

L I E T U V O S V A L S Č I A I

Sintautai

1 dalis

LIETUVOS VALSČIAI

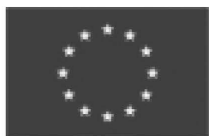
Knyga skiriama

LIETUVOS TŪKSTANTMEČIUI
1009–2009

LIETUVOS VALSTYBĖS ATKŪRIMO ŠIMTMEČIUI
1918–2018

1863 METŲ SUKILIMO 150-OSIOMS METINĖMS
1863–2013

Knyga išleista pagal projektą „Sintautai-Goldap 2“, iš dalies finansuojamą iš Europos Sąjungos lėšų pagal Europos teritorinio bendradarbiavimo sutarties trečiojo tikslo „Europos teritorinis bendradarbiavimas“ Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programą. Projekto vadovas Vitas Girdauskas.

EUROPOS SAJUNGA
EUROPOS REGIONINĖS PLĖTROS FONDAS

Programa:
Veiklūs kaimynai – Neighbours in action

Šakių rajono
savivaldybė

Šešupės
euroregiono
Šakių biuras

Goldapo
kultūros namai

Informacinio leidinio „Sintautai-Grabovo“ užsakovas –
Labdaros ir paramos fondas

Šešupės euroregiono Šakių biuras

Sintautai

I dalis

Lietuvos
tūkstantmečiui
skiriamas
leidinys

Sintautai I dalis
26-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija

Vyriausioji redaktorė
VIDA GIRININKIENĖ

Sudarytojai
VIDA GIRININKIENĖ, RAIMONDAS DANILIAUSKAS, KAZYS MISIUS

Redaktoriai
KŠIŠTOF TOLKAČEVSKI, RAIMONDAS DANILIAUSKAS, PETRAS JONUŠAS

Kalbos redaktoriai
ALBINAS MASAITIS

Anglų kalbos redaktoriai, vertėjas
ALOYZAS PRANAS KNABIKAS

Lenkų kalbos vertėja
REGINA JAKUBENAS

Korektorė
RASA KAŠĖTIENĖ

Viršelio dailininkė
ONA LIUGAILIENĖ

Principinio maketo dailininkas
ALVYDAS LADYGA

Kartografiė
AIRA DUBIKALTIENĖ, UAB „Žemėlapių artelė“

Maketuotojos
SIGRIDA JUOZAPAITYTĖ, VIOLETA BARKAUSKAITĖ

Knygą elektroniniu formatu išleido
„Versmės“ leidyklos Elektroninių knygų
rengimo centras. Vilnius, 2015-04-29

Monografijų serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisija:

Prof. habil. dr. ROMUALDAS APANAČIUS (etnologija), prof. habil. dr. VALENTINAS BALTRŪNAS (geologija), prof. habil. dr. GRASILDA BLAŽIENĖ (kalbotyra), dr. DANUTĖ BLAŽYTĖ-BAUŽIENĖ (XX a. istorija), dr. ARŪNAS BUBNYS (XX a. istorija), dr. RASA BUTVILAITĖ (menotyra), akad. prof. habil. dr. [ALGIRDAS GAIGALAS] (geologija; komisijos narys iki 2009 m.), LMA tikrasis narys prof. habil. dr. ALGIRDAS GAIZUTIS (kultūrologija), doc. dr. VIRGINIJUS GERULAITIS (geografija), VIDA GIRININKIENĖ (XIX a. istorija), LMA narys emeritas prof. habil. dr. ROMUALDAS GRIGAS (sociologija), doc. dr. ALGIRDAS JAKUBČIONIS (XX a. istorija), doc. dr. ARTŪRAS JUDŽENTIS (kalbotyra), doc. dr. ROBERTAS JURGAITIS (istorija), dr. ZITA MEDIŠAUSKIENĖ (XIX a. istorija), LKMA akademikė prof. habil. dr. IRENA REGINA MERKIENĖ (etnologija; komisijos pirmininkė iki 2008 m.), dr. JURGA MOTIEJŪNAITĖ (botanika), prof. dr. AIVAS RAGAUSKAS (istorija; komisijos pirmininkas ir narys iki 2011 m.), prof. habil. dr. STASYS SKRODENIS (tautosaka), dr. DARIUS STONČIUS (biologija), dr. ŽILVYTIS ŠAKNYS (etnologija), IRENA ŠUTINIENĖ (sociologija), LKMA akademikas, LMA narys emeritas prof. habil. dr. ANTANAS TYLA (istorija; komisijos narys iki 2008 m.), doc. dr. GINTAUTAS ZABIELA (archeologija, komisijos pirmininkas)

Rengėjas ir leidėjas
VšĮ „Versmės“ leidykla (vadovas PETRAS JONUŠAS)

Pagrindiniai finansuotojai ir rėmėjai

Knyga išleista pagal projektą „Sintautai-Goldap 2“, iš dalies finansuojamą iš Europos Sąjungos lėšų pagal Europos teritorinio bendradarbiavimo sutarties trečiojo tikslo „Europos teritorinis bendradarbiavimas“ Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos ir Šakių rajono savivaldybės lėšų (projekto vadovas Vitas Girdauskas).

Papildomas išlaidas finansavo UAB „Magnolija“ (direktorius Jonas Dubickas), Petras Jonušas

Už knygoje spausdinamų straipsnių turinį ir visą informaciją atsako straipsnių autoriai.

ISBN 978-9955-589-74-7 (I dalis)
ISBN 978-9955-589-75-4 (II dalis)
ISBN 978-609-8148-23-7 (elektroninė kn.)

© Labdaros ir paramos fondas
Šešupės euroregiono Šakių biuras, 2013
© VšĮ „Versmės“ leidykla, 2013

Pirmosios dalies turinys

- 15 Turinys lenkų kalba
- 25 Turinys anglų kalba
- 35 Pratarinė
- 39 Redakatoriaus žodis
- 43 Pratarinė lenkų kalba
- 44 Pratarinė anglų kalba

GAMTA

- 45 * *Rimvydas Kunkas*. Sintautų lygumos kraštovės sandara ir raida
- 107 *Antanas Aleknonis*. Sintautų apylinkių gamta
- 113 * *Daiva Patalauskaitė*. Sintautų apylinkių augmenija
- 121 *Filomena Kavoliūtė*. Nova – Suvalkijos lygumų kraštovaizdžio draustinis
- 139 *Raimondas Daniliauskas*. Sintautų ir Totorviečių tvenkiniai
- 174 *Birutė Karpavičienė*. Vaistiniai augalai greta mūsų
- 179 *Birutė Karpavičienė*. Gėlių darželis
- 182 *Justinas Kasparaitis, Algimantas Stepulaitis*. Novos valdovai – bebrai
- 184 *Zigmas Pikčilingis, Algimantas Stepulaitis*. Medžioklė ir žvejyba
- 188 *Justinas Kasparaitis*. Orų spėjimas
- 192 Skyriaus reziumė lenkų kalba

ISTORIJA

ISTORIJA. ARCHEOLOGIJA IR ISTORIJOS ŠALTINIAI

- 195 * *Vygandas Juodagalvis*. Archeologinis Sintautų apylinkių palikimas
- 206 *Vida Girininkienė*. Sintautai istoriniuose dokumentuose

* Žvaigždute turinyje žymimi straipsniai, įvertinti monografijų serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos (žr. p. 4). Knygos gale anglų kalba pateikiamos šių straipsnių santraukos.

- 245 *Kęstutis Vaičiūnas*. Sintautų valsčiaus kaimai senuosiuose žemėlapiuose
- 257 1703 m. rugpjūčio 8–9 d. Veliuonos bažnyčios Sintautų filijos generalinė vizitacija. *Faksimilė. Dokumentą iš lotynų ir lenkų kalbų vertė Irena Katilienė*
- 303 *Kazys Misius*. Sintautų miestelis istoriniuose dokumentuose
- 333 *Kęstutis Vaičiūnas*. Skaistgiriai istoriniuose dokumentuose
- ISTORIJA. ADMINISTRACINĖ KRAŠTO RAIDA
- 357 *Kazys Misius*. Politinė ir socialinė padėtis Užnemunėje 1795–1867 metais
- 364 *Kazys Misius*. Sintautų valsčius ir jo gyvenvietės 1867–1995 metais
- 378 *Raimondas Daniliauskas*. Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto veikla 1944–1950 metais
- 384 *Rimvydas Urbonavičius*. Savivalda Sintautuose paskutiniame XX amžiaus dešimtmetyje
- 387 *Kęstutis Birbilas*. Sintautų seniūnija
- ISTORIJA. AGRARINĖ KRAŠTO RAIDA IR VERSLAS
- 395 * *Filomena Kavoliutė*. Trys kraštovaizdžio kaitos Sintautų apylinkėse
- 427 * *Raimondas Daniliauskas*. Žemės ūkio raida Sintautų krašte XX amžiuje
- 544 *Juozas Kaunas*. Gamtinių sąlygų poveikis žemės ūkio naudmenoms
- 550 *Raimondas Daniliauskas*. Sovietmetis: iš Sintautų kolūkio istorijos
- 584 *Raimondas Daniliauskas*. Sovietmetis: iš „Laisvės“ kolūkio istorijos
- 605 *Raimondas Daniliauskas*. Sovietmetis: Keturnaujienos kolūkis
- 616 *Raimondas Daniliauskas*. Sintautų seniūnijos ūkininkai
- 631 *Kęstutis Birbilas*. Agrarinė reforma Sintautų seniūnijoje
- 635 *Vitas Girdauskas*. Verslas ir verslumas Sintautų krašte
- 663 *Rūta Šveistienė*. Antano Stepulaičio Lietuvos sunkiujų arklių veislės banda Sintautuose
- ISTORIJA. XIX AMŽIUS
- 666 *Antanas Žilinskas*. Napoleonas ir Suvalkija
- 672 *Kazys Misius*. Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais
- 694 Iš Sintautų valsčiaus ir dabartinės seniūnijos kilę lietuviškos spaudos platintojai. *Parengė Vida Girininkienė*
- 706 *Kostas Stiklius [Liepukas]*. Seniau ir dabar
- 719 *Jonas Mačys-Kėkštas* ir Sintautų krašto keliai. *Parengė Raimondas Daniliauskas*

ISTORIJA. XX AMŽIUS

- 725 *Kazys Misius*. Visuomeninės organizacijos Sintautų valsčiuje 1906–1940 metais
- 756 *Raimondas Daniliauskas*. Pirmojo pasaulinio karo pradžios įvykiai Sintautų krašte
- 760 *Kęstutis Vaičiūnas*. Sintautų valsčiaus šaulių būrio sukūrimas 1919 m. Vienos bylos pėdsakais
- 767 Lietuvos kariuomenės savanorių, kilusių iš Sintautų valsčiaus, sąrašas. *Parengė Ričardas Čepas*
- 773 *Antanas Andrijonas*. Sintautų valsčiaus savanoriai
- 824 *Raimondas Daniliauskas*. Pirmoji karo diena Sintautų apylinkėse
- 832 *Raimondas Daniliauskas*. Molotovo linijos įtvirtinimai
- 835 *Raimondas Daniliauskas*. Frontui sugrįžus
- 843 *Algirdas Endriukaitis*. KGB ir komunistų partijos veikla Sintautuose
- 849 *Kęstutis Vaičiūnas*. Sintautų partizanai
- 881 Sintautų valsčiaus gyventojai, nukentėję nuo sovietinio režimo. *Parengė Gailė Ambrazienė, Kęstutis Vaičiūnas*
- 913 Gyvenimas tęsiasi.... (Atsiminimai apie karą ir pokarį). *Parengė Laima Girdauskienė*
- 978 *Vytautas Kamaitis*. Nuo Sintautų iki Krasnojarsko ir atgal (atsiminimai). *Parengė Nijolė Kamaitienė*
- 995 *Irena Strokienė, Vida Girininkienė*. Sąjūdis Sintautuose
- 1004 *Raimondas Daniliauskas*. Politikai Sintautuose

ISTORIJA. ŠVIETIMAS (XIX–XXI AMŽIUS)

- 1016 *Kazys Misius*. Iš buvusio Sintautų valsčiaus švietimo praeities iki 1940 metų
- 1071 * *Stanislovas Buchaveckas*. Kai kurie Sintautų valsčiaus mokyklų veiklos 1940–1944 metais (bolševikmečiu ir nacmečiu) aspektai
- 1107 *Marija Puodžiukaitienė*. Sintautų mokyklos istorija 1944–2000 metais
- 1145 *Antanina Klimaitienė, Irena Strokienė*. Suaugusiųjų mokymasis Sintautuose
- 1147 *Irena Strokienė*. Sintautų pagrindinė mokykla 2001–2012 metais
- 1172 *Irena Strokienė*. Sportinis gyvenimas Sintautuose
- 1186 Sintautų vidurinės mokyklos abiturientų (1958–2001) ir pagrindinės mokyklos dešimtokų (2002–2012) abiturientų laidos. *Parengė Daiva Orintienė*
- 1227 *Antanina Klimaitienė, Irmanta Bakienė*. Valančiukų organizacija Sintautų pagrindinėje mokykloje

- 1232 *Rūta Galinskienė*. Sintautų vaikų darželis „Vyturėlis“
- 1241 *Laima Petrauskienė*. Beržynų mokykla
- ISTORIJA. SINTAUTŲ PARAPIJA (XIX–XXI AMŽIUS)
- 1251 *Juozas Jacevičius, Vida Girininkienė*. Sintautų parapijos istorija
- 1278 *Povilas Spurgevičius*. Sintautų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios architektūros ir dailės apžvalga
- 1290 Sintautų parapijos kunigai nuo parapijos įkūrimo 1804 metais.
Parengė Algimantas Katilius, Regina Laukaitytė
- 1321 **Marija Rupeikienė*. Sintautų valsčiaus sakralinių pastatų ir parapijos trobesių architektūra
- ISTORIJA. IŠ KULTŪROS GYVENIMO (XX–XXI AMŽIUS)
- 1357 *Raimondas Daniliauskas*. Lietuvos katalikių moterų draugijos Sintautų skyrius periodikos puslapiuose
- 1362 *Raimondas Daniliauskas*. Sintautų pavasarininkai periodikos puslapiuose
- 1367 *Marija Puodžiukaitienė*. Sintautų muziejai
- 1376 *Emilija Petravičienė, Zita Kutaitė*. Sintautų bibliotekos istorija nuo 1948 metų
- 1385 *Laima Girdauskienė*. Kultūrinės veiklos organizavimas Sintautuose 1945–2012 metais: nuo prievartos iki saviraiškos

Antrosios dalies turinys

Vitas Girdauskas. Sintautų akademija: 16 veiklos žingsnių (1997–2012 metai)

Audronė Bingelienė. Veršių kaimas kultūrinio gyvenimo sukuryje 1957–2012 metais

Laimina Auštrienė. Veršių bendruomenės centras

Aldona Norkūnienė. Keturnaujienos bendruomenės centras

Laima Girdauskienė. Keturnaujienos laisvalaikio salė

Raimondas Daniliauskas. Sintautų bendruomenės centras

Laima Girdauskienė. Sakralinės muzikos festivalis „Giesmė“

Vida Čeplevičienė. Tautinis šokis Sintautų apylinkėse

Regina Dėdinienė, Antanina Klimaitienė. Gimtojo žodžio bičiulių bendrija „Aidija“

Liudvina Kutkaitienė. Lietuvos pensininkų sąjungos „Bočiai“ Sintautų skyrius

Vida Čeplevičienė. Jaunimo klubas „Penta“

ISTORIJA. MIESTELIS IR KAIMAI (XX–XXI AMŽIUS)

Marija Puodžiukaitienė. Sintautai senolių atsiminimuose

Kazys Misius. Sintautų pašto įstaiga iki 1941 metų

Kazys Misius. Sintautų pieno perdirbimo bendrovė iki 1944 metų

Liudvina Kutkaitienė. Sintautai pokario metais

Raimondas Daniliauskas. Iš Sintautų policijos istorijos

Zigmas Pikčilingis. Sintautų mašinų ir traktorių stotis

Algirdas Šuopys. Sintautų seniūnijos priešgaisrinis punktas

Marija Puodžiukaitienė. Sintautų miestelio gatvių istorija

Raimondas Daniliauskas. Sintautų karių kapinės

Antanas Matijošaitis. Pokario Banaitynė ir jos sunaikinimas

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Duobiškių kaimas ir jo gyventojai

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Gabartų kaimas ir jo gyventojai

Juozas Jacevičius. Gaisrių kaimas

Birutė Matijošaitytė. Gyliškių kaimas ir jo gyventojai

Jonas Kasparavičius. Išdagų kaimas

Pranas Endriukaitis. Jundilų kaimas

Zigmas Naujokaitis. Juškakaimiai

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Kuodžių kaimas

Birutė Matijošaitytė. Kuodžių kaimo seniūnas Petras Matijošaitis ir jo šeima

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Kušlikių kaimas

Juozas Jacevičius. Mockupiai

Birutė Matijošaitytė, Genovaitė Kasparavičienė. Naudžių kaimas ir jo gyventojai

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Pariebių kaimas ir jo gyventojai

Elena Girdauskaitė. Starkai mano atmintyje. *Parengė Vitas Girdauskas*

Šurpaulių kaimas. *Parengė Dalia Bagdonavičienė*

Birutė Matijošaitytė. Tilvikų kaimas

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Tumosiškės kaimas ir jo gyventojai

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Vaitiekupių kaimas

Algirdas Jurkevičius. Iš Veršių kaimo istorijos

Justinas Kasparaitis. Voveriai amžių sandūroje

Skyriaus reziumė lenkų kalba

ETNINĖ KULTŪRA

Libertas Klimka. Tradicinių kalendorinių papročių pabiros iš Sintautų apylinkių

Vingaudas Baltrušaitis. Sintautiškių gerasis namas

Sofija Dielininkaitė. Turtingo zanavyko sodyba

Teresė Durstinienė. Panovių krašto giesmininkai

Vingaudas Baltrušaitis. XIX amžiaus gyvenamojo namo interjeras

Pokario metų valgiai. *Parengė Teresė Durstinienė*

Teresė Durstinienė. Bitininkai

* *Eligijus Juvencijus Morkūnas.* Sintautų valsčiaus malūnai ir malūnininkai

Justinas Kasparaitis. Liaudies medicina

Liudvina Kutkaitienė. Kalvystė

Justinas Kasparaitis. Kalvis Simijonas Valaitis

Antanina Klimaitienė. Sintautų amatininkai

Liudvina Kutkaitienė. Krikštynos

Liudvina Kutkaitienė. Vestuvės ir jų papročiai

Liudvina Kutkaitienė. Laidojimo tradicijos

Skyriaus reziumė lenkų kalba

KALBA

* *Giedrė Čepaitienė.* Sintautų apylinkės kalbos ypatybės

* *Dalia Sviderskienė.* Sintautų valsčiaus vandenvardžiai

* *Veronika Adamonytė.* Sintautų valsčiaus gyvenamųjų vietų vardai

Skyriaus reziumė lenkų kalba

TAUTOSAKA

Povilas Krikščiūnas. Šimtmečio derlius

Dainos iš senųjų rinkinių. *Atrinko ir tekstus parengė Povilas Krikščiūnas, melodijas parengė Audronė Vakariniene*

Žaidimai, rateliai, šokiai. *Parengė Audronė Vakariniene*

„I daba pasakojau, kaip buvo...“ Sintautiškių sakytinė tautosaka. *Parengė Povilas Krikščiūnas*

Giedrė Čepaitienė. Pasakoja Pranas Kudirka

Užmysiu mįslę... Mažųjų formų tautosaka. *Parengė Povilas Krikščiūnas*

Grażina Mališauskienė (Meilutytė). „Tik nekraipykit gaidų“

Doneta Stanžienė, Levutė Karčiauskienė. „Mes dar tokie vaikai buvom, o ji jau dainuodavo“

„Sintautai yra nuo amžių pagirti“. *Parengė Povilas Krikščiūnas*

* *Povilas Krikščiūnas*. Sintautiškių dainuojamosios tautosakos savitumai: keletas išvalgų

Skyriaus reziumė lenkų kalba

LAIKAS IR ŽMONĖS

Vida Girininkienė. Kunigas Antanas Tatarė ir 1863–1864 metų sukilimas

Justinas Kasparaitis. Daktaras Juozapas Rugis

Kazys Misius. Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto signataras Saliamonas Banaitis

Audronė Matijošienė. Pirmieji Prano Vaičiaičio rankraščiai

Rūta Vaičiaitytė. Poeto Prano Vaičiaičio gimtinės sodyba

Rimantas Dichavičius. Prie poeto Prano Vaičiaičio kapo

Vida Girininkienė. Poeto Prano Vaičiaičio atminimui

Juozas Jacevičius. Juozas Vaičaitis

Albinas Vaičiūnas. Juozas Augustaitis

Vladas Terleckas. Jono Vailokaičio, signataro ir verslininko, veiklos bruožai

Marija Puodžiukaitienė. Juozas Kamaitis – mokytojas muzikas

Justinas Kasparaitis. Skulptorius Juozo Dobkevičius gyvenimo pėdsakais

Kazys Misius. Agronomas Edvardas Počvaitis ir mokytoja Zuzana Počvaitienė

Marytė Rastupkevičiūtė. Kitoks Pranas Sederevičius

Rasa Kašėtienė. Nežinomi Petronėlės Orintaitės laišakai Kazimierui Senkui

Donatas Januta. Keli atsiminimai apie mamą Petronėlę Orintaite

Rokas Stepulaitis – Zanavykijos berželis. *Parengė Vida Girininkienė*

Vida Girininkienė. Kunigas Augustinas Rubikas

Rasa Paukštytė-Šaknienė. Mūsų profesorė Angelė Vyšniauskaitė
Vida Girininkienė. Juozas Lingys – „Šokis – matematika...“
Regina Koženiauskienė. Juozas Pikčilingis buvo daugiau
negu mokslininkas
Albinas Vaičiūnas. Sintautų krašto sūnus Juozas Pikčilingis
Antanas Maskeliūnas. Kunigas Vytautas Palubinskas
Juozas Jacevičius. Mokytoja lituanistė Marija Puodžiukaitienė
Vida Girininkienė. Prelatas kunigas Antanas Maskeliūnas
Vida Girininkienė. Valentinas Antanavičius: asambliažai,
arba gyvenimas paveiksluose
Juozas Jacevičius. Kęstutis Orentas
Daiva Červokienė. Žymiojo Lietuvos bėgiko pėdos mene
ir žiniasklaidoje
Živilė Lembutienė. Mokytoja Ona Zokaitė-Samuilienė
Juozas Jacevičius. Teisininkas Justinas Vasiliauskas
Juozas Jacevičius. Inžinierius ir tapytojas Algis Augustaitis
Juozas Jacevičius. Poetas ir mokslininkas Jonas Jurevičius
Juozas Jacevičius. Dailininkė ir literatė Birutė Matijošaitytė
Vytautas Kajetonas Duoba: Sintautai iš žemės ir iš skraidyklės.
Kalbino Vida Girininkienė
Juozas Jacevičius. Teisininkas Justinas Sigitas Pečkaitis
Raimondas Daniliauskas. Teisininkas Juozas Vytas Jacevičius
Juozas Jacevičius. Bibliofilas Vidmantas Staniulis
Antanas Andrijonas. Savas gimtines miškuose:
Justinas Sigitas Kasparaitis
Juozas Jacevičius. Operos dainininkas Vytautas Bakula
Regina Kvašytė. Giedrė Čepaitienė: biografija ir veikla
Juozas Jacevičius. Fotomenininkas Rimaldas Vikšraitis
Tomas Pabedinskas. Rimaldo Vikšraičio kūrybos originalumas
Rita Mockeliūnienė: tarp poezijos ir dailės. *Kalbino Vida Girininkienė*
Juozas Jacevičius. Televizijos prodiuseris Rolandas Skaisgirys
Sintautų Povilaičiai. *Parengė Vitas Girdauskas ir Ramutė Vyšneveckienė*
Milda Kudirkaitė. Sintautų Kudirkos
Vitas Girdauskas. XXI amžiaus statybos Sintautuose
Vida Girininkienė. Sintautų kapinės
Vitas Girdauskas. Senosios Sintautų kaimų kapinaitės

Biografijų sąvadas. *Sudarė Vida Girininkienė, Kazys Misius, Vitas Girdauskas*

Straipsnių, įvertintų monografijų serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokaliųjų tyrimų mokslo darbų komisijos, reziumė anglų kalba

Apie autorius

Santrumpos ir sutrumpinimai

Asmenvardžių rodyklė. *Sudarė Jūratė Baradinskienė, Vida Girininkienė, Albinas Masaitis*

Vietovardžių rodyklė. *Sudarė Jūratė Baradinskienė, Vida Girininkienė, Albinas Masaitis*

Buvusio Sintautų valsčiaus ribų žemėlapis, sudarytas pagal 1923 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenis (kartografinė situacija dabartinė). *Sudarė UAB „Žemėlapių artelė“ kartografė Aira Dubikaltienė*

Buvusio Sintautų valsčiaus lyginamasis demografinis žemėlapis. *Sudarė UAB „Žemėlapių artelė“ kartografė Aira Dubikaltienė*

Sintautų seniūnijos žemėlapis. *Sudarė kartografė Lidija Kavaliauskienė*

Sintautų miestelio žemėlapis. *Sudarė UAB „Žemėlapių artelė“ kartografė Aira Dubikaltienė*

Novos hidrografinis draustinis. *Sudarė UAB „Žemėlapių artelė“ kartografė Aira Dubikaltienė*

Buvusių Lietuvos valsčių žemėlapis (Sintautų valsčius išskirtas tamsiau). *Sudarė UAB „Žemėlapių artelė“ kartografė Aira Dubikaltienė*

Buvusių Lietuvos valsčių abėcėlinis sąrašas

Buvusių Lietuvos valsčių teritorijos sąrašas

Apie seriją „Lietuvos valsčiai“

Rengiamų „Lietuvos valsčių“ serijos monografijų bei monografijų, išleistų iki 2012 m. pabaigos, žemėlapis. *Sudarė UAB „Žemėlapių artelė“ kartografė Aira Dubikaltienė*

Apie seriją „Lietuvos valsčiai“ (anglų k.)

Spalvotų iliustracijų puslapių „Sintautų apylinkių gamta“ interpas. Sudarė Vida Girininkienė, Raimondas Daniliauskas

Spalvotų iliustracijų puslapių „Archeologija ir istorija“ interpas. Sudarė Vygandas Juodažalvis, Kęstutis Vaičiūnas

Spalvotų iliustracijų puslapių „Laikas ir žmonės“ interpas. Sudarė Vida Girininkienė, Vitas Girdauskas

Spalvotų iliustracijų puslapių „Senosios Sintautų kapinaitės“ interpas. Sudarė Vitas Girdauskas

Spis treści części pierwszej

- 15 Spis treści w języku polskim
- 25 Spis treści w języku angielskim
- 35 Przedmowa
- 39 Słowo od redaktora
- 43 Przedmowa w języku polskim
- 44 Przedmowa w języku angielskim

PRZYRODA

- 45 * *Rimvydas Kunkas*. Rozwój i struktura krajobrazu równiny Sintautai
- 107 *Antanas Aleknonis*. Przyroda okolic Sintautai
- 113 * *Daiva Patalauskaitė*. Roślinność okolic Sintautai
- 121 *Filomena Kavoliūtė*. Nova – rezerwat krajobrazowy równiny suwalskiej
- 139 *Raimondas Daniliauskas*. Stawy Sintautai i Totorviečiai
- 174 *Birutė Karpavičienė*. Rośliny lecznicze obok nas
- 179 *Birutė Karpavičienė*. Ogródek kwiatowy
- 182 *Justinas Kasparaitis, Algimantas Stepulaitis*. Bobry – władcy Novy
- 184 *Zigmas Pikčilingis, Algimantas Stepulaitis*. Myślistwo i rybołówstwo
- 188 *Justinas Kasparaitis*. Przepowiadanie pogody
- 192 Streszczenie rozdziału w języku polskim

HISTORIA

HISTORIA. ARCHEOLOGIA I ŹRÓDŁA HISTORYCZNE

- 195 * *Vygandas Juodagalvis*. Dziedzictwo archeologiczne okolic Sintautai
- 206 *Vida Girininkienė*. Sintautai w źródłach historycznych

* W spisie treści gwiazdką zaznaczono artykuły ocenione przez komisję prac naukowych do badań lokalnych Litwy serii monografii „Lietuvos valsčiai”. W końcu książki podano streszczenia tych artykułów w języku angielskim.

- 245 *Kęstutis Vaičiūnas*. Wsie włości Sintautai na starych mapach
- 257 Generalna wizytacja kościoła Sintautai filii Wielońskiej prepozytury w 1703 r. 8–9 sierpnia. Faksymil. *Dokument z języka łacińskiego i polskiego tłumaczyła Irena Katilienė*
- 303 *Kazys Misius*. Miasteczko Sintautai w dokumentach historycznych
- 333 *Kęstutis Vaičiūnas*. Skaistgiriai w dokumentach historycznych
- HISTORIA. ROZWÓJ ADMINISTRACYJNY KRAJU
- 357 *Kazys Misius*. Sytuacja polityczna i socjalna w Zaniemienu w latach 1795–1867
- 364 *Kazys Misius*. Włość Sintautai i jej osady w latach 1867–1995
- 378 *Raimondas Daniliauskas*. Działalność komitetu wykonawczego włości Sintautai w latach 1944–1950
- 384 *Rimvydas Urbonavičius*. Samorządność w Sintautai w ostatniej dekadzie XX wieku
- 387 *Kęstutis Birbilas*. Starostwo Sintautai
- HISTORIA. ROZWÓJ AGRARNY KRAJU
- 395 * *Filomena Kavoliūtė*. Trzy zmiany krajobrazu w okolicach Sintautai
- 427 * *Raimondas Daniliauskas*. Rozwój rolnictwa w kraju Sintautai w XX wieku
- 544 *Juozas Kaunas*. Wpływ warunków przyrodniczych na hodowlę płodów rolnych
- 550 *Raimondas Daniliauskas*. Czasy radzieckie: z historii kołchozu Sintautai
- 584 *Raimondas Daniliauskas*. Czasy radzieckie: z historii kołchozu „Laisvės“
- 605 *Raimondas Daniliauskas*. Czasy radzieckie: kołchoz Keturnaujienos
- 616 *Raimondas Daniliauskas*. Gospodarzy starostwa Sintautai
- 631 *Kęstutis Birbilas*. Reforma agrarna w starostwie Sintautai
- 635 *Vitas Girdauskas*. Rozwój agrarny kraju oraz przedsięwzięcia
- 663 *Rūta Šveistienė*. Stado rasy Litewskich ciężkich koni Antanasa Stepulaitisa w Sintautai
- HISTORIA. XIX WIEK
- 666 *Antanas Žilinskas*. Napoleon i Suwałkija
- 672 *Kazys Misius*. Zabroniona prasa i jej rozpowszechniciele w okolicach Sintautai w latach 1864–1904

- 694 Rozpowszechniciele prasy litewskiej pochodzenia z włości Sintautai i obecnego starostwa. *Przygotowała Vida Girininkienė*
- 706 *Kostas Stiklius [Liepukas]*. Dawniej i obecnie
- 719 Jonas Mačys-Kėkštas i drogi kraju Sintautai. *Przygotował Raimondas Daniliauskas*
- HISTORIA. XX WIEK
- 725 *Kazys Misius*. Organizacje społeczne we włości Sintautai w latach 1906–1940
- 756 *Raimondas Daniliauskas*. Wydarzenia Pierwszej wojny światowej w krainie Sintautai
- 760 *Kęstutis Vaičiūnas*. Stworzenie oddziału Strzelców włości Sintautai w 1919 r. Tropem jednego skoroszytu
- 767 Spis ochotników wojska Litwy, pochodzenia z włości Sintautai. *Przygotował Ričardas Čepas*
- 773 *Antanas Andrijonas*. Ochotnicy z włości Sintautai
- 824 *Raimondas Daniliauskas*. Pierwszy dzień wojny w okolicach Sintautai
- 832 *Raimondas Daniliauskas*. Umocnienia linii Mołotowa
- 835 *Raimondas Daniliauskas*. Front powraca
- 843 *Algirdas Endriukaitis*. Działalność KGB i partii komunistycznej w Sintautai
- 849 *Kęstutis Vaičiūnas*. Partyzani w Sintautai
- 881 Mieszkańcy włości Sintautai, którzy ucierpiali od reżimu radzieckiego. *Przygotowała Gailė Ambrazienė, Kęstutis Vaičiūnas*
- 913 Życie trwa.... (Wspomnienia o wojnie i okresie powojennym). *Przygotowała Laima Girdauskienė*
- 978 *Vytautas Kamaitis*. Od Sintautai do Krasnojarsku i spowrotem (wspomnienia). *Przygotowała Nijolė Kamaitienė*
- 995 *Irena Strokienė, Vida Girininkienė*. Sąjūdis w Sintautai
- 1004 *Raimondas Daniliauskas*. Politycy w Sintautai
- HISTORIA. OŚWIATA (XIX–XXI WIEK)
- 1016 *Kazys Misius*. Z przeszłości oświaty we włości Sintautai do 1940 roku
- 1071 * *Stanislovas Buchaveckas*. Niektóre aspekty działalności szkół włości Sintautai w latach 1940–1944 (czasy bolszewików i nazistów)
- 1107 *Marija Puodžiukaitienė*. Historia szkoły Sintautai w latach 1944–2000

- 1145 *Antanina Klimaitienė, Irena Strokienė*. Edukacja dorosłych w Sintautai
- 1147 *Irena Strokienė*. Szkoła podstawowa Sintautai w latach 2001–2012
- 1172 *Irena Strokienė*. Sportowe życie w Sintautai
- 1186 Roczniki abiturientów szkoły średniej (1958–2001) oraz abiturieneci szkoły podstawowej w Sintautai (2002–2012).
Przygotowała Daiva Orintienė

1227 *Antanina Klimaitienė, Irmanta Bakienė*. Organizacja Valančiukai w szkole podstawowej w Sintautai

1232 *Rūta Galinskienė*. Przedszkole „Vyturėlis“ w Sintautai

1241 *Laima Petrauskienė*. Szkoła w Beržynai

HISTORIA. PARAFIA SINTAUTAI (XIX–XXI WIEK)

1251 *Juozas Jacevičius, Vida Girininkienė*. Historia parafii Sintautai

1278 *Povilas Spurgevičius*. Przegląd architektury i sztuki Kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Sintautai

1290 Księża parafii Sintautai od założenia parafii w 1804 roku.
Przygotował Algimantas Katilius, Regina Laukaitytė

1321 **Marija Rupeikienė*. Architektura budynków sakralnych i parafialnych we włości Sintautai

HISTORIA. Z ŻYCIA KULTURY (XX–XXI WIEK)

1357 *Raimondas Daniliauskas*. Oddział Towarzystwa kobiet katoliczek Litwy w Sintautai na stronach periodyków

1362 *Raimondas Daniliauskas*. Pavasarininkai z Sintautai na stronach periodyków

1367 *Marija Puodžiukaitienė*. Muzea w Sintautai

1376 *Emilija Petravičienė, Zita Kutaitė*. Historia biblioteki Sintautai od 1948 roku

1385 *Laima Girdauskienė*. Organizowanie działalności kulturowej w Sintautai w latach 1945–2012: od przemocy do samorealizacji

Spis treści części drugiej

Vitas Girdauskas. Akademia Sintautai: 16 kroków działalności (1997–2013 rok)

Audronė Bingelienė. Wieś Veršiai w wirze życia kulturowego w latach 1957–2012

Laimina Auštrienė. Centrum wspólnoty Veršiai

Aldona Norkūnienė. Centrum wspólnoty Keturnaujiena

Laima Girdauskienė. Sala czasu wolnego w Keturnaujiena

Raimondas Daniliauskas. Centrum wspólnoty Sintautai

Laima Girdauskienė. Festiwal muzyki sakralnej „Giesmė“

Vida Čeplevičienė. Taniec narodowy w okolicach Sintautai

Regina Dėdinienė, Antanina Klimaitienė. Wspólnota przyjaciół słowa ojczystego „Aidija“

Liudvina Kutkaitienė. Oddział Związku emerytów Litwy „Bočiai“ w Sintautai

Vida Čeplevičienė. Klub młodzieżowy „Penta“

HISTORIA. MIASTECZKO I WSIE (XX–XXI WIEK)

Marija Puodžiukaitienė. Sintautai we wspomnieniach dziadków

Kazys Misius. Urząd pocztowy w Sintautai do 1941 roku

Kazys Misius. Mleczarnia Sintautai do 1944 roku

Liudvina Kutkaitienė. Sintautai w okresie powojennym

Raimondas Daniliauskas. Z historii policji Sintautai

Zigmas Pikčilingis. Stacja Maszynowo-Traktorowa w Sintautai

Algirdas Šuopys. Punkt straży pożarnej starostwa Sintautai

Marija Puodžiukaitienė. Historia ulic miasteczka Sintautai

Raimondas Daniliauskas. Cmentarz żołnierzy w Sintautai

Antanas Matijošaitis. Banaitynė w okresie powojennym, jej zniszczenie

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Wieś Duobiškiai i jej mieszkańcy

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Wieś Gabartai i jej mieszkańcy

Juozas Jacevičius. Wieś Gaisriai

Birutė Matijošaitytė. Wieś Gyliškiai i jej mieszkańcy

Jonas Kasparavičius. Wieś Išdagai

Pranas Endriukaitis. Wieś Jundilai (Wspomnienia)
Zigmas Naujokaitis. Wieś Juškakaimiai
Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Wieś Kuodžiai
Birutė Matijošaitytė. Starosta wsi Kuodžiai Petras Matijošaitis i jego rodzina
Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Wieś Kušlikiai
Juozas Jacevičius. Wieś Mockupiai
Birutė Matijošaitytė, Genovaitė Kasparavičienė. Wieś Naudžiai i jej mieszkańcy
Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Wieś Pariebiai i jej mieszkańcy
Elena Girdauskaitė. Wieś Starkai w mojej pamięci. Przygotował Vitas Girdauskas
Wieś Šurpauliai. Przygotowała Dalia Bagdonavičienė
Birutė Matijošaitytė. Wieś Tilvikai
Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Wieś Tumosiškė i jej mieszkańcy
Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Wieś Vaitiekupiai
Algirdas Jurkevičius. Z historii wsi Veršiai
Justinas Kasparaitis. Voveriai w styku wieków
Streszczenie rozdziału w języku polskim

KULTURA ETNICZNA

Libertas Klimka. Okruszyny tradycyjnych obyczajów kalendarzowych okolic Sintautai
Vingaudas Baltrušaitis. Dobry dom mieszkańców Sintautai
Sofija Dielininkaitė. Domostwo zamożnego Zanavykasa
Teresė Durstinienė. Pieśniarze z kraju Panoviai
Vingaudas Baltrušaitis. Wnętrze domu mieszkalnego w XIX wieku
Potrawy z okresu powojennego. Przygotowała Teresė Durstinienė
Teresė Durstinienė. Pszczelarze
** Eligijus Juvencijus Morkūnas. Młyny i młyniarze włości Sintautai*
Justinas Kasparaitis. Medycyna ludowa
Liudvina Kutkaitienė. Kowalstwo
Liudvina Kutkaitienė. Kowal Simijonas Valaitis

Antanina Klimaitienė. Rzemieślnicy z Sintautai

Liudvina Kutkaitienė. Chrzcziny

Liudvina Kutkaitienė. Obrzędy weselne

Liudvina Kutkaitienė. Tradycje pogrzebowe

Streszczenie rozdziału w języku polskim

JĘZYK

* *Giedrė Čepaitienė. Szczegółności mowy okolic Sintautai*

* *Dalia Sviderskienė. Hydronimy włości Sintautai*

* *Veronika Adamonytė. Nazwy własne mieszkalnych miejscowości Sintautai*

Streszczenie rozdziału w języku polskim

FOLKLOR

Povilas Krikščiūnas. Urodzaj stulecia

Pieśni z dawnych zbiorów. *Doboru dokonał i teksty przygotował*

Povilas Krikščiūnas, melodie przygotowała Audronė Vakariniene

Zabawy, kółka, tańce. *Przygotowała Audronė Vakariniene*

„I tera opowiadam jak było...” folklor mówiony mieszkańców Sintautai. *Przygotował Povilas Krikščiūnas*

Giedrė Čepaitienė. Opowiada Pranas Kudirka

Zadam zagadkę... Folklor małych form. *Przygotował Povilas Krikščiūnas*

Grażina Mališauskienė (Meilutytė). „Tylko nieprzekraczajcie nut”

Doneta Stanžienė, Levutė Karčiauskienė. „Myśmy byli jeszcze takimi dziećmi, a ona już śpiewała”

„Sintautai są pochwalone od wieków”. *Przygotował Povilas Krikščiūnas*

* *Povilas Krikščiūnas. Cechy szczególne folkloru śpiewanego przez mieszkańców Sintautai: uwag kilka*

Streszczenie rozdziału w języku polskim

CZAS I LUDZIE

Vida Girininkienė. Antanas Tatarė i powstanie w latach 1863–1864

Justinas Kasparaitis. Doktor Juozapas Rugis

Kazys Misius. Sygnatariusz Aktu niepodległości Litwy 16 lute-

Saliamonas Banaitis

Audronė Matijošienė. Pierwsze rękopisy Pranasa Vaičaitisa

Rūta Vaičiaitytė. Domostwo poety Pranasa Vaičaitisa w ojczyźnie

Rimantas Dichavičius. Przy grobie Vaičaitisa

Vida Girininkienė. Na pamiątkę o Pranasi Vaičaitisie

Juozas Jacevičius. Juozas Vaičaitis

Albinas Vaičiūnas. Juozas Augustaitis

Vladas Terleckas. Cechy działalności sygnatariusza i przedsiębiorcy Jonasa Vailokaitisa

Marija Puodžiukaitienė. Juozas Kamaitis – nauczyciel muzyk

Justinas Kasparaitis. Śladami życia rzeźbiarza Juozasa Dobkevičiausa

Kazys Misius. Agronom Edvardas Počvaitis i nauczycielka Zuzana Počvaitienė

Marytė Rastupkevičiūtė. Inny pogląd na Pranasa Sederevičiausa

Rasa Kašėtienė. Nieznane listy Petronėli Orintaitė do księdza Kazimierasa Senkusa

Donatas Januta. Kilka wspomnień o mamie Petronėli Orintaitė

Rokas Stepulaitis – brzoźka Zanavikiji. *Przygotowała*

Vida Girininkienė

Vida Girininkienė. Ksiądz Augustinas Rubikas

Rasa Paukštytė-Šaknienė. Nasza pani profesor Angelė Vyšniauskaitė

Vida Girininkienė. Juozas Lingys: „Taniec – matematyka...“

Regina Koženiauskienė. Juozas Pikčilingis był więcej niż naukowcem

Albinas Vaičiūnas. Juozas Pikčilingis synem kraju Sintautai

Antanas Maskeliūnas. Ksiądz Vytautas Palubinskas

Juozas Jacevičius. Nauczycielka lituanistka Marija Puodžiukaitienė

Vida Girininkienė. Ksiądz prałat Antanas Maskeliūnas

Vida Girininkienė. Valentinas Antanavičius: asamblaż albo życie w obrazach

Juozas Jacevičius. Kęstutis Orentas

Daiva Červokienė. Ślady sławnego biegacza w sztuce i mediach

Živilė Lembutienė. Nauczycielka Ona Zokaitė-Samuilienė
Juozas Jacevičius. Prawnik Justinas Vasiliauskas
Juozas Jacevičius. Inżynier i malarz Algis Augustaitis
Juozas Jacevičius. Poeta i naukowiec Jonas Jurevičius
Juozas Jacevičius. Malarka i literatka Birutė Matijošaitytė
Vytautas Kajetonas Duoba: Sintautai z ziemi i z delta latawca. Przepytuje Vida Girininkienė
Juozas Jacevičius. Prawnik Justinas Sigitas Pečkaitis
Raimondas Daniliauskas. Prawnik Juozas Vytas Jacevičius
Juozas Jacevičius. Bibliofil Vidmantas Staniulis
Antanas Andrijonas. Swojak w ojczystych lasach: Justinas Sigitas Kasparaitis
Juozas Jacevičius. Śpiewak operowy Vytautas Bakula
Regina Kvašytė. Giedrė Čepaitienė: biografia i działalność
Juozas Jacevičius. Fotoartysta Rimaldas Vikšraitis
Tomas Pabedinska. Oryginalność twórczości Rimaldasa Vikšraitisa
Rita Mockeliūnienė: między poezją a sztuką. Przepytuje Vida Girininkienė
Juozas Jacevičius. Producent telewizyjny Rolandas Skaisgirys
Povilaičiai z Sintautai. Przygotowali Vitas Girdauskas ir Ramutė Vyšneveckienė
Milda Kudirkaitė. Kudirkos z Sintautai
Vitas Girdauskas. Budowle XXI wieku w Sintautai
Vida Girininkienė. Cmentarz Sintautai
Vitas Girdauskas. Stare wiejskie cmentarzyki włości Sintautai

Kompedium biograficzne. *Przygotował Vitas Girdauskas*

Streszczenia w języku angielskim artykułów, ocenionych przez komisję prac naukowych serii „Lietuvos valsčiai“

O autorach

Skróty

Indeks osobowy. *Przygotowali Jūratė Baradinskienė, Vida Girininkienė*

Indeks nazw miejscowości. *Przygotowali Jūratė Baradinskienė, Vida Girininkienė, Albinas Masaitis*

Mapa granic byłej włości Sintautai, zestawiona według danych ze spisu ludności Litwy w 1923 roku. (kartograficzna sytuacja

teraźniejsza). Przygotowała kartograf UAB „Žemėlapių artelė”
Aira Dubikalienė

Mapa demograficzna porównawcza byłej włości Sintautai.
Przygotowała kartograf UAB „Žemėlapių artelė” Aira Dubikal-

Mapa starostwa Sintautai. Przygotowała kartograf Lidija
Kavaliauskienė

Mapa miasteczka Sintautai. Przygotowała kartograf UAB
„Žemėlapių artelė” Aira Dubikalienė

Rezerwat hydrograficzny Novy. Przygotowała kartograf
UAB „Žemėlapių artelė” Aira Dubikalienė

Mapa byłych włości Litwy (włość Sintautai wyróżniona
ciemniejszym kolorem). Przygotowała kartograf
UAB „Žemėlapių artelė” Aira Dubikalienė

Lista alfabetyczna byłych włości Litwy

Spis alfabetyczny byłych terytorium włości Litwy

O serii „Lietuvos valsčiai”

Mapa szykowanych monografii z serii „Lietuvos valsčiai”
oraz monografii, wydanych do końca roku 2012.
Przygotowała kartograf UAB „Žemėlapių artelė” Aira
Dubikalienė

O serii „Lietuvos valsčiai” (w języku angielskim)

Wkładka kolorowych ilustracji pt. „Przyroda okolic
Sintautai”. Opracowali Vida Girininkienė, Raimondas
Daniliauskas

Wkładka kolorowych ilustracji pt. „Archeologia i historia”.
Opracowali Vygandas Juodagalvis, Kęstutis Vaičiūnas,
Vida Girininkienė

Wkładka kolorowych ilustracji pt. „Czas i ludzie”.
Opracowali Vida Girininkienė, Vitas Girdauskas

Wkładka kolorowych ilustracji pt. „Stare wiejskie
cmentarzyki włości Sintautai”. Opracował Vitas Girdauskas

Part I. contents

15	Contents in Polish
25	Contents in English
35	Preface
39	Editor's Word
43	Preface in Polish
44	Preface in English

NATURE

45	* <i>Rimvydas Kunskas</i> . Subsurface setup and development in the Sintautai plain landscape
107	<i>Antanas Aleknonis</i> . The nature of Sintautai neighbourhood
113	* <i>Daiva Patalauskaitė</i> . The vegetation in Sintautai area
121	<i>Filomena Kavoliutė</i> . Nova—a reserve of Suvalkija plain landscape
139	<i>Raimondas Daniliauskas</i> . Ponds in Sintautai and Totorviečiai
174	<i>Birutė Karpavičienė</i> . Herbal plants beside us
179	<i>Birutė Karpavičienė</i> . A flower bed
182	<i>Justinas Kasparaitis, Algimantas Stepulaitis</i> . Beavers the kings of Nova
184	<i>Zigmas Pikčilingis, Algimantas Stepulaitis</i> . The hunting and fishing
188	<i>Justinas Kasparaitis</i> . Weather prognostication
192	Chapter summary in Polish

HISTORY

HISTORY. ARCHAEOLOGY AND HISTORICAL SOURCES

195	* <i>Vygandas Juodagalvis</i> . Archaeological heritage in Sintautai area
206	<i>Vida Girininkienė</i> . Sintautai land in historical documents
245	<i>Kęstutis Vaičiūnas</i> . Sintautai in old maps

* The asterisk in the contents marks the papers approved by the monograph series "Lietuvos valsčiai" Scientific Works Commission for Local Researches (see p. 4). The papers' summaries in English are given at the end of the book

- 257 August 8–9, 1703. A general visitation in the Sintautai chapel-of-ease of the Veliuona Church. A facsimile.
Translated from Polish and Latin by Irena Katilienė
- 303 *Kazys Misius*. Sintautai Township in historical documents
- 333 *Kęstutis Vaičiūnas*. Skaistgiriai in historical documents
- HISTORY. ADMINISTRATIVE EVOLUTION OF THE AREA
- 357 *Kazys Misius*. Political and social situation in Užnemunė in 1795–1867
- 364 *Kazys Misius*. Sintautai *Valsčius* and its settlements in 1867–1995
- 378 *Raimondas Daniliauskas*. The activities of Sintautai *Valsčius* executive committee in 1944–1950
- 384 *Rimvydas Urbonavičius*. The self-governance in Sintautai during the 1990s
- 387 *Kęstutis Birbilas*. The Sintautai Neighbourhood
- HISTORY. AGRARIAN DEVELOPMENT OF THE AREA
- 395 * *Filomena Kavoliutė*. Three changes in the landscape of Sintautai area
- 427 * *Raimondas Daniliauskas*. The development of agriculture in Sintautai area in 20th century
- 544 *Juozas Kaunas*. Impact of environmental conditions on landed property
- 550 *Raimondas Daniliauskas*. Soviet period: from the history of Sintautai kolkhoz
- 584 *Raimondas Daniliauskas*. Soviet period: from the history of Laisvė kolkhoz
- 605 *Raimondas Daniliauskas*. Soviet period: Keturnaujiena kolkhoz
- 616 *Raimondas Daniliauskas*. Farmers of the Sintautai Neighbourhood
- 631 *Kęstutis Birbilas*. Agrarian reform in Sintautai Neighbourhood
- 635 *Vitas Girdauskas*. Agrarian development of the area and dealership
- 663 *Rūta Šveistienė*. A herd of the Antanas Stepulaitis Lithuanian heavy draught horses in Sintautai
- HISTORY. THE 19TH CENTURY
- 666 *Antanas Žilinskas*. Napoleon and Suvalkija
- 672 *Kazys Misius*. The banned Lithuanian press and its spreaders in Sintautai area in 1864–1904

- 694 The Lithuanian press spreaders who descended from Sintautai *Valsčius* and the present-day neighbourhood. Prepared by *Vida Girininkienė*
- 706 *Kostas Stiklius [Liepukas]*. The Past and the Present
- 719 Jonas Mačys–Kėkštas and roads in the land of Sintautai. Prepared by *Raimondas Daniliauskas*

HISTORY. THE 20TH CENTURY

- 725 *Kazys Misius*. Public organisations in Sintautai *Valsčius* in 1906–1940
- 756 *Raimondas Daniliauskas*. The events at the start of WWI in the area of Sintautai
- 760 *Kęstutis Vaičiūnas*. Formation of riflemen platoon in Sintautai *Valsčius* in 1919. On the traces of one case.
- 767 A list of Lithuanian Army volunteers from Sintautai *Valsčius*. Prepared by *Ričardas Čepas*
- 773 *Antanas Andrijonas*. The volunteers of Sintautai *Valsčius*
- 824 *Raimondas Daniliauskas*. The first day of war in Sintautai area
- 832 *Raimondas Daniliauskas*. Molotov line fortifications
- 835 *Raimondas Daniliauskas*. After the front is back
- 843 *Algirdas Endriukaitis*. The activities of KGB and Communist Party in Sintautai
- 849 *Kęstutis Vaičiūnas*. The partisans of Sintautai
- 881 Sintautai *Valsčius* inhabitants, which suffered from the Soviet regime. Prepared by *Gailė Ambrazienė* and *Kęstutis Vaičiūnas*
- 913 The life is going on... (Reminiscences about the war and post-war periods). Prepared by *Laima Girdauskienė*
- 978 *Vytautas Kamaitis*. From Sintautai to Krasnoyarsk and back (reminiscences). Prepared by *Nijolė Kamaitienė*
- 995 *Irena Strokiene, Vida Girininkienė*. The Sąjūdis movement in Sintautai
- 1004 *Raimondas Daniliauskas*. The politicians in Sintautai

HISTORY. EDUCATION (THE 19TH–21ST CENTURIES)

- 1016 *Kazys Misius*. From the past of the education in Sintautai *Valsčius* before 1940
- 1071 * *Stanislovas Buchaveckas*. Some aspects in the activities of schools in Sintautai *Valsčius* in 1940–1944 (under the Bolshevik and Nazi regimes)

- 1107 *Marija Puodžiukaitienė*. The history of Sintautai school in 1944–2000
- 1145 *Antanina Klimaitienė, Irena Strokiene*. The evening classes in Sintautai
- 1147 *Irena Strokiene*. The Sintautai basic school in 2001–2012
- 1172 *Irena Strokiene*. Sporting life in Sintautai
- 1186 The graduates from the Sintautai secondary school (1958–2001) and basic school (2002–2012). *Prepared by Daiva Orintienė*
- 1227 *Antanina Klimaitienė, Irmanta Bakienė*. The Valančiukai temperance society in the Sintautai basic school
- 1232 *Rūta Galinskienė*. The Vyturėlis kindergarten in Sintautai
- 1241 *Laima Petrauskienė*. The Beržynai school

HISTORY. SINTAUTAI PARISH (THE 19TH–21ST CENTURIES)

- 1251 *Juozas Jacevičius, Vida Girininkienė*. The history of the Sintautai parish
- 1278 *Povilas Spurgevičius*. A review of architecture and art of the Sintautai Church of the Assumption of the Holy Virgin Mary
- 1290 The pastorate of Sintautai parish from its foundation in 1804 metais. *Prepared by Algimantas Katilius and Regina Laukaitytė*
- 1321 **Marija Rupeikienė*. The architecture of sacral and parish buildings in Sintautai Valsčius

HISTORY. CULTURE LIFE (THE 20TH–21ST CENTURIES)

- 1357 *Raimondas Daniliauskas*. The Sintautai branch of the Lithuanian Catholic Women Society in periodicals
- 1362 *Raimondas Daniliauskas*. The *Pavasarininkai* (youth Catholic organisation members) of Sintautai in periodicals
- 1367 *Marija Puodžiukaitienė*. The museums in Sintautai
- 1376 *Emilija Petravičienė, Zita Kutaitė*. The history of Sintautai library from 1948
- 1385 *Laima Girdauskienė*. Organisation of cultural activities in Sintautai in 1945–2012: from compulsion to self-expression

Part II. contents

Vitas Girdauskas. The Sintautai academy: 16 steps of its activities (1997–2013)

Audronė Bingelienė. The Veršiai Village in a cauldron of cultural life from 1957 to 2012

Laimina Auštrienė. Veršiai community centre

Aldona Norkūnienė. Keturnaujiena community centre

Laima Girdauskienė. A leisure hall in Keturnaujiena

Raimondas Daniliauskas. Sintautai community centre

Laima Girdauskienė. The Giesmė festival of sacral music

Vida Čeplevičienė. A folk dance in the area of Sintautai

Regina Dėdinienė, Antanina Klimaitienė. The Aidija community of mother-tongue friends

Liudvina Kutkaitienė. The Sintautai branch of the Bočiai Union of the Lithuanian Pensioners

Vida Čeplevičienė. The Penta youth club

HISTORY. A TOWNSHIP AND VILLAGES (THE 20TH–21ST CENTURIES)

Marija Puodžiukaitienė. Sintautai in reminiscences of the elderly

Kazys Misius. The post office of Sintautai before 1941

Kazys Misius. The Sintautai milk processing company before 1944

Liudvina Kutkaitienė. Sintautai in post-war period

Raimondas Daniliauskas. From the history of Sintautai police

Zigmas Pikčilingis. The Sintautai machine and tractor station

Algirdas Šuopys. A fire post in the Sintautai Neighbourhood

Marija Puodžiukaitienė. The history of Sintautai Township streets

Raimondas Daniliauskas. The cemetery of Sintautai fighters

Antanas Matijošaitis. The postwar Banaitynė and its destruction

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Duobiškiai Village and its population

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Gabartai Village and its population

Juozas Jacevičius. The Village of Gaisriai

Birutė Matijošaitytė. Gyliškiai Village and its population

Jonas Kasparavičius. The Village of Išdagai

Pranas Endriukaitis. The Village of Jundilai

Zigmas Naujokaitis. Juškakaimiai

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. The Village of Kuodžiai

Birutė Matijošaitytė. Petras Matijošaitis the elder of Kuodžiai Village and his family

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. The Village of Kušlikiai

Juozas Jacevičius. Mockupiai

Birutė Matijošaitytė, Genovaitė Kasparavičienė. Naudžiai Village and its population

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Pariebiai Village and its population

Elena Girdauskaitė. Starkai in my memory. *Prepared by Vitas Girdauskas*

The Village of Šurpauliai. *Prepared by Dalia Bagdonavičienė*

Birutė Matijošaitytė. The Village of Tilvikai

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. Tumosiškė Village and its population

Birutė Matijošaitytė, Antanas Matijošaitis. The Village of Vaitiekupiai

Algirdas Jurkevičius. From the history of Veršiai Village

Justinas Kasparaitis. Voveriai at the turn of the centuries

Chapter summary in Polish

ETHNIC CULTURE

Libertas Klimka. Crumbs of traditional calendar customs from the area of Sintautai

Vingaudas Baltrušaitis. A dwelling house of Sintautai people

Sofija Dielininkaitė. A homestead of a rich Zanavykas

Teresė Durstinienė. Chant singers of the Panoviai land

Vingaudas Baltrušaitis. The 19th c. living house interior

Dishes in the post-war period. *Prepared by Teresė Durstinienė*

Teresė Durstinienė. Beekeepers

* *Eligijus Juvencijus Morkūnas*. The mills and millers in Sintautai *Valsčius*

Justinas Kasparaitis. Folk medicine

Liudvina Kutkaitienė. Smithery

Justinas Kasparaitis. Blacksmith Simijonas Valaitis

Antanina Klimaitienė. The craftsmen of Sintautai

Liudvina Kutkaitienė. Christening

Liudvina Kutkaitienė. Wedding and its customs

Liudvina Kutkaitienė. Burial traditions

Chapter summaries in Polish

LANGUAGE

* *Giedrė Čepaitienė*. The linguistic peculiarities of Sintautai area

* *Dalia Sviderskienė*. The hydronyms of Sintautai *Valsčius*

* *Veronika Adamonytė*. The names of living places in Sintautai *Valsčius*

Chapter summary in Polish

FOLKLORE

Povilas Krikščiūnas. The harvest of a century

The songs from old collections. *Selected and texts prepared by Povilas Krikščiūnas, melodies prepared by Audronė Vakarinienė*

Games, ring and paired dances. *Prepared by Audronė Vakarinienė*

"I tell you now how it was...." Verbal folklore in Sintautai area. *Prepared by Povilas Krikščiūnas*

Giedrė Čepaitienė. A folklore presenter Pranas Kudirka

I'll ask a riddle... Small-form folklore. *Prepared by Povilas Krikščiūnas*

Grażina Mališauskienė (Meilutytė). "Just don't murder tunes"

Doneta Stanžienė, Levutė Karčiauskienė. "We were still kids, while she had been already singing"

"Sintautai are praised from everlasting". *Prepared by Povilas Kriščiūnas*

* *Povilas Kriščiūnas.* The folklore peculiarities in Sintautai area: some insights

Chapter summary in Polish

TIME AND PEOPLE

Vida Girininkienė. Rev. Antanas Tatarė and the 1863–1864 rebellion

Justinas Kasparaitis. Doctor Juozapas Rugis

Kazys Misius. The February 16 Independence Act signatory Saliamonas Banaitis

Audronė Matijošienė. The first manuscripts of Pranas Vaičaitis

Rūta Vaičaitytė. A homestead of the poet Pranas Vaičaitis

Rimantas Dichavičius. At the tomb of Vaičaitis

Vida Girininkienė. In memoriam: Pranas Vaičaitis

Juozas Jacevičius. Juozas Vaičaitis

Albinas Vaičiūnas. Juozas Augustaitis

Vladas Terleckas. The traits of activities by Jono Vailokaitis, a signatory and businessman

Marija Puodžiukaitienė. Juozas Kamaitis—teacher musician

Justinas Kasparaitis. Along the trails of sculptor Juozas Dobkevičius life

Kazys Misius. Agronomist Edvardas Počvaitis and teacher Zuzana Počvaitienė

Marytė Rastupkevičiūtė. Different Pranas Sederevičius

Rasa Kašėtienė. The unknown letters of Petronėlė Orintaitė to Kazimieras Senkus

Donatas Januta. Some reminiscences about my mother Petronėlė Orintaitė

Rokas Stepulaitis – a birch of Zanavykija. *Prepared by Vida Girininkienė*

Vida Girininkienė. Rev. Augustinas Rubikas

Rasa Paukštytė-Šaknienė. Our Professor Angelė Vyšniauskaitė

Vida Girininkienė. Juozas Lingys: "The dance and mathematics..."

Regina Koženiauskienė. Juozas Pikčilingis was more than a scholar

Albinas Vaičiūnas. Juozas Pikčilingis—a son of the Sintautai land

Antanas Maskeliūnas. Rev. Vytautas Palubinskas

Juozas Jacevičius. Teacher of Lithuanian language
Marija Puodžiukaitienė

Vida Girininkienė. Prelate Rev. Antanas Maskeliūnas

Vida Girininkienė. Valentinas Antanavičius: Assemblages or life in paintings

Juozas Jacevičius. Kęstutis Orentas

Daiva Červokienė. Traces of famous Lithuanian runner in art and media

Živilė Lembutienė. Teacher Ona Zokaitė-Samuilienė

Juozas Jacevičius. Lawyer Justinas Vasiliauskas

Juozas Jacevičius. Engineer and painter Algis Augustaitis

Juozas Jacevičius. Poet and scholar Jonas Jurevičius

Juozas Jacevičius. Painter and litterateur Birutė Matijošaitytė

Vytautas Kajetonas Duoba: A look at Sintautai from land surface and ultralight aircraft. Interviewed by Vida Girininkienė

Juozas Jacevičius. Lawyer Justinas Sigita Pečkaitis

Raimondas Daniliauskas. Lawyer Juozas Vytas Jacevičius

Juozas Jacevičius. Bibliophile Vidmantas Staniulis

Antanas Andrijonas. Justinas Sigita Kasparaitis in the forests of his home

Juozas Jacevičius. Opera singer Vytautas Bakula

Regina Kvašytė. Giedrė Čepaitienė: biography and activities

Juozas Jacevičius. Photo artist Rimaldas Vikšraitis

Tomas Pabedinskas. Originality of creations by Rimaldas Vikšraitis

Rita Mockeliūnienė: between poetry and art. Interviewed by Vida Girininkienė

Juozas Jacevičius. TV producer Rolandas Skaisgirys

The Povilaičiai of Sintautai. *Prepared by Vitas Girdauskas and Ramutė Vyšneveckienė*

Milda Kudirkaitė. The Kudrikos of Sintautai

Vitas Girdauskas. The 21st century constructions in Sintautai

Vida Girininkienė. Sintautai cemetery

Vitas Girdauskas. Olden cemeteries of Sintautai villages

A digest of biographies. *Compiled by Vitas Girdauskas*

English summaries of the papers approved by the “*Lietuvos valsčiai*” Monograph Series Lithuanian Local Researches Commission for Scientific Works

About the authors

Abbreviations

The index of personal names. *Compiled by Jūratė Baradinskienė, Vida Girininkienė*

The index of place names. *Compiled by Jūratė Baradinskienė, Vida Girininkienė, and Albinas Masaitis*

The map of former Sintautai *Valsčius* boundaries done after the Lithuanian Census 1923 (with present-day cartographic situation). *Compiled by UAB Žemėlapių Artelė cartographer Aira Dubikaltienė*

A comparative demography map of former Sintautai *Valsčius*. *Compiled by UAB Žemėlapių Artelė cartographer Aira Dubikaltienė*

The map of Sintautai Neighbourhood. *Compiled by cartographer Lidija Kavaliauskienė*

The map of Sintautai Township. *Compiled by UAB Žemėlapių Artelė cartographer Aira Dubikaltienė*

The Nova hydrographical reserve. *Compiled by UAB Žemėlapių Artelė cartographer Aira Dubikaltienė*

The map of *valsčiai* former Lithuanian rural districts (Sintautai *Valsčius* marked darker). *Compiled by UAB Žemėlapių Artelė“ cartographer Aira Dubikaltienė*

The alphabetic list of former Lithuanian *Valsčiai*

The territorial list of former Lithuanian *Valsčiai*

About the “*Lietuvos Valsčiai*” series

The map of “*Lietuvos Valsčiai*” series monographs to be published and those published by the end of 2012. *Compiled by UAB Žemėlapių Artelė cartographer Aira Dubikaltienė*

About the "Lietuvos Valsčiai" series (in English)

The insert of colour illustrations "The Nature of Sintautai Area". Compiled by Vida Girininkienė and Raimondas Daniliauskas

The insert of colour illustrations "Archaeology and History". Compiled by Vygandas Juodagalvis, Kęstutis Vaičiūnas, and Vida Girininkienė

The insert of colour illustrations "Time and People". Compiled by Vida Girininkienė and Vitas Girdauskas

The insert of colour illustrations "Olden cemeteries of Sintautai villages". Compiled by Vitas Girdauskas

Pratarmė

Šakių rajono savivaldybės administracija kartu su Lenkijos Goldapo kultūros namais bei Labdaros ir paramos fondo Šešupės euroregiono Šakių biuru nuo 2011-ųjų metų vykdo projektą „Sintautai-Goldap 2“, iš dalies finansuojamą „Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos“ ir Šakių rajono savivaldybės. Projektas kilo iš jau daugiau nei tris dešimtmečius besitęsiančio Lenkijos Goldapo ir Lietuvos Šakių rajono savivaldybių bendradarbiavimo. Dažniausiai tai būdavo kultūriniai kontaktai, kultūros darbuotojų vizitai ar bendra kultūrinė veikla – menininkų plenerai, koncertai, parodos ir kt. Dalis tos veiklos vyko ir Sintautuose – fotografų bei muzikantų plenerai, tradicinės menininkų vasaros stovyklos, projektas „Šešupės tiltai“, parodos, susitikimai. Įgyvendinant viešosios įstaigos Sintautų akademijos projektus, rengiant menininkų plenerus bei organizuojant Sintautų miestelio šventes, kasmetiniai jų svečiai būdavo Goldapo tapytojai, skulptoriai, muzikantai. Vėliau visa ši veikla peraugo ir į abiejų šalių partnerių norą kartu spręsti iškilusias problemas, iš kurių svarbiausia – kultūrinių-rekreacinių teritorijų trūkumas.

Projektas papildė bei pratęsė anksčiau vykusius tarptautinio bendradarbiavimo, turizmo ir kultūrinio turizmo projektus, sudarydamas galimybes tolesnei šios sferos plėtrai. Iškelti svarbiausi partnerių tikslai – įrengti dvi viešosios paskirties kultūrinės-rekreacines teritorijas (parkus) Sintautuose ir Lenkijos Goldapo savivaldybės Grabovo miestelyje bei parengti ir pristatyti savojo krašto istorijos ir kultūros studijas. 2009–2010 m. įgyvendintas pirmasis projekto etapas „Sintautai-Goldap 1“ buvo skirtas būsimų parkų dokumentacijai parengti. Pirmajame projekto etape buvo parengtos parkų galimybių studijos, investiciniai ir techniniai projektai, suformuoti ir įregistruoti parkų žemės sklypai. Sintautuose pagal šį projektą miestelio centre sutvarkyta beveik 1,4 ha teritorija, įrengtas fontanas, nutiesti pasivaikščiojimo takai, pastatyti lauko baldai, medžio bei akmens skulptūros, kiti dekoratyviniai akcentai. Parkuose įrengtos žaliosios ir poilsio zonos, jaunimo ir vaikų renginių vietos.

Įgyvendinant šį projektą, vyko ir intensyvus kultūrinis partnerių bendradarbiavimas – dailininkų, skulptorių bei

muzikantų plenerai Sintautuose ir Grabove, rengtos monografijos apie Sintautų ir Grabovo bendruomenes. Pleneruose dalyvavo tapytojai iš Lietuvos – Arvydas Bagdonas, Lionė Grigaliūnienė, Raigardas Kudirka, Valė Vaitkuvienė ir Greta Unguvaitytė bei Lenkijos – Cecylia Buczyńska-Buza, Jarosław Józef Jasiński ir Katarzyna Puczyłowska, Katarzyna Waraksa ir Wojciech Lukasik. Lenkų skulptoriai Jan Kosiorek, Józef Niewiński ir Wiesław Pierkowski bei lietuviai Mindaugas Aučyna, Domininkas Čiapas ir Valdas Eimanavičius sukūrė parkų dekoratyvinius akcentus – skulptūras.

Šie renginiai Sintautuose buvo skirti ir miestelio 450 metų jubiliejui paminėti, o jį vainikavo parkų atidarymo ir pristatymo bendruomenei šventės 2012 metų vasaros pabaigoje.

Kaimyniškų šalių partnerystė tuo nesibaigė – ją pratęsė ir sustiprino įsteigta asociacija „Sintautai-Goldap“, kuri Sintautų ir Grabovo bendruomenių aktyviausius narius kviečia tolesnei bendrai veiklai.

Svarbi šios veiklos dalis ir enciklopedinio leidinio „Sintautai-Grabovo“, kurį sudaro net dvi dalys, parengimas. Pirmoji skirta partneriškam Lenkijos Grabovo miesteliui, antroji – Sintautams Lietuvoje. Taigi pristatome „Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos“ finansuojamo projekto „Sintautai-Goldap 2“ leidinį – monografiją „Sintautai“.

Ką rasime šioje knygoje? Pirmoji jos dalis skirta krašto gamtos ir istorijos paveldui, archeologiniam palikimui, istorinei, švietimo, administracinei, agrarinei krašto raidai, pateikiama švietimo raidos istorija, publikuojami istoriniu požiūriu svarbūs dokumentai. Antroji dalis pristato sakinį ir rašytinį krašto palikimą, jo etninę kultūrą, senojo Sintautų valsčiaus miestelius ir kaimus, čia gyvenusių, gyvenančių ar iš čia kilusių žmonių verslą, pačius žymiausius ir aktyviausius šio krašto žmones.

Išsamiai visą monografiją savo įvade pristato monografijos rengimo grupės vadovė, leidinio vyriausioji redaktorė ir sudarytoja istorikė Vida Girininkienė.

Šio leidinio šaknys glaudžiai susisieja su viešosios įstaigos „Sintautų akademija“ projektais. Tai 2003 metų vasaros ekspedicija „Senasis Sintautų valsčius“. Joje dalyvavo 18 mokslininkų ir kraštotyriminkų iš Vilniaus, Druskininkų, Šakių ir Sintautų. Surinkta kraštotyros medžiaga vėliau panaudota ir Sintautų kalendoriuose. 2004 m. įgyvendintas projektas „Iš seniausios Sūduvos praeities-2004“, kurio metu vyko Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotojo, archeologo dr. Vygando Juodagalvio vadovaujama žvalgomoji 5 archeologijos specialistų bei jų padėjėjų ekspedicija Šakių rajono Nėvos upės baseino teritorijoje, skirta senosios Sūduvos krašto kultūros archeologiniam tyrimui. Buvo įgyvendinta ir keletas smulkesnių projektų, be to, pati akademija ir jos autoriai visą dešimtmetį po kruopelę rinko ir kaupė bei tradiciniuose kasmetiniuose akademijos leidiniuose – Sintautų kalendoriuose – spausdino Juozo Jacevičiaus, Laimos Girdauskienės, Justino Kasparaičio, Birutės Matijošaitytės, Marijos Puodžiukaitienės, Irenos Strokienės ir kitų autorių straipsnius apie mokyklą, parapiją, iškilius šio krašto žmones, skelbė atsiminimus. Tačiau, neturint knygų leidybos galimybių, ši veikla sulėtėjo ir užsitęsė.

Situacija iš esmės pakito pradėjus įgyvendinti projektą „Sintautai-Goldap 2“. Pagal projektą leidybos organizavimas teko šio projekto partneriui – Labdaros

ir paramos fondo Šešupės euroregiono Šakių biurui. Projekto leidybos viešųjų pirkimų konkursą laimėjęs didžiausią lokalinių monografijų rengimo patirtį ir autoritetą Lietuvoje turinčiai „Versmės“ leidykla, monografijos rengimo grupę iš apie šį kraštą jau rašiusių ir naujai juo susidomėjusių autorių subūrė taip pat didelę lokalinių monografijų rengimo patirtį turinti itin darbšti ir kruopšti leidinio vyriausioji redaktorė istorikė Vida Girininkienė. Daugiau nei 100 autorių parašė beveik 200 straipsnių apie Sintautų kraštą, dalis jų peržvelgė ir atnaujino ar papildė savo ankstesnius darbus, kiti gi iš naujo tyrinėjo archyvus, rinko atsiminimus, ar net apskritai pirmą kartą sužinojo apie tokį Sūduvos kampelį. Sujungus visas šias jėgas ir šaltinius, skaitytojams pristatoma viena didžiausios apimties knygų apie vieną didžiausių Lietuvos valsčių – monografija „Sintautai“.

Gaila, jog tikrai daug prie šios monografijos dirbusių, jai nemažą dalį savo laiko ir širdies paaukojusių, kraštotyros medžiagą, nuotraukas ir atsiminimus rinkusių, senųjų kapinaičių ieškojusių sintautiškių – mokytojos Marijos Puodžiukaitienės, tautodailininko Simano Kudirkos, kitų Anapilin išėjusių, nesulaukė šios knygos pasirodymo. Tačiau jų darbai, mintys įamžinti šiame leidinyje – tai paminklas ir jiems patiems.

Ši knyga – puikus tarptautinio kultūrinio bendradarbiavimo pavyzdys. Ji prabyla ne tik į Lietuvos, bet ir į Lenkijos skaitytojus, sudaro galimybę lietuviams susipažinti su kaimyninės Lenkijos miesteliu, o kolegoms lenkams – pažinti partneriškos Šakių savivaldybės kampelį.

Džiugu, jog „Versmės“ leidykla ir jos vadovas Petras Jonušas, suprasdami atliekamo darbo prasmę ir vertę, skatinami ne verslo, bet nesavanaudiškų kultūros ir istorijos paveldo išsaugojimo interesu, neapsiribojo leidybos paslaugų sutartyje numatyto ne mažiau nei 1 000 puslapių leidinio išleidimu, o naudodami visus turimus resursus ir jėgas, parengė triskart didesnės apimties dviejų dalių monografiją. Šį papildomą darbą leidykla skiria Lietuvos tūkstantmečiui (1009–2009), Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui (1918–2018) ir 1863 metų sukilimo 150-osioms metinėms (1863–2013). „Sintautų“ monografiją leidykla priskiria leidžiamai „Lietuvos valsčių“ serijai, įvardydama ją 26-ąja serijos knyga.

Manau, jog šis „Versmės“ leidyklos darbas – tai ne tik jos titaniškų ir ambicingų pastangų pristatyti visus senuosius miestelius ir kaimus Lietuvai ir pasauliui tęsinys, bet ir svarus indėlis į Lietuvos ir visos jungtinės Europos istoriją. Lietuvos pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai metu pasirodantis Europos Regioninės plėtros fondo finansuotas leidinys turėtų ne tik atkreipti dėmesį, jog kultūrinės iniciatyvas ir savos lokalinės istorijos paieškas galima finansuoti ir ES tarptautinio bendradarbiavimo programų lėšomis, bet galbūt ir paskatinti visus europiečius susidomėti savo kraštų šaknimis ir tradicijomis, jas tirti ir puoselėti.

Taip pat tikiuosi, jog enciklopedinis leidinys „Sintautai-Grabovo“ ne tik pakvies lietuvius ir lenkus toliau domėtis savųjų kraštų ir kaimynų istorija bei dabartimi, bet ir taps nauju, dar ambicingesnių tarptautinių ir vietos projektų impulsu.

Projekto „Sintautai-Goldap“, visų leidinio rengėjų ir ypač visų sintautiškių vardu už supratimą ir kantrybę, gimtojo krašto istorijos prasmės suvokimą nuoširdžiai dėkoju projekto partneriams – mero Juozo Bertašiaus vadovaujamai Šakių

rajono savivaldybei, Lenkijos Goldapo kultūros namams bei jų vadovei Martai Jurgiėlan, projektą koordinavusiam VŠĮ Jungtiniam techniniam sekretariatui ir jo vyr. projektų vadovei Oksanai Ščerbickienei, monografijos „Sintautai“ vyriausiajai redaktorei, istorikei Vidai Girininkienei, redaktoriui Kristupui Tolkačevskiui, dailininkei Onai Liugailienei, šio projekto administratorei Olgai Smaleckienei, Šakių rajono savivaldybės kalbos tvarkytojai Rimutei Grušienei, taip pat visiems monografijos autoriams, o ypač „Versmės“ leidyklai, jos atkakliam ir nenuilstančiam vadovui Petruui Jonušui.

Vitas Girdauskas,
projekto „Sintautai-Goldap 2“ vadovas,
Labdaros ir paramos fondo
Šešupės euroregiono Šakių biuro direktorius

Redaktoriaus žodis

Sintautai – Sudūvės (Suvalkijos) lygumų miestelis, išsikūręs prie Pentos upės. Šios gyvenvietės pradžia glaudžiai susijusi su Veliuonės istorija, nes ši teritorija, miškais apaugęs plotas, priklausė Veliuonos dvaro giriai ir to paties pavadinimo valsčiui, kurį valdė didžiojo kunigaikščio vietininkai. Šiam valsčiui XVI a. pirmojoje pusėje priklausė ne tik Veliuonė, bet ir Vilkijà, Baisogala, Rietavas. Veliuonos dvaras buvo vienas didžiausių Žemaitijoje. 1612 m. Veliuonos valsčius (*deržava*) priklausė Adomui Zablockiui, o 1616 m. – Karoliui Chodkevičiui. Ta proga 1615 m. sudarytas Veliuonos ir Baisogalos inventorius, kuriame Sintautai nepažymėti, ir iš kurio matosi, kad tuo metu Sintautų apylinkės dar nebuvo apgyvendintos. Veliuonos seniūniją nuo 1621 m. valdė LDK kancleris Albrechtas Stanislovas Radvila. 1626 m. šią teisę įgijo ir jo žmona Regina Eisenreich, o 1636 m. tokia pat teisė (už įkeitimo pinigų) suteikta ir kitai kanclerio žmonai – Kristinai Liubomirskaitei. Veliuonos seniūnija priklausė Žemaičių vyskupystei.

Pirmasis dokumentas, kuriame paminėti Sintautai, yra 1677 m. vasario 26 d. Veliuonos parapijos vizitacija. Parapiją vizitavo Žemaičių vyskupas Kazimieras Pacas. Joje minima, jog Veliuonos parapiinės bažnyčios Sintautų filijoje yra mažas baltas sidabrinis nepaaukuotas relikvijorius, baltas užtiesalas, dvi sidabrinės taurės.

Pats pirmasis išlikęs išsamus dokumentas apie Sintautus yra 1703 m. rugpjūčio 8–9 dienomis Vilniaus arkidiakono Žemaičių vyskupo Jeronimo Krišpino-Kiršenšteino atlikta Veliuonos bažnyčios Sintautų filijos vizitacija. Šis dokumentas cituotas ir panaudotas J. Totoraičio „Sūduvos Suvalkijos istorijoje“. Šio dokumento faksimilė ir Irenos Katilienės vertimas iš lenkų ir lotynų kalbų skelbiami pirmą kartą šioje knygoje. Jame nurodoma pirmoji Sintautų vardo paminėjimo data – apie 1641-uosius metus. Šią datą mini ir J. Totoraitis, teigdamas, jog „<...> laiką, kada tas kaimas [Sintautai] buvo įkurtas, galima nustatyti tik apčiuopai, tai yra po 1561 ir prieš 1641 m., kuriais Sintautuose buvo pastatyta maža koplytėlė ar šopa pamaldoms laikyti“.

Tačiau, kaip rodo dokumentai ir šioje knygoje pateikti istoriniai tyrimai, iki 1615 m. Sintautų kaimo nebuvo.

Minėtoje 1703 m. vizitacijoje rašoma, kad apie 1641 m. prie Pentos upės LDK kanclerio A. S. Radvilos pastangomis pastatyta medinė bažnytelė toje vietoje, kurioje seniau „<...> dieviškąsias pareigas celebruodavo trobelėje, paprastai sakant, šopoje, jos administravimas priklausė tėvams karmelitams iš miestelio, vadinamo Naumiesčiu, kitaip – Vladislavovu, per tarpušvenčius atvykstantiems į Sintautų kaimą tiek su dieviškosiomis, tiek ir su žemiškosiomis apeigomis, mat iki tol aplinkinė teritorija visa labiau laukinių ir tankių miškų ne kaip žmonių buvusi perpildyta <...>“.

Iš dokumentų žinoma, jog basuosius karmelitų vienuolius į Duliebaičių kaimą, tuo metu jau vadintą Vladislavovu, Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius pakvietė 1644 metais. Taigi galima būtų teigti, jog Sintautų šopa galėjo būti pastatyta ne anksčiau kaip 1644 metais.

1795 m. Užnemunė atiteko Prūsijai. 1804 m. įsteigta Sintautų parapija.

1807 m. Tilžės taikos sutartimi Sūduva įjungiamą į sudarytą Varšuvos kunigaikštystę. 1808 m. Užnemunėje įvestas Napoleono civilinis kodeksas, kuris galiojo net iki 1940 metų. Vadovaujantis šiuo kodeksu, valstiečiai buvo atleisti nuo baudžiamos, tačiau jie žemės nuosavybės negavo, o tik asmens laisvę. Toji laisvė sudarė galimybes ekonominei ir kultūrinei krašto pažangai. Juk būtent iš Užnemunės kilo lietuvių tautinio atgimimo vedliai – Jonas Basanavičius, Vincas Kudirka, Justinas Staugaitis ir kiti.

1815 m. Užnemunė priskirta Lenkijos karalystei, kuri tapo Rusijos imperijos dalimi ir turėjo minimalią autonomiją.

Apie 1820 m. Lenkijos karalystėje sudaryti administraciniai vienetai – valsčiai, kurie buvo vadinami *gminomis*. Sintautai priskirti Marijampolės apskrities Zyplių valsčiui. 1816 m. Lenkijos karalystė suskirstyta į vaivadijas. Lietuviškos Kalvarijos, Marijampolės ir Seinų apskritys pateko į Augustavo vaivadiją.

Po 1830–1831 m. sukilimo Lenkijos karalystės politinė autonomija buvo panaikinta.

1837 m. vaivadijos pavadintos gubernijomis. Augustavo gubernijos centras 1837–1844 m. buvo Lomža, o nuo 1844 m. – Suvalkai. Iki 1867 m. pradžios Sintautai ir jų apylinkės priklausė Marijampolės apskrities Zyplių valsčiui.

1864 m. paskelbtas valsčių (*gminų*) pertvarkymo įsakas, pagal kurį valsčiaus viršaitis turėjo prižiūrėti tvarką, skelbti valdžios įsakus, pranešti policijai apie nusikaltimus, betvarkes ir kitus įvykius. Viršaičio pareiga buvo sušaukti valsčiaus susirinkimą, pateikti susirinkimui svarstomus klausimus, vykdyti teisėtus susirinkimų nutarimus, rūpintis kelių ir tiltų taisymu, kontroliuoti seniūnų ir kitų pareigūnų veiklą, gyventojų valstybinių ir valsčiaus mokesčių bei prievolių vykdymą.

Kiekvienas kaimas turėjo savo seniūną (šaltyšį). Seniūnai turėjo vykdyti visus viršaičio nurodymus.

1866 m. gruodžio 19 (31) d. vietoj Augustavo įsteigtos Lomžos ir Suvalkų gubernijos. Tuo pačiu įsaku iš Kalvarijos apskrities dalies sudaryta Vilkaviškio, o iš Marijampolės – Vladislavovo (Naumiesčio) apskritis, kuri buvo suskirstyta į 11 valsčių: Geļgaudiškio, Griškabūdžio, Dobrovėlės, Kidulių, Lesnictvos, Plóksčių, Sintautų, Sviatošino, Šilgalių, Tamóšbūdžio ir Zyplių. Šioje apskrityje buvo Naumiesčio ir Šakių miestai, turėję magistratus. Sintautų valsčius sudarytas iš 49 Zyplių valsčiaus ir dvaro gyvenviečių. Išskirtina tai, kad jame nebuvo nė vieno dvaro.

Kaizerinės okupacijos metais Lietuva buvo naujai suskirstyta į apskritis. Vokiečiai paliko ir buvusius administracinius vienetus – valsčius, tačiau juose šeimininkavo vokiečių žandarai.

Atgavus nepriklausomybę, 1918 m. gruodžio 17 d. išleistas aplinkraštis, kuriu Lietuva suskirstyta į apskritis ir valsčius. 1919 m. liepos 1 d. buvo nustatytos apskričių ribos. Tą dieną patvirtinta ir Sintautų valsčiaus savivaldybė. 1919 m. spalio 10 d. paskelbtas Savivaldybių įstatymas, kuriame nurodyta, kad visa Lietuva suskirstoma į apskritis, apskritys – į valsčius, o pastarieji – į seniūnijas.

1922 m. spalio 31 d. Šakių apskrities valdyba patvirtino valsčių ribas. 1919 ir 1923 m. Sintautų valsčiui priklausė tos pačios gyvenvietės. Valsčius ribojosi su Vokietija ir su Žvirgždaičių, Griškabūdžio, Lukšių, Šakių bei Slavikų valsčiais. Tokį administracinį suskirstymą į valsčius 1924 m. birželio 10 d. patvirtino ir Savivaldybių departamentas.

1930 m. jau dirbo Šakių apskrities valdyba, pradėjusi keisti ir Sintautų valsčiaus ribas. 1932 m. Sintautų valsčius buvo suskirstytas į 15 seniūnijų: Apirbiškių, Barandų, Dúobiškių, Ežeriūkų, Gaisrių, Išdagų, Jundilų, Kiaulupių, Kuodžių, Sintautų, Šunkarių, Šuopių, Veršių, Vilkeliškių ir Zyplių. Nuo 1933 m. sausio 1 d. iš Slavikų valsčiaus prie Sintautų valsčiaus prijungti šie kaimai: Kaukōkalis, Panóviai ir Pliórišiai. Pagaliau Šakių apskrities valdyba 1933 m. rugsėjo 4 d. pranešė Savivaldybių departamentui, kad nutarta panaikinti Slavikų valsčių. Šio valsčiaus 6 kaimai priskiriami Kidulių valsčiui, o Sintautų valsčiuje turėjo atsidurti šios gyvenvietės: Juškākaimiai, Skrynupiai, Šilgaliai (kaimas ir dvaras) ir Rukšniai. Vidaus reikalų ministras tokį Šakių apskrities valdybos nutarimą patvirtino. Minėti kaimai Sintautų valsčiui priskirti nuo 1934 m. sausio 1 d.

Istoriko Kazio Misiaus atlikti tyrimai rodo, kad 1919 m. Sintautų valsčiui priskirtos 54 gyvenvietės tame pat valsčiuje išliko ir 1934-aisiais metais. Be to, iš buvusio Slavikų valsčiaus dar prijungtos šios gyvenvietės: Juškākaimiai, Kaukōkalis, Panoviai, Pliorišiai, Pusdešriai, Rukšniai, Skrynupiai, Šilgaliai I, Šilgaliai II, Šunkariai (Valakbūdis). Sintautų valsčius 1934 m. turėjo 64 gyvenvietes.

1940 m. pabaigoje Lietuvą okupavus sovietams, seniūnijos pavadintos apylinkėmis. Lietuvą užėmus vokiečiams, 1941 m. apylinkės vėl pavadintos seniūnijomis. 1942 m. Sintautų valsčiaus gyventojų surašyme nurodytos tos pačios 64 gyvenvietės, kurios tam valsčiui priklausė ir 1934 m. 1943 m. Sintautų valsčiaus plotas buvo 176 kvadratiniai kilometrai.

Sovietams sugrįžus, seniūnijos vėl vadintos apylinkėmis. 1949 m. Sintautų valsčių sudarė Apirbiškių, Duobiškių, Ežeriūkų, Išdagų, Kiaulupių, Sintautų, Šilgalių, Šunkarių, Veršių ir Zyplių apylinkės.

1950 m. birželio 20 d. senieji administraciniai vienetai – apskritys ir valsčiai panaikinti. Lietuva suskirstyta į 4 sritis ir 87 rajonus. Kudirkos Naumiesčio rajonas buvo sudarytas iš buvusių Šakių apskrities 29 apylinkių ir Vilkaviškio apskrities 7 apylinkių. Sintautų apylinkė priskirta Kudirkos Naumiesčio rajonui. 1954 m. prie Sintautų apylinkės prijungtos Veršių, Zyplių, Ežeriūkų apylinkės. 1959 m. gruodžio 7 d. Kudirkos Naumiesčio rajonas panaikintas. Buvusios Kudirkos Naumiesčio, Griškabūdžio, Sparvinių, Šilgalių, Žvirgždaičių, Ketūrnaujienos ir Sintautų apylinkės perduotos Šakių rajonui. 1963 m. dalis Ketūrnaujienos apylinkės ir Žvirgždaičių apylinkė prijungtos prie Sintautų apylinkės. 1975 m. sausio 29 d. prie Sintautų prijungta likusi dalis Žvirgždaičių apylinkės. 1995 m. Žvirgždaičių apylinkė atskirta ir tapo savarankiška. Nuo tada Sintautų apylinkė yra seniūnija ir lig šiol priklauso Šakių rajono savivaldybei. Seniūnijos plotas – 9,5 tūkst. ha, iš jo miško – 330 ha. Seniūnija ribojasi su Kudirkos Naumiesčio, Žvirgždaičių, Griškabūdžio, Lukšių ir Šakių seniūnijomis. Seniūnijoje yra 35 kaimai, penkiuose iš jų gyventojų jau nebėra. Seniūnijos teritorijoje yra 6 seniūnaitijos, gyvena apie 1900 gyventojų.

Šioje monografijoje, kaip ir kitose „Lietuvos valsčių“ serijos knygose, yra 6 skyriai. Pirmąją knygos dalį, kurią parengė Vida Girininkienė, Raimondas Daniliauskas ir Kazys Misius, sudaro „Gamtos“ skyrius ir dalis „Istorijos“ skyriaus. Publikuojama minėtos 1703 m. Veliuonos bažnyčios vizitacijos faksimilė ir Irenos Katilienės šio dokumento vertimas iš lotynų ir lenkų kalbų. Pirmą kartą skelbiamame 1738 m. Naujininkų vaitijos inventoriuje sužymėti ne tik aplinkiniai kaimai, bet ir juose gyvenę sodybų šeimininkai. Tai pirmasis išlikęs dokumentas,

kuriame nurodytos Sintautų apylinkėse gyvenusių žmonių pavardės, nes Sintautų bažnyčios metrikų knygos išliko tik nuo XIX a. pradžios. Skaitytojas ras išsamius straipsnius apie Sintautų miestelį, senuosius žemėlapius. 1753 m. žemėlapyje, saugomame Vilniaus universiteto bibliotekoje, spalvomis pažymėtos kaimų ribos ir galimos sodybos. 1793 m. žemėlapyje, esančiame Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus fonduose, pavaizduota visa Veliuonos seniūnija, išsidėsčiusi vienoje ir kitoje Nemuno pusėje. Pirmą kartą Lietuvos lokalinių tyrimų istorijoje apžvelgta agrarinė krašto raida, ją susiejant su kraštovaizdžio ypatumais ir pokyčiais.

Trūkstant istorinių dokumentų ir neišlikus nei Šakių apskrities, nei Sintautų valsčiaus archyvams, iš aptiktų duomenų nebuvo galima parengti išsamios Sintautų savivaldybės istorinės apžvalgos.

Antrąją knygos dalį sudaro „Istorijos“ skyriaus straipsniai apie XX–XXI amžiaus kultūrinį gyvenimą, Sintautų miestelį, buvusio valsčiaus kaimus (sudarytojai Vida Girininkienė, Vitas Girdauskas), taip pat skyriai Kalba (sudarytojas Venantas Mačiekus), Tautosaka (sudarytojas Povilas Krikščiūnas), Etninė kultūra (sudarytojai Vida Girininkienė, Venantas Mačiekus), Laikas ir žmonės (sudarytojai Vitas Girdauskas, Vida Girininkienė) ir Biografijų sąvadas. Šios dalies pabaigoje yra vietovardžių ir pavardžių rodyklės, miestelio ir valsčiaus žemėlapiai. „Etninės kultūros“ skyriuje spausdinami straipsniai apie Sintautų krašto malūnus, zanavykų sodybas, papročius, kiti nauji tyrimai. Tautosakos skyriuje skelbiamas XX a. pradžioje nenustatyto autoriaus literatūros kūrinys „Sintautai yra nuo amžių pagirti“, rastas Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštyne.

Knygoje yra 4 spalvotų iliustracijų puslapių tarpai, daug nuotraukų. Iš viso knygoje skelbiami 194 straipsniai, kuriuos parašė didesnis nei 100 autorių kolektyvas. Tai pirmas bandymas giliau pažvelgti į Sintautų krašto istoriją, neapsiribojant vien buvusio valsčiaus 1923-ųjų metų teritorija.

Už senųjų žemėlapių bei dokumentų kopijas dėkojame Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui ir Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių ir Retų spaudinių skyriams. Rengiant knygą, teko bendrauti su daugeliu vietinių žmonių, gyvenančių ir Sintautuose, ir Vilniuje. Už pagalbą ir patarimus dėkoju Sintautuose gyvenantiems Vidai ir Vytautui Duoboms, Laimai Girdauskienei, Irenai Strokienei, Liudvinai Kutkaitienei, Voverių kaimo šviesuoliui Justinui Kasparaičiui, buvusiems sintautiškiams, o dabar vilniečiams Juozui Jacevičiui, Birutei Matijošaitytei, Rūtai Vaičaitytei, Vidai Lukštaitei Dėkoju Vinco Grybo memorialinio muziejaus vadovei Rasai Grybaitei, geografei Filomenai Kavoliutei, Sintautų seniūnui Kęstučiui Birbilui, visiems knygos sudarytojams ir autoriams. Deja, nebegalime padėkoti šviesaus atminimo 2012 m. Anapilin išėjusiai Marijai Puodžiukaitienei.

Dėkinga savo kolegoms – kalbos redaktoriui Albinui Masaičiui, dailininkei Onai Liugailienei, maketuotojoms Sigridai Juozapaitytei ir Violetai Barkauskaitei, korektorei Rasai Kašėtienei, tekstų rinkėjui Tomui Palaikiui, bendradarbiui Kristupui Tolkačevskiui, archyvų žinovams Kaziumi Misiui ir Kęstučiui Vaičiūnui, o ypač sintautiškiui agronomui ir istorikui Raimondui Daniliauskui, be kurio straipsnių, nuolatinės pagalbos ir kantrybės ši knyga būtų gerokai skurdesnė. Už suteiktą šio darbo galimybę dėkoju projekto „Sintautai-Goldap 2“ vadovui Vitui Girdauskui ir „Versmės“ leidyklos vadovui Petruui Jonušui.

Vida Girininkienė,

„Sintautų“ monografijos vyriausioji redaktorė sudarytoja

Przedmowa

Syntowty (lit. *Sintautai*) – miasteczko na Suwalszczyźnie (lit. *Sudūva, Suvalkija*) w pobliżu obwodu kaliningradzkiego (dawniej Königsberg). Do 1795 r. należały one do starostwa wielońskiego (lit. *Veliuona*) w Wielkim Księstwie Litewskim, później tak jak i całe Zaniemenie – do Księstwa Warszawskiego, Królestwa Polskiego, gubernii augustowskiej (od 1866 r. – do gubernii suwalskiej). W latach 1918–1940 stały się centrum gminy. W okresie powojennym Syntowty weszły w skład rejonu Nowomiejskiego im. V. Kudirki (lit. *Kudirkos Naumiestis*), rejonu szakowskiego (lit. *Šakių rajonas*). Od 1995 roku są centrum starostwa Syntowty w rejonie szakowskim.

Administracja rejonu szakowskiego wraz z Domem Kultury w Gołdapi oraz Biurem Euroregionu Szeszupy od 2011 r. realizują projekt „Sintautai–Gołdap 2”. Projekt ten jest częściowo finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej oraz przez samorząd rejonu szakowskiego.

Projekt się narodził w wyniku współpracy trwającej ponad trzydzieści lat między Urzędem Miejskim w Gołdapi (Polska) a samorządem rejonu szakowskiego (Litwa). Projekt ten był uzupełnieniem oraz kontynuacją wcześniejszych projektów realizowanych w ramach współpracy międzynarodowej w zakresie turystyki i kultury i stworzył możliwości dla dalszego rozwoju w tym zakresie. Najważniejszymi celami stawianymi przez partnerów projektu było stworzenie dwóch publicznych parków rekreacyjnych: w Syntowtach (lit. *Sintautai*, Litwa) oraz w miasteczku Grabowo (gmina Gołdap) w Polsce, przygotowanie i przedstawienie studium na temat historii swojego regionu oraz publikacja książki o charakterze encyklopedycznym „*Sintautai-Grabovo*” („*Syntowty-Grabowo*”).

W dwuczęściowej monografii przedstawiono artykuły na temat przyrody, historii, kultury, języka, folkloru oraz wybitnych osób mieszkających w obu starostwach. Książka zawiera 194 artykuły napisane przez około 100 autorów. 12 artykułów ma charakter naukowy i uzyskały one aprobatę Komisji ds. Prac Naukowych serii wydawniczej „*Lietuvos valsčiai*”. Opublikowane dokumenty z pocz. XVIII wieku, stare i współczesne mapy, zdjęcia, wykresy wzbogacają wiedzę na temat całego Zaniemenia, którego historia jest ściśle związana z historią sąsiednich państw: Polski, Niemiec, Rosji.

Niniejsza książka jest wspaniałym przykładem współpracy międzynarodowej w zakresie kultury. Jest ona adresowana zarówno do czytelników Litwy jak i Polski oraz pozwala zapoznać się z miasteczkiem w sąsiedniej Polsce, zaś kolegom z Polski poznać zakątek ziemi znajdujący się w rej. szakowskim (lit. *Šakių raj.*).

Niniejsza publikacja wydawnictwa „*Versmė*” ukazująca się podczas prezydencji Litwy w Radzie Unii Europejskiej jest nie tylko kontynuacją tytanicznego wysiłku i próby przedstawienia Litwie i światu wszystkich miast i wsi, lecz również ważnym wkładem w historię zjednoczonej Europy finansowanym przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

Mamy nadzieję, że niniejsze wydanie encyklopedyczne „*Sintautai-Grabovo*” („*Syntowty-Grabowo*”) nie tylko zachęci Litwinów i Polaków do dalszego zainteresowania się historią i współczesnością swojego kraju i krajów sąsiednich, lecz stanie się impulsem do tworzenia nowych jeszcze bardziej ambitnych projektów międzynarodowych i lokalnych.

W imieniu organizatorów projektu „*Sintautai-Gołdap*”, a zwłaszcza w imieniu wszystkich mieszkańców Syntowt wyrażamy szczególne podziękowanie partnerom projektu – merowi samorządu rejonu szakowskiego Juozasowi Bertašiusowi, pracownikom Domu Kultury w Gołdapi (Polska) oraz jego dyrektorowi Marcie Jurgielan, wspólnemu sekretarzowi technicznemu koordynującemu niniejszy projekt oraz kierownikowi projektu Oksanie Ščerbickienė, wydawcom monografii „*Sintautai*” – zespołowi wydawnictwa „*Versmė*” oraz dyrektorowi wydawnictwa Petrasowi Jonušasowi, a także wszystkim ponad 100 autorom niniejszej monografii.

Vitas Girdauskas – kierownik projektu, dyrektor Biura Euroregionu Szeszupy w Szakach

Vida Girininkienė – redaktor główny monografii „*Sintautai*” (*Syntowty*)

Introduction

Sintautai is a small town in Sūduva (Suvalkija) sitting next to Kaliningrad region. Until 1795 the town belonged to the region Veliuona, the Grand Duchy of Lithuania. Later Sintautai – along with the whole Suvalkija region – became a part of Warsaw Dutchy, a Polish state, Augustov region (since 1866 Sintautai was a part of Suvalkai region). During the period of 1918–1940 Sintautai was the centre of the rural district Sintautai. During the post-war Sintautai belonged to Kudirkos Naumiestis region and to Šakių region. Since 1995 Sintautai is the centre of Sintautai subdistrict in Šakiai district.

Since 2011, Šakiai district municipality, Goldap culture centre in Poland and Šakiai bureau of Euroregion charity fund Šešupė are developing a project „Sintautai – Goldap 2“, which is partly financed by European Territorial Co-operation Objective Cross-border Co-operation Programme Lithuania-Poland and partly by Šakiai district municipality. This project was an outcome of a thirty-year-long relationship of Goldap district municipality in Poland and Šakiai district municipality in Šakiai. Project “Sintautai – Goldap 2” is a continuation of former projects of international collaboration, tourism and cultural tourism, that formed grounds for the future development in these fields. The two main goals of the partner municipalities are to establish two cultural-recreational public parks in Sintautai and Gabrovo towns; and to prepare historical and cultural studies and issue an encyclopaedic publication “Sintautai-Grabovo”.

The duology comprises articles about the nature, history, culture, language folklore and eminent people of the Sintautai subdistrict. Overall there are more than 194 articles. 12 articles are approved by the science commission of “Lietuvos valsčių” series. Also, the book publicizes documents of 18th century, current and historic maps and photographs; schemes about Sintautai region supplements the knowledge of the whole Sūduva region whose history is closely related to the history of neighbouring countries – Poland, Germany and Russia.

The “Sintautai-Grabovo” book is a wonderful example of what international cultural collaboration can bring. It appeals to Lithuanian and Polish readers, gives knowledge about the two municipalities and their kind partnership.

The book, which has been published by “Vermė”, is the continuation of the publishing house’s uninterrupted effort to present all the old towns to Lithuania and the rest of Europe and is a great contribution to their history. It has been financed by the European regional development fund and is coming out during the Lithuanian presidency of the Council of the European Union 2013.

Hopefully, the “Sintautai-Grabovo” book will encourage the citizens of Lithuania and Poland to take interest in the history of their own and the neighbouring countries and will be a start for bigger international projects.

On behalf of “Sintautai-Goldap 2” team and all the citizens of Sintautai we want to say big thanks to all the project partners: Šakiai district municipality led by mayor Juozas Bertašius, Goldap culture centre in Poland led by Marta Jurgielan, the Joint Technical Secretariat which coordinated the project and its manager Oksana Ščerbickienė, the publishing house “Vermė” employees and its director Petras Jonušas, the authors of more than 80 monograph presented in this book.

Vitas Girdauskas,

Project manager, the director of Šakiai bureau of Euroregion charity fund Šešupė

Vida Girininkienė,

Chief editor of the monograph „Sintautai“

GAMTA

Sintautų lygumos kraštovės sandara ir raida

Rimvydas Kuskas

Esminiai žodžiai: Kraštovė (istorinis kraštovaizdis), tektoniniai lūžiai, limnoglacialinė lyguma, ledyno plaštaka ir liežuviai, ledyno plaštakos pulsacija, prieledyninis ežeras / baseinas, poledinis (poegidinis) ežeras, sedimentacinė pusiausvyra.

Įvadas

Paskutiniaisiais dešimtmečiais gamtininkai atsigręžė į visuomenės poreikių klausimus, o socialiniai klausimai glaudinami su gamtosauga ir ekologija. Kraštovė, arba istorinis kraštovaizdis, juk kūrėsi kasdieniame geologinių ir geografinių procesų fone, miško ir kietos ar šlapios dirvos pasipriešinimas darė naujakurio arba senbuvio charakterį, gyvenimo būdą ir etninius bruožus.

Šios mažos apybraižos tikslas – bandymas integruotai apibendrinti derlingiausios Lietuvos lygumų kraštovės geologinę sandarą, tektoninę struktūrą, paleogeografinę raidą, hidrografijos sistemos paveldimumą, gelmių išteklių ir dirvožemių tausojančios panaudos būdus. Tai labai trumpa ir truputį iliustruota istorija nuo ledyno iki modernaus kombaino.

Klausimų kekė ir metodai

Kraštovaizdžio sąvoka ir gamtos mokslų integravimas Lietuvoje turi daugiau kaip 50 metų istoriją. A. Basalyko pradėtos morfogenezinės reljefo studijos vėliau pasuko kraštovaizdžio struktūros ir priklausomybės nuo daugybės gamtinių faktorių integravimo kryptimi. Vėliau, kaip daugelyje Europos šalių, geografija nukrypo į pernelyg utilitarinius, specifinius vietovės dėsningumus peršokančius tyrimus. Vis tiktai geologų branduolys išlaikė žemės turtų, monitoringo ir kraštonaudos tausojančią liniją. Apybraižoje probėgšmais, bet iliustruotai, atsigręžta į praeitųjų dešimtmečių tyrinėtojų darbus, kurių vienas kitas imti nepelnytai nutylėti (P. Vaitiekūnas, V. Čepulytė, L. Miccas, A. Basalykas, V. Vaitonis). Vertėtų prisiminti, kad sukanka net šimtmetis

Straipsnis, leidyklai įteiktas 2012 08 22, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2012 10 17, pirmą kartą paskelbtas 2013 07 05 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt.

nuo įžymaus amerikiečių glaciomorfologo J. W. Gregory koncepcijos paskelbimo. Ji kalba apie *glacieliuvio* reikšmę, laikinų ledyno tvankų, stovinčio ledo lūstų ir į jų tarpą išiveržiančių naujų ledyno liežuvių akumuliaciją.¹

Kalvynų kūrimesi mūsų literatūra labai dažnai ignoruodavo *negyvo ledyno elementų* vaidmenį. Limnoglacialinių lygumų mechanizmas liko miglotas. Dažniausia operuojama patvenktųjų ežerų lygiais, jų palaiptu žemėjimu ledyno pasitraukimo laikotarpiais, tačiau jų krantai netyčia išlaptinami. Ledynų ekspansijos laikotarpiai, jų klimato klausimai tik dabar ima nušvisti, nors J. Mangerudo Viurmo–Vyslos–Nemuno ledynmečio kreivė ne visai kūrybiškai taikoma Lietuvai.

Ši apybraižėlė kritiškai vertina tariamai vientisų limnoglacialinių sluoksnių interpretavimą. Klimatofacijinis lygumų sluoksnių permainingumas, jų lokalinis nevientisumas ir kartu bendras orografinis lygumas (monokliniškumas) kelia naujus klausimus. Vis tiksliai senuose darbuose, ypač kitų Rytų Europos tyrinėtojų darbuose, nors neraskime tiesioginio atsakymo, rasime daugybę limnoglacialių sąskaidos analogijų. Ir stambiųjų limnoglacialinių lygumų, ir lokaliųjų arealiųjų, ir ingresinių (išliaužiančių į slėnius) ledynų aplygintų lygumėlių, ir recidyvinių, kelis periodus pasikartojančių, molynų klodų. Antai O. Aboltinš (1972)² aprašė Kalupės Latvijoje *recidyvinių molynų* reiškinį menamoje tektoninių lūžių apspresutoje aplinkoje. V. Auslenderis (1967) nušvietė 110–100 m lygio Mologos–Šeksnos lygumos limnoglacialio geologinę struktūrą ir neabejotiną priklausomybę nuo tektoninių sąlygų.

G. J. Eberhardas (1967) didžiulėje Latvijos Lubano limnoglacialinėje lygumoje atrado recidyvinę sedimentaciją³, tuo tarpu J. Elchanovas (1967) prie Bežano aukštumos aptiko plačius ir pakopėtus molynų klodus. Priededyninių ežerų problemoms Polocko ir Pskovo sričių lygumose daug dėmesio skyrė V. Isačenkovas (1970).⁴ Jo originalus kritiškas požiūris iš dalies paskatino ir šio darbo autorių, kai jis sprendė ežerų ir marių nuogulų mįslę (1970, 1975, 1979, 1986, 2005). Dar 1959 m. S. Lencevicz Vyslos slėnyje ištyrė *ingresinio limnoglacialio* peripetijas aukščiau Plocko.⁵ M. Nikolskaja ir S. Golcas (1965) Galičo ežero terasų ir slėnių ingresinių molių ir morenų kaitoje konstatavo tektonines priklausomybes. Netolimoje Galičiui Kostromos žemumoje V. Pisareva (1965) surado recidyvius ir labai horizontalius molynų klodus. Pagaliau seniai žinomi mūsų stratigrafijos korifėjo V. Vonsavičiaus darbai (1969, 1973) ir seniai keltas aukštumų pakopų ir jų limnoglacialinio modifikavimo klausimas.⁶

Lygumų didžiausias turtas *dirvožemiai* kūrėsi visą poledynmetį, tačiau kai kurie geologai tą procesą linkę ignoruoti, išimti iš metodologinės ir paleogeografinės apyvartos. Norėtųsi atkreipti dėmesį į lygumose gana dažną dirvožemių dvinariškumą, netgi kelianariškumą, *hidrocheminius* *genezės argumentus* dirvožemyje – *konkrecijas*.

¹ Gregory J. W. The relations of kames and eskers, *Geographical journal*, 1912, p. 40, 169–175.

² Абольтинш О. П. К вопросу о формировании острововидных возвышенностей, *Ледниковый морфогенез*, Рига, 1972.

³ Эберхард Г. Я. Об озерноледниковом бассейне Восточно Латвийской низменности, *История озер Северо, Запада, Ленинград*, 1967.

⁴ Исаченков В. А. О приледниковых водоемах Псковской низины, *История озер*, 2, Вильнюс, 1970.

⁵ Lencewicz S. *Geografia fizyczna Polski*, Warszawa, 1959, p. 221–231.

⁶ Вонсавичюс В. Строение четвертичных отложений Литвы и проблемы их расчленения, *Палеогеография и стратиграфия четвертичного периода Прибалтики*, Вильнюс, 1984.

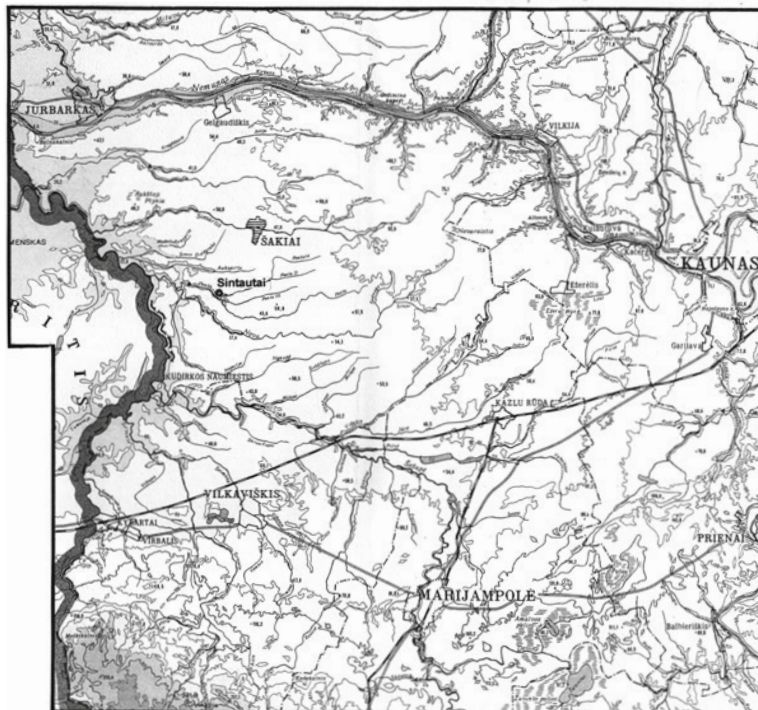
Lygumos paviršius. Tektonikos klausimai. Plokštumų, pakopų ir slėnių dominavimo periodai geologinėje raidoje

Užnemunės lyguma rytinėje dalyje turi didžiausią Lietuvoje Kazlų Rūdos smėlyną ir vakaruose plytinčią molinę Šešupės lygumą. Didysis smėlio dangtis nuo pakaunės į pietvakarius per 25 km žemėja apie 30 m (1 pav.). Šia kryptimi ir upės teka. Šešupės vidurupis molinėje lygumoje surenka jau į vakarus tekančių upių puokštę, o paviršius nuo 60 m NN pažemėja iki 40 m, pašešupy – ir iki 35 m. Taigi lyguma čia per 35 km žemėja tik 20 m (2 pav.). Pašešupy prie Aukšpirtos dar išliko kalvelės, taikytos senojo kulto tikslams, koks yra 44 m aukščio Kaūkakalnis. Šešupės slėnis jau išsigilino iki 23–20 m NN.

Mįslingasis Nōpaičio *senislėnis-likslėnis* į pietvakarius nuo Sintautų poledynmetyje sukūrė pelkės klodą, kurio paviršius yra 30–32 m NN lygyje.

Labai sudėtingas ir vingėtas Nōvos upės slėnis ties Sintautais yra išgilynęs į lygumą 7–8 m ir išplatėja iki 300–600 m. Nōva turi paveldėtų kilpų iki 1 km ilgio ir labai stačių vingių. Kitos upės – Pentà I, Pentà II ir Pentà III turi kiek lėkštesnius slėnius, jų plotis 200–400 m. Gilumu ir siaurumu išsiskiria Aukšpirtos ir Aukštėsios Aukšpirtos slėniai. Šešupės didslėnis su visu terasų spektru yra vietomis platesnis negu 1 km. Ir Šešupė, ir jos rytinio paslėnio 4 km juosta su įtekančių upių žemupiais žymi išraiškinga raguvų sistema, labai senais, beveik visą poledynmetį sustojusiais slėnių vingiais.

Žemės paviršiai ir tektoniniai judesiai visus geologinius amžius yra tarpusavyje susiję, tačiau kiekviename regione saviti. Mūsų aptariamoje lygumoje jie gana sudėtingi. Žemės plutai gimstant, plito jūros, o kylant jos atsitraukdavo,

1 pav. Užnemunės lygumos reljefas (Lietuvos reljefo žemėlapių fragmentas; Respublikinis žemėtvarkos projektavimo institutas)

2 pav. Sintautų lygumos su vienišomis medžių gobiamomis sodybomis panorama

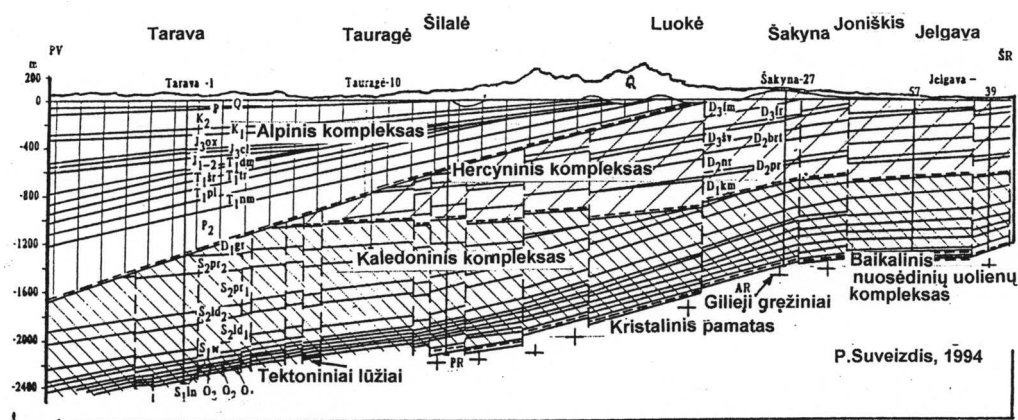
nuoplova ir upių tėkmės paviršių raižė, žemino ir palaispniui lygino. Tuo tarpu retai pasitaikantys ledynų laikotarpiai upių slėnius ir paviršių apskritai veikė dar neišaiškintais būdais. Tektonikos mokslo žinomi paviršiaus *deformavimo būdai* (*plyšiai, sprūdžiai, lūžiai*) paliesdavo ir *stambesnes struktūras* (*įdaubas, sineklizes, grabenus, anteklizes, horstus*). Tektoniškai ramiais laikotarpiais paviršius svyrudavo $\pm 1\text{--}3$ mm per metus, kaip dabar Lietuvoje, kalnuotose šalyse – keliolika mm. Visai kitaip būdavo kalnodaros laikotarpiais: dideli ir staigūs reljefo pokyčiai vyko ir vertikalia, ir horizontalia kryptimi. Vieno žemės drebėjimo metu blokai pasislinkdavo 1–5 m ir daugiau.

Lietuva glūdi Rytų Europos platformoje, jos sluoksniai pergyveno *ikiplatforminį* ir *platforminį* raidos periodus. Dar prieš platformos laikus susidarė *archėjaus-proterozojaus kristalinių uolienuų* pagrindas. Taigi nuosėdinė jūrų ir sausumų uolienuų nuosėdinė danga klostėsi ant uolinės bazės. Ir tas vyko kone milijardą metų nuo proterozojaus per visą paleozojų, mezozojų ir kainozojų. Visais laikotarpiais Žemės tektoniniai, giluminių jėgų sukelti, judesiai ir pamate, ir viršuje esančiose nuosėdose palikdavo savo padarinius – *deformacijas* (3 pav.). Paprastai tai atitikdavo gretimų geosinklinų, kalnodaros sričių suaktyvėjimo laikotarpius.

Žemės pluta laikoma ketursluoksne. Nuo gilumos kylant 60–40 km gylyje randamas bazinių uolienuų sluoksnis, 40–15 km gylyje – granatų – piroksenitų, metalų – gabrų, amfibolitų sluoksnis, 15–0,5 km gylyje – *granitų-gneisų sluoksnis*, o ketvirtasis yra jau *nuosėdinė danga*.⁷

Gražtų pasiekiamas granitų-gneisų sluoksnis yra griežtai *kristalinis*, sudarytas iš kvarco, plagioklazo ir feldšpatų mineralų. Tokie granitai ir gneisai sudaro įvairiausias plyšėtas struktūras, išgaubtas ir įgaubtas, pakylėtus blokus. Raukšlėdara ir deformacijos paprastai priskiriami *kareliniam* tektoniniam etapui, kuris ne jaunesnis negu 1 900 mln. metų. Negana tokio amžiaus solidumo, į tas granitų proplaišas iš apačios išterpia

⁷ Suveizdis P. Mozūrijos–Baltarusijos anteklizės ir Baltarusijos sineklizės sandūros zonos tektonikos ypatumai, *Gelmių geologinio tyrimo, naudojimo ir apsaugos problemos Lietuvoje*, Vilnius, 1994; *Lietuvos Žemės gelmių raida ir ištekliai*, Vilnius, 2004.

3 pav. Geologinis tektoninis PV–ŠR krypties profilis, rodantis skirtingo giluminių jėgų poveikio ir sąskaidos kompleksus (P. Suveizdis, 1994). Sistemų indeksai: Q – koartero, N – neogeno, P – paleogeno, K – kreidos, J – jūros, T – triaso, P – permo, D – devono, S – silūro, O – ordoviko, E – kambro, V – prekambro, vėndo kompl.

dar senesni archejiniai blokai, bent 2 000 mln. metų senumo.⁸ Patys seniausi ikiplatforminiai tektoniniai lūžiai Lietuvoje yra būtent iš kareliškojo etapo; jie aptikti Pietų Lietuvoje, einantys PV–ŠR kryptimi. Labai sena lūžių sistema yra ir ŠV krypties. Tai Pietvakarių Lietuvos ir Užnemunės lygumos, Nemuno žemupio ir Kušnių marių regionai.

Platforminiai lūžiai buvo aktyvūs ir ikiplatforminiame etape, tačiau sprūdžiais ir pakopomis ypač išryškėjo nuosėdinėje dangoje. Iš tikrųjų, be nuosėdinės dangos mūsų dabartinių lygumų regionas panašėtų į kalnus. O tuomet tų kalnų vakarinėje dalyje būta gilokos įdaubos – Baltijos sineklizės, o pietinėje – pakilumos, Mozūrijos–Baltijos anteklizės. Jų šlaitus sudarė grandinės pakeltų ar įgrimzdusių didžiulių, dešimtimis kilometrų nutįsusių blokų. Būta 100–200 m aukščio pakopų. Tokias struktūras tektonistai skirsto į I, II ir III rangus.⁹

Kalnodarų Lietuvoje nebuvo, tačiau tektoniniai judesiai pasiekdavo šalį iš jų sričių bent keturių svarbių kalnodarų metu: baikalinės, kaledoninės (Šiaurės jūros), hercyninės (Vidurio Europos) ir alpinės (Karpatų) (3 pav.).

Kaledoninis struktūrinis kompleksas apėmė grimztančią Pietvakarių Lietuvą, ir dabar jį sudaro iki 180 m storio kambro periodo Aisčių serija, Gegės, Virbalio ir Kybartų svitos (3 pav.). Prūsijos dalyje kompleksas daug storesnis. Didžiausio grimzdimo ašies eita PV–ŠR kryptimi per Vidurio Lietuvą ir Užnemunės lygumą. Baltijos sineklizės grimzdimas tęsiasi nuo ankstyvojo silūro ir ankstyvajame devone. Baikalinio metu lūžių pakopos susiskaidė į blokus, kurių iškilesnieji sausumoje jau buvo ardomi.

Hercyninis kompleksas dviejų aukštų: apatinio devono-apatinio karbono ir apatinio permo. Baltijos sineklizė devone smarkiai grimzdo dar kartą. Po to buvo ilgas sausumos laikotarpis ir stipri denudacija. Šiame etape susikūrė dauguma tektoninių struktūrų – konti-

⁸ Suveizdis P. Tektonika, Lietuvos geologija, 1994, p. 213–227.

⁹ Сувейздис П. И., Брангулис А. П., Пуура В. А. Современные структурные элементы поверхности фундамента, Тектоника Прибалтики, Труды Лит. НИГРИ, 33, Вильнюс, 1979.

mentinių, regioninių ir lokaliųjų. Ryškiai vyravo *ilguminės struktūros* ir *lūžiai*, ypač būdingi Užnemunės lygumai. Tada kilo ir Sūduvos aukštumų regionas.¹⁰

Alpinių struktūrinių kompleksą nuo apačios pradeda vėlyvojo permio sluoksniai, baigia kvartero. Užnemunėje kvartero storis pasiekia 300 m. Iš vėlyvesniųjų, jau kreidos-paleoceno aukšto formacijų, Užnemunės lygumai yra svarbios bent trys. Apatinė terigeninė glaukonitinė 70 m storio formacija turi ir ūkinių perspektyvų, eksploatacijos galimybių, ne menkesnių už žinomas anhidrito akcijas.¹¹ Vidurinė karbonatinė formacija sudaryta iš 180–200 m storio baltosios kreidos. Viršutinė paleoceno 50 m storio formacija jau terigeninė. Minėtus struktūrinius aukštus kiek chaotiškai paslepia pirmųjų ledynmečių riedulingų gargždų formacija, kai kur, senųjų įrėžių ir palaidotų slėnių atkarpose, sustorėjusi iki 200 m. Šių mišlingų giluminių slėnių paplitimas byloja apie *neogeno ir kvartero neotektonikos etapo giliųjų tektoninių judesių* reikšmę.

Neotektoninio etapo specifiskas bruožas yra įvairių Lietuvos vietų *diferencijuoti tektoniniai judesiai*. To laikotarpio padarinys – ryški *Suvalkų pakiluma*. Patyręs tektonistas P. Suveizdis pripažįsta, kad kvartero struktūriniame aukšte ledynmečių paliktoje stovime aptinkama sudėtingų įdomių giluminės tektonikos atspindžių. Dėl neišaiškintų priežasčių stovimes veikė jėgos ties seniausiais regiono tektoniniais lūžiais, netgi ikiplatforminiais lūžiais.

Pabaltijo ir Lietuvos tektoninis rajonavimas leido atsakyti į itin svarbų struktūrų klausimą – jų ribas žemės gelmėse. Buvo išvesta Suvalkų–Dzūkijos tektoninių lūžių zona, anteklizė atribota nuo sineklizės. Tai beveik platuminė linija Druskininkai–Valmiera. Suvalkų sprūdis vakarinėje pusėje, kristalinio pamato paviršiuje, yra beveik 300 m amplitudės. Jis atsirado dar proterozojuje. Kita svarbi regioninių tektoninių lūžių zona išsiskiria Nemuno žemupyje. Jos ilgis daugiau kaip 75 km, amplitudė – dešimtimis metrų.

Užnemunės žemuma įeina į vadinamąją *Suvalkijos tektoninę pakopą*, kuri šiaurėje, už Nemuno, ribojasi su Dubysos kyšuliu. Pakopos tektoniniai lūžiai buvo aktyvūs daugiau negu du tektoninius etapus. Pakopa yra monoklina, maždaug 4 m/km pasviręs kristalinio pamato paviršius (70 × 50 km), nugrimzdęs 800–1 000 m.

Buvo paminėtos stambiosios struktūros, tačiau Lietuvoje ir Užnemunėje apstu trečiaėlių ir lokaliųjų. Su kai kuriais grabenais (loviais) ir horstais (stuomen-gūbriais) Užnemunėje siejasi palaidoti slėniai ir požeminio vandens sankaupos. Vietines struktūras peržvelgsime kitame skyriuje.

Sintautų kraštovėje iš gilesniųjų grėžinių tenka paminėti Panóvių grėžinį netoli Šešupės slėnio (586 m). Jis atspindi Šešupės lygumos geologinių sluoksnių storį.

Grėžinys padarytas ant antrosios Šešupės terasos.

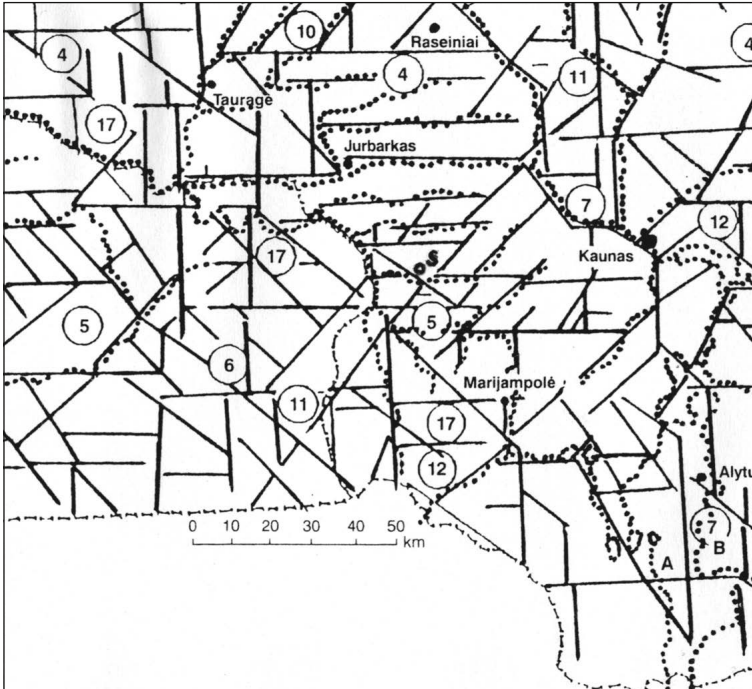
¹⁰Suveizdis P. Tektonika, *Lietuvos geologija*, 1994.

¹¹Radzevičius A. Glaukonito pasiskirstymas Pietų Pabaltijo apatinės kreidos uolienose, *Naujausi Lietuvos TSR geologijos tyrimų rezultatai*, Vilnius, 1975, p. 90–92.

Sistema, skyrius	Trumpas apibūdinimas
Q	0–0,35 m – dirvožemis, 0,35–1,25 m – smulkus molingas smēlis, 5,60 (padas) – raudonai rudas plastingas molis, 9,80 – priemēlis, pilkšvai rudas, tankus, su žvirgždu ir gargždu, 14,90 – priemēlis, rusvai pilkas, tankus, su žvirgždu ir gargždu, 16,30 – priemēlis, pilkas, smēlingas, labai tankus, 19,80 – priemēlis, pilkas, tankus, su žvirgždu ir gargždu, 29,90 – smēlis, pilkas, smulkiagrūdis, polimiktinis, 30,30 – smēlis, pilkas, įvairigrūdis, su žvirgždu ir gargždu, 31,40 – priemēlis, pilkšvas, smēlingas, tankus, su žvirgždu, gargždu ir rieduliais,
K ₂	32,40 – mergelis, pilkšvas, kreidinis, tankus, plyšiuotas, 164,0 – mergelis, pilkas, aleuritingas, tankus, masyvus,
J ₃	194,6 – aleuritas, pilkas, karbonatingas, tankus, 195,0 – smiltainis, žalias, smulkiagrūdis, 222,6 – aleuritas, tamsiai pilkas, tankus, karbonatingas, 224,2 – smiltainis, gelsvai žalias, vidutigrūdis, su retu žvirgždu, 228,5 – smēlis, žalsvai pilkas, įvairigrūdis,
J _{2,3}	229,8 – smiltainis, gelsvai žalias, smulkiagrūdis, polimiktinis, 236,5 – aleuritas, juodas, su smulkaus kvarcinio smėlio sluoksneliais, 239,6 – smēlis, pilkas, itin smulkus su juodo aleurito sluoksneliais, 248,1 – aleuritas, juodas su pilkšvo smėlio sluoksneliais,
T ₁	474,0 – molis, rudas, melšvas, raudonas, vietomis mergelingas,
P ₂	477,5 – dolomitas, rusvai pilkas, smulkiagrūdis, 479,0 – molis, rudas, tankus, 484,5 – gipsas, rusvai pilkšvas, 541,2 – gipsas, pilkas, kristalinis tankus, 547,5 – dolomitas, pilkas su tamsiomis dėmėmis, su kavernomis, 551,3 – smiltainis, pilkšvas, itin smulkus, kvarcinis,
D _{1,2}	553,1 – molis, melšvai pilkšvas, 582,5 – smiltainis, margaspalvis, 586,0 – smēlis, raudonai rudas, smulkiagrūdis.

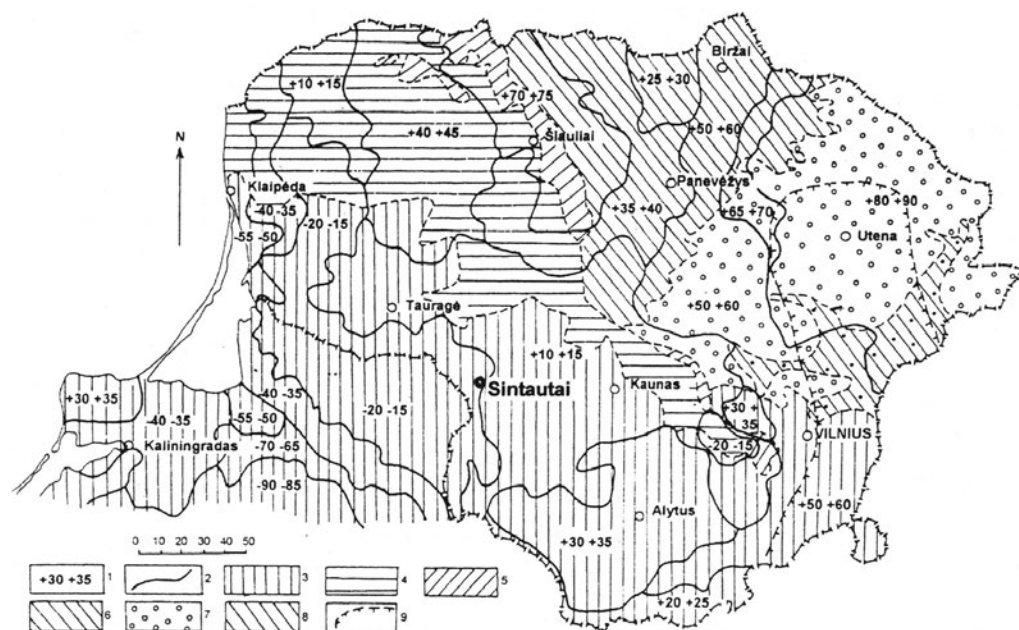
4 pav. Neotektoninių lūžių linijų svarbiausios zonos (regioniniai lūžiai – storos linijos, vietiniai lūžiai – plonos). S. Šliaupos ir M. Popovo kartoschema (1998)

5 pav. Lūžių zonų sugretinimas su upių tinklu

Naudodamiesi geofiziniais kompiuterinės interpretacijos metodais, taip pat ir *gravitacinio lauko terasavimo operacijomis*, jaunesnės kartos geologai Saulius Šliaupa ir Michailas Popovas nustatė labai įdomių dėsningumų. Beveik visos neotektoniškai aktyvios linijinės zonos eina iki vidurinės plutos ar dar giliau. Toms zonoms teko *tektoninių jėgų koncentracijos* vaidmuo. Užtat joms ir būdingas recidyvumo, tektoninės reaktyvacijos, procesas, kuris ypač pasireiškė neotektoniniame etape (neogene – kvartere)¹² (4 pav.).

¹²Šliaupa S., Popov M. Linkage between basement and linear structures in Lithuania, *Litosfera*, 2, Vilnius, 1998.

6 pav. Pokvarterinio paviršiaus pakopų ir prekvarterio sluoksnių litologinės sudėties palyginimo schema: 1 – pakopų paviršiaus absoliutinis aukštis, 2 – pakopų šlaitas, 3 – kreidos-kainozojaus uolienos (kreida, mergelis, opoka, aleuritas, smėlis), 4 – apatinio triaso ir viršutinės jūros molingos nuogulos, 5 – viršutinio permio karbonatinės uolienos, 6 – viršutinio devono karbonatinės ir molingos karbonatinės uolienos, 7 – viršutinio-vidurinio devono (Šventosios svita ir Upninkų serija) smėlingos uolienos, 8 – vidurinio devono (Narvos svita) karbonatinės ir molingos karbonatinės uolienos, 9 – neogeno aleuritinių-smėlingų nuogulų sporadinio paplitimo arealas (Šliaupa A. Ten pat, p. 46–57)

Kaip jau minėjome, terciaro antroje pusėje, neogene, naujos alpinės kalnadaros paveikta lyguma pakilo. Tačiau tada buvo lemtingi ne ilguminės krypties tektoniniai lūžiai, kaip permio periode, o įstrižiniai (diagoniniai), PV–ŠR krypties (5 pav.).

Paviršius pasviro į pietvakarius. Ta kryptimi pasuko upių slėniai. A. Šliaupa savo tyrimuose nustatė, kad daugelis upių iš Kauno vietovės tada pasuko į pietus. J. Paškevičius ir A. Basalykas manė, kad neogeno pabaigoje Panemunio upynas pasuko į vakarus.^{13, 14} Ir A. Šliaupa pažymėjo prieškvarterinį įrėži-slėnį, jungiantį pietinės krypties upių slėnius.¹⁵

Iš viso priešledynmečio slėnių įrėžiai, jų plotis, erdvumas, daugely vietų neprimena upių slėnių. Jų užkonservavimas ledyno nuogulomis yra atviras klausimynas. Priskaičiuotume iki dešimties aiškinimų ir modelių. Svarbesnėmis hipotezėmis laikytinos: tarpuslėniuose išlūstinti kreidos sluoksniai ledyno liežuviams išlenkant; tektoninių blokų nulėmtas upių tinklas neogene ir tarpledynmečiais (autorius paliečiamas apybraižoje); esminis neogeno upyno palikimas (autorius toleruojamas).

¹³Paškevičius J. *Baltijos respublikų geologija*, Vilnius, 1994.

¹⁴Basalykas A. *Lietuvos TSR fizinė geografija*, t. 2, Vilnius, 1965.

¹⁵Šliaupa A. The sub-Quaternary relief of Lithuania and of adjacent territories, *Litosfera*, 1, Vilnius, 1997.

7 pav. Prekvartero palaidotas paviršius (O. Kondratienė, V. Vonsavičius, 1994)

A. Šliaupa savo rekonstrukcijose griežčiau atskyrė senslėnius nuo bendrojo paviršiaus, ikikvarterinių plynaukščių. Tas paviršius įgavo gana pakopėtą pavidalą. Jis gali būti priklausomas nuo jūrinių nuogulų atsparumo ardymui. Didžiulis Kazlų Rūdos smėlynas ir dar didesnė Šešupės lyguma yra tos ikikvarterinės beveik visiškos lygumos bazėje. Jos aukštis 10–20 m virš dabartinio jūros lygio. Ją kerta Proneries, Prošventosios, Pronevėžio senslėniai su pietlinkio Pronemunio magistrale (6 pav.). Labai svarbi yra A. Šliaupos konstatuota platumine kryptimi pro Sintautus einanti *giluminė pakopa*, atskirianti plačią rytinę Užnemunės lygumą nuo vakaruose glūdinčio Šešupės vidurupio proslėnio ir į vakarus toli nutįstančios Šilėnų–Isručio prekvarterinės lygumos, kuri staigokai pažemėja iki 15–20 m NN. Toks reljefo pakopų geologinis rezonansas su šiuolaikiniu reljefu negali nestebinti.

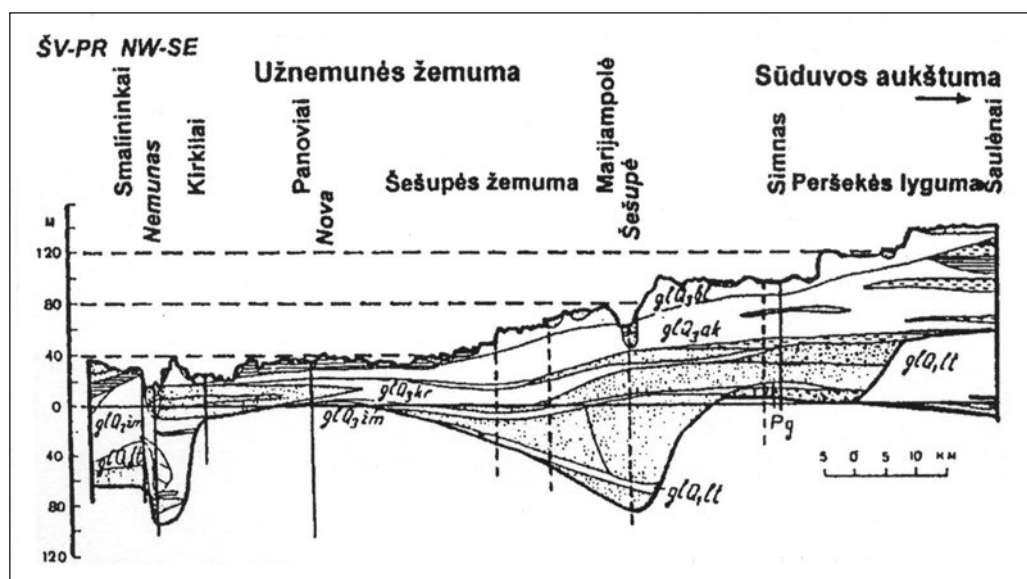
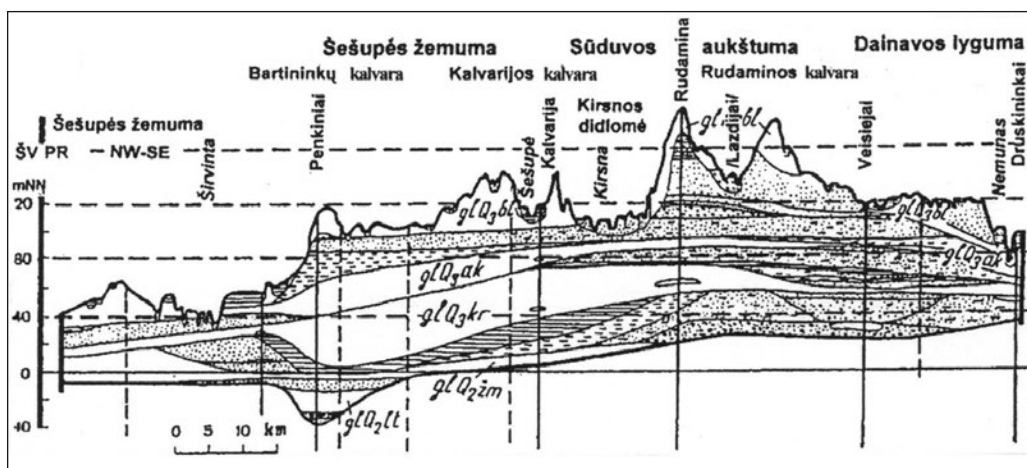
A. Šliaupos žemėlapis ir bendroji prekvartero palaidoto paviršiaus koncepcija bendrais bruožais sutampa su kiek ankstesniu O. Kondratienės ir V. Vonsavičiaus modeliu¹⁶, kurį A. Šliaupa smarkiai detalizavo ir išryškino pakopų dominavimą (ypač knygoje „Lietuvos Žemės gelmių raida ir ištekčiai“, 2004). Vis tiktai genezinė jo pakopų pusė slepia daug neaiškumų. Apybraižos autorius *eskaloparadigmą* laiko viena perspektyviausių metodinių sistemų geologijoje. Beveik pusę amžiaus ji sulaukdavo nepagrįsto priešininkų puolimo. A. Basalyko priedėdinių baseinų žemėjimo sistema daugelio Lietuvos lygumos problemų galutinai nepaaiškina.¹⁷

Kvartero sluoksnynas ir menama lygumų daryba

Kvartero ledynmečių palikta nuosėdų danga iki XX a. pabaigos buvo skirstoma į tris dalis, nors apledėjimų

¹⁶Kondratienė O., Vonsavičius V. Kvarteras, *Lietuvos geologija*, Vilnius, 1994.

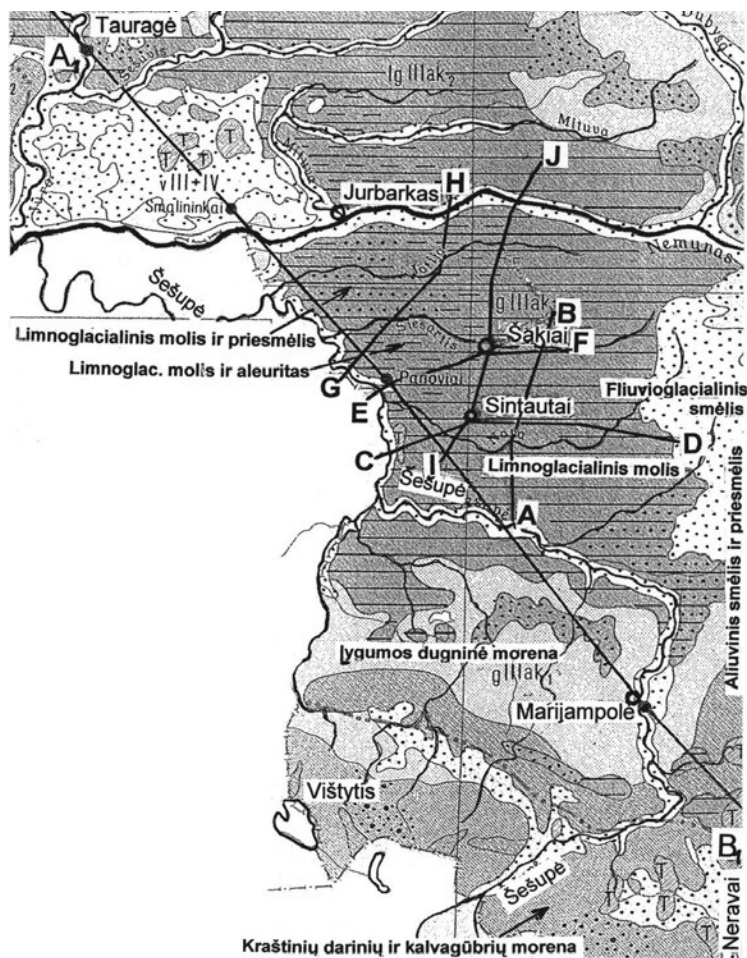
¹⁷Basalykas A. *Lietuvos TSR fizinė geografija*, t. 2, Vilnius, 1965; Basalykas A. Lietuvos geomorfologinis žemėlapis, *Lietuvos TSR atlasas*, Maskva, 1981.

8 pav. Kvartero (ledynmečio nuogulų) profiliai per Užnemunės lygumą (V. Vonsavičius, 1973). Indeksų reikšmes žr. 9 pav.

būta 5 ar 6: ankstyvojo ledynmečio (Q_1 , QI), viduriniojo (Q_2 , QII) ir vėlyvojo (Q_3 , QIII). Indeksuojamos ir vėlyvojo ledynmečio stadijos: kr – ankstyvoji, ak – vidurinioji, bl – vėlyvoji. Pagal naująją europinę schemą Q_1 ledynai Lietuvos teritorijos nepasiekė, o paskutiniojo (Nemuno–Vyslos–Valdajaus–Viurmo) ledynmečio padaliniai liko trys. Ankstyvasis, apatinis, apima ledyno poslinkius iki Suomijos ir praretėjusius miškus (beržynus ir pušynus) Pietvakarių Lietuvoje. Vidurinio, Nemuno–Vyslos, ledynmečio ledynas jau pasiekė Latvijos teritoriją, o mūsų Lietuvoje paplito tik tundra ir arktinė stepė (prieš 70–25 tūkst. metų). Vėlyvasis Nemunas–Vysla buvo trumpiausias, bet šalčiausias laikotarpis, kai ledynas pasiekė ir Sūduvos aukštumas (prieš 25–12 tūkst. metų). Augalija galėjo išlikti tik priebėgų biotopuose ir po ledu.

Modifikuodami J. Mangerudo stratigrafinę sistemą, J. Satkūnas ir O. Kondratienė apatiniame Nemune išskyrė Nemuno Ia ir Nemuno Ib ledyno poslinkius,

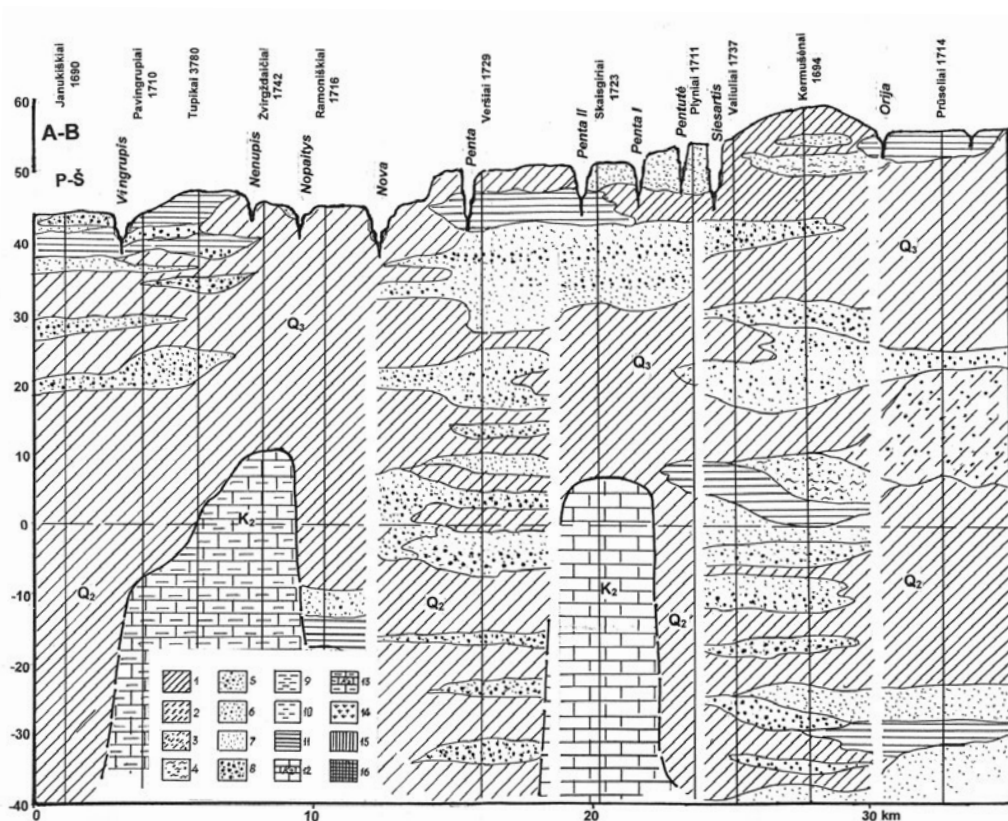
10 pav. Kvartero didžiojo profilio ir Užnemunės lygumos vietinių profilių vietos

tis ir Peršekės baseino molynai, kurių datavimas parodė apie 45 tūkst. metų senumą (8 pav.).²²

Naujai autoriaus sudarytieji geologiniai pjūviai per Šešupės lygumą ir Sintautų apylinkę (10–15 pav.) paryškina lygumos sandaros dėsningumą: po 30–40 m ledynmečių danga barkšančios viršutinės kreidos periodo klintinius ir mergelinius stuomengūbrius ir jų tarpan išgilinčius proslėnius, užpildytus kvartero laikų moreninio priemolio ir žvyro bei smėlio prosluoksnių.

Platuminiame Janukiškių–Prūsėlių profilyje, einančiame per Sintautų rytinę apylinkę (11 pav.), į akis krenta nedidelis lygumos pakopėtumas (5–6 m). Tačiau svarbiausia lygumos savybė – litologinis nevienodumas, neplonų molynų, smėlynų arealus įvairinantys žvyrynai ir priemolynai. Apie Janukiškius ir Žvirgždaičius sluoksniai rodo permanentišką žvyro nuogulų apnešimą, tuo tarpu tarp Nenupio ir Pentos beveik ištiesai paliktas moreninis priemolis, vietomis ir gana lengvas. Priemolio sedimentacijai priklauso ir Kermušėnų pakiluma ryčiau Šakių. Molynų klodai turi 6–8 km ilgio tįsą ir 5–8 m storį (Tupikų, Veršių ir Prūsėlių molynai). Įdomus arealas tarp Pentos

²²Gaigalas A., Dvareckas V., Kazakauskas V. Priededyninių ežerų drenažinių lygių nuosėdų ryšys su atsitraukiančio ledyno recesijomis, *Gamtos bei visuomenės geografinis pažinimas bei krašto tvarkymas*, Vilnius, 2001.

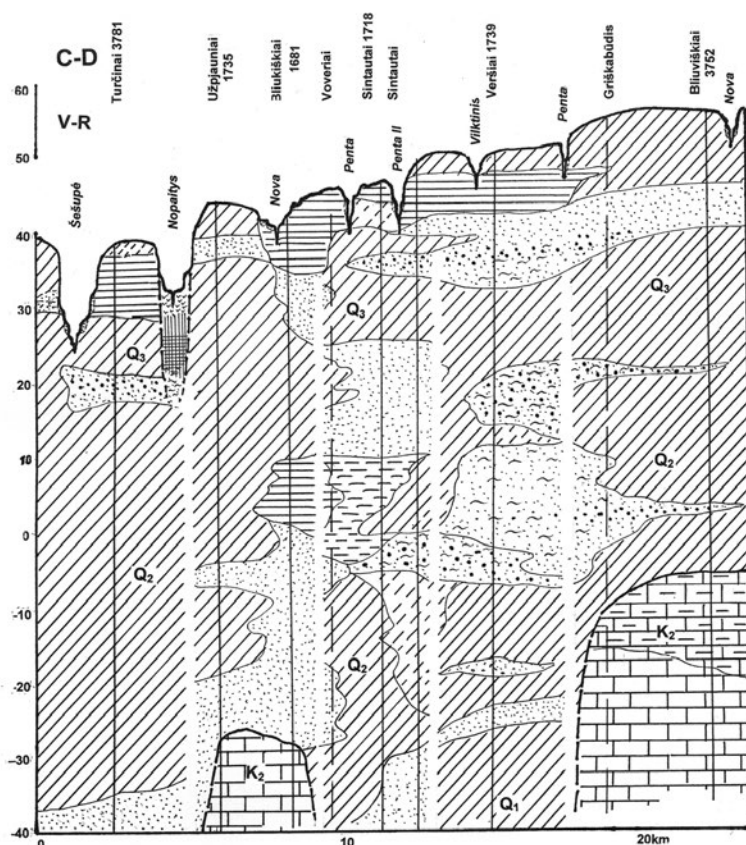
11 pav. Platuminis kvartero dangos profilis A–B per Užnemunės lygumą (sudarė R. Kunskas)

ir Siesartiės. Čia po lengvu 2–3 m storio priemoliu palaidotas solidus, 4–5 m storio molio klodas. Į šiaurę, Siesarties link, priemolis keičiasi į priesmėlį ir smėlį.

Moreninio priemolio užpildyti mergelio ir klinčių tarpugūbriai viduriniajame ir vėlyvajame ledynmečiais pleistocene patyrė gana dažną nuosėdų kaitą. Priemolį gana dažnai perklojavo žvyringi smėliai tiek Novos–Pentos vietovėse, tiek ir Siesarties tarpugūbryje. Valiulių–Kermaušėnų vietovėje galima priskaičiuoti bent 13 moreninio priemolio ir smėlio-žvyro kaitos periodų. Atrodo, kad paskutiniojo ledynmečio pradžioje čia buvo išvyravusi rami molio sedimentacija, o ją pakeitė priesmėlis su trumpais žvyro antplūdžiais (Orijos slėnis, Prūsėlių vietovė).

Turčinų–Bliuviškių ilguminiame profilyje per Sintautų apylinkę (12 pav.) lygumos paviršiaus sąskaida ne menkesnė negu ankstesniajame profilyje. Molio klodai čia dar storesni (8–12 m), tačiau paviršiuje jie pridengti ar paįvairinti priesmėlio ir lengvo priemolio. Tik už Pentos, apie Griškabūdį ir Bliuviškius, pereina į moreninį priemolį. Nóvos–Pentos arealas įdomus savo lokaline struktūra: 60 m gylyje kreidos periodo klintinio stuomengūbrio kraštas buvo paskutiniojo ledynmečio pradžios lokalinio limnoglacialo vieta. Viduriniajame ir vėlyvajame ledynmečiais būta dažnos moreninės ir smėlinės sedimentacijos kaitos.

Profilis kerta gilų ir platų paveldėtą Nopaičio slėnį, turintį daugiau 10 m organinių dumblų ir durpių klodą. Slėnio dugnas tarsi siejasi su žvyro bei smėlio

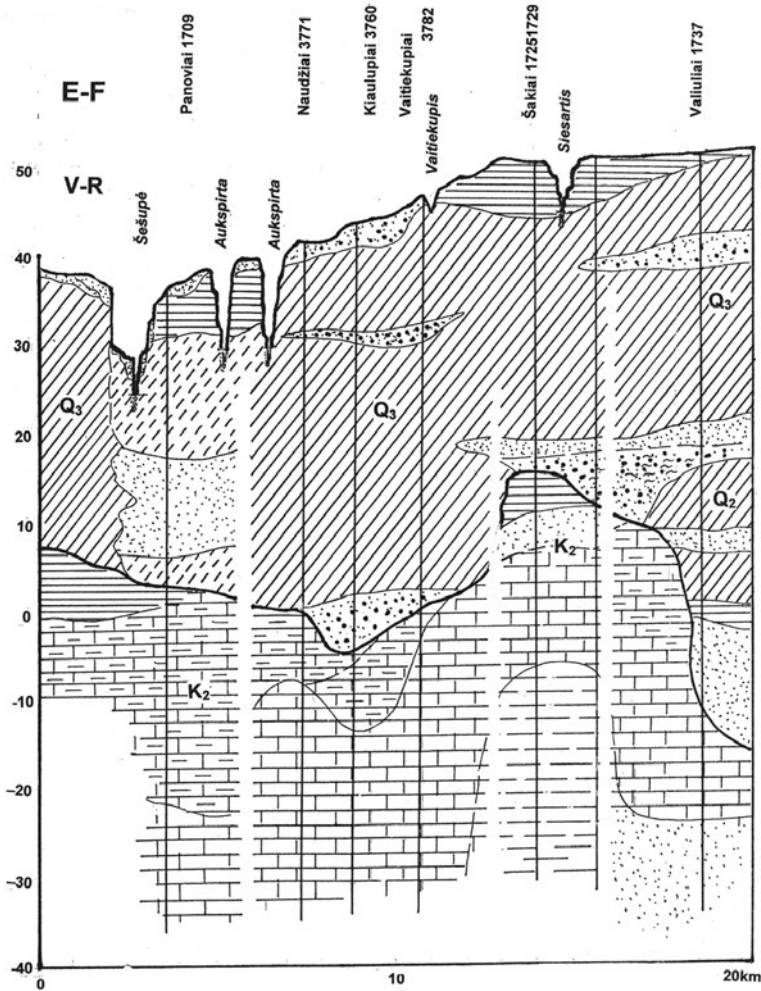
12 pav. Ilguminis
koartero dangos
profilis C–D per
Sintautų apylinkę
(R. Kunskas)

sluoksnynu, kuris galėjo būti ir tarpstadijinis, ir tarpledynmetinis. Antrasis variantas tikresnis. Pentos slėnių vietovėje apie Veršiųs vėl išžiūrimas permainingos sedimentacijos arealas.

Kitas ilguminis profilis (13 pav.) tarp Panovių ir Valiulių parodo kiek didesnę lygumos žemėjimą tarp Šakių ir Šešupės slėnio, nušviečia Aukspirtų slėnių geologinį pagrindą. Ledynmečio danga čia tikrai 40–50 m storio, o kreidos sluoksnių gūbriai barkšo net 15 m virš jūros lygio. Įdomu, kad ledyno vandenių apsemtas vienas mergelio gūbrys ties Šakiais buvo skalaujamas ir perklostomas į iš kreidos sluoksnių ledynmečio formuotą molį. Manoma, kad ir ties Šešupe prie Panovių toks pat padirbinys slūgso. Panovių vietovė turi neprastą geologiją: negilūs kreidos sluoksniai su mineraliniais vandenimis, Šešupės, Novos ir Aukspirtos santakose glūdi priemolio ir smėlio storumė, požeminio vandens talpykla, o viršuje 5–7 m storio molynas, vos tepridengtas smėlio.

Ties Naudžių ir Vaitiekupių nuolyduma moreninė pakopa pridengta žvyrinčio smėlio, o už Vaitiekupių plyti jau 10–12 m aukščiau esantis molynas abipus Siesarties. Panovių žemos pakopos molynai, ypač įdomūs savo menama ingresine kilme, tarsi Šešupės paveldėtojo slėnio paslauga ledyno liežuviui iš šiaurės.

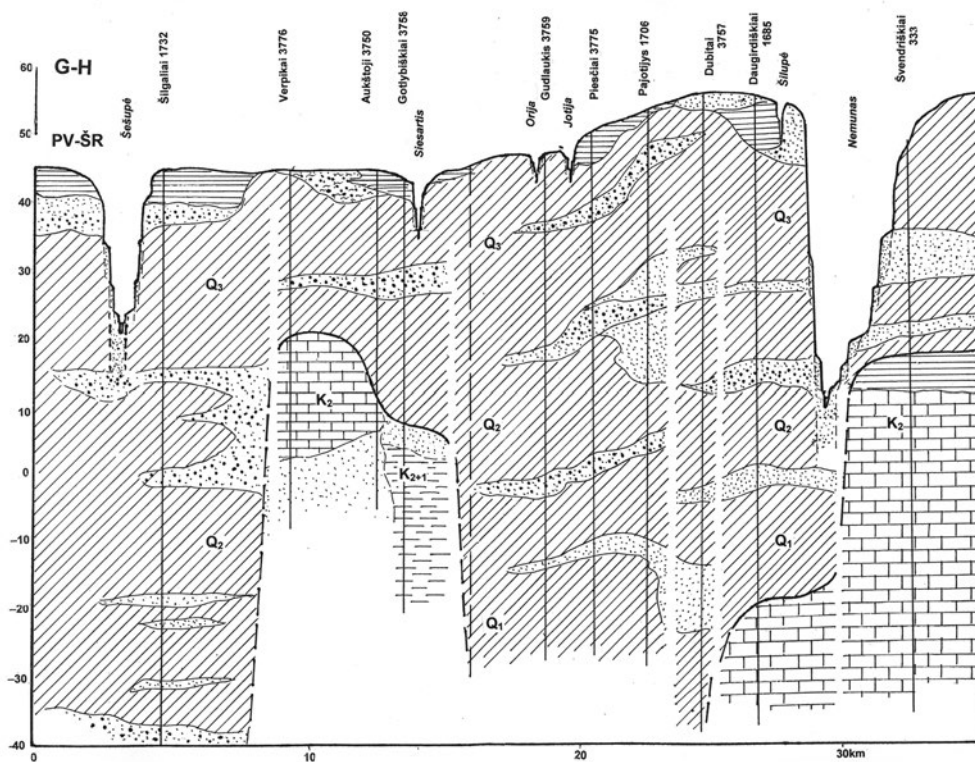
Šilgalių–Švendriškių geologinis profilis tarp Šešupės ir Nemuno slėnių (14 pav.) paryškina keletą lygumos bruožų: iš neogeno paveldėtus senslėnius (sąlyginai vadintinus likslėniais) ir 45 m NN lygio Šilgalių–Gotlybiškių molyną palygina su

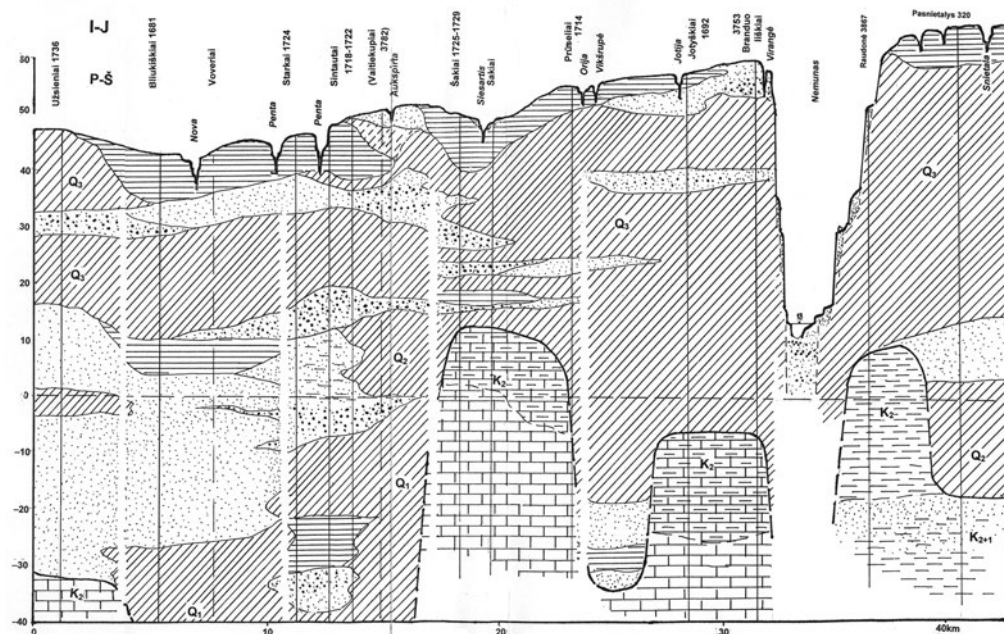
13 pav. Ilguminis kvartero dangos profilis E-F per Šakius (R. Kunskas)

10 m žemesniu Panovių lokaliu molynu (35 m NN). Kreidos stuomengūbris čia pasilikęs net 20 m NN aukštyje. Jis tūno apie 4–5 km nuo šiuolaikinės Šešupės slėnio, o upė šioje vietovėje pasinaudojo giliu, daugiau kaip 50 m gylio, neogeniniu įrėžiu. Upės slėnio reliktai rodo Merkinės tarpledynmetyje upę tekėjus panašioje vietoje. 3–4 m žvyro kompleksas 15 m NN lygyje sietinas su viduriniojo pleistoceno pabaiga. Šilgalių molynas susiklostęs ant 5–7 m storio smėlio ir žvyro sluoksnyno. Tuo jis primena Šešupės žemupio fluvio-glacialų ir limnoglacialų periodišką kaitą. Kiek nuoseklesnis yra molio ir priemolio facijų perėjimas Aukštosios–Gotlybiškių molyne prie Siesarties.

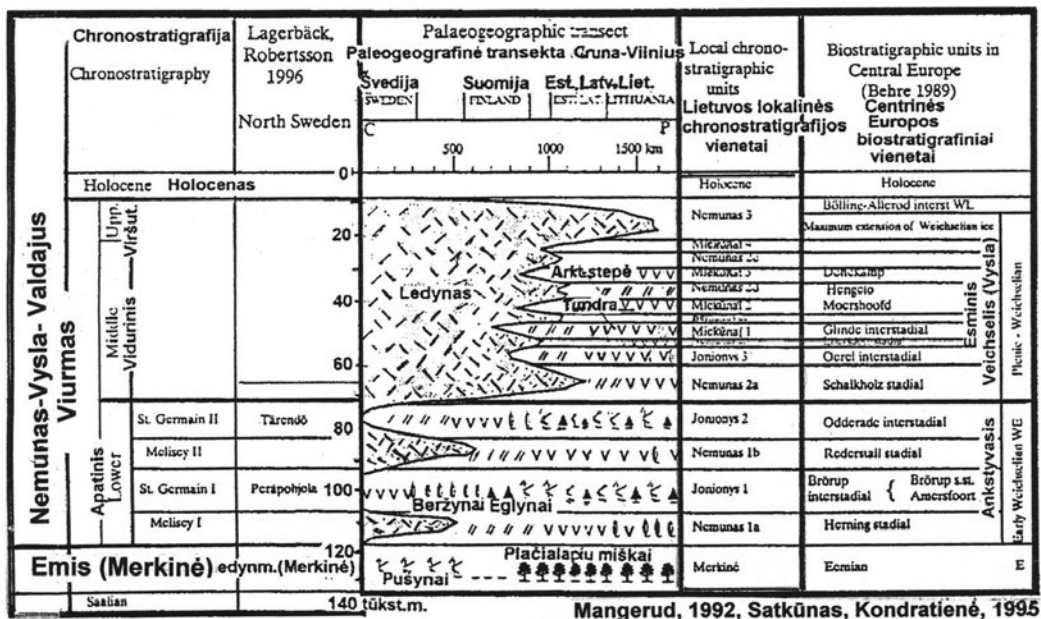
Platuminis geologinis profilis Užsieniai–Pasnietalys (15 pav.) geriau atskleidžia Sintautų giluminę struktūrą dideliame 10 km pločio kvartero tarpugūbriniame proslėnyje, kur nuogulos storesnės kaip 90 m. Sąlyginai išskiriami bent dviejų ledynmečių kompleksai. Kiekvieno ledynmečio pabaigoje (?) buvo limnoglacialiniai periodai, palikę 8–12 m storio molio klodus. Su viduriniu ledynmečiu Šešupės–Novos vietovėje susijusios smulkaus smėlio stovymės, menamo atvirojo limnoglacialo padarinys. Gali būti, kad čia ežeras egzistavo ir tarpledynmetyje.

14 pav. Kvartero profilis per pašešupį ir panemunę G-H (R. Kuskas)

15 pav. Platuminis kvartero profilis per Sintautų, Šakių apylinkes ir panemunę I-J (R. Kuskas)

16 pav. Vėlyvojo ledynmečio Nemuno–Vyslos stratigrafijos ir paleogeografijos lentelė (Mangerud, 1992; Satkūnas, Kondratienė, 1995)

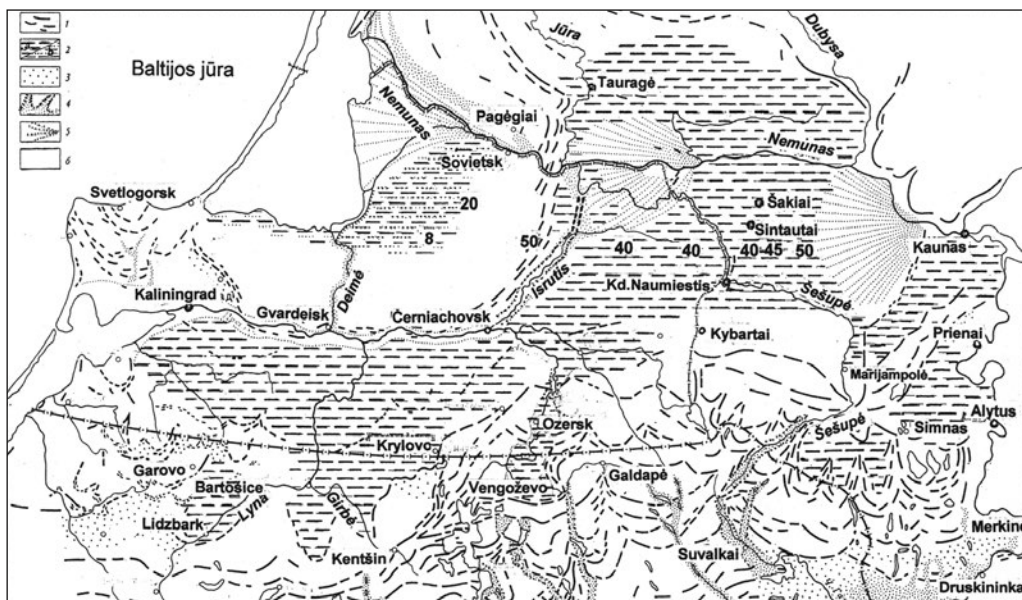
Ežerinės lygumos

Užnemunės lygumos svarbiausi kūrimo etapai prasideda nuo vadinamosios Pietų Lietuvos fazės ledyno suaktyvėjimo. Ledyno plaštakos pajudėta beveik iš vakarų. Pietinė jos atšaka nuslinko į Lynos baseiną, rytinė užgožė Nemuno žemupio ir Šešupės lygumas. Plaštakos *ledoskyra* ėjo per Vištyčio ežerą.²³

Ledyno tirpimas paliko didokus Prienų *zandrus*, tačiau prieledyninių ežerų, tokių kaip Simno–Balbieriškio, palikusių kranto žymės maždaug apie 120 m lygį, veikia ir sedimentacijos režimas dar glūdi migloje. Kiek panašus, tik mažesnis lokalinis ledyninis ežeras buvo Angerupės ir Galdupės aukštupiuose. Nuo tų laikų ligi šiol limnoglacialinėje lygumoje, Darkiemio apylinkėse išliko milžiniškos užsikonservavę Angerupės kilpos, davę ir upei pavadinimą (*ange*, *anger* prūsų k. *angis*, *angies*). Darkiemio ir Punios–Birštono upių išvingiuoto limnoglacialo analogija gražina į lemtingos upyno kovos dėl tirpsmo vandenų nutekėjimo, srautų svyravimo pietų–šiaurės–pietų–šiaurės paskui klimato svyravimą ir ledyno būsenos kaitą.

Ledynas, jo plaštakos, vėliau susiskaidžiusios į liežuvius, tirpo sudėtingai, vyko dažni postoviai, tuo tarpu prieledyniniai ir polediniai ežerai dėl daugiamečio išalo išliko labai ilgus periodus, juose vyko sedimentacija. Aukštumų papėdėse ir plynaukštėse menkas ledyno storis jį darydavo mažai veiksmingą, tačiau dažni *ingresiniai* ledo liežuviai išlaikė smėlio bei žvyro ir ežerinio priemolio, priešmėlio ir molio periodišką kaitos potencialą. Taigi zandro ir ežerinių nuogulų *pakaitinė akumuliacija* būdinga didesniems Lietuvos upių slėniams, pradėdam Ne-

²³ Вайтекунас П. Краевые ледниковые образования и закономерности дегляциации территории Калининградской области, Краевые образования материковых оледенений, Москва, 1972.

17 pav. Pietvakarių Lietuvos ir Kaliningrado srities ledyno pakraštinių darinių, limnoglacialinių ir smėlinių lygumų žemėlapis (P. Vaitiekūnas, 1972, su nedideliais autoriaus papildymais)

rimi Rytų Lietuvoje ir baigiant Šešupe Pietvakarių Lietuvoje. Dubumose, lygumose ledyno liežuviai buvo vientisesni, kartais ir aktyvesni, tiksliai dėl jų storio tyrinėtojai sutarimo nepasiekė.

Klimato pašaltėjimo, vadinamosios Vidurio Lietuvos stadijos metu Baltijos pietvakariniame regione susikūrė naujos stambios *ledyno plaštakos*, Kuršių ir Gdanko ledo srovės. Kuršiškoji atslinko iki Vidurio Lietuvos, ties Vilkija ir Kaunu susidūrė su šiaurine Nevėžio plaštaka. Iki šiol galutinai neatsakytas klausimas yra Nemuno žemupio plaštakos ir Nevėžio plaštakos sąveikos ir nesinchroniška jų veikla. Nemuno plaštakos labilumas, etapiškumas, netgi pulsuojantis režimas daugiau patvirtintas. Daugelis glaciomorfologų buvo įpratę rašyti, kad Nemuno žemupio plaštaka ilgam stabilizavosi, bent kelis šimtmečius. Dar daug buvo rašoma, kad tą plaštakos stagnaciją panaudojo ežerų sedimentacija. Iš tikrųjų didžiulė įdauba, kur dabar Nemuno ir Šešupės žemupiai, Jūros ir Mituvos baseinai, buvo užsklęsta iš vakarų. Platingas ledynas virto ežeru. Šiek tiek žemesnis ledyninis baseinas susidarė pietinėje Prūsijoje (Kaliningrado srities dalyje) (17 pav.). Matyti, nevienkartinis buvo šiauresniojo, Nemuno žemupio baseino nuotėkis Įsručio senslėniu į pietvakarius, kurį kontroliavo iširėžęs drenažo senslėnis tarp Šešupės žemupio ir Įsručio, dabar visai užpelkėjusi upynų takoskyra. Labai svarbus ledynežerių pulsacijos paliudijimas: *drenažinio senslėnio šlaitų raguvos*, ypač *raguvų šlaitai*, vietomis padengti molio sluoksniu. Tiesiog ežerų drenažo, po to sekusio šalto periglacialinio periodo ir naujojo limnoglacialinio aptvindymo ir molio sedimentacijos ekspozicija. Mažai žinomas, mažai lankomas gamtos muziejus.

Dar vienas paleogeografiškai įdomus faktas – Nemuno vagos keli *rieduliniai bei gargždiniai* grindiniai. Atrodo, Vidurio Lietuvos stadijos metu ne vieną kartą vadinamieji *ingresiniai ledyno liežuviai* buvo įsibrovę į Nemuno žemupio slėnį.

Oficialiai priimtoje paleogeografinėje Nemuno žemupio schemoje A. Basalyko ir P. Vaitiekūno pripažinti 80 m, 50–60 m ir 40 m lygumą kūrę prieledyninio baseino lygiai nebūtinai turėjo būti nuosekliai žemėjantys.²⁴ Atsiranda argumentų, paremiančių pulsacinių tų didžiųjų baseinų charakterį. Panemunio laikinosios deltos ties Kaunu ir Jurbarku buvo kuriamos etapais, kartais sąnašaudavo į kylančias ledynmares, o kartais ant neištirpusio daugiamečio ledo paviršiaus.

Nemuno žemupio ledyno liežuvis, traukdamasis į vakarus, buvo sustojęs ne kartą, kai paliko Sudargo gūbrį. Sustojimai reiškė šalto drėgno klimato periodus, tačiau būta daugybės trumpų panašių periodų, kai ledynas pulsuodavo, nedaug pajudėdavo į rytus ar pietryčius. Jo sustojimo metu būdavo keliolikos metų (retai ilgiau negu 22–28 metai) šalto sauso klimato sąlygos su jam būdingais *periglacialiniais procesais* (solifliukciniu atotirpio šliaužimu, intensyvia griovų daryba). Periglacialiniai trumpi laikotarpiai labai būdingi didžiųjų upių slėniams, ypač raiškios to laikotarpio raguvos susidarė Nemuno aukštutinėse terasose tarp Nevėžio ir Mituvos.

Sudargo pusiau zandro paslėptas moreninis gūbrys, be savo mįslingumo, yra tarsi priekaištas „organizuoto ledyno pasitraukimo“ koncepcijos šalininkams. Juk Sudargo moreninės kalvos, jas palaidoję smėlynai ir ryčiau slūgsantys molynai yra gana skirtingo amžiaus. Panašiai yra ir su Nemuno deltoje palaidotu moreniniu gūbriu ties Kaukiemiu (Jasnoje), Šilininiais ir Leitgiriais.²⁵

Pagal didžiųjų prieledyninių baseinų hipotezę didžiuliai tirpsmo vandenu kiekiai susitvenkė tik ledynmečio pa-
baigoje, ledynui traukiantis. Panašius didžiojo limnoglacialo modelius Lietuvoje kūrė V. Mikaila²⁶, A. Garunkštis²⁷, A. Basalykas²⁸, palaikė daugybė geografų ir geologų. A. Basalykas labai svarbiomis laikė 125–130 m lygio ledynines marias. Vėlyvosios ledyno plaštakos liudytojai vėliau yra buvę 105–100 m lygio vadinami krantiniai dariniai, siejami su Sudargo galinių morenų likučiais, vėlesni 80 m lygio krantai – su Vilkyškių kalvagūbrio ledyno plaštakos stovėseną.²⁹ Tada beveik visą Užnemunės lygumą turėjusios semti *marios*, o Neries ir Nevėžio žiotys bei Nemuno vidurupis skleidė smėlį milžiniškoje pakaunės ir Kazlų Rūdos vietovių erdvėje. Dar nustatyti 60–65 m lygio *ledynmarių krantai*, siejami su ledyno plaštakos Pagėgių postoviu. Kazlų Rūdos lygumoje ledynmarės virto *smėlinė delta*, kiek žemesnė vakarinė Šešupės lyguma klostė priemolynus ir molynus.

²⁴ Basalykas A. *Lietuvos TSR fizinė geografija*, t. 2, Vilnius, 1965, p. 236–240.

²⁵ Kunskas R. Kuršių marių fizinė geografine apžvalga ir paleogeografinė raida, *Kuršių marios*, 1, Vilnius, 1978.

²⁶ Mikaila V. Stambesniųjų Pietų ir Vidurio Lietuvos TSR limnoglacialinių baseinų išplitimo, struktūros ir kilmės klausimu, *Lietuvos TSR MA Darbai*, ser. B, 4, 1957; Mikaila V. Lietuvos stambesniųjų limnoglacialinių baseinų nuosėdos ir jų ryšiai su paskutiniu ledynu, *Lietuvos TSR MA Geologijos ir geografijos in-to moksliniai pranešimai*, 7, 1958; Mikaila V. Lietuvos TSR pietryčių molynų klausimu, *Geografinis metraštis*, t. 3, 1960; Mikaila V. Limnoglacialinių baseinų ir juostuotųjų darinių formavimosi klausimu, *Lietuvos TSR MA Geologijos ir geografijos in-to moksliniai pranešimai*, XIV, I, 1962; Михайла В. Структура и текстура ленточных образований приледниковых озер и их связь с отступающим ледником, *История озер*, 2, Вильнюс, 1970.

²⁷ Garunkštis A. Vidurio Lietuvos limnoglacialinio baseino krantių darinių klausimu, *Lietuvos TSR MA Darbai*, ser. B, 3(26), 1961.

²⁸ Basalykas A. Nemuno deltos žemuma (fizinio geografinio rajono apybraiža), *Geografinis metraštis*, t. 4, Vilnius, 1961; Басаликас А. Проблемы изучения позднеледниковых озерных водоемов, *История озер* (Труды всесоюз. симп.), II, Вильнюс, 1970.

²⁹ Basalykas A. *Lietuvos TSR fizinė geografija*, t. 2, Vilnius, 1965, p. 224–253.

Tyrinėjant lygumas, pakraštinius gūbrius ir daugybę atsikūrusių ar naujų slėnių bei pelkių guolių, autoriui teko susidaryti kitokį limnoglacialo modelį. Teko pasigilinti į dažnas ledyninio klimato peripetijas.

Ledyno skydo augimą šiaurėje paprastai sąlygojo kritulių gausa pasižymintis periodas šaltmečio pabaigoje. Ledyno plaštakos slinkimą pristabdydavo naujas šaltmetis, mažai sniegingas, tačiau storinantis *daugiametį pašalą*, ledo dangą ant ežerų ir upių. Kitame etape, klimatui suminkštėjus, priedyniniai ežerai būdavo užklojami nestoromis plastiško ledo plaštakomis bei liežuviais. Tai būdavo jau *antskydiniai (supraegidiniai) ledynai*. Apatinė, trečioji, sedimentacinė erdvė būdavo ledyno ir skydo arba tik skydo dengiamas *poledinis vanduo*. Seklesni ar gilesni ežerai buvo palaikomi šarmingo vandens. Dvinariškumas ar dvizoniškumas tokiuose ežeruose buvo įprastas. Nuosėdų klostymosi zonos buvo bent dvi: poledinių, vasarą nenutirpančio storo skydinio ledo padengti ežerai, ir vasarą nuledėjantys tų ežerų pakraščiai. Pakraščio zonos dažniausia būdavo seklios, priklausydavo nuo svyruojančio vandens lygio, nuo klimatinės situacijos. Užnemunės lygumos atveju sedimentaciją modifikuodavo ir Nemuno vidurupio, Neries, Nevėžio ir Dubysos nešmenų režimas. Pratirpančio sekležerio nuosėdos daugiausia buvo smėlis, rečiau aleuritas, tuo tarpu smulkesnės frakcijos, tarp jų molinės, koloidinės apskritai, sudarė poledinio ežero *suspensiją* (drumzles) ir nuosėdas. Daug subarktinio klimato šimtmečių (galbūt Viduriniojo Nemuno ledynmečio laiku) molis ir ežerinis priemolis klostėsi polediniuose ežeruose.³⁰ Dar trūksta duomenų teigti, jog tai buvo ledyno liežuvio pridengtas Užnemunės lygumos ežeras, vienalaikis su ryčiau buvusiu Balbieriškio ir Simno polediniu ežeru (16, 17 pav.). Balbieriškio ežero molio klodai plyti bent 30 m aukščiau už Šakių. Teoriškai jie galėjo būti ankstesni. Facijinis limnoglacialo dvilypumas išryškėja įvairaus dydžio ledynmečio ežeruose, ir lokaliuose, įterptuose į aukštumas, ir upių slėniais pasinaudojusių ledynų, vadinamų ingresinių, nuosėdose.

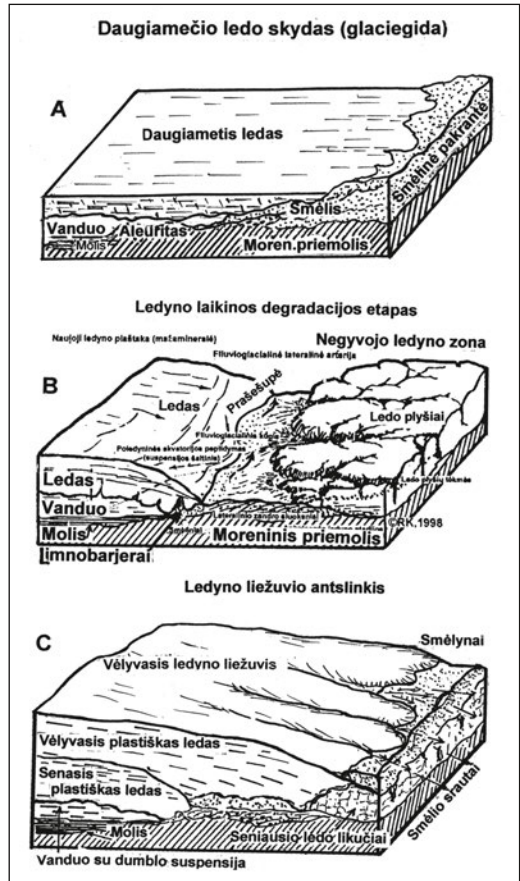
Molio ir aleurito kloduose gana dažnai išryškėja *smulkus sluoksniuotumas, diataktiškumas*, sudarantis metų sezonų sluoksnelių išpūdį. Tą reiškinį įprasta vadinti *varvomis*. Pagal naująjį autoriaus modelį sluoksniuotumui susidaryti hidrodinaminiai (vandens judėjimo) reiškiniai polediniame ežere nebuvo pirmaeiliai. Čia buvo lemiantys *hidrocheminiai reiškiniai*. *Koloidinės molio dalelės* turi fenomenalių energijos taupymo savybių. Žinome, kad didžiąją dalį gamtos procesų diriguoja energijos taupymas. *Termodinaminės energijos nuostoliai*, arba *entropija*, mažinami *koaguliacijos procese*. Taip susidaro *sedimentacinė pusiausvyra*. Išlaisvintoji energija šilumos pavidalu ir leido polediniams ežerams išsilaikyti. Molio sluoksnyne pagrindiniai koaguliantai būna *karbonatinės konkretijos*, dirvožemininkų vadinami *pūpsniai*. Žinoma, visa keikė klausimų slypi ir hidrologinio, ir hidrocheminio barjero tarp poledinio ir priekrantinio, litoralinio ežero modeliavime, ir poledinio ežero vandens apykaitoje. Tačiau turime nepamiršti, kad ledyno plaštakų ekspansijos metu glacitektoninės jėgos labai suaktyvino giluminių vandenių, taip pat ir *mineralinių, prietaką į poledinius ežerus*. Šešupės lygumos atveju vienas iš molynų karbonatų šaltinių galėjo būti negiliai, kreidos mergelių ir smėlių stuomengūbriuose slypintys hidrokarbonatai, vietomis išsilieję į kvartero smėlio bei žvyro sluoksnius.

³⁰Kunskas R. *Ežerų ir pelkių geosistemų raida*, Vilnius, 2005, p. 118–122.

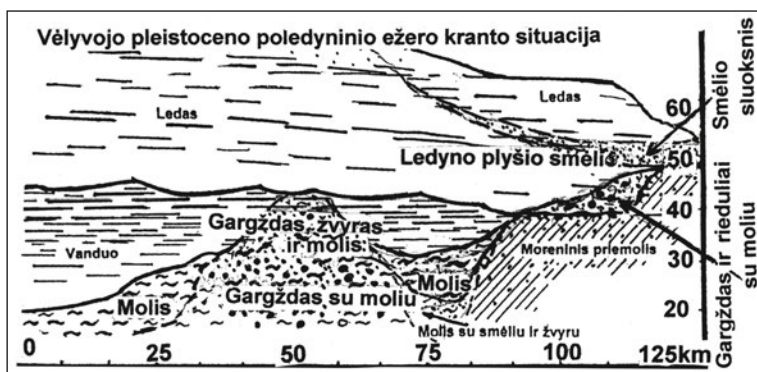
Hidrocheminiai požeminės apykaitos ryšių argumentai aptinkami *palaidotų slėnių* vietose, apie kuriuos kalba bus kiek vėliau. Norisi paminėti tik didelės koncentracijos karbonatinio vandens vietas, grėžiniuose aptiktas ties kreidos sluoksnių paviršiumi ir kiek aukščiau. 400–600 mg/l koncentracijos hidrokarbonatų aptikta šiuose grėžiniuose: Barzdų, Bliuviškių, Dabū, Daugirdiškių, Götlybiškių, Gūdlaukio, Jotyškių, Kaimėlių, Kiaulupių, Kisielių, Kudirkos Naumiesčio, Liepalotų, Miknaičių, Mišūrkės, Naudžių, Naujokaičių, Panovių, Piesčių, Prūsėlių, Sintautų, Šakių, Šilgalių, Turčinų, Ūžpjaunių, Valakbūdžio, Voverių, Žygėnų ir Žvirgždaičių. Druskinio pavidalo chloro (100–500 mg/l) konstatuota Bliuviškių, Kermušėnų, Kidulių, Kirkilų, Kudirkos Naumiesčio, Panovių, Pavingrupių, Plynių ir Veršių grėžiniuose. Kudirkos Naumiesčio vietovė, mūsų identifikuota kaip tektoninių lūžių sankirta ir palaidoto senslėnio vieta, kaip ir kitos geologiškai komplikotos vietovės, išsiskiria dideliu Ca, Mg, Na, K kationų kiekiu požeminiame vandenyje.

Ledyno plaštakos skirtingų klimatinių etapų diagraminius modelius galime matyti 18 pav. Ledyno suaktyvėjimo stadijoje išlikusio poledinio ežero situaciją rodo 19 pav.

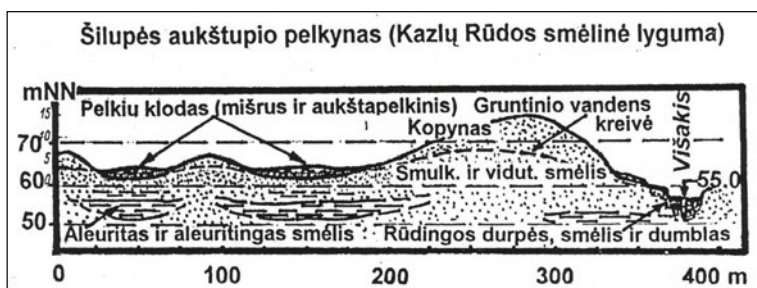
Išlyginta iš pirmo žvilgsnio, nuosekliai į vakarus žemėjanti limnoglacialinė lyguma plačioje užnemunėje, nuo smėlinio kopyno iki Šešupės nukrenta tik apie 10 m (nuo 50 iki 40 m NN) ir atrodo kaip limnoglacialinio išlyginimo fenomenas (17 pav.). Daugiau išgilinę į kvartero sluoksnių ir paties paviršiaus įvairovę, priemolio, priesmėlio, smėlio bei žvyro ir staiga – molio kaitą net toje pačioje Sintautų kraštovėje (11–15 pav.), atsakymo ieškome jau detalesnio sedimentacijos mechanizmo veikimo modelyje (18, 19 pav.). Prisimindami kai kurių šiuolaikinių staigesnių pavasarių vandens srautų darbą ežero pakraštyje, lengviau galime įsivaizduoti ir prieledyninių (periglacialinių) vietovių procesus staigaus atšilimo ir ledyno tirpimo atveju, ir nedidelio naujo ledyno antslinkio ant daugiamečio ledo skydo padarinius. Poledinių suspensinės kilmės molio, aleuritų ir priemolių padengimas antlediniu kiek žvyringu smėlingu priemoliu ir smėliu yra bent dviejų etapų rezultatas: sluoksniai *prieš skydai sutirpstant* ir nešmenų užsiklojimas *skydai sutirpus*. 11–15 paveikslų profiliuose matomi vietovių aukščių ir litologiniai skir-

18 pav. Limnoglacialinio proceso skirtingų fazių kaita ledynmečio klimatui svyruojant (autoriaus blokdiagramos ir ledo skydo koncepcija)

19 pav. Poledinio ežero kranto situacijos profilis pagal autoriaus koncepciją

20 pav. Vėjo pustomos ledyninės paežerės palikti sluoksniai (R. Kunko koncepcija)

tumai tą iš dalies patvirtina. Jau minėtas Šilgalių ir Panovių molynų slūgsojimo aukščių skirtumas galėjo atsirasti dėl keliasluoksnio ledo skydo ties Panoviais. Smėliniai ruožai kai kuriuose paupiuose (Penta, Aukspirta) žymi viršutinio, naujesnio ledyno vandens srautus (11, 13, 15 pav.).

Sluoksniuoto aleurito klodai aptinkami ir smėlinėje, vėjo paveiktoje lygumoje po kai kurių Novos ir Šilupės aukštupių pelkių klodais. Jie leidžia spėti ir ten laikinai tūnojusius, vasarą nesutirpusius ledo skydus, po kuriais jau galėjo vyrauti negilių ežerėlių koaguliacijos ir sedimentacinės pusiausvyros kaita, o ne bangų skalaujamo smėlio ir aleurito nuosėdų kaita (20 pav.). Kazlų Rūdos smėlingosios lygumos kopos yra sudėtingos, nevienalaikės, vėjo supustytos įvairiais periodais. Apie tą lygumą, jos kontaktą su Šešupės moline lyguma medžiaga jau kitoje apybraižoje (trumpai buvo rašyta ir straipsnyje).³¹

Geneziškai Užnemunės lygumai labai artima Káršuvos lyguma, to paties lygio ir laikotarpio limnoglacialas, yra tirta ir molio paieškininkų, ir geologų–stratigrafijos tyrėjų. Svarbus yra, tačiau gana problemiškas, klausimų kekę tęsiantis Tauragės molio karjero pjūvis ir jo radiokarboniniu metodu datuota vidurinioji dalis, limnoglacialinis priemolis, ir apatinė varvinė dalis. Joje karbonatai pasiekia 25% koncentraciją (21 pav.). A. Gaigalo, V. Dvarecko ir V. Kazakausko straipsnyje³² molynas siejamas su paskutiniojo ledyno deglaciacijos stadijomis nepaisant radiokarboninio datavimo 45 000 metų. Šios apybraižos autoriaus nuomone, molynas darėsi Viduriniojo Nemuno ledynmetyje. Apatinė klodų dalis formavosi arba nemoreningo ledyno pridengtoje moreninėje lygumoje, arba po storu daugiamečio ledo skydu. Vadinamieji „vasaros ir žiemos sluoksniai“ gali būti paprasčiausi 11 metų klimati-

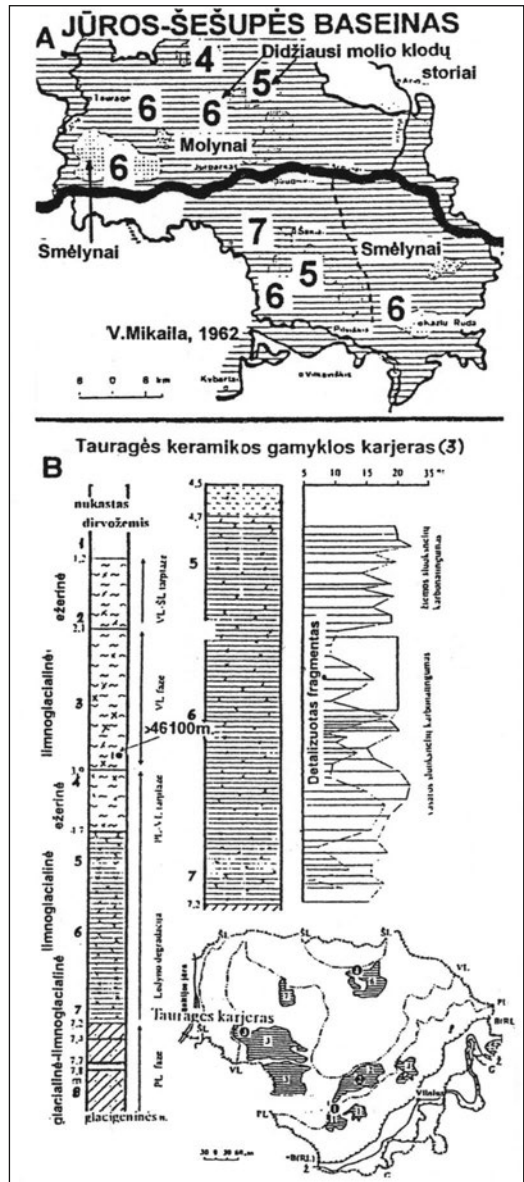
³¹Kunkas R. Kazlų Rūdos smėlynų kraštovės kilmė ir sandara, *Gamta*, 1, 2006, p. 108–128.

³²Gaigalas A., Dvareckas V., Kazakauskas V. Prieledyninių ežerų drenažinių lygių ir nuosėdų ryšys su atsitraukiančio ledyno recesijomis, *Gamtos bei visuomenės geografinis pažinimas ir krašto tvarkymas*, Vilnius, 2001.

nio ciklo sluoksniai. Ežerinis priemolis viršuje gali būti vasarą nutirpusio ledo ežero sedimentacija. Detalizuoto apatinio molio sluoksnio granulometrija ir didžiulis šarmingumas byloja apie nepriklausomybę nuo ledyno tirpsmo vandenų (21 pav.).

Upių slėniai

Palaidotų neigiamų reljefo formų tipologijos ir indikacijos ligi šiol nėra. Daugelis tyrinėtojų pasitenkina bendru paleoįrėžių, paleoslėnių ir senųjų slėnių terminais, dažnai juos suversdami į vieną sąvoką. Ji apima ir tarpledynmečių upyno slėnius, ir *ilgųjų ežerų – rinų* – dubenis, ir ledynmečio palaidotas *glaciokarstines įdaubas*, ir atslenkančio ledyno liežuvių išiveržimus į upių slėnius ir rinas, vadinamus *ingresinius ledynus* ir *ledo liežuvius*. Blogiausia, kad visoje Rytų Europoje nenustatyti neogeno upių slėnių ir jų tarpuslėnių išlyginimo pirmaisiais ledynmečiais kriterijai. Ledyno ardymo (egzaracijos) tyrimuose labai svarbūs geologiniai šoninės dinamikos faktai, vandeningųjų laikotarpių aliuvio akumuliacija. Nemažai geologų morfotipus (*placiaslėnius, palaidotuosius slėnius ir ledyno praplatintus slėnius*) tiesiog ignoruoja. Net į A. Šliaupos pokvarterinio reljefo pakopų jau anksčiau paminėtą hipotezę (6 pav.) žiūrima įtariai. Tačiau ši rekonstrukcijų kryptis metodiškai perspektyviausia. Ypač tektoninių lūžių zonų suaižytoje kraštovėje, komplikuojančioje geologinių sluoksnių pasiskirstymą, įvykių mastą ir šoninės erozijos bei sedimentacijos tempą. Faktoriai buvo įvairūs: nuosėdų atsparumas ardymui, nuplovimui, atskirų periodų tektoninis aktyvumas, upyno konfiguracija, jo paveldimumas, hidrocheminis poveikis vėlesniems sluoksniams. A. Šliaupos nužymėtos didžiulės 10–20 m NN Kauno lygumos pokvarterinis paviršius sudarytas iš triaso ir kreidos

21 pav. A. Užnemunės ir Karšuvos lygumų limnoglacialiniai molynai, jų periferijoje ir iš dalies viršuje slūgsantys smėlynai, paveikti vėjo pūstymų. Skaičiai rodo didžiausią molio storį (V. Mikaila, 1962). B. Molio su priemoliu ir juostuotojo molio dvisluoksnis 6 m klotas Tauragės molyno karjere. Apatinė juostuotojo molio dalis analizuota chemiškai (A. Gaigalas, V. Dvareckas, V. Kazakauskas, 2001)

sluoksnių.³³ Šiaurės ir šiaurryčių kryptimi pakilus į 20–25 m aukščio pakopą ties Jonava, dar toliau 40–60 m aukštyje jau plyti devono įvairių epochų sluoksnydas. Kita kryptimi, į vakarus einant, didžioji prekvarterio lyguma nuo apatinės kreidos mergelių ir aleuritų klotų ties Sintautais nusileidžia iki 10–15 m NN pakopos viršutinės kreidos klinčių, mergelių, molių (5, 6 pav.).

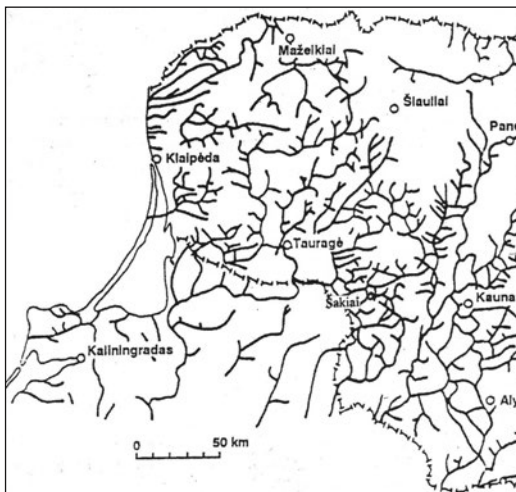
Geologijos populiarinimui neretai daug padeda dabartinio upyno, palaidotųjų įvairaus rango slėnių ir neotektoniškai aktyvių zonų kartografinis susiejimas (5, 6 ir 22 pav.). Vakariniėje Šešupės lygumos dalyje palaidotųjų slėnių sistema gana tanki, rastume čia ir Novos, ir Siesarties prototipinius slėnius. Vyraujanti nuotėkio kryptis – į vakarus – primena dabartinį upyną.

Tariama Prošešupė ar Proširvinta ledynmečių pradžioje buvo magistralinėje situacijoje. Toliau į vakarus upyno būta reto (22 pav.).

Aukšta kreidos sluoksnių padėtis ir neotektoninių lūžių įvairiakryptė sistema Šešupės lygumoje suvaidino „didžiojo lango“ į požeminius vandeningus sluoksnius vaidmenį. Dirbdamas heliometrinio tyrimo metodais, tą Šešupės lygumos unikalumą dar 1972 m. aptiko Z. Šonta (23 pav.). „Hidrogeologinių langų“ gausa Sintautų kraštovė gali didžiuotis.

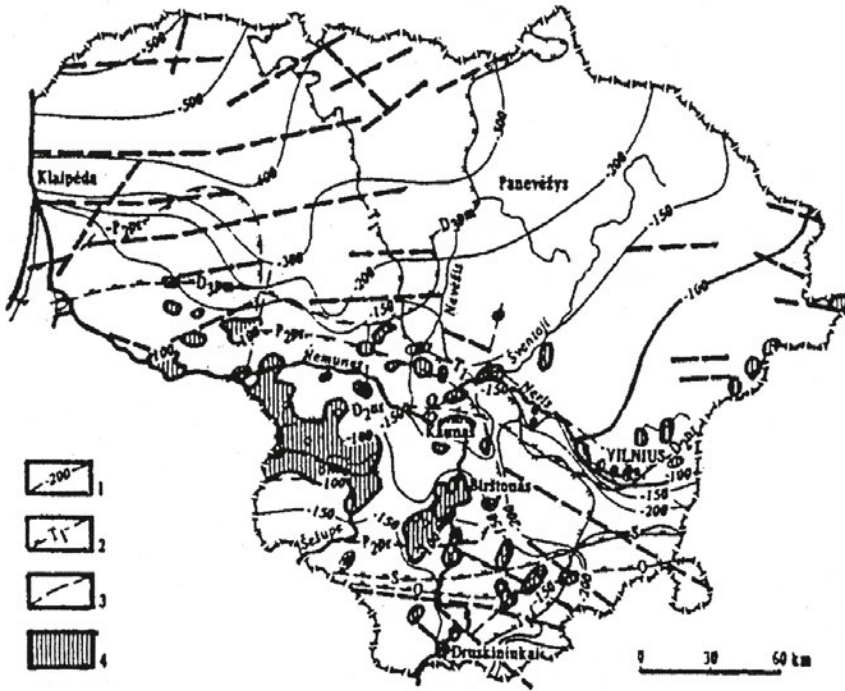
Žiūrint į Šešupės upyno žemėlapi (24 pav.), Novos lankiškas slėnis yra tarsi hidrografinė riba tarp vakarinės krypties upių pluošto ir Šešupės vidurupio upyno, nutekančio į pietvakarius. Šešupės, Nenuopės ir Novos trikampyje įrėmintas didelis paveldėtas Nopaičio senslėnio fragmentas, vertas nuodugnesnio kompleksinio geologinio tyrimo. Tokia tarsi upyno praplaiša rodytų ilgesnį ar trumpesnį Nopaičio vietovės tektoninį pakilimą, gal ir kadaise tūnojusį neploną ledyno lūštą ar negyvojo ledo arealą, apeinamą upių tėkmių, taip pat ir Novos.

Šešupė Kudirkos Naumiesčio ir Panovių ruože teka į šiaurę ir daro didelius stačius vingius ir mažas dvi kilpas. Statieji vingiai labai primena kitas upes, kurių slėnių struktūra susijusi su tektoninių lūžių sankryžomis. Pirmosios ir antrosios terasų paliudijimu (viduriniojo ir senojo holoceno laikai, 7–9 m ir 12–14 m aukštyje nuo upės lygio), slėnio vingiai paveldėti iš ledynmečio pabaigos. Atrodo, kad molinėje lygumoje slėnio konservacija veiksmingesnė negu moreninėje arba smėlinėje (25 pav.). Panašiai galima pasakyti ir apie Novos ir Pentos žemupius. Tų upių slėniuose 0,4–1,0 km skersmens kilpos yra apibrėžtos maždaug 40 m izohipsės, o raguvų viršūnės pasiekia 42–43 m NN lygį. Abiejų upių kilpos gali būti ir patvankinės (Šešupės potvy-

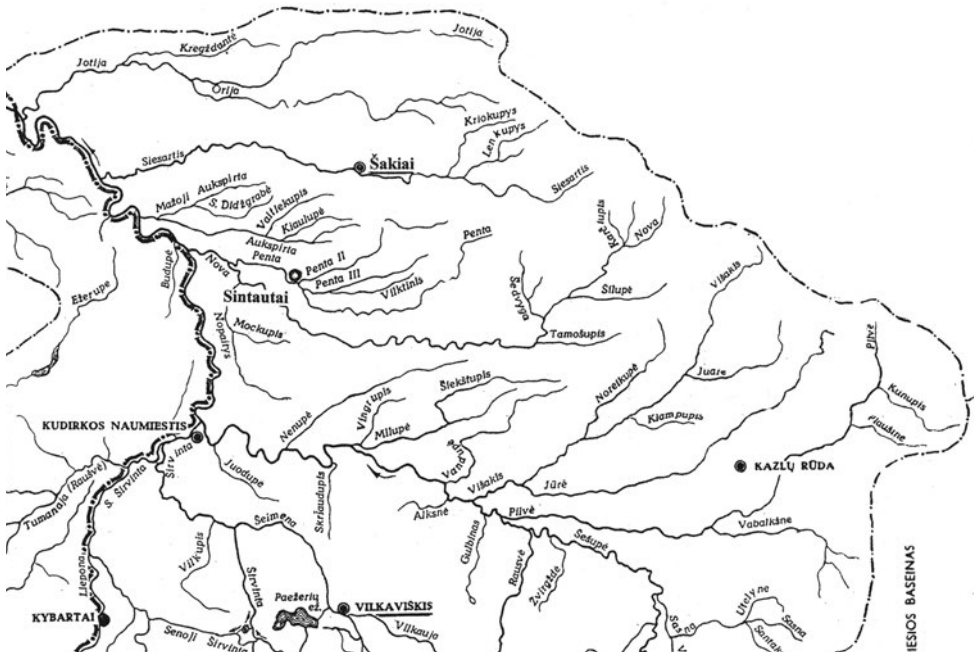

22 pav. Pokvarterinio paviršiaus reljefo pobūdis ir senieji palaidoti įrežiai bei upių slėniai. Tai svarbiausios įrežių sistemos, kai kur besikūrusios visą kvartero epochą nuo pat neogeno periodo (sistemos); A. Šliaupa, 1997

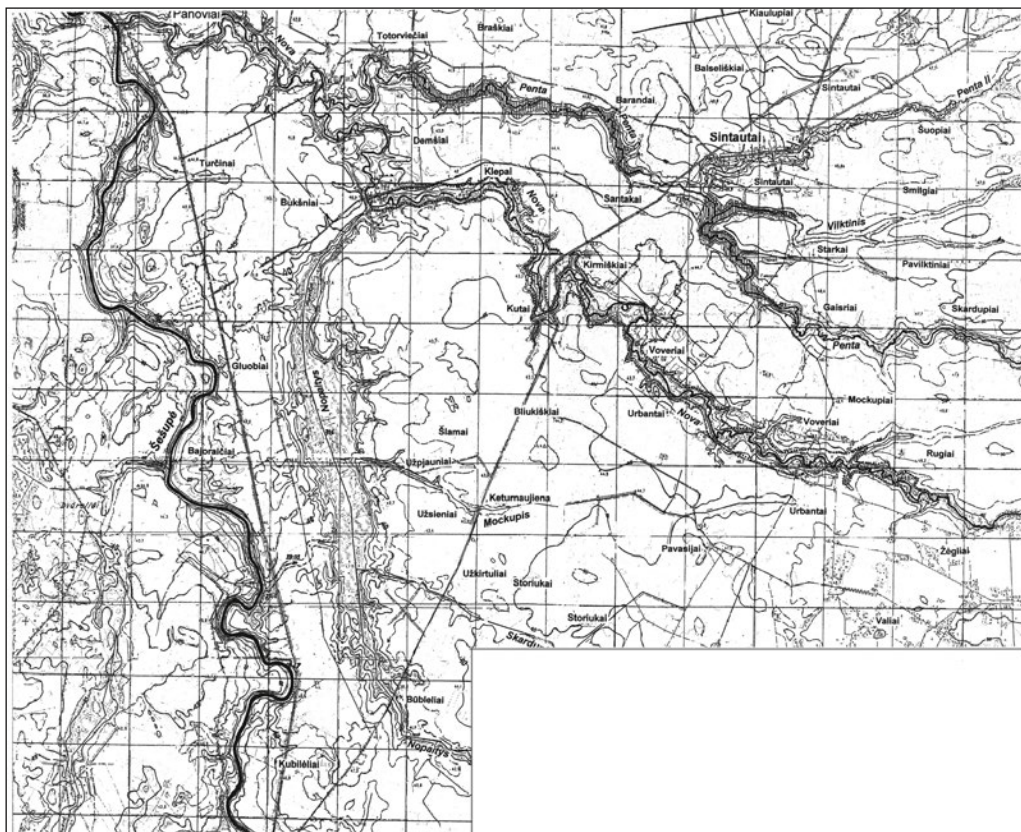
³³Šliaupa A. The sub-Quaternary relief of Lithuania and adjacent territories, *Litosfera*, 1, Vilnius, 1997.

23 pav. Židininės hidrogeocheminės anomalijos, susidariusios mineralizuotam vandeniui srūvant iš gilumos (pagal Z. Šontą, 1972). 1 – požeminio vandens, turinčio daugiau kaip 350 mg/l chloro, slūgsojimo gylio izohipsė, m, 2 – regioninių vandensparų paplitimo riba ir jų geologinis indeksas, 3 – tektoniniai lūžiai, 4 – injekcinio tipo židininės hidrogeologinės anomalijos

24 pav. Užnemunės lygumos Šešupės vidurupio upynas

25 pav. Novos, Nopaičio ir Pentos žemupių slėnių morfometrija ir Šešupės slėnis tarp Kubilėlių ir Panovių. Užbrūkšniuoti 2 Pentos tvenkiniai, o taškais pažymėtas Novos hidrografinis draustinis

nių patvankinė zona, skatinanti vagų meandravimą), kitaip tariant, čia susidaro hidrologinė protekcinė zona. Nova dar išsiskiria keistoka slėnio sandara, matyti, upės slėnis kažkiek giminingas plačiajam paveldėtajam Nopaičio senslėniui. Ypač ypatinga, hidrografiškai nepaaiškinama, litologiškai permaininga, gargždą ir riedulius atidengianti Novos vaga tarp Kutų ir Kirmiškių. Ta slėnio dalis gali būti išsaugojusi tarpledynmetinio Novos slėnio elementus. Riedulyno esama ir vagoje ties Voveriais.

Trišakės Aukšpirtos labai siauras žemupys beveik 4 km ruože primena Novą protekcinio Šešupės poveikiu, tiktai yra statesnis, su mažais slėniniais vingiais, labai stačiais slėnio šlaitais, raguvėtas.

Šešupės lygumos ūkiniame laikotarpyje paaukštėjo upių potvyniai, pakilo viršutinė Šešupės ir jos intakų salpos. Toje kraštovėje didžioji upė turi tris salpos lygius: 0,7–1,0, 2,0–2,5 ir 4,0–4,5 m nuo vasaros upės paviršiaus. Aukštoji salpa vietomis priartėjusi prie pirmosios terasos, siejamos su šiltuoju ir lietinguoju viduriniu holocenu (6–7 m). Prorečiais ties slėnio praplatėjimais matyti senojo holoceno laikams priskiriama antroji terasa (Kubilėliai, Turčinai, Panoviai, 12–14 m). Viršsalpines terasas galima matyti ir Novos žemupyje.

Atsikūrusių upinių formų yra likusių abipus Šešupės slėnio. Vakarinėje pusėje 2 km nuo slėnio nutįšęs supelkėjęs Budupio senslėnis ir upelis, o dugnas

26 pav. Didžiojo Nopaičio likslėnio arba paveldėtojo tarpledynmečio slėnio panorama nuo Užpjaunių, rytinio slėnio šlaito. Slėnio pelkė nusausinta, Nopaitys kanalizsuotas. Jau trečias amžius pelkė šienaujama ir ganoma

40–42 m NN. Ta sulatakinta forma atitiktų biolingo šiltmečio arba trečiosios Šešupės terasos lygį. Gali būti, kad Budupio menama terasa susidarė dar anksčiau, paskutiniųjų 40–50 m lygio ledyno ingresinio liežuvio kaimynystėje, kai Proširvintos ir Prošešupės nutekėjimas tojo liežuvio buvo užsklęstas.

Rytinėje pusėje vos už 1 km ta pačia šiaurės kryptimi dunkso 7 km ilgio ir 0,3–0,8 km pločio atsikūrusio Nopaičio senslėnio erdvė (25–27 pav.). Nopaičio upelis įteka į Novą maždaug 31 m NN lygyje. Turi daugybę senovinių raguvų. Mockupis ir Skardupis – jau išsivysčiusios į raguvinius upelius iš rytų pusės. Yra gana įdomus pavasarinio nuotėkio latakas iš Šešupės į Nopaičio slėnį ties Užsieniais. Tuo 33–35 m dugno aukščio 1 km ilgio naujaslėniu aukštųjų Šešupės potvynių metu, kai vanduo beveik pasiekdavo pirmosios terasos lygį, Šešupė persipildavo į Nopaitį. Visam balandžio, o kartais ir gegužės mėnesiui susidarydavo ežeras. Didelės ir mažos tvankos yra Šešupės lygumos savybė, nuo seno valstiečių palaikoma. Juk pjaunis, kitaip šienaujama pelkė, po Šešupės potvynių lankymų būdavo patrešta puikiausiu sūduvišku dumbly.

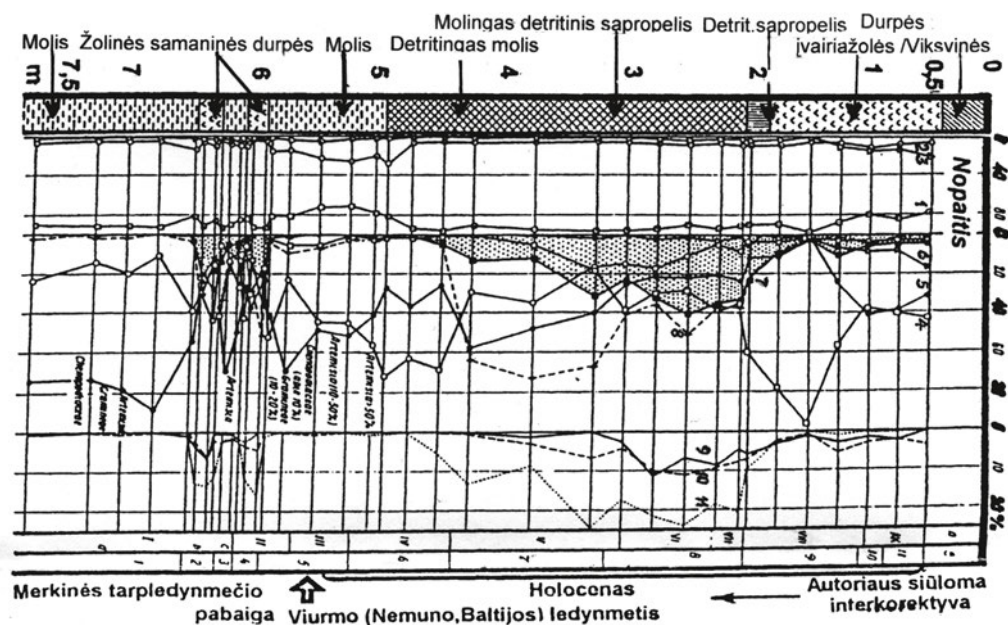
Didelis užpelkėjęs Pietvakarių Lietuvos slėnis seniai atkreipė mūsų holoceno (poledynmečio) tyrinėtojų dėmesį. Giliausioje vietoje aptiktas 2 m storio viksvų ir įvairiažolis durpių klodas, o ežerinės nuosėdos moliniu klodu glūdi iki 8 m. Tyrėjams problemiški buvo du durpių proluksniai, 6 m gylyje įsiterpę į molio klodą. Sluoksniai tirti žiedadulkių metodu. V. Gudelio ir M. Kabailienės paskelbtas darbas teigė, kad samaninės durpės senkančiame ežere susiklostė alerodo šiltmetyje (interfazijale) ir prieš jį buvusiame šiltmetyje biolinge.³⁴ Tai galėjo atsitikti prieš 11,5–12,5 tūkstantmečių.

Logiška, kad negiliai palaidotas senslėnis, ar likslėnis, glaciokarstiniu būdu atsikūrė. Tai reikštų, kad anksti sutirpus palaidotam slėnio ledo lūstui, ežeras pradubo. Jis šiltmečiais ir suklostė į durpių sluoksnelius.³⁵ Tačiau buvo ir kitų interpretacijų.

Tarpledynmečių augalijos žinovė O. Kondratienė tarpledynmečių sluoksnius ir jų klostymosi laikotarpius suskirstė į klimato ir augalijos apspreštas zonas. Pagal O. Kondratienę pati

³⁴Gudelis V., Kabailienė M. Alerodinis ir priešalierodinis laikotarpiai Lietuvos Nopaičio pelkės palinologinių tyrimų šviesoje, *Lietuvos TSR MA Geolog. ir geograf. in-to moksliniai pranešimai*, t. 6, Vilnius, 1958.

³⁵Ten pat.

27 pav. Pelkės vidurio gręžinys ir žiedadulkių diagrama. Diagramos ženklai: 1 – medžiai, 2 – žolės, 3 – sporiniai augalai, 4 – beržas, 5 – eglė, 6 – pušis, 7 – plačialapiai med., 8 – lazdynas, 9 – ažuolas, 10 – liepa, 11 – guoba. 1–12 ir I–X-holoceno klimatinis periodizavimas

viršutinė Merkinės tarplėdynmečio sluoksnių dalis irgi pažymėta pušų ir beržų retmiškių žiedadulkėmis ir sporomis.³⁶ Taigi ir tarplėdynmečio sluoksniuose išreikšti laikotarpiai yra labai panašūs į Nopaičio giluminių durpių prosluoksnių laikotarpius. Jie galėjo klostytis Merkinės tarplėdynmečio pabaigoje, maždaug prieš 121–122 tūkstantmečius.³⁷ Nopaičio slėnio tyrėjams nedavė ramybės didelis kiekis, iki 20% plačialapių medžių miško žiedadulkių spektre, tuo tarpu pirmieji klimato atšilimai holocene buvo dar vėsūs. Beliko aiškinti Nopaičio slėnį kaip išimtinai šiltą *biologinę priebėgą*. Apybraižos autorius atkreipia dėmesį į abiejų interpretacijų reikšmingumą. Lietuvoje buvo aptinkama vis daugiau Merkinės tarplėdynmečio sluoksnių arti šiuolaikinio paviršiaus, tiesiog *estafetinių nuosėdų ežerų*. Ledo konservacija ledynmetyje galėjo būti labai veiksminga.

Visame Šešupės slėnyje išsiskiria bent penkios skirtingos atkarpos. Dar Lenkijos teritorijoje aukštupyje naudojasi Sūduvos aukštumų tektoniniu loviu – Šešupės gabenu.³⁸ Iki Kalvarijos matyti labai platus paveldėtas likslėnis su ežerėlių virtine. Apie Želsvelės intaką likslėnio požymiai baigiasi. Marijampolės ruože iki Sasnos Šešupės slėnis tik kai kur pasinaudojo prieledyninių baseinų diktuo-tais vingiais ir Balbieriškio ledynmarių nuotėkiu į žemesniąją Šešupės lygumą. Čia slėnis turi 6–8 m aukščio viršsal-pines terasas, yra permainingo pločio, nes upė jungė ir lokales ledynines tvankas. Nuo Sasnos (Gavaltuva) iki

³⁶Kondratienė O. Tarplėdynmečių klimatas Lietuvoje, *Geografinis metraštis*, 16, Vilnius, 1979.

³⁷Кондратене О. Стратиграфия и палеогеография квартера Литвы по палеоботаническим данным, Вильнюс, 1996.

³⁸Ber A. Plejstocen Polski polnocno-wschodniej w nawiązaniu do głębszego podłoża i obszarów sąsiednich, *Prace Państwowego Instytutu Geologicznego*, 170, Warszawa, 2000.

a

27a pav. a – senovinė
sulėkštėjusi raguva,
atsiverianti į Nopaičio
liklėnio šiaurinį
galą ties Suodžiais,
b – kanaliziuotas
upelis Nopaitys, už jo
tvenkinys galvojams
girdyti,
c – slėnio šlaituose
kultivuojami kviečiai

b

c

a

b

28 pav. Nopaičio likslėnio ir upelio intakas Mockupis. Dabar ir jis kanaliztuotas, tačiau išlaikė senosios raguvos formas (a). Didžiojo slėnio šlaituose, ypač rytiniame, ties Užpjauniais, seniau ištekėdavo nemenki šaltiniai. Vienas toks sukūrė net 2 m aukščio sufozinį kauburį. Buvo pastatytas šulinio rentinys. Po žemių drenavimo šaltinis išdžiūvo (b)

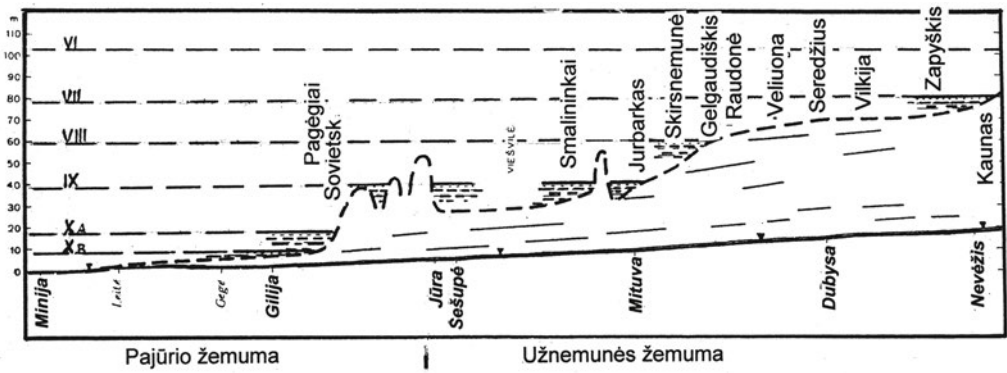

a

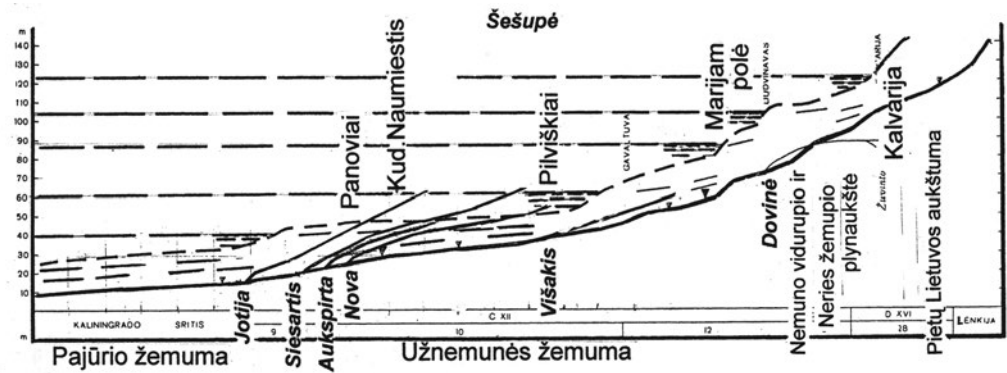

b

29 pav. Užpjauniai turėjo stambią gyvulių fermą, tačiau pievas dabar nurungė javų laukai. Daugiausia auginami kviečiai

30 pav. Nemuno žemupio upėkrinta (išilginis profilis), svarbiausių 4 terasų ruožai ir ledyninių ežerų atžymėti lygiai (A. Basalykas, 1965; VI-X žymėjimai – prieledyninių ežerų kritimo etapai pagal A. Basalyką)

31 pav. Šešupės ir jos intakų upėkrintos

Širvintos slėnis dar labai priklausomas nuo limnoglacialo etapiško svyravimo diktuotų vingių, kilpų, ypač apie Pilviškius. Yra 7 m aukščio terasa ir dviejų lygių salpa. Apie Kudirkos Naumiestį terasa pasiekia jau 7–8 m lygį, ji artima 40 m ledynmarių lygiui. Kudirkos Naumiesčio–Kirkilų ruože Šešupė daro stačiakampius vingius. Tam, matyti, poveikio turėjo ir tektoninė blokinė struktūra, ir 40 m ledynmarių nevienasluoksnio ledyno skydo tirpimo etapai. Aukštoji salpa apie Slavikūs atsidūrė net 5 m aukštyje nuo vasaros vandens, turi dvi žemesnes pakopas. Tai labai aukštų potvynių padarinys. Ryškios ir 7–9 m ir 10–13 m aukščio terasos, panašios į vienaamžes Nemuno slėnyje (30–33 pav.).

31 paveiksle galima išžiūrėti Šešupės ir jos intakų upėkrintas, iš kurių Novos upė yra nuosekliausia, lėkštesnė, o Jotija – stačiausia. Pirmoji, viduriniojo holoceno terasa daug kur susiliejęsi su vėlesnėmis aukštomis salpomis. Tai gali būti netiesioginis ankstyvojo Užnemunės lygumos kolonizavimo, potvynius menkinančių girių išskirtimo paliudijimas.

Jau paminėtas didelis Šešupės potvynių poveikis į jos intakų žemupius neleido ten klostytis savarankiškomis salpomis. Šimteriopai padidėjęs Šešupės potvynių debitas balandžio mėnesį ir keliasdešimt kartų gruodžio mėnesį Novą, Aukšpirtą ir

a

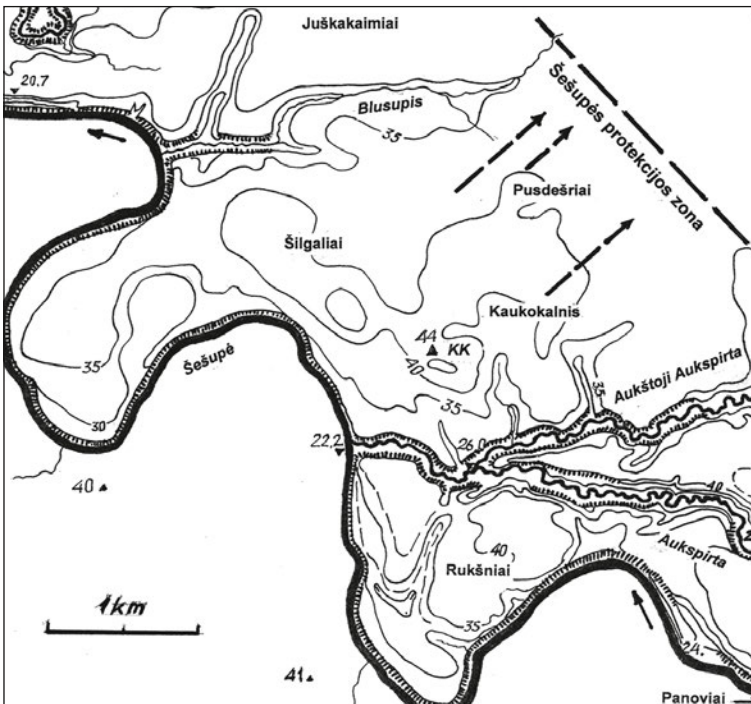
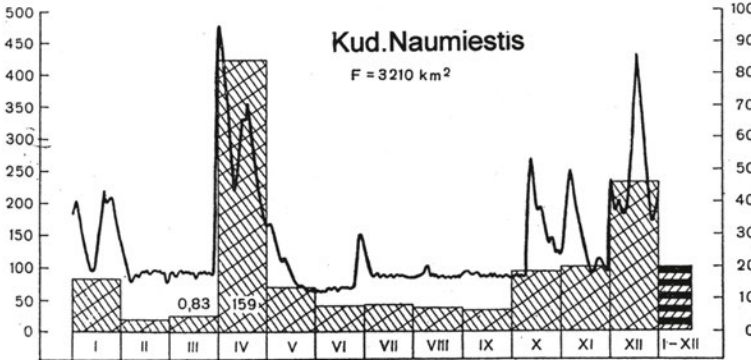
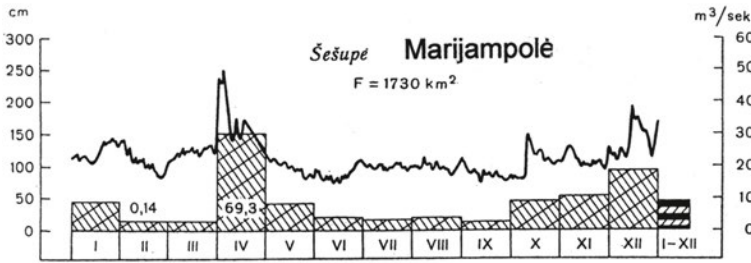
32 pav. Šešupė ties Kudirkos Naumiesčiu. Santakoje su Širvinta upė sukūrė plačią ir pakopėtą 400–600 m salpą, liko nesiauros I-osios terasos (7–9 m)

b

33 pav. Siesarčio slėnis netoli Duobiškių, žemiau Šakių

Siesartį palieka *protekcinėje būsenoje*. Salpą jų žemupiuose klosto Šešupės vandenys, patvankos erdvės sukuria išskirtinai plačias aliuvio sankaupas, smėlio ir dumblo persiluoksniavimus (34 pav.). Protekcinį aliuvinį procesą reikia išivaizduoti kaip vandeningos upės ir jos nedidelių intakų *kooperaciją*. Didžioji upė teikia vandenį, intakai pristato nešmenų, *kietojo debito* srautus. Potvynių metu Aukšpirta žemiau

Panovių virsta potvynio apsemta raguva. Jos siauro slėnio šlaitai tiesiog primena jauną raguvą, vietomis ir griovą (35 pav.).

Verta palyginti vidutinius upių debitus. Šešupė ties Širvintos intaku Kudirkos Naumiestyje neša 26,2 m³/s vandens, o ties valstybine siena netoli Kirkilų – 33,0 m³/s. Tuo tarpu Novos vidutinis vandens debitas žiotyse, netoli Panovio, yra 2,38 m³/s, Aukspirtos – 0,58 m³/s, Siesarties – 1,2 m³/s, Jotijos – 1,61 m³/s. Potvynių metu ta disproporcija beveik logaritmiška.

Molinės lygumos dirvožemiai

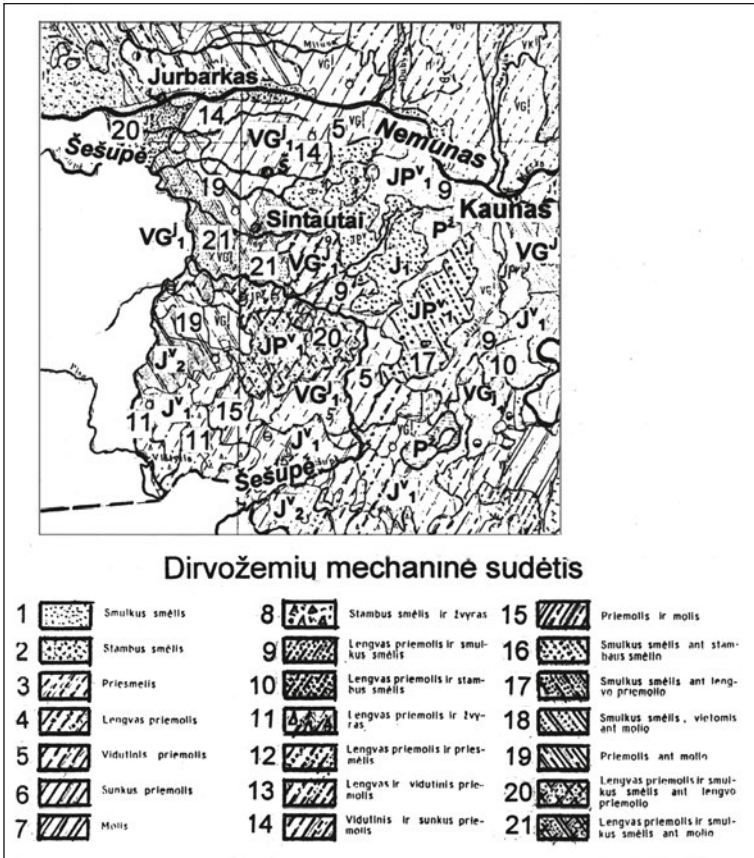
Šešupės lygumą dirvožemio žinovai laiko trijų pagrindinių dirvožemio procesų sąveikos pavyzdžiu. Mišriuosius užnemunės miškus lydėjęs jaurėjimo procesas buvo anksti išstumtas velėnėjimo, o lygumos nenuotakumas ir medžiagos tankumas prisikvietė dar didesnę glėjinį dirvos tankėjimą ir užmirkimą.

Žolinės augalijos liekanos gausindavo dirvožemio humusą, dėl to padidėdavo vandens imlumas, oro poveikis silpnėdavo. Užtat daugėdavo azoto ir augalams reikalingų (biogeninių) mineralinių medžiagų. Taip *velėnėjimas* sustabdė miškų paliktą medžiagų *išplovimo ir jaurėjimo procesą*. Valstiečių kultivuojamos varpinės ir ankštinės žolės dirvožemyje sukaupe humuso, karbonatų, velėnos horizonte sukūrė trupininę struktūrą. Panašiai kultūrinių lygumų velėnėjimą aprašė išmysis Užnemunės lygumos tyrinėtojas, klasikinių dirvožemio mokslo darbų autorius, Juozas Bulotas.³⁹

Velėnėjimo vystymasis priklauso nuo dirvožemio uolienuų ir reljefo. Karbonatingose uolienose, kokias turime Šešupės lygumoje, velėnėjimas truko ilgai. Lietaus vandenys žemesnėse vietose, slėnumose dirvožemį plauna daugiau, ten jis net pelkėti ima. Lygiose žemumose, kur gruntiniai vandenys yra negiliai, aukštą horizontą palaiko dar molio storumė, velėnėjimas ypač užtrunka. Įdomu, kad šio proceso metu maisto medžiagos šaknyne pernešamos į viršutinius dirvožemio horizontus. Taip juose padaugėja humuso, didėja dirvos derlingumas. Tiktai sutrikus oro ir vandens pusiausvyrai, sulėtėjus organinių liekanų irimui, susidaro pelkėjimo sąlygos. Užmirkimo ribinis rodiklis yra 70–80% pilno vandens imlumo, jį dažniausia parodo išsikuriantys drėgnamėgiai augalai, kurie oksidaciją dar labiau silpnina. Deguonies deficitas jauriniuose pelkiniuose dirvožemiuose pasiekia 80% ir daugiau.

Užmirkstančiame dirvožemyje išikuria vis daugiau anaerobinių organizmų, deguonį imančių iš mineralinių junginių. Antai FeO₃ redukuojamas, trivalentė geležis virsta geležies bikarbonatu Fe(HCO₃)₂. Jis linkęs oksiduotis, ypač sausesniais klimatiniais periodais. Toks divalentės geležies susidarymas vadinamas *glėjėjimu*, valstiečių kalba, *melsvėjimu*. Neilgo ar periodiško dirvožemio užmirkimo atvejais jo horizontai turi melsvų dėmių, jie vadinami *glėjiškais*. Kai divalentės geležies susikaupia daug, kai užtrunka užmirkimo laikotarpis, dirvožemiai tampa *glėjiniais*, jų horizontai jau ištiesai melsvi.

³⁹Bulotas J. Šakių rajono dirvožemiai, *Lietuvos TSR MA fondai*, Vilnius, 1953; Bulotas J. Panemunės lygumos limnoglacialinių priemolių ir smėlių dirvožemiai, *Lietuvos žemdirbystės moksl. tyrimo instituto darbai*, t. 4, Dotnuva, 1959; Bulotas J. Velėniniai glėjiniai dirvožemiai, *Lietuvos TSR dirvožemiai*, Vilnius, 1965.

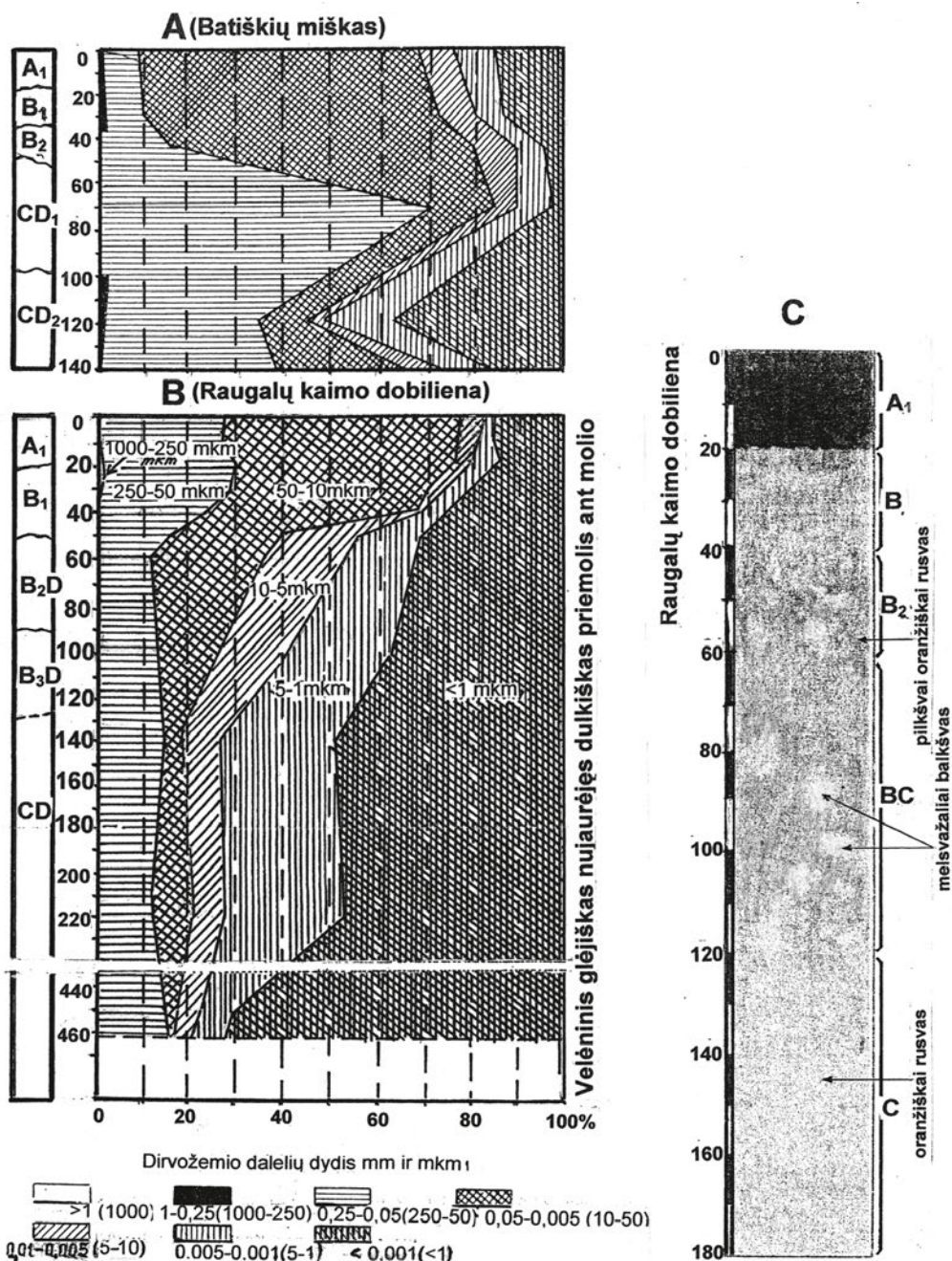

36 pav. Užnemunės lygumos dirvožemių žemėlapis (A. Mejerio žemėlapis fragmentas, 1981, dirvožemio tipai ir mechaninė sudėtis)

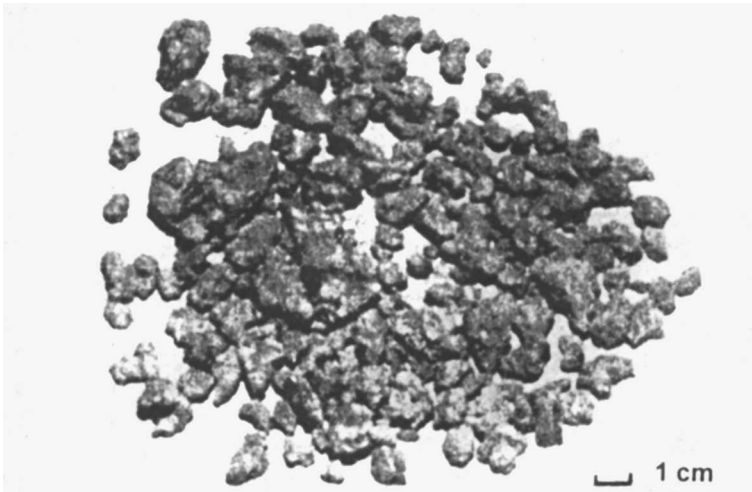
Glėjimo metu dirvožemis pablogina struktūrą arba visai jos netenka, molis susilieja į masę, dingsta poros. Tariamą struktūrą palaiko tik šaknų puvėsiai. Aišku, tame procese didėja tūrinis svoris ir labai sumenksta laidumas vandeniui. Taigi Užnemunės lygumos totalinė melioracija ir drenavimas buvo ekonomiškai būtinas etapas.

Beveik visi dirvožemiai, susidarę ant karbonatingų uolienų, paveikti velėnėjimo ir glėjimo, vadinami *velėniniais glėjiniais*. Jų daryboje didžiulį vaidmenį suvaidino daug kalcio karbonato turintis gruntinis vanduo, žmonių vadinamas *kietu*. Sluoksniai, turintys laisvo kalcio bikarbonato, prisotina jais besisunkiantį vandenį. Kalcio bikarbonatas ir karbonatas sugeba neutralizuoti organines rūgštis, jų sudarytos druskos yra neutralios. Todėl ir ariamasis horizontas velėniniuose glėjiniuose dirvožemiuose yra neutralus ar silpnai rūgštus. Jaurinis A₂ ir iliuvinis B horizontai šiuose dirvožemiuose būna neišsivystę. Juk karbonatingas paviršinis ir gruntinis vanduo visai sustabdo bent menkiausią išplovimą ir jaurėjimą. Kai slėsnuose pastebime augant uosius, juodalksnius, aviètes, garstukus, rupūžinius vikšrius ir liucerną, reiškia, kad velėniniai glėjiniai dirvožemiai labai toli nuo išplovimo. Deja, ši visko gausi aplinka išikūrusi ant vandeniui mažai laidžių uolienų (36–38 pav.).

Dėl mažalaidžių pirminių uolienų limnoglacialinės lygumos dirvožemio vandenys pasiskirsto į pastovesnio lygio *gruntinius* ir labilius *paviršinius*, nesugebančius

37 pav. Būdingiausių derlingųjų lygumos dirvožemių, paliestų jaurėjimo, velėnėjimo ir glėjėjimo procesų, profiliai. Dirvožemio dalelių dydžio ir spalvos kaita prakasoje (J. Buloto tyrimų medžiaga, 1953, 1961, 1965)

38 pav.

Limnoglacialinės lygumos dirvožemio sluoksnių vadinamieji pūpsniai (geologiškai – konkretijos), susidarę ledynmečio poledinio ežero dugne (J. Buloto nuotraukos kopija; velėninis glėjiškas nujaurėjęs lengvo priemolio ant molio dirvožemis)

a

b

c

39 pav. Lygumų ūkininkų bėdos pavasari, gegužės mėnesio pabaigoje. Lomelės, Gyliškių lauke nutekančios į Aukspirtą, paviršinės nuoplovos trasa (a). Drenažo vamzdžiai per tris dešimtmečius iškrypo ir užsikimšo (Gyliškių lauke (b), Žaltynų palaukėje (c))

a

b

40 pav. *Novos slėnio*
raguvos pradžia
palaukėje aukščiau
Voverių (a).
Ji atsiveria į
Novos salpą upelio
palydimą (b)

nutekėti ar susisunkti gilyn. Kur dirvožemio užmirkimas priklauso nuo paviršinio vandens, karbonatai yra antrinės kilmės. Kapiliarais kylantis vanduo juos išneša iš giliau esančių karbonatinių sluoksnių aukštyn, ir viduriniuose horizontuose iškrenta įvairių *karbonatinių kongrecijų* pavidalu (38 pav.). Kongrecijų kilmės aiškinime dirvožemio tyrinėtojų ir šio darbo autoriaus nuomonės išsiskiria. Dirvožemininkai kongrecijas randa esant antrinės kilmės, kaip karbonatų, išneštų iš gilesnių sluoksnių, koncentracijos rezultata (cheminė *translokacija*).

Autorius laikosi *akvalinės kongrecijų* kilmės hipotezės.⁴⁰ Kalcio karbonato iškritimą iš priedugnės vandens sluoksnio skatina aktyvus geocheminis

⁴⁰Зарицкий П. В., Македонов А.В. *Конкреции и конкреционный анализ*, Харьков, 1973; Македонов А. В. Геохимические признаки и условия образования угленосных и торфоносных формаций, Основные закономерности строения и образования угленосных формаций, Труды ВСЕГЕИ, 313, Ленинград, 1985.

a

b

41 pav. Molinė Nova, besibraunanti per natūralų mišką, išlaikė daugybės šimtmečių senumo vagos vingius. Aukštus vagos šlaitus saugo labai tankios juodalksnių, gluosnių, beržų ir net šimtamečių ąžuolų šaknys (Urbantų ir Voverių ruožas)

a

b

42 pav. Tarp Urbantų ir Voverių Novos vaga išplatėja iki 8–10 m. Dažniausia tai nuopelnas pavasarį potvynio nešamų rąstų ir stuobrių. Tokiose vietose ir vešliažolė salpa platesnė

43 pav. Natūralūs
tvenkiniai Novos
pietiniame krante ties
Urbantais

a

b

44 pav. Daugelį Novos paupio tvenkinių globoja bebrai. Slenkstelius į upę jie pedantiškai prižiūri

kontaktas tarp vandens ir sluoksnio dugno. Ten susikuria *diferencijuoto augimo centrai*, išvirstantys į žirnio ar pūpsnio pavidalą. Koncentracija labai priklauso nuo sedimentacijos centrų ir arealų, mūsų jau nagrinėto poledinio ežero facijų ledynmečio laiku. Taigi konkretijos kūrėsi pačiame molyje, o ne karbonatuose, išneštuose iš gilesnių molio sluoksnių poledynmetyje. Dirvožemininkų tiesos grūdas gali būti atkreiptas dėmesys į *giluminę filtraciją* iš apačios aukštyn. Povandeniniame polediniame molyno formavimesi ledynmetyje galėjo dalyvauti giluminio karbonatingo vandens filtracija iš apačios, nuo kreidos periodo sluoksnių, ir sudaryti optimalius *akvaglacialinius konkretijų darybos arealus*.

Velėniniai glėjiški ir velėniniai glėjiniai dirvožemiai skirstomi pagal karbonatingumo laipsnį: *karbonatingi* (VG^k_1), *išplauti* (VG^i_1, VG^i_2), ir *nujaurėję* (VG^j_1, VG^j_2) (36 pav.).⁴¹

Mūsų lygumoje daugiausia paplitę dirvožemiai pagal mechaninę sudėtį yra lengvas priemolis ir smulkus smėlis ant molio (36 pav., 21). Kiek mažesnis plotas priemolių, gulinčių ant molio (19), lengvo priemolio ir smulkaus smėlio (9) bei vidutinio ir sunkaus priemolio (14). Ant šių geologinių padermių velėniniai glėjiški nujaurėję dirvožemiai sudaro apie 75% viso velėninių glėjinių limnoglacialinių baseinų ploto. Beveik pusė velėninių glėjiškųjų dirvožemių susidarė ant dvisluoksnio priemolio ant molio, ketvirta dalis to tipo susidarė ant vienalyčių limnoglacialinių priemolių. Tik 15% ant ištiso molio klodo.⁴²

Velėninių glėjiškų dirvožemių nujaurėjimas neryškus, karbonatai randami jau 50–60 cm gylyje. Ryškesni A_1 , B ir C horizontai. B ir C horizontuose yra tų problemiškų *karbonatų pūpsnių-konkrecijų*. Priemolio dirvožemiuose pastebimas didesnis sluoksniotumas. Horizonte A_1 yra daug šaknų, einant gilyn jų staiga sumažėja. Tik panašiam miško dirvožemyje gilesniuose horizontuose šaknų

45 pav. Ties Voverių vingiais Novos vaga vėl susiaurėja, užtat iki 40 m pločio susidarė aukštesnioji salpa. Taip pavagio galingi juodalksniai ir gluosniai potvynių stuobrių srauto išvengia

46 pav. Akmenuota ir žvyrėta Novos vieškrantė tarp Voverių ir Kutų

⁴¹Mejeris A. Dirvožemiai, Lietuvos TSR atlasas, Maskva, 1981.

⁴²Bulotas J. Velėniniai glėjiniai limnoglacialinio priemolio dirvožemiai, Lietuvos TSR dirvožemiai, Vilnius, 1965, p. 202–238.

a

b

47 pav. Nova besiveržianti iš didžiosios paveldėtosios kilpos ties Kutais. Pavasarį susidaro sąvartinės užtvankos. Salpa čia plati, iki 3,5 m aukščio, turi senvagę (Novos hidrografinis draustinis)

a

b

48 pav. Natūralioji Penta žemiau Totorviečių ir tvėnkinio įtoarų. Matosi dviejų pakopų salpa. Aukštesnioji gana plati ir įvairiažolė

49 pav. Nova ties Vaišvilais, netoli Pentos intako. Aukštasis salpos krantas smarkiai ardomas ir vasarą

daug (37 pav.). Kartu A_1 horizonte daug sliekų. Sliškai labai mėgsta „savo“ liosinę frakciją (kitaip, stambių dulkių, 50–10 mkm, 0,05–0,01 mm frakciją). Sliekų skaičius senesnės žemdirbystės laikais labai priklausė nuo drėgmės. Mūsų dešimtmečiais, deja, mineralinės trąšos nepaprastai sumenkino dirvos fauną, kartu sumenkino humuso kiekį, dirvožemį nušviesino.

Viršutiniuose horizontuose iki 70 cm gylio gausiausia yra liosinė frakcija (iki 60%). Dumblo frakcija (<1 mkm) yra negausi viršutiniuose horizontuose, o žemai pasiekia net 70% (37 pav.). Smulkių dulkių frakcija (5–1 mkm) dirvožemio gilumoje taip pat labai reikšminga.

Iš kitų svarbesnių velėninio glėjiško dirvožemio savybių pabrėžtinas A_1 horizonto *poringumas* iki 50%, gana intensyvus *mineralėjimas*.

Vengiant glėjėjimo ir užmirkimo pavojaus, didžiuliai limnoglacialinių lygumų plotai prieš du tris dešimtmečius buvo nudrenuoti. Keraminių vamzdžių vamzdelių podirvinės sistemos nuvestos į lomas, raguvas, upių slėnelius ir slėnius. Vamzdynas klotas paskaičiavus žiemos išalo pavojų. Mat išalo pasiekti vamzdžiai iškilnojami, deformuojami, greitai užsikemša. Kai kurios laukų lomalės, nedideli duburiai iki 40–70 cm gylio melioracijos projektuotojams la-

50 pav. Nova netoli žiočių ties Panoviais prieš įtekėdama į Šešupę. Labai plati aukštoji salpa, bendra su Šešupe

bai komplikavo planus. Juk drenažo sistemos pagilinimas eksponentine kreive pakelia drenažo įrengimo sąnaudas, nes reikalauja viso lauko tranšėjų gilinimo. Šitos ekonominių siekių ir klimatinių norminių reikalavimų kovos pasekmės aiškėja dabar, po kelių dešimtmečių. Lygumos nebūna idealios. *Šalčio deformacijos* drenuotuose Sintautų kraštovės laukuose gerai matosi gegužės mėnesį (39 pav.). Laikinais ežerėliais kartais pasinaudoja tilvikai ir antys.

Lygumos lomų ir jų šlaitų nuoplova išaiškėja lietingesnį pavasarį. Šlubuojant drenažo sistemoms, paviršiaus nuotėkis ir nuoplova pavaduoja giluminį nuotėkį (39, a pav.).

Novos ir Aukspirtos hidrografinių draustinių savitumai

Šešupės lygumos upės turi keletą bendrų agrarinei molinei lygumai būdingų bruožų – palyginti nemenką kiekį nuo laukų nutekančio vandens, apibrėžiamą vadinamojo *hidromodulio 1/s iš kvadratinio kilometro*, dar staigokus potvynius, nes nuotėkį stabilizuoja dažniausia tik kultūrinės pievos. Visam Novos baseinui hi-

a

51 pav. Aukspirtų aukštupiai. Visos Aukspirtos čia kanaliziuotos, sugriovintos, todėl panašios:
a – Aukspirta,
b – Aukštoji Aukspirta,
c – Senoji Aukspirta

b

c

a

b

52 pav. Senosios ūkininkų sodybos, vadinamosios Linginės vieta prie Aukspirtos ties Gyliškais. Ligi šio duburio, pelkėto ir kadaise patvenkiamo, matomo kairėje nuotraukos pusėje, aukštesnėje tėkmėje Aukspirta jau visa kanalizuoja. Sodybvietyje puošia paminklinis kopyltstulpis Lingių šeimai ir didžiojo choreografo Juozo Lingio gimtinei pagerbti

53 pav. Labai senos ir nuosekliai lygumą įvairinančios raguvos viršūnė. Drenažo projektuotojams raguvos gerokai komplikavo planus

dromodulis paskaičiuotas $5,9 \text{ l/s/km}^2$, Aukspirtos dar kiek didesnis – 6 l/s/km^2 . Palyginimui galima paminėti Jūros žemupio, panašios limnoglacialinės lygumos hidromodulį, viršijantį $12,5 \text{ l/s/km}^2$, Nevėžio lygumos Gynios baseino – 5 l/s/km^2 .

Nepaisant upių baseinų lyginamojo vienodumo, Novos ir Aukspirtos slėniai, ypač jų žemupiai, yra natūraliai pavirtę senojo kraštovaizdžio oazėmis su gausiu kiekiu biotopų. Paliesime tik kelis geografinius dabar saugomų slėnių bruožus.

Novos upės ilgis – 69 km, baseino plotas – 403 km^2 . Iš kairės įteka Šilupė, Tamošupis, Nopaitys, iš dešinės – Šedyga, Rogupis, Penta. Pati Nova išteka iš

a

b

54 pav. Palaukė ir Aukšpirtos slėnio briauna žemiau Panovių. Slėniui būdingos raguvelės, kartais ir su srūvoiomis griovomis, kurios surenka drenažo vamzdžių vandenį (a, b). Kai kurios raguvos puikuoja stambialapių šaukščių sąžalynais (a)

55 pav. Savaiminio potvynių tvėnkinio vietą ir trys salpos pakopos. Prie vagos matyti užtrukusio potvynio metu apnykę baltalksniai

56 pav. Aukširtos potvynio įvykių padariniai gegužės mėnesį. Slėnio sąsmauga ties Panovių tiltu užlaiko savitą potvynio kaskadą. Aukšti tilto stulpai dažną didelį potvynį paverčia laikina stuobrių užtvanka

57 pav. Natūralus paupinis tvenkinys pietinėje Aukširtos pakrantėje. Nuo senų laikų noviškiai ūkininkai pavasariais pasilieka dalį potvynio vandens ir žuvis

58 pav. Aukširtos aukštosios salpos išplatėjimai ties Panoviais. Žemiau upė pereina į kitą, siauraslėnį ruožą, labai įtakojamą Šešupės

a

b

59 pav. Aukšpirta žemiau Panovio, nors siaurame slėnyje, dar susikūrė 1,5 ir 3 m aukščio neplačios salpų pakopos. Šlaitus saugo seni ąžuolai ir juodalksniai

a

b

60 pav. Aukšpirtos žemoji salpa netoli žiočių ties Rukšniais

Novaraisčio, jau išekspluatuotos aukštapelkės. Aukštupio vaga būna iki 5 m pločio, netoli Rogupio 7–9 m, gylis – 0,3–1,3 m, srovės greitis svyruoja 0,2–0,3 m/s. Metų debitas labai svyruoja. Bliukiškiuose vidutinis yra 1,14, o didžiausias 25 m³/s, žiotyse – 2,14 m³/s. Aukštupys vasarą vietomis išdžiūsta. Didžiausia vandens lygio svyravimo amplitudė – 3,7 m Novos draustinio teritorija tarp Rūgių ir Bukšnių kaimų.

Raguvėtumas Novos slėnio šlaituose jau matosi žemiau Rūgių. Ta aplinkybė skatino ūkininkus laukus patraukti toliau nuo upės, sukurti miškėtą slėnio ir paslėnio galeriją (24, 25, 40 pav.). Pačias egzotiškiausias galerijas sukuria pati upė, jos molinė vaga, saugoma senų medžių šaknyų (41 pav.). Iš senųjų užnemunės girių čia liko vienas kitas ąžuolas, uosis, labai gausu juodalksnių, beržų ir gluosnių. Novos vagos platinimo priemonė yra tų pačių pakrantės medžių

kamienai, kartais smarkiai aplaužyti, sutrūniję, įvairūs stuobriai. Ties vagos pavasario sangrūdomis yra išplatėjusių ir salpinių, 50–70 m platumo, pievų. Salpa pakopėta. Vidurinioji yra 2–3 m aukščio. Žemoji, vasarinė, tik 0,7–1,0 m (42 pav.).

Vidurinei Novos draustinio daliai tarp Urbantų ir Voverių labai būdingos *tvankos*, nedideli ežerėliai, kuriuos seni žmonės vadindavo ir galviais. Žemesnė salpos vieta pati užlaiko potvynio vandenį. Seniau slenkstelių palaikydavo dar kaimo gyventojai, dabar tuo pasirūpinti užtenka bebrų (43, 44 pav.).

Voverių vingiai leidžia Novai pavasarį užsikimšti, todėl salpa čia aukštesnė negu 2,5 m, turi ir 3,5 m aukščio segmentą. Taip miškėtoji Nova yra modifikavusi salpos nuosėdų krovimą (45 pav.).

Ties Voveriais menami paveldėti senovinio slėnio ruožai parodo ir geologinį savitumą, riedulius, gargždą, gana nebūdingus Novos vagai (46 pav.). Fenomenaliai stačioje Kutų–Kirmiškės kilpoje „sibiriška tvarka“ ir rąstų sangrūdos pavasariais sukūrė senvagę, įrėžtą į 3,5–4,0 m aukščio salpą (47 pav.).

Novos intakas Penta žemiau Totorviečių tvenkinio taip pat turi puikiausią gamtinę miškinę galeriją su dvipakopės salpos plačiomis pievomis (48 pav.). Arčiau Novos ir Pentos santakos jau matyti Šešupės hidrologinės protekcijos požymių, išplatinta Pentos vaga, pavasarį virstanti ledų sangrūdų tvenkiniu, kuris labai smarkiai ardo aukštus šlaitus, griauna galerinio miško medžius. Kai kur aukštoji salpa susilieja su pirmąja terasa (49 pav.), o ties Panoviais Nova kartu su Šešupe kuria bendrą salpą, vietomis ir trinarę (50 pav.).

Aukspirta su savo bendros kilmės intakais – Aukštąja ir Senąja Aukspirtomis agrarinėje molinėje lygumoje jau tarpukariu kooperuotų ūkininkų bandyta kanalizuoti, kadangi menka žolynų užgožta vaga suspindėdavo tik pavasarį. Slėnis aukštupiuose menkas, tai daugiau nuolydumos į vagą (51 pav.). Laukų nuoplova aukštupiuose vagą greitai uždumblino. Ir vėlyvoji šeštojo septintojo dešimtmečio melioracija, po jos ejęs laukų drenavimas, nepašalino visų aukštupių priežiūros bėdų, tačiau nuo krūmų kanalai kruopščiai saugomi.

Aukspirtos upės ilgis – 22 km, o baseino plotas – 98 km². Į Šešupę įteka ties Šilgaliais. Kairėje turi intaką Kamšupį, dešinėje – Kiaulupe, Vaitiekupį, Aukštąją (Mažąją) Aukspirtą. Plotis aukštupyje – 2–3 m, žemupyje – 4–10 m, gylis –

61 pav. Netoli Aukspirtos ir Aukštosios Aukspirtos santakos matosi plati, 50–80 m salpa (2 pakopos) ir pirmoji terasa (7–8 m)

*a**b**c*

62 pav. Didysis
Pentos tvenkinys,
hidrotechnikos mazgas
ir vandenkritos
šulinys ties
Totorviečiais (a).
Tvenkinys ties
Braškiais (b).
Žolėta tvenkinio
viršūnė ties
Barandais (c)

63 pav. Mažasis
tvenkinys ant
Senosios Aukspirtos
ties Pusdešriais

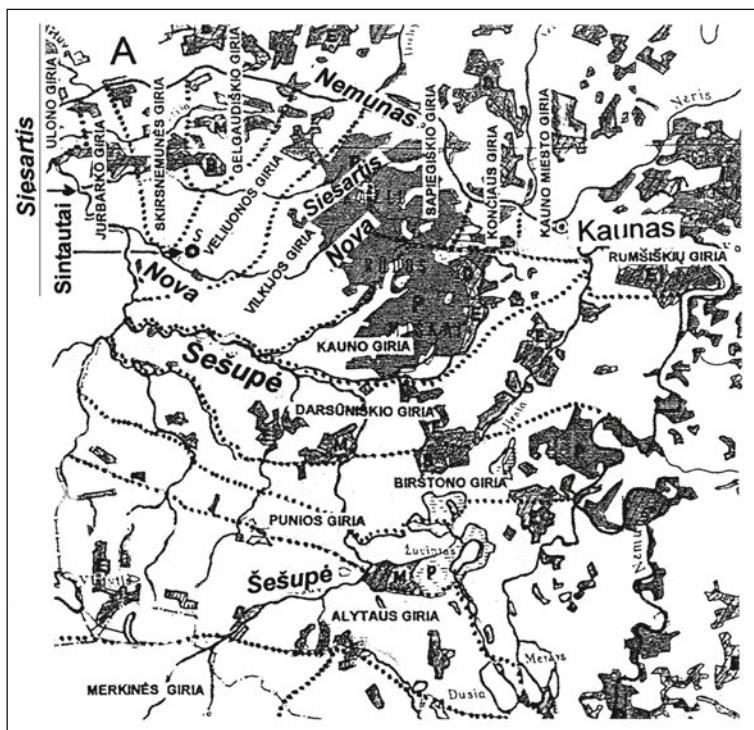

64 pav. Pentų
santakos tvenkinys
prie Sintautų. Seklūs
atabradai labai žolingi
ir storai dumblingi

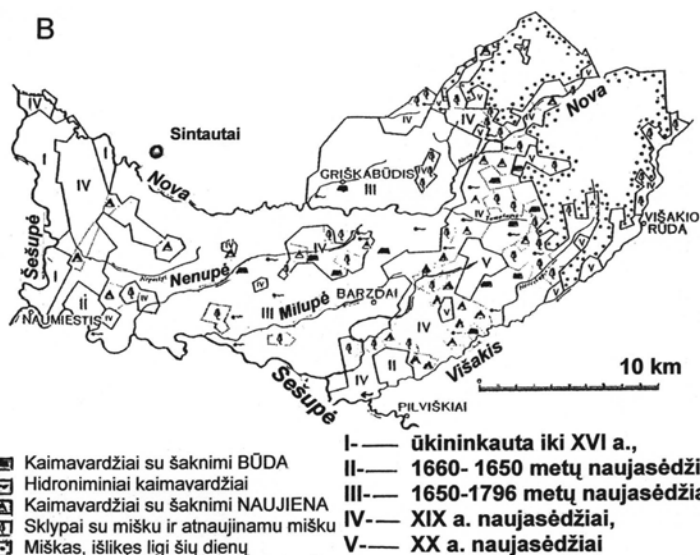
0,4–2,5 m. Srovės greitis – 0,1–0,7 m/s. Vaga reguliuota apie 15 km aukščiau Jundilų. Vis tiksliai ir aukštupiuose vagos nuolydis nemenkas – 1–1,3 m/km.

Aukspirtos slėnis gerokai ryškesnis, turi ir praplatėjusių duburių, senųjų pelkėtų tvenkinių žymių jau žemiau Jundilų, nuo Gyliškių kaimo laukų. Lyg orientyras prie Aukspirtos išlikusi graži Lingių ūkio sodybvietė, nuo kurios į vakarus prasideda gyvybės pilna gamtos galerija (52 pav.). Į tą slėnio dalį jau veda laukų nuolydumos, pasirodo vienos kitos raguvos viršūnė, pasitaiko ir šaltinėtų raguvų, griovų su upokšniais (53, 54 pav.).

Iki Panovių laukų Aukspirta dar savarankiškas hidrologinis vienetas, siauras slėnis, tačiau su žemąja ir aukštąja salpomis. Tiksliai apie 30 m NN, 8 m aukščiau Šešupės vasaros lygio, Aukspirtos slėnis vėl pasikeičia, vagos nuolydis sumažėja beveik perpus (0,7–0,8 m/km). Čia, ties Panovių laukais, slėnis labai išplatėjęs, yra trejopo lygio salpos, o vidurinioji 2–2,5 m aukščio pasiekia ir 110 m plotį. Tai pirmą

65 pav.
Iš Užnemunės lygumos girių istorijos. Girių suskirstymas ir administraciniai pavadinimai XVI amžiuje, Valakų reformos metu ir dabartiniai girių likučiai (A). Novos ir Višakio baseinų miškų kolonizacijos etapai pagal žemėtvarkos istoriką A. Gūžį (1979 – B)

reikšminga Šešupės potvynių poveikio vieta, nors jų lygis jį siekia ne taip dažnai. Susidaro hidrauliška Aukspirtos nuotėkio pakopa ir pavasarinis ežeras (55 pav.). Hidraulinei pakopai turėjo reikšmės ties Panoviais pastatytas aukštas, bet siaurokas, pralaidos tiltas. Jis gerokai užlaiko pavasarį plaukiančius stuobrius, krūmus, kitus nešmenis (56 pav.).

Tvanų, arba galvių, daryba, minėta Novos slėnyje, būdinga ir šiai Aukspirtos vietai. Pavasarį ūkininkai pasaulo 3–4 m pločio pylimėlių, skiriančių salpos dalies dubumą nuo upės slėnio. Taip išlaikomas švarus ir žuvingas kaimo tven-

a

b

c

66 pav. Iš likusių lygumos miškų gražiausi ir brandžiausi atrodo beržynai.

Tai daugiausia vešliažoliai garšviniai beržynai (a, b). Pakraščiuose neretai plyti asiūklinių juodalksnynų gojeliai (c)

kinys (57 pav.). Ir Aukspirtos lankų įvairiažolis šienas nuo seno laikomas geriausias (58 pav.).

Siaurajame, vietomis tarsi kanjoniniame, slėnyje tarp Panovio ir Šilgalių galima rasti vėl gana egzotiškų, lygumai nebūdingų, juodalksnių ar juodalksnių su ažuolais galerijų. Pavasarį ištiesai apsemtas slėnis – Šešupės potvynio ežero gili rytinė įlanka – vos viename kitame vingyje išsaugojo du salpinius lygius (59 pav.).

Vėl kitokios salpos, ir pats slėnis, Aukspirtų santakoje ir arčiau – artėjant į Šešupės slėnį, plati salpa žolinga arba užimta brandžių juodalksnyų (60, 61 pav.).

Be derlingųjų laukų, galerinių Novos, Pentos ir Aukspirtos žemupių, Sintautų kraštovė turi ir trečiąjį elementą, tiesa, naujadarą – ilgus upių tvenkinius. Du jų padaryti ant Pentos, trečiasis – ant Senosios Aukspirtos, ketvirtasis jau toliau – užtvenktas Nopaitys ties Būblėliais. Tai septintojo dešimtmečio hidrotechninės statybos kūriniai su šachtinėmis vandenkritomis, betonuotais žemutiniais bjefais. Didžiausias įrengtas ant Pentos ties Totorviečiais, vanduo pakeltas apie 6 m, turi 55,2 ha plotą (62 pav.). Už jį gali būti senesnis nedidelis tvenkinukas ant Senosios Aukspirtos, apie 13 ha ploto. Jame daug faunos, apskritai biotopų įvairovės (63 pav.).

Ant Pentų santakos ties Sintautais yra kiek seklesnis (per 4 m kėlimo) Pentos tvenkinys (43,7 ha; 64 pav.) Jojo dumbblėjimas, žolingumas ir menkėjantys biotopai, atrodo, sintautiškių nebedžiugina. Per menkas jo vandens judėjimas, menkas Pentos debitas, vidutinis žiotyse vos 0,6 m³/s. Iš viso Pentos ilgis – 31 km, baseino plotas – 113 km². Ji prasideda prie Paluobių. Iki Gaisrių aukštupys sureguliuotas. Tvenkinio vietoje plotis buvo 4–8 m, gylis – 0,5–2,27 m.

Miškų ir kaimų likimas

Visuotinai žinoma, jog tai daugiausia bemiškė kraštovė Lietuvoje, kurios miškų plotas yra tik šimtoji viso ploto dalis. Apie Šešupės lygumos miškų sudėtį ir kaitą daug gali pasakyti organinių sluoksnių žiedadulkių ir sporų diagramos. Nopaičio pelkės diagrama (27 pav.) byloja apie nepaprastai kontrastingus pole-dyninių laikų pasikeitimus.

67 pav. Novos draustinio miškas gana įvairus. Vyrauja garšvinis beržynas, jame gausu ir šermukšnių, ir juodalksnių. Kadangi mišką supa sodybos, miško žolyne įsikūrė apyniai, kurie išnaudoja šermukšnių draugiją. Yra prieš tris dešimtmečius sodintų eglynėlių

a

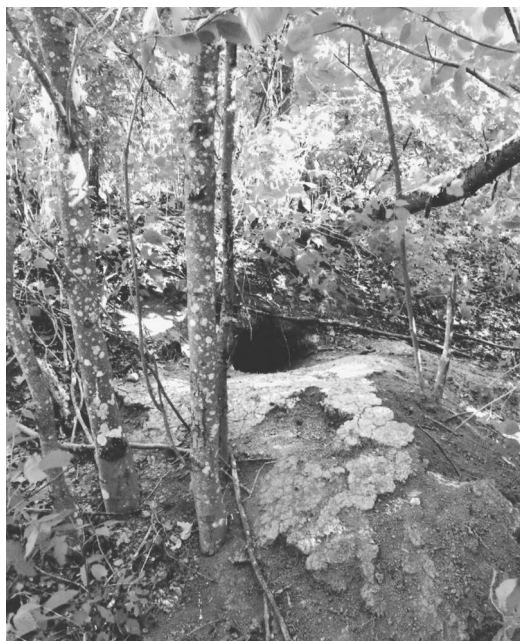

b

68 pav. Senuosius medynus išsaugojo kaimų kapinės. Senolių atmintis gražiai pagerbiama Braškių kapinėse (a). Pelkėtose salpose yra likusių brandžių juodalksnyių (b – Aukšpirtų santakos miškas)

Ankstyvasis holocenas buvo beržynų ir pušynų laikas. Retmiškius kirsdami žmonės leido išplisti lazdynams, guobynams su beržais ir lazdynais. Vidurinis holocenas, šilčiausio drėgniausio klimato laikas, buvo ir plačialapių miškų viešpatystė. Prieš 5–6 tūkstantmečius augta ypač daug ažuolų ir liepų. Vėlyvajame holocene gyvūnijos daug turintis Nopaičio ežeras supelkėjo, slėnį užgožė juodalksnių miškas, o lygumas – beržynai su eglėmis ir plačialapiais medžiais. Senieji lygumos artojai ir gyvulių augintojai daugiau negu prieš 1 000 metų juodalksnyją iškirto, pelkę pavertė šienaujama pieva – *pjauniu*.

Derlingoji lyguma dar XVIII–XIX a. prikviatė tiek artojų, kad valaką užėmė net keli. Sunkus buvo molynų arimas kas neturėjo kelių jaučių. Senbuviai naujakurius pašiepdavo Karnių,

69 pav. Kaip žvėrys prisitaiko molinėje lygumoje. Lapės pamažu įsirausia į kietą apsaususių Aukšpirtos pakrantę sodybvietėje

a

b

c

70 pav. Vidutinių ūkininkų Urbantų kaimas. Lengvoko priemolio dirvoje kai kur pajėgia dirbti ir gerai prižiūrimi arkliai. Kaimas išsaugojo kelių šimtmečių ąžuolus ir liepas, paslėnio juodalksnius

71 pav. Senojo Valakbūdžio kaimo likučiai. Karo metu sunaikintos bažnyčios pamatai ir šventorius

Kirmiškių, Menčikų, Menkinių, Pusdešrių, Puskelnių, Šunkarių (I ir II), Urvinių, Vyžpinių kaimavardžiais.

Užnemunės lygumos kolonizacija labai sena, turbūt jos istorija siekia neolitą, nes pašešupiai patogūs ir žvejams, ir sielininkams. Kirkilų ir Slavikų sielininkų kaimai liko ligi šiandien. Girių kolonizacijos metu *kirkilas* buvo pelninga profesija. Daugiau kaip šimtmetį trukęs Kryžiuočių ordino karas (XIV a.) lygumos gyventojus praretino, privertė juos išsiskirstyti į užmaskuotus vienkiemius, tačiau lygumų artojai, medkirčiai, medžio apdirbėjai, sielininkai, rūdakaliai ir smėlynuose, ir mišketoje molinėje lygumoje išliko. Nebuvo čia jokios „dykros“, nekritiškų istorikų pasigautos.

Vertingi šaltiniai yra Valakų reformos meto XVI a. girių administracinės priklausomybės valsčiams raštai (65 pav., A). Mūsų, Sintautų, apylinkė įėjo į *Veliuonos girios* sudėtį, Naudžių vietovė – jau Skirsnemunės girioje, o Panoviai – trečiojoje, *Jurbarko girioje*.⁴³ Labai įdomią medžiagą apie girių kolonizacijos tarp Šešupės ir Novos etapus yra suradęs kruopštus sūduvių tyrinėtojas A. Gūžys (65 pav., B).⁴⁴

Be minėtų upių slėnių galerijų, dabartinė Sintautų kraštovė turi dar dvejopų miško sklypų. Yra likusių dešimčių ha ploto miškelių privačiose ūkininkų žemėse, daugiausia beržynų, šiek tiek juodalksnynų (66 pav.). Beržynai derlūs, žolingi, daugiausia garšviniai. Pomiškyje daug šermukšnių. Panovio miškai jautė sodybų įtaką, ten aptinkame kultūrinių medžių, krūmų, žolynų (67 pav.). Labai svarbios medynų užsikonservavimui yra kapinės (Braškių, Valakbūdžio) (68 pav.).

Iš senųjų kaimų paprastai yra išlikusios 2–4 sodybos – tiek yra praretėjusi kraštovė, nepaisant geros laukų melioracijos. Ir vis tik sintautiškių dvasia neleidžia kirsti medžių sodybvietėse. Jose dabar ugdomi išlakūs ažuolai, uosiai, liepos, tuopos, beržai. Savotiškos senųjų miškų rekonstruotos ekspozicijos. Aišku, vienur kitur prisitaiko ir nauji šeimnininkai. Tai lapės, barsukai, usūriniai šunys (69 pav.). Keletas „laukų šeimnininkų

⁴³Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, Kaunas, 1932.

⁴⁴Gūžys A. Užnemunės, *Vilkijos girios apgyvendinimas XVI–XVIII amžiais istorinių šaltinių ir vietovardžių šviesoje*, 1979, p. 17.

a

72 pav. Senasis ir naujasis Totorviečių kaimas, globiamas išlakių medžių. Valstiečiai neapsieina be naujos įvairios ūkio technikos (a), bet ir be „varlių konservatorijų“, vaikų džiaugsmo (b)

b

šeimynų“ – šernų būrių – mėgsta išikurti Aukšpirtos šlaitų brūzgynuose, ypač pribrendus kviečiams.

Mūsų dienomis yra dar gana daug gražiai atrodančiųjų senųjų vienkienių su šimtamečiais medžiais, sodais ir bitynais. Ūkininkai mėgsta erdvias trobas, kartais su mansardomis (70 pav.). Ir senoviniai gatviniai kaimai, koks liko Valakbūdis (71 pav.), ir naujosios gyvenvietės netoli buvusių kolūkių gamybinių centrų (Totorviečiai) stengiasi suderinti senus tradicinius sodus, darželius, bitynus su sunkios technikos kiemais, nedidelėmis fermomis, poilsio patogumais, vaikų pramogų kampeliais (72 pav.). Atrodo, kad tokiems kaimams trūksta tik nedidelių jaunimo klubų. Sintautų, Panovių ir Šakių kultūros įstaigos pasiekiamos ne kiekvienam. Totorviečiai jau turi krepšinio aikštelių, bet prie tvenkinio dar puikiai derėtų vandens sporto įrenginiai. Reto vaizdingumo Pentos ir Novos slėniai galėtų būti pritaikyti vasaros poilsio stovykloms. Panoviai turi dar didesnę poilsia vietės potencialą. Ten, gražiame parke, veikia vasaros filharmonija. Kaip pasakė senas sintautiškis, kaimas dar lūkuriuoja žvyrkelio kryžkelėje.

a

73 pav. Senasis ir naujasis Totorviečių kaimas, globiamas išlakių medžių. Kaimė matosi giloko Pentos slėnio šlaitas (a, b) ir aukšta plati salpa (b)

b

Autoriui Sintautų kraštovę pažinti padėjo žmonės idealistai, jiems jis visada dėkingas. Tai į kito pasaulio galerijas išėjusi pedagogė ir kraštotyrininkė, didelė kultūros ugdytoja Marija Puodžiukaitienė, ten pat iškeliavęs mano studijų draugas, daugybės vaikų globėjas, daktaras Algimantas Bandza. Paupius pažinti labai nuoširdžiai padėjo kaimo profesorius, rūpestingas ūkininkas Jonas Matijošaitis, kaimo švietėjas Justinas Kasparaitis. Sintautų akademijos rektorius, tiek energijos dedantis Sintautų kultūrai kelti, Vytas Girdauskas visad ištiesdavo pagalbos ranką.

Išvados

1. Kraštovaizdžio struktūrinio pažinimo integruojanti ašis yra geologinė struktūra mezoreljefe.

2. Upių slėnių elementas limnoglacialinėje lygumoje yra bene svarbiausias ne tiek orografinė, kiek kvartero darinių diferenciacijos prasme. Tarp ledynų srautų ledynmetyje ir upių slėnių yra tiesioginis ryšys.

3. Diferencijuoti tektoniniai judesiai neotektoniniame etape sukūrė Suvalkijos pakilumą. Jos tektoniniai lūžiai, ypač ortogoniniai platuminiai, taip pat ir mažesni ilguminiai regioniniai ir lokaliniai, neatmetant ir diagonalinių rytlinkių (PV–ŠR) regioninių svarbos, sukūrė blokinę pakopinę sistemą kristaliniame pamate.

Suvalkijos tektoninės pakopos lūžiai buvo aktyvūs kelis tektoninius etapus. Jie lėmė ir ledyno liežuvių orientaciją ledynmečių pradžioje, padėjo ankstesniojo upyno konservacijai, o paskutiniojo ledynmečio pabaigoje lėmė kryptį ledyno plaštakų, sudariusių limnoglacialinius baseinus.

4. Bendras lygumos kvarterinės dangos sandaros dėsnīgumas – iškilūs viršutinės kreidos periodo gūbriai kaitaliojasi su dešimtimis metrų išgilinusiais, užpildytais ledynmečių moreninio priemolio, fluvioglacialinių nešmenų ir limnoglacialinių baseinelių molio bei priemolio.

5. Labai nedidelis Šešupės lygumos nuolaidumas vakarų kryptimi (20 m per 35 km) yra tariamas limnoglacialo išlyginimo rezultatas, tačiau priežastys slypi ne ištiso didžiulio baseino lyginamoje veikloje, o keliasluoksnyje išlyginančioje ledyno plaštakų sedimentacijoje.

6. Limnoglacialinės dangos daryba vyko ledyno plaštakų ir liežuvių pulsacijos aplinkoje. Dangoje išskaitomos kelios klimatinės-dinaminės fazės: ledyno poslinkio pirmyn fazė, stagnacijos ir sauso šalto klimato fazė (kartu ji sudarė sąlygas daugiamečio ledo skydai susikurti ar storėti), klimato atšilimo ir greito prieledyninių baseinų (ledynmarių) kilimo fazė. Dažniausiai beveik visų šių fazių metu poskydinio ežero sedimentacija vyko. Ledynui galutinai tirpstant, jo mineralinių medžiagų sluoksniai papildė ir oranžavo poledinių molynų klodus.

7. Lygumos molynų arealai yra kelių kilometrų pločio, o tarp jų įsiterpia heterogeniškos litologijos ruožai, paprastai susiję su upių slėniais; smėlio, priemėlio, priemolio laukai, neretai pridengia molio klodų pakraščius.

8. Šešupės lygumos viršutinių molio klodų slūgsojimo aukštis dvejopas. Apie 10 m žemesni klodai siejasi su Šešupės paveldėtu slėniu ir gali būti aiškiami ingresinio (išliaužusiojo) ledo liežuvio veikla. Šešupės vidurupio senslėnio stabdomą poveikį ledyno Kuršių plaštakos veikloje galima matyti paskutinių ledynmečių nuogulose.

9. Priimtuose paleogeografiniuose deglaciacijos modeliuose pripažįstami 80, 50–60 ir 40 m aukščio lygumą kūrę prieledyniniai baseinai nebuvo nuosekliai žemėjančių vandens telkinių kaskadas. Ledyno klimatinė pulsacija baseinų krantus keitė keliais kontrastingo klimato etapais – ledyno ekspansijos, ledyno stagnacijos ir etapinės deglaciacijos (laikinojo tirpimo).

10. Pastoviausia sedimentacija buvo polediniuose ežeruose, suspensinėje erdvėje. Antledinėje erdvėje plaunamo priemolio ir smėlio sluoksniai bei ledyno

liežuvių antslinkių ant skydinio ežero palikto smėlio ir žvyro plotai komplikavo bendrąją lygumos medžiaginę darybą, sukūrė ją iš keleriopų facijų.

11. Polediniai ežerai, suskaidyti sekliųjų sąsmaugų, ilguminių, V–R krypties ruožų, sedimentacinę pusiausvyrą pasiekdavo ne tiek hidrodinaminės ramybės laikotarpiais, kiek hidrocheminio optimumo, didelio šarmingumo periodais. Hidrocheminio faktoriaus svarbą patvirtina dumblinių dalelių koaguliacijos proceso pasiekta konkretizacijų daryba. Intensyviausios karbonatinės koaguliacijos proceso molyje arealai, buvęs poskydinio ežero priedugnis, pasižymi konkretizacijų gausa.

12. Keliama hipotetinė tezė, kad ledynmečiais požeminių vandenių apykaita suintensyvėdavo, hidrokarbonatų srautai nuo negiliai esančių kreidos sluoksnių padidėdavo, todėl polediniai molį klostantys ežerai buvo stipriai šarminiai.

13. Vertikaliajai požeminių vandenių cirkuliacijai labai padeda Šešupės lygumos kvartero sluoksnių ir pokvarterinė struktūra, vadinamieji „hidrogeologiniai langai“. Jie savo ruožtu priklauso nuo neogeninių palaidotų upių slėnių, atskirų ledynmečių paveldimų slėnių ir nuo giliai esančių ikiplatforminių tektoninių lūžių, ypač nuo ortogoninės orientacijos lūžių, sutampančių su Šešupės vidurupiu.

14. Iš ankstyvesniųjų ledynmečių paveldėtas Nopaičio senslėnis (likslėnis) taip pat yra tektoninės struktūros ir slėnių paveldimumo faktas.

Nopaičio pelkės apatinių šiltmetinių durpių stratigrafinis bei paleobotaninis tyrimas reikalauja didesnio dėmesio. Tai menamas Merkinės tarpledynmečio ir holoceno sedimentacinės „estafetės“ atvejis.

15. Dirvožemio tyrinėtojų konstatuotus pūpsnius-konkrecijas lygumos molio kloduose autorius laiko ne antrinės, infiltracinės kilmės, o tiesioginiu molio koaguliacinių procesų polediniame ežere padariniu.

16. Šešupės lygumos drenažo sistemos sukūrimas buvo būtinas žingsnis kraštovarkoje. Dabartinės sistemos šalčio deformacijos gali būti nebrangiai pašalinamos, nes apima tik nedaugelį lomelių.

17. Logiškas ir būtinas buvo Novos ir Aukšpirtos slėninių gamtos draustinių įkūrimas. Jų pažintinę ir rekreacinę perspektyvą reikia derinti su Sintautų, Panovių ir Totorviečių gyvenviečių kultūriniais poreikiais ir iniciatyva. Praktiškai nepraplaukiami upių slėniai turėtų būti aprūpinami kelių atšakomis link tų slėnių apžvalginių aikštelių, laiptų į slėnį.

18. Panovių kraštovaizdžio ir hidrogeologiniai resursai, bendruomenės kultūra ir neblogas pašešupio kelias leidžia tikėtis didesnių investicijų į šį šiuolaikišką kaimą.

Sintautų apylinkių gamta

Antanas Aleknonis

Kur pietvakarin nuo Šakių plyti laukais link Šešupės vingiuojančių Siesartiės ir Nóvos tarpupio pavasarinio polaidžio vandenis srovenančios – nuo Veršių iki Išdagų – net trys Sintautų santakoj susibėgančios Peñtos, šiauriau virva Aukspirta, miela bundančio pavasario antroj pusėj ar kove išgirsti Sūduvių tėviškės žydryne parplazdančio dirvinio vieversio čirenimą. Po sovietmečio sausinimų retai išlikusioj sodyboj regėsi prie inkilo šnekančio žvilgančių plunksnų varnėno kvietimą giminaičiui nusileisti senolės kriaušės viršūnėn, o ruzganų dirvų sniegą nusimetusiose vagose švelniai nutupia baltapamušalių sparnų kuoduotosios pempės, savo nuotaikingu „gyvėjimu“ priverčiančios nusišypsoti kiekvieną žmogų. Nusišypso ir tėviškė – žiemos speigus, pūgų pustymus atlaikiusi, paskutinę dukrą su vaikais svertimon Airijos ar Ispanijos padangėn uždarbiauti išleidusi, savo gimtinę užleidusi karklais, sodus – dilgėlėmis, upokšnius – bebrams, o šiauriau priešais Oriją ir Jotiją tvyrančią Baltkojų ir Aukštosios plynios iškirstų eglių ir lapuočių girią – uodų brūzgynams.

Dar prisimenu 1984 m. birželį, kai kartu su jau 20 metų dausų negrižtamybėn išlėkusia motule Antanina Naujokaite, klaipėdiečiu broliu Bernardu, panevėžiečiu Vincentu lankėmės rytietišku apeigų vyskupo Prano Būčio tėviškėje, kur gėrėjomės storose tuopose bičiuliškai sugyvenančiais baltaisiais gandrais – trylikoje lizdų ramiai perint patelėms, o trumpą valandėlę akis paganėme net šešiolikos gužučių aplinkui lanku tvirtai plasnojančiu skrydžiu, nors beveik kiekvienas žinome, kad įprasto gamtos atbudimo metais šie lietuvių mėgstami sparnuočiai į savo gūžtas sugrižta per savo parlėkimo šventę – kovo 25-ąją.

Apie šį laiką namų kraigan ilgos uodegos palinguoti nutupia iš šiltesnių kraštų parsiūbuojanti ledspira – baltoji kielė, kai pirma jos iš anapus Alpių kalnų parkuksi spalvingų šilagaidžių kikilių šimtiniai būriai su arčiau tundros nutraukiančiais čerkštelėjančiais šiaurės viengėnčiais. Šešupės vingio Šilgalių giraitėje, prie pernykščio prūsiškųjų krakių kaltiniu snapu iškalto uokso, širdgėlišku uoldenimu dejuoja karvelis uldukas, pašlaitės dulkančių žirginių lazdyne upelių pavasarių čiurlenimu gimtinės ilgesį išlieja žiburiojančių akių ugniakrūtė liepsnelė, aukštos eglės padebesių viršūnės smailybėje, virš gintarinės karūnėlės žalsvamargių nykštukų spurdesio skarotojų šakų, čirliuoja jau garsėlesniu balsu dar neseniai mano vaikystėje retu paukštuku laikytas slaptingas rudutis. Siesarties vingių pakriaušėse straksėjusi tamsrudė striukutė, stačios uodegaitės kareitė, užtraukia skambia giesmę mūsų Sūduvai, aidu atsiliepančią kitapus Šešupei tolyn ligi Baltijos bangų dunksančion senųjų Krivių Krivaičio, prūsiško Romuvos tikėjimo Nadruvon.

Balandžio pradžioje geltonai sužydusių blindžių šakelėse tarp plazdančių keturakučių spungių, dilgėlinukų ir gelsvųjų skirpstanglinių drugių, iš pašešupio sodybų avilių atidūzgėjusių bičių su samanines gūžteles savo korių perams sukančiomis ratuotomis kamanėmis jau sukiojasi pigių monetų cilpcalpinė skaičiuotoja, laiba pilkoji krosnialinda, o Prano Vaičiaičio santakos Sintautų mūrinukų kraiguose

gergžtelėjusiai sučiulba prieš 73 metus pirmąsyk iš tolimų Pirėnų uolingų kalnų atplasnėjusios dūminės raudonuodegės. Jos šiandien jau keliolika čia plytų užnarvių gūžtelėse išperėtų jaunikių kartomis mūsų žaliąją Lietuvą laiko savo naująja Tėvyne.

Šiais Baltojo Sakalo naujosios eros 12-aisiais metais ir prūsų Sūduvon po žiemos spyruoklinėmis akėčiomis purenamų arimų dirvoje savo gyvenime pirmąsyk taip anksti – balandžio 14-ąją – regėjau ir pirmą vaiskiai geltonuojančios krūtinėlės geltonąją kielę, po jos panovių berželiais apželiančiuose dirvonuose malonių liulėjimu pasigarsino ankstyvoji krosnialinda, tyliai žydrynėn plazdantis irgi iš juodosios Afrikos žiemavietės sugrižęs girinis kalviukas, štai iš aukštumos žemyn besileisdamas pakelta uodegėle ir sparnų išskleistomis vėduoklėmis raudulingai cirli cijuoja tokia gamtos atbudusion dailybėn kviečiančia giesme, kad nuo tos dienos taip ir norisi tarp tėviškės paukščių regėti Aušros skliaute paraustančius pamėnus, sugrižusią viso gyvenimo laimę.

Besibaigiančio balandžio ganiavos pradžios didingosios Jorės šventės išvakarių rytą, prie motulės Antaninos Naujokaitės giminės amžinojo poilsio Paluobių Karčrūdės girios pakrašty prasidedančios Pentės versmingos brastos, galingo sėklinio juodalksnio viršūnėje užkukuoja laisvūnė raiboji gegutė, supuvusio beržo stuobrey, pernai šiaurinės pilkosios zylės iškalto uokso landelę dengiančiame skirpstanglyje, suulba prieš porą savaičių Gibraltaro sąsiaurį ties Atlantu perskridusi skaisčiai baltos krūtinės plunksnų margasparnė musinukė, o ryčiau – Karčrūdės Buktos panovio sodybą savo giliai skeltos uodegos žirklėmis oru apkarpė iš atogrąžų kraštų parplasnėjusi šnekia giesme kaimo audėjas nuo seno linksminanti šelmeninė kregždė, žemaičių šaukiama blezdingėle.

O štai iš Telšių prieigų, po nuostabiausioje Adolfo ir Magdutės Gedvilių sodyboje praleistos šventės trumpo miego, iš Sintautų papenčių atrieda Girduvos lieknos aukštumos Rikis, įsisodina savon keturratėn, nurūkdamas iš Kauno–Šakių prašmatnaus vieškelio pietvakarių skliautan pro savosios Liekės ištakų Plaktinės senolė drėvėtą liepą Paukščių Šilais, Agurkiškės giria, Samuolynės–Klevinių kaimus skiriančiu gruntiniu smėlio keliu, tolyn pro Kirmėlupio Karalgirį, Karčrūdės girios vakarus, Paluobius, Griškabūdį, Veršius į Sintautų seniūnijos žemės pietrytinės kertės Novos kranto Rūgynę, kur išnykusioje sodybvietėje nuo ruzganų šlakelių penkių melsvos žalumos kiaušinių gūžtos klevo dvišaky pažeme tolyn nuplazda prūsiškoji pamedulė.

Tolyn žingsniuojau vakarop Nóvos šiauriniu krantu jau vienas, šalimai šūkčiojimais suokiant strazdui giesmininkui, iš Novaraisčio gervių draustinio plačių vandenu atitekančios upės išplasnėjant rudai antelei su šviesios nugaros ir žalio kaklo gaigalaičiu. Medžių sprogstančių pumpurų šakose dainingai čiulbauja juodgalvė devynbalsė, jaudulingai čiurlena ugniagurklė liepsnelė, cilpsiuoja apie dilgėlių stagaryne tarp asiūklių ir raudonos žiognegės lapelių iš pernykščių gelsvų žalių stiebelių pradėtą pilkų krosnialindų patelės krauti lizdą, be rūpesčių vis čiauškant jos patinėliui, aukštai medžių šakose lig liepos paskutiniųjų Javinės šventės dienų.

Baltalksnynele depši liekninė pilkoji zylė, prie seno margojo genio jau ši pavasari seilėm suvilgytu moliu susiaurintos landos uokso pipsi melsvaplungsnis buktis, iš Novos kranto drevės gluosnio kamiene nuplasnojo varnėnas, triliuoja

žaliukė palaukės tamsiaspyglėse eglaitėse; upės tėkmėn pavirtusiam gluosnyje, jausmingai į šonus kraipydama savo stačiąją uodegaitę, sučiulba ruda karetaitė, vakariau tarška kita nutekančio vandens pakriaušėmis. Iš Šešupės vakario kranto Prūsijos su devynbalsių lesamom uogom čia panovin išplatinti jau sprogsta juodauogiai šeimamedžiai, iš užatlantės atvežti visais paupiais vandens ir vėjo skleidžiami tolin uosialapiai klevai jau tiesina iš pumpurų išvyniotus sudėtinius lapus nužydinčiose šakose, žaliuoja dar mažų lapukų europiniai ožekšniai, kiškia-kopūščių rožinių gyslelių žiedeliais dūzgia rudos ir spalvingos ratuotos kamanės, nuo manęs eglynėlio rudu spyglynu nubėga keistas strazdas giesmininkas, rudens sukritusių lapų rudumoje skaisčiai raudonuoja taurėbudės, po laibose šakelėse krapštinėjančia ir retkarčiais sutriliuojančia mėlynąja zyle.

Štai prieš mano nosį plačiai atvertomis didelėmis akimis spokso mažos eglaitės savom seilėmis kietai išglaištytos gelsvos supuvusios medienos gilioje gūžtoje ant juodai pataškuotų ryškiai mėlynų penkių kiaušinių sustingęs perintis giesmininkas strazdas, nuo senvagės spurda aukštyn margaplunksnis kėkštas medžių lajų aukštybėn, bruzgynėlyje klegena pilkoji devynbalsė.

Novos pakrantėmis jau nuo seniau žydi sulapoję pavasariniai švitriešiai, geltonus žiedus skleidžia pamatinių rutuliškų lapų kašubiniai vėdrynai, našlaitinės spalvos žiedukais spokso žemutės tramažolės, iš smailų pumpurėlių gležnus lapelius jau išskleidusios prūsiškosios vinkšnos, dar juodais pumpurais stori uosiai nuoguojančiomis šakomis kiaurai saulės spindulių gintarinį spindesį pernykščių metų lapų rudumon praleidžia dabar jau į puvėsių grybų ardomas žemės šlapokas pakritas, dar plikomis šakomis rymo manos krūtinės aukštyje iki keturių su puse metrų kamienų apimčių lietuviškieji ažuolai, beveik penkiametris dirvon sukritusių nužydėjusių žirginių minkštos medienos pilkosios tuopos. Iš amžinai lianomis apraizgytos žaliuojančių Kongo vandeningosios upės džiunglių gimtinėn parplasnojanti užtūtuoja žalioji krosnialinda, lieknų atauginių septyneto juodalksnių kupste kietai užsnūdusi lapė po lūžtančios pripuvusios lazdos smūgio pašoko iš migio ir už kelių žingsnių binzenimo atsisukus dar trumpai nužvelgia jos ramybę nušlavusį Sūduvos didžiosios girios valkata, prie siauros landos uokselio čiulbauja svajinga margasparnė musinukė, Novoj kvarkteli antis, ievos juodos žievės kamieniu aukštyn sliuogsi švitrus mažasis genys, po ilgesingo tūtavimo štai virš medžių žydra padange pietvakarin link Ketūrnaujienos nuplasnoja meilioji karvelių keršulių pora. Prieš akis – erdvus lizdas virš poros metrų krūtinės aukščio kamieno apimties šakotame berže – virš Sintautų panovio giraitės padangės erdvę lankais sklendžia piaupsinčių balsų vakarinių suopių trumpauodegė pora, prie aukštoj gūžtoj snaudžiančių pilkšvapūkių jauniklių; šalimai kito išvirtusio beržo kerplėšoje dailiai smulkių eglės šakelių išpintu landos pamatu sukrautas sandarus karetaitės rutulinis lizdas – iš žaliuojančių medžių kamienų pašaknių kerpsamanių, netoliese pupsi jau antrasis buktis. Nuo didesnio lizdo berže prie Novos tolin link dienovidžio aukštybėje spindinčios gintaro saulės nusklendžia plačiasparnis šventų geltonžandžių žalčių siaubas – mažasis erelis réksnys. Žengiu pagirio šiaurinio krašto laukų plynumom link Sintautų laukais, vakarop į Šešupę tekančių Pentų. Palaukėm traukiu pro Voverių kaimo milžinų kapus, pasiekiu kurkiančių tuoktuvų šventės žaliųjų varlių kūdra ties Augustaičių negyvenama, bet dar

naujų perpirkėjų prižiūrima senąja dvigale, kadais kruopščia senove dvelkiančia pastoge, šalimai pavėsinėje atrandu geriamojo vandens sklidiną indą, druskos, kažkokio seno aliejaus. Gretimai pagirio, mažoje eglaitėje, strazdo giesmininko gūžtos gilumoje, pūpsio vienišas strazdo giesmininko kiaušinėlis, toliau nukirsto lazdyno krūmo pašaknių šakotume pamedulės sukrauton gūžton jau sudėti pirmi du pailgi kiaušiniai, pievaitės pakūdrelėse sučiulba dar viena kareitaitė. Pasigirsta prie voveriškių sodybos pas mane prie keturratės sugrįžusių jau dviejų žmonių balsai, ūliuoju, pranešdamas savo klaidžiojimo vietą.

Vėl sėdžiu Girduvos Rikio krėsle virš tolin nuriedančių ratų, o kažkur už Novos pietvakarių skliauto įdubos senvagių pelkyne, ant ilgais snapais suneštų nendrių ir viksvų lapų gūžtų, vandens apsupty sudėtus margai molino lukšto beveik sprindžio ilgio kiaušinius jau baigia perėti sidabraplunksnių gervių dvi poros; nuošalybėj stūksančio seno medžio šakotume įsirengė baltos uodegos plačiasparnis jūrinis erelis didžiulį lizdą, užtat ne tik naminėms, bet ir laukų antelėms iškilo rimto pavojaus grėsmė. Pro sparčiai besikeičiančių vaizdų langą regiu štai vieną, tuoj ir antrąją – girduvinę – Pentos užtvanką, prie nendryno krašto. Soste virš vandens peri baltų plunksnuotųjų burių gulbė nebylė, netrukus atsiveria erdvi Totōrviečių vandens platybė su plaukiojančiomis net aštuoniomis baltutėlaitėmis gulbelėmis, o šiaurvakariau, prieš gražuolės Šešupės vingius tvyrančiuose Šilgaliuose, po visą gyvenvietę dabar pasklidusius – kaip ir prieš 28 metus – vėl trylika baltųjų gandrų lizdų, o už Siesarties žiočių išsistačiusiuose Slavikuose žvilgsnį užkliudo šių paukščių dar ketvertas gūžtų, po mėnesio išriedantiems jaunikiams ieškot peno nuplasnosiantiems tėvams gerokai ir vakariau už išsirangančios Prūsijos upės.

Už poros dienų – gegužės 1-ąją – nuo prūsų Tyrbalio šiaurėn per Šešupę skrieja greitasparnių skėtsakalių pora, Sintautų lygių laukų eglynėly šį pavasarį pirmąsyk užturliuoja iš atogrąžų tolių parplasnojęs mažutis karvelis purplelis, garbingai naujo mėnesio 6-tai – Motinos šventės – Aušrai žaliuojančių kviečių platybės įlomelio mažame juodalksnynėlyje apie sugrįžimą gimtinėn vos ketvertui mėnesėlių jau ilgesingu švilpavimu skelbias laisvės paukštė – volungė. Skamba rausvo pagurklio mažosios musinukės tilindžiuojantis varpelis, iš tolimosios Indijos žiemaviečių parplasnojusios laibos paukštytės krūtinės Novos vingių gegužės grožio pilnoje giraitėje, Sintautų ramių sodelių panamėmis ciepsi net svetur giesmės nepramokusi kuklių plunksnų pilkoji musinukė, o Pentų tvenkinius supančiose kylančių žolynų pievose jau greksiuoja tarsi pėsčia nuo Viduržemio jūros pietų link tvyrančio didžiulio varinės saulės žemyno parkeliavusi vandeninių vištelių landžioji kerėtoja griežlė. Murmančia giesme jaudulį skleidžia sodinė devynbalsė Šešupės šlaitų lapuotynuose, derdena šonan kraipomos uodegos vasaros medšarkė baltai sužydušios gudobelės viršūnėje, gegužės viduriui parsakrieję dangaus laisvės skrajūnai čiurliai jau dalgiškais sparnais nardo aplink aukštai iškeltus Sintautų dvynius bokštus, savo zirzesiu artindami darbų pilnos vasaros laiką.

Susirūpinęs viksvų ir vilkdalgių kupste piepsi tyliai nužingsniavusios sidabrinės gervės paliktas pūkuotas mielas mažylis, plaukia vandens dar pilnomis valkomis po nuslinkusių juodų debesų dovanoto pavasario lietaus su perkūno trenksmu ir žaibų ugninėmis strėlėmis; Novos pakrante jau nupurpsi klevo lizde

spėjęs užaugti ruzganai juosvos pamedulės jauniklis, klega smilginiai strazdai Sintautuose, Pentas supančiuose lapuotuose medžiuose, virš žolynais straksinčių striukų uodegėlių savo vaikelių, kurių kiekvienas tėvams brangus, kaip ir jų pačių sveikas gyvenimas, po gintaro saule šventosios tėviškės brangiausioje žemėje. Jie stebi milijardinę žmoniją supančią nuostabią gamtą, mums dosniai teikiančią ne tik spindulingą šilumą, pavėsingų šaltinių tyrą vandenį, vaistinius ir maistingus žolynus, margų karvučių ir baltų ožkelių tikrą pieną, bet ir giedančių paukščių dangišką džiaugsmą, lietuviai ir prūsai būtiną girios didybę, raminantį veržlių upių čiurlenimą, Baltijos bangų nerimstantį ošimą.

O Sintautų seniūnija kasmet norėtų atsisveikinti su žydinčių sodų, lizdus palikusių ankstyvų jauniklių ciepsesio gegužė, atsigavusia po žiemos įmygio ir stingdančio šalčio, baltų sniegynų, storo ledo naštos, kada birželyje išplaukėję ištisa žaliaja rugių jūra suliūliuoja prūsų Sūduva – nuo Neries santakos, Nemuno Kaune, iki Vištýčio ir Výgrių žydrųjų ežerų. Tai mūsų, sūduvių, vienintelė Žemė, už kurią jau tūkstantmečiai kovoje su apgaulingais pietų ir rytų priešais lieja karštą kraują narsūs Natangijos Manto, Skalvijos Vydūno, Paežerių Kudirkos švytinčių dvasių bebaimiai karžygiai, skambia daina keldami ūpą gyventi, mylėti, nenurimti.

Gera lankytis Pentų Santakos Prano Vaičiaičio sveikųjų godų Sintautuose, patvenktų upelių vandens nendrynuose klausytis nendrinukių ir krakšlių krykštavimo iki liepos dienų patrupėjimo, ieškoti čia retų žemuogėlių uogų, stebėti Šešupės tėkmės paviršiumi nuplazdančių, melsvai žalia dailiabe spindinčių plunksnų žuvininkėlių tulžių, klausytis Aukšpirtų lakštingalos suokimo, o soduose – nenuilstančios vingrybės tošnikės čiulbesio. Po rugpjūčio rūkų negrų juodojon žemėn vėl išskrieja čiurliai, gintarės volungės, gandrai, liūdnu tiulvesiu padange nuplasnoja ledjūrio kranto tundrų tilvikai, ražienom ir naujais arimais virstančius laukus aplanko susibūrusių varnėnų ir gervių bendruomenės, avietytais link tolimų dausų patraukia devynbalsės, musinukės, krosnialindos.

Rudens aušros saulėje sutviska vorų rasoti tinklai, gilėm prigrūstais gurkliais iš sodybų plazda kėkštai girios gūdumon, tuoktuvėms stūgauja taurieji elniai, subirusias saldžias kriaušes triauškia girinės kiaunės ir mangutai, lapės smaguriaujasi pagausėjusiomis pelėmis.

Baigiantis rugsėjui, iš tundrų tvarkingomis voromis jau traukia želmeninių ir trumpasnapių žašų būriai link pietvakarių, spalio vidury gailiu klykavimu link pietuose dunksančių dausų nuskrieja gervės, šimtiniais susibūrimais iš šiaurės aukštapelkių atplasnoja liūdni dirviniai sėjikai. Rudens vidurys – ir margasparnių kikilių, alksninukų, net didžiųjų ir mėlynųjų zylių, liepsnelių, visų strazdų, karetaičių iškeliavimo laikas, net juodgalvės sniegenos su tundros kuoduotais svirbeliais nuo šermukšniuose raudonuojančių uogų kekių skubinasi skrieti tolyn, iki atslenkant speiguotai žiemai. Speigų visai nesibijo mūsų Sūduvoje prieš 20 metų beveik išnaikinti patiklūs briedžiai, miegantys baltuose sniego pataluose su kartu išnykusiais tetervinais ir baigiančiomis pradingti laukų kurapkomis. Net šmaikštuolės šarkos dingsta iš kaimo sodybų. Jose, menu, prieš šešiasdešimtmetį dar žiemomis skraidžiusių geltonųjų startų šimtinis būrius, prietvarčių ir klojimų kiemuose iš šiaudinių stogų nakvynių sapnuojamus naminius žvirblius, kaip ir amžinai iš Šešupės pakrantės Sudargo šilo pražuvusias žalvarnes ir drugiškos

margumos pupsinčius kukučius, savo jaunikius auginusius biržių išpuvusio vidurio juodalksnių kelmuose.

Net rudosios varlės jau išnyko visos Sūduvos pievose, vien regime keturračių siaubūnių keliuose traiškomus ežius ir pavasarinio neršto rupūžes, atsigaunamus šventuosius žalčius brastų nuošalybėje. Dar niekad nejautėme tiek nuogos klaikybės gimtinės laukuose, kaip šiandien, kur jau negirdėti ne tik pempės „gyvėjimo“, bet ir dirvinio vieversio čirenimo, lig tolimo skliauto kinų ir žydų išnuodytos gyvybės žaliuojančių javų kvapą gniaužiančiose mariose – be slieko ir kurmio.

Sintautų apylinkių augmenija*

Daiva Patalauskaitė

Gamtos tyrimų centro Botanikos institutas

Ižanga

Sintautų apylinkių kraštovaizdis – upių ir upelių išraižyta lyguma, priklausanti Nemuno žemupio lygumai su vyraujančiu negiliai slėniuotosios priemolingosios lygumos vietovaizdžiu.¹ Dalis valsčiaus ribų eina upėmis. Pietinė riba – Nóvos upe, vakaruose nedidelė dalis Šešupės, šiaurėje – Siesartiės vagomis. Čia šių upių slėniai išlikę natūralūs. Natūralioje Novos slėnio atkarpoje limnoglacialinėje lygumoje (450 ha), esančioje buvusio Sintautų valsčiaus teritorijoje, 1988 metais buvo įsteigtas Novos hidrografinis draustinis.² Dauguma kitų slėnių yra melioruoti, upės ir upeliai teka kanalais ar yra patvenkti. Taip yra atsiradęs didžiulis Pentės upės tvenkinys, kurio patvanka nuo Totōrviečių tęsiasi iki Sintautų.

Labai negilus karbonatingų molių nukalkėjimas daro šias vietas vienomis derlingiausių Lietuvoje³, todėl Sintautų apylinkėse intensyviai ūkininkaujama, kraštas beveik bemiškis, buvusių miškų vietos paverstos žemės ūkio naudmenomis. Tarp dirbamų laukų ir palei kai kurias upes yra nedideli juodalksnynai sklypuose, nepatogiuose žemei dirbti. Dėl aktyvios žemės ūkio veiklos natūralios augmenijos bendrijų yra tik nedideli sklypeliai.

Išsamūs botaniniai tyrimai šiame kultūriniame kraštovaizdyje nebuvo vykdyti, tačiau botanikai yra lankęsi šiose vietovėse ir jų surinktų augalų herbariuminiai pavyzdžiai yra saugomi Botanikos instituto (BILAS) ir Vilniaus universiteto (WI) herbariumuose. 2003–2005 m. Šakių rajone, kaip ir visoje Lietuvoje, botanikų buvo vykdoma Lietuvos pievų inventorizacija, kurių metu buvo vertinama tuometinė natūralių ir pusiau natūralių pievų būklė.

Dabartiniai buvusio Sintautų valsčiaus augmenijos tyrimai buvo atliekami siekiant įvertinti esamą augmenijos būklę, surasti vietas, kuriose dar yra išlikusių natūralių augmenijos bendrijų, jas iširti, išaiškinti jų vertę.

Metodika

Teritorija buvo tyrinėjama 2003 m. vasarą maršrutiniu būdu. Buvo naudojami rajono žemės naudojimo žemėlapiai (M 1:10 000) ir Vilniaus universiteto, Gamtos mokslų fakulteto, Kartografijos centro darbuotojos Lidijos Kavaliauskienės parengtas Sintautų valsčiaus žemėlapis (M 1:50 000).

Aptiktos natūralios bendrijos buvo aprašomos taikant prancūzų–šveicarų mokyklos augalijos tyrimo ir klasifikavimo principus⁴, kurių metodika išdėstyta publikacijoje⁵. Bendrijų vertė

* Straipsnis, leidyklai įteiktas 2012 05 03, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokaliųjų tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2012 11 20, pirmą kartą paskelbtas 2013 01 30 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt.

¹ Basalykas A. *Lietuvos TSR fizinė geografija*, Vilnius, 1965.

² Kirstukas M. (red.) Saugomos teritorijos, *Lietuvos gamta*, Kaunas, 2004.

³ Basalykas A. *Ten pat*.

⁴ Braun-Blanquet J. Grundzüge der Vegetationskunde, *Pflanzensoziologie*, Wien–New York, 1964.

⁵ Александрова В. Д. Классификация растительности, Обзор принципов классификации и классификационных систем в различных геоботанических школах, Ленинград, 1969; Natkevičaitė-Ivanauskienė M. *Botaninė geografija ir fitocenologijos pagrindai*, Vilnius, 1983.

buvo nustatoma vizualiai, darant fitocenologinius aprašymus ir juos analizuojant. Analizės metu bendrijų vertė nustatoma įvertinant jų išotinimą būdingosiomis rūšimis ir struktūros pokyčius, susijusius su antropogenine veikla. Augalų rūšys buvo nustatomos pagal literatūrą.⁶ Induočių augalų pavadinimai pagal Zigmantą Gudžinską⁷, samanų pagal Iloną Jukonienę ir Ramunėlę Jankevičienę.⁸ Augalų bendrijų apimtis ir sintaksonų pavadinimai naudojami pagal literatūrą.⁹ Europinės svarbos buveinės nurodomos pagal Valerijų Rašomavičių (red.).¹⁰ Pirmą kartą tekste minint augalų rūšių ir bendrijų taksonų vardus, nurodomi jų lotyniški pavadinimai, autorių vardų ir pavardžių trumpiniai.

Rezultatai

Dirvožemių derlingumas nulėmė tai, kad buvusių girių plotai buvo paversti dirbamais laukais, o menki miško ploteliai išliko tik užmirkusiose ar stačiose upių slėnių dalyse, kurioms paversti dirbamais laukais reikėtų didelių investicijų. Stačiuose Novos ir Šešupės šlaituose aptinkami plačialapių miškai, priklausantys liepinio skroblyno asociacijai (ass. *Tilio-Carpinetum betuli* Traczyk 1962), kuri yra įtraukta į Lietuvos raudonąją knygą¹¹ (1 pav.), o šlaitų raguvose – guobinio uosyno asociacijai (ass. *Ulmo-Fraxinetum excelsioris* Sjörgen 1971). Šių slėnių medynai nėra seni, tačiau kai kur juose jau yra susiformavusi šios asociacijos bendrijoms būdinga struktūra: palei Žaltynus (Šešupės šlaitai) ir Klepūs (Novos šlaitai) šių bendrijų I ir II medyno arduose aptinkami plačialapiai medžiai – paprastieji klevai (*Acer platanoides* L.), paprastieji skrobblai (*Carpinus betulus* L.), paprastieji uosiai (*Fraxinus excelsior* L.), paprastieji ažuolai (*Quercus robur* L.), mažalapės liepos (*Tilia cordata* Mill.), II arde kalninės guobos (*Ulmus glabra* Huds.), paprastieji skirpstai (*Ulmus minor* Mill.), miškinės obelys (*Malus sylvestris* L.). Kitur šių miško bendrijų floros sudėtis ir struktūra pažeista, viršutiniuose miško arduose dėl kirtimų įsivyravo medžiai pionieriai – karpotieji beržai (*Betula pendula* Roth), drebulės (*Populus tremula* L.), o plačialapių medžių jaunuolynas stiepiasi pomiškyje. Krūmų šiose bendrijose negausu, liepiniame skroblyne dažniausiai aptinkami paprastieji lazdynai (*Corylus avellana* L.), paprastieji šermukšniai (*Sorbus aucuparia* L.), europiniai ožekšniai (*Euonymus europaeus* L.), gudobelės (*Crataegus* sp.), o guobiniame uosyne – paprastosios ievos (*Padus avium* Mill.), europiniai ožekšniai.

⁶ Lekavičius A. *Vadovas augalams pažinti*, Vilnius, 1989; Snarskis P. *Vadovas Lietuvos augalams pažinti*, Vilnius, 1968; Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), *Lietuvos TSR flora*, Vilnius, 1959, t. 1; 1963, t. 2; 1961, t. 3; 1971, t. 4; 1976, t. 5; Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), *Lietuvos TSR flora*, Vilnius, 1980, t. 6; Rothmaler W., Schubert R., Jäger E., Werner K. *Exkursionsflora für die Gebiete der DDR und der BRD, Atlas der Gefäßpflanzen*, Berlin, 1988, kn. 3; Jukonienė I. *Lietuvos kiminiai ir žaliosios samanos*, Vilnius, 2003.

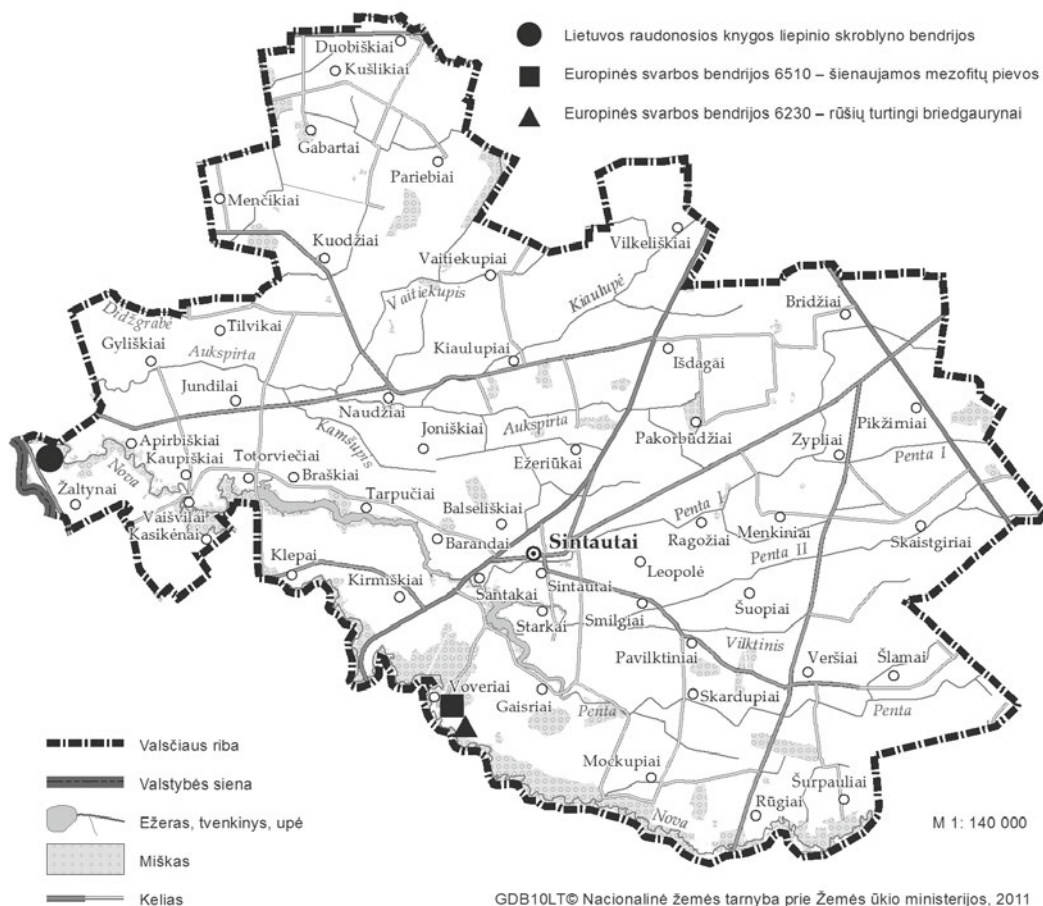
⁷ Gudžinskas Z. *Lietuvos induočiai augalai*, Vilnius, 1999.

⁸ Jukonienė I. Checklist of Lithuanian Mosses, *Botanica Lithuanica*, Vilnius, 2002, kn. 8(4), p. 303–322; Jankevičienė R. *Botanikos vardu žodynas*, Vilnius, 1998.

⁹ Balevičienė J., Kizienė B., Lazdauskaitė Ž., Patalauskaitė D., Rašomavičius V., Sinkevičienė Z., Tučienė A., Venckus Z. *Lietuvos augalija*, Vilnius, 1998, kn. 1; Kielland-Lund J. Die Waldgesellschaften SO-Norwegens, *Phytocoenologia*, 1981, kn. 9(1/2), p. 53–250; Matuszkiewicz W. *Zespoły leśne Polski*, Warszawa, 2007; Pott, *Die Pflanzengesellschaften Deutschlands*, Stuttgart, 1995.

¹⁰ Rašomavičius V. (red.), *Europinės svarbos buveinės Lietuvoje*, Vilnius, 2001.

¹¹ Balevičienė J., Balevičius A., Grigaitė O., Patalauskaitė D., Rašomavičius V., Sinkevičienė Z., Stankevičiūtė J. *Lietuvos raudonoji knyga, Augalų bendrijos*, Vilnius, 2000.

Buvusio Sintautų valsčiaus žemėlapis

Stačiuose šlaituose žolėms sunku išgalėti, jos dengia tik apie pusę paviršiaus ploto. Dažniausiai čia aptinkamos miglinių (*Poaceae*) šeimos nemoralinės žolės – miškinės miglės (*Poa nemoralis* L.), miškinės strugės (*Brachypodium sylvaticum* (Huds.) P. Beauv.). Gana gausiai želia kašubiniai vėdrynai (*Ranunculus cassubicus* L.), paprastosios garšvos (*Aegopodium podagraria* L.). Guobiniame uosyne, be jau paminėtų augalų, gausiai veši plačialapiai katilėliai (*Campanula latifolia* L.). Neseniai mišku apžėlusiuose šlaituose šalia miško augalų aptinkami dar nesunykę pievų augalai: paprastosios kiaulpienės (*Taraxacum officinalis* F. G. Wigg.), aviniai eraičinai (*Festuca ovina* L.), paprastosios veronikos (*Veronica chamaedrys* L.), paprastosios šunažolės (*Dactylis glomerata* L.).

Samanų šiuose miškuose negausu, o sausrų metu jas netgi sunku pastebėti.

Palei Peņtą esančiame didžiausiame šių apylinkių miškų masyve, sudarytame iš keleto miško kvartalų, šiuo metu plyti pakaitiniai beržynai, kurių medyne dėl intensyvių kirtimų vyrauja karpotieji beržai.

Pentės slėnyje, kur nėra stačių šlaitų, yra išikūrę pakrantiniai juodalksnynai su vešlia žoline danga, priklausantys žliūginių juodalksnynų (*Stellario nemorum-Alnetum glutinosae* Lohm. 1957) asociacijai. Jų medyne vyrauja juodalksniai (*Alnus*

glutinosa (L.) Gartn.), tarp kurių išimaišo trapieji ir baltieji gluosniai (*Salix fragilis* L., *Salix alba* L.), paprastieji klevai, baltalksniai (*Alnus incana* (L.) Moench). Žolynas vešlus, sunkiai praeinamas. Jame veši didžiosios dilgėlės (*Urtica dioica* L.), paprastosios gervuogės (*Rubus caesius* L.), paprastosios garšvos. Kitoms žolėms sunku prasiskverbti pro tankius minėtų augalų sąvašynus ir tik kur ne kur stypso didžiųjų eraičinų (*Festuca gigantea* (L.) Vill.), pelkinių vingiorykščių (*Filipendula ulmaria* (L.) Maxim.) stiebai. Paprastieji apyniai (*Humulus lupulus* L.) šviesesnę erdvę pasiekia pasinaudodami medžių kamienais, aplink kuriuos apsvynioja savo lanksčiais stiebais.

Novos slėnyje ties ganyklomis žliūginiai juodalksnynai tik siaura juosta driekiasi išilgai upės vagos. Čia išikurti miško bendrijoms neleidžia ganomi gyvuliai, kurie nugrauzia medžių ir krūmų jaunuolyną. Todėl upės krantuose prarečiui auga pavieniai medžiai, dažniausiai juodalksniai, paprastieji uosiai, baltieji ir trapieji gluosniai. Žolinėje dangoje dažnos didžiosios dilgėlės, paprastosios sprigės (*Impatiens noli-tangere* L.), paprastosios garšvos, garbiniuotieji dagiai (*Carduus crispus* L.).

Pamiškės, miško aikštelės taip pat turi savitą augmeniją. Klepuose išlikusiuose didesniuose natūraliuose pamiškių plotuose yra išikūrę dobiniai dirvuolynai (Cl. *Trifolio-Geranietea sanguinei* Th. Müller 1961, O. *Origanetalia vulgaris* Th. Müller 1961, All. *Trifolion medii* Th. Müller 1961, Ass. *Trifolio-Agrimonetum eupatoriae* Th. Müller (1961) 1962). Šios pamiškių pievos labai spalvingos. Be miglinių šeimos augalų, sudarančių žalią foną, jose gausios vaistinės dirvuolės (*Agrimonia eupatoria* L.), žydinčios geltonspalviais žiedynais, šiliniai dobilai (*Trifolium medium* L.), sužėlę tankiomis grupėmis, kurios žydėjimo metu išryškėja lyg didelės tamsiai rožinės dėmės, statieji lipikai (*Galium album* Mill.), kurių ažūriniai balti ir kvapnūs žiedynai tolygiai išsibarstę visame pievos plote. Kitos augalų rūšys nėra tokios gausios, tačiau įvairiaspalviais žiedais papildo šių pievų margumą. Čia pilkai alyvines kekes kelia mėlynžiedžiai vikiai (*Vicia cracca* L.), baltus skėčius – paprastosios kraujažolės (*Achillea millefolium* L.), paprastosios morkos (*Daucus carota* L.), rožinius graižus – pakrūminės bajorės (*Centaurea jacea* L.), geltonus žiedus ir žiedynus – atrieji vėdrynai (*Ranunculus acris* L.), rudeninės snaudalės (*Leontodon autumnalis* L.), pieviniai pelėžirniai (*Lathyrus pratensis* L.). Tarp pamiškių dobinų smulkiais ploteliais išiterpia spalvingumu jiems nenusileidžiančios stepinės pievos (Cl. *Festuco-Brometea erecti* Br.-Bl. et Tx. 1943), sudarydamos bendrijų mozaiką. Be gausiausiai šiose pievose žaliuojančių miglinių šeimos augalų – plokščiųjų miglių (*Poa compressa* L.), tikrųjų eraičinų (*Festuca pratensis* Huds.), aptinkami įvairių šeimų margažiedžiai augalai. Geltonomis dėmėmis ši žalią foną išmargina tikrieji lipikai (*Galium verum* L.), geltonžiedės liucernos (*Medicago falcata* L.), tikrosios sidabražolės (*Potentilla argentea* L.), alyvinėmis – skiauterėtosis putokšlės (*Polygala comosa* Schkuhr.), baltomis – kalniniai dobilai (*Trifolium montanum* L.).

Klepuose Novos terasų viršutinėje dalyje esančiose stepinėse pievose ir pamiškių, miško aikštelių, šlaitų pievose išplitusios raudonosios lelijos (*Lilium bulbiferum* L.). Šios rūšies lelijos Lietuvoje auginamos kaip dekoratyviniai augalai, tačiau upių slėniuose vietomis aptinkamos sulaukėjusios.

Palei didžiąsias valsčiaus upes yra išlikusių natūralių pievų. Jų plotai nedideli, dalis pievų jau apleistos, nebešienaujamos. Šienaujamos ir ganomos natūralios

pievos yra palei Novą ties Voveriais. Voverių pievose siauromis juostomis išilgai miško ir reljefo įdubimuose aptinkami žemažoliai sausieji briedgaurnai (Cl. *Nardetea strictae* Rivas Goday et Borja Carbonell 1961, O. *Nardetalia strictae* Oberdorfer ex Preissing 1949, All. *Violion caninae* Schwickerath 1944) (1 pav.). Žalią aspektą šioms bendrijoms suteikia tankiai sužėlę miglinių šeimos atstovų stačiųjų briedgaurnių (*Nardus stricta* L.) kupstai ir tarp jų gausiai augančios pagulusiosios tridantės (*Danthonia decumbens* (L.) DC), keliančios žalius žiedynus-kekes. Čia aptinkamų keturbriaunių čiobrelių (*Thymus pulegioides* L.), kurių žolė tinka maistui pagardinti ar kvapnioms arbatoms, alyvinės spalvos galvutės gražiai dera su smulkiomis geltonomis miškinių sidabražolių (*Potentilla erecta* (L.) Raeuschel) žiedų dėmėmis.

Briedgaurnų kaimynystėje Novos slėnyje ties Voveriais išplitusios europinių trašųjų pievų avižuolynų sąjungos (Cl. *Molinio-Arrhenatheretea elatioris* R. Tx. 1937, O. *Arrhenatheretalia elatioris* Pawłowski 1928, All. *Arrhenatherion elatioris* (Br. Bl. 1925) W. Koch 1926) bendrijos (1 pav.). Šiose daugiarūšėse pievose pagrindinę žolės masę sudaro miglinių šeimos augalai: pašariniai motiejukai (*Phleum pratense* L.), pievinės miglės (*Poa pratensis* L.), pieviniai eraičinai, raudonieji eraičinai (*Festuca rubra* L.), kvapiosios gardūnytės (*Anthoxanthum odoratum* L.), paprastosios šunažolės, kiškio ašarėlės (*Briza media* L.). Pupinių šeimos žolės šiose pievose taip pat gausios: mėlynžiedžiai vikiai, paprastieji gargždeniai (*Lotus corniculatus* L.), raudonieji ir rausvieji dobilai (*Trifolium pratense* L., *Trifolium hybridum* L.), apyninės liucernos (*Medicago lupulina* L.) vidurvasarį sužysta alyviniais, geltonais, rožiniais žiedais. Kitų šeimų atstovai, nors ir ne tokie gausūs, nuspalvina bendrijas ryškiaspalviais žiedais. Virš viso žolyno alyvinius graižus kelia dirvinės buožainės (*Knautia arvensis* (L.) Coult.), geltonus – vanaginiai kartyliai (*Picris hieracioides* L.), pieviniai pūteliai (*Tragopogon pratensis* L.). Viduriniame žolyno lygmenyje baltuoja paprastųjų kraujažolių (*Achillea millefolium* L.) žiedynai, geltonuoja smulkūs aitriųjų vėdrynų (*Ranunculus acris* L.) žiedai. Pažemėje aiškiai išsiskiria tamsiai violetinės paprastosios juodgalvės (*Prunella vulgaris* L.) ir alyvinės keturbriaunio čiobrelio galvutės, ryškūs geltoni penkiapirštės sidabražolės (*Potentilla reptans* L.) žiedai.

Kietavarpynų sąjungos (All. *Cynosurion cristati* R. Tx. 1947) bendrijos natūraliose Voverių ganyklose aptinkamos nedideliais ploteliais. Jose gausūs miglinių šeimos augalai – paprastosios smilgos (*Agrostis capillaris* L.), paprastosios kietvarpės (*Cynosurus cristatus* L.), kvapiosios gardūnytės, tikrieji ir raudonieji eraičinai, pašariniai motiejukai. Žaliame jų fone gausiai geltonuoja rudeninių snaudalių graižai, mėlynuoja grupėmis išaugusių paprastųjų veronikų žiedai. Prarečiui rožinius žiedynus kelia pakrūminės bajorės, alyvinius – dirvinės buožainės.

Drėgnesnėse vietose yra nedideli fragmentai purienynų sąjungai priklausančių aukštažolių vingiorykštinių snaputynų (All. *Calthion palustris* R. Tx. 1937 em. Lebrun et al. 1949, ass. *Filipendulo-Geranium palustris* W. Koch 1926). Juose pagrindinę žolyno masę sudaro vaistingosios pelkinės vingiorykštės, birželio antroje pusėje ar liepos pradžioje apsipilančios kvapniomis blyškiai gelsvų žiedų šluotelėmis.

Vaizdingosios Novos lankos ties Rūgiais ir Šurpauliais jau keletas metų nebešienaujamos. Didžiausius plotus jose užima purienynų ir pašiaušėlynų (All. *Alopecurion pratensis* Passarge 1964) sąjungų bendrijos. Jose jau pradėjo plisti krū-

mai, iš greta esančių dirbamų laukų skverbiasi piktžolės – dirvinės ir dygiosios usnys (*Cirsium arvense* (L.) Scop., *Cirsium vulgare* (Savi) Ten.), arčiau pakraščio sudarydamos ištisus sąžalynus. Jei šios pievos nebebus šienaujamos, jose ir toliau vyks jau prasidėjusi bendrijų kaita – palaiptnui išplis krūmai, medeliai, formuosis miško bendrijos.

Įvairaus dydžio plotus purienynų sąjungai priklausančių viksvameldynų (ass. *Scirpetum sylvatici* Ralski 1931) galima aptikti palei visas buvusio Sintautų valsčiaus upes. Visą vegetacijos sezoną šioms bendrijoms būdingas skaisčiai žalias aspektas, kurį suteikia vyraujančios rūšies augalų – liekniųjų viksvameldžių (*Scirpus sylvaticus* L.) sąžalynai. Spalvingumo šioms bendrijoms suteikia prarečiui augantys kitų rūšių augalai. Viksvameldynuose stambius balkšvai žalsvus skėčius kelia pavieniai miškiniai skudučiai (*Angelica sylvestris* L.), nedidelėmis grupėmis želia plaukuotosios ožkarožės (*Epilobium hirsutum* L.), sužystančios skaisčiai rožiniais žiedais, o palei vandenį – pakrantinės mėtos (*Mentha x verticillata* L.), pasipuošiančios alyvinės spalvos žiedais.

Upių krantuose daugelyje vietų aptinkami dryžutynai (ass. *Phalaroidetum arundinaceae* Libb. 1931) iš paprastųjų nendrynų klasės (Cl. *Phragmitetea australis* R. Tx. et Prsg 1942, O. *Phragmitetalia australis* Koch 1926, All. *Magnocaricion* Koch 1926). Juose tankius sąžalynus sudaro miglinių šeimos atstovai nendriniai dryžučiai (*Phalaroides arundinacea* (L.) Rauschert), suteikiantys bendrijoms žalią aspektą. Tarp šių augalų įsiterpia pelkinės notros (*Stachys palustris* L.), paprastosios raudoklės (*Lythrum salicaria* L.), kanapiniai kemerai (*Eupatorium cannabinum* L.), kurių žiedynai vidurvasarį žaliame dryžūčių lapų fone išryškėja kaip rožinės ir alyvinės spalvų dėmės.

Natūraliose upių slėnių atkarpose neužpelkėjusiais krantais išilgai vagos driekiasi aukštažolių augalų bendrijos, kuriose vyrauja kanapiniai kemerai, didesniais ar mažesniais plotais auga didžiosios dilgėlės, paprastieji kiekiai (*Artemisia vulgaris* L.), pavienės didžiosios ir paprastosios varnalėšos (*Arctium lappa* L., *Arctium tomentosum* Mill.). Pakrantinių augalų bendrijose auga patvorinės vynioklės (*Calystegia sepium* L.), kurios kitais augalais pasinaudoja kaip atramomis savo liaunam stiebui ir visą vasarą šiose bendrijose baltuoja pavieniai stambūs jų žiedai.

Palei Šešupę yra beginklų dirsių (*Bromopsis inermis* (Leyss.) Holub) sąžalynų, kuriuos puošia ažūrinės mažųjų vingirių (*Thalictrum minus* L.) lapų ir gelsvų žiedynų dėmės, o antroje vasaros pusėje pražysta sodriai geltoni paprastųjų bitkrėslių (*Tanacetum vulgare* L.) graižai. Daugelyje pakrančių palei krūmynus didelius plotus užima nepraeinami paprastųjų gervuogių (*Rubus caesius* L.) sąžalynai.

Upių vagose vietomis želia paprastosios lūgnės (*Nuphar luteus* L.), vidurvasarį virš vandens iškeliančios geltonus žiedus. Vietine tarpe šie augalai vadinami lydekžolėmis. Vandenyje arčiau krantų stiepiasi plačialapės drėgmenės (*Sium latifolium* L.). Lėtai tekančių Siesarties ir Pentos užutėkių vandenu paviršių dengia žalia plūdenų (*Lemna* sp.) plėvelė. Šešupės ir Pentos vagų seklumose ir seklesniuose pakraščiuose kaip žalia siena stūkso paprastosios nendrės (*Phragmites australis* L.), ežerinio meldo (*Schoenoplectus lacustris* L.) sąžalynai, priklausantys asociacijoms ass. *Phragmitetum communis* (Gams 1927) Schmale 1939 ir *Scirpetum lacustris* (Allorge 1922) Chouard 1924. Vandens telkiniuose, neišvengusiuose trąšųjų

medžiagų pertekliaus, aptinkami didesni ar mažesni plačialapių švendrų (*Typha latifolia* L.) sąžalynai (ass. *Typhetum latifoliae* (Soó 1927) G. Lang 1973). Didžiausi jų plotai išikūrė Pentos tvenkinių pakraščiuose. Vasaros pradžioje šioms bendrijoms būdingas melsvai žalias aspektas, kuri suteikia plačialapio švendro lapija, o vėliau šiame fone atsiranda tamsiai rudos dėmės, kurias sudaro peržydėjęsios burbuolės. Šešupės pakrantėse aptinkami balinio ajero (*Acorus calamus* L.) sąžalynai. Šie augalai, prieš keletą šimtų metų įvežti į Lietuvą kaip vaistingi ir turintys kitų naudingų savybių, prisitaikė prie Lietuvos gamtinių sąlygų ir išplito ne tik kūdrose, bet ir natūralių vandens telkinių pakrantėse.

Apibendrinimas

Dabartiniame kraštovaizdyje išivyraus kultūriniais laukams, dominuoja monokultūros ir bioįvairovė tampa retenybe. Natūralios augalų bendrijos, kuriose aptinkama didelė rūšių įvairovė, yra vertingos dėl rūšių gausos. Augalų rūšių įvairovė nulemia ir gyvūnų rūšių įvairovę, kadangi tai jiems yra kaip prieglobstis, maisto šaltinis. Todėl yra svarbu išaiškinti natūralių bendrijų santakas, kurios yra bioįvairovės šaltinis.

Agrariniame Sintautų apylinkių kraštovaizdyje išlikę natūralūs Novos, Šešupės, Siesarties slėniai leido išlikti nors ir nedideliems natūralių bendrijų fragmentams. Dauguma šių bendrijų buvo ir yra patyrusios intensyvią žmogaus įtaką. Miško bendrijų vertę žmogaus veikla mažina, neleidžia miško bendrijoms pasiekti galutinės išsivystymo stadijos. Dėl kirtimų čia nėra brandžių miškų. Dabartinė miškų floros sudėtis ir struktūra dar nenusistovėjusi, medyne gausiai auga pionierinės rūšys. Liepinio skroblyno asociacija, kurios bendrijos aptinkamos Šešupės slėnyje palei Žaltynus ir Novos slėnyje palei Klepus, yra įtraukta į Lietuvos bendrijų Raudonąją knygą. Šios asociacijos bendrijų paplitimas siejamas su paprastojo skroblo paplitimu, kurio arealo riba kerta Lietuvą. Kadangi šios asociacijos bendrijos, kaip ir kitų miškų bendrijos, patiria intensyvius kirtimus, jų vertikali struktūra yra pastoviai keičiama. Susiformavusių šios asociacijos bendrijų pirmame ir antrame medžių arduose vyrauja plačialapių medžių rūšys: paprastasis ažuolas, mažalapė liepa, paprastasis klevas, paprastasis skroblas. Tačiau Novos ir Šešupės slėnių miškuose dėl kirtimų medyne gausu sparčiau augančių pionierinių medžių rūšių atstovų – karpotųjų beržų, drebulių. Šių bendrijų žolinėje dangoje aptinkamas mažesnis nei įprastinis būdingųjų plačialapiams miškams rūšių skaičius ir aptinkami dar nesunykusių pievų rūšių augalai (paprastosios kiaulpienės, paprastosios veronikos, paprastosios šunažolės) taip pat yra atsiradę dėl intensyvaus miško kirtimo.

Pievų, skirtingai nei miškų, bendrijoms palaikyti reikalinga pastovi žmogaus veikla – šienavimas arba ganymas. Tačiau po nepriklausomybės atkūrimo ir žemių gražinimo buvusiems savininkams pakito žemės naudojimo pobūdis. Dalis šienaujamų pievų buvo apleista. Buvusioje Sintautų valsčiaus teritorijoje tyrimų metu šienaujamų pievų buvo aptikta tik Novos slėnyje ties Voveriais. Tuo tarpu didelės ir gražios Novos slėnio lankos ties Šurpauliais ir Rūgiais nebesienaujamos ir pradeda užkrūmyti. Jeigu šios pievos nebus vėl pradėtos šienauti, neteksime gražių ir vertingų rūšių gausa pievų bendrijų.

Europos mastu svarbios ir vertingos bendrijos yra išskiriamos ir saugomos kaip Europinės svarbos bendrijos. Sintautų apylinkės yra smarkiai sukultūrintos, tačiau maži sklypeliai tokių bendrijų yra išlikę:

6510 – Šienaujamos mezofitų pievos. Šiai buveinei priskiriamos žemyninės ir vidutinio drėgnumo trąšios *Arrhenatherion elatioris* sąjungos pievos. Sintautų apylinkėse šios Europinės svarbos pievų buveinės aptinkamos Novos slėnyje ties Voveriais.

6230 – Rūšių turtingi briedgaurnai. Šiai buveinei priskiriami rūgščių dirvožemių, sausų arba mezofilinių augimviečių *Violion caninae* susivėrę briedgaurnai. Buvusio Sintautų valsčiaus teritorijoje šios buveinės pievos siauromis juostomis aptinkamos Novos slėnyje ties Voveriais.

Nova – Suvalkijos lygumų kraštovaizdžio draustinis

Filomena Kavoliūtė

Vilniaus universitetas

1988-aisiais – šalies atgimimo pradžios metais – Nėvos, kaip ir Šešupės, žemupio dešinio kranto pakrantės buvo paskelbtos landšaftiniu (kraštovaizdžio) draustiniu. Steigimo tikslas – „Išsaugoti limnoglacialinės Nemuno žemupio lygumos kraštovaizdžio etaloną su raiškiai Novos upės slėniu, pasižymintį geomorfologijos, hidrologijos, botanikos ir kultūros požiūriu saugotinais objektais.“¹ Kraštovaizdžio draustiniai – kompleksinio pobūdžio saugomos teritorijos, skirtos saugoti vertingas gamtinio ir (ar) kultūrinio kraštovaizdžio vietas, tai yra skirtos išsaugoti vertingiausius gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus (vertybes), vietas, kurių sandarą ir išorę nulėmė tiek gamtiniai procesai, tiek ilgą laiką žmogaus veikla, taip pat saugoti vietas, turinčias kultūrinę, estetinę bei pažintinę reikšmę ir pasižyminti įvairių laikotarpių istorijos bei kultūros paminklais.² Pirmieji landšaftiniai (kraštovaizdžio) draustiniai Lietuvoje įsteigti 1960 m., apėmę pačias vertingiausias, gražiausias Lietuvos teritorijas, o po to jų tinklas buvo vis plečiamas. 1988 m. pradėjus įgyvendinti šalies saugomų teritorijų tinklo ilgalaikės perspektyvinės raidos strategiją, Lietuvos draustinių tinklas papildytas ne tik naujais draustiniais, bet ir naujomis draustinių rūšimis – geomorfologiniais, hidrografiniais, pedologiniais (dirvožemio), šalia jau esamų geologinių, botaninių, botaninių-zoologinių, teriologinių, ornitologinių, entomologinių ir kraštovaizdžio draustinių; šią ypač saugomų Lietuvos teritorijų tinklo perspektyvinę schemą parengė ir strategiją numatė Vilniaus universiteto Kraštovarkos grupė, vadovaujama P. Kavaliausko, tuometinio Gamtos apsaugos komiteto užsakymu. Tarp naujų draustinių tada buvo paskelbti ir kiti Šakių krašto draustiniai – Aukšpirtos ir Jotijės hidrografiniai bei Baltkojų pedologinis (dirvožemio) draustiniai. Hidrografiniai draustiniai skirti apsaugoti nepakeistų upių, ežerų bei jų dalių gamtinei sandarai ir šalies hidrografinio tinklo įvairovei. Tuo tikslu buvo atrinkti dar natūralūs išlikę upeliai visuose gamtovaizdžio tipuose; lygumose natūralių (gamtinių) upelių vagų likę vos apie 5 proc. nuo jų bendro ilgio.³

Po dešimtmečio Novos landšaftinis draustinis pakeistas į Novos valstybinį hidrografinį draustinį (453,7 ha), kurio tikslas – saugoti „Novos upės slėnio atkarpą limnoglacialinėje lygumoje“.⁴ Šie du draustinių tipai ir dvi gretimos skelbimo datos rodo, kaip greitai keitėsi kraštovaizdžio kultūrinės vertės supratimas. Jei sovietmečiu Nėva daugeliui dar buvo senosios Suvalkijos, Znavykijos simboliu, tai, ištuštėjus kraštovaizdžiui, jos kultūrinė prasmė menko, ėmė pasimiršti. Dar kartą Novos pakrančių gamtinė ir kultūrinė reikšmė buvo įvertinta 2008 m., siūlant jau visą žemupio atkarpą įtraukti į anksčiau minėto

¹ 1988 m. vasario 29 d. LTSR Ministrų Tarybos nutarimas Nr. 57, *Vyriausybės žinios*, 1988, kovo 31, Nr. 9–65.

² Gudavičius H., Kavaliauskas P., Krupickas R. *Lietuvos draustiniai*, Kaunas, 1989, p. 15.

³ *Ten pat*, p. 105.

⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1486, 1997 m. gruodžio 29 d., *Žinios*, 1997, Nr. 108 (2742).

kuriamo Suvalkijos nacionalinio parko teritoriją; didžioji dauguma buvusių draustinių vėliau tapo steigiamų nacionalinių ir regioninių parkų pagrindu. Projekto užsakovas – Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, projekto rengėjai – Valstybinio žemėtvarkos instituto (dabar – Valstybės žemės fondo) Kraštovarkos ir teritorijų planavimo skyrius. Tuomet įlomėmis paįvairinta paslėnio lyguma, Nōpaičio senklonis, Nōvos hidrografinis draustinis įvardyti kaip svarbios gamtinės vertybės, o Klepū piliakalnis ir Rūgių koplyčia, kaip ir Turčinū piliakalnis prie Šešupės, Gluobiū akmens amžiaus gyvenvietė – kaip visam regionui reikšmingos kultūrinės vertybės.⁵ O kur dar vietinės, šioms apylinkėms svarbios vertybės. Tūlam atvykėliui galulaukėse tekanti upė atrodo tuščia ir neįdomi, bet su gerais vedliais, gerais pasakotojais praėjęs kelią pamatai, jog net dykra pilna atminties, ką bekalbėti apie Nōvą, kuri buvo ir liks visos Znavykijos pradžių pradžia. Už pažintį su Nova ir pasivaikščiojimą jos nuostabiomis pakrantėmis autorė dėkinga Justinui Kasparaičiui iš Voveriū kaimo.

Gamtinės vertybės

Nova išlikusi natūrali: natūraliai vingiuota, ramiai nusenanti ar ištvinstanti. Kanalu paverstas tik pirmasis jos kilometras. Vagos vingiuotumas – vienas gražiausių upių bruožų, priklausantis nuo paviršiaus nuolydžio, uolienu, vandeningumo. Vienose atkarpose Nova vingiuoja labiau, kitose vaga tiesesnė.

Vingiuotose atkarpose daugiau senvagių, vadinamųjų *senanovių*, *dublankių*, bei nedidelių, bet itin išraiškingų *apgraužtinių*. Šios nedidelės salelės – fliuvialiniai eroziniai palikuonys – tai yra stačiašlaičiai, sausi, nes apgraužtomis palikę aukštesnės salpinės terasos dalys. Kol palei Nōvą gyventojų buvo daug ir pakrantės būdavo jaunimo pasibuvimų vieta, jie buvo itin pamėgti. Leidžiant sekmadienių popietes, čia būdavo susėdama pasiplepėti, žinant, kad niekas neišgirs, būdavo ne gėda pasimokyti šokti su artimiausiais draugais, tikintis, kad tų repeticijų nepamatys kiti.

Nova vienodai priima drėgmę iš visų ją atnešančių intakų, nepaisydama jų dydžio, todėl ne mažiau įdomūs ir patys mažiausi intakėliai, įsiliejantys tik laikinai tirpstant sniegui ar po liūčių. Tiesa, į daugelį jų išvestos drenažo žiotys, atsiveriančios ties slėnio šlaito briauna, bet slėnyje mažieji intakėliai Novos vagą pasiekia savo natūraliomis vagomis. Šaltiniai Novos pakrantėse – didelė retenybė, nes moliuose susikaupianti negausi drėgmė retai kada jais ištrykšta. Vienas srūva Voveriuosė, kitas – Klepuosė.

Geomorfologiniu požiūriu įdomūs galingesnių geologinių-geomorfologinių procesų nulemti didieji Nōvos ir Pentos upių vingiai bei Nōpaičio klonio pjaunys (plačiau apie tai žr. R. Kunsko straipsnį „Sintautų lygumos kraštovės sandara ir raida“). Kitus paveldėtus giluminio paviršiaus bruožus primena mažųjų intakėlių plokščiadugniai slėniai – Geležupio (Kutų k.) ir Bakaičio upelio (Kirmiškų k.), ties kuriais Nova daro pirmąją ryškiają kilpą. Dar vienas paviršiaus žymuo, liudijantis apylinkėje veikus galingesnius geologinius-geomorfologinius procesus, – stambūs rieduliai. Limnoglacialinėse lygumose jie esti itin reti, bet kartais pasitaiko ir čia. Vienas toks seniau

⁵ Suvalkijos nacionalinio parko (įskaitant esamo Vištyčio regioninio parko transformavimą) ir jo zonų ribų planas, Vilnius, 2008, (www.vstt.lt)

a

b

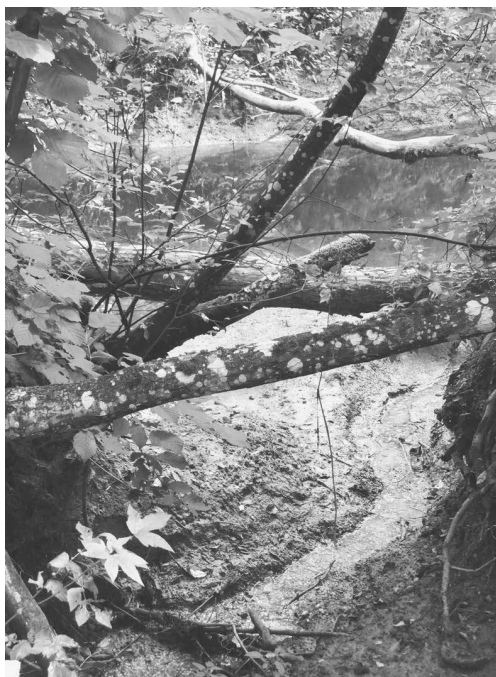
*Nova per potvynius (a – 2006 m.) ir kasdienybėje (b – 2012 m.).
J. Kasparaičio ir F. Kavoliutės nuotr.*

*Senanovis ir jo atkirstas apgraužtinis Novos slėnyje ties Urbantų ir Voverių kaimais. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

*Šipailų lanka Novos vingyje – Voverių kaimo jaunimo buvusiu gegužinių vieta. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

a

b

c

Po liūčių laikinai pasrūvantys Benderio (Urbantų k.) (a) ir Vaitiekupio (Kirmiškių k.) (b) upeliai. Į Novą įsilieja Nopaitis (c). 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Pentos vingis žemupyje. 2012 m. U. Andriulaitės nuotr.

žymėjo Voverių–Mōckupių kaimo ribą Novos pakrantėje, bet, melioruojant laukus, buvo nuimtas ir pervežtas prie Pentos šalia jos tvenkinio. Kitas ledynmečio padaras užsilaikęs Suodžių kaimo laukuose.

Apie Novos–Pentos santakoje susidariusius slėnių vingius verta pasakyti daugiau. Tai išties išskirtinė vieta visoje Šešupės lygumoje, nes vienas prieš kitą artėjantys, o paskui lygia greta pasisukantys slėniai sukuria itin išraiškingą slėniuotą vietovaizdį, kuriame gausūs atragiai ir terasos sukuria kalvoto paviršiaus išpūdį. Ypač graži mažoji sąsmauka, kurioje Novą nuo Pentos skiria vos 200 metrų. Ne mažiau išpūdinga nuo čia prasidedanti paskutinioji Pentos atkarpa ir žiotys. Joje dėl itin sumažėjusio paviršiaus nuolydžio upė ima ryškiai meandruoti, tarytum norėdama pratęsti savo savarankišką egzistavimą. O prie žiočių susidariusi miniatiūrinė Pentos delta gerai matoma upei ištvinus. Vaga čia iškilusi aukščiau už aplinkinę salpą, todėl vanduo srūva pro krantus, jungiasi į didesnius srautus ir savarankiškai teka į Novą. Visa tai verta pamatyti.

Paupiuose nelikus gyventojų ir nustojus šienauti slėnio pievas, sukilo jaunolynai, tarytum mėgindami eilinį kartą apginti kadaise prarastas miško pozicijas. Salpoje – juodalksnynai, šlaituose – baltalksnynai, beržynai. Kyla uosiai, ažuoliukai, vietomis saulėtuose šlaituose – liepynėliai, skroblyniukai. Prisidėjo ir žmonės, smėlinguose paslėnio sąnašynuose užveisdami miškus. Prieš keturis dešimtmečius sodinti medeliai virsta pusamžiu medynu. Čia jau būna grybų, ir grybautojų netrūksta. Tačiau jiems dar toli iki senųjų kaimaviečių, vienkiamų medžių, kurie lengvai atpažįstami jauno miško tankmėje. Yra vilties jaunimui sulaukti pakrantėse gražaus miško, jei tik nepamaisys godumas kirsti sklypelius plynai, kaip tai daroma neretai dabar, nelaukiant, kol medžiai sulauks tikrosios brandos; plynai

Senuoju panoviniu keliu nuo Voverių link Kirmiškių. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Savaiminis skroblynas Novos pietiniame šlaite ties Klepais. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

greičiau, nei paimant tiktai subrendusius medžius, o ir meilės miškui reikia atiduoti mažiau.

Gilus Novos slėnis su prigludusiais paslėnio miškeliais intensyvaus chemizuoto agrarinio kraštovaizdžio teritorijoje tampa išskirtine vieta, vienteliu santykinai natūralios gamtos intarpu – gyvenimo niša – laukiniams paukščiams, gyvūnams, vabzdžiams. Šlaitų urvuose glaudžiasi lapės, užtvankėles renčia bebrai, senvagių pelkėse prieglobstis gervėms. Novos–Pentos santaka yra bent kiek ramesnė vieta stirnoms. Rudenįjančiom pavakarėm išeiti į laukus joms mirtinai pavojinga – nėra kaip sugrįžti – azarto alkio kamuojamų šaulių „sostais“ nustatytos visos Novos, Pentos, Šešupės pakrantės; graudus tas besiblaškančių, nuo šūvių paklaikusią stirnų vaizdas laukuose.

Miškas Novos–Pentos santakoje. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Pelkė Demšių miške, Novos–Pentos sąsmaukoje. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Kultūrinis klotas. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

a

b

*Panovių kapinės:
a) Rūgių kaimo, b) Kirmiškių kaimo.
2012 m. F. Kavoliutės nuotr.*

a

b

Panovių kapinės: a) Urbantų kaimo, b) Gustainiškių kaimo. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Pelkės išlikusios Novos salpoje, tik vienintelė Urbantų *dublanė* – paslėnyje; įdomi kilme, nes telkšo pirmajame slėnį raususio srauto įrėžyje, tiek kraštovaizdžio raidą menančiu žemapelkinių durpių sluoksniu. Ties sodybomis dar esama natūralių pievų, kurių kitur apylinkėse jau beveik nelikę. Jose kitokie augalai, kiti vabzdžiai, drugeliai. Novos pakrantėse teka kitas gyvenimas, ne toks kaip chemikalais laistomuose, barstomuose, purškiamuose laukuose. Čia kiekvienas dūlantis stuobrys, pūvanti šaka – maistas ar buveinė kitai gyvybei. Dažniausiai mažai, ne iš karto pastebimai, bet tokiai pat didžiosios gamtos kūrinijos dalelytei.

Kelis šimtmečius Nova buvo ašis, aplinkui kurią sukosi pakrančių kaimų gyvenimas, nors ir prieš kelis tūkstančius metų ji tokia buvo – orientyras miškuose, gyvybės gysla, girdžiusi žvėris ir žmonės. Rūgių kaimo vakariniame pakraštyje yra aptiktoji, mezolitu datuojama Rūgių I radimvietė (plačiau apie tai žr. V. Juodagalvio straipsnį „Archeologinis Sintautų apylinkių palikimas“). Matydamas šią saulėtą, puraus smėlio-priesmėlio nuklotą lėkštą įkalnę, supranti, jog senieji medžiotojai stovyklai buvo išsirinkę bene pačią tinkamiausią žemupio pakrantės vietą. Vėliau žemdirbystė nuolaidžiame šlaite sunaikino kažkur čia buvusios gyvenvietės pėdsakus – smulkučiame smėlyje gerai derėjo rugiai. Nors smėlio lėšių esti ir kitur, bet, matyt, šioje vietoje rugiai geriausiai augo, o gal ir auginti čia imta anksčiau. Greičiausiai nuo jų – rugių – bus kilęs ir kaimo vardas; bet gal ir nuo rūgimo. Kitame gale esantis Klepų piliakalnis leidžia prisiliesti prie kito istorinio laikotarpio.

Palei Novą susirikiavusios senosios buvusių kaimų kapinės – čionykštės istorijos tylūs liudininkai, neblėstančios žarijos, iš kurių išpučiama atminties ugnis. Jose palaidoti Zanavykijos kolonistai. Vienur katalikai, kitur – evangelikai liuteronai, į panovius atklydę nežinomi kareiviai, atėję iš Rytų su Rusijos kariuomene, ambicingojo Napoleono pašaukti Vakarų europiečiai ir suguldyti kartu, kaip Voverių kapinaitėse, mirę per marus, prancūzų, rusų (Pirmojo pasaulinio karo) kareiviai ar tiesiog kažkada panoviuose gyvenusieji. Sulaidoti paupiais, kad kapai nepasimestų miškuose, netrukdytų laukų darbams, atlydėti į gražiausias, su meile parinktas apylinkių vietas – ant stačių Novos krantų. Vienos kapinės patvarkomos, kitos atsekamos besiformuojančiuose pakrančių miškuose pagal atminčiai pastatytus paminklus, dar kitas, kaip netoli Rūgių koplyčios esančius prancūzų kapus, gali parodyti tik vyresnieji ir krašto istorija besidomintieji.

Abiejuose krantuose palei upę, tai nutoldamas, tai visai priartėdamas prie jos eina senasis panovinis kelias. Jis jungė kaimus, vienkiemį sodybas, kurių panoviuose dabar likusi viena kita, o buvusias primena ir neretai iš tolo parodo išlikę seni medžiai. Šie puikūs, iškilūs gamtos paminklai duoda nemenką kultūrinę informaciją, tik ji arba perduodama vyresniųjų jaunesniesiems, arba pamirštama. Štai Mockupių kaime prie panovinio kelio, ant Mockupio kranto, yra kapinaitės, o už jų į rytus auga ažuolai, žymintys Ūsų sodybos vietą, prieškariniu joje veikusią pradžios mokyklą. Kiti medžiai išlikę nuo kelio tolėliau, ant lauko. Ten – buvusi Dumčynė. Į didelę Dumčių sodybą Mockupių kaimo mokykla buvo perkelta po Antrojo pasaulinio karo, kai, frontui traukiantis, Ūsynė sudegė.⁶

⁶ Kasparaitis J. Mockupių kaime, *Sintautų kalendorius*, 2003.

*Panovinis kelias ir buvusios Ūsų sodybos medžiai Mockupių kaime. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

*Čia veikusios pradžios mokyklos mokiniai. Viduryje – mokytojas Jurgis Kebleris. Apie 1934 m.
Iš J. Kasparaičio albumo*

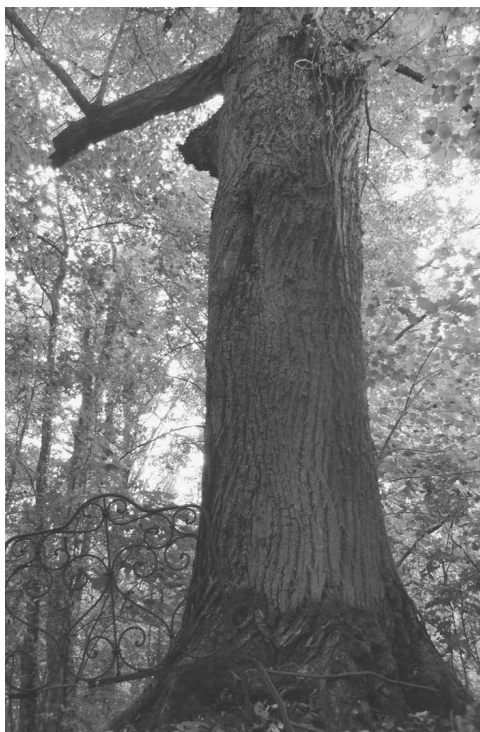
*Pro šituos prie
Dunčių kiemo vartų
augusius ažuolus
aplinkinių kaimų
vaikai rinkdavosi
į pamokas. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

*Čia veikusios
Mockupių k. pradinės
mokyklos mokiniai
ir mokytoja Ona
Steiblienė. 1955 m.
gegužės 24 d.
Iš J. Kasparaičio
albumo*

Tarp tokių medžių nemažai yra tokių, kurie nusipelno būti saugomi jau vien dėl savo amžiaus, nes miškų stokojančiame Suvalkijos agrariniame kraštovaizdyje jie yra neabejotinos gamtos vertybės ir ateityje netgi galėtų būti skelbiami gamtos paminklais.

Pavasari, rudenį senosios panovių kaimavietės lengvai atsekamos ir pagal laukų arimuose atsiverčiančius artefaktus. Žemė saugo viską, ką žmonės kadaise pametė ar išmetė kaip nereikalinga – puodų šukes, netinkamus rakandus ir aibę kitų buvusios buities niekučių. Tai lyg archeologinės radimvietės, bet tokiomis dar nelaikomos, netyrinėjamos dėl santykinai neseno jų amžiaus. Kai matai šukėmis nuklotą Voverių senųjų sodybų lauką, kyla mintis, kad čia gyveno puodžiai, kurie buvo darbštūs lyg voverės – žiedė puodą po puodo, nenusisėkusius sukuldavo ir žiesdavo naujus. Net atsitiktiniai radiniai rodo, kad senieji panovių zanavykai gyveno pasiturinčiai. Kada nors ateityje tos vietos bus įdomios tyrinėtojams, mėginsiantiems sužinoti apie čia vykusį gyvenimą.

Liepa prie Augustaitynės kelvietos Voverių kaime. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Keliauninkai prie Demšių ažuolo. 2012 m. U. Andriulaitytės nuotr.

Abudu krantus nuo seno jungė brastos. Tai liudija iki šių dienų ties jomis krantuose išlikusios kelvių žymės. Brastos gyvavo ilgai – nuo pat krašto apgyvenimo pradžios ir dar kurį laiką tiltams atsiradus. Jomis važiuodavo, kad būtų arčiau ir greičiau, kad būtų pigiau ir nereiktų mokėti tilto mokesčio, kaip kadaise ties Rūgiais, kol toks buvo. Karo metais kėlėsi kariuomenių sunkioji technika, kaip ties Voverių kaimo Augustaityne, kur kelias išplatintas, kad galėtų važiuoti tankai. Kelvietos liudija ir paupiuose buvus gyvą gyvenimą.

Vyresnieji prisimena tą, jų jaunystės panovių gyvenimą, kai upė buvo apsupta žmonių. Bronė Kuraitytė-Špakauskienė iš Rygiškių jį yra taip aprašiusi:

*„Pro mūsų tėviškės laukus
Tyliai vingiuoja upė.
Vanduo jos gelsvas nesraunus
Keliauja į Šešupę.
Pakrantes puošia jai visas
Čiobreliai ir žoangučiai
O bangą drumsčia visada
Išdykėliai vaikučiai.
Marti atbėga tekina
Vandens šeimynai prausti.
Ateina burną praust sesuo,*

*Kai bernužėlio laukia.
Artojas eina atsigert,
Kai krantu vagą varo.
Pjovėjas mėšą ten paners,
Kai šilta pasidaro.
Mama ateina išsiplaut
Mažyčiui vystyklėlių,
Vaikai ateina pasigaut
Nevikrų šapalėlį.
Čia piemenaitė avelės
Atsigena kas rytą,*

Kelvieta per Novą ties Voverių k. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Rūgių k. brasta, šalia kurios dabar stovi tiltas. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Kelvieta ties Nopaičiu baigia sunykti. 2012 m. U. Andriulaitytės nuotr.

Čia vyrai girdo kumeles
Iš žagrės iškinkytas.
Ateina vakaras gražus,
Kai krinta šaltos rasos.
Per pievą eina mergina
Ją puošia gražios kasos.
Vaikinių atšneka būrys,
Visi linksmai kvatoja.
Ant kalno dega žiburys
Ir muzikantai groja.
Pro mūsų tėviškės laukus
Tyliai vingiuoja upė
Vanduo jos gelsvas nesraunus
Keliauja į Šešupę.⁷

Čia, matyt, verta dar kartą paminėti visus, esančius ir buvusius Novos kaimus. Tolimiausi lankomi kaimynai Griškabūdžio pusėje kairiajame krante – Rėgiškiai, kuriuos paminės visi,

Nova. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Bliūkiškių kaimas. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

⁷ Kuraitytė-Špakauskienė B. Spėkit, koks vardas upės tos..., *Sintautų kalendorius*, 2008, p. 46–47.

*Bukšnių kaimas. Šalia namo – vienas seniausių apylinkėje juodalksnių. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

užaugę prie Novos, nes juose ir J. Jablonskis su A. Tatare palei Novą augo. Arčiau – Galiniai, Mureikai, Mickai, Žėgliai, Murinai, Urbantai, Bliūkiškiai, Kutaĩ, Gustainiškiai, Kasikėnai. Dešiniajame krante, rytuos, išblaškyti Rōgupiai, Verpikai, Skrėnupiai, Šurpauliai, esantys Rūgiai, išvaikyti Mōckupiai, dar vis esantys Voveriai, Kirmiškiai, Klepai, Bukšniai, Vaišvilaĩ. Ir jau pačiose žiotyse, todėl labiau į Šešupę nei kad į Novą žiūrintys Žaltynai su Panóviais. Ir kiekvienas jų turi savo istorijas, jei tik yra norinčiųjų jas žinoti...

Paminėta tik maža dalelė to, ką randame ir išgirstame keliaudami su senaisiais Novos pakrantėse augusiais žmonėmis; ten dar žymūs karo randai – apkasų liekanos, laiką nugalėti mėginantys paminklai ir atminties medžiai, dar daug, daug istorijų apie įvykius ir žmones. Matydamas šią gražią natūralią ir atsigaunančią gamtą bežadėse agrarinio kraštovaizdžio teritorijose, supranti, kad saugoti krašto gamtą, kraštovaizdį, atmintį privalu ir būtina nuolat. Kiekvienas šiandien išsaugotas brandesnis medis, plynai neiškirstas miškelis ateityje taps didelėmis gamtos, kultūros vertybėmis, kuriomis džiaugsis ir didžiuosis ateities kartos.

Sintautų ir Totorviečių tvenkiniai

Raimondas Daniliauskas

Į Peñtą, didžiausią Nóvos intaką, vinguriuojančią link Totórviečių kaimo, suteka Sintautų Pentós, Starkų Pentós ir Gaisrių Pentós vandenys. Nedaug dabar berasime nedidelių natūralių upelių, kurių vaga nebūtų sureguliuota, paversta melioracijos kanalais. Du vingiuoti Novos intakai, pro Gaisrių ir Starkų kaimus pratekantys vingiuoti upeliai, liaudiškai vadinami Gaisrinė Pentà ir Starkų Pentà, tekėjo pievų žemumomis, pavasario ir liūčių metu plačiai ištvindavo. Tai trukdė intensyviai žemės ūkio gamybai. Buvo nuspręsta įrengti Sintautų ir Totorviečių tvenkinius. Taip buvo pertvarkytos ir Pentos. Tvenkinys – tai dirbtinis vandens telkinys, susidaręs užtvankus upelį. Užtvankomis sureguliuojamas vandens lygis, įrengiama rekreacinė zona, pakeičiamas kraštovaizdis. 1982 m. prasidėjo Totorviečių užtvankos darbai. 1984 m. parengus projektą, Sintautų kolūkyje prasidėjo Sintautų tvenkinio įrengimo darbai. Tuomet kolūkio valdybos pirmininku dirbo Vincas Jančaitis.

Numatytose tvenkinio vietose Pentų pakrantėse buvo išpjauti medžiai – juodalksniai, stori beržai ir visokie krūmai. Kazys Dumčius prisimena, kad daugelis sintautiečių tuomet prisigamino gerų malkų. Dabar tik keletas to laiko storų beržų išliko. Pirmutiniai darbai prasidėjo rengiant užtvankos pylimą, įruošiant vandens pratekėjimo šachtą. Darbus atliko kauniečiai melioratoriai statybininkai. Įrengdami tvenkinius, jie iškasė daug žemių, kurias sintautiškiei ir aplinkinių kaimų gyventojai vežėsi į namus, kad pakeltų žemės gruntą nuosavuose sklypuose. Likusias žemes išstumdė į šonus. Pentos upeliais sureguliuotais melioracijos kanalais vanduo suteka į Sintautų tvenkinį, perteklinis vanduo žiemą, pavasarį ar lietingą rudeni, pratekėdamas pro užtvanką, nugarma į Totorviečių tvenkinį. Sintautų tvenkinio plotas – 43,7 ha, ilgis nuo Gaisrių tilto iki užtvankos – apie 3 km, ilgis nuo Starkų tilto iki užtvankos – apie 1,2 km, didžiausias plotis – 200 m, didžiausias gylis – 7 m. Totorviečių tvenkinys kiek didesnis, jo plotas – 55,2 ha, ilgis nuo Santakų tilto iki Totorviečių – 5 km, didžiausias plotis prie Totorviečių – 220 m. Sintautų tvenkinio krantai seklūs, o Totorviečių krantų pietinė pusė vietomis yra gana stati. Abiejų tvenkinių nuomininkas – Medžiotojų ir žvejų draugijos Šakių skyrius. Abu tvenkiniai išnuomoti mėgėjiškai žūklei.

Tvenkinius maitina paviršinio nuotėkio vandenys ir krituliai. Vandens apytaka juose nėra didelė. Ji pasireiškia pavasariais sniego ir ledo tirpimo metu ir esant dideliems kritulių kiekiams. Vandens lygį reguliuoja įrengtos užtvankos šachtos. Storiausias ledas, susidaręs vasario mėnesį, balandžio viduryje ištirpsta. Vandens srovė būna silpna arba jos nėra. Plaukiant valtimi, tenka daug mojuoti irklais. Pakrantėse nemažai prikritę augančių medžių šakų. Išvirtusių medžių pakrantėse ar gulinčių vandenyje – nėra. Tačiau bebrai dirba savo darbą, nuversdami medžius, ypač Totorviečių tvenkinyje, Santakų kaimo ribose.

2008 m. rugsėjo 30 d. buvo parengtas Šakių rajono Kudirkos Naumiesčio seniūnijos Totorviečių tvenkinio ant Pentos upės užtvankos ir potvynių pralaidos remonto techninis darbo projektas.

Sintautų tvenkinio žemėlapis schema. Ištrauka iš 2007 m. žemėtvarkos plano. R. Daniliausko asm. archyvas. Schemos numeracija: 1 – užtvanka; 2 – paplūdimys, poilsio aikštelė; 3 – gyvenama sodyba ir tiltas per Pentą; 4 – gyvenama sodyba; 5 – Gaisrių tiltas; 6 – naujai statoma sodyba, buvę fermų pastatai; 7 – vandentiekio bokštas; 8 – gyvenama sodyba; 9 – gyvenama sodyba; 10 – gyvenama sodyba; 11 – aukštos įtampos elektros linija, einanti per tvenkinį

Kelias pro Sintautų tvenkinį. 2013 m. I. Daniliauskaitės nuotr.

2011 m. gegužės 17 d. prasidėjo ir iki rugsėjo mėn. tęsėsi Totorviečių tvenkinio užtvankos rekonstrukcijos darbų projektas. Marijampolės aplinkos apsaugos departamentas išdavė leidimą nuleisti vandenį tvenkinyje, siekiant pažeminti jo lygį. Vandens lygis tvenkinyje buvo mažinamas po 20 cm, kad žuvis spėtų išplaukti iš rietuvių arčiau Totorviečių, nes tik čia dar buvo palikta vandens. Projekto metu

Bebrų „nuleisti“ medžiai Totorviečių tvenkinyje. 2012 m. I. Daniliauskaitės nuotr.

buvo sutvirtintas aukštutinis užtvankos šlaitas, suremontuotas šachtos giluminis uždoris, žemutiniame šlaite įrengtas melioracinis drenažas. Nuleidus vandenį, atsirado galimybė patyrinėti tvenkinio dugną, pamatyti „dykumą“. Tenka pripažinti, kad jei dėl kažkokių gamtos kataklizmų savaime išdžiūtų vandenys, vaizdas būtų niūrus. Tokį pirmąjį išpūdį paliko matytas vaizdas. Dugnas pilnas dumblo, vietomis nusėdę stikliniai tušti buteliai, sudūlėjusios senos medžių šakos ir daugybė geldučių. Neįtikėtina, kad jų čia tiek daug, ne tik mažų, bet ir išpūdingo dydžio.

Santakų kaimo ribose, netoli nuo ant šlaito esančių kapinaičių, tvenkinio dugne buvo matomi gerai įrengti bebrų namai. Tai įvairaus ilgio ir pločio pylimai, skirtingame aukštyje išsidėstę į šlaitą įeinantys urvai. Šioje vietoje stačiausias Totorviečių tvenkinio šlaitas, netoliese įteka vanduo iš melioracijos kanalo. Greta šių vietų dar buvo išlikę dugne palikti dviejų medžių kelmai. Nežinia, kodėl kasant tvenkinį jie buvo palikti. Plaukiojant valtimis, jų nesimato. Tie kelmai – tai savotiški spąstai. Teko matyti į juos įsisegusių įvairaus laiko žvejoti tinkamų kablukų ir blizgių, tinklų skiaučių.

Sintautų ir Totorviečių tvenkiniai išsamiai nėra tirti. Nėra moksliskai aprašyti juose gyvenantys įvairūs vandens organizmai, augalai, žuvys, paukščiai, jau nekalbant apie dumblisius ir bakterijas.

Dažnai sakoma: „švarus vanduo“, „užterštas vanduo“. Tačiau net ir skaidriausias vanduo gali būti visiškai be gyvybės. Norėdami žinoti tvenkinių sanitarinę būklę, aplinkosaugininkai ima vandens mėginius ir įvertina jo kokybės rodiklius.

Štai, pavyzdžiui, ištirpusio deguonies kiekis 2006 m. vasario mėnesį Sintautų tvenkinyje buvo 0,3 mg/l, Totorviečių tvenkinyje – 0,6 mg/l. Deguonis reikalingas daugeliui vandens gyvūnų. Kuo jo daugiau, tuo tvenkinio būklė geresnė.

2008 m. fitoplanktono vidutiniai duomenys buvo šie: rūšių skaičius – 20,25 vnt., gausumas – 1,1002 tūkst. vnt./ml, biomasė – 11,4950 mg/l.

Vidutiniai hidrocheminiai duomenys Totorviečių tvenkinio paviršiniame vandenyje 2008 m., esant 15,28 °C vandens temperatūrai: skaidrumas – 1,93 m, spalva – 0,68 m (-1), skendinčios medžiagos – 4,15 mg/l, pH – 8,11, deguonis – 6,85 mgO₂/l, prisotinimas deguonimi – 66,99 %, BDS7 – 4,53 mgO₂/l, 0,140 mgN/l, NO₂-N – 0,018 mgN/l, NO₃-N – 0,845 mgN/l, mineralinis azotas – 1,003 mg/l, bendras azoto kiekis – 1,900 mg/l, PO₄-P – 0,035 mgP/l, bendras fosforo kiekis – 0,093 mg/l, savitas elektrolaidumas – 672 μS/cm, šarmingumas – 4,95 mgekv/l, chlorofilas a – 25,75 μS/cm, kalcis – 66 mg/l, silicis – 2,38 mg/l.¹

Geldutė. 2011 m. R. Daniliausko nuotr.

Totorviečių tvenkinio dugnas nuleidus vandenį. 2011 m. liepos 16 d. R. Daniliausko nuotr.

¹ http://vanduo.gamta.lt/files/ezeru_vidutiniai_hidrocheminiai_duomenys_2008.xls

Valtis Sintautų tvenkinyje (Gaisrių kaimo ribose). 2012 m. R. Daniliausko nuotr.

Pavasario polydis prie Sintautų tvenkinio. 2012 m. R. Daniliausko nuotr.

Sintautų tvenkinio vandens nuleidimo šachta žiemą. 2013 m. I. Daniliauskaitės nuotr.

Mėginius paėmė Marijampolės aplinkos apsaugos departamento specialistai. Įvertinus tirtus rodiklius, galima spręsti apie vandens būklę. Vanduo Totorviečių tvenkinyje drumstas, todėl geriau sugeria saulės spindulius ir sušyla, tačiau šilto vandenyje mažėja ištirpusio deguonies kiekis. Bet į drumstą vandenį mažiau patenka šviesos. Nitritai (NO_3) į tvenkinį gali pakliūti su nutekamaisiais vandenimis. Nesaikingai tręšiant dirvą, nitratų koncentracijos padidėjimą vandenyje gali sąlygoti ir išplautos azotinės trąšos. Amonio jonai (NH_4) į vandenį patenka skaidantis žuvusiems augalams. Fosfatai (PO_4) į vandenį patenka su nuotekomis, kuriose yra skalbimo priemonių, maisto atliekų, trąšų, išmatų likučių. Fosforas taip pat skatina vandens augalų augimą. Mokslininkai teigia, kad vandens nemažėja, keičiasi tik jo kokybė, jis vis labiau užteršiamas. Tad norint žinoti, kaip keičiasi vandens parametrai, ir yra daromi vandens tyrimai.

Sintautų tvenkinio pakrantės visada sulaukia gamtos mylėtojų. Čia renkasi ne tik žvejai, bet ir įvairių pramogų ištroškę gamtos mylėtojai. Jaunimui – tai atoki vieta nuo tėvų, prieglobstis nuo supančio šurmulio. Kartais po tokių „pasilinksminimų“ lieka krūvos šiukšlių, šukių ir įvairių „meilės“ atributų. Aiškiai matyti, kad ne visi išmokę gerbti kitų darbą, tausoti gamtą. Pakrantės daugiausia sukvečia linksmybių mėgėjus. Vasaros metu sintautiečiai ir iš kitų vietovių atvykę gyventojai mėgaujasi vandens malonumais. Jaunimo mėgstamiausia maudynių vieta prie užtvankos, nes čia giliau ir yra metalinė šachtos konstrukcija, nuo kurios sėkmingai nardoma. Būta ir nelaimingų atsitikimų. 2008 m. vasario 3 d. Sintautų tvenkinyje (Gaisrių kaimo ribose) nuskendo du šakiečiai – tėvas ir sūnus. Jie plaukė gumine valtimi, žvejojo. Tą rytą tvenkinio vanduo nebuvo užšalęs, vietomis besiformuojantis ledas buvo aštrus kaip stiklas. Apvirtus valčiai netoli kranto, abu žuvo.

Medžiotojų ir žvejų būrelio nariai kartu su seniūnijos darbuotojais kiekvienais metais organizuoja talką šiukšlėms surinkti Sintautų ir Totorviečių tvenkinių pakrantėse. 2009 m. rugsėjo 28 d., pjaunant Sintautų tvenkinio pakrantėse apžėlusius krūmokšnius, „laimė“ nusišypsojo Edmundui Čeplevičiui. Jo akis atsitiktinai užkliuvo už vieno kelmo dešimties baravykų šeimynėlės.

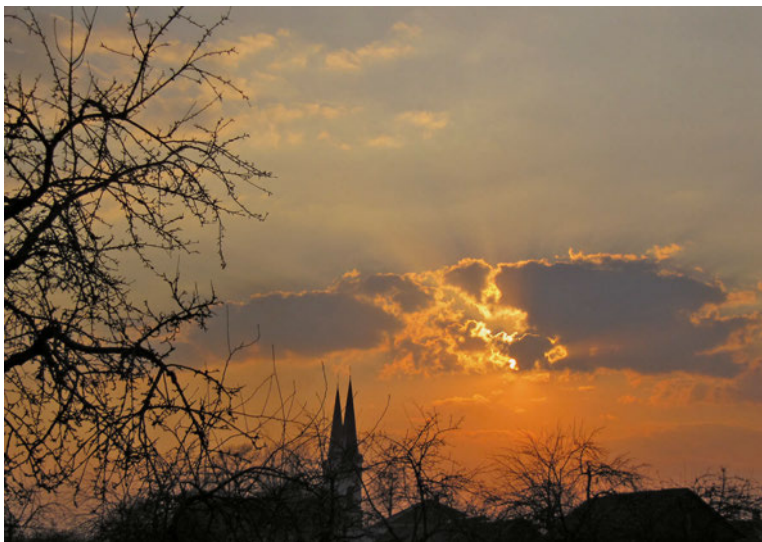
Sintautų apylinkių gamta

Sudarė Vida Girininkienė, Raimondas Daniliauskas

*Sintautai iš paukščio skrydžio.
2009 m. V. K. Duobos nuotr.*

*Vakarėjant.
2005 m. V. Lukštaitės nuotr.*

Novos hidrografinis draustinis

Senasis tiltas per Novą

*Į Sintautus.
2012 m. Jono Kliučiaus nuotraukos*

Kelias į Zyplius

*Veršių kaimo vieškelis.
2012 m. J. Kliučiaus nuotraukos*

*Justino Kasparaičio
sodyba Voverių kaime*

*J. Kasparaičio
sodybos kampelis*

*Filomena Kavoliūtė
ir J. Kasparaitis.
2012 m. J. Kliučiaus
nuotraukos*

*Vytauto ir Nijolės
Kamaičių sodyba*

*Sodybos kampelis.
2012 m.
B. Karpavičienės
nuotraukos*

*Vida Stankevičienė
savo sodyboje. 2012 m.
R. Daniliausko nuotr.*

*Rita Maskeliūnienė
savo sodyboje. 2011 m.
G. Jokūbaičio nuotr.*

*Sintautų gražiausios sodybos šeimininkai
Algis ir Joana Šuopiai su dukra Jūrate*

*Algio ir Joanos Šuopių spdybos kampelis.
2012 m. R. Daniliausko nuotraukos*

*Kelias į poeto
Prano Vaičiūčio
sodybą ir sodybos
kampeliai. 2010 m.
R. Vaičiūtytės
nuotraukos*

*P. Vaičičio sodybos kampelis ir jo sodintas ažuolas.
2012 m. R. Vaičiaitės nuotraukos*

*Šij' pavasarį derlingą
Aržuolaitį sodinau
Ir sau vienas, nelaimingas,
Tokią dainą dainavau:
„Aukie, aržuole, šakokie.
Aukie ik pačių dausų,
Mūs anūkams pasakokie
Apie vargą bočių jų.
Ir už šimto kokio metų
Pasakykie mūs vaikams,
Kad mes, vargą vargt pripratę,
Jau pasidavėm vargams.
Užniūniuok jiems dainą liūdną,
Kaip per tave vėjas pūs,
Apie protėvius, jų būdą,
Apie kančią, vargą mūs.
Kaip skaudus dėl tavęs kirvis,
Ką tav' kirs vaikų vaikai, –
Taip dėl mūs yr skaudžios virvės,
Ką surišo mus vargai.“*

Pranas Vaičaitis, 1897 m.

*Buvęs Orento (Didžiojo) namas
Menkinių kaime. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotraukos*

*Stepulaičių sodyba
Leopolės viensėdyje.
2012 m.
J. Kliučiaus nuotr.*

*Šieno rinktuvinė
prikaba Voverių
kaime. 2012 m.
G. Jokubaičio nuotr.*

*Novos ištakos.
2012 m.
J. Kliučiaus nuotr.*

Nova Voverių kaime

*Buvusios Onos ir Pijaus Ūsų
sodybos liekanos Voverių kaime.
2012 m. J. Kliučiaus nuotraukos*

*Antano Stepulaičio Lietuvos sunkiųjų arklių veislės banda Sintautuose. 2010 m.
A. Stepulaičio nuotraukos*

*Raimondo Daniliausko Romanovų veislės
avių banda Sintautuose*

*Dama tarp dviejų kavalierių.
J. Bacevičiaus stručiai Užkertulių kaime.
2013 m. I. Daniliauskaitės nuotraukos*

„Namo“ statyboje.

2010 m. V. K. Duobos nuotr.

*Bet man ne vis taip pat, ar peikia,
 Ar mane laimina visi,
 Ar mane giria, arba keikia
 Vaikai tėvynės parinkti.
 Man darbo duokit – dirbti noriu,
 O ne „man vis taip pat“ dainuot,
 Nors sunkų darbą, bet tik dorų,
 Kurs naudą Lietuvai gal duot.
 Tą darbą duokit, kurs ramina.
 Kurs, širdžiai alpstant nuo vargų,
 Nešioja peną ir maitina
 Kaip grįžtės saulės spindulių;
 Tą darbą geisčiau dirbt tėvynei,
 Kad ir nuėjus į kapus:
 Tad kožno lietuvio krūtinėj
 Palikčiau nors dėkos žodžius.*

Pranas Vaičaitis, 1901 m.

Rudens kamuoliai

*Linai. 2012 m.
R. Daniliausko
nuotraukos*

*Rapsų laukai prie Sintautų (viršuje)
ir prie Suodžių koplyčios (apačioje).
2012 m. J. Kliučiaus nuotraukos*

*Beržas prie Sintautų
kaimo*

Prieš lietų

*Artimi ir tolimi
kaimynai. 2010 m.
Kęstučio Turevičiaus
nuotraukos*

*Buvusi Augustaitynė, dabar –
Onos ir Zigmo Balkojų sodyba
Voverių kaime.
2011 m. R. Daniliausko nuotr.*

*Didžiausias Sintautų seniūnijoje
akmuo Suodžių kaime. 2013 m.
I. Daniliauskaitės nuotr.*

Novos bebrų kolonijos darbai nuo medžių kirtimo iki užtoankų pastatymo. 2011 m. spalio. V. Girdausko nuotraukos

Lygumos rūke

Ties Klepais

*Ir kas gali manęs
nepamatyti. 2012 m.
F. Kavoliutės
nuotraukos*

*Paprastoji lūgnė
Sintautų tvenkinyje*

*Didysis kukurduelkis,
užaugęs Sintautų
tvenkinio pakrantėse*

*Edmundo
Čeplevičiaus rasti
baravykai prie
Sintautų tvenkinio.
2012 m.
R. Daniliausko
nuotraukos*

*Daugiakamienė liepa Santakų kaime prie Sintautų tvenkinio.
2012 m. J. Kliučiaus nuotr.*

XCIII

*Norėjau aš deimanto grūdus pagriebti
Nuo žemės, o paėmiau rasą tiktai,
Norėjau aš laimę ant svieto pasiekti,
O teko man usnys ir dagių pluoštai.
Norėjau prikalbinti prie darbo doringo,
Prie darbo svarbiausio žmonių kuo daugiau,
Norėjau išstarti jiems žodį širdingą,
Bet širdis atšalusias, ledą radau.
O visgi šiandieną dar mislys man mena,
Kad svieto žmonelių širdies viduryj
Gražiausi jausmai, supratimai gyvena,
Kaip brangūs žemčiūgai giliam vandenyj.*

Pranas Vaičaitis, 1900 m.

Augmenija

Augmenijos, žuvų rūšių, paukščių įvairove abu tvenkiniai panašūs. Šiame straipsnyje plačiau analizuojamas Sintautų tvenkinys. Jame vasaros metu ypač daug įvairių smulkių augalų – fitoplanktono. Tai įvairūs dumbliai, kurie čia plačiau netyrinėjami. Vandens augalų svarba įvairiapusė. Jie pagausina vandenį deguonimi, sugeria anglies dioksidą, valo užterštus vandenius. Tačiau vandens augalai daro ir neigiamą poveikį. Jais užželia vandens telkiniai, nes pūdami jie vartoja daug deguonies, kurio, labiausiai žiemą, pristinga vandens gyvūnams. Kritinė deguonies riba žuvims yra 3 mg/l vandens.

Kaip išsidėsčiusi tvenkinio augmenija? Einant nuo kranto pakraščio gilyn, išsiskiria keletas augalų juostų. Pakraštyje auga įvairių sekliųjų vandens augalų, nendrių, meldų juosta. Po to juosta lūgnių ir plačialapių plūdžių. Dar gilau po vandeniu panirusi kitų augalų įvairovė. Tvenkinio dugne gyvena moliuskai, įvairios kirmėlės, vabzdžių lervos, žuvis. Plūdžių ir lūgnių sąžalynai vietomis labai tankūs, juose gyvena žuvų mailius. Sąžalynuose neršia žuvis. Kuo sąžalynų daugiau, tuo greičiau ta vieta virsta pelke. Tai pastebima ties Gaisrių tiltu rytinėje tvenkinio pusėje, abipus Starkų tilto. Šie augalai turi daug masės vegetacijos laiku, o ši šaltuoju metu pūva, taip teršdama vandenį. Tankiausi nendrių sąžalynai susiformavę ten, kur iš kanalų įteka vanduo. Gaisrių ir Starkų kaime, ten, kur tvenkinio pradžia, jau vyksta ryškus pelkėjimo procesas. Daugiau yra blizgančiųjų ir plūduriuojančiųjų plūdžių. Šie augalai auga po vandeniu, jų trumpi lapkočiai, iš vandens išlindęs žiedynas – varpa. Tvenkinio pakraščiuose vietomis auga ir vandeninės mėtos.

Tvenkinių dugnai gausiai prižėlę vandens augalų. Paminėsime daugiausia čia augančius.

Paprastoji lūgnė. Auga grupėmis. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Žiedai geltoni, iškilę virš vandens, lapai – plaukiojantys, dideli, ovalūs. Vaistinga žaliava – šakniastiebiai. Vartojama kaip kontracetinė priemonė ir odos grybelinės ligoms gydyti.

Kanadinė elodėja. Daugiametis vandens augalas. Jo lapai tamsiai žali, siūliški. Augalas ilgas, gali siekti iki dviejų metrų ilgio. Žydi birželio–rugpjūčio mėnesiais.

Varpotoji plunksnalapė. Iš vandens kyšo tarsi varpos žiedynai. Stiebas 10–150 cm ilgio, plūduriuojantis, dažniausiai šakotas, su daugybe smulkiai plunksniškai susiskaidžiusių plonų pailgų lapelių, kurie yra krūvoje, tarsi pundeliai.

Alijošinis aštrys. Auga stovinčiuose, lėtai tekančiuose vandenyse, tvenkiniuose. Skiriamasis bruožas – kardo tipo lapai. Žydi baltai.

Plūduriuojantysis vandenplūkis. Lapai ovaliniai. Žydi birželio–rugpjūčio mėnesiais baltais žiedais, plūduriuojančiais vandens paviršiuje.

Paprastoji nendrė. 100–400 cm aukščio augalas. Auga krantuose, pelkėse, pakelių grioviuose.

Ežerinis meldas. Lietuvoje labai dažnas, gilesnėse vietose augantis, tankius sąžalynus sudarantis augalas. Turi tiesius, storus, pailgus stiebus, kurių viršuje išauga varputės.

Plačialapis švendras. 1,5–3 m aukščio augalas. Auga paežerėse, užpelkėjusiose, dažnai užliejamose vietose. Lapai 2–4 cm pločio. Vasaros pabaigoje stiebo viršūnėje suformuoja rudą burbuolę. Lietuvoje sutinkama ir kita šios genties rūšis – siauralapis švendras.

Paprastoji nertis. 40–200 cm ilgio augalas. Auga stovinčiuose ir lėtai tekančiuose vandenyse. Viršutinėje stiebo dalyje gausiai šakotas. Lapai dvišakai šakoti, tamsiai žali, siūliški. Žydi liepos mėnesį.

Balinis ajeras, liaudiškai vadinamos torkomis. Daugiametis, žolinis, maloniai kvėpiantis augalas. Auga ežerų, upių, tvenkinių pakrantėse, drėgnose pievose. Lapai ilgi, kalavijiški, bekočiai, blizgantys, dažniausiai banguotais kraštais. Žydi birželio–liepos mėnesiais.

Balinis asiūklis. Iki 10 cm aukščio augalas. Auga upių, ežerų, balų, griovių pakraščiuose, pakrantėse. Stiebas lygus, žalias su mažai iškilusiomis briaunelėmis. Stiebo makštys glaudžiai apkabina stiebą.

Vandens augalai valo vandenį, taip didindami deguonies kiekį, iš neorganinių medžiagų pagamina organines. Nors ir didėja vandens telkinių rekreacinė reikšmė, žmonės poilsiauja prie vandens, tačiau tvenkinių valymas brangiai kainuoja. Vykstant sudėtingiems biocheminiams procesams, tvenkinių dugne yra pastebimas dujų išsiskyrimas, burbulų pakilimas nuo dugno. Tai gali būti metanas, anglies dioksidas ir vandenilis. Tai ypač matosi vasaros pabaigoje ar rudens pradžioje. Daugelis sako „žydi vanduo“. Bet juk vanduo žydi dėl suaktyvėjusio melsvadumблиų dauginimosi, esant palankioms aplinkos sąlygoms ir dideliame fosforo ir azoto junginių kiekiui. Pesticidai, trąšos, naudojamos žemės ūkio augalams, kanalais per melioracijos sistemas išplaunama į vandenį, dalis jų nusėda ir ant tvenkinių dugno. Koks poveikis ir koks patenkamas kiekis – nenustatyta.

Gyvūnija

Dugne yra labai daug geldučių (dvigeldžių moliuskų). Jų ypač daug Totorviečių tvenkinyje. Tai nejudrios dvipusės kriauklės. Jos maitinasi smulkiais vandens augalais, organinės medžiagos liekanomis. Kriauklės filtruoja vandenį, gyvena ten, kur yra daug vandenyje ištirpusio deguonies. Jomis minta žuvis. Labiau paplitusi didžioji bedantė. Gyvena varlės, iš jų paminėtina didžioji kūdrinukė. Pakrantėse vinguriuoja plokščioji moliuskinė dėlė. Viksvynuose ir švendrynuose gyvena didelis voras – juostuotasis plūdvoris.

Plaukiodamas valtimi, gali pamatyti geltonkraštę dusią. Dusios turi ilgas užpakalines kojas. Tai tamsūs vabalai, jų šonuose geltonas apvadas. Ant patelės nugaros ryškios išilginės vagos. Dusios minta žuvų mailiumi, buožgalviais, vabzdžiais. Įdomiai kvėpuoja po vandeniu: oro paimti iškyla į paviršių, po to staigiai neria žemyn. Stebint po vandeniu ant augalo kabančią dusią, matosi oro burbuliukas prie kūno ir antsparnio, tai tarsi savotiškas „oro balionas“. Kai jos orą išnaudoja, „balionas“ subliūkšta, dusia vėl kyla į paviršių.

Iš vabzdžių labiausiai matomi tikrieji uodai, mašalai, sparvos, akliai, žirgeliai, tikrieji laumžirgiai, drugiai ir įvairios musės.

Paukščiai

Tvenkiniai gražiausi ir gyviausi pavasarį ir vasarą. Kadangi Sintautų tvenkinio pakrantėse auga nendrynai, lūgnės, ajerai, asiūkliai, švendrai, vasarą jis yra mėgstamas vandens paukščių. Čia yra keli tankūs vandens augalų sąžalynai. Įvairiose vietose matomi nedideli pulkeliai didžiųjų ančių, peri rudagalvės antys, plasnoja kryklių šeimynos, maitinasi rudagalviai kirai, sklando keletas, nežinia iš kur atklystančių, upinių žuvėdrų. Totorviečių tvenkinys labai mėgstamas pilkųjų gervių, tik nežinoma, ar čia jos peri. Surasime jų ir atokesnėse Sintautų tvenkinio vietose. Čia peri nebylės gulbės, vanaginių būrio paukščiai – nendrinės lingės, juodasis peslys. Skirtingai nei nendrinė lingė, juodasis peslys skrisdamas dažnai laiko gerokai sulenktus sparnus, kurių galuose išsiskiria ryškios pavienės plunksnos. Peri daug nendrinų vištelių, keletas laukių, virkauja perkūno oželis, lizdas suka nendrinukė, pastebima didžioji krakšlė, nendrinė starta. Nendryne, tarp kelių nendrių stiebų, gali surasti susuktą krakšlių lizdą. Aptinkama ančių lizdų su 7–9 kiaušiniais. Labai gražūs išsiritę maži ančiukai. Nors visai mažučiai, bet gerai plaukia ir moka nardyti. Jie bijo žmogaus ar kokio kito gyvio, labai slepiasi ir nerodo jokie balso. Pakrantėje, švendryne, užliptum ant jų su koja, ir nepastebėtum. Vakaris arba ankstyvą rytą girdisi įvairiausių paukščių balsai.

Žuvys

Kokios žuvys gyvena mūsų tvenkiniuose? Kiekvienas žvejas paminėtų lydeką, ešerį, lyną, paprastąjį ir sidabrinį karosą, karpį, kuoją, na, ir raudę. Tačiau tvenkinio dugne yra pūgžlių, aukšlių, dyglių. Neplėšrios žuvys minta vandens augalais, įvairiais dumbliais, moliuskais, vabzdžių lervomis, dėlėmis. 2009 m. spalio 10 d. Šakių medžiotojų ir žvejų draugijos nariai kartu su Marijampolės regiono aplinkos apsaugos specialistais į Sintautų tvenkinį ėleido baltųjų amūrų, kurių bendras svoris siekė apie 130 kg. Buvo galvojama prileisti kitų žuvų, bet kadangi tvenkinys sparčiai apauga vandenine augmenija, nutarta išžuvinti amūrus. Amūrams išžuvinti leidimas buvo gautas iš Aplinkos ministerijos. 2010 m. spalio 8–11 d. Marijampolės RAAD GGAI (regiono aplinkos apsaugos departamento gyvosios gamtos apsaugos inspektorius) dalyvavo Sintautų ir Totorviečių tvenkiniuose išžuvinant metinius karosus: Totorviečių tvenkinyje – 10 100 vienetų, Sintautų tvenkinyje – 2 400 vienetų. Neseniai Totorviečių tvenkinyje buvo įveisti ir plačiakakčiai vėžiai, unguriai.

2012 m. rugpjūčio mėn. gauta žinia iš Žuvininkystės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos pribloškė ne tik Marijampolės aplinkos apsaugos Šakių skyriaus darbuotojus, bet nustebino ir senbuvius žvejus sintautiškius. Net minėtos įstaigos Šakių skyriaus vedėjas tikslinosi, ar tai tiesa. Vykdamt projektą „Parama europinių ungurių išteklių valdymo planui Lietuvoje įgyvendinti“ ir siekiant kuo plačiau paskleisti nykstančius ungurius, jų numatyta atvežti į Totorviečių ir Voverių tvenkinius. Šie tvenkiniai pasirinkti todėl, kad juose ant Pentos ir Jotijos upelių yra užtvankos. Manoma, kad šiuose vandens telkiniuose unguriukai užaugs, po to pro užtvankas Šešupe kelis tūkstančius kilometrų plauks į Atlanto vandenyne esančią Sargaso jūrą – neršti ties Bermudų trikampiu. Atlanto vandenyne sugauti

unguriukai, truputį žuvivaisos centruose paauginti, buvo atvežti iš Danijos. Ligi šiol niekam nebuvo pavykę jų dauginti dirbtiniu būdu: vandeniui reikia specifinių sąlygų, atitinkamo sūrumo, temperatūros, srovių, gylio ir t. t.

Ir iš tikrųjų, rugpjūčio 20 d. Žuvivaisos tarnybos Žuvivaisos skyriaus Trakų Vokės poskyrio vedėjas Jonas Pašukonis atvyko su dviem deguonies prisotintais maišais į Šakių rajoną. 1 400 vienetų sprindžio didumo unguriukų įleista į Totorviečių ir 1 200 vienetų – į Voverių tvenkinius. Vieno jauno unguriuko svoris – 2,5 gramai. Darbas buvo atliktas dalyvaujant Aplinkos apsaugos tarnybos specialistams. Taip Lietuvoje planuojama ungurius išžuvinti į 111 ežerų ir tvenkinių.

Ungurio galva maža, akys nedidelės, išsidėsčiusios virš žiočių kampų, nugara tamsi, pilvas gelsvas ar baltas, kūnas iki 1,2 m ilgio, svoris 3,5–4,0 kg. Gyvena jis iki 25 metų amžiaus. Maitinasi nakties metu priekrantės zonoje, tačiau neatsisako maisto ir dieną. Minta vabzdžių lervomis, moliuskais, varlėmis, smulkiomis žuvelėmis ir kt. Labiausiai unguriai aktyvūs šiltuoju metų laiku.

Didžiausią neigiamą įtaką žuvims Sintautų tvenkinyje padarė nelegali žvejyba tinklais. Naktimis brakonieriai išnaikino didžiąsias žuvis. Sintautų ir Totorviečių tvenkiniuose sulaikyti brakonieriai, gaudę ne tik su tinklais, bet ir su kabliais. Sėdintys pasalose aplinkosaugininkai sulaiškė ne vieną tokį „didvyrį“ ir iš Sintautų krašto. Daugelis sučiuptųjų išsisukinėjo, tačiau, suradus neleistinus brakonieravimo įrankius, prisipažindavo.

Žvejai teigia, kad labai sumažėjo žuvų. Jų nebepagaunama tokių didelių kaip prieš 15–20 metų, o ir jų kiekis mažėja. Lydekos – nedidelės, ešeriai – maži, nors jų ir daug. 2006 m. pavasarį Sintautų ir Totorviečių tvenkinių pakrantėse buvo kraupus vaizdas. Po sunkios ir šaltos žiemos išgaišo daug žuvų. Šakių rajone labiausiai nukentėjo būtent mūsų tvenkiniai, kadangi jie niekada nevalyti ir kuo toliau, tuo labiau dumblėja. Tada pakrantėse buvo randami keptuvės dydžio, 10–15 kg svėrę karpiai. Tvenkiniuose nugaišo daug „metrinių“ lydekų. Kiek žuvo žuvų, niekas nesuskaičiavo, bet jų buvo labai daug. Visi mėgstantys žvejoti asmenys, o ir šiaip „navynininkai“, tuomet ant ledo matė iškabytas iš ekečių didžiules krūvas žuvų, o prie jų sklidančius gausius varnų būrius. Žvejai vaikščiojo pakrantėmis su kastuvais ir grėbliais. Traukė į krantą negyvas žuvis ir čia pat laidėjo. Stebėjosi tokiais žuvų dydžiais, nes retai kam tekdavo tokias gyvas pagauti. Ir, žinoma, liūdėjo...

Žuvų dusimas paaiškinamas taip: ledas apie 30–60 cm storio, ant viršaus 10–30 cm storio sniegas. Kai ledas skaidrus, nėra sniego, vyksta fotosintezė, gaminasi deguonis. Po storu sniegu vyksta puvimas, išsiskiria nuodingos metano dujos. Kaip pagerinama situacija? Sniegas su traktoriais stumdomas į šonus, kertama arba išpjauinama daug ekečių, vanduo siurbliais išsiurbiamas iš tvenkinio ir išpurškiamas ant ledo. Prisisotinęs deguonies, jis suteka atgal į tvenkinį. Sintautų žvejys Vytautas Unguvaitis panašiai darė ant Sintautų tvenkinio ledo. Nors tai labai gera priemonė, bet tam taip pat reikia pinigų. Ankstesnėmis šaltomis žiemomis žvejai iškirsdavo daug ekečių.

Sakoma, žvejyba turi būti malonumas. Užmetei meškere, mėgaujiesi gamta, kvėpuoji grynu oru, pramogauji. Kai paspaudžia šaltis, daugelis poledinės žūklės mėgėjų išsiruošia ant tvenkinių ledo. Aplinkos apsaugos agentūros inspektorai

taip pat nesnaudžia, tikrina, ar žvejojama leistiniais žvejojimo įrankiais, ar turimi tam leidimai. 2006 m. gegužės 13 d. Totorviečių tvenkinyje buvo surengtas spinningavimo čempionato „Ant bangos“ pirmasis etapas. Pradinis dalyvio mokestis buvo 10 litų, dalyvavo 25 žvejai. Pirmąją vietą užėmė žvejas, sugavęs didžiausią – 2,20 kg žuvis. Antrosios vietos laimėtojas sugavo dvi žuvis – 1,59 ir 0,85 kg. Laimė pagauti žuvis tada šypsojosi penkiems žvejams. 2009 m. gegužės 8 d. rytą šakietis Kęstutis Chokas Totorviečių tvenkinyje sugavo 12,3 kg vieno metro ilgio lydeką. Ją pagauti jam prireikė maždaug pusvalandžio. Lydeka buvo sugauta žvejojant skrituliais, ant kablio pakabinus mažą karosiuką. Pamatęs, kad skritulys apvirtęs, žvejis nuplaukė su valtimi jo apžiūrėti. Iškart pamanė, kad už kelmo užsikabino kablys, bet tai buvo didžiausias jo laimikis.

Yra pas mus žvejų, kurie įvairiu metų laiku traukia pažvejoti. Nors kartais ir nieko nepagauna, tačiau jiems – smagu. Patyrę sintautiškieji žvejai yra Juozas Unguvaitis, Česlovas Gudaitis, Zigmas Pikčilingis, Martišius, Vidas Sepetka, Deividas Ūsas ir kiti. Dažnai laimė nusišypso žvejojant tik iš valtės. Sintautų tvenkinio pakraščiuose, skirtingose vietose, 2012 m. buvo laikoma dešimt medinių valčių. Vienos – dvivietės, kitos – keturvietės. Buvęs žvejis Kęstutis Sepetka ne vieną valtį buvo pasigaminęs pats.

* * *

Galima būtų parašyti apysaką apie pavyduolio gulbino elgesį, jo skrydį virš vandens, gyvūnų skleidžiamus garsus, lydekų šokinėjimą, jauniklių žuvelių garsų čepsėjimą maitinantis, peslio kritimą į vandenį. Tačiau geriausia visa tai pamatyti ir išgirsti. Neabejotina, kad įrengti „ežerai“ reikalingi Sintautų kraštovaizdžiui.

Vaistiniai augalai greta mūsų

Birutė Karpavičienė

Nuo žilos senovės su savo kraštu buvome susiję viskuo, ką vartojome – oru, vandeniu, maistu, namais, rūbais ir vaistais. Tačiau kuo toliau, tuo labiau šie ryšiai silpnėja ir mes užmirštame tai, ką žinojo ir naudojo mūsų tėvai, seneliai ar proseneliai. Retas iš mūsų, žvalgydamasis po kiemą, patvorį, pievą ar mišką, pastebi ir atpažįsta augalus, stiprinančius sveikatą ir padedančius įveikti įvairias ligas. Todėl siūlau pasižvalgyti po Sintautų valsčių ir išsiaiškinti, kokie turtai išbarstyti aplinkui mus.

Vaistinių augalų galima rasti kiekviename žingsnyje. Tik peržengus namų slenkstį, mūsų taką nukloja plačialapio gysločio (*Plantago major*) lapai, *traukučiai*, arba *trauklapiais*, vadinami. Ne vienam vaikystėje trauklapiu, uždėtu ant sumuštos vietos, buvo malšinamas skausmas. Be plačialapio, kiekvienoje pievelėje ar ganykloje galima rasti siauralapį gyslotį (*Plantago lanceolata*), kurio ilgakočiais žiedynais vaikystėje žaisdavom „kirstuką“ – šmaukšt vienu stiebeliu per kitą ir žiūrim, kurio rankose ruda galvelė su baltų kuokelių šydu atsilaike – tas ir laimėjo. Daug rečiau galima rasti plaukuotąjį gyslotį (*Plantago media*), būdingą natūralioms ar pusiau natūralioms pievoms ir ganykloms, kurių Sintautų apylinkėse labai nedaug belikę. Visi gysločiai turi gleivių ir nedidelį kiekį antibiotikus panašių medžiagų, todėl iš jų lapų išvirta arbata tinka ne tik sausą kosulį, bronchitą gydyti, bet ir jautrų skrandį nuramina.

Kitas takų ir kelių palydovas yra paprastoji takažolė (*Polygonum aviculare*). Jos pažeme išsikerojusios tvirtos šakelės su smulkiomis lapukais ir mažais baltais ar rausvais žiedukais rečiau mindomus takus ar keliukus padengia ištisu kilimu. Dėl šlapimą varančio poveikio takažolės arbata vartojama pradinėse inkstų ir šlapimo pūslės akmenligės stadijose, be to, lengvina atsikosėjimą.

Prie takų ir kelių galima rasti nedidelį augaliuką – bevainikę ramunę (*Matricaria discoidea*), močiutės *šunremune* vadintą. Jos žalsvai geltoni žiedynai, nors ir neturintys baltų liežuviškų žiedų, kvėpia panašiai kaip vaistinė ramunė (*Matricaria recutita*) ir gali ją neblogai pakeisti. Kvapni bevainikės ramunės arbata veikia dezinfekuojančiai, todėl tinka skrandžio, žarnyno, dantenu, odos ar akių uždegimams slopinti.

Beveik kiekviename žingsnyje galima pastebėti paprastąją kiaulpienę (*Taraxacum officinale*), vadinamą *piene*, o kiaulpiene tarmiškai yra vadinama trapiasis šliaužiančiais šakniastiebiais plintanti dirvinė pienė (*Sonchus arvensis*). Todėl, renkant vaistinę žaliavą, nereikėtų šių dviejų rūšių supainioti. Paprastosios kiaulpienės šaknų arbata skatina tulžies ir skrandžio sulčių išsiskyrimą, gelbsti nuo inkstų ir tulžies akmenligės, saugo nuo sąnarių ligų.

Toli ieškoti nereikia ir vaistažolių karalienės – didžiosios dilgėlės (*Urtica dioica*). Pavasarį iš jaunų dilgėlių, prieš tai jas nuplikius verdančiu vandeniu, galima virti skanias sriubas ar salotas paįvairinti. Dilgėlėse esanti geležis lengvai įsisavinama žmogaus organizmo, todėl tokia sriuba puikiai tiks išblyškusiems, šaltos žiemos nukamuotiems asmenims. Dilgėlės gerai tinka sutrikusią medžiagų

apykaitą gydyti, organizmą valyti, o ant jų lapų užpiltas spiritas – neuralginams ir reumatiniams skausmams išoriškai gydyti. Panašų poveikį turi daug smulkesnė, tačiau gerokai piktesnė, jau retai kiemuose berandama gailioji dilgėlė (*Urtica urens*), *gudmotere* vadinta.

Derlinguose panamių pavėsiuose galima rasti didžiąją ugniažolę (*Chelidonium majus*), lengvai atpažįstamą iš oranžinių sulčių, kuriomis galima lengvai išnaikinti karpas, ypač skaudžiausias, kylančias ant padų. Pavėsius mėgsta ir šliaužiančioji tramažolė (*Glechoma hederacea*), *smirdelka* pravardžiuota. Plonais besidriekiančiais stiebais, apskritais dantytais lapais ir mėlynai violetiniais žiedukais, nors ir ne puikaus kvapo augalas tinka kvėpavimo takų ligoms gydyti. Greta tramažolės mėgsta augti paprastoji garšva (*Aegopodium podagraria*), tarmiškai – *garkšlai*. Ji savo ilgais baltais šakniastiebiais įkyriai skverbiasi į daržus ir gėlynus, todėl nėra nei laukiama, nei mėgstama. Tačiau anksti pavasarį garšvos niekinti nereikėtų – jos jaunais lapeliais galima pagardinti salotas ar sriubą.

Dar vienas piktžole vadinamas, bet sriubai puikiai tinkantis augalas yra baltoji balanda (*Chenopodium album*). Jaunas balandas sriuboms galima vartoti panašiai kaip burokėlių lapus. Jie ir yra gana artimi giminaičiai, tik nevienodai mėgstami. O jei į sriubą, be balandos, įdėsime ir vieną kitą daržę ar pievoje išaugusios valgomosios rūgštynės (*Rumex acetosa*) lapą – geras skonis garantuotas. Rūgštynės veši rūgščiuose dirvožemiuose, kuriuos pamėgęs ir dirvinis asiūklis (*Equisetum arvense*), kitaip *ožkabardžiu* vadinamas. Asiūklio žolės arbata skatina medžiagų apykaitą, tinka esant šlapimtakų uždegimams ar inkstų smėliui. Tas pačias ligas gydo ir paprastojo varpučio (*Elytrigia repens*) šakniastiebiai, kuriuos, kaip ir visas kitas po žeme išaugančias augalų dalis, reikia kasti vėlyvą rudenį ar ankstyvą pavasarį.

Ilgiau pasižvalgius po piktžolių pasaulį, galima rasti ne vieną naudingą augalą. Kai kurie iš jų tiesiog prašosi pastebimi, kimba prie praeivių, praeiti neduoda. Viena iš tokių kibintojų yra varnalėša, *godlapiu* vadinama. Lietuvoje auga keturios jų rūšys, iš kurių dažnesnės yra paprastoji (*Arctium tomentosum*) ir didžioji (*A. lappa*) varnalėšos. Jų šaknų nuoviras reguliuoja medžiagų apykaitą, geriamas sergant cukriniu diabetu ar šlapimo pūslės akmenlige, juo skalaujami silpni ir slenkantys plaukai.

Dar vienas įkyruolis kibikas yra triskiautis lakišius (*Bidens tripartita*), vadinamas *žydo utėlėmis* ir augantis šlapiose dirvose. Jo žolės nuoviras išoriškai naudojamas odos ligoms gydyti. Be lakišiaus, tam tinka ir skurdžiose, rūgščiose dirvose auganti dirvinė našlaitė (*Viola arvensis*), tarmiškai – *našlutė*, dėl mažo ūgio rečiau pastebima, tačiau lengvai atpažįstama iš mažų gelsvai baltų žiedelių formos, primenančios darželinės našlaitės žiedus.

Jei nueisime toliau nuo namų – į pašėšupius, panovius ar papenčius, rasime dar daugiau vertingų pagalbininkų įvairioms ligoms gydyti. Drėgnose pievose, upelių pakrantėse būreliais ar ištisais sąžalynais auga pelkinė vingiorykštė (*Filipendula ulmaria*), kurios smulkūs gelsvi, kvapnūs žiedeliai, susitelkę puriuose žiedynuose, yra puiki priemonė persišaldymo ligoms gydyti ir imunitetui stiprinti. Tiesa, dėl vingiorykštės, kaip ir dėl juodaugio šėivamedžio (*Sambucus nigra*), žiedų aromato nuomonės skiriasi – vieniems jis malonus, kitiems – ne. Šėivamedžio žiedeliai ne

tik panašūs į vingiorykštės, bet ir panašias ligas gydo. Tik susibūrę jie į plačias, lėkšteles primenančias kekes. Dėl neįprasto žiedų kvapo, o gal dėl kaimynų lenkų įtakos (lenkiškai *bez*) šėivamedžiai vadinami *bezdaais*. Šie platūs krūmai buvo sodinami prie tvartų ir fermų, manant, kad kvapas atbaido muses. Lietuvišką vardą augalas gavo dėl purios vienmečių ūglių šerdies, kurią išstūmus iš šakelių audėjoms buvo lengva šėivas pasigaminti. Ten, kur šėivamedžių nebuvo, šėivoms puikiausiai tikdavo ir stambesnės paprastosios avietės (*Rubus idaeus*) šakelės. Tiesa, avietės šakelės ne tik šėivoms naudojamos – iš jų išvirta rausvos spalvos arbata tinka karščiavimui mažinti. Žinoma, tam geriau būtų naudoti lapus su uogomis, tik reikia neužmiršti jų vasarą prisirinkti.

Paupių pievose purius, pavienius žiedynus, lyg gelsvus debesėlius virš visų žolynų iškėlęs siauralapis vingiris (*Thalictrum lucidum*), kuri močiutė *mostažole* vadino ir sakė nuo trūkio vaistu esant. Tačiau oficialioji medicina nei vienos iš penkių Lietuvoje augančių vingirių rūšių vaistinėmis nepripažįsta. Netoli vingirio galima rasti ir jam aukščiau nenusileidžiantį vaistinį valerijoną (*Valeriana officinalis*), kurio šaknų kvapas kates traukia lyg narkotikas, o nuoviras gydo nerimą ir nervinės kilmės nemigą. Ypač daug valerijonų priaugę numelioruotose durpingose Nopaičio pakrantėse ties Užpjauniais ir Suodžiaiais. Prieš melioraciją ten buvusioje pelkėje augo trilapiai pupalaiškiai (*Menyanthes trifoliata*), kurių labai karti lapų arbata puikiausiai pakeičia bet kokius reklamuojamus virškinimą gerinančius vaistus ir neturi tokio piktumo kaip kartusis kietis (*Artemisia absinthium*), dar *metėle* vadinamas.

Pupalaiškiui kartumu nenusileidžia ir elegantiška gražuolė skėtinė širdažolė (*Centaurium erythraea*). Tai gana retas ne tik Sintautų apylinkėse, bet ir visoje Lietuvoje augalas, todėl jį rinkti reikalingas leidimas. Kaip ir dera gražuolei, širdažolė labai įnoringa – jei kitus vaistinius augalus galima auginti ir darže, tai šios „prijaukinti“ nepavyksta. Iš jos smulkučių kaip dulkelės sėkliukių išdygę augaliukai pirmais metais teturi kelis prie žemės priglundusius nedidelius lapelius. Todėl širdažolės ir auga skurdžiuose dirvonuose, pievelėse ar smėlio karjeruose, kur joms saulės neužstoja stipresni kaimynai. Antrais metais jos išauga 5–30 cm aukščio. Viršūnėje šakotame stiebelyje su rožiniais žvaigždžiškais žiedeliais subrandina sėklas ir baigia savo gyvenimą.

Prie pat upelių vagos veši pelkinės purienos (*Caltha palustris*), *žąstipukais* vadinamos, siūruoja balinių ajerų (*Acorus calamus*), suvalkietiskai – *totorkų*, sąžalynai, giliau į vandenį įbridę tiesūs, nešakoti baliniai asiūkliai (*Equisetum fluviatile*), kuriuos *varlių cibuliais* vadindavom, į vandenį kojas įmerkusi stovi ir vandeninė mėta (*Mentha aquatica*). Dėl mėtos kvapnumo ginčytis neverta – arbatą gerti galima ne tik kai pilvą pučia, bet ir kai nosį ar gomurį pamaloninti norisi. Kvapnumo mėtai nenusileidžia ir keturbriaunis čiobrelis (*Thymus pulegioides*), nedažnas Sintautų apylinkėse, augantis sausesnėse paupių bei pamiškių pievelėse, šlaituose. Tai vienas populiariausių ir geriausiai pažįstamų vaistinių augalų Lietuvoje, todėl vertėtų jį ir darželyje pasodinti – ir gražu, ir vaistai po ranka. Tačiau retai kas žino, kad nors ir vienoje pievoje augantys čiobreliai labai skiriasi kvapu. Todėl, radus čiobrelių, pirmiausiai reikėtų vieną kitą kerelį pauostyti ir išsirinkti labiausiai pertusiniu kvepiantį – tiks įkyrų kosulį malšinti, jei rasim aštriau kvepiantį – bus

barščiams ar kotletams gardinti, citrina kvepiantis – gaivioms arbatoms. Išsikasti pakanka tik nedidelį čiobrelių pluoštelį, o sodinant jį reikia dar smulkesniais pluošteliais išskirstyti, o kad ilgiau iš lysvės neišnyktų, jų kerelius kas 3–4 metai reikėtų atnaujinti.

Netoli čiobrelio auga ir pievinė akišveitė (*Euphrasia officinalis*) – nedidelis, bet tvirtas šakotas augaliukas smulkiais tamsiai žaliais lapeliais ir balsvai violetiniais žiedukais. Renkant lengvai išsirauna iš žemės, nes jų šaknys mažai šakotos, skirtos daugiau įsitvirtinti nei vandenį tiekti. Akišveitė yra pusiau parazitinis augalas – vandenį su jame ištirpusiomis mineralinėmis medžiagomis ji pasiima iš kaimynų, dažniausiai varpinių augalų šaknų, o organines medžiagas pasigamina pati. Akišveitės žolės nuoviro kompresais ir geriama arbata gydomi akių uždegimai bei regos negalavimai.

Senesnėse ganyklose tarp neaukštų žolių nesunku pastebėti paprastąją raskilą (*Alchemilla vulgaris*), močiūtės smetonžolę vadintą. Jos apskriti raukšlėti lapai, padengti šilkiškais priglundusiais plaukeliais, lieka nesušlapę, nors kaip piltuvėlis surenka rasantą ar lietaus lašelius. Raskilos žiedai ir lapai nuo seno naudojami moterų ligoms gydyti.

Pamiškių ir pakrūmių pievelėse ar durpynėliuose, kur žolė retesnė, galima rasti miškinę sidabražolę (*Potentilla erecta*), trydute vadintą. Jau iš vardo galima suprasti, kad tai vaistas nuo viduriavimo. Visų Lietuvoje augančių sidabražolių žiedai turi po 5 vainiklapius, o miškinės – tik keturis, todėl ji nesunkiai atskiriama nuo visų kitų sidabražolių, kurių Lietuvoj net iki 16 rūšių priskaičiuojama. Nors pats augaliukas menkas, plonais stiebais, bet gydymui naudojamas storas ir gumbuotas šakniastiebis – stiprus vaistas, todėl nuoviro (valgomas šaukštas smulkintų šakniastiebių pavirtas 15–20 min. pusėje litro vandens) reikėtų vartoti tik po vieną šaukštą. Kadangi miškinė sidabražolė Sintautų apylinkėse nedažnas augalas, o ir auga ji lėtai, todėl, iškasus šakniastiebį, dalį jo (kartu su stiebeliu ir keliomis šaknelėmis) reikėtų atgal pasodinti.

Vaikams kaip švelnesnis vaistas nuo viduriavimo, pilvo pūtimo vartojama paprastojo kmyno (*Carum carvi*) vaisių arbata. Vietinis kmyno vardas *kimelis* tikriausiai yra pasiskolintas iš žydų, kurie kmyną vadina *kiml*. Virškinimo problemas įveikti padeda ir šalia kmyno ganyklose bei pievose auganti paprastoji kraujažolė (*Achillea millefolium*). Jos arbata geriama sergant tulžies ir skrandžio ligomis. Nóvos ir Šešupės pakrantėse galima rasti kitą – krantinę kraujažolę (*Achillea salicifolia*), užaugančią iki metro aukščio ar šiek tiek daugiau. Jos graiželiai stambesni su didesniais liežuviškais žiedais, lapai nekarpyti, bet gydomosiomis galiomis paprastajai nė iš tolo neprilygsta.

Drėgnose paupių pievose ir pagrioviuose auga vaistinės taukės (*Symphytum officinale*). Tai gana stambus augalas šurkščiais pailgais lapais ir nusvirusiais varpelio formos violetiniais žiedais. Sumuštas vietas, kaulų lūžius, opas išoriškai gydyti naudojamos ne tik taukės šaknys, bet ir lapai ar visa antžeminė augalo dalis.

Reikia neužmiršti ir puikiosios mergelės, kuriai visi praeiviai lenkiasi – raudonuogės žemuogės. Be paprastosios žemuogės (*Fragaria vesca*), Novos ar Šešupės pakrančių šlaituose galima aptikti ir šlaitinę žemuogę (*F. viridis*), kurios uogos gerokai saldesnės, o jų forma primena braškę. Renkant uogas, vertėtų prisirinkti

ir lapų. Žemuogių lapų arbatą tinka gerti sergant skrandžio, kepenų ar inkstų ligomis.

O kiek pagalbos mums teikia įvairūs medžiai ir krūmai. Tikriausiai visi žino, kad mažalapės liepos (*Tilia cordata*) žiedų – liepukų arbata skatina prakaitavimą ir mažina karščiavimą, o beržų (*Betula* sp.) šakelės ne tik šluotoms, bet ir vantoms rišti tinka. Prausiantis pirtyje, kūnas ne tik iš išorės nuplaunamas, bet su prakaitu išvalomas ir iš vidaus. Kad organizmas geriau pašalintų jame susikauptusias nuosėdas (šlakus), pirtyje reikėtų gerti ne alų, bet arbatą, išvirtą iš beržų, dilgėlių ir mėtų lapų. Paprastojo ažuolo (*Quercus robur*), aržuolu vadinto, žievės nuovire vertėtų pamirkyti gausiai prakaituojančias kojas, o baltojo gluosnio (*Salix alba*) ar jo sesės blindės (*S. caprea*), pūpėle vadinamos, žievė gali pakeisti sintetinį aspiriną. Iš paprastojo šermukšnio (*Sorbus aucuparia*) ir erškėčių (*Rosa* sp.) vaisių galima paruošti vitaminingą gėrimą, o štai juodu paprastojo šaltekšnio (*Frangula alnus*), skirpstu vadinamo, vaisių valgyti nereikėtų. Šaltekšnio vaisiai, kaip ir šviežia žievė, sukelia vėmimą, o bent du metus palaikytos žievės nuoviras nebevimdo, o tik švelniai laisvina vidurius.

Garbingiausią vietą tarp medžių ir krūmų užima gudobelės (*Crataegus* sp.), kurių Lietuvoje auga keturios sunkiai atskiriamos rūšys, o dar daugiau yra atvežtų iš svetur. Gydymui vartojami gudobelių žiedai, lapai ir vaisiai yra universalus, lėtai veikiantis širdies vaistas.

Ant medžių ir krūmų vyniojasi ir aukštyn kyla paprastasis apynys (*Humulus lupulus*), kurio spurgų karčiu nuoviru šeimininkės gardina girą, Sintautų apylinkėse alumi vadinamą. Apynio spurgai turi raminantį ir migdantį poveikį, todėl, kamuojant nemigai, galima ne tik apynių arbatėlės prieš miegą išgerti, bet ir jų spurgų prikimštą mažą pagalvėlę po galva pasikišti. Tačiau, jei nemiga ir nerimas susiję su depresinėmis nuotaikomis, pagelbėtų paprastosios jonažolės (*Hypericum perforatum*), tarmiškai – jonžolės arbata. Paprastąją jonažolę nuo keturbriaunės (*H. maculatum*) galima atskirti pažiūrėjus į lapą prieš šviesą. Jei lape matosi permatomi taškėliai – tai paprastoji, o jei taškėlių nėra ir stiebas su keturiomis briaunomis – tai keturbriaunė jonažolė.

Gydantis ar stiprinant organizmą augaliniais preparatais, nevertėtų pamiršti kelių pagrindinių taisyklių. Pirma, rinkti ir vartoti galima tik gerai pažįstamus augalus. Antra, kad ir kokio malonaus skonio ar gero poveikio arbata būtų, jos negalima perdozuoti ar vartoti ilgą laiką. Trečia, kartu vartoti augalinius ir sintetinius preparatus galima tik pasitarus su mediku. Ir ketvirta, rimtas ligas turi gydyti specialistai. Norint stiprinti organizmą, galima prisirinkti įvairių vaistinių augalų ir kasdien gerti vis kitokią arbatą, ruošiant ją tradiciniu būdu: 1 valgomąjį šaukštą džiovintos žaliavos užpilti puse litro verdančio vandens ir palaikyti 15 minučių.

Vaistinių augalų greta mūsų yra labai daug ir įvairių, todėl šiame straipsnyje tikrai nebuvo paminėti visi gydomųjų savybių turintys augalai, augantys Sintautų valsčiuje. Nepateikiamas ir išsamus jų gydomųjų savybių, panaudojimo bei šalutinio poveikio aprašas – tai galima rasti knygoje apie vaistinius augalus. Surašyti tarmiškai augalų pavadinimai buvo vartojami mano močiutės Elenos Tumosienės iš Gaisrių kaimo.

Gėlių darželis

Birutė Karpavičienė

*Kaipgi gražus gražus rūtelių darželis,
Pilnas jis prisėtas žalių žolynų...*

A. Vienažindys

Nuo seno žmonės stengėsi gražinti savo gyvenamąją aplinką. Apie tai galvojo statydami namą, sodindami aplink jį medžius, krūmus ir gėles. Seniausiuose darželiuose dažniausiai buvo auginami vaistiniai ir kvapnūs prieskoniniai augalai. Vėliau, išstumdami vaistinius, paplito dekoratyviniai augalai, kurie „keliavo“ nuo kaimyno pas kaimyną, iš vieno darželio – į kitą. Kadangi Sintautų valsčius buvo pasienyje, todėl kai kurias gėles parsiveždavo iš *Vokietijos*, kartais kartu atsinešdami ir vokiškos kilmės vardus. Taip tikriausiai darželiuose įsikūrė tamsiai raudonais žiedais žydinti *nėgelka* (gvazdikas – *Dianthus*), iš pradžių buvusi tik kambarine gėle. Močiutės Elenos Tumosienės darželyje augusi gudobelė (*Crataegus*) irgi buvo parvežta iš Karaliaučiaus krašto, Širvintės, todėl ir vadinta *vokietuku*. Bet dažniausiai naujas nematytas gėles gaudavo iš klebonijos darželių prižiūrėjusių moteriškių. Tačiau ne tik moterims rūpėjo gėlės. Štai mano prosenelis Pranas Banda už raudoną bijūną visą vasarą savo ganykloje ganė kaimyno avį su ėriukais.

Darželis visada būdavo įrengiamas po langais, kartais per visą namo ilgį, kartais tik vienoje durų pusėje, o kartais ir namo galas būdavo aptvertas. Paprastesnės tvoros būdavo pinučiai, puikesnės – iš statinių (*štakietų*). Darželio kampuose sodindavo krūmus: alyvą (paprastosios alyvos – *Syringa vulgaris*), jazminą (darželinis jazminas – *Philadelphus coronarius*), žirni (apskritalapis sausmedis – *Lonicera caprifolium*), *sniegeną* (paprastojo putino – *Viburnum opulus* sterilioji forma), diemedį (*Artemisia abrotanum*), *čisą* (vakarinė tuja – *Thuja occidentalis*), *gailės* (kazokinis kadagys – *Juniperus sabina*) ar *perliukus* (baltuogė meškytė – *Symphoricarpos albus*). Iš *perliukų* lanksčių vytelių vyrai kartais darė lankelius grėblio galvoms tvirtinti, o šeimininkės nuluptų ir perpus sulenktų vytelių pluoštu plakė kiaušinio baltymus.

Darželiuose arčiau tvoros ar prie krūmų sodindavo aukštesnius daugiamečius augalus: *žieminį jurginą* (plunksnalapė rudbekija – *Rudbeckia laciniata*), *štarelį* (vaistinis smidras – *Asparagus officinalis*), *smilgą* (paprastasis arunkas – *Aruncus dioicus*), kuri žydėdavo kartu su bijūnais (puikusis bijūnas – *Paeonia lactiflora*), todėl ir į puokštes kartu su jais skinama būdavo. Augindavo ir ankstyvesnį vaistinį bijūną (*Paeonia officinalis*), žydintį tamsiai raudonais žiedais. Vaistiniu jis vadinamas ne veltui, nes jo, kaip ir puikiojo bijūno preparatai veikia raminančiai. Todėl žiedų arbatos ar šaknų nuoviro duodavo vaikams nuo išgąščio. Juk bijūno ir vardas tikriausiai iš žodžio *bijoti* kilęs. Tačiau nereikia pamiršti, kad bijūnas – nuodingas augalas, todėl nuo baimių ar nemigos geriau išgerti valerijono lašų, o bijūną palikti darželyje puikuotis savo žiedais.

Darželio pakraščiuose atsirasdavo vietos *karkliukams* (šluotelinis flioksas – *Phlox paniculata*), *čebatukams* (mėlynoji kurpelė – *Aconitum napellus*), *kiečiams* (didysis pentinys – *Delphinium elatum*), *kankalicoms* (dailieji auskarėliai – *Dicentra*

spectabilis) ir jurginams (didžiagraižis jurginas – *Dahlia pinnata*). Į tvorą remdavosi aukšti garnasniai (raiboji lelija – *Lilium lancifolium*), šmaikštų vardą gavę dėl raudonai oranžinių, gandro snapą primenančių pumpurų. Žmonių pastabumas ir išmonė atsispindi ir kai kurių kitų augalų pavadinimuose: *trepukai*¹ (mėlynasis palemonas – *Polemonium caeruleum*) taip pavadinti dėl sudėtinio lapo lapelių vienu krašteliu dengiančių vienas kitą ir primenančių laiptus; *ašaros* (paprastoji rusmenė – *Digitalis purpurea*) – dėl nusvirusių lašo ar pailgo varpelio formos žiedų; *karieliukai*² (smulkiažiedė žydrė – *Muscari botryoides*) – dėl smulkių, rutuliškų, į karoliukus panašių žiedelių.

Savo vardo istoriją turi ir *juozapinė* (baltoji lelija – *Lilium candidum*) – augalas, priskirtas vienam iš svarbiausių Bažnyčios šventųjų. Mat šventasis Juozapas paveiksluose, kurių buvo ne tik bažnyčioje, bet ir kaimo trobose, labai dažnai vaizduojamas su žydinčia lelija – visiško atsidavimo Dievo malonei simboliu. O paties darželio simboliu, be abejo, buvo rūta (*Ruta graveolens*). Rūtomis mergaitės ir merginos puošdavosi per vestuves ar Pirmąją komuniją, o džiovintas lapelis būdavo įkepamas į joms skirtą kalėdaitį (*plotkele*). Rūtos lapelių mamos duodavo pakramtyt vaikams nuo kirmėlių, tačiau tik vieną kitą lapelį ir tik retkarčiais, nes rūtos – nuodingas augalas, nors nuo seno buvo vartojamos galvos skausmui, podagrai ar epilepsijai gydyti. O štai skaistybės simboliu rūta tapo ne už gerus darbus, o dėl to, kad gelbėjo į „bėdą“ patekusias merginas.

Palei priebutį (*gonkas*) ant rykštelių vyniojosi *naktibalda* (purpurinis suku-tis – *Ipomoea purpurea*), o *radasta* (rožė – *Rosa*) dėl savo puikumo buvo sodinama arčiau darželio vidurio. Pačiame namo pasienyje, „ant pamato“, stiebėsi rožės (aukštoji piliarožė – *Alcea rosea*), vešėjo *kanvalijos* (paprastoji pakalnutė – *Convallaria majalis*), trapiu grožiu ir maloniu kvapu slėpdamos stiprią prigimtį. Iš pakalnutės žolės (lapų su žiedais) nuo seno yra gaminami širdį veikiantys vaistai, o vasaros pabaigoje prinokstančios nuodingos uogos – tikras pavojus smalsiems vaikams. Darželyje augo ir daugiau vaistinių augalų: medetkos (*Calendula officinalis*), *ramuniukės* (vaistinis skaistenis – *Tanacetum parthenium*), saulutės (daugiametės saulutės – *Bellis perennis*), *uzarėliai* (didžioji nasturtė – *Tropaeolum majus*), *metėlės* (kartusis kietis – *Artemisia absinthium*), *šalmėtės* (šaltnėtė – *Mentha spicata*). Tačiau dauguma iš jų buvo auginama tik dėl gražių žiedų, o ne dėl gydomųjų savybių.

Darželyje žiedų nestigdavo nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens. Pačios pirmosios, vos nutirpus sniegui, pradžiugindavo *baltukės* (baltoji snieguolė – *Galanthus nivalis*). Vėliau sužydėdavo *karieliukai*, *rakčiukai* (raktažolė – *Primula*), *našlutės* (darželinė našlaitė – *Viola wittrockiana*), tulpės (*Tulipa*) ir *lelijos* (poetiniai narcizai – *Narcissus poeticus*). Per visą vasarą darželyje žydėjo ir kvėpėjo įvairūs vienmečiai augalai. Vienos populiariausių nuo seno auginamų augalų buvo kvapnios gėlės: *lepkonijos* (pilkoji leukonija – *Matthiola incana*), razetos (kvapioji razeta – *Reseda odorata*), *pįjolkės* (kvapiosios vakarutės – *Hesperis matronalis*) ir *žirniukai* (kvapūs pelėžirnis – *Lathyrus odoratus*). Beveik kiekviename darželyje žydėjo *levukai* (didysis žioveinis – *Antirrhinum majus*), *astrai* (kininis ratilis – *Callistephus chinensis*), *rožiukės* (darželinė rožūnė – *Lavatera trimestris*) ir *lineliai*. *Lineliais* buvo vadinami dviejų rūšių augalai – ro-

¹ *Trepukai* – laiptukai.

² *Karieliukai* – karoliukai.

Nijolės ir Vytauto Kamaičių sodyba Sintautų miestelyje. 2008 m. B. Karpavičienės nuotr.

žiniais, rausvais ar baltais žiedais žydinti paprastoji kosmėja (*Cosmos bipinnatus*) ir geltonais su tamsiai oranžiniu viduriu žiedais darželinis gludas (*Coreopsis tinctoria*). Vėlų rudenį, iki pat šalčių, kuklius žiedelius skleisdavo *martelės* (astras – *Aster*).

Bėgant metams, keičiantis madoms darželius pakeitė vejos su nedideliais gėlynais ir krūmų grupėmis, o didžiulė dekoratyvinių augalų įvairovė išstūmė tradicinius darželių augalus. Tačiau mados mainos, o istorija kartojasi. Ieškodami ko nors neįprastos žmonės atranda seniai užmirštus dalykus. Taip atsitiko ir su gėlėmis – į madą šiuo metu vėl grįžta tradiciniai darželių augalai, pakeisdami pabodusias egzotiškas gėles bei žiemą vasarą vienodus spygliuočius. Iliustracijas žiūrėkite spalvotų įklijų lanke „Sintautų apylinkių gamta“.

Novos valdovai – bebrai

Justinas Kasparaitis, Algimantas Stepulaitis

Žiupsnelis Lietuvos bebrų istorijos

Bebras yra pats didžiausias Lietuvos vandenu graužikas, sveria 15–25 kg. Kailis labai tankus, nepraleidžia vandens. Bebro dantys stambūs, oranžinės spalvos. Dantys pastoviai auga, todėl bebrai juos turi dilinti grauždami medžius, lupdami jų žievę. Grauzia net kietus medžius – ažuolus, klevus, vinkšnas. Labiausiai mėgsta drebulės, gluosnius. Jeigu bebras negrauztų ir nedilintų dantų, tai jie užaugtų, kad graužikas negalėtų net susičiaupti.

Bebro uodega labai masyvi, plati, padengta ragine plokštele. Uodega pritaikyta ne tik plaukioti, bet ir reguliuoti kūno temperatūrą, o išlipęs ant kranto, uodegą pasikloja po savimi ir ant jos užsilipa.

Lietuvoje bebrai gyveno nuo seno, jų kaulų randama piliakalniuose, upelių senvagėse. XVI a. viduryje Lietuva buvo pagrindinė bebrų kailių tiekėja Europoje. Prie dvarų buvo bebrininkai, kurie ir reguliavo bebrų kiekį, kol XIX a. pabaigoje visai jų neliko. XX a. pradžioje bebrai atplaukdavo Nemunu iš Baltarusijos. Jų labai padaugėjo apie 1960-uosius metus.

Bebrai Novoje

Novoje bebrai po visiško išnykimo vėl atsirado prieš 47-erius metus. Vietos gyventojai jų niekada nebuvo matę ir labai mažai apie juos žinojo, vaikams jie kėlė baimę, kai Nóvos krantuose pavykdavo užtikti nugrauztą medį. Niekas negalėjo įsivaizduoti, koks čia pabaisa galėtų be pjūklo ar kirvio nupjauti medį, nes ir seniausi kaimų gyventojai jų nebuvo matę.

Tylioje naktyje skleidžiamą bauginantį bebro garsą man pavyko išgirsti 1966 m. gegužę, kai sutemus grįžau keliuku pagal Nóvą. Ties Kirmiškių kaimu keliukas į Vóverius visai prieina prie stataus Novos kranto. Bebrai, matyt, budėjo išlipę ant kranto Bliūkiškių kaimo pusėje, o pajutę pavojų, šoko į vandenį, sukeldami bauginantį garsą. Tą, kitus bebrus išpėjantį garsą jie išgauna trenkdami plačiomis uodegomis į vandens paviršių. Pirmieji bebrai Novoje aklimatizavosi sunkokai. Dar prieš 40 metų nugaišusių bebrų vietos gyventojai rasdavo upės dublankėse. Nestatė jie ir užtvankų, matyt, tyrinėjo naujai atrastas vietas sėsliam gyvenimui. Pirmąją galingą bebrų užtvanką pamačiau prieš 12 metų. Tai buvo meistriškai užtvenkta Nóva. Vandens šniokštimą išgirdau dar nepriėjęs kokius 200 metrų, ir ties Bastyne pamačiau visiškai užtvenktą upę. Vandens lygis link Mōckupių kaimo buvo pakeltas apie du metrus, netekančiame vandenyje matėsi pavieniai maurai ir ramiai sau plaukiojo lydekos. Už užtvankos, einant link Augustaitynės, vandens buvo likę tik duburiuose.

Dabar bebrai Novoje pripratę, čia jų gausios kolonijos. Kasmet pagal upės tekėjimą, kas kilometrą pastato po užtvanką. Prieš dvejus metus galingą užtvanką bebrai pastatė tarp Voverių ir Urbantų kaimų ties buvusiu Augustaičių lauku, o po metų dar vieną ties buvusiomis Stankaičių ir Valaičių sodybomis. Iš Urbantų

kaimo pusės visiškai sunaikino 10 arų drebulyno, padarė takus. Maisto sandėlių įsirengė prieš užtvanką Novos vagoje.

Užtvankas bebrai stato ant kanalų ir mažesnių upelių, kur reikia pakelti vandens lygį.

Pakėlus vandens lygį, kuris būna iki 150 cm aukščio, bebrams lengviau atsiplukdyti pagalių, medžio šakų į maitinimosi vietas ir pašarų saugyklas. Maisto atsargos (medžio šakos) paruošiamos iki upei užšalant, kad užtektų per žiemą.

Statydami užtvankas, bebrai kai kuriais atvejais pasinaudoja skersais upelio ar kanalo išvertais medžiais. Jei išverstų medžių nėra, tai užtvankos statomos iš bet kokios medienos, kurios yra arčiausiai užtvankos. Medžius ir šakas, kurios būna įvairaus dydžio ir ilgio, bebrai sukasa į upelio dugną, pasvirusius maždaug 30–40° kampu prieš srovę. Tarp tokių „polių“ prideda šakų, medžio gabalų, kuriuos sutvirtina žolėmis, dumblu, akmenukais. Ardant užtvankas, teko rasti kumščio didumo akmenų. Upelio dugnas prie užtvankos prieš srovę labai išlėkštinamas, kad vandens slėgis į pačią užtvanką būtų kuo mažesnis. Visas perteklinis vanduo prateka per viršutinę užtvankos dalį, kuri būna ypač tvirtai sutvirtinta medžių šakomis, žole ir dumblu, nepadarydamas užtvankai žalos. Pavasario ir rudens potvyniai tokiai užtvankai didelių nuostolių nepadaro, nes vandens lygis abiejose užtvankos pusėse būna vienodas. Užtvankos plotis viršutinėje dalyje būna iki 50–60 cm. Ja žmogus gali lengvai pereiti.

Bebrų daugėja masiškai, nes nėra kailių paklausos. Dabar pradėjo populiarėti bebriena. Tai pati ekologiškiausia mėsa, tinkanti visiems, nes bebrai maitinasi tik žole ir medžio žieve. Iš Novos hidrografinio draustinio liko tik pavadinimas, nes tvarką upėje ir krantuose kontroliuoja bebrai, čia jie šeiminkai. Prie Novos esančios vietovės praranda pavadinimus, juos pakeičia bebrynai. Bebrynai įsikūrė upės senvagėje ir intakuose. Didžiausios bebrų gyvenvietės aptinkamos kairiajame Novos intake Nopaityje-Pjaunyje.

2011 m. spalį sulaukėme Justino Kasparaičio skambučio: bebrai „iškirto“ visą miškelį – atvažiuokit. Pirmieji atskubėjo šios knygos vyriausioji redaktorė Vida Girininkienė ir Vitas Girdauskas. Įspūdis buvo didžiulis, juk dar kokia savaitė ir to darbo eigos nebebūtume išvydę. Nuotraukas žiūrėkite spalvotų įklijų lanke „Sintautų apylinkių gamta“.

Medžioklė ir žvejyba

Zigmas Pikčilingis, Algimantas Stepulaitis

Medžioklė Sintautų valsčiuje turi senas tradicijas. Dar tarpukariu Kiaulupių kaimo ūkininkas Antanas Kuras ir Barandų kaimo ūkininkas Kajetonas Dėdinas medžiodavo savo ir kaimynų laukuose. Būdavo ir brakonierių, juos policininkai raiti gaudydavo, atimdavo šautuvus.

Vokiečių okupacijos metais kartais būdavo medžiojama žiemos metu, bet medžiodavo tiktai vokiečių valdininkai ir jų patarnautojai.

1943 m. žiema buvo labai šalta, gili ir snieginga – kiškiai, kurapkos badavo.

Pokariu susikūrus Vilkaviškio medžiotojų ir žvejų draugijai, joje egzaminus išlaikė Sintautų valsčiaus medžiotojai Juozas Vikšraitis, Zigmas Pikčilingis iš Sintautų, Jonas Jakaitis iš Gaisrių kaimo, Juozas Endriulaitis iš Jundilų kaimo, Petras Neviranskas iš Naudžių kaimo, Zigmas Lokcikas ir Vincas Staniulis iš Veršių kaimo, Juozas Krienūnas, Antanas Dėdinas iš Kiaulupių k., Antanas Matijošaitis iš Kuodžių kaimo. Įsteigus 1963 m. Šakių medžiotojų ir žvejų draugiją, medžioti pradėjo ir daugiau sintautiečių. Tai Jonas Kutkaitis, Pranas Endriukaitis ir kiti. Įstojome į Kudirkos Naumiesčio rajono Ketūrnaujienos medžiotojų būrelį. Pirmininkas buvo Antanas Matijošaitis.

1964 m. medžiotojų Jono Kutkaičio ir Zigmo Pikčilingio iniciatyva nuo Keturnaujienos būrelio atsiskyreme ir įkūrėme Sintautų medžiotojų būrelį. Pirmininku išrinkome Joną Kutkaitį. Priklausėme jau 1963 m. susikūrusiai Šakių medžiotojų ir žvejų draugijai.

1975 m. valdžiai „susirgus“ gigantomanija, keli būreliai buvo jungiami į vieną. Taip trys būreliai – Keturnaujienos, Panóvių (Šešupės) ir mūsų, Sintautų – buvome prievarta sujungti į vieną Kudirkos Naumiesčio medžiotojų būrelį. Sintautų medžiotojų grupei vadovavo Z. Pikčilingis. 1988 m. grupės vadovo Antano Boso iniciatyva iš Kudirkos Naumiesčio būrelio atsiskyreme ir vėl pradėjome savarankišką būrelio veiklą. Pirmininku išrinkome Antaną Bosą.

Sintautų valsčiuje didelių miškų nėra. Tarpukariu lapių, kiškių, kurapkų būdavo daug, bet stambių žvėrių – briedžių, elnių, šernų, stirnų visai nebūdavo, pasitaikydavo tik prabėgantys. Pokariu atsirado daug vilkų, net dienos metu pjaudavo besiganančius naminius gyvulius. Be to, atsirado stirnų, šernų, mangutų, bebrų, daug kiškių, kurapkų, ondatrų. Šiuo metu yra labai sumažėję kiškių, kurapkų, ondatros visai išnyko. Manoma, dėl gausiau naudojamų chemikalų laukuose.

Mūsų būrelyje yra įvairių profesijų ir amžiaus žmonių, pavyzdžiui, Vytautas Duoba yra dailininkas. Pats sukonstravo, pasigamino skraidyklę ir jau keletą metų ja sėkmingai skraido. Būrelio sporto sekcijos pirmininkas Kęstutis Tarnauskas rankų lenkimo varžybose savo svorio kategorijoje tapo Europos čempionu. 1983 m. rajono medžiotojų ir žvejų draugijų šventėje Lekėčiuose šaudymo į skraidančias lėkštes varžybose mūsų būrelis iškovojo pirmąją vietą. 2001 m. matydami, kad mes gerai tvarkomės, prie mūsų būrelio savo noru prisijungė nedidelis kaimyninis Šešupės medžiotojų būrelis, buvęs Sintautų valsčiaus teritorijoje. Keturnaujienos apylinkės medžiotojai irgi įstojo į mūsų būrelį. Būrelyje ilgiausią medžiotojo stažą turinčiam

Sintautų medžiotojų šventė Vytauto Duobos sodyboje Tarpučių kaime. Vėliavą kelia (viršuje) seniausias būrelio medžiotojas – Zigmas Pikčilingis. 2011 m. V. Duobos nuotr.

Medžiotojų aikštelė. Iš kairės: Zigmas Pikčilingis, Algimantas Stepulaitis, Vytautas Duoba, Kęstutis Birbilas, Justinas Jocius, Armandas Orintas, Romas Plaušinitis. 2011 m. Iš V. Duobos albumo

Sintautų medžiotojai pasirengę zuikių medžioklei. 2012 m. V. Duobos nuotr.

ir vyriausiam amžiumi medžiotojui Zigmui Pikčilingiui 2003 m. suteiktas garbės medžiotojo vardas.

Būrelyje žiemos metu intensyviai šeriami žvėrys. Snieguotomis žiemomis šėryklos papildomos kas dvi savaitės. Visi medžiotojai suskirstyti į grupes, kurios turi savo gyvūnėlių šėrimo vietas. Kadangi mūsų būrelyje yra daug ūkininkų, pašarais (šakniavaisiais, grūdais, šienų, silosų) aprūpina ūkininkaujantys medžiotojai Bronius Jovaitis, Kęstutis Giedraitis, Stasys Maknavičius, Valdas Lozoraitis, Armandas Orintas, Juozas Jakaitis, Kęstutis Daugėla, Valentinas Kamaitis, Mindaugas Sederevičius, Juozas Bartkus. 2013 m. Mockupių kaime buvo 3 šėryklos, Gaisrių kaime – 2, Voverių kaime – 3, Kirmiškių kaime – 2, Klepų kaime – 1 šėrykla.

Tarpukarium žvejyba Sintautų valsčiuje nebuvo mėgstamas užsiėmimas, nes ir vandens telkinių nebuvo daug, o žvejybos kai kurių įrankių, pavyzdžiui, spinningų, niekas nebuvo matęs. Kaimo vyrai retkarčiais pažvejodavo savo kūdrosė tinklais, vadinamomis *marškomis*. Brisdami į vandenį iki pažastų ir traukdami tinklą, sugaudavo karosų ir lynų. Nėvos ir Pentės sietuose vasarą užsilikdavo nemažai lydekų, tai jų ir marškėmis pasigaudydavo. Mažesniuose upeliuose kaip Aukspirtė, Pentė pavasario potvynio metu statydavo varžas ir bučius, sugaudavo lydekų, ešerių.

Pokariu žvejyba buvo visai apmirusi, nes nebuvo priemonių ir laiko žvejoti. Tik praėjus kuriam laikui, susidomėta žvejyba, kai atsirado 55 ha Totėrviečių tvenkinys, o vėliau 43 ha Sintautų tvenkinys.

Sintautų valsčiaus tvenkiniai buvo gana žuvingi, daug buvo lydekų, karosų, ešerių. Privažiuodavo žvejų net iš tolimų rajonų. Tvenkiniai priklausė Šakių medžiotojų ir žvejų draugijai. Sintautų tvenkinį keliems metams buvo išnuomojusi Sintautų apylinkė, žvejams svečiams reikėdavo išsipirkti leidimus. Dabar tvenkiniai priklauso Šakių medžiotojų ir žvejų draugijai ir kasmet yra ižuvinami. Vienais metais lydekaitėmis, karpiukais, kitais karosiukais, yra įleista ir amūrų. 1997–1998 m. buvo labai gili ir šalta žiema ir nors mūsų medžiotojai ir žvejai gelbėjo žuvis, daug žuvų išduso.

Ižuvinimu daug rūpinasi rajono medžiotojų ir žvejų draugijų plotų žinovas Pranas Šimaitis. Mūsų medžiotojų ir žvejų būrelis rūpinasi telkinių ižuvinimu ir jų apsauga žiemos ir pavasario neršto metu. Būrelio pirmininkas Algimantas Stepulaitis, nariai – Algimantas Būdininkas, Armandas Orintas, Pranas Endriukaitis, Zigmus Pikčilingis. Žvejai mėgėjai – Česlovas Gudaitis, Vladas Martišius, Juozas Unguvaitis, Antanas Sukackas, Bronius Grybauskas ir kt.

Per visą laikotarpį nuo 1963 m. Šakių medžiotojų ir žvejų draugijos Sintautų būreliui vadovavo: Jonas Kutkaitis, 12 metų, Zigmus Pikčilingis, 5 metus, Antanas Bosas, 12 metų (su pertraukomis), Justinas Jocius, 3 metus, Viktoras Valkeris, 2 metus, Algimantas Stepulaitis, 13 metų (su pertraukomis). Nuo 2011 m. būreliui vadovauja Armandas Orintas. Nuo 2012 m. balandžio būrelio vadovas Algimantas Stepulaitis.

Orų spėjimas

Justinas Kasparaitis

Sintautų valsčiaus kaimuose prie Nóvos Voveriuosė, Mōckupiuose, Rūgiuosė, Urbantuosė, Kirmiškiuose buvo labai populiarūs orų spėjimai. Žmonės užsiėmė žemdirbyste, gyvulininkyste, todėl orai buvo labai svarbūs. Susirinkę į svečius pas gimines ar kaimynus, daugiausiai kalbėdavo apie orus. Jų pasakojimus bei spėjimus girdėdavo ir vaikai. Televizijos, radijo, net elektros žmonės neturėjo, todėl orų spėjimai ėjo iš kartos į kartą, pasiekė ir mūsų dienas.

Dabar ši tradicija nyksta, kaip nyksta ir kaimai, arba jau visai išnyko. Dabar orų prognozes klauso per radiją, skaito laikraščiuose. Ypač laukia sekmadienio „Panoramos“, kur sinoptikai gana tiksliai praneša orus visai ateinančiai savaitei. Suvokdamas liaudies meteorologijos išnykimo grėsmę, ėmiau užrašinėti pasakojimus apie orus. Juos renku dvidešimt metų, užrašau vaikystėje išgirstus orų spėjimus.

Pats seku paukščių ir bičių elgesį keičiantis orams, Novos upelio tekėjimą, vandens lygį, ypač rudenį laukiu, kada staiga Nóvoje pakils vanduo. Jeigu vanduo pakyla (atiteka) rugsėjo mėnesį, žiema bus labai šalta ir ilga. Tai atsitiko ir 1997 m., kai Nóvoje šaltinių vanduo pakilo jau rugsėjo 19 dieną. Tais metais „šaltziemė“ prasidėjo spalio pabaigoje ir baigėsi tik balandžio viduryje.

Jeigu vanduo pakyla tik lapkričio mėnesį, žiema būna lengva, su ilgais atodėkiais.

Daugiausiai orų spėjimų žinojo mano kaimynė iš Urbantų kaimo Antanina Unguvaitienė (Gūdmantaitė), Antanina Ūsaitė ir Marcelė Bylaitienė iš Voverių, Marcelė ir Onelė Bakaitytės iš Kirmiškių, Petronėlė Valaitienė iš Gaisrių, Salomėja Dailidienė (Žukauskaitė) iš Mōckupių bei Vitas Juodviršis iš Rūgių. Visi jie jau ilsisi Amžinybėje. Jų surinktas orų spėjimo paslaptis surinkau, skelbiau laikraštyje „Draugas“ ir Sintautų kalendoriuose 2001, 2002, 2003 ir 2005 metais.

Orų spėjimas pagal šventųjų vardadienius

1. Jeigu pėmpė parskrenda prieš Šv. Juozapą (03 19), vyturys prieš Šv. Kazimierą (03 04), garnys prieš Blovieščių¹ (03 25) – jų snapus dar šaltis šaldys.
2. Jei per Šv. Agotą (02 05) bus saulėta – tais metais bus daug gaisrų.
3. Jei per Mūčelninkus² (03 10) šala, tai dar šals 40 dienų.
4. Jeigu varlės prieš Šv. Jurgį (04 23) prūduose³ kurkia – jų snukius dar šaltis šaldys.
5. Šv. Jurgis (04 23) su lapu – Visų šventė su ledu.
6. Visų šventė (11 01) su ledu – Šv. Jurgis su lapu.
7. Gandrai turi iškristi Šv. Baltramiejaus (08 24) naktį. Jeigu išskrenda po Baltramiejaus – bus šiltas ruduo.
8. Jeigu per Septynis brolius miegančius (07 10) lyja – lis dar septynias savaites.

¹ Su Žemės diena sutampanti kalendorinė šventė Gandrinės, kitaip – Blovieščius.

² 40 šventųjų kankinių diena.

³ Prūdas – kūdra.

9. Šv. Mykolas (09 29) rodo žiemą. Jeigu per Šv. Mykolą vėjai pučia iš šiaurės ar rytų – žiema bus šalta, jei iš pietų ar vakarų – žiema bus nešalta.
10. Jeigu per Šv. Teresę (10 15) beržai dar su lapais – žiema bus nešalta.
11. Kai per Grabnyčias (02 02) lyja, tai dar reikia laukti ledo.
12. Jeigu per Užgavėnes ant stogų yra sniego – bus jo ir per Velykas.
13. Jeigu per Verbą oras gražus, tai per Velykas bus prastas.
14. Jeigu per Velykas lyja – bulves sodink ant kalno.
15. Jeigu per Jonines lyja (06 24) – rugiapjūtė bus šlapia.
16. Jeigu po Šv. Petro (06 29) gegutė dar kukuoja – lauk ilgo rudens.
17. Kokia Šv. Baltramiejaus (08 24) diena, toks ir visas ruduo.
18. Kokia Egidijaus (06 01) diena, tokie bus ir viso rudens orai.
19. Jei per Visų šventę (11 01) šąla, tai per Kalėdas bus šlapia.
20. Jei Martynas (11 11) ant ledo, tai Kalėdos ant vandens.
21. Kokia Šv. Elžbietos diena (11 19), tokia bus ir ateinanti žiema.
22. Jei per Kalėdas būna šalta, tai per Velykas bus šilta.
23. Per Kryžiaunas dienas⁴ visada atšąla.
24. Mikalojus (12 06) kala, Kalėda ardo.

Pagal paukščius, žvėris, žmones, bites, medžius, gamtos reiškinius

1. Prieš lietu vanduo žuvimi atsiduoda.
2. Prieš lietu varlės kurkia, o rupkės į stubas⁵ lenda.
3. Jei bitės iš avilio neskrenda – tuoj lis.
4. Prieš lietu bitės į avilį sugrįžta.
5. Jei kregždės pažeme skraido – bus lietaus.
6. Volungė prieš lietu čiulba.
7. Vištos prieš lietu ilgai tūpti neina.
8. Gaidys vakare gieda prieš pagadą⁶, o žiemą – prieš šaltį.
9. Per ievų žydėjimą orai atšąla.
10. Per mėnulio jaunatį dažniausiai palyja.
11. Jei po nusibodusio lietaus pasirodo vaivorykštė – lietus liausis.
12. Jeigu šuo ar katė kramto žolę – bus lietaus.
13. Jeigu vasarą ryte nėra rasos – lauk lietaus.
14. Po šalnų į trečią parą palyja.
15. Jeigu diena vėjuota, o vakare vėjas nurimsta, danguje pasirodo daugybė žvaigždžių – bus šalna.
16. Jai dūmus „muša“ žemyn – bus lietaus.
17. Jai dūmai stulpu kykla aukštyn – lauk pagados.

⁴ *Kryžiaunos dienos* – Kryžiaus dienos, trys dienos prieš Šeštines.

⁵ *Stuba* – namas.

⁶ *Pagada* – giedra.

18. Jei, prakirtus eketę, vanduo veržiasi aukštyn – bus šaltis, jei krenta žemyn – bus atlydys.
19. Po pirmo sniego tikra žiema bus po mėnesio.
20. Jeigu sniego į medžius pridrebia – savaitę jo nebus.
21. Kokios Velykos, tokie visi metai.
22. Jeigu didelis rūkas (migla) pakyla aukštyn – bus lietaus, jeigu rūkas krenta žemyn – bus pagada.
23. Jeigu labai klykia gervės – bus sausra.
24. Jeigu vanduo Novoje ir šuliniuose pakyla rugsėjo mėnesį – bus labai šalta ir ilga žiema, jei vanduo pakyla tik lapkričio mėnesį – bus lengva žiema.
25. Jeigu Nova pavasarį išneša visus ledus – bus geri metai, jeigu juos išmėto ant krantų – metai bus prasti.
26. Jeigu vištos per lietų po lauką vaikščioja – bus ilgas lietus.
27. Jeigu laukinės žąsys išskrenda aukštai – bus šlapia žiema.
28. Jeigu laukinės žąsys skrenda žemai – žiema bus speiguota, be atlydžio.
29. Prieš šaltį katės į stubą lenda.
30. Prieš šaltą žiemą pelės į namus lenda.
31. Jeigu gegutė užkukuoja, kai medžiai dar be lapų – bus prasta vasara.
32. Prieš lietų uodai labai puola.
33. Varnos prieš darganą⁷ dūksta.
34. Jeigu garnys murzinas vaikštinėja, tai dar ilgai lis, jeigu baltas – stos pagada.
35. Jeigu lašinių skūra minkšta – lis.
36. Jeigu lašinių skūra kieta – bus pagada.
37. Eglės turi daug skujų⁸ – bus graži vasara ir ruduo.
38. Jeigu alksniai sprogsta greičiau už beržus – bus prasta, šlapia vasara.
39. Ankstyvas svečias (lietus) ilgai neužsibūna.
40. Prieš lietų miegas ima.
41. Jeigu gelia galvą, kojas ar sąnarius – orai keisis.
42. Dantis skauda, maudžia – orai keisis.
43. Jeigu drignė⁹ arti mėnučio – bus giedra, jeigu drignė didelė – bus pūga.
44. Jei saulė apsiblaususi ir mažiukė, o dar į debesį leidžiasi – tikrai bus lietaus.
45. Jeigu netoli saulės sauliabrolis¹⁰ pamatai – bus lietaus.
46. Šuo kramto žolę – bus lietaus.
47. Musės prieš šaltį lenda į trobas.
48. Jei saulei leidžiantis dangus raudonas – bus vėjuota.

⁷ *Dárgana* – bjaurus, lietingas ir šaltas, su šlapdriba oras.

⁸ *Skuja* – kankorėžis.

⁹ *Drignė* – šviesus ratas apie saulę ar mėnulį.

¹⁰ *Sauliabrolis* – atšvaitas.

49. Jei per pusiaužiemį (01 25) diena saulėta – barsukas ant kito šono versis, jei apsinaukusi – nesivers, ir žiema tuoj pasibaigs.

Populiarus pasakymas „*Kelnės smunka – bus lietaus*“, bet kiek jis turi tiesos, niekas negali pasakyti.

Orai pagal mėnesius

Sausis. Koks sausis – tokia ir liepa. Jei sausis sausas – ūkininkas bus turtingas, jeigu šlapias – vežimai bus tušti.

Vasaris. Jei vasarį šilta – balandį bus šalta.

Kovas. Jeigu Nova pavasarį nuplukdys visus ledus – bus derlingi metai, jeigu ledus išmėtys krantuose – metai bus prasti.

Balandis. Balandyje perkūnija sudundėjo, žemę ir vandenį sujudino – derliai bus geri.

Gegužė. Šaltas gegužis duos duonos ir šieno.

Birželis. Ką birželį lietus pakrapina¹¹ – tą jis ir palaimina.

Liepa. Liepos geras ženklas yra giedra, o lietūs dažnai ir duoną atima.

Rugpjūtis. Rugius kirkš šeštadienį per mėnulio pilnatį – geriau javai byrės.

Rugsėjis. Jei rugsėjis sausas – žiema bus nešalta.

Spalis. Jeigu spalis miglotas – žiemą bus daug sniego.

Lapkritis. Lapkričio šlapdriba laukus patrešia.

Gruodis. Jei gruodis su sniegu – šeimyna su duona.

¹¹ *Krapinti* – šlakstyti.

Przegląd rozdziału „Przyroda”

W regionie *Zanavykija* dominują łagodnie falujące, z małymi wyżłobieniami i z niewyraźnymi wzniesieniami równiny. We wschodniej części Równiny Nadniemeńskiej (lit. *Užnemunės lyguma*) w pobliżu Kozłowej Rudy (lit. *Kazlų Rūda*) znajdują się największe na Litwie obszary piaszczyste. W zachodniej części Równiny Nadniemeńskiej znajduje się Równina Szeszupy (lit. *Šešupės lyguma*). Całe terytorium znajduje się na terenie Równiny Dolnoniemeńskiej, gdzie gleba prawie nie ma kwaśnego odczynu, dlatego gleba jest tu szczególnie dobra. Ze względu na żyzność gleby łęgi zostały przekształcone w pola uprawne. W okolicach Syntowt intensywnie uprawia się rolnictwo, ponieważ ten obszar jest jednym z najbardziej urodzajnych na Litwie. W rękach prywatnych gospodarzy zachowały się jeszcze nieduże obszary lasów, najwięcej – brzozowe, nieco mniej – olchowe. W dawnych wsiach zachowało się trochę przysiółków, w których rosną stuletnie drzewa, są sady i pasieki. Syntowty od wieków są otoczone taką przyrodą. Teren region jest bogaty w urodzajne pola, piękne brzegi rzek Novy, Penty, Aukspirty. Ozdobą krajobrazu są również zbiorniki retencyjne.

W rozdziale „Przyroda” zamieszczono dziesięć artykułów, w tym naukowych (uzyskały one aprobatę Komisji ds. Prac Naukowych serii wydawniczej „Lietuvos valsčiai”). W artykułach omówione zostały różnorodne tematy: od skomplikowanych badań na temat rozwoju krajobrazu do opisów lokalnej flory i fauny.

Pierwszym artykułem w rozdziale „Przyroda” jest artykuł dr Rimvydas Kunkasa „Rozwój i struktura krajobrazu równiny Sintautai”. Autor analizuje rzeźbę terenu regionu Syntowty, sporo miejsca poświęca wyjaśnieniom na temat kształtowania się obecnej rzeźby terenu, opisuje doliny rzek, porównuje je między sobą, analizuje właściwości gleby. Nietradycyjny stosunek do przyrody opisuje dziennikarz i przyrodnik Antanas Aleknonis w artykule „Przyroda okolic Sintautai”. W tekście opisane zostały wieloletnie obserwacje ptaków prowadzone przez autora. Dr Daiva Patalauskaitė w artykule „Roslinność okolic Sintautai” analizuje wpływ działalności człowieka na krajobraz. Autorka przytacza wyniki badań i dochodzi do wniosku, że bioróżnorodność gatunkowa we współczesnym krajobrazie staje się rzadkością. Fragmenty naturalnych wspólnot zachowały się tylko w dolinach rzek Nova, Šešupė i Siesartis. Działalność człowieka jest przeszkodą w kształtowaniu się wspólnot leśnych. Skutkiem cięć rębnych jest brak dojrzałych drzewostanów. Po tym, gdy ziemie zostały zwrócone byłym właścicielom, zmienił się charakter użytkowania. Część łąk przeznaczonych na siano pozostaje zaniedbana. Zarastają krzewami piękne i duże łąki w dolinie rzeki Novy, w pobliżu wsi Šurpauliai i Rūgiai. Autorka przestrzega, że jeśli na tych łąkach znów nie będzie się kosiło trawy, zniknie cenna bogata różnorodność gatunkowa.

Geograf dr Filomena Kavoliūtė w artykule zatytułowanym „Nova – rezerwat krajobrazowy równiny suwalskiej” omawia rezerwat hydrograficzny na rzece Nova, jego walory przyrodnicze, zmiany statusu prawnego, przytacza sporo ilustracji. Nova zachowała swoją naturalność. Na jej krętych odcinkach jest sporo starych koryt, szczególnie wyróżniają się doliny powstałe u ujścia Novy do Penty. W

ciągu kilku stuleci w pobliżu Novy powstawały wsie. Obecnie po zniknięciu wsi, świadkami tej historii są dawne cmentarze wiejskie.

Zbiorniki wodne Syntowt opisuje Raimondas Daniliauskas w artykule „Zbiorniki wodne Sintautai i Totorviečiai”. Autor opisuje największy zbiornik wodny w tym regionie, który powstał na rzece Penta w pobliżu wsi Totorviečiai, w którym woda została podniesiona do poziomu 6 metrów. Inny zbiornik wodny powstał u ujścia Penty w pobliżu Syntowt. Woda w nim się podniosła o 4 m. Autor tego artykułu opisuje nie tylko roślinność, faunę, ptactwo oraz ryby zamieszkujące te zbiorniki, ale i ukazuje tajemnice właściwości chemicznych oraz fizycznych wody w powyżej wymienionych zbiornikach. Oba zbiorniki są bogate w wiele gatunków ryb. Jest w nich sporo szczupaków, karasi, jesiotrów. Na ich brzegach urządzono strefy rekreacyjne – miejsca szczególnie lubiane przez młodzież.

W rozdziale „Przyroda” są dwa artykuły dr Birutė Karpavičienė. W pierwszym artykule, zatytułowanym „Rośliny lecznicze obok nas”, autorka opisuje zioła i rośliny stosowane w medycynie ludowej. B. Karpavičienė, która pochodzi z Syntowt, pisze o ziołach leczniczych z okolic Syntowt oraz ich stosowaniu w medycynie. W artykule „Ogródek kwiatowy” autorka opisuje ogródki kwiatowe charakterystyczne dla Syntowt oraz omawia ich miejsce w zagrodach, okresy kwitnienia, płotki dekoracyjne otaczające kwietniki. Ogródki w tym regionie najczęściej urządzano pod oknami, czasami na długości całego domu, a czasami – tylko po jednej stronie drzwi. Bliżej ogrodzenia sadzono wyższe rośliny wieloletnie. Źródłem do tych badań była zagroda rodziców autorki: Nijolė i Vytautas Kamaitisów w Syntowtach.

Mieszkańcy Syntowt Justinas Kasparaitis i Algimantas Stepulaitis w publikacji zatytułowanej „Bobry – władcy Novy” przytaczają swoje obserwacje przyrody. Autorzy opisują lokalną kolonię bobrów znajdującą się nad rzeką Novą, którą obserwowali przez długie lata. W artykule opowiada się o sposobie życia bobrów, o budowie zapór oraz o rozpowszechnieniu się tej populacji. Autorzy zauważają, że obecnie zwiększa się liczba bobrów, ponieważ nie ma popytu na ich futra. Ich zdaniem z Rezerwatu Hydrograficznego rzeki Novy pozostała tylko nazwa, ponieważ porządku w rzece i na jej brzegach pilnuje nie człowiek, lecz bobry. Obecnie staje się popularne mięso z bobra, które jest najbardziej ekologiczne, wszyscy mogą go spożywać, ponieważ bóbr żywi się tylko trawą oraz korą drzew.

O popularności myślistwa w Syntowtach dowodzi artykuł Zigmasa Pikčilingisa i Algimantasa Stepulaitisa „Myślistwo i rybołówstwo”. Autorzy, którzy są również myśliwymi, opisują tradycje i cechy szczególne tego zajęcia w okolicach Syntowt.

Członkowie kółka myśliwskiego w Syntowtach, założonego w 1964 r., wśród których jest sporo gospodarzy rolnych, są podzieleni na grupy. Każda z grup ma swoje miejsca dokarmiania zwierzyny. W 2013 roku we wsi Mockupiai urządzono 3 karmniki, we wsi Gaisriai – 2, we wsi Voveriai – 3, w Kirmiškiai – 2, w Klepai – 1.

W artykule „Przepowiadanie pogody” krajoznawca z Voveriai Justinas Kasparaitis przedstawia zwyczaję przepowiadania pogody charakterystyczne dla regionu Syntowty. Ludzie miejscowi przepowiadali na podstawie kalendarza imie-

nin oraz w oparciu o obserwacje własne ptaków, zwierząt, ludzi, pszczół, drzew oraz zjawisk przyrody. Obecnie ta tradycja zanika podobnie jak znikają stare wsie. Wśród obserwacji spisanych przez autorów występują zjawiska bardzo znane na Litwie, które są charakterystyczne dla danego regionu. Od dawna w Syntowtach obchodzono odpusty św. Bartłomieja (kościół w Syntowtach przed kilkoma stuleciami nosił imię tego świętego), dlatego mówi się: „Bociany powinny odlecieć w noc św. Bartłomieja (24 sierpnia), jeśli nie odlatują, to po św. Bartłomieju będzie ciepła jesień“, „Jaki będzie dzień św. Bartłomieja, taka będzie jesień“. Są przepowiednie charakterystyczne tylko dla tego regionu: „Jeśli we wrześniu woda w Novie i w studniach podnosi się wysoko, będzie lekka zima“, „Jeśli Nova wiosną wynosi wszystkie lody – będzie dobry rok, jeśli wyrzuca je na brzeg – rok będzie zły“.

Vida Girininkienė

ISTORIJA

Archeologinis Sintautų apylinkių palikimas*

Vygas Juodagalvis

Lietuvos istorijos institutas

Esminiai žodžiai: archeologija, akmens amžius, bronzos amžius, piliakalnis, laidojimo paminklai.

Peržvelgus muziejų kartotekas ir XX a. lietuvių archeologinę literatūrą, susidaro išpūdis, jog Sintautų mikroregione, apimančiame senojo valsčiaus ir dabartinės seniūnijos teritoriją, archeologinių paminklų ir atsitiktinių radinių nėra gausu. Pavieniai atsitiktiniai radiniai nesulaukė archeologų dėmesio – archeologiniai žvalgymai ir tyrinėjimai čia nebuvo vykdomi, išskyrus tik žvalgomuosius Klepū piliakalnio kasinėjimus 2001 m. ir Nóvos baseino žvalgymus 2004 m.

Straipsnyje nekeliamas uždavinys atkurti Sintautų apylinkių priešistorės panoramą, nes mėginti tai padaryti remiantis tik keliais archeologiniais radiniais būtų neatsakinga. Straipsnio tikslas – remiantis kritiška šaltinių analize, seniau žinomų atsitiktinių radinių tikslu lokalizavimu ir naujausiais archeologiniais duomenimis, įvertinti mikroregiono kultūros raidos nuo seniausių iki istorinių laikų tyrinėjimo galimybes.

Pirmieji archeologiniai radiniai iš Sintautų apylinkių patekę į muziejus – kaulo dirbiniai. Sūduvą garsėja kaulo ir rago dirbinių gausumu – Užnemunėje aptikti kauliniai bei raginiai akmens amžiaus radiniai skelbiami įvairių šalių archeologinėje literatūroje, jie eksponuojami Lietuvos ir užsienio muziejų salėse. Dauguma tų radinių aptikta atsitiktinai ir pavieniui kasant durpes ar atliekant melioracijos darbus, kurie tarpukariu Užnemunėje buvo vykdomi intensyviau nei kitose Lietuvos vietose. Tačiau kaulo ir rago dirbinių priklausymas atsitiktinių radinių kategorijai smarkiai apriboja patikimos chronologinės ir kultūrinės interpretacijos galimybes. Tipologinis kaulo ir rago radinių datavimas išgyvena krizę – gausėjant iširtų ir patikimai datuotų paminklų bei atskirų radinių, aiškėja, jog kai kurie dirbinių tipai, anksčiau laikyti konkretaus laikotarpio palikimu, gyvavo kur kas ilgiau,

* Straipsnis, leidyklai įteiktas 2012 04 25, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2012 09 06, pirmą kartą paskelbtas 2012 10 29 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt.

išsiverždami iš įsivaizduotų chronologinių ribų. Nepagrįstas datavimas taip pat kelia abejones ir dėl kai kurių radinių kultūrinės interpretacijos.

Tyrinėjant archeologinių radinių pasklidimą konkrečiai apibrėžtuose regionuose, ypač aktualus tikslus radimviečių lokalizavimas. Galima netgi teigti, jog mažėjant tiriamajam plotui, tikslaus lokalizavimo svarba auga.

Pirmasis archeologinis radinys iš Sintautų mikroregiono buvo aptiktas Užpjauniuose (žr. splv. 1:1 pav.). 1926 m. dienraščio „Rytas“ 194-ojo numerio trumpųjų pranešimų skiltyje randame žinutę, jog Kauno miesto muziejus iš Užpjaunių kaimo gyventojų Izidoriaus Račiūno gavo „nemažos archeologinės vertės dovaną“ – tauro, stirnos, elnio ragų fragmentus ir „kaulinių durtuvą iš neolitiško periodo“. Radiniai buvę aptikti Pjaunio pelkėje, 10 pėdų gylyje. Kartu žinutėje reiškiamas padėka Ketūrnaujienos ir Sintautų pradžios mokyklų mokytojams Kasperavičiui ir Pependikiui, kurie ir perdavė iš dovanotojo gautus radinius muziejui. Po poros metų lietuvių archeologijos pradininkas Petras Tarasienka (1892–1962) dirbinį ir radimvietę paskelbė mokslinėje literatūroje.¹ Įdomu pažymėti, jog Būblėlių valsčius, kuriam tuomet priklausė Užpjauniai, P. Tarasienkos darbe paminėtas nevienodai – 339-ajame puslapyje vietoj Būblėlių išspausdinta „Bibl. vls.“, kaip ir „Ryto“ dienraštyje. Laimei, ši korektūros klaida, lokalizuojant radimvietę, jokių rūpesčių nesukėlė, nes Biblelių valsčiaus Lietuvos administracinio suskirstymo žemėlapiuose niekuomet nebuvo.

Žymusis lietuvių archeologas Jonas Puzinas (1905–1978) pirmasis ėmėsi sisteminti ir kataloguoti atsitiktinius kaulo-rago radinius, skelbti jų piešinius spaudoje. Užpjaunių durklo piešinys taip pat buvo paskelbtas, tik kitu adresu: „Bubleliai, Vilkaviškio apskritis“.² Vėlesniuose J. Puzino darbuose³ – „Užpjauniai“. Būbėliai tik spėlioti, kodėl J. Puzinas nurodė durklo radimvietę Būblėliuose vietoje Užpjaunių – juk P. Tarasienkos darbe yra nuoroda į pranešimą „Ryto“ dienraštyje. Atrodo, jog gana kritiškai vertinęs P. Tarasienkos kompetenciją ir aštrokai polemizavęs su juo spaudoje⁴, J. Puzinas abejojo dar ir P. Tarasienkos paskelbtos informacijos patikimumu.

P. Tarasienka Užpjauniuose aptiktąjį radinį įvardijo durklu ir datavo akmens amžiumi, kurį tuo metu skyrė į du periodus – paleolitą ir neolitą. J. Puzinas durklą visuose savo straipsniuose aptarinėjo kartu su mezolito laikotarpiui priskiriamais radiniais. Viename paskutiniųjų apžvalginių darbų, įteiktų likus vos kelioms dienoms prieš mirtį, J. Puzinas dirbinį įvardijo ietigaliu, sekdamas R. Rimantienės pateiktu radinio apibūdinimu.⁵ Aptarinėjamas radinys priklauso kategorijai kaulinių dirbinių, kurių datavimas, funkcinės paskirties ar kultūrinės priklausomybės nustatymas yra labai komplikotas. Analogijų galima rasti įvairių laikotarpių ir kultūrų paminkluose nuo paleolito iki istorinių laikų. Datavimui šiek tiek gali pagelbėti radimo aplinkybės – dirbinys buvo aptiktas 2,5 m gylyje

¹ Tarasienka P. *Lietuvos archeologijos medžiaga*, Kaunas, 1928, p. 253, 339.

² Puzinas J. Poledinio Lietuvos gyventojų kultūra, *Naujoji Romuva*, 1935, Nr. 12/13, p. 285, 286.

³ Puzinas J. Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys (1918–1938 m. Lietuvos proistorinių tyrinėjimų apžvalga), *Senovė*, Kaunas, 1938, Nr. 4, p. 173–303; Puzinas J. *Rinkiniai raštai*, Chicago, 1983, t. 1.

⁴ Volkaitė-Kulikauskienė R. Apie Petro Tarasienkos ir Jono Puzino polemiką „Lietuvos aidas“ puslapiuose, *Lietuvos archeologija*, 1992, t. 9, p. 21–27.

⁵ Rimantienė R. Akmens amžiaus paminklai, *Lietuvos TSR archeologijos atlasas*, 1. *Akmens ir žalvario amžiaus paminklai*, Vilnius, 1974, t. 1, p. 74.

Pjaunio, arba Nopaičio, pelkėje, kur organogeninės nuosėdos pelkės storumės apačioje ėmė kauptis jau aleriodo atšilimo metu.⁶ Naujausi Užnemunės pelkių žiedadulkių tyrimai ir radiokarboninės datos rodo, jog tokia gylyje nuosėdos kaupėsi mezolito laikotarpiu.⁷ Yra ir nauja Užpajūnių dirbinio funkcinės paskirties versija – man atrodo, jog iš perskelto vamzdinio kaulo norėta pasigaminti vienadantį žeberklą – todėl ir buvo prie dirbinio smaigalio palikta kaulo išgauba. Vienadantių žeberklų, pagamintų iš vamzdinio kaulo, aptinkama Rytų Europos mezolito paminkluose.⁸

Daug sudėtingesnė antrojo kaulinio dirbinio – tribriaunio ietigalio (žr. splv. 1:2 pav.) istorija. Archeologinėje literatūroje figūruoja net trys vietovės: Jonaičiai, Jūniškiai ir Jūniškiai. Įrašas Vytauto Didžiojo karo muziejaus inventorinėje knygoje skelbia:

„VDKM Inv. Nr. 14 – Jonaičių km., Bublelių v., Šakių a. Rasta durpyne 5 pėdų gilumoje. Ten pat dar buvę rasta 4 pan. formos įrankiai, tik vaikai sunaikino. Dovanojo Kaz. Siaurusaitis, gyv. Jonaičių km., per Pr. Baleniūną 1935 m. gale.“

Pirmą kartą ietigalio piešinys buvo publikuotas periodinėje spaudoje be radimvietės adreso⁹, vėliau nurodyti Jonaičiai, Bublelių valsčius¹⁰, tačiau tais pačiais metais išleistame svarbiausiame J. Puzino darbe – Joniškiai, Sintautų valsčius¹¹. Joniškių kaimo durpynas prie Sintautų nurodytas ir „Lietuvos archeologijos bruožuose“, tačiau tekste aprašomas kitas antgalis – papuoštas sraigine linija¹², nors piešinyje randame aptariamąjį¹³.

Ir jau visiškai susikomplicavo situacija, kai archeologinėje literatūroje pasirodė trečioji vieno ir to paties antgalio radimvietė – Juniškiai. Pirmą kartą Juniškių kaimas buvo paminėtas ižymiosios Lietuvos akmens amžiaus tyrinėtojos Rimutės Rimantienės monografijoje.¹⁴ Nuo tada Joniškiai daugiau lietuvių archeologinėje literatūroje nebeminimi. Ir pats J. Puzinas savo straipsniuose, parašytuose emigracijoje, priėmė R. Rimantienės versiją, greičiausiai manydamas, jog pasikeitė tik viena raidė kaimo pavadinime. Tai galima spręsti iš J. Puzino raštų leidėjų pastabos, kurioje kalbama apie Juniškius Sintautų valsčiuje¹⁵, tuo tarpu R. Rimantienė nurodė visiškai kitą vietovę – Juniškių kaimą Slavikų apylinkėje¹⁶.

Galima būtų manyti, jog skulptorius ir Karo muziejaus konservatorius

⁶ Kabailienė M. Ežerų bei pelkių sandara ir raida, *Akmens amžius Pietų Lietuvoje (geologijos, paleogeografijos ir archeologijos duomenimis)*, Vilnius, 2001, p. 121–125.

⁷ Juodagalvis V. *Užnemunės priešistorė*, Vilnius, 2010, p. 196.

⁸ Lozovski V. Late Mesolithic Bone Industry in the Central Russian Plane, *Tanged Points Cultures in Europe*, Lublin, 1999, p. 337–345.

⁹ Puzinas J. Lietuva prieš 10 000–5 000 metų, *Jaunoji karta*, 1937, Nr. 16, p. 324–326.

¹⁰ Puzinas J. Naujausių Lietuvos proistorinių tyrinėjimų bruožai, *Naujoji Romuva*, 1938, Nr. 12, p. 283, pav. 3:10.

¹¹ Puzinas J. Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys (1918–1938 m. Lietuvos proistorinių tyrinėjimų apžvalga), *Senovė*, Kaunas, 1938, Nr. 4, p. 173–303.

¹² Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A. *Lietuvos archeologijos bruožai*, Vilnius, 1961, p. 50.

¹³ *Ten pat.*

¹⁴ Рима́нтене Р. *Палеолит и мезолит Литвы, Вильнюс*, 1971, с. 115.

¹⁵ Puzinas J. *Rinktiniai raštai*, Chicago, 1983, t. 1, p. 533.

¹⁶ Rimantienė R. Akmens amžiaus paminklai, *Lietuvos TSR archeologijos atlasas, 1. Akmens ir žalvario amžiaus paminklai*, Vilnius, 1974, t. 1, p. 39.

Pranas Baleniūnas, perdavęs muziejui radinį, suklydo, nurodydamas vietovę, nes Būblelių valsčiuje Jonaičių kaimo nepavyko surasti. Tačiau Joniškių kaimas Būblelių valsčiui niekuomet nepriklausė. Juniškių kaimas irgi nei Būblelių, nei Sintautų valsčiams taip pat nepriklausė.

J. Puzinas Joniškių kaimą Sintautų valsčiuje nurodė savo paskutiniame Lietuvoje publikuotame darbe.¹⁷ Tuo pat metu Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo naujai inventorinami archeologiniai radiniai, tikslinamos metrikos, tvarkoma visa nesusisteminta medžiaga.¹⁸ Darbą kontroliavo Priešistorinio skyriaus vedėjas dr. J. Puzinas. Atrodo, jog į inventorinę knygą įrašytas Jonaičių kaimas buvo klaida, kurią J. Puzinas ištaisė ne inventorinėje knygoje, bet savo svarbiausiame darbe.

Juniškių ietigalio lokalizavimo klausimą pradėjau narplioti prieš penketą metų. Apmaudu, tačiau turiu pripažinti, jog ir dabar nesu tvirtai apsisprendęs, kuri gi versija patikimiausia. Joniškių kaimas plyti prie Aukšpirtos upelio, į kurią įteka Kiaūlupė. Greta – Kuñabalės balotos pievos, kurios rudens liūčių ar žiemos polydžio metu virsdavo ežeru.¹⁹ Be abejonės, čia būta ežero, kuriame galėjo būti pamesti ietigaliai. Šiauriniame Kuñabalių pakraštyje yra Kiaūlupių kaimas, kur, ariant lauką, 1968 m. buvo aptiktas vienintelis Sintautų mikroregione gludintas titnaginis kirvis (žr. splv. 2:7 pav.) (VDKM, Inv. Nr. 2454).

Kirvis priskiriamas I ketursienių kirvių tipui, kuris yra universalus, aptinkamas vėlyvajame neolite didžiulėje teritorijoje įvairių to meto archeologinių kultūrų kontekste.²⁰

Buvau nuvykęs ir į Juniškis prie Slavikų. Durpyno ten rasti nepavyko.

Joniškiuose aptiktasis kaulinis dirbinyš priklauso gana retai pasitaikančiam tribriaunių ietigalių tipui – Lietuvoje žinomi tik du egzemplioriai. Lietuvių archeologinėje literatūroje kauliniai smaigai lygiomis briaunomis įvardijami ietigaliais, dantytomis arba su užbarzdomis – žeberklais. Muziejininkai dar kartais pavartoja *žeberklinio ietigalio* terminą. Kaulinių smaigų su užbarzdomis aptinkama ir atsitiktinai, ir kasinėtose akmens amžiaus gyvenvietėse. Ypač daug jų rasta Latvijoje – kartu su ietigaliais priskaičiuota per 500 tokių dirbinių.²¹ Dažniausiai jie randami pavieniui, kartais grupėmis po kelis, tačiau ligi šiol dar nepavyko aptikti kartu sujungtų. Tai, jog kauliniai žeberklai ir ietigaliai buvo naudojami kaip šakės žuvims smeigti, tėra tik prielaida, paremta etnografiniais duomenimis (žr. splv. 1:3 pav.). Tiesa, archeologinėje literatūroje galima rasti teigiant, jog taip pagamintų šakių aptikta Kretuono, Lubāna ir Lielais Ludzas apyežerių vėlyvojo neolito gyvenvietėse²², tačiau tai aiškus nesusipratimas – A. Girininko knygos tekste nurodomas piešinys, kuriame pateikta paties autoriaus atlikta rekonstrukcija²³, o cituojamame straips-

¹⁷Puzinas J. Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys (1918–1938 m. Lietuvos proistorinių tyrinėjimų apžvalga), *Senovė*, Kaunas, 1938, Nr. 4, p. 173–303.

¹⁸Kulikauskas P. Petras Tarasenko – Lietuvos archeologijos pradininkas, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1992, t. 9, p. 6–7.

¹⁹Jacevičius J., Vilčinskienė V. *Sintautų parapija*, Marijampolė, 2003, p. 169–170.

²⁰Brazaitis D., Piličiauskas G. Gludinti titnaginiai kirviai Lietuvoje, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 2005, t. 29, p. 80–81.

²¹Загорска И. Рыболовство и морской промысел в каменном веке на территории Латвии. In: Гурина, Н. Н., ред. *Рыболовство и морской промысел в эпоху мезолита – раннего металла*, Ленинград, 1991, с. 44.

²²Daugnora L., Girininkas A. *Rytų Pabaltijo bendruomenių gyvensena XI–II tūkst. pr. Kr.* Kaunas, 2004, p. 132; Girininkas A. *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 2009, t. 1, p. 206.

²³Girininkas A. *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 2009, t. 1.

nyje²⁴ taip pat pateiktas rekonstrukcijų piešinys, tad, suprantama, radimviečių ten nėra nurodyta – Lubāna ir Ludzas minimos visai kitame kontekste.

Ieškant analogijų sudėtiniais žūklės įnagiams, svarbi pasirodė istoriko J. Totoraičio informacija:

„Į kokia pusanthro versto nuo Varnupių piliakalnio 1854 m., bekasant papaliais kanalą, žemėje, kokių šešių pėdų gilume, radę gražei padarytus kaulinius „žeberklus“, t. y. įtaisus žuvims nudurti.“²⁵

Kiek netikėta, kad J. Totoraitis žodį „žeberklas“ išskyrė kabutėmis ir dar pridėjo prasmės paaiškinimą: „įtaisai žuvims nudurti“. Sprendžiant iš teksto, kalbama apie vieną radinį. Kitu atveju, jei radinių būtų aptikta daugiau, J. Totoraitis neabejotinai būtų nurodęs jų skaičių. Greičiausiai čia buvo kalbama apie vieną, iš kelių elementų susidedantį dirbinį, kurio tiksliai įvardyti negalėjo nei pasakotojas, nei J. Totoraitis. Vašnupių radinys greičiausiai buvo sudėtas iš kelių kaulinių smaigų su užbarzdomis.

Tribriauniai ietigaliai – Rytų ir Pietryčių Baltijos regiono atributas. Jų yra aptikta Estijoje²⁶, Latvijoje, Lenkijoje ir buv. Rytų Prūsijoje²⁷. Prieš karą aptiktieji tribriauniai ietigaliai datuojami nuo aleriodo iki borealio²⁸, tačiau šis tipas gyvavo per visą mezolitą²⁹ ir Latvijoje jų aptikta pačios akmens amžiaus pabaigos paminkluose³⁰.

Laivinis akmens kovos kirvis kūgine pentimi į Vytauto Didžiojo karo muziejų Kaune pateko 1936 m. iš Valstybės archeologinės komisijos rinkinių, prieš tai pabuvojęs Šakių „Žiburio“ gimnazijoje. Aptiktas jis buvo Skaistgirių kaimo gyventojų J. Rauno lauke, dviejų pėdų gylyje (VDKM, Inv. Nr. 191). Kirvį petrografiškai ištyrė profesorius A. Gaigalas (1933–2009) Valstybinio mokslo ir studijų fondo remiamos mokslo programos „Žmogaus ir gamtos santykiai nuo seniausių laikų iki Kristaus (X–I tūkst. pr. Kr.)“ metu. Kirvis buvo pagamintas iš metamorfinio diabazo su atsparesne medžiaga užpildytai plyšiais, paviršius pilkos spalvos, lūžyje – tamsiai žalsvai pilkas, itin smulkiagrūdis (0,01–0,02 mm), tankus, kietas, sunkus, paviršius aptirpintas vandens. Diabazo riedulių iš pirminės uolienos yra žinoma Pietvakarių Suomijoje, ypač Satakuntos apylinkėse. Eratinės kilmės rieduliai galėjo būti atnešti paskutiniojo ledyno prieš 20 000–13 000 metų iš Botnijos įlankos dugno, Alandų salų bei Švedijos arba perklostyti iš senesnių ledynmečių morenų paskutiniojo apledėjimo ledynams jas ardant.³¹

Laiviniai kovos kirviai tipologiškai skirtini plačiai Europoje išplitusiam

²⁴ Загорска И. Рыболовство и морской промысел в каменном веке на территории Латвии. In: Гурина, Н. Н., ред. *Рыболовство и морской промысел в эпоху мезолита – раннего металла*, Ленинград, 1991, с. 45.

²⁵ Totoraitis J. Senovės liekanos ir lietuvių mitologiški atminimai, *Lietuvių tauta*, 2008, t. 1, p. 188.

²⁶ Moora H. *Die Vorzeit Estlands*, Tartu, 1932; Jaanits L., Laul S., Lõugas V., Tõnisson E. *Eesti esiajalugu*, Tallinn, 1982.

²⁷ Szymczak K. *Epoka kamienia Polski północno-wschodniej na tle śródokoeuropejskim*, Warszawa, 1995, p. 93–96.

²⁸ Rimantienė R. *Akmens amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1996, p. 94.

²⁹ Jaanits L. Kultuuri arengupidevusest Eestis üleminekul keskmiselt nooremale kivejale, *Studia Archaeologica in memoriam Harri Moora*, Tallinn, 1970, p. 81–87.

³⁰ Лозе И. Поздний неолит и ранняя бронза Лубанской равнины, Рига, 1979, с. 167.

³¹ Gaigalas A. Akmeninių kirvukų ir kitų akmens įrankių petrografinė sudėtis ir medžiagos šaltiniai, *Geologija*, Vilnius, 2001, t. 36, p. 24.

kovos kirvių tipui, tyrinėtojų vadinamam europiniu, A, I tipo arba ankstyvuoju tipu.³² Lietuvoje išskiriamos dvi europinių kirvių grupės: laiviniai kirviai cilindrine ir nukirsta kūgine pentimi. Skaistgirių kirvis skirtinas pastarajam tipui, kuris laikomas vėlesniu europinių kirvių variantu. Lietuvoje aptiktieji laiviniai kovos kirviai, be didesnių abejonių, skiriami virvelinės keramikos kultūros laikotarpiui, t. y. vėlyvajam neolitui. Turime ir radiokarboninių datų, patvirtinančių šią versiją: 2000 m. Gyvakaruosė (Kupiškio r.) buvo aptiktas apardytas kapas su įkapėmis, tarp kurių būta ir laivinio kovos kirvio kūgine pentimi. Gautos palaukų datos žymi akmens amžiaus pabaigą: 3745+/-70 bp ir 3710+/-80 bp.³³

Skaistgirių kaimo apylinkėse buvo aptikti dar du gludinti akmeniniai kirviai su skyde kotui (žr. splv. 3 pav.). Radiniai yra privačioje Kęstučio Tarnausko kolekcijoje Veršiuosė, su kuria pavyko susipažinti Justino Kasparačio dėka. K. Tarnausko kolekcijoje yra ir du apvaliniai kapliai iš Rūgių ir Veršių kaimų (žr. splv. 4 pav.). Apvaliniai kapliai (vadinami ir apvaliniais kirviais) buvo gaminami iš apskrito pjūvio pailgų riedulių, nugludinant ašmenis ir padailinant pentį. Kai kurių paviršius net negludintas, nors daugumos Lietuvoje rastų apvalinių kaplių paviršius labai dailiai apdorotas. Pietiniame Baltijos pajūryje apvalinių kaplių arba kirvių žinoma jau iš mezolito laikotarpio.³⁴ Kadangi Lietuvoje prototipų nėra ir minėtieji kapliai labai dailaus darbo, manoma, jog šis tipas yra atneštas jau vėlesnėje raidos fazėje, nors greičiausiai jis gamintas vietoje. Lietuvoje apvaliniai kapliai yra aptikti šalia vėlyvojo neolito ir žalvario amžiaus gyvenviečių.³⁵

1946 m. Gaisrių kaimo gyventojas S. Valaičio žemės sklype, ruošiant dirvą bulvėm sodinti, aptiktas 19 cm ilgio, 5 cm storio, 6 cm pločio akmeninis kaplys su skyde kotui.³⁶ Dirbinys skirtinas keturkampių kaplių tipui (žr. splv. 5:1 pav.). Lietuvoje aptinkami šio tipo dirbiniai buvo gaminami parenkant atsitiktinės keturkampės formos akmenis, tik šiek tiek juos pritaikant, ištiesinant ašmenis. Akmeniniai kapliai su skyde kotui galėjo būti išrasti nepriklausomai, jų vartojimo laikotarpis – neolitas – žalvario amžius.³⁷

Klepų piliakalnis (Lietuvos Respublikos kultūros paminklų sąrašo Nr. AR 977, unikalus objekto kodas 3257) yra 250 m į pietus nuo kelio iš Sintautų į Tuřčinus, Nóvos dešiniojo kranto terasos kyšulyje. Pilypkalniu vadinamą kalvą iš P ir V juosia Nóva, iš Š – bevardžio upelio slėnis. Piliakalnio šlaitai statūs, nuo Novos upės pusės 6–7 m aukščio (6, 7 pav.). Iškyšulys apie 60 m ilgio šiaurės vakarų–pietryčių kryptimi ir iki 40 m pločio. Kalvos paviršius lygus, apaugęs medžiais ir krūmais.

Rinkdamas medžiagą knygai apie Užnemunės piliakalnius, P. Tarasenska Šakių rajono paminklus žvalgė 1955 ir 1956 metais. Knygą žymusis tyrinėtojas spėjo įteikti leidyklai, tačiau ši gražino rankraštį autoriui, siūlydama jį papildyti ir pakeisti iliustracijas – smulkūs piliakalnių topografiniai pla-

³² Bagušienė O., Rimantienė R. Akmeniniai gludinti dirbiniai, *Lietuvos TSR archeologijos atlasas*, Vilnius, 1974, t. 1, p. 91–92, 178, 203.

³³ Tebelškis P., Jankauskas R. The Late Neolithic Grave at Gyvakarai in Lithuania in the Context of Current Archaeological and Anthropological Knowledge, *Archaeologia Baltica*, 2006, t. 6, p. 8–20.

³⁴ Henriksen B. B. *Sværdborg I. Excavations 1943–44. A Settlement of the Maglemose Culture (Arkaeologiske Studier, III)*. København, 1976, p. 63, 66.

³⁵ Bagušienė O., Rimantienė R. Akmeniniai gludinti dirbiniai, *Lietuvos TSR archeologijos atlasas*, Vilnius, 1974, t. 1, p. 101–103.

³⁶ Jacevičius J. *Gaisriai*, Kaunas, 2008, p. 11.

³⁷ Bagušienė O., Rimantienė R. Akmeniniai gludinti dirbiniai, *Lietuvos TSR archeologijos atlasas*, Vilnius, 1974, t. 1, p. 101–103.

nai tuometinei valdžiai atrodė tarsi valstybinių paslapčių viešinimas. P. Tarasenka nesulaukė rankraščio publikavimo – knyga, kokia buvo autoriaus sumanyta, buvo išleista atkūrus Lietuvos valstybę.³⁸ Prieš įteikdamas knygą leidyklai, P. Tarasenka jos anotaciją paskelbė lenkų spaudoje³⁹ – straipsnyje pateiktame žemėlapyje Klepų piliakalnis minimas pirmą kartą. Klepų piliakalnį P. Tarasenka priskyrė tariamųjų piliakalnių grupei, į kurią buvo įtrauktos visos žmonių vadinamos piliakalniais natūralios kalvos ar jų dalys, pelkių salos ir kitos vietos, kuriose nėra nei dirbtinių įrengimų, nei kultūrinių sluoksnių, o jų paviršiuje bei prie jų esančiuose laukuose nerandama jokių senoviskų dirbinių, kurie pažymėtų, kad toje vietoje gyventa žmonių.⁴⁰

1965 m. ši tariamąjį piliakalnį žvalgė Lietuvos istorijos institutas (vad. A. Tautavičius). Žvalgymo ataskaitoje pažymėta, kad čia, žmonių pasakojimu, išardavo angliukų, apdegusio molio gabalų. Karo metais iškasti apkasai, laidoti žuvę kariai.⁴¹ Tariamųjų (spėjamųjų) grupei Klepų piliakalnis buvo priskirtas ir Lietuvos archeologijos atlaso antrajame tome.⁴² Naujausiame piliakalniais skirtame veikale⁴³, atrodo, įsivėlė netikslumas – rašoma, jog rytiniame aikštelės krašte buvęs nedidelis pylimas sunaikintas. Šis teiginys atsirado netiksliai interpretuojant trumpą piliakalnio aprašą cituojamajame straipsnyje – Lietuvos archeologijos atlaso antrajame tome parašyta: „Galimas daiktas, R krašte buvęs pylimas.“⁴⁴

Archeologiniai žvalgomieji Klepų piliakalnio kasinėjimai buvo atliekami pagal archeologinių vietų tyrimų, inventorizavimo ir apskaitos dokumentų programą, kurios tikslas – remiantis iki šiol turimais duomenimis bei žvalgomųjų tyrimų rezultatais, įvertinti archeologinę vertę bei tolesnio saugojimo perspektyvą tų objektų, kurie nebuvo įrašyti į Archeologinių vietų sąrašą, bet tebėra respublikinės (AR) bei vietinės reikšmės (AV) archeologijos paminklų sąrašuose. Klepų piliakalnio tyrinėjimai buvo vykdomi 2001 m. rugpjūčio mėn., darbams vadovavo Kultūros paveldo centro archeologas Povilas Tebelškis (1950–2003). Kasinėjimų metu buvo ištirtas bendras 37 m² plotas, padalytas į dvi perkasas.⁴⁵ Vieta pirmajai 3 × 9 m dydžio perkasai buvo pasirinkta pietvakarinėje piliakalnio dalyje. Nuėmus velėną, užfiksuotas 0,2–0,3 m storio perarto pilko humuso su šaknimis sluoksnis. Žemiau slūgsojo įžemis – balkšvas priemolis, 0,7–0,9 m gylyje pereinantis į molį. Antroji 2 × 5 m dydžio perkasa buvo kasama 35 m į šiaurės rytus nuo pirmosios perkasos šiaurės vakarinio kampo. Po velėna užfiksuotas 0,25–0,3 m storio humuso su smėliu sluoksnis, žemiau, 0,4 m nuo paviršiaus, pradėjo ryškėti įžemis – šviesus smėlis. Antrosios perkasos įžemyje išryškėjo šiek tiek tamsesnės spalvos 1,2–1,4 m skersmens apskritos formos dėmė – 0,2 m gylio duobės pėdsakai. Duobės užpilde pastebėta šiek tiek smulkių angliukų ir

³⁸Tarasenka P. *Užnemunės krašto piliakalniai*, Vilnius, 1997.

³⁹Tarasenka P. Grodziska w łuku środkowego Niemna na Litwie, *Rosznik Olsztyński*, 1959, t. 2, p. 221–226.

⁴⁰Tarasenka P. *Užnemunės krašto piliakalniai*, Vilnius, 1997, p. 174–175.

⁴¹Tebelškis P. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai Šakių rajone, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2001 metais*, 2002, p. 248.

⁴²Tautavičius A. *Lietuvos TSR archeologijos atlasas, Piliakalniai*, Vilnius, 1975, t. 2, p. 196.

⁴³Baubonis Z., Zabiela G. *Lietuvos piliakalniai*, Vilnius, 2005, t. 2, p. 396.

⁴⁴Daugudis V., Merkevičius A., Tautavičius A. *Lietuvos TSR archeologijos atlasas*, Vilnius, 1975, t. 2, p. 26–195; Engel C. *Vorgeschichte der altpreussischen Stämme*, Königsberg, 1935, t. 1, p. 86.

⁴⁵Tebelškis P. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai Šakių rajone, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2001 metais*, 2002, p. 248–249.

ypač daug šaknų. Jokių dirbinių duobėje neaptikta. Greičiausiai tai gana vėlyva laužvietė, kurios vietoje vėliau išaugo vešlus krūmas.⁴⁶

Klepų piliakalnis ir apylinkės buvo žvalgomos ir 2004 m. ekspedicijos metu. Atkarpoje tarp Šakių–Kudirkos Naumiesčio plento ir Klepų piliakalnio buvo aptikta tik keletas natūralių titnago gabalėlių, tačiau vėliau J. Kasparaitis ariamojoje dirvoje surado keletą titnagų, tarp kurių būta ir artefaktų. Radimvietė yra dešiniajame Novos krante, ant aukštutinės terasos, į šiaurę nuo keliuko, vedančio link Klepų piliakalnio, apie 800 m nuo Šakių–Kudirkos Naumiesčio plento. Ariamojoje dirvoje buvo aptikti 6 titnaginiai radiniai, tarp kurių 3 dirbiniai. 2007 m. J. Kasparaitis, besilankydamas radimvietėje, vietinių gyventojų vadina moje *Kareivio kalnu*, aptiko akmeninį įtveriamąjį kaplį (žr. splt. 8 pav.). Dar dvi titnaginės skeltės (žr. splt. 2:3, 4 pav.) buvo aptiktos į šiaurės vakarus nuo Klepų piliakalnio, smėlingoje dirvoje, prie griovos, juosiančios piliakalnį.

2004 m. Šakių rajono savivaldybė ir viešoji įstaiga „Sintautų akademija“ Lietuvos kultūros ministerijai parengė projektą „Iš seniausios Sūduvos praeities – 2004 (Žvalgomoji archeologinė ekspedicija Novos upės baseino teritorijoje)“. Tai buvo viena iš senosios Sūduvos kultūros tyrinėjimo, fiksavimo ir aktualizavimo programos dalių. Lietuvos kultūros ministerija projektą finansavo. Šakių rajono savivaldybės administracijai atstovavo Regioninės plėtros tarnybos ir „Sintautų akademijos“ vedėjas Vitas Girdauskas, kuris rūpinosi ekspedicijos dalyvių buitiniais, maitinimu ir transportu. Leidimas vykdyti archeologinius kasinėjimus buvo išduotas Augustinai Grinkevičiūtei, mokslinis ekspedicijos vadovas – Lietuvos istorijos instituto darbuotojas Vyngandas Juodagalvis. Žvalgomosios ekspedicijos metu atlikti darbai ir gauti duomenys apžvelgti archeologinėje literatūroje.⁴⁷

Archeologinės ekspedicijos metu buvo numatyta žvalgyti ruožą nuo Šešupės dešiniojo kranto (Panóviai) iki Šakių–Marijampolės rajonų ribos (Nóvaraistis), tačiau darbo metu žvalgymų ruožą teko susiaurinti dėl Voverių kaime žvalgomuosiuose šurfuose aptiktų palaidojimų, kurių preparavimas pareikalavo lėto ir kruopštaus darbo. Be to, ruošiant archeologinių žvalgymų programą, buvo orientuotasi į projekcinę sąmatą, tuo tarpu reali Kultūros ministerijos parama buvo dvigubai mažesnė. 2004 m. buvo išžvalgytas Novos upės dešinysis krantas nuo Nóvos–Pentės santakos vakaruose iki kelio į Žvirgždaičius rytuose. Kairiajame krante buvo žvalgoma atkarpa nuo Šakių–Kudirkos Naumiesčio plento vakaruose iki vieškelio į Žvirgždaičius rytuose.

Voverių kaimas yra dešiniajame Novos krante, į pietus nuo Sintautų ir į rytus nuo Šakių–Kudirkos Naumiesčio plento. Pirmuosius radinius surinko Voverių kaimo gyventojas Justinas Kasparaitis. Jo kolekcijoje gausybė keramikos fragmentų (žr. splt. 10:1 pav.), akmeninių trinamųjų girnelių dalys, akmeniniai trintuvėliai, monetos (žr. splt. 11 pav.), titnaginiai (žr. splt. 2:1 pav.) bei kauliniai (žr. splt. 1:4 pav.) radiniai.

Voverių pirmoji radimvietė yra dešiniajame Novos krante, apie 1 800 m tiesiaja į pietryčius nuo tilto per Novos upę (Šakių–Kudirkos Naumiesčio plentas), nuolaidžios terasos šlaite ir

⁴⁶*Ten pat*, p. 249.

⁴⁷Grinkevičiūtė A., Juodagalvis V. Novos upės baseino archeologiniai žvalgymai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2004 metais*, Vilnius, 2006, p. 282–286; Juodagalvis V. *Užnemunės priešistorė*, Vilnius, 2010, p. 46–50.

viršuje (žr. splv. 9:1 pav.). Keramikos šukės ir titnaginiai radiniai buvo pasklidę apie 100 m skersmens plote, kurio vakarinėje pusėje yra griova – buvusio upelio, dabar numelioruoto, žymės. Keramikos šukių pasitaikė iki pat Novos, keletas aptikta pačioje upės vagoje. Dar XX a. pabaigoje radimvietės vietoje buvo sodyba, dabar – ariamasis laukas. Ekspedicijos metu lauke augo vešlūs kviečiai, todėl iškasti žvalgomuosius šurfus galimybių nebuvo. Radimvietėje surinkti 65 keramikos fragmentai ir 3 titnaginiai radiniai. Dar trys titnagai buvo aptikti 200 m atkarpoje į šiaurę nuo keramikos šukių pasklidimo ploto. Visi titnagai yra artefaktai, tarp jų vienas kaltelis, retušuotos nuoskalos, skeltė. Visa aptiktoji keramika žiesta ir įvairialaikė (žr. splv. 10:2 pav.), net ir XX a. Ankstyviausios keramikos fragmentai yra būdingi XVII–XVIII a. Didžiuosiuose Lietuvos miestuose tokio tipo keramika pasirodė jau XVI a. pabaigoje ir per du šimtus metų mažai keitėsi.

Voverių antroji radimvietė yra dešiniajame Novos krante, ant II terasos, 200–250 m į šiaurės vakarus nuo Voverių pirmosios radimvietės. Ariamojoje dirvoje buvo aptikti 6 titnaginiai radiniai, tarp jų skeltė ir retušuotos nuoskalos. Radimvietėje buvo iškasti du 1 m² dydžio ir 45 cm gylio šurfai, kurių sienelėse užfiksuota: 32–34 cm storio armuo ir giliau geltonas nejudintas švarus smėlis. Nei radinių, nei kitokių kultūrinio sluoksnio pėdsakų šurfluose neaptikta.

Voverių trečioji radimvietė yra vakarinėje kaimo dalyje, miške, 1 200 m į rytus–šiaurės rytus nuo tilto per Novos upę (Šakių–Kudirkos Naumiesčio plentas), 200 m į šiaurę nuo dešiniojo Novos kranto. Elektros linijos proskynoje suartame lauke buvo aptikti 4 titnaginiai radiniai, tarp jų skaldytinio dalis, nuoskalų. Dar viena paretušuota nuoskala buvo aptikta ant miško keliuko, 60 m į rytus nuo kitų radinių. Proskynoje buvo iškasti du 1 m² dydžio šurfai, kuriuose po 30–38 cm storio smėlingo humuso sluoksniu buvo aptiktas švarus balkšvas nejudintas smėlis. Nei radinių, nei kitokių kultūrinio sluoksnio pėdsakų šurfluose neaptikta.

Voverių kaimo rytiniame pakraštyje, dešiniajame Novos krante, yra 5 m aukščio, 18 m ilgio šiaurės–pietų kryptimi ir 11 m pločio rytų–vakarų kryptimi kalva, pietiniu šlaitu nusileidžianti į Novą. Iš šiaurės kalvelę nuo ariamojo lauko skiria apie 0,5 m gylio ir 1 m pločio griovys, kuris suformuoja 1,5 m aukščio šiaurinę kalvos kraštą. Iš šiaurės kalvelė atrodo kaip tipiškos kaimo kapinaitės (žr. splv. 12:1 pav.), tačiau į kaimo kapinių sąrašus ji neįtraukta. Kokiam kaimui kapinaitės galėjo priklausyti ir kas bei kada čia buvo laidojama, vietiniai gyventojai nežino, o kalvelę vadina *Milžinų kapais*. Pavadinimas suntrigavo, todėl buvo nuspręsta iškasti kalvelėje ir jos šlaite kelis žvalgomuosius šurfus. Iš pradžių buvo kasami trys šurfai po 1 m², iš kurių vienas vėliau, aptikus žmonių kaulų, buvo išplėstas į 8 m² dydžio žvalgomąją perkasą.

Perkasos sienelėse visur fiksuotas supiltas geltonai rudas smėlis, slūgsantis ant balkšvai gelsvo priemolio su smėliu. Šurfo gylis – 100–110 cm, tik pietvakarinėje dalyje buvo pasiektas 130 cm gylis, kur buvo aptiktas perkasimas – palaidojimo duobė su pasirodžiusiais žmogaus kojų kaulais. Šis kapas nebuvo preparuojamas. Supiltame rudame smėlyje buvo aptiktos kelios žistos keramikos šukės ir titnaginis radinys – skaldytinio dalis. Žvalgomosios perkasos plote ištaisai buvo pasklidę žmonių kaulai. Iš viso aptikta žmonių skeletų dalių, priklausančių ne mažiau kaip 5 individams, iš jų 3 vaikams. Vienas suaugusio vyro skeletas

palyginti gerai išlikęs (žr. splv. 12:2 pav.). Laidojant šį žmogų, buvo suardyti ankstesni vaikų palaidojimai. Taip pat aptikta ir suardytų suaugusio asmens ar asmenų kaukolės dalių. Sveikasis skeletas gulėjo galva į pietvakarius (210°), ant priemolio, negilioje pailgoje duobėje suapvalintais kampais, kurios pietvakarinė dalis perkasta kito palaidojimo. Jokių karsto pėdsakų neaptikta. Skeletas gulėjo ištiestoje padėtyje, rankos sudėtos juosmens srityje, kaukolė kiek pakrypusi į kairę, su pralauža smilkinio srityje – medžių šaknų augimo pasekmė. Kaukolės dešinėje ir žemiau, beveik ant raktikaulio, buvo aptiktas apnykęs medalionas, pagamintas iš pilkos spalvos metalo lydinio, ovalios formos, vienoje pusėje Marija su kūdikiu ant rankų, kitoje pusėje šventas Juozapas su kūdikiu ant rankų. Prie apatinio žandikaulio buvo aptikta glazūruotos keramikos šukelė. Išimant griaučius, krūtinės srityje buvo aptikta titnaginė nuoskala.

Toliau į rytus žvalgant Novos dešinįjį krantą, stebėtos smėlingos dirvos, tinkamos akmens amžiaus gyventojams apsistoti, tačiau apsodintos jaunu mišku. Smėlėtose kalvelėse būta smėlio karjerų, o ariamosios dirvos toli nuo Novos krantų. 1,5 km į vakarus nuo Žvirgždaičių vieškelio, bulvėmis apsodintame lauke (žr. splv. 9:2 pav.) buvo aptikta titnaginių radinių ir vėlyvosios kaimiškos keramikos šukių. Aptiktos dvi grupės titnaginių radinių, kurias skyrė 200 m atstumas, todėl jos buvo išskirtos į dvi atskiras radimvietes: rytinė – Rūgių pirmoji ir vakarinė – Rūgių antroji. Rūgių pirmojoje radimvietėje, 33 m nuo Novos dešiniojo kranto, buvo iškastas 1 m² šurfas, kuriame po 30 cm storio armens sluoksniu stebėtas švarus geltonas smėlis. Kultūrinio sluoksniu pėdsakų ir radinių neaptikta. Tarp dirvos paviršiuje aptiktų titnaginių radinių išsiskyrė du dirbiniai su mezolito laikotarpiui būdingais technologiniais ir tipologiniais požymiais: patinuotas įtveriamasis ašmenėlis, pagamintas iš trapezinio pjūvio skeltės, smailėjantis, retušuotas statmenu vienpusiu retušu (žr. splv. 2:2 pav.), ir mikrorėžtukas skeltės viršūnėje.

Kirmiškų kaimo radimvietė yra dešiniajame Novos krante, ant 6 m aukščio terasos, apie 50 m nuo kranto, į rytus nuo Šakių–Kudirkos Naumiesčio plento, prie tilto per Novą. Suartame ir rapsu apsodintame lauke surinkti 3 titnaginiai radiniai, tarp jų du paretušuoti.

Toliau buvo žvalgomas dešinysis Novos krantas iki Totōrviečių, kur Nóna susilieja su Pentà. Penta Totorviečių kaime patvenkta ir kraštovaizdis čia pasikeitęs. Nova įteka į Šešupę Panóviuose, pakrantė ten urbanizuota. Atkarpoje tarp Klepų ir Totōrviečių jokių archeologinių objektų ar pavienių radinių neaptikta.

Visos radimvietės buvo aptiktos dešiniajame Novos krante. Kairiajame krante nei radinių, nei archeologinių objektų neaptikta, tačiau jų yra J. Kasparaičio kolekcijoje – du retušuoti titnaginiai dirbiniai (žr. splv. 2:5, 6 pav.) iš Urbantų kaimo laukų kairiojoje Novos pakrantėje. Archeologinius žvalgymus sunkino vešli augmenija. Kitas faktorius, mažinantis akmens amžiaus gyvenviečių aptikimo tikimybę, yra molingos dirvos, kuriose akmens amžiaus žmonės dažniausiai vengdavo įsikurti ilgesniam laikui. Pavienių titnaginių dirbinių radimvietėse buvo kasami žvalgomieji šurfai, tačiau kultūrinio sluoksniu pėdsakų niekur neaptikta. Akmens amžiaus gyvenvietėse, nors ir suardytose, titnaginių radinių aptinkama kur kas daugiau, nes artimoje Sintautų mikroregiono kaimynystėje, prie Šešupės, yra keletas plačiai tyrinėtų akmens amžiaus gyvenviečių, davusių gausios ir vertingos

medžiagos šio regiono seniausiai praeičiai pažinti. Radiokarbono būdu datuotose Kubilėlių ir Gluobių akmens amžiaus gyvenvietėse aptikta gyvenamųjų būstų pėdsakų, surinkta dešimtys tūkstančių titnaginių radinių, keramikos fragmentų.⁴⁸ Tie pavieniai radiniai, kuriuos pavyko surasti Novos pakrantėse, yra trumpalaikių akmens amžiaus medžiotojų sustojimo vietų pėdsakai.

2004 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos metu Novos upės baseine buvo aptiktos 8 akmens amžiaus titnaginių dirbinių radimvietės, XVII–XVIII a. gyvenvietė ir kapinės. Buvo iškasti 9 žvalgomieji šurfai po 1 m² ir 8 m² dydžio žvalgomoji perkasa. Taigi iš viso buvo ištirtas bendras 17 m² plotas, surinkta įvairių archeologinių laikotarpių radinių. Ankstyviausi iš jų yra Rūgių kaimo pirmojoje radimvietėje aptikti titnaginiai radiniai, būdingi ankstyvajam–viduriniam mezolitui (VIII–VII tūkstantmečiai pr. Kr.). Vėlyvesni keramikos radiniai priklauso XVII–XVIII a. gyvenvietei (Voverių kaimo pirmoji radimvietė). Milžinų kapai – kaimo kapinaitės, kuriose buvo laidojama XVIII a. ir tikriausiai vėliau. XVIII a. pradžioje Sintautų apylinkėse siautė maras, tad visiškai tikėtina, jog aptiktieji palaidojimai siejasi su epidemija.

2004 m. archeologinės ekspedicijos metu aptikta įvairių laikotarpių radinių ir įvairių archeologijos paminklų pėdsakų iki šiol netyrinėtoje teritorijoje. Aptiktųjų archeologinių radinių ir objektų istorinis diapazonas labai platus, tačiau jame yra ir didelių spragų, kurias turėtų užpildyti tolimesni šio mikroregiono tyrimai.

⁴⁸Juodagalvis V. Kubilėlių vėlyvojo neolito gyvenvietė, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1992, t. 8, p. 34–56; Juodagalvis V. Mezolitinis būstas Gluobiuose, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 2005, p. 69–80.

Sintautai istoriniuose dokumentuose

Vida Girininkienė

Sintautų pavadinimas yra siejamas su konkrečiais asmenimis. 1561 m. spalio 12 d. Jurbarko valsčiaus inventoriuje, kuris buvo saugomas Valstybės archyve Karaliaučiuje, minimi broliai Suntautovičiai:

„Prie Šešupės ir Aukšpirtos upelio margais išmatuota 3 valakai žemės, pieva ir šalia krūmokšniais apaugusi vietovė, ir atiduota Jo karališkosios malonės valdiniam Petru, Viliui, Jurgiui ir Grigui Suntautovičiams, už ką jie už visas prievoles turi mokėti kasmet po 60 grašių nuo kiekvieno [valako – V. G.], nes ten žemė labai bloga.“¹

Nurodytas kaimas upių sankirtoje – tai dabartiniai Šilgaliai Slavikų seniūnijoje.

Pirmą kartą išsamiai šis inventorius interpretuotas J. Totoraičio 1938 m. išleistoje „Sūduvos Suvalkijos istorijoje“. Pasak J. Totoraičio, tų Suntautovičių vaikai ar vaikaičiai nusikėlė tolyn į girias ir taip „bus gavęs pradžių dabartinis Sintautų bažnytkaimis.“²

Šie duomenys įsitvirtino populiarioje literatūroje, sulietuvinus pavardės formą – Suntautaičiai ir ją konkrečiai susiejus su šaknimi „sint“. Tačiau, kaip pažymi Z. Zinkevičius,

„<...> -ovič tipo tėvavardžiai buvo būdinga, specifinė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje vartojama priemonė žmonėms oficialiuose dokumentuose pavadinti. Ji taikyta visiems šalies gyventojams, nesvarbu, kuria kalba jie šnekėjo ir kaip patys save vadino.“³

Lenkijoje tuomet buvo išgalėję priesagos *-ski* vediniai, tėvavardžiai su *-ovič*, *-evič* ten paplito vėliau.⁴ Taigi dėl istorinio tikslumo, jei minėtą šeimą ir sietume su Sintautais, pavardės forma turėtų būti Suntautovičiai. Tiesioginis ryšis su Sintautais, tiek istorine, tiek ir kalbine prasme, – neįrodytas ir abejotinas. J. Totoraitis mini J. Jablonskio paskelbtuose XVI a. inventoriuose cituojamą tarp Kauno apskrities bajorų ar Veliuonos valsčiaus Kundrėnų kaime Santautų (Santovtovič) pavardę⁵, tačiau pavardžių panašumas šio fakto nepatvirtina.

Pavadinimas Sintautai priklauso dvikamienių asmenvardžių grupei. Remiantis analogiškais pavyzdžiais, galima teigti, jog šiame žodyje esanti tėvavardinė priesaga rodė, kieno jis sūnus. Šiuo atveju jis yra sūnus asmens, kurio pavardės šaknis buvo Taut-, tai yra Sin-tautas.⁶ Tėvavardis virto pavarde tada, kai tapo pastoviu, paveldimu tolesnėms kartoms asmenvardžiu.⁷ Šio vietovardžio kilmę iš pavardės paliudytų ir 1935 m. užrašytas pasakojimas apie Sintautų bažnytkaimio vietovardžio kilmę:

¹ XVI amžiaus inventoriai, *Istorijos archyvas*, surinko K. Jablonskis, Kaunas, 1934, t. 1, p. 630.

² Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, Marijampolė, 2003, d. 1, p. 126, 682.

³ Zinkevičius Z. *Lietuvių asmenvardžiai*, Vilnius, 2008, p. 44.

⁴ *Ten pat.*

⁵ Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija...*, p. 682.

⁶ Zinkevičius Z. *Lietuvių asmenvardžiai...*, p. 133, 240.

⁷ *Ten pat*, p. 329.

„Pasakoja, kad čia kadaise, kur dabar yra Sintautai, seniau buvęs dvaras ar vienkiemis. To vienkiemio savininkas buvęs bajoras Tauta. Į tą bajorą Tautą kartą iš toli atjojęs svetys. Kelio nežinodamas, jis turėjęs klausti. Sutikęs ant kelio Tautos sūnų, jis jo rusiškai paklausęs: „Kas jis esąs?“ Tas atsakęs: „Syn Tauty“. Nuo tada tą vietą emę vadinti Sintautais.“⁸

Yra ir kitų šios legendos variantų. 1932 m. periodikoje paskelbtas toks pasakojimas:

„Pats miestelio vardas, kaip pasakojama, taip atsiradęs. Kartą karalius Vladislovas vykdamas iš Naumiesčio į kokį tai dvarą paklydęs. Toje vietoje, kur dabar miestelis stovi, sutiko jis seną žmogų su mažu vaikeliu, paklausė kelio ir kartu pasiteiravo, kas čia per vieta. Senis nesuprasdamas lenkų kalbos linktelėjo galva. Senis ir vaikas ant pečių nešė po didelę naštą šakų. Karalius rodydamas į suvargusį vaiką ir dar tokia sunkia našta apsunkintą, paklausęs senio lenkiškai, ar tai jo sūnus. Senis taip pat lyg suprasdamas, ko karalius nori, lenkiškai pakartojo „Sin tovti“. Nuo to tą vietą ir praminė Sintautais.“⁹

Ši legenda ir panašūs jos variantai liudytų Vladislovo Vazos lankymąsi šiose vietovėse. 1640 m. rugpjūčio 21 d. karalius patvirtino Jono Skumino (manoma, Jurbarko valsčiaus laikytojo) naujai įsteigtą ir matininkų išmatuotą Vladislavovo (dabar Kudirkos Naumiestis) miestelį su jam suteiktomis teisėmis ir laisvėmis.¹⁰ Žinoma, kad Vladislovas Vaza ir jo žmona Cecilija Renata buvo aistringi medžiotojai. Vaza medžiodavęs būsimą Vladislavovo miesto apylinkėse, kartą ten vos nežuvo nuo laukinio žvėries.¹¹

Taigi logiška būtų manyti, jog Kudirkos Naumiestis ir Sintautai kūrėsi tuo pat metu.

Tačiau tikėtina, kad egzistavo ir pavardė su šaknimi Sint. Apie tai, kad ši pavardė egzistavo iš tikrųjų, liudija Naujininkų vaitystės 1738 m. inventorius, kuriame nurodoma, kad Duobiškių kaime gyveno Tomas ir Kazimieras Sintautai (Syntowt).¹²

Sintautų gyvenvietės pradžia glaudžiai susijusi su Veliuonos istorija, nes ši teritorija, t. y. miškais apaugęs plotas, priklausė Veliuonos dvarui ir valsčiui, kurį valdė didžiojo kunigaikščio vietininkai. Šiam valsčiui XVI a. pirmojoje pusėje priklausė ne tik Veliuona, bet ir Vilkija, Baisogala, Rietavas. Veliuonos dvaras buvo vienas didžiausių Žemaitijoje. 1612 m. Veliuonos valsčių (deržavą) laikė Adomas Zablockis, o 1616 m. – Karolis Chodkevičius. Ta proga 1615 m. buvo sudarytas Veliuonos ir Baisogalos inventorius¹³, kuriame Sintautai nemini, ir iš kurio matosi, kad tuo metu

⁸ Lietuvių žemės vardyno anketos, Sintautų bažnytkaimis, LKI.

⁹ Savartas, Miestelis vienu lietuvių gyvenamas, *Diena*, 1932 m. birželio 12 d., Nr. 24 (190).

¹⁰ Miškinis A. *Kudirkos Naumiestis. Istorija ir architektūra*, Vilnius, 1998, p. 20.

¹¹ *Ten pat*, p. 22.

¹² LVIA, SA-3774, l. 907.

¹³ Miškinis A. *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai, II knyga, Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*, Vilnius, 2007, t. 3, p. 274.

Sintautų apylinkės dar nebuvo apgyvendintos. Šiame inventoriuje minimos šios vietovės: Romanowo, Kowali, Daugile, Woigowo, Kubile, Stegwilaicie, Twirbuty, Prosciuny.¹⁴

Vadinasi, Sintautų gyvenvietė kūrėsi po 1615 metų.¹⁵

Veliuonos (ir Baisogalos) seniūnijas nuo 1621 m. valdė LDK kancleris Albertas Stanislovas Radvila (1593–1656). 1626 m. šią teisę įgijo ir jo žmona Regina fon Eisenreich, o 1636 m. tokia pat teisė (už įkeitimo pinigų) suteikta ir kitai kanclerio žmonai – Kristinai Liubomirskaitei.¹⁶ Veliuonos seniūnija priklausė Žemaičių vyskupystei.

Pirmasis dokumentas, kuriame konkrečiai paminėti Sintautai, yra 1677 m. vasario 26 d. Veliuonos parapijos vizitacija. Parapiją vizitavo Žemaičių vyskupas Kazimieras Pacas. Ten minima, jog Veliuonos parapiinės bažnyčios Sintautų filijoje nuo senų laikų yra du maži sidabriniai paaukuoti kielikai, mažas baltas sidabrinis nepaaukuotas relikvijorius, balta sena plunksninė (kitajczana) kapa.¹⁷

Galima priminti, jog Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius 1633–1649 m. daug sykių vizitavo sau pavaldžias bažnyčias. 1635 m. rugpjūčio 15–16 d. buvo vizituotos Veliuonos ir Seredžiaus bažnyčios.¹⁸ Vilkijos, Seredžiaus, Veliuonos bažnyčios dar vizituotos 1648 m. lapkričio 24–26 dieną.¹⁹

XVII a. pirmosios pusės Žemaičių vyskupijos ir jos dekanatų vizitacijos aktuose Sintautų filija neminima, vadinasi, jos 1641 metais ir nebuvo. Dokumentus rengusio istoriko Liudo Jovaišos teigimu, „to meto dekanatų vizitacijų aktų daugiau apskritai nežinoma.“²⁰

Pirmasis išlikęs išsamus dokumentas apie Sintautus yra 1703 m. rugpjūčio 8–9 dieną Vilniaus arkidiakono Žemaičių vyskupo Jeronimo Krišpino Kiršenšteino atlikta Veliuonos bažnyčios Sintautų filijos vizitacija. Šis dokumentas cituotas ir panaudotas J. Totoraičio „Sūduvos Suvalkijos istorijoje.“²¹ Ilgą laiką buvo manoma, jog ši vizitacija dingusi, tačiau istorikai jos nematė todėl, kad Lietuvos valstybės istorijos archyve saugoma stora byla, kurioje buvo ir ši vizitacija, ilgai užtruško restauravimo procese. Po restauracijos ją surado Kazys Misius. Šios vizitacijos faksimilė ir Irenos Katilienės vertimas iš lenkų ir lotynų kalbų skelbiamas pirmą kartą šioje knygoje.²² Jame nurodoma pirmoji Sintautų vardo paminėjimo data – **apie** (paryškinta mano – V. G.) 1641 metus. Šią datą mini ir J. Totoraitis, teigdamas, jog

„laiką, kada tas kaimas [Sintautai] buvo įkurtas, galima nustatyti tik apčiuopai, tai yra po 1561 ir prieš 1641 m., kuriais Sintautuose buvo pastatyta maža koplytėlė ar šioja pamaldoms laikyti.“²³

¹⁴ VUB RS, f. 4, A-3918. l. 21–25.

¹⁵ Apie tai dar žr. K. Misius str. „Sintautų miestelis istoriniuose dokumentuose“ (sk. „Istorija. Archeologija ir istorijos šaltiniai“).

¹⁶ Baliulis A. Veliuonos miesto privilegijos, *Veliuona*, vyr. redaktorė V. Girininkienė, Vilnius, 2001, p. 121.

¹⁷ Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai, *Lietuvos istorijos šaltiniai*, parengė M. Paknys, Vilnius, 2011, t. 10, p. 931, 933.

¹⁸ Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.), *Lietuvos istorijos šaltiniai*, parengė L. Jovaiša, Vilnius, 2011, t. 11, p. XI.

¹⁹ *Ten pat*, p. XIII.

²⁰ *Ten pat*, p. XX.

²¹ Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija...*, p. 688–689.

²² 1703 m. rugpjūčio 8–9 d. Veliuonos bažnyčios Sintautų filijos generalinė vizitacija, *LVIA*, f. 669, ap. 2, b. 701, l. 212–225, faksimilė ir vertimas iš lotynų ir lenkų kalbų. Vertė Irena Katilienė (sk. „Istorija. Archeologija ir istorijos šaltiniai“).

²³ Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija...*, p. 682.

Tačiau ši vieta istorikų nebuvo pastebėta, o buvo pastebėta kita, kurioje teigiama, jog Sintautuose pirma bažnyčia ar koplyčia buvo pastatyta 1641 metais.²⁴ Lotyniškas žodis apie (sub anno 1641) buvo praleistas.

1703 m. inventoriuje teigiama:

„Aukščiau minėtoji bažnyčia nuo senų laikų dieviškąsias pareigas celebruodavo trobelėje, paprastai sakant, šopoje [pašiūrė, ūkinis pastatas – V. G.], jos administravimas priklausė tėvams karmelitams iš miestelio, vadinamo Naumiesčiu, kitaip – Vladislavovu, per tarpušvenčius atvykstantiems į Sintautų kaimą tiek su dieviškosiomis, tiek ir su žemiškosiomis apeigomis, mat iki tol aplinkinė teritorija visa labiau laukinių ir tankių miškų ne kaip žmonių buvusi perpildyta, tačiau bėgant laikui, kai pagausėjusi žmonių, [Dievo] namų ankštybėje nebegalėjo sutilpti, tada ieškojo sau tą buveinę miškuose pasistatyti, ėmėsi kirsti ir rauti su šaknimis negyvenamus tyrus. Tad šviesiausiasis Šv. Romos imperijos kunigaikštis Albertas Radvila, Olykos ir Nesvyžiaus kunigaikštis, LDK kancleris, matydamas nuolat augantį tikinčiųjų skaičių, neturinčių patogaus atėjimo į bažnyčias, nuo čia nutolusias, kad [jie] gautų dvasinį pastiprinimą, kad paskatintų, jog uolumas dėl sielų sparčiau išplistų, pasirūpino šventoriuje, ankstesnėje vietoje, pastatydinti dabartinę medinę bažnyčią, kurią ir filija pavadinti norėjo, šviesiausiojo vietos ordinaro sutikimu pavaldžią Veliuonos pagrindinei bažnyčiai duotu dėlto tad ir pradėtas sakramentų administravimas teikti per šviesųjį Veliuonos prepozitą.“

Tačiau 1641 m. Sintautų bažnyčios dar negalėjo būti, nes basųjų karmelitų vienuolius į Vladislavovą Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius pakvietė 1644 metais.²⁵ Vadinasi pirmoji bažnytelė, arba šopa, Sintautuose atsirado po 1644, dar tiksliau, po 1651 metų. Kuriais metais A. S. Radvila pastatė Sintautuose pirmąją medinę bažnytelę, galima tik spėlioti, bet tai turėjo būti iki 1656 metų. Išsamiausiame ir patikimiausiame dokumente – 1837 m. birželio 27 d. Sintautų bažnyčios generalinėje vizitacijoje, kuri saugoma Lomžos vyskupijos archyve, nurodoma, jog jau 1675 m. Sintautų bažnyčia buvo Veliuonos filija.²⁶ 1808 ir 1823 metų inventoriuose, kurie saugomi Lomžos vyskupijos archyve, rašoma, jog bažnyčia pastatyta 1685 metais.

Prie bažnyčios apie 1688 m. pastatyta varpinė. Šalia buvo špitolė, kurioje gyveno 7 nuolatiniai elgetos. Kadangi Sintautų bažnyčia nebuvo parapinė, vietovės, iš kurių gyventojai ją lankė, yra apytikslės. 1703 m. vizitacijoje nurodoma:

„Veliuonos pusei priskiriami šie kaimai: Peleniškiei [Peleniai], Kupriai, Lukšiai, Miliškiai, Ūsai, iš pietų pusės ir Zapyškis, Smilgiai, Pentiškiai, Vidgiriai, Griškabūdis, Katiliai, Galiniai, Mureikai, Mickūnai [Mickai], Žėgliai,

²⁴Ten pat, p. 126.

²⁵Miškinis A. Kudirkos Naumiestis..., p. 25.

²⁶Akta parafii w Syntowtach, Lomžos vyskupijos archyvas, Nr. 526 (lapai nenumeruoti).

Muriniai, Urbantai, Bliūkiškiai, Kirmiškiai, Klepai, Bukšniai, iš rytų – Vaišvilai, Jundilai, Prūsaičiai, Pusdešriai, ir šiaurėje – Juniškiai, Oželiai, Duobiškiai, Antlaukiai, Papartynai, Striūpai, Aržuolupiai“.

1703 m. inventoriuje minimas nagingas meistras iš Mockupių kaimo Jokūbas Stanaitis, pagaminęs 7 ažuolinius suolus. 1703 m. pro Sintautus jau ėjo vieškelis iš Veliuonos į Naumiestį (tai taip pat liudytų, kad tarp šių miestelių buvo ekonominiai ir kultūriniai ryšiai), o tų metų rugsėji vyskupas po varpų pašventinimo „1286 žmones sakramentu sustiprino“.

Šios bažnyčios istoriją papildė Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskiu bibliotekoje saugomas Sintautų bažnyčios vizitavimo aktas, parašytas lotynų kalba po 1762 metų.²⁷ Ten teigiama, jog nežinoma bažnyčios pastatymo data, nėra nei fundacijos, nei vizitacijos, todėl aprašoma tai, kas yra tuo metu. Akte pažymėta, jog

„Veliuonos dvaro lėšomis pastatyta Šv. Pranciškaus, Šv. Baltramiejaus apaštalo ir Visų šventųjų titulo [bažnyčia] yra dailios ir puikios formos, nemenko didumo, turi 20 ilgio 10 pločio mūro pamatą, išorėje ne visa lentomis apmušta.“

Joje yra septynerios durys, 22 langai, dailidės pagamintas naujas tabernakulis. Dokumente rašoma:

„Seno darbo alavinė krikštykla su baltu ir tinkamu įrašu yra laikoma garbingoje vietoje dešinėje bažnyčios pusėje. Kartu su švairiu vandeniū, pašventintu šiais metais, Sekminių vigilijoje pridėta švesto aliejaus, kaip liudijimo kortelė sako ir paaiškina. Rasta, kad gerai yra užrakinta ir raktas rūpestingai saugomas. Ir neduodama krikšto vandens kam nors, kaip seniau buvo duodama mažiems vaikams, gerti ar kitokioms reikmėms. Tačiau nerasta spintos laikyti Krikšto sakramento atlikimo rekvizitui.“²⁸

Vizitacijoje nurodoma, jog vargonai įrengti 1762 metais brolijos ir parapijiečių lėšomis. Yra sidabrinė paaukuota monstrancija, paaukuota liturginė taurė, naujas iš vidaus paaukuotas kielikas, 13 arnotų. Keturioliktasis arnotas paaukotas Kazimiero Ulinsko iš Plegų kaimo. Yra gera dailidės pagaminta sakykla. Metrikos išlikusios nuo 1751 metų, jos gerai įrištos, švarios, tvarkingos. Bažnyčioje yra 7 altoriai:

„Didysis Švč. Mergelės Marijos karūnavimo altorius visas dailidės darbo, pastatytas parapijiečių lėšomis 1756 metais, dar nenudažytas ir nepaaukuotas. Turi portatilį, pritvirtintą altoriaus stalo mūre, pašventintą 1746 metais šviesiausiojo aukščiausiojo gero atminimo Antano Dominyko Tiškevičiaus.“

Antrasis matomas Šv. Rožinio brolijos altorius visas nudažytas įvairiomis spalvomis, iš dalies spindinčiai paauksuo-

²⁷ LMAVB RS, f. 207, b. 1567, l. 1–3. Dėkoju Vidui Garliauskui, išvertusiam šį tekstą iš lotynų kalbos į lietuvių kalbą.

²⁸ Ten pat, l. 1.

tas, pastatytas 1756 metais. Turi mobilųjį portatilį užantspauduotą antspaudu, ilūžusiu tam tikroje vietoje, džiaugiasi indulgencijomis kartu su vietos ordinaro aprobuotomis privilegijomis, duotomis Rožinio broliams.

Trečiasis Šv. Sabastijono altorius, dailidės darbo, pastatytas parapijiečių lėšomis, išdažytas spalvomis, turi portatilį su antspaudu. Atrodo, [jo] indulgencijų laikas pasibaigęs.

Ketvirtasis Šv. Antano altorius, panašus į Šv. Sebastijono altorių, dailidės darbo, [pastatytas] ponios Kotrynos Čvertovskos lėšomis, taip pat visas nudažytas panašiomis spalvomis, bet neturi nei portatilio, nei jokių indulgencijų.

Senas Šv. Juozapo altorius neturi jokių puošmenų, nei portatilio, nei jokių indulgencijų.

Šv. Tado apaštalo altorius, įrengtas garbingojo pono Juozapo Višnevsio lėšomis 1754 metais, neturi nei portatilio, nei jokių indulgencijų.

Šv. Kazimiero altorius dėl senumo ir senoviškumo neteikia jokio puošnumo bažnyčiai, neturi nei portatilio, nei jokių indulgencijų.

Senas paprastos statulos Šv. Magdalenos altorius turi indulgencijas, aprobuotas dešimčiai metų, bet jų [galiojimo] laikas jau yra pasibaigęs; portatilio neturi.²⁹

1752 m. prelado lėšomis prie bažnyčios pastatyta nauja klebonija, turinti „patogiausias gyvenamąsias patalpas“. Špitolė „sugriuvo ankstesnės vizitacijos metu“, todėl „parapijiečiai susitelkė vargšams pastatyti naują namą“. Yra du vargšai, gyvenantys iš išmaldos.³⁰

1784 m. viskas sudegė, liko tik kai kurios vizitacijos ir metrikų knygos. Nauja, trečioji, Sintautų bažnyčia buvo pastatyta 1788 m. parapijiečių lėšomis, prisidėjus Austrijos generolienei ir Veliuonos seniūnienei Teresei Kinskytei–Poniatovskienei.³¹ 1800 m. spalio 5 d. per Rožinio Švč. Mergelės Marijos šventę Sintautų bažnyčią Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų titulu konsekrovo Vygrių vyskupas Pranciškus Mykolas Karpavičius.³²

1823 m. inventoriuje minima špitolėje įrengta paparinė mokykla, kurioje mokėsi 17 vaikų, o žiemą mokyklą lankė net 48 vaikai. Tuo metu parapijai priklausė 55 kaimai.³³

1804 m. Sintautų bažnyčia tapo parapine. Minėtame Lomžos vyskupijos archyve saugomos vizitacijos ir kiti dokumentai nurodo konkrečią datą – 1804 m. gegužės 1 diena. 1837 m. birželio 27 d. Sintautų bažnyčios generalinės vizitacijos akte, dokumente apie beneficijas, teigiama, jog visi ankstesni Sintautų bažnyčios dokumentai sudegė ir

„<...> tik žinoma, jog iki 1804 metų ši bažnyčia ir parapija buvo Veliuonos bažnyčios filija ir yra tam tikrų duomenų,

²⁹ *Ten pat*, l. 2.

³⁰ *Ten pat*.

³¹ 1804 m. Sintautų bažnyčios inventorius, *Lomžos vyskupijos archyvas*, Nr. 526.

³² Lietuvos sakralinė dailė, t. 1, Vilkaviškio vyskupija, VI knyga, Šakių dekanatas, II d. *Naudžiai–Žvirgždaičiai*, sudarytojos R. Stankevičienė, G. Surdokaitė, dr. D. Vasilūnienė, Vilnius, 2007, p. 250.

³³ *Lomžos vyskupijos archyvas*, Nr. 526.

kad turtą sudarė bažnyčia ir parapijos pastatai – sodyba, taip pat atskiros pievos, vadinamos Kuinabala; tačiau kieno tas dokumentas išduotas ir kokiam turtui – žemei ar sodybai, ir dabar nežinoma.³⁴

Tame pačiame dokumente aiškiai pasakyta, kad „1804 m. gegužės 1 dieną ši bažnyčia tapo parapine“.

Pertvarkant Sintautų bažnyčią į parapinę, prie jos prijungta Lukšių filija. Prūsijos karalius Frydrichas Vilhelmas III naujai parapijai suteikė žemės fundaciją: arimų, lankų, plotų sodybai ir daržams, leido iš karališkojo miško imti 12 sieksnių malkų.

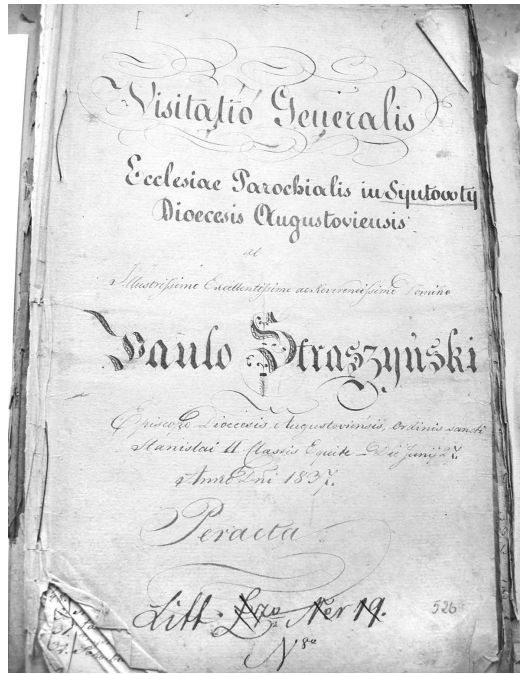
1804 m. gegužės 1 d. buvo sudarytas ir Sintautų bažnyčios inventoriarius, kurio pirmajame sakinyje rašoma: „Buvusi filinė Sintautų bažnyčia, seniau priklausiusi Veliuonos parapijai, pastatyta 1788 metais <...>.“³⁵ Pirmuoju Sintautų parapinės bažnyčios klebonu tapo Ignacas Micevičius, nuo 1792 m. buvęs Sintautų bažnyčios kamendoriumi. Jis iš vietos ūkininkų pirkė bažnyčiai žemės, savo lėšomis pastatė kleboniją ir kitus ūkinius pastatus.³⁶

Taigi pirmą kartą Sintautų vietovardis istorijos šaltiniuose paminėtas 1677 metais, o Sintautų bažnyčia tapo parapinė 1804 m. gegužės 1 dieną.

1 priedas

1738 m. birželio 17 d. Veliuonos žemės valdos inventoriaus akto dalis: Naujininkų vaitystė*

Vardas, pavardė	Mokesčiai	
	Timpos	Grašiai
Bridžių suolininkija, Sintautų miestelis (Syntowty)		
Vaitiekus Razgauskas	9	10
Motiejus Ašmukas	7	15
Mykolas Prušakas	6	

1837 m. birželio 27 d. Sintautų bažnyčios generalinės vizitacijos viršelis. Lomžos vyskupijos archyvas

1837 m. birželio 27 d. Sintautų bažnyčios kamendoriumi. Jis iš vietos ūkininkų pirkė bažnyčiai žemės, savo lėšomis pastatė kleboniją ir kitus ūkinius pastatus.³⁶

Taigi pirmą kartą Sintautų vietovardis istorijos šaltiniuose paminėtas 1677 metais, o Sintautų bažnyčia tapo parapinė 1804 m. gegužės 1 dieną.

³⁴Ten pat.

³⁵1804 m. Sintautų bažnyčios inventoriarius, ten pat.

³⁶Apie Sintautų parapiją plačiau žr. J. Jacevičiaus ir V. Girininkienės str. „Sintautų parapijos istorija“ (sk. „Istorija. Sintautų parapija (XIX–XX amžius).“

* LVIA, SA-3774, l. 905–908.

(tęsinys)

Vardas, pavardė	Mokesčiai	
	Timpos	Grašiai
Starkų kaimas tuščias (Wieś Starki pusta).		
Smilgių kaimas tuščias (Wieś Smilgie pusta).		
Šuopiai (Szopie)		
Jurgis Bakas	15	
Jokūbas Šuopys	17	
Laisvasis vaitas Jonas Šuopys		
Stanislovas Staknys	12	15
Jonas Leponis	12	15
Pavilkčiai (Pawilktynie)		
Juozas Urbaitis	12	15
Martynas Urbaitis	12	15
Kazimieras Jockaitis	6	
Skardupiai (Skardupie)		
Jurgis Kutas	9	10
Motiejaus našlė	6	
Jokūbas Šalna	7	15
Jonas Rudis	7	15
Jurgis Bačiūnaitis	7	15
Veršiai (Wersze)		
Juozapas Duoba	15	
Jonas Duoba	12	
Jokūbas Lovickis	15	
Jonas Bukšnys	8	
Baltramiejus Duoba	6	
Mikalojus Kriaučiūnas	7	15
Jokūbas Barkšys	9	
Jurgis Bartkus	14	
Šlamai (Szlamy)		
Simonas Kaunas	18	
Andrius Lamotūnas (?)	18	
Steponas Kriaučiūnas	12	
Andrius Kriaučiūnas	12	
Jonas Kriaučiūnas	9	
Laurynas Barzdaitis	18	
Katiliai (Kotyle)		
Povilas Antanaitis	9	
Andrius Puskunigis	20	
Baltramiejus Jakštys	20	
Jonas Prusokas	12	
Motiejus Bartnikas	25	
Simonas Bartnikas	20	
Jonas Pilonis (?)	8	
Martyno našlė	9	20

(tęsinys)

Vardas, pavardė	Mokesčiai	
	Timpos	Grašiai
Simonas Rudys	14	
Mikalojus Puodžius	7	15
Jonas Jasevičius	9	
Kazimieras Blažys	20	
Lepšiai (Lepszy)		
Jurgis Jakštys	20	
Andrius Jakštys	20	
Zyliškės (Zyliszki)		
Simono našlė	16	
Jonas Laurynaitis	9	
Skrynupiai (Skrynupie)		
Andrius Šližys	6	
Jonas Baukus	12	
Stanislovas Oškinis	7	15
Kšištofas Lopata	12	
Jokūbas Zurčinas	6	20
Andrius Dovidaitis	6	20
Šurpuliai (Szupawle)		
Steponas Samolis	20	
Rūgiai (Rugie)		
Baltramiejus Stanaitis	12	
Stanislovas Rugis	12	
Jokūbas Milkus	6	
Kazimieras Rugis	6	
Simonas Adomaitis	12	
Martynas Andreika	12	
Juozapas Rudis	22	
Juozapas Kraviecas (?)	6	
Andrius Vaičaitis	6	
Jagamasčiai (Mōckupiai), Jegomoście		
Stanislovas Mackevičius	15	
Simonas Bukšelis	9	
Motiejus Žukovskis	7	15
Juozapas Laurynaitis	7	15
Jonas Orinas (?)	7	15
Laurynas Ūsaitis	6	
Voveriai (Wowery)		
Antanas Stulginskis	6	
Baltramiejus Januškaitis	12	
Martynas Orindas	12	
Jurgis Bizukas	12	
Petras Mikovičius	6	
Kirmiškiai (Kirmiszki)		
Kazimieras Andriukaitis	12	

(tėsinys)

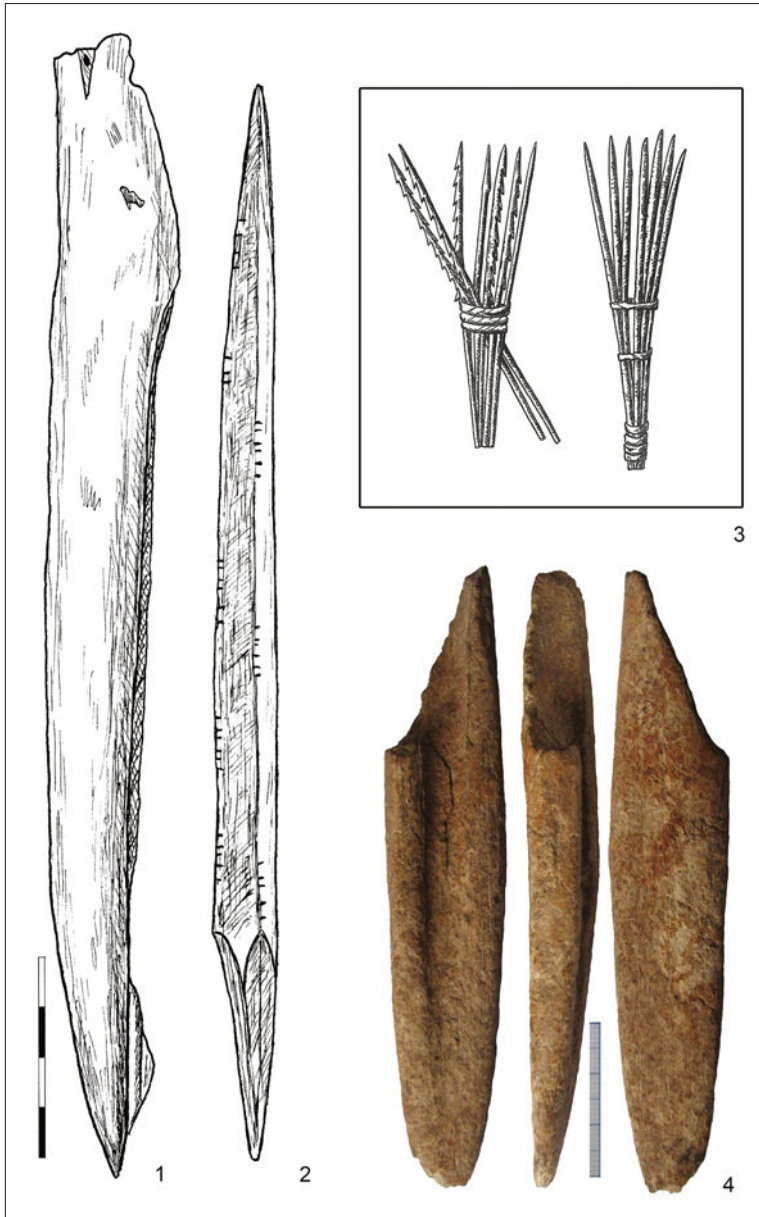
Vardas, pavardė	Mokesčiai	
	Timpos	Grašiai
Mykolas Bozys	7	15
Santakai (Sontaki)		
Andrius Kuršas	13	
Tomas Tamoliūnas	6	
Jokūbas Pukas	6	
Mykolas Bučinskis	6	
Jurgis Doveikaitis	6	
Tomas Antanaitis	6	
Balseliškiai (Balceliszki)		
Jonas Kaunas Vyresnysis	16	
Jonas Kaunas Jaunesnysis	13	
Barandai (Barandy)		
Stanislovas Valaitis	9	
Baltramiejus Klimas	6	
Martynas Klimas	6	
Kazimieras Skrebenis	7	15
Tarpūčiai (Tarpucie)		
Martynas Dailidė	15	
Juozapas Dailidė	9	
Klepai (Klepy)		
Jokūbas Strupkus	9	
Kiaulupiai (Kiawłupie)		
Jonas Valaitis	6	20
Steponas Bublaitis	6	20
Martynas Dėdinas	6	
Tomas Augustaitis	6	
Steponas Mačiulaitis	6	
Martynas Riauba	6	
Stanislovas Rubikis	6	
Jurgis Piktašylingis	11	
Naudžiai (Nawdzie)		
Petras Požarickis	6	
Stanislovas Požarickis	8.	
Baltramiejus Rudaitis	8	
Steponas Adomaitis	7	15
Jonas Piktašylingis	12	
Andrius Lažovnikas	8	
Jurgis Netuščius (?)	7	15
Braškiai (Braszkie)		
Andrius Abromavičius	5	
Jokūbas Dėdinas	5	
Naujiena (Nowina)		
Balsis Štyga	5	

(tęsinys)

Vardas, pavardė	Mokesčiai	
	Timpos	Grašiai
Jundilai (Jundyty)		
Juozas Ginaitis	7	15
Kazimieras Dailidė	7	15
Kšištofas Mačiulaitis	7	15
Kuodžiai (Kodzie)		
Mikalojus Ašmutis	14	
Martynas Tamošaitis	14	
Jonas Kumaitis	6	
Jonas Jasiūnas (?)	6	
Stanislovas Mozūraitis	6	
Prūsas Kilius	6	
Išdagai (Izdogi)		
Adomas Kumetaitis	6	
Jurgis Demonis	7	15
Motiejus Demonis	6	
Baltramiejus Domainaitis	6	20
Jonas Domeika	6	
Stanislovas Preikša	6	
Jonas Gribinas (?)	6	
Bridžiai (Brydzie)		
Kazimieras Piktašilingis	9	
Andrius Rudaitis	8	
Juozas Juodys	7	15
Baltramiejus Jakaitis	6	
Petras Andriekaitis	13	
Tomas Malachovskis	6	
Jurbarko suolininkija, Pliniškės (Ławnikowsrwo Jurbuckie, Pliniszki)		
Jokūbas Marma	9	
Martynas Murcinkus	9	
Simonas Sorapinas	9	
Petras Štervonas	9	
Jurgis Dūda	6	
Jurbūdžiai (Jurbudzie)		
Povilas Butkus	9	
Jonas Dėdinas	6	
Jonas Adomaitis	9	
Andrius Štukaitis	9	
Jokūbas Vaičaitis	9	
Jurgis Lažaunikas	12	
Jokūbas Bakšys	12	
Simonas Butkus	9	
Povilas Juškevičius	6	

Archeologija ir istorija

Sudarė Vygandas Juodagalvis, Kęstutis Vaičiūnas

1 pav. Kauliniai dirbiniai:

1 – Užpjauniai, 2 – Joniškiei,

3 – sudėtinių žvejybos įrankių
rekonstrukcijos (pagal Загорска 1991),

4 – Voveriai (iš J. Kasparaičio rinkinio).

V. Juodagalvio pieš. ir nuotr.

2 pav. Titnaginiai radiniai:
 1 – Voveriai, 2 – Rūgiai,
 3, 4 – Klepai, 5, 6 – Urbantai,
 7 – Kiaulupiai. V. Juodagalvio
 ir G. Piličiausko (7) nuotr.

3 pav. Akmeniniai gludinti kirviai
iš Skaistgirių, V. Juodagalvio nuotr.
Iš K. Tarnausko rinkinio

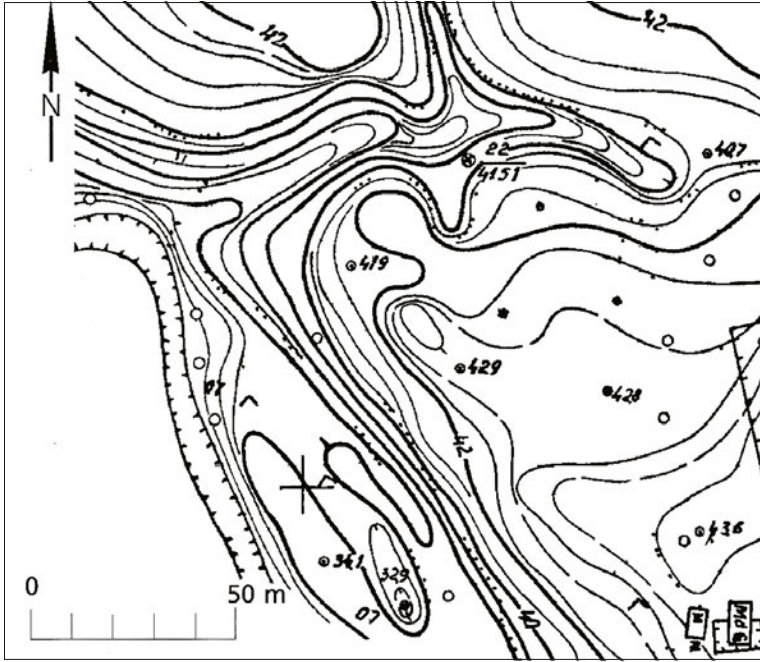

4 pav. Akmeniniai gludinti kapliai:
1 – Rūgiai, 2 – Veršiai.
V. Juodagalvio nuotr.
Iš K. Tarnausko rinkinio

2

5 pav. Akmeniniai žemės ūkio įnagai:
 1 – kaplys su skylė kotui iš Gaisrių
 (iš J. Jacevičiaus rinkinio), 2 – girnelės
 iš Ragožių (iš K. Tarnausko rinkinio).
 V. Juodagalvio (1) ir K. Tarnausko nuotr.

1

2

6 pav. Klepų piliakalnis:
 1 – situacijos planas (pagal Baubonis,
 Zabiela 2005, p. 396), 2 – vaizdas
 iš vakarų pusės. V. Juodagalvio nuotr.

7 pav. Klepų piliakalnis 2012 m.: 1 – vaizdas iš pietvakarių pusės,
2 – vaizdas iš pietryčių pusės. V. Juodagalvio nuotraukos

1

2

8 pav. Akmeninis karpys (iš J. Kasparaičio rinkinio) ir Klepų radimvietės vaizdas iš šiaurės. V. Juodagalvio nuotr.

1

2

9 pav. Voverių (1) ir Rūgių (2) radimvietės.
2004 m. V. Juodagalvio nuotraukos

1

2

10 pav. Voverių radimvietės keramika:

1 – koklio karūnėlės fragmentas

(iš J. Kasparaičio rinkinio),

2 – molinių indų šukės.

V. Juodagalvio nuotraukos

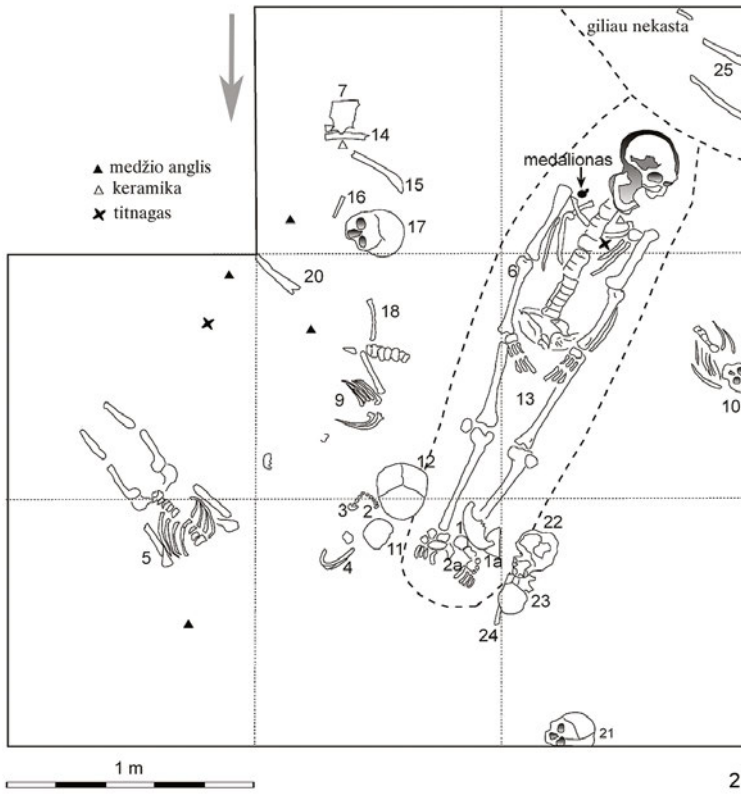

11 pav. Voverių radimvietės monetos:

- 1 – LDK. Jonas Kazimieras. Šilingas. 1666 m. Vilnius;
 - 2 – Lenkija. Jonas Kazimieras. Šilingas. 166? m.;
 - 3 – LDK. Jonas Kazimieras. Šilingas. 1666 m. Lietuvos Brasta;
 - 4 – Lenkija. Jonas Kazimieras. Šilingas. 166? m.;
 - 5 – LDK. Jono Kazimiero šilingo falsifikatas;
 - 6 – Ryga. Kristina. Šilingas. 166? m.;
 - 7 – LDK. Jonas Kazimieras. Šilingas. 1666 m. Vilnius;
 - 8 – Silezija. Frydrichas II. 3 kreiceriai. 1780 m. Vroclavas;
 - 9 – Rusija. Nikolajus I. Denežka. 1851 m.;
 - 10 – Rusija. Nikolajus I. Denežka. 1854 m.
- Identifikavo E. Remecas. V. Juodagalvio nuotr. Iš J. Kasparaičio rinkinio

1

2

12 pav. „Milžinių kapai“ Voveriuose:

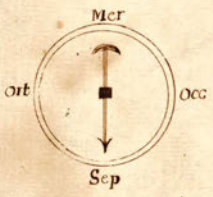
1 – kapinaičių vaizdas iš šiaurės,

2 – perkamos planas. 2004 m.

V. Juodagalvio nuotr. ir pieš.

Delmeasys Geometyras
Wozbustan Romimdiego Wladostwa
Wielonstun Prozemiu Antomogo
Lonqau lioq Komornika Wolkonskua
W Roku 1753 Mca Nowembra pozo
Kontrolowanym Pomierze Stanetua
Uzynna

Parcel Number	Owner Name
1	Wios Lozge
2	Wios Katali
3	Wios Wozpili
4	Wios Stornupie
5	Wios Starny
6	Wios Worsie
7	Wios Stornpaul
8	Wios Ruzie
9	Wios Stornupie
10	Wios Stornupie
11	Wios Swilkiwie
12	Wios Smilki
13	Wios Fochi
14	Wios Sustry
15	Wios Wosory
16	Wios Janbali
17	Wios Kaminiski
18	Wios Dyanow
19	Wios Stornupie
20	Wios Klop
21	Wios Stornupie
22	Wios Dymasz
23	Wios Stornupie
24	Wios Kapizyki
25	Wios Synki
26	Wios Stornupie
27	Wios Kuzlopis
28	Wios Stornupie
29	Wios Stornupie
30	Wios Stornupie

1753 m. Veliuonos seniūnijos Naujininkų vaitystės geometrinis planas. Plane geometrinėmis figūromis pavaizduoti ir skaičiais sužymėti Veliuonos seniūnijai Naujininkų vaitystei tuo metu priklausę kaimai. VUB RS

1793 m. Veliuonos seniūnijos žemėlapis. Veliuonos seniūniją sudarė Adampolio (Adampolski, A), Užnemunės (Zaniemensi, B) ir Zyplių (Zyplewski, C) raktai. Sintautų apylinkės priklausė Zyplių raktui. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

Veliuonos dekanato žemėlapis.
 XVIII a. vidurys. Užnemunėje buvusioje
 Veliuonos dekanato dalyje tarp kitų bažnyčių
 pavaizduota ir dvibokštė Sintautų filinė
 bažnyčia. Iš Motiejaus Valančiaus archyvo.
 Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo
 biblioteka

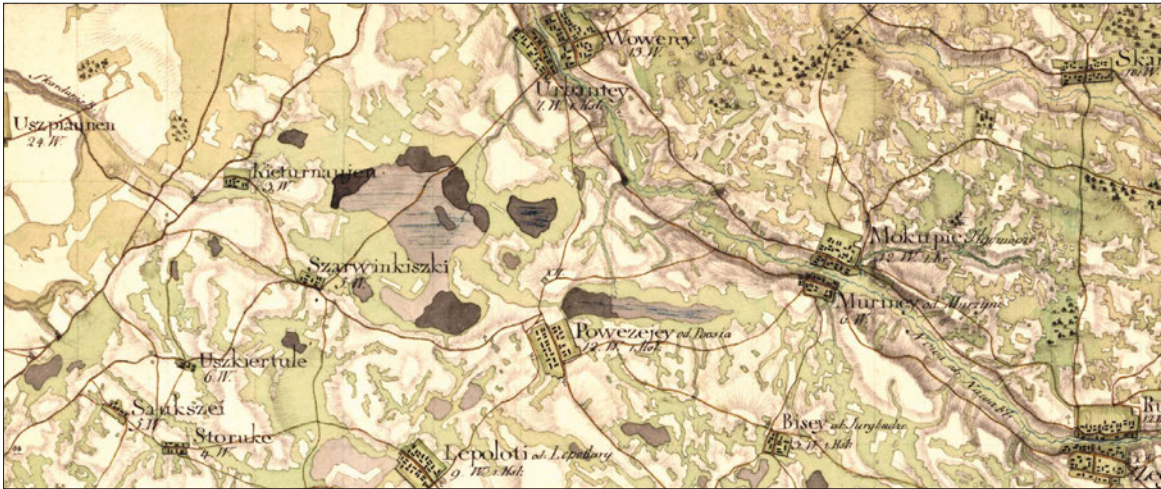

1795–1800 m. Rytų Prūsijos karinis žemėlapis fragmentas. Žemėlapis spalvotas, matmenys 52 × 73 cm, mastelis 1:33 300. Nuotrauka apima 122 planšetes, iš kurių 33 teko Lietuvos teritorijai. Sudarytas nuo 1795 iki 1800 m. ir apėmė dabartinius Plocko ir Bialystoko departamentus. Žemėlapio sudarymui vadovavo Prūsijos kariuomenės generalinio štabo viršininkas generolas leitenantas Levinas von Geusau. Vietoje darbų prižiūrėjo majoras fon Šteinas. Šiame žemėlapio fragmente pavaizduota Sintautų valsčiaus teritorijos vakarinė dalis. Žemėlapio originalo savininkas Berlyno miesto bibliotekos Prūsijos kultūros paveldo skyrius

1795–1800 m. Rytų Prūsijos karinis žemėlapis fragmentas.
 Šiame žemėlapis fragmente pavaizduota Sintautų valsčiaus
 teritorijos rytinė dalis

1795–1800 m. Rytų Prūsijos karinis žemėlapis fragmentas. Šiame žemėlapis fragmente pavaizduota Sintautų valsčiaus teritorijos pietinė dalis

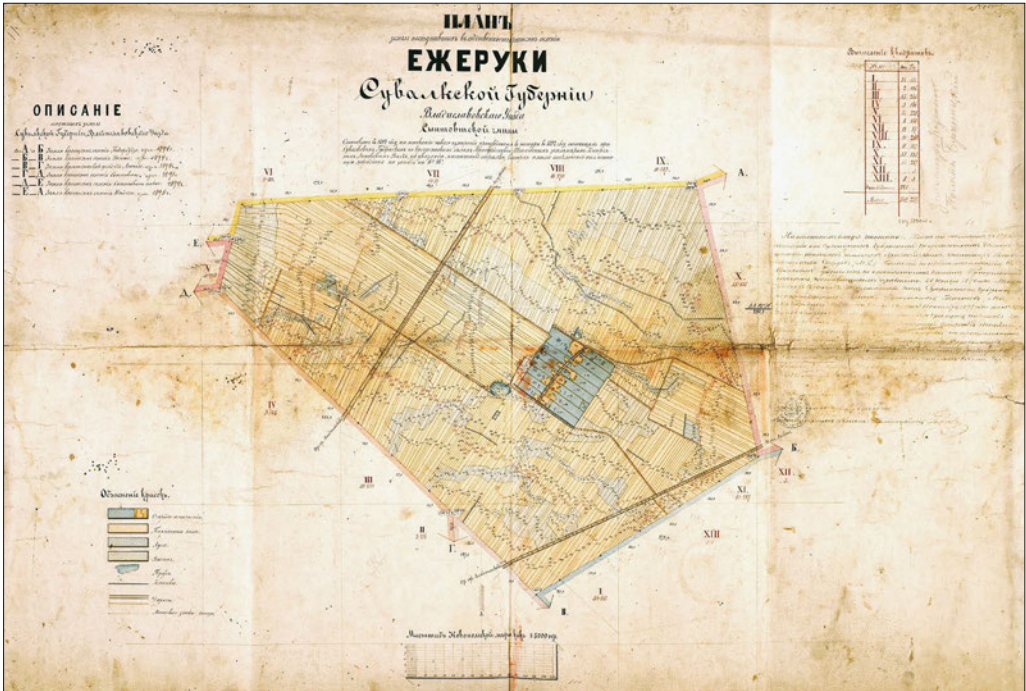

1808 m. karinis topografinis buvusios Rytų Prūsijos, arba dabartinės šiaurinės Varšuvos kunigaikštystės, dalies ir Rusijos apskrities žemėlapis fragmentas. Mastelis 1:152 500. Žemėlapi 1808 m. Berlyne išleido D. F. Sotzmanas. Šiame žemėlapis fragmente pavaizduota vakarinė Sintautų valsčiaus dalis. LMAVB

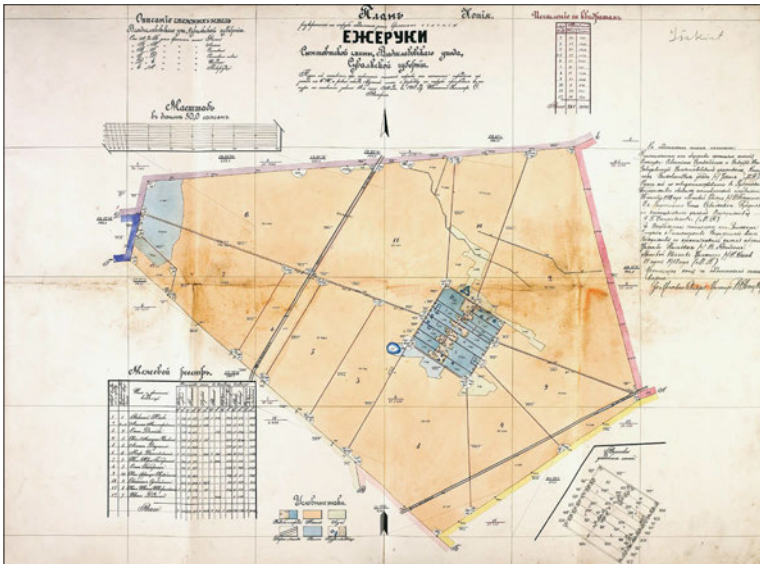

1808 m. karinis topografinis buvusios Rytų Prūsijos, arba dabartinės šiaurinės Varšuvos kunigaikštystės, dalies ir Rusijos apskrities žemėlapis fragmentas. Pavaizduota rytinė Sintautų valsčiaus dalis

1892 m. Suvalkų gubernijos Naumiesčio apskrities Sintautų valsčiaus Ežeriūkų kaimo žemių, atitekusių nuosavybės teise kaimo valstiečiams, planas, sudarytas 1892 m. matininko K. Lanevskio-Volko. LCVA

1911 m. Suvalkų gubernijos Naumiesčio apskrities Sintautų valsčiaus Ežeriūkų kaimo žemės išskirstymo į sklypus planas. Planą sudarė matininkas S. Vichertas. LCVA

(tęsinys)

Vardas, pavardė	Mokesčiai	
	Timpos	Grašiai
Anželupiai (Anželupie)		
Jonas Bazys	9	
Steponas Andverna (?)	7	15
Kazimieras Puodžius	7	15
Tomas Gudrevičius	6	
Gabarta (Gabarty)ĩ		
Mykolas Kieblaitis	15	
Simonas Kieblaitis	15	
Juozas Kasparaitis	15	
Juozas Trankaitis	15	
Oželiai (Ožele)		
Jurgis Kušlikas	7	15
Simonas Kušlikas	7	15
Duobiškiai (Dobiszki)		
Tomas Sintautas	15	
Kazimieras Sintautas	10	15
Mikalojus Zuikis	7	15
Tomas Blažaitis	9	
Jonas Giedraitis	6	
Stanislovas Zuikis	12	
Steponas Undraitis	6	
Lokašas (?). (Łokasza)		
Kšištofas Kubra	7	15
Klišių kaimas tuščias		
Paspirgėliai (Paspirgiele)		
Simonas Paspirgėlis	6	
Kazimieras Paspirgėlis	6	
Papartynai (Popartyny)		
Tomas Skrebonis	6	
Baltramiejus Mozūraitis	6	
Kšištofas Judašius	9	
Jonas Bičkus	6	
Jonas Bruzinas	6	
Pariebiai (Poreywie)		
Kazimieras Mozūraitis	13	
Jokūbas Borskis	7	15
Vaitiekupiai (Woytekupie)		
Simonas Jurgaitis	9	
Stanislovas Dėdinas	9	
Jonas Kazemakas (?)	10	20
Juozapas Rimkevičius	9	
Kazimieras Baldauskas	7	
Simonas Tamošaitis	11	

(tęsinys)

Vardas, pavardė	Mokesčiai	
	Timpos	Grašiai
Jonas Sandraga (?)	6	
Vilkeiškiečiai (Wilkieliszki)		
Andrius Šinkanas (?)	7	15
Jokūbas Zaruba	9	
Simonas Piesis	3	20
Pikžirniai (Pikožyrnie)		
Baltramiejus Dylis	6	20
Jonas Lesinius	6	20
Juozapas Navka	6	20
Mikalojus Ubenis	6	
Juozapas Užupaitis	7	15
Ežerupiai (išlikęs kaimo pavadinimas Ežeriūkai), (Ažerupy)		
Simonas Gabartas	17	
Jurgis Libas (?)	12	
Andriejus Libas (?)	12	
Jonas Daugėla	12	
Kšištofas Varnaitis	9	
Juzefas Urbaitis	6	
Armonas Bozis, laisvasis suolininkas (tarėjas)		
Ragožiai (Rogože)		
Prūsas Anus Kumaitis	12	
Skaisgiriai (Skasgiry)		
Jokūbas Šuopys	20	
Jokūbas Valaitis	12	
Jonas Valaitis	7	15
Tomas Stakšys	9	
Mikalojus Sutkaitis	6	
Jonas Astrauskas	15	
Andrius Balšys	6	
Švediškiečiai (Szwedyszki)		
Jokūbas Liudžius	6	
Baltramiejus Rudaitis	7	15
Baltramiejus Kunigėlis	12	
Lautiškių kaimas (wieś Łautyszki)		
Andriejus Bandza	16	
Baltramiejus Bandza	16	10
Petras Tevelis	13	
Steponas Venys (?)	15	
Mikalojus Bartkus	9	
Kepštai (Kepiszy)		
Simonas Valaitis	9	
Kazimieras Šuopys	9	

(tėsinys)

Vardas, pavardė	Mokesčiai	
	Timpos	Grašiai
Šunkariai (Szynkarze)		
Andrius Vozzgirdas	6	
Andriejus Beniulis	6	
Naujiena (Novina)		
Samolevičius	9	
Plagiai (Plagi)		
Laurynas Ulinskis	9	
Advernai (Addwerny)		
Stanislovas Zuikis	7	15
Gaisriai (Gaystre)		
Prūsas Anusas Dobilaitis	15	
Būdviečia (Budwiecie)		
Blažys Lubinas	10	
Andrius Lubinas	10	
Jonas Lubinas	7	15
Mikalojus Lubinas	6	
Kazimieras Putrius	7	15
Bizieriai (Bizery)		
Jokūbas Bendžius	10	
Stanislovas Lubinas	9	
Kazimieras Gudzinskis	6	
Stumbriškė (Stumbryszki)		
Kazimieras Grybinas	18	
Miliškiai (Miliszki)		
Martynas Bataitis	15	
Motiejus Gerulaitis	15	
Motiejus Šotnys	7	15
Simonas Bataitis	7	25
Ūsai (Ussy)		
Jonas Ripinskis	11	
Jurgis Stefanovskis	5	
Kumpupiai (Kumpupie)		
Baltramiejus Liaudanskas	7	15.
Lukšiai (Łuksze)		
Kazimieras Razgauskas	15	
Martynas Maksvytis	12	
Jokūbas Kumaita	7	15
Petras Aleknavičius	12	
Motiejus Pavalkis	7	15
Martynas Stanaitis	6	
Kupriai (Kupre)		
Andrius Stropkus	6	
Baltramiejus Laučius	6	

907

	Įmoky	Grasai
Jonas Kuszelkas - Oleso	7	15
Simon Kuszelkas - Dobiszki.	7	15
Thomasz Synkowi	15	
Kazimierz Synkowi	10	15
Piotras Luykis	7	15
Thomasz Batajki	9	
Jan Batajki	10	
Pawel Luykis	12	
Stefan Undrajki	6	
Krzysztof Kubra - Lokasza.	7	15
Wito Klisze Pusta.		

Tomo ir Kazimiero Sintautų pavardė Duobiškių kaimo gyventojų sąrašė 1738 metais. LVIA

(tęsinys)

Vardas, pavardė	Mokesčiai	
	Timpos	Grašiai
Martynas Krutas	7	15
Andrius Latvis	7	15
Peleniškės (Peleniszki)		
Andrius Bataitis	9	
Jonas Bataitis	10	
Naujiena (Nowina)		
Juozapas Bataitis	10	
Akėčiai (Akiecie)		
Jurgis Maksvytis	7	15
Simonas Višimskis	7	15
Lepalótai (Lepoloty)		
Jurgis Dailidė	16	
Andrius Plešikas	13	
Juozas Žasaitis	11	
Jokūbas Ripinskis	14	
Motiejus Plešikas	6	
Laurynas Macianskis	6	20
Pūdymai (Pudymy)		
Kriščiūnas	5	
Naujiena (Novina)		
Mikalojus Šuopys	6	
Baisogalos vaitija, Devynduoniai (Woytowstwo Boysagolskie, Dewindonie)		

Sintautų valsčiaus kaimai senuosiuose žemėlapiuose

Kęstutis Vaičiūnas

Senieji žemėlapiai – vienas svarbiausių praeities žinių šaltinių. Kartografinė medžiaga patvirtina rašytinių šaltinių teiginius, iliustruoja įvairius faktus, o kartais būna vienintelis dokumentas sprendžiant daugelį praeities istorinės, politinės geografijos klausimų. Senoji kartografinė medžiaga padeda nustatyti įvairių šalių geografinį išskirtinumą, kuris iš dalies atspindi to meto mokslo ir geodezinės bei geografinės minties lygį.

Šiame straipsnyje nagrinėjami tik tie LDK, Naujosios Rytų Prūsijos, Rusijos imperijos laikotarpių žemėlapiai bei planai, kuriuose atvaizduojami Sintautų valsčiaus kaimai, jų ribos, kaimų sodybos iki išsiskirstymo ir po išsiskirstymo į vienkiemius. Straipsniui panaudota kartografinė medžiaga iš Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus (VUB RS), Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus (NMKČDM), Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus (LMAVB RS), Lietuvos centrinio valstybės archyvo (LCVA) fondų.

Yra išlikusių gana daug Prūsijos karalystės žemėlapių, kuriuose pavaizduotos ir Sintautų gyvenamosios vietovės. Detaliau šiuos žemėlapius yra analizavęs Jurgis Gūžys¹, tačiau jo analizėse didžiausias dėmesys skiriamas buvusios Vilkijos girios apylinkėms.

LDK planai bei žemėlapiai

Pirmą kartą Sintautų valsčiui priklausiusių kaimų ribos nurodytos 1753 m. Veliuonos seniūnijos Naujininkų vaitystės geometriniame plane („*Delineacyia geometryczna woytostwa Nowinickiego w starostwie Wielonskim w Xięstwie Zmuydzkim przezemnie Antoniego Lonczewskiego komornika Wolkowiskiego w roku 1753 m [iesą] ca nowembra 19 Dnia po zakonkludowanym tegoz starostwa pomierza uczyniona*“), saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje.²

Šiame plane geometriniėmis figūromis atvaizduoti ir skaičiais sužymėta tie buvusio Sintautų valsčiaus kaimai, kurie tuo metu priklausė Veliuonos seniūnijai, Naujininkų vaitystei. Kiti Sintautų valsčiaus kaimai priklausė Kidulių seniūnijai. Plane skaičiais pažymėti 85 kaimai, bei Sintautai ir Zyplių dvaras, kurių pavadinimai surašyti greta esančioje lentelėje. Plano kaimų sąrašė Nr. 52 nurodytas net 3 kartus, taigi kaimų yra 85, o ne 83. Žemėlapyje yra šie kaimai:

¹ LMAVB RS, f. 256.

² VUB RS, f. 23-16.

Nr. plane	Kaimo pavadinimas	Nr. plane	Kaimo pavadinimas
1.	Lepšių k. (wieś Lepsze)	34.	Zyplių dvaras (dwór Zypie)
2.	Katilių k. (wieś Katyle)	35.	Menkinių k. (wieś Menkinie)
3.	Verpikų k. (wieś Werpiki)	36.	Šuopių k. (wieś Szopie)
4.	Skrynupių k. (wieś Skrynupie)	37.	Skaistgirių k. (wieś Skayzgiry)
5.	Šlamų k. (wieś Szlamy)	38.	Kimpinių (Kampinių) k. (wieś Kimpiny)
6.	Veršių k. (wieś Wersze)	39.	Švidiškių (Švediškių) k. (wieś Szwidyszki)
7.	Šurpaulių k. (wieś Szurpaule)	40.	Lauciškių k. (wieś Lauciszki)
8.	Rūgių k. (wieś Rugie)	41.	Pikžirnių k. (wieś Piktozirnio)
9.	Mockupių k. (wieś Mockupie)	42.	Bridžių k. (wieś Brydzie)
10.	Skardupių k. (wieś Skardupie)	43.	Jurbūdžių k. (wieś Jurbudzie)
11.	Pavilktnių k. (wieś Powilktnynie)	43.	Jurbūdžių k. (wieś Jurbudzie)
12.	Smilgių k. (wieś Smilgi)	44.	Anzuolupių (Aržuolupių) k. (wieś Anżolupie)
13.	Starkų k. (wieś Starki)	45.	Striūpų k. (wieś Strupy)
14.	Gaisrių k. (wieś Gaystry)	46.	Daugėliškių k. (wieś Dowgiele)
15.	Voverių k. (wieś Wowery)	47.	Advernų k. (wieś Adwerny)
16.	Santakų k. (wieś Santaki)	48.	Vilkeliškių k. (wieś Wilkieliszki)
17.	Kirmiškų k. (wieś Kirmiszki)	49.	Vaitiekupių k. (wieś Woytekupy)
18.	Barandų k. (wieś Barandy)	50.	Tumosiškės k. (wieś Tumaszyszki)
19.	Tarpučių k. (wieś Tarpucie)	51.	Pariebių k. (wieś Pareywie)
20.	Klepų k. (wieś Klepy)	52.	Paspirgėlių k. (wieś Paspirgiele)
21.	Braškių k. (wieś Braszki)	L,II	Papartynų k. k. (wieś Papartyny)
22.	Demšių k. (wieś Dymsze)	52.	Duobiškių k. (wieś Dobiszki)
23.	Totorviečių k. (wieś Totorwiecie)	53.	Kuodžių k. (wieś Kodzie)
24.	Kaupšikių k. (wieś Kapszyki)	54.	Gabartų k. (wieś Gabarty)
25.	Jundilų k. (wieś Jundyly)	55.	Kušlikų k. (wieś Kuszliki)
26.	Naudžių k. (wieś Naudzie)	56.	Šlišų k. (wieś Sliże)
27.	Kizulupių (Kiaulupių) k. (wieś Kizuloupie) Ir tokia vietovė Kuinabalio (Y taka Kuynobalis mieyska)	57.	Lukošių arba Nartų k. (wieś Lukasze czyli Narty)
28.	Iždagų k. (wieś Izdagi)	58.	Plynių k. (wieś Plinie)
29.	Ežeriūkų k. (wieś Ezieruki)	59.	Šinkarių (Šunkarių) k. (wieś Szykarze)
30.	Balseliškių k. (wieś Balczeliszki)	60.	Terputiškių (Briediškės) k. (wieś Ter- putyszki)
31.	Sintautų miestas (miasto Syntowty)	61.	Kunigėlių (Šilgalių) k. (wieś Kunigiele)
32.	Ragožių k. (wieś Rogorze)	62.	Plagų (Plėgų) k. (wieś Plagi)
33.	Pakorbūdžių k. (wieś Pokorbudzie)	63.	Naikų k. (wieś Nayki)

(tęsinys)

Nr. plane	Kaimo pavadinimas	Nr. plane	Kaimo pavadinimas
64.	Dovydaičių (Dovydiškės) k. (wieś Dowidaytys)	74.	Zypliabūdžio k. (wieś Zupla budzie)
65.	Lukšių k. (wieś Luksze)	75.	Akėčių k. (wieś Akiecie)
66.	Miliškių k. (wieś Miliszki)	76.	Liepalotų k. (wieś Lepolaty)
67.	Ūsų k. (wieś Ussy)	77.	Pūdymų k. (wieś Pudymy)
68.	Kumpupių k. (wieś Kumpupie)	78.	Suopių k. (wieś Sopsis)
69.	Stumbriškės k. (wieś Stumbryszki)	79.	Bundzų k. Kubilių vaitystėje (wieś Bunze woytowstwa Kubelskiego)
70.	Būdviečių k. (wieś Budwiecie)	80.	Kierų k. Kubilių vaitystėje (wieś Kiery woytowstwa Kubelskiego)
71.	Bizerų (Bizierių) k. (wieś Bizery)	81.	Staliorių k. Kubelių vaitystėje (wieś Stolarzyszki)
72.	Kuprių k. (wieś Kupry)	82.	Gerdžių k. Kubilių vaitystėje (wieś Gierdzie)
73.	Pelenių k. (wieś Pelenie)	83.	Germuolių (Degutinės k.) Kubilių vaitystėje (wieś Smolnica)

Iš plane pažymėtų kaimų, Naujininkų vaitystei priklausė 80, o likusieji penki – Bundzų, Kerų, Staliorių, Gerdžių ir Germuolių (Degutinės) kaimai priklausė Kubilių vaitystei.

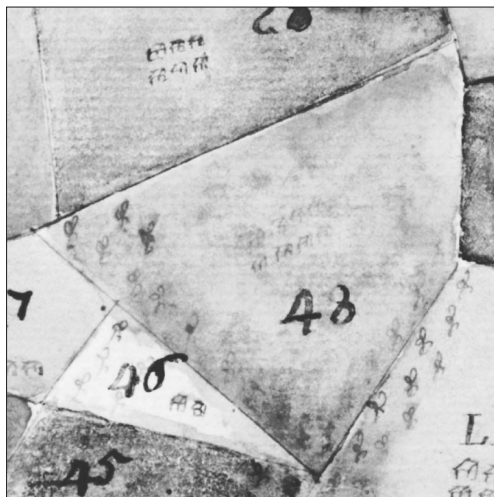
Naujininkų vaitystė iš vakarų ribojosi su Kidulių seniūnija (dalis Jurbarko seniūnijos), iš pietų nuo Vilkijos Lesnistvos girininkijos ribų skiria Novos upė, iš rytų ribojasi su ta pačia Vilkijos Lesnistvos ir Veliuonos seniūnijos Kubilių vaityste. Iš šiaurės ribojasi su Siesarties upe. Kaip matyti iš plano, tarp tos pačios seniūnijos vaitysčių ribų nėra tiesios linijos. Suprantama, kad kaimų ribų tikslumo tokiaime plane nėra, bet pati kaimo forma daugiau mažiau tokia pavaizduota ir detalesniame bei tikslesniame 1793 m. Veliuonos seniūnijos žemėlapyje, kuris saugomas Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje Kaune.³

Kaimų ribų palyginimui pateikiami fragmentai iš 1753 m. Naujininkų vaitystės plano ir minėto 1793 m. Veliuonos seniūnijos žemėlapiu, kuriuose atvaizduotos Siantautų valsčiaus Vilkeliškių kaimo ribos.

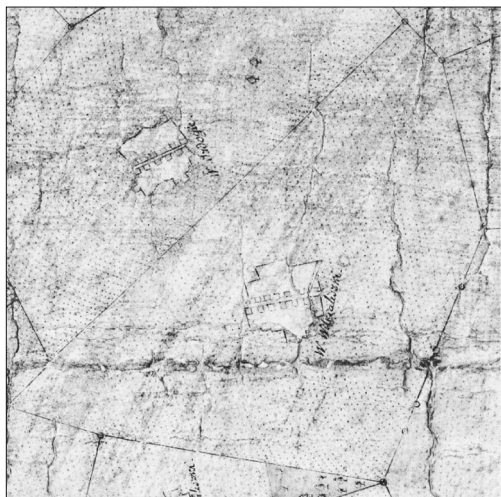
Kaimų teritorijose sodybų vietos nepažymėtos, o sutartiniu ženklų – namas, pažymėtas ūkių skaičius, kuris galėjo atitikti realią padėtį, pavyzdžiui, didesniame kaime namų žymima daugiau, o mažesniame – mažiau. Taip didesniame Skaistgirių kaime jų pažymėta aštuoni, o mažesniame Smilgių kaime – du namai. Zyplių kaime pažymėtas didesnis pastatas – tai dvaro pastatas.

Veliuonos seniūniją 1793 m. sudarė Adampolio (*Adampolski*, A), Užnemunės (*Zaniemski*, B) ir Zyplių (*Zyplewski*, C) raktai. Adampolio raktui priklausė septynios gyvenamosios vietovės (kaimai), 192 gyventojai. Užnemunės raktui priklausė 106 kaimai, 485 gyventojai. Zyplių raktui priklausė 61 kaimas, 645 gyventojai. Iš viso Veliuonos seniūnijoje buvo 174 gyvenvietės (kaimai) ir 1 322 gyventojai.

³ NMKČDM, Ta-3, Nr. 197.

1753 m. Veliunos seniūnijos Naujininkų
vaitystės plano fragmentas. Vilkeliškių kaimas

1793 m. Veliunos seniūnijos žemėlapis
fragmentas. Vilkeliškių kaimas

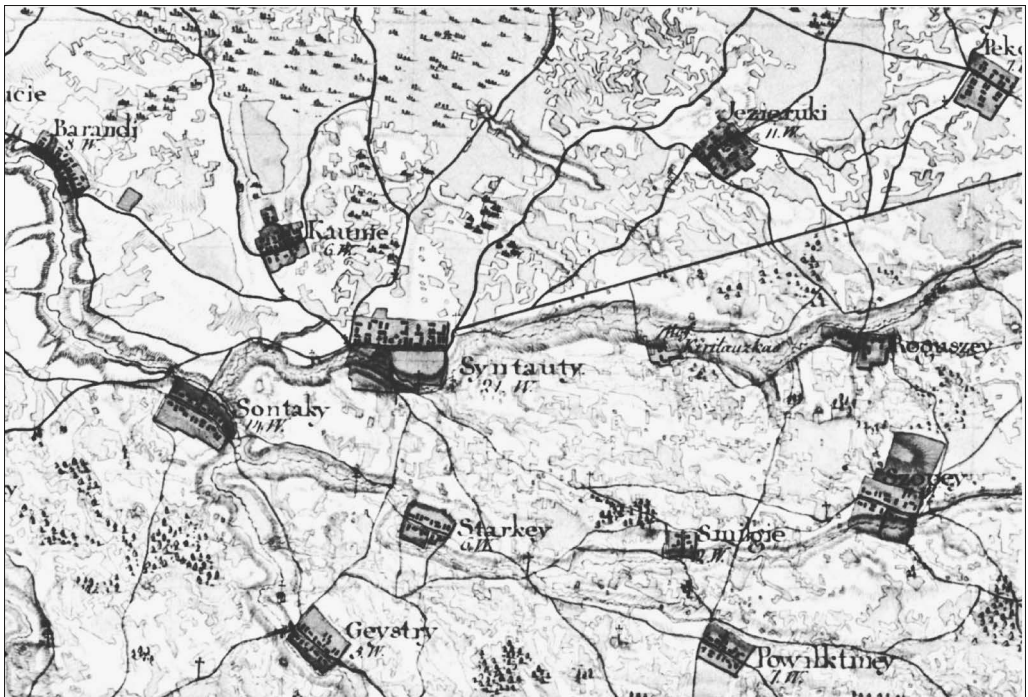

1793 metų Veliunos
seniūnijos žemėlapis
fragmentas su
pavaizduotais
Sintautais bei greta
esančiais Balselių,
Santakų, Starkų,
Smilgių, Ragožių,
Ežeriūkų kaimais

Sintautų miestelis ir aplinkiniai kaimai priklausė Zyplių raktui. Šiame žemėlapyje pavaizduotos kaimų ribos, atžymėtos kaimų sodybų vietos ir užimamas plotas, keliai ir kaimo gyventojų pastatai. Taip pat nurodyti reikšmingesni keliai, kaimo ribose esantys miškeliai.

1795–1800 m.
 Naujosios Rytų
 Prūsijos karinio
 žemėlapiu legenda.
 Iš V. Juodagalvio
 archyvo

1795–1800 m. Naujosios Rytų Prūsijos karinio žemėlapiu fragmentas

Naujosios Rytų Prūsijos laikotarpio žemėlapiai

Po trečiojo Lietuvos ir Lenkijos padalijimo 1795 m. Užnemunė tapo Naujosios Rytų Prūsijos dalimi. Šios teritorijos žemėlapi pavesta sudaryti generolui baronui fon Geusau. 1795–1800 m. parengtas 1:33 300 mastelio Naujosios Rytų Prūsijos karinis žemėlapis (*Kriegskarte der Provinz Neu-Ost-Preussen*).⁴ Tituliniame lape pateikti žemėlapyje naudojami sutrumpinimai ir sutartiniai ženklai: miestai, kaimai, vienuolynai, sinagogos, bajorų sodybos, plytinės, girininkijos, smuklės, miškai, vandens malūnai, keltai, pelkės, akmenys.

Sintautų valsčiaus teritorija atvaizduota trijuose šio žemėlapiu lapuose. Į pirmąjį lapą patenka Sintautai ir didžioji

valsčiaus kaimų dalis. Pateikiamas šio ⁴ VUB RS, Nr. 117.

1795–1800 m.
Naujosios Rytų
Prūsijos karinis
žemėlapis fragmentas

lapo fragmentas su nurodytais Sintautų, Santakų, Starkų, Smilgių, Šuopių, Ragožių, Ežeriūkų, Kaunų (Balseliškių), Barandų kaimais.

Antrajame lape nurodyti vakarinėje valsčiaus dalyje esantys kaimai. Pateikiamas šio lapo fragmentas su pažymėtais Panovių, Rukšnių, Kaukokalnio ir Apirbiškių kaimais.

Trečiajame lape nurodyti pietinėje valsčiaus dalyje esantys kaimai. Pateikiamas šio lapo fragmentas su nurodytais Veršių, Šlamų, Skrynupių, Šurpaulių, Rugių ir Skardupių kaimais.

Šis topografinis žemėlapis vertingas tuo, kad jame pavaizduotos kaimų sodybos ir nurodytas kiemų skaičius, nurodyti ir keliai, upeliai, kryžiai, kapinės. Šiame žemėlapyje matome gana daug kryžių, kurie pažymėti prie kaimų ir kelių susikirtimuose. Panagrinėkime žemėlapis fragmentą su pavaizduotu Skaistgirių kaimu. Kaimas išsidėstęs abiejose Pentos upelio pusėse. Kaime yra 24 ūkiai. Iš rytų į vakarus abiejose Pentos pusėse per kaimą eina keliai, palei kuriuos išsidėčiusios gyventojų sodybos. Prie abiejų kelių yra kryžiai, o pietinėje kaimo pusėje nurodytos kapinės.

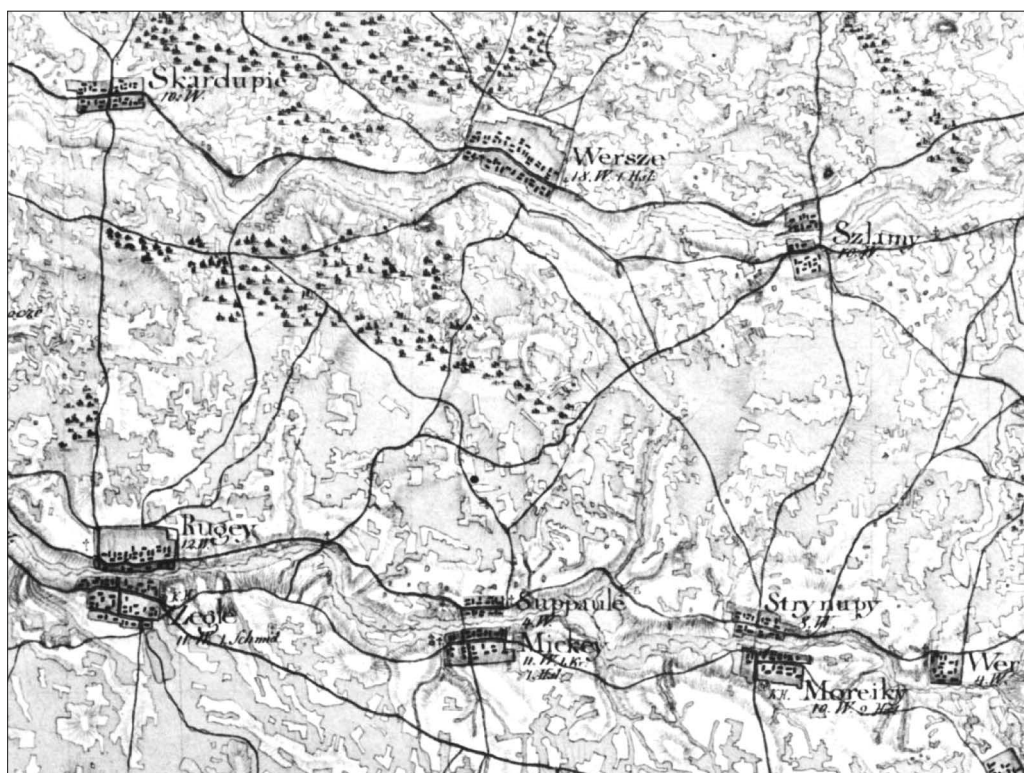
Panaudojant 1795 m. išleisto žemėlapis kartografinę medžiagą, 1808 m. išleistas 1:152 500 mastelio topografinis karinis buvusios naujosios Rytų Prūsijos arba tuometinės šiaurinės Varšuvos kunigaikštystės dalies ir Rusijos apskrities žemėlapis (*Topographisch-Militarische Karte vom vormaligen Neu-Ostpreussen oder dem jetzigen Nordlichen Teil Herzogtums Warschau nebst dem Russischen Distrikt*).⁵

Jame gausu charakteristikų apie hidrografinius objektus, kelius, gyvenvietes, kaimus. Apie šį žemėlapis 2002 m. rašė V. Lukoševičius ir R. Girkus žurnale „Geodezija ir kartografavimas“.⁶

Pateikiamame šio žemėlapis fragmente atvaizduoti Sintautai ir greta

⁵ VUB RS, Nr. 115.

⁶ Lukoševičius V., Girkus R. Lietuvos Užnemunės (Suvalkijos) kartografavimas, *Geodezija ir kartografavimas*, 2002, t. 28 Nr. 1, p. 1a–1d.

1795–1800 m. Naujosios Rytų Prūsijos karinio žemėlapis fragmentas

1808 m. žemėlapis

1808 m. Topografinis karinis buvusios naujosios Rytų Prūsijos arba dabartinės šiaurinės Varšuvos kunigaikštystės dalies ir Rusijos apskrities žemėlapis, LMAVB RS

esantys Smilgių, Starkų, Gaisrių, Santakų, Kaunų (Balseliškių), Barandų, Tarpučių, Kiaulupių kaimai.

Šiame žemėlapyje nurodyti kaimai dar neišsiskirstę į vienkiemius. Pavaizduoti keliai, upeliai, koplyčios, vėjo malūnai, bet nepažymėtas ūkių skaičius kaimuose.

Rusijos imperijos laikotarpio žemėlapiai

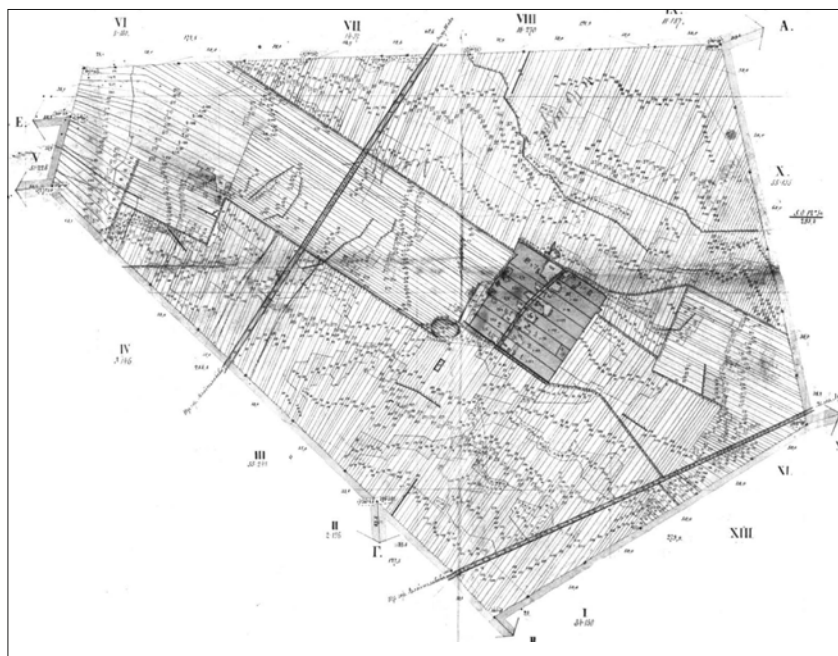
Nuo 1845 m. Rusijoje buvo leidžiami kariniai topografiniai europinės Rusijos 1:126 000 mastelio (trys varstai colyje) žemėlapiai. Užnemunei tapus Rusijos dalimi, 1865 m. išleistas Kauno gubernijos žemėlapis.⁷

Šio žemėlapio dvyliktos eilės antrame lape nurodyta ir Užnemunės dalis su tuometinio Zyplių valsčiaus kaimais. Pateikiame šio žemėlapio fragmentą su nurodytais Sintautais bei Santakų, Starkų, Gaisrių, Kirmiškių, Tarpučių ir Balseliškių kaimais.

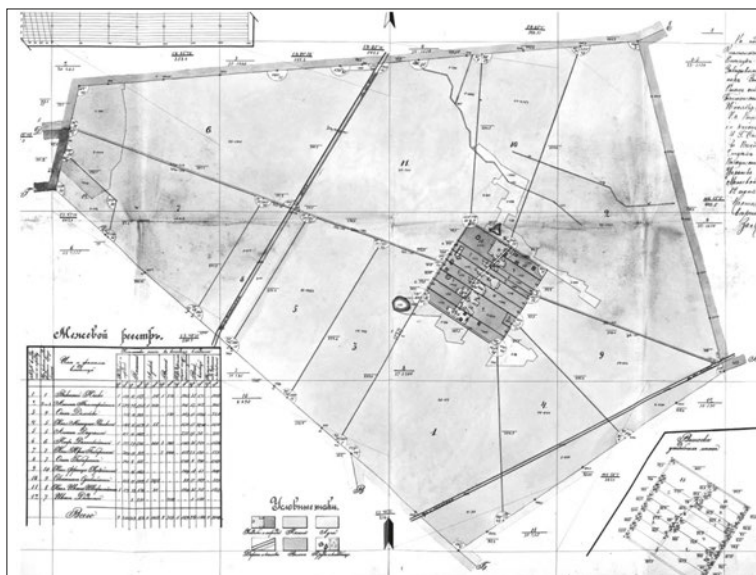
1865 m. Kauno gubernijos žemėlapio fragmentas

Žemėlapyje po vietovardžiais užrašytas kiemų skaičius, pažymėti keliai, vieškeliai, kaimų ir miškų keliai, tiltai, malūnai, kapinės, kryžiai. Šiame žemėlapyje atsispindi kaimų skirstymosi į vienkiemius laikotarpis. 1865 m. jau didesnė Sintautų valsčiaus kaimų dalis buvo išsiskirsčiusi į vienkiemius. Dar neišsiskirstę buvo Šuopių, Demšių, Gaisrių, Tumosiškės, Ežeriūku, Totorviečių, Pariebių, Gaisrių, Santakų, Balseliškių, Mockupių, Kušlikių kaimai.

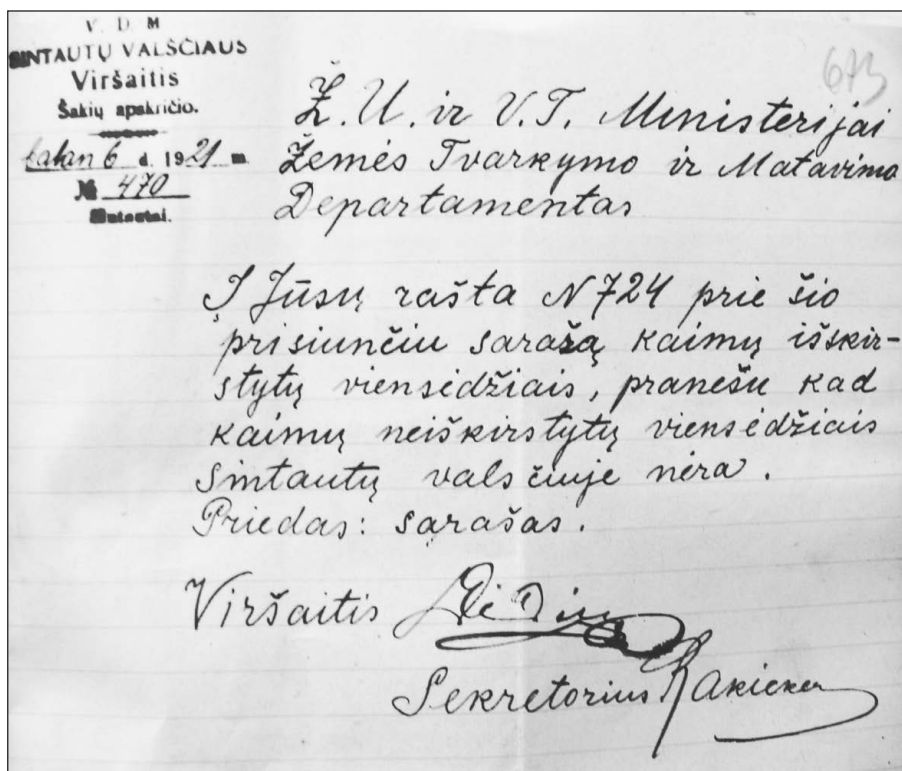
1892 m. Suvalkų gubernijos Naumiesčio apskrities, Sintautų valsčiaus, Ežeriūku kaimo žemių, atitekusių nuosavybės teise kaimo gyventojams, planas. LCVA, f. 1250

⁷ LMAVB RS, f. K-5318.

1911 m. Suvalkų gubernijos Naumiesčio apskrities, Sintautų valsčiaus, Ežeriūkų kaimo žemių padalijimo į sklypus planas, LCVA, f. 1250

Kada išsiskirstė į vienkiemius Sintautų valsčiaus kaimai, galima sužinoti iš 1921 m. Sintautų valsčiaus viršaičio pateiktos pažymos, kurioje nurodoma, kad Sintautų valsčiuje neišskirsčiusių kaimų nėra, ir prie jos pridėto kaimų sąrašo.

1921 m. Sintautų valsčiaus viršaičio pranešimas Žemės tvarkymo ir matavimo departamentui apie Sintautų valsčiaus kaimus išskirstytus viensėdžiais, LCVA, f. 1250

Linijos

apie kaimus išskirstytus viensėdžiais

Sintautų valsčiuje

074

<i>Kaimo vadinimas</i>	<i>Kiek savi nin kur</i>	<i>Koks benchas žemės plotas margan</i>	<i>Kokios metais išda lintas</i>	<i>Pastaba</i>
<i>Apirbiškis</i>	<i>10</i>	<i>204</i>	<i>1870</i>	
<i>Balseliškis</i>	<i>7</i>	<i>420</i>	<i>1903</i>	
<i>Barandis</i>	<i>13</i>	<i>456</i>	<i>1865</i>	
<i>Bridžius</i>	<i>35</i>	<i>1052</i>	<i>1865</i>	
<i>Braškis</i>	<i>19</i>	<i>462</i>	<i>1866</i>	
<i>Demšius</i>	<i>2</i>	<i>168</i>	<i>1913</i>	
<i>Guobiškis</i>	<i>32</i>	<i>767</i>	<i>1870</i>	
<i>Šeriukas</i>	<i>16</i>	<i>544</i>	<i>1911</i>	
<i>Tėdagis</i>	<i>26</i>	<i>977</i>	<i>1871</i>	
<i>Joniskis</i>	<i>2</i>	<i>66</i>	<i>1866</i>	
<i>Fundilis</i>	<i>13</i>	<i>690</i>	<i>1865</i>	
<i>Gaisrius</i>	<i>13</i>	<i>429</i>	<i>1900</i>	
<i>Gabartis</i>	<i>4</i>	<i>441</i>	<i>1902</i>	
<i>Gyliškis</i>	<i>12</i>	<i>541</i>	<i>1891</i>	
<i>Kiaulupis</i>	<i>29</i>	<i>1257</i>	<i>1866</i>	
<i>Kasikėnis</i>	<i>8</i>	<i>368</i>	<i>1870</i>	
<i>Kušlikis</i>	<i>5</i>	<i>320</i>	<i>1882</i>	
<i>Kuodžius</i>	<i>12</i>	<i>844½</i>	<i>1867</i>	
<i>Kirmiškis</i>	<i>6</i>	<i>287</i>	<i>1874</i>	
<i>Klepus</i>	<i>10</i>	<i>311</i>	<i>1890</i>	
<i>Krupšinkis</i>	<i>4</i>	<i>168</i>	<i>1882</i>	
<i>Leopoles</i>	<i>1</i>	<i>124</i>	<i>viensėdija</i>	
<i>Menkinis</i>	<i>18</i>	<i>336</i>	<i>1860</i>	
<i>Mocupis</i>	<i>19</i>	<i>610</i>	<i>1881</i>	
<i>Menčiskis</i>	<i>5</i>	<i>468</i>	<i>1869</i>	
<i>Naudžius</i>	<i>10</i>	<i>599</i>	<i>1873</i>	
<i>Pinkėrnis</i>	<i>18</i>	<i>703</i>	<i>1860</i>	
		<i>1367½</i>		

1921 m. Sintautų valsčiaus viršaičio pranešimas Žemės tvarkymo ir matavimo departamentui apie Sintautų valsčiaus kaimus išskirstytus viensėdžiais, LCVA, f. 1250

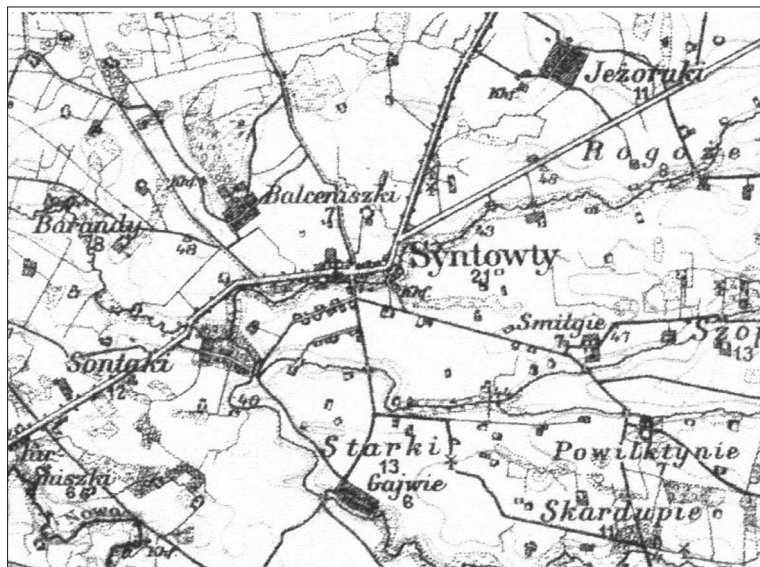
Pavilkinis	8	289	1865	
Parorbūdius	8	448	1864	
Pariebis	5	520	1875	
Ragošius	7	367	1863	
Rūgis	15	783	1870	
Sintautis	33	783	1864	
Sintautis-Naujis	17	69	1864	
Santaris	10	552	1880	
Skardupis	11	489	1864	
Starkis	14	276	1865	
Smilgis	5	117	1865	
Spaisgirius	27	1150	1875	
Slamus	15	634	1865	
Suopis	15	619	1864	
Šurpaulis	5	270	1870	
Tarpučius	5	298	1859	
Totorvičius	8	294	1887	
Tumosiškis	2	103½	1892	
Vilkeliskis	29	1070	1864	
Veršius	36	1155	1864	
Viatriako	1	76	viensidija	
Vaitiekupis	9	610	1864	
Vaišvilis	6	155	1870	
Voverius	16	634	1865	
Zyplis	7	379	1864	96340
Zaltynis	10	258	1865	
Tilvikis	7	329	1874	

Sintautas Balandžio 6 d. 1921 m.

Viršantis *Li Dium*

Secretorius *Panickis*

1916 m. Vokietijos
žemėlapis

Paskutinis išsiskirstė Demšių kaimas 1913 metais.⁸ Prie pažymos pateikiamas Sintautų valsčiaus kaimų sąrašas, kuriame nurodoma, kiek kuriame kaime yra savininkų, koks žemės plotas margais ir kuriais metais kaimas išsiskirstė į vienkiemius.

Kaimų skirstymosi į vienkiemius metu buvo sudarinėjami kaimo žemių, atitekusių valstiečiams nuosavybės teise, planai. Kaip pavyzdys pateikiamas 1892 m. sudarytas Suvalkų gubernijos Naumiesčio apskrities Sintautų valsčiaus, Ežeriūkų kaimo, plano fragmentas prieš išsiskirstant į vienkiemius.⁹ Plane matyti kaimo sodybos ir žemė padalyta rėžiais.

Žemiau pateikiamas to paties kaimo 1911 metų planas, kuriame žemė padalyta kaimo gyventojams.¹⁰ Kaimo gyventojai dar gyvena sodybose, o žemė jau išdalyta sklypais.

1878–1945 metais buvo leidžiama žemėlapių serija „Karte des Deutschen Reiches“ (Vokietijos žemėlapis) masteliu 1:100 000. Šis žemėlapis apima ir dalį Lietuvos teritorijos – Užnemunę. Lapai buvo numeruojami arabiškais skaitmenimis ir didžiausios gyvenamosios vietos pavadinimu. Sintautų valsčius patenka į lapą, pažymėtą 34 numeriu ir pavadintą Širvintų–Naumiesčio vardu: (34. *Schirwindt – Wladyslawow*). Pateikiamas 1916 m. metais išleistas šios serijos žemėlapių fragmentas su pažymėtais Sintautais bei Ežeriūkų, Ragožių, Smilgių, Pavilkintių, Skardupių, Starkų, Santakų, Barandų ir Balseliškių kaimais.¹¹

Šiame žemėlapyje prie gyvenamosios vietovės pavadinimo nurodomas ūkių skaičius. Iš žemėlapių matyti, kad jau visi Sintautų valsčiaus kaimai išsiskirstė į vienkiemius.

Straipsnyje pateikti planai ir žemėlapiai, atvaizduojantys Sintautų valsčiaus teritoriją, atspindi fizinę ir ekonominę šio krašto būklę ir reikšmingi šio krašto ir visos Užnemunės pažinimo istorijai.

⁸ LCVA, f. 1250, ap. 13, b. 3, l. 673–674.

⁹ LCVA, f. 1250, ap. 13, b. 408.

¹⁰ LCVA, f. 1250, ap. 13, b. 408.

¹¹ Iš K. Vaičiūno archyvo.

1703 m. rugpjūčio 8–9 d. Veliuonos bažnyčios
Sintautų filijos generalinė vizitacija. Faksimilė.
Originalas: LVIA, f. 669, ap. 2, b. 701, l. 212–225

212

Visitatio Generalis Ecclesie Syn-
towitziensis Filie Vilonensis,
Præposituræ ab Illustrissimo ac
Præsumo Dn'o Joanne Hiero-
nymo Kruszcyn Kerszensteyn
Episcopo Samogitiensi et Archidia-
cono Vilmensi die 8va et nona
Mensis Augusti peracta.

Ho die Nativitatis Beatissimæ Vir-
ginis Mariæ diligentissimus Pastor Illustrissi-
mus ac Præsumus Dn'us Episcopus ad regeneran-
dum Populum dogmate salutis et ad confirman-
dum Sacramento Confirmationis et ante vesperas
suum Synodus acceleravit adventum. His an-
te omnem Visitacionis Actum primo Precepi-
onem et conductum cum Oracionibus ex Ponti-
ficali pro Defunctis prout monis est Visitacionis
pergit. Tandem ad Confirmationis Sacramentum
in crastinum conferendum Populum invitavit et
necessitatem præserti Sacramenti a Christi Fi-
delibus suscipiendi explicavit. Cathedra deman-
davit. Et ad pulvum cantandæ convenire Populo
invitavit.

Die vero succedente festivo Nominis
Mariæ populo invitavit. Donec Populus conven-
sit ad præsertam Præsentem. Præsentem gratissimum que
et qualem Pontificem rudis s'ebeditas. Ex quo inter
Sylvas.

Alia demissimas. Et Tenebras ignorantia Lycem
Evangelii suscepit quinquam Spectatum nadin.
Tandem in Noij Domio diebus se vid. De gratia
ta est.

Tintinabula seu Campanas quatuor duo
emajora et duo minora benedixit. In singulis
nomina imbosuit. consecrando. emajora sunt et
sub anno 1695 cura P. D. Jacob. L. editum et contribu-
tione Parochianorum confecta ad honorem No min-
imo Mariae eminorem vero erectam impensis Multo-
simi Dom. Petri Michaelis Pau Capitanei Samogitiae
et Consortij suo sub anno. 1683 ad honorem S. Petri
tertiam adhuc minorem ad honorem S. Bartholomaei
quartam minorem signantem in Copula dactyle
pendulam ad honorem S. Angelus factis die.

Post benedictionem Campanarum Pleban.
sacramentaliter confesam Doctorem de Curamen-
to relectam esse hiet pra mmo labore omnibus de fa-
tigatus spiritu tamen et celo erga fideles imple-
tus homines numero 1286 confirmatis sacra-
mento munierit. Tandem ad visitationis etetus in-
fra positos accepit.

Visitatio Ecclesie et in ea conten- torum

Ecclesiam Pentocostorensis ligneam si-
tuatam ad Ripam Nuncupatam Denta esse constructam
sub anno 1644. sicut constat et Traditione
hominum ab Multo. Simo ac Mym. Lico Dno et per
to. Rad. i. w. t. P. Imperij Principe. Duce in Cluday
et Neswic. sancto anno M. D. L. altitudinis et la-
titudinis modesta in loco humidissimo non sub-
merata corruptioni obnoxia pavementum fus abe-
nibus stratum. Puerat quo ad Indensens corrupt. uno
et dimis.

Edirutum. De super iamen vulgo. Et apertibus
 bene compactum super altare majus debetum pan-
 etes etiam depictas. Fenestras habens et majus cu. ad
 quinq; quadratas circulares vero quatuor omnes inte-
 grai. Tetum Sallesia abietinis tegulis coopertum
 Ambrosio subditorum Episcopatus Viennensis
 y' maxime ad Salariam predictam pro Divinis an-
 tisendis frequentantium et est bonum vis lacuum
 panetes Sallesia ab extra a' venibus cooperti in d'antibus
 denudati; intra Sallesiam Scamna quercina ab una
 parte quinq; ad unum contractum ab altera parte
 septem Ambrosio Labarossi Jacobi Stam aut p' de Villa
 thica Jeronimo sic. In medio Sallesia habet in qua
 f'ua. Duo sculpti proportionatissimi obert et abiete
 tes Imagines sculptas. P. Vell et. Scamnis in Tra-
 be Inscriptio. Qui p'abus est pro nobis. P'ro Pont-
 miferere Nobis. Intra Sallesiam ad cornu Altaris
 f'orum in confessionale situatum contra Ambrosio
 Ambrosio confessorum ad Ingrebium Accitid scatus
 que in se est habens armamenta pro apparantentio
 servandis numero 32 et pro canibus collo candis ac li-
 bni Sallesia numero duo strator illud in quo est non
 stratomium et sub argentea aperuantur. Fenestra
 non est in vitrea sed crates ferrea operiuntur
 apere ad id adoptato Janua sanctid una ab intus
 Sallesia abietina in cardinibus ferreis clausidibus
 tra interna et una ad extra cometerij abietina in
 cardinibus clausidibus ferrea ab intra epe-
 diat'ur per via Populo ad Ingrebium. De pul' ad li-
 cesiam Insignantem Sallesia humilis. Janua abiet-
 na in cardinibus ferreis depicta Imaginibus Pa-
 gellati. Intra. Intra. claudik ab intra et ab extra ferreis.
 Supra portam Sallesia Porus in duobus
 stipitibus nititur suam Superiorem de atrio Sallesia
 habens et ingrebum ad se de eodem atrio. In quo
 choro Begana parvula eaq; destructa in situ
 edistunt. Et quod Janua non destructa et p'ebi-
 tum ulstus et convenienti ingrebus comeditur
 per quam etiam gradus contracti. Atrium Sal-
 lida de panetibus cipuism et Sallesia proveniens
 cum

Cum duabus Januis abietinis in candidibus ferreis
 vetustis una claudetur ab intra altera ab extra
 sera ferrea unde poniculum facile iudicatur quasi no-
 bonorum dactylis quando quidem malevolis fatis
 effractio Januae extrij per quod atrium alienus ad-
 chorum et descensus de foro in dactylis am quia
 quis humilis et panietes de foro humiliati. Euloria
 non consecrata. Superfectum habet copulam in qua
 campanula seu signans appensus est.

Cameterium septum a platea ab Hosti-
 fatis baste dirutum ad curam sapientum tenent
 fidiam. In fontibus cum fatis dactylis pre-
 sentim subditio Teutata. Videtur enim.

Visitatio Tabernaculi.

Tabernaculum anularij operis magis colore
 in columnis suis et Janua deaurata velis splendide
 non cooperitum. In quo Venerabile Sacramentum
 reconditum in Picea argentea intus deaurata, vesti-
 ta rubeo Peniceo Clausa. Cyborio id deaurata. Ana-
 si dicit in Sacrosancta ad. In vicos cum defert parti-
 cula non relinquunt adoranda in altera cupra de-
 aurata picea. quae adhuc effectum edidit. sed in
 corporali deponunt. isum autem Cyborium intus
 est circumdatum veste nitida in eodem Cyborio
 etiam emonstratorium aservat. quando est por-
 tur temporibus contronum non cooperitur.

Visitatio Fontis.

Fontis Baptismalis servabat antea in vase
 aeneo nunc autem aservat in decentissimo vase

Stannes.

Hannes rotundo cum operculo Eisdem, et Nephe-
 de Industria ad id procurato Sumptibus Abla-
 bicus et Andreus Faustoucki advocati Norimurgensis
 Capitaneus et Phoenensis. Praedictus locus Locum
 Randi non habet in Ecclesia sed est situatus in
 armario quod fuerat antea Cyborium beato in
 mensa dimissis qui toties extrahitur seu expo-
 nitur de Lanibria ad Templi Altare cum penicu-
 lo effusionis quoties ad Bastianum requiritur.
 Relius nosq. admittetur linteamen in mensa habetur.
 Imago Sancti Joannis ad fontem no. aequat
 Ita pro Glejs lauro servandis armarium spe-
 ciale procurat. Quare Investigator electorum Vidi-
 cationis locum in templo pro situando Fontem de-
 terminari illum exatibus sapienti de-
 mandari Petrum de Anno Ecclesiarum de argento lin-
 teamen nitidum adhiberi et lavari a fonte adu-
 larios non servari. Pro Glejs lauro armarium
 extruendum debita cum instantia postulavit.

Curatio altaris maioris.

Altare majus operi arcularij duas ha-
 bens columnas depictas et deauratas in partibus
 Imago in altari resurgens Christi Domini. Supra vero
 Imago Crucifixi Domini a lateribus Imagines an-
 thoni et apostolorum Petri et Pauli. Ipsum alta-
 re aefigies structum in mensa eius portabi-
 le curiale insutum crucis picturam habens super
 mensa altaris Cyborium

Altare sancti Sebastiani arcularij o denis
 situatum ad cornu Epistolae altaris maioris in
 quo statua S. Sebastiani Martiris optime sculpta
 et existit alligata Apiti et hie lauro verumtamen
 nuda

Alta munitis cooperienda Penico. Mensa Altaris de
Ligno in suberficie eius portatilis de est. in alta
qui Bateo Inscriptio. Pretiosa in conspectu Dni
mors Sanctorum

Altare à cornu Evangelij Altaris Majoris
quod in quo Statua BVM tenentis in dextris (sinistris)
Dnum coronat ab angelis tota Statua deaurata
primum vero altare circulari operis depictum in
mensa lignea Portatilis non habentis. In alta
qui Bateo Inscriptio. Qui me elucidant vitam et
fernam habebunt.

Visitatio Altaris S. Casimiri.

Altare Sancti Casimiri sculpti operis
deauratum per totum situatum à dexteri d'aleside
probi Cammra erectum sub etnoo 1685 Juna et
ari. Ph. Don. David Polamoviet quondam Comen-
dant. Antoutovienis modo Turci. W. ex d'allo vi-
ensis. Prout habet ex Tabula Inscriptio quae Pra-
mice aureis Litens sub Altari S. Casimiri Por-
tatilis non habet.

Visitatio Altaris BVM.

Altare BVM confraternitatis Sanctissimi
Rosarii per communitatem à Matrize sua
delesia Privilegia participantis de Felona er-
rectum à in vitro d'aleside semel et angonans
totum deauratum in Substantia sua Imago eius
adumbrationis in caelum BVM. Supra illud et tra-
se Imago Salvatoris mandum tenentis, à lateribus
et supra Angelorum Statua deaurata. Attuatus
et Altare

Altare in parietibus Caneis supra mensam
 suo portatile innotum quadam cruce[m] depictam
 non habens. Confraternitas M. Posarj ab pa-
 ramenta sua benignit[er] habet adornata et con-
 scripta cum sup[er] electi[er]i[um] Ceteris. Quamvis
 diebus decantant. Devotiores et matris abso-
 vunt. Libera[m] inscribendo rum ad Confraternita-
 tem advenant. Carbona Confraternitatis duob[us]
 Peris clausit. Ceteris una apud P. P. Pomenon-
 gium altera apud Superiorem con[tra]ter[er]. refuget
 Proventus de Carbona in necessitate[m] militaris
 convertunt ut pote et in Anno 1702 Tympano
 de pecunijs carbona eximia adificata sunt.

Visitatio Fundationis Eccl[esi]e
 S[an]cti Souto viensis.

Eccl[esi]a subra dicta antiquitas et celebri-
 tatem Divinorum spirituum habuit in Siquoio
 vulgo dicto Seta et demonstratis Quo dependebat
 a P. P. Pomenon gium de Soppido dicta Novemaria
 ahae Vladislavoviensi per interstitia Soutorum
 discedentibus ad villam Souto[er] cum Divinis
 illis utiq[ue] temporibus quando aditu[m] circumfere[n]-
 tia omnino magis aggressibus et densissimis casti-
 nis quam hominibus repleta existit. Successu
 autem temporis quando multiplicatus Populus
 in angustijs Domorum contineri non poterit. Tu[m]
 querere sibi mansiones easq[ue] edificare in Souto
 cebit esturpando evellendo et eradicando deserti-
 caes. Haec videns Reverendissimus P. P. Imperij Princeps
 Albertus Paphiavit. Dux in Styria et in Souto Cam-
 cellarius etc. P. P. annuam crescentem numerum
 Souto et non habentem commodum accubum ad Ec-
 cl[esi]as hinc inde distantes proberipienda primiti-
 ab refectione pro inductus etc. P. P. dilatato pro
 cam et em[er]o.

Cometenio loco antiquiori adificari curavit, Silesiam
 Reginem presentem quam et Sinjam vocari voluit
 subijciendo Silesia Silesia. Velonensi parhabito
 consensu Illustrissimi Loci Ordinarii hinc ergo
 cepit administratio Sacramentorum, foederis per
 Velonensem Illustris Imperatorem. Inventum fu-
 it administratio nulla ad omnia dotalia
 Fundatio praeter Cometenium pro Silesia etiam
 pro Peridantia Comendarii, modicam et horum
 Rurum quam quae ducit de villa Laysee. Lokios ob
 altera parte Sebastiani Kammaytis verum Samem
 et de hil agros, terras conserua occupatio Espidano:
 quem omne quod praeferant sibi. Quoniam pro adbertas
 terras de quibus continuo dicunt se consumi et a hanc
 Importantias ad Curiam Velonensem extorere, quae
 terras agris, ut tales non sunt dimensi, acq. liquid
 scribit, neq. ulla scriptura iure, praedictorum bono-
 rum existit solummodo I. I. Comendarius de hura
 de eorumque mure praedicti cogit, cuius suber
 mueras forte contra Parochiam et hancatur
 Novumque dicta, praedicta et hancatur hancatur annu-
 atum determinerunt se verba hancatur. Per. Per. 200
 prout Illustris Imperatoribus et hancatur hancatur
 nensis praedictas importantes hancatur. Per. 200 de et hancatur
 hancatur a percipiatur.

Descriptio Argentis et alterius Apellentibus hinc Silesia

Monstrantia hinc hancatur hancatur me-
 menta circa melchiordech proomnie hancatur
 in Majori parte hancatur hancatur hancatur parte
 a manibus dicit et hancatur hancatur hancatur ex-
 tensis ad radios manibus in Summitate hancatur hancatur
 hancatur hancatur hancatur hancatur hancatur hancatur
 hancatur hancatur hancatur hancatur hancatur hancatur
 hancatur hancatur hancatur hancatur hancatur hancatur
 hancatur hancatur hancatur hancatur hancatur hancatur

Systema Cruciatum

Altaque cynowe de nouo Brauzone
do Rosariae et quatuordecim picele et miltua, duntaxat
sicuti Motta Nouim'kriego. Roku 1697 a partibus
antibus cynowe, duae oberculum super tactu
noue et statibus duntaxat do podimit' emia et
cynowa ad affluendos m'antes.

Ambutek cynowych par dui e.
Pouiceka et Lyzka cynoway.

Tasculum pily Takrystij cynowe m'eu'ellie
pro aqua benedicta

awatek nouy ucho maicy picele m'elie
ud' i w'akrystij Namany.

ic'har'aykow maicy nouy e para
tracifix' maicy cynowy tockami bur'ety-
nowem' dokola. Drugi kuc'ki takze maicy d'oro-
wy na k'otorym e Piques cynowa adlewana

Miedz e Mosiade y Celazo.

Drugi wieklyj sumstem y k'otem
Paragry Antowalicy pr'awiony Roku 1695.

Drugi drwon mm'ysty zmasiem. In
Pana, Mich'ala Piotra. Pica nat'em et'as et'as
Iz'ala Bra'auskiego. Anosty Melon'kiego
y sam'ey Iz'm'acy pr'awiony Roku 1683.

Treji drwonek maicy. Czwarty maicy
sicuti Signars.

Drwonki w' k'otiele cztury dwa y cztury
druge dwa zmasiem bily Takrystijey drugi bily
St'adcu woz'kom do scian y k'ot' bily.

Loat'ek am'edziama p'og'ie tamy g'is p'ol'edty
aqua.

et qua Bastimahi conservabatur.
 Louisek mosijimy iac forma amedianem
 bro agna benedicta w babinu wistoy.
 Pichladnykow para mosijimyeb.
 Turrybulat stary mosijimy.
 Puciel stary mosijimy in sede z samany
 Puciel mosijimy a porednym poz. ocuta
 ferat poz. ota wistata na m.eu.
 Lambly blactane w kosiele widzce foly.
 Karbona Bracka zduuma klotkami Lam.
 cluska zary Bitatu Nasuie tpey Danny Felatel
 skowane.
 Timpama Brackie Karbonny poz. 113 a
 z kontrobucney for 57.

Relajo do opiatek Pastema
 Relajo do Komunikantow w biemia
 Rozwodki stare. m. otek klotka do ba-
 nima Lamylamie

Wiezy

Mzat nowy edycyey Polu 1697 od A
 et miteia Paulowkiego Wonta Komickiego o
 z. anem Paulowiem do Karola gantowkiego w fo-
 rowany cum Paterno. Bon. et Beide
 Mzat drugi stare edycyey w lam betunde
 oterwomey obrawiony sine Patrois Regm. Pol.
 mis et Beide
 Mzatabi regularny weterwony papier
 oprawiony.
 Biblia in folio w biały Pergam. obraw
 na zobratami unius oet podczatku y konca
 Egeneta w nowey obrawie staromey od Iny
 ruda.

Caro. a. Mašina Konomika Imund. diego Pro-
 bosc. a. Melon. siego temul. (Lod. s. b. o. n. i. s. t. a. r. o. w. a. n. e.)
 Tomy dwa in. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Przedmiotem starajacych sie w tym
 Antyfonach in quarto w triadesy obowiazuje
 do choru. Agentka mala do choru y. c.

Praca Pracza in Lohio w kof. e. a. s. y. m. e. b. i. -
 s. a. y. o. b. r. a. w. n. a. p. o. t. e. g. a. m. i. d. o. t. o. c. i. e. m. i. d. i. a. u. p. i. o. w. a. -
 m. e. P. r. a. c. i. y. N. o. t. e. s.

Libro Processuum uoluntaria opera uoluntaria
 de novo et Petrus da Baptizatorum ab et anno 1697.

Metrika copulatum ab et anno 1697.
 Metrike dawon y. s. t. y. e. s. f. r. a. g. m. e. n. t. a. - B. a. p. t. i. -
 z. a. t. o. r. o. w. e. t. c. o. p. u. l. a. t. o. r. o. w. e. p. o. s. t. a. n. o. w. e.

Praca Potancowa w starney oprawie
 Druga Praca Evangelorum in Domicas
 et Petrus

Antependia

Antependia dwa p. o. i. e. m. i. e. d. r. u. k. o. w. a. n. e.
 s. o. t. e. e. t. a. t. e. y. p. r. a. m. i. e. t. o. w. e. y. m. o. d. i. e. y. z. P. r. a. c. o. w. a.
 u. m. i. e. m. i. o. n. e. k. o. l. u. m. n. y. N. a. r. e. d. w. a. n. t. e. o. p. i. e. t. e. P. r. a. c. o. w. a.
 m. a. i. o. w. a. n. e.

Ornaty y Kapcy

Ornat bracki pierwszy Luniaty na m. i. e. m. i. e.
 z. i. e. t. e. e. t. a. t. e. y. b. i. a. l. e. L. u. n. i. a. t. y. i. e. d. i. a. b. n. e. k. o. l. u. m. n. a. N. i. -
 b. i. e. s. k. a. L. u. n. i. a. t. y. n. a. m. e. y. z. i. e. t. e. g. a. l. o. n. e. k. z. o. f. o. r. d. a. u. g. -
 s. e. i. t. e. b. e. b. r. n. y. k. o. r. o. n. i. k. i. z. k. o. l. u. m. n. y. z. i. e. t. e. b. a. n. t. a. n. o. -
 w. e. p. o. d. s. t. u. t. y. b. a. g. a. l. i. z. p. o. m. i. a. n. a. n. d. o. w. a. z. H. u. z. y. y. e. t. a. -
 m. i. u. l. a. t. o. r. o. w. e.

Ornat.

Ornat fiolatosy teryn melowy wedziasty galon
do kolia y pisek kolumna Bantai erowu biaty podstuty
plotnem ciastnym farbowanym z stuzki y etampulata-
zem teyle etaterij.

Ornat kitaykowsy zielony z stuzki y etampulata-
do kolia fozie male pitre iedwabne na kolumne
galon potny z troki iedwabny po dzyty bagatij ni-
bierka.

Ornat atlasowy biaty kwiaty y tucane do-
one do kolia y pisek Model koronki bantai erowu
po dzyty bagatij pomarancowy z etampulata-
zem y stuzki podarty.

Ornat fiolatosy Adamaszkowy stary z ko-
lumnę biaty wkwiaty etaterij prostey b. adokowy
podstuty plotnem prostym farbowanym do kolia
fozie iedwabne pitre z etampulatazem teyle et-
terij bez stuzki.

Ornat czerwonay ubrgzki z kolumnę
wkwiaty miebroska z stuzki do kolia biaty iedwab-
ny podstuty bagatij z stuzki y et-
ampulatem intry etaterij czerwonej.

Ornat potny prostey etaterij kolumna
kitaykama miebroska nabizednie podarta po dzy-
ty plotnem prostym wistnowo farbowanym z et-
ampulatem bez stuzki.

Ornat ciarny ciarowy kolumna zielona
Adamaszkowa fozie do kolia pitre iedwabni bia-
lego y ciarnego po dzyty kraazaminay czerwony z et-
ampulatem.

Ornat stary bozaczany awamaszkubia-
lego z stuzki do kolia iedwabniay pasamanay bez
kolumne iedwabne czerwone po dzyty kraazam-
ny czerwony bez stuzki y etampulata z on valenda
w sum.

Kapa zielona starynieckij, etaterij
z kolumnę y z stuzkiem biatym. wile valens ad uis
podstuta bagatij Niebieska.

Kapa.

Kasa kitauki om emio wcy z kolurnyq, czerwo:
 na waga dci czarney z sietem wioty em at dny:
 iadymy, z rowney uprostki biate czarne kobne, pod:
 styta bagatq miedienka

Lapa zowmowa czarney z kolurny bialycki:
 tacyczanay z sietem bialym kitay czarney do kota
 pasamany potre putiedwabne, pod styta kras ramiq
 oniebrska

Pelta

Peltum biate kwiaty na min rucane z sietem
 miedio kity z pasamany zietonych y do kota
 takowel, pasamany pod styte bagatq pomaranroway

Peltum czarney kitayki w armalynowey
 do kota galonek wyski z doty u wosiedku kity z k:
 tego z galony miedio pod styte

Peltum zietone kitayczane pod styte baga:
 yiaq oniebrska do kota galon iedwabny potry

Peltum kitauki om emio wcy prostym p:
 tmem pod styte do kota pasamany potre putiedwa:
 bne

Peltum czarney kitayki wodnistey pod styte
 pletmem farbowanym zietonym, do kota galon ban:
 tawerowy biale

Peltum kitayki blamaratowey pletmem bialym
 pod styte do kota galon wyski ban tawerowy

Bursy

Bursa miedio kitayczana ziedney strony,
 z drugiey strony kitayczana biale

Bursa biale kwiaty namiey z ote rucane
 do kota

Dokola galon bantierowu poddyta bagatira pomaranowu
 Bura zielona litay dzama dokola galon, potoy
 iedwabny, poddyta bagatira onebieska.

Bura staraszi ezbrey elaterij wosodakki kwiaty
 i tote zreszbrem nadmie czerwonymi dokola gylatka
 a szamity zielonego ukwiaty poddyta karmalymowu
 litay bar.

Bura szadmaszowa zielona pobukoma stara

Bura szadita sredney strony elaterij elar-
 ney szalonem sziryym upadiedwabnym szrugicy Arony
 zieloney szai ukwiaty.

Bura takaj szadita sredney strony elar-
 na szrugicy zielona ukwiaty szadowa.

Bury szobornych duple iedna czerwona szla-
 metowa druga zielona szametowa.

Palc

Palc onebuski sz litay elarycz szaj.
 Palc elarycz prostey elaterij szaj.
 Pala litayki biatay iedna

Korporacy.

Korporatow szakowycz szedni.
 Kunziatonia szedni

Abdy i Humeracy.

Abdy stare sztyry szotna szackiego.
 Abdy nowe duple szackiego szotna szto-
 wankami szosterni dokola. Humeratow szedni.
 Humerat szamity szoty szadomny

szrawy.

Obrusy.

Obrusow do matrycia obstarow. *Stoma sieg*
 Obrus do matrycia kratel. *paty komumey*

Perzynki.

Perzynki redwabiera prosta wazuwane *stly*
 Perzynkow do utarcia wale *piec.*

Kumce.

Kumca rama mowa. *Stoma tkladzimo. z ko-*
ronkam prostemi. Kaplanika. Komicy dwie stane.
 podante. *Kamepek takom stly.*

Obrazy.

Obraz BVM *kaputaru* I drugiey *stomye*
nerabile *sanamentum* *ktosc* *peges* *empres* *adorant*
procidui; *Pamy* *smien* *lieny* *gaboky* *bo* *stociste* *na* *wier-*
chu *duos* *stnydow* *portocistych* *do* *moitema* *pod*
gras *Procepien.*

Obraz *skntomego* *wiedmum* *reku* *hha*
wo *duzim* *Pama* *stoma* *trzymajacy* *u* *Pama* *ob*
clanmych *z* *biten* *iednego* *portocistych.*

Obraz *Christi* *Dom* *scufelki* *na* *dole* *eff-*
gies *skntped.* *Pamy* *carne* *do* *kota* *trocha* *patu-*
ciste *do* *noszema* *Pod* *clan* *Procepien.*

Obraz *BVM* *sub* *pedibus* *Pama* *na* *spodice*
waz *ktorego* *zgory* *stowaly* *stui* *Dom* *w* *locz* *moy*
porobija. *Pamy* *clawono* *y* *clamo.* *Patbowane* *n-*
ma *iedna* *ba* *rebbiana.*

Obraz *BVM* *stymowa* *Pama* *stomatego* *stly-*
marajacy *do* *sciany* *porobity* *bez* *Pam.*

obraz.

Obraz S. Jozefa Krystusa Pana na kolanach
sąymariowy Maryi bez Pami do swiany przybito.

Obraz B. Vell. w Ramach czarneych p. 10. 30.
z podobnych Krystusa Du malęgo p. 10. 30. nad etni
doma

Obraz Princi coronati w ramach czar-
nych czerwono malowanych t. 10. 30. w Reku.

Obraz S. Franciszka Jazowego w r. 10. 30.
reku L. 10. w drugim Reku t. 10. 30. w Reku. Insc. p. 10.
Nomen. S. 10. 30. w Reku.

Obrazik oniewielki: B. Vell. na desce malowa-
ny z. 10. 30. z. 10. 30. do Ram. k. 10. 30.

Obrazik B. Vell. z. 10. 30. w Reku.

Obraz B. Vell. z. 10. 30. w Reku. Insc. p. 10.
niebieskiej ma. 10. 30. w Reku. Insc. p. 10.
cz. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30.

Obraz B. Vell. z. 10. 30. w Reku. Insc. p. 10.
z. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30.

Obraz do noszenia B. Vell. w ramach czar-
nych Maryi sub pedibus Luna cum L. 10. 30.

z. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30.

Chorągwie

Chorągiew Bracia podasta Litay czar-
naw. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30. z. 10. 30.

Prone S. Pantomeu excomaty kityk ma un orchu
Zelarny in medio p[er]locuty.

Choragiew Wielona Stametowa do kosa fe-
zla iedwabna p[er]tra wiedney Stroiny obral S. Am-
ny Nasw[er]t[er]y Panny y. Pana do kosa ydm:
gley stroiny obral S. Witi Dni Zuci[er]y.

Choragiew Stametu granatowego do ko-
sa zozla Wielona iedwabna wiedney Stroiny obral
S. Michala z drugiey Stroiny S. Mikolajia

Choragiew dwie pastyste male zielone
Stametowe stare na iedney obral S. Symona
y S. Barbarę Na drugiey takze S. Symona
S. W[er]y od w[er]ta iabiko biaroga.

Choragiew dwie pastyste male zielone
Stametowe zozla po cejci m[er]bi[er]ki iedwabna.
Na iedney obral S. Pamolawa y S. Kazimierza
Na drugiey S. W[er]y y S. Pawla.

Choragiew dwie pastyste Stametowe pabuz
zozla do kosa p[er]tra iedwabna. Na iedney obral
S. W[er]y adiki S. ornamenty y S. W[er]y y S. W[er]y y S. W[er]y
S. W[er]y, Na drugiey S. Pana S. W[er]y y S. W[er]y
go, zozl. S. W[er]y y S. W[er]y.

Choragiew karmazynowa kityczana in me-
dio kityk bialy kityczany.

Choragiew druga m[er]bi[er]ki kityczki in me-
dio kityk bialy y czerwony kityczki.

Choragiew dwie male pastyste czerwone
Stametowe zozla male iedwabna do kosa
na iedney obral S. Pantomeu y S. Katarzynę,
Na drugiey obral S. W[er]y y S. Pamolawa.

Choragiew wielka zozla Stametu czarne-
go zozla p[er]tra p[er]tra do kosa wiedney y Stroiny
Obral S. W[er]y y S. W[er]y y S. W[er]y y S. W[er]y
en p[er]tra na drugiey Stroiny obral S. W[er]y y S. W[er]y
quem.

quem BVM ad pedes prolata deprecatur Lobgalmi na
dote S. Dominika & S. Franciska.

Proposcow certyry litayki brasey imiebisda
na wienesku kitylyki eterwoke litaykane.

Proposcow para litayki imiebisdey & eter-
wony na wienesku kitylyki litayki brasey.

Item Proposce certyry litayki brasey & eter-
wony na wienesku kitylyki brasey litaykane.

Campamie ligneam situm versus orientum
subditibus Subditorum Teunise Helonensis id
ab Anon. 15 constructum in doctra Campande
sicut in descriptione eius statim inferri. Subius est
peronik trabes pro. Fundamento in terra. Locati pu-
te facte quanta pars supus campamie versu
medium ab enibul non anuonita tota Ide structura
instantanea indiget reparatiore qe impetu vento-
rum cum Campamie sumus in Damnum Caleria
in ferram sejeratur.

Visitatio Hospitalis

Hospitale nullam habet dotem ideo Tuguni-
alum eius in contiguitate cemetery. Situatum
prope vetustate corruptum vix inhabitam dotent
et sunt in eo mendicij. Formales 7 ad strimite-
rium Eulensie impares sunt tamen frequentes
in Divinis.

Visitatio Limitum Eule Syntow: toviensis.

Limites Eulensie sunt sicut orientis
ratione eius quod non sunt Patochia no erant
certi.

centi verumtamen ratione commoditatis, Populi: fe-
quentantis ad Silesiam Agrorum, habitus circum-
suntur et Veronensi parte, Villa De. em. fe.
Supra Polesse miko. fe. Villi a meridie et Sabie.
Sedmo. Amigui Pontis. fe. Viduse. Lays. fe.
budie. Potyle. Salime. Moreudae. Michlon. fe.
Muryna. Urbanty. Dukus. fe. Kirmag. fe. Glespy.
Bul. some. est. o. u. ente. Noypt. un. fe. sur. d. fe. Pray.
ce. P. d. e. o. re. Florus. et. s. m. p. t. o. m. t. i. o. n. e. J. u. n. i.
ce. fe. Otes. fe. Obi. o. re. fe. Ant. d. an. se. fe. Papart. y. m. fe.
fe. et. m. o. s. u. p. e.

Visitatio Domus seu Residentie Com: amendarij.

Chaty Kommandantkie wyptawione siedney
strony piaru Piotrowicza a Idugney Strony od g.
suis. a od zauiska Zagrozdno circum. Potentia. Hora.
cum. s. o. tem. Wrota od g. o. s. i. n. c. a. y. Welony do Nowego
'Mioda idacego zamczyske i derel. ratiome. S. J. y. Dwie
pizciune. Stare iedna od wrot. m. a. i. a. p. a. u. w. o. b. i. e. i. n. y.
obna dwa. St. l. a. n. n. e. p. o. u. y. b. i. a. n. e. a. i. n. t. e. u. e. d. e. n. k. o. m. a.
Labi. t. e. St. o. i. k. o. r. d. u. o. i. o. n. y. z. a. u. y. p. r. o. s. t. e. y. S. J. y. k. o.
morka przybudowana komorki. S. J. y. w. i. n. a. s. i. e. g. a. n. a. c. h.
do. St. a. r. e. m. k. i. w. k. o. r. c. u. S. J. y. w. y. p. t. a. u. i. o. n. e. y. w. S. J. y. b. i. e. s. i. e. y.
p. r. o. s. t. y. d. i. u. o. St. a. r. e. n. a. i. e. S. J. a. z. n. y. c. h. z. a. u. i. a. r. a. u. c. h. S. J. y. b. a.
D. r. a. g. a. p. r. i. e. i. u. n. a. o. b. n. a. w. o. t. e. y. p. o. t. i. u. o. c. o. n. e. p. i. e. p. r. o. s. t. y.
S. J. y. p. r. o. s. t. e. y. S. J. y. b. i. e. s. i. e. y. n. a. z. a. u. i. a. r. a. u. c. h. S. J. y. b. a. s. t. y. e. t.
do. e. s. t. i. e. n. t. a. w. k. t. o. r. y. m. d. w. a. o. k. n. a. S. J. y. b. i. e. s. i. e. y. p. r. o. s. t. y.
S. J. y. b. i. e. s. i. e. y. d. o. k. o. m. o. r. y. b. o. c. e. n. e. y. s. i. e. n. p. e. r. e. n. t. n. o. n. a.
w. s. i. e. n. i. a. c. h. k. u. c. b. e. n. k. a. z. a. g. o. s. t. o. n. a. d. e. n. k. a. m. i. a. w. b. o. k.
k. u. c. b. e. n. k. i. k. o. m. o. r. k. i. p. r. i. y. o. b. u. d. w. a. c. h. S. J. y. b. a. c. h.

Wizytacja nowa Roku 1702 b. r. o. c. Teraz m. i. e. y.
S. J. y. b. a. S. J. y. b. i. e. d. r. a. k. o. m. m. a. n. d. a. n. t. a. w. y. b. u. d. o. w. a. n. a. n. a. d.
w. e. t. a. r. i. e. m. n. a. z. w. a. n. y. m. b. e. n. t. a. w. k. t. o. r. e. y. o. b. n. a. d. w. a. m. a. j.
S. J. y. b. i. e. s. i. e. y. n. a. m. e. d. i. e. z. e. o. d. r. u. c. t. a. n. u. p. i. e. c. n. o. w. y. p. r. o. s. t. y. c. h.
K. a. s. i. e. w. S. J. o. i. k. o. z. z. a. u. y. n. o. w. e. k. o. m. o. r. k. a. n. o. w. a. S. J. y. b. i. e. b. l. e.
p. r. i. y. p. i. o. n. e. k. n. o. w. y. w. e. d. a. t. y. r. u. m. e. k. o. d. r. u. c. t. a. i. u. n. a. S. J. y. b. a.
S. J. y. b. a. S. J. o. i. k. o. z. z. a. u. y. S. J. y. b. i. e. s. i. e. y. S. J. y. b. i. e. s. i. e. y. d. a. d. r. u. c. t. a. n. e. m.

Obi placu s'jedney strony od placu Piotrowski-
ego i s' drugo s' placem onego, s' do rucel'aju. S' drugu
strony od Kozioła y od s'ciy abo drogi s'ciy s'traoic'at
do funkc'aju Komend' r'edem s' g'olajmca Nowomiedzi'ego
drugi od samego rucel'aju Penta na kwanego.

Byłto do Komend'i Naleczewce

Kaswa iedna

Miedzi y Naczymia

Kociolek miedzi kubki dwa omiarne stare s'e
cegi s' p'alkowek 2 wiadro 4 k'iezo Kubek nowy 2
s'odny drugi stary.

Vitatio Personae seu Comendarij
Santostoviensis.

Comendarius episcopus et am. B. P. Petrus
Agostius Kugelmeyer et annorum 36 natus in anno
1667 ordinatus ad episcopos quatuor ab Illustrissimo
Primo Dno Eustachio Kotowicki Episcopo Anno
1692 i 27 ednis et ad hunc admodum ordinem promotus
ab Illustrissimo Primo Dno. Benedicto Lubowicki
Ab et anno 1695 i 26. Julij in Sento et Anno del
28. Eiusdem ednis Julij ad Diaconatum de vero
29. Julij ad Presbyteratum promotus extra Tempora
cum facultate Illustrissimi Loci Comendarij ad Do-
cendicem Per Illustris ac Am. Loci Dni. P'unka et
ad Silesiam Zagorensem et qua s' summo s'ue s'ni-
f'ic'ata Anno 1699 ab Am. Loci Dno David
Lopianowicz. Facultates pro Doct. s'ue s'ni-
ab anno 1693, 4, 7, 8, 9 usq' ad annum 1707, 20
Mensis Julij exhibuit.

Vitatio Proventus L'awic'ae

ab.

Ab Anno 1699 etiam. Januarii usq' ad
annum 1703

Ab baptisatio	1317	Flor.	---	439
Ab copulatio	---	Flor.	---	336
Ab sepulchro	---	Flor.	---	32

Ab saculis et de parochiis sacris habet numerus.

Summa Summarum Flor. 807.

Expedit. Per de toto in dictis et maxime
in crematum et cerodiam - - Flor. 660 g. 3.

Restant apud R. Commendarij Fl. 140 sine
gratias

Orationem in Prebationibus danti
de in Legibus in perumia esse per quam. Suffici-
entissime ergo supererat quo ad dictum est. Intra-
tionibus quamquam in certis sunt isti. Proventus
Tamen de Oblationibus ad Parochias ad centum
et ultra. Flores colligi de Legibus diversis
in ad Parochias. Tunc congregari non in certis.
est ut quid ergo de Proventibus danti supra et
preb. impensum est.

Ab ista rebus videtur, et mature tractatus. Illu-
strimus ac Reverendus Dnus Episcopus Samogitiensis
Fruator et ad ea sedem et sequentia fuit. Quot
matrimonij Decreta. Presentibus. Per illas et hinc. Pra-
notario. Perongis. Canonico et Joanne Namz ewic. (Sap-
cellario. Parochiali Samogitiensis. Ludzinski. Pastori. publican-
centos. Demandavit. pro us. Ego in bonum.

Post istorum publicationem. Illustrissimus ac Reverendus
Dnus Episcopus Samogitiensis. Per illas et hinc. Pra-
notario. Perongis. Canonico et Joanne Namz ewic. (Sap-
cellario. Parochiali Samogitiensis. Ludzinski. Pastori. publican-
centos. Demandavit. pro us. Ego in bonum.

Decreta Reformationis Ecclesie Syn-
 tovetensis Sive Synodalis et Syno-
 dale generalis die 9bris Anno Dni
 1703 peracta

Tabernaculum ab intus venter pericæa honestetur
 Pericæa certo numero, iag quilibet suo die renoventur.
 Numerus et dies Renovationis, ad Tabulam notetur, et ea
 Tabula pro memoriali in patenti loco affigatur, et in
 Annos cum portetur in Purpura cuprea debet Particulæ
 aservandæ in alia Purpura cuprea relinquuntur et ideo seu
 dicta in Partibus suis adro attrita equentur. Et Oppi-
 dum Quam depositandum est Reverabilis progeria-
 en dno Pericæis, semper super se locatur, incedat, pre-
 viti uno cum duobus Olivis, fratribus bandelas in Pan-
 thelabris Lucernæis depositantibus, sentinabulo pre-
 sentibus, Belacurino capertus, Mosulanne, tantus in
 Palmorum intimatus incedat. Lus super pelliceo etia
 ad Remotiores partes sacramentaliter, incedendo ut in
 Reverentia tamen Prescriptas Solemnitates, et Super-
 pellicem subtrahere, debet nisi cum Reverabilis
 renovandum fuerit.

Quo de aurichalco pro Servandis Partibus
 renovandis, Reverabilis Sacramenti, in Partibus attrita
 deauratur, Latema Crux argentea, Cruciflax cupreus
 Levaterrim, et reparantur, et suis usibus adhibentur.

Loco baptismali in loco competente Ecclesie
 situatur in Aspite, y ubi commodum fuerit supra
 fontem, y ad fontem Imago S. Joannis Baptistæ au-
 rificatur, Amariolum pro eis comperentibus, succuret
 Celus, pro decursu aqua de Capite inflecto Infantis
 ad Sacramentum mittenda habeatur.

Cum defectio Ecclesiarum calamitatis, primis Tombo-
 gnus. In defectu arborum adificij, Servandis costitutus
 decortatarum, per quam difficillima sit, Tum in Con-
 servationem, Taboica, et decortatio diligenti, sine in-
 cumbentium est, Quatenus pariter, Solo in Partibus
 nonnullis ab eis denudati, et a Superstitio auferri, re-
 dintegrentur, et coherantur. Maxima autem pro
 in humido

In humido Pemetorio Situata, quia nimium terre inha-
sit et ita Fundamenta les. parietes et humo absorbiti sunt
ut corruptioni succedunt parietes omnia edificant. Sec-
undum fundamentum suis lapideus durissimi et Lodinam im-
mediatam parietibus deductam aquarum ad Saltem 1900 pū-
quibus sunt impletatis auriis Parschiamorum. Ferri curabit.

Confraternitas in etris. Tempore Situatum reparetur
illud ad Calesia Locum aptum rebonatur et nullibi
Confraternitas Sacramentalis est extra necessitates eccliam
tio casum nisi in Confraternitatibus. Substantia exordiantur

Congregatio Calesia Suis Suis in unum sequebatur
et tunc loco firmiter assignatur. Cuius una adun-
mendatorium dicit. Reliqua adun-
quis v. de Officio. De C. Po. pinguini. Ergo consueven-
tur in eum. inem ut. Proventus. Calesia. quoniam in Calesia
Calesia Decretis sunt enumerati in Calesiam de Calesia
si de Calesia Calesia in necessitates Calesia cum Calesia
Calesia. Proventus. Calesia. Calesia. Calesia.

Confraternitas quoniam communicationem hinc
a Matrice sua Calesia et Confraternitate in ibi existen-
te. ideo de Confraternitatibus. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.

Cemetorium circum circa invocato auriis. Parschi-
anorum. Calesia. in quo mortui gratia sepeliantur.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.
Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia. Calesia.

ad inventaria

Ad invitandam in Populo ferventem Devotionem per Musice tantum Cantor modestus et Musices gnaruz convocatur Luit et Organarius sit Organum olim in visitatione. Decanali separari demandata et novum reparata omnino sumptibus infrascriptis restaurentur et tota restauracionem nemini de Culicis ad Proanos factus concedi. Imò diligenter horum operum, quibus in hoc ad Tentandas Visitatas prohiberi ab aliis protegi iniungimus.

Amago P. Paschiam per medium Sericea veste conregatur Sagitta suis Loci ad denotandum Populo Paschiam oneratum figatur.

Campanis Benedicito Campanale a Peribus cooperiatur, auribus Parochianorum invocatis et comparationem estote urruente pulsetur. Quotidie autem ter in die mane vespere et meridie pro salutacione Angelica Agnum per subum Campanale maioris detur.

Quod et Anno Commendarii examinandum se videtur ad Capitulum Conquistori in ordine ad est probacionem ad Conceptiones Annuantes in scripto obtinendum. Et apud Terminum sine facultate approbativa ecclesie gravi necessitate excipere Conceptionem cum gravi detrimentis anime. Sed non audeat sciendo et se gravi terendum in contra processum. Et Conceptionem sine Jurisdictione esse nullam. Navarius cap. vi. pag. 120 num. 6. et esse huiusmodi Conceptiones iterandas in 4. l. sen. Dist. 27. Plac. 5. 2. c. 1. co. i. Tr. 26. 14 l. 6. et 7. et can. 9. et 10. et Ep. 23. c. 10. et resc. 1. par. 3. tra. 2. c. 1. de Jurisdictione. Qua in re reprehendendus venit. B. P. 2. 1. r. 1. 1. 1. 1. Commendarius Pontificatus videtur quia per Terminum reperitur est sine et approbacione Conceptionis Coniati. Talem excipere. Quod ad iterandam Conceptionem gravium beneficiarum beccatorum tantis Communi ut moncat iniungimus pro Deceptione autem Animarum a Celebratione illorum per unum alteram exceptis Festis diebus quibus poterit celebrare Postea dimittit.

Quoniam Moderus et M. D. n. d. Inus Petrus Lugi et Lugi Commendarius Pontificatus videtur ab Ep. de 1699 usque ad presentem et Annam 1703 diem 10. Feb. de Proventibus Culicis subiecti Capitulum et Matrimonio mabilibus Funeribus post Expenses residuos Proventus 140. a totali per. 807 abun se Super esse ex calculacione convicitur

Convictus est. Idcirco quoniam de Proventus Subro-
 ductis in Superiores nos Sahiet in formatum in
 vobis. Florenas Semtrecentos duodecim ben-
 dize, supra exigentiam rei convictus est. Et utique
 augmento, quod de Proventus oblatomibus in
 Equibus et Oblatombus de Paris, an in depren-
 dit. Sufficiens sumum utrum et amittum pro se et
 Territis habuisse non dubitatur. Deinde o' Saucis
 ab oblatombus ad Satisfactionem Proventus proventus super-
 vice notatus est. Saeco et residuos Florenas 149, et 1109
 Florenas quos in gratiam habet Superfue ergant et
 quos Proventus Saucis impendenti emendat in Re-
 gationem Organoz in Lavimenti Euleoid et Cam-
 nozum reparacionem in parietum Euleoid aperiendu
 ejdem integritate meliori ordine et modo cum Ce-
 teris Subrogacionis infra Statutum a publicacione
 presentis Decreti, medijs etiam sub panis contra Subro-
 gationem Domorum Saucis Anonis effectuare sine ulla
 Convictione obligatum se Sentiat.

Commendarius quo ad annuum per Florenas 100 an-
 nuatum ex his diebus Florenis quos in locum datus de
 advocaturia dicta Novimpo Substanti Capitaneatus Ne-
 lonensis annuatim ad Institutum Papadatum Florense
 imdentare obtulerunt se prout ab Anno quibus dictis
 pensuibus circa et sancto fuit et est in Sede hunc
 Institui Proventus provident de alteris Flo. 100 Pro-
 ganarium et paternamcebitates ut pote pro uno cura
 Pasentim se ipsum pro continuata visitatione de Flo.
 Lana, Symbutas descendens annuatim contenta bito
 Quo ad vero victum Commendarij et cetera tam
 his conductura et sua Beneficiaria Propontura
 Personae temporibus Residentia Residentia urde
 ventus de Proventus oblatombus pro amantes et de obla-
 tomibus victuatum ad Templum a. 100. 10. 10. 10.
 gramus et quoniam de Passam temporibus Commendaris
 Su-Recere in Dno speramus. Saeco de Proventus a Saucis
 Lo. Matrimonialibus. Tumerahius et de his omni bus
 in generalis Decreto in Receptiones more Euleoid con-
 vertendos mandavimus. mmi. Piv. partia. 10.

Tantum et piam cogitationem Sumatoris Eule-
 ois Pontavouensis super de venimus Ludovicus em E-
 lectam dictam in loco summe necessary ergi curatum
 est. Etiam Porulus appetit datus et variatus inter den-
 sissimos Sy. vdrum et suis a Saucis velut Saucis
 Agnitionem

Amittionem Veri Dei nullam habentes proster miriam
 Sacerdotum non inde Distantiam Veri Dei et preceptis
 quum Divinorum Tabulis destituti insatiabant et licet
 de Matrice Ecclesia Helonensis Patris Temporibus
 pro Divinorum celebratione Proposuer descendebat.
 Non tamen Populus per raram Fidei ad seminationem
 Spiritu sancto videretur Deo tanquam Novella
 Plantula Sabidima irrigatione et continua Inculcatis
 ac Divinorum indigentibus quare de continuo Residente
 in ibi Commendario provideri desunt Cui quidem pro et
 struendo summo Area Residentia concessa fuerat
 quanta tamen Quinimo Commendarii opere et labore ma-
 nuum suarum in illis pro se elipsis circumferentiam
 pro Residentia et pro horti seminationis diatarerant
 ubi autem Populus multiplicari cecit in Suis per Deo
 teros deplanatis solitas Civitatis horti sui gratia
 edificari concessio Omnes in illis ad eos coarctarunt
 Presbyterum ut non conservari sed pensum se et
 effungi videatur Et Acet de et vocatura nuncuba-
 ta Novimus ad semutam Helonensem Pectante et
 quam pensioem per Florentis ego annuante Curia Flo-
 renti Blom catvadere et ad huiusmodi Pectantem Helonem-
 sem impositare sedes se adstruendum sicut dicit pensio-
 ni Salaria spontantentia per in Seseptione tamen quia di-
 gradierat in loca tantia Quo ad omnes pensioem in Florenti-
 sum habitandum suis familiam conservantem habet Et
 ganarium famigerem non est per sed publicandum et int-
 standum ad Periclitam ad illi Castianum Helonensem
 consultum dicimus quatenus Curia Florenti Capitaneus Leo du-
 ctus et Proteceborum Sacrum Salarium Approvatores
 ita dotare velit ut a Matrice sua Helonensi adherentia
 et Peris Comitibus Parochianiter circumscripti va. eat.

Sintautų bažnyčios vizitacija 1703 metais (publikacija)*

Iš lotynų ir lenkų kalbų vertė Irena Katilienė

Vilniaus arkidiakono Žemaičių vyskupo šviesiausiojo ir garbingiausiojo pono Jeronimo Krišpino Kiršenšteino¹ rugpjūčio mėnesio 8 ir 9 dienomis atlikta generalinė Sintautų bažnyčios – Veliunos prepozitūros² filijos³ – vizitacija

Pačią Švenčiausiosios Mergelės Marijos Gimimo dieną⁴ uoliausiasis ganytojas šviesiausiasis ir garbingiausiasis ponas vyskupas, kad liaudį atgaivintų išganymo dogma ir sutvirtintų Sutvirtinimo sakramentu, prieš mišparus skubino atvykti į Sintautus. Ir ten prieš kiekvieną vizitacijos aktą, pirmiausia procesiją ir konduktą⁵, su maldomis iš ritualo⁶ už mirusiuosius atliko dėlto, jog toks yra vizitatorių paprotys. Galop iš katedros⁷ perdavė, kad į Sutvirtinimo sakramentą rytojaus dieną liaudis būtų sukviesta ir tikintiesiems paaikšintas ypatingo sakramento priėmimo iš Kristaus reikalingumas. O liaudžiai paliepė sulig varpo skambinimu susirinkti.

Iš tikrųjų, prisiartinus Marijos Vardo iškilmingai dienai, liaudžiai [jis] skelbė [Evangeliją]. Tad liaudis rinkosi pas atvykusį aukštąjį brangiausiąjį svečią, kad iš jo, tokio pontifiko, paprasti žmoneliai, tarp miškų //2/ tankiausių ir kitų [tikėjimo] nežinojimo tamsybių [gyvenę], Evangelijos šviesą priimtų, ko niekada nebuvo patyrę. Galų gale paskutinėmis dienomis, susipratę, patys dėkojo.

[Vyskupas] atliko apvalymą, keturis varpus – du didesnius ir du mažesnius – pašventino. Ir kiekvienam šventindamas davė vardus: didžiausią, kaip tik apie 1695 metus gerb. pono Jokūbo Gedminto rūpesčiu iš parapijiečių kontribucijos⁸ padirbdintą, [pašventino] Marijos Vardo garbei, o mažesnę – šviesiausiojo pono Petro Mykolo Paco, Žemaičių seniūno, ir jo sutuoktinės lėšomis apie 1683 metus [padirbdintą] –

* LVIA, f. 669, ap. 2, b. 701, l. 212–225.

¹ Jonas Jeronimas Krišpinas-Kiršenšteinas (apie 1654 m. Žemaitijoje – 1708 m. liepos 14 d. Kiduliuose, palaidotas Varnių katedroje) – Žemaičių vyskupas.

² *Prepositus* (lot. *praepositus* – viršininkas, vyresnysis) – aukštesniojo rango dvasininkas – kanauninkas, prelatas, vyskupijos katedros kapitulos narys, turintis visus parapijos klebono įgaliojimus. Kaip kapitulos narys privalo rūpintis pamaldų tvarka katedroje. Prepozito beneficija vadinama prepozitūra.

³ *Filija* (lot. *filia* – duklė) – didesnėje katalikų parapijoje antroji, pagalbinė, bažnyčia su nuolatiniais kunigu – vikaru ar kt., nuolat gyvenančių prie filijos. Pavaldi parapinės bažnyčios klebonui, turi apibrėžtą teritoriją. Buvo kuriamos nutolusiose nuo parapinės bažnyčios parapijos vietovėse sielovados darbui palengvinti. Filiją aptarnaujantis kunigas turi įgaliojimus valdyti filijos turta, tuokti, tvarkyti metrikų knygas. Filijos santykį

su parapijos bažnyčia nustato vyskupas ordinaras.

⁴ Rugsėjo 8 d. vadinama Šilinėmis ir laikoma Švč. Mergelės Marijos gimimo diena. Jos gimimas aiškinamas kaip išankstinė Dievo idėjos realizacija, o jos nekaltybė – pirmosios moters Ievos nuodėmės išpirka ne tik nekaltu Jėzaus pradėjimu, bet ir pačios Marijos, vienintelės iš žmonių, gimimu be gimtosios nuodėmės. Ta proga nuo pirmojo rugsėjo sekmadienio bažnyčiose buvo laikomi iškilmingi atleidai.

⁵ *Konduktas* (nuo lot. *conduco* – suvesti, sutelkti) – viduramžiais – laisva pasaulietinė melodija, praktikuota ne tik bažnyčioje, bet ir per procesijas, karūnacias ar net užstalėje. Dažniausiai šis terminas reiškia gedulingą laidotuvių palydą.

⁶ *Libri pontificales* – kunigų knygos, apimančios ritualines nuorodas, formules, opinijas viešuosiuose renginiuose.

⁷ Iškilmingai, viešai.

⁸ *Kontribucija* – privaloma rinkliava.

Šv. Petro garbei; trečia, dar mažesni, – Šv. Baltramiejaus garbei; ketvirtą, mažiausią, signorių⁹, bažnyčios bokšte kabanti, – Šv. Angelo Sargo garbei [paskyrė].

Po varpų pašventinimo, sakramentais išreikšto ir Eucharistijos sakramentu sustiprinto su klebonu, nors pats didžiausio darbo ir pastangų išvargintas, tačiau tikinčiųjų atžvilgiu dvasia ir uolumu nepailstantis, 1 286 žmones Sutvirtinimo sakramentu sustiprino. Galiausiai ėmėsi vizitacijos aktų, žemiau pridėtų.

Bažnyčios ir jos inventorius vizitacija

Medinė Sintautų bažnyčia, esanti prie upės, vadinamos Penta¹⁰, pastatyta apie 1641 metus, kaip ir žmonių pasakojama, Šv. Romos imperijos kunigaikščio, Olykos ir Nesvyžiaus kunigaikščio, LDK kanclerio, šviesiausiojo prakilniojo pono Alberto Radvilos. Vidutinio pločio ir ilgio, labai drėgnoje vietoje, tad po plytomis išgrįsta asla, o kad jos [bažnyčios] grindys lengvai nepasiduoėtų gedimui, išklotos rąstais; [grindys] buvo, kaip ir dabartinės, sukrypusios ir //3/ suirusios. Tačiau viršuje paprastų žmonių kalba vadinamas *Polap* [palubys; palėpė?] iš storlenčių gerai suleistas, be to, didysis altorius nudažytas, sienos taip pat nudažytos. [Bažnyčioje] yra penki didesni kvadratiniai langai, o keturi – apskriti; visi sveiki. Bažnyčios stogas už Veliunos seniūnijos valdinių, kuo gausiausiai į minėtą bažnyčią pamaldų klausyti susirenkančių, lėšas eglinėmis skiedromis uždengtas ir yra geras, neprakiuręs. Bažnyčios sienos iš lauko pusės storlentėmis apkaltos, o vietomis plikos. Bažnyčios viduje – ažuoliniai suolai: iš vienos pusės – penki, bet vienas sulaužytas; iš kitos pusės – septyni, nagingo Jokūbo Stanaičio iš Jagamasčiais¹¹ vadinamo kaimo lėšomis [padirbdinti]. Viduryje bažnyčios – sija, ant kurios – Nukryžiuotasis, labai gražių proporcijų išdrožtas, o šalimais išdrožti Švč. Mergelės Marijos ir šv. Jono atvaizdai. Sienojuje įrašas: „Qui passus es pro nobis Jesu Christe miserere nobis“ [kuris kentėjai už mus, Jėzau Kristau, pasigailėk mūsų]¹². Bažnyčios viduje, prie Šv. Kazimiero altoriaus kampo, priešais paprasto darbo sakyklą, prie įėjimo į zakristiją, kurios [zakristijos] viduje yra 12 spintelių paramentams¹³ laikyti ir dvi kielikams bei bažnytinėms knygoms sudėti, be tos, kurioje monstrancija ir sidabrinis kryžius saugomi, pastatyta klausykla. Langai neturi stiklų, bet geležines groteles, uždengiami tam pritaikyta lenta. Zakristijos durys – vienos iš bažnyčios vidaus, eglinės, ant geležinių vyrių, užkabinamos vidine stūma, ir vienos iš lauko, iš šventoriaus pusės, eglinės, ant geležinių vyrių, užkabinamos geležiniu kabliu iš vidaus, vadinamos pereinamomis, skirtos įeiti žmonėms. O žmonėms įeiti į bažnyčią, pačios bažnyčios durys – žemos, eglinės, ant geležinių vyrių, ištaipytos plakamo Viešpaties Kristaus atvaizdais, iš vidaus ir iš išorės užkabinamos geležiniais kabliais; viršum bažnyčios durų ant dviejų stulpų remiasi choras, kurio priekinė dalis išsikišusi į bažnyčios atriją¹⁴ ir įeinama į jį iš to paties atrijaus. Tame chore stovi nedidukai, sugadintais vamzdeliais vargonai. Tai dėl to, kad ir choro durys sugadintos, žmonėms būriais spraudžiantis prie įėjimo, per tai net ir laiptai sulaužyti.

⁹ *Signorius* (lenk. *signaturka*, iš lot. *signum* – ženklas) – mažiausias iš bažnyčios varpų, kuriuo skambinant pranešama apie prasidedančias pamaldas.

¹⁰ *Penta* – nedidelė upė Šakių rajone, įtekanti į Novos upę.

¹¹ Dabar – Mockupiai, 4 km už Sintautų.

¹² „Kurs už mus kaltus kentėjai“ – Graudžių verksmų (Kristaus kančios, pasijos) pabaigos giesmė.

¹³ Arnotams ir kt. liturginiams apdarams.

¹⁴ *Atrijus* – pagrindinė bažnyčios nava; dalis, skirta tikintiesiems.

Bažnyčios atrijus, nuo pat bažnyčios sienų kylantis, //4/ su dvigubomis eglinėmis durimis ant geležinių senovinių vyrių; vienos – užrakinamos iš vidaus, kitos – iš išorės geležine stūma, dėl ko kyla pavojus sėkmingai teisiškai įrodyti bažnyčios turtų pagrobimą, jei kada nors koks piktavališkas, sėkmingai išlaužęs atrijaus duris, per kurias iš atrijaus patekęs į chorą ir nusileidęs iš choro į bažnyčią, kadangi choras žemas ir sienos iš choro pažemintos, bažnyčią išniekintų. Virš stogo [bažnyčia] turi kupolą, kuriame varpelis, arba signorius, pakabintas.

Šventorius aptvertas nuo gatvės, iš špitolės¹⁵ pusės, [tvora] suirusi, tepasirūpina tvora Sintautų miestiečiai su kitais parapijiečiais, ypač su Veliuonos tenuto¹⁶ valdiniais.

Tabernakulio vizitacija

Tabernakulis – skrynių dirbėjo darbo, juodos spalvos, jo kolonos ir durys paauskuotos, puošni veliumu neapgobtas, jame Švenčiausiasis sakramentas įdėtas sidabrinėje komuninėje¹⁷, iš vidaus paauskuotoje, apdengtoje gervuogių spalvos šilku; raktas nuo nepaauskuoto ciboriumo¹⁸, sakoma, saugomas zakristijoje; kai nešama pas ligonius, [ostijos] gabalėliai nepaliekami adoruoti kitoje varinėje paauskuotoje komuninėje, kuri iki šiol naudojama, bet [ostijos] suvyniojamos į korporalą¹⁹, o pats ciboriumas iš vidaus ir viršaus dailiu apdangalu apgaubiamas, tame pačiame ciboriume ir monstrancija saugoma, kai išstatoma apeigų metu, neuždengiama.

Krikšto vandens vizitacija

Krikšto vanduo pirmiau būdavo saugomas variniame inde, o dabar laikomas dailiausiam apvalios formos alaviniame inde //5/ su dangteliu, iš to paties metalo [alavo] jam pagaminto, Veliuonos seniūnijos Navininkų [vaitystės] vaito Andriejaus Pavlovskio sumanumu ir tam reikalui parūpintomis lėšomis. Minėtas krikšto vanduo neturi laikymo vietos bažnyčioje, bet yra įdėtas į spintelę, kur buvo anksčiau ciboriumas ant stalo zakristijoje, ir kuris [indas su krikšto vandeniu] ištraukiamas arba išnešamas iš zakristijos prie bažnyčios altoriaus kylant pavojui išlieti tiekšyk, kiekšyk krikštyti reikalinga. Dubens nėra, rankšluosčio nėra. Šv. Jono atvaizdas prie krikšto vandens nelaikomas. Ir šventintiems aliejams laikyti tinkamą spintelę teparūpina. Todėl vizitacijos aktų vykdytojas tenustato vietą bažnyčioje krikšto

¹⁵ *Špitolė* (lenk. *szpital*, lot. *hospitalis* – svečias, lankytojas) – prieglauda seneliams, elgetoms, galintiems patarnauti bažnyčioje. Lietuvoje pradėtos steigti XVI a. prie parapinių bažnyčių; čia, esant reikalui, kartais gyvendavo ir bažnyčios tarnai – zakristijonas, vargonininkas, varpininkas. XVIII a. pastutiniame ketvirtyje špitolėse būdavo įrengiamos patalpos parapijos mokyklai, gyvendavo mokytojas.

¹⁶ T. y. didžiojo kunigaikščio dvaro.

¹⁷ Piksidėje.

¹⁸ *Ciborium* (lot. *cibus* – maistas) – ciborija, metalinė taurė komunikantams laikyti, kitaip – komuninė. *Ciboriumas* – gaubtas virš didžiojo altoriaus, rečiau – virš šoninių altorių ir krikštyklų. Darytas dažniausiai iš medžio ir akmens. Būdavo kupolo, smailiagalio bokšto ar kt. pavidalų. Lenkijoje ir Lietuvoje ciboriumai, saugantys menšą nuo dulkių ir tinko gabalėlių, krintančių nuo lubų, buvo išlikę dar XVII a. pirmaisiais dešimtmečiais. Vėliau išnyko, o ciboriumais imta vadinti tabernakulius Švč. sakramentui laikyti.

¹⁹ *Korporalas* (lot. *palla corporalis*; lot. *corpus* – kūnas, *corporalis* – medžiaginis) – katalikų liturginis reikmuo – kvadratinis arba stačiakampis lininio audeklo patiesalas, ant kurio per mišias ir ne mišių metu padedama patena su ostija ir taure, į korporalą taip pat vyniojamas komunikantas, dedamas į bursą nešant ligoniui. Korporalas simbolizuoja drobulę, į kurią buvo įvyniotas nuimto nuo kryžiaus Kristaus kūnas.

vandeniui laikyti ir ją grotelėmis atitverti tegul įsako. Dubenį iš alavo, šaukštą iš sidabro, rankšluostį švarų laikyti, raktą nuo krikšto vandens pas pasauliečius nelaikyti. Reikalavo [vyskupas], kad būtų nurodyta šventintiems aliejams tinkamą spintelę padirbdinti.

Didžiojo altoriaus vizitacija

Didysis altorius – skrynių dirbėjo darbo, su dviem nudažytomis ir kai kuriose dalyse paaukuotomis kolonomis. Altoriuje – Prisikėlusio iš numirusiųjų Viešpaties Kristaus atvaizdas, o aukščiau – Nukryžiuotojo Viešpaties atvaizdas, iš šonų – šventųjų apaštalų Petro ir Pauliaus atvaizdai. Pats altorius padirbdintas iš medžio, jo mensoje – portatilis iš lino drobės išsiuvinėtas, su pavaizduotu kryžiumi, o virš altoriaus mensos – ciboriumas.

Šv. Sebastijono altorius – skrynių dirbėjo darbo, pastatytas didžiojo altoriaus epistolos kampe, kuriame yra šv. Sebastijono, kankinio, geriausio darbo statula, prižišta prie stulpo, be jokio apdangalo, tačiau iš tikrųjų //6/ pernelyg nuoga, reikėtų apdengti šilku. Altoriaus mensa iš medžio, jos priekyje trūksta portatilio²⁰. Altoriaus atbrailoje įrašas: *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum* [brangi Viešpaties akivaizdoje šventųjų mirtis]²¹.

Altorius didžiojo altoriaus evangelijos kampe, kuriame statula Švč. Mergelės Marijos, laikančios dešinėje Viešpatį Kristų, vainikuojama angelų. Visa statula paaukuota. O pats altorius skrynių dirbėjo darbo, tviska nudažytas. Medinė mensa be portatilio. Altoriaus atbrailoje įrašas: „*Qui me elucidant, vitam aeternam habebunt*“ [kurie mane aiškina, amžiną gyvenimą turės]²².

Šv. Kazimiero altoriaus vizitacija

Šv. Kazimiero altorius – raižytojo darbo, paaukuotas per visą ilgį, stovi bažnyčioje, dešinėje, tinkamai suolai [pritaikyti], pastatytas apie 1681 metus didžiai gerb. pono Dovydo Ražanavičiaus, kitados Sintautų kamendoriaus, šiuo metu Virbalio klebono, rūpesčiu. Tai ir matyti iš tabulos įrašo lietuviškai auksinėmis raidėmis po Šv. Kazimiero altoriumi. Portatilio neturi.

Švč. Mergelės Marijos altoriaus vizitacija

Švč. Mergelės Marijos altorius – Švenčiausiojo Rožinio brolijos, gavusios iš savo motinos Veliuonos bažnyčios suteiktą privilegiją, pastatytas kairėje bažnyčios pusėje, prie sakyklos, visas paaukuotas, su išraižytais jame atvaizdais: Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo atvaizdas, virš altoriaus – Išganytojo, laikančio žemės rutulį, atvaizdas, iš šonų ir viršuje – paaukuotos angelų statulos. Altorius stovi //7/ prie medinių sienų, virš jo mensos –

²⁰ *Portatilis* (lenk. *portatył*; lot., it. *portatile*, iš lot. *portare* – nešti, vežti) – Katalikų bažnyčiose altoriaus akmuo: keturšonis, paprasto akmens, marmuro ir kt. luitas, plyta su įduba (lot. *sepulchrum*) relikvijoms raudonuose maišeliuose. Vyskupo konsekruojamas; įduba užmūrijama ir antspauduojama konsekruojančio vyskupo antspaudu. Yra dvejopi: stacionariniai, įleidžiami į akmeninę altoriaus mensą taip, kad neišsikištų virš mensos, ir kilnojantieji, statomi ant mensos; jei ji yra medinė, tada dedamas medinis ar mūrinis pagrindas.

²¹ Žodžiai iš 116 Psalmės: *Viešpaties akyse brangi yra šventųjų mirtis*.

²² *Tie, kurie mane aiškina, turės amžinąjį gyvenimą* (Sir 24, 31).

portatilis, išsiuvinėtas linu, nupiešto kryžiaus neturi. Šv. Rožinio brolija savo paramentus sykiu saugo ir jie surašyti sykiu su bažnyčios reikmenimis, rožinis švenčių dienomis giedamas. Atliekama maldingumo mėnesių praktika. Saugomos įrašomųjų į broliją knygos. Brolijos karboną²³ rimtai dviem raktais rakina; vienas laikomas pas gerb. poną kamendorių, kitas – pas brolijos vyresnįjį. Pajamos iš karbonos altoriaus reikmėms skiriamos, kaip tik ir 1702 metais iš karbonos pinigų buvo įtaisyti puikūs būgnai.

Sintautų bažnyčios fundacijos vizitacija

Aukščiau minėtoji bažnyčia nuo senų laikų dieviškąsias pareigas celebruodavo trobelėje, paprastai sakant, *šopoje*²⁴, jos administravimas priklausė tėvams karmelitams iš miestelio, vadinamo Naumiesčiu, kitaip – Vladislavovu, per tarpušvenčius atvykstantiems į Sintautų kaimą tiek su dieviškosiomis, tiek ir su žemiškosiomis apeigomis, mat iki tol aplinkinė teritorija visa labiau laukinių ir tankių miškų ne kaip žmonių buvusi perpildyta, tačiau bėgant laikui, kai pagausėjusi žmonių, [Dievo] namų ankštybėje nebegalėjo sutilpti, tada ieškojo sau tą buveinę miškuose pasistatyti, ėmėsi kirsti ir rauti su šaknimis negyvenamus tyrus. Tad šviesiausias Šv. Romos imperijos kunigaikštis Albertas Radvila, Olykos ir Nesvyžiaus kunigaikštis, LDK kancleris, matydamas nuolat augantį tikinčiųjų skaičių, neturinčių patogaus atėjimo į bažnyčias, nuo čia nutolusias, kad [jie] gautų dvasinį pastiprinimą, kad paskatintų, jog uolumas dėl sielų sparčiau išplistų, pasirūpino šventoriuje, //8/ ankstesnėje vietoje, pastatydinti dabartinę medinę bažnyčią, kurią ir filija pavadinti norėjo, šviesiausiojo vietos ordinaro sutikimu pavaldžią Veliuonos pagrindinei bažnyčiai duotu dėlto tad ir pradėtas sakramentų administravimas teikti per šviesųjį Veliuonos prepozitą. To administravimo atžvilgiu neprasimanyta jokia aprūpinimo dotacija, išskyrus fundaciją šventoriui, bažnyčiai – sklypą kamendoriaus rezidencijai ir nedidelį daržą palei kelią, kuris veda iš Gaišių kaimo į Šakius, iš kitos pusės – Sebastijono Kaunaičio (Kamaičio?) [valdų ribos]. Tačiau ir dėl šių laukų, žemių buvo nuolatinės rietenos su miestelio gyventojais dėlto, kad [jie] siekė sau teisės į pripažintas žemes, už kurias nuolat sakosi činšą ir kitas prievoles Veliuonos dvarui sumoką, o tos žemės, laukai ir kt. nėra nei atmatuoti, nei apibrėžti, nei joks minėtų valdų perleidimo raštas neegzistuoja, vien tik gerb. ponas kamendorius iš grynų aukos vargingai apsirūpinti stengiasi, dėl kurio itin skurdžios padėties susirūpinę minėtos Navininkų vaitijos parapijiečiai žodine forma išipareigojo mokėti kasmet 200 lenkiškų auksinų, kaip kad šviesusis didžiai gerbiamas ponas Veliuonos klebonas buvusias 200 auksinų prievoles iš vaitijos gaudavęs.

Sidabro ir kitų šios bažnyčios daiktų aprašymas

Monstrancija – sidabrinė, paausiuota, nedidelė, aplink melchizedeką – sidabriniai spinduliai, didžiąja dalimi paausiuoti; stiklas iš abiejų pusių, prie kojelės – du išlieti sidabriniai angeliukai, ištiestomis į spindulius rankomis, viršūnėje – sidabrinis nukeliamas kryželis. Ją įtaisė parapijietis Bacevičius.

²³ Iš lenk. *skarby*; aukų skrynelė (dėžutė).

²⁴ *Szopa* (lenk.) – pašiuurė, ūkinis pastatas, kur būdavo laikoma ūkiniai įrankiai, malkos, rečiau – gyvuliai.

Kielikas – sidabrinis, lygiu paviršiumi, visas paausuotas, su patena, iš abiejų pusių paausuota, ant patenos //9/ išgraviruotas Jėzaus vardas.

Kielikas – gausiai paausuotas, su sidabriniais vainikėliais aplink taurelę, centre – įrašas: „*Zofia Andrzeiowa Żóchowaska*“ [Zofija Andriejienė Žukauskienė]; patena prie jo taip pat iš abiejų pusių auksuota, viduryje, per patį išlinkimą, šiek tiek įlaužta, su [išgraviruotomis] raidėmis N. J.

Kryžius – sidabrinis, nedidelis, kainuojantis 170 timpų; išsigytas už parapijiečių auką, pats kotas siūbuojantis.

Komuninė – sidabrinė ciboriume, vidus paausuotas, su dangteliu. Ją restauravo prakilnusi Karolis Mengolinas, Žemaičių kanauninkas, Veliunos klebonas ir paausavo; 30 auksinų.

Votas – kitaip lentelė, sidabrinė, nedidelė, [pakabinta] ant Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo brolijos altoriaus su Švč. Mergelės Marijos atvaizdu, dviem angelais, virš galvos karūną laikančiais, apačioje raidės H. B.

Prie to paties altoriaus – mažutis ignosėlis²⁵, sidabrinis, su šv. Liudviko ir šv. Rožės atvaizdu vienoje pusėje ir šv. Pranciškaus, šv. Pilypo ir šv. Kajetono [atvaizdais] – kitoje pusėje. Ten pat – sidabrinė apskrita grandinė iš smulkių vielos grandelių, dviejų ir trijų ketvirčių (2) vokiškų uolekčių²⁶ ilgio.

Du votai – sidabriniai, prie Šv. Pranciškaus Ksavero paveikslų, poriniai, juose išraižytos dvi rankos. Taip pat kiti du votai, poriniai, ant kurių pavaizduotos dvi kojos. Penktas votas – su kunigo atvaizdu ir perversa širdimi; šį penktąjį votą paaukojo dabartinis kamendorius didžiai gerb. ponas Ignacas Kugelevičius.

Alavas

Liktoriai²⁷ – dešimt, alavinių porinių, apie 1691 metus išsigytų su įrašu ant jų: „*Andrzej Prokopowicz*“.

Indeliai – du, šventintiems aliejams; vienas – mažesnis, su vienu sriegiu²⁸, kitas – didesnis, skirtingas, //10/ su trimis sriegiais.

Indai alaviniai – naujai įtaisyti Sintautų bažnyčiai Andriejaus Pavlovskio, Navininkų vaito, 1697 metais; iš šonų – dvi alavinės antabos²⁹, viršuje – dangtelis, taip pat alavinis, su antaba viršuje nukelti, su alaviniu šaukštu kūdikiams apšlakstyti.

Ampulės – alavinės, dvi poros.

Valtelė³⁰ su alaviniu šaukštu.

²⁵ Medalikėlis.

²⁶ Vokiška (prūsiška) uolektis – 66,69 cm.

²⁷ Ntk. = žvakidė.

²⁸ Užsukamas sandariai srieginiu dangteliu?

²⁹ Antaba (vok. *Handhabe*) – žiedo pavidalo rankena.

Indeliai zakristijoje – alaviniai, nedideli, šventintam vandeniui.
Lavateris³¹ – naujas, su nulaužta aša per žmonių susigrūdimą zakristijoje.

Liktorėliai – maži, nauji; pora.

Nukryžiuotasis³² – mažas, alavinis, aplink [nusagstytas] gintarinėmis akutėmis. Antras Nukryžiuotasis – taip pat mažas, alavinis, ant jo išlietas alavinis atvaizdas.

Varis, žalvaris³³ ir geležis

Varpas – didysis, Sintautų parapijos išlaidomis ir lėšomis įsigytas 1695 metais.

Antras varpas – mažesnis, su įrašu: „*Imc. Pana Michała Piotra Paca na ten czas Marszałka Braślawskiego Starosty Wielońskiego y Samey Jeymści Sprawiony Roku 1683.*“ [Jo didenybės pono Mykolo Petro Paco, Breslaujos maršalkos, Veliuonos seniūno, jo paties didenybės įtaisytas 1683 metais]

Trečias varpelis – mažas. Ketvirtas kupole – signorius.

Varpeliai bažnyčioje – keturi; du – rankiniai, du prie sienos prikalti – vienas prie zakristijos, antras – prie didžiojo altoriaus.

Katilėlis – varinis, emaliuotas, kur iki tol //11/ krikšto vanduo būdavo saugomas.

Katilėlis – žalvarinis, su varinėmis ausimis, šventintam vandeniui, *bobinčiuje*³⁴ pakabintas.

Liktorėliai – pora, žalvariniai.

Smilkytuvas³⁵ – senas, žalvarinis.

Nukryžiuotasis – senas, žalvarinis, pėda sulaužyta.

Komuninė – žalvarinė, anksčiau buvusi paaukuota, dabar paauksavimas nuo jos nusitrynęs.

Lempos – skardinės, bažnyčioje kabančios, trys.

Brolijos karbona³⁶ – su dviem spynelėmis užrakinama, prie Švč. Mergelės Marijos altoriaus, geležimi apkaustyta.

Brolijos būgnai [pirkti iš karbonos] – 113 auksinų, o su bendra rinkliava – 57 auks.

Geležis – paplotėliams kepti.

Cirkulas³⁷ – komunikantams gaminti.

Žirklutės – senos; plaktukas; spynelė *bobinčiu* užrakinti.

Knygos

Mišiolas – naujo leidimo, 1691 metais pono Andriejaus Pavlovskio, Navininkų vaito, su Jonu Bacevičiumi Sintautų bažnyčiai paaukotas, su Lenkijos ir Švedijos globėju³⁸.

³⁰ *Nowicella* (lot. *navicella*) – valtelė, laivelis; laivelio, valtelės pavidalo metalinis indelis bažnytiniam smilkalams laikyti.

³¹ *Lawaterz* (lot. *lavare* – prausti) – indas su vandeniui, naudotas katalikų bažnyčioje liturginiam rankų apiplovimui Eucharistijos metu. Praeityje zakristijoje buvo galima rasti indą, vadinamą lavateriu, skirtą kunigui apsiplauti rankoms prieš einant prie altoriaus.

³² Krucifiksas.

³³ Ntk. misingis.

³⁴ Bažnyčios prieangyje.

³⁵ Turibulas.

³⁶ Aukų skrynelė.

³⁷ Apskritimo formos įrankis.

- Mišiolas – antras, seno leidimo, aptaisytas raudonu aplanku, be Lenkijos ir Švedijos karalystės globėjo [dedikacijos].
- Gedulingas mišiolėlis, įrištas į raudoną popierių.
- Biblija – *in folio*, įrišta į baltą pergamentą, su paveikslais viduje; be pradžios ir pabaigos.
- Agenda – naujais juodais apdarais, jo didenybės kunigo //12/ Karolio Mengolino, Žemaičių kanauninko, Veliuonos klebono, šiai bažnyčiai paaukota.
- Tomai du – *in folio*, Rychlovskio³⁹ [pamokslai], skirti sekmadieniams ir šventėms – to paties velionio Karolio Mengolino šiai bažnyčiai paskirti.
- Brevijorius – senas, suplėšytas – chorui [skirtas].
- Antifonaras – *in quarto*, baltais apdarais, chorui. Agenda, maža, [skirta] ligoniams.
- Brolijos knyga – *in folio*, su dangaus spalvos kitaika⁴⁰ aptaisyta, paaukuotais pakraščiais, skirta surašyti broliams ir seserims.
- Procesų knyga – naujai įrišta į juodą odą, krikšto metrikų įrašai nuo 1697 metų.
- Santuokų metrikos – nuo 1697 metų.
- Seniausių krikšto ir santuokų metrikų fragmentai; suplyšę.
- Rožinio knygelė, juodais apdarais.
- Antra evangelijų knygelė, iš kurios skaitoma sekmadieniais ir per šventes.

Antepedijai

- Antepedijai – du, drobiniai, raštuoti, trečias – prastos medžiagos iš kamloto⁴¹, su žibuoklių spalvos spalvos kolonomis⁴², ketvirtas – senas, penktas – iš lentelių, ištapytas.

³⁸ Zigmanto ar Vladislavo Vazos dedikacija?

³⁹ Franciszek Rychłowski, *Conciones in Dominicis et festa*.

⁴⁰ *Kitaika* (lenk. *kitajka*, iš rus. *kitajka*) – plonas tankiai austas medvilninis audinys, vienspalvis arba besikeičiančių spalvų, kai metmenų spalva skiriasi nuo ataudų; prastesnės rūšies už taftą. Pavadinimas rodo, kad buvo atvežamas iš Azijos per Rusiją. XVIII a. II pusėje austa Gardino manufaktūrose. Buvo baltos, geltonos, karmazininės, liepsnos, mėlynos, plytinės, raudonos, rožinės (baldakimams), violetinės, žalios spalvos. Naudota arnotams, alboms ir jų pamušalams, užuolaidoms.

⁴¹ *Kamlotas* (lenk. *kamlot*; pranc. *kamelot*) – plonas audinys, viduramžiais austas iš kupranugarių, ožkų ilgos vilnos; vėliau V. Europoje – iš prastesnės rūšies iškarštos avių vilnos. Pigiausia vilnonė medžiaga. Raštuotas buvo su dryžiais arba taškuotas. LDK buvo audžiamas Gardine. Iš kamloto buvo siuvami nebrangūs kasdieniniai drabužiai. Buvo violetinės, žalios spalvos. Naudotas kapoms.

⁴² Kolona – liaudiškai neretai pavadinama „stulpu“. Nugarinės arnoto plokštumos vertikaliuoje akyje įsiūtas kryžius, užpildytas figūriniais motyvais (seniau); vertikali vidurinioji arnoto juosta.

Arnotai ir kapos

Brolijos arnotas – raudonas, jame – auksinės, juodos ir baltos šilkinės gėlės, dangaus spalvos kolona, ant jos – auksinės gėlės, aplink – siauras sidabrinis galionėlis⁴³, kolonos vainikėliai geltoni, bantažeriniai⁴⁴, [arnotas] pamuštas apelsinų spalvos bagazija⁴⁵; su stula ir manipulu. //13/

Arnotas – violetinis⁴⁶, iš tercinelės⁴⁷, vandens spalvos galionas aplink, ir kolonos kraštais – bantažerinis baltas galionas, [arnotas] pamuštas juoda dažyta drobe, su tos pačios medžiagos stula ir manipulu.

Arnotas – iš kitaikos, žalias, su stula ir manipulu, pakraščiais maži margi šilkiniai kuteliai, ant kolonos – margas platus šilkinis galionas; [arnotas] pamuštas dangaus spalvos bagazija.

Arnotas – atlasinis, baltas, išmėtytomis smulkiomis gėlėmis pakraščiais ir per vidurį bantažeriniai vainikėliai, pamuštas apelsino spalvos bagazija, su manipulu ir apdriskusia stula.

Arnotas – violetinės spalvos, damastinis⁴⁸, senas, su balta kolona, [atausta] gėlėmis iš paprasto metalo, [arnotas] pamuštas paprasta dažyta drobe; pakraščiais šilkiniai, margi kuteliai; su tos pačios medžiagos manipulu, be stulos.

Arnotas – raudonas, apvadai ir kolona su dangaus spalvos gėlėmis, aplink su baltais šilkiniais kuteliais, pamuštas ryškiai geltona bagazija; senas, su stula ir manipulu iš kitos raudonos medžiagos.

Arnotas – margas, paprastos medžiagos, kolona iš dangaus spalvos kitaikos, iš priekio sudriskęs, pamuštas paprasta vyšninės spalvos nudažyta drobe; su manipulu, be stulos.

⁴³*Galionas* (lenk. *galon*, *galonik*, iš pranc. *galon*) – vienspalvė arba ornamentuota dekoratyvinė austa, pinta, nerta juosta. Galionai buvo daromi iš auksinės arba sidabrinės spalvos ištisai ar iš dalies metalinių arba metalizuotų, t. p. šilkinų ir medvilninių siūlų. Nuo XVII a. II pusės ir XVIII a. buvo papildomai įpinama storesnių siūlų arba metalinės folijos juostelių. Galiono vidurys buvo puošiamas geometriniais arba augaliniais ornamentais. Naudoti drabužių apsiuvams, tarnų uniformų apvadams, liturginiams drabužiams, skrybėlėms ir kykams puošti, baldų, sienų apmušalų pakraščiams apsiūti, karietų vidui papuošti, t. p. karinių laipsnių ženklams.

⁴⁴*Bantažeras* (lenk. *bantazer*, pranc. *bantager*) – drabužių apsiuvams naudota medžiaga, veikiausiai juostų pavidalo. Naudota arnotams, relikvijoriams.

⁴⁵Prastos kokybės drobė.

⁴⁶Našlaičių.

⁴⁷*Tercanelė*, *tercinelė* (lenk. *tercynela*, *tercynella*; it. *terzanella*) – šilkinis arba pusiau šilkinis audinys, blizgantis, kartais su gėlėtu raštu. Naudotas suknelėms, bajorų drabužiams, liturginiams drabužiams – kapoms.

⁴⁸*Damastas* (lenk. *adamaszek*; it. *damasco*; pranc. *damas*) – šilkinis, rečiau pusšilkinis audinys; dažniausiai vienspalvis arba dvispalvis, margintas augaliniais, žvėrių, įvairių figūrų ornamentais. Paviršius galėjo būti blizgantis. Kartais būdavo papildomai papuošiamas šilkinų arba metalinių siūlų ataudais. XVIII a. austas LDK Ružanų ir Kraslavos (Latgala) manufaktūrose. Pavadinimas kilęs nuo Damasko miesto (Sirija). Naudotas prabangiems pasaulietiniams drabužiams; XVII–XVIII a. t. p. sienų ir baldų apmušalams. Buvo geltonos, raudonos, žalios spalvos. Naudotas arnotams, bažn. vėliavoms, užuolaidoms.

Arnotas – juodas, iš saj⁴⁹ medžiagos, kolona žalia, damastinė, aplink margi balto ir juodo šilko kuteliai; pamuštas raudona krašanina⁵⁰; su stula ir manipulu.

Arnotas – senas, sudrįskęs, iš balto damasto, su šilkiniais kuteliais aplinkui ir pozumentais⁵¹, per koloną – raudoni šilkiniai kuteliai; [arnotas] pamuštas raudona krašanina, be stulos ir manipulo, netinkamas naudoti.

Kapa – žalia, senovinės medžiagos, su kolona ir su baltu viršumi; sunkiai tinkama naudoti, pamušta žydros dangaus spalvos bagazija.

//14/ Kapa – iš besimainančių spalvų kitaikos, su raudona, juodais apvadais kolona, su viršumi iš kitos šilkinės raudonos medžiagos, apvadai balti, juodi, smulkūs; pamušta žydros dangaus spalvos bagazija.

Kapa – iš tercinelės, juoda, su balta kolona iš kitaikos ir su baltu viršumi, aplink margi pusiau šilkiniai pozumentai; pamušta žydros dangaus spalvos krašanina.

Veliumai⁵²

Veliumas – baltas, su auksinėmis gėlėmis, viduryje – kryžius su žaliais pozumentais, tokie patys ir aplinkui; apačia pamušta apelsino spalvos bagazija.

Veliumas – raudonas, iš karmazininės kitaikos, aplink pakraščiais siauras auksinis galionėlis, centre – kryžius iš to paties galiono; niekuo nepamuštas.

Veliumas – iš žalios kitaikos, pamuštas žydros dangaus spalvos bagazija, aplink – margas šilkinis galionas.

Veliumas – iš tamsiai žalios kitaikos, paprasta drobe pamuštas, aplink paprasti pusiau šilkiniai pozumentai.

Veliumas – juodas, iš vandens spalvos kitaikos, pamuštas dažyta žibuoklių spalvos drobe, aplink – baltas bantažerinis galionas.

Veliumas – iš amaranto⁵³ spalvos kitaikos, balta drobe pamuštas, aplink siauras bantažerinis galionas.

Bursos⁵⁴

Bursa – iš žydros dangaus spalvos kitaikos vienoje pusėje, kita pusė – iš baltos kitaikos.

Bursa – balta, joje auksinės gėlės, //15/ aplink – bantažerinis galionas; pamušta apelsino spalvos bagazija.

⁴⁹ *Saja* (pr. *saye*) – plona, lengva vilnonė, kartais su trupučiu šilko medžiaga; flandriškas – olandiškas seržas; kitaip – *sagathy*.

⁵⁰ Neretai neperšlampama vaškuota dažytinė drobė (gud. *красенина*, lenk. *kraszennina*, ukr. *красенина*).

⁵¹ *Pasamany*, pranc. *passementerie* – apvadas, pozumentai.

⁵² *Velum* – burė; 1. Šydas, užuolaida, uždanga vidui puošti ir ypač didžiajam altoriui pridengti. Nustota vartoti prieš XVII a. 2. Baltos šilkinės medžiagos gabalas, kuriuo kunigas paima į rankas monstranciją, laimindamas tikinčiuosius; juo apsiaučiamas ir Švč. Sakramentas, nešamas pas ligonį. 3. Šilkinės medžiagos arnoto spalvos keturkampis apdangalas – palė, kuria taurė su patena dengiama iš visu šonų.

⁵³ Augalas; rožinės spalvos su violetiniu atspalviu.

⁵⁴ *Bursa* (lot. piniginė) dėklas sulankstytam korporalui. Vartotas per Mišias korporalui nešti iš zakristijos ant altoriaus ir atgal, taip pat kunigui vykstant pas ligonį suteikti jam komunijos. Tradicinė bursa ilgainiui virto dėklu su šilkinio pamušalu; į tą dėklą dedamas ligoniui nešamas komunikantas.

Bursa – iš žalios kitaikos, aplink – margas šilkinis galionas; pamušta žydros dangaus spalvos bagazija.

Bursa – iš senovinės medžiagos, centre – auksinės gėlės su sidabru [ataustos] raudoname dugne, aplink – žalio gėlėto aksomo apsiuvas; pamušta karmazininės spalvos kitaika.

Bursa – damastinė, žalia, dėmėta, sena.

Bursa – dviguba, vienoje pusėje juoda medžiaga su margu pusiau šilkinu galionu, kitoje pusėje – gėlėta žalios spalvos saja.

Bursos [vykti] pas ligonius – dvi, viena iš raudono štameto⁵⁵, kita iš žalio štameto.

Palės⁵⁶

Palės – iš žydros dangaus spalvos kitaikos, trys.

Palės – juodos, iš paprastos medžiagos, trys.

Palė – iš baltos kitaikos, viena.

Korporalai

Korporalai – skaros pavidalo, septyni.

Purifikatoriai⁵⁷ – septyni.

Albos⁵⁸ ir humerolai⁵⁹

Albos – senos, austinės drobės, keturios.

Albos – naujos, austinės drobės su paprastais vainikėliais aplink, dvi.

Humerolai – šeši.

Humerolas – geltonas aksominis, vienuoliškas //16/

Abrūsai⁶⁰

Abrūsai altoriams apdengti – šešiolika.

Abrūsas grotelėms per šv. Komuniją apdengti.

Šežinkos⁶¹

Šežinkos – paprastai šilku išsiuvinėtos, trys.

Rankšluosčiai rankoms nusišluostyti, penki.

Kamžos

Kamža – viena nauja, austos drobės, su paprastais vainikėliais, kunigiška.

Kamžos – dvi senos, sudriskusios.

Vienuoliškos kamžos – trys.

⁵⁵Štametas – lengvas gelumbės audinys, gamintas ir Vilniuje.

⁵⁶*Pallium* – užtiesalas. Liturginis reikmuo, vienas iš veliumų, keturkampis kieto lininio audinio gabalas, kuriuo uždengiama prieš ir po Mišių liturginė taurė su patena, o per Mišias – tik taurė.

⁵⁷Purifikatorius (lot. *purificare* – valyti) – 1. Pailga lininė išilgai sulenkta medžiaga, kuria Mišias aukojantis kunigas nušluosto pirštus ir lūpas išdalijęs komuniją. Kaip atskiras reikmuo vartojamas nuo XIII a. 2. Šluostukas Mišių taurėi po Komunijos nusausinti.

⁵⁸Alba – lenk. *alba*, iš lot. *albus* – baltas. Katalikų dvasininkų apatinis liturginis drabužis, kilęs iš romėnų tunikos: ilgas (iki žemės), platus, baltas, lygios medžiagos drabužis, dėvimas po arnotu, dalmatika arba kapa.

⁵⁹Humerolas, amiktas (lot. *amictus*) – viršutinis drabužis, apsiaustas, skraistė, antpetė, humerolas – katalikų dvasininkų liturginė kaklaskarė: balta lininė stačiakampė skarelė, kuria apgaubiami pečiai ir kaklas iš priekio velkantis alba, kad nesimatytų kasdieninių drabužių. Užrišama raišteliais, prisiūtais prie dviejų amikto kampų.

⁶⁰Rankšluostis. Pailgas, siauras audeklo gabalas.

⁶¹Nedidelis altoriaus užtiesalas, subkorporalas, mažo, siauro abrūso atmaina.

Paveikslai

- Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės paveikslas, antroje pusėje – Švenčiausiasis sakramentas, kurį karaliai, imperatoriai, parpuolę ant žemės, adoruoja; rėmai drožėjo darbo, paauksuoti, viršuje – du paauksuoti angelai; skirtas nešti per procesijas.
- Šv. Antano paveikslas, kuriame jis vienoje rankoje laiko leliją, antroje – Viešpatį Jėzų; juoduose, iš vieno krašto paauksuotuose rėmuose.
- Nukryžiuotojo Viešpaties Kristaus paveikslas, apačioje – šv. Andriejaus atvaizdas; rėmai juodi, aplink šiek tiek paauksuoti; skirtas nešti per procesijas.
- Švč. Mergelės Marijos paveikslas, po [jos] kojomis mėnulis, žemiau – žaltys, kurį viršuje stovintis Kristus Viešpats ietimi perveria. Rėmai nudažyti raudonai ir juodai, viena linija pasidabruota.
- Švč. Mergelės Marijos, laikančios mirusį Kristų Viešpatį, paveikslas; prie sienos prikaltas, be rėmų. //17/
- Šv. Juozapo, laikančio Kristų Viešpatį ant kelių, paveikslas; senas, prie sienos prikaltas.
- Švč. Mergelės Marijos, mažą Kristų Viešpatį laikančios, paveikslas juoduose margai paauksuotuose rėmuose; viršum sakyklos.
- Karūnuoto Kristaus su nendre rankoje paveikslas, juodai ir raudonai nudažytuose rėmuose.
- Šv. Pranciškaus Ksavero, vienoje rankoje laikančio leliją, antroje – kryžių, paveikslas. Viršuje – Jėzaus vardas spinduliuose.
- Nedidelis Švč. Mergelės Marijos paveikslėlis, nutapytas ant lentos, už stiklo, uždaromas drelėmis.
- Švč. Mergelės Marijos paveikslėlis, [nutapytas] rusiška maniera ant medžio.⁶²
- Švč. Loreto Mergelės Marijos paveikslas, nutapytas ant žydros dangaus spalvos taftos,⁶³ aplink – žydros, raudonos ir geltonos gėlės; su paprastais rėmais; skirtas nešti.
- Švč. Mergelės Marijos, Kristų Viešpatį nešančios, paveikslas. Iš šonų – šv. Kotryna ir šv. Jonas; su drelėmis, ant kurių iš dešinės plakamo Kristaus Viešpaties paveikslas, iš kairės – Erodo; nupirtas Jono Ašmučio.
- Švč. Mergelės Marijos paveikslas, jai po kojomis mėnulis; juoduose rėmuose, senas, su raidėmis S. R., skirtas nešti.
- Kryžius – raižytas, raižytojo darbo, trijų ketvirčių uolekties ilgio, su įrašu „*JESUS Nazarenus Rex Judaeorum*“ [Jėzus Nazarietis – žydų karalius].

⁶²Kaip stačiatikių ikona.

⁶³*Tafta* (pranc. taffetas < persų k.) – blizgantis drobinio pynimo audinys iš šilkinų verpalų.

Vėliavos

Brolijos vėliava – sudriskusi, iš kitaikos, gėlės sidabrinės, vos pastebimos, aplink – margi šilkiniai kuteliai. Vienoje pusėje Švč. Mergelės Marijos Rožinės paveikslas, aplink – to paties rožinio slėpinys, kitoje pusėje – //18/ šv. Baltramiejaus išbandymas, viršuje – geležinis kryžius, per vidurį paauskuotas.

Vėliava iš žalio štameto, aplink – margi šilkiniai kuteliai; vienoje pusėje šv. Onos, Švč. Mergelės ir Viešpaties Jėzaus paveikslas, kitoje – Nukryžiuotojo Kristaus Viešpaties paveikslas.

Vėliava iš granato spalvos štameto, aplink žali šilkiniai kuteliai; vienoje pusėje – šv. Mykolo paveikslas, kitoje – šv. Mikalojaus.

Vėliavos – dvi, porinės, mažos, iš žalio štameto, senos; vienoje šv. Simono su šv. Barbora paveikslas, antroje – taip pat šv. Simono su šv. Ieva, imančia obuolį iš žalčio.

Vėliavėlės – dvi, porinės, žydros spalvos, štametinės, su iš dalies žydrais šilkiniais kuteliais; vienoje šv. Stanislovo su šv. Kazimieru paveikslas, kitoje – šv. Petro su šv. Pauliumi.

Vėliavos – dvi, porinės, iš papūgos⁶⁴ spalvos štameto, aplink margi šilkiniai kuteliai. Vienoje – Švenčiausiojo sakramento su šventuoju apaštalu Pilypu paveikslas, kitoje – šv. Jono, krikštijančio Kristų Viešpatį, su šv. apaštalu Jokūbu.

Vėliava iš karmazininės spalvos kitaikos, centre – kryžius iš baltos kitaikos.

Vėliava iš žydros kitaikos, viduryje – kryžius iš baltos ir raudonos kitaikos.

Vėliavos – dvi, mažos, porinės, raudono štameto, su mažais šilkiniais kuteliais aplink, vienoje šv. Baltramiejaus ir šv. Kotrynos paveikslas, kitoje – Švč. Mergelės Marijos ir šv. Stanislovo.

Vėliava – didelė, gedulinga, iš juodo štameto su margų siūlų kuteliais aplink. Vienoje pusėje paveikslas Angelo Sargo, iš velnio nagų išplėšiančio sielą, kitoje pusėje – Dievo Tėvo, kurį //19/ Švč. Mergelė Marija, prie kojų parpuolusi, meldžia, su šv. Dominyko ir šv. Pranciškaus paveikslais žemiau.

Proporcijos⁶⁵ – keturios, iš baltos su žydra [spalva] kitaikos, ant viršaus – raudonos kitaikos kryželiai.

Proporcijos – dvi, iš žydros su raudona [spalva] kitaikos, viršuje – baltos kitaikos kryželiai.

Taip pat keturios proporcijos iš baltos ir raudonos kitaikos, ant kurių viršaus – baltos kitaikos kryžiai.

⁶⁴ Geltonai žalios.

⁶⁵ Vėliavėlės.

Medinė varpinė stovi rytų pusėje, pastatyta, prieš 15 metų Veliuonos tenuto valdinių lėšomis, joje trys varpai; pagal aprašymą – iš vario, alavo ir geležies [išlieti]. Plačiau įleisti rąstai pamatams žemėje, šios varpinės ketvirtoji dalis supuvusi, iki vidurio storlentėmis nesutvirtinta; visas šis statinys laikinas, reikalingas pataisyti, kad nuo vėjų gūsio su varpais ir sykiu su nuostoliais bažnyčiai žemėn nenugriūtų.

Špitolės vizitacija

Špitolė visai neturi aprūpinimo, todėl jos namelis, prie šventoriaus esantis, paprasčiausiai nuo senumo sunykęs, vos gali išsilaikyti, ir jame gyvena 7 nuolatiniai elgetos, bažnyčios tarnybai netinkami, tačiau pamaldose besilankantys.

Sintautų bažnyčios ribų vizitacija

Sintautų bažnyčios ribos, atsižvelgiant į tai, kad nėra tikros parapijos, nėra tikrai nustatytos, //20/ tačiau dėl žmonių, susirenkančių į Sintautų bažnyčią patogumo, Veliuonos pusei priskiriami šie kaimai: Peleniškiei [Peleniai], Kupriai, Lukšiai, Miliškiai, Ūsai, iš pietų pusės ir Zapyškis, Smilgiai, Pentiškiai, Vidgiriai, Griškabūdis, Katiliai, Galiniai, Mureikai, Mickūnai [Mickai], Žėgliai, Murinai, Urbantai, Bliūkiškiai, Kirmiškiai, Klepai, Bukšniai, iš rytų – Vaišvilai, Jundilai, Prūsaiciai, Pusdešriai, ir šiaurėje – Juniškiai, Oželiai, Duobiškiai, Antlaukiai, Partynai, Striūpai, Aržuolupiai.

Kamendoriaus namo, arba rezidencijos, vizitacija

Kamendoriaus trobos stovi: iš vienos pusės – prie Petravičiaus sklypo, iš kitos – nuo bažnyčios [pusės]; nuo skersgatvio priklausantis sklypas aptvertas stačiais žiogriais, vartai nuo vieškelio, einančio iš Veliuonos į Naumiestį, iš lentų, spyna užrakinami dėl dviejų senų trobų, stovinčių priešais viena kitą; viena nuo vartų pusės turi tris langus – du stiklinius, išdaužytus, o trečias lentomis užkaltas. [Troboje] perskilęs staliukas, suolai paprasti, iš trobos einant kamarėlė pristatyta, iš kamarėlės – durys ant bėgūnų⁶⁶ į mažą stainele, pastatytą gale trobos. Troboje – paprasta krosnis, senos durys ant geležinių vyrių. Antra troba yra priešais, langai joje išgrūsti, krosnis paprasta, suolai paprasti, iš trobos durys ant geležinių vyrių į alkierių, kuriame du langai stikliniai, iš šios trobos – durys į šoninę kamara; erdvi priemenė, priemenėje – virtuvėlė, atitverta lentomis, o šone virtuvėlės – kamarėlės prie abiejų trobų.

Nauja trobelė, 1702 metais dabartinio kunigo kamendoriaus pastatyta prie upelio, vadinamo Penta, joje du maži langai, trečias – mažesnis, nuo upelio pusės; krosnis nauja, paprastų koklių, staliukas, suolai nauji, kamarėlė nauja, iš trobelės – nauja priemenėlė, ir visas rūmelis, stovintis ant stulpų; svirnelis prie upelio šiaudais dengtas. //21/

Sklypo aprašymas nuo Petravičiaus sklypo pusės eina lygiai su jo sklypu iki pat upelio. Iš kitos pusės – nuo

⁶⁶Bėgūnai – mediniai vyriai.

atsiremia į upelį – vienas galas nuo Naumiesčio vieškelio, kitas – nuo paties upelio, vadinamo Penta.

Kamendoriui priklausantys galvijai

Karvė – viena.

Varis ir indai

Katilėlis mažas, du kubilai, vidutiniški, seni, statinės – 3, puskubiliai – 2, kibirai – 4, duonkubilis, kubilas naujas, ažuolinis, kitas – senas.

Asmens, arba Sintautų kamendoriaus, vizitacija

Dabartinis kamendorius – didžiai gerb. ponas Petras Ignacijus Kugelevičius, 36 metų, gimęs 1667 metais, priėmęs 1692 metų spalio 27 dieną keturis mažuosius šventimus iš šviesiausiojo pono Eustachijaus Katavičiaus Vilniuje, 1695 metų liepos 26 dieną Šv. Onos šventėje pakeltas į subdiakonus šviesiausiojo garbingiausiojo pono Benedikto Zuchorskio, 28-ą to paties liepos mėnesio dieną priėmė diakonatą, o liepos 29 dieną pakeltas į presbiterius, pirma laiko, šviesiajam vietos ordinarui leidus, paskirtas į Žagarės bažnyčią prakilniojo ir didžiai gerbiamo pono Šiukštos rūpesčiu, iš kur 1699 metais didžiai gerb. pono Dovydo Ražanavičiaus perkeltas į Sintautus. Leidimus išpažintims [klausyti] pateikė už 1693, 1694, 1697, 1698, 1699, kaip ir iki 1701 metų liepos mėnesio 2-os.

Bažnyčios pajamų vizitacija

//22/ Nuo 1699 metų sausio mėnesio iki pat 1703 metų:

Už 1 317 pakrikštytus – 439 auksinai.

Už sutuoktus – 336 auksinai.

Už palaidotus – 32 auksinai.

Už aukas iš piniginių⁶⁷ ir už pacifikalą⁶⁸ duomenų neturi.

Bendra suma – 807 auksinai.

Išleido [kamendorius] beveik viską maisto produktams, o daugiausia degtinei ir alui – 660 auks. 3 grašius.

Pas gerb. poną kamendorių, be trijų grašių, lieka 140 auksinų.

Aukas per kalėdojimus įprasta duoti javais, pinigais ir kt., tad kuo gausiau siai įstengiama [duoti] per kalėdojimus maistu, nes patys nėra tikri dėl pajamų. Tačiau iš aukų pacifikalui iki šimto ir daugiau auksinų surinkta, įvairių javų iki šešiasdešimties tonų svorio neabejotinai surenkama, kaip ir bažnyčios pajamoms, aukščiau nurodytoms, aukojama.

Tad šiuos dalykus vizitavęs ir išmintingai apsvarstęs, šviesiausiasis ir garbingiausiasis ponas Žemaičių vyskupas, vizitatorius ir teisėjas būdamas, žemiau nurodytus reformavimo sprendimus priėmė, dalyvaujant šiems šviesiausiems – kanauninkui Stanislovui

⁶⁷ *Sacculus* – piniginė; pinigais bažnyčioje paaukota auka.

⁶⁸ *Pacificalus* (lot. *pacificus* – darantis taiką, taikinantis) – nedidelis liturginis katalikų reikmuo – relikvijorius, kryžiaus ar monstracijos pavidalo. Juo laiminami tikintieji, jis duodamas jiems bučiuoti. Kai pamaldose dalyvauja vyskupas, kunigas siunčia jam per pacifikalą ramybės pabučiavimą. Iš to kilęs pavadinimas.

Beržanskiui ir Žemaičių katedros kancleriui Jonui Namševičiui, kaip ir man, raštininkui, paskelbti įsakė, dėl to aš iškart, kas paskirta, paskelbiau.

Po jų [sprendimų] paskelbimo, šviesiausias ir garbingiausias ponas Žemaičių vyskupas, savo vizitaciją pagal kanonus pabaigdamas, žmones bažnyčioje ganytojiškai palaimino ir savo žygį nukreipė į Virbalio bažnyčią, žmonėms nužemintai dėkojant ir taip pat meldžiantis, kad vizitacija sėkmingiausiai vyktų. Tad ir...⁶⁹

//23/ Veliuonos filijinės Sintautų bažnyčios
reformavimo sprendimai dėl generalinės vizitacijos,
vykusios 1703 metų rugsėjo 9 dieną

Tabernakulis iš vidaus šilkinu audiniu tegu būna papuoštas. Ostijos atitinkamu skaičiumi visad 8-tą dieną tebūna atnaujintos. Atnaujinimo skaičius ir diena tebūna užrašomi į lentelę. Dėl to atminimo lentelė atviroje vietoje tebūna prikalama ir t. t. Pas ligonius kai nešama [ostija] varinėje komuninėje, reikia kad būtų paliekamos dalelės adoruoti kitoje varinėje komuninėje ir dėl to minėta komuninė dalyse, kur auksas nusitrynęs, tebūna paaukuota. O kada reikės nešti į miestelį pas ligonius priimti Švenčiausiąjį, visada teeina su apdengtu, sykiu su dviem pirma einančiais ministrantais, žvakes šviečiančiuose kandeliabruose⁷⁰ nešančiais, su smilkytuvu priekyje, baldakimu apgaubtas, psalmių giesmę giedodamas teeina. Tačiau su taip pat apdengta [komunine] į atokesnes vietas su sakramentais einant, kaip ir grįžtant, per nustatytas iškilmes apdangalą nuimti reikės, nebent su Švenčiausiuoju nešamas būtų.

Komuninė iš žalvario, skirta saugoti adoruojant Švenčiausiojo sakramento daleles, nusitrynusiose dalyse tebūna paaukuota. Patena, sidabrinis kryžius, varinis Nukryžiuotasis, lavateris tebūna sutaisyti ir savoms reikmėms panaudojami.

Krikšto vanduo bažnyčioje tinkamoje vietoje tebūna padėtas, ant kelmo, kur patogu būtų; virš vandens ir prie vandens šv. Jono Krikštytojo paveikslas tegul būna laikomas, spintelė aliejams laikyti tebūna parūpinta. Dubuo, kad užpilamas vanduo nuo vaiko nekaltos galvos į sakrarijų sugrįžtų, tegu būna turimas.

Kadangi bažnyčių statymas sunkiausias, mat vargingiausiais laikais trūks-ta medžių, kurie tarnybiniams pastatams be paliovos naikinami, tad išsaugoti dabartinę [bažnyčios] statybą uoliausiai tesistengia, kadangi jos sienos kai kur plikos, be jokių storlenčių, tad ir nuo uždengtos dalies nuplėšti ir atnaujinti bei uždengti reikia. Pats statinys drėgname //24/ šventoriuje stovi, todėl į žemę labai negiliai įleistas, o pagrindinės sienos dirvožemyje taip [drėgmės] prisisiurbusios, jog ateityje sienoms gresia persiskyrimas. Tad jos [bažnyčios] pamatus akmenimis iškloti ir nedelsiant palei sienas iškasti perkasą, nuleidžiantį vandenį į artimiausią rezervuarą [talpyklą], paprašius parapijiečių pagalbos, tepasirūpins atlikti.

Konfesionalas šventovės atrijuje tebūna atnaujintas ir jis bažnyčioje į pri-taikytą vietą tegul bus pastatytas ir sakramentinės išpažintys [bažnyčios] išorėje, verčiant būtinybei, niekur kitur, išskyrus viešus konfesionalus, tebūna priimamos.

Bažnyčios karboną trimis raktais rimtai sutvirtinti tebus pasirūpinta ir saugioje vietoje [ja] tvirtai teprikala;

⁶⁹Trūksta pabaigos.

⁷⁰Žibintuvuose.

vienas raktas – pas kalendorių, du likusieji – pas du vitrikus⁷¹, vertus pasitikėjimo, iš miestelio ir iš artimesnio kaimo tebus saugomi tuo tikslu, kad bažnyčios pajamos, kurios visuotiniaus sprendimais buvo paskirtos į karboną sudėti, iš tos pačios karbonos bažnyčios reikmėms su šviesiojo Veliuonos klebono nutarimu tebus išleistos.

Kadangi brolija pranešimą gauna iš savo motinos bažnyčios ir ten egzistuojančios brolijos, vadinasi, nuo Veliuonos bažnyčios konfratrų mėnesiniuose filijinės Sintautų bažnyčios susirinkimuose turės dalyvauti. Tebūna peržiūrėta pajamų ir išlaidų sąskaitų tvarka ir kokybė. O aukos prie brolijos altoriaus visos turės būti atiduotos, išskyrus maisto produktus, kuriuos altorių aptarnaujančiam presbiteriui reikės nuvežti.

Šventorius su iš aplinkui sušauktų parapijiečių pagalba tegul būna aptvertas, jame mirusieji veltui tebus laidojami. Naudingumas aplink bažnyčią laidojamiems žmonėms tebus atskleistas, dažnai ir ne kartą, vadinasi tie, kurie iš kurios motinos bažnyčios sakramentus priėmė, globą jos glėbyje būti palaidoti sau gaus, antra, už šiuos, kurie greta bažnyčios esančiame šventoriuje laidojami, visuotinė Bažnyčia ypač melstis įpratusi; trečia, kadangi ceremonijos, aprobuotos Bažnyčios, kaip antai: procesijos, smilkymai, šlakstymai prie bažnyčios esančiame šventoriuje praktikuojami, o laukuose esančios kapinės tiesiog be šių patarnavimų paliktos, yra skirti bausmėms skaistykloje palengvinti, todėl nuo laidojimo laukuose žmones atkalbėti tepasirūpina. Ir laukuose konduktą ar minėtas ceremonijas su procesija privačiai surengti tenepritaria. //25/

Kad per muziką, giesmes žmonėms būtų skatinamas karštas pamaldumas, tebūna laikomas padorus ir muziką išmanantis kantorius, kuris būtų ir vargonininkas. Vargonai, kadaise per dekano vizitaciją liepti pataisyti ir dar visiškai nepataisyti paskirtomis lėšomis, tebūna restauruoti, o po restauracijos jokiems neišmanėliams naudotis neduoti, priešingai, uoliai chorą uždaryti, priėjimą berniukams prie vamzdelių išbandymo uždrausti, nuo lietaus saugoti įpareigojame.

Šv. Sebastijono paveikslas per vidurį šilkinio audeklu tebūna pridengtas, strėlę atitinkamose vietose, kad žmonės į kančią dėmesį atkreiptų, tegul pritvirtina.

Pašventintiems varpams varpinę storlentėmis tegul apdengia su pasitelkta parapijiečių pagalba ir pašventintais [varpais] nelaimės atveju teskambina, o kasdien, triskart per dieną – ryte, vakare ir vidurdienį – „Angelo pasveikinimui“ ženklas didžiojo varpo dūžiu tebus duodamas.

Kiekvienais metais kamendorius privalo prisistatyti egzaminui į konsistoriją pagal tvarką, kad gautų patvirtinimą išpažinties sakramentams ir [jį] raštu išlaikyti ir, praėjus terminui, be patvirtinto leidimo, išskyrus rimtą būtinybę, tenepriima išpažinčių su sunkiu pakenkimu savo sielai, žinodamas ir save sunkiai bausdamas, priešingai elgiantis ir išpažintis be jurisdikcijos yra netinkama. *Navarius cap. IX pag. 120 num. 6, et esse hujusmodi confessiones iterandas in 4 Li. Sen. Diot. 17, Piasc. p. 2c I concil. Trid. Sess. 14 c. 6 et 7, et can. 9, et 10 et Sess. 23, c. 15 Archdechin. par. 3, trac. 2, c. I de Jurisdictione.* Dėl šių dalykų peiktinas atvyko gerb. ponas Petras Kugelevičius, Sintautų kamendorius, mat per trejus metus rastas be aprobacijos Kristaus tikinčiųjų išpažintis priėmęs,

⁷¹ *Vitricus* (pažodžiui patėvis) – asmuo, atsakingas už bažnyčios kasą.

įpareigojame jį, kad pakartotinei išpažinčiai, ypač tuos dėl sunkių nuodėmių tokiais vardais įspėtų, o dėl sielų apgaulės nuo mišių celebravimo vieną mėnesį, išskyrus šventines dienas, kuriomis galės celebruoti, suspenduojame.

Kadangi dabartinis didžiai gerbiamas ponas Petras Kugelevičius, Sintautų kamendorius, nuo 1699 iki pat dabartinių 1703 metų rugsėjo 10 dienos iš bažnyčios pajamų, tai yra krikštų, santuokų, laidotuvių, po išlaidų likusius 140 auksinų nuo bendros 807 auksinų sumos sau pasiliko, iš išlaidų //26/ maitinosi. Be to, kadangi iš aukščiau minėtų pajamų pertekliniam naudojimui, būtent degtinei ir alui, iki trijų šimtų su puse auksinų išūliai išleides daugiau negu reikalinga prasimaitinti. Neabejotina, kad iš kalėdojimų, aukų ir maisto produktų, rinkliavų iš turtingiausių parapijiečių užtektiniausiai maisto ir aprangos dalykų sau ir šeimynai turėjęs. Po to pastebėtas iš piniginių ir iš aukų pacifikalui pajamas nevaržomai savinęsis. Tad ir likusius 140 auksinų, ir tuos auksinus, kuriuos neprotingai daugiau išprašė ir tas pajamas išleido, privalės panaudoti vargonams atnaujinti, bažnyčios grindims ir suolams pataisyti, bažnyčios sienoms tomis pačiomis storlentėmis atnaujinti geresne tvarka ir būdu su kitais, aukščiau aptartais dalykais, per laiką nuo dabartinio sprendimo paskelbimo, iki metų vidurio, už bausmes prieš bažnyčios šventumo turtų sau pasisavintojus, nedelsiant įpareigotas atlikti, tesusipranta.

Kamendoriui pragyventi daugiau kaip 100 auksinų per metus [skirti] iš tų dviejų šimtų, kuriuos vietoj duoklės iš vaitijos, vadinamos Navininkais, Veliuonos seniūnijos valdiniai kasmet privalo pateikti; jis, atsižvelgiant į tai, kad daugelį metų minėtos algos buvo duotos ir duodamos, ir yra turimos [jo dispozicijoje], šviesusis prepozitas tenumato iš antrojo auksinų šimto vargonų [remontui] ir kitoms reikmėms, kadangi vynu, vaškui, ypač kad jis pats dėl nuolatinės vizitacijos iš Veliuonos į Sintautus atvykti kasmet sieks.

Tad kamendoriaus ir kitos ten samdomos šeimynos ir svarbiausia, einančio prepozito pareigas asmens išlaikymui rezidencijos pajamas, gaunamas iš kalėdojimų, ir iš aukų įprastais maisto produktais į šventovę atgabenti skiriame, ir kad aukščiau minėtų [lėšų] kamendoriui turėtų pakakti Viešpatyje, viliamės. Todėl, įsakome, iš pajamų už santuokas, laidotuves ir iš šių visų bendru sprendimu grynai tik bažnyčios reikmėms skiriamų, te nieko sau nepasisiskiria.

Šventą ir dievobaimingą Sintautų bažnyčios fundatoriaus planą buvus pastebėjome. Kadangi minėtą bažnyčią nepaprastai nuošalioje vietoje pastatyti pasirūpinta. Juk tikrai žmonės šiurkštūs ir barbariški, tarp tankiausių miškų vingių ir pelkių jokio //27/ tikrojo Dievo pažinimo neturėdami, dėl pernelyg didelio atstumo nuo bažnyčių, Dievo Žodžio ir dieviškųjų mokytojų peno stokodami, gyvendavo, ir nors iš Veliuonos motinos bažnyčios paskirtu laiku pamaldų celebruoti presbiteris atvykdavo, tačiau žmonės per retai platinamą tikėjimą neatrodydavo dvasia pažengę, Dievui tartum jauni augalėliai kuo dažnesnio laistymo ir nepaliaujamo dieviškųjų dalykų purenimo stokodavo, todėl pastoviai ten reziduojančio kamendoriaus pasirūpinti nesistengė, kuriam bent pastatyti trobelei rezidencijos sklypas buvo šioks toks suteiktas, netgi kamendoriai savų rankų darbu ir triūsų miškuose saviems reikalams išskirtus, teritoriją rezidencijai ir daržams sodinti išplėtė, ir ten presbiterių išlygintose vietose žmonių pradėjo daugėti, pasaulietiška valdžia savo naudoms malone statydintis užleidžiant kaimiečiams, dargi [šventovės] pastatus apri-

bojo. Atrodytų, kad presbiterių ne tik kad nepaisė, bet dažnai išbaidyti ir išstumti siekė. Ir nors iš vaitijos, vadinamos Navinykais, į Veliuonos tenutą įeinančios, metinę daugiau kaip 200 auksinų algą kasmet Veliuonos dvarui valstiečiai duoti ir šviesiajam Veliuonos prepozitui nugabenti amžinai įsipareigojo, kaip ir minėta alga yra Sintautų bažnyčios nuosavybėje, taip ir aukščiau minėtas gabenimas, mat iš visos įprastos presbiterio algos reikia ir jo šeimyną išlaikyti, vadinasi, vargonų kantorius [turėti] nėra galimybės, dėl to raginame maldauti ir karštai prašyti šviesųjų ir prakilnujų poną Veliuonos seniūną patarimo, kad prakilnūsiai seniūnas, savo pirmtakų uolumo skatinamas, Sintautų bažnyčią taip apdovanoti norėtų, jog iš jos motinos Veliuonos [bažnyčios] paveldėjimo teisę atimtų ir atitinkamomis ribomis parapiją apibrėžtų.

Sintautų miestelis istoriniuose dokumentuose

Kazys Misius

Apie Sintautų gyvenvietę (miestelį) iki XIX a. žinių Lietuvos dokumentų saugyklose rasta tiktai nuotrupos. LDK laikais Sintautai priklausė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Veliuonos dvarui. XIX a. reikšmingesnių Sintautų dokumentų Lietuvos archyvuose taip pat mažai pasitaiko. Neišliko Pirmosios Lietuvos Respublikos metų ne tiktai Sintautų valsčiaus, bet ir didžioji dauguma Šakių apskrities įstaigų dokumentų. Pokario metų dokumentų į Vilniaus centrinę valstybės archyvą nedaug tepateko. Veliuonos seniūnijos dokumentų (1708 ir 1757 m. gyvenviečių sąrašai, 1793 m. Veliuonos valdų inventorių ir kt.) yra Lenkijoje.¹

Iš XIII a. danų ir vokiečių kronikų žinome, kad tarp Nemuno ir prūsų gyveno baltų gentis sūduviai. Sūduviai negalėjo atsilaikyti prieš daug galingesnę Kryžiuočių ordiną, nukariavusį prūsus. Nelygiose kovose dalis sūduvių žuvo arba pateko į nelaisvę, kiti apleido savo gyvenamąsias vietas ir persikėlė už Nemuno. Apie 1280 m. Sūduvos žemė tapo apleista ir beveik negyvenama.²

Kryžiuočių karo kelių į Lietuvą aprašymuose, sudarytuose XIV a. pabai- goje–XV a. pradžioje, Užnemunėje apgyventų vietovių neminima. Kraštas buvo apaugęs miškais. 1422 m. LDK ir Lenkijos Melno taikos sutartimi su Kryžiuočių ordinu Sūduva, kuri faktiškai buvo didžiulė giria, atiteko Lietuvai. Ši taikos sutartis įsigaliojo 1424 m. Lietuvai atitekusi Užnemunė buvo padalyta ruožais ir priskir- ta įvairiems Didžiojo kunigaikščio dvarams, buvusiems kitapus Nemuno. Taip atsirado Jurbarko, Skiřsnemunės, Veliuonės, Vilkijės, Kaūno, Ruņšiškių ir kitos girios. Prasidėjo Užnemunės kolonizacija. Kirtavietėse buvo įkurdinami valstiečiai, atsirado ne tiktai didžiojo kunigaikščio, bet ir privačių gyvenviečių.³

Dabartinių Sintautų apylinkės buvo priskirtos Veliuonos giriai. Giroje gy- ventojų įkurdinimas vyko lėtai. Suvalkijos istorijos tyrinėtojas kun. Jonas Totoraitis pagal paskelbtą 1559 m. Lietuvos girių aprašymą aptarė ir Veliuonos girios ribas, minimus vietovardžius, buvusias gyvenvietes. Šiaurėje girią nuo Nemuno skyrė laukų juosta. Rytuose riba su Vilkijos giria prasidėjo nuo Piēštvēs upelio ir ėjo iki Šešūpės, vakaruose ribojosi nebe su Skiřsnemunės giria, bet privačia Sapiegu giria, kurioje vėliau susidarė Geļgaudiškio dvaro valda. 1559 m. Užnemunės Ve- liuonos valdos dalyje, Panemunės laukų juostoje, buvo trys kaimai – Vāiguviškiai, Tvirbutai (Virbutovičiai), Šilvėnai. Toje Panemunės juostoje buvo ir kelios privačių savininkų tarnybos.⁴

1615 m. Veliuonos dvaro inventoriuje Užnemunėje, be anksčiau minė- tųjų, nurodyti dar trys nauji kaimai: Daugėliškiai, Kubiliai ir Praščiuņai. Tai- gi 1616 m. dabartinių Sintautų apylinkės dar nebuvo apgyventos.⁵

Sintautų gyvenvietės pavadini- mas turėtų būti asmenvardinės kilmės. 1561 m. Jurbarko dvaro inventoriuje minimas Suntautaičių kaimelis. Prie

¹ Błaszczuk G. Ze studiów nad podziałami admini- stracyjno-terytorialnymi Żmudzi. Powiat Wieloń- ki w XVII–XVIII wieku, *Roczniki historyczne*. R. LI. 1985, p. 22–23.

² Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija* (toliau – Totoraitis J. *Sūduvos...*), Kaunas, 1938, p. 1–2.

³ *Ten pat*, p. 30.

⁴ *Ten pat*, p. 42–44.

⁵ 1615 m. Veliuonos dvaro inventorių, *VUB RS*, f. 4, A–3918, l. 21–25.

Šešupės ir Aukšpirtos išmatuoti trys valakai lauko, pievų ir krūmokšnių blogos žemės, kurią priėmė jo karališkosios malonės valdiniai: Petras, Vilius, Grigas ir Jurgis Suintautaičiai. Jie turėjo nuo kiekvieno valako kasmet mokėti po 60 grašių. Kitokių prievolių nebuvo.⁶ Nurodytas Suintautaičių kaimas – tai dabartiniai Šilgaliai, esantys Slavikų seniūnijoje.

J. Totoraičio nuomone, prie Aukšpirtos apsigyvenę Suintautaičių vaikai ar vaikaitiai patraukė toliau į rytus ir Veliuonos girioje, prie Pentos, įkūrė dabartinius Siñtautus.⁷

Vėliau Jurbarko valdos Suintautaičių kaimelis buvo vadinamas Sintautais. 1674 ir 1683 m. Jurbarko seniūnijos inventoriuose nurodomas Sintautų kaimas. Pavardės, davusios vietovei pradžia, nebebuvo. 1724 m. šis kaimas vadinamas Sintautais arba Šilgaliais⁸, vėliau – tik Šilgaliais.

Iš anksčiau pasakyto aišku, kad Veliuonos girioje Sintautų gyvenvietė įsikūrė po 1615 m. 1621 m. Veliuonos seniūnu paskirtas Albrechtas Stanislovas Radvila (1593–1656). Tai buvo žymus to meto valstybės veikėjas nuo 1623 m. iki mirties LDK kancleris. Šiame leidinyje skelbiamoje 1703 m. Sintautų bažnyčios vizitacijoje* nurodoma, kad apie 1641 m. Sintautuose, ant Pentos kranto, Veliuonos seniūnas LDK kancleris A. S. Radvila pastatydino bažnytėlę. Bažnytėlei, Veliuonos filijai, paskirtas sklypas. Iš pradžių kunigo nebuvo, pamaldų laikyti atvykdavo Veliuonos klebonas arba Naumiesčio karmelitai. Kunigas Sintautuose pastoviai apsigyveno apie 1685 m. Apie tą laiką vietoj senosios galėjo būti pastatyta ir naujoji bažnyčia. Kunigui išlaikyti žemės nedovanota, tiktai gyventojai įpareigoti kunigui kasmet sumokėti 200 auksinų. Pirmasis čia įsikūręs kunigas savo rankomis kirto medžius daržui ir sodui išplėsti.⁹

Neaišku, kodėl 1667 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio dūmų tarifuose nurodytos Jurbarko ir Vilkijos girios, tačiau neminima Veliuonos giria.¹⁰ Galima spėti, kad dėl sparčios kolonizacijos Veliuonos dvaro Užnemunės dalies nebebuvo prasmės vadinti giria.

1655 m. spalio 20 d. Delagardžio vadovaujama Švedijos kariuomenė žygiui į Palenkę ties Veliuona persikėlė per Nemuną, tačiau Sintautų nesiekė. Švedų kariai patraukė per Gelgaudiškį į Sudargą, o toliau žygiavo Prūsijos pasieniu iki Virbalio. Per 1656–1660 m. Lietuvos ir Lenkijos karą su Rusija ir Švedija, siautėjusį marą ir badą Žemaitija, kuriai priklausė ir Veliuonos valsčius, neteko 30,8 procentus dūmų (kiemų). 1654 m. Veliuonos seniūnijoje nurodyti 533, o 1673 m. – 430 dūmų (kiemų)¹¹. Konkrečių žinių apie to karo ir maro pasekmes Sintautams nepavyko aptikti.

Iki XVIII a. daugiau duomenų apie Sintautus nerasta. Šiek tiek netiesioginių žinių yra skelbiamoje 1703 m. Sintautų bažnyčios vizitacijoje. Taip pat nežinia, kokie buvo XVIII a. pradžios Šiaurės karo ir 1708–1711 m. maro bei bado padariniai Sintautams.

⁶ Jablonskis K. *Istorijos archyvas*, Kaunas, 1934, sk. 630.

⁷ Totoraitis J. *Sūduvos...*, p. 659.

⁸ Jurbarko seniūnijos 1674, 1683, 1724 m. inventoriai, *Baltarusijos Respublikos centrinis valstybinis istorijos archyvas*, f. 694, ap. 2, b. 9593, l. 17–18; b. 9596, l. 20; b. 9594, l. 19.

* Sk. „Istorija. Archeologija ir istorijos šaltiniai“ pirmą kartą paskelbta šio dokumento faksimilė ir jo vertimas. Į lietuvių kalbą išvertė Irena Katilienė.

⁹ Totoraitis J. *Sūduvos...*, p. 660.

¹⁰ 1667 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio dūmų tarifai, *LVIA*, SA–3480, l. 13.

¹¹ Morzy J. *Kryzys demograficzny na Litwie i Białorusi w II połowie XVII wieku*, Poznań, 1965, tabela 24, 33, p. 325.

1735 m. Bresto vaivada ir Veliuonos seniūnas Adomas Chodkevičius išrūpino Sintautams keturių prekymečių privilegiją. 1735 m. gruodžio 10 d. Augusto III pasirašytoje privilegijoje nurodyta, kad prekymečiai Sintautuose leidžiami per šv. Pilypo ir Jokūbo šventę (gegužės 5 d.), per Devintines, Žolinę (rugpjūčio 15 d.) ir Šv. Baltramiejų (rugpjūčio 24 d.). Kiekvieno prekymečio trukmė dvi savaitės.¹²

Tuo metu Sintautai buvo maža gyvenvietė. 1738 m. Veliuonos seniūnijos inventoriuje Sintautų miestelyje nurodyti šie činšininkai:

Vaitiekus Razgauskas (Woiciech Rozgowski), turėjęs mokėti mokesčių 9 timpas 10 grašių;
 Motiejus Ašmukas (Mathiasz Aszmuk), turėjęs mokėti mokesčių 7 timpas 15 grašių;
 Mykolas Prusokas (Michał Pruszak), turėjęs mokėti mokesčių 6 timpas.¹³

Šis inventorių surašytas mokesčių Veliuonos dvarui reikalui. Į tokius inventorių, kaip nepavaldūs dvarui, nepatekdavo privačių ir bažnytinių žemių gyventojai: kunigai, bažnyčių tarnai, prieglaudose (špitolėse) gyvenantys asmenys. Tokių turėjo būti ir Sintautuose. 1738 m. Veliuonos seniūnijos Užnemunės dalies Navininkų vaitystėje 1738 m. buvo 69 gyvenvietės.

1753 m. plane Veliuonos dvaro Navininkų vaitystėje jau buvo ir Zyplių dvaras, taip pat 79 kaimai. Tame plane Sintautai įvardyti miestu (miasto Syn-towty). Sintautuose pažymėta bažnyčia ir apie 12 kitų namų. Tikėtina, kad tai gyvenamieji namai.¹⁴

1765 m. Sintautų miestelyje surašyti 8 žydų gyventojai ir du jų namai, o 1784 m. nurodyta 10 šios tautybės asmenų.¹⁵ 1765 m. Sintautų žydai buvo priskirti Jurbarko, o 1784 m. – Šakių kahalui. Kadangi žydai LDK laikais mokėjo pagalvės mokesį, neretai buvo siekiama jų skaičių sumažinti.

Matyt, miesteliui plėstis prekybinės privilegijos nepakako. Sintautų plėtrai trūko tam skirtos žemės. Sintautus nustelbė pasienyje su Prūsija išsikūręs Naumištis ir Šakiai. Neaišku, ar po prekybinės privilegijos suteikimo Sintautuose vykdavo prekymečiai. Rodos, kad nebuvo suformuota nei miestelio turgaus aikštė.

1769 m. Veliuonos seniūnais tapo Andrius ir Teresė Poniatovskiai, o vėliau – Juozapas Poniatovskis. Pastarasis Sintautams vėl išrūpino prekybinę privilegiją. 1780 m. birželio 1 d. valdovas leido Sintautuose savaitinius turgus trečiadieniais ir 4 prekymečius (sausio 20 d., gegužės 1 d., rugpjūčio 24 d. ir spalio 1 d.).¹⁶

Pagal Sintautų bažnyčios vizitacijos aktus, kun. J. Totoraitis nurodo, kad 1788 m. Sintautų bažnyčia sudegė. Šventovė Veliuonos seniūno lėšomis, talkininkaujant vietos gyventojams, tais pačiais metais atstatyta.¹⁷ Ar tada sudegė tikrai bažnyčia, ar nukentėjo ir daugiau Sintautų miestelio pastatų, duomenų nerasta.

¹²Meilus E. Lietuvos miestų, miestelių steigimo ir turgų bei prekymečių privilegijos XVII a. antroje pusėje–XVIII a., *Lietuvos miestų istorijos šaltiniai*, Vilnius, 1988, p. 82–83; *LVIA*, LM-169, p. 178–179 (mikrofilmas).

¹³1738 m. Veliuonos seniūnijos inventorių, *LVIA*, SA-3774, l. 905.

¹⁴1753 m. Veliuonos dvaro Navininkų vaitystės planas, *VUB RS*, f. 23–16.

¹⁵*LVIA*, SA-3738, l. 73 (1765 m. žydų surašymas); SA-3754, l. 521 (1784 m. žydų surašymas).

¹⁶*Ten pat*, p. 94–95.

¹⁷Totoraitis J. *Sūduvos...*, p. 662.

Iš įrašyto dokumento pavadinimo neaišku, dėl ko 1789 m. bylinėjosi Sintautų miestelėnas Kazimieras Banaitis ar Benaitis (Benoyc). Teismui jam reikėjo įrodyti, kad Sintautai turėjo Magdeburgo teises. Žinoma, jis to negalėjo įrodyti.¹⁸ Gal norėta jį įbaudžiovinti.

Pateiktame 1793 m. Sintautų plane, be bažnyčios, dar parodyta 14 namų. Tikėtina, kad matininko pažymėtas namų skaičius buvo tikslus.

1795 m. Užnemunė atiteko Prūsijai. Veliuonos seniūnijos Zyplių vaitystė (raktas) tapo valstybine Prūsijos išdo valda. Nuo 1795 m. Veliuonos parapija liko padalyta tarp skirtingų valstybių. 1804 m. įsteigiama atskira Sintautų parapija.* Prūsijos valdžia klebonui paskyrė žemės. 1852 m. bažnyčiai priklausė du valakai (valakas – 16,796 ha) ir šeši margai (margas – 0,56 ha) žemės.

1807 m. Tilžės taikos sutartimi Sūduva atimama iš Prūsijos ir įjungiamą į sudarytą Varšuvos kunigaikštystę. 1808 m. Užnemunėje įvestas Napoleono civilinis kodeksas**, kuris galiojo net iki 1940 m. Vadovaujantis tuo kodeksu, valstiečiai buvo atleisti nuo baudžiovos, tačiau jie žemės nuosavybės negavo. Už naudojamą žemę valstiečiai dvarininkams turėjo mokėti nuomą. Šiuo kodeksu valstiečiai gavo tik tai asmens laisvę. 1815 m. Užnemunė priskiriama Lenkijos karalystei, kuri tapo Rusijos imperijos dalimi ir turėjo šiokią tokią autonomiją.

1807 m. Zyplių valdą Napoleonas padovanojo buvusiam Veliuonos seniūnui J. Poniatovskiui. Jis dalyvavo Napoleono karuose ir buvo pakeltas Prancūzijos maršalu. Sintautai tapo privačia valda. 1813 m., nuskendus J. Poniatovskiui, Zyplių dvaras atiteko jo seseriai Teresei Tiškevičienei. Toji netrukus jį pardavė Jonui Barkovskiui. Pastarasis Zyplių dvaro centrą perkėlė į naują vietą prie Lukšių. Taip atsirado Naujieji Zypliai, o buvusi dvarvietė su kaimu pradėta vadinti Senaisiais Zypliais.¹⁹

1815–1915 m. Užnemunėje oficialaus miestelio termino nebuvo: tik tai kaimai ir miestai, o miesto tipo gyvenvietė vadinta *posada*. Nuo 1795 m. Sintautai vadinami kaimu. XIX a. čia nebūdavo nei turgų, nei prekymečių.

Apie 1820 m. Lenkijos karalystėje įvedami administraciniai vienetai – valsčiai, kurie buvo vadinami *gminomis*. Tai vokiškos kilmės žodis, reiškiantis bendruomenę. Sintautai priskirti Marijampolės apskrities Zyplių valsčiui. 1827 m. Sintautuose nurodyti 36 kiemai su 334 gyventojais.²⁰

Nors Lenkijos karalystė priklausė Rusijos imperijai, tačiau 1830 m. tebebuvo saugoma siena su Rusija, tebeveikė muitinės. Toje karalystėje, be dislokuotų Rusijos karinių dalinių, dar buvo ir reguliari lenkų kariuomenė. 1830 m. Lenkijoje kilo sukilimas, kuris 1831 m. persimetė ir į Lietuvą. Rodos, kad ties Sintautais sukilėlių susidūrimų su rusų kariuomene nepasitaikė. Taip pat nerasta žinių, ar kas iš sintautiečių dalyvavo tame sukilime. Neišsiaiškinta ir sukilimo vietinės valdžios struktūra, ar buvo paskirti sukilimo parapijų ar valsčių viršininkai. Kaip žinia, tą sukilimą Rusija dar 1831 m. numalšino.

¹⁸1789 10 01 įrašas Senųjų aktų knygoje, LVIA, SA-2580, l. 13.

* Plačiau apie parapijos įsteigimą žr. V. Girininkienės ir K. Vaičiūno str. „Sintautų kraštas istoriniuose dokumentuose ir žemėlapiuose“ (sk. „Istorija. Archeologija ir istorijos šaltiniai“). Apie Sintautų parapiją žr. J. Jacevičiaus str. „Sintautų parapijos istorija“ (sk. „Istorija. Sintautų parapija (XIX–XX amžius“).

** Apie šį laikmetį plačiau žr. A. Žilinsko str. „Napoleonas ir Suvalkija“ (sk. Istorija. XIX amžius“).

¹⁹Totoraitis J. *Sūduvos...*, p. 662, 669–670.

²⁰*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 11, p. 745.

1855 m. Sintautų klebonu paskiriamas kunigas Antanas Tatarė*. Tik pradėjęs čia klebonauti, rūpinosi bažnytiniais trobesiais. 1856 m. pastatoma nauja klebonija, o vėliau surenčiami jos ūkiniai pastatai. 1860 m. suremontuota suklypusi bažnyčia. Kun. A. Tatarė įveisė klebonijos sodą. Šie klebono darbai turėjo pagerinti ir bendrą miestelio vaizdą. 1866 m. keliautojas, vykęs iš Slavikų į Siñtautus, tame bažnytkaimyje matė tvarkingą kleboniją ir bažnyčią, o klebonijos sode daug pasodintų šilkmedžių ir įveistų bičių avilių. Nurodoma, kad kun. A. Tatarė ragino parapijiečius geriau dirbti žemę, siūlė skirstytis į vienkiemius.²¹ Neaišku, kaip galėjo valstiečiai skirstytis vienkiemiais, jeigu jie neturėjo žemės nuosavybės, o buvo tik jos nuomininkai.

Per 1863–1864 m. sukilimą kovotojų už laisvę būriai veikė plačioje Augustavo gubernijos teritorijoje. 1863 m. Povilo Puzino Prienų miškuose suorganizuotas kovotojų būrys buvo vadinamas valstietišku. Žuvus P. Puzinui, jo ir Hlaskos sujungtų būrių vadu paskirtas Telesforas Nešokotis. Jo būrys veikė Seinų ir Marijampolės apskrityse. T. Nešokotis komandas duodavo lietuviškai. Be to, Marijampolės apskrities šiaurinėje dalyje buvo suorganizuotas Karolio de Vineno (Špako) būrys. Marijampolės apskrityje veikė ir daugiau būrių. Sukilėliai palei Kauno–Virbalio geležinkelį gadindavo telegrafo linijas, geležinkelio bėgius. Iš mažesnių miestų magistratų ir valsčių (gminų) valdybų paimdavo pinigus, sunaikindavo caro portretus, dokumentus, valstiečius ragino neklausyti valdžios, rinkdavo žmones į sukilėlių būrius ir kita. Rusų valdžia įsakė patiems valstiečiams eiti kaimų sargybas. Valstiečių padėtis buvo nepavydėtina. Atsisakiusiems eiti sargybas rusų karinė valdžia skirdavo įvairias bausmes, kontribucijas. Savo ruožtu sukilėliai puldinėdavo tokias sargybas. Pavyzdžiui, 1863 m. liepos 30 d. naktį sukilėliai puolė Griškabūdį saugojusius valstiečius. Buvo nušautas Jonas Žukauskas, sužeistas Motiejus Degutis iš Gaisrių ir Jonas Rugienis iš Purviniškių. Taip pat sukilėliai griežtai kovojo su skundikais, rusų šnipais. Tokius įtariamuosius sukilėliai kardavo.²²

Sintautų apylinkėse sukilėlių mūšių su rusų kariuomene nebuvo, tačiau aukų neišvengta. 1863 m. liepos mėn. buvo sulaikytas važiuojantis su maisto produktais Sintautų klebonijos tarnas Andrius Kutas. Įtarta, kad jis Sintautų klebono nurodymu maistą vežė sukilėliams. Netrukus klebonijoje padaryta krata. Klebonas A. Tatarė ir vikaras Florijonas Bučeniauskas suimti. Kun. F. Bučeniauskas paleistas, o klebonas A. Tatarė perduotas Kauno gubernijos tardymo komisijai. Apie kun. A. Tatarę ir jo baudžiamąją bylą rašoma atskirai.

Už įskundimą sukilėliai pakorė Sintautų kaimo seniūną (*šaltyšiu*) Dovydą Bormaną. Jis pakartas ant kelrodės prie Lukšių–Šakių kryžkelės. Prisegtas toks lietuviškas užrašas: „Už išdavimą mūsų brolio, kunigo Totorevičiaus. Kas jį nuims, ir tas bus pakartas.“ Kareiviai suėmė vargonininką Juozapą Žičkų, nuvedė prie pakartojo ir paguldė plakė rykštėmis. Taip norėta sužinoti, kas pakorė seniūną, ar lankėsi sukilėliai pas kleboną, kur paslėpti ginklai. J. Žičkus iškentė 300 kirčių ir nieko neišdavė.²³

* Apie Antaną Tatarę dar žr. V. Girininkienės str. „Kunigas Antanas Tatarė: švietėjas ir sukilėlis“ (sk. „Laikas ir žmonės“).

²¹ Gustaitis M. *Kunigas Antanas Tatarė*, Vilnius, 1913, p. 28; *Przegląd katolicki*, 1866, p. 813.

²² Maksimaitienė O. *Lietuvos sukilėlių kovos 1863–1864*, Vilnius 1969, p. 173–189.

²³ Gustaitis M. *Ten pat*, p. 27–31.

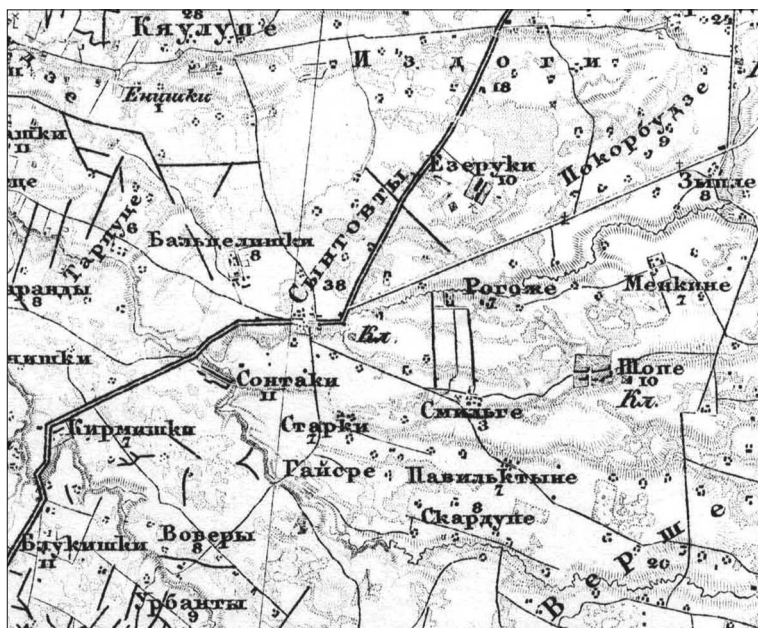
Galima priminti, kad Juozapo Žičkaus sūnus Tomas, mokėsis Marijampolės apskrities mokykloje, buvo sukilėlių būryje, dalyvavo 1863 m. vasario 2 d. susirėmime su caro kariuomene prie Čystos Būdės. Po šio mūšio T. Žičkus, ištūnojęs visą naktį miške, rytą užėjo pas valstietį ir ten rado atvažiavusią kun. A. Tatarės šeimininkę. Palikęs ginklus, su klebono šeimininke parvažiavo į Sintautus. Likimas lėmė T. Žičkui vėl atsidurti tarp sukilėlių. 1863 m. birželio 20 d. jis dalyvavo kautynėse prie Staciškių. Sukilėliai mūšį pralaimėjo, 32 kovotojai žuvo, kiti buvo išblaškyti. T. Žičkus pasinaudojo paskelbta amnestija ir prisistatė valdžiai.²⁴ Baigęs keturklasę mokyklą, T. Žičkus mokytojavo Krosnojė, Marijampolėje ir kitose vietose. Nuo 1884 m. bendradarbiavo „Aušroje“.

Norėdama įsiteikti Užnemunės valstiečiams, 1864 m. caro valdžia jiems pripažino žemės nuosavybę be jokios išpirkos. Kaip žinia, Vilniaus ir Kauno gubernijų valstiečiai už paskirtą žemę turėjo mokėti ilgalaikę išpirką. Užnemunės valstiečiams ir miestelėnams jų naudojama žemę įsakyta išmatuoti 1846 m., kuria jie galėjo naudotis činšo teise. Sintautai žemės nuomos mokėsi mokėjo Zyplių dvarui. 1864 m. įsaku ta žemė tapo valstiečių nuosavybe. Be to, pastarasis įsakas numatė nedidelius sklypus duoti ir bežemiams. Žemės reformai vykdyti Užnemunėje 1865 m. buvo paskelbtos taisyklės. Valstiečiams žemių atmatavimas kai kur užtruko iki 1869 m. Išmatavus ir atribojus valstiečiams skirtą žemę, sudaryti vadinamieji likvidaciniai tabeliai. Tai reiškė, kad valstiečiai tampa teisėtais žemės savininkais, o dvarininkams už paimtą žemę pagal nustatytus įkainius atlyginta iš izdo. Gaila, kad Sintautų gyvenvietės likvidaciniame tabelyje nurodytos tiktai žemės savininkų pavardės, bet nepažymėta, kiek jiems skirta žemės.

Surašytos šios Sintautų kaimo sodybos, kurioms žemė skirta vadovaujantis 1846 m. gegužės 26 (birželio 7) d. įsaku:

1. Leopoldas Bormanas (Борман);
2. Jono Gercmano (Герцмана) įpėdiniai;
3. Tomo Kamaičio (Комайтиса) įpėdiniai;
4. Baltramiejaus Skolausko (Сколовского) įpėdiniai;
5. Augusto Gercmano (Герцмана) įpėdiniai;
6. Augusto Gercmano (Герцмана) įpėdiniai;
7. Jono Gercmano (Герцмана) įpėdiniai;
8. Severinas Klimaitis (Климайтис);
9. Andriejaus Nolio (Ноля) įpėdiniai;
10. Kasparo Milčevskio (Мильчевского) įpėdiniai;
11. Leopoldas Ziegoraitis (Зегорайтис);
12. Bernardas Bormanas (Борман);
13. Juozapas Žičkauskas (Жычковский);
14. Ferdinando Reicherto (Рейхерта) įpėdiniai;
15. Liudviko Drumenio (Друменя) įpėdiniai;
16. Jono Daniliausko (Данилевского) įpėdiniai;
17. Augusto Gercmano (Герцмана) įpėdiniai;
18. Jono Ritmejerio (Ритмейера) įpėdiniai;
19. Jono Daniliausko (Данилевского) įpėdiniai;
20. Juozapo Daniliausko (Данилевского) įpėdiniai.

²⁴Iš Tomo Žičkausko autobiografijos, *Karo archyvas, II*, Kaunas, 1925, p. 53–57.

Sintautų miestelis ir jo apylinkės 1865 m. žemėlapyje

Sintautų sodybos, kurioms žemė skirta vadovaujantis 1864 m. vasario 19 (kovo 2) d. įsaku:

21. Kristupas Mažeikaitis (Мажейкайтис);
22. Sodybos nr. 2 sklypas;
23. Fridrichas Ritmejeris (Ритмейер);
24. Fridrichas Ritmejeris (Ритмейер);
25. Dovydas Frezdorfas (Фрездорф);
26. Elžbieta Baltrušaitienė (Елизабета Балтрушайтис);
27. Jurgis Matukaitis (Матукайтис);
28. Fridrichas Albrechtas (Альбрехт);
29. Martynas Ramonas (Рамонас);
30. Fridrichas Mileris (Милер);
31. Jokūbas Ižganaitis (Ижганайтис);
32. Fridrichas Bruderis (Брудер);
33. Pranciškus Merčaitis (Мерчайтис);
34. Kaimo mokyklos sodyba.

Iš viso Sintautams skirti 723 margai (apie 404,88 ha) žemės. Matome, kad 1864 m. žemės skirta ir Sintautų mokyklai, turėjusiai atskirą pastatą.²⁵

Pagal 1865 m. kartografinę medžiagą parengtame Rusijos imperijos topografiniame žemėlapyje parodytas per Sintautus einantis Šakių–Naumiesčio vieškelis. Be to, iš Sintautų ėjo vietinės reikšmės keliai į Zyplius, Kiaulupius, Totōrviečius, Smilgius, Stārkus.

1867 m. įsteigiama Varšuvos generalgubernatūra. Iš Augustavo gubernijos (iki 1837 m. vaivadijos) šiaurinių apskričių įsteigiama Suvalkų gubernija. Taip pat iš Marijampolės apskrities šiaurinės dalies sudaroma nauja Naumiesčio (Vladislavovo) apskritis. Pertvarkant tos

²⁵ Zyplių dvaro Sintautų gyvenvietės likvidacinis tabelis, LVIA, f. 1009, ap. 1^a, b. 1089.

apskrities valsčių (gminų) tinklą, įsteigiamas ir Sintautų valsčius. Netrukus Sintautuose pastatomi valsčiaus valdybos namai. Valsčiai tvarkėsi pagal naujas taisykles.

Valsčiaus (gminos) valdžia buvo valsčiaus gyventojų, turinčių ne mažiau negu tris margus žemės, susirinkimas, valsčiaus viršaitis (vaitas), seniūnai (šaltyšiai), valsčiaus teismas ir suolininkai (teisėjai). Valsčiaus susirinkimas rinkdavo viršaitį ir kitus pareigūnus, priimdavo nutarimus dėl bendrų ūkinių ir visuomeninių reikalų, mokyklų steigimo, jų priežiūros, mokesčių ar prievolių paskirstymo ir kt. Valsčiaus viršaitis buvo atsakingas už valdžios potvarkių paskelbimą, mokesčių iš valstiečių surinkimą, kelių ir tiltų taisymą, bendrą tvarką valsčiuje ir kita. Valsčiaus teismai sudarė valsčiaus viršaitis ir renkami 2 arba 3 teisėjai (suolininkai).²⁶

Nors Rusijos tautinė politika Užnemunėje buvo švelnesnė negu Kauno ir Vilniaus gubernijose, tačiau ir Suvalkų gubernijos lietuviai nebuvo valdžios atrama. Lietuviškos spaudos draudimas ir jos persekiojimas kėlė lietuvių tautinį sąmoningumą.

Po 1864 m. Sintautų ūkininkai išsiskirstė vienkiemiais. Bylų apie skirstymąsi vienkiemiais Lietuvos archyvuose nerasta. Regis, kad tada įsikūrė ir Naujieji Sintautai. Apie 1877 m. Sintautuose nurodyti 28 kiemai su 339 gyventojais, iš jų 150 vyrų ir 189 moterys. Naujuosiuose Sintautuose buvo 14 sodybų su 106 gyventojais (48 vyrai, 61 moteris).²⁷ Nesuprantama, kodėl oficialiame statistiniame leidinyje nurodyta, kad 1878 m. Sintautuose buvo 20 gyvenamųjų namų su 345 gyventojais, Naujieji Sintautai neminimi.²⁸

1901 m. statistinių žinių apie Suvalkų gubernijos gyvenvietes paskelbė Eduardas Volteris*. Tas žinias jis gavo iš Suvalkų gubernatoriaus, tačiau ne visai aišku, kurių metų tos žinios. E. Volterio duomenimis, Sintautų kaime buvo 431 gyventojas (382 lietuviai, 20 žydų). Sintautų gyventojų namų kalba: lietuvių 337, vokiečių 45, rusų 19, žydų (hidiš) 20 asmenų. Naujuosiuose Sintautuose, arba Grebčiuose, nurodyta 119 gyventojų, visi lietuviai.²⁹

Tarp Suvalkų gubernatoriaus archyvo likučių pasitaiko žinių ir apie Sintautų valsčiaus viršaičių rinkimus. XIX a. pabaigoje Sintautų valsčiuje rinkimų teise turėjo 495 valstiečiai žemvaldžiai. Valsčiaus viršaitį rinkdavo trejiems metams. Išrinktą valsčiaus pareigūną tvirtindavo Naumiesčio apskrities viršininkas. Pavyzdžiui, 1897 m. birželio mėn. Sintautų valsčiaus viršaičiu išrinktas 37 metų amžiaus ūkininkas iš Balseliškių Jonas Kaunas, Jurgio sūnus. Jis viršaičio kandidatu buvo nuo 1894 m. Turėjo 80 margų žemės, sodybos pastatai (2 gyvenamieji namai, 2 svirnai, 3 tvartai ir daržinė) statyti 1892 m. Rinkimų dieną valsčiaus suėigoje dalyvavo 407 asmenys, iš kurių 291 balsavo už J. Kauną. Kandidatu į viršaičius išrinktas ūkininkas Jurgis Šlapikas, gavęs 255 balsus. Abu išrinktus pareigūnus valdžia patvirtino.³⁰

Pasitaikydavo, kad valstiečiai rinkimų rezultatus apskųsdavo. Pavyzdžiui, 1903 m. birželio mėn. Sintautų

²⁶Šenavičius A., Smalskys V. Administraciniai pertvarkymai Užnemunėje (1795–1915 m.), *Viešoji politika ir administravimas*, 2009, nr. 28, p. 99–106.

²⁷Памятная книжка Сувальской губернии на 1878 год (toliau – ПКСГ), Сувалки, 1878, отдел 3, с. 110.

²⁸ПКСГ, 1888, отдел 5, с. 141.

* E. Volterio sudaryta statistinių žinių lentelė paskelbta K. Misiaus str. „Sintautų valsčius ir jo gyvenvietės 1867–1995 metais“ (sk. „Istorija. Administracinė krašto raida“).

²⁹Волтер Э. А. Списки населенных мест Сувальской губернии, как материал историко-этнографической географии края, Санктпетербург, 1901, с. 264–267.

³⁰1897 08 10 Naumiesčio a. viršininko pranešimas Suvalkų gub., LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1526, l. 10–12.

viršaičiu išrinktas Juozas Baranauskas iš Leopoldės vienkiemio. Valstiečiai rinkimus apskundė, nes kandidatas į viršaičius rinkėjus vaišinęs degtine ir alumi. Rinkimų dieną kai kurie asmenys už J. Baranauską balsavę po kelis kartus. Apskritis viršininkas paskyrė naujus rinkimus, kuriuose ir pats dalyvavo. Per pakartotinę liepos pabaigoje įvykusią valsčiaus sueigą viršaičiu antrai kadencijai išrinktas Pranas Dailidė, už kurį balsavo 225 asmenys iš sueigoje dalyvavusių 432 žmonių. Naujasis viršaitis P. Dailidė 35 metų amžiaus, baigęs Marijampolės gimnazijos 7 klases ir į tas pareigas pirmą kartą išrinktas 1900 m. Kandidatu į viršaičius išrinktas Juozas Bakas, baigęs Naumiesčio dviklasę mokyklą. Šiuos pareigūnus valdžia patvirtino.³¹

Nuo 1898 m. sausio 1 (13) d. Sintautuose atidaryta valstybinė degtinės parduotuvė (*monopolis*). Tais metais Sintautuose gyveno du rusai tremtiniai iš Charkovo gubernijos. Jų pačių teigimu, čia atkelti už priklausymą kažkokiai sektai. Vienas į Sintautų valsčių išstremtas 27-iems, kitas 33 metams. Teigiama, kad tokių tremtinių buvo ir daugiau. Keista tremtis į Sintautus nesietina su kolonizavimo politika.³² Tiesa, 1905 m. Sintautų valsčiaus raštininku ir valstybinės degtinės parduotuvės pardavėju dirbo rusai. Stengtasi, kad policininkai irgi būtų stačiatikių tikybos asmenys.

1897 m., be Sintautuose buvusių dviejų privačių žydų parduotuvių, trečią atidarė lietuvius, kuriam 1898 m. neblogai sekėsi. 1898 m. nuo Naumiesčio iki Sintautų jau buvo nutiestas plentas, buvo ruošiamasi toliau plentą tiesti iki Šakių. XIX a. pabaigoje Sintautų valsčiuje dirbo 3 policininkai, vadinami zemskiniais (žemietijū) sargybiniais. 1898 m. remontuota Sintautų bažnyčia. Dirbo iš Varšuvos pakviesti meistras.³³

1904 m. panaikinus lietuvių spaudos draudimą, baigėsi persekiojimai už lietuvišką spaudą. Mokykloje per lietuvių kalbos pamokas pradėta dėstyti iš vadovėlių lotyniškais raidėmis.

Sintautų parapijos pastatai aprašyti 1905 m. pradžios spaudoje. Tai vikarų namai, vadinami Pabirynė, klebonija, priešais bažnyčią stovėjo prieglaudai skirtas namas (špitolė), tačiau ten gyveno bažnyčios tarnai – zakristijonas, vargonininkas ir du klebonijos ūkio darbininkai, už šio namo buvo mokyklos daržas. Bažnytkaimyje veikė dvi lietuvių krautuvės ir trys žydų parduotuvės-smuklės, taip pat valstybinė degtinės parduotuvė (*monopolis*). Vien ši parduotuvė per metus pardavdavo degtinės už 36 tūkst. rublių. Dar buvo keli pamaldžių moterėlių (davatkų) nameliai, o kitų bažnytkaimio žmonių gyvenamųjų namų skaičius nenurodytas. Namai buvo išsistatę abipus plento.³⁴

Kilus revoliucijai, 1905 m. pabaigoje Suvalkų gubernijoje įvesta karo padėtis, kuri panaikinta tik 1908 m. baigiantis. 1909 m. galiojo sustiprintos apsaugos padėtis. Karo padėties metu gubernatorius turėjo plačius įgaliojimus skirti įvairias administracines bausmes.

1905 m. gruodžio 1 d. į valdinę degtinės parduotuvę (*monopolį*) atėjo trys asmenys ir iš pardavėjo Konstantino Nefelovo paėmė 20 rublių. Gruodžio 12 d. mokykloje sunaikintas

³¹ 1903 m. susirašinėjimas dėl Sintautų valsčiaus viršaičio, *LVIA*, f. 1010, ap. 1, b. 1682, l. 1–9.

³² Knisius. Sintautai, *Vienybė lietuvininkų*, 1898, vas. 16, nr. 7, p. 77–78.

³³ Kaplys. Sintautai, *Vienybė lietuvininkų*, 1898, rugpj. 25, nr. 34, p. 401–402; Klipkus. Sintautai, *Ten pat*, rugsėjo 29, nr. 39, p. 462.

³⁴ Kaplys. Sintautai, *Vilniaus žinios*, 1905, sausio 15, nr. 12, p. 2.

caro portretas. Dar po poros dienų Sintautuose pašalintos visos rusiškos iškabos, buvusios prie įvažiavimo į miestelį, prie valsčiaus valdybos, mokyklos, monopolio ir kt. Už šių iškabų nuėmimą Sintautų gyventojams uždėta 100 rublių bauda.³⁵ 1905 m. gyventojai vengė mokėti mokesčius. Sintautų valsčiuje buvo didelės nepriemokos. Pasitaikydavo atveju, kai mokesčių rinkikai sugražindavo valstiečiams jau įmokėtus mokesčius.³⁶

Dėl caro portreto suplėšymo ir rusiškų iškabų pašalinimo žandarmerija pradėjo baudžiamąją bylą. Mokytojas Motiejus Sabas teigė, kad caro portreto sunaikinimo metu jis buvęs bažnyčioje, žmona taip pat nebuvo namuose. Žemietijų sargybiniai irgi negalėjo nustatyti „piktadarių“. Sintautų valsčiaus raštininkas Piotras Trofimovas teigė, kad caro portreto sunaikinimo dieną prie jo priėjęs Marijampolės gimnazijos mokinys Viktoras Vailokaitis iš Pikžirnių, parodęs jam perplėšto caro portreto dalį ir pasakęs: „*Matai tai, taip bus ir tau.*“ Kvočiamas V. Vailokaitis teigė, kad tą dieną buvęs bažnyčioje, po pamaldų užėjęs pas mokytoją M. Sabą, tačiau jo neradęs. Įėjęs į klasę, pamatęs suplėšytą portretą, dalį jo pasiėmęs ir išėjęs. Tą dalį parodęs sutiktam P. Trofimovui, tačiau tokių žodžių, kokius jis teigia girdėjęs, nesakęs. Nepavykus nustatyti portreto suplėšymo kaltininkų, Suvalkų gubernijos pasitarimas 1907 m. gegužės mėn. bylą nutraukė.³⁷

Kilus revoliucijai, iš Mažosios Lietuvos per sieną buvo gabenami atsišaukimai. 1906 m. vasario mėn. pabaigoje Sintautų vyresnysis zemskinis (žemietijų) sargybinis Doroščenokas surinko 94 lietuviškus atsišaukimus, iš jų: „Ko nori Lietuvos socialdemokratai“ (44 egz.), „Į kovą už Vilniaus seimą“ (17 egz.), „Kaimo darbininkai ir darbininkės“ (27 egz.), „Ko nusipelno šnipai“ (6 egz.). Pastarieji 6 atsišaukimai buvo atspausdinti hektografu, visi kiti spaustuvėje. Atsišaukimas Kaimo darbininkai ir darbininkės pripažintas nenusikalstamu. Tie atsišaukimai rasti Smilgių kaimo kapinaitėse, Sintautuose, Sintautų bažnyčioje, priklijuoti prie šventoriaus vartų, 9 iš jų rasti pas Veršių kaimo ūkininką Juozą Stelmoką. J. Stelmokas sulaikytas einantis gatve. Suvalkų gubernatorius įsakė J. Stelmoką mėnesiui laiko uždaryti į kalėjimą. Jis kalėjo Kalvarijoje. Atlikęs administracinę bausmę, J. Stelmokas paleistas, nes dėl atsišaukimų platinimo jo kaltė neįrodyta. Teigė atsišaukimus radęs ir pasiėmęs paskaityti. Baudžiamoji byla nutraukta.³⁸

1906 m. rugsėjo mėn. pradžioje į Veiverių mokytojų seminariją atvyko buvęs mokytojas Juozas Kunickas ir dar 4 asmenys. Atvykusieji ragino seminaristus reikalauti pašalinti seminarijos dėstytojus stačiatikius ir juos pakeisti lietuviais, o kol tai nebus įvykdyta, streikuoti. Tarp raginusių streikuoti aktyviu agitatoriumi pripažintas Sintautų valsčiaus Gaisrių kaimo gyventojas Pranas Klimaitis. Streiko nepavyko suorganizuoti. Įsakyta visus atvykusiuosius į Veiverius surasti ir areštuoti.³⁹ Apie tokio įsakymo vykdymą žinių nepasitaikė aptikti.

Užėjęs reakcijai, 1906 m. pasitraukė iš Lietuvos ir išvyko į Ameriką aktyvūs 1905 m. revoliucijos dalyviai Jonas ir Juozas Jonikaičiai. Jie buvo kilę iš Sintautų valsčiaus Pariebių kaimo,

³⁵ *Революция 1905–1907 гг. в Литве*, Вильнюс, 1961, с. 386, 388.

³⁶ Tyla A. *1905 m. revoliucija Lietuvos kaime*, Vilnius, 1958, p. 138.

³⁷ Byla dėl caro portreto Sintautų mokykloje sunaikinimo, LVIA, f. 930, ap. 1, b. 275.

³⁸ Byla dėl Sintautų valsčiuje rastų atsišaukimų, LVIA, f. 930, ap. 1, b. 1052.

³⁹ 1906 09 24 Marijampolės ir Kalvarijos žandarmerijos valdybos viršininko pranešimas Suvalkų gubernatoriui, LVIA, f. 930, ap. 2, b. 107, l. 12.

abu baigę Veiverių mokytojų seminariją. Taip pat 1906 m. pabėgo į Vokietiją, o iš ten į Ameriką revoliucionierius Pranas Puskunigis, irgi kilęs iš Sintautų valsčiaus. Vis dėlto caro valdžios nuolaidos, leidimas kurti visuomenines organizacijas sudarė sąlygas legaliai lietuvių kultūrinei veiklai.

Rašinyje apie mokyklą* nurodyta, kad 1904–1906 m. Sintautuose pastatyta nauja pradžios mokykla. 1907 m. korespondencijoje apie Sintautus rašoma:

„Sintautų apygarda grynai lietuviška, taigi ir kalba visi čionai lietuviškai, išskyrus du žemsargiu, kuriuodu taipogi moka lietuviškai.. Vienok užėjus į Sintautų bažnytkiemį manysį, kad esi vidury Gudijos, Gudiškame kaimelyje. Ant visų sankrovėlių, kurių čia yra į devynias, iškabos vien tik gudiškos, lietuviškos nepamatysį niekur. Bet ką jau šnekėt apie sankrovas arba šiaip jau iškabas, kad raštinės iškaba ir tai dar teberiogso rusiška.“⁴⁰

Jau anksčiau minėta, kad už rusiškų užrašų pašalinimą Sintautų gyventojai turėjo sumokėti 100 rublių baudą.

Sintautų valsčiaus viršaičio pranešime vaizdžiai aprašytas bažnyčios gaisras. 1907 m. rugsėjo 9 d. apie 10 val. pasibaigus pamaldoms, Sintautų zakristijonas Pranas Pikčilingis užrakino bažnyčią ir išėjo namo. Po valandos per zakristijos langą pastebėti dūmai. Atbėgęs zakristijonas atrakino bažnyčią, į kurią puolė prie šventovės subėgę žmonės. Degė užrakintos zakristijos viduje. Nesitikint užgesinti aliejiniiais dažais išdažytomis sienomis greitai plintančias liepsnas, žmonės nešė iš bažnyčios sakralinių inventorių. Švč. Sakramentą išgelbėjo vikaras kun. Jurgis Žemaitis. Po 15 minučių liepsnos persimetė į bažnyčią. Žmonės šoko gelbėti klebonijos ir kitų artimiausių pastatų. Pavyko išgelbėti net varpinę. Per dvi valandas iš bažnyčios liko tiktai krūva nuodėgulių, kuriuos gesino atvykę Naumiesčio ir Šakių gaisrininkai. Išsiaiškinta, kad gaisras kilo iš neužgesintos lemputės.⁴¹

Norisi pacituoti spaudoje vaizdžiai aprašytą šalia šventoriaus laikinos bažnyčios statybą ir nesusipratimus su valdžia.

„Vieton sudegusios Sintautuose bažnyčios pastatyta tam sykiui mediniai su sienojais ir pilioriais 16 sieksnių ilgio ir 8 sieksniai pločio maldos namai. Statymas pradėta vėlai – savaitė prieš Visus Šventus, taigi žmonėms labai daug reikėjo triūso padėti, kol suskubo tąją bažnytelę pastatyti. Bet žmonės labai noriai griebėsi prie darbo – smagu buvo žiūrėti į darbininkų talką, 20 kirvių medį betašančių – ir, ačiū Dievui už sausą gražų rudenėlį, šiandien sau maldos namus jau turime. Bet žiūrėkite, kaip dabar pradėjo kabinties prie mūsų bažnytelės policija. Štai neseniai vakare atsibeldė iš Naumiesčio viršininko padėjėjas su sargybiniais ir atėjęs liepė paliauti puošti bažnytelę, nes jos planai dar nepatvirtinti, nors jau trečias mėnuo, kaip guli paduotas pas juos prašymas po

* Apie Sintautų mokyklą plačiau žr. K. Misiaus str. „Iš buvusio Sintautų valsčiaus švietimo praeities iki 1940 metų“ (sk. „Istorija. Švietimas (XIX–XXI amžius“).

⁴⁰ Kapč. Dagis. Sintautai, *Šaltinis*, 1907, nr. 21, p. 330.

⁴¹ 1907 09 14 Sintautų viršaičio Riaubos pažyma, LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1923, l. 38.

staltiese. Viršininko padėjėjas čia žinomas biurokratas, šiurkštaus būdo ir nežmoniškas, sušuko: „zapečatat“ (pridėti antspaudą) ir tuojau nukuduliaavo į sankrovą, nusipirko siūlą, lako. O iš kanceliarijos paėmė antspaudą ir sugrįžo prie bažnyčios. Tuo tarpu žmonės iškėlė duris ir pakampėmis susitelkė į krūvas.

– Kur jūs kunigai? – vėl sušuko viršininko padėjėjas – pašaukti juos man! Bet žmonės nieko neatsakė ir ėmė brukties į bažnyčią. Sargybiniai pradėjo žmonių neleisti ir ėmė vesti iš bažnytėlės ir tuos, kurie jau įėjo. Bet kaip tik išves vyrus, tai tuoj moterys sugrįžta. Kai kurios jų aiškiai suriko, kad, girdi, galvas nukirskite, o mes neišeisime. Vyrai gi sušuko: „Kražiai, Kražiai!“ Matydami, kad žmonių visgi neišvarys, policininkai užtraukia ant visų durų skylių siūlus ir prispaudžia antspaudas. Bet čia apspito viršininko padėjėją merginos, stuktėlėjo jojo sekretoriui, o tasai virsdamas nutraukė siūlus. Tada viršininko padėjėjas viską pametęs nuėjo pas kleboną perskaityti bažnyčios uždarymo dekretą.

Tai mat koks biurokrato pasielgimas! Vienok ant rytojaus antspaudos ant durų nerasta. Pirmą Kalėdų dieną įeita bažnyčion ir ligi šiai dienai pamaldos ten laikomos.⁴²

Pagaliau valdžia metams praslinkus nuo laikinosios bažnyčios pastatymo ją uždarė. Ar tada buvo priešinamasi jos uždarymui, žinių nerasta. Gal dėl sugriežtintos spaudos cenzūros to nebebuvo įmanoma paskelbti. Pamaldos perkeltos į mažą kapų koplytėlę. Pagaliau po įvairių prašymų 1909 m. lapkričio mėn. (iki 17 d.) valdžia laikinoje bažnyčioje vėl leido laikyti pamaldas.⁴³

1909 m. balandžio 19 d. Sintautų valsčiaus sueiga nutarė, kad sekmadieniais ir šventadieniais visame valsčiuje draudžiama pardavinėti svaigiuosius gėrimus. Gegužės 31 d. ši Sintautų valsčiaus susirinkimo nutarimą Suvalkų gubernatorius patvirtino.⁴⁴

Kukli žinutė spaudoje paskelbė, kad 1910 m. balandžio 4 d. naktį Sintautuose „pakilo didelis gaisras“. Iš viso sudegė 20 trobų.⁴⁵ Tikėtina, kad tos trobos buvo gyvenamieji namai. Taigi, be bažnyčios statybos rūpesčių, Sintautų padegėliams reikėjo atsistatyti ir savo namus.

Minėtas nutarimas, draudžiantis pardavinėti per šventes svaigalus, praktiškai neveikė. 1912 m. spaudoje rašoma, kad niekas nesirūpina, kad valstybinė degtinės parduotuvė ir smuklė Sintautuose per šventes nepardavinėtų svaigalų. Rašoma:

„nors priekinės durys ir uždarytos, bet per užpakalines įleidžia visus, kas tik nori. Be traktieriaus ir monopolio gyvuoja čia dar trys aludės. <...> Visiems gerai klojasi. Netrūksta ir slapto [svaigalų] pardavinėjimo.“⁴⁶

Sintautų valsčiaus žmonės 1912 m. prenumeravo palyginti daug laikraščių.

⁴²Parapijietis. Sintautai, *Šaltinis*, 1908, sausio 23, nr. 2, p. 27.

⁴³Meilutis. Sintautai, *Šaltinis*, 1909, nr. 40, p. 634; S. V. Sintautai, *ten pat*, nr. 45, p. 713.

⁴⁴Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1909, birž. 20, nr. 5, p. 3.

⁴⁵S. G. Sintautai, *Šaltinis*, 1910, nr. 19, p. 301.

⁴⁶Balsiškis. Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1912, geg. 3, nr. 52, p. 3.

1912 m. pavasarį į Sintautų valsčiaus raštinę ateidavo ši spauda: „Aušra“ (5 egz.), „Bendrija“ (1 egz.), „Draugas“ (2 egz.), „Garnys“ (8 egz.), „Laisvė“ (2 egz.), „Lietuvaitė“ (10 egz.), „Lietuvos ūkininkas“ (34 egz.), „Lietuvos žinios“ (3 egz.), „Rygos naujienos“ (1 egz.), „Saulė“ (3 egz.), „Spindulys“ (19 egz.), „Šaltinis“ (119 egz.), „Vadovas“ (3 egz.), „Vienybė“ (8 egz.), „Viltis“ (60 egz.), „Žvaigždė“ (5 egz.). Dar buvo gaunama laikraščių ir kitomis kalbomis: rusų (15 egz.), lenkų (8 egz.), žydų (2 egz.).⁴⁷

Draudimas pardavinėti per šventes svaigiuosius gėrimus neveikė ir 1913 m. pradžioje. Alinių savininkams buvo surašytas ir protokolas, „bet viskas niekais nuėjo.“⁴⁸

Sintautų parapija nutaria statyti mūrinę bažnyčią, užsakytas projektas. Bažnyčios statybai parapijiečiai išipareigojo mokėti priklausomai nuo turimos žemės. 1909 m. įrengta plytinė, pradėtos degti plytos. Statybai ruošti ilgokai. 1913 m. birželio 15 d., dalyvaujant miniai žmonių ir 8 kunigams, iškilmingai pašventintas būsimos mūrinės bažnyčios kartinis akmuo ir pamatai. Lotynų kalba pergamente surašytas pašventinimo aktas, kuris įdėtas į stiklinį indą, o šis įleistas į akmenyje iškaltą ertmę ir užcementuotas. Pamokslą pasakė kanauninkas Motiejus Dabrila.

1913 m. rudenį Sintautai po gaisro jau buvo atsistatę, pagražėję. Bažnytkaime veikė 5 lietuvių ir dvi žydų parduotuvės, 2 žydų, 2 lietuvių alinės, smuklė ir valstybinė degtinės parduotuvė.

Nors Sintautų valsčiaus gyventojai buvo išsilavinę, skaitė nemažai spaudos, tačiau vietoje trūko inteligentų, galinčių imtis kultūrinės veiklos. 1914 m. vasarą spaudoje rašoma:

„Dabar manoma suruošti Sintautuose pirmą vakarą ir nėra vaidinimui vietos. Ieškoma kluonų, o čia jau artinasi rugiapjūtė. Jeigu tik gaus gubernatoriaus leidimą, tai vakaras, be abejo, turės įvykti. Vaidinti manoma „Švarkas ir milinė“. Be to, Varšuvos konservatorijos studentas Kamaitis apsiėmė pamokyti chorą kelias dainas padainuoti. Pelnas eis maskviečių studentų naudai.“⁴⁹

Nežinia ar šis vakaras įvyko.

Meistro iš Latvijos vadovaujami bažnyčios mūrijimo darbai vyko gana sėpėriai. 1914 m. vasarą sienos buvo baigiamos išmūryti, dar trūko bokštų, tačiau dėl kilusio karo darbai ilgam sustojo. 1914 m. birželio 23 d. Sintautuose lankėsi Seinų vyskupas Antanas Karosas.

1914 m. kilo Pirmasis pasaulinis karas. Dar iki Vokietijos karo paskelbimo Rusijai šių valstybių pasienyje ties Naumiesčiu jautėsi įtampa. 1914 m. vasarą atostogavęs Peterburgo dvasinės akademijos studentas Mykolas Krupavičius apie karo pradžią rašė:

„Su nemažu pavojum draugo brolis, pasikinkęs arkliuką, išvežė mane mažais keleliais į Sintautus, kur mokytojavo mano svainis, vedęs vyresnę seserį Veroniką. Bet ir čia

⁴⁷Ten pat.

⁴⁸Zanavukėlis J. Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1913, kovo 2, nr. 26–27, p. 5.

⁴⁹K. V. P. [Kun. Vincentas Paulionis). Sintautai, *Šaltinis*, 1913, nr. 31, p. 492; Sn. Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1914, liepos 1, nr. 143, p. 3.

Rusijos kariuomenės
atsitraukimas
iš Suvalkijos
už Nemuno
1914 m. rudenį.
Русская армия в
Первой мировой
войне, www.grwar.ru

buvo neramu. Rusų kariai šmėkščiojo daugiausia raiti ir laukė vokiečių puolimo. Sintautuose buvo naujai statoma bažnyčia. Sienos ir bokštai buvo išvesti, bet dar neįrengti. Prie tų bokštų dažniausiai telkdavosi rusų kareiviai. <...> Tą pačią naktį netoli Sintautų susikovė didelis rusų žvalgų būrys su vokiečių žvalgais. Vokiečių lavonų rasta keliolika. Rusų tik du. Nuo tos dienos panašūs atsitikimai kartojosi kasdien, bet karas dar nebuvo paskelbtas. Vokiečiai kažkokiais sumetimais į pat pasienį savo kariuomenės netraukė, bet gynėjų turėjo – parengtų kareivių arba civilių gyventojų. <...>

Neatmenu, ar tai buvo prieš karo paskelbimą, ar jau paskelbus – rusų kariuomenės žiedas – gvardija išžygiavo Karaliaučiaus link. Prie Stalupėnų ar Gumbinės gvardija buvo pasitikta audringa ugnimi ir čia beveik visa paguldė savo galvas.“⁵⁰

1914 m. liepos 18 (31) d. Rusija Lietuvoje paskelbė mobilizaciją. 1914 m. liepos 19 (rugpjūčio 1) d. Vokietija paskelbė karą Rusijai. Jau kitą dieną pirmieji Rusijos kariuomenės daliniai įsiveržė į Prūsiją.

Prūsijos teritorijoje atskirai veikė Rusijos 1-oji ir 2-oji armijos. 1914 m. rugpjūčio 26 d. vokiečiai apsupo Rusijos 2-ąją Samsonovo armiją ir per 4 dienas ją sutriuškino. Po šio laimėjimo vokiečių kariuomenei kelias į Naumiesčio apskritį tapo beveik atviras. Be to, 1914 m. rugsėjo 9–12 d. Prūsijoje patyrė pralaimėjimą ir pirmoji rusų armija, kurios likučiai rugsėjo 14 d. atsitraukė į ruožą Plokščiai–Pilviškiai–Marijampolė. O po 8 dienų visa Užnemunė buvo palikta vokiečiams. Rusijos kariuomenė buvo telkiama dešinėje Nemuno pusėje.

1914 m. rugsėjo 1 (14) d. kaizerio kariai, nesutikę jokio pasipriešinimo, atėjo į Sintautus.* Ateiviai areštavo valsčiaus viršaitį P. Zecą ir kunigą Juozą Arnastauską, kurį areštinėje išlaikė 7 dienas. Vienas kareivis paėmė iš zakristijos kamžą. Vokiečiai iš gyventojų ėmė naminius gyvulius, grūdus, šieną, įvairius maisto produktus ir kt. Sintautų laukuose iki Ežeriūkų kaimo vokiečiai išsikasė apkasus, į kuriuos susinešė naujai statomos bažnyčios lentas ir kitą medieną. Pradėjus Rusijos kariuomenei pulti, rugsėjo 19 (spalio 2) d. vokiečiai iš Sintautų pasitraukė, išsivarė nemažai galvijų. Vokiečiai traukėsi į pasienį ir ten ruošėsi priešintis. Surašius nuosto-

⁵⁰ Voveris V. Čia mūsų žemė, Vilnius, 2010, p. 9–10.

* Apie šio karo pradžią dar žr. R. Daniliausko str. „Pirmojo pasaulinio karo pradžios įvykiai Sintautų krašte“ (sk. „Istorija. XX amžius“).

lius, paaiškėjo, kad vokiečių kareiviai Sintautų valsčiui padarė žalos už 100 tūkst. rublių.⁵¹

Vokiečiai buvo priversti pasitraukti iš visos Naumiesčio apskrities. Rusų kariuomenė antrą kartą veržėsi į Prūsiją. Anksčiau cituotuose M. Krupavičiaus atsiminimuose rašoma:

„Netrukus pro Sintautus, Griškabūdį ir kitais keliais nuo Nemuno pusės traukė jau kitokia kariuomenė. Gražiausių kariuomenės dalį pražudžius, jos vietą turėjo užimti menkiausioji, tai buvo greitomis mobilizuoti Kauno gubernijos lietuviai ir varomi į karą net be jokio parengimo.“

1914 m. spalio 20 d. buvo sudarytas Naumiesčio apskrities komitetas padėti nukentėjusiems nuo karo žmonėms. Iš Sintautų valsčiaus į šį komitetą įėjo valsčiaus viršaitis Jonas Kaunas, ūkininkai Kajetonas Dėdinas ir Jonas Kaunas.⁵²

1915 m. sausio 14 d. Suvalkų gubernatorius įsakė Naumiesčio apskrities viršininkui iš apskrities išstremti vokiečių tautybės vyrus nuo 15 iki 60 metų amžiaus. Todėl minėtos apskrities viršininkas aplinkraščiu valsčių viršaičiams įsakė pateikti vokiečių sąrašus. Sintautų valsčius tokius sąrašus privalėjo pateikti iki sausio 19 d. Sintautų valsčiaus viršaitis Jonas Kaunas į reikalaujamą sąrašą įrašė tik du vokiečius.⁵³ Matyt, patikslinus įsakymą, buvo tremiami beveik visi evangelikų liuteronų tikybos vyrai. Nurodoma, kad iš Sintautų valsčiaus išstremta 80 vyrų vokiečių.⁵⁴

1915 m. vasario mėn. pradžioje vokiečiai pradėjo puolimą plačiu frontu ir vasario mėn. pirmojoje pusėje, taip pat be mūšio, vėl užėmė Sintautus. Miestelis beveik nenukentėjo. Vokiečiai Naumiesčio apskritį suskirstė nuovadomis ir joms paskyrė žandarus. Tikrai kaimo seniūnus žmonės galėjo patys išsirinkti. Okupantai ūkininkus apdėjo nepakeliamomis pyliavomis. Žandarai patys važinėdavo po kaimus ir atiminėdavo gyvulius, grūdus, nepalikdami nė sėklai. Žmonėms ėmė trūkti maisto.

Vokiečių valdymo metais kun. Juozapas Luckus Sintautuose suorganizavo bažnytinį chorą. Tai buvo jau aštuntas šio kunigo įsteigtas choras. Choro dalyviai surinko pinigų ir

Plakatas, kviečiantis padėti Rusijos karių vaikams. 1914 m. lapkričio 9–10 d.

⁵¹ Žinios apie vokiečių padarytus nuostolius Sintautų valsčiuje, LVIA, f. 671, ap. 1, b. 35, l. 18–19; Sintautų ir Slavikų apylinkės, Lietuvos žinios, 1914, gruodžio 14, nr. 192, p. 4; Sintautai, Šaltinis, 1914, nr. 51, p. 689.

⁵² 1914 10 20 Naumiesčio a. viršininko pranešimas, LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 2678, l. 5.

⁵³ 1915 m. vokiečių trėmimo iš Naumiesčio a. byla, LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 43, l. 1–40.

⁵⁴ J. Z. Sintautai, Viltis, 1915, sausio 27, nr. 21, p. 2.

Sintautai 1915 m.
žemėlapyje

1918 m. pradžioje jau buvo įsigiję fortepijoną.⁵⁵ 1919 m. Sintautų bažnyčios choras persiorganizavo į Šv. Cecilijos draugijos skyrių.

1918 m. vasarą suaugusiųjų kursų lankytojai Sintautuose surengė viešą vakarą. Vaidinta pjesė „Rytojaus diena“. Iš pradžių parodyta gyvųjų paveikslų Lietuvos istorijos temomis. Po vaidinimo vėl parodyti keli gyvieji paveikslai. Choras padainavo tautinių dainų, deklamuotos eilės. Po to vyko šokiai ir žaidimai. Turimais duomenimis, tai buvo pirmas viešas vakaras su vaidinimu šiame bažnytkaimyje. Kitas vakaras įvyko 1918 m. liepos 14 d. Kartota „Rytojaus diena“ ir naujai suvaidinta ištrauka iš L. Giros „Beauštanti aušrelė“. Dainavo Juozo Kamaičio vadovaujamas choras, parodyta pantomima, deklamuotos eilės ir kita.⁵⁶

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Tarybai paskelbus Lietuvos Nepriklausomybės Aktą, vokiečiai beveik 9 mėnesius trukdė Tarybos veiklą, neperdavė valdžios. Pagaliau paaiškėjus, kad vokiečiai turi išsikraustyti iš Lietuvos, 1918 m. lapkričio 11 d. pradėtos steigti ministerijos. Tą dieną Valstybės Taryba parengė atsišaukimą „Lietuvos piliečiai!“ Jame, be kitko, rašoma:

„Negaišdami nei dienos, kiekvienoje parapijoje susirinkite visi vyresnieji, be kalbos ir tikybos skirtumo ir išrinkite Parapijos Komitetą iš penkių arba septynių žmonių. Išrinktasai Komitetas turi tuojau paimti į savo rankas tvarkyti apylinkės gyvenimą.“⁵⁷

Sintautiečiai 1918 m. lapkričio 17 d. išsirinko 7 asmenų parapijos komitetą ir apie tai pranešė Valstybės Tarybai ir vyriausybei. Jame rašoma (raštas, kad būtų įskaitomas tekstas, o ypač parašai):

„Sintautų parapijos visos pilietės ir piliečiai skaitliuje 700, be skirtumo luomų, tautos ir tikybos, išsirinkę parapijos Komitetą, sveikinam Lietuvos Valstybės Tarybą ir jos ministerius, išreikšdami padėką už pasidarbavimą, pilną pritarimą ir pasitikėjimą

⁵⁵ J. St[eponaitis]. Sintautai, *Lietuvos aidas*, 1917, rugsėjo 15, nr. 3, p. 4; Nemunėlis. *Tėvynės sargas*, 1918, kovo 28, nr. 12, p. 1.

⁵⁶ Tamulevičius J. Sintautai. Vakarais, *Darbo balsas*, 1918, liepos 11, nr. 28, p. 28; Rinkvaldis, Sintautai, *Dabartis*, rugpj. 2, nr. 100, p. 3; Homo. Sintautai, *Darbo balsas*, 1918, rugpj. 18, nr. 31, p. 10.

⁵⁷ Lietuvos piliečiai! *Lietuvos aidas*, 1918, lapkr. 13, nr. 130, p. 2.

tolimesniam veikimui visiškai nepriklausomoje Lietuvoje.

Susirinkusiųjų įgalioti pasirašė Sintautų parapijos Komitetas: Jonas Riauba, kun. V. Paulionis, K. Dėdinas, J. Vaičaitis, S. Stepulaitis, J. Domeika, J. Kamaitis.⁵⁸

Parapija, kaip administracinis vienetas, nebuvo tinkamiausia. Kai kurių parapijų dydžiai labai skirdavosi, pasitaikydavo parapijų, kurių teritorija būdavo ne vienoje apskrityje. Dėl šių ir kitų priežasčių 1918 m. gruodžio 17 d. Vidaus reikalų ministerijos aplinkraštyje nurodyta, kad Lietuvos teritorijos administraciniai vienetai yra apskritys ir valsčiai. Netrukus kitu aplinkraščiu paraginta panaikinti parapijų komitetus ir sudaryti valsčių savivaldybes.⁵⁹ Įsteigęs Sintautų valsčius savo teritorija nedaug tesiskyrė nuo buvusio valsčiaus iki 1915 m. Sintautų valsčius Lietuvos Vyriausybės patvirtintas 1919 m. liepos 1 d.⁶⁰

1919 m. pradžioje daug jaunuolių iš Sintautų valsčiaus išėjo į Lietuvos kariuomenę. Apie tai karininkas Pranas Kaunas rašė:

„Po ilgo agitavimo Šakių apskrityje stoti į Lietuvos kariuomenės eiles, nusprendžiau sudaryti pirmąją savanorių grupę ir vykti į Kauną, į antrą pėstininkų pulką. Į pirmąją grupę Sintautų valsčiuje užsirašė 33 vyrai. Su šia grupe sausio 12 d. ir išvykau iš Sintautų bažnytkaimio į Kauną, Aukštąją Panemunę.

Uždegti jaunuolius ir daugiau jų įtraukti į savanorių eiles paprašiau Sintautų kleboną ir per žmones skleidžiau, kad sausio 12 ar 13 d. išvyksta pirmoji savanorių grupė. Tai buvo nepaprasta šventė Sintautuose.

Klebonas Vincas Paulionis bažnyčioje atlaikė pamaldas ir ta proga pasakė pamokslą. Mamytės verkė, o jaunuoliai užsidedė ryžtu Tėvynę ginti. Sintautų valsčius savanoriams parodė didelį palankumą. Pirmiausia jis nutarė savanorius į Kauną nuvežti savomis lėšomis. Davė rogių tiek, kiek reikėjo. Be to, neturtingiems savanoriams išdavė po keliasdešimt markių ir šiltų drabužių.

Paruoštos rogės laukė prie bažnyčios. Man padavus komandą „Savanoriai į roges“ visi sulipo.

Sintautų parapijos komiteto protokolas. 1918 m. lapkričio 17 d., LCVA, f. 377, ap. 7, b. 169, l. 22

⁵⁸ 1918 11 17 Sintautų parapijos komiteto pranešimas Lietuvos Tarybai, LCVA, f. 377, ap. 7, b. 169, l. 22.

⁵⁹ Morkūnaitė-Lazauskienė A. Lietuvos Respublikos savivaldybių raida 1918–1920 m., Šiauliai, 2007, p. 139.

⁶⁰ Laikinosios vyriausybės žinios, 1919, liepos 26, nr. 9, p. 7.

Rogės pasijudino. Savanoriai iš kokių 5–7 šautuvų iššovė į viršų savo pakiliai nuotaikai parodyti. Džiaugsmas, ašaros, šaudymas, mojavimas, linkėjimai savanoriams laimėti. Savanorių nuotaika pakiliausia. Visi pasiryžę nepasiduoti, jeigu vokiečių žandarai bandytų mūsų žygį sulaukyti arba mus nuginkluoti. <...>“

O atvykus į kareivines Sintautų savanoriai nusiminė, jiems teko miegoti kur papuolė, ant suolų, grindų. Pasak P. Kauno,

„iš tikrųjų nemažas šaltis, prasti drabužiai ir neįauki būklė slėgė visus. Keletas savanorių buvo apsiavę klumpėmis.“⁶¹

1919 m. rugsėjo 26 d. Anglija pripažino de facto Lietuvos valstybę. Šia proga 1919 m. spalio 5 d. Sintautuose įvyko išpūdinga demonstracija, kurioje dalyvavo apie 15 000 žmonių. Giedant chorui, žygiuota su tautinėmis vėliavomis nuo valsčiaus raštinės iki bažnyčios. Lietuvos kariuomenei rinktos aukos, kariams rūbai, buvo platinami paskolos lakštai.

1919 m. Sintautuose įsikūrė vartotojų bendrovė „Ažuolas“. Be to, veikė keturios privačios krautuvės (dvi žydų, dvi lietuvių).⁶²

Lietuvos Respublika taip pat rinko žinias apie Pirmojo pasaulinio karo nuostolius. Nuo karo veiksmų Sintautų valsčius nukentėjo palyginti nedaug. Visame valsčiuje sunaikinta 19 gyvenamųjų namų, 17 tvartų, 10 kluonų, 5 klėtys ir 3 bulvių rūšiai. Iki 1920 m. gegužės mėn. buvo atstatyti 6 gyvenamieji namai, 5 tvartai, 5 kluonai.⁶³

1918 m. gruodžio 8 d. parapijos susirinkime nutarta tęsti bažnyčios statybą. Nurodoma, kad darbus organizavo vikaras kun. Motiejus Petrauskas, o jį iškėlus – irgi vikaras kun. Juozapas Stanaitis. 1921 m. rudenį sudėti langai ir durys, dirbo pakviestų žmonių net iš Vokietijos. 1922 m. pavasarį ištinuotas ir išbaltintas bažnyčios vidus. 1922 m. gruodžio 8 d. joje įvyko pirmos pamaldos.⁶⁴

Apie 1922 m. provizorius Pranas Dėdinas, kilęs iš Vaitiekupių kaimo, Sintautuose įsteigė privačią vaistinę. Jis dar buvo ir dantų gydytojas. Baigęs mokslus, gyveno Peterburge, po 1917 m. grįžo į Lietuvą.⁶⁵

1923 m. surašyme Sintautai vadinami bažnytkaimiu, kuriame buvo 46 kiemai su 359 gyventojais. Dar buvo Sintautų (19 kiemų, 157 gyv.) ir Naujųjų Sintautų (20 kiemų, 121 gyv.) kaimai.⁶⁶ Tačiau jau 1924 m. Šakių apskrities valdyba Sintautus ir dar 3 bažnytkaimius oficialiai pavadino miesteliais:

„1925 m. spalio m. 20 d. savivaldybių departamento posėdis svarstė savivaldybių d-to direktoriaus priežiūros tvarka įneštą klausimą dėl Šakių apskr. tarybos 1924 m. kovo 17 d. nutarimo bažnytkaimių prie miestelių paskyrimo klausimu. Dalykas toks: 1) Šakių apskrities taryba 1924 m.

⁶¹Voveris V. *Ten pat*, p. 133.

⁶²Sintautai, *Laisvė*, 1919, Nr. 116; Kyvis. Sintautai, *Lietuvos ūkininkas*, 1919, nr. 40, p. 5.

⁶³1920 05 20 Sintautų valsčiaus viršaičio pranešimas Šakių apskrities valdybai, LCVA, f. 377, ap. 7, b. 240, l. 184.

⁶⁴Šešupės aidelis. Sintautai, *Tėvynės sargas*, 1922, bal. 14, nr. 15–16, p. 165; Ūsas J. Sintautai, *ten pat*, 1923, vas. 3, nr. 5, p. 47.

⁶⁵*Medicina*, 1923, Nr. 1 (Priedas, p. 28); Vietinis. Sintautai, *Suvalkietis*, 1931, geg. 10, nr. 19, p. 4.

⁶⁶*Lietuvos apgyventos vietos*, Kaunas, 1925, p. 285.

Pagrindinės Sintautų miestelio gatvės vaizdas. Apie 1925 m. G. Lukšio nuotr. A. Miškinio asm. kolekcija, KČDM

kovo 17 d. nutarimu (prot. 2, punk. 72) bažnytkaimius: Griškabūdį, Sintautus, Lukšius ir Sudargą priskyre prie miestelių, ir 1925 m. gegužės mėn. 2 d. nutarimu (prot. 2, punk. 43) nustatė reikalingumą pagaminti tų miestelių planus miestelių gyventojų lėšomis.⁶⁷

Tačiau Šakių apskrities savivaldybės nutarimą gyventojų lėšomis parengti tų miestelių planus visų minėtų gyvenviečių (Griškabūdžio, Sintautų, Lukšių, Sudargo) žmonės apskundė Savivaldybių departamentui. 1925 m. spalio 20 d. departamentas nurodė, kad gyventojams neprieštaraujant planai gali būti parengti vėlesniais, o ne vien miestelėnų lėšomis, ir šį Šakių apskrities valdybos nutarimą panaikino.⁶⁸

1923 m. nurodyta, kas Sintautuose būna 5 prekymečiai ir turgūs pirmadieniais. Turgūs nevykdavo, tačiau į prekymečius iš pradžių šiek tiek žmonių rinkdavosi. To meto spaudoje rašoma: „nors į mugės Sintautuose suveda tik „pusantros karvės“, bet vis šioks toks pajvairinimas, proga žmonėms susieiti.“ Toje pačioje korespondencijoje teigiama, kad Šakių apskrities valdyba nurodė Sintautų gyventojams, kurių sklypai prieina prie plento, skubiai iki lapkričio 1 d. padaryti šaligatvius. Kilo gyventojų pasipiktinimas, nes šaligatvius reikėjo daryti skubiai, tam paskyrus ruoželį iš nuosavo ar nuomojamo žemės sklypo, nes dalis žmonių buvo pasistatę namus išnuomotoje žemėje. Sintautiečiai Šakių apskrities valdybos reikalavimą dėl skubaus šaligatvių darymo apskundė Savivaldybių departamentui ir šaligatvių nedarė.⁶⁹

Kitą bylą dėl šaligatvių įrengimo Sintautų miestelėnai pralaimėjo. Jiems reikėjo rengti šaligatvius, kurie buvo daromi iš lentų. Atsisakiusieji tai daryti 1925 m. rudenį buvo nubausti po 5–10 litų baudos ir buvo priversti tai atlikti. Lentų šaligatviai negalėjo ilgai laukti, todėl jau 1930 m. pavasarį daugelyje vietų jie jau buvo visiškai suirę.

1925 m. ūkininkas A. Kučinskas miestelyje įrengė verpyklą. Dar apie 1920 m. J. Dapkevičius įsteigė baldų

⁶⁷Bažnytkaimių prie miestelių priskyrimas. Nutarimas 159. *Savivaldybė*, 1926, nr. 1, p. 20. Nuoroda pateikė R. Daniliauskas.

⁶⁸Byla dėl Sintautų ir kitų miestelėnų prievolės parengti miestelių planus, LCVA, f. 379, ap. 2, b. 1196.

⁶⁹Turgai, prekymečiai ir mugės Lietuvoje, *Savivaldybė*, 1923, nr. 4, p. 26; Ž. Sintautai. Byla dėl trotuarų, *Lietuva*, 1923, gruodžio 13, nr. 281, p. 4.

dirbtuvė, kuri po 5 metų gerokai išsiplėtė. 1925 m. veikė 7 privačios, 1 bendrovės ir 1 valstybinė degtinės parduotuvė, veikė liaudies bankas „Penta“. 1925 m. įsisteigė kooperatinė pieninė. 1925 m. nei prekymečių, nei turgų Sintautuose nebebūdavo.⁷⁰

Iš aptiktų Šakių apskrities Statybos komisijos pranešimų galima sužinoti, kad 1924 m. gyvenamąjį namą Sintautų miestelyje leista statyti Pranei Endriukaiytei. 1925 m. minėta komisija du kartus svarstė parapijos namų projektą ir jo nepatvirtino. Neaiškumai kilo dėl statybos vietos, nes norėta statyti ne klebonijos žemėje, bet miestelio aikštėje. Gyvenamuosius namus Sintautuose leista pasistatyti Magdalenai Zigmantienei ir Antaninai Sakalauskaitei.

1926 m. pradžioje Šakių apskrities statybos komisija leido Rudolfui Šileriui miestelyje įrengti motorinį malūną. Tais metais dar duoti leidimai pasistatyti gyvenamuosius namus Alenai Martišiūtei ir Aizikui Skrynupskiui.⁷¹ 1927–1928 m. Šakių apskrities statybos komisijos pranešimų nerasta. 1929 m. negauta nė vieno prašymo statyboms Sintautuose.

1927 m. Sintautuose įsteigta pašto agentūra, o vietoj jos 1929 m. – septintos kategorijos pašto įstaiga.*

1927 m. pavasarį buvo skaldomi akmenys plentui iš Sintautų į Šakius atnaujinti. Tais metais numatyta išgrįsti Sintautų miestelį ir atnaujinti 5 km plento.⁷² Plento atnaujinimo darbai baigti 1928 m.

1927 m. kun. Juozo Inkrato rūpesčiu greta bažnyčios pastatyti mediniai parapijos namai su sale susirinkimams bei vaidinimams, koncertams. Buvo suprantama, kad parapijos namais naudosis tik krikščionis demokratų remiančios organizacijos, todėl jų statybai iš parapijiečių surinkta tiktai 2 300 litų. Kun. J. Inkratas tam paskyrė savo pinigų, teko imti paskolą. Įrengimo darbai užtruko. 1928 m. rugpjūčio 26 d. parapijos salėje įvyko pirmas viešas vakaras. Vaidintas Paporonio (kun. Antano Šmulksčio) 3 veiksmų scenos vaizdelis „Kitaip praamžius lėmė“. Grojo Naumiesčio ugniagesių dūdų orkestras. 1929 m. vasarą namai visiškai dar nebuvo įrengti.⁷³

Sintautų valsčiaus agronomo Edvardo Počvaičio rūpesčiu 1929 m. surengti melžimo kursai. 1930 m. rugpjūčio 7 d. Žemės ūkio rūmai miestelyje surengė gyvulių parodą. Parodos metu vyko melžėjų konkursas, 3 geriausioms melžėjoms skirtos premijos po 50, o dar keturioms – po 25 litus. Taip pat premijuoti ir geriausi gyvuliai. Premijoms buvo skirta 700 litų.⁷⁴

Kadangi atskiram rašiniui apie Sintautų savivaldybės veiklą trūksta duomenų, norisi paminėti bent kelis faktus. 1924 m. rugsėjo 20 d. Sintautų valsčiaus rinkėjų sąrašuose buvo 3 091 asmuo. Rinkimuose dalyvavo 74 proc. Išrinkta 17 valsčiaus tarybos narių. Dalyvavę rinkimų sąrašai gavo balsų:

⁷⁰ Krijonas. Sintautai, *Lietuva*, 1925, spalio 13, nr. 229, p. 5, lapkričio 9, nr. 252, p. 5; Z-kas [Zokas] Simanas, Sintautai. Neva šaligatviai, *Tėvynės sargas*, 1925, nr. 42, p. 543; V-tis. Sintautai, *Socialdemokratas*, 1925, spalio 1, nr. 39, p. 4; Vidulis. Netaisomi šaligatviai, *Lietuvos žinios*, 1930, geg. 21, nr. 98, p. 3.

⁷¹ Šakių a. Statybos komisijos 1924–1926 m. pranešimų byla, LCVA, f. 377, ap. 8, b. 47, l. 1–28.

* Apie Sintautų paštą žr. K. Misiaus str. „Sintautų pašto įstaiga iki 1941 metų“ (sk. „Istorija. Miestelis ir kaimai (XX–XXI amžius)“).

⁷² E. K. P-tis. Plentai ir jo darbai. Naumiestis, *Lietuva*, 1927, bal. 7, nr. 79, p. 5.

⁷³ Sintautai, *Šaltinis*, 1928, nr. 36, p. 389, nr. 51, p. 809; Šešupės Aidelis, Sintautai, *Lietuva*, 1928, rugs. 5, nr. 176, p. 4; Gričius A. Zanavykų laukuose dobilai kvepia, *Lietuvos aidas*, 1929, liepos 11, nr. 154, p. 3–4.

⁷⁴ Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1930, rugpj. 16, nr. 183, p. 5; *Suvalkietis*, nr. 18.

- Nr. 1. Vokiečių sąrašas gavo 132 balsus, jų atstovų į tarybą nepateko;
 Nr. 2. Lietuvos ūkininkų sąjunga gavo 798 balsus, išrinkti 6 jų atstovai;
 Nr. 3. Valstiečių liaudininkų partija gavo 182 balsus, išrinkti 2 jų atstovai;
 Nr. 4. Bežemių ir mažžemių sąrašas gavo 247 balsus, išrinkti 2 jų atstovai;
 Nr. 5. Socialdemokratų partija gavo 358 balsus, išrinkti 3 jų atstovai;
 Nr. 6. Ekonominė bei politinė Lietuvos žemdirbių sąjunga gavo 155 balsus, išrinktas 1 jų atstovas;
 Nr. 7. Katalikų darbininkų ir mažžemių blokas gavo 433 balsus, išrinkti 3 jų atstovai.⁷⁵

Sintautų valsčiaus valdyba 1930 m. gavo 30,9 tūkst. litų pajamų. Beveik viskas surinkta iš žemės mokesčių. Apie trečdalis pajamų tekdavo mokykloms išlaikyti, kitos – tiltams statyti ir seniesiems taisyti, pašalpoms ir kt. Valsčiuje buvo kelių taisymo prievolė visiems turintiems žemės valsčiaus ūkininkams. 1930 m. Sintautų valsčiaus taryba sumažino valsčiaus pareigūnams algas: sekretoriui nuo 300 iki 250 Lt, viršaičiui nuo 180 iki 150 Lt.⁷⁶

1931 m. Sintautų valsčiaus lėšomis pastatyti net 7 tiltai, iš kurių 4 didesni, o 3 mažesni, tiems darbams išleista 4 000 litų. 1932-iesiems metams išlaidų bendra sąmata numatyta 29,2 tūkst. litų; valsčiaus viršaičiui alga sumažinta nuo 180 iki 160 Lt, o sekretoriui – nuo 250 iki 220 Lt.⁷⁷

Spaudoje teigiama, kad 1932 m. Sintautų miestelyje gyveno 130 gyventojų, veikė 7 parduotuvės.⁷⁸ Pastačius parapijos namus, toliau buvo įrengiama ir puošiama Sintautų bažnyčia. 1928 m. įrengta sakykla. 1932 m. išdažytas bažnyčios vidus, 1932–1933 m. nugriauta apirusi šventoriaus mūro tvora ir išbetonuota nauja, padaryti vartai. 1933 m. pastatyti nauji suolai, kurie buvo padaryti Naumiestyje.⁷⁹ 1934–1935 m. pastatyta nauja mūrinė pieninė, kuri įrengta 1935 m. ir pradėjo veikti 1936 m. pradžioje.

Dėl 1929 m. kilusios pasaulinės ekonominės krizės pablogėjo Lietuvos žemės ūkio būklė, o 1934 m. nacistinei Vokietijai atsisakius pirkti Lietuvos maisto prekes, labai sumažėjo jų eksportas. Valstybė negalėjo supirkti visos Lietuvos ūkininkų produkcijos, krito jų kainos. Kilo ūkininkų nepasitenkinimas ekonomine padėtimi. Tuo pasinaudojo Lietuvos komunistai, kurie ėmė organizuoti nelegalius valstiečių susirinkimus, išleido keletą atsišaukimų, raginančių nemokėti mokesčių, streikuoti, organizuoti eisenas, demonstracijas ir kt.

Nors Sintautų valsčiuje organizuotų streikų ir protestų nebuvo, tačiau už ūkininkų streiko rėmimą buvo nubausta ir keletas to valsčiaus pareigūnų. Sintautų pieninės vedėjas Petras Ėringis (Eringis) Vilkaviškio apskrities komendantu nubaustas 3 mėn. kalėti ir 5 000 Lt bauda, pašalintas iš pareigų. Sintautų pieninės valdybos pirmininką Juozą Orintą Šakių apskrities komendantas nubaudė 5 mėnesius kalėti. Be to, jį teismas nuteisė 4 metams sunkiųjų

⁷⁵ 1924 m. rinkimų į Sintautų valsčiaus savivaldybę rezultatai, LCVA, f. 379, ap. 2, b. 969, l. 9–10.

⁷⁶ Iš Sintautų savivaldybės darbų, *Lietuvos žinios*, 1930, spalio 25, nr. 244, p. 4.

⁷⁷ Valsčiaus savivaldybės darbai. Sintautai, *Lietuvos aidas*, 1931, gruodžio 23, nr. 292, p. 7.

⁷⁸ Sintautai, *Suvalkiečiai*, 1932, birž. 12, nr. 24, p. 5.

⁷⁹ Sintautai, *Šaltinis*, nr. 31, 499, 1932, nr. 34, p. 488; *Rytas*, 1933, birž. 3, nr. 125, p. 6.

darbų kalėjimo. Kilus Užnemunės valstiečių streikui, iš pieninės įrengimų buvo paimtas mazgas ir įleistas į šulinį. Šakių apskrities valdžiai laišku buvo pranešta, kur paslėptas įrenginio mazgas. Policija jį ištraukė iš šulinio ir Sintautų pieninės darbas neilgam tebuvo sutrukdytas. Žemės ūkio rūmų tarnautojas Sintautų apylinkės kontrolasistentas Juozas Birsenas Vilkaviškio apskrities komendanto nubaustas 3 mėn. kalėti ir 5 000 Lt bauda, pašalintas iš pareigų. Ežeriūkų seniūnas Jurgis Kuncaitis Vilkaviškio apskrities komendanto nubaustas 3 mėn. kalėti, pašalintas iš pareigų. Taip pat Vilkaviškio ir Šakių apskričių komendantų buvo nubausti ir trys Sintautų valsčiaus tarybos nariai: Jonas Liudžius nubaustas 5 mėn., Pranas Skaistgirys – 3 mėn., Jonas Petrikas – 7 paras kalėti. Atlikę bausmę, jie visi toliau liko valsčiaus tarybos nariais.⁸⁰ Nubaustieji, vienaip ar kitaip prisidėję prie valstiečių streiko Sintautų valsčiaus asmenys, ne valstybės pareigūnai, nesužinoti.

Tikėtina, kad nemaža Sintautų valsčiaus gyventojų dalis pritarė Užnemunės ūkininkų protestams. Tai liudytų ir šie pavyzdžiai. 1936 m. balandžio 4 d. buvo paskelbti nauji Veršių seniūno rinkimai, laiku paleista krivulė, tačiau į susirinkimą atėjo tik 3 asmenys. Tų metų balandžio 25 d. į paskirtą valsčiaus sueigą iš 18 seniūnų atvyko tik 10.⁸¹

1936 m. kilo sumanymas pastatyti paminklą poetui Pranui Vaičiaičiui. Išrinktas statybos komitetas (pirmininkas – šaulių būrio vadas agronomas Edvardas Počvaitis, išdininkas – mokytojas Antanas Černevičius). Parinktas paminklui skveras, buvo renkamos aukos. Vidaus reikalų ministras leido iki gruodžio 31 d. paminklui rinkti aukas visoje Lietuvoje. Paminklo statybos iniciatyvą palaikė, ragino visuomenę aukoti ir prof. Eduardas Volteris. 1937 m. pradžioje paminklo statybai buvo surinkta 2 556 litai. Pinigai laikyti Sintautų smulkaus kredito draugijos bankelyje. Tarp aukotojų buvo prezidentas Antanas Smetona (100 Lt), J. Vailokaitis (300 Lt), Jonas Daniliauskas (50 Lt) ir kt. Skulptorius Vincas Grybas sukūrė poeto biusto maketą. Buvo pradėti paruošiamieji statybos darbai, vežamas žvyras. Iš pradžių P. Vaičiaičio biustą manyta daryti iš cemento, vėliau nutarta nulieti iš bronzos.⁸² Paminklas liko nepastatytas. Kokios priežastys sutrukdė šį sumanymą, neišsiaiškinta. Tikėtina, kad nepavyko surinkti statybai reikiamų pinigų (apie 4 000 litų).

1937 m. pavasarį užsikimšus bevardžio upelio pralaidai per plentą, Sintautų miestelyje kilo potvynis, reikėjo iškeldinti dviejų namų gyventojus.⁸³

1935–1936 m. visiškai įrengta parapijos salė, pastatyta klebonija, suremontuoti arba atnaujinti ūkiniai trobesiai, bažnyčioje įrengti du šoniniai altoriai.⁸⁴

1937 m. valsčiaus valdybos duomenimis, Sintautuose gyveno 639 gyventojai, iš jų 7 žydai ir 10 vokiečių. Buvęs įvestas turgus ir prekymečiai, bet tai neprigiję ir jie visai išnyko.⁸⁵

Dar 1935 m. pagal skulptoriaus Vinco Grybo projektą pradėtas daryti

⁸⁰ Šakių a. pareigūnų, nubaustų už valstiečių streiko rėmimą, sąrašas, LCVA, f. 411, ap. 2, b. 13, l. 1–12.

⁸¹ *Ten pat*, l. 13–14.

⁸² Sintautai, *Suvalkietis*, 1936, geg. 17, nr. 20, p. 4; Vaičiaičio paminklo statymo reikalų, *ten pat*, 1936, rugpjūčio 22, nr. 34, p. 2; Volteris E. Santakų poetas Pranas Vaičiaitis, *Lietuvos aidas*, 1936, gruodžio 23, nr. 589, p. 2; Sintautai, *ten pat*, 1937, kovo 20, nr. 127, p. 8.

⁸³ J. K-ka. Nenumatytas potvynis, *Lietuvos aidas*, 1937, kovo 20, nr. 127, p. 8.

⁸⁴ Algimantas, Sintautai, *Mūsų laikraštis*, 1937, sausio 9, nr. 1, p. 8.

⁸⁵ 1937 m. anketinės žinios apie Sintautus, LCVA, f. 379, ap. 3, b. 28^a, l. 127.

Jono Ūso parduotuvė. Apie 1930 m. Iš Lilijos Baltramonaitytės albumo

iš dirbtinio marmuro Didysis altorius, kuris baigtas tikrai 1939 m. Tais metais broliai Vailokaičiai Sintautų bažnyčiai padovanojo skulptoriaus V. Grybo darbo trijų metrų aukščio Kristaus skulptūrą. Be to, 1939 m. vasarą buvo dekoruojamas bažnyčios vidus.⁸⁶

1937 m. Lietuvių katalikių moterų draugijos Sintautų skyriaus rūpesčiu pastatyta prieglauda. 1938 m. valsčiaus savivaldybė nutarė pasistatyti naujus namus. Naujo mūrinio dviejų aukštų savivaldybės pastato statyba pradėta 1939 m. vasarą. Namas gana spėriai sumūrytas.

1939 m. pabaigoje miestelyje veikė valstybinė degtinės, vartotojų bendrovės ir tikrai keturios privačios parduotuvės. Privačių krautuvių sumažėjo dėl sėkmingai veikiančios kooperatinės parduotuvės. 1940 m. buvo ruošiamasi statyti mūrinius namus bažnyčios tarnams.⁸⁷ Rodos, kad darbus sutrukdė Lietuvos okupacija.

Apie visuomenines organizacijas rašoma atskirai*, tačiau Sintautuose slaptai veikė ir komunistai. 1932 m. miestelyje apsigyveno bežemis, viešųjų darbų darbininkas Juozas Išganaitis (Ižganaitis), kuris tais pat metais įstojo į komunistų partiją. Jis, dirbdamas prie plentų tvarkymo, drenavimo, griovių kasimo, platindavo tarp darbininkų bolševikinę spaudą, „Tiesos“ laikraštį. Nelegali bolševikinė spauda į Suvalkiją buvo daugiausia gabenama iš Vokietijos. J. Išganaitis, anksčiau atėjęs į darbą, padėdavo komunistinę spaudą taip, kad darbininkai neva atsitiktinai rastų. J. Išganaitis įtraukė į komunistinę veiklą ir socialdemokratą Joną Ūsą, turėjusį Sintautuose krautuvę. Jo

⁸⁶ Algimantas. Sintautai, *XX amžius*, 1939, liepos 15, nr. 158, p. 10; Sintautai, *Suvalkų kraštas*, 1939, rugpjūčio 26, nr. 34, p. 6.

⁸⁷ Sintautai, *XX amžius*, 1940, sausio 31, nr. 25, p. 9; *Šaltinis*, 1940, birž. 8, nr. 24, p. 333.

* Apie visuomenines organizacijas žr. K. Misiaus str. „Visuomeninės organizacijos Sintautų valsčiuje 1906–1940 metais“ (sk. „Istorija. XX amžius“).

krautuvė tapo vienu iš patikimų komunistinės spaudos saugojimo punktų. J. Ūsas buvo laisvamanis. Nuo 1935 m. Sintautuose susibūrė komunistų kuopelė. Vietiniai komunistai gegužės 1-osios ir lapkričio 7-osios progomis stengdavosi medžiuose iškelti raudonas vėliavas, šūkius. 1938–1939 m. Sintautuose veikė LKP parajonio komitetas. 1934 m. korespondencija iš Sintautų buvo atspausdinta net Maskvoje leidžiamame savaitraštyje „Priekalas“.⁸⁸ Iškeliamos svetimos valstybės vėliavos, klijuojami naivoki, su pasiplūdimaais atsišaukimai negalėjo susilaukti pritarimo iš prasilavinusių, tautiškai susipratusių sintautiečių.

1940 m. Tarybų Sąjungai okupavus ir aneksavus Lietuvą, buvę pagrindininkai tapo Sintautų valsčiaus administracijos ir kompartijos darbuotojais. 1940 m. vasarą Sintautų valsčiuje sudaryta žemės reformos komisija. Oficialiais duomenimis, pirminku paskirtas Sintautų prekybininkas Jonas Ūsas, jo pavaduotoju – darbininkas Jurgis Jankauskas iš Sintautų, nariais – Vincas Verbyla, Aleksandras Zapareckas (abu iš Veršių k.), Petras Balčiukaitis iš Sintautų.⁸⁹ Vėliau rašiusieji nurodo kitus tos komisijos narius.

Per tariamąją žemės reformą* iš ūkininkų paimta apie 3 000 ha žemės, kuri išdalyta 580-čiai bežemių ir mažažemių. 1940 m. spalio 22 d. iškilmingai įteikti paskirtos žemės dokumentai. Susirinkimas vyko parapijos salėje. Į šį propagandinį renginį įtraukti net pradžios mokyklos mokiniai, kurie „*gražiai pagiedojo internacionalą*“. Žemę gavę valstiečiai priėmė rezoliuciją, kurioje padėkojo LSSR valdžiai ir pasižadėjo „*būti ištikimi socializmui ir geniališkojo draugo Stalino konstitucijai*“.⁹⁰ Sintautuose buvo įsteigtas mašinų ir arklių nuomojimo punktas. Gavusieji žemės tada nesuprato, kad valdžia siekia ne jiems gero, o nori kuo labiau suskaldyti tautą. Jau per pirmąjį bolševikmetį Lietuvoje bandyta steigti kolūkius.

Nuo 1941 m. pradžios ūkininkams, kurie turėjo samdinių, 50–100 % padidintas žemės mokestis už 1940 m. 1941 m. balandžio mėn. paskelbiamos grūdų, bulvių, mėsos, pieno ir vilnų prievolės. Tai buvo nauja. Iki šiol valstiečiai mokėjo tik žemės mokestį. Pyliavomis apdėti visi valstiečiai, tarp kurių ir mažažemiai, turėję vos vieną hektarą žemės, bei naujakuriai. Nei stambesni ūkininkai, nei vidutiniokai, nei mažažemiai nebuvo pajėgūs įvykdyti uždėtas prievoles.⁹¹

Sovietizuojant Lietuvą, buvo nacionalizuotos stambesnės privačios parduotuvės, vaistinės. Rodos, kad Sintautuose parduotuvių nebuvo nacionalizuota, tiktai vaistinė. Faktiškai valstybinėmis tapo ir kooperatinė parduotuvė, pieninė.

Dar 1940 m. pasienio juosta su Vokietija išariama ir išpurenama. Įvedama pasienio zona, iškeldinami tose vietose (apie kilometrą iki sienos) gyvenę valstiečiai. Pakliūti į pasienio zoną reikėjo leidimo. Be leidimo neleidavo įvažiuoti nė į Kudirkos Naumiestį. Vykdamas Molotovo–Ribentropo pakto slaptuosius protokolus, 1941 m. vasario mėn. vokiečiai repatrijavo į Vokietiją. Paliktuose jų ūkiuose apgyvendinti išvaryti iš pasienio zonos arba atkelti iš kitur, daugiausia iš Dzūkijos, žmonės.

⁸⁸Ižganaitis J. Mokėmės kovoti, tiesą pažinti, *Draugas*, 1962, geg. 2; Ižganaitienė P. Už darbo žmonių teises ir laimę, *Socialistinis kelias*, 1956, liepos 22; *TLE*, t. 4, p. 8; Pirmosios gegužės minėjimai ir areštai, *Priekalas*, 1934, nr. 6, p. 374.

⁸⁹Valsčių žemės ūkio komisijos, *Tiesa*, 1940, rugpj. 6, nr. 41, p. 8.

* Apie XX amžiaus žemės ūkio reformas žr. R. Daniliausko str. „Žemės ūkio raida Sintautų krašte XX amžiuje“ (sk. „Istorija. Agrarinė krašto raida“).

⁹⁰Mitingas Sintautuose, *Tarybų Lietuva*, 1940, spalio 26, nr. 23.

⁹¹Truska L. Iš kaimo golgotų, *Jaunimo gretos*, 1988, nr. 7.

Pasienyje raudonarmiečiai rengė žemines, gelžbetoninius įtvirtinimus. Žmones varydavo vežti akmenų, tačiau į pačius darbus vietos gyventojų neimdavo.

Bolševikinio saugumo struktūros tuoj pat ėmė regzti savo agentų, įvairiausių šnipų tinklą. Prasidėjo areštai. Pavyzdžiui, 1941 m. sausio mėn. suimtas Sintautų pieninės darbuotojas Petras Palubinskas ir įkalintas Kaune. Karui prasidėjus, jam pavyko išsilaisvinti. Okupuotos Lietuvos žmones ypač sukrėtė 1941 m. birželio 14 d. trėmimai*. Iš Sintautų ištremtas agronomas E. Počvaitis su žmona mokytoja ir dešimtmete dukra, mokytojai Antanas Kamaitis su žmona ir aštuonerių bei trejų metų sūnumis, Antanas Černevičius su žmona ir dviem vaikais, buvęs pašto viršininkas Jonas Rakickas su žmona ir dviem vaikais, dirbęs policininku Jonas Kliučininkas su žmona ir trejų metų sūnumi. Neaiškus tremčiai pasmerkto Sintautuose gyvenusio Justino Naujoko 4 asmenų šeimos likimas. Kai kurie tremiami vyrai buvo atskirti nuo šeimų ir atsidūrė Rešotų lageryje. Lageryje J. Kliučininkas nubaustas mirties bausme ir sušaudytas.⁹²

SSRS–Vokietijos karo išvakarėse, 1941 m. balandžio 21 d., į Sintautus atkelia ma kareivių kuopa, kuri, prasidėjus vokiečių puolimui, dengė kitų raudonarmiečių atsitraukimą**. Hitlerininkai didesnio pasipriešinimo nesutiko, tiktai prie Veršių kaimo raudonieji atsišaudė apie dvi valandas.⁹³

Dauguma Sintautų sovietinių aktyvistų nespėjo pasitraukti. Užėjus vokiečiams, buvo suimtas valsčiaus tarybos pirmininkas Aleksandras Zapareckas, partorgas Rakickas, aktyvistas Jonas Ūsas, komsorgas E. Ledas, valdžios talkininkas Jonas Jakštys. Visi jie išvežti į Šakius, tardyti gestapo ir 1941 m. liepos 10 d. Batiškiuose sušaudyti.⁹⁴

Nacistinės Vokietijos okupacijos metais gyventojai irgi apdedami prievolėmis, kurios buvo nemažos, bet pragyventi likdavo. Žmonės stengdavosi nuslėpti dalį turimų gyvulių. Dauguma prieš karą repatrijavusių vokiečių grįžo į anksčiau turėtus ūkius. Buvę savininkai stengėsi atsiimti per 1940 m. reformą išdalytą bežemiams ir mažžemiams žemę. Didesnė dalis naujakurių nebeatgavo nė sėklos.

Vokiečiai rinkdavo žmones į kariuomenę ir darbams į Vokietiją. Gyventojai, ypač jaunesni vyrai, slapstėsi. Į šaukimo punktus ateidavo daugiausia ligoniai ir invalidai. Darbams į Vokietiją iš Sintautų buvo išvežtas Jonas Šližauskas, kuriam iš ten pavyko pabėgti.

1944 m. pradžioje mėginant atkurti Lietuvos kariuomenę, į Vietinę rinktinę stojo ir Sintautų apylinkių vyrai. Daugiausia į minėtus dalinius eidavo turtingesnių ūkininkų sūnūs, tačiau pasitaikė ir vargingųjų. Pavyzdžiui, iš Sintautų Vietinėje rinktinėje buvo samdinys Česlovas Šuopys. Jis žuvo Vilniaus krašte.

Vokiečiai ūkininkams kartais duodavo rusų bei kitų tautybių karo belaisvių, kurie pas juos dirbdavo. Niekas

*Apie trėmimus žr. G. Ambrazienės ir K. Vaičiūno parengtą publikaciją „Sintautų valsčiaus gyventojai, nukentėję nuo sovietinio režimo“ (sk. „Istorija. XX amžius“).

⁹²Zanavykija, Čikaga, 1979, t. 2, p. 312–326; Lietuvos tautininkai komunistų kankiniai, Čikaga, 1988, p. 32–33, 119; Lietuvos gyventojų genocidas 1939–1941, Vilnius, 1999, t. 1.

**Apie Antrojo pasaulinio karo eigą Sintautų krašte žr. R. Daniliausko str. „Pirmoji karo diena Sintautų apylinkėse“, „Molotovo linijos įtvirtinimas“, „Frontui sugrįžus“ (sk. „Istorija. XX amžius“) ir Kęstučio Vaičiūno parengtus Algimanto Vaičiūno atsiminimus apie Antrojo pasaulinio karo įvykius (sk. „Istorija. XX amžius“).

⁹³Sintautai, Draugas, 1976, rugpjūčio 7, nr. 95.

⁹⁴Dėnas V. Ištikimybė, Draugas, 1968, birž. 4.

jų nesaugojo, todėl, artėjant frontui, belaisviai stengėsi pasislėpti. Belaisvių stovykla buvo Kudirkos Naumiestyje.

1944 m. vasarą sujudo repatriantai vokiečiai. Ruošdamiesi trauktis, kolonistai išūliai savivaliavo, grobė ir varėsi į Vokietiją arklius bei kitus naminius gyvulius, ėmė jiems patikusius daiktus. Apskritai, vietiniams gyventojams repatriantai buvo gana atšiaurūs.

Ties Sintautais hitlerininkai ruošėsi gintis. Pro Veršius, Skaistgirius, Bridžius buvo kasami prieštankiniai grioviai, kurie turėjo 20 metrų pločio ir 8 metrus gylio. Griovių kasti atvartyta apie 2 000 belaisvių, daugiausia lenkų. Apkasų kasti buvo varomi ir vietiniai gyventojai tiek vyrai, tiek moterys. Moterys pradėdavo kasti, o, kai būdavo gilu, baigdavo vyrai. Arčiau gyvenusių žmones po darbo vokiečiai paleisdavo namo. Dalis jų nebeidavo kasti ir slapstydavosi. Artėjant frontui, vokiečiai ragino gyventojus trauktis. Žmones varė į Vokietiją. Drąsesni ryžosi pasilikti ir Novos pakrantėse, sodybų kiemuose, krūmuose kasėsi slėptuves. Kai kurie sintautiečiai pasitraukė į Vakarus.

Liepos mėn. pabaigoje Sintautus užplūdo sunkvežimių virtinės. Vokiečių kariuomenė traukėsi į naujas gynybos pozicijas. Nespėjus hitlerininkams pasiruošti gynybai, priartėjo frontas. Prie Sintautų pasirodė raudonarmiečių žvalgai. Pasitaisydavo atvejų, kai į ūkininkų sodybas pro vienus vartus įeidavo Stalino kariai, o pro kitus pasitraukdavo vokiečiai. Hitlerininkai prieš savo apkasus ėmė deginti viską, kas dega. Padeginėjo bėgiodami nuo namo prie namo, šaudė padegamosiomis kulkomis. Liepsnojo ne tik pastatai, bet ir rugių pėdai, šiaudų kupetos.

Kol Sintautuose buvo vokiečiai, žuvo 4 jų kariai, kurie palaidoti bažnyčios šventoriuje. Priartėję prie vokiečių gynybos linijos, raudonarmiečiai kasėsi savas tranšėjas, rengėsi kitus įtvirtinimus. Užimtose vietose gyventojus iškeldino Pavilkijo link. Pats Sintautų miestelis atsidūrė tarp dviejų ugnių.

1944 m. rugpjūčio 15 d. atlaikytos pamaldos buvo paskutinės toje bažnyčioje. Po pamaldų prasidėjo smarkus šaudymas. Kitą dieną dar intensyviau griaudėjo karo pabūklai, į viršų kilo dulkių debesys, žemių kalnai. Bombarduojant iš lėktuvo, dvi bombos pataikė į bažnyčią. Rugsėjo 17 d. pavakare raudonarmiečiai pasirodė Sintautų bažnyčioje. Iš gynybos linijos Katiliai, Skaistgiriai, Pikžirniai, Bridžiai, Ažuolupiai vokiečiai buvo išvyti. Hitlerininkai sustojo ties Papartynais, Vilkeliškiais, Gustainiškiais, Kiaulupiais, Suodžiais, Užpjauniais. Raudonoji armija skubiai kasėsi naujus apkasus.

Atsidūrę kitoje fronto pusėje, Sintautai vėl neturėjo ramybės. Rugpjūčio 19 d. į bažnyčios bokštą raudonarmiečiai įsivedė telefono ryšį. Matyt, hitlerininkai tai pajuto ir pradėjo bažnyčią intensyviai apšaudyti. Kitą dieną padegamasis sviedinys pramušė šventovės stogą. Pleškėjo medinės dalys, kunkuliavo dūmai ir liepsnos. Nepavyko išgelbėti nė bažnytinių daiktų, nes aplinkui sproginėjo granatos.⁹⁵

1944 m. rugpjūčio 19 d. vokiečių tankai mėgino pulti Sintautų kryptimi, tačiau nesėkmingai. Raudonoji armija buvo sutelkusi daug artilerijos bei prieštankinių pabūklų. Kovose dalyvavo aviacija.

Po poros dienų vėl pajudėjo Sintautų link hitlerininkų tankai. Įnirtingos kautynės truko visą dieną. Buvo pamušti

⁹⁵Petrašiūnas A. Iš apylinkės praeities, *Draugas*, 1987, nr. 120; Iš kun. V. Strimaičio (1905–1982) rankraščio apie Sintautų bažnyčios tragediją. Nuorašas pas rašinio autorių.

keli vokiečių tankai, jų kontrapuolimas nepavyko.⁹⁶ Apskritai dėl karo veiksmų Sintautai neturėjo ramybės du mėnesius.

Apie 1944 m. kovas ties Sintautais vyrauja daugiausia propagandinė literatūra. Nemažai rašyta apie žuvusius ties Sintautais karius, kuriems suteikti Sovietų Sąjungos didvyrių vardai. Jų buvo šeši, žuvę 1944 m. rugpjūčio 16–21 d. Iš tokių rašinių neįmanoma susidaryti objektyvesnio kovų vaizdo.⁹⁷ O dokumentų apie karo veiksmus Sintautų apylinkėse Lietuvos archyvuose nepavyko aptikti.

Rodos, kad traukdamiesi vokiečiai susprogdino pieninę. Likę vokiečių nesudeginti Sintautų miestelio pastatai buvo griunami raudonarmiečių, kurie medieną panaudojo žeminėms įrengti. Iš Sintautų miestelio namų beveik nieko nebeliko. Rudenį grįžę žmonės neberado namų, neturėjo kur prisiglausti, ko valgyti. Kai kurie sintautiečiai ėjo elgetauti į Seredžiaus apylinkes.

Frontui nugriaudėjus į vakarus, Sintautuose keliems mėnesiams pasiliko pasienio kariuomenės dalinys, kuris įsikūrė išlikusiame mūriniame valsčiaus valdybos pastate. Kariuomenės kontražvalgybos „Smierš“ padalinys pradėjo pirmuosius areštus. Tik atėjęs Stalino kariams, vyrai pradėti gaudyti į kariuomenę. Pakliuvę sintautiečiai buvo paskubomis apmokomi ir siunčiami į frontą, iš kur ne visi grįžo. Šakių apskrities NKGB iki 1944 m. gruodžio 8 d. į savo šnipinėjimo tinklą jau turėjo užverbavusi 117 asmenų. Iki minėto laiko buvo areštuoti 124 asmenys, operatyvinėn įskaiton paimti 388 asmenys. Tarp suimtųjų buvo ir Antanas Kavoliūnas, kaltintas 1944 m. birželį dalyvavęs Sintautų sukilėlių būryje. Iki 1945 m. sausio 10 d. Šakių apskrityje suimta 420 asmenų, 37 užverbuoti agentais ir paleisti.⁹⁸ Vėliau areštų padaugėjo. Buvo suiminėjami beveik visi nacių okupacijos metais dirbę pareigūnai, net kaimų seniūnai.

Stalinizmo metais valsčių valdymo struktūros buvo represinės*. Iš valsčiaus pareigūnų reikalauta, kad būtų laiku pristatytos prievolės ir pyliavos. O tai buvo sunki našta karo išvargintiems gyventojams. 1945 m. Sintautuose suorganizuojamas naikinamojo bataliono kovotojų būrys. Oficialų rusišką pavadinimą „истребительный батальон“ („naikintojų batalionas“) liaudis perfrazavo savaip ir šiuos aktyvistus vadino *istreibiteliais* arba *stribais*. Jų būryje nuolatos būdavo apie 20 stribų.⁹⁹

Vertėjas Vytautas Kauneckas, nuo 1944 m. pabaigos nuolat klausęs užsienio radijo stočių anglų, prancūzų, vokiečių kalbomis, rašančiam šias eilutes liudijo, kad buvo aiškinama, jog bus atkurtos ikikarinės Europos valstybių sienos. Tai per pagrindžio kovotojus buvo paskleidžiama krašto gyventojams. Lietuvos žmonės tuo šventai tikėjo ir ginklu priešinosi okupantams, tačiau Pabaltijo likimas buvo nulemtas tarptautiniais Teherano, Jaltos ir Potsdamo susitarimais, kur Estija, Latvija ir Lietuva paliekamos Tarybų Sąjungai. Faktiškai Lietuvių gyvenamoje teritorijoje nebuvo nė vieno valsčiaus, kur neveiktų ginkluoti kovotojai už Lietuvos laisvę.

Jau 1945 m. pradžioje Šakių apskrityje įsisteigė Jurgio Valčio vadovaujama Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga. Sintautų valsčiaus kuopą steigė

⁹⁶Vaičaitis T., Bakšas J. Nemirtingas žygdarbis prie Šešupės: prie Sintautų, Novos, Pentos, *Draugas*, 1974, bal. 26.

⁹⁷Paulius A. *Didvyriai nemiršta*, Vilnius, 1985, p. 115–128.

⁹⁸1944 12 4–8 Šakių a. NKGB ataskaita, *LYA*, f. K-1, ap. 3, b. 6/10, l. 3–15; b. 4/11, l. 122.

* Apie represines struktūras žr. A. Endriukaičio str. „KGB ir komunistų partijos veikla Sintautuose“ (sk. „Istorija. XX amžius“).

⁹⁹Sintautai, *Draugas*, 1962, rugs. 20; 1968, lapkr. 12.

Antanas Rudnickas. Kuopojė buvo numatyta suburti keturis būrius, turinčius iki 4 skyrių. Organizuojant Sintautų kuopą, buvo gautas įsakymas daugumai partizanų legalizuotis, bet ryšių su kovotojais nenutraukti. Atėję legalizuotis žmonės buvo tardomi ir verčiami dirbti agentais. Tardymais ir kankinimais iš gyventojų išgavus kokio partizano pavardę, prasidėdavo areštai, kurie po papildomų kvotų plėsdavosi. Nemažai anksčiau gavusių legalizaciją partizanų buvo nuteisti pataisais darbams lageriuose.¹⁰⁰

1945 m. liepos mėn. įsteigta partizanų Tauro apygarda, vėliau suformuota apygardos vadovybė ir 5 rinktinės. Sintautų valsčius priklausė Žalgirio rinktinėi.

1947 m. birželio 18 d. agentui, slapyvardžiu Dubickas, įskundus, Pikžirnių kaime Balčiūno sodyboje žuvo 3 partizanai, tarp kurių Žalgirio rinktinės vadas Žemutis (slapyvardis, pavardė nenurodyta) ir jo adjutantas. Po dešimties dienų nauja išdavystė. Agentui, slapyvardžiu Juška, pranešus, Voverių kaime sužeistas į nelaisvę pateko partizanas Antanas Orintas.¹⁰¹

1947 m. rugsėjo 23-iosios naktį partizanai iš Sintautų pieninės paėmė apie toną sviesto ir tūkstantį kiaušinių, apšaudė stribų būstinę ir vežimais pasitraukė.¹⁰²

Partizanų kovos Sintautų valsčiuje atskira tema*. Čia pateikiami tik keli fragmentai, susiję su partizanų organizacija ir pačiais Sintautais. Apie 1948 m. Sintautų miestelyje padegtas stribo namas, kuriame gyveno ir jų vadas, kuris su žmona spėjo išsigelbėti. Žuvo 55 metų amžiaus Pačiagaitė ir penkiametė Endriukaiytė.

Kartą Sintautų apylinkėse per kratą pas ūkininką stribai rado ginklą. Mušamas ir kankinamas žmogus ne tik pats prisipažino esąs partizanas, bet išdavė ir kovos draugą. Neiškentęs žiaurių mušimų, pastarasis pasakė kitus kovotojus. Taip buvo suimti net 7 partizanai. Iš pradžių juos tardė Sintautų stribai. Netrukus suimtieji buvo perduoti apskrities represiniams organams ir naktį iš Sintautų išvežti.¹⁰³

Likusiems be nieko žemdirbiams 1945 m. valdžia davė sėklų. Valstiečius ypač slėgė ir skurdino didelės grūdų pyliavos, vilnų bei maisto produktų prievolės. Šakių apskrities laikraštyje jau 1945 m. yra žinių apie „buožių sabotažą“, t. y. prievolių nepristatymą. Laiku nepristatę prievolių ūkininkai buvo nuteisiami po kelis metus kalėti arba išstremiami, konfiskuojamas jų turtas. 1947 m. „buožiniams“ ūkiams uždėtas specialus mokestis, kuris 1948 m. dar padidintas. Pasitaikė ūkininkų, kuriems uždėti mokesčiai viršijo jų turimą turtą nuo kelių iki keliolikos kartų. 1948 m. kovo 20 d. Lietuvoje paskelbiama kolektyvizacija.

Sukūrus kolūkius, paskelbiama galutinė socializmo pergalė, atnešusi daug ašarų ir kančių, ilgam nusmukdžiusi Lietuvos žemės ūkį. Kiekvienas kolūkietis privalėjo išdirbti darbadienių minimumą. Iš pradžių atlyginimas už darbą buvo simbolinis. Pavyzdžiui, 1954 m. už darbadienį Sintautų kolūkiečiai gavo po 602 gramus grūdų ir po 2,3 kapeikas pinigais.¹⁰⁴

Rodos, kad dar 1944 m. atkurtas mašinų ir arklių nuomojimo punktas. 1946 m. pradžioje Sintautuose įsteigta

¹⁰⁰ 1946 03 Šakių a. NKGB ataskaita, *LYA*, f. K-1, ap. 3, b. 36/39, l. 154–162.

¹⁰¹ 1947 06 19 ir 07 02 Šakių MGB pažymos, *ten pat*, b. 36/39, t. 3, l. 53, 56.

¹⁰² 1947 09 23 Šakių MGB pažyma, *ten pat*, b. 36/40, t. 1, l. 37.

* Apie partizanų kovas žr. K. Vaičiūno str. „Sintautų partizanai“ (sk. „Istorija. XX amžius“).

¹⁰³ Juozo Rainio, gim. 1905 m., gyv. Užpajūnių k. pasakojimas. Užrašė A. Petrašiūnas.

¹⁰⁴ Sintautai, *Kolektyvinis darbas*, 1958, nr. 26.

mašinų ir traktorių stotis (MTS)*. Jos politinis skyrius 1951–1953 m. leido laikraštį „Mechanizatorių balsas“. 1950 m. buvo statomos MTS traktorių remonto dirbtuvės. Statybos darbams vadovauti pasisamdęs asmuo nebaigęs darbų pabėgo. Pamatai pamūryti pažeidžiant elementariausią technologiją, todėl sutrūkinėjo, sienos ėmė griūti.¹⁰⁵ 1958 m. Sintautų MTS pertvarkyta į traktorių remonto stotį, 1961 m. – į Lietuvos žemės ūkio technikos rajonines remonto dirbtuves.

1950 m. panaikintos apskritys ir valsčiai. Sintautai tapo apylinkės centru ir 1950–1959 m. priklausė Kudirkos Naumiesčio, vėliau – Šakių rajonui. 1952 m. mūrinis buvusio valsčiaus valdybos pastatas perduotas mokyklai. Miestelis buvo formuojamas kaip kolūkio centrinė gyvenvietė.

Ilgus metus miestelio vaizdą gadino bažnyčios griuvėsiai. Praėjus frontui pamaldos perkeltos į klebonijos valgomąjį. Po 1945 m. išgriautos klebonijos pertvaros. Visus parapijiečių prašymus leisti atstatyti mūrinę bažnyčią valdžia atmetė. 1958 m. įrengtas vargonų choras.

Nuo 1948 m. miestelyje įsteigiama ambulatorija, kuriai vadovavo J. Južakovas, atvykęs iš tuometinės Leningrado srities. 1948 m. Sintautuose pradėjo veikti biblioteka**, turėjusi atlikti propagandines funkcijas. 1955 m. kritikuojama bibliotekos vedėja, kuri nesilankanti laukininkystės brigadose ir kolūkiečiams garsiai neskaitanti laikraščių.¹⁰⁶

Po Stalino mirties tapo lengviau. Apie 1954 m. išformuoti stribų būriai. Po 1954 m. panaikintos pyliavos. Į rytus nuo Sintautų–Šakių plento buvo suplanuota Sintautų gyvenvietė (miestelis). Žmonės statėsi individualius namus. Iki 1957 m. Sintautuose įrengta vietinė elektros stotis. 1957 m. pastatytas malūnas, veikė lėntpjūvė. 1958 m. suręstas visuomeninis pastatas, kuriame įsikūrė kolūkio kontora, kultūros namai, biblioteka. 1962 m. miestelyje pastatyta nauja parduotuvė.¹⁰⁷

1966 m. kaip priestatas pastatyta nauja mūrinė dviejų aukštų vidurinė mokykla. 1967 m. vasario 25 d. įvyko iškilmingas jos atidarymas.¹⁰⁸

1975 m. miestelyje buvo 543 gyventojai (46,6 % vyrų, 53,4 % moterų). Amžiaus atžvilgiu skirstėsi šitaip: pensininkų – 20 %, darbingų asmenų – 55,6 %, gyventojų iki 15 metų – 24,4 %. Tada žemės ūkyje dirbo 41 % miestelio darbingo amžiaus žmonių. 15–20 % dirbančiųjų važinėdavo iš Sintautų į darbą kitur.¹⁰⁹

Apie 1975 m. laikinai Sintautų bažnyčiai pristatytas bokštas. Septintajame dešimtmetyje Sintautuose pradėti statyti individualūs mūriniai gyvenamieji namai. Vien 1986 m. miestelyje pastatyta 10 Alytaus eksperimentinio namų statybos kombinato sodybų, taip pat baigtas įrengti kolūkio administracinis pastatas ir kultūros namai.¹¹⁰

* Apie Sintautų mašinų-traktorių stotį žr. Z. Pikčilingio str. „Sintautų mašinų-traktorių stotis“ (sk. Istorija. Miestelis ir kaimai (XX–XXI amžius)).

¹⁰⁵ TLE, t. 3, p. 11; Tiesa, 1951, nr. 128.

** Apie Sintautų įstaigas, veikusias pokario metais, žr. L. Kutkaitienės str. „Sintautai pokario metais“ (sk. „Istorija. Miestelis ir kaimai“). Apie kultūrinę veiklą žr. L. Girdauskienės str. „Kultūrinės veiklos organizavimas Sintautuose 1945–2012 metais: nuo prievartos iki saviraiškos“, E. Petravičienės ir L. Stankaitienės str. „Sintautų bibliotekos istorija nuo 1948 m.“ ir kt. str. sk. „Istorija. Iš kultūros gyvenimo (XX–XXI amžius)“.

¹⁰⁶ Sintautai [korespondencijos], *Kolektyvinis darbas*, 1955, nr. 44; 1957, nr. 94; *Draugas*, 1972, nr. 47.

¹⁰⁷ Sintautai [korespondencijos], *Kolektyvinis darbas*, 1957, nr. 68, 90; 1958, nr. 26; *Tarybinis mokytojas*, 1961, nr. 83.

¹⁰⁸ Sintautai, *Draugas*, 1967, nr. 26.

¹⁰⁹ Stanaitis A., Stanikūnienė E., Šimėnaitė I. Centrinės kaimo gyvenvietės ir darbo išteklių, *Geografinis metraštis*, Vilnius, 1977, t. 15, p. 179–187.

¹¹⁰ Sintautai, *Draugas*, 1986, nr. 48; 1987, nr. 38, 105.

Sintautai 1977 m. kariniame topografiniame žemėlapyje

Pagaliau 1989 m. gegužės mėn. pradžioje buvusi Religinių reikalų įgaliotinio įstaiga pranešė, kad leidžiama atstatyti karo metu sugriautą bažnyčią. 1995 m. atstatytoji bažnyčia tapo ryškiausiu Sintautų miestelio architektūros akcentu.

Pokario metų surašymo duomenimis, 1939 m. Sintautų miestelyje buvo 631, 1970 m. – 618, 1979 m. – 727, 1989 m. – 660, 2001 m. – 586 gyventojai. Be to, per pastarąjį surašymą dar nurodyta 12 gyventojų Sintautų kaime.¹¹¹

¹¹¹ Duomenys paimti iš tarnybiniam naudojimui rotoprintu atspausdintų 1959, 1970, 1979 m. gyventojų surašymo duomenų (leid. *Lietuvos TSR kaimo gyvenamosios vietovės*); *Kaimo gyvenamosios vietovės* (1989 m. surašymo duomenys); *Marijampolės apskrities kaimo gyvenamosios vietovės* (2001 m. surašymo duomenys).

Skaistgiriai istoriniuose dokumentuose

Kęstutis Vaičiūnas

Skaistgirių kaimas yra rytiniame buvusio Sintautų valsčiaus pakraštyje, prie Pentos upės. Jo plotas 633 ha. Šiaurinėje dalyje jis ribojasi su Pikžirnių kaimu, rytinėje – su Kampinių ir Katilių kaimais, pietuose su Šlamais ir Veršiais, vakaruose su Šuopiais, Meškiniais.

Kada ir kaip susikūrė Skaistgirių kaimas?

1422 m. Sūduva atiteko Lietuvai. Tai buvo ištisai miškai, kurie buvo padaityti ruožais ir priskirti dvarams, buvusiems anapus Nemuno. Būsimo Skaistgirių kaimo teritorija įėjo į Veliuonės girią ir priklausė Veliuonos dvarui. Ši giria apėmė Plókščių, Lukšių ir Sintautų parapijas.¹

Naujų kaimų kūrimasis ėjo nuo Nemuno į pietus, buvo kertamos girios ir kūrėsi nauji kaimai. J. Totoraitis taip aprašo naujų kaimų kūrimąsi tose giriose:

„Naujos gyvenamosios vietos kūrimo vedėjas būdavo vietos seniūnas ar šiuo atveju Jurbarko vietininkas, veikęs karaliui įsakius arba bent sutikus. Jis susirasdavo sugebantį žmogų ir liepdavo jam suieškoti tinkamą būsiamam miestui ar kaimui vietą – tai būsimas vaitas. Surasta vieta būdavo matuojama į valakus, ir seniūnas prašydavo karalių patvirtinti tą sugebantį žmogų būsimos gyvenamos vietos vaitu. Dideliems būsimiems kaimams matuodavo tik jų sienas ir kelis valakus viduryje, ir paskui dalis atskiriems ūkiams atrėždavo pats vaitas, kai atsirasdavo norinčių apsigyventi.... Taip suradus ir išmatavus vietą ir vaitą naujam kaimui kurti, paskelbdavo „valią“, t. y. aikštėse pagarsindavo naujo kaimo kūrimą, nurodant, per kiek metų bus palengvinti mokesčiai. Tas palengvinimas priklausė nuo vietos sąlygų, t. y. nuo to, kaip toli nuo gyvenamųjų centrų, kiek darbo reikės įdėti, iki bus išskinta giria ir žemė išdirbta.“²

Taip buvo apgyvendinamos girios ir kūrėsi nauji kaimai.

Senasis gatvinis kaimas įsikūrė prie Pentos, dabartinėje jo vietoje yra Rubikų ir Stanaičių sodybos. J. Totoraitis rašo, kad išlikusiose Sintautų parapijos krikšto metrikų knygoose Skaistgirių kaimas minimas jau nuo 1697 metų.³ Senesnių metų metrikų knygų neišliko, todėl gali būti, kad Skaistgirių kaimas įsikūrė dar anksčiau, tik tą patvirtinančių dokumentų nėra, jų greičiausiai neišliko. Pasak Totoraičio, XVIII a. antroje pusėje nauji kaimai atsiranda Griškabūdžio ir Lukšių parapijų plotuose. Paminėtas Katilių kaimas.⁴

Tikėtina, kad ir greta esantis Skaistgirių kaimas įsikūrė panašiu metu.

1709–1710 m. Lietuvoje nuo maro išmirė daug žmonių, daugelis kaimų ištuštėjo, sustojo naujų kaimų kūrimasis.⁵

¹ Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, Marijampolė, 2003, p. 609.

² *Ten pat*, p. 117.

³ *Ten pat*, p. 236.

⁴ *Ten pat*, p. 236.

⁵ *Ten pat*, p. 243.

Skaistgiriai Veliunos seniūnijos Navininkų vaitystės geometriniame plane. 1753 m.

Plane pažymėtos kaimo sodybos. VUB

Praėjus beveik trims dešimtmečiams, remiantis 1738 metų birželio 17 d. Veliunos valdų inventoriaus duomenimis, Navininkų vaitystės Skaistgirių kaime gyveno septynios šeimos: Jokūbo Šuopio, Jokūbo Valaičio, Jono Valaičio, Tomo Strakšio, Mykolo Sutkaičio, Jono Ostrovskio ir Andrejaus Balčio.⁶

1793 m. kaime jau gyveno 21 gyventojas: Baltramiejus Kriaučiūnas, Kazimieras Sutkaitis, M. Juodaitis, Jurgis Puodžiukaitis, Jurgis Sruogis, Mykolas Sutkaitis, Jurgis Valaitis, Šuopys, Adomas Skaistgirys, Adomas Steponaitis, Simonas Skaistgirys, Škiragis, Kazimieras Banaitis, Mat. Pinkus, Simonas Bakas, Jurgis Šuopys, Juozapas Šuopys, Jurgis Tumosa, Antanas Šuopys, Jurgis Urbaitis ir Jurgis Jakštys.⁷

1795 m. Užnemunė, taigi ir Skaistgirių kaimas, atiteko Prūsijai. Skaistgirių kaimas priklausė Zyplių raktui, Veliunos seniūnijai. 1807 m. Sūduva įjungiamą į Vāršuvos kunigaikštystės sudėtį, o 1815 m. priskiriama Lenkijos karalystei, tapusiai Rusijos imperijos sudėtimi.⁸

Nuo 1867 m. Skaistgiriai įėjo į Sintautų valsčiaus sudėtį, kuris priklausė Naūmiesčio apskrīčiai, Suvālkų gubernijai.

Skaistgiriuose, kaip ir visoje Lietuvoje, žmonės nuo seno statydavo kryžius. Kiekvienas pasiturintis ūkininkas laikė garbės reikalu pastatyti prie savo

⁶ LVIA, SA, b. 3774, l. 907.

⁷ Jurgilaitė Z. *Kaimų istorijos*, Marijampolė, 1999, p. 22.

⁸ Šapoka A. *Lietuvos istorija*, Kaunas, 1936, p. 440–441.

namų kryžių. Kaime kryžiai buvo prie Šlapiko, Valaičio, Steponaičio, Šuopio, Rubiko, Mikelaičio, Pikžirnio sodybų. Buvo ir Pavasarininkų kryžius. Po 1863 m. sukilimo numalšinimo kryžių statymas Suvalkų gubernijoje buvo uždraustas. Kryžiui statyti reikėjo gauti gubernatoriaus leidimą.⁹

1886 m. gegužės 10 d. Skaistgirių kaimo gyventojas Antanas Rubikas kreipėsi į Suvalkų gubernatorių, prašydamas leisti pastatyti kryžių prie kaimo netoli kelio ir išpareigojo už leidimą statyti naują kryžių sumokėti 2 rb į Raudonojo kryžiaus kasą. Prašyme A. Rubikas nurodo, kad tą padaryti jį įpareigojęs mirštantis tėvas.¹⁰

Suvalkų gubernatorius Stamierovas 1886 m. gegužės 28 d. patenkino A. Rubiko prašymą su sąlyga, kad bus gautas žemės savininko ar bendruomenės narių leidimas.¹¹

O 1893 m. Skaistgirių kaimo gyventojas Jurgis Liepuonius už savavališkai pastatytą kryžių gavo 1 rb baudą.¹²

Kada Skaistgirių kaimas išsiskirstė į vienkiemius? Istoriniuose šaltiniuose ir istorinėje literatūroje minima įvairiai. Jeigu remtis archyviniais dokumentais,

tai 1921 m. balandžio 6 d. Sintautų valsčiaus viršaičio pažymoje „Žinios apie kaimus, išskirstytus viensėdžiais Sintautų valsčiuje“ nurodoma, kad Skaistgirių kaimas į vienkiemius išsiskirstė 1875 m. ir tuo metu kaime buvo 27 vienkiemiai (savininkų skaičius nurodytas pažymoje), o kaimo plotas buvo 1 150 margų.

Remiantis 1864 m. valstiečių reformos įstatymu, kaimo gyventojai gavo žemę nuosavybės teise. Kaimo žemė buvo išmatuota ir išdalyta kaimo valstiečiams. Buvusi bendra kaimo žemė padalyta į 24 sklypus dvidešimt dviem kaimo gyventojams: Pranui Giedraičiui, Povilui Rubikui, Baltramiejui Tumosai, Sklypas sodybos Nr. 5, Baltramiejui Stanaičiui, Jurgiui Puodžiukaičiui, Antanui Rubikui, Adomui Liepuoniui, Kaunui, Sklypas sodybos Nr. 8, Antanui Steponaičiui, Juozo Skaistgiriui ipėdiniui, Pranui Škiragiui, Izidoriui Keblinskui, Jeronimui Steponaičiui, Kazimierui Pinkui, Sebastijonui Bakui, Izidoriui Vaičiūnui, Motiejui Orintui, Simonui Rubikui, Jurgiui Šuopiui, Petriui Šnipui, Izidoriui Jakščiui ir viena

Skaistgiriai Naujos Rytų Prūsijos provincijos kariniame žemėlapyje, 1808 m. Berlynas. Plane pažymėtos kaimo sodybos. VUB

Skaistgirių kaimas 1865 m. žemėlapyje. Iš autoriaus archyvo

⁹ Užnemunė: visuomenė ir dvasinio gyvenimo procesai, sud. S. Smilingytė-Žeimienė, Vilnius, 2005, p. 244.

¹⁰ LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 2201, l. 1.

¹¹ Ten pat, l. 2.

¹² Ten pat, b. 1436, l. 250.

dalis kaip bendra kaimo ganyklų žemė. Tuo metu kaime gyveno 21 gyventojas, o žemė buvo išdalyta į 24 sklypus. Du gyventojai gavo kaip ir po du sklypus, tai Stanaitis ir Kaunas. Bendras kaimo žemės plotas buvo 1 157 margai ir 51 prentas. Likvidaciniame tabelyje gyventojams priskirtas žemės kiekis nepažymėtas. Taigi nežinoma, po kiek žemės kiekvienas gyventojas gavo. Už šią žemę 1867 m. Zyplių dvaro savininkei Joanai Kučinskienei buvo sumokėta 9 245 rb ir 17 kp. Be to, 1868 m. dar buvo sumokėta 194 rb 75 kp.¹³

1893 m. kaimo žemė buvo permatuota ir patikslinta. Pateikiamas toks pat kaip ir 1864 m. gyventojų skaičius. Kiekvienam gyventojui tenkantis žemės kiekis išrūšiuotas pagal kategorijas: į žemę po gyvenamuoju namu su daržu arba be jo, į ariamąją žemę, pievų ir netinkamą žemę. Matuota dešimtinėmis (1,09 ha) ir sieksniais (4,55 m²). Per trisdešimt dešimtinių turėjo B. Stanaitis, J. Puodžiukaitis, A. Liepuonius, A. Kaunas, I. Keblinskas, J. Steponaitis, I. Vaičiūnas, M. Orintas, S. Rubikas, J. Šuopys, P. Šnipas ir I. Jakštys.¹⁴

Apie 1900 m. Skaistgiriuose gyveno Pinkus, Sliesoraitis, Viktoras Laukaitis, Juozas Valaitis, Antanas Šnipas, Adomaitis, Vincas Janušaitis, Skaistgirys, Šuopys, Jakštys, Pranas Šuopys, Kazimieras Steponaitis, Juozas Vaičiūnas, Škiragis, Keblinskas, Kaunas, Geršvaltaitis, Mekšraitis, Orintas, Urbonavičius, Rubikas, Motiejus Rubikas, Giedraitis, Stanaitis, Puodžiukaitis, Liepuonius, Gricmakeris, Adomaitis.¹⁵

1901 m. Suvalkų gubernijos gyvenamųjų vietų sąrašuose nurodoma, kad Vladislavovo apskrities Sintautų gminos Skaistgirių kaime yra 207 gyventojai, visi lietuvių tautybės, namų kalba lietuvių, lietuviškai moka skaityti ir rašyti dvidešimt, o rusiškai keturi. Visi Romos Katalikų tikėjimo.¹⁶

Kilus Pirmajam pasauliniam karui, per didžiąją 1914 m. liepos 20 d. mobilizaciją į caro kariuomenę iš Skaistgirių kaimo pašaukė Juozą Vaičiūną, gimusį 1872 m., jau 1895 m. tarnavusį caro kariuomenėje, Antaną Urbanavičių, Antaną Šnipą, Justiną Kauną. Mobilizuotųjų šeimoms už suaugusį šeimos narį kas mėnesį mokėdavo po 3 rb 52 kp, o už vaiką iki 5 metų po 1 rb 76 kp. Juozo Vaičiūno šeimai nuo 1914 m. liepos 20 d. iki lapkričio 30 d. imtinai sumokėta 61 rb 95 kp.¹⁷

Karo metu Voroneže veikusioje M. Yčo lietuvių gimnazijoje mokėsi Antanas Rubikas, vėliau tapęs vienu žymiausių Lietuvos miškininku mokslininku ir pedagogu.¹⁸

1916 m. gruodžio 31 d. Voronežo karinės prievolės reikalų valdyba atsiuntė Vladislavovo apskrities karinės prievolės reikalų valdybai raštą, kad Skaistgirių kaimo valstietis Antanas Rubikas atleidžiamas nuo priešankstinio 1919 m. naujokų šaukimo tol, kol baigs mokslus M. Yčo Vilniaus gimnazijoje. Bet ne vėliau kaip iki 1922 metų.¹⁹

Per Pirmąjį pasaulinį karą nuostolių patyrė nemažai Skaistgirių kaimo gyventojų. 1919 m. balandžio 3 d. keturiolika Skaistgirių kaimo gyventojų kreipėsi į Sintautų valsčiaus Komisiją nuostoliams karo metu Lietuvai padarytiems apskaityti ir pateikė pranešimus apie rusų kariuomenės padarytus

¹³ LVIA, f. 1009, ap. 1, b. 1106, l. 4.

¹⁴ *Ten pat*, l. 5–6.

¹⁵ Tarnauskas J., Jurgilaitė Z. *Mūsų istorijos*, Marijampolė, 1999, p. 22.

¹⁶ Volter E. *Списки населённых мест Сувалкской губернии, как материал для историко-этнографической географии края*, Санкт-Петербург, 1901, с. 265–267.

¹⁷ LVIA, f. 1027, ap. 3, b. 40, l. 87.

¹⁸ Isokas G. *Lietuvos miškininkai*, Vilnius, 1997, p. 348–349.

¹⁹ *Ten pat*, b. 85, l. 22.

nuostolius prieš užeinant vokiečiams: Gustavas Gricmakeris, Agota Šuopienė, Antanas Rubikas, Pranciškus Šuopis, Rožė Urbanavičienė, Vincas Pinkus, Agota Adomaitienė, Juozas Keblinskas, Kazimieras Geršvaltaitis, Petras Janušaitis, Motiejus Rubikas, Baltrus Pavalkis, Juozas Giedraitis ir Vincas Janušaitis. Pranešimuose buvo nurodomi duomenys apie sudegintą kilnojimąjį kartu su nekilnojamuoju turtu, apie kariuomenės sumintus, likusius nesudorotus pasėlius, apie rekvizuotą, sunaikintą, sugadintą, išvogtą, išdraskytą, iškapotą turtą – rugius, sodus, šieną, drabužius, bites ir t. t. Taip pat apie iškirstą, sudegintą mišką, parkus, apie sugadintus laukus, sodus, kluonus, trobesius, apie negautą už priverstinį darbą atlyginimą, apie neturėjimą iš savo turto pelno dėl negalėjimo juo naudotis, apie nuostolius dėl gyvybės netekimo, sužeidimo, sveikatos praradimo. Iš užpildytų pranešimų matyti, kad Skaistgirių kaimo gyventojai patyrė skirtingus nuostolius – vieni nukentėjo labiau, kiti mažiau. Pavyzdžiui, Motiejaus Rubiko pateiktame pranešime

Pirmojo pasaulinio karo dalyvis Juozas Vaičiūnas ir jo žmona Matilda Gudiškytė. Apie 1928 m. Skaistgiriai. Iš K. Vaičiūno albumo

patirti nuostoliai įvertinti 14 692 ostmarkes. Vertinant pagal atskirus punktus, patirti nuostoliai vertinami karo pradžioje rusų rubliais, o pareiškimo padavimo metu – ostmarkėmis. Valstybės išdui nuo nuostolių sumos buvo privaloma sumokėti 0,5 % mokestį. Daugiausiai nuostolių nurodoma Motiejaus Rubiko pranešime: rekvizuota kumelė bei atimti kumelė, eržilas, dvidešimt penki pūdai bulvių, odiniai batai, dvylika vienetų baltinių ir dvidešimt keturi vienetai stiklo (greičiausiai turima omenyje stikliniai daiktai, gal indai ar pan.). Rekvizuojant kumelę, buvo sumokėta 100 rb, tad vietoj 500 rb nuostolio prašoma 400 rb. Bendra šių patirtų nuostolių suma įvertinta 1 456 rb karo pradžioje, o pranešimo padavimo metu nuostoliai įvertinti 13 340 ostmarkių suma. Be šių nuostolių, Motiejus Rubikas prašo atlyginti patirtus nuostolius už priverstinį darbą – 1914 m. buvo verčiamas 44 dienas su dviem arkliais važiuoti stuika (???). Nors pažymėta, kad tas dienas maitino kareiviai, bet padienė darbo kaina tuo metu buvo 20 rublių. Ir už šias dienas prašoma atlyginti 880 ostmarkių. Kiti prašantieji patyrė mažesnius nuostolius: Agota Adomaitienė – 390 ostmarkių, Juozas Keblinskas – 1 380 ostmarkių, Kazimieras Giedraitis – 500 ostmarkių, Petras Janušaitis – 668 ostmarkes, Juozas Giedraitis – 4 640 ostmarkių, Pranciškus Šuopys – 303 ostmarkes. Daugiausiai

prašoma atlyginti už atimtą turtą. Skiltyje „Ko neteko šeiminkas?“ išvardijama: atėmė malkas, keptuvę, lašinius, duoną, dobilus, plėškes, maišus, kibirus, skustuvus, kastuvą, kumelę, eržilą, batus, baltinius, stiklą, veršį, kailius, sviesto. Kaip negautą atlyginimą už priverstinį darbą minima vežiojimas stuika ir apkasų kasimas. M. Rubikas nurodo, kad stuika vežiojo net 44 dienas su dviem arkliais. O Kazimieras Geršvaltaitis teigia, kad 1914 m. kasė apkasus 108 dienas, bet maitino valdžią. A. Adomaitienė nurodo, kad, kasant apkasus, sugadintas dirvos juodžemis ir nuostolį įvertino 50 ostmarkių. P. Janušaitis kaip nuostolį nurodo dešimt margų pievos, o P. Šuopys – 10 margų rugių.

Taip pat pateikti nuostoliai, kuriuos padarė vokiečiai. Jeigu kaimo gyventojams rusų padaryti nuostoliai įvertinti 30 425 markėmis, tai vokiečių padaryti nuostoliai – 211 016 markių. Daugiausiai nuostolių patyrė Motiejus Rubikas – 57 814 markių, Antanas Rubikas – 34 432 ir Petras Janušaitis – 29 978 markių.²⁰

1913 m. šaukiamųjų į karinę tarnybą sąrašuose iš Skaistgirių kaimo yra Juozas Stanaitis, gimęs 1892 m., Justinas Kaunas, gimęs 1892 m. ir Pranas Rubikas, gimęs 1891 m.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Skaistgirių kaime veikė ūkio būrelis. 1914 m. „Šaltinis“ rašė:

„Skaistgirių ūkio būrelio susirinkimas bus 17 d. birželio 12 v. po pietų pas B. Pavalkių, Skaistgirių kaime.“²¹

1919 m. į atsikūrusios Lietuvos valstybės kariuomenę iš Skaistgirių kaimo savanoriais įstojo Antanas Laukaitis ir Pranas Janušaitis.

Pranas Janušaitis gimė 1902 m. Skaistgirių kaime. Tėvas Vincas Janušaitis turėjo 6 ha žemės. P. Janušaitis 1919 m. vasario 17 d. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę. Tarnavo 4-ajame pėstininkų pulke. Dalyvavo kovose su lenkais, demobilizavosi 1921 m. balandžio 3 d.²²

1926 m. kaip savanoris gavo 8 ha žemės Tarpūčių kaime, Būblėlių valsčiuje. 1929 m. žemę pardavė ir 1931 m. Sintautuose atidarė restoraną, kuri laikė vienus metus, o po to uždarė. 1931 m. buvo Šaulių sąjungos nariu. Iki 1934 m. dirbo Skaistgirių kaime pas tėvus, o 1934 m. pervažiavo į Šakius ir apsigyveno pas seserį. Gyvendamas Šakiuose, už pinigus, gautus už žemę, pasistatė namą. 1936 m. mirė tėvas. 1944 m. traukiantis frontui, namas sudegė.²³

Skaistgirių kaimas 1916 m. žemėlapyje. Pažymėtos vienkiemiais išsiskirsčiusio Skaistgirių kaimo sodybos. Iš autoriaus asm. archyvo

²⁰ LCVA, f. 1738, ap. 1, b. 130, l. 1–10, 17–18, 64–66, 169–170.

²¹ Įvairios žinios, *Šaltinis*, 1914, Nr. 23, p. 368.

²² LCVA, f. 930, ap. 4, b. 1443f, l. 333.

²³ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 26971/3, l. 1.

1949 m. rugsėjo 17 d., plaukdamas laivu iš Žemėsios Panemūnės į Plókščius, dainavo sovietų santvarką pašėpiančias dainas, pavyzdžiui:

*„Ką jūs norit tą darykit, tik į kolchozus nevarykit. Verkia gaidys ir višta į kolchozą parvežta“.*²⁴

Laive buvo sulaikytas, sėdėjo kalėjime Klaipėdoje. 1949 m. lapkričio 15 d. nuteisė dešimt metų lagerio. Nuosprendyje rašoma:

*„Janušaitis, būdamas priešiška nusiteikęs prieš Tarybinę santvarką, sistematiškai tarp jį supančių asmenų vedė antitarybinę agitaciją. Taip, 1949 m. rugsėjo 17 d. kelionės garlaiviu „Kęstutis“ metu tarp garlaivio keleivių vedė antitarybinę agitaciją, dainavo antitarybines dainas, diskredituojančias tarybinę santvarką, šmeižė tarybinę tikrovę ir gyrė gyvenimą Lietuvoje prie Smetonos buržuazinio režimo, taip pat pritarė nacionalistinių gaujų veiksmams.“*²⁵

1949–1954 m. kalėjo Volgolage (Jaroslavlį sr.). 1954 m. rugpjūčio 10 d. paleistas.

Nepriklausomybės kovų savanoris Antanas Laukaitis gimė 1911 m. lapkričio 13 d. Viktoro Laukaičio ir Barbaros Balnytės šeimoje.²⁶

1919 m. sausio 16 d. įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę. 1920 m. dalyvavo mūšiuose su lenkais. Į atsargą paleistas 1921 m. spalio 7 d.²⁷ 1930 m. lapkričio 17 d. apdovanotas kariuomenės kūrėjo savanorio medaliu.²⁸

Gavo 10 ha dvaro žemės Vilkaviškio apskrityje, Kybartų valsčiuje, Peletrūnų kaime. Ją pardavė ir prie Vilkutinio upelio nusipirko 6 ha žemės iš A. Šnipo.²⁹

1920 m. iš Katilių į Skaistgirius atsikėlė Valentinas Kalvaitis. V. Kalvaitis buvo labai gabus, gamino kankles ir organizavo kanklių ratelius. Jis taip buvo užsiėmęs kanklių gamyba ir kanklininkų mokymu, kad visai apleido ūkį. Palaidotas Skaistgirių kaimo kapinėse.³⁰

Vincas Uogintas priklausė 1927 m. birželio mėn. įsikūrusio slapto politinio sąjūdžio „Geležinis Vilkas“ Sintautų kuopai.³¹

1926 m. liepos 18 d. Skaistgiriuose įsikūrė katalikiško jaunimo organizacijos „Pavasaris“ kuopa. Nariais įstojo dvidešimt šeši vaikinai ir trisdešimt viena mergina. Į valdybą išrinko: pirmininku – V. Kauną, vicepirmininku – B. Rubikaitę, sekretoriumi – A. Vaičiūnaitę, kasininku – V. Valaitį, knyginku – J. Steponaitį. Į revizijos komisiją išrinko: A. Steponaitį, E. Rubikaitę ir M. Pinkutę. Kuopos susirinkimai vykdavo kas trys savaitės. Kuopa turėjo knygyną, kuriame buvo per du šimtus įvairaus turinio knygų ir laikraščių. Prenumeruodavo apie aštuoniolika laikraščio „Pavasaris“ egzempliorių.³²

²⁴Ten pat, l. 76.

²⁵Ten pat, l. 68. (Cituojamų dokumentų tekstų kalba neredaguota. Kalbos red. pastaba.)

²⁶LCVA, f. 930, ap. 4, b. 1826, l. 111.

²⁷Ten pat, l. 112.

²⁸Ten pat, l. 110.

²⁹Jurgilaitė Z. *Mūsų istorijos*, Marijampolė, 1999, p. 32.

³⁰Tarnauskaitė-Palubinskienė V. *Kanklės*, Vilnius, 2009, l. 269–270.

³¹LCVA, f. 563, ap. 1, b. 71, l. 14.

³²Pavyzdingas veikimas, *Šaltinis*, 1926, Nr. 31, p. 445.

1926 m. gruodžio 16 d. „Šaltinis“ rašė apie Skaistgirių kaimo ūkininkų sveikintą paprotį susirinkti bendron maldon ir nevertoti degtinės:

„Pas mūsų žmones yra paprotys susirinkti bendron maldon tai pas vieną, tai pas kitą ūkininką. Lapkr. mėn. 15 d. susirinko pas J. Rubiką, o lapkr. 18 d. pas J. Vaičiūną. Poteriai tai poteriai, bet prie progos būdavo degtinės apsčiai. Tik pas čia paminėtus ūkininkus pasigerti nedavė. Už tai ir šeiminkams garbė ir atsilankiusiems blaiiviesiems. Tai tikrai krikščioniškai, katalikiškai, kitaip sakant, kaip pridera. Dievas žiūri tik į blaiviųjų maldą su pamėgimu. Girto malda visoje Lietuvoje į pajuokos priežodį pateko. O vienok daug yra tokių vietų, kur melstis susirenkama prie degtinės. Turbūt pasaulyje kitos tokios šalies nėra, kur būtų kas nors panašaus.“³³

Nepraėjus ir dešimtmečiui po nepriklausomybės iškovojo, Skaistgirių ūkininkai aktyviai būrėsi į bendroves ir draugijas. Tų pačių metų gruodžio mėn. 23 d. „Šaltinis“ rašė:

„Šis kaimas smarkiai žengia pirmyn. Beveik visas jaunimas, priguli prie „Pavasario“ Sąjungos. Ūkininkai smarkiai spiečiasi į Ūkininkų S-gos vaisių džiovinimo, gyvulių auginimo ir kitas draugijas. Turi linams minti mašiną, porą motorų linams minti ir kultū. Yra įsisteigus „pieno perdirbimo“ bendrovė, tad jei tik valdžia duos paskolos, tuoj įsteigs ir fabriką. Bet yra ir juodų pusių. Čia gyvuoja, slaptas „samagonkės“ dirbimas ir dvokiančio „brenerio“ punktas. Dažnai tose vietose girdėti nesavi balsai. Laikas būtų tokias biaurias vietas išnaikinti ir tuomi turėtų susirūpinti rimčiau mąstą žmonės.“³⁴

Tame pačiame gruodžio mėn. 23 d. numeryje rašoma apie Skaistgirių kaimo jaunimą, kuriame daug gerų giesmininkų:

„Šio kaimo jaunimas pasižymi dainomis ir giesmėmis, ypač šermenyse. Stebėtina, kad taip gražiai pagieda kaimo jaunimas.

Skaistgirių kaimo pavasarininkų valdyba. Sėdi (iš kairės): Antanina Vaičiūnaitė, Andrius Steponaitis, Marijona Pinkutė; stovi Valentinas Kaunas. 1926 m. Iš K. Vaičiūno albumo

³³ Skaistgiriai, Šaltinis, 1926, Nr. 41, p. 581.

³⁴ Į gera ir nevisai, Šaltinis, 1926, Nr. 42, p. 597.

*Kiti kaimai nori konkuruoti, bet nepavyksta. Skaistgiriečiai ir kituose kaimuose ima pirmenybę. Bravo!*³⁵

Pavasarininkų kuopa veikė aktyviai, organizuodavo įvairius renginius. 1927 m. vasario 10 d. „Šaltinis“ rašė:

*„Per Kalėdas vietos „Pavasario“ kuopa suruošė savybės vakarą. Vaidino „Laisvės kovotojai“. Ypačingai pasižymėjo artistiškais gabumais V. Valaitis. Bendrai vakaras pasižymėjo blaivumu. Skaistgiriečiai supranta, jog kur alkoholis, ten purvynas, kur blaivumas, ten dora. Sudavijos Ainis.“*³⁶

Be pagyrimų kaimo jaunimui, kurie aktyviai dalyvauja pavasarininkų veikloje, „Šaltinis“ rašė ir apie neigiamus dalykus – apie girtuokliavimą:

*„Šiame kaime yra „karčiama“, kur gyvuoja girtuoklių kompanija, ypač ūkininkų, kurie dienas ir naktis maukia dvokiantį „brenerį“. Neatsilieka ir kai kurie iš jaunimo. Šie, ateidami į vietinę karčiamą, atsineša pavogtų sūrių. Dorieji žmonės tuomet piktinasi ir deda pastangų šią biaurią karčiamą iš savo kaimo prašalinti, bet vieniems be policijos pagalbos sunku tai padaryti, nes vienas šio kaimo pilietis nuolatos pristato „brenerio“, ypač prieš didžiąsias šventes. Čia turėtų atkreipti dėmesį vietinė policija, ir išnaikinti tą nelabą vietą.“*³⁷

Nuo pat pavasarininkų kuopos susikūrimo Skaistgirių jaunimas aktyviai dalyvavo kuopos veikloje. Reguliariai kas trys savaitės vykdavo susirinkimai, kuriuose buvo skaitomos paskaitos, referatai, rašinėliai, atpasakojamos biografijos, knygų bei straipsnių turiniai, deklamuojamos eilės. Susirinkimus pajvairindavo monologais, dainomis, duetais, žaidimais. Gavėnios metu būdavo pagiedama. Kuopos knygynas jau turėjo tris šimtus septyniasdešimt penkias knygas, kurių paaukojo kunigas P. Jakštys iš Amerikos, klierikai J. Damijonaitis ir A. Valaitis, J. Liepuonius. Kuopos nariai noriai skaitė knygas, rašė kuopos istoriją, ruošė albumą su narių bei bendradarbių fotografijomis. Balandžio mėn. išrinkta nauja kuopos valdyba: pirmininkas – J. Kalvaitis, vicepirmininkas – J. Kačiulis, sekretorius – A. Šuopytė, išdininkas – V. Kaunas, knygininkas – O. Šlapikaitė.³⁸

1927 m. per Sekmines Skaistgirių pavasarininkų kuopa surengė gegužinę paskaitą skaitė klierikas A. Valaitis, buvo žaidžiama, deklamuojama, skaitomi monologai.³⁹

1927 m. vasarą Skaistgirių pavasarininkai „Pavasario“ sąjungos 15-os metų jubiliejui pastatė kryžių, kuris vėliau buvo vadinamas pavasarininkų kryžiumi. Jo pastatymas sutapo su kaimo kuopos susikūrimo metų jubiliejumi. To meto „Šaltinis“ rašė:

³⁵ Geri giesmininkai, *Šaltinis*, 1926, Nr. 42, p. 598.

³⁶ Vakaras, *Šaltinis*, 1927, Nr. 7, p. 105.

³⁷ Nepageidauja, *Šaltinis*, 1927, Nr. 8, p. 127.

³⁸ Iš mūsų jaunimo gyvenimo, *Šaltinis*, 1927, Nr. 16, p. 248.

³⁹ Jaunimo gyvenimas, *Šaltinis*, 1927, Nr. 28, p. 439.

„Visur jaunimas dirba, kruta, bet ir Skaistgiriečiai nė kiek neatsilieka. Rugp. m. 14 d. suruošė savo pirmąją metinę šventę. Rytą 8 val. atvyksta organizuotai su vėliavomis į Sintautų žalumynų vainikais papuoštą bažnyčią. Po iškilmingų pamaldų, atgaivinę savo sielas bendra Dangiška duona, vėl tvarkingai renkasi į „agapę“. Kiek čia džiaugsmo! Visi jaučiasi broliai Kristuje. Skamba linksmos dainos, džiaugsmu dvelkia kalbos. Tikra katalikiškos nuotaikos valanda. Tuo pirmoji dalis šventės baigiama. Po piet 4 val. visi nariai ir daugybė svečių renkasi pas pil. K. Steponaitį. Susirinkimą atidarius reiškiamą daugybę sveikinimų: Po jų, gražiai giedant, einama šventinti kryžiaus, pastatyto 15 metų „Pavasario“ S-gos jubiliejui atminti. Čia kun. Inkratas gražiam pamoksle vaizdžiai nupiešia kryžiaus reikšmę žmogaus gyvenime. Giedama 45-ji psalmė ir pavasarininkų himnas. Sugrįžus, tęsiamas susirinkimas. Kl. A. Valaitis daro metinės vaisingos darbuotės pranešimą. Po deklamacijų stud. A. Rubikas laiko paskaitą „Tolimesnis mūsų veikimas“, kurioje nurodo, ką pavasarininkas turi nuveikti, kad tinkamai pasiruošus į gyvenimą. Šventę uždarant kalba kun. Skeltys (salezietis) apie Italijos katalikiškos jaunuomenės judėjimą ir džiaugiasi matydamas, kad ir Lietuvos jaunimas sparčiai žengia pirmyn, pirmyn. Galop pažaista ir betemstant visi skirstėsi namon malonia nuotaika, pakilusiu ūpu ir tvirtai pasiryžę dirbti „Dievui ir Tėvynei“. Sudavijos Ainis.“⁴⁰

1928 m. rugsėjo mėn. Šakių rajono „Pavasario“ kuopos valdyba išleido biuletenį, kuriame aprašė rajono pavasarininkų kuopų veiklą:

„Įdomesnis veikimas šiose kuopose... Skaistgirių (1927 met. pastatė gražų paminklą Sąjungos 15 m. gyvavimo paminėjimui, veikia 3 sekcijos, turi 475 knygas),...“⁴¹

Skaistgirių pavasarininkai ir toliau aktyviai ir įdomiai organizavo savo veiklą. 1931 m. rugsėjo 5 d. „Šaltinis“ rašė:

„Ir čia 15 dn. rugp. pavasarininkai pas p. M. Rubiką suruošė didelę ir įdomią gegužynę. Publiką smagiai pajuokino Jst. Steponaičio vad. komiškas sportas. Po jo ėjo lengvoji atletika – dviračių lenktynės, arklių lenktynės, monologas, rašinys, dainos ir t. t. Minėtoji gegužynė be abejo smarkiai išgarsins Skaistgirių „Pavasario“ kuopos vardą.“⁴²

1926–1933 m. didžioji lietuvių emigracija palietė ir Skaistgirius. 1928 m. Antanas Skaistgirys emigravo į Kanadą. Kanadoje jau gyveno anksčiau išvykę broliai Jurgis ir Pranas. A. Skaistgirys balandžio 27 d. nusipirko laivakortę

⁴⁰ Graži jaunimo šventė, *Šaltinis*, 1927, Nr. 36, p. 574.

⁴¹ Pavasarininkų veikimas Vilkaviškio regione, *Šaltinis*, 1928, Nr. 49, p. 776.

⁴² Smarki gegužynė, *Šaltinis*, 1931, Nr. 36, p. 496.

trečios klasės geležinkeliu ir laivu už 1 325 litus gegužės 4 d. išvyko į Kanadą – iš Kauno traukiniu į Antverpeną Belgijoje, iš ten laivu „Marloch“ į Kvebeką Kanadoje.⁴³

1931 m. rugpjūčio 5 d. Šakių apskrities žemės rūšiavimo komisija pateikė Skaistgirių kaimo rūšimis paskirstytų žemių sąrašą. Jame dvidešimt aštuoni savininkai: Vincas Pinkus, Vincas Tarnauskas, Valentinas Kalvaitis, Juozas Valaitis, Antanas Šnipas, Juozas Adomaitis, Vincas Janušaitis, Juozas Skaistgirys, Baltrus Pavalkis, Agota Šuopienė, Pranas Šuopys, Juozas Giedraitis, Motiejus Rubikas, Kazimieras Steponaitis, Juozas Vaičiūnas, Juozas Naujokaitis, Antanas Valaitis, Justinas Kaunas, Petronė Geršvaltaitienė, Magdalena Kalvaitienė, Petras Janušaitis, Juozas Pikžirnis, Juozas Rubikas, Jonas Šlapikas, Petronė Stanaitienė, Juozas Liepuonius, Jonas Neverauskas, Vincas Uogintas. Žemė pagal rūšis suskirstyta pagal naudojimo ypatybes į ariamąją žemę, pievas, ganyklas, miškus, durpynus, vandenį ir neapdedamus mokesčiais plotus. Bendras kaimo žemės plotas – 632,67 ha. Didžiausi žemės savininkai, turėję per 30 ha žemės, buvo Antanas Šnipas, Baltrus Pavalkis, Agota Šuopienė, Motiejus Rubikas, Kazimieras Steponaitis, Juozas Vaičiūnas, Antanas Valaitis, Justinas Kaunas, Juozas Rubikas, Jonas Šlapikas, Petronė Stanaitienė. Savininkų žemė suskirstyta į I, II, III, IV ir mokesčiais neapdedamas rūšis. I rūšies nustatyta 41 ha, II rūšies – 512,19 ha, III rūšies – 73,48 ha ir IV rūšies – 6 ha.⁴⁴

Aukojimui skirtas lapas maldaknygėje, kurią Antanui Skaistgiriui išvykstant į Kanadą, padovanojo Skaistgirių pavasarininkai. 1928 m. K. Vaičiūno nuotr.

CANADIAN PACIFIC 832

LAIVAKORTĖS KONTRAKTAS *Prepaid*

3 Klasės Geležkeliais 3 Klasės laivu

Šiuoimi yra susitarta, šiam kontakte, minėtyms kelėjvius nugabenti nuo Kauno iki Antverpeno geležkeliais, o paskui garlaiviu Marloch išplaukiančio 4 d. 1928 m. gegužės mėn. ir toliau geležkeliais iki Antverpeno išvyti už mokėsi 1325 litų. (Lita) 1325 sulig antroje pusėj šio Antverpeno Brite Kontraktų-Įstatyme (Kontrakt-Įstatyme) pažymėty sąlygų. Sutarty įgyja galios nuo 27/4/28.

Pavardė, vardas	Amžius
<u>SKAISTGIRYS, ANTANAS</u>	<u>27</u>

Sąskaita

Geležkeliu	1325
Jūra	-
Amerikos pagavins mokėsis	
Makymas ir sanitarinis išlaidos uoste	
Amerikos-Kanados geležkeliai	
BAGAZO apdraudimas	
& transport	
Zyminis mokėsis	<u>1424</u> Lit.

Tikėtai šis bilietas galioja tik Europos žemėse, jei neįvyksta 2000 kilometrų kelis (Kanados bilietas) atskaityti.

Antrašas Lietuvoje: Skaistgirių k. Saka, ap. Antrašas Amerikoje: Winnipeg, Man.

Šiuo sutinku užmokėti šiame sutartyje pažymėty sumą 1325 (Emigranto parašas) 27/4/28 Data

Viso... 1325
Gauta... 1325
Lieka dainokėti...

Antano Rubiko laivakortė vykti į Kanadą. 1928 m. LCVA

⁴³LCVA, f. 402, ap. 1, b. 149, l. 832.
⁴⁴LCVA, f. 1251, ap. 3, b. 3470, l. 1-7.

Juozo Rubiko šeima Skaistgirių kaime. Pirmoje eilėje (iš kairės): Pranas Rubikas, Benjaminas Rubikas; antroje eilėje: Ona Rubikienė, Juozas Rubikas; trečioje eilėje: Liudovika Rubikaitė, Ona Rubikaitė, Juozas Rubikas ir Teresė Rubikaitė. Apie 1945 m. Iš M. Rubikienės albumo

Iki 1934 m. kaimo seniūnu buvo Šlapikas, vėliau – Juozas Rubikas, Juozas Pikžirnis.⁴⁵

1934 m. į Skaistgirius iš Jurbūdžių kaimo atsikėlė Jonas Mikelaitis, nupirkęs iš varžytinių parduodamą 26 ha Juozo Liepuoniaus ūkį. 1936 m. Antanas Janušaitis iš A. Šnipo nusipirko 5 ar 6 ha žemės.⁴⁶

1935 m. prasidėjęs Suvalkijos ūkininkų streikas palietė ir Skaistgirių kaimo gyventojus. Buvo grasinama tiems ūkininkams, kurie parduodavo gyvulius bei pieną, mokėdavo mokesčius. J. Liepuonius sumokėjo žemės mokesčius ir po nakties rado iššaudytus arklius.⁴⁷

1936 m. kovo mėn. iš 30 į 31 naktį palei vieškelį Šakiai–Griškabūdis nupjauti du telefono stulpai. Šakių rajono kriminalinė policija sulaikė tris Skaistgirių kaimo gyventojus – Valaitį Juoza, Pinkų Vinčą ir Pinkų Praną, įtariamus kaip nupjovusius tuos stulpus. Bet balandžio 3 d. visus juos paleido, nes buvo per maža duomenų jų kaltei įrodyti.⁴⁸

Tų pačių metų lapkričio 26 d. Šakių rajono kriminalinės policijos viršininkas gavo nurodymą sekti J. Valaitį kaip streikininką ir informuoti Valstybės saugumo ir kriminalinės policijos Marijampolės apygardos viršininką.⁴⁹

Valstybės saugumo policijos Šakių rajono viršininkas A. Babravičius

⁴⁵Tarnauskas J. *Skaistgiriai*, Jurgilaitė Z. *Mūsų istorijos*, Marijampolė, 1999, p. 24.

⁴⁶*Ten pat*, p. 29.

⁴⁷LCVA, f. 394, ap. 6, b. 87, l. 2.

⁴⁸LCVA, f. 452, ap. 1, b. 543, l. 1.

⁴⁹*Ten pat*, l. 2.

tris kartus – 1937 m. birželio 7 d., gruodžio 28 d. ir 1938 m. birželio 30 d. raportu informavo Marijampolės apygardos viršininką apie J. Valaitį, pranešdamas, kad pastarasis laikosi ramiai ir kad sekama toliau.⁵⁰

Stambesnieji ūkininkai pagelbėti prie ūkio samdydavo darbininkus. Kiek ūkininkai samdydavo darbininkų, matyti iš 1939 m. Sintautų valsčiaus viršaičio sudaryto ūkininkų, norinčių samdyti žemės ūkio darbams darbininkus, sąrašo. Šiame sąrašo yra Aleksandras Rubikas, Juozas Vaičiūnas ir Jonas

Mikelaitis, Pranas Stanaitis, Juozas Janušaitis ir Marcelė Kaunienė. A. Rubikui iki 1940 m. vasario 1 d. reikalingi du darbininkai – tarnaitė ir piemu, kuriems žada mokėti 300–120 litų atlyginimą. J. Vaičiūnui tam pačiam laikotarpiui taip pat reikia tarnaitės ir piemens ir žada mokėti 250–120 litų atlyginimą. J. Mikelaitis nori samdyti berną ir mergą už 300 litų atlyginimą.⁵¹

Pranas Stanaitis nori samdyti mergą už 250 litų, o Juozas Janušaitis nori samdyti tris darbininkus – vyrą, mergą ir piemenį. Už vyrą ir mergą žada mokėti po 250 litų, o už piemenį – 100 litų. Agota Kaunienė nori samdyti mergą už 250 litų.⁵²

Skaistgirių kaime Adomaitis turėjo malūną. Malūną su visu ūkiu vėliau nupirko V. Uogintas, o iš jo apie 1933 m. nupirko J. Liepuonius.⁵³

Skaistgirių kaimo gyventojai Antanas Šnipas ir Juozas Janušaitis turėjo pirtis linams minti. 1940 m. ir Juozas Adomaitis iš molio pasistatė pirtį, tik joje linų nemynė.⁵⁴

Prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas Skaistgirių kaimo gyventojus užklupo pirmąją dieną. Jau tą pirmą dieną per kaimą traukėsi rusų kareiviai, o naktį jau vokiečiai iš patrankų apšaudė galimas rusų kareivių buvimo vietas. Kitą dieną kaime pasirodė vokiečių kareiviai. Tą naktį vokiečių kareiviai buvo apsistoję J. Vaičiūno sodyboje. Kitą dieną nemažai vokiečių apsistojo A. Rubiko sodyboje ir išbuvo apie dvi savaites. Jie naktimis vaikščiodavo po kaimą ir žiūrėdavo, kad gyventojai naktimis neišeitų iš namų. Po to jie pasitraukė paskui frontą. Karo metu vokiečiai uždėjo duokles, bet jos buvo kitokios nei prieš sovietų. Vokiečiai, jei duoklės nepriduodavo, tai atvažiavę pasverdavo, kiek pagal kortelę priklauso, ir tai palikdavo, o kitą paimdavo. O rusai elgėsi priešingai – pirmiausiai paimdavo kas priklauso duoklei, o ar liks sėklai ir duonai jiems nerūpėjo.

Skaistgirių kaimo gyventojai nuo karo labiausiai nukentėjo ne 1941 m. jam prasidėjus, o 1944 m. frontui keletą mėnesių sustojus ties Šakiais. Kai per karą sudegė Juozo Adomaičio trobesiai, jis apsigyveno pirtyje.⁵⁵

Skaistgirių kaimas 1937 m. žemėlapyje.

Iš autoriaus asm. archyvo

⁵⁰ Ten pat, l. 3–5.

⁵¹ LCVA, f. 379, ap. 3, b. 66, l. 133.

⁵² Ten pat, l. 133–137.

⁵³ Tarnauskas J. *Skaistgiriai*, Jurgilaitė Z. *Mūsų istorijos*, Marijampolė, 1999, p. 23.

⁵⁴ Ten pat, p. 27.

⁵⁵ Ten pat.

1940 m. sovietams okupavus Lietuvą, į Valstybinį žemės fondą iš ūkių, kurie buvo didesni nei 30 ha, buvo nusavinama žemė. 1940 m. rugpjūčio 8 d. Sintautų valsčiaus žemės reformos komisijos pirmininkas Ižganaitis Vyriausiajai žemės reformos komisijai pateikė duomenis apie Sintautų valsčiaus Skaistgirių kaime buvusių savininkų ūkininkų imamą žemę į Valstybinį žemės fondą. Skaistgirių kaime vienuolikos gyventojų ūkių plotas viršijo 30 ha plotą. Tai Baltraus Pavalkio, Agotos Šuopienės, Motiejaus Rubiko, Jono Steponaičio, Juozo Vaičiūno, Antano Valaičio, Justino Kauno, Juozo Janušaičio, Juozo Rubiko, Jono Šlapiko ir Prano Stanaičio ūkiai. Bendras jų ūkių plotas buvo 400,2 ha. Iš jų sodybinė žemė sudarė 18,6 ha, ariamoji – 311,34 ha, miškai ir durpynai – 7,62 ha, pievos ir ganyklos – 63,42 ha, nenaudojama – 8,67 ha. Pagal rūšis I rūšies buvo 32,25 ha, II – 284 ha, III – 47 ha, IV – 3 ha. Į Valstybinį žemės fondą iš kaimo gyventojų buvo nusavinta 69,67 ha žemės. Iš B. Pavalkio nusavinta 0,51 ha, iš M. Rubiko – 0,79 ha, iš J. Steponaičio – 8,85 ha, iš A. Valaičio – 6,39 ha, po 8,07 ha nusavinta iš J. Kauno, J. Janušaičio, J. Šlapiko ir P. Stanaičio, po 6,95 ha nusavinta iš A. Šuopienės, J. Vaičiūno, J. Rubiko.⁵⁶

Taip pat 1941 m. birželio mėn. Sintautų vykdomasis komitetas sudarė Sintautų valsčiaus Zyplių apylinkės Skaistgirių kaimo gyventojų, kurie turi daugiau kaip 20 ha žemės, sąrašą: Justinas Kaunas turi 30 ha žemės, šešis arklius ir šešias karves; Pranas Šlapikas turi 24 ha žemės, keturis arklius ir penkias karves; Juozas Vaičiūnas turi 30 ha žemės, šešis arklius ir šešias karves; Juozas Steponaitis turi 30 ha žemės, keturis arklius ir šešias karves; Aleksas Rubikas turi 30 ha žemės, penkis arklius ir šešias karves; Baltrus Pavalkis turi 30 ha žemės, šešis arklius ir šešias karves; Agota Šuopienė turi 30 ha žemės, šešis arklius ir šešias karves; Antanas Šnipas turi 30 ha žemės, šešis arklius ir šešias karves; Jonas Mikelaitis turi 24 ha žemės, keturis arklius ir penkias karves; Pranas Stanaitis turi 30 ha žemės, keturis arklius ir keturias karves; Jonas Šlapikas turi 30 ha žemės, penkis arklius ir šešias karves; Juozas Rubikas turi 30 ha žemės, septynis arklius ir septynias karves; Juozas Janušaitis turi 30 ha žemės, penkis arklius ir šešias karves; Česlovas Maumevičius turi 22 ha žemės, keturis arklius ir penkias karves.⁵⁷

Po karo sovietų valdžia daugelio stambesnių ūkininkų ūkius įtraukė į buožinių ūkių sąrašus. Į juos papuolė visi stambesni ūkininkai, turėję didesnius ūkius ir samdę darbininkus ūkio darbams. Tai buvo pasiruošimas šių gyventojų trėmimams. 1948 m. liepos 10 d. Šakių apskrities vykdomasis komitetas patvirtina Prano Šlapiko ir Juozo Rubiko ūkių įtraukimą į buožinių ūkių sąrašus.⁵⁸

1948 m. liepos 10 d. Šakių apskrities vykdomojo komiteto posėdyje patvirtintos Prano Šlapiko, Juozo Rubiko ir Aleksandro Rubiko buožinių ūkių charakteristikos.⁵⁹

Po karo gyventojai buvo apdėti dideliais žemės ūkio mokesčiais. Sunkių pokario metu nebuvo lengva juos sumokėti. Pavyzdžiui, A. Rubikas ir P. Šlapikas buvo perduoti teismui už mokesčių nesumokėjimą. A. Rubikas 1948 m. apdėtas 11 461 rb, o P. Šlapikas 17 400 rb mokesčiu. 1948 m. A. Rubikas sumokėjo 300 rb, o P. Šlapikas 270 rb.⁶⁰

Už mokesčių nepriemoką 1948 m. spalio mėn. nuspręsta juos atiduoti teis-

⁵⁶LCVA, f. R-764, ap. 1a, b. 285, l. 34.

⁵⁷LCVA, f. R-217, ap. 1, b. 14, l. 11.

⁵⁸MAA, f. 434, ap. 2, b. 28, l. 8.

⁵⁹MAA, f. 338, ap. 1, b. 12, l. 143.

⁶⁰MAA, f. 434, ap. 2, b. 23, l. 52.

mui. 1949 m. pavasarį jų ūkius konfiskavo. Konfiskuoti ūkiai buvo perduoti Sintautų žemės ūkio skyriui. P. Šlapiko perduotas turtas įvertintas 5 230 rb sumai: trobesiai – 2 000 rb, kiaulė – 400 rb, septyni paukščiai – 130 rb, vežimas – 100 rb, kumelė – 800 rb, dvi karvės – 1 400 rb ir dvi avys – 400 rb. 1949 m. kovo mėn. duomenimis, A. Rubiko žemės ūkio mokesčių nepriemoka buvo 10 916 rb. Trobesius įkainavo 4 800 rb: du tvartai – 1 900 rb, klėtis – 215 rb, kluonas – 400 rb.⁶¹

Sunkių pokario metu daugelis Skaistgirių kaimo gyventojų rėmė partizanus, maitindavo, suteikdavo pastogę, slėpdavo nuo sribų ir sovietų kareivių. Daugelis šeimų buvo kaip rėmėjai ir ryšininkai. Eugenija Janušaitytė, gimusi 1918 m., nuo 1946 m. birželio mėn. buvo ryšininkė, slapyvardžiu Rasa. Kaip Žalgirio rinktinės vado Vinco Štrimo-Šturmo giminaitė, vengdama suėmimo, keitė gyvenamąsias vietas, gyveno Barzdų valsčiaus Vėdarų kaime, po to – Jankų valsčiaus Šunkarių kaime. Palaikė ryšį tarp Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo ir Vyčio kuopos, taip pat su apygardos vadu Žveju ir Kauno BDPS prezidiumo nariais. Partizanų vadovybės buvo vertinama kaip atsargi, kvalifikuota, drausminga ryšininkė ir be svarbaus reikalo buvo draudžiama į ją kreiptis. Suimta 1949 m. gruodžio 29 d., vykdant užduotį. Nuteista 10 metų lagerio. Iš įkalinimo vietos paleista 1956 metais. Grįžusi į Lietuvą, gyveno Kaune, mirė 1973 metais.⁶²

Antanas Rubikas, gimęs 1898 m. Skaistgirių kaime Motiejaus Rubiko šeimoje, 1945 m. gyveno ir dirbo Vilniaus universiteto Miškų mokslų fakulteto Miškotvarkos katedros vedėju. 1945 m. gegužės mėn. įstojo į Lietuvos partizanų sąjungą. A. Rubikui buvo pavesta organizuoti šios sąjungos Vilniaus krašto komitetą. 1945 m. birželio 27 d. A. Rubikas areštuotas kartu su kitais Lietuvos partizanų sąjungos nariais ir nuteistas 10 metų lagerio.⁶³

Skaistgirių kaimo gyventojų trėmimai prasidėjo 1948 m. gegužės 22 d., kada į Krasnojarsko kraštą ištrėmė dvi – Antano Valaičio ir Petro Janušaičio – šeimas. A. Valaičio visą šeimą – žmoną Marijoną, dukteris Antosę, Bronę ir Salomėją bei sūnų Antaną ištrėmė į Krasnojarsko kraštą, Manos rajoną, D. Unguto miškų ūkį. Balandžio 24 d. nutarime dėl tremties rašoma:

„Valaitis Antanas pagal socialinę padėtį buožė, turėjo 36 ha žemės, naudojo samdomą darbo jėgą. 1940 m. kaip buožės ūkis žemės reformos išdavoje žemė dalinai buvo atimta ir perduota valstiečiams-naujakuriams. 1941 m. Valaitis savo žemę atėmė iš valstiečių-naujakurių, toliau eksploatavo samdomą darbą. Tuo pačiu tarp gyventojų vedė antitarybinę agitaciją ir gyrė vokiečių „tvarkas“. Būdamas priešiška nusistatęs esamai tarybinei santvarkai, tęsia antitarybinę nacionalistinę agitaciją prieš kolūkinę santvarką ir platina gandus apie neišvengiamumą karo tarp Tarybų Sąjungos, Anglijos ir Amerikos“.

1948 m. tremtyje mirė Bronė Valaitytė, gimusi 1926 metais. 1953 m. mirė tėvas – Antanas Valaitis, gimęs 1873 metais. Šeima iš tremties grįžo 1959 metais.⁶⁴

⁶¹ MAA, f. 434, ap. 2, b. 35, l. 127.

⁶² LYA, f. K-1, ap. 58, b. 41113/3, l. 20.

⁶³ Ten pat, b. 8917/3, l. 535.

⁶⁴ LYA, f. V-5, ap. 1, b. 8219/5.

Antanas Valaitis (stovi pirmas iš kairės) su seserimi Salomėja Valaityte (sėdi pirma iš kairės) Sibire. Krasnojarsko kr., Manos rajonas, D. Unguto miškų ūkis. Apie 1955 m. Iš A. Valaičio albumo

Janušaičių šeima savo sodyboje Skaistgirių kaime. Pirmoje eilėje (iš kairės): Pranas Janušaitis, Mateušas Janušaitis, Genovaitė Janušaitytė, Justinas Janušaitis, Petras Janušaitis; antroje eilėje: Ona Janušaitytė, Ona Janušaitienė, Petras Janušaitis, Matilda Janušaitytė; trečioje eilėje: Jonas Janušaitis, Eugenija Janušaitytė, Juozas Janušaitis, Klementina Janušaitytė, Antanas Janušaitis, Salomėja Janušaitytė, Viktoras Janušaitis. Apie 1940 m. Iš R. Pikžirniienės albumo

Grįžę apsigyveno savo tėviškėje, kurioje tuo metu gyveno dar trys šeimos. Valaičiams davė vieną mažą kambarį.

Iš gausios Petro Janušaičio šeimos ištrėmė tik tėvus – Petrą Janušaitį ir Oną Janušaitienę. Kartu buvo numatyta ištrėmti ir Juozo Janušaičio, gimusio 1906 m., šeimą: žmoną Stasę, gimusią 1908 m., sūnų Juoza, gimusį 1939 m., ir dukterį Genovaitę, gimusią 1932 m. Bet trėmimo metu jie pasislėpė ir ištrėmė tik tėvus.

*Rubikų šeima Sibire.
Stovi (iš kairės):
Elena Rubikienė,
Stasė Rubikaitė,
Česlova Rubikaitė,
Aleksandras Rubikas,
Aleksandras Rubikas.
Apie 1954 m.
Iš Č. Rubikaitės-
Dulskienės albumo*

Ištrėmė į Krasnojarsko kraštą, Manos rajoną, Novo-Aleksejevkos kaimą. Iš tremties paleido 1957 m. balandžio 13 d.⁶⁵

Kitas trėmimas buvo 1949 m. kovo 25 d. Ruošiantis šiam trėmimui, buvo sudarinėjami numatomų ištrėmti gyventojų šeimų sąrašai, ruošiamos bylos. 1949 m. kovo 3 d. užvesta byla Nr. 497 „Lietuvos SSR Šakių apskr. buožių šeimų ištrėmiamų pagal bylą „Priboj“ sąrašas“. Į šią bylą įtrauktos Skaistgirių kaimo gyventojų Jono Steponaičio, Matildos Vaičiūnienės, Aleksandro Rubiko, Antosės Šuopienės, Jono Šlapiko ir Prano Stanaičio šeimos.⁶⁶

1949 m. kovo 25 d. iš Skaistgirių kaimo ištrėmė Aleksandro Rubiko, Prano Stanaičio, Jono Steponaičio, Prano Šlapiko ir Jono Šlapiko, Agotos Šuopienės ir Matildos Vaičiūnienės šeimas.

Tremiant Aleksandro Rubiko šeimą, į sąrašą nebuvo įtraukta Stasė Rubikaitė, gimusi 1946 m., o A. Rubiko motina Marijona Rubikienė, gimusi 1871 m., nebuvo ištrėmta. Rubikų šeimą ištrėmė į Irkutsko sritį, Alarsko rajoną, Argalių kaimą. Iš tremties paleido 1958 m. birželio 26 d.⁶⁷

Prano Stanaičio keturių asmenų šeimą – žmoną Oną Stanaitienę, gimusią 1900 m., dukteris Teresę Stanaitytę, gimusią 1938 m., ir Zitą Stanaitytę, gimusią 1947 m., ištrėmė į Irkutsko sritį, Baituko rajoną, Ulan-Baituko kolūkį. Iš tremties paleido 1958 m. birželio 11 d. Į Lietuvą grįžo 1960 m. rugpjūčio mėn.⁶⁸

Jono Steponaičio šeimos ištrėmimų sąrašuose buvo įrašyti aštuoni asmenys: Jonas Steponaitis, gimęs 1907 m., žmona Marijona Steponaitienė, gimusi 1913 m., sūnus Jonas Steponaitis, gimęs 1939 m. sūnus Vitas Steponaitis, gimęs 1941 m., duktė Zofija Steponaitytė, gimusi 1945 m., sūnus Romualdas Steponaitis, gimęs 1947 m., brolis Juozas Steponaitis, gimęs 1898 m., ir žmonos motina Antanina Statkevičienė, gimusi 1884 m. Ištrėmė į Irkutsko sritį, Alarsko rajoną, Bolšoj Bachtai kolūkį. Iš tremties paleido 1958 m. birželio 26 d.⁶⁹

⁶⁵LYA, f. V-5, ap. 1, b. 3212/5.

⁶⁶LYA, f. V-135, ap. 7, b. 248, l. 72–73.

⁶⁷LYA, f. V-5, ap. 1, b. 18336/5.

⁶⁸Ten pat, b. 24392/5.

⁶⁹Ten pat, b. 18366/5.

Steponaičių šeima Sibire. Pirmoje eilėje (iš kairės): Romualdas Steponaitis, Zofija Steponaitytė; antroje eilėje: Vitas Steponaitis, Marijona Steponaitienė, Antanina Statkevičienė, Jonas Steponaitis ir Jonas Steponaitis. Apie 1955 m. Iš R. Steponaičio albumo

Prano Šlapiko ištremė šešių asmenų šeimą: Praną Šlapiką, gimusį 1907 m., žmoną Marijoną Šlapikienę, gimusią 1909 m., sūnų Augustiną Šlapiką, gimusį 1938 m., dvi dukteris Romaldą ir Vidą Šlapikaites, gimusias 1940 m., sūnų Juozą Šlapiką, gimusį 1945 m. Ištremė į Krasnojarsko kraštą, Chakasijos sritį, Bogradsko rajoną, Borodinsko veisl. tarybinį ūkį. Iš tremties paleido 1957 m. birželio 17 d. Į Lietuvą grįžo 1958 m. kovo 8 d.⁷⁰

Jono Šlapiko ištremė keturių asmenų šeimą: Joną Šlapiką, gimusį 1893 m., žmoną Marijoną Šlapikienę, gimusią 1911 m., sūnų Arvydą Šlapiką, gimusį 1943 m., ir Joną Šlapiką, gimusį 1945 m. Ištremė į Irkutsko sritį, Echirit-Balagatsko rajoną, Ūst-Ordos kaimą. Iš tremties paleisti 1958 m. liepos 9 d. Sūnus Arvydas į Lietuvą grįžo 1959 m. Likusi šeima grįžo 1960 m.⁷¹

Agotos Šuopienės šeimos tremiamųjų sąrašė buvo įrašyti penki šeimos nariai: Agota Šuopienė, gimusi 1863 m., duktė Salomėja Šuopytė, gimusi 1915 m., duktė Antosė Šuopytė, gimusi 1902 m., anūkas Edmundas, gimęs 1939 m., ir sesuo Veronika Dailidaitė, gimusi 1860 m. Trėmimo metu Agotai Šuopienei su dukterimi Salomėja pavyko pabėgti, išvežė tik Antaniną Šuopytę su sūnumi Edmundu. Ištremė į Irkutsko sritį, Alarsko rajoną, Argalių kaimą. Iš tremties paleido 1958 m. birželio 26 d.⁷²

Iš Matildos Vaičiūnienės šeimos ištremė Matildą Vaičiūniene, gimusią 1885 m., Janiną Vaičiūnaitę, gimusią

⁷⁰Ten pat, b. 14658/5.

⁷¹Ten pat, b. 20630/5.

⁷²Ten pat, b. 20602/5.

Lietuviai tremtiniai Sibire Argalių kaime (Irkutsko sr.). Pirmoje eilėje (iš kairės) sėdi: Matilda Vaičiūnienė, Matilda Jokimaitienė, Antanina Lažauninkienė, Juozas Lažauninkas; antroje eilėje: Janina Jokimaitienė (Vaičiūnaitė), Viktorija Jokimaitytė, Zita Valevičiūtė, Marcelė Jokimaitytė, Algimantas Vaičiūnas, Aldona Vaičiūnienė. 1957 m. Iš K. Vaičiūno albumo

Algimanto ir Aldonos Vaičiūnų namas Sibire. Apie 1955 m. Iš K. Vaičiūno albumo

1926 m., Algimantą Vaičiūną, gimusį 1930 m., ir augintinę Zitą Valevičiūtę, gimusią 1943 m. Ištrėmė į Irkutsko sritį, Alarsko rajoną, Argalių kaimą. Iš tremties paleido 1958 m. birželio 26 d. Į Lietuvą grįžo 1958 m. gruodžio mėn.⁷³

Po 1949 m. trėmimo liko tuščios sodybos, aplesi trobesiai.

Likusį ištrėmtųjų turtą – gyvenamuosius namus ir kitus trobesius konfiskavo kaip bešeimininkį turtą. 1949 m. birželio 14 d. Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto nutarimu Prano Šlapiko gyvenamasis namas paskirtas Sintautų valsčiaus MGB skyriui.⁷⁴

1950 m. gruodžio 1 d. „Vienybės“ kolūkio trobesiams apskaityti žiniaraštyje pateikiami duomenys apie Skaistgirių kaimo individualius, suvisuomenintus arba likusius be šeimininkų trobesius. Tų šeimų, kurios ištrėmtos į Sibirą, trobesiai įvardijami kaip suvisuomeninti arba be šeimininko, o kitų kaimo gyventojų – kaip individualūs. Kaip suvisuomeninti nurodomi A. Rubiko tvartai, kluonas, kiaulininkai, sandėlys, A. Pavalkienės tvartai, M. Vaičiūnienės gyvenamasis namas, daržinė ir bulvinė, P. Šlapiko kluonas, tvartas, daržinė (gyvenamasis namas jau buvo priskirtas Sintautų MGB ir išvežtas į Sintautus), A. Valaičio gyvenamasis namas, kluonas, tvartas ir klėtis, J. Kauno kluonas ir bulvinė, J. Rubiko bulvinė, vištininkai, daržinė ir pašiūrė. Kaip be šeimininko trobesiai nurodomi J. Stepoinaičio gyvenamasis namas, klėtis ir tvartas, A. Šuopienės gyvenamasis namas, bulvinė, kiaulininkas ir klėtys.

Pateikiamas kiekvieno trobesio talpumas, išmatavimai metrais, pagrindinė medžiaga, konstrukcija ir pastatymo metai.⁷⁵

Kolektyvizacijos vėjus Skaistgirių kaimo gyventojus palietė 1949 metais 1949 m. liepos 24 d. Sintautų valsčiaus darbo žmonių deputatų tarybos (toliau – DŽDT) VIII sesijos protokole pažymėta:

„Apylinkių tarybos kaip Zyplių (pirmininkas drg. Pikžirnis, sekretorius Mikelaitytė) ne tik, kad nėra suorganizuota apylinkėje, ne vieno kolūkio, bet pats pirmininkas ir sekretorius nėra kolūkio nariais. Sesija nusprendžia: 4. Nurodyti Zyplių apylinkės tarybai, kad artimiausiu laiku suorganizuotų kolūkį savo apylinkėje, o visoms kitoms apylinkių taryboms, užbaigti pilną kolektyvizaciją.“⁷⁶

Taigi Zyplių kolūkis greičiausiai buvo suorganizuotas 1949 m. vasarą. 1967 m. birželio 17 d. Šakių rajono Sintautų apylinkės kolūkio „Laisvė“ istorinėje pažymoje rašoma: „1949 mt. suorganizuotas ...ir kolūkis Zypliai–Skaizgirių km., Zyplių apyl.“ Pagal administracinį paskirstymą Zyplių kolūkis priklausė Sintautų valsčiui, Šakių apskrčiai ir buvo pavaldus Šakių apskrities DŽDT vykdomajam komitetui.

Kaimo gyventojai buvo verčiami stoti į kolūkį. Nestojusiuosius į kolūkį norėta iškelti už kolūkio ribų.⁷⁷

1949 m. rugpjūčio 29 d. Sintautų valsčiaus DŽDT vykdomojo komiteto sprendime Nr. 49 „Dėl gyvenančių kolūkių ribose individualinių valstiečių iškėlimo“ rašoma:

⁷³LYA, f. V-5, ap. 1, b. 18335/5.

⁷⁴MAA, f. 252, ap. 1, b. 108, l. 23.

⁷⁵MAA, f. 180, ap. 1, b. 22, l. 27–29.

⁷⁶MAA, f. 252, ap. 1, b. 107, l. 14.

⁷⁷MAA, f. 252, ap. 1, b. 108, l. 46.

„Sekančius individualinius valstiečius gyvenančius kolūkių ribose išskirti iki š. m. rugsėjo 10 d.: d. Skaiszgirį Juozą, Juozo, gyv. „S. Zyplių“ kolūkio ribose. Įpareigoti žemės ūkio skyriaus vedėją drg. Zokaitį virš minėtiems asmenims atitinkamus žemės plotus išskirti Išdagų apylinkėje, neįeinančią į kolūkio ribas.“⁷⁸

Šakių apskrities Sintautų valsčiaus DŽDT VK posėdžio, įvykusio 1950 m. vasario mėn. 10 d., protokole Nr. 3 pažymėta, kad dalyvavo pakviestas Zyplių kolūkio pirmininkas Miščikas.

Šakių apskrities Sintautų valsčiaus DŽDT VK posėdžio, įvykusio 1950 m. vasario mėn. 20 d., sprendime Nr. 13 rašoma:

„Valsčiaus DŽDT VK išklaušęs kolūkių Zypliai, pirmininkus (drg. ... ir Miščiko) pranešimus atžymi, kad įrankių remontas minkštuose kolūkiuose vyksta visiškai nepatenkinamai. Kolūkiuose „Zypliai“, ... iki šio laiko įrankiai nors ir suvisuomeninti pagal turto suvisuomeninimo aktus, bet iki šio laiko randasi pas atskirus kolūkio narius. Visuose šiuose kolūkiuose pasirengimas pavasario sėjai kaip įrankių remontas, vyksta silpnai, kas rodo šių kolūkių valdybų blogą atsinešimą dėl pasirengimo sėjai. Kadangi šie kolūkiai įrankius turi susidedančius iš mažai traukiamosios jėgos reikalaujančių įrankių, dviem arba vienam arkliui, todėl reikalinga juos pritaikyti pilnais aregatais kas nevykdoma šiuose kolūkiuose.“

1950 m. vyko kolūkių stambinimas, sujungiant keletą kolūkių į vieną. Taip kolūkis „Laisvė“ buvo sujungtas su kolūkais „Pažanga“ ir „Teisingas kelias“.

1950 m. rugpjūčio 10 d. „Pažanga“ kolūkio visuotinio narių susirinkimo protokole pažymėta:

„2. LKP (b) Naumiesčio rajono komiteto instruktorius Drg. Tumosa pasiūlė kolektyvinius ūkius sudėti „Pažangą“, „Teisingą kelią“ ir „Zypliai“ į vieną kolūkį.“

Duotas pavadinimas „Pergalė“.

Bet jau rugsėjo 3 d. „Pergalės“ kolūkio visuotinio narių susirinkimo buvo nuspręsta:

„Kadangi per praeitą susirinkimą buvo išrinktas kolūkio vardas „Pergalė“, bet kadangi Naumiesčio rajone yra 2 kolūkiai vienodu vardu, vienbalsiai išrinko kolūkio vardą „Vienybė“.

„Vienybės“ kolūkio centras buvo Meñkinių kaime. Pagal administracinį suskirstymą kolūkis priklausė Zyplių apylinkei, Kudirkos Naumiesčio rajonui ir buvo pavaldus Kudirkos Naumiesčio rajono DŽDT vykdomajam komitetui.

⁷⁸MAA, f. 252, ap. 1, b. 108, l. 46.

Zyplių apylinkės „Vienybės“ kolūkio pradžia buvo 1950 m., o likviduotas jis 1954 m., sujungus jį su „Laisvės“ kolūkiu.

Vėl stambinant kolūkius, „Vienybės“ kolūkis 1954 m. prijungtas prie kolūkio „Laisvė“. 1954 m. kovo 1 d. „Laisvės“ kolūkio valdybos posėdyje svarstytas klausimas „Dėl susijungimo kolūkių „Laisvė“ ir „Vienybė“:

„Dėl kolūkio susijungimo su „Vienybės“ kolūkiu valdyba savo posėdyje klausimą apsvairstė ir nutarė susijungti. Šį klausimą apsvairstyti sušaukti visuotinę narių susirinkimą.“

1954 m. kovo 7 d. kolūkio „Laisvė“ visuotinio narių susirinkimo protokole Nr. 3 rašoma:

„Dėl kolūkio Laisvė susijungimo su kolūkiu Vienybė pranešimą padarė kolūkio „Laisvė“ pirmininkas dr. Karpavičius, kuris atžymėjo, kad kaimyniniuose rajonuose kaip pav. Šakių rajono Jurbarko rajone ir kituose kolūkiai yra sustambinami, kas yra rekomenduojama atsiekti ir mūsų Naumiesčio rajone. Šiandien yra klausimas svarstomas dėl kolūkio „Laisvė“ susijungimo su kolūkiu „Vienybė“.

Visuotinis narių susirinkimas vienbalsiai nutarė prašyti rajono vykdomojo komiteto leisti susijungti su „Vienybės“ kolūkiu.⁷⁹

Vėliau, 1954 m. kovo 17 d., „Laisvės“ ir „Vienybės“ kolūkių bendro susirinkimo protokole Nr. 1, dalyvaujant rajono vykdomojo komiteto pirmininkui Butėnui, partijos rajono komiteto sekretoriui Kazlovui bei „Vienybės“ kolūkio pirmininkui Zokui, „Laisvės“ kolūkio pirmininkui Karpavičiui, rašoma:

„Dėl kolūkių „Vienybė“ ir „Laisvė“ apsjungimo pranešimą padarė Rajono vykdomojo komiteto pirmininkas drg. Butėnas, kuris atžymėjo visus trūkumus esamus smulkiuose kolūkiuose. Savo pranešime kreipėsi į visuotiną susirinkimą rekomenduodamas kolūkiams „Laisvė“ ir „Vienybė“ susijungti į vieną kolūkį. Po pranešimo buvo balsuojama rankų pakėlimu už kolūkių susijungimą. Balsavime visi balsavo už kolūkių susijungimą. Prieš nei susilaikiusių nebuvo. Visuotinis susirinkimas vienbalsiai nutarė kolūkiams Laisvė ir Vienybė susijungti į vieną kolūkį.“⁸⁰

Tame pačiame susirinkime vyko valdybos ir revizijos komisijos rinkimai, artelės įstatų priėmimas, kolūkio pavadinimo tvirtinimas. Nutarta kolūkio pavadinimą palikti „Laisvė“. Šio kolūkio centro vieta – Veršių kaimas ir apylinkė, Kudirkos Naumiesčio rajonas.⁸¹

Pagal administracinį paskirstymą „Laisvė“ iki 1959 m. gruodžio 1 d. priklausė Veršių apylinkei, Kudirkos Naumiesčio rajonui, o nuo 1959 m. gruodžio 1 d. iki 1962 m. kovo mėn. – Veršių apy-

⁷⁹ MAA, f. 180, ap. 1, b. 17, l. 53.

⁸⁰ Ten pat, l. 54.

⁸¹ Ten pat, l. 55.

Taip atrodė Vaičiūnų namas Skaistgiriuose, jiems grįžus iš Sibiro. 1958 m. Iš K. Vaičiūno albumo

linkei, Šakių rajonui, nuo 1962 m. kovo mėn. priklausė Sintautų apylinkei, Šakių rajonui. Iki 1959 m. gruodžio 31 d. „Laisvės“ kolūkis buvo pavaldus Kudirkos Naumiesčio DŽDT vykdomajam komitetui, o nuo 1959 m. gruodžio 1 d. – Šakių rajono DŽDT vykdomajam komitetui, nuo 1962 m. jis buvo pavaldus Šakių teritorinei kolūkių ir tarybinių ūkių gamybinei valdybai.⁸²

Nuo 1950 m. Sintautų valsčius panaikinamas ir Skaistgiriai priskiriami Sintautų apylinkei, Naumiesčio rajonui.

Ištremti gyventojai, paleisti iš tremties, grįžo į savo namus, bet jie buvo nusavinti. Kad galėtų apsigyventi savo namuose, reikėjo stoti į kolūkį ir prašyti leisti nusipirkti savo buvusius namus. 1958 m. lapkričio mėn. pareiškimą priimti į kolūkį su šeima pateikė J. Steponaitis.⁸³

Tų pačių metų gruodžio mėn. kolūkio valdyba patenkino J. Steponaičio prašymą skirti jam 2 500 rb paskolą karvei nusipirkti.⁸⁴

1959 m. vasario mėn. A. Rubikas⁸⁵, o kovo mėn. P. Šlapikas ir A. Vaičiūnas pateikė prašymus priimti į kolūkį.⁸⁶ A. Vaičiūnas taip pat pateikė pareiškimą dėl gyvenamojo namo, buvusio jo prieš ištrėmimą, pirkimo. „Laisvės“ kolūkio valdyba nutarė patenkinti A. Vaičiūno pareiškimą. Namas buvo įkainotas 2 100 rb išsimokant per trejus metus. Tame valdybos susirinkime buvo patenkintas ir J. Steponaičio prašymas parduoti jam priklaususį gyvenamąjį namą už 900 rb išsimokant per trejus metus.⁸⁷

Balandžio mėn. kolūkio valdyba patenkino A. Valaičio pareiškimą dėl priėmimo į kolūkį.⁸⁸

Norėdami susiremontuoti namus, gyventojai prašė kolūkio skirti statybinės medžiagos stogams pataisyti. To prašė P. Šlapikas ir A. Rubikas.⁸⁹ 1960 m. balandžio mėn. „Laisvės“ kolūkio valdyba patenkino A. Valaičio prašymą skirti medžiagos trobesiams pasiremontuoti⁹⁰ bei stogo remontui.⁹¹

⁸²MAA, f. 252, ap. 1, b. 180, l. 1, 2.

⁸³MAA, f. 180, ap. 1, b. 42, l. 21.

⁸⁴Ten pat, l. 23.

⁸⁵Ten pat, l. 30.

⁸⁶Ten pat, b. 47, l. 4.

⁸⁷Ten pat.

⁸⁸Ten pat, l. 7.

⁸⁹Ten pat, l. 14.

⁹⁰Ten pat, b. 52, l. 8.

⁹¹Ten pat, b. 62, l. 9.

Ne visus prašymus patenkindavo. 1959 m. gegužės mėn. „Laisvės“ kolūkio valdyba nepatenkino A. Valaičio prašymą nusipirkti tvartuką.⁹² Nepatenkino ir 1960 m. kovo mėn. P. Šlapiko prašymą skirti medžiagos langams pasidaryti.⁹³

1959 m. spalio mėn. kolūkio valdyba nepatenkino J. Rubiko prašymo dėl anksčiau jo buvusio tvarto ir daržinės nusipirkimo. Nutarta turtą parduoti dviem kolūkiečiams, nes vienam jis per didelis.⁹⁴

Tik 1960 m. spalio mėn. kolūkio valdyba patenkino grįžusio iš tremties A. Rubiko prašymą nusipirkti savo buvusio pusę gyvenamojo namo ir pusę tvarto. Kainą nustatyti pavesta komisijai.⁹⁵ Komisija 1961 m. balandžio mėn. pusę namo įkainojo 150 rublių. O P. Šlapiko namą – 30 rublių.⁹⁶ Tame pačiame posėdyje patenkino ir P. Šlapiko prašymą nusipirkti savo gyvenamąjį namą.⁹⁷

1970 m. skelbtuose Šakių rajono apylinkių ir kaimų sąrašuose nurodoma, kad Sintautų apylinkės Skaistgirių kaime yra 41 kiemas ir 151 gyventojas.⁹⁸

1976–1979 m. „Laisvės“ kolūkio ūkinėse knygos surašyti trisdešimt septyni Skaistgirių kaimo gyventojai.⁹⁹

1983 m. parengtoje Šakių rajono Sintautų apylinkės „Laisvės“ kolūkio pagal gyvenamąsias vietas gyventojų prognozėje nurodoma, kad 1983 m. sausio 1 d. Skaistgirių kaime vienbučių namų buvo – 22, kiemų – 23, gyventojų – 68. O 1986 m. sausio 1 d. prognozuojama, kad Skaistgirių kaime vienbučių namų bus 20, kiemų – 20, o gyventojų bus 50.

1972 m. pradėta rengtis melioravimui ir 1974 m. spalio 20 d. daliai Skaistgirių kaimo teritorijos patvirtinta užduotis melioracijos projektui Nr. 10 sudaryti. Jis apėmė Skaistgirių kaimo 288 ha plotą. Planuota nukelti trylika vienkiemių, vieno vienkiemio kaina įvertinta 3 000 rublių. Antroji projektavimo užduotis patvirtinta 1978 m. rugpjūčio 7 d. Projektas apėmė 284 ha plotą. O 1979 m. rugpjūčio 4 d. patvirtinta projektavimo užduotis trečiajam projektui. Jo plotas – 225 ha. Šiame projekte 1981 m. balandžio 17 d. buvo patvirtintas saugotinių želdinių, esančių projekto plote, sąrašas, į kurį įėjo ažuolas Vaičiūno sodyboje, du ažuolai ir liepos Steponaičio sodyboje, grupė ažuolų Kaunynės sodyboje.

2001 m. surašymo duomenimis, Skaistgirių kaime pastoviai gyveno Vaišvilų, Šuopių, Šnipų, Knyrimų, Rasimavičių, Paukščių, Bartkų, Kriščiūnų šeimos. Kitose išlikusiose sodybose pastoviai negyvenama, o kai kurios sodybos visiškai išnyko.

Skaistgirių kaimo didesni ūkininkai išgalėjo leisti į mokslus savo vaikus. Iš Skaistgirių kaimo kilo šeši kunigai – V. Rubikas, A. Rubikas, J. Steponaitis, G. Steponaitis, V. Vaičiūnas, J. Stanaitis, mokytojas P. Keblinskas, žurnalistas A. Valaitis, miškininkas A. Rubikas, poetas J. Pavalkis.

⁹² *Ten pat*, b. 47, l. 8.

⁹³ *Ten pat*, b. 52, l. 4.

⁹⁴ *Ten pat*, b. 47, l. 14.

⁹⁵ *Ten pat*, b. 52, l. 20.

⁹⁶ *Ten pat*, b. 57, l. 11.

⁹⁷ *Ten pat*, b. 52, l. 21.

⁹⁸ *LYA*, f. K-1, ap. 47, b. 1161, l. 31–32.

⁹⁹ *MAA*, f. 389, ap. 2, b. 207, l. 1.

Politinė ir socialinė padėtis Užnemunėje 1795–1867 metais

Kazys Misius

Rašinyje apie miestelių minėta, kad Sintautai išikūrė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Veliuonės dvaro girioje. Taigi Sintautai ir kiti aplinkiniai kaimai buvo administruojami Veliuonos dvaro ir priklausė to paties pavadinimo valsčiui. Žemaitijos tradiciniai, skirtingo dydžio valsčiai išliko iki 1795 m. Kadangi LDK laikais valsčiais kartais buvo vadinami ir dvarų administraciniai vienetai, Žemaitijos valsčiai lenkiškai vadinti pavietais. Tai sudaro painiavą, nes kitų vaivadijų apskritys (pavietai) turėjo teismus ir kitas administracines institucijas. Žemaitijos valsčiai buvo teritoriniai geografiniai vienetai ir administracinių funkcijų beveik neatliko. LDK laikais valstiečiai buvo administruojami dvarų.

Veliuonos dvarui priklausiusioje Užnemunėje 1615 m. nurodyti tik 6 kaimai, o 1737 m. ta Veliuonos dvaro Užnemunės teritorija sudarė administracinį vienetą – Naviniškų vaitystę. Savo ruožtu ši vaitystė turėjo dar du mažesnius administracinius vienetus – Bridžių ir Jurbūdžių suolininkijas. Sintautai priklausė Bridžių suolininkijai, turėjusiai 30 kaimų, o Jurbūdžių suolininkijoje nurodytos 39 gyvenvietės. Maži dvaro administraciniai vienetai – suolininkijos dažnai keisdavosi priklausomai nuo dvaro administratorių. Navininkų (vėliau Zyplių) vaitystės istorinė geografija neįeina į šio rašinio temą.

Užnemunės valstiečių politinė ir socialinė padėtis 1795–1864 metais

1795 m. spalio 24 d. Rusija, Austrija ir Prūsija pasirašė susitarimą, kuriuo pasidalijo Lietuvos ir Lenkijos valstybę. Užnemunė atiteko Prūsijai. Iš Prūsijai atitekusios Lietuvos ir Lenkijos teritorijos kairėje Nemuno pusėje buvo sudaryta Naujosios Rytų Prūsijos provincija. Ji buvo suskirstyta į du departamentus: Balstogės ir Pòlocko. Balstogės departamente daugiausia lietuvių gyvenamoje srityje sudarytos trys apskritys – Kalvarijos, Marijampolės ir Vėgrių, įvesti Prūsų valstybės įstatymai. Sintautai pateko į Marijampolės apskritį. Anksčiau Veliuonos dvarui priklausęs Zyplių palivarkas liko valstybine valda. Naujoji vokiečių valdžia skatino savo tautybės valstiečius keltis į prijungtų teritorijų valstybines žemes, tam buvo sudaromos palankios sąlygos. Tuo metu Prūsijoje valstybinių valstiečių padėtis buvo geresnė negu privačių dvarininkų baudžiauninkų. Rusijai atiteko Veliuonos dvaro dalis.

Per 1806–1807 m. karą prancūzų kariuomenė užėmė didelę Prūsijos dalį ir pasiekė Nemuną. 1807 m. spalio 9 d. Prūsijos karalius pasirašė paliepiamą, kuriuo skelbiama, kad panaikinta baudžiava. Deja, lietuviams, gyvenantiems Užnemunėje, tai praktinės reikšmės nebeturėjo.

1807 m. liepos 19 d. Tilžės taikos sutartimi iš Rytų Prūsijos provincijos atskyrus Rusijai perduotą Balstogės sritį, buvo sudaryta Prancūzijos globojama valstybė – Varšuvos kunigaikštystė, turėjusi savo vyriausybę, kariuomenę ir kitas

valstybės institucijas. Tos valstybės kunigaikščių paskirtas Saksonijos karalius Frydrichas Augustas. Varšuvos kunigaikštystei Napoleonas Drezdene 1807 m. liepos 22 d. deklaravo konstituciją. Jos ketvirtas straipsnis skelbė, kad „<...> panaikinama nelaisvė. Visi piliečiai prieš įstatymą yra lygūs“.¹

Varšuvos kunigaikštystė buvo suskirstyta į departamentus, o šie – į apskritis (pavietus). Lomžos departamente buvo lietuvių gyvenamos Seinų, Kalvarijos ir Marijampolės apskritys. Sintautai, kaip ir anksčiau, liko Marijampolės apskrityje. 1809 m. Varšuvos kunigaikštystės apskritys buvo suskirstytos į kaimų ir miestų administracinius vienetus gminas, lietuviškai – valsčius. Lenkiškas valsčiaus pavadinimas *gmina* yra kilęs iš vokiško žodžio *gemeinde*, kuris reiškia *bendriją*. Kaimiškai gminai vadovaudavo vaitas (lietuviškai viršaitis) ir jo pavaduotojai – šaltyšiai (lietuviškai seniūnai). Juos skirdavo apskričių valdžia. Neretai kaimų bendruomenės viršaičiu (vaitu) būdavo dvarininkas.

Kadangi nebuvo aišku, ką reiškia Napoleono kodekse paskelbta valstiečių laisvė, 1807 m. gruodžio 21 d. kunigaikščio dekretas paaiškino, kad visa žemė yra ankstesnių savininkų nuosavybė. Nei valstybinių, nei privačių dvarų valstiečiai netapo žemės savininkais. Jiems žemę reikėjo nuomoti, taip pat dvarui atlikti reikalaujamas prievolės. Tikslai nustatytais sąlygomis valstiečiai galėjo išsikelti gyventi kitur. Patys dvarininkai galėjo valstiečius nuvaryti nuo žemės, tikslai reikėjo apie tai prieš pusmetį įspėti. Valstiečių ekonominė padėtis beveik nepagerėjo. Apie to laikotarpio Marijampolės apskrities valsčius konkrečių duomenų nerasta. Sintautų valsčius nebuvo sudarytas. Rašinyje apie Sintautų miestelį minėta, kad 1807 m. Zyplių valdą Napoleonas padovanojo buvusiam Veliuonos seniūnui J. Poniatovskiui. Tyrinėtojai nurodo, kad privačių dvarų valstiečių būklė buvo sunkesnė negu valstybinių.

1813 m. Rusijos kariuomenė užėmė Varšuvos kunigaikštystę. 1814–1815 m. Vienoje vykęs kongresas perdalijo Europą. To kongreso nutarimu buvo sudaryta Lenkijos karalystė, kurios karaliumi tapo Rusijos imperatorius. Lenkijos karalystė turėjo vidinę autonomiją. Tai buvo konstitucinė monarchija, joje ir toliau galiojo Napoleono civilinis kodeksas. 1816 m. Lenkijos karalystė suskirstyta vaivadijomis. Lietuviškos Kalvarijos, Marijampolės ir Seinų apskritys pateko į Augustavo vaivadiją.

Apie Lenkijos karalystėje steigiamus valsčius Juozas Jurginis rašė:

„1818 m. gegužės 30 d. įsakas dėl vaitų ir gminų (valsčių) tvarkymo skelbė, kad vaitas yra kaimo, turinčio ne mažiau kaip 10 kiemų, viršininkas, tvirtinamas ir šalinamas vidaus reikalų ir policijos komisijos. Dvaras, turintis ne mažiau kaip 10 valstiečių kiemų, turėjo teisę sudaryti atskirą gminą, o tos gminos vaitas (viršaitis) savame dvare yra dvarininkas, turįs teisę bausti valstiečius iki 3 dienų arešto, 20 rykščių ir priversti eiti į viešuosius darbus. <...> Užnemunės valstiečiai liko baudžiauninkais, tik jiems baudžiava liko sušvelninta: jie galėjo išsikelti ir nusipirkti arba išsinuomoti žemės“.²

¹ Šenavičius A., Smalskys V. Administraciniai pertvarkymai Užnemunėje (1795–1915 m.), *Viešoji politika ir administravimas*, 2009, Nr. 28, p. 100–101.

² Jurginis J. *Lietuvos valstiečių istorija*, Vilnius, 1978, p. 175.

Taigi dvarininkams vėl buvo grąžinta valdžia administruoti valstiečius, kuri buvo atimta iš jų 1807 metais.

Viršaitis (vaitas) siūlydavo tvirtinti valdžiai paties pasirinktą pavaduotoją. Vaitas privalėjo skelbti valstiečiams valdžios potvarkius rinkti paskirstytus mokesčius, prižiūrėti tvarką, pristatyti rekrūtus, rūpintis valsčiaus teritorijoje esančių kelių, tiltų taisymu. Tikėtina, kad pirmaisiais Lenkijos karalystės dešimtmečiais valsčius, kaip administracinis vienetas, nebuvo stabilus. 1827 m. Vidaus reikalų komisijos ir policijos išleistame oficialiame Lenkijos karalystės gyvenviečių sąrašė konkrečios vietovės priklausomybei nurodyta apskritis ir parapija, o valsčiai visai neminimi.³ Apskritai, sudarius Lenkijos karalystę, valsčių (gminų) gerokai padaugėjo. Nurodoma, kad valsčių, turinčių nuo 20 iki 50 kiemų, skaičius labai padidėjo.

Po 1830–1831 m. sukilimo panaikinta Lenkijos karalystės politinė autonomija. Lenkijos karalystės konstituciją 1832 m. pakeitė Lenkijos karalystės organinis statusas. Buvo panaikintas Lenkijos seimas ir kariuomenė. Dalis likusių autonominių įstaigų likviduotos vėliau. 1837 m. administraciniai vienetai vaivadijos pavadintos gubernijomis. Augustavo gubernijos centras 1837–1844 m. buvo Lomža, o nuo 1844 m. – Suvalkai.

Po 1831 m. Užnemunėje buvo sekvestruoti kai kurie privatūs sukilimo dalyvių dvarai, kurie buvo padovanoti sukilimą malšinusiems rusų kariškiams. Naujiesiems savininkams rusų valdžia paskelbė instrukciją, kurioje nurodyta neatimti iš valstiečių jų turto. Pakeisti valstiečių prievolėse anksčiau buvusį lažą činšu leista ne anksčiau negu po 6 metų. Tačiau lažas tuose dvaruose, kur jis iki tol buvo reikalaujamas 3 dienas per savaitę nuo kiekvieno revizinio asmens, sumažinamas iki 3 dienų nuo valstiečio kiemo. Nors tai galiojo tik naujiems žemvaldžiams rusams, kiti dvarininkai, nenorėdami būti blogesniais valstiečių atžvilgiu, turėjo taikyti tą pačią normą.⁴

Matyt, 1846 m. Galicijoje vykęs valstiečių sukilimas paveikė rusų valdžią, kuri, bijodama valstiečių neramumų Lenkijos karalystėje, ėmėsi lengvinti valstiečių padėtį. 1847 m. birželio 7 d. paskelbto įsako išangoje rašoma:

„Šių dvarų valstiečiai, nesant tiksliai įstatymais nustatytų jų prievolių, priklauso išimtinai nuo dvarininko savivalės. Dvarininkai gi, naudodamiesi tokia padėtimi, nušalina valstiečius nuo jų dirbamu sklypų, keičia juos ir mažina, ir dėl to atsirado didelė daugybė bežemių valstiečių. Tokie valstiečiai, bijodami netekti savo žemės sklypo, yra priversti vykdyti pačias sunkiąsias prievoles.“⁵

Šiuo įsaku dvarininkams panaikinta teisė iš gerai prievolės vykdančio valstiečio atimti jam skirtą žemės sklypą, mažesnę negu 3 margai (lenkiškas margas prilygo 0,56 ha), ar jį mažinti, taip pat didinti prievolės. Minėtas įsakas taip pat skelbė, kad valstiečiai gali laisvai kilnotis, tiktai apie tai reikia pranešti dvarininkui prieš tris mėnesius iki ūkinių metų pradžios. Be to, dvarininkai

³ *Tabella miast, wsi, osad Królestwa Polskiego z wyrażeniem ich położenia i ludności alfabetyczne ułożona*, Warszawa, 1827, t. 1–2.

⁴ Strazdūnaitė R. Ekonominiai santykiai Užnemunėje, *Lietuvos valstiečiai XIX amžiuje*, Vilnius, 1957, p. 209.

⁵ *Ten pat.*

privalėjo apleistus žemės sklypus per dvejus metus apgyvendinti naujais žemdirbiais. Tais pat metais išleista papildoma instrukcija, kuria panaikintos įvairios papildomos prievolės, neįtrauktos į lažo normą. Skubūs darbai (gvoltai), talkos ir kt. galėjo būti paliktos tiktai tuo atveju, jeigu būtų panaikintas lažas. Uždrausta bet kokia priverstinė samda. Minėtas įsakas ir instrukcija apribojo dvarininkų teises valstiečių atžvilgiu. Dvaro ir kaimo santykiai tapo aiškesni.

Iki 1867 m. Sintautai ir jų apylinkės priklausė Marijampolės apskrities Zyplių valsčiui. Iš 1847 m. Augustavo gubernijos dvarams priklausiusių kaimų sąrašo, nurodant ir valsčius, galima įsitikinti, kad tada Zyplių valsčių sudarė Ilguvės ir Zyplių dvarai. Ilguvos dvarui priklausė 6, o Zyplių – 164 kaimai. Taigi Zyplių valsčius buvo ištįsęs ruožu nuo Nemuno iki Šešupės ir jam priklausė 170 kaimų.⁷ XIX a. viduryje Marijampolės apskrityje nurodyta 19 valsčių ir 8 miestai, kuriuose gyveno ir vokiečių. Zyplių valsčiuje tada gyveno 104 vokiečių šeimos (806 gyventojai). Galėjo pasitaikyti valsčių, kuriuose vokiečių negyveno. Artimiausi Sintautams buvo Šilgalių ir Zyplių valsčiai. 1863 m. pranešime Vilniaus generalgubernatoriui Marijampolės apskrityje nurodytos 28 valsčių valdybos.⁸ Lenkijos karalystėje sudarant valsčius, jeigu buvo įmanoma, stengtasi vienam dvarui priklausančių kaimų neskirstyti po kelis valsčius.

1859 m. įstatymu valsčius Lenkijos karalystėje negalėjo būti mažesnis negu turintis 50 kiemų. Patekęs į Lenkijos karalystės valdymo tarybą ir tapęs caro vietininko toje karalystėje padėjėju, Aleksandras Veliopolskis, be kitų organizacinių pereinamųjų, pasiūlė įvesti valsčiuose savivaldą. Jis siūlė atsisakyti valsčių teritorijų sudarymo pagal dvarus ir jas tapatinti su parapijomis. Pagal tokį projektą pilnamečiai valsčiaus gyventojai vyrai kaimuose turėjo išsirinkti seniūnus, valsčiaus tarybą ir tris kandidatus į viršaičius. Viršaičiui numatytos valsčiaus tarybos pirmininko pareigos, jam skirta ir policijos valdžia. Valsčiaus taryba turėjo veikti nuolatos ir rūpintis visais ūkiniais valsčiaus reikalais. Tas projektas buvo parengtas 1863 m. pradžioje, bet dėl kilusio sukilimo liko neįgyvendintas. A. Veliopolskis pareigų atsisakė ir išvyko į užsienį.⁹

1864 m. valstiečių reforma Lenkijos karalystėje

Nors minėtas 1847 m. įsakas dėl valstiečių numatė visišką jų išlaisvinimą nuo priklausomybės dvarui, tačiau caro valdžia tolesnes reformas delsė. Tiesa, 1858 m. pasirodė įsakas apie savanorišką valstiečių perėjimą į činšą, 1861 m. įsakas nurodė baudžiavinius darbus dvare pakeisti piniginiu mokesčiu, o 1862 m. dokumentas paskelbė apie privalomą valstiečių pervedimą į činšą. Valstiečių dirbamos žemės nuosavybės reikalai liko neišspręsti.¹⁰

1861 m. Kaimėlio, Plókščių, Geļgaudiškio ir kitų dvarų valstiečiai atsisakė eiti lažą ir vykdyti kitas prievoles tiems dvarams. Augustavo guber-

⁶ *Ten pat*, p. 209–210.

⁷ 1847 m. Zyplių valsčiaus kaimų sąrašas, LVIA, f. 1073, ap. 1, b. 802, l. 63–66.

⁸ 1851 m. Marijampolės apskrities valsčių ir miestų vokiečių gyventojų statistika, *ten pat*, b. 302, l. 82–83; Žinios apie Suvalkų gubernijos valsčių valdybų skaičių apskrityse, *ten pat*, f. 378, BS, 1863, b. 1751, l. 48.

⁹ Гмина, *Энциклопедический словарь*, С-Петербург, 1893, т. 8^о, с. 932.

¹⁰ Костюшко И. И. *Крестьянская реформа 1864 года в Царстве Польском*, Москва, 1962, с. 121.

natoriaus nurodymu į tuos dvarus buvo pasiūsta kariuomenė.¹¹ Lemiamas veiksnys Užnemunės valstiečių būklei pagerinti buvo 1863 m. Lenkijoje prasidėjęs sukilimas, kuriame aktyviai dalyvavo ir valstiečiai. Sukilimo vyriausybės manifestai ir atsišaukimai skelbė, kad valstiečiai gaus žemės nuosavybę. Tai vertė caro valdžią kuo skubiau panaikinti feodalinius dvaro ir kaimo santykius.

1863 m. rugsėjo mėn. parengti pasiūlymus dėl valstiečių reformos Lenkijos karalystėje caras patikėjo Nikolajui Miliutinui. N. Miliutinas pasiūlė Lenkijos karalystėje įvesti karinį policinį valdymą. Įsaką tuo reikalu caras pasirašė 1863 m. gruodžio 22 d. Pasitelkęs bendraminčius, N. Miliutinas parengė išsamų pranešimą carui ir pasiūlymus dėl valstiečių reformos Lenkijoje. 1864 m. vasario 19 (kovo 2) d. caras pasirašė įstatymą „Apie valstiečių padėties sutvarkymą Lenkijos karalystėje“. Kartu buvo paskelbti ir gminų (valsčių) nuostatai.

Įstatymas skelbė, kad nuo 1864 m. balandžio 3 (15) d.

„<...> žemė, kuria naudojasi valstiečiai (t. y. valstiečių sodybiniai sklypai) dvaruose, priklausančiuose privatiems asmenims, majoratų valdytojams, institutams (įvairioms įstaigoms) ir valstybei, pereina į visišką tos žemės valdančiųjų valstiečių nuosavybę.

Valstiečiai visiems laikams atleidžiami nuo visų be išimties prievolių, kuriomis jie buvo apdėti dvarų savininkų naudai, būtent: nuo lažo, lažpinigių, grūdų duoklės, činšo dėklos ir pan. Visi ieškiniai, susiję su panaikinamų prievolių nepriemokomis, nutraukiami ir negali būti ateityje reiškiami. Ateityje valstiečiai privalo mokėti į išdą už įsigytą nuosavybės žemę, šiuo įstatymu nustatytą žemės mokestį.“¹²

Valstiečiai taip pat galėjo atgauti nuosavybės sklypus, kuriuos valdė 1846 m., o vėliau buvo atimti dvarininkų. 1864 m. įstatymu dalis bežemių valstiečių irgi gavo iki 6 margų (3,54 ha) žemės. Kartu su žeme valstiečiams atiteko ir toje žemėje esantys pastatai su inventoriumi. Bendros kaimų ir dvarų ganyklos tapo vien valstiečių bendra nuosavybe. Neteisėtai anksčiau atimtos bendros ganyklos turėjo būti vėl paskirtos arba kitaip už tai atlyginta.

Dvarininkams už valstiečiams atitekusias žemes išipareigojo atlyginti valstybė. Žinoma, toks atlyginimas buvo daug mažesnis negu žemės rinkos kaina. Nurodoma, kad už margą valstiečiams atitekusios žemės išdas dvarininkams vidutiniškai sumokėdavo po 11 rublių.

Kaip išpirką už gautą žemę amžinon nuosavybės, valstiečiai turėjo mokėti žemės mokestį. Valstybės žemės mokestis sudarė du trečdalius anksčiau mokėto dvarininkui činšo mokesčio. Valstiečiams, kurie dar nebuvo činšininkai, mokestis buvo paskaičiuotas ir lygus *šarvarkų* (ne žemės ūkio darbų dvarui) prievolės piniginei vertei, dar pridėdant padūmės mokestį.¹³

Daugumos tyrinėtojų nuomone, dėl šios reformos Lenkijos karalystės valstiečiai 1864 m. sukilime aktyviai

¹¹Strazdūnaitė R. *Ten pat*, p. 210.

¹²Lietuvos TSR istorijos šaltiniai (toliau – LIŠ), Vilnius, 1965, t. 2, p. 100.

¹³*Ten pat*, p. 100–103; Strazdūnaitė R. *Ten pat*, p. 210–211; Костюшко И. И. *Ten pat*, c. 385.

nebedalyvavo, o dvarininkai skaudžiai nukentėjo. Visoje karalystėje buvo sekvestruota 1 660 sukilimo dalyvių dvarų. Vieni jų parduoti, kiti majorato teisėmis dovanoti pasižymėjusiems rusų kariškiams.

Marijampolės apskrityje įstatymas dėl valstiečių išlaisvinimo iš dvarininkų priklausomybės buvo skelbiamas 1864 m. vasario 29–kovo 4 d. Įstatymas buvo skaitomas ir aiškinamas lenkų kalba, todėl didžioji dauguma valstiečių lietuvių jo negalėjo suprasti.¹⁴

Valstiečių teisė į žemės nuosavybę buvo apiforminama specialiais aktais – vadinamaisiais likvidaciniais tabeliais. Tie aktai buvo teisiniai dokumentai, įrodantys valstiečių žemės nuosavybę. Likvidacinius tabelius sudarydavo kiekvienam kaimui. Juose būdavo nurodoma kiekvieno savininko pavardė, pripažintos nuosavybės žemės plotas, atlyginimas dvarininkui už valstiečiams suteiktą žemę ir kt. Tokių tabelių projektams patvirtinti turėjo būti sudarytos apskričių likvidacinės komisijos. Minėtus tabelius dvarų savininkams arba jų įgaliotiniams reikėjo sudaryti per metus. Kilus ginčams tarp valstiečių ir dvaro, komisija nesutarimus tirdavo vietose, apklausdavo žmones. Dėl įvairių priežasčių kai kurių dvarų likvidacinių tabelių sudarymas ir jų patvirtinimas užtrukdavo kelis metus.¹⁵ Visų Sintautų valsčiaus kaimų likvidaciniai tabeliai arba jų nuorašai yra išlikę. Tiesa, kai kurių jų nuorašuose nurodoma tik tai gyventojų pavardė ir visam kaimui tekusios žemės plotai.¹⁶

Kartu su minėtu įstatymu buvo paskelbtas ir valsčių (gminų) pertvarkymo įsakas. Valsčių sąranga buvo kitokia negu Kauno ir Vilniaus gubernijose. Administracinį teritorinį vienetą valsčių (gminą) sudarė valstiečių kaimai, taip pat bajorų arba valstiečių palivarkai bei vienkiemiai. Jo valdžia buvo valsčiaus susirinkimas, t. y. visi suaugę to valsčiaus gyventojai, valsčiaus ribose turintys ne mažiau negu 3 margus nuosavos žemės, viršaitis (vaitas) su savo padėjėjais – seniūnais (šaltyšiais), valsčiaus teismas ir 2–3 suolininkai. Valsčius galėjo turėti raštininką, mokesčių rinkėjus, valsčiaus mokyklų prižiūrėtojus, laukų ar miškų sargus ir kt.

Valsčiaus susirinkimas trejiems metams rinkdavo du kandidatus viršaičio pareigoms užimti ir po du kandidatus kiekvienai suolininko pareigybei. Apskrities viršininkas vieną iš kandidatų patvirtindavo ir išrinktas pareigas, o kitas kandidatas galėjo prireikus laikinai pavaduoti pareigūną. Jeigu per dvi savaites po rinkimų būdavo gautas ne mažiau negu penktadalio turinčių teisę dalyvauti valsčiaus susirinkime skundas dėl neteisėtai įvykusio susirinkimo arba neteisėto pareigūno išrinkimo, apskrities viršininkas, išnagrinėjęs skundą, galėjo paskirti naujus rinkimus.

Valsčiaus viršaitis turėjo prižiūrėti valsčiuje ir visuomeninėse vietose tvarką, skelbti valdžios įsakus, sulaukyti valkatas, pranešti policijai apie nusikaltimus, betvarkes ir kitus įvykius. Viršaičio pareiga buvo sušaukti valsčiaus susirinkimą, pateikti susirinkimui svarstomus klausimus, vykdyti teisėtus susirinkimų nutarimus, rūpintis kelių ir tiltų taisymu, kontroliuoti seniūnų ir kitų pareigūnų veiklą, gyventojų valstybinių ir valsčiaus mokesčių bei prievolių vykdymą.

Kiekvienas kaimas turėjo savo seniūną (šaltyšį). Seniūnai turėjo vyk-

¹⁴ Костюшко И. И. *Ten pat*, c. 139.

¹⁵ *Ten pat*, p. 260.

¹⁶ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1073, ap. 1^a. (Kaimų likvidacinių tabelių bylos sugrupuotos abėcėlės tvarka, todėl jas patogu atsirinkti.)

dyti visus teisėtus viršaičio nurodymus. Išrinktiems seniūnais asmenims nereikėjo vykdyti valsčių mokesčių ir prievolių, jie nebuvo imami į rekrūtus.

Kiekviename valsčiuje buvo valsčiaus teismas, kurį sudarydavo viršaitis ir suolininkai (teisėjai). Valsčių teismai nagrinėdavo ginčus tarp gyventojų ir nesunkius asmenų nusikaltimus. Valsčiaus teismas galėjo nagrinėti tik tokius ieškinius, kurių dydis neviršijo 30 sidabro rublių, o 1865 m. įsaku valsčių teismai įpareigoti nagrinėti visus gyventojų vienas kitam civilinius ieškinius, kurių vertė neviršijo 100 rublių. Valsčių teismai taip pat nagrinėdavo ginčus dėl paveldėjimo, nekilnojamojo turto pasidalijimo. Nesutinkantys su valsčiaus teismo sprendimu gyventojai per mėnesį laiko jį galėjo apskusti. Tokius skundus nagrinėdavo apskričių komisijos. Teismai besiginčijančias puses stengdavosi sutaukyti. Valsčių teismai už nusikaltimus galėjo skirti baudą iki 10 rublių, atlikti visuomeninius darbus, skirti neilgą kalėjimo bausmę, perduoti asmenį policijai ir kt. Valsčių teismų sprendimai būdavo registruojami į tam reikalui skirtas knygas.

Valsčių valdybų pareigūnų algos buvo reglamentuotos ir priklausė nuo valsčių dydžio. Valdybos pareigūnai buvo išlaikomi iš valsčiaus gyventojų rinkliavų. Tokie valsčių gyventojų mokesčiai buvo išdėstomi priklausomai nuo turimos žemės kiekio. O jų dydis priklausė nuo numatytų valsčiaus išlaidų. Iš valsčiaus mokesčių mokėdavo atlyginimus valsčiaus pareigūnams, taip pat prireikus būdavo uždedami mokesčiai valsčiaus valdybų, klebonijų, bažnyčių, mokyklų statybai, joms išlaikyti ir kitoms reikmėms. Valsčių gyventojams tekdavo atlikti ir natūrinės prievolės: taisyti kelius, dalyvauti visuomeninių pastatų statybose ir kituose darbuose. Be to, valsčių gyventojai privalėjo aprūpinti kuru, apšvietimu ir žemskinius (žemietijų) sargybinius, duoti pastotis valdžios pareigūnams, o pareikalavus ir kariuomenei.

Lenkijos karalystės valsčiai tik imitavo vietinę savivaldą, o iš esmės tai buvo carinės administracijos, policijos ir teismų valdžios žemiausia grandis.¹⁷

¹⁷Костюшко И. И. *Ten pat*, c. 391–465.

Sintautų valsčius ir jo gyvenvietės 1867–1995 metais

Kazys Misius

1866 m. gruodžio 19 (31) d. įstatymų galią turinčiu įsaku vietoj Augustavo įsteigtos Lomžos ir Suvalkų gubernijos. Tuo pačiu įsaku iš Kalvarijos apskrities dalies sudaryta Vilkaviškio, o iš Marijampolės – Vladislavovo (Naumiesčio) apskritis, kuri suskirstyta į 11 valsčių: Geļgaudiškio, Griškabūdžio, Dobrovòlės, Kidulių, Lesnìctvos, Plókščių, Sintautų, Sviatošino, Šilgalių, Tamòšbūdžio ir Zyplių. Be to, šioje apskrityje buvo Naumiesčio ir Šakių miestai, turėję magistratus.¹ Jeigu Augustavo gubernijos įstaigose bent iki 1863 m. raštvedyba vyko lenkų kalba, tai nuo 1867 m. net valsčių valdybose visa dokumentacija privalėjo būti rašoma tikrai rusiškai.

Sintautų valsčius sudarytas iš 49 Zyplių valsčiaus ir dvaro gyvenviečių. Jame nebuvo nė vieno dvaro. Pirmieji Sintautų valsčiaus pareigūnai nenustatyti. Taip pat nerasta žinių, kada pasistatytas Sintautų valsčiaus valdybos pastatas, tačiau po valsčiaus įsteigimo namų statyba ilgai negalėjo užtrukti. Nuo 1872 m. pradėjus leisti Suvalkų gubernijos atmintines, jose buvo skelbiamos ir valsčių viršaičių bei raštininkų pavardės, tiktai gaila, kad iki 1889 m. nebuvo nurodomi minėtų pareigūnų vardai. Nuo 1871 m. Sintautuose dirbę viršaičiai ir raštininkai parodyti 1-oje lentelėje.²

1 lentelė
1871–1913 m. Sintautų valsčiaus viršaičiai ir raštininkai

Viršaičiai		Raštininkai	
Metai	Vardas, pavardė	Metai	Vardas, pavardė
1871–1873	Kaunas	1872–1874	Valinskas (Валинский)
1874–1875	Smarkevičius (Смаркевич)	1874–1876	Lapinskas (Лапинский)
1876–1882	Sakalauskas (Соколовский)	1876–1881	Valinskas (Валинский)
1882–1887	Kaunas	1881–1888	Bagdonavičius (Богданович)
1887–1891	Juozas Vizgirdas (Визгирд)	1888–1889	Koplevskis (Коплевский)
1891–1894	Jonas Kramilius	1889–1891	Anzelmas Kasiulevičius
1894–1897	Juozas Kasperavičius (Касперович)	1891–1892	Jonas Eimaitis
1897–1899	Jonas Kaunas	1892–1897	Antanas Juškevičius
1899–1900	Jurgis Šlapikas	1897–1899	Vladislovas Novojevskis
1900–1904 ?	Pranas Dailidė	1899–1901	Juozapas Ostrovskis (Островский)
1904 ?–1907	Jonas Riauba (Ряуба)	1901–1907	Vladislovas Fliantcas (Флянтц)
1907–1909	Pranas Dailidė	1907–1910	Juozas Rakickas
1909–1912	Jonas Riauba (Ряуба)	1910–1913	Justinas Valaitis
1912–1913	Jonas Kaunas		

¹ Памятная книжка Сувалкской губернии (toliau – ПКСГ) на 1872 год, Сувалки, 1872, с. 66–67.

² Lentelė sudaryta iš Suvalkų gubernijos atmintinių: ПКСГ, 1872–1913.

Kadangi minėtos Suvalkų gubernijos atmintinės yra reti leidiniai, be to, ne kiekvienais metais tos atmintinės buvo išspausdintos, todėl, nurodant Sintautų valsčiaus pareigūnus, galimos šiokios tokios paklaidos.

Sintautų valsčiaus raštininkas Vladislovas Novojevskis buvo lenkas. Nurodoma, kad jis pasisavino pinigų ir išdūmė į Ameriką. Nuostolius reikėjo atlyginti viršaičiui. Dėl 1905 m. kilusios revoliucijos 1906 m. kovo mėn. Naumiesčio apskrities viršininkas pranešė, kad valsčiaus nutarimus leidžiama rašyti rusų ir lietuvių kalbomis. Kadangi raštininkas Vladislovas Fliantcas buvo lenkas ir lietuviškai nemokėjo, jis išsikėlė į lenkišką apskritį. Spaudoje valsčius buvo raginamas rūpintis, kad raštininku būtų paskirtas lietuvis ir siūlė toms pareigoms anksčiau dirbusį raštininko padėjėju Juozą Rakicką. Tai pavyko įgyvendinti.

Iš pradžių valsčiai tvarkėsi pagal jau aptartus 1864 m. valsčių nuostatus. Vėliau valsčių reikalais buvo išleista papildomų instrukcijų ir įsakų. Padoriems valsčių viršaičiams buvo nelengva. Jie turėjo skelbti žmonėms valdžios įsakus ir paklusti aukštesnių pareigūnų, policijos reikalavimams. Gubernatorius už prasižengimus valsčių viršaičiams galėjo skirti ir administracinę areštą. 1877 m. Sintautų valsčiaus kaimų gyventojų statistika parodyta 2-oje lentelėje.³

2 lentelė

1877 m. Sintautų valsčiaus gyventojų statistika

Eil. nr.	Gyvenvietės pavadinimas	Kiemų skaičius	Gyventojų skaičius		
			Vyrų	Moterų	Iš viso
1.	Advernai (Адверны)	10 ⁴	33	47	80
2.	Balsėliškiai (Бальпенишки)	7	43	29	72
3.	Barandai (Баранды)	8	31	39	70
4.	Berūkštiškė (Беруکشтышки)	2	9	9	18
5.	Bridžiai (Бридзе)	25	107	98	205
6.	Briediškė (Бредышки)	2	9	10	19
7.	Degimiškė (Дегимишки)	4	25	22	47
8.	Ežeriūkai (Ежеруки)	11	51	58	109
9.	Gaisriai (Гаиве)	6	27	49	76
10.	Iždagai (Иждоги)	18	77	103	180
11.	Kampiniai (Кампине)	7	29	40	69
12.	Katiliai (Котыле)	31	132	122	254
13.	Kriaūniškė (Краунишки)	5	7	15	22
14.	Laūčiškiai (Лауцишки)	14	50	61	111
15.	Lazdinė (Лаздине)	2	13	18	31
16.	Leopòlė (Леополе)	1	15	12	27
17.	Lepšiai (Лепше)	13	62	60	122
18.	Meñkiniai (Менкине)	15	48	64	112
19.	Muštinė (Муштине)	1	7	2	9
20.	Naujėji Sintautai (Новые Сынтавты)	14	48	61	109

³ Официальный сборник сведений о населенных местах Сувалкской губернии, spaudinys, [1877].

(tęsinys)

Eil. nr.	Gyvenvietės pavadinimas	Kiemų skaičius	Gyventojų skaičius		
			Vyrų	Moterų	Iš viso
21.	Ožkiniai (Ошкине)	6	18	27	45
22.	Pakorbūdžiai (Покорбудзе)	8	44	52	96
23.	Paliepynė (Палепине)	1	4	4	8
24.	Pavilkiniai (Повильктыне)	7	39	46	85
25.	Pentiškiai (Пентышки)	38	130	160	290
26.	Pikžirniai (Пикжирне)	13	48	52	100
27.	Plėgai (Пляги)	13	69	52	121
28.	Ragožiai (Рогоже)	7	36	30	66
29.	Sabinė (Сабине)	3	17	21	38
30.	Santakai (Сонтаки)	12	50	41	91
31.	Sintautai (Сынтауты)	28	150	189	339
32.	Skaistgiriai (Скайстигры)	25	112	113	225
33.	Skařdupiai (Скордупе)	11	48	56	104
34.	Smilgiai (Смильге)	3	8	17	25
35.	Starkai (Старки)	13	44	40	84
36.	Stukšiai (Стукше)	2	7	8	15
37.	Šilgaliai (Шилгале)	5	18	24	42
38.	Šilvietis (Шильветис)	8	36	38	74
39.	Šlamai (Шламы)	10	63	56	119
40.	Šmuiliškė (Шмейлишки)	1	8	1	9
41.	Šuoraičiai (Шопайце)	2	10	10	20
42.	Šuoriai (Шопе)	13	63	62	125
43.	Švediškiei (Шведышки)	12	48	40	88
44.	Tarpučiai (Тарпуце)	6	29	33	62
45.	Vaitrakas ? (Вятрак)	1	6	7	13
46.	Veršiai (Верше)	22	119	128	147
47.	Vilkėliškiei (Вилькелишки)	23	101	96	197
48.	Zalbūdis (Зулбудзе)	6	17	26	43
49.	Zypliai (Зыпле)	7	42	41	83

Matyt, neturint kitų duomenų, ta pati Suvalkų gubernijos gyventojų statistika paskelbta ir 1887 m. išleistoje Suvalkų gubernijos atmintinėje.

1890 m. leistame „Geografiniame žodyne“ Sintautų valsčiuje, išskyrus vieną, nurodytos tos pačios 48 gyvenvietės, esančios antroje lentelėje. Tiktai vietoj Advernų kaimo nurodyti Adomiškiai (Adamowizna).⁴ Akivaizdu, kad žodyne suklysta.

1887–1888 m. Eduardas Volteris keliavo po Lietuvą. Lankėsi jis ir Suvalkų gubernijoje. E. Volteris turėjo rekomendacijas gubernatoriams teikti reikiama pagalbą jo moksliniams tyrimams. Tikėtina, kad tada jis pasiūlė surinkti statistines žinias apie Suvalkų gubernijos gyvenvietes, jų tautinę sudėtį, namų kalbas, mokėjimą skaityti. Tokios suvestinės valsčių gyventojų statistinės žinios paskelbtos Suvalkų gubernijos atmintinėje 1889-iems metams.⁵

⁴ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Warszawa, 1890, t. 11, p. 745.

⁵ ПКСГ, 1889, отдел 3, таблицы 1–7.

Vėliau Suvalkų gubernatorius pirmines žinias pasiuntė Eduardui Volteriui, kuris jas paskelbė 1901 m. leidinyje.⁶

Kadangi tai yra reikšmingos statistinės žinios kaimų istorijoms, jos pateikiamos trečioje lentelėje.

3 lentelė
1887 m. Sintautų valsčiaus kaimų gyventojų statistika

Eil. Nr.	Gyvenvietės pavadinimas	Gyv. kiekis	Tautybės		Namų kalba			Moka skaityti		Tikyba	
			Liet.	Žydų	Liet.	Vo- kie- čių	Žydų	Rusų kalba	Lie- tuvų kalba	Ka- tali- kų	Liu- tero- nų
1.	Advernai	65	65	–	65	–	–	5	6	65	–
2.	Balseliškiai	82	82	–	82	–	–	12	7	82	–
3.	Barandai	77	77	–	77	–	–	3	–	77	–
4.	Berūkštiškė	32	32	–	30	2	–	–	–	30	2
5.	Bridžiai	265	265	–	145	120	–	15	20	145	120
6.	Briediškė	18	18	–	18	–	–	–	–	18	–
7.	Degimiškė	40	40	–	40	–	–	–	1	40	–
8.	Ežeriūkai	130	130	–	123	7	–	–	1	123	–
9.	Gaisriai	89	89	–	89	–	–	2	6	89	–
10.	Iždagai	217	217	–	190	27	–	–	15	190	27
11.	Kampiniai	71	71	–	71	–	–	–	1	71	–
12.	Katiliai	262	262	–	230	32	–	15	40	230	32
13.	Kriauniškė	49	46	3	40	6	3	1	10	40	6
14.	Laučiškiai	122	122	–	122	–	–	–	6	122	–
15.	Lazdinė	28	28	–	28	–	–	–	2	28	–
16.	Leopolė	39	39	–	–	12+ 27'	–	5	1	27	12
17.	Lepšiai	121	121	–	121	–	–	2	10	121	–
18.	Menkiniai	152	152	–	152	–	–	–	2	152	–
19.	Muštinė	36	36	–	30	6	–	–	–	30	6
20.	Naujieji Sintautai	119	119	–	99	20	–	1	5	99	20
21.	Ožkiniai	41	41	–	41	–	–	1	1	41	–
22.	Pakorbūdžiai	102	102	–	94	8	–	1	2	94	8
23.	Paliepynė	11	11	–	11	–	–	1	1	11	–
24.	Pavilktniai	89	89	–	89	–	–	1	4	89	–
25.	Pentiškiai	282	282	4	264	14	4	3	20	254	14
26.	Pikžirniai	153	153	–	147	6	–	–	6	147	6
27.	Plėgai	113	33	80	33	–	80	1	3	33	–
28.	Ragožiai	69	69	–	69	–	–	–	5	69	–
29.	Sabinė	33	33	–	33	–	–	–	–	33	–
30.	Santakai	96	96	–	90	6	–	1	4	90	6

⁶ Вольтер Э. Списки населенных мест Сувалкской губернии, как материал историко-этнографической географии края, Санктпетербург, 1901 (Sintautų valsčiaus kaimai, p. 264–267).

(tęsinys)

Eil. Nr.	Gyvenvietės pavadinimas	Gyv. kiekis	Tautybės		Namų kalba			Moka skaityti		Tikyba	
			Liet.	Žydu	Liet.	Vo- kie- čių	Žydu	Rusų kalba	Lie- tuvų kalba	Ka- tali- kų	Liu- tero- nų
31.	Sintautai	421	282	20	337	45	20	15	22	337	45
32.	Skaistgiriai	207	207	–	207	–	–	4	20	207	–
33.	Skardupiai	111	111	–	111	–	–	2	8	111	–
34.	Smilgiai	34	34	–	30	4	–	–	2	30	4
35.	Starkai	97	97	–	97	–	–	–	8	97	–
36.	Stukšiai	19	19	–	19	–	–	–	–	19	–
37.	Šilgaliai	46	46	–	46	–	–	–	2	46	–
38.	Šilvietis	43	43	–	30	13	–	–	–	30	13
39.	Šlamai	119	119	–	119	–	–	–	12	119	–
40.	Šmuliškė	10	10	–	10	–	–	–	1	10	–
41.	Šuopaičiai	19	19	–	9	–	–	1	2	19	–
42.	Šuopiai	139	139	–	129	10	–	5	30	129	–
43.	Švediškiai	93	93	–	93	–	–	2	8	93	–
44.	Tarpučiai	70	70	–	70	–	–	2	6	70	–
45.	Vaitrakas ?	15	15	–	–	15	–	1	–	–	15
46.	Veršiai	321	321	–	312	9	–	5	36	312	9
47.	Vilkeliškiai	213	213	–	190	23	–	3	18	190	23
48.	Zalbūdis	36	36	–	31	5	–	–	2	31	5
49.	Zypliai	98	98	–	91	7	–	2	6	91	7
Iš viso		5 114	4 988	107	4 564	397	107	109	366	4 591	397

Lentelė supaprastinta, neįdėtos tos skiltys, kurioms Sintautų valsčiuje gyventojų nenurodyta arba kur jų visai mažai. Tarp tautybių nėra rusų skilties. Jų Sintautuose užrašyta 19, visi stačiatikiai, kitur negyveno. Taip pat nėra lenkų namų kalbos skilties. Namuose lenkiškai kalbėjo 27 Leopolės kaimo gyventojai, kas pažymėta lentelės išnašoje. Nėra ir judėjų tikybos skilties, visi žydai buvo judėjų tikėjimo. Prie rusiškai užrašytų kaimų nurodyti ir žmonių vartojami pravardiniai vietovių pavadinimai. Nurodyti ir lietuviški kaimų pavadinimai lotyniškais raidėmis. Lietuvių spaudos draudimo metais tai cenzūrai neužkliuvo. Kadangi tada lietuviškuose žodžiuose dar vartotos ir lenkiškos raidės, nebuvo susiformavusi literatūrinė kalba, vietovardžiai pateikiami šiuolaikine normine rašyba. Atsisakyta ir rusiškų vietovardžių pavadinimų, nes tokie patys rusiški kaimų pavadinimai yra ketvirtoje lentelėje.

Ketvirtoje lentelėje pateikiamos statistinės žinios apie 1890 m. Sintautų valsčiaus gyventojų statistiką ir žemėvaldą.⁷

* Šie žmonės namuose kalbėjo lenkiškai.

⁷ Труды Варшавского статистического комитета, выпуск 4. Сувальская губерния. Статистика населенных мест, в связи с условиями благосостояния сельского населения, Варшава, 1891, с. 72–75.

4 lentelė

1889 m. Sintautų valsčiaus gyventojų ir žemėvaldos statistika

Eil. Nr.	Kaimo pavadinimas	Gyventojų			Žemės valdų kiekis	Žemės kiekis (margais)			Gyvenamųjų namų kiekis
		Vyrų	Motėrų	Iš viso		Iš viso	Ariamos	Pie-vų	
1.	Advernai (Адверны)	36	42	88	9	346	288	58	9
2.	Balseliškiai (Бальцелишки, Каунай)	56	35	91	7	424	304	60	7
3.	Barandai (Бараңды)	43	35	78	8	458	380	78	8
4.	Berūkštiškė (Беруктышки, Булей)	15	18	33	2	109	81	28	2
5.	Bridžiai (Бридзе)	156	141	297	29	1077	864	213	29
6.	Briediškė (Бредышки)	7	9	16	3	126	70	56	3
7.	Degimiškė (Дегимишки, Дырсей)	25	20	45	5	227	172	55	5
8.	Ežeriūkai (Ежеруки)	63	71	134	10	550	458	92	10
9.	Gaisriai (Гайфы)	40	53	93	6	433	347	86	6
10.	Iždagai (Иждоги)	113	100	213	19	998	864	134	19
11.	Kampiniai (Кампине, Науиена)	39	38	77	6	395	300	95	6
12.	Katiliai (Котыле)	139	129	268	33	1570	1257	313	33
13.	Kriauniškė (Краунишки)	20	29	49	6	98	74	24	6
14.	Laučišiai (Лауцишки)	62	64	126	14	688	576	112	14
15.	Lazdinė (Лаздине, Милкай)	14	13	27	1	92	69	23	1
16.	Leopolė (Леополе)	19	18	37	1	127	117	10	1
17.	Leršiai (Лепше)	61	61	122	15	771	626	145	15
18.	Menkiniai (Менкине)	64	66	130	9	349	292	57	9
19.	Muštinė (Муштыне, Килбурине)	28	29	57	6	87	73	14	6
20.	Naųjėji Sintautai (Новые Сынтовты, Гребчай)	65	60	125	24	78	70	8	24
21.	Ožkiniai (Ошкине)	26	21	47	5	294	236	58	5
22.	Rakorbūdžiai (Покорбудзе)	48	55	103	9	458	384	74	9
23.	Ralėrupnė Палепине (Кубилинцкис)	5	7	12	1	70	50	20	1
24.	Pavilktniai (Повильктыны)	41	52	93	6	296	250	46	6

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimo pavadinimas	Gyventojų			Žemės valdų kiekis	Žemės kiekis (margais)			Gyvenamųjų namų kiekis
		Vyrų	Motėrų	Iš viso		Iš viso	Ariamos	Pie-vų	
25.	Pentiškiai (Пентышки)	107	122	229	33	1 404	1 170	234	34
26.	Pikžirniai (Пикжирне)	88	81	169	20	712	572	140	20
27.	Plėgai (Пляги)	66	55	121	12	189	119	30	12
28.	Ragožiai (Рогоже)	45	36	81	7	371	397	74	7
29.	Sabinė (Сабине, Плинкес)	9	23	32	3	95	72	23	3
30.	Santakai (Сонтаки)	49	52	101	9	558	436	122	9
31.	Sintautai (Сынговты)	249	252	501	33	790	642	148	33
32.	Skaistgiriai (Скайстгирь)	116	102	218	19	1 157	864	293	19
33.	Skarduriai (Скордупе)	53	60	113	11	498	369	124	11
34.	Smilgiai (Смильге, Сиротай)	24	30	55	4	116	100	16	4
35.	Starkai (Старки)	46	43	89	9	278	223	55	9
36.	Stukšiai (Стукше)	10	14	24	2	92	74	18	2
37.	Šilgaliai (Шилгале, Кунигеле)	24	25	49	4	266	221	45	4
38.	Šilvietis (Шильветис, Бездорай)	23	22	55	7	81	61	20	7
39.	Šlamai (Шламы)	60	65	125	10	646	544	102	10
40.	Šmuiliškė (Шмуилишки)	10	3	13	1	125	101	24	1
41.	Šuoraičiai (Шопайце, Корышки)	11	13	24	2	72	58	14	2
42.	Šuoriai (Шопы)	68	74	142	10	621	529	92	10
43.	Švediškiai (Шведышки)	56	50	106	10	558	350	208	10
44.	Tarpučiai (Тарпуце)	33	40	73	5	298	254	44	5
45.	Vaitrakas ? (Вятрак, Клейнис)	9	9	18	1	75	65	10	1
46.	Veršiai (Верше)	155	151	306	27	1 164	873	291	27
47.	Vilkeliškiai (Вилькелишки)	119	117	236	24	1 083	902	181	24
48.	Zalbūdis (Зулбудзы)	14	17	34	7	317	256	52	6
49.	Zypliai, Senieji Zypliai (Зыпле)	48	58	106	5	394	296	98	5
Iš viso		2 681	2 690	5 371	509	22 081	17 659	4 317	509

Šioje lentelėje esantys gyvenamieji namai visi buvo mediniai. Netilpo žydu gyventojų skiltis. Jų valsčiuje nurodyta 100 asmenų, iš jų Pentiškiuose 7, Plėguose 71, Sintautuose 20, Veršiuose 2 asmenys. Taip pat praleisti miškai, kurių Plėguose buvo 40, Balseliškiuose – 60, Skardupiuose – 5 margai. Sintautų valsčiuje nebuvo nei dvarininkų, nei smulkių bajorų (šlėktų) žemvaldžių.

Taip pat paskelbta ir apibendrintų valsčiams 1889 m. surinktų statistinių duomenų. Sintautų valsčiaus plotas nurodytas 108,7 kvadratiniai varstai (varstas prilygo 1,067 km), jame esantys 49 kaimai buvo suskirstyti į 23 kaimų seniūnijas.

Sintautų valsčiuje 1869 m. buvo 4 484, o 1889 m. – 7 371 gyventojas. Per dvidešimtmetį gyventojų padaugėjo 19,8 proc. 1889 m. Sintautų valsčiaus vienam kvadratiniam varstui teko 48,4 gyv. Vidutiniškai kiekvienoje sodyboje gyveno 10,3 asmenų. Iš 509 Sintautų valsčiaus žemės savininkų 334 turėjo daugiau negu 15 margų žemės, 125 – nuo 3 iki 15 margų, o 50 – mažiau 3 margų, 484 gyventojai buvo bežemiai.⁸

Valsčiaus gyventojų laikomų gyvulių skaičius parodytas 5-oje lentelėje.⁹

5 lentelė

Sintautų valsčiaus laikomų gyvulių skaičius 1889 metais

Arklių	Stambiųjų raguočių			Iš viso	Kitų gyvulių	
	Jaučių, bulių	Karvių	Bergždžių karvių		Avių	Kiaulių
1 760	665	979	263	2 007	6 448	1 845

Palyginimui norisi pateikti 1910 m. Sintautų parapijos kaimų sąrašą. Tada šiai parapijai priklausė šie kaimai: Balseliškiai (Kaunai), Barandai, Braškiai, Briedžiai, Daugėliškiai (Naujienaitė), Demšiai, Duobiškiai, Ežeriūkai, Gabartai, Gaisriai, Išdagai, Joniškiai (Dambrauckynė), Jundilai, Kaupiškiai (Dragūnai), Kiaulupiai, Kirmiškiai, Klepai, Kuodžiai, Kušlikiai, Leopolė, Menkiniai, Mockupiai (Jegamaščiai), Naudžiai, Naujieji Sintautai (Griebčiai), Pakorbūdžiai, Papartynai, Pariebiai, Paspirgėliai, Pavilktiniai, Pikžirniai, Ragožiai, Rūgiai, Santakai, Sintautai, Skaistgiriai, Skardupiai, Slyšai, Smilgiai (Siratai), Starkai, Šlamai, Šuopiai, Šurpauliai, Tarpučiai, Totorviečiai, Tumosiškės (Naujienaitė), Vaitiekupiai, Veršiai, Vilkeliškiai, Voveriai, Zypiai (vėliau Senieji Zypiai).¹⁰

Matome, kad Sintautų valsčiaus su parapija nesutapo. Naumiesčio apskrities valsčiai iki 1913 m. išliko tie patys. Tikėtina, kad Sintautų valsčiaus ribos iki 1915 m. nesikeitė.

Sintautų valsčius 1919–1944 metais

Vokiečių okupacijos metais Lietuva buvo naujai suskirstyta apskritimis. Vokiečiai paliko ir buvusius administracinius vienetus valsčius, tačiau juose šeimininkavo vokiečių žandarai. Jokios valsčių savivaldos nebuvo. Rašinyje apie Sintautų miestelį minėta, kad, paraginus steigti parapijų komitetus, sintautiečiai tokį komitetą išsirinko 1918 m. lapkričio 17 d. Po mėnesio, gruodžio 17 d.,

⁸ *Ten pat*, p. 204, 246–247.

⁹ *Ten pat*, p. 226.

¹⁰ *Rubricella sive Directorium divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Seinensis seu seu Augustoviensis...* pro anno Domini 1911, Seinis, 1911, p. 64–65.

buvo išleistas aplinkraštis, kuriuo Lietuva suskirstoma į apskritis ir valsčius. Taigi parapijų komitetai nustojo veikti. Valsčiai turėjo vieneriems metams išsirinkti viršaitį, jo padėjėją ir trijų ar daugiau asmenų vykdomąjį komitetą. Taip pat reikėjo išrinkti valsčiaus atstovus į apskričių seimelius. Taip pat nurodyti neatidėliotini valsčių savivaldybių darbai: sudaryti metines valsčių sąmatas ir nustatyti gyventojų mokesčius valsčių reikalams.¹¹ 1919 m. liepos 1 d. buvo nustatytos apskričių ribos. Tą dieną patvirtinta ir Sintautų valsčiaus savivaldybė.

Taigi valsčiai Lietuvoje buvo sudaryti dar nepaskelbus Savivaldybių įstatymo. 1919 m. sudaryto Sintautų valsčiaus gyvenviečių statistika ir 1923 m. surašymo duomenys pateikti 6-oje lentelėje.¹²

6 lentelė

Sintautų valsčiaus 1919 m. statistika ir 1923 m. surašymo duomenys

Eil. Nr.	Gyvenvietės pavadinimas	Gyvenvietės tipas	Gyvenvietės plotas (margais)	1919 m. gyventojų skaičius			1923 m. duomenys	
				Suaugę	Vaikai	Iš viso	Kiemų skaičius	Gyventojų skaičius
1.	Apirbiškiai	k.	204	28	27	55	9	65
2.	Balseliškiai	k.	420	40	37	77	7	87
3.	Barandai	k.	456	37	51	88	12	88
4.	Braškiai	k.	462	72	28	100	17	109
5.	Bridžiai	k.	1 051	114	87	201	36	213
6.	Demšiai	k.	168	11	12	23	2	25
7.	Duobiškiai	k.	750	95	90	185	32	193
8.	Ežeriūkai	k.	529,5	57	43	100	16	113
9.	Gabartai	k.	441	26	18	44	5	59
10.	Gaisriai	k.	429	44	40	84	15	97
11.	Gyliškiai (<i>Būdviečiai, Stelmokiškiai</i>)	k.	536	51	42	93	12	107
12.	Iždagai	k.	977	90	78	168	26	199
13.	Joniškiai	k.	66	10	5	15	2	8
14.	Jundilai	k.	690	61	49	110	13	127
15.	Kasikėnai	k.	297	23	29	52	9	60
16.	Kaupiškiai (Dragūnai)	k.	168	20	15	35	4	35
17.	Kiaulupiai	k.	1 257	82	75	157	31	214
18.	Kirmiškiai	k.	289	38	20	58	6	48
19.	Klepai	k.	311	34	33	67	10	61
20.	Kuodžiai	k.	844	58	58	112	12	117
21.	Kušlikiai	k.	320	18	26	43	5	63

¹¹Valsčių ar gminų ir apskričių savivaldybių įstatogoms (aplinkraštis, nr. 5), *Lietuva*, 1919, sausio 16, Nr. 5, p. 2.

¹²Atsakant į 1919 08 08 aplinkraštį, pateikta Sintautų valsčiaus statistika, LCVA, f. 379, ap. 2, b. 290, l. 222–223; *Lietuvos apgyventos vietos*, Kaunas, 1925, p. 284–285.

(tęsinys)

Eil. Nr.	Gyvenvietės pavadinimas	Gyvenvietės tipas	Gyvenvietės plotas (margais)	1919 m. gyventojų skaičius			1923 m. duomenys	
				Suaugę	Vaikai	Iš viso	Kiemų skaičius	Gyventojų skaičius
22.	Leopolė	vs	124	5	9	14	1	16
23.	Menčikiai	k.	437	31	10	41	3	52
24.	Menkiniai	k.	336	61	41	102	18	104
25.	Mockupiai	k.	610	67	50	117	20	134
26.	Naudžiai	k.	599	56	44	100	10	89
27.	Naujieji Sintautai	k.	69	82	49	131	20	121
28.	Pakorbūdžiai	k.	448	34	25	59	8	67
29.	Pariebiai	k.	520	24	24	48	5	78
30.	Pavilkiniai	k.	289	33	23	56	8	54
31.	Pikžirniai	k.	703	63	66	129	20	145
32.	Ragožiai	k.	367	32	22	54	8	49
33.	Rūgiai	k.	783	63	59	122	16	137
34.	Santakai	k.	552	62	42	104	13	134
35.	Sintautai	k.	784	300	180	480	19	157
36.	Sintautai ¹	bk					46	359
37.	Skaistgiriai	k.	1 149	95	80	175	27	204
38.	Skardupiai	k.	489	42	39	81	12	111
39.	Smilgiai	k.	117	22	11	33	5	28
40.	Starkai	k.	276	34	28	62	14	86
41.	Šlamai	k.	635	55	45	100	15	98
42.	Šuopiai	k.	621	64	41	105	15	115
43.	Šurpauliai	k.	270	21	16	37	5	50
44.	Tarpučiai	k.	298	22	31	53	5	38
45.	Tilvikai	k.	311	22	45	67	7	51
46.	Totorviečiai	k.	294	23	34	57	8	73
47.	Tumosiškės	k.	103	8	11	19	2	22
48.	Vaišvilai	k.	135	21	20	41	7	39
49.	Vaitiekupiai	k.	610	43	57	100	9	121
50.	Vaitrakas (Viatrakas)	vs	76	19	30	49	1	55
51.	Veršiai	k.	1 155,5	142	100	242	37	258
52.	Vilkeliškiai	k.	1 077	103	86	189	30	215
53.	Voveriai	k.	634	46	49	95	16	110
54.	Zypliai	k.	374	34	27	61	7	67
55.	Žaltynai	k.	257,5	38	44	82	10	78
Iš viso			26 168	2 776	2 296	5 072	728	5 613

Matome, kad 1919 ir 1923 m. Sintautų valsčiui priklausė tos pačios gyvenvietės. 1919 m. spalio 10 d. paskelbtas Savivaldybių įstatymas. Įstatymas skelbė, kad visa Lietuva suskirstoma į apskritis, apskritys – į valsčius, o pastarieji – į seniūnijas. Rinkimai į valsčių savivaldy-

* 1919 m. Sintautų bažnytkaimis nuo kaimo neišskirtas.

bes turėjo įvykti iki 1919 m. gruodžio 15 d. Valsčių teritorijos būdavo nustatomos vietos gyventojų sutarimu, tam turėjo pritarti apskričių tarybos. Galutinai valsčių teritorijas tvirtindavo Savivaldybių departamentas. Rekomenduota, kad valsčiuose gyventų apie 5 000 asmenų. Valsčių savivaldybės turėjo daugybę pareigų: reikėjo sudaryti pajamų ir išlaidų sąmatas, rinkti valstybės ir savivaldybių mokesčius, prižiūrėti valsčiaus teritorijose esančius kelius, gatves, taisyti ir statyti naujus tiltus, rūpintis mokyklų ūkiniais reikalais ir kt.

Nuo 300 gyventojų turėjo būti renkamas atstovas į valsčiaus tarybą, kurią sudarė ne mažiau kaip 12 asmenų. Taryba pagal savo kompetenciją priimdavo nutarimus valsčiaus reikalais. Tarybai reikėjo išrinkti pirmininką, pavaduotoją, valsčiaus valdybą ir kontroliuoti jos darbą.

Įstatymas skelbė, kad vykdomoji valsčiaus valdžia (viršaitis, jo padėjėjas, išdininkas) renkama dvejiems metams. Valsčiaus valdybos pagrindinės pareigos buvo šios: vykdyti tarybos sprendimus, skelbti vyriausybės potvarkius, teikti tarybai įvairias apyskaitas, kitas reikalingas žinias, turėti valsčiaus gyventojų sąrašus, išduoti gyventojams reikiamas pažymas ir kt.

Valsčiai skirstėsi į seniūnijas. Rekomenduota, kad seniūnijoje gyventų apie 100 asmenų. Seniūnijos susirinkimas – krivulė balsų dauguma rinkdavo seniūną. Krivulės sueiga galėjo svarstyti tiktai seniūnijos reikalus. Seniūnai privalėjo vykdyti valsčiaus tarybos ir valdybos reikalavimus, krivulės nutarimus, rinkti mokesčius ir kt. Seniūnams nebuvo skiriamos natūrinės prievolės.¹³ Vėliau Savivaldybės įstatymas ne kartą keitėsi.

Šiek tiek apie Sintautų valsčiaus savivaldybės veiklą rašoma straipsnyje apie Sintautus. Neišlikus nei Šakių apskrities, nei Sintautų valsčiaus archyvams, iš aptiktų duomenų negalima parengti Sintautų savivaldybės istorinės apžvalgos, nesužinoti net valsčiaus viršaičiai. Todėl, atsižvelgiant į rengėjų pageidavimą, paminimi daugiausia valsčiaus teritoriniai pasikeitimai.

1922 m. spalio 31 d. Šakių apskrities valdyba patvirtino valsčių ribas. Sintautų valsčius ribojosi su Vokietija, Žvirgždaičių, Griškabūdžio, Lukšių, Šakių ir Slavikų valsčiais. Tokį administracinį suskirstymą valsčiais 1924 m. birželio 10 d. patvirtino ir Savivaldybių departamentas.¹⁴

Šis suskirstymas ilgokai nesikeitė. Tuo galima įsitikinti iš 1929 m. Sintautų valsčiaus suskirstymo seniūnijomis.

1. Bridžių seniūnijoje gyveno 620 asmenų. Priklausė šios gyvenvietės: Bridžiai, Pakorbūdžiai, Vaitrakas (Viatrakas), Vilkelišiai, Zypliai.

2. Gaisrių seniūnijoje buvo 675 gyventojai. Priklausė šie kaimai: Gaisriai, Mockupiai, Rūgiai, Starkai, Naujieji Sintautai, Voveriai.

3. Kiaulupių seniūnijoje buvo 632 gyventojai. Priklausė šie kaimai: Jonišiai, Išdagai, Kiaulupiai, Naudžiai, Vaitiekupiai.

4. Kuodžių seniūnijoje buvo 625 gyventojai. Priklausė šie kaimai: Duobiškiai, Gabartai, Kuodžiai, Kušlikiai, Menčikiai, Pariebiai, Tilvikai, Tumosiškės.

5. Sintautų seniūnijoje buvo 646 gyventojai. Priklausė šios gyvenvietės: Ežeriūkai, Leopolė, Sintautai.

¹³1919 10 10 Savivaldybių įstatymas, *Laikinosios vyriausybės žinios*, 1919, spalio 28, Nr. 14, p. 1–8.

¹⁴Šakių a. administracinio suskirstymo valsčiais byla, *LCVA*, f. 379, ap. 2, b. 989, p. 15–16.

6. Skaistgirių seniūnijoje buvo 601 gyventojas. Priklausė šie kaimai: Menkiniai, Pikžirniai, Ragožiai, Skaistgiriai, Šlamai.

7. Šuopių seniūnijoje buvo 604 gyventojai. Priklausė šie kaimai: Pavilktniniai, Skardupiai, Smilgiai, Šuopiai, Šurpauliai, Veršiai.

8. Tarpučių seniūnijoje gyveno 606 asmenys. Priklausė šie kaimai: Balseliškiai, Barandai, Braškiai, Kirmiškiai, Klepai, Santakai, Tarpučiai.

9. Totorviečių seniūnijoje buvo 611 gyventojų. Priklausė šie kaimai: Apirbiškiai, Demšiai, Gyliškiai, Jundilai, Kasikėnai, Kaupiškiai, Totorviečiai, Vaišvilai, Žaltynai.¹⁵

Palyginus su 1919 m. Sintautų valsčiaus gyvenvietėmis, galima įsitikinti, kad tame administraciniame vienetė tebebuvo tos pačios gyvenvietės. Taigi Sintautų valsčiaus teritorija per dešimtmetį nesikeitė.

1930 m. jau buvo Šakių apskrities valdyba, pradėjo keisti ir Sintautų valsčiaus ribas. 1930 m. gruodžio mėn. Savivaldybių departamentas pranešė, kad patvirtina 1930 m. kovo 13 d. Šakių apskrities valdybos nutarimą, kuriuo Sintautų valsčiaus Bridžių, Duobiškių, Gabartų, Kušlikų, Pariebių, Vaitiekupių ir Vilkeliškių kaimai iš Sintautų valsčiaus prijungiami prie Šakių valsčiaus. Tai įsigaliojo nuo 1931 m. sausio 1 d.¹⁶

Atrodo, kad dar anksčiau iš Slavikų valsčiaus prie Sintautų prijungti šie kaimai: Kaukokalnis, Panoviai, Pliorišiai, Pusdešriai ir Šunkariai (Valakbūdis). Matyt, dėl gyventojų prašymų, 1931 m. vasario 20 d. Šakių apskrities valdyba nutarė nuo tų metų sausio 1 d. Kaukokalnio, Panovių ir Pliorišių kaimus iš Sintautų valsčiaus priskirti Slavikų valsčiui. Tokį nutarimą Savivaldybių departamentas patvirtino.¹⁷ Taip nuo Sintautų valsčiaus buvo atskirti 7 kaimai, o priskirti du.

1931 m. vasario mėn. Šakių apskrities valdyba pranešė Savivaldybių departamentui apie naują apskrities valsčių suskirstymą seniūnijomis. Sintautų valsčius jau suskirstytas į šias 13 seniūnijų:

1. Apirbiškių. Jos kaimai: Apirbiškiai, Kasikėnai, Vaišvilai, Žaltynai.
2. Barandų. Jos kaimai: Balseliškiai, Barandai, Klepai, Santakai ir Tarpučiai.
3. Ežeriūkų. Jos kaimai: Ežeriūkai, Leopole, Menkiniai, Pakorbūdžiai, Ragožiai.

4. Gaisrių. Jos kaimai: Gaisriai, Kirmiškiai, Mockupiai, Starkai, Voveriai.
5. Iždagų. Jos kaimai: Iždagai, Vaitrakas.
6. Jundilų. Jos kaimai: Braškiai, Demšiai, Jundilai, Kaupiškiai, Totorviečiai.
7. Kiaulupių. Jos kaimai: Joniškiai, Kiaulupiai, Naudžiai, Tumosiškės.
8. Kuodžių. Jos kaimai: Gyliškiai, Menčikiai, Kuodžiai, Tilvikai.
9. Sintautų. Jos gyvenvietės: Naujieji Sintautai, Sintautai.

10. Šuopių. Jos kaimai: Pavilktniniai, Skardupiai, Smilgiai, Šuopiai.

11. Šunkarių. Jos kaimai: Pusdešriai, Šunkariai.

12. Veršių. Jos kaimai: Rūgiai, Šlamai, Šurpauliai, Veršiai.

13. Zyplių. Jos kaimai: Pikžirniai, Skaistgiriai, Veršiai.¹⁸

¹⁵1929 02 17 žiniaraštis apie valsčių suskirstymą seniūnijomis, LCVA, f. 379, ap. 2, b. 1940, l. 226.

¹⁶1930 12 19 Savivaldybių departamento pranešimo Šakių a. valdybai nuorašas, LCVA, f. 379, ap. 3, b. 15, l. 7.

¹⁷1931 02 26 Savivaldybių departamento pranešimo Šakių a. valdybai nuorašas, *ten pat*, l. 11.

¹⁸1931 02 17 žiniaraštis apie Šakių a. valsčių suskirstymą seniūnijomis, LCVA, f. 379, ap. 2, b. 1490, l. 214–215.

Tokiu kaimų prijungimu prie Šakių valsčiaus Sintautų gyventojai nebuvo patenkinti. Apie tai spaudoje rašoma:

„Šakių valsčiaus padidininimui 1930 m. pabaigoj nuo Sintautų valsčiaus atskyrė šiuos kaimus: Vaitiekupius, Vilkeliškius, Bridžius, Pariebius, Duobiškius ir Kušlikius. Vaitiekupių ūkininkai pirmieji davė p. Vidaus reikalų ministeriui prašymą, kad nori po senovei priklausyti Sintautų valsčiui. Jų prašymas buvo patenkintas. Likusieji kaimai taip pat nenorėjo nuo sintautiečių atsiskirti ir rašė prašymus Vidaus reikalų ministerijai, kad apskrities valdybos nutarimą panaikintų. Kaip teko patirti ir jų prašymai nežuvo tyruose – nuo naujų metų vėl liko sintautiečiais.“¹⁹

Atsižvelgęs į gyventojų skundus, 1931 m. birželio mėn. vidaus reikalų ministras pranešė, kad Bridžių, Duobiškių, Gabartų, Kušlikių, Pariebių ir Vilkeliškių kaimai iš Šakių valsčiaus nuo 1932 m. sausio 1 d. vėl priskiriami Sintautų valsčiui.²⁰ Kaip jau minėta, Vaitiekupiai Sintautų valsčiui gražinti anksčiau.

1932 m. Sintautų valsčius buvo suskirstytas į šias seniūnijas: Apirbiškių, Barandų, Duobiškių, Ežeriūkų, Gaisrių, Iždagų, Jundilų, Kiaulupių, Kuodžių, Sintautų, Šunkarių, Šuopių, Veršių, Vilkeliškių ir Zyplių.²¹

Nuo 1933 m. sausio 1 d. iš Slavikų valsčiaus Sintautų valsčiui prijungti šie kaimai: Kaukokalnis, Panoviai ir Pliorišiai.²²

Pagaliau Šakių apskrities valdyba 1933 m. rugsėjo 4 d. pranešė Savivaldybių departamentui, kad nutarta panaikinti Slavikų valsčių. Valsčiaus 6 kaimai priskiriami Kidulių valsčiui, o Sintautų valsčiuje turėjo atsidurti šios gyvenvietės: Juškakaimiai, Skrynupiai, Šilgaliai (kaimas ir dvaras) ir Rukšniai. Vidaus reikalų ministras tokį Šakių apskrities valdybos nutarimą patvirtino. Minėti kaimai Sintautų valsčiui priskirti nuo 1934 m. sausio 1 d.²³

Matome, kad 1919 m. Sintautų valsčiui priskirtos 54 gyvenvietės 1934-aisiais metais visos išliko tame valsčiuje. Be to, iš buvusio Slavikų valsčiaus dar prijungtos šios gyvenvietės: Juškakaimiai, Kaukokalnis, Panoviai, Pliorišiai, Pusdešriai, Rukšniai, Skrynupiai, Šilgaliai I, Šilgaliai II, Šunkariai (Valakbūdis). Sintautų valsčius 1934 m. turėjo 64 gyvenvietes.

1938 m. Šakių apskrities valdyba buvo parengusi projektą nuo 1940 m. panaikinti Plokščių ir Žvirgždaičių valsčius. Taip pat buvo siūloma Sintautų valsčiaus kaimus Duobiškius, Gabartus, Kušlikius, Pariebius, Vilkeliškius prijungti prie Šakių valsčiaus. Savivaldybių departamentas šiems Šakių apskrities administraciniais teritoriniais pakeitimams nepritarė.²⁴ Nerasta jokių duomenų, kad nuo 1934 iki 1944 m.

¹⁹ Sintautai, *Suvalkietis*, 1932, sausio 31, Nr. 5, p. 4.

²⁰ 1931 06 25 Vidaus reikalų ministro pranešimo Šakių a. valdybai nuorašas, LCVA, f. 379, ap. 3, b. 15, l. 18.

²¹ *Savivaldybių žinybas*, Kaunas, 1932, p. 688–689.

²² 1932 08 27 Vidaus reikalų ministro pranešimo Šakių a. valdybai nuorašas, LCVA, f. 379, ap. 3, b. 15, l. 28.

²³ 1933 12 23 Vidaus reikalų ministro pranešimo Šakių a. valdybai nuorašas, *ten pat*, l. 39.

²⁴ 1938 12 19 Šakių a. valdybos lydraštis Savivaldybių departamentui prie siunčiamo naujo apskrities administracinio suskirstymo projekto, LCVA, f. 379, ap. 3, b. 39.

būtų pakeistos Sintautų valsčiaus ribos. 1942–1943 m. Sintautų valsčiaus plotas buvo 176 kvadratiniai kilometrai.²⁵

1940 m. pabaigoje seniūnijos pavadintos apylinkėmis, tačiau Lietuvą užėmus vokiečiams, 1941 m. administracinis vienetas – apylinkė vėl gavo anksčiau senesnį pavadinimą. Nerasta jokių duomenų, kad nuo 1934 iki 1944 m. būtų pakeistos Sintautų valsčiaus ribos. 1943 m. Sintautų valsčiaus plotas buvo 176 kvadratiniai kilometrai.²⁶

1942 m. gyventojų surašyme Sintautų valsčiuje nurodytos tos pačios 64 gyvenvietės, kurios tam valsčiui priklausė ir 1934 m.²⁷

Pokario metais seniūnijos vėl pavadintos apylinkėmis. 1949 m. Sintautų valsčių sudarė Apirbiškių, Duobiškių, Ežeriūkų, Išdagų, Kiaulupių, Sintautų, Šilgalių, Šunkarių, Veršių ir Zyplių apylinkės.

Pokariu seniūnijos vėl pavadintos apylinkėmis. 1950 m. birželio 20 d. LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku senieji administraciniai vienetai – apskritys ir valsčiai panaikinti. Lietuva suskirstyta į 4 sritis ir 87 rajonus. Likusi tik Sintautų apylinkė priskirta Kudirkos Naumiesčio rajonui.

K. Naumiesčio rajonas buvo sudarytas iš buvusių Šakių apskrities 29 apylinkių ir Vilkaviškio apskrities 7 apylinkių. Sintautų apylinkė priskirta Kudirkos Naumiesčio rajonui. 1954 m. prie Sintautų apylinkės prijungtos Veršių, Zyplių, Ežeriūkų apylinkės. 1959 m. gruodžio mėn. 7 d. Kudirkos Naumiesčio rajonas panaikintas. Buvusios Kudirkos Naumiesčio, Griškabūdžio, Sparvinių, Šilgalių, Žvirgždaičių, Keturnaujienos ir Sintautų apylinkės perduotos Šakių rajonui. 1963 m. dalis Keturnaujienos apylinkės ir Žvirgždaičių apylinkė prijungtos prie Sintautų apylinkės. 1975 m. sausio 29 d. prie Sintautų prijungta likusi dalis Žvirgždaičių apylinkės. 1995 m. Žvirgždaičių apylinkė atskirta ir tapo savarankiška. Nuo to laiko Sintautų apylinkė tapo seniūnija ir lig šiol priklauso Šakių rajono savivaldybei.

²⁵ *Ūkininko patarėjo kalendorius 1944 metams*, Kaunas, 1943, p. 44.

²⁶ 1942 m. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo duomenys kaimais, LCVA, f. 743, ap. 2, b. 536–600.

Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto veikla 1944–1950 metais

Raimondas Daniliauskas

1919 m. spalio 10 d. buvo priimtas pirmasis Lietuvos savivaldybių įstatymas. Taip atsirado valsčių, apskričių ir miestų savivaldybės. Žemiausia grandis savivaldoje, pagal įstatymą, buvo valsčius. Valsčius sudarė seniūnijos. 1929 m. antrajame Lietuvos savivaldybių įstatyme žemutine grandimi nurodyta seniūnija. Okupavus Lietuvą, savivalda buvo sugriauta. 1944–1950 m. Lietuvoje įsteigtos apskričių, valsčių tarybos, kurios vadintos darbo žmonių deputatų tarybomis (DŽDT). Seniūnijose buvo įkurtos apylinkių deputatų tarybos.

Šiame straipsnyje apžvelgiami išlikę valsčiaus vykdomojo komiteto 1944–1950 m. posėdžių protokolai ir sprendimai, esantys Marijampolės apskrities archyve. Išlikusių dokumentų nedaug, lyginant su kaimyninio Griškabūdžio valsčiaus dokumentais. Gaila, kad neišsaugoti 1945 m. naujakurių ūkinės buities patikrinimo aktai, valstiečių pareiškimai žemei gauti, valstiečių, gavusių iš tarybų valdžios žemės, susirinkimų protokolai, bešeimininkų ūkių žemės pertvarkymo ir perdavimo valstybės žinion aktai ir brėžiniai. Nerasime archyve piliečių, apdovanotų ordinais ir medaliais „Už šaunų darbą Didžiojo Tėvynės karo metais“ sąrašų, bešeimininkų ūkių sąrašų, neišliko išsamių žinių apie buožinius ūkius 1948 m. Nėra suvisuomeninto turto aktų, buožių, ištremtų už Lietuvos TSR ribų sąrašų ir kitų to laikotarpio svarbių dokumentų. Jie buvo arba neperduoti į archyvą arba kažkuriuo metu sunaikinti. Sintautų valsčiuje buvo Kaūkalkalnio, Zyplių, Šilgalių, Ežeriūku, Jundilų, Vilkėliškių, Šunkarių, Gaisrių, Veršių, Sintautų, Barandų, Šuopių, Kiaūlupių, Dūobiškių, Apirbiškių, Kuodžių, Jūškakaimio, Išdagų apylinkės. Didžiausios iš jų buvo Veršių, Kiaūlupių ir Zyplių.

Pirmasis išlikęs protokolas datuojamas 1944 m. spalio mėn. 23 d. Susirinkime svarstytas „*žuvusių karių pakasimas*“, laukų valymo ir apdirbimo klausimas, bešeimininkų ūkių, jų turto surašymas, valsčiaus žemės ūkio komisijos paskyrimas. Apylinkių pirmininkams pavesta paskirti bešeimininkų ūkių prižiūrėtojus. Žemės ūkio komisijos pirmininku paskirtas Sintautų valsčiaus Starkų kaimo gyventojas Antanas Sinkevičius. Susirinkime dalyvavo Sintautų, Veršių, Jundilų, Ežeriūku, Apirbiškių, Šuopių, Vilkėliškių, Duobiškių apylinkių pirmininkai.

Kitas susirinkimas šauktas 1944 m. spalio mėn. 29 d. Svarstyti šie klausimai: mitybos vedėjo, apylinkių pirmininkų paskyrimo, likusios karo medžiagos surinkimas, pastočių ir kiti. Gaisrių apylinkės pirmininku paskirtas Kazimieras Dailidė, Veršių – Juozas Burinskas. Įsakyta surašyti arklius ir vežimus visame valsčiuje. Dar kitame susirinkime svarstytas smulkaus kredito unijos įkūrimas Sintautuose. Susirinkime dalyvavo valsčiaus apylinkių pirmininkai.

1944 m. lapkričio mėn. 7 d. susirinkime nutarta steigti ugniagesių komandą, prie jos įkuriant priešlėktuvinę komandą. Lapkričio mėn. susirinkimuose labai svarbiu klausimu buvo gaunamų raštų vykdymas. Kokie tai buvo raštai, nenurodoma, tačiau matosi, kad uoliai vykdytos aukštesnių instancijų komandos, mobilizuoti žmonės kariuomenės darbams, su maistu asmeniui 10 dienų, su kirviais, kastuvais.

Štai iš Sintautų apylinkės mobilizuoti 25 žmonės, iš Gaisrių – 55, iš Veršių – 70 žmonių. Iš viso 350 žmonių ir 20 *stuikų* (arkliai su vežimais). 1944 m. išlikę protokolai trumpi ir neišsamūs, su dalyvavusių apylinkių pirmininkų parašais.

1945 m. sausio mėn. 5 d. susirinkime iškeltas druskos trūkumo klausimas. Pasirodo, niekur nebuvo galima nusipirkti druskos. Prašyta Šakių apskrities valdžios nors 4 tonų druskos, o ją gavus pavesti parduoti Sintautų kooperatyvui pagal normą vienam asmeniui. Vėlesniuose susirinkimuose buvo nutarta aiškinti žmonėms apie žemėje esančias minas, išpėti, kad jie nevaikščiotų aptvertuose plotuose, negadintų užtvarų. Nutarta steigti biblioteką Pavilktinių kaime, Juodaičio ūkyje, kol atsiras patalpos Sintautų miestelyje. Taip pat čia numatytas kambarys Sintautų valsčiaus komsorgui. Apylinkės pirmininkai įpareigoti šią biblioteką aprūpinti baldais iš vokiečių ūkių, įvairiomis knygomis, renkant jas iš gyventojų. Sintautų ligoninėje buvo gydomi sužeisti kariai, jiems turėjo būti pristatomas pienas iš ūkininkų. Buvo sudarinėjami sąrašai asmenų, siunčiamų į traktorininkų kursus.

1945 m. vasario mėn. 9 d. susirinkime apylinkių pirmininkai įpareigoti parinkti ir pristatyti Sintautų valsčiui po vieną žmogų iš savo apylinkės, vokiečių likusiam ir Raudonosios armijos sugadintam turtui saugoti. Pradėta registracija vyrų, gimusių nuo 1926 iki 1930 m, bei vyrų gimusių 1910 m. ir anksčiau. Vasario mėn. 13 d. susirinkime nutarta kiekvienoje apylinkėje sudaryti 5 asmenų tarybas. Vyrų, gimę 1927 m., turėjo kuo greičiau vykti registruotis į Griškabūdį. Apylinkių pirmininkai turėjo paaiškinti, kad neužsiregistravusieji bus baudžiami pagal karo įstatymą. Matyt, omeny turėta, kad tokie bus sušaudyti. 1945 m. vasario mėn. 14 d. Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto tarybos posėdyje nutarta apdovanoti moteris, išauginusias gausias šeimas, ordiniais ir medaliais. Apdovanota Ona Liukaitienė, išauginusi 6 vaikus, Agota Bacevičienė – 8 vaikus, Eugenija Šutrikienė – 7 vaikus, Ona Viržaitienė – 6 vaikus, Pranė Unguraitienė – 6 vaikus. Vėlesniuose susirinkimuose nutarta griežtai prižiūrėti įstaigų tarnautojus ir drausmės laužytojus.

1945 m. kovo mėn. susirinkimuose nutarta surašinėti valstiečių žemes pagal rūšį, surašyti karves ir avis. Išaiškinti tabako auginimo reikalingumą. Auginančius tabaką asmenis atleisti nuo kitų darbo prievolių. Apylinkių pirmininkams nurodyta, kad jie kuo skubiau praneštų milicijai apie besislapstančius ir vengiančius Raudonosios armijos tarnybos vyrus. Pasiųsti atrinkti asmenys į minininkų kursus Plóškčiuose. Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku dirbo Vincas Klapatauskas.

1946 m. kovo mėn. 6 d. posėdyje, dalyvaujant progimnazijos direktoriui Žieviui, valsčiaus portorgui Bereišai, komsorgui Švelniui, NKVD viršininkui Žereznekovui, valsčiaus Žemės ūkio skyriaus vedėjui Kurui, Vykdomojo komiteto pirmininkui Jonui Žemaičiui, valsčiaus sekretoriui Kutui, nutarta progimnazijos patalpas perkelti į buvusį Paulienukių namą, o valsčiaus valgyklą, kuri buvo Paulienukių name, perkelti į Kambio namą. Dėl greitesnio mokslo paspartinimo valsčiaus pradžios mokyklą nutarta laikinai perkelti į buvusios Kudirkaitės namą. Liepos mėn. 4 d. Sintautų valsčiaus DŽDT VK, remdamasis Šakių apskrities komiteto nutarimu, atleido iš VK pirmininko pareigų Joną Žemaitį. Priežastys: nesuorganizavo darbo jėgos Šakių miestui atstatyti, nevykdė apskrities VK ir partijos nutarimų. Vietoje

jo paskirtas Jonas Švelnys. Vėlesniuose posėdžiuose tvirtintas 1946 m. derliaus nuėmimo plotas Sintautų valsčiuje. Valstiečių ūkiuose turėjo būti nupjauti javai nuo 3 375 ha, pagalbiniuose ūkiuose – nuo 3 ha, Sintautų MTS ir MANP – nuo 21 ha. MANP buvo Jundiluosė ir Šuopiuosė. Taip pat buvo atleisti Veršių, Gaisrių apylinkių VK pirmininkai ir paskirti kiti asmenys. Sintautų valsčiaus Kiaulupių kaime buvo plytinė, Dúobiškių kaime stovėjo vėjo malūnas. Sintautų žemės ūkio kooperacijos draugijos valdyba buvo įpareigota šias gamybos priemones perimti savo žinion ir suremontuoti, kad nurodyti objektai pradėtų veikti.

1947 m. vasario mėn. susirinkimuose svarstyti pasirengimo darbai pavasario sėjai. Šuopių MANP (mašinų-arklių nuomos punkto) vedėjas Gudaitis pastebėjo, kad padėtis MANP ir valstiečių ūkiuose yra nepatenkinama. Punkte trūksta pašaro arkliams, pakinktų, silpnai vykdomas žemės ūkio padargų remontas. Sintautų valsčiaus žemdirbystės skyriaus vedėjui pareikštas griežtas papeikimas, kad „*taip svarbus ūkiškai politiško reikalas*“ žlugdomas. Sintautų kooperatyvo pirmininkas buvo įpareigotas labiau rūpintis plataus vartojimo prekių išsigijimu iš Šakių *Apkoopsąjungos* (taip parašyta protokole – aut. pastaba). Pavesta gerai apsirūpinti degtukais, žibalu, muilu. Kitame šio mėnesio susirinkime, be apylinkių pirmininkų, buvo sukviesti valsčiaus paruošų agentai. Svarstyta Sintautų miestelio sanitarinė būklė. Konstatuota, kad miestelyje apgriauti negyvenamieji namai paversti šiukšlynais ir pilni išmatų. Pasirodo, kad dauguma miestelio įstaigų neturėjo tualetų, todėl visi ir ėjo ten. Be to, miestelio namai griunami dėl malkų. Daugiausia tai daro asmenys iš liaudies gynėjų būrio. Nustatyta, kad iki kovo mėn. 15 d. visi miestelio gyventojai ir esančios įstaigos pasistatytų tualetus. Įspėti valsčiaus draudimo agentai imtis priemonių, kad būtų spartinamas mokesčių rinkimas iš valstiečių ūkių ir kaimo amatininkų, patikrinti buožinių ūkių atsiskaitymą su valstybe. Kaukalknio apylinkės pirmininko žmona prašė leisti apsigyventi Sintautų miestelyje, kadangi jos vyras buvo nužudytas, o ji pati savo gyvenamoje vietovėje bijo gyventi. Susirinkime nutarta, kad dėl karo metu sunaikintų didelio kiekio gyvenamųjų namų yra butų trūkumas, todėl prašėja su savo šeima gali apsigyventi tik susitarus su bet kuriuo miestelio gyventoju. Vietoje nužudytų Kaukalknio apylinkės pirmininko, apylinkės sekretoriaus, Gaisrių apylinkės pirmininko paskirti kiti asmenys. Svarstytas klausimas dėl Sintautų valsčiaus pirkių-skaityklų veiklos, duota daug nurodymų. Išsiaiškinus, kad skaityklos reikiamai nedirba, jų darbuotojams duoti įpareigojimai. Zyplių ir Kuodžių skaityklų vedėjai atleisti, likusieji vedėjai įpareigoti sutvarkyti patalpas, išleisti sienlaikraščius, stengėsi pritraukti bendradarbiauti apylinkės jaunimą, suorganizuoti saviveiklos ratelius, valstiečiams aiškinti svarbiausius partijos uždavinius.

1947 m. liepos mėn. posėdyje svarstytas valsčiaus mokyklų pasirengimas naujesiems mokslo metams. Pripažinta, kad mokyklų pasirengimas nepatenkinamos būklės. Sintautų ir Totorviečių mokyklose remonto darbai visiškai apleisti. Malkų pristatymas mokykloms vykdomas nepatenkinamai. Posėdyje visų pradžios mokyklų vedėjai įpareigoti baigti remontus iki rugpjūčio mėn. 10 d., kartu papuošiant mokyklų patalpas didžiųjų vadų portretais, lozungais, šūkais ir t. t. Taip pat įpareigoti, kad malkos būtų suvežtos, sukrautos, o mokyklų sargai jas suskaldytų. Valsčiaus žemės ūkio skyriaus vedėjas įpareigotas įtaigiai valstiečiams išaiškinti

derliaus laiku nuėmimo svarbą, pritraukiant tam reikalui mokyklų mokytojus ir komjaunuolius. Spalio mėn. 31 d. posėdyje kreipėsi nužudyto Kiaulupių apylinkės pirmininko žmona. Kadangi jos vyras buvo nužudytas 1947 m. kovo 17 d., kartu pagrobiant arkli su rogėmis, maisto produktais, rūbais, ji prašė atsižvelgti į jos sunkią padėtį ir atleisti nuo privalomų valstybei grūdų, mėsos ir bulvių pristatymo normų. Prašymas patvirtintas.

Sintautų valsčiuje buvo įkurtos šios nuolat veikiančios komisijos: žemės ūkio, švietimo, kultūros ir sveikatingumo, prekybos ir paruošų, finansų rinkliavos ir pagalbos tiekimo karių šeimoms bei tėvynės karo invalidams, komunalinės remonto ir kelių sutvarkymo. Visas komisijas sudarė 5 asmenys.

1947 m. liepos mėn. 31 d. valsčiaus DŽDT VK posėdyje kreipėsi vienas liaudies gynėjas. Savo pareiškime jis nurodė, kad liaudies gynėjų būryje tarnauja nuo pat jo įkūrimo ir neturi kada apdirbti savo 15 ha žemę, kuri jam buvo suteikta kaip bežemiui, todėl prašo jį atleisti nuo visų privalomų pristatymų valstybei. Nutarta atleisti nuo grūdų, mėsos ir bulvių pristatymų valstybei už 1947 metus.

Vėlesniuose DŽDT VK posėdžiuose labai kreiptas dėmesys į valstybinės paskolos pasirašymą, turto draudimą, visų rūšių mokesčių mokėjimo klausimus. Apylinkių pirmininkai įpareigoti asmeniškai atsakyti už šių klausimų vykdymą. Labai žiūrėta, kad skaityklos pritrauktų kuo daugiau skaitytojų, kad vyktų kultūrinė veikla. Skaityklose buvo svarbi kiekviena smulkmena. Štai Kiaulupių skaitykloje nebuvo iškabinta jokių to laikmečio šūkių, o vietoj jų ant sienų kybojo įvairių religinių dalykų. O tai jau buvo negerai. Gaisrių ir Sintautų skaityklose rasta netvarka – nesuorganizuoti saviveiklos rateliai, nesudarytos skaityklų tarybos. Arba sudaryta tik popieriuje ir jokio meninio ar kultūrinio darbo neatlieka. Dėl panašių nusižengimų keletas skaityklos vedėjų atleista. Apylinkių pirmininkai pastoviai gaudavo pylos už neatliktus darbus. Ypač žiūrėta, ar vykdomi grūdų, mėsos privalomų pristatymų valstybei planai. Mokyklų vedėjai įpareigoti kelti mokymosi lygį, pastoviai dirbti su pionieriais, iki Spalio revoliucijos 30-ųjų metų mokyklose įrengti Lenino kampelius, mokyklas papuošti šūkais ir lozungais, portretais. Artėjančioms Spalio revoliucijos 30-ųjų metų šventei, nutarta aptvarkyti ir papuošti Sintautų miestelį. Sintautų apylinkės pirmininkui nurodyta, kad, pasitelkus gyventojus, būtų užkaltos negyvenamų ir apgriautų namų durys ir langai. Valsčiaus milicijos viršininkui pavesta organizuoti gyventojų kontrolę ir prižiūrėti, kaip laikomasi švaros taisyklių. Iš jų paminėtina: neleisti rišti prie telefono stulpų gyvulių, šerti ant plento arklių, kontroliuoti, kad būtų tinkamai sutvarkyti miestelio gyventojų darželiai, sutaisytos tvoros, namų fasadai, apšienauta. Taip pat kontroliuoti, kad per Sintautų miestelį einantis plentas būtų nuvalytas. Šių nurodymų nevykdančius gyventojus bausti administracine tvarka. Sintautų miestelio centre iki lapkričio mėn. 1 d. dar turėjo būti pastatyti iškilmingi vartai, papuošti šventei pritaikytais šūkais ir portretais.

1948 m. posėdžių protokoluose aprašyti Sintautų valsčiaus DŽDT VK darbo planai, mėsos, pieno, kiaušinių privalomų pristatymų valstybei planai. Didelis dėmesys kreiptas į daugiavaikes motinas. Jos pristatytos valstybinėms pašalpoms, taip pat ordinams ir medaliams gauti. Svarbus klausimas buvo miško medžiagų ir žvyro išvežimas Šakių miestui atstatyti. Sintautų žemės ūkio kredito draugija per

visą savo gyvavimo laikotarpį jau buvo išdavusi naujakuriams ir mažžemiams valstiečiams 464,932 rb ilgalaikių ir 84,646 rb trumpalaikių paskolų. Pinigai naudoti trobesiams statyti ir gyvuliams pirkti. Paskolų nebuvo galima duoti stambių ūkių valstiečiams. Tais metais buvo skelbiamas kelių taisymo vajas. Taisomų kelių ruožai turėjo būti išdalyti valstiečiams, kurie juos turėjo stropiai prižiūrėti. Tarp dokumentų išlikęs nutarimas dėl perdavimo namo laikinam naudojimui sovietų armijos garnizonui. Kovo mėnesį į posėdžius kviesti susikūrusių kolūkių pirmininkai ir skaityklų vedėjai. Pirmininkams išaiškinta ruošti sėjai, remontuoti žemės ūkio techniką, vykdyti socialistinį lenktyniavimą. Skaityklų vedėjai įpareigoti organizuoti garsinius laikraščių skaitymus, nes kai kurių skaityklų vedėjos neturi jokio supratimo apie tarptautinę padėtį ir svarbiausius laikmečio uždavinius. Norint pagerinti klubų-skaityklų būklę, vedėjos privalo išleisti sienlaikraščius, aprašančius apylinkės gyvenimą, įsisavinti marksistines pažiūras į gyvenimą ir religijos prietarus, organizuoti valstiečiams susirinkimus, kuriuose būtų aiškinami politiniai įvykiai ir aptariama tarptautinė padėtis, kartu su jais aptarinėti ir aktualius laikraščių straipsnius.

1949 m. posėdžiuose svarstyti panašūs klausimai kaip ir ankstesniais metais. Pirmaeiliai uždaviniai – prievolių vykdymas, gautų raštų nurodymų pildymas, kolektyvinių ūkių stiprinimas, kelių tvarkymas. Atsirado kolūkių, kuriuose irgi buvo daug netvarkos. Kolūkių pirmininkams nuolat buvo nurodinėjama, aiškinamos atsilikimo priežastys. Neapsieita be skaityklų darbo ir sanitarinės būklės įvertinimo Sintautų valsčiaus apylinkėse. Prieš naujų mokslų metų pradžią mokyklų vedėjai vėl įpareigojami laiku ir tinkamai paruošti mokyklas. Išlikęs DŽDT VK sprendimas Nr. 38, kuriame išaiškinama, kad liepos mėn. 6 d. dabartinio Sintautų vartotojų kooperatyvo patalpos ir pagalbinių ūkio trobesiai yra be savininkų. Kooperatyvas šiomis patalpomis naudojasi jau treji metai. Todėl nuspręsta kooperatyvo nuosavybėn perduoti šiuos trobesius: buvusio piliečio Jono Ūso, dabar kooperatyvo kontoros, parduotuvės ir užkandinės, buvusio piliečio Kažemėkaičio, dabar kooperatyvo kepyklos, buvusio piliečio Ziegoriaus, dabar kooperatyvo pagalbinius trobesius. Tais metais jau įvertintas Sintautų ryšių skyriaus darbas ir spaudos platinimas valsčiuje. Ryšių skyriaus viršininke dirbo Puknaitytė. Pažymėta, kad spaudos platinimo limitai viršyti, tačiau apskrities laikraštis „Tikroju keliu“ turi būti labiau išplatintas. Kolūkių pirmininkai per mažai padeda kolūkių laiškiniams, todėl vėluoja spaudos pristatymas. Apylinkių pirmininkams nurodyta, kad bolševikinės spaudos išplatinimas ir laiku jos pristatymas – svarbus darbas, nuo kurio priklauso valstybinių uždavinių įgyvendinimas. 1949 m. gruodžio 29 d. DŽDT XI sesijos dienotvarkėje buvo įrašytas kaimo gyventojų medicininio aptarnavimo klausimas. Sesijos dalyviai iš klausė Sintautų ambulatorijos vedėjo Južakovo pranešimą, deputatų pasisakymus. Pažymėta, kad tarybinės santvarkos metais įvestas nemokamas gydymas. Šiuo metu valsčiuje įsteigta ambulatorija su dantų taisymo kabinetu ir vaistinės punktu. Sintautų ambulatorijai skirta 1 460 rublių. Tais metais ambulatorijoje buvo apžiūrėta 3 690 ligonių, aplankyta 12 mokyklų, dantų kabinetas iki lapkričio mėn. 10 d. priėmė 275 pacientus. Mokyklose yra įkurti Raudonojo kryžiaus rateliai, tačiau ambulatorijos darbuotojai su jais mažai bendrauja.

1950 m. posėdžiuose vertinti apylinkių tarybų darbai, nagrinėti įvairūs skundai ir pareiškimai. Štai Šuopių kaimo gyventoja savo pareiškinge nurodo, kad savo vaikų neturi, todėl prašo leisti išsidukrinti vokiečių tautybės mergaitę, gimusią 1937 m., kuri nei savo tėvų, nei giminių neturi. Leidžiama išsidukrinti. Ežeriūkų kaimo gyventoja irgi prašo leisti išsidukrinti vokiečių tautybės mergaitę. Pareiškimas nepatenkintas, kadangi mergaitė jau 16 metų, o pareiškėja netinkamai ją globoja. Veršių kaimo gyventojas prašo leisti išsidukrinti vokiečių tautybės mergaitę, gimusią 1941 m., kuri savo tėvų neturi. Pareiškimas patenkintas. Menkinių kaimo gyventoja prašo leisti išsidukrinti vokiečių tautybės berniuką, gimusį 1935 m. Pareiškimas nepatenkintas, kadangi vaiką pareiškėja blogai užlaiko. Skardupių kaimo gyventojas prašo leisti išsidukrinti vokiečių tautybės mergaitę, gimusią 1934 m. Pareiškimas nepatenkintas, kadangi pats jau augina savo penkis vaikus. Pavilktinių kaimo gyventojas prašo leisti išsidukrinti vokiečių tautybės mergaitę. Pareiškimas nepatenkintas, kadangi jie turi savo du vaikus. Sprendime „Dėl fizgarmonijos paėmimo iš buvusios Šunkarių bažnyčios“ aiškinama, kad 1949 m. birželio mėnesį Šunkarių bažnyčia yra uždaryta, todėl nuspręsta fizgarmoniją (taip tekste – aut. pastaba) laikinam naudojimui paskirti Sintautų valsčiaus kultūros namams.

1950 m. panaikintos apskritys ir valsčiai. Vietoje jų įkurtos sritys, rajonai ir apylinkės. Prasidėjo naujas savivaldos laikotarpis.

Pirmieji savivaldos žingsniai atkūrus Nepriklausomybę

Rimvydas Urbonavičius

1990 m. kovo 24 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos vietos savivaldos pagrindų įstatymui, buvo pradėtas jo įgyvendinimas – įvyko rinkimai į vietines tarybas. Į Sintautų apylinkės liaudies deputatų tarybą buvo įregistruoti 24 kandidatai. Rinkimų dieną absoliučią balsų daugumą gavo 10 kandidatų. Trijose apygardose, kur deputatai nebuvo išrinkti, turėjo įvykti pakartotiniai rinkimai. 1990 m. balandžio 3 d. Sintautų apylinkėje buvo sušaukta pirmoji naujai išrinktos Sintautų apylinkės tarybos sesija. Šios sesijos pirmame posėdyje išrinkta mandatų komisija, kuri patikrino deputatų registracijos bei apygardų rinkiminių komisijų balsavimo protokolus ir konstatavo, kad rinkimai praėjo nepažeisdami Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir rinkimų į vietos savivaldas įstatymų reikalavimų. Iš dviejų kandidatų, balsams pasiskirsčius 6 „už“ ir 4 „prieš“, tarybos pirmininke buvo išrinkta 6-osios Veršių rinkiminės apylinkės deputatė Beržynų devynmetės mokyklos mokytoja Justina Daniliauskienė. Ji buvo atsakinga ją išrinkusiai tarybai. Tarybos pirmininko pavaduotoju išrinktas Sintautų kolūkio pirmininko pavaduotojas Kęstutis Klimaitis, apylinkės viršaičiu – Algirdas Maksvytis, jo pavaduotoja – Jūratė Navickienė.¹

1990 m. gegužės 23 d. įvykusios antrosios sesijos metu buvo pripažinti gegužės 12 d. įvykusių pakartotinių rinkimų trijose apylinkėse išrinktų deputatų įgaliojimai, sudarytos ir keturios nuolatinės komisijos: Mandatų ir deputatinės etikos, Revizijos, Socialinio teisingumo ir teisėtvarkos bei Gamtos apsaugos. Buvo patvirtintas tarybos darbo reglamentas, svarstyti kiti klausimai.²

Tuo metu apylinkės tarybos funkcijos buvo šios: apylinkės biudžeto svarstymas ir sudarymas, jo įvykdymo apyskaitos tvirtinimas, papildomų biudžeto lėšų paskirstymas, apylinkės nuosavybės objektų teisinio statuso nustatymas, jų naudojimo kontrolė, mokesčių rinkliavų ir atskaitymų į savąjį biudžetą lengvatų nustatymas fiziniams ir juridiniams asmenims, žemės skyrimas juridiniams ir fiziniams asmenims įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka.

Pirmiausiai buvo pradėti spęsti gyventojams svarbūs aprūpinimo būtiniausiomis maisto ir pramoninėmis prekėmis klausimai. 1990 m. liepos 12 d. tarybos trečiojoje sesijoje buvo priimtas sprendimas „Dėl prie apylinkėje esančių parduotuvių prekybos tikrinimo komisijų sudarymo“, numatyta kitame sesijos posėdyje svarstyti klausimą „Dėl deficitinių prekių skirstymo apylinkės kolūkiuose“. Padėties sudėtingumą atspindėjo tai, kad pagal talonus, išduodamus visiems gyventojams, buvo parduodamas cukrus, skalbimo priemonės, muilas, miltai, kruopos, makaronai, druska ir t. t. 1990 m. rugsėjo 28 d. Šakių rajono valdybos sprendimu Nr. 158 buvo patvirtintos maisto ir ne maisto prekių vienkartinio pardavimo vienam gyventojui normos, pavyzdžiui – mėsos 2 kg, mėsos konservų – 2 indeliai, dešros – 1 kg, sviesto – 400 g, pieno konservų – 2 indeliai, žuvies konservų – 3 dėžutės, aliejaus – 1 butelis, mokyklinių sąsiuvinų – iki 20 vienetų ir t. t.³ Šie klausimai buvo aktualūs ir vėliau.

¹ *Marijampolės apskrities archyvas* (toliau – MAA), f. 1037, ap. 1, b. 1, l. 29

² *Ten pat* l. 30.

Vykdamy prekybos taisyklių, prekių supirkimo, jų išvežimo ar išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos tvarkos pažeidimų prevenciją 1990 m. rugsėjo 28 d. Šakių rajono valdybos potvarkiu Nr. 145 „Dėl kontrolierių paskyrimo“ Sintautų apylinkėje buvo paskirti šie valdybos kontrolieriai: Algirdas Šuopys, Justina Daniliauskienė, Juozas Antanas Lozoraitis, Arvydas Rūgys. Jiems buvo suteikta teisė surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus.⁴

Pasirūpinta ir istoriniais paminklais. Sprendimu „Dėl apylinkės lankytinų vietų, istorinių paminklų priežiūros“ keturiems istoriniams paminklams buvo sudarytas priežiūros grafikas. P. Vaičiailio tėviškės, poeto kapo ir Antrojo pasaulinio karo karių kapų Sintautuose priežiūra patikėta Sintautų vidurinės mokyklos literatams, Viltrakių piliakalnio – Žvirgždaičių devynmetės ir Janūkiškių pradinės mokyklų mokiniams.⁵ Šakių rajono valdybos 1993 m. kovo 19 d. potvarkiu Nr. 283-v buvo pavesta perduoti Sintautų apylinkės savivaldybei respublikinės reikšmės 0,5 ha archeologijos paminklą Viltrakių piliakalnį (AR-999), esantį apylinkės teritorijoje. Architektūros ir urbanistikos skyriaus kraštotvarkininkas A. Grigaitis buvo įpareigotas perduoti, o Sintautų apylinkės viršaitis A. Maksvytis perimti esamą dokumentaciją ir iki 1993 m. balandžio 25 d. susipažinti su paminklo teritorija, o iki liepos 1 d., suderinus su Paminklotvarkos tarnyba ir kultūros paveldo inspekcija, pastatyti laikinus medinius riboženklis.⁶

Prasidėjus restitucijos procesui, Šakių rajono valdyba 1990 m. liepos 16 d. potvarkiu Nr. 29 „Dėl pastato perdavimo religinėms bendruomenėms“, liaudies švietimo skyriui pavedė paruošti dokumentaciją dėl Šakių klebonijos ir Sintautų parapijos salės grąžinimo religinėms bendruomenėms.⁷ Netrukus, t. y. 1990 m. liepos 27 d. potvarkiu Nr. 15, Liaudies švietimo skyriui buvo pavesta iki rugpjūčio 15 d. Sintautų vidurinės mokyklos medinį namą, esantį Sintautų g. Nr. 33, perduoti Sintautų katalikų parapijos religinei bendruomenei.⁸

1990 m. gruodžio 13 d. sprendimu „Dėl Sintautų apylinkės įstaigų, įmonių ir organizacijų priskyrimo apylinkės vietos ūkiui“, remiantis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos pagrindų įstatymu, nuspręsta sutikti, kad apylinkės vietos ūkiui būtų priskirtos šios įstaigos ir organizacijos: Sintautų vidurinė mokykla, Beržynų, Ketūrnaujienos, Žvirgždaičių devynmetės, Janūkiškių pradinė, Sintautų, Veršių, Ketūrnaujienos, Žvirgždaičių kultūros namai, bibliotekos, Sintautų, Veršių, Janūkiškių, Žvirgždaičių felčerių akušerių punktai; Sintautų, Ketūrnaujienos, Žvirgždaičių ryšių skyriai; Sintautų, Ketūrnaujienos, „Laisvės“, Žvirgždaičių kolūkiai; Sintautų vaikų darželis; Sintautų buitinio aptarnavimo paviljonas ir jo surinkimo punktai Ketūrnaujienoje, Žvirgždaičiuose, Veršiuosė ir t. t.⁹

Toje pat sesijoje, t. y. 1990 m. gruodžio 13 d., pradėtas svarstyti ir nemažai pastabų sulaukęs gatvių pavadinimų Sintautuose klausimas. Buvo minimos Sintautų, Specialistų, Kolūkiečių, Darbininkų, Mechanizatorių gatvės. Sintautų gyvenvietės deputatams buvo pavesta pasikalbėti su gyventojais ir jų nuomones pateikti tarybos pirmininkei iki 1991 m. sausio 20 d.¹⁰

³ MAA, f. 1040, ap. 2, b. 1, l. 241.

⁴ *Ten pat*, l. 230.

⁵ MAA, f. 1037, ap. 1, b. 1, l. 34.

⁶ MAA, f. 1040, ap. 2, b. 92, l. 401.

⁷ *Ten pat*, b. 1, l. 12.

⁸ *Ten pat*, l. 36.

⁹ MAA, f. 1037, ap. 1, b. 1, l. 59–60.

¹⁰ *Ten pat*, l. 55, 61.

Lietuvos Respublika
Šakių rajonas
Sintautų apylinkės
Taryba

S P R E N D I M A ' S

1992 04 13 1 šaukimo Tarybos
16 sesija

Sintautai,

Dėl Sintautų miestelio Kolū-
kiečių gatvės pavadinimo pa-
keitimo

Sintautų apylinkės Taryba MISPRENDŽIA:
Buvusią Sintautų miestelio Kolūkiečių gatvę pavadinti A. Ta-
tarės vardu.

Apylinkės Tarybos pirmininkė J. Daniliauskienė

Šakių rajono
Sintautų apylinkės
tarybos sprendimas
dėl Sintautų
miestelio Kolūkiečių
gatvės pervardijimo
Antano Tatarės
gatvė. 1992 m.
balandžio 13 d.,
MAA, f. 1037,
ap. 1, b. 16, l. 72

Vykdamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. liepos 17 d. nutarimą, rugpjūčio 1 d. apylinkės viršaičio potvarkiu Nr. 18 „Dėl bendrųjų talonų apskaitos ir išdavimo tvarkos“ buvo sudaryta talonų apskaitos ir išdavimo komisija. Prasidėjo Lietuvos atsiskyrimo nuo sovietinio rublio procesas.

1991 m. kovo 12 d. įvyko apylinkės tarybos sesija. Joje svarstyti žemės suteikimo asmeniniam ūkiui Vyriausybės 1990 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 308 klausimas „Dėl žemės asmeniniam ūkiui suteikimo, įforminimo ir apskaitos tvarkos“. Keternaujienos kolūkio ribose žemė suteikta 258 žmonėms – 482,56 hektarai, Žvirgždaičių kolūkio ribose 345 žmonėms – 751,63 hektarai.¹¹ Žemės reforma vyko ir toliau, tad Šakių rajono valdybos 1991 m. liepos 25 d. potvarkiu Nr. 346-v „Dėl apylinkių agrarinių reformos tarnybų sudarymo ir tvirtinimo“ buvo sudaryta ir Sintautų agrarinės reformos tarnyba (ART), kurią sudarė viršaitis Algirdas Maksvytis (tarnybos vadovas; vėliau, atleidus ART vadovus, jo vietoje buvo paskirtas Česlovas Algimantas Grikiėtis), Alanta Giliūtė, ekonomistė, Jūratė Išganaitė, buhalterė, žemėtvarkininkai – Ilona Sakalauskaitė ir Kęstutis Birbilas.

Tarybos ir viršaičio pirmųjų metų darbų sąrašas buvo daug ilgesnis nei čia nurodyta, nes: reikėjo rūpintis kaimo gyvenviečių plėtra, aplinkos apsaugos, statybų, konfiskuoto turto gražinimo, kultūros ir kitais reikalais.

Šakių rajono savivaldybės taryba, vadovaudamasi 1994 m. liepos 7 d. Vietos savivaldos įstatymo 15 straipsnio penktuoju punktu, 1995 m. gegužės 2 d. priėmė sprendimą Nr. 17 „Dėl Šakių rajono savivaldybės teritorijos suskirstymo į seniūnijas ir jų ribų nustatymo“. Sintautų seniūnija buvo reorganizuota į Sintautų ir Žvirgždaičių seniūnijas.

¹¹MAA, f. 1037, ap. 1, b. 7-26.

Sintautų seniūnija

Kęstutis Birbilas

Sintautai – miestelis Šakių rajone, prie kelio Šakiai–Kudirkos Naumiestis, įsikūręs trijų upelių santakoje, seniūnijos centras. Seniūnijos plotas – 9,5 tūkst. ha, iš jo miško – 330 ha. Seniūnija ribojasi su Kudirkos Naumiesčio, Žvirgždaičių, Griškabūdžio, Lukšių ir Šakių seniūnijomis. Seniūnijoje yra 35 kaimai, dešimtyje iš jų gyventojų jau nėra. Seniūnijos teritorijoje yra 6 seniūnaitijos, 2013 m. sausio 1 d. duomenimis, joje gyveno 1 748 gyventojai. Seniūnijos teritorijoje yra 18 kapinių, iš kurių veikiančios tik vienos – Sintautų miestelyje. Šešiolika kapinaičių yra uždarytos. Miestelyje yra ir Antrojo pasaulinio karo kapinės.

Seniūnijoje dirba:

Seniūnas – Kęstutis Birbilas (nuo 2005 m. liepos 12 d.);

Sekretorė – Jūratė Navickienė (nuo 1982 m. birželio 30 d.);

Buhalterė – Alanta Giliūtė (nuo 1993 m. balandžio 15 d.);

Kasininkė ir valytoja Vida Bacevičienė (nuo 1988 m. rugpjūčio 15 d.);

Socialinio darbo organizatorė Vaidutė Cikanavičienė (nuo 2010 m. kovo 1 d.);

Socialinė darbuotoja su rizikos šeimomis Jurgita Urbonaitė (nuo 2007 m. vasario 6 d.);

Žemės ūkio specialistas Raimondas Daniliauskas (nuo 2003 m. sausio 1 d.);

Kapinių prižiūrėtojas Justinas Bacevičius (nuo 1996 m. spalio 7 d.);

Elektrikas Tadas Navickas (nuo 2002 m. sausio 2 d.);

Žalio ūkio darbininkas Rimantas Jasevičius (nuo 2004 m. rugsėjo 1 d.);

Traktorininkas Saulius Bingelis (nuo 2005 m. birželio 10 d.);

Vairuotojas Edmundas Čeplevičius (nuo 2008 m. spalio 2 d.).

Seniūnijoje be užmokesčio notariato įstatymo nustatyta tvarka yra atliekami notariniai veiksmai, tvirtinami testamentai, registruojamos mirtys, išduodami leidimai laidoti, medžiams kirsti, pažymos apie šeimos sudėtį, apie deklaruotą gyvenamąją vietą ir kt. klausimais, tvarkomi gyvenamosios vietos deklaravimo duomenys, organizuojami viešieji ir visuomenei naudingi darbai, renkami ir įforminami dokumentai socialinei paramai gauti, kontroliuojamos socialinės rizikos šeimos, dirbama su probleminėmis šeimomis, mokamos pašalpos, dalinama parama maisto produktais iš ES fondų. Sunkiai materialiai gyvenančioms šeimoms ir vienišiesiems asmenims teikiama labdara dėvėtais drabužiais, avalyne, buitine technika, kurie surenkami iš gyventojų, gaunama iš vaiko teisių apsaugos tarnybos, LIONS klubo.

Labiausiai nepasiturintys asmenys (o tokių apie 190 šeimų) gauna paramą maisto produktais. Yra lankomi ir prižiūrimi senyvo amžiaus žmonės ir neįgalieji. Seniūnija organizuoja savivaldybės kelių, bendrojo naudojimo teritorijų, kapinių, želdinių, gatvių valymą ir priežiūrą, tvarko gatvių apšvietimą. Iš viso šiuo metu seniūnijos darbuotojai prižiūri 67 km kelių ir gatvių, kurių danga daugiausia yra žvyras arba gruntas, apie 3 ha saugotinų teritorijų ir žymių žmonių sodybvičių.

*Sintautų seniūnija.
2012 m. J. Kliučiaus
nuotr.*

*Kol kas lygiosios...
Šakių rajono meras
Juozas Bertašius
(kairėje) ir Sintautų
seniūnas Kęstutis
Birbilas. 2011 m.
R. Daniliausko nuotr.*

Organizuoja ir įgyvendina valstybės perduotas funkcijas žemės ūkio srityje ir priešgaisrinėje apsaugoje.

Seniūnijoje yra Sintautų pagrindinė mokykla (direktorius Vytautas Strolys), kurioje mokosi 126 mokiniai, yra du Sintautų pagrindinės mokyklos skyriai: Beržynų ugdymo skyrius (direktoriaus pavaduotoja ugdymui Raselė Jakaitienė), kuriame šiais metais mokosi 47 moksleiviai ir ugdoma 10 ikimokyklinukų, ir Sintautų ikimokyklinio ugdymo skyrius „Vyturėlis“ (direktoriaus pavaduotoja ikimokykliniam ugdymui Rūta Galinskienė), kurį lanko 46 vaikai¹.

Sintautuose yra paštas, kuriame dirba pašto viršininkė Gailina Piečiai-

¹ Plačiau apie mokyklas žr. M. Puodžiukaitienės, I. Strokienės, R. Galinskienės, L. Petrauskienės ir kt. str. (sk. „Istorija. Švietimas (XIX–XXI amžius)“).

tiėnė ir 4 laiřkininkai: Liucija Grybienė, Vilija Valaitienė, Antanas Jasaitis, Saulena Vařčėgienė. Be korespondencijos pristatymo, tiek paėiame pařte, tiek laiřkininkai individualiai priima iř gyventojų mokesėius, uřsako prenumeratą, parduoda laikrařčius, vokus, pařto ųenklus, atvirukus ir kt. prekes.

Sintautų ugniagesių komanda priklauso řakių rajono savivaldybei. Ugniagesių komandai vadovauja vyr. ugniagesys gelbėtojas Virginijus Labunaitis, dirba 9 ugniagesiai gelbėtojai: Arvydas Ramonas, Vaidas Savokaitis, Juozas Unguvaitis, Rolandas Bakanauskas, Valdas Grybauskas, Česlovas Gudaitis, Valdas Liudžius ir Mindaugas Stankevičius. Darbuotojai budi keturiomis pamainomis po du ųmones. Jų darbo sąlygos geros, patalpos suremontuotos, įrengtos buitinio aptarnavimo patalpos. Ugniagesiai gelbėtojai ne tik gesina gaisrus, bet ir kviečiami atlikti gelbėjimo darbų, išsiurbti vandenį, kol atvyks išminuotojai, saugoti surastus sprogmenis ir kt.²

Nuo 1993 m. savo veiklą Sintautuose vykdo UAB „MediResta“ (direktorius Juozas Medveckas), kuri nuo įkūrimo dienos užsiima medienos perdirbimu. Klijuotos medienos ruošinių gamyba yra pagrindinė įmonės veiklos šaka. Šios įmonės visa gaminama produkcija yra sertifikuota. Apie 80 proc. visos pagamintos produkcijos yra eksportuojama į kitas šalis.³

KB „Zanavykų krašto pienas“ savo veiklą pradėjo buvusiam Sintautų pieninės pastate nuo 2003 metų. Pradėjus vadovauti Aliui Staugaičiui, buvo atstatyta jau beveik pradėjęs griūti pieninės pastatas, suremontuotas pieno priėmimo cechasis, įrengtas kabinetas buhalterijai, pieno supirkimo punktai, nupirktas piėnoveųių, pieno šaldytuvų.

Sintautų seniūnijos bendruomenių centrų pirmininkai. Iš kairės: Sintautų – Raimondas Daniliauskas, Keternaujienos – Aldona Danutė Narkūnienė, Veršių – Laimina Auštrienė. Deřinėje seniūnas Kęstutis Birbilas. 2011 m.

Sintautų seniūnijos seniūnaiėiai. Sėdi Juozas Ragelis (priekyje) ir seniūnas Kęstutis Birbilas. Stovi (iš kairės): Antanas Jasaitis, Vaidutė Cikanaviėienė, Birutė Ūsienė, Nijolė Kazimiera Kuncaitienė, Romas Milius. 2011 m. R. Daniliausko nuotr.

² Plaėiau apie ugniagesius ųr. A. řuopio str. „Sintautų seniūnijos prieřgaisrinis punktas“ (sk. „Istorija. Miestelis ir kaimai (XX–XXI amųius)“).

³ Plaėiau apie MediRestą ir kitas Sintautų įmones bei verslą ųr. V. Girdausko str. „Verslas ir verslumas Sintautuose (sk. „Istorija. Agrarinė krašto raida ir verslas“).

Seniūnijos teritorijoje aktyviai dirba trys bendruomenių centrai – Sintautuose (pirmininkas Raimondas Daniliauskas), Veršiuose (pirmininkė Laimina Auštrienė) ir Ketrunaujienoje (pirmininkė Aldona Danutė Narkūnienė). Šie centrai vykdo individualią planinę veiklą, prisideda įgyvendinant nemažai reikšmingų projektų dėl seniūnijos gyventojų gyvenimo sąlygų, šviečiamosios, kultūrinės, sportinės veiklos gerinimo.⁴

Seniūnijos teritorija yra padalyta į šešias seniūnaitijas: Sintautų miestelis–Griebčių (seniūnaitis Juozas Ragelis), Sintautų (seniūnaitė Vaidutė Cikanavičienė), Veršių kaimo–Pentos (seniūnaitė Irena Daugėlienė), Beržynų (seniūnaitis Romas Milius), Ketrunaujienos kaimo–Užsienių (seniūnaitė Birutė Ūsienė), Užpjauinių (seniūnaitė Jolanta Bendoraitienė).

Kultūrinių gyventojų gyvenimu rūpinasi trys kultūros įstaigos – Sintautų kultūros centras (direktorė Laima Girdauskienė) ir jam priklausančios Veršių (kultūrinių renginių organizatorė Audronė Bingelienė) ir Ketrunaujienos laisvalaikio salės (kultūros renginių organizatorius Albinas Šlakaitis). Veikia 7 mėgėjų meno kolektyvai, kurie į savo veiklą įtraukia per šimtą seniūnijos gyventojų. Aktyvūs įvairių švenčių ir renginių dalyviai yra vidutinio amžiaus šokių kolektyvas „Sintuola“, folkloro ansamblis „Santaka“, moterų vokalinis ansamblis „Mozaika“, romansų muzikos grupė „Radasta“, Ketrunaujienos kaimo kapela „Liociai“. Per metus suorganizuojama daugiau nei 150 renginių, sudaromi ir įgyvendinami įvairūs projektai.⁵

Jaunimo kultūrinį, sportinį gyvenimą papildo Sintautų jaunimo klubo „Penta“ veikla, kuri grindžiama projektų rengimu ir įgyvendinimu: jaunimas organizuoja sporto šventes, vasaros jaunųjų medžio drožėjų stovyklas, tvarko Sintautų ežero paplūdimio pakrantę.

Kalbant apie miestelio kultūrinį gyvenimą, reikia pabrėžti, kad miestelyje yra dvi visuomeninės organizacijos, aktyviai plėtojančios kultūrinę, švietėjišką ir pažintinę veiklą. Tai šiemet penkmetį švėšianti moterų veiklos grupė „Bičiulės“, kuriai vadovauja niekada idėjų nepritrūkstanti Liudvina Kutkaitienė, ir Gimtojo žodžio bičiulių bendrija „Aidija“, kurios pirmininke naujai išrinkta Regina Jucaitienė stengiasi atgaivinti šviesios atminties mokytojos ir kraštotyrininkės Marijos Puodžiukaitienės veiklos tradicijas.⁶

Veiklos grupės organizuoja įvairius teminius renginius, susitikimus, ekskursijas, kartu su biblioteka – knygų pristatymus.

Sintautų seniūnijoje yra dvi bibliotekos – Sintautuose ir Veršiuose (bibliotekininkė Dalia Bagdanavičienė). Sintautų bibliotekos darbas dėl kultūros centro pastato rekonstrukcijos kol kas sustabdytas.⁷

Yra suaugusiųjų švietimo įstaiga „Sintautų akademija“, kurios pagrindinis tikslas – neformalus suaugusiųjų, jaunimo ir vaikų švietimas. Ši įstaiga dirba jau 15 metų, parengė ir įgyvendin-

⁴ Plačiau apie šias bendruomenes žr. R. Daniliausko, L. Auštrienės ir A. Norkūnienės str. (sk. „Istorija. Iš kultūros gyvenimo (XX–XXI amžius)“).

⁵ Plačiau apie seniūnijos kultūrinę veiklą žr. L. Girdauskienės, A. Bingelienės, V. Čeplevičienės str. (sk. „Istorija. Iš kultūros gyvenimo (XX–XXI amžius)“).

⁶ Plačiau apie šių kultūrinių organizacijų veiklą žr. R. Dėdinienės, A. Klimaitienės ir L. Kutkaitienės str. (sk. „Istorija. Iš kultūros gyvenimo (XX–XXI amžius)“).

⁷ Plačiau apie bibliotekos darbą žr. L. Petravičienės ir Z. Kutaitės bei L. Girdauskienės str. (sk. „Istorija. Iš kultūros gyvenimo (XX–XXI amžius)“).

Vaikų darželio „Vyturėlis“ mažyliai su auklėtoja prie Gedimino Jėčio ir Audriaus Kauko koplytstulpio (2008) seniūnijos kieme, kuriame įamžinti išnykę Sintautų apylinkių kaimai. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

no daugiau nei 80 projektų. Prie seniūnijos kultūrinės ir švietėjiškos veiklos ypač prisideda jos organizuojami kompiuterinio raštingumo kursai įvairioms žmonių grupėms, kasmetiniai menininkų plenerai, miestelio šventės ir kt. renginiai. Miestelį puošia kai kurie plenerų dalyvių skulptūros ir tapybos darbai. 2008 m. „Sintautų akademijos“ (steigėjas Vitas Girdauskas) organizuotame 9-ajame medžio drožėjų plenere prie seniūnijos pastatytas koplytstulpis, kuriame įamžinta 10 išnykusių kaimų: Jurgbūdžiai, Liepalotai, Mockupiai, Murinai, Pakorbūdžiai, Pavilktniniai, Ragožiai, Smilgiai, Šuopiai, Šurpauliai. Jo autoriai – tautodailininkai Gediminas Jėčys ir Audrius Kaukas.

Sintautuose yra Sintautų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia, kurios parapijai priklauso 41 kaimas, jungiantis ir vienijantis apie 2 700 tikinčiųjų. Veikia katalikiškos organizacijos „Caritas“, valančiukai ir skautai. Ketrunaujienoje yra Suodžių koplyčia, priklausanti Kudirkos Naumiesčio parapijai.⁸

Medicininis gyventojų aptarnavimas seniūnijoje rūpinasi Sintautų, Ketrunaujienos ir Veršių medicinos punktų bendruomenių slaugytojos – Gitana Baltuonienė, Aldona Danutė Narkūnienė ir Irena Grybienė, odontologijos paslaugas teikia Reginos Jucaitienės odontologijos kabinetas.

Seniūnijos teritorijoje yra trys Kudirkos Naumiesčio vartotojų kooperatyvai priklausančios parduotuvės – Ketrunaujienoje, Veršiuose ir Sintautuose. Sintautuose taip pat yra UAB „Gulbelė“ parduotuvė. Kol kas šios parduotuvės patalpos labai mažos, bet per ateinančius pora metų žadama pastatyti naują, didesnę parduotuvę pačiame miestelio centre.

⁸ Plačiau apie Sintautų parapiją žr. J. Jacevičiaus, P. Spurgevičiaus, M. Rupeikienės ir kt. str. (sk. „Istorija. Sintautų parapija (XIX–XXI amžius)“).

*Garsiosios Sintautų
gaspadinės. Iš kairės
„Danutės svetainės“
savininkė Danutė
Šimkevičienė ir jos
padėjėja Jovita
Petravičienė. 2006 m.
R. Daniliausko nuotr.*

*Sintautų miestelio
440 metų jubiliejinėje
šventėje. Ingrida
Šimaitienė duonos
kepalu pagerbia
LR Prezidentą Valdą
Adamkų. 2011 m.
G. Jokūbaičio nuotr.*

1996–2008 m. Sintautus garsino „Danutės svetainė“, kurios savininkė Danutė Šimkevičienė su savo padėjėja Jovita Petravičiene puikiai priėmė Respublikos Prezidentą, jo patarėjus, Seimo narius, vyskopus.

Tiek įvairių švenčių proga, tiek nelaimių atveju, visada žmonėms pasiruošę padėti Violetos Šimkevičienės svečių namai.

Kadangi mūsų kraštas žemdirbiškas, seniūnijoje turime apie 60 ūkininkų. Stambesni iš jų – Vida Balkojienė, Juozas Antanavičius, Valentinas Kamaitis, Aldona Naujokaitienė, Rūta Orintienė, Kęstutis Jonaitis, Kęstutis Daugėla, Juozas Duoba, Juozapas Juška, Vytautas Jucaitis ir kt.

Per paskutinįjį dešimtmetį seniūnijoje atlikta nemažai darbų – išasfaltuotas kelias Sintautai–Veršiai, kelias į Suodžių koplyčią, Tujų ir Laisvės gatvės Veršiuose, Novos ir Mindaugo gatvės Keturnaujienoje, Tatarės gatvė, dalis Darbininkų

gatvės ir dalis Pentos gatvės Sintautuose. Renovuota Beržynų mokykla Veršiuose, Sintautuose prie mokyklos pastatyta sporto salė, klebono Donato Rolskio rūpesčiu baigiama atremontuoti klebonija. Pagal Veršių bendruomenės parengtus projektus įruoštos Veršių bendruomenės centro patalpos, baigiama sutvarkyti Veršių gyvenvietėje esantis vandens telkinys ir aplinkinė teritorija laisvalaikui praleisti. Keturnaujienos bendruomenės centras taip pat pagal projektus iširengė sau patalpas, apsirūpino kompiuteriais ir kita reikalinga aparatūra. Dabar laukiama finansavimo sporto saliukei įrengti.

Sintautų miestelyje ir seniūnijoje daug gražių sodybų, skoningai sutvarkytų teritorijų. Gražiai aplinką tvarko šešiabučio namo gyventojai. Savo sodybas prižiūri Liudvina Kutkaitienė, Elena Birgiolienė, Joana ir Algis Šuopiai, Vitas Petkūnas, Vida ir Vitas Domeikai, Vida ir Zigmąs Balkojai, Aldona Kaunaitė, Vilija ir Raimondas Daniliauskai, Elena ir Povilas Šimaičiai, Stefanija ir Piotras Pivovarai, Elena ir Algimantas Martišiai, Nijolė Teresevičienė, Irma ir Vidmantas Kurai, Rasa ir Pranas Petravičiai, Vida ir Edmundas Čeplevičiai, Rasa Plaušinaitienė, Nijolė ir Vytautas Kamaičiai, Vilija ir Albinas Bendžiūnai, Vilma ir Dainoras Turevičiai, Vida ir Antanas Stankevičiai, Jūratė ir Ričardas Švelniai, Birutė ir Juozas Garmai. Iš visų gražiai besitvarkančių išrinktos trys gražiausios sodybos: Nijolės ir Vytauto Kamaičių – už augalų įvairovę ir gausą, Joanos ir Algirdo Šuopių – už mažosios architektūros elementų puoselėjimą sodyboje ir Vidos ir Antano Stankevičių – už gražiausią sodybos kampelį. Šių sodybų savininkai apdovanoti seniūno padėkos raštais, gėlėmis ir atminimo dovanomis.

Galime pasidžiaugti, kad mes, zanavykai, esame ne tik darbštūs, bet ir kūrybingi. Yra sintautiečių, kurie ne tik gražiai prižiūri savo aplinką, bet ir užsiima veikla, kuria garsina mūsų seniūniją rajone. Tai mūsų rankdarbių meistrės – Rita Merčaitienė, Galina Matijošaitienė ir Birutė Ūsienė iš Keturnaujienos krašto, Inesa Markevičiūtė ir Laimutė Masaitytė iš Sintautų, Elena Kudirkienė iš Veršių kaimo. Turime keletą šeimų, kurios iširengtuose voljeruose augina stručius (Juozas Bacevičius), danielius ir elnius (Jonas Ambrasas), šernus (Tautvydas Mažeika).

Yra tarp mūsų geranoriškai, be atlygio padedančių kitiems. Algirdo Šuopio iniciatyva buvo renkamos aukos dramblialige sergančiai Birutei Damijonaitienei. Ona Vida Balkojienė finansiškai parėmė muzikai gabų berniuką Justiną Kauną; jos dėka jis galėjo papildomai mokytis muzikos. Šis jaunuolis, baigęs M. K. Čiurlionio muzikos mokyklą, dabar studijuoja Olandijoje.

Seniūnijos šventės ar renginiai taip pat neapsieina be rėmėjų. Pagrindiniai rėmėjai yra įmonės ir organizacijos, vykdančios veiklą Sintautų seniūnijos ribose. Tai:

Kooperatinė bendrovė „Zanavykų krašto pienas“

UAB „MediResta“

UAB „Gulbelė“

Kudirkos Naumiesčio vartotojų kooperatyvas

Ūkininkai:

Zigmąs ir Ona Vida Balkojai

Diana ir Valentinas Kamaičiai

Seniūnijos teritoriją padeda tvarkyti ir talkininkai. 2012 m. Iš Sintautų seniūnijos archyvo

Rūta ir Gintautas Orintai
 Gražina ir Juozapas Juškai
 Jucaičių šeimos
 Kęstutis ir Irena Daugėlai
 Ramutė ir Juozas Duobai
 Aldona ir Rimantas Naujokaičiai
 Žydrutė ir Juozas Antanavičiai
 Jonas ir Vaida Daugėlai

Kiekvienais metais seniūnijoje esančius lankytinus objektus aplanko vis daugiau turistų. Džiaugiamės išgražėjusiu miestelio centru, įrengtu parku, riedučių bei vaikų žaidimo aikštele.

Sintautų seniūnijoje pagal deklaruojamą gyvenamąją vietą 2013 m. kovo mėnesio 1 dieną gyveno: Sintautų miestelyje – 537 gyventojai, Veršių kaime – 533, Užsienių kaime – 266, Užpjaunių kaime – 47, Balseliškių kaime – 6, Barandų kaime – 6, Bliūkiškių kaime – 54, Gaisrių kaime – 19, Keturnaujienos kaime – 16, Kirmiškių kaime – 6, Kutų kaime – 1, Menkinių kaime – 6, Pavasijų kaime – 4, Pavilktinių kaime – 4, Pikžirnių kaime – 16, Rūgių kaime – 4, Santakų kaime – 53, Sintautų kaime – 11, Skaistgirių kaime – 43, Skardupių kaime – 14, Starkų kaime – 9, Storiūkų kaime – 4, Suodžių kaime – 26, Šarvininkiškės kaime – 3, Šlamų kaime – 10, Urbintų kaime – 9, Užkertulių kaime – 25, Voverių kaime – 4, Zyplių kaime – 5. Iš viso Sintautų seniūnijoje 2013 m. kovo mėn. 1 dieną gyveno 1 741 gyventojas.

Trys didžiosios kraštovaizdžio kaitos Sintautų krašte*

Filomena Kavoliūtė

Vilniaus universitetas

Įvadas

Derlingiausios šalies žemės, turtingiausi ūkiai – tokias asociacijas daugeliui Lietuvoje sukelia Užnemunė, tiksliau – šiaurinės jos lygumos, kur yra ir Sintautų apylinkės. Regionas, patyręs vėlyvą, bet labai intensyvią kolonizaciją, sukūręs pirmuosius pobaudžiavinius vienkiemius, išauginusius tautos atgimimo žadintojus ir šauklus (pagal istorikus skirstymasis į vienkiemius Užnemunėje prasidėjo po 1820 m.), regionas, kuriame vienkiemiai naikinti intensyviai, kur visi kraštovaizdžio pokyčiai buvo greiti ir labai ryškūs. Prie išvardintų ypatybių reikia pridurti dar vieną. Tai regionas, turintis parašytą savo istoriją. J. Totoraičio „Sūduvos Suvalkijos istorija“¹ – girių kolonizavimo ir agrarinio kraštovaizdžio formavimosi pradžios istorija. Ji, kaip ir kiti Užnemunės kraštovaizdžio raidos tyrinėjimai, „atsispiria“ nuo dviejų šiam regionui svarbiausių XVI a. dokumentų: G. Valavičiaus Pietinės Lietuvos girių aprašymo² ir Jurbarko dvaro inventorių³. Buvusios Vilkijos girios – Zanavykijos tarp Nėvos ir Šešupės – apgyvendinimą yra tyrinėjęs J. Gužys⁴, apie socialinių ir gamtinių veiksnių įtaką kultūrinio kraštovaizdžio formavimuisi Nemuno žemupio lygumoje yra rašiusi ir autorė.⁵

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti agrarinės krašto raidos ypatumus Sintautų apylinkėse, atkreipiant dėmesį į visuomenės įtaką kraštovaizdžio formavimui.

Svarbiausias duomenų šaltinis kraštovaizdžio rekonstrukcijai atlikti – įvairialaikė kartografinė medžiaga. Ypač vertingi senieji topografiniai žemėlapiai: Naujosios Rytų Prūsijos (1795 m. M 1:33 000⁶ ir 1809 m. M 1:100 000⁷), 1865 m. Kauno gubernijos (M 1:126 000)⁸ bei XX a. pradžios žemėlapiai: vadinamasis Pirmojo pasaulinio karo (M 1:100 000) ir tarpukario Lietuvos laikotarpio (M 1:100 000). Naudotasi ir vėlesniais topografiniais žemėlapiiais bei pirmojo užskridimo (1948–1952 m.) aerofotoplanais (M 1:10 000).⁹ Kaip itin svarbus kraštovaizdžio informacijos šaltinis naudotas Šakių rajono dirvožemio žemėlapis

* Straipsnis, leidyklai įteiktas 2012 09 24, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2012 10 30, pirmą kartą paskelbtas 2013 04 26 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt.

¹ Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, Kaunas, 1938, d. 1, p. 700.

² *Pietinė Lietuva G. Valavičiaus 1559 m. Lietuvos girių aprašyme*, Čikaga, 1964, 252 p.

³ *Jurbarko valsčiaus ir Naujosios Valios (Virbalio) 1561 m. inventorių*; Jablonskis K. *Istorijos archyvas, XVI amžiaus Lietuvos inventoriai*, Kaunas, 1934, t. 1, p. 563–668.

⁴ Gužys J. Užnemunės Vilkijos apgyvendinimas XVI–XVIII amžiais istorinių šaltinių ir vietovardžių šviesoje, *Geografinis metraštis*, 1979, t. 17, p. 187–200; Gužio J. rankraščių fondas, LMA Vrublevskių biblioteka (toliau – LMAVB), f. 265.

⁵ Kavoliūtė F. Socialiniai ir gamtiniai veiksniai Nemuno žemupio lygumos kraštovaizdžio formavime, *Geografija*, Vilnius, 2002, t. 38 (1), p. 34–39.

⁶ *Kriegskarte der Provinz Neu-Ost-Preussen. 1795–1800*, M 1:33 000, VU biblioteka, RE Darg. 117.

⁷ *Topographisch Militärische Karte Neu Ostpreussen oder dem jetzigen Nördlichen Theil Herzogthums Warschau nebst dem Russischen district*, M 1:100 000, 1809. LMAVB, RSS Darg. 115.

⁸ *Карта Ковенской губернии*, M1:126 000, 1865, LMAVB, RSS K-15318.

⁹ Aerofotoplanai, M 1:10 000, 1948–1952 m. Valstybės Žemės fondas.

(M 1:50 000).¹⁰ Pirmą kartą kraštovaizdžio rekonstrukcijai panaudota vienkiemių nukėlimo dokumentacija¹¹, Lietuvos žemės vardyno anketos¹², grožinės literatūros šaltiniai. Remtasi ir vietos gyventojų atsiminimais; tose apylinkėse gimę, išaugę ir savo krašto istoriją žinantys žmonės tyrėjui prilygsta svarbiam žinių šaltiniui. Autorė nuoširdžiai dėkoja J. Kasparaičiui, kraštotyrininkui, buvusiam mokytojui, už supažindinimą su itin turtinga Sintautų krašto praeitimi, V. Hasei, Šakių rajono savivaldybės Žemės ūkio skyriaus melioracijos vyriausiajam specialistui, už suteiktą galimybę susipažinti su nukeltų iš melioruojamų plotų vienkiemių įvertinimo duomenimis ir tokiu būdu pamatyti jau išnykusį kraštovaizdį bei Sintautų seniūnijos specialistui žemės ūkiui, Sintautų bendruomenės pirmininkui Raimondui Daniliauskui už visokeriopą pagalbą.

Senovės miškai ir jų apgyvenimas

Didžiulės girios derlinguose, lengvai užmirkstančiuose gruntuose su vieninteliais orientyrais klaidžiose tankmėse – upėmis ir upeliais – toks kraštovaizdis laikėsi dar prieš gerus penkis keturis šimtmečius. Apylinkėje paplitę velėniniai dirvožemiai (VG_{1,2}) rodo (dabar tokie vadinami rudžemiais), jog vakarinėje–šiaurės vakarinėje apylinkių pusėje link Šešupės, kur žemuma gerokai žemesnė (40–42 m NN), o moliai sunkesni, greičiausiai vyravo šlapgiriai – įvairiažoliai *uosynai* su eglėmis, ažuolais, beržais, vešliu lazdynu, šalteksnių, ievų, ožekšnių, šunobelių traku ir tankia įvairiarūše žolių danga. Būta ir žaliagirių – plačialapių *eglynų* su ažuolais, uosiais, liepomis, klevais, guobomis, apytankiu traku, vešliu žolynu, o šlapiausiose vietose vešėjo įvairiažoliai *juodalksnynai*.¹³

Daug aukštesnėje (50–54 m NN), labiau banguotoje ir sausesnėje, priemoliais nuklotoje rytinėje lygumos pusėje greičiausiai augo baltmiškiai – garšviniai *ažuolynai* su uosiais, liepomis, vinkšnomis, skroblais, klevais, tankiu traku ir itin vešliais žolynais. Įvairiarūšiais, išsidėsčiusiais dviem trim poardžiais: viršuje miškinės notros, vėdrynai, sprigės, strugės, gelsvalapės usnys, garšvos, viduriniajame laiškieniai, vilkauogės, žliūgės, plukės, o žibuoklės, pipirlapės, miškinės našlaitės palei žemę. *Skaistgirių* kaimo pavadinimas sako, kad vietomis čia būta skaisgirių. Sausesni šios pusės dirvožemiai leidžia manyti, jog šitaip vadinti sausgiriai – žibuokliniai–kiškiakopūstiniai *ažuolynai* su skroblais, klevais, liepomis, uosiais, eglėmis, tankiu traku ir vešliais žolių sąžalynais. Tik kai kur nedideliais arealais pasitaikydavo šilagirių – kiškiakopūstinių *eglynų* su pavienių pušų priemaiša, vešlesne samanų danga, augančių ant dulkiško smėlio sąnašynų, dažniausiai suklostytų upių paslėniuose. Jų buvimą liudija *Šilgalių* kaimas prie Šešupės, kitas už Šakių į šiaurę, į pietus nuo Lekėčių.

Vešlūs girių žolynai buvo puikios ganyklos stumbrams, taurams: *Stumbriškęs* kaimas į šiaurės rytus nuo Šakių, buvę Stumbrai kitapus Šešupės prie Jūškakaimio. Į vakarus nuo Gabartų esantys *Zubriai* (Zub-

¹⁰ Šakių rajono dirvožemio žemėlapis (M 1:50 000). 1976. Respublikinis Žemėtvarkos projektavimo institutas (dabar – Valstybės žemės fondas).

¹¹ Vienkiemių nukėlimo iš melioruojamų plotų 1965–1985 m. dokumentai. Šakių melioracijos eksploatavimo valdyba, Šakių rajono savivaldybės administracijos Žemės ūkio skyriaus Melioracijos tarnybos medžiaga.

¹² Lietuvių kalbos institutas (toliau – LKI), Lietuvos žemės vardyno anketos (1935–1937), Sintautų valsčius.

¹³ Šakių rajono dirvožemio žemėlapis (M 1:50 000), Valskybės žemės fondas, 1976; Karazija S. Lietuvos miškų tipai, Vilnius, 1988.

Šie brandūs medžiai dar auga Kidulių girininkijoje. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

riškės) ir greta buvęs *Padraustinės* (*Подравстыне*) kaimas¹⁴ leidžia manyti čia buvus paskutiniuosius stumbrų prieglobsčius – medžioklės draustinius, bandant išsaugoti beišnykstančius žvėris; kai rytinėje Sintautų pusėje derlingiausios žemės jau buvo paverstos laukais, šlapesnėje šiaurės vakarinėje dalyje tebevyravo girios, nes didesni plotai miškų ten išsilaikė iki pat XIX šimtmečio. Giriose būta nemažai briedžių: *Briedbalio* įlomis Sintautų kaimo šiaurinėje dalyje¹⁵, *Briedžių* kaimas (*Нахимово*) kitapus Šešupės ties Šilgaliais, *Briedžiaĩ* į šiaurės rytus nuo Šakių, *Briediškė* – šiaurės rytuose už Pikžirnių. Kas žino, gal ir aukščiausioje apylinkių vietoje išsikūrę *Briedžiaĩ* vardą buvo gavę nuo briedžių? Kaimyninis *Vilkėliškių* kaimas irgi mena didžiųjų girių žvėris, kaip ir gausios *Vilkduobės*, išlikusios iki dvidešimto šimtmečio pradžios balose, pievose: Baranduosė, Ežeriūkų Sklypučiuose, Gaisriuosė netoli kaimo kapinių ir Pentos, Totōrviečiuose prie Pentos, Rūgiuosė (3 × 4 m), Pariebių Smerteglyne (4 × 4 m, 2 m gylio), Juškakaimyje Siesartiės šlaite (3 × 3 m), *Vilkupis* Demšiuose.¹⁶ Meškas mena *Meškupėlis*, įtekantis į Novą per *Meškynės* lanką 1 km atstumu, prieš jai išiliejant į Šešupę, kitas *Meškupis* bėga į Aukšpirtą Naudžiū kaimo šiaurinėj pusėj, o Kiaulupiuose kitas nutekėjo į Kuinabalę (pastarosios Meškynės lauke gyvenęs Meškaitis). Apie Braškių *Meškaduobėje* (2 × 3 m prie Pentos) gaudytas meškas vaikams atsiminimus pasakodavo dar praeito amžiaus pradžioje.¹⁷ Kiti *Meškiniai* yra į pietus nuo Naujųjų Zypliū.

Upės ir upeliai miškuose – ne tik būtini vandens šaltiniai, bet ir svarbūs orientyrai, tad palei juos išminti pirmieji takai, atsirado keliai, rikiavosi medžiotojų, girios sargų, medkirčių ir žemdirbių kaimai. Geležies amžiaus kapinynai, išlikę Pakalniškėse (VI–XIV a.), Ramōniškiuose (III–IV,

¹⁴ *Карта Ковенской губернии*, ten pat.

¹⁵ LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos. Sintautų k.

¹⁶ *Ten pat*: Barandų k., Ežeriūkų k., Gaisrių k., Totōrviečių k., Rūgių k., Pariebių k., Juškakaimio k., Demšių k.

¹⁷ *Ten pat*: Žaltynų k., Naudžiū k., Kiaulupių k., Braškių k.

*Nova girių
tankmėje. 2012 m.
F. Kavoliūtės nuotr.*

IX–XIII a.), Slavikuose (I tūkst. pab.), leidžia manyti¹⁸, kad pirmieji laukai šiaurinėje Užnemunėje buvo išplėsti Nemuno slėnyje bei ant lengvesnius dirvožemius turinčio ir gerai drenuojamo Sudárgo–Slavikų gūbrio dar pirmojo tūkstantmečio pradžioje. Gūbrio tęsinys nueina į pietus kitapus Šešupės prūsų pusėje, o į sunkaus molio lygumas tuo metu greičiausiai dar nebuvo įeita, nors pašėsupiais, panoviais užklostyto smėlio „salos“ primityvių įnagių žemdirbystei galėjo būti patrauklios. Seniausius laikus apylinkėse, ko gero, žymi *Kaukokalnio* (*Kaukokalnio*) kaimas Aukspirtų santakoje, *Kaukokalnio* kalnelis Aukspirtos krante¹⁹, gavęs vardą greičiau nuo anuomet randamų suardytų ankstesnių gyventojų kapų kaukolių, nei kad nuo mitinių kaukų. Senieji gyventojai žinojo padavimus apie Kaukokalnio kalvoje buvusią pilaite – piliakalnį, pagonišką šventvietę su šventa ugnimi.²⁰ Gerai drenuojamuose sausuose paslėniuose dirvos neabejotinai buvo išplėstos pirmiau, tik kol kas nežinoma – kada.

Šešupės krante įrengtas Turčinų piliakalnis, Klepū piliakalnis palei Nóvą bei gauseni piliakalniai Šešupės vidurupyje patvirtina, kad lygumos vidurio paupiai buvo lankomi, gyvenami vėlesniais laikais, girių glūdumoj slepiantis karų laikotarpiais. Kapinių išsidėstymas rodo, jog prūsų pusėje tankiau gyventas ruožas telkėsi ant minėto gūbrio ir priartėjo prie Šešupės ties Siesartiės, Aukspirtos, Nóvos santakomis, todėl šiuose piliakalniuose galėjo glaustis pasitraukusieji iš prūsų pusės. Tokią mintį pakursto ir lygiagrečiai Šešupei, beje, kaip ir Nopaitės žemupyje, prūsų pusėje tekantis Būdupis (Будовка); jis išteka iš Didžiosios Plynios ir įteka į Šešupę žemiau Novos žiočių. Vardas asocijuojasi tiek su būdomis, tiek su budėjimu, budynėmis. Gal iš tiesų ties šiuo upeliu būdavo budima, stebimas artėjimas priešo, sergimas įėjimas į dešinę Šešupės pusę. Turčinų piliakalnis ir Gluobių senovinė gyvenvietė (X–XII a.) neabejotinai susiję su šalimais Šešupėje

¹⁸ Lietuvos TSR archeologijos atlasas, I–XIII a. pilkapynai ir senkapiai, Vilnius, 1977, t. 3.

¹⁹ LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos. Kaukokalnio kaimas.

²⁰ Kaunas J. Zanavykų upės, *Zanavykija*, Čikaga, 1978, t. 1, p. 246.

Galimai anksčiausiai apgyventi plotai (pagal kapinių išsidėstymą). Sudarė F. Kavoliutė

esančia Beržininkų–Gluobių brasta. Nuo brastos einant į rytus kelią pastodavo *Nōpaičio* pjaunio pelkė, vertusi užklydusiuosius sukti į šiaurę link santakos su Nova, o perėjus ją – kelią pastodavo *Klepū* piliakalnis. J. Totoraitis neatmeta minties, kad po karų kur ne kur ir Prūsų pakraštyje galėjo būti išlikę šiek tiek senųjų sūduvių.²¹ Nōvos–Nōpaičio santakoje esančios trejos kapinės irgi verčia manyti, jog ši vieta yra buvusi tankiau ar nuo seniau gyvenama. Vėliau, jau po karų, ties brastomis greičiausiai buvo renčiamos pirmosios būdos, nes nusistovėjus taikai Prūsijos žmonės Lietuvos pasienio miškuose ne tik medžiojo, bet ėmė kirsti miškus, todėl Paprūsė ties pašešupiu susirūpinta apgyvendinti.

Įkurti kaimai turėjo saugoti praėjimus per Šešupės brastas, kuriomis naudojosi tiek žvėrys, tiek gyventojai. Jų nemažai: Vizbarynės (*Ливний*)–*Slavikų*, (buvusių) Stumbrų–*Juškakaimio* ties Blusupio žiotimis, (buv.) Briedžių–*Šilgalių*, esanti į šiaurę nuo Aukspirtos žiočių, (buv.) Čiunkų–*Rukšnių* – pietinėje Aukspirtos žiočių pusėje.²² Kitapus Novos buvo (yra) Šiliškių (*Оврашкино*)–*Turčinų* ir (buv.) Beržininkų–*Globelių* (*Gluobių*) brastos. Būtent prie pastarųjų dviejų XVI a. minimos pirmosios gyvenvietės – Turčinai ir Gluobiai. Ir kiti ankstyvieji Jūrbarko valsčiaus inventoriuose minimi kaimai yra prie brastų: Vizbarynė I (Slavikai) prie brastos priešais prūsiškąją Vizbarynę (Livny), Vizbarynė II (Juškakaimis) prie Stumbrų brastos, Rūkšnaičiai (Rukšniai) – prie Čiunkų brastos. Beje, naujausiais laikais Sintaūtų apylinkėms labiausiai pasitarnavo arčiausiai esanti Šiliškių–Turčinų, arba *Treiškio*, brasta. Prisiminimai patvirtina, kaip aktyviai ji naudota XIX a. prekių kontrabandai, žmonių pervedimui per sieną, kai šie emigrudavo iš Lietuvos.²³ Matyt, pro šičia ryšys laikytas su prūsų vietovėmis ir senesniais laikais; akmenys iš Turčinų *Treiškio* brastos iškasti su technika vos prieš porą dešimtmečių pasieniečių iniciatyva.

Palei upes rikiavosi ir kiti kaimai. Aukspirtos pietinėje pusėje esantys Rukšniai su 10 valakų užėmė visą Šešupės kilpą (jos apimamas plotas siekia apie 200 ha), o prie Aukspirtos žiočių, greičiausiai šiaurinėje jų pusėje, išikūrė anuometinė

²¹Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, p. 16.

²²*Топографическая карта, Главное управление геодезии и картографии при Совете Министров СССР, М 1:25 000, 1956, VU Geografijos ir kartografijos fondas.*

²³Zubrickas J. Emigracija ir kontrabanda rusų caro laikais per Šešupę ties *Treiškiu*, *Zanavykija*, Čikaga, 1979, t. 2, p. 122–127.

Noragas iš
Mockupių kaimo.
J. Kasparaičio radinių
kolekcija, 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.

Suntautaičių šeima su trimis valakais (apie 60 ha). Novos žiočių dešiniajame (pietiniame) krante išikūrė Panóviai; greičiausiai čia Juchnui Tauralgui buvo atmatuoti tie du valakai.²⁴ Vėliau kitapus atsirado Ūžpanoviai (*Zapanowie*), ilgainiui pervadinti į *Žaltinus* (*Žaltynę*). Abu kaimai driekėsi palei Šešupę – didesniąjį vandenį ir kelią, kuriuo buvo ateita, ir tik galais rėmėsi į Novą; prūsiškos pusės pašėsupy ties žiotimis, matyt, jau stovėjo Noviškių kaimas.²⁵ Tuo pat metu Novos–Pentos santakos pietiniame (dešiniajame) šlaite išikūrė *Vaišvilai*, o kitapus jaukiame Novos vingyje – Kasikėnai su 60 ha. Aprubiškių (*Apczubiszki*²⁶, *Аперубишки*²⁷, *Aperubiszki*²⁸, dabar – Apirbiškių) kaimo pavadinimas sako, jog tai vienas senesnių kaimų, atsiradęs apsikertant mišką atsiliepus į „Устав на отрубѣ“, t. y. į kolonizavimo, kvietimą. Taip mano ir J. Gužys.²⁹

Iškirtus miškus laukti, kol vėlei atžels nauji, karališkajam Krókuvos dvarui buvo nuostolinga. Daug greitesnį pelną žadėjo kirtimų vietoje išplėšti laukai ir kasmetinės kviečių pyliavos iš jų. Trūko tik gyventojų, kurie tuos laukus įrengtų. Valstybėje sunkėjanti baudžiava vertė žmones bėgti iš savo gyvenamųjų vietų, o karalienė Bona priėmė visus, kurie apsistodavo jos giriose ir galėjo nešti dvarui naudą – kirsti miškus, degti pelenus, varyti degutą, lydyti geležį, įdirbti žemę, nekreipdama dėmesio į nepatenkintą bajoriją, kad glaudžia iš jų pabėgusius žmones, atleisdama juos dažniausiai 10 metų nuo prievolių, kolei įsikurs.³⁰ Ir į Sintautų apylinkes atėjo drąsūs, užsispyrę, baudžiavai nepasiduodantys žmonės, pasikliaujantys savimi ir savo darbštumu.

Kaimų ir kapinių išsidėstymas kursto mintį, jog abiejų upių – Novos ir Pentos – baseinų kolonizacija šiek tiek skyresi. Skverbiantis į miškus, iš pradžių, matyt, buvo traukiama palei

²⁴Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, Kaunas, 1938, d. 1, p. 661.

²⁵*Topographisch Militärische Karte Neu Ostpreussen*, ten pat.

²⁶*Ten pat.*

²⁷*Карта Ковенской губернии*, ten pat.

²⁸*Karte des westlichen Rußlands*. M 1:10 000, 1919–1921, VU Geografijos ir kartografijos fondas.

²⁹Gužio J. rankraščių fondas, LMAVB, f. 265–99.

³⁰Gudavičius E. *Lietuvos istorija*, Vilnius, 1999, p. 343.

*Medžio anglies
gamybos būdai
Lietuvos miškuose.
Iš: Bilder aus
Litauen, 1917*

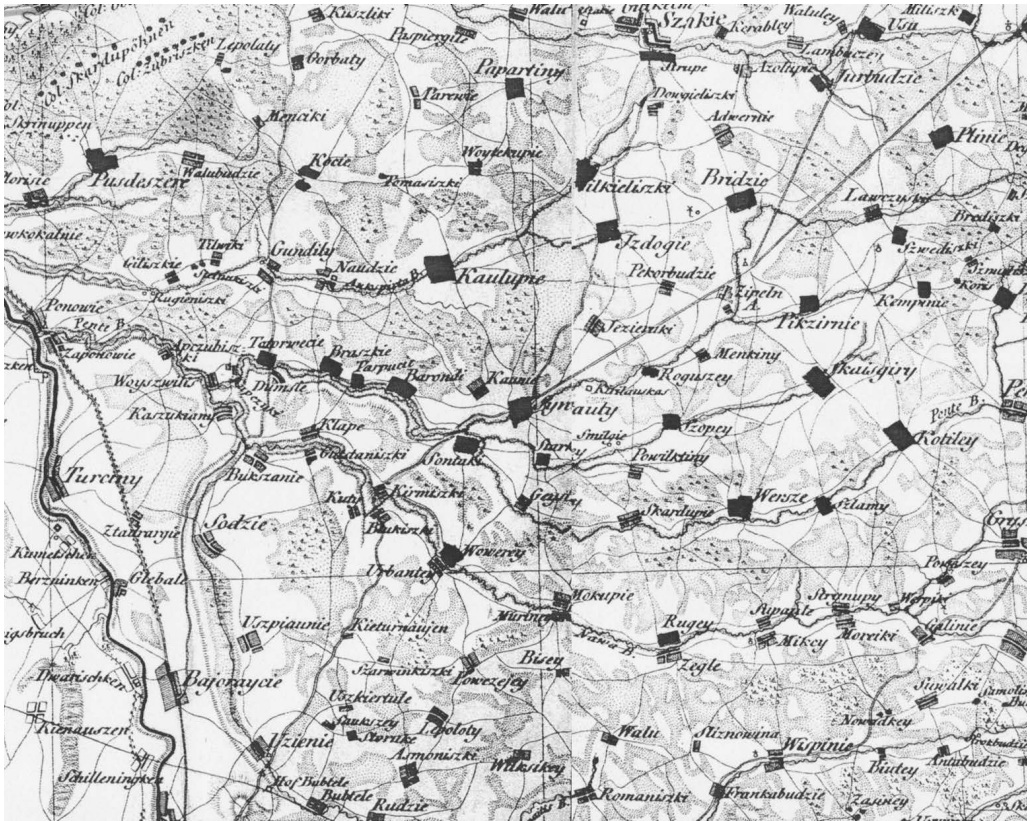
didesnę Novą; didesnis vanduo patrauklesnis, o ypač medienos ruošėjams, nes sielius ir kitą produkciją išplukdyti lengviau didesne upe. Kaimai pagal ją greitai nusidriekė toli į rytus. 1697–1706 m. minimi Bukšniai, Klepai, Kirmiškiai, Rūgiai, Skrėnupiai, Bliūkiškiai, Urbantai, Muriniai, Mureikiai, Galiniai, Griškabūdis, kiek vėliau įsikūrė Voveriai, kiti kaimai.³¹ Panoviniai kaimai, skirtingai nuo papentinių, susirikiavo poromis abiejuose krantuose, daugiausiai ties patogiomis brastomis: Klepai su Gūstainiškiais, Kirmiškiai su Bliūkiškiais ir šalimais kitapus Geležupio Kutai, Urbantai su Voveriais, Muriniai su Mōckupiais ir toliau jau tankiau susispaudę – Rūgiai su Žėgliais, Šurpauliai su Mickais ir Skrėnupiai su Mureikiais; tikriausiai todėl, kad nuo čia prasideda lengvesnės, sausesnės dirvos.³² Įsikūrė poromis, nes didesnė upė skyrė ir jie netrukdė vieni kitiems, o gyventi greta – smagiau ir saugiau. Kaimų smulkumas ir didesnis jų tankis nei prie Pentos, išskyrus žemupį, rodo ne tik tai, kad šių kaimų gyvenime Nova buvo svarbiausia, bet ir pakiša mintį apie tai, kad šie paupiai vietomis galėjo būti apgyventi iš anksčiau, ypač ten, kur kaimai itin susispaudę (pavyzdžiui, ties Rūgiais kuri laiką buvo gyventa mezolito laikotarpiu) ir buvo apgyventi pirmiau negu Pentos pakrantės; juk Jūrbarko valsčiaus 1561 m. aprašą nuo 1697–1706 m. bažnytinių knygų surašymo skiria daugiau nei šimtas metų. Pirmesni Novos, didesnės upės, pakrančių apgyvenimą patvirtina ir kaimų teritorijų konfigūracija, t. y. kaimų užsiimtasis žemės plotas – panoviniai kaimai nusidriekia nuo Nóvos į šiaurę toli, labai priartėdami prie Pentos.

Gana anksti, matyt, buvo patraukta ir palei Peñtą, ir priežastys tam buvo savos. Atėję nuo Žemaitijos pusės pašešupiais, toliau ėjo į rytus tiesiai – papentėm – tiesiausiu keliu link Veliuonōs, Serėdžiaus, arčiau Nemuno, kuriame virė gyvenimas, taip užgriebdami didžiausią teritoriją. Žinant anksčiausiai minimų kaimų išsidėstymą ir matant XVIII–XIX a. sandūros topografinį vaizdą³³, peršasi mintis, jog vakarinė apylinkių dalis, Aukšpirtos baseinas, kur vyravo šlapgiriai su eglynais, buvo pereiti,

³¹Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, p. 702.

³²Šakių rajono dirvožemio žemėlapis, M 1:50 000, Valstybės žemės fondas, 1976.

³³*Topographisch Militärische Karte Neu Ostpreussen*, ten pat.

Fragmentas iš Naujosios Prūsijos karinio topografinio žemėlapiu. 1809. LMAVB

ieškant paklausesnių ažuolynų ir sausesnių, laukams įrengti tinkamesnių ir derlingesnių vietų. O tokios buvo į rytus–šiaurės rytus nuo Sintautų, kur banguotoje lygumoje būta daug žemdirbystei tinkamų sausgirių, skaisgirių. Į šias girias kelią kaip tik rodė Pentos, išsišakojančios (susibėgančios) tokių girių pradžioje. Išpjauta mediena ir išauginta produkcija buvo išplukdoma, išvelkama, išvežama ledu – upelis *Vilkėtinis* (Starkinės Pentos intakas), *Rogupis* (Gairinės Pentos bei Novos intakai), todėl Pentų santakoje laikas nuo laiko susitikdavo išsisklaidžiusieji po apylinkę. Tikriausiai todėl šalia jų santakos ir buvo pastatyta Sintautų bažnyčia. Ties čia šakojosi (arba susiėjo) keliai, jungę Naūmiestį – užnemunės vartus – su Geļgaudiškiu ir Šakiais, Pāveliūoniu ir Veliūonā, Kriūkais ir Serēdžiumi, Žemāja Panemunė ir Vilkijā, jų dvarais.³⁴ Galiausiai, tą patvirtina buvusio Sintautų valsčiaus konfigūracija – kolonizacija nuo Sintautų labiausiai skleidėsi šiaurės rytų kryptimi.

Įdomus ir kitas skirtumas. Maždaug iš 20 Pentų pakrantėse išikūrusių apylinkių kaimų net 16 išsistatė saulėtesniuose, jaukesniuose pietinės ekspozicijos krantuose. Net ir daug vėliau išikūrę Totōrviečiai, Braškiai, Barandaī ir į tarpą išispraudę Tarpūčiai su Kaupšikiais (*Kapczyki*, *Kanuuku*, *Kapszyszki*, dabar – *Kaūpiškiai*), išikūrė pietiniuose krantuose; pastarieji, matyt, sukeldami kaimynų nepasitenkinimą. Kas kitas, jei ne vaišviliškiai, greičiausiai supykę už tokį ižūlų išiterpimą į jų užsiimtąjį nediduką upės vingį, pašiepdami praminė anus *Kaupšikiais*.

³⁴Ten pat.

*Mažiausiai
trečių šimtmetį
skaičiuojantis senasis
Sintautų–Lukšių
kelias. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

Jų atsiradimu buvo nepatenkinti ir demšiškiei, su kuriais jie vaidijosi dėl Pentos lankutės, ilgainiui įgavusios *Vaidlankės* vardą.³⁵ Įdomu, kodėl ši Pentos upės atkarpa buvo tokia paklausi?

Prie Aukšpirtos arčiausiai vieni šalia kitų buvo įsikūrę Rugieniškių vienkiemiai, Giliškių, Tilvikų, Gundilų ir Naudžiū kaimų sodybos.³⁶ Galbūt šitos vietos irgi buvo apgyventos pirmiau?

XVII a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje kraštą siaubė marai ginė žmones į šiuos vis dar rečiau apgyventus miškus, nors jie juos ir čia užklupdavo. Nemažai gyventojų, matyt, atėjo 1709–1711 m. iš Prūsijos pusės, kurią šis maras ypač nusiaubė. Kiaulupiuose buvo

*„pasakojama, kad pirmieji gyventojai radę sutrūnijusių triobesių liekanų, kurie galėję būti palikę nuo maru išmirusių žmonių. Tarp pirmųjų gyventojų buvęs ir Riauba, kuris, bėgdamas nuo maro, atsibastęs net iš Lotaringijos“.*³⁷

Sumažėjus gyventojų, sparčiai žėlė ir plėtėsi antriniai miškai, o jų skaičiui atsigauinant, vėl plito dirvos.

Išaugintas derlius buvo gabenamas į Karaliáučių, kuris pagal Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės eksporto apimtį buvo antrasis miestas po Rygos; nors didžiama buvo išplukdoma Nemunu, maždaug 20–25% buvo vežama iš Užnemunės tiesiai.³⁸ Ties Sintautais susiėjo pašto keliai, jungę Geļgaudiškį, Pāveliūonį ir Žēmajā Panēmūnē su Naūmiesčiu – arti-
miausiu ir svarbiausiu šiaurinės Užnemunės pasienio punktu. XVIII a. pabaigoje buvo nutiestas naujas itin tiesus ir, matyt, tam laikui modernus, sodybų nesiekiantis kelias. Ties Senaisiais Zypļiaīs jis šakojosi link

³⁵ LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos. Kaupšikių k.

³⁶ *Topographisch Militärische Karte Neu Ostpreussen*, ten pat.

³⁷ LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos. Kiaulupių k.

³⁸ Труска Л., Ясас Р. Внешняя торговля Великого Княжества Литовского в последние годы его существования (1785–1792), *LTSR MA mokslo darbai, Serija A*, t. 32, 1970, p. 23–43.

GeĶgaudiškio bei link Lukšių–Žemėsios Panemūnės³⁹; šioje kelių sueigoje stovėjo bene vienintelė apylinkėse smuklė. Pietinėje Sintautų pusėje ties Kirmiškiais–Blukiškiais kirtęs Nova, kelias irgi ėjo gana tiesiai retai apgyventomis vietomis, sutikdamas tik šlapių pievų apsuptyje stovėjusią Ketūrnaujieną ir prie Nōpaičio išikūrusius Ūžsienius, ties kur kirtu upę. Greičiausiai ĉia irgi buvo naujesnė atkarpa, nes dėmesį žemėlapyje patraukia kitas kelias, palei kurį tarp Novos ir Nopaičio buvo išikūrusi virtinė kaimų: Murinai, Pavežėjai (!?) (Powezejey), lyg ĉia būtų keičiami arkliai, Liepalótai, Ašmōniškiai, Rudžiaĩ. Ar tik nebus iš pradžių į Naumiestį keliauta pro ĉia, t. y. pro Gaisriūs, Vōverius, Ūrbantus arba pro Mōckupius, Murinus. Dar vienas naujas pašto kelias XVIII a. pabaigoje kirtu vakarinę apylinkių pusę, ateidamas nuo Bajoráičių papjauniu ir pro Demšiūs, Totōrviečius, Juńdilus (*Gundily*), Gābartus vedė į Jūrbarką; jis turėjo būti trumpesnis už senąjį pašėšupio kelią, bet liko neužbaigtas ir nereikalingas.

Žemėlapiai rodo, jog XVIII a. pabaigoje didžiausi dirbamos žemės plotai buvo į rytus nuo Sintautų esančiuose Skaistgirių, Pikžirnių, Zyplių, Bridžių, Vilkėliškių, Išdagų, Pakōrbūdžių kaimuose, kur geriau drenuojamoje banguotoje lygumos dalyje sąlygos žemdirbystei buvo daug geresnės nei žemesnė ir lygesnė vakarinė. Daug dirbamų laukų buvo pašėšupiuose ir palei Pjaūnį – Turčinuōs, Bajoráičiuos, Suodžiuōs, Ūžpjauniuos. Viduramžių papratimu kaimų žemė buvo padalyta į tris laukus. Totōrviečiuose, greičiausiai ir kituose tankiai išsidėščiusiuose paupių kaimuose, du laukai remdavosi į upę, o treĉiasis būdavo už jų.⁴⁰

*„Santakų kaimo laukų koks treĉdalis buvo užžėlęs krūmais, medeliais, todėl prie kaimo gyvenant, dirbamos žemės buvo ne per daug“.*⁴¹
*„Tarp Kiaulupių, Išdagų, Ežerėlių buvo Kuinabalės balotos pievos apie 100 ha, kurią ūkininkai buvo pasidalinę rėželiais“.*⁴² Joje „augę daug medžių. Vienas ažuolo kelmas buvęs toks didelis, kad ant jo galėdavę šokti 6 poros piemenių“.⁴³

Sausesnės vietos tarp balų buvo padalytos rėželiais, kurie tai išplatėdavo, tai susiaurėdavo iki lysvių (stukų), šitaip duodami laukams vardus: *Platstukaii* Totōrviečiuose, *Platstukaii*, *Skerstukaii*, *Penktainiai* Demšiuose⁴⁴, *Skerstukė* Kaupšikiuose, *Laibiškis* Demšiuose. Vakarinėje pusėje kai kur dar likusiuose miškuose jau vyravo tik alksniai, beržai, eglės, būta daug šlapių pievų, krūmynų.⁴⁵ Dėl kirtimų nyko ramios miško vietos, ilgiau išlikdamos tik balose, kaip kad Kiaulupių *Sakalbalė*.

Dar tebegyvenant kaimams balotose laukų pievose bendromis pastangomis buvo kasami „prūdai“. Ilgainiui visi jie ĳgavo vardus: *Laukinis* – Menĉikų, kitas Totōriškių kaimo treĉiajame lauke, *Ćystasis*, *Meletinis*, *Sudėtinis*, *Šapalinis*, *Vabalinis* – Vilkeliškių laukuose, *Ežerėlis* – Naudžių šiaurinėj daly, *Kastinė* kūdra ir skersai

³⁹ *Topographisch Militārische karte Neu Ostpreussen*, ten pat.

⁴⁰ LKL, Lietuvos žemės vardyno anketos. Totōrvieĉių k.

⁴¹ Vaiĉaitis J. Prie Prano Vaiĉaiĉio biografijos (Iš poeto brolio Juozo Vaiĉaiĉio atsiminimų). *Vaiĉaitis P. Lėkite dainos*, Vilnius, 1975, p. 311–331.

⁴² Augustaitis J. *Gyvenimo keliu*, Vilnius, 1998.

⁴³ LKL, Lietuvos žemės vardyno anketos. Kiaulupių k.

⁴⁴ *Ten pat*: Totōrvieĉių k., Kaupšikių k., Demšių k.

⁴⁵ *Topographisch Militārische karte Neu Ostpreussen*, ten pat.

per visus Šlamų kaimo laukus iškasta *Vikšrynė*⁴⁶. *Kastinė* pieva Skaistgiriuose sako, jog žemes sausinti pradėta dar tebedirbant rėžius.

Išnykus miškams ir trūkstant kuro, taupiai naudoti krūmynai, nuosėkio apnuogintose upių vagose žiemą būdavo renkami *cibukai* – vandens išplautos medžių šaknys. Nusižiūrėjus į prūsų pusę, prasimanyta kasti durpes. Atsirado *Durpinyčios* Bridžiuose, Balseliškiuose (1,2 ha), Braškiuose, Gabartuose, Kiaulupiuose, Šlamuose, Kaupšikiuose (2 ha). Durpes kasė Jundilų *Pupkėse*, o *Maltuvėse* net iki pat XX a. pradžios.⁴⁷

Vienkiemiai (1820–1965)

Užnemunės prijungimas prie Prūsijos nulėmė kitonišką žemės tvarką nei kad Rusijai atitekusioje Lietuvos dalyje. Prūsišku papročiu vis dar neapgyventame miškingame Mažosios Aukšpirtos ir Siesarties tarpupyje, gausiai prižėlusiam krūmynų, alksnių–beržų–eglių jaunuolynų buvo kuriamos kolonijos – Zubriškių, Skardupėnų, Skrynupių, Gotlybiškių ir Vabliškių.⁴⁸ Šių žemės nuomininkų sodybos buvo išdėstytos atokiai vienos nuo kitų eilėmis, su skirtuoju žemės sklypu aplinkui. Baudžiavos Prūsijoje panaikinimas 1809 m. išlaisvino valstiečius, bet paliko juos be žemės, todėl, pasibaigus Prancūzijos–Rusijos karui, prasidėjo valstybinių kaimų žemės nuoma ir visuotinis skirstymas į vienkiemius. (Tiktai didžiosios girios pakraščiuose, į pietryčius nuo Lukšių, būta pavienių vienkiemių.) Pirmieji kaimai Šakių apylinkėse kompaktiškais sklypais išmatuoti ir už činšo mokesčių pradėti nuomoti tuoj po 1820 m.⁴⁹, o 1934 m. išleistas įstatymas.⁵⁰ J. Totoraitis kaip vieną pirmųjų nurodo Šilgalių kaimą, išskirstytą 1842 m.⁵¹ Apie tą pat laiką išsikėlė Giliškiai (Gyliškiai), Kiaulupiai, 1863 m. išsiskirstė Vilkeliškiai.⁵² Skirstymas nebuvo priverstinis. Ūkininkai netgi galėjo atsisakyti kelti savo sodybas. Tokiu atveju nesutinkantiems taip pat buvo suprojektuojami vienkiemiai ateičiai.⁵³ Bet žemė išsipirktinai imta drąsiai, pasitikint savo darbštumu, tad skirstymasis vyko sparčiai, nelaukiant, kol ji bus atiduota valstiečių nuosavybėn (perleista 1864 m.). XIX a. septintajame dešimtmetyje senosiose vietose buvo likę tikrai Gaisrių, Šuopių, Totōrviečių, Pariebių, Tumosiškių, Gabartų, Santakų, Mōckupių, Ežeriūkų sodybos.⁵⁴ Santakai, Mōckupiai išsiskirstė apie 1872 m., šlapiusias žemes turėję ir, matyt, sunkiausiai gyvenę Ežeriūkai – tik apie 1912 m.⁵⁵ Beje, Šakių krašto rytiniame pakraštyje, labiau nutolusiam nuo Prūsijos, neišsiskirsčiusių kaimų tuo metu dar buvo daug.

„Lengvesnė, kaipo karališkųjų baudžiavos našta, kitų besiskirstančių kaimų į vienkiemius ir Paprūsės pavyzdys skatino ir Santakų gyventojus keltis į

⁴⁶ LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos: Menčikų k., Totorviečių k., Vilkeliškių k., Naudžių k., Šlamų k.

⁴⁷ *Ten pat*: Bridžių k., Balseliškių k., Braškių k., Gabartų k., Kiaulupių k., Šlamų k., Kaupšikių k., Jundilų k.

⁴⁸ *Topographisch Militärische karte Neu Ostpreussen*, ten pat.

⁴⁹ Butkevičius I. *Lietuvos valstiečių gyvenvietės ir sodybos*, Vilnius, 1971, p. 69.

⁵⁰ Balčiūnas V. *Lietuvos kaimų žemės tvarkymas istorijos, ūkio ir statistikos švietimoje*, Kaunas, 1938, p. 51–57.

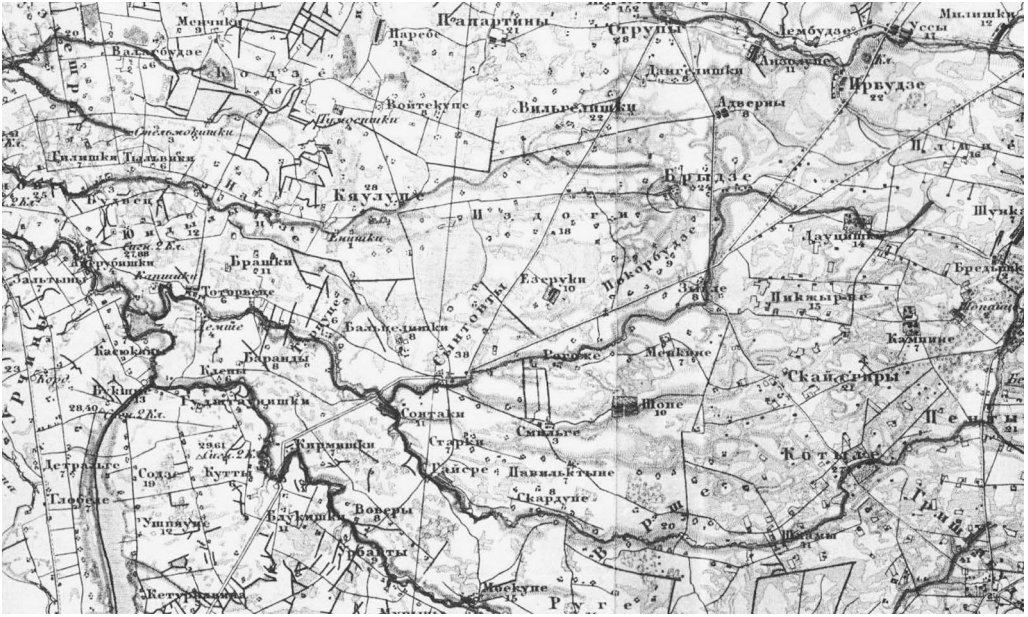
⁵¹ Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, p. 686.

⁵² LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos: Giliškių k., Kiaulupių k., Vilkeliškių k.

⁵³ Balčiūnas V. *Lietuvos kaimų žemės tvarkymas istorijos, ūkio ir statistikos švietimoje*, Kaunas, 1938, p. 51–57.

⁵⁴ *Карта Ковенской губернии*, ten pat (žemėlapiu situacija ištaisyta pagal 1865 m. vietovės rekognoskuotę).

⁵⁵ LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos: Ežeriūkų k.

Vienkiemiai 1865 m. Карта Ковенской губернии, М 1:126 000, 1865, LMAVB

vienkiemius. <...> Imantieji geresnės žemės sklypus turėjo varžytynėmis pridėti menkesnių dalių ūkininkams. <...> Kaimo sodybos nėjo į dalybas, nes kiekvienas gailėjo gražių medžių, kiekvienas turėjo nemažą vaismedžių sodelį, be to, buvo jau supratę kitų klaidą. Sodybos [Santakų – Aut. pastaba] liko rėžiuose.⁵⁶

Įsikurti naujoje vietoje buvo nelengva. Kaunų Balseliškiuose irgi

„daug vargo, kol susitarė, nes dirvos vertė buvo nevienoda. Geresni plotai buvę arčiau Pentos baseino, todėl Motiejai atmokėjo Mikams 1 400 rublių, Jurgiai Tamams – 500, Tamukui 300, Baltrai Tamams 900, Tamukui 300. Jie pasilaikė savo senąsias sodybas, kur gerai augdavo žolė.“⁵⁷

Daržų žemė buvo geriausiai įtęšta, todėl

„vešlia žolė apaugančios buvusių sodybų pievos kaimo ūkininkų buvo šienaujamos bendrai, šieno kupetas burtų keliu pasidalinant arba bryde atsiskiriant sau priklausančią pievos dalį.“⁵⁸

Praeito šimtmečio pradžioje Sodybų pievos tebeminėtos Kirmiškiose, Santakuose, Balseliškiuose (5 ha), Bridžiuose (15 ha), Sodybiniai laukai, Ūlyčiniai ūkiai buvo minimi Ežeriukuose.⁵⁹

⁵⁶ Vaičaitis J. *Ten pat.*

⁵⁷ Kaunas J. Zanavykų upės, *Zanavykija*, Čikaga, 1978, t. 1, p. p. 356.

⁵⁸ Vyšniauskaitė A. *Lietuvio namai*, Vilnius, 2004, p. 12.

⁵⁹ LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos: Kirmiškių k., Santakų k., Balseliškių k., Bridžių k., Ežeriukų k.

Išsikėlusieji sodybas statė bent kiek aukštesnėse vietose, o apylinkių rytinėje pusėje – ant kalvų (bangu).

*„Iš pradžių būdavo galima pažinti kaimai, tik išėję į viensėdijas, nes jų trobos būdavo plikos“.*⁶⁰

*„Naujoj vietoj pirm trobų prisodindavo medžių ir užvedė sodelį, kuriame vyšnių skyrius – didžiausias. <...> Keleri metai prabėgo kol persikilojo trobesius. <...> Po keletos metų kuklios prastutės trobelės su zanavykiškąja klėtele paskendo medelių pavėsyje. Tas medelių pamėgimas pasiliko ir vaikuose. Nusiziūrėję į tėvus, vaikai kas pavasaris parsinešdavo visokių medelių ir kur pakliuvo kišdavo į žemę apie trobas.“*⁶¹

Medžius sodino bendram būviui, bendram sugyvenimui – užuovėjai, jaukumui, atminčiai, todėl saugojo juos, gerbė.

*„Kai Kiaulupių kaimas skirstėsi viensėdžiais, dalį žemės gavo Kuinabalėse, kur <...> mano tėvas tame maždaug dviejų margų plote pasodino alksnių „parką“, kuris, kai suaugo, iš tolo atrodė kaip mažas miškelis. <...> Tėvas buvo medžių mėgėjas. Iš vakarų pusės, už kluono, jisai savo rankomis pasodino gan didelį beržyną, o iš šiaurės – (minėtus) gal daugiau negu hektarą alksnių. <...> Buvo du sodai – pietinis ir mažesnis iš rytų pusės. Buvo daug obelių ir vyšnių, mažiau – kriaušių. Apie trobą darželis gėlėms, o iš rytų pusės daržovių ir uogų daržiukėlis. Iš pietų pusės buvo liepos, iš vakarų – ilgoka ažuolų alėja, o iš šiaurės, palei kiemo tvorą – ilga slyvų alėja. <...> Atsimenu mūsų didelį keturkampį kiemą su klojimu, labai ilgais tvartais, daržinė šienai, atskiru avims tvartu, bulvine ir perekšlėms žąsims patalpėlė, vištoms laktomis virš malkinės ir rusvelkiu (maniežu) prie klojimo bei šuliniu kiemo viduryje. <...> Sode buvo dvejios klėtys...“*⁶²

Dažna sodyba turėjo išsikasusi po dvi kūdras – vieną, švaresnę, skalbiniams, gyvuliams girdyti, kitą – paukščiams.

Be įprastinių medžių, sodybose buvo sodinamos ir dekoratyvios, greitai augančios, bet du tris šimtus metų gyvenančios baltosios tuopos (*Populus alba*), kartais sulaukiančios net 500 metų, kurių balta lyg sniegas kita lapų pusė prieš saulę iš tolo žvilga sidabru. Šie gražūs išpūdingo didumo išaugantys medžiai greičiausiai buvo parsigabenti iš Prūsijos. Sintautų apylinkėse jie vadinami jovarais. Bėgant dešimtmečiams, medžiai suaugo ir vienkiemių ūkiai paskendo juose, „tarytum nuo amžių taip būtų buvę.“⁶³

⁶⁰Staugaitis J. Zanavykai prieš lenkmetį, *Zanavykija*, Čikaga, 1978, t. 1, p. 163.

⁶¹Vaičaitis J. *Ten pat*, p. 314, 315.

⁶²Jucaitis P. Iš tėviškės, Sintautų ir Zanavykijos padangės, *Zanavykija*, Čikaga, 1979, t. 2, p. 100, 101.

⁶³Staugaitis J. Zanavykai prieš lenkmetį, *Zanavykija*, Čikaga, 1978, t. 1, p. 163.

„Jų trobesius sunkiai teįžiūrėsi, ypač vasarą visuotinoje žalumoje. Važiuoji keliais, tarytum tarp atskirų giraičių, gojų.“⁶⁴

Laukuose naujosios sodybos buvo išrikiuotos aiškiomis linijomis: Skaistgirių, Rūgių, Murinų, Suodžių, o ir kitur vienkiemių išdėstymas buvo artimas linijoms.⁶⁵ Sodybos skyrėsi pastatų skaičiumi, sodų didumu, želdinių gausumu, priklausiusiu nuo šeimininkų turėtos žemės kiekio ir jos kokybės. Rytinėje apylinkių pusėje, kur vyrauja našesnės žemės, būta daugiau didelių, didelius sodus turinčių sodybų. Susidarė tankokas jų tinklas, ypač kaimuose, kur šeimos drąsiau dalijosi atskiromis šeimomis. Vienur sodybos buvo statomos tankiai – kas 100 ar net 50 metrų, kitur kas 200–300 m, o gretimų kaimų eiles skyrė 800–900 metrų, nors pasitaikydavo ir labiau nutolusių. Blogiausias žemes turėję kaimai ir į vienkiemius kėlėsi paskutiniai ir jų sodybos buvo kukliausios.

„Didžiausia Zanavykų žemės yda, kad apatiniai jos sluoksniai neperkošiami, todėl rudenimis ir pavasariais baisūs čia esti purvynai ir labai kenkia javams pavasarių šlapumai ir vasaros lytūs.“⁶⁶

„Žemiausia [Balseliškių] kaimo vieta, vadinama Balaitė, retai kada buvo neapsemta. Joje augdavo iš vandens išsikišę medžiai: alksniai, uosiai, drebulės, šermukšniai, putinai, (o)žekšniai. Ten būta daug grybų: baravykų, raudonviršių, ūmėdžių, grūdų, rudmėsių ir labai vešlių kazlėkų. <...> Viensėdžiai pasidalijo Balaitę, kur pasišienaudavo, gyvulius pasiganydavo ir medelių kurui pasikirsdavo.“⁶⁷

Išsikėlus į vienkiemius atsirado didesnė paskata sausinti žemes, nors tai greičiausiai pradėta daryti dar tebedirbant režius. „Išsikėlus į viensėdiją dingo plačios bendros ganyklos. Mažai naudingi plotai virto dirvomis.“⁶⁸ Buvo apgyventas Dúobiškių kaimo pietinis – Pievininkų galas, kur maždaug 100 ha buvo balos ir šlapios juodžemio pievos. Seniau ten „laukinės žąsys perėdavusios savo vaikus, būdavo ir vilkų karklynuose; vilkas paskutinis vaikus išvedęs iš (tų) pievų 1863 m.“ Persikėlus į vienkiemį, dirvos suartos pelkėto Kiaulupių Sakalbalės miško viduryje; Kiaulupių žmonės su turtu jame slėpėsi traukiant prancūzų kariuomenei, apsileidę pakirstais medžiais. Suartos Gabartų Lieknos ~50 ha šlapios pievos, atsiradę šlapių beržynų vietoje, Skaistgirių–Veršių Balaitė, dar prieš 70 metų buvusi giria (skaičiuojant nuo 1935 m. – aut.). Išsikėlus į vienkiemius, Ežeriūkų pievose suarti Sklypučiai, šiek tiek nusausinga ir iš pakraščių dirva paversta Pempynė prie Išdagų Kuinabalių. Nusausinga ir dirvomis paversta Gabartų Durpinyčios pieva, Pariebių Galinės, suarta Skilbalės durpynė ir buvusi Dielynės durpynė Kiaulupiuose. Apie 1905 m. išarta Ežeriūkų Šulinbalė, kurioje būdavo užkasami kaimo šunys.⁶⁹

Kitur vis dar laikėsi balos: Išdagų ir Ežeriūkų Kuinabalės, kur

⁶⁴ Žemaitis V. Zanavykai užnoviečiai, *Zanavykija*, Čikaga, 1979, t. 2, p. 150.

⁶⁵ Карта Ковенской губернии, ten pat.

⁶⁶ Staugaitis J. Zanavykai prieš lenkmetį, *Zanavykija*, Čikaga, 1978, t. 1, p. 162.

⁶⁷ Kaunas J. Kaunų šaknys ir šakos, *Zanavykija*, Čikaga, 1979, t. 2, p. 350, 356.

⁶⁸ Vaičaitis J. *Ten pat*, p. 317.

⁶⁹ LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos: Duobiškių k., Kiaulupių k., Gabartų k., Skaistgirių k., Ežeriūkų k., Išdagų k., Pariebių k.

Per gyvulių apžiūrą Marijona Augustaitienė su dukterimis Genute (kairėje) ir Aldona (dešinėje) ir P. Augustaitis savo sodyboje. Kiti – ūkių kontrolierius, neatpažintas ūkio darbininkas, piemenukas B. Bartkus, Marcelė Bakaitytė ir Onutė Kardauskaitė Voverių kaime. 1929 m. Iš J. Kasparaičio rinkinio

ganydavo arklius, Vilkeliškių *Plynia* ir *Varlynė*, Jundilų *Karklynbalė*, *Rūgštinbalė*, *Keturbalė* ir *Pupkės*, šienus apsemianti Balseliškių *Balaitė*, Veršių *Pik(t)balė*, kurioje perėdavo laukinės žąsys, Apirbiškių *Plynutė*, Braškių *Lūžna* ir *Mukbalė*. Mažai išdžiūstantis *Mergbalis*, *Kaulinė*, *Pivorinė* – Mockupiuose, *Velniabalė* Menčikiuose, *Liumpynė* Rukšniuose, *Balaitė*, *Smerteglynis* ir *Šaknynė* Pariebiuose, Skrynupių *Plynia*, Vitrako *Šarkabalė* ir kitos.⁷⁰

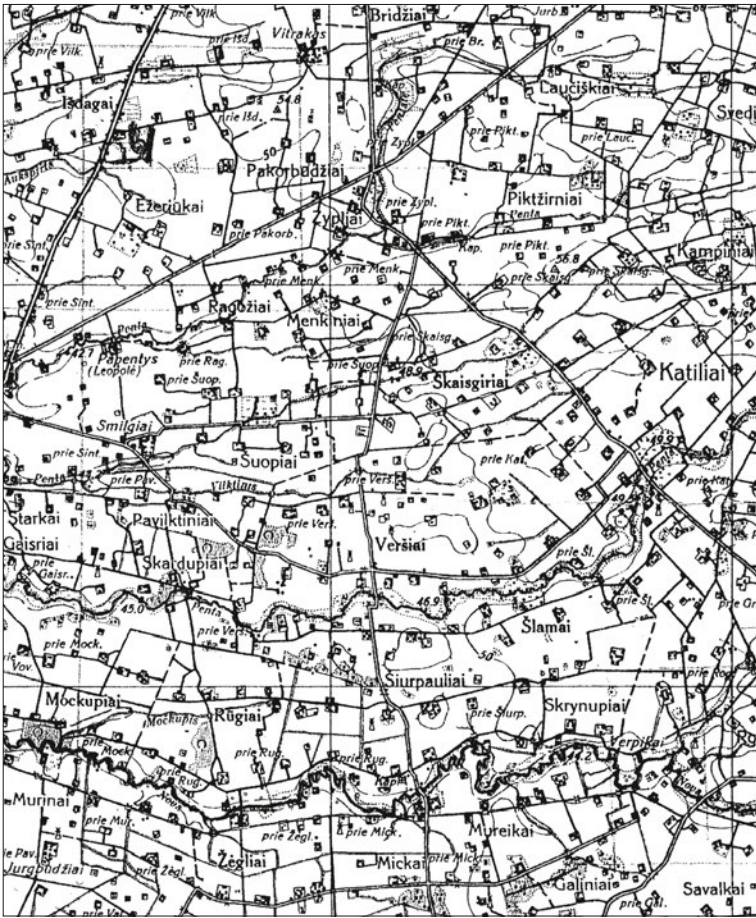
Vakarinėje apylinkių pusėje, kur žemės labiau įmirkstančios, dar XIX a. antrojoje pusėje ėmė rasti vis daugiau iškastų negilių griovių (*grabių*), ypač išsidalytose bendrose ganyklose Zubriškėse, Gabartuose, Menčikiuose, Kuodžiuose.⁷¹ Beje, šiuose kraštuose paplitęs griovio pavadinimas *grabė* (vok. *graben* – kasti) primena buvus artimus ryšius su ūkininkavusiais kitoje Šešupės pusėje. Pirmiausiai gilinti, platinti (iki 2 m) mažiausieji laikini upeliai, tekantys tik po liūčių ar polaidžių, kaip kad Naudžių *Kamšupis*, tekantis kaimo pietų ir *Karnolė* šiauriniame pakrašty. Kaimų bendru sutarimu ir jauni valstybei padedant buvo iškastas vienas pirmųjų nuvedamųjų griovių – Senoji Didžgrabė – ištiesintas ir pagilintas Antrosios Aukšpirtos aukštupys.⁷²

Sodyboms pasiskleidus po laukus, šie tapo dar labiau gyvi, pilni juose triūsiančių žmonių, jų auginamų gyvulių. Didžiuosius darbus vis dar dirbo padėdami vieni kitiems, sueidami į talką net ir vėliau, kai atsirado pjaunamosios ir kuliamosios mašinos.

⁷⁰ *Ten pat*: Išdagų k., Vilkeliškių k., Jundilų k., Balseliškių k., Veršių k., Apirbiškių k., Braškių k., Mockupių k., Menčikų k., Rukšnių k., Pariebių k., Skrynupių k., Vitrako k.

⁷¹ *Карта Ковенской губернии*, *ten pat*.

⁷² Jacevičius J., Vilčinskienė V. *Sintautų parapija*, p. 173.

Topografinis
žemėlapis. Karo
topografijos skyrius
1937 m.
M 1 : 100 000.
VU Geografijos ir
kartografijos katedros
fondas

„Saulė šviečia kuo aiškiausiai,
Žemė linksminas visa,
Čiulba ulba kuo linksniausiai
Paukščių kaimenė liuosa.

O toliau vėl kits judėjimas:
Tarp jaunų linksmų mergu
Šnekos, pasakos, erzėjims,
Bemušant iš pradalgijų“.⁷³

Dalgiai čerskia ir linguoja
Palei žemę slinkdami,
Šienpjoviai linksmi dainuoja,
Žemę pliką likdami.

Pievos trąšios, vešlios, margaspalvių žolynų, nors daug kur jau raudonavo dobilai; juos sėjo dirbamojoje žemėje, o užmirkstančiose įlomėse ir upelių slėniuose vešėjo natūralios įvairiažolės pievos.

„Pentos lankose pavasarinio potovnio dumblo patręšta žolė kai kada užaugdavo vyrams iki juosmens.“⁷⁴

Gyvuliai ganėsi didesnėmis ar mažesnėmis bandomis kiekvieno ūki-

⁷³Vaičaitis P. Saulė šviečia kuo aiškiausiai, *Lėkite dainos*, Vilnius, 1975, p. 62, 63.

⁷⁴Jacevičius J. *Gaisriai*, Kaunas, 2008, p. 9.

ninko atskirai – karvės ir avys pievose, kiaulės su žąsimis pūdymuos. Didesniuose ūkiuose auginta iki 10 raguočių, 30 kiaulių, iki 50 žąsų.⁷⁵

Laukuose vietos užteko ir laukų paukščiams, gyvūnams, o mažose giraitėse saugūs jautėsi ir miško paukščiai.

„<...> pavasarį visi papenčiai skambėdavo nuo gegutės kukavimų, o vakarais – nuo lakštingalų trelių“.⁷⁶ „Miškely tarp Menkinių sodybų vakarais ūbaudavo pelėdos, sodybos gale pievos kūdrą lan-kydavo juodasis gandras, kur varlių karalija vakarėjant pildydavo rimstančius laukų garsus“ (N. Šulgienė).

Upės ir upeliai buvo žuvingi.

„Per mūsų lauką ėjo Kiaulupės vaga. Vasarą toji „upė“ beveik visai išdžiūdavo, bet pavasarį bent trumpą laiką būdavo plati. <...> Po tiltu per ją pavasarį užstatydavome bučių ir sugaudavome lydekų. <...> Į vakarus už tilto buvo iškastas nedidelis prūdas, kuriame nuo pavasario užsilikdavo kelios.“⁷⁷ „Gaisriuose <...> pavasarį Penta labai ištvindavo, užliedavo plačias lankas, apsemdavo ir tiltus. <...> Po potvynių dalis žuvų likdavo per karščiausių vasarą neišdžiūstančiose giliose sietuvose.“⁷⁸

Šventadieniais, kada nieko nedirbdavo, Pentos, kitų upių sietuvose su marškomis žvejodavo. Dažna sietuva turėjo vardą: *Blusynė, Molyinė* Pentoje ties Veršių kaimu, *Ilgoji* ties Pavilktniais, *Gaisrių Bukta, Kampinė sietuvaitė* ties Demšiais, *Mekšrynė* ties Kaupšikiais. Vienoje tokių – *Kumelinė* – sintautiškiai maudydavo arklius. *Ubaginė, Druskinė, Šiekštinė* sietuvos buvo Novoje ties Rūgiais, *Baltynė, Karosinė, Šiekštinė, Akmeninė* ties Mockupiais. *Kampinė* ir *Gilioji sietuvos* buvo Aukspirtoje ties Giliškiais (šitaip kaimą anksčiau vadino vietiniai žmonės ir ar tik ne nuo jos – gilišios sietuvos – jis ir bus gavęs savo vardą). Vardus turėjo ir kai kurios lankos: *Kreivosios lanka, Kupstpievis*, arba *Sopulinga*, Demšiuose prie Pentos, *Puplankė* ties Kaupšikiais, *Kreivoji lanka* Skaistgiriuose ir kitos.⁷⁹

Apylinkės buvo pilnos atminties, nes kiekviena pėda buvo gerai pažįstama, o atmintis perduodama iš kartos į kartą: *Mergbalis* priminė žvėrių sudraskytą merginą, jos rastą ranką su žiedu ir kasą. Nors niekas neatminė, dėl ko buvo draudžiama gyvuliams ganytis *Draustinėje* pievoje Demšiuose, bet saugojo ten jų neleidami. Nors gyvulius jau ganė atskirai, kerdžiams anuomet šienauti paliekamos pievos senu papratimu tebevadinos *Kerdžpievėmis* (Demšiuose, Balseliškiuos, Pariebiuose, Mockupiuos, Gaisriuos). Vardus turėjo ir keliai: Braškių *Žalkelis* (ėjo kaimo pietine puse), Demšių *Tritakis* (Demšių–Braškių–Klepų kaimų

⁷⁵ Atsiminimai apie Sintautų valsčiaus praeitį nuo XX a. pradžios iki Antrojo pasaulinio karo, Vilniaus universiteto kraštotyrininkų klubo „Ramuva“ ataskaita, 1987, VII biblioteka, f. 169–470, p. 180.

⁷⁶ Jacevičius J. *Gaisriai*, Kaunas, 2008, p. 9.

⁷⁷ Jucaitis P. *Iš tėviškės, Sintautų ir Zanavykijos padangės*, p. 101.

⁷⁸ Jacevičius J. *Gaisriai*, Kaunas, 2008, p. 8, 9.

⁷⁹ LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos: Veršių k., Pavilktnių k., Gaisrių k., Demšių k., Kaupšikių k., Sintautų k., Rūgių k., Mockupių k., Giliškių k., Skaistgirių k.

Mockupių, Veršių ir Žeglių mokyklų moksleiviai su mokytojais per pavasarinį Šv. Jurgio atlaidus prie Rūgių koplyčios. 1936 m. Iš J. Kasparaičio rinkinio

susikirtime), *Kiaulupkelis*, *Duobiškių Patronkelis* ir *Geležinkelis* – Balseliškių kaimo šiaurine puse, kitas *Geležinkelis* buvo Pusdešriuos.⁸⁰

Vis labiau prasigyvenant, apylinkėse ėmė rasti daugiau vėjo malūnų. Seniausias ir bene vienintelis buvo Vitrako (Vaitrako) malūnas šalia Bridžiū, stovėjęs ant *Malūnkalnio* bene 300 metų⁸¹, o XIX a. pabaigoje ėmė kilti vienas po kito Ežeriukuose, Menčikiuose, Skaistgiriuose, Naudžiuose du, vėliau iškilo Šuopiuose, Menkiniuose, Skardupiuose, Starkuose, Mockupiuose, du prie Sintautų, Kiaulupiuose, Išdaguose, Pakorbūdžiuose, Duobiškiuose du ir taip toliau.⁸² Jei tikėtume žemėlapiais, tai Veršiuosė XX a. pirmojoje pusėje jų buvo net trys. Ėmė rasti plytinių (*plytynčių*), degusių plytas, nes molio šiuose kraštuose apščiai: Sintautuose (kapų rytinėj pusėj), Starkuose, Šlamuose, Braškiuose (kaimo rytinėj daly).⁸³

Vienkiemį naikinimo vėjus (1965–1985)

Karo, kolektyvizacijos ir tremčių sutrikdyta įprastinė lauko darbų tvarka pasimatė apylinkių kraštovaizdyje. Nacionalizuotoje žemėje bent dešimtmečiumi išplito dirvonai. Praūžus Antrojo pasaulinio karo mašinoms, technikos gaudesys laukuose kaskart darėsi dažnesnis, pripildantis erdvę, gožiantis gamtos garsus. Traktoriai, mašinos, kombainai tapo neatsiejama kraštovaizdžio dalimi. Šeštojo dešimtmečio pabaigoje–septintojo dešimtmečio pradžioje sodybas sujungė per laukus išrikiuotos stulpų eilės –

⁸⁰ *Ten pat*: Mockupių k., Demšių k., Balseliškių k., Pariebių k., Gaisrių k., Braškių k., Duobiškių k., Pusdešrių k.

⁸¹ *Ten pat*: Vitrako k.

⁸² *Karta Ковенской губернии, ten pat; Karte des westlichen Rußlands, ten pat.*

⁸³ *LKI, Lietuvos žemės vardyno anketos*: Sintautų k., Starkų k., Šlamų k., Braškių k.

Elektros perdavimo linijos sujungė sodybas ir tapo svarbiu kraštovaizdžio komponentu. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Sausinant mažomis drenažo sistemomis sausintuvai būdavo įterpiami ir į sodybas; drenažas kasamas pirmutiniu daugiakaušiu. 1969 m. Iš R. Jucio rinkinio

elektros perdavimo linijos, nutiestos vykdant visuotinę elektrifikaciją. Elektra keitė vėją, niekam nereikalingi vėjo malūnai nyko. Duobiškiuose Ūso malūnas išnyko po Antrojo pasaulinio karo, o Elvio buvo nugriautas apie 1970 m.⁸⁴

Vis gausiau įvežamos mašinos keitė žemdirbystės kultūrą, žemių sausinimo tempus, mastą. Imta visuotinai sausinti uždaru drenažu. Tarp tankiai išsidėsčiusių sodybų buvo įrengiamos mažos, iki 40 ha dydžio drenažo sistemos, o sausintuvai užgriebdavo ir sodybų sklypus, nepaliekant nenusausintų plotų. Sukurta Šakių MSV išaugo į didžiulę organizaciją. Jos centras pirmiau buvo Sintautuose, šalia šlapiusių rajono žemių, paskui perkeltas į Gelgaudiškį.⁸⁵ Per keturis melioracijos dešimtmečius Šakių rajone nusausinta per 99 200 hektarų, iškasta 1 239 km magistralinių griovių, paklota 9 618 km rinktuvų, 54 426 km sausintuvų, pastatyta 1 540 pralaidų, 63 tiltai, nutiesta 1 730 km kelių.⁸⁶ Tai milžiniškas darbas, pakeitęs ir dirvožemio savybes, ir visą kraštovaizdį apskritai.

Melioratorių misija – sausinti dirvas, bet ir vienkiemį griovimas buvo

⁸⁴Jacevičius J., Vilčinskienė V. *Sintautų parapija*, p. 160.

⁸⁵Janulaitis A. Šakių krašto melioratorių dešimtmečiai Gelgaudiškyje, *Gelgaudiškis*, Vilnius, 2011, p. 1145–1204.

⁸⁶*Melioruota žemė ir melioracijos statiniai (2012 01 01) (informacinis leidinys)*, Vilnius, 2012.

Melioratoriai su kolegomis Sintautų kolūkio laukuose prie pirmutinės staliniec'o traukiamos grioviakasės. Viduryje – A. Matijošaitis. 1958 m. Iš R. Jucio rinkinio

Iškastame griovyje klojamas drenažas. 1958 m. Iš R. Jucio rinkinio

Melioracijos darbai Keturnaujienos laukuose. 1968 m. Iš R. Jucio rinkinio

jų kasdienybė. Jų pajėgoms buvo pavesti vadinamieji kultūrtechniniai darbai – sodybų sutvarkymas ir įsisavinimas: medžius iškirsti, krūmus iškirsti ir sudeginti, kelmus išrauti, išvežti arba užkasti, pamatų akmenis ir kitą statybinių laužą išvežti iš projekto ribų, kūdras užkasti, duobes užlyginti, suarti ir apšėti.⁸⁷ Šiems darbams atlikti buvo sudarytos atskiros melioratorių brigados (barai).

Dar 1948 m., tebevykdant kolektyvizaciją, buvo siekiama „neatidėliojant pradėti steigti kolektyvinių ūkių gyvenvietes“⁸⁸, o 1952 m. išsakyta principinė Lietuvos komunistų partijos, vadovavusios tuometei valstybei, nuostata:

„Vienkiemių sistema – tai rezultatas carizmo ir buržuazijos politikos, sukuriant kaime sau atramą buožių asmenyje.“⁸⁹

Tačiau mažai kas norėjo naikinti senelių įkurtus namus, nors didžiosiose sodybose, kurių šeimnininkai buvo ištremti, jau gyveno kiti, atkelti ištrėmus juos iš jų namų, be to, perkelti, perstatyti pastatus nebuvo lengva ir finansškai. Tik po 1966 m., kai SSKP CK įspėjo Lietuvą sausinti didelėmis drenažo sistemomis ir Sovietų Sąjunga skyrė pinigus persikėlimo išlaidoms didžiąja dalimi padengti, reikalai pajudėjo. Bet ir pradėjus mokėti pinigus, vienkiemių nukėlimas ir gyventojų perkėlimas į gyvenvietes iš pradžių vyko lėtakai; buvo keliama ir iš anksčiau nusausintų plotų. Per 1967–1970 m. visame Šakių rajone buvo nugriauti tik 354 vienkiemiai iš buvusių 7 108 (1967 01 01); tai buvo antrasis daugiausiai vienkiemių turėjęs rajonas Lietuvoje po Kapsuko (Marijampolės) rajono, turėjusio 7 552 vienkiemius.⁹⁰

1971–1975 m., ėmusis priemonių, likvidavimas vykdytas didžiausia sparta. Šakių rajonas, per penkmetį nukėlęs 1 006 vienkiemius, atsidūrė tarp pirmaujančiųjų rajonų. Vilkaviškio rajone buvo nukelti 1 796 vienkiemiai, Raseinių – 1 190, Marijampolės – 1 155, Kauno – 1 151, Kėdainių – 1 033 vienkiemiai. Per 1967–1975 m. Šakių rajone sunaikinta 31,5% buvusių vienkiemių (visoje Lietuvoje – 37 tūkstančiai, 9 ūkiai ten jau buvo užbaigę perkėlimą). Panašaus tempo laikytasi 1976–1978 m., kasmet nugriaunant atitinkamai 322, 316, 240 vienkiemių, o po to sparta ėmė lėtėti. (Gal kad 1974 m. mirė svarbiausias klasių kovos vadovas, sintautiškių buvęs kaimynas, LKP CK pirmasis sekretorius A. Sniečkus.) 1979 m. Šakių rajone buvo likę dar 5 028 nukeliami vienkiemiai ir 499 paliekami: Sintautų kolūkyje 91 nukeliamas ir 4 paliekami, „Laisvės“ kolūkyje 123 ir 10, Šakių sodininkystės tarybiniam ūkyje 83 ir 14, Šešupės t. ū. 89 nukeliami ir 8 paliekami vienkiemiai.⁹¹ Sodybų nukėlimo sparta didele dalimi priklausė ir nuo ūkių vadovų pastangų vykdyti partijos ir vyriausybės iškeltus uždavinius.

Respublikinis Vandens ūkio projektavimo institutas, rengęs melioracijos sklypų projektus, atsiųsdavo rajono

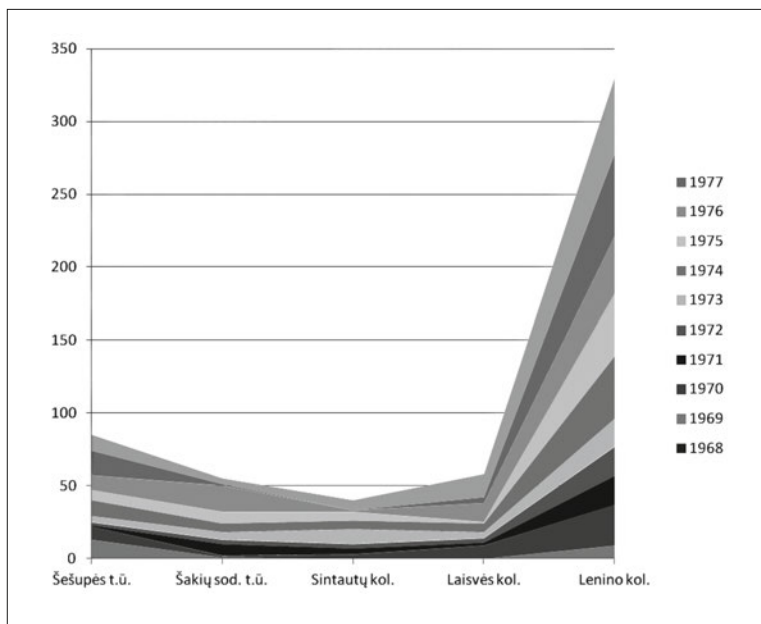
⁸⁷ Šakių vaismedžių medelyno melioracija (vienkiemių nukėlimas iš anksčiau melioruotų plotų), 1973. Šakių rajono savivaldybės administracijos Žemės ūkio skyriaus Melioracijos tarnybos archyvas.

⁸⁸ Dėl kolektyvinių ūkių organizavimo respublikoje, LTSR Aukščiausiosios Tarybos ir Ministrų Tarybos žinios, 1948, bal. 5, p. 308.

⁸⁹ Отчётный доклад VII съезду комитета партии Литвы тов. Спечкус А. Ю. от 22–25 09 1952 г., *Упастьингасис архывас*, f. 1771, ap. 131, b. 8.

⁹⁰ Duomenys apie vienkiemių skaičiaus mažėjimą 1967–1978 m., ataskaita, *Respublikinis žemėtvarkos projektavimo institutas* (RŽPI, dabar – Valstybės žemės fondas).

⁹¹ Šakių rajono žemėtvarkos schema (tekstinė dalis), 1979, Valstybės žemės fondas.

Vienkiemų nukėlimo tempai 1968–1978 m.
Diagramą pagal nukeliamų vienkiemų įkainavimo aktus sudarė F. Kavoliūtė

Žemės ūkio valdybai melioracijos darbo projektuose esančių vienkiemų sąrašus, prašydami „atrinkti nukeliamus vienkiemius ir juos įkainoti.“ Ano meto dvasia išliko vyresnės kartos prisiminimuose ir dokumentuose:

„...vienkiemį numatė nukelti Šakių raj. Darbo Žmonių Deputatų Tarybos Vykdomojo komiteto sudaryta komisija, motyvuodama tuo, kad pastatai blogame stovyje, minėtas pilietis persikelia gyventi į gyvenvietę. Sodybos (Kuodžių k. – aut.) įkainojimą atliko komisija, patvirtinta potvarkiu Šakių raj. DŽDT Vykdomojo komiteto. Nors projekte yra įrengtos kultūrinės ganyklos, tačiau šioje sodyboje jos nenumatomos, nes ji randasi prie gyvenvietės ir bus statomi daugiabučiai gyvenamieji namai. Numatoma palikti pagal vykdymo nuožiūrą pavieniūs medžius, kurie netrukdyt drenazui“ (Šakių t. ū. melioracijos projekto Nr. 2 (1967 m.) papildymo (1969 m.) dėl vienkiemų nukėlimo byla).

Naikinami vienkiemiai būdavo vertinami pagal numatytus įkainius. Įkainojant pastatus, atskirai buvo pridedama už gyvenamųjų namų priemones, priestatus, priebučius, mansardas. Šalia kitų ūkinių pastatų – tvartų, kluonų, daržinių – buvo mokama už sandėliukus, vištinkus, peludes, malkines, kurių sodybose neretai būdavo po dvi, o kartais net tris, pastoges, bulvines, rūsius, rūkyklas, lauko virtuves, šulinius, išvietes, tvoras. Griaunami gyvenamieji namai buvo statyti iš rąstų, dažniausiai dengti skiedromis, šiferiu, rečiau cinkuota skarda, čerpėmis, toliumi, ruberoidu, o seniausios trobos tebebuvo šiaudinės. Pastatų amžius irgi buvo labai skirtingas. Dauguma statyti tarpukariu, dalis jau po Antrojo pasaulinio karo, nes daug sodybų Sintautų apylinkėse buvo nukentėję jo pabaigoje sustojus frontui, o kai kurie pastatai visai nauji – statyti septintajame dešimtmetyje ir tik nedaugelis

Pastatų esančių pil. _____ Forma Nr. 3-av

nukeliamoje namų valdoje (vienkiemyje)

ĮKAINOJIMAS

Dž. Nr.	Pastatų pavadinimas	Tipas	Panaikimo metai	Medžiaga		Ilgis	Plotas	Auksnis	Panaik. suma ir atlyginimo suma	Atlyginimo suma (4X) rub. ir kap.	Atlyginimo suma (4X) rub. ir kap.	Hmokejimas procentais	Komisijos pirmininko parašas	Komisijos narių parašai			
				stienų	stogo												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
	Verdunda	var.	1962	lentų	skardos	2,2	3,1	6,2	16	4,9	47	5,24	89,84	33	56,17	4,6	28,--
	Gy.v. namas	G-14	1956	ragatų	šiferio	7,2	10,2	2,5	184	4,5	427	5,72	1052,46	38	652,54	4,4	2871,--
	Friemėnė	Fr.	1955	lentų	toliaus	2,5	3,4	2,2	19	2,2	19	1,85	35,15	42	20,39	4,2	86,--
	Sulūnys	-	1962	betono	su sukt.	7m							196,60	15	168,81	-	169,--
	Sulvinė	P-1	1955	ragatų	skiedrų	5,4	4,3	1,9	44	3,2	43	3,30	145,20	48	75,50	4,2	317,--
	Kukinis	I8.	1930	lentų	"	1,3	1,5	2,1	4	4,4	-24	3,34	13,36	- 67	4,41	3,8	17,--
	Atėvis	K-1	1954	ragatų	"	3,7	5,6	2,7	56	3,0	410	3,30	184,80	38	114,58	4,2	481,--
	Vištininkas	V-1	1966	lentų	"	2	2	1,6	6	3,9	-33	2,61	15,66	52	7,52	5,4	41,--
	Milkinė	PeI-2	1955	"	"	6,4	2,4	1,5	23	1,3	-	1,3	29,90	- 64	10,76	4,3	46,--
	Išvėstė	I8.	1965	"	"	1,2	1,2	2	3	4,4	-	4,4	13,20	- 56	5,81	3,8	22,--
	Įvartas	V-3	1955	ragatų	"	7,6	5,6	2,2	94	1,8	44	1,87	175,78	50	87,89	5,3	466,--
	Daržinė	D-5		lentų	"	7,1	6,5	2,4	111	1,3	44	1,35	147,85	54	68,93	4,0	276,--
	Daržinė	D-3	1964	"	"	4,8	4	2,6	50	1,2	420	1,44	72	45	39,60	4,5	178,--
	Garšva	Ke	1966	"	"	4,8	2,5	3,8	46	2,5	-24	1,90	87,40	52	41,95	4,9	206,--
	Mairinė	PeI-2	1959	"	šiferio	4,8	2,8	1,9	26	1,2	-20	0,96	24,96	80	4,99	4,3	21,--
	Žvorau	TV-2	1966	šiferio		202			202	0,6	-	0,6	121,20	52	58,18	4,0	233,--
																	5688,--

Penki tūkstantiai šeši šimtai aštuoniasdešimt aštuoni rb.
(suma žodžiais)

Asmens, atlikusio skaičiavimų, pavėrdė ir parašas _____ Komisijos pirmininko parašas _____
Komisijos narių parašai _____

Sodinių esančių pil. _____ Forma Nr. 4-av

nukeliamoje namų valdoje (vienkiemyje):

Įkainojimas

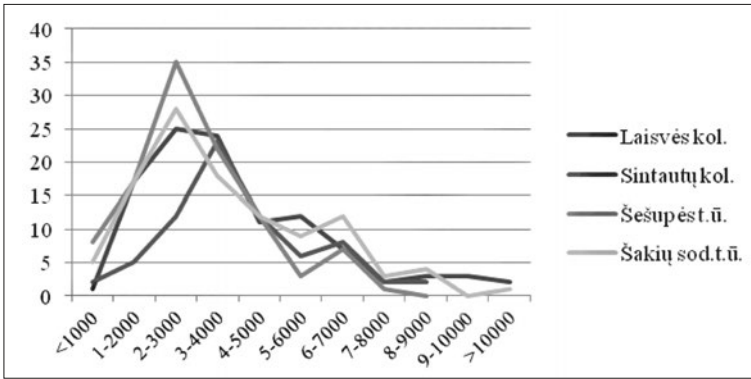
Eit. Nr.	Sodinių pavadinimas	Vaismedžių kamienų skersmuo (cm) vaiskrūmių ir uogynų amžius metais	Matavimų vienetų kiekis: vaismedžių ir vaiskrūmių skaičius (vnt.); uogynų plotas (kv. m)	Matavimo vienetų kainos rub. ir kap.	Įkainojimo suma (4X) rub. ir kap.	Įkainojimo m atlyginimo procentais	Hmokejimas priklausantis suma rub. ir kap
1	2	3	4	5	6	7	8
	Sėklavaisiai	5-6	1	13	13		13,--
		7-8	2	17	34	30	23,80
		7-8	3	17	51		51,--
		9-10	2	22	44	40	26,40
		9-10	2	22	44		44,--
		11-12	2	27	54	30	37,80
		11-12	4	27	108		108,--
		13-15	7	35	245	20	196,--
		16-18	3	44	132		132,--
		16-18	4	44	176	60	70,40
		19-24	2	52	104	50	52,--
		19-24	3	52	156		156,--
		25-32	2	44	88		88,--
	Kaulavaisiai	3-4	6	5	30		30,--
		5-6	11	6	66		66,--
		7-8	3	8	24	10	21,60
		7-8	3	8	24		24,--
		9-10	5	11	55	20	44,--
		9-10	10	11	110		110,--
		11-12	4	13	52		52,--
	Sodinukai 3cm.		2	0,70	1,40		1,40
	Serbental		41	1,20	49,20		49,20
	Agrestai		4	1,80	7,20		7,20
	Braškės		3m	16m2	0,60		9,60
	Is viso...	X	X	X			1413,40
	Vienas tūkstantis keturi šimtai trylika rb.				apv.		1413,--

(suma žodžiais)

Asmens, atlikusio skaičiavimų, pavėrdė ir parašas _____ Komisijos pirmininko parašas _____
Komisijos narių parašai _____

1979 m. nukeliamos sodybos
Kuodžių k. pastatų įkainojimo
aktas, 1979 m.

Tos pačios sodybos Kuodžių k.
sodo įkainojimo aktas, 1979 m.

Nukeltų vienkiemių
vertė (rubliais).
Sudaryta pagal
vienkiemių įkainojimo
aktus 1968–1985 m.

buvo likę iš XIX a. Sodybų tvoros daugiausia buvo sukaltos iš statinių (*štakių*) tik pavienės buvo vielų tinklo. Vienur aptverti tik darželiai, daržai, kitur – visa sodyba, todėl jų ilgiai įvairavo nuo 27, 48, 50, 64, 72 m iki 100, 128, 131, 133, 136 ir net iki 180, 200, 250, 275 m ilgio.⁹²

Atskirai buvo įkainojami sodai, kurie gausiai derėjo derlingose žemėse – obelys, vyšnios, lazdynai, serbentai – ir labai dažnai išmokos už juos būdavo didesnės negu už pastatus. Sodų dydis irgi buvo labai įvairus – nuo kelių iki keliasdešimt sodmenų, pavyzdžiui: 24 sėklavaisiai, 35 kaulavaisiai, 15 lazdynų, serbentai (Starkų k.), 9 sėklavaisiai, 74 kaulavaisiai, 6 lazdynai, avietės, serbentai (Šlamų k.), 61 sėklavaisis, 14 kaulavaisių (Veršių k.), 52 sėklavaisiai, 36 kaulavaisiai, 120 serbentų, 4 agrastai, 8 lazdynai (Voverių k.), 14 sėklavaisių, 168 kaulavaisiai, 25 serbentai, 19 agrastų, 26 lazdynai (Sintautų k.) ir t. t.⁹³

Už sodybų medžius (želdinius) pinigai nebuvo mokami. Išlikusios pavienės keliamų vienkiemių ir kultūrtechninių darbų juose santraukos rodo, kad šalinamų pavienių medžių sodybose būta irgi nevienodai, pavyzdžiui: iš šešių „Laisvės“ kolūkyje nukeliamų sodybų vienoje jų būta iki 20 medžių, trijose – 20–30, vienoje – 40–50 ir vienoje 150 pavienių medžių.

Didžiausi išgyvenimai, skaudžiausios žmonių asmeninės dramos susijusios su nurodymu „*atrinkti nukeliamus vienkiemius*“. Atrinkti tuos, kurie nenorėjo išeiti, prilygo antriems trėmimams.

„*Visi kėlėsi... tuomet buvo tokia tvarka... trobos mūsų buvo prastos...*“ – tiek trumpai Ežeriūkuose; suprask, nenorima apie tai kalbėti.

„*Sodyboje buvo daug medžių. Ažuolai, guobos, topoliai dideli... Mama ėjo prašyt melioratorių, kad paliktų nors vieną ar kelis. Nepaliko. Neliko nei žymės... Gal prašyt nemokėjo... gal kad būtų visai neprašiusi, nes kitų aplinkui po vieną paliko... Savo noru niekada nebūtų kėlėsi, niekada...*“ – prasiveržia didžiulė nuoskauda, paklausus apie buvusius namus Menkinių kaime.

„*Sodybų medžius reikalauta panaikinti visus, o ten buvo kopytėlė. Tai darbų vykdytojas pakvietė kunigą, sukvietė kaimo žmones, atlaikė mišias, kopytėlė iškėlė ir medį su-*

⁹² Respublikinės vienkiemių inventorizacijos suvestinės 1982–1985 m. RŽPI, 1986, ataskaita. Valstybės žemės fondas.

⁹³ Ten pat.

Griovio šlaitų plokščiavimas: kranininkas J. Olencevičius su kolegomis. Iš R. Jucio rinkinio

Atsivėrę lygumų toliai Šakių sodininkystės tarybinio ūkio Kiaulupių pusėje. 2012 m. S. Staugaitytės nuotr.

naikino“, – kitas mena tėvo pasakojimą apie kraštovaizdžio virsmą Šakių krašte.

„Jei norėdavo, kad jų sodybos medis liktų – pakabindavo kryželį ir vyrai tokio medžio neliesdavo. Kartą darbų vykdytojas bakštė su pagaliu, bakštė, kol nukrapštė. Tada jau vyrai prieštarauti negalėjo... Baugiausiai atrodė, kai iškasdavo ilgas tranšėjas ir į jas įstumdavo qžuolus, vinkšnas ir užkasdavo... Nežinau, kodėl dažniau raudavo medžius, gal kad medienos mažai kam reikėjo... O vinkšnos būdavo kokios... – glėbiu neapimsi. Kartais ateidavai į sodybas – lovos paklotos, viskas palikta kaip buvo...

Būdavo buldozerininkas, kuris užkasdavo sodybų likučius, atvažiuoja į tokią, apeina – žiūrėk, paskui jį jau ir rūksta dūmai – jau ir tą padegė. Sudėgus – mažiau darbo užkasti: mažesnę duobę reikia kasti, greičiau užbaigi. Kelmus, pamatus versdavo į prūdus,

*Ant дренаžo
užpilamos durpės.
Iš R. Jucio rinkinio*

baslius mesdavo į šulinius... Dabar žemė kelia tuos pamatus į viršų... Vis dažniau atkasa dabar, išvalo...

Buldozerininkai stumdydavo į duobes stati, kad spėtų pamatyti ką verčia ir spėtų ištraukti vertingą daiktą. Verčiant atsikasdavo indai, buteliai su pinigais, vynu, medumi palei pamatus paslėpti, metalo ruošiniai... Vienur padėta traukiantis iš namų per karą, kad rastų kai sugrįš, kiti taupė ir pasidėjo blogesniems laikams, tik niekas nepagalvojo, kad namai bus išvis sunaikinti..."

Tai Šakių krašte melioracijai darbo metus atidavusių Emilijos ir Romučio Jucių prisiminimai.

Sodybas sulyginti su žeme nebuvo lengva ir tai užtrukdavo. Melioratoriams buvo priekaištaujama už sodybviečių palikimą drenuotuose laukuose, nes jos užsibūna po keletą metų, trukdo žemės ūkio darbams, tampa piktžolių plantacijomis.⁹⁴ Laidojant vienkiemius derlingasis sluoksnis susimaišydavo su uoliena, todėl vėliau sodybų likučius imta pūdyti kaupuose, paskui juos išsklaidant.

Nukėlus sodybas, suformuoti itin dideli pramoninio tipo žemės ūkio laukai. Atsivėrė tušti monokultūriniai lygumos toliai su pavieniais kur ne kur paliktais medžiais. Ar žmonės patys nenorėjo palikti sodybų atminties, ar šitoks buvo ūkių vadovų sprendimas – apie tai kalbama nenoriai, bet punktas „pavienius medžius iškirsti“, atrodo, yra buvęs ne visų ūkių vadovų melioratoriams pavedamų darbų sąrašuose.

Melioruojant buvo reguliuojamos mažųjų upelių vagos, iškasant jų vietoje kanalų. Šitai sunaikintas per tūkstantmečius susiformavęs jų natūralus vingiuotumas. Gaisrinė Penta (31,1 km) kanalizuoja nuo versmių 11 km, Starkinė Penta (12,3 km) – nuo 3,4 km iki žiočių, Sintautinė Penta (13,8 km) – kanalizuoja nuo 9,9 km iki žiočių; aukštupiai gilinti iš seniau, rankomis iškasant griovelius. Mažoji Aukšpirta reguliuota nuo vers-

⁹⁴Drenuota žemė – didelis turtas, *Draugas*, 1972, rugsėjo 9.

Šakių sodininkystės tarybinio ūkio Kuodžių neplėstinė gyvenvietė ir gamybinis centras. 2012 m. F. Kavoliutės nuotr.

Tipiniai gyvenamieji namai kolūkinėse gyvenvietėse. Panoviai. Apie 1979 m. P. Jasevičiaus nuotr.

mių iki 6,1 km, dar kartą iškasta Senoji Didžgrabė, kanalizuo­tas Kiaulupis, Vaitiekupis, Kamšupis, Pentutė, Vilktinis, Nopaitys. Devintajame dešimtmetyje Penta buvo užtvenkta. Pirmiau ties Totorviečiais, 1985 m. ties Sintautais. Totorviečių tvenkinio vanduo naudotas Šešupės t. ū. lietinimo sistemoms. Sintautų tvenkinys įrengtas buitiniams–kultūriniais poreikiams, rekreacijai ir mėgėjiškai žvejybai. Jis 3 km ilgio, apie 110 m pločio, plačiausioje vietoje – 250 m, einant aplinkui susidaro 9 kilometrai, o plotas – 43 ha, bet gali svyruoti nuo 37 iki 81 ha. Vidutinis gylis – 2 m, ties užtvanka – 5,5 m, jame susikaupę apie 900 tūkst. m³ vandens, bet jo kiekis gali svyruoti nuo 700 iki 2 250 tūkst. m³. Tvenkinį laiko beveik 7 m aukščio pylimas, pro kurį per šachtinę pralaidą išteka ne mažiau kaip 0,004 m³/s vandens (gamtosauginis debitas), bet po liūčių ar per potvynius jo nubėga daugiau – vidutiniškai 7 ar 15 m³/s.⁹⁵ Užtvankų

⁹⁵Sintautų tvenkinio ant Pentos upės naudojimo ir priežiūros taisyklės. Šakių rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus medžiaga.

*Atsivėrę lygumų
toliai Sintautų kolūkio
Smilgių–Šuopių
pusėje. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

slenksčiai užkirto kelią į Pentą nerštui plaukiančioms žuvims. Nova vienintelė, kurios vaga šiose apylinkėse išliko natūrali.

Melioracijos įkarštyje buvo suartos ir plynuose laukuose atsidūrė kai kurios senosios kaimų kapinės. Jundilų kapinaitės ant Aukšpirtos kranto, Ežeriūkų, Balseliškių, Kušlikių, Gabartų, Pavilkinių kapinės, Naudžių pilkapis lyginant lauką, nukentėjo Žaltynų, Bridžių kapinaitės.⁹⁶

Mažėjant vienkiemių, plėtėsi kolūkinės gyvenvietės, šalia jų ir gamybiniai centrai – ūkių gyvulių tvartai, sandėliai, technikos kiemai. Gyvenvietės buvo užstatomos itin tankiai – sodybai skirtas sklypas kolūkiuose – 15 arų, 25 a tarybiniuose ūkiuose, o antrieji buvo išdėstomi erdviai, dažnai netgi neracionaliai:

*„Netaupiai kai kuriuose ūkiuose elgiama su žemės ūkio naudenomis užstatant gamybinius centrus ir gyvenvietes. Gamybiniuose centruose pastatai išdėstomi labai nekompaktiškai. Kartais keletas pastatų užima iki 10 ha ploto. Tokiuose gamybiniuose centruose dideli nesuvarojami kiemai pavirtę sėkliniais piktžolių sklypais. Kad žemė netaupoma rodo ir tai, kad aplink gamybinius centrus matyti išvažinėti, gyvulių išštrypti plotai. Tokių pavyzdžių galime rasti Naujo kelio, Griškabūdžio, Sintautų, J. Janonio kolūkiuose“.*⁹⁷

Iš pradžių žmonės klusniau kėlėsi į kolūkinės gyvenvietes, o vėliau jie darėsi laisvesni ir jau patys rinkosi, kur gyventi. Pavyzdžiui, 1984 m. iš 82 Šakių rajone nukeltų vienkiemių į kolūkinės gyvenvietes persikėlė tik 15 šeimų, visi kiti išėjo į miestus.⁹⁸ Tuometinio Respublikinio žemėtvarkos projektavimo instituto atliktais paskaičiavimais per 1974–1982 m. tirtuose rajonuose gyventojų skaičius vienkiemiuose sumažėjo 121 tūkstančiu, o kolūkinėse gyvenvietėse padaugėjo tik 42,5 tūkstančiais, Lietuvoje 1974–1986 m. iš vienkiemių išsikėlė 444 tūkstančiai gyventojų, o į kolūkinės

⁹⁶ Jacevičius J., Vilčinskienė V. *Sintautų parapija*, p. 163; Girdauskas V. *Kryždirbystės tradicijų tąsa senajame Sintautų valsčiuje*, Sintautai, 2007.

⁹⁷ Lukševičius P. *Žemės apsauga – visų reikalas, Draugas*, 1972, sausio 25.

⁹⁸ Respublikinės vienkiemių inventorizacijos suvestinės 1982–1985 m., RŽPI (dabar – Valstybinis žemės fondas), 1986, ataskaita.

ir tarybinių ūkių gyvenvietes atsikėlė tik 190 tūkstančių.⁹⁹ Vėliau sudarytuose nukeliamų vienkiemų sąrašuose prie kai kurių pavardžių užrašyta: „*nesikelia, likę nesikelia, nesikelia nė vienas, niekas nesikelia, nesikels*“ 1983 01 01.¹⁰⁰

1983 01 01 Šakių rajone vis dar stovėjo 4 460 vienkiemų, bet požiūris į juos jau keitėsi: 2 302 laikyti būtinai nukeldinti pirmiausia, o paliekamų skaičius padidintas net iki 2 151. Iš jų 1 370 paliekami kaip esantys arti kelių, 316 – prie gyvenviečių, kaimavietėse – 359, tinkami saugoti – 6, tinkami poilsui – 30 ir 70 tinkamų ūkinei veiklai.¹⁰¹ 1986 01 01 rajone dar buvo likę 3 592 vienkiemiai (pagal oficialiąją apskaitą), kitais paskaičiavimais – 4 297 vienkiemiai, apie 40% nuo visų buvusių.¹⁰²

Kaip atsvara naikinamiems vienkiemų želdiniams panoviais, papenčiais pradėti sodinti nedideli miškeliai. Paupių šlaitai po kolektyvizacijos (nuo 1947 m.) buvo menkai naudojami, apaugo savaiminiais želdiniais ir buvo tvarkomi kaip kolūkiniai miškai. Didžiausi miškeliai ant panoviais, papenčiais esančių menkai derlingų dulkiško smėlio sąnašynų užsodinti Sintautų kolūkyje eigulio V. Girdausko iniciatyva. Kolūkiams, dalyvaujantiems socialistiniame lenktyniavime, tokios žemės buvo nuostolingos, todėl jie buvo suinteresuoti išjungti jas iš žemės ūkio naudmenų apskaitos ploto. Greitai augančios pušys, eglės, beržai sodinti talkomis, pasitelkiant tiek suaugusiuosius, tiek moksleivius.

Po didžiosios kraštovaizdžio revoliucijos

Po dviejų kraštovaizdžio revoliucinio pertvarkymo dešimtmečių išnyko dalis kaimų: Smilgiai, Ragožiai, Šuopiai, Pavilktniai, Mockupiai, Šurpauliai, Pakorbūdžiai, Jurgbūdžiai, Liepalotai... Jų vietoje liko plyni dirbami laukai. Apie tai, kad čia kažkur yra gyvenę žmonės, galima numanyti iš pasitaikančių vienišų medžių, kurių apylinkių laukuose likę nevienodai. Daugiausiai vienkiemų ir medžių palikta buvusiam „Laisvės“ kolūkyje, mažiau Keturnaujienos pusėje, o mažiausiai – Šakių sodininkystės ir Šešupės tarybiniuose ūkiuose. Baltosios tuopos (jovarai) laukuose dažniausiai žymi vienkiemų vietas, o ažuolai – senųjų kaimaviečių sodybviets. Dalis paliktų sodybų, nelikus jose gyvenančių žmonių, pamažu laukėja, transformuojasi į miškelius. Atsistato dirvožemio padiktuota žolių danga, formuojasi trakas: vėl ima augti pakalnutės, vilkauogės, geltonosios žiognegės, zuiksalotės, garšvos, putinai, ievos, serbentai, kyla tankus uosio pomiškis. Jeigu gamta tvarkytųsi toliau pati ir žmogus daugiau nesikištų čia į josios eigą, tai, pavyzdžiui, Menkinių sodybvietėse vėl želtų plačialapiai uosynai, ažuolynai.

Kraštovaizdyje išlikę brandūs medžiai – ne vien tik gamtos ženklai, rodantys krašto žemių našumą, derlingumą, tai ir kultūros gyvieji paminklai, menantys istorinius įvykius, asmenis, liudijantys jų gamtos pajautimą, pasaulėžiūrą, kaip ažuolas Vaičiaių sodyboj, saugantis jam poeto pasakytus žodžius:

*„Aukie, ažuole, šakokie,
Aukie ik pačių dausų,
Mūs anūkams pasakokie
Apie vargą bočių jų.*

⁹⁹ Duomenys apie vienkiemų skaičiaus mažėjimą 1967–1978 m., RŽTI, ataskaita.

¹⁰⁰ Dokumentai apie vienkiemų nukėlimą iš melioruojamų plotų 1965–1985 m., Šakių rajono Melioracijos tarnybos archyvas.

¹⁰¹ Apmokėtų sodybviečių įsisavinimas 1967–1983 m., Šakių rajono Melioracijos tarnybos archyvas.

¹⁰² Respublikinės vienkiemų inventorizacijos suvestinės 1982–1985 m., RŽPI, 1986, ataskaita.

*Atminties sargyboje
buvusio Laisvės
kolūkio laukuose.
2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

*Skaistgirių
kaimavietės sodybų
ąžuolai ties Rūgių
sodyba. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

*Ir už šimto kokio metų
Pasakykite mūs vaikams,
Kad mes vargą vargt papratę
Jau pasidavėm vargams.*

*Uždainuok jiems dainą liūdną,
Kaip per tavo vėjai pūs
Apie protėvius, jų būdą,
Apie kančią, vargą mūs“.¹⁰³*

Nedyla iš atminties Sutkuose išgirsti žodžiai: „Sodybos medžiai – šeimos ženklas“. Dėl šios priežasties tikriausiai jie ir buvo naikinami sovietmečiu, kad greičiau išsitrintų tokių šeimų atminimas, pasimirštų krašto istorija. Nemažai tokių atminčiai paliktų medžių naujos kartos ūkininkų buvo iškirsta atkūrus nuosavybę.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, pagal seną tradiciją atminčiai prie

¹⁰³ Vaičaitis P. Ši pavasarį derlinga, *Lėkite dainos*, Vilnius, 1975, p. 90, 91.

*Senasis Šakių–
Griškabūdžio kelias
ties Skaistgiriais
šiandien. 2012 m.
F. Kavoliutės nuotr.*

Sintautų pasodintas Nepriklausomybės Atgimimo ažuolynas. Atgimimo Sąjūdžio pakelti Sintautų bočiai ėmėsi ženklinti nykstančias kaimų kapinaites. Paskui darbus tęsė jaunesni, iš arimų, krūmynų išplėšę jų atmintį, ant daugumos pastatydami atminimo paminklus.¹⁰⁴ Kitos, kaip Veršių senosios, kur sulaidoti ir prancūzų kareiviai, tebėra užmirštos, nors ir gyvenvietės viduryje, arba užsimiršta iš naujo retai lankomose dirbamų laukų galulaukėse.

Ir garsioji zanavykų upė Nova pasiliko viena ištuštėjusiuose intensyviose žemdirbystės laukuose; jos pakrantėse gyvenama vos keliose išlikusiose sodybose. Nešienaujamomis, sunkiai praeinamais krūmynais apaugusiomis lankomis ir šlaitais, užmiršta, mažai kam reikalinga, išskyrus gausius medžiotojus, nors pakrantėse išlikę dar daug atminties. Naujoji sintautiškių karta prisijungė prie kitų, pasipriešinusių Suvalkijos nacionalinio parko steigimui ir Novos–Pentos upių teritorijos į jį įjungimui, tarytum bijodami išsipareigoti, lyg abejodami, ar sugebės puoselėti čia esančias gamtos ir kultūros vertybes, gyventi taip, kad jos išliktų ateinančioms kartoms ir teiktų pasididžiavimą kiekvienam šalies gyventojui.¹⁰⁵ Suvalkija – vienintelis etnografinis regionas Lietuvoje, lig šiol neturintis jį reprezentuojančio nacionalinio parko.

Išvados

1. Gamtinėje aplinkoje veikdama visuomenė sukuria kultūrinį kraštovaizdį, kuris yra labilus, t. y. jautriai reaguojantis (greitai atliepiantis) į besikeičiančią visuomenės vidinę tvarką, santvarką, įvykius, pasaulėžiūrą, kitus veiksnius, ypač turinčius įtakos žemės naudojimui.

2. Nedidelių teritorijų kraštovaizdžio rekonstrukcijai nepakanka žemėlapuose esančios informacijos. Tam ypač tinkamos vietovių nuotraukos, deja, dažniausiai negausios, menkai beišli-

¹⁰⁴ Girdauskas V. *Kryždirbystės tradicijų tąsa senajame Sintautų valsčiuje*. Sintautai, 2007, 50 p.

¹⁰⁵ Parengtas Suvalkijos nacionalinio parko (įskaitant esamo Vištyčio regioninio parko transformavimą) ir jo zonų ribų planas, *Valsčius*, 2008, liepos 1.

kusios ir sunkiai randamos, bei vietos gyventojų prisiminimai, ypač išlikusieji iš gerokai ankstesnių laikų.

3. Senujų kaimų išsidėstymas rodo, kad upyno konfiguracija darė didelę įtaką teritorijos apgyvenimui. Intakų nebuvimas „vertė“ gyventojus kurtis tankiau pagal Novą, susispaudžiant, o plačiai išsišakojęs Pentos upynas skatino žmones skleistis po lygumą plačiau.

4. Sintautų apylinkės patyrė tris kraštovaizdžio kaitas:

- a) XVI a. pradėjus kolonizuoti itin retai apgyventus miškus, agrariniai plotai ėmė dominuoti XVIII a., o kraštovaizdis išliko miškingas-agrarinis;
- b) XIX a. viduryje Užnemunėje (baudžiava čia panaikinta 1809 m.) – anksčiausiai visoje Lietuvoje, išivyravo pobaudžiaviniai vienkiemiai. Kraštovaizdis išlaikė agrarinio-miškingo vaizdą;
- c) XX a. antroje pusėje buvo suformuotas bemiškis agrarinis-pramoninis kraštovaizdis.

5. Sovietmečiu propaguojama atvira panieka tradicinei (katalikiškai) kultūrai, brutalus elgesys su „klasinių priešų“ sodybų želdiniais išugdė daliai visuomenės abuojują, kultūrinę nejautrą tiek gamtinei aplinkai, tiek krašto praeičiai apskritai.

6. Per visą krašto raidos istoriją Nova buvo itin svarbi gyvenimo arterija, traukos centras, palei kurią gausiai telkėsi kaimų senosios (kompaktiškos) ir vienkieminių sodybos, o XX a. antroje pusėje (sovietmečiu) nuo jos buvo nusigręžta. Gyventojus nukėlus iš jos pakrančių, panoviai tapo retai apgyventa, mažai lankoma apylinkių periferija su laukėjančia augalija (kultūrinio kraštovaizdžio gamtinė aplinka transformuojasi į natūralią).

7. Tik XX a. pradžios rašytiniuose šaltiniuose išlikę vietovardžiai liudija, kad Sintautų apylinkių mažose pelkaitėse buvo kasamos durpės. Vėliau nusausintos žemapelkinės durpės mineralizavosi ir šiandieninėje dirvožemio dangoje beveik neatsispindi.

Žemės ūkio raida Sintautų krašte XX amžiuje*

Raimondas Daniliauskas

Įvadas

Kalbėti apie Sintautų apylinkėse susikūrusius kaimus ir apie juose gyvenusius žemės darbininkus galima nuo XVI a. pabaigos ar XVII a. pradžios, kai J. Totoraičio rastose Sintautų bažnyčios 1697–1707 m. metrikų knygose¹ minimos vietovės, išlikusios iki mūsų dienų. Valakų reformos metu tose teritorijose, kaip ir visoje Lietuvoje, susiformavo prekinis ūkis. Grūdai ir miško prekės (statybinis miškas, pjauta mediena, miško chemijos gaminiai – pelenai, degutas, potašas) buvo tinkamos prekės eksportui į Vakarų Europą. Auginant grūdus, didėjo žemės reikšmė. Valsctiečių žemė buvo matuojama valakais ir pagal jos kiekį buvo nustatomas valstiečių prievolių dydis. Valakų dydis buvo nevienodas. XVI–XIX a. lietuviškas valakas buvo 21 ha 36 a, o naujasis lenkiškas 16 ha 79 a. 1820–1849 m., o neoficialiai ir vėliau, Užnemunėje buvo naudojamas naujasis lenkiškas valakas.² Tai žemės plotas, iš kurio valstiečiai galėjo pragyventi, pramisti ir sumokėti nustatytas prievoles. Žemė buvo matuojama margais. Margu vadintas plotas, kurį žmogus galėjo suarti arba nupjauti nuo saulės patekėjimo iki pietų. Užnemunėje vieno margo dydis prilygo 0,56 ha žemės plotui. Nuo seno Suvalkijoje stambiu ūkiu buvo laikomas 100 margų, vadinasi 56 ha, žemės plotas. Buvo suformuotas gatvinis kaimas, sodybų pastatai išsidėstė abipus gatvės (vienoje pusėje gyvenamasis namas, kitoje – kluonas).

Kai baigėsi žemės reforma, išaugo žemių našumas, pasikeitė kraštovaizdis. Prūsijos karalystei priklausiusioje Užnemunėje baudžiava buvo panaikinta 1807 m. Valstiečiai gavo asmeninę laisvę, tačiau žemė liko dvarininkų nuosavybe ir valstiečiai turėjo ją nuomotis už činšą. 1864 m. Lenkijos karalystėje vyko reforma, kurios metu valstiečių dirbta žemė pripažinta jų nuosavybe, panaikintos prievolės ir nesumokėti mokesčiai. Suformuota trilaukė sėjomaina, pagal kurią žemė buvo padalinta į 3 lygias dalis, kurių kiekviena buvo suskirstyta mažiausiai į tiek rėžių, kiek kaime buvo valstiečių. Dėl šeimyninių padalijimų vėliau rėžių skaičius augo, o jų plotas mažėjo.³

Augustavo (nuo 1867 m. – Suvalkų) gubernijoje jau nuo XIX a. 3-iojo dešimtmečio prasidėjo kaimų skirstymasis į vienkiemius. Iki 1864 m. šis skirstymasis vyko dvarininkų ir valstiečių, o po 1864 m. – valstiečių iniciatyva. Šis procesas buvo greitas. Iki 1899 m. iš 3 406 Suvalkų gubernijos kaimų į vienkiemius išsiskirstė 1 966 kaimai, t. y. 57,7 proc.⁴ 1887 m., kada buvo įsteigta Vladislavovo (Naumiesčio) apskritis, Zyplių valsčius buvo padalytas į tris valsčius: Svetošino (dabar Kriūkų), Lukšių ir Sintautų. Išskirtina tai, kad Sintautų valsčiuje nebuvo dvarų.

* Straipsnis „Vermės“ leidyklai įteiktas 2012 04 17, Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2013 02 18, pirmą kartą paskelbtas 2013 04 29 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029-0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt.

¹ Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, 1 dalis, Kaunas, 1938, faksimilinis leidimas: Marijampolė, 2003, p. 682–685.

² Mulevičius L. *Kaimas ir dvaras Lietuvoje XIX amžiuje*, Vilnius, 2003, p. 54.

³ Bičkauskas-Gentvila L., Kniūraitė V. *Baudžiavos panaikinimas Lietuvoje*, Vilnius, 1994, p. 95.

⁴ Medišauskienė Z. *Laikas – erdvė – žmogus, Lietuvos istorija*, t. VIII, d. 1, Vilnius, 2011, p. 150.

1907–1914 m. vykusios Stolypino žemės reformos metu suiro valakinis kaimas ir trilaukė sėjomaina, visoje Lietuvoje paspartėjo skirstymasis į vienkiemius. Kaimų bendruomenėms buvo suteikta teisė priimti sprendimus, atskiriant kiekvienam valstiečiui jo privačią žemę. Vienkiemiais skirstymosi klausimą kiekvienas kaimas sprendė atskirai. Jei du trečdaliai kaimo valstiečių nusprendavo skirstytis, nutarimas tapdavo privalomas visiems. Daugeliui ūkininkų, laikui bėgant, iš valako liko pusvalakis arba ketvirtadalis valako, kitiems viena kita dešimtinė žemės. Štai šie smulkiausi ūkiai neturėjo ką parduoti, tačiau jie pardavinėjo savo darbo jėgą, užsidirbo iš samdos kituose stambiuose ūkiuose. Šios reformos metu išsiskirstė Ežeriūkų (1911 m.) ir Demšių (1913 m.) kaimai, visi kiti buvo išsiskirstę jau XIX a.⁵ Tarpukariu stiprėjo vienkieminio ūkio sistema.

Žemės ūkio raida Lietuvoje mažai tirta. Ypač trūksta darbų apie žemės ūkį mažesnėse teritorijose – valsčiuose, seniūnijose. Apie ūkio raidą Sintautų krašte knygose visai netirta.

Šiame straipsnyje, analizuojant vieną ar kitą konkretų įvykį, pasinaudota bendro pobūdžio literatūra, kuri nurodyta tekste. Peržiūrėta senoji periodika, pradedant pirmuoju išsamesniu Sintautų kelių aprašymu 1892 metais ir baigiant mūsų dienų aktualijomis. Iš periodikos iki 1940 metų duomenų gausumu išsiskiria „Lietuvos žinios“ ir „Lietuvos dirva“. Joje slapyvardžiais Nemuno Vaidas, Jozefas Vilenskis, Motiejus Pranas ir kt. rašė, be abejo, vietiniai, arba iš Sintautų krašto kilę žmonės. Straipsniai, parašyti amžininkų, suteikia žinių apie šio krašto ūkininkus, veikusias organizacijas, Sintautų pieno perdirbimo bendrovę. Periodikos straipsniai yra įvairesni, dažnai įdomesni nei archyviniai dokumentai. Juose atsispindi ne tik vykę sudėtingi ekonominiai procesai, bet ir žmonių nuotaikos ir viltys.

Pagrindinis šio straipsnio šaltinis yra dokumentai, saugomi Lietuvos centriname valstybės (LCVA) ir Marijampolės apskrities (MAA) archyvuose. Daugiausiai duomenų rasta LCVA Žemės ūkio ministerijos Žemės tvarkymo departamento (f. 1250) ir Lietuvos TSR Žemės ūkio liaudies komisariato (f. R-764) fonduose. Kai kurie duomenys pateikti ir iš Lietuvos ypatingojo archyvo dokumentų. Plačiau išnagrinėta Marijampolės apskrities archyve esanti 1945–1950 m. Sintautų valsčiaus, Sintautų Darbo žmonių deputatų tarybos (DŽDT) vykdomojo komiteto (VK) veikla, susijusi su žemės ūkiu (f. 252, 382). Nemažai dokumentų yra ir šio straipsnio autoriaus asmeniniame archyve. Iš rastų ir čia pirmą kartą publikuojamų dokumentų išsiskiria LCVA saugoma 1926 m. byla apie kelių taisymo prievolę Sintautų valsčiaus gyventojams, sudaryta dėl Kiaulupių kaimo gyventojų skundų (f. 379, ap. 2, b. 1429). Šioje byloje yra išsamūs Sintautų valsčiaus kaimų gyventojų sąrašai, nurodant jų turėtos žemės plotą ir derlingumo rūšį, privalomų taisyti kelių ruožų (metrais) dydį. Tai pats išsamiausias dokumentas apie to meto žemės ūkio padėtį Sintautų valsčiuje, jis publikuojamas šiame straipsnyje. Šie dokumentai svarbūs ir tiriant krašto kultūrinę raidą, nes žemės ūkis visada buvo ir tebėra krašto kultūros rodiklis.

Straipsnyje analizuojami žemės ūkių surašymai, atkreipiant didesnę dėmesį į pirmąjį, vykusį 1930 m. gruodį.

2010 metais atliktas trečiasis žemės ūkio ⁵ LCVA, f. 1250, ap. 13, b. 3, l. 672–673.

surašymas pateikė duomenis apie realų ūkininkaujančių asmenų skaičių, ūkininkavimo tikslus, žemės ūkio gamybos metodus, techniką, žemės plotus, gyvulių skaičių. Šie duomenys reikalingi apibendrinant žemės ūkio raidą iki mūsų dienų ir numatant galimas jo vystymosi gaires ateityje.

Tiriant temą ne mažesnis šaltinis yra atsiminimai. Pasinaudota Vilniaus universiteto kraštotyros klubo ekspedicijos 1987 m. užrašytais atsiminimais (VUB, RS, f. 169-618), šio straipsnio autoriaus kalbintų žmonių pasakojimais, jų nuotraukomis.

Pagrindinis šio straipsnio tikslas yra XX a. Lietuvos žemės ūkio raidos procese apžvelgti ūkio vystymosi ypatumus buvusio Sintautų valsčiaus teritorijoje, sąlyginai iki mūsų dienų. Kertine data imami 1918-ieji metai, kai žemės ūkyje pradėti vykdyti esminiai pertvarkymai. Kadangi žemės ūkio raida Užnemunėje išsamiau nėra tirta, vienas iš tikslų buvo analizuoti dokumentus, papildančius ne tik Sintautų, bet ir visos Suvalkijos agrarinės istorijos tyrimus.

Pagrindiniai šio darbo uždaviniai:

1. Surasti ir apibendrinti istorinius faktus, dokumentus, atsiminimus, nuotraukas, galinčius ne tik atskleisti žemės ūkio raidą, bet ir perteikti to laikmečio žmonių pasaulėjautą.

2. Parengti ir publikuoti šaltinius, svarbius ūkinei ir kultūrinei Sintautų krašto raidai bei tolimesniems visos Suvalkijos agrarinės istorijos tyrimams.

3. Remiantis bendra Lietuvos žemės ūkio raida, išskirti Sintautų kraštui būdingus ypatumus ir juos pagrįsti atitinkamais dokumentais ir išvadomis.

Rašant šį darbą, naudoti statistinių tyrimų ir istorinis lyginamasis metodai. Suvokiant žemės ūkio raidą kaip reiškinį, bandant per atsiminimus, nuotraukas ar per paties šio darbo autoriaus asmeninę patirtį perteikti sudėtingus XX a. procesus, nepaisant visko, kaip sąmoningą individų išraiškos formą, pasinaudota ir fenomenologiniu metodu.

Už galimybę pasinaudoti kai kuriomis LCVA dokumentų kopijomis dėkoju Kaziu Misiui ir Kęstučiui Vaičiūnui, už vertingas dalykines pastabas, rengiant šį straipsnį spaudai, – šios knygos vyriausiajai redaktorei Vidai Girininkienei.

Žemė ir jos savininkai 1918–1940 metais

Žemės ūkio raida iki 1940 metų

Pirmojo pasaulinio karo metais ūkis buvo labai nualintas. Vokietijos kariuomenės okupuota Lietuva turėjo paklusti ir vykdyti okupacinės valdžios nurodymus. Ūkininkai buvo apkrauti didelėmis pieno, mėsos, kitų žemės ūkio produktų pristatymo normomis. 1915 m. lapkričio 20 d. mokesčiais buvo apdėtos visos žemės, nepaisant jų našumo ar pelningumo, po 50 pfenigų nuo hektaro. 1915 m. liepos 16 d., 1916 m. balandžio 14 d., 1917 m. liepos 10 d., 1918 m. liepos 7 d. įsakais buvo rekvizuotas visas derlius, per visą okupacijos laikotarpį iš ūkininkų net 5 kartus buvo atimami arkliai.⁶ Be to, buvo skelbiamos linų, kanapių, odų rekvizicijos, atsirado šunų, druskos ir kiti mokesčiai. Ūkininkams buvo uždrausta pardavinėti ar kam perleisti

⁶ Gumuliauskas A. *Lietuvos istorija (1795–2009 m.), Studijų knyga*, Šiauliai, 2010, p. 81, 82.

savo žemę, kėlėsi vokiečių kolonistai. Visoje Lietuvoje didžioji dalis smulkiųjų ir vidutinių ūkininkų gyveno sodžiuose, o žemę turėjo režiuose, todėl ūkininkas negalėjo naudoti žemę savo nuožiūra.

1918 m. Vasario 16-osios aktu paskelbus Lietuvos valstybės nepriklausomybę, prasidėjo pertvarkymo darbai. 1918 m. įsikūrusi Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerija nedelsdama ėmėsi žemės valdymo reguliavimo ir tvarkymo darbų. 1919 m. pradėta žemės ūkio reforma. Pirmiausiai buvo surenkamos žinios apie skirstymąsi į viensėdžius ir dvarus. Padėtis nebuvo labai gera, pasirodė, kad iš 4,0 milijonų ha naudojamos žemės ūkio reikalams, dvarų parceliuoti buvo 720 000 ha, o kaimų į vienkiemius skirstyti 1 632 000 ha.⁷ Tačiau Sintautų krašte, kaip ir visoje Užnemunėje, padėtis buvo žymiai geresnė. 1921 m. vasario 7 d. Sintautų valsčiaus viršaitis Šakių apskrities valdybai išdidžiai pranešė:

„Į Jūsų raštą Nr. 438 pranešam, kad mūsų valsčiuje kaimai jau daug metų prieš karą kaip išsiskirstė į viensėdžius ir neišsiskirstytų kaimų valsčiuje nėra.“⁸

Tą patį jis pakartojo ir balandžio 6 d. Žemės ūkio ministerijos Žemės tvarkymo ir matavimo departamentui. Tačiau tai nebuvo visiška tiesa – Ežeriūkų kaimas į vienkiemius išsiskirstė 1911 m., o Demšių prieš pat karą – 1913 m.⁹ Dvarų Sintautų valsčiuje nebuvo.

1922 m. vasario 15 d. Seime buvo priimtas Mykolo Krupavičiaus ir Albino Rimkos vadovaujamos komisijos parengtas Žemės reformos įstatymas, kuris balandžio 3 d. buvo paskelbtas oficialiai. Pagal šį įstatymą asmeniui buvo paliekama 80 ha žemės, kurios vietą jis galėjo pats pasirinkti ir kurioje galėjo būti iki 25 ha miško. Likusi žemė buvo paimama į žemės reformos fondą, kuris pirmiausiai buvo išdalintas bežemiams ir mažažemiams, formuojant jiems 8–20 ha ūkius. Po to šia teise galėjo pasinaudoti savanoriai, gynę Tėvynę nuo priešų, asmenys, turintys mažiau kaip 10 hektarų, buvusių dvarų darbininkai. Už gautą žemę visi, išskyrus savanorius, turėjo per 36 metus sumokėti išperkamuosius mokesčius, pradžioje rugiais, vėliau – litais.¹⁰ 1923 m. buvo priimtas naujas žemės mokesčio įstatymas, kuriame buvo nustatytos žemės rūšys bei diferencijuotas mokestis už žemę. Nuo žemės rūšies pagal derlingumą priklausė valstybinio žemės mokesčio dydis. Mokesčiams rinkti žemė buvo suskirstyta į 4 kategorijas, tačiau kai kuriais atvejais būdavo nurodoma ir 5-tos kategorijos žemė. Tarpukariu vyravo nedideli 10–20 ha ūkiai, kuriuos ūkininkai su šeimomis galėjo įdirbti. Vietoje rėžių ir trilaukės sistemos atsirado 6–10 laukų sistema su racionalia sėjomaina, pagerintu žemės dirbimu ir tręšimu. Lietuva virto ne tik javų, daugiausiai rugių, bet ir ryvulių auginimo kraštu.

⁷ Krikščiūnas J. Žemės ūkis, *Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis 1918–1928*, Fotografuot. leid., Kaunas, 1990, p. 206.

⁸ LCV A, f. 1250, ap. 13, b. 3, l. 672.

⁹ *Ten pat*, l. 673, 674.

¹⁰ Gumuliauskas A. *Lietuvos istorija...*, p. 166, 167.

1 lentelė
Duobiškių seniūnijos kaimų statistika 1939 m.¹¹

Kaimas	Kiemų skaičius	Žemė (ha)	Galvijai	Iš jų: karvės	Arkliai	Avys	Kiaulės	Vištos	Žąsys
Duobiškių	35	351	147	84	84	333	376	659	377
Gabartų	5	246	144	74	71	255	310	235	255
Kušlikių	5	175	79	49	45	161	207	200	170
Pariebių	10	303	92	51	62	235	251	332	265
Iš viso	55	1075	462	258	262	984	1144	1426	1067

Laukuose pradėtos auginti pašarinės žolės, dobilai, šakniavaisiai, mišiniai žaliajam pašarui ir grūdams. 1929 m. lapkričio 13 d. buvo išleistas Nenusavinamos žemės normos įstatymas, kuris dvarininko žemės normą padidino nuo 80 iki 150 ha.¹² Žemės reformos įstatyme ir Vyriausybės aktuose buvo spragų, reforma negalėjo būti greitai įvykdoma. Pasak G. Vaskelos, ši žemės reforma faktiškai likvidavo dvarininkų žemėvaldą. Jų valdos 1919–1940 m. sumažėjo apie 15 kartų, o dvarų žemės lyginamasis svoris nuo 26 iki 1,5 procentų.¹³ Pažymėtina, kad žemės reforma iki 1940 metų nebuvo baigta.

Šio viso proceso herojus, be abejo, buvo pats ūkininkas. Būtent tai pirmiausiai akcentavo agronomas Jonas Krikščiūnas žemės ūkio apžvalgoje, skirtoje pirmajam nepriklausomos Lietuvos dešimtmečiui:

„Karo padarytas mūsų žemės ūkiui žaizdas ėmė intensyviai gydyti pats ūkininkas be jokios paramos iš šalies. Didžiojo karo metu Lietuva buvo be jos noro įtraukta į karą ir padaryta didelių mūšių arena. Daug liko sudeginta sodybų, išrausti granatomis laukai, sunaikintas gyvasis ir dalinai negyvasis ūkininko inventorių, rekvizuota sėkla, o vietomis ir paskutinė duona. Natūralu buvo laukti, kad karo nuostolius Lietuvos ūkininkui padengtų tie, kurie pasirinko Lietuvą kovų vieta. Tačiau nė viena iš kariavusių valstybių negrąžino Lietuvai nė dalies karo nuostolių. Besikuriančios ir įvairių priešų puolamos Lietuvos valstybės finansinis padėjimas buvo toks, kad apie grąžinimą ūkininkams padarytų karo metu nuostolių nebuvo ir kalbos. Ūkininkas pats savo jėgomis turėjo statyti sudegintus karo metu trobesius, lyginti laukus, papildyti inventorių etc. Šios žaizdos buvo išgydytos palyginti greit. Daugumoje Lietuvos sričių trobesiai, inventorių ir pasėliai pasiekė prieškarinio lygio 1919–1920 m., o labiau nukentėjusiose srityse – 1921–1922 m. baigiant gydyti arba išgydžius karo žaizdas, pradėta rūpintis atsilikusio žemės ūkio kultūros pakėlimu.“¹⁴

Prezidentas Antanas Smetona savo „piligriminėje“ kelionėje po Lietuvą 1927 m. vasarą, negailėjęs kritikos žemės reformai (esą prigaminta elgetų naujakurių, sunaikintas eksportas, atsirado bedarbių ir t. t.), aukštino ūkininkus:

¹¹Lentelė parengta pagal autoriaus asm. archyvo dokumentus.

¹²Vyriausybės žinios, 1929, nr. 313, eilės Nr. 2113.

¹³Vaskela G. Žemės reforma Lietuvoje 1919–1940 m., Vilnius, 1998, p. 178.

¹⁴Krikščiūnas J. Žemės ūkis, Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis..., p. 205.

Sintautų krašto
ūkininkai. Iš kairės
2-as Juozas
Matijošaitis iš
Kuodžių kaimo,
4-as – Saliamonas
Dėdinas iš
Vaitiekupių kaimo.
1937 m. rugsėjis.
J. Katiliaus nuotr.
Iš B. Matijošaitytės
albumo

Sintautų valsčiaus ūkininko šeima. Vežime stovi (antra iš kairės) Kunigunda Žibutienė (Matijošaitytė) su 3 dukrelėmis. Vadelioja Juozas Žibutis. 1939 m. rugpjūtis.
Iš A. Matijošaičio albumo

„Ir Didysis Vytautas nebūt nieko padaręs be savo bendrų bajorų. Dabar gyvenimas atsimainė: bajorų vietą paėmė ūkininkai. Jūsų misija, ūkininkai, labai didelė. Visa, ką mes turime, iš ūkininkų turime. Ir tautinė sąmonė, Daukantas sakė, išliko apžerta pelenais ūkininkuose.“¹⁵

1927 m. rugpjūčio 26 d. Prezidentas lankėsi Sintautuose. Kalboje prie Prano Vaičiūčio kapo jis pažymėjo, jog

¹⁵Vaižgantas J. E. Valstybės Prezidentas Žemaičiuose, *Lietuvis*, 1927, liepos 27 d., p. 2.

poetas buvo ūkininkų sūnus ir draugas.¹⁶ Atsiminimuose nurodoma, jog A. Smetona pabuvojo ir tuo metu Sintautuose vykusiame ūkininkų suvažiavime ir ten „<...> pakvietė visus vienyti, nes vienybėje ir yra ūkininkų gerovė bei visos Lietuvos likimas“.¹⁷

Keliai ir jų tvarkymas

Pirmą sykį plačiau Sintautai aprašyti 1892 metais laikraštyje „Ūkininkas“. Straipsnio „Isz Lietuvos“ autorius, poetas Jonas Mačys-Kėkštas vaizdžiai aprašo klampų neišbrendamą kelią, kuriuo jis važiavo 1892 m. balandžio 17 (29) dieną iš Sintautų į Šakius. Tame kelyje ankstyvą rytą jis pamatė ne bet ką, o

„<...> kaimo vaikelį, gal 6–7 metų, prastai apsilikusį, su knyguote ir sąsiuva po pažaste, bebredantį klumpaitėse per purvyną. Kelias buvo be galo klampus, pakeliais tepjau eiti per klampumą negalima ir vaikutis, kiek pajiegdamas, brido keliu; bet vienam daigte klumpaitės visai nugrimso į purvyną, viena koja nuniro bemaž iki kelio; vaikelis apsidairė aplink – kiek akim užmesį, nematyt nė gyvo žmogaus, tik asz su žydeliu varausi per klampynę vežimaitij: maža vaikiscziui paguoda nuo dviejų juodaskovernių – ir jisai gailiai apsiverkė; bet netrukęs ilgai iszitraukė ranka klumpes isz purvyno, pasimovė jas ant pirsztų, kita ranka sucziuoje knigutę su sąsiuva ir basnierczia nubrido toliaus... O czia lynoja, oras miglotas, szaltas... Tas Lietuvos vaikelis ėjo tada isz savo kaimo į Sintautų mokslinyczią, kur jo dvasią peni svetimu, nesuprantamu mokslu. Kaip-gi brangiai tas kudykis turi pelnyti teip negardžią ir mažai naudingą duoną!“¹⁸

Marijampolės apskrityje Ingavangio kaime (dabar Prienų r.) valstiečio šeimoje gimęs poetas gerai pažinojo aplinkinius žmones. Pozityvistas, anksti pradėjęs bendradarbiauti „Aušroje“, J. Mačys-Kėkštas pragmatinius tikslus kelia aukščiau nei estetinius, <...> *kviečia atsigręžti į konkrečius klausimus, nes Lietuvoje ne toks laikas, kada tiktų dainuoti ir giedoti.*¹⁹ Tuo metu raštininku Panemunėje dirbęs poetas, ir iš kitų asmenų girdėjęs pasakojimų apie pirmosios eilės kelius, taip vadinamus „gubernijališkus traktus“, kelia ne tik netvarkos ar skurdo, bet ir socialinę problemą. Kaip matome, šio vaizdžiai aprašyto kelio herojus – basas į mokslus ėjęs vaikas. Koks čia ryšys su žemės ūkiu? Ogi tiesioginis – kelias visada buvo svarbus tiek ūkio, tiek ir visos šalies kultūriniame gyvenime.

Pagrindinis kelias per Sintautų valsčių buvo Naumiestis–Šakiai. 1903 m. Suvalkų gubernatorius, lankydamas Užnemunę ir tuometiniu Šakių pirmos klasės gubernijos plentu grįždamas iš Gelgaudiškio, vyko ir pro Sintautus. Teigiama, kad iš pirmų devynių varstų tarp Šakių ir Sintautų, tik trys varstai buvo plentas. Likusiuose šešiuose tik 1898 m. atlikti paruošiamieji kelio darbai. Trūkstant lėšų, šis ruožas ilgai buvo neužbaigtas ir važiavimas juo buvo labai sunkus.

¹⁶Lietuvis, 1927, nr. 199.

¹⁷Daniliausko R. asm. archyvas.

¹⁸[Kėkštas], Mačys-Kėkštas J. Isz Lietuvos, *Ukinikas*, 1892, Nr. 8, p. 297–298.

¹⁹Subačius S. Amžiaus antrosios pusės pradžios (1863–1883) poezija, *Lietuvių literatūros istorija, XIX amžius*, Vilnius, 2001, p. 481.

Sunkus dėl to, kad čia žemės gruntas molingas, aplinkui nebuvo nei smėlio, nei žvyro.

Bepigu taisyti kelius tose Lietuvos vietovėse, kur yra daug žvyro. Kas kita Suvalkijos krašte. Sintautų valsčiuje daug kur sunki žemė, laukai – didelės lygumos, vandens nuotakumas mažas. Todėl, kai būna ilgesni lietūs, kaip pas mus sakoma „*dangus prakiūra*“, tada tais keliais keliaudamas „sveiks dingęs“. Dėl tokių kelių susidarė savotiškas ūkio reikalų tvarkymas. Vadinasi, kol dar keliai išvažiuojami, visi skuba tolimesnius reikalus susitvarkyti, kad, užėjus blogų kelių metui, nereikėtų iš namų vykti. Todėl visi skubinasi į miškus malkų parsivežti, į malūnus, į turgus nusipirkti javų, sėmenų ir kito gero. Ne veltui čia ūkininkai prie namų augina didelius alksnynus – reikalui esant, turi ką pasikirsti ir, blogam orui užėjus, nereikia toli į mišką važiuoti. Svarbiausi krašto gaminiai, kuriuos reikėjo išvežti į vidaus ar užsienio rinką, buvo linai, grūdai, arkliai. Bet juk arklys tai ne gaminsys. Linai ir grūdai dažniau buvo parduodami žiemą, kai visi keliai pasidarydavo lengvai išvažiuojami. Tačiau įsteigus pieninę, pienas iš ūkių buvo vežamas kasdien. Bekonai kas savaitę buvo pristatomi į supirkimo punktus, o ir kiaušinius reikėjo nuvežti. Kuomet ūkininkai pradėjo vartoti trašas, jas reikėjo parsigabenti iš geležinkelio stočių. Vadinasi, būtinų važinėjimų, plėtojantis ūkiui, atsirado daug daugiau, nei lyginant kaip kad buvo prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Iš to seka, kad reikėjo turėti gerai tvarkomus kelius. Tuo metu retas plentų tinklas, netobulas vieškelių pažvyravimas, o ir pačių vieškelių nebuvimas buvo kliūtys ekonomikai ir kultūriniam krašto gyvenimui vystytis.

Svarbiausia susisiekimo arterija kaime – vieškelis. Jis neaplenkia nei vieno bažnytkaimio, nei vieno kaimo. Jais naudojasi ne tik ūkininkai, bet ir pirkliai, valdininkai, miestelėnai ir kiti asmenys. Šiuos vieškelius taisė ūkininkai, atveždami žvyro, primityviai jį paskleisdami ir patys kelią palygindami. Kelio paviršius buvo lyginamas akėčiomis, grėbliais arba valkčiu, į jį įkinkytais 4 arkliais. Valktis – tai apie 4,5 m ilgio ir 32 cm storio keturkampė sija, į kurią įpjautos 8 beržinės įienos arkliams įkinkyti. Priešakinė, apatinė, sijos briauna buvo sustiprinta geležimi. Ūkininko pataisytas kelias greitai tapdavo menkavertis, šlapiau metu tuoj pat patįždavo. Ūkininkas neturėjo priemonių šį darbą gerai padaryti. Atrodo, kad jis kelią pataisė, vadinasi, savo pareigą atliko, o viršaitis ar seniūnas bara, grasina ir baudžia. Aiškių ribų, kada darbas gerai padarytas ir kada negerai, nebuvo. Kelio taisymo darbai užtrukdavo ilgai, tuo metu ūkininkai būdavo priversti atsitraukti nuo skubių darbų savo ūkiuose.

Pirmosios taisyklės „Vieškeliams ir paprastiesiems keliams taisyti ir laikyti“²⁰ buvo patvirtintos 1921 m. tuometinio Lietuvos vidaus reikalų ministro R. Skipičio. Jose buvo įsakyta savivaldybėms laikyti ir taisyti vieškelius, paprastus kelius ir jų tiltus. Vieškeliams buvo laikomi visi bendrojo naudojimo keliai, kurie prieš karą buvo bendrai natūralinės prievolės būdu taisomi. Kiti gruntiniai bendro naudojimo keliai laikyti paprastais keliais. Visus kelius savivaldybės galėjo taisyti priverstiniu būdu arba savo lėšomis, samdydama darbininkus. Priverstinė pareiga buvo duodama valsčiaus gyventojams, proporcingai jų valdomam žemės ir miško plotui. Nuo šios prievolės buvo atleistos nepelno organizacijos. Buvo galima, valsčiaus

²⁰ *Vyriausybės žinios*, 1921, gruodžio 20, nr. 75.

tarybai nutarus ir apskrities tarybai sutikus, priverstinį darbą pakeisti samdomuoju ir jį atlikti valsčiaus lėšomis. Šiuo atveju valsčiaus taryba nustatydavo kainą, kurią kiekvienas gyventojas galėjo nuo priverstinio darbo išsipirkti.

1924 m. buvo pakeistos taisyklės. Naujosiose taisyklėse²¹ priverstinio darbo pareigų didumas buvo nustatomas imant pagrindu žemės ir miško plotą proporcingai: už I rūšies žemės ir miško hektarą skiriama 6 vienetai, už II rūšies – 5, už III rūšies – 3 ir vienas trečdalis, už IV rūšies – 1. Tai reiškė, kad valsčiaus žemės ha pagal atskiras rūšis buvo dauginamos iš vienetų ir gaunama, kiek už kiekvieną skirtingą žemės rūšies ha reikia taisyti metrų. Atitinkamai paskaičiuota ūkininko ūkiui. Aišku, prieš tai išmatavus valsčiaus taisomų kelių ilgį. Vienetas buvo nustatomas pagal valdomos žemės ir miško plotą, kitą turtą ir gaunamą pelną.

1930 m. vidaus reikalų ministras P. Aravičius panaikino anksčiau buvusias taisykles ir nustatė naujas „Keliams laikyti ir tvarkyti taisykles.“²² Šiose taisyklėse kelių rūšys skirstomos: I rūšis – apskrities keliai, II rūšis – valsčiaus keliai ir III rūšis – vietos keliai. Nurodyta, kad kelius taisyti privalo nekilnojamojo turto savininkai. Žemės ūkiams kelių taisymas buvo nustatomas proporcingai valdomam žemės plotui, žiūrint kelių taisymo sunkumo nustatytu santykiu. Tai reiškė, kad prieš kelių taisymo pareigų paskirstymą keliai buvo išmatuojami, nustatoma jų būklė, išrūšiuojami. Šį darbą atliko kelių komisija, susidedanti iš viršaičio ir dviejų valsčiaus tarybos narių. Keliai buvo skiriami taisyti kuo arčiau asmens gyvenamosios vietos. Šį darbą seniūnijos gyventojams skirstė viršaitis su seniūnu. Sudarytieji kelių paskirstymo sąrašai buvo pristatomi seniūnams ir vietos policijai. Taisyklėse buvo nurodytas kelių taisymo laikas ir priežiūra. Buvo nustatyta, kad keliai taisomi pavasarį po sėjos, prieš šienapjūtę ir rudenį, nuėmus javus nuo laukų. Keliams taisyti smėlis, žvyras, molis buvo imami iš valstybinių arba privačių žemių, už jas apmokant nustatytą kainą. Kiekvienos rūšies keliui buvo nustatytas kelio ir griovių plotis. Pirmosios rūšies kelio žvyruojamoji dalis buvo 5 m platumo, 2 šalikeliai po 1,5 m ir du grioviai po 1,5 m su greta esančiais dviem užgrioviais 0,5 m pločio. Antrosios rūšies kelio žvyruojamoji dalis buvo 4 m, 2 šalikeliai po 1 m ir 2 grioviai po 1,5 m, kartu su 2 užgrioviais po 0,5 m. Trečiosios rūšies kelias turėjo 4 m važiuojamąją dalį ir 2 griovius po 1 m. Asmenys, laiku nepataisę ar blogai pataisę jiems priklausančią kelio atkarpa, buvo baudžiami baudomis.

Šakių apskrityje buvo daug senų kelių, kuriuos reikėjo nedelsiant tvarkyti. Jie buvo labai susidėvėję. Kelius ardė automobiliai, kurių guminės šinos, nors ir minkštesnės už ratlankius, dėl greitumo praskleisdavo orą, kuris ardė skaldos skilteles rišančią medžiagą – akmens nuotrupas ir žvyrą. Kol nebuvo automobilių judėjimo, paprasti plentai gerai laikydavo apie 10 metų, bet dėl jų gausėjimo jie jau per 3–5 metus suirdavo. 1926 m. buvo pradėti kelių dervavimo ir spramek-savimo mėginimai, o vėliau ir darbai.²³

Lietuvos centriniam valstybės archyve yra išlikusi 1926 metų byla apie kelių taisymo prievolę gyventojams. Byla prasidėjo 1925 m. gruodžio 19 d. Sintautej valsčiaus tarybos nutarimu

²¹ *Vyriausybės žinios*, 1924, birželio 10, nr. 161.

²² *Vyriausybės žinios*, 1930, gegužės 12, nr. 327.

²³ Šulcas T. Plentų srities 1918–1928 dešimtmetį atliktų darbų trumpa apžvalga, *Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis...*, p. 289.

„<...> paskirti visiems valsčiaus gyventojams kelių taisymo prievolę atsižiūrint valdomo žemės ploto <...> ir apie tai paskelbti gyventojams.“²⁴

Tada Kiaulupių kaimo gyventojai Antanas Dėdinas ir kiti (iš viso 29 asmenys) raštu tą nutarimą apskundė Šakių apskrities valdybai, teigdami, kad valsčiaus valdyba 3 990 metrus II rūšies kelio *Sintautai–Kiaulupiai–Šakiai* Kiaulupių kaimui paskyrė taisyti neteisėtai, kad tai esą 1 167 metrais daugiau nei kad jiems priklauso, nes tas kelias einas ne per jų, o per Balseliškių kaimą.²⁵ Kai Šakių apskrities valdyba 1926 m. birželio 26 d. Kiaulupių kaimo gyventojų skundą atmetė, nes kelių taisymas Kiaulupių kaimui paskirtas pagal jo turimą žemės plotą, apeliacinis skundas pasiekė Savivaldybių departamentą. 1926 m. gruodžio 10 d. įvyko Savivaldybės departamento posėdis, kuriam pirmininkavo Vidaus reikalų ministerijos juriskonsultas D. Margelavičius, dalyvavo Savivaldybių departamento direktorius J. Vilkaitis ir kiti oficialūs asmenys. Gyventojų skundas buvo atmestas, nes, be kitų kaltinimų (tuo metu kaimas neturėjęs seniūno, nebuvę laiku pranešta),

„<...> tvirtinimas dėl neproporcingo kelių paskirstymo žemės plotui taip pat neįrodytas, nes sulyginus esamam byloje sąrašė atskiriems kaimams ir gyventojams paskirtus taisyti kelių sklypus, matyti, kad ši prievolė paskirstyta pilnai prisilaikant vieškeliams ir paprastiesiems keliams taisyti ir laikyti taisyklių...“²⁶

Iš šios bylos galima išsiaiškinti, kokius darbus ūkininkai turėjo atlikti. Šakių apskrities valdyba 1926 m. birželio 21 d. dėsto:

„Grašindami Kiaulupių k. skundą paaiškiname, kad Kiaulupių kaimui paskirtas kiekis kelio, sulig jų valdomo ploto žemės vienetomis, todėl ir prisiėjo skirti pirmiausia per jų patį kaimą, o likutį per Balseliškių kaimą; pereiną metų minėtas Kiaulupių kaimas jau iškasė ir grabes [griovius] praplatino, palygino tą kelią Balseliškių kaime ir matomai buvo patenkinti. Skunde Kiaulupių kaimo piliečiai gal iš nežinojimo nurodo, kad Balseliškių kaimas turi 550 margų, bet faktinai turi tik 420 margų, palei kurį plotą ir išpuola jiems kelio taisyti 1 480 metrų.“

Toliau aiškinama, kad maži kaimų keliukai nėra taisomi, o tik I ir II rūšies:

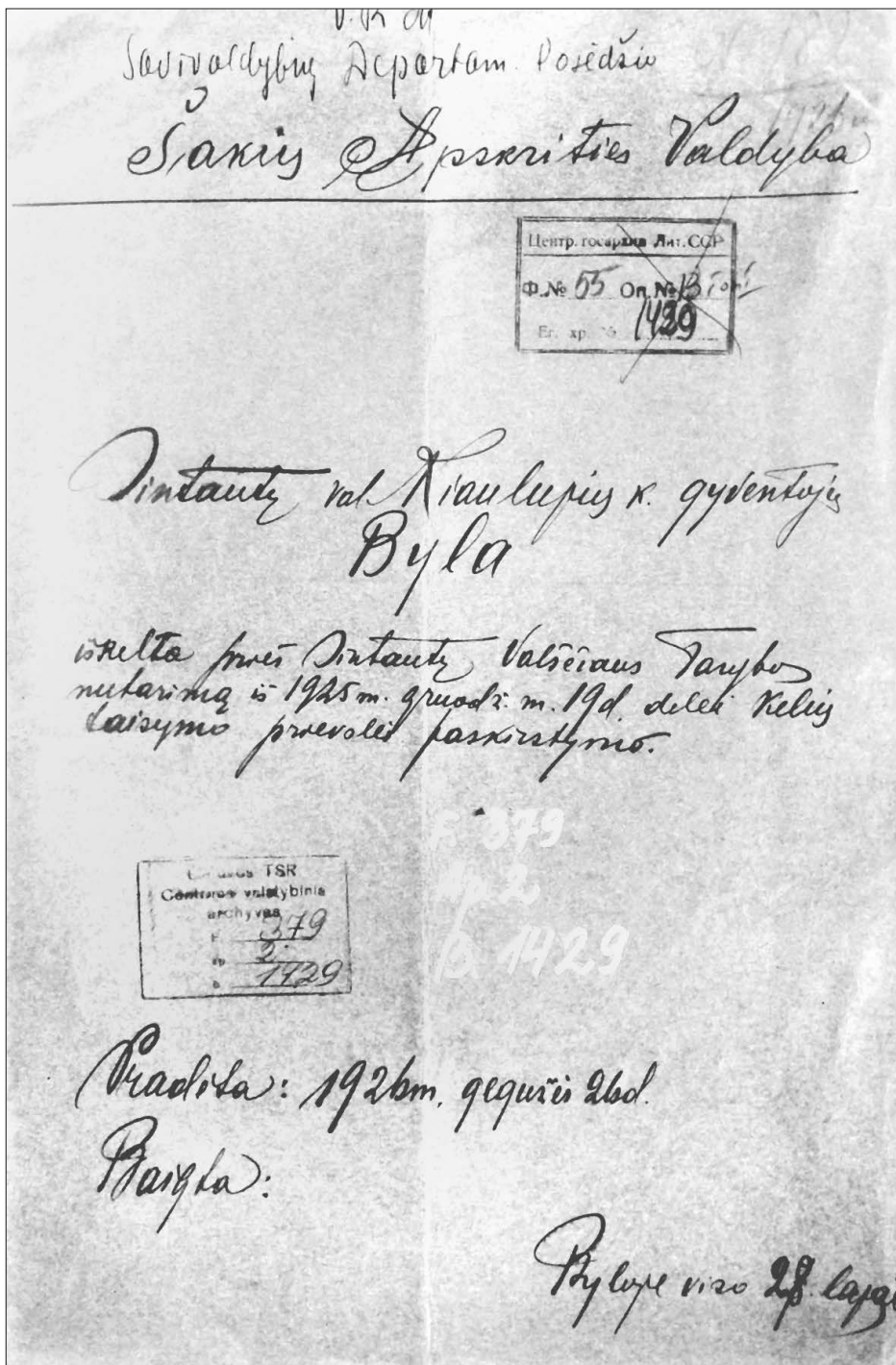
„Tie mažieji keliukai taisomi iš seniau paprastu būdu, t. y. kiekvienas taiso ties savo lauku. Jeigu Kiaulupių kaimą atleisti nuo taisymo Balseliškių kaimo kelyje, tai tuos 1 150 metrų nėra kam paskirti, nes visas valsčius yra išdalytas ir liuosų kaimų bei atskirų gyventojų nuo taisymo kelio nėra likę.“²⁷

²⁴LCVA, f. 379, ap. 2, b. 1429, l. 2–4.

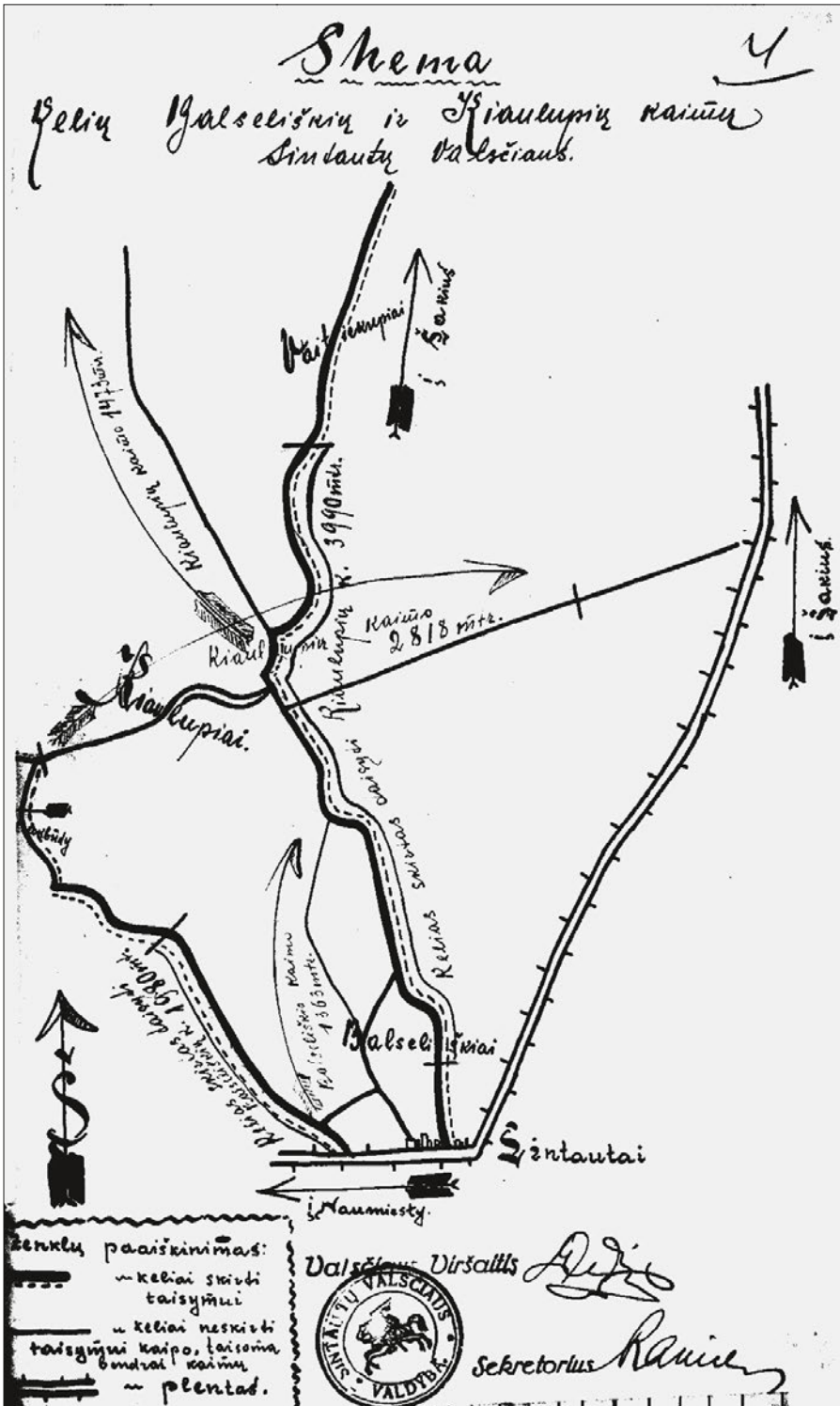
²⁵Ten pat, l. 25.

²⁶Ten pat, l. 30.

²⁷Ten pat, l. 23.

Kiaulupių kaimo gyventojų skundo pagrindu suformuotos bylos „Dėlei kelių taisymo prievolės paskirstymo“ antraštė. 1926 m. LCVA

Balseliškių ir Kiaulupių kaimų kelių schema. 1926 m. LCVA

Kaimas ir pavardė, bei vardas	Valdomasis žemės plotas										Kieno metry priek tauso taisyti ke lo					Pastaba		
	I mūs.		II mūs.		III mūs.		IV mūs.		V mūs.		viso		1912 mūs.	1913 mūs.	1914 mūs.		1915 mūs.	viso
	ka	mu	ka	mu	ka	mu	ka	mu	ka	mu	ka	mu	ha	mu	ha		mu	ha
Kaunas Antanas	-	-	18	7757	13	9369	3	3592	2	7999	38	712	-	63	32	2	95	f
Valaišis Juozas	-	-	8	9579	3	9191	1	6786	1	1197	15	8763	-	29	9	1	38	
Pinnus Vincas	-	-	9	5778	5	5767	1	6786	1	1197	17	858	-	30	11	1	42	
Vieškelis Sintautai - Luskiai																		
Bridžių kaimo																		
Matulaidis Tėmocius	1	6796	-	-	-	-	1	1197	-	5599	3	3592	6	-	-	1	7	
Bacevičienė Patronė	1	6796	-	-	-	-	1	1197	-	5599	3	3592	6	-	-	1	7	
Laurinaišis Juozas	4	4790	1	1197	-	-	2	7999	1	1197	9	5778	18	4	-	2	24	
Vasilaišis Augustas	16	2362	3	9191	-	-	10	7772	3	3592	33	5722	67	14	-	7	88	
Stiklius Juozas	16	2362	3	9191	-	-	10	7772	3	3592	33	5722	67	14	-	7	88	
Pėnaitis Antanas	13	9967	3	3592	-	-	7	8382	2	7999	27	9935	57	12	-	6	75	
Duoba Benediktas	3	3592	1	1197	-	-	2	7999	-	5599	7	3382	14	4	-	2	20	
Murauskas Jonas	2	7999	1	1197	-	-	-	5599	-	4	4790	14	4	-	-	1	16	
Grigas Antanas	2	2095	-	5599	-	-	1	6796	1	1197	5	5997	8	3	-	1	12	
Sapetka Jonas	10	7772	2	7999	-	-	6	7894	2	7999	22	7998	38	8	-	5	51	
Kėninis Leopoldas	1	6796	-	5599	-	-	-	5599	-	5599	3	3592	7	3	-	1	11	
Kėninienė Genovietė	2	7999	-	5599	-	-	1	1197	-	4	4790	10	3	-	-	1	14	
Dabašinskas Pranas	5	388	1	1197	-	-	4	4790	1	6796	12	3791	21	4	-	3	28	
Lideris Simonas	3	9192	1	1197	-	-	3	3592	1	6796	10	7772	16	4	-	2	22	
Kasparevičius Pranas	7	3381	2	2095	-	-	4	4790	2	2095	16	7991	32	8	-	3	43	
Stanskienė Mareilė	2	7999	-	5599	-	-	1	6796	-	5	2388	14	3	-	-	1	15	
Vasilaišis Jonas	3	3592	-	5599	-	-	1	6796	-	5	5767	14	3	-	-	1	18	
Lenkienė Patronė	12	8770	3	3592	-	-	13	9968	3	3592	33	5722	50	12	-	10	72	
Pulmonas Karolius	4	4790	1	1197	-	-	5	5997	1	1197	12	3171	18	4	-	4	26	
Pėtraišis Antanas	4	4790	1	1197	-	-	2	7999	1	6796	10	7772	18	4	-	2	24	
Kalvaišis Juozas	8	3991	1	6796	-	-	5	4388	1	6796	16	7991	34	5	-	4	43	
Lėganaišis Alžbieta	3	9191	1	1197	-	-	2	7999	-	5599	8	3788	16	4	-	2	22	
Pulmonas Karolius	2	7999	0	5599	-	-	1	6796	1	1197	6	4388	11	3	-	1	15	

Sintautų valsčiaus kaimų gyventojų kelių taisyto prievolės surašymas pagal jų turimos žemės plotą. 1926 m. LCVA

Protokolas

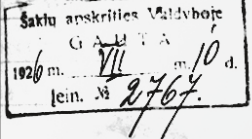
1926 m. birželio 23 diena mes Šakių
 apskrities Sintautų vals. Kiaulupių kaimo
 prievolė skaiciuje 21. gyventojų iš 29
 gyventojų, pirmininkaujant Seniūnui,
 Vincui Tuccaiui. Ivarsteme klausima dėl
 paskirto mums t. y. Kiaulupių kaimui taisius,
 Balseliškių kaime ir viembalsei nutarim.
 Turint omenyje kad mums kaimas yra savo
 kaimo laukuose kelius ištaisę gerai,
 kad kelis mums kaime yra ir tiep gana
 daug ir kad, Valstiaus Tarybos nutarimo dali
 dėl paskirto kelio taisius, Balseliškių kaime
 mes esame užprotestavę. Apskrities Valdybai,
 kur dėl mums nežinomai priežastiu
 dar iki šiam laikui atšakymas negautos —
 mus kelio taisymo Balseliškių kaime laukuose
 iki išsiris mums paduotas Skundas
 Apskrities Valdybai susilaukyti.

Seniūnas, Tuccaitis Vincas
 Jonas Stalgis
 M. Pradarskūnaitis V. Ruda
 J. Pielnys J. Bredonaitis
 Jonas Lasaunienas ir beraitis P. Paksilas
 M. Kurova J. S. Lasaunaitis
 Bronas Paksilinytis ir beraitis Karnauskas
 A. Kurova P. Augustaitis
 J. Karnauskas V. Lincart
 J. Augustaitis J. Šleškytis
 A. Dėdinas M. Viganaitis.

Kiaulupių kaimo gyventojų protokolas Šakių apskrities valdybai dėl kelių taisymo
 prievolės. 1926 m. birželio 23 d. LCVA

25

Savivaldybių Departamentui
Per Šarūių Apnėrišės Valdybą

Piliečių Siuravų
valdėius Kiaulupių
kaimo: Dėdymo Anra-
no Dėdymo Prano Ruro
Anrono, Pirečilingio Juo-
zo, Pirečilingio Loco,
Karnousko Jono Pireč-
ilingio Lurgio, Sarcalo An-
rono, Pralugio Jono Dė-
dymo Jono, Kiaušio Vin-
co, Praluisaičio Karolio,
Laišau minko Jono, Ado-
maitis Juozas, Kiaušio Jo-
no, Jukaičio Vinco, Augu-
staičio Juozo, Sijanaičio
Modiejus, Jucaičio Lurgio,
Lambo Kumpuro, Kveikio
Feliksas, Pirečilingio Anrono,
Bendoraičio Jono, Benvo-
raičio Rojė Jono, Augustai-
čio Prano, Selyžio Prano,
Berdingio Jono, Praluiso
Modušio ir Prizaičio Juo-
zo.

Skundas.

Mes Kiaulupių kaimo gyventoi-
jai padavime Apnėrišės Valdybą skundą

Kiaulupių kaimo gyventojų skundas Savivaldybių departamentui dėl kelių taisymo prievolės. 1926 m. liepos 10 d. LCVA

Tuo metu Sintautų valsčiaus seniūnu buvo Vincas Jucaitis.

1925 metais parengtame kaimų gyventojų sąrašė nurodytas visų rūšių žemės plotas. Minėtoje byloje pateikti visų Sintautų valsčiaus kaimų gyventojų sąrašai, nurodant tuo metu jų turėtos I, II, III, IV, V rūšies žemės plotą ir tam tikrą kelio ruožą metrais, kurį jie privalėjo tvarkyti ir prižiūrėti. Iš žemiau pateiktos lentelės matosi, kad keliai buvo taisomi tik už I–IV rūšies žemę.

Kadangi tas klausimas istorinėje literatūroje nėra aptartas, panagrinėsime minėtą bylą išsamiau. Vieno pagrindinių valsčiaus vieškelio *Šakiai–Griškabūdis* tam tikrą kelio ruožą, 312 metrų, prižiūrėjo Viatrako viensėdžio savininkas Albertas Ešius ir Vilkeliškių, Išdagų, Pikžirnių, Skaistgirių kaimų ūkininkai. Vieškelį *Sintautai–Lukšiai* prižiūrėjo Bridžių, Mockupių, Skardupių, Zyplių, Pakorbūdžių, Ragožių, Ežeriūkų, Voverių, Santakų, Kirmiškių kaimų ir Leopoldės viensėdžio ūkininkai. Vieškelį *Naumiestis–Slavikai* tvarkė Apirbiškių, Žaltynų, Kasikėnų, Vaišvilų, Gyliškių, Kaupšikių kaimų ūkininkai. Visi likusieji Sintautų valsčiaus kaimai (tarp jų Sintautų ir Naujųjų Sintautų) prižiūrėjo paprastuosius II rūšies kelius. Tos rūšies kelius prižiūrėjo ir Kiaulupių bei Balseliškių kaimai. Iš žemiau pateikto sąrašo matosi, kad kelių atkarpos buvo skiriamos pagal turimos žemės plotą: nuo 6 m (turėjusiems apie 1 ha) iki 345 m (turėjusiems 59 ha). Neturėjusieji žemės bendrųjų kelių netvarkė.

2 lentelė

Sąrašas paskirstymo taisiaus kelių Sintautų valsčiaus sulig žemės rūšių 1925 m.²⁸

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
Vieškelis Šakiai–Griškabūdis												
Viatrako viensėdis												
1.	Ešius Albertas	29, 6731	-	-	11, 1974	1, 6796	42, 5501	-	-	-	-	312
Vilkeliškių kaimas												
2.	Palubinskas Vincas	20, 1533	-	-	11, 1974	1, 9595	33, 3122	82	-	-	8	90
3.	Bacevičius Antanas	29, 6731	-	-	11, 1974	1, 1198	41, 9903	123	-	-	8	131
4.	Šipaila Jonas	7, 8382	-	-	4, 1990	0, 5599	12, 5971	32	-	-	3	35
5.	Papiškeris Mauškis	4, 4790	-	-	-	-	4, 4790	18	-	-	-	18
6.	Papiškeris Mauškis	3, 6391	-	-	1, 3997	0, 2799	5, 3187	14	-	-	1	15

²⁸ *Ten pat*, I. 5–19. Lentelės originale (Nr. 399–407) yra numeruotės klaida; šiame leidinyje ji atitaisyta.

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
7.	Šimulaitis Juozas	25, 1942	-	-	11, 1974	1, 1197	37, 5113	103	-	-	8	111
8.	Mozuraitis Petra	3, 3592	-	-	-	-	3, 3592	14	-	-	-	14
9.	Urbšaitis Petras	20, 1553	-	-	6, 1586	-	26, 3139	82	-	-	5	87
10.	Kėnigis Leopoldas	10, 0777	-	-	1, 3996	-	11, 4773	41	-	-	1	42
11.	Frenkelis Adomas	5, 0388	-	-	0, 8398	-	5, 8786	21	-	-	1	22
12.	Padmoska Juozas	4, 4790	-	-	1, 3996	-	5, 8786	18	-	-	1	19
13.	Piečiukaitis Simanas	11, 1974	-	-	5, 0388	0, 5599	16, 7961	47	-	-	3	50
14.	Piečiukaitis Jurgis	9, 5178	-	-	5, 5987	1, 6796	16, 7961	39	-	-	4	43
15.	Virokaitis Antanas	10, 08	-	-	6, 7184	0, 5599	17, 3560	41	-	-	4	45
16.	Juodaitis Juozas	5, 5987	-	-	2, 7993	0, 5599	8, 9573	22	-	-	2	24
17.	Šimulaitis Jonas	2, 7993	-	-	0, 5599	-	3, 3592	12	-	-	-	12
18.	Šokas Augustas	5, 5987	-	-	2, 2395	0, 2799	8, 1181	23	-	-	1	24
19.	Paspirgeliėnė Barbora	5, 0388	-	-	2, 2395	0, 8398	8, 1181	21	-	-	1	22
20.	Vėberis Julius	7, 3783	-	-	3, 0793	0, 5599	10, 9175	31	-	-	2	33
21.	Kasparevičius Juozas	24, 6343	-	-	10, 777	1, 6796	36, 3716	100	-	-	7	107
22.	Čekelis Leopoldas	27, 9435	-	-	5, 8786	1, 679635	35, 5517	114	-	-	4	118
23.	Petkuvienė Ona	8, 3981	-	-	1, 9595	-	10, 3576	35	-	-	1	36
24.	Gitelmasas Irškis	5, 5987	-	-	1, 1198	-	6, 7185	33	-	-	1	24
25.	Bložaitis Jurgis	20, 7152	-	-	8, 3981	2, 7994	31, 9127	86	-	-	5	91
26.	Daugėla Motiejus	5, 5987	-	-	1, 95	0, 2799	7, 8381	22	-	-	1	23
27.	Krikštolaitis Juozas	20, 7152	-	-	11, 1974	1, 1197	33, 0323	86	-	-	7	93
28.	Sakalauskas Pranas	9, 5178	-	-	6, 1585	0, 5599	16, 2362	39	-	-	4	43

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
29.	Liudžius Jonas	30, 2330	-	-	11, 1974	1, 9595	43, 3899	126	-	-	8	132
30.	Mažeika Jurgis	25, 1941	-	-	11, 7574	1, 6796	38, 6311	107	-	-	8	115
31.	Langas Gustavas	5, 5987	-	-	1, 3997	0, 5599	7, 5583	21	-	-	1	22
32.	Mikolaitis Jurgis	2, 7993	-	-	0, 8398	-	3, 6391	10	-	-	1	11
33.	Šukys Jonas	20, 7152	-	-	11, 1974	1, 1198	33, 0324	86	-	-	8	94
34.	Krikštolaitis Vincas	9, 5178	-	-	6, 1589	0, 5598	16, 2362	38	-	-	4	42
Išdagų kaimas												
35.	Mažeikienė Marijona	-	18, 4757	-	12, 3171	1, 3796	32, 4724	-	60	-	6	66
36.	Naujokytė Marijona	23, 7944	23, 7944	-	8, 3980	3, 3592	59, 3460	96	80	-	6	180
37.	Juška Antanas	-	12, 3171	24, 6343	-	1, 1197	38, 711	-	36	58	-	94
38.	Kažemėkaitis Pranas	-	2, 7994	5, 5987	-	0, 5599	8, 9580	-	10	13	-	23
39.	Sederevičius Juozas	-	2, 2395	3, 9191	-	0, 5598	6, 7184	-	8	9	-	17
40.	Keblynskis Juozas	-	3, 3592	5, 5987	-	0, 5599	5, 5178	-	12	13	-	25
41.	Lideka Kostas	-	2, 2395	5, 388	-	0, 5599	7, 8382	-	8	12	-	20
42.	Domeikienė Marcelė	-	6, 7184	13, 4369	-	0, 5599	20, 7152	-	24	31	-	55
43.	Augustaitis Juozas	-	1, 1197	3, 3592	-	-	4, 4789	-	4	8	-	12
44.	Baltrušaitis Juozas	-	1, 1197	3, 3592	-	-	4, 4789	-	4	8	-	12
45.	Markevičius Kazys	-	1, 6786	3, 3592	-	-	5, 388	-	5	8	-	13
46.	Endriuškevičius Kazys	-	2, 2095	3, 9191	-	0, 5599	6, 7185	-	8	9	-	17
47.	Jakamas Antanas	-	2, 2395	3, 9191	-	0, 5599	6, 7185	-	8	9	-	17
48.	Keblytė Antanina	-	2, 2395	5, 388	-	0, 5599	7, 8382	-	8	12	-	20
49.	Domeika Juozas	-	12, 8770	25, 7541	-	1, 6796	40, 3107	-	44	61	-	105
50.	Ramonas Antanas	-	2, 7994	5, 388	-	0, 5598	8, 3980	-	10	12	-	22

(tėsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
51.	Elvys Karolius	-	19, 356	19, 356	-	-	38, 712	-	61	45	-	106
52.	Švilpa Jurgis	-	9, 5178	9, 5178	-	-	19, 356	-	30	21	-	51
53.	Augustukė Agota	-	3, 3592	3, 3592	-	-	6, 7184	-	10	7	-	17
54.	Kuncaitis Jonas	-	-	2, 2395	2, 2095	-	4, 4790	-	7	5	-	12
55.	Krikštolaitis Pranas	32, 4725	-	-	11, 1974	2, 2395	45, 9099	133	-	-	8	141
56.	Neveriauskas Vincas	20, 7152	-	-	6, 7184	1, 6796	29, 1132	86	-	-	5	91
57.	Dielininkaitis Vincas	19, 5954	-	-	5, 5987	1, 1197	26, 3138	80	-	-	4	84
58.	Uogintas Juozas	53, 7475	-	-	15, 6764	2, 2395	71, 6639	221	-	-	11	232
59.	Būdininkas Motiejus	0, 2799	-	-	-	-	0, 2799	4	-	-	-	4
60.	Dėdinas Pranas	1, 1197	-	-	0, 2799	-	1, 3995	6	-	-	-	6
61.	Palubinskas Vincas	11, 1974	-	-	4, 4790	1, 1197	16, 7961	48	-	-	3	51
Pikžirnių kaimas												
62.	Širvalaitis Simanas	-	8, 3980	8, 3981	-	0, 5599	17, 3560	-	28	20	-	48
63.	Sakalauskas Antanas	-	2, 7994	2, 7993	-	-	5, 5987	-	10	7	-	17
64.	Bendžius Juozas	-	5, 388	5, 5987	-	0, 5599	11, 1979	-	17	11	-	28
65.	Jakaitienė Agota	-	3, 3592	3, 3593	-	-	6, 7185	-	12	7	-	19
66.	Sakalauskas Juozas	-	2, 2395	2, 2394	-	-	4, 4789	-	8	6	-	14
67.	Šuopys Pranas	-	2, 2395	2, 2394	-	-	4, 4789	-	8	6	-	14
68.	Juozūnas Antanas	-	10, 6375	10, 77	-	1, 1197	21, 8349	-	32	24	-	56
69.	Stanaitis Jonas	-	12, 8770	12, 8770	-	1, 6798	24, 4336	-	42	30	-	72
70.	Dumčius Juozas	-	30, 2330	30, 2330	-	2, 2095	62, 7055	-	102	72	-	173
71.	Šlapikas Jonas	-	12, 8770	12, 8770	-	1, 6796	27, 4336	-	44	30	-	74
72.	Šlapikas Juozas	-	22, 9547	22, 9547	-	2, 2395	48, 1489	-	78	54	-	132

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
73.	Martišius Juozas	-	2, 2395	2, 2395	-	-	4, 4790	-	8	6	-	14
74.	Bervingis Jūlius	-	1, 6796	2, 2395	-	-	3, 9191	-	5	6	-	11
75.	Mileris Gustavas	-	3, 3592	3, 3592	-	-	6, 7184	-	12	7	-	19
76.	Kybartas Liudvikas	-	3, 3592	3, 3592	-	-	6, 7184	-	12	7	-	19
77.	Langas Gustavas	-	8, 9580	8, 9579	-	1, 1197	19, 356	-	30	21	-	51
78.	Kažemėkaitis Stasys	-	3, 3592	3, 3592	-	-	6, 7184	-	12	7	-	19
79.	Vailokaitis Antanas	-	41, 9902	41, 9903	-	1, 6796	85, 6601	-	143	99	-	242
80.	Šlapikas Jonas	-	4, 4790	3, 9190	-	0, 5599	8, 9579	-	16	9	-	25
81.	Vosilaitis Jonas	-	6, 7184	6, 7185	-	0, 5599	13, 9968	-	24	16	-	40
Skaizgirių kaimas												
82.	Stanaitis Pranas	15, 6764	5, 388	-	14, 5566	2, 7994	38, 712	82	16	-	10	88
83.	Liepuonius Juozas	16, 2362	5, 388	-	13, 4369	2, 2395	36, 9514	66	15	-	9	90
84.	Petraitis Jonas	3, 9191	1, 1198	-	3, 9191	0, 8397	9, 7977	16	5	-	3	24
85.	Uogintas Vincas	3, 9191	1, 1198	-	3, 9191	0, 8397	9, 7977	16	5	-	3	24
86.	Kalvaitis Valentinas	1, 6796	0, 5598	-	1, 6796	0, 5599	4, 4789	6	3	-	1	10
87.	Šnipas Antanas	17, 3560	5, 5987	-	11, 1974	2, 7993	36, 9514	72	19	-	8	99
88.	Adomaitis Juozas	3, 9191	1, 6796	-	3, 3592	1, 1198	10, 777	16	5	-	3	24
89.	Janušaitis Vincas	2, 7993	1, 1198	-	1, 6796	0, 5598	6, 1585	12	5	-	1	18
90.	Skaizgirys Juozas	3, 3592	1, 1198	-	3, 3592	0, 5599	8, 3981	18	5	-	3	26
91.	Šuopienė Agota	15, 6764	5, 388	-	13, 4369	2, 7993	36, 9514	63	17	-	9	89
92.	Kalvaitis Jonas	5, 5987	1, 6796	-	5, 388	1, 1198	13, 4369	23	5-	-4	4	32
93.	Geršvaltai-tienė Petrė	2, 7993	1, 1197	-	1, 6796	0, 5599	6, 1586	12	5	-	1	18
94.	Janušaitis Petras	16, 7961	5, 5987	-	13, 4369	2, 2395	38, 712	70	17	-	9	96

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	
95.	Pikžirnis Juozas	3, 3592	1, 1198	-	3, 3592	0, 5599	8, 3981	18	5	-	2	25
96.	Rubikas Juozas	15, 9563	5, 3187	-	12, 8770	2, 7994	36, 9514	63	17	-	9	89
97.	Šlapikas Jonas	15, 1165	5, 5987	-	14, 5566	2, 7994	38, 712	63	17	-	10	90
98.	Pinkus Pranas	6, 1586	2, 2394	-	2, 7994	-	11, 1974	27	8	-	2	37
99.	Pavalkis Baltrus	14, 5566	4, 4790	6, 7184	2, 7994	1, 9595	30, 5129	59	15	16	2	92
100.	Šuopys Pranas	2, 7993	1, 1197	1, 3997	0, 5599	0, 5599	6, 4385	12	5	4	1	22
101.	Giedraitis Juozas	7, 8392	2, 7994	5, 5987	2, 2394	1, 1197	17, 5954	33	10	13	2	58
102.	Rubikas Motiejus	14, 8365	5, 388	5, 8786	2, 7994	2, 2395	30, 7928	61	17	14	2	92
103.	Steponaitis Kazys	16, 7961	5, 5987	8, 3981	3, 9190	2, 2395	36, 9514	70	17	20	3	110
104.	Valaitis Antanas	-	16, 7961	14, 5566	2, 7994	2, 2395	36, 3916	-	55	34	1	90
105.	Vaičiūnas Juozas	-	19, 355	11, 7513	3, 3592	2, 7994	36, 9514	-	62	26	2	90
106.	Naujokaitis Juozas	-	13, 4968	6, 7184	2, 2395	1, 6796	24, 6343	-	47	16	1	62
107.	Kaunas Antanas	-	18, 4757	13, 4369	3, 3592	2, 7994	38, 712	-	63	32	2	95
108.	Valaitis Juozas	-	8, 9579	3, 9191	1, 6796	1, 1197	15, 6763	-	29	9	1	38
109.	Pinkus Vincas	-	9, 5178	5, 5987	1, 6796	1, 1197	17, 9158	-	30	11	1	42
Vieškelis Sintautai–Lukšiai												
Bridžių kaimo												
110.	Matulaitis Tamošius	1, 6796	-	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	6	-	-	1	7
111.	Bacevičienė Patronė	1, 6796	-	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	6	-	-	1	7
112.	Laurinaitis Juozas	4, 4790	1, 1197	-	2, 7994	1, 1197	9, 5178	18	4	-	2	24
113.	Vasilaitis Augustas	16, 2362	3, 9191	-	10, 777	3, 3592	33, 5922	67	14	-	7	88
114.	Stiklius Juozas	16, 2362	3, 9191	-	10, 777	3, 3592	33, 5922	67	14	-	7	88
115.	Tunaitis Antanas	13, 9967	3, 3592	-	7, 8382	2, 7994	27, 9935	57	12	-	6	75

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
116.	Duoba Benediktas	3, 3592	1, 1197	-	2, 7994	0, 5599	7, 8382	14	4	-	2	20
117.	Murauskas Jonas	2, 7994	1, 1197	-	0, 5599	-	4, 4790	11	4	-	1	16
118.	Grikas Antanas	2, 2395	0, 5599	-	1, 6796	1, 1197	5, 5987	8	3	-	1	12
119.	Sapetka Jonas	10, 777	2, 7999	-	6, 7184	2, 7993	22, 3948	38	8	-	5	51
120.	Kėnikis Leopoldas	1, 6796	0, 5599	-	0, 5599	0, 5599	3, 3593	7	3	-	1	11
121.	Kėnikienė Gendrieta	2, 7994	0, 5599	-	1, 1197	-	4, 4790	10	3	-	1	14
122.	Dabašinskas Pranas	5, 388	1, 1197	-	4, 4790	1, 6796	12, 3171	21	4	-	3	28
123.	Lideris Simanas	3, 9192	1, 1197	-	3, 3592	1, 6796	10, 777	16	4	-	2	22
124.	Kasparevičius Pranas	7, 8381	2, 2395	-	4, 4790	2, 2395	16, 7961	32	8	-	3	43
125.	Stanaitienė Marcelė	2, 7993	0, 5599	-	1, 6796	-	5, 388	11	3	-	1	15
126.	Vosilaitis Jonas	3, 3592	0, 5599	-	1, 6796	-	5, 5987	14	3	-	1	18
127.	Lenktienė Patronė	12, 8770	3, 3592	-	13, 9968	3, 3592	33, 5922	50	12	-	10	72
128.	Pulmanas Karolius	4, 4790	1, 1197	-	5, 5987	1, 1197	12, 3171	18	4	-	4	26
129.	Petraitis Antanas	4, 4790	1, 1197	-	2, 7993	1, 6796	10, 776	18	4	-	2	24
130.	Kalvaitis Juozas	8, 3981	1, 6796	-	5, 1388	1, 6796	16, 7961	34	5	-	4	43
131.	Ižganaitis Elzbieta	3, 9191	1, 1197	-	2, 7993	0, 5599	8, 3980	16	4	-	2	22
132.	Pulmonas Karolius	2, 7994	0, 5599	-	1, 6796	1, 1197	6, 1586	11	3	-	1	15
133.	Vailokaitis Antanas	1, 1197	-	-	-	-	1, 1197	5	-	-	-	5
134.	Laurinaitis Antanas	1, 1197	0, 5599	-	-	-	1, 6796	5	3	-	-	8
135.	Frenkelis Adolfas	2, 2395	0, 5599	-	1, 1197	-	3, 9191	10	2	-	1	13
136.	Mockevičius Sabastijonas	7, 8382	2, 2395	-	7, 2783	2, 7993	20, 1553	30	8	-	4	72
137.	Abromaitis Augustas	3, 3592	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	5, 5987	14	3	-	1	18

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	
138.	Rudaitis Maleušas	2, 7993	0, 5599	-	0, 5599	5, 5599	4, 4790	11	3	-	1	15
139.	Dailidė Jonas	13, 4369	3, 3592	-	15, 1165	2, 2395	34, 1521	55	10	-	11	76
140.	Jakaitis Jurgis	20, 1553	5, 388	-	13, 9968	2, 7994	41, 9903	83	17	-	10	110
141.	Endriukaitis Jurgis	1, 1197	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	5	3	-	1	9
142.	Endriukaitis Antanas	2, 2395	0, 5599	-	1, 6796	-	4, 4790	8	3	-	1	12
143.	Dembskis Gustavas	20, 1553	5, 5987	-	16, 7961	3, 9191	46, 4692	80	17	-	12	109
144.	Gabartas Jonas	3, 3592	0, 5599	-	1, 6796	-	5, 5987	14	3	-	1	18
145.	Elvys Fridrichas	7, 2783	1, 6796	-	3, 3592	1, 6796	13, 9967	32	6	-	2	40
146.	Vailokaitis Antanas	1, 1197	-	-	-	-	1, 1197	5	-	-	-	5
147.	Vanagaitis Kristupas	6, 7184	1, 6796	-	3, 3592	2, 2395	13, 9967	28	6	-	2	36
148.	Zibergas Berkus	7, 8382	2, 2395	-	3, 3592	1, 1197	14, 5566	32	7	-	2	41
149.	Gudaitis Antanas	7, 8382	2, 2395	-	5, 388	1, 1197	16, 2362	32	7	-	4	43
Mockupių kaimas												
150.	Žukauskas Jonas	0, 5599	-	-	-	-	0, 5599	2	-	-	-	2
151.	Dubininkas Elizeušas	14, 5566	5, 388	-	8, 3982	3, 3591	31, 3527	60	16	-	6	82
152.	Ūsas Juozas	16, 7961	5, 5987	-	5, 5987	2, 7994	30, 7929	68	18	-	4	90
153.	Sriuoginio ipėdinių	11, 1974	3, 9191	-	4, 4790	1, 6796	21, 2751	46	14	-	3	63
154.	Kušlikis Juozas	11, 7573	3, 9191	-	5, 388	1, 6796	22, 3948	48	13	-3	3	64
155.	Duoba Jonas	2, 2395	0, 5599	-	2, 7993	1, 1198	6, 7185	9	2	-	2	13
156.	Žukausko Juozo ipėd.	2, 2395	1, 1198	-	2, 7993	0, 5599	6, 7185	9	3	-	2	14
157.	Duobukė Marcelė	1, 1197	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	5	2	-	1	8
158.	Ižganaitis Jonas	3, 3592	1, 1197	-	2, 2395	1, 1198	7, 8382	14	3	-	2	19
159.	Lopetos ipėdinių	2, 7994	0, 5599	-	2, 7994	1, 1198	7, 7783	11	2	-	2	15

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
160.	Gauža Juozas	1, 1197	0, 5599	-	1, 1197	0, 5598	3, 3591	5	2	-	1	8
161.	Rudzevičius Sabasčius	1, 6796	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	1, 9191	6	3	-	1	10
162.	Žukauskas Pranas	19, 8770	3, 9191	-	11, 1974	3, 3592	31, 3524	51	14	-	8	73
163.	Dumčius Motiejus	27, 4336	8, 9579	-	20, 7152	4, 4796	61, 5857	112	30	-	15	157
164.	Kuoriukė Antanina	1, 1197	0, 5599	-	2, 2395	0, 5599	4, 4790	5	2	-	2	9
165.	Augustaitis Antanas	1, 6796	0, 5599	-	1, 6796	0, 5599	4, 4790	6	2	-	1	9
166.	Rūgys Jonas	11, 7573	3, 9191	-	5, 388	1, 6796	22, 3948	48	14	-	3	65
167.	Vaitiekaitis Juozas	3, 9968	5, 388	-	8, 9580	3, 3591	31, 3527	57	17	-	6	80
168.	Augustaitis Juozas	9, 5178	2, 7993	-	9, 5178	1, 6796	23, 5145	39	9	-	7	55
169.	Liepuonius Vincas	1, 1198	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	5	2	-	1	8
170.	Rudzevičius Sabasčius	1, 6796	-	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	5	-	-	1	6
171.	Kamaitis Jonas	2, 2394	1, 1198	-	2, 2394	1, 1198	6, 7184	9	4	-	1	14
172.	Girdauskas Justas	1, 1197	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	5	2	-	1	8
Skardupių kaimas												
173.	Ramonas Jonas	-	-	-	-	-	8, 3981	-	-	-	-	-
174.	Mikolaitis Petras	-	-	-	-	-	6, 7185	-	-	-	-	-
175.	Pečkaitis Vincas	-	-	-	-	-	6, 7185	-	-	-	-	-
176.	Kamaitis Jonas	-	-	-	-	-	31, 9123	-	-	-	-	-
177.	Gyvis Endrius	-	-	-	-	-	39, 1909	-	-	-	-	-
178.	Gyvis Jonas	-	-	-	-	-	29, 1133	-	-	-	-	-
179.	Antanavičius Antanas	-	-	-	-	-	41, 4303	-	-	-	-	-
180.	Kramilius Juozas	-	-	-	-	-	31, 4528	-	-	-	-	-
181.	Kaunas Jonas	-	-	-	-	-	31, 4528	-	-	-	-	-

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	
182.	Piečiukaitienė - Marcelė	-	-	-	-	-	32, 4724	-	-	-	-	-
183.	Vaitiekaitis Jonas	-	-	-	-	-	7, 2783	-	-	-	-	-
184.	Šipaila Antanas	-	-	-	-	-	7, 8382	-	-	-	-	-
Zyplių kaimo												
185.	Mikelaitis Antanas	-	6, 7184	-	1, 6796	0, 5599	8, 6679	-	23	-	1	24
186.	Būčys Jonas	21, 2751	21, 2751	13, 9967	3, 3592	1, 1197	61, 258	86	70	33	2	191
187.	Dublickis Jurgis	8, 8980	15, 1165	-	6, 7184	0, 5599	30, 7928	33	51	-	4	88
188.	Naujokaitis Jonas	11, 974	3, 9191	-	7, 783	1, 1197	23, 5145	45	13	-	5	63
189.	Kamaitis Bronius	7, 8382	2, 7993	-	10, 777	1, 6796	22, 3948	30	9	-	7	46
190.	Miščikas Pranas	12, 5970	4, 1990	-	11, 1974	1, 6796	29, 6730	50	13	-	7	70
191.	Vosilaitis Jonas	13, 4369	4, 4790	-	10, 777	2, 2395	30, 2331	54	15	-	7	76
192.	Kerutis Juozas	2, 7993	0, 5599	-	2, 2399	-	5, 5986	11	2	-	1	14
Pakorbūdžių kaimas												
193.	Šnipaitis Jonas	-	20, 7152	10, 6375	-	-	31, 3527	-	70	25	-	95
194.	Mockeivičius Juozas	-	20, 7152	10, 6375	-	-	31, 3527	-	70	25	-	95
195.	Kasparevičius Juozas	-	41, 9903	20, 7152	-	-	62, 7055	-	143	49	-	192
196.	Mockeivičius Pranas	-	20, 7152	10, 6375	-	-	31, 3527	-	70	25	-	95
197.	Šlyžys Jonas	-	21, 2750	10, 777	-	-	31, 3527	-	72	23	-	95
198.	Špėderis Jurgis	-	2, 2395	1, 1197	-	-	3, 3592	-	7	2	-	9
199.	Mikštaitis Simanas	-	15, 1165	7, 2783	-	-	22, 3948	-	51	18	-	69
200.	Jakaitis Jonas	-	24, 6342	12, 3172	-	-	36, 9514	-	84	29	-	113
Ragožių kaimas												
201.	Vizgirda Jonas	2, 7994	-	-	0, 5598	-	3, 3592	11	-	-	1	12

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
202.	Račiūnas Juozas	22, 3948	5, 5998	-	6, 1586	3, 9190	38, 712	92	19	-	4	115
203.	Ritmejeris Adolfas	9, 7977	2, 5194	-	2, 2395	2, 2395	16, 7961	40	9	-	2	51
204.	Matukaičio įpėdiniai	-	15, 1165	-	9, 5178	4, 4790	29, 1133	-	51	-	6	57
205.	Kuras Juozas	12, 3171	3, 3592	-	10, 777	3, 3592	29, 1132	50	11	-	7	68
206.	Rudzevičius Pranas	11, 1974	3, 3592	-	7, 8382	3, 3592	25, 7540	45	11	-	5	61
207.	Zaveskas Juozas	21, 2751	5, 388	-	6, 1586	3, 9191	36, 3916	87	17	-	4	108
208.	Dėdinas Jonas	6, 7184	1, 6796	-	3, 3592	2, 2395	13, 9967	26	5	-	2	34
209.	Bendžius Pranas	-	7, 8382	-	5, 388	-	12, 8770	-	26	-	4	30
Ežeriūkų kaimas												
210.	Juška Vincas	25, 7540	-	-	10, 777	2, 2395	38, 712	105	-	-	7	112
211.	Jekelaitis Juozas	12, 8770	-	-	5, 389	1, 1197	19, 356	52	-	-	4	56
212.	Kuncaitis Jurgis	12, 8770	-	-	5, 389	1, 1197	19, 356	52	-	-	4	56
213.	Bučys Jurgis	25, 7540	-	-	10, 777	2, 2395	38, 712	105	-	-	7	112
214.	Sutkaitienė Patronė	12, 8770	-	-	5, 389	1, 1197	19, 356	52	-	-	4	56
215.	Daugėla Antanas	12, 8770	-	-	5, 389	1, 1197	19, 356	52	-	-	4	56
216.	Jakaitis Pranas	12, 8770	-	-	5, 389	1, 1197	19, 356	52	-	-	4	56
217.	Gabartas Jurgis	15, 9563	-	-	8, 1181	1, 1197	25, 1941	65	-	-	6	71
218.	Dielininkaitis Petras	8, 3982	-	-	1, 9594	1, 6197	12, 373	34	-	-	1	35
219.	Gabartas Juozas	6, 4385	-	-	2, 2395	0, 8398	9, 5178	26	-	-	2	28
220.	Kutas Jonas	6, 4385	-	-	1, 3996	0, 2799	8, 1180	26	-	-	1	27
221.	Bacevičius Jurgis	5, 3187	-	-	1, 1198	0, 2799	6, 7184	21	-	-	1	22
222.	Stanaitis Kazys	5, 3187	-	-	1, 1198	0, 27999	6, 7184	20	-	-	1	21
223.	Burinskas Antanas	3, 9191	-	-	0, 2799	0, 2799	4, 4789	15	-	-	1	16

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
224.	Petravičienė Uršulė	2, 7994	-	-	-	0, 5598	3, 3592	10	-	-	-	10
225.	Palteraitis Antanas	-	26, 8738	26, 8737	-	3, 3592	57, 1067	-	91	60	-	151
Voverių kaimas												
226.	Vereckis Jurgis	1, 6796	0, 5599	-	1, 1197	1, 1198	4, 4790	8	3	-	1	12
227.	Tumosa Pranas	1, 6796	0, 5979	-	1, 1198	1, 1197	4, 4790	8	3	-	1	12
228.	Girdauskas Justinas	2, 2395	0, 5598	-	2, 7994	1, 1197	6, 7184	10	3	-	2	15
229.	Paškauskienė Ona	1, 6796	0, 5599	-	1, 1197	-	3, 3592	8	3	-	1	12
230.	Petraitis Petras	3, 3592	1, 1197	-	2, 2345	-	6, 7184	14	4	-	3	21
231.	Kriaučiūnas Antanas	15, 1164	4, 4789	-	12, 8770	2, 7994	35, 2717	63	16	-	10	89
232.	Stankaitis Jonas	1, 6796	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	3, 9191	8	3	-	1	12
233.	Vilniškaitienė Julijona	2, 5194	0, 8398	-	1, 6796	1, 1198	6, 1586	11	4	-	1	16
234.	Paškevičius Andrius	6, 1586	2, 2395	-	6, 7184	1, 6796	16, 7961	26	9	-	5	40
235.	Kolevas Edvardas	7, 2783	2, 2395	-	7, 2783	1, 6796	18, 4757	31	9	-	6	46
236.	Kairaitienė Agota	8, 3981	2, 7993	-	10, 777	2, 7993	24, 744	35	10	-	8	53
237.	Aušūra Juozas	2, 2395	0, 5599	-	2, 7994	1, 1197	6, 7185	10	3	-	2	15
238.	Viedrynienė Ona	2, 2395	0, 5599	-	2, 7994	1, 1197	6, 7185	10	3	-	2	15
Leopolės viensėdis												
239.	Stepulaičio ipėdin.	55, 9870	-	-	11, 1974	2, 2395	69, 4329	227	-	-	6	233
Santakų kaimas												
240.	Kaunas Kajetonas	11, 1974	2, 7993	-	7, 2783	2, 2395	23, 5145	46	9	-	5	60
241.	Duoba Juozas	21, 2750	5, 5987	-	19, 5955	3, 3592	49, 8284	87	20	-	14	121
242.	Baukus Jonas	10, 6375	2, 2395	-	8, 3981	2, 2394	23, 5145	44	8	-	5	57
243.	Kasparevičius Pranas	18, 4757	4, 4790	-	19, 5954	3, 9191	46, 4692	76	15	-	14	105

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
244.	Jakaitis Juozas	20, 7152	5, 5987	-	18, 4757	3, 3592	48, 1488	86	19	-	13	118
245.	Vaičaitis Jonas	19, 5955	4, 4789	-	16, 7961	3, 9191	44, 7896	80	15	-	11	106
246.	Urbaitis Juozas	11, 1974	2, 7994	-	8, 9579	2, 2395	25, 1942	46	9	-	6	61
247.	Dailidė Antanas	7, 2783	1, 6796	-	6, 1586	1, 6796	16, 7961	30	5	-	4	39
248.	Blekertas Jonas	10, 6375	2, 2395	-	8, 3981	2, 2395	23, 5146	44	8	-	5	57
249.	Liepuonius Antanas	0, 5599	-	-	0, 5599	-	1, 1197	2	-	-	1	3
250.	Avižius Pranas	2, 7994	1, 1197	-	1, 6796	0, 5599	6, 1586	11	4	-	1	16
Kirmiškių kaimas												
251.	Vaitiekaitis Jonas	-	11, 1974	7, 2783	5, 388	3, 3592	26, 8737	-	-	-	-	59
252.	Šniokaitis Jonas	-	5, 5987	3, 9191	1, 6796	2, 2394	13, 4368	-	-	-	-	28
253.	Kivyta Juozas	22, 3948	22, 3948	-	6, 7184	2, 2395	53, 7475	-	-	-	-	174
254.	Lukošaičio ėpėdin.	22, 3948	22, 3948	-	5, 5987	2, 2395	52, 6278	-	-	-	-	172
255.	Kalnieraitienė Marcelė	2, 2395	2, 2395	-	-	-	4, 4790	-	-	-	-	14
256.	Dovidaitis Juozas	2, 7999	2, 7993	-	-	-	5, 5987	-	-	-	-20	
257.	Gūdmantienė Patronė	1, 3996	1, 3997	-	-	1, 1197	3, 9190	-	-	-	-	7
Vieškelis Naumiestis-Slavikai												
Apirbiškių kaimas												
258.	Jasiukaitis Juozas	11, 7573	-	-	11, 1974	5, 5987	28, 5534	48	-	-	7	55
259.	Sapetka Juozas	11, 7573	-	-	11, 1974	5, 5987	28, 5534	48	-	-	7	55
260.	Endriuškevičius Pranas	8, 6780	-	-	11, 1974	5, 3187	25, 1941	36	-	-	7	43
261.	Lukošaitis Pranas	2, 2395	-	-	0, 5598	0, 5599	3, 3592	9	-	-	1	10
262.	Kutas Antanas	2, 7994	-	-	4, 1990	1, 3996	8, 3980	11	-	-	3	14
263.	Gylis Pranas	2, 2395	-	-	2, 2395	1, 1197	5, 5987	9	-	-	2	11

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
264.	Pečkaitis Juozas	2, 2395	-	-	2, 2395	2, 7993	7, 2783	9	-	-	2	11
265.	Lingienė Agota	1, 9595	-	-	1, 1197	0, 8398	3, 9190	8	-	-	1	9
266.	Pusdešris Pranas	1, 6796	-	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	7	-	-	1	8
Žaltnų kaimas												
267.	Šilmeizeris Gustavas	5, 5987	-	-	7, 8382	3, 3592	16, 7961	24	-	-	5	29
268.	Kuncaitis Jonas	7, 2783	-	-	9, 5178	3, 9191	20, 7152	30	-	-	6	36
269.	Ramonaitis Simanas	9, 2379	-	-	9, 5178	4, 1990	22, 9547	38	-	-	6	44
270.	Bėkis Juozas	3, 9190	-	-	6, 1586	2, 7994	12, 8770	17	-	-	4	21
271.	Ružinskas Juozas	1, 6796	-	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	6	-	-	1	7
272.	Jančovskis Pranas	1, 6796	-	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	6	-	-	1	7
273.	Kundrotas Jonas	7, 5582	-	-	9, 5178	4, 7589	21, 8349	32	-	-	6	38
274.	Ižganaitis Jonas	9, 5178	-	-	9, 5178	3, 3592	22, 3948	40	-	-	6	46
275.	Kudirka Juozas	4, 4790	-	-	6, 9983	1, 9596	13, 4389	19	-	-	5	25
276.	Kudirka Jonas	3, 793	-	-	2, 2395	1, 3996	6, 7184	12	-	-	2	14
Kasikėnų kaimas												
277.	Fresdorfas Augustas	4, 4790	-	-	3, 796	1, 6796	9, 2378	-	-	-	-	-
278.	Palukaitis Seliamonas	15, 6764	-	-	13, 4369	4, 4789	33, 5922	-	-	-	-	-
279.	Grinčikaitis Pranas	14, 5566	-	-	10, 6375	3, 9191	29, 1132	-	-	-	-	-
280.	Valaitis Juozas	12, 8770	-	-	11, 1974	3, 9191	27, 9935	-	-	-	-	-
281.	Mickuvienė Marijona	0, 8398	-	-	0, 5599	0, 2799	1, 6796	-	-	-	-	-
282.	Endriukaitis Jurgis	14, 5566	-	-	11, 1974	3, 9191	29, 6731	-	-	-	-	-
283.	Valaitis Juozas	4, 4790	-	-	3, 792	1, 6796	9, 2378	-	-	-	-	-
284.	Valaitis Justinas	-	10, 777	10, 776	10, 776	1, 6196	31, 9125	-	-	-	-	-

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	
285.	Žebrauskas Jonas	-	15,6765	15,6763	-	2,2395	33,5921	-	-	-	-	-
Vaišvilų kaimas												
286.	Valaitis Andrius	16,2362	-	-	12,3172	4,4790	33,324	66	-	-	8	74
287.	Mickus Juozas	12,3172	-	-	9,5178	3,3592	25,1942	51	-	-	7	58
288.	Sapetka Jonas	3,6391	-	-	2,2395	1,1197	6,9983	15	-	-	2	17
289.	Valaitis Pranas	3,3592	-	-	2,2395	1,6796	7,2783	13	-	-	2	15
290.	Austinaitis Antanas	2,7994	-	-	1,9595	1,1197	5,8786	11	-	-	1	12
291.	Kasparaičio ėpėdin.	1,6796	-	-	1,9595	0,5599	4,1990	7	-	-	1	8
292.	Kutas Antanas	2,2395	-	-	1,1197	0,8398	4,1990	9	-	-	1	10
Gyliškių kaimas												
293.	Sniečkus Jonas	15,6764	3,9191	-	11,7572	2,2395	33,5922	-	-	-	-	79
294.	Sperauskas Antanas	6,7185	1,6796	-	9,5178	1,6796	19,5955	-	-	-	-	38
295.	Lingys Jonas	16,2362	3,9191	-	16,2363	2,7993	39,1990	-	-	-	-	87
Kaupšikių kaimas												
296.	Žebrauskas Jurgis	12,8770	3,9191	-	14,5566	3,3592	34,7119	-	-	-	-	35
297.	Valaitis Antanas	15,1165	5,388	-	15,6764	3,9191	39,7508	-	-	-	-	42
298.	Sapetka Petras	1,1197	0,5599	-	1,6796	0,5599	3,9191	-	-	-	-	3
299.	Sapetka Juozas	4,4790	1,6796	-	2,7993	-	8,9579	-	-	-	-	10
300.	Gilys Pranas	3,3592	1,1197	-	2,2395	-	6,7184	-	-	-	-	10
Paprastieji keliai II rūšies												
Balseliškių kaimas												
301.	Kaunas Juozas	18,7556	-	-	7,8382	2,7993	29,3931	186	-	-	8	194
302.	Kaunas Jonas I	27,7136	-	-	11,7572	3,9191	43,3899	275	-	-	11	286
303.	Kaunas Jonas II	26,5938	-	-	12,8770	3,9191	43,3899	262	-	-	13	275

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
304.	Naujokaitis Juozas	26, 3139	-	-	13, 9967	3, 9191	44, 2297	260	-	-	14	274
305.	Kaunas Jurgis	18, 7556	-	-	7, 8382	2, 7993	29, 3931	186	-	-	8,	194
306.	Kaunas Jonas III	-	26, 8737	-	13, 4369	3, 9191	44, 2297	-	240	-	13	253
307.	Mazurevičius Juozas	0, 5598	-	-	0, 4199	0, 1460	1, 1157	5	-	-	1	6
Barandų kaimo												
308.	Dėdinas Kajetonas	10, 776	10, 776	-	8, 3982	3, 3592	31, 9126	100	90	-	8	198
309.	Dailidė Jurgis	14, 5566	14, 5566	-	14, 5566	3, 3592	47, 290	145	130	-	14	289
310.	Povylaitis Juozas	10, 6375	10, 6375	-	8, 3980	2, 2196	31, 9126	106	95	-	8	209
311.	Duoba Pranas	-	20, 7152	-	8, 3980	2, 7994	31, 9126	-	185	-	8	193
312.	Dailidė Jonas	-	20, 7152	-	8, 3980	2, 7994	31, 9126	-	185	-	8	193
313.	Dailidė Pranas	-	21, 2750	-	8, 3980	2, 2396	31, 9126	-	190	-	8	198
314.	Petravičius Juozas	-	9, 5178	-	8, 3980	1, 6797	19, 5955	-	85	-	8	93
315.	Rakickas Juozas	-	2, 2395	-	1, 1197	0, 5598	3, 9190	-	19	-	1	20
316.	Petravičius Pranas	1, 1197	1, 1197	-	1, 1197	0, 5599	3, 9190	10	9	-	1	20
317.	Pikčilingis Antanas	0, 8398	0, 8398	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	9	8	-	1	18
318.	Tarnauskas Domas	3, 3592	3, 3592	-	1, 1197	0, 5599	8, 3980	33	30	-	1	64
319.	Piečaitienė Petré	2, 5194	2, 5194	-	2, 7993	0, 5599	8, 3980	25	23	-	3	51
320.	Petravičius Antanas	0, 4199	0, 4199	-	0, 2799	-	1, 1197	4	3	-	1	8
Braškių kaimo												
321.	Kybartas Edvardas	-	7, 8382	14, 5566	-	1, 1197	23, 5145	-	70	74	-	144
322.	Naujokaitis Vincas	-	8, 3981	17, 3560	-	1, 1197	26, 8738	-	74	88	-	162
323.	Bružinas Pranas	-	1, 1197	2, 7993	-	-	3, 9190	-	10	14	-	24
324.	Zubrickas Juozas	-	2, 7994	5, 5987	-	-	8, 3981	-	24	28	-	52

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
325.	Šiaulys Jurgis	-	3, 3592	6, 1586	-	0, 5599	10, 777	-	29	31	-	60
326.	Šuopys Antanas	-	1, 1197	2, 2395	-	-	3, 3592	-	10	12	-	22
327.	Žebrauskienė Magdė	-	1, 6796	2, 7994	-	-	4, 7490	-	14	14	-	28
328.	Stankuvienė Patronė	-	1, 1197	2, 7993	-	-	3, 9190	-	10	13	-	23
329.	Mockaitis Jurgis	-	7, 8382	14, 5566	-	1, 1197	23, 5145	-	70	75	-	145
330.	Bacevičius Dzidorius	-	2, 7994	5, 388	-	-	7, 8382	-	24	25	-	49
331.	Leveris Pranas	-	2, 2395	5, 5987	-	-	7, 8382	-	19	27	-	46
332.	Bakas Antanina	-	1, 1197	2, 2395	-	-	3, 3592	-	10	11	-	21
333.	Langas Pranas	-	5, 388	10, 777	-	0, 5599	15, 6769	-	46	50	-	95
334.	Viedrinaitienė Ona	-	1, 1197	2, 2395	-	-	3, 3592	-	10	11	-	21
335.	Naujokaitis Juozas	-	13, 9968	27, 9935	-	1, 6796	43, 6699	-	125	141	-	266
336.	Preikšaitis Jonas	-	1, 1197	2, 2395	-	-	3, 3592	-	10	11	-	21
337.	Bunikis Jurgis	-	1, 1197	2, 2395	-	-	3, 3592	-	10	11	-	21
338.	Kučiauskas Antanas	-	16, 2363	32, 4724	-	7, 6796	50, 3883	-	145	165	-	310
339.	Laužaininkas Jonas	-	2, 2395	5, 388	-	0, 5599	7, 8382	-	19	25	-	44
340.	Duoba Pranas	-	1, 1197	2, 7994	-	-	3, 9191	-	10	13	-	23
Demšių kaimas												
341.	Preikšaitis Jonas	-	29, 9530	29, 9530	5, 388	5, 5987	70, 5435	-	270	149	5	424
342.	Bunikis Jurgis	-	7, 8382	7, 8382	3, 9191	3, 9191	23, 5146	-	66	34	4	104
Duobiškių kaimas												
343.	Sniečkus Jurgis	1, 6796	1, 6796	-	1, 1197	0, 5599	5, 388	16	15	-	1	32
344.	Kriaučiūnas Jurgis	2, 2395	2, 2395	-	1, 1197	1, 1197	6, 7184	22	21	-	1	44
345.	Kuras Jonas	2, 2395	2, 7994	-	2, 2395	1, 1197	8, 3981	23	24	-	3	50

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
346.	Martišius Pranas	7, 2783	6, 7185	-	5, 5987	6, 7184	26, 3139	75	60	-	5	140
347.	Liukaitis Juozas	1, 1198	1, 1197	-	0, 8398	0, 2799	3, 3592	11	10	-	1	22
348.	Mozuraitis Anė	0, 5599	-	-	0, 5598	-	1, 1197	5	-	-	1	6
349.	Petkevičius Antanas	1, 6796	1, 6796	-	1, 9596	0, 2799	5, 5987	17	15	-	2	34
350.	Martinaitis Juozas	-	0, 5599	-	0, 5598	-	1, 1197	-	5	-	1	6
351.	Kuodaitis Jurgis	7, 8382	7, 2783	-	6, 7185	1, 9594	23, 7944	78	64	-	7	149
352.	Martišius Juozas	0, 5599	0, 5598	-	0, 2799	-	1, 3996	5	5	-	1	11
353.	Ročkienė Marijona	11, 1974	11, 1974	-	12, 3171	6, 1586	40, 8705	114	102	-	12	228
354.	Stankevičius Kazys	3, 9191	3, 9191	-	4, 4789	3, 9191	16, 2362	39	35	-	4	78
355.	Matijošaitis Jūlius	1, 1198	1, 1197	-	1, 1196	-	3, 9191	11	10	-	2	23
356.	Liepuonius Kostas	12, 3171	12, 3171	-	12, 3172	3, 9191	40, 8705	123	112	-	12	247
357.	Grigaitis Juozas	2, 7993	2, 7994	-	3, 9191	1, 6796	11, 1974	28	25	-	4	57
358.	Petravičius Jonas	2, 7993	2, 7994	-	2, 2395	1, 1197	8, 9579	28	25	-	2	55
359.	Bacevičius Antanas	1, 1197	1, 1197	-	2, 2395	0, 5599	5, 388	11	10	-	2	23
360.	Bliūdžius Juozas	0, 5599	1, 1197	-	1, 6796	0, 5599	3, 9191	5	10	-	2	17
361.	Dėdinas Antanas	4, 4789	4, 4790	-	4, 4796	2, 2995	15, 6764	45	39	-	5	89
362.	Ūsas Jonas	2, 7994	2, 2395	-	3, 9191	1, 1197	10, 777	28	19	-	4	51
363.	Liukaitis Pranas	5, 388	5, 388	-	8, 9581	2, 2394	21, 2755	50	46	-	9	105
364.	Elvys Karolius	1, 6796	1, 6796	-	2, 2395	0, 5599	6, 1584	17	15	-	2	34
365.	Elvys Gustavas	9, 5178	9, 5178	-	17, 3560	6, 1586	42, 5502	97	86	-	17	200
366.	Birgiolienė Patronė	6, 7184	7, 2783	-	11, 1974	4, 4790	29, 6731	67	64	-	11	145
367.	Orintas Pranas	7, 2783	7, 8382	-	13, 9967	3, 9191	33, 323	72	70	-	14	156
368.	Sederevičienė Agota	1, 1198	1, 1197	-	1, 1197	0, 5599	3, 9191	11	10	-	2	23

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
369.	Balčiūnas Jurgis	1, 1197	1, 1198	-	1, 1197	1, 1198	4, 4790	11	10	-	2	23
370.	Pranckaitis Simanas	2, 2395	2, 2395	-	2, 7993	1, 6796	8, 9579	22	20	-	3	45
371.	Paspirgėlis Pranas	1, 1197	1, 1197	-	1, 6797	0, 5599	4, 4790	11	10	-	2	23
372.	Ročka Juozas	1, 1197	1, 1197	-	1, 1198	0, 5599	3, 9191	11	10	-	1	22
373.	Šileris Jonas	1, 1197	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	11	5	-	1	17
374.	Bakas Ona	2, 2395	2, 7993	-	2, 7994	0, 5599	8, 3981	22	24	-	3	49
375.	Sperauskas Juozas	2, 2395	1, 6796	-	3, 3592	1, 1197	8, 3980	22	15	-	3	40
376.	Matijošaitis Petras	2, 2395	2, 2395	-	4, 4789	2, 2395	11, 974	22	20	-	5	47
Gaisrių kaimas												
377.	Bandza Pranas	24, 744	8, 3980	-	8, 9579	3, 9191	45, 3499	238	75	-	9	322
378.	Aušūūra Juozas	25, 1942	8, 3980	-	10, 776	5, 5987	49, 2685	250	75	-	10	335
379.	Jurgilas Antanas	3, 3593	1, 1197	-	1, 1197	-	5, 5987	34	9	-	1	44
380.	Bakas Agota	6, 1586	1, 6796	-	2, 2395	1, 1197	11, 1974	62	14	-	3	79
381.	Jakaitienė Antanina	4, 4789	1, 6796	-	1, 6796	0, 5599	8, 3980	45	14	-	1	60
382.	Šuopys Juozas	-	-	-	0, 5599	-	0, 5599	-	-	-	1	1
383.	Skaizgirys Pranas	12, 3171	4, 4790	-	10, 6376	3, 3592	30, 729	123	39	-	11	173
384.	Kasparevičius Juozas	11, 7573	3, 9191	-	11, 7573	3, 3592	30, 7929	117	36	-	12	165
385.	Kamaitis Pranas	6, 586	2, 2394	-	2, 7994	0, 5599	11, 7573	60	20	-	3	83
386.	Sakalauskas Tomas	8, 3981	2, 7994	-	3, 3592	1, 1197	15, 6769	83	23	-	31	109
387.	Sakalas Pranas	3, 3592	1, 1197	-	1, 1197	1, 1198	6, 7185	33	10	-	1	44
388.	Murauskas Vincas	1, 6796	0, 5599	-	1, 1197	-	3, 3592	17	5	-	1	23
389.	Kasparaitis Pranas	1, 1197	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	3, 3592	11	5	-	1	17
390.	Klimaitis Pranas	1, 6796	-	-	0, 5599	1, 1197	3, 3592	16	-	-	1	17

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
391.	Orintas Jonas	6, 1585	1, 6796	-	5, 389	1, 1197	13, 9967	61	15	-	5	81
Gabartų kaimas												
392.	Žemaitaitis Kostas	39, 1909	-	-	35, 8316	7, 2783	82, 3008	414	-	-	38	452
393.	Martišius Juozas	39, 1909	-	-	35, 8316	7, 2783	82, 3008	414	-	-	38	452
394.	Tėvelis Pranas	19, 356	-	-	18, 1957	3, 9191	41, 1504	202	-	-	18	220
395.	Sederevičius Juozas	-	19, 356	17, 9158	4, 1990	-	41, 1504	-	180	95	5	-
Gyliškių kaimas												
396.	Šiaulienė Ona	3, 3592	1, 1197	-	1, 1198	1, 1197	6, 7184	36	12	-	1	49
397.	Šūmantas Otonas	31, 3527	7, 8382	-	1, 1197	2, 2395	42, 5501	315	75	-	1	391
398.	Mockaitis Juozas	4, 4789	1, 1198	-	-	1, 1197	6, 7184	48	10	-	2	60
399.	Zoko Simano ipėdin.	3, 9191	1, 1197	-	1, 1197	0, 5599	6, 7184	39	10	-	1	50
400.	Žievys Simanas	35, 8317	8, 9579	-	27, 9935	2, 7993	75, 5824	360	68	-	20	448
401.	Bakas Juozas	10, 6375	2, 7994	-	4, 4790	1, 6796	19, 5955	110	25	-	5	140
402.	Piečaitis Jonas	7, 8382	1, 6796	-	6, 7184	2, 2395	18, 4757	79	17	-	7	103
403.	Ižganaitis Antanas	6, 1586	1, 6796	-	7, 783	1, 6796	16, 7961	61	14	-	7	82
404.	Adomaitis Antanas	1, 6796	0, 5599	-	1, 1197	0, 5599	3, 9191	16	4	-	1	21
405.	Kvederaitis Juozas	8, 3980	1, 6796	-	2, 7994	0, 5599	13, 4369	86	15	-	3	104
Joniškių kaimas												
406.	Pikčilingis Antanas	12, 3171	-	-	7, 2783	1, 6796	21, 2750	122	-	-	8	130
407.	Petravičius Jonas	3, 9191	-	-	2, 2395	0, 5598	6, 7184	39	-	-	2	41
408.	Jakaitis Jurgis	3, 3592	-	-	-	-	3, 3592	32	-	-	-	32
409.	Kuras Antanas	2, 7994	-	-	2, 7994	-	5, 5988	27	-	-	3	30
Jundilų kaimas												
410.	Mickevičius Jurgis	1, 6796	-	-	2, 5199	0, 5799	4, 4789	16	-	-	3	19

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	
411.	Kalvaitis Jonas	12, 3171	4, 4790	-	8, 3981	2, 7993	27, 9935	123	40	-	7	170
412.	Mačiulaitis Jonas	12, 8770	3, 9191	-	12, 3171	3, 3592	32, 4724	130	35	-	13	178
413.	Mekšraitis Petras	12, 8770	3, 9191	-	12, 3171	3, 3592	32, 4724	130	35	-	13	178
414.	Bunikis Juozas	11, 1974	3, 9191	-	13, 9967	3, 3592	32, 4724	112	35	-	14	161
415.	Endriukaitis Antanas	15, 6764	5, 5987	-	19, 356	4, 4789	44, 7896	157	50	-	19	226
416.	Petrauskas Pranas	17, 9158	6, 1586	-	18, 4757	5, 389	47, 5890	179	57	-	18	254
417.	Langas Juozas	4, 4790	1, 1197	-	5, 388	0, 5599	11, 1974	45	10	-	5	60
418.	Jonelaitis Robertas	3, 9191	1, 6796	-	1, 6796	1, 1198	8, 3981	39	15	-	2	56
419.	Bacevičius Pranas	14, 5566	5, 388	-	9, 5178	3, 3592	32, 4724	146	46	-	9	201
420.	Sutkaitis Jonas	12, 3171	3, 9191	-	12, 8770	3, 3592	32, 4721	123	35	-	13	171
421.	Endriukaitis Antanas	12, 3171	3, 9191	-	12, 8770	3, 3592	32, 4724	123	39	-	13	175
422.	Lingys Pranas	17, 9158	6, 1586	-	18, 4757	4, 4790	47, 291	179	40	-	18	237
Kiaulupių kaimas												
423.	Dėdinas Antanas	11, 1974	11, 1974	-	11, 1974	1, 6796	35, 2718	115	100	-	11	226
424.	Dėdinas Pranas	8, 3981	8, 3981	-	15, 1165	1, 9595	33, 8722	84	75	-	15	174
425.	Pikčilingis Jonas	11, 1974	11, 1974	-	17, 3560	3, 793	42, 8301	112	100	-	17	229
426.	Pikčilingis Juozas	10, 777	9, 5778	-	14, 5566	1, 6796	35, 8317	100	85	-	15	200
427.	Pikčilingis Jurgis	5, 388	5, 388	-	5, 5987	1, 1198	16, 7961	50	45	-	6	101
428.	Karnauskas Jonas	3, 3592	3, 3592	-	7, 2783	1, 9595	15, 9562	33	30	-	7	70
429.	Stalgys Jonas	3, 9190	4, 4789	-	7, 8382	1, 3997	17, 6358	39	40	-	8	87
430.	Kuras Antanas	4, 4789	3, 9191	-	7, 2783	1, 9596	17, 6359	45	35	-	7	87
431.	Dėdinas Jonas	11, 1974	11, 1974	-	11, 7573	1, 3997	35, 5518	114	100	-	12	226
432.	Sakalas Petras	3, 9190	4, 4789	-	8, 3981	0, 8398	17, 6358	39	39	-	8	86

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
433.	Laužaininkas Jonas	8, 3981	8, 3981	-	6, 1586	1, 6796	24, 6344	84	75	-	6	165
434.	Riauba Vincas	11, 1974	11, 1974	-	12, 3171	1, 3997	36, 1116	114	100	-	12	226
435.	Adomaitis Juozas	8, 3981	8, 3981	-	5, 388	1, 1198	22, 9548	84	75	-	5	164
436.	Ižganaitis Motiejus	8, 3981	8, 3981	-	15, 1165	1, 6796	33, 5923	84	75	-	15	174
437.	Jucaitis Jurgis	7, 8382	8, 3981	-	5, 5987	1, 3997	23, 2347	78	75	-	6	159
438.	Augustaitis Juozas	7, 2783	7, 2783	-	12, 3171	1, 3997	28, 2734	72	62	-	12	149
439.	Bendoraitis Kajetonas	7, 2783	6, 7184	-	2, 2395	1, 3997	17, 6359	72	60	-	2	134
440.	Kriaučiūnas Juozas	3, 9191	3, 9191	-	1, 1197	1, 1198	10, 777	39	35	-	1	75
441.	Augustaitis Pranas	4, 4789	4, 4789	-	6, 7184	1, 3997	17, 759	44	40	-	7	91
442.	Jucaitis Vincas	8, 3981	8, 3981	-	15, 6764	2, 5194	34, 9920	84	75	-	16	175
443.	Šlyžys Pranas	16, 7961	16, 7961	-	24, 744	1, 9595	59, 6241	170	152	-	24	346
444.	Kudirka Mateušas	8, 3981	7, 8382	-	17, 3560	2, 2395	35, 8318	85	70	-	17	172
445.	Riauba Jonas	3, 9191	3, 9191	-	7, 8382	1, 9595	17, 6359	39	35	-	8	82
446.	Langas Liudvikas	3, 9191	4, 4790	-	2, 7993	0, 8398	12, 372	39	40	-	3	82
447.	Radušaitis Karolius	3, 9191	4, 4790	-	2, 7993	0, 5599	11, 7573	39	40	-	3	82
448.	Bervingis Jonas	3, 9191	3, 3592	-	7, 8382	1, 3996	16, 5161	39	30	-	8	77
449.	Švelnys Feleksas	1, 6796	1, 6796	-	1, 6796	0, 5599	5, 5987	16	15	-	1	32
450.	Bendoraitis Jonas	2, 7922	2, 7922	-	4, 4790	1, 1198	11, 1972	28	25	-	4	57
451.	Pikčilingis Antanas	2, 7993	2, 7993	-	8, 9579	1, 3996	15, 9561	28	25	-	9	62
Kuodžių kaimas												
452.	Martišius Pranas	15, 1165	7, 2783	-	9, 5178	2, 2395	34, 1521	151	65	-	10	226
453.	Jonavičius Aleksandras	15, 1165	7, 2783	-	12, 8770	-	35, 2718	151	65	-	13	229
454.	Švelnys Pranas	34, 1521	17, 3560	-	16, 7961	-	68, 3042	341	156	-	16	513

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
455.	Sutkaitis Jonas	13, 9967	7, 2783	-	10, 6376	1, 6796	33, 5922	140	65	-	10	215
456.	Žievys Damijonas	22, 3948	-	-	11, 1974	-	33, 5922	225	-	-	11	236
457.	Vizgirda Antanas	23, 5145	-	-	18, 4757	2, 2395	44, 2297	236	-	-	18	254
458.	Dumčius Pranas	23, 5145	-	-	12, 3171	0, 2799	36, 1166	237	-	-	12	249
459.	Dailidė Aleksandras	11, 1974	5, 5987	-	16, 7961	-	33, 5922	112	50	-	17	179
460.	Gudaitis Jonas	-	15, 6764	-	8, 3980	-	24, 744	-	141	-	8	149
461.	Abromavičius Nikodemas	-	26, 3139	-	16, 7961	2, 2395	45, 3495	-	237	-	17	254
462.	Sperauskas Juozas	-	22, 3948	-	20, 1553	2, 7994	45, 3495	-	201	-	20	221
463.	Matijošaitis Petras	-	20, 1553	-	16, 2362	2, 7994	39, 1909	-	180	-	16	196
Kušlikų kaimas												
464.	Sperauskas Polikarpas	23, 5145	-	-	16, 7961	4, 4790	44, 7886	233	-	-	17	250
465.	Kušlikis Juozas	24, 744	-	-	16, 2362	4, 4790	44, 7896	237	-	-	15	252
466.	Antanavičius Juozas	27, 9935	-	-	22, 3948	5, 5987	55, 9870	278	-	-	22	300
467.	Šuopio Jono ėpėdin.	13, 9968	-	-	10, 776	3, 9190	27, 9939	140	-	-	10	150
468.	Kušlikis Juozas	2, 2395	-	-	2, 2395	1, 1197	5, 9987	20	-	-	2	23
Klepų kaimas												
469.	Rakauskas Jonas	-	10, 777	10, 777	2, 7993	0, 5598	23, 5145	-	90	50	3	143
470.	Laukaitienė Patronė	11, 1974	11, 7573	-	0, 5598	-	23, 5145	110	106	-	1	217
471.	Neveriauskas Juozas	17, 3560	16, 7961	-	3, 3593	2, 2394	39, 7508	171	151	-	3	325
472.	Naujokaitis Pranas	14, 5566	14, 5566	-	-	-	29, 1132	142	130	-	-	272
473.	Domeika Pranas	7, 2783	6, 7185	-	1, 1197	0, 5599	15, 6764	71	60	-	1	132
474.	Pečkaitis Pranas	2, 2395	2, 7993	-	1, 1197	0, 5599	6, 7184	22	25	-	1	48
475.	Andriukaitis Jonas	3, 3592	3, 3592	-	0, 5599	0, 5599	7, 8382	32	29	-	1	62

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
476.	Gaidevičius Pranas	5,388	5,5987	-	1,1198	-	11,7575	50	50	-	1	101
477.	Langas Gustavas	3,9191	3,3592	-	0,5599	-	7,8382	39	29	-	1	69
478.	Mockaitienė Ona	0,5599	0,5599	-	0,2799	0,2799	1,6796	5	5	-	1	11
479.	Jasaitis Petras	2,2395	2,2395	-	-	2,2394	6,7184	22	19	-	-	41
Menkinių kaimas												
480.	Orintas Juozas	-	15,6764	7,8381	6,7184	3,3593	33,5922	-	140	36	7	183
481.	Tarnauskas Juozas	-	2,2394	-	0,5595	0,5599	3,3592	-	19	-	1	20
482.	Orintas Pranas	-	7,8382	5,5987	4,4790	2,2394	20,1553	-	70	28	4	102
483.	Jasevičius Leonas	-	1,1197	-	0,5599	0,5599	2,2395	-	10	-	1	11
484.	Užupienė Patronė	-	13,4369	5,5987	5,5987	2,2394	26,8737	-	118	28	6	151
485.	Razburskis Juozas	-	2,7994	1,6786	1,1197	1,1197	6,7184	-	25	8	1	54
486.	Uogintas Vincas	-	3,3593	1,6796	1,1197	1,1197	7,1783	-	29	8	1	38
487.	Valaitis Antanas	-	3,9190	0,5599	0,5599	0,5599	5,5987	-	35	3	1	39
488.	Gustainis Jonas	-	6,7184	3,9190	2,7994	1,6797	15,1165	-	60	19	3	82
489.	Nevirauskas Jonas	-	2,7993	0,5599	1,1197	0,5599	5,388	-	25	3	1	29
490.	Kerutis Juozas	-	5,5987	1,1198	0,5599	1,1197	8,3981	-	50	6	1	57
491.	Leveckienė Patronė	-	6,7184	2,7994	2,2395	1,6796	13,4369	-	60	14	2	76
492.	Užupis Juozas	-	4,4790	2,2395	1,6796	1,1197	9,5178	-	39	11	2	52
493.	Orintas Juozas	-	4,4790	2,2395	1,1197	1,1197	8,9579	-	39	11	1	51
494.	Stankūnas Jonas	-	1,6796	1,1197	0,5599	0,5599	3,9191	-	15	6	1	22
495.	Lažauskas Pranas	-	3,9191	2,2395	1,6796	1,1197	8,9579	-	35	11	2	48
496.	Matusevičius Juozas	-	2,395	1,1197	0,5599	0,5599	4,4790	-	20	6	1	27
497.	Sakalauskas Antanas	-	2,7994	0,5599	0,5598	0,5599	4,4790	-	24	3	1	28

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
Menčikių kaimas												
498.	Martišius Jurgis	17, 9158	24, 6343	31, 9126	2, 7994	1, 1197	78, 3818	179	221	159	3	554
499.	Pusdešris Juozas	-	43, 6699	-	30, 2330	1, 1197	75, 226	-	392	-	30	414
500.	Martišius Jurgis	11, 7573	17, 9158	19, 5954	11, 1974	0, 5599	61, 258	117	161	98	11	380
501.	Spurga Antanas	5, 5987	8, 3980	7, 8382	7, 8382	0, 5599	30, 2330	56	75	39	8	172
502.	Dėdinas Jonas	3, 3592	5, 388	4, 4790	3, 9190	0, 5599	17, 3559	30	44	22	4	100
Naudžių kaimas												
503.	Petrikas Jonas	13, 4369	3, 3592	-	6, 1586	2, 2394	25, 1941	132	30	-	6	168
504.	Ūsas Jonas	12, 3172	3, 3592	-	6, 7184	2, 7993	25, 1941	123	30	-	7	160
505.	Jakaitis Jurgis	14, 5566	3, 3592	-	7, 2783	2, 7994	27, 9935	143	30	-	7	180
506.	Didžbalis Vincas	14, 5566	3, 3592	-	7, 2783	2, 7999	27, 9935	143	30	-	7	180
507.	Sutkaitis Antanas	29, 6731	6, 7184	-	11, 1974	7, 2783	54, 8672	297	60	-	11	368
508.	Stalgys Jonas	3, 9191	1, 6797	-	7, 2783	3, 9191	16, 7962	39	14	-	7	60
509.	Endzelis Jurgis	27, 9935	6, 7184	-	13, 4370	3, 3592	51, 5081	280	60	-	13	353
510.	Kaunas Jonas	22, 3948	5, 5987	-	12, 3171	4, 4790	44, 7896	224	50	-	13	287
511.	Maksvytis Juozas	8, 9579	2, 2395	-	5, 5987	1, 6796	18, 4757	88	20	-	6	114
512.	Grybinas Pijušas	7, 8382	2, 2095	-	6, 7184	1, 6796	18, 4757	78	20	-	6	104
513.	Jonikis Jonas	6, 7184	1, 6796	-	5, 389	2, 2395	15, 6764	67	15	-	5	87
514.	Švelnys Pranas	2, 2395	0, 5599	-	1, 6796	-	4, 4790	22	5	-	2	29
515.	Kybartas Edvardas	2, 2395	0, 5599	-	1, 1197	-	3, 9191	22	5	-	1	28
Pavilkinių kaimas												
516.	Dailidė Juozas	8, 9579	2, 2395	-	7, 8382	1, 1197	20, 1553	89	20	-	8	117
517.	Tumosa Jonas	12, 8770	3, 3592	-	12, 3172	1, 6796	30, 2930	129	29	-	12	170
518.	Jurkevičius Jonas	19, 5954	-	-	7, 8382	2, 1994	30, 2330	196	-	-	8	204

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
519.	Juodaitis Juozas	17, 9158	-	-	4, 4790	1, 6796	24, 744	179	-	-	4	183
520.	Céras Jonas	3, 9191	-	-	2, 2395	0, 5599	6, 7185	39	-	-	2	41
521.	Urbaitis Vincas	19, 5955	-	-	8, 9579	1, 6796	30, 2330	196	-	-	9	205
522.	Laurinaitis Mateušas	6, 1586	-	-	5, 388	1, 1197	12, 3171	61	-	-	5	66
523.	Janavičius Petras	3, 9191	-	-	3, 3591	0, 5599	7, 8381	38	-	-	3	41
Pariebių kaimas												
524.	Jonikaitis Juozas	33, 5922	11, 1974	-	27, 9935	-	72, 7831	336	100	-	28	462
525.	Sederevičius Baltrus	18, 7556	6, 4385	-	11, 1974	-	36, 3915	187	57	-	11	253
526.	Bacevičius Juozas	28, 5534	28, 5533	-	33, 8721	-	90, 9788	286	257	-	34	576
527.	Kemeža Jurgis	16, 796	5, 5987	-	13, 9968	-	36, 3916	168	50	-	14	231
528.	Duoba Jurgis	27, 4336	8, 9580	-	18, 1957	-	54, 5873	274	81	-	18	372
Rūgių kaimas												
529.	Rūgys Augenius	-	8, 3980	16, 7961	-	0, 5599	25, 7540	-	75	84	-	159
530.	Rūgys Pranas	-	17, 3560	34, 7120	-	1, 6796	53, 7476	-	155	173	-	328
531.	Pikčilingis Juozas	-	10, 6375	21, 2751	-	-	31, 9126	-	95	106	-	201
532.	Vaičaitis Motiejus	-	16, 2962	32, 4725	-	1, 6796	50, 3883	-	146	162	-	308
533.	Račiūnas Pranas	-	11, 1974	22, 3948	-	1, 1198	34, 7120	-	100	120	-	220
534.	Jucaitis Antanas	-	11, 7573	23, 5145	-	0, 5599	35, 8317	-	105	117	-	222
535.	Giedraitis Pranas	-	9, 5178	18, 4757	-	1, 1197	29, 1132	-	85	92	-	177
536.	Duobienė Barbora	-	11, 7573	24, 6343	-	1, 1197	37, 5113	-	105	123	-	228
537.	Tumosa Antanas	-	10, 777	20, 1553	-	1, 6796	31, 9126	-	90	100	-	190
538.	Adomaitis Mateušas	-	13, 4369	26, 3139	-	1, 1197	40, 8705	-	120	130	-	250
539.	Rudzevičius Juozas	-	13, 9968	27, 4336	-	1, 1197	42, 5501	-	126	137	-	263

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
540.	Duoba Juozas	-	1, 6796	6, 1586	-	-	7, 8382	-	15	31	-	46
541.	Juodviršis Petras	-	2, 2395	4, 4789	-	-	6, 7184	-	20	22	-	42
542.	Dėdinas Pranas	-	0, 5598	1, 1198	-	-	1, 6796	-	5	6	-	11
543.	Sinkevičius Pranas	-	1, 1198	-	-	-	1, 1198	-	10	-	-	10
544.	Kamaitis Jonas	-	2, 2095	4, 4789	-	-	6, 7184	-	20	22	-	42
Sintautų kaimas												
545.	Gercmanas Gustavas	6, 7184	13, 4368	-	-	-	20, 1552	62	120	-	-	182
546.	Gercmanas Jonas	6, 1586	12, 8771	-	-	-	16, 357	62	110	-	-	172
547.	Sakalauskiėnė Marijona	5, 388	9, 5178	-	-	-	14, 5566	50	80	-	-	130
548.	Kažemėkaitis Juozas	1, 1198	3, 3592	-	-	-	4, 4790	8	29	-	-	37
549.	Daniliauskas Juozas	11, 1974	22, 3948	-	-	0, 5599	34, 1521	105	200	-	-	305
550.	Šakūnas Juozas	1, 1197	2, 7994	-	-	-	3, 9191	12	20	-	-	32
551.	Petraitis Pranas	2, 7995	5, 5986	-	-	-	8, 3981	28	50	-	-	76
552.	Reichertas Julius	1, 1198	2, 7993	-	-	-	3, 9131	8	25	-	-	33
553.	Dėdinas Simanas	3, 3592	6, 7184	-	-	-	10, 777	30	60	-	-	90
554.	Baukuvienė Agnieška	1, 1197	2, 2395	-	-	-	3, 3592	9	19	-	-	28
555.	Plaušinis Antanas	1, 6796	4, 4790	-	-	-	6, 1586	15	39	-	-	54
556.	Puodžiukaitis Povylas	6, 7184	13, 4369	-	-	-	20, 1553	65	117	-	-	182
557.	Ziegorius Gustavas	9, 5178	19, 5955	-	-	-	29, 1133	90	174	-	-	264
558.	Šileris Rūdolfas	1, 1198	2, 7993	-	-	-	3, 9191	9	23	-	-	32
559.	Langas Albertas	6, 1586	13, 4369	-	-	-	19, 5955	59	117	-	-	176
560.	Nolius Vilius	5, 5987	11, 1974	-	-	-	16, 7961	53	97	-	-	150
561.	Nolius Gotlibas	5, 388	8, 9580	-	-	-	13, 9968	47	77	-	-	124

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	
562.	Vasiukevičius Teodoras	11, 7573	23, 5145	-	-	0, 5598	35, 8316	114	208	-	-	324
563.	Amantas Vilius	5, 388	10, 777	-	-	-	15, 1165	48	87	-	-	135
564.	Burmonas Juozas	13, 9968	27, 9935	-	-	0, 5599	42, 5502	137	249	-	-	386
565.	Kunca Antanas	8, 3981	16, 7961	-	-	-	25, 1942	82	148	-	-	230
566.	Duve Jūlius	6, 1581	12, 8770	-	-	-	19, 356	59	114	-	-	173
567.	Mikolaitis Juozas	1, 1197	2, 2395	-	-	-	3, 3592	10	18	-	-	28
568.	Valaitis Justinas	2, 2395	4, 4790	-	-	-	6, 7185	20	40	-	-	60
569.	Švelnys Pranas	1, 1198	2, 2395	-	-	-	3, 3593	10	18	-	-	28
570.	Kun. V. Pauliaunis	1, 1198	2, 2395	-	-	-	3, 3593	10	18	-	-	28
571.	Dėdiniėnė Antanina	1, 1197	2, 2395	-	-	-	3, 3592	10	18	-	-	28
572.	Jurgilas Jonas	0, 5599	1, 1197	-	-	-	1, 6796	4	10	-	-	14
573.	Finkelšteinas Joselis	2, 2395	4, 4789	-	-	-	6, 7184	21	39	-	-	60
574.	Matulaitis Antanas	0, 5598	-	-	-	-	0, 5598	5	-	-	-	5
575.	Tamulevičienė Valerija	0, 5598	-	-	-	-	0, 5598	5	-	-	-	5
576.	Kutas Jonas	0, 5598	-	-	-	-	3, 5598	5	-	-	-	5
577.	Višniauskas Antanas	0, 5598	-	-	-	-	0, 5598	5	-	-	-	5
578.	Kambys Rūdolfas	2, 2396	4, 4789	-	-	-	6, 7185	21	39	-	-	60
579.	Skrynupskis Aizikas	0, 5598	-	-	-	-	0, 5598	5	-	-	-	5
580.	Bindokas Jonas	1, 6796	4, 4790	-	-	-	6, 1586	16	38	-	-	54
581.	Kamaitis Juozas	1, 1197	3, 3592	-	-	-	4, 4789	10	30	-	-	40
582.	Duoba Juozas	0, 5598	-	-	-	-	0, 5598	5	-	-	-	5
583.	Fresdorfas Fridrichas	0, 5599	1, 1197	-	-	-	1, 6796	4	10	-	-	14

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
584.	Kolevas Edvardas	5,388	9,5178	-	-	-	14,5566	52	83	-	-	135
585.	Mockaitis Kazys	1,1197	2,2395	-	-	-	3,3592	10	18	-	-	28
Naujųjų Sintautų kaimas												
586.	Putinienė Ona	0,5599	-	-	-	0,2999	0,8398	6	-	-	-	6
587.	Kažemėkaitis Juozas	1,1197	-	-	-	0,5599	1,6796	11	-	-	-	11
588.	Balnius Baltrus	0,5599	-	-	-	0,2799	0,8398	6	-	-	-	6
589.	Kamaitis Juozas	0,8398	-	-	-	-	0,8398	9	-	-	-	9
590.	Kambys Rūdolffas	1,1198	-	-	0,2799	0,2799	1,6796	11	-	-	0,5	11,5
591.	Kybartienė Ona	0,5599	-	-	0,2799	-	0,8348	6	-	-	0,5	6,5
592.	Majauskas Jurgis	0,5599	-	-	-	0,2799	0,8398	5	-	-	-	5
593.	Lesiūnas Jonas	0,5599	-	-	-	0,2799	0,8348	5	-	-	-	5
594.	Avižius Juozas	0,5599	-	-	-	0,2799	0,8398	6	-	-	-	6
595.	Eidukaitienė Agota	0,5599	-	-	-	0,2799	0,8398	6	-	-	-	6
596.	Domeika Antanas	0,5599	-	-	-	0,8799	0,8398	6	-	-	-	6
597.	Finkelšteinas Joselis	0,5599	-	-	0,2799	-	0,8398	5	-	-	1	6
598.	Lingys Juozas	0,8398	-	-	0,5599	0,2799	1,6796	8	-	-	1	9
599.	Bunikis Vincas	0,8398	-	-	-	-	0,8398	8	-	-	-	8
600.	Vaičaitis Jonas	2,5194	-	-	-	-	2,5194	25	-	-	-	25
601.	Ziegorius Gustavas	0,8398	-	-	-	-	0,8398	8	-	-	-	8
602.	Šnipukė Ona	0,5599	-	-	-	0,2799	0,8398	5	-	-	-	5
603.	Putinas Kazys	1,1197	-	-	-	0,5599	1,6796	11	-	-	-	11
604.	Rudzevičius Juozas	2,2395	-	-	-	1,1198	3,3593	22	-	-	-	22
605.	Karnauskas Pranas	1,1197	-	-	-	0,5599	1,6796	11	-	-	-	11

(tėsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
606.	Endriukaitis Pranas	0, 5599	-	-	-	0, 2799	0, 8398	5	-	-	-	5
607.	Rakickas Jonas	1, 1197	-	-	0, 5599	0, 8398	2, 5194	11	-	-	1	12
608.	Striupkytė Marijona	0, 5599	-	-	-	0, 2799	0, 8398	5	-	-	-	5
609.	Puodžiukaitis Povylys	0, 5599	-	-	-	0, 2799	0, 8398	6	-	-	-	6
610.	Švelnys Pranas	6, 1586	-	-	1, 6796	0, 5599	8, 3981	59	-	-	2	61
Starkų kaimas												
611.	Kremelaitis Jonas	3, 3592	13, 9968	6, 1586	5, 388	1, 6796	30, 2330	35	127	32	6	200
612.	Kėnikis Gustavas	0, 5599	1, 6796	0, 5599	1, 3996	-	4, 1990	5	16	3	1	25
613.	Pečkaitis Vincas	0, 5599	1, 6796	0, 5599	1, 3996	-	4, 1990	5	16	3	1	25
614.	Orintas Jonas	1, 1197	4, 4790	2, 7993	2, 2395	0, 5599	11, 1974	12	40	14	2	68
615.	Kamaitis Kazys	1, 1197	3, 3592	2, 2395	1, 1198	0, 5599	8, 3981	12	30	11	1	54
616.	Kalvaitienė Pranė	0, 5599	2, 2395	1, 1197	1, 6796	-	5, 5987	7	20	6	2	35
617.	Klimaitis Jonas	1, 1197	3, 9190	2, 2395	1, 6796	1, 1198	10, 776	11	35	11	2	59
618.	Gustainis Pranas	0, 5599	3, 3592	2, 2995	1, 1198	0, 5598	7, 8382	8	30	11	1	50
619.	Matijošaitis Jonas	3, 3592	12, 3171	5, 5987	5, 388	1, 1198	27, 4336	34	111	28	5	178
620.	Lideris Jūlius	2, 7994	11, 1974	3, 9191	2, 7994	1, 1197	21, 8350	28	102	19	3	152
621.	Šuopys Juozas	-	1, 6790	1, 1197	0, 5599	-	3, 9592	-	15	6	1	22
622.	Kamaitis Kajetonas	0, 5599	3, 9191	1, 6796	1, 1197	0, 5599	7, 8382	7	36	8	1	52
623.	Tumosienė Pranė	0, 5598	1, 6796	1, 1197	1, 1198	-	4, 4789	5	16	6	1	28
624.	Petravičienė Ona	-	0, 5599	0, 5598	0, 5598	-	1, 6796	-	5	2	1	8
625.	Girdauskas Pranas	0, 5599	2, 2395	1, 796	1, 1198	0, 5598	6, 1586	5	20	5	1	31
Smilgių kaimas												
626.	Liudžius Jonas	-	2, 7993	-	1, 1197	0, 5599	4, 4789	-	25	-	1	26

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
627.	Vogneris Karolius	-	4, 4790	-	2, 7994	1, 1197	8, 3981	-	39	-	3	42
628.	Petraitis Fridrichas	-	2, 7993	-	1, 6796	0, 5599	5, 388	-	25	-	1	26
629.	Pociejus Antanas	-	16, 7961	-	11, 7573	2, 7993	31, 3527	-	150	-	12	162
630.	Dailidė Dzidorius	-	3, 3592	-	0, 5599	0, 5598	4, 4789	-	29	-	1	30
631.	Eidukaitienė Agota	-	6, 1586	-	4, 4789	1, 1198	11, 7573	-	55	-	4	59
Šlamų kaimas												
632.	Štrimaitis Jonas	-	8, 3980	5, 5987	-	1, 1197	15, 1164	-	75	28	-	101
633.	Bukšnys Jonas	16, 7961	3, 9191	-	16, 7961	4, 4740	41, 9903	168	35	-	17	216
634.	Duoba Pranas	6, 1586	1, 6796	-	5, 5987	2, 2345	15, 6764	61	14	-	5	80
635.	Kaunas Jonas	13, 4369	3, 3592	-	11, 7573	2, 7993	31, 3527	133	29	-	11	73
636.	Leveckis Juozas II	16, 7961	3, 9191	-	16, 7961	4, 4790	41, 9903	168	35	-	17	?
637.	Daugėla Kazys	13, 4369	3, 3592	-	12, 3171	2, 2395	31, 3527	134	30	-	12	176
638.	Duoba Vincas	15, 6764	3, 9191	-	16, 7961	3, 3592	39, 7508	157	35	-	16	208
639.	Leveckis Juozas I	19, 356	4, 4789	-	16, 356	4, 4790	47, 291	191	40	-	19	250
640.	Kriaučiūnas Motiejus	19, 356	4, 4789	-	19, 356	4, 4790	47, 291	191	40	-	19	250
641.	Pantelaitis Jonas	2, 7993	0, 5599	-	2, 2395	1, 1197	6, 7184	28	4	-	2	34
642.	Liubinas Jonas	2, 2394	0, 5599	-	1, 6796	0, 5599	5, 388	23	4	-	2	29
643.	Liepuonius Vincas	3, 3591	1, 1198	-	2, 7993	1, 1198	8, 3980	34	10	-	3	47
644.	Duoba Jurgis	3, 9191	1, 1198	-	2, 7993	1, 1197	8, 9579	39	10	-	3	52
645.	Dėdinas Vincas	2, 2395	0, 5598	-	2, 2395	0, 5598	5, 5986	22	4	-	2	28
646.	Leveckis Antanas	2, 7994	1, 1198	-	3, 3592	1, 1197	8, 3981	28	10	-	3	41
Šuopių kaimas												
647.	Rudzevičienė Ona	5, 5987	-	-	6, 1586	1, 1197	12, 8770	56	-	-	6	62

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
648.	Petravičius Jurgis	20, 7152	-	-	8, 3980	3, 793	32, 1925	209	-	-	9	218
649.	Simonaitis Pranas	19, 5955	-	-	15, 6763	3, 3592	38, 6310	198	-	-	17	215
650.	Šuopys Lauras	11, 1974	-	-	8, 398	2, 2395	21, 8349	114	-	-	10	124
651.	Vizgirda Juozas	44, 7896	-	-	19, 356	4, 4790	68, 3042	450	-	-	22	472
652.	Liepuonius Pranas	16, 7961	-	-	12, 8770	3, 3592	33, 320	170	-	-	15	185
653.	Pinkus Pranas	3, 3592	-	-	2, 2395	1, 1198	6, 7185	33	-	-	2	35
654.	Ciplinskienė Petrė	1, 6796	-	-	1, 1198	0, 5598	3, 3592	16	-	-	1	17
655.	Vaitiekaitis Vincas	3, 9191	-	-	2, 2395	1, 1197	7, 2783	39	-	-	2	41
656.	Vaitiekaitis Baltrus	2, 2395	-	-	1, 6796	0, 5598	4, 4789	22	-	-	2	24
657.	Švedas Vincas	3, 9191	-	-	2, 2395	1, 1197	7, 2783	39	-	-	2	41
658.	Bunikis Vincas	30, 1928	-	-	25, 7540	3, 3593	59, 9061	311	-	-	28	339
659.	Martišius Vincas	2, 2395	-	-	2, 2395	1, 1197	5, 5987	22	-	-	2	24
660.	Vogneris Karolius	16, 7961	-	-	13, 9968	1, 1197	31, 9126	191	-	-	16	187
661.	Jurgilas Antanas	2, 7993	-	-	1, 6796	1, 1198	5, 5987	28	-	-	2	30
662.	Reichertas Jūlius	3, 3592	-	-	2, 2395	1, 1198	6, 7185	33	-	-	2	35
663.	Tumosa Jonas	1, 3997	-	-	-	-	1, 3997	14	-	-	-	14
Šurpaulių kaimas												
664.	Liepuonius Vincas	-	15, 6763	31, 3527	-	3, 3592	50, 3882	-	140	157	-	297
665.	Apanavičius Pranas	-	8, 3981	16, 7961	-	-	25, 1942	-	75	82	-	157
666.	Leveckis Juozas	-	8, 3981	16, 7961	-	-	25, 1942	-	75	82	-	157
667.	Liepuonius Juozas	-	8, 3981	16, 7961	-	-	25, 1942	-	75	82	-	157
668.	Didžbalis Jonas	-	8, 3981	16, 7961	-	-	25, 1942	-	75	82	-	157

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
Tarpučių kaimas												
669.	Dailidė Pranas	35, 2718	27, 9935	-	-	-	63, 2653	348	258	-	-	606
670.	Valaitis Juozas	15, 1165	-	-	11, 1974	1, 6796	27, 9945	150	-	-	10	160
671.	Adomaitis Juozas	13, 9967	-	-	4, 4796	1, 6796	20, 1553	137	-	-	5	140
672.	Duoba Juozas	16, 7961	-	-	8, 3980	2, 7994	27, 9935	166	-	-	6	172
673.	Kaunas Pranas	15, 1165	-	-	10, 777	2, 7743	27, 9935	150	-	-	6	156
Totorviečių kaimas												
674.	Jakštys Jonas	10, 6375	-	-	11, 1974	1, 6796	23, 5145	104	-	-	10	114
675.	Endriukaitis Antanas	10, 6375	-	-	11, 1974	1, 6796	23, 5145	104	-	-	10	114
676.	Endriukaitis Juozas	11, 1974	-	-	10, 6375	1, 6796	23, 5145	111	-	-	10	121
677.	Vikšraitis Juozas	12, 3172	-	-	9, 5178	1, 6796	23, 5145	122	-	-	9	131
678.	Gerulaitis Juozas	6, 7185	2, 2394	-	7, 8382	1, 1198	17, 9159	66	20	-	8	94
679.	Bunikis Juozas	2, 5194	0, 8398	-	1, 6796	0, 5599	5, 5987	25	8	-	1	34
680.	Leveckis Juozas	7, 8382	-	-	6, 7184	1, 1198	15, 6764	78	-	-	6	84
681.	Sakalauskas Pranas	11, 7573	3, 9191	-	13, 4969	2, 2394	31, 3527	116	35	-	16	164
Tilvikų kaimas												
682.	Lenktys Jurgis	0, 5599	0, 5599	-	0, 5598	0, 5598	2, 2399	5	5	-	1	11
683.	Šūmantas Oftonas	5, 5987	1, 1197	-	-	1, 1198	7, 8382	54	10	-	-	64
684.	Stankus Juozas	5, 5987	1, 1197	-	1, 1198	1, 1197	8, 9579	55	9	-	1	65
685.	Klibingaitis Augustas	15, 6764	3, 9191	-	9, 5178	3, 3592	32, 4725	156	35	-	10	201
686.	Ercmonas Adomas	10, 6375	2, 7994	-	8, 9579	2, 2395	24, 6343	106	25	-	9	140
687.	Ročka Pranas	15, 1165	3, 9191	-	10, 77	3, 3592	32, 4725	149	34	-	9	192
688.	Plyčius Albertas	22, 3948	5, 5987	-	12, 8770	3, 9191	44, 7896	224	50	-	13	287
689.	Piečaitis Jonas	2, 2395	0, 5598	-	1, 6796	0, 5599	5, 388	22	5	-	2	29

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					viso	Kiek metrų priklauso taisyti kelio				viso
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis		Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
690.	Klibingaitis Jonas	15,6763	3,9191	-	3,9191	2,2395	25,7540	156	35	-	4	195
Tumosiškių kaimas												
691.	Endzelis Juozas	15,6764	-	-	10,6375	2,7999	29,1133	155	-	-	11	166
692.	Banaitienė Marijona	16,7961	-	-	8,3981	2,7993	27,9935	166	-	-	8	174
693.	Ižganaitis Jonas	0,8397	-	-	-	-	0,8397	8	-	-	-	8
Veršių kaimas												
694.	Duoba Dzidorius	-	-	-	-	-	8,3981	-	-	-	-	-
695.	Valaitis Antanas	-	-	-	-	-	10,6374	-	-	-	-	-
696.	Šuopys Jurgis	-	-	-	-	-	6,7185	-	-	-	-	-
697.	Pušinaitis Pranas	-	-	-	-	-	13,9967	-	-	-	-	-
698.	Pušinaitis Petras	-	-	-	-	-	8,9579	-	-	-	-	-
699.	Pušinaitienė Marcelė	-	-	-	-	-	8,9579	-	-	-	-	-
700.	Liepuonius Jonas	-	-	-	-	-	20,7151	-	-	-	-	-
701.	Bartininkas Juozas	-	-	-	-	-	10,776	-	-	-	-	-
702.	Kudirka Juozas	-	-	-	-	-	30,7928	-	-	-	-	-
703.	Sederevičius Jonas	-	-	-	-	-	30,7928	-	-	-	-	-
704.	Martišius Antanas	-	-	-	-	-	30,7928	-	-	-	-	-
705.	Lingys Petras	-	-	-	-	-	31,3527	-	-	-	-	-
706.	Martišius Jonas	-	-	-	-	-	38,6310	-	-	-	-	-
707.	Pušinaičio Antano ipėd.	-	-	-	-	-	39,1909	-	-	-	-	-
708.	Duoba Juozas	-	-	-	-	-	50,9482	-	-	-	-	-
709.	Duoba Pranas	-	-	-	-	-	39,1912	-	-	-	-	-
710.	Pesys Jonas	-	-	-	-	-	11,4773	-	-	-	-	-

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
711.	Jakas Kasperas	-	-	-	-	-	11, 4773	-	-	-	-	-
712.	Kramilius Jonas	-	-	-	-	-	30, 7928	-	-	-	-	-
713.	Kažemėkaitis Juozas	-	-	-	-	-	7, 2783	-	-	-	-	-
714.	Petraitis Juozas	-	-	-	-	-	6, 7185	-	-	-	-	-
715.	Jokūbauskas Juozas	-	-	-	-	-	6, 7185	-	-	-	-	-
716.	Dobilas Jonas	-	-	-	-	-	6, 1585	-	-	-	-	-
717.	Dėdinas Jonas	-	-	-	-	-	30, 7925	-	-	-	-	-
718.	Aleksa Jonas	-	-	-	-	-	16, 7961	-	-	-	-	-
719.	Kaunas Vincas	-	-	-	-	-	30, 7928	-	-	-	-	-
720.	Stelmokienė Petrė	-	-	-	-	-	4, 4790	-	-	-	-	-
721.	Stelmokas Juozas	-	-	-	-	-	18, 4757	-	-	-	-	-
722.	Kaunas Juozas	-	-	-	-	-	12, 3171	-	-	-	-	-
723.	Račiūnas Endrius	-	-	-	-	-	6, 1585	-	-	-	-	-
724.	Rajackas Jonas	-	-	-	-	-	6, 1585	-	-	-	-	-
725.	Daniliauskas Petras	-	-	-	-	-	5, 388	-	-	-	-	-
726.	Žemaitaitis Pranas	-	-	-	-	-	5, 388	-	-	-	-	-
727.	Dumčius Juozas	-	-	-	-	-	3, 3592	-	-	-	-	-
728.	Jurkevičius Vincas	-	-	-	-	-	13, 9967	-	-	-	-	-
729.	Tumosienė Pranė	-	-	-	-	-	3, 3592	-	-	-	-	-
730.	Grybas Juozas	-	-	-	-	-	3, 9191	-	-	-	-	-
731.	Stelmokas Jonas	-	-	-	-	-	13, 9967	-	-	-	-	-
732.	Valaitis Juozas	-	-	-	-	-	5, 5987	-	-	-	-	-

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas, bei pavardė ir vardas	Valdomasis žemės plotas					Kiek metrų priklauso taisyti kelio					
		I rūšis	II rūšis	III rūšis	IV rūšis	V rūšis	viso	Už I rūšies žemę	Už II rūšies žemę	Už III rūšies žemę	Už IV rūšies žemę	viso
		ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m	ha, m					
733.	Vaitiekaitis Vincas	-	-	-	-	-	3, 9191	-	-	-	-	-
Voverių kaimas												
734.	Šipaila Pranas	-	12, 8770	5, 5987	5, 5987	2, 2395	26, 3134	-	115	26	5	146
735.	Augustaitis Pranas	-	27, 9935	12, 3171	7, 8382	5, 5987	53, 7475	-	252	60	8	320
736.	Kairaitis Pranas	-	22, 3948	10, 777	7, 8391	3, 9191	44, 2297	-	200	50	7	257
737.	Orintas Antanas	-	24, 6343	6, 7184	11, 1974	3, 9191	46, 462	-	220	33	10	263
738.	Orintas Jonas	-	20, 7152	4, 4790	10, 776	5, 388	40, 3106	-	185	21	10	216
Vaitiekupių kaimas												
739.	Jurgilas Vincas	-	20, 1553	20, 1553	-	2, 2995	42, 5501	-	181	101	-	282
740.	Jurgilas Jonas	-	20, 1553	20, 1553	-	2, 2395	42, 5501	-	1818	101	-	282
741.	Dėdinas Jonas	21, 8395	-	-	17, 9159	3, 3592	43, 1100	217	-	-	17	234
742.	Sandargas Vincas	-	20, 1553	-	16, 7961	4, 4790	41, 4301	-	180	-	16	196
743.	Bacevičius Jonas	-	31, 9126	-	22, 9547	5, 5987	60, 4660	-	286	-	22	308
744.	Banaitienė Marijona	71, 8350	-	-	15, 9158	4, 4790	44, 2298	217	-	-	18	235
745.	Kasparevičius Antanas	27, 4336	-	-	17, 9159	5, 388	50, 3883	274	-	-	18	292
746.	Bandza Pranas	4, 7589	-	-	4, 4789	1, 1198	10, 3570	47	-	-	4	51
747.	Plaušinaitis Pranas	3, 6391	-	-	2, 2395	0, 5598	6, 4384	36	-	-	2	38

(Antspaudas, valsčiaus viršaičio parašas).

Išlikęs unikalus „Sąrašas paskirstymo taisyti kelių...“ leidžia plačiau analizuoti agrarinę situaciją Sintautų valsčiuje, pateikti apibendrinančius duomenis.

1925 m. valsčiuje buvo 753 ūkiai. Didžiausi ūkiai buvo: Juozo Bacevičiaus Pariebių k. (90 ha), Antano Vailokaičio Pikžirnių k. (85 ha), Juozo Martišiaus ir Kosto Žemaitaičio Gabartų k. (po 82 ha), Simano Žievio Gyliškių k. (75 ha), Juozo Pusdešrio Menčikių k. (75 ha), Juozo Jonikaičio Pariebių k. (72 ha), Jono Preikšaičio Demšių k. (70 ha).

Seimynos padėtis: *Vedęs*

Dokumentai, kuriems remiantis pasas išduotas:
Vokiečių ab. osto pasas № 17395

Asmens žymės:
Ugis *vidutinis* Veidas *apvalus*
Plaukai *žili* Ypat. žymės *nėra*
Akys *melsvos*

Šis atkiriama.

Pasų taisyklės
(Ištranka iš „Pasų įstatų“).

- Kiekvienas Lietuvos pilietis ar pilietė per 17 metų amžiaus privalo turėti pasą (§§ 2).
- Kiekvienas pilietis ar pilietė gali turėti tik vieną pasą (§ 4).
- Miestuose ir iškeliaujant iš valsčiaus arba iš miestelio, kuriame asmuo gyvena, reikia visada turėti su savim pasą ir, valdžios atstovams, milicijos pareigais einantiems reikalaujant, jį parodyti. Sulaukiję be pasą baudžiami pinigine bauda iki 50 auks. (§ 6).
- Sulaukytasai be pasą ir negalįs kitu būdu patikrinti savo asmens suimamas ir laikomas namuose su' miestiesiems, iki bus išaiškinta, kas jis yra (§§ 7).
- Už kiekvieną pasą imama 3 auksinai (markės) (§ 10).
- Pametęs pasą privalo per 7 dienas pranešti apie tai pasą išdavusiai įstaigai, arba Milicijos, ar Valsčiaus Valdybai, kur pasas buvo paskutini kartą vizuotas, ir įmokėti už skelbimą apie pasą pametimą 10 auksinų. Apie pasą pametimą tuoju skelbiama (§ 13).
- Miesto gyventojai, perėję gyventi iš vienos vietos į kita, kad ir tame pačiame mieste ir toje pat nuovadoje, kiekviena karta privalo savo pasus naujai prašydinti milicijos nuovadoje.
Valsčių gyventojai privalo prašydinti savo pasus Valsčiaus Valdyboje, tik perėję gyventi iš vieno valsčiaus į kita (§ 16).

Paso Nr. *727352*

- Paso savininko(ės):
Vardas *Juozas*
Pavardė *Zubrickas*
- Gimimo diena arba amžius *70 m.*
- Gimimo vieta:
Apskritis *Šakių*
Valsčius *Sintautų*
Kaimas *Apirbiškių*
Miestas *—*
- Nuolatinė gyvenamoji vieta:
Apskritis *Šakių*
Valsčius *Sintautų*
Kaimas *Braškių*
Miestas *—*
- Užsiėmimas *Ūkininkas*
- Tikybė *Katalikas*
- Tautybė *Lietuvis*

Braškių kaimo ūkininko Juozo Zubricko pasas. 1921 m. SKCA

Pagal ūkių dydį galima nustatyti, jog: 1–2 ha žemės plotą turėjo 57 savininkai, 2–5 ha turėjo 126 savininkai, 5–8 ha turėjo 96 savininkai, 8–10 ha turėjo 45 savininkai, 10–12 ha turėjo 26 savininkai, 12–15 ha turėjo 27 savininkai, 15–20 ha turėjo 62 savininkai, 20–30 ha turėjo 97 savininkai, 30–50 ha turėjo 184 savininkai, 50–70 ha turėjo 24 savininkai, 70–90 ha turėjo 9 savininkai.

Taigi didžiausią dirbamos žemės plotą sudarė ūkiai, turėję 30–50 ha žemės. Galima teigti, kad turintiems tokio dydžio žemės plotą buvo geros sąlygos formuoti stiprų prekinį ūkį. Skardupių kaimo ūkininkų žemė tuo metu dar buvo pavieniui nerūšiuota, todėl nustatytas 723 m taisomų kelių ilgis. Neišrūšiuota buvo ir Veršių kaimo žemė, todėl skirta 4 658 m taisomo kelio.

Iš dokumento galima pateikti duomenis apie formuojamus kaimus. Skirsty­maši iš gatvinio kaimo į viensėdžius iliustruoja Šurpaulių kaimo ūkininkų analizė. Šiame kaime įsikūrę ūkininkai buvo draugiški, tarpusavyje jau seniai giminiavosi, jie pasidalijo po 25,1942 ha žemės. Vincas Liepuonius, kurio ūkis nebuvo išdalintas, turėjo dvigubai daugiau žemės – 50,3882 ha. Dalybos šiame kaime galėjo būti lengvos, nes kaimo žemė buvo II ir III rūšies. Pariebių kaimo ūkininkai visuomet buvo laikomi valsčiaus „pažibomis“, t. y. turtingais. Čia susiformavo 5 ūkiai, iš kurių du (Bacevičiaus ir Jonikaičio) buvo didžiausi Sintautų valsčiuje. Likę trys ūkiai valdė nuo 36 iki 54 ha žemės plotus. Beveik analogiška padėtis buvo ir Menčikių kaime, kuriame nebuvo jokio smulkaus ūkio. Panaši padėtis buvo ir Kušlikių kaime, kuriame 5 savininkai valdė 178,5 ha žemės. Tačiau čia jau buvo įsikūręs nedidelis Kušlikio 5,59 ha ūkelis, ko gero, Kušlikių kaimo pavadinimui atminti. Toks buvo ir Balseliškių kaimas, ne veltui pramintas Kaunais, nes jame iš septynių savininkų, net penki turėjo Kaunų pavardes. Kadangi trys iš Kaunų turėjo ir tuos pačius, Jono, vardus, tai jie dokumentuose buvo žymimi dar ir romėniškais skaitmenimis, kad būtų galima atskirti. Negana to, jie turėjo ir vienodus žemės plotus – po 43,3899 ha. Šešetas šio kaimo ūkininkų valdė 233,96 ha. Kuodžių kaime 12 ūkininkų turėjo 474,14 ha žemės, iš jų mažiausias buvo 24,74 ha ūkis. Šio kaimo išsiskirstymo ypatumai atsispindi žemių savininkų turėtos žemės sąrašuose, daugelis valdė panašius arba vienodo dydžio sklypus: N. Abromavičius ir J. Sperauskas po 45,3495 ha, A. Dailidė, D. Žievys, J. Sutkaitis po 33,5922 ha. Ryškus tokio vienodo žemės pasiskirstymo principas matomas Kušlikių, Jundilų, Gaisrių, Barandų, Braškių, Pakorbūdžių, Ežeriūkų kaimuose. Kadangi paskutiniai į viensėdžius išsiskirstė Ežeriūkų kaimo ūkininkai, tai čia pastebima ryški plotų koreliacija.

1919 m. gruodžio mėn. 12 d. buvo paskelbtas „Žemės valstybinio mokesnio įstatymas“. Šiuo įstatymu, skirstant valsčiaus žemės rūšimis, žemės mokestis buvo skaičiuojamas pagal bendrą valsčiaus teritorijos žemės našumą ir jos brangumą vidutinės žemės vertės parduodamomis kainomis. Valsčiai, priskirti prie I rūšies žemės, mokėjo už 1 ha – 14 auksinų, II rūšies – 11,4 auksino, III rūšies – 8,8 auksino, IV rūšies – 5,3 auksino.²⁹

1923 m. spalio mėn. 5 d. Lietuvos Prezidentas A. Stulginskis paskelbė „Žemės mokesnių įstatymą.“³⁰ Įstatyme nustatyti žemės skirstymo į I, II, III, IV rūšis kriterijai ir metinis mokestis už kiekvienos rūšies žemės hektarą. Pagal

²⁹ *Vyriausybės žinios*, 1920, gegužės 16 d. (Auksinas – Lietuvos Respublikos laikinasis popierinis pinigas, buvęs apyvartoje 1919–1922 m. Jį pakeitė litas.)

³⁰ *Vyriausybės žinios*, 1923, lapkričio 2 d., Nr. 141.

ši įstatymą, atsižvelgiant į našumą ir žolių sudėtį, atskiri kriterijai buvo nustatomi pievoms. Bendroje lentelėse pievų neišskirdavo, mokestis buvo skaičiuojamas bendrai. V rūšies žemei buvo priskirti miškai, kemsynai, krūmynai, vandenys, už kuriuos kelių taisymo prievolė nepriklausė. Žemė buvo suskirstyta taip:

- I rūšies žemė: dirvožemio storis – daugiau 20–25 cm, gerai praleidžia vandenį. Žemė tinkama kviečiams. Vidutinis derlius (našumas): 7–10 grūdų varpoje. I pievų rūšiai priskirtos užliejamos paupių ir nedidelės tarpudirvių vandens nesulaikančios pievos. Tipingi augalai jose – javų ir ankštinių giminės. Našumas – 40–60 cnt/ha sauso šieno. Valstybinis metinis mokestis už šios rūšies žemės ha – 9 Lt.
- II rūšies žemė: dirvožemio storis – 10–20 cm, sunkiai praleidžia vandenį. Žemė vidutiniškai tinkama rugiams ir avižoms auginti. Vidutinis derlius: 6–7 grūdai varpoje. II pievų rūšiai priskirtos sausos saldžiųjų augalų pievos, kurių našumas 20–40 cnt/ha gero sauso šieno. Valstybinis metinis mokestis už šios rūšies žemės ha – 7 Lt 50 ct.
- III rūšies žemė: dirvožemio storis – 10–15 cm. Tai šlapia, bloga žemė kviečiams, o dar blogesnė rugiams ir avižoms auginti. Vidutinis derlius: 5–6 grūdai varpoje. III pievų rūšiai priskirtos sausų vietų pievos, kurių našumas 10–20 cnt/ha, arba šlapios viksvinės ir maišytų žolių samanotos pievos, kurių našumas 20–40 cnt/ha šieno. Valstybinis metinis mokestis už šios rūšies žemės ha – 5 Lt.
- IV rūšies žemė: lengvas sausų vietų smėlis. Dirvožemio storis – 8–12 cm. Tai blogiausios žemės rugiams ir avižoms auginti. IV pievų rūšiai priskirtos šlapios mažai derlingos viksvinės, švylinės (švylių, t. y. viksvinių šeimos daugiamečių augalų, prižėlusios), asiūklinės pievos. Jų tarpe pasitaikančių derlingų pievų šienas prastas, tinka tik pakratams. Valstybinis metinis mokestis už šios rūšies žemės ha – 1 Lt 50 ct.

Remiantis 1925 m. „Sąrašu paskirstymo taisiaus kelių...“, galime nustatyti kiekvieno ūkininko metinį mokestį už žemę, pvz., Sintautų kaimo ūkininkas Teodoras Vasukevičius už I ir II rūšies žemės 35,83 ha valstybei mokėjo 282,07 Lt.

Vertinant rūšinę žemės sudėtį kaimuose, sužinome, kad Vilkeliškių, Žaltynų, Apirbiškių, Vaišvilų, Joniškių, Kušlikų, Šuopių kaimo žemės buvo labai geros (I rūšies) ir blogos (IV ir V rūšies), čia nebuvo II ir III rūšies žemių. I rūšies žemių nebuvo Pikžirnių, Pakorbūdžių, Braškių, Demšių, Menkinių, Rūgių, Smilgių, Šurpaulių, Voverių kaimuose. Sintautų kaimo žemės buvo įvertintos tik I ir II rūšimi.

Daugiausia smulkių ūkių buvo įsikūrę Naujųjų Sintautų kaime. Dauguma čia turėjo po 0,8398 ha žemės sklypus, toks čia buvo mažiausias dalinamas žė-

mės kiekis. Kam buvo skirtos 2 dalys, tas turėjo 1,6796 ha. Kodėl reikėjo tokio skirstymosi? Matyt, Sintautų bažnytkaimio gyventojams nebuvo vietos apsigyventi Sintautų kaimo žemėse, todėl miestelis plėtėsi į pietinę pusę, formuojant ten nedidelius sodybinius sklypus.

Pateikiamas „Sąrašas paskirstymo taisyklių...“ reikšmingas ne tik siekiant įvertinti Sintautų valsčiaus kaimų ūkininkų agrarinę situaciją, bet gali būti įdomus ir kalbininkams. Daugiausiai pavardžių yra su galūne „-is“. Pasirodo, kad ir tais laikais moterys turėjo vyrišką pavardę, pvz., Bakas Ona, Bakas Agota, Mozūraitis Anė, Bakas Antanina, Išganaitis Elžbieta. Be lietuviškų, yra nemažai vokiškų, kelios žydiškos kilmės pavardės.

Sintautų pieninė

Iki Pirmojo pasaulinio karo visoje Lietuvoje buvo tik viena kooperatyvinė pieninė – Radviliškyje. Lietuvos ūkį perorientuojant nuo ekstensyvaus javų auginimo į intensyvų mėsos ir pieno ūkį, kilo poreikis steigti pienines. Dėl prieinamų kreditų stokos privačios pieninės nebuvo pakankamai išplėtusios savo veiklos. Pirmoji po karo kooperatinė pieninė įsteigta Meištuosė, Būblėlių valsčiuje. Tai buvo bendrovė „Pradžia“. Vėliau įkurta Obšrūtų bendrovė (Vilkaviškio r.). Trečia, Sintautų pieno perdirbimo bendrovė, įkurta 1924 m. vasario mėn. 13 d. steigėjų komisijos iniciatyva. Bendrovės įstatus pasirašė P. Rudzevičius, P. Naujokaitis, P. Dailidė, A. Kučiauskas, J. Kamaitis, J. Kaunas, K. Kaunas ir J. Orentas.

1924 m. kovo 9 d. Sintautų pradžios mokykloje įvyko visuotinis pieninės steigėjų susirinkimas. „Lietuvos dirvoje“ Šeš. S. išsamiai aprašė šį renginį:

„Dienotvarkė:

1. Prezidiumo rinkimas, 2. Laikinos (steigėjų) valdybos pranešimas, 3. Komisijos pranešimas, 4. Įstatų skaitymas, 5. Valdybos ir revizijos komisijos rinkimai, 6. Pieninės namo pastatymas ir kiti reikalai.

Iš steigėjų pranešimo paaiškėjo, kas jau nuveikta: išgautas užtvirtinimas B-vei, iš Žemės Ūkio Kop. Sąjungos išgautas kreditas 4 000 litų, nupirktas pieninei namas už 3 500 litų (už kurį dabar įmokėta 2 000 litų), buvo daromi žygiai įsigyti pieninės reikalams žemės, bet kol kas dar tuo klausimu nieko nepadaryta, nes nerandama tinkamos vietos, nors pasiūlymų turima, įtaisyta ledaunė ir privežta ledu. Iš viso išlaidų padaryta apie pustrėčio tūkst. litų. Narių jau yra daugiau kaip 40, kurie jau įmokėjo po 3 litus įnašų. Karvių prirašyta apie pusantrą šimto. Taigi steigėjų jau padaryti yra nemenki žygiai ir tik nuolatiniai valdybai teks tęsti darbas toliau. Steigėjų komisijoj daugiausia pasidarbavo Pr. Dailidė, Naujokaitis, Rudzevičia.³¹

Susirinkimo metu į pieno perdirbimo bendrovę įstojo dar keletas narių. Pastebėta, kad pelningai ūkininkauti galima tik verčiantis gyvulių ūkiu, ypač

³¹Lietuvos dirvo, 1924, Nr. 8.

pienininkyste. Sunkiausi buvo pirmieji žingsniai, žmonių įtikinėjimas. Steigiant pieno apdirbimo bendrovę, daugiausia veiklumo parodė Žemės ūkio draugijos nariai.

1924 m. gegužės 4 d. Sintautų pradžios mokykloje vyko visuotinis Sintautų pieno perdirbimo bendrovės susirinkimas. Pirmininkavo Pranas Dailidė. Jame skaityta paskaita apie pienininkystės svarbą ir reikšmę Lietuvos ūkiui, raginta užsiimti gyvulininkyste. Susirinkime, be įsirašiusių 50 narių, dalyvavo gausus būrys svečių. Nemuno Vaidas šį susirinkimą aprašė taip:

„Sekė valdybos pranešimai. Iš Centro jau atsiųsta instruktorių, pieninės namo dalis jau suvežta, tik negalima pradėti statybos darbų dėl blogų pavasario kelių ir oro. Mašinos jau randasi stotyje, bet dėl tų pačių priežasčių negalima pargabenti (stotis už keleto mylių, dėlto visi išsižioję laukia, kuomet bus pravesta Kazlų Rūda–Šakiai gelžkelio linija). Kadangi garinės pieninės įrengimas gana ilgai užtruko, tai nutarta kol kas įsteigti rankinę pieninę, nes Ž. D. K. Sąjunga nedideliu nuošimčiu paskolina reikalingus įrankius, o vėliau, įsteigus garinę, gal prireiks tolimesniuose kaimuose įsteigti rajoninių punktų, kuriuose būtų pienas separuojamas ir tik grietinė gabenama į centrinę pieninę. Visi nekantriai laukia įsisteigiant pieninės. Valdyba gana darbšti ir tikimasi, kad ji neatšals nuo to darbo ir darbsčiai tęs prie užbaigimo.“³²

Susidomėjimas Sintautų pienine buvo pastebimas, apie ją daug rašė tuo metu Lietuvoje leidžiami laikraščiai.

„1924 m. lapkričio 13 d. įrengtos naujos Sintautų pieno perdirbimo b-vės pieninės mašinos. Paleistos pirmą kartą į darbą. Ilgai tęsėsi pieninės namo statymo darbas, nes įvyko nesusipratimai su pirmuoju meistru. Teko ieškoti kito. Apie pieninės paleidimą buvo skelbta tik likus 3 dienoms. Pieno atvežta tą dieną 300 kg, iš kurio 80 kg teko gražinti atgal. Gražinta todėl, kad buvo jau vėlus paros metas. Iš perdirbtų 220 kg pieno gauta 11 kg sviesto. Manoma, kad tuokart pieno riebumas buvo 4,4 proc. Darbas iki pavasario bus dirbamas su rankinėmis mašinomis, o garinės lauks pavasario, kuomet atsiras daugiau pieno. Po darbų pieninėje skelbtos varžytinės nuo mašinų supakavimo dėžių ir sviesto pardavimui. Už sviestą gauta 90 Lt, o už supirktą pieną buvo sumokėta 57 Lt 68 ct. Tokiu būdu gauta 32,32 Lt pelno, neskaitant išlaidų. Pasukos gražintos pieno statytojams už 5 ct/kg. 1930 m. birželio 9 d. vietos garinė pieninė minėjo 6-rių metų sukaktį. Pradžioje tik keliolikos statytojų palaikoma, vos išsilaukė, o šiandien jau Šakių apskr. stovi pirmoje eilėje. Šios apylinkės ūkininkai, ypač nukritus javų rinkai, labai suinteresuoti pieno ūkiu ir kiekvienas, kuo galėdamas stengiasi jį praplėsti. Dabar vietos pieninėje kasdien nugriebiama apie 6 000 kg pieno. Sintautų

³² Lietuvos žinios, 1924, Nr. 119.

*punktui priklauso Meištų, Būblelių, Turčinų, Valakbūdžio, Skaisgirių nugriebimo punktai. 1928 m. Sintautų pieninė dalyvavo su savo dirbiniais Žemės ūkio ir pramonės parodoje ir buvo apdovanota sidabro medaliu. 1930 m. Vyt. D. parodoje apdovanota aukso medaliu, vadinasi dirbiniai yra aukščiausios rūšies. Pieninei vadovavo energingas, sumanus ir stropus pirmininkas Petras Ėringis.*³³

Iš to meto spaudos galima pateikti konkrečių duomenų apie pieninės veiklą.

Pieninės medinis trobesys buvo pastatytas pieno bendrovės narių jėgomis ir kainavo 13 838 Lt. Tuo laiku iškastas pusiau artezinis šulinys, kainavęs 2 500 Lt. Buvo gautos rankinės pieninės mašinos, tačiau jos dėl netinkamo darbo buvo gražintos „Lietūkiui“. Dėl to bendrovė turėjo nuostolių. 1924 m. rudenį buvo gautos ir sumontuotos garinės pieno mašinos, perdirbančios 1–2 tonas pieno per valandą. 1925 m. vasario 14 d. jos buvo paleistos į darbą. Nors iš pradžių ir buvo 39 ūkininkai, tiekę pieną, vis dėlto didžioji dauguma ūkininkų pieninės darbą laikė nerimtu dalyku, o pajamas už pieną – bobų pajamomis. Tik po penkerių metų įsitikinta pelningumu. Įsteigta bendrovės valdyba kartu su revizijos komisija dirbo darbą, už jį negaudama atlyginimo. Tačiau buvo renkamas mokestis nuo įstojančių narių po 17 Lt pieninei tobulinti.

1931 m. Sintautų pieno perdirbimo bendrovė gavo 7 042 Lt 15 ct grynojo pelno. Tų pačių metų balandžio 12 d. susirinkime valdybai pavesta praplėsti pieninės pastatą ir įsigyti didesnę komplektą mašinų. Į valdybą naujai išrinkti Jurgis Dailidė, Jonas Kaunas. Kiti valdybos nariai liko tie patys – Juozas Kaunas, Jonas Kaunas, Jurgis Dailidė, Juozas Uogintas ir Juozas Orintas. Revizijos komisijai vadovavo Justas Valaitis, Kajetonas Dėdinas, Jurgis Kaunas. Daug kas stebėjosi tuo metu, kaip tie drąsuoliai iš pieno išgyvens. Pirmaisiais metais per dieną pristatydavo apie 150 kg pieno, o 1931 m. – jau 8 000 kg. Štai 1930 m. sviesto pagaminta už 268 477 Lt, už pieną tiekėjams išmokėta 246 675 Lt. 1930 m. grynojo pelno gauta 7 000 Lt. Tai buvo pati pavyzdgingiausia Suvalkijos pieninė. Jau tais pačiais metais susirinkime nutarta statyti didesnę ir modernesnę pieninę. Nutarta pirkti naujus pieno perdirbimo įrenginius, kurie per valandą perdirbtų iki 3 tonų pieno. 1939 m. Sintautų pieno perdirbimo bendrovės narių susirinkimas iš 1938 m. grynojo pelno paaukėjo Ginklų fondui 3 000 Lt. Susirinkime dalyvavo 74 nariai. Pažymėtina, kad 1938 m. paaukota tik 115 Lt, nors pelno gavo tiek pat. Be to, susirinkimas telegrama pasveikino naująją Lietuvos vyriausybę. 1926–1936 m. pienininko ir buhalterio pareigas ėjo P. Ėringis. Po jo pienininku tapo P. Palubinskas, buhalterė – Z. Kuzmaitė. 1932–1934 m. bendrovė skolų neturėjo. 1935 m. savo lėšomis pastatytas naujas pieninės pastatas su sviesto sandėliu ir gulsčio tipo garo katilu. Visa tai kainavo 50 403,66 Lt. Sumontuotos naujos garinės mašinos kainavo 80 000 Lt. Tuo tarpu senajame pieninės pastate įrengtas javų valymo punktas, kuriame bendrovės nariams javai valyti nemokamai, kitiems – už atlygį. 1937 m. bendrovė už sviesto kilogramą gavo po 2,97 Lt. Balanse bendrovės turtas įvertintas 59 706,81 Lt. 1938 m. spalio 1 d. balansas buvo toks: kasoje – 67 558,94 Lt, sąskaitoje – 9 907,40 Lt, pajus Pieno centre – 10 246,15 Lt, Jurgio

³³Lietuvos žinios, 1930, birželio 30 d.

Sintautų pieno perdirbimo bendrovės valdyba. Sėdi (iš kairės): vicepirmininkas Vincas Domeika, pirmininkas Juozas Orintas, Jonas Petrikis; stovi sekretorius Pijus Račiūnas, valdybos narys Pranas Skaisgirys, pienininkas Pijus Palubinskas. 1940 m. Iš R. Daniliausko albumo

Dailidės pajus – 1 940,01 Lt, Justino Valaičio pajus – 573,52 Lt, visų kitų pajaus dalis – 2 836,81 Lt. Pelnas – 43 218,22 Lt. 1925 m. pieno surinkta 185 t, sviesto pagaminta 7 tonos. 1930 m. pieno surinkta 1 217 t, sviesto pagaminta 48 tonos. 1935 m. surinkta 4 141 t pieno, sviesto pagaminta – 159 tonos. 1938 m. surinkta per 4 382 t pieno, sviesto pagaminta per 166 tonas.³⁴ 1939 m. bendrovė pirkto grietinę iš 13 savarankiškų punktų, kurių tik du, Būblelių ir Valakbūdžio, buvo valdomi motorais. Bendrovė buvo numačiusi išpirkti aptarnaujamus savarankiškus punktus, pastatyti naujus ir juos modernizuoti. 1939 m. pieną šiai bendrovei tiekė 80 procentų visų Sintautų apylinkės ūkininkų.

1940 m. pradėtas elektros perdavimas iš Kudirkos Naumiesčio hidroelektrinės. Pirmiausia elektra buvo tiekama pieninei, po to iš jos pradėta vedžioti į visus Sintautus.

1929 m. pabaigoje Vaitiškupių kaimo ūkininkas Saliamonas Banaitis savo krašto valstiečiams užsiminė, kad reikalingas kaime pieno separavimo punktas. Visi šiai idėjai pritarė. 1930 m. gegužės mėnesį jis nupirko pieno įrengimus ir savo sodyboje atidarė pieno separavimo punktą. Sumokėjo apie 2 000 litų. Punkto vedėju po Šakiuose surengtų kursų paskyrė Vincą Tumosą. Pieną į punktą vežė Naudžiū, Kuodžiū, Kiaulupių, Tamošiškės, Vilkėliškių, Pariebiū, Vaitiškupių kaimų ūkininkai. Punktas žiemos mėnesiais dirbdavo kas antrą dieną, o ganiavos laikotarpiu – kasdien. Buvo priimamas švarus, atšaldytas pienas, atliekamos pieno riebumo analizės. Kiekvieną dieną grietinę, pasterizuotą iki 85 laipsnių, veždavo į Šakių pieninę. Pieno perdirbimo punktas veikė iki 1941 m., po to įrengimai veltui atiduoti Šakių pieno perdirbimo bendrovei. Perduoti todėl, kad anksčiau išvardintų kaimų ūkininkai vežė tiek daug pieno, kad punktas nespėjo perdirbti. Banaičių trobos 1941 m. birželio 22 d. sudegė, liko tik pieno separavimo ir darbininkų gyvenamasis namas.³⁵

³⁴Sintautų pieno perdirbimo bendrovės ataskaita, 1940 m., R. Daniliausko asm. archyvas.

³⁵Duomenis ir dokumentus pateikė A. Matijošaitis, R. Daniliausko asm. archyvas.

Suvalkijos streikas

4-ojo dešimtmečio pasaulinė ekonominė krizė atsėlino ir į kaimą. Daug smulkių naujakurių ūkių bankrutavo, kilo nedarbas. J. Krikščiūnas, analizuodamas žemės ūkį, pastebi:

„Klaidinga būtų manyti, kad naujakurių ūkiai yra labai našūs. Jie kuriasi labai sunkiomis aplinkybėmis: naujakuris gauna tik žemės, 90 kietmeterių³⁶ miško medžiagos statybai ir kelis šimtus litų pinigais sėklai ir inventoriui įsigyti. Tuo tarpu, kad ir mažą ūkį įkurti, reikalingos žymiai didesnės pinigų sumos. Nesant krašte laisvų pinigų, privačiai arba bankuose pasiskolinti pinigų labai sunku. Nenuostabu todėl, kad naujakurių gyvasis inventorių, kurio jie įsigyja gana daug, daugumoje esti silpnas, pigus. Taip pat pienui ir mėsai gaminti auginamų gyvulių skaičius naujakurių ūkiuose yra gana didelis, bet šių gyvulių produktyvumas dėl nurodytų aplinkybių nėra aukštas.“³⁷

Ūkių smulkumas stabdė spartesnę pažangą. 1930 m. surašymo duomenimis, 45 procentai visų ūkių buvo mažesni kaip 10 ha ir tik dešimtadalis viršijo 30 ha žemės.³⁸

Už parduotą žemės ūkio produkciją ūkininkas uždirbo mažai, o mokesčiai kilo. Ūkininkai daugiausiai uždirbo parduodami javus ir arklius. Žąsys, kurių rinka buvo Vokietija, taip pat davė šio tokio pelno. Neturtingi Sintautų valsčiaus žmonės darbo ieškoti dažnai eidavo į Vokietijos ūkius prie Lietuvos sienos. Vokietijoje samdiniam mokėjo dvigubai daugiau nei Lietuvos ūkiuose. Samdinis vokiečiai geriau maitino. Dalis žmonių vertėsi kontrabanda: per Šešupę į Vokietiją gabeno linus, maisto produktus, iš Vokietijos nešdavo pigesnių pramonės prekių. Dalis valstiečių, neįstengę sumokėti mokesčių, nusigyveno. Stambesnieji ūkininkai skolindavosi iš bankų dideles pinigų sumas, statėsi namus, pirko gyvulius, padargus. Jie galvojo, kad esant geroms žemės produkcijos kainoms, greitai skolas gražins. Bet ekonominės krizės metais produktų kainos smarkiai krito, nemažai pieno ūmonių likvidavosi, vyko stambėjimo procesas.

1927 m. pradėjo veikti „Pienocentras“, sujungęs visas kooperatines pieno perdirbimo bendroves. 1924 m. veikė tik 3 pieno perdirbimo įmonės, o 1934 m. jų buvo jau 273.³⁹ 1935 m. „Pienocentras“, supirkinėjęs iš valstiečių pieno produktus, sumažino supirkimo kainas. Viena pagrindinių priežasčių, turėjusių įtakos valstiečių streikui, buvo 1929–1933 metų pasaulinė ekonominė krizė. Tais metais visi valstiečių žemės ūkio produktai buvo superkami labai žemomis kainomis, dėl to sumažėjo kaimo gyventojų pajamos. Mokesčių našta sužlugdė ūkininkus – ūkiai už skolas buvo aprašomi ir parduodami iš varžytinių. Išsilaikė tie, kurie stengėsi ūkininkauti naujoviškai, pardavinėjo pienu, linus, dabilus.

³⁶Kietmetris, kietmeteris – medžio masės kubinis metras.

³⁷Krikščiūnas J. Žemės ūkis, *Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis...*, p. 208.

³⁸Lietuvos statistikos metraštis, t. 12, p. 94, 95.

³⁹Meškauskas K., Pūronis V., Meškauskienė M., Jurginis J. *Lietuvos pramonė ikisocialistiniu laikotarpiu*, Vilnius, 1976, p. 423.

Nerasdami kitos išeities, Suvalkijos valstiečiai paskelbė streiką. Po kaimus nelegaliai platintuose atsišaukimuose buvo keikiama, jų nuomone, įvesta fašistinė diktatūra, piktintasi uždėtais mokesčiais ir t. t. Streiko agitatoriai ragino nevežti į pienines pieno, „Maistui“ – bekonų, galvijų, paukščių, „Lietūkiui“ – grūdų, nemokėti valstybinių mokesčių. Ūkininkai kai kuriose vietose išėjo ant kelių ir trukdė nuvežti pieną į pienines, kai kur pienas buvo išpiltas į griovius. Grasinta tiems, kurie nevykdys streikų komitetų reikalavimų. Taip Skaisgirių J. Liepuonius rado nušautus savo arklius, nes mokėjo žemės mokestį. Šuopiuose esantis separavimo punktas buvo išplėštas, o įrenginiai sumesti į kūdrą. Skaisgirių kaime buvo nupjautos nutiestos telefono linijos atramos, grasinta žmonėms. Kreipimaisi į ūkininkus buvo iškabinti kelių sankryžose ant medžių. Vieną atsišaukimą buvo išlaikęs Petras Daniliauskas iš Veršių kaimo. Jame pateikti tokie streikininkų reikalavimai:

„<...> sumažinti 50 procentų mokesčius valstiečiams, atleisti nuo mokesčių biedniokus, atidėti 5 metams skolų mokėjimą be jokių procentų, panaikinti žemės banko pabaudas už praleistus terminus, atpiginti pramonės gaminių kainas, uždrausti pardavinėti ūkius iš varžytinių už skolas ir mokesčius, aprūpinti nuolatinio darbu išvaržytus valstiečius ir kaimo bedarbius, reikalui esant, leisti nemokamai naudotis valstiečiams valdiškais miškais, demokratiškai renkamu savivaldybių ir Seimo.“

Šakių apskrities valstiečių streiko komitetas turėjo nemažą aktyvą – apie 30 žmonių. Jiems vadovavo Petras Vasinauskas, tuo metu dirbęs Šakių apskrities agronomu. Masinis valstiečių streikas Šakių apskrityje prasidėjo 1935 m. lapkričio 1 d. Tą dieną nė vienas valstietis nepristatė žemės ūkio produktų į monopolijų priėmimo punktus, todėl sustojo darbas visose pieninėse ir grietinės nugriebimo punktuose. Šakių valstiečių streiko komitetas organizavo ant kelių piketus prieš streiklaužius. Valstiečių streiko komitetas platino antimonopolistinius atsišaukimus. Jie buvo klijuojami gerai matomose ir gausiai žmonių lankomose vietose. Atsišaukimo pabaigoje raudonu pieštuku spausdintomis raidėmis būdavo užrašoma: „Už nuplėšimą šio skelbimo gresia gyvybei pavojus.“ Valstiečių streiko komitetas 1936 m. vasario 16 d. surengė Šakiuose mitingą, kuriame dalyvavo apie 1 000 žmonių. Feliksas Mockevičius prisimena:

„Krizės metu beveik nepirko bekonų, paukščių. Bekonus pirko Šakiuose turgavietėje. Prieš tai reikėjo gauti raštelį, kad už savaitės gali stoti į eilę. Visiems valdininkams reikėjo būtina pirkti žąsis ir pristatyti kvitus, o kai tie pradėjo sukčiauti, atskaičiuodavo iš algos. Prieš streiką valstiečiai susitiko pirtyje, ilgai kalbėjosi. Kitą dieną streikininkai įsibrovė į Veršių pieninę, išardė separatorių, reikalavo, kad pakeltų užmokestį už pieną.“⁴⁰

To meto spaudoje buvo rašoma:

„1936 m. Sintautų ūkininkams atėjo sunkios dienos. Dėl nuolatinių lietu 1935 m., mažai pasėta žiemkenčių. Derlius labai mažas, net ir sėklos mažai belikę. Pašarų paruošta mažai, todėl tenka išparduoti gyvulius. Ūkininkų vargą didina dar uždėjimas baudų po kelis ar keliolika litų už nesuspėjimą laiku atvežti ant kelių smėlio. Sintautų ir gretimose apylinkėse jaučiamas samdinių algų pakilimas. Vyruai moka algos metams 250–300 litų, tarnaitai 200–240 litų, piemeniui 100–120 litų, o anksčiau vidutinė samdinio vyro alga retai siekdavo 200 litų. X. Y.⁴¹

Slopindama Suvalkijoje maištą, policija ėmėsi represijų, keli ūkininkai mirė nuo sužeidimų. 456 maištavę ūkininkai buvo perduoti teismams, 18 buvo nuteisti mirties bausme, penkeriems iš jų ji buvo įvykdyta. 882 ūkininkai buvo nubausti administracine tvarka.⁴² Ne vienas senesnis gyventojas prisimena Sintautuose buvus daboklę, kurioje uždarydavo nepaklusnius Sintautų valsčiaus ūkininkus.

Ūkininkai svetimtaučiai

1938 m. lapkričio 24 d. Žemės ūkio departamentas slaptu raštu nurodė visiems apskričių agronomams pateikti duomenis apie ūkininkavusius svetimtaučius.⁴³ Jame rašoma:

„Tai iš vienur, tai iš kitur ateina žinių ir nusiskundimų, kad daug žemės ūkių superka svetimtaučiai, ypač žydų tautybės piliečiai. Bet tai tėra bendrų posakių žinios, kurios tikro vaizdo neduoda. Kurios nors išvadoms šiuo klausimu reikalingi konkretūs duomenys. Šis klausimas dėl jo šiais laikais opumo reikalingas nuodugnesnio tyrinėjimo.

Prašome Tamstos pavesti rajonų agronomams, kiekvienam savo rajone, surinkti žinias apie svetimtaučių – žydų ir vokiečių valdomus žemės ūkius. Apie rusų ir piliečių skaitomų lenkų tautybės žemės ūkius žinių rinkti nereikia, nes kuriuos piliečius lenkų tautybės laikyti nevisai aišku. Daug jų yra palenkėję, kiti jau ir lietuviais esą bus susipratę, nors kitų gali būti dar laikosi ir lenkų tautybės.

Žinių rinkimo kelias gali būti toks – agronomai peržiūri valsčių savivaldybėse savininkų, kurie moka žemės mokesčius, sąrašus ir pasižymi tuos žemės ūkių savininkus, dėl kurių neaišku, ar jie yra lietuviai. Toliau su valsčiaus viršaičiu, o reikalui esant ir seniūnais išsiaiškina jų tautybę. Minėtų svetimtaučių ūkiams surašo šias žinias: 1) kaimo, kuriame randasi ūkis, pavadinimas, 2) ūkio plotas, 3) savininko pavardė ir vardas, 4) savininko tautybė, 5) kuriuo būdu ūkį įgijo (pirko, paveldėjo ir p.), 6) kada ūkį įsigijo.

⁴⁰ Atsiminimai apie Sintautų valsčiaus (Šakių apskr.) praeitį. Vilniaus universiteto kraštotyrininkų klubo ekspedicijos medžiaga, 2 dalis. Antrasis pasaulinis karas ir bolševikų okupacija, VUB RS, f. 169-618, p. 165.

⁴¹ Šaltinis, 1937, sausio 30 d.

⁴² Truska L. Antanas Smetona ir jo laikai, Vilnius, 1996, p. 225.

⁴³ LCVA, f. 1357, ap. 10, b. 60, l. 15.

Svetimtaučių ūkių sąrašą su šiomis žiniomis reikia sudaryti kiekvienam valsčiui atskirai.

Ponų agronomų prašau šias žinias surinkti patiems, nepavedant jų rinkimo nuo savęs valsčių viršaičiams, ir darbą atlikti stropiai, kad žinios gautųsi kiek galint tikresnės. Be to, darbą prašom atlikti visiškai slaptai, neafišuojuant kam ir kuriam tikslui šios žinios renkamos. Surinktos žinios turi būti prisiųstos ligi š. m. 31 d. ir jas prašome siųsti Žemės ūkio departamento direktoriaus vardu.“

Po šiuo raštu pasirašė Departamento direktorius Vladas Tiškus.

Tų pačių metų gruodžio 1 dieną Departamentui pristatytas „Sintautų valsčiaus žinių sąrašas“.⁴⁴ Kai kurie asmenys paminėti aukščiau pateiktame 1925 metais sudarytame ūkininkų, turėjusių prižiūrėti tam tikrą ruožą kelių, sąrašė. Tačiau, kaip žinoma, Sintautų valsčiaus teritorija 1932–1933 metais buvo padidinta, tad šiame sąrašė yra duomenų ir Juškakaimyje, Skrynupiuose, Kaukakalnyje, Pliorišiuose, Panoviuose, Šilgaliuose, Rūkšniuose, Pusdešriuose, Šunkariuose ūkininkavusius svetimšalius. Didesnės dalies sąrašė nurodytų ūkininkų (vokiečių ir žydų) žemės plotai nebuvo dideli, nemažai buvo mažazemių, turėjusių 3–5 ha. Patys turtingiausi vokiečiai buvo Albertas Ešius iš Bridžių kaimo (120,89 ha), Gustavas Bromantas iš Rukšnių (101,92 ha) ir Jonas Titlius iš Juškakaimio (66,63 ha). Daugiausiai vokiečių ūkių buvo Juškakaimio (16), Sintautų (14) ir Bridžių (10) kaimuose.

3 lentelė

Sintautų valsčiuje 1938 m. gruodžio 1 d. ūkininkavusių svetimtaučių žinių sąrašas

Eil. Nr.	Kaimas	Ūkio plotas	Ūkininko pavardė ir vardas	Tautybė	Kaip ūkį įsigijo?	Kada ūkį įsigijo?
1.	Kasikėnų	3,73	Fresdorfas Augustas	vokietis	paveldėjo	
2.	Kasikėnų	5,87	Langas Gustas	vokietis	paveldėjo	
3.	Žaltynų	3,36	Jančovskis Gustavas	vokietis	paveldėjo	
4.	Žaltynų	12,88	Beikis Jonas	vokietis	paveldėjo	
5.	Žaltynų		Šindelmeizeris Gustavas	vokietis	paveldėjo	
6.	Klepų	7,84	Langas Gustavas	vokietis	paveldėjo	
7.	Santakų	21,28	Ružas Gustavas	vokietis	paveldėjo	
8.	Santakų	11,20	Kolerienė Marta	vokietė	pirko	1934 m.
9.	Duobiškių	23,79	Kuodaitis Jurgis (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
10.	Duobiškių	42,53	Elnys Gustavas	vokietis	paveldėjo	
11.	Duobiškių	6,16	Elnys Karolis	vokietis	paveldėjo	
12.	Duobiškių	3,36	Šileris Jonas	vokietis	paveldėjo	
13.	Pakorbūdžių	3,36	Špederis Jurgis	vokietis	paveldėjo	
14.	Kirmiškių	4,48	Endriukaitienė Emilija (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietė	pirko	1929 m.
15.	Kirmiškių	53,43	Lukošaičio Fridricho ipėd.	vokietis	paveldėjo	
16.	Starkų	21,84	Zalgis Aleksandras	vokietis	paveldėjo	

⁴⁴Ten pat, l. 17, 18.

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas	Ūkio plotas	Ūkininko pavardė ir vardas	Tautybė	Kaip ūkį įsigijo?	Kada ūkį įsigijo?
17.	Starkų	4,20	Hermanas Fresdorfas	vokietis	paveldėjo	
18.	Voverių	18,48	Koleras Edvardas	vokietis	pirko	1922 m.
19.	Bridžių	23,59	Vosylaitis Augustas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
20.	Bridžių	14,00	Elnys Otas	vokietis	paveldėjo	
21.	Bridžių	41,43	Demskis Gustavas	vokietis	pirko	1925 m.
22.	Bridžių	5,60	Abromaitis Augustas	vokietis	paveldėjo	
23.	Bridžių	120,89	Ešius Albertas	vokietis	paveldėjo	
24.	Bridžių	8,40	Pulmanas Karolis	vokietis	paveldėjo	
25.	Bridžių	12,32	Pulmonas Karolis	vokietis	paveldėjo	
26.	Bridžių	10,00	Zyderis Simanas	vokietis	paveldėjo	
27.	Bridžių	3,36	Kenigis Leopoldas	vokietis	paveldėjo	
28.	Bridžių	4,48	Kenigienė Gendrutė	vokietė	paveldėjo	
29.	Išdagų	38,0	Elnys Karolis	vokietis	paveldėjo	
30.	Braškių	29,67	Kybartas Gustavas	vokietis	paveldėjo	
31.	Braškių	14,56	Malsonienė-Bonkaitytė Marija	vokietė	pirko	1936 m.
32.	Juškakaimis	1,83	Burmonienė Ona	vokietė	paveldėjo	
33.	Juškakaimis	1,12	Bruožis Jonas	vokietis	paveldėjo	
34.	Juškakaimis	2,4	Burmonas Gustavas	vokietis	paveldėjo	
35.	Juškakaimis	2,24	Butkus Richardas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
36.	Juškakaimis	15,66	Burmonas Adolfas	vokietis	paveldėjo	
37.	Juškakaimis	28,0	Burmonas Adolfas	vokietis	paveldėjo	
38.	Juškakaimis	10,77	Burmonas Pranas	vokietis	paveldėjo	
39.	Juškakaimis	12,32	Epneris Augustas	vokietis	paveldėjo	
40.	Juškakaimis	15,67	Šimkis Fridrichas	vokietis	paveldėjo	
41.	Juškakaimis	1,12	Kleinys Ferdinandas	vokietis	paveldėjo	
42.	Juškakaimis	34,71	Koleras Gustavas	vokietis	paveldėjo	
43.	Juškakaimis	10,85	Rentelis Albertas	vokietis	paveldėjo	
44.	Juškakaimis	5,04	Šindelmeizeris Pranas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
45.	Juškakaimis	15,67	Šeneleckis Gustavas	vokietis	paveldėjo	
46.	Juškakaimis	66,63	Titlius Jonas	vokietis	paveldėjo	
47.	Juškakaimis	5,60	Vilkas Pranas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
48.	Skrynapių	3,92	Eniulaitis Gustavas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
49.	Skrynapių	3,36	Butkus Emilis (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
50.	Skrynapių	15,67	Šeštukaitis Jonas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
51.	Skrynapių	33,92	Kutkaitis Jonas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
52.	Skrynapių	23,51	Liudziunaitis Albertas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	

(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas	Ūkio plotas	Ūkininko pavardė ir vardas	Tautybė	Kaip ūkį išigijo?	Kada ūkį išigijo?
53.	Skrynupių	43,11	Štolys Jurgis (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
54.	Skrynupių	15,11	Titlius Juozas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
55.	Kaukakalnis	3,36	Sakas Albertas	vokietis	paveldėjo	
56.	Kaukakalnis	5,60	Bybartas Augustas	vokietis	paveldėjo	
57.	Kaukakalnis	38,71	Štolys Jonas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
58.	Pliorišių	26,36	Vagneris Julius	vokietis	paveldėjo	
59.	Pliorišių	6,71	Kikis Gustavas	vokietis	paveldėjo	
60.	Pliorišių	11,20	Liudžiunaitis Albertas	vokietis	paveldėjo	
61.	Pliorišių	22,40	Liudvikis Gustavas	vokietis	paveldėjo	
62.	Pliorišių	11,20	Miletaitis Leopoldas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
63.	Pliorišių	4,48	Kajekai Jonas ir Mina	vokiečiai	paveldėjo	
64.	Panovių	37,74	Šindelmeizeris Gustavas	vokietis	paveldėjo	
65.	Panovių	19,42	Šindelmeizeris Karolis	vokietis	paveldėjo	
66.	Panovių	3,36	Bergeris Adomas	vokietis	paveldėjo	
67.	Panovių	8,79	Plyčiunaitis Albertas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
68.	Kiaulupių	16,52	Biringis Jonas	vokietis	paveldėjo	
69.	Kiaulupių	11,76	Radužaitis Karolius (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
70.	Gyliškių	15,12	Šumantienė Marijona	vokietė	paveldėjo	
71.	Gyliškių	55,43	Šumanas Valteris	vokietis	paveldėjo	
72.	Tilvikų	28,37	Ceras Gustavas	vokietis	paveldėjo	
73.	Tilvikų	8,40	Berningis Karolis	vokietis	paveldėjo	
74.	Tilvikų	25,76	Klibingaitis Jurgis (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
75.	Tilvikų	32,98	Klibingaitis Augustas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
76.	Tilvikų	24,64	Kybartas Albertas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
77.	Tilvikų	2,24	Lenktys Jurgis (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
78.	Sintautų	17,04	Dunė Julius	vokietis	paveldėjo	
79.	Sintautų	44,55	Šindelmeizerio ipėd.	vokietis	paveldėjo	
80.	Sintautų	15,72	Amans Vilius	vokietis	paveldėjo	
81.	Sintautų	13,99	Nolius Gotlibas	vokietis	paveldėjo	
82.	Sintautų	17,36	Nolius Vilius	vokietis	paveldėjo	
83.	Sintautų	29,96	Ziegorius Gustavas	vokietis	paveldėjo	
84.	Sintautų	20,11	Heremanas Osvaldas	vokietis	paveldėjo	
85.	Sintautų	10,36	Reichertas Aleksandras	vokietis	paveldėjo	
86.	Sintautų	14,24	Petratis Pranas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
87.	Sintautų	12,04	Kambys Rudolfas	vokietis	paveldėjo	

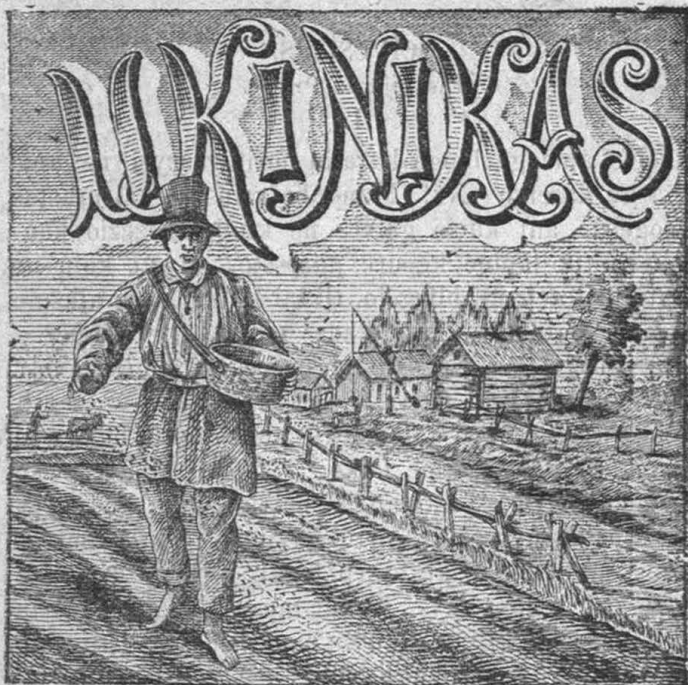
(tęsinys)

Eil. Nr.	Kaimas	Ūkio plotas	Ūkininko pavardė ir vardas	Tautybė	Kaip ūkį įsigijo?	Kada ūkį įsigijo?
88.	Sintautų	1,68	Fresdorfas Fridrichas	vokietis	paveldėjo	
89.	Sintautų	0,52	Skrinupskis Airikis (sąrašė pavardė išbraukta)	žydas	pirkęs	prieš karą
90.	Sintautų	0,56	Gerbarskis Dovidas (sąrašė pavardė išbraukta)	žydas	pirkęs	1928
91.	Sintautų	7,50	Kraneckienė Lėja (sąrašė pavardė išbraukta)	žydė	paveldėjo	
92.	Šilgalių	47,68	Amans Gustavas	vokietis	paveldėjo	
93.	Šilgalių	10,35	Cinkus Jonas	vokietis	paveldėjo	
94.	Šilgalių	50,40	Ješnentas Otto	vokietis	paveldėjo	
95.	Šilgalių	13,72	Cinkans įpėd.	vokietis	paveldėjo	
96.	Rukšnių	101,92	Bromantas Gustavas	vokietis	paveldėjo	
97.	Rukšnių	29,12	Šneideraitis Jonas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
98.	Rukšnių	0,84	Vilkaitis Armonas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
99.	Rukšnių	5,60	Rūliopas Andrius	vokietis	paveldėjo	
100.	Puzdešrių	26,59	Knederis Jonas	vokietis	paveldėjo	
101.	Puzdešrių	26,32	Kikas Augustas	vokietis	paveldėjo	
102.	Puzdešrių	7,56	Lakneris Albertas	vokietis	paveldėjo	
103.	Šunkarių	4,44	Vainauskas Gustavas (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
104.	Šuopių	40,31	Vogneris Karolis	vokietis	paveldėjo	
105.	Pavilktnių	6,72	Ceras Jonas	vokietis	paveldėjo	
106.	Vilkeliškių	1,12	Malcanas Janelis	vokietis	pirkęs	seniai
107.	Vilkeliškių	8,12	Šokas Augustas	vokietis	paveldėjęs	
108.	Vilkeliškių	8,2	Jekelis Hermanas	vokietis	paveldėjo	
109.	Vilkeliškių	10,9	Veineris Albertas	vokietis	paveldėjo	0,8 +
110.	Vilkeliškių	35,55	Jėkelis Adolfas	vokietis	paveldėjo	
111.	Vilkeliškių	6,72	Gitelmanas Irškis (sąrašė pavardė išbraukta)	žydas	pirkęs	prieš karą
112.	Vilkeliškių	13,06	Nikžtaitis Petras (sąrašė pavardė pabraukta)	vokietis	paveldėjo	
113.	Vilkeliškių	16,52	Garbarskis Jaruchimas (sąrašė pavardė išbraukta)	žydas	pirkęs	1938 m.
114.	Pikžirnių	5,04	Berningis Karolis	vokietis	paveldėjo	
115.	Pikžirnių	6,72	Mileris Gustavas	vokietis	paveldėjo	
116.	Pikžirnių	25,76	Langas Gustavas	vokietis	paveldėjo	
117.	Išdagų	5,41	Filcas Dovydas (sąrašė pavardė išbraukta)	žydas	pirko	1934 m.
118.	Išdagų	1,68	Angoldienė Anela	vokietė	pirko	1936 m.
119.	Išdagų	3,36	Frenkelis Richardas	vokietis	pirko	1937 m.
120.	Išdagų	1,68	Frenkelis Richardas	vokietis	pirko	1937 m.

Metas III.

Pjūtis m. 1892 m.

Nr. 8.

Laikraštis, paskirtas reikalams ukinjū.

Iszeina sykį ant mėnesio. Metinė prekė: Maskolijoje su prisiuntimu kopertose, 5 rubl., su pernesimu per rubežių arba per rankas imant nū perkupčių — 2 rubl.; Prustise, su prisiuntimu. — 3 mark.; Amerikoje ir kitur — 4 mark.

Atkreipiame akis maloningų raszėjū ant to, idant kiek-tiek taikintu savo raszybą prie raszybos „Ukinjko“, nes taisymas rankaszczijų atgabena daug priklaus darbo.

LITVA VALSTYBINĖ
RESPUBLIKINĖ
BIBLIOTEKA

17

Laikraštyje „Ūkininkas“ 1892 m. pirmą kartą plačiai aprašyti Sintautų krašto keliai.
LNMB

Burną reikia plauti (gargaliūt) czystu pervirytu vandeniu. Geriaus but į stiklą idėti kavinī szauksztuką Bertoletto druskos. Jai lignonis visai mažas arba nemoka plaut burnos, tai reikia, palenkus galvą, iszplaut burną su czirkszliuku (czirkszmyža) arba iszszlūstyti su drėgnu czystu, audeklu. Teipogi rodija traukti į savę tarputyno garus, užpylus kelis jo laszus ant karszto vandens. Dėl prilaikymo stiprumo ir sylų, reikia dāt pastiprinanti valgi — jautieną, kiauszinius, pieną — vyną, arba jai jo nēr, tai nors sznapsą szauksztukais.

J. Slibinas.

Isz Lietuvos.

Vilniuj buvau, Rigoj buvau —
Tokių dyvų nemacziau... (Isz dainos.)

Naumiesczio pav. Suv. r. 17/29 Balandžio 1892 m. man teko važiūti vieszkeliu nū Sintautų į Szakius. Buvo tai ankstyvas dar laikas ir bevažiūjant asz pamacziau kaimo vaikeli, gal 6—7 metų, prastai apsivilkusį, su knigute ir sąsiuva po pažaste, bebredanti klumpaitėse per purvyną. Kelias buvo be galo klampus, pakeliais teipjau eiti per klampumą, negalima ir vaikutis, kiek pajiegdamas, brido keliu; bet vienam daigte klumpaitės visai nugrimso į purvyną, viena koja nu-ni-ro bemaž iki kelio; vaikelis apsidairė aplink — kiek akim užmesi, nematyt nē gyvo žmogaus, tik asz su žydeliu varausi per klampynę vežimaityj: maža vaikiscziui pagūda nū dviejų jūdaskvernių — ir jisai gailiai apsiverkē; bet netrukęs ilgai

Ikikarinės Lietuvos spauda apie Sintautų žemės ūkį

Vartant pageltusią nuo laiko lietuvišką senąją spaudą, pastebima, kad visos Lietuvos mastu Sintautai aprašyti ne viename laikraštyje ar žurnale. Iš Sintautų valsčiaus vietovių yra kilę nemažai garsių žmonių, kurie bendradarbiavo to meto spaudoje, pasirašinėjo slapyvardžiais. Tai Saliamonas Banaitis (Čiauškutis, Vaitiekupiunas S. ir kt.), Pranas Dailidė (Ded., Dedalas, Gražiškis, Pranys ir kt.), Kostas Stiklius (Abejutas, Baltramiejus, Liepukas, Stiklelis K. ir kt.). Jų kultūrinio pobūdžio straipsniuose žemės ūkis neanalizuojamas. Labiausiai Sintautų vardas buvo minimas 1920–1925 metų spaudoje, kai buvo sprendžiami labai aktualūs žemės ūkio klausimai, kūrėsi draugijos. Iš spaudos matome, kad sintautiečiai tuo metu labai aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Pastebima, kad iki 1940 metų straipsnius periodikoje skelbė tie patys asmenys: Nemuno Vaidas, Jozefas Vilenskis, Motiejus Pranas, Algis, Šeš.s, Xx, Z.Y. Ypač daug publikacijų parengė Nemuno Vaidas, kurio pavardė ne kartą minima (tuo pačiu slapyvardžiu) tarp dalyvavusiųjų viename ar kitame susirinkime. Tai tikriausiai vietiniai ar iš šių vietovių kilę žmonės, tačiau jų tapatybės nustatyti nepavyko. Jie nenurodomi nei Vaclovo Biržiškos, nei Jono Mačiulio parengtuose slapyvardžių žodynuose. Panašių slapyvardžių darinių paskelbta 2011 m. Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliografijos ir knygotyros centro išleistame J. Mačiulio „Lietuviškųjų slapyvardžių aiškinamajame žodyne“, tačiau be detalesnių tyrimų skubotų išvadų daryti negalima. Vienintelis tikrai žinomas Sintautų autorius, pasirašinęs savo pavarde, yra Petras Ėringis, kurį laiką buvęs pieninės vedėju.

Šiek tiek žemės ūkis aptariamas periodikoje iki Pirmojo pasaulinio karo, kaip jau buvo minėta, pirmą kartą plačiau aprašyta laikraštyje „Ūkininkas“ 1892 m. poeto Jono Mačio-Kėkšto Sintautai publikacijoje „Isz Lietuvos“. Tai jau buvo aptarta šio straipsnio skyrelyje „Keliai ir jų tvarkymas“. Krašto keliai yra vienas būtiniausių ir reikšmingiausių ne tik ūkio, bet ir kultūros skatinimo faktorių. Šiame J. Mačio-Kėkšto publicistiniame straipsnyje, kuris skelbiamas 1961 m. išleistuose jo „Raštuose“⁴⁵, akcentuojama krašto socialinė ir kultūros padėtis:

„<...> gubernatorius ir prokuratūra apie nieką nežino ir dasižinoti nesirūpina, o ant galo jų galva užimta daug svarbesniais reikalais, kaip antai – persekiojimu skaitančiųjų lietuviškas knygutes, kad ir visai nekaltos įtalpos: apie įgijimą mokslo geriau mokėti rinkliavas, apie ūkį, apie bitininkystę, auginimą gyvulių ir t. t.“⁴⁶

Spaudoje apžvelgta 1912 m. prenumerata:

„Šiaip Sintautiečiai gana apsišvietę žmonės. Į vietinę valsčiaus raštinę ateina 253 laikraščių ekz., butent: „Liet. Uk.“ – 34 ekz., „Liet. Žinių“ – 3, „Viltis“ – 60, „Aušros“ – 5, „Bendrijos“ – 1, „Šaltinio“ – 119, „Spindulio“ – 19, Tado-vo“ – 3, „Garnio“ – 8, „Vienybės“ – 8, „Lietuvaitės“ – 10, „Ryg. Naujienų“ – 1,

⁴⁵ Mačys-Kėkštas J. *Raštai*, Vilnius, 1961, p. 199–206.

⁴⁶ *Ten pat*, p. 205.

„Draugo“ – 2, „Žvaigždės“ – 5, „Saulės“ – 3, „Laisvės“ – 2, rusišku – 10, lenkišku – 8 ir žydišku – 2. Balsiškis.“⁴⁷

1914 m. „Lietuvos žiniose“ išspausdintas Motiejaus Prano straipsnelis apie blaivybę:

„Sintautų valsčius birželio 29 d. nutarė uždaryti monopolį ir aludes. Taip pat nutarė išvyti ir žydus... nes, pasak valstiečių, žydai varo gešeftą⁴⁸ su jų samdininkais, o šie, girdi, vagia visokius ūkininkų daiktus ir atiduoda juos žydui už alų pusdykiai.“⁴⁹

To meto spaudoje ne kartą svarstyti besikuriančių draugijų veiklos ir ūkininkų skatinimo klausimai.

„1912 m. gegužės 14 d. įsteigtas pas Balseliškių kaimo Kaunų Baltrų Marijampolės Ūkininkų Draugijos Sintautų skyrius.“⁵⁰

Į skyrių įsijungę ūkininkai domėjosi žemės ūkio naujovėmis ir buvo aktyvūs. 1913 m. balandžio 6 d. susirinkimas vyko pas Juozą Kamaitį Sintautuose. Susirinkime buvo

„<...> perskaitytas ir užtvirtintas praėjusio susirinkimo protokolas. Nutarta prašyti iš valdžios trejerį⁵¹ grūdams ir bulvių kasamąją mašiną. Veislinį bulių apsiėmė užlaikyti Balseliškių Jurgis Kaunas. Buvo nutarta pakviesti agronomą V. Totoraitį, kad paskaitytų paskaitą apie pievų pagerinimą ir vaismedžių auginimą.“⁵²

Marijampolės ūkininkų draugijos Sintautų skyriaus susirinkime, vykusiame 1913 m. gegužės 25 d. pas Vasiukevičių, kalbėta ir apie spaudą bei kultūrinę veiklą:

„Svarstyta apie biržos iš Karaliaučiaus prenumeravimo atnaujinimą, nors ir naudingas reikalas, bet nuo prenumeratos susilaikė. Susirinkime nutarė kreiptis į Suvalkų Direkcijos mokyklos viršininką, kad leistų susirinkimus pravesti mokykloje, laisvu nuo pamokų metu. Taip pat nutarta suruošti spektaklį Ūkininkų Draugovės agronomo naudai ir tuo tikslu kreiptis į gubernatorių, prašant leidimo. Susirinkimo metu slaptu balsavimu į skyriaus valdybą išrinkti 7 žmonės: Juozas Naujokaitis iš Balseliškių sodžiaus – pirmininku, Kajetonas Dėdinas iš Barandų – pirmi-
ninko padėjėju, Jonas Kaunas – raštvedžiu, Jurgis Kaunas – išdininku, abudu iš Balseliškių sodžiaus. Jonas Kaunas iš Balseliškių, Juozas Vizgirda iš Šuopių ir Pranas Naujokaitis iš Klepų – išrinkti valdybos nariais.“⁵³

⁴⁷ Lietuvos žinios, 1912, gegužės 3 d.

⁴⁸ Darinys iš vokiečių kalbos žodžio das Geschäft (čia – sandėris).

⁴⁹ Lietuvos žinios, 1914, Nr. 145.

⁵⁰ Viltis, 1912, geg. 3 d., Nr. 52.

⁵¹ Trejeris, trijeris – mašina grūdams vėtyti ir rūšiuoti.

⁵² Žemė, 1913, bal. 11 d., Nr. 8.

⁵³ Ten pat, 1913, birž. 27 d., Nr. 13.

1914 m. vasario mėn. susirinkime buvo analizuojami kertamų girių plotai, veislinių gyvulių pagerinimo problemos, mineralinių trąšų išsigijimas, analizuojama spauda. Iš straipsnio sužinome, kad draugijos raštvedys tuo metu buvo J. Kaunas.⁵⁴

J. Naujokaitis išrinktas delegatu į visuotinį Marijampolės ūkininkų draugovės atstovų susirinkimą. Tos temos buvo analizuojamos ir vėlesnio laikotarpio spaudoje.

Sintautų valsčiuje iki 1940 metų veikė Lietuvos žemdirbių sąjungos skyriai Pariebių, Menčikių, Kuodžių, Pusdešrių ir kt. kaimuose, Lietuvos žemės ūkio draugijos Sintautų skyrius, Sintautų valsčiaus Ūkininkų vienybės komitetas, Lietuvos centralinės galvijų kontrolės Sintautų skyrius, Galvijų sąjungos Sintautų skyrius, Žemės ūkio darbininkų profesinės sąjungos Sintautų skyrius, Lietuvos valstiečių (valstiečių liaudininkų) sąjungos kuopos.⁵⁵

Pažymėtina, kad nuo pat Lietuvos valstybės atkūrimo pradžios pradėjo kurtis ir daugybė įvairių kooperatyvų, draugijų bei sąjungų. Dažnai būdamas net kelių tokių kooperatyvų ir draugijų nariu, žemdirbys tiesiog nežinojo, kur eiti ir kur ką pirkti. Trumpai tariant, susidarė padėtis kaip to vaiko, kuris prie devynių auklių paliko be galvos. Šių kooperatyvų ir draugijų tikslai būtų kitų straipsnių temos, bet esmė ta, kad visi tie kooperatyvai ir visi tie „šventieji“, kurių vardais draugijos įsteigė krautuves, toli gražu neaprupino mūsų žemdirbių paprasčiausiomis prekėmis, nekaltant apie mašinas, trąšas ir įvairius įrankius, reikalingus žemės ūkiui. Ant kiekvieno kampo galėjai sutikti ūkininkų, besistumdančių žydu krautuvėlėse, ieškančių reikalingų gaminių, kuriais kooperatyvai aprūpinti negalėjo. Taip ūkininkai ir paliko be mašinų, be trąšų, be ūkiuose reikalingiausių įrankių. Todėl įkurta Žemdirbių sąjunga sudarė iš pačių žemdirbių bendrovę „Žemdirbių vienybė“, kuri ir pradėjo rūpintis ūkininkų reikalais. Žemdirbių sąjungos kūrime pasižymėjo sintautiškis Saliamonas Banaitis.

Žemės ūkio draugijos darbavosi dviem kryptimis – puoselėjo švietėjišką veiklą tarp ūkininkų ir plėtojo prekybą. Tačiau svarbiausiu uždaviniu išliko išmokyti ūkininkus gerai ir sąmoningai tvarkyti savo ūkius, t. y. žodžiu ir gyvu pavyzdžiu mokyti, kaip taikyti mokslo ir praktikos patirtį ir naujoves, atlikti bandymus su sėklomis, trąšomis, auginti naujas gyvulių ir paukščių veisles. Agronomams talkinant, skatinta rengti parodas, steigti žemės ūkio mokyklas, knygynus, skelbti konkursus. Sintautų valsčiaus ūkininkai dalyvavo įvairių organizacijų veikloje. Aprašydami tų organizacijų kūrimąsi straipsnių autoriai neretai painioja jų pavadinimus, nes pastovūs pavadinimai susiformuodavo ne iš karto. Kartais net sunku nustatyti, apie kurią draugiją kalbama.

Vienas pirmųjų Sintautuose įsikūrė Lietuvos žemdirbių sąjungos skyrius Pariebiuose:

„Gruodžio 14 d. 1919 m. pas ūkininką S. Bielskų, Pariebių kaime, įvyko Pariebių rajono rinkimai į valsčiaus tarybą. Po rinkimų kalbėta apie įsteigimą Ekonominės bei politinės Lietuvos žemdirbių sąjungos skyriaus Pariebiuose. Susirinkimui vesti išrinktas S. Bielskus, raštvedžiu pakviestas J. Matijošaitis. Į sąjungos narius užsirašė apie 30 asmenų. Kalbėta,

⁵⁴ Lietuvos žinios, 1914, liepos 16 d., Nr. 156.

⁵⁵ Plačiau apie šią draugijų veiklą žr. K. Misias str. „Visuomeninės organizacijos Sintautų valsčiuje 1906–1940 metais“ (Sintautai, t. 1, Vilnius, 2013).

kad susibūrę į organizaciją ūkininkai galės ginti savo reikalus ir išrinks atitinkamus atstovus į Steigiamąjį Seimą. Susirinkimo metu išrinkta valdyba: pirmininku – P. Matijošaitis, padėjėju – S. Bielskus, išdininku – J. Dėdinas, raštvedžiu – J. Pusdešris, nariais – J. Endzelis, J. Martišius. Susirinkimo kopija nusiųsta į Kauno centro valdybą.”⁵⁶

Tiek Žemdirbių sąjungai, tiek Ūkininkų sąjungai priklausantys nariai tarpusavyje konkuravo. Per rinkimus į Sintautų valsčiaus tarybą 1920 m. išrinkta 16 žmonių: iš jų 8 ūkininkai ir 8 bežemiai bei mažžemiai. Kitaip tariant, 8 Žemdirbių sąjungos ir 8 Valstiečių sąjungos atstovai.

1920 m. Ūkininkų sąjungos Sintautų valsčiaus Apirbiškių skyriaus nariai savo susirinkime apsvarstė keletą klausimų ir priėmė šias rezoliucijas. Jozefas Vilenskis rašo:

„<...> kad miškų departamentas parduotų žmonėms malkų kuri nors 2 kartus į metus, kad būtų sumažintas mokestis nuo užrašomų namų, paliekant juos įpėdiniams, kad žmonės turėtų teisę rinkti teisėją patys, kad važiojimas valdžios reikalais („stuikos“) būtų apmokamos rinkos kaina ir, kad nereikėtų labai toli važiuoti. Į valdybą išrinkta: pirmininku – A. Zubrickas, pavaduotoju – J. Kuncaitis, išdininku – P. Andriuškevičius, sekretoriumi – J. Ramonas. Baigiantis susirinkimui priimta pageidavimas, kad laikraštis „Ūkininkas“ rašytų daugiau praktiškų ūkininkui patarimų, kad partijos reikalai nebūtų pirmoje vietoje <...> Iš ko valgo Sintautų parapijų rugius nukirtę. Laikraštyje „Tėvynės Sargas“ Nr. 32, išleistame 1923 m. rugpjūčio 11 d., randame pirmame puslapyje pašiinį, kuris ir ateinančioms kartoms gal bus interesinga pažiūrėt. Jame liaudies papročių tyrinėtojai arba folklieristai matys, kaip 1923 m. tos apylinkės gyventojai dar buvo neapsipažinę su paprasčiausiu kultūros įrankiu, vienausiu puodeliu: sintautiečiai mat iš to puodo valgo, miestelėnai gi jau tais metais tokį lygiai puodelį kitokiems reikalams vartodavo. Be to, praeities tyrinėtojai iš to piešinio paskiau sužinos, kad 1923 m. rugius bekertant buvo šaltoka, nes kirtikai ir grėbikės šiltai apsirėdę, vienas gi net su kaklaraiščiu.”⁵⁷

Remdamasis minėtame „Tėvynės Sarge“ (Nr. 32) išspausdinta nuotrauka (žr.), autorius Algis 1924 m. parašė feljetoną „Vieno puodo istorija“. Šis rašinys savo mintimis gali būti aktualus ir kai kuriems šių dienų įvykiams:

„Ponai, visa bėda štai kame. Ne vienam teko girdėti, kad Sintautų ūkininkų tarpe yra tūlas puodas, kuris tiek nerimo visuomenėj sukėlė. Dėka tam puodui juk ir ši krizi turime. Sudarydamas naują kabinetą, aš reikalauju, kad ne tik Sintautų, bet ir

⁵⁶ Lietuvos žinios, 1919, gruodžio 20 d.

⁵⁷ Lietuvos žinios, 1923, rugpjūčio 18 d.

Sintautiečių šventė. Iš laikr. „Tėvynės sargas“. 1923 m. rugpjūčio 11 d.

*Sostinėj sėdinti puodai būtų sukrauti į puodžių krautuves, o iki šiol jų dirbamas darbas būtų pavestas vyrams.*⁵⁸

Iš spaudos sužinome apie draugijų skyrių steigimąsi:

*„1922 m. Veršių kaimo ūkininkai pamėgo Žemdirbių Sąjungą. Skyrius, įsteigtas gausingo susirinkimo metu, kovo 19 d. Pirmininku išrinktas J. Dėdinas, vicepirmininku – P. Lingys, išdininku – P. Apanavičius, sekretoriumi – Iz. Duoba.*⁵⁹

1923 m. Sintautuose įsikūręs Lietuvos žemės ūkio draugijos Sintautų skyrius į savo veiklą kvietė jungtis ūkininkus. Iš spaudos sužinome, kad renginius organizuodavo Sintautų pradžios mokykloje. Susirinkusieji klausydavo paskaitų apie ūkininkų organizacijas, jų veiklą. Ypač laukta paskaitų apie ūkininkavimą kitose šalyse. Susirinkimų metu numatydavo paskaitas kaimuose, dažniau žiemos vakarais. Į draugiją stojo nauji nariai. Apylinkės ūkininkai jau pradeda suprasti organizacijų svarbą ir burtis į sąjungas. Žemės ūkio draugijos nariai mokėjo stojamąjį ir metinį mokesčius. Apie Sintautų skyriaus veiklą 1924 m. rašo Nemuno Vaidas, veikiausiai pats dalyvaudavęs šio skyriaus susirinkimuose:

„Sintautuose yra įsikūrusi „Žemės Ūkio Draugija“. Narių turi virš 20. Per visus šventus vietinėje pradžios mokykloje buvo

⁵⁸ Lietuvos žinios, 1924, Nr. 75.

⁵⁹ Žemdirbių balsas, 1922, Nr. 23.

visuotinas susirinkimas. Dalyvavo apie porą šimtų svečių. Apskrities agronomas Vaškelis kalbėjo apie ūkininkų organizavimosi į draugijas reikalą, nurodydamas, kad vienybėje tegalėsime savo būtį pagerinti. Mokyt. J. Cimbolaitis padarė platų pranešimą iš Čekoslovakijos ekonominio, kooperatyvinio ir visuomeninio gyvenimo, nurodydamas, kaip ten atsiekė susivieniję į draugijas ir kooperatyvus. Nutarta steigti javų valomasis punktas, išsirašyti pašarinių žolių ir k. Žiemos metu nutarta daryti visą eilę paskaitų iš žemės ūkio mokslo ir surengti trumpalaikius kursus. Prisirašė keletas naujų narių.“⁶⁰

Tame pačiame dienraščio numeryje pažymėta, kad Mōckupių pradžios mokykla atidaryta 1923 m. spalio mėnesį, ją lanko 54 mokiniai. Prie mokyklos atidarytas mokyklos kooperatyvas „Galybė“.

1924 m. spalio 18 d. „Lietuvos žiniuose“ Nemuno Vaidas vėl rašė apie Sintautų žemės ūkio draugiją.

„Jau nuo pernai metų ši draugija gyvuoja. Iš pradžių rodė šikio tokio gyvumo, bet nuo praėjusios žiemos apmirė. Tiesa – daugelis narių, ypač iš valdybos tarpo, daug rūpinasi pieninės steigimu, kurios darbai jau varomi prie galo ir dėl to mažai tepriduoda reikšmės Ž. Ū. Draugijai. O tai kaip tik klysta, nes tik per draugijas bei kooperatyvus tegalėsime prieiti prie ekonominės gerovės. Reikėtų esamai valdybai daugiau susirūpinti ir bent neapsileisti esamai Ūkininkų Sąjungai. Jei patys neturi laiko, arba nestengia, tai lai kitiems perleidžia vadovybę, o taip snausti, tai iš tikrųjų gėda. Darbo yra, tik reikia noro ir pasiryžimo. Pavasarį buvo nutarta taisyti trejeris, fuktelis⁶¹, kergimo punktai, o dabar nič nieko negirdėti. Sako, kad kergimo punktas esąs, bet kur, tai nežinia. Žemės ūkio laikraščio „Lietuvos Dirvos“ pareina virš 10 egzempliorių, bet galėtų pareiti kur kas daugiau, tik kad visur, kur nepažvelgsi, matyt apsnūdimas. Pieninės namo statymas ir sunkiai einasi; bet vis tik šiais metais tikimasi baigti.“⁶²

Perskaite šias žinias, sintautiečiai liko nepatenkinti ir parašė atsakymą:

„Lietuvos Žiniuose“ Nr. 236 Nemuno V-as užpuola Sintautų Žemės Ūkio Draugiją. Tai yra neteisybė. Sintautuose Žemės Ūkio Draugija veikia ir jokio apmirimo nematyti. Pieninė jau veik galutinai pabaigta. Jos įrengimas reikalavo daug triūso ir energijos. Valymo punktai nebuvo galima įtaisyti, nes trūko lėšų. Kergimo punktai yra ir nariams gerai žinomi. O afišuotis valdyba nemato reikalo, todėl, kad kergimo punktai ne biznio reikalams, tik ūkio kultūros pakėlimui (Klaidinga nuomonė. – Red.). Kergimo punkto gyvuliai buvo atgabenti ir į Žemės Ūkio

⁶⁰ Lietuvos žinios, 1924, sausio 3 d.

⁶¹ Fuktelis, fuchtelis – žemės ūkio mašina javams valyti ir rūšiuoti pagal lyginamąjį svorį.

⁶² Lietuvos dirva, 1924, Nr. 8.

*Parodą Šakiuose. O jei Nemuno V-as nematė, tai jis dar neturi teisės kaltinti. Žemės Ūkio Valdybos nariai.*⁶³

Kadangi Sintautų krašto ūkininkai buvo kaimo pagrindinė jėga, jie įsteigė kredito kooperatyvą – Sintautų liaudies banką „Penta“. Bankas savo veiklą pradėjo 1923 m. balandžio 19 d.; jam priklausė 94 nariai, indėlių – 7 000 litų. Visuotiniame susirinkime nuspręsta pajaus dydį nustatyti 20 litų. „Pentos“ bankas 1923 m. buvo išdavęs 8 315 litų paskolų įvairiems ūkio reikalams. Bankinius reikalus tvarkė ūkininkas K. Kaunas, kunigas Stanaitis ir K. Dėdinas.

1924 m. Šakiuose įvykusiame Zanavykijos ūkininkų suvažiavime kalbėta apie kreditus, mineralines trąšas, ūkio mašinas, savivaldybių rinkimus, apsidraudimą nuo ugnies, parodų organizavimą. Sintautų atstovai pareiškė, kad plentas Šakiai–Naumiestis tikriausiai blogiausias visoje Lietuvoje.

1924 m. Šakių žemės ūkio parodoje įvertinimų sulaukė Sintautų žemės ūkio draugija, atvežusi eksponuoti kergimo punkto bulius ir kuilius. 1930 m. gyvulių paroda-konkursas surengtas Sintautuose. Atsižvelgiant į gyvulių kokybę, jų savininkams buvo mokamos premijos nuo 20 iki 50 Lt. Iš parodos dalyvių labiausiai pasižymėjo sintautietis ūkininkas Juozas Orintas iš Meŋkinių kaimo. Jo parodai pateiktas 8 mėnesių veršelis svėrė 320 kg. J. Orintas gavo 60 Lt premiją. Premijas dalijo ir už pavyzdingą melžimą konkursų metu.

Sintautų valsčiaus ūkininkai mokėjo kovoti dėl savo teisių:

*„Sintautiečiai išrinko 3 ūkininkus ir pasiuntė juos su prašymu pas p. Respublikos Prezidentą, prašydami sumažinti žemės mokesčius.“*⁶⁴

Sintautiečiai siekė įgyti kuo daugiau ūkininkavimo žinių, organizavo mokymus. Išsamiai Sintautų krašto ūkininkų mokymas aprašytas 1924 m. „Lietuvos dirvoje“:

„Kursai tęsėsi 13 dienų Sintautų pradžios mokykloje vakarais, nuo 1923 m. gruodžio mėn. 28 dienos iki š. m. sausio mėn. 9 d. Kursų vedėju buvo apskrities agronomas A. Vaškelis. Skaityta paskaitos: 1. gyvulių vaisinimas, 4 valandas; 2. gyvulių laikymas ir šėrimas, 10 valandų; 3. žemės ūkio kooperacija, 3 val.; 4. pieno ūkis, 6 val.; 5. lankų šienavimas, 1 val.; 6. piktžolės ir augalų kenkėjai, 4 val.; 7. bendroji ir specialioji žemdirbystė, 8 val.; 8. šakniavaisiai ir trąšos, 4 val.; 9. pievų ūkis ir melioracija, 7 val.; 10. vaismainis, 3 val. Skaitė apskrities agronomas P. Vaškelis ir p. p. J. Naujokaitis, S. Markuza, J. Valaitis ir J. Cimbolaitis, baigusieji žemės ūkio kursus Kaune ir Dotnuvoje. Iš viso buvo 112 klausytojų. Ligi 20 metų buvo 17 vyrų, o per 20 metų 80 vyrų. Moterų ligi 20 metų 4 ir per 20 metų 11. Ūkininkai buvo maždaug 78 klausytojai ir 34 klausytojai kitų verslų: darbininkų, mokytojų, moksleivių ir kt. Vietinių klausytojų buvo 32 asmenys, gyvenančių toliau ligi 3 km

⁶³Lietuvos žinios, 1924, Nr. 119.

⁶⁴Ten pat.

49, o gyvenančių toliau kaip 3 km 31 klausytojas. Po paskaitų visuomet buvo daug klausimų duodama. Daugumas pageidauja, kad tokie kursai tęstųsi ir toliau, bent sekmadieniais. Ypač gale kursų klausytojų buvo pageidaujama žinių apie vištas ir daržoves.“⁶⁵

Kuo dar pasižymėjo sintautiečiai ūkininkai? 1926 m. netolimo Skaistgirių kaimo ūkininkai aktyviai dalyvavo Ūkininkų sąjungos vaisių džiovavimo, gyvulių auginimo draugijos veikloje.

„Turi linams minti mašiną, porą motorų linams minti ir kulti. Yra veikianti pieno perdirbimo bendrovė. Bet šiame krašte gyvuoja ir slaptas „samagonkės“ dirbimas ir dvokiančio „brenerio“ punktas.“⁶⁶

Kokios tuo metu buvo prekių kainos? 1927 m. Sintautų ir Šakių turguose rugių cnt kainavo 34 Lt, kviečių cnt – 45 Lt, miežių cnt – 26 Lt, bulvių cnt – 8 Lt, arklys – 500 Lt, karvė – 400 Lt, avis – 35 Lt, kiaulė – 100 Lt, višta – 6 Lt, kalakutas – 15 Lt, sviesto kg – 5 Lt, dešimt kiaušinių – 1,30 Lt, silkės kg – 1 Lt, cukrus kg – 1,30 Lt, druskos kg – 6 Lt, 1 m³ beržinių malkų – 26 Lt. Marijampolėje parduodamas traktorius „FORDSON“ kainavo apie 6 755 Lt. Tačiau tokių traktorių ūkininkai turėjo nedaug.

Yra įvairių duomenų apie administracinius pakitimus, renginius.

„Vaitiekupių kaimas apskrities valdybos nutarimu nuo 1931 m. sausio mėn. 1 d. tapo nuo Sintautų valsčiaus atskirtas ir priskirtas prie Šakių valsčiaus. Nepatenkinti tuo apskrities valdybos nutarimu visi kaimo ūkininkai padavė vidaus reikalų ministeriui prašymą, kad kaimą grąžintų prie Sintautų valsčiaus. Prašymas patenkintas: nuo balandžio 1 d. Vaitiekupiai vėl lieka Sintautų valsčiuje.“⁶⁷

„Vaitiekupių kaimo ūkininkai taip pat prisidėjo prie Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo. Šio krašto ūkininkai pirmieji atsiliepė į Lietuvos savanorių kuopos vado kapitono J. M. balsą, kurio kariai dėl blogo aprūpinimo kėlė maištą. Ūkininkai nuvežė arkliais tiesiog į Kauną vežimą baltinių, kad kariai nedrįso daugiau nei žodžio pasakyti.“⁶⁸

Koks kaimo gyvenimas be išdaigų ir humoro. 1931 m. „Suvalkiečio“ laikraščio 21 numeryje aprašyta, kad „kažkokios dvasios“ Sintautų valsčiuje į medžių viršūnes sukelia akėčias, naktimis iškrato žvejų tinklus. Bet neseniai esą iškrėstas dar linksmesnis pajuokavimas: vienas gyventojas pragrėžęs medį ir palikęs indą leido į jį sulą, o „dvasios“ į sulą įmetusios mielių. Sula taip įrūgusi, kad įvykęs bausis sproginimas ir indo skeveldros išlakiojusios po apylinkę. O sekmadieniais Sintautuose prie bažnyčios pakraščiais sėdėdavę daug elgetų,

⁶⁵Lietuvos dirva, 1924, Nr. 3.

⁶⁶Ten pat.

⁶⁷Ten pat, 1924, Nr. 8.

⁶⁸Ten pat.

kuriems išeinantieji iš bažnyčios vis ką nors duodavo. Kartą eina Jurgis, kuris buvo smuklėje ir kišenėje turėjo nesuvalgytą dešros galą. Tai jis ir padavė tą dešrą ubagei. Ubagė, tąkart nespėjusi padėkoti, kitą sekmadienį, jį pamačius su dideliu pulku mergų beeinantį, iš tolo šaukė: „Dėkui, dėkui, gaspadorėli, už tą dešros gabalėlį, kur aną sekmadienį kyštelėjai.“ Bernui elgeta tik gėdą padarė, nes mergos iš jo juokėsi.

Ūkininkai gamino produkciją, kurią pardavinėjo ir Sintautų prekyvietėje. 1932 m. Sintautuose leista rengti turgų tik pirmadieniais. Prekymečiai leisti organizuoti: pirmą trečiadienį po sausio 15 d., po kovo 15 d., po gegužės 15 d., po liepos 15 d., po gruodžio 15 d. Sintautų rinkos pakraštyje stovėjo į žemę įkalti barjerai, prie kurių atvykę į miestelį gyventojai rišdavo arklius. Į jomarkus ūkininkai atvažiuodavo dvikinkiais ir vienkinkiais vežimais. Stambesnis ūkininkas atvykdavo su bričkėle. Parduodamų prekių buvo visokiausių – pradedant malkomis, baigiant gyvūnais. Galėjai čia nusipirkti saldainių, silkų, maldaknygių, įvairių smulkių metalo gaminių, buities prekių. Pakraštyje vietos muzikantas grodavo su armonika. Buvo ir elgetaujančių žmonių. Į Sintautų jomarkus atvykdavo žydų ir būrelis čigonų. Čigonai užsiėmė arklių prekyba.

Įdomus teismas aprašytas 1935 m. „Ūkininko patarėjo“ 7-ajame numeryje:

„Sintautuose rengiamas karvės teismas. Teismo užduotis – išaiškinti, kad reikia laikyti tik tas karves, kurios žiemą ir vasarą duoda naujos. Laikyti karves, kurios tik pašarą gadina, didelis nusikaltimas. Teismo nariais bus: apyg. agr. Počvaitis, ūkin. Vaičiaičiai, Dėdinas ir Rudavičius.“

1935 m. „Suvalkiečio“ laikraštyje šis atsitikimas aprašytas taip:

„Teismas, išklauses kaltintojų ir gynėjų kalbų bei liudininkų parodymų nusprendė: 1. Karvės, kurios duoda pieną iki 3 proc. riebumo ir per metus duoda tik 50 kg riebalų, nubaudžiamos mirti. Bausmė dvejų metų bėgyje pavedama įvykdyti „Maistui“. 2. Karvės duodančios pieną su virš 3 proc. riebumo ir nemažiau kaip 50 kg riebalų per metus išteisinamos, bet su sąlyga, kad vienu metų bėgyje savo produkciją dar pakeltų. 3. Reikalauti iš ūkininkų karvių ūkį taip sutvarkyti, kad tiek žiemą, tiek vasarą būtų galima pristatyti į pienines vienodą kiekį pieno ir 4. Kadangi be gerų veislinių karvių negalima tinkamai iškelti pieno ūkis, todėl auginimui paliekami tik gerų produktingų karvių veršeliai. Blogos kilmės veršeliai nubaudžiami mirtimi, kurią įvykdo irgi „Maistas“. Teismo pasiklausyti buvo susirinkę daug apylinkės ūkininkų. Prie teismo durų buvo pastatyta ir kaltininkė... karvė.“

Žemės ūkis 1940–1990 metais

1940-ieji. Pirmoji sovietinė okupacija

1940 m. liepos 21 d. vadinamasis „liaudies“ seimas priėmė deklaraciją dėl Lietuvos valstybės santvarkos. Lietuva paskelbta sovietine respublika. 1940 m. liepos 22 d. buvo priimta garsioji Žemės nacionalizavimo deklaracija. Ji paskelbė, kad visa žemė, jos gelmės, visi miškai ir vandenys tampa valstybės nuosavybe. Rugpjūčio 3 d. „priėmus“ Lietuvą į Sovietų Sąjungą, o rugpjūčio 25 d. paskelbus sovietinę konstituciją, Lietuva antrą kartą tos pačios valstybės buvo išbraukta iš nepriklausomų valstybių sąrašo. Tačiau LSSR konstitucija turėjo vieną „laikiną skirtumą“, kuris skyrė ją nuo senesnių sovietinių konstitucijų – „<...> greta socialistinės nuosavybės laikinai leista veikti privatiems valstiečių ūkiams, amatininkų dirbtuvėms ir smulkiosms krautuvėlėms.“⁶⁹ Nacionalizavus žemę, buvo numatyta atlikti žemės reformą. Žemės negalima nei parduoti, nei pirkti, žemę valdys tie, kas ją dirba. Liepos 26 d. prie Žemės ūkio ministerijos buvo sudaryta Valstybinė žemės komisija (pirmininkas Albinas Žukauskas), turėjusi įgyvendinti „liaudies“ seimo nutarimus. Vietose veikė apskričių ir valsčių žemės komisijos. Sintautų valsčiaus žemės ūkio komisijos pirmininku buvo paskirtas Juozas Išganaitis, nariais – Jonas Ūsas, Aleksandras Zapereckas, Jurgis Jankauskas, Petras Balčiukaitis.⁷⁰ Žemės matavimo brigadoms buvo priskirti talkininkai (mokytojai, girininkai, agronomai ir kiti asmenys, „<...> kurie dirbo be atskiros atlyginimo ir kurie nebuvo kandidatais žemei gauti.“ Sintautų valsčiuje tokiais talkininkais buvo 19 asmenų, tarp jų 12 mokytojų.⁷¹

1940 m. rugpjūčio 5 d. buvo priimtas Valstybinio žemės fondo įstatymas, turėjęs nuspręsti, kaip sudaryti ir paskirstyti žemės fondą. Į žemės fondą turėjo būti paimitos nenaudojamos savivaldybių, nacionalizuotos bažnyčių, parapijų, vienuolynų, kitų religinių įstaigų ar organizacijų žemės, taip pat visų ūkininkų žemė, viršijanti 30 ha. Parapijų klebonams buvo palikta po 3 ha. Pirmenybę žemei gauti turėjo bežemiai ir mažažemiai valstiečiai, turėję dideles šeimas, smulkūs valstiečiai, pasistatę ant nuomojamų žemių nuosavus trobesius, kiti valstiečiai, turėję ne daugiau kaip 8 ha žemės. Bežemiams buvo skiriama ne daugiau kaip po 10 ha. Visiems valstiečiams žemė buvo duota naudotis nemokamai ir neapibrėžtam laikui. Visi anksčiau sudaryti dokumentai apie privačios nuosavybės teisę į žemę paskelbti nustojusiais galios. Taisyklių tvarką pasirašė ministras pirmininkas J. Paleckis ir vidaus reikalų ministras M. Gedvilas.

1940 m. rugsėjo 26 d. LKP (b) CK biuras priėmė nutarimą „Apie gyvenviečių kūrimą skiriant žemę bežemiams ir sustabdyti vienkiemį kūrimąsi kaimuose, kurie nepažeidė ankstesnę žemės naudojimosi tvarką.“⁷² Taip pradėti naikinti vienkiemiai. Buvo kuriamos grūdų paruošų „Zagotzerno“ kontoros.

1941 m. balandžio 14 d. LKP (b) CK buvo parengti garsieji nutarimai dėl privalomųjų grūdų, pieno ir sviesto, mėsos, bulvių ir vilnų pristatymo.⁷³

⁶⁹Truska L. Sovietų okupacija ir aneksija, *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, vyr. redaktorius A. Anušauskas, Vilnius, 2007, p. 109.

⁷⁰LCVA, f. R-764, ap. 1a, b. 899, l. 25.

⁷¹Ten pat.

⁷²Matusevičius J. Kompartijos vaidmuo sovietizuojant Lietuvą 1940–1941 metais, *Lietuvos žmonių genocidas nacių ir sovietų okupacijose (Konferencijos medžiaga, 1993 06 12)*, Vilnius–Kaunas, 1994, p. 36.

⁷³Ten pat.

Valstybės nustatytos kainos buvo dešimteriopai mažesnės negu turguje. Prievolės turėjo atiduoti visi ūkininkai, net ir patys smulkiausi, taip pat ir naujakuriai.

1941 m. gegužės 14 d. LSSR AT Prezidiumo įsaku nustatytas žemės ūkio mokestis: 10–20 ha dydžio ūkiams jis buvo apie 50 procentų, o stambesniems net dvigubai didesnis negu nepriklausomybės metais.⁷⁴

Lietuvos centriname valstybės archyve Lietuvos TSR žemės ūkio liaudies komisariato fonde (f. R-764) pateiktos 1940 m. Šakių apskrities Valstybinio žemės fondo suvestinės žinios. Sintautų valsčiaus Žemės reformos komisijos pirmininkas J. Ižganaitis rugpjūčio 9 d. pateikė Šakių apskrities Žemės reformos komisijai suvestines žinias apie valsčiaus stambesnių ūkių savininkus (pradedant nuo 28 ha), kurių žemės dalis turėjo būti perduota Valstybiniam žemės fondui.⁷⁵ Pridėjame sąrašą pateikta 231 žemės savininko pavardė, nurodant jo turėtos ariamos, sodybinės žemės plotą, mišką, ganyklas ir pievas, žemės rūšį ir jos naudojimo paskirtį. Tame sąrašą nurodytas bendras žemės plotas – 9 562,25 ha, iš kurios ariamos – 74 878,61.⁷⁶ Kiek vėliau tie sąrašai buvo perdarinėjami, tikslinami.

Buvo atimta visų valdininkų, įskaitant mokytojus ar verslininkus, žemė. 1940 m. rugpjūčio 11 d. Vyriausiajai žemės reformos komisijai J. Ižganaitis pateikė valsčiaus valdininkų, pramonininkų, prekybininkų, mokytojų, verslininkų ir kitų asmenų, turėjusių žemės, sąrašą⁷⁷ (4 lentelė). Ši žemė buvo nusavinta.

4 lentelė

1940 m. rugpjūčio 11 d. Šakių apskrities Sintautų valsčiaus valdininkų, pramonininkų, prekybininkų, mokytojų, verslininkų ir kitų asmenų, kurie be savo tiesioginio verslo turi žemės, sąrašas

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Užsiėmimas	Ūkio vieta	Trobesių skaičius	Žemės plotas (ha)
1.	Jonas Černiauskas	Savivaldybės sekretorius	Kuodžių k.	5	35,27
2.	Saliamonas Vizgirda	Mokytojas	Kuodžių k.	6	40,23
3.	Edvardas ir Zuzana Počvaičiai	Agronomas, mokytoja	Sintautų k.	5	20,16
4.	Justinas Banaitis	Agronomas	Vaitiekupių k.	9	73,33
5.	Sintautų parapijos žemė		Sintautų k.	11	3,36
6.	Stasys Ūžbalis	Kapitonas	Naudžių k.	7	18,48
7.	Ickis Gitelmanas	Prekybininkas	Vilkeliškių k.	3	6,72
8.	Antanas Kamaitis	Mokytojas	Vilkeliškių k.	-	12,13
9.	Augustinas Zubrickas	Mokytojas	Gaisrių k.	4	14,63
10.	Radžiūnas Pranas	Klebonas	Leopolės k.	3	8,18
11.	Pranas ir Magdelina Gintneriai	Pašto viršininkas, mokytoja	Sintautų k.	6	36,19
12.	Jonas Ūsas	Mokytojas	Tarpučių k.	5	13,03
13.	Feliksas Aušūra	Kalėjimo sargas	Gaisrių k.	-	12,32

⁷⁴Truska L. Sovietinė socialinė-ekonominė politika, *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, p. 124.

⁷⁵LCVA, f. R-764, ap. 1a, b. 183, l. 8.

⁷⁶Ten pat, l. 208.

⁷⁷LCVA, f. R-764, ap. 1a, b. 139, l. 6.

(tęsinys)

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Užsiėmimas	Ūkio vieta	Trobesių skaičius	Žemės plotas (ha)
14.	Andrius ir Adelė Skučai	Inžinieriai	Ragožių k.	4	29,6
15.	Vincas Petrikas	Prekybininkas	Sintautų k.	4	2,99
16.	Jonas Rakickas	Pašto viršininkas	N. Sintautų k.	3	2,52
17.	Antanas Černevičius	Mokytojas	Sintautų k.	2	3,36
18.	parapija Valakbūdžio	Žemė	Valakbūdžio k.	7	12,32
19.	Justinas Naujokas	Policininkas	Gaisrių k.	-	8,4

1940 m. buvo sudaryti sąrašai ūkininkų, norėjusių samdyti žemės ūkio darbams darbininkus. Jame įrašyti 66 Sintautų valsčiaus ūkininkai.⁷⁸

Tų pačių metų spalio 29 d. Šakių apskrities Žemės ūkio komisija sudarė apskrities valsčių sąrašą, nurodydama stambesnių ūkių skaičių, ir jį išsiuntė Žemės tvarkymo valdybai. Šiame sąrašė pažymėta, jog Būblelių valsčiuje buvo 109 ūkiai, Jankų – 37, Griškabūdžio – 123, Šakių – 81, Lukšių – 102, Barzdų – 83, Paežerėlių – 23, Kidulių – 82, Gelgaudiškio – 30, Žvirgždaičių – 66, Plokščių – 34, Lekėčių – 22, Sintautų – 225.⁷⁹ Taigi Sintautų valsčiuje stambesnių ūkių buvo daugiausiai. Lapkričio 2 d. sudarytas ir Šakių apskrities Žemės reformos komisijai pateiktas tų 225 ūkių savininkų sąrašas, nurodant kaimą, bendrą žemės plotą, paliktos ir į Valstybinį žemės fondą paimamos žemės plotą⁸⁰ (žr. 6 lentelę). Ūkininkams buvo paliekama po 30 ha žemės. Iš Sintautų bažnyčios parapijos, miestelyje turėjusios 4,38 ha žemės, paimta 1,38 ha, parapijai palikti 3 ha. Tuo metu Sintautų valsčiui priklausiusioje Valakbūdžio bažnyčios parapijoje iš turėtos 12,32 ha žemės taip pat buvo palikti tik 3 ha. Iš viso pagal tą sąrašą iš valsčiuje turėtos 9 550,80 ha žemės į Valstybinį žemės fondą paimta 3 091 ha, o savininkams palikta 6 459,80 ha žemės.

5 lentelė

Sintautų valsčiaus ūkininkų, turėjusių daugiau kaip 30 ha žemės, sąrašas. 1940 m. spalio 29 d.

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Kaimas	Turėjo žemės, ha	Palikta žemės, ha	Paimta fondui, ha
1.	Palukaitis Pijus	Kasikėnų	33,59	30	3,59
2.	Grinčinitis Pranas	Kasikėnų	30,79	30	0,79
3.	Valaitis Juozas	Kasikėnų	28,51	-	28,51
4.	Kaunas Jonas I	Balseliškių	43,39	30	13,39
5.	Kaunas Jonas II	Balseliškių	43,39	30	13,39
6.	Kaunas Jonas III	Balseliškių	44,23	30	13,23
7.	Naujokaitis Juozas	Balseliškių	44,23	30	13,23
8.	Duoba Pranas	Barandų	35,82	30	5,82
9.	Povilaitis Antanas	Barandų	31,91	30	1,91
10.	Dailidė Jurgis	Barandų	47,03	30	17,03

⁷⁸ LCVA, f. 379, ap. 3, b. 66, l. 133.⁷⁹ LCVA, f. R-764, ap. 1a, b. 285, l. 1, 5.⁸⁰ Ten pat, l. 25–29.

(tęsinys)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Kaimas	Turėjo žemės, ha	Palikta žemės, ha	Paimta fondui, ha
11.	Dėdinas Kajetonas	Barandų	31,91	30	1,91
12.	Dailidė Jonas	Barandų	31,91	30	1,91
13.	Duoba Jonas	Santakų	48,15	30	18,15
14.	Kasparavičius Pranas	Santakų	33,31	30	3,31
15.	Jakaičiai Iz. ir Marij.	Santakų	48,15	30	18,15
16.	Vaičiai Juoz. ir Pr.	Santakų	47,31	30	17,31
17.	Kasperavičius Kostas	Duobiškių	38,97	30	8,97
18.	Liepuonius Antanas	Duobiškių	40	30	10
19.	Elvys Gustavas	Duobiškių	43,68	30	13,68
20.	Orintas Pranas	Duobiškių	33,01	30	3,01
21.	Kušlikis Juozas	Kušlikių	45	30	15
22.	Antanavičius Pranas	Kušlikių	51,4	30	21,4
23.	Dumčius Juozas	Kušlikių	46,2	30	16,2
24.	Žemaitaitis Stasys	Gabartų	82,72	30	52,72
25.	Martišius Jonas	Gabartų	38,71	30	8,71
26.	Martišius Juozas	Gabartų	41,38	30	11,38
27.	Sederavičius Juozas	Gabartų	41,89	30	11,89
28.	Tėvelio Prano ipėd.	Gabartų	39,92	30	9,92
29.	Duoba Juozas	Pariebių	56,16	30	26,16
30.	Aleksa Jonas	Pariebių	90,21	30	60,21
31.	Dėdinienė Kunigunda	Pariebių	71,8	30	41,8
32.	Juškos Vinco ipėd.	Ežeriūkų	38,07	30	8,07
33.	Švarplaičio Jono ipėd.	Ežeriūkų	38,07	30	8,07
34.	Račiūnas Pijus	Ragožių	38,07	30	8,07
35.	Orintas Juozas	Menkinių	57,03	30	27,03
36.	Mockevičius Jonas	Pakorbūdžių	31,35	30	1,35
37.	Kasparavičius Juozas	Pakorbūdžių	62,71	30	32,71
38.	Mockevičius Juozas	Pakorbūdžių	31,35	30	1,35
39.	Šnipas Vincas	Pakorbūdžių	31,35	30	1,35
40.	Eretienė Ona	Pakorbūdžių	36,96	30	6,96
41.	Skaizgiris Pranas	Gaisrių	30,79	30	0,79
42.	Aušiūrai Juoz. ir Ona	Gaisrių	39,19	30	9,19
43.	Bandza Pranas	Gaisrių	45,35	30	15,35
44.	Vyšniauskai Jon. ir Ona	Kirmiškių	51,75	30	21,75
45.	Dumčienė Petrė	Mockupių	61,59	30	31,59
46.	Vaitiekaitis Juozas	Mockupių	31,35	30	1,35
47.	Dubininkas Eliziejus	Mockupių	31,35	30	1,35
48.	Ūsas Juozas	Mockupių	30,79	30	0,79
49.	Žukauskas Pranas	Mockupių	31,35	30	1,35
50.	Kremelaitis Jonas	Starkų	30,23	30	0,23
51.	Orintienė Antanina	Voverių	46,47	30	16,47
52.	Kriaučiūnas Antanas	Voverių	35,47	30	15,47
53.	Augustaitis Pranas	Voverių	53,75	30	23,75

(tęsinys)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Kaimas	Turėjo žemės, ha	Palikta žemės, ha	Paimta fondui, ha
54.	Kairaitis Pranas	Voverių	44,23	30	14,23
55.	Orintas Jonas	Voverių	40,31	30	10,31
56.	Vosylaitis Augustas	Bridžių	33,59	30	3,59
57.	Stiklius Juozas	Bridžių	33,59	30	3,59
58.	Demskis Gustavas	Bridžių	41,43	30	11,43
59.	Jakaitis Jurgis	Bridžių	65,79	30	35,79
60.	Kriščiūnas Pranas	Bridžių	34,25	30	4,25
61.	Uogintas Juozas	Iždagų	71,66	30	41,66
62.	Naujokaitės R. M. S.	Iždagų	40,3	30	10,3
63.	Mažeika Anicetas	Iždagų	30,79	30	0,79
64.	Elbė Gustavas	Iždagų	38,07	30	8,07
65.	Domeika Vincas	Iždagų	40,31	30	10,31
66.	Ešius Albertas	Viatrako	119,21	30	89,21
67.	Naujokaitis Juozas	Braškių	43,67	30	13,67
68.	Kučiausko Antano ipėd.	Braškių	50,39	30	20,39
69.	Tėvelis Antanas	Jundilų	47,32	30	17,32
70.	Lingys Pranas	Jundilų	47,03	30	17,03
71.	Bacevičius Pranas	Jundilų	32,47	30	2,47
72.	Vasiliauskas Jonas	Jundilų	32,47	30	2,47
73.	Endriukaitis Antanas	Jundilų	44,79	30	14,79
74.	Bunikis Juozas	Jundilų	32,47	30	2,47
75.	Mačiulaitis Jonas	Jundilų	32,47	30	2,47
76.	Sakalauskas Pranas	Totorviečių	31,35	30	1,35
77.	Valaitis Sabastijonas	Kaupiškių	39,75	30	9,75
78.	Masevičius Izidorius	Demšių	57,67	30	27,67
79.	Barčaitienė Ona	Juškakaimio	30,79	30	0,79
80.	Kolevas Gustavas	Juškakaimio	34,71	30	4,71
81.	Naujokaitis Jonas	Juškakaimio	55,03	30	25,03
82.	Naujokaitis Andrius	Juškakaimio	30,79	30	0,79
83.	Riauba Juozas	Juškakaimio	32,48	30	2,48
84.	Titlius Jonas	Juškakaimio	66,63	30	33,63
85.	Trepeika Juozas	Juškakaimio	33,59	30	3,59
86.	Valsčiaus savivaldos sklypas	Juškakaimio	1,49	-	1,49
87.	Kutkaitis Pranas	Skrynupių	33,91	30	3,91
88.	Štolys Jurgis	Skrynupių	43,11	30	13,11
89.	Štolys Jonas	Kaukakalnio	38,71	30	8,71
90.	Valtys Simas	Kaukakalnio	57,38	30	27,38
91.	Gylis Juozas	Pliorišių	46,55	30	26,55
92.	Mozūraitis Juozas	Pliorišių	45,92	30	5,92
93.	Račiūnas Vincas	Pliorišių	45,92	30	15,92
94.	Totoraitis Vincas	Pliorišių	50,67	30	20,67
95.	Frenkelis Julius	Panovių	34,52	30	4,52
96.	Ižganaitis Juozas	Panovių	38,07	30	8,07

(tęsinys)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Kaimas	Turėjo žemės, ha	Palikta žemės, ha	Paimta fondui, ha
97.	Ižganaitis Jonas, s. Mot.	Panovių	50,15	30	20,15
98.	Miliūnas Juozas	Panovių	33,79	30	3,79
99.	Šindelmeizeris Gustas	Panovių	56,75	30	20,75
100.	Pikčilingis Juozas	Kiaulupių	33,56	30	3,56
101.	Jucaitis Vincas	Kiaulupių	47,03	30	17,03
102.	Riaubienė Petrė	Kiaulupių	33,87	30	3,87
103.	Dėdinas Antanas	Kiaulupių	35,27	30	5,27
104.	Stalgys Jonas	Kiaulupių	33,13	30	3,13
105.	Riauba Vincas	Kiaulupių	36,11	30	6,11
106.	Kudirka Matas	Kiaulupių	34,83	30	4,83
107.	Šlyžys Juozas	Kiaulupių	55,42	30	25,42
108.	Pikčilingis Pranas	Kiaulupių	34,33	30	4,33
109.	Ižganaitis Motiejus	Kiaulupių	33,59	30	3,59
110.	Pikčilingis Antanas	Joniškių	37,23	30	7,23
111.	Jakaitis Juozas	Naudžių	31,35	30	1,35
112.	Kaunas Viktoras	Naudžių	44,79	30	14,79
113.	Žievys Simanas	Gyliškių	75,58	30	45,58
114.	Sniečkus Jonas	Gyliškių	33,59	30	3,59
115.	Šumanas Valteris	Gyliškių	55,43	30	25,43
116.	Gylienė Albina	Gyliškių	48,99	30	27,39
117.	Pusdešris Juozas	Menčikių	75,47	30	45,47
118.	Martišienė Antanina	Menčikių	78,38	30	48,38
119.	Martišius Jonas	Menčikių	61,03	30	31,03
120.	Švelnienė Marijona	Kuodžių	84,54	30	54,54
121.	Sutkaitis Jonas	Kuodžių	40,31	30	10,31
122.	Vizgirda Salemonas	Kuodžių	40,23	30	10,3\23
123.	Dailidė Aleksandras	Kuodžių	33,59	30	3,59
124.	Plaušnaitienė Antanina	Kuodžių	34,15	30	4,15
125.	Abromavičius Nikodemas	Kuodžių	45,35	30	15,35
126.	Matijošaitis Juozas	Kuodžių	50,39	30	20,39
127.	Sintautų parap. žemė	Sintautų	4,38	3	1,38
128.	Gintneriai Ant. ir Magd.	Sintautų	36,19	30	6,19
129.	Daniliauskas Juozas	Sintautų	34,16	30	4,16
130.	Kaunienė Petrė	Sintautų	0,78	-	0,78 Pastaba: Norma paliekama Balseliškių kaime
131.	Plioplys Pranas	Sintautų	2,5	1	1,50 Pastaba: paliekama Būblelių valsčiuje
132.	Amantas Gustavas	Šilgalių	47,68	30	17,68

(tęsinys)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Kaimas	Turėjo žemės, ha	Palikta žemės, ha	Paimta fondui, ha
133.	Apinavičius Jonas	Šilgalių	38,81	30	8,81
134.	Bindokas Petras	Šilgalių	47,78	30	17,78
135.	Būčienė Marijona	Šilgalių	46,26	30	16,26
136.	Gaidys Andrius	Šilgalių	31,62	30	1,62
137.	Burkšas Simanas	Šilgalių	3,5	-	3,50
					Pastaba: Norma Kidulių vls.
138.	Gešventas Otto	Šilgalių	50,4	30	20,4
139.	Paulauskas Juozas	Šilgalių	60,59	30	30,59
140.	Bartkaitis	Šilgalių	3,09	-	3,09
					Pastaba: Nusavinamas miškas
141.	Bromantas Gustavas	Rukšnių	97,25	30	67,25
142.	Endriukaitis Jonas	Šilgalių	34,62	30	4,62
143.	Endriukaitis Juozas	Rukšnių	40,88	30	10,88
144.	Antanavičius Juozas	Pusdešrių	51,53	30	21,53
145.	Činkus Jonas	Pusdešrių	69,84	30	39,84
146.	Guzulaitis Vincas	Pusdešrių	31,92	30	1,92
147.	Paulaitis Antanas	Pusdešrių	34,9	30	4,9
148.	Murauskas Juozas	Pusdešrių	47,03	30	17,03
149.	Puzdešris Pranas	Pusdešrių	56,27	30	26,27
150.	Riauba Juozas	Pusdešrių	80,62	30	50,62
151.	Stankevičius Jonas	Pusdešrių	37,52	30	7,52
152.	Valaitis Jonas	Pusdešrių	36,19	30	6,19
153.	Zokas Juozas	Pusdešrių	50,95	30	20,95
154.	Šūmantienė Marija	Pusdešrių	38,36	30	8,36
155.	Povilaičiai V. ir A.	Pusdešrių	61,6	30	31,6
156.	Naujokaitis Pranas	Šunkarių	45,36	30	15,36
157.	Stankevičius Simas	Šunkarių	51,88	30	21,88
158.	Švelnys Vytautas	Šunkarių	39,19	30	9,19
159.	Valakbūdžio par. žemė	Valakbūdis	12,32	3	9,32
160.	Spurgienė Antanina	Šunkarių	73,15	30	43,15
161.	Vizgirda Juozas	Šuopių	68,3	30	38,3
162.	Simokaitis Pranas	Šuopių	38,63	30	8,63
163.	Vagneris Karolis	Šuopių	40,31	30	10,31
164.	Tumosa Pranas	Pavilktnių	30,38	30	0,38
165.	Jurkevičius Jonas	Pavilktnių	33,59	30	3,59
166.	Urbaičio Vinco įpėd.	Pavilktnių	30,23	30	0,23
167.	Gyvis Andrius	Skardupių	39,19	30	9,19
168.	Kaunas Jonas	Skardupių	31,45	30	1,45
169.	Kamaitis Jonas	Skardupių	53,75	30	23,75
170.	Antanavičius Antanas	Skardupių	41,43	30	11,43
171.	Kramilius Juozas	Skardupių	31,45	30	1,45

(tęsinys)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Kaimas	Turėjo žemės, ha	Palikta žemės, ha	Paimta fondui, ha
172.	Pociejus Antanas	Smilgių	38,22	30	8,22
173.	Rūgys Jonas	Rūgių	49,27	30	19,27
174.	Jucaitis Vincas	Rūgių	38,09	30	8,09
175.	Tumosa Antanas	Rūgių	44,23	30	14,23
176.	Rudzevičius Juozas	Rūgių	42,55	30	12,55
177.	Duoba Antanas	Rūgių	33,6	30	3,6
178.	Endriukaitis Juozas	Šlamų	31,07	30	1,07
179.	Kaunas Jonas	Šlamų	31,35	30	1,35
180.	Leveckis Juozas	Šlamų	41,99	30	11,99
181.	Kriauciūnas Motiejus	Šlamų	47,03	30	17,03
182.	Duoba Vincas	Šlamų	39,75	30	9,75
183.	Dėdinienė Liudvika	Veršių	31,23	30	1,23
184.	Kudirka Juozas	Veršių	30,79	30	0,79
185.	Sederevičius Jonas	Veršių	30,79	30	0,79
186.	Martišius Antanas	Veršių	30,79	30	0,79
187.	Klimavičius Jonas	Veršių	31,35	30	1,35
188.	Martišius Jonas	Veršių	35,27	30	5,27
189.	Staniulis Vincas	Veršių	35,81	30	5,81
190.	Jenčius Juozas	Veršių	50,95	30	30,95
191.	Kramilius Jonas	Veršių	30,97	30	0,97
192.	Duoba Pranas I	Veršių	30,79	30	0,79
193.	Banaitis Justinas	Vaitiekupių	73,33	30	43,33
194.	Bacevičius Jonas	Vaitiekupių	60,47	30	30,47
195.	Kasperavičius Vincas	Vaitiekupių	50,39	30	20,39
196.	Lažauninkienė (Jurgilas Jonas.)	Vaitiekupių			
197.	Jurgilas Vincas	Vaitiekupių	42,55	30	12,55
198.	Dėdinas Jonas	Vaitiekupių	42,11	30	12,11
199.	Sandargas Vincas	Vaitiekupių	40,43	30	10,43
200.	Palubinskas Juozas	Vilkeliškių	45,56	30	15,56
201.	Zymantai Petr. ir Juzė	Vilkeliškių	37,51	30	7,51
202.	Bložaitis Jonas	Vilkeliškių	48,67	30	18,67
203.	Krikštolaitis Juozas	Vilkeliškių	33,03	33	3,03
204.	Liudžius Jonas	Vilkeliškių	43,39	29,39	14,00
					Pastaba: Pats sutinka
205.	Vizgirda Jonas	Vilkeliškių	33,13	30	3,13
206.	Jėkelis Adolfas	Vilkeliškių	35,55	-	35,55
					Pastaba: Norma lieka Šakių vls.
207.	Šlapikas Feliksas	Pikžirnių	48,15	30	18,15
208.	Dumčius Juozas	Pikžirnių	62,71	30	32,71
209.	Vailokaitis Antanas	Pikžirnių	87,9	30	57,9
210.	Pavalkius Baltrus	Skaizgirių	30,51	30	0,51

(tęsinys)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Kaimas	Turėjo žemės, ha	Palikta žemės, ha	Paimta fondui, ha
211.	Šuopienė Agota	Skaizgirių	36,95	30	6,95
212.	Rubikas Motiej. (Aleks.)	Skaizgirių	30,79	30	0,79
213.	Steponaitis Jonas	Skaizgirių	38,85	30	8,85
214.	Vaičiūnas Juozas	Skaizgirių	36,95	30	6,95
215.	Valaitis Antanas	Skaizgirių	36,39	30	6,39
216.	Kaunas Justinas	Skaizgirių	38,07	30	8,07
217.	Janušaitis Jonas	Skaizgirių	38,07	30	8,07
218.	Rubikas Juozas	Skaizgirių	36,95	30	6,95
219.	Šlapikas Jonas	Skaizgirių	38,07	30	8,07
220.	Stanaitienė Petrė	Skaizgirių	38,07	30	8,07
221.	Dubickas Pranas	Sen. Zyplių	32,49	30	2,49
222.	Būčys Jonas	Sen. Zyplių	49,83	30	19,83
223.	Vosylaitis Jonas	Sen. Zyplių	44,23	30	14,23
224.	Valaitis Andrius	Vaišvilų	33,03	30	3,03
225.	Krikštolaitis Jonas	Iždagų	45,91	30	15,91
226.					3072,86
227.	Viso:		9550,8	6459,8	3091

1940 m. lapkričio 23 d. Lietuvoje įvestos Sovietų Sąjungoje galiojusios kainos, darbo užmokesčiai ir mokesčiai.

Tačiau visiems norintiems žemės neužteko, bežemiai valstiečiai vidutiniškai gavo po 7,5 ha, mažažemiai po 4 ha žemės.⁸¹ Taip prasidėjo kaimo susipriešinimas. Tuo laikotarpiu labai smuko produkcijos gamyba. Vietoj žodžio *ūkininkas* pradėtas vartoti žodis *valstietis*. Atsirado trys dirbančiųjų kategorijos – buožės, vargingieji, darbo valstiečiai. Turėję daugiau kaip 15 ha žemės buvo laikomi buožėmis, jiems buvo taikomi didžiuliai mokesčiai ir rekvizicijos. Vykdam žemės reformą naujakuriams nebuvo leidžiama kurtis vienkiemiuose, o tik šalia trobesių to ūkininko, kurio žemės jiems buvo duota. Ūkininkai buvo apkrauti didžiuliais mokesčiais.

Taip pat buvo sudaryti vadinamųjų „buožių“, valdančių per 20 ha, slapti sąrašai, kuriuose nurodyta ūkio savininko pavardė, vardas, tėvo vardas, gimimo metai, gimimo vieta, šeimos narių vardai ir jų amžius, gyvenamoji vieta, tautybė, pilietybė, arklių, karvių skaičius, žemės plotas, ūkio savininko priklausymas visuomeninėms organizacijoms.⁸² 1941 m. birželio 14–18 d. prasidėjo masiniai trėmimai.

Nuo 1941 m. kovo 25 d. nebegaliojo litas, vienintelė atsiskaitymo forma buvo rublis. Pinigų keitimo santykis buvo 1 litas = 90 kapeikų, nors reali lito vertė buvo 3–4 kartus didesnė. Žemas lito kursas buvo neparankus ūkininkams ir visiems gyventojams, bet jis buvo labai naudingas į Lietuvą atsiųstiems karininkams ir sovietiniams pareigūnams. 1941 m. pradžioje Lietuvos ūkis buvo įtrauktas į SSSR liaudies ūkio planą, o Lietuvos SSR biudžetas tapo sąjunginio biudžeto sudedamoji dalis.⁸³ Tačiau, kaip jau buvo minėta, žemės ūkyje, vienintelėje Lietuvos ūkio šakoje, liko privatinė nuosavybė.

⁸¹Gumuliauskas A. *Lietuvos istorija...*, p. 296.

⁸²LCVA, f. 217, ap. 1, b. 5, l. 1.

⁸³Truska L. Ūkinė Lietuvos aneksija, *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija...*, p. 124.

1941 m. birželis–1944 m. liepa.

Nacių okupacija

1941 m. birželio 22 d. Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą. Ne vienam Užnemunės gyventojui karas atrodė vienintelis išsigelbėjimas iš sovietų jungo ir tremties. 1940 m. liepos 17 d. A. Hitlerio potvarkiu Lietuva tapo Rytų krašto (*Ostlando*) sudėtine dalimi. Užimtose srityse A. Hitlerio slaptu įsaku buvo įvesta civilinė valdžia. A. Hitlerio paskirto Lietuvos generalinio komisaro A. T. von Rentelno vadovaujamas Pagrindinis politikos skyrius buvo atsakingas už bendrą vokiečių valdžios politiką Lietuvoje, taip pat ir už žemės ūkį. Šis skyrius turėjo savo pareigūnų tinklą, vykdžiusį okupacinės valdžios nurodymus. Vietoje laikinosios vyriausybės ministrų buvo paskirti generaliniai tarėjai, o šios vyriausybės atkurtos ministerijos pavadintos vadybomis. Generaliniu žemės ūkio tarėju buvo paskirtas prof. Balys Vitkus.⁸⁴ Nuosavybės santykiai laikinai buvo paliekami tokie pat kaip ir iki karo. 1942 m. kovo 7 d. A. Rosenbergo įsakais įteisinus vietinę savivaldą, administracinės valdžios institucijos liko panašios kaip ir Nepriklausomybės metais: apskrityse vadovavo apskričių viršininkai, valsčiuose – jiems pavaldūs viršaičiai, kaimuose – seniūnai. Tačiau visa tai prižiūrėjo ir kontroliavo vokiečių administracija. Žinoma, kad lietuvių savivaldos pareigūnai ne kartą sabotavo vokiečių valdžios nurodymus, tokie faktai minimi ir Sintautų gyventojų atsiminimuose.

Tačiau lietuvių savivalda negalėjo sustabdyti vokiečių pradėtos kolonizacijos. 1942 m. Statistikos valdyba atliko vadinamą visuotinį Lietuvos generalinės srities gyventojų surašymą. LCVA yra išlikusi 1942 m. gegužės 27 d. Šakių apskrities gyventojų surašymo suvestinė. Joje yra duomenys ir apie Sintautų valsčių: kiekviename kaime nurodomi gyventojų vardai, pavardės, šeimynų, moterų, vyrų skaičius.⁸⁵

Suvestinėje konstatuota, jog tuo metu Sintautų valsčiuje buvo 6 395 gyventojai, iš jų 3 081 vyras, 3 314 moterų. Iš to skaičiaus laikinai išvykę buvo 68, o laikinai apsigyvenęs 91 asmuo.⁸⁶ 1942 m. birželio pradžioje pradėta kolonizacija Lietuvos kaime – pirmiausiai Šakių apskrityje.⁸⁷ Į iškeldintų gyventojų vietas kėlėsi vokiečių kolonistai, gavę žemės iš kaimų kolonizacijai skirto fondo. Ketinta sukurti vokiškus valsčius ir seniūnijas, tačiau Lietuvos vokiečiai greitai suartėdavo su savo kaimynais ir kolonizacinės misijos nevykdė. 1943 m. dėl nesėkmių fronte kolonizavimas buvo sustabdytas. Pasak A. Bubnio,

„Itin nukentėjo 1941 metų pradžioje pagal Vokietijos–Sovietų Sąjungos sutartis į Lietuvą atkeldinti Suvalkijos lietuviai – persikėlimo metu netekę savo nuosavybės, nespėję įsikurti naujose vietose, jie vėl buvo iškeldinti į Rytų Lietuvą, iš kurios 1944 m. vėl turėjo išsikelti.“⁸⁸

O gyvenimas kaime tekėjo sava vaga. 1941 m. pabaigoje vokiečiams pareikalavus, Sintautų valsčiaus savivaldybė pradėjo rinkti iš gyventojų įvairius daiktus Rytų frontui: vilnones

⁸⁴Bubnys A. Okupacinis nacių režimas, *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija...*, p. 193.

⁸⁵LCVA, f. R-743, ap. 2, b. 10276, l. 331–367.

⁸⁶*Ten pat*, l. 14.

⁸⁷Bubnys A. Lietuvos kolonizavimas ir vokietinimas, *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija...*, p. 202.

⁸⁸*Ten pat*, p. 204.

pirštines, kojines, kepures, kailinius. 1942 m. pradžioje vokiečių pareigūnai dalį raudonarmiečių karo belaisvių perdavė stambesniems Sintautų krašto ūkininkams padėti prie ūkio darbų. Tačiau po kurio laiko belaisviai buvo paimti iš ūkių. Vokiečių okupacijos metu įvesta įvairių mokesčių. Be žemės mokesčių, dviračio mokesčio, dar reikėjo mokėti ir šunų mokesčių: berods už kiekvieną laikomą šunį po 5 *doičmarkes*. Tai tuo metu buvo gana dideli pinigai. Atsirado natūrinės prievolės. Teko pristatyti ne tik grūdus, šieną, linų sėmenis, linų pluoštą, mėsą, pieną, sviestą, bet ir kiaušinius. 1943 m. naciai paskyrė ir medaus prievolę: po 2,5 kg už kiekvieną bičių šeimą. Už pristatytus produktus naciai mokėjo 10–12 kartų mažiau negu rinkoje ir 60 procentų mažiau negu Rytprūsiuose.⁸⁹ Pristatymo normos priklausė nuo turimų gyvulių ir paukščių kiekio, todėl ūkininkai dalį galvijų, kaulių bandė slėpti. Už neatlikimą prievolių ir uždėtų mokesčių nesumokėjimą grėsė piniginės baudos, galėjo ir sušaudyti. Prie šių prievolių ir mokesčių prisidėjo ir turto rekvizicijos. Buvo paimami arkliai, vežimai, jau nekalbant apie kitus gyvus gyvulius. Už rekvizuotus daiktus mokėjo okupuotų kraštų reichsmarkėmis, vėliau vokiškais talonais (*punktais*). Už priduosius produktus mokėjo keletą vokiškų markių ir duodavo *punktų*, už kuriuos buvo galima parduotuvėje nusipirkti muilo, žibalo, audinių, odos, druskos, cukraus. Vokiečių okupacijos metu Sintautų turgus buvo uždarytas. Tuo metu labai stigo įvairių prekių. Ūkininkai reikalingus buitines daiktus mainė į kiaušinius, sviestą, medų, vilną, plunksnas ir kitus namuose pagamintus gaminius. 1944 m. rugpjūtį Sintautų apylinkėse vyko dideli karo mūšiai. Praėjus frontui, laukuose matėsi baisūs vaizdai: sodybos sudegintos, visur sprognmenys, apanglėję ir nubyrėję javai. Badas žvelgė į akis. Supuvusių šiaudų net ir gyvulys neėdė.

Sovietinė žemės reforma. Kolektyvizacija

1944 m. liepos 14 d. iš Maskvos sugrįžusios Lietuvos centrinės valdžios institucijos pradėjo savo darbą. Prasidėjo rinkimai į Aukščiausiąją Tarybą, vietoje buvo renkami vadovaujantys kadrai. Pagrindinė ūkio šaka, kaip ir seniau, buvo žemės ūkis. Galimas dalykas, kad dėl partizaninio karo, kurio pagrindinė socialinė bazė buvo valstiečiai, keleriems metams kolektyvizacija buvo atidėta.⁹⁰ Didžiausios pertvarkos laukė žemės ūkis, nes visoje sovietų sistemoje jau buvo kolūkiai.

1944 m. rugpjūčio 30 d. LSSR Aukščiausioji Taryba priėmė įstatymą „Dėl vokiečių okupacijos padarinių Lietuvos TSR žemės ūkyje likvidavimo“. Pagal šį įstatymą į Valstybinį žemės fondą buvo imama visa žuvusiųjų, pabėgusių į Vakarų, repatrijavusių į Vokietiją ar Lenkiją žemė. Tame įstatyme buvo punktas, kad ūkininkams, apkaltintiems nacių rėmimu, žemės sklypas galėjo būti sumažintas iki 5 ha. Pasak V. Skebo, ši nuostata atvėrė duris ūkininkų terorizavimui ir apipilėsimui.⁹¹ Nusavinant žemę buvo atimama dalis ūkininkų turto: grūdų, inventoriaus, pastatų, gyvulių.

1944 m. vėl buvo sudarinėjami vardiniai sąrašai vykdyti žemės reformas. Šakių apskrities ūkininkų var-

⁸⁹Skebas V. *Genocidas Lietuvoje (1940–1953 m.)*, Vilnius, 2001, p. 57.

⁹⁰Truska L. Socialinė-ekonominė ir kultūrinė sovietų valdžios politika, *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija...*, p. 282.

⁹¹Skebas V. *Genocidas Lietuvoje (1940–1953 m.)...*, p. 62.

dinio sąrašo bylos pavadinimas užrašytas rusiškai.⁹² Sąraše nurodytos pavardės, paliekamos valdytojui žemės plotas ir plotas, paimtas į Valstybinį žemės fondą. Sintautų valsčiaus sąraše nurodoma 60 pavardžių, vokiškų, minėtų aukščiau pateiktame sąraše, jau nėra.⁹³ Paliekamas žemės kiekis taip pat sumažintas – yra ir 25, ir 26, ir 22 ha. Patys stambiausi ūkininkai tame sąraše yra Antanas Vailokaitis (85 ha), Sebastijonas Valaitis (72 ha) ir Antosė Spurgienė (70 ha). Išliko ir tais pačiais metais sudarytas Sintautų valsčiaus vardinis naujakurių sąrašas. Naujakuriams paskirta nuo 5 iki 10 ha žemės. Mažžemiams pridėdavo po 5 ha ir daugiau. Kuo vadovautasi nustatant žemės plotą, galima tik spėlioti. Antai naujakurė Emilija Lydikienė

„gavo 16 ha, turi 1 karvę, gavo tvartą“, Juozas Burinskas „turėjo 6 ha, gavo dar 6 ha, turi 12 ha, 5 žemės ūkio inventorių, gavo 1 tvartą“, Pranas Jakštys „turėjo 1,50 ha, gavo 3 ha, turi 4,50 ha, 3 trobesius, 1 karvę, gavo pusę tvarto.“⁹⁴

Taigi „buožėms“ buvo palikta iki 20–30 ha. Jeigu turėjai samdomų darbininkų, jeigu turėjai daug žemės, jeigu turėjai traktorių, malūną, kuliamažą, lentpjūvę, – buvai „buožė“. Ūkininkams, sumokėjus pyliavas valstybei, pinigų plėsti ūkį nebeliko. Taip valstiečių ūkiai pamažu buvo „prismaugti“, ko tuometė valdžia ir siekė. Individualiems ūkiams uždrausta samdyti žmones darbams, palengva pradėta nacionalizuoti žemė. Buvo numatyta apriboti bei likviduoti stambiuosius ūkininkus. Sovietų valdžia draudė skirti jiems valstybės kreditus, ūkiai turėjo mokėti valstybei didelius mokesčius. Padaugėjo smulkių ūkių, nes dalis stambiųjų ūkių, neatlaikiusių mokesčių spaudimo, patys atidavė žemes į Valstybinį žemės fondą. Po 1947 m. pinigų reformos atpigę žemės ūkio produktai, o žemės ūkio mokestis nuo 1947 iki 1951 m. buvo padidintas 5 kartus, mėsos prievolė – 2,5–5 kartus, pieno – beveik 2 kartus. Piniginis mokestis nebuvo vienintelė prievolė. 10 ha ūkį turėjęs valstietis privalėjo valstybei pristatyti maždaug po 0,4 t grūdų ir bulvių, 50 kg mėsos, 500 kg pieno, taip pat šieno, vilnos, kiaušinių. Įsiskolinusių ūkių turtas buvo aprašomas, o patys skolininkai perduodami teismui, nusavinant gyvulius, grūdus ir kitą turtą.

Sintautų valsčiaus apylinkių pirmininkų susirinkime, įvykusiame 1944 m. spalio 23 d., buvo nutarta tinkamai perlaidoti žuvusius karius, steigti tinkamas jiems atminti kapines ar memorialinius ansamblius. Be šeiminių likusius ūkius apylinkės pirmininkai turėjo suregistruoti, paskirti jiems prižiūrėtoją, likusį derlių nuimti ir panaudoti *biednuomenei*. Susirinkime Sintautų valsčiaus žemės ūkio komisijos pirmininku paskirtas Antanas Sinkevičius, gyvenęs Starkų kaime. Tų pačių metų spalio 29 d. susirinkime į likusius be šeiminių ūkius nutarta paskirti ūkvedžius. Apylinkių pirmininkai turėjo surinkti rekvizavimo kvitus, esančius pas ūkininkus. Vienas kvitas paimtas ir iš Justino Girdausko, gyvenusio Voverių kaime. Ūkininkas jį buvo gavęs iš rusų kariuomenės. Apylinkės pirmininkai buvo įpareigoti pranešti apie karių,

⁹²Именные списки по образованию и распределению подземфонда земельной реформы 1944 по Шакайскому уезду, LCVA, f. R-61, ap. 2, b. 28, l. 18.

⁹³Ten pat, l. 115–117.

⁹⁴Ten pat, l. 223.

kurie yra dislokuoti Sintautų valsčiuje, savivaliavimą. Pradėtas rankioti išlikęs buvęs ugniagesių turtas ir numatyta steigti priešgaisrines ir priešlėktuvines komandas. 1944 m. gruodžio 12 d. Sintautų apylinkės pirmininkai įpareigoti vykdyti paskirtą pieno pristatymo prievolę – pateikti po 40 litrų pieno kiekvieną dieną.⁹⁵ Sintautų valsčiaus darbingi vyrai buvo mobilizuojami Gaisrių kaime esančio aerodromo ir apkasų teritorijos valymo darbams: prie apkasų dirbo 150 žmonių, prie aerodromo – 24.⁹⁶

1945 m. buvo sudarytas Sintautų valsčiaus apylinkių pirmininkų sąrašas. Tuo metu Veršių apylinkės pirmininkas buvo Juozas Burinskas, Šuopių – Vincas Verbyla, Sintautų – Jonas Petraitis, Ežeriūkų – Jonas Žemaitis, Šilgalių – Juozas Lažauninkas, Vilkeliškių – Juozas Žemaitis, Zyplių – Tarnauskas, Jundilų – Vincas Šuopys, Kuodžių – Budrys (1945 m. balandį – Jonas Grinčinitis), Duobiškių – Jonas Bliudžius, sekretorė E. Bliudžiutė, Gaisrių – Kazimieras Dailidė (nuo balandžio 1-osios – Pijus Čemerka), Barandų – Kajetonas Kaunas, Apirbiškių – Augustas Fusdorfas, Juškakaimio – sekretorius Kostas Dailidė, Vilkeliškių – Juozas Žemaitis, Kiaulupių – Juozas Gerulaitis, Išdagų – Juozas Kuras, Kaukakalnio – nenurodyta, Šilgalių – nuo 1945 m. balandžio 1-osios – Juozas Sperauskas.⁹⁷

1945 m. kovo 7 d. Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto tarybos susirinkime svarstyta atkurti Žemės ūkio smulkaus kredito draugiją.⁹⁸ Tų pačių metų kovo 20 d. apylinkių pirmininkai buvo įpareigoti surašyti valstiečių žemes pagal rūšį. Nutarta, pasitelkiant raštingesnius žmones, surašyti, kiek dar laikoma karvių ir avių, nurodyti asmenis, kurie bandytų slėpti gyvulius. Valstiečiams paskelbta, kad tie, kurie augins tabaką, bus atleisti nuo darbo prievolės.⁹⁹ Balandžio 13 d. Sintautų valsčiaus apylinkių pirmininkams išaiškinta, kaip turi būti paskirstytos javų sėklos:

„Karių šeimoms po 5 cnt, naujakuriams po 37 kg kiekvienam turimos žemės ha ir gavusiems žemės papildomai po 25 kg kiekvienam turimos žemės ha. Taip pat nurodyta, kad reikalinga duoti sėklas nukentėjusiems nuo karo valstiečiams.“¹⁰⁰

Gauta sėkla paskirstyta pagal apylinkių dydį:

„Šuopių ap. 280 cnt, Išdagų ap. 143 cnt, Vilkeliškių ap. 167 cnt, Apirbiškių ap. 113 cnt, Zyplių ap. 247 cnt, Juškakaimio ap. 159 cnt, Sintautų ap. 299 cnt, Jundilų ap. 280 cnt, Duobiškių ap. 331 cnt, Šilgalių ap. 127 cnt, Kuodžių ap. 228 cnt, Šunkarių ap. 176 cnt, Kiaulupių ap. 146 cnt, Ežeriūkų ap. 167 cnt, Barandų ap. 210 cnt, Gaisrių ap. 244 cnt, Kaukakalnio ap. 272 cnt ir Veršių ap. 402 cnt.“¹⁰¹

Vėlesniuose Sintautų valsčiaus posėdžiuose apylinkių pirmininkai įpareigoti žiūrėti švaros reikalavimų valstiečių ūkiuose. 1945 m. birželio 22 d.

⁹⁵ MAA, f. 252, ap. 1, b. 102, l. 13.

⁹⁶ Ten pat, l. 17.

⁹⁷ Ten pat, l. 15.

⁹⁸ Ten pat, b. 103, l. 21.

⁹⁹ Ten pat, l. 26, 29.

¹⁰⁰ Ten pat, l. 35.

¹⁰¹ Ten pat.

Sintautuose sušauktas Sintautų valsčiaus naujakurių, darbininkų ir valstiečių susirinkimas. Susirinkimo protokole teigiama, kad dalyvavo apie 950 žmonių. Susirinkime kalbėjęs Šakių apskrities vykdomojo komiteto pirmininkas Oleka išaiškino, kaip Smetonos laikais buvo išnaudojami ir skriaudžiami valstiečiai ir darbininkai:

„Iš darbininkų ir valstiečių žemė buvo atimama per varžytines ir apkraunama įvairiais mokesčiais, kad valstiečiai nevaliodavo sumokėti ir tą žemę nupirkdavo buožė.“ Toliau teigta, kad „<...> dabar žemė nespekuliuojama, kad žemė visų darbininkų valstiečių ir ūkininkų [protokole žodis „ir ūkininkų“ nubrauktas – R. D.], kad žemė priklauso tam kas ją dirba.“

Džiuginta, kad naujakuriai tais metais būsiantys atleisti nuo mokesčių, gausiantys paskolų trobesiams atstatyti. Kalbėjusysis kvietė jaunimą stoti į mokyklas, kovoti su banditais ir lietuviškai vokiškais nacionalistais „*visu griežtumu.*“ Kaukalkalnio apylinkės pirmininkas Kazlauskas pareiškė: „*Šiomet, birželio 22 d. naujakuriai vėl gauna iš Tarybų vyriausybės žemės gavimo aktus.*“ Valstietis Mykolas Ščiučka pasakė:

„Aš gavau 15 ha žemės ir neturiu nei arklio, nei karvės ir negausiu iš kaimynų, nes vokiečiai visus atėmė, pats paėmiau kastuvą, šakę ir pradėjau dirbti savo žemę, nesigailėdamas nei vargo, nei prakaito, pats savo jėgomis jau pasėjau vasarojaus ir pasodinau bulvių. Tad draugai valstiečiai, kviečiu ir jus, pasistenkite kaip galėdami, nepalikite nei vienos pėdos nesėtos, kviečiu visus valstiečius susiburti į bendrą kovą prieš mūsų priešus.“

Susirinkimo protokolą pasirašė Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas V. Klapatauskas ir LLKJS Sintautų valsčiaus komsorgas.¹⁰²

1945 m. birželio 28 d. Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto tarybos posėdyje informuota, kad nuo pristatomų valstybei pieno, mėsos ir grūdų prievolių atleisti valstiečiai, „*visiškai nukentėję nuo vokiečių okupacijos*“. Nuo pieno prievolės atleisti tie, kurie turi skaitlingas šeimas, kurių daugumą sudaro nedarbingi nariai ir vaikai.¹⁰³

1946 m. kovo 6 d. Sintautų valsčiaus darbo žmonių deputatų tarybos (DŽDT) vykdomojo komiteto posėdyje, be kitų klausimų, nagrinėtas ir pasirengimas pavasario sėjai. Apsvarsčius Sintautų žemės ūkio skyriaus 1946 m. sėjos planą, konstatuota, kad jį galima įvykdyti tik tuomet, jei bus gauta sėklų ir traukiamosios jėgos. Tam nutarta prašyti Šakių apskrities vykdomojo komiteto pagalbos, nes „*kitaip planas nebusiaps tinkamai įvykdytas*“. Pažymėtina, kad prie Sintautų valsčiaus DŽDT buvo įkurta nuolat veikianti 5 narių Žemės ūkio komisija. Komisija nagrinėjo žemės ūkio produktų pristatymą valstybei. Už pieno prievolės nepristatymą buvo baudžiami apylinkių pirmininkai. Taip pat pirmininkai bausti už tai, kad silpnai vadovavo sėjos darbams, neorganizuo-

¹⁰² *Ten pat*, l. 37–38.

¹⁰³ *Ten pat*, l. 41.

davo talkų naujakurių ir karių šeimų ūkiams, neturėjusiems traukiamosios darbo jėgos. Todėl minėti ūkiai sėjos darbuose labai atsilikę, o stambesnieji valstiečių ūkiai jau buvo pabaigę sėją. Vėlesniuose susirinkimuose pylos gavo Sintautų valsčiaus žemės ūkio skyriaus darbuotojai, kad laiku netikrinę pjaunamųjų ir kertamųjų mašinų, nes „<...> liepos mėn. 31 d. 40 pjaunamųjų mašinų dar nebuvo suremontuota.“¹⁰⁴ Sintautų valsčiaus DŽDT vykdomojo komiteto posėdyje 1946 m. liepos 31 d. (protokolas Nr. 8) patvirtintas 1946 m. derliaus nuėmimo plotas:

*„Valstiečių ūkiuose – 3,375 ha, pagalbiniuose ūkiuose – 3 ha, mašinų-traktorių stotyse ir mašinų ir arklių nuomojimo punktuose – 21 ha.“*¹⁰⁵

1946 m. rugpjūčio 9 d. Sintautų valsčiaus DŽDT posėdžio protokole Nr. 9 užfiksuota, kad valsčiuje iš turimų 122-jų kuliųjų mašinų 47 mašinos dar nesuremontuotos. Esamos valsčiuje 5 motorinės kūlėjos ir 6 motorai nesukomplektuoti ir nepriskirti asmenims, „<...> kurie tinkamai galėtų praveisti valstiečių tarpe kūlimą.“¹⁰⁶

Apylinkių pirmininkai buvo įpareigoti atlikti platų aiškinamąjį darbą dėl skubaus kūlimo ir atsiskaitymo su valstybe,

*„<...> prižiūrėti, kad nebūtų iš buožinių ūkių pusės sąmoningai sabotuojamas derliaus kūlimas ir tuo pačiu trukdomas savalaikis atsiskaitymas su valstybe.“*¹⁰⁷

Jeigu pirmininkai neatkreips į tai dėmesio, tai jiems bus taikomos griežčiausios priemonės, jie bus perduoti prokuratūrai. Pirmaeilii jų darbo uždaviniu turėjo būti užtikrinti atsiskaitymai su valstybe, priduodant iš valstiečių ūkių grūdus, mėsą ir šieną. 1946 m. rugpjūčio 30 d. Sintautų DŽDT posėdžio protokole Nr. 11 pažymėta:

*„Sintautų valsčiaus Žemės Ūkio Kredito Draugijos pirminikas Kaunas neišreikalavo 55 000 rb iš Šakių Žemės Banko skiriamas paskolos kreditus, kurie yra skiriami kredituoti naujakurius ir mažžemius valstiečius.“*¹⁰⁸

Apylinkių pirmininkai įpareigoti tikrinti, ar imančiam paskolą valstiečiui ji tikrai reikalinga ir naudojama pagal paskirtį. Sintautų valsčiuje buvo įkurti Jundilų ir Šuopių mašinų ir arklių naudojimo punktai (MANP). Punktų vedėjai įpareigoti įvykdyti žieminių javų sėjos planus ir sudaryti sutartis su valstiečiais, teikti arklių ir žemės ūkio padargų paslaugas. Visa Sintautų valsčiaus žieminių javų sėklos atsakomybė buvo pavesta apylinkių pirmininkams ir valsčiaus Žemdirbystės skyriaus vedėjui Kurui. Vedėjas buvo įpareigotas dar ir paaiškinti valstiečiams, kaip panaudoti mineralines trąšas ir beicuoti javų sėklas. 1946 m. rugsėjo 13 d. Sintautų valsčiaus DŽDT

¹⁰⁴ *Ten pat*, b. 104, l. 4.

¹⁰⁵ *Ten pat*, l. 4.

¹⁰⁶ *Ten pat*, l. 13.

¹⁰⁷ *Ten pat*, l. 14.

¹⁰⁸ *Ten pat*, l. 19.

vykdomasis komitetas priėmė nutarimą Nr. 10, kuriame nutarta Kiaulupių kaime esančią plytinę ir Duobiškių kaime stovintį vėjo malūną perduoti Sintautų žemės ūkio kooperacijos draugijai. Draugija turėjo sutvarkyti ir paleisti įrenginius dirbti.¹⁰⁹ Anksčiau ši plytinė ir malūnas priklausė Šakių apskrities pramonės kombinatui, įrenginiai buvo netvarkomi ir apleisti. 1946 m. spalio 11 d. Sintautų DŽDT posėdyje (protokolas Nr. 16) svarstyta nepatenkinama rudens arimo padėtis. Spalio 1 d. Sintautų valsčiaus valstiečių ūkiuose užarta tik 70 ha žemės, o visuose MANP ūkiuose – tik 5 ha. Už tai vėl gavo pylos apylinkių pirmininkai ir MANP vedėjai. Jie įpareigoti, kad iki lapkričio 1 d. visos numatytos dirvos būtų suartos.¹¹⁰

1946 m. spalio 25 d. Sintautų DŽDT VK posėdyje (protokolas Nr. 16) pažymėta, kad 1946 m. valsčiuje mažai išplėtotas techninių augalų, tokių kaip linai, kanapės, cukriniai runkeliai, auginimas. Apkaltintas valsčiaus Žemdirbystės skyrius, kuris, sudarydamas cukrinių runkelių ir tabako auginimo sutartis su buožiniais ūkiais ir išduodamas šeimų nariams darbo pažymėjimus, tuo padėjęs

„<...> išvengti ne kuriems buožiniams ūkiams įvairių valstybinių prievolių, nors minėti buožiniai ūkiai techninių kultūrų auginime neparodė jokios iniciatyvos.“¹¹¹

Nutarta 1947 m. techninių kultūrų sutartis sudaryti tik su naujakuoriais ir vidutiniais valstiečiais. Apylinkių pirmininkai ir valsčiaus paruošų agentai, vietos aktyvui padedant, buvo įpareigoti: *„<...> imtis visų galimų priemonių išpildyti grūdų, šieno, bulvių, kiaušinių privalomų pristatymų planą iki lapkričio 5 d.“¹¹²*, nes valsčiuje blogai vykdomas paruošų planas. Valstybei pristatyta:

„<...> grūdų 37 proc., mėsos 15 proc., kiaušinių 66 proc., šieno 76 proc., bulvių 16 proc. Valsčiaus apylinkių pirmininkai ir paruošų agentai neparodė reikiamo budrumo išaiškinti apylinkėse buožinių ūkių slepiamus grūdus ir gyvulius, taip pat nesiėmė reikiamų priemonių palaužti buožinį sabotažą privalomų pristatymų darbe.“¹¹³

Sintautų valsčiui 1947 m. uždėtas 473 t grūdų pristatymo valstybei planas. Valsčiaus aktyvistai labai rūpinosi plano įvykdymu.¹¹⁴

Pirmaisiais pokario metais prasidėjo dar viena sovietinė žemės reforma. 1947 m. gegužės 21 d. VKP (b) CK priėmė nutarimą „Dėl kolūkių kūrimo Lietuvos, Latvijos ir Estijos TSR“. Remdamiesi šiuo nutarimu LKP (b) ir LSSR Ministrų Taryba 1948 m. kovo 20 d. priėmė nutarimą „Dėl kolektyvinių ūkių organizavimo respublikoje“. 1948 m. prasidėjo kolektyvinių ūkių kūrimas. Kadangi valstiečiai nepareišė noro stoti į kuriamus ūkius, tai buvo imtasi priemonių paspartinti procesą.

1948 m. kovo 24 d. Sintautų valsčiaus DŽDT VK priėmė nutarimą Nr. 4 „Dėl valsčiaus finansinių, grūdinių ir

¹⁰⁹ *Ten pat*, l. 24.

¹¹⁰ *Ten pat*, l. 26.

¹¹¹ *Ten pat*, l. 28.

¹¹² *Ten pat*, l. 29.

¹¹³ *Ten pat*.

¹¹⁴ *Ten pat*, b. 105, l. 11.

gyvulininkystės produktų išskolinimų už 1945, 1946 ir 1948 m. likvidavimo.“ Jame nutarta:

„Pasiųsti savaitės bėgyje į apylinkes valsčiaus aktyvą dėl kiekvieno valstiečio ūkio patikrinimo ir jo atsiskaitymo su mokesčiais, privalomais pristatymais ir sėklų paskola už praėjusius 3-ius metus ir imtis griežtų priemonių išskolinimą išieškoti.“¹¹⁵

Prasidėjo gausios sribų būrių kartu su dislokuoto Sintautuose garnizono kariais vaikštynės po valstiečių ūkius. Vėlesniuose DŽDT VK posėdžiuose nutarta neatsiskaičiusius ūkius nedelsiant traukti teismo atsakomybėn. Sintautų valsčiaus žemės ūkio kreditų draugija buvo įpareigota paskolas išduoti tik naujakuriams ir mažžemiams valstiečiams.¹¹⁶

Dar 1947 m. gruodžio 12 d. respublikos Ministrų Taryba ir LKP (b) CK patvirtino „buožiškumo“ požymius ir įpareigojo apskričių vykdomuosius ir partijos komitetus parengti „buožių“ sąrašus. 1949 m. kovo 19 d. LSSR Ministrų Tarybos nutarimas „Dėl buožių išskeldinimo iš LTSR teritorijos...“ palietė daugelį Sintautų ūkininkų. Gyventojus trėmė neribotam laikui. Asmenys, padėję pabėgti, pasislėpti ar slėpę tremiamuosius, bausti iki 5 metų laisvės atėmimo. Už pabėgimą iš tremties buvo baudžiama 20 metų nelaisvės. Tas, kas pasislėpė, buvo gaudomi visą laiką. Pavarčius archyvuose esančias bylas, matyti, kad jau 1948 m. buvo paruošti gyventojų sąrašai masiniams trėmimams. Sintautų valsčiuje buvo numatyta išstremti 205 asmenis („buožes“) ir 43 partizanų ryšininkus ir rėmėjus.

LKP(b) CK biuras žinojo, kad ne tik partizanai, bet ir patys valstiečiai ne iš karto paklus kaimo sukolektyvinimui, kad bus pasikėsinimų prieš itin atgrasius kolūkių ar apylinkių pirmininkus, todėl stiprino teisinį ginkluotų grupių sudarymo pagrindą. 1949 m. vasario 19 d. priimtas nutarimas „Dėl ginkluotų grupių sudarymo kolūkiuose“, kuris papildė prieš metus parengtą instrukciją. Po kelių mėnesių, birželio 6 d., CK biuras priėmė naują nutarimą – „Dėl kovos su nacionalistinio pogrindžio banditizmo likučiais ryšium su kolūkių kūrimu respublikoje“.¹¹⁷ Vėl buvo kartojami ne kartą girdėti teiginiai – kurti ginkluotas grupes kolūkiuose, tarybiniuose ūkiuose, MTS, apylinkėse. Jų paskirtis – saugoti kolūkių turtą ir kolūkiečius, dalyvauti naikinant partizanus. Po šių nutarimų pasipylė visų apskričių partijos komitetų biurų nutarimai „Dėl politinės padėties apskrityje“, kuriuose daugiausia kalbėta apie ginkluotų grupių sudarymą. Prieš tai, 1948 m. birželio 18 d., MGB ministras P. Kapralovas

Talona kaimo gyventojams įsigyti druskai, degtukams, muilui, arbatžolėms, žibalui.

Iš R. Daniliausko asm. archyvo

¹¹⁵ MAA, f. 252, ap. 1, b. 106, l. 6.

¹¹⁶ Ten pat.

¹¹⁷ Starkauskas J. Ginkluotas sovietinis partinis aktyvas ir kiti sukarinti dariniai, <http://www.genocid.lt/leidyba/5/fuozas1.htm> (2012 06 27).

apskričių skyrių viršininkams nusiuntė raštą, kuriame nurodė netrukdyti stribams stoti į kolūkius, o įstojusiesiems leisti pasitraukti iš stribų būrių. 1949 m. antroje pusėje kaimuose pradėta masiškai kurti ginkluotas grupes.

1949 m. vasario 12 d. į Sintautų valsčiaus DŽDT VK posėdį (protokolas Nr. 2) sukviesti valsčiaus kolektyvinių ūkių pirmininkai. Iš to sužinome, kad valsčiuje jau buvo įsteigti šie kolektyviniai ūkiai: „Gruodžio 5“ (pirmininkas Leveckis), „Kovo 8“ (pirmininkas Pušinaitis), „Spalio 30-mečio“ (pirmininkas Jokūbauskas), „Gegužės 1“ (pirmininkas Tamušauskas), „Karolio Poželos“ (pirmininkas Bartkus), Kapsukas (pirmininkas Paspirgėlis), „Pergalės“ (pirmininkas Martišius).¹¹⁸ Sprendžiant iš dokumentų, pirmasis kolūkis Sintautų valsčiuje buvo Spalio 30-mečio, įsteigtas 1948 m. vasario 27 d. Valsčiaus Žemės ūkio skyriui vadovavo Zokaitis, Žemės ūkio nuolatinės komisijos pirmininku dirbo Kuras. Kolektyvinių ūkių pirmininkai buvo įpareigoti spartinti trąšų parsivežimą, baigti žemės ūkio padargų remontą, užbaigti javų sėklų valymą, organizuoti socialistinį lenktyniavimą, deramai pasiruošti pavasario sėjai. Kolūkių pirmininkai neliko be priežiūros, buvo intensyviai kontroliuojami ir dėl kiekvieno mažmožio kviečiami aiškintis į Sintautų valsčiaus DŽDT VK. Vėlesniuose Sintautų valsčiaus DŽDT VK posėdžiuose jau buvo kviečiami ir išikūrusių „Pažangos“, „Teisingu keliu“, „Puškino“, „Kalinino“, „Branduolio“, Černiachovskio kolektyvinių ūkių valdybų pirmininkai.¹¹⁹

Prasidėjo skausmingas kolūkių kūrimas. Sparčiausiai kolūkiai kurti 1949–1950 metų laikotarpiu. Pasirūpinta kolūkių apsauga.

1949 m. rugsėjo mėnesį Sintautų valsčiaus „kolchozuose“ sudarytos partinio aktyvo ginkluotos grupės: Duobiškių kaimo „Pergalės“ kolūkyje – 13 asmenų grupė, Kuodžių kaimo kolūkyje „Kapsas“ – 14 asmenų grupė, Šunkarių kaimo „Poželos“ kolūkyje – 12 asmenų grupė, Jundilų kaimo „Gegužės 1-osios“ kolūkyje – 12 asmenų grupė, Sintautų MTS ir miestelyje – 16 asmenų grupė. Šio būrio vado pavaduotojas buvo Smelikov.¹²⁰

1949 m. birželio 9 d. Sintautų valsčiaus DŽDT VK posėdyje (protokolas Nr. 5) aptartas kolektyvinių ūkių stiprinimas ir visiškas kolektyvizacijos įvykdymas. Posėdyje konstatuota, kad valsčiuje yra sukurta 17 kolektyvinių ūkių. 1949 m. šie kolektyviniai ūkiai turėjo 7 692 ha bendro žemės ploto, iš jo ariamosi žemė sudarė 6 374 ha. Kolektyviniai ūkiai buvo sudaryti iš 693 individualių valstiečių ūkių. 1949 m. liepos 1 d. dar buvo valsčiuje likę 237 individualūs valstiečių ūkiai, turėję 2 881 ha ariamosios žemės. Kolektyviniuose ūkiuose laikyta:

„<...> arklių – 817 vnt., galvijų – 343 vnt., kiaulių – 296 vnt., avių ir ožkų – 183 vnt. Nepriklausančių kolektyviniams ūkiams, valstiečių ūkiuose laikyta: arklių – 224 vnt., galvijų – 344 vnt., kiaulių – 431 vnt., avių ir ožkų – 282 vnt.“¹²¹

Slapoje pažymoje nurodyta, kad valsčiuje veikia mašinų remonto dirbtuvės prie Sintautų MTS, fotoateljė (vienas darbuotojas), pieninė (keturi darbuotojai), vienas batsiuovys, yra telefono ryšys su Šakiais ir Kudirkos Naumiesčiu,

¹¹⁸ MAA, f. 252, ap. 1, b. 106, l. 6.

¹¹⁹ Ten pat.

¹²⁰ LYA, f. 1771, ap. 52, b. 80, l. 280.

¹²¹ Ten pat.

10 telefono komutatorių, pašto skyrius, viena nepilna vidurinė mokykla (9 mokytojai), aštuonios pradinės mokyklos (12 mokytojų).¹²²

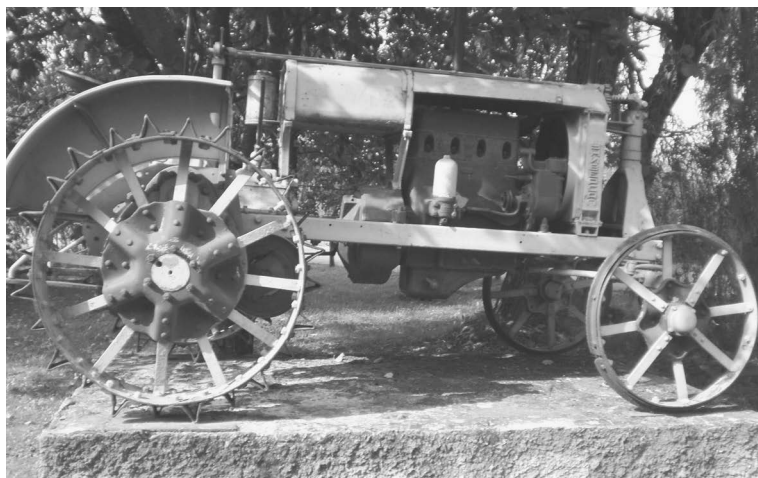
Išsamiausiai kolektyvinio ūkio padėtis buvo apžvelgta 1949 m. liepos 24 d. Sintautų valsčiaus DŽDT VIII sesijoje. Sesijai pirmininkavo deputatas M. Bereiša, sekretoriavo deputatė A. Bartkuvienė. Buvo sukviesti valsčiaus tarybos deputatai, kolūkių pirmininkai, apylinkių tarybų pirmininkai ir sekretoriai. Pagrindinis sesijos klausimas – kolektyvinių ūkių organizavimas ir jų stiprinimas. Sesijos metu pažymėta, kad Sintautų valsčiaus ribose įsteigti 3 mašinų-arkių nuomojimo punktai (MANP) ir Sintautų MTS, kurių dėka pasėlių plotai kolektyviniuose ūkiuose gerokai padidėjo. Pirmasis kolektyvinis ūkis buvo įkurtas Sintautų apylinkėje, jo pavadinimas – „Spalio 30-metis“. Pasirodo, jog šis ūkis Šakių apskrityje buvo antrasis. Vėliau suorganizuoti „Pergalės“ (Duobiškių apylinkėje), Karolio Požėlos ir Kapsuko (Šunkarių apylinkėje) „Kovo 8-osios“ (Veršių apylinkėje) kolektyviniai ūkiai. Pirmojo LSSR kolektyvinių ūkių valstiečių suvažiavimo garbei pažymėti įkurtas 8-asis ūkis „Šešupė“ (Šilgalių apylinkėje). Sesijoje pagirti „Pergalės“ (pirmininkas Martišius), K. Požėlos (pirmininkas Valaitis), Kapsuko, „Gegužės 1-osios“ kolūkiai, nes gerai apsirūpinę pašarais, viršiję sėjos planus. Pagirtos ir tos apylinkių tarybos, kurios stipriai prisidėjo prie kolūkio suorganizavimo. Šilgalių pirmininkas Masevičius ir sekretorius Juodaitis organizavo „Šešupės“ ir kitų dviejų apylinkių kolūkius. Prie Kiaulupių apylinkės „Branduolio“ kolūkio organizavimo prisidėjo tarybos pirmininkas Neverauskas, vėliau tapęs ir šio kolūkio pirmininku. Dėl gero organizavimo pagirtos Iždagų, Duobiškių ir Ežeriūkų apylinkių tarybos. Tačiau sukritikuotas „Spalio 30-mečio“ kolūkis už tai, kad pažeidė artelės įstatus dėl sėjos, kad silpnai vykdė kolūkio statybą ir neįrengė patalpų gyvuliams laikyti, kolūkio pirmininkas leido individualiems valstiečiams naudotis kolūkio ganyklomis, kas esą draudžiama. „Pažangos“ kolūkis kritikuotas dėl gyvulininkystės plano neįvykdymo, arkių kritimo. Nepagirti ir „Gegužės 1-osios“, „Teisingu keliu“, „Gruodžio 5-osios“ vadovai. Kritikuota Zyplių apylinkės taryba, kad nesugebėjo suorganizuoti jokio kolektyvinio ūkio, maža to, apylinkės pirmininkas ir sekretorius nebuvo kolūkio nariai. Gavo pylos ir Veršių apylinkės taryba, kad visiškai nusišalino nuo kolektyvinių ūkių kūrimo ir neužsiėmė jų stiprinimu. Įvertinus situaciją, sesijoje pripažinta, kad valsčiuje iki galo neįvykdyta kolektyvizacija. Sesijoje priimta daug įpareigojimų kolūkių pirmininkams, apylinkių taryboms nurodyta užbaigti kolektyvizacijos procesą.¹²³

Kalbant apie Sintautų MTS, verta prisiminti istorinį pirmąjį traktorių U-2, gerokai vėliau, 1976 m., aprašytą spaudoje:

„Dabar tokį galima pamatyti prie buvusios Šakių „Žemūktechnikos“. Kaip atminimą apie pirmąją kolūkinio kaimo techniką. Būtent juo, dabar ramiai stovinčiu, prie administracinio pastato 1949 m. iš Sintautų MTS išvažiavo mechanizatorius Vytautas Čižauskas. Traktorių vadino „žiogu“. Taip tuo metu vadinti paplitę traktoriai „Universal“. Labai lengvi buvo, šokinėte šokinėdavo per menkiausių kupstą. 1953 m. pjūties metu MTS tebuvo 4 kombainai. Už

¹²² Ten pat.

¹²³ MAA, f. 252, ap. 1, b. 107, l. 13–15.

*Sintautų MTS
pirmasis traktorius
„žiogas“ (1949 m.)
Šakiuose (Sodų g. 5).
2012 m.
R. Daniliausko nuotr.*

vieno jų vairo sėdo ir Vytautas. Ant S-4 borto buvo skaitmuo „1“, Vytautas vairavo pirmąjį Sintautų MTS kombainą. Technikos buvo mažai, su kertamosiomis ir dalgiais daugiau nupjaudavo. Kombainu praktiškai tekuldavo.“¹²⁴

Pokario agrariniai pertvarkymai truko ketverius metus. 1948 m. balandžio 8–9 d. vykęs LKP (b) plenumas konstatavo, kad Lietuvoje užbaigta agrarinė reforma ir įtvirtinta sovietinė žemėvalda.¹²⁵ Reforma panaikino privatinę žemėvaldą, pagrindine jėga kaime tapo valstiečiai su 5–20 ha žemės. 1947 m. prasidėjo prievartinė kolektyvizacija. Dar nebaigus kolektyvizavimo, 1950 m. gegužės 23 d. VKP (b) CK priėmė nutarimą dėl kolūkių šalyje, taigi ir Lietuvoje, stambinimo. Šis procesas palietė ir Sintautus. Tačiau pagrindinis pragyvenimo šaltinis buvo 0,6 ha sodybinis žemės sklypas, vadinami „arai“, iš kurio iki šeštojo dešimtmečio vidurio kolūkiečiai gaudavo net apie tris ketvirtadalius visų savo pajamų (iš visuomeninio ūkio tik 15–20 procentų). Prieškarinį gamybos lygį Lietuvos žemės ūkis pasiekė tik septintojo dešimtmečio viduryje, praslinkus 20 metų po karo pabaigos.¹²⁶

Tarybiniai ūkiai

Komunistinės ideologijos požiūriu tarybiniai ūkiai įkūnijo aukštesnę socialistinės nuosavybės ir ūkininkavimo formą, nes visi valstiečiai turėjo tapti žemės ūkio darbininkais ir papildyti proletariato klasę. Kolūkis šiame procese buvo tik pereinamoji pakopa. Šeštojo dešimtmečio pabaigoje Sovietų Sąjungoje pradėta kolūkius reformuoti į tarybinius ūkius.¹²⁷ Lietuvoje šis procesas vyko 1956–1964 m., bet nebuvo labai intensyvus. Į tarybinius ūkius buvo reorganizuoti arba prijungti labiausiai atsilikę kolūkiai. Be to, ir valstiečiai ne itin veržėsi į tarybinius ūkius, nes vietoje 60 arų, čia gaudavo tik 25.

Tarybiniai ūkiai buvo steigiami labai dokumentuotai, pagal aukščiausiasias direktyvas ir Maskvos gaires. Re-

¹²⁴ Draugas, 1976, lapkričio 7 d., Nr. 175.

¹²⁵ Gumuliauskas A. *Lietuvos istorija...*, p. 342.

¹²⁶ Truska L. Socialinė-ekonominė ir kultūrinė sovietų valdžios politika, *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija...*, p. 282.

¹²⁷ Tininis V. Politiniai, ekonominiai ir kultūriniai pokyčiai, *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija...*, p. 508.

miantis Marijampolės apskrities archyve saugomais dokumentais ir šio straipsnio autoriaus asmeniniu archyvu, kaip pavyzdį galima aprašyti Sintautų tarybinio ūkio steigimą. Tai buvo pats pirmasis tarybinis ūkis Šakių apskrityje. Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1956 m. gruodžio 30 d. nutarime Nr. 614 „Dėl Šakių rajono V. Mickevičiaus-Kapsuko ir V. Montvilos kolūkių žemių bei visuomeninio turto perdavimo Tarybinių ūkių ministerijai“ nurodyta įpareigoti Tarybinių ūkių ministeriją per mėnesį pateikti Lietuvos TSR Ministrų Tarybai pasiūlymą dėl naujo tarybinio ūkio organizavimo Kidulių tarybinio ūkio Sintautų skyriaus ir Šakių rajono V. Mickevičiaus-Kapsuko vardo kolūkių bazėje. Žemės sklypus ir turtą įpareigoti perduoti iki 1957 m. sausio 15 d.

1957 m. sausio 30 d. Lietuvos TSR tarybinių ūkių ministro įsakyme Nr. 44 Kidulių tarybinio ūkio direktorius Ratkus buvo įpareigotas perduoti naujai organizuojamam Sintautų tarybiniam ūkiui Kidulių tarybinio ūkio Sintautų skyrių, kurio plotas buvo 1 716 ha, su jame esančiais trobesiais, pasėliais, gyvuliais, pašarais, sėklomis. Taip pat nurodyta Sintautų tarybiniam ūkiui perduoti „Paryžiaus Komunos“ ir V. Mickevičiaus-Kapsuko kolūkių žemes ir visą turtą. Naujai organizuojamo Sintautų tarybinio ūkio direktoriui Zaikauskui pavesta šį turtą priimti.

1957 m. vasario 11 d. Lietuvos TSR tarybinių ūkių ministras, remdamasis Šakių rajono vykdomojo komiteto pasiūlymu, pasirašė įsakymą Nr. 44, kuriuo Šakių rajone suorganizuotas Sintautų tarybinis ūkis pavadintas Šakių tarybiniu ūkiu.¹²⁸ Įsteigtas Šakių tarybinis ūkis buvo sudarytas iš Šakių ir Sintautų apylinkių kaimų.

1964 m. pasikeitus Maskvoje politinei valdžiai, kolūkių reformavimas į tarybinius ūkius buvo sustabdytas.¹²⁹ 1969 m. vasario 11 d. Žemės ūkio ministerijos įsakymu Nr. 121 Šakių tarybinis ūkis buvo panaikintas ir įkurtas Šakių vaismedžių medelynas. 1971 m. liepos 15 d. Šakių vaismedžių medelyno istorinėje pažymoje nurodyta, kad naujai organizuojamam Šakių tarybiniam ūkiui buvo perduotas ir Šakių rajono Kidulių tarybinio ūkio Sintautų skyrius. Iš buvusio Sintautų skyriaus buvo sudarytas Šakių skyrius su Iždagų, Ežeriūkų ir Pakorbūdžių kaimais. Iš buvusio V. Mickevičiaus-Kapsuko kolūkio buvo įsteigti keturi ūkio skyriai: Naudžių skyrius su Naudžių, Kiaulupių ir Joniškių kaimais; Kuodžių skyrius su Kuodžių, Jundilų ir Pariebių kaimais; Vaitiekupių skyrius su Vaitiekupių kaimu ir Vilkeliškių, Kiaulupių ir Ežeriūkų kaimų dalimis; Menčikių skyrius su Menčikių, Tilvikų ir Šunkarių kaimais; Valakbūdžio skyrius su Pusdešrių, Šunkarių ir Gyliškių kaimais. 1976 m. jis buvo pavadintas Šakių sodininkystės tarybiniu ūkiu. 1991 m. ūkis reorganizuotas į Iždagų valstybinį ūkį. Savo veiklą nutraukė 1992 m. spalio 30 d. remiantis Šakių rajono valdybos 1992 m. spalio 30 d. potvarkiu Nr. 676 „Dėl žemės ūkio įmonių veiklos nutraukimo“.

1989 m. Lietuvoje buvo 275 tarybiniai ūkiai.

Kolūkiai ir kolūkiečiai

Kolūkiai kurti vieno ar kelių kaimų žemių pagrindu, todėl buvo smulkūs. Tuometė kolektyvinio ūkio valdymo sistema buvo nustatyta žemės ūkio artelės įstatuose. Juose buvo nustatoma, kad aukščiausias valdymo organas – visuotinis kolūkiečių susirinkimas, renkantis

¹²⁸ MAA, f. 382, ap. 1, b. 9, l. 1.

¹²⁹ Tininis V. *Ten pat*, p. 509.

kolūkio pirmininką, valdybą, revizijos komisiją. Valdybą sudarydavo nuo 5 iki 7 narių. Sprendimai buvo priimami balsų dauguma, atvirai balsuojant. Kiekvienas stojantysis rašydavo prašymą priimti į kolūki, kuriame nurodydavo ir įnešamą turtą (žemę, gyvulius, padargus). Autoriaus archyve yra sukaupta daug tokių pareiškimų:

*„Prašau mane priimti į kolektyvinį ū. nariu. Esu gimęs 1912 met žemės turiu 6 h, gyvulių viena avis viena karvė ir dar, kolektyvinio ūkio nariu sutinka būti mano sūnus 1917 metais gimęs. Prašau mano pareiškimą patenkinti. 1948. II. 26“; „Aš Kaunienė Marcelė Jono sutinku savo noru stoti į Barandų kolektyvinį ūkį su savo turtu 13 ha žemės arkliu 1 karve 1 telyčaitė 1. 1948. II. 27“; „Prašau mane priimti į „30 spalio“ kolūkio narius. Šeimos sudėtis: esu vienas. Turto jokio neturiu. Žemės valdau 4 ha. Pasižadau sąžiningai pildyti žemės ūkio artelės įstatus. 1949. VIII. 24.“**

Į kolūkius suvaryti valstiečiai tapo kolūkiečiais. Visa jų buvusi žemė, ūkio galvijai, arkliai, avys tapo kolūkio nuosavybe. Tuometiniams kolūkiečiams, kaip jau buvo minėta, buvo paliekama iki 60 arų žemės. Sodybiniame sklype kolūkiečiui valdžia leido laikyti tam tikrą kiekį gyvūnų: vieną ar dvi karves, iki 3 veršelių, 1 paršavedę su prieaugliu, iki 10 avių ar ožkų, neribotą kiekį triušių ir paukščių. Išaugink, kad gudrus, turėdamas 60 arų žemės. Todėl vėliau kai kam paskatinti buvo atmatojama pievų nusišienauti. Čia jau priklausė nuo brigadininko malonės (*loskos*). Už tai brigadininką ne vienas „pamylėdavo“ – duodavo išgert, neatsisakydavo nuo reikiamų nudirbti darbų. Jei brigadininkas nebuvo pavydus, gobšus (*skūpas*), kai ko „nematydavo“, žmonės jį gerbė. Kaip negerbsi, kai nuo jo malonės priklausė ir užrašomi darbai, kitas pragyvenimo šaltinis.

Valdyba taip pat gaudavo įvairių pareiškimų:

„1951 metais sirgau ir darbadienių mažai turėjau dėl to ir grūdų už darbadienius beveik negavau ir dabar neturiu duonos šeis metais sveikatai pagerėjus jau dirbu kolūkyje ir manau užsidirbsiu. Kad dabar dirbdamas turėčiau ką valgyti prašau kolūkio valdybą duoti man avanso rugių 50 klg. 1952. IV. 24“; „Prašau valdybos kad man paskolytumete ar parduotumėte 50 litrų pieno mano karve užtrūkusi, reikalingas pienas pristatyti valstybei, nepristačius dėš areštą. Prašau mano prašymą patenkinti. 1952. IV. 24“; „Gyvenu su šeima ne visi darbingi o valgyti visiems reikia už darbadienius gautą avansą jau pabaigėme o nusipirkti neturiu už ką trūksta duonos. Prašau kolūkio valdybą skirti man avanso už darbadieniu duoninių grūdų 75 klg. prašau mano prašymą patenkinti. 1952. IX. 6“; „Kadangi aš su savo šeima atsikėliau iš Eišiškiu rajono gyventi ir dirbti į jūsų vadovaujamą kolūki, iš ten grūdų neatsivežėm, mūms trūksta duonos, o karvei pašaro. Todėl prašau kolūkio valdyba savo nuožiūrą skirti man grūdų duonai ir karvei pašaro. 1953. I. 25.“

* Kalba netaisyta (red. pastaba).

Ir t. t. Tokie dokumentai šiandien iškalbingesni už sausus faktus.

Apie kolūkių kūrimąsi išliko įdomių pasakojimų. 1987 m. rugpjūčio mėnesį Vilniaus universiteto kraštotyrininkai (grupės vadovas Aloyzas Petrašiūnas) užrašė kolūkio pirmininko Justino Lenkaičio pasakojimą:

„Kai organizavo kolūkius, eidavo agitatoriai, agituodavo už kolūkius. Aktyviai veikė švietimo vedėja Kučiauskaitė. Gražiai šnekėjo. Sakė, kad kas pirmieji įstos, gaus pirmininko, brigadininko, sandėlininko vietas. Mes iš sykio nestojom. Paskui – reikėjo. Man pirmininko vietą davė. Apylinkės pirmininkas, matyt, su rajonu susitarė, katra numatė. <...> Buožiuką pirmininku nerinks. Apylinkės pirmininkas sakydavo: „Visai durno pirmininku nerinks, gudrus neina, tai toki pusdurnį.“ <...> Rudenį tik greičiau kulk, vežk valstybei. Kad ir paskutinius grūdus. O paskui iš stoties atsiveždavome sėklą, nebuvo grūdų pajamų. Tos žemės užleistos. Kuriuos išvežė į Rusiją, kiek metų gulėjo užleistos: supuolusios, užvėlusios. Ką su tais arkleliais įdirbsi? Ir arkliai kad vos paeina. Pradžia buvo sunki.“¹³⁰

Išliko ir pareiškimų kolūkių valdyboms:

„Prašau valdybos atleisti mane no brigadininko pareigu. Nes aš su vieno vyro paauglio penkioms mergoms nepajėgiu visų darbų atlikti. Prašau valdybos atleisti, prašyma patenkyti. 1952. II. 16“;
„Prašau kolūkio Valdybos duoti šėriką. mes milžėjos turime atlikti ir savo ir šėrikų darbą. Tokiu būdu mes prašome duoti dar vieną šėriką. Jai jūs neduosit šėriką tai griežtai prašome atleisti iš darbo, nes aš jau nevalioju dirbti. Pareiškimą prašau pateikti mano klausymu. 1952. XII. 11.“

Tačiau toki pareiškimą vargu ar kolūkio valdyba galėjo patenkinti:

„1946 metais iš Sintautų Bankelės gavau paskolą 3 000 rublių. Už gautus pinigus atsiremontavau gyvenamą namą, kuris frontui einant buvo stipriai apdaužytas. 1948 metais susiorganizavus kolūkiams stojau į kolūkį, būdamas kolūkyje negaliu tiek uždirbti pinigų, kad galėčiau atsimokėti skolas į banką. Terminai sueina ir dabar turiu sumokėti greitu laiku 1 500 rublių, iš kur gauti tokią sumą pinigų užtai nežinau. Nes už darbadienius kiek gavau sunkiai išmaitinu šeimą. Labai prašau kolūkio valdybą atleisti mane iš kolūkio užsidirbti skolai apsimokėti pinigų. Prašau kolūkio valdybą atsižvelgti į sunkią mano gyvenimo padėtį ir šį pareiškimą pateisinti. 1952. IV. 14.“

Arklį iš pradžių leisdavo laikyti tik miško darbuotojams, kitiems nebuvo galima. Tačiau žmonės arklį gaudavo

¹³⁰ Vilniaus universiteto kraštotyrininkų klubo ekspedicijos medžiaga..., 2 dalis. Antrasis pasaulinis karas ir bolševikų okupacija, VUIB RS, f. 169–618, p. 165.

*Menčių kaimo
kolūkiečiai varto
vasarą. Tolumoje
matosi buvęs
A. Spurgienės
malūnas. 1949 m.
Iš B. Matijošaitytės
albumo*

pirmininkui ar brigadininkui leidus. Arkliu pasodindavo bulves, jas kasdavo, kaupdavo, suveždavo šieną ir atlikdavo kitus smulkius darbus. Atsirado vadinamasis kolūkinis kiemas su gyvenamuoju ir ūkiniu pastatais. Buvo galima turėti ir smulkų žemės ūkio inventorių. Todėl ne paslaptis, kad kolūkietis vienaip dirbo kolūkiui, kitaip – sau. Prasidėjo turto grobstymai, padargų ir technikos gadinimas. Atsirado darbadieniai. Kad už darbą gautum užmokesį ir grūdų, reikėjo per metus išdirbti nustatytą kiekį darbadienių: vyrams – 150, moterims – 100 dienų per metus. Per metus kolūkietis gaudavo kelis rublius užmokesčio ir kelias dešimtis kilogramų grūdų. Jeigu ne sodybinis sklypas ir pagalbinis ūkis, daugelis būtų mirę iš bado. Kolūkių kūrimosi laikais, net iki Stalino mirties 1953 m., už atsisakymą dirbti kolūkyje buvo baudžiama, galėjai būti ištremtas į Sibirą. Ištremtųjų ūkiai būdavo išdraskomi, turtas išgrobstytas, konfiskuotas, žemės plotai likdavo dirvonuoti. Bet užtai neliko „buožių“ ir „nacionalistų“ šeimų. Valdžios aktyvas džiaugėsi pavykusia akcija. Paprasti kolūkiečiai, matydami, kad bendras turtas vis tiek žūva, tempė į savo ūkius viską, kas pakliūdavo, nors bausmės už tai buvo numatytos drastiškos – už kelis kilogramus nugvelbtų kolūkio grūdų galėjai sėsti į kalėjimą 5–7 metams. Be to, nepaisant visų apribojimų, prasidėjo ir masinis žmonių bėgimas į miestą.

1953–1954 m. iš hektaro buvo prikuliama vos 3–4 centneriai grūdų ir prikama tik po 40–50 centnerių bulvių. Kolūkiuose nebuvo trąšų, o gyvuliai žiemą būdavo šeriami šiaudais, tad nemaža jų dalis tiesiog nesulaukdavo pavasario. Lietuvos vadovybė ėmėsi karštligiškai ieškoti išeities – perpus sumažino mokesčius ir privalomojo produkcijos pristatymo normas, leido kolūkiams patiems nusistatyti pasėlių plotus ar laikomų gyvulių skaičių. Ryškiausias tokio smukimo simbolis buvo tuščios parduotuvių lentynos ir prie maisto produktų nusidriekusios didžiulės eilės. 1955 m. gruodžio 1 d. TSKP CK ir TSSR Ministrų Taryba nutarė imtis priemonių Lietuvos žemės ūkiui atgaivinti. Nuo 1956 m. kolūkiečiams buvo sumažintas žemės ūkio mokesčiai ir panaikintos bulvių, mėsos, pieno, kiaušinių prievolės. Silpniausiems kolūkiams buvo nurašytos skolos. Tai buvo aiškus signalas, kad ieškoti išeities iš sunkumų kolūkiams nebūtina – anksčiau ar vėliau viskuo

pasirūpins valdžia. Kita vertus, buvo padaryta ir protingų sprendimų: tais pačiais metais iš centralizuotų mašinų ir traktorių stočių į kolūkius perkelti agronomai ir zootechnikai, į kaimą paskirta specialistų, dalis iš jų pakeitė kolūkių pirmininkų kėdėse sėdėjusius mažaraščius. Kolūkiams buvo išduodami žemės naudojimo teisės aktai, pradėti rengti vidaus žemėtvarkos projektai. Žemės ūkio ministerijos iniciatyva nuspręsta rengti kartografinę medžiagą, panaudojant aerofoto nuotraukas.

1956 m. į Sintautus atvyko LKP CK pirmasis sekretorius Antanas Sniečkus. Jurgis Baltrušaitis prisimena:

„Laukuose telkšojo didžiuliai klanai vandens. Plaukė javai. Tą lietingą dieną Sintautuose susitikau Antaną Sniečkų. Jis buvo atlydėjęs į Sintautus grupę Kauno milicijos mokyklų kursantų, apie 150 vyrų, kad padėtų sudoroti derlių.“¹³¹

Vyresnės kartos žmonės dar atsimena Sovietų Sąjungos kompartijos vadovo N. Chruščiovo 1956–1960 m. kukurūzų auginimo kampaniją. Kukurūzus pagal mokslininkų rekomendacijas buvo privaloma sėti kvadratinio-lizdiniu būdu. Tai reiškė, kad į kvadrato kampą reikia įberti mažiausiai 3 sėklas. Samprotauta, kad iš 3 sėklų bent viena tikrai išdygs. Tada visi gerai suprato, kad didžiausi kukurūzų kenkėjai – varnos: nužiūri, kur pasėta, atkapsto ir sulesa. Ką gi, kolūkiečiams teko saugoti lauką su medžiokliniu šautuvu. Buvo reikalaujama išarti dobilienas ir ganyklas. Jeigu ne sodybiniai kolūkiečių sklypai, tai miestų turguose būtų nebuvo žemės ūkio produktų. Reikšmingas įvykis kolūkiuose būdavo ir rajono partijos pirmųjų sekretorių apsilankymas. Visi tuomet suskubdavo tvarkytis.

1962 m. pradėtas pagalbinuose kolūkiečių ūkiuose laikomų galvijų suvisuomeninimo vėjus, svarstyta net galimybė apskritai panaikinti sodybinius sklypus. Rusijoje ir Ukrainoje šių idėjų įgyvendinimas visiškai sužlugdė žemės ūkį. Lietuvos valdžia, nenorėdama prarasti pastarųjų metų laimėjimų, tokiems planams tyliai priešinosi. Tuometinė valdžia nusprendė, kad vienkiemiuose gyvenantys žmonės gali ilgiau priešintis kolektyvizavimui, todėl pradėjo kurti gyvenvietes, o sodybas nugriauti. Masiškai visa tai pradėta vykdyti nuo 1966 metų. Tuomet ir prasidėjo didžioji melioracija. Teko palikti savas senąsias sodybas ir keltis gyventi į „grupines“. Antra vertus, gyventojai galėjo statyti ir turėti naujus namus, pagerinti savo buitį. Kadangi valstybė melioruodavo, ji apmokėjo rubliais už nukeliamus sodybos trobesius, skyrė pašalpą. Vienkiemiai transformavosi į gyvenvietes. Išanalizavus pokario aerofotoplanus, matyti, kad buvo labai daug vienkiemų, sausinamųjų griovių, apaugusių krūmais, dirvonų ir pievų. 1965–1980 m. prasidėjęs melioracijos procesas iš esmės pakeitė kraštovaizdį. Beveik nebeliko vienkiemų, mažų miškelių, laukuose esančių kūdrių. Nemažai tada čia pasidarbavo ne tik pirmininkai, bet ir įvairaus plauko partijos sekretoriai, instruktoriai. Daugeliui jie žadėjo naują traktorių, kombainą, sunkvežimį, geresnį darbą, geresnę gyvenamą vietą gyvenvietėje. Viliojo į tuomet dar negausias komunistų partijos ir komjaunimo organizacijas. Iki 1966 m. vyko vadinamasis „darbadienių“ laikmetis. Kolūkiečiai uždirbo dirses ir kapeikas. Iš miesto organizacijų atsivertė

žmonės, studentai, mokiniai kolūkiams

¹³¹ Draugas, 1976, bal. 6 d., Nr. 142.

padėdavo nuimti linų, runkelių, bulvių derlių. Kolūkiečiams buvo mokamos dvigubai mažesnės pensijos nei miestiečiams. Tai buvo daroma todėl, kad kolūkiečiai turėdavo savo mažus sodybinius ūkelius: vadinasi, gaudavo papildomų pajamų iš savo ūkelių prie namų. Darbą, išlaidas šioms pajamoms gauti – neskaičiuodavo.

Nuo 1966 iki 1990 m. prasidėjo jau kitoks kolektyvizavimo etapas. Valstybė padidino paramą žemės ūkiui, 1966 m. įvedė garantuotą darbo apmokėjimą. Pagal gyvulininkystės produktų gamybą Lietuva pirmavo Sovietų Sąjungoje. Produkciją dideliais kiekiais pradėjo gaminti visuomeninis ūkis, o asmeninis pagalbinis namų ūkis teikė tik papildomas pajamas. Tačiau kaimą ir toliau naikino vienkiemių nukėlimas.

Tačiau pagal komunizmo sukūrimo programą kaimas ir miestas turėjo suartėti:

Juozas Matijošaitis prie bičių avilio savo sode Kuodžių kaime. 1969 m. P. Bajerčiaus nuotr. Iš A. Matijošaičio albumo

„Buvo ne tik naikinami vienkiemiai ir valstiečiai suvaromi į gyvenvietes, bet ir kaime kuriama panaši į miesto infrastruktūra (statomos mokyklos, vaikų darželiai, ligoninės, kultūros namai, parduotuvės, buitinio aptarnavimo įmonės, valgyklos ir pan.). Kaimą planuota paversti agromiestu: buvo mūrijami daugiabučiai namai, rajonų vadovai lenktyniaudavo griaudami vienkiemius, kad Lietuvos kaimas jau niekada nebegalėtų grįžti „atgal į kapitalizmą“. Tai ne visada atitiko realaus kaimo poreikius, bet buvo ideologiškai pagrįsta ir direktyviškai patvirtinta. Vis dėlto lyginant su kolektyvizuoto Lietuvos kaimo pirmuoju dešimtmečiu, dalies kaimo gyventojų gyvenimas aštuntajame–devintajame dešimtmečiais pagerėjo: gaudami stabilų atlyginimą už darbą, jie dar prisidurdavo pajamų iš pagalbinio asmeninio ūkio.“¹³²

Gamybiniuose centruose kilo ūkiniai pastatai, didžiulės karvidės ir kiaulidės. Veršiai, Sintautai pagal projektus turėjo tapti nemažomis miesto tipo gyvenvietėmis.

Sparčiai augo žemės ūkio produkcijos gamyba, didėjo karvių ir prieauglio bandos. Kolūkiečiai pradėjo vyksti į sanatorijas, poilsio namus, į ekskursijas ir turistines keliones. Nors ir daug dirbdami kolūkiuose, sugebėjo ir savo sodybiniuose sklypuose užauginti gerą derlių, daug gyvulių, primelžti daug pieno.

¹³² Tininis V. *Ten pat*, p. 509.

Daugelis javus sėdavo bendrai, t. y. sutiko ir rašė prašymus, kad kolūkis pasėtų, išaugintų ir nuimtų javus bendrame ūkio plote. Aišku, sumažėdavo sodybinio sklypo plotas, bet atkrisdavo daug papildomų rūpesčių: rudenį grūdus belikdavo atsiimti iš ūkio grūdų sandėlių, apmokant auginimo išlaidas. Kolūkiuose buvo formuojamos daugialaukės sėjomainos, atsirado pienininkystės, kiaulininkystės ūkių šakos. Respublikinio žemėtvarkos projektavimo instituto žemėtvarkininkai kolūkių vidaus žemėtvarkos projektuose planavo racionalų žemės naudojimą ir sėjomainas. Kiekvienam kolūkiui parengti ir, esant reikalui, patikslinti projektai nustatė geriausią dirvožemio savybes atitinkantį pasėlių, ganyklų ir pievų išdėstymą, sėjomainas, reikalingus mišku apšodinti plotus, vidaus kelių išdėstymą. Instituto darbuotojai ištyrė ir sukartografavo Lietuvos dirvožemius bei sudarė kiekvieno ūkio planus M 1:10 000, kuriais naudojosi kolūkių agronominė tarnyba. Remiantis kolūkių buhalterijos finansiniais planais ir ataskaitomis¹³³, galima pateikti kai kuriuos konkrečius duomenis:

6 lentelė

Sintautų seniūnijos kolūkių išpareigojimai parduoti pieno ir mėsos 1985 metais

Kolūkio pavadinimas	Mėsos pardavimas (t)	Pieno pardavimas (t)
Keturnaujienos	310	1 530
„Laisvės“	340	1 996
Sintautų	168	1 943

7 lentelė

Kolūkiuose pagaminta ir realizuota žemės ūkio produkcija 1989 metais

Kolūkio pavadinimas	Parduota galvijų	Parduota kiaulių	Pagaminta 100 ha naudmenų pieno (cnt)	Pagaminta 100 ha naudmenų mėsos (cnt)
„Laisvė“	626	730	942	162
Keturnaujiena	695	856	791	189
Sintautai	483	680	786	179

„Laisvės“ kolūkyje iš karvės primelžta 4 284 kg, Sintautų kolūkyje – 3 505 kg, Keturnaujienos kolūkyje – 4 170 kg pieno. Pirmajai ekonominei Šakių rajono grupei priklausė „Laisvės“ ir Keturnaujienos kolūkiai, antrajai – Sintautų kolūkis.

Kolūkiečiai ir kolūkio teritorijoje gyvenantys tarnautojai nesitenkino tik darbu. Vyko nemažai renginių. Kolūkių pirmininkų pavaduotojai politiniam masiniam darbui buvo įpareigoti, esant reikalui, organizuoti civilines laidotuves. Ant jų pečių gulė kasmetiniai Kovo 8-osios dienos minėjimai, daugiavaikių motinų pagerbimai, Pirmosios vagos šventė mechanizatoriams. Svarbiausi pirmininkų ir pavaduotojų darbai buvo organizuoti Gegužės 1-osios, Pergalės prieš fašistinę Vokietiją, Spalio revoliucijos metinių minėjimus. Kolūkių valdybos, pradedant ganiavas, privalėjo organizuoti gyvulininkystės darbuotojų vakarones. Nepamirštamais renginiais tapo „festivaliai“, kombainininkų palydos į laukus, darbų pabaigtuvių vainikai, vakaronės darbo veteranams. O kur dar karo veteranų vakaronės, Naujųjų metų sutikimai kultūros namuose ir daugelis mažesnių masinių renginių? Iš retesnių organizuojamų renginių paminėtinos šventės, skirtos

Tarybų valdžios atkūrimui, statybinin-

¹³³ Dokumentų kopijos, R. Daniliausko asm. archyvas.

kų vakaronės. Kasmet buvo šaukiami ataskaitiniai metiniai visuotiniai kolūkiečių susirinkimai. Rinkdavosi, kai būdavo renkamas pirmininkas ar vykdavo kitas koks įvykis. Ataskaitinių susirinkimų metu vykdavo tikra šventė – būdavo apdovanojami socialistinio lenktyniavimo nugalėtojai, darbo pirmūnai, teikiami medaliai, retomis išimtimis – ordinai, pagyrimo raštai, piniginės premijos, dovanojamos kelionės po Sovietų Sąjungą, kitos dovanos. Po susirinkimo visuomet vykdavo koncertai, vaišės. Pirmininkas buvo renkamas visuotiniu balsavimu. Tai pagal nuostatus, o iš tikrųjų jis buvo skiriamas partijos, kolūkiečiai susirinkime jį tik patvirtindavo. Valstybė nustatydavo planus: kiek parduoti žemės ūkio produkcijos, ir už kokią sumą. Planai ir kainos priklausė nuo žemės našumo. Prasidėjo socialistinis lenktyniavimas. Visuotiniuose susirinkimuose, be vietos kolūkiečių, dalyvaudavo atstovai iš dalyvaujančių socialistiniame lenktyniavime kolūkių, Šakių rajono LKP komitetų sekretoriai, rajono spaudos atstovai. Susirinkimuose būdavo įvertinami metų rezultatai, pasigiriama laimėjimais, pakritikuojamas aplaidus darbas.

Daugelis Sintautų krašto kolūkiečių už darbą buvo apdovanoti vyriausybiniais apdovanojimais. Gaila, kad neįmanoma nustatyti visų apdovanotųjų. Neaišku, kur dingo kolūkių Garbės knygos, kuriose turėjo būti aprašyti visi apdovanotieji. 1981 m. Sąjunginėje liaudies ūkio pasiekimų parodoje bronzos medalį pelnė Keturnaujienos kolūkio vairuotojas Algirdas Stiklius, kartu su medaliu gavęs ir rankinį laikrodį. Tais pačiais metais „Laisvės“ kolūkio traktorininkas Donatas Janušaitis paskatintas taip pat bronzos medaliu. Ankstesniais metais Donatas buvo pelnęs sidabro medalį. „Laisvės“ kolūkio melžėja Ona Šuopienė Liaudies ūkio pasiekimų parodoje laimėjo du sidabro medalius ir vieną aukso. Medaliai už tai, kad iš kiekvienos karvės trejus metus primelžė per 5 000 kg pieno. Socialistinio lenktyniavimo nugalėtojai gaudavo ženklelius. SSRS Aukščiausiosios Tarybos įsaku 1981 m. „Darbo Šlovės“ III laipsnio ordinu apdovanota „Laisvės“ kolūkio fermos vedėja Ona Dalia Jakštienė ir Sintautų kolūkio melžėja Gražina Ščiučkienė. Medalium „Už pasižymėjimą darbe“ apdovanotas Keturnaujienos kolūkio vairuotojas Jonas Kuncaitis. 1985 m. Lietuvos Respublikos liaudies ūkio pasiekimų parodoje už laimėjimus, pasiektus didinant žemės ūkio produktų gamybą, sidabro medaliu apdovanota Šlamų fermos vedėja Ona Jakštienė, bronzos medaliais – Sintautų kolūkio penimų kiaulių šėrikė Veronika Grybauskienė, Sintautų kolūkio paršelių augintoja Aldona Jakštienė, „Laisvės“ kolūkio paršelių prižiūrėtoja Julija Kantautienė, „Laisvės“ kolūkio kerdžius Jonas Kažemėkaitis, „Laisvės“ kolūkio melžėja Teresė Tarnauskienė. Sintautų kolūkyje Vytautas Kuras 1984 m. apdovanotas „Darbo šlovės“ III laipsnio ordinu. Už ilgametį sąžiningą darbą liaudies ūkyje SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo vardu apdovanoti „Darbo veterano“ medaliais daugybė pensininkų kolūkiečių. Anais laikais dar geriau darbuotis skatinta ne tik ordinais, medaliais, garbės ir padėkos raštais, bet ir kilimais, vazomis, laikrodžiais, radijo aparatais, paskyromis lengviesiems automobiliams išigyti. Įvykdžius kolūkių socialistinius išsipareigojimus, laimėjus socialistiniame lenktyniavime prizines vietas, Šakių rajone buvo skiriamos ūkiams piniginės premijos ir turistiniai kelialapiai. Štai 1984 m. pirmosios vietos gyvulininkystėje pripažintos Keturnaujienos ir „Laisvės“ kolūkiams. Už aukštus gamybinius rodiklius kolūkiečiai buvo apdovanojami LKP Šakių rajono komiteto ir Šakių rajono vykdomojo komiteto garbės raštais,

Žemės ūkio ministerijos ir Žemės ūkio darbuotojų profsąjungos respublikinio komiteto garbės raštais. 1985 m. „Laisvės“ kolūkio partinio švietimo mokyklos propagandistas Vytautas Pranaitis įrašytas į Šakių rajono žodinės propagandos aktyvo garbės knygą. Justinas Šuopys devintojo penkmečio pradžioje apdovanotas „Garbės ženklą“ ordinu, vėliau – „Spalio Revoliucijos“ ordinu. Paskatinimui sukurti pereinamieji prizai. Kolūkio visų grandžių dirbantieji buvo įtraukti į socialistinių lenktyniavimą, tam naudoti irgi pereinamieji prizai. Lenktyniavimai buvo sumuojami kiekvieną mėnesį, o apibendrinami ketvirčiams pasibaigus. Nugalėtojai būdavo apdovanojami. Štai Gražina Ščiučkienė buvo apdovanota „Garbės ženklą“ ordinu, respublikinius garbės raštus pelnė J. Tarnauskas ir J. Duobienė. Kiekvienais metais geriausiųjų darbuotojų nuotraukas iškabindavo kolūkio garbės lentoje. Socialistinio lenktyniavimo nugalėtojai, gerai dirbantys asmenys būdavo siunčiami į tuometines konferencijas, suvažiavimus. Štai 1987 m. LSSR trečiojo kolūkiečių suvažiavimo delegatais pasiūsti Sintautų kolūkio melžėja Danutė Arbačiauskienė, „Laisvės“ kolūkio laukininkystės brigadininkė Janina Barkauskienė, to paties kolūkio traktorininkas mašinistas Donatas Janušaitis. Iš Šakių rajono į suvažiavimą išvyko 28 asmenų delegacija.

Sintautų kolūkyje, kaip ir kituose kaimyniniuose ūkiuose, buvo leidžiami darbų „kovos lapeliai“, kurie buvo platinami darbo grandžių ir grupių darbo vietose. Juose būdavo pagiriami daugiausia nuveikę mechanizatoriai, gyvulininkystės darbuotojai. Sintautų kolūkio „kovos lapeliuose“ buvo apžvelgiama javapjūtės eiga, skyrelį rašydavo vyriausiasis agronomas Antanas Kirkickis, šiaudų tvarkymo darbus apžvelgdavo laukininkystės darbų organizatorius A. Januškevičius, eksploatacijos inžinierius A. Šuopys keldavo problemą, kad žemdirbiai nereguliariai aprūpinami spauda. Buvo žymimi socialistinio lenktyniavimo rezultatai, pateikiami jų nuostatai. „Kovos lapelius“ tiek Sintautų, tiek „Laisvės“ kolūkiuose iškabindavo kontoroje, mechaninėse dirbtuvėse, garažuose ir grūdų sandėliuose. Reikia priminti, kad kombainininkai turėdavo savo dienynus, kuriuose atsispindėdavo socialistiniai lenktyniavimai. Savo stendą turėjo ir ūkių liaudies kontrolė. Jame apžvelgdavo darbo drausmę. Sintautų kolūkyje, kaip ir kituose Šakių rajono ūkiuose, buvo leidžiamas ir „komjaunimo prožektorius“. Redakcinė kolegija sintautiečių sienlakraštyje „Žemdirbys“ dėdavo straipsnius, nuotraukas ir kitą informaciją. Taip pat buvo keliamos viešumon įvairios negerovės, kritikuoti apsileidėliai, pagerbiami socialistinio lenktyniavimo nugalėtojai. Tarp Šakių rajono kolūkių vyko socialistinis lenktyniavimas. Gyvulininkystėje lenktyniavo Sintautų kolūkis su „Laisvės“ kolūkiu, Keturnaujienos kolūkis su Griškabūdžiu. Tarp Sintautų ir „Laisvės“ kolūkių prasidėjęs lenktyniavimas parodė, kad sintautiečiai geriau augina gyvulius, o „laisviečiai“ geriau prižiūri techniką. Rajono laikraštyje „Draugas“ skelbti ne tik pirmaujantys ūkiai, bet ir atsiliekantieji. Pastoviai buvo dedamos lentelės apie sėjos, javapjūtės, pašarų nuėmimo, šienapjūtės, arimo, mėšlo vežimo eigą rajono ūkiuose. Be ūkio pavadinimo ir atliktų darbų, būdavo nurodoma pirmininko, vyr. agronomo, inžinieriaus mechaniko, partinės organizacijos sekretoriaus pavardės.

Kolūkius kontroliavo rajonų liaudies kontrolė. Štai Šakių rajono kontrolės komitete griežtai įvertinta Sintautų kolūkio veikla. Pastebėta, kad kolūkyje prasitai tvarkoma gyvulininkystės apskaita. Apie pastebėtus trūkumus savo laiškuose

pažymėjo kolūkio žemdirbiai. Jie teigė, kad trūksta melžiamų karvių, neteisingai apskaičiuojamas darbo užmokestis, atsirado savivaliavimas parduodant gyvulius, iš jų ir paršelius. Tuomet buvo atlikta ūkio dokumentinė revizija, kuri konstatavo:

„Nustatyta, kad dėl ūkio vadovo, vyr. zootechnikės, fermos vedėjos, vyr. buhalterio pavaduotojos aplaidumo ir kontrolės prastai tvarkoma gyvulininkystės apskaita. Revizija išaiškino, kad trūksta 2 karvių, 4 telyčių. Trūkumas susidarė dėl blogai tvarkomos dokumentacijos. Fermos vedėjai priimant gyvulius nebuvo atlikta inventorizacija. Yra pažeidimų nustatant gyvulių paros priesvorius. Tai daroma iš akies. Todėl atskirais mėnesiais [susidaro] dideli priesvorių skirtumai. Štai kovo mėnesį telyčios per parą priaugdavo tik po 126 gramus. Gegužės mėnesį (ta pati telyčių grupė buvo perduota kitiems šėrikams) per parą pasunkėdavo net 913 gramų. Beje, racionai šiai telyčių grupei nesikeitė. Be to, perdavė neteisingas žinias rajono Informaciniam skaičiavimo skyriui apie priesvorius. Už aplaidumą darbe vyr. zootechnikai pareikštas griežtas papeikimas, už neteisingą žinių perdavimą vyr. buhalterio pavaduotojai pareikštas papeikimas, kolūkio pirmininkui pareikšta pastaba, pagerinti darbą nurodyta Sintautų liaudies kontrolės grupei, vadovaujamai V. Duobos.“¹³⁴

Sintautų kolūkyje pylos gavo ir bitininkai. 1985 m. dėl netvarkos ir antisanitarinės būklės bityne žuvo net 80 bičių šeimų. Bityne rasti supuvę aviliai.

Ne viskas gerai buvo ir „Laisvės“ kolūkyje. Štai 1981 m. Šakių rajono liaudies kontrolės komitetas už prastą pavaldžių darbuotojų darbo kontrolę pirmininkui pareiškė pastabą, už blogą kiaulių ir paršelių priežiūrą – vyr. zootechnikai, vyr. veterinarijos gydytojui ir fermos vedėjai pareiškė papeikimus. Buvo nustatytos priežastys – maži kiaulių ir paršelių paros priesvoriai, sumažėjusi metinė paršelių gavimo užduotis, kritusios kiaulės, neženklinti paršeliai. Specialistai įpareigoti nedelsiant imtis priemonių būklei pagerinti.

LKP Šakių rajono komiteto biuras griežtai nubaudė „Laisvės“ kolūkio pirminką V. Kraulėdą, Sintautų kolūkio pirmininką V. Jančaitį, kad nepanaudojo visų galimybių derliaus kompleksinio nuėmimo ir pašarų ruošimo tempams spartinti, tinkamai neorganizavo darbų. Taip pat kritikavo, kad sumažėjęs kultūrų derlingumas, nėra reikiamos tvarkos organizuojant arimą, žieminių sėją, už trūkumus ruošiant pašarus, už javapjūtės vėlavimą.¹³⁵

Už trūkumus, neįgyvendintus reikalavimus bausdavo. Štai už neįgyvendintą Šakių LDT vykdomojo komiteto ir Šakių rajono KP komiteto nutarimo „Dėl priemonių gyvulių žiemojimui organizuoti rajone“ nevykdymą Keturnaujienos, Sintautų kolūkių pirmininkams, komunistams P. Jurkšaičiui ir V. Jančaičiui pareikštos partinės bausmės. Pareikalauta pašalinti trūkumus, pasiekti praėjusių metų gyvulininkystės produkcijos gamybos lygį, toliau didinti gamybą ir pardavimą valstybei. Taip pat įpareigota pašarinius

¹³⁴ Draugas, 1985, Nr. 108.

¹³⁵ Draugas, 1985, Nr. 111.

šiaudus apdoroti bevandeniu amoniaku, spartinti eglių spyglių miltų gamybą, o gyvulių šėrimą organizuoti pagal mokslininkų pavyzdinius racionus.

Kolūkiai savo veikloje privalėjo pildyti daugybę buhalterinių dokumentų. Pateiksiu keletą iš jų. Jau 1948 m. kolūkiuose pradeda atsirasti įvairių buhalterinių raštų, kurie buvo rašomi ranka. Buvo pildomi kolūkių valdybos posėdžių ir visuotinių susirinkimų protokolai. 1951 m. pildytos pajamų ir jų paskirstymo apskaitos knygos. Nuo 1954 m. registruojami ūkių gamybiniai planai ir valstybinės užduotys žemės ūkiui plėtoti. 1957 m. teikiamos ataskaitos apie gyvulininkystės būklę. 1960 m. kolūkiuose pradėti vykdyti valstybiniai patikrinimai, rašomos ataskaitos. Nuo 1961 m. kolūkiams reikėjo pildyti metines apyskaitas ir metines statistines ataskaitas. Pradėti rašyti draugiškojo teismo sprendimai. 1965 m. pradėti pildyti kolūkių profsajungos vietos komiteto protokolai. 1971 m. atsirado kolūkių darbo apmokėjimo nuostatai, žemės ūkio plėtros, ūkio organizacinio tvarkymo planai. Buhalterijoje buvo privalomai saugojami laukų tręšimo, sėjomainų planai, pieno produkcijos apyskaitos, galvijų bandos knygos. Registruojami viešosios tvarkos palaikymo draugovės darbo planai. 1973 m. atsirado socialistinio lenktyniavimo nuostatai, išipareigojimai, sėklos apskaitos vertinės knygos, gyvulių šėrimo racionai. 1975 m. jau reikėjo pildyti racionalizacinių pasiūlymų pirminę apskaitą. Buvo įkurtos liaudies kontrolės komisijos ir vėl pildyta dokumentacija. 1980 m. atsirado moterų tarybos, toliau pildomi liaudies kontrolės dienynai. 1981 m. jau reikėjo pildyti nelaimingų atsitikimų gamyboje ataskaitas, karvių produktyvumo tabuliagramas, sėjomainų įgyvendinimų lenteles, ūkio finansinės veiklos analizės dokumentus, naujos technikos įdiegimo ir daug darbo reikalaujančių procesų mechanizavimo ataskaitas ir kt. Kiekvienais metais pildomų ataskaitų knygų, įvairių raštų kalnai tik didėjo.

Naikinant kolūkius, daugelis stropiai rašytų dokumentų į archyvus nepateko. Šūsniai popierių mėtėsi prie šiukšlių dėžių ar dėmėmis išsklido į „geresnių gyvenimą“. O juk juose buvo užfiksuotas ir to meto žmonių gyvenimas, ne visuomet toks jau ir blogas, nes žmonės visais laikais stengėsi ne tik išgyventi, bet ir gyventi. Šiandien rašančiajam kolūkio istoriją tų dokumentų trūksta, nėra kaip patikrinti tuomet gal ir nereikšmingas smulkmenas, pavardes, datas. Tiksliau sakant, nėra kaip atkurti paprasto kasdienio to meto gyvenimo.

Kolūkių turtas

Sintautų krašto kolūkiai pastatais buvo pakankamai apsirūpinę. Buvo pastatytos karvidės, šakniavaisių sandėlis, arklidės, šienainio bokštai, daržinė durpėms, daržinės šienui, prie fermų mėšlidės ir srutų rezervuarai, siloso tranšėjos, kaulidės, veršidės, automobilinės svarstyklės, tipiniai grūdų sandėliai, bokštiniai grūdų sandėliai, džiovyklos, linų galvenų karuselinės džiovyklos, trąšų sandėlis, beicavimo punktas, chemikalų sandėlis, dujų statinys, mechaninės remonto dirbtuvės, naftos produktų bazė, garažai, lentpjūvė, stalių dirbtuvės, bulvinė, drėgnų pašarų cechas, kalvė, žolės miltų agregatas, arteziniai vandens šuliniai, skerdykla, kontora, valgykla, vaikų darželis. „Laisvės“ kolūkyje buvo įrengtas asfaltuotas aerodromas. Juo naudojosi ne tik šis kolūkis, bet ir aplinkiniai kolūkiai, barstant lėktuvais trąšas. Vienintelis Sintautų kolūkis turėjo kompiuterį PS/NT-286, kuris

buvo naudojamas buhalterinei apskaitai. Buvo juokaujama, kad jo kaina prilygo javų kombaino „Don“ kainai. Sintautų ūkio balanse buvo elektrinės gitaros, elektrovargonai, mušamųjų komplektas, kita akustinė aparatūra, buvo ir pianinas. „Laisvės“ ūkio balanse – muzikos stiprintuvas, mušamųjų komplektas, elektriniai vargonai „Vilnius“, muzikos kolonėlės.

Ūkiuose buvo įvairių gamybos priemonių, traktorių, javų kombainų, sunkvežimių, įvairios kitos technikos, padargų: akėčių, trąšų barstytuvų, bortų paaukštinių, bulviakasių, bulviasodžių, diskinių akėčių, „furažyrų“ (kūgių šiaudų smulkintuvų – aut. pastaba), traktorinių šienapjovių, grėblių, presų, šieno-šiaudų surinkimo priekabų, mėšlo kratytuvų, priekabų, kultivatorių, plūgų, linų pakeltuvų, purentuvų, dirvos lygintuvų, pašarų dalintuvų, peilinių akėčių, purkštuvų, sėjamųjų, šienapjovių, smulkintuvų, sukabintuvų, volų, linų rovimo kombainų, vandens cisternų, srutovežių, kaupų apkastuvų, kelmarovių, trąšų smulkintuvų, kūgių krautuvų šakių ir daug ko kita. Ūkiuose buvo įrengtos radijo stotys, dispečerinė, specialistų automobiliuose sumontuotos radijo stotelės „Lion“. Norint išvardyti visą turėtą turtą, neužtektų ir šio straipsnio parašytų puslapių.

Žemės reforma atkūrus Lietuvos nepriklausomybę

1990 m. kovo 11 d. LR Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas paskelbė Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. LR laikinasis pagrindinis įstatymas nustatė, kad ekonominė sistema Lietuvoje pagrįsta privačia nuosavybe, kurios tikslas – atkurti iki 1940 m. buvusius Lietuvoje privačius žemės ir kito nekilnojamojo turto nuosavybės santykius, individualią ūkininkavimo sistemą. Dar neatkūrus nepriklausomybės, 1989 m. liepos 4 d. priimtas įstatymas „Dėl Lietuvos Sovietų Socialistinės Respublikos valstiečio ūkio“. Juo buvo leidžiama kurti naujo tipo ūkininkavimą. Asmuo, gavęs žemės, galėjo ją naudoti, bet negalėjo parduoti, išnuomoti ar ikeisti. 1990 m. liepos 26 d. priimtas LR Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo nutarimas „Dėl kaimo gyventojų sodybinių sklypų išplėtimo“.¹³⁶ Šiuo nutarimu kaimo vietovėse gyvenantiems žemės ūkio įmonių darbuotojams ir pensininkams, dirbusiems šiose įmonėse, jų pageidavimu numatyta suteikti iki 3 ha žemės naudmenų vienai šeimai. Kitiems kaime gyvenantiems ir dirbantiems žmonėms bei pensininkams vienai šeimai buvo suteikiamas iki 2 ha žemės ūkio naudmenų sklypas.

Žemės reforma Lietuvoje buvo vykdoma remiantis šiais teisės aktais: 1990 m. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo patvirtinta Agrarinės reformos programa, 1991 m. rugpjūčio 18 d. LR įstatymu „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“, 1997 m. nauja šio įstatymo redakcija – „LR piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas“, 1991 m. LR žemės ūkio įmonių turto privatizavimo įstatymu, 1991 m. liepos 25 d. LR žemės reformos įstatymu.¹³⁷

¹³⁶ *Valstybės žinios*, 1990 m. liepos 26 d., Nr. 1–411.

¹³⁷ *Lietuvos aidas*, 1991 m. rugpjūčio 2 d., Nr. 150;

Valstybės žinios, 1991 m. rugpjūčio 31 d., Nr. 24.

Po 1991 m. prasidėjo agrarinė reforma. Buvo sustiprintos žemėtvarkos tarnybos rajonuose bei seniūnijose. Be Sintautų seniūnijos žemėtvarkos specialistų, kiekvienoje kadastro vietovėje dirbo Valstybinio žemėtvarkos projektavimo instituto darbuotojai, kurie rengė žemės reformos žemėtvarkos projektus, o juos patvirtinus Šakių savivaldybėje, ženklino laukus. Sintautų teritorijos žemės buvo suskirstytos į Sintautų, Veršių ir Keturnaujienos kadastrines vietas. Sintautų agrarinės tarnybos vadovu paskirtas Česlovas Grikiėtis. Buvo sudaryti neprivatizuotinių žemių planai. Juose numatytas žemių paskirstymas žemės ūkio įmonių bei visuomeninių ūkių plėtrai, asmeniniam ir valstiečių ūkiams. Kolūkiai (žemės ūkio įmonės) įgijo likviduojamų įmonių statusą. Jų naudota žemė buvo gražinama savininkams ir jų paveldėtojams.

1991 m. rugsėjo 1 d. Valstiečių ūkių įstatymas sustabdytas. Žemės ūkio paskirties žemę galėjo gauti tik LR piliečiai, nuolat gyvenantys kaime ir dirbantys žemės ūkyje bei turintys specialių žinių. Piliečiams galėjo būti atkurta nuosavybė į ne didesnę kaip 80 ha žemės, iš kurios 50 ha galėjo sudaryti žemės ūkio naudmenos, plotą. Žemės sklypai savininkams suprojektuoti, gražinami, perduodami nuosavybėn neatlygintinai, nustatomos jų ribos, suprojektuojami bendro naudojimo kelių tinklai, nustatoma tikslinė žemės naudojimo paskirtis, žemės servitutai, žemės naudojimo sąlygos. Suteikta teisė nuomotis laisvą valstybinę žemę. Žemės reformos metu buvo leidžiamas paveldimų ūkių smulkinimas – dalijimas daugeliui pretendentų. Buvo įteisinta nuostata dėl žemės sklypų perkėlimo į kitą vietą. Tai buvo vadinama nuosavybės atkūrimu ekvivalentine (lygiaverte) natūra. Įstatymai buvo keičiami, atsižvelgus į politinę situaciją Seime. Gražinant žemes, buvo naudotasi rūšimis paskirstytų žemių sąrašais, kurie buvo sudaryti nuo 1927 iki 1931 metų, archyvuose išlikusiais žemės pirkimo-pardavimo aktais ir kitais archyviniais dokumentais. Juose buvo nurodyta buvusio savininko pavardė, vardas, kaimas, žemės plotas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 422 nuo lapkričio 1 d. kolūkiai ir valstybiniai ūkiai vadinami žemės ūkio įmonėmis, jiems suteikiant likviduojamos įmonės statusą.¹³⁸ Taip 1991 m. spalio 31 d. tapo paskutinė kolūkinės santvarkos diena Lietuvoje. Kolūkių valdybos, visuotiniai susirinkimai neteko įgaliojimų, o žemės ūkio įmonėms valdyti sudarytos laikinosios administracijos, susidėjusios iš vadovo, jo pavaduotojo ir vyriausiojo buhalterio. Jų kandidatūros aptartos rajonuose ir teiktos tvirtinti Žemės ūkio ministerijai. Dalis buvusių kolūkio pirmininkų neteko darbo, nepatvirtinti laikinosios administracijos vadovais. Buvusiame Keturnaujienos kolūkyje laikinosios administracijos vadovu paskirtas Mindaugas Mažeika, „Laisvės“ – Vytautas Kudirka. Sintautų vadovu Šakių rajono valdžia siūlė Juozą Jucaitį, bet Žemės ūkio ministerija jo netvirtino. Vėliau J. Jucaitis visgi buvo patvirtintas.

Kolūkių iširimo priežastis – ūkio reorganizacija į žemės ūkio įmonę, vėliau – į žemės ūkio bendrovę. Ūkių reorganizacija buvo sprendžiama visuotiniuose kolūkiečių susirinkimuose 1991 metais. 1992 m. visuotiniuose susirinkimuose žemės ūkio įmonės reorganizuotos į žemės ūkio bendroves. Turėtas ūkių turtas dalytas pagal aktus. Visą žemės ūkio

¹³⁸ *Lietuvos aidas*, 1991 m. spalio 22 d., Nr. 212; *Valstybės žinios*, 1991 m. lapkričio 20 d., Nr. 32-884.

įmonės turtą laikinoji administracija gamybiniams-technologiniams komplektams (GTK) perdavė pagal perdavimo-priėmimo aktus, pasirašant steigėjams. Komplektams buvo padalyti ne tik pastatai, esanti įranga, bet ir traktoriai, automobiliai, padargai, trąšos, degalai, sėklos, pašarai, gyvuliai ir kiti apskaitoje esantys dalykai. Tuo laikotarpiu, atsižvelgiant į darbo stažą, buvusiems kolūkiečiams buvo apskaičiuoti pajai, už kuriuos iš ūkių išeinantieji gavo gyvulių, technikos, pastatų, kito turto natūra. Pasiliekanantieji savo priklausančią dalį galėjo įnešti į būsimas bendroves ar kitus žemės ūkio veiklos darinius. Išeinantieji iš žemės ūkio įmonės ar bendrovės galėjo arba ūkininkauti, arba gautą turtą parduoti. Pirmiesiems išėjusiesiems savarankiškai pradėti ūkininkauti buvo sunku, strigo žemės nuosavybės sugražinimas, trūko technikos. Labai pabrango trąšos, degalai, detalės, technika.

Nelengva buvo verstis ir naujai susikūrusiems bendrovėms. Reikėjo žmonėms mokėti atlyginimus, sumokėti mokesčius, gražinti skolas, tartis su žemių savininkais dėl žemės nuomos. Su išeinančiais iš bendrovės pajininkais taip pat reikėjo atsiskaityti. Technika buvo sena, reikalaujanti remonto, o nauji traktoriai buvo brangūs. Ūkiai už parduotą produkciją neatgavo pinigų iš prasiskolinusių linų, mėsos kombinatų. Už parduotą žemės ūkio produkciją tais laikais mokėjo mažai. Buvo pigus ne tik pienas, bet ir visa gyvulininkystės produkcija. Iškilo ir naujų problemų. Seniau produkcija buvo tiekiamą į SSRS erdvę, kur buvo maisto trūkumas, o dabar teko atsigręžti į ES, kur buvo maisto perteklius. Niekas neskaitino plėsti ūkių, labiau skaitino visai negaminti. Iš svetur įvežama didesnė dalis žemės ūkio produkcijos neskaitino gamybos. Bendrovių darbuotojai, kaip ir sovietmečiu, vėl pradėjo abejingai žiūrėti į bendrą veiklą, prasidėjo grobstymai. Atsiimant savininkams žemę, bendrovėse sumažėjo ne tik gyvulių, inventoriaus, žmonių, bet ir žemės. Prasidėjo išpardavinėjimas likusio dar galimo parduoti turto. Senieji pajininkai (tie, kurie buvo daugiausiai metų išdirbę žemės ūkyje) liko „išmaudyti“ – nei buvusio turto, nei pajų! Liko tik skolos... Taip ir žlugo daugelio bendrovių gyvavimo veikla. Dar ir dabar „uodegos“ velkasi, paskutiniams reikalams užbaigti paskirti likvidatoriai. Kaip buvo Sintautų, „Laisvės“, Keturnaujienos žemės ūkio bendrovėse, gerai žino buvę jų dirbantieji.

Daugelis buvusių kolūkiečių galvoja – kas ir kodėl sugriovė žemės ūkio įmones, bendroves? Atsakymai įvairūs. Agrarinė reforma susmulkino žemėnaudą. Smulkūs ūkiai tapo nekonkurencingi, dingo gamintojų vienybė. Tačiau išsiplėtojo savarankiškas ūkininkavimas. Nors 1993 m. ir buvo priimtas Kooperacijos įstatymas, kuris numatė kooperatyvų plėtrą, bet jis buvo neefektyvus, pavėluotas. Žemės ūkyje išvirtino vadinamieji trihektarininkai. Dirbę žemės ūkyje turėjo teisę iki 3 ha asmeninio ūkio žemės išsipirkti pinigais, investiciniais čekiais, atkurti nuosavybę, atsikelti turėtos paveldimos žemės, ją nuomotis iš valstybės. Visi kiti turėjo teisę į 2 ha žemės. Atsiimant pajus iš buvusių kolektyvinių ūkių, daugelis pastatų virto griuvėsiais. Tai reiškė, kad pajus buvo gražintas natūra, o jį gavęs asmuo statinius ardė plytoms, medienai, plokštėms ir kitoms statybinėms medžiagoms. Tuo laiku atrodė, kad šių didelių statinių daugiau nebereikės. Daugelis manė, kad kas sena, tas bloga, reikia iš naujo kurti Lietuvos žemės ūkį. Tačiau dabartiniu metu pamatė, kad tada buvo blogai padaryta. Dabar išlikę pastatai atstatomi, remontuojami. Visi stebisi buvusiu neūkiškumu. Vėliau atsirado daug

žemės savininkų, tačiau mažai iš jų ją dirbančių, ūkininkaujančių. Žemės ūkio produkcijos kainas pradėjo formuoti rinka. Pradėta žemdirbius skatinti gaminti daugiau produkcijos, nes labai sumažėjo žemės ūkio gamyba. Vis daugiau asmenų pradėjo savarankiškai ūkininkauti. Parama žemės ūkiui padidėjo, bet ji liko maža, lyginant su daugeliu ES šalių.

Žemės ūkio surašymas

Iki 1930 metų Lietuvoje ištisiniai žemės ūkių surašymai nebuvo atliekami. Statistikos duomenims pakako žemės ūkio korespondentų pranešimų apie pasėlių plotą, derlių, laikomus gyvulius, darbininkų atlygį. 1905 m. Romoje įsteigtas Tarptautinis žemės ūkio institutas. Jo pastangomis Italijoje 1906 m. sušauktas pirmasis suvažiavimas, kuriame dalyvavo delegatai iš 40 šalių. Institute buvo įkurti keturi biurai. Įkurtasis statistikos biuras rinko, lygino ir skelbė statistinius duomenis apie žemės ūkio produktų gamybą ir prekybą visame pasaulyje. Tarptautinio žemės ūkio instituto visuotinis suvažiavimas 1926 m. priėmė bendrą visoms valstybėms surašymo formuliara ir paskyrė surašymo datą – 1929 ir 1930 m.

Lietuvoje 1930 m. birželio 24 d. Ministrų kabinetas priėmė Valstybės statistikos įstatymą, kuris, kaip ir Visuotinio žemės ūkio surašymo įstatymas, buvo paskelbtas 1930 m. liepos 14 d.¹³⁹ Spalio mėn. 31 d. Ministrų kabinetas nustatė surašymo taisykles. Surašymą rengė, vykdė, duomenis susistemino ir paskelbė Centralinis statistikos biuras prie Finansų ministerijos.

Pirmasis gyventojų ūkių surašymas Lietuvoje prasidėjo 1930 m. gruodžio mėn. 30 d. ir vyko apie 10 dienų. Jo duomenys buvo paskelbti 1932 m. trimis kalbomis. Tuo metu Šakių apskrityje buvo 14 valsčių. Atlikus ūkio surašymą, paaiškėjo, kad Šakių apskrities Sintautų valsčiuje buvo: 15 748,25 ha naudojamos dirbamos žemės, kurią sudarė 12 821,97 ha, arba 76,05 proc., ariamos žemės; 281,25 ha, arba 1,67 proc., sodai; 1 679,63 ha pievos, arba 9,96 proc.; 965,40 ha, arba 5,73 proc., nuolatinės ganyklos. Miškai užėmė 318,52 ha, arba 1,89 proc., bendro ploto; pelkės ir durpynai – 57,39 ha, arba 0,34 proc.; žemė po trobesiais sudarė 386,04 ha, arba 2,29 proc.; kitos žemės – 350,36 ha, arba 2,07 proc. Iš viso Sintautų valsčiuje buvo 16 860,56 ha žemės, tuo tarpu visoje Šakių apskrityje – 130 896,26 ha. Palyginus Sintautų valsčiaus visą naudojamą ariamą žemę, sodus, pievas ir nuolatinės ganyklas su Šakių apskritimi, nustatyta, kad Sintautų valsčiuje buvo 13,04 proc. bendro Šakių apskrities ploto.¹⁴⁰

Sintautų valsčiaus ūkininkai turėjo 12 821,97 ha ariamos žemės, kurioje buvo auginamos šios žemės ūkio kultūros (procentas ha nurodomas nuo bendro Šakių apskrities ūkių kiekio): žieminių rugių – 1 950,47 ha (15,22 proc.), vasarinių rugių – 1,36 ha, žieminių kviečių – 1 114,14 (8,69 proc.), vasarinių kviečių – 8,60 ha, miežių – 378,91 ha (2,96 proc.), avižų – 1 352,34 ha (10,55 proc.), žirnių ir peliuškų – 31,73 ha (0,25 proc.), vikių grūdams – 35,09 ha, mišinio grūdams – 1 637,80 ha (12,77 proc.), vikių ir mišinio žaliajam pašarui – 170,19 ha (1,33 proc.), lubinų – 0,24 ha, seradėlės – 2,80 ha, dobilų ir kitos žolės – 2 582,83 ha (20,14 proc.), linų ir kana-

¹³⁹ *Vyriausybės žinios*, 1930, Nr. 332, eilės Nr. 2272, 2274.

¹⁴⁰ *Visuotinis Lietuvos žemės ūkio surašymas*, 1930–Vytauto Didžiojo–metai gruodžio mėn. 30 d., Kaunas, 1932, t. 2, p. 10.

pių – 417,14 ha (3,25 proc.), bulvių – 587,76 ha (4,58 proc.), runkelių – 288,97 ha (2,25 proc.), daržovių – 32,34 ha, pūdymo – 2 259,68 ha (17,38 proc.).¹⁴¹

Žemės ūkio kultūrų derlingumas cnt, kai 1 cnt – 50 kg, buvo toks: žieminių rugių – bendras derlius 44 230 cnt, derlingumas 22,7 cnt/ha (Šakių apskrityje – derlingumo vidurkis 22,2 cnt/ha), žieminių kviečių prikulta 26 335 cnt, derlingumas 23,6 cnt/ha (Šakių apskrityje – 25,1 cnt/ha), miežių prikulta – 8 564 cnt, derlingumas 22,6 cnt/ha (Šakių apskrityje – 22,8 cnt/ha), vasarinių kviečių prikulta – 143 cnt, derlingumas – 22,6 cnt/ha (Šakių apskrityje – 22,3 cnt/ha), avižų prikulta – 29 268 cnt, derlingumas – 21,6 cnt/ha (Šakių apskrityje – 21,7 cnt/ha).¹⁴²

Trąšas vartojo (kg nuo bendro Sintautų valsčiaus ūkių kiekio) 726 ūkiai, arba 94,4 proc. ūkių. 43 ūkiai jų nenaudojo. Fosforo trąšų ūkiai sunaudojo 5 080 kg/100 ha ariamos žemės, kalio – 1 700 kg/100 ha ariamos žemės, azoto – 70 kg/100 ha ariamos žemės. Vertinant visoje Šakių apskrityje, Sintautų valsčiaus ūkiai atitiko vidurkį.¹⁴³

Bendras žemės kiekis pagal ūkių dydį buvo toks: valdantiems 1–2 ha priklausė 21,80 ha žemės; valdantiems 2–5 ha – 374,35 ha; valdantiems 5–8 ha – 677,55 ha; valdantiems 8–10 ha – 473,67 ha; valdantiems 10–12 ha – 422,75 ha; valdantiems 12–15 ha – 54,42 ha; valdantiems 15–20 ha – 1 144,31 ha; valdantiems 20–30 ha – 2 883,55 ha; valdantiems 30–50 ha – 6 812,40 ha; valdantiems 50–100 ha – 3374,87 ha; 100–150 ha buvo vienas ūkis, turėjęs 120,89 ha. Ūkininkų su žeme buvo 756 ūkiai, jų bendras plotas – 16 636,17 ha, iš jų nuosavos žemės – 16 520,07 ha. Administratoriai ir ūkių vedėjai Sintautų valsčiuje valdė 5 ūkius, kurių bendras plotas buvo 168 ha.¹⁴⁴

Dirbančių šeimos narių ūkiuose buvo 2 355, iš jų vyrų – 1 160, moterų – 1 195; samdinių – 1 022, iš jų vyrų – 549, moterų – 473, iš viso dirbančiųjų – 3 377.¹⁴⁵

Suskaičiavus visus laikomus galvijus, paaiškėjo, kad sintautiškaiai augino 305 kumeliukus, jaunesnius kaip 1 metų (13,84 proc. nuo bendro Šakių apskrityje auginamo kiekio), 463 arklius nuo 1 iki 3 metų (15 proc.), kumelių, vyresnių kaip 3 metų – 1 346 (11,64 proc.), eržilų – 26 (10,52 proc.), kastruotų arklių – 430 (9,17 proc.), veršiukų iki 1 metų – 1 008 (13,13 proc.), telyčių, vyresnių kaip 1 metai – 725 (13,38 proc.), bulių, vyresnių kaip 1 metai – 209 (18,14 proc.), melžiamų karvių – 2 238 (11,68 proc.), visokių kiaulių – 8 016 (6,18 proc.), avių – 2 952 (13,54 proc.), ožkų neaugino, triušių – 34 (2,91 proc.), vištų – 16 558 (10,80 proc.), ančių – 2 577 (12,55 proc.), žąsų – 1 537 (13,03 proc.), kalakutų – 331 (14,46 proc.), bičių šeimų – 560 (12,85 proc.).¹⁴⁶

Apsirūpinimas žemės ūkio padargais (procentai nuo bendro Šakių apskrities ūkių kiekio): lokomobiliai – 7 (2,67 proc.), vidaus degimo varikliai – 240 (16,65 proc.), vienvagiai plūgai – 1 240 (10,66 proc.), dvivagiai plūgai – 88 (12,00 proc.), geležinių akėčių – 184 (6,64 proc.), spyruoklinės akėčios – 629 (11,27 proc.), geležiniai ir cementiniai volai – 34 (20,60 proc.), arkliniai kauptukai – 173 (11,22 proc.), sėjamosios mašinos – 5

¹⁴¹ *Ten pat*, p. 132.

¹⁴² *Ten pat*, 1932, p. 158.

¹⁴³ *Ten pat*, p. 177.

¹⁴⁴ *Visuotinis Lietuvos žemės ūkio surašymas*, 1932, t. 1, p. 96.

¹⁴⁵ *Visuotinis Lietuvos žemės ūkio surašymas*, 1932, t. 3, p. 6.

¹⁴⁶ *Ten pat*, 1932, p. 26.

(14,70 proc.), kertamosios – 19 (14,61 proc.), pjaunamosios – 161 (18,78 proc.), arkliniai grėbliai – 172 (19,17 proc.), bulviakasės – 28 (16,56 proc.), kuliamosios mašinos be valymo – 447 (13,54 proc.), arpai – 663 (11,79 proc.), fuchteliai – 53 (20,07 proc.), trejeriai – 6 (15,78 proc.), šiaudų smulkintuvai – 591 (10,37 proc.), maniežai rusvelkiai – 511 (12,39 proc.), pašarų šutintuvai – 35 (16,12 proc.), ūkių su ūkio įrankiais ir mašinomis – 750 (8,69 proc.), ūkių be ūkio įrankių ir mašinų – 19 (2,00 proc.).¹⁴⁷

Apsirūpinimas trobesiais (procentai nuo bendro Šakių apskrities ūkių kiekio): Sintautų valsčiuje buvo 765 ūkiai (8,12 proc. visų Šakių apskrities ūkių), iš jų be trobesių – 4 (2,40 proc.), mediniai gyvenamieji trobesiai, dengti skarda – 53 (7,53 proc.), mediniai negyvenamieji trobesiai – 61 (10,72 proc.), mūrinis gyvenamasis trobesys – 1, medžiu ar tolium dengti gyvenamieji trobesiai – 58 (5,48 proc.), medžiu ar tolium dengti negyvenamieji trobesiai – 98 (5,45 proc.), šiaudais dengti gyvenamieji mediniai trobesiai – 749 (9,41 proc.), šiaudais dengti negyvenamieji mediniai trobesiai – 2 070 (9,52 proc.).¹⁴⁸

8 lentelė

1930 m. Šakių apskrities valsčių žemės ūkio surašymo duomenys¹⁴⁹

Šakių apskrities valsčius	30–50 ha ūkių savininkai valdė ha	Procentai nuo bendro žemės kiekio valsčiuje	Valsčiaus bendras žemės kiekis ha
Sintautų	6 812,40	40,4	16 860,60
Slavikų	1 332,84	33,4	3 987,42
Lukšių	3 626,39	28,0	12 906,60
Žvirgždaičių	2 309,88	45,3	5 095,57
Griškabūdžio	4 600,27	39,9	11 510,60
Būblelių	3 271,14	28,3	11 548,40
Šakių	2 011,63	20,8	9 671,22
Plokščių	909,93	12,2	7 434,97
Paežerėlių	557,46	7,3	7 617,79
Lekėčių	617,80	7,77	7 945,83
Kidulių	1 834,13	15,5	11 789,60
Jankų	1 703,38	21,2	8 011,82
Gelgaudiškio	987,58	11,5	8 585,09
Barzdų	2 962,62	37,2	7 950,46

Iš lentelės matoma, kad ten, kur nebuvo dvarų, didžiausi ūkiai turėjo nuo 30 iki 50 ha žemės. Tokie buvo Slavikų, Žvirgždaičių, Griškabūdžio, Barzdų valsčiai. Galima teigti, kad turintiems 30–50 ha ūkius buvo geros sąlygos tarpukaryje formotis stipriam prekiniui ūkiui.

Sovietmečiu duomenis apie žemės ūkio pasėlius, techniką, pastatus teikė kolūkiai ir tarybiniai ūkiai. Gyventojų sodybinių sklypų duomenys buvo skaičiuojami remiantis apylinkių vykdomųjų komitetų ūkio knygomis. Sintautų gyventojų duomenys apie laikomus gyvulius, paukščius, turimą žemę ir pastatus išliko Marijampolės apskrities archyve.

¹⁴⁷ *Ten pat*, p. 56.

¹⁴⁸ *Ten pat*, p. 82.

¹⁴⁹ *Visuotinis Lietuvos žemės ūkio surašymas, 1932, t. 2, p. 82.*

Antrasis žemės ūkio surašymas vyko 2003 m. birželio 2–30 d. Jo tikslas buvo nustatyti ūkininkaujančių asmenų skaičių, ūkininkavimo tikslus, naudojamą žemę, pasėlius, sodus ir uogynus, techniką, pastatus, auginamus gyvūnus, dirbančiųjų skaičių ir darbo laiką, vystomus verslus. Remiantis ūkių, seniūnijos žemės naudotojų, sodininkų bendrijos narių sąrašais teritorijos buvo padalytos į surašymo apylinkes.

Naujausi ES teisės aktai nustatė ir įpareigojo visas ES šalis atlikti žemės ūkio surašymą. Tad 2010 m. gegužės–rugšėjo mėnesiais žemės ūkio surašymas atliktas Lietuvoje ir kitose ES šalyse. Lietuvoje tai buvo trečiasis žemės ūkio surašymas. Šiuo surašymu siekta turėti palyginamąją ES šalių statistinę informaciją. Surašymo tikslas buvo nustatyti realų ūkininkaujančių asmenų skaičių, gauti duomenis apie ūkininkavimo tikslus, apie taikomus žemės ūkio gamybos metodus, naudojamas priemones, darbo jėgą, žemę. Surašymui buvo taikomas statistinis stebėjimas. Tam reikalui naudoti ir Statistinio ūkio registro, Pasėlių deklaracijų duomenys, Ūkinių gyvūnų registro duomenys. Surašymo metu buvo siekiama išsiaiškinti vykstančius pokyčius žemės ūkyje. Buvo išleistas leidinys „Lietuvos Respublikos 2010 metų visuotinio žemės ūkio surašymo rezultatai pagal seniūnijas“, kuriame skelbti didesniū nei 1 ha ūkių statistinė informacija. Nauja buvo tai, kad visi ūkio turimi žemės plotai, ūkiniai gyvūnai, žemės ūkio technika, darbuotojai susumuojami ir skelbiami toje seniūnijoje, kurioje yra ūkio centras. Mat ūkiniai gyvūnai arba ūkio žemės plotai dažnai būna skirtingose seniūnijose ar savivaldybėse. Seniūniją, kurioje yra ūkio centras, ūkiai nurodė patys, pildydami 2010 m. žemės ūkio surašymo lapą.

Gauti rodikliai leido analizuoti žemės ūkio būklę ir įgyvendinti tolimesnes ES plėtros ir finansavimo galimybes žemės ūkyje.

Atliekant 2010 m. ūkių surašymą, nustatyta, kad Sintautų seniūnijoje yra 274 ūkiai, valdantys 7 773 ha žemės, iš kurių žemės ūkio naudmenos sudarė 7 674 ha, miškai – 52 ha, kita žemė – 47 ha. Iš 14 seniūnijų, esančių Šakių rajono savivaldybėje, Sintautų seniūnija pagal ūkių gausumą yra šeštoje vietoje, pagal valdomą žemės plotą – ketvirtoje. Nustatyta, kad Šakių rajono savivaldybės seniūnijose, be Sintautų, yra toks ūkių skaičius: Barzdų – 183, Gelgaudiškio – 205, Griškabūdžio – 420, Kidulių – 432, Kriūkų – 257, Kudirkos Naumiesčio – 181, Lekėčių – 185, Lukšių – 371, Plokščių – 178, Slavikų – 169, Sudargo – 199, Šakių – 762, Žvirgždaičių – 144. Ūkių skaičius visoje Šakių rajono savivaldybėje – 3 960, žemės plotas 94 445 ha. Nuo šio kiekio Sintautų seniūnijoje – 6,91 proc. ūkių, 8,23 proc. žemės.¹⁵⁰

Šie 274 Sintautų seniūnijos ūkiai buvo gavę 15,7 mln. Lt standartinės produkcijos, t. y. 7,73 proc. nuo bendro Šakių rajono savivaldybės ūkių kiekio. Iš viso Šakių rajono savivaldybės ūkių standartinė produkcija – 203 mln. Lt. Standartinė produkcija – tai kiekvieno žemės ūkio statistinio rodiklio produkcijos vertė regione. Vertė apskaičiuojama dauginant produkcijos vienetą iš supirkimo kainos. Pridėtinės vertės mokeskis, produktų mokesčiai ir tiesioginės išmokos neišskaičiuojami. Palyginimui, visos Šakių rajono savivaldybės ūkių standartinė produkcija – 203 mln. Lt.¹⁵¹

2010 m. Sintautų ūkiai turėjo 7 370 ha pasėlių, iš jų javus augino

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos 2010 metų visuotinio žemės ūkio surašymo rezultatai pagal seniūnijas, Vilnius, 2012, p. 14, 27.

¹⁵¹ Ten pat, p. 44, 159.

182 ūkiai (jų bendras plotas 4 693 ha), 13 ūkių augino ankštinius javus (plotas – 21 ha), 173 ūkiai augino bulves (plotas – 203 ha). Remiantis surašymo duomenimis, nustatyta, kad Sintautų seniūnijos 163 ūkiai augino 1 029 galvijus, iš jų melžiamas karves laikė 158 ūkiai, juose buvo 632 karvės. Šakių rajono savivaldybės 2 268 ūkiuose tada laikyta 24 109 galvijai, iš jų melžiamas karves laikė 2 022 ūkiai, kuriuose buvo 12 572 melžiamos karvės. Visoje Šakių rajono savivaldybėje žemės ūkyje tada dirbo 7 255 darbuotojai, iš jų – 3 974 vyrai ir 3 281 moteris. Darbuotojų skaičius Sintautų seniūnijos ūkiuose buvo 469, iš jų – 261 vyras ir 208 moterys. 2010 m. Sintautų seniūnijos ūkiai turėjo 43 javų kombainus, 51 sėjamažą, 63 šienapjoves, 51 mineralinių trąšų barstytuvą, 97 žemės dirbimo agregatus, 85 traktorinius plūgus. Visuose Šakių rajono savivaldybės ūkiuose tada buvo 585 javų kombainai. Nuo šio kiekio Sintautų ūkiai turėjo 7,35 procentus kombainų.¹⁵²

Tačiau šie surašymo duomenys yra kintamas dalykas. Paskutinio surašymo duomenimis negalima vadovautis vertinant šiandieninę situaciją. Toks ūkių skaičius jau nebeišliko visuose Šakių rajono savivaldybės ūkiuose 2011 ir 2012 metais. Kiekvienais metais pastebimas ryškus ūkių mažėjimo skaičius. Štai 2012 m. pasėlius deklaravo Šakių rajono savivaldybės seniūnijose tiek ūkių: Sintautų seniūnijoje – 204, Barzdų – 115, Gelgaudiškio – 174, Griškabūdžio – 324, Kidulių – 302, Kriūkų – 173, Kudirkos Naumiesčio – 150, Lekėčių – 161, Lukšių – 309, Plokščių – 141, Slavikų – 121, Sudargo – 140, Šakių – 500, Žvirgždaičių – 130. Lyginant su anksčiau paminėtais 2010 m. surašymo duomenimis, skirtumas akivaizdus. Išvada: bendras ūkių skaičius mažėja, išlikę ūkiai perima išnykusių ūkių valdomus žemės plotus. Buvę ūkių savininkai nepajėgia apdirbti ūkių darbų dėl senatvės, neskatinamas smulkusis žemės ūkio ūkininkavimas, dalis dirbusiųjų registruojasi darbo biržoje ir laukia pašalpų.

Kiekvienais metais ataskaitas apie nuimto derliaus, parduotų bei augintojų sandėliuose laikomų grūdų kiekį teikia rajonų savivaldybių seniūnijoms javų ir aliejinių augalų augintojai, kurių javų ar aliejinių augalų pasėlių plotas per 50 ha. Sintautų seniūnijai 2012 m. yra priskirti šie ūkininkai: Aldona Naujokaitienė, Arvydas Vaičiūnas, Edita Rimkienė, Egidijus Duoba, Gintautas Orintas, Jonas Kazernovičius, Juozapas Juška, Juozas ir jo sūnus Juozas Antanavičiai, Juozas Duoba, Juozas Mockevičius, Jūratė Navickienė, Jurgita Jucaitienė, Kęstutis Daugėla, Kęstutis Jonaitis, Laimonas Rubikas, Linas Kriaučiūnas, Martynas Mockevičius, Mindaugas Mažeika, Mindaugas Urbantas, Rita Bankietienė, Rytis Kriaučiūnas, Sigitas Duoba, Vaida Daugėlienė, Valdas Grabauskas, Valdas Grybauskas, Valentina Kardauskienė, Valentinas Kamaitis, Vytautas Jucaitis, Vytautas Mažeika, Zigmąs Balkojis. Šiuose ūkiuose 2012 m. buvo deklaruotas 4 092,23 ha pasėlių plotas, kuriame auginta 3 802,45 ha kviečių, 65,28 ha rugių, 140,70 ha miežių, 19,24 ha avižų, 3,42 ha grikių, 59,33 ha kvietrugių, 1,81 ha kukurūzų grūdams. Šie augintojai 2012 m. pasėjo 1 495,38 ha rapsų.

Visų surašymų unikalumas tas, kad asmenys apklausiami tuo pat metu, užduodant tuos pačius klausimus, skirtingose vietovėse. Atliktas Sintautų valsčiaus, vėliau Sintautų seniūnijos ūkių veiklos tyrimas leido įvertinti žemės ūkio situaciją, kuri yra visais laikais skirtinga.

¹⁵² *Ten pat*, p. 72, 100, 124, 137.

Palengva apsisuko šios „istorijos ratas“. Dirbantiesiems žemės ūkyje teko daug ką iškęsti, išbandyti. Galbūt naujai kartai neteks išgyventi to, ką patyrė tėvai ir seneliai. Palaipsniui keitėsi žemių savininkai, augalų veislės, trąšos, pesticidai, technika, žemės ūkio augalų auginimo technologijos, laukų vaizdai. Nepasikeitė tik žemė, ji visuomet buvo dirbama darbščių Sintautų krašto žmonių.

Išvados

Žemės ūkio raida Užnemunėje turi savo ypatumų. Baudžiavos panaikinimas 1807 m. ir 1864 m. Lenkijos karalystėje vykusio žemės reforma suteikė valstiečiams asmeninę ir ūkinę laisvę, sudarė geresnes galimybes vystytis švietimui bei kultūrai. Sintautų valsčiaus gyventojų dėmesys ūkinei pažangai atsispindėjo XX a. periodikoje, kurioje jau 1912 m. rašyta apie Sintautų valsčiuje veikusią ūkininkų draugiją, skaitomus laikraščius ir kt. Šie klausimai spaudoje („Ūkininke“, „Lietuvos žiniose“, „Lietuvos dirvoje“ ir kt.) buvo ypač aktualūs 1920–1925 metais. Nenustatyta, bet, sprendžiant iš dokumentų, galima teigti, kad dalis asmenų, slapyvardžiais rašiusių į spaudą, buvo vietiniai žmonės. Spaudoje bendradarbiavo ir 1926–1936 m. Sintautų pieninės vedėju dirbęs Petras Ėringis.

Žemės ūkis Sintautų valsčiuje 1918–1940 m. vystėsi tokia pat kryptimi, kaip ir visoje Šakių apskrityje ir Lietuvoje. Kadangi Sintautų valsčiuje nebuvo dvarų ir stambiosios (100 ha ir daugiau) žemėvaldos, žemės ūkio raidą formavo 30–50 ha ūkiai, kurių šiame krašte buvo daugiausiai. Remiantis unikaliu „Sąrašu paskirstymo taisykliai Sintautų valsčiaus sulig žemės rūšių 1925 m.“, galima konstatuoti, jog tuo metu iš buvusių valsčiuje 753 ūkių net 184 buvo nuo 30 iki 50 ha dydžio. 1930 m. visuotinio Lietuvos žemės ūkio surašymo duomenimis, iš bendro valsčiuje dirbamos 16 860,56 ha žemės ploto 30–50 ha ūkių savininkai valdė 6 812,40 ha, tai sudarė 40,4 procentus bendro žemės ploto. Tai buvo didžiausias tokio dydžio ūkių skaičius visoje Šakių apskrityje. Vadinasi, kur kas platesnis ūkininkų ratas galėjo užsiimti prekyne žemės ūkio gamyba, lanksčiau reaguoti į besiformuojančią rinką, ūkiuose naudoti pažangesnes darbo priemones, su mažesnėmis darbo sąnaudomis apdirbti laukus, plėtoti gyvulininkystę. Kadangi Sintautų valsčiuje nebuvo dvarų, įprasta šiuos ūkius vadinti stambiais.

1923 m. spalio 5 d. Lietuvos Prezidentas A. Stulginskis paskelbė „Žemės mokesnių įstatymą“, kuriame buvo patvirtinta žemės skirstymo į I, II, III, IV rūšis kriterijai ir metinis mokestis už kiekvienos rūšies žemės hektarą. 1925 m. parengtame „Sąraše paskirstymo taisykliai Sintautų valsčiaus sulig žemės rūšių“ nurodomos kiekvieno valsčiaus kaimo ūkininkų pavardės, jų turėtos I–V rūšies žemės plotai ir kelio ruožas metrais, kurių jie privalėjo tvarkyti ir prižiūrėti. Iš šio sąrašo matosi, kad keliai buvo taisomi tik už I–IV rūšies žemę. Daugiausia Sintautų valsčiuje buvo II ir III rūšies žemės. Pagal šį sąrašą galima apskaičiuoti kiekvieno ūkininko mokestį valstybei ir nustatyti ne tik ūkinį, bet ir kultūrinį krašto potencialą.

Sintautų valsčiuje, 1938 m. gruodžio 1 d. duomenimis, buvo 120 svetimtaučių ūkininkų: 114 vokiečių ir 6 žydai. Stambiausi ūkiai buvo vokiečių: Alberto Ešiaus – Bridžių kaime (120,89 ha) ir Gustavo Bromanto – Rukšnių kaime

(101,92 ha). Daugiausiai svetimtaučių stambių ūkių (apie 40–50 ha) buvo Menčikių, Naudžių, Rūgių kaimuose.

Daugiausiai smulkių ūkių buvo įsikūrę Naujųjų Sintautų kaime. Dauguma čia turėjo po 0,8398 ha žemės sklypus. Toks čia buvo mažiausias dalijamas žemės kiekis. Matyt, kad Sintautų bažnytkaimio gyventojams nebuvo vietos apsigyventi Sintautų kaimo žemėse, todėl miestelis plėtėsi į pietinę pusę, formuojant ten nedidelius sodybinius sklypus.

Pirmoji sovietų okupacija 1940 m. liepos 22 d. deklaracija nacionalizavusi žemę ir vandenį, savininkams palikusi po 30 ha žemės, suformavo nedidelius 8–10 ha ūkius. Sprendžiant iš 1940 m. spalio 29 d. sudaryto sąrašo, galima teigti, kad iš 12 Šakių apskrities valsčių daugiausia stambių ūkių, net 225, buvo Sintautų valsčiuje.

Vokiečių okupacijos metu žemės ūkis buvo apdėtas dideliais mokesčiais ir natūrinėmis prievolėmis. 1942 m. birželį pradėta kolonizacija pirmiausiai palietė Šakių apskritį. Išlikusiuose sąrašuose atsispindi gyventojų sudėties pokyčiai ir šeimų sudėtys. 1940 m. rugpjūtį prasidėjusi sovietinė žemės reforma toliau vykdė sovietų okupacinės valdžios priimtus nutarimus. 1948 m. užbaigus agrarinę reformą, įtvirtinta sovietinė žemėvalda, panaikinusi privatinę žemėvaldą. Pagrindine jėga kaime tapo valstiečiai su 5–20 ha žemės. 1948 m. prasidėjusi kolektyvizacija truko iki 1950 metų. Sintautų valsčiuje pirmasis kolūkis buvo įsteigtas 1948 m. vasario mėnesį. Tai buvo antrasis kolūkis Šakių apskrityje. Tuomet pagrindinis pragyvenimo šaltinis buvo 0,6 ha sodybinis žemės sklypas, vadinamieji „arai“, iš kurio iki šeštojo dešimtmečio vidurio kolūkiečiai gaudavo net apie tris ketvirtadalius visų savo pajamų (iš visuomeninio ūkio tik 15–20 procentų). Senos žemdirbystės tradicijos persikėlė į naujas veikimo pakopas. Modernėjant ūkiams, susidurta su individualiais ūkiniais poreikiais, kurie buvo įgyvendinami asmeniniame sklype. Šių asmeninių ūkių dėka buvo neprarastas ryšys su senosiomis tradicijomis, vystėsi individualaus ir kolektyvinio ūkio patirtis, kuri praverė ir ūkiams, įsikūrusiems atgavus Lietuvos Nepriklausomybę.

1991 m. reorganizavus kolūkius į žemės ūkio įmones, vėliau – į bendroves, susiformavo daug ūkių. 2010 m. žemės ūkio surašymas (trečiasis Lietuvoje) parodė bendrą žemės ūkio skaičiaus mažėjimą. Sintautų krašte, kaip ir visoje Lietuvoje, nėra skatinamas smulkusis žemės ūkis, dalis dirbusiųjų registruojasi darbo biržoje ir laukia pašalpų.

Sprendžiant iš tyrimų, Sintautų valsčius iš kitų valsčių Šakių apskrityje išsiskyrė stambiai, 30–50 ha, ūkių skaičiumi. Save išlaikantys pajėgūs ūkiai skatino ir kultūrinę pažangą, ką patvirtina didelis iš šio krašto kilusių kunigų, mokslininkų, kultūros ir visuomenės veikėjų skaičius. Vieno valsčiaus analizė leistų teigti, jog visais laikais Sintautų valsčiuje, nepaisant permainų ir pertvarų, pagrindinė varomoji jėga buvo ir tebėra ūkininkas, nesvarbu, koku vardu vadintas. Jo triūso ir išmonės dėka tiek anksčiau, tiek ir dabar Lietuva – žemės ūkio kraštas, turi galimybę išlikti globaliniame pasaulyje kaip valstybė, o lietuviai – kaip tauta.

Gamtinių sąlygų poveikis žemės ūkio naudmenoms

Juozas Kaunas

Įvadas

Lietuvos gamtinės sąlygos yra palankios žemės ūkiui, tačiau šalyje jos gerokai skiriasi dirvožemio įvairumu, nevienodu laukų reljefu, yra net klimato skirtumų. Krašto dirvožemio danga yra labai įvairi ir sudėtinga. Gana margi šalies dirvožemiai susidarė nuo ant ledynų atneštų įvairios granulimetrinės sudėties uolienu, kurių tolimesniam vystymuisi, įvairiems dirvožemiams susidaryti turėjo įtakos klimatas, reljefas, augalija ir žmonių ūkinė veikla.

Zanavykų krašte vyrauja silpnai banguotos, beveik nuotakios su mažais įdubimais ir neryškiais pakilimais lygumos. Mes esame Lietuvos vidurio žemumos, Užnemunės žemumos zonoje. Sintautų valsčius yra Nemuno žemupio lygumos dulkiškų priemolių, karbonatingų glėjiškų rudžemių rajonas, kuriame beveik nėra rūgščių dirvų, lyginant su Žemaitijos arba Rytų ir Pietų Lietuvos lengvo tipo dirvožemiais.

Mūsų krašte vyrauja lengvo priemolio plokštinės struktūros dulkiški ir vidutinio sunkumo priemoliai su giliau esančiu molio podirviu. Lyjant viršutinės dulkiškos frakcijos molinės dalelės greitai išbrinksta ir nepraleidžia drėgmės į gilesnius dirvos sluoksnius. Todėl jau nuo seno šakiečiai dejuodavo, kad, esant lietingam pavasariui, o ypač rudenii, „zanavykai plaukia“. Esant tokioms sąlygoms, rudenį ūkininkai patiria didelius derliaus nuostolius, didėja ir taip brangių energetinių resursų sąnaudos, lėtėja darbų sparta, kartais lieka nenuimta dalis derliaus. Krašto ūkininkus gelbsti melioracijos įrenginiai, tačiau ir jų būklė šiuo metu yra apgailėtina, jaučiamas lėšų stygius jų priežiūrai ir remontui. Ir pavasari dulkiški ir lengvi vidutinio sunkumo priemoliai džiūsta ilgiau, lyginant su moreninės kilmės riešutiška arba prizmiška dirvos struktūra Pásvalio krašto sunkių priemolių ir molių žemėmis. Šiame rajone kritulių kasmet iškrinta mažiau negu kitur Lietuvoje.

Klimatas

Lietuvos klimatas yra tarpinis tarp Vakarų Europos jūrinio ir Euroazijos kontinento. Šių orų masių nuolatinių cirkuliacijų yra vienas svarbiausių respublikos klimatą lemiančių veiksnių. 1961–1990 m. duomenimis, Lietuvoje metinė vidutinė oro temperatūra 6,2°C, šalies teritorija yra perteklinės drėgmės zonoje, todėl kritulių iškrinta daugiau nei išgaruoja. Tuo laikotarpiu Lietuvoje per metus iškrisdavo vidutiniškai 675 mm kritulių. Klimato formavimuisi didžiausią įtaką daro oro masės, plūstančios į rytus nuo Atlanto. Jos žiemą sukelia trumpalaikius, pastaruojų metu ir ilgalaikius, atšilimus su lietingais orais, o vasarą vėsokus orus ir liūtis su perkūnijomis. Kasmet į Lietuvą iš šiaurės įsiveržia šaltas arktinis oras, dėl kurio pavasari ir rudenį būna šalnos, o žiemos metu – šalčiai. Vasaros laikotarpiu, atslinkus kontinentinio oro masėms, nusistovi giedra. Didžiausią įtaką jūrinis klimatas daro vakariniams arčiausiai jūros esantiems respublikos rajonams. Juo toliau į rytus nuo jūros, tuo labiau jos įtaka silpnėja ir klimatas pereina į kontinentinį.

Lietuvos klimatui būdinga nešalta, su dažnais atodrėkais žiema, nestora sniego danga, gana šaltas pavasaris, vidutiniškai šilta vasara, šiltas ir lietingas ruduo. Visus metus vyrauja drėgni, apsiniaukę orai, iškrinta daug kritulių. Dėl Atlanto vandenyno ir reljefo ypatumų žiemą oro temperatūra būna šiltesnė vakariniuose Lietuvos rajonuose nei rytiniuose. Vasarą šis skirtumas išsilygina. Pavasarį pajūryje šalnos baigiasi daug anksčiau, o rudenį jos prasideda vėliau nei nuo jūros labiau nutolusiuose rajonuose. Tolyne sausumą jūros įtaka labai silpnėja. Šalčiausias metų mėnuo yra sausis, pajūryje tai gali būti vasaris, šilčiausias liepa. Beveik nebūna žiemų be atodrėkių. Net labai atšiaurią žiemą gali būti 20–30 dienų atodrėkio. Tačiau šaltą žiemą, kai vyrauja arktinio oro masės, šalčiai pajūryje gali siekti iki –30–35°C, o šiaurės rytuose – net iki –43°C. Šaltasis laikotarpis (kai paros vidutinė oro temperatūra, šiauriniuose ir rytiniuose respublikos rajonuose – iki 135 dienų. Oro temperatūra apie 0°C dažniausiai svyruoja ankstyvą pavasarį ir vėlyvą rudenį. Pavasarį esant vandens pertekliui, tokios sąlygos sudaro prielaidas žiemojančių augalų iškilnojimui arba įmirkimui, kas mažina derlių ir sudaro daug papildomų darbų ir išlaidų respublikos žemdirbiams. Tokių atvejų beveik kasmet patiria ir Zanavykų krašto ūkininkai.

Žemės našumas

Lietuvos valstybinis žemėtvarkos institutas (dabar VI, VŽI), jo Dirvožemio skyrius po ilgamečių tyrimų 1999 m. nustatė, kad Lietuvoje iš buvusių apskričių aukščiausiai įvertintas žemės ūkio naudmenų našumas Marijampolės apskrityje – 44,8 balo (Marijampolės r. – 44,6 balo, Šakių – 45,1 balo, Vilkaviškio – 43,8 balo), nedaug atsiliko Kauno apskritis – 43,8 balo, tretieji panevėžiečiai – 43,2 balo.

Žemės našumo balas – sutartinis, kuriuo išreiškiamas santykinis žemės našumas.

Žemės našumas – žemės ūkio naudmenų dirvožemio gebėjimas išauginti augalų derlių.

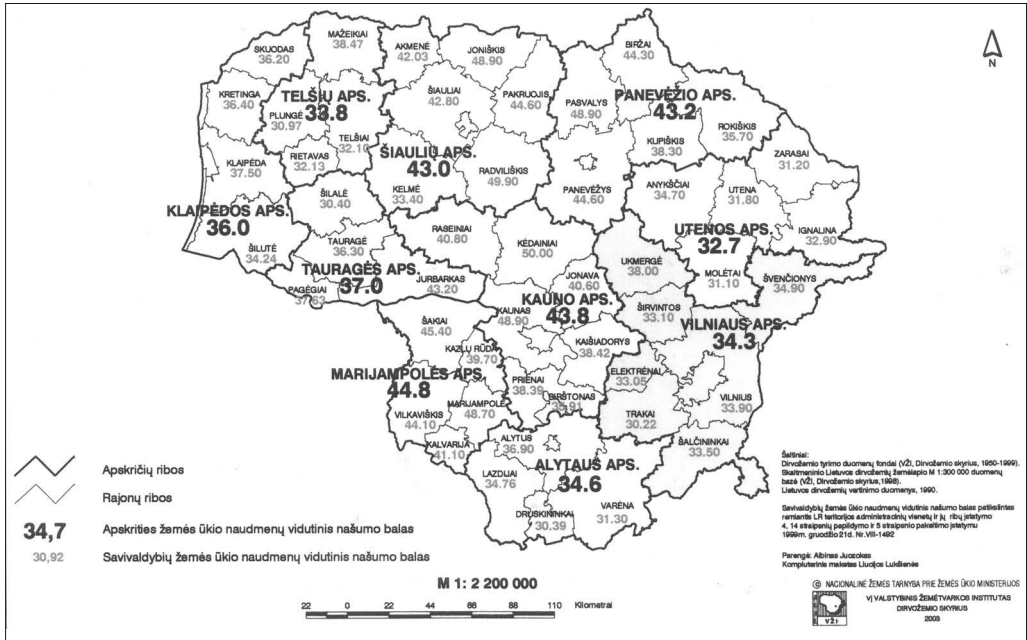
Žemės ūkio naudmenos – dirbamoji žemė, sodai, pievos, ganyklos, naudojamos arba tinkamos naudoti žemės ūkio augalams auginti.

Mažiausiai, tik 32,7 balo, įvertinta Utenos apskrities žemė, kur vyrauja lengvi, nederlingi dirvožemiai, gausu ežerų, yra apleistos, nedirbamos žemės.

Regionuose, turinčiuose geriausias žemes (Marijampolės, Kauno, Panevėžio), kasmet gaunami nuolat geri derliai, nežiūrint, kokios klimatinės tų metų sąlygos bebūtų. Darbštūs ir sumanūs suvalkiečiai, neturintys apleistų žemių, jas kruopščiai ir protingai prižiūri ir kasmet užaugina nuolat gerus cukrinių runkelių, javų, rapsų ir kitų augalų derlius.

Pagal 2011 m. sausio 1 d. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro nustatymą Šakių rajone iš 14 esančių savivaldybių aukščiausias žemės našumo balas yra Šakių seniūnijoje – 52,9 balo, žemiausias Lekėčių – 35,4 balo. Sintautų žemės įvertintos 48,7 balo.

Šaltinis: *Lietuvos žemės našumas*, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras, Akademija (Kėdainių r.), 2011.

Lietuvos apskričių ir administracinių rajonų žemės ūkio naudmenų našumo įvertinimas.
2003 m. Parangė A. Juozokas. Iš J. Kauno asm. archyvo

Linai

Lietuva nuo seno garsėjo kaip linų kraštas, žinant, kad jų auginimas ir pluošto gamyba pasaulyje yra susikongcentravusi Europoje. 1990 m. pasaulyje linų auginta 1,171 tūkst. ha, Europoje – 1 004 tūkst. ha (85% viso ploto).

Prieš karą, 1938 m., Lietuvoje linai buvo auginami beveik kiekviename kaime – 2 340 ha. Tai didžiausias plotas nuo 1909 m. Šalyje yra labai daug tinkamų dirvų – 1 mln. ha (40% visos ariamos žemės). Mat linai nėra reiklūs dirvožemiui, jie gerai auga ir deri ir lengvesnėse dirvose.

Pokario metais pasaulyje ėmė labai didėti cheminių pluoštų gamyba, siekiant pakeisti natūralius pluoštus, kurių žaliava ir pagaminimas yra brangesnis. Per daugelį metų taip ir įvyko. Respublikoje linininkystė sužlugdyta, lino gaminiai labai pabrango ir tapo vidutiniokams neįperkami. Šalies buitį pakeitė sintetiniai gaminiai, nauji ir padėvėti, miestuose ir kaimuose, vaikų darželiuose, mokyklose, gydyklose, visur...

Per daugelį metų Lietuvoje buvo sukurta linų perdirbimo pramonė – 10 pirminio perdirbimo fabrikų (didžiausias Kudirkos Naumiestyje, Šakių r.), trys stambios ir keletas mažesnių tekstilės įmonių. Jų produkcija turėjo didelę paklausą šalyje ir už jos ribų. 1970 m. pradėjus ūkių specializaciją, linai buvo auginti 30-yje rajonų. Štai 1965 m. linus augino 43-juose rajonuose 1 131 ūkis, o 1977 m. jau tik 20-yje rajonų 285 ūkiai. Daugiausia linų pasėlių buvo Šakių ir Jurbarko rajonuose – atitinkamai 5,18 ir 4,56% nuo visų pasėlių.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, bandyta sukooperuoti linų augintojus ir perdirbėjus, tačiau ES tuometinės išmokos netenkino jos dalyvių, ir geri norai

žlugo. Lietuvoje nebuvo politikų, kurie būtų sugebėję įrodyti Briuselio biurokratams, kad linininkystė šalyje yra reikalingesnė už rapsų ir rapsiukų auginimą mūsų krašte. Turime patirtį, daug tinkamų dirvų, lietuviškų veislių ir palankias gamtines sąlygas.

Pagal senas tradicijas dar 2000 m. šakiečiai daugiausiai Lietuvoje augino linų – 2 100 ha, kelmiškiai – 961 ha ir Ukmergės žemdirbiai – 768 ha. Tuo metu pirminio linų perdirbimo bendrovių įranga buvo netobula, susidėvėjusi (dėl to maža ilgo pluošto išeiga), buvo būtinas jos modernizavimas. Paskutinį dešimtmetį Šakių rajonas tapo lyderiu ir buvo gyvas pavyzdys, kaip reikia auginti linus Lietuvoje. Senieji zanavykai sakydavo, kad *„linas tai maistas ir vaistas (sėmenų aliejus), ir geras aprėdals marškonis, kuris apdengdavo kūną visų dirbančiųjų“*.

Cukriniai runkeliai

Žlugus linų auginimui šalyje, darbštūs ir sumanūs zanavykai, padedant Lietuvos žemdirbystės instituto Rumokų bandymų stoties mokslo darbuotojams, pradėjo auginti vieną pelningiausių augalų mūsų krašte – cukrinius runkelius. Tai gerų dirvų, kruopščios pasėlių priežiūros reikalaujantis augalas. Jis auginamas tik Vidurio Lietuvos derlingoje zonoje, sėjamas anksčiausiai, o derlius dorojamas vėliausiai – spalio–lapkričio mėnesiais, kada visi žemės ūkio darbai būna užbaigti.

Cukriniai runkeliai – pelningas ir reikalingas augalas Lietuvai. Tai pagrindinė cukraus gamybos žaliava tiek Europos Sąjungai, tiek ir visai Europai.

Pasaulyje cukrų gamina 127 šalys. 79 šalys jį gamina iš cukranendrių, 38 – iš cukrinių runkelių ir 10 – iš cukranendrių ir runkelių (Sugar... 2008a).

1931 m. Marijampolėje čekų firma „SKODA“ pastatė ir paleido pirmąją cukraus fabriką Lietuvoje. Sparčiai ėmė didėti cukrinių runkelių auginimas ir cukraus gamyba respublikoje. Iki tol Lietuvoje užauginti cukriniai runkeliai buvo gabenami perdirbimui į Latviją ir Vokietiją.

Cukrus, kasdieninis mūsų maisto produktas, turintis labai daug angliavandenių. Cukraus gamyba yra sudėtingas ir ilgas procesas. Šalutiniai jo gamybos produktai – griežiniai ir melasa yra vertingas pašaras galvijams. Melasoje lieka apie 50 proc. cukraus, todėl ji plačiai naudojama maisto pramonėje – konditerijoje, spirito, mielių ir net kosmetikoje. Labai noriai ir daug melasos laivais išgabenama į išsivysčiusias Vakarų Europos šalis.

Išsivysčiusiose šalyse cukrus plačiai naudojamas antibiotikų, citrinos ir pieno rūgščių bei aminorūgščių, vitaminų, įvairių pakuočių ir biologiškai suyrančių plėvelių, skalbimo priemonių bei tenzidų, neteršiančių aplinkos, gamyboje. Lietuva nuo 1997 m. kasmet visiškai patenkina šalies poreikį cukrui, pagamintam iš vietinės žaliavos – cukrinių runkelių. Anksčiau dalį cukraus keturi respublikos fabrikai gamindavo iš importinės žaliavos (Kuba) cukranendrių, kurių užauginimas ir perdirbimas yra ženkliai pigesnis. Iš jų pagaminto ir cukrinių runkelių cukraus cheminė sudėtis yra vienoda, neįmanoma atskirti. Cukraus baltumą lemia ilgesnis jo valymo procesas.

Siekiant išvengti cukraus pertekliaus ES nuo 2006 m. iki 2013 m. pradėjo mokėti nemažas išmokas žemdirbiams, kurie atsisakė auginti cukrinius runkelius.

Todėl augintojų skaičius sumažėjo, tačiau ES nustatyta Lietuvai cukraus kvota yra besąlygiškai vykdoma kasmet. Šiuo metu Lietuvoje veikia du cukraus fabrikai: Marijampolėje ir Kėdainiuose.

1993 m. Šakių rajone buvo auginama 440 ha ir gana sėkmingai. Respublikoje yra pakankamai (per 250 tūkst. ha) jiems tinkamų dirvų. Užtenka jų ir Šakių rajone. Kasmet didėjant cukrinių runkelių plotams, 1998 m. šakiečių cukrinių runkelių derlingumas (39,1 t/ha) buvo pats didžiausias respublikoje. Sėkmingai įsisavinę šių runkelių auginimo subtilybes, zanavykai 1998–2000 m. vidutiniškai iš hektaro kasė po 347 tonas ir pirmavo Lietuvoje. Ir šiuo metu ūkininkai sėkmingai augina pelningą augalą, yra geras pavyzdys visiems Lietuvos žemdirbiams, kaip sumanūs ir darbštūs zanavykai, mokėję gerai auginti linus, sėkmingai tose pačiose žemėse augina ir cukrinius runkelius.

Žemdirbių mokytojas profesorius Petras Vasinauskas, 1931–1936 m. dirbęs Šakių apskrities agronomu, savo knygoje „Agronomija Lietuvoje“ (2005 m.) rašė:

„Daugialaukių sėjomainų zanavykai neturėjo. Dobilus laikydavo trejus metus ir po jų sėdavo žiemkenčius į siauromis lysvėmis suartus laukus. Žemę ardavo du kartus. Pirmas, jų vadinamas lysvių išmėtymu, buvo seklesnis, antras – gilesnis. Bulves sodindavo irgi siauromis lysvėmis. Pašarinių runkelių auginavo nedaug. Cukrinių runkelių auginotojas visoje apskrityje buvo tik vienas – Jurgis Kaunas Balseliškių kaime, vėliau paguldęs kaulus Sibire. Kiti neauginavo, nes iki Vilkaviškio ar Pilviškių geležinkelio stočių per tolimas kelias cukrinių derlių vežti. <...> Griovius pelkutėmis nusausinginti ūkininkai išsikasdavo patys.“

Tais laikais, kai drenuotų dirvožemių buvo mažai, o pavasarį zanavykai norėjo anksčiau pradėti žemės darbus, jie taikė lysvinį arimą todėl, kad geriau nutekėtų perteklinis vanduo ir greičiau džiuotų dirva (ypač pavasarį).

Šaltinis: *Dirvožemio danga Nemuno žemupio lygumoje*, Aleksandro Stulginskio universitetas, Kaunas, 2011.

Bulvės

Bulvės pas mus yra labiausiai vartojamas maisto produktas, taip pat pašaras ir žaliava pramonei (krakmolo ir spirito gamyba sužlugdyta). Maistingumo atžvilgiu 400 kg bulvių prilygsta 100 kg grūdų. Nemažas bulvių privalumas yra tas, kad nederlingose dirvose jos duoda didesnę pašarinių vienetų derlių negu kiti ten auginami augalai.

Bulvių plotas Lietuvoje 1940 m. sudarė 210,5 tūkst. ha, o 1954 m. pats didžiausias – 239,6 tūkst. ha (10,9% visų pasėlių).

1998–2000 m. didžiausias bulvių derlius respublikoje užaugo Šakių ir Pakruojo rajonuose – 21,0 ir 20,1 t/ha.

Bulvių poreikis, skaičiuojant vienam gyventojui, yra 400 g per dieną, arba 146 kg per metus. Lietuvoje 1999 m. išauginta 462 kg vienam gyventojui, o suvar-

tota – 126 kg. 3,7 milijono gyventojų reikėjo apie 540, o suvartota apie 466 tūkst. tonų bulvių (27,3% užaugusio tais metais derliaus, kuris sudarė 1 708,1 tūkst. tonų).

Bulvių derlius, palyginus su kitų augalų, mažiausiai priklauso nuo dirvožemio tipo ir granulometrinės sudėties, tad neracionalu skirti joms iš prigimties derlingiausias – sunkaus ir vidutinio priemolio dirvas. Bulvių augimą nuo praėjusio dešimtmečio visiškai perėmė ūkininkai bei kiti gyventojai ir vietoj buvusios tam tikros pasėlių koncentracijos išsivyravo pažangai nepalanki sklypininkystė, nes iki 1 ha bulvių augina 93 proc. pavieniai ūkininkai, o didesni kaip 5 ha bulvių plotai sudaro tik 5 proc. jų pasėlių. Pažangos bulvininkystėje tikimės tik iš susiformavusių specializuotų ūkių, kurių vienas iš jų yra Sintautų kaimynystėje, tai UAB „Šaka“, įsikūrusi 1993 m. sausio mėn. Nuo įsikūrimo pradžios šiam augalų sėklininkystės ūkiui vadovauja inžinierius-mechanikas Juozas Pukelis. Iš turimos 150 ha žemės kasmet sėklinėmis bulvėmis apsodinamas 30 ha plotas ir paruošiama per 5 tūkst. tonų sertifikuotos, aukštos (A) reprodukcijos ankstyvų, vidutinio ankstyvumo ir vėlyvų veislių sėklos. Įdarbinama nuo 30 iki 50 žmonių kasmet.

Žemaitijoje, Klaipėdos rajone, veikia stambus Petro Vasiliausko bulvių sėklininkystės ūkis, o Šiaulių krašte sėkmingai bulvių sėklininkystę vykdo jaunas ūkininkas Edas Sasnauskas. Paminėtuose ūkiuose platinama daugiausia Vakarų Europos bulvių sėkla, lietuviškoms veislėms beveik nebelieka vietos.

Minėtuose stambiuose bulvininkystės ūkiuose įdiegta moderni – šiuolaikiška bulvių auginimo technologija, kuri pareikalauja didelių materialinių-piniginių investicijų, kurių neturi pavieniai, mažąžemiai bulvių augintojai. Jie daugiausia savo laukuose sėklą atnaujina iš minėtų sėklininkystės ūkių. Kasmet bulvių sėklos respublikoje užauginama ir paruošiama pakankamai, nežiūrint kokios gamtinės metų sąlygos bebūtų. Pasigendama tik vieno – lietuviškų bulvių veislių!

Pastaruoju metu Lietuva sparčiai modernėja, kaip ir visose srityse, taip ir žemės ūkyje progresuoja Vakarų Europos žaliavos ir produktų bei sėklų kasmet didėjanti pasiūla.

Sovietmetis: iš Sintautų kolūkio istorijos

Raimondas Daniliauskas

Kaip ir apie kiekvieną buvusį kolūkį, taip ir apie Sintautų kolūkį, būtų galima parašyti storiausią knygą, juk jie gyvavo daugiau kaip 40 metų. Kiekvieni kolūkio metai yra verti atskiro straipsnio. Juose prabėgo daugelio čia gyvenusių žmonių gyvenimas. Dar ir dabar vyresnio amžiaus žmonės atmena nelengvą 1950–1960 metų laikotarpį, sunkų traktorininkų, laukininkystės, gyvulininkystės darbuotojų darbą, įgytas profesines ligas. Tie, kurie pokariu buvo ištremiti, sugrįžę kląusė, kaip taip gyvendami jie sugebėjo prasimaitinti, iškęsti prievartinį kolektyvizavimą. Buvo laikai, kai kolūkiečiai iš kolūkio valdžios prašė nors 50 kg duoninių grūdų prasimaitinti. Kolūkių laikais žmonės išmoko vogti, sukčiauti. Buvo laikai, kai daugelis tempė į namus viską, ką tik galėjo nugvelbti, kiti „ėmė ant butelio“. Kiekvieno buvusio kolūkiečio prisiminimuose rastume aibes nutikimų. Tik sunkiu darbu po Antrojo pasaulinio karo sugriautas žemės ūkis sugebėjo atsitiesti. Sugebėjo atsitiesti, bet vėliau vėl buvo sugriautas. Dabar jis vėl kyla, tik šįkart labiau ūkininkų ir išlikusių bendrovių pastangomis. Kaimų gamtovaizdis visiškai pasikeitė, sunyko sodybos, išsiplėtė Sintautų miestelis.

Šiam straipsniui panaudota Sintautų teritorijos kolūkių valdybos posėdžių, kolūkių visuotinių narių susirinkimų protokolų medžiaga, esanti Marijampolės apskrities archyve. Pažymėtina, kad iki 1950 m. archyve yra išlikusi tik dalis kolūkio laikais rašytų raštų, protokolų. Visi išlikę kolūkių protokolai iki pat jų egzistavimo pabaigos rašyti ranka. Kiekvienas kolūkio narių visuotinis susirinkimas buvo tarsi mažytis spektaklis, o kartais ir gerai surežisuotas vaidinimas. Didžiausi sujudimai vykdavo tuomet, kai būdavo keičiamas pirmininkas; būtent šie įvykiai šiame straipsnyje aprašomi plačiau. Skaitydami kiekvienų metų protokolus, randame įvairius žmonių pasisakymus, gausybę kolūkiečių pavardžių, kurios atspindi to meto nuotaikas. Palyginimui pateikiami technikos ir gyvulių auginimo duomenys įvairių metų laikotarpiu.

Jau nemažai laiko prabėgo, kaip nebėra Sintautų kolūkio, tačiau buvę kolūkiečiai dar gyvena anų dienų prisiminimais. Dauguma jų, paklausti, kaip gyveno kolūkyje, susimąstydavo. Vieni sakė, kad buvo jauni, stengėsi gyventi ir išgyventi, kiti, kad tuo laikotarpiu susirado savo antrąją pusę, sukūrė šeimas, dirbo, nes norėjo vaikus išleisti į mokslą, kad jiems nebetektų taip vargti, dar kiti, kad vėliau jau galėjo užsidirbti, turėjo darbą, tik prekių nebuvo. Buvo manančių, kad reikėjo tik protingai vadovauti, o ne išdraskyti kolūkius, juk buvo galima toliau europietišškai ūkininkauti. Buvo ir tokių atsakymų: įgriso iki gyvo kaulo tos pokario stribelnyčios baladonės, atėmė žemę, turta, gražiausius arklius – į kolūkį, ištrėmė, reikėjo sugriauti tą prakeiktą jungą.

Sintautų kolūkis 1954 m. buvo sudarytas iš trijų kolektyvinių ūkių – „Spalio 30-mečio“, „Sintautų sodybos“ ir Puškino.

Kolektyviniai ūkiai 1948–1954 metais

„Spalio 30-mečio“ kolūkis

Vartant 1948 m. „Spalio 30-mečio“ kolūkio posėdžių protokolus, saugomus Marijampolės apskrities archyve (MAA), keista tai, kad tuomet niekas tiksliai nežinojo, kaip rašyti susikūrusio ūkio pavadinimą. Kolūkio susirinkimų ir valdybos susirinkimų protokoluose rašyta įvairiai – „30-mečio Spalio Metinės“, „Spalio 30-mečio“, „30-sios Spalio“ ir „XXX Spalio Metinės“. 1948 m. vasario 27 d. Sintautų valsčiaus Sintautų apylinkės Santakų ir Barandų kaimo 26 valstiečiai, sušaukti į Juozo Duobos ūkį (Santakų k.), buvo verčiami steigti kolektyvinį ūkį. Susirinkimą pradėjo Sintautų valsčiaus žemės ūkio kooperacijos pirmininkas Pranas Jokūbauskas. Į susirinkimo prezidiumą išrinkti Simas Tumosa, Jonas Dailidė, Jonas Kučinas. Šakių apskrities LKP (b) sekretorius Gurskis savo pranešime apibūdino darbo tvarką ir atsakomybę kolektyviniuose ūkiuose, supažindino su žemės ūkio artelės įstatais, lengvatomis. Gurskis į sušauktų žmonių klausimą, ar „kolchoze reikės dirbti taip pat, kaip ir pas buožę“, atsakė: „Kolektyviniame ūkyje dirbi sau – kiek turėsi išdirbęs darbadienių, tiek už juos gausi atlyginimo.“ Svarstant žemės ūkio artelės pavyzdinius įstatus, konstatuota, kad Santakų–Barandų kaimo valstiečiai „savo noru“ jungiasi į žemės ūkio arteles,

„<...> kad bendromis gamybos priemonėmis ir bendru organizuotu darbu sukurtų kolektyvinį ūkį, t. y. visuomeninį ūkį ir užtikrintų visišką pergalę prieš buožes, prieš visus darbo žmonių išnaudotojus ir priešus, užtikrintų visišką pergalę prieš skurdą ir tamsumą, prieš smulkaus individualinio ūkio atsilikimą, sukurtų aukštą darbo našumą ir tuo būdu užtikrintų geresnį kolekt. ūkio valstiečių gyvenimą. Artelės nariai išipareigoja stiprinti savo arteles, sąžiningai dirbti, dalyti kolekt. ūkio pajamas pagal darbą. Saugoti visuomeninę nuosavybę, saugoti traktorius ir mašinas, įvesti gerą arklių priežiūrą, vykdyti savosios darbininkų ir valstiečių valstybės užduotis ir tuo būdu savo kolektyvinį ūkį padaryti bolševikišką, o visus kolektyvinio ūkio valstiečius pasiturinčiais.“

Susirinkimo metu nutarta:

„<...> leisti asmeniniam naudojimui 25–60 arų, neskaitant žemės po gyvenamais pastatais.“¹ bei „<...> kiekvienam kolekt. ūkio kiemui turėti asmeninėje nuosavybėje 2 karves, ligi 2-jų galvų raguočių prieauglius, vieną motininę kiaulę su prieaugliu, o jeigu kolektyvinio ūkio valdyba laikys reikalinga, dvi motinines kiaules su prieaugliu, ligi 10 avių ir ožkų drauge, neribotą kiekį paukščių ir triušių ir ligi 20 avilių bičių.“² Svarsty-
me dėl artelės lėšų, nutarta: „Stojantiems

¹ Marijampolės apskrities archyvas (toliau – MAA), f. 248, ap. 1, b. 290, l. 6 (Straipsnyje cituojamų dokumentų kalba neredaguota, autentiška. Kalbos red. pastaba.)

² Ten pat.

*ūkiams iki 10 ha, stojamo mokesčio nuo kiemo 20 rb, ūkiams virš 10 ha – iki 40 rb.*³

Patikslinsime, kad stojantys į artelę ūkiai, tai to meto kaimo žemės savininkų šeimų ūkiai.

Svarbus susirinkimo momentas buvo kolektyvinio ūkio pavadinimo išrinkimas. Buvo pasiūlyta tokie pavadinimai: „XXX Spalio Metinės“, „Aušra“, „Pirmūnas“. Tačiau balsuojant dauguma buvo už Sintautų valsčiaus atstovo Bareišos pasiūlytą žemės ūkio artelės pavadinimą „XXX Spalio Metinės“. Pusiau slaptu balsavimu išrinkta valdyba: Pranas Jokūbauskas, Juozas Duoba, Antanas Žebrauskas, Ona Duobienė, Kajetonas Kaunas. Visi gavo po 26 balsus. Pasiūlytas Juozas Simokaitis gavo 15 balsų. Iš valdybos narių pirmininku išrinktas Sintautų valsčiaus atstovas Pranas Jokūbauskas. Revizijos komisijos nariais išrinkti Juozas Jasaitis, Jurgis Dailidė, Pranas Vaičaitis. Pasiūlyti nariai Kajetonas Duoba ir Juozas Petravičius į komisiją nepateko, nes surinko per mažai balsų. Taip pat nutarta:

„Įnešamą bendrą žemės plotą, suvisuomenintą pagal žemės ūkio artelės įstatus, narių turtą įkainoti ir gauto turto vertę padalinti į nedalomą ir pajinį fondą.“⁴

Įnešamam turtui inventorizuoti išrinkta septynių asmenų komisija: kolektyvinio ūkio pirmininkas P. Jokūbauskas, nariai – K. Duoba, J. Dailidė, Justinas Jasukynas, P. Vaičaitis, atstovas iš Sintautų valsčiaus ir kolektyvinio ūkio sąskaitininkas. Vieningai balsuojant rankos pakėlimu priimti pavyzdiniai žemės ūkio artelės įstatai. Susirinkimą užbaigė susirinkimo pirmininkas Vincas Tumosa, kuris kartu su susirinkimo nariais pasirašė protokolą.

Prasidėjo vaikštynės po ūkius. Reikėjo parengti stojančiųjų į kolektyvinį ūkį suvisuomeninto turto aktus, juose surašyti visą įnešamą turtą, nurodyti jo kiekį, būklę, kainą. Akte būdavo nurodoma, kokia dalis turto užskaitoma į pajinį fondą, o kokia dalis – į nedalomą fondą. Aktą pasirašydavo komisija ir buvęs turto savininkas. Stojantysis į kolektyvinį ūkį rašydavo pareiškimą, kuriame prašydavo priimti į kolektyvą, nurodydavo, kad stoja su savo šeima, kad atiduoda ūkiui savo turimą inventorių, žemę ir gyvulius. Pasižadėdavo, kad kolektyvinio ūkio įstatymus sąžiningai vykdys.

1948 m. vasario 29 d. sušauktas antrasis kolektyvinio ūkio narių susirinkimas dėl nutarimo priimti suvisuomenintą turtą ir atlikti inventorizaciją. Susirinkime dalyvavo 26 kolektyvo nariai. Inventorizacijos komisija, patikrinusi suvisuomenintą turtą, jį įkainojo:

„1. Žemės 545,5 ha, tame skaičiuje ariamos 324 ha, pievų 76 ha, ganyklų 120 ha ir nenaudojamos 25,5 ha. 2. Gyvulių: arklių 25, sumoje 13 650 rb. 3. Žemės ūkio mašinų ir inventoriaus: plūgų – 3 vnt., sumoje – 240 rb, akėčių – 9 vnt. – 305 rb, žagrių – 8 vnt. – 400 rb, drapakų – 4 vnt. – 340 rb, kertamųjų

³ Ten pat.

⁴ MAA, f. 248, ap. 1, b. 290, l.7.

*mašinų – 1 vnt. – 500 rb, pjaunamųjų mašinų – 1 vnt. – 400 rb, kuliamų mašinų – 1 vnt. – 500 rb, maniežų – 1 vnt. – 1 000 rb, arpu – 1 vnt. – 200 rb, vežimų – 2 vnt. – 800 rb.*⁵

Suvisuomeninto turto vertė – 18 335 rb. Pagal susirinkimo nutarimą, į nedalomąjį fondą priskaityta 40 procentų, likusi dalis, 11 001 rb, laikyta artelės narių pajiniu įnašu. Susirinkimo protokolas buvo surašytas 4 egzemplioriais: Valstybės bankui, Žemės ūkio bankui, Žemės ūkio valdybai ir, paskutinis, kolektyviniui ūkiui.

Susirinkimai buvo šaukiami kas kelios dienos. 1948 m. kovo 3 d. vėl sušauktas kolektyvinio ūkio narių susirinkimas. Tikslas – apsvarstyti kolektyvinio ūkio ribas ir kieminių sodybų schemą. Schema buvo paruošta Šakių apskrities Žemės ūkio skyriaus vyriausiojo tvarkytojo Saukūno, dalyvaujant Šakių apskrities LKP (b) atstovui Selinui. Be išvardintų asmenų, susirinkime dalyvavo Šakių apskrities žemės ūkio skyriaus agronomas Stanaitis ir Sintautų apylinkės DŽDT deputatė Dalabagienė. Susirinkimui vadovavo kolektyvinio ūkio pirmininkas P. Jokūbauskas. Jo metu buvo nuodugnai išnagrinėta ir apsvarstyta schema „Dėl liekamumo kolektyvinio ūkio ribų“, kuri kolektyvinio ūkio narių buvo vienbalsiai priimta. 1948 m. kovo 15 d. įvykusio „XXX Spalio“ (taip parašyta protokole) kolektyvinio ūkio valdybos posėdžio susirinkimo metu surašytas protokolas Nr. 1. Kolektyvinio ūkio valdyba nutarė:

„Brigadieriais pasiūlyti Jasiukyną Justiną, Juozo ir Duobą Kajetoną, Juozo. Sąskaitininko pareigoms numatytas Petravičius Juozas, Antano. Valstiečių ūkiai, pilnai įeinantieji į artelės kolektyvo ribas <...> pasiūlyti jiems stoti į kolektyvinį ūkį arba laike 45 dienų iš šių ribų išsikelti pagal veikiančius artelės įstatus.“

Įvykusiame kolektyvinio ūkio narių susirinkime nurodytos numatytų išskelinti šeimų iš ūkio ribų pavardės:

*„Vardinis sąrašas: Duoba Pranas, Stankaitienė Marijona, Kasparevičius Vincas, Ūsas Bladas, Ūsas Justinas, Piečaitis Simas, visi iš Voverių kaimo, Sriuoginys Justinas ir Gūtmantienė Marcelė iš Kirmiškių kaimo, Kasparevičius Juozas iš Gaisrių kaimo, Baukus Jonas ir Štrimas Jonas iš Santakų kaimo.“*⁶

Sąrašė nurodytas visų šeimų narių skaičius. Tai reiškė, kad jei nestoji į kolūkį, tai tave su šeima iškrausto iš savo namų.

1948 m. kovo 15 d. „30-sios Spalio“ (pavadinimas parašytas protokole) kolektyvinio ūkio narių susirinkime svarstyti darbo normos, darbo ir gamybiniai planai. Tų pačių metų balandžio mėn. 15 d. kolektyvinio ūkio visuotiniame narių susirinkime apsvarstyta keletas nutarimų. Nutarta:

„Įpareigoti Jokūbauską ir kolektyvo brigadininkus, laike 3-jų dienų laikotarpyje,

⁵ MAA, f. 248, ap. 1, b. 290, l. 11.

⁶ Ten pat, l. 12.

surinkti iš kolektyvinio ūkio narių turimą grūdų ir bulvių sėklą ir suorganizuoti sėklų galutinį išvalymą. Iš narių skolytą sėklą grūdų ir bulvių grąžinti iš išauginto rudenyje derliaus lygiai tą patį svorį. Uždrausti naudotis arkliais ne kolektyvo reikalais. Už bet kurio artelės įstatų straipsnio nusižengimą, laužintojus teikti valdybos svarstymui ir net perduoti nuteisti teismui. Tvirtinti valdybai atidarytą kreditą dėl kolektyvinio ūkio sandėlių, arklidžių ir kluonų statybos. Atmatuoti ir perduoti sklypus nariams statytis trobesius grupinėje. Prašyti Šakių apskrities Vykdomąjį Komitetą atleisti kreditus atskiriems trobesiams kolektyvinio ūkio narių statybai. Perspėti draugijos narius už vėlavimąsi darbe, neišdirbtos normos ir visai nevykstant į kolektyvą dirbti. Laužant artelės įstatus pašalinti iš narių.”⁷

Taip pat buvo priimti nurodymai brigadoms laiku užbaigti pavasario sėją, toliau vykdyti inventorizaciją, priimti naujus narius ir kt.

1948 m. spalio 31 d. visuotiniame ūkio susirinkime jau dalyvavo 40 kolektyvinio ūkio narių. Susirinkimui pirmininkavo Marcelė Viržaitytė, sekretoriavo Antosė Dailidienė. Susirinkimo protokole Nr. 12 užfiksuota, kad „<...> nariai ligi Spalio Revoliucijos šventės atiduoda valstybei po 75 kg bulvių, o kolektyvas 3 tonas.“ Susirinkime priimti nauji nariai. Svarstant Simano Rudžinsko priėmimą konstatuota, kad jis gyvena Starkų kaime už kolektyvo ribų. Dabar jis sutinkas persikelti gyventi į kolektyvą, todėl ir priimamas. Kalbėjęs kolektyvinio ūkio pirmininkas P. Jokūbauskas pažadėjo per Spalio revoliucijos metines pavaišinti, jeigu nariai prieš šventes pasistengs iškulti javus, kad galėtų kuo daugiau grūdų atiduoti valstybei. Savo kalboje Sintautų valsčiaus LKP (b) atstovas Tumosa siūlė išleisti sienlaikraštį, organizuoti lenktyniavimą tarp brigadų, įrašyti pasižymėjusius narius į raudonąją lentą. Valdyba pasiūlė skirti pašalpą našlėms su mažais vaikais – Petrei Čircienei, Adelei Urbaitienei ir Antosei Pikčilingienei, po vieną vilnų kilogramą. Nutaria skirti Antanui Polteriui (piemeniui), neturinčiam apavo, 1 kg vilnos. Nuspręsta per javų kūlimą darbininkus maitinti karštu maistu ir tam reikalui sumalti vieną centnerį grūdų, papjauti aviną. Vėlesniuose kolektyvinio ūkio susirinkimuose priimti nauji nariai, darbo drausmės laužytojai bausti papeikimais ir darbadienių nurašymais, keisti brigadininkai ir kasininkai.⁸

1949 m. pavasarį „Spalio 30-mečio“ kolūkyje numatyta pasėti vasarinių kviečių – 7 ha, miežių – 10 ha, avižų – 35 ha, žirnių – 1 ha, vikių – 3 ha, mišinio – 81 ha, linų – 4,5 ha, bulvių – 11 ha, cukrinių runkelių – 1 ha, koksagizo (sėjamas kiaulpienių genties augalas, iš kurio gaunamas kaučiukas) – 1 ha, pašarinių runkelių – 3 ha, įvairių daržovių – 1 ha. 1949 m. kovo 3 d. visuotiniame kolūkio susirinkime svarstyta, ar imti Šakių apskrities paskolą gyvenamiesiems namams statyti naujoje gyvenvietėje. Pranešimą tuo klausimu padarė Sintautų valsčiaus agrotechnikas Piečiukaitis. Tačiau kolektyvo nariai nesutiko imti paskolas, nes jau nebenorintys daugiau skolintis. Kolūkiečiai sakė, kad tiek neuždirbantys, kad galėtų skolas grąžinti, nors paskola ir

⁷ MAA, f. 248, ap. 1, b. 290, l. 15.

⁸ Ten pat, l. 19.

ilgametė. 1949 m. kovo 13 d. įvykusiame visuotiniame kolūkio susirinkime dalyvavo 62 nariai. Sintautų valsčiaus sekretorius Bereiša pareiškė, kad „<...> buvusi kolūkio valdyba labai blogai vadovavo kolektyvui ir kad tam reikia užkirsti kelią, reikalinga perrinkti pirmininką.“ Dar paaiškino, kad tuos, kurie nedirba kolektyviniame ūkyje, reikia pašalinti, nes jie iš teisingo kelio veda ir kitus valstiečius. Kandidatais į valdybos pirmininko vietą pasiūlyti Pijus Ūsas, Kajetonas Kaunas ir Juozas Naujokaitis. Balsų dauguma išrinktas Pijus Ūsas. Susirinkimo metu iš kolūkio narių pašalinti du asmenys, nes jie nedirbė ir yra buožės, be to, slėpė žemės ūkio inventorių, gyvulius, taip pažeisdami artelės įstatus. Nubalsuota beveik vienbalsiai dėl minėtų asmenų pašalinimo iš kolūkio narių. Šiame susirinkime buvo priimta ir rezoliucija, ko ankstesniuose susirinkimuose nebūdavo. Joje paaiškinta, kad 1948 m. susikūręs kolektyvinis ūkis daug padarė. Štai 1948 m. pavasarį ūkyje buvo tik 27 arkliai, o metų pabaigoje jau buvo stambiujų raguočių ferma su 31 galviju ir 15 kiaulių. Dideli nenaudotos žemės plotai paversti dirbamąja žeme, kurioje gauti didesni derliai nei iš individualių valstiečių ūkių. Trylika kolektyvinio ūkio narių, neturėjusių karvių, kolūkio jomis aprūpinti. Tai yra atimant iš vienu, atiduodant kitiems. Rezoliucijoje daug pylos gavo buvęs kolūkio pirmininkas Jokūbauskas. Jis kaltintas, kad vadovavęs vienas, nesitaręs su kolūkio valdybos nariais, daug ūkinių klausimų sprendęs be visuotinio susirinkimo žinios. Pažymėta, kad kolūkio laukuose dirbo tik 42 procentai visų kolūkio narių, gyvulininkystėje – 19 procentų, vadovavime – 7 procentai. Likusieji 32 procentai narių neišdirbo nustatyto darbadienių minimumo. Konstatuota, kad dėl to per šienapjūtę mažai paruošta šieno, gyvuliai blogai aprūpinti pašaru žiemai. Kolūkio nariai nuslėpė turtą nuo kolektyvinio ūkio: kolūkietis Nevirauskas dar turėjęs nesuvisuomenintą vežimą, pjaunamąją mašiną, pakinktus, akėčias. Pasirodė, kad ir valdybos narys Kaunas nesuvisuomeninęs kultivatorių, volo, spyruoklinių akėčių, pjaunamosios. Kolektyvo nariai Šutrikas ir Didžbalis dar laikę po vežimą, plūgą ir akėčias. Kolūkietė Marijona Duobienė nuslėpusi du arklius. Buvęs pirmininkas Jokūbauskas kaltintas, kad per savo vadovavimo metus nieko nematė ir nepareikalavo suvisuomeninti minimą turtą. Maža to, pats pirmininkas laikė paslėpęs vežimą, roges ir dvivagį plūgą. Kolūkyje iš viso išdirbta 9 885 darbadieniai. Apkaltintas revizijos komisijos pirmininkas, kad nekontroliavo situacijos kolūkyje ir atliko tik vieną reviziją. Dėl šių priešasčių kolūkio valdybos pirmininkas P. Jokūbauskas ir atleistas. Rezoliucijoje nutarta imtis griežtų priemonių trūkumams pašalinti. Pasižadėta iki 1949 m. pabaigos laikyti 34 kiaules, 35 avis, 43 galvijus. Įsipareigota išvystyti individualią ir visuomeninę statybą: pastatyti gyvuliams du tvartus, vieną svirną ir namą valdybai.⁹

1949 m. spalio 15 d. „Spalio 30-mečio“ kolūkio narių visuotiniame susirinkime nutarta įsteigti ketvirtąją fermą – paukštininkystės. Tam, kad būtų įsteigta paukščių ferma, kolūkio nariai privalėjo padovanoti po vieną vištą. Už antrąją vištą, duodamą kolūkiui, numatyta mokėti po 10 rb. Susirinkime piktintasi Sintautų kooperatyvo krautuve, nes joje beveik neįmanoma nusipirkti degtukų, muilo, cukraus, žibalinų lempų ir joms stiklų bei kitų reikalingų prekių. Pasibėdavota, kad kolektyviniai ūkiai neaprūpinami oda, geležimi padargams taisyti, arkliams kaustyti, *reipams* (ratlankiams)

daryti.

⁹ MAA, f. 248, ap. 1, b. 292, l. 35–38.

1950 m. kovo 30 d. visuotiniame susirinkime nutarta išplėsti „Spalio 30-mečio“ kolūkį. Kaimyninis Kalinino kolūkis buvo labai mažas ir neturėjo galimybių plėstis, todėl prijungtas prie „Spalio 30-mečio“ kolūkio. Naujajam kolūkiui priklausė Klepū kaimo 10-ies sodybų gyventojai. Kalinino kolūkio turtas buvo perduotas „Spalio 30-mečio“ kolūkiui. Padidėjus narių skaičiui, kolūkyje sudarytos trys brigados. 1950 m. jau pradėtos skirti pašalpos seneliams, o negalintiems dirbti jokio darbo – po 25 kg rugių. 1950 m. pradėta duoti Sintautų MTS traktorininkams pieno. Tais pačiais metais masiškai skirtas duoninių grūdų avansas kolūkio nariams: po 25 kg rugių ir 50 kg kviečių šeimai.

1950 m. rugsėjo 18 d. „Spalio 30-mečio“ kolūkio narių visuotiniame susirinkime svarstytas klausimas dėl buožių pašalinimo iš kolūkio. Kalbėjęs Sintautų valsčiaus MGB viršininkas pažymėjo, kad esantys kolūkyje buožės yra turtingi ir darbštūs, bet žiūri tik savo ūkį, o kolūkiui nori tik pakenkti. Kitas kalbėtojas pastebėjo, kad kolūkio darbo organizacija nuslopinta, kalti buožės. Kita kalbėtoja pareiškė, kad buožės iš kolūkio reikia išvaryti. Sintautų valsčiaus politinio skyriaus viršininko pavaduotoja pažymėjo, kad kolūkyje buožė yra kenkėjas, norintis pakenkti kolūkiui, slepiantis maišus, kad nebūtų galima įvykdyti grūdų pristatymo prievolės. Naumiesčio rajono partinio komiteto sekretorius pareiškė, kad reikia klasinį priešą – buožės išvyti iš kolektyvinio ūkio kaip didį kenkėją. Pašalinti iš kolūkio Kajetonas Dėdinas, Pranas Vaičaitis ir Justinas Sriuoginys. Pirmininko vadovavimas laikytas nepatenkinamu. Kolūkio visuotinis susirinkimas atleido pirmininką Pijų Ūsą ir vienbalsiai paskyrė pirmininkauti Justiną Jasukyną. Tų pačių metų spalio 31 d. vykusiame kolūkio valdybos posėdžio protokole Nr. 29 nutarta artėjančiai revoliucijos šventei paimti iš kolūkio 100 kg cukrinių runkelių alui pagaminti. Alaus gamyba pavesta rūpintis Marcelei Burkšaitienei.

1950 m. lapkričio 26 d. kolūkio narių susirinkime pranešimą apie tarybinio ūkio privalumus prieš kolūkį skaitė Kudirkos Naumiesčio rajono zootechnikas Zinkevičius. Kalbėtojas pareiškė, kad tarybiniame ūkyje atlyginimas už darbą mokamas pinigais. „Spalio 30-mečio“ kolūkio nariai, išklausę pranešimą, nutarė pereiti iš kolūkio į tarybinį ūkį. Nutarta prašyti Kudirkos Naumiesčio rajono vykdomąjį komitetą, kad kolūkio visuotinio susirinkimo sprendimą dėl perėjimo į tarybinį ūkį patvirtintų. Kaip vėliau matosi, sprendimas nebuvo patvirtintas.

1950 m. parengtoje Sintautų apylinkės „Spalio 30-mečio“ kolūkio metinėje apyskaitoje rašoma, kad 1950 m. gruodžio 31 d. ūkiui priklausė 78 kiemai, kuriuose gyveno 243 įvairaus amžiaus asmenys. 1950 m. į kolūkį įstojo 12-os kiemų nariai, pašalinti iš ūkio 3 kolūkiečiai. Kolūkyje buvo dvi laukininkystės brigados, kuriose dirbo 124 kolūkiečiai. Gyvulininkystėje dirbo 2 melžėjos-šerikės, 2 šerikai-kerdžiai, 1 veršininkė, 1 kiaulių šerikė, 1 avininkas, 1 paukštininkė, 1 bitininkas, 7 arklininkai, 4 – kiti aptarnaujantieji. 1949 m. rudenį užsėta (įskaitant suvisuomenintus laukus) žieminių kviečių – 20 ha (gautas derlius – 1,45 cnt/ha), žieminių rugių – 83,5 ha (gautas derlius – 3,83 cnt/ha). 1950 m. pavasarį pasėta 29 ha vasarinių kviečių (derlius 3,38 cnt/ha), 27 ha miežių (derlius 6,68 cnt/ha), 120 ha avižų (derlius 3,38 cnt/ha), 33 ha linų (sėmenų derlius – 1,00 cnt, pluošto – 1,20 cnt/ha), 5 ha cukrinių runkelių, 0,20 ha koksagyzo. Iš gyvulininkystės gauta: 434 kg lašinių ir mėsos, 7 galvijų odos, 6 avių odos, 42 821 kg nenugriebto

pieno, 84 kg avių vilnos, 3 105 vištų kiaušiniai, 96 kg medaus. Karvių laikyta 24, vištų – 45, avių – 33, kiaulių – 458 bičių šeimos, 71 arklys. Palyginimui galima priminti, kad 1951 m. sausio 1 d. auginti 72 galvijai, iš jų 25 karvės, 83 kiaulės, 47 avys, 163 įvairūs paukščiai, 9 bičių šeimos, 81 arklys. Kolūkyje buvo 2 varikliai, 29 arkliniai plūgai, 2 kaupikliai, 1 lėkštinės akėčios, 49 zigzaginės akėčios, 5 paprastos kuliamosios, 3 arpai, 9 maniežai, 1 bulviakasė, 11 šiaudų smulkintuvų (*akselinių*), 1 pašarų šutintuvas, 2 kertamosios, 12 šienapjovių, 14 grėblių, 20 vežimų metalinėmis ašimis, 5 įvairios rogės, 16 pakinktų komplektų, 4 dešimtainės svarstyklės. Pirmininkas kolūkyje per metus išdirbo 625, sąskaitininkas – 500, sandėlininkai, vedėjai – 360 darbadienių. 1951 m. sausio 1 d. kolūkiui priklausė 2 arklidės, 2 karvidės, 1 veršidė, 2 kiaulidės, 1 avidė, 1 paukštidė, 2 klėtys, 1 bulvių laikykla, 1 biblioteka, 2 lauko pastatai. Kolūkio amžinam naudojimui skirtas 1 030 ha žemės plotas. Už 1950 m. vieną darbadienį numatyta išduoti 0,650 kg grūdų, 1,5 kg šieno, 0,10 kg medaus. 1951 m. vasario 26 d. valdybos pirmininku dirbo Justinas Jasiukynas, buhalteriu – Juozas Petravičius. Po poros metų ūkis jau turėjo 62 arklius, 25 karves, 52 avis, 105 kiaules. Padargų buvo nedaug, o ir tie patys arklių traukiami. Apie 1952 m. minėtame „Spalio 30-mečio“ kolūkyje buvo įvykdytas vienas iš didesnių tuo metu, 43 ha ploto, melioracijos darbų projektas. Tačiau darbai nebuvo atlikti kokybiškai ir drenažas beveik neveikė.¹⁰

Puškinio kolektyvinis ūkis

1949 m. balandžio mėnesį susikūrė Puškinio kolūkis. Jam priklausė Voverių kaimo rytinė dalis, Mōckupių, Gaisrių, Skařdupių, Pavilktnių kaimai. Kolūkio centras įkurtas Gaisrių kaime, Zubrickynėje. Marijampolės apskrities archyve išlikęs rašomąja mašinėle rašytas standartinis susirinkimo protokolas apie kolektyvinio ūkio Puškinas įsteigimą. Susirinkimo dienotvarkė:

„1. Susirinkimo atidarymas, 2. Prezidiumo rinkimas, 3. Pavyzdinių žemės ūkio artelės įstatų svarstymas ir priėmimas, 4. Kolektyvinio ūkio pavadinimo išrinkimas, 5. Valdybos rinkimai, 6. Revizijos komisijos sudarymas, 7. Klausimai ir sumanymai, 8. Susirinkimo uždarymas.“¹¹

Kaip ir kituose Sintautų valsčiaus kolūkiuose, taip ir šiame, susirinkimą pradėjo Sintautų valsčiaus LKP (b) sekretorius Bereiša. Susirinkimui pirmininkauti pasiūlytas Kalvaitis, sekretoriauti – Saliomėja Kamaitytė, prezidiumo nariais išrinkti Tumosienė, Sakalauskas ir Jonas Pališkis. Išrinktas Puškinio kolūkio pavadinimas. Valdybos nariais pasiūlyti ir vienbalsiai išrinkti Venskaitis, Sakalauskas, Pališkis, Duobienė, Kalvaitis. Valdybos pirmininku išrinktas Sakalauskas. Revizijos komisijos nariais išrinkti Petras Simanavičius, Tumosienė ir Lekavičius. Taip ir buvo įkurtas Puškinio kolūkis. Suvisuomeninus įnešamą į kolūkį turtą, suskaičiuota: žemės – 204 ha, tame skaičiuje ariamos – 59 ha, pievų – 42 ha, ganyklų – 61,5 ha, nenaudojamos – 41,5 ha; gyvenamųjų namų – 1, svirnų – 1, tvartų – 1, klounų – 1; arklių – 22, galvijų – 4,

¹⁰MAA, f. 248, ap. 1, b. 295, l. 23.

¹¹Ten pat, l. 2.

kiaulių – 2, avių – 3; akėčių – 3, vežimų – 15, plūgų – 12, pakinktų – 14. Toks buvo kolektyvinio ūkio turtas kolūkio susikūrimo dieną. 1949 m. balandžio 19 d. Puškino kolūkio narių visuotiniame susirinkime dalyvavo 34 kolūkio nariai. Susirinkimo metu buvo išrinkti gyvulių šėrikai ir paukščių lesintoja. Numatyta iki kada iš kolūkio narių reikia surinkti suvisuomenintą žemės ūkio inventorių. Visuotiniame narių susirinkime 1949 m. rugsėjo 25 d. dalyvavo 24 kolūkiečiai. Susirinkimą pradėjo kolūkio pirmininkas Justinas Girdauskas ir sekretorė Kamaitytė. Jame nutarta skirti darbadienius: už 30 pančių nuvijimą – 1 darbadienį, už 8 viržius (grandinė, einanti nuo plėškės į branktą) – 1 darbadienį, už 8 pavadžius – 1 darbadienį, už 3 vadžias – 1 darbadienį, už *panaktavimą* (naktinį sargavimą) – po 0,50 darbadienio, už *vogų* (vežimo dalis, už kurios galų rišami viržiai kinkant arklį) ir *liuosvogių* (ilgasis branktas, kitaip tariant „vogas“, prie kurio kabinami kiti du branktai, kinkant du arklius) pagaminimą – po 0,15 darbadienio už vieneta, už tilto sutaisymą – po 0,25 darbadienio. 1950 m. sausio 24 d. kolūkio valdybos susirinkime (protokolas Nr. 2), apsvastyta ir nutarta už 1949 m. išdirbtus darbadienius skirti rugių po 0,7 kg už vieną darbadienį, kviečių – 0,670 kg už vieną darbadienį. Be to, numatyta išdalyti po 0,50 rb ir cukraus po 0,011 kg už vieną darbadienį.¹²

Prie Gaisrių kaimo kalvio Simijono Valaičio namų įkurtos „rekvizuotų“ žemės ūkio padargų „dirbtuvės“. Arklidėms panaudojo P. Bandzos ūkio išlikusius tvartus. A. Zubricko namuose buvo kontora. Gaisrių kaime nugriovus dalį ūkininkų pastatų, pastatytos fermos ir sandėlis grūdams. Kaip vyko šių statinių statybos? J. Aušiuros lauke buvo nemažai molio, tinkamo statybai. Jis buvo kasamas ekskavatoriumi ir maišomas su šiaudais. Taip ir „nulipino“ 2 galvijų fermas bei kiaulides. Šalia pastatė medinį kluoną, dengtą malksnomis. Greta karvidžių pastatė medines arklides. Vėliau išgręžė gręžinį, kuris vandeniu aprūpino visą kompleksą.

Buvo laikas, kai kolūkis neturėjo pašarų. Karvės šertos šiaudais, nuplėštais nuo stogų. Tuomet daug krito gyvulių. Pirmas traktorininkas Puškino kolūkyje buvo A. Duoba, prikabinėtojas – S. Lopeta. Šmaikštūs žmonės sukūrė trumpų ketureilių apie kolūkinį gyvenimą:

„Mūs kolūkis raudonuoja, / Zubrickynė – centras mūs, / o vadovai vis dainuoja, / viskas liaudies, viskas mūs“. Pirmininks po kiemą laksto, / jo karvutės mū, mū, mū, / o melžėjos po robakso, / guli kluone ant šiaudų. O šėrikė nusiminus, / jos paršeliai po velnių, / giltinė negailestinga, / jai paliko vos tik du...“

Ir dar ketureilių iš vėlesnių kolūkio egzistavimo laikų:

„Traktoristui nusibodo su tuo traktorium pupsėt, / vieną kartą sugalvojo / jis prūdely pailsėt. / Dar nevykdytas tas planas, duonos katei per mažai, / kad suprastum, kas čia kaltas, vienos bonkos per mažai...“ (Ketureilis skirtas dar ir dabar gyvam buvusiam traktorininkui).

¹² MAA, f. 248, ap. 1, b. 256, l. 12.

„Sintautų sodybos“ kolektyvinis ūkis

1949 m. balandžio mėnesį susikūrė „Sintautų sodybos“ kolūkis. Jam priklausė Starkū, Smilgiū, Leopoldės, Sintautū, Balsėliškių kaimai, Sintautų miestelis ir Ragožiū kaimo vakarinė dalis. Kolūkio centras – Sintautų miestelis. Pirmuoju pirmininku išrinktas Jonas Kuraitis. Kai Sintautuose kūrėsi kolūkis, apylinkės pirmininku buvo Jonas Dėdinas. Į šį kolūkį vieni pirmųjų įstojo Miliušiai, Jonas Kuraitis, Augustinas Matulaitis. 1949 m. spalio 16 d. „Sintautų sodybos“ kolūkio narių susirinkime svarstyta gyvulininkystės išvystymo svarba kolūkyje. Kolūkio nariai nutarė paskolinti po avį ir paršelių, kiti – po 8 rublius. Pinigus ir gyvulius kolūkis išipareigojo gražinti iki 1950 m. spalio 16 d. Nuo pinigų paskolinimo nutarta atleisti neturtingus, neturinčius gyvulių narius: Rudzevičių, Kačvinkį, Stankaitį ir V. Kutą. Nutarta iš visų kolūkio narių pasiskolinti po 2 vištas. Stambiujų raguočių fermą numatyta plėsti gautais pinigais iš banko. Taip pat nuspręsta statyti elektrinę, elektrinės atstovu paskirti Petrą Martišių. Sudaryta statybos brigada, į ją paskirti Jonas Rudzevičius ir Juozas Kardauskas. Justinas Šuopys buvo priimtas kasininku. Naujais nariais priimti Juozas Žembas ir Elena Paukštienė.¹³

1949 m. spalio 23 d. visuotiniame kolektyvinio ūkio narių susirinkime ūkio nariais priimti Viktoras Grybas, Antanas Vyšniauskas, Jonas Stulgaitis, Juozas Stankaitis, Teofilė Leveckienė, Marcelė Miščikaitė.

„Kolūkio pirmininkas J. Kuraitis naujiems nariams paaiškino, kad reikia eiti į darbą. V. Grybas priimtas arklių šėriku ir kuo greičiausiai iškeldintas į Birgelynę.“¹⁴

1949 m. gruodžio 24 d. „Sintautų sodybos“ kolūkio valdybos posėdyje nutarta:

„Pastatyti kolūkio centrą ir grupines sodybas, kur eina vieškelis nuo plento, kuris jungia artimiausią liniją Šakius ir Sintautus, ir eina ant Lukšių. Kolūkio centrą statysime nuo Pentos, toj pusėj vieškelio, nuo plento atstume 100 metrų. Toj pačioj pusėj vieškelio nuo centro 100 metrų atstume į rytus statysime savo sodybas. Sodybos ir centras nuo vieškelio į abi puses po 25 metrus.“¹⁵

1950 m. viename kolūkio valdybos posėdyje dalyvavęs Naumiesčio prokuroras Meizeraitis pažymėjo:

„Sintautų kolūkis dėl gyvulininkystės atsidūrė blogiausioje padėtyje. Kaltas valdybos pirmininkas, valdyba ir visi kolūkiečiai. Grobstymai pačių kolūkiečių yra slepiami ir per susirinkimus neiškeliama, kas sudaro geras sąlygas grobstymui. Tam, kas gano kolūkio laukuose, [reikia] sustatyti aktus ir perduoti apylinkės tarybai nubausti pinigine bauda.“¹⁶

Šiame posėdyje svarstyta, kodėl krito 5 arkliai. Skrodimas parodė, kad

¹³ MAA, f. 286, ap. 1, l. 1, protokolas Nr. 8.

¹⁴ Ten pat, protokolas Nr. 9.

¹⁵ Ten pat, protokolas Nr. 11.

¹⁶ MAA, f. 186, ap. 1, b. 1, l. 7.

jie krito nuo sunkaus darbo ir didelio pailsimo. Arkliais važinėjo Albinas Miliušis ir Jonas Kuraitis. Kolūkio valdyba nutarė, kad nuostolius

„<...> 2 300 rb turi padengti kolūkietis A. Miliušis ir kolūkietis J. Kuraitis – 1 600 rb. Įpareigota Naumiesčio prokuratūra išieškoti pinigus.“¹⁷

Tuomet masiškai bausta piniginėmis bandomis už asmeninių gyvulių ganymą kolūkio pievose. Jeigu nebūdavo cukrinių runkelių normos pasėtos ir nuravėtos, to nepadariusios kolūkietės būdavo perduodamos liaudies teismui, kad padengtų nuostolius dėl negauto derliaus. Fermose dingo 170 paukščių, vedėja ir šėrikė teisinosi, kad paukščius naikina lapės, vanagai ir varnos. Tačiau kolūkio valdyba įpareigojo atstatyti trūkumą, o jeigu nebus atstatyta, tai už kiekvieną dingusį paukštį išskaityti po 10 rb iš algos. Arklių prižiūrėtoji dėl blogai aptverto žardžio pabėgo arkliai ir kolūkiui padarytas nuostolis. Nutarta jį atleisti iš ganymo ir paskirti į statybas. Ūkyje buvo keletas kiaulių, keliolika karvių, banda avių, pulkas vištų ir žašų. Buvo laikai, kai nebuvo pašarų, tad teko net ir gulinčias karves melžti. Sintautuose melžėjos Ona Šukytė, Marcelė Sakalauskienė, Bronė Kneizevičienė iš Pentės upelio į fermą pėsčios su naščiais nešdavo vandenį. „Sintautų sodybos“ kolūkio valdybos susirinkime, įvykusiame 1950 m. gegužės 6 d., svarstyta suteikti arus Sintautuose gyvenantiems tarnautojams. Nutarta arus atmatuoti ten, kur skirs kolūkis. Nedirbantiesiems kolūkyje ir netarnaujantiems jokioje įstaigoje nutarta arų neduoti. Kolūkio nariams, kurie tarnavo įmonėse, bet iš jų šeimos niekas nedirbo kolūkyje, nuspręsta skirti 15 arų žemės.

Sintautų kolūkis

1953 m. kovo mėnesį Puškino kolūkis buvo sujungtas su „Sintautų sodyba“ ir jam suteiktas bendras pavadinimas – Sintautų. Pirmininku išrinktas Albinas Puodžiukaitis. 1955 m. Klepų ir Tarpučių kaimai atiteko Kidulių tarybiniam ūkiui, kurie vėliau perduoti Šešupės tarybiniam ūkiui. Nuo 1959 m. gruodžio 7 d., panaikinus Naumiesčio rajoną, visi ūkiai perėjo Šakių rajono žinion.¹⁸

1954 m. vasario 14 d. įvyko bendras Sintautų apylinkės Sintautų ir „Spalio 30-mečio“ kolūkių narių susijungimo visuotinis susirinkimas. Iš bendro abiejų 441 kolūkių narių skaičiaus, susirinkime dalyvavo 297 nariai. Visuotiniame susirinkime buvo nutarta abu kolūkius sujungti į vieną. Rinkimų metu beveik vienbalsiai į kolūkio valdybą išrinkti Albinas Miliušis, Simas Valaitis, Juozas Laukaitis, Justinas Girdauskas, Albinas Puodžiukaitis, Juozas Lukoševičius, Motiejus Antanaitis, Jonas Mockaitis, Petrė Čiricienė. Kadangi susijungė du kolūkiai, nutarta kolūkio vardą išrinkti Sintautai. Šį vardą pagal Sintautų vietovės pavadinimą pasiūlė Sintautų MTS direktorius Stankevičius. Vardas kolūkiečiams patiko ir buvo vienbalsiai priimtas. Kolūkio sąskaitininku paskirtas Juozas Petravičius, jo pavaduotoja – Saliomėja Kamaitytė, kasininke – Marcelė Viržaitytė. Nutarta kolūkyje sudaryti tris laukininkystės brigadas. Brigadininkais

¹⁷MAA, f. 186, ap. 1, b. 1, l. 16.

¹⁸Ten pat, b. 9, l. 14.

paskirti Antanas Piečiukaitis, Albinas Miliušis ir Pijus Stankevičius. Susirinkimo metu kolūkietis Viktoras Girdauskas galvijų fermos vedėju pasiūlė Praną Stepulaitį, kaulių ir paukščių fermos vedėja – Petrę Čiricienę, vyriausiuoju arklininku – Justiną Šuopį. Pastarieji susirinkime buvo vienbalsiai išrinkti. Kolūkio valdybos pirmininku išrinktas buvęs Sintautų kolūkio valdybos pirmininkas A. Puodžiukaitis.¹⁹

1955 m. kovo 12 d. Sintautų kolūkio valdybos pirmininku išrinktas Vitas Jablonskis vietoje Albino Puodžiukaičio. Susirinkime A. Puodžiukaitis pareiškė, kad išplėstas pasėlių plotas, pagausėjo gyvulių skaičius. Iš karvės primelžta po 1 523 kg pieno. Savo kalboje jis pažymėjo, kad:

„<...> brigadininkai Piečiukaitis, Miliušis, Petravičius ir Lukoševičius dirbo blogai, darbo neorganizavo, ko pasekoje ant lauko liko didelė dalis nesurinkto derliaus. Bulvių derlingumas sumažėjo dėl to, kad buvo šlapias metas ir daug bulvių liko nenukasta. Javų derlingumas sumažėjo tuom, kad didelė dalis javų buvo sušerta gyvuliams. Augustaitynėje sukrauti kolūkio rugiai buvo kuliama vogimo būdu. Rastas nežinomo piliečio vogtas maišas. Antroje brigadoje sudegė daug pašarų ir gyvulių patalpos, buvo sunkumų sutalpinti gyvulius žiemojimui. Javai kūgiuose blogai sukrauti ir daug javų dėl šlapio rudens supuvo. Didelė dalis nenuimto derliaus, neleido supilti sėklos ir sudaryti stiprią pašarų bazę. Sintautų MTS pagal pasirašytą sutartį neįvykdė daug darbų. Daugelis kolūkiečių į darbą atsineša nesąžiningai.“

Kolūkio revizijos komisija nustatė tokius trūkumus:

„<...> tikrinant paukščių fermą, buvo rastas didelis trūkumas, be žinios dingę 714 vnt. paukščių. Iš gyvulininkystės gauta maža produkcijos. Kolūkyje per metus krito 162 gyvuliai, kas sužlugdė gyvulininkystės planus. Pavasario sėjai sėklos supilta tik 55 procentai.“²⁰

Kalbėdamas Sintautų MTS direktorius Aleliūnas pažymėjo:

„1954 m. į Sintautų kolūkį buvo išskirta viena traktorinė brigada, darbų įvykdyta tik 64 procentai. Vykdamas rudens sėją, kolūkis neap rūpino gera sėkla. Pirmoje brigadoje sėjo sėklą neišvalytą ir sugedusią. Keliant kolūkyje drausmę, kolūkio valdyba nekovoja prieš grobstytojus, iš to gavosi mažas derlingumas.“

Naumiesčio r. LKP (b) komiteto sekretorius kolūkiečiams dėstė:

„kas kaltas, jeigu pasėta į 1 ha 170 kg grūdų, o gauta 150 kg/ha derliaus? Gyvuliai išliesėja ir krinta. Kolūkio valdyba

¹⁹ MAA, f. 186, ap. 1, b. 10, l. 9.

²⁰ Ten pat, b. 43, l. 16.

jus prie to privedė, kad darbadienio vertė tik 1,38 rb, kad blogi visi rezultatai. Čia kolūkiui yra geros sąlygos, čia pat MTS, vietoje pieninė. Pieninė išrūgas vertė į griovius, o kolūkis išrūgų neėmė, kiaulės tuo metu krinta.“

Vykusiame susirinkime kolūkio valdybos pirmininku buvo pasiūlytas ir vienbalsiai išrinktas Vitas Jablonskis. Revizijos komisijos pirmininku išrinktas Viktoras Girdauskas.²¹

Kukurūzų vąjus atkeliavo ir į Sintautų ūkį. 1955 m. Sintautų kolūkyje agronomė Aleksaitė patvirtino, kad kukurūzų sėjos planas – 90 ha. Pasėti reikia kvadratinio lizdiniu būdu, brigadoje po 30 ha. Tam reikia pagaminti 6 markerius ir 3 volus. Kukurūzams auginti sudarytos jaunimo ir komjaunimo grandys. Ne visus priimdavo į kolūkį, jeigu į kolūkį stodavo ne su visa šeima, tai nepriimdavo. 1955 m. individualiam ūkiui sodybinio sklypo būdavo matuojama nuo 7 iki 60 arų žemės. Susirinkimų metu kolūkio nariai prašydavo valdybos leidimo nusipjauti savo sodyboje medį, skirti iš kolūkio karstui lentų, surasti gyvenimui kambarį, jovarų namui remontuoti. Valdyba civilinius ieškinius iškeldavo už pavogtus kolūkio šiaudus savo nuosaviems gyvuliams, už nukirstus medžius be eigulio žinios, už nuluptas lentas nuo kolūkio daržinės ir t. t. Jeigu duodavo ganyklos, reikėdavo išauginti kolūkiui veršelį iki 6 mėn. amžiaus. Tam, kad įvykdytų pieno pristatymo valstybei planą, kolūkio valdyba nutarė, kad kolūkiečiai gali teikti pieną kolūkiui. Už 100 l pristatyto pieno nutarta duoti 40 kg kviečių ir gražinti liesą pieną. Šienapjūtės darbams kiekvienoje laukininkystės brigadoje buvo privaloma pagaminti po 200 medinių žaginių šienui džiovinti. 1955 m., kai kolūkis gavo naują mašiną, ji paskirta senam šoferiui Justinui Mockaičiui. Sutarta, kad jis atlyginimo gaus 200 rb per mėnesį, taip pat jam paskirs karvei ganyklą, 800 kg šieno ir leis pasigaminti 6 kubinius metrus malkų. Kolūkio valdyba buvo visagalė, kas matoma iš Verutės Siniauskaitės prašymo atleisti ją iš kolūkio, nes ji rengėsi išvykti dirbti į Naumiesčio siuvelyklą. Jos prašymas nepatenkintas, nes kolūkyje mažai darbingų narių. Kolūkiečio Jono Kuraičio prašymas gauti 50 kg šiaudų bulvių kaupui uždengti taip pat nepatenkintas, nes šiaudai reikalingi gyvulių pašarui. Pasiūlyta pasipjauti iš balų žolės.

„Jeigu kolūkiečius neina išraginti į darbą, tai iš tokių kolūkiečių reikia paimti malkas, pašarus, neduoti arų, arklių žemei išsidirbti. Už linų normų nenurovimą perduoti Liaudies teismui. Pas neklusnius kolūkiečius turi išėiti kolūkio valdyba, pirminė partinė organizacija ir taip darbą pastatyti, kad iki švenčių būtų visas derlius nuvalytas,“ – pareiškė tuometinė Sintautų apylinkės DŽDT vykdomojo komiteto pirmininkė.²²

Vėlesniuose kolūkio visuotiniuose susirinkimuose buvo prašoma pritarti galimybei imti paskolas iš valstybės. Ankstesniais metais „nuvarytą“ kolūkį naujam pirmininkui prikelti buvo sunku. Buvo priimta daug įvairių naujų nutarimų. Nuspręsta laukininkystėje darbą pradėti

²¹MAA, f. 186, ap. 1, b. 16, protokolas Nr. 1.

²²Ten pat, b. 15, l. 14.

8 val. ryto ir dirbti iki 13 val., pietų pertraukai skirti dvi valandos ir toliau dirbti iki 21 val. vakaro. Gyvulininkystėje darbas patvirtintas valandos tikslumu pagal darbo pobūdį. Patvirtintos naujos ūkio vidaus tvarkos taisyklės, sugriežtinta darbo drausmė. 1955 m. gegužės 18 d. kolūkio valdybos posėdyje atleistas kolūkio pirmininko pavaduotojas Juozas Liepuonius „dėl šalto atsinešimo darbe“. Pirmininko pavaduotoja paskirta Eugenija Šuopienė. Vėliau ją pakeitė vėl Juozas Liepuonius, kadangi, kaip pareiškė pirmininkas Jablonskis, „vykdant kolūkyje statybas turi būti vyriškas, kad galėtų tvarkyti statybos reikalus“.

1956 m. kovo 27 d. įvyko Sintautų kolūkio narių ataskaitinis-rinkiminis susirinkimas. Kolūkio veiklos ataskaitą už 1955 m. pateikė valdybos pirmininkas Vitas Jablonskis. Savo kalboje pirmininkas pasidžiaugė tik vienu laimėjimu – pasėta net 70 ha žieminių javų daugiau nei buvo planuota. 1954 m. buvo pasėta 201 ha žiemkenčių, o 1955 m. jau 467 ha. Visi kiti rezultatai labai menki. Per metus iš karvės primelžta tik po 609 litrus pieno, iš vienos vištos surinkta tik 30 kiaušinių, iš avies prikirpta po 1,079 kg vilnos. Gyvulininkystėje toks mažas produktyvumas susidarė nuo 1955 m. žiemos pradžios, kuomet trūko pašarų, ir javų derlingumas buvo tik 1,34 cnt/ha. Dėl šių rezultatų apkaltinti Sintautų MTS vadovai, nes rudenį mažai atsiuntę traktorių ir nedaug iš rudens suarę dirvų, o dar ir su darbais pavėlavę ir todėl iš linų gauta mažai sėmenų. Kolūkio avys išdalintos šerti kolūkiečiams, nes ūkyje nebuvo pašarų. Konstatuota, kad dėl silpnos darbo drausmės darbadienių neišdirbo 96 kolūkiečiai. Dėl mažo javų derlingumo gautas menkas darbadienio įvertinimas. Neįvykdytas grūdų privalomas pristatymas valstybei, neatsiskaityta su Sintautų MTS už darbą, negražintos paskolos. Už darbadienį gauta tik po 0,100 kg grūdų ir po 21 kapeiką. Kolūkis turi paėmęs iš banko daug paskolų. Susirinkime kolūkio pirmininkas kaltintas, kad silpnai kovojo su žemės ūkio artelės pažeidimais, susitaikė su esama padėtimi, o kolūkio valdyba mažai dėmesio kreipė į gyvulių aprūpinimą pašarais, nekontroliavo, kaip įgyvendinami valdybos nutarimai. Kolūkio pirmininkas V. Jablonskis, jam pačiam prašant, atleistas iš pareigų. Nauju kolūkio pirmininku vienbalsiai išrinktas Vytautas Ožiūnas. Susirinkime nauja kolūkio valdyba įpareigota traukti griežton atsakomybėn tuos kolūkiečius, kurie sąmoningai neišdirba nustatyto darbadienių minimumo, grobsto ir gadina visuomeninį turta. 1956 m. kolūkyje numatyta pasiekti didelį gyvulininkystės produktyvumą: iš karvės per metus primelžti po 1 600 litrų pieno, iš paršavedės gauti po 12 paršelių, iš avies prikirpti 2,7 kg vilnų, iš vištos surinkti po 100 kiaušinių, užveisti 25 avilius bičių šeimų. 1956 m. balandžio 29 d. visuotiniame kolūkio susirinkime pirmininkas V. Ožiūnas padidino darbadienių minimumą: išdirbtų darbadienių vidurkis žmogui turi būti ne mažesnis kaip 180 už metus. Tų pačių metų rugpjūčio 19 d. kolūkio visuotiniame susirinkime įvesti tam tikri natūriniai mainai. Tai reiškė, kad jei nori gauti iš kolūkio 50 kg kviečių arba rugių, turi pristatyti 150 vištų kiaušinių, už 50 kg avižų – 110 kiaušinių, už 50 kg miežių – 120 kiaušinių, už 100 kg pieno išduoti 60 kg kviečių arba rugių. Pirmąkart gerai dirbantys kolūkiečiai apdovanoti dovanomis. Išdalintos įdomios dovanos: P. Mozūraitis gavo brezentinį lietpaltį, J. Venys – kerzavus batus, J. Pusdešris – šilkinius baltinius, J. Lopetaitė – lietsargį, J. Ragelis – skutimosi priemones, A. Gudaitis – piniginę, cigarų įdėklą, J. Dailidaitė

*Ilgametis Sintautų
kolūchio pirmininkas
Vytautas Ožiušas.
1957 m.
Iš L. Girdauskienės
albumo*

ir O. Šerkšnaitė – rankinukus, A. Lukošiušas – vatinuką, L. Tarnauskas – medvilnines kelnes, V. Povilaitis – žieminę kepurę, E. Cibaitytė – skarelei medžiagos, M. Žukauskaitė – megztinį, P. Čiricienė – guminius batus, M. Tėvelytė – staltiesę ir t. t. Iš viso dovanas gavo 25 kolūkiečiai. Jiems minėtas dovanas įteikė kolūchio pirmininkas V. Ožiušas, palinkėdamas ir toliau gerai ir sąžiningai dirbti.

Kolūchio valdybos pirmininkas Vytautas Ožiušas buvo reiklus ir energingas žmogus. Jo darbo metais kolūchio gerovė pradėjo kilti: įvesta elektra, kolūkiečiai pradėjo keltis į gyvenvietes, pastatyti kultūros namai, įsigyta įvairios technikos. V. Ožiušas pirmininkavimo laikotarpiu Starkų kaime buvo statomos karvidės. Pastatus statė vietiniai gyventojai. Taip pat buvo įrengti malūnas, elektros stotis, lentpjūvė. 1958 m. kolūkis buvo sparčiai elektrifikuojamas. Tačiau ūkio laukų derlingumas tebebuvo mažas, gūdų derlius siekė 6–8 cnt/ha. Už išdirbtą darbadienį kolūkiečiai gavo po 20 kapeikų ir po 2 kg rugių. V. Ožiušui ir pačiam teko sėsti už traktoriaus vairo, imtis visokiausių darbų. Jo pirmininkavimo laikotarpiu Sintautuose suaktyvėjo kultūrinis gyvenimas. Pats pirmininkas dalyvavo šokių ratelyje, vaidino spektakliuose. Pastatytuose mediniuose kultūros namuose Sintautuose pradėti rodyti kino filmai, organizuoti susirinkimai, minėjimai, rengti spektakliai, atvykdavo lektoriai skaityti paskaitų. V. Ožiušas laikais buvo suorganizuotas sezoninis vaikų darželis. Jam patalpas skyrė Sintautų mokykla, maistą duodavo kolūkis – pieno, grietinės, medaus, varškės, sviesto, mėsos. Ožiušas „laikais“ kolūchio centre pradėjo veikti pirtis. Buvo galima išsimaudyti, nors kartais pritrūkdavo karšto vandens. Pirtį prižiūrėjo Ragelis. Bet pirtis veikė, berods, tik dvejus metus. Prieš tai Sintautuose pirtis veikė MTS patalpose, netoli pieninės kūdros, prie Pentos upelio. Ten pirtis išsilaikė keletą metų.

Šakių rajono laikraštyje „Socialistinis kelias“ 1960 m. birželio 11 d. vienas puslapis buvo skirtas Sintautų draugoviniams. Jame rašoma:

„Visiškai neseniai – maždaug prieš metus, mūsų kolūchio (Sintautų) miestelyje nuolat siautėjo peštynės, girtuokliavimas darbo metu ir kiti chuliganiški poelgiai, drumsčių gyventojų ramybę, – pasakoja

*Siloso gamyba.
Traktorius T-74
velka automašinę
GAZ-51. 1963 m.
Iš R. Daniliausko
albumo*

„Sintautų“ kolūkio kolūkiečiai. Dabartiniu metu panašūs reiškiniai – retenybė.“

Kodėl pagerėjo reikalai? Pasirodo, jog 1960 m. įsikūrė savanoriška liaudies draugovė. Seniau, būdavo, atsiras koks „didvyris“, žinoma, būtinai ant drąsos užmetęs, ir kyla skandalas. Todėl, įkūrus draugovę, pradėta budėti per pasilinksminimus. „*Neblaiviam – ne vieta už vairo*“, – tokį šūkį paskelbė liaudies draugovė vairuotojams, motociklininkams, mėgstantiems „išmesti burnelę už greitį“. O tokių buvo sučiuptas ne vienas. Vairuotojai, motociklininkai, mėgstantys išgerti, jau vengdavo sustoti prie Sintautų bufeto, nes bijojo, kad nepaspruks nuo draugovininkų rankų. Sučiuptus pažeidėjus perduodavo svarstyti kolūkių komjaunuoliams ir komunistams. Draugovei tuo metu vadovavo J. Klimaitis. Draugovei priklausė J. Ragelis, S. Lopeta, J. Tarnauskas, septyniasdešimtmetis senukas J. Girdauskas, mokytojas J. Adomaitis, V. Jušinskaitė, P. Jakštys, J. Adomavičius, A. Antanaitis, A. Rančelis ir kiti. Kiekvieno mėnesio pradžioje draugovininkai susirinkdavo ir sprendavo iškilusias problemas, palaikė ryšį su apylinkės milicijos įgaliotiniu V. Malskiu.

1961 m. kovo 7 d. visuotiniame kolūkio narių susirinkime vėl buvo renkamas kolūkio valdybos pirmininkas. Susirinkime dalyvavo 487 kolūkiečiai (narių kolūkyje tuomet buvo 583). Pirmininkas pažymėjo, kad 1960 m. už vieną darbadienį kolūkietis gavo po 0,20 rb ir 1 kg grūdų. Planuota mokėti po 0,50 rb ir 2 kg grūdų, tačiau buvo lietingi metai, derliai gauti prasti. Susirinkime išipareigota 1962 m. laikyti 200 karvių, iš 1 ha javų prikulti 12 cnt grūdų, iš 1 ha linų gauti 3,5 cnt sėmenų ir 5 cnt pluošto. Išipareigota tarp laukininkystės brigadų vykdyti socialistinį lenktyniavimą ir lenktyniauti su kaimyniniu „Laisvės“ kolūkiu. Nauju kolūkio valdybos pirmininku išrinktas Antanas Bosas. Kolūkio valdybos nariais išrinkti Antanas Duoba, Viktoras Girdauskas, Juozas Pusdešris, Pranas Stepulaitis, Albinas Miliušis, Antanas Jakaitis, Simanas Rudzinskas, Motiejus Antanaitis, Eugenija Šuopienė, Juozas Tarnauskas. 1961 m. kovo 20 d. senasis kolūkio pirmininkas Ožiūnas perdavė turtą naujam pirmininkui A. Bosui. Bendras kolūkio išsiskolinimas tuo metu sudarė 89 518,90 rublių. Perduota turima technika:

Kolūkio kombainininkai pasiruošę javapjūtės darbams. Iš kairės: Antanas Janušauskas, Zigmās Paukštys, Arvydas Valaitis, Sigitas Lopeta, Povilas Šimaitis, Albinas Knezevičius, Juozas Raġelis, Jonas Jakaitis, Julius Virbickas (stovi prie kombaino SK-5 NIVA). G. Jokūbaičio nuotr. Iš R. Daniliausko albumo

traktoriai DT-54 – 3, DT-14 – 2, MTZ-2 – 1, MTZ-7 – 1, ekskavatorius E-153 – 1, automašinos GAZ-51 – 4, ZIL-585 – 1, M-402 – 1, motociklas IŽ-49 – 1, kombainas SK-4 M – 1, kuliamosios „Nėris“ – 2 ir kiti žemės ūkio padargai. Perdavimo-priėmimo akte buvo nurodyta: karvių – 110, kitų galvijų – 258, kiaulių – 490, arklių – 127, avių – 179, vištų – 203, gaidžių – 19, žąsų – 18.²³

1961 m. liepos 16 d. Sintautų kolūkio narių visuotiniame susirinkime kolūkio valdybos pirmininkas A. Bosas pažymėjo, kad kolūkyje laikomos 128 karvės. Geriausius rezultatus pasiekusiai melžėjai Bylaitytei skirta 5 rb premija, antroji vieta teko Miniauskienei, jai premija – 3 rb. Premija kerdžiui Pijui Ūsui – 3 rb, traktorininkui Bakanauskui – 5 rb, brigadininkui Miliušui – 50 rb. Susirinkime nutarta skirti pensijas kolūkiečiams – moterims, turinčioms per 60 metų amžiaus, vyrams, turintiems per 65 metus amžiaus. Jie turi turėti 5-erių metų nepertraukiamą darbo stažą. Ateityje darbo stažas turės būti 10 metų. Sintautų mokyklos direktorius Norkaitis prašė atiduoti parapijos bažnyčią mokyklai, kadangi jos parapija neremontuoja, daugėja vaikų ir Sintautuose reikalinga mokykla. Martišienė teigė, kad bažnyčia sugrius. Nutarta bažnyčią perduoti mokyklai.

1964 m. kolūkyje primelžta 4 658 cnt pieno, parduota valstybei 680 cnt mėsos. Tais metais kolūkis turėjo 7 sunkvežimius, 3 kombainus, 65 elektros motorus, grūdų džiovyklą, 4 vikšrinius traktorius, 3 ratinius traktorius, vieną lengvąjį automobilį „Moskvič“ ir t. t. Viena kiaulių ferma III brigadoje buvo visiškai mechanizuota. Kolūkiečiai už darbadienį 1964 m. gavo po 1,3 kg grūdų

²³MAA, f. 186, ap. 1, b. 43, l. 16.

ir po 0,82 rb. Ūkio darbuose pasižymėjo Lopetienė, Knezevičienė, Petkevičiūtė, traktorininkas Sigitas Lopeta, vairuotojai Jonas Piečaitis, Antanas Dėdinas. Kolūkyje buvo nemažai trumpalaikių ir ilgalaikių skolų, trūko pašarų, javų sėklos. Pirmasis

kombainininkas S. Lopeta pradėjo kombainuoti javų laukus 1962 m. Labai dar daug darbų teko nudirbti rankomis: ir trąšas berti, ir mėšlą kratyti, ir grūdus valyti arpais, ir šiaudų kūgius krauti, ir linus rauti. Sunkūs tada buvo laikai. Kolūkis buvo suskirstytas į brigadas, kurioms vadovavo brigadininkai. Didžiulį darbą teko nudirbti laukininkystės darbuotojams, o pinigai – „katino ašaros“. 1963 m. elektra mediniais stulpais atvesta į Mockupių, Kirmiškių, Klepų, Voverių kaimus. Iš Sintautų gyvenvietėje išgręžto vandens gręžinio vanduo pradėtas vedžioti aplinkiniams gyventojams, kolūkio pastatams. Gaisrių ir Sintautų gamybiniame centre pastatytas grūdų sandėlis.

1965 m. kovo 29 d. Sintautų kolūkyje įvyko žemės ūkio ir paruošų darbininkų ir tarnautojų posėdis. Posėdžiui pirmininkavo E. Leveckytė, jo metu įkurtas profsąjungos komitetas. Nuo 1965 m. prasidėjo masiniai laukų melioravimo darbai tęsėsi beveik porą dešimtmečių. Kaimų žemės buvo sausinamos atskirais sėjomaininiais laukais. Ir virto tuo laiku ažuolai, gražūs medynai, taip brangintos žmonių sodybos. Ašaros riedėjo žiūrint, kaip verčiami statiniai, žydinčios obelys, kaip naikinama buvusi tiek puoselėta gimtoji sodyba. Žmonėms už sodybų nukeldinimą pradėjo mokėti pinigus, gyventojai Sintautų miestelyje statėsi namus. Paskutinis, 13-asis, melioracijos projektas baigtas 1990 m. Taip sunyko senosios sodybos, sunyko ir kaimai. Visiškai pasikeitė gamtovaizdis. 1972 m. Pentos lankose buvo įrengtas dirbtinis ežeras, vadinamas Totorviečių tvenkiniu. 1984 m. antrasis tven-

V. Damijonaitis į kolūkio daržinę veža linus. Apie 1975 m. Iš R. Daniliausko albumo

Sintautų kolūkio kerdžius J. Ūsas. 1970 m. Iš R. Daniliausko albumo

kinys įrengtas Starkų ir Gaisrių Pentų vagose. Pastatyta užtvanka. Prie ežero buvo planuojama pastatyti pirtį, deja, jos nepavyko suręsti.

Kaip anksčiau buvo rašyta, Sintautų kolūkis sukurtas 1954 m. iš buvusių „Sintautų sodybos“, Puškino ir „Spalio 30-mečio“ kolūkių. Kolūkiui 1968 m. priklausė 2 855 ha žemės, kurioje vyravo velėniniai jauriniai glėjiniai ir velėniniai glėjiški nujaurėje dirvožemiai (dirvožemininkų terminas). Nuo turimų naudmenų smėliai sudarė 3 procentus, priesmėliai – 18,5 procento, lengvi ir vidutinio sunkumo – 78 procentus, pelkiniai – 0,5 procento. Kolūkyje priskaičiuota 1 990 ha sausintųjų žemių, kurių, 1968 m. sausio 1 d. duomenimis, drenažu nusausinta 341 ha. 1969 m. nusausinta 200 ha žemių plotai. Likusios žemės nusausintos po 1970 m. 1969 m. kolūkyje buvo 4 brigados ir 4 gamybiniai centrai. Kadangi gamybiniai centrai buvo brigadų pakraščiuose, tai buvo sukurtos 3 brigados su gamybiniais centrais. Pirmojoje, Gaisrių, brigadoje ariamosios žemės plotas buvo 708 ha, antrojoje, Sintautų, brigadoje – 791 ha, trečioje, Santakų, brigadoje – 863 ha. Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1967 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 78 patvirtinta centrinę Sintautų kolūkio gyvenvietę kurti Sintautuose, o papildomą – Gaisrių kaime. Planuota, kad Sintautų gyvenvietėje gyvens Sintautų ir Santakų brigadose dirbančiųjų šeimos.

Gaisrių gyvenvietė kūrėsi į vakarų pusę nuo gamybinio centro – Gaisrių kaime. Numatyta, kad šios gyvenvietės dirbantieji dirbs Gaisrių brigados laukuose ir gamybiniam centre. Pagal Šakių rajono išplanavimą Sintautų kolūkyje patvirtinti šie gamybiniai centrai: Sintautų su technikos centru, Starkų, Santakų ir Gaisrių. Gaisrių brigadoje gamybinis centras susikūrė į pietus nuo Pentos upelio. Pastatyti pastatai buvo seni ir tik laikinai pritaikomi veisliniam prieaugliui laikyti. Numatyta pastatyti 200 vietų karvidę ir artezinį šulinį. Sintautų gamybinis centras rengtas 300 m į rytus nuo Sintautų gyvenvietės. Jame tuo metu jau buvo pastatyta 1 000 tonų talpos grūdų sandėlis, 150 vietų veršidė. Planuota statyti karvių ir prieauglio laikymo fermas.

Santakų gamybinis centras įkurtas Santakų kaime, į vakarus nuo Sintautų gyvenvietės. Pastatyta 100 vietų karvidė, 120 vietų veršidė, 120 vietų kiaulidė,

Buvoęs Sintautų gamybinis fermų kompleksas Sintautų kolūkio teritorijos plane. 1988 m.

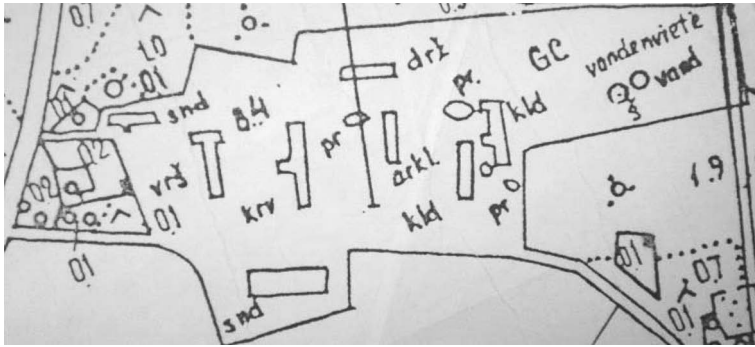
Šiuo metu dalies pastatų nebėra.

R. Daniliausko nuotr.

Buvoęs Gaisrių kaimo fermų kompleksas Sintautų kolūkio teritorijos plane. 1988 m. Pastatai neišliko.

R. Daniliausko nuotr.

Buvęs Santakų kaimo fermų kompleksas Sintautų kolūkio teritorijos plan. 1988 m. Dabar išlikę tik 2 statiniai. R. Daniliausko nuotr.

Bulviakasis Sintautų kolūkyje. Priekyje senesnės laidos traktoriai MTZ-50. Iš R. Daniliausko albumo

60 vietų arklidė. Pastatai moliniai. Starkų gamybinis centras numatytas likviduoti. Mūrinė 150 vietų Starkų karvidė pereinamuoju laikotarpiu turėjo būti naudojama penimo galvijų prieaugliui laikyti. Numatyta kolūkio laukuose įgyvendinti 8 laukų sėjomainą: 1) užimtas pūdymas, 2) žiemkenčiai + išėlis, 3) daugiametės žolės vienerių metų, 4) daugiametės žolės dvejų metų, 5) žiemkenčiai + linai, 6) kaupiamieji, 7) vasarojus, 8) vasarojus.

Bėgant metams, žemės ūkio produkcijos gamyba didėjo. 1969 m. Sintautų kolūkyje primelžta iš karvės 3 207 kg, „Laisvės“ – 3 340 kg, Keturnaujienos – 3 301 kg pieno per metus. 1970 m. Sintautų kolūkis gavo pirmąjį vokišką bulvių kombainą. Kombainas buvo patikėtas traktorininkui Vitui Viržaičiui, kuris įrenginiu liko patenkintas. Kombainą aptarnavo 7 žmonės, per dieną nukasdavo 2 ha bulvių plotą. Bulvių kolūkis buvo pasodinęs 23 ha, pagal gautą 213 cnt/ha derlingumo rodiklį – tretį Šakių rajone. Pirmąjį, 35 ha, kultūrinių ganyklų plotą Sintautų kolūkis iširengė 1970 m. Agronomė Danutė Bosienė pasakojo, kad 1971 m. įrengtas antrasis 37 ha plotas.

Antanas Bosas Sintautų kolūkio pirmininku dirbo iki 1972 m. 1972 m. vasario 14 d. įvykusiame Sintautų kolūkio narių visuotiniame susirinkime kolūkio pirmininkas A. Bosas pranešė, kad ūkis nepakankamai apsirūpinęs pašarais, sumažėjo pieno gamyba. Trūksta patalpų karvėms laikyti. Tačiau žemės ūkio kultūrų derlingumas padidėjęs lyginant su 1970 metais. Toliau kalbėtojas pateikė prašymą

Prie senosios kolūkio kontoros. Iš kairės: Janina Šuopienė, Juozas Šimkevičius, Klaudija Sakalauskienė, Birutė Stepulaitienė, Elžbieta Venskaitienė. Iš R. Daniliausko albumo

atleisti jį iš užimamų pareigų ir paprašė skirti vyriausiuoju agronomu. Susirinkime dalyvavęs Šakių žemės ūkio valdybos viršininkas Henrikas Zaremba pasakė:

„Pirmininko klausimas svarstytas Šakių rajono ŽŪ valdybos posėdyje. Dėl nereiklumo kolūkio specialistams, mažų gamybinių rodiklių, siūlo patenkinti prašymą dėl atleidimo iš pareigų.“

Naujuoju kolūkio pirmininku kolūkiečiams buvo pasiūlytas Vincas Jančaitis. Jis susirinkime ir buvo patvirtintas pirmininko pareigoms. Į kolūkio valdybą, be Vinco Jančaičio, išrinkti Juozas Ščiučka, Antanas Bosas, Juozas Ragelis, Vytas Šimaitis, Vaclovas Gailius, Janina Šuopienė, Albinas Miliušis, Rūta Orintienė, Agota Janonienė ir Juozas Jucaitis.²⁴

Kolūkyje jau 1972 m. veikė valgykla. 1975 m. pradėtos statyti 200 vietų karvidės. Statybos vyko vangiai, nes Šakių „Lietžemūktechnikos“ susivienijimas per vėlai pradėjo montuoti įrengimus. Kartu statytas šakniavaisių sandėlis. Kolūkyje 1977 m. iš karvės vidutiniškai primelžta po 3 581 kg pieno. 1982 m. pastatytas vaikų darželis, 1986 m. baigtas statyti kompleksas, kuriame įsikūrė Sintautų kolūkio administracija, kultūros namai, biblioteka, ambulatorija.

1980 m. Sintautų kolūkyje sukurta moterų taryba: pirmininkė – Nijolė Kuraitienė, pavaduotoja – Liudvina Kutkaitienė, narės – G. Plaušinitienė, G. Vaitiekaitienė, O. Ragelienė, M. Ūsienė, V. Duobienė, G. Smagurauskienė, G. Abraitienė, L. Mureikienė, K. Žukauskienė. Ką veikė moterų taryba? Štai 1981 m. tarybos darbo planuose numatyta skaityti paskaitas apie alkoholio žalą, rūpintis kolūkiečių vaikų elgesiu ir mokymusi, organizuoti Moters dienos minėjimą, aplankyti daugiavaikes šeimas, pasidomėti, kaip moterys naudojasi buitinio aptarnavimo paslaugomis, patikrinti kolūkio dirbtuves ir garažus dėl girtuokliavimo, apsilankyti girtuoklių šeimose, suruošti ekskursiją į Žemaitiją, vakarais stebėti vaikų elgesį gatvėse, aptarti, kaip kolūkiečių vaikai užbaigė mokslo metus, pasirūpinti vaikų darbo stovyklomis vasarą, pasidomėti senelių gyvenimu, suruošti reidus po

²⁴MAA, f. 186, ap. 1, b. 129, l. 8.

kolūkių gamybinius centrus ir t. t. Moterų taryba sudarinėjo savo darbo planus ir kiekvienais metais stengėsi juos vykdyti. Tenka pastebėti, kad Sintautų kolūkyje 1981 m. buvo nemažai daugiavaikių šeimų. Visos jos buvo po padidinauju stiklu moterų tarybos veikloje. Daugiavaikės buvo šios šeimos: Onos Antanaitienės, Onos Duobienės, Zitos Bakanauskienės, A. Damijonaitienės, Irenos Duobienės, Onos Grybienės, Juozo Gylaičio, Valentino Gudelevičiaus, Agotos Janonienės, Nijolės Kuraitienės, Nijolės Kamaitienės, Eugenijos Kėvelaitienės, Petrės Kamaitienės, Valės Šipailienės, Vidos Maumevičienės, Viktorijos Paškauskienės, Onos Ragelienės, Juditos Bacevičiūtės, Rimo Urbanavičiaus, Danos Valaitienės, Vidos Lopetienės ir Janinos Buragienės.

1981 m. ataskaitiniame Sintautų kolūkio narių susirinkime ūkio valdybos pirmininkas V. Jančaitis paminėjo, kad iš hektaro javų prikulta tik 20,7 cnt grūdų. Tai buvo mažiausias rezultatas per visą penkmetį. Toks rezultatas esą gautas dėl to, kad nesilaikyta sėjomainos, javai atsėliuoti, bloga pasėlių priežiūra. Kolūkis tesugebėjo iš hektaro gauti tik po 1,2 cnt linų pluošto. Ūkyje sumažėjo ir visų kitų kultūrų derlingumas, prišienauta mažiau šieno. Tačiau šienainio ir siloso pagaminta pakankamai. Susirinkime pagirti mechanizatoriai P. Šimaitis, V. Duoba, J. Ragelis, V. Matijošaitis, racionalizatorius R. Ūsas. Daugiausiai pieno iš karvės primelžė D. Valaitienė, M. Ūsienė, G. Ščiučkienė. Šakių rajono plano komisijos pirmininkas V. Ciganas įteikė pereinamąją prizą geriausiai rajone Santakų penimų kiaulių fermai, pasidžiaugė šeriko J. Tarnausko darbu. Apgailestauta, kad neįvykdyta paršelių gavimo užduotis, padidėjo kiaulienos savikaina. Tais metais Sintautų kolūkis pardavė 392 galvijus ir 774 kiaules. Susirinkime atskleista ir neūkiškumo faktų. Pasirodo, kiauliavedėms užaugino 10 t morkų, tačiau sandėliavimo kaupe nepadarė ventiliacijos angų ir jos supuvo, teko buldozeriu išstumdyti. Prastai organizuoti bulviakasio darbai, bulvių teprikasta šiek tiek daugiau negu reikalinga sėklai. 1977–1980 m. ūkio rentabilumas krito nuo 56 iki 6 proc., bet pastatytas žolės miltų agregatas, karvidžių kompleksas, vaikų lopšelis-darželis, rekonstruotos senos fermos. Susirinkimo metu į sceną kvietė geriausius kolūkiečius, jiems teikė „Darbo veterano“, „Dešimtojo penkmečio spartuolio“ ženklus, dovanas, gėles. Taip pat buvo apdovanoti ir į pensiją išėję kolūkiečiai. Lenktyniauti pakviesti kaimynai – „Laisvės“ ir Vilkaviškio rajono Paežerių kolūkiai. Sintautų kolūkis išpa-reigojo prikulti 27 cnt/ha grūdų, gauti po 5,6 cnt/ha linų pluošto, iš kiekvienos karvės primelžti po 3 121 kg pieno. Susirinkimo metu išrinko naują valdybą, jos pirmininku liko Vincas Jančaitis.²⁵

Kolūkiai naudojosį sukurtais pažangiais technikos laimėjimais. Štai 1982 m. Sintautų ir „Laisvės“ kolūkiai įsigijo linų šiaudelių pakeltuvus PNP-3. Nauda šio įrenginio buvo didelė, nes per valandą darbo stiebeliai, arba šiaudeliai, pakeliami 2–3 ha plote. Paskaičiuota, kad jis pakeičia 30-ties žmonių rankų darbą. Sintautų kolūkio žemdirbiai patobulino šį įrenginį, pritaisė dirvos kopijavimo ratukus. Tai leido švariau surinkti linus, neįveliant dirvos grumstų. Seniau, neturint šio įrenginio, linai nuo dirvos paviršiaus buvo pakeliami šakėmis rankiniu būdu.

1983 m. gerai padirbėjo Sintautų kolūkio Santakų kiaulių fermos darbuotojai. Už gerus kiaulių priesvorius,

²⁵Kairaitis A. Koks tavo indėlis, *Draugas*, 1981, Nr. 21.

*Pirmasis kolūkio
linų pakeltuvas
PNP-3. 1982 m.
G. Jokūbaičio nuotr.
Iš R. Daniliausko
albumo*

*Darbymečiui
pasirengę kolūkiečiai
Valdas Auštra ir
Sigitas Duoba.
Iš R. Daniliausko
albumo*

intensyvią gamybą kolektyvui pripažinta pirmoji vieta Šakių rajone ir paskirta Žemės ūkio valdybos ir Žemės ūkio darbuotojų profsajungos Šakių rajono komiteto pereinamoji gairė ir pinigine premija. Žmonėms teko dirbti sunkiomis sąlygomis šioje fermoje. Kiaulidės dar tik buvo rekonstruojamos, be karšto vandens ir vagonėlių pašarams išvežioti. Tačiau kiaulių priesvoriai – 579 g. Visų realizuotų kiaulių 38 procentus sudarė bekonai; tai buvo geriausi rezultatai Šakių rajone. Kiaulių ūkio šaka davė per 59 tūkst. rublių pelno. Sintautiečiai buvo išipareigoję parduoti 153 t kiaulienos. Fermos vedėja tuomet dirbo Teresė Strokienė. Šiose fermose triūsė pirmos klasės gyvulininkystės meistras J. Tarnauskas, antros klasės meistrė J. Duobienė, pakaitinė šerikė Emilija Petravičienė, Veronika Grybauskienė ir Birutė Jonikaitienė.

Neblogų laimėjimų 1984 m. pasiekta ir augalininkystės srityje. Iš vieno ha prikulta po 35,4 cnt kviečių, po 32,9 cnt miežių. Bendras varpinių ir ankštinių

*Linų rišimo talka
Sintautų kolūkyje.
Iš kairės: Irena
Duobienė, Vilija
Dėdinaitė. 1988 m.
Iš R. Daniliausko
albumo*

javų derlingumas siekė 30,6 cnt iš ha. Užaugo po 1 078 cnt/ha pašarinių šakniavaisių, gerai derėjo linai, kukurūzai. Kolūkis įvykdė visas augalininkystės produktų pardavimo sutartis valstybei. Augalininkystės šaka ūkiui davė 121 tūkst. rublių pelno, rentabilumas siekė 47,5 procento. Už šiuos augalininkystės laimėjimus Šakių rajono antrojoje ekonominėje ūkių grupėje Sintautai pelnę rajoninę pereinamąją raudonąją vėliavą.

1985 m. kolūkyje numatyta pasėti 360 ha javų, 120 ha linų. Ratiniais T-150 K traktoriais dirvas kultivavo Justinas Bacevičius, Arūnas Rūškys, Rimas Jasevičius, vikšriniais – Vytautas Duoba, Antanas Žemaitis, Gintas Marcinkevičius. Dviem praplatintais sėjamųjų agregatais javus sėjo Pranas Petravičius, Algis Sakalauskas, linus ir daugiametes žoles – Vytautas Matijošaitis. Darbymečiu laukuose budėjo mašinų traktorių parko eksploatacijos inžinierius Viktoras Valkeris ir traktorininkas Rimas Šaukevičius su suvirinimo agregatu. Stengtasi, kad dėl technikos gedimo nebūtų prastovų. Ūkyje vyr. inžinieriumi mechaniku dirbo Juozas Bagdonas, daug darbo dėl detalių stokos turėjo tekintojas Romas Ūsas, patyręs racionalizatorius, patobulinęs ir pritaikęs darbui ne vieną mechanizmą. Prieš pagrindinius darbus vykdavo specialistų ir mechanizatorių susirinkimai, kurių metu kolūkio vyr. ekonomistė Vida Duobienė išaiškindavo darbo apmokėjimo tvarką. 1985 m. sekmadieniais nutarta nedirbti, bet kitomis dienomis – iki vėlumos. Sintautų kolūkyje laikyta 400 karvių, visos jos – viename karvidžių komplekse, kuriam vadovavo šeimininis duetas – Nijolė ir Vytautas Kuraičiai. Fermose buvo dušai, jaukiai sutvarkytas poilsio kampelis. Viena karvė per dieną gaudavo 3–4 kg šieno, 10–35 kg pašarinių šakniavaisių, siloso, šienainio, koncentruotų pašarų. Vidutinis primilžis iš karvės buvo 4 170 kg pieno per metus. Fermoje dirbo nemažai rūpestingų žmonių: melžėja Vida Lopetienė, karves melžianti nuo 17 metų, Zita Bakanauskienė, Gražina Ščiučkienė, Monika Mykolaitienė. Veršiamosi skyriuje gerai dirbo melžėjos Irena Unguvaitienė ir Aldona Strakauskienė. Fermų darbuotojų pagarbą pelnę mechanizatorius Gintautas Orintas, kuris vasaromis vežė į ganyklas su traktoriumi vandenį, o tvartinium laikotarpiu išgabeno iš fermų komplekso į laukus mėšlą. Santakų fer-

mose dirbantis Justinas Tarnauskas 1988 m. geriausiai penėjo kiaules Šakių rajone – 550 g priesvoris per parą. Prie linų derliaus dorojimo dirbdavo talkininkai iš A. Šiaučiūnaitės susivienijimo fabriko „Audimas“, Šakių elektros tinklų, talkino Sintautų vidurinės mokyklos mokiniai, Sintautų kolūkio specialistai.

1985 m. vasario 8 d. visuotiniame Sintautų kolūkio narių susirinkime, kaip ir kiekvienais metais, svarstyta kolūkio metinė apyskaita. Ūkyje jau buvo įvesta kolektyvinio darbo ranga. Pirmininkas V. Jančaitis kalbėjo, kad reikia dar labiau susitelkti ir įvykdyti visus planus. Pasiektais augalininkystės rezultatais pasidžiaugė kolūkio vyriausiasis agronomas Antanas Kirkickis. Mechanizacijos darbų organizatorius Juozas Bagdonas pastebėjo, kad ūkio dirbantieji pasiekė gerų rezultatų, bet jo netenkino apsirūpinimas atsarginėmis žemės ūkio technikos dalimis. Gaunama technika esanti blogos kokybės, ją reikia nuolat remontuoti. Susirinkime kalbėjęs fermų mechanikas Juozas Ščiučka priminė, kad prieš penkerius metus pastatytas naujas fermų kompleksas, palengvėjo darbo sąlygos dirbantiesiems, tačiau pradėjo gesti fermų įrengimai ir Šakių rajono susivienijimas neaprūpina detalėmis. Svečias, Šakių rajono LKP pirmasis sekretorius J. Jocius, patvirtino, kad Sintautų kolūkiečiai gerai padirbėjo, tačiau pažymėjo, kad vis dar mažai primelžiama pieno iš karvės, mažokas pirmaveršių produktyvumas. Jis ragino daugiau dėmesio skirti žemdirbystės kultūrai.²⁶

Šakių rajono agropromoninis susivienijimas 1987 m. paskelbė konkursą „Ieškome finansavimosi rezervų“. Pirmieji konkurse varžėsi Sintautų zonos ūkiai, 8 komandos. Konkursas vyko Sintautuose. Ūkių atstovai (įvairių sričių specialistai) turėjo parengti namų darbus. Štai „laisviečiai“ išnagrino temą „Priemonės melioruotų žemių ekonominiam efektyvumui didinti“, sintautiečiai – „Pieno gamybos efektyvumo didinimas“, griškabūdiečiai – „Linų auginimo intensyvios technologijos“, keturnaujieniečiai – paruošė priemones ūkio gamybiniam potencialui geriau panaudoti. Namų darbų gynimas truko beveik 3 valandas. Buvo karštai diskutuojama, įrodinėjama, ieškota kiekvieno ūkio rezervų. Namų darbai geriausiai įvertinti „Taikos“, Griškabūdžio, „Paryžiaus Komunos“ kolūkių komandų. Vėliau konkurse vyko rungtys iš rangos ir ūkiskaitos diegimo, apskaitos kreditavimo, teisinės srities, apskaitomybės klausimų. Konkurse „laisvietis“ Drąsūnas Naujokaitis pelnė prizą, skirtą aktyviausiems dalyviams, nors pati „Laisvės“ kolūkio komanda užėmė paskutinę vietą. Į tolesnį finalą pateko „Taikos“ kolūkio ir Kudirkos Naumiesčio daržininkystės tarybinio ūkio komandos.

Kaip racionalizatorius ir išradėjas Sintautų kolūkyje pasižymėjo šaltkalvis Romas Ūsas. Jis ne tik suremontuodavo sugedusias kombainų, traktorių, įvairių žemės ūkio padargų detales, bet ir pats naujų padarydavo, sugalvodavo ir pateikdavo racionalizacinių pasiūlymų. Jis, panaudodamas smėlį, sukūrė prietaisą rūdims pašalinti nuo metalo, patobulino automobilio „Žiguli“ karbiuratorių (kad

Sintautuose vykusio Šakių rajono ūkių ekonominių žinių konkurso emblema. 1987 m. R. Daniliausko nuotr.

²⁶MAA, f. 186, ap. 1, b. 388, l. 9.

Sintautų kolūkio automobilių parkas prie mechaninių dirbtuvių. Technika išrinkta apžiūrai. Iš R. Daniliausko albumo

mažiau naudotų benzino) ir dar daug kitų sumanymų įdiegė. Šieno grėbliams GVK-6 nebuvo galima gauti įvorių, tad Romas specialiomis savo sumanytomis plastmasės liejimo staklėmis iš polietileno vamzdžio jų tiek prigamino, kad užteko ir kitiems Šakių rajono ūkiams. Teko jam pavargti, kol atrado tinkamą metalą atraminiam staklių diskui. Kolūkio artojo Jono Stroko suraikytos dirvų vagos daug metų laikytos Šakių rajono arimo etalonu.

Sintautų kolūkio istorijoje išimtinai 1989 m. vasario 21 d. įvykęs visuotinis narių susirinkimas. Susirinkime tradiciškai buvo perskaityta kolūkio pirmininko V. Jančaičio 1988 m. ataskaita. Pirmininkas savo kalboje pažymėjo:

„1988-ieji yra tautinio atgimimo metai. Lietuvių tauta atsikovojo trispalvę vėliavą, lietuvių kalba tapo valstybine kalba, šiemet pradėta švęsti Vasario 16-oji. Daug diskutuojama dėl žemdirbio ateities. Vieni už prieškarinį ūkininką, kiti už nuomą, tretį – dabartinius kolūkius. Manau, kad reikia laukti Žemės įstatymo. Jeigu ūkininkaut, tai turint ne 10 ha, o virš 100 ha. Pradžiai siūlau jungti į draugę arus ir ganyklas ir patiems vesti sėjomainas.“²⁷

Susirinkimo metu žodis suteiktas Sintautų parapijos kunigui Antanui Maske-liūnui. Sklaidant susirinkimo archyvinis dokumentus, atmintin įstrigo jo pasakyta kalba ir pareiškimas:

„Sveiki gyvi, Lietuvos ūkininkai, Sintautų gyventojai. Mes visi, kurie esame prie bažnyčios, valgome Jūsų duoną, geriame Jūsų darbu sukurtą pieną. Aš labai domiuosi ūkio gyvenimu. Skaitau kiekvieną ketvirtadienį laikraštį „Draugas“, kur yra suvesti visi rezultatai tarp ūkių. Aš suprantu, kad jūs visi labai mylite šitą ūkį. Gyvenkite kaip norite, jei pasikeis Jūsų nuomonė, leiskite ir ūkininkavimą. Aš pats esu šiek tiek surištas su ūkiu.“

Baigiant gimnaziją, mokyklos direktorius

²⁷MAA, f. 186, ap. 1, b. 483, l. 12.

1949 m. prašė patalkinti ūkyje. Teko ūkyje ir vėliau darbuotis. Ėjau su dalgiu tris metus, tai vienoje, tai kitoje brigadoje. Buvau susirinkimuose. Kolūkiečiai savo pirmininką vadino – tėvu. Kai reikėjo atleisti pirmininką, – jie nesutiko.

Turime labai didelę bėdą – karo metais sugriautą bažnyčią. Labai gaila, kad „prezidentas“ taip ir nesurado laiko atvažiuoti į Sintautus, pažiūrėti į mūsų sugriautą bažnyčią. Po karo kolūkiečiai ir tikintieji prašė atstatyti bažnyčią, bet veltui. Kur buvo tik nesikreipta, bet viskas veltui. Penki stalinai (aut. pastaba – traktoriai) vertė, bet neįstengė. Ir dabar čia esantys kolūkiečiai ir tikintys spręskite, ar reikia atstatyti bažnyčią, ar ne? Žinau, kad kolūkis turi didelių finansinių sunkumų. Bet vis dėlto noriu paskaityti pareiškimą Sintautų kolūkio visuotiniam susirinkimui nuo Sintautų katalikų parapijos tikinčiųjų. „Jau eina keturiasdešimt penkti metai, kai pro mūsų Zanaovykią praužė gerokai mus apdraskiusi ir sugriovusi karo audra. Dabar jau viskas atstatyta, atnaujinta ir labai pagražėjo. Tačiau Sintautų miestelio centre stovi katalikų bažnyčios griuvėsiai, kurie yra ne tik karo, bet ir fašizmo, stalinizmo ir stagnacijos laikų gėdingas palikimas, kuris mums daro gėdą prieš mūsų svečius, tiek vietinius, tiek ir užsienio. Suprantama, Sintautų tikintieji pokario metais prašė įvairių administracinių įstaigų leisti vykdyti bažnyčios remonto darbus. Į tai sureagavo K. Naumiesio rajono Vykdomasis Komitetas ir pranešė, kad nuspręsta bažnyčią nugriauti (1950 m. rugpjūčio 2 d.). Sintautų MTS pradėjo ardyti sienas, tačiau tikintiesiems pasiskundus, respublikinės įstaigos sustabdė tokius niekingus ketinimus. 1961 m. lapkričio 3 d. buvo gautas Šakių r. DŽDT VK potvarkis, kad Sintautų bažnyčios pastatas perduodamas Sintautų kolūkiui. Ūkis griovė, ardė, visą ką galėjo, o šventorių pavertė perėjūnų užėiga – pačia bjauriausia vieta Sintautuose. 1982 m. Sintautų apylinkės Taryba, o nuo 1988 m. liepos mėn. Sintautų tikintieji pagal atitinkamas Šakių r. LDT VK nutartis tapo šeimininkais. Sintautų tikintieji prašo visuotinį Sintautų kolūkio susirinkimą atstatyti beveik pusę amžiaus griautą ir sulaukusią savo dienas Sintautų katalikų bažnyčią: rūpintis bažnyčios atstatymo projektu, statybinėmis medžiagomis ir statybininkais, bei padengti visas projektavimo, statybinių medžiagų įsigijimo ir statybos išlaidas. Pridedama 7 dokumentų kopijos. Tikinčiųjų vardu Sintautų bažnyčios administratorius kun. A. Maskeliūnas.“²⁸

Po jo kalbos – audringi plojimai. Susirinkimui pirmininkaujantis K. Klimaitis pasiūlė pareiškimą atidėti tolimesniam svarstymui, viską gerai išstudijuoti, apgalvoti ir balsuoti kitame susirinkime. Tačiau šis pasiūlymas iš salės buvo atmestas ir kolūkiečiai pareikalavo balsuoti tuoj

²⁸MAA, f. 186, ap. 1, b. 483, l. 15.

Traktorininkas Jonas Strokas su traktoriumi T-74 ir prikabinamu plūgu pasirengęs arti laukus. G. Jokūbaičio nuotr. Iš R. Daniliausko albumo

Traktorininkas Bronislovas Grybauskas. G. Jokūbaičio nuotr. Iš R. Daniliausko albumo

Vladas Martišius. G. Jokūbaičio nuotr. Iš R. Daniliausko albumo

Antanas Dėdinas sunkvežimiu pasirengęs vežti kolūkiečius į ekskursiją. 1965 m. Iš R. Daniliausko albumo

balsų dauguma. Susirinkime dalyvavęs Vilkaviškio rajono, Paežerių kolūkio pirmininkas Kriščiūnas pareiškė:

„Visi tikriausiai puikiai žinote, kad mūsų ūkiai tarpusavyje lenktyniaudavome. Na, o šiandien, man labai gražu, kad Jūs esat tokie turtingi – turit savo bažnyčią, savo kleboną. Mes tuo pasigirti negalim. Bet mes turėjome sugriautą koplyčią ir ją atstatėme. Koplyčios atstatymui pinigus dėjo visi kolūkiečiai.“

*Šventė kolūkyje.
Būgną muša
Antanas Dėdinas.
1954 m.
Iš R. Dėdinienės
albumo*

*Sintautų kolūkių
sunkvežimis
pasirėngęs vežti į
ekskursiją Sintautų
mokyklos moksleivius.
Kairėje ant žemės
sėdi mokytoja Regina
Dėdinienė. 1964 m.
Iš R. Daniliausko
albumo*

*Kolūkių vairuotojas
Antanas Dėdinas
pasirėngęs vežti į
respublikinę parodą
fermų, namų ir
vandentiekio bokšto
maketus.
Iš R. Daniliausko
albumo*

Ilgai lauktas susitikimas. Iš kairės: Justinas Venskaitis, Juozas Ragelis, buvęs kolūkio pirmininkas Vytautas Ožiūnas, Vitas Matijošaitis, Povilas Šimaitis. Iš R. Daniliausko albumo

Kombainininkų šventė. Sėdi (iš kairės) Arvydas Valaitis, Stanislovas Matusevičius, Sigitas Lopeta. Iš L. Kutkaitienės albumo

Kalbą pasakė pensininkas Kajetonas Duoba:

„Dirbau Sintautų kolūkyje brigadininku, o po to nelengva tremtis. Grįžęs vėl dirbau statybininku. Statėme pirmuosius tvartus. Kiek padėta sveikatos ūkyje tais sunkiais ūkio susikūrimo metais, bet net minimalios pensijos neuždirbau. Buvo kalbama dėl sugriautos bažnyčios. Visa tai liečia ir mane. Tuo metu vadovavo ūkiui Bosas. Dėl bažnyčios nugriovimo sakė, kad jis buvo gavęs raštą. Man

*buvo įsakyta versti ją ir aš verčiau, kadangi mes jau buvome tiek įbauginti, kad nenorėjome būti daugiau ištremti.*²⁹

Sintautų bažnyčios atstatymo darbams Sintautų kolūkis skyrė 37 400 rublių, vėliau prisidėjo transporto paslaugomis ir kitomis priemonėmis.

1989 m. balandžio 20 d. įvykusiame Sintautų kolūkio narių visuotiniame susirinkime vėl nauji pokyčiai. Darbotvarkės pabaigoje įrašytas naujo kolūkio pirmininko rinkimas. Pirmininkas V. Jančaitis apžvelgė praėjusių metų rezultatus. Prasidėjo įvairių pareiškimų svarstymas. Tačiau buvo gautas raštelis iš salės, kad pirmininką reikia rinkti anksčiau nei numatyta darbotvarkėje, ir už šį pasiūlymą balsuota. 252 kolūkiečiai balsavo už tai, kad pirmininko klausimą reikia spręsti tučtuojau. Iš tribūnos kalbėjo kolūkietis Mureika:

„Per ataskaitinį susirinkimą buvo paduotas Jančaičio prašymas atleisti iš kolūkio pirmininko pareigų, bet atstovas iš rajono Žemaitis siūlė pirmininką palikti. Kadangi šiuo metu neturime kito pirmininko, keičiasi vyr. agronomai, pavaduotojai baigia mokslus, – bus metai sunkūs.“

Kalbėdamas Mureika iškėlė problemas dėl neteisėtai nupirkto namo, dėl mašinos pirkimo, neparduotos sodybos senam žmogui, dėl kelialapio į sanatoriją, o pirmininkas turėjęs partinę bausmę, bet tai nuslėpęs ir jam buvo suteiktas nusipelnusio kolūkiečio vardas. Šakių rajono vykdomojo komiteto pirmininkas H. Zaremba pasakė:

„Skaitau, kad reikia gerai pagalvoti apie kandidatus. Be Jucaičio, siūlau Vaitiekaitį ir Širvaitį. Jucaitis ir Vaitiekaitis yra dirbę Jūsų kolūkyje. Taigi Jūsų valia.“

Susirinkime vyko tolimesni debatai. Vėl kalbėjo V. Jančaitis:

„Prašau atleisti mane jau šiandien. Kartu pradirbta 17 metų. Nenorėčiau vėl kažkam užminti ant mazolio. Po to sakysit, kad kerštauju.“

Balsų dauguma V. Jančaitis išleistas į pensiją. Susirinkime pasiūlyti kandidatai į atlikusią pirmininko vietą: J. Jucaitis, A. Janušauskas, K. Klimaitis, R. Širvaitis ir A. Vaitiekaitis. Antanas Janušauskas atsisakė kandidatuoti. Balsavimo rezultatai buvo tokie: J. Jucaitis gavo 183 balsus, R. Širvaitis – 52, A. Vaitiekaitis – 107, K. Klimaitis – 29. Po to į balsavimo biuletenius nutarta įrašyti du kandidatus, gavusius daugiausiai balsų. Vėl vyko balsavimas. Šįkart Juozas Jucaitis surinko daug daugiau balsų už Arūną Vaitiekaitį. Jis ir buvo paskirtas kolūkio valdybos pirmininku. Sintautiečiai šį žmogų pažinojo jau anksčiau, nes J. Jucaitis 1970–1976 m. dirbo kolūkio inžinieriumi mechaniku.³⁰

1991 m. LR Vyriausybė Šakių rajonui skyrė 5 paskyras lengviesiems

²⁹MAA, f. 186, ap. 1, b. 483, l. 16.

³⁰Ten pat, l. 19.

automobiliams išigyti už tai, kad ūkiai per pirmąjį tų metų ketvirtį pardavė daugiausiai pieno ir mėsos. Sintautų kolūkyje skirstymo komisija paskyrą skyrė pirmininko pavaduotojui Kęstučiui Klimaičiui. Protestuodami prieš tokį nutarimą, kolūkio vairuotojai paskelbė streiką. Tuo metu rajono laikraščio „Draugas“ redakciją užklupo aibė telefoninių skambučių apie neteisingą skirstymą. Skambintojai aiškino, kad paskyra turi tekti ne pirmininko pavaduotojui, vairuotojui ar mechanizatoriui, o tik gyvulininkystės darbuotojui. Po ilgų derybų paskyra atiteko vairuotojui Juozui Dėdinui. Įdomūs laikai buvo tuomet. Skirstytos padidintos paklausos prekės ir prajuokindavo, ir graudindavo.

1991 m. spalio 25 d. Sintautų kolūkio valdybos posėdyje pirmą kartą svarstytas klausimas dėl kolūkio reorganizavimo. Kolūkio pirmininkas J. Jucaitis supažindino su įstatymu dėl kolūkio reorganizavimo, su naujomis laikinosiomis administracijomis, kurias tvirtins Šakiuose ir Vilniuje.³¹

Sintautų žemės ūkio įmonė

Labai greitai kolūkis tapo žemės ūkio įmone, po to žemės ūkio bendrove.

1991 m. spalio 1 d., remiantis buhalteriniais duomenimis, Sintautų ūkiui priklausė šios pagrindinės priemonės: traktoriai DT-75 – 4, K-700 – 1, K-701 – 1, T-150 – 1, Jumz-6 – 1, MTZ – 15, T-130 – 1, T-150K – 7, T-16M – 4, T-25A – 1, T-40AM – 8, T-74 – 1, pakrautuvai ant T-16 važiuoklės – 3, grūdų kombainai SK-5 – 7, DPN-1500 – 2, automobiliai GAZ-24 – 1, GAZ-66 – 3, KAMAZ-55102 – 1, KAVZ-3270 – 1, KAZ-608 – 1, GAZ-53 – 8, IZ-2715 – 3, LUAZ-969 – 1, motociklai „Minsk“ – 5, „IŽ“ – 1, automobiliai VAZ-2121 – 1, M-21041 – 1, GAZ-69 – 1, UAZ-469 – 1, ERAZ-762 – 1, GAZ-51 – 1, GAZ-3507 – 6, URAL-375D – 1, traktorinė šienapjovė E-281 – 1, ekskavatorius EO-2621 – 2, savaeigiai smulkintuvai – 3, benzovežis, automobilinis kranas, autobusas KAG-3, autobarstyklė.

Žemės ūkio traktoriniai padargai: įvairios akėčios – 42, trąšų barstytuvai – 2, bulviakasės – 4, bulviasodė – 1, diskinės akėčios – 2 komplektai, šiaudų furažyrai – 2, šieno grėbliai – 6, mėšlo kratytuvai – 8, kultivatoriai 2,8 m – 2, kultivatoriai 4 m – 5, kultivatoriai 8 m – 6, kiti kultivatoriai – 2, linų pakeltuvai – 3, dirvos lygintuvas, pakrautuvai – 3, pašarų dalintuvai fermose – 4, peilinės akėčios, plūgai trijų korpusų – 6, plūgai keturių korpusų – 6, kiti plūgai – 2, šieno kitkiniai presai – 2, ruloniniai presai – 3, priekabos devyntinės – 3, priekabos keturšonės – 17, kitos priekabos – 9, šieno rinktuvinės priekabos – 2, purkštuvai – 1, sėjamosios – 9, šienapjovės ir smulkintuvai – 8, srutovežiai, volai – 6 komplektai, linų kombainai – 4 ir kt.

Kitos gamybinės priemonės: benzopjūklas, gateris, medžio apdirbimo staklės, betono maišyklės lentpjūvės komplekte, remonto dirbtuvėse – džiovinimo spintos, galastuvai, gręžimo ir tekinimo staklės, suvirinimo įrenginiai, kompresorius, remonto stendai, elektros telferiai, pneumatiniai kūjai, fermose – katilai, konvejeriai, pašarų smulkintuvai, svarstyklės, elektros kalorifieriai, šildytuvai, arkliniai vežimai, elektrodiniai katilai, grūdų sandėliuose – grūdų valomosios, ventiliatoriai, malūnai, transporteriai, norijos, bendroms reikmėms – rašomosios mašinelės, televizoriai, šaldytuvai, sekcijos, kilimai, skaičiavimo elektronika ir kt.

³¹MAA, f. 186, ap. 1, b. 504, l. 26.

Statiniai: administracinis pastatas, šakniavaisių saugykla, kiaulidė 544 vietų, 6 arteiniai grėžiniai, 2 vandens bokštai, Sintautų karvidžių kompleksas, 2 veršidės 300 vietų, arkinis sandėlis ir džiovykla, 2 chemikalų sandėliai, daržinė, bokštinis grūdų sandėlis, tipinis grūdų sandėlis, linų galvenų džiovykla, sanitarinė fermų pralaida, veršidė 250 vietų, veterinarinė ambulatorija, žolės miltų agregatas, sargo namelis, 2 grūdų sandėliai, kluonai, trąšų sandėlis, šienainio bokštai, siloso tranšėjos, automobilinės svarstyklės, Starkų veršidė, Gaisrių karvidė-veršidė, Santakų karvidė-veršidė, kiaulidė 200 vietų, remonto dirbtuvės Sintautuose, degalų bazė, dujų sandėlis, malūnas, lentpjūvė, stalių dirbtuvės, automobiliniai garažai, dispečerinė ir kiti pagalbiniai statiniai.

Gyvuliai Santakų fermose: kiaulės – 504, kumeliukai – 14, galvijų prieauglis – 92, pagrindinės paršavedės – 51, kuiliai – 2, darbiniai arkliai – 27.

Gyvuliai Starkų fermose: darbiniai arkliai – 4, galvijų prieauglis – 136.

Gyvuliai Sintautų fermose: karvės – 385, darbiniai arkliai – 16, galvijų prieauglis – 565.

Reorganizuojant Sintautų žemės ūkio (ž. ū.) įmonę, buvo sudaryti: Sintautų pienininkystės–galvijininkystės–augalininkystės gamybinis technologinis kompleksas (GTK), Starkų gyvulininkystės GTK, Gaisrių gyvulininkystės GTK, Santakų gyvulininkystės GTK, agroserviso GTK, statybos ir remonto GTK, autoūkio GTK. Šiems GTK buvo priskirtas atitinkamas turtas. Pajininkai rašėsi pajus į šiuos GTK. Vėliau šie komplektai ir sudarė Sintautų žemės ūkio bendrovės turtą. Sintautų apylinkės agrarinė tarnyba paskelbė privatizavimo uždarąjį aukcioną Sintautų žemės ūkio bendrovėje. Buvo parduodami šie gamybiniai technologiniai komplektai: valgyklos už 223,2 tūkst. talonų ir socialinės paskirties kompleksas už 299,3 tūkst. talonų. Aukcione turėjo teisę dalyvauti asmenys, susigražinantys žemę įmonės (bendrovės) teritorijoje arba ją gavę pagal Valstiečių ūkio įstatymą.

1993 m. liepos 1 d. Sintautų žemės ūkio bendrovėje buvo auginama: karvių – 385, kiaulių – 276, kitų galvijų – 667, arklių – 42. 1994 m. liepos 1 d. auginta: karvių – 290, kiaulių – 88, arklių – 33, kitų galvijų – 549.

1995 m. rugpjūčio 1 d. Sintautų žemės ūkio bendrovėje laikytas gyvulių skaičius, skliausteliuose nurodytos suprojektuotos vietos visam galimam gyvulių kiekiui toje fermoje: Sintautų komplekse melžiamos karvės – 254 (galima laikyti 400), Sintautų komplekse veršingos telyčios – 100 (galima laikyti – 130), Sintautų komplekse kitos telyčios – 263 (galima laikyti 320), Sintautų komplekse buliukai – 125 (galima laikyti 170), Sintautų komplekse darbiniai arkliai – 17 (galima laikyti 21), Starkų fermose buliai – 127 (galima laikyti – 240), darbiniai arkliai – 7 (galima laikyti – 9), Santakų fermose kiaulės – 181 (galima laikyti 1 000).

Iš pateiktų duomenų matome, kokie buvo fermų pajėgumai ir kokios buvo didelės fermos. Žlugus Sintautų žemės ūkio bendrovei, sugriautas ir Gaisrių kompleksas, nugriauta dalis fermų Santakų komplekse, daug statinių išardyta pagrindiniame Sintautų fermų komplekse.

Daugiausiai Sintautų kolūkyje išdirbo Ona Antanaitienė (34 m.), Juozas Dėdinas (35 m.), Antanas Dėdinas (36 m.), Petrė Elena Dailidaitė (36 m.), Juozas Grybas (35 m.), Zenonas Jakaitis (35 m.), Jonas Piečaitis (37 m.), Pranas Petkevičius (36 m.), Zigmas Sepetka (35 m.), Juozas Tarnauskas (35 m.). Kolūkio

egzistavimo laikotarpiu 20-iai kolūkiečių suteikti nusipelnusių kolūkiečių vardai, 4-iems kolūkiečiams – garbės vardai. Daugeliui kolūkiečių už gerą darbą suteikti vyriausybinių apdovanojimų. Atskirai reikia pažymėti eigulio Viktoro Girdausko ir jo talkininkų darbą. Jų pastangomis ir iniciatyva nederlingos Panovių žemės, Pentos tvenkinio pakrantės apšodintos mišku.

Buvę Sintautų kolūkio kolūkiečiai prisiminė specialistus, dirbusius įvairiu kolūkio egzistavimo laikotarpiu, įskaitant darbą žemės ūkio įmonėje ir žemės ūkio bendrovėje.

Žemės ūkyje dirbo: be šiame straipsnyje išvardintų pirmininkų ir specialistų, ekonomistė Vida Duobienė; statybos inžinieriai Kajetonas Duoba, Juozas Tuma, Jovita Petravičienė; agronomai Bagurskas, Skrinskas, Danutė Bosienė, Antanas Bosas, Antanas Kirkickis, Valdas Šatas, Ramunė Valinskienė, Antanas Janušauskas (augalų apsaugos); augalininkystės padalinio darbo organizavimo ir technologijos darbo vadovas Jonas Petravičius; zootechnikai Ožiūnienė, K. Griškaitis, A. Ramonienė, Kęstutis Klimaitis, Kavaliūnas, V. Seliokienė, Rūta Orintienė; inžinieriai V. Valkeris, J. Jucaitis, E. Kučiauskas, J. Bacevičius, J. Bagdonas (eksploatacijos), J. Piečaitis (automechanikas), J. Venskaitis (dirbtuvių vedėjas), S. Viliūšis (sandėlininkas); elektrikai E. Plečkaitis, J. V. Gylaitis, J. Baltrušaitis, K. Sepetka, V. Duoba, Z. Valaitis, Pinkauskas; veterinarijos gydytojai, sanitarai V. Duoba, G. Duobienė, V. Vaščėga, Z. Mekšraitis, V. Pyragius, Sabas, V. Ūsas, P. Daniliauskas, Vaivada, Žilinskas, Miliauskas, Kaminskas, Rančelis, Misiūnas, J. Bendoraitis, V. Ūsas, P. Jakaitis; vyr. buhalteriai Purienė, Elžbieta Venskaitienė, Šimkevičius, Puodžiukaitis, Vilija Dėdinaitė; fermų vedėjai B. Venienė (Gaisrių), Teresė Strokienė (Santakų), Nijolė Kuraitienė (Sintautų), Joana Šuopienė (Sintautų), Česė Venienė, V. Šimaitis; grūdų sandėlininkai Balčiukaitis, Genė Matijošaitytė, Antanas Petravičius, Irena Duobienė, Vaidas Antanaitis, E. Leveckytė, J. Duoba; pirmininko pavaduotojai kultūriniam masiniam darbui V. Gailius, J. Vaičiūnas, Liudvina Kutkaitienė, A. Vaitiekaitis, Jurkevičius; brigadininkai Antanas Piečiukaitis, Juozas Liubomirskas, Pyragius, Antanas Puzas, Benediktas Mykolaitis, Justinas Šuopys, Jonas Petravičius, Albinas Miliušis, Simas Ružinskas, Janina Šuopienė. Kolūkio profsajungos organizacijai vadovavo Juozas Ragelis, Vida Duobienė, Janina Šuopienė.

Teatleidžia tie specialistai, kurių pavardžių sintautiečiai neprisiminė.

Apie Sintautų kolūki, kolūkiečius daug rašė Šakių rajono laikraštis „Draugas“. Jame buvo spausdinamos geriausių darbuotojų fotografijos, straipsniai apie javapjūtę, sėją, derliaus dorojimą, apie visuotinius kolūkio susirinkimus ir t. t. Kolūkiečių namuose dar yra išlikusių nuotraukų iš kolūkio laikų, kurias daugiausiai padarė Gediminas Jokūbaitis, dirbęs „Draugo“ redakcijoje fotografu. Apie žemės ūkio darbų eigą straipsnius laikraščiu „Draugas“ rašė kolūkio vyr. agronomas Antanas Kirkickis, apie socialistinį lenktyniavimą, partinės organizacijos veiklą – Liudvina Kutkaitienė.

Iš „Laisvės“ kolūkio istorijos

Raimondas Daniliauskas

Visi buvę kolūkiai yra kažkiek panašūs vienas į kitą, tačiau skirtingi ten gyvenusiais ir dirbusiais juose žmonėmis. Rašant „Laisvės“ kolūkio dalį istorijos, tenka paaiškinti, kad jo teritorija seniau priklausė Sintautų valsčiui, dabar – Sintautų seniūnijai. Taip jau susiklostė, kad nei vienam Sintautų seniūnijos kolūkiui nebuvo lemta išlikti, tęsti savo veiklą žemės ūkio bendrovės forma ligi dabartinių laikų. Gal dalis vyresnio amžiaus žmonių pasakytų, kad be reikalo sugriovė, kas tiek metų buvo kurta. Tačiau, įvertinant kaimyninių kolūkių egzistavimą ir baigtį, tenka konstatuoti, kad geriau pasisekė tiems, kurie anksčiau „išsivaikščiojo“, t. y. atsiėmė pajus iš žemės ūkio įmonės ar bendrovės. Veršiai. Tikrai, jie buvo pastatyti vos ne ant pliko lauko, o štai, kokia šiandien graži gyvenvietė. Dabar Veršių miestelio centrinėje dalyje baigiamas įrengti parkas, pasodinta įvairių medžių ir krūmų, teritorija aptverta tvora, išgilintas tvenkinys. Nemažai gatvių nuasfaltuota. Gyventojai puošia savo kiemus, daug kas pasikeitė namų stogo dangą, iširengė jaukius kampelius. Kiekvienas tvarkosi, kiek išgali. Turintis daugiau pinigų – gražinasi „šikarniaiu“, turintis mažiau – paprasčiau. Ir visa tai – Veršių bendruomenės centro aktyvistų dėka. Tai kas, kad ji nutolusi nuo Sintautų miestelio, nuo Šakių rajono centro. Tačiau čia susiformavusi savotiška gyventojų bendruomenė, kurios darbstumas, susiklausymas yra daugeliui pavyzdys. Ir to ištakos atkeliauja iš kolūkinių laikų. Kažkaip sugebėta tuo metu šiame krašte žmones suburti draugėn, pritraukti jaunimą. Šiame straipsnyje labiau kreiptas dėmesys į gamybinius centrus, kadangi dalies statinių jau nė pėdsakų nebelikę. Šio krašto žmonių atsiminimuose jie išskyla kaip sunkiu ir daug rankų pareikalavusiu darbu sukurti statiniai. Renkant medžiagą šiam straipsniui, teko išklausti daug čia gyvenusių ir gyvenančių žmonių, vartyti Marijampolės apskrities archyvus apie kolūkį. Įvertindamas tai, galiu pasakyti, kad tai buvo stiprus kolūkis, kolūkio pirmininkai protingumo ribose laikėsi tuometinių sovietinės santvarkos įstatymų. Vykusių kolūkių valdybos ir visuotinių susirinkimų metu išrinkti sekretoriai stengėsi pateikti protokoluose kuo smulkesnę rašytinę informaciją. Protokoluose atsispindėjo nutarimų priėmimas ir jų vykdymas, piniginių pajamų paskirstymas, darbuotojų atostogos, ūkio veiklos rezultatai ir kita. Buvo kolūkiečių, kurie tuo domėjosi, todėl stengtasi rašyti tiksliai. Straipsnyje pateikiami skaičiai nors ir atrodo pliki, nieko nesakantys, bet ateities kartai gali būti įdomūs. Žemiau pateikiama tik dalelė prisiminimų iš turiningos „Laisvės“ kolūkio praeities.

Kolūkių kūrimas

Antrojo pasaulinio karo tvaikas dar tebetvyrojo virš Sintautų valsčiaus krašto laukų, čia vyko aršūs mūšiai, laukuose likę daug sprogmenų. Trobesiai sudeginti, dirbami laukai prižėlę piktžolių, beveik ketvirtadalis laukų apaugę krūmais. Žemė šaukėsi darbo rankų. Sintautų valsčiaus partiniai propagandistai tada rašė: „Žmonės stojo į darbą, ieškodami naujo gyvenimo kelio. Tas kelias – kolūkiai.“ Deja. Vieni stojo savo noru, kiti varu varomi, dar kiti iš baimės pakliūti į išvežamųjų į

Sibirą sąrašus. Valsčiaus aktyvistai kartu su apylinkių pirmininkais ėjo į kiekvieną trobą. Taip buvo kuriamos pirmosios „kooperacijos“.

Kolūkių kūrimosi pradžioje buvo įsteigtos kelios mažos kolektyvinės artelės. Pirmoji – Veršių kaime (pirmininkas J. Pušinaitis). Pagaliau ir pirmieji kolūkiai buvo sukurti. 1949 m. dalis gyventojų buvo suburti į „Kovo 8-osios“ kolūkį. Kolūkio centro vieta buvo Veršių kaime, kontora įsikūrė J. Jančiaus ūkyje.

1949 m. buvo įkurtas „Gruodžio 5-osios“ kolūkis (pirmininkas J. Leveckis). Šiame kolūkyje buvo viena pradinė mokykla, klubas-skaitykla, kurią vėliau partizanai sudegino. Pirmuoju apylinkės pirmininku buvo J. Burinskas. Kolūkio „Gruodžio 5-oji“ centras – Šurpaulių kaimas Veršių apylinkė. Kontora įsikūrė J. Račiūno ūkyje.

1949 m. buvo įkurtas „Pažangos“ kolūkis (pirmininkas J. Jurgilas). Apylinkės pirmininkas buvo Verbyla, sekretorius – Prapuolenis. Smilgių kaime, A. Pociėjaus ūkyje, įsikūrė šio kolūkio kontora.

Tuo pačiu laikotarpiu buvo įkurtas kolūkis „Teisingu keliu“ (pirmininkas P. Sutkaitis). Apylinkės pirmininku buvo J. Žemaitis. Kolūkio centras buvo Ežeriūkų apylinkėje, Ragožių kaime.

1949 m. įkurtas dar vienas kolūkis – „Zypliai“. Jo centras buvo Zyplių apylinkėje, Skaistgirių kaime.

1950 m. rugpjūčio 19 d. įvyko Kudirkos Naumiesčio rajono Ežeriūkų apylinkės kolūkio „Pergalės“ valdybos posėdis. Susirinkimą atidarė Tumosa, dalyvavo valdybos nariai Kostas Mataitis, Petras Sutkaitis, Jonas Miščikas, Pikžirnis, Ona Miščikienė, Juozas Jurgilas. Jo metu paskirtas Zyplių fermos vedėju Pranas Stepulaitis, anksčiau dirbęs „Pažangos“ kolūkio fermos vedėju. Buvo numatyta įkurti kontorą pas Eleną Orintienę. Buvęs „Pažangos“ kolūkio sandėlininkas buvo atleistas iš pareigų ir naujai paskirtas sandėlininku Jonas Jurgilas. Tų pačių metų rugsėjo 3 d. visuotiniame susirinkime dalyvavo 106 kolūkio nariai. Susirinkime svarstytas kolūkio vardas. Kadangi pirmame susirinkime (1950 m. rugpjūčio 29 d.) buvo išrinktas „Pergalės“ vardas, tai jį numatyta pakeisti, kadangi Kudirkos Naumiesčio rajone jau buvo du kolūkiai su tokiais pačiais vardais. Siūlyta pavadinti „Vienybė“, „Gerovė“, „Požėla“. Susirinkimo dalyviai vieningai išrinko „Vienybės“ vardą. Kolūkio kasininku iš trijų kandidatūrų išrinktas Juozas Pikžirnis. Pirmame visuotiniame kolūkio narių susirinkime valdybos pirmininku išrinktas Petras Sutkaitis. Vėlesniuose susirinkimuose nutarta, kad kolūkio narys neturi teisės be brigadininko žinios paimti kolūkio arklių. Paimti galima tik tuomet, kai kolūkietis turi uždirbęs daug darbadienių.

„Tie, kurie sabotuoja, nedirba, tai turi tokią mintį, kad aš turiu pasisėjęs arų ir man duonos užteks. Tiems reikalinga atimti arus. Visi, kurie neprisidės prie uždėtų kolūkiui prievolių vykdymo, bus laikomi sabotažininkais. Tie, kurie perspėti neis į darbą, numatyta apmatuoti jų turimą šieną ir suvisuomeninti. Jei tai nepadės, pašalinti iš kolūkio.“

Įdomiai kolūkyje plėsta paukštininkystė. Turimi pertekliniai gaidžiai parduoti, o už gautus pinigus pirkti vištaičių. Žiemai nutarta palikti 4 žąsis ir vieną žais-

na, likusios žąsys atiduotos valstybinei mėsos prievolei. Numatyta karvių bandą plėsti, suvisuomeninant valstiečių karves.

Vėliau „Vienybės“ kolūkis sujungtas su „Kovo 8-osios“ kolūkiu. Dalis „Vienybės“ ūkio laukų prijungta prie Sintautų kolūkio. Iš kolūkių veiklos laikotarpio, t. y. iki 1950 m. gruodžio, jokių archyvinių dokumentų neišliko, matyt, buvo sunaikinti arba pavogti. Stambinant kolūkius ir atliekant rajonizaciją, 1950 m. gruodžio kolūkiai „Pažanga“, „Teisingas kelias“, „Zypliai“ ir „Vienybė“ visuotiniu kolūkiečių susirinkimo nutarimu sujungti į vieną kolūkį, kuris pavadintas „Vienybės“ kolūkiu. To kolūkio centro vieta buvo Menkinių kaime, Zyplių apylinkėje, Kudirkos Naumiesčio rajone. Pagal administracinį paskirstymą kolūkis buvo pavaldus Kudirkos Naumiesčio rajono DŽDT vykdomajam komitetui. Iš kolūkio veiklos laikotarpio, t. y. iki 1954 m., yra atrinkta ir išlikę 37 nuolatinio saugojimo dokumentai. Šie dokumentai sudaro atskirą fondą, kuris saugojamas LVA Marijampolės filiale.

„Laisvės“ kolūkis

Stambinant kolūkius, „Gruodžio 5-osios“ ir „Kovo 8-osios“ kolūkiai buvo sujungti ir sudarė „Laisvės“ kolūkį (pirmininkas J. Kuras). 1950 m. Veršių apylinkės „Laisvės“ kolūkyje vesta paprasta metinė apyskaita. Apyskaitoje nurodyta: *„Kolūkis sustambintas 1950 m. rugpjūčio 15 dieną, susijungus „Kovo 8-ajai“ ir „Gruodžio 5-ajai“.* Kolūkiui priskirtos žemės šių gyvenamųjų vietovių: Veršių, Šlamų, Šurpaulių, Rūgių. 1951 m. sausio 1 d. duomenimis, kolūkiui priklausė 103 kiemai, juose gyveno 304 įvairaus amžiaus žmonių, darbingų (nuo 16 iki 60 metų) vyrų – 57, darbingų (nuo 16 iki 55 metų) moterų – 68. Kolūkyje buvo trys laukininkystės brigados, jose dirbo 89 kolūkiečiai. Gyvulininkystėje dirbo 3 melžėjos-šerikės, 5 šerikai-kerdžiai, 3 kiaulių šerikės, 1 avininkas, 1 paukštinninkė, 11 arklininkų. 1949 m. ūkyje pasėta žiemkenčių: kviečių – 41,5 ha, gautas derlius – 3,5 cnt/ha; rugių – 103,5 ha, gautas derlius 5,9 cnt/ha. O pagal planą turėjo gauti vidutinį derlingumą 13,5 cnt/ha. Pagal buhalterinius duomenis buvo gautas išties šokiruojantis derlingumas. Matyt, dalis derliaus nusiėpta arba liko nenuimta nuo laukų. Iš gauto javų derliaus 56 cnt grūdų reikėjo pristatyti valstybei, 112 cnt grūdų atiduoti natūriniu atlyginimu už Sintautų MTS darbą, 21 cnt sugražinti už sėklos paskolą. 1950 m. pavasarį kolūkio laukuose pasėta 30 ha vasarinių kviečių, gautas derlius 5,5 cnt/ha, 62 ha vasarinių miežių, derlius – 5,4 cnt/ha, 128,6 ha avių, derlius – 5 cnt/ha. Nors buvo pasėta 404,7 ha javų, bet nuimta tik 327 ha. Linų pasėta – 43,20 ha, cukrinių runkelių – 2 ha. Kolūkyje augo 28 karvės, 34 kiti galvijai, 130 dedeklių vištų ir gaidžių, 71 avys, 59 kiaulės, 109 arkliai. 1953 m. kolūkiui pagal valstybinį planą nustatyta auginti 280 galvijų, iš jų 112 karvių, 250 kiaulių, 160 vnt. avių, 1 500 vnt. paukščių. Už išdirbtus 1950 metus, kolūkio valdybos patvirtinta išduoti už vieną darbadienį 0,4 rb ir 0,700 kg grūdų, iš jų dirsių 0,700 kg. Vadinas, kolūkiečiai gavo tik dirses. Per 1950 m. ūkyje gauta šios gyvulininkystės produkcijos: 440 kg lašinių ir mėsos, 4 vnt. galvijų ir arklių odų, 5 vnt. avies kailių, 53 859 kg nenugriebto karvių pieno, 154 kg pusšiuurkštės avių vilnos, 3 844 vnt. vištų kiaušinių, 196 kg sviesto.

1950 m. sausio 1 d., remiantis kolūkio metinės apyskaitos duomenimis, kolūkyje buvo 4 motorai, 1 sunkvežimis (1,5 tonos talpos), 56 arkliniai plūgai, 80 arklinių akėčių zig-zag, 37 arkliniai kultivatoriai, 1 linų sėjamoji, 15 šienapjovių, 13 arklinių grėblių, 1 kertamoji, 11 javų kuliamaųjų, 11 arpu, 20 maniežu, 4 bulviakasės, 7 šiaudų smulkintuvai (*akselinės*), 1 šakniavaisių pjaustymo mašina, 2 pieno seperatoriai, 10 vežimų medinėmis ašimis, 30 vežimų geležinėmis ašimis, 34 įvairios rogės, 62 pakinktai, 4 dešimtainės svarstyklės. Priminsiu, kad daugelis žemės ūkio darbų buvo nudirbama arkliais. Sintautų MTS technika atliko šiuos darbus: 1950 m. pavasarį suarė dirvų 120 ha, nuakėjo viena eile 121 ha, nukultivavo prieš sėją 97 ha. Už 1950 m. priskaičiuota darbdienių: kolūkio pirmininkui – 909, sąskaitininkui – 603, sandėlininkui, vedėjui – 319, sargam, laiškanėšiams – po 538. Kolūkio amžinam naudojimui priskirta 1 323 ha. žemės. Ataskaita už 1950 m. pateikta kolūkio pirmininko Prano Stelmoko ir sąskaitininkės Agotos Martišiūtės. Apyskaitos patikrinimą atlikęs Šakių rajono žemės ūkio skyriaus vedėjas Tumosa parašė:

„...perekvojote administracinio personalo darbdienesius, nesurinkti įstojamieji įnašai sumoje 1 500 rub., nepatenkintai dirba revizijos komisija, neišpildytas finansinis planas, nepilnai atsiskaityta su valstybe, su MTS, palikta ant laukų avižų vikių grūdų mišinio ir linų derliaus ir t. t.“

1954 m. sausio mėn. visuotiniame kolūkiečių susirinkime nutarta „Vienybės“ kolūkį prijungti prie „Laisvės“ kolūkio ir naują darinį pavadinti „Laisvės“ kolūkiu, kurio centro vieta – Veršių kaime. Pagal administracinę paskirstymą „Laisvės“ kolūkis iki 1959 m. gruodžio 1 d. priklausė Veršių apylinkei, Kudirkos Naumiesčio rajonui, nuo 1959 m. gruodžio 1 d. iki 1962 m. kovo mėn. – Veršių apylinkei, Šakių rajonui, nuo 1962 m. kovo mėn. – Sintautų apylinkei, Šakių rajonui. Iki 1959 m. gruodžio 31 d. „Laisvės“ kolūkis buvo pavaldus Kudirkos Naumiesčio rajono DŽDT vykdomajam komitetui, nuo 1959 m. gruodžio 1 d. – Šakių rajono DŽDT vykdomajam komitetui ir nuo 1962 m. – Šakių rajono teritorinei kolūkių ir tarybinių ūkių gamybinei valdybai. Kolūkis buvo pietrytinėje Šakių rajono dalyje, apie 15 km nuo rajono centro. Dėl nežinomų priežasčių „Pažangos“, „Teisingo kelio“, „Zyplių“, „Kovo 8-osios“ ir „Gruodžio 5-osios“ kolūkių archyviniai dokumentai liko neišsaugoti.

Sukurtam „Laisvės“ kolūkiui priklausė šie kaimai: Veršiai, Šlamai, Šurpauliai, Rūgiai, Skařdupiai, Pavilktiniai, Šuopiai, Skaistgiriai, Meņkiniai, Ragožiai, Zypliai, Pakorbūdžiai, Piktžirniai, Kampiniai. Kolūkių jungimai kaitino kolūkiečių aistras. 1952 m. sukuriama kolūkio pirminė partinė organizacija: sekretorius – A. Naujokaitis, nariai – J. Martišius ir K. Mataitis. Tais pačiais metais kuriama ir negausi komjaunimo organizacija (sekretorė G. Stulgaitytė). Nors negausios buvo šios organizacijos, bet stiprinant kolūkius bei keliant darbo drausmę, padirbėjo nemažai. Iki tol pirmininkais „Laisvės“ kolūkyje dirbo J. Pušinaitis, J. Jasaitis, J. Karpavičius. 1954 m. sausio 21 d., „Laisvės“ kolūkio valdybos posėdyje, (protokolas Nr. 2), nutarta, kad kolūkiečiai, vykstantys į turgų kolūkio arkliais, turi sumokėti už 1 km nuotolį 25 kp, brigadininkai ir fermų vedėjai įpareigoti:

„užsivesti registracijos knygą ir kiekvieno kolūkiečio blogą atsinešimą darbe, pavėlavimą į darbą ar kitokį nesklaidumą užregistruoti.“

1954 m. kovo 1 d. „Laisvės“ kolūkio valdybos susirinkimui pirmininkauja kolūkio pirmininkas Jonas Karpavičius, sekretoriauja Jonas Grybas. Nutarta išrašyti kolūkiečiams darbo knygeles, apskaitininkė įpareigota jas užpildyti ir vieną kartą per mėnesį išdalyti jas kolūkiečiams. Pažymėtina, kad daugeliui kolūkiečių tais metais buvo sunku prasimaitinti. Kolūkio valdyba gavo labai daug prašymų skirti nors po 50 kg duoninių grūdų ir juos patvirtino. 1954 m. kolūkio valdybos pirmininku išrenkamas Jonas Zokas. Tačiau neilgai jam teko dirbti.

1955 m. rudenio buvo labai šlapias, susisiekimas su Veršių kraštu labai blogas. Tuo metu Valentinas Kraulėda dirbo Sintautų MTS zootechniku. Štai ką jis prisiminė:

„Draugas Kraulėda, siūlau jums eiti į „Laisvę“ pirmininkauti...“ – „Ten pirmininku dirba Jonas Zokas, o aš „šefuoju“ „Laisvę“.“ – „Zoką išsiunčiame mokytis, vadinasi, reikia pirmininko, gerai pagalvok,“ – paaiškino Naumiesčio rajono partijos komiteto pirmoji sekretorė O. Puteikytė.

Po tokio pašnekesio kitą dieną vėl sau įprastu keliu V. Kraulėda jojo ant arklio į „Laisvę“. Sunku tiems laisviniams, mąstė Valentinas. Sutiksi pirmininkauti – prapulsi. Sunku dar ir todėl, kad čia keliai neišvažiuojami. Štai net sunkežėmis į Siñtautus nenuvažiuoja, reikia su arkliais trąšas parsivežti... Tačiau 1955 m. kolūkio valdybos pirmininku išrenkamas Valentinas Kraulėda.

„Norint turėti duonos, reikia turėti, kur gyvent. Statykime namus“, – sakė tuomet savo kolūkiečiams pirmininkas.

Prisimindamas V. Kraulėda paaiškino:

„Tuo laikotarpiu ir prasidėjo gyvenamųjų namų statybos Veršiuose. Statybos darbus atliko kaimo meistrai. Tekdavo net arkliais važiuoti į Plokščių mišką rąstų. Įrengė lentpjūvę, drožė skiedras, lopė daržinių, tvartų, namų stogus. Tokia buvo pradžia. Bėgo metai: 1958 m. pastatytos mechaninės dirbtuvės, 1959 m. į laukus atkeliavo melioracija, 1965 m. į Veršius pradėjo važiuoti keleivinis autobusas, 1970 m. per Veršius nutiestas kelias į Žvirgždaičius. 1955 m. kolūkyje buvo 100 karvių, o 1985 m. karvių banda išaugo iki 600, laikomų Šlamų gyvulininkystės komplekse. Metų buvo visokių. Tačiau laisviečiai dirbo dantis sukandę, bet pašarų gyvuliams pagamino pakankamai.“

1958 m. vasario 22 d. „Laisvės“ kolūkio valdybos susirinkime (protokolas Nr. 1) pirmininkavo pirmininkas V. Kraulėda, sekretoriavo Jonas Grybas. Susirinkimo metu patvirtintas pirmininko pavaduotoju Vladas Pikžirnis, vietoje buvusio – Prano

Stelmoko. 1958 m. „Laisvės“ kolūkio narių visuotiniame susirinkime vasario 22 d. dalyvavo 373 kolūkiečiai iš 549 kolūkio narių. Kolūkio pirmininkas pareiškė, kad kolūkio gamyba kyla lėtai, gaunamos mažos pajamos už linus. Susirinkime dalyvavęs Naumiesčio vykdomojo komiteto pavaduotojas Grinkevičius pažymėjo:

„Susirinkimai praeina žymiai organizuočiau kaip anksčiau, kolūkiečiai išstoja diskusijose, iš ko matosi, kad pas žmones kyla išsiauklėjimas.“

1958 m. kovo 8 d. kolūkio valdybos susirinkime (protokolas Nr. 2) užfiksuota, kad nustatyti tokie darbadieniai per mėnesį:

„Kolūkio pirmininkui – 130 darbadienių, pavaduotojui – 104 darbadienius, zootechnikui Abraičiui – 91 darbadienių, agronomui Stulgaitytei – 91 darbadienių, sąskaitininkui – 104 darbadienius, apskaitininkui – 25 darbadienius, laukininkystės brigadų brigadininkui – 60 darbadienių, sanitarui P. Daniliauskui – 30 darbadienių, sandėlininkui – nuo 25 iki 40 darbadienių, eiguliui – 10 darbadienių, gaisrinės viršininkui – 15 darbadienių, kasininkui – 25 darbadienius, sargui – 30 darbadienių, pašarų sandėlininkui – 40 darbadienių, laiškiniškai T. Jurgilaitei – 20 darbadienių, lengvosios mašinos vairuotojui Gyliui – 70 darbadienių, mechanikui Z. Jurkevičiui – 70 darbadienių, motoristui E. Duobai – 30 darbadienių.“

Ilgametis „Laisvės“ kolūkio pirmininkas Valentinas Kralūda. Iš V. Kralūdos albumo

Brigadininkams ir mechanikui patvirtinta dar ir piniginė priemoka po 150 rb per mėnesį. Susirinkimo metu nutarta pirkti techniką iš Sintautų MTS. Nutarta statyti fermų tvartus Skaistgiriuosė ir Meškiniuose, suatremontuoti ir pastatyti valstiečių gyvenimui 12 gyvenamųjų namų. Susirinkime buvo svarstoma naujų narių priėmimo, sodybinio sklypo skyrimo klausimai. Kovo 29 d. (protokolas Nr. 3) valdybos posėdyje, traktorininku brigadininku paskirtas Zubrickas, jo padėjėju – Antanas Stelmokas. Paskirstyti traktorininkai ir inventoriūs brigadoms, traktoristai. Už darbo drausmės pažeidimus buvo nurašomi darbadieniai. Pavyzdžiui, už girtuokliavimą darbo metu nurašoma 3 darbadieniai, už darbo drausmės laužymą vykdant šiaudų vežimą – 3 darbadieniai, už blogą arklių priežiūrą, sužalojimą – po 3 darbadienius, už kiekvieną arklio prastovėtą dieną, už savavališką pasivažinėjimą arkliais – po 10 darbadienių, jeigu moteris nesutiko dirbti melžėja – 10 darbadienių. Už drausmės laužymą, pvz., ne laiku pagirdytas karves – 10 darbadienių, už atsisakymą dalyvauti prie traktoriaus remonto darbų – 5 darbadienius, už nusišalinimą nuo prikabinėtojų pareigų – 4 darbadienius, už savavališką gyvulių ganymą kolūkio pievose – nuo 4 iki 10 darbadienių, už neišretinimą ir nepriežiūrą kaupiamųjų kultūrų – po 10 darbadienių.

Jeigu darbas nebus atliktas, atimti paskirtą šieną ir t. t. Tų pačių metų kolūkio valdybos susirinkimuose buvo nutarta, kad jeigu kolūkiečio kiemą sudaro šeima iš vieno asmens, tai skirti sodybinį sklypą ne daugiau kaip 30 arų, leisti laikyti tik vieną karvę be prieauglio ir vieną veislinę avių. Dėl artelės įstatų pažeidimo nutarta kiekvienam kolūkiečiui, laikančiam daugiau gyvulių nei numatyta artelės įstatuose, išskaityti už 1 karvę – 12 rb, už 1 avių – 3 rb, už 1 prieauglį – 6 rb. Pinigus surinkti į kolūkio kasą. Tenka priminti, kad vienas rublis tuomet turėjo vertę, o jį uždirbti nebuvo paprasta. Be to, buvo sudarytos komisijos išmatuoti kolūkiečių ganyklas. Kolūkiečiams, nevykdantiems nutarimų dėl kiaulių auginimo, jeigu nesutiktų kolūkiui užauginti du bekonus, nutarta sumažinti sodybinį sklypą iki 20 arų. Kolūkiečiai turėjo rašyti prašymus dėl leidimo laikyti gyvulius.

Ne visi pareiškimai buvo tenkinami. Ne visuomet buvo tenkinami prašymai gauti sodybinį sklypą. Aktyviai kovota prieš augalų kenkėjus. Bulvėse rinkti kolorado vabalus „Laisvės“ kolūkyje buvo sudarytos 7 brigados po 5 žmones. Už kolorado vabalų ieškojimą būdavo užskaityti darbadieniai pagal normatyvus. Už nedalyvavimą visuomeniniame darbe (neinant dirbti į kolūki) nuspręsta sumažinti sodybinį sklypą iki 30 arų. 1958 m. kolūkio valdyba nutarė patvirtinti sutartis dėl galvijų prieauglio keitimo į kviečių sėklas su Moldavijos kolūkais. Asmenims, vykstantiems į komandiruotę Moldavijon, nutarta mokėti už dieną po 140 rb ir 7 rb nakvynpinigių. Kai valstybė įpareigojo kolūkius 1959 m. pateikti daugiau pardavimui kiaulių, „Laisvės“ kolūkio valdybos nariai nusprendė, kad reikia kolūkiečiams užauginti po 1 bekoną, jį perduoti kolūkiui ir taip įvykdyti valstybinį planą. Nutarta patvirtinti sąlygas: auginantiems skirti 25 arus žemės, 100 rb už paršelių ir 50 kg grūdų arams užsėti. Taip pat skirti 15 darbadienių už paršų užauginimą kaip atlygį. Valstybei prievolės didėjo. Nutarta, kad reikia nuo kiekvieno kiemo pristatyti po 100 kg bulvių valstybiniam supirkimui.

1958 m. „Laisvės“ kolūkiui priklausė 372 kolūkiečiai, iš jų darbingų vyrų – 173, moterų – 199. Ūkio fermose auginta: galvijų – 384, tarp jų melžiamų karvių – 265, kiaulių – 265, avių – 123, vištų su gaidžiais – 874, žašų – 12, arklių – 225, bičių šeimų – 10. Pagaminta žemės ūkio produkcijos: galvijų mėsos – 473 cnt, kiaulienos – 864 cnt, avienuos – 34 cnt, pieno – 667 000 l, vilnos – 378 kg, kiaušinių – 61 780, medaus – 150 kg, kiaulių odų – 200 vnt. Iki 1958 m. kolūki aptarnavo Sintautų MTS. Panaikinus Sintautų MTS (mašinų-traktorių stotis), technika parduota kolūkiams. Kolūkyje 1958 m. pabaigoje buvo šios technikos: traktorius DT-54 – 4, KD-35 – 2, „Belorus“ – 1, NATI ir SHTZ – 3, DT-14 – 1, sunkvežimis – 1, lengvoji mašina – 1 vnt.

Per netrumpą laiką kolūkiui teko įveikti įvairių sunkumų: „atkariauti“ krūmais apaugusius plotus, pelkėtesnes vietas nusausti, didinti žemės ūkio produkcijos gamybą. Įveikdamas visas kliūtis ir sunkumus, kolūkis kasmet kopė aukštyn. 1965 m. kolūkis turėjo apie 2470 ha ariamosios žemės, 5 galvijų fermas, 2 kiaulių fermas, veršelių penėjimo fermą. Visose ūkio brigadose pradėtos statyti naujos fermos. Kolūkiečiai statėsi naujus namus, atidaryta nauja mūrinė parduotuvė, įsikūrė medicinos punktas. „Laisvės“ kolūkio teritorijoje veikė aštuonmetė mokykla, kurioje mokėsi 95 mokiniai, dirbo 10 mokytojų. Prie mokyklos buvo bendrabutis,

Veršių kultūros namų aikštėje kombainininkai išlydimi į laukus. Iš kairės kolūkio pirmininkas Valentinas Kraulėda, inžinierius Vytautas Undraitis, agronomas Arūnas Jakaitis. Apie 1970 m. Iš J. Bingelienės albumo

„Laisvės“ kolūkio kolūkiečiai ekskursijoje Maskvoje. Apie 1970 m. Iš J. Bingelienės albumo

„Laisvės“ kolūkio saviveiklininkai išvyksta į rajoninę šventę Šakiuose. 1965 m. Iš R. Daniliausko albumo

kuriame kolūkis savo lėšomis išlaikė 13 mokinių. Kolūkio teritorijoje veikė ir pradinė mokykla, kurioje mokėsi 35 mokiniai. Vienas to laiko kolūkietis sakė:

„Išaušo naujas rytas, nes vietoje spingsulių, visame kolūkyje sužibo Iljičiaus lemputės, kurios kolūkiečiams atnešė šviesą.“

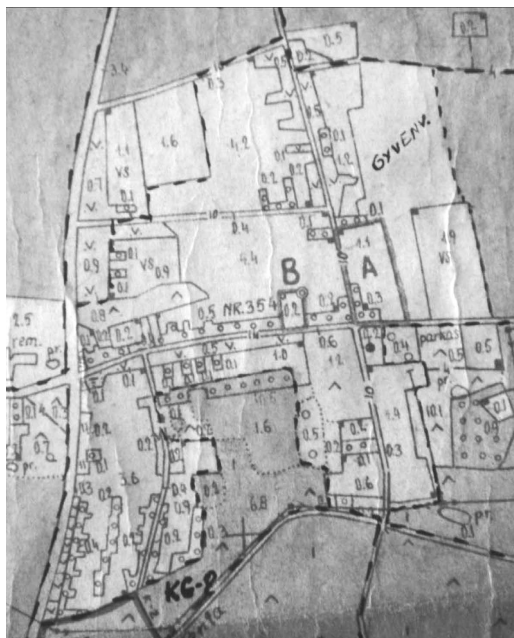
Įdomi 1961 m. statistika: beveik kiekviename kolūkiečio name grojo radijas, jų buvo 243 vnt., skalbimo mašinų – 19, televizorių – 11. Kilo gerovė, augo žmonių poreikiai. Dviračiai jau nebetenkino, motociklų kolūkyje priskaičiuota 36, dviračių apie 379. Buvo viena lengvoji mašina. Laiškanešiai į kiekvienus namus atnešdavo po 1–2 egzempliorius spaudos. Pažymėtina, kad kultūros namai ir biblioteka, dirbusi visuomeniniais pagrindais, vakarais sutraukdavo gausų būrį jaunimo. Aštuonios poros sukosi liaudies šokių ratelyje, buvo kapela, dramos ratelis, moterų ansamblis, net sporto būrelis.

Remiantis 1969 m. perspektyviniu „Laisvės“ kolūkio planu, žemės sklypas, esantis į šiaurę nuo respublikinės reikšmės kelio Šakiai–Griškabūdis, buvo perduotas kaimyniniui „Lenino“ kolūkiui, o prie „Laisvės“ prijungtas 20 ha plotas iš kaimyninio „Taikos“ kolūkio. Atlikus žemių pertvarką, ūkiui priklausė 3649 ha. Prieš pertvarką priskaičiuota 3900 ha žemės. Vyraujantys dirvožemiai pagal mechaninę sudėtį – vidutinio sunkumo ir sunkūs priemoliai. „Laisvės“ kolūkyje 1969 m. buvo priskaičiuojama 3013 ha sausintinų žemių. Pirmųjų melioracijų metu, iki 1968 m., nusausinta 606 ha žemių plotas, 1968 m. – 250 ha, 1969 m. – 250 ha ir 1970 m. – 200 ha. Iki 1970 m. buvo numatyta iš melioruojamų plotų į gyvenvietes iškeldinti 25 kolūkiečių vienkiemių šeimas. Ūkyje buvo 5 brigados, tačiau vėliau –

„Laisvės“ kolūkio saviveiklininkai su pirmininku V. Kraulėda (stovi antros eilės viduryje).
1965 m. Iš R. Daniliausko albumo

projektuotos keturios. Pagal Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1967 m. vasario 23 d. nutarimą Nr. 78 „Laisvės“ kolūkyje patvirtintos 3 gyvenvietės: Veršių centrinė, Zyplių pagalbinė ir Šuopių papildoma. 1969 m. Veršių gyvenvietėje buvo pastatyta 18 mūrinių ir 26 mediniai kolūkiečių gyvenamieji namai. Buvo numatyta, kad šioje gyvenvietėje gyvenantys kolūkiečiai aptarnaus pirmosios ir antrosios brigadų laukus ir gamybinius centrus. Zyplių pagalbinę gyvenvietę buvo numatyta statyti naujoje vietoje, trečiojoje brigadoje. Tačiau vėliau buvo atsisakyta statybų, kaip ir Šuopių gyvenvietėje. Pagal Šakių rajono žemės ūkio išplanavimo schemą, „Laisvės“ kolūkyje patvirtinti šie gamybiniai centrai: Veršių, Šuopių, Menkinių, Zyplių, Skaistgirių ir Šlamų. Šuopių gamybiniame centre buvo 100 vietų karkasinė karvidė ir daržinė, Skaistgirių – 100 vietų karvidė. Pirmojoje brigadoje, Šlamų gamybiniame centre, pastatyta 200 vietų karvidė. Antrosios brigados gamybinis centras buvo susikūręs į vakarus nuo gyvenvietės. Jame buvo 100 vietų karvidė, 200 vietų veršidė, 1000 tonų talpos grūdų sandėlis, 12 vietų garažas, arzetinis šulinys, mechaninės dirbtuvės.

Veršių gyvenvietės centras. Kolūkio žemėnaudos plano fragmentas. 1970 m. R. Daniliausko nuotr.

Gamybinį centrą numatyta plėsti ir pastatyti karvides, kiaulides. Trečiojoje brigadoje gamybinis centras buvo susikūręs Menkinių kaime. Čia numatyta laikyti galvijų prieauglį. Ketvirtosios brigados gamybinis centras buvo Zyplių kaime. Čia pastatyta 220 vietų mūrinė ir 200 vietų karkasinės kiaulidės. Pagrindinė kolūkio gyvulininkystės šaka buvo galvijininkystė, papildoma – kiaulininkystė. Augalininkystės prekinė kryptis – linininkystė. 1967 m. ūkis turėjo 28 traktorius, 6 javų ir 4 siloso kombainus, 9 automašinas. Vadovaujantis Žemės ūkio ekonomikos instituto duomenimis, perspektyvoje kolūkis turėjo išsigyti 70 traktorių, tarp jų 46 ratinius, ir 13 javų kombainų.

1965 m. kolūkis jau turėjo nusipirkęs 9 sunkvežimius, 2 lengvasias mašinas, 19 traktorių, 3 kombainus, 2 grūdų džiovyklas ir daug kito žemės ūkio inventoriaus. Keturiuose fermose buvo vandentiekis su automatinėmis girdyklomis. Nuo išikūrimo dienos kolūkis vis labiau ekonomiškai stiprėjo. Štai 1955 m. 100 ha žemės ūkio naudmenų gamino 67 cnt pieno, piniginės pajamos – 45 000 rb, už darbadienį mokėjo po 300 g grūdų ir 0,7 rb, o 1965 m. 100 ha žemės ūkio naudmenų pagaminta 280 cnt pieno, pajamos 350 000 rb, už darbadienį mokėjo po 3 kg grūdų ir 1,5 rb, Pirmininko V. Kraulėdos vadovavimo laikotarpiu vyko intensyvios statybos. Pirmieji medinius namus statėsi pirmininkas ir jo pavaduotojas P. Stelmokas. Atkelti „dzūkėliai“ taip pat statėsi gyvenamuosius namus. 1958 m. pastatytos kolūkio mechaninės dirbtuvės. Ūkis 1959 m. elektrifikuotas, pastatyta pirmoji elektros pastotė. Net yra padaryta tų laikų nuotrauka. Laukų melioravimas pradėtas 1959 m. ir etapais buvo vykdomas iki pat kolūkių subyrėjimo. 1970 m. pastatytas talpus 1 000 tonų grūdų sandėlis. Pažymėtina, kad iki to laiko grūdai laikyti didesniuose ūkininkų svirnuose. Šiuo laikotarpiu daug pastatyta kluonų, praktiškai prie kiekvieno gamybinio fermų centro.

Kai javų kombainai nupjauzdavo javus, jų šiaudai kupetose eilėmis stirksodavo tame lauke. Tuomet dar mažai buvo kitkinių ir ruloninių presų. Šiaudus, esančius kupetose, traktoriais stumdavo į numatytą kūgio krovimo vietą. Tai galėjo būti ne tik lauko viduryje, bet ir pakraštyje, prie artimesnio išvažiuojamojo kelio. Sustumtus šiaudus kitas traktorius su šakėmis (pakrovėju) kabindavo ir pradėdavo krauti

*Šiaudų kūgių
krovimo darbai.*

1978 m.

*Iš R. Daniliausko
albumo*

Garsiosios „Laisvės“ kolūkio linų talkos. 1988 m. J. Gedmino nuotr. Publikuota laikr. „Draugas“, 1988 m., Nr. 137

kūgi. Šiaudus traktorius galėjo pakelti aukštai. Šiaudų krovimo šakės galėjo būti montuojamos ne tik gale, bet ir priekyje. Šakės, uždėtos priekyje, galėjo kūgius suformuoti aukštesnius. Kūgio viršuje dirbo dar keli laukininkystės darbininkai su šakėmis. Šie darbininkai kūgio viršuje pataisydavo šiaudų pakrovėjo uždėtą šiaudų pleką. Javų laukuose buvo sukraunama daug gražių šiaudų stirtų. 1985 m. pastatytas modernus bokštinis grūdų sandėlis.

Kadangi kolūkis augino daug linų, tai buvo pastatyta karuselinė linų galvenų džiovykla, prie garažų, įrengtos mechaninės dirbtuvės. Pastatytas žolės miltų agregatas („*velnio malūnas*“). Vėliau pastatytos dar vienos mechaninės dirbtuvės, naftos produktų saugykla, elektrodinė katilinė. „Laisvės“ kolūkyje prie kontoros talkų metu pradėtas sodinti parkas, pasodinta 40 medelių. Planuota, kad parkas užims 5 ha plotą ir bus sodinamas talkų metu. Pastatytas stambus Šlamų karvidžių kompleksas, kuriame buvo laikoma didžiama kolūkio karvių. Įrengtas veršiavimosi skyrius, kuriame dirbo Irena Jurkonienė ir Aldona Gudaitienė. Karvidėse įrengti veršelių profilaktoriumai, „Tandem“ tipo melžimo aikštelė. Kolūkio narių visuotino susirinkimo metu paskelbta, kad savo metinius išpareigojimus įvykdė Skaistgirių fermos melžėja Ona Šuopienė, Šlamų komplekse dirbanti Angelė Štrimaitienė, skaistgiritė Česė Stanaitienė, pagirtinai dirbo jaunos melžėjos Dalė Šnipienė, Lina Klimaitytė. Tuo laikotarpiu iš karvės primelžta vidutiniškai 3445 kg pieno. Parduodant pieną valstybei iš individualiai laikomų karvių, labiausiai pasižymėjo Pranas Rubikas, Juozas Kriaučiūnas ir kiti pensininkai. 1981 m. „Laisvės“ kolūkis pardavė 497 vnt. galvijų, 2139 kiaules. Tais pačiais metais, „Laisvės“ kolūkio penkių melžėjų brigadą į socialistinių lenktyniavimą iškvietė Panevėžio rajono „Tiesos“ kolūkio melžėjų brigadą. Laisviečiai priėmė iššūkį ir išpareigojo primelžti 365 tonas pieno. Laisviečių brigada, kovojanti dėl garbingo darbo kolektyvo vardo, jau buvo apdovanota VLKJS Centro Komiteto atminimo gairele už pasiektus gyvulininkystės rezultatus žiemos laikotarpiu.

1982 m. rudenį „Laisvės“ kolūkio dirbantieji pirmąkart Šakių rajone panaudojo naują šiaudų dorojimo technologiją. Tam panaudojo 2 naujus žemės

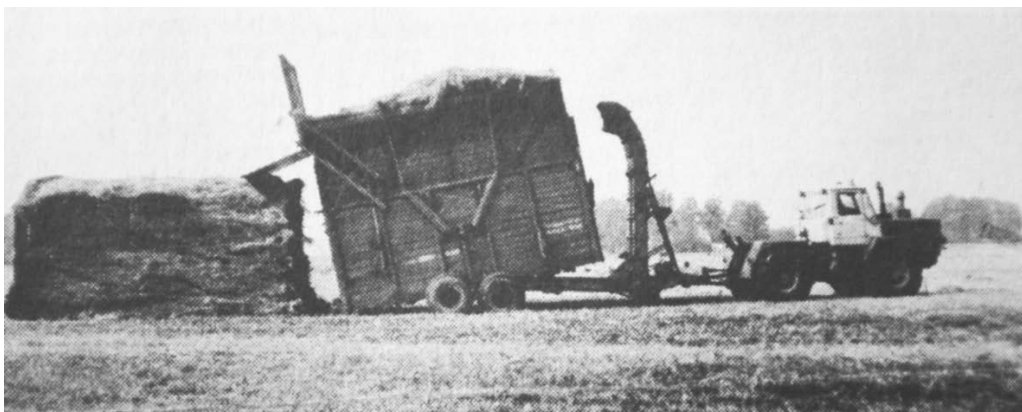
*B. Liubomirskas
įteikia premiją Julijai
Bingelienei už
socialistinio
lenktyniavimo
rezultatus.
Apie 1970 m.
Iš J. Bingelienės
albumo*

*Jaunasis
kombainininkas
Valentinas Bingelis
pasirengęs darbui.
Iš J. Bingelienės
albumo*

ūkio įrengimus: kupetuotuvą SPT-60 ir kupetovežį SP-60. Rinktuvaž-kupetuotuvą SPT-60 sudarė rinktuvas, ventiliatorius svaidytuvas, kupetos formavimo kamera, presavimo ir kupetos iškrovimo mechanizmai. Šis agregatas buvo prikabintas prie traktoriaus T-150 K. Nuo ražienų šio agregato suformuota kupeta buvo pervežama kupetų nuvežtuvu SP-60. Šis įrenginys atbulomis būdavo privežamas prie kupetos, įjungiamo hidropavara ir kupeta užtraukiama ant platformos. Po to belikdavo užkrautą kupetą nuvežti į norimą vietą. Kupetuotuvą SPT-60 buvo patikėtas stropiam jaunam mechanizatoriui Valentinui Bingeliui, o su kupetovežiu, kuris buvo prikabintas prie traktoriaus MTZ-80, dirbo Romas Žiogelis. Šie du mechanizatoriai per dieną šiaudus nurinkdavo nuo 100 ha ploto. Lietuvos mechanizacijos ir elektrifikacijos instituto specialistai nustatė, kad ši technologija reikalauja mažiausiai darbo sąnaudų.

1981 m. Skaistgirių fermų kompleksą sudarė šie objektai: sandėlis, silosinė, karvidės, vandenvietė.

Pirmasis Šakių rajone ir „Laisvės“ kolūkyje kupetuotuvą SPT-60. 1982 m. Iš R. Daniliausko albumo

1981 m. Skaistgirių antrąjį fermų kompleksą sudarė šie objektai: sandėlis, veršidės, kūdra, vandenvietė.

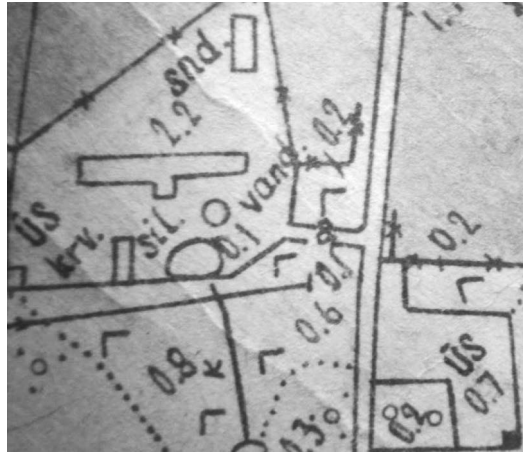
1981 m. Menkinių fermų kompleksą sudarė šie objektai: karvidės, vandenvietė, kūdra, daržinė.

1981 m. Šlamų fermų kompleksą sudarė šie objektai: sandėliai, kūdra, vandenvietė, šieninė, silosinės, karvidės.

1981 m. Veršių kompleksą sudarė šie objektai: daržinės, kiaulidės, vandenvietė, kūdros, sandėliai, garažai, remonto dirbtuvės.

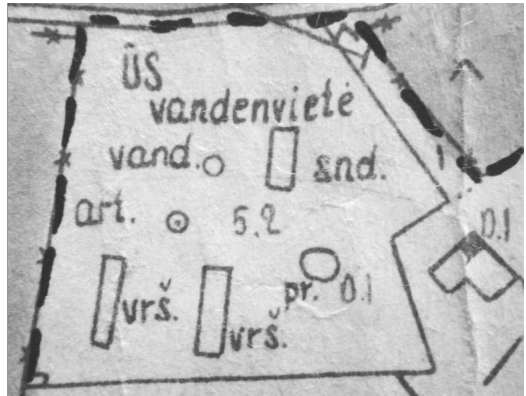
1981 m. Veršių fermų kompleksą prie M. Plutusevičienės (vadinamos „Štrimynės“ fermos) sudarė šie objektai: prūdas, karvidės, sandėlis.

Kolūkio statiniai pastatyti įvairiu laikotarpiu: Šlamų fermų kompleksas 1980 m., pirmosios Šlamų karvidės 1971 m., Skaistgirių karvidės 1959 m., šakniavaisių sandėlis 1971 m., tipinis grūdų sandėlis 1968 m., garažai automašinoms 1967 ir 1986 m., trašų sandėlis 1977 m., chemikalų sandėlis 1972 m., mechaninės remonto dirbtuvės 1960 ir 1970 m., senoji kontora, valgykla ir kultūros namai 1958 m., grūdų džiovykla 1989 m., skerdykla 1968 m., linų galvenų džiovykla 1976 m., lentpjūvė 1977 m., vaikų darželis 1983 m., bulvinė 1983 m., automobilinės svastyklės 1969 ir 1980 m., kalvė 1935 m., mokykla 1965, 1958 ir 1977 m., žolės miltų agregatas 1971 ir 1980 m., bokštinis grūdų sandėlis 1985 m., svetainė 1991 m., veršidės 1955, 1958, 1959, 1960 ir 1962 m., kiaulidės 1970, 1973 ir 1980 m., siloso tranšėjos nuo 1959 iki 1980 m. „Laisvės“ kolūkyje 1972–1987 m. laikotarpiu ūkis, pastatė 11 gyvenamųjų mūrinių „valdiškų“ namų, 1980–1987 m. laikotarpiu – 8 „alytukų“ gyvenamuosius namus.

Skaistgirių pirmasis gamybinis centras. Kolūkio žemėnaudos plano fragmentas. 1970 m.

R. Daniliausko nuotr.

Skaistgirių gamybinis centras. Kolūkio žemėnaudos plano fragmentas. 1970 m.

R. Daniliausko nuotr.

Menkinių gamybinis centras. Kolūkio žemėnaudos plano fragmentas. 1970 m. R. Daniliausko nuotr.

*„Laisvės“ kolūkio
fermos. 1966 m.
Iš R. Daniliausko
albumo*

*Visuotinis kolūkiečių
susirinkimas. Pirmas
iš dešinės naujasis
„Laisvės“ kolūkio
pirmininkas
Vytautas Undraitis,
šalia jo Sintautų
kolūkio pirmininkas
Vincas Jančaitis.
1988 m.
Iš J. Bingelienės
albumo*

nį automobilių. Iš pradžių kombainai buvo be kabinos, todėl dulkės kilo tiesiai kombaininkui į akis, burną. Grūdų bunkeris buvo nedidelis, kombainas nenašus. Atsiradę kombainai „DON“ tais laikais buvo moderniausi. Kaip sakė kolūkiečiai, kombainas SK-4, kaip „zaporožietis“, o „DON“, tai dvidešimt ketvirta „Volga“.

1991 m. spalio 1 d., remiantis „Laisvės“ žemės ūkio įmonės buhalteriniais duomenimis, įmonė turėjo šio pagrindinio turto: traktorių – 61, grūdų kombainų – 11, sunkvežimių – 29, linų kombainų – 3, smulkintuvų-traiškintuvų – 3, mėšlo kratytuvų – 7, plūgų – 7, kultivatorių – 24, trašų barstomųjų – 3, traktorinių šienapjovių – 10, grėblių – 7, šiaudų furažyrų – 2, sėjamųjų – 9, bulvių sodinamąją, bulvių kasamųjų – 3, volų – 3 komplektus, kūgių krautuvų – 2, diskinių akėčių – 3 komplektus, virbalinių akėčių – 68, šieno presų – 5, purkštuvų – 3, linų siebelių apverstuvą, rulonų pakrautuvą, kaupų užkastuvą, duobių kastuvą, linų parentuvą, pakeltuvą, srutovežių, cisternų, specialiųjų automašinų – 5, autoprieka-

*Javų kombainų
progresas: nuo SK-4
iki DON-1500.
R. Daniliausko
nuotr.*

bu – 6, traktorinių priekabų – 33, vežimų – 16 ir t. t. Gyvulių: sveikų karvių – 430, liaukozinių karvių – 206, kitų galvijų – 1504, kiaulių – 1 167, arklių – 76.

Prasidėjo turto privatizacija. „Laisvės“ žemės ūkio įmonėje 1992 m. sudaryti: lentpjūvės gamybinis technologinis komplektas (GTK), steigėjai V. Pranaitis, B. Sinkevičius, R. Mikelaitis; grūdų sandėlio GTK, steigėjai J. Barkauskienė, V. Bagdanavičius, V. Duoba; bityno GTK, steigėjai D. Valavičienė, Z. Paukštienė,

V. Petrauskas (laikytos 57 bičių šeimos), Novos GTK, steigėjai R. Antanavičienė, B. Kalvaitienė, V. Vitkauskienė; mechaninių dirbtuvių GTK, steigėjai V. Undraitis, D. Jakštienė, A. Jurkevičius; „Štrimynės“ GTK, steigėjai D. Jakštienė, B. Giliuvienė, A. Gylys; Zyplių GTK, steigėjai I. Kerpakienė, E. Kurienė, A. Janušauskas; Skaistgirių veršidės GTK, steigėjai Z. Paukštienė, D. Šnipienė, V. Sutkuvienė; Šlamų GTK, steigėjai D. Stravinskienė, A. Subačienė, V. Kasparaitienė. „Laisvės“ žemės ūkio įmonės laikinoji administracija: vadovas – Vytautas Kudirka, vyr. buhalterė – Genovaitė Paukštienė. Sintautų apylinkės agrarinė tarnyba skelbė privatizavimo etapo pajų pasirašymą šiose žemės ūkio bendrovėse (buvusios „Laisvės“ žemės ūkio teritorijoje): „Kviečio“, Zyplių, Skaistgirių, Papenčio, Šlamų, Veršių, Beržynų, „Laisvės“. Minimali pajaus pasirašymo vertė – 1 000 talonų. Pajai buvo pasirašomi „Laisvės“ žemės

„Laisvės“ žemės ūkio bendrovės pirmininkas Vytautas Undraitis (dešinėje) perduoda savo pareigas Romui Miliui. Iš J. Bingelienės albumo

ūkio bendrovės administraciniame pastate. Pamažu išsikūrė „Laisvės“ žemės ūkio bendrovė ir „LARROS“ žemės ūkio bendrovė. Tuo laikotarpiu ūkininkai atsiėmė dalį „Laisvės“ žemės ūkio įmonės teritorijos žemių, technikos ir gyvulių. Tačiau „Laisvės“ žemės ūkio bendrovė susikūrė pakankamai stipri. 1993 m. liepos 1 d. „Laisvės“ žemės ūkio bendrovėje auginta: karvių – 356, kiaulių – 346, arklių – 60, galvijų prieauglio – 935; 1994 m. liepos 1 d. karvių – 369, kiaulių – 429, arklių – 57, galvijų prieauglio – 902.

„Laisvės“ žemės ūkio bendrovėje pirmininku dirbo Vytautas Undraitis, vyr. buhalterė – Genovaitė Paukštienė. Vėliau V. Undraitį pakeitė Romas Milius. Likviduojant bendrovę, likvidatoriumi paskirtas Jonas Bagdanavičius.

Išsikūrusios „LARROS“ žemės ūkio bendrovės vadovu tapo Arūnas Jakaitis. „LARROS“ gyvuliai laikyti ir auginti Skaistgirių fermose. 1993 m. liepos 1 d. duomenimis, karvių auginta 70, galvijų prieauglio – 20, arklių – 6; 1994 m. liepos 1 d. duomenimis, karvių – 90, prieauglio – 20, arklių – 8. Vėliau bendrovė likviduota.

Nutarus likviduoti bendrovės, turtas išparduotas ir išdalytas pajininkams. Dalis buvusių fermų buvo nugriautos. Menkinių ir Skaistgirių kaimų fermų tik pėdsakai belikę. Kadangi dirbau gretimame „Jaunosios gvardijos“ kolūkyje, kuri nuo „Laisvės“ kolūkio ribų skyrė Novos upelis, vieno susitikimo metu 1989 m., buvęs pirmininkas Valentinas Kraulėda, tarsi nuspėdamas ateitį, pasakė: *„Šiandien mes esame nebe tie, kurie buvome vakar, rytoj būsime nebe tie, kurie esame šiandien.“* Prisimindamas tuo žodžius, manau, kad jis tuomet buvo teisus.

Daugiausiai „Laisvės“ kolūkyje teko išdirbti Aleksandrui Bendžiui (37 m.), Zigmui Antanavičiui (41 m.), Steponui Bartkui (37 m.), Broniui Gyliui (36 m.), Marijai Gylienei (37 m.), Juozui Jurkoniui (38 m.), Pranui Jankauskui (36 m.), Jonui Janušaičiui (39 m.), Angelei ir Antanui Jurgilams (39 m.), Donatui Janušaičiui (37 m.), Juozui Jasaičiui (37 m.), Danai Juškevičienei (38 m.), Antanui Kriauciūnui (39 m.), Juozui Neuliui (37 m.), Genei Orentienei (41 m.), Onai Plutusevičienei (37 m.), Algiui Pauliukaičiui (37 m.), Juozui Pikčilingiui (38 m.), Janinai Pikčilingienei (40 m.), Romui Prapuoleniui (37 m.), Aldonai Stelmokienei (39 m.), Monikai Subačiūtei (37 m.), Teresei Sinkevičienei (40 m.), Juozui Šuopiui (37 m.), Vytui Šuopiui (41 m.), Antanui, Pranui, Angelei Štrimaičiams (38 m.), Aldonai Valaitienei (37 m.), Antanui Valaičiui (37 m.), Zigmui Vaitkūnui (38 m.), Teresei Valaitienei (39 m.).

Pagrindinis „Laisvės“ kolūkio artojas Zigmantas Antanavičius. Iš J. Bingelienės albumo

„Laisvės“ kolūkio dirbantieji buvo apdovanoti sovietų valdžios įvairiais medaliais ir ordinais už pasižymėjimą darbe, aukštus gamybinus rodiklius. Įvardysime tik keletą asmenų. 1984 m. medaliu „Už pasižymėjimą darbe“ apdovanota Ona Kasparaitienė, 1983 m. TSRS Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo įsaku už aukštus rodiklius ir darbo šaunumą „Darbo Raudonosios vėliavos“ ordinu apdovanotas kolūkio valdybos pirmininkas Valentinas Kraulėda, „Lenino“ ordinu apdovanotas kolūkio traktoristas Zigmantas Antanavičius. Beje, Zigmantas Antanavičius 1970 m. buvo apdovanotas medaliu „Už šaunų darbą“, 1973 m. – „Darbo Raudonosios vėliavos“ ordinu. Zigmantas vietinis žmogus, gimęs Skardupių kaime. Per karą šeimą išvežė į Vokietiją, kai grįžo namo, pamatė sugriautas bakūžes, valgyti nebuvo... Gavo 10 ha žemės, tik nebuvo ką sodinti ir sėti. Nuo 1951 metų dirbo Sintautų MTS prikabinėtoju, po to armija, nuo 1957 m. – traktoristu. „Laisvės“ kolūkis nupirko iš Sintautų MTS traktorių, o dirbti su juo niekas nenorėjo, dažnai gedo. Zigmantas prisiminė, kad „Laisvės“ kolūkio laukų kiekviena pėda su traktoriumi išvažinėta ir išvagota.

2012 m. apklausus Veršių gyvenvietėje gyvenančius buvusius kolūkiečius, jie prisiminė specialistus, dirbusius įvairiu „Laisvės“ kolūkio (ž. ū. įmonės, ž. ū. bendrovės) egzistavimo laikotarpiu. Tai fermų vedėjai, selekcininkai – Gr. Leveckienė, M. Petravičienė, J. Kudirka, R. Mačiulis, R. Antanavičienė, B. Kalvaitienė, Gerulaitis, A. Tarnauskas, J. Kuras, J. Bingelienė, J. Kulikauskas, E. Kuriene, P. Narbutas, B. Kliokienė, V. Šuopys, Gudaitienė, M. Šuopienė, Z. Paukštienė, Marcinkevičiūtė, K. Antanaitis, D. Stravinskienė, D. Jakštienė, V. Bakula, A. Tumosa, J. Jakštys; vyr. zootechnikai – J. Abraitis, A. Balandis, Stankevičius, Ižganaitis, R. Bankietienė; veterinarijos gydytojai, sanitarai – St. Janušauskas; R. Matulaitis, P. Lingys, V. Mockus, E. Kudirkienė, J. Bendoraitis, V. Vaivada, V. Birštonas,

J. Olensevičius, P. Daniliauskas, K. Staugaitis, Maurušaitis, A. Šulga, Adomaitis, A. Janušauskas; elektrikai – K. Juozėnas, Mikelionis, A. Jurkevičius, Z. Jurkevičius, P. Rubikas, G., V. Petrauskai, A. Preikša, J. Pranaitis; inžinieriai, automechanikai, tiekėjai, dirbtuvių vedėjai – A. Jasaitis, Pr. Zubrickas, J. Kamaitis, V. Bakula, P. Pečiulis, V. Undraitis, V. Kudirka, R. Giedraitis, V. Liubomirskas, A. Čereškevičius, J. Bacevičius, K. Daniliauskas, V. Matijošaitis, R. Šulga, Z. Stravinskas, R. Milius, J. Štrimaitis, K. Tarnauskas, J. Tarnauskas, A. Pauliukaitis, A. Šlakaitis; ekonomistai – D. Šulgienė, Stačiokienė, V. Jankauskienė, N. Preikšaitė; vyr. buhalteriai – J. Grybas, Ab. Petrauskas, T. Valaitienė, P. Armonienė, G. Paukštienė; agronomai, brigadininkai – A. Stočkus, V. Razburskis, A. Jakaitis, G. Sutkus, A. ir J., Abraičiai, Pr. Skaisgirys, A. Naujokaitienė, J. Kriaučiūnas, J. Barkauskienė, P. Kardauskas, G. Sutkus, A. Tarnauskas, L. Kriaučiūnas, V. Duoba, A. Stanaitis, A. Kulikauskas, A. Jasinskas, Čelkys, J. Kuras, B. Sederevičius, P. Gudaitis, A. Stanaitis, P. Štrimaitis, J. Kvedaravičius, E. Rūgys, A. Kudirka, V. Bagdanavičius, D. Bagdanavičienė, S. Strimaitis, Griniūtė; pirmininko pavaduotojai kultūriniam masiniam darbui – B. Liubomirskas, D. Naujokaitis.

Veršių gyventojas, buvęs kolūkietis Algirdas Jonas Jurkevičius, prisiminė, kad nusipelnusių kolūkiečių vardai buvo suteikti F. Mockevičiui, V. Jurkevičiui, J. Burinskui, Kliokienei, A. Petraičiui, A. Kudirkai, J. Kurui, P. Miščikui ir kitiems, apie 20 asmenų.

Keturnaujienos kolūkis

Raimondas Daniliauskas

Keturnaujienos kaimas

Sintautų seniūnijos Keturnaujienos kolūkis priklausė Būblėlių valsčiui. 1990 m. ši teritorija priskirta Sintautų seniūnijai, todėl tikslinga apžvelgti buvusio kolūkio istoriją. Šiame straipsnyje, remiantis autoriaus asmeniniu archyvu, trumpai apžvelgsime ūkio įkūrimą, pateiksime įdomesnius momentus. Šio krašto buvusių ūkių gyvavimo laikotarpis intriguojantis ir įdomus. Kiekvieni šio krašto ūkių gyvavimo metai buvo saviti, ko nebuvo kitur. Gal ateityje kas nors plačiau aprašys buvusį kolūkį kituose leidiniuose.

Sintautų seniūnijos Keturnaujienos kaimas yra Šakių rajono pietvakarinėje dalyje. Pro kaimą praeina respublikinės reikšmės asfaltuotas kelias Šakiai–Kudirkos Naumiestis–Marijampolė. Iš Keturnaujienos kaimo asfaltuotas kelias į vakarus veda Suodžių link, o į rytus žvyruotas – Užkertulių kaimo link. Kaimas ribojasi su Užsienių, Užpjaučių, Bliūkiškių ir Užkertulių kaimais. Artimiausias upelis anksčiau buvo Skařdupis. Dabar jis jau neturi upelio požymių, nes pertvarkytas ir paverstas kanalu. Už 3 km į šiaurę teka Nėvos upelis, o į pietus – Nopaitys. Važiuojant asfaltuotu keliu link Suodžių kaimo, nuvažiuotume į Keturnaujienos šventą vietą – koplyčią.

Keturnaujienos mokyklos istorija prasideda nuo 1910 m. Iš pradžių mokykla buvo įkurta pas vieną Keturnaujienos kaimo gyventoją, o 1913 m. pastatytas naujas mūrinis pastatas, vadintas Baltmūriu. Vyresnės kartos žmonės, mokėsi mokykloje antrajame ir trečiajame dešimtmečiuose, pasakoja, kad mokyklos pastatas buvo padalytas į dvi dalis, kurias skyrė koridorius. Pietinėje pastato dalyje buvo mokyklos klasės, o šiaurinėje – gyveno mokytojai. Pastato antrajame aukšte buvo įrengtos buitinės patalpos mokytojams. 1930 m. mokyklos teritorijoje pasodintas jovaras, skirtas Vytautui Didžiajam atminti. Prie mokyklos buvo pastatytas kryžius Lietuvos Nepriklausomybės dvidešimtmečiui paminėti. 1953 m. mokyklos kieme pastatytas antrasis pastatas. 1953–1954 m. mokykla tapo septynmete. Augant mokinių skaičiui, mokyklos patalpos buvo plečiamos. Pastatyti dar 3 nauji pastatai. Pirmajame įkurtas pionierių kambarys ir mokomoji klasė, antrajame – mokytojų kambarys, trečiajame – pradinės klasės ir mokyklos dirbtuvės. 1962 m. prie

Buęs Keturnaujienos mokyklos mūrinis pastatas, pramintas Baltmūriu. 1965 m. Iš R. Daniliausko asmeninio archyvo

mokyklos įkurtas bendrabutis. 1965 m. mokykla tapo aštuonmete. 1988 m. mokyklai suteiktas devynmetės statusas. Vėliau, 2006 m., sumažėjus mokinių skaičiui, mokykla tapo Sintautų pagrindinės mokyklos skyriumi ir po dar dvejų metų likviduota. Baltmūris nugriautas.

Keturnauienos kolūkis

1949 m. buvo panaikintos ežios, skyrusios kaimyną nuo kaimyno, ir įkurtas Keturnauienos kolūkis, kurio centras buvo Keturnauienos apylinkės Užkertulių kaime. Pagal administracinį paskirstymą kolūkis priklausė Būblelių valsčiui. 1948 m. buvo įsteigtas Vinco Kudirkos kolūkis, kurio centras buvo Suodžių apylinkės Suodžių kaime. 1950 m. pateiktoje Suodžių apylinkės Vinco Kudirkos kolūkio metinėje apyskaitoje parašyta, kad kolūkiui priklausė 65 darbingi asmenys. Per tuos metus gauta šios gyvulininkystės produkcijos: 1 478 kg lašinių ir mėsos, 12 galvijų ir arklių odų, 28 510 l nenugriebto pieno, 86 kg avių vilnos, 5 226 kiaušiniai, 66 kg medaus, 56 kg sviesto. Kolūkyje auginta 30 galvijų (iš to skaičiaus 13 karvių), 45 kiaulės, 43 avys, 148 paukščiai, 7 bičių šeimos, 57 arkliai. Už vieną išdirbtą darbadienį skirta 0,84 rb, 1,52 kg grūdų, 4,07 kg šieno, 3 g vilnų. 1950 m. sausio 1 d. kolūkyje priskaičiuoti 33 arkliniai plūgai, 2 lėkštinės akėčios, 12 zigzaginių akėčių, 12 šienapjovių, 12 arklinių grėblių, 4 javų kertamosios, 6 javų kuliamosios, 3 arpai, 15 maniežų, 2 bulviakasės, 5 šiaudų smulkintuvai, 2 pieno separatoriai, 1 šakniavaisių pjaustyklė, 1 vežimas medinėmis ašimis, 13 vežimų geležinėmis ašimis, 22 įvairios rogės, 16 pakinktų komplektų, 1 dešimtainės svarstyklės.

1950 m. kovo mėn. Vinco Kudirkos kolūkis buvo prijungtas prie Keturnauienos kolūkio. 1951 m. kovo 9 d. kolūkiui priklausė 89 asmenys, pirmininku dirbo Jonas Kulikauskas, apskaitininku – Antanas Diržius, kolūkio revizijos komisijos pirmininku – Motiejus Aleksaitis. Stambinant kolūkius ir vykdant rajonizaciją, sukurto kolūkio centro vieta tapo Suodžių apylinkės Užpjaunių kaimas. 1954 m. stambinant apylinkes, Suodžių apylinkė buvo prijungta prie Keturnauienos apylinkės ir priklausė Kudirkos Naumiesčio rajonui. Pirmasis Vinco Kudirkos kolūkio pirmininkas buvo J. Stanaitis. Vėliau pirmininkai keitėsi gana dažnai. Kolūkiui vadovavo: Kulikauskas, Masevičius, Tautkevičius, Skėraitis, J. Strimaitis. Toks dažnas pirmininkų kaitaliojimas naudos kolūkiui neatnešė. Nuo 1955 m. kolūkiui pradeda vadovauti Juozas Jakaitis. Nuo 1957 m. kolūkio agronomu dirbo Juozas Strimaitis. Kolūkio teritorijai priklausė 2 944 ha žemės plotas, dirbamosios žemės apie 2 072 ha. Vėliau žemės plotas padidėjo, nes 1963 m. buvo prijungtas „Novos“ kolūkis.

Keturnauienos kolūkio teritorijai priklausė šie kaimai: Kulnistai, Šaukščiai, Užkertuliai, Storiūka, Šarviniškiškė, Keturnauiena, Bliūkiškiai, Liepalotai, Pavasija, Urbanta, Murina, Kuta, Užpjauniai, Suodžia, Užsieniai. Kolūkis buvo suskirstytas į keturias brigadas: I brigada vadovavo A. Bagdanavičius, II – Lenkaitis, III – J. Merčaitis, IV – J. Pranaitis. Pirmojoje brigadoje įkurta ir nuolat plėtoja kolūkio gyvenvietė, dygo namas po namo. Ūkyje naujai pastatytos keturios gyvulių fermos, grūdų sandėlis, remonto dirbtuvės, kolūkio kontoros pastatas. Palengva gerėjo kolūkiečių gyvenimas. 1965 m. Keturnauienos kolūkio gyventojai turėjo 260 radijo aparatų, 26 motociklus, vieną lengvąjį automobilį. Partinė kolūkio organizacija įkurta 1956 m., jos sekretorius – Jonas Banaitis. Kolūkiui 1965 m.

priklausė 8 sunkvežimiai, 5 kombainai, 18 traktorių. Palengva didėjo gyvulių bandos. Karvių tuo metu buvo 334, kiaulių – 652. 1964 m. kolūkis už parduotą gyvulininkystės ir augalininkystės produkciją gavo 280 000 rb pajamų, už vieną darbadienį mokėjo po 2,2 kg grūdų ir po 0,51 rb. Tuo laikotarpiu buvo Keturnaujienos aštuonmetė mokykla, kurioje mokėsi 118 aplinkinių kaimų vaikų, biblioteka, mokyklos bendrabutis, kuriame gyveno kolūkio lėšomis išlaikomi 26 mokiniai.

Technika ir gamybos rodikliai

Pavarčius 1958 m. Keturnaujienos kolūkio gamybinių-finansinį planą, matyti, kad kolūkiui priklausė 369 asmenys, darbingų – 175, iš jų 94 moterys. Pirmojoje brigadoje dirbo 39 darbingi asmenys, iš jų 2 MTS prikabinėtojai, antrojoje brigadoje dirbo 27 asmenys, iš jų 1 MTS prikabinėtojas, trečiojoje brigadoje dirbo 40 darbingų asmenų, iš jų 2 MTS prikabinėtojai, kalviais ir račiais dirbo 3, malūne – 1, statybos brigadoje – 6, traktorininkais – 8. 1958 m. sausio 1 d. duomenimis, auginta: galvijų – 169, iš jų – 100 karvių, kiaulių – 290, avių – 69, paukščių – 567, žąsų – 14, bičių šeimų – 10, arklių – 134, iš jų kumelių – 58. Apsirūpinimas technika: traktoriai DT-54 – 2, DT-55 – 1, MTZ-40 – 1, KD-35 – 1, DT-14 – 3, kombainai – 2, sunkvežimiai GAZ-51 – 3, ZIS-150 – 1, motociklai IŽ-49 – 3. Tenka pažymėti, kad tuo laikotarpiu kolūkiai privalėjo pildyti išsamius buhalterinius duomenis, kurie surašyti gamybiniame-finansiniame plane. Šiame plane įdomu tai, kad buvo smulkiai surašyti kiekvienai žemės ūkio kultūrai atliekami darbai, apimtys. Aprašoma kiekviena žemės ūkio augalų technologinė auginimo operacija: pvz.:

„žieminiams rugiams – trąšų išvežimas poriniais ratais, patręšimas rankomis mineralinėmis trąšomis, žieminių pjovimas javapjovė mašina, pėdų rišimas, pėdų sustatymas į gubas, javų vežimas poriniais ratais, pėdų padavimas į vežimus, pagrėbštų grėbimas, vežimų sukrovimas, pagrėbštų suvertimas į krūvas, kūgio krovimas, kūlimas „Neris“ ir „MA-90“ mašinomis, javų vežimas nuo mašinos, grūdų valymas.“

Smulkiai paskaičiuota, kiek kiekvienam darbui reikalinga žmonių, atliekamo darbo valandos, išskirti darbai, kuriuos atliks Sintautų MTS ir Keturnaujienos kolūkio kolūkiečiai. Kadangi pluoštiniai linai Lietuvos laukuose jau beveik išnyko, pateikiu ir 1958 m. linų auginimo darbų rūšis:

„dobilienų arimas traktoriniu plūgu, lėkščiavimas paprastomis lėkštėmis, akėjimas aggregate, mineralinių trąšų išvežimas poriniais ratais, mineralinių trąšų sėjimas rankiniu būdu, sėklų išvežimas į lauką, sėjimas traktorine mašina, linų ravėjimas, linų rovimas linarove, linų rovimas rankiniu būdu, linų surišimas, linų vežimas, vežimų sukrovimas, linų sukrovimas šalinėje, linų kūlimas traktorine mašina, linų vežimas klostymui, linų klostymas, linų pakėlimas ir surūšiavimas, linų surišimas juos surūšiuojant, linų vežimų sukrovimas, linų vežimas į fabriką.“

Matome, kiek daug darbo reikėjo įdėti auginant linus.

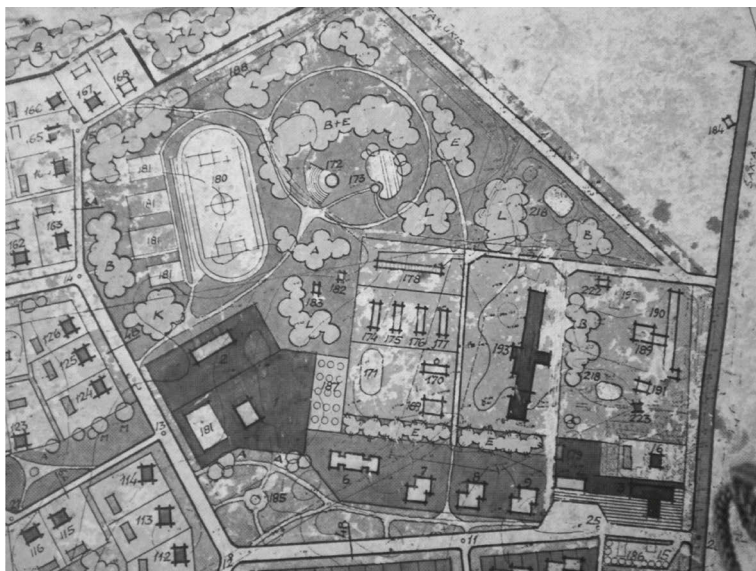
Gretimose Liepalotų apylinkėje, Pavasijų kaimo centre 1948 m. buvo įkurtas „Aušros“ kolūkis. Šis ūkis pagal administracinę paskirstymą taip pat priklausė Būblelių valsčiui. 1954 m. stambinant apylinkes, Liepalotų apylinkė prijungta prie Keturnaujienos apylinkės. 1959 m. kovo mėn. Kudirkos Naumiesčio rajonas buvo prijungtas prie Šakių rajono ir nuo to laiko „Aušros“ kolūkis priklausė Šakių rajonui. Tuo metu „Aušros“ kolūkis pavadintas „Novos“ kolūkiu. Stambinant kolūkius, 1963 m. vasario mėn. „Nova“ buvo prijungta prie Keturnaujienos kolūkio, kurio centru tapo Keturnaujienos apylinkės Užsienių kaimas. 1963 m. stambinant apylinkes, Keturnaujienos apylinkė prijungta prie Sintautų apylinkės.

Gyvenvietės plėtra

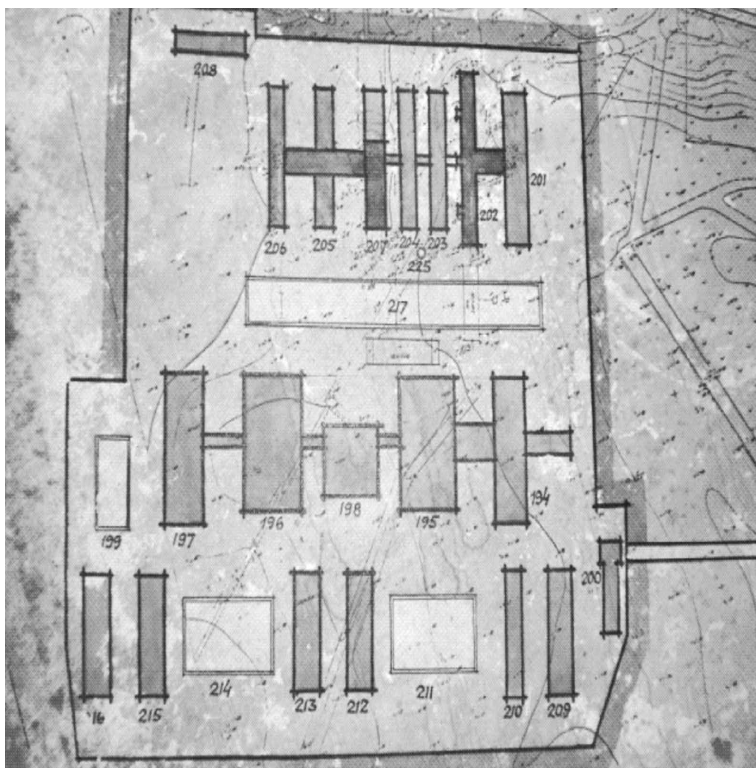
Iš rastų Keturnaujienos kolūkio dokumentų labiausiai suintrigavo Keturnaujienos miestelio gyvenvietės plėtra. Projektas buvo sudarytas 1965 m. Jeigu jis būtų buvęs įgyvendintas, tai dabartinė gyvenvietė būtų puiki, o buvęs kolūkis – modernus. Už buvusio grūdų sandėlio turėjo būti pastatyti individualių mašinų garažai, gyvenamųjų namų keturi ūkiniai pastatai, katilinė gyvenamiesiems namams šildyti, mazuto saugykla, 10 vietų pirtis, trys šešių butų sekcijiniai daugiabučiai gyvenamieji namai, vienas aštuonių butų sekcijinis daugiabutis gyvenamasis namas, šalimais įrengtas mokyklos mokomasis daržas. Einant toliau vakarų kryptimi, turėjo būti baseinas maudymuisi, estrada su šokių aikštele, žaidimų aikštelė, lauko išvietė, sporto stadionas, prie stadiono net 4 žaidimų aikštelės, šaudykla. Ten, kur dabar gyvena A. Stankevičius, turėjo būti įrengta poilsio aikštelė, už jos šiaurės vakarų kryptimi pastatyta 40-ies vietų pradinė mokykla, 60-ies vietų vaikų lopšelis-darželis. Už dabartinio kontoros pastato buvo numatyta pastatyti prekybos centrą su maisto produktų parduotuve, pramoninių prekių parduotuvę, 32 vietų valgyklą, buitinio aptarnavimo punktą su greta įrengtu taros sandėliu. Dabartinėje darželio linijoje buvo numatyti penki keturių butų blokuoti gyvenamieji pastatai, 103 individualūs nauji gyvenamieji namai. Miestelio žalioje zonoje turėjo augti ažuolai, beržai, klevai, liepos, eglės, maumedžiai.

Užpjaunių gamybinio centro projekte buvo numatyta pirmojoje linijoje iš pietų pusės statyti sanitarinį praleidžiamąjį, 400 t talpos daržinę, 1 000 t talpos šakniavaisių sandėlį, 4 500 t talpos siloso tranšėją, dvi daržines po 400 t talpos, siloso tranšėją 3 000 t talpos, dar dvi daržines po 400 t talpos. Antrojoje linijoje numatyta statyti keturis sujungtus (200, 200, 400, 400 vietų) karvidžių statinius ir pagalbinių patalpų bloką su veršiamosios skyriumi ir mėšlode. Trečiojoje linijoje turėjo būti statomas veršidžių kompleksas iš šešių savarankiškų 200 vietų pastatų, už jų 250 vietų kiaulidė su vetpunktu ir izoliatoriumi. Greta šių statinių turėjo būti įrengta 6 500 t talpos mėšlidė (žr. projekto fragmentą).

Ypač gerai dirbo Keturnaujienos kolūkio kombainininkai. 1970 m. į pirmąjį Šakių rajono geriausiųjų kombainininkų 20-tuką pateko net 7 keturnaujieniškiai – A. Stiklius, J. Baziliauskas, Z. Mažeika, J. Ignatavičius, J. Bacevičius, V. Jakštys ir J. Naujokaitis. Vien A. Stiklius nupjovė 227 ha ir prikūlė per 400 t grūdų. Tuo laikotarpiu jų pavardės puikavosi rajono „Draugo“ laikraštyje.

Fragmentas iš Keturaujienos gyvenvietės projekto. Dešinėje esanti linija – kelias Kudirkos Naumiestis–Šakiai. R. Daniliausko nuotr.

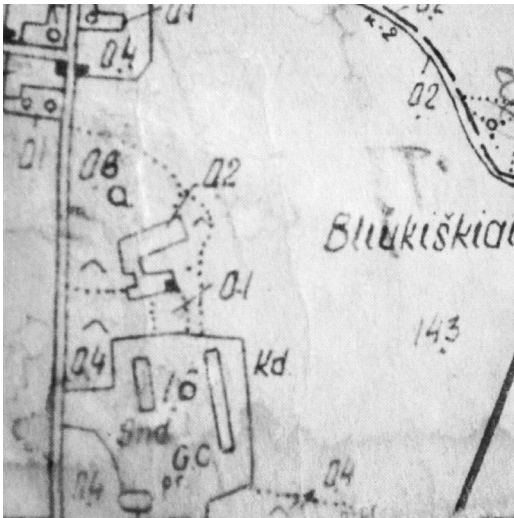
Fragmentas iš Užpajūnių fermų komplekso projekto. R. Daniliausko nuotr.

1970 m. Keturaujienos kolūkio gamybinių centrų grafiniuose nuotraukose užfiksuotuose centruose prabėgo daugelio kolūkiečių gyvenimas. Šiandien daugelio pastatų nebėra, jie nugriauti, kituose šeiminkauja dabartiniai ūkininkai.

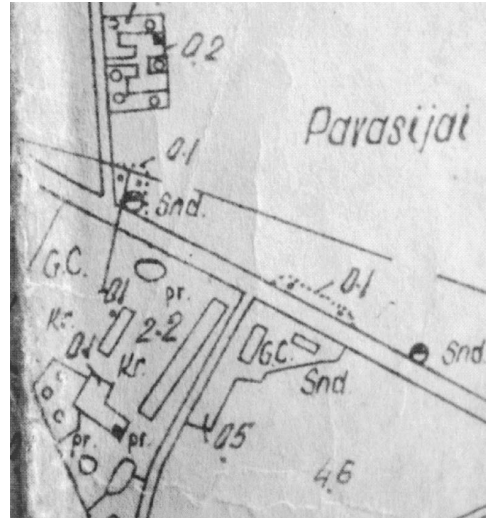
Pavasijų kaimą rasime važiuodami keliu link Žvirgždaičių. Čia buvo pradėta statyti buvusio kolūkio pagalbinė gyvenvietė. 1970 m. Pavasijų fermų gamybinių centrą sudarė šie objektai: sandėliai, karvidės.

Keturnaujienos kolūkio centrinė gyvenvietė 1970 m. Fragmentas iš Keturnaujienos kolūkio žemės teritorijos plano. R. Daniliausko nuotr.

Bliūkiškiai. Fragmentas iš Keturnaujienos kolūkio žemės teritorijos plano. R. Daniliausko nuotr.

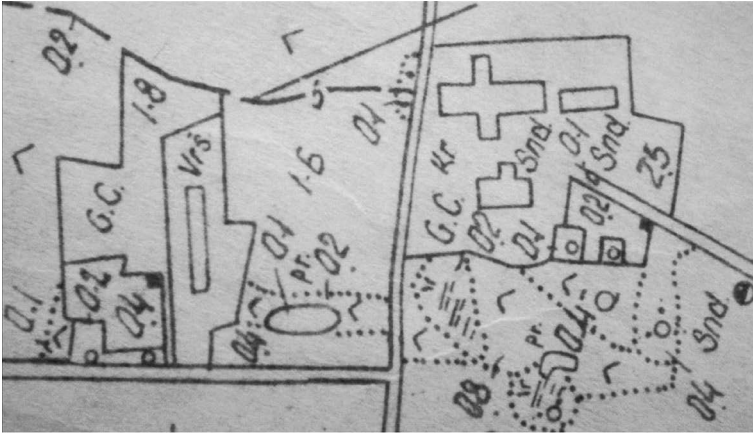
Pavasijai. Fragmentas iš Keturnaujienos kolūkio žemės teritorijos plano. R. Daniliausko nuotr.

1970 m. Suodžių fermų gamybinį centrą sudarė šie objektai: sandėliai, kūdros, kiaulidės.

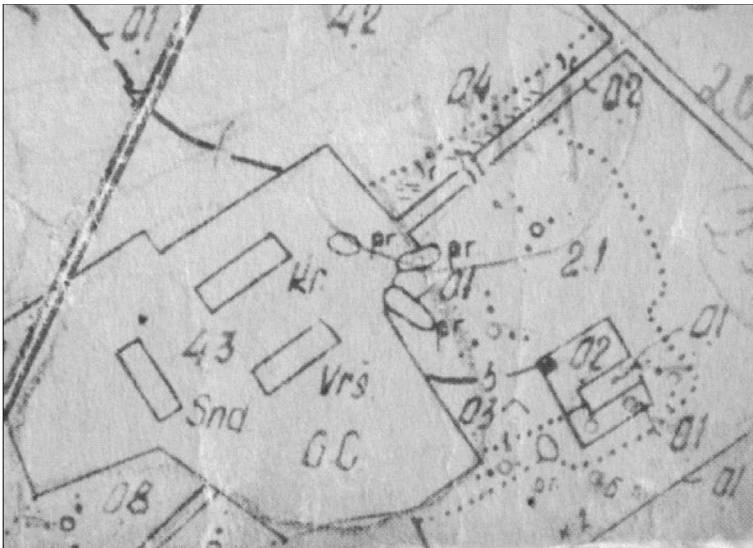
1970 m. Užkertulių fermų gamybinį centrą sudarė šie objektai: karvidės, kūdros, sandėliai, veršidės.

1970 m. Užpjaunių fermų gamybinį centrą sudarė šie objektai: sandėliai, karvidės, kiaulidės.

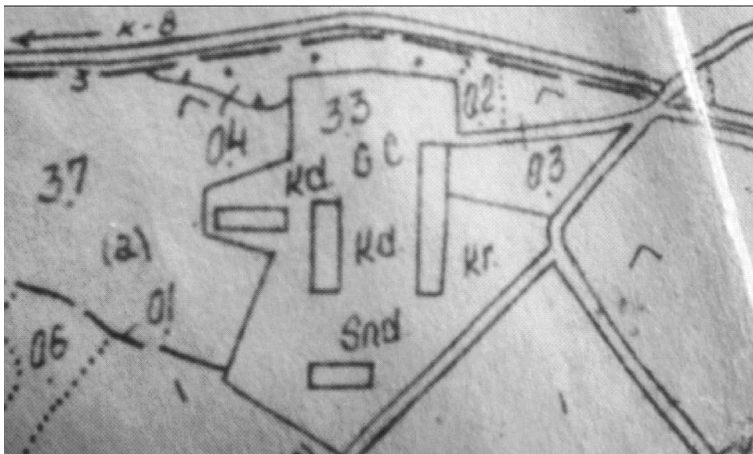
Bliūkiškių kaime buvusio kolūkio teritorijoje daugiausiai išliko vienkiemių. 1970 m. Bliūkiškių fermų gamybinį centrą sudarė šie objektai: sandėliai, kūdros, kiaulidės.

Suodžiai. Fragmentas iš Keturnaujienos kolūkio žemės teritorijos plano.
R. Daniliausko nuotr.

Užkertuliai. Fragmentas iš Keturnaujienos kolūkio žemės teritorijos plano.
R. Daniliausko nuotr.

Užpajuniai. Fragmentas iš Keturnaujienos kolūkio žemės teritorijos plano.
R. Daniliausko nuotr.

Ketрнаuјienos kolūkio raida

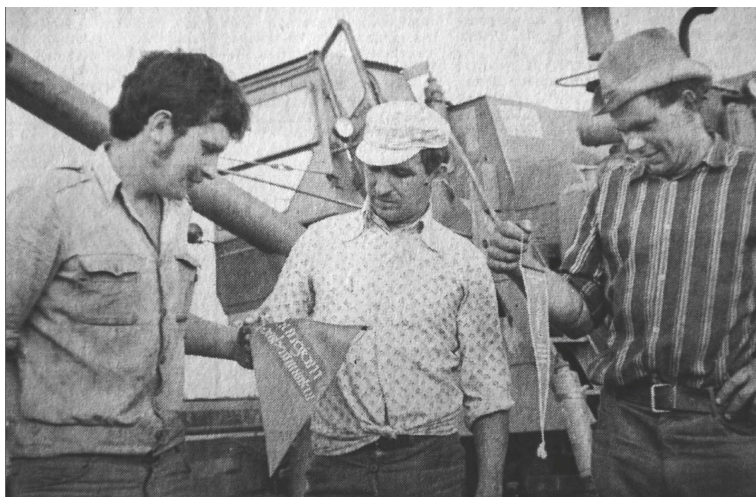
1977 m. Ketрнаuјienos kolūkio valdybos pirmininku išrinktas Vincas Jurkšaitis. 1980 m. vykusio kolūkio ataskaitinio susirinkimo metu, kaip ir ankstesniais metais, kolūkiečiai išklausė pirmininko V. Jurkšaičio ataskaitą. Savo kalboje pirmininkas pažymėjo, kad 1979 m. kolūkio laukuose grūdų prikulta tik 21 cnt/ha, tai mažiau negu 1978 m. Neužderėjo ir linai. Štai 1977 m. už parduotus linus gauta 240 tūkst. rublių pajamų, o 1980 m. tik 45,7 tūkst. rublių pajamų. Linų sėmenų iš ha prikulta tik 4,3 cnt. Įvardytos priežastys – prastas darbų organizuotumas ir blogos gamtinės sąlygos. Susirinkime pagarbiai minėtos mechanizatorių R. Sinkevičiaus, P. Abraičio, P. Šuopio, A. Vizgirdos, P. Stankevičiaus, J. Ūso, technikos eksploatacijos inžinieriaus F. Andriukevičiaus, suvirintojo J. Mozūraičio pavardės. Daug laukininkystės darbų (krovė grūdus, šiaudus) nudirbęs A. Baukus, S. Antanaitis, Z. Kazlauskienė, O. Bastytė, E. Petraitytė, A. Štabinskienė. Tačiau buvę ir taurelės mėgėjų. Šių asmenų, kaip ir pravaikštininkų, pavardės paviešintos ir deramai įvertintos. 1979 m. iš karvės vidutiniškai primelžta 3 172 kg pieno. Tačiau bendrai sumažėjo pieno ir mėsos gamyba. Susirinkime ieškota atsilikimo priežasčių. Be blogų oro sąlygų pašarų ruošimo metu, įvardytos vagystės, kai pašarus žmonės vežėsi į savo daržines. Tačiau gerų rezultatų pasiekė Ūžkertulių karvių fermų kolektyvas. Gerai dirbo T. Bacevičienė, primelžusi iš karvės 3 784 kg pieno, ir B. Piečaitienė, primelžusi iš karvės 3 578 kg pieno. Pavasijų fermoje rūpestingu darbu įvertintas melžėjos A. Sausarienės triūsas. Tačiau nuliūdino Ūžpjaunių fermos melžėjos, primelžusios iš karvės apie 2 883 kg. Susirinkime pasidžiaugta gyvulininkystės darbuotojų J. Lenkaičio, J. Mačioko, A. Jundulo, V. Gentvilo, O. Jasaitienės, A. Matijošaitienės darbu. Labai prasti reikalai kiaulininkystėje. Ypač blogos sąlygos Bliūkiškių fermose – ten drėgna ir šalta, pavėluotos naujų kiaulidžių statybos. Tokie svarstymai, pasakymai vyravo susirinkime.

Apžvelgiant gyvulininkystės rezultatus, matyti, kad 1981 m. Ketрнаuјienos kolūkis pardavė 612 galvijų, 742 kiaules. 1983 m. kolūkyje pastatytas ir pradėjo veikti Ūžpjaunių karvidžių 400 vietų kompleksas. Čia karvės melžtos „Tandem“ tipo melžimo aikštelėse. Fermos vedėja dirbo Elena Mažeikienė. Komplekse dirbusios melžėjos Teresė Bacevičienė ir Bronė Piečaitienė pasiekė geriausių rezultatų net tarp visų Lietuvos ūkių karvių melžėjų.

1982 m. rudenį jaunimo socialistiniame lenktyniavime javapjūtės metu pasižymėjo Ketрнаuјienos kolūkio jaunimo brigada. Tuomet jaunimo brigados vadovui Antanui Ūsui Šakių rajono komjaunimo komiteto atstovai atvežė net dvi pereinamąsias gaireles už pasiektus javapjūtės savaitės rezultatus. Priminsime, kad kolūkiuose buvo privaloma leisti sienlaikraščius, kuriuose taipogi atsispindėjo ūkio geriausieji darbuotojai, jų laimėjimai. Juose buvo rašoma apie jaunuosius kombainininkus Antaną Ūsą, Romą Matulionį ir Vitą Balčiūną. Štai A. Ūsas daugelį metų buvo tarp pirmaujančių kolūkio kombainininkų. Ne vieną kartą jo pavardė skelbta rajono laikraštyje „Draugas“. Pirmoji gairėlė įteikta Antano Ūso jaunimo brigadai už pasiektus javapjūtės rezultatus, jie sugebėjo aplenkti net garsaus Šakių rajono „LKP 60-mečio“ kolūkio jaunimo brigadą. Priminsime, kad „LKP 60-mečio“ kolūkis Šakių rajone buvo vienas pavyzdgingiausių ir ekonomiškai stipriausių.

*Karvės į fermas
genamos bandotakiais.
Lietingais rudenimis
pievos būdavo
labai šlapios.
R. Daniliausko nuotr.*

*Keturnaujienos
kolūkiejaunieji
kombainininkai
(iš kairės): Vitas
Balčiūnas, Romas
Matulionis, Antanas
Ūsas apžiūri
pereinamąsias
gaires. 1982 m.
Iš R. Daniliausko
asmeninio archyvo*

Antroji gairėle įteikta asmeniškai Antanui Ūsui už geriausius rezultatus tarp Šakių rajono jaunųjų kombainininkų. Petras Šuopys buvo pelnęs pirmąją vietą tarp jaunųjų Šakių rajono mechanizatorių.

1985 m. ūkyje iš kiekvieno ha javų gauta po 39 cnt grūdų. Iš kiekvienos karvės primelžta po 3 739 kg pieno. Pajamos išaugo iki pustrčio milijono rublių, grynas pelnas viršijo pusę milijonų rublių. Našiai dirbo vos ne nuo pirmųjų ūkio įsikūrimo dienų fermos vedėjas Juozas Pranaitis, agronomas linininkas Juozas Strimaitis, Juozas Merčaitis, nusipelnęs kolūkietis gyvulių augintojas Justinas Lenkaitis, laukininkystės darbininkas Vincas Dovydaitis, kombainininkai – Jurgis Ignatavičius, Antanas Ūsas, melžėjos – Teresė Bacevičienė, Bronė Piečaitienė, telyčių augintoja Danutė Pranaitienė. Pirmininko V. Jurkšaičio vadovavimo metais iškilo erdvus Užpajonių fermų karvidžių kompleksas, pašarų mišinių ruošimo cechasis, naujos patalpos paršavedėms, lengvo tipo tvartas penimoms kiaulėms. Plėtėsi gyvenvietė, vien per penkmetį žemdirbiai šventė įkurtuves 24 individualiuose gyvenamuosiuose

Mechanizatorius Romas Sinkevičius „daužo“ nupjautus žalios žolės barus. Iš R. Daniliausko asmeninio archyvo

Romo Sinkevičiaus traktorius pievos duobėje. Traktoriaus šeimininkas laimingas, kad nesusižeidė. Iš R. Daniliausko asmeninio archyvo

namuose. Vaikams duris atvėrė naujas lopšelis-darželis. Trys žemdirbių vaikai su ūkio stipendijomis mokėsi aukštosiose mokyklose, 12 studijavo specialiosiose vidurinėse ir proftechninėse mokyklose. Paminėtina, kad V. Jurkšaičiui buvo suteiktas LSSR meno saviveiklos žymūno vardas, jis apdovanotas „Garbės ženkle“ ordinu. Vėliau kolūkio valdybos pirmininke pradėjo dirbti Birutė Mikelaytė. Dar vėliau paskirta Keturnaujienos žemės ūkio įmonės laikinoji administracija: vadovas – Mindaugas Mažeika, pavaduotojas – A. Rūgys, vyr. buhalterė – V. Vaitkienė.

Privatizacijos metai

Privatizacijos metu Keturnaujienos žemės ūkio įmonėje 1992 m. birželio mėn. 1 d. sudaryti: Suodžių gamybinis technologinis kompleksas (GTK), steigėjai B. Bubilaitienė, Z. Matijošaitis, B. Rūgienė; infrastruktūros GTK, steigėjai J. Stankevičie-

nė, D. Starinskienė, B. Rūgienė; Pavasijų–Bliūkiškių GTK, steigėjai J. Bacevičius, N. Kuncaitienė, J. Kudirkienė; statybos ir remonto GTK, steigėjai J. Vaitiekaitis, P. Endriukaitis, V. Lenkaitis; agroserviso GTK, steigėjai E. Matijošaitis, B. Pečkaitienė, L. Jurgilienė; Užkertulių GTK, steigėjai N. Kuncaitienė, J. Kudirkienė, J. Bacevičius; Užpjaunių GTK, steigėjai R. Janulaitis, N. Sedlevičiūtė, D. Abraitienė; Suodžių GTK, steigėjai B. Bubilaitienė, R. Matijošaitis, B. Rūgienė; Užpjaunių GTK, steigėjai E. Mažeikienė, D. Starinskienė, J. Stankevičienė. Keturnaujienos žemės ūkio įmonėje, remiantis 1992 m. birželio 1 d. buhalteriniais duomenimis, įvairiems gamybiniais technologiniams komplektams perduota: Suodžių fermose – 174 karvės, 7 darbiniai arkliai, 265 galvijų prieaugliai; Pavasijų–Bliūkiškių fermose – 7 darbiniai arkliai; Užkertulių fermose – 100 karvių, 515 galvijų prieaugliai, 5 darbiniai arkliai; Užpjaunių kiaulių fermose – 31 paršavedė, 3 kuiliai, 180 kitų kiaulių, 1 darbinis arklys; Užpjaunių galvijų fermose – 277 karvės, 2 darbiniai arkliai, 23 galvijų prieaugliai. Dalis pajininkų atsiėmė turtą ir išėjo savarankiškai ūkininkauti. Likę asmenys nusprendė įsteigti Keturnaujienos žemės ūkio bendrovę, pirmininku išrenkamas Mindaugas Mažeika. Keturnaujienos ž. ū. bendrovėje auginama: 1993 m. liepos mėn. 1 d. karvių – 420, arklių – 33, kitų galvijų – 603, kiaulių – 33. 1994 m. liepos mėn. 1 d. duomenimis, bendrovėje laikoma: karvių – 370, arklių – 39, kitų galvijų – 725, kiaulių – 35. Gyvuliai buvo auginami Užkertulių, Suodžių, Užpjaunių, Pavasijų fermose, kiaulės auginamos Užpjaunių fermose.

Vėliau sparčiai krito žemės ūkio produkcijos gamyba. Keturnaujienos žemės ūkio bendrovė iširo. Liko bendrovės pastatai, kurių dalis šiuo metu nugriauta. Buvęs kontoros pastatas kaip vaiduoklis riogso pačiame gyvenvietės centre su išdaužytais langais, apgriuvusiomis sienomis. Niekam jo nebereikia. Vaikų darželio pastate įkurtas medicinos punktas, kuris gyvuoja iki šiol. Tame pačiame pastate glaudžiasi Keturnaujienos bendruomenės centras ir Sintautų kultūros centro Keturnaujienos laisvalaikio salė, kurioje vyksta renginiai, šarvojami mirę šio krašto žmonės. Gyvenvietėje daugelis namų likę tušti, dauguma gyventojų senyvo amžiaus. Gyvenvietė, kaip ir aplinkiniai kaimai, merdėja. Maža to, 2012 m. vasario mėn. užsidedė vienintelės šioje gyvenvietėje parduotuvės pastatas. Nudegė stogas, du žmonės žuvo. Mokyklinio amžiaus vaikai Sintautų pagrindinės mokyklos autobusu kiekvieną dieną vežiojami į Sintautus. Dar pajėgiantys ūkininkauti asmenys dirba žemę, auginą gyvulius, kiti – išvyksta uždarbiauti į užsienį arba darbo ieškosi kaip kas išmano.

Sintautų seniūnijos ūkininkai

Raimondas Daniliauskas

Žemės gražinimas Lietuvoje tęsiasi apie 20 metų. Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymas, priimtas 1991 m. liepos 25 d., reglamentavo žemėtvarkos reformos ir žemės privatizavimo tvarką. Šis įstatymas buvo daug kartų taisytas ir pertaisytas, sukėlęs daug painiavos ir, žmonių nuomone, neteisybės. Buvo keli žemės nuosavybės išsigijimo būdai: valstybinės žemės pardavimas, valstybinės žemės suteikimas neatlygintinai, nuosavybės teisių į žemę atkūrimas gražinant ją natūra ir suteikiant žemės sklypą neatlygintinai pagal Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį turtą atkūrimo įstatymą. Šiame straipsnyje sąvoka „asmeninio ūkio žemė“ (liaudiškai vadinami „trihektariai“) tai yra žemė, kuri pagal įstatymus buvo suteikta ir fizinių asmenų naudojama asmeniniui ūkiui. Dalis tokios žemės išpirkta iš valstybės, kita dalis gražinta neatlygintinai nuosavybėn asmenims, kurie turėjo teises į nuosavybės atkūrimą. Šiandien dar nemažai asmeninio ūkio žemės nuojama iš valstybės. Kodėl? Paprasčiausiai žmonės neturi pinigų jos išsipirkti iš valstybės, laikinai sustabdytas ir pats žemės pirkimo procesas.

Šiame straipsnyje nėra galimybės plačiai aprašyti Sintautų agrarinės reformos tarnybos darbą, skundus, gautus darbo metu, išvardyti žmones, kurie būriais ėjo pas valdininkus, nešini įvairiais dokumentais, siekdami atstatyti savo nuosavybės teises, analizuoti kilusius nesutarimus tarp brolių, seserų ir kitų artimųjų, neretai pasibaigusius teismais. Reikėtų aptarti ir Sintautų agrarinės reformos tarnybos specialistų darbą ir jų tarpininkavimą gražinant turtą iš žemės ūkio įmonės atstovų, „trihektarininkų“ ir buvusių žemės paveldėtojų santykius, išsamiau apžvelgti turto dalybas, žemės perėmimą iš buvusių žemės ūkių bendrovių. Ne kiekvienas, išėjęs ūkininkauti, nori mintimis sugrįžti į ankstesnį laikotarpį, painioja metus, nenori viešinti pinigų, už kuriuos nupirka įvairi žemės ūkio technika, pastatyti arba atstatyti pastatai. Paklausus, ką galėtumėte prisiminti įdomaus iš ūkininkavimo pradžios, dauguma atsakė:

„Visą laiką dirbome“, „žiemą laukėme pavasario darbų, pavasaryje – ruošėmės derliaus nuėmimui“, „poteriovom, kad nustotų lietūs ir nesupūdintų derliaus“, „bijojom, kad už paskolas neužsmaugtų bankai“, „keikėm, kad mažos žemės ūkio produkcijos supirkimo kainos“, „klausėmės pavyduolių žodžių“, „norėjome dirbti sau ir geriau gyvent“ ir t. t.

Pirmieji nepriklausomybės metai buvo painūs žemės ūkyje. Daugelis kaimo žmonių nesuprato, kas vyksta – kolūkių (žemės ūkio įmonių) griovimas ar žemės ūkio reforma. Vieni nusprendė savarankiškai ūkininkauti, kiti – kol kas dirbti bendrai. Sugriovimo tema artimiausią dešimtmetį buvo įvairiai aptariama. Nuo to laiko likęs žmonių susiskaldymas iki šiol.

Ne kiekvienas žemę dirbantis asmuo yra ūkininkas. Kartais galvojama, kad jei dirbi žemę, tai jau esi ūkininkas. Lietuvos Respublikos ūkininko įstatyme,

priimtame 1999 m. gegužės 4 d., nurodoma, kad ūkininkas – tai fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ar miškininkyste, jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre. Žemės ūkio veiklai jis naudoja nuosavybės teise turimas, nuomojamas iš valstybės ir privačių asmenų ar panaudos pagrindais valdomas žemės ūkio paskirties žemes, miškus, vandenis.

Šiame straipsnyje, remiantis Šakių rajono Sintautų agrarinės reformos tarnybos posėdžių protokolais, bus prisiminti ūkininkai, pirmieji pradėję savarankiškai ūkininkauti Sintautų seniūnijos žemėse. Straipsnio pabaigoje apibendrintos Sintautų seniūnijoje gyvenančių, savo darbą mylinčių, derlingus laukus puoselėjančių žmonių mintys. Visus juos pažįstu, bendrauju. Esu agronomas, dirbu Šakių rajono savivaldybės Sintautų seniūnijos žemės ūkio specialistu nuo 2004 metų.

Savarankiško ūkininkavimo pradžia

Žemės suteikimą savarankiškai ūkininkauti, valstiečių ūkiui įkurti nustatė 1989 m. liepos 4 d. priimtas įstatymas „Dėl Lietuvos TSR valstiečio ūkio“. Remiantis šiuo įstatymu, žemė buvo suteikiama nemokamai iš valstiečių ūkiams skirto žemės fondo. Žemės skyrimas nebuvo nutrauktas iki 1991 m. rugsėjo 1 d., t. y. iki Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo įsigaliojimo dienos. Tai reiškė, kad asmuo, norintis steigti valstiečio ūkį, rajono vykdomajam komitetui teikė pareiškimą, nurodydamas pageidaujamo sklypo dydį, vietą, ūkio veiklos kryptį, savo kvalifikacinį pasirengimą. Prašymus nagrinėjo rajono žemės skirstymo komisija. Patenkinus prašymą, Respublikinis žemėtvarkos projektavimo institutas parengdavo žemės skyrimo projektą, su būsimuoju ūkininku surašydavo sklypo ribų nustatymo protokolą, žemės sklypą pažymėdavo natūroje ir nustatydavo jo naudojimo sąlygas.

Šakių rajone norą ūkininkauti 1989 m. spalio 1 d. pareiškė 208 Lietuvos gyventojai. Sutinkamai su Valstiečių ūkio įstatymu, pirmumo teisę gauti žemę turėjo teisėti jos paveldėtojai, gyvenantys ir dirbantys toje pačioje vietovėje, kur ir pageidauja ūkininkauti. Stambiausiais žemės naudotojais Šakių rajone tapo Skařdupių kaimo gyventojas Vytautas Kamaitis, Sintautų ir „Laisvės“ kolūkių ribų sandūroje gavęs 51,1 ha žemės, ir Zyplių kaimo gyventojas Petras Kardauskas, „Laisvės“ kolūkyje gavęs 33,67 ha žemės. Pradėjusiems ūkininkauti valstybinės žemės nuosavybės aktus teikė Šakių rajono valdybos Ūkininkų skyriaus pirmininkas Bronius Bautrėnas. Tokį aktą, pažymėtą 22-uoju numeriu, gavo Sintautų apylinkės Skardupių kaimo gyventojas Juozas Antanavičius. Šiuo aktu jis pripažintas 15,53 ha žemės sklypo Skardupių kaime savininku. Valstybinės žemės nuosavybės akte buvo parašyta, kad valstiečio ūkiui steigti (žemės ūkio produktų ir žaliavų gamybai) žemė suteikiama jo nuosavybėn nemokamai, paveldėjimo teise. Ji negali būti perkama, parduodama, išnuomojama ir įkeičiama. 1989 m. asmenys, norintys gauti žemės, teikė prašymus Šakių rajono Žemės skirstymo komisijai. Komisija priėmė teigiamą arba neigiamą atsakymą dėl žemės suteikimo, bet galutinį žodį tarė tuometiniai žemių šeimininkai ūkių (kolūkių) visuotiniuose susirinkimuose. Visuotiniuose susirinkimuose nutardavo ne tik kam, bet ir kiek ir kur tos žemės skirti. Visuotinis susirinkimas Sintautų kolūkyje ilgai nesušauktas. 1989 m. gru-

džio 20 d. Sintautų kolūkio visuotinio susirinkimo nutarimu buvo nepatenkintas sintautiečių Rūtos ir Gintauto Oriuntų šeimos prašymas leisti ūkininkauti buvusiam tėvų sklype. Žemę jiems paskyrė kitoje vietoje, beveik kolūkio pakraštyje. Orintai buvo vietiniai kolūkiečiai, norėję savarankiškai ūkininkauti.

1991 m. sausio 31 d. Sintautų agrarinėje tarnyboje įvyko komisijos, sudarytos valstiečio ūkio komplekto technikai ir gyvuliams atskirti, posėdis. *Atskirti*, tai reiškė, kad pagal tuomet galiojančius įstatymus turtas turi būti dalijamas pagal žemės plotą, priklausanti ūkininkams, proporcingai turimam technikos ir gyvulių kiekiui visoje žemės ūkio įmonėje. Jame dalyvavo Sintautų apylinkės viršaitis Algirdas Maskvytis, Sintautų agrarinės tarnybos pirmininkas Česlovas Grikielis, sekretorė Ilona Sakalauskaitė, Sintautų žemės ūkio įmonės (toliau – ŽŪĮ) vadovas Juozas Jucaitis, vyr. buhalterė Vilija Dėdinaitė, ūkininkų atstovai Gintautas Orintas ir Kajetonas Duoba. Susirinkime svarstyta ŽŪĮ technikos ir gyvulių pardavimas ir perdavimas ūkininkams. Ūkininkai pageidavo: automobilio GAZ-53B, traktorių DT-75, MTZ-50, T-16M, sėjamosios SZ-3,6, traktorinio grėblio, kultivatoriaus KPS-4, keturvagio plūgo, šienapjovės KS-2,1, vieno arklio ir dviejų kumeliukų, karvių, bulių, telyčių, kiaulių. Technika ir gyvuliai paskaičiuoti imamam iš ŽŪĮ 120 ha žemės plotui. Nutarta ūkininkų atstovų pageidavimus patenkinti. Pateikiu išrašą iš ūkininkams perduoto turto perdavimo akto.

„Perduota: karvės – 22 vnt. (82 022 rub.), penimi buliai – 23 vnt. (96 070 rub.), buliai 6–12 mėn. – 6 vnt. (9 180 rub.), veršingos telyčios – 12 vnt. (39 816 rub.), paršeliai 2–4 mėn. – 10 vnt. (1 665 rub.), penimos kiaulės – 19 vnt. (12 979 rub.), kitos kiaulės – 2 vnt. (1 682 rub.), kumelė – 1 vnt. (1 870 rub.), kumelaitės iki 3 m. amžiaus – 3 vnt. (2 176 rub.), erziliukai iki 3 m. amžiaus – 3 vnt. (3 944 rub.). Perduota gyvulių už 251 404 rub.“

Technikos perduota už 78 671 rublį. Gyvulius ūkininkai pasidalijo pagal atsiimamos žemės plotą. Susirinkime taip pat svarstyta gyvulių ir technikos perdavimas ūkininkei Marijonai Stanaitienei iš Ketuřnaujienos ŽŪĮ. Nutarta jai perduoti automašiną GAZ-53, traktorių T-40AM, rotacinę šienapjovę ir 8 veršingas telyčias.

1992 m. sausio 31 d. įvyko komisijos, sudarytos valstiečio ūkio komplekto technikai ir gyvuliams atskirti, posėdis, kuriame dalyvavo Sintautų laikinosios administracijos vadovas Juozas Jucaitis, pavaduotojas Juozapas Juška, eksploatacijos inžinierius Vincas Puida, ūkininkų atstovė Rūta Orintienė ir Sintautų agrarinės reformos tarnybos atstovė Vida Duobienė. Svarstyta dėl papildomo turto atskyrimo ūkininkams. Nutarta iš Sintautų ŽŪĮ turto papildomai atskirti vieną grūdų kombainą „Niva“, vieną benzovežį, vieną trąšų barstytuvą RUM-3, vieną linų pakeltuvą-skirstytuvą, vieną volą, vieną pakrautuvą, dvi traktoriaus priekabas, vieną trijų kubų cisterną degalams ir vieną kumeliuką.

Sintautų ūkininkams iš Sintautų žemės ūkio įmonės perduota ši technika:

- 1) Vytautui Kamaičiui – traktoriaus priekaba, pakrautuvus PF-0,2;
- 2) Kajetonui Duobai – automobilis GAZ-52, traktorius DT-75, sėjamoji SZ-3,6, penkiavagis plūgas;

- 3) Zigmui Balkojui – lėkštės BDT-3, volas 3KKS-6, automobilis „Moskvič-434“;
- 4) Gintautui Orintui – traktorius MTZ-50, trąšų barstytuvas, linų pakeltuvas, surinkimo priekaba, autogirdykla, javų kombainas SK-5, traktoriaus priekaba, barstytuvas MRV-0,5;
- 5) Viktorui Girdauskui – traktorius T-16M, šienapjovė KS-2,1, grėblys VK-3;
- 6) Onai Duobienei – dirvų lygintuvas;
- 7) Pranui Duobai – automobilis GAZ-53B;
- 8) Petru Čiricai – traktorius MTZ-80L.

Šakių rajono Sintautų apylinkės agrarinės reformos tarnybos 1992 m. kovo 17 d. posėdyje nutarta siūlyti Sintautų apylinkės tarybai patenkinti piliečių pareiškimus pagal agrarinės reformos tarnybos aprobuotus žemės plotus iš šių ŽŪĮ:

- iš „Laisvės“ ŽŪĮ – Adelei Marijonai Daugėlienei (8,10 ha), Viktorui Mačiuliui (0,20 ha), Teresei Tarnauskienei (9,00 ha), Julijai Adomaitienei (2,50 ha), Abdonui Petrauskui (6,00 ha), Jonui Gediminui Verbylai (4,00 ha), Agotai Geršvaltaitienei (7,00 ha), Česlovui Maumevičiui (10,00 ha), Danutei Kamarauskienei (4,30 ha);
- iš Keturnaujienos ŽŪĮ – Onai Buikuvienei (12,20 ha), Severinui Valaičiui (2,00 ha);
- iš Sintautų ŽŪĮ – Vidui Petru Teresevičiui (2,00 ha), Petru Čiricai (3,00 ha), Marcelei Sakalauskienei (2,00 ha), Reginai Bendžiūnienei (10,00 ha), Onai Duobienei (30,00 ha).

Keturnaujienos ŽŪĮ teritorijoje pagal 1991 m. Valstiečių ūkio įstatymą 40,00 ha žemės suteikta Romutei Viltrakienei. Iš archyvinių dokumentų matyti, kad šioje teritorijoje žemę dar gavo Justinas Lenkaitis (29,00 ha), Jonas Martišius (17,30 ha), Romualdus Martišius (17,30 ha), Antanas Bagdanavičius (43,00 ha). Be archyvinių dokumentų laikinai žemė suteikta Severinui Valaičiui (2,00 ha) ir Onai Buikuvienei (12,20 ha).

Veršių krašto žemėse 1992 m. įsikūrė šie ūkininkai: Pranas Zubrickas (44,47 ha), Valentinas Kraulėda (12,60 ha), Jonas Antanas Kudirka (26,70 ha), Petras Kardauskas (56,80 ha), Viktoras Antanavičius (15,80 ha), Salomėja Skaisgirienė (10,00 ha), Albinas Juozas Tarnauskas (14,35 ha). Iš archyvinių dokumentų matyti, kad žemė buvo suteikta dar ir Onai Danutei Knyvienei (25,00 ha), Viktorui Antanavičiui (21,00 ha), Česlovai Dailidienai (16,00 ha), Anei Kriaučiūnienei (50,38 ha), Jonui Gediminui Verbylai (8,00 ha), Juozui Duobai (30,00 ha), Genovaitei Dragūnienei (25,00 ha), Algimantui Šlapikui (48,00 ha), Vidai Alionienei (38,00 ha), Salomėjai Skaisgirienei (5,48 ha), Pranui Širvaičiui (8,64 ha), Jonui Antanui Kudirkai (18,90 ha), Jonui Steponaičiui (39,00 ha), Onai Kasparaitienei (2,80 ha), Valentinui Kraulėdai (3,30 ha), Pranui Rubikui (41,00 ha), Kęstučiui Kudirkai (16,80 ha). Be archyvinių dokumentų žemė laikinai naudotis suteikta Adelei Marijonai Daugėlienei (8,10 ha), Viktorui Mačiuliui (0,20 ha), T. Tarnauskienei (9,00 ha), Julijai Adomaitienei (2,50 ha), Abdonui Petrauskui (6,00 ha), Jonui Gediminui Verbylai (4,00 ha), Agotai Geršvaltaitienei (7,00 ha), Česlovui Maumevičiui (10,00 ha), Danutei Kamarauskienei (4,30 ha). Tuomet iš „Laisvės“ ŽŪĮ atsiimtas 629,12 ha žemės plotas (jis atiteko 16-ai ūkininkų). Atidalinto turto vertė ūkininkams sudarė 510,6 tūkst. rublių.

Sintautų ŽŪĮ teritorijoje 1992 m. pagal 1991 m. Valstiečių ūkio įstatymą žemė suteikta Vytautui Kamaičiui (51,10 ha), Zigmui Balkojui (26,10 ha).

Pagal archyvinčius dokumentus Sintautuose žemę gavo Laimutė Masaitienė (12,04 ha), Marcelė Duobienė (12,04 ha), Kajetonas Duoba (19,00 ha), Pranas Duoba (6,00 ha), Jonas Duoba (3,00 ha), Antanas Orintas (34,43 ha), Jonas Dumčius (50,00 ha), Viktoras Girdauskas (6,00 ha). Be archyvinių dokumentų žemė laikinai suteikta Vidui Petruui Teresevičiui (2,00 ha), Petruui Čiricai (3,00 ha), Marcelei Sakalauskienei (2,00 ha), Reginai Bendžiūnienei (10,00 ha), Onai Duobienei (30,00 ha). Atsiimtas iš Sintautų ŽŪĮ 266,70 ha žemės plotas. 10-čiai ūkininkų atitekusio atidalinto turto vertė sudarė 330,1 tūkst. rublių.

Šie išvardyti žemių savininkai atsiėmė žemes iš žemės ūkio įmonių ir pradėjo savarankišką ūkininkavimą.

1992 m. kovo 25 d. įvyko „Laisvės“ ŽŪĮ komisijos dėl turto dalies atskyrimo įmonės teritorijoje esantiems ir formuojamiems ūkininkams posėdis. Komisija, kurią sudarė „Laisvės“ ŽŪĮ išrinkti atstovai Vytautas Undraitis, Dalia Jakštienė, pačių ūkininkų išrinkti atstovai Valentinas Kraulėda ir Jonas Kudirka, dalyvaujant agrarinės tarnybos pirmininkui Česlovui Griekiečiui, sprendė turto atskyrimo ūkininkams klausimą. V. Undraitis pareiškė, kad gyvulius ir techniką reikia skirti pagal darbuotojų stažą, bet ne pagal žemės plotą. Tokia nuomonė esanti ir daugelio žemės ūkio įmonės pretendentų. D. Jakštienė manė, kad toks skirstymas neteisingas, nes jis tik supriešins žmones; gyvulius ir techniką reikia dalyti proporcingai turimoms žemės ūkio išmokoms. V. Kraulėda reikalavo laikytis galiojančių įstatymų ir gyvulius bei techniką ūkininkams skirti pagal turimos žemės plotą. J. Kudirka pareiškė, kad ūkininkų susirinkime absoliuti dauguma yra už tai, kad turtas būtų skiriamas tik pagal žemės plotą. Sintautų agrarinės tarnybos vadovas Č. Griekietis savo pasisakyme paaiškino, kad pagal galiojančius įstatymus, turtas turi būti dalijamas pagal žemės plotą, priklausantį ūkininkams proporcingai turimam technikos kiekiui visoje „Laisvės“ ž. ū. įmonėje. Komisija kompromisinio sprendimo nepriėmė, kadangi nesutarimas buvo principinis. Gyvulių ir technikos atskyrimo klausimą prašyta pavesti spręsti Šakių rajono valdybai. Rajono valdyba davė nurodymą laikytis galiojančių įstatymų. 1992 m. kovo 27 d. įvyko tų pačių atstovų posėdis, dalyvaujant Šakių rajono privatizavimo komisijos atstovei J. Raškauskienei. Ūkininkų atstovai pageidavo gauti šių gyvulių: melžiamų karvių (30), šeriamų karvių (5), veršingų telyčių (5), galvijų prieauglio (95), paršavedžių kiaulių su kuiliu (5), kiaulių prieauglio (70), suaugusių arklių (5), kumeliukų (2). Susirinkime ūkininkų atstovai pageidavo šios technikos: traktorių T-150K (1 vnt.), DT-75 (2), T-40AM (2), MTZ-50 (1), T-16 (1), javų kombaino SK-5 (1), sunkvežimių GAZ-53 (2), GAZ-52 (1). Taip pat šio žemės ūkio inventoriaus: keturvagio plūgo (1), kultivatorių KPS-4 (3), grūdų sėjamosios (1), akėčių (9), traktoriaus priekabų (2), *furažyrinės* priekabos (1).

Žemės ūkio įmonės atstovai sutiko su ūkininkų atstovų pageidavimu ir nutarė šį visą turtą suteikti.

1992 m. kovo 10 d. posėdyje, įvykusiame Sintautų agrarinėje tarnyboje, Justinas Lenkaitis, Ona Buikuvienė, Antanas Stanislovas Bagdanavičius pageidavo pirkti iš Keturnaujienos ŽŪĮ technikos ir gyvulių. A. Bagdanavičius gavo sunkvežimį

GAZ-53, traktoriaus priekabą 2PTS-4, 4 akėčias, 10 karvių (iš jų 5 liaukozines), 3 penimus bulius, 1 arklį, 2 kiaules, 2 telyčias. Justinas Lenkaitis gavo traktorių DT-75, plūgą, kultivatorių, 3 penimus bulius, 2 galvijų prieauglius, 1 arklį, 2 kiaules, 4 karves (2 iš jų liaukozines). Ona Buikuvienė gavo 3 karves (iš jų 2 liaukozines), 1 telyčią, 2 penimus bulius, 2 galvijų prieauglius. Minėtas turtas įsigytas už asmenines žemės ūkio išmokas.

Kaip sekėsi ūkininkauti 1992 metais? Veršių gyventojai Jonas ir Regina Kudirkos buvo vieni pirmųjų ūkininkų, nusprendusių ūkininkauti. Jie dirbo 46 ha žemės plotą. Augino visą būrį (net 22) galvijų, sėjo linus, kurie buvo pelningi. Už gautus pinigus nusipirko traktorius T-25, T-70 S, T-40 AM, sunkvežimį, kombainą. Anksčiau Jonas Kudirka dėstė istoriją Beržynų devynmetėje mokykloje, buvo baigęs Vilniaus universitetą. Kaip pats teigė – ūkininkavimas irgi profesija. Veršių kaime Kudirkų giminė nuo seno buvo giliai įleidusi šaknis. Tuo metu Kęstas Kudirka turėjo apie 50 ha, Vytautas Kudirka apie 20 ha žemės.

Pirmųjų ūkininkų pavyzdžiu pasekė ir kiti Sintautų, Veršių, Keturnaujienos gyventojai. Dauguma jų laikė gyvulius, sėjo javus. Visi ūkininkavo savo žemėse, o kai šių buvo per maža, pradėjo nuomotis iš kitų žemės savininkų. Vėliau dalis jų metė ūkininkavimą, žemes išnuomojo, kiti, būdami jau garbaus amžiaus, ūkius perdavė savo vaikams.

Sintautų krašto kaimų ūkininkai 2012 metais

Zigmas ir Vida Ona Balkojai Sintautų seniūnijos krašte ūkininkauja nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo pradžios. Nuo iš pradžių turėto maždaug 13 ha ūkio 2011 m. jie turėjo jau per 800 hektarų. Jų ūkis – išimtinai augalininkystės. Augino cukrinius runkelius, kurių vėliau atsisakė, savo žemės plotus užsėjo kviečiais ir rapsais. Nors jų ūkis ir pakankamai didelis, nuolatinių darbininkų turi tik kelis, per javapjūtę dar papildomai samdo vairuotojų derliui vežti. Jų gyvenamojoje sodyboje (maždaug 1 hektaro plote) sukonzentruotas ir visos žemės ūkio technikos parkas, sandėliai. Jie yra laimėję Šakių rajono „Metų ūkininko ūkio“ titulą.

Rūta ir Gintautas Orintai dirba apie 450 ha žemės. Tai irgi augalininkystės ūkis. Starkų kaime įkurta visa ūkio bazė. Ūkininkauti mokomi anūkai.

Juozapas Juška (gyv. Sintautų miestelyje) dirba apie 140 ha žemės. Jo tolimiausias žemės plotas Paluobių seniūnijoje.

Valdas Piečaitis ir Dainora Grybauskienė (gyv. Sintautų miestelyje) dirba apie 74 ha žemės. Ūkiui modernizuoti jie, pasinaudoję Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ parama, įsigijo ūkiui reikalingos technikos – traktorių, germinatorių, barstytuvą, purkštuvą. Vieninteliai visoje Sintautų seniūnijoje augina linus sėmenims, turi įsirengę aliejaus šalto spaudimo cechą. Taip pat augina ir kmynus.

Valdas Grabauskas (gyv. Sintautų miestelyje) darbuojasi apie 120 ha žemės plote. Tai taip pat augalininkystės ūkis. Nemažus plotus prižiūri Vytautas Jucaitis, Egidijus Duoba, Valdas Grybauskas, Tomas Jakštys, Artūras Kučiauskas, Vitas Domeika, Antanas Stepulaitis, Juozas Jakaitis, Jolanta Vaškienė.

Daugiausiai galvijų Sintautuose augina Tomas Jakštys.

Išsiskiria Antano Stepulaičio ūkis, auginantis daugiau kaip 12 Lietuvos sunkiųjų arklių veislės, ko gero, daugiausiai Šakių rajone.

Šio straipsnio autorius savo ūkyje augina daugiausiai Sintautų seniūnijoje Romanovo veislės avių, per 30.

Įdomumo dėlei reikia pastebėti, kad visame Šakių rajone 2011 m. auginta 161 arklys, kuriuos laikė 109 ūkininkai. 2011 m. rajone registruota 75 avių laikytojai, auginantys 615 avių, 88 ožkų laikytojai, auginantys 128 ožkas, 2 050 karvių laikytojų, auginančių 12 645 karves.

Egidijus Duoba (gyv. Sintautų miestelyje) verčiasi daržininkyste – augina bulves, morkas, kopūstus. Didesnius bulvių plotus augina dar ir V. Jucaičio, J. Juškos, V. Domeikos ūkiai.

Juozas Knezevičius (gyv. Sintautų miestelyje) jau dalį žemių nuomoja E. Duobai, mažina ūkininkavimo plotus.

Jonas Ambrasas Kirmiškių kaime vienintelis Sintautų seniūnijoje augina elnius ir danielius. Nemažai jis užaugina ir žieminių česnakų.

Santakų kaime gyvenantis Sigitas Duoba dirba apie 250 ha, per paskutinius trejus metus jo ūkis itin išsiplėtė. Verčiasi augalininkyste, augina ir kmynus.

Romutė Pušinaitenė iš Starkų laiko didžiausią šiame kaime galvijų bandą – apie 17 melžiamų karvių ir apie 10 kitų galvijų.

Be išvardintų ūkininkų, Sintautų miestelyje ir aplink jį esančiuose kaimuose gyvena ir pasėlius bei pievas deklaruoja Romas Ūsas, Vladislavas Galvydis, Juozas Riklikas, Virginija Valaitienė, Edikas Janušauskas, Algimantas Domeika, Evelinas Bacevičius, Salomėja Marija Mozūraitytė, Eglė Vasiliausienė, Šarūnė Leščiukaitienė, Saulius Stankevičius, Juozas Knezevičius, Robertas Butkevičius, Artūras Pocijus, Juozas Jakaitis, Ričardas Jakaitis, Mantvydas Orintas, Audrius Ščiučka, Laima Paužienė, Nijolė Teresevičienė, Dalė Rūškienė, Daiva Šuopienė, Remigijus Unguvaitis, Jolanta Vaškienė, Mindaugas Sukackas, Povilas Alesius, Laima Ragelienė, Virginijus Sukackas, Antanas Domeika, Vitas Antanas Kuraitis, Vilma Barienė.

Šio krašto laukų žemes dirba ūkininkai ir iš kitų Šakių rajono vietovių. Čia žemę deklaruoja Laimos Stonkuvienės agroserviso įmonė, UAB „Grūduva“, Romos Masevičienės, Aldonos Naujokaitienės, Editos Rimkienės, Juozo Mockevičiaus, Vidmanto Simanavičiaus, Editos Pikčilingienės, Juozo Antanavičiaus, Raimondo Petrausko ūkiai.

Veršių krašto kaimų ūkininkai 2012 metais

Zyplių kaime gyvenanti Valentina Kardauskienė dirba apie 170 ha žemės. Jos ūkis jau daugelį metų yra ekologinis ūkis.

Kitas ekologinis ūkis įkurtas Rūgių kaime. Tai Ryčio Kriaučiūno. Augina javus, rapsus, grikius.

Skařdupių kaime gyvenantys tėvas ir sūnus Juozai Antanavičiai dirba apie 760 ha, Valentinas Kamaitis – apie 350 ha. Rimti ūkininkai įsikūrė šiame kaime. Žemės ūkio tradicijas savo sodžiuje jie perduoda iš kartos į kartą. Sintautų se-

niūnijoje daugiausiai galvijų augina Valentinas Kamaitis, pieninių karvių jis laiko apie 70. Žemdirbiams nepakanka dirbti tik aštuonias darbo valandas.

„Kartais reikia ir naktų, ir savaitgalių. Tie, kas žino, ką reiškia auginti naminius gyvulius, patvirtins: reikia aukoti daugybę bemiegių naktų, dirbti neskaičiuojant valandų ir savaitės dienų“, – sako V. Kamaitis.

Ūkyje trūko reikiamos žemės dirbimo technikos, dalis naudojamo turto buvo pasenusi, todėl jis, siekdamas atnaujinti žemės ūkio techniką javams auginti, 2007 m. įgyvendino projektą „Grūdų ūkio modernizavimas“ ir įsigijo javų kombainą, traktorių, plūgą, džiovyklą ir krautuvą.

Šlamų kaime gyvenančių Juozo ir Romutės Duobų ūkis dirba apie 120 ha žemės. Jis vienintelis šiame kaime laikosi stiprių žemdirbiškų tradicijų. Šis ūkis šiame kaime įsikūrė maždaug prieš 18 metų, J. Duobos tėvų sodyboje. Per tuos 18 metų iš miesto kaiman atėję žemdirbiai išbandė viską – ir kiaules augino, ir runkelius, ir įprastas žemdirbiškas kultūras. J. Duoba su žmona niekuomet neplanavo turėti didelį ūkį, veiklos pradžioje pradėta puoselėti kiaulininkystė didelių žemės plotų nereikalavo. Kas geriau pažįsta J. Duobą, patvirtins – jis negyvena vien savame ūkyje. Jis buvo vienas pirmųjų dabar pakankamai stiprios Lietuvoje kredito unijos „Zanavykų bankelis“ kūrėjų. Šiuo metu Juozas dalyvauja unijos valdybos veikloje, yra aktyvus rajono ūkininkų susivienijimo narys.

Sintautų seniūnijos Skaistgirių kaime ūkininkauja Aušra Urbštienė, Darius Vaišvila, Laimonas ir Pranas Pilypas Rubikai. P. P. Rubiko ūkis buvo 5-erius metus ekologinis. Ignas Šnipas padeda savo dukrai Aušrai, apdirba Skaistgirių fermų plotus.

Veršių kaime gyvenantys Rimantas ir Aldona Naujokaičiai dirba apie 480 ha. Savarankiškai ūkininkauti 50 ha žemės plote jie pradėjo 1995 metais. Pirmą kartą Europos parama jie pasinaudojo 2004 m. per „SAPARD“ programą, tuomet nusipirko kombainą, traktorių, žemės dirbimo germinatorių ir plūgą. Per Bendrojo programavimo dokumento (BPD) paramą kaimo plėtrai Naujokaičiai įsigijo sėjama, pasistatė didelius grūdų sandėlius. Tiesa, šiandienos akimis žiūrint, netgi naudojantis parama, investuoti į ūkį teko labai daug, nes sandėliai statyti tuo metu, kai buvo smarkiai išaugusios statybinių medžiagų ir pačių statybų kainos. Taip pat jie suspėjo pasinaudoti parama supaprastinta tvarka pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programą „Žemės ūkio valdų modernizavimas“. Prieš porą metų, įkurdama savo augalininkystės ūkį, šios programos priemone „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ pasinaudojo ir jų dukra Edita, įsigijusi traktorių.

Veršių ir aplinkiniuose kaimuose žemes dirba Kęstutis Daugėla (apie 330 ha), Edita Rimkienė (apie 100 ha), Vaida Daugėlienė (apie 90 ha), Linas Kriaučiūnas (apie 90 ha), taip pat Rita Bankietienė, Rainiai, Darius Janušaitis, Albinas Juozas Tarnauskas, Sergejus Petrauskas, Arvydas Gudaitis, Algimantas Taujinskas, Raimondas Petrauskas, Stasė Jakštienė, Danutė Daniliauskienė, Jovita Kudirkaitė, Vida Mikelaitienė, Jūratė ir Virginija Navickienės, Julius Jasaitis, Vy-

tautas Kudirka, Kristina Janušaitienė, Dalia Stravinskienė, Jonas Leveckis, Pranas Lingys, Rimantas Leveckis, Raimonda Antanavičienė, Virginijus Mockus, Vida Kasparaitienė, Mindaugas Jankauskas, Romas Milius, Gediminas Jonas Verbyla, Aušra Simokaitienė. Veršių kaime, kaip niekur kitur seniūnijoje, rasime gana daug ūkininkų pavardžių. Visi juda, kruta, nemažai augina karvių. Sintautų miestelyje ir aplinkiniuose kaimuose jų tenka paieškoti, o šio krašto laukuose ganosi ne vienas būrelis juodmargių.

Be jau išvardytų ūkininkų, Veršių krašte pasėlius bei pievas deklaruoja dar šie vietiniai gyventojai: Liucija Stankaitienė, Virginijus Kokys, Pranas Jankauskas, Jonas Bagdanavičius, Albina Banisevičienė, Gintautas Valaitis, Vladimiras Charitonovas, Juozas Bendžius, Jonas Strimaitis, Violeta Vitkauskienė, Justinas Navickas, Laima Vitkauskienė, Genovaitė Giedraitienė, Albinas Bakšys, Antanas Geršvaltaitis, Birutė Jurgilienė, Vida Pauliukaitienė, Virginijus Vedegis, Rimas Valaitis, Irma Šleinienė, Irena Jurkonienė, Dalė Taujinskienė, Birūta Kalvaitienė, Laimina Auštrienė, Audronė Bingelienė, Virginija Verstinskienė, Juozas Kasparaitis, Jovita Kudirkaitė, Romas Šulga, Julija Kantautienė, Česlova Petrauskienė, Gediminas Petrauskas, Vida Kriaučiūnienė, Zigmas Gudas, Eugenija Stankaitienė, Birutė Giliuvienė, Bronė Mockevičienė, Audrius Grudzinskas, Vaclovas Bagdanavičius, Gintautas Rudzevičius, Eugenija Petraitienė, Rasa Pranaitienė, Rimantas Armonas, Danutė Jurkšienė, Raimondas Petrauskas, Rita Orintienė, Celestina Vitkauskienė, Kristina Vaitiekūnienė, Bronis Kaminskas, Algirdas Jonas Čereškevičius, Jonas Kazemėkaitis, Lina Bartkuvienė, Valdas Antanavičius, Algirdas Kriaučiūnas, Arvydas Jurkonis, Milda Musneckienė, Vidas Žiogelis, Romas Žiogelis.

Šio krašto laukų žemes dirba ūkininkai ir iš kitų Šakių rajono vietovių. Čia žemę deklaruoja Laimos Stonkuvienės agroserviso įmonė, UAB „Grūduva“, Lukšių žemės ūkio bendrovė, Zigmo Balkojo, Broniaus Romikaičio, Vytauto Žemaičio ūkiai.

Keturnauijienos krašto kaimų ūkininkai 2012 metais

Ūžkertulių kaime gyvenantys Mindaugas ir Vytautas Mažeikos dirba apie 300 ha. Visi jų ūkį žino. Tai mišrus augalininkystės-gyvulininkystės ūkis, turintis nemažą, apie 35 karvių bandą. M. ir V. Mažeikų ūkis – didžiausias tarp aplinkinių kaimų.

Ūžsienių kaime gyvenantis Jonas Kazernovičius dirba apie 175 ha, Kęstutis Jonaitis – apie 110 ha, Kęstutis ir Tomas Kazemėkaičiai – apie 90 ha. Mažesnius ūkius čia turi Sigita Jonikaitienė, Petras Šuopys, Mindaugas Urbantas, Gerardas Merčaitis, Ingrida Bacevičienė, Irmantas Valaitis, Vincas Matulevičius, Jolanta Bendoraitienė, Ričardas Janulaitis, Edita Matijošaitienė. Retas kuris iš čia paminėtų ūkininkų nelaiko galvijų.

Suodžiū kaime gyvena Stasius ir Teresė Maknavičiai. Jų ūkis mišrus, laiko įvairių gyvulių ir paukščių, sėja cukrinius runkelius, augina javus.

Ūžpjaunių kaime darbuojasi Juozas Račiūnas, Antanas Ūsas ir Marijona Ūsaitė. Tai vidutiniški mišrios paskirties ūkiai.

Bliūkiškių kaime gyvena ir ūkininkauja Robertas Puišys, Monika Mačiokienė, Rimanta Viltrakienė. Tai taip pat mišrios paskirties ūkiai.

Be jau aukščiau išvardytų ūkininkų, Ketuřnaujienos krašte pasėlius bei pievas deklaruoja šie vietiniai gyventojai: Aldona Danutė Narkūnienė, Genovaitė Mickevičienė, Birutė Ūsienė, Jonas Abraitis, Salomėja Bartkaitienė, Vidas Lekešius, Valdimaras Bacevičius, Algirdas Stiklius, Juozas Malskis, Raimondas Tamošiūnas, Algimantas Bybartas, Daiva Buinauskienė, Jūratė Stankevičienė, Agota Liepuonienė, Adolfas Jasulaitis, Vilius Jurkšaitis, Algirdas Andriukevičius, Zita Kazlauskienė, Bronius Lenkaitis, Virgilijus Kutkevičius, Antanas Stanaitis, Nijolė Jonaitienė, Gediminas Domikas, Regina Suslavičienė, Anicetas Vizgirda, Arūnas Naujokas, Arūnas Stiklius, Antanina Česlova Burksaitienė, Jurgis Petras Ignatavičius, Kęstutis Kuncaitis, Gailina Piečaitienė, Nijolė Žiūraitienė, Danutė Starinskienė, Vytautas Bubilaitis.

Šio krašto laukų žemes dirba ūkininkai ir iš kitų Šakių rajono vietovių. Čia žemę deklaruoja Laimos Stonkuvienės agroserviso įmonė, UAB „Šaka“, Kęstučio Giedraičio, Stasės Zlotogurovienės, Giedriaus Adomaičio, Audriaus Švabausko, Česlovo Marcinkevičiaus, Anelės Kantautienės, Egidijaus Kantauto, Juozo Abraičio, Romos Masevičienės, Raimondo Masevičiaus, Juozo Mockevičiaus, Antano Valaičio, Beniaus Mockeliūno, Zigmo Balkojo, Irmanto Langačio, Martyno Mockevičiaus, Vytauto Kantauto, Alvydo Viltrakio, Sigitu Duobos, Gintauto Orinto ūkiai.

Apie žemės ūkį Sintautų seniūnijoje

Pasidairius po Sintautų seniūnijos žemes, dažnas pasakys, kad čia žemę dirba darbštūs ūkininkai. Šios teritorijos ūkininkai žemę brangina, nesimato apleistų ir nedirbamų laukų. Laukuose išvysi brangios naujos ir naudotos technikos, tokių firmų kaip „JOHN DEERE“, „FENDT“, „NEW HOLLAND“, „MASY FERGUSON“, „VALTRA“, „CASE“, „MANITAU“, „CLASS“, „DEUTZ FAHR“ ir kitų. Nauji traktoriai ir kombainai daugiausiai nupirkti pasinaudojus Europos Sąjungos parama, skirta žemės ūkiui. Vaizdas per praėjusius 20 metų išties pasikeitė. Anksčiau laukuose burzgė vietinių vadinami „*emtėzokai*“ (MTZ), „*katinai*“ (T-40 AM), „*pusantriniai*“ (T-150K), „*pupsikai*“ (T-25), „*jumzai*“ (JUMZ) ir kiti rusiški traktoriai, o dabar vaizdas yra priešingas. Aišku, ir dabar dar prie smulkių ūkio darbų arba mažesniuose ūkiuose naudojama sena technika. Laukuose dar dirbama ne tik antrą, bet ir trečią dešimtmetį skaičiuojančiais traktoriais. Vis dar pasiteisina naujos laidos „*emtėzokai*“ (MTZ traktoriai). Jie yra daug pigesni, nei kitų garsių firmų. Jau retai sutiksi kaimo keliais važiuojantį arkliu, juolab juo dirbantį darbus. Štai, pavyzdžiui, Sintautuose (buvusio kolūkio teritorijoje) yra tik 4 asmenys, kurie laiko darbinius arklius. Trys iš jų laiko po vieną. Kas dar krenta į akis, pasidairius po šio krašto ūkininkų valdas? Akį traukia našūs, modernūs javų kombainai. Kai prisimeni darbą su „*nivomis*“ (javų kombainas SK), tai verkti norisi, pamačius šiuolaikinius. Dabar, kad ir karščiausią dieną, naujuose kombainuose dūzgia kondicionieriai, gali klausytis muzikos, švaru, jie retai genda, gerai išvalo grūdus, mažai jų išbarsto ant žemės, pritaikyti palydoviniai prietaisai ir kt. Aišku, dar ne visi ūkininkai juos turi. Įvertinant ūkio darbuose naudojamas sėjamasias, purkštuvus, vartomus plūgus, žemės dirbimo germinatorius, transportavimo priekabas, galima drąsiai pasakyti, kad ir į Lietuvos laukus atėjo naši ir moderni technika. Todėl ir ūkiai plečiasi, mažiau reikia samdomų darbuotojų. Ūkininkaujantieji dabar nori gauti greitą pelną, todėl mažai beliko užsiimančių gyvulininkyste. Jeigu galvijus augini, nežinai, ką po pusantų ar dvejų metų gausi juos pardavęs. Jeigu piena

melži, tai negarantuotas, kad pieno supirkimo kainos per metus bent 10 kartų nepasikeis. O tai tikrai ne žemdirbio naudai. Karvės iš laukų dingsta, tas, kas nusprendė jų neauginti, daugiau jų ir neaugins. Dar prieš 10 metų laukuose buvo pilna karvių, telyčių. Greitu laiku gali užaugti jaunimo karta, kuri nežinos, kaip karvės melžiamos rankomis. Štai Sintautų miestelyje jau užtenka rankų pirštų, kad suskaičiuotume asmenis, laikančius karves. Kol kas 10 karvių laiko Tomas Jakštys. 2010 m. Sintautų miestelyje karves augino 18 ūkininkų.

Sintautų seniūnijos kaip ir viso Šakių rajono laukuose daugiausiai auginami žieminiai ir vasariniai kviečiai, vasariniai ir žieminiai rapsai, miežiai. Seniūnijoje dar likę du cukrinių runkelių augintojai. Palyginus su ankstesniu laikotarpiu, vis dar dideli plotai sodinama bulvių. Kai tokios aukštos kviečių ir rapsų supirkimo kainos, jau nebeverta auginti netradicinių kultūrų, tokių kaip kmynai, grikliai, garstyčios, avižos. Kelią vis platyn skinasi kukurūzai. Tačiau didelį nerimą kelia labai gausus chemijos naudojimas. Pradedant grūdų beicavimu, po to purškimu nuo piktžolių, kenkėjų, ligų, stiebo trumpinimų, jau nekalbant apie įvairių trąšų naudojimą. Neramina ir tai, kad jau kuris laikas pažeista sėjomaina. Auginami kviečiai, po to dalis rapsų, vėl kviečiai, kiti javai ir t. t. Žemei pailsėti jau nebelieka laiko. Pūdymų, tiek juodų, tiek užimtų, jau beveik neliko. Stambiuose ūkiuose, kurie verčiasi išskirtinai augalininkyste, nebeliko sėjomainose doobilų ar kitų daugiamečių žolių laukų. Tai pasidarė ekonomiškai nenaudinga. Dar nepriaugome užsiimti alternatyvia veikla, kad ir iš tos žolės gamintume granules kūrenti. Esą tai ekonomiškai nenaudinga. Kiekvienais metais sunaudojame vis daugiau mineralinių trąšų, nes mėšlo jau nebėra. Augalams nuo ligų, nuo piktžolių, nuo kenkėjų apsaugoti naudojama labai daug ir įvairių chemikalų. Laukuose išgalėjo glifosatai (taip apibendrintai vadinami visi herbicidai, kurių veiklioji medžiaga yra glifosatas). Lietuvoje jie registruoti piktžolėms naikinti, taigi joks kitas galimas jų poveikis (palengvinantis derliaus nuėmimą ar paskatinantis grūdų džiūvimą) oficialiai yra nepripažįstamas ir netyrinėtas. Žemdirbiai neneigia fakto, kad kartais, prireikus sunaikinti piktžoles, javai purškiami glifosatais likus dviem savaitėms iki derliaus nuėmimo. Dažnas, pirkdamas duonos kepalėlį, pagalvoja: tai kiek gi joje yra tos chemijos? Ariant dirvą, jau paukščiai nebetupia ant žemės, neberanda sliukų, vabalų. Pavasariais retai išgirsi ant dirvono klykiančią pempę, kai kur tik sučirpia vyturėlis. Varnos taip pat nesidomi beicuota sėkla pasėtais grūdais. Zuikiai, ir tie beveik išnyko, mat nuo chemijos pažeista jų dauginimosi funkcija. Toks dabartinis kaimo laukų vaizdas.

Kaip keičiasi gyvūnų skaičius Sintautų seniūnijoje? VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras pateikia šiuos duomenis:

„Deklaruoti ūkiniai gyvūnai Šakių r. savivaldybės Sintautų seniūnijoje:

2009 m. balandžio 1 d.: galvijų – 1 233 vnt., iš jų melžiamų karvių – 758 vnt.,

2010 m. balandžio 1 d.: galvijų – 1 051 vnt., iš jų melžiamų karvių – 674 vnt., bičių šeimos – 67 vnt. avilių, danieliai – 5 vnt.,

2011 m. balandžio 1 d.: galvijų – 1 017 vnt., iš jų melžiamų karvių – 627 vnt.“

Sintautų ūkininkai prie Sintautų seniūnijos pastato. Pirmoje eilėje (iš kairės): Raimondas Daniliauskas, Gintautas Orintas, Valdas Grabauskas, Dainora Grybauskienė, Valdas Piečaitis; antroje eilėje: Valentinas Kamaitis, Vytautas Jucaitis, Tomas Jakštys, Sigitas Duoba, Juozapas Juška, Egidijus Duoba. 2011 m. Iš K. Turevičiaus albumo

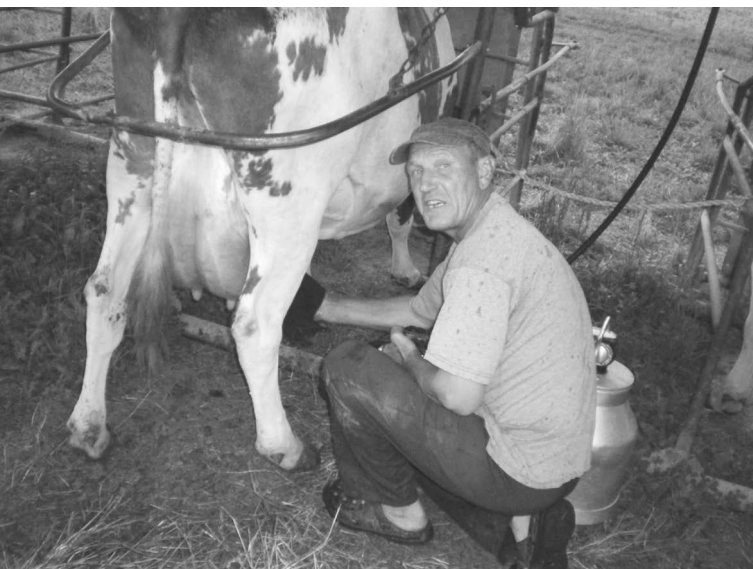
Dalis Keturnaujienos krašto ūkininkų prie buvusio vaikų darželio pastato. Pirmoje eilėje (iš kairės): Gerardas Merčaitis, Mindaugas Urbantas, Teresė Maknavičienė, Jonas Kazernovičius, Kęstutis Jonaitis; antroje eilėje: Juozas Račiūnas, Kęstutis Kažemėkaitis, Stasys Maknavičius, Mindaugas Mažeika, Vytautas Mažeika. 2012 m. Iš R. Daniliausko albumo

*Sintautų ūkininkas
Zigmas Balkojis.
2012 m.
Iš R. Daniliausko
albumo*

*Modernūs traktoriai
su germinatoriais
„judina“ žemę
Sintautų laukuose.
2012 m.
Iš R. Daniliausko
albumo*

*Ne tik moterys gali
melžti karves.
Melžimo aikštelėje
dirba Justinas
Navickas iš
Veršių kaimo.
2012 m.
Iš R. Daniliausko
albumo*

Sintautų seniūnijos ūkius galima suskirstyti į keletą kategorijų: stambius, vidutinius ir mažus (vadinamus „trihektarininkais“). Deja, tų pačių mažiausių vis dar didelė dauguma. Ar ilgai jie išliks, priklausys nuo mūsų valstybės ir Europos Sąjungos politikos. Kad žemę dirbantieji gautų tiesiogines išmokas už pasėlius, turi būti pateiktos paraiškos išmokoms gauti pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. metų programos priemones. 2012 m. Sintautų seniūnijoje pasėlius deklaravo 202 asmenys. 2011 m. paramos už deklaruotus žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus prašė 240 Sintautų seniūnijos ūkių savininkų, kai tuo tarpu 2004 m. buvo 460 pareiškėjų. Tendencija aiški – pareiškėjų mažėja, ūkiai stambėja. Klausimas: ką veiks kiti žemdirbiai, jeigu žemes dirbs keli ūkininkai su našia technika? Greičiausiai gyvens iš pašalpų, kiti gaus dar gal pensijas, kiti emigruos...

Stambėjant ūkiams, vis aktualesnis tampa žemės įsigijimas nuosavybėn. Stambieji ūkininkai palaipsniui perka nuomojamą žemę iš savininkų. Išanalizavus 2012 m. parduodamos Sintautų seniūnijoje privačios žemės ūkio paskirties sklypų pardavimo kainas, galima sakyti, kad dabar 1 ha žemės kainuoja 8 000–10 000 litų. Tokią kainą lemia žemės našumo balas, privažiavimas prie sklypų, sklypo dydis, pajamos už žemės ūkio produkciją. Tačiau verta pažymėti, kad žemę dar nedaug kas parduoda, nebent labai reikia pinigų. Visi laukia, kol dar daugiau mokės. Paklausus, kokia 2012 m. yra gera kaina už žemę, atsakoma – 20 000 litų už 1 ha. Daugelis žemės savininkų už tokią kainą žemę parduotų net nesvarstydami. O kas ją pirtų – savas ar atvykėlis? Paaiškės jau 2014 m., kuomet baigsis pereinamasis laikotarpis dėl žemės pardavimo užsieniečiams.

Žemės ūkyje atsirado Kaimo plėtros priemonės, iš kurių populiariausia yra „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“. Pagal ją, vyresnio amžiaus žmonės, perleidę žemę jaunesniems, o pieno kvotą – nacionalinės kvotos rezervui, iki gilios senatvės gauna finansinę paramą. Tuo ypač pasinaudojo 2004–2006 m. Sintautų seniūnijos ūkininkai. Atsirado parama ekologiniams ūkiams. Ja pasinaudojo sintautiečiai ūkininkai Valdas Piečaitis, Juozas Jakaitis, Petras Kardauskas, Vytautas Kudirka, Rytis Kriaučiūnas. Keli Sintautų krašto ūkininkai pasinaudojo priemone „Standartų laikymasis“, gavę paramą nusipirko kas mėšlo kratytuvą, srutvežį, kas pasistatė mėšlides, įsirengė fermas, modernizavo pieno linijas. Dar pora sintautiškių ūkininkų pasinaudojo priemone „Retųjų veislių gyvulių ir paukščių programa“ ir už išlaikomus lietuviškų senujų veislių

Juozo Antanaovičiaus ūkyje Skardupių kaime laukus arią „stebuklingas“ plūgas be traktorius... 2012 m. Iš R. Daniliausko albumo

gyvulius gavo realią piniginę paramą. Nuo 2011 m. du Sintautų seniūnijos ūkininkai naudojami priemone „Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas“, kuomet papildomai penkeriems metams skiriama po 1 500 eurų metinė parama. Iki 2011 m. vienas ūkininkas pasinaudojo ankstesnio laikotarpio parama „Pusiau natūrinis ūkis“. Beveik visi stambesnieji Sintautų seniūnijos ūkininkai pasinaudojo parama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos (KPP) priemonės „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ supaprastintas įgyvendinimo taisyklės. Paramą pagal naujas taisykles gavo ūkiai, kurie yra didesni kaip 4 europinio dydžio vienetai (EDV). Visi žemės ūkio dirbantieji laukia Europos Sąjungos 2014–2020 m. programų laikotarpio, kuomet bus aišku, kurios žemės ūkio sritys bus remiamos, kokia bus gaunama parama ūkiui. Nuo europinių pinigų priklauso, ar ūkis bus konkurencingas, ar sugebės konkuruoti, gavęs mažesnę paramą, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis.

Agrarinė reforma Sintautų seniūnijoje

Kęstutis Birbilas

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, kitas svarbus jaunos valstybės žingsnis turėjo būti įvykdyta žemės reforma, garantuojanti galimybę grąžinti neteisėtai nusavintą žemę, laisvą valstybinę žemę leisti nuomotis ar pirkti, sudaryti teisinę bazę žemės rinkai plėtotis.

1991 m. liepos 25 d. LR Aukščiausioji Taryba patvirtino LR žemės reformos įstatymą, kurio pagrindu kiekvienoje apylinkėje pradėjo steigtis agrarinės reformos tarnybos.

1991 m. rugpjūčio 1 d. buvo įsteigta Sintautų apylinkės agrarinės reformos tarnyba, kurioje pradėjo dirbti Alanta Giliūtė ir Jūratė Išganaitytė. Kiek vėliau, tais pačiais metais, tarnybą papildė Česlovas Algimantas Grikielis, Ilona Sakalauskaitė, Kęstutis Birbilas ir Vida Duobienė. Formuojamai agrarinės reformos tarnybai vadovavo Sintautų seniūnijos viršaitis Algirdas Maksvytis.

Suformavus Sintautų agrarinės reformos tarnybą, kuri buvo pavaldi Šakių žemės ūkio skyriui, buvo paskirtas tarnybos pirmininkas. Juo tapo Česlovas Algimantas Grikielis. 1993 m. papildomai įsteigus etatus, į tarnybą buvo priimti Justinas Jocius, Severinas Birbilas, Virginija Valaitienė.

Agrarinės reformos tarnyba nuo jos įkūrimo 1991 m. turėjo atlikti šiuos pagrindinius darbus:

Rinkti LR piliečių prašymus susigražinti savo arba tėvų, senelių turėtą žemę (mišką), giminystės ryšį ir nuosavybės teisę su buvusiu turto savininku įrodančius dokumentus;

Nuo 1991 m. lapkričio 1 d. privatizuoti kolūkių turtą pagal LR vyriausybės patvirtintą metodiką.

Lietuvos Respublikos piliečiai prašymus dėl paveldimos žemės susigražinimo turėjo pateikti iki 1991 m. gruodžio 31 d. Vėliau šis laikotarpis buvo pratęstas daugelį kartų. Kartu su prašymais turėjo būti pateikiami giminystės ryšį ir turto valdymą su buvusiu šeimininku patvirtinantys dokumentai. Pirmasis etapas, iki kada turėjo būti pateikti minėti dokumentai, buvo 1992 m. kovo mėnuo. Visus, iki šios datos pateikusius dokumentus, įrašydavo į sąrašus žemės matavimo darbams atlikti. Iš viso Sintautų apylinkės agrarinės reformos tarnyba (jai iki 1995 m. priklausė ir dabartinė Žvirgždaičių seniūnija) gavo apie 800 buvusių savininkų prašymų susigražinti paveldimą žemę. Žemės nuosavybės būdų susigražinti paveldimą turtą buvo numatyta keli: susigražinti natūra buvusioje vietoje, išigyti lygiavertį plotą kitoje vietovėje, gauti kompensaciją akcijomis arba pinigais.

Piliečių prašymai buvo registruojami pagal kaimus, nes būta tokių atvejų, kai į tą pačią žemę pretenduodavo keli asmenys, nurodydami vis kitą žemės savininką. Iki 1992 m. pavasario, kada turėjo prasidėti žemės matavimo darbai, žemės ūkio įmonių laikinųjų administracijų (jos buvo įsteigtos buvusių kolūkių pagrindu) darbuotojai buvusių kolūkių planuose pažymėdavo, kiek įmanoma tiksliau, savininkų žemės ribas. Kauno žemėtvarkos projektavimo institutas, remdamasis žemės ūkio įmonių savininkų pateiktais duomenimis ir iš agrarinės reformos

tarnybos gautais planais ir skaičiais, kiekviename buvusio kolūkio plane, patvirtintame kaip kadastrinė vieta, kiek įmanoma arčiau gyvenviečių, suprojektavo vietos gyventojų poreikiams reikalingą asmeninio ūkio žemę. Prie esamų gyvulininkystės kompleksų buvo suprojektuotos teritorijos, būtinos išlaikyti turimiems gyvuliams. Ši žemė buvo gražinama natūra, su sąlyga, kad naujieji savininkai ją išnuomos neterminuotam laikui šalia įsikūrusioms žemės ūkio bendrovėms.

Kolūkių turto privatizavimas prasidėjo 1991 m. lapkričio 1 d., kada buvusių kolūkių pagrindu buvo įsteigtos žemės ūkio įmonės. Siekiant teisingai išdalyti kolūkiečių uždirbtą turta, žemės ūkio įmonės 1991 m. lapkričio 1 d. turėjo pateikti duomenis apie kiekvieno darbuotojo, dirbančio ar jau išėjusio į pensiją, darbo stažą. Apibendrinus gautą informaciją, kiekvieno buvusio kolūkiečio darbas buvo įvertintas tam tikra pinigų suma (pajumi), kurią jis vėliau galėjo kaip turta įnešti į besikuriančią bendrovę, o einantys ūkininkauti savarankiškai – atgauti savo pajų natūra: žemės ūkio technika, padargais, gyvuliais, degalais. 1992 m. pavasarį iš buvusių kolūkių įsikūrė septynios žemės ūkio bendrovės: Jankiškių, Žvirgždaičių, Nenupės, Keturnaujienos, Laisvės, LARROS ir Sintautų.

Kalbant apie žemės reformą, ji kasmet buvo vykdoma dviem etapais – pavasario ir rudens.

Įvykdžius etape numatytą savininkams sugrąžinti žemės kiekį, buvo parengiamos nuosavybės atkūrimo bylos. 1992 m. sprendimus dėl nuosavybės atkūrimo pasirašinėjo tuometiniai žemės ūkio ministrai, vėliau šias funkcijas perėmė rajono valdytojas Juozas Urbonas, dar vėliau – žemės ūkio skyriaus vedėjas Algimantas Bublaitis. Nuo 1997 m., susikūrus apskritims, nuosavybės atkūrimo aktus tvirtino apskričių viršininkai.

Norint atgauti žemės nuosavybę, reikėjo pateikti žemės nuosavybės ir giminstės ryši patvirtinančius dokumentus. Minėtų žemės nuosavybės dokumentų gavimas iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo 1991–1992 m. užtrukdavo ilgai dėl didelio paieškomų dokumentų kiekio. 1993 m. archyvas reformos dokumentų paiešką paspartino, atsiųsdamas turimos susistemintos medžiagos kopijas. Neturint

Šakių rajono Žemėtvarkos skyriaus rajono apylinkių agrarinių reformų tarnybų ir Kauno projektavimo instituto žemėtvarkos specialistai, vykde reformą Šakių rajone. Trečioje eilėje pirmas iš kairės Šakių rajono Žemėtvarkos skyriaus viršininkas Petras Tuma. 1995 m. Iš K. Birbilo albumo

Sintautų apylinkės agrarinės reformos tarnybos darbuotojai prie Sintautų seniūnijos. Sėdi (iš kairės): pirmininkas Česlovas Algimantas Grikiėtis, Virginija Valaitienė, Severinas Birbilas; stovi: Vida Duobienė, Kęstutis Birbilas, Justinas Jocius. Apie 1993 m. Iš V. Duobienės albumo

nuosavybės dokumentų, žemės valdymo juridinių faktų sprendavo teismai, agrarinės reformos tarnybai pateikus planinės medžiagos ištrauką ir ribų surašymo aktą, papildomai pasitelkus liudininkų. Nesuradę giminystės ryši patvirtinančių dokumentų (Sintautų parapijos 1937–1945 metų dokumentai neišliko), pretendentai kreipdavosi į esamų parapijų klebonus, o jei ir šie nepadėdavo, į to rajono apylinkės teismą juridiniam faktui nustatyti.

Žemės matavimus seniūnijoje atliko Valstybinio žemėtvarkos instituto Kau-no antrojo žemėtvarkos skyriaus inžinieriai žemėtvarkininkai. 1992–2012 m. dirbo Asta Motiejūnaitė, Valentinas Tupčiauskas, Zigmas Černevičius, Jolita Zigmantienė, Arūnas ir Zita Kudirkai. Pirmus keletą metų matavo dvimetris matuokliais. Kiek vėliau matavimų tikslumas padidėjo, pradėjus matuoti 50 m ilgio matavimo juostomis. Kadangi dokumentinės medžiagos (planų, schemų) apie buvusios žemės vietą buvo išlikę vos apie 1 proc. paieškomo ploto, žemės gražinimo tempus stabdė būsimų žemės savininkų ginčai dėl pamatuotos žemės ribų, nesutarimai tarp pretendentų į tą patį žemės sklypą. Būta ir kuriozinių atvejų: 1926 m. žemės savininkas, turėjęs virš 70 ha žemės, 1940 m. jos jau galėjo neturėti (išpardavimo, bankroto ar kitu atveju), o jo palikuonys aktyviai siekė susigrąžinti tai, ko jau nebuvo likę.

Iki 1997 m. sausio 16 d. žemės reformos įstatymo sustabdymo buvo atlikta daug reformos darbų. Be kasmet vykdomų žemės gražinimo pavasario ir rudens etapų, nuo 1995 m. prasidėjo ir asmeninio ūkio žemės privatizavimas kartu su namų valdos žemės sklypais, arba be jų. Asmeninio ūkio žemė buvo skirta beveik tūkstančiui naudotojų (plotas nuo 0,30 iki 3,00 ha žemės ūkio naudmenų), dar tiek pat buvo namų valdų, kurių savininkai buvo įmokėję investiciniais čekiais už faktiškai valdomą namų valdos sklypą. Namų valdų sklypų dydžiai galėjo būti nuo 0,01 iki 2,00 ha. Asmeninio ūkio žemė buvo privatizuojama sugražinant ją natūra buvusioje vietoje, gaunant neatlygintinai tokio pat dydžio žemės plotą arba perkant už iki 1998 m. gruodžio 31 d. įmokėtus investicinius čekius arba už grynuosius pinigus (litus).

Įsigaliojus naujam LR piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymui (1997 m. liepos 1 d.) ir vėliau priimtiems poįstatyminiams aktams, žemės gražinimas natūra buvusioje vietoje buvo tęsiamas. Visos pažymos, išduotos gauti žemę kitoje vietoje ir kurių žemės gražinimas nebuvo įvykdytas, buvo gražintos į jas išdavusių apylinkių (seniūnijų) agrarinės reformos tarnybas. Nuo minėto įstatymo įsigaliojimo respublikos agrarinės reformos tarnybos buvo prijungtos prie rajono žemėtvarkos tarnybų. Iki šio prijungimo Sintautų agrarinės tarnybos viršininko pareigas ėjo Česlovas Algimantas Grikielis (nuo 1991 m. rugšėjo 1 d. iki 1994 m. gruodžio 31 d.), Kęstutis Birbilas (nuo 1995 m. sausio 1 d. iki įstaigos reorganizavimo 1997 m.

Be gražinimo natūra, po 1997 m. priimtų įstatymų vyko dokumentų parengimas atgauti nuosavybę lygiaverčiu žemės plotu arba gauti kompensaciją pinigais. Lygiaverčiu žemės plotu buvo įvertinama buvusio savininko valdyta žemė, nustatčius jos ribas, pažymėjus ją planinėje medžiagoje ir pagal žemės našumo balą apskaičiavus 1 ha ir viso sklypo vertę. Kompensaciją apskaičiuodavo pagal žemės rūšį: 1 700 Lt už ha pirmos rūšies, iki 650 Lt už ha IV rūšies žemės. Apskaičiuotai kompensacijai išmokėti taip pat būdavo priimami sprendimai, sudaromos kompensacijai gauti eilės. Žemės reformos projektus rengiantys VŽI specialistai rinkdavo informaciją apie pageidavimus gauti žemę natūra, lygiaverčiu plotu arba gauti kompensaciją grynaisiais pinigais (litais). Sukaupus atitinkamą kiekį pažymų (išvadų dėl žemės gavimo neatlygintinai), buvo skelbiamos projektų rengimo pradžios ir pabaigos. Piliečiai eilės tvarka rinkdavosi laisvos žemės sklypus: gauti žemę lygiaverčiu plotu arba pirkti žemę. Vėliau, patvirtinus projektus, buvo rengiamos nuosavybės atkūrimo ar perkamos žemės bylos.

Darbuotojų skaičius, prijungus agrarinės reformos tarnybas prie žemėtvarkos skyrių, kasmet buvo mažinamas, kol 2003 m. sausio 1 d. liko tik vienas darbuotojas – Kęstutis Birbilas. Šiam laimėjus konkursą į Sintautų seniūno vietą (2005 m. liepos 13 d.), jo darbus tęsė Nijolė Teresevičienė.

Agrarinė reforma Sintautuose dar nesibaigė, nors paskutinis žemėtvarkos skyriaus specialistas Sintautų ir Žvirgždaičių seniūnijose, dirbęs Sintautų seniūnijos patalpose, buvo atleistas 2009 m. rugpjūčio 31 d. Šiuo metu Šakių žemėtvarkos skyriuje už Sintautų seniūnijos kadastrines vietas atsakingas vyr. specialistas Petras Aleksa.

Verslas ir verslumas Sintautų krašte

Vitas Girdauskas

Ižanga

Ši publikacija – pirmas bandymas aptarti tarpukariu ir atkurtos nepriklausomos Lietuvos dvidešimtmečiu Sintautuose buvusį ir esamą verslą, taip pat pasidomėti iš Sintautų kilusiais verslininkais, šiuo metu gyvenančiais ir verslą plėtojančiais ne Sintautuose. Ši apžvalga nepretenduoja į gilią, išsamią ar mokslinę analizę. Ja siekiama ne tik supažindinti su Sintautų esamais ar buvusiais verslais, versliausiais mūsų kraštiečiais, pasklidusiais ne vienoje šalyje, bet ir atskleisti sintautiškių verslumą, jo šaknis. Pristatomų verslų lokalizacija – senojo Sintautų valsčiaus ribos, įtraukiant kaimus, kurie bent kuri laiką priklausė Sintautų valsčiui. Todėl čia aptariami Išdagų, Panóvių, Veršių, Ketūrnaujienos verslai, nors informacija iš šių vietų, deja, labai skurdi. Čia neaptariami tarpukario Lietuvos iš Sintautų kilę verslininkai, mažai minimi ir šiuo metu užsienyje verslą plėtojantys sintautiškiei ar jų verslai. Tokią straipsnio orientaciją riboja ne tik jo apimties galimybės, jokių mūsų krašto verslo ar verslumo tyrimų nebuvimas, bet ir informacijos rinkimo sudėtingumas. Pati informacija nevienalytė, jos apimtis apie kiekvieną verslą skirtinga, ir tai priklauso nuo to, kokią informaciją pavyko surasti. Šio straipsnio pirmosios dalies šaltinis – nepublikuoti 2001–2002 m. užrašyti 1923 m. Starkų kaime gimusios, čia augusios ir visą laiką gyvenančios Elenos Girdauskaitės atsiminimai. Informacija apie pirmojo nepriklausomybės dešimtmečio ir XXI a. pradžios įmones pateikta iš viešai prieinamų šaltinių – internete skelbtos duomenų bazės – informacinio katalogo (<http://www.infokatalogas.lt>) bei patikslinta infodebt (<http://www.infodebt.lt>), apie Sintautų pieninę, „Gulbelės“ parduotuvę, Astą ir Algimantą Bybartus, „Minpenta“, „Suvalkijos feniksas“, „Altas“, „Kvesų žvyras“ ir keletą mažesnių verslų medžiagą rengė Šakių verslo informacijos centro direktorė Daiva Palukaitienė, UAB „MediResta“ informaciją pateikė įmonės savininkas Juozas Medveckas, o ir dauguma kitų verslininkų informaciją teikė arba papildė ir patys. Apie čia pristatomus verslus informaciją rinko ir su verslų savininkais derino ir tikslino straipsnio autorius. Pratęsiant šį darbą galėtų atsirasti platesnė, daliai sintautiškių tikriausiai įdomi studija apie mūsų krašto verslus ir verslininkus, apimant visas galimas šalis bei laikotarpį nuo seniausių prie Nóvos ir Pentės krantų išikūrusių akmens amžiaus amatininkų gyvenviečių.

Sintautų verslo ištakos

Senojo Sintautų valsčiaus kaimai – tikras kaimo žmonių verslumo pavyzdys. Čia tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje klestėjo įvairūs amatai ir verslai. Ypač gausios buvo tarpukario Sintautų **amatininkų** gretos. Verta paminėti bent svarbiausius Sintautų amatininkus ir jų likimus.

Ko gero, daugiausia tarp jų – **siuvėjų**. Vien tik Sintautų miestelyje buvo šešios **siuvyklos** ir daug pavienių siuvėjų. Tai Jono Ūso name išikūrusi **Jurgio Kauno**, stambaus Kaunų (Balsėliškių) kaimo ūkininko, vadinamo Tamuku, sūnaus

siuvykla. (Kadangi Kaunų kaime buvo daug, tai visi jie turėjo po antrą pavardę – Baltrai, Motiejai, Tamai, Jurgiai.) Ši siuvykla siuvo vyrams, čia dirbo ne tik Jurgis Kaunas, bet ir daug padėjėjų. Jurgis Kaunas priklausė šaulių organizacijai, buvo ugniagesys (per šventes nešdavosi rankoje geltonai blizgantį šalną). Šio šviesaus žmogaus ir verslininko likimas tragiškas. Per karą papuolė į Vakarų, bet žmona Antosė rašė laiškus, prašė, kad sugrižtų į Lietuvą. Ir Jurgis grįžo, dar kuri laiką siuvo, tačiau buvo enkavėdistų suimtas ir įkištas į lagerį 25 metams. Iš tremties nebegrižo, mirė lageryje.

Vyriškus ir moteriškus rūbus savo namuose siuvo **Feliksas ir Marytės Račiūnų siuvykla**. Marytė Račiūnienė (Šuopytė) siuvo moteriškus rūbus, o vyras Feliksas – vyriškus. Turėjo ir *gizelių* (taip vadindavo padėjėjus). Marytei padėjo siūti Elytė Mockaitytė, Marta Kolevaitė, Marcelė Burkšaitienė (Bakaitytė), mokėsi siūti Marytė Jasukynaitė. Feliksui Račiūnui talkininkais buvo Vitas Jasukynas ir dar du, kurių pavardžių neatsimenu. Račiūnas turėjo sūnų, kuris tragiškai žuvo (prigėrė pieninės kūdroje). Račiūnai turėjo daug darbo prieš šventes, atlaidus, siūdavo per naktis.

Juzės Martišienės siuvykla buvo Martišių namuose, siuvo tik moterims, taip pat su talka (*gizeliais*). Namuose tik moterims su talka siuvo **Matilda Šuopienė**, vyrams – **Sederevičius**. Šis buvo ypač geras siuvėjas, siuvo ne tik rūbus vyrams, bet net ir kunigams sutanas.

Dapkevičių siuvykla siuvo rūbus moterims. Dirbo 3 Dapkevičiūtės – Elena, Regina ir Anelė. Joms padėdavo Anelė Dalibagienė (Grybaitė). Vyriausia siuvėja buvo Elena (specialistė).

Buvo ir pavienių siuvėjų. Tai Santakų kaime vyrams visus rūbus, ypač kostiumus, labai gerai siuovęs **Bronius Dyra**, taip pat **Jasukynas**, labai gerai siuovė ir kailinius (skrandas). Jis vėliau išsikėlė į Kirmiškių kaimą, nusipirko žemės, pasistatė trobas, o jo sūnus Vitas taip pat mokėsi siūti ir vėliau dirbo pas garsų siuvėją Račiūną. Vyrams Sintautų miestelyje dar siuvo Lietuvos vokietis **Frezdorpas**, o moteriškus, vyriškus ir vaikiškus rūbus – **Magrieta Sakalauskienė**, pasistačiusi namus kitoje pusėj kelio prie Rakickynės.

Taip pat Sintautuose siuvo **Agutė Kutaitė, Elena Klimaitienė (Kutaitė), Bronė Liepuonienė, Lukšienė, Eugenija Liepuonienė (Savokaitytė)**, Simaniuku vadinamas **Antanas Pikčilingis**.

Sintautuose buvo ir **mezgyklų**. Tai **Vizgirdų mezgykla**, kuri mezgė vyriškus ir moteriškus megztukus, vėliau, apie 1936 m., atsidarė antra mezgykla. Žmonės mezgėjos pavardės nežinojo, sakydavo: „*Ta vokietukė labai gerai megztukus mezga.*“

Nebuvo užmirštas ir visiems reikalingas **kailių apdirbimas**. Labai gerai kailius Sintautų miestelyje išdirbdavo **Kuras**. Voverių kaime kailius išdirbdavo **Vladas Ūsas**.

Darbo nepritrūkdavo ir **batsiuviai**, tuo metu *šiaučiais* vadinti. Geriausiai batus siuvo Karalius – ir naujus siuvo, ir senus taisė. **Antanas Kutas** irgi siuvo ir taisė senus batus, o **Miščikas**, vadinamas Miščikėliu, siuvo ir taisė ne tik batus, bet ir arkliams pakinktus. Batus taip pat taisė ir **Antanas Lopeta**.

Garsėjo Sintautų **staliai**. Vienos svarbiausių buvo **Dapkevičiaus** dirbtuvės Sintautuose, Griebčių kaime. Nors niekur nesimokęs, jis buvo ir stalius, ir skulptorius, ir menininkas. Nebuvo tokio darbo, kurio nebūtų galėjęs padaryti. Niekas aplink tokių

gabumų neturėjo. Artistams padarydavo labai gražias kaukes su žmonių galvomis. Niekas nepagalvodavo, kad čia vietoje pagaminta. Darė ir labai gražius karstus.

Griebčiuose karstus darė ir prekiaavo stalius **Endriukaitis**, stalius ir statybininkas buvo Simanų Juozu, arba Simaniuku, vadintas **Juozas Pikčilingis**. Jis ne tik reikalui esant karstus padarydavo, bet buvo ir statybininkas, įrengdavo gyvenamuosius namus. Nebuvo darbo, kurio negalėtų padaryti. Tai buvo labai geras senoviškas meistras, viską darė labai gražiai, o jo padaryti daiktai atrodė kaip atvežtiniai iš kažkur kitur.

Kone kiekvienas kaimas turėjo savo **kalvį**. Garsus Gaisrių kaimo kalvis **Simijonas Valaitis**, Skařdupių kaimo kalvis **Pečkaitis**, Ežeriūkų kaimo kalvis, kurio pavardės jau niekas nebepamena, Sintautų kaimo kalviai **Avižius**, **Kambys**, Pranaičiu vadintas **Dumčius** bei Lietuvos vokietis **Fresdorfas** ir Griebčių vadinaamoje antrojoje kaimo linijoje gyvenęs kalvis **Putinas**. Eidami į pastarojo kalvę, visi sakydavo – einu į Putinus, o ne einu į kalvę. Gamino jie visus būtinus daiktus ir padargus, kaustė arklius, čia buvo remontuojami ir naujai daromi žemės ūkio padargai. Kalviai turėjo labai daug darbo.

Buvo Sintautuose ir **račių**. Žymesni iš jų yra Sintautų miestelyje, vėliau Starkų kaime gyvenęs **Antanas Lekavičius**, kuris gamino ir vežimus, ir ratus, ir roges (vėliau persikėlė į Starkus), Skardupių kaime **Aleksandras Mykolaitis**.

Žymūs sintautiškieji **mūrininkai** – Pelenium vadintas **Endriukaitis**, mokėjęs ir puikias krosnis (tuomet vadintas *pečiais*), ir virykles, ir kaminus išmūryti.

Netrūko ir įvairios pažangios technikos. Svarbiausia buvo **malūnai**, o žymiausias iš jų – žydo **Dovydo Garbarskio** malūnas. Čia maldavo kviečius duonai ir gyvuliams pradus, pikliavojo. Piklius būdavo labai geras. Laukti kol supikliavos nereikėdavo, nes keisdavo kviečius į piklių. Dalį pikliaus veždavo į miestus. Taip pat grūdo ir perlines kruopas. Žmonės sakydavo – kruštinę grūdžia. Garbarskio malūne darbavosi Petras Balčiukaitis ir Baltrus Šuopys. Tas pats žydas Garbarskis turėjo ir vienintelę Sintautuose **aliejinę**. Aliejų spaudė iš sėmenų. Jį pardavinėdavo Sintautų Kažemėkaičio parduotuvėje. Aliejų spaudė Baukus. Garbarskio šeimoje augo du vaikai – berniukas ir mergaitė.

Derliui užaugus, reikėdavo javus iškulti. Visiems prireikdavo tuometinės kuliamosios, vadintos tiesiog **motoru**. Turintieji jį eidavo per kaimus ir kuldavo. Taip po javų valymo javus iškulti su motoru eidavo Šlapikas iš Sintautų, Kamaitis iš Starkų, Kramilius iš Skardupių.

Pienininkystė tarpukariu klestėjo. Garsiausia buvo **Sintautų pieninė**. Valsčiaus ūkininkai bidonais suveždavo pieną į pieninę. Daugiausia tai buvo stambūs ūkininkai. Sintautų pieninė buvo geriausia iš aplinkinių pieninių. Čia grietinę suveždavo iš aplinkinių nugriebimo punktų, sviestą mušdavo. Mušdavo labai geros kokybės sviestą, kuris tiko prekybai užsienyje. Dažniausia veždavo į Angliją. Net žydai sviesto užsisakydavo Velykoms, jiems tai buvo košerinis maistas. Mažieji ūkininkai sviestą mušdavo namuose ir parduodavo turguose. Sau pasilikdavo pasukas, tinkamas tik kiaulėms.

Sintautų miestelyje veikė ir **vilnų karšykla**. Ji priklausė **Jakaičiui**. Čia ne tik karšė vilnas, bet ir veltinius vėlė. Jakaitis buvo pasistatęs specialų atskirą pastatą vilnoms karšti.

Atsiradus fotografijai, ir Sintautai nebuvo išimtis. **Fotografas** mėgėjas buvo mokytojas **Antanas Černevičius**, o profesionalus ir visiems žinomas labai geras Sintautų fotografas buvo tas pat siuvėjas **Feliksas Račiūnas**. Be jo neapsieidavo jokios svarbios šventės ar įvykiai – vestuvės, jubiliejai, laidotuvės. Taip pat vestuvės ar laidotuvės jau pokariu fotografuodavo matematikos ir fizikos mokytojas **Justinas Girdauskas** iš Starkų.

Sintautų miestelyje iki pokario nebuvo ambulatorijos. **Dėdynas** turėjo vaistinę Sintautų miestelyje. Kai kitos gydymo įstaigos nebuvo, tai Sintautų kaime gimęs Dėdynas buvo vietos gyventojams ir vaistininkas, ir gydytojas. Vėliau, dažniausiai sekmadieniais, atvažiuodavo irgi iš Sintautų kilęs gydytojas **Zubrickas** ir pas Dėdyną priimdavo ligonius. Tačiau rimčiau susirgusieji kreipdavosi į Šakių gydytojus. Vienas iš sintautiškių lankomų Šakių gydytojų buvo žydas **Freidas**. Sintautuose dažnai lankydavosi Prano Girdausko dėdė Slavikų gydytojas **Povilaitis**, labai geras gydytojas, dažnai net neimdavęs užmokesčio už gydymą. Žmonės dažnai pas gydytoją **Povilaitį** patys važiuodavo į Slavikus. Taip pat geras gydytojas buvo iš Balseliškių (Kaunų) kaimo kilęs **Dzidorius Kaunas**. Nors jis gyveno Vilkaviškyje, dažnai parvažiuodavo į tėviškę ir čia priimdavo ligonius. Kai prireikdavo, žmonės rasdavo jį ir Vilkaviškyje.

Sintautų parduotuvės

Miestelio centre buvo parduotuvė prie parduotuvės. Jas laikė tie, kurie neturėjo žemės. Sintautuose tarpukariu veikė šios parduotuvės: **Dumčiaus, Antosės Sakalauskaitės, Kažemėkaičio, Jono Ūso, Petro Martišiaus, Matulaičio, Koliaus, Petriko, Sintautų kooperatyvas „Ažuolas“**.

Kairėje kelio pusėje buvo **Antosės Sakalauskaitės** parduotuvė (dabar Lukšto namas). Ji buvo pastatyta ant tėviškos žemės, čia pati Antosė ir gyveno kartu su seserimi Agota.

Petras Martišius, stambaus ūkininko sūnus, buvo sintautietis, atsikėlęs iš netolimo kaimo. Jo žmona Juzė Martišienė (Dumčiūtė), kalvio Dumčiaus dukra, atsikėlė iš Griebčių. Kadangi Juzė Martišienė turėjo savo siuvelyklą, tai parduotuvėje prekiaavo pats Petras. Kartais padėdavo Martišienės sesuo, dabartinė Kičienė. Visada būdavo malonu užteiti į parduotuvę, kai ji prekiaudavo.

Panašiai toje vietoje, kur dabar Kudirkos Naumiesčio kooperatyvui priklausanti Sintautų parduotuvė, tarpukariu veikė **Kažemėkaičio** smulkių prekių parduotuvė. Kažemėkaitį vietos gyventojai vadino Dovydėliu, o Kažemėkaičius – Dovydais. Todėl žmonės ėjo į Dovydų parduotuvę, Kažemėkaičių pavardė buvo visai užmiršta (tik parduotuvės iškaba rodė, kad parduotuvė priklauso Kažemėkaičiui). Liūdna šios šeimos istorija. Dovydėlis vedė Magdutę Daniliauskaitę iš Sintautų kaimo. Jų šeimoje augo keturi vaikai – Jonas, Juzė, Pranė ir Viktoras, Viktu vadinamas. Jonas buvo ponas, parvažiuodavo iš Kauno, Juzė – mokytoja, prieš karą dirbo Mōckupių mokykloje. Pranė, ištekėjusi už Sintautų policijos viršininko Justino Naujoko, prekiaavo parduotuvėje. Viktas buvo karininkas. Dovydėlis turėjo žemės ir ūkelį Griebčiuose, arba Naujuosiuose Sintautuose. Juzė pasistatė tėvo ūkelyje gražų gyvenamąjį namą. Dovydų parduotuvė buvo labai žmonių mėgiama. Kai parduotuvė 1941 m. buvo uždaryta, visa šeima persikėlė į Griebčius, į Juzės na-

melį. Viktas su plechavičiukais kažkur prapuolė. Naujokų šeima buvo vokiečių evakuota ir negrižo. Dovydėlis mirė namuose. Užėjus rusams, Daniliauskai buvo išvežti į Sibirą. Į Lietuvą jie nebesugrižo – mirė tremtyje. Daniliauskus išvežus, tas buvęs Dovydu Juzės namelis tapo valdžios nuosavybe. Jame gyveno Grybai, vėliau – Preikšai, Grybienė su dukra, kurią vedė Miliušis. Paskui Miliušis namą nusipirko, jam mirus, jame gyveno Miliušienė. Dabar atnaujintas ir išgražintas namas yra Jakaičių nuosavybė. Buvusios Dovydu parduotuvės name vėliau buvo įsikūrusi duonos kepykla.

Seniausia Sintautų miestelio parduotuvė – žydo **Koliaus**. Pirmiausia, dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą, 1914 m., čia buvo Gerškaus parduotuvė, vėliau Joškio, paskiausiai Koliaus. Koliaus parduotuvėje prekiaavo Koliuvienė (Joškytė). Jų šeimoje augo du mažamečiai vaikai – Leizeris ir Genutė. Kolius turėjo žemės Griebčiuose ir ūkininkavo.

Žydo **Kravecko** parduotuvė buvo pačiame miestelio centre. Jis pardavinėjo kitame namo gale ir degtinę.

Matulaičių parduotuvė buvo toje vietoje, kur vėliau apsigyveno Pociėjus. Matulaičiai buvo atsikėlę į Sintautus iš netolimo kaimo. Matulaitienės tėviškė buvo Veršių kaimas, Bukšnynė.

Dar kita parduotuvė miestelyje buvo **Jono Ūso**. Šis gyveno vienas, parduotuvėje nepriklausomybės laikais buvo komunistų partijos būstinė. Ten vykdavo partijos susirinkimai, čia buvo visas komunistų partijos centras. Užėjus vokiečiams, Jonas Ūsas buvo suimtas.

Už dabartinio Matulaitienės namo buvo įsikūrusi **Petriko** parduotuvė, Dumčiaus parduotuvė buvo neilgai.

Dar mažutė parduotuvė buvo **Rojinėje** (vėliau Stanislovaičių namas). Visos jo prekiaavo kasdieninės paklausos prekėmis.

Parapijos name (ten, kur vėliau buvo Sintautų mokyklos sporto salė) buvo įsikūrus **Sintautų kooperatyvas „Ažuolas“**. Jis buvo pastato rytų pusėje. Kooperatyvo parduotuvėje prekiaavo ir jo vedėju buvo Lukštas. Kai jis vedė Agutę Kamaitytę, tada prekiaavo abudu su žmona. Paskui perėjo dirbti į pieninę buhalteriu. Tada Sintautų kooperatyvo vedėja buvo Jadzė Černevyčiūtė, mokytojo Černevyčiaus sesuo. Juozas Kuncaitis padėjo ir supirko iš ūkininkų kiaušinius. Kiaušinius suveždavo iš aplinkinių kiaušinių supirkimo punktų. Kiaušinius supirko Skardupių kaime pas Pečkaičius. Veždavo kiaušinius prisidėję į ilgąsias kripes. Dar prieš karą parduotuvėje dirbo Seliomėja Kamaitytė iš Gaisrių.

Parduotuvė parapijos namuose (kur sovietiniu laikotarpiu buvo mokyklos sporto salė) buvo valdiška. Priešais vienas kitą buvo **Dimšos alinė ir Šniokaitienės restoranai**. Jie abu gerai išsilaikė. Čia šaltomis, lietingomis dienomis sėdėdavo ūkininkai, atvežę į pieninę pieną, gurkšnodavo alų, laukdavo, kol sustings žemė į gruodą ir galės grįžti namo. Mat Sintautų keliai būdavo neišbrendami, neišvažiuojami, užklimpdavo vežimai. Kartais rasdavo pavasarį pradžiūvus ir žmonių lavonų. Dažniausiai šių karčemų kiemuose per dieną stovėdavo pririšti ir arkliai, vargdavo kaip ir jų šeimnininkai. Dimšos restoranai buvo pirminis namas už prie mokyklos aikštelės, o Šniokaitienės – netoli tos vietos, kur vėliau įsikūrė Stepulaitienės parduotuvė.

Sintautuose buvo ir smulkaus **kredito bankelis**. Bankelyje darbavosi du Balseliškių (Kaunų) kaimo ūkininkai – Valaitis ir Kaunas (Tamuku vadinamas).

Sintautų versle dalyvavo ir keli verslininkai žydai. Stambiausias jų buvo jau minėtas iš Kudirkos Naumiesčio atsikėlęs, malūną ir aliejinę turėjęs **Garbarskis**. Smulkia išnešiojamąja prekyba vertėsi **Eizikis**, nešiodavo skalbiamą muilą, silkų, pipirų. Vaikščiodamas po kaimus, supirkinėjo kiaulių šerius, arklių uodegas, avių vilnų pakojas. Jis turėjo du sūnus – Šeliomkį ir Srolkį. Vaikai buvo nežydiški, kuo jie vertėsi – nežinia. Kiti žydai verslininkai atvažiuodavo pirkti skudurų, pakulų, šerių, arklių uodegų, linų, vilnų pakojų. Po kaimus važinėjo ir supirkinėjo **Apkis**, **Srolkis** ir **Ickus** iš Šakių. Šakiuose gyvenęs **Lipkus** mėšai pirkdavo karves.

1941 m. Sintautų parduotuvėse prekyba pasibaigė. Valdžios buvo nurodyta, kad visų parduotuvių prekės būtų suneštos į buvusią Matulaičio parduotuvę, kur prekiaavo valdiška pardavėja, o kai viską išpardavė, parduotuvę uždarė, likučius kažkur išvežė. Sintautuose liko tik kooperatyvas „Ažuolas“, ten, kaip ir anksčiau, iš kaime buvusių kiaušinių surinkimo punktų buvo superkami kiaušiniai.

Verslas Sintautų seniūnijoje atgavus nepriklausomybę

Pirmojo nepriklausomybės dešimtmečio verslai

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, iš karto pradėjo atsigausti ir sovietmečiu slopintas sintautiškių verslumas. Pirmosios verslo užuomazgos iš karto orientavosi į besiformuojančią paklausą. O paklausu pirmaisiais metais buvo kailinių žvėrelių auginimas ir jų kailių ir mėsos pardavimas. Tad ir pasipila kaip iš gausybės rago pirmosios žvėrelių auginimo fermos, kurios gyvuoja 2–3 metus ir, pasikeitus situacijai rinkoje, nustojus kailius ar mėsą supirkinėti, persiorientuoja į kitas veiklas, šias įmones uždarant. Tai net 14 įmonių Sintautuose – Onos Antanaitienės (1991 05 20–1991 05 22), Ritos Antanaitienės (1991 06 03–1992 11 13), Antano Blionskio (1991 01 10–1992 02 01), Antano Domeikos (1991 01 10–1992 01 14), Vito Domeikos (1991 05 20–1995 04 26), Antano Kirkicko (1991 01 10–2000 02 28), Laimos Sutrinavičienės (1991 06 03–1992 11 30), Alvydo Valavičiaus (1991 01 10–1992 01 14) švelniakailių žvėrelių fermos, Vytauto Duobos (1992 02 17–1996 03 05), Vidos Duobienės (1992 02 17–1993 11 16), Edmundo Kučiausko (1991 07 24–1992 12 15), Vaido Markevičiaus (1991 07 24–1993 01 11), Zenono Mekšraičio (1992 12 09–1994 11 14), Vido Teresevičiaus (1992 04 09–1992 07 20) žvėrelių fermos. Neatsilieka nuo jų ir toliau nuo miestelio gyvenantieji. Duobiškių kaime įsikuria Stasio Žemaitaičio (1991 01 10–1992 11 30), Jušakaimiuose – Stanislovo Barčaičio (1991 01 10–1991 06 13), Totorviečiuose – Vytauto Grybino (1991 01 10–1992 01 14), Kiaulupiuose Jurgio Endzelio (1991 01 10–2000 02 28) ir Antaninos Kazlauskienės (1991 01 10–1995 12 28) švelniakailių žvėrelių fermos. Tarpučiuose švelniakailių žvėrelių fermą organizuoja Povilas Strimaitis (1991 01 10–1994 09 08), o Slavikuose Ričardas Lekavičius įmonę „Šinšilas“ (1993 07 15–1996 03 27).

Prasideda ir žemės ūkio pertvarkos.¹

Čia tik paminėsime šių naujo tipo įmonių atsiradimą. Tai savival-

¹ Detaliai žemės ūkio raida aptarta Raimondo Daniliausko straipsnyje: „Žemės ūkio raida Sintautų krašte XX amžiuje“ (sk. „Istorija. Agrarinė krašto raida“).

dybės įmonė „Išdagų valstybinis ūkis“ (1991 02 27–1994 11 14), Šakių rajono žemės ūkio bendrovės „Žaibas“ Slavikų kaime (1992 09 15–2003 12 31 – vadovas Vitas Barštaitis). „Šešupės“ tarybiniam ūkiui iširus, atsirado bendrovės „Vaga“ (1992 06 25–1998 12 15), pirmininkas Gediminas Švelnys, „Pašešupys“ (1992 05 28–1999 03 16), pirmininkas Saulius Višinskas, Turčinų žemės ūkio bendrovė (1992 06 25–2007 12 28), vadovas Kuncaitis, administratorius Justinas Palubinskas, „Raktas“ (1992 06 25–2006 12 21, vadovas Antanas Sinkus), „Veta“ (1992 05 28 – likviduojama), administratorius Virginijus Bagdonavičius. Tarpučių 1 kaime susikuria „Dobilas“ (1992 07 09 – likviduojama), pirmininkas Edmundas Puodžiukaitis, Duobiškių kaime – „Duobiškių žemės ūkio bendrovė“ (1992 08 13 – likviduojama – likvidacinės komisijos pirmininkas Romas Jonas).

Veršių krašte sukuriamos net 4 bendrovės. Tai pirmininko Vytauto Undraičio vadovaujamos „Papentys“, (1992 07 23–1995 03 20), „Kvietys“ (1992 07 23–1995 03 20), „Laisvė“ (1992 07 23–2002 12 21), taip pat bendrovė „Larra“ (1991 12 12–1996 10 10 – administratorius Arūnas Jakaitis).

Susikuria ir 2013 m. tebelikviduojama **Sintautų žemės ūkio bendrovė**, likvidacinės komisijos pirmininkas Juozapas Juška, buriasi Beržynų, Šlamų, Skaistgirių, Rūgių žemės ūkio bendrovės.

Panovių kaime įsteigiama **UAB „Panovių agroservisas“** (1998 05 21–2007 02 14), direktorius Vidmantas Benediktas Sprainaitis Pavasijų kaime Sintautų seniūnijoje ir dabar veikianti **J. Martišiaus žemės ūkio įmonė „Daigynė“** (1992 04 16).

Vėliau ateina laikas šiltnamiams. Sintautų miestelyje vienas pirmųjų registruojamas Benediktos Stepulaitienės šiltnamis (1991 03 21–1998 01 28), kiek vėliau – ilgiausiai gyvavęs „**Vito Vėgnerio šiltnamis**“ (1991 06 27–2005 10 14).

Pirmojo nepriklausomybės dešimtmečio viduryje daugelis sintautiškių įkūrė individualias įmones. Didžioji jų dalis – prekybos, mažesnioji – gamyba arba paslaugos. Dauguma jų gyvavo 2–3, o kartais tik vienerius metus. Tai 6 Sintautuose įregistruotos įmonės – Justino Bacevičiaus (1993 11 30–1997 06 04), Vito Domeikos įmonė „Vida“ (1991 12 18–1992 12 23), Raimundo Markevičiaus (1995 01 30–1995 05 11), Mindaugo Paspirgėlio (1994 03 22–1996 10 29), Nijolės Teresevičienės (1993 12 23–1995 02 10 – Santakų k.) prekybos įmonės, Kęstučio Klimaičio (1993 02 12–2000 03 02), **Justino Morausko „Kornetas“** (1991 07 16–1992 07 14).

Po tris įmones buvo įsteigta **Panoviuose** – Juliaus Puidoko gamybos ir komercijos įmonė (1994 01 26–1994 09 08), Bernardino Vainiaus komercinė firma (1992 09 14–1997 04 23) bei Irenos Vainienės įmonė (1993 11 23–1994 10 19) ir **Veršiuose** – Danutės Daniliauskienės (1994 12 19–1997 09 17), Audriaus Pušinaičio (1994 04 27–1995 01 24) bei Laimos Viliūšienės (1994 01 26–1995 03 08) prekybos įmonės.

Taip pat dvi **Išdaguose** – Ramutės Juonienės (1994 01 26–1995 05 31) bei Astos Kurienės (1994 02 15–1997 03 27) gamybos ir komercijos įmonės.

Po vieną įmonę įregistruota **Duobiškiuose** – **Romo Jono įmonė „Astra“** (1991 09 25–1993 09 03), **Keturnaujienoje** – Virgilijaus Kutkevičiaus (1992 09 13–1995 05 11), **Slavikuose** – **Rimos Žebrauskienės prekybos įmonė** (1993 10 26–2009 10 14), **Starkų k.** – **Jono Lažaininko įmonė** (2001 03 23–2007 12 22) bei **Užsienių k.** (Sintautų seniūnija) – **Nerijaus Račiūno prekybos įmonė** (1994 04 27–2000 11 23).

Gimė ir vien tik paslaugas teikiančių individualių įmonių. Tai keleivių ir krovinių pervežimas – **Vidučio Kavaliausko** (1991 03 14–1992 06 05) bei **Leono Mikulskio** (1991 03 28–1992 03 24) taksi Naudžiuose, **Audriaus Bunikio** (1995 03 20–2012 01 13) Totorviečiuose bei **Vytauto Viliūšio** Panoviuose (nuo 2000 09 26 ir iki šiol veikianti) **autotransporto paslaugų įmonės**, vandens tiekimas – **Romualdo Šimaičio vandens tiekimo įmonė** (1998 04 02–2010 03 09), vandeniu aprūpinusi Šakių rajono Girėnų kaimo gyventojus.

Įmonių formos įvairėjo – susikūrė pirmosios tikrosios ūkinės bendrijos. Net dvi iš jų – Išdaguose. Tai **Ričardo Bako** (1992 08 13–1994 11 14) ir **Jasevičių** (1992 07 30–1994 10 19) tikrosios ūkinės bendrijos.

Taip pat pirmosios uždarnosios akcinės bendrovės – 2 iš jų Panoviuose – **UAB „Rūpa“** (1992 04 10–1996 03 05, direktorius Bernardinas Vainius) ir **UAB „Sve-timta“** (1996 12 09–2003 09 15 – direktorius Mats Christer Jeppsson). Veršiuose susikuria **UAB „Rodeta“** (1992 08 13–1997 01 22 – direktorius Stasys Kazlauskas), o Slavikuose **UAB „Eglutė“** (1992 07 30–2006 01 03 – direktorius Vitas Vaškevičius) bei **UAB „Vis daugiau“** (1992 08 20–2007 11 12 – direktorius Česlovas Puidokas).

Sintautiškių verslas XXI amžiaus pradžioje

Šio amžiaus verslų pristatymą verta pradėti nuo labiausiai sustiprėjusių ir išaugusių verslų, veikiančių pačiuose Sintautuose.

Seniausia Sintautų įmonė – Sintautų pieninė

Tarpukarį menanti Sintautų pieninė, ko gero, yra perdirbamosios pramonės, verslininkystės Sintautuose pradininkė. Įmonės raida, nors labai permaininga ir banguota, bet tęsiasi jau beveik devynis dešimtmečius. 1934 m. pastatytas mūrinis pieninės pastatas atlaikė karo audras, o 1935 m. pradėta veikla² po karo prisitaikė prie kolektyvizacijos iššūkių. Nebelikus ūkininkų, kolūkiai su žemu gyvulininkystės našumu negalėjo patenkinti visų pieno žaliavos poreikių, todėl ir Sintautų pieninėje jo buvo perdirbama nedaug, sviesto gamybos apimtys, lyginant su tarpukariu, ženkliai sumenko. Kai 1963 m. atėjo dirbti Vytautas Partikas (gim. 1930 m.), čia jis rado vieną vokišką modernesnę ir vieną dar rankomis sukamą danišką medinį sviesto mušimo aparatą, kuris jau vėliau buvo pakeistas į rusišką, elektrinį. V. Partikas, Belvederio pienininkystės technikumą baigęs specialistas, buvo komunikabilus, darbštus, įvairiapusių gebėjimų žmogus. Jis subūrė darnų kolektyvą, daug žmonių čia dirbo iki pat pensijos. Jam vadovaujant įmonės veikla ėmė plėstis. Po dešimtmečio, išaugus primilžiams kolūkiuose, galinčiuose pateikti daugiau pieno perdirbimui, Sintautų pieninėje kasdien buvo gaminamos 4–5 tonos sviesto. Jis buvo labai aukštos kokybės ir buvo vežamas į Leningradą (dab. Sankt Peterburgas), Maskvą, eksportuojamas į Vokietiją, Iraną. Buvo gaminamas ir kazeinas³, bet nedideliais kiekiais: 200–300 kg per parą. Kai 1980 m. buvo pastatyta nauja kazeino gamybos linija, sviesto gamyba buvo nutraukta, grietinė buvo išvežama perdirbti į Marijampolės

² Apie Sintautų pieninės veiklą tarpukariu žr. K. Misišius str. „Sintautų pieno perdirbimo bendrovė iki 1944 metų“. Rašant apie Sintautų pieninę pokario metais, pasinaudota M. Puodžiukaitienės straipsnio rankraščiu.

³ Kazeinas – sudėtinis pieno baltymas, t. y. balti beskoniai ir bekvapiai milteliai, kuriuose yra visų žmogaus organizmui reikalingų amino rūgščių.

pieno kombinatą. Pieninė specializavosi aukštos kokybės kazeino gamybai, kurio buvo gaminama apie pusantros tonos per parą. Jis buvo eksportuojamas į Vokietiją, Prancūziją, Olandiją, žinoma, nemažai buvo išvežama ir į Rusiją.

V. Partikas už pasiektus aukštus gamybinius rodiklius ne kartą buvo apdovanotas garbės raštais, jam suteiktas aukščiausios klasės meistro vardas (tokius vardus turėjo tik trys pieninės darbuotojai visoje respublikoje). Už sąžiningą darbą, nuoširdumą meistras buvo gerbiamas ne tik savo darbuotojų, bet ir viso Sintautų miestelio žmonių. Pieninėje jis išdirbo daugiau kaip 30 metų (iki 1999 m.). Ilgus savo gyvenimo metus pieninei atidavė ir kiti sąžiningi bei darbštūs sintautiškiei: Ona Turevičienė, Romas Orintas, Vaclovas Masaitis, Elena Martišienė, Anelė Miščikaitė, Česlova Bartkaitienė, Ona Orintienė, Bronius Bartkus ir Vaclovas Stanislovaitis.

Kai 1999 m. pieninės veikla buvo sustabdyta, pastatas buvo smarkiai nuniokotas. 2002 m. vasario mėnesį pieninė vėl pradėjo veikti kaip UAB „Marijampolės pieno konservai“ Lukšių pieninės filialo stacionarus pieno supirkimo punktas. Dar po metų pastate veiklą pradėjo kooperatinė bendrovė „Zanavykų krašto pienas“, vadovaujama Aliaus Staugaičio. Jis ėmėsi atstatyti suniokotą pastatą ir atkurti merdėjantį verslą. Įrengti kabinetai, suremontuotas pieno priėmimo cechas, jame pastatytas didžiulės talpos naujas šaldytuvus. 2004 metais įmonėje jau dirbo 73 darbuotojai, buvo supirkta 17 tūkst. tonų pieno.

Plečiantis veiklai Sintautų pieninėje 2010 m. kovo 10 d. įsikūrė naujas žemės ūkio kooperatyvas (ŽŪK) „Sintautų pienas“. Kooperatyvo pirmininkas Alius Staugaitis.

Šiam kooperatyvui priklauso 35 pieno supirkimo punktai, kurie yra ne tik Šakių, bet ir Jurbarko, Skuodo, Šilutės, Tauragės, Vilkaviškio rajonuose. Iš Šakių rajono punktų pienas suvežamas į Sintautų pieninę. Siekiant užtikrinti superkamo pieno kokybę, 2011 m. pertvarkytos cecho patalpos – pastatytas 21-os tonos modernus šaldytuvus, kuris, taupydamas energetinius išteklius, ne tik šaldo pieną, bet ir sušildytą vandenį gražina įmonės poreikiams. Deja, žaliava, skirtingai nei tarpukariu ir vėlesniu laikotarpiu, parduodama neperdirbta. ŽŪK „Sintautų pienas“ pasididžiavimas – aukščiausios klasės meistro Vytauto Partiko mokiniai, tebesidarbuojantys įmonėje. Tai beveik tris dešimtmečius pieninei atidavę laboratorijos vedėja ir pieno priėmėja Remigija Matijošaitienė bei pagalbinio skyriaus darbininkas Vidmantas Kuras.

ŽŪK „Sintautų pienas“ 2013 m. pradžioje dirbo 56 darbuotojai. Tai seniausia, šiuo metu antra pagal dydį įmonė Sintautuose.

Stambiausia verslo įmonė Sintautuose UAB „MediResta“

UAB „MediResta“⁴, kaip ir Sintautų pieninė, neatsirado staiga ir netikėtai. Pirmieji raudonų plytų pastatai, remonto dirbtuvės ir atsarginių dalių sandėlis čia buvo pastatyti dar 1949 metais, įkūrus mašinų traktorių stotį (MTS). Įmonės administracija šiandien dirba Šakiuose, kur dar 1952 m. buvo įkurtas Lietuvos žemės ūkio technikos Šakių rajono susivienijimas. Jam buvo perduoti ir tuomet Melioracijos statybos valdybai priklausę

⁴ Duomenis apie UAB „MediResta“ pateikė įmonės generalinis direktorius Juozas Medveckas.

gamybiniai pastatai Sintautuose. Čia buvo gaminami kėbulai automobiliams. Nuo 1952 m. įmonės pavadinimas dar keletą kartų keitėsi, kol Šakių valstybinė techninio aptarnavimo įmonė (VTAI) 1993 m. liepos mėn. 15 d. buvo privatizuota. Dalis šios įmonės Šakių skyriaus tapo AB „Šakių agroservisais“. Bendrovė tris metus negalėjo keisti veiklos pobūdžio, toliau reikėjo tęsti iki tol vykdytus techninius aptarnavimus kolūkiuose: pašarų ruošimo, gyvulininkystės fermų, grūdų džiovavimo ir sandėliavimo įrengimų priežiūros sektoriuose. Iš VTAI į AB „Šakių agroservisais“ buvo perkelti 68 dirbantieji, o bendrovei vadovauti pradėjo Juozas Medveckas, iki privataus verslo jau turėjęs didelę patirtį šioje srityje. Jam vadovaujant įmonėje prasidėjo sparti plėtra.

„MediRestos“ vadovas Juozas Medveckas

1994–1995 m. Sintautų gamybiniame centre buvo pastatyta lentpjūvė ir medienos sandėlis. 1995 m. balandžio 7 d. AB „Šakių agroservisais“ buvo reorganizuota į UAB „Šakių agroservisais“. Tuo metu pagrindinės bendrovės veiklos sritys buvo medienos pjovimas, nestandartinių metalo gaminių gamyba, transporto paslaugos ir prekyba ūkinės paskirties prekėmis. Palaipsniui nuo medienos pjovimo buvo pereita prie medienos perdirbimo. Pirmieji gaminiai – euro palečių ruošiniai – buvo sėkmingai eksportuojami į Vokietiją. Vokietijos rinkai nuo 1996 m. buvo pasiūlyti ir impregnuoti stogų konstrukcijų elementai. Tais pačiais metais bendrovėje įkurtas statybos padalinys, o iki 1997 metų Sintautuose pastatytas 3 500 kvadratinį metrų ploto medienos cechas su džiovintos medienos laikymo sandėliais. Po gamybos profilio pakeitimo bendrovėje vidutinis dirbančiųjų skaičius 1996 m. išaugo iki 72 žmonių.

Atsiliepiant į rinkos poreikius, nuo 1998 m. pereita prie klijuotų medienos ruošinių gamybos. Įsigyta medienos perdirbimo linija, medienos džiovavimo kamera, o medienos atliekos pradėtos perdirbti į biokurą – pjuvenų briketus. Pagrindinė medienos ceche gaminama produkcija – klijuoti tašai langų ir durų profilių gamybai. Nuo 1998 m. iki 2007 m. vidutinis dirbančiųjų skaičius įmonėje buvo 98 žmonės.

2007 m. buvo įsigyta ir pastatyta antra, du kartus našesnė medienos tašo gamybos linija, o produkcija realizuojama ne tik langus gaminančioms Lietuvos įmonėms, bet ir eksportuojama į Olandiją, Vokietiją, Norvegiją, Švediją bei kitas šalis. Pušies rąstų perdirbimas lentpjūvėje per mėnesį išaugo nuo 300 m³/mėn. iki 1 000 m³. 2013 m. medienos perdirbimas planuojamas iki 2 000 m³/mėn.

Metalų ceche gaminama metalo konstrukcijos, nestandartiniai metalo gaminiai, džiovavimo linijos biokuro gamybai: būgninės džiovyklos pjuvenoms, durpėms, šiaudams, paukščių mėšlui ir kitiems degiems, buriems produktams džiovinti. Statybos padalinys stato neypatingus ir ypatingus statinius, gyvenamuosius namus. Nuo 2008 m. iki 2012 m. vidutinis dirbančiųjų skaičius buvo apie 112–118 žmonių.

2009 m. gruodžio mėn. 29 d. UAB „Šakių agroservisais“ pakeitė pavadinimą į UAB „MediResta“.

UAB „MediResta“ gamybiniai pastatai Sintautuose. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

2011 m. Kauno prekybos, pramonės ir amatų rūmų Marijampolės filialas surengė Verslo dienas skirtą renginį „Pažink, kurk, verslauk“, kuriame UAB „MediResta“ generaliniam direktoriui Juozui Medveckui įteikta „Metų žvilgsnio“ nominacija už pažangių technologijų pritaikymą gamyboje. Pasak direktoriaus, naujausių technologijų diegimas gamyboje – tai galimybė sumažinti gamybos kaštus ir išsilaikyti rinkoje. Būtent dėl to kiekvienais metais bendrovė dirba su vis pažangesnėmis technologijomis. Bendrovė – aktyvi Sintautų kultūros, sporto renginių rėmėja. Nuo 2011 metų Sintautuose kasmet vykstančiose tinklinio varžybose kovojama dėl bendrovės įsteigtos „MediResta“ taurės.

Kiti smulkesni verslai sintautiškiams ne mažiau svarbūs. Ypač prekybiniai. Seniausia „valdiška“ parduotuvė – nuo pokario laikų Sintautuose veikianti **Kudirkos Naumiesčio vartotojų kooperatyvo** 1958 m. atidaryta parduotuvė (Nr. 30). Joje dirba 3 darbuotojai. Parduotuvei vadovauja ilgametė darbuotoja Elena Klimaitienė, kuri įmonėje pradėjo dirbti 1976 m., o į Sintautus perkelta 1982 metais. Veršiuose veikia tos pačios įmonės parduotuvė taip pat nuo 1958 metų (Nr. 29). Pats Kudirkos Naumiesčio vartotojų kooperatyvas nekeičiant įmonės pavadinimo savo veiklą tęsia nuo 1946 metų. Organizuodamas parduotuvės veiklą daug dėmesio skiria santykiams su klientais – siūlo atsiskaityti ne tik grynais arba banko kortele, bet ir eurais (gražna atiduodama litais), pirkti prekes kreditan be palūkanų su KNVK kortele, arba net savarankiškai pasirinkti prekės kainą, o gimtadienio išvakarėse įteikiamas iki 100 Lt vertės dovanų kuponas, kurio dydis priklauso nuo pirkėjo metinės apyvartos.

2005 m. Sintautuose duris atvėrė **UAB „Gulbelė“** parduotuvė. Keturių žmonių kolektyvui vadovauja Laima Ragelienė. Parduotuvė savo prekybinėmis patal-

UAB „Gulbelė“
kolektyvas

pomis nebegali patenkinti sintautiškių poreikių, todėl šiuo metu statomas naujas parduotuvės pastatas, netrukus „Gulbelė“ pakvies į naujas, modernias patalpas, nenuvilsiančias reikliausių sintautiškių ir jų svečių.

Ne mažiau svarbios ir paslaugos.

Gydytoja odontologė **Regina Jucaitienė**, 1971-aisiais baigusi Kauno medicinos institutą ir gavusi gydytojo stomatologo diplomą, atvyko dirbti į tuometinę Sintautų ambulatoriją. Čia ji dirbo neilgai, nes dėl ambulatorijos menko atstumo iki rajono centro – Šakių, 1976 m. ji buvo panaikinta ir performuota į felčerinį punktą, panaikinta ir gydytojo stomatologo darbo vieta. Regina pakviesta dirbti į Šakių rajono polikliniką, o į Sintautus, žmonėms reikalaujant, gydytojai stomatologai atvykdavo tik laikinam darbui. Kadangi laisvose patalpose prie Sintautų felčerinio punkto buvo likusi dar veikianti sena stomatologinė įranga, Regina buvo pakviesta dirbti samdoma gydytoja, darbo vietos finansavimą sprendė Sintautų žemės ūkio bendrovė ir Sintautų apylinkė.

Lietuvai atkovojus nepriklausomybę, keitėsi odontologinių paslaugų teikimo galimybės, pradėjo plėtotis privačios medicinos paslaugos. Todėl 1998 m. įkurta individuali įmonė – **Reginos Jucaitienės stomatologijos kabinetas**. Prie kultūros centro buvusiose administracinėse patalpose išsipirkusi patalpą, finansiniu lizingu įsigijusi stomatologinę įrangą, visą gyvenimą gyvendama Sintautuose, bet gydytoja dirbusi šakiečių labui, sintautiškė pradėjo teikti odontologines paslaugas sintautiškiams ir iš toliau atvykstantiems pacientams. Čia teikiamos šios odontologinės paslaugos: gydomi vaikai ir suaugusieji, vaikams vykdoma silantų profilaktinė programa, protezuojami dantys. Visą gyvenimą Regina dirba tik ši savo profesijos darbą, kuris yra sunkus bet širdžiai mielas. Didelė darbo patirtis ir noras padėti žmonėms dar neišblėso, tad ir iš verslo trauktis nesiruošia. Kol reikalinga žmonėms, Regina Jucaitienė sako esanti laiminga. Nors ji kartais pagalvoja ir apie karjeros pabaigą. Prieš keletą metų, Reginos paskatinta, marti Jurgita Jucaitienė, baigusi Kauno kolegiją ir įgijusi burnos higienistės kvalifikaciją, pradėjo dirbti Šakių rajono poliklinikoje. Vėliau įkūrė savo individualią įmonę – kabinetą, kur teikia burnos higienos, silantų dėjimo ir kitas giminingas paslaugas. Baigusi savo darbinę veiklą Regina planuoja savo kabinetą atiduoti

marčiai Jurgitai, kuri, būdama šios labai reikalingos profesijos, galės tęsti pradėtus darbus.

Vieni aktyviausių ir versliausių sintautiškių – verslininkai **Šimkevičiai**. Ko gero, visą nepriklausomos Lietuvos gyvavimo laikotarpį sintautiškiei džiaugiasi, kad turi kur atšvęsti savo šeimos šventes, pasikviesti didesni būrį svečių, nes maitinimo verslo nuo 1994-ųjų iki pat netikėtos mirties 2008-aisiais ėmėsi Danutė Šimkevičienė. 1984 m. pradėjusi dirbti kavinėse ir restoranuose, dirbusi net prestižiniame Klaipėdos „Meridiane“, atkakli ir užsispyrusi žemaitė Sintautuose įkuria individualią **Danutės Šimkevičienės** įmonę (1994 08 03–2009 10 26), kuriai priklausė „Danutės svetainė“, pagarsėjusi ne tik svetingumu, bet ir rengiamų vaišių kokybe. Įmonės savininkė D. Šimkevičienė su savo padėjėja Jovita Petravičiene pačios iki vėlyvos nakties ruošdavo visus patiekalus ir aptarnavo visus, kaip sakoma, nuo studento iki prezidento. Danutės pagamintus patiekalus gyrė ir estrados grandas Rytis Cicinas, ir prezidentas Rolandas Paksas, premjerai, Seimo nariai ir daugybė svetainės svečių iš Lietuvos ir užsienio. Visada energinga, atkakli ir užsispyrusi žemaitė prigijo zanavykų krašte, prisiekusi klaipėdietė Danutė ir versle visada reikli sau ir kitiems, atsakinga ir pareiginga. Su tokiu pat užsispyrimu 2003 m. sėkmingai įgyvendino vietinių užimtumo iniciatyvų projektą, skirtą 2 darbo vietų „Danutės svetainėje“ įkūrimui. Kavinėi išsiplėtus, jos patalpose vienu metu galėdavo vaišintis iki 50 žmonių, o naudojantis kitomis patalpomis ar rengiant priėmimus, banketus, furšetus įvairiose rajono bei visos Lietuvos vietose, svečių skaičius išaugdavo iki kelių šimtų. Kavinėje buvo sukurtos 6 darbo vietos. Deja, staigi mirtis nutraukė tolesnius verslo planus. Po šios netikėtos netekties jos vietą virtuvėje ir prie svečių stalo užėmė marti **Violeta Šimkevičienė**, pratęsusi kavinės darbą, nuo 2010 m. užsiimdama individualia maitinimo veikla. Jai dažnai padeda duktė **Sandra Šimkevičiūtė-Rasmunssen**, maitinimo verslą plėtojanti ir Danijoje.

Verslūs ir Danutės sūnūs. Dar 1993 m. Kauno kūno kultūros institutą baigęs Danutės sūnus sportininkas **Juozas Šimkevičius**, Kaune įkuria įmonę „Lita-wesst“, vėliau UAB „Du krantai“, „Egvėja“. Juozo įmonės, įsikūrusios Kaune, užsiėmė maisto prekių importu ir eksportu, o jų filialai veikė Vilniuje, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose. Įmonėse darbuos per 100 žmonių. Verslu Juozas Šimkevičius užsiėmė iki 2005-ųjų, vėliau paviliojo informacinės technologijos, kol galiausiai grįžo prie sporto ištakų. Šiuo metu dirba Kauno „Jaunaliuvių sporto organizacijos“ mokykloje, užsiima politika. Jis aktyvus Lietuvos socialdemokratų partijos Kauno skyriaus tarybos narys, Aleksoto grupės pirmininkas. Verslininkas ir Juozo brolis **Žydrūnas**, plėtojantis savo verslą **Baltarusijoje**.

Šimkevičiai, net ir gyvenantys ne Sintautuose, nepamiršta gimtojo krašto, sugrįžę ne tik dalyvauja renginiuose ar šventėse, bet ir jas remia. Jie – vieni svarbiausių abiejų sintautiečių suvažiavimų rėmėjų, finansavo daugelį sintautiškių švenčių, niekada neatsisako padėti nei darbais, nei lėšomis.

Pačiame Sintautų miestelyje teikiamos ir autoserviso paslaugos. **Virginijus Labūnaitis**, įgijęs profesiją Smalininkų žemės ūkio technikumė, iš pradžių dirbo autoservise samdomu darbuotoju, bet, įgijęs patirties, nusprendė, kad gali susikurti darbo vietą pats, todėl 1996 m. ėmėsi verslo. Prie kultūros centro buvusiose katilinės patalpose įkūrė pirmąjį savo servisą, o prieš šešerius metus persikėlė

*Kambarinių šlepečių
siuvimo įmonės
savininkai Asta ir
Algimantas Bybartai*

į naujas patalpas savo sodyboje. Čia dirbdamas su verslo liudijimu remontuoja variklius ir važiuokles, ruošia automobilius techninei apžiūrai. Ir Sintautų, ir tolimesnių vietovių ūkininkai, automobilių savininkai, reklamuoja Virginijaus teikiamas paslaugas iš lūpų į lūpas, todėl klientų netrūksta.

Jau daugiau nei dešimtmetį Sintautuose veikia lentpjūvė. Pirmasis šios veiklos ėmėsis **Jonas Lažauninkas** įkūrė individualią įmonę, bet dirbo tik keletą metų. Įmonės veikla nebuvo sėkminga, Juozas emigravo į Airiją. Verslą perėmė brolis **Rimas Lažauninkas**. Jis 2002 m. pradėjęs dirbti su verslo liudijimu, išgijo gaterį ir pradėjo sėkmingą verslą. Kai mažiau klientų, norinčių išsipjauti savo medieną, Rimas pats nusiperka medienos žaliavos, ją apdoroja ir tuomet parduoda. Apie teikiamas lentpjūvės paslaugas jau žino ne tik vietiniai, bet ir tolimesnių vietovių klientai.

Gaterį išgijęs, paslaugas teikti sintautiškiams pradėjo ir **Linas Čiučka**.

Verslu žmonės užsiima ne tik pačiuose Sintautuose, bet ir visoje seniūnijoje. Įvairiausiose Lietuvos vietose, mugėse ir šventėse galima sutikti keturnaujieniškiaus **Astą** ir **Algimantą Bybartus**. Jau penkerius metus jie, dirbdami su verslo liudijimu, siuva ir pardavinėja natūralios odos kambarines šlepetes su vilna. Astą Bybartienę imtis verslo paskatino kasdienių prekių trūkumas parduotuvėse, mat 1998 m. teko pasiūti pirmąsias šlepetes iš gobeleno sūnui, nes parduotuvėje nieko nebuvo. Po to ėmėsi siūti ir sau, šeimos nariams, draugams. Bet tuomet net minčių nebuvo, kad tai gali tapti verslu. Dirbant baldų gamybos įmonėje, visuomet pakako atraižų siuvimui. 1998 m., persikėlus gyventi į Keturnaujieną, dirbant kitoje baldų įmonėje, po darbų vis dažniau tekdavo prisėsti prie siuvimo mašinos, o galiausiai Bybartai nusprendė pabandyti savo gaminius parduoti turguje. Pavyko. Kai prieš penkerius metus Astai teko palikti darbą, jau buvo aišku, kuo užsiimti. Visą savaitę siuvė šlepetes, sumanūs meistrai savaitgaliais jas realizuoja Lietuvos tautodailininkų ir amatininkų mugėse. Kaziuko mugė Vilniuje, Hanza dienos Kaune, sezono atidarymas Nidoje – tai tik keletas renginių, kuriuose kasmet galima sutikti Astą ir

Algimantą Bybartus su patrauklia ir paklausia rankų darbo produkcija. Nepamiršamos, aišku, ir Šakių mugės, dalyvauta Sintautų verslo parodoje 2012 m.

Keturnaujieniškis **Mindaugas Mažeika**, įkūręs UAB „**Kvesų žvyras**“, planuoja didelius darbus eksploatuodamas žvyro, smėlio išteklius. Įmonė jau turi ilgalaikį leidimą eksploatuoti išteklius, baigiama žemės paskirties keitimo procedūra, numatytas veiklos pristatymas Kauno rajono gyventojams, kurių gyvenamojoje vietovėje išikurs karjeras. Mindaugas tikisi, kad jau 2013 m. vasarą darbai būsimajame karjere įsibėgės.

Veršiuose veikianti maisto ir ūkinių prekių **parduotuvė** nuo 2007 m. priklauso UAB „Nemunas“. Jai vadovauja Romutė Suchockienė.

Rimos Petraitienės įmonė įsikūrė 1993 m. rugpjūčio 23 d. Panoviuose. Čia verslą pradėjo panoviškė Rima **Čižeikaitė** kartu su savo seserimi **Rūta Lozuraitiene (Čižeikaite)**. Verslą pradėjo nuo mėsos perdirbimo cecho ir kavinės buvusios valgyklos patalpose. Vėliau Rūta įkuria savo atskirą įmonę, atidaroma maisto prekių parduotuvė. Rima perkelia verslą iš Panovių ir sukuria nedidelių maisto prekių parduotuvių tinklą Bukikiuose, Karališkuose ir Žygėnuose. Vėliau, uždarius individualią įmonę, kuri buvo išregistruota 2013 m. balandžio 12 d., įsteigta mažoji bendrija „Žygėna“, kurios maisto prekių parduotuvė veikia Žygėnuose.

Rūtos Lozoraitienės gamybos ir komercijos įmonė Panoviuose nuo 1994 m. vasaros iš karto sykiu su sesers **Rimos Petraitienės (Čižeikaitės)** įmone veikė nemažose buvusios ūkio valgyklos patalpose. Čia prekiauta kasdienėmis prekėmis, veikė kavinė. Vėliau, seseriai išsikėlus iš Panovių, buvo persikelta į buvusio gyventojų buitinio aptarnavimo punkto patalpas, kurios konkurse buvo nupirktos. Po rekonstrukcijos šis pastatas tapo ne tik prekybiniu Panovių centru, bet ir papuošė gyvenvietę. Įmonė sėkmingai užėmė mažmeninės prekybos nišą, iki 2002 m. naujose patalpose veikė kavinė. Šiai tapus nepelninga, maitinimo paslaugų teikimo buvo atsisakyta, o patalpos panaudotos parduotuvei išplėsti. 2013 m. įmonėje dirba trys darbuotojos, vis plečiamas prekių asortimentas, o per du dešimtmečius susiformavo ištikimų pirkėjų ratas, kasdien užsukančių į „savo“ parduotuvę.

Sėkmingai darbavosi, o dažnai ir tebesidarbuoja ir ne viena mažesnė smulkaus verslo įmonė.

Sintautiškis **Vytautas Valinskis** Sintautuose užsiima bitininkyste ir prekiauja medumi.

Išdaguose automobilių ir ypač svarbios ir sudėtingos žemės ūkio technikos remonto paslaugas teikė įsikūrusi **Justino Dvyliučio** įmonė (1999 03 15). Čia taip pat maisto prekėmis jau nuo 1994 m. sausio 11 d. prekiaavo ir 2013 m. paslaugas tebetiekia **A. Martinkevičiaus** komercijos įmonė.

Veršių kaime 1992 m. balandžio 16 d. įregistruota **V. Mockaus** veterinarijos firma taip pat dar ir šiandien tebetiekia veterinarijos paslaugas, yra įkūrusi ir pieno surinkimo punktą.

Juškakaimių kaime **Vytauto Mozūrevičiaus** 1997 m. rugpjūčio 5 d. įregistruota įmonė teikia galvijų dirbtinio apsėklinimo paslaugas.

Sintautuose gyvena UAB „**Dimstis**“ (nuo 1993 06 17 ar 1993 12 14) savininkas **Arvydas Didžiapetris**, kurio įmonė užsiima žurnalų ir periodinių leidinių

leidyba. Leidžia didžiausią Šakių rajono laikraštį „Valsčius“. Įmonėje įdarbinti 9 šakiškiai.

Sintautiškių verslas

Iš Sintautų krašto kilo ne vienas ir šiuo metu sėkmingai dirbantis verslininkas. Štai tik keletas iš jų.

Valdas Ambrasas

2006 m. sintautiškis Valdas Ambrasas įkūrė individualią įmonę ir tapo UAB „Altas“ atstovu Šakių rajone. Darbo patirtis, kvalifikuoti darbuotojai ir orientavimasis į klientus leido įmonei tapti savo veiklos lydere Šakių regione. Visi sintautiškiei žino, kad gali į šį kraštietį kreiptis, jei automobiliui reikia apsaugos sistemos, pažymos draudimo bendrovei, variklio priežiūros ar remonto darbų, jei sugedo starteris arba generatorius. Įmonėje dirba du darbuotojai. Šiuo metu įmonės veikla plečiasi, pradedamos teikti ir kitos visų pagrindinių automobilio mazgų – variklio, važiuoklės, stabdžių, transmisijos, aušinimo sistemų profilaktikos ir remonto darbų, automobilių ruošimo techninei apžiūrai paslaugos. Taip pat teikiamos padangų montavimo, remonto, balansavimo paslaugos. Valdo Ambraso įmonė sudaro ilgalaikes ir trumpalaikes sutartis su įmonėmis automobilių priežiūrai ir remontui. Bendradarbiavimas su viena didžiausių Lietuvos įmonių apsaugos sistemų montavimo rinkoje – UAB „Altas“ – įmonei leidžia suteikti klientams ypač aukštos kokybės paslaugas, garantinį bei pogarantinį aptarnavimą visoje Lietuvoje ir už jos ribų.

Algis Augustaitis

Algis Augustaitis, gimęs Kiaulupių kaime Sintautų valsčiuje, buvo su tėvais ištremtas į Irkutsko sritį, į Buriatskij Togol vietovę Sibire. Čia pradėjo mokytis, sugrįžęs baigė vidurinę mokyklą Šakiuose, vėliau studijavo inžinieriaus mechaniko specialybę Kauno politechnikos institute. Lietuvai tapus nepriklausoma, 1993 m. sausio 3 d. Kėdainiuose įkūrė Algio Augustaičio komercinę firmą, kurią 1997 m.

*Individualios įmonės
savininkas Valdas
Ambrasas*

balandžio 11 d. uždarė. Nuo 2001 m. lapkričio 6 d. įkuria UAB „Alaja“, kuri vėliau susijungė su Gintauto Pelegrimo įmone. Versle Algis visą laiką ištikimas savo pasirinktai sričiai – farmacijos prekių didmeninei prekybai. Vaistai importuojami iš Rusijos, Lenkijos, Vengrijos, kitų ES šalių. Nuo 2010 m. Algis versle nebedalyvauja.

Kęstutis Birgiolas

Kęstutis Birgiolas baigęs sporto specialybę Kūno kultūros institute, vėliau dirbo pagal ją. Vėliau pastebėjo, kad verslo kelias jam visgi artimesnis. Iš pradžių įkūrė didmeninę ir mažmeninę maisto produktų prekybą, vėliau medžio apdirbimu, medinių padėklų gamyba užsiėmusias įmones. Taip pat dirbo samdomu darbuotoju, baldus gaminančios įmonės direktoriumi, statybos darbų vadovu, statant didelius objektus, ir tada pastebėjo, kad statyba yra jam artimas, malonumą teikiantis užsiėmimas. Todėl 1997 m. įkūrė įmonę UAB „GGP“ (*Global Greenhouse Projects*). Iš pradžių ši įmonė užsiėmė medžio apdirbimo darbais, medienos eksportu į užsienį, bet, pasikeitus politinei ir ekonominei situacijai, įmonei teko sustabdyti savo veiklą. Atsiradus naujai nišai, šios įmonės veikla buvo atgaivinta. Pakeistas pavadinimas ir pradėta vykdyti visai kita veikla, t. y. pramoninių šiltnamių, jų sistemų, angarų ir kitų lengvų konstrukcijų statinių pardavimas ir montavimas. Įmonė ne tik atlieka pramoninių šiltnamių projektavimo, statybos ir rekonstrukcijos darbus, bet ir parduoda įvairių tipų šiltnamių sistemas, konstrukcijas, angarus ir kitus lengvų konstrukcijų statinius (sandėlius, fermas, pastoges, daržines, administracines patalpas bei kt.). Taip pat teikia įvairias su tuo susijusias paslaugas – statyba, montavimas, senų šiltnamių rekonstravimas ir kt. Įmonė projektuoja ir montuoja šildymo, vėdinimo, užuolaidų, automatizuoto laistymo sistemas, gamina, parduoda ir montuoja auginimo stalus, parduoda įvairius šiltnamių priedus, teikia konsultacijas, atlieka šiltnamių įrangos techninę priežiūrą, garantinį ir pogarantinį remontą. Neapsiribojama tik naujomis konstrukcijomis bei įranga – siūloma ir ne naujų šiltnamių bei įvairių sistemų. Šiuo metu veikla vykdoma tiek Lietuvoje, tiek užsienyje (Latvijoje, Lenkijoje, Danijoje bei kitose Skandinavijos šalyse, taip pat ne tik Europos, bet ir Azijos valstybėse). Įmonėje vidutiniškai dirba apie 12 darbuotojų, nors tai yra labiau šeimos verslas.

Gintaras Gailius

Sintautiškis Gintaras Gailius savo verslą pradėjo 2000 m. nuo konditerijos gaminių. Dar tuo metu jis vienas pirmųjų Lietuvoje pradėjo autonominių mažų kepyklų su parduotuvėmis verslą. Šiuo metu, įkūrus UAB „Kepuva“, Gintaras valdo visą tokių kepyklų-parduotuvių tinklą Vilniuje ir Klaipėdoje. 2013 m. trijose Vilniaus ir dviejose Klaipėdos kepyklėlėse dirba per 30 darbuotojų. Jos visada džiugina savo klientus šviežiais ir dažnai unikaliais duonos ir pyrago gaminiais.

Kęstutis Jakštys

Gimęs Žvirgždaičiuose, Kęstutis baigė Sintautų vidurinę mokyklą, studijavo šaltkalvystę Kauno technikos mokykloje, mechanizaciją Marijampolės žemės ūkio

technikume ir Lietuvos žemės ūkio akademijoje. Susidomėjęs verslais, nekurdamas įmonės, o dirbdamas tik su verslo liudijimu, Kęstutis daug metų gamino paminklus. 2006 m. įregistravo UAB „Baltkota“, kurioje ir dabar darbuojasi 3 žmonės. Įmonė užsiima didmenine dėvėtų rūbų ir avalynės prekyba. Nors iš Norvegijos, Švedijos, Olandijos, Škotijos vežamos prekės parduodamos tik Lietuvoje ir Ukrainoje, tačiau į UAB „Baltkota“ pirkėjų atvyksta ir iš kitų šalių. Kęstutis dažnas svečias Sintautuose, domisi ir aktyviai dalyvauja sintautiškių gyvenime.

Egidijus Kušlikis

Gimęs Mockupių kaime, Sintautų valsčiuje (nors giminės šaknys siekia nedidelį to paties valsčiaus Kušlikių kaimą), Egidijus mokėsi Sintautų vidurinėje mokykloje, vėliau studijavo Klaipėdoje, baigė Žemės ūkio akademijos ekonomikos studijas Kaune. 15 metų dirbo Lietuvos taupomojo banko Klaipėdos skyriaus valdytoju. Susidarius palankiai situacijai, 1998 m. gegužės 12 d. įkūrė UAB „Liepų parkas“. Yra šios įmonės, kurios veiklos sritis – nekilnojamasis turtas, – direktorius.

Arvydas Liepuonius

Gimęs 1958 m. Šakiuose, Arvydas Liepuonius augo ir vaikystę praleido pas močiutę Santakuose, greta poeto Prano Vaičiaičio tėviškės. Vėliau baigė Keturaujienos aštuonmetę, Kudirkos Naumiesčio vidurinę mokyklą, o 1981 m. – VU psichologijos studijas. 1988 m. apgynė socialinių mokslų daktaro disertaciją. Vilniaus dailės akademijos docentas, dėsto psichologijos įvadą, reklamos ir meno psichologiją. Stažavosi Manheimo apklausų, metodų ir analizių centre (ZUMA), Heidelbergo universitete, Danijos švietimo institucijose ir kt. Tarptautinės Psichanalitinės pedagogikos draugijos narys. Moksliniai interesai yra orientuoti į dvasinės ar komunikacinės psichologijos studijas bei jų taikymą, svarbiausia sritis – teorinė ir taikomoji (reklamos ir meno įtaigos) psichologija, asmenybės formavimo kultūriniai ir socialiniai veiksniai.

1992 m. gruodžio 29 d. įkūrė individualią įmonę IES (*Image Effect Studio*). Įmonė teikia įvaizdžio kūrimo ir valdymo paslaugas – organizacijų ir asmenų poreikių analizę, įvaizdžio, estetinės aplinkos koncepcijų parengimas, reklamos pranešimų strategijos bei transliavimo planai, „Žmogaus aplinkos“ estetinio santykio įvertinimas bei estетinių produktų parengimas. Estetiniai įmonės projektai – įvaizdžio valdymo priemonės, kurios suteikia galimybę padedant profesionalams tikslingai ir originaliai pasipuošti įmonės ar kitai aplinkai specialiai sukurtais estetiniais produktais. Taip pat užsiima prekyba meno kūriniais.

Palaiiko ryšius su Sintautais. 2010 m. VDA konsultavo ir vadovavo bakalaurinio darbo Vitražo specialybės studentei rengiant kūrybinį projektą tema „Rūkas Santakuose“, kartu su mokytoja M. Puodžiukaitiene. Darbas buvo skirtas sunaikintam tėviškės gamtovaizdžiui atminti ir sėkmingai apgintas VDA.

Algimantas Matijošaitis

Algimantas Matijošaitis, baigęs Sintautų vidurinę mokyklą, mokėsi šaltkalvystės Kauno technikos mokykloje, vėliau dirbo pagal sutartis įvairius statybos darbus. Atsiradus galimybei, pradėjo savo verslą 1992 m. birželio 2 d. įkurda-

mas individualią įmonę „Vaida“. Ši įmonė užsiėmė prekyba maisto produktais Lietuvoje ir veikė iki 1996 m. gegužės 14 d. Uždarius įmonę, Algimantas dirbo įvairius statybos ir apdailos darbus L. Stonkuvienės agroserviso įmonėje, o vėliau su verslo liudijimu – pagal užsakymus Šakių, Vilkaviškio rajonuose. Iki šiol jis užsiima trinkelio klojimu, pastatų statyba ir statinių įrengimu bei apdaila. Darbštaus, nagingo ir verslaus sintautiško laukia ne tik Šakių, bet ir Vilkaviškio, Marijampolės, Kauno ir kitų Lietuvos miestų klientai.

Kęstutis Melnikaitis

Baigęs Sintautų vidurinę mokyklą, Kęstutis Melnikaitis 2000 metais Elektrenuose įkūrė UAB „Aukesta“. Pagrindinė jos veikla – didmeninė prekyba suvenyrais, bižuterija, įvairiais siūlais, adatomis. Kęstučio įmonė didmenininkams siūlo daugiau kaip 2 000 skirtingų prekių, o jas importuoja iš Rusijos, Kinijos, Pakistano. Nuo 2007 m. pabaigos šia veikla užsiima ir Latvijoje. Efektyvią veiklą užtikrina išplėta logistikos sistema – prekės sandėliuojamos 420 m² sandėliuose Žebertonyse, vos keli kilometrai nuo Elektrėnų, iš čia pristatomos į parduotuves ar kitas klientų pageidaujamas vietas mikroautobusais. Kęstučio Melnikaičio įmonė vien Lietuvoje turi per 400 klientų, o Latvijoje dar apie 100. Tai yra perspektyvi ir net krizės metais auganti, veiklos kokybės ir tobulumo siekianti įmonė, kurioje dirba jauni ir entuziastingi žmonės. Veikloje pritaikomos šiuolaikinės technologijos – pavyzdžiui, internetinė suvenyrų ir papuošalų iš natūralaus akmens parduotuvė „Stoneshop“. Kęstutis dažnas svečias Sintautuose, nepamiršta miestelio švenčių, renginių ir draugų.

Adolfas Narvydas

Adolfas Narvydas 1977 m. baigė Sintautų vidurinę mokyklą ir tais pačiais metais įstojo į tuometį Kauno technologijos universitetą. 1982 m. baigė Elektrotechnikos fakultetą ir įgijo inžinieriaus diplomą. 1999 m. įkūrė įmonę UAB „Jumana“. Adolfas yra įmonės savininkas ir vadovas. Įkūrimo pradžioje įmonėje dirbo tik aštuoni darbuotojai, tarp jų ir Adolfo žmona, taip pat sintautiškė Danguolė Narvydienė (Valašinitė). Ji, 1977 metais baigusi tą pačią Sintautų vidurinę mokyklą, tais pačiais metais įstojo į Kauno technologijos universitetą ir 1982 metais baigė Statybos fakultetą. Nuo įmonės įkūrimo pradžios dirba inžiniere. Įmonės administracija dirbo nuomojamose patalpose. 2001-ųjų metų pabaigoje įmonė įsikūrė nuosavose patalpose Kaune. Įmonė po truputį augo ir plėtėsi, buvo priimama vis daugiau specialistų, o 2007 metais pradėjo plėtoti naują veiklos sritį. Tai informacinių sistemų projektavimas bei realizavimas. Įmonėje dirba jaunas specialistas Marius Narvydas (vyresnysis sūnus), kuris yra Vilniaus universiteto informatikos magistras. Jis sukūrė kompiuterizuotą įmonės informacinę valdymo sistemą (IS). UAB „Jumana“ taip pat užsiima ir kitokio profilio kompiuterizuotų informacinių sistemų projektavimu, testavimu bei realizavimu. Jauni specialistai padeda klientui identifikuoti problemą bei pasiūlo tinkamiausią sprendimą. Įmonė atlieka elektros ir automatikos sistemų projektavimą bei montavimą, procesų vizualizavimo programų kūrimą (SCADA programavimas), PLC valdiklių programavimą, duomenų perdavimo sistemų diegimą, elektros instaliacijos montavimą, apšvietimo mon-

tavimą, gamybos procesų automatizavimą, kompiuterinių tinklų projektavimą ir montavimą. Taip pat siūloma priešgaisrinės ir apsauginės signalizacijos sistemų bei vidaus ryšio tinklų, vėdinimo ir kondicionavimo sistemų projektavimas ir montavimas bei automatizavimo sprendimai. Laiku ir minimaliomis darbo sąnaudomis atlikti darbai, aukščiausios kokybės įrankių bei medžiagų naudojimas pritraukia ir išlaiko klientus.

UAB „Jumana“ daug dėmesio skiria jaunų, perspektyvių darbuotojų tobulinimui bei mokymui. Šis procesas – svarbi kompanijos dalis. Šiuo metu įmonėje dirba ir jaunesnysis sūnus Julius Narvydas, Vilniaus universiteto tarptautinio verslo mokyklos bakalauras. Jis kol kas perduoda teorines naujausias žinias tėčiui. Visi šeimos nariai nuoširdžiai diskutuoja, tariaisi, planuoja, padeda tėčiui dirbti ir vadovauti įmonei. Didelę darbo patirtį turintys įmonės specialistai savo žinias kasdienio darbo metu perteikia naujai atėjusiems darbuotojams. 2012 m. įmonėje dirbo trisdešimt darbuotojų. Iš jų dvylika žmonių turi universitetinį inžinerinį išsilavinimą. Šeši darbuotojai yra atestuoti darbų ir projektų vadovais.

2011 m. įmonė UAB „Jumana“ persikėlė į nuosavas naujas erdvas patalpas. Įmonė dirba su tokiais užsakovais kaip UAB „Kauno vandenys“, UAB „Lukoil Baltija“, AB „Lytagra“, UAB „Enerstena“, UAB „Santechiniai darbai“, UAB „Kitron“, UAB „Init“, UAB „Elinta VS“ ir kt.

Gintautas Paltanavičius

Gintautas Paltanavičius, baigęs Sintautų vidurinę mokyklą, įstojo ir baigė Vilniaus universiteto Teisės fakultetą. 1991–2010 m. dirbo teisinių paslaugų UAB „Verslo raktas“ direktoriaus pavaduotoju juriskonsultu, 2000–2003 m. – ekspertu Mokestinių ginčų komisijoje prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2004 metais pripažintas advokatu. 2010 m. įkūrė advokatų kontorą „Advokatų kontora G. Paltanavičius ir partneriai“. Specializuojasi verslo teisės srityje. Teikia teisinės konsultacijas, dokumentų, sutarčių rengimo bei teisinio vertinimo, įmonės teisinio audito, ieškinių, pretenzijų, atsiliepiamų ir kitų teisminių procesinių dokumentų rengimo paslaugas, atstovauja klientams derybose su trečiosiomis šalimis. 2013 m. įrašytas į Lietuvos arbitražo teismo rekomenduojamų arbitrų sąrašą.

Kęstutis Paškauskas

Kęstutis Paškauskas, gimęs Sintautų seniūnijos Voverių kaime, baigė Sintautų vidurinę mokyklą ir toliau studijavo agronomiją Žemės ūkio technikume, o vėliau Žemės ūkio akademijoje Kaune. Baigęs studijas, vadovavo šiltnamiams Šakių rajono „Taikos“ kolūkyje, vėliau dirbo Šakių paruošų kontoroje. Atsiradus verslo galimybėms, 1994 m. kartu su partneriais įkūrė UAB „Vildeksas“, kuri užsiėmė maisto prekyba ir jau iš pradžių pradėjo specializuotis didmeninėje bei mažmeninėje ledų prekyboje. UAB „Vildeksas“ sudarė sutartį su Kauno pieno centru ir vieni pirmųjų Lietuvoje platindami ledus įsigijo ir pradėjo naudoti išvežiojimui automobilius-šaldytuvus. Įmonė platino grietininius, vaisinius, plombyro ir kakavinius „Bravo“ ledus Šakių, Jurbarko ir Tauragės rajonuose. Taip pat buvo atidarytos maisto prekių parduotuvės Girėnuose, Gelgaudiškyje ir Voniškiuose (Šakių rajonas). Šia veikla įmonė užsiėmė iki 2008 metų, vėliau, pasikeitus verslo

situacijai, Kęstutis pradėjo dirbti UAB „Molupis ir Ko“ vadybininku-ekspeditoriumi Marijampolės regione, o buvusiose UAB „Vildeksas“ patalpose Voniškiuose įsikūrė jo žmonos Violetos Paškauskienės įmonės parduotuvė.

Rolandas Skaisgirys

Gimė 1969 m. vasario 19 d. Kuodžiuose. Yra kino vadybininkas (Lietuvos teatro ir muzikos akademija, 2008). Valdo apie 20 verslo rūšių. Svarbiausia veikla – prodiuserinė, per 10 metų – daugiau nei 100 televizijos projektų. Jis – prodiuserinės kompanijos „Videometra“ steigėjas ir savininkas. „Videometros“ produkcija – televizijos filmai bei serialai. Tai „Gedimino 11“ (2001, BTV), „Prokurorai“ (2002–2003, LTV), „Garbės kuopa“ (2007, LNK, „Videometra“, 16 serijų), „Moterys meluoja geriau“ (2008, TV3, „Videometra“, 78 serijos), „Garbės kuopa-2“ (2008, LNK, „Videometra“, 16 serijų), „Emilija“ (2009, TV3, „Videometra“, 90 serijų), „Gedimino 11-2“ (2010, „Videometra“, 16 serijų), „Drąsos kaina“ (2010, TV3, „Videometra“, 86 serijos), „Nekviesta meilė“ ir kt. Jis neabejotinai jau paliko gilų pėdsaką Lietuvos kino ir televizijos istorijoje.⁵

Rolandas yra ir vienas iš „Lietuvių kino akademijos“ (LiKA, 2010) bei „Metų muzikos apdovanojimų“ asociacijos (2011) steigėjų. Šios asociacijos apdovanojimams M.A.M.A. įteikiami geriausiems dainininkams, muzikos kūrėjams. Jis ir vienas iš tęstinio kultūrinio projekto Lietuvos kino ir televizinio kino apdovanojimams „Sidabrinė gervė“ (2008) iniciatorių /steigėjų/. „Sidabrinės gervės“ apdovanojimams skirti skatinti, plėtoti ir motyvuoti Lietuvos filmų kūrimą, kiekvienais metais pagerbiant iškiliausius ir labiausiai pasižymėjusius šalies kino kūrėjus. „Sidabrine gerve“ kasmet apdovanojami geriausi televizijos ir kino filmai, scenaristai, režisieriai, aktoriai, operatoriai, kompozitoriai, dailininkai ir kt.

Rolandas ne tik senelių sodyboje Gaisrių kaime įsirengęs jaukius namus poilsiui, į kuriuos mielai išleidžia Sintautų bendruomenės renginius, bet yra ir nuolatinis kitų Sintautų kultūrinių renginių, švenčių ir jubiliejų rėmėjas bei mecenatas.

Vidmantas Staniulis ir jo knygyno dvidešimtmetis (1993–2013)

Pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais, vadinamojo laukinio kapitalizmo laikais, pasirinkti verslo sritį buvo nelengva. Dar prieš tai daug kas iš veiklesnių žmonių, tarp jų ir Vidmantas Staniulis, važiuodavo prekiauti į Jugoslaviją, Vengriją. Kaip prisimena Vidmantas, tai buvo puikios kelionės ne tik komercine, bet ir pažintine prasme, aplankant vienos kelionės metu keletą šalių. Malonu prisiminti pora maršrutų nuo Baltijos iki Adrijos jūrų: Lietuva–Lenkija–Čekoslovakija–Vengrija–Jugoslavija arba Lietuva–Baltarusija–Ukraina–Moldavija–Rumunija–Jugoslavija ir iki pat jūros.

Vidmantas mintimis grįžta į praeitį, į septintą dešimtmetį, kai nuo 1977 m. trylika metų užsiiminėjo fotografijos verslu. Kartu su kolega jau tais gūdžiais sovietiniais metais sukūrė firmą, kurios visiškai pagrindine pavadinti negalima, mat kiekvieną mėnesį tekdavo sumokėti

⁵ Plačiau apie Rolandą Skaisgirį žr. J. Jacevičiaus str. „Televizijos prodiuseris Rolandas Skaisgiris“ (sk. „Laikas ir žmonės“).

į buitinio gyventojų aptarnavimo kombinato kasą 600 rublių. Darbdaviai pagal galimybes aprūpindavo kai kuria fototechnika, o kartais kombinato profsąjungos komitetas skirdavo net sanatorinį kelialapį. Svarbiausia buvo tai, kad niekas negalėjo palaikyti verslininko veltėdžiu. Atsakomybė buvo didžiulė, nes firmoje įvairiu laikotarpiu dirbo iki dešimties žmonių, o visus nesklandumus Vidmantas buvo pasiruošęs prisiimti ant savo pečių. Tai pirmosios verslo pamokos, kurios atvedė į oficialųjį verslą jau nepriklausomoje Lietuvoje.

Prasidėjus Dainuojančiajai revoliucijai, buvo privatizuotas buitinis gyventojų aptarnavimo kombinatas, kuriame dirbo, bet, kaip sako pats Vidmantas, į šį traukinį jis nesuspėjo, mat atsirado veiklesnių. Fotografijoje pasikeitė technologijos, sumažėjo ir jos poreikis. Tuo metu Vidmantas pats labai tikėjo laisva Lietuva, jos ateitimi, todėl domino kultūra ir su ja susijęs verslas. Buvo galima prekiauti metalais ar pieno milteliais – tai buvo labai pelningas, bet pavojingas verslas. Nors ir turėjęs šokių tokių pradinį kapitalą, Vidmantas suprato, kad tai trumpalaikis biznis. Apsisprendęs imtis naujo verslo, nutarė, kad reikia daryti tai, ką geriausiai išmano, kad tai būtų pačiam įdomu ir miela. Pradėjo darytis patalpų knygynui įrengti, bet nesisekė, nes miesto centre jau viskas buvo išgraibstyta, o bet kur Vidmantui netiko. Nuo jaunystės Vidmanto Staniulio gyvenimas buvo susijęs su antikvarine knyga. Tai buvo domėjimasis, kolekcionavimas, ieškojimai ir atradimai – bibliofilija buvo hobis, aistra ir pabėgimas nuo kasdienybės. Persitvarkymo laikotarpiu suorganizavo penkis senų retų knygų labdaros aukcionus. Tad nekilo abejonių tapti profesionaliu knygumi. Gyvenime sekėsi – ko labai norėjo, tą pasiekė.

Ir štai 1993 m. spalio 29 d. Kauno profsąjungų kultūros rūmuose iškilmingai duris atvėrė knygynas-salonas, kurio vadovas ir savininkas, ekspertas ir pardavėjas buvo Vidmantas Staniulis. 1997 m. kovo 3 d. knygynas-salonas reorganizuotas į individualią įmonę „Vidmanto Staniulio knygynas“, o 1999 m. persikėlė į naujas patalpas.

Knygyno pagrindinė veikla yra prekyba retomis knygomis, monetomis, ordiniais ir medaliais, kitais antikvariniais daiktais, naujų knygų leidyba. Knygyno darbuotojai konsultuoja ir įkainoja retas knygas ir kitus antikvarinius dirbinius, rengia parodas ir prezentacijas. Per knygyno veiklos dvidešimtmetį išleista per 40 pavadinimų knygų ir katalogų, surengta arti 100 parodų ne tik įvairiuose miestuose, bet taip pat Lietuvos Respublikos Prezidentūroje bei Seime. Valstybiniams muziejams ir bibliotekoms pateikta išigyti keliolika tūkstančių retų knygų ir kitų dokumentų bei eksponatų. Knygynas ir toliau glaudžiai bendradarbiauja su leidyklomis, mokyklomis, muziejais ir bibliotekomis.

Ypač glaudūs Vidmanto Staniulio ryšiai su Sintautais. Jis – kasmetinių dailių raščių konkursų Sintautų mokykloje globėjas, dovanojęs savo gimtajai mokyklai ir jos mokiniams jau ne vieną šimtą knygų. Jis – daugelio Marijos Puodžiukaitienės ir kitų sintautiečių knygų leidėjas ir rėmėjas. Vidmantas buvo išrinktas Paminklo poetui Pranui Vaičičiui fondo prezidentu, jis ir pagrindinis Paminklo statybos organizatorius. Knygyno jubiliejaus proga Vidmantas sveikina visus, neabejingus knygai ir skaitymo malonumui. Dėkoja knygyno darbuotojams, kurie padeda, supranta ir palaiko, džiaugiasi knygyno partneriais ir lankytojais, čia randančiais

V. Staniulio
knygynas
antikvariatas.
2013 m.
Iš V. Staniulio
asmeninio albumo

retus, ilgai ieškotus, jiems reikalingus spaudinius. Vien dėl to kiekvieną dieną malonu eiti į darbą kaip į šventę. Sintautiškis verslininkas Vidmantas Staniulis džiaugiasi pasirinkęs tokį verslą, tokį gyvenimo kelią.⁶

Mindaugas Stepulaitis

UAB „Suvalkijos feniksas“ direktorius Mindaugas Stepulaitis pirmąsias verslumo pamokas, be abejo, gavo iš savo mamos. P. Vaičiaičio gatvėje išsikūrusią Birutės Stepulaitienės parduotuvę gerai mena visi sintautiškiei. 1995 m. gegužės 19 d. Sintautų miestelyje įkurtoje individualioje Birutės Stepulaitienės įmonėje iš pradžių dirbo tik pati savininkė ir jos sūnus Mindaugas. Patys rūpinosi buhalterija, prekių tiekimu, patys aptarnavo klientus visas septynias dienas per savaitę. Veikla sekėsi, vis daugiau atsirado prekių tiekėjų, kurie pristatydavo jas į vietą. Prekiauta ne tik maisto, bet ir ūkinėmis, pramoninėmis prekėmis. Plečiantis asortimentui ir klientų ratui, parduotuvė išsikėlė į erdvesnes patalpas toje pačioje P. Vaičiaičio gatvėje. Pradėtos samdyti dvi pardavėjos. Individualioji įmonė buvo reorganizuota į UAB „Suvalkijos feniksas“.

Po 2008 m. naktinės mokesčių reformos ir perkamosios galios sumažėjimo buvo nuspręsta šios įmonės veiklą laikinai sustabdyti. Ją atgaivinti 2011 m. ryžosi sūnus Mindaugas Stepulaitis su žmona. Šįkart UAB „Suvalkijos feniksas“ ėmėsi teikti profesionalias finansines, akredituotas LR ŽŪM buhalterines, teisines, apskaitos bei audito paslaugas privačiam verslui ir ūkininkams.

2012 m. įmonė įregistravo naują prekinį ženklą „FinAgro“, kuriuo prisistato visoje Lietuvoje, dalyvauja žemės ūkio parodose, skaito paskaitas pradedantiems verslininkams ir ūkininkams. Septyniolika metų gyvuojanti kompanija atsinaujino ir kartu su nauju vardu pradėjo teikti paslaugas ne tik Šakių rajone, bet ir Kaune, Vilniuje, Šiauliuose, Joniškėje, Tauragėje. Mindaugas Stepulaitis, nors nuolat gyvena ne Sintautuose, bet čia dažnas svečias. 2012 m. vasarą jis aktyviai

⁶ Plačiau apie Vidmantą Staniulį žr. J. Jacevičiaus str. „Bibliofilas Vidmantas Staniulis“ (sk. „Laikas ir žmonės“).

*UAB „Suvalkijos
feniksas“ direktorius
Mindaugas Stepulaitis*

dalyvavo verslo parodoje Sintautuose, rudenį įsteigė prasmingą prizą Sintautų pagrindinės mokyklos komandai, kurią konsultavo Šakių verslo informacijos centro organizuotame jaunimo verslumo konkurse „Kuriame verslą“.

Mindaugas Strakauskas

Pradėjęs ir trejetą metų vertęsis išvežiojamąja prekyba, sintautiškis Mindaugas Strakauskas 2003 m. birželio 11 d. kartu su Rita Sopina (Mikalauskaitė, irgi kilusi iš Sintautų) sukūrė UAB „Minpenta“. Įmonės pavadinime Mindaugas greta savo vardo įamžina ir mieliausią kiekvienam sintautiškiui upelį PENTA. Ir štai jau dešimtmetį įmonė sėkmingai plėtoja verslą Šakiuose. Prieš tai dešimtį metų dirbęs kranininku, vėliau skardininku, statybininku, išbandęs įvairias veiklas, Mindaugas atrado, jog savas verslas – mieliausias. Dar važinėdamas autoparduotuve, jis susidurdavo su transporto remonto problemomis. Tad ir nutarė, kad to, ko reikia pačiam, reikės ir kitiems. Šiuo metu UAB „Minpenta“ neapsiriboja variklinių transporto priemonių technine priežiūra ir remontu, bet teikia ir buhalterinės apskaitos paslaugas. Mindaugas vadovauja visam verslui, apimančiam autoserviso paslaugas, buhalterinės apskaitos paslaugas ūkininkams bei tarptautinius pervežimus, o Rita – įmonės finansininkė. Veiklos pradžioje čia dirbo 3 autošaltkalviai, dabar, verslui išsiplėtus į naujas sritis, dirba jau 11 asmenų – samdomi 4 autošaltkalviai, 3 vairuotojai bei 2 finansines paslaugas teikiantys buhalteriai. Veiklos pradžioje verslui buvo gauta parama iš Šakių savivaldybės smulkaus ir vidutinio verslo plėtros fondo. Dabar įmonė jau pati remia įvairias akcijas, šventes, aktyviai dalyvauja Sintautų bendruomenės gyvenime.

Sigita Vidrinskienė (Kantautaitė)

Sigita Vidrinskienė (Kantautaitė), gimusi ir augusi Veršiuose, 1994 m. kovo 18 d. Vilkaviškio rajono savivaldybės Kybartų mieste įkūrė individualią įmonę. Ją uždariusi, po metų, 1997 m. spalio 10 d., ten pat įregistravo automobilių ir variklinių transporto priemonių pardavimo įmonę. Veiklos sritis – automobiliai, transportas, technika, krovinių gabenimo tarptautinės automobilių transporto pa-

slaugos. Šiuo metu, susiaurėjus rinkai, verčiasi dėvėtų rūbų prekyba, yra atidariusi parduotuvę Vilkaviškio rajone, Kybartuose.

Sintautų krašto verslas

Alfonsas Kalesinskas 1992 m. gegužės 14 d. įkūrė personalinę įmonę „**Alfinex**“, kuri gyvavo iki 2005 m. lapkričio 2 d., o 1999 m. – ir šiuo metu veikiančią UAB „**Daimeksa**“. Įmonė anksčiau užsiėmė prekyba, šiuo metu teikia patalpų nuomos paslaugas ir savo verslą plėtoja Šakiuose.

Sintautiškė **Stasė Ūsaitė** – Vilkaviškio 2-ojo notarų biuro vadovė. Įmonės veiklos sritis – finansai, draudimas, teisinės konsultacijos ir notarų biuro paslaugos.

Iš Sintautų valsčiaus Veršių kaimo kilęs verslininkas **Vytautas Undraitis** yra Šakiuose įsikūrusios įmonės „**UAB Undraitis ir Ko**“ vadovas. Veiklos sritis – komunalinių elektros ir telekomunikacijos statinių statyba, įranga, elektros įrengimo darbai. Iš ten pat ir E. Dragūnaitis – **Dragūnaičio gamybos ir komercijos įmonės** (1994 06 08), užsiimančios, medienos pjaustymu ir obliavimu, vadovas.

Keletas sintautiškių užsiėmė smulkiais verslais. Tai iš Veršių kilusi ir Sintautų vidurinę mokyklą baigusi **Rita Vyšniauskienė (Kantautaitė)**, prekiaujanti su verslo liudijimu moteriškais rūbais, avalyne, įvairiais moteriškais mažmožiais Šakių turguje. Ten pat iš pradžių daigais, vėliau įvairiais vyriškais ir moteriškais rūbais bei avalyne nuo 2000 m. prekiauja ir sintautiškė **Nijolė Jasaitienė (Aušraitė)**.

Sigita Vidrinskienė (Kantautaitė), kilusi iš Veršių ir baigusi Sintautų vidurinę mokyklą, Vilkaviškio rajone, Kybartų miestelyje įkūrė individualią įmonę (1994 03 18–1996 04 12), vėliau 1997 m. spalio 10 d. ten pat įregistravo automobilų ir variklinių transporto priemonių pardavimo įmonę.

Buvę sintautiškių verslai

Ne visi sintautiškių sukurti verslai gyvuoja ir dabar. Dalis jų jau praeitis, tačiau jų verta prisiminti.

Aidas Antanaitis, gimęs 1961 m. birželio 12 d., Sintautų apylinkėje, Starkų kaime, augęs pas tėvukus (senelius) Elena ir Antaną Lekavičius, 1979 m. baigė Sintautų vidurinę mokyklą. 1982 m. tarnavo sovietų armijoje, ryšininkų pulke Kalingrade. Po armijos apsigyveno pas mamą Klaipėdoje. Nors legalių verslų dar nebuvo nei užuomazgų, aktyvus sintautiškis nenustygo ir 1983 m. įkūrė Klaipėdos žvejų kultūros ir sporto rūmuose diskoteką „Enigma“. „Enigmos“ kolektyvas aplankė daugelį miestų ir šalių. 1989–1991 m. išsinuomojo keltą „Žalgiris“, kuriame buvo įrengta plaukiojanti diskoteka. Šiame kelte vienas iš pirmųjų Lietuvoje, dar neatgavus nepriklausomybės, iškėlė Lietuvos trispalvę. Su „Žalgiriu“ plaukiodavo po visas Kuršių marias. Taip pat veždavo ekskursijas į Nidą. Ypatingi kelto „Žalgiris“ klientai buvo Arvydas ir Ingrida Saboniai, kuriems piršliai padarė siurprizą – kelionę į vestuvių vietą – Juodkrantę.

Nuslūgus diskotekų bumui ir atkūrus nepriklausomybę, susidarė palankios sąlygos plėtoti verslą. Vieną dieną nupirkus metalą, kitą dieną metalas pabrangdavo tris kartus. 1992 m. buvo įkurta UAB „Enigma“, kurios prezidentu ir išrinktas Aidas. UAB „Enigma“ tapo japonų audio – ir videoaparatus įmonės „Pioneer“

atstovė Lietuvoje. 1992 m. buvo atidaryta pirmoji šios įmonės produkcijos parduo-tuvė Klaipėdoje. Geri ryšiai su kitomis postsovietinėmis šalimis leido plėtoti įvairų verslą. Į Azerbaidžianą ir Maskvą buvo siunčiamas sviestas, į Ukrainą – naftos produktai, o atgal gaunamas metalas. Nuo 2003 m. tapo UAB „Juvenika“ gene-raliniu direktoriumi. Jos pagrindinis verslas buvo stovėjimo aikštelė (terminalas), kuri buvo skirta laukiantiems kroviniams bei lengviesiems automobiliams stovėti iki Panemunė–Sovetskas sienos. Deja, politikų kišimasis sutrukdė verslo plėtrą. Šiuo metu Klaipėdoje gyvenantis Aidas Antanaitis yra vedęs, augina tris vaikus (Aivarą, Karolį ir Živilę) bei užsiima konsultavimu, yra nepriklausomas ekspertas atsinaujinančios energetikos srityje.

1994–2004 m. transporto paslaugas teikė individuali **Juozo Bagdono** įmonė. Ši įmonė užsiėmė žemės ūkio produkcijos, metalo laužo, statybinių medžiagų, malkų, medienos pervežimais visoje Lietuvoje universaliu dešimtoniu KAMAZ 55102 su priekaba.

Aidas Bunikis, kilęs iš Braškių, bandė kavinių verslą Panoviuose, vėliau 2001 m. balandžio 9 d. registruota jo individuali **įmonė** vertėsi automobilių degalų mažmenine prekyba.

Vitas Domeika, 1976 m. baigęs Sintautų pagrindinę mokyklą, dirbęs kino mechaniku, vairuotoju Sintautų kolūkyje, atsiradus verslo galimybėms išigijo Sin-tautų buitinio gyventojų aptarnavimo patalpas ir 1991 m. gruodžio 18 d. įsteigė įmonę „Vida“. Įmonė teikė siuvimo paslaugas, priiminėjo skalbinius. Tačiau verslo aplinkai tapus nepalankia, įmonę Vitas 1992 m. gruodžio 23 d. uždarė, o patalpas pardavė. Tais pačiais metais (1991 05 20) Sintautuose taip pat buvo įregistruota ir „Vito Domeikos švelniakailių žvėrelių ferma“, kuri gyvavo iki 1995 m. balandžio 26 d. Verslo sąlygoms suprastėjus, įmonė buvo uždaryta, Vitas Domeika tapo ūkininku ir iki šiol verčiasi su žemės ūkiu susijusia veikla.

Virginijus Dumčius, baigęs 1977 m. Sintautų vidurinę mokyklą, dirba automobilių serviso srityje. 1997 m. kovo 28 d. įsteigia individualią Virginijaus Dumčiaus įmonę ir Debeikių miestelyje, Debeikių seniūnijoje, Anykščių rajone pradeda savo verslą. Įmonė teikia paslaugas turistams – valčių, dviračių nuoma, viešojo maitinimo paslaugos. Verslo rinkai susiaurėjus, įmonė 2008 m. balandžio 17 d. uždaroma. Virginijus taip pat dalyvauja 1991 m. birželio 27 d. įsteigtos UAB „Barva“ veikloje Kauno mieste. Ši įmonė 2012 m. gegužės 28 d. uždaroma.

Vitas Girdauskas, baigęs 1977 m. Sintautų vidurinę mokyklą, o 1994 m. vadybos studijas ir apgynęs marketingo magistro laipsnį Henriksono universitete, nuo 1994 m. užsiėmė verslu. 1994 m. lapkričio 15 d. įkūrė įmonę „**Vigirda**“ Vil-niuje, o nuo 1995 m. vasario 10 d. – „**Šakių Vigirda**“ Šakiuose. Įmonės užsiėmė mažmenine ir didmenine prekyba maisto produktais, saldumynais, konditerijos fabrikų „Rūta“, „Naujoji Rūta“, „Klaipėdos konditerija“ produkcijos (saldainiai, zefyrai, šokoladai ir kt.) distribucija Vilniuje, Marijampolės apskrityje, Jurbarko, Raseinių ir Tauragės rajonuose. Taip pat prekiaavo maisto produktais mažme-ninėse parduotuvėse Sintautuose, Šakiuose ir Vilniuje. Šakiuose buvo atidaryta verslo informacijos paslaugas teikianti agentūra. Pasikeitus rinkos situacijai ir atėjus į Lietuvą prekybiniais tinklams, didmeninės prekybos maisto produktais verslas tapo nuostolingas ir buvo nutrauktas. Abi įmonės veiklos nevykdo ir turi

likviduojamų įmonių statusą. Nuo 1998 m. rugpjūčio 27 d. dirbo UAB „Vijuota“ direktoriumi Šakiuose.

Birutės Janušaitienės įmonė (1998 11 05) Užsienių kaime prekiavo maisto produktais, tačiau veiklai tapus nuostolingai, šiuo metu yra likviduojama.

J. Kazernovičiaus įmonė „Dujošvytis“ (2001 03 05–2005 11 14) Užpjaunių kaime užsiėmė išvežiojamąją dujų balionų prekyba, tačiau, atsidarius stacionarioms dujų balionų vietoms prie parduotuvių, verslas nebeteko savo nišos ir buvo nutrauktas.

Kęstutis Liepuonius 1976 m. baigė Sintautų vidurinę mokyklą, 1981 m. – Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto pramonės planavimo studijas. Dirbdamas Sintautų kultūros namų direktoriumi, sumanė atidaryti kavinę. Taip pasuko į verslą ir 1990 m. gruodžio 20 d. įregistravo Kęstučio Liepuoniaus įmonę „Sulynė“. Viena pirmųjų ir svarbiausių įmonės veiklų buvo visuomeninio maitinimo paslaugos. Kęstutis vienas pirmųjų Lietuvoje pasirašė sutartį su „Stumbro“ gamykla tiekti produkciją kavinei tiesiogiai, be tarpininkų. Kavinė veikė iki 1995 m., o įmonė vėliau perorientavo veiklą ir pradėjo užsiimt dėvėtų rūbų, baldų ir buitinės technikos prekyba Sintautuose, vėliau Šakiuose. Įmonė išregistruota 2007 m. spalio 26 d. Kęstutis dar užsiėmė naujų lenkiškų baldų prekyba, o netrukus išvyko į Airiją. Čia dirbo įvairius darbus, o šiuo metu, tai yra 2013 m., vėl darbuojasi prekybos srityje.

Alvydo Pečiulio estrados-cirko įmonė „Miražas“ (1990 12 28) 1998–2007 m. taip pat buvo atidariusi maisto prekių parduotuvę Veršiuose, šiuo metu teikia kaimo turizmo sodybos „Vinkšnupis“ paslaugas Kiduliuose.

Sintautiškis **Vitas Šerkšnas** nemažai metų dirbo Kaune UAB „Sedonita“ statybininku, vėliau toje pačioje įstaigoje darbų vykdytoju. 2007 m. baigė Kauno technikos kolegiją ir įgijo inžinieriaus kvalifikaciją. Sukaupęs didelę patirtį statybų srityje, 2008 m. pradėjo savo verslą. Tai skardinimo darbai, skardos gaminių gamyba, stogų renovacija, prilydomųjų dangų lipinimas. Visus šiuos darbus su individualios veiklos liudijimu vykdė visoje Lietuvoje. Paskutinius dvejus metus intensyviai atliekami Lietuvos bažnyčių atnaujinimo darbai. Atlikti atstatytos Rumšiškių liaudies buities muziejaus miestelio bažnyčios varinių kupolų skardinimo darbai, Kauno rajono Margininkų kaimo architektūrinio paminklo – bažnyčios (pastatyta 1726 m.) restauruotas stogas, Antanavo koplyčios kupolo restauravimas. Nemažai restauracijos darbų atlikta Vilkaviškio vyskupystėje ir kt. Šiuo metu V. Šerkšnas pakviestas į Norvegiją, Haugesundo miestą, pasidalyti savo darbo patirtimi. Dar vienas jo hobis, tapęs verslu – renginių organizavimas.

Vitas Vagneris 1991 m. birželio 27 d. Sintautuose įkūrė individualią įmonę „Vito Vėgnerio šiltnamis“. Įmonė vertėsi agurkų ir pomidorų auginimu. Produkciją realizuodavo plačiai Lietuvoje, taip pat Kaliningrado srityje, tačiau, pasikeitus verslo aplinkai ir verslui tapus nuostolingiu, 2005 m. spalio 14 d. įmonės veikla buvo sustabdyta.

Sintautiškiei dar prisimena ne vieną smulkesnį verslą, kuris perkopė XXI a. slenkstį, tačiau dėl vienu ar kitu priežasčių toliau nebuvo plėtotas.

Štai **Sintautuose** 2002 m. gegužės 3–2005 m. gegužės 24 d. prekiavo kosmetika sintautiškės **Daivos Piečaitės** įmonė.

Išdaguose net 4 verslai – 1997 m. rugsėjo 10–2005 m. birželio 17 d. veikė **Antano Bagdono** įmonė, nuo 1994 m. lapkričio 23 d. **UAB „Skorpina“ Šakių filialas** (direktorius Vitalius Skétaitis) gamino dešras ir prekiaavo maisto produktais, **Justino Dvyliučio įmonė** (1999 03 15) – mašinų remontas, **Prano Račiulaičio įmonė** (1999 11 08–2000 05 31) teikė kelių tiesimo ir remonto paslaugas.

Veršiuose nuo 1999 m. balandžio 13 d. žemės ūkio žaliavų, gyvų gyvulių, tekstilės žaliavų ir pusegaminių pardavimo agentų paslaugas teikė dabar likviduojama **Jūratės Navickienės įmonė**. **Duobiškiuose** nuo 1995 m. lapkričio 9 d. medienos ruošos paslaugas teikė **Arūno Šuopio įmonė**.

Panoviuose Andrejaus Ozerenskio įmonė (1994 09 08) užsiėmė mažmenine prekyba nespecializuotose parduotuvėse, kuriose vyrauja maistas, gėrimai.

Juškakaimių kaime nuo 1993 m. birželio 3 d. prekiaavo šiuo metu likviduojama **Vytauto Kazakausko prekybos įmonė**.

Slavikuose 1997 m. spalio 30–2008 m. sausio 10 d. buvo įsikūrusi **Antano Barčaičio įmonė**.

2010 m. rugpjūčio 24 d. **Sintautuose** įregistruota **UAB „Regnus“**, nurodanti medienos gaminių gamybos, dirbinių iš kamštienos, šiaudų ir pynimo medžiagų gamybos sritis, tačiau apie jos veiklą plačiau nežinoma.

Vietoj išvadų

Jau vien ši neišsami ir paviršutiniška sintautiškių verslo apžvalga rodo, koks didelis aktyvių ir rizikuoti pasirengusių žmonių potencialas buvo ir yra Sintautuose. Čia prabėgomis paminėti sintautiškių verslai. Daug tai ar mažai? Pasaulyje tai matuojama vadinamuoju verslumo indeksu – gyventojų skaičių dalijant iš veikiančių įmonių ar verslininkų skaičiaus. Ir jis pakankamai aukštas. Valsčiaus (dabartinės seniūnijos) vidutinis gyventojų skaičius kartu su Išdagais, Panoviais yra 3 000 gyventojų.

Deja, dabartinis seniūnijoje veikiančias įmones apimantis Sintautų verslumo indeksas labai mažas. Jis ne tik nesiekia europinių ar šalies standartų, bet net ir atsilieka nuo rajono verslumo indekso. Žinoma, reikia pabrėžti, jog dalies aktyvių žmonių, verslujančių žemės ūkyje, šis indeksas neapima. Kodėl taip energingai išsiveržęs sintautiškių verslo entuziazmas taip prigeso?

Priežastys įvairios. Entuziastingą verslo įmonių plėtrą iš pradžių pristabdė ir objektyvūs mažėjančios rinkos pokyčiai, atgrasė duoklių ir „stogų“ reikalaujantis „banditelių“ reketas, nuolatinė mokesčių ir įstatymų kaita, galų gale verslo išsilavinimo stoka, nebetikėjimas, nenoras, o ir negalėjimas vieną kartą nudegus, siekti savo tikslų ir toliau. O vėliau atėjo eilė konservatyviam nerangumui, išpaikino visokiausios paramos, pašalpos ir labdara, visos šalies mastu kaip maras plintantis skatinimas ne dirbti, bet vartoti.

Belieka pridurti, jog visuomet aktyvūs sintautiškiei gerina verslo situaciją ne tik Kaune, Vilniuje, bet ir Airijoje, Anglijoje, Vokietijoje, Norvegijoje.

Antano Stepulaičio Lietuvos sunkiųjų arklių veislės banda Sintautuose

Rūta Šveistienė

Sintautų seniūnijos ūkininkas Antanas Stepulaitis prieš daugiau nei 15 metų nutarė auginti arklius. Iš pradžių visko buvo. Laikui bėgant, A. Stepulaitis galiausiai apsisusto prie vienos veislės arklių – Lietuvos sunkiųjų, kurie savo masyviu stotu, didybe ir paklusnumu gerokai mažesniai žmogui kelia susižavėjimą ne vienam praeiviui. Lietuvos sunkiųjų arklių veislė yra XX a. sukurta lietuviška veislė.

Tačiau veislę kurti pradėta XIX a. pabaigoje. Literatūros duomenimis, jau 1880–1890 m. sunkaus tipo eržilų turėjo atskiri dvarininkai Ežvilko, Skaudvilės, Krekenavės, Rōkiškio ir Kūpiškio apylinkėse. Veislės kūrimu 1894 m. užsiėmė Darbui ir važiuoti arklių veisimo draugija, kuri padidino brabantų, peršeronų, ardėnų ir kitų sunkiųjų veislių eržilų įvežimą. Su šiais eržilais buvo kryžminamos vietinės kumelės.

Veisliniu arklinkystės darbu Lietuvoje pradėta rūpintis tik 1925 metais. Tais metais įsisteigė Ardėnų veislės arkliai auginti Lietuvoje draugija, kurios tikslas buvo veisti Lietuvoje gerą darbo arkli. Draugija nustatė standartinę Lietuvos sunkiųjų arklių ir jų mišrūnų tipą, kuriame nebuvo atsižvelgta į veisliškumą (kraujo laipsnį), o buvo nustatyti tik tam tikri reikalavimai eksterjerui, temperamentui ir kūno matams.

Lietuvos sunkieji arkliai kaip atskira veislė patvirtinta Žemės ūkio ministerijos 1963 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 234 ir pripažinta savarankiška veisle, turinčia 12 linijų. Kiekviena veislė turi unikalių paveldimų ypatybių ir požymių derinį, kaip ir Lietuvos sunkiųjų arklių veislė turi tik jai būdingus specifinius genus,

Antanas Stepulaitis su Princu. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

kurių nebūtų įmanoma atkurti veislei išnykus. Lietuvos sunkiujų veislės arkliai yra ištvermingi, turi gerai išvystytus raumenis, yra tvirtos konstitucijos, judrūs, gero charakterio, vislūs ir ilgaamžiai. Eržilų ūgis ties gogu – 159 cm, krūtinės apimtis – 197,3 cm, plaštakos apimtis – 24,3 cm. Suaugę eržilai sveria 700 kg, kumelės – 645 kg. Lietuvos sunkiujų arklių spalvos įvairuoja nuo šviesiai sartos iki juodos. Nuo 1957 m. Lietuvos važnyčiotojai su šios veislės arkliais dalyvaudavo sunkiujų arklių varžybose ir buvo pasiekę gerų rezultatų. Dėl vertingų veislinių savybių ir geros aklimatizacijos Lietuvos sunkieji arkliai buvo naudojami kaip kitų veislių gerintojai įvairiose Rusijos Federacijos srityse, Ukrainoje, Baltarusijoje, Kazachijoje.

Kadaise Lietuvos sunkieji arkliai buvo priskiriami vienai iš labiausiai paplitusių veislių Lietuvoje. Dar 1951 m. Lietuvoje buvo 166 valstybiniai kergimo punktai, kuriuose stovėjo 150 Lietuvos sunkiujų eržilų. Tačiau plečiantis urbanizacijai sparčiai pradėjo mažėti ir Lietuvos sunkiujų arklių populiacija. Labai sumažėjo eržilų linijų skaičius, pradėjo prastėti veislinės ir darbinės savybės. Intensyviai mažėjant bendrai pasaulio įvairovei, žemės ūkio gyvūnų genetinės įvairovės tyrimai ir išsaugojimas sulaukė tarptautinių organizacijų dėmesio. 2000 m. į pasaulio žemės ūkio gyvūnų įvairovės duomenų banką ir katalogą (World Watch List, FAO, Rome, 2000) papildomai buvo įtraukta ir Lietuvos sunkiujų arklių veislė. Pirmoji Lietuvos sunkiujų (Lietuvos ardėnų) arklių kilmės knyga išleista 1948 m. ir leista iki 1996 m. Nuo 2002 m. už Lietuvos sunkiujų arklių išbandymus ir kilmės knygų vedimą atsakinga Lietuvos arklių augintojų asociacija, nuo 2003 m. – Lietuvos sunkiujų arklių augintojų asociacija. Šiuo metu sparti Lietuvos sunkiujų arklių populiacija iš dalies sustabdyta. Lietuvos sunkiujų arklių veislė pripažinta saugotina tarptautiniu mastu. Pagrindinius Lietuvos sunkiujų arklių veislinius branduolius turi privatūs augintojai.

Vienas iš jų ir yra ūkininkas Antanas Stepulaitis. Augęs Leopòlės kaimo ūkininkų Prano ir Agotos šeimoje, Antanas nuo mažens buvo pratinamas prie arklių. Sovietmečiu tėvui pavyko išsaugoti vieną arklių, kuri mažasis Antanukas turėjo nuvesti į ganyklą ir iš ten parvesti. Svajoto jis apie arklių bandą, bet tik praėjus ilgam laiko tarpui, Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, pavyko tai įgyvendinti. Šio ūkininko ūkyje auginami masyvūs baltakarčiai arkliai. Šie tvirto stoto ir draugiško charakterio arkliai sužavėjo A. Stepulaitį. Kaip ūkininkas sako, šių arklių draugijoje jis pamiršta visas nesėkmes. Dideli ir didingi arkliai savo meilumu ir prieraišumu gali pakerėti kiekvieną, paguosti, kam reikalinga paguoda. Veislininkystės darbas nėra toks paprastas, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio. Augintojas turi tvarkyti daugybę veislininkystės pirminės apskaitos dokumentų, laikytis žirgų gerovės ir veterinarinių reikalavimų. A. Stepulaitis dabar jau su šypsena gali prisiminti savosios veiklos pradžią. Ūkyje talkina ir vaikai. Akivaizdus sunkaus ir sistemingo darbo rezultatas buvo šio ūkininko veislinių arklių bandos patvirtinimas Lietuvos sunkiujų arklių B grupės veislynu. Veislynas patvirtintas 2008 m. rugsėjo 11 d. Valstybinės gyvulių veislininkystės priežiūros tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos viršininko įsakymu Nr. 1A-21. Šiuo metu jame laikomi du eržilai, septynios kumelės ir, žinoma, jų prieauglis. Iš viso ūkyje būna apie 20 arklių. Čia sudarytos puikios Lietuvos sunkiujų arklių auginimo sąlygos. Ūkininkas tvarkingai veda pirminę veislininkystės apskaitą. Visi arklių vardai lietu-

Antano Stepulaičio Lietuvos sunkiųjų arklių veislės banda. Iš kairės: Karamelė, Aronas, Snaigė, Sabas, Svaja. 2011 m. A. Stepulaičio nuotr.

viški: Princas, Sakalas, Agatas, Saulė, Svaja, Kometa, Arija, Saulėgraža, Karūna, Kaštanė, Mina, Juka, Sabina, Samana, Zylė, Karamelė, Zuzana. Prie namų ganosi ir 3 ponių veislės arkliukai – Bigis, Snaigė, Kregždutė.

Sunkų veislininkystės darbą ūkininkas pradėjo tuo metu, kai tvirtai nusprendė užsiimti veislinių arklių auginimu. Tuomet ir pradėta formuoti veislinė Lietuvos sunkiųjų arklių banda. Siekdamas plėtoti veislininkystę, ūkininkas nusipirko jauną sartos spalvos eržiliuką, vardu Vadas (registro numeris Rg961, gimusį 2001 m.), ir jį išaugino iki puikaus, baltakarčio, Gandro linijai priklausančio eržilo. Šis eržilas 2003 m. Lietuvos sunkiųjų eržilų respublikinių bandymų metu buvo įvertintas elito klase (surinko 93 balus iš 100 galimų), užėmė pirmąją vietą, gavo kergimo licenciją.

Ūkininkas A. Stepulaitis daugiau kaip vienuolika metų yra ir aktyvus Lietuvos sunkiųjų arklių veislės augintojų asociacijos narys. Lietuvos sunkiųjų arklių veislės augintojų asociacija, kaip pripažinta veislininkystės institucija, patvirtinta Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 3D-506 „Dėl asociacijų pripažinimo veislininkystės institucijomis“. Šiai asociacijai perduotos visos arklių veislininkystės funkcijos. Todėl veislės naujų linijų, tipo ar grupių kūrimas turi būti atliekamas pagal asociacijų nustatytas veisimo programas.

Savo pavyzdžiu ir aktyvia veikla Antanas Stepulaitis ne tik skatina tobulėti savo aplinkinius ir kolegas, Lietuvos sunkiųjų arklių veislės augintojų asociacijos narius, bet ir tiesiogiai prisideda prie Lietuvai svarbios arklių veislės išsaugojimo.

Napoleonas ir Suvalkija

Antanas Žilinskas

Pasak JAV istoriko V. Trumpos, vieniems Napoleonas buvo negailestingas despotas, kitiems – laisvės viltis. Labiausiai apvilti liko lenkų ir lietuvių bajorai, nes jų viltys, sietos su Lenkijos atgimimu, sužlugo. Tačiau įkurtoji Varšuvos kunigaikštystė, ir joje įtvirtintas Napoleono civilinis kodeksas, pakeitė šio regiono, kartu ir Užnemunės istorinį vystymąsi. Tas pats V. Trumpa rašė:

„Napoleono kodeksas buvo pati geriausia Didžiosios Prancūzų revoliucijos idėjų eksportinė prekė, nes kur jis nužygiavo – visur naikino socialinius skirtumus, visur skelbė laisvės ir lygybės principus, patardavo kreipti dėmesį į mažo žmogaus interesus.“

Kartu jis buvo didelis garbėtroška ir egoistas. Gyvendamas tremtyje, Šv. Eleonos saloje, savo atsiminimuose jis girsis:

„Mano tikrosios pergalės neatskleidžia keturiasdešimt laimėtų mūšių, „Vaterlo“ pergalė ištrins visų kitų pergalių prisiminimus, tačiau liks tai, kas gyvuos amžinai – tai mano civilinis kodeksas.“

Tuo mūsų Suvalkija ir pasinaudojo, teigė V. Trumpa.¹ Mūsų krašte šis teisinis aktas su pakitimais galiojo nuo 1908 iki 1940 metų.

Kaip žinoma, po pergalingo Frydlando mūšio 1807 m. birželio 14 d. Napoleonas užėmė teritorijas kairiajame Nemuno krante. Po Tilžėje liepos 7 d. sudarytos taikos sutarties lietuviškoji Užnemunė pateko į sukurta naują Varšuvos kunigaikštystę. 1807 m. liepos 22 d. Napoleonas davė Varšuvos kunigaikštystei kaip dovaną konstituciją. Buvo leidžiama turėti seimą, įvestas civilinis kodeksas ir panaikinta baudžiava. Svarbiausi kodekso straipsniai skelbė apie visų gyventojų vienodas teises, piliečių lygybę prieš įstatymus, asmens laisvę, luomų (bajorai, miestiečiai, baudžiauninkai) sistemos panaikinimą, asmenų skyrimą į valstybės pareigas pagal sugebėjimus, o ne pagal kilmę, verslo laisvę, tikėjimo laisvę, galimybę laisvai pasirinkti profesiją. Buvo įvesta civilinė santuoka.

Napoleono „dovana“ ne visus lenkus sužavėjo. Jei Janas Dombrovskis kūrė lenkų legionus, tai garsusis Tadas Kosciuška laikėsi atokiau. Jis sakė:

„Napoleonas galvoja tik apie save, jis nekenčia visų didelių tautybių ir dar labiau nepriklausomybės dvasios, tai tironas.“

Pats Napoleonas sakė:

„Panaikinau Lenkijoje nuo amžių viešpatavusių baudžiauvą, ir tai yra pats gražiausias mano laimėjimų lauras.“²

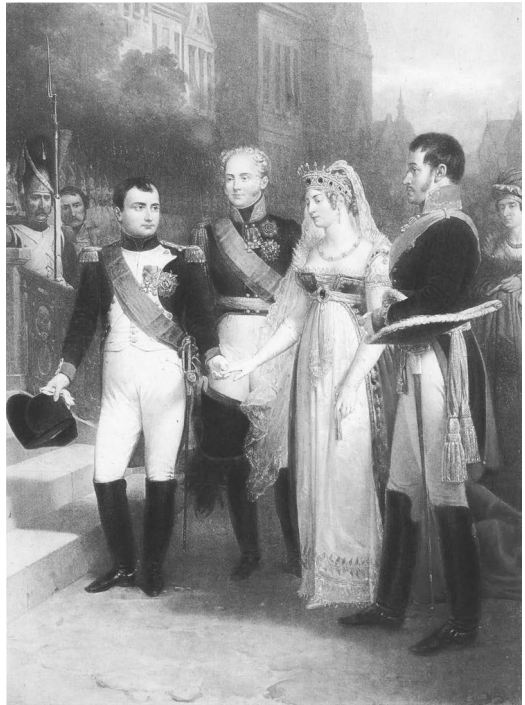
¹ Trumpa V. *Napoleonas. Baltija, Amerika, Chicago*, 1973, p. 17.

² *Ten pat.*

Daug vilčių, atgaivinant Lenkija, su Napoleonu dėjo garsusis politikas ir kompozitorius, kurio anūkė, beje, vėliau tapo Paežerių dvaro savininke, Mykolas Kleofas Oginskis. Į jo laišką, rašytą iš Konstantinopolio dar 1796 m., Napoleonas atsakė: „*Kaimynų sutriuškinta valstybė gali keltis tik su ginklu rankoje.*“

Įdomus „Varpe“ yra Vinco Kudirkos pastebėjimas apie Lietuvos viltį atgauti laisvę:

„Bijau, kad su lietuviais neatsitiktų, kaip anuomet, kada Napoleonas I, pasišaukęs lietuvių delegaciją, užklausė: „Ko jūs norite?“ Vietoje atsakymo lietuviai tik lankstė galvas iki žemės ir siekė bučiuoti ranką neištarę nė žodžio. Tada Napoleonas pasakė: „Toms avims reikia gero piemens.“³

Iš kairės: Napoleonas Bonapartas, Rusijos caras Aleksandras I, Prūsijos karalienė Luizė ir Prūsijos karalius Vilhelmas Frydrichas III po Tilžės taikos, nulėmusios ir Suvalkijos istoriją, pasirašymo. Iš Vilkaviškio krašto muziejaus fondų

Prieš 200 metų Užnemunė buvo tik žaisliukas didžiųjų valstybių rankose. Suvalkijos žemę pakaitomis valdė Lenkija, Prūsija, Prancūzija, Rusija. Visos šios valstybės grūmėsi tarpusavyje. Lietuvos, kaip valstybės, nebuvo. Tad visos minėtos valstybės buvo grobikės ir plėšikės. Tačiau prof. Bronius Dundulis, įvertindamas Napoleono karus, pirmąkart iš Vidurio ir Rytų Europos tyrėjų įrodė, kad Prancūzijos imperatorius Napoleonas Bonapartas vadavo pavergtas mažas tautas, o naikindamas baudžiavą, kūrė civilizuotesnę, pažangesnę Europą. Tad Napoleono žygis į Rusiją buvo Lietuvos išvadavimas iš tos imperijos priespaudos.⁴

Žinių apie Napoleono armijos žygį per Šakių kraštą istoriniuose šaltiniuose, atsiminimuose nesuradau. Tai, kad Napoleono kariai mindė Zanavykų žemę, mena savo pasakojimuose senoliai. Bernardas Aleknavičius knygoje „Lekėčių sakmės“ rašė:

„Traukė jie panemune, buvo apsistoję Zapyškyje – porinama, kad senojoje Zapyškio bažnyčioje grotelės arklių apgraužtos. Prie Lekėčių kaimo prigludusi giria – Paryžinė, per kurią Šakių, Kauno link vingiuoja kelias, kuriuo galėjo prajoti ir ne vienas Napoleono „nenugalimosios“ armijos dalinys. O ir Paryžinės girios pakrastyje, prie Liekaičio upelio, Lekėčių kaimo dalis pavadinta Paryžiumi tikriausiai neatsitiktinai. Čia nuo senų laikų buvo smuklė, kuri galėjo būti susijusi ir su prancūzais,

³ Dr. V. Kudirkos fondas, Vilkaviškio krašto muziejus.

⁴ Matulevičius A. Bronius Dundulis – žymus mokslininkas, didi asmenybė (100-osioms gimimo metinėms), *Mokslo Lietuva*, 2009 05 21, Nr. 10 (410).

*o ir pagaliau ir Rūdšilyje, kalvose prie Vlodo Kavaliausko, 1944 m. aptikti prancūzų karių palaikai liudija, čia, apie 1936 m. surastas lobis, prancūzų kareivių slėptas.*⁵

Mokytoja kraštotyrininkė Jadvyga Zambacevičiūtė yra užrašiusi pasakojimą, kaip elgėsi išbadėję prancūzų kareiviai išengę į Kuro kaimą. Išalkę kareiviai griebė viską, ką tik buvo galima valgyti.⁶ Napoleono epocha paliko ir daug vietovių, kurios įgavo mitų ir legendų pobūdį. Išliko ir pasakojimų apie prancūzų karius. 1935 m. apie Kiaulupių kaimą pasakota:

*„Per šį kaimą žygiavę Napoleono armijos kareiviai. Gyventojai su turtu pasislėpę kaimo miške (vietoje vadinamoje „Sakalbale“) ir apsileidę pakirstais medžiais. Dar ir dabar tebėra pas Riaubą kluonas, suręstas iš apvalių rąstų, kuriame stovėję Napoleono armijos arkliai. Yra ir žymės – arklių apgriaužti rąstai.“*⁷

Išsamesnė informacija išlikusi iš Napoleono sustojimo Vilkaviškyje 1812 m. birželio 20–22 dienomis. Tikslesnę datą mini Napoleono generolas Guyot, žygiavęs greta imperatoriaus. Savo atsiminimuose jis rašo, kad Napoleonas keliavo per Stalupėnus į Virbailį, ir į Vilkaviškį atvyko birželio 20 d. 9 val. ryte.⁷ Birželio 22 d. jis:

*„<...> paskelbė kreipimąsi, skirtą daugiatūkstantinei armijai. Jis skelbė „antrojo Lenkijos karo“ pradžią, t. y. karą dėl paskutinės buvusios Abiejų Tautų Respublikos valstybės sudėtinės dalies – LDK, ir teigė, kad Rusija „laužo“ duotus pažadus.“*⁸

Jis kaltino Rusiją nesilaikant kontinentinės blokados sąlygų ir tuo pačiu siekė įgyti vietinių gyventojų palankumo.

Kiekviename sustojime Napoleonas rašydavo laiškus žmonai, Austrijos imperatoriaus Pranciškaus I dukrai Marijai Liuizai. Ja ypač rūpinosi, nes Napoleonui ji 1811 m. pagimdė sūnų Napoleoną II.

Iš Vilkaviškio Napoleonas Marijai Liuizai rašė:

*„Mano geroji Liuiza, aš vis dar čia, išvykstu po valandos. Pernelyg didelis karštis. Mano sveikata yra gera. Švokar gausiu iš Tavęs laišką. Maldauju Tavęs, atsargiai elkis ir tausok save, juk žinai, kaip tu man rūpi. Tikiuosi, kad po trijų mėnesių, kai susitiksim, tau viskas bus gerai. Mažasis karalius artėja prie to, kas jam įsakyta – stebuklo. Pranešk man, kada tu planuoji išvykti. Stenkis eiti naktį, nes dulkės ir karštis vargina, o tai galėtų paveikti tavo sveikatą, o einant naktį ir ryte tu geriau pakelsi kelionę. Sudie, mano švelnioji drauge. Meilės kupini linkėjimai.“*⁹

⁵ Aleknavičius B. *Lekėčių sakmės: foto apybraiža*, Kaunas, 2006, p. 39.

⁶ *Ten pat.*

⁷ Napoleonas Vilkaviškyje, *Suvalkietis*, 1932, spalio 23 d., Nr. 43.

⁸ Pugačiauskas V. *Lietuva ir Napoleonas*, Vilnius, 2012, p. 28.

⁹ Napoleonas Vilkaviškyje, *Suvalkietis*, 1932, spalio 23 d., Nr. 43.

Tų įvykių liudininkas, iš arti matęs Napoleoną, kunigas Bonaventūras Butkevičius (1794–1871) paliko ypač vertingus atsiminimus. 1812 m. aštuoniolikmetis klierikas iš Rudaminos, kur viešėjo pas dėdę Polikarpą Marciejevskį, atvyko į Vilkaviškį, kad pamatytų dvare apsisostojusią prancūzų karių stovyklą ir iš arti galėtų stebėti Napoleoną ir jo palydą. Pateikiu ilgesnį šio vertingo dokumento ištrauką, kuri buvo skelbta 1969 m. žurnale „Nemunas“¹⁰:

„Dėdė su gydytojo šeima įsitaisė arklidėse, nes jų namas buvo sekvestuotas gyventi Italijos vicekaraliui Eugenijui ir Bavarijos sosto įpėdiniui. Klebonijoje gyveno Neapolio karalius Joahimas Miuratas. Maršalai, generolai ir kiti aukšti karininkai gyveno mieste.

Atvykęs į Vilkaviškį, Napoleonas pasuko tiesiai į rūmus, kur jo laukė paruoštas butas <...> Jis nemiegojo visą naktį ir dėjo pastangas organizuoti duonai kepti krosnis <...> Napoleono kabinetas buvo įrengtas kaimo paviljone, apsuptame aukštų jovarų. Ant stalo patiesta daug žemėlapių. Prie kito stalo sėdėjo maršalas Bertjė, Didžiosios armijos generalinio štabo viršininkas. Kai armija pailsėjo, gavo įsakymą didžiajai apžiūrai. Armija buvo susirinkusi į pietus nuo miestelio aukštoje lygumoje, už klebonijos ir vaistininko sodų, ir išsidėsčiusi septynių varstų lygyje ir trijų su puse plotyje.

Šeštą valandą ryto Napoleonas išėjo iš savo būstinės, apsuptas savo generalinio štabo generolų, maršalų ir didikų. Ant jų tunikų žėrėjo auksas ir sidabras. Napoleonas vilkėjo tamsiai mėlyną gvardiečių uniformą su Garbės legiono kaspinu. Jo arklys kreipė visų dėmesį: jis buvo baltas kaip pienas. Krintančius iki žemės pakinktus puošė brangakmeniai.“

Nuo aukštumos apžiūrint gvardiją, ji jo garbei kėlė ovacijas – „Tegyvuoja imperatorius!“ – ir demonstravo ginklus. Maršalas Bertjė perskaitė kreipimosi tekstą:

„Kareiviai, antrasis lenkų karas pradėtas. Pirmasis baigėsi Frydlende ir Tilžėje. Tilžėje Rusija prisiekė amžiną sąjungą su

Kunigas Bonaventūras Butkevičius, matęs Napoleoną. Iš V. Kavaliausko asm. kolekcijos

¹⁰Butkevičius B. Napoleonas Lietuvoje, *Nemunas*, 1969, Nr. 10, p. 54–55.

Vilkaviškio dvaras. Iš Vilkaviškio krašto muziejaus fondų

Prancūzija ir saikstėsi kariauti su Anglija. Dabar ji laužo savo priesaiką. Kol Prancūzijos ereliai negrįš atgal per Reiną, palikdami jos valiai savo sąjungininkus, Rusija nenori savo keisto elgesio paaiškinti. Likimas tempia paskui save Rusiją; visa kas jai lemta turi įvykti. Gal ji mano, kad mes išsiginsime? Argi mes jau nebe Austerlico kareiviai? Ji verčia mus pasirinkti: negarbė arba karas. Dėl pasirinkimo negali būti abejonių. Taigi, žengsim pirmyn, persikelsim per Nemuną, nunešim karą į jos teritoriją. Antrasis lenkų karas, kaip ir pirmasis, atneš šlovę prancūzų ginklui. Bet taika, kurią mes sudarysime, bus užtikrinta ir padarys galą pražūtingai įtakai, kurią Rusija štai jau 50 metų daro Europoje.”¹¹

Šis Napoleono atsišaukimas buvo vertinamas kaip oficialus karo Rusijai paskelbimas.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą Napoleono Lietuvoje istoriją tyręs R. Šmitleinas apie Napoleono atvykimą į Vilkaviškį rašė:

„Napoleonas atvyko 21 dienos ankstų rytą į Vilkaviškį. Iš čia iki Nemuno, jam beliko maždaug septynios mylios kelionės per miškų, smėlio ir kalvų kraštą. Jis apsistojo keletui valandų Vilkaviškyje, tuo tarpu aplink jį žemę dengė septyniasdešimt penki tūkstančiai Davout vyrų; ir šiame mažame miestelyje jis padiktuos ugningą pranešimą, kuriuo jis pakviečia į „antrąjį Lenkijos karą“.

Šią proklamaciją jis išsiųs visiems pulko vadams, su įsakymu, ją perskaityti prieš visą kariuomenę, kai tik ji pasieks Nemuną ir susiruoš judėti pirmyn, kad jį pereitų: šią iškilmingą akimirką ji geriau paveiks jų vaizduotė ir išiebs jų eilėse entuziazmo ugnį. Likusią dalį dienos Napoleonas skyrė būtinoms priemonėms, kad rytojaus – 23 dieną, visi pulkai vienoje vietoje būtų susirinkę miškingų kalvų, kurios remiasi į kairįjį upės krantą, užnugaryje. Jis smulkmeniškai

¹¹Tarle J. *Napoleonas*, Vilnius, 1984, p. 255.

*„Napoleono stolas“
prie Vilkaviškio dvaro,
menama imperatoriaus
štabo vieta.*

*Iš Vilkaviškio krašto
muziejaus fondų*

ruošėsi šiam paskutiniam etapui, nurodydamas Davout, Oudinot, Ney, Trevizo kunigaikščiams, kurie vadovavo pėstininkų gvardijai, kryptį ir atvykimo vietą; jie turėjo pajudėti iš vietos švintant, tolygiai, kad kiekvienas galėtų sėkmingai pasiekti nurodytą vietą ir kad visi tiksliai atvyktų į didįjį susirinkimą. Tačiau jis pats, apimtas įkarščio, nelaukė nakties pabaigos ir kol pulkai stovyklose pakirs. Šį kartą jis neis su jais – jis atsiskirs ir bus priešakyje.

*Dar neatėjus vakarui, jis išengė į didžiulę pušų girią, plytinčią šalia upės tėkmės.*¹²

Galima įvairiai vertinti Napoleono įtaką Sūduvos (Suvalkijos) kraštui. Neabejotina viena, Varšuvos kunigaikštystės sudėtin patekusi Suvalkija patyrė civilizuotesnės Europos kultūros įtaką. Vykęs išbaudžiavinimo procesas, kurį įtakojo Napoleono Civilinis kodeksas, paskatino valstiečių luomo diferenciaciją ir sudarė prielaidas lietuviškai inteligentijai susidaryti Vilkaviškio, Šakių, Marijampolės ir aplinkiniuose regionuose. Čia ir kilo toks gausus Lietuvos menininkų, mokslininkų, dvasiškių sluoksniš, anksčiausiai subrendo ir tautos išsivadavimo idėjos.

XIX a. ir XX a. pradžioje prie Vilkaviškio dvaro pastatytas akmeninis stalielis miestiečių buvo įvardytas „Napoleono stalu“, prie kurio tariamai sėdėjo didysis karvedys. Istorikas J. Totoraitis teigia, kad Lietuvos himno autoriaus dr. V. Kudirkos kilmė ir pavardė yra prancūziška (Coudercou).

Legenda pasakoja, kad V. Kudirkos prosenelis buvo likęs Lietuvoje Napoleono kareivis.

„Kapčiai“, piliakalniai „Napoleono kepurės“, prancūzkapinės yra įvardijamos bemaž kiekviename kaime. Įvairių liaudies pasakojimų fonas parodo, kad Napoleono epocha paliko ryškų kultūrinį pėdsaką Suvalkijoje.

¹²Schmittlein R. *Lietuvos kariuomenė 1812 metais*, Kaunas, 1937, p. 2.

Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais

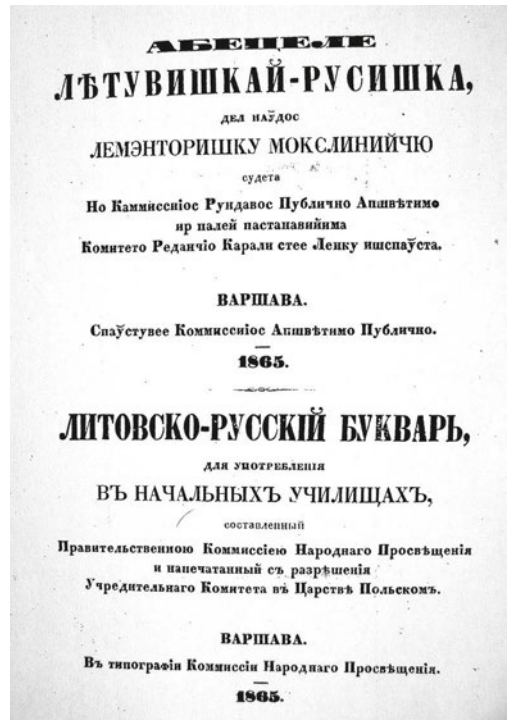
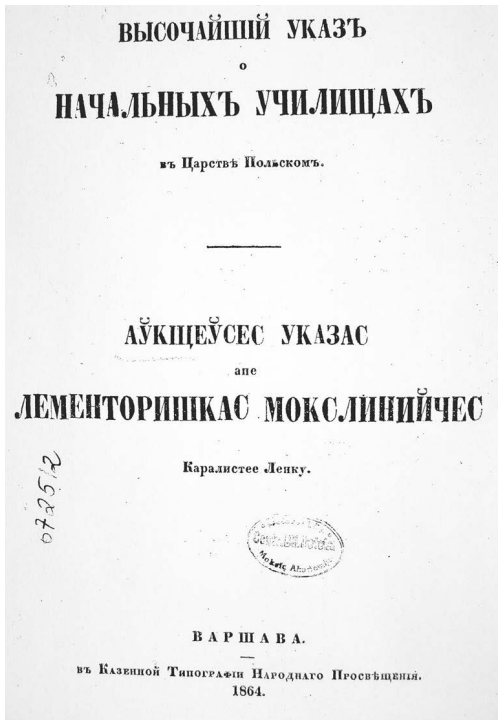
Kazys Misius

Trumpai apie lietuvių spaudos draudimą ir jos persekiojimą Užnemunėje

1996 m. leidinyje „Sintautai, Žvirgždaičiai“ poskyris apie draudžiamos lietuviškos spaudos platinimą Sintautų parapijoje nėra išsamus. Šis rašinys yra išplėstas, panaudojus tada neaptiktus archyvinius ir skelbtus spaudoje istorinius šaltinius. Apie draudžiamos lietuviškos spaudos persekiojimą Sintautų valsčiuje yra žinių Suválkų gubernijos ir Naumiesčio (Vladislavovo) apskrities valdžios įstaigų išlikusiose bylose, paskelbtuose atsiminimuose, įvairiuose straipsniuose bei korespondencijose periodinėje spaudoje. Yra išlikusių ir Lietuvos Respublikos metų Sintautų valsčiaus knygnešių bei daraktorių pensijų bylų.

Pradėję lietuvių spaudos draudimą lotyniškėmis raidėmis, aukšti Rusijos valdžios pareigūnai pasistengė, kad šis draudimas galėtų ir Užnemunės lietuviams, priklausiusiems vadinamajai Lenkijos karalystei. Kaip žinia, tai karalystei Rusijos įstatymai be specialaus potvarkio negaliojo. Kai 1864 m. Vilniuje buvo rengiamas lietuviškas elementorius rusiškėmis raidėmis, tokius lietuviškus leidinius nurodyta rengti ir Lenkijos karalystėje. 1864 m. Vilniuje išspausdinus lietuvišką elementorių rusišku raidynu, Michailas Muravjovas-Korikas 1864 m. birželio mėn. įsakė Vilniaus cenzūros komitetui leisti spausdinti lietuviškus elementorius tikta rusiškėmis raidėmis. Pradėtas lietuvių spaudos draudimas buvo įtvirtintas 1865 m. rugsėjo 6 (18) d. Vilniaus generalgubernatoriaus Konstantino Kaufmano aplinkraščiu jam pavaldiems gubernatoriams. Šiuo aplinkraščiu uždraudžiama spausdinti bet kokius lietuviškus leidinius lotyniškėmis-lenkiškėmis raidėmis, taip pat draudžiama tokius leidinius įvežti iš užsienio ir juos platinti.

Kadangi, kilus 1863 m. anticariniam sukilimui, Augustavo gubernija tik trumpam buvo paskirta administruoti Vilniaus generalgubernatoriui, o 1864 m. rugpjūčio mėn. vėl grąžinta administruoti Varšuvai, panašų raštą K. Kaufmanas 1865 m. pasiuntė ir komisijos Lenkijos karalystėje pirmininkui. Netrukus caro vietininkas Lenkijos karalystėje Fiodoras Bergas įsakė Cenzūros komitetui nebeleisti spausdinti lietuviškų knygų „lenkišku raidynu“ ir sulaikyti tokius įvežamus leidinius. 1865 m. rugsėjo 23 (spalio 5) d. vidaus reikalų ministras Piotras Valujevas savo aplinkraščiu išplėtė lietuvių spaudos draudimą į visas Rusijos Europinės dalies gubernijas. Lenkijos karalystei aplinkraštis nepasiųstas, užteko jau anksčiau minėto F. Bergo įsako. Lenkijos karalystėje jau buvo išspausdintos dvi lietuviškos knygos rusiškėmis raidėmis. Talkininkaujant vertėjui iš rusų į lietuvių kalbą Tomui Žilinskiui, Varšuvos švietimo komisijos spaustuvė 1864 m. išspausdino caro įsaką dėl pradžios mokyklų Lenkijos karalystėje. Tais pat metais Varšuvoje kirilica buvo ruošiamas ir lietuviškas elementorius. Suválkų gubernijos lietuvių mokykloms skirtas ir lietuvių kalbos „žinovu“ Vilniuje apčiuotas elementorius rusiškėmis raidėmis „Lietuvių abėcėlė rusiškai“ buvo išspausdintas Varšuvoje

1865 metais.¹ Knygas rusiškomis raidėmis atmetė ir Suvalkų gubernijos lietuviai, jų nepirko ir neskaitė.

Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius suorganizavo lietuviškų knygų spausdinimą užsienyje, daugiausia Tilžėje, susidarė pirmoji knygnešių organizacija. Jau 1867 m. Vilkaviškio apskrities viršininkas pranešė Suvalkų gubernatoriui, kad apskrityje plinta lietuviški elementoriai ir religinė literatūra. Dažniausiai per atlaidus tokius leidinius pardavinėjantys škaplierininkai. Vytauto Merkio duomenimis, Suvalkijoje lietuviška spauda imta organizuotai remti ir platinti nuo 1873 m. Tuo laikotarpiu Sudargo klebonu paskirtas Martynas Sederevičius. Jis 1875–1903 m. su talkininkais išvertė arba sudarė 19 religinio turinio knygų, kurios buvo atspausdintos Mažajoje Lietuvoje. Kun. M. Sederevičius rūpinosi ir draudžiamų knygų platinimu.²

Lietuvišką spaudą Užnemunėje persekiavo pasienio sargybiniai, akcizo sargai, žandarai, žemietijų sargybiniai, arba žemsargiai (zemskiniai), ir kiti valdžios pareigūnai. Spaudos persekiojimas konkrečiuose regionuose labiausiai priklausė nuo tų pareigūnų uolumo.

Valstybinės liaudies švietimo komisijos Varšuvoje išleisto caro Aleksandro II reskripto apie mokyklas su papildomu įsaku prie 1862 m. įstatų apie pradinį mokyklų steigimą titulinis puslapis. 1864 m. Tai pirmoji knyga Lenkijos karalystės lietuviams, kurioje lietuviškas tekstas (vertė Tomas Žilinskas). atspausdintas rusišku raidynu

Valstybinės liaudies švietimo komisijos Varšuvoje išleisto elementoriaus Lenkijos karalystės mokykloms rusų ir lietuvių kalbomis (vertė Tomas Žilinskas) titulinis puslapis. 1865 m.

¹ Merkys V. *Knygnešių laikai 1864–1904*, Vilnius, 1994, p. 30–45, 57–60.

² *Ten pat*, p. 203, 246–249.

Zanavykiją priklausė pasienio regionui, todėl čia žemsargiai, kurie dažniausia būdavo atkelti stačiatikiai, turėdavo nemažai darbo.

Bausmių sistema dėl lietuviškos spaudos platinimo ar laikymo čia buvo panaši kaip ir Kauno ar Vilniaus gubernijose. Už sulaikytą valdžią peikiančią literatūrą tiek jos platintojai, tiek laikytojai būdavo perduodami žandarmerijai. Žandarmerijos baigtas bylas sprendavo administracine tvarka, vadovaujantis Bausmių statuto 251, 252 straipsniais. Galutinę bausmę skirdavo caro paliepinu. Tokios bausmės buvo neskundžiamos, jas galėjo pakeisti tik paties caro malonė. Platintojams dažniausia grėšė kalėjimas iki pusantrų metų ir tremtis iki šešerių metų. Rusijos vyriausybę peikiančios spaudos laikytojams grėšė areštas nuo savaitės iki 8 mėnesių ir vieša 1–3 metų policijos priežiūra. Sprendžiant iš įvairių apskričių viršininkų nuorodų aišku, kad jau 1877 m. buvo išleistas Suvalkų gubernatoriaus aplinkraštis dėl lietuviškos spaudos persekiojimo, tačiau paties aplinkraščio nepasitaikė aptikti. Už nenusikalstamo pobūdžio lietuviškos spaudos platinimą ar laikymą asmenys dažniausiai būdavo perduodami taikos teisėjams, o kartais net valsčių teismams. Apie Lenkijos karalystėje bausmių skyrimą administracine tvarka už nepolitinio turinio lietuvišką spaudą, plačiai praktikuotą Vilniaus generalgubernatoriaus, žinių nerasta arba jų neišliko.³ Nenusikalstamo turinio lietuviška spauda būdavo siunčiama Varšuvos cenzūros komitetui, kur ją sunaikindavo. Atskirais atvejais buvo atiminėjamos ir cenzūros leistos lietuviškos knygos.

Užnemunėje, kaip ir Vilniaus bei Kauno gubernijose, knygnešių bylos būdavo perduodamos ir apygardų teismams. Tačiau gana anksti valdžiai teko teismais nusivilti. Pavyzdžiui, 1879 m. Virbilio muitininkai sulaikė šešis asmenis, nešančius per sieną lietuvišką spaudą. „Nusikaltėliai“ buvo perduoti Suvalkų apygardos teismui, kuris visus juos išteisino. Buvo konstatuota, kad nėra įstatymo, pagal kurį būtų galima bausti už lietuviškų knygų gabenimą. Toks nuosprendis pasiekė Rusijos teisingumo ministeriją, kuri jį patvirtino ir 1880 m. vasarą pranešė vidaus reikalų ministrui, kad Suvalkų apygardos teismo sprendimas, išteisinantis knygų nešėjus, yra teisingas.⁴ Gaila, kad Suvalkų apygardos teismo bylų dėl lietuviškos spaudos mūsų respublikos archyvuose neišliko.

Vis dėlto, Užnemunėje tautinė spauda buvo šiek tiek švelnesnė negu Vilniaus ir Kauno gubernijose. Suvalkų gubernijoje pradžios mokyklų mokytojais galėjo dirbti ir lietuviai katalikai, kuriuos ruošė 1866 m. spalio 2 (14) d. įsteigti Veiverių mokytojų kursai (nuo 1872 m. seminarija). Mokyklose buvo leidžiamos ir lietuvių kalbos pamokos, tačiau iš vadovėlių rusiškomis raidėmis. Lietuvių kalba buvo dėstoma net Marijampolės gimnazijoje.

Draudžiamos lietuviškos spaudos poreikis Sintautų valsčiuje

Nuo seno Seinų vyskupijos lietuviškų parapijų bažnyčiose buvo pripažįstamos ir lietuvių kalbos teisės. Dvasininkai su žemesniu luomu turėjo bendrauti jų gimtąja kalba. Tikrai 1837–1847 m. buvęs Seinų vyskupas Povilas Strašinskis nekentė lietuvių kalbos. Jis stengėsi visose bažnyčiose panaikinti lietuviškas pridėtines pamaldas, pamokslus,

³ *Ten pat*, p. 333–339.

⁴ Vėbra R. *Lietuviškos spaudos draudimas 1864–1904 metais*, Vilnius, 1996, p. 16–20, 29.

išpažintis. Tačiau vėlesni Seinų vyskupai ir valdytojai lietuviams buvo palyginti palankūs ir nesistengė jų intensyviai lenkinti per bažnyčią.⁵

Intensyvus lenkinimas vyko per parapines mokyklas. Seinų vyskupijos parapinėse mokyklose iki 1864 m. lietuviškai beveik nebuvo mokoma. Kun. Motiejus Gustaičio teigimu, net lietuvių raštijos darbuotojas kun. Antanas Tatarė Sintautų parapinėje mokykloje tikybą aiškino lenkiškai. Kai dalis mokinių dar visiškai nemokėdavo šios kalbos, toks mokymas nedaug teturėjo prasmės. Minėtas autorius primena, kad

*„lietuvių kalba tuomet mūsų mokyklose ne tikai nebuvo mokoma, bet ir tarp savęs vaikams buvo draudžiama lietuviškai kalbėtis. Kuris mokinys prasitarėdavo lietuviškai, tam mokytojas užkabindavo ant kaklo lentą su parašu „osiol“, ir prasitaręs mokinys tolei ją nešiodavo, iki išgirdavo kitą lietuviškai prasarus; tada užkabindavo anam“.*⁶

Šis mokinių žeminimas dėl gimtosios kalbos išnyko įsteigus valsčių išlaikomas mokyklas, po 1864 m. Kun. Juozas Vaičaitis taip pat patvirtina, kad Sintautų mokykloje iki 1864 m. mokyta lenkiškai.⁷

Kokia dalis Sintautų parapijos gyventojų 1864 m. mokėjo lietuviškai skaityti, duomenų nepavyko aptikti. Sprendžiant iš žinučių spaudoje, 1864–1898 m. Sintautuose klebonavęs kun. Juozapas Vasiukevičius orientavosi į lenkišką kultūrą. Tačiau jis rūpindavosi, kad parapijiečiams netrūktų religinės literatūros gimtąją kalba. Iš Sintautų parapijos gyventojų apie 1888 m. lenkiškai namuose beveik niekas nekalbėjo.

Sintautuose dar iki 1863 m. vargonininku pradėjo dirbti Juozas Žičkus, kuris čia išdirbo 25 metus. Jo sūnus Tomas Žičkus dalyvavo 1863 m. sukilime, vėliau mokytojavo, bendradarbiavo „Aušroje“, „Šviesoje“, „Unijoje“. J. Žičkaus namuose buvo knygrišykla, kur knygrišiu dirbo Valevičius. Pas jį 1883 m. knygrišystės apie septynis mėnesius mokėsi Pranas Kriaučiūnas. Apsigyvenęs Lukšiuose, 1885 m. P. Kriaučiūnas įsteigė savo knygrišyklą, platino draudžiamą lietuvišką spaudą.⁸

Dar iki „Aušros“ laikų veikusi knygrišykla Sintautuose liudija, kad šiose apylinkėse knygos žmonėms buvo reikalingos. Žinoma, kad siekiant padaryti pigesnę religinę literatūrą, kun. Martynas Sederevičiaus pastangomis iš Tilžės buvo nemažai gabenama neįrištos spaudos.

Kun. Martyno Sederevičiaus talkininkai Sintautų apylinkėse

Jau minėta, kad kun. Martynas Sederevičius (Sederavičius, Sideravičius) buvo ne tik draudžiamos lietuviškos religinės literatūros leidėjas, bet ir jos platinimo organizatorius. Jis buvo užmezgęs gerus santykius su

⁵ Stakauskas J. Lietuviškoji sąmonė Seinų seminarijoje, *Naujieji nacionalizmai ir Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, sudarė Algimantas Katilius, Vilnius, 2003, p. 182–184.

⁶ Gustaitis M. *Kunigas Antanas Tatarė pirmutinis Suvalkų gubernijos lietuvių švietėjas: jo gyvenimas, eilės, laiški ir dokumentai*, [Vilnius], 1913, p. 26. (Straipsnyje cituojamų dokumentų tekstų kalba neredaguota. *Kalbos red. pastaba.*)

⁷ Vaičaitis J. Pranas Vaičaitis. Atsiminimai, *Viltis*, 1910, rugs. 3, nr. 101, p. 2.

⁸ Kriaučiūnas P. *Mano atsiminimai iš spaudos draudimo laikų ir laiški iš Zanavykijos*, Kaunas, 1937, p. 12.

Martyno Sederevičiaus kapas Sudargo kapinėse. 1932 m. Antkapinio paminklo autorius D. Ruseckas. A. Dragūnaitienės nuotr. Iš R. Daniliausko asm, archyvo

rusų valdžios pareigūnais (pasienio sargybiniais, muitinės viršininkais, policija). Lietuviškas knygas pats išvežiodavo arba patikimi jo talkininkai religine spauda aprūpindavo beveik kiekvieną Seinų vyskupijos lietuvišką parapiją. Kun. M. Sederevičiaus leidybinė veikla ir lietuviškos spaudos platinimas – labai plati tema. Vienas pirmųjų kun. Martyno Sederevičiaus knygnešių buvo Jonas Bastys. Dar 1870 m. jis buvo siunčiamas į Tilžę pargabenti lietuviškų knygų. Vėliau J. Bastys dirbo zakristijonu Sintautuose. Tikėtina, kad ir gyvendamas Sintautuose, jis iš Mažosios Lietuvos gabeną spaudą. Nuo 1931 m. gruodžio 1 d. J. Basčiui paskirta valstybinė 30 litų per mėnesį pensija. Kun. M. Sederevičius pats atveždavo lietuviškos spaudos ne tik į klebonijas, bet ir kaimų ūkininkams. Jonas Matijošaitis nurodo, kad Sudargo klebonas lietuviškos spaudos atveždavo į Kiaulupių kaimą Pikčilingiams, o į Vaitiekupių kaimą Banaičiams, Dėdinams, Jurgilams, Kasperavičiams. Šio kaimo ūkininkas Dėdinas lietuviškai spaudai vežioti net arklį davęs, o Menčikių kaimo gyventojas Jokūbėlis (pavardė nenurodyta) lietuviškų knygų leidybai paaukojęs nemažai pinigų. Tarp kun. M. Sederevičiaus talkininkų nurodoma ir Ežeriūkų kaimo gyventoja Agota Polteraitienė (Raževičiūtė). Ji su savo pažįstamomis iš Mažosios Lietuvos Lazdynų miestelio (dabar Krasnoznamenskas) nešdavo knygas suvyniotas į ryšulius. Pasienio sargybiniai, manydami, kad moterys nešasi kūdikius, jų nekratydavo.

Vienu kun. M. Sederevičiaus talkininku buvo Žvirgždaičių valsčiuje, Tupikų kaime gyvenęs Jokūbas Staugaitis. Šių Staugaičių, kilusių iš Ramoniškių kaimo,

buvo penki broliai, iš kurių Lukas ir Jurgis, tapę kunigais, kurie taip pat platino lietuviškus leidinius. J. Staugaitis buvo mokėsis lenkiškoje Griškabūdžio parapiinėje mokykloje ir tarp kaimo ūkininkų turėjo autoritetą. Jis ne tik platino lietuvišką spaudą, bet ir surinkdavo pinigų kun. M. Sederevičiaus religinės literatūros leidybai. Vietos gyventojų J. Staugaitis buvo vadinamas Andriškiu.⁹

Vienas žymiausių kun. J. Sederevičiaus talkininkų, be Serafimo Kušeliausko, buvo Juozas Antanavičius, kilęs iš Sintautų valsčiaus, Kušlikų kaimo. Jis dirbo eiguliu, apie 1887 m. apsigyveno Sudarge. Bibliografijos duomenimis, J. Antanavičius išvertė ir parengė spaudai 11 religinio turinio knygų, iš jų dvi su kun. M. Sederevičiumi. Buvo tranzitinis knygnešys. Knygas išvežiodavo po įvairias Suvalkijos parapijas, gabendavo ir į Kauną. Su lietuviška spauda buvo net tris kartus įkliuvęs. Paskutinį kartą caro paliepimu nubaustas 14 dienų arešto policijos areštinėje 1898 m. Jo biografija nepatyrinėta. Gimė apie 1831 m. 1897 m. gyveno Lukšiuosė. Mirties data nesužinota.¹⁰

Žymiausi Sintautų apylinkių knygnešiai

Juozas Urbaitis. Daug draudžiamos lietuviškos spaudos yra išplatinęs išžymus Suvalkijos knygnešys Juozas Urbaitis, gyvenęs Menkinių kaime, kur turėjo apie 5,7 ha žemės. Jis gimė 1861 m. kovo 19 d. Lukšių valsčiuje, Naikų kaime. Tėvas buvo siuvėjas. Lietuvišką spaudą platinti jį paskatino Motiejus Eimaitis su broliu iš Zapyškio. Iš pradžių knygas per sieną gabendavo vienas. Vėliau susirado net apie 30 talkininkų, galinčių spaudą pernešti per sieną. Knygas imdavo iš Tilžės. Jas atsigabendavo į pasienį, kur Mažojoje Lietuvoje ūkininkų sodybose buvo įsirengęs sandėlius. Spaudą per sieną daugiausia nešdavo ties Bajoraičiais, Ročkais, Slāvikais, Turčinais. Dalį leidinių vietiniams platinotojams išvežiodavo M. Eimaitis, kuris pasiekdavo Kauną, Darsūniškį, net Vilnių. Pats J. Urbaitis lietuvišką spaudą nuveždavo į Garliavos, Griškabūdžio, Lukšių, Sintautų klebonijas, į Plókščius ir kitur.

Juozas Urbaitis. KTUB

J. Urbaitis knygas nešdavo ir žiemą, kai laukai apsnigti. Tuo laiku, norėdamas būti mažiau pastebimas, jis apsirengdavo specialiai pasiūtais baltais drabužiais. Kadangi tie drabužiai buvo iš medvilnės, vietos žmonių vadinamos *bovelna*, pramintas Bovelniniu.

1899 m. valdžios pareigūnai, ieškodami Kazio Griniaus atsišaukimų „Bro liai ir sesers! Nepasiduokime maskoliams!“ platintojų, sužinojo, kad tuos atsišaukimus atnešęs J. Urbaitis. Todėl 1899 m. gruodžio 18 d. jo namuose padaryta krata. Nors lietuviškų spaudinių nerado (leidinius slėpdavo pas patikimus asmenis), tačiau atėmė užrašų knygelę, kur buvo įrašai apie kalendorių pirkimą ar pardavimą. Kalendoriai dažniausia būdavo pripažįstami priešvyriausybiniais. To pakako, jau kitą dieną J. Urbaitis

⁹ Matijošaitis J. *Knygnešių tėvas kun. Martynas Sederevičius*, Kaunas 1932, p. 31–32, 36; Staugaitis J. *Mano atsiminimai*, Vilnius, 1995, p. 27–31.

¹⁰ *Ten pat*, p. 27–29; Merkys V. *Draudžiamosios lietuviškos spaudos kelias, 1864–1904: Informacinė knyga*, Vilnius, 1994, p. 28.

uždarytas į Kalvarijos kalėjimą. Tik žmonai sumokėjus užstatą, 1900 m. liepos 17 d. jis buvo paleistas. Caro 1900 m. rugsėjo 22 d. paliepimu išstremtas metams laiko. Tremties vietą galėjo pasirinkti, išskyrus Pāvyslio ir Vakarų kraštus, Kūršo gubernijos miestus ir Rygą.

Atlikęs bausmę, J. Urbaitis vėl gabelo lietuvišką spaudą. Kelis kartus pasienio sargybinių sulaikytam yra pavykę pabėgti. Jau panaikinus lietuvių spaudos draudimą, 1904 m. gegužės 27 d. J. Urbaitį su talkininkais gabenant lietuviškas knygas pastebėjo pasienio sargybiniai. Knygnešiai, pametę nešulius, pabėgo. Į persekiotojų rankas pakliuvo 6 ryšuliai lietuviškos spaudos. Netrukus, gegužės 29 d. J. Urbaitis netoli Turčinų įkliuvo su ryšuliu lietuviškų spaudinių. Iš viso septyniuose ryšuliuose buvo daugiau negu 1 600 lietuviškos periodikos ir įvairių knygelių. Daugiausia tai buvo socialdemokratų leidiniai. Pagal caro 1904 m. rugpjūčio 11 d. manifestą byla buvo nutraukta.

Vėliau su žmona jis apsigyveno Kudirkos Naumiestyje. Nuo 1928 m. sausio 1 d. J. Urbaičiui paskirta valstybinė 75 litų per mėnesį pensija. Mirė 1931 m. liepos 4 d. Kudirkos Naumiestyje.¹¹

Juozas Kancleris (Kanclerius, Kanclierius). Jis gimė 1859 m. lapkričio 3 d. Veselāvoje, netoli Igliaukos. Kai jam buvo treji metai, mirė mama. Tėvas, susižalojęs (persikirtęs) koją, perleidęs ūkį broliui ir išvažiavo į Karaliūčių gydytis, iš kur grįžo su dirbtine koja. Netrukus tėvui įvyko nelaimingas atsitikimas. Nešdamas iš miško virbus, įkrito į balą ir pats negalėjo išlipti. Radę žmonės jį parnešė namo, kur, apie mėnesį sirgęs, mirė. Juozas Kancleris augo pas giminaitį Juozą Barkauską, Juodėliuose, netoli Kalvarijos. Jau grįžęs iš kariuomenės, Juozas savarankiškai išmoko lietuviškai skaityti. Pas Barkauskus buvo knygnešio Petro Mikolainio gabenamos spaudos slėptuvė. Apie 1884 m. J. Kancleris tapo P. Mikolainio talkininku platinant lietuvišką spaudą. Persekiojamas rusų pareigūnų, P. Mikolainis apie 1890 m. pasitraukė į Tilžę. Nuo tada J. Kancleris pats pradėjo vaikščioti į Tilžę ir iš ten gabenti lietuviškus leidinius. Turėjo įvairių nuotykių su pasienio sargybiniais ir žemsargiais, tačiau kelis metus pavykdavo laimingai išsisukti. Nešti spaudos ryšulius per sieną sam-

Juozas Kancleris (kairėje) su žmona ir svainiu.
Iš B. Kaluškevičiaus asm. archyvo

¹¹Gylikis J. Knygnešys Juozas Urbaitis Bovelinis, *Knygnešys 1864–1904*, Kaunas, 1928, t. 2, p. 222–225; Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 403–404.

dydavo ir talkininkų. Susitarus spaudą nuvežti imdavo ir pašto vežikai, vežioję pašto siuntas tarp Naumiesčio ir Šakių.

Apie 1894 m. J. Kanclerį pakvietė klebonijos tarnu Vilkaviškio klebonas Motiejus Dabrila. 1894 m. įsisteigus „Sietyno“ draugijai, jis tapo vienu šios draugijos knygnešiu. Apie 1896 m. persikėlė į Sintautus pas vikarą kun. Vincentą Paulionį. 1897 m. prasidėjus „Sietyno“ draugijos narių areštams, J. Kancleris iš Sintautų pasitraukė. Pas jį nešulius pasidėdavo „Sietyno“ draugijos knygnešys – Jurgis Lietuvninkas. Apsistojęs pas asmenį, turėjusį pažinčių su perėjimo punkto tarnautoju, ir toliau gabeno per sieną lietuvišką spaudą. Jam talkininkavo Slibinuose gyvenę broliai Vincas ir Juozas Sabai, spaudą išvežiodavo Jurgis Baliūnas iš Šūklių. 1899 m. spalio mėn., nešdamas du ryšulius spaudos, J. Kancleris susidūrė su pasienio sargybinium, kuris jam šautuvo buože trenkė į veidą. Sužeistą atvarė į pasienio užkardą, o kitą dieną atgabeno į Virbalio muitinę. Jis pasivadino Grigu. Naktį, sargui praradus budrumą, basas, vienmarškinis iš areštinės pabėgo. Gydėsi pas dėdę Menčtrakyje. Apie 1900 m. platino atsišaukimus dešinėje Nemuno pusėje Merkinės ir Alytaus apylinkėse.¹²

1901 m. vasario mėn. J. Kancleris įkliuvo. Apie tai Vilkaviškio apskrities viršininkas pranešime Suvalkų gubernatoriui rašė:

„Šio vasario 26 d. Šelvių ruožo vyresnysis zemskinis sargybinis Aleksandras Kaminskis Rumokų dvaro Žaliosios valsčiaus laukuose sulaikė nepažįstamą žmogų, kuris [sulaikytas] dėl tos aplinkybės, kad, pamatęs sargybinių, pasuko į šoną ir buvo nenatūraliai storos išvaizdos. Pavytas iš pradžių pasivadino Lisovskiū, kai sargybinis pasakė, kad jis Lisovskį pažįsta ir pareikalavo eiti su juo, tai sulaikytasis pasipriešino ir buvo jėga priverstas eiti. Pakeliui į valsčiaus valdybą, atsakydamas į sargybinio klausimą apie paslėptos po rūbais kontrabandos pobūdį, sulaikytasis prisipažino, kad turi lietuviškų maldaknygių, paveikslukų ir dar keletą knygų, už kurių visų ar tikrai jų dalies sunaikinimą sargybiniui iš pradžių pasiūlė 100, paskui 200 ir pagaliau 270 rublių. Kai jis buvo pristatytas į Žaliosios valsčiaus valdybą ir vaitas paklausė, kodėl jis gabena iš užsienio uždraustus leidinius, tai jis sušuko: „Aš kenčiu dėl Lietuvos!“ Pridūrė, kad jis kilęs iš Menčtrakio kaimo, Mikališkės valsčiaus, Marijampolės apskrities ir vadinasi Laurynas Galinis, Jono sūnus, tačiau asmens dokumentų nepateikė. Pas Galinį [Kanclerį] sargybinis rado 5 maldaknyges, keletą tūkstančių paveikslukų, keletą pasaulietinių, bet labai kenksmingo turinio knygų, ypač [rašinyje] „Malda už Lietuvą“, kur rusai vaizduojami kankintojais ir budeliais, o lietuviai nekaltai persekiojami ir kad rusai bus priversti išsinešdinti; dainose apskritai burnojama prieš Rusiją. Knygų turinys labai įžūlus ir piktinantis.“¹³

¹²L-nis V. Juozas Kancleris – knygnešys, 1905 metų veikėjas, *Socialdemokratas*, 1931, lapkr. 7, 14, nr. 45, 46, p. 2–3; Ambrazevičius J. Suvalkijos knygnešys Kanclerius mirė. Velionies atsiminimai apie savo gyvenimo nuotykius, *XX amžius*, 1936, liepos 23, 24, nr. 26–27, p. 5–6.

¹³1901 02 28 Vilkaviškio apskrities viršininko raštas Suvalkų gubernatoriui, *LVIA*, f. 1010, ap. 1, b. 1630, l. 34–35.

Toliau rašte samprotaujama, kad sulaikytasis Galinis [Kancleris] žinojo iš jo atimtų knygų turinį. Jis prisipažinęs knygas pirkęs Prūsijoje iš vokiečio. Su knygomis ir atimtais pinigais suimtas buvo perduotas Vilkaviškio ir Naumiesčio apskričių žandarmerijos valdybai. Perskaitęs pasivadinusio Galiniu pirminės apklausos nuorašą, Vilkaviškio apskrities viršininkas teigė, kad sulaikytojo teiginys, jog tris metus gyveno Prūsijoje, melagingas, nes jis nemoka vokiškai, ir toliau rašė:

„<...> Galinis neabejotinai priklauso tiems asmenims, specialiai pasišventusiems uždraustų leidinių iš užsienio gabenimu, kurių realizacija visais atžvilgiais Prūsijai naudinga, ir kad jis gabena tuos leidinius labai dažnai. <...> Todėl esą „negalima neišreikšti įsitikinimo, kad jis veikė įgaliotas tos klikos, kuri separatistiniiais tikslais siekia griauti pasitikėjimą rusų vyriausybe ir pasėti jai nepasitikėjimą ir neapykantą.“

Prašydamas knygnešį sulaikiusį sargybinį apdovanoti, minėtas apskrities viršininkas teigė, kad Galinio sulaikymas žandarmerijos pareigūnams

„duoda į rankas kelrodinį siūlą ir galimybę demaskuoti būtent tuos asmenis, kurie aprūpino Galinį lėšomis pirkti knygoms, turinčioms tikslą platinti tarp gyventojų melagingas ir kenksmingas sampratas.“

Apskrities viršininkas prašė sargybinį premijuoti, skirti bent pusę jam knygnešio duotos išpirkos, t. y. 135 rublius.¹⁴

Atsiklausus Suvalkų apygardos teismo prokuroro nuomonės, šis pastebėjo, kad sargybinis niekuo nerizikavo, nes sulaikytasis palyginti silpnas žmogus, neturėjo ginklo. Jis esąs ne Galinis, bet Juozas Kancleris, jau anksčiau trauktas atsakomybėn už draudžiamos spaudos platinimą byloje „Plejada“ („Sietyno“ byla), tačiau tada suspėjo pasislėpti. Prokuroras taip pat pritarė A. Kaminskį premijuoti.¹⁵

O Varšuvos generalgubernatorius A. Kaminskį premijavo tiktai 30-čia litų. Daugiau žinių apie tolesnę J. Kanclerio bylą Lietuvos dokumentų saugyklose nerasta. Vytautas Merkys, tyrinėjęs Rusijos archyvus, nurodo, kad J. Kancleris kalintas Vilkaviškyje, Marijampolėje, Kalvarijoje. Kalvarijos kalėjime ėmė vaidinti išprotėjusį. Išvežtas į Tvorkų ligoninę netoli Varšuvos. Gydytojas Kazys Grinius žmonos vardu laišku paprašė Lenkijoje valstybinę tarnybą turėjusį gydytoją Radvilavičių padaryti viską, kad Tvorkų psichiatrinėje ligoninėje esantis J. Kancleris būtų pripažintas sergantis proto liga. Radvilavičius kartu su K. Griniaus žmonos broliu Steponu Pavalkiu studijavo Tartu universitete. Tikėtina, kad ne be gydytojo Radvilavičiaus pagalbos J. Kancleris buvo pripažintas nepagydomu ir gražintas Suvalkų gubernijos pareigūnams. 1902 m. gegužės 1 d. jis buvo paleistas.¹⁶

Iš paskelbto paties J. Kanclerio pasakojimo galima sužinoti, kad jį nepagydomu pripažino teismas Varšuvoje. Teko nelaisvėje išbūti 14 mėnesių, iškęsti visokias pareigūnų patyčias, buvo

¹⁴Ten pat, l. 36–37.

¹⁵1901 03 22 Suvalkų apygardos teismo prokuroro raštas Suvalkų gubernatoriui, ten pat, l. 40.

¹⁶Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 180; Grinius K. *Atsiminimai ir mintys, I*, Tubingenas, 1947, p. 289.

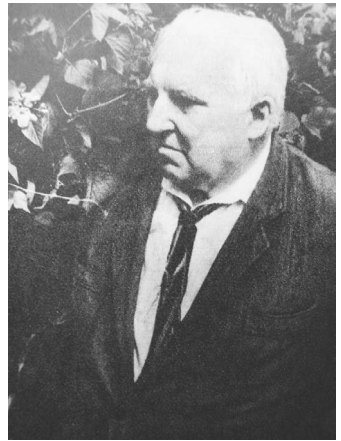
„gydomas“ stipriais sveikata žalojančiais vaistais. Paleistas pailsėjo tris dienas ir išvyko į Tilžę. Gražino spaustuvininkui Otonui Mauderodei 400 rublių už anksčiau skolon paimtas knygas.

V. Kancleris aktyviai dalyvavo 1905 m. revoliucijoje. Nešė per sieną revoliucinę spaudą, net ginklus. Susitaręs su pasienio sargybiniais, 1905 m. per sieną iš Mažosios Lietuvos sėkmingai pervežė per Stasį Matulaitį rusų socialdemokratų užsakytą spausdinimo mašiną. 1905 m. buvo suimtas, 4 mėnesius kalintas Kalvarijos kalėjime.

Apie 1908 m. J. Kancleris apsigyveno Kalvarijoje, įsirengė parduotuvę, kur buvo galima įsigyti ir knygų. Apie 1924 m. iš valstybės gavo ties Kalvarija esantį mūrinį namelį. Nuo 1931 m. gruodžio mėn. jam paskirta 50 Lt per mėnesį knygnešio pensija. Mirė 1936 m. liepos 21 d. Palaidotas Kalvarijos parapijos kapinėse¹⁷.

Kostas Stiklius. Jis gimė 1880 m. gruodžio 25 d. Liepalotų kaime Antano ir Marcelės Stiklių šeimoje. Tai buvo vyriausias Stiklių šeimos vaikas. Iš viso toje šeimoje augo 9 vaikai, tačiau vienas, Antaniukas, mirė sulaukęs 17-os metų. Gana anksti Kostą tėvas išmokė skaityti ir rašyti. Kostas Pakorbūdžių kaime pas tetą Šlyžienę apsigyveno apie 1888 m. ir pradėjo piemenauti. Kad nepamirštų, ko iš tėvelio išmokęs, pas tetą jis atsinešė ir elementorių. Pamėgo skaityti ir kitas knygas. Žiemos mėnesiais, tėvo padedamas, Kostas mokė skaityti ir rašyti jaunesniuosius broliukus, sesutes. Vėliau pradėjo mokyti ir kitus apylinkių vaikus. Sužinojęs, kad Jonas Basanavičius prašo jam siųsti pasakas, K. Stiklius siuntinėjo į Bulgariją savo užrašytas pasakas. Jam būnant Pakorbūdžiuose, į tetos sodybą užeidavo, o neretai ir nakvodavo knygnešys Juozas Urbaitis (Bovelninis). Iš jo Kostas išgirdo daug nuotykių apie lietuvių spaudos gabenimą. Apie 1896 m. jis pats, gyvendamas Pakorbūdžiuose, pradėjo platinti lietuvišką spaudą, nešti per sieną lietuviškus leidinius. Tokia spauda aprūpindavo ir žymius lietuvių atgimimo veikėjus. Nešdavo atsišaukimus, kuriuos pakelėse su tėvu Antanu klijuodavo, įteikdavo jų ir kitiems platinti. Buvo „Sietyno“, o vėliau „Artojų“ draugijų narys. K. Stiklius ne tik skaitė beveik visus periodinius leidinius, bet 1900 m. pats pradėjo siuntinėti žinutes į lietuvių laikraščius, kurti eiles. Spaudą slėpdavo skardinėje dėžėje, kurią laikydavo daržinėje po šiaudais ar į žemę užkastoje statinėje. Dėl kelionių žvarbiu oru peršalo, dešinėje kojoje atsirado labai sunkiai gyjanti žaizda.

1902 m. sausio 30 d., grįžtant iš Širvintos, Naumiesčio užkardoje buvo iškrėstas. Tarp žaizdotos kojos tvarsčių rado laikraščių „Saulė“ ir „Saulėteka“. Taikant kardomąjį areštą, kalintas 4 dienas. Vėliau, liepos 8 d., vėl suimtas, etapu nuvarytas į Kalvarijos kalėjimą. Progresuojant kojos žaizdai, liepos 28 d. paleistas. 1903 m. vasario 12 d. caro paliepimu jam metus laiko

Kostas Stiklius, 1960 m. (Iš leid. P. Stiklius. Mano rudens derlius, Vilnius, 1971; įklija tarp p. 208–209)

¹⁷ Ambrazevičius J. Suvalkijos knygnešys Kanclerius mirė. Velionies atsiminimai apie savo gyvenimo nuotykius, XX amžius..., p. 5–6.

skirta vieša policijos priežiūra. Reikėjo kartą per mėnesį atvykti į Sintautus pas žemsargį registruotis.

K. Stiklius buvo surinkęs nemažai draudžiamos lietuvių periodinės spaudos komplektų, kuriuos perdavė saugoti Juozui Pavalkiui. 1904–1909 m. jis dirbo „Vilniaus žinių“ spaustuvėje. 1907–1909 m. leido satyros laikraštį „Ežys“. 1911–1915 m. gyveno Rygoje, dirbo „Rygos naujienų“ redakcijoje. Po Pirmojo pasaulinio karo gyveno Kaune, dirbo valstybinėje spaustuvėje. 1923–1924 m. redagavo laikraštį „Spaustuvininkas“, o 1925–1927 m. Marijampolėje leido ir redagavo savaitraštį „Šešupės bangos“. Paskelbė keletą straipsnių apie knygnešius.* Nuo 1929 m. gruodžio 1 d. už darbą lietuvių spaudos draudimo metais K. Stikliui paskirta 100 litų per mėnesį pensija. Lietuvai praradus valstybingumą, K. Stikliui pensija nebebuvo mokama, tačiau 1940 m. jis gavo tarnybą – paskirtas Krekenavės bibliotekos-skaityklos vedėju. Pokario metais senatvės pensijai gauti negalėjo pateikti reikiamų darbo stažo dokumentų, tačiau per pažįstamus 1954 m. vasarą išsirūpino valstybinę pensiją. Mirė 1962 m. vasario mėn. 23 d. Krekenavoje, palaidotas Krekenavės kapinėse. Išleista apie 50 K. Stikliaus parašytų knygelių.¹⁸ Savo rašinius, knygas pasirašinėjo įvairiais slapyvardžiais ir slapyraidėmis, kurių bibliografai yra užregistravę daugiau negu 270.

Kratos ir bausmės dėl „Sietyno“ draugijos

1894 m. Vinco Šlekio pastangomis buvo įsteigta lietuvių spaudos platintojų ir rėmėjų draugija „Sietynas“. Draugijos centras buvo Marijampolėje. 1896 m. draugija turėjo apie 60 narių ir 8 kuopeles. „Sietyno“ draugijos nariai platino daugiausia „Varpą“, „Ūkininką“, „Vienybę lietuvininkų“ ir kitus periodinius leidinius, buvo raginami užrašinėti tautosaką. Draugija turėjo savo knygnešius, kurių vienas žymiausių buvo jau anksčiau minėtas Juozas Kancleris. Nors dviejų „Sietyno“ draugijos kuopelių veikimo centrai nežinomi, tačiau nėra jokių duomenų, kad šios draugijos kuopelė būtų veikusi Sintautuose.

Marijampolės ir Vilkaviškio apskričių žandarmerijos viršininkas 1897 m. „Sietyno“ draugiją susekė. 1898 m. spalio mėn. teisingumo ministro pranešime Varšuvos teismo rūmų prokurorui apie iš Sintautų apylinkių kilusius asmenis rašoma:

„29. Kaltinamasis Antanas Daniliauskas, Pranciškaus sūnus, 22 metų, [kilęs] iš valstiečių, lietuvis, katalikas, baigęs Marijampolės gimnaziją, S.-Peterburgo universiteto, Filologijos fakulteto antro kurso studentas. Per kartą Stebuliškių kaime gimtojoje kaltinamųjų Matulaičių sodyboje, kaip tai pasakyta aukščiau (šio pranešimo 17 punkte) be kitko rastas laiškas pasirašytas „A. Danil.“, kuriame pastarasis prašo Prano Matulaičio rašyti jam „viską be nuogastavimų“.
Antanas Daniliauskas, šio laiško autorius, pasirodė esąs S.-Peterburgo universiteto studentas, kilęs iš Vladislavovo [Nau-miesčio] apskrities Santakų kaimo, buvęs Prano Matulaičio draugas iš gimnazijos.

* Šioje knygoje publikuojamas K. Sikliaus (slapyvardė Liepukas) straipsnis „Seniau ir dabar“, skelbtas 1924 m. K. Griniaus išleistoje knygoje „Varpo metų knygnešiai“.

¹⁸Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 263; Stiklius P. *Mano rudens derlius*, Vilnius, 1971, p. 211–232.

Iš aukščiau pateikto laiško turinio nustatyta artima pažintis tapo pretekstu padaryti kratą pas Antaną Daniliauską, beje, jos vykdymo metu (1897 metų rugpjūčio 15 d.) jis jau buvo išvykęs iš Santakų kaimo į S.-Peterburgą. Sodybos svirne, už veidrodžio buvo rastas jo 1897 m. rugpjūčio 5 d. laiškas iš S.-Peterburgo, kuriame jis prašo namiškių perduoti jo pamirštas ir žąsų lizduose paslėptas knygas savo universiteto draugui Pranui Vaičiūčiui, leidusiam atostogas gretimame kaime. Gi per kratą, padarytą pas tą patį Daniliauską S.-Peterburge, rastas didelis kiekis lietuviškų laikraščių numerių: „Vienybė lietuvininkų“, „Varpas“, „Ūkininkas“, „Tėvynė“, „Nauja gadyne“, „Lietuvos darbininkas“ ir daug įvairių brošiūrų, iš kurių dalis buvo po kelis tuos pačius egzempliorius. <...> Kai kurie leidiniai nusikalstamo socialistinio pobūdžio. Nepriklausomai nuo to Daniliausko bendradarbiavimas lietuvių laikraščiuose įrodomas pas jį per kratą rastu savo ranka rašytu laišku, prasidedančiu žodžiais „Gerbiamas redaktoriau“, kuriame jis aprašo S.-Peterburgo lietuvių ratelio 300-ojo lietuvių veikėjo Mikalojaus Daukšos [tarp 1527 ir 1538–1612] jubiliejaus šventimą. Jo aukščiau nurodytų leidinių platinimas visiškai nustatytas rastu pas jį rašteliu lietuvių kalba, kuriame asmuo, pasirašęs „K“, prašo tarp 10 ir 12 valandos dienos atnešti ir įdėti į jo lietaučio kišenę 1427 [matyt, reiškia pakabo numerį] ir pranešama apie tai, kad dvi lietuviškas knygelės „Kas yra ir kas bus“ [minimas leidinys „Kas buvo, o kas bus! Žvilgsnis ant šių dienų ir į ateitį“, išleistas Lietuvių socialdemokratių partijos Tilžėje J. Šenkės spaustuvėje 1895 m.] ir „Genių dėdė“ [minima Tilžėje J. Šenkės spaustuvėje 1892 m. išleista Š. Dikšteino „Genių dėdė“, išversta ir sulietuvinta B. Matusevičiaus] (nusikalstamo socialistinio pobūdžio; žr. pranešimo punktą 3) paėmė iš jo kažkoks Maciejauskas, todėl prašo tai perrašyti jam. Šie duomenys, nekeliantys abejonių, kad Antanas Daniliauskas buvo prisidėjęs prie nusikalstamo lietuvių judėjimo, tuo tikslu susirašinėjo su kaltinamuoju Pranu Matulaičiu, asmeniškai bendradarbiavo lietuvių laikraščiuose ir platino nusikalstamus leidinius, tapo pagrindu patraukti jį, kaip kaltinamąjį, pagal dabartinę kvotą. Neprisipažindamas kaltu, Antanas Daniliauskas, neįtikinamai paaiškino apie tai, kad viską, kas iš jo per kratą atimta, jis įsigijo iš jam nepažįstamo elgetos Vladislavovo apskrities Sintautų kaime, neneigdamas to, kad aukščiau nurodytas laiškas buvo jam skirtas pasiųsti „Varpo“ redaktoriui. Kas dėl raštelių parašu „K“, tai jis atsisakė paaiškinti jo reikšmę. Dėl įsigytų leidinių vėliau Daniliauskas pakeitė savo parodymus, paaiškindamas, kad dalį jų jis įsigijo S.-Peterburge iš kažkokio jam nepažįstamo žmogaus, tarpininkaujant dabar jau mirusiam studentui Bandzevičiui.

30. Kaltinamasis Juozas Vaičaitis, Kazimiero sūnus, 50 metų, valstietis, lietuvis, katalikas, nemokantis rašyti. Aukščiau minėtas

kaltinamojo Daniliausko laiškas, kuriame jis prašo namiškių perduoti savo draugui Pranui Vaičičiui jo kruopščiai paslėptas knygas, per kratą nerastas nurodytoje vietoje (žąsų lizduose), iššaukė kratą pas jį patį. Paties Prano Vaičičio tuo metu namuose nebuvo, kaip ir jam Daniliausko perduotų knygų. Jo tėvo, Juozapo Vaičičio, namuose rastas tikrai vienas lietuviško kalendoriaus „Tikras ūkininkų kalendorius“ egzempliorius, savo turiniu tapatus rastajam pas Juozą Strimaitį (pranešimo 11 punktas).

Juozas Vaičaitis, apklaustas kaip kaltinamasis, laikęs tą kalendorių, kaltu neprisipažino, paaiškinęs, kad jam nežinoma, iš kur jis atsirado jo namuose.

31. Kaltinamasis Pranas Vaičaitis, Juozo sūnus, 21 metų, iš valstiečių, lietuvis katalikas, S.-Peterburgo universiteto studentas. Per tą pačią kratą tarp Pranui Vaičičiui priklausančių rankraščių ir pastabų rastas eilėraštis „Nu Lietuva, nu Dauguva“, tapatus su atimtais iš kaltinamųjų Felikso Vitkausko ir Motiejaus Rudvalio. Paskutinis per kratą rastas susirašinėjimas pas Praną Vaičaitį tiek ten sodyboje, tiek S.-Peterburge duoda tik gana silpną pagrindą įtarti jį prisidėjus prie lietuvių judėjimo, todėl jis ir patrauktas kaltinamuoju laikius tik anksčiau minėtą nusikalstamo turinio eilėraščių.

Apklaustas kaltinamuoju Pranas Vaičaitis paaiškino, kad tie eilėraščiai labai paplitę ir jo iš kažkur nusirašyti. Dėl kito susirašinėjimo davė abejotinus paaiškinimus, o dėl Daniliausko jam perduotų knygų, atsakė nežinąs.¹⁹

Iš korespondencijos spaudoje žinome, kad laiške namiškiams Antanas Daniliauskas prašė Vaičičiui perduoti S. Daukanto „Lietuvos istoriją“. Toje pat žinutėje nepagrįstai spėjama, kad jaunuolis, kuriam Sintautų valsčiaus raštininkas buvo įdavęs nunešti Daniliauskams adresuotą laišką, jį atplėšė, perskaitė ir parodė tėvui. O šis neva apie laiško turinį pranešė Sintautų vyresniajam žemsargiui.²⁰ Kaip liudija anksčiau cituotas pranešimas, krata pas Daniliauskus buvo dėl pas Praną Matulaitį rasto Antano Daniliausko laiško.

Prano Vaičičio brolis kun. Juozas Vaičaitis savo atsiminimuose nurodo, kad Pranas platino lietuvišką spaudą Marijampolės gimnazistams, o tėvų sodyboje leidinius slėpdavo išdūlėjusioje kriaušėje. Apie minėtą kratą pas Daniliauskus Veronika Daniliauskaitė pranešė Vaičičiams, todėl lietuviškas knygas ir svarbesnius rankraščius suspėta paslėpti. Išgrabinėję visus kampus, vis dėlto krėtikai rado kelis užsimetusius lapelius su dainomis ir visų užmirštą kalendorių.²¹

1897 m. rugpjūčio 25 d. A. Daniliauskas kardomajam areštui uždarytas į Peterburgo kalėjimą, vėliau kalintas Kalvarijoje. Už 200 rublių užstatą 1898 m. sausio mėn. paleistas. Kol byla nebuvo baigta, jis negalėjo tęsti mokslų universitete. 1898 m. rugpjūčio mėn. A. Daniliauskas prašė Rusijos teisingumo ministro kuo greičiau baigti jo

¹⁹ *Didžiosios knygnešių bylos*, sudarė Algimantas Katilius, Vilnius, 2006, p. 173–175.

²⁰ Iš Lietuvos. Neperseniai iš Sintautų kaimo..., *Vienybė lietuvininkų*, 1897, lapkr. 3, nr. 44, p. 521.

²¹ Vaičaitis P. *Lėkite dainos*, Vilnius, 1975, p. 330, 336.

bylą arba leisti toliau studijuoti Peterburgo, arba kokiame kitame universitete. Caro 1899 m. vasario 3 (15) d. paliepiamu jis nubaustas 6 mėn. kalėti, o atlikus šią bausmę, metams turėjo būti išstremtas gyventi pasirinktoje vietoje, išskyrus Pavyslio, Šiaurės vakarų kraštus ir Kuršo guberniją. Kalėjo Peterburgo Kryžių kalėjime. 1899 m. birželio 13 (25) d. A. Daniliauskas caro vardu prašė dovanoti jam bausmės dalį – tremtį ir leisti stoti į vieną iš Rusijos universitetų. Nepatenkinus ir šio prašymo, tremties vietą pasirinko Taliną. 1901 m. jam leista tęsti studijas Kazanės universitete.

Po kratų Pranui Vaičiaičiui skirta policijos priežiūra, nors jis galėjo studijuoti universitete, tačiau nebegaudavo stipendijos. 1898 m. P. Vaičaitis prašyme teisingumo ministrui teigė nesuprantas, kokia jo kaltė, prašė bylą kuo greičiau išspręsti, o jeigu to negalima padaryti, atnaujinti stipendijos mokėjimą, ir toliau tęsė:

„Nejaugi aš dar nepakankamai nubaustas? Visus metus kankinuosi ypatingoje policijos priežiūroje, negaudamas stipendijos, nieko negaudamas iš tėvų, neturėdamas pamokų, gyvendamas pusbadžiu ir iš liudėsio nepajėgdamas intis mokslų. Praėjusieji metai mokslo prasme man, laukiančiam teismo ir mano likimo sprendimo, praėjo veltui, nejaugi pradings iš šie, antrieji, metai?“²²

Tuo pačiu caro paliepiamu P. Vaičiaičiui 1899 m. skirtas vienas mėnuo kalėti. Bausmę atliko Kalvarijos kalėjime. Jo tėvui Juozui Vaičiaičiui skirtas mėnuo arešto policijos areštinėje.²³

Vietiniai ir kiti lietuviškos spaudos platintojai

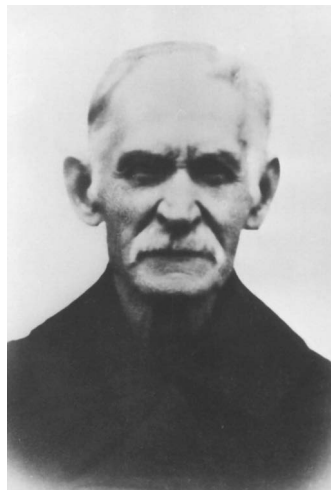
Dar iki spaudos draudimo panaikinimo per atlaidus, muges ir religinių švenčių dienomis miesteliuose būdavo prekiaujama įvairiais religiniais reikmenimis, devocionalijomis: medalikėliais, kryželiais, paveikslukais, rožiniais, škaplieriais (juostomis su išsiuvinėtais paveikslėliais), maldaknygėmis, katekizmais, kita religine literatūra. Tie smulkūs prekiautojai buvo vadinami įvairiais nelietuviškos kilmės žodžiais: *bagamazninkais, karabelninkais, škaplierininkais, paupariais*. Pastarasis žodis dabar dažniausiai vartojamas, nors jis irgi ne lietuviškos kilmės. Vytautas Merkys vartoja formą *pauperis*. Lotynų kalboje *pauper* reiškia „neturtingas“. Akademiniis lietuvių kalbos žodynas teikia pirmenybę formai *pauparis*. Paupariai vykdavo į įvairių parapijų atlaidus, prekymečius. Dauguma jų gyvendavo gana vargingai ir liko užmiršti.

Jonas Smilgius. Vytautas Merkys nurodo pavardę Smilčius, tačiau palyginus keliose vietose tuose pat puslapiuose ranka rašytas rusiškas č ir g raides, galima įsitikinti, jog pavardė turi būti Smilgius. Joną Smilgių, sūnų Kazio, 1886 m. balandžio 24 d. zemskinis sargybinis sulaukė Marijampolėje ir iš jo atėmė 7 religinius paveikslėlius su spausdintais lietuviškais tekstais gotiškomis raidėmis. Paaiškėjo, kad jis gyvena Sintautų valsčiaus Bridžių kaime. Suvalkų gubernatorius pasiuntė paveikslukus Varšuvos cenzūros komitetui. Komitetas atsakė, kad gražinami atsiųsti religinio turinio paveikslėliai „*cenžūros pripažinti nepatogiais*“ juos platinti tarp žmonių, tačiau uždraustiesiems nepri-

²² *Didžiosios knygnešių bylos*, p. 192–193, 195–196.

²³ Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 98, 409.

skyrė. Uždraustus nepriešvyriausybinus leidinius tuomet Varšuvos cenzūros komitetas negražindavo, pasilikdavo sunaikinti. Kai apie tai buvo pranešta Naumiesčio apskrities viršininkui, šis atsakė, kad yra nurodęs J. Smilgių perduoti valsčiaus teismui. 1886 m. lapkričio mėn. Suvalkų gubernatorius Naumiesčio apskrities viršininkui nurodė, kad valsčiaus teismui J. Smilgiaus perduoti negalima, jį turįs teisti taikos teisėjas. Tada Naumiesčio apskrities viršininkas pranešė, kad įsakęs J. Smilgiaus bylą kartu su paveikslėliais perduoti Marijampolės taikos teisėjui, nes „nusikaltimas“ įvykdytas Marijampolėje. Taikos teisėjo sprendimo nepavyko aptikti. Susirašinėjime apie J. Smilgiaus patraukimą baudžiamojon atsakomybėn, jo biografinių žinių nėra²⁴.

Antanas Borkertas

Antanas Borkertas. Jis gimė 1864 m. birželio 5 d. Sintautų valsčiaus Balseliškių kaime. Nekilnojamojo turto neturėjo, buvo padienis darbininkas. Gyveno Sintautuose. Nuo 1884 m. pradėjo platinti lietuvišką spaudą. Jos atsinešdavo iš Širvintės miestelio. Kartą akcizo sargybinis jam perkirto kairiąją ranką. Buvusio Sintautų valsčiaus viršaičio Jono Kauno liudijimu, 1903 m. A. Borkerto bute padaryta krata. Rasti ir atimti 6 lietuviški kalendoriai, 6 maldaknygės ir 7 laikraščiai. Matyt, rusų valdžios požiūriu, kalendoriuose būta valdžiai nepalankių straipsnių, todėl jam taikytas kardomasis areštas: tris mėnesius kalintas Kalvarijos kalėjime. Tikėtina, kad byla buvo nutraukta. 1915 m. sudegė visi A. Borkerto daiktai ir kitas kuklus turtelis. Kol galėjo, prasimaitindavo dirbdamas įvairius žemės ūkio darbus. Kai nebepajėgė dirbti, 1932 m. tarpininkaujant valsčiaus valdybai, pasiprašė pensijos. Tada jis gyveno vienas, žmona ir dukra buvo mirusios. Nuo 1935 m. lapkričio 1 d. jam paskirta 25 litų per mėnesį knygnešio pensija.²⁵

Simonas Rakickas. Tai Sintautuose gyvenęs pauparis. 1900 m. balandžio 14 d. zemskiniai sargybiniai jo namuose padarė krata, rado religinės knygelės 5 egz., „Naujo elementoriaus“ 5 egz. ir „Ūkiškąjį kalendorių“ 1900-iesiems metams. Kalendorius pripažintas priešvyriausybinu. Už tokios literatūros laikymą kaltinta ir jo žmona Marcelė. 1901 m. kovo mėn. caro paliepimu Simonas ir Marcelė Rakickai nubausti 7 dienoms arešto valsčiaus daboklėje. Bylos duomenimis, Simonas gimė apie 1836 m., o žmona Marcelė – apie 1850 m.²⁶

Jonas Leonavičius (Leonas). Kilęs iš Skriaudžių parapijos Leskavos kaimo. 1874 m. įstojo į Marijampolės gimnaziją, kur baigė 4 klases. Nuo 1880 m. savanoriu tarnavo caro kariuomenėje Tambove. Grįžęs į Lietuvą dirbo valdininku akcizo sargyboje. Apsigyveno Jundilų kaime. Iš Mažosios Lietuvos parsigabendavo draudžiamos spaudos, kurią tiekdamo broliui kun. Silvestrui Leonavičiui. 1904 m. perkeltas į Lomžos guberniją. Mirė 1918 m.²⁷

²⁴Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 353; 1886 m. Suvalkų gubernatoriaus susirašinėjimas dėl J. Smilgiaus nubaudimo, LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 2195, l. 114, 117, 168, 169, 255.

²⁵LCVA, f. 387, ap. 5, b. 168 (Antano Borkerto pensijos byla).

²⁶Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 231.

²⁷Kaluškevičius B., Misius K. *Lietuvos knygnešiai ir daraktorai 1864–1904*, Vilnius 2004, p. 265.

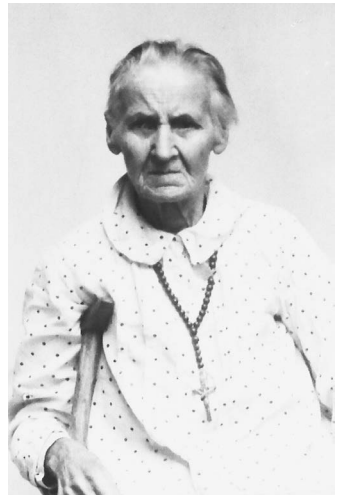
Magdalena Timinskienė. Gimė apie 1838 m. Kidulių valsčiaus Gečių kaime. Vėliau apsigyveno tuometinio Šilgalių valsčiaus Endrikių kaime. 1897 m. spalio 29 d. pasienio sargybiniai prie Jundilų posto sulaikė M. Timinskienę ir Veroniką Zabarauskaitę ir iš jų atėmė 25 lietuviškas knygas, taip pat 98 paveikslėlius su lietuviškais tekstais. Tarp atimtų knygų buvo ir Maironio *Pavasario balsai*. Byla perduota žandarmerijai. 1898 m. rugpjūčio 12 d. caro paliepimu M. Timinskienė nubausta 7 dienomis arešto policijos areštinėje²⁸.

Marija Gylienė ir Veronika Zabarauskaitė. M. Gylienė gimė apie 1858 m., gyveno tuometinio Šilgalių valsčiaus Endrikių kaime. Pas ją gyveno ir Veronika Zabarauskaitė, gimusi apie 1872 m. Kadangi 1898 m. spalio mėn. V. Zabaaraukaitė ir M. Timinskienė įkliuvo su lietuviška spauda, 1897 m. lapkričio 18 M. Gylienės namuose padaryta krata. Svirne rastas maišas su lietuviška spauda. Jame buvo lietuviški periodiniai leidiniai *Aušra*, *Garsas*, *Šviesa*, *Varpas*. M. Gylienė teigė maiše rastus spaudinius paveldėjusi iš mirusio brolio, dirbusio Krasnojarsko gimnazijos inspektoriumi, Petro Markūzos (1847–1892). Byla M. Gylienei nutraukta.

Per kratą M. Gylienės namuose taip pat rasta 13 religinių lietuviškų knygų, kurių savininke prisipažino V. Zabarauskaitė. Ji 1898 m. rugpjūčio 12 d. caro paliepimu nubausta 7 dienomis arešto policijos areštinėje.²⁹

Pranė Endriukaitytė. Ji gimė apie 1867 m. Totōrviečių kaime. Sintautų apylinkėse lietuvišką spaudą P. Endriukaitytė pradėjo platinti apie 1900–1903 m. Per sieną knygų ji nenešdavo, leidinių platinti imdavo iš Sudargo klebono kun. Martyno Sederevičiaus, pasienyje gyvenusių, atrodo, giminaičių Antano ir Juozo Endriukaičių. Be to, ji dar slapta pamokydavo vaikus skaityti. Vėliau persikėlė į Šakius, įsigijo pusę dviaukščio namo, turėjo krautuvėlę, megzdavo, siūdavo. Prašė knygnešės pensijos, tačiau ji nebuvo paskirta. Mirė po 1939 m.³⁰

Morta Valinčienė (Endzelytė). Kun. M. Sederevičiaus talkininkė Morta Endzelytė gimė 1854 m. birželio 6 d. buvusiam Šilgalių valsčiuje, Žiūrių kaime. Spaudą gabenti ir platinti pradėjo apie 1873 m. Kaip kunigo talkininkė buvo vadinama Zakristijanka. Lietuvišką spaudą gabenė iš Mažosios Lietuvos, ją pirkdavo Tilžėje Otono Mauderodės spaustuvėje. Literatūrą nunešdavo Sudargo klebono nurodytiems kunigams. Atnešdavo spaudos ir Sintautų parapijos vietiniams platintojams.. Kartą apie 1898 m. ties Bosų užkarda buvo sulaikyta, tačiau naktį iš areštinės pavyko pabėgti. Vengdama persekiojimų, persikėlė per Nemuną į Jurbarko valsčiaus Mikutaičių kaimą. Ištekejė už Valinčiaus, kuris žuvo rusų–japonų kare. 1936 m. gyveno kaip kampininkė, jokio turto neturėjo, todėl prašė knygnešės pensijos. Rodos, jai buvo skirta 150 litų pašalpa.³¹

Morta Valinčienė (Endzelytė). Apie 1932 m. Iš jos pensijos bylos. LCVA

²⁸Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 393–394.

²⁹*Ten pat*, p. 132, 394.

³⁰LCVA, f. 387, ap. 5, b. 191 (P. Endriukaitytės pensijos byla).

³¹LCVA, f. 387, ap. 5, b. 192 (M. Endzelytės-Valinčienės pensijos byla).

Juozas Kažemėkaitis. Nurodoma, kad Sintautuose turėjęs parduotuvę Juozas Kažemėkaitis taip pat platino draudžiamą lietuvišką spaudą. Jis spaudos per sieną negabendavo. Leidinių gaudavo iš savo žmonos Magdalenos brolio Antano Daniliausko. Duodavo pasiskaityti geriems pažįstamiems, o laikraščius ir dovanodavo. J. Kažemėkaitio šeimojo užaugo du sūnūs ir dvi dukros, jis mirė 1946 metais.

Adomas Kamaitis. Iš vaikiško Vytauto Sinkevičiaus pasakojimo Marija Puodžiukaitienė paskelbė, kad Zyplių kaime gyvenęs Adomas Kamaitis irgi platino lietuvišką spaudą, kurią imdavo iš Naumiestyje gyvenusio Antano Baltrušaičio.³²

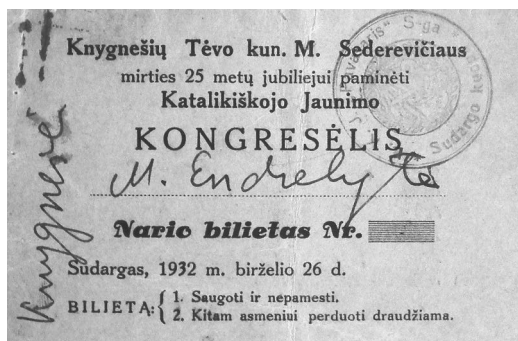
Kiti platintojai

Iš paskelbtų Antano Baltrušaičio pasakojimų sužinome, kad pašto korespondenciją į Sintautų valsčiaus valdybą vežiojęs J. Šalnaitis dažnai atveždavo ir lietuviškos spaudos. A. Baltrušaitis lietuviškus laikraščius į Sintautus siųsdavo Neverdauskui ir zakristijonui Pranui Pikčilingiui. Tarp vietinių platintojų Sintautuose jis nurodo jau minėtą S. Rakicką ir Kleizerį. A. Baltrušaitis taip pat mini Naumiestyje gyvenusią Magdalena Kriaučiūnaite, kuri imdavo iš jo spaudos ir nunešdavo į Griškabūdį, Lukšiūs, Siñtautus.³³

Kiti kovos už lietuvišką spaudą būdai

Slaptas vaikų mokymas

Draudžiama lietuviška spauda galėjo plisti tik todėl, kad buvo jos poreikis, kad netrūko skaitytojų. Jau minėta, kad Suvalkų gubernijos valdinėse pradžios mokyklose buvo dėstoma ir lietuvių kalba, tačiau mokytojai galėjo naudoti tik oficialius vadovėlius, spausdintus rusiškėmis raidėmis. Valdinėse mokyklose vaikai nebuvo išmokomi pažinti lotyniškąs raides, todėl valstiečių tėvams reikėjo rūpintis, kad jų atžalos išmokytų skaityti ir rašyti tradiciniu raidynu. Apie valdžios susektas slaptas mokyklas Suvalkų gubernijoje duomenų beveik neišliko. 1892 m. balandžio 3 (15) d. caro patvirtintos „Laikinosios taisyklės“ dėl baudų už slaptą mokymą Vilniaus, Kauno ir dar septyniose gubernijose tik 1900 m. buvo pritaikytos Lenkijos karalystei. Matyt, už nelegalų mokymą bylos bendra tvarka būdavo perduodamos Suvalkų apygardos teismui, tačiau šios institucijos tokių bylų Lietuvos istorijos archyve nėra. Apskritai iki 1905 m. apie susektas slaptas lietuviškas mokyklas Suvalkų gubernijoje išliko tik fragmentinės žinios. Vien iš žymesnių Zonavikijos žmonių biografijų galima

1932 m. kvietimas M. Valinčienei (Endzelytei) dalyvauti Martyno Sederevičiaus 25-ųjų mirties metinių minėjime. Iš jos pensijos bylos. LCVA

³²Puodžiukaitienė M. *Sintautų krašto keliais*, Vilnius, 2006, p. 103–105.

³³Gintneris A. Šviesos ir kultūros nešėjas – Antanas Baltrušaitis Antanėlis. *Knygnešys*. Kaunas, 1928, t. 2, p. 256, 259, 263, 264.

įsitikinti, kad nemažai daliai asmenų pirmieji mokytojai būdavo daraktoriai. Apskritai slaptas mokymas Suvalkų gubernijoje mažai tyrinėtas, o ir šaltinių trūksta. Kol buvo įmanoma, nepasirūpinta surinkti žinių apie daraktorius. Dauguma daraktorių, organizuotai mokiusių vaikus, buvo neturtingi ir liko užmiršti.

Jau minėta, kad Totōrviečių kaime slapta vaikus mokė Pranė Endriukaitė, o Liepalōtuose – Kostas Stiklius. Juozo Vaičaičio atsiminimuose apie Praną Vaičaitį rašoma:

„Pranas, šešių metų vaikas, vasarą jau gano gyvulius, vakarais mokomas poterių, o žiemomis vedamas mokytis pas Piklerį, paliegusį šlubą vokietį. Jis mokė vien lietuviškai skaityti, rašyti. Sintautuose buvo rusų mokykla, bet kadangi ten vien rusiškai mokoma, todėl tėvai leidžia Praną pirma lietuviškai pramokti. Piklerį rusų valdžia bandė bausti už vaikų mokymą, bet paliegėlio, pavargėlio pagailo ir pro pirštus žiūrėjo į Piklerio mokymą Po dviejų žiemų pas Piklerį Pranas Sintautų mokykloje rusų raidės badinėjo.“³⁰

Taigi P. Vaičaitis pas daraktorių Piklerį Sintautuose mokėsi apie 1881–1882 metus. Daugiau žinių apie šį daraktorių nepavyko aptikti.

Iš kalbininko Juozo Pikčilingio užrašytas žinias apie daraktorius 1971 m. savo diplominiame darbe panaudojo M. Balevičienė. Ji nurodo, kad apie 1900 m. Kiaulupių kaime slapta vaikus mokė Petras Jocaitis. Tame pat kaime taip pat apie 1900 m. pradėjo daraktoriauti ir Jonas Pikčilingis. Mokykla kas savaitę kilnodavosi iš sodybos į sodybą. J. Pikčilingis turėjo apsitašęs šaukštą, pastebėjus pavojų, daraktorius imdavo drožti šaukštus. Vaikai tuoj išbėgiodavo arba kieme imdavo žaisti.³⁵

Nemažai žinių iš literatūros ir iš surinktų atsiminimų apie daraktorines mokyklas paskelbė Marija Puodžiukaitienė. Apie Kiaulupių Jono Pikčilingio daraktorinę mokyklą ji rašo:

„Kiaulupių kaimo daraktorius buvo Pikčilingis, profesoriaus Juozo Pikčilingio senelio brolis. Jis buvo namudininkas. Didesnėje kaimo gryčioje susirinkdavo kaimo vaikai, paaugliai, pusberniai ir pusmergės. Daugiausia būdavo berniukai. Susėsdavo ant suolų, kurių būdavo kaimo gryčiose pasieniais. O jei jų neužtekdavo, sėdėdavo ant grindų. Daraktorius ir kiekvienas mokinys turėdavo nušlifuoatą lentelę ir grifelį, jei grifelio neturėdavo, tai rašydavo anglies gabaliuku. Daraktorius ant savo lentelės parašydavo raidę (litarą), ištardavo jos pavadinimą ir rodydavo mokiniams. Jie turėdavo parašyti tokią raidę ant savo lentelių. Išmokęs keliolika raidžių, mokė skaityti slebizavimo metodu. Mokydavo ir skaičiavimo, kuris tada buvo vadinamas skaitliavimu arba rokunda.“³⁶

M. Puodžiukaitienė taip pat mini slaptą mokyklą Šuopių kaime, kur daraktoriavo Pranas Jurgilas. XIX a. pa-

³⁴Vaičaitis P. *Lėkite dainos*, Vilnius, 1975, p. 318.

³⁵Balevičienė M. Daraktorių bibliografinis žodynas, VUB RS, f. 85–B593, l. 44, 94.

³⁶Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa*, Kaunas, 2004, p. 20.

baigoje Vaitiekupiuose, Saliamono Banaičio sodyboje, taip pat veikusi nelegali lietuviška mokykla. Pateikiama žinių ir apie Sintautuose gyvenusią daraktorę Petronele Dielininkaitę.³⁷

Iš P. Dielininkaitytės pensijos bylos ne visai aišku, kada ji pradėjo vaikus mokyti. Ji pati teigė, kad mokė 1902–1922 m. Valsčiaus valdybos pažymoje teigiama, kad mokė 1909–1920 m., tačiau spausdinant galėjo įsivelti korektūros klaida, vietoj 2 nuspaustas ne tas klavišas ir atsirado 9. P. Dielininkaitytė gimė 1887 m. gegužės 8 d. Veršių kaime. Iš vaikystės buvo silpnos sveikatos, invalidė. Vėliau kartu su motina gyveno išsinuotame mažame kambarėlyje Naujųjų Sintautų kaime. Iš pradžių mokė tiktai skaityti, poterių ir katekizmo. Vėliau pati išmoko rašyti ir aritmetikos pradmenų, todėl be ankstesnių dalykų, dar mokydavo rašyti ir skaičiuoti. Sprendžiant iš jos pensijos bylos, P. Dielininkaitytės rašysena buvo gana daili. Mokytiis pas ją rinkdavosi apie 10–20 mokinių. Lietuviško rašto išmokė ne mažiau 100 vaikų. Mokydavo iš lietuviškų elementorių. Elementorių bei maldaknygių perleisdavo ir mokiniams, pati knygų nenešė, jų gaudavo iš kitų platinotojų. 1932 m. buvo praradusi 90 nuošimčių darbingumo, todėl kreipėsi į Švietimo ministeriją pensijos. Nors tarp liudininkų apie jos daraktoriavimą buvo kunigų ir kitų žinomų asmenų, Švietimo ministerija nutarė P. Dielininkaitytei pensijos neskirti. Jai pasiūlyta apsigyventi prieglaudoje. Buvusi daraktorė globojo jaunesnę proto negalią turinčią seserį, todėl pateikė naujų liudijimų apie jos daraktoriavimą. Apie ją, skurstančią liaudies švietėją, 1936 m. net „Lietuvos aide“ pasirodė žinutė. Švietimo ministerija išsiuntė kelis paklausimus jos buvusiems mokiniams, kurie paliudijo, kad mokėsi pas P. Dielininkaitę. Pagaliau nuo 1936 m. rugpjūčio 1 d. P. Dielininkaitytei paskirta nusipelnusios veikėjos – daraktorės pensija (20 litų per mėnesį).³⁸ Jos mirties data nesužinota.

Susidaro įspūdis, kad beveik kiekviename Sintautų valsčiaus kaime vaikai namuose būdavo mokomi lietuviško rašto, tačiau daugumos daraktorių pavardės liko užmirštos.

Atsišaukimų platinimas

Smulkūs lietuviški spaudiniai – atsišaukimai pradėti leisti varpininkų 1890 m. Tokie atsišaukimai buvo platinami ir Sintautų apylinkėse. 1899 m. birželio 20 ir 27 d. Griškabūdžio, Lesnictvos [Putinų] ir Sintautų valsčiuose buvo išklijuoti Kazio Griniaus parengti atsišaukimai „Broliai ir sesers! Nepasiduokime maskoliams!“³⁹

1901 m. balandžio 27 d. rytą vyresniojo žemsargio žmona Marija Doronina, važiuodama Naumiesčio–Šakių plentu, Sintautų valsčiaus Santakų kaime pastebėjo prie telegrafo stulpo priklijuotą lietuvišką atsišaukimą. Apie tai tą pačią dieną ji pranešė savo vyrui. Šis nuvykęs rado jau dalį atsišaukimo nuplėštą. Atsišaukimas buvo atspausdintas ant raudono popieriaus.⁴⁰

1901 m. gegužės 21 d. jau minėtas Sintautų ruožo žemsargis Doroninas, Lesnictvos valsčiaus viršaitis Juozas

³⁷ *Ten pat*, p. 21–22.

³⁸ G-nas J. Sintautai. Skursta Liaudies švietėja, *Lietuvos aidas*, 1936, vas. 28, nr. 97, p. 5; Petronele Dielininkaitytė kaimo švietėja, *LMAVB*, f. 12–3080, l. 16–19; *LCVA*, f. 387, ap. 5, b. 188 (P. Dielininkaitytės pensijos byla).

³⁹ Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 488.

⁴⁰ 1901 05 01 Vilkaviškio apskrities viršininko raštas Suvalkų gubernatoriui, *LVLIA*, f. 1010, ap. 1, b. 1630, l. 51.

Sniečkus, net žandaras ir kiti pareigūnai plušėjo naikindami kelyje iš Naumiesčio į Sintautus ant telegrafų stulpų išklijuotus atsišaukimus. Tokių atsišaukimų sunaikinta ne mažiau kaip 10.⁴¹

1901 m. birželio 25–26 d. tame pat kelyje Naumiestis–Sintautai valdžios pareigūnų buvo nuplėšti arba nugramdyti dešimt K. Griniaus atsišaukimų „Kas turi ausis, teklauso!“ ir to paties autoriaus vienas atsišaukimas „Broliai lietuviai!“ Atsišaukimai rasti prie medžių, valstiečių ūkinių pastatų, pakelių rodyklių ir telegrafo stulpų. O liepos 7 d. tarp Naumiesčio ir Sintautų vėl rasta priklijuotų atsišaukimų.⁴² Tikėtina, kad 1901 m. atsišaukimus tarp Naumiesčio ir Sintautų platinė Kostas Stiklius ir jo tėvas Antanas iš Liepalotų.

Kadangi žemsargiai ir kiti valdžios pareigūnai viešose vietose išlipintus atsišaukimus palyginti greitai sunaikindavo, juos perskaitydavo mažai žmonių. Todėl buvo pasiūlytas kitoks atsišaukimų platinimo būdas. 1901 m. spalio 6 d. Sintautuose spaudoje buvo rašoma apie atsišaukimų platinimą per atlaidus:

„ten taipgi buvo primėtyta daug atsišaukimų, ir daugeliui į kišenių pridėta. Žmonės pajutę vieni džiaugės ir, radę atsišaukimus, noriai skaitė. <...> Bet nieks nepatėmijo, kas tuos atsišaukimus mėtė arba į kišenių deda...“⁴³

Lietuviškos iškabos

Už lietuviškos spaudos legalizavimą kovota ir kabinant lietuviškas iškabas. Valdžia apie 1883–1884 m. atkreipė dėmesį į senus viešuosius užrašus, nuorodas ties kryžkelėmis ir kt. Tada valdžios užsakymu buvo padaryti rusiški ir lietuviški užrašai, tačiau pastarieji rusiškais raidėmis (kirilica). Žinoma, už tai turėjo sumokėti valsčiaus valdyba iš surinktų gyventojų mokesčių.⁴⁴

Dar 1895 m. Sintautuose prie lietuviškos parduotuvės buvo ir lietuviškas užrašas – „Lietuviška krautuvė“. Tikėtina, kad lietuvišką užrašą žemsargiai pareikalavo pašalinti. 1902 m. korespondencijoje rašoma, kad Sintautuose yra keletas lietuvių krautuvių, bet užrašai prie jų tikrai rusiški. Sintautų bažnyčioje prie keturių evangelistų paveikslų buvo lietuviški užrašai.⁴⁵ Neteko girdėti, kad rusų valdžia bažnyčiose ar kapinėse būtų reikalavusi pašalinti lietuviškus užrašus.

Sintautų parduotuvių savininkai nebuvo turtingi, todėl dėl galimų ženklių baudų negalėjo nevykdyti valdžios pareigūnų reikalavimo pašalinti lietuviškus užrašus. Plačiai žinoma Marijampolėje gyvenusio siuvėjo, kilusio iš buvusio Žvirgždaičių valsčiaus, Tupikų kaimo, Antano Staugaičio kova. Jis prie savo siuvyklos, be rusiško, buvo pakabinęs ir lietuvišką užrašą „Varšavinis siuvėjas A. Staugaitis“. Policija pašalino A. Staugaičio ir kitus prie lietuviškų parduotuvių Marijampolėje kabojusius lietuviškus užrašus. 1903 m. šiems savininkams taikos teisėjai paskyrė po 20–25 rublius baudos. Tokį sprendimą

⁴¹1901 05 25 Vilkaviškio apskrities viršininko raštas Suvalkų gubernatoriui, *ten pat*, l. 62–63.

⁴²1901 06 28 Vilkaviškio apskrities viršininko raštas Suvalkų gubernatoriui, *ten pat*, l. 72; Šešupkrantis [Stiklius K.]. Atsišaukimai, *Ūkininkas*, 1901, nr. 8, p. 68.

⁴³Ž. [Stiklius K.]. Suvalkų gubernija, *Varpas*, 1901, nr. 12, p. 143.

⁴⁴Kaimietis [Čėsna Jonas]. Sintautai, *Vienybė lietuvininkų*, 1898, gruodžio 21, nr. 51, p. 606.

⁴⁵Sintautietis [Stiklius K.]. Sintautuos, *Naujienos*, 1902, nr. 1, p. 26.

A. Staugaitis apskundė Marijampolės apskrities taikos teisėjų suvažiavimui, kuris ankstesnį sprendimą patvirtino. Tokį sprendimą A. Staugaitis apskundė Rusijos Senatui ir bylą laimėjo. Tai kompromitavo rusų valdžios vykdomą lietuvių spaudos draudimą.⁴⁶

Kratos dėl lietuviškos spaudos, jos atiminėjimai iš laikytojų, baudmės

1890 m. JAV lietuvių spaudoje rašoma, kad Sintautuose „*pas kreučių G...ską načelninkas zemskis su savo sargais rado daug lietuviškų knygų, o tarp tų ir kelis numerius „Saulės“*“. Tas siuvėjas, tris paras laikytas areštiniėje, vėliau paleistas. Tada darytos kratos ne tikai Sintautuose, bet ir Šakiuose, Advernuose, Sudarge ir kitur. Kratų banga buvo susijusi su rasta lietuviška spauda ir laiškais Lukšiuose pas knygrišį Praną Kriauciūną. V. Merkys nurodo, kad P. Kriauciūno byloje buvo kaltinamas ir Kazys Ulinskas, gyvenęs Sintautų valsčiuje. Yra pagrindo spėti, kad aprašomi krata vyko pas Ulinską. Gal netiksliai perskaičius rankraštį vietoj U atspausdinta G raidė, o paskutinės trys raidės ir bendras raidžių skaičius atitinka.⁴⁷

Knynešiu galėjo būti ir J. Šuopis (vardas nenurodytas), gyvenęs Šuopių kaime. Apie 1898 m. jo namuose darytą kratą spaudoje rašoma:

„Paskutinėse dienose kovo mėnesio, paminėtam kaime, pas J. Šuopį buvo krata. Jau pirm to žandarai buvo sykį atsilankę ir klausinėjo apie lietuviškas knygas; bet kaip iš aukščiau pavelijimo neturėjo, tai nei kratos nedarė. Pereitą sykį atvažiavo visa gauja cartarnių: prokuroras, žandarų viršininkas, du žandarai, trys zemskiai, šaltyšius, to kaimo ir vienas liudininkas. Dailu buvo pažiūrėt, – pasakojo brolis J., – kaip pora vežimų juodponių, kaipo akis išdegusių, privažiauvus prie jų lauko, užniukė arklius ir kaip žaibas zovada atlėke. Paties įtariamojo tada namuose nebuvo. <...> Apstojo iš visų pusių mažą bakūžėlę, vienintelį trobesį jo gyvenime ir ėmė kratyti. Išknibinėjo visus mėšlus, išuostinėjo pamatus ir po grindimis, išbadinėjo stogą ir artimesnius kupstus ir nieko gero nerado. Kad nebūt visai bereikalinga krata, paėmė 5 lakštelius, ant kurių buvo pradėtos rašyti nekaltos dainelės...“⁴⁸

Galima manyti, kad J. Šuopis lietuviškos spaudos namuose nelaikydavo.

1896 m. rugpjūčio 20 d. Starkų kaimo gyventojas siuvėjas Jono Danisevičiaus bute padaryta krata. Rastas laikraštis „Ūkininkas“, 1891, nr. 1 ir lietuviškas kalendorius (tikslėni duomenys nenurodyti). Kadangi leidiniai pripažinti „nusikalstamo“ turinio, byla perduota žandarmerijai. Už minėtų spaudinių laikymą caro 1897 m. lapkričio mėn. paliepiu J. Danisevičius nubaustas 10 dienų arešto valsčiaus daboklėje. Jis gimė apie 1871 metus.

1900 m. vasario 25 d. pasienio sargybinis, ieškodamas šautuvo, Viltraikių kaimo gyventojas Prano Aušrūtis bute padarė kratą ir rado „Ūkiškąjį

⁴⁶Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 362.

⁴⁷Sintautuose..., *Saulė*, 1890, rugsėjo 4, nr. 6, p 2–3; Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 402.

⁴⁸Iš Lietuvos. Šuopiai, Sintautų valsčiaus, *Vienybė lietuvininkų*, 1898, birž. 1, nr. 22, p. 257.

kalendorių“ 1900-iesiems metams. Kalendorius pripažintas „nusikalstamu“. P. Aušrūta teigė, kad kalendorių gavęs iš Jono Klapataičio, gyvenančio Žardelių kaime. Pastarasis sakė, kad kalendorių pirkęs iš Motiejaus Zinkevičiaus, gyvenančio Janūkiškių kaime. 1901 m. balandžio mėn. caro paliepiamu M. Zinkevičius nubaus-
tas 7 dienom arešto valsčiaus daboklėje. P. Aušrūta ir J. Klapataitis nebausti.⁴⁹

Straipsnyje apie 1918 m. Lietuvos Nepriklausomybės Aktą pasirašiusį Saliamoną Banaitį nurodoma ir jo, kaip lietuvių spaudos platinimo organizatoriaus, veikla Sintautų apylinkėse. Todėl šiame rašinyje tai nekartojama.⁵⁰

Kadangi iš Sintautų valsčiaus Rūgių kaimo kilęs gydytojas varpininkas Juozapas Rūgys, gavęs gydytojo diplomą, nuo 1885 m. apsigyveno Švėkšnoje, čia apie jį nerašoma.⁵¹

Dar norisi paminėti Joną Stiklorių, apie 1846 m. gimusį Sintautų valsčiaus Barandų kaime. Atitarnavęs kariuomenėje, Naumiestyje dirbo laiškanesiu iki 1915 m. Kadangi buvo evangelikų liuteronų tikėjimo, rusų valdžia juo pasitikėjo. Naumiesčio paštas kas antrą dieną keisdavosi korespondencija su Širvinta. Tai įėjo į tarnybines J. Stikloriaus pareigas. Kartu su pašto korespondencija pradėjo nešti iš Širvintės ir draudžiamą lietuvišką spaudą Naumiestyje gyvenusiam Antanui Baltrušaičiui. Taip pat į Širvintą ir iš jos J. Stiklorius nešdavo gydytojo Vinco Kudirkos korespondenciją. Pristatydavo keliems asmenims Širvintos gyventojų adresais užsiprenumeruotą periodinę spaudą. Nuo 1929 m. lapkričio 1 d. jam paskirta 40 litų per mėnesį valstybinė knygnešio pensija. Mirė 1934 m. gruodžio 1 d., palaidotas Bajoraičių kapinėse.⁵²

Į Sintautus draudžiamos spaudos atnešdavo Kudirkos Naumiestyje gyvenusios seserys Ona ir Pranė Gelgaudžiūtės. Po Pirmojo pasaulinio karo abi apsigyveno Sankt Peterburge. Knygų į Sintautus, gautų iš Antano Baltrušaičio, apie 1890–1895 m. pristatydavo Magdalena Kriaučiūnaitė, gyvenusi Naumiestyje. Veždamas pašta pas Sintautų prenumeratorius su draudžiama spauda užsukdavo Kudirkos Naumiestyje gyvenęs J. Šalnaitis. Sintautų zakristijonui Jonui Basčiui, Martyno Sederevičiaus paskatintos, draudžiamos spaudos atnešdavo vienuolės Ieva ir Ona Urbaitytės, gyvenusios Bublelių valsčiuje Turčinų kaime. Lietuvybės stiprinimu rūpinosi Sintautų vikaras 1881–1884 m. Simanas Račiūnas. Draudžiamą spaudą platino nuo 1894 m. kurį laiką Sintautuose vikaravęs Juozapas Skinkys (Skinkis):

Iš Sintautų krašto ir dabartinės Sintautų seniūnijos kilę knygnešiai ir raktoriai apžvelgiami V, Girininkienės parengtame straipsnyje.

⁴⁹Merkys V. *Draudžiamosios...*, p. 34, 98.

⁵⁰Plačiau apie Saliamoną Banaitį žr. K. Misiaus str. antroje šios knygos dalyje.

⁵¹Plačiau apie Juozapą Rūgį žr. J. Kasperaičio str. ir *Biografijų sąvadą* antroje šios knygos dalyje.

⁵²Kudirkos N[aumiestis]. Mirė žinomas knygnešys, *Rytas*, 1934. gruodžio 11, nr. 282, p. 6.

Iš Sintautų valsčiaus ir dabartinės Sintautų seniūnijos kilę lietuviškos spaudos platintojai

Parengė Vida Girininkienė

Juozapas Dailidė (1859 10 10 Barandai* – 1909 09 12 Sudargas). Baigęs Seinų kunigų seminariją ir 1883 m. išventintas kunigu, buvo paskirtas vikaru Liudvinave (Marijampolės r.). 1889 m. perkeltas į Siñtautų, 1890 m. – į Pūnšką. Vėliau kunigavo Slavikuose, Sudarge. Kunigaudamas propagavo blaivybę, švietimą, rūpinosi, kad vaikai išmokyti lietuviškai skaityti. Vertė į lietuvių kalbą religinio turinio knygas, bendradarbiavo spaudoje. (Kaluškevičius B., Misius K., *Lietuvos knygnešiai ir daraktorai. 1854–1904 m.* [toliau – LKID], Vilnius, p. 107, nr. 958.)

Antanas Borkertas (1864 06 05 Balsėliškiai). Darbininkas, knygnešys. Plačiau žr. K. Misiaus str. šioje knygoje „Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais.“

Antanas Naujokaitis (1873 05 08 Balsėliškiai – 1944 07 Altajaus sr., Bijskas, Rusija). Farmacininkas, spaudos bendradarbis. Baigė penkias Marijampolės gimnazijos klases. 1892–1895 m. dirbo mokiniu Sankt Peterburgo vaistinėse. 1895 m. Sankt Peterburgo karo medicinos akademijoje išlaikė

*Juozapo Dailidės kapas Sudargo kapinėse.
Iš K. Misiaus asm. archyvo*

*Antanas Naujokaitis (dešinėje) prie savo vaistinės Bartninkuose.
Iš K. Misiaus asm. archyvo*

* Asmenų sąrašas pateikiamas pagal jų gimtųjų vietovių pavadinimus abėcėlės tvarka.

vaistininko padėjėjo egzaminus. Už lietuviškos spaudos platinimą ir skaitymą buvo kalintas Maskvoje. 1896 m. dirbo vaistininko padėjėju Suválkų vaistinėje, vėliau Vilkaviškyje. Nuo 1904 m. Maskvos universitete studijavo farmaciją, gavo provizoriaus diplomą. Dirbo Minsko, Marijampolės vaistinėse. 1908 m. Bařtninkuose iš knygnešio J. Bulvičiaus išsinuomotame name įsteigė savo vaistinę. Į lietuvišką spaudą rašė Žagaro slapyvardžiu. Nepriklausomybės metais buvo Bařtninkų šaulių būrio vadas. 1941 06 14 su žmona ištremtas į Sibirą, į Altajaus kraštą. (*LKID*, p. 331–332, nr. 3439.)

Jonas Stiklorius (1846 m. Barandai – 1934 12 01 Kudirkos Naumiestis; palaidotas Bajoraičių kaime, buv. Būblėlių valsčiuje). Grįžęs iš caro kariuomenės, gyveno Kudirkos Naumiestyje, dirbo laiškanesiu. Buvo evangelikų liuteronų tikėjimo. Kaip ir kiti Kudirkos Naumiesčio bei Širvintės (Mažoji Lietuva) pašto tarnautojai, turėjo leidimą keistis pašto siuntomis. Bendradarbiavo su knygnešiu Antanu Baltrušaičiu, kuris jį supažindino su Vincu Kudirka, tapo jo nuolatinis „laiškanesiu“. Kas antrą dieną eidavo į Širvintą, kur nunešdavo ir iš ten parsinešdavo paštą. Vežiodamas ir nešiodamas paštą, kartu platindavo ir lietuviškas knygas, jas perduodavo platinti kitiems platintojams, pats sekmdieniais pardavinėdavo bažnyčios šventoriuje. Lietuviškos spaudos gaudavo ir iš kitų knygnešių. Širvintės adresu keli ūkininkai buvo užsiprenumeravę Tilžėje leistų lietuviškų laikraščių, kuriuos taip pat atnešdavo su valdišku paštu. Knygnešiu buvo apie 30 metų. Nepriklausomybės metais jam paskirta valstybinė knygnešio pensija. (*LKID*, p. 444, nr. 4708.)

Jonas Jeronimas Jakaitis (1886 06 24 Bridžiai – 1965 03 04 Čikagà). Kunigas, JAV visuomenės veikėjas. Mokydamasis Peterburgo progimnazijoje ir Jelgavos gimnazijoje, priklausė slaptos lietuvių bibliotekėlės knyginkams, parūpindavęs lietuviškos spaudos iš tėviškės. Nuo 1905 m. gyveno Kanadoje, JAV, Argentinoje. (*LKID*, p. 170, nr. 1666.)

Jonas Smilčius, gyveno Bridžiuosė. Naumiesčio apskrities pauperis (po muges keliaujantis smulkių prekių prekiautojas, *karabelninkas*). 1886 04 24 policija jį sulaikė Marijampolėje ir rado 3 paveikslėlius su lietuviškais tekstais, spausdintais gotiškais raidėmis. (Merkys V. *Draudžiamosios lietuviškos spaudos kelias, 1864–1904: Informacinė knyga* [toliau – *DLSK*], Vilnius, 1994, p. 353, nr. 1929.)

Antanas Vaičaitis, gyveno Bridžiuosė. Valstietis. Bendravo su kaimyniniame Juniškių kaime gyvenusiu knygnešiu Petru Andriukaičiu (Endriukaičiu). Spaudą nešė iš Širvintės (Mažoji Lietuva). Parneštą spaudą slėpė Laučiškių kaime (Lukšių vls.) Vinco Adomaičio vienkiamyje. (*LKID*, p. 499, nr. 5295.)

Agnietė Jakai[tytė?] (rusiškai – Якаитис), gyveno Dúobiškių (dabar Šakių seniūnija) kaime. Valstietė. Pasienio sargybiniai 1896 06 18 iš jos atėmė 3 lietuviškas maldaknyges. (*DLSK*, p. 153, nr. 762.)

Marijona Tumosienė, gyveno Dúobiškių (dabar Šakių seniūnija) kaime. Lietuvišką spaudą parsinešdavo iš Mažosios Lietuvos. Lietuvišką spaudą gabelo ir platino iki pat Pirmojo pasaulinio karo. (*LKID*, p. 459, nr. 5184.)

Agota Polteraitienė (Raževičiūtė), gyveno Ežeriūkų (dabar Šakių seniūnija) kaime. Lietuvišką spaudą su draugėmis gabeno iš Lazdynų miestelio (Mažoji Lietuva), susuktą į ryšulius, panašius į suvystytus kūdikius. Taip apgaudavo pasienio sargybinius, maniusius, kad jos nešasi kūdikius. (*LKID*, p. 395, nr. 4152.)

Dominykas Kirvaitis, gyveno Kaūpiškiuose (dabar Kudirkos Naumiesčio seniūnija). Valstietis, knygnešių rėmėjas. Policija per krata jo bute 1904 04 16 rado laikraščio „Lietuva“ 2 numerius. (*DL SK*, p. 200, nr. 1031.)

Frydrikas Zolekeris (Zolekis), gyveno Kaūpiškiuose (dabar Kudirkos Naumiesčio seniūnija). Valstietis. Policija iš jo 1896 m. pradžioje atėmė 1 lietuvišką kalendorių. Byla nutraukta. (*DL SK*, p. 436, nr. 2403.)

Juozas Augustaitis (1860 Kiaūlupiai – 1938 ten pat). Valstietis. Palaikė ryšius su knygnešiu Antanu Baltrušaičiu iš Papartynų kaimo. Iš jo gaudavo maldaknygių, kalendorių ir kitos spaudos. Parsivežęs ją platindavo tarp giminių ir pažįstamų. (*LKID*, p. 35, nr. 182.)

Petras Jocaitis. Daraktorius. Apie 1900 slaptai mokė vaikus Kiaūlupiuose. (*LKID*, p. 186, nr. 1822.)

Jonas Pikčilingis, kilęs iš Kiaūlupių kaimo (dabar Šakių seniūnija), gyvenęs Jōniškių kaime (dabar Šakių seniūnija), daraktorius. Apie 1900 m. kelias žiemas mokė vaikus slaptoje Kiaulupių daraktorinėje mokyklėlėje. (*LKID*, p. 368, nr. 3856.)

Petronėlė Valaitytė. Gyveno Kiaūlupiuose. 1855 m. apsigyveno Kudirkos Naumiestyje. Iš knygnešio Antano Baltrušaičio gaudavo lietuviškos spaudos, kurią nešdavo į Siñtautus, Šakiūs, Lukšius. Dirbo apie šešerius metus, sulaikyta nebuvo. Turėjo pravardę – Gustainiukė. (*LKID*, p. 505, nr. 5367.)

Jokūbėlis. Valstietis. Gyveno Menčikių kaime. Martynas Sideravičius jam atveždavo daug lietuviškos spaudos. Priklausė kun. M. Sederavičiaus slaptai knygnešių draugijai, prisidėjo prie knygų leidimo pinigais. (*LKID*, p. 186, nr. 1856.)

Petras Matijošaitis (gimė apie 1857 m.). Gyveno Kuodžių (Šakių r.) kaime. Palaidotas Sintautų kapinėse. Lietuviškos spaudos platintojas, lietuvių tautinio judėjimo 1905 m. aktyvus dalyvis. (*LKID*, p. 294, nr. 3050.)

Juozas Antanavičius (gimė apie 1831 m. Kušlikių kaime (dabar Šakių seniūnija). Mokėsi Marijampolės gimnazijoje, bet jos nebaigė, dirbo Sudargo, taip pat Pervāzninkų girių vyriausiuoju eiguliu. 1875 m., tarnaudamas Pervāzninkų eiguliu, pradėjo bendradarbiauti su kunigu Martynu Sederavičiumi, kuris jį įtraukė į literatūrinį darbą. 1886 m. apsigyveno Sudarge, 1887 m. – Grinaičiuose (netoli Sudargo). Perrašinėjo ir redagavo M. Sederavičiaus ir S. Kušeliausko iš lenkų kalbos išverstų religinio turinio knygų rankraščius. Vėliau su M. Sederavičiumi išsiskyrė ir pats pradėjo versti iš kitų kalbų religinę bei didaktinę literatūrą ir rengti spaudai knygas. Pernešęs lietuvišką spaudą per sieną, savo arkliu išvežiodavo po Suvalkiją, pasiekdavo Kauną. Tapo vienu stambiausių regiono knygnešių. Pra-

dėjus eiti „Aušrai“ ir jos kalendoriams, Martynui Jankui pasiūlius, tapo jos gabentoju ir platintoju. „Aušrą“ iš M. Jankaus gaudavo vokuose su adresais, ją supakuodavo ir iš Šakių ar gretimų miestelių siųsdavo į Rygą Juozui Miliauskui-Miglovarai, ja aprūpindavo vietinius knygnešius ir skaitytojus. Bendradarbiavo su J. Kumečiu, J. Angrabaičiu, Pranu Kriauciūnu. Nuo 1897 m. gyveno Lukšiuosė. Buvo įkliuvęs tris kartus. 1886 06 23 garlaiviu „Birutė“ atvyko į Kauną ir išlipant buvo muitininkų sulaikytas su 262 lietuviškomis ir lenkiškomis religinėmis knygomis. 1887 m. lapkritį jis vėl įkliuvo Virbilio muitinės apygardoje su 40 lietuviškų ir lenkiškų (pastarųjų buvo gal tik 4) knygų. Buvo perduotas Kauno apygardos teismui (gal dėl pirmojo įkliuvimo), kuris 1887 11 19 jį išteisino, bet šį nuosprendį 1888 06 09 Vilniaus teismo rūmai panaikino. Suėmus jo sūnų Aleksandrą su žmona Juzefa, 1897 02 13 policija kratė ir J. Antanavičiaus namus, rado lietuviškų laikraščių ir knygų, tarp jų 4 lietuviškus 1892–1894 m. kalendorius. Caro 1898 02 25 paliepimu nubaustas 14 dienų arešto policijos areštinėje. (*DLSK*, p. 28, nr. 50; *LKID*, p. 31, nr. 125.)

Pranė Baltūsienė (Stikliūtė, Andriuvienė, Kemežienė, gimė apie 1881 m. Liepalótuose). Vyriausioji knygnešio Kosto Stikliaus sesuo. Nukentėjo už lietuvišką dainavimą Naumiestyje 1899 m. Lietuvišką spaudą platino 1901–1905 m. Nuvežusi į Vilnių ir kitur ją išnešiodavo nurodytais adresais. Dalyvavo 1905 m. lietuvių tautiniame judėjime, įstojo į Lietuvos socialdemokratų partiją. Ištekėjusi už knygnešio Motiejaus Baltūsio ir apsigyvenusi Vilniuje, drauge su vyru pradėjo dirbti pagrindinėje spaustuvėje, kuri spausdino atsišaukimus. Vengdama persekiojimų, buvo pasitraukusi į užsienį. Į Lietuvą grįžo 1918 metais. (*LKID*, p. 445, nr. 4715.)

Antanas Demikis (1872 05 03 Liepalótai). Valstietis. Tėvo ūkyje, kluono palubėje, įrengė lietuviškos spaudos slėptuvę. Iš jo lietuviškos spaudos gaudavo ne tik Liepalótu, bet ir aplinkinių kaimų žmonės. Pas jį pastogę rasdavo knygnešiai, kurie galėdavo paslėpti knygų ryšulius slėptuvėje arba šiaudų kūgiuose. Buvo kratų, bet per jas policininkai knygų nerasdavo. Bendradarbiavo su Kostu Stikliumi. (*LKID*, p. 115, nr. 1037.)

Juozapas Demikis (1867 08 28 Liepalótai – 1927 03 13 Kaunas). Kunigas, švietėjas, lietuviškos spaudos platintojas.

Motiejus Demikis (1877 08 25 Liepalótai – 1902 07 16 (29) Tomskas, Rusija). Antano ir Juozapo Demikių brolis. Mokėsi Rygos Aleksandro gimnazijoje. 1898 m. spalio pabaigoje Rygoje su kitais įkūrė lietuvių moksleivių kuopelę „Vadas“. Kuopelė siekė apsirūpinti lietuviška spauda, ją platinti, mokytis taisyklingos lietuviškos kalbos. 1900 m. įstojo į Rygos politechnikos institutą. Parvykęs iš Rygos atostogų, lietuvišką spaudą platino Naumiesčio apylinkėse, klijuodavo atsišaukimus. Lietuviškos spaudos gaudavo iš Antano Baltrušaičio, gyvenusio Naumiestyje. Bendradarbiavo „Ūkininke“ ir kituose laikraščiuose (slapyvardis Ožkanagis). Orientavosi į varpininkus, savo adresu paštu pastoviai gaudavo „Varpą“ ir kitus lietuviškus laikraščius. Propagavo Lietuvių socialdemokratų partijos idėjas, bendravo su Kipru Bieliniu

ir kt. Po pirmųjų studijų metų Rygos institute išvažiavo gamybinės praktikos į Tomską, kur kunigavo jo brolis. Žuvo traukinių katastrofoje prie Marinsko, netoli Tomsko. (*LKID*, p. 115–116, nr. 1039.)

Juozas Kasiulaitis, slapyvardis Kluonius. Valstietis, gyveno Liepalotų kaime (dabar Sintautų seniūnija), daraktorius. Gabeno lietuvišką spaudą iš Mažosios Lietuvos, kartais pasisamdydavo pagalbininkų. Pasižymėjo drąsa, gerai žinojo pasienio kelius ir takelius. Lietuviškos spaudos gaudavo iš Antano Baltrušaičio. Policija 1900 06 03 kratė jo namus ir paėmė 1879 m. išleistą P. Gondeko „Vadovą“ ir sąskaitas apie 1 174 knygų išsigijimą iš Tilžės, tarp jų Maironio „Pavasario balsus“, elementorių, kalendorių, šventųjų gyvenimų aprašymus. Teisinosi, jog sąskaitas rado ant kelio. Dėl įkalčių stokos byla buvo nutraukta. 1901 09 11 vakare akcizininkai sulaikė per Šarviniškiškės kaimo laukus važiuojantį vežimą su dviem valstiečiais. Palikę arklius ir atsišaudydami, valstiečiai pabėgo. Vežime buvo rasti du ryšuliai knygų. Gabenant įkalčius į Kudirkos Naumiestį, abu bėgliai užpuolė akcizininką, jį sužeidė iš medžioklinio šautuvo ir, palikus vežimą, privertė bėgti. Vėliau akcizininkas atpažino, kad vienas iš tų užpuolikų buvo Kasiukaitis, todėl jį suėmė ir uždarė į Kalvarijos kalėjimą. Po 8 savaitių už 800 rb užstatą paleido ir jis pabėgo į Škotiją. Antruoju pabėgėliu to meto spaudoje buvo laikomas Šarviniškiškės kaimo valstietis Kriščiūnas, Kriščius, bet žandarai kaltino ir suėmė to kaimo seniūną Andrių Kulikauską. (*DLSK*, p. 184–185, nr. 950; *LKID*, p. 211, nr. 2126.)

Kriščiūnas, Kriščius. Valstietis. Gyveno Liepalotų kaime. Artimai bendradarbiavo su knygnešiu Juozu Kasiulaičiu, padėdavo jam gabenti lietuvišką spaudą iš Mažosios Lietuvos. Jo ūkyje buvo daug kartų, kelis kartus buvo areštuotas. To meto spaudos duomenimis, 1901 09 11 vakare su J. Kasiulaičiu važiavo platinti lietuviškų knygų ir, vykdami per Šarviniškiškės kaimą, buvo sulaikyti akcizininkų (*LKID*, p. 241–242, nr. 2458.)

Marcelė Stiklienė (Skelčiūtė; 1854 03 20–1919 04 11 Liepalotai; kapas ir antkapinis paminklas Kudirkos Naumiesčio kapinėse). Gyveno Liepalotuose. Platinamas knygas slėpdavo namuose. Jos sodyboje dažnai lankydavosi žandarai. Sūnūs Antanas, Jonas, Juozas, Kostas ir dukterys Ona ir Pranė taip pat buvo knygnešiai. Apie 1901 m. buvo areštuota kartu su sūnumi Jonu ir Suválkų apygardos teismo nuteista mėnesį kalėti. Etapu abu buvo vežami per Kauną, Vilnių, Gardiną į Suvalkus. Kelyje, pasibaičius įkalinimo laikui, abu buvo paleisti be pinigų ir maisto. Į namus grįžo elgetaudami.

Marcelės Stiklienės (Skelčiūtės) kapas Kudirkos Naumiesčio kapinėse. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

Jos namuose Liepalótų kaime veikė ir slapta lietuviška mokyklėlė: policija 1900 01 03 čia aptiko 5 mokinius, kuriuos mokė knygnešys Antanas Rudaitis. Nepriklausomybės metais jam paskirta valstybinė knygnešio pensija. (*LKID*, p. 422, nr. 4473.)

Antanas Stiklius (1844 05 07–1925 03 17 Liepalótai). Gyveno Liepalótuose. Valstietis. Skaitė lietuvių, lenkų, rusų kalbomis. Lietuviškai skaityti išmokė 8 savo vaikus. Bendravo su Sintautuosė kunigavusiu Antanu Tatare, spaudos draudimo metais platino lietuviškus atsišaukimus. 1901 policija kratė jo namus ir rado „senų dainų“. (*DLSK*, p. 363, nr. 1996; *LKID*, p. 444, nr. 4710.)

Jonas Stiklius (gimė 1884 m.). Gyveno Liepalótuose. Valstietis. 1901 05 31 policija jo namuose rado maldaknygę. Apie 1901 m. buvo areštuotas kartu su mama Marcele Stikliene. Suvalkų apygardos teismo nuteistas mėnesį kalėti. Etapu abu buvo vežami per Kauną, Vilnių, Gardiną į Suvalkus. Kelyje, pasibaigus įkalinimo laikui, abu buvo paleisti be pinigų ir maisto. Į namus grįžo elgetaudami. (*DLSK*, p. 363, nr. 1997; *LKID*, p. 444, nr. 4711.)

Juozas Stiklius (gimė apie 1842 m.). Gyveno Liepalótuose. Valstietis. 1900 01 03 policija kratė jo namus ir rado slaptą mokyklą, kurioje lietuviškai skaityti mokė Antanas Rudaitis. Namuose buvo rasta ir draudžiamų lietuviškų kalendorių. Caro 1901 02 28 paliepimu nubaustas 10 dienų arešto valsčiaus daboklėje. Bausmę atliko Pūstelnikuosė. (*DLSK*, p. 363, nr. 1998.)

Kostas Stiklius (1880 12 25 Liepalótai – 1962 02 24 Krekenavà (Panevėžio r.); kapas ir antkapinis paminklas Krekenavos kapinėse). Knygnešys, daraktorius, rašytojas, spaudos darbuotojas. Pavardė įrašyta Knygnešių sienelėje Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus kiemelyje, taip pat 1995 m. Krekenavojė pastatyta stogastulpyje. Plačiau žr. K. Misiaus str. šioje knygoje „Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais.“

Motiejus Sipaila (Šipaila) (apie 1875 m. Liepalótai – po 1914 m. Rusija). Gyveno Liepalótų kaime. Mokėsi Jėlgavos gimnazijoje. Ten gaudavo iš Lietuvos lietuviškos spaudos ir duodavo jos bendraklasiams pažįstamiems skaityti. Už atsisakymą melstis rusiškai iš gimnazijos pašalintas. 1896 08 15 Pilviškių geležinkelio stotyje iš jo buvo atimta 15 lietuviškų knygų. 1897 m. birželį išvažiavo į Čitą (Užbaikalė) sekretoriauti pas teisėją Motiejų Čepą. Vėliau pats teisėjavo. (*DLSK*, p. 346, nr. 1892; *LKID* p. 466, nr. 4961.)

Jonas Dumčius (1870 11 10 Mōckupiai – 1943 09 11; palaidotas Garliavos bažnyčios šventoriuje). Kunigas. Mokėsi Seinų kunigų seminarijoje. 1894 m. išventintas į kunigus, dirbo Lenkijoje. Čia gyvendamas palaikė ryšius su knygnešiais. Iš Mažosios Lietuvos gautą lietuvišką spaudą persiūsdavo į Lietuvą. 1899 m. perkeltas vikaru į Kudirkos Naumiestį, kur lietuviškos spaudos jam atnešdavo Agota Motiejaitytė. 1905 m. paskirtas Lomžos kalėjimo kapelionu, tačiau dar tais pačiais metais išvyko į JAV, kur dalyvavo lietuvių visuomeninėje veikloje. 1828 m. grįžo į Lietuvą, gyveno Kazimieravoje (prie Kauno). (*LKID*, p. 125–126, nr. 1138.)

J. Treinelis. Gyveno Mōckupių kaime. Daktorius.

Juozas Kantautas 1874 10 02 Norvaišai, Vilkaviškio r.). Valstietis. Kurį laiką gyveno Murinų kaime. Skaityti išmoko savarankiškai. Tėvas buvo seniūnas, iš kurio 1894 m. perėmęs pareigas, platino lietuvišką spaudą. 1918 m. kūrė Būblėlių valsčiaus savivaldybę, buvo išrinktas seniūnu. (*LKID*, p. 207, nr. 2080.)

Juozas Kasperavičius (1860 03 11 Pakorbūdziai – 1939 01 04 Keturnaujiena; kapas ir antkapinis paminklas Kudirkos Naumiesčio kapinėse). Pradinį mokslą įgijo savo tėvo Jokūbo slapoje mokykloje. 1880 m. baigė Veiverių mokytojų seminariją. Dėl lietuviškos veiklos buvo kilnojamas iš vienos mokyklos į kitą. Mokytojavo Igliaukoje, Bardauskuosė, Kybeikiuose, Geļgaudiškyje ir kt. 1905 m. platino Vilniaus Didžiojo Seimo nutarimus. Vėliau vėl mokytojavo, bendradarbiavo spaudoje, bendravo su J. Basanavičiumi ir kt. Apdovanotas Dlk Gedimino ordinu. (*LKID*, p. 212, nr. 2141.)

Juozo Kasperavičiaus kapas Kudirkos Naumiesčio kapinėse. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

Ieva Adomaitienė (Kušnerytė). Knygnešio Antano Baltrušaičio (iš Papartynų) bendradarbė. 1897 m. kartu su juo ir jo žmona Ona per šv. Onos atlaidus Alvitė (Vilkaviškio r.) klįjavo ir mėtė atsišaukimus šventoriuje ir kitose vietose, raginusius reikalauti spaudos draudimo panaikinimo. Vėliau gyveno Pavasijų kaime (buvęs valsčius, dabar Sintautų seniūnija). (*LKID*, p. 253, nr. 2587.)

Bronius Kaunas (apie 1876 m. Pavilkiniai). Mokėsi Veiverių mokytojų seminarijoje. 1896 m. ten kartu su baigusiais ir besimokančiais seminarijoje Juozu Jesaičiu (Jasaičiu), Mečiu Vasiliausku, P. Gurmumi (Pijušu Gumausku ?), Antanu Šlekiu (Šliakiu), Juozu Bagdonu, Pranu Bridicku įkūrė slaptą Lietuvos tarnų draugiją, kuri turėjo tikslą rinkti tautosaką, platinti spaudą, steigti kolektyvinę lietuviškos spaudos bibliotekėlę. 1896 m. baigė seminariją, mokytojavo Lenkiujoje. 1899 11 02 buvo suimtas, jam paskirtas kardomasis areštas iki 1900 01 11. Buvo kaltinamas kaip vienas svarbiausių šios draugijos dalyvių, nors per kratą įkalčių ir nerasta. Vėliau paleistas už 300 rublių išpirka, 1901 03 10 byla nutraukta, tačiau mokytojo vietą galėjo gauti tik Samaros gubernijoje. (Kudirka J. *Veiverių mokytojų seminarija (1866–1918)*, Vilnius, 1970, p. 68–80; *DLSK*, p. 189, nr. 971; p. 161–162, nr. 811.)

Jonas Kaunas (1873 m. Pavilkiniai). Mokėsi Sintautų ir Naumiesčio pradžios mokyklose. 1891 m. baigė Veiverių mokytojų seminariją. Mokytojavo Suvalkų apskrities pradžios mokyklose. 1893–1897 m. gyveno JAV, redagavo „Vienybę lietuvininkų“. 1897 m. gruodį grįžo

Lietuvon, mokytojavu Suvalkų apskrityje, Zarečėje. 1899 m. jam paskirta nevieša policijos priežiūra, nes buvo įtariamas, kad jis Vilkaviškyje platino lietuviškus atsišaukimus, bendravo su politiškai nepatikimais asmenimis. Vėliau tarnavo caro kariuomenėje. Nuo 1919 m. – Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris. Vėliau mokytojavu, bendradarbiavo spaudoje. (*LKID*, p. 217, nr. 2187.)

Antanas Lingys, Lingis (1869 05 23 Pikžirniai – 1900 Samsōniškės, Marijampolės r.). Mokėsi Maskvos universiteto Medicinos fakultete. Studijuodamas bendradarbiavo „Varpe“, „Ūkininke“ ir kituose laikraščiuose, priklausė lietuvių studentų slaptai draugijai, dalyvaudavo varpininkų suvažiavimuose. A. Velioniškio slapyvardžiu paskelbė apysakų. (*LKID*, p. 270, nr. 2773.)

Pranas Lingys, Lingis (1881 03 09 Pikžirniai – 1953 03 02 Gižai, Vilkaviškio r.). 1884 m. tėvai persikėlė į Degūčių kaimą netoli Marijampolės. 1890–1891 m. mokėsi Marijampolės gimnazijoje. Liudvikas Ambraziejus paskatino platinti lietuvišką spaudą. Nuo 1902 m. gyveno Gižuosė. 1897–1905 platino knygas ir atsišaukimus Vilkaviškio ir Marijampolės apylinkėse. Spaudos gaudavo iš J. Kanclerio, V. Bielskaus ir kt. Kartą per mėnesį su kitais parsinešdavo spaudos iš Mažosios Lietuvos. Vėliau įsitraukė į Lietuvos socialdemokratų partijos veiklą, 1905 m. dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime. Vengdamas persekiojimo, 1905–1907 m. buvo išvykęs į JAV. Vienas pagrindinių socialdemokratų spaustuvės įkūrimo iniciatorių Marijampolėje 1908 m. (*LKID*, p. 270, nr. 2774.)

Juozapas Vilokaitis (1880 12 17 Pikžirniai – 1953 08 02 Tolivardžiai (Kauno r.); kapas ir antkapinis paminklas Paštuvos (Kauno r.) kapinėse). Draudžiamos lietuviškos spaudos platinimo organizatorius, kunigas, spaudos darbuotojas. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje, Seinų kunigų seminarijoje, Petrapilio dvasinėje akademijoje. Seinų seminarijoje priklausė slaptai lietuvių klierikų organizacijai, vėliau pasivadinusiai „Šaltinio“ vardu. Su kitais organizavo slaptą bibliotekėlę ir lietuviškų laikraščių skaitymą. Nuo 1900 m. buvo šios draugijos pirmininkas. Petrapilyje rūpinosi lietuviybės palaikymu. Rašė į lietuviškus laikraščius, leistus užsienyje. Vikaravo Kalvarijoje, Seinuosė. 1909 m. įstojo į Lietuvos mokslo draugiją. Nepriklausomoje Lietuvoje buvo įsitraukęs į visuomeninę, ūkinę ir politinę veiklą. 1920 m. išrinktas į Steigiamąjį Seimą. 1941 06 14 ištremtas į Sibirą, į Tomsko srities Altajaus kraštą. Grįžęs iš tremties 1944 m., klebonavo Paštuvoje (Kauno r.). (*LKID*, p. 501, nr. 5320.)

Juozapas Rugys (Rūgis, Rūgys, 1858 05 23 Rūgiai – 1919 09 16 Švėkšna; kapas ir antkapinis paminklas Švėkšnos kapinėse. 1991 m. viena Švėkšnos gatvė pavadinta jo vardu). Baigęs Marijampolės gimnaziją, studijavo Maskvos universiteto Medicinos fakultete. Studentaudamas įsitraukė į slaptos lietuvių studentų draugijos veiklą. 1985 m. apsigyveno Švėkšnoje, gydytojavo. Organizavo lietuviškos spaudos gabenimą iš Mažosios Lietuvos ir jos platinimą. Plačiau apie jį žr. J. Kasparaičio str. „Daktaras Juozapas Rugys“.

Juozas Vaičaitis (apie 1847 m.). Gyveno Santakų kaime. Ūkininkas. Poeto Prano Vaičiailio tėvas. „Sietyno“ byloje įkliuvus sūnui studentui

*Juozapo Rūgio gatvė Švėkšnoje
ir kapas miestelio kapinėse.
2012 m. A. Šepučio nuotr.
Iš R. Daniliausko asm. archyvo*

Pranui, 1897 m. vasarą žandarai kratė ir J. Vaičiaičio namus, kur rado 1895 m. ūkininkų kalendorių. Caro 1893 02 03 paliepimu nubaustas 1 mėnesį areštu policijos areštinėje. (*DLSK*, p. 409, nr. 2247.)

Pranas Vaičaitis (1876 02 10 Santakai – 1901 09 21 ten pat; kapas ir antkapinis paminklas Sintautų kapinėse). Draudžiamos lietuviškos spaudos platintojas, poetas. Plačiau žr. K. Misiaus str. „Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais.“

Simanas Baltrušaitis. Gyveno Sintautuosė. Apie 1931 m. buvo padavęs dokumentus Švietimo ministerijai, kad būtų paskirta knygnešio pensija. (*LKID*, p. 48, nr. 327.)

Antanas Daniliauskas (1876 01 02 Sintautai – 1941 12 31 Rešiotų koncentracijos stovykla (Krasnojarsko kraštas, Rusija). Mokytojas, švietėjas, knygnešys. Mokėsi Sintautuosė, Marijampolės gimnazijoje, Peterburgo universiteto Filologijos fakultete. Priklausė Peterburgo universiteto lietuvių studentų draugijai. „Varpe“ slapyvardžiu Aš (Antanas Švilpa) spausdino savo korespondencijas (jo tėvas buvo atėjęs žentu į Švilpų ūkį, todėl juos pagal seną įprotį vadino Švilpomis). 1897 m. prasidėjus „Sietyno“ draugijos bylai ir areštams, pas jo tėvą Pranciškų Daniliauską rasta lietuviškos spaudos, o jo bute Peterburge – slapta lietuvių studentų draugijos bibliotekėlė – 16 lietuviškų knygų ir laikraščių). Buvo pašalintas iš universiteto trečio kurso. 1897 08–1898 01 14 taikytas kardomasis areštas Peterburgo ir Kalvarijos kalėjimuose, paleistas už 200 rublių užstatą. 1899 m. nubaustas 6 mėnesiams arešto ir vieneriems metams tremties. Kalėjo Peterburge, vėliau gyveno tremtyje Taline. Tik 1901 m. gavo leidimą tęsti studijas Kazanės universitete. (*LKID*, p. 110, nr. 989.)

Jonas Danisevičius (apie 1871 m.). Gyveno netoli Sintautų, Starkų kaime. Siuvėjas. 1896 08 20 policija kratė jo butą ir spintoje rado Ragainėje leisto laikraščio „Ūkininkas“ 1891 m. pirmąjį numerį ir lietuvišką kalendorių. Caro 1897 11 05 paliepimu nubaustas dešimčiai dienų arešto valsčiaus daboklėje. (*DLSK*, p. 98, nr. 438.)

Neverdauskas. Gyveno Sintautų miestelyje. Knygnešys Antanas Baltrušaitis (pravardė – Antanėlis) iš Papartynų (Šakių r.) jam paštu atsiųsdavo lietuviškų laikraščių, kuriuos atnešdavo paštininkas J. Šalnaitis, gyvenęs Kudirkos Naumiestyje. (*LKID*, p. 335, nr. 3479.)

Pranas Pikčilingis. Gyveno Sintautuosė. Knygnešys Antanas Baltrušaitis jam nusiųsdavo lietuviškų laikraščių. (*LKID*, p. 368, nr. 3857.)

Simonas Rakickas (apie 1836 m.). Gyveno Sintautuosė. Šviesios atminties kraštotyrininkė Marija Puodžiukaitienė yra užrašiusi S. Rakicko dukters Marijos Šakūnienės atsiminimus. Ji pasakojusi, kaip tėvas kartą, sužinojęs, kad žandarai apylinkėje daro krata, ieško knygų, sukrovė laikytas pas save maišan, uždėjo ant karučio, užmetė glėbį šieno, užsodino vaiką ir liepė važiuoti pro vartus. „Aš važiauvau pro vartus ir tuo pat metu į kiemą įėjo žandarai, bet aš laimingai pravažiavau, jie net neįtarė, kad vežu knygas.“ Plačiau žr. K. Misiaus str. „Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais.“

Siurplytė Gyveno Sintautuosė. Daraktorė.

Valevičius. Gyveno Sintautuosė. Knygrišys, knygnešių rėmėjas. 1883 m. pas jį knygrišystės mokėsi knygnešys, visuomenės veikėjas. (*LKID*, p. 507, nr. 5383.)

Kazys Ulinskas. Gyveno Sintautų valsčiuje. Valstietis. 1890 m. kaltintas Prano Kriauciūno byloje dėl lietuviškos spaudos platinimo. (*DLSK*, p. 402, nr. 2205.)

Andrius Kulikauskas, slapyvardis Krisčius. Valstietis, gyveno Šarviniškės kaime (dabar Sintautų seniūnija). Buvo Naumiesčio apskrities kaimo seniūnas. 1900 m. jis buvo kvočiamas dėl lietuviškos spaudos platinimo, tačiau, trūkstant įkalčių, byla buvo nutraukta. 1901 m. buvo suimtas drauge su J. Kasiulaičiu, kai akcizininkai rugsėjo 11 d. vakare prie Šarvinikiškės kaimo sulaikė vežimą su dviem ryšuliais knygų. (*DLSK*, p. 215, nr. 1099.)

J. Šuopis. Gyveno Šuopių kaime. Knygnešys. Plačiau žr. K. Misiaus str. „Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais.“

Jonas Kaunas (1872 Tarpūčiai – 1939 ten pat; palaidotas Žvirgždaičių kapinėse). Siuvėjas. Savarankiškai pas kaimo daraktorių pramoko skaityti ir rašyti. Siūdamas drabužius pas ūkininkus, vakarais susirinkusiems skaitydavo lietuviškus laikraščius. Platino lietuvišką spaudą. Buvo iškūstas ir per kratą jo lagaminėlyje žandarai rado „Varpa“. Buvo kalinamas Marijampolės kalėjime. Nepriklausomybės metais dirbo zakristijonu Žvirgždaičių bažnyčioje. (*LDIK*, p. 217, nr. 2188.)

Pranė Endriukaitytė (1867 m. Totōrviečiai – po 1944). 1900–1903 m. platino lietuvišką spaudą Sintautų apylinkėse. Knygas gaudavo iš Antano ir Juozo Endriukaičių, gyvenusių pasienio kaimuose. Nueidavo pas M. Sederavičių į Sudārgā, iš jo gaudavo spaudos. Grįždama per kaimus ją pardudavo, o neturtingiesiems dovanodavo. Nemokantiems skaityti – paskaitydavo. Slapta išmokė apie 20 vaikų lietuviškai skaityti ir rašyti. Persikėlusi gyventi į Šakius (Aušros g. 84), įsteigė krautuvėlę, siūdavo, megzdavo, nuomojo butus (turėjo pusę dviejų aukštų namo). Pirmojo pasaulinio karo metais platino lietuviškus laikraščius, turėjo paštą. 1919 m. rinko aukas Lietuvos savanoriams, dalyvavo įvairiose komisijose. Po Antrojo pasaulinio karo jos likimas nežinomas. (*LKID*, p. 131, nr. 1191) Dar žr. K. Misiaus str. „Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais“.

Petronė Bagdonavičiūtė. Gyveno Ūžpjaunių kaime (valsčius, dabar Sintautų seniūnija). Iš knygnešių Ievos ir Onos Urbaityčių imdavo lietuviškos spaudos ir ją platindavo. (*LKID*, p. 40, nr. 242.)

Antanas Šuopis. Gyveno Vaišvilų kaime (dabar Kudirkos Naumiesčio seniūnija). Knygnešys. (*LKID*, p. 478, nr. 5061.)

Saliamonas Banaitis (1866 07 15 Vaitiūkupiai – 1933 05 04 Kaunas, palaidotas Petrašiūnų kapinėse). Draudžiamos lietuviškos spaudos platintojas, spaustuvininkas, leidėjas, vertėjas, Nepriklausomybės Akto

signataras. Plačiau žr. K. Misiaus str. „Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto signataras Saliamonas Banaitis“.

Vincentas Jurgilas (1861 01 02 Vaitiškupiai – 1939 06 11 Meteliai, Lazdijų r.; kapas ir antkapinis paminklas Metelių bažnyčios šventoriuje). Baigęs Marijampolės gimnazijos 4 klases, įstojo į Seinų kunigų seminariją. 1884 m. išventintas į kunigus. Paskirtas Šunskų (Marijampolės r.) parapijos vikaru, vėliau klebonavo Geļgaudiškyje. Čia talkininkavo klebonui Pranciškui Būčiui platinant spaudą. Nuo 1890 m. iki mirties dirbo Meteliuose, nuo 1899 m. ten klebonavo. Ilgą laiką buvo Seirijų dekanato dekanas. Metelių bažnyčioje lenkiškas giesmes pakeitė lietuviškomis, rūpinosi lietuviškos spaudos platinimu ir pats ją platino. 1907 m. Meteliuose įkūrė „Žiburio“ draugijos biblioteką. (LKID, p. 196, nr. 1965.)

*Petronėlė
Dielininkaitytė.
Iš K. Misiaus asm.
archyvo*

Petronėlė Dielininkaitytė (1887 05 Veršiai). Draudžiamos lietuviškos spaudos platintoja, daraktorė. Plačiau žr. K. Misiaus straipsnyje „Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais“.

Jurgis Vidūnas (1864 m.). Gyveno Veršių kaime. Daraktorius išmokė lietuviškai skaityti, rašyti nemokėjo. Lietuviškos spaudos gaudavo iš parapijos kunigų. Sekmadieniais nuvažiavęs į bažnyčią vežimą pastatydavo klebonijos kieme. Parvažiavęs į namus, vežime rasdavo lietuviškų knygelių ir laikraščių, kuriuos išdalydavo kaimynams, pasilikdavau sau. Turėjo bibliotekėlę. (LKID, p. 518, nr. 5510.)

Adomas Kamaitis (1855 Zypliai – 1935 Sintautai; palaidotas Sintautų kapinėse). Pasiturinčio ūkininko sūnus. Už paveldėtą iš tėvų žemę išsipirko iš tarnybos caro kariuomenėje. Uždarbiaudamas pas ūkininkus, per kūlimą neteko dešinės rankos. Pragyveno pardavinėdamas įvairiuose kaimuose dukters pasiūtus škaplierius. Maišelio dugne nešiojo ir platino aplinkiniuose kaimuose lietuvišką spaudą. Knygų gaudavo iš Antano Baltrušaičio. Jis slėpdavo po Šešupės tiltu, yra slėpęs ir kiaulių tvarte. Vytauto Sinkevičiaus teigimu, pakabindami ant tvoros sutartinius daiktus, žmonės knygnešius perspėdavo apie žandarų buvimą kaime. Žmonių buvo vadinamas Adomėliu. Žinoma, kad iš jo atneštų elementorių mokėsi Sintautų parapijoje gyvenusių Vaičiaičių, Vailokaičių vaikai. (LKID, p. 206, nr. 2063.)

Seniau ir dabar*

Liepukas [Kostas Stiklius]

„Žmonės verkia mirusių,
O gyvuosius naiko ...
Gailisi suirusių,
O daug nor iš vaiko!“

(Ištr. iš mano nesp. eil. „Kraugeriai“)

1. Liepukas. Esu gimęs ir augeęs Naumiesčio (Vladislavovu seniau raštuose vadinamo) parapijoje, Liepalotų kaime, kuris esti lygumoje, maždaug tarp upių Novos ir Šešupės. Iš pat mažų dienų buvau didis mokymosi ir knygų mėgėjas. Taip augdamas visai paprastai įsisukau į tą anų laikų sūkurį, kuris visoj Lietuvoj buvo pradėjęs siausti – Lietuvos atgijimas, ieškojimas mokslo, kova už spaudą ir t. t. Pramokus iš lementorius su „rykšte dėl mažų vaikelių“* litaras skaityti (o tai buvo gana anksti) – mano tėvelis pardavęs Vilkaviškyje juodį (arklį) parvežė lementorių, ir man ketvirtus metus einant, pradėjo mokyti „slebizavoti“, prasidėjo iš „žyvatinų“ mokslas.

Nebeatsimenu, ar gavau (bent dėl mados) kiek plakt ar ne, bet 6–7-tus metus eidamas jau buvau visos apielinkės knygas perskaitęs ir daug giesmių, karunkų, gadzinkų, maldų ir t. t. atmintinai išmokęs. Troškau skaityti ir mokytis, bet nebuvo knygų. Visur visoki užrašai buvo maskoliški, man neperskaitomi, ir todėl labai pikta būdavo, kam rašo nesuprantama kalba. Mano tėvelis tai matydamas, pradėjo ir maskoliškai mane mokyti (8 metus rusų kariuomenėj tarnavęs, šiek tiek mokėjo). Bet tegul jį galas tą maskolišką, manydavau sau. Tų „bukvų“ toki dyvini vardai, viena išsitaria minkštai, kita kietai, o kaikurios ir visai neišsitaria. Tikras mišinys galvoj pasidarydavo.

Naujos gadynės lietuviškų knygų – „Aušros“, „Apžvalgos“ ir t. t. duodavo skaityti artimas mano kaimynas Liepalotuose, tada dar gimnazistas, paskiau Tomsko klebonas ir, rodos, Sibiro vyskupas – Juozas Demikis.

Jis, atsimenu, davė lietuvišką kalendorių su eilėmis:

„Aš burliokas nuo Maskvos,
Viršinininkas cerkvės tos;
Lietuvoje gyvenu –
Sau su popu, su senu...
Ar jis girts, ar ant tuščios,
Ar apipeštas pačios...
Glinda lenda, glinda lend“ ir t. t.

Davė jis skaityti „Kražių skerdynės“, kur baisiausios maskolių žiaurybės buvo surašyta. Dar ir dabar atsimenu eilių gabalėlį.

* Straipsnis skelbtas „Varpo“ bendrovės leidinyje Nr. 49: Dr. K. Grinius, *Varpo metų knygnešiai*, Kaunas, 1924, p. 16–31. Teksto kalba netaisyta, neredaguota.

* Kiek pamenu, tai buvo pabaigoje lementorius tėvams ir mokytojams patarimai, kad rykštė, tai svarbiausias mokymo įrankis, kad rykštė tik tegalinti išmokyti, kad palaiminti tie vaikai, kuriuos rykštė plakanti...

„Klingenbergas, nakties vergas,
 Su budeliais dūksta...
 Viešos vietos jau aplietos
 Šiltais kraujais rūksta...
 Šie sugauti, tie nušauti,
 Kiti subadyti...
 Ir nekalti jau apkalti,
 Kraujuos sumirkyti“ ir t. t.

Tokiose ir panašiose knygelėse skaitymai dėjo mano jaunoje širdyje neišdilinamas žymes. Jis, J. Demikis, kiek pamenu, nemažai Naumiesčio apylinkėje lietuviškų knygelių ir laikraščių išplatino.

2. Jaunesnis J. D. brolis Motiejus Demikis mokėsi Mintaujoj ir vakacijoms parvažiudamas visuomet naujų lietuviškų knygelių parsiveždavo ir man duodavo skaityt. Jis vėliau ir žinių bei straipsnių į „Varpą“ bei „Ūkininką“ rašydavo pasirašydamas Ožkanagis. Buvo vidutinio ūgio, labai linksmas ir gabus vaikas. Jis ir atsišaukimų lipindavo. Baigdamas inžinieriaus mokslą, praktikuodamas Sibiro geležinkeliais, traukiniui susidaužius, tapo užmuštas.

3. Šiųdviejų brolis Antanas Demikis, dabar gyvenęs savo tėviškėje – Liepalotuose – taip pat buvo didis lietuviškumo palaikytojas. Jo ūkyje viena peludė visuomet būdavo lietuviškų knygelių ir laikraščių pilna. Pas jį knygnešiai visuomet pastogę rasdavo. Jo, kaip didelio ūkininko, už triobų būdavo ištisus metus šiaudų kūgiai sukrauta. Tai tuose šiauduose tankiai lietuviškų knygų pakai būdavo paslėpti. Jei jis šiaudus beimdamas užtikdavo, tai įkišdavo gilyn, kad lytus neužgriebtų. Pas jį daug sykių ir kratų yra buvę, bet laimė – nieko neberado.

4. Juozas Šipaila, gimęs ir augęs Liepalotuose, besimokydamas Mintaujos gimnazijoje, daug lietuviškų knygų ir laikraščių turėdavo, jas dalindavo skaityti ir, rodos, rašinėdavo į liet. laikraščius. Už kasžin kokį politinį išsišokimą, (rodos, už maskoliškos maldos nekalbėjimą) tapo iš gimnazijos pašalintas ir išvažiavo į Sibirą pas teisėją – M. Čepą sekretoriauti, paskui advokatavo, redaktoraiavo (rusų laikr.) ir ten kasžin kaip karo pradžioje žuvo.

5. Juozas Sankūnas Pavasijuose (vietinių žmonių iš senovės Daniu vadinamas), buvo ėjęs (turbūt Veiveriuose) mokytojų kursų, bet tą amatą metęs užsiėmė ūkininkyste. Rodos, yra ši tą dar net „Aušrai“ rašęs, nes 1884 m. „Aušroj“ yra atsakymas „Sankūnui Pavasijuose“. Jis daug knygų turėdavo, skaitydavo, knyginiais patarimais naudodavosi ir kitiems jų duodavo, bet lietuviškų knygų neplatindavo; buvo labai atsargus. Kartą valsčiaus sueigoj apskričio viršininkas norėjo įpiršti valstiečiams mokyklą. Sankūnas pirmasis paklausė:

– O kaip mokys toje mokykloje?

– Žinoma, rusiškai! – atsakė viršininkas. Tada visi vienbalsiai atsisakė nuo tokios mokyklos ir, ačiū tam, Bublelių valsčius liko be obrusenijos. J. Sankūnas dar yra gyvas ir, manau, daug iš anų, spaudos draudimo, laikų galėtų parašyti ar bent papasakoti.

6. Antanas Baltrušaitis (vietinių žmonių Antanėliu vadinamas), gyvenęs Naumiestyje (Šakių apskr.), žmogus be vienos kojos, bene bus didžiausias toj

apielinkėj lietuviškų laikraščių ir knygelių platintojas. Jis visuomet būdavo pilnas lietuviškų laikraščių ir knygelių. Jis, nelaimingas, jaunystėje turėdamas skaudamą koją, pas bažnyčią kaip ir elgetaudamas sėdėdavo ir liet. laikraščius platindavo: gatvėje, šventoriuje, bažnyčioje, namie – visur ir visuomet; bažnyčioje po spaviednyčioms, po suolais, šiaip visokiuose plyšiuose jo būdavo prikaišiota laikraščių, knygelių, kuriuos visokiais būdais dalindavo. Maskoliai jį numanė ir persekiavo – darydavo kratų ir t. t. Rašydavo jis korespondencijų į „Ūkininką“ pasirašydamas, rodos, Zigmantinis. Buvo dideli lietuvių ėdikai Naumiestyje žandaras Frolov’as ir zemskių viršininkas Gorielovas. Šiomet (1924 m.) A. Baltrušaitį atvykusį parodos lankyti rugpjūčio 23 d. sutikau Laisvės Alėjoj Kaune ir, sumetus mudviem keletą žodžių, prisiminiau anuos laikus ir apie praeities aprašymą. Jis kaip paprastai naumiestiečių „zanavykų“ tarpe aiškinosi:

– Taip, gavau laiškų pakvietimą iš daktaro Griniaus, bet kai aš ne rašytojas, tai kasžin, ar sugebėsiu ką parašyti. Nors turiu šį tą užsižymėjęs, ir būt tikrai kas parašyti, bet vis tam reikia atsidėti. O reikalų, darbų ir rūpesčių ir taip yra gana. Papasakot jau geriau galėčiau, kad kas užrašytų...

– Kad turėčiau laiko, atvykčiau – papasakotum, užrašyčiau....

– Oi kai būt gerai...

Patylėjęs tęsė toliau: – Kas pergyventa, kas perkentėta, nė apsaakyti nebegalima. Tik dvi dienas metuose turėdavau ramybės – atsilsėdavau: tai – prieš pat Velykas ir Kalėdas, kai maskoliai savo švenčių reikalais būdavo užimti ir iš praktikos žinojau, kad tom dienom neateis kratyti... O šiaip, tai vis, būdavo, lauki ateinant, lauki kratos darant, suimant, ištremiant. Bet visgi aš juos tankiai ir apglaudavau. Būdavo Gorielovas pas mane kratą daro, knygų, laikraščių ieško, o mano laikraščiai pas jį, jo kambary, už pečiaus tūno... Tai padarydavau per jo tarnaitę ar virėją... Tiek metų dirbta, tiek visokių prietikių perkentėta, truktų kelios savaitės, kad viską išpasakojus... – užbaigė A. B.

Kiek žinau, tai nepaprastai daug to žmogaus knygų ir laikraščių išplatinta, nemaža akmenų po Lietuvos atstatymo pamatais jo yra padėta. Ir kas jam už tai? Nieko. Kurgi – nieko? Jam gerai atlyginta. Dar prieš karą Naumiesčio kleras iš jo sąžinės pasityčiojo. Keikiamas ir prakeikiamas iš sakyklos priverstas visų žmonių akyse bažnyčioje pas altorių prisiekti ir atsižadėti lietuviškų knygų, laikraščių ir viso to, kas žmogui buvo šventa ir brangu...

7. Antanas Rudaitis (Balionas – kasžin kodėl jį taip vietiniai žmonės vadindavo; o gal jis pats taip buvo prasimanęs, kad nuo maskolių akių geriau pasislėpus), gabendavo, platindavo – pardavinėdavo iš Prūsų parsigabendamas lietuviškų knygelių, kalendorių, lementorių ir t. t. Kai kada jis, rodos, ir vaikus paslaptomis mokydavo skaityti. Buvo daug sykių krėstas, suimtas, kalėjimuose tampomas; buvo net Petrapilin nubugdytas; paskui tapo ištremtas svetimon šalin apsigyventi ir keletą metų išbuvo Latvijoje – Šloke... Tai buvo žmogus ganėtinai apsukrus, aukšto ūgio, linksimų akių, daug ir gražiai mokėdavo pasakoti; jam pasakojant savo prietikius ir vargus už lietuviystę, už knygas nuo maskolių kenčiant, visi grinčioj klausytojai verkėdavo. Jį baisiausiai engė maskoliai už pas jį rastas „Dainas iš visur surinktas“, kur buvę parašyta į ruski – „avigalvi, lietuvių neišveiksi, mes lietuviais gimėm, augom, lietuviais ir mirsim“... A. Rud. buvo

vedęs, vaikų neužaugino. Paskuoju laiku, atsimenu, lankiau sergantį (abudu su savo žmonele sirgo) Meištų (Naumiesčio priemiestis) vienoje drėgnoje ir šaltoje lūšnelėje; labai skundėsi: badas, liga ir šaltis be laiko stumia į kapus. Jo žmona, Rudaitienė, kaip moteris, pagelbėdavo jam gabenti iš Prūsų knygas. Visoki išgaščiai, peršalimai, sunkūs našuliai jai, kaip ji sakė, priepuolą įvarę. Jos rankos ir kojos buvo nugeltos ir žiemoms ji vos pasijudindavo. Abudu laukė vasaros. Atėjus vasarai ir pradėjus „darbuotis“, A. Rud. tapo suimtas, nugabentas į Kalvarijos kalėjimą ir ten, rodos, pasimirė. Kas su Rudaitiene atsitiko, neteko girdėti, bet po karui man sugrižus – jos gyvos nebesigirdėjo.

8. Juozas Kasiulaitis (Kluonius), gyveno gale kaimo Liepalotuose, žemės sklypelį ir bakūžėlę nuomodamas. Tą žemės sklypelį apdirbdavo jo žmona – Kluonienė, o jis – dienoms ir naktims, žiemą vasarą gabendavo iš Prūsų lietuviškas knygas, kalendorius ir laikraščius. Tai buvo žmogus nedidelio ūgio, smailių akių, budrus ir gilios energijos. Jam visas Prūsų pasienis, nuo Naumiesčio ligi Slavikų, kaip jo paties kiemas, buvo žinoma: keliai, keleliai, šunkeliai ir šuntakiai, namai, kaimai, krūmai, laukai, upeliai, grioviai ir t. t. jo dienomis ir naktimis buvo išvaikštinėta, ir šliaužiotė iššliaužiota. Kiek jis savo gyvenime yra lietuviškų knygų, spaudos draudimo laikais, pargabenęs, tai sunku ir įsivaizduoti. Bet kiek knygas gabendamas visokių sunkenybių, mirtinų pavojų, baisiausių prietikių savo gyvenime pergyvenęs, apie tai didžiausias knygas prirašytum. Jis knygas nešte nešdavo, vežte veždavo, ir kitus samdydavo gabenti, – darbavosi, žmogelis, visomis jėgomis.

Kartą, atsimenu, Kluoniui parvažiuojant su vežimu knygų, apšvito, ir kur buvęs, kur nebuvęs, atsistoja skersai kelio šmekeris (jo pavardės dabar nebeatsimenu, bet naumiestiškiuose galima sužinoti; be to, minėto šmekerio pavardė yra išspausdinta anų prieš spaudos leidimą laikų „Ūkininke“). Šmekeris čiupt arkliui už pavadžio ir komfiskuoja viską. Kluonius, žinoma, pabėga, bet susizgribęs pasiskolina iš kaimyno karabiną, ir prisivijęs savo vežime žingine važiuojantį šmekerį, šauja jam į kuprą... Šmekeris gavęs kelis šruotus į kuprą, nuo vežimo nusiverčia ir pabėga; Kluonius savo knygas ir vežimą išgelbėjo... Bet jau perdaug šviesu buvo; daug bereikalingų akių tą įvykį matė ir iškilo baisus skandalas. Šmekeriui lignonbuty iš kupros šruotus išliežė. Kluonių visgi suėmė, žinoma, jau be knygų, smarkiai sumušė ir uždarė į kalėjimą. Ilgoką laiką prasėdėjęs ir tardymui pasibaigus, Paberžupių Valaitis (Bajorėlis) su kitais keliais ūkininkais užstatė parankos 800 rublių, Kluonių iki teismo iš kalėjimo išėmė. Bet Kluonius pabijojęs teismo ir maskolių bausmės, pabėgo į Prūsus, o iš ten į – Angliją. Maskoliai iš Bajorėlio 800 rublių išlupo ir jo ūkį sunaikino (rodos, trobų ir lauko pardavė). Kluonius žadėjo Anglijoj užsidirbti pinigų ir atsilyginti savo gelbėtojams, bet žmogus, jau gerokai pagyvenęs, knygų gabenimui sveikatą sukišęs, svetimoj šalyje gyvendamas, ir, rodos, anglis kasdamas, ne ką tegalėjo uždirbti, o ypač, kad dar namieje buvo palikęs žmoną su pulku mažamečių vaikų, kurie visi kaip paukšteliai, snapelius buvo į savo maitintoją – tėvelį atkreipę.

Kas su Kluoniaus šeimyna toliau atsitiko, – nebežinau. Sena lūšnelė, kur ji gyveno, sugriuvo, žemės sklypelį, rodos, valdžia paėmė. Tai buvo prieš karą. Dabar, girdėjau, Kluonius vargsta Anglijoje. Norėtų sugrižti, arba tikriaus sakant,

parnešti savo išvargusius kaulus tėvynėn, norėtų pasilsėti gavęs kokią bakūželę, žemės nors daržui... Bet tą seną knygnešį niekas nesirūpina pargabenti, niekas nesistengia paguoti. Jo tėvynė pavirtus į savarankę nepriklausomą valstybę ne-
ištisia jam rankos, nesako: Ei, sūnau mano, gana prikentėjai, gana privargai dėl manęs. Dabar eik šian, prie mano, tavo sušildytos, krūtinės prisiglausk ir atsilsėk. Ilsėkis, kol amžinu miegu neužmigsi, ir žinok, kad esi tėvynėje, kuri tave glaudžia.

O kaip su šmekeriu?.. Girdėjau, kad jo vaikai Lietuvos valdžioje žymias vietas užima, o jis pats, kasžin koki dvarą parceliuojant žemės gavęs ir įsistatęs triobas, dabar gyvenęs kaip nekalčiausias avinėlis.

9. Valaitis (Bajorėlis, vardo gerai nepamenu, ar tik nebus Pranas) gyveno Paberžupiuose (Vilšikiuose), žmogelis neaukšto ūgio, gana gyvas ir linksmas. Turėjo nemažą ūkį ir neblogai gyveno. Bet kai buvo persiėmęs anų, laikų dvasia, pagelbėdavo gabenti lietuviškas knygas ir pats visuomet prilaikydavo lietuviškos „žąšienos“ (taip literatūrą vadindavo), tai ūkis jam antraeilis dalykas buvo. Jis daug pažinojo tų laikų Lietuvos veikėjų, nes jų kaikuriuos vežiodavo, anot jo, į Lietuviškus Seimus, kurie būdavo kur tai apie Pilviškius. Senatvės susilaukęs Bajorėlis, dėl Kluoniaus užstato ūkiui sunykus, kiek vargingiau gyveno ir tuoj po karui, rodos 1919 ar 1920 metais pasimirė.

10. Krisčius, Šarvininkiškės kaimo ūkininkas, buvo labai artimas Kluoniams bendradarbis, pagelbėdavo jam vežti lietuviškas knygas iš Prūsų. Daug, žmogus, moraliai ir materialiai nukentėjo. Daug syk pas jį buvo kratų, buvo keletą sykių suimtas, kalėjiman įkištas. Keletą, sykių tapo jam arkliai su vežimu, vežant knygas atimta. Visa tai blogai į jo sveikatą ir ūkį atsiliepdavo. Kaip dabar gyvena, ar dar jis gyvas, – neteko girdėti.

11. Paltnas. Paberžupių kaimo, mėgdavo lietuviškas knygas skaityti ir lietuviškam kilimui prijausdavo. Kai-kada knygnešiai su savo „tavorais“ pas jį prisiglausdavo.

12. Jašinskas, kilęs iš ploto tarp Naumiesčio ir Virbaliaus, buvęs didis knygų ir laikraščių gabentojas ir platintojas. Jis buvo siuvėjas (kriaučius), kasdien su svetimais žmonėmis būdamas, nemaža knygelių, anų laikų laikraščių ir laisvamaniškos dvasios toj apylinkėj išplatino. Buvo suimtas ir keletui metų į Nižni-Novgorodą ištremtas, kame, kiek girdėjau, rodos ir pasimirė. Jo buvo sesuo Agota; jeigu dar gyva, galėtų apie jį kai ką papasakoti.

13. Dubinskas Jonas (neregys), kaip nieko nematantis, gyveno Naumiestyje elgetaudamas ir prilaikydamas pardavinėdavo lietuviškų knygelių. Jis pergyveno nemaža kratų ir persekiojimų. Kasžin kur karo laiku dingo.*

14. Raulinaitis Vincas Bublelių kaimo (kasžin kodėl vietinių žmonių Geležium vadinamas), nemažai knygų per Šešupę pervilkęs, tapęs pasienyje maskolių „abieščiko“ (sargybinio) peršautas.

15. Piečaitis Jurgis, knygų iš Prūsų gabentojas, tapęs peršautas.

* Jis kartu su žmona daugiausia vertėsi škaplieriais, ražančiais, maldaknygėmis, bet nevengė ir bedieviškosios literatūros. Policijos viršininkas Gorielovas kratą pas jį bedarydamas ėmė Dubinską mokyti: kam tau, elgetai – neregiumi, tokiais draustiniais dalykais verstis? Ar negeriau esą Dievą garbinti, ir duoną valgyti nerizikuojant? – Į tai Dubinskas nusišypsojęs atsakė – „Ponas viršininke, aš neregys, bet daug daugiau numatau už reginčius, ir tamsta nieko pas mane draustino neparegėsi.“ – Ir nieko nerado. Dr. K. Gr.

16. Riestys (rodos, Jonas), Ašmoniškių kaime kilęs, gabendavo kai ką iš Prūsų, drauge ir lietuviškas knygas, tapo pasienyje peršautas.

– Dar vietiniai žmonės atmena gerai prietikius ir vietas peršautųjų. Reikėtų dabar tose vietose ir ant jų kapų bent atatinkamus paminklus pastatyti, kad kiti žinotų juos gyvenus. Juk tai jie toki žmonės, kuriais lietuviško himno žodžiais, praeitis pasidarius, o „iš praeities sūnų ateities sūnūs, – stiprybės semsis“...

17. Kudirka Juozas (Kudirkutis, kilęs kur ten netoli Pilviškių), buvęs gabus ir energingas lietuviškų knygų ir laikraščių iš Prūsų gabentojas. Jis ir atsišaukimus „Broliai ir seserys, nepasiduokime maskoliams!“ pakeliais prie gluosnių lipindavęs. Bet ir apie jį man smulkesnių žinių trūksta. – Juk tada, kai už knygų bei laikraščių gabenimą ir platinimą grėsė kalėjimas, ištrėmimas, Sibiras ir t. t., tai niekas nesigirdavo, kas tokį darbą dirba.

18. Stanaitis Jurgis, kilęs Ašmoniškiuose, buvo siuvėjas, paskui fotografas (ir dabar Naumiestyje tuo amatu užsiima), buvo didis lietuviškų laikraščių mėgėjas ir platiniojas. Pas jį rusų žandarai keletą sykių darė kratas, tardė, bet, rodos, nesugriebė.

19. Eimutis, kilęs nuo Zapyškio, buvo, taip sakant, profesinis lietuviškų knygų ir laikraščių gabentojas. Jis Zapyškyje gyvendamas, nuo pasienio knygas paimdamas veždavo į Kauną, toliau už Kauno, net Vilnių pasiekdavo. Jis savo gyvenime, tuo pavojingu amatu užsiimdamas, daug visokių prietikių matė, daug baisiausių smūgių nukentėjo, sveikatą parbaigė ir nė gilios senatvės nebesulaukęs – pasimirė. Jo sūnus Kaune gyvenantis žadėjo visą savo tėvo knygnešio, gyvenimo „istoriją“ papasakoti – duot užrašyt; bet Lietuvos priešams mane iš Kauno išėdus, ta „istorija“ likosi neparašyta.

20. Žitinevičius Jurgis (Eimučio žentas), taip pat nuo Zapyškio kilęs, buvo smarkus lietuviškų knygų ir laikraščių gabentojas. Jis knygas vežte veždavo. Jis turėja tokį arkli, kuri, atsimenu, vadindavo ne arkliu, bet – tėvu. Sakydavo: jeigu mane pas Naumiestį ar pas Slavikus knygas bevežant, maskoliai nušautų, tai mano arklys vistiek pareitų į Zapyškį... Kiek tas žmogelis (Žitin) knygų bei laikraščių iš Prūsų anais, spaudos draudimo laikais, į Lietuvą įgabeno, kiek jisai pavasariais ir rudeniais, žiemoms ir vasaroms Šešupės gilumą, savo paties ūgiu, išmieravo!? Oi-oi-oi! Tai nė į jaučio odą nesurašysi. O kiek jis, tur iš tų laikų atsiminimų! Tik vis neprisirengta, netur laiko surašyti... Apie J. Žitinevičių rašyta K. S. knygutė: „Amžinos Atminties Gabrys Žitinevičius“, kur štai ką randame.

Tais laikais J. Žitinevičiaus nuo Zapyškio ligi Prūsų sienos, nuo Naumiesčio (Šak. apksr.) ligi Jurbarko visi takeliai buvo numindžioti ir taip, kaip savo kaime, žinomi. Išvažiuos, būdavo, iš namų atsiveikindamas žmoną ir vaikus, nuvyks į pasienį, pereis per Šešupę, nuvažiuos į Tilžę, prisipirks visokių knygų, laikraščių, prisikraus atsišaukimų, atsigabens į pasienį, persigabens per Šešupę ir pro maskolių gaujas, pro pasienio sargus, pro besivalkiojančius po kaimus šmekerius*, (žemsargius**), žandarus ir pro šnipų šunaujas, rubežiais, paraisčiais, šuntakiais – parsivež, būdavo, prisikrovęs vežimą knygų ir tada jau

* Šmekerių arba akcizinikų darbas buvo žiūrėti, kad degtinė, tabakas, degtukai būt atatinkamos rūšies ir su banderoliais; bet jie tankiausiai tikrais lietuviais išgamomis būdami ir knyginkus gaudydavo.

** Žemsargių pareiga būdavo žiūrėti tvarkos, kad kas nesipeštų, nevogtų, iš maskolių kariuomenės nebėgtų; bet jie taip pat ir knyginkus gaudydavo.

leisdavo iš Zapyškio tolyn. Tokių knygų gabentojų buvo nemažai ir jų vieną kitą maskoliai begaudydami tankiai peršaudavo, suimdavo, knygas atimdavo, sumušdavo, į kalėjimą įkišdavo ir apie kokius metus pakankinę į Maskolijos gilumą išgabendavo. Pasitaikydavo knygnešiams begabenant knygas prigerti Šešupėje, šlapiems peršalti ir truputį pasirgus – pasimirti... Kasžin ar kada kas suskaitys ir įvertins už lietuviškas knygas žuvusias aukas!*

Išvažiuodami iš namų knygnešiai žinodavo, kur jie važiuoja ir kas jų laukia; jų žmonos ir vaikai numanydavo, kur jų tėveliai vyksta, tad ir atsisveikindavo lyg į kitą pasaulį išleisdami. Praeidavo savaitė, dvi, kartais ir daugiau ir knygnešio šeimyna išgirdavo savo tėvelį prigėrusį, nušautą ar suimtą esant, o priedams dar žandarai knygnešio namuose kratą padarydavo manydami dar užgintų knygų sandėlį rasti... arba tas tėvelis netikėtai nakčia su knygų vežimu nuvargęs parsidauždavo namon.

21. Kriaučiūnas Pranas, Šakių miestelio knygininkas (knygrišys), žmogus jau ne jaunas, visuomet stovėjo Lietuvos atsigavimo fronte. Jis, rodos, dar prieš „Aušros“ laikus jau buvo maskolių persekiojamas. Daug sykių už lietuvių kalėjime sėdėjo. Lietuviškus laikraščius, nuo pat „Aušros“ pats skaitė ir kitiems davinėjo skaityti – platino. Rašydavo žinių ir straipsnelių į liet. laikraščius. Kai Marijampolės „Šviesą“ anais metais maskoliai temdė, tai ir Kriaučiūną Praną buvo pasiekę ir jį ilgoką laiką kalėjime palaikę į Vilkiją (ant Nemuno kranto, Kauno gub.) ištrėmė. Jis dar yra gyvas. Daug galėtų iš praeities papasakoti, bei parašyti. Jam atmenama, kaip daktaras Vincas Kudirka Šakiuose gyveno, atmenama Adomaitis (Šernas) ir daug kitų. Dabar jau jam, žmogeliui, senatvė; darbo dirbti (knygrišystės) neįgali; versdavosi knygų, laikraščių pardavinėjimu, tuoj po karui dar atvažiuodavo į Kauną – knygų nusipirkti; dabar jau nesimato atvažiuojant, turbūt, nebeįstengia. – Koks tai žmonijos gyvenimo pasiutimas! Negyvuosius iš kapų gatavi prikelti, iškelti ir apvainikuoti, o gyvuosius – gatavi į kapus įstumti!

22. Navickutis, (vardo nebeatmenu), kilęs netoli Vilkaviškio, atsiėmęs dalies 500 rublių, paskyrė lietuviškų laikraščių platinimui 300 rublių, manydams net tuomi verstis ir duonos kąsnį užsidirbti, pradėjo laikraščius ir knygas iš Prūsų gabenti ir Lietuvoje platinti. Jis, vaikinai, buvo gana gudrus, „visokių komedijų“ pilnas, visur įeidavo, visur pasiekdavo, nes niekas negalėjo tikėti, kad jis tokiais darbais užsiimtų. Bet maskoliai visgi suodė, pradėjo persekioti ir galų gale gaudyti. Navickutis viską palikęs, savo dar 200 rublių pasiėmęs, išpūtė į Ameriką. Kaip jam ten klojasi, – neteko girdėti. Vaikinas buvo silpno sudėjimo, dar silpnesnės sveikatos, abejoju, ar dabar gyvas.

23 ir 24. Pijus Grigaitis, Vincas Mickevičius (Kapsukas) anais laikais Naumiesčio apylinkėje sukinėdavosi, bet kai jie gyvi – vienas Amerikoje, antras Rusijoje, ir daugumai jų anų laikų veikimai žinomi, tai apie juos nė nerašau.

25. Torneris, Širvintos gyventojas, lietuviškai mokąs vokietis, gyveno prie pat Naumiesčio priemiesčio Meištų ant Šešupės kranto. Pas jį išsirašydavo daug Rusijos lietuvių lietuviškų laikraščių, nuidavo skaityti, iš ten parsinešdavo.

* Paminėtini: 1. Raulynaitis Vincas, Bublelių kaimo, Naumesčio parap. prigėrė su knygų paku Šešupėje. 2. Piečaitis Jurgis. 3. Kluonius (Kasiulaitis) Juozas. 4. Riestys – nušautas. 5. Rudaitis (Balionas). 6. Kudirka Juozas. 7. Krisčius. 8. Kanclerius. 9. Jašinskas ir kiti.

Ir jis pats, progai atsitikus, pergabendavo. Laike karo jo namus rusai sudegino ir jis pats neliko gyvas; tik smulkmenų apie jo galą nesugriebiau.

26. Frau Marija Ebert*, Širvintos gyventoja, sena lietuviškai mokanti vokie-tėlė, išsikišusiu smakru ir visa išvaizda panaši į raganą, turėdavo pasą ir kasdien ateidavo į Naumiestį. Jos vardu daug pareidavo lietuviškų laikraščių ir laiškų, kuriuos ji atnešdavo ir kam reikia – atiduodavo. Kai rusai muitinėje jos kaselėje laikraščių rasdavo ir atimdami klausdavo, kam ji neša, tai ji sakydavo: „Papieris špekei suvyniot!“ Ji, žinoma, už tą nešiojimą gaudavo, nors menką, atlyginimą ir iš to gyveno. Po karui lankydamasis Širvintoj teiravausi apie ją, bet visi sakė: „Turbūt jau ji bus nukeliavusi į žaliają lanką“ (pasimirus).

27. Petravičia, gyvenantis Lauckaimyje, gabendavo iš Prūsų kas tik jam papuldavo, drauge, žinoma, ir knygas ir vesdavo į Prūsus emigrantus, Amerikon bėgančius. Nevieną lietuvi, maskolių valdžiai prasikaltusį ir ieškomą nubausti, Petravičia yra iš meškino nagų, perleisdamas per Prūsų sieną, išgelbėjęs. Jis bu-vęs labai tvirtas vyras ir nekartą susitikęs maskolių (pasienio sargą), norintį jį suimti, kaip šiltą vilną surangydavęs, ir pabėgdavęs. Jį vieną pasienyje pasienio sargai ištolo vengdavę susitikti. Bet, galų gale, tapo maskolių valdžios išvelgtas, suimtas ir keletui metų Baltgudijon (Minskan) ištremtas. Ten, žmogelis, čia savo ūkį ir šeimyną palikęs, priverstas buvo rankų darbu, neturtingai gyventi. Sugrižo, rodos, spaudą leidus, bet jau ne be tas; jau tik kevalas Petravičiaus. Daug visokių prietikių bei anekdotų iš savo darbuotės laikų mokėjo papasakoti. Pasimirė savo tėviškėje tuoj po didžiojo karo.

28, 29, 30. Andrius Kemėža, Vincas Padlešius ir Vincas Leveckis gyvenantieji Naumiestyje, anais, prieš spaudos leidimą (prieš 1904 m.) laikais, buvo smarkiai prisidėję prie lietuvių kėlimo ir maskolių valdžios „griovimo“. Gabeno ir platino lietuviškus laikraščius, rašė į juos žinių, kol, žinoma, pateko į maskolių nagus. Andrius Kemėža tapo suimtas belipinant lietuviškas proklamacijas ir tapo po ilgo laikymo kalėjime ištremtas į Archangelską, iš kur paskui atsidū-rė Amerikoje, kame ir dabar gyvena. Padlešius – lyg kad to viso, kas aplinkui dėjosi, nepakeldamas, pradėjo nykti ir jaunas pasimirė. Leveckis jau, rodos, po spaudos leidimo, tapo baisiai žiauriai maskolių užgultas ir... į šnipus suprovokuo-tas... – Dar ir daugiau, manau, naumiestiškių tarpe bus, lietuvių kėlimo srityje pasižymėjusių žmonių, bet vieni jų labai slaptai veikdavo, kiti – tapo pamiršti; jų daugumą Meiščių kapų kalnelis paslėpęs laiko...

31. Kancierius – tas asmuo, manau, taip plačiai žinomas, jog man jo nė minėt nereikėtų. Bet kad jis tankiai Naumiestyje maišydavosi ir kiti knygnešiai jį „knygnešių karalium“ vadindavo, tai negaliu pro jį tylomis praeiti. Jis, žmo-gelis nedidutis, skubrus, visuomet judas, vis kasžin kur, kasžin ko skubinas, vis pilnas juokų, anekdotų, nepabaigiamų kalbų, visai, rodos, jam ne tas galvoj, ką jis dirba, bet visokios „balabaikos“. Jo knygų gabenimo dirva buvo nuo Vištyčio ligi Naumiesčio. Daug syk yra buvęs mirties pavojuje, daug syk suimtas ir kalėjimuose sėdėjo. Ir tik jo tvirta svei-kata jį ligi šiol išlaikė. Dabar jis, kiek girdėjau, labai vargingai gyvena – mat

* Atsimenu, kartą Ebertienę mačiau 1898 m. savo bute Naumiesty (Timlierienės namai), kaip virtuvėj veltinius batus nusiėmus arbatžoles kontrabanda pargabentas iš batų pilstė ir kaip iš po rūbų škaplierių audeklus nuėmus krovė. Dr. K. Gr.

senatvė, o antra – nėra iš kur užgintų knygų gabenti, be ko jam tiesiog esą nuobodu gyventi. Pažįstamųjų veikėjų raginamas prašęs Lietuvos valdžios paramos – žemės, trobelės, kad senatvėje nebereiktų elgetauti. Ar gaus ką, nežinia.

32. Baltūsis Motiejus, kilęs ten kur nuo Pilviškių, atsilankydavo Naujamiestyje ir šiaip Paprūsėje, lietuviškų knygų bei laikraščių gabendavo Vilniun ir dar toliau. Tapo keletą sykių suimtas, ilgai sėdėjo Vilniuje Antakalnio kalėjime. Paskui kiek tapo paleistas ir vėl tapo suimtas ir ištremtas į Sibirą. Dabar viena marijampolietė, nesenai grįžusi iš Rusijos pasakojo, kad B. M. pasimiręs šiltine Maskvoj palikdamas žmoną su dviem vaikais.

33. Baltūsio Mot. brolis, Jurgis Baltūsis, kuris taip pat buvo ištremtas, pasilikęs Sibire ir dabar niekas nebežino, kaip jam ten gyvenasi. Abudu broliai Baltūsiai buvo dideli knygų ir laikraščių mėgėjai – patys skaitė ir kitiems dalino – platino. Motiejus taip buvo pamėgęs knygas, jog net ir amato – knygrišystės – buvo išsimokinęs ir tuom amatu versdamasis sau duonos kąsnį užsidirbdavo. Daug vargo matė, daug smūgių iškentėjo ir svetimoj šaly savo išvargusius kaulus paklojo.

34. Andrius Verbyla, gyvenęs Marijampolėje. Tą žmogų prieš spaudos leidimą aš mačiau tik syki, bet taip gerai pažinau, jog, rodos, 10 metų būčiau su juomi drauge gyvenęs. Atsimenu, važiauvau iš Vilkaviškio į Marijampolę. Sėdėjo karietoje keletas žydų, žydžių, aš ir iš pažiūros „nė penkių neišmanantis“ menkos sveikatos vaikinėlis. Apie pusiaukelį, nuo kasžin kokios karčiamos, įsėda du draugai: žandaras ir žemsargis. Aš, tiesą pasakius, ne ką teturėjau – keletą užrašų medžiagos „Varpo“, „Ūkininko“ redakcijai, bet tokius ponus arti pajutęs, kurie gal tuoj suimti ir „visas siūles išbraukti“, ne kasžin kaip jaučiausi. O mano bendrakeleivis, tuoj patėmijau, kaip šaltu vandeniu perpiltas, taip nedidelis, visai susitraukė. Žinoma, maskoliai akis išpanginę į mudu žiurėjo, kaip durte dūrė. Privažiavome taisomo plento. Visiems prisiejo išlipti ir eiti galelių pėstiams. Einame kas sau. Žydas šale plento žingine savo briką stumia. Mano bendrakeleivis kaip nupliktas skuta pirmyn. Žandaras su žemskiu neatsilieka. Aš raišdamas net pasilikau. Priėjome po dešinei tokių krūmapalaikių — keletas nuskurdusių elksnelių. Mūsų bendrakeleivis juose pranyko, ir tiek te jį matėme... Tai buvo, kaip paskui pasirodė, Andrius Verbyla! Praslinkome taisomą plentą, sėdam į karietą – vieno nėra. Manęs klausia – kur jis? – Nežinau! – Žydai varvaliuoja. Maskoliai čerekuoja. O aš, aš sėdžiu, kaip dūšėlė tarp velnių... Mane visi akims kaip yломis bado, o aš, miną įtempęs, sėdžiu kai apaštalas akis pastatęs. Privažiavome Marijampolę. Išlipam. Užmoku žydui, kaip suderėta buvo, 50 kapeikų ir noriu eiti. Jis mane čiupt už rankovės: užmokėt ir už aną, kur pabėgo. Aš nenoriu mokėti. Tuoj prisirinko daugiau žydų ir židukų, pakėlė givaltą. Man tos 50 kap. užmokėti buvo tik nusispiaut, bet aš prie maskolių nenorėjau pasirodyti, kad pažįstamas su tuo, kuris važiuojant, pabėgo. Žiūriu, kad į tą žydų givalt įsikiša ir maskoliai. „Užmokék“ – sako. Aš kaip ir besikreipdamas į žandarą sakau:

- Ar yra tokia teisė, kad vienas už kitą turėtų priverstinai užmokėti!?
- Yra, yra... – lyg susitarę atsakė abudu maskoliai.

Aš išsiėmiau pusrubli, telkšt, padėjau žydui ant rato geležies ir einu sau. Jie visi, lyg grobą pūtę pasiliko bestovį. Einu sau lazdele švaistydamas į miestą, žiūriu – seka paskui uodega – vienas buvęs prie vežimo žydukas. Aš į vieną

kiemą įeinu, ir jis paskui, iš to išeinu – į kitą, ir jis paskui. Einu į krautuvę, neva ko tai pirkėtis, žydukas stovi pas krautuvės duris. Išėjęs einu toliau, ir jis paskui seka. Tai, rods, manau sau, negi jau būsiu dingęs. Einu pro bažnyčią – šmukšt ir įlindau, žmonėse susimaišiau ir kaip nieko nebuvus, lupas judinu, lyg tai poteriaučiau. Po mišparos su žmonėmis išėjau iš bažnyčios ir šnipo žyduko niekur nebematydamas, nuėjau į Jasiuko krautuvę (dabar Vytauto g. Nr. 17 Gordono cukrainė toj vietoj). Ten susirinkdavo tuomet daug tų laikų lietuvių darbuotojų. (Teiravausi kelių asmenų Marijampolėj, kur dingo tas Jasiukas, – bet nebesužinojau).

Toliau Andrius Verbyla 1904 metuose (prieš pat spaudos leidimą) sausio mėnesyje Kurpikuose (Prūsų pasienyje) tapo su 8 pūdais knygų suimtas, baisiai sumuštas ir į Kalvarijos kalėjimą pasodintas. Laike tardymo išsiteisino, tik gavo tris savaites sėdėti. Bet iki teismo 5 mėnesius sėdėjo. 1905 metuose A. Verbyla vėl tapo liepos mėnesyje, Kurpikuose, su „Varpo“ bei „Ūkininko“ paku, suimtas; pasienio sargai maskoliai vėl baisiai sumušė, jog burna ir galva buvo sutinus. Tada sėdėjo neilgai – išsiteisino, sakydamas, kad koks tai Antanas Pranaitis samdęs pakus pernešti (tokio visai pasaulyje nebuvo). Už tai uždėjo policijos priežiūrą. 1906 metais pas A. Verbylą (Karveliuose) darė kratą, jį patį apdaužė ir 1 mėnesiui Kalvarijos kalėjimą įkišo sėdėti. (Priežastis buvus: pral. Antanavičiaus laiško skaitymas bačnyčioj skandalą iškėlęs. Kas skandalus kėlė, o kam sėdėt reikėjo?). 1908 m. kai maskoliai spalio 10 dieną „Šviesą“ užgulė, tai, žinoma A. Verbylai pirmiausiai teko. Tuosyk 13 žmonių tapo suimta, kankyta ir Sibiran ištremta. Tad siautė bjaurios atminties Marijampolės žandarų viršininkas Kislinkis. Ištremtųjų, Rusijai sugriuvus, kai kurie grįžo, kai kurie Sibire liko, o kai kurie po velėna palindo. Pargrižo ir Verbyla apie 10 metų ištrėmime išbuvęs ir manė Lietuvoje rasiąs tai, ko troško, už ką kovojo, už ką tiek daug nukentėjo. Manė rasiąs liuosybę, šiltas žmonių širdis. Manė prie savo žemės krūtinės prisiglausiąs ir atsilsėsias. Bet kas tau davė! Tie žmonės, kurie prieš spaudos leidimą savo „Tėvynės Sarge“ rašė: „Mes maskolių carą ir valdžią ligi kaulų smagenų pripažįstame“, ėjo ir eina maskolių caro žandarų numintais takais. Tik pagalvokite: laike penkių metų nepriklausomos Lietuvos gyvavimo tą Lietuvos kankinį, Andrių Verbylą, kelis sykius Lietuva suėmė, kišo į kalėjimus, bet ir vėl vis paleido. Nedavė žmogeliui nė atsikvėpti, nė pasilsėti, tyčia, rodos, žudė. Dabar jau antri metai Andrius Verbyla, 45 metų amžiaus, sėdi Kauno kalėjime, žmogelis suvargęs, sublogęs, pasibaigęs, tik šešėlis to Verbylos, koks seniau buvo. To dar negana – drauge su A. Verbyla sėdi ir jo sunūs, Vytautas Verbyla, jaunas nepilnametis vaikas; jis buvo Marijampolės gimnazijoj 7-toj klasėj. Trukdomi metai, trukdoma mokslas. Gniaužiama jo jaunos dienos, naikinama jėgos, gyvas žmogus pūdoma ir į kapus stumiama. Ir ką jiedu padarė? Nieko! Provokacija. Viena byla pereitą pavasary buvo. Teisė už „raudonumą“ – išteisino.

Bet to dar negana! Neprieteliai sudarė kitą bylą ir vėl senis A. Verbyla ir jo jaunikaitis sūnus vėl laikomi kalėjime, vėl traukiami atsakomybėn. Už ką?... Už bombas! Oijai! už bombas! Baisu! Tyčia šiemet nuvažiavau į Marijampolę ir nagrinėjau tų „bombų istoriją“. Ir radau; provokaciją, provokaciją ir provokaciją! Dvi vokiškos bombos, (žmonės kalba, kad tik bombų makštys), kokias vokiečių kareiviai prie diržų prisikabinę nešiodavosi, tapusios atrastos už 50 sieksnių nuo

Verbylų buto, niekieno negyvenamam išgriuvusiu galu tvartų aukštelyje, prie kurio iš gatvės ir iš kiemo diena ir nakčia kas tik norėjo galėdavo priėti. Marijampoliečiuose yra nuomonės, kad tas pats asmuo, kuris tiedvi bombi nuo tvartuko nuėmė – bus jas ir užnešęs. Jis gerinęsis valdžiai norėdamas žemės gauti, tai dėlto ir bombas dėjęs ir „bolševikų“ gaminęs, kad tik pasižymėti, kad tik žemės gauti. Galų gale žemės gavęs. Bet už balno pavogimą tapęs Marijampolės taikos teisėjo 3 mėnesiams kalėjimo pasmerktas ir iš tarnybos išmestas. Bet žemė jam likus. Jau žemės turint – policisto tarnystė nesvarbu. Ir dabar gyvenęs ir besišaipęs iš anot jo, „kvailių lietuvių“. Jei toki gandai eina, jeigu jie turėtų pamato, tai turėtų būti viskas iš pašaknių išnagrinėta ir tikrasis kaltininkas, provokatorius, nubaustas, o nekaltieji paleisti ir jiems už jų vargus kentėjimus tinkamai atlyginta. Bet... seniau sakydavo: „šuns balsas į dangų neina“. O dabar galima pasakyti: „Ir žmogaus balsas netik į dangų“, bet ir į „valdžią“ nenuėina!“ Ką Lietuvos liaudis į tai? Lietuvos liaudis, kaip tas žydas, kada krikščionys verkė prikalto prie kryžiaus Kristaus: „Ui, kad jis nebūt kaltas, nebūt nė prikaltas“... Pakliuvai teisman, tai jau ir kaltas...

35. Stikliai. Liepalotų (Naumiesčio parap.) senasis Antanas Stiklius užaugino 8 asmenis šeimos. Jis pats, jo žmona ir beveik visi jo vaikai buvo žandarų naguose pačiupinėti. Marceliai Stiklienei žmonelei ir mirtį paskubino, nes nuolat maskoliai kratas darydami jai tiesiog „priepuolą“ buvo įvare. Ją su sūnum Jonu buvo Suvalkų apygardos teismas, už slėpimą lietuviškų knygų (Kasto Stikliaus archyvo) mėnesiui kalėjiman pasmerkęs ir vežė per Vilnių, per Gardiną iš Liepalotų į Suvalkus (etapu), kol bausmė pasibaigė ir paskui už Gardino paleido be pinigų, be maisto, tai sirgdama, sūnaus Jono vedama, elgetaudama (pavalgyt) pėsčia vos gyva parėjo į Liepalotus. Kas ir beįsivaizdins sau tokio smūgio baisumą, ypač tokiai, senatvės susilaukusiai ligūstai moteriškėlei. Kartą maskoliai kratą padarę visus Stiklius buvo suėmę ir išvežę, – liko tik namie 10 metų mergaitė...

Senis Antanas Stiklius labai mėgdavo lietuviškas knygas skaityti. Ypač Zanavyko Lietuvos Istoriją skaitydams taip užsidegdavo, jog jo akys žibėdavo, o veidas kasžin ką tokio nepaprasto reikšdavo. Pats mokėjo gerai skaityti, rašyti ir kiek skaitliuoti; viso to ir savo visus vaikus išmokė. Jo mokykla, tai tikra Rimšos mokykla, tik vietoj moteries – vyras. Jis pasipažinojo ir buvo artimuose santykiuose, su Sintautuose buvusiu rašytoju kunigu Tatarė (Tataržyn'ū). Jis 8 metus rusų kariuomenėj tarnavęs ir „unterapicieriu“ išsitarnavęs, daug knygų rusiškai ir lenkiškai skaitęs, daug ką savo vaikams galėdavo papasakoti, nes tuo laiku dar mažai lietuviškų knygelių tebebuvo. Jis prieš spaudos leidimą, prieš didesnes šventes, savo apylinkėj, naktimis lietuviškas proklamacijas – „Broliai ir sesers, nepasiduokime maskoliams“ išlipindavo, o paskui, ant rytojaus, į bažnyčią eidamas ar važiuodamas, proklamaciją prie gluosnio ar tvoros radęs, balsiai, niekadėja, skaitydavo. Dabar senelis jau į devintą dešimtį metų įžengęs, susilpnėjusia krūtine, dūsauja dienomis ir naktimis, tarpais pasvajodams apie senąją praeitį, laukia naujos ateities, anot jo – amžinasties.

36. Kastas Stiklius, gimęs 1880 m. gruodžio 25 d. Liepalotuose, iš pat jaunų kūdikystės dienų turėjo nepaprastą palinkimą prie knygų ir mokslo. Išmokęs skaityt tuoj perskaitė kur tik sugriebdamas visos apylinkės žyvatines, bromines,

Kosto Stikliaus kapas ir antkapinio paminklo įrašas Krekenavos miestelio (Kėdainių r.) kapinėse. Knygnešio, daraktoriaus, spaudos darbuotojo dažnai naudotas slapyvardis Liepukas yra darinys iš gimtojo kaimo – Liepalotai pavadinimo. 2012 m. A. Šepučio nuotr. Iš R. Daniliausko asm. archyvo

kantičkas ir visus senovės šlamštus. Taip beknyginėjant, žinoma, jam teko susitikti su „Aušra“, „Aušros“ kalendoriumi, „Šviesa“, „Apžvalga“, „Ūkininku“, „Varpu“, daugybe knygelių, „Vienybe lietuvininkų“ ir t. t. Pradėjo rašyti žinias iš savo krašto ir net eilėraščius „sustatinėti“. Pats skaitydavo ir kitiems duodavo – platinavo. Tokia „darbuotė“, žinoma, pasiekė ir maskolių nosį. Ir kartą sergančiam, iš Širvintos daktaro pareinant, munitinės sargai-maskoliai skaudamą koją atrišo ir komprese rado lietuviškų laikraščių prikimšta. Buvo teisinamasi, kad tai daktaras taip uždėjęs, bet kas tau tikės. Tuoj suėmė. Į kalėjimą. Kratos. Žandarai. Tardymas. Iš Naumiesčio etapu per Vilkaviškio ir Marijampolės kalėjimus į Kalvarijos kalėjimą, į pavienę kamerą kaip į grabą, kur sienoje jau buvo įrėžta pavardės

Kačergiaus, Rimšos ir kitų. Laiko vieną savaitę, laiko kitą. Žaizda kojoje nesenai po operacijos užsiteršia, prikirmija. Prasideda naujas sirgimas. Ateina daktaras. Perkelia į kitą – erdvesnę kamerą. Atvažiuoja žandarų viršininkas, ištardo ir paleidžia. Ką veiks su pusgyviu ligoniu – ir taip pats, mano sau, nusprogsias. Bet kas tau davė! Ir šiandien dar su kuolu neužmuštum. O, bausmė? Nugį uždėjo 2 metus atviros policijos priežiūros, tai reikėdavo kas mėnesis vykti į Sintautus ir pas kasžin kokį ten maskolių žemsargį knygoje pasirašyti... Taip dienos bėgo ir metai slinko. K. Stiklius patampytas ir pamokytas daug rimčiau ėmė darbo. Veikdavo iš tolo ir atsargiau. Kai kada beveik pusę „Ūkininko“ prirašydavo. Išklė sumanymą leisti nekalto turinio laikraštėlį. Ir gimė „Naujienos“. Jose taip pat kai kada didesnę pusę K. Stiklius prirašydavo – straipsnelių, žinių, eilių... Taip ir atėjo 1904 metai – didžios pergalės – spaudos leidimo metai. „Na dabar tai pasidarbuosiu“ manė sau K. Stiklius ir nuvykęs į Vilnių ėmėsi korektuoti „Vilniaus Žinias“. Darbas buvo nelengvas ir painus. Rankraščiai nevienodi, pilni klaidų. Raidžių rinkėjai nemoka lietuviškai. Ir pasimatė, kad pačiam dar toli šaukia ligi tikro korektoriaus. Bet, vaikinėlis, rūpinosi – bėga, klauso pamokų Jono Jablonskio, Povilo Višinskio, teiraujasi pas Praną Klimaitį, Antaną Rucevičių ir kitus, kol vargais negalais perkanda lietuvių kalbos gramatikos ir rašybos brenduolio kevalą. Toliau šį tą rašo, duoda spausdinti laikraščiams, šiaip leidėjams – išleisdina ke-liolika brošiūrėlių... Po karui grįžta kuo greičiausia į Lietuvą ir įstoja į Valstybės Spaustuvę korektorium. Darbo daugybės. Lietuva kuriasi. Ministeriai, direktoriai, visoki raštininkai ir mašinistės nekaip temoka lietuvių kalbos. Visoki raštai, blankai duodami spaudon su kladoms, netaisyklingai parašyti. Kastas Stiklius korektuodams taiso netik raidžių rinkėjų, bet ir autorių ir raštininkų klaidas: sintaksį, rašybą ir t. t. Darbuojasi virš penkių metų. Mano, gal pensiją senatvėje gaus. Juk jau Lietuvos laikraštijoje 20 metų korektuoja. Tai nemaža popierio pribraižyta, nemaža raudonylo išrašyta. Ir kas, manote, atsitinka? Ugi ateina spaustuvės vedėjas ir Kastą Stiklių, neva už patėmijimą Gelžkelių Valdybai nemokėjimo lietuvių rašto kalbos, už su klaidoms rašymą ir spausdinimą, – paliuosuoja, sakydams: „kas tau rūpi, ne tavo dalykas, kaip kas parašo“.

Liepukas.

Jonas Mačys-Kėkštas ir Sintautų krašto keliai

Parengė Raimondas Daniliauskas

Jonas Mačys-Kėkštas gimė 1867 m. Ingavangio kaime Klebiškio valsčiuje Marijampolės apskrityje. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje, lankė neprivalomas lietuvių kalbos pamokas, kurias dėstė poetas Petras Arminas-Trupinėlis, vėliau – Petras Kriaučiūnas. Greitai ištraukęs į literatūrinį darbą, platino „Aušrą“, susirašinėjo su jos redaktorais, pats leido ranka rašytą laikraštėlį „Priešaušris“. Pradėjęs bendradarbiauti „Aušroje“, Kėkšto slapyvardžiu ten išspausdino pirmuosius savo publicistinius straipsnius. 1885 m. netikėtai išstojo iš gimnazijos, kurią laiką gyveno Garliavoje pas mokytoją poetą Juozą Andziulaitį-Kalnėną. Publicistiniuose straipsniuose drąsiai dėstė romantikams priešingas pažiūras apie praktinius visuomenės gyvenimo klausimus. Būtent tai jį galėjo sieti su Vincu Kudirka. Yra žinoma, kad po savo arešto 1895 m. V. Kudirka per ištikimą žmogų siuntė laišką Juozui Bagdonui, 1899–1905 m. su pertraukomis redagavusiu „Varpa“ ir „Ūkininką“, prašydamas, kad šis nuvažiuotų į Virbalį pas J. Mačį ir sunaikintų jo visus jam rašytus laiškus.¹

1886 m. J. Mačys-Kėkštas pradėjo dirbti Aukštosios Panemunės valsčiaus raštininku. 1892 metų pabaigoje jis buvo paskirtas Vilkaviškio apskrities valdybos raštinės tarnautoju, po dviejų mėnesių – Virbalio magistrato sekretoriumi. 1893–1897 m. jis jau Virbalio burmistras, o 1898–1900 m. – Vilkaviškio apskrities valdybos sekretorius. Dirbdamas gimtojo krašto įstaigose, tikėjosi palengvinti paprastų žmonių dalį, tačiau carinės valdžios įstaigos, nuo seno garsėjusios kyšininkavimu ir abejingumu, griovė jo pastangas. 1891 m. balandžio 27 d. J. Andziulaičiui-Kalnėnui iš Panemunės rašytame laiške teigia:

„Čia jau baisiai nusibodo. Tas sekretoriavimas gal ir geležinį žmogų suėsti. Kaip aš nepavirtau į kokį automatą iki šiolei – aš pats ir kiti, iš šalies žiūrėdami, didei dyvijasi“.²

1896–1897 m. jo bute buvo redaguojamas „Ūkininkas“ ir „Varpas“³.

1900 m. dėl nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių J. Mačys-Kėkštas pabėgo į Rytų Prūsiją, o iš ten – į JAV. Ten redagavo „Vienybę lietuvininkų“, palaikė ryšius su Lietuva, išspausdino P. Vaičiaičio eilių. 1901 m. „Vienybėje lietuvininkų“ (Nr. 42) Pranui Vaičiaičiui paskirtame eilėraštyje jis, bene pirmasis, įvardina poeto elegijų perlus:

„Ir tu, aukštadovasi, mokėjai pažinti / Ir kalbą gamtos, ir žmonių troškimus! / Giesmių vainikėlį mokėjai supinti, / Kur viešpats aukščiausias – gamta ir žmogus!“

Tačiau pats neilgai pajėgė triūsti. 1902 m. gruodžio 15 d. mirė džiova,

¹ Kudirka V. *Raštai*, t. 2, Vilnius, 1990, p. 904.

² Mačys-Kėkštas J. *Raštai*, Vilnius, 1961, p. 243.

³ Mačys-Kėkštas J. *Vargdienių giesmė*, Vilnius, 1982, p. 16.

išgyvenęs tik 35 metus. Jo palaikai 1935 m. parvežti į Lietuvą ir palaidoti gimtosios Suvalkijos žemėje, Prienu kapinėse.

1892 m. „Ūkininke“ jis paskelbė straipsnį „Iš Lietuvos“, kuriame pirmą sykį periodikoje išsamiai aprašytos Sintautų apylinkės, tiksliau – jų keliai. Ko jis čia bastėsi? J. Mačys-Kėkštas į šį klausimą atsako pats:

„Aš pirmąsyk važinėju po Naumiesčio pavietį, kur tikėjau užtikti kokią aukštesnę kultūrą kaip nuošalyje, gulinčiam prie pat Prūsų rubežiaus.“

Tačiau jis klydo: čia keliai nebuvo kultūros rodiklis, o priešingai – liudijo chaosą ir betvarkę. Amžininkai rašo, kad keliai buvę tokie, jog, norėdami kur išvažiuoti, žmonės kirtę šakas ir kloję ant kelių. Vaizdžiai J. Mačio-Kėkšto aprašomu neišbrendamu keliu į mokslinyčią klampoja 6 ar 7 metų vaikelis. Pabaigoje smerkiami lietuviškos spaudos „kad ir visai nekaltos italpos“ („apie ūkę, apie bitininkystę, auginimą gyvulių...“) persekiotojai.

Tuo pat metu Sintautų keliais domėjosi ir Vincas Kudirka. 1892 m. „Varpe“ (Nr. 6) išspausdintame savo straipsnyje „Lenkijos podukra. P. Ilgovskio misija ir atšaldytas zaunijimas. Pasaka mano pažįstamo apie Naumiesčio paviečio kelius“ jis rašo:

„Brrr...net šiurpuliai ima, atsiminus tuos kelius! – tarė anąsyk mano geras pažįstamas, kuris visus Naumiesčio šalies kelius yra išvažinėjęs ir gerai išpažinęs. O kad tas pažįstamas melo nekenčia, tai į viską, ką pasakojo man apie minėtus kelius, drūčiai tikiu ir pavedu įtikinėjimui skaitytojų.“

Tas V. Kudirkos geras pažįstamas tai J. Mačys-Kėkštas⁴, jau kiek anksčiau paskelbęs „Ūkininke“ savo rašinį apie Sintautų kelius.

V. Kudirka savo pamąstymus minėtame straipsnyje baigia ištis vaizdžiai:

„Atsidėjęs klausiau tos pasakos iš „Tūkstančio ir vienos nakties“ ir taip užsiklausiau, kad nejutau, kaip mano pažįstamas atsisveikino ir išėjo. Buvo jau vėlu. Atsiguliau ir ilgai neužmigau – negalėjau jokiū būdu susitaikyti su neteisybe, kad šiose dienose po civilizacijos akių gali būti toks Naumiesčio pavietis, tokia administracija, tokios neteisybės, tokios prievartos... be tiesos išleisti iš burnos nuskriaustų kvapą. Sapnavau tą naktį didelį kelią su neišpasakytomis duobėmis, pragarišku purvynu, skylėtais tiltais; vaitai su šaltyšiais varinėja žmones ant to kelio, policija grumdė juos į purvyną, o paviečio načelninkas su valsčių raštininkais laipiojo paviršium ir kasžin ko ieškojo po kišenius suniurkintųjų; po kelių dienų gavau laišką: „Mylimiausias drauge! Grįždamas namon, dasižinojau, kad man išpuls važiuoti Sintautų keliu. Pasilik sveikas ir atmink tavo

⁴ Kudirka V. *Raštai*, t. 2, parengė A. Vaitiekūnienė, Vilnius, 1990, p. 879.

geriausią draugą, kurio turbūt daugiausia neregėsi! Antanui esu kaltas 15 rublių – neužmiršk... Jeigu išliksiu gyvas, tuojaus parašysiu. Tavo draugas N. N.“

Šiame straipsnyje, o taip pat ir kitoje J. Mačio-Kėkšto publicistikoje, atsispindi jo prieštaringos pažiūros. Pasak V. Kubiliaus,

„Jis nuolat atsidurdavo skylančios į priešingus polių visuomeninės minties centre, rinkdamasis pačią radikaliausią poziciją, nors po to ilgai dar ginčydavosi pats su savimi.“⁵

Keliai visada buvo ir yra ekonominio, ūkinio ir kultūrinio gyvenimo pagrindas.⁶

Ši korespondencija buvo išspausdinta laikraštyje „Ūkininkas“ 1892 m. Nr. 8 (p. 297–306). Publikuota J. Mačio-Kėkšto „Raštuose“ 1961 m. (p. 199–206).

Jonas Mačys-Kėkštas (kairėje), Vincas Kudirka, Stasys Matulaitis. Iš leid. J. Mačys-Kėkštas. Raštai, Vilnius, 1961, p. 192

Jonas Mačys-Kėkštas

Vilniuj buvau, Rygoj buvau –
Tokių dyvų nemačiau...

Iš dainos

Naumiesčio pav., Suv. r. 17(29) balandžio 1892 m. man teko važiuoti vieškeliu nuo Sintautų į Šakius. Buvo tai ankstyvas dar laikas, ir bevažiuojant aš pamačiau kaimo vaikelių, gal 6–7 metų, prastai apsilikusį, su knygute ir sąsiuva⁷ po pažaste, bebredantį klumpaitėse per purvyną. Kelias buvo be galo klampus, pakeliais taip jau eiti per klampumą negalima, ir vaikutis, kiek pajėgdamas, brido keliu; bet vienam daikte klumpaitės visai nugrimzdo į purvyną, viena koja nuniro bemaž iki kelio; vaikelis apsidairė aplink – kiek akim užmesti, nematyt nė gyvo žmogaus, tik aš su žydėliu varausi per klampynę vežimaitij: maža vaikiščiui paguoda nuo dviejų juodaskvernių – ir jisai gailiai apsverkė; bet, netrukęs ilgai, išsitraukė ranka klumpes iš purvyno, pasimovė jas ant pirštų, kita ranka sučiuopė knygutę su sąsiuva ir basnierčia nubrido toliau... O čia lynoja, oras miglotas, šaltas... Tas Lietuvos vaikelis ėjo tada iš savo kaimo į Sintautų mokslynįčią⁸, kur

⁵ Ten pat, p. 25.

⁶ Apie kelių reikšmę krašto gyvenime ir jų tvarkymą žr. R. Daniliausko str. „Žemės ūkio raida Sintautų krašte XX amžiuje“ (sk. „Istorija. Agrarinė krašto raida“).

⁷ Sąsiuva – sąsiuvinis.

⁸ Mokslynįčia – mokykla.

jo dvasią peni svetimu, nesuprantamu mokslu. Kaipgi brangiai tas kūdikis turi pelnytį taip negardžią ir mažai naudingą duoną!

Važiuoju toliau: klampumas neišpasakytas. Trejetas arklių vos pavėlka mažą vežimaitį, kuriame sėdžiu tik aš ir žydėlis važnyčia; per pusę adynos mes pavažiuojam tik vieną verstą⁹ Pasivarę kelias varsnas¹⁰, privažiuojam vietą, per kurią vos vos arkliai mus ištraukia: nelaimingi gyvuliai įlindo į purvyną visoms kojomis iki pat pilvui, viršum purvyno jie laikėsi tik ant pilvų, vežimėlis nugrimzdo iki pat ašių; arkliai stiebėsi iš viso vieko¹¹ ir, spirdamiesi šnipais¹² į purvyną, vos ne vos išvaliojo išklampoti ant čia jau esančio tiltelio. Tokio važiavimo buvo 3–4 sieksniai. Apsidairęs aš pamačiau ant lauko šalia kelio gulint du lavonu arklių ir prie pat kelio, vietą, išklotą šiaudais, kur, regima, gulėta buvo žmogaus. Žydėlis pasakė, būk čia prigerta kokio žmogaus ir arklių. Paskiau aš, tyčia klausinėdamas apie tai, dasižinojau šit ką.

10(22) balandžio 1892 m. urėdininkas Naumiesčio pavietinio urėdo p. Filipovičius, viršininkui liepiant, buvo su urėdiškais reikalais Šakiuose; ten diktai prisiurbęs, vakare su pavarytais nuo valsčiaus arkliais žydo Kohano iš kaimo Strupų, Zyplių valsčiaus, jis išvažiavo iš Šakių atgal į Naumiestį. Važnyčiojo vaikinai krikščionis – bernas to žydo. Kadangi mūsų urėdininkai papratę yra nečėdyti nė kišenių, nė labo gyventojų, tai ir tuosyk P. F. karts nuo karto ragino važnyčių kapoti arklius, idant greičiau bėgtų. Arkliai po tokį kelią baisiai pailso ir todėl, privažiavę tą daiktą, kurį aukščiau aprašiau, ir įklimpę į purvyną, neteko vieko, idant iš jo išbristi. P. F. liepė tada važnyčiai nešti save į Sintautus ant pečių (nuo to daikto į Sintautus bus į verstą kelio). Vaikinas nutempė girtą poną urėdininką į Sintautus ir, gavęs nuo jo pusrublį, gėrė karčiamoj iki pat rytui, apie arklius visai nesirūpindamas, o ponas F. įlindo į kambarį raštininkėlio Sintautų valsčiaus ir pagiriojo. Kada ant rytojaus žmonės nuėjo žiūrėti arklių, tai rado juos drybsant klampynėje negyvus. Tai tu, mat, arklių liekanas aš mačiau šalia kelio... Kas dailiausia dar šiam atsitikime – tai, jog viršininkas pavieto, sušaukęs kuopą Sintautų valsčiaus, liepė vyrams užmokėti žydui už kritusius arklius 70 rublių!

14(26) balandžio 1892 m. Jonas Rudzevičius, vaikinai 21 metų, sūnus turtingo ūkininko Jono Rudzevičiaus, iš kaimo Skardupių, Sintautų valsčiaus, ėjo vakare iš jomarko iš Šakių namon. Jam reikėjo eit per pat klampynę, ir ant rytojaus apie 7 adyną rado jį prigerusį purvynė. Vargšas dar buvo gyvas, bet visai pastyręs ir nustojęs žado: jis negalėjo ištarti iki numirštant nė vieno žodžio. Pervežė jį į valsčiaus urėdą Sintautuose, tenai apžiūrėjo, mėgino atgaivinti, o nepasisėkus paguldė jį špitolėje prie bažnyčios. Tėvas parvežė kokį šundaktarį Šuopį iš Papartynų, Šilgalių valsčiaus, kuris bandė pražiodinti vargšą su pagalba replių, idant įpilt į gerklę vyno, bet dantys buvo taip drūčiai sukąsti, jog praskėsti žandus nenusidavė. Buvusieji ten matė, kad už dantų pilna burna purvo. Antrą adyną popiet Rudzevičius pasimirė. Prasidėjo taip vadinama „sliedstva“ (tyrinėjimas) vietinių valdžių. Tėvas mirusiojo iš negerai suprostos baimės, idant jo sūnaus „neraikytų“ daktarai ir sūdas, o gal ir gundomas vietinės valdžios, kuri nuogąstavo, idant tas atsitikimas nepridarytų jai bėdos, betardinamas liudijo, būk jo miręs sūnus sirgo nuomiruliu. Visi vienok žino, kad tai yra sausa neteisybė. A. a. Jonas Rudzevičius buvo vyras visai sveikas, drūtas, gero būdo ir prieg tam blāvus (Šakiuose visi pasakoja, kad jis, būdamas jomarke,

⁹ Verstas, varstas – rusų ilgio matas, lygus 1,067 km.

¹⁰ Varsna, varsnas – senovinis tiksliai neapibrėžtas ilgio matas (apie 100 metrų).

¹¹ Vieka, viekas – šiame tekste – jėga, galia, stiprybė.

¹² Šnipas – snukio galas, snukis.

visai tą dieną negėres.) Tokiu būdu tyrinėjimas valdžios davė toki išguldymą, kad Joną Rudzevičių, beeinant keliu, ištiko priepuolis nuomirulio ir jis, pargriuvęs į purvyną, nesant pagalbos iš šalies, užtroško. Tada be tolesnio tyrinėjimo, leidžiant vietiniui vice-prokuratoriui, jį palaidojo 29 balandžio Sintautų kapinėse, o paskiau Nr. 19 „Suvalkų gubernijos žinėse“ tapo apgarsintas oficiališkas pranešimas apie myrių Rudzevičiaus šiais žodžiais: „15 balandžio ant kelio ties laukais kaimo Sintautų Naumiesčio pav. buvo rastas pusgyvis valsčionis Jonas Rudzevičius, 20 metų, be ženklų pažeidimo (nasilija), kuris tą patį dieną numirė.“ Ar nedailu?

Neužtylėsiu dar vieno atsitikimo. Kada Rudzevičių atvežė į valsčiaus urėdą, Sintautų vaitas p. Kramilius nurašė į pavieto viršininką, idant tas atsiųstų pavietinį daktarą gelbėti nelaimingąjį vaikną; sykiu jis nusiuntė ir arklius, kuriais turėjo vaistytąją parvežti. Viršininkas parašė daktarui p. Grabovskiui, idant tasai važiuotų tuojau į Sintautus. Kada važnyčia nuėjo pas p. Grabovskį su raštu viršininko, p. Grab. paklausė: „O ar turi man dešimtį rublių užmokėti už kelionę? Kada ne, tai pašol von.“ Ir ant to pasibaigė, o, nesant daktaro, ligonį šelpė kanivolas¹³ Šuopys... Jeigu ir yra ant sovieto daktariška etika, tai, regima, jos p. Grabovskis visai nepažįsta ir nepripažįsta... Kitur aš girdėjau, kad pons Grab. tankiai sakęs: „Aš esu geras daktaras, taigi aš esu ir brangus daktaras!“ Dieve jam padėk triūstis apie svetimus kišenius, tik ne mūsų nuvargintoje Lietuvoje. Lietuvis džiaugsis, dasižinojės, jog p. Grab. nėra mūsų viengentis, tik koks išgimęs lenkas, vokietis ar prancūzas. Tokių tačiau amatninkų daktarystėje Lietuvoje nemažai.

Žingeidu, kad pernai rudenį viršininkas Naumiesčio pavieto p. Kusakovas, važiuodamas iš Šakių į Naumiestį tuo pat keliu arkliais barono Koidelio iš Gelgaudiškio, nugrimzdo į klampynę, įkrito į purvyną ir kaip ne dievo sutvėrimas atvažiavo į Naumiestį. Tik tai atsitiko kitam daikte, kurį paskiau tas pats baronas Koidelis iš piktumo išklojo šakomis (į 40 vežimų) ir apipilstė smėliu ir žvyriumi.

Skaitytojas stebėdamasis paklaus: „Kas tai per kelias, kur nuskęsta žmonės ir arkliai, kur dargi galionuotas ir sagučiais spindantis maskolių urėdininkas negali laimingai pervažiuoti ir turi joti raitas ant žmogaus sprando?“ Tai yra kelias, priskirtas prie pirmosios eilės kelių, taip vadinamų guberniališkų traktų, kuriuos prilaiko gubernijos rėdas už pinigų, renkamų kasmet nuo visų gyventojų po vardu „plentpinigių“. Tai nėra paprastas pavietinis vieškelis, tik, kaip sakiau, guberniališkas traktas; kiti tokie traktai yra dabar jau visoje Suvalkų urėdijoje nuplentuoti, tik vienas galas nuo Sintautų iki Jurpilės (Jurbarko) dar atsiliko. Aš pirmąsyk važinėju po Naumiesčio pavietį, kur tikėjauisi užtikti kokią aukštesnę kultūrą kaipo nuošalyje, gulinčiam prie pat Prūsų rubežiaus¹⁴. Bet kaipgi skaudus pasirodė jovas!¹⁵ Skaitytojas negalės nė savo vaidentuve¹⁶ įsitiepti, kas tai per kelias pavasario arba rudenio laike! Visur arkliai klimpsta iki kelių, o nekuriuose vietose iki pilvų; kur-ne-kur randasi šaltiniuotos vietos, tai ten visai išbristi negali; ant to kelio daugybė nedidelių tiltelių, kurie rėpso lyg ant juoko. Grindys nelygios, sijos kyšo viena į vieną, kita – į antrą pusę, prieštiltėse žiovauja didelės skylės, kurias nenorėta užberti žemėmis. Tuos tiltus darė ir taisė už rando¹⁷ pinigų žydas Joselis Blochas iš Šakių. Apmokėjęs visus urėdininkus, kurie prie kelių priguli, jisai darė, ką ir kaip norėjo, ir pats dabar juokiasi iš to.

¹³ Kanivolas, kanavolas – arklių gydytojas, veterinaras.

¹⁴ Rubežius – teritorijos riba, siena.

¹⁵ Jovis, jovas – jovalynė, netvarka.

¹⁶ Vaidentuvė – vaizduotė.

¹⁷ Randas – šiame tekste – valdžia.

Ana, kelioms dienoms prieš prigerus Rudzevičiui, kelių konduktorius p. Lukinas, liepiant Naumiesčio viršininkui, važinėjo žiūrėti šito kelio ir ypač tiltų. Apdairęs Šakiuose kišenius Blocho¹⁸, p. Lukinas, pargrįžęs į Naumiestį, pasakė viršininkui, kad kelias ir tiltai puikūs. Pernai Suvalkų rėdybos¹⁹ inžinierius p. Boguckis buvo siųstas gubernatoriaus apžiūrėtų to nelaimingojo kelio. Pasakoja, kad, vos įvažiavus į tą kelią nuo Sintautų, važnyčia (tur būt, tyčia pasamdytas Blocho) išvertė p. inžinierių į duobę viduryj kelio. Prasadėjo tarp pono inžinieriaus ir važnyčios tokis kalbėsis:

Inž.: Bijok tu dievo! tokiu būdu tu man jaknas iškratysi! Ar negali važiuoti atsargiau?

Važ.: E, ponas! dar čia tai nieko, ale kas toliau bus!

Inž.: Argi taip biauru važiuoti?

Važ.: Biauru nebiauru, vienok kokią dešimtskart teks išvirsti...

Inž.: Na, tai tuščia tavęs – važiuok atgal į Naumiestį!

P. Boguckis, sugrįžęs į Suvalkus, sudėjo raportą gubernatoriui, kad kelias nuo Sintautų į Šakius esąs visai puikus...

Numanau, jog meilingas skaitytojas, piktumo pilnas, sušuks: „Ką gi veikia tada valdžia? Ko tyli gyventojai, matydami tokias biaurybes?“ Kokią rolę varo šiame reikale pavietinė valdžia su viršininku priešakyje, skaitytojas gali jau suprasti iš aukščiau patiektojo aprašymo; gubernatorius ir prokuratūra apie nieką nežino ir dasižinoti nesirūpinama ant galo jų galva užimta daug svarbesniais reikalais, kaip antai – persekiojimu skaitančiųjų lietuviškas knygutes, kad ir visai nekaltos italpos: apie igijimą mokslo geriau mokėti rinkliavas, apie ūkų, apie bitininkystę, auginimą gyvulių ir t. t.; kas link ūkėsu, tai viena jų dalis – didesnioji – nieko nedaro per nesumone²⁰ ir nežinystę, o kita – apšviestesnioji – iš principo nesikišimo arba iš priežasties baimės, kadangi Rusų valdžia persekioja visus, kurie stengiasi prikišti nedorus darbus urėdininkų. O jeigu kur apsireiškia ta nedorybė urėdininkų, tai labiausiai nelaimingajam Naumiesčio pavietij: tai yra klasiška šalis gniaužtinių (kyšių) ir prasižengimų! Visi tenajiškiei urėdininkai yra kandidatais į „vietas, ne per daug atsčias²¹“ Siberijos, kaip išsitarė sykį apie patį save viršininkas paviečio p. Kusakovas; visi jie teikia sau bilietus ant „Vladimirkos“ (būti temptu į Siberiją moksliskai sakoma per švelnumą – važiuoti „po Vladimirkę“). Tikiuosi, jog dar teks man pakalbėti apie šitą dalyką plačiau“ o pagabios²² medegos yra daug, labai daug...

¹⁸ Šiame kontekste – paėmęs kyšį.

¹⁹ Rėdyba – šiame tekste – gubernija.

²⁰ Šiame kontekste – neišmanymas.

²¹ Atstus – tolimas; atsčiai – toli.

²² Pagabus – šiame tekste – tinkamas.

Visuomeninės organizacijos Sintautų valsčiuje 1906–1940 metais

Kazys Misius

Visuomeninės organizacijos 1906–1917 metais

Dėl carinės Rusijos vykdomos politikos iki 1906 m. imperijoje įvairių tautų ekonominės, kultūros ir švietimo draugijos su gausiais skyriais buvo neįmanomos. Kai 1905 m. kilusi revoliucija sukrėtė beveik visą Rusiją, caras buvo priverstas sušvelninti pavergtų tautų spaudą, atsisakyti tiesmukos nutautinimo politikos. Be kitų nuolaidų, 1906 m. kovo 4 (17) d. buvo pasirašytos „Laikinos taisyklės dėl draugijų ir sąjungų“. Lietuviškose gubernijose, taip pat ir Suvalkų, pradėjo steigtis ekonominės, kultūros, švietimo ir kitos draugijos. Šiame rašinyje apžvelgiamos visuomeninės organizacijos buvusio Sintautų valsčiaus 1906–1940 m. ribose.

„Žiburio“ draugija ir jos Sintautų skyrius

Lietuvių krikščionių draugija „Žiburys“ su centru Marijampolėje įsteigta kun. Justino Staugaičio ir kitų Seinų vyskupijos dvasininkų pastangomis. „Žiburio“ įstatus 1906 m. gegužės 15 d. patvirtino Suvalkų gubernatorius. Draugija skyrius galėjo steigti visoje Suvalkų gubernijoje. Netrukus spaudoje paskelbti „Žiburio“ draugijos įstatai.¹

Tai buvo katalikiška kultūros švietimo ir labdaros draugija, pirmuoju jos pirmininku tapo kun. Justinas Staugaitis. Per pirmuosius „Žiburio“ gyvavimo metus įsisteigė 50 skyrių, o 1911 m. jų buvo 57. Beveik visi skyriai turėjo bibliotekas-skaityklas. 1907 m. įsteigta lietuviška Marijampolės mergaičių progimnazija, iki 1909 m. įsteigtos 9 „Žiburio“ pradžios mokyklos. 1911 m. liepos mėn. valdžia pastebėjo, kad „Žiburio“ draugijos įstatų Suvalkų gubernatorius negalėjo patvirtinti. Rusijos Senatas 1912 m. gegužės mėn. konstatavo, kad „Žiburio“ draugijos įstatai negaliojantys. Kol vyko biurokratinės draugijos panaikinimo procedūros, buvo parengti nauji „Žiburio“ įstatai, kuriuos 1912 m. birželio 22 d. patvirtino vidaus reikalų ministras. Tos draugijos skyriai buvo perregistruojami iš naujo. 1912 m. rugsėjo 27 d. pagal naujus įstatus įvyko steigiamasis „Žiburio“ draugijos susirinkimas, pirmininku išrinktas kun. Motiejus Gustaitis. 1913 m. žurnale „Žiburys“ paskelbti naujai patvirtinti įstatai. Nuo 1911 m. draugija leido žurnalą „Žiburys“ (išėjo 5 numeriai), o 1908–1916 m. ir „Žiburio kalendorių“².

„Žiburio“ draugijos Sintautų skyrius įsisteigė 1907 m. sausio 13 d. vietos klebono Vincento Paulionio rūpesčiu. Visą laiką jis buvo ir to skyriaus pirmininku. Nuo 1907 m. spalio 12 d. pradėjo veikti skyriaus biblioteka su skaitykla. Bibliotekininku dirbo vargonininkas Juozapas Domeika, o 1910 m. – mokytojas Motiejus Sabas. 1911–1914 m. bibliotekos reikalus vėl tvarkė J. Domeika. 1909 m. biblioteka turėjo 254 egz. knygų ir 130 registruotų skaitytojų, 1910 m. jau

¹ Lietuvių krikščionių draugija „Žiburys“, *Šaltinis*, 1906, birž. 7 (20), nr. 12, p. 183–184; *Nedėldienio skaitymas*, 1906, birž. 13 (26), nr. 26, p. 4–5.

² Pukienė V. *Lietuvių švietimo draugijos XX amžiaus pradžioje (1906–1915 metais)*, Vilnius, 1994, p. 11, 23, 28; *Žiburys*, 1913, nr. 4, p. 1–4, 8–15 (nauji įstatai).

turėjo 316 knygų. Spaudoje priekaištaujama, kad per metus „Žiburio“ draugijos Sintautų skyrius beveik nieko nenuveikė, tiktai įvyko du susirinkimai.³

1913 m. kovo 3 d. skyriaus pirmininku išrinktas kun. V. Paulionis, jo pavaduotoju – Jonas Vaičaitis iš Santakų kaimo, sekretoriumi – Jonas Kaunas iš Balsėliškių, o išdininku ir knygininku – J. Domeika. „Žiburio“ draugijos Sintautų skyrius nebuvo gausus, 1909 m. pradžioje turėjo 10, o pabaigoje 15 narių.⁴ Susidaro išpūdis, kad teologijos daktaras kun. Vincentas Paulionis, dar 1905 m. Sintautuose įsteigęs knygynėlį, 1907 m. išleidęs dvi sulietuvintas religinio turinio knygeles („Ramybė nuliūdime“ ir „Švento Pranciškaus dvylika žodžių“) dėl rūpesčių sudegus bažnyčiai nepajėgė skirti daugiau laiko ir dėmesio Sintautų „Žiburio“ skyriaus veiklai. Apie „Žiburio“ draugijos Sintautų skyriaus veiklą retai tepasitaiko žinučių to meto spaudoje.

Galima priminti, kad, valdant vokiečiams, „Žiburio“ draugija buvo atkurta. Iki 1918 m. gegužės 16 d. atsikūrė ir Sintautų skyrius, kurio pirmininku išrinktas kun. Juozas Luckus. Skyrius turėjo apie 100 sumokėjusių nario mokesčių asmenų.⁵ Lietuvos Respublikos metais „Žiburio“ draugijos Sintautų skyrius nebuvo registruotas.

Marijampolės ūkininkų draugovės Sintautų skyrius

Marijampolės ūkininkų draugovė (MŪD) įsteigta Kazio Griniaus pastangomis 1906 m. Tų metų spalio 27 (lapkričio 9) d. iniciatyvinė keturių ūkininkų grupė pasiuntė Suvalkų gubernatoriui patvirtinti šios ūkininkų draugijos įstatus, kurie paskelbti spaudoje.⁶

MŪD siekė propaguoti racionalią agrotechniką. Draugija turėjo savo agronomą, jos laikraščiu tapo dvisavaitinis „Lietuvos ūkininko“ priedas „Žemė“. Buvo skaitomos paskaitos, steigiami skyriai (rateliai).

Gydytojo Jono Staugaičio pastangomis steigiamasis MŪD Sintautų skyriaus susirinkimas įvyko 1912 m. gegužės 14 (27) d. Balsėliškių kaime Jono Kauno namuose. Susirinko 19 ūkininkų. Jie visi įstojo į draugiją. Susirinkimui pirmininkavo gydytojas J. Staugaitis. Jis kalbėjo apie draugijų naudingumą. Išrinkta 7 asmenų valdyba: pirmininku – Pranas Naujokaitis, sekretoriumi – Jonas Kaunas, išdininku – Jurgis Kaunas. Nutarta nariams mokėti stojimo mokesčių po 1 ir metinį nario mokesčių – 1,5 rublio, kas mėnesį rengti susirinkimus.⁷

Per 1912 m. birželio 17 (30) d. MŪD Sintautų skyriaus susirinkimą įstojo 7 nauji nariai. Bubių pienininkystės mokyklos mokinys Juozas Ardickas pasakojo apie racionalų gyvulių šėrimą ir pienininkystės naudingumą.

Per 1912 m. rugsėjo mėn. skyriaus susirinkimą, į kurį, be 16 jo narių, atvyko ir 40 svečių, Peterburgo universiteto studentas, vėliau žymus agronomas profesorius Jonas Kriščiūnas skaitė pranešimą apie žemės dirbimą, pievų pagerinimą. Jis atsakė ir į konkrečius ūkininkų klausimus, davė vertingų patarimų.

³ Raguotienė G. *Spaudą atgavus*, Vilnius, 1996, p. 312; Nepseudoartojas [Naujokaitis Pranas], *Sintautai, Vilniaus žinios*, 1908, kovo 14, nr. 60, p. 1–2.

⁴ Žinia apie skyriaus valdybą, *Žiburys*, 1914, nr. 5, p. 12; Kalnelis J. *Sintautai, Viltis*, 1909, kovo 15, nr. 31, p. 2.

⁵ Tamulevičius J. *Sintautai, Tėvynės sargas*, 1918, nr. 19, p. 8.

⁶ Senapilės ūkininkų draugija, *Vilniaus žinios*, 1906, lapkr. 5, nr. 246, p. 1.

⁷ Kaunas J. *Įsteigiamasai Sintautų skyriaus..., Žemė*, 1912, nr. 11, p. 87–88.

Tų pačių metų spalio mėn. susirinkime gydytojas Jonas Staugaitis pasakojo apie bitininkystę. Nutarta prašyti „Vilijos“ bendrovės Sintautuose atidaryti žemės ūkio padargų ir mašinų parduotuvę. Per lapkričio mėn. MŪD Sintautų skyriaus susibūrimą Jurgis Kaunas pasiūlė įsteigti ratelio ūkio knygyną (bibliotekėlę). Tokiam sumanymui vienbalsiai pritarta.⁸

„Vilija“ parduotuvės Sintautuose neatidarė. Ar buvo įsteigta žemės ūkio literatūros bibliotekėlė, žinių nerasta. 1913 m. birželio mėn. MŪD Sintautų skyrius nutarė surengti viešą vakarą su vaidinimu, pajamas skirti MŪD agronomui išlaikyti. Skyriaus valdybos pirmininku vėl išrinktas P. Naujokaitis, sekretoriumi – Jonas Kaunas, išdininku – Jurgis Kaunas (abu iš Balseliškių k.).⁹

1914 m. vasario mėn. per skyriaus narių susirinkimą nutarta prašyti MŪD valdybą kreiptis į valdžią, kad būtų sumažintos parduodamos ūkininkams išsikirsti iš valstybinių miškų medienos kainos. Bene per paskutinį skyriaus susirinkimą buvo svarstomas organizuotas mineralinių trąšų išsigijimas, kas nebegalėjo būti įgyvendinta. Dėl kilusio Pirmojo pasaulinio karo Marijampolės ūkininkų draugovės veikla nutrūko.¹⁰ Apie Sintautų skyriaus veiklą žinias spaudai reguliariai pateikdavo raštvedys Jonas Kaunas.

Žemės ūkio draugijos „Žagrė“ Sintautų skyrius

Siekiant plėsti katalikiškas organizacijas, 1906 m. spalio 29 (lapkričio 11) d. Marijampolėje įsteigta atskira „Žiburio“ draugijos šaka, vėliau pasivadavusi „Žagrės“ vardu. Iš pradžių tai buvo katalikiška kooperatinė prekybos organizacija, parduavinėjusi ūkininkams trąšas, žemės ūkio padargus ir mašinas. Draugijos tribūna buvo savaitinis „Šaltinio“ priedas „Artojas“. Siekdama gauti iš Rusijos valdžios paramą, „Žagrės“ draugija 1912 m. pakeitė įstatus, kuriuos Žemdirbystės ministerija patvirtino. Nuo šiol „Žagrės“ draugija galėjo veikti Suvalkų, Kauno ir Vilniaus gubernijose ir steigti ratelius. Be to, „Žagrė“ gavo teisę laikyti agronomus, steigti ūkio mokyklas, rengti parodas ir kita.¹¹ „Žagrės“ draugijos Sintautų skyrius registruotas 1912 m. Nurodyta, kad skyrius turi 67 narius.¹²

Konkrečių žinių apie „Žagrės“ draugijos Sintautų skyriaus veiklą beveik nerasta. Žinoma, kad 1913 m. gegužės mėn. Sintautuose buvo „Žagrės“ draugijos žemės ūkio paskaita.¹³ Du žemės ūkio draugijos skyriai Sintautuose iš esmės turėję tuos pačius tikslus – taikant agrotechnines priemones gerinti ūkininkavimą, dėl ideologinių pažiūrų tarpusavyje nepagrįstai konkuravo.

Visuomeninės organizacijos 1918–1940 metais

Visuomeninės organizacijos Lietuvoje pradėjo steigtis dar tebešeimininkaujant vokiečiams. Lietuvos Respublikoje draugijos, sąjungos, politinės partijos pradėtos registruoti 1919 m. Įsisteigę įvairių visuomeninių organizacijų skyriai būdavo registruojami

⁸ Kaunas J. [Pranešimai apie MŪD Sintautų skyriaus susirinkimus], *Žemė*, 1912, nr. 14, p. 115; nr. 19, p. 154; nr. 21, p. 170; nr. 24, p. 193.

⁹ Kaunas J. MŪD Sintautų skyriaus susirinkimas, *Žemė*, 1913, nr. 13, p. 135.

¹⁰ Kaunas J. [Korespondencijos], *Žemė*, 1914, nr. 4, p. 27–28; *Lietuvos žinios*, 1914, liepos 15, nr. 156, p. 3.

¹¹ Šalčius P. *Raštai. Lietuvos žemės ūkio istorija*, Vilnius, 1998, p. 231–232; S–us. Marijampolė. Ūkininkų draugija, *Šaltinis*, 1906, nr. 34, p. 538–539; „Žagrės“ ūkio rateliai, *Žiburys*, 1914, nr. 5, p. 50–51.

¹² 1912 m. žinios apie Suvalkų gubernijos draugijas, *LVIA*, f. 930, ap. 1, b. 509, l. 378.

¹³ *Šaltinis*, 1913, nr. 27, p. 428 (ilustracija).

apskričių viršininkų įstaigose. Žinios apie apskrityse įregistruotus skyrius būdavo perduodamos Vidaus reikalų ministerijai. Po 1926 m. valstybės politinio perversmo opozicinių organizacijų ir jų skyrių veikla tapo nepageidautina. Susirinkimams ir įvairiems renginiams reikėjo gauti apskrities viršininko leidimus, kuriuos gauti atsirasdavo įvairių kliūčių. Dalis skyrių praktiškai negalėjo veikti. 1927–1928 m. tokie skyriai kaip neveikiantys pradėti išbraukinėti iš sąrašų. 1936 m. vasario 6 d. uždraustos politinės partijos, išskyrus tautininkų, taip pat Lietuvos jaunimo sąjunga ir Lietuvos ūkininkų vienybė. Visos nekomunistinės visuomeninės organizacijos uždraustos dar 1940 m. liepos mėn. pradžioje.

Nors Lietuvos Respublikos metų Šakių apskrities įstaigų dokumentų išliko tik nuotrupos, vis dėlto iš išlikusių fragmentiškų archyvinų žinių centrinėse organizacijose ir valstybinėse įstaigose, korespondencijų periodinėje spaudoje galima susidaryti apypilnį vaizdą apie buvusio Sintautų valsčiaus visuomenines organizacijas, jų veiklą.

Lietuvių krikščionių demokratų partijos skyrius

Lietuvių krikščionių demokratų sąjunga įsisteigė 1905 m. 1917 m. vietoj buvusios sąjungos atsikūrė Lietuvių krikščionių demokratų partija (LKDP), kuri oficialiai registruota 1919 m. gruodžio 20 d. 1920 m. vasario 18 d. įregistruota LKDP Šakių apskrities centro valdyba, valsčiuose steigėsi skyriai.¹⁴

Kaip liudija žinutė spaudoje, LKDP Sintautų skyrius įsisteigė iki 1920 m. vasario 27 d.¹⁵ Nors LKDP Sintautų skyrius spaudoje yra minimas ne kartą, tačiau 1919–1925 m. Šakių apskrities draugijų sąrašuose minėto skyriaus nėra. Galima spėti, kad apie skyriaus įsisteigimą nebuvo pranešta Šakių apskrities viršininko įstaigai ir jis liko neįregistruotas. Tikėtina, kad valdant krikščionims demokratams, LKDP Sintautų skyriaus veikimas policijai neužkliuvo.

Periodinėje spaudoje apie valdančiųjų partijų skyrių veikimą žinių beveik nepasitaiko. Paprastai tokie skyriai labiau subruzdavo artėjant rinkimams į Seimą ir į savivaldybes. Matyt, nuo 1927 m. šis skyrius nebeveikė.

Katalikų veikimo centro Sintautų skyrius

Katalikų veikimo centro (KVC) įstatai įregistruoti dar 1919 m. gruodžio 20 d. Koordinavo visų katalikiškų pasaulietinių organizacijų veiklą. Katalikų veikimo centro vyriausiąją valdybą sudarė 13 narių, iš kurių 6 narius ir dvasios vadą skirdavo vyskupų konferencija, o kitus 6 rinkdavo KVC suvažiavimas. Be to, kiekvienoje vyskupijoje buvo rajonų valdybos, kurias sudarydavo 11 narių.

1927 m. kovo 12 d. įregistruoti nauji KVC įstatai, pradėti registruoti papilpajose veikiantys skyriai, kurie išsirinkdavo valdybas. 1928 m. pabaigoje KVC pradėjo leisti savaitraštį „Mūsų laikraštis“. 1938 m. KVC koordinavo 23 katalikiškas organizacijas. Populiarioje literatūroje nurodoma, kad KVC įsteigtas siekiant suvienyti visus katalikus. Tada žmonės taptų geresniais ne tik katalikais, bet ir lietuviais.¹⁶

¹⁴1922 m. žinios apie Šakių a. draugijas, *LCVA*, f. 394, ap. 15, b. 313, l. 93–94.

¹⁵Panovis. Sintautiečiai nesnaudžia, *Laisvė*, 1920, vasario 27, nr. 45, p. 2.

¹⁶Turmantas [Bumšas] Br. K. V. C. Kaunas, 1928, p. 14–15.

Eiliniams nariams reikalavimai gana kuklūs: „*prie Katalikų veikimo centro prisidėti neapsakomai lengva. Nueik į savo kleboniją, užsimokėsi 1 litą per metus ir būsi narys. Jokių kitų priverstinių pareigų nėra.*“¹⁷

Sintautų KVC skyrius įsisteigė apie 1927 m., išrinkta valdyba: pirmininkas – vietos vikaras kun. Juozapas Inkratas, nariai – Sintautų vargonininkas Kazys Skaisgirys, Bizierių pradžios mokyklos mokytojas Augustinas Zubrickas, ir Veršių Juozas Kačiulis, taip pat Juzė Meškaitienė iš Sintautų. Skyrius buvo įregistruotas Šakių apskrities viršininco įstaigoje.¹⁸

1928 m. gruodžio 9 d. Sintautų parapijos salėje vietos KVC skyrius surengė paskaitas apie katalikišką veiklą. Susirinkusiems žmonėms išdalijo daugiau negu 500 įvairių laikraščių, smulkios reklaminės spaudos, KVC brošiūrų. Surinkta 50 naujų katalikiškos spaudos prenumeratorių.¹⁹

1930 m. kovo mėn. Šakių apskrities viršinininkas įpareigojo pirmąją policijos nuovadą išsiaiškinti, ar KVC Sintautų skyrius veikia, ir patikrinti, ar tie patys valdybos nariai. Dėl KVC Sintautų skyriaus veiklos policininkas Bonifacas Urbantas nuvyko pas kun. J. Inkratą ir paprašė skyriaus narių sąrašo. Kun. J. Inkratas pareiškė, kad sąrašas yra, tačiau jis gali būti pateiktas tiktai KVC valdybai, kadangi tokių žinių rinkimas ne policijos kompetencija. Minėtas vikaras pasakė nematęs reikalo raštu pateikti žinių apie KVC Sintautų skyrių. Iš valdybos nario vargonininko K. Skaisgirio B. Urbantas sužinojo, kad po steigiamojo susirinkimo iki šiol nei vietos KVC valdybos, nei visuotinio skyrius narių susirinkimo nebuvo. Valdybos nariai J. Meškaitienė ir abu mokytojai iš Šakių apskrities išvykę.²⁰

Galima priminti, kad 1929 m. KVC vyriausioji valdyba persiuntė Švietimo ministerijai gyventojų prašymą neiškelti mokytojo Juozo Kačiulio iš Veršių ir iš savo pusės pritarė tokiam žmonių pageidavimui. Švietimo ministerija atsakė KVC vyriausiajai valdybai, kad prašymo negalima patenkinti.²¹

Vėliau Sintautų KVC valdybos pirmininkas raštu pranešė Sintautų policijai, kad jis neranda KVC Sintautų skyriaus steigiamojo susirinkimo protokolo. 1931 m. spalio mėn. Šakių apskrities viršinininkui pranešta, kad į KVC Sintautų skyriaus valdybą išrinktas kun. J. Inkartas (pirmininkas), kun. Juozapas Sriuoginis (vice-pirmininkas) ir Jonas Kaunas (narys) iš Balsėliškių kaimo.

1933 m. pradžioje Sintautų KVC pirmininku vyskupas paskyrė kun. Pranciškų Radžiūną, o sekretoriumi išrinktas K. Skaisgirys, įždininku – Pranas Duoba iš Veršių kaimo. Toms pat pareigoms jie liko ir 1934 metais.

1937 m. pradžioje pirmininkas kun. P. Radžiūnas apskrities viršininco įstaigoje užregistravo KVC Sintautų skyriaus narių knygą. 1938 m. skyrius perregistruotas. Tų metų kovo mėn. jam vadovavo kun. Klemensas Pusdešris, o dvasios vadu buvo kun. Antanas Vebeliūnas, sekretoriumi – K. Skaisgirys. 1939 m. Sintautų KVC pirmininku paskirtas kun. Pranciškus Riauba. 1940 m.

¹⁷ *Ten pat*, p. 16.

¹⁸ 1930 03 23 Šakių a. viršininco raštas I policijos nuovados viršinininkui, LCVA, f. 411, ap. 1, b. 6, l. 1.

¹⁹ X. X. Sintautai, *Šaltinis*, 1928, nr. 51, p. 809.

²⁰ 1930 04 pirmos policijos nuovados raštas Šakių a. viršinininkui, *ten pat*, l. 8.

²¹ 1929 m. Veršių pradžios mokyklos tėvų prašymas Švietimo ministerijai su KVC lydraščiu ir ministerijos atsakymas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 735, l. 84–86.

vasario mėn. Sintautų KVC pirmininku ir dvasios vadu paskirtas kun. A. Vebeliūnas, sekretoriumi – kun. P. Riauba.²²

Sintautų KVC skyriaus veikla daugiausia reiškesi kitų tos parapijos katalikiškų organizacijų darbais. Nurodoma, kad 1940 m. pradžioje vietos KVC rūpesčiu įsteigta Sintautų parapijos biblioteka. 1940 m. liepos 6 d. kun. A. Vebeliūnui pranešta, kad KCV skyriaus veikla uždrausta.²³

Lietuvių katalikų jaunimo sąjungos „Pavasaris“ kuopos

Dar 1910 m. pradėtas leisti „Lietuvos ūkininko“ priedas, liberalinis jaunimui skirtas laikraštis „Jaunimas“. Lietuvoje steigėsi nelegalios „Jaunimo“ kuopos. Netrukus pradėta organizuoti ir katalikišką jaunimą. 1912 m. pasirodė katalikiškam jaunimui skirtas žurnalas „Pavasaris“. Norėta įsteigti oficialią katalikiškam jaunimui skirtą draugiją, tačiau to padaryti nepavyko. 1918 m. vėl pradėtas leisti „Pavasaris“. Jau 1918 m. Lietuvoje steigėsi „Pavasario“ kuopos.

1919 m. rugsėjo 12 d. Kaune įvyko pavasarininkų suvažiavimas, įsteigta Lietuvių katalikų jaunimo sąjunga „Pavasaris“. Šios sąjungos įstatai Pilies apsaugos departamente įregistruoti 1919 m. lapkričio 3 d. Tos organizacijos siekis – katalikiškas religinis, dorovinis ir tautinis jaunimo auklėjimas. „Pavasario“ sąjunga buvo viena gausiausių organizacijų Lietuvoje ir aktyviai veikė kaimiškose parapijose. Jos organizacinė sąranga: centro valdyba, regionas, rajonas, kuopa, kuopelė. Regionai sutapo su vyskupijų ribomis. Rajoną sudarydavo apie 10–15 parapijų. Parapijų centruose steigėsi kuopos, o kaimuose – kuopelės.

1932 m. pabaigoje nutarta pertvarkyti į Lietuvių katalikų jaunimo federaciją „Pavasaris“. Paskelbti laikinieji „Pavasario“ federacijos įstatai. Šią federaciją sudarė trys sąjungos – jaunesniųjų pavasarininkų, vyrų ir mergaičių. Pavasarininkams nustatytas 1 lito metinis nario mokestis, kurio 25 centai teko kuopoms, 50 centų – centro ir 25 centai – rajonų valdyboms. Jaunesniųjų pavasarininkų nario mokestis nustatytas 80 centų.²⁴

„Pavasario“ sąjunga leido žurnalus „Pavasaris“, „Jaunimo vadas“, „Pavasarininkų vadas“. „Pavasario“ vyrų sąjunga nuo 1936 m. vietoj „Pavasario“ leido laikraštį „Vyrų žygiai“, nuo 1937 m. – „Ūkininkas–Vyrų žygiai“, kurie 1939 m. įjungti į „Mūsų laikraštį“. Pavasarininkėms mergaitėms 1937–1940 m. ėjo dvisavaitinis žurnalas „Liepsnos“. „Pavasario“ sąjunga propagavo katalikišką dorą, blaivybę, sportą, rengė viešus vakarus, vaidinimus. Aktyvesnės kuopos domėjosi kraštotyra, rinko tautosaką.

Pavasarininkai oponuodavo ne tik liberalioms arba kairės pakraipos jaunimo organizacijoms, bet ir jaunlietuviams. Pavasarininkų renginiai buvo panaudojami ir valdžios kritikai, tačiau tautininkų valdžia šios federacijos nesiryžo panaikinti.

Sintautų ir Valakbūdžio parapijų „Pavasario“ kuopos buvo priskirtos Šakių rajonui. Būdavo rengiamos rajonų konferencijos, su valdžios pareigūnais pasitaikydavo nesusipratimų. Pavyzdžiui, per 1932 m. rugsėjo 11 d. vykusią Šakių rajono pavasarininkų konferenciją, rajono sekretoriui kun. Antanui Duobai pradėjus paskaitą apie LDK valdovą Vytautą, išikišo policininkas ir pareikalavo lai-

²²Sintautų KVC skyriaus pranešimai Šakių a. viršinininkui, *ten pat*, l. 10–20.

²³*Ten pat*, l. 21; Sintautai, *Šaltinis*, 1940, nr. 4, p. 61.

²⁴*Pavasaris*, 1933, nr. 1, p. 31.

kytis konferencijos programos, nes toks pranešimas programoje nenumatytas. Kilo triukšmas. Vėliau išėjęs kalbėti kun. A. Duoba ėmė pasakoti, kokiose sąlygose Marijampolėje laikomi kaliniai ir kaip jie kankinami. Policija konferenciją nutraukė.²⁵

Sintautų pavasarininkų kuopa ir kuopelės kaimuose. Kun. Juozo Vaičiaičio pastangomis Sintautų „Pavasario“ kuopa įsteigta 1920 m. vasario mėn. pradžioje, įregistruota 1920 m. vasario 18 d. J. Vaičaitis išrinktas ir pirmuoju šios kuopos pirmininku. Tą pačią dieną įregistruota ir Pūsdešrių pavasarininkų kuopelė (pirmininkas Juozas Cimbolaitis).²⁶

Iš pradžių Sintautų pavasarininkai buvo gana aktyvūs. Tuoj įsigijo kuopos vėliavą. 1920 m. balandžio 6 d. po pamaldų bažnyčioje Sintautų kuopos nariai susirinko pradžios mokykloje, iš kur išsirikiavę, giedodami pavasarininkų himną nuėjo į Kaunų sodybą Balsėliškių kaime. Čia valdybos narys J. Kaunas pakvietė jaunimą kilniam visuomenei naudingam darbui. Paskui deklamuotos eilės, parodytas gyvas paveikslas „Gydytojas“. Vėliau dainuota, šokta, žaista.

Neturėdami kur vaidinti, Sintautų pavasarininkai nutarė išsirengti salę vakarams. Tam sugalvota surengti loteriją. 1920 m. gegužės mėn. pavasarininkai parapijos kaimuose iš parapijos kaimų žmonių aukų surinko apie 700 įvairių daiktų (net smulkių naminių gyvulių) ir surengė loteriją, kurios pajamos skirtos „scenai įtaisyti“²⁷.

1920 m. rugpjūčio mėn. spaudos žinutėje rašoma, kad beveik kas sekmadienį Sintautuose rengiami vakarai:

„Antai pavasarininkų vaidinimas „Šv. Barbora“. Aną sekmadienį ateitininkai surengė „Tarnas įpainiojo“ su monologais, kvartetais. Šį sekmadienį vėl ateitininkai suruošė, sukvietė koncertą su dainininku Vaičiūnu priešaky. Girdėt pavasarininkai vėl kalba apie gegužinę.“²⁸

Ateitininkai – lietuvių moksleivių katalikų ateitininkų sąjungos nariai. Ateitininkų jaunučių kuopelė galėjo būti įsteigta Sintautų pradžios mokykloje, tikėtina, kad kun. J. Vaičiaičio pastangomis. Kitoje žinutėje rašoma, kad Sintautuose 1920 m. liepos 4 d. „vietiniai moksleiviai – ateitininkai surengė vakarą, vaidino dvi komedijas: „Žilė galvon – velnias uodegon“ ir „Tarnas įpainiojo“. Vaidinimas buvo atliktas gana gyvai. Ūpą sukėlė dainos. Gražus kvartetas iš tų pat moksleivių, vedamas pono Kamaičio, puikiai padainavo tris liaudies dainas“²⁹. Sintautų ateitininkų kuopelė valdžios įstaigose nebuvo įregistruota, apie jos veiklą vėlesnių žinių nepavyko aptikti.

1922 m. kun. J. Vaičaitį paskyrus Griškabūdžio klebonu, Sintautų pavasarininkai liko neveiklūs. 1925 m. kuopa turėjo 36 narius, į jos kuopos valdybą įėjo Ona Kairaitytė, Marijona Išganaitytė ir Jurgis Baukus.³⁰

Apie Sintautų pavasarininkus 1926 m. vasarą spaudoje rašoma:

²⁵ 1932 09 14 Šakių rajono „Pavasario“ valdybos pranešimas centro valdybai, LCVA, f. 572, ap. 2, b. 290, l. 107.

²⁶ Žinios apie Šakių a. draugijas, LCVA, f. 394, ap. 2, b. 1464, l. 240–242.

²⁷ Sintautai, *Laisvė*, 1920, bal. 20, nr. 84, p. 2; Iš pavasarininkų darbuotės. Sintautai, *Laisvė*, 1920, geg. 26, nr. 111, p. 2.

²⁸ Vakarų sezonas. Sintautai, *Laisvė*, 1920, rugpj. 22, nr. 169, p. 3.

²⁹ Juodvarnis. Sintautai, *Laisvė*, 1920, liepos 14, nr. 135, p. 2.

³⁰ 1925 m. Šakių a. draugijų sąrašas, LCVA, f. 394, ap. 4, b. 91, l. 31–32.

Sintautų pavasarininkų kuopa. 1932 m. gegužės 22 d. Iš D. Matijošaitienės albumo

„Čion „Pavasario“ kuopa jau beveik numirė. Kas čia kaltas, sunku pasakyti; bet greičiausiai bus stoka salės, nuolatinio pasišventusio veikėjo ir rajono valdybos nerūpestingumas. Tuomi pasinaudoja priešiški gaivalai ir kas kart randa daugiau pasekėjų. Bet dabar sintautiečių akys nušvito, nes atkeliavus žinomam pavasarininkų veikėjui, kun. J. Inkratui, tikimasi, kad pavasarininkai atgis ir žymiai sukrus darban.“³¹

Nurodoma, kad kun. Juozapo Inkrato pastangomis 1927 m. pastatyti parapijos namai, kurių dalis 1928 m. vasarą jau buvo įrengta, o „ilgą laiką vos krutėję pavasarininkai visiškai atbudo ir vis didesnius būrius jaunimo traukia“³². Valdžios žiniomis, 1928 m. vasario mėn. Sintautų „Pavasario“ kuopa turėjo 20, o Pusdešrių kuopelė – 50, Gaisrių kuopelė – 55 narius.³³

Nuo 1931 m. Sintautų kuopos dvasios vadu buvo kun. Klemensas Pusdešris, tais metais pirmininku darbavosi Pranas Liudžius. Kun. K. Pusdešris organizavo ir kitų Sintautų parapijos katalikiškų organizacijų veiklą. 1931 m. Sintautų „Pavasario“ kuopoje įsisteigė sporto sekcija, į kurią įsirašė 11 jaunuolių.³⁴

1931 m. rugsėjo 27 d. Sintautų pavasarininkai surengė metinę šventę ir poeto Prano Vaičičiaus 30-ųjų mirties metinių minėjimą, kuriame su savo vėliavomis dar dalyvavo Griškabūdžio, Šakių ir Skaistgirių kuopos. Į minėjimą atvyko kun. profesorius Pijus Dambrauskas, kun. Juozas Vaičaitis (Prano brolis), profesorius Juozas Eretas ir kiti svečiai. Po pamaldų bažnyčioje aplankytas P. Vaičičiaus kapas. Parapijos salėje prof.

³¹Sudavijos Ainis. Sintautai, *Šaltinis*, 1926, nr. 31, p. 445.

³²X. X. Sintautai, *Šaltinis*, 1928, nr. 51, p. 809.

³³1928 02 18 žinios apie Šakių a. draugijas, *LCVA*, f. 394, ap. 3, b. 796, l. 38–44.

³⁴1931 05 02 Šakių „Pavasario“ rajono valdybos pranešimas Centro valdybai, *LCVA*, f. 572, ap. 2, b. 290, l. 83.

J. Eretas skaitė paskaitą. Šiame susirinkime vietos pavasarininkų kuopą pasiūlyta pavadinti Prano Vaičiūčio kuopa, susirinkusieji pritarė plojimais.³⁵

1932 m. kovo 28 d. vietos pavasarininkai vaidino pjeses „Laisvės kelias“ ir „Namų židinys“. 1933 m. sausio mėn. Sintautų „Pavasario“ kuopos pirmininku išrinktas E. Skaisgirys, sekretoriumi – J. Tumosa, išdininke – A. Kamaitytė, knygininke – E. Depkevičiūtė. Kuopoje veikė ir vakarų rengimo komisija, kuriai vadovavo Pranas Kriaučiūnas.³⁶

1933 m. Sintautų „Pavasario“ kuopoje buvo 104 nariai, per pirmąją pusmetį surengti 5 valdybos posėdžiai, 3 šventės, 1 gegužinė, 1 pasilinksminimas. Bibliotekėlėje kuopa turėjo tiktai 65 knygas. 1934 m. pradžioje Sintautų „Pavasario“ kuopos pirmininku buvo išrinktas Juozas Šimkus, išdininke – Antanina Kamaitytė iš Gaisrių kaimo, knygininke – Marytė Tėvelytė iš Kirmiškių kaimo.³⁷

1934 m. vasario mėn. Sintautų pavasarininkai vaidino „Ant bedugnės krašto“, o tų pačių metų gegužės mėn. žiūrovams parodė J. Paukštelio 5 veiksmų dramą „Užgrobtą žemę“. Iš pastarojo vakaro gavo 120 litų pelno.³⁸

1934 m. rugsėjo 9 d. per Sintautų pavasarininkų susirinkimą, kuriame dalyvavo klierikas A. Labanauskas ir pora studentų, nutarta veikti atskirai, sudaryti atskiras vyrų ir mergaičių kuopas. Iš pradžių atsiskyrimas buvo formalus. 1935 m. korespondencijoje rašoma, kad Sintautuose sausio 1 d. išrinkta nauja pavasarininkų valdyba: Pranas Liudžius, Antanina Kamaitytė, Marytė Tėvelytė, Juozas Liudžius ir Andrius Skaisgirys. Teigiama, kad

*„Sintautų pavasarininkai veikia atskirai, bet kad būtų patogiau veikti, valdyba išrinkta bendra, tik mergaičių reikalams tvarkyti paskirta M. Tėvelytė, vyrų – P. Liudžius.“*³⁹

Kuopos bendrai veikė ir 1936 m. Pavasarininkų spaudoje paminėti šie Sintautų kuopos 1936 m. renginiai:

Sausio 1 d. vaidinta 3 veiksmų drama „Knygnešio duktė“.

Gegužės 17 d. Sintautų kuopa Valākībūdyje vaidino R. Blaumano 3 veiksmų dramą „Piktoji dvasia“. Vakaro pelnas skirtas Valākībūdžio naujos bažnyčios statybai. Ši drama anksčiau suvaidinta Sintautuose.

Rugpjūčio 30 d. Sintautų parapijos salėje vaidinta pjesė „Taurioji Genovaitė“. Gauta 250 litų pajamų.

Rugsėjo 27 d. surengta Sintautų pavasarininkų šventė. Po pamaldų paskaitą skaitė iš Romos grįžęs salezietis kun. V. Endriuškevičius. Buvo ir meninė dalis.⁴⁰

Rodos, kad ruošiantis perregistruoti „Pavasario“ kuopas, tiktai 1937 m. išrinktos atskiros Sintautų vyrų ir mergaičių kuopos. Vyrų kuopos pirmininku išrinktas Antanas Stankūnas iš Meņkinių kaimo, sekretoriumi – vargo

³⁵Liudžius P. Sintautai, *Pavasaris*, 1931, nr. 19, p. 597.

³⁶Sintautai, *Pavasaris*, 1932, nr. 8, p. 254; 1933, nr. 2, p. 53.

³⁷1933 ir 1934 m. Šakių „Pavasario“ rajono valdybos pranešimai Centro valdybai, *LCVA*, f. 572, ap. 2, b. 290, l. 139, 153.

³⁸Sintautai, *Pavasaris*, 1934, nr. 5, p. 154; nr. 10, p. 319.

³⁹Neužmirštuolė. Veiksime atskirai. Sintautai, *Pavasaris*, 1934, nr. 18, p. 534; Klausutis. Kas naujo Sintautuose, *Pavasaris*, 1935 nr. 2, p. 46.

⁴⁰*LCVA*, f. 572, ap. 2, b. 291, l. 125 (iškarpos iš spaudos).

nininkas Kazys Skaistgirys, išdininku – knygrišys Audrius Skaistgirys iš Gaisrių kaimo. Dvasios vadu tebebuvo kun. Klemensas Pusdešris. „Pavasario“ vyrų sąjungos Sintautų kuopa įregistruota 1937 m. rugpjūčio 9 d.⁴¹

Sintautų pavasarininkų mergaičių kuopa

Ši kuopa Vidaus reikalų ministerijoje įregistruota 1937 m. rugpjūčio 12 d. Tada pirmininke buvo amatininkė Marytė Tėvelytė iš Kirmiškių kaimo, sekretore – Antanina Pečiukaiytė iš Skařdupių kaimo, išdininke – Marija Grybaitė iš Veršių kaimo, dvasios vadas – kun. Klemensas Pusdešris. Susidaro išpūdis, kad „Pavasario“ Šakių rajono mergaičių kuopos nebuvo aktyvios. Pavyzdžiui, nė viena iš 13-os Šakių „Pavasario“ mergaičių kuopų neatsiuntė ataskaitų už 1937 metų pirmąjį pusmetį. 1939 m. šios mergaičių kuopos pirmininke buvo Liucija Krimaitytė iš Gaisrių kaimo.⁴² Rodos, kad jaunesniųjų pavasarininkų Sintautų kuopa nebuvo suorganizuota.

1939 m. apie lapkričio mėn. pavasarininkai Sintautuose įsteigė „gražų knygyną“. Teigiama, kad prie knygyno steigimo daug prisidėjo profesorius Juozas Eretas.⁴³ Tai buvo pavasarininkų biblioteka.

Skaistgirių pavasarininkų kuopa

1926 m. buvo įregistruota atskira Skaistgirių „Pavasario“ kuopa. Korespondencijoje nurodoma, kad 1926 m. liepos 18 d. vietos ateitininkų iniciatyva Skaistgirių kaime įsisteigė nauja „Pavasario“ kuopa, kurios pirmininku išrinktas V. Kaunas, įsirašė 57 nariai. Kuopa tuoj įsisteigė ir bibliotekėlę, kurioje buvo per 200 knygų. Skaistgirių kuopa turėjo ir abstinentų sekciją, tačiau 1927 m. žinutėje rašoma, kad „sekcija snaudžia“⁴⁴.

Skaistgirių pavasarininkų kuopos organizatorius buvo A. Valaitis. Šiai kuopai trejus metus vadovavo V. Kaunas. 1930 m. sausio 12 d. išrinkta nauja valdyba: P. Dailidė – pirmininkas,

Sintautų pavasarininkų vyrų kuopos pirmininkas, Lietuvos katalikų blaivybės draugijos Sintautų skyriaus valdybos narys Antanas Stankūnas. Apie 1931 m. Iš T. Kaziliūnienės albumo

⁴¹1935–1937 m. Šakių „Pavasario“ rajono vyrų valdybos susirašinėjimas su Centro valdyba ir Vidaus reikalų ministerija, LCVA, f. 572, ap. 2, b. 289, l. 70–71, 113, 145.

⁴²1937–1939 m. Šakių „Pavasario“ rajono mergaičių valdybos susirašinėjimas su Centro valdyba ir Vidaus reikalų ministerija, LCVA, f. 572, ap. 2, b. 291, l. 25, 68, 76.

⁴³Sintautai, XX amžius, 1939, lapkr. 17, nr. 265, p. 8.

⁴⁴Sudavijos Ainis. Skaistgiriai, Šaltinis, 1926, nr. 31, p. 445; Skaistgiriai, Sintautų v., Sargyba, 1927, nr. 18, p. 152.

M. Pušinitė – vicepirmininkė, A. Lubinas – sekretorius, J. Steponaitis – knyginkas, A. Janušaitis – kasininkas. Šiai kuopai priklausė ir Veršių kuopelė.⁴⁵

Veršių kuopelės pavasarininkai

1931 m. vasario 15 d. Šlamū kaime Valaičių namuose Veršių kuopelės pavasarininkai surengė vakarą. Parodyti net trys scenos veikalėliai.⁴⁶ 1937 m. registruojant „Pavasario“ federacijos kuopas, jokia Skaistgirių kuopa neįregistruota.

Gaisrių pavasarininkų kuopelė, kaip jau buvo minėta, įsisteigė iki 1928 m. 1931 m. gegužės 24 d. šios kuopelės pavasarininkai suvaidino Vinco Mykoliaičio-Putino 5 veiksmų dramą „Valdovas“⁴⁷.

Kuodžių pavasarininkų kuopelė įsisteigė 1928 m. 1932 m. žinutėje teigiama, kad tai pavyzdingiausia kuopelė ne tikai Sintautų parapijoje, bet ir visame Šakių rajone.⁴⁸

1934 m. liepos 22 d. į kuopelės metinę šventę atvyko pavasarininkų sąjungos įkūrėjas kanauninkas Povilas Dogelis. Iškilmingas susirinkimas įvyko Matijošaičių sodyboje. Atvyko ir daugiau garbių svečių – agronomas J. Valatka, „Ūkininko“ redaktorius Jonas Dagelis ir kiti. Minėjime „Ūkininko“ redaktorius skaitė paskaitą, o kun. P. Dogelis papasakojo prisiminimus iš bolševikų nelaisvės. 1934 m. Kuodžių pavasarininkų kuopelei vadovavo Jonas Liudžius.⁴⁹ Ši kuopelė veikė iki 1938 metų.

Valakbūdžio pavasarininkų kuopa. Kada įsisteigė Valakbūdžio „Pavasario“ kuopa, nepavyko sužinoti. 1928 m. pradžioje ji dar nebuvo įregistruota. Nurodoma, kad per 1932 m. Valakbūdžio kuopa surengė 2 valdybos posėdžius, 2 susirinkimus, 2 šventes. Kuopa turėjo 28 narius.⁵⁰ 1933 m. žinutėje rašoma, kad „Valakbūdžio pavasarininkai po ilgokos pertraukos pradėjo rimtą darbą. Ypač daug veiklumo rodo naujoji valdyba. Vasario 5 d., susirinkime nutarta surengti pasilinksminimą“. Netrukus ši kuopa nutarė įsteigti knygyną, suruošti vakarą ir kita.⁵¹

1934 m. pradžioje išrinkta nauja Valakbūdžio „Pavasario“ kuopos valdyba: pirmininkas – Jonas Martišius, sekretorė – Antanina Piečaitytė iš Gyliškių, knyginkas – Juozas Miliūnas iš Panóvių. Ilgamečiu šios kuopos pirmininku buvo renkamas Jurgis Gylys, gimęs 1913 metais, kuris, būdamas kuopos išdininku, 1937 m. pabaigoje mirė.⁵²

Valakbūdžio „Pavasario“ federacijos vyrų kuopa Vidaus reikalų ministerijoje įregistruota 1937 m. rugpjūčio 9 d. Spaudoje nurodoma, kad 1938 m. pabaigoje Valakbūdžio vyrai pavasarininkai „klebono padedami, ruošiasi įsteigti katalikų jaunimo skaityklą – ramovę“.⁵³

Teikiant „Pavasario“ federacijos Valakbūdžio mergaičių kuopą registracijai, pranešti šie valdybos nariai: pirmininkė – Ona Rudžinskaitė iš Šunkarių kaimo, Sekretorė – Pranė Barčaitytė, išdininkė – Marcelė Gylytė (abi iš Pūsdešrių k.), dvasios vadas – kun. Stasys Vasiukevičius. Valakbūdžio

⁴⁵ Vargo sūnus. Skaistgiriai, *Pavasaris*, 1930, nr. 9, p. 286.

⁴⁶ Veršiai, *Suvalkietis*, 1931, vas. 22, nr. 8, p. 4.

⁴⁷ Gaisrių..., *Pavasaris*, 1931, nr. 11, p. 339.

⁴⁸ Kuodžiai, *Pavasaris*, 1932, nr. 3, p. 92.

⁴⁹ Pavasarininkų Tėvas Kuodžiuose, *Pavasaris*, 1934, nr. 14, p. 416.

⁵⁰ 1933 03 16 pavasarininkų kuopų ataskaitų suvestinė, LCVA, f. 572, ap. 2, b. 290, l. 139.

⁵¹ Valakbūdžio..., *Pavasaris*, 1933, nr. 4, p. 126; *Ten pat*, nr. 10, p. 318.

⁵² 1934 02 22 Valakbūdžio „Pavasario“ kuopos pranešimas Šakių rajono valdybai, LCVA, f. 572, ap. 2, b. 290, l. 156; Valakbūdis, *Šaltinis*, 1938, nr. 8, p. 136.

⁵³ Valakbūdis, *Ūkininkas-Vyrų žygiai*, 1938, gruodžio 30, nr. 53, p. 8.

Valakbūdžio pavasarininkų kuopa. 1937 m. rugsėjo 3 d. Iš V. Sinkevičiaus albumo

pavasarininkų mergaičių kuopa įregistruota 1937 m. rugpjūčio 12 d. Tikėtina, kad ši kuopa buvo negausi, nes 1937 m. pradžioje Valakbūdžio pašto agentūroje buvo gaunami tik 2 egz. žurnalo „Liepsnos“, o Sintautų pašte to leidinio buvo prenumeruojami 44 egzemplioriai.⁵⁴

Apie šios kuopos konkrečią veiklą žinių nepasitaikė aptikti.

⁵⁴ 1937 m. susirašinėjimas dėl „Pavasario“ federacijos Valakbūdžio mergaičių kuopos, LCVA, f. 572, ap. 2, b. 291, l. 69, 83, 123.

Lietuvių katalikių moterų draugija ir jos skyriai

Lietuvių katalikių moterų draugija (LKMD) įsisteigė 1908 m., o atsikūrė dar tebevaldant vokiečiams. Lietuvos Respublikoje LKMD įregistruota 1919 m. spalio 20 dieną. LKMD siekė, kad moterys visuomenėje ir šeimose skleistų katalikybės dvasią, rūpinosi kelti moterų religinį, tautinį, visuomeninį, socialinį sąmoningumą, švietimą. Ši draugija taip pat numatė ginti ir plėsti moterų teises, gerinti jų materialinę padėtį. LKMD buvo įsteigusi keturias žemės ūkio mokyklas, rengdavo mergaičių namų ruošos, amatų kursus. LKMD 1928 m. įsteigė Mergaičių globos, o 1931 m. – Motinos ir vaiko sekcijas. LKMD organizacinė struktūra buvo ši: centro valdyba Kaune, 5 regionai, kurių teritorija sutapo su vyskupijų ribomis, regionuose steigėsi rajonai, apimantys keliolika ar daugiau parapijų, o parapijose – skyriai.

Sintautų skyrius

Teigiama, kad LKMD Sintautų skyrių 1920 m. įsteigė kun. Juozas Vaičaitis 1920 m. Į pirmąją skyriaus valdybą išrinktos: O. Eleskaitė, P. Kaunienė, M. Jakaitytė ir kt. Įvyko keli susirinkimai, tuo laiku besikurianti Lietuvos kariuomenė sušelpa drabužiais. Iškėlus kun. J. Vaičaitį, skyrius praktiškai nebeveikė iki 1932 metų.⁵⁵

Faktiškai LKMD Sintautų skyrius įregistruotas 1921 m. gruodžio 31 d. 1925 m. Šakių apskrities draugijų sąrašė nurodyta ši skyriaus valdyba: Zosė Tamulevičiūtė, M. Kairaitytė ir M. Valevičiūtė, tačiau pažymėta, kad skyrius neveikia.⁵⁶ Krikščionių demokratų valdžia neveikiančių katalikiškų organizacijų iš sąrašų stengdavosi neišbraukti. Analogiškame 1928 d. sąrašė jau Sintautų LKMD skyriaus nebėra.

Kun. Klemenso Pusdešrio pastangomis 1932 m. vasario 21 d. įvyko atkuriamasis LKMD skyriaus susirinkimas. Per daugiau negu metų laikotarpį šis skyrius sušelpė apie 30 neturtingų vaikučių, keletą ligonių, surengtas iškilmingas Motinos dienos minėjimas, metinė šventė. 1933 m. skyriaus pirmininke buvo Miščikienė (vardas nenurodytas), turėjo 130 narių.⁵⁷

1936 m. LKMD Sintautų skyrius ėmėsi iniciatyvos statyti miestelyje prieglauda. Žinoma, to negalėjo būti be vietos klebono pritarimo. 1937 m. balandžio mėnesį

„namas jau buvo nupirktas ir pastatytas, bet dar neįrengtas, nes trūksta lėšų. Namui skardos stogą kelių šimtų litų vertės yra paaukoję sintautiečiai broliai Vailokaičiai. Žemės sklypą davė klebonas kun. Pranas Radžiūnas ir dar paaukojo 120 Lt. Taip pat prieglaudos statybą gausiai yra parėmę: Sintautų pieno perdirbimo bendrovė, aukodama 600 Lt, tretininkai 480 Lt ir kiti smulkesnes sumas. Namui baigti dar reikės apie 3 000 litų.“⁵⁸

Kada buvo įrengta ir pradėjo veikti minėta prieglauda, nepavyko sužinoti.

⁵⁵ Tiesos ir meilės tarnyboje. Lietuvių katalikių moterų draugija 1908–1933, Kaunas, 1933, p. 215.

⁵⁶ 1922 ir 1925 m. Šakių a. draugijų sąrašai, LCVA, f. 394, ap. 15, b. 313, l. 90–91; ap. 4, b. 91, l. 43–44.

⁵⁷ Tiesos ir meilės tarnyboje. Lietuvių...

⁵⁸ Sintautai. Moterys stato prieglauda, XX amžius, 1937, bal. 20, nr. 87, p. 7.

Valakbūdžio skyrius

Šioje parapijoje LKMD skyrius įsisteigė po 1933 metų. Apie jo veiklą žinių beveik nepavyko aptikti. 1938 m. rugpjūčio mėn. įvyko LKMD Valakbūdžio skyriaus metinė šventė, kurioje dalyvavo ir profesorius Juozas Eretas su šeima. Ta proga koncertavo solistė Z. Kazlauskaitė. Tą dieną, tikrai skirtingu laiku, metinė šventė buvo surengęs ir LKMD Sintautų skyrius. Sintautuose taip pat giedojo ir dainavo Z. Kazlauskaitė.⁵⁹

Lietuvių katalikų blaivybės draugijos Sintautų skyrius

Lietuvių katalikų blaivybės draugija (LKBD) su centru Kaune įsisteigė 1908 m. Nepriklausomoje Lietuvoje atsikūrė 1919 m., registruota 1920 m. Nuo 1922 m. leido laikraštį „Sargyba“. Dėl lėšų stygiaus laikraštis ne visadaėjo reguliariai. Apskritai atsikūrusi LKBD veikė silpniau negu 1908–1914 metais.

LKBD Sintautų skyrius įsisteigė iki 1925 metų. Tais metais skyrius turėjo 65 narius, pirmininku buvo kun. Juozapas Stanaitis, į valdybą dar įėjo Antanas Duoba ir Antanina Petravičiūtė. 1928 m. pradžioje turėjo 100 narių, iš kurių apie 30 asmenų buvo aktyvūs.⁶⁰

1929 m. spaudoje rašoma, kad balandžio 21 d.

*„po ilgo miego pabudo Lietuvių katalikų blaivybės draugijos Sintautų skyrius. Narių užrašyta 24, kun. J. Inkratas turėjo susirinkime paskaitą „Blaivybė“. Į valdybą išrinkta: A. Stankūnas, A. Jakaitytė, E. Jurgilaitė ir K. Skaisgirys“.*⁶¹

Palyginus su 1928 m., matome žymų narių sumažėjimą. Blaivybės idėjas skleisti nebuvo paprasta. LKBD nariai turėjo būti abstinentai (visai nevertoti svaigalų). 1933 m. žinutėje rašoma, kad kartu su kitomis katalikiškomis organizacijomis Sintautuose blaivininkai „*gražiai veikia*“.⁶²

Tikėtina, kad keisti paplitusius įpročius įvairiomis progomis saikingai vartoti alkoholių skyrius buvo nepajėgus, o kovoti su priklausomybę nuo svaigalų turinčiais asmenimis nematė prasmės. Gal todėl apie LKBD Sintautų skyrių spaudoje žinučių beveik nepasitaiko. 1937 m. perregistruojant visuomenines organizacijas, LKBD Sintautų skyrius neregistruotas. 1938 m. birželio mėn. rašytojas Juozas Grušas lankėsi Zanavykijoje, kur, be kitko, domėjosi ir blaivininkų skyrių veikla. Jis spaudoje rašė, kad į Griškabūdžio blaivininkus priimami tikrai vyrai (buvo per 100 narių), o Sintautuose skyriaus nėra.⁶³

Angelo Sargo vaikų sąjunga (angelaičiai)

Lietuvių katalikų blaivybės draugijai ypač rūpėjo blaivus Lietuvos jaunimo auklėjimas. Todėl ši draugija 1922 m. pradžioje įsteigė Angelo Sargo vaikų sąjungą (angelaičius). Šios sąjun-

⁵⁹Pas zanavykus, *Ūkininkas-Vyrų žygiai*, 1938, rugpj. 18, nr. 34, p. 10.

⁶⁰1925 ir 1928 02 18 Šakių a. draugijų ir jų skyrių sąrašas, LCVA, f. 394, ap. 4, b. 91, l. 54–55; ap. 3, b. 796, l. 50–51.

⁶¹Sintautai, *Sargyba*, 1929, nr. 5, p. 170.

⁶²Mardukas, Sintautai, *Šaltinis*, 1933, nr. 21, p. 296.

⁶³Juoz[as] Gr[ušas]. Pas Zanavykijos blaivininkus, *Sargyba*, 1938, liepos 1, nr. 13, p. 101.

gos nariais galėjo būti 7–15 metų vaikai. Siekta vaikučiams diegti tvirtą katalikų tikėjimą, tėvynės meilę, dorus papročius ir blaivumą.

Parapijose steigėsi angelaičių pulkai (kuopos), kurie kaimuose galėjo turėti kuopeles. Angelaičiai turėjo savo uniformą, ženkliukus. Kadangi LKBD spauda buvo skirta daugiausia suaugusiems, angelaičiams buvo leidžiamas dvisavaitinis žurnalas „Angelas sargas“, o nuo 1923 m. – „Žvaigždutė“.

Nelengvai gyvuojanti Lietuvių katalikų blaivybės draugija 1935 m. prašė Kauno arkivyskupą atpalaiduoti ją nuo angelaičių globos. 1935 m. liepos 15 d. Kauno arkivyskupas patvirtino naują angelaičių statusą. Angelaičiams vadovauti kiekvienoje vyskupijoje turėjo būti sudarytas komitetas. Šie komitetai dekanatams skirdavo instruktorius, kurie koordinuodavo parapijų angelaičių veiklą, teikdavo metodinę paramą.

Kada įsisteigė Angelo Sargo vaikų sąjungos Sintautų kuopa (pulkas), duomenų nepavyko aptikti. Žinias apie katalikiškas organizacijas klebonai siųsdavo vyskupui. Nebuvo galimybės pasidomėti, ar tokios žinios išliko Vilkaviškio vyskupijos, taip pat Sintautų parapijos archyvuose. 1933 m. gegužės mėnesio korespondencijoje nurodoma, kad „*gražiai veikia*“ ir Angelo Sargo vaikų sąjungos Sintautų kuopa.⁶⁴ Angelaičiai visuomenės būdavo matomi, nes iškilmingai ir organizuotai eidavo prie Pirmosios komunijos, dalyvaudavo metinėse katalikiškų organizacijų šventėse. Apie konkrečią Sintautų angelaičių veiklą korespondencijų spaudoje nepavyko aptikti.

Kitos katalikiškos organizacijos, bažnytinės brolijos

Šv. Cecilijos draugijos Sintautų skyrius

Ši bažnytinėi muzikai ugdyti draugija iš pradžių pavadinta Šv. Grigaliaus draugija, Lietuvos Respublikoje registruota 1924 m. spalio 31 d. Pirmuoju pirminku išrinktas muzikas Juozas Naujalis. Draugija leido žurnalą „Muzikos aidai“ (išėjo 6 numeriai; redagavo kun. Teodoras Brazys).

Šv. Cecilijos draugijos Sintautų skyrius įsisteigė 1925 m. Tais metais skyriuje buvo 10 narių, valdybą sudarė Juozas Didžbalis, Matilda Kairaitytė ir Martišiūtė. 1928 m. pradžioje skyrius jau turėjo 50 narių.⁶⁵ Liaudyje Šv. Cecilijos draugija buvo vadinama Giedotojų draugija.

Tretininkai

Tretininkai (Trečiasis ordinas) – katalikų pasauliečių religinės organizacijos, priklausančios vienuolių ordinams kaip trečias jų padalinys (greta vyrų ir moterų ordinų). Trečiojo ordino nariai galėjo gyventi kaip pasauliečiai, turėti šeimas, dirbti, jie neduodavo vienuolystės įžadų, bet laikydavosi patvirtintos regulos. Lietuvoje buvo Trečiasis Šv. Pranciškaus ordinas (tretininkai). Tretininkai priklausė parapijų kongregacijoms, kurioms vadovavo tarybos ir pranciškonų įgalioti direktoriai, dažniausiai klebonai.

Tretininkai diegė pamaldumą, krikščionišką gailestingumą. Jie savo aukomis

⁶⁴ Mardukas, Sintautai, *Šaltinis...*

⁶⁵ 1925 ir 1928 m. Šakių a. draugijų sąrašai, LCVA, f. 394, ap. 4, b. 91, l. 59–59; ap. 3, b. 796, l. 43–44.

remdavo bažnyčias, vienuolynus, rūpindavosi bažnytinėmis vėliavomis, rūbais, platino katalikišką spaudą, lankė vaikų ir senelių prieglaudas, ligonius, šelpdavo neturtingus klierikus, vargšus.

Poskyryje apie Lietuviių katalikių moterų draugiją jau minėta, kad Sintautų tretininkai aukoję 480 litų prieglaudos namams. Statistinių žinių apie Sintautų tretininkus nesurinkta.

Sintautuose veikė ir Švč. Sakramento garbintojų brolija. Galėjo veikti ir kitos brolijos arba sąjungos, bet tą galima būtų patvirtinti Sintautų bažnyčios ar Vilkaviškio vyskupijos dokumentais, kurių nebuvo galimybės patyrinėti.

Šaulių sąjunga ir jos Sintautų būrys

Lietuvos šaulių sąjunga buvo pusiau karinė nepolitinė organizacija, kurios tikslas – kovoti už Lietuvos nepriklausomybę, o vėliau – saugoti ir stiprinti iškovotą laisvę.

Šaulių sąjungos idėja kilo Matui Šalčiui, o vienas jos aktyviausių ideologų ir kūrėjų buvo Vladas Putvinskis. Jis parengė Šaulių sąjungos veiklos kryptis ir organizacinę struktūrą. Susibūrusi iniciatyvinė grupė, į kurią įėjo jau minėti V. Putvinskis, M. Šalčius, Tadas Ivanauskas, V. Stašinskas ir M. Mikelkevičius, parengė Šaulių sąjungos įstatus, kurie patvirtinti 1919 m. rugsėjo 15 dieną.

Šauliai dalyvavo kovose už Lietuvos laisvę karo frontuose, partizanų būriuose, saugojo tiltus ir įvairius kitus svarbesnius objektus. Pasibaigus kovoms dėl Lietuvos nepriklausomybės, liko šios pagrindinės šaulių veiklos kryptys: karinis parengimas, tautinis kultūrinis darbas, fizinis lavinimas, ugniagesyba, moterų veikla.

Šaulių organizacinė struktūra: centro valdyba, rinktinė, būrys, skyrius. Rinktinės buvo teritorinės ir sutapo su apskričių ribomis, išskyrus vieną geležinkeliečių rinktinę. Praktinis šaulių darbas vykdavo būriuose. 1930 m. uždrausta šaulių veikla vidurinėse ir aukštesniosiose mokyklose.

Šaulių sąjungos nariu galėjo būti asmuo, sulaukęs 16-os metų. Dėl senatvės amžiaus apribojimo nebuvo. Nuo 1920 m. Šaulių sąjunga leido žurnalą „Trimitas“.

Iš Sintautų šaulių būrio veiklos kronikos

Šakių apskrities šaulių rinktinės archyvas neišliko, neišliko ir Sintautų būrio dokumentų. Todėl tenka rašyti iš spaudoje paskelbtų žinučių. Perspausdinamuose atsiminimuose nurodoma, kad šaulių užuomazga laikytinas pirmųjų tų apylinkių savanorių išvykimas į Lietuvos kariuomenę iš Sintautų. Oficialiai Sintautų šaulių būrys įsisteigė 1920 m. ir netrukus ėmėsi kultūrinės veiklos. 1921 m. birželio 12 d. būrys Sintautuose Vasiukevičiaus kluone surengė vakarą. Vaidinta Levo Tolstojaus 6 veiksnių komedija „Pirmasis degtindaris“ ir pjesė „Justicijos komisaras“. Kluono vidus buvo išpuoštas vainikais ir žalumynais. Po vaidinimų vyko šokiai.⁶⁶

1923 m. šaulių rūpesčiu surengti nemokami vakariniai mokymo kursai suaugusiesiems. 1924 m. šaulių būrio pastangomis Sintautų pradžios mokykloje įsteigta skaitykla, kurioje buvo galima pasiskaityti laikraščių ir žurnalų („Lietuvos žinias“, „Kari“, „Trimitas“, „Pavasari“, „Lietuvos ūkininkas“, „Rytas“, „Klaipėdos žinias“, „Tautos vaira“, „Kultūrą“,

⁶⁶Noros Našlaitis. Sintautai, *Trimitas*, 1921, nr. 24, p. 11.

„Vytį“, „Socialdemokratą“, „Talką“, „Švietimo darbą“, „Mokyklą ir gyvenimą“, „Krivulę“ ir kt.). Skaityklai spaudą dovanojo arba užprenumeravo mokytojai, kiti asmenys, Vartotojų bendrovė. Būdama mokykloje, skaitykla galėjo veikti tik šventadieniais. Dėl kambario skaityklai šauliai kreipėsi į valsčiaus valdybą, tačiau atsakymas buvo neigiamas. Daugiausia skaitydavo mokymo kursų suaugusiesiems lankytojai.⁶⁷ Vėliau skaitykla sunyko, nes mokykloje jai veikti buvo nepatogu.

1924 m. rugpjūčio 3 d. vietos šauliai Sintautuose, irgi Vasiukevičiaus kluone, vaidino A. Fromo-Gužučio dramą „Ponas ir muzikai“, dar buvo dainos, humoreskos, deklamuotos eilės.

1925 m. pavasarį šauliai Sintautuose ant kalvelės iškilmingai pasodino Vilniaus medį. Medelis prigijo, tačiau liko neaptvertas, 1925 m. vasarą buvo apleistas.⁶⁸

Susidaro išpūdis, kad 1925 m. Sintautų šauliai buvo neveiklūs. 1926 m. spaudoje rašoma, kad Sintautų šaulių būrys „po ilgo miego“ tų metų liepos 18 d. suruošė viešą vakarą su vaidinimais, tačiau ką vaidino, nenurodyta.⁶⁹ O vėliau būrys irgi nebuvo aktyvus. 1928 m. toje pat šaulių spaudoje rašoma:

„Prieš kurį laiką vietinis būrys pasižymėjo veiklumu, gi dabar jokių veikimo požymių nerodo, tarsi užmigo. Klausimas, kaip ilgai miegos.“ Pagaliau 1929 m. „po ilgoko snaudulio Sintautų šaulių būrys balandžio 14 d. susirinkime išrinko naują būrio valdybą ir energingai griebėsi darbo: rikiuotės pamokų, gimnastikos ir t. t. Rūpinamasi įsigyti vėliavą. Neveiklius šaulius būrys iš savo tarpo šalins“.⁷⁰

1929 m. lapkričio 17 d. Sintautų šaulių būrys surengė viešą vakarą, vaidinta Vydūno 1 veiksmo drama „Ne sau žmonės“ ir 1 veiksmo komedija „Uošvė į namus – tylos nebebus“.

1930 m. balandžio 21 d. Sintautų šauliai vaidino iš lenkų kalbos verstą 4 veiksmų komediją „Ponas Dauganoris“. Vakaro pelnas paskirtas būrio vėliavai įsigyti.⁷¹

Apie pagyvėjusią Sintautų šaulių būrio veiklą 1930 m. rašoma:

„Laikas nuo laiko šaulių iniciatyva rengiami vakarai, daromi susirinkimai, pamažu einama prie įsteigimo skaityklos ir knygyno. Susirinkimuose ne tik tariamasi šaulių idėjiniais reikalais, bet taip pat svarstomi ir įdomesnieji mokslo klausimai. Paskutiniu metu pradėta laikyti visas paskaitų ciklas kultūros klausimais. <...> Prie būrio veikia atskira raitelių grandis. Kaip raitelių, taip ir paprastų rikių šaulių dauguma su uniforma. <...> Manoma sustiprinti rikiuotės ir įvesti sporto pamokas“.⁷²

1931 m. rugpjūčio 30 d., dalyvaujant Šakių rinktinės vadovybei, Sintautų šauliai minėjo savo veiklos

⁶⁷N. V-as. Sintautai. Liaudies skaitykla, *Lietuvos žinios*, 1924, geg. 21, nr. 114, p. 4; N. V-as. Sintautai, *ten pat*, spalio 18, nr. 236, p. 3.

⁶⁸Šaulys Svetys. Sintautai, *Trimitas*, 1924, nr. 202, p. 28; Ajaksas, *ten pat*, 1925, nr. 28, p. 929.

⁶⁹Dalyvis, Sintautai, *Trimitas*, 1926, nr. 31, p. 1010.

⁷⁰J. Gvs. Sintautai, *Trimitas*, 1928, nr. 33, p. 1089; Z-s. Pradėjo darba, *ten pat*, 1929, nr. 17, p. 280.

⁷¹Kandidatas. Vakarai Sintautuose, *Trimitas*, 1929, nr. 48, p. 804; M. Sintautai, *Trimitas*, 1930, nr. 19, p. 384.

⁷²Sintautai. Šauliai dirba, *Lietuvos aidas*, 1930, gegužės 26, nr. 115, p. 7.

11-ąsias metines. Tada būrio valdybos pirmininku buvo Antanas Šniokaitis. Ta proga pašventinta būrio vėliava. Parapijos salėje vyko iškilmingas posėdis. Pagerbti žuvę dėl tėvynės, orkestras sugrojo kūrinį „Kritusiems šauliams“. Vakare vaidinta Pavelo Obolensko 3 veiksmų komedija „Nervai“.⁷³

1932 m. per Šeštines Sintautų šauliai parodė žiūrovams Miko Petrausko dviejų veiksmų operetę „Kaminkrėtys ir malūnininkas“.

1933 m. rugpjūčio 27 d. Sintautų šauliai pagerbė žuvusius lakūnus Darių ir Girėną. Būsimam paminklui surinko 139 litus ir pasiuntė aeroklubui.⁷⁴

1935 m. kovo 3 d. Sintautų šaulių būrys vaidino P. Vaičiūno 3 veiksmų, 4 paveikslų pjesę „Pražydo nuvytusios gėlės“. Dainavo šaulių choras, vadovaujamas vargonininko K. Skaisgirio.

1935 m. birželio 23 d. Sintautų šaulių būrys šventė 15-ąsias veiklos metines. Po iškilmingosios dalies per posėdį parapijos salėje būrio valdybos sekretorius mokytojas Antanas Černevičius papasakojo apie būrio nuveiktus darbus. Šaulys Skaisgirys pasidalijo atsiminimais apie būrio įsteigimą. Vakare Joninių šventėje dainavo šaulių choras.⁷⁵

1934 m. prie Sintautų šaulių būrio įsteigtas ugniagesių skyrius. Iš pradžių jokios gaisrų gesinimo įrangos neturėta, todėl per mokymus dėstyta tikta teorija ir rikiuotės pratybos. Siekiant išigyti siurblių, prašyta miestelio gyventojų aukų, be to, valsčiaus valdyba ir pieninė paskyrė po 200 litų. 1935 m. šaulių ugniagesiai už 850 litų pirko rankinį siurblių, vėliau nupirko žarnų ir jungčių. 1936 m. šis gaisrininkų skyrius persitvarkė į komandą. Gaisrų gesinimo inventoriui laikyti 1936 m. ruošėsi pastatyti stoginę. Gaisrininkų valdybą sudarė Eduardas Počvaitis, J. Kaunas ir Vladas Dumčius.⁷⁶

Nuo 1936 m. lapkričio 1 d. Sintautų šaulių būrio valdybos pirmininko E. Počvaičio pastangomis parapijos namuose atidaryta skaitykla. Laikraščių ir žurnalų skaityklai dovanojamos vietos inteligentai.

1936 m. lapkričio 28 d. šauliai parapijos salėje suruošė vakarą. Vaidinta vieno veiksmo pjesė (pavadinimas nenurodytas). Grojo dūdų orkestras.⁷⁷

1936 m. gruodžio mėn. pabaigoje Sintautų šauliai suvaidino P. Vaičiūno 5 veiksmų dramą „Liepsnojančios širdys“. Režisavo mokytojas A. Černevičius.

1937 m. kovo 10 d. po ilgos ligos, eidamas 34-uosius metus, mirė vienas Sintautų šaulių būrio steigėjų ir ilgametis valdybos pirmininkas J. Dielininkaitis iš Ežeriūnų kaimo.⁷⁸

1938 m. vasario 6 d. per šaulių būrio ataskaitinį susirinkimą konstatuota, kad nuo 1935 m. narių skaičius padidėjo beveik dvigubai. Gerai veikė ugniagesių komanda. Sporto sekcijos vadovas J. Kliučninkas pranešė, kad steigiama futbolo komanda.⁷⁹

1939 m. kovo 30 d. Sintautų šaulių būrio susirinkime Šakių apskrities rinktinės vadas kapitonas Vaclo-

⁷³ H. Š. Sintautų būrio šventė, *Trimitas*, 1931, nr. 37, p. 730.

⁷⁴ Sintautai, *Suvalkietis*, 1932, geg. 15, nr. 20, p. 5; Keblenis. *Sintautai*, 1933, nr. 38, p. 17, 18.

⁷⁵ Sintautai, *Trimitas*, 1935, nr. 11, p. 198; *ten pat*, nr. 28, p. 517.

⁷⁶ Sintautai. Ugniagesiai dirba, *Suvalkietis*, 1936, kovo 7, nr. 10, p. 3.

⁷⁷ Sintautai. *Suvalkietis*, 1936, lapkr. 14, nr. 46, p. 4; *ten pat*, gruodžio 5, nr. 49, p. 4.

⁷⁸ Sintautai, *Lietuvos aidas*, 1937, sausio 2, nr. 1, p. 8; J. K[udir]ka. Sintautai, *Trimitas*, 1937, nr. 13, p. 3.

⁷⁹ Sintautai, *Trimitas*, 1938, nr. 10, p. 256, nr. 11, p. 280–281.

vas Alksninis už pasižymėjimą ugniagesyboje Eduardui Počvaičiui įteikė Estijos ugniagesių kryžių.⁸⁰

1940 m. gegužės 12 d. Sintautų moterų šaulių būrys bene paskutinį kartą surengė viešą vakarą. Vaidino 4 veiksmų komediją „Inteligentai“. Režisavo Palubinskas.⁸¹

1940 m. pradžioje iš Sintautų kilęs karo istorikas, bibliografas Vytautas Steponaitis gimtojo miestelio šaulių būrio bibliotekai padovanojo apie 400 knygų, kas labai praturtino jų negausią biblioteką. Klemensas Sinkevičius nurodo, kad 1939 m. pradžioje Sintautų šaulių būrio knygynėlyje buvo 120 knygų, o 1939–1940 m. V. Steponaitis tam knygynėliui padovanojo apie 1 000 knygų. Deja, šauliai ir visuomenė dovana menkai bepasinaudojo. Lietuvai praradus valstybingumą ir 1940 m. rugpjūtį panaikinus Šaulių sąjungą, iš būrio bibliotekos paimta 14 egz. natų ir 640 knygų, kurių vertė 2 000 litų.⁸²

Ūkininkų sąjunga ir jos skyriai

Artėjant rinkimams į Steigiamąjį seimą, Lietuvos krikščionių demokratų partijos (LKDP) veikėjai 1919 m. įsteigė Ūkininkų sąjungą (ŪS), veikusią pagal LKDP programą. Įstatai įregistruoti 1919 m. gruodžio 20 d. Jos pirmuoju pirmininku buvo Aleksandras Stulginskis. Ūkininkų sąjunga leido savaitraštį „Ūkininkas“. 1923 m. Ūkininkų sąjungos suvažiavimas pakeitė įstatus ir pasiskelbė savarankiška politine partija, seime įėjo į LKDP bloką. Ūkininkų sąjunga įsteigė Centralinį ūkininkų banką ir dar tris ekonomines organizacijas. Likus valdžioje tiktai tautininkams, nuo 1930 m. Ūkininkų sąjunga faktiškai nebeveikė.

Sintautų skyrius (kuopa)

1919 m. liepos 3 d. spaudoje teigiama, kad Sintautuose „susitvėrė Ūkininkų sąjunga“.⁸³ Ūkininkų sąjungos Sintautų skyrius įregistruotas 1920 m. balandžio 9 d. (pirmininkas Jonas Dėdinas). Kuopų veiklai koordinuoti ir vadovauti 1921 m. birželio 15 d. įregistruota Ūkininkų sąjungos Šakių apskrities kuopų sąjunga, tada turėjusi 19 skyrių.⁸⁴

1921 m. sausio 16 d. ŪS Sintautų skyriaus susirinkime priimtas ilgas sąrašas pageidavimų vyriausybei sėkmingesnėms ūkininkavimo sąlygoms pagerinti. Skyrius kviesdavosi paskaitoms ir žemės ūkio specialistus. Pavyzdžiui, 1925 m. sausio 25 d. agronomas J. Purvinis Sintautuose skaitė paskaitą apie pievų pagerinimą ir jų tręšimą.⁸⁵

Kiti Ūkininkų sąjungos skyriai

Buvusiame Sintautų valsčiuje 1927 m. veikė šie Ūkininkų sąjungos skyriai: Apirbiškių (registruotas 1921 m. rugsėjo 17 d., pirmininkas Jonas Kuncaitis), Veršių (registruotas 1924 m. gegužės 23 d., pirmininkas Jonas Dėdinas),

⁸⁰Sintautai, *Trimitas*, 1939, nr. 14, p. 334.

⁸¹Sintautai, *Trimitas*, 1940, nr. 21, p. 527.

⁸²Sintautai. Vertinga dovana šauliams, *XX amžius*, 1940, sausio 23, nr. 18, p. 11; Sinkevičius K. *Lietuvos šaulių sąjungos bibliotekos*, Vilnius, 2007, p. 174.

⁸³Sintautai, *Vienybė*, 1919 liepos 3, nr. 26, p. 210.

⁸⁴Žinios apie Šakių a. visuomenines organizacijas, *LCVA*, f. 394, ap. 15, b. 313, l. 78–79, 91–92.

⁸⁵Sintautų skyriaus susirinkimas, *Ūkininkas*, 1921. vas. 2, nr. 4, p. 5–6; Sintautai, *Tėvynės sargas*, 1925, nr. 8, p. 88.

Išdagų, Kuodžių ir Valakbūdžio skyriai. Matyt, netrukus dauguma šių skyrių buvo išbraukti iš sąrašų kaip neveikiantys. 1928 m. vasario mėn. Šakių apskrities draugijų ir jų skyrių sąrašė Sintautų valsčiuje nurodytas tiksliai vienas Ūkininkų sąjungos Kuodžių skyrius, turėjęs 26 narius⁸⁶.

Spaudoje minimas 1921 m. veikęs Pikžirnių ŪS skyrius. Šio skyriaus nariai 1921 m. liepos 24 d., susirinkę pas J. Dumčių, svarstė trąšų įsigijimo ir kitus žemės ūkio reikalus.⁸⁷ Gal šis skyrius nebuvo registruotas.

ŪS Veršių skyrius

Skaistgirių kaime buvo įsisteigęs linų džiovyklą, kuri veikė ir skyrių išbraukus iš sąrašų, tačiau 1931 m. lapkričio 12 d. naktį dėl neatsargaus elgesio su ugnimi sudegė.⁸⁸

Ekonominės ir politinės Lietuvos žemdirbių sąjungos skyriai

Dar 1919 m. balandžio 28 d. Kaune, Saliamono Banaičio bute, įvyko **Ekonominės ir politinės Lietuvos žemdirbių sąjungos** (toliau – Žemdirbių sąjunga) steigiamasis susirinkimas. Dalyvavo 13 atstovų. Išrinkta draugijos valdyba: J. Gavėnas, Saliamonas Banaitis, A. Žilinskas ir J. K. Skinkis. Pateikus atspausdintus įstatus, 1919 m. gegužės 14 d. ši draugija įregistruota.⁸⁹ 1919 10–1923 02 draugija leido laikraštį „Žemdirbių balsas“, kurį redagavo S. Banaitis. Nurodoma, kad toje draugijoje veikė Tautos pažangos partijos žmonės.

Jau 1919 m. gruodžio 14 d. Pariebių kaime Stasio Bielskaus pastangomis įvyko šios sąjungos Pariebių skyriaus steigiamasis susirinkimas. Įsirašė 30 asmenų. Išrinkta valdyba: Petras Matijošaitis (pirmininkas), Stasys Bielskus (pirmininko pavaduotojas), Jonas Dėdinas (išdininkas), Juozas Pusdešris (sekretorius), Juozas Endzelis ir Jurgis Martišius.⁹⁰ Tada skyrius nebuvo registruotas.

1921 m. vasario 5 d. Sintautų valsčiaus Menčikių kaime pas J. Pusdešrį įvyko pritariančių Žemdirbių sąjungai ūkininkų susirinkimas. Dalyvavo 160 žemdirbių iš Sintautų, Slavikų, Kidulių ir Gelgaudiškio valsčių. Nutarta Menčikių kaime įsteigti tų valsčių Žemdirbių sąjungos centrą. Išrinkta to centro 7 asmenų valdyba (pirmininkas Antanas Spurga). Susirinkimas įpareigojo išrinktąją Šakių apskrityje valdybą steigti skyrius.⁹¹

Rezultatų ilgai laukti neteko. Jau 1921 m. vasarą Sintautų valsčiuje buvo įregistruoti šie Žemdirbių sąjungos skyriai: Menčikių (pirmininkas Juozas Pusdešris), Pariebių (pirmininkas Stasys Bielskus), Kuodžių (pirmininkas Petras Matijošaitis), Pusdešrių (pirmininkas Pranas Pusdešris), Kušlikių (pirmininkas Juozas Antanavičius), Vaitiekupių (pirmininkas Jonas Dėdinas), Duobiškių (pirmininkas Bielskus), Senujų Zyplių

⁸⁶1927 07 25 Šakių a. Ūkininkų sąjungos skyrių sąrašas, LCVA, f. 394, ap. 15, b. 96; 1928 02 18 Šakių a. draugijų sąrašas, LCVA, f. 394, ap. 3, b. 796, l. 45–46.

⁸⁷Iš draugijų gyvenimo. Pikžirniai, *Tėvynės sargas*, 1921, nr. 34, p. 333.

⁸⁸Sudegė linų džiovykla. Sintautai, *Lietuvos aidas*, 1931, lapkr. 19, nr. 264, p. 7.

⁸⁹1919 04 28 Ekonominės ir politinės Lietuvos žemdirbių sąjungos byla, LCVA, f. 394, ap. 1, b. 1412.

⁹⁰Skyrius Pariebiuose, *Žemdirbių balsas*, 1920, sausio 24, nr. 3, p. 3.

⁹¹Menčikiai, *Žemdirbių balsas*, 1921, vas. 22, nr. 7, p. 5.

(pirmininkas Jonas Būčys), Sintautų (pirmininkas Jurgis Gabartas), Skaistgirių (pirmininkas Juozas Vaičiūnas), Šunkarių (pirmininkas Antanas Spurga), Šilgalių (pirmininkas Juozas Būčys). 1922 m. balandžio 22 d. įregistruotas tos sąjungos Veršių skyrius.⁹²

Susidaro išpūdis, kad Žemdirbių sąjungai buvo sunku konkuruoti su viena valdančiųjų LKDP bloko Ūkininkų sąjunga. Nustojus eiti „Žemdirbių balsui“, kuriantis kitoms ūkininkų organizacijoms, be Žemdirbių sąjungos centro valdybos paramos jos skyriai aktyviai veikti negalėjo. Jau 1923 m. liepos mėn. išbrauktas iš sąrašų Žemdirbių sąjungos Šilgalių skyrius.

Lietuvos ekonominė bei politinė ūkininkų sąjunga. 1924 m. rugpjūčio mėn. vietoj Tautos pažangos partijos ir Lietuvos žemdirbių sąjungos įsisteigė Lietuvos tautininkų sąjunga. Neaišku kodėl, gal nepavykus Kaune įregistruoti tautininkų pakraipos sąjungos, Lietuvos ekonominė bei politinė ūkininkų sąjunga 1924 m. rugsėjo 20 d. buvo registruota Raseiniuose (pirmininkas J. Stankaitis).

1924 m. lapkričio 4 d. buvo įregistruoti šie minėtos sąjungos Sintautų valsčiaus skyriai: Duobiškių (pirmininkas Juozas Kuodaitis), Kuodžių (pirmininkas Pranas Dumčius), Voverių (pirmininkas Jonas Svaraitis).⁹³

1927 m. liepos mėn., be minėtų trijų skyrių, dar veikė tos sąjungos Kušlikių–Šližių–Nartų skyrius, o vietoj Voverių skyriaus nurodytas Jakaičių–Voverių skyrius.⁹⁴ Tautininkams tapus valdančiąja partija, minėti skyriai iki 1928 m. vasario mėn. iš sąrašų išbraukti.

Kitų ūkininkų organizacijų skyriai

Lietuvos žemės ūkio draugijos įstatai įregistruoti 1921 m. liepos 23 d. Draugija siekė kelti žemės ūkio kultūrą, eiti prie organizuotos žemės ūkio produktų gamybos ir prekybos. Pirmininku išrinktas Juozas Tubelis. Draugija rengė žemės ūkio kursus, parodas, leido laikraštį „Lietuvos dirva“. Kai 1923 m. įsisteigė Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų sąjunga „Lietūkis“, netrukus ši draugija veiklą nutraukė.

Lietuvos žemės ūkio draugijos Sintautų skyrius

Lietuvos žemės ūkio draugijos Sintautų skyrius įsisteigė 1923 m. birželio mėn., įregistruota tų metų rugpjūčio 26 d. Išrinkta ši valdyba: Jurgis Kaunas, Jurgis Dailidė, Juozas Kaunas, Pranas Dailidė, Pranas Naujokaitis.⁹⁵ Matome, kad dalis valdybos žmonių buvo ir iki 1914 m. veikusios Marijampolės ūkininkų draugovės Sintautų skyriaus valdyboje.

Apie to skyriaus veiklą 1924 m. pradžioje rašoma, kad skyrius

*„narių turi virš 20. Per visus šventus vietinėje pradžios mokykloje buvo visuotinas susirinkimas. Dalyvavo apie porą šimtų svečių. <...> Nutarta steigti javų valomasis punktas. Žiemos metu nutarta daryti visą eilę paskaitų iš žemės ūkio mokslo ir surengti trumpalaikius kursus. Prisirašė keletas naujų narių“.*⁹⁶

⁹² 1922 m. Šakių a. draugijų sąrašas, LCVA, f. 394, ap. 15, b. 313, l. 79–86.

⁹³ Žinios apie draugijas ir sąjungas, LCVA, f. 394, ap. 15, b. 314, l. 96–97.

⁹⁴ 1927 07 25 Ūkininkų sąjungų skyrių sąrašai, LCVA, f. 394, ap. 15, b. 96, l. 329.

⁹⁵ Žinios apie 1923 m. įregistruotas draugijas, LCVA, f. 394, ap. 2, b. 1477, l. 114–115.

⁹⁶ Nemuno Vaidas. Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1924, sausio 3, nr. p. 3–4.

Kitoje tų metų žinutėje rašoma, kad skyriaus valdyba rūpinasi pieninės steigimu. Daugijos skyrius raginamas „neapsileisti esamai Ūkininkų sąjungai“. Korrespondencijoje priekaištaujama, kad nevykdomi ankstesnių skyriaus susirinkimų nutarimai.⁹⁷ Deja, šio skyriaus dienos jau buvo suskaičiuotos, 1925 m. oficialiuose draugijų sąrašuose jo jau nebėra.

Lietuvos ūkininkų vienybės (Ūkininkų vienybės) Sintautų komitetas (skyrius)

Ekonominę ūkininkų organizaciją **Ūkininkų vienybę** 1927 m. kartu su kitais įsteigė Lietuvos žemės ūkio ministras Jonas Aleksa. Neatsižvelgdama į ideologiją ir politiką, Ūkininkų vienybė pirmenybę teikė ūkininkų socialiniams ir ekonominiams reikalams. Valsčiuose buvo steigiami skyriai, vadinti komitetais. Tautininkams panaikinus kitas ūkininkų organizacijas, dalis jų narių įstojo į Ūkininkų vienybę. Dėl ekonominės krizės dalis šios organizacijos narių ėmė reikšti nepasitenkinimą žemės ūkio politika, atsirado pritariančių Suvalkijos ūkininkų streikui. Todėl 1936 m. ši organizacija uždaryta.

Sintautų valsčiaus Ūkininkų vienybės komitetas jau veikė 1928 m. pradžioje. Turėjo apie 700 narių.⁹⁸ Apie šio komiteto (skyriaus) veiklą konkrečių žinių nepasitaikė aptikti.

Lietuvos centralinės galvijų kontrolės sąjungos Sintautų skyrius. Siekiant racialesnės gyvulininkystės, Lietuvos Respublikoje buvo vykdoma galvijų kontrolė. Galvijų pieningumui padidinti, geresnės veislės karvėms ir buliams veisti, tikslingam šėrimui propaguoti 1926 m. rugšėjo 5 d. buvo įsteigta Lietuvos centralinė galvijų kontrolės sąjunga. Ši sąjunga steigė galvijų kontrolės ratelius, kuriems skyrė kontrolasistentus ir jiems vadovavo. Draugija rengė gyvulininkystės klausimais kursus, darė šėrimo bandymus ir kita. 1933 m. pertvarkyta į Lietuvos galvijų auginimo ir kontrolės sąjungą, o 1934 m. kovo 9 d. senoji draugija „*dėl įstatų nesilaikymo*“ uždaryta.⁹⁹

Galvijų kontrolės sąjungos Sintautų skyrius įsisteigė iki 1928 m. Veikė visoje valsčiaus teritorijoje. Tų metų pradžioje turėjo 65 narius.¹⁰⁰ Apie konkrečią skyriaus veiklą duomenų nerasta.

Žemės ūkio darbininkų profesinės sąjungos Sintautų skyrius

Toks skyrius buvo įregistruotas 1921 m. sausio mėnesį.¹⁰¹ Apie jo veiklą žinių nerasta. Apskritai darbininkų profesines sąjungas savo tikslams ir antivalstybinei veiklai stengėsi įtakoti komunistai.

⁹⁷ *Ten pat*, 1924, spalio 18, nr. 236, p. 3.

⁹⁸ 1928 02 18 Šakių a. draugijų ir jų skyrių sąrašas, LCVA, f. 394, ap. 3, b. 796, l. 56–57.

⁹⁹ Galvijų kontrolės sąjungos byla, LCVA, f. 394, ap. 1, b. 557.

¹⁰⁰ 1928 02 18 Šakių a. draugijų ir jų skyrių sąrašas, LCVA, f. 394, ap. 3, b. 796, l. 68–69.

¹⁰¹ 1920–1921 m. draugijų ir sąjungų skyrių sąrašas, LCVA, f. 394, ap. 2, b. 1464, l. 273.

Lietuvos valstiečių (valstiečių liaudininkų) sąjungos kuopos

Valstiečių sąjunga įregistruota 1919 m. lapkričio 8 d. ir netrukus pradėjo steigti skyrius. 1922 m. pabaigoje susijungė Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partija su Lietuvos valstiečių sąjunga ir pasivadino Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga (perregistruota 1923 m. kovo 17 d.). Ši sąjunga leido dienraštį „Lietuvos žinios“ ir savaitraštį „Lietuvos ūkininkas“. Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga uždaryta 1936 m. vasario 6 d.

Sintautų valsčiuje pirmoji Lietuvos valstiečių sąjungos Jundilų kuopa įsisteigė dar 1918 m. Lietuvos Respublikos metais kuopa nebuvo registruota. Apie tai 1922 m. spaudoje rašoma:

*„Jundilų kaime nuo 1918 m. veikė Lietuvos valstiečių sąjunga, kuri dabar nerodo gyvybės. Likosi knygynas iš vakarėlių pinigų. Reikia arba atnaujinti veikimą, arba turtą atiduoti kitai organizacijai.“*¹⁰²

Ši kuopa nebeatsikūrė.

1920 m. Sintautų valsčiuje įsteigtos šios Valstiečių sąjungos kuopos: Naudžių (įregistruota 1920 m. vasario 18 d., pirmininkas Jonas Petrikas), Išdagų (įregistruota 1920 m. balandžio 9 d., pirmininkas Jonas Liudžius), Ragožių (įregistruota 1920 m. balandžio 23 d., pirmininkas Bronius Kamaitis).¹⁰³ 1923 m. jos perregistruotos į Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos kuopas.

Dėl kitų partijų aktyvios kovos už įtaką žemdirbiams Sintautų valsčiuje daugiau valstiečių liaudininkų kuopų neįsisteigė. Valstiečiai liaudininkai rūpinosi ir ūkininkų švietimu. 1924 m. sausio mėn. Sintautuose vyko dviejų savaitių nemokami žemės ūkio kursai, kuriuose dėstė agronomai, mokytojai. Priklausomai nuo temos klausytojai keisdavosi, vidutiniškai kursus kasdien lankė 31 asmuo.¹⁰⁴

Lietuvos socialdemokratų partijos Sintautų kuopa (skyrius)

Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP) įsisteigė dar 1896 m. Lietuvos Respublikoje įstatai įregistruoti 1919 m. spalio 3 d. Be centro valdybos, darbui skyriuose koordinuoti buvo steigiami socialdemokratų apskričių komitetai. Valsčiuose steigėsi skyriai. Lietuvos socialdemokratatai atsiribojo nuo bolševikų,ėjusių prieš Lietuvos valstybingumą, atsisakė revoliucinės kovos. LSDP nuo 1919 m. leido laikraštį „Socialdemokratas“, uždarytas 1933 m. LSDP veikla 1936 m. uždrausta.

Nors Lietuvoje buvo nemažai žmonių, kuriems nesvetimos socialdemokratinės idėjos, tačiau žinodami valdžios neigiamą požiūrį į šią partiją, turintys valstybines tarnybas asmenys vengdavo viešai dalyvauti socialdemokratų veikloje. LSDP Sintautų kuopa įregistruota 1922 m. spalio 12 d., pirmininku iš-

¹⁰² Dr. Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1922, bal. 5, nr. 32, p. 3.

¹⁰³ Žinios apie draugijas ir jų skyrius, *LCVA*, f. 394, ap. 15, b. 313, l. 90–93.

¹⁰⁴ N. V-as. Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1924, sausio 18, nr. 15, p. 4.

rinktas Jonas Ūsas. 1925 m. kuopa turėjo 12 narių, jos valdyboje buvo Jonas Ūsas, Pranas Sakalauskas, Baltramiejus Šuopis ir Pranas Žebrauskas.¹⁰⁵

LSDP Sintautų skyrius subruzdavo prieš rinkimus į Seimą ir į savivaldybes, tačiau oponentai jų klijuojamus lapelius naikindavo arba užtepliodavo.¹⁰⁶ Į LSDP Sintautų kuopos svarbesnius susirinkimus būdavo kviečiami Šakių apskrities komiteto arba centro valdybos atstovai, kurie stengdavosi atvykti. Kuopos veikla suaktyvėjo 1925 m. Tais metais į valsčiaus savivaldybės tarybą buvo išrinkti 2 socialdemokratai, buvo prumeruojama 14 egz. „Socialdemokrato“ ir 16 egz. jaunimo laikraščio „Žiezirbos“.¹⁰⁷

1925 m. gegužės 31 d. Sintautuose J. Ūso namuose įvyko Šakių apskrities socialdemokratų konferencija, dalyvavo 34 delegatai.

1926 m. liepos 4 d. Sintautų socialdemokratai suorganizavo gegužinę.¹⁰⁸ Po 1926 m. valstybės politinio perversmo socialdemokratai nebegaudavo leidimų susirinkimams, iki 1928 m. vasario mėn. ši kuopa išbraukta iš sąrašų.

Vilniui vaduoti sąjungos skyriai

Vadinosi Vilniui vaduoti sąjunga (VVS). Įstatai įregistruoti 1925 m. balandžio 4 d. VVS siekė: vienyti lietuvius Vilniaus krašto vadavimo idėjai, auklėti ir stiprinti Vilniaus meilę ir tautinės bei valstybinės vienybės idėją, rinkti bei pranešti Lietuvos visuomenei ir visam pasauliui medžiagą apie Vilniaus krašto reikalus, vargus, nusistatymus, reikalavimus, rinkti reikalingas lėšas ir panaudoti jas savo darbams vykdyti.

Nuo 1928 m. VVS leido žurnalą „Mūsų Vilnius“. VVS veikloje dalyvavo įvairių politinių pakraipų žmonės. Visus juos vienijo nesitaikstymas su Vilniaus krašto užgrobimu ir noras padėti pavergtiems lietuviams. VVS tikėjo, kad okupacija nėra amžina. Tam reikėjo budėti ir kiek įmanoma remti Vilniaus krašto lietuvius, kuriuos siekta kuo greičiau nutautinti. Pirmasis VVS skyrius Dotnuvos žemės ūkio akademijoje įsisteigė 1925 m. liepos 6 d. 1937 m. ši sąjunga turėjo 612 skyrių.

1938 m. kovo 17 d. Lenkija Lietuvai pateikė ultimatumą per 48 valandas užmegzti diplomatinius santykius, kurių Lietuvos vyriausybė priėmė. Lenkijos reikalavimu Lietuvos valdžia 1938 m. lapkričio 25 d. VVS veiklą uždraudė.

Vaitiekupių skyrius. VVS Vaitiekupių skyrius įregistruotas 1928 m. birželio 5 d. Skyriaus pirmininke nurodyta P. Plaušinitė. 1931 m. turėjo 100 litų vertės bibliotekėlę, 94 narius, iš jų 4 buvo evangelikų liuteronų tikybos, kiti – katalikai.¹⁰⁹ Skyriaus steigimo aplinkybių nepasitaikė aptikti.

1931 m. vasario 8 d. per skyriaus susirinkimą mokytojas Justinas Kudirka skaitė paskaitą „Vilniaus byla Tautų Sąjungoje“. Skyriaus choras, vadovaujamas mokytojo Vinco Sandargo, sudainavo „Mes be Vilniaus nenurimsim“. Pavasarių skyrius ruošėsi vaidinti

¹⁰⁵ 1923 ir 1925 m. Šakių a. visuomeninių organizacijų sąrašai, LCVA, f. 394, ap. 15, b. 313, l. 73; ap. 4, b. 91, l. 32–33.

¹⁰⁶ Varguolis. Sintautai, *Socialdemokratas*, 1923, birž. 7, nr. 27, p. 4.

¹⁰⁷ Kapsas, Sintautai, *Socialdemokratas*, 1925, sausio 1, nr. 1, p. 2; T. A. M-s., *ten pat*, vasario 19, nr. 8, p. 3.

¹⁰⁸ Kapsas, Sintautai, *Socialdemokratas*, 1925, birž. 18, nr. 25, p. 2; Perkūnas. Sintautai, *ten pat*, 1926, liepos 29, nr. 30, p. 4.

¹⁰⁹ Draugijų registracijos knyga, LCVA, f. 394, ap. 2, b. 1517, l. 124–125; 1931 m. VVS Sintautų skyriaus surašymo lapas, LCVA, f. 377, ap. 10, b. 314, l. 6.

V. Lauciaus dramą „Ugninis ratas“. Nežinia, ar ši drama buvo suvaidinta, tačiau tų metų liepos 5 d. Vaitiekupiuose skyrius vaidino komedijas „Nutrūko“ ir „Rami vietelė“. 1931 m. ilgametė VVS Vaitiekupių skyriaus pirmininkė A. Sandargaitė (Kasperavičienė) pareižę atsisakė. Pirmininku išrinktas mokytojas V. Sandargas, sekretoriumi – mokytojas J. Kudirka, knygininke – Ona Sandargaitė.¹¹⁰

1933 m. liepos 2 d. VVS Vaitiekupių skyrius minėjo savo veiklos 5-ąsias metines. Pirmininkas ir choro vadovas V. Sandargas trumpai apžvelgė skyriaus veiklą per tą laikotarpį, Antanas Šniokaitis skaitė paskaitą apie tautų laisvės ir nepriklausomybės troškimą. Po paskaitos padeklamuota eilių, dainavo choras. 1933 m. spalio 29 d. per ataskaitinį susirinkimą skyriaus pirmininke išrinkta Ona Sandargaitė, išdininku – Jonas Dėdinas, sekretoriumi – Jonas Sakalauskas, knygininke – Elena Jurgilaitė.¹¹¹ 1935 m. skyrius tebeveikė, tačiau apie jo tolesnę veiklą korespondencijų spaudoje nebeprisitaikydavo.

Apie Sintautų skyriaus veiklą konkrečių žinių nepavyko aptikti. 1933 m. skyrius dar nebuvo įsisteigęs. VVS Sintautų skyrius nurodytas dar 1935 metais.¹¹² Vėlesnių žinių nepavyko aptikti.

Lietuvos Jaunimo sąjungos skyrius ir Kultūros būrelis

Lietuvos jaunimo sąjungos (LJS) skyrius. Lietuvos jaunimo sąjunga buvo įsteigta 1922 m. sausio 5 d. Tai buvo liberali jaunimo organizacija, kurios šūkis – švieskis iš šviesk. Jaunimiečiai skelbė toleranciją įvairių pažiūrų ir tikybų žmonėms, jiems buvo leidžiamas žurnalas „Jaunimas“. Lietuvos jaunimo sąjungai vadovavo daugiausia valstiečiai liaudininkai.

1925 m. spaudoje rašoma, kad „Sintautuose labai daug jaunimo“, todėl „reikėtų įkurti LJS skyrių. Imkitės kas pasidaruoti, o pritarėjų rasite“.¹¹³ LJS skyriaus organizatoriaus Sintautuose neatsirado. Tačiau 1926 m. pradžioje jaunimiečių skyrius įsisteigė Veršiuose. Skyriui veikti buvo sunku, nes katalikų veikėjai juos vadino tamsuoliais ir bedieviais.¹¹⁴ Juk, be katalikų, Sintautų valsčiuje gyveno ir evangelikų liuteronų tikybos jaunimo, kuriam katalikiškos organizacijos nepriimtinos. Po 1926 m. valstybės politinio perversmo skyrius nebeveikė.

Kultūros būrelis

Nuo 1923 m. „Kultūros“ bendrovė leido mėnesinį žurnalą „Kultūra“. Tai buvo liberalus mokslo, kultūros ir literatūros žurnalas. Ta pati bendrovė steigė ir Kultūros būrelius, kurių veikla buvo gana įvairi. Sintautų Kultūros būrelis buvo įsisteigęs apie 1926 m. Deja, žurnale „Kultūra“, kur būdavo rašoma ir apie būrelių veiklą, iš Sintautų jokios žinutės nėra. Iš katalikiškame žurnale opozicinių rašinėlių galime sužinoti, kad Sintautų „kultūros“ būrelis suruošė tris viešus vakarus 1926 m. rudenį, gruodžio

¹¹⁰ Vaitiekupiai, *Suvalkietis*, 1931, kovo, 18, nr. 10, p. 4; balandžio 26, nr. 17, p. 4; liepos 19, nr. 29, p. 5; lapkričio 22, nr. 47, p. 5.

¹¹¹ Vaitiekupiai, *Mūsų Vilnius*, 1933, nr. 19–20, p. 288; nr. 31, p. 438.

¹¹² 1935 m. VVS skyrių schema, *Mūsų Vilnius*, 1936, nr. 21, viršelis.

¹¹³ Papienčių Aidai. *Sintautai*, 1925, nr. 18, p. 7.

¹¹⁴ Žinia apie LJS Veršių skyriaus registraciją, *Jaunimas*, 1926, kovo 25, nr. 4–5, p. 32; Veršiai, *Šaltinis*, 1926, nr. 31, p. 445.

26 ir 1927 m. sausio 1 d. Kas vaidinta, nerašoma, tiktai ieškoma kartais keistų priekabių.¹¹⁵ 1927 m. faktiškai visų „Kultūros“ būrelių veikla uždrausta.

Evangelikų liuteronų tikybos asmenų visuomeninės organizacijos

Lietuvos evangelikų liuteronų evangelizacijos draugijos Sintautų skyrius

Lietuvos evangelikų liuteronų evangelizacijos draugija įregistruota 1920 m. balandžio 10 d. Tos draugijos Sintautų skyrius įregistruotas 1921 m. sausio 5 d. Valdyba būrėsi Starkų kaime, jos pirmininkas – Gustavas Kėnikis. 1925 m. tas skyrius turėjo 65 narius, valdybą sudarė Gustavas Kėnikis, Julius Vagneris ir Jurgis Endrikis.¹¹⁶ 1928 m. vasario 18 d. Šakių apskrities draugijų sąrašė šio skyriaus nebėra.

Lietuvos vokiečių kultūros draugijos skyrius

Lietuvos vokiečių kultūros draugija (Kulturverband der Deutschen Litauens) įsisteigė 1924 m. ir veikė iki 1940 m. Draugija iš pradžių buvo įsteigusi skyrius Šakiuose ir Naumiestyje. 1927 m. Lietuvos vokiečių kultūros draugija pranešė Švietimo ministerijai steigianti Sintautuose vokiečių pradžios mokyklą ir prašė patvirtinti jos mokytoju Gustavą Holchauzą. Kadangi pradžios mokyklai nebuvo reikiamo kiekio vokiečių tautybės vaikų ir nenorint vokiečių liuteronų tikybos lietuvių vaikus, vokiečių mokykla Sintautuose neleista.¹¹⁷

Tikėtina, kad Sintautuose nebeveikiant Lietuvos evangelikų liuteronų evangelizacijos draugijos skyriui, netrukus čia buvo įsteigtas Vokiečių kultūros draugijos skyrius. 1931 m. gegužės 17 d. Sintautuose, Ziegoriaus namuose, įvyko šio skyriaus susirinkimas su menine dalimi. Dalyvavo ir profesorius Vagneris iš Kauno. Po paskaitų ir prakalbų vokiškai suvaidintos dvi pjesės, grojo Naumiesčio ugniagesių orkestras. Apie šį vakarą spaudoje rašoma:

„Susirinkimas buvo vedamas ne tik vokiškoj dvasioj, bet ir vokiečių kalba, vaidinimas taip pat atliktas vokiškai, užrašai, pasveikinimai vokiški, visur ir viskas priminė okupacijos laikus, geležinį Hindenburgą, jo karininkų ir žandarų režimą.

Į susirinkimą ir vakarą suvažiavo visos Šakių apskrities „kulturverbandininkai“, buvo čia senelių, kurie kitais atsitikimais jokiū būdu iš namų kojos nekeldavo, buvo čia tokių, kurie vokiškai nemokėjo ir be paaiškinimų nieko ten nesuprato, tačiau tai jiems nesukliudė laikyti save vokiečiais. „Kulturverbandininkus“ pažymėjo organizuotumo dvasia, vokiškos dainos, pasitikėjimas ateitimi nuteikė juos tikrai karingai.“¹¹⁸

¹¹⁵ Kapų Šmėkla. Sintautai, *Šaltinis*, 1926, nr. 42, p. 598; 1927, nr. 3, p. 45; nr. 5, p. 78.

¹¹⁶ 1922 ir 1925 m. žinios apie draugijas ir sąjungas, LCVA, f. 394, ap. 15, b. 313, l. 88–89; ap. 4, b. 91, l. 37–38.

¹¹⁷ 1927 m. susirašinėjimas dėl vokiečių mokyklos Sintautuose, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 733, l. 10–15.

¹¹⁸ Omega. Kulturverbandininkai veikia. Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1931, geg. 21, p. 5.

Tais pat metais apie šį skyrių Antanas Šniokaitis rašė:

„Iš tikrųjų jį sudaro ne Lietuvos vokiečiai, o daugumoje savo kilimu ir tautybe lietuviai evangelikai, kurių daugelis net vokiškai nemoka. Kulturverbando agentų k. t. prof. V., M., J., Š., ir kitų, suagituoti vadina save vokiečiais ir stengiasi eiti jų nurodytu keliu. Šie žmonės prieš kelis metus išsiimdami vidaus pasus, savo noru užsirašė lietuviais, o dabar atėję į savivaldybės įstaigą reikalauja ir net grasina, kad jų tautybę iš lietuviškos į vokišką ištaisyty. Be to, tariamieji vokiečiai daro žygių įsteigti vokišką mokyklą Sintautuose.¹¹⁹

Vokietijoje išgalėjus hitlerininkams, nuo 1933 m. Lietuvos vokiečių kultūros draugija tapo politine organizacija, propagavo nacionalsocializmą. Padaugėjo vokiečių pretenzijų lietuviams evangelikams liuteronams. Pavyzdžiui, 1934 m. Panóviuose per Šindelmeizerienės šermenis pirmus du vakarus buvo giedama vokiškai,

„o trečią vakarą, susirinkus daugiau lietuvių evangelikų nemo-kančių vokiškai, buvo pradėta giedoti lietuviškai. Bet kai kuriems vokietininkams lietuviškas giedojimas taip nepatiko, kad pradėjo net triukšmauti ir tik šeimininkui įsikišus nusiramino“.

Nurodoma, kad tose budėtuose nebuvo nė vieno žmogaus, nemokančio lietuviškai.¹²⁰ Apie vėlesnę šios draugijos Sintautų skyriaus veiklą žinių nepasitaikė aptikti.

Lietuvos tautininkų sąjungos Sintautų skyrius

1924 m. rugpjūčio mėn. vietoj Tautos pažangos partijos ir Lietuvos žemdirbių sąjungos įsisteigė Lietuvos tautininkų sąjunga (LTS). Nuo 1927 m. tautininkai tapo valdančiąja partija. Tautininkai įvairių istorikų vertinami prieštarinčiai, tačiau jų nuopelnai lietuvių kultūrai, švietimui, patriotiniam auklėjimui yra akivaizdūs.

1927 m. rugsėjo 27 d. Ežeriūkų kaime įvyko LTS Sintautų skyriaus steigiamasis susirinkimas. Pirmininku išrinktas Juvencijus Dielininkaitis, sekretoriumi – Jurgis Gabartas (abu iš Ežeriūkų kaimo), išdininku – Juozas Domeika iš Išdagų kaimo. Įstojo 17 narių. Skyrius įregistruotas 1927 m. lapkričio 15 d.¹²¹

1931 m. skyriuje buvo 21 narys, iš jų 14 ūkininkų, 4 tarnautojai ir 3 mokytojai. Apie 1936 m. LTS Sintautų skyriuje buvo net 11 mokytojų.¹²² Tai gana inteligentiškas skyrius. LTS Sintautų skyriaus veiklos dokumentų išliko tik nuotrupos.

Jaunlietuvių skyriai

1927 m. spalio 8 d. įregistruoti Lietuvių tautinės jaunuomenės sąjungos

¹¹⁹ Šniokaitis A. Vaičiūčio tėviškėje pasižvalgius, *Suvalkietis*, 1931, spalio 4, nr. 40, p. 5.

¹²⁰ Sintautai. Vokietininkai triukšmauja, *Suvalkietis*, 1934, lapkr. 4, nr. 44, p. 4.

¹²¹ 1927 09 27 LTS Sintautų skyriaus steigiamojo susirinkimo protokolas, *LCVA*, f. 554, ap. 1, b. 788, l. 2–3; Žinios apie LTS skyrius, *LCVA*, f. 394, ap. 2, b. 1517, l. 34–35.

¹²² *Ten pat*; Sintautų tautininkų, 1934–1936 m. aukojusių tautininkų namams Kaune, sąrašas, *LCVA*, f. 554, ap. 3, b. 43, l. 28–29.

„Jaunoji Lietuva“ įstatai. Šios sąjungos tikslas – laisva Lietuva, vieninga tauta, sava tautiška kultūra ir stipri asmenybė. Siekiant minėtų tikslų, numatyta telkti jaunimą tautiškam darbui ir stiprinti jų tautinę bei valstybinę sąmonę, auklėti jaunuomenę, kuri mėgtų šviestis ir mokytis, būtų darbšti, blaivi, atspari, drausminga, ryžtinga, dorą būdo, stiprios dvasios ir sveiko kūno.

Jaunlietuviai turėjo šią organizacinę struktūrą: vyriausioji vadovybė–rajonas–apylinkė–skyrius. Iš pradžių rajonai sutapdavo su apskričių ribomis, vėliau apskritys buvo suskirstytos į du ar daugiau rajonų ir nebesilaikyta administracinių ribų. Apylinkes sudarė skyriai, veikiantys keliuose valsčiuose. Skyrių buvo galima steigti susibūrus daugiau negu 6 nariams. 1935 m. pakeisti sąjungos įstatai, nuo šiol net skyrių vadai būdavo skiriami.

Jaunlietuviai nemažai pasidarbavo kultūros dirvonuose, rengdavo viešus vaidinimus, organizuodavo bibliotekėles, chorus, propagavo liaudies muziką (kankles, skudučius), tautodailę. 1931 m. įsteigta jaunlietuvų sporto organizacija (JSO), kuri rūpinosi ne tik sportu, bet ir tautiniais šokiais. „Jaunosios Lietuvos“ sąjunga leido žurnalą „Jaunoji karta“, buvo tautininkų įtakoje ir rėmė autoritarinį valdymą. Nelikus liberalių visuomeninių organizacijų, su jaunlietuviais kovojo katalikiškos organizacijos, ypač pavasarininkai.

Sintautų „Jaunosios Lietuvos“ apylinkė ir skyrius

Apie Sintautų valsčiaus (apylinkės) skyrius archyvinų žinių nerasta. Sintautų jaunlietuvų skyrius įsisteigė 1931 m. pradžioje. 1932 m. sausio 17 d. per ataskaitinį susirinkimą išrinkta nauja skyriaus valdyba: mokytojas Jurgis Kebleris, J. Duoba ir valsčiaus valdybos sekretorius Antanas Šniokaitis.¹²³

1932 m. gegužės 29 d. Sintautų valsčiaus (apylinkės) jaunlietuvų tėvūnų mokytojo Felikso Pranaičio pastangomis įvyko valsčiaus jaunlietuvų suvažiavimas, kuriame, be Sintautų, dar dalyvavo Veršių ir Totorviečių skyriai, iš viso per 50 asmenų. Vakare Veršių skyriaus jaunlietuviai papapijos salėje suvaidino 3 veiksmų tragediją „Sielai verkiant“.¹²⁴ 1935 m. spaudoje rašoma, kad tą metų sausio 20 d. išrinkta „nauja energinga“ Sintautų jaunlietuvų valdyba, kuri *žada skyriaus veikimą perkelti į realų gyvenimą iš popierinio pasaulio*.¹²⁵ Deja, daugiau žinių apie Sintautų jaunlietuvų skyriaus veikimą spaudoje nepavyko aptikti.

Totorviečių skyrius

Totorviečių jaunlietuvų skyrius įsisteigė apie 1928 m. 1932 m. pradžioje skyrius pakvietė gydytoją Zubricką, kuris susirinkusiems papasakojo apie ligas – plaučių džiovą ir šiltinę.¹²⁶ 1933 m. šio skyriaus valdyboje buvo P. Sapetka (pirmininkas), A. Jakštys ir P. Žebrauskas. Susirinkimai vykdavo kas antrą savaitę. Korespondencijoje rašoma, kad pavasarininkai „mums yra labai nedraugingi ir smarkiai puola mūsų paskaitinin-

¹²³ Naujų jaunlietuvų skyrių sąrašas, *Jaunoji karta*, 1931, vas. 15, nr. 3, p. 20; Sintautai, *ten pat*, 1932, nr. 2, p. 39.

¹²⁴ Lietuvis. Sintautai, *Jaunoji karta*, 1932, nr. 11, p. 223.

¹²⁵ Ant. Bandza. Sintautai, *Jaunoji karta*, 1935, nr. 7, p. 151.

¹²⁶ Totorviečiai, *Jaunoji karta*, 1932, nr. 6, p. 123.

kus, bet mūsiškiai visuomet atsikerta“. Per 1933 m. ataskaitinį laikotarpį surengti 9 susirinkimai, 8 valdybos posėdžiai, surengta gegužinių.¹²⁷

1933 m. lapkričio 26 d. skyrius paminėjo veiklos 5-ąsias metines, taip pat buvo paminėtos ir Kražių skerdynės. Žinutėje, be kitko, rašoma, kad „susirinkusiems gražią nuotaiką sudrumstė pavasarininkų pirmininkas, kuris labai nemandagiai pasielgė“.¹²⁸ Daugiau žinių apie to skyriaus veikimą nepavyko aptikti. Skyrius turėjo ir savo bibliotekėlę.¹²⁹

Veršių skyrius

Veršių jaunalietuvių skyrius įsisteigė 1930 m. liepos 6 d. „Per metus laiko padarė keliolika susirinkimų, suruošė du šeimyninius ir vieną viešą vakarą, įsteigė knygyną, kuris turi virš 70 knygų“. 1931 m. birželio 28 d. išrinkta nauja valdyba: pirmininkas – Juozas Pušinaitis, vicepirmininkas – Feliksas Antanavičius, sekretorius – Feliksas Račiūnas, išdininkas – Viktoras Antanavičius, knyginkė – Salomėja Aleksaitė.¹³⁰

1932 m. sausio 24 d. Veršių jaunalietuviai surengė viešą vakarą. Vaidino Žemaitės dvi 1 veiksmo komedijas – „Valsčiaus sudas“ ir „Kontrolė“. 1932 m. rugsėjo mėn. šis skyrius turėjo 35 narius, svarstė įsteigti chorą. Balsingų narių netrūko, tačiau nebuvo kam vadovauti.¹³¹ Tikėtina, kad vėliau šis skyrius nebeveikė, nes jo nėra 1938 m. jaunalietuvių skyrių sąrašė.¹³²

Valakbūdžio skyrius

Apie Valakbūdžio skyrių pavyko surasti tikrai vieną žinutę. 1934 m. gegužės mėn. Valakbūdžio jaunalietuvių skyrius kartu su vietos šauliais paminėjo kanauninko Juozo Tumo-Vaižganto mirties metines. Paskaitas skaitė mokytojai Simonas Zokas ir Regina Kozlovaitė. Ji taip pat perskaitė ištrauką iš Vaižganto „Pragiedrulių“. Vietos klebonas (pavardė nenurodyta, gal kun. Antanas Grybinas) papasakojo atsiminimų ir išpūdžių iš pažinties su kun. J. Tumu-Vaižgantu.¹³³ Kunigo bendravimas su jaunalietuviiais – retas atvejis.

1936–1937 m. jaunalietuvių spaudoje žinučių apie Sintautų valsčiaus skyrių veiklą nėra. Tikėtina, kad tais metais skyriai silpnai veikė. Viena priešasčių galėjo būti 1935 m. ūkininkų bruzdėjimai Šakių apskrityje ir valdžios reakcija į nepasitenkinimo viešus pasireiškimus.

Jaunųjų ūkininkų rateliai

Jaunųjų ūkininkų ratelių (JŪR) steigimu Lietuvoje rūpinosi Žemės ūkio rūmai. 1930 m. buvo parengtos JŪR steigimo ir veiklos taisyklės. Svarbiausi ratelių tikslai – žadinti meilę kaimui, žemės ūkiui, mokyti jaunimą taikyti žemės ūkio mokslo pagrindus praktikoje, ugdyti darbštumą. JŪR devizas – per darbą ir mokslą į tėvynės gerovę.

¹²⁷ Korespondentas. Totorviečiai, *Jaunoji karta*, 1933, nr. 14, p. 256; nr. 33, p. 561.

¹²⁸ Svetys. Totorviečiai, *Jaunoji karta*, 1933, nr. 48, p. 809.

¹²⁹ Sinkevičius K. *Lietuvių tautinės jaunuomenės „Jaunosios Lietuvos“ sąjungos knygynai ir skaityklos*, Vilnius, 1996, p. 109.

¹³⁰ Jaunalietuviai. Veršiai, *Jaunoji karta*, 1931, nr. 14, p. 20.

¹³¹ Žvangutis. Veršiai, *Jaunoji karta*, 1932, nr. 3, p. 62; nr. 18, p. 376.

¹³² Sinkevičius K. *Min. veikalas*, p. 113.

¹³³ Znavykas S. Valakbūdžio skyrius..., *Jaunoji karta*, 1934, nr. 19, p. 307.

Sudarius sutartis, jaunųjų ūkininkų rateliams dažniausiai vadovaudavo pradžios mokyklų mokytojai. Ratelių veiklą prižiūrėdavo žemės ūkio specialistai (agronomai). Jų nariais būdavo 12–20 metų vaikinai bei merginos. Kiekvienas JŪR narys turėdavo sau pasirinkti ūkio darbą – vasarą ką nors auginti, o žiemą lavintis, mokytis rankdarbių, kitų praktinių darbų.

Rudenį būdavo rengiamos žemės ūkio parodos, derliaus šventės. Rateliai dalyvaudavo Žemės ūkio rūmų skelbiamuose įvairiuose konkursuose. Ratelių organizatoriams buvo skirtas leidinys „JŪR vadovas“. Nuo 1932 m. kaimo jaunimui ėjo laikraštis „Jaunasis ūkininkas“.

1936 m. buvo paskelbtas naujas „Jaunųjų ūkininkų ratelių sąjungos įstatymas“. Veikiantys rateliai šiuo įstatymu tapo JŪR ratelių sąjungos nariais. Pati ratelių sąjunga tapo pavaldi Žemės ūkio ministerijai. JŪR ratelių sąjungos veiklai valstybė skirdavo lėšų.

Pirmasis JŪR ratelis Lietuvoje įsisteigė 1929 m. lapkričio 22 d. Kėdainių apskrityje, Griškiškio valsčiuje, Kubiliūnų kaime. 1939 m. veikė 1 179 rateliai. 1940 m. gruodžio mėn. okupacinė valdžia JŪR ratelių veiklą uždraudė. Nacių valdymo metais (1941–1944 m.) JŪR rateliai vėl galėjo veikti.

Kada įsisteigė Sintautų JŪR, nepavyko sužinoti. 1932 m. Sintautų JŪR augino agurkus ir dalyvavo parodėlėje. Korespondencijoje rašoma, kad „po parodėlės mūsų ratelio gyvenimas apmirė“. 1933 m. vasarą į Sintautų JŪR buvo įstoję daug naujų narių. Tų metų birželio 12 d. pas jaunuosius ūkininkus lankėsi agronomas.¹³⁴

Sintautų JŪR nariams rūpėjo net Vilniaus krašto lietuviai, apie ką spaudoje rašoma:

„Ratelio vadovui papasakojus mums apie badaujančius vilniečius, visi pasiskirstė po du ir leidomės į kaimus aukų rinkti. Surinkome 46,85 Lt pinigais, 20 kg mėsos, javų ir kitų daiktų. Kovo 25 d. perdavėme Šakių apskrities agronomui.“¹³⁵

1935 m. pradžioje Sintautų JŪR nariai dalyvavo referatų skaitymo konkurse. Tų metų spalio mėn. JŪR nariai Sintautuose surengė žemės ūkio parodėlę. Parodėlėje eksponuotos bulvės, morkos, runkeliai, svogūnai, pupelės, kalakutai ir kita. Už žiemos darbus premijos skirtos knygomis, o už geriausius vasaros darbų rezultatus išmokėtos piniginės premijos.¹³⁶ Sintautų JŪR veikė iki uždraudimo. Ar nacių valdymo metais buvo atkurti, nepatyrinėta.

Spaudoje 1933 m. minimi JŪR Veršiuose ir Šilgaliuose. 1933 m. Šilgalių jaunieji ūkininkai surengė žemės ūkio parodėlę. Jaunųjų ūkininkų ratelis 1940 m. pavasarį tebeveikė ir Senuosiuose Zypliuose.¹³⁷

Klubai

1925 m. balandžio 2 d. Šakių apskrities viršininko įstaigoje įregist-

¹³⁴ Anast. Bandzaitė. Ko snaudžiame? Sintautai, *Jaunasis ūkininkas*, 1932, spalio 21, nr. 9, p. 34; Sintautai, *ten pat*, 1933 m. gegužės 29, nr. 25, p. 102.

¹³⁵ Kunca P. Surinkom aukų vilniečiams. Sintautai, *Jaunasis ūkininkas*, 1934, bal. 12, nr. 15, p. 82.

¹³⁶ Sintautai, *Jaunasis ūkininkas*, 1935, vas. 14, nr. 7, p. 36; Venytė A. Mūsų parodėlė. Sintautai, *ten pat*, spalio 29, nr. 44, p. 247.

¹³⁷ Veršiai, *Jaunasis ūkininkas*, 1933, nr. 45, p. 198; Šilgaliai, *ten pat*, nr. 37, p. 43; Senieji Zypliai, *ten pat*, 1940, nr. 16, p. 254 (nuotrauka).

ruoti **Sintautų ūkininkų klubo** įstatai. Klubo tikslas – narių tarpusavio parama, suartėjimas, naudingas laisvalaikio praleidimas. Įstatai numatė, kad klubas organizuoja skaityklą, biblioteką, paskaitas, koncertus, lošimus, pasilinksminimus. Klubo nariai mokėjo 1 lito stojamąjį mokestį ir 50 centų kiekvieną mėnesį nario mokestį. Steigėjai sudarė 5 asmenų valdybą. Neilgai veikęs, 1927 m. vasarą šis ūkininkų klubas likvidavosi. Priežastis rimta. Klubo pirmininkas Jonas Krikštolaitis už slaptą naminės degtinės pardavinėjimą 1927 m. vasario mėn. nubaustas 500 litų bauda.¹³⁸

1925 m. taip pat įregistruoti **Sintautų piliečių klubo** įstatai, kurie beveik nesiskyrė nuo Ūkininkų klubo įstatų. Susidaro išpūdis, kad vienas šių klubų tikslų – per pasilinksminimus turėti „*bufetą su svaigiaisiais gėrimais*“, kas buvo įtraukta ir į įstatus. 1930 m. kaip neveikiantis Sintautų piliečių klubas išbrauktas iš draugijos sąrašų.¹³⁹

1930 m. sausio 7 d. Šakių apskrities įstaigoje įregistruoti **Sintautų šaulių klubo** įstatai, kurie panašūs į ankstesnių klubų ir turėjo teisę laikyti „*bufetą su svaigiaisiais gėrimais*“. Klubo 5 asmenų valdybą sudarė tiktai šauliai. Tačiau klubo nariais galėjo būti ir ne šauliai. Tiktai šauliams įstojimo mokestis numatytas 50 centų, o ne šaulių sąjungos nariams – 3 litai. Metinis nario mokestis visiems vienodas – 2 litai. 1933 m. šis klubas irgi kaip neveikiantis išbrauktas iš sąrašų.¹⁴⁰

¹³⁸ Sintautų ūkininkų klubo byla, LCVA, f. 394, ap. 1, b. 963; Svajus J. Sintautai, *Sargyba*, 1927, nr. 13, p. 110.

¹³⁹ Sintautų piliečių klubo byla, LCVA, f. 394, ap. 1, b. 962.

¹⁴⁰ Sintautų šaulių klubo byla, LCVA, f. 394, ap. 1, b. 964.

Pirmojo pasaulinio karo pradžios įvykiai Sintautų krašte

Raimondas Daniliauskas

1914 m. rugpjūčio 1 d. Vokietija paskelbė karą Rusijai. Šio mėnesio pabaigoje vokiečiai „*sudaužė*“ į Prūsų žemes įsiveržusią Rusijos armiją. 1914 m. rugsėjo 1 d. Vokietijos kariuomenė užėmė Vilkaviškio, Naumiesčio, Serėdžiaus liniją. Karo ženklai šį kraštą pasiekė palengva. Pirmiausia pasirodė gaisrų pašvaistės Prūsų pusėje, dundėjo patrankos, buvo girdėti šautuvų pokšėjimas. Sumušti Rusijos armijos kariai nuo Naumiesčio traukėsi per Siñtautus ir Šakiùs Kauno link.

„Į Sintautus kaizerio kariai atėjo 1914.IX.1. Kovų šiose apylinkėse nebuvo. Vokiečiai iš Sintautų pasitraukė rugsėjo 19 d. Surašius nuostolius, paaiškėjo, kad vokiečių kareiviai Sintautų valsčiui padarė žalos už 100 tūkst. rub.“¹

Žymus kraštietis, teisininkas, valstybės veikėjas, gimęs Kiaulupių kaime, Sintautų valsčiuje, Jonas Pikčilingis (1889–1976) atsiminimuose pažymi, kad per Sintautus plentu nuo Naumiesčio Šakių link pradėjo traukti didelės rusų pajėgos. Rikiuotė ir gurguolė, artilerija, raiteliai pakaitomis ėjo be protarpių ištisą parą. Kareiviai, nors ir išvargę, traukėsi tvarkingai. Rusams praėjus, už valandos Sintautuose jau buvo vokiečiai. Tuo pat metu vyko smarkios kautynės prie Nemuno ties Kaimeliù. Sintautuose sustojo Tilžėje mobilizuotas batalionas. Beveik visi kareiviai mokėjo lietuviškai. Patruliai vaikščiojo po visą apylinkę dieną naktį. Kláusė, ar nėra rusų, apžiūrinėjo trobesius, žabų stirtas. Labiausiai buvo įniršę ant kazokų dėl jų žiaurumo ir sakydavo, kad, sugavę kazoką, nepalieka gyvo. Sintautuose vokiečiai išsikasė apkasus, įvedė leidimų tvarką iš miestelio išeinantiems gyventojams. Buvo grobiami arkliai, uždėtos rekvizicijos, reikalauta pastočių. Pirmoji okupacija buvo trumpa, nes, pabuvę daugiau kaip dvi savaites, vokiečiai išsinešdino. Pasipriešinę rusams apie Naumiestį, jie pasitraukė į Prūsiją ir įsitvirtino Gumbinės fronte. Rusai užimtame ruože paskelbė senesnių vyrų mobilizaciją. Vyrai buvo surinkti į Šakius ir ruošiami vežti pastotėmis į Pāvilkiją, į sveikatos tikrinimo komisiją. Iš mobilizuotų žmonių daug kas gyvas negrižo. J. Pikčilingio brolių komisija iš Pāvilkijos paleido namo.

Vėliau, 1914 m. rugsėjo 29 d., Rusijos kariuomenė sėkmingai tęsė kontrapuolimą ir kurį laiką Zanavykijos žemės buvo jos rankose. Į Naumiestį iš aplinkinių valsčių buvo surinkta nemažai pastotinių vežimų su arkliais ir ūkininkais. Teko vežti kareivius, amuniciją į pačias fronto linijas. Dažnas džiaugėsi ištrūkęs gyvas iš to karo pragaro.

Antrąkart vokiečiai Sintautus užėmė 1915 m. vasario 7–22 d., nustūmę rusus Tauragės – Jurbarko – Šakių – Pīlviškių linijoje, vokiečiai sustojo. Pavasariop rusai pabandė atakuoti Šakių kryptimi, buvo pasiekę Naumiestį, bet neilgam. Po kelių valandų vėl turėjo pasitraukti.

Atsigabenę papildomai kariuomenės, ¹ LVIA, f. 671, ap. 1, b. 35, l. 18–19.

vokiečiai puolimą tęsė ir 1915 m. balandžio 27 d. galutinai užėmė Šakius, o rugsėjo pabaigoje – ir visą Lietuvą. Keletą metų tęsėsi krašto okupacija. Išliko šiek tiek prisiminimų apie karą, kuriuos iš lūpų į lūpas perdavė Sintautų krašto senoliai.

Vokiečiai nužygiavo, ir patrankų dundėjimo nebesigirdėjo. Administracijos sričiai (valdybai, apygardai) vadovavo administracijos viršininkas (Verwaltungschef) su savo administraciniu aparatu. Apygarda buvo padalyta į apskritis (Kreis), kurios buvo panašaus dydžio kaip Prūsijoje. Jas valdė apskričių viršininkai (Kreishauptmann) su apskričių pareigūnais. Apskričių viršininkams buvo pavaldūs valsčių viršaičiai (Amtsvorsteher), kurie, žandarų ir seniūnų padedami, valdė valsčių gyventojus ir savo nuožiūra skyrė kaimo seniūnus – šaltyšius. Administracinę vietos valdžią (Kreis Wladislawow) sudarė seniūnai (Gemeindevorsteher) ir du puskarininkiai žandarai (Gendarmerie Station Sintautai). Be jų, buvo dar sanitarinis prižiūrėtojas (Sanitätsaufseher), kurio pareiga buvo rūpintis švara. Jis apžiūrinėjo išvietes, tvartus, virtuves, dalijo miltelius utėlėms naikinti. Prasidėjo surašinėjimas gyventojų, gyvulių, šunų, kačių, žąsų, vištų, visa ko, kas galėjo būti ūkyje. Reikėjo duoti gyvulius, lašinius, taukus, javus, kiaušinius ir kitus maisto produktus. Niekas nekreipė dėmesio, kad ūkiai karo nuvarginti, kad ūkininkai dirbo su kariuomenei netinkamais prastais arkliais, nes geresni jau buvo rekvizuoti. Sunku buvo, nes nebuvo ir sėklos. Žandarai dažnai surašinėjo gyvulius ir javus. Po kiekvieno tokio surašymo tuojau per šaltyšių buvo reikalaujama atiduoti dalį gyvulių, javų, paukščių. Kai vokiečiai užėmė Vilniaus kraštą ir 1916 m. gegužę sujungė jį su Suvalkų sritimi, Švenčionių apskrities gyventojai buvo evakuoti į Šakių ir Vilkaviškio apskritis. Iš Vilkaviškio geležinkelio stoties reikėjo juos parsivežti. Pilni keliai buvo vežimų. Visi žiūrėjo į tuos atvežtus „vilencius“. Parvežtieji buvo gabenami į stambius ūkius, čia apgyvendinami ir dirbdavo ūkio darbus. Vėliau dalis merginų ištekėjo už vietinių vaikinų, kai kurie iškeliaavo į Vokietiją uždarbiauti, kiti, kai tik galėjo, grįžo į savo kraštą. Vokiečiai rinko jaunos vyrus ir vežė į Vokietiją darbams, kiti surinktieji kasė apkasus ties Šakiais. Daug vyrų buvo išvežta iš valsčiaus. Po metų, kurie išliko gyvi grįžo gerokai suvargę. 1918 m. baigėsi vokiečių okupacija. Traukiantis vokiečiams iš Lietuvos, paskui juos atžygiavo Raudonoji armija.

„Lietuvi, tebūnie Tau pirmaisiais tėvas ir motina, bet virš jų tebūnie Tau Tavo tėvynė Lietuva.“

Kadaise šią garsiąją frazę, tinkančią ir šiais laikais, pasakė Mykolas Krupavičius (1885–1970) – kunigas, prelatas, Lietuvos Steigiamojo Seimo narys, I, II ir III Seimo atstovas, žemės ūkio ministras, politikas, publicistas. Štai ką jis rašė savo atsiminimuose apie Pirmojo pasaulinio karo pradžią:

„Su nemažu pavojum draugo brolis, pasikinkęs arkliuką, išvežė mane mažais keleliais į Sintautus, kur mokytojavo mano svainis, vedęs vyresnę seserį Veroniką. Bet ir čia buvo neramu. Rusų kariai šmėkščiojo dažniausiai raiti ir laukė vokiečių puolimo. Sintautuose buvo naujai statoma bažnyčia. Sienos ir bokštai buvo išvesti, bet

dar neįrengti. Prie tų bokštų dažniausiai telkdavosi rusų kareiviai. Vieną kartą, keliems kariams sulipus į bokštą, kaip stebėjimo punkta, prie arklių prisėlino vienas jų draugas. Pastebėjau jį beverkiantį. Paklausiau, kokia nelaimė prispaudė. Atsakė man lietuviškai zanavykų tarpe: „Ne prieš gera čia esame – bus karas. Esu iš šios apylinkės. Skaudu, kad gal netrukus nepasiliks akmens ant akmens“. Tą pačią naktį netoli Sintautų susikovė didelis rusų žvalgų būrys su vokiečių žvalgais. Vokiečių lavonų surasta keliolika. Rusų tik du. Nuo tos dienos panašūs atsitikimai kartojoji kasdien, bet karas dar nebuvo paskelbtas. Vokiečiai kažkokiais sumetimais į pat pasienį savo kariuomenės netraukė, bet gynėjų turėjo – parengtų kareivių arba civilių gyventojų. Rusų kariuomenė peržengė sieną be karo paskelbimo, bet čia pat, Eitkūnuose, užkliuvo: reikėjo imti beveik kiekvieną gatvę, todėl iš Lietuvos pusės buvo paleista į darbą ir artilerija. Vienoje gatvėje, paverstoje griuvėsiais, kažkas iš po griuvėsių taip taikliai šaudė, kad žuvo daug rusų kareivių. Galų gale tas šaulys buvo pašautas. Pasirodė, kad tai būta apie 60 metų moteries! Ji buvo nugabenta į Marijampolę ir patalpinta ligoninėje. Žmonėms buvo leista ją aplankyti ir pasikalbėti. Ir man teko ją matyti ir kalbėtis. Tai buvo mažlietuė, laisvai kalbanti lietuviškai. Paklausta, kuriems galams ji statė savo gyvybę į pavojų, atsakė trumpai: „Kaizerį visi turim ginti“. Iš kareivių, ypač karininkų, nuotaikų jautėsi, kad jie į karą žiūrėjo optimistiškai ir kad šitas karas jiems atrodė kaip įdomi pramoga ar pasivaikščiojimas. Netrukus patys įsitikino skaudžiai klydę. Neatsimenu, ar tai buvo prieš karo paskelbimą ar jau paskelbus – rusų kariuomenės žiedas – gvardija išžygiavo Karaliaučiaus link. Prie Stalupėnų ar Gumbinės gvardija buvo pasitikta audringa ugnimi, ir čia beveik visa paguldė savo galvas, tik maža dalis pakliuvo į nelaisvę. Tuo metu gyvenau Griškabūdyje pas kleboną Joną Katilių, buvusį Kaimelio kleboną. Vieną ankstyvą rytą klebonijos tarnaitė šaukdama atbėgo iš daržo ir pranešė, kad darže esą pasislėpusių kareivių. Tikrai, nuėję radom gulintį tarpežyje labai suvargusį, purviną ir apšepusį kareivį, kuris paspruko iš tos skerdyklos ir bėgo, kur akys neša. Tas kareivis pirmas papasakojo, kas atsitiko su caro gvardija. Netrukus pro Sintautus, Griškabūdį ir kitais keliais nuo Nemuno pusės traukė jau kitokia kariuomenė. Gražiausią kariuomenės dalį pražudžius, jos vietą turėjo užimti menkiausioji: tai buvo greitomis mobilizuoti Kauno gubernijos lietuviai ir varomi į karą net be jokio parengimo ir apmokymo. Gaila buvo žiūrėti: žmonės tarp 40–50 metų, savo išvaizda panašūs į paleistus iš katorgos kalinius, dažniausiai basi, batais permestais per petį, atitraukti nuo savo šeimų ir ūkių, siunčiami nežinia už ką kariauti, siunčiami į tikrą mirtį. Dvasiškai prislėgti jie atrodė šurpiai. Vienas kitas dar mėgino ne rusišką, bet lietuvišką dainą dainuoti, bet ne dainos dainuoti tokiose sąlygose atsidūrus. Šita

visa pilkoji minia, o jos į Vokietiją buvo sugrūsta labai daug, iš Mažosios Lietuvos negrižo. Ir Renenkampfas, kuris carą užtikrino be didelių nuostolių paimsiąs Berlyną, pats su labai liūdnamis savo kariuomenės likučiais vėl atsidūrė Lietuvoje, o jam iš paskos ir vokiečiai. Visa tai vyko gana greit.”²

² Krupavičius M. *Atsiminimai*, Čikaga, 1972. (Cituojamo teksto kalba neredaguota. *Kalbos red. pastaba.*)

Sintautų valsčiaus šaulių būrio susikūrimas 1919 m. Vienos bylos pėdsakais

Kęstutis Vaičiūnas

Literatūroje rašoma, kad apie Lietuvos šaulių sąjungos Sintautų būrio įsikūrimą 1919 m. duomenų nerasta. Tačiau Lietuvos centriniame valstybės archyve yra išlikusi byla apie šio būrio įsikūrimą.

Taigi, remiantis dokumentais, galima konstatuoti, kad Lietuvos šaulių sąjungos Sintautų šaulių būrio steigiamasis susirinkimas įvyko 1919 m. lapkričio 2 d. Sintautuose. Pirmajame susirinkime į kuriamą būrį įstojo trisdešimt šeši nariai: iš jų dvidešimt į rikiuotės dalį ir šešiolika į nerikiuotės dalį. Pusiau slaptu balsavimu išrinkta keturių narių būrio valdyba: Jonas Rakickas iš Naujųjų Sintautų (gavo 26 balsus), Jonas Kaunas iš Balsėliškių kaimo (19 balsų), Jurgis Kaunas taip pat iš Balsėliškių (19 balsų) ir Pranas Augustaitis iš Voverių kaimo (16 balsų). Viešu balsavimu valdybai pavesta pačiai pasiskirstyti pareigas. Nutarta visuotinį būrio narių susirinkimą šaukti kiekvieno mėnesio antrąjį sekmadienį, o esant reikalui, ir dažniau. Instruktorius nebuvo išrinktas, nes tarp įstojusiųjų nebuvo patyrusių kariuomenėje, jį nutarta išrinkti kitame susirinkime. Buvo tikimasi, kad kitame susirinkime į būrį įstos daugiau tarnavusių kariuomenėje. Balsų dauguma nutarta rinkti nario mokesį – po du auksinus per mėnesį. Po susirinkimo į valdybą išrinkti būrio nariai pasiskirstė pareigomis: valdybos pirmininku tapo Jurgis Kaunas, jo pavaduotoju – Pranas Augustaitis, kasininku – Jonas Kaunas, raštvedžiu – Jonas Rakickas.¹

Po savaitės, lapkričio 9 d., įvyko antrasis visuotinis būrio narių susirinkimas, kurio metu šaulių būrio instruktoriumi išrinktas Aleksandras Zapereckas iš Veršių kaimo, bei jo padėjėjas (byloje pavardė nenurodyta), abu tarnavę rusų kariuomenėje. Susirinkimo metu iškilo klausimų dėl sąjungos įstatų ir dėl to kai kurie net susilaikė stoti į Šaulių sąjungą. Todėl nutarta kreiptis į Šaulių sąjungos Centro valdybą Kaune. Jau kitą dieną Sintautų būrio valdybos pirmininkas Jurgis Kaunas raštu kreipėsi į Centro valdybą ir paprašė jos paaiškinti:

1. *„Neaišku yra įstatuose, kad šaulys negali dalyvauti bet kokioj politinėj partijoj, bet ten pažymėta „ginkluota kova“, tai kaip suprasti tą „ginkluotą kovą“? Kadangi artinasi kalbos apie rinkimus į Steigiamąjį Seimą, tai galima manyti, kad bus agitacijos nuo visokių partijų, todėl šaulys ar galės būti tose partijose, kurios stovi ant Lietuvos Nepriklausomybės pamatų, pavyzdž.: Kr.-demokratų, Santaros, Pažangos ir t. t. ir balsuoti už tų partijų narius, arba pats šaulys balsuotis. Jeigu Šauliui atimtos tos tiesos, tai nesitiki, kad sustiprės šaulių būrys.*
2. *Neaišku yra įstatuose, kad paskelbus mobilizaciją, ar šaulys bus siunčiamas į frontą, ar paliktas ant vietos nešti paskirtas pareigas? Kadangi stojantieji į Šaulių būrį daugumas ūkininkų, kuriems jeigu*

¹ LCVA, f. 561, ap. 2, b. 78, l. 219.

reiktų eiti frontan, tai liktųsi ūkė be priežiūros, todėl ir kyla klausimas.“

3. *„Taipogi šaulys ar paliuosuojamas nuo mobilizacijos naujokų, jeigu jo metas gimimo atitinka su šaukiamaisiais naujokais?*
4. *Ar galima sutverti Šaulių raitų būrį?“*

Atsakyti į šiuos klausimus bei duoti patarimų ir instrukcijų tolimesnei būrio veiklai prašyta iki lapkričio 16 d.²

Lapkričio 14 d. iš Valdybos gautame atsakyme paaiškinta, kad:

- 1) *„Šauliams negalima su ginklu rankoj varyti savo partijos kovą, bet tas nereikia, kad įstojusis Šaulių sąjungon negali būti savo partijos nariu arba dalyvauti rinkimuose. Šia turite suprasti, kad Š. Sąjungos tikslas yra vienas: 1. Ginti Lietuvos Nepriklausomybę visomis jėgomis. Visos partijos, kurios pritaria šiam tikslui dedasi Šaulių sąjungon.*
- 2) *Šaulių mobilizaciją paskelbus, šauliai veikia savo apylinkėje; tie, kurie norėtų, gali eiti ir kitur kaipo savanoriai partizanai.*
- 3) *Nuo mobilizacijos šauliai gali būti paliuosuojami tik ypatinguose atsitikimuose su Generalinio štabo leidimu (kaipo pasižymėję vadai, organizatoriai būtina reikalingi savo būriui).*
- 4) *Raitų šaulių būriai ne tik gali būti tveriami, bet dargi labai svarbu, kad kuo daugiau raitų šaulių tvarkytūs, tik žinoma reikia tam tinkamai pasimokyti.*

Tuo tarpu mūsų tokie patarimai: organizuokitės, mokykitės, ginkluokitės ir kiek galėdami rinkite daugiausiai Šaulių sąjungai aukų, nes mūsų draugams, pradėjus kovot su bermontininkais, reikia daug pinigų. Tai meldžiame išaiškinti savo draugams ir prijaučiantiems, neužmirštant, kad L. Š. sąjunga yra slapta (karo žvilgsniu) organizacija.“³

Kitas Sintautų šaulių būrio susirinkimas įvyko lapkričio 16 d. Į rikiuotės dalį buvo priimti 4 nauji nariai, kurie davė įžadus.⁴

² LCVA, f. 561, ap. 2, b. 78, l. 210.

³ Ten pat, l. 211.

⁴ Ten pat, l. 212.

Gruodžio mėn. 2 d. Centro valdybai išsiųstas Sintautų būrio narių sąrašas⁵, kurį sudarė dvidešimt penki nariai:

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Amžius	Ar tarnavo kariuomenėje	Ar rikiuotės, ar nerikiuotės narys	Profesija	Adresas	Ar gautas iš nario įžadas
1.	Duoba Pranas	27	netarnavo	rikiuotės	ūkininkas	Veršių k., Sintautų vls., Šakių apskr.	gautas
2.	Dėdinas Juozas	22	netarnavo	rikiuotės	darbininkas	Naujųjų Sintautų k., Sintautų vls.	gautas
3.	Kasperavičius Vincas	31	tarnavo	rikiuotės	ūkininkas	Pakorbūdžių k., Sintautų vls.	gautas
4.	Augustaitis Pranas	31	netarnavo	rikiuotės	ūkininkas	Voverių k., Sintautų vls.	kol kas negautas
5.	Baukus Juozas	18	netarnavo	rikiuotės	ūkininko sūnus	Santakų k., Sintautų vls.	gautas
6.	Kuncaitis Jurgis	35	truputį tarnavo	rikiuotės	ūkininkas	Ežeriūkų k., Sintautų vls.	kol kas negautas
7.	Tarnauskas Vincas	18	netarnavo	rikiuotės	darbininkas	Menkinių k., Sintautų vls.	gautas
8.	Zapereckas Juozas	30	tarnavo	rikiuotės	ūkininkas	Veršių k., Sintautų vls.	gautas
9.	Dumčius Juozas	26	netarnavo	rikiuotės	darbininkas	Veršių k., Sintautų vls.	gautas
10.	Kaunas Juozas	22	netarnavo	rikiuotės	ūkininkas	Balseliškių k., Sintautų vls.	gautas
11.	Švedas Vincas	38	netarnavo	rikiuotės	ūkininkas	Šuopių k., Sintautų vls.	gautas
12.	Kutas Bernardas	18	netarnavo	rikiuotės	vargonininkas	Sintautų k. ir vls.	gautas
13.	Jakaitis Pranas	16	netarnavo	rikiuotės	raštvėdys	Sintautų k. ir vls.	gautas
14.	Bakšys Antanas	36	tarnavo	rikiuotės	darbininkas	Balseliškių k., Sintautų vls.	gautas
15.	Kasperavičius Juozas	25	netarnavo	rikiuotės	ūkininko sūnus	Gaisrių k., Sintautų vls.	gautas
16.	Laukevičius Juozas	23	netarnavo	rikiuotės	darbininkas	Skaistgirių k., Sintautų vls.	gautas
17.	Kalnieraitis Juozas	22	netarnavo	rikiuotės	ūkininko sūnus	Kirmiškių k., Sintautų vls.	gautas
18.	Rubikas Juozas	32	tarnavo	rikiuotės		Skaistgirių k., Sintautų vls.	gautas
19.	Avižius Pranas	30	netarnavo	rikiuotės	kalvis	Sintautų k. ir vls.	gautas

⁵ Ten pat, l. 213.

(tęsinys)

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Amžius	Ar tarnavo kariuomenėje	Ar rikiuotės, ar nerikiuotės narys	Profesija	Adresas	Ar gautas iš nario įžadas
20.	Kaunas Jurgis	42	netarnavo	nerikiuotės	ūkininkas	Balseliškių k., Sintautų vls.	gautas
21.	Kaunas Jonas	44	tarnavo	nerikiuotės	ūkininkas	Balseliškių k., Sintautų vls.	gautas
22.	Aleksandra- vičius Rachmielius	19	netarnavo	rikiuotės	krautu- vininko sūnus	Sintautų k. ir vls.	gautas
23.	Rakickas Jonas	31	tarnavo	nerikiuotės	raštvėdys	Sintautų k. ir vls.	gautas
24.	Dėdinas Jonas	46	netarnavo	nerikiuotės	ūkininkas	Ragožių k., Sintautų vls.	kol kas negau- tas
25.	Dobilaitis Pranas	50	netarnavo	nerikiuotės	kurpius	Ežeriūkų k., Sintautų vls.	kol kas negau- tas

Į būrį įstojusių narių amžius nuo 16 (P. Jakaitis) iki 50 (P. Dobilaitis) metų. Septyni iš jų tarnavo kariuomenėje. Daugelis buvo ūkininkai, bet buvo ir vargonininkas, raštvedys, kalvis, krautuvinko sūnus, kurpius. Dvidešimt iš įstojusiųjų priimti rikiuotės nariais (jų amžius nuo 19 iki 38 metų), o penki – nerikiuotės nariais (amžius iki 50 m.). Taip pat pranešta, kad per visuotinį susirinkimą į būrio valdybą išrinkti Jurgis Kaunas, Jonas Kaunas, Pranas Augustaitis, Jonas Rakickas. Aleksandras Zapereckas išrinktas instruktoriumi. Prašyta išduoti leidimus nariams laikyti ir nešioti ginklus.⁶

1919 m. gruodžio mėn. 8 d. 13 val. įvyko ketvirtas visuotinis narių susirinkimas. Svarstytas naujų narių priėmimas, paskelbti Centro valdybos atsakymai į lapkričio 9 d. susirinkimo klausimus. Pradėtas rinkti nario mokestis: po du auksinus per mėnesį. Į aukų rinkimo komisiją nutarta išrinkti 3 narius, kurie „<...> rūpintųsi įsteigti rinkimui dėžes ir pasikviesti rinkikus iš moterų pusės“. Viešu balsavimu į aukų rinkimo komisiją išrinkti šauliai Juozas Kasperavičius iš Gaisrių kaimo, Juozas Kaunas iš Balseliškių kaimo ir Bernardas Kutas iš Sintautų kaimo. Nurodyta, kad jie „tuo reikalu privalo kuo greičiau darbuotis nuo ateinančio sekmadienio“. Į revizijos komisiją pusiau slaptu balsavimu išrinkti šauliai Juozas Kasperavičius (23 balsai), Juozas Kaunas (24 balsai) ir Juozas Rudzevičius (17 balsų). Taip pat nutarta, kad būrio rikiuotės dalies nariai mankštintis rinksis šeštadienį, gruodžio 13 d., Gaisrių kaime. Užsiėmimus praves instruktorius Zapereckas.

Nutarta prašyti Centro valdybos paskubinti išduoti leidimus šauliams laikyti ginklus ir prašyti Centro valdybos šauliams ginklų.⁷

⁶ Ten pat, l. 214.

⁷ Ten pat, l. 215.

Gruodžio 9 d. Centro valdybai nusiųstas naujai įstojusių vienuolikos narių sąrašas:

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Amžius	Ar tarnavo kariuomenėje	Ar rikiuotės, ar nerikiuotės narys	Profesija	Adresas	Ar gautas iš nario įžadas
1.	Kramilius Pranas	21	netarnavo	rikiuotės	ūkininko sūnus	Veršių k., Sintautų vls., Šakių apskr.	gautas
2.	Kudirka Jonas	22	netarnavo	rikiuotės	ūkininkas	Murinų k., Būblelių vls.	gautas
3.	Mačiulaitis Jacintas	17	tarnavo	rikiuotės	darbininkas	Naudžių k., Sintautų vls	gautas
4.	Rudzevičius Juozas	24	tarnavo lietuvių kariuomenėje	rikiuotės	ūkininkas	Ragožių k., Sintautų vls.	gautas
5.	Bložys Jonas	21	netarnavo	rikiuotės	ūkininko sūnus	Katilių k., Griškabūdžio vls.	gautas
6.	Sakalauskas Antanas	47	tarnavo	rikiuotės	ūkininkas	Menkinių k., Sintautų vls.	pakol negautas
7.	Stepulaitis Simonas	53	netarnavo	nerikiuotės	ūkininkas	Leopolės k., Sintautų vls.	gautas
8.	Naujokaitis Juozas	42	netarnavo	nerikiuotės	ūkininkas	Balseliškių k., Sintautų vls.	gautas
9.	Dumčius Pranas	46	tarnavo	nerikiuotės	kalvis	Sintautų k., Sintautų vls.	gautas
10.	Vyšniauskas Antanas	28	netarnavo	rikiuotės	darbininkas	Sintautų k., Sintautų vls.	gautas
11.	Jarumbavičius Jonas	38	netarnavo	nerikiuotės	mokytojas	Sintautai	gautas

Iš naujai priimtų narių kariuomenėje buvo tarnavę J. Rudzevičius ir P. Dumčius. Septyni jaunesnieji priimti į rikiuotės dalį, o penki vyresnieji – į nerikiuotės dalį. Kadangi į būrį įstojo didesnis narių skaičius, tai prašyta Sintautų būrį pervadinti į Sintautų skyrių ir leisti steigti Sintautų valsčiuje atskirus šaulių būrius. Prašyta patvirtinti ir išduoti visiems nariams leidimus laikyti ginklus.⁸

Byloje įsegtas gruodžio 21 d. Centro valdybos atsakymas labiau panašus į juodraštinį (nemažai taisyčių, braukymų) nei į oficialų atsakymą. Jame rašoma, kad Sąjungos skyriai gali būti tik apskrities centre:

„Kadangi skyriai, kaip administratyviniai vienetai, gali būti tiktai apskrities centre (mieste), C. V. negali išpildyti Tamstos prašymą (raštas Nr. 3 iš š. m. gruodžio 9 d.). Jeigu Jūsų apylinkėje gali susiorganizuoti daugiau būrių, prašome draugų prisidėti prie jų tvėrimo, prisilaikant instrukcijos Nr. 1.“

⁸ Ten pat, l. 216–217.

Iš šio atsakymo galima suprasti, kad Šakių apskrityje tuo metu kūrėsi atskiri šaulių būriai, o Šakių skyrius dar nebuvo susikūręs ir užregistruotas Centro valdyboje: „Be to prašome draugų visomis jėgomis paveikti į Šakių susiprotusius tautiečius, kad jie greičiau organizuotų skyrių, nes nesant skyriui Šakių apskr., organizavimas negali eiti normaliu keliu“. Taip pat rašyta, kad Centro valdyba dar negavo steigiamojo susirinkimo protokolo nuorašo ir tokiu būdu negali patvirtinti Sintautų būrio susikūrimą.⁹

1920 m. sausio 5 d. posėdyje Lietuvos šaulių sąjungos Centro valdyba patvirtino Sintautų šaulių būrio įsteigimą.¹⁰

1920 m. kovo 30 d. Šakių apskrities komendantūroje užregistruotas trisdešimt vienas Šaulių sąjungos Sintautų būrio narys:

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Amžius	Gyvenamoji vieta	Profesija	Ar tarnavo kariuomenėje	Rikiuotėje ar nerikiuotėje	Kokius ginklus turi	Jų nr.
1.	Duoba Pranas	27	Veršių k.	ūkininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
2.	Kasperavičius Vincas	31	Pakorbūdžių k.	ūkininkas	tarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
3.	Augustaitis Pranas	31	Voverių k.	ūkininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
4.	Baukus Juozas	18	Santakų k.	ūkininko sūnus	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
5.	Kuncaitis Jurgis	40	Ežeriūkų k.	ūkininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
6.	Tarnauskas Vincas	18	Menkinių k.	darbininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
7.	Zapereckas Aleksandras	30	Veršių k.	ūkininkas	tarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
8.	Dumčius Juozas	26	Veršių k.	darbininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
9.	Kaunas Juozas	22	Balseliškių k.	ūkininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
10.	Švedas Vincas	38	Šuopių k.	ūkininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
11.	Kutas Bernardas	18	Sintautų k.	vargonininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
12.	Pranas	16	Sintautų vls.	raštvėdys	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
13.	Bakšys Antanas?	36	Balseliškių k.	darbininkas	tarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
14.	Kasperavičius Juozas	25	Gaisrių k.	ūkininko sūnus	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
15.	Laukevyčius Juozas	23	Skaistgirių k.	darbininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
16.	Kalnieraitis Juozas	22	Kirmiškų k.	ūkininko sūnus	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra

⁹ Ten pat, l. 218.

¹⁰ Ten pat, l. 221.

(tęsinys)

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Amžius	Gyvenamoji vieta	Profesija	Ar tarnavo kariuomenėje	Rikiuotėje ar nerikiuotėje	Kokius ginklus turi	Jų nr.
17.	Rubikas Juozas	32	Skaistgirių k.	ūkininkas	tarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
18.	Avižius Pranas	30	Naujųjų Sintautų k.	kalvis	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
19.	Kaunas Jurgis	42	Balseliškių k.	ūkininkas	netarnavo	nerikiuotėje	neturi	nėra
20.	Kaunas Jonas	43	Balseliškių k.	ūkininkas	netarnavo	nerikiuotėje	neturi	nėra
21.	Aleksandravyčius Rachmielius	19	Sintautų k.	krautuvininko sūnus	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
22.	Rakickas Jonas	31	Naujųjų Sintautų k.	raštvėdys	tarnavo	nerikiuotėje	neturi	nėra
23.	Dėdynas Jonas	46	Ragožių k.	ūkininkas	netarnavo	nerikiuotėje	neturi	nėra
24.	Dobilas Pranas?	50	Ežeriūkų k.	kurpius	netarnavo	nerikiuotėje	neturi	nėra
25.	Kramilius Pranas	21	Veršių k.	ūkininko sūnus	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
26.	Rudzevičius Juozas	24	Ragožių k.	ūkininko sūnus	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra
27.	Stepulaitis Simonas	53	Leopolės k.	ūkininkas	netarnavo	nerikiuotėje	neturi	nėra
28.	Naujokaitis Juozas	42	Balseliškių k.	ūkininkas	netarnavo	nerikiuotėje	neturi	nėra
29.	Dumčius Pranas	46	Sintautų k.	kalvis	tarnavo	nerikiuotėje	neturi	nėra
30.	Jarumbavičius Jonas	38	Sintautų k.	mokytojas	netarnavo	nerikiuotėje	neturi	nėra
31.	Vyšniauskas Antanas	28	Sintautų k.	darbininkas	netarnavo	rikiuotėje	neturi	nėra

1920 m. balandžio 19 d. Šaulių sąjungos Centro valdyba atsiuntė Sintautų šaulių būrio valdybai trisdešimt vieną liudijimą ginklui nešioti ir nurodė, kad šiuos liudijimus, įrašius juose ginklų numerius, reikia užregistruoti pas Šakių komendantą.¹²

¹¹ *Ten pat*, l. 219.¹² *Ten pat*, l. 224.

Lietuvos kariuomenės savanorių, kilusių iš Sintautų valsčiaus, sąrašas*

Parengė Ričardas Čepas

Ambrasas	Pranas, Kazio sūnus	Gimė 1894 01 06 Pakalniškių k., Gelgaudiškio vls. (Šakių r.). 1932 m. gyv. Kiaulupių k. Tarnavo 1919 01 14–1920 02 18. Apdovanojimo liudijimas Nr. 8948, išduotas 1932 12 28.
Ardickas	Aleksandras, Motiejaus sūnus	Gimė 1892 09 03 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1936 03 04 Kaune. Ats. majoras (1927 m.). 1919 01 13 kaip karo valdininkas stojo savanoriu, paskirtas į 1-ąjį p. p., dalyvavo kovose. Apdovanojimo liudijimas Nr. 1171, išduotas 1928 10 31.
Arminas	Jonas, Jono sūnus	Gimė 1896 02 15 Karklupėnų k., Kaupiškių vls. (Vilkaviškio r.). Tarnavo 1919 03 07–1920 03 25, atleistas dėl ligos. Sav. LKKSK 1936 02 19. 1935 m. gyveno Sintautų vls., Skardupių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 9725, išduotas 1936 03 07.
Bacevičius	Juozas, Antano sūnus	Gimė 1900 05 06 Pariebių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 04 30–1921 12 10. Ats. grandinis. Sav. LKKSK 1934 04 24. 1934 m. gyv. Šakių apskr., Kidulių vls., Kirkilų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 9487, išduotas 1934 05 22.
Bakas	Antanas, Juozo sūnus	Gimė 1899 04 09 Stelmokiškių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 03 13–1921 10 20. 1929 m. gyveno Eržvilke, klebonijoje. Vėliau dirbo policijoje Kuršėnuose, Papilėje, Žagarėje. 1935 m. atleistas kaip netinkamas. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5287, išduotas 1930 06 25.
Banaitis	Vytautas, Saliamono sūnus	Gimė 1900 05 02 Vaitiekupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Ats. leitenantas. Sav. nuo 1919 m., 1-asis raitelių p. 1920 01 16 įstojo į karo mokyklą. 1923 04 21 paleistas eiti aukštąjį mokslą. Apdovanojimo liudijimas Nr. 781, išduotas 1928 08 29.
Bočiūnas	Antanas, Simo sūnus	Gimė 1899 09 22 Mockupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 16–1921 12 01. 1929 m. gyv. Kybartų vls., Peletriūnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 3588, išduotas 1929 08 21.
Bočiūnas	Jonas, Simono sūnus	Gimė 1895 03 04 Mockupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Įst. sav. 1919 01 15. 1929 m. gyv. Kybartų vls., Peletriūnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4173, išduotas 1929 11 21.
Bočiūnas	Juozas, Simo sūnus	Gimė 1898 04 07 Mockupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Puskarininkis. LKKSK Šakių skyr. narys. Įst. sav. 1919 01 16. 1929 m. gyv. Sintautų vls., Veršių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4429, išduotas 1930 01 31.
Bormanas	Jurgis, Karoliaus sūnus	Gimė 1901 10 19 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1919 01 31 Kaune. Tarnavo sav. 1919 01 18–1919 01 31. Mirė karo ligoninėje. Sav. LKKSK 1932 01 12, prot. Nr. 185. Apdovanojimo liudijimas Nr. 7832, išduotas 1932 01 31.
Bučiūnas	Juozas, Juozo sūnus	Gimė 1894 07 16 Leopoldės k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 16–1920 02 22. 1929 m. gyv. Šakių vls., Ritinių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 3589, išduotas 1929 08 21.
Cipka	Stasys, Felikso sūnus	Gimė 1900 II p. Baltarusijoje, Švenčionių apskr., Dubataukos vls., Zablotės (Zabolo). Grandinis. Tarnavo 1919 03 01–1922 12 02 3 p. p. 1929 m. gyveno Šakių apskr., Sintautų vls., Kiaulupių k., vėliau – Šakių vls., Melninkų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 7144, išduotas 1931 08 31.

* http://www.versme.lt/Baltosios_knygos/Savanoriai.htm?knyga=Sintautu5kilm=Sintautu5s_sk=80

(tėsinys)

Dailidė	Bonaventūras Juozas, Prano sūnus	Gimė 1893 10 29 Tarpučių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1920 02 06 Tarpučių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Apdov. išd. motinai Agotai, gyv. Kybartų vls., Keturkaimio k. Tarnavo sav. 1919 01 16–1919 11 19, atleistas dėl širdies ligos. Sav. LKKS 1935 04 10, prot. Nr. 270. 1919 02 06 paskirtas būrio vadu, 1919 03 01 – viršila. Apdovanojimo liudijimas Nr. 9475, išduotas 1934 04 30.
Daugėla	Feliksas Jonas, Mato sūnus	Gimė 1899 10 17 Užkirtulių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 02 28–1921 12 03. 1929 m. gyv. Vilkaviškio apskr., Kybartų vls., Peletrūnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 3529, išduotas 1929 08 21.
Daugėla	Juozas, Onos sūnus	Gimė 1894 12 11 Mockupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 09–1920 03 11. 1931 m. gyv. Šakių mst. Apdovanojimo liudijimas Nr. 8232, išduotas 1932 04 16.
Dėdinas	Juozas, Antano sūnus	Gimė 1870 04 15 Kiaulupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1922 02 08. Apdov. išd. žmonai Onai, gyv. Naumiestyje. Vyr. san. puskarininkis. Tarnavo sav. nuo 1919 10 07–1922 02 08 Šakių komendantūroje. Sav. LKKS 1932 01 26, prot. Nr. 187. Apdovanojimo liudijimas Nr. 7879, išduotas 1932 02 15.
Dumčius	Juozas, Prano sūnus	Gimė 1898 07 29 Kuodžių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 03 13–1921 10 07. 1930 m. gyv. Šakių apskr., Gelgaudiškio vls., Narkūnų k. 1934 m. apdov. anuliuotas, nes įvyko klaida, įrašyta ne ta įstojimo data, o 1919 03 02. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5086, išduotas 1930 05 30.
Duoba	Juozas Simas, Martyno sūnus	Gimė 1895 10 27 Veršių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1920 01 06. Tarnavo sav. 1919 01 11–1920 01 06. Buvo nelaisvėje. Mirė karo ligoninėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6574, išduotas 1931 03 26.
Endriukaitis	Antanas, Juozo sūnus	Gimė 1898 01 16 Totorviečių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Ats. viršila. Tarnavo sav. 1919 01 21–1921 10 29. Sav. LKKS 1932 06 08, prot. Nr. 205. 1930 m. gyv. gimtinėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 8630, išduotas 1932 06 22.
Endriukaitis	Jonas, Motiejaus sūnus	Gimė 1900 09 01 Skardupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 22–1921 10 07. 1929 m. gyv. Gelgaudiškio vls., Žygėnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4401, išduotas 1930 01 31.
Girdauskas	Antanas, Jono sūnus	Gimė 1902 06 22 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 11 11–1922 04 06. 1928 m. gyv. Vilkaviškio vls., D. Šelvių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 1631, išduotas 1929 02 19.
Jakaitis	Jonas, Jurgio sūnus	Gimė 1901 04 25 Naudžių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1930 05 11 Kerėplių k., Šakių vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 22–1920 02 07. 1930 m. gyv. Šakių vls., Kerėplių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5769, išduotas 1930 10 31.
Janušaitis	Pranas, Vinco sūnus	Gimė 1902 09 23 Skaistgirių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 02 17–1921 04 03. 1930 m. gyv. gimtinėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5406, išduotas 1930 07 31.
Juodaitis	Juozas, Onos sūnus	Gimė 1901 05 07 Voverių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. nuo 1919 03 22, pašauktu – 1920 03 27–1923 10 01. 1933 m. gyv. Šakių mst. Apdovanojimo liudijimas Nr. 9491, išduotas 1934 05 22.
Jurgila	Jonas, Jono sūnus	Gimė 1900 06 14 Vaitiekupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 18–1920 06 28 2-ajame p. p. Apdov. Vyčio kryžiumi. 1928 buvo Jūrės miškų urėdo pavaduotojas Marijampolės apskr., gyv. Jūrės mstl. Apdovanojimo liudijimas Nr. 2223, išduotas 1929 04 17.

(tėsinys)

Jurgilas	Jonas, Prano sūnus	Gimė 1897 02 09 Šuopių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Ats. viršila. Tarnavo sav. 1919 01 24–1921 12 24. 1929 m. gyv. gimtinėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4922, išduotas 1930 04 30.
Jurgilas	Vincas, Jono sūnus	Gimė 1897 09 30 Vaitiekupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Vyčio kryžiaus kavalerius. Sintautų vls. suorganizavo 16 savanorių ir 1919 01 18 (kitais šaltiniais – 22) įstojo į 2-ąjį p. p. Tarnavo 1919 01 22–1921 12 10. Gyv. Sintautų vls., Menčikių k. LKKSA – apdov. savanorio medaliu. Apdovanojimo liudijimas Nr. 2726, išduotas 1929 05 31.
Kasparaitis	Pranas Damijonas, Prano sūnus	Gimė 1894 05 13 Kuodžių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Vyčio kryžiaus kavalerius. Tarnavo sav. 1919 04 11–1919 11 11, paleistas dėl ligos. 1919 06 22 buvo sužeistas ties Jalovka. 1930 m. gyv. Šakių apskr. ir vls., Ritinių k. LKKSA – apdov. savanorio medaliu. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5967, išduotas 1930 12 04.
Kaunas	Jonas, Adomo sūnus	Gimė 1900 12 24 Balseliškių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1920 06 24. Apdov. išd. motinai Marcelei, gyv. Balseliškių k. Įst. sav. 1919 03 22. Mirė pulko ligoninėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6301, išduotas 1931 02 25.
Kaunas	Jonas, Adomo sūnus	Gimė 1873 02 18 Pavilktnių k., Sintautų vls. (Šakių r.). LKKSA – apdovanotas savanorio medaliu. Tarnavo sav. nuo 1919 01 08. Plk. ltn. 1932 m. paleistas į dimisiją. Apdovanojimo liudijimas Nr. 279, išduotas 1928 06 09.
Kaunas	Pranas, Baltraus sūnus	Gimė 1891 07 12 Balseliškių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1954 04 16 Kanadoje, Toronte. Pulk. leitenantas. Surinko 33 savanorių būrį ir atvyko 1918 12 16 į 2-ąjį p. p. 1940 m. paleistas ir suimtas. Apdovanojimo liudijimas Nr. 202, išduotas 1928 06 09.
Kepalavičius	Juozas Petras, Juozo sūnus	Gimė 1901 06 26 Tupikų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 22–1921 10 06. 1929 m. gyv. Vilkaviškio apskr., Kybartų vls., Vilkupių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 3556, išduotas 1929 08 21.
Kybartas	Juozas, Prano sūnus	Gimė 1902 12 01 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 16–1921 03 01, pašauktu – 1924 01 12–1924 07 14. 1929 gyv. Gelgaudiškio vls., Žygėnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5171, išduotas 1930 06 25.
Kramilius	Jonas, Juozo sūnus	Gimė 1897 01 18 Veršių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Vyčio kryžiaus kavalerius (Nr. 294). Vyr. puskarininkis. Tarnavo sav. 1919 01 10–1921 12 01. LKKSA – apdov. savanorio medaliu. Apdovanojimo liudijimas Nr. 3165, išduotas 1929 07 30.
Kremelaitis	Jonas, Prano sūnus	Gimė 1897 01 09 Starkų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 18–1921 07 22. 1930 m. gyv. Šakių apskr., Būblelių vls., Tarpučių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 8379, išduotas 1932 05 14.
Krikštolaitis	Alfonsas Jurgis, Prano sūnus	Gimė 1900 04 22 Išdagų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1920 11 13–1921 11 25. 1931 m. gyv. Šakių mst. Apdovanojimo liudijimas Nr. 8505, išduotas 1932 05 31.
Krikštolaitis	Jonas, Motiejaus sūnus	Gimė 1899 08 24 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Ats. viršila. Tarnavo sav. 1919 01 13–1921 11 18. 1928 m. gyv. gimtinėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 2074, išduotas 1929 04 17.
Kriščiūnas	Antanas, Juozo sūnus	Gimė 1901 01 25 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 29–1920 03 27. 1929 m. gyv. Šakių vls., Batiškių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4059, išduotas 1929 11 21.
Kudirka	Antanas, Antano sūnus	Gimė 1894 12 25 Murinų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 03 14–1920 03 20. 1929 m. gyv. gimtinėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4197, išduotas 1929 11 21.

(tęsinys)

Kuncaitis	Justinas, Jono sūnus	Gimė 1900 01 15 Žaltynų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Kapitonas. Įst. sav. 1919 01 17 į 2-ąjį p. p. Baigė Karo m-klą (I laida). 1939 m. paleistas į atsargą. Apdovanojimo liudijimas Nr. 997, išduotas 1928 09 30.
Laukevičius	Antanas, Viktoro sūnus	Gimė 1901 11 13 Skaistgirių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 16–1921 10 07. 1930 m. gyv. Vilkaviškio apskr., Kybartų vls., Peletrūnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5943, išduotas 1930 11 17.
Lesiūnas	Antanas, Jono sūnus	Gimė 1901 11 09 Naujųjų Sintautų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 15–1920 05 01. 1930 m. gyv. Kauno apskr., Seredžiaus vls., Belvederio k. Tarnavo Belvederio aukštesn. pienininkystės m-kloje Rukšionių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6380, išduotas 1931 02 25.
Mačiulaitis	Jonas, Prano sūnus	Gimė 1899 06 12 Jundilų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Lietuvos kariuomenės savanoris, kooperatininkas. Tarnavo sav. 1919 03 13–1921 12 01. 1928 m. gyv. Šakių mst. LKKSA – apdov. savanorio medaliu. Apdovanojimo liudijimas Nr. 1727, išduotas 1929 03 16.
Majauskas	Jurgis, Juozo sūnus	Gimė 1896 04 23 Naujųjų Sintautų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 03 22–1921 10 24. 1929 m. gyv. gimtinėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 3890, išduotas 1929 11 13.
Markevičius	Juozas, Kazio sūnus	Gimė 1893 10 13 Kušneriūnų k., Užpalių vls. (Utenos r.). Tarnavo sav. 1919 08 05–1920 11 04. 1928 m. gyv. Vyžuonų vls., Dabravolės k., Starkų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 2332, išduotas 1929 04 24.
Meizeraitis	Vytautas, Juozo sūnus	Gimė 1902 03 26 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Puskarininkis. Tarnavo sav. 1919 01 17–1921 04 21. 1929 m. gyv. Šakių vls., Plieniškių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4158, išduotas 1929 11 21.
Mickevičius	Antanas, Antano sūnus	Gimė 1897 12 22 Kasikėnų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 02 01–1921 10 23. Buvo sužeistas. 1930 m. gyv. Vilkaviškio apskr., Kybartų vls., Peletrūnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 7661, išduotas 1931 12 16.
Mykolaitis	Jonas, Petro sūnus	Gimė 1900 12 01 Skardupių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Puskarininkis. Tarnavo sav. 1919 01 22–1921 12 10. Buvo sužeistas. 1929 m. gyv. Vilkaviškio apskr., Kybartų vls., Vilkupių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5227, išduotas 1930 06 25.
Miščikas	Juozas, Antano sūnus	Gimė 1900 04 22 Zyplių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 22–1921 10 07. 1929 m. gyv. Lukšių vls., Lepšių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6126, išduotas 1930 12 15.
Nolius	Albertas, Julijono sūnus	Gimė 1900 12 05 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Jaun. puskarininkis. Tarnavo sav. 1919 01 24–1921 10 26. 1929 m. gyv. Slavikų vls., Degutlaukio k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 7103, išduotas 1931 06 25.
Pantelaitis	Petras, Jono sūnus	Gimė 1899 04 01 Šlamų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 28–1920 06 08. 1929 m. gyv. gimtinėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 2754, išduotas 1929 05 31.
Petraitis	Pranas, Petro sūnus	Gimė 1901 09 04 Veršių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 11–1920 03 29. 1929 m. gyv. gimtinėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4357, išduotas 1929 12 21.
Piackus	Stasys, Simono sūnus	Gimė 1901 10 01 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 02 14–1919 11 12. Dingęs be žinios. Dalyvavo mūšiuose prieš lenkus ir pateko nelaisvėn. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4882, išduotas 1930 04 30.

(tėsinys)

Plaušinis	Pranas, Prano sūnus	Gimė 1903 02 22 Valiulių k., Šakių vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1920 05 15–1921 10 26. 1930 m. gyv. Sintautų vls., Vaitiekių k., 1933 m. – Kaune. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5702, išduotas 1930 10 31.
Pušinaitis	Jonas, Juozo sūnus	Gimė 1901 11 26 Veršių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 11–1920 01 20, pašauktu – 1920 09 21–1921 10 01. Buvo bolševikų nelaisvėje 1919 m. Apdovanojimo liudijimas Nr. 2597, išduotas 1930 04 28.
Pušinaitis	Juozas, Juozo sūnus	Gimė 1903 03 19 Veršių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 06 01–1920 05 20, pašauktu – 1925 05 01–1926 02 12. 1930. gyv. gimtinėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6985, išduotas 1931 06 25.
Ramockevičius	Andrius, Juozo sūnus	Gimė 1893 11 04 Veršių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Įstojo sav. 1919 01 16. Negrįžo iš mūšio 1919 10 19 lenkų fronte. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6262, išduotas 1931 01 26.
Ramockevičius	Jonas, Prano sūnus	Gimė 1897 11 02 Starčių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 18–1920 06 12. Buvo bolševikų nelaisvėje. 1929 m. gyv. Šakių apskr., Gelgaudiškio vls., Pajotijo k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5344, išduotas 1930 07 31.
Raulinaitis	Vincas, Juozo sūnus	Gimė 1898 02 11 Santakų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1919 11 22. Įstojo sav. 1919 02 20. Mirė nuo sužeidimų, gautų per kautynes. Apdovanojimo liudijimas Nr. 10148, išduotas 1938 12 10. Palaidotas Baisogalos mstl. kapinėse.
Reichertas	Henrikas Povilas, Juliaus sūnus	Gimė 1904 12 08 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 12 29–1922 01 01. 1928 m. gyv. Kaune, dirbo krim. policijoje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 871, išduotas 1928 08 31.
Rudzevičius	Antanas, Jokūbo sūnus	Gimė 1858 05 14 Rūgių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 06 01–1923 03 31. 1930 m. gyv. Raseinių mst. Apdovanojimo liudijimas Nr. 7015, išduotas 1931 06 25.
Rudzevičius	Jonas, Jurgio sūnus	Gimė 1902 02 08 Smilgių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 03 22–1920 03 26. 1929 m. gyv. Šakių aps. ir vls., Plieniskių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 3445, išduotas 1929 08 21.
Sakalas	Antanas, Prano sūnus	Gimė 1900 06 15 Joniškių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 01 16–1921 10 16. 1929 m. gyv. Vilkaviškio aps., Kybartų vls., Peletrūnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4618, išduotas 1930 02 15.
Sakalas	Jonas, Prano sūnus	Gimė 1902 01 06 Joniškių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 01 16–1920 05 13 savanoriu ir 1922 12 03–1924 09 24 pašauktu. Pirmą kartą atleistas dėl ligos – tuberkuliozės. Apdovanojimo liudijimas Nr. 8211, išduotas 1932 03 31.
Sakalauskas	Antanas, Marijonos sūnus	Gimė 1899 06 02 Menkinių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Puskarininkis. Tarnavo sav. 1919 01 16–1920 06 09, pašauktu – 1920 11 10–1922 03 30. 1929 m. gyv. Šakių apskr., Gelgaudiškio vls., Žygėnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6224, išduotas 1931 01 22.
Sapetka	Jonas Antanas, Jono sūnus	Gimė 1896 06 08 Bridžių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 03 31–1920 08 14. 1934 m. gyv. Sintautų vls. Klepų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 9826, išduotas 1936 02 27.
Sederavičius	Juozas, Baltraus sūnus	Gimė 1901 12 19 Pariebių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1920 02 15 Pariebių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Savanoriu įstojo 1919 07 30. 1919 09 12 susirgo ir gulėjo ligoninėje iki 1919 10 31, po to paleistas atostogų mirė. Apdovanojimo liudijimas Nr. 9495, išduotas 1934 05 22.

(tęsinys)

Sperauskas	Antanas	Gimė 1899 02 08 Kuodžių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1999 04 27 JAV, Woodhaven. Įstojo sav. 1919, 1920 03 pasiūstas į Karo m-klą, ją baigė 1920 10 17. Nuo 1937 gen. št. plk. ltn. 1941 iš RA pasitraukė. 1941–1944 kelių inžinierius Kaune. 1944 m. pasitraukė į užsienį.
Stankevičius	Juozas, Antano sūnus	Gimė 1899 08 10 Žaltynų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 08 06–1922 04 15. 1929 m. gyv. Kybartų vls., Peletrūnų k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 5022, išduotas 1930 05 31.
Steponaitis	Vytautas, Simono sūnus	Gimė 1893 03 24 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1957 10 12 Kaune (Kauno r.). Bibliografas. Vyčio Kryžiaus kavaliarius. Plk. ltn. Įstojo sav. 1919 02 15, dirbo gen. štabo literatūriniame sk., 1929–1936 m. redagavo „Mūsų žinyną“, 1936–1940 – karinės istorinės dalies viršininkas. LKKSA – apdov. sav. medaliu. Apdovanojimo liudijimas Nr. 1027, išduotas 1940 06 12.
Stepulaitis	Juozas, Simo sūnus	Gimė 1898 01 13 Panemunykų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 01 15–1921 10 11. Buvo sužeistas. 1929 m. gyv. Sintautų vls. ir k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4459, išduotas 1930 02 15.
Šimulaitis	Justinas Pranas, Juozo sūnus	Gimė 1900 09 23 Vilkeliškių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Vyčio kryžiaus 3-iojo laipsnio ordino kavaliarius (Nr. 178). Ats. viršila. Tarnavo 1919 01 18–1921 11 29, 1922 07 03–1923 07 04. 1929 m. gyv. Jankų vls., Karčrūdės k. LKKSA – apdov. sav. medaliu. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6613, išduotas 1931 12 31.
Šukys	Antanas, Jono sūnus	Gimė 1899 08 08 Vilkeliškių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Ats. viršila. Tarnavo 1919 01 24–1921 12 10. Apdov. Vyčio kryžiaus 2-ojo ir 3-iojo laipsnio ordinais. 1924–1925 m. dirbo pasienio policijoje, 1927. gyv. tėviškėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 7359, išduotas 1931 09 25.
Šuopys	Pranas, Prano sūnus	Gimė 1899 08 28 Skaistgirių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 01 21–1921 10 16. 1930 m. gyv. Šakių mst. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6054, išduotas 1930 12 15.
Tamulevičius	Juozas, Juozo sūnus	Gimė 1902 02 14 Sintautų mstl., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 03 22–1920 04 17. 1932 m. gyv. Čekoslovakijoje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 9191, išduotas 1933 05 31.
Tarnauskas	Antanas, Mato sūnus	Gimė 1892 05 14 Menkinių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo sav. 1919 01 11–1920 04 11. Buvo sužeistas. Apdov. Vyčio kryžiumi. 1930 m. gyv. Gelgaudiškio vls., Bartupio k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 7616, išduotas 1931 11 16.
Uogintas	Pranas, Juozo sūnus	Gimė 1887 07 03 Išdagų k., Sintautų vls. (Šakių r.). Artilerijos pulkininkas. Apdovanotas Vyčio kryžiumi. Sav. nuo 1919 01 27. 1940 06 04 išėjo į atsargą. Vienas pirmųjų artileristų. Dalyv. kovose su lenkais ir bolševikais. LKKSA – apdov. sav. medaliu. Apdovanojimo liudijimas Nr. 10278, išduotas 1940 06 24.
Valaitis	Juozas, Sebastijono sūnus	Gimė 1899 01 08 Kaupiškių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Mirė 1927 07 03 Kaupiškių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Tarnavo 1919 01 15–1921 10 14. Apdov. prašė Adelė Valaitienė-Brauskienė, gyv. Gelgaudiškio vls., Gudlaukio k. Ji buvo ištekėjusi antrą kartą. Apdovanojimo liudijimas Nr. 8320, išduotas 1932 04 30.
Venys	Juozas Antanas, Antano sūnus	Gimė 1895 07 14 Tarpučių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Vyčio kryžiaus kavaliarius. LKKSA – tarnavo 1919 03 10–1920 05 02. 1930 m. gyv. Šakių aps. ir vls., Ritinių k. Apdovanojimo liudijimas Nr. 6248, išduotas 1931 01 22.
Vilniškaitis	Petras, Vinco sūnus	Gimė 1901 04 27 Voverių k., Sintautų vls. (Šakių r.). Vyr. puskarininkis. Tarnavo 1919 01 15–1920 09 01. 1929 m. gyv. Ukmergės mst. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4220, išduotas 1929 11 21.

Sintautų krašto savanoriai

Antanas Andrijonas

Pradėjo burtis į Lietuvos kariuomenę

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Taryba priėmė Nepriklausomybės Aktą. Tačiau dar visus metus Šakių apskrityje šeimininkavo Vokietijos kariuomenė. Vien Naumiestyje buvo 200 vokiečių kareivių, kurie šlaistėsi po miestą ir apylinkes. Tuo metu Šakių gydytojas dr. Jonas Staugaitis jau žinojo, kad yra gautas vokiečių okupacinės valdžios leidimas organizuoti Lietuvos kariuomenę. Krašto apsaugos ministras prof. A. Voldemaras 1918 m. lapkričio 23 d. išleido įsakymą organizuoti kariuomenę. Ši data ir dabar minima kaip Lietuvos kariuomenės įkūrimo diena ir yra tapusi Lietuvos kariuomenės švente.

Po mėnesio vyriausybė paskelbė atsišaukimą į tautą. Jame buvo rašoma:

*„Vyrai, nelaukdami nė valandos, kas myli Lietuvą, kas trokšta laisvės, kas pajėgia valdyti ginklą, stokime visi į Lietuvos Krašto Apsaugą. Būrių būriais eikime iš kaimų, vienasėdžių, miestų ir miestelių, eikime iš visų Lietuvos kraštų Laisvės ir Tėvynės ginti. Stokime drąsiai pirmi į kovą...“**

Po pamaldų Sintautų bažnyčios šventoriuje vieną labai šaltą 1919 m. sausio rytą Lietuvos kariuomenės pulkininkas Pranas Kaunas iš Balseliškių kaimo organizavo susirinkimą. Dėl spiginančio šalčio susirinkę žmonės sugužėjo į priešais bažnyčią esančią mokyklą, kuri ir dabar dar tebestovi. Mokykloje kalbėjo mokytojas Jonas Jarumbavičius ir du mokiniai – Antanas Rugys ir Pranas Šniokaitis. Mitinguose kalbėdavo ir atsišaukimą skaitydavo mokytojas Jonas Kamaitis, Šakių notaras Riauba, krautuvės savininkė Pranė Andriukaitytė, signataras Saliamonas Banaitis. Jie kvietė stoti savanoriais į kariuomenę ir ginti Tėvynę nuo bolševikų, lenkų ir bermontininkų.

Savanoriais užsirašė iš Sintautų ir iš kitų kaimų vyrų. Į Sintautų bažnyčią rinkdavosi žmonės ir iš artimesnių Būblėlių, Griškabūdžio, Slavikų, Žvirgždaičių valsčių. Sintautai tuo metu buvo traukos centras ir, žinoma, netolimas kelias. Štai iš mano gimtojo Voverių kaimo savanoriais išėjo kaimynai Antanas Augustaitis ir Vincas Stankaitis, o iš gretimo Urbantų kaimo – Jonas Kuncaitis. Iš Rūgių kaimo savanoriu išėjo Antanas Rugys su savo kaimynais iš Murinų kaimo Antanu Kudirka ir broliais Vincu, Pranu ir Justinu Kudirkomis. Iš Vaitiškupių kaimo – broliai Jonas ir Vincas Jurgilai. Pranas Kaunas suorganizavo 33 savanorius ir su jais išvyko į Ąukštąją Panemūnę, į II pėstininkų pulką. Savanoriams buvo įsakyta turėti batus, šiltus drabužius ir maisto atsargų penkioms paroms.

Sintautų vyrai pateko į Pilėnų kunigaikščio Margio pulką, kovojo su lenkais ir bermontininkais prie Jėzno, Pānevėžio, Kūpiškio, Zarasų. Grįžę iš kovų, savanoriai gavo padalyto Geļgaudiškio dvaro žemės Pliėniškių ir Dabkūniškės (Dabūtų) kaimo vietovėse ir išmokas

* Visų straipsnyje cituojamų anų metų dokumentų, spaudinių ir pateikėjų pasakojimų kalba netaisyta, autentiška. (Kalbos red. pastaba).

litas. Už pasižymėjimą kovose nemažai buvo apdovanotų Vyčio kryžiaus ordinais. Visoje Lietuvoje šiais ordinais buvo apdovanoti 1 400 savanorių. Dabar žurnalistas V. Kavaliauskas leidžia daugiatomę knygą „Lietuvos karžygiai. Vyčio kryžiaus kavalieriai (1918–1940)“, jau išleisti 4 tomai. Žurnalistas surinko medžiagą ir apie Sintautų valsčiaus savanorius, apdovanotus Vyčio kryžiaus ordinais.

„Teko metus laiko rinkti papildomą medžiagą, ieškoti giminaičių, savanorių kapų. Daug man talkino žurnalistas Antanas Andrijonas, Plieniškių k. žmonės, Jonas Kuncaitis ir Edmas Povilaitis iš Keturnaujienos, Justinas Tarnauskas, Algis Kriaučiūnas ir Kazimieras Kasparaitis iš Veršių. Kartu nuveiktą darbą norėčiau pateikti Sintautų kalendoriaus skaitytojams.

Vyčio kryžiaus ordinais apdovanoti šie Sintautų krašto savanoriai: Juozas Abechtas, Petras Andriulaitis, Juozas Aušūra, Antanas Bakas, Jonas Jurgilas, Vincas Jurgilas, Justinas Kamaitis, Pranas Kasparaitis, Antanas Kybartas, Juozas Kybartas, Augustas Kynas, Jonas Kramilius, Jonas Mačiulaitis, Juozas Petravičius, Antanas Plaušinitis, Pranas Povilaitis, Vincas Stankaitis, Vytautas Steponaitis, Albertas Šileris, Justas Šimulaitis, Antanas Šukys, Antanas Tarnauskas, Juozas Antanas Venys.

Savanoris Vincas Daniliauskas, Justinas Kuncaitis, Antanas Rugys buvo apdovanoti Dlk Gedimino ordinais, o savanoris Aleksandras Ardickas – Vytauto Didžiojo ordinu.

Savanoriais išėjo ir Jonas Kaunas iš Pavilkinių kaimo, Jonas Sepetka iš Klepū kaimo, Pranas Kybartas iš Naujųjų Sintautų, Kazys Matijošaitis iš Keturnaujienos, Jonas Kremelaitis iš Starkų kaimo, Dailidė, Zutrockas, Žuika ir Jonas Ramoškevičius iš Sintautų.

Nepriklausomybės kovose žuvo Juozas Kaunas, mokyt. Stasys Peckus, Antanas Jurgis Ūsas, Zubrickas.

Praėjus 90-čiai metų nuo Lietuvos kariuomenės įkūrimo, jau pasikeitė kelios žmonių kartos. Pirmieji kariai visi ilsisi amžinybėje. Jų atminimą saugo tik prisiminimai, artimiausi giminaičiai ir archyvai. Surinkta istorinė medžiaga leis priminti tai, kas jau buvo užmiršta.¹

Nepriklausomybės kovų amžininkai prisiminė, kad iš pradžių jaunimas nelabai domėjosi kariuomene, bet kai buvo pažadėta po karo visiems savanoriams duoti žemės, karių padaugėjo. Į Siñtautus atvyko rusų kariuomenėje tarnavę karininkai V. Daniliauskas, P. Kaunas, Mačiulis, Žvirka ir kt. Jie paaiškino kariuomenės reikalingumą, pajodinėdavo po miestelių, vieną kitą kartą iššaudavo iš savo ginklų. Po tokių susitikimų jaunimas, ypač iš neturtingesnių šeimų, pradėjo užsirašinėti savanoriais į būsimąją Lietuvos kariuomenę.

¹ Iš Justino Kasparaičio, gim. 1949 m., gyv. Vovėrių k., Sintautų sen., 2003 m. surinktos medžiagos.

Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių Šakių skyrius

Šakiuose veikė Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos daktaro Vinco Kudirkos Šakių skyrius.

1939 m. gegužės 18 d. įvyko šio skyriaus metinis narių susirinkimas, kuriame buvo išrinkta skyriaus valdyba ir revizijos komisija. Iš Sintautų valsčiaus į valdybą vicepirmininko pareigoms išrinko ūkininką Vinčą Jurgilą, gimusį 1897 m. rugsėjo 30 d., gyvenusį Menčikių kaime. Taip pat jį išrinko į Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių skyrių atstovų suvažiavimą, kuris tų metų birželio 8 d. vyko Kaune. Į suvažiavimą pasiuntė ir Joną Kramilių, Veršių kaimo, Sintautų valsčiaus ūkininką.²

Lietuvos centrinio valstybės archyvo (LCVA) 560 fondo 144 byloje guli dar 1927 m. rugpjūčio 1 d. sudėti Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių ir atsargos karininkų sąjungos Šakių skyriaus narių pareiškimai. Juose aptinkame daug mūsų kraštui svarbių ir įdomių žinių apie savanorius.

Jonas Mačiulaitis gimė 1899 m. birželio 13 d. Jundilų kaime. 1927 m. gyveno Šakiuose, nevedęs. Savanoriu į Lietuvos kariuomenę stojo 1919 m. kovo 13 d., buvo paskirtas į 2-ąją pėst. pulko mokomąją kuopą. Tarnybą baigė vyresn. puskarininkiu 1921 m. gruodžio 5 d., tarnaudamas 2-ojo pėst. pulko ūkio dalyje. Dalyvavo mūšiuose su bolševikais, lenkais, bermontininkais. Už pasižymėjimą mūšiuose apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu. Savanorio liudijimą Nr. 3227 Dlk Algirdo 2-asis pėst. pulkas išdavė 1922 m. kovo 31 d. Į LKSS Šakių skyrių J. Mačiulaitis priimtas 1927 m. balandžio 24 d., liudijimas Nr. 11.

Puskarininkis **Jonas Kramilius** gimė 1897 m. sausio 17 d. Veršių kaime, 1927 m. ten ūkininkavo, turėjo 10 ha žemės. Buvo baigęs pradžios mokyklą, vedęs, augino sūnų. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 10 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko 4-ąją kuopą. Tarnybą vyr. puskarininkiu baigė 1921 m. lapkričio 8 d. tarnaudamas 2-ojo pėst. pulko 2-ojoje kulkosvaidžių kuopoje. 1919 m. dalyvavo karo veiksmuose prieš bolševikus ir bermontininkus, 1920 m. – prieš lenkus. Už pasižymėjimą mūšiuose apdovanotas Vyčio kryžiaus I-o laipsnio ordinu. Šakių skyriuje nuo 1927 m. balandžio 24 d. J. Kramiliui išduotas nario liudijimas Nr. 21.

J. Kramiliui teko kautis su visais Lietuvos nepriklausomybės priešais – bolševikais, bermontininkais ir lenkais.

„Gera prisimenu, kai 1937 metų vasarą pirmą kartą sutikau dėdę Joną Kramilių Veršiuose, – 1996 m. pasakojo iš Australijos viešnagėn atvykęs Antanas Kramilius. – Tuomet dėdė man parodė seklyčioje kabantį didelį paveikslą, kuriame buvo pavaizduotas Radviliškio malūnas, prie kurio jam teko kautis su bermontininkais. Rodė ir sužeidimo vietą. Ir sužeistas iš kautynių lauko nesitraukė. Kaunantis su lenkais prie Giedraičių, pateko į nelaisvę ir buvo išvežtas net į Galiciją. Iš nelaisvės pabėgo ir per visą Lenkiją, slapstydamasis ir misdamas tik uogomis bei žolėmis, grįžo į Lietuvą. Nepriklausomybės metais gyveno Veršiuose, ūkininkavo 30 ha tėvų paliktame ūkyje.

² LCVA, f. 560, ap. 1, b. 144.

Artėjant antrajai bolševikų okupacijai, 1944 m. Jonas Kramilius su šeima vokiečių buvo evakuotas į Rytprūsius. Dėdė buvo paimtas kasti apkasų ir su šeima išsiskyrė. Karo pabaigoje atsidūrė anglių zonoje. Sovietų agentų pažadais apibertas ir jų paklauses, 1946 m. sausio 3 d. jau buvo Lietuvoje, o tų pačių metų sausio 31-ąją buvo suimtas ir išgabentas į Archangelsko kalėjimą. 1950 m. gruodžio 12 d. palaužtos sveikatos vėl grįžo į Lietuvą, bet niekur negalėjo prisiregistruoti. Laikiniai prisiglaudė Lepšiuose pas brolių Praną, o vėliau persikėlė pas žmoną į Kauną.“

Mirė Jonas Kramilius 1956 m. gruodžio 17 d. Kaune. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse.³

J. Kramiliaus sodyba buvo Veršių kaimo vakarinėje pusėje. Šeimoje augo dvi dukterys ir du sūnūs – Antanina, Birutė, Vytautas ir Algimantas (mirė 19 metų). Antanina Vanagienė gyveno Kanadoje. Birutė ištekėjo už Povilo Katiliaus, gyveno Kaune. Vytautas gyveno Kanadoje, mirė 1993 metais.⁴

Juozas Bočiūnas gimė 1894 m. liepos 16 d. Leopoldės kaime, Sintautų valsčiuje, savamokslis. 1927 m. su žmona Marijona ir mama Ona Bočiūniene gyveno Šakių valsčiuje, Klišių kaime. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 16 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko 4-ąją kuopą. Tarnybą eiliniu baigė 1920 m. vasario 22 d. tarnaudamas 2-ojo pėst. Dlk Algirdo pulko ryšių komandoje. Dalyvavo mūšiuose prieš bolševikus prie Žiežmarių, Strašiūnų, Pānevėžio, Radviliškio, Daūgpilio (Dvinsko). Žemės, kaip savanoris, gavo 1921 m. kovo 3 d. Klišių kaime. J. Bočiūnui Šakių skyriuje išduotas nario pažymėjimas Nr. 13.

Juozas Bočiūnas gimė 1898 m. balandžio 12 d. Mōckupių kaime, Sintautų valsčiuje, beraštis, įgijo staliaus specialybę. 1927 m. gyveno Veršių kaime. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 20 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko 2-ąją kuopą. Tarnybą eiliniu baigė 1920 m. vasario 14 d., tarnaudamas Karo ligoninėje Kaune. Dalyvavo kovose su bolševikais ir bermontininkais. Už pasižymėjimą kovose apdovanotas Prancūzijos medaliu. 1924 m. Vilkaviškio apskrityje, Kybartų valsčiuje, Teraspolės kaime, gavo žemės. J. Bočiūnui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 60.

Antanas Endriukaitis gimė 1898 m. sausio 16 d. Totōrviečių kaime, Sintautų valsčiuje, baigė pradžios mokyklą. 1927 m. gyveno Totorviečių kaime, tvarkė 20 ha ūkį. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 21 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko 1-ąją kuopą. Tarnybą viršilos laipsniu baigė 1921 m. spalio 28 d. tarnaudamas 9-ojo pėst. pulko 8-ojoje kuopoje. Dalyvavo kovose su lenkais. Nuo 1922 m. iki 1923 m. liepos 22 d. tarnavo viešojoje policijoje. 1924 m. spalio 20 d. Gelgaudiškio valsčiuje, Papiškių kaime, gavo žemės. A. Endriukaičiui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 36.

1927 m. Sintautuose gyvenęs savanoris **Jonas Krikštolaitis** buvo gimęs 1899 m. rugsėjo 22 d. Puožiškių kaime, Žaliosios valsčiuje, Vilkaviškio apskrityje. Kaune jis baigė suaugusiųjų gimnazijos 3 klases. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 13 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko 2 kuopą. Tarnybą viršilos laipsniu baigė 1921 m. lapkričio 17 d., tarnaudamas 12-ojo pėst. pulko mokomojoje kuo-

³ Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės krašto vaikai*, t. 3, p. 72.

⁴ Iš Justino Kasparaičio, gim. 1949 m., gyv. Voverių k., Sintautų sen., 2003 m. užrašytų atsiminimų.

poje. Dalyvavo kovose su lenkais. Po kariuomenės nuo 1921 m. gruodžio 1 d. iki 1922 m. rugsėjo 1 d. dirbo Lietuvos šaulių sąjungos karo instruktoriaus štabe instruktoriumi, buvo atsakingas už pafrontės Merkinės–Liškiavos rajoną. J. Krikštolaičiui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 3.

Jonas Jurgilas gimė 1900 m. birželio 24 d. Vaitiėkupių kaime, Sintautų valsčiuje, baigė 5 gimnazijos klases, Specialiąją miškų technikų mokyklą. 1927 m. buvo vedęs, žmona Bronė, duktė Danutė. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 17 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko mokomąją kuopą. Tarnybą jaun. puskarininkiu baigė 1920 m. birželio 28 d., tarnaudamas 2-osios divizijos štabe. Nuo 1919 m. balandžio iki spalio dalyvavo kovose prieš bolševikus. Už pasižymėjimą mūšiuose apdovanotas Vyčio kryžiaus I laipsnio ordinu su kardais. Po kariuomenės mokėsi Dotnuvos ir Panevėžio miškų technikų mokyklose, o nuo 1922 m. dirbo Miškų departamente girininku, urėdo pavaduotoju. J. Jurgilui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 27.

Jonas Jurgilas gimė 1897 m. Šuopių kaime, Sintautų valsčiuje, beraštis. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 24 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko mokomąją kuopą. Tarnybą viršilos laipsniu baigė 1922 m. gruodžio 24 d. tarnaudamas Krašto apsaugos ministerijos Tiekimo valdyboje. Karo veiksmuose nedalyvavo. 1923 m. lapkritį, kaip savanoris, gavo žemės Lukšių valsčiuje, Zyplių dvare. J. Jurgilui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 46.

Viršila **Vincas Jurgilas** gimė 1897 m. rugsėjo 30 d. Vaitiėkupių kaime, Sintautų valsčiuje. 1919 m. sausį šiame valsčiuje suorganizavęs 16 savanorių, su jais įstojo į Lietuvos kariuomenę. Tarnavo 2-ajame pėstininkų pulke, tačiau prašėsi į frontą ir buvo paskirtas 3-iosios kuopos skyrininku. Vėliau buvo perkeltas į 6-ąjį pulką, kuriame savanoriu tarnavo ir jo jaunesnysis brolis Jonas.

V. Jurgilas kovojo su bolševikais, bermontininkais ir lenkais. Kautynėse pasižymėdavo narsumu bei sumanumu. Būdamas linksmo būdo, jis sugebėdavo pakelti ir savo karių nuotaiką. O kartais į karius kreipdavosi rimtai, sakydamas: „*Nors kiekvieną žemės pėdą reikės aplaistyti krauju, bet tėvynė turi būti laisva.*“ Už sumanumą ir drąsą jis buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu, o kuopos vadas šį narsulį praminė „*kruvinųjų laikų drąsiuoju aru*“. Į atsargą V. Jurgilas išėjo 1921 m. gruodžio 10 d. Buvo vienas pirmųjų Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos Šakių skyriaus steigėjų. Sužinojęs, kad klaipe diečiai rengiasi sukilti prieš prancūzus, 1923 m. sausį išėjo padėti jiems. Grįžęs iš sukilimo, ūkininkavo Menčikių kaime, Sintautų valsčiuje.

1941 m. birželio 14 d. V. Jurgilo šeimą okupantai ištrėmė į Sibirą. Pateko į Krasnojarsko krašto Rešiotų lagerį.

Vincas Jurgilas 1943 m. sausio 2 d. Ypatingojo pasitarimo buvo nuteistas mirties bausme, 1943-ųjų kovo 25-ąją sušaudytas, 1989 m. liepos 28 d. reabilituotas.⁵

Pranas Petraitis gimė 1901 m. spalio 24 d. Veršių kaime, Sintautų valsčiuje, savamokslis. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 11 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko 1-ąją kuopą. Tarnybą eiliniu baigė 1921 m. kovo 5 d. tarnaudamas 5-ojo pėst. pulko mokomojoje kuopoje. Karo veiksmuose nedalyvavo. P. Petraičiui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 61.

⁵ Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės...*, p. 62.

Juozas Pušinaitis gimė 1903 m. kovo 19 d. Veršių kaime, baigė pradžios mokyklą, tapo dailide. Savanoriu įstojo 1919 m. balandžio 1 d., paskirtas į Šakių komendantūrą. Tarnybą eiliniu baigė 1920 m. gegužės 20 d. tarnaudamas 3-iojo pėst. pulko 3-iojoje kuopoje. Dalyvavo mūšiuose su bolševikais. Nuo 1925 m. gegužės iki 1926 m. vasario 13 d. tarnavo 9-ojo pėst. pulko ūkio kuopoje (pašauktas per apsirikimą). J. Pušiničiui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 40.

Jonas Pušinaitis gimė 1901 m. lapkričio 26 d. Veršių kaime, baigė pradžios mokyklą, užsiėmė žemdirbyste. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 11 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko 2-ąją kuopą. Tarnybą eiliniu baigė 1921 m. lapkričio 1 d. tarnaudamas Krašto apsaugos ministerijos Tiekimo valdybos raštininku. Dalyvavo mūšiuose su bolševikais prie Jiezno (savaitę). 1923 m. rugsėjo mėn. Lukšių valsčiuje, Zyplių dvare, gavo žemės. J. Pušiničiui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 72.

Justinas Šimulaitis gimė 1900 m. rugsėjo 23 d. Vilkėliškių kaime, Sintautų valsčiuje, baigė pienininkystės mokyklą. 1927 m. gyveno Šakių valsčiuje, Papartynių kaime. Savanoriu įstojo 1919 m. sausio 19 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko mokomąją kuopą. Tarnybą vachmistro laipsniu baigė 1923 m. liepos 3 d. tarnaudamas 3-iajame dragūnų „Geležinio vilko“ pulke. Dalyvavo mūšiuose su bolševikais, bermontininkais ir lenkais. Už pasižymėjimą apdovanotas Vyties kryžiaus I laipsnio ordinu. Išėjęs iš kariuomenės, 1923–1924 m. tarnavo Žemesniojoje policijos mokykloje. J. Šimulaičiui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 9.

Savanoris **Antanas Tarnauskas** gimė 1892 m. gegužės 14 d. Barandų kaime, Sintautų valsčiuje. Į Lietuvos kariuomenę įstojo 1919 m. sausio 11 d. Tarnavo 2-ajame pėstininkų pulke, o 1919 m. liepos 7 d. buvo perkeltas į 6-ąjį pėstininkų pulką, kuriame ir baigė savo karinę tarnybą. Eilinis Antanas Tarnauskas dalyvavo kautynėse su bolševikais prie Žieznmarių ir Daūgpilio. Zarasų kautynių metu, puolant prieš apkasus, kulka sužeidė dešiniąją koją. Iš kovos lauko Antanas nesitraukė ir, tik visai netekęs jėgų, buvo nugabentas į sanitarinį punktą. Vėliau, sustiprėjęs jėgoms, iš kovos lauko nešė sužeistuosius. Kovodamas su bermontininkais, Antanas Tarnauskas pasižymėjo narsumu puolant šarvuotą priešą traukinį. Už sumanumą ir drąsą kautynėse eil. A. Tarnauskas apdovanotas Vyčio kryžiaus III laipsnio ordinu. Į atsargą išėjo 1920 m. balandžio 11 d. Tarpukariu pavyzdinčiai ūkininkavo 8 ha ūkelyje, kurį buvo gavęs kaip savanoris Gelgaudiškio valsčiuje, Bartupio kaime. Vėliau gyveno Plókščiuose. Mirė 1970 m., palaidotas Plokščių kapinėse.⁶

Savanorio A. Tarnausko tėvai buvo iš Barandų kaimo kilę Petronė ir Matas Tarnauskai. Šeimoje augo broliai Domininkas, Juozas, seserys Antanina Keblaitienė, Marcelė Kucinienė, Petronėlė Vyšniauskienė. Visi ilsisi Amžinybėje Sintautų kapinėse. O savanoris Antanas iš Bartupio kaimo persikėlė į Plokščius, užaugino sūnėną Justiną. Abu mirę. Palaidoti Plokščių kapinėse.

Buvęs karys savanoris Antanas Tarnauskas iš Barandų kaimo, Sintautų valsčiaus Vilkaviškio–Šakių apskrities žemės tvarkytojui prašyme rašė:

„Šiuomi prašau p. Žemės tvarkytojo suteikti man sklypą žemės iš parceliuojamų dvarų.

⁶ Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės...*, p. 164.

Kartu pareiškiu, kad būtų pageidaujama gauti iš bent kurio dvaro sklypą žemiau pažymėtą: 1) Narkūnų dvaro sklypo Nr. 12/42; 2) Maštaičių – 14/42, 3) Bartupio – sklypai Nr. 8, 11. Visi Gelgaudiškio vls., Šakių apskr., nes jie man yra patogūs.

Prie šio pridedu liudijimą Nr. 634, 6 pėst. pulko vado ir liudijimą – Sintautų vls. valdybos.

Už neraštingą Antaną Tarnauską sulig jo prašymu pasirašė Pukus.

1927 m. sausio 29 d.“

Komisija kovo 22 d. užrašė rezoliuciją skirti žemės sklypą Nr. 11 Bartupio dvare.

Sintautų valsčiaus valdybos liudijime rašoma, kad A. Tarnauskas gimė 1892 m., visą laiką gyvena Barandų kaime, žemės neturi. Nevedęs. Mama Patronė našlė, 52 m., brolis Domininkas 25 m., Juozas – 17 m., sesuo Antanina – 22 m., Marcelė – 20 m., Patronė – 18 metų. Šeima užsiima žemdirbyste.

Liudijime, kuris buvo gautas iš 6-ojo pėst. Ldk Margio pulko rašoma, kad A. Tarnauskas savanoriu į kariuomenę įstojo 1919 m. sausio 11 d., tarnybą baigė 1920 m. balandžio 11 d., pareigas vykdė sąžiningai. Tarnavo 2-joje kuopoje sanitaru.⁷

1924 m. liepos 21 d. Žemės reformos valdybos nutarimu Nr. 1227, pirminkaujant A. Endziulaičiui, dalyvaujant J. Strazdui ir Z. Pacevičiui (Šakių apskr. Žemės reformos komisija), **Jurgiui Pečiukaičiui** skirtas žemės sklypas Gelgaudiškio dvare (sąrašė eilės Nr. 79). Žemę jis gavo be išperkamojo mokesčio, kaip mirusio kario tėvas, kurio sūnus savanoriu tarnavo Lietuvos kariuomenėje nuo 1919 m. sausio 17 d. iki 1920 m. liepos 20 dienos. Mirė kariuomenėje nuo ligos.

Kario tėvas J. Pečiukaitis kreipėsi į Šakių apskrities žemės tvarkytoją, kad būtų skirta kariškio žemės parcelė Šakių arba Kriaučiūniškės dvaruose. Ten žemės nepaskyrė, o pasiūlė ją atsiimti Gelgaudiškio dvare, bet ir ten nedavė, o dokumentus persiuntė į Vilkaviškį. Žemę pasiūlė atsiimti Vilkaviškio apskrityje, Vilkupių dvare. J. Pečiukaitis parašė, kad Vilkaviškio apskrityje dvarai yra gana toli nuo Šakių

„ir man persikėlimas iš Šakių apskrities į Vilkaviškio apskritį gana daug apsieitų, aš pats esu nesveikas ir negaliu tų visų aš pats padaryti, kur man reikėtų samdyti darbininkus, kas man gana daug kainuotų, todėl prašau padaryti atitinkamus žygius ir paskirti man parcelę Šakių apskr., Gelgaudiškio dvare.“

Parašius šį prašymą Žemės ūkio ir vietinės pramonės ministerijai (1924 04 20), J. Pečiukaičiui žemę paskyrė Gelgaudiškio dvare.

Jurgis Pečiukaitis gyveno Vilkiškių kaime, Sintautų valsčiuje.⁸

Juozas Pečiukaitis gimė 1899 m. lapkričio 5 d. Papartynų kaime, Sintautų valsčiuje. Apdovanojimas išduotas

⁷ LCVA, f. 1248, ap. 16, b. 8.

⁸ LCVA, f. 1248, ap. 16, b. 13.

tėvui, gyvenusiam Daukantiškių k., Gelgaudiškio valsčiuje. Apdovanojimo liudijimo Nr. 6029, išduotas 1930 12 15.⁹

Savanoris **Jonas Rudzevičius** iš Naujųjų Sintautų kaimo. 1921 m. rugsėjo 6 d. prašymą rašė Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerijos Šakių apskrities igaliojiniui ir prašė skirti jam žemės parcelę Plieniškių dvare.

J. Rudzevičiaus tėvas Jurgis tuo metu buvo 72 m., sesuo Ona – 15 m., Antanina – 19 metų. Jokio turto šeima neturėjo, namas buvo pastatytas svetimoje žemėje.

Antrojo pėst. Ldk Algirdo pulko vadas rašė, kad savanoris J. Rudzevičius, kilęs iš Smilgių kaimo, tarnavo ištikimai.¹⁰

Savanoris **Pranas Žakevičius** iš Sintautų kaimo 1921 m. rugsėjo 5 d. Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerijos Šakių apskrities igaliojiniui taip pat prašė skirti žemės Plieniškių dvare.

P. Žakevičius savanoriu Lietuvos kariuomenėje tarnavo nuo 1919 m. kovo 5 d. iki 1920 m. spalio 31 dienos. Antrosios baterijos vadas rašė, kad P. Žakevičius artilerijos baterijoje tarnavo ištikimai.

P. Žakevičius tuo metu buvo 24 m., nevedęs, turto neturėjo. Tėvas Jonas buvo 52 m., mama Ona – 45 m., sesuo Elena – 19 m., Marcelė – 10 metų. P. Žakevičius iki kariuomenės gyveno Lukšių kaime.¹¹

Savanoris **Antanas Kriščiūnas** iš Naujųjų Sintautų kaimo 1921 m. rugsėjo 6 d. rašė prašymą Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerijos Šakių apskrities igaliojiniui ir prašė skirti žemės sklypą Plieniškių dvare. Jam buvo 21 m., vedęs, žmona Antanina 22 m., duktė Elena 6 mėnesių. Antrojo pėst. Ldk Algirdo pulko vadas rašė, kad A. Kriščiūnas tarnavo ištikimai.¹²

Savanoris **Vytautas Meizeraitis** gimė 1892 m. kovo 6 d. Skardupių kaime, Sintautų valsčiuje. Gyveno su našle pamote Ona – 45 m., broliu Juozu – 5 m., seserim Anele – 7 metų. V. Meizeraitis tarnavo 6-ajame pėst. Pilėnų kunigaikščio Margirio pulke, nuo 1919 m. sausio 17 d. iki 1920 m. sausio 13 dienos. Dalyvavo kovose su bolševikais, bermontininkais. Plieniškių dvare jis gavo žemės sklypą Nr. 15, kurį 1921 m. lapkričio 28 d. sprendimu Nr. 166 jam skyrė Šakių apskrities laikinoji žemės tvarkomoji komisija.¹³

Eilinis **Juozas Abechtas** (pulko dokumentuose – ir Abentas) gimė apie 1898 m. Sintautų valsčiuje ir miestelyje. Tikslī gimimo data nežinoma. Pagal profesiją – žemdirbys.

1919 m. pradžioje pašauktas stojo į Lietuvos kariuomenę. Priimtas į 2-ąjį pėstininkų Ldk Algirdo pulką, birželio mėnesį pervestas į Atskirąjį Marijampolės batalioną, nuo 1919 m. lapkričio tarnavo 6-ojo pėstininkų Margio pulko trečiojoje kuopoje.

Pristatyme apdovanoti žygdarbis aprašytas labai lakoniškai:

„Priešui smarkiai apšaudant, iš mūšio lauko išnešė sunkiai sužeistą draugą – kareivį Juozą Bendinską.“

1919 m. rugsėjo mėnesį už narsą ir pasiaukojimą mūšyje su bolševikais apdovanotas I laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“ (Nr. 234.).

⁹ Iš Justino Kasparaičio, gim. 1949 m., gyv. Voverių k., Sintautų sen., 2012 m. surinktos medžiagos.

¹⁰ LCVA, f. 1248, ap. 16, b. 49, p. 113.

¹¹ *Ten pat*, p. 118.

¹² *Ten pat*, p. 76.

¹³ *Ten pat*, p. 93.

Juozo Abechto pėdsakai Sintautų istorijoje nunykę. Antrojo pasaulinio karo metais sudegus Sintautų bažnyčia, žuvo ir gimimų registracijos knyga. Nėra tokios pavardės ir Sintautų seniūnijos žemėtvarkos dokumentuose. Pati minimausia informacija pateikta ir 2-ojo Ldk Algirdo pulko bei 6-ojo Margio pulko dokumentuose.

Tolesnis šio Vyties kryžiaus kavalieriaus likimas nėra žinomas.¹⁴

Kai 1919 m. sausio mėnesį savanoriai ėjo į kariuomenę ginti Lietuvos nepriklausomybę, **Petras Andriulaitis**, kilęs iš Turčinų kaimo, mokėsi Marijampolės mokytojų seminarijoje. Paimtas į kariuomenę jis, baigęs puskarininkių mokyklą, kovojo su bolševikais prie Kėdainių, Ramygalos, Panevėžio... Savanoriai žygiavo iki Daugpilio. Lenkai veržėsi nuo Suvalkų ir užėmė Vilnių. P. Andriulaitis dalyvavo kautynėse su lenkais prie Giedraičių, prie Širvintų. Ginant tiltą per Nemuną prie Druskininkų, jis kovėsi žvalgų būryje. Priešai šaudė į juos iš patrankų. Daug kas žuvo. P. Andriulaitis, sunkiai sužeistas, buvo paimtas į nelaisvę. Netoli Bałstogės Lenkijoje mirė jo draugas, sužeistas savanoris, kartu paimtas į lenkų nelaisvę. Belaisvius nugabeno už Krokuvos į Vodovicų stovyklą, kur jie vos badu neišmirė. Vėliau, reikalaujant Prancūzijai ir Anglijai, mūšiai buvo nutraukti, belaisviai paleisti ir gražinti į Lietuvą. P. Andriulaitis iš nelaisvės grįžo sunkiai sirgdamas, išsekęs, suvargęs. Lietuvoje buvo paguldytas į ligoninę. 1920 m. savanoris P. Andriulaitis už kovą, ginant Lietuvos nepriklausomybę, už drąsą, dalyvaujant kautynėse su bolševikais, lenkais, bermontininkais, apdovanotas Vyties kryžiaus ordinu.

Apie 1995 m. jis gavo laišką iš Australijos, kuris priminė anas dienas. Australijos lietuviai skaito Lietuvos „Kario“ žurnalą. Jame Antanas Andrijonas rašė apie Lietuvos savanorį Petrą Andriulaitį. Taip Antanas Kramilius, „Gimtojo krašto“ ir „The Lithuanian Review“ atstovas Australijoje, sužinojo, kad P. Andriulaitis dalyvavo kautynėse su bermontininkais prie Radviliškio malūno, vėliau buvo lenkų nelaisvėje, todėl ir klausė savo laiške, gal teko pažinoti jo dėdę. Antano Kramiliaus tėviškė yra Lepšių kaime, Lukšių valsčiuje, Šakių apskrityje. Jo tėtės tėviškė Veršių kaime, Sintautų valsčiuje. O tėvo brolis Jonas Kramilius buvo išėjęs savanoriu į Lietuvos kariuomenę ir dalyvavo kautynėse prie Radviliškio, vėliau buvo pakliuvęs į lenkų nelaisvę, iš Galicijos pabėgo ir grįžo į Lietuvą suvargęs, utėlių graužiamas. Antanas Kramilius laiške rašė:

„Prisimenu dar vaikas, kur Jono Kramiliaus seklyčioje, Veršiuose, kabėjo ant sienos didelis Radviliškio malūno paveikslas, kalbėjo jis apie šias kautynes...“

P. Andriulaitis prisiminė, kad jo pulke buvo Jonas Kramilius, tačiau vyrų savanorių buvo daug, kuopoje apie šimtas. Sunku kiekvieną atsiminti. Su J. Kramiliumi jis asmeniškai nebendravo, negali papasakoti, koks jo likimas.

„Karas ir bolševikinė okupacija išardė mūsų šeimą ir visą pusšimtį metų buvo atskyrę nuo jūsų. Daug mūsų tautos sūnų ir dukrų, praėję kryžiaus kelius ir bolševikinį terorą, su savimi į kapus nusinešė visas neže-

¹⁴Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai...*, t. 1, p. 51.

miškas žaizdas, niekur jų neužrašė“, – tai eilutės iš Australijoje gyvenančio A. Kramiliaus laiško.

Savanoris P. Andriulaitis iš kautynių grįžo į namus.

*„Nuo 1924 m. jis dirbo Šakių pasienio policijoje sargybos viršinin-
ku, postas buvo prie Sudargo, taip vadinamas „sausas rubežius“,
šiam poste buvo galima pereiti ar pervaziuoti Lietuvos sieną...
1926 metais tėvas prikalbėjo grįžti į ūkį, nebuvo kam gaspadoriau-
ti“*, – prisiminė P. Andriulaitis.

Turčinų kaime netoli Kudirkos Naumiesčio buvo tėvų ūkis: dviejų aukštų namas, didelis kluonas, iš viso – 7 pastatai, 27 ha žemės. Andriulaičių šeimoje užaugo 8 vaikai – 6 mergaitės ir du berniukai. Kai savanoris Petras grįžo į savo tėviškę, Turčinų kaime buvo šaulių būrys. Vyrai turėjo ginklus, uniformas. Puskarininkis P. Andriulaitis jaunuolius prieš armiją mokė rikiuotės pratimų, kartu eidavo šaudyti į taikinius. Tėviškėje jis 1928 m. apsidėdė, ūkininkavo iki 1936 m. Žmonos brolis dirbo Klaipėdoje, jis ir pakvietė į uostamiesčio muitinę. Kai 1939 m. kovo mėnesį Klaipėdą užėmė vokiečiai, muitininkus išskirstė į kitus pasienio postus. P. Andriulaitis grįžo arčiau tėviškės į Kudirkos Naumiestį. 1940 m. atėjo rusai. Kadangi jis gerai mokėjo rusų ir vokiečių kalbas, tai jį dar paliko pasienyje. Po trijų mėnesių muitinę uždarė, liko tik rusų pasieniečiai. P. Andriulaitis grįžo į tėvų ūkį. 1944 m. karo ugnis veržėsi į Vakarus. Vokiečiai apkasus iškasė per Andriulaičių kiemą. Buvo pietų metas. Šeimininkai iš ūkinių pastatų paleido gyvulius, kad tie nesudegtų. Kai ėmė šaudyti, pastatai liepsnojo lyg šieno kaugės. Sumetę vaikus į vežimą, per Šešupės tiltą Andriulaičiai išvažiavo į Vokietiją. Vyrus vokiečiai surinko apkasus kasti. Kai užėjo rusai, vyrai jau dirbo Pomeranijoje, miškuose už Vyslos, o šeimos gyveno kaime. 1945 m. apie kovo mėnesį vyrus rusai surinko į kariuomenę. P. Andriulaičiui su 238-uoju atskiru atsargos šaulių pulku teko nueiti iki Oderio, Piricos mieste saugoti tiltus. Šeima liko Lenkijoje, o Petras grįžo į Lietuvą. Dirbo statybose Kiduliuosė, vėliau – Sintautuose karinio štabo vedėju. Į gimtąsias vietas pradėjo grįžti žmonės. Petras sužinojo savo šeimos adresą, susirašinėjo. Tačiau jie vėl buvo išskirti: 1949 m. P. Andriulaitį išvežė į Sibirą. Dirbo jis Krasnojarsko srities miškuose. Tremtis truko aštuonerius metus. 1956 m. jis grįžo į Lietuvą, Gelgaudiškyje atrado savo šeimą.

Kai vyko šis pokalbis, jau apie 40 metų Onutė ir Petras Andriulaičiai gyveno keramikos gamyklos pastatyname dviaukščiame name. Du Andriulaičių vaikai jau buvo mirę, duktė dirbo Alytuje, sūnus Leonas – Gelgaudiškyje.

1995 m. Lietuvos kariuomenės savanoriui, Vyties kryžiaus ordino kavaleriui Petriui Andriulaičiui paskyrė personalinę pensiją.¹⁵

1997 m. Gelgaudiškyje jis paminėjo savo 100-metį.

P. Andriulaitis mirė 1999 metais, palaidotas Gelgaudiškio kapinėse.

Atsargos leitenantas **Antanas Augustaitis** gimė 1895 m. Voverių kaime, Sintautų valsčiuje, prie Novos prigludu-

¹⁵Kairaitienė J. Vyčio kryžiaus ordino kavalerius, *Valsčius*, 1995, bal. 25.

sioje senoje Augustaičių giminės sodyboje. Net trys Augustaičiai iš šios sodybos buvo pasirinkę kunigystės kelią. Šiuo keliu svajoto eiti ir Antanas.

1912 m. baigęs Marijampolės gimnazijos penkias klases, pradėjo studijuoti Seinų kunigų seminarijoje. Po trejų metų (1915) iš seminarijos savo noru išstojo, o 1916-aisiais buvo mobilizuotas į carinės Rusijos armiją.

1918 m. grįžo į Lietuvą. Dirbo tėviškėje. 1919-ųjų sausį savanoriu stojo į besikuriančią Lietuvos kariuomenę. Baigė Lietuvos karo mokyklos I laidą. Leitenantas A. Augustaitis 1922–1924 m. tarnavo 1-ajame pasienio pulke ir buvo 3-iojo bataliono 3-iosios kuopos vadas.

Išėjęs į atsargą, gyveno Šedvygū kaime (Griškabūdžio vls.), ūkininkavo, o žmona mokytojavo. Šeimoje augo trys sūnūs – Algimantas, Sigitas ir Zigmas. Vadovavo šaulių sąjungos Griškabūdžio šaulių būriui. 1932-aisiais buvo išrinktas Griškabūdžio valsčiaus viršaičiu. Lietuvą okupavus bolševikams, 1941 m. birželio 14-ąją su šeima ištremtas į Sibirą. Nuo šeimos buvo atskirtas ir įkalintas Rešiotų (Krasnojarsko kr.) lageryje, kur 1942 m. kovo 10 d. mirė badu.

Biografija parašyta remiantis gen. Kubiliūno 1932 m. išduota atestacija, 1941 m. lapkričio 12 d. Rešiotų lageryje (Rusija) atlikto tardymo protokolu ir mirties aktu Nr. 209.¹⁶ Voverių kaime išlikusi Augustaičių tėviškė. Savanorio A. Augustaičio sūnus gyvena Vilkaviškyje.

A. Augustaičio brolis Justinas Augustaitis buvo Gelgaudiškio klebonas. Savanorio dukterėčios Anelė Augustaitytė ir Genutė Miliūnienė gyvena Vievyje.¹⁷

Savanoris **Juozas Aušiūra** gimė 1897 m. birželio 15 d. Paspirgėlių kaime, Sintautų valsčiuje. Į kariuomenę savanoriu įstojo 1919 m. sausio 27 d. Tarnavo 2-ajame pėstininkų pulke. Buvo narsus karys, visur ir visada rodė asmeninį pavyzdį. Su bolševikais jis kovojo nuo 1919 m. pradžios. Įsimintina buvo 1919 m. rugpjūčio 16-oji. Kovoiant su bolševikais netoli Zarasų, eilinis J. Aušiūra su dviem draugais nakties metu išėjo į žvalgybą. Prislinkę prie vienkiemio, kuriame buvo apsistoję bolševikai, staigiai užklupo priešo sargybinių, pro langą sviedė kelias granatas. Daug priešų kareivių žuvo, o sužeistus paėmė į nelaisvę. Į žvalgybą J. Aušiūra dažniausiai eidavo su Petru Smirnovu, Juozu Kazlausku ir Antanu Kačkausku. Už pasižymėjimą kautynėse su bolševikais Juozas Aušiūra buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu.¹⁸

1919 m. rugpjūčio 26 d., kovoiant su bolševikais prie Gudų kaimo, priešas pradėjo supti lietuvių dalinį, kuriame buvo 2-ojo bataliono vadas, 6-osios kuopos vadas ir dalis amunicijos. Priešui apsupus šį kaimą, vadams grėsė pavojus pakliūti į nelaisvę.

Tai matydami eiliniai Petras Smirnovas, Juozas Kazlauskas, Antanas Kačkauskas ir Juozas Aušiūra nutarė gelbėti patekusiuosius į pavojų. Keturiems pulti gausias bolševikų jėgas buvo ypač pavojinga, tačiau jų ryžtas ir drąsa viską nugalėjo. Argi tikri kariai galėjo leisti, kad vadai ir draugai žūtų, kad priešui atitektų mūsų ginklai? Lietuvos kareiviai negalėjo to įsivaizduoti. Tad neklausdami, kiek ten buvo priešų, keturi vyrai, sumaniai išsisiklaidę, puolė

¹⁶ Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės...*, t. 2, p. 10.

¹⁷ Iš Justino Kasparaičio, gim. 1949 m., gyv. Voverių k., Sintautų sen., 2008 m. užrašytų atsiminimų.

¹⁸ Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės...*, t. 3, p. 54.

gausesnį priešą. Šių vyrų dėka lietuviai išvengė nuostolių ir išgelbėjo patekusius į pavojų vadus bei draugus ir karinį turta.

Taip pat eilinis J. Aušiūra su šiais trimis draugais visada dalyvaudavo žvalgybose, kurias atlikdavo gerai ir dažnai priešui padarydavo didelių nuostolių.

Oficialiame pristatyme apdovanoti 2-ojo bataliono 4-osios kuopos eilinio J. Aušiūros pasižymėjimas aprašytas taip:

„1919 metų rugpjūčio 25–rugsėjo 6 dienų mūšiuose ypač pasižymėjo savo narsa, būdamas pirmose eilėse. Rugpjūčio 26 dieną su kitais kariais dalyvavo kontrpuolimuose ir užėmė Gudus, išgelbėjo iš keblios padėties bei nelaisvės bataliono vadą, šeštos kuopos vadą ir šeštos kuopos kulkosvaidžius. Prieš operaciją šis karys atsižymėjo, visada savo noru eidamas į žvalgybą, o rugpjūčio 16 dieną žvalgyboje paėmė kelis belaisvius, kelis šautuvus ir du arklius.

1919 metų lapkričio mėnesį už narsius žygius bolševikų fronte apdovanotas I-ojo laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“.

1920 m. rugsėjo 22 d. kovose su lenkais ties Augustavu J. Aušiūra dingo be žinios. Vėliau, Lietuvai ir Lenkijai apsikeitus karo belaisviais, iš lenkų nelaisvės sugrižo.

Į atsargą išėjo 1920 m. spalio 14 d. dėl pablogėjusios sveikatos. Nors ir sirgo, iki pat mirties aktyviai dalyvavo Šakių šaulių rinktinės veikloje.

1930 m. pripažintas kariuomenės kūrėjo savanorio statusas ir įteiktas Savanorio medalis su liudijimu Nr. 4709. 1928 m. apdovanotas ir Nepriklausomybės medaliu.

Mirė 1933 m. balandžio 30 dieną. Palaidotas Plieniskių kaimo kapinėse.¹⁹

Antanas Bakas, Juozo sūnus, gimė 1899 m. balandžio 9 d. Šakių apskrities, Sintautų valsčiaus Gyliškių kaime (Slavikų klebonas metrikuose rašo – Stelmokiškių kaime). Tėvai – Juozas Bakas ir Petronėlė Kaunukė (Kaunaitė). Pagal profesiją – žemdirbys (anketoje parašyta: „*jokios specialybės*“). 1914 m. Peterburge baigė tris rusiškos mokyklos klases.

1919 m. kovo 13 d. savanoriu įstojo į 2-ojo Ldk Algirdo pėstininkų pulko mokomąją kuopą. Rugpjūčio 15 d., baigęs kulkosvaidininkų kursų, paskirtas skyrininku. Tą pat mėnesį su žygio kuopa išsiūstas į frontą ir įskaitytas į Seinų komendantūros dalinį. Rugsėjo 1 d. pakeltas į būrininkus ir įtrauktas į 1-ojo atsargos bataliono sąrašus. Atsargos batalioną performavus į 10-ąjį Marijampolės pėstininkų pulką, perkeltas į jo 2-ąją kulkosvaidžių kuopą. 1920 m. rugsėjo 16 d. pakeltas į viršilas. Nuo 1921 m. rugpjūčio 21 d. perkeltas į 4-ojo pėstininkų Mindaugo pulko 3-iąją kulkosvaidžių kuopą. Už mėnesio paleistas neribotų atostogų ir išbrauktas iš kariuomenės sąrašų. Tarnaudamas kariuomenėje, dalyvavo mūšiuose su lenkais.

1923 m. liepos mėnesį už narsą lenkų fronte apdovanotas I laipsnio Vyties kryžiumi.

1928 m. lapkričio mėnesį Antanas Bakas gyveno Tauragės apskrityje (Eržvilko paštas, Kavolių kaimas).

¹⁹Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai...*, t. 1, p. 174.

Šis adresas užfiksuotas nepaprastai patriotiškame savanorio laiške Respublikos Prezidentui. A. Bakas plūdo „galvas pakėlusius plečkaitininkus“ ir rašė:

„Bet, pasirodo, dar ir dabar negalima snausti, negalima visiškai paleisti ginklų iš savo rankų – žinoma, kam brangi tėvynė, kas brangina jos aukas, kurias paaukojo mūsų žaliukai kariai. Aiškiai matosi, kad mūsų kaimynai lenkai gardžiai laižosi žiūrėdami į mūsų brangiąją tėvynę Lietuvą. Tad lenkai siunčia ant mūsų visokias gaujas plečkaitininkų, kad tie pripintų čia tinklų. Tai aiškiai matydamas, iš naujo noriu tarnauti kaip tikras lietuvis, Lietuvos mylėtojas.“

Prašymo tikslas – kad būtų priimtas tarnybon į pasienio policiją. Buvęs savanoris teigė, kad jį rekomenduoti galėtų buvęs jo kuopos vadas Genrikas Songinas ir Karo mokyklos viršininkas Pranas Kaunas.

Laiškas buvo nusiųstas patikrinti į Šakius, tačiau aptikta, kad savo gimtajame valsčiuje A. Bakas jau treji metai negyvena, tačiau prieš išvykdamas „*pasizymėjo ūmiu būdu, nesutikdavo ir negerbdavo tėvo, mėgdavo išgerti*“. Kaip teigiamas broožas pastebėta, kad nedalyvavo jokiose partijose.

1929 m. A. Bakas kreipėsi į Karių savanorių komisiją, prašydamas pripažinti jį kariuomenės kūrėju savanoriu. Tačiau komisija gavo Vilkaviškio apskrities komendanto raštą, tvirtinantį, kad 1920 m. rugsėjo 22 d. A. Bakas buvo tikrai pakeltas į jaunesniuosius puskarininkius, tačiau Artilerijos pulko teismo sprendimu jis nuteistas 4 mėnesiams kalėjimo, pakeičiant šią bausmę 7 savaitėmis „*ant duonos ir vandens*“ už leidimą kareiviui Kulevičiui parduoti pavogtas iš Ukmergės intendantūros sandėlio avižas.

Todėl Karių savanorių komisija A. Bako prašymą atmetė. Tačiau čia paaiškėjo, kad Vilkaviškio komendantas suklydo, atsiųsdamas visai kito asmens duomenis. 1930 m. Vyties kryžiaus kavaleriui kariuomenės kūrėjo savanorio statusas pripažintas ir Savanorio medalis su liudijimu Nr. 5287 buvo išduotas.

Padėjo ir laiškas Respublikos Prezidentui: 1930 m. gegužės 8 d. A. Bakas buvo priimtas dirbti raštininku į Kuršėnų policijos nuovadą. 1934 m. spalio 1 d. jo paties prašymu buvo perkeltas į Joniškio policiją, už pusantrą mėnesio – į Papilės nuovadą. 1935 m. sausio 1 dieną jis perkeltas į Šiaulių pasienio policijos ruožą, tačiau po mėnesio laikinai gražintas dirbti policininku į Žagarės viešosios policijos nuovadą. Tačiau 1935 m. gegužės 1 d. iš policijos paleistas kaip „*netinkantis tarnybai*“.

Atleidimo priežastimi buvo piliečiui Dovydui Kaganui išduota pažyma užsienio pasui gauti. D. Kaganas patikrinimo metu Kuršėnų nuovadoje raštininku dirbęs A. Bakas, tikrinamojo asmens pakviestas į Kemero traktierių, suplėšė protokolą, kad Kaganui užvesta byla (tokiu atveju tikrinamasis užsienio paso gauti negalėjo). Už tai buvo pasiūlyta šalinti jį iš tarnybos policijoje.

Tolesnis Vyties kryžiaus kavaleriaus likimas nežinomas.²⁰

²⁰ Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai...*, t. 1, p. 212–214.

1926 m. sausio 11 d. **Stasys Cipka**, gyv. Kuodžių kaime, Sintautų valsčiuje, 1926 m. sausio 11 d. parašė prašymą Vilkaviškio-Šakių apskrities Žemės tvarkytojui ir prašė kariškiams numatyta tvarka skirti jam žemės parcelę Aukštojo Gelgaudiškio dvare (tame pat rašte prašoma skirti įstatyme numatytą pašalpa).

Prie šio prašymo pridėjo 3-čiojo Dlk Vytauto pėst. pulko liudijimą Nr. 2822 (išduotas 1921 03 11), kad eilinis S. Cipka gimęs 1900 m. Zabločių kaime, Dubatovkos valsčiuje, Švenčionių apskrityje.

Taip pat pridėtas 1926 m. Sintautų valsčiaus valdybos liudijimas Nr. 72, kuriame patvirtinama, kad S. Cipka Sintautų valsčiuje gyvena nuo 1924 m., žemės neturi, nevedęs, tėvai mirę, brolių ir seserų neturi, tarnauja pas ūkininkus, jokio amato neišmokęs, neteistas.

1926 m. liepos 26 d. Žemės reformos valdybos nutarimu Nr. 2029, pirmininkaujant S. Liutkevičiui, dalyvaujant J. Daniliauskui ir Z. Pacevičiui (Šakių apskr. Žemės reformos komisija), S. Cipkai skirtas žemės sklypas Aukštojo Gelgaudiškio dvare, Gelgaudiškio valsčiuje (sąraše eilės Nr. 60). Kaip karys savanoris, tarnavęs Lietuvos kariuomenėje nuo 1919 02 28.²¹ Žemę jis gavo be išperkamojo mokesčio.

Dviejų Vyčio kryžių ordininkas **Justinas Vladislovas Kamaitis** gimė 1894 m. lapkričio 6 d. Šakių apskrities, Būblelių valsčiaus Pavasijų kaime.

Tėvai – Jonas Kamaitis ir Petronėlė Kaunaitė (1880).

Drauge išaugo broliai – Jonas (1908), Kajetonas (1907), Juozas (1911) ir seserys – Juzė (1914), Petronėlė (1917), Antanina (1919). Pagal profesiją – žemdirbys.

1919 m. sausio 22 d. savanoriu įstojo į artilerijos pulko pirmąją bateriją. Dalyvavo mūšiuose su bolševikais ir bermontininkais.

1936 m. „Kario“ žurnalas straipsnyje „Išradingas artilerijos žvalgas“ apie jį rašė:

„Tarpe tų, kurie nusipelnė garbę, kovodami dėl Lietuvos nepriklausomybės ir krūtinės pasipuošė Vyties Kryžiais, yra ir eilinis Justinas Kamaitis. Jis, tarnaudamas žvalgu, įvykdė narsių žygių, už kuriuos apdovanotas dviem Vyties Kryžiais – 1-ojo ir 2-ojo laipsniu.

1919 metų sausio 22 dieną stoji savanoriu į pirmąją bateriją. Tų pačių metų balandžio 2 dieną buvo perkeltas į ketvirtą bateriją, kurioje visą laiką tarnavo vyresniuoju žvalgu.

1919 metų gegužės 18–20 dienomis Lietuvos kariuomenei kaunantis su bolševikais ties Kurkliais, Justinas Kamaitis buvo pasiūstas žvalgybon. Slapta praėjęs pro miške pasislėpusį priešą, nuėjo prie upelio, kur pastebėjo užmaskuotą priešą patranką, ke-liolika arklių ir penkias šovinių dėžes. Priešo kareiviai, pastebėję jį, pradėjo šaudyti. Tačiau žvalgas Justas Kamaitis, nepaisydamas gresiančio pavojaus, pagrobė vieną priešą arklių, nujojo pas baterijos vadą karininką Matą Pečiulionį ir jam viską smulkiai papasakojo.

Mūsų dalinys pradėjo puolimą, kuris baigėsi sėkmingai. Karo grobiu tapo patranka, sviedinių dėžės ir keletas arklių.

1919 metų liepos 12 dieną baterijai sustojus prie Salako miestelio esančiame

²¹LCVA, f. 1248, ap. 16, b. 7, p. 201–203, 431–432.

miške, baterijos vadas karininkas m. Pečiulionis (vėliau – generolas) pasiuntė Kamaitį išžvalgyti, ką veikia bolševikai prie Salako.

Kamaitis vėl slapta praslino pro priešo sargybas ir nušliaužęs prie miestelio esančios kalvelės, iš kur aiškiai buvo matyti visos priešo dalys, sekė priešo veiksmus. Sužinojęs priešo jėgas ir situaciją, parvyko į bateriją.

Mūsų kariuomenė puolė Salako miestelį, kuris tą dieną buvo lietuvių paimtas. Bolševikams pasitraukiant iš miestelio, jis su keliais kareiviais pirmas įėjo į Salaką ir paėmė kelis belaisvius.

1919 metų liepos 14 dieną Justinas Kamaitis buvo sunkiai sužeistas į dešinę ranką, paguldytas į ligoninę.

Būdamas fronte, jis kaip žvalgas visuomet sumaniai ir drąsiai atlikdavo jam duotus uždavinius. Baterijos vadas karininkas m. Pečiulionis juo taip pasitikėjo, kad siųsdamas ir į pavojingiausias vietas buvo tikras, kad uždavinys bus įvykdytas. Žinoma, J. Kamaitis savo vado niekad neapvildavo“.

1919 metų rugsėjo mėnesį už narsą ir karžygiškumą kautynėse prieš bolševikus apdovanotas 1-ojo laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“.

Antrąkart pristatant ketvirtos baterijos stebėtoją eilinį Justiną Kamaitį apdovanojimui, buvo rašoma:

„Kuomet 1919 metų liepos 14 dienos mūšyje bolševikai stipriomis pajėgomis veržėsi į Salako miestelį, turėdamas stebėjimo (tėmijimo) punktą pėstininkų apkasuose, apšaudomuose priešo šautuvų, kulkosvaizžių, lengvosios bei sunkiosios artilerijos ugnimi, visą laiką koregavo baterijos ugnį.

Iš pėstininkų slapuko gerai įsidėmėjęs miške besigrupuojanti priešą ir jo išeiginę poziciją, nors buvo šautuvu sužeistas ir apsipylęs krauju, dar galėjo aiškiai ir tiksliai nurodyti žiūrėtas priešininko grandines, kur tuojau pat buvo nukreipta baterijos ugnis.

Atkaklus priešas, kelis kartus atmuštas, pasitraukė su dideliais nuostoliais. Tai buvo priežastimi pas bolševikus prasidėjusios demoralizacijos“.

1919 m. lapkričio mėnesį už naujus pasižymėjimus narsa bei pasiaukojimu bolševikų fronte apdovanotas II laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“.

1919 m. gruodžio 1 d. medicinos komisija jo sužeidimą pripažino neišgydomu, ir gruodžio 13 d. iš tarnybos buvo paleistas.

1926 m. pabaigoje, registruojant Vyties kryžiaus kavalierius, gyveno Slavikų valsčiaus Slavikų kaime.

1929 m. jis kreipėsi į Savanorių komisiją, prašydamas pripažinti jam kariuomenės kūrėjo savanorio statusą. Tuo metu J. Kamaitis tarnavo Šakių baro 2-ojo rajono pasienio policininku. 1930 m. kariuomenės kūrėjo savanorio statusas jam buvo pripažintas ir įteiktas Savanorio medalis su liudijimu Nr. 4539.

Išėjęs į atsargą, dešimt metų ištarnavo policijoje, o pablogėjus sveikatai, išėjo į pensiją. Vėliau Justinas Kamaitis gyveno kaip naujakuris savo 9 hektarų ūkyje.

Žmona – Salomėja. Išaugino sūnus Benjaminą Justiną (gyvena Pilviškių seniūnijoje) ir Stasį (mirė 1980 m.).

1938 m. pabaigoje, kai buvo kviečiamas į Vyčio kryžiaus kavalierių suvažiavimą Kaune, gyveno Gelgaudiškio valsčiaus Pajotijo kaime.²²

Mirė 1966 m. sausio 18 d. Girėnų kaime (Šakių apylinkėse). Palaidotas Gelgaudiškio miestelio kapinėse.

V. Kavaliauskas dėkoja Gelgaudiškio seniūnijos žemėtvarkininkei Daivai Bendorienei, kuri padėjo nušviesti savanorio gyvenimo paskutiniuosius metus.

Lietuvos kariuomenės pulkininkas **Pranas Kaunas** gimė 1891 m. liepos 12 d. Balseliškių kaime, Sintautų valsčiuje. Mokėsi Seinų mokykloje. Vėliau, pasimokęs Veiverių mokytojų seminarijoje, studijas tęsė Sankt Peterburge. Ten pedagoginius mokslus baigė 1911 m. ir įgijo mokytojo cenzą. Mokytojavo Rusijoje. Pirmojo pasaulinio karo metu jį mobilizavo į Rusijos kariuomenę, pasiuntė į Čugujevo karo mokyklą, kurią baigus, suteikė pirmąjį karininko laipsnį. Dalyvavo kovose su vokiečiais. Į Lietuvą grįžo 1918 m., mokytojavo Šakių apskrityje. Pradėjęs organizuoti Lietuvos kariuomenę, P. Kaunas savanorius rinko Sintautų apylinkėse. Tai jis darė niekieno neraginamas ir neprašomas. Apie tą laikotarpį karininkas rašė:

„Po ilgo agitavimo Šakių apskrityje stoti į savanorių eiles aš nusprendžiau sudaryti pirmąją savanorių partiją ir vykti jos priešakyje į 2-ąjį pėst. pulką. Į pirmąją savanorių partiją Sintautų valsčiuje užsirašė 33 jauni vyrai...“

P. Kaunas prašė Sintautų klebono kun. Paulenio skelbti, kad 1919 m. sausio 12 ar 13 d. iš Sintautų į Kauną išvyks pirmieji savanoriai. Pats karininkas apie tai kalbėjosi su apylinkių žmonėmis, vyresniuosius prašė ateiti palydėti išvykstančių būsimųjų karių. Savanorių žygį palaikė valsčiaus valdyba. Ji įsipareigojo savo lėšomis nuvežti juos į Kauną, davė tiek rogių, kiek reikėjo. Neturtingiems savanoriams valsčiaus valdyba išdavė po keletą dešimčių markių ir šiltų rūbų.

Palydos Sintautuose tapo švente, susirinko labai daug žmonių. Ta proga bažnyčioje įvyko šv. Mišios, klebonas Paulenis pasakė specialiai tai progai parengtą pamokslą.

Kai išvykstantieji susėdo į roges, pasigirdo 5 ar 7 šautuvų saliuotas, savanoriai iškeliauvo puikiai nusiteikę. Važiavo per Griškabūdį. Ten savanoriai dainavo, išvažiuojant saliuotavo. Į Aukštąją Panemunę atvažiavo apie vidurnaktį. Vokiečių paliktos kareivinės buvo nejaukios, šaltos (vėliau ten įsikūrė karo mokykla). Anksčiau iš kitų Lietuvos vietų atvykę savanoriai jau buvo susiradę šiaudų ir, juos pasikloję ant betoninių grindų, miegojo. Kai kuriems sintautiškiams tą naktį ant betoninių grindų teko praleisti be pakloto, kiti – visai nemiegojo.

Sausio 13-osios rytą P. Kaunas Sintautų savanorius perdavė budinčiajam karininkui. Pats tą pačią dieną prisistatė pulko vadui plk. Vincui Grigaliūnui-Glovackiui (vėliau – gen. ltn.). Vadas _____ paklausė, kur karininkas yra tarnavęs, ir

²²Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai...*, p. 86.

paskyrė jį puskarininkių mokyklos viršininku. Mokyklą P. Kaunas pradėjo steigti su karininku Steikūnu. Pirmiausia reikėjo sutvarkyti nuniokotas patalpas, ieškoti suolų, lovų ir kt. inventoriaus.

Į mokyklą suvažiavo daug gimnazistų iš Marijampolės. Juos teko skubiai apmokyti, kad galėtų eiti viršilų, puskarininkių pareigas ir tvarkytis su mokyklos kursantais. Gimnazistams surengė sutrumpintus kursus. Tačiau tuo metu Kaune pradėjo kurtis karo mokykla, ir visi gimnazistai perėjo į ją.

Trūko ginklų. Jais rūpinosi ir pats pulko vadas, todėl puskarininkių mokykla greitai gavo net kulkosvaidį. Sparčiai vyko užsiėmimai, daugiausia – praktiniai.

Puskarininkių mokyklą aplankė Prancūzijos misijos atstovai, o paskui – vokiečių komisaras Cimerle. Kursantai parodė persirikiavimus, kuriuos atliko ne blogiau už išmuštrintus patyrusius kareivius. Vokiečių komisarui tai labai patiko, todėl kitą dieną 2-asis pėst. pulkas gavo 600 senos sistemos vokiškų šautuvų. Tai buvo didelis laimėjimas ir džiaugsmas.

Kovo 30 d. kursai pasibaigė, buvo išleista pirmoji puskarininkių laida. Jie išsiskirstė į įvairias Lietuvos kariuomenės dalis.

P. Kaunas išleido dvi puskarininkių laidas. 1919 m. spalio 18 d. jam suteikė kapitono laipsnį. Iki 1920 m. gruodžio 1 d. jis dalyvavo Nepriklausomybės kovose su lenkais prie Seinų, Vievio, Utenos. Dar tų metų pradžioje, sausio 15 d., buvo paskirtas Kauno įgulos pirmuoju adjutantu, karininkų kursų viršininko padėjėju. Jau nuo 1921 metų rugpjūčio 20 d. jis ėjo 5-ojo pėst. pulko vado padėjėjo pareigas. Tų metų pradžioje jam buvo patikėtos pulko vado, Mokomojo bataliono vado pareigos. 1922 m. sausio 6 d. jam suteikė majoro laipsnį, o 1923 m. kovo 16 d. paskyrė 10-ojo pėst. pulko Marijampolėje vadu.

1923 m. spalio 23 d. P. Kaunas baigė Aukštuosius karininkų Dlk Vytauto kursus (3-ioji laida) ir buvo paskirtas 7-ojo pėst. pulko vadu. 1924 m. kovo 1 d. jis pradėjo dirbti karo mokyklos inspektoriumi, o 1926 m. spalio 1 d. tapo šios mokyklos viršininku. Pulkininko leitenanto laipsnį jam suteikė 1925 m. gegužės 15 d.

1928 m. prasidėjo P. Kauno darbas karo komendantu Biržų apskrityje (nuo 1928 03 28), Mažeikių (1933 06 12), Raseinių (1933 03 28), Panevėžio (1938 06 25), Vilniaus (1939 10 19). Vilniuje jis ėjo ir XXIII šaulių rinktinės vado pareigas. Minint 1939 m. Lietuvos kariuomenės dieną, P. Kaunui buvo suteiktas pulkininko laipsnis. Sovietams okupavus Lietuvą, P. Kaunas iš karo komendantų pareigų buvo atleistas, o 1940 m. liepos 26 d. jį suėmė ir įkalino Kaune. Kilus karui, buvo išlaisvintas. Vėliau pasitraukė į Vokietiją, iš ten – į Kanadą, apsigyveno Toronte. Šiame mieste 1954 m. balandžio 16 d. plk. P. Kaunas mirė.

P. Kaunas apdovanotas Dlk Gedimino III laipsnio (1932), Šaulių žvaigždės (1932) ordinais, Savanorių (1929), Lietuvos nepriklausomybės (1928), Klaipėdos krašto išvadavimo sidabro (1936), Šaulių žvaigždės ordino (1939) medaliais, Latvijos Aizsargų nuopelnų kryžiumi (1940).

P. Kaunas dalyvavo Klaipėdos išvadavimo žygyje (1923 01 09–22), aktyviai reiškėsi Šaulių sąjungos darbe, Toronte suorganizavo Lietuvos kariuomenės atsargos karių sąjungą, buvo jos pirmininkas.

Bendradarbiavo spaudoje – „Karyje“, „Karde“, „Mūsų žinyne“ ir kt.²³

²³ Andrijonas A. *Sintautų kalendorius* 2006, p. 43–44.

Majoras **Pranas Klimaitis** gimė 1883 m. sausio 8 d. Papartynų kaime, Sintautų valsčiuje, Mokėsi Starkų kaime ir Sintautuose pas Andriušį ir Sabą.

Apie jo vaikystę ir jaunystę nemažai sužinome iš mokytojos Marijos Puodžiukaitienės kraštotyros darbų ir knygų:

„P. Klimaitis gimė Papartynų kaime. Tėvai persikėkė į Gaisrių kaimą, netoli Sintautų. Dvi žiemas mokėsi lietuviškai skaityti ir rašyti pas Sintautų daraktorių Piklerį. Kitą rudenį ėjo į rusišką Sintautų mokyklą, kur tuomet dirbo labai piktas mokytojas Petras Andriušis. Jis su mokiniais kalbėjo tik rusiškai. Pranas visai nemokėjo rusų kalbos, nesuprasdavo, ką mokytojas kalba, ką užduoda namų darbų. Neatlikus bausdavo liniuote ar klupdydavo į kampą. Pranas nenorėjo eiti į mokyklą, slėpdavosi Starkų J. Kremelaičio molinėje pirtyje. Pamatęs grįžtančius vaikus iš mokyklos, ir jis eidavo namo. Sužinojęs apie tai, tėvas reikalus sutvarkė.

P. Andriušis išsikėlė kitur. Kitais metais atvyko mokytojas Motiejus Sabas. Šis buvo daug švelnesnis, nuoširdžiai bendravo su mokiniais, paskatindavo juos darbui. Prie šio mokytojo P. Klimaitis pradėjo gerai mokytis.

1898 m. P. Klimaitis įstojo į Veiverių mokytojų seminariją. Dar besimokydamas seminarijoje, rašinėjo į Tilžėje leidžiamus laikraščius, o 1904–1909 m. dar dirbo Petro Vileišio leidžiamose „Vilniaus žiniuose“. Dirbdamas mokykloje, taip pat bendradarbiavo spaudoje. P. Vileišis jį pakvietė redaguoti „Vilniaus žinių“.

Lietuvos mokykloms labai trūko vadovėlių. J. Jablonskio paveiktas, jis parašė „Trumpą lietuvių kalbos gramatiką“ (1922 m.), o pradinėms klasėms – „Lietuvos istoriją“ (1917 m.).

Istorija buvo išspausdinta ant labai plono popieriaus, gelsvais, plonais viršeliais. Šis vadovėlis buvo vartojamas visose Lietuvos mokyklose, iš jos mokėsi ir Sintautų pradžios mokyklos mokiniai. ...1905 m. P. Klimaičio pastangomis įkurta pirmoji lietuvių mokytojų profsąjunga, kuriai jis ir vadovavo...“²⁴

Daug apie pusbrolių galėjo papasakoti mokytojas Juozas Klimaitis:

„...Starkuose nuo seno linams minti tebuvo viena pirtis – Jono Kremelaičio žemėje, kairiajame Pentos krante. Pirtis buvo nukrėsta iš molio, o priestatas prie jos sukaltas iš lentų. Jau XIX a. pabaigoje, po gaisro, ji buvo apleista. Tai buvo gera vaikų išdaigų vieta. Čia jie dažnai slėpdavosi nuo pamokų. Tokią vietą pasislėpti nuo mokyklos čia turėjo mūsų pusbrolis, vėliau Lietuvos karininkas ir žurnalistas, Pranas Klimaitis, kurio tėvai gyveno Gaisrių kaime, dabartinių Kamaičių vietoje. 1892–1897 m. jis mokėsi Sintautų pradžios mokykloje. Toje valdiškoje mokykloje (dėstomoji kalba

²⁴Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa*, 2004, p. 147–148.

buvo rusų) tuomet dirbo labai piktas mokytojas Andriušis, kuris dažnai vaikus bausdavo fizinėmis bausmėmis. Pranui nelabai sekėsi rusų kalba, todėl neretai gaudavo liniuote per delną. Vėliau, 1903 m., jis baigė Veiverių mokytojų seminariją, dalyvavo Vilniaus seime, Klaipėdos išvadavime...“²⁵

1903 m. baigė Veiverių mokytojų seminariją. Nuo 1904 m. gruodžio dirbo „Vilniaus žinių“ redakcijoje. 1905 m. pabaigoje Didžiajam Vilniaus Seimui organizuoti komisijos narys ir vienas Seimo sekretorių; taip pat vienas Lietuvių mokytojų sąjungos steigėjų. Išlaikęs matininko egzaminus Vilniuje, dirbo matininku Lietuvoje. 1915 m. išvyko į Rusiją, buvo mobilizuotas, 1916 m. baigė karo mokyklą Maskvoje ir buvo paskirtas į Kurganą Sibire. 1917 m. dalyvavo Lietuvių seime Petrapilyje. Paskiau su karininku Juozapavičium Galicijos fronte organizavo lietuvių tautinės kariuomenės dalis. Iš ten grįžo į Kurganą, kur 1918 m. buvo bolševikų suimtas. Vokietijos pasiuntiniui Maskvoje tarpininkaujant, iš kalėjimo buvo išleistas. 1918–1919 m. kariavo Sibire baltųjų pusėje. 1919 m. stojo į besiorganizuojantį lietuvių batalioną. Su karininku Tomkum lietuviškai išvertė rikiuotės statutą. Bolševikams batalioną nuginklavus, buvo laikomas kalėjime ir tik 1920 m. rudenį, kaip įkaitas, buvo gražintas į Lietuvą. Lietuvoje tarnavo kariuomenės štabe, paskui Šaulių sąjungoje ir 1922–1925 m. jai vadovavo.²⁶

Tuo metu žurnalas „Trimitas“ rašė:

„Sąjungos viršininko klausimas jau išspręstas. Taip ilgai užsitęsęs Sąjungos vadovybės krizis pradeda išsirišti. Paskutiniame spalio mėn. 2 dienos Centro Valdybos posėdyje pirmininkas V. Krėvė-Mickevičius pranešė, jog vienas iš Centro Valdybos numatytų kandidatų į Sąjungos viršininkus kap. Klimaitis yra paliuosuojamas iš kariuomenės ir galės Sąjungos viršininko vietą užimti. Todėl Centro Valdyba savo posėdy spalio 2 d. priėmė dr. Vl. Putvinskio atsistatydinimą ir nuo tos dienos Šaulių sąjungos viršininku paskyrė jau šauliams pažįstamą kapitoną Klimaitį Praną.

A. Marcinkevičius,
C. V. sekretorius“²⁷

*„Šaulių Sąjungai įsakymas 84 Nr.
Kaunas, 1922 m. spalio mėn. 4 diena.
Sudėties ir Instruktavimo skyrius.*

Neturėdamas galimybės Lietuvos šaulių Sąjungos viršininko pareigų priimti ir eiti kol nėra atlikti visi mano paskyrimo formalumai, pavedu mano padėjėjui šauliui Mikelkevičiui Mikui nuo š. m. spalio mėn. 3 dienos eiti Sąjungos viršininko pareigas.

²⁵Klimaitis J. Starkų kaimo praeitis ir dabartis, *Sintautai. Žvirgždaičiai*, Vilnius, 1996, p. 380–381.

²⁶*Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1957, t. 12, p. 118.

²⁷*Trimitas*, Nr. 39, 1922, p. 24.

Pagrindas: Šaulių Sąjungos Centro Valdybos nutarimas iš 2.X.22 m.
100 Nr.

Kapitonas Klimaitis

B. Kemešis

Sudėties ir instruktavimo skyriaus viršininkas²⁸.

„Šaulių sąjungai įsakymas 87 Nr.

Kaunas 1922 m. spalio mėn. 16 d.

Sudėties ir instruktavimo skyrius.

Šiandieną aš pradėdau eiti Lietuvos šaulių sąjungos viršininko pareigas.

Šauliui M. Mikelkevičiui įsakau grįžti prie tiesioginių savo pareigų.

Pamatas: L. Š. S-gos C. V. nutarimas iš 2 X 22 m.

Kapitonas P. Klimaitis

Lietuvos Šaulių Sąjungos viršininkas²⁹.

1923 m. vykusiame Lietuvos šaulių sąjungos suvažiavime P. Klimaitis pasakojė apie savo apsisprendimą vadovauti šauliams:

„Ačiū Centro Valdybos valiai ir Krašto apsaugos ministerijos parėdymui, man teko pereitais metais atsistoti Sąjungos vadovybėje. Turiu pripažinti, kad pirmą kartą imtis šių pareigų, man teko ilgai ir daug pamąstyti, ar sugebėsiu. Tik Centro Valdybai nesuradus tinkamesnių žmonių, kurie būtų apsiėmę tą darbą vesti, aš sutikau priimti Sąjungos vadovavimą. Dar prieš priimant, aš numaciau, kad teks daug sunkauso darbo.

Man buvo žinoma sunki materialinė ir moralinė Sąjungos padėtis. Reikia atminti, kad Sąjunga išdygo sunkiose ir audringose valandose, kuriose jos plėtojimasis negalėjo sparčiai augti. Drausmingumas stovėjo ne per aukščiausiai, pastebėta buvo pakrikimo. Žmonių skaičius augo kiekybe, bet moraliai – ne...“³⁰

Išėjęs į atsargą, ligi mirties vertėsi žurnalistika. Žurnalistikos kursų namie lektorius. 1906–1907 m. redagavo „Lietuvi“ (Vilniuje). Bendradarbiavo „Vilniaus žiniuose“, „Lietuvos ūkininke“, „Viltyje“, „Santaroje“, „Laisvės karininke“, „Trimite“, „Tautos valioje“, „Karde“, „Karyje“, „Mūsų rytojyje“, Klaipėdos lietuvių laikraščiuose. 1919 m. Prano slapyvardžiu išleido trumputę, pradžios mokykloms skiriamą, vėliau sulaukusią daugelio leidimų, Lietuvos istoriją. Išspausdino „Trumpą mūsų kalbos gramatiką“ (1922), „Lietuvių spauda“ (1933), „Publicistika“ (1933), „Kova dėl pajūrio“ (1935), redagavo leidinėlį „Kražių skerdynės“ (1933).

Vertė iš rusų kalbos: Chižnikov „Politikos mokslo pradžia“ (1906), Obuchov „Pritrūko kantrybės“ (1907).³¹

²⁸ Ten pat.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Trimitas, 1923, Nr. 167 p. 16.

³¹ Lietuvių enciklopedija, Boston, 1957, t. 12, p. 118.

P. Klimaitis parašė trumpą vadovėlį „Kautynių mokslas“, skirtą kautynių pamokoms šaulių būriuose (ištraukos spausdintos „Trimitė“, 1925 m., Nr. 3, 4, 1925 m.), „Spaudos uždraudimas ir atgavimas“ („Trimitas“, 1924 m., Nr. 186, p. 10).

Lietuvos kariuomenės mjr. P. Klimaitis džiovos pakirstas mirė 1940 m. vasario 1 d. Vilniuje. Žurnalas „Karys“ rašė:

„Mirė vienas senųjų veikėjų – mūsų kariuomenės pirmūnas ats. mjr. Pranas Klimaitis. Velionis buvo 57 m. amžiaus. Kurį laiką dirbo mokytojo darbą, paskui buvo matininku, nuolat aktyviai bendraudamas su lietuviškąja liaudimi, ją šviesdamas ir keldamas tautinę samonę. 1905 m. dalyvavo tautiniame lietuvių sąjūdyje. Prisidėjo prie Didžiojo Vilniaus Seimo organizavimo ir jame buvo sekretorium. Parašė „Prano“ slapyvardžiu „Trumpą Lietuvos istoriją“, tuo laiku buvusią populiarią ir labai paplitusią. Didžiajam karui kilus, baigė rusų karo mokyklą, dalyvavo kautynėse. Būdamas rusų kariuomenėje, vienas pirmųjų organizavo tautinius lietuvių karių dalinius. Buvo vienas Sibiro lietuvių karių bataliono steigėjų. Po 1917 m. revoliucijos Maskvoje buvo suimtas ir kurį laiką kalėjo. 1920 m. grįžo kaip įkaitas į Nepriklausomą Lietuvą. Čia tuojau įstojo į kariuomenę ir Šaulių Sąjungą. Šaulių Sąjungoje nuo 1920 m. spalio 15 d. buvo s-gos instruktorių skyriaus viršininku, vėliau paskirtas vyriausiu šaulių vadu ir nuo 1922 m. spalio 12 d. Šaulių Sąjungos viršininku. Jo laiku vyko sunkios šaulių partizanų kovos su lenkais buv. demarkacijos linijoje. 1923 m. jis dalyvavo žygyje dėl Klaipėdos, kur buvo vyr. sukilėlių vado Budrio padėjėju. 1925 m. rugpjūčio mėn. išėjo į atsargą. Čia jis pasireiškia spaudos darbe, kaip žymus žurnalistas publicistas, sielodamasis įvairiais valstybės, tautos bei spaudos reikalais.

*Vasario 3 d. velionis palydėtas į amžinojo poilsio vietą Rasų kapinėse. Šaulių Sąjungos vadas plk. Pr. Saladžius prie kapo pasakė atsisveikinimo kalbą. Žurnalistų Sąjungos vardu atsisveikino V. Kemežys“.*³²

Pulkininkas leitenantas **Justinas Kuncaitis**, Suvalkijos lygumų ūkininkų Agotos (Račiūnaitės) ir Jono Kuncaičių sūnus gimė 1900 m. sausio 5 d. Žaltynų kaime, Būblėlių valsčiuje, Šakių apskrityje. Mirė nuo plaučių vėžio 1970 m. lapkričio 18 d. Melburne, palikdamas žmoną Valeriją, sūnus Vytautą ir Jaunutį.

Iš Marijampolės gimnazijos suolo Justinas 1918 m. gruodžio mėn. išėjo savanoriu ginti Lietuvą nuo puolančių priešų.

1919 m. liepos mėn. 6 d. baigęs Karo mokyklos I laidą leitenanto laipsniu, dalyvavo kovose su 3-uoju pėst. pulku prieš bolševikus ir lenkus. Apdovanotas Savanorio medaliu ir Ldk Gedimino ordinu.

Pasibaigus kovoms, jam buvo su-

teiktas kapitono laipsnis ir pasiūstas į

³² *Karys*, 1940, Nr. 6, p. 177.

Aukštųjų karininkų kursas. Juos baigęs, buvo paskirtas 8-tojo pėst. pulko vado adjutantu. Vėliau buvo perkeltas į Kauną ir ėjo karo policijos viršininko pareigas.

Suteikus majoro laipsnį, paskirtas į Vyr. kariuomenės štabą. Kilus lenkų–vokiečių karui, buvo paskirtas Palangos ir Žagarės internuotų lenkų stovyklų viršininku. Čia išbuvęs iki bolševikų okupacijos, pačiam prašant, buvo paleistas į atsargą pulkininko leitenanto laipsniu.

Generolui Plechavičiui organizuojant Vietinę rinktinę, buvo paskirtas Šakių apskrities komendantu, kuriuo išbuvo iki bolševikų okupacijos.

Karo audroje pasitraukęs su šeima į Vokietiją, iš Hanau stovyklos 1949 m. emigravo į Australiją, įsikurdarnas Melburne. Čia aktyviai dalyvavo lietuvių vi-suomeniniame gyvenime.

1953 m. buvo vienas iniciatorių, steigiant LVS „Ramovės“ skyrių, kuriam pirmuosius trejus metus vadovavo.

Būdamas taurus lietuvis patriotas, jaunystėje ginklu, o senatvėje žodžiu ko-vojo dėl aukščiausiųjų tautos siekių – išlaisvinimo nuo komunistinės priespaudos.

Jo troškimas išvysti laisvą nepriklausomą Lietuvą neišsipildė, nes šito jis nesulaukė. Laidotuvės įvyko 1970 m. lapkričio 18 d. Karstas lietuvių bažnyčioje buvo uždegtas tautine vėliava, o prie jo stovėjo garbės sargyba su LVS Romovės vėliava.

Kapinėse atsisveikinimo kalbas pasakė organizacijų vadovai, kurioms velionis priklausė.³³

„Neseniai perskaičiau mūsų rajono laikraštyje „Draugas“ žinutę, kad ruošinama spaudai knyga apie Novos kraštą, kad domitės žymiaisiais zanavykais. Žinau, kad tai didelis ir sunkus darbas, nes daugelis žmonių jau iškeliavo į Anapilį, o mūsų kraštas ypač nukentėjęs nuo karo, mažai išlikę vietinių gyventojų.

Leidinyje būtų verta paminėti šviesų ir garbingą žmogų plk. ltn. Justiną Kuncaitį, kurio nekrologą neseniai gavau iš JAV gyvenančių giminaičių.

Kadangi jis yra mano dėdė (mamos brolis), galiu suteikti kai kurių papildomų žinių apie jį.

Iš kariuomenės išėjęs į atsargą, J. Kuncaitis persikėlė gyventi į Turčinų kaimą. Čia jis, rodos, 1935 metais buvo nusipirkęs ūkį – 45 ha. Sodyba labai gražioje vietoje, prie miškelio Šiloto, greta daktaro Zubricko, kitoje vieškelio Kudirkos Naumiestis–Jurbarkas pusėje. Jį pardavęs Antanas Andriulaitis buvo nusigyvenęs, žemė apleista, trobesiai apgriuvę. Tapęs ūkio savininku, J. Kuncaitis greitai atstatė pastatus: tvartą, kluoną, kiaulidę. Ruošėsi atstatyti ir gyvenamąjį namą, bet nespėjo...

Ūkį tvarkė, ėjo lyg ūkvedžio pareigas, jo tėvas Jonas Kuncaitis, gimęs 1866 metais. Tai buvo labai šviesaus proto, raštingas senukas.

Toks savininkas, nors ėjo aukštas pareigas valdininkas, buvo labai paprastas, nešykštus. Man teko jo

sodyboje praleisti 5 metus (ganiau), to- ³³ Karys, 1971, Nr. 1, p. 144.

dėl matydavau kai jis, parvažiuojęs atostogų, kartu su bernais, pasikinkęs porą arklių, išeidavo arti. Išvažiuodamas apdalindavo bernams ir tarnaitėms po 5–10 litų. Mūsų krašte buvo toks elgeta Antanas Dambrauskas, „Seiliumi“ vadinamas. Kartą žiūrim, ogi majoras J. Kuncaitis ir elgeta susisėdę ant grabkrančio rūko papirosus, kalbasi.

Kai užėjo bolševikinė okupacija, vyko žemės reforma, dalį žemės atėmė. J. Kuncaitis gyvulių perteklių veltui išdalino mažžemiams. Daktaro J. Zubricko sodyba buvo atsidūrusi mirties zonoje. Ten įsikūrė pasieniečių užkarda („zastava“). Pasienio karininkai užsukdavo pas J. Kuncaitį pasikalbėti. Jie net susidraugavo. Pastarieji pareiškė, kad kol jie čia bus, J. Kuncaičio niekas nelies. Gal dėl to, kad jis buvo labai populiarus, gerai sugyveno su visais kaimynais, gal ir pasieniečių įtaka leido jam išlikti neištremtam 1940–1941 metais.

Pasitraukęs iš Lietuvos, atvykęs į Australiją, į politiką beveik nesikišo. Dirbo mokykloje sargu.

Buvo vedęs Valeriją Matulionytę – mokytoją lietuvę nuo Utenos. Prisimenu turėjusią brolių Balį – daktarą, Praną – karininką, seserį Oną ir dar vieną brolių bei seserį. Balys paskutiniu metu gyveno JAV.

J. Kuncaičio tėviškė labai gražioje vietoje, ant Šešupės kranto, prie Novos žiočių. Jis turėjo du brolius – Augustiną ir Joną ir dvi seseris – Mariją ir Marcelę. Visiems, kiek galėjo, padėjo. Ypač mūsų šeimai, seseriai Marijai. Apmokėjo karo ligoninėje besigydančią po sunkios traumos mamą. Kadangi mūsų šeimoje augome 8 vaikai, o žemės turėjome 10 ha, tai vieną iš mūsų, savo „podinuką“, leido į gimnaziją, apmokėdamas už mokslą, nupirkdamas vadovėlius. Jis (gimęs 1917 m.) gydytojas, gyvena JAV.

Su pagarba – Simanas Kudirka

1995 05 09

Panoviai.“

Antanas Kybartas, Prano sūnus gimė 1900 m. birželio 30 d. Šakių apskrities, Sintautų valsčiaus Naujųjų Sintautų kaime. Tėvai Pranas Kybartas ir Ona Dunaitytė buvo mažžemiai ūkininkai. Turėjo brolių Juozą (gim. 1902 m.), seserį Petrę (gim. 1906 m.) bei seserį Marcelę Šiaulaitienę (gim. 1916 m., šiaudien gyvenančią Šakių mieste).

1919 m. kovo 8 d. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę – buvo pasiūstas į Ldk Algirdo 2-ojo pėstininkų pulko kulkosvaidininkų kuopą.

1921 m. lapkričio 20 d. jis iš Etapo skirstymo punkto Kaune atsirado Margio 6-ajame pėstininkų pulke ir iš karto uždarytas pulko daboklėn. Po dviejų savačių bausmės atlikimo įrašytas į pirmąją kuopą. 1922 m. rugsėjo 6 d. dviem mėnesiams paleistas namo sveikatai pataisyti.

Pirmosios kuopos eilinio Antano Kybarto pasižymėjimas oficialiame prista-
tyme apdovanoti aprašytas taip:

„Pasižymėjo narsumu ir savo pareigų žinojimu 1923 metų vasario 18 dieną puolant lenkų užimtą Striečiškių kaimą. Užėmus kaimą, kai praėjo ne daugiau kaip 15 minučių, jis kartu su Antanu Mauliu ir Antanu Augustinu ėjo į sargybos vietą. Tuo metu pamatė nuo Valkininkų stoties pusės iš miško atvažiuojantį vežimą, kuriame sėdėjo keturi lenkai – matyt, karininkai. Visi trys pasislėpė ir laukė, kol vežimas privažiuos visai prie pat kaimo.

Vežimui privažiavus prie kaimo, minėti kareiviai atvykėlius apsupo ir nuginklavo. Pasirodė, kad du iš jų buvo lenkų armijos generalinio štabo karininkai, o kiti du – anglų karininkai, vienas iš jų – generolas“.

Jau vėliau – 1939 m. žurnalas „Karys“ savo 47-ajame numeryje išspausdins Antanui Kybartui skirtą straipsnį „Drąsus, viską matantis žvalgas“. Jame rašyta:

*„Jaunas vyras sužinojęs, kad Lietuviai kariuomenė tikrai organizuo-
jama, skubėjo į ją vykti. Žinojo, kad jaunutei mūsų kariuomenei
trūksta ginklų. Todėl pasiryžo žūtbutį gauti karinį šautuvą. Žygis
pavyko: rankose greit atsidūrė iš vokiečių kareivio pirktas naujutėlis
šautuvas. Už poros dienų Antanas Kybartas išvyko Kaunan stoti
į besikuriančios kariuomenės pulkus. Bet lyg piktasis demonas,
jaunuolį lovon paguldė dezinterijos epidemija. Ligos kankinamas,
Kybartas galvojo tik viena: tuojau išgyti ir vykti savanoriu kariuo-
menėn. Vis dėlto lovoje teko išgulėti apie porą mėnesių. Atsikėlė
silpnas, sunykęs. Bet per porą savaitių sustiprėjo ir išvažiavo su
būriu jaunuolių Kaunan: 1919 metų kovo 8 dieną įstojo savanoriu
į 2-ąjį pėstininkų pulką.*

*Kovo 31 dieną vienas pulko batalionas išvyko į Kaišiadorių–
Žaslių rajoną. Kartu išvyko ir eilinis Antanas Kybartas, kariuo-
menėje tetarnavęs vos tris savaites. Kautynėse Antanas Kybartas
pasižymėjo kaip labai geras žvalgas. Ten, kur žvalgyti labai sunku,
jis savo uždavinį atlikdavo puikiausiai: parnešdavo tikslių žinių
apie priešą. Nors ir išeidavo į pavojingiausias vietas, vadai būdavo
tikri, kad jis grįš sveikas ir savo uždavinį atlikęs. Žvalgyti visados
eidavo pirmas ir savanoriu. Iš visų žvalgybų grįždavo sveikas ir
net priešo kulkos nepalietas.*

*1921 metų lapkričio 20 dieną Antanas Kybartas buvo perkeltas
į 6-ąjį pėstininkų pulką, kur irgi ėjo žvalgo pareigas.*

*1923 metų vasario mėnesį eilinis A. Kybartas kartu su savo
pulku stovėjo prie Neutraliosios zonos. Lenkai dažnai lankėsi Neu-
traliojoje zonoje ir plėšė ramius gyventojus. Pagaliau lenkai taip
įsidrąsino, kad pradėjo pulti mūsų sargybas. Kuopos vadas gavo*

žinių, kad lenkai rengiasi pulti mūsų dalis, stovinčias Valkininkų bare. Eilinis Antanas Kybartas buvo pasiūstas žvalgybon išaiškinti, kur ir kiek sutelkta lenkų pajėgų. Visas šias žinias Antanas Kybartas gavo ir pristatė į štabą.

Rytojaus dieną mūsų dalys rengėsi pulti lenkus, kad užbaigtų tą nuolatinį lenkų puldinėjimą. Rytą, jau švintant, prasidėjo puolimas. Lenkams puolimas buvo beveik netikėtas. Iš lenkų pusės kautynėse dalyvavo apie 400–500 karių, o mūsų – žymiai mažiau. Pradžioje lenkai pasitraukė, vėliau ėmė smarkiai spausti mūsų vyrus, bet kautynės pasibaigė mūsų pergalė. Lenkai paliko daug nukautų ir sužeistų. Mes paėmėme nelaisvėn apie penkiolika kareivių, du karininkus. Mums teko ir du kulkosvaidžiai, kita karo medžiaga.

Pasibaigus kautynėms, kuopos vadas į Neutraliąją zoną pasiuntė žvalgus, kad išsiaiškintų lenkų planus. Eilinis Antanas Kybartas į žygį pasisiūlė savanoriu. Su juo dar vyko jaunesnysis puskarininkis Antanas Maulius, eilinis Antanas Augustinas.

Valkininkų apylinkės užaugusios mišku ir krūmais, todėl mūsų žvalgai atvyko į didelį, prie vieškelio stovintį kaimą niekieno nepastebėti. Iš vietos gyventojų sužinojo, kad lenkai po kautynių skubiai pasitraukė atgal ir daugiau jų nepastebėta. Žvalgai atsargiai pasitraukė į netoli esantį miškelį, nes pastebėjo atvažiuojančius du vežimus. Lenkai labai mėgdavo važinėti vežimais, todėl žvalgai tikėjosi sugauti plėšikaujančius priešo karius.

Vyrai atsargiai sugulė krūmuose prie vieškelio, truputį išsiskleidė, kad lenkai negalėtų pasprukti, ir laukė. Ratų dardėjimas jau čia pat. Žvalgai ištraukė granatas, parengė šautuvus. Vežimuose sėdėjo keturi karininkai. Griausmingas „Rankas aukšty!“ ir iš krūmų išlindo mūsų šautuvų vamzdžiai. Lenkų karininkai stvėrėsi pistoletų, bet pamatę, kad kiekvienas jų judesys lemia pavojų, pasidavė.

1923 m. balandžio mėnesį už pasižymėjimą vasario mėnesio kovose prieš lenkus apdovanotas Vyčio kryžiumi.

1923 m. birželio 1 d. paleistas neribotų atostogų ir išbrauktas iš kuopos ir pulko sąrašų.

1926 m. pabaigoje registruojant Vyčio kryžiaus kavalierius, gyveno Sintautų valsčiuje ir miestelyje. Vėliau gyveno ir netolimame Bridžių kaime.

Antano Kybarto pirmoji žmona buvo Marcelė Ona Žemaitytė (gim. 1909 m.) iš Šakių apskrities Kudirkos Naumiesčio miestelio. Ji anksti mirė ir buvo palaidota Kudirkos Naumiestyje.

Iš pirmosios santuokos turėjo sūnų Joną (gim 1932 m.). J. Kybartas, tarnaudamas sovietų armijoje, buvo sužalotas, tapo psichiniu ligoniu ir ilgą laiką buvo gydomas Žiegzdrių psichoneurologinėje ligoninėje. Jo tolimesnis likimas nežinomas.

1935 m. A. Kybartas gyveno Sintautų valsčiaus Bridžių kaime. Tada jis kreipėsi į Savanorių komisiją, prašydamas suteikti kariuomenės kūrėjo savanorio statusą. Sumaišties kiek sukėlė Sintautų policijos nuovados raštas, kad 1923 ir 1925 m. A. Kybartas buvo nuteistas po mėnesį kalėjimo už muštynes ir smulkia vagystę.

Dar kebliau buvo paaiškinti jo pasišalinimą iš 2-ojo pulko kareivinių 1919 m. gegužės 23 d. (Vilkaviškio komendantūros žiniomis, jis buvo gražintas į 6-ąjį Margio pulką tik 1921 m. lapkričio 20 d.).

Šis bemaž pustrečių metų pasišalinimas iš karo tarnybos buvo priežastis, kad atsargos kariui nebuvo pripažintas kūrėjo savanorio statusas.

1936 m. persikėlė gyventi į Šakių apskrities, Gelgaudiškio valsčiaus Zuikinės kaimą. Vedė Adelę Račkauskaitę. Zuikinės kaime 1937 m. iš Antano Dailidės už 400 litų nusipirko sodybą su gyvenamaisiais pastatais.

1937 m. gimė sūnus Albinas, kuris visą gyvenimą gyveno su tėvais, dirbo įvairius darbus. Sovietų tarybinėje armijoje buvo suluošintas ir mirė 1995 metais. 1938 m. gimė dukra Algima Bataitienė (ligi šiol gyvena gimtinėje, Zuikinės kaime) ir dvynukė sesuo, kuri tuoj pat mirė. 1942 m. gimė dukrelė Martina ir sūnelis Juozas, kurie, išgyvenę vos vienerius metus, mirė.

1938 metų pabaigoje, kai buvo kviečiamas į Vyčio kryžiaus kavalierių suvažiavimą Kaune, gyveno Gelgaudiškio valsčiaus Zuikinės kaime (dabartinė Kidulių seniūnija).

Prieš Antrąjį karą ir karo pradžioje A. Kybartas tarnavo pas vokiečių ūkininkus Rytų Prūsijoje (dabartinėje Kaliningrado srityje). Gerai mokėjo vokiečių kalbą, laisvai galėjo susikalbėti su darbdaviais.

Po karo dirbo „Naujojo rytojaus“, Puškino bei „Aušros“ kolūkiuose. Išliko įdomus pažymėjimas apie A. Kybarto perėjimą iš Puškino kolūkio į „Naujojo rytojaus“ kolūkį.

Dukra Algima Bataitienė pasakoja, kad tėvas buvo apsiskaitęs, išprusęs ir išsilavinęs žmogus. Pastoviai buvo prenumeruojami žurnalas „Mokslas ir gyvenimas“, kiti leidiniai. Labai daug skaitydavo grožinės bei meninės literatūros.

Persimetęs lazda per petį su pilnu krepšiu knygų labai dažnai lankydavosi Žygėnų bibliotekoje. Nebuvo nė vienos bibliotekoje knygos, kurios jis buvo neperskaitęs, tai buvo tikras kaimo šviesuolis.

Mirė 1987 m. sausio 10 dieną. Palaidotas Kaimėlio parapijos kapinėse Kiduliuosė. Po dešimties metų mirė žmona Adelė, palaidota greta.

Dukra Algima teigia, kad tėvo Vyčio kryžius Nr. 1205 dar pokariu buvo pavogtas.³⁴

V. Kavaliauskas dėkoja Šakių žemėtvarkos specialistui Vidui Mazurkevičiui, Kidulių seniūnijos žemėtvarkininkei Daivai Dimaitienei už pagalbą ieškant Vyčio kryžiaus kavalieriaus pėdsakų.

Viršila **Juozas Kybartas** gimė 1894 m. vasario 8 d. Šakių apskrities ir valsčiaus Kušpupių kaime. Motina – Antanina Kybartaitė. Nuo 6 iki 17 metų tarnavo piemeniu ir kumečiu pas ūkininkus, vėliau dirbo fabrike.

1915 m. buvo pašauktas į Rusijos caro kariuomenę ir joje tarnavo iki 1918 metų. Už narsą buvo apdovanotas 4-ojo laipsnio Šv. Georgijaus kryžiumi. Grįžtant iš Rusijos, pateko į vokiečių nelaisvę, ten praleido apie aštuonis mėnesius.

Baigė pradžios mokyklos keturias klases, o vėliau, 1924–1925 m., baigė Aukštesniąją policijos mokyklą.

1919 m. sausio 16 d. savanoriu stojo į Lietuvos kariuomenę. Priimtas

³⁴Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai...*, t. 3, p. 294–296.

į Ldk Algirdo 2-ojo pėstininkų pulko ketvirtąją, vėliau – į septintąją kuopą, dar vėliau – į pirmą kulkosvaidžių kuopą. Šiame pulke viršila J. Kybartas visą laiką tarnavo ir kovojo su bolševikais bei bermontininkais.

Pristatyme apdovanojimui apie trečiojo bataliono septintos kuopos viršilos Juozo Kybarto pasižymėjimą rašyta:

„Mūšyje ties Liūdynės duru devintoje kuopoje nelikus karininkų, viršila Kybartas padėjo sutvarkyti demoralizuotus devintos kuopos kareivius. Dėl to, nepaisant daug didesnio priešų skaičiaus, galima buvo laikytis iki paskutiniųjų.“

1919 m. lapkričio mėnesį už narsą ir pasiaukojimą bolševikų fronte apdovanotas I-ojo laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“.

Karinę tarnybą baigė 1920 m. vasario 21 d. toje pat septintojoje kuopoje viršilos laipsniu.

Nuo 1920 m. kovo 15 d. tarnavo Šakių apskrities viešojoje policijoje.

Buvo antrą kartą pašauktas į karo tarnybą ir tarnavo Margio 6-ajame pėstininkų pulke.

1923 m. spalio mėnesį kaip savanoris gavo 9,5 ha žemės sklypą Šakių miesto praplatintose ribose (Būblelių valsčiaus Urbantų kaime).

1921 m. vedė Juzę Orentaitę (1901–1988). Su žmona bei dukromis Salomėja Birute Barniškiene (1926, gyvena Sintautuose) ir Laimute (1934), sūnumi Algimantu (1928–1993) gyveno Šakių apskrities Kidulių valsčiuje ir kaime. Turėjo 9,52 ha žemės, laikė du arklius, dvi karves, kitų gyvulių.

Baigęs policijos mokyklą, buvo paskirtas Šakių apskrities, Kidulių valsčiaus policijos nuovados viršininko pavaduotoju. 1927 m. gegužės 10 d. priimtas į Kariuomenės savanorių sąjungos Šakių skyrių. Kurį laiką buvo valsčiaus seniūnu.

1929 m. jam pripažintas kariuomenės kūrėjo-savanorio statusas ir įteiktas Savanorio medalis su liudijimu Nr. 4055. 1928 metais apdovanotas ir Nepriklausomybės medaliu.

1944 m. rugsėjo 1 d. Juozas Kybartas buvo suimtas. Jį suėmė sovietų kariuomenės 3-iosios armijos Vitebsko artilerijos divizijos kontržvalgybos skyrius „Smerš“.

Jis buvo apkaltintas, kad

„1920–1923 metais tarnavo policininku Būblelių valsčiuje, o nuo 1923 iki 1933 metų buvo policijos Kidulių valsčiaus nuovados viršininko padėjėju, 1928–1940 metais priklausė Šaulių sąjungai ir vienerius metus (1934–1935) net buvo vietos šaulių būrio vadu. Vokiečiams okupavus Lietuvą, buvo paskirtas Būblelių valsčiaus keturių kaimų (Urbantų, Kutų, Gustainišio ir Bliukiškio) seniūnu, šias pareigas stropiai vykdė nuo 1941 metų birželio iki 1944 metų liepos. Tuo metu jis šmeižė tarybinę valdžią, dalyvavo vokiečių kariuomenei rekvizuojant iš gyventojų maisto produktus ir gyvulius, prievarta varinėjo jaunimą į darbus Vokietijoje.“

J. Kybartas buvo kalintas Alytuje. 1944 m. spalio 4 d. 3-iosios armijos artilerijos divizijos karo tribunolas nuteisė Juozą Kybartą 10 m. lagerio ir 5 m. teisių atėmimo su turto konfiskavimu. Buvo kalinamas Kemerovo srities Marijsko miesto lageryje. 1953 m. spalio mėnesį iš kalėjimo paleistas, grįžo į Lietuvą, gyveno savo namuose Urbantų kaime, Kudirkos Naumiesčio rajone, dirbo „Aušros“ kolūkyje.

1957 m. rudenį J. Kybartas kreipėsi su skundu į LSSR Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų teisminę kolegiją, kuri, peržiūrėjusi „Smeršo“ surinktus įrodymus, J. Kybartą išteisino ir amnestavo. Deja, visi byloje buvę originalūs dokumentai ir Juozo Kybarto nuotraukos (10 vienetų) „Smeršo“ nutarimu buvo sunaikinti.

J. Kybartas mirė 1960 metų rugpjūčio 15 dieną. Palaidotas Kudirkos Nau-miestyje.³⁵

Savanoris **Pranas Kasparaitis** gimė 1894 m. gegužės 10 d. Gaisrių kaime, Sintautų valsčiuje, buvo vyriausias sūnus šeimoje. Jo tėvas Pranas buvo geras meistras. Keliantis gyventojams į vienkiemius, užsiėmė naujakurių namų statybomis. Statė gyvenamuosius namus, klėtis, tvartus, gamino būtiniausius baldus. Turėjo nemažai žemės, bet per meistrystes nespėdavo ją gerai prižiūrėti. Prano tėtis neatsisakydavo vaišingų zanavykų taurelės, ypač iškėlus pabaigtuvių vainiką. Žemės atsisakė, vis sakydamas, kad „*amatininkui daug žemės nereikia*“.

1890 m. iš Raudonauskienės nusipirko sodybą ir 3,35 ha žemės Gaisrių kaime, Sintautų valsčiuje. Gaisriai – tik du kilometrai nuo Sintautų. Čia ir keliai geresni, ir žemė, ir Pentės upė šalia. O svarbiausia, kad Sintautų bažnyčia ir kapinės netoli, nes buvo labai pamaldūs.

„Prano broliai buvo Vincas (mano tėtis – J. K.) ir Antanas. Seserys – Petrė, Mariutė ir Kunigunda.

Kasparaičių giminė yra Gaisriai. Čia visi ir gyveno, dirbo.

1919 m. sausio 16 d. Pranas Kasparaitis savanoriu išėjo į Vilkaviškio karo komendantūros dalinį, o balandžio 11 d. su 10-ąja kuopa įstojo į 2-ąjį pėstininkų Algirdo pulką. Mūšyje su bolševikais prie Turmanto Zarasų krašte, Jalovkos kaime 1919 m. birželio 22 d. buvo sužeistas, o rugsėjo 7 d. vėl sužeistas.

Lietuvos kariuomenės įsakymu Nr. 155 1919 m. rugsėjo 30 d. Už narsą ir didvyriškumą, parodytus bolševikų fronte, apdovanotas 1-ojo laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“. 1930 m. Pranui Kasparaičiui pripažintas kūrėjo-savanorio statusas, įteiktas Savanorio medalis su liudijimu Nr. 5967, o 1938 m. jis dalyvavo Vyčio kryžiaus kavalielių suvažiavime Kaune.

Savanoris Pranas gavo žemės Ritinių k., Šakių valsčiuje. Ten apsigyveno nuo 1921 metų, ūkininkavo. Jo šeimoje buvo sūnus Antanas, miręs 1997 metais. Pirmoji jo žmona Marytė mirė jauna, 1973 metais. Dar gyva antroji žmona Marytė. Savanorio P. Kasparaičio anūakai Antanas, Algirdas, Irena gyvena Šakių rajone.

Savanoris Pranas Kasparaitis mirė 1975 m. vasario 5 d., palaidotas Plieniškių kapinėse, Kasparaičių šeimos kape.

³⁵Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai...*, t. 3, p. 299–301.

Prano broliai Vincas, Antanas, seserys Marijona Kasparaitytė, Petronėlė Valaitienė ir Kunigunda Paužienė ilsisi Sintautų kapinėse.

Sesuo Petronėlė buvo ištekėjusi už garsiausio šio krašto kalvio Simijono Valaičio. Gyveno gimtinėje Gaisriuose iki mirties, 1988 metų. Sodyba išlikusi, tebestovi ir klėtis, statyta 1920 metais. Ją ir pastatė Pranas su tėvu.

Dabar Gaisriuose Kasparaičių sodyboje gyvena ketvirtos ir penktos kartos giminės, savanorio Prano dukterėčios Aldonos Tar-nauskienės (Kasparaitytės) duktė siuvėja Daiva Šuopienė su vyru Raimondu ir vaikais Eligijumi, Jauniumi ir Vakariu“.³⁶

Kapitonas **Augustas Kynas** gimė 1896 m. rugpjūčio 6 d. Šakių apskrities, Sintautų valsčiaus Vilkėliškių kaime. Tačiau 1900 m. šeima persikėlė į Daugėliškių kaimą. Pradžios mokyklą lankė Šakiuose, 1914 m. pavasarį baigė Veiverių mokytojų seminariją. Po baigimo su mokytojų ekskursija pabuvojo Palestinoje, Egipte, Graikijoje ir Turkijoje.

Prasidėjęs Pirmajam pasauliniam karui, pasitraukė į Rusiją, gyveno Tambove.

1915 m. pašauktas į Rusijos kariuomenę ir pasiūstas į Aleksandro karo mokyklą Maskvoje. 1916 m. sausio 1 d. ją baigė, gaudamas praporščiko laipsnį. Nuo 1916 m. iki 1917 m. rugsėjo tarnavo 249-ajame pėstininkų atsargos, 10-ajame Užamūrės pasienio pulke. Buvo atskirojo bataliono ryšių viršininku, kuopos vadu. Du kartus sužeistas.

Už narsą Pirmojo pasaulinio karo fronte Rusijos karinės vadovybės apdovanotas Šv. Anos 4-ojo laipsnio ir Šv. Stanislovo 3-iojo laipsnio ordinais.

1917 m. pabaigoje pateko į vokiečių nelaisvę. 1918 m. rugpjūčio mėnesį grįžo į Lietuvą. Ėmė mokytojauti Šakių mokykloje.

1919 m. kovo 20 d. mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę, paskirtas 2-ojo pėstininkų pulko laikinai einančiu ryšių komandos viršininko pareigas, vėliau – šeštosios ir ketvirtosios kuopų jaunesnysis karininkas. 1919 m. gegužės 22–liepos 8 dienomis dalyvavo Nepriklausomybės kovose su bolševikais prie Panevėžio, Daugpilio, buvo sužeistas. Nuo 1919 m. rugpjūčio 25 d. – ryšių komandos viršininkas. 1919 m. spalį suteiktas pėstininkų kapitono laipsnis. 1919 m. spalio 24 d. paskirtas pulko komendantu. 1919 m. gruodžio 8–15 dienomis dalyvavo Nepriklausomybės kovose su bermontininkais, nuo 1920 m. spalio 28 iki lapkričio 21 d. – su lenkais.

Ldk Algirdo 2-ojo pėstininkų pulko karininkų pristatyme apdovanoti rašoma:

„Atsižymėjo 1919 metų liepos 7–12 dienų mūšiuose ties Raudine, Šarlotės dvaru, Alt Griunvaldu, Noi Griunvaldu, 188-ta ir 175-ta aukštumomis ir ties Poviadinkos kaimu. Karininkas Augustas Kynas, būdamas sužeistas nepaliko savo vietos iki nakties, t. y. iki mūšio pabaigos – kaip ir karininkas Stasys Puzinas. Tuose mūšiuose buvo paimta 7 kulkosvaidžiai, 6 lauko virtuvės ir apie 300 belaisvių.“

³⁶Iš Justino Kasparaičio, gim. 1949 m., gyv. Voverių k., Sintautų sen., 2003 m. užrašytų atsiminimų.

1919 m. rugsėjo mėnesį už didvyriškus žygius bolševikų fronte apdovanotas 1-ojo laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“.

1922 m. sausio 30 d. baigė Aukštuosius karininkų kursus (I laidą). 1922 m. vasario 8 d. perkeltas į Karo mokyklą, gruodžio 11 dieną – į šeštąją kuopą, 1923 m. sausio 29 d. – į ūkio kuopą vadu. 1923 m. sausio 9–22 d. dalyvavo Klaipėdos išvadavimo sukilime.

Tiesa, dalyvavimas Klaipėdos sukilime baigėsi konfliktu su Mažosios Lietuvos pajėgų vadu Jonu Budriu. A. Kynas sausio 11 d. pasitraukė iš jam paskirtos pozicijos, kad telefonu iš Kretingos pasiskųstų karinei vadovybei dėl J. Budrio veiksmų (į sukilimą labai skeptiškai žiūrėjo tuometinis Krašto apsaugos ministras Balys Sližys), ir Klaipėdos sukilimo vadas nubaudė A. Kyną, išsiųsdamas jį atgal į Karo mokyklą („*tegul Kaunas teisia*“, – tą Jonas Budrys jau pokariu pasakojo laiške pulkininkui Kaziiui Ališauskui).

J. Budrys aiškino tai, kad skundimusi majoras norėjo „išsaugoti veidą“ – mat aštuoni jo ryšininkai, tempę telefono linijas su visomis ritėmis, pakliuvo į vokiečių žandarų nelaisvę. Savo atsakomybę jis bandęs suversti ant „nekompetetingo“ sukilimo vado pečių.

Nuo 1924 m. A. Kynas – Karo mokyklos adjutantas, 1925 m. kovo 10 d. jis paskirtas devintosios kuopos vadu. 1925 m. liepą jam suteiktas majoro laipsnis. 1927 m. gegužę pakeltas į pulkininkus leitenantus ir paleistas į atsargą.

Dirbo žemės ūkio mašinų fabrike gimtinėje. Toliau gyveno Šakių apskrities Daugėliškių kaime (dabartinė Šakių seniūnija).

Neturėjo gerų santykių su valdžios institucijomis. 1929 m. balandžio 23 d. Kriminalinės policijos 1-ojo skyriaus viršininkas jam davė gana negatyvią charakteristiką.

Klaipėdoje dirbo akcinėje bendrovėje „Lietuvos eksportas“. Žmona – Adelija Lidija. Šeimoje augino vieną vaiką.

Be Vyčio kryžiaus, apdovanotas Klaipėdos išvadavimo Bronzos (1925), Nepriklausomybės (1928) ir Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio (1929) medaliais.³⁷

V. Kavaliauskas dėkoja Šakių seniūnijos žemėtvarkos specialistui Vidui Mazurkevičiui už pagalbą ieškant kario pėdsakų, tačiau Vyčio kryžiaus kavaleriaus likimas taip ir liko nežinomas.

1926 m. birželio 18 d. Karo mokyklos majoras A. Kynas rašė prašymą Vilkaviškio–Šakių apskrities žemės tvarkytojui:

„Kadangi aš esu prašęs savo laiku gauti žemės kaipo Vyties Kryžiaus kavalerius I rūšies I laipsnio iš dvarų Šakių apskrities: Šakių arba Augustavo dvarų, bet ligi šiolei dėlei neaiškumo įstatymų tokios nesu gavęs, einant Tamstos paminėjimu nuo š. m. birželio 16 d. Nr. 3858, prašau duoti man žemės einant įstatymais iš A. Gėlgaudiškio dvaro pirmon eilėn.

Priedas: Šakių valsčiaus valdybos liudijimas Nr. 1263, 2-jo DLK Algirdo pulko vado liudijimas

³⁷Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai...* t. 3, p. 320–322.

Nr. 7234, Karo mokyklos viršininko liudijimas Nr. 1584 ir Tamstos pažymėjimas Nr. 3858.

Jeigu blogesniai atvejui negalima būtų gauti iš A. Gelgaudiškio dvaro, tuomet prašau, kaip išimti duoti iš Ilguvos dvaro

Mjr. Kynas

1926 06 16

Kaunas, Karo mokykla, A. Panemunė.“

Valsčiaus valdybos liudijime Nr. 1263 rašoma, kad A. Kynas kilęs iš Daugėliškių kaimo, Šakių valsčiaus. Jo šeimoje – 66 metų tėvas Jonas, 65 metų pamotė Augustė, 26 metų sesuo Milija (Emilija). Šeima Daugėliškių kaime turi 12 ha 8770 kv. m ūkį, žemė perduota rūpintis seseriai Milijai.

Ldk Algirdo pulko vado liudijime rašoma, kad kpt. A. Kynas ištikimai tarnavo pulke nuo 1919 m. kovo 20 d. „iki 9 vasario šių metų“.

Karo mokyklos viršininkas generolas leitenantas Galvydis Bykauskas 1923 m. rugpjūčio 10 d. liudijime rašė:

„Šiuo liudijama, kad man pavestos mokyklos kapitonas Kynas Augustas gimęs 1895 m. rugpjūčio mėn. 6 d. kilęs iš Šakių apskr. Sintautų vls., stojęs kariuomenėn sulig karininkų mobilizacijos 1919 m. kovo mėn. 20 d. tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje mūsųose su bolševikais buvo sužeistas ir už atsižymėjimą apdovanotas Vyties Kryžium 1-os rūšies 1-mo laipsnio.

Tarnaudamas kariuomenėje drausmės būdu bei teismu baustas nebuvo.

Liudijimas išduotas pristatymui Žemės tvarkytojui išgavimui žemės.

Kas parašais ir antspauda tikrinama.“

Vilkaviškio–Šakių apskrities žemės tvarkytojas pažymėjime, kurį parašė 1926 m. birželio 16 d. (Nr. 3858), pažymėjo, kad A. Kynas žemės nėra gavęs, pažymėjimas išduotas jam pačiam prašant.

1926 m. liepos 26 d. Žemės reformos valdybos nutarimu Nr. 2029, pirmininkaujant S. Liutkevičiui, dalyvaujant J. Daniliauskui ir Z. Pacevičiui (Šakių apskrities žemės reformos komisija), A. Kynui skirtas žemės sklypas Aukštojo Gelgaudiškio dvare, Gelgaudiškio valsčiuje (sąrašo eilės Nr. 63)³⁸.

Karininkas **Jonas Mačiulaitis** gimė 1892 m. Rukšnių kaime, Slavikų valsčiuje. Prie pat Šešupės buvusi jo tėviškė tapo knygnešių ir emigrantų perėjimo per sieną punktu. 1910 m. Jonas Mačiulaitis baigė Veiverių mokytojų seminariją. Tarnaudamas rusų kariuomenėje, baigė karo mokyklą. Pirmojo pasaulinio karo metu pateko į belgų nelaisvę. 1918 metais grįžo į Lietuvą ir netrukus savanoriu įstojo į besikuriančią Lietuvos kariuomenę. Tarnavo Kauno karo komendantūroje. 1919 m. sausio 14 d. buvo paskirtas kuopos vadu. 1920–1922 m. – Kauno miesto ir apskrities karo komendantas.

³⁸LCVA, f. 1248, ap. 16, b. 7, p. 212–216.

Vėliau buvo Kariuomenės štabo valdybos viršininku. Baigė Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetą. 1935 m. išėjo į atsargą. Apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu. Pokariu pulkininkas Jonas Mačiulaitis apsigyveno gimtajame kaime pas brolių. Ten ir mirė. Palaidotas Šakių kapinėse.

Brolio vaikai išlikę prie Šešupės.³⁹

Vyr. puskarininkis **Jonas Mačiulaitis** gimė 1899 m. birželio 12 d. Jundilų kaime, Sintautų valsčiuje. 1919 m. sausio 19 d. savanoriu pradėjo tarnauti Lietuvos kariuomenėje ir buvo nukreiptas į mokomąją kuopą. Po apmokymų ėjo būrininko pareigas. Tuo metu lietuviai kovojo su bolševikais. Priešui smarkiai apšaudant, jis išsaugojo pabūklą ir išvengė grėsusio pavojaus. Už tai J. Mačiulaitis buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu. Vėliau kovojo su bermontininkais ir lenkais 2-ajame pėstininkų pulke. 1921 m. gruodį išėjo į atsargą. Dirbo Šakių ir Jurbarko žemės ūkio vartotojų kooperatyvų vedėju, vėliau – Sintautų pieno perdirbimo bendrovės valdybos kasininku. 1944 m. pasitraukė į Vakarų. 1949 m. išvyko į Kanadą. Mirė 1990 m. spalio 28 d. Toronte (Kanada). Žmona Anelė ir duktė Liuda Kroker gyvena Kanadoje.⁴⁰

Savanoris mokytojas **Stasys Peckus** gimė 1901 m. Sintautuose. Baigęs pradžios mokyklą, mokėsi muzikos pas J. Domeiką. Marijampolėje baigęs trumpalaikius mokytojų kursus, 1919 m. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę. Mokėsi Karo mokykloje. Turėdamas viršilos laipsnį, išėjo į frontą.

S. Peckus 1920 m. žuvo kautynėse su lenkais.⁴¹

Eilinis **Juozas Petravičius** gimė Sintautų valsčiaus Naujųjų Sintautų (Santakų) kaime. Pagal profesiją – žemdirbys.

1919 m. sausio 16 d. savanoriu stojo į Lietuvos kariuomenę. Priimtas į Ldk Algirdo 2-ąjį pėstininkų pulką. Antrosios kulkosvaidžių kuopos eilinis. 1919 m. birželio 22 d. mūšyje su bolševikais ties Eglaitė sužeistas. Pulko dokumentuose pabrėžiama tai, kad po sunkaus sužeidimo pasiliko rikiuotėje. 1919 m. lapkričio mėnesį už didvyriškus žygius bolševikų fronte apdovanotas I-ojo laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“.

Pulko knygoje sakoma, kad J. Petravičius žuvo 1919 m. rugsėjo 29 d., sprogdus jo rankose granatai.

Liko motina Agota, seserys – Antosė (1904) ir Agota (1906).⁴²

V. Kavaliauskas dėkoja Sintautų žemėtvarkos specialistui Raimondui Daniiliauskui už paramą ieškant narsaus kario pėdsakų, tačiau net su jo pagalba nepavyko nei Sintautų, nei aplinkiniuose kaimuose aptikti Juozo Petravičiaus pėdsakų.

Vyčio kryžiaus ordininkas, karo lakūnas kapitonas **Antanas Plaušinitis** gimė 1898 m. rugsėjo 25 d. Kuodžių kaime, Šilgalių valsčiuje, ūkininkų šeimoje. Pradžios mokyklą lankė Kuodžiuose, vėliau mokėsi Marijampolės gimnazijoje, o Pirmojo pasaulinio karo metais – Voroneže. Grįžęs į Lietuvą, 1919 m. savanoriu įstojo į kariuomenę. Baigęs 2-ojo pėstininkų pulko mokomąją kuopą, gavo puskarininkio laipsnį ir kovojo su Lietuvos priešais. Už narsą kautynėse pelnė Vyčio kryžiaus ordiną, jam buvo suteiktas viršilos laipsnis.

³⁹ Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės krašto vaikai*, t. 2, p. 177.

⁴⁰ *Ten pat*, t. 3, p. 121.

⁴¹ *Ten pat*, p. 224.

⁴² Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai. Vyties Kryžiaus kavaliai (1918–1940)*, t. 4, p. 614.

Karinę tarnybą tęsė 6-ajame pėstininkų pulke. Pasibaigus Nepriklausomybės kovoms, 1921 m. baigė Karo mokyklos IV laidą ir tapo leitenantu. 1925–1926 m. lankė Karo aviacijos kursus ir gavo karo lakūno vardą bei vyresniojo leitenanto laipsnį. Tarnavo eskadrilėje su lakūnais zanavykais – kpt. Vytautu Jablonskiu, vyr. ltn. Broniumi Sidaravičiumi, Vyčio kryžiaus ordininku vyr. ltn. Jonu Liorentu. 1934 m. išleido knygą „Priešlėktuvinė krašto apsauga“. Vokiečių okupacijos metais darbavosi Marijampolės cukraus fabrike. Nuo 1944 m. dirbo Marijampolės 1-osios gimnazijos rusų kalbos mokytoju, o kartu bendradarbiavo Marijampolės laikraštyje „Naujasis kelias“.

Mirė 1954 m. vasario 7 d. Marijampolėje. Palaidotas senosiose miesto kapinėse Chmieliauskų šeimos kape.⁴³

Pulkininkas leitenantas **Evaldas Reikenis** gimė 1890 m. gruodžio 22 d. Šakių apskrityje, Sintautų kaime.

Carinės Rusijos karininkas, karo mokyklą baigęs 1915 m., kada ir buvo pakeltas į pirmąjį karininko laipsnį. Į Lietuvą grįžo štabas-kapitono laipsniu. Lietuvos kariuomenėje karo tarnybą pradėjo 1920 m. 12-ajame pulke, kuopos vadu. Kapitono laipsnis jam buvo suteiktas 1921 m. pradžioje. Šiam pulkui persiformavus į 4-ąjį pasienio pulką, jame tarnavo kuopos ir bataliono vadu iki pulko išformavimo 1923 m. gale.

1924–1925 m. tarnavo 4-ajame pėstininkų pulke taip pat kuopos ir bataliono vadu. Iš čia buvo perkeltas į 7-ąjį pėstininkų pulką, kur praleido ilgiausią savo karinės tarnybos metą (1925–1934) eidamas bataliono vado pareigas. Nuo 1928 m. vasario 16 d. – majoras.

Visiems, ypač jaunesniesiems, darė pavyzdingo karininko išpūdį: darbštus, tvarkingas, santykiuose su pavaldiniais mandagus, bet ir reikalaujantis; niekad nepažeidžiantis karininko orumo, bei garbės. Kaip geras karininkas, vadovybės buvo ruošiamas aukštesnėms pareigoms, pasiunčiant jį į Aukštųjų karininkų kursų bendrąją ir aukštesniųjų karininkų laidas. Domėjosi sportu, priklausė Karių sporto sąjungai, Klaipėdos skyriaus valdyboje. Klaipėdos pulko sportininkams tekdavo atstovauti lietuvių sportą prieš vietinius, dažnai provokiškai nusiteikusius, dėl ko po sporto skraiste, iš tikrųjų, vykdavo politinės grumtynės.

Šeštajam pulkui pakeitus Klaipėdoje 7-ąjį, dar daugiau kaip metus tarnavęs 6-ajame pulke, 1935 m. buvo perkeltas į 9-ąjį pėst. pulką bataliono vadu pulkininko leitenanto teisėmis. Šiame pulke jis ir baigė savo karinę karjerą, 1939 m. vasario 16 d. išeidamas į atsargą su teise dėvėti karinę uniformą. Jo tarnyba buvo pažymėta atitinkamais kariniais žymenimis.

Be karinės tarnybos, pulke Marijampolėje jis priklausė skautams, buvo jų tuntininku, o būdamas stovykloje Vokietijoje, su skautininku Krausu išleido knygę „Tau, skautininke“.

Vokiečių okupacijos metu tarnavo Savitarpinės pagalbos Raudonojo kryžiaus įstaigoje. Iš Lietuvos į Vokietiją su šeima pasitraukė 1944 m. kartu su kitais pabėgėliais. Vokietijoje pateko į pabėgėlių stovyklą Anglų zonoje. Iš Vokietijos pirma emigravo į Ameriką, o prieš 11 metų persikėlė į Kanadą – į Hamiltoną, kur ir pabaigė savo gyvenimo kelią.

⁴³ Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės krašto vaikai*, t. 3, p. 106.

Amerikoje kurį laiką mokytojavo šeštadieninėje mokykloje, o Hamiltone įsteigė LVS „Ramovės“ skyrių, kuriam iš pradžių ir vadovavo. Vėliau buvo išrinktas to skyriaus garbės nariu.

Mirė 1972 m. birželio 17 d. Hamiltone, Kanadoje. Palaidotas Lietuvių šv. Jono kapinėse. Liko žmona Adolfina, vedęs sūnus Richardas ir ištekejusi duktė Elvyra.

Laidotuvių išvakarėse laidojimo koplyčioje, be artimųjų ir giminių, atsi-sveikinti su velioniu susirinko gausus vietinių lietuvių būrys. Ramovėnų sargyba velionį paskutinį kartą kariškai pagerbė. Religines apeigas atliko bendrai katalikų ir liuteronų dvasiškiai, kun. Tadarauskas ir kun. Žilinskas, tuo pagerbdami ve-lionio giminių skirtingas konfesijas. Kitą dieną, ilgai automobilių virtinei lydint, pulkininko palaikai iškeliavo į amžinojo poilsio vietą, į Šv. Jono kapines.

Kronai, duktė ir žentas, laidotuvių dalyviams surengė pietus savo erdviuose namuose.⁴⁴

Visuomenės veikėjas karininkas **Antanas Rugys** gimė 1901 m. spalio 10 d. Rūgių kaime, Sintautų valsčiuje. 1919 m. iš penktosios gimnazijos klasės savanoriu išėjo į Lietuvos kariuomenę. Baigė Karo mokyklą. 1923 m. aktyviai dalyvavo Klaipėdos krašto išvadavimo sukilime. Iki 1940 m. tarnavo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 1-ajame pėstininkų pulke švietimo vadovu. Apdovanotas Ldk Gedimino ordinu.

1944 m. pasitraukė į Vakarų. 1949 m. atvyko į Jungtines Amerikos Valstijas. Aktyviai dalyvavo Petersono lietuvių bendruomenės veikloje, rėmė BALF, Lietuvių fondą, Lietuvių parapiją, rinko aukas, platino knygas, organizavo įvairius renginius.

Iš JAV buvo atvykęs į tėviškę 1963 metais. Aplankė savo gimtinę Rūgius, susitiko su nuo 1952 m. ten gyvenančia Maryte Makarevičiene. Tėviškė Rūgiuose išlikusi iki mūsų dienų, yra namas, kuriame gimė A. Rugys.⁴⁵

Mirė 1984 m. rugsėjo 22 d. Petersone (JAV).⁴⁶

Lietuvos kariuomenės savanoris **Antanas Sakalauskas** gimė 1899 m. birželio 2 d. Menkinių kaime, Sintautų valsčiuje, carinės Rusijos karininko Prano ir Marijonos Sakalauskų šeimoje.

A. Sakalausko tėvas Pranas Sakalauskas gimė 1859 m. Sintautų parapijoje. Dar paauglystėje jį pagavo rusų kareiviai ir išsivežė į rekrūtus. P. Sakalauskas užaugo nepaprastai aukštu, šviesiais plaukais, linksmomis akimis vyru. Tarnavo caro Aleksandro laikais. Dalyvavo kare su japonais ir kinais (japonus tada vadino samurajais). Kai atitarnavo 10 metų, suteikė praporščiko laipsnį. Po to karinė vadovybė jį paleido į namus atostogų. Parvykęs į tėviškę, P. Sakalauskas vedė, 1899 m. birželio 2 d. gimė sūnus Antanas. P. Sakalauskas vėl sugrižo į kariuomenę. Tada jam suteikė aukštesnį karininko laipsnį. Vadovavo ulonų pulkui. P. Sakalauskas apdovanotas Georgijaus kryžiumi (Šv. Georgijaus ordinas). Tais laikais tai buvo aukščiausias Rusijos imperijos karinis apdovanojimas. Jį 1769 m. lapkričio 26 (gruodžio 7) šv. Georgijaus garbei įsteigė imperatorė Jekaterina II. Ordinas buvo keturių laipsnių, jį skirdavo mūšio lauke pasižymėjusiems karininkams. Pirmojo laipsnio ordinu apdovanota 10 tūkst. žmonių, aukščiausiu laips-

⁴⁴Šepetys J. Plk. ltn. Evaldas Reikenis (anksčiau Reichertas), *Karys*, 1972, Nr. 8, p. 287.

⁴⁵Iš Justino Kasparaičio, gim. 1949 m., gyv. Voverių k., Sintautų sen., 2010 m. užrašytų atsiminimų.

⁴⁶Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės krašto vaikai*, p. 210.

niu – tik 23, iš jų tik 4 tapo visų keturių laipsnių kavalieriais. Pirmojo laipsnio ordinu patys save apdovanojo Jekaterina II (ordino įsteigimo proga) ir imperatorius Aleksandras II (ordino 100-ųjų metinių minėjimo proga). 1917 m. ordinas buvo panaikintas. Nuo 2000 m. Šv. Georgijaus ordinas – Rusijos federacijos karinis apdovanojimas.

Kai P. Sakalauskas susirgo, jį išleido į atsargą. Grįžęs į tėviškę, nuo ligos mirė 1904 m. gruodį, palikdamas 5,5 metų sūnų Antaną. P. Sakalauskas palaidotas Sintautų kapinėse. Vėliau toje kapavietėje palaidota Antrojo pasaulinio karo metais sušaudyta Bacevičių šeima.⁴⁷

Taip, būdamas dar vaikas, A. Sakalauskas liko be tėvo. Motina ištėkėjo antrą kartą. Patėvis Dobilas buvo geras žmogus, kaimo malūnininkas. Posūnį Antaną jis leido mokytis į Sintautų pradžios mokyklą. Antanas patėviui padėdavo ūkyje, malūne. Iš antrosios motinos santuokos gimė Antano sesuo Antosė Dobilaitė (Žemaitaitienė), kuri su savo tėvais Dobilais ilsisi Gelgaudiškio parapijos Gudlaukio kaimo kapinaitėse.

1919 m. sausio 16 d. apskrities naujokų ėmimo komisijoje A. Sakalauskas įsirašė į savanorius ir su pirmaisiais Sintautų šauktiniais išvažiavo į Kaune besisteigiančią Lietuvos kariuomenę. Tarnavo 2-ojo pėstininkų pulko žvalgų komandoje (vėliau – Marijampolės batalionas). Liepos 7 d. perkeltas į 6-ąjį pėst. pulką. Iš kariuomenės paleistas 1920 m. birželio 9 dieną. Kaip puskarininkis vėl mobilizuotas 1920 m. lapkričio 10 d. į žvalgų komandą. Iš šios komandos 1921 m. liepos 22 d. komandiruotas į minosvaidininkų kursus, juos baigė spalio 19 dieną. Grandinio laipsnis jam suteiktas 1919 m. gruodžio 5 d., jaun. puskarininkio – 1920 m. vasario 11 dieną. Dalyvavo mūšiuose su bolševikais (1919 m.) ir su lenkais prie Seinų, Trakų, Rūdiškių (1920 m.). Jo pulkas su bolševikais kovojo ties Strošiūnais, nuo Panevėžio vijo juos iki Dauguvės. Kariavo ir su bermontininkais. Dokumentinėse nuotraukose jo paties ranka rašyti užrašai rodo, kad mūšiai vyko ties Rumšiškėmis, Kruoniu, Žiežmariais, Bartkūnais, Paulinka, Novosvečogoninu, Vilniumi. Sumanus, pareigingas karys pelnė kariuomenės vyresnybės pasitikėjimą, už nuopelnus ir drąsą mūšiuose jam suteikė puskarininkio laipsnį. A. Sakalauskas 1931 m. sausio 22 d. apdovanotas kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu (liud. Nr. 6224), 1932 m. lapkričio 30 d. – Lietuvos nepriklausomybės 10 metų jubiliejiniu medaliu (liud. Nr. 24929).

Į atsargą išėjo 1922 m. kovo 30 d., tarnaudamas 6-ajame pėst. pulke. Po Nepriklausomybės kovų sugrįžo į Ežeriūkų kaimą, vedė mylimą merginą Kuni Gundą Kucinaitę. Buvusiame Dambravos dvare prie Kidulių (dabar – Žygėnai) 1923 m. rugpjūčio 29 d. (Žemės reformos valdybos nutarimas Nr. 850 ir 1927 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 5296) gavo 9 ha 793 m² žemės, miško. Ten pasistatė trobesius, užaugino 4 dukras ir sūnų – Južę, Stasę, Nataliją, Birutę ir Vytautą (vienas berniukas mirė dar visai mažas).

A. Sakalauskas buvo šviesus ano meto kaimo žmogus. Paskutiniuosius šešerius metus prieš Antrąjį pasaulinį karą jis buvo kaimo seniūnas. Baigiantis karui, besitraukiantys vokiečiai A. Sakalauską išvarė kasti apkasų. Tai jis užrašė savo dienoraštyje (nuo pirmos

⁴⁷Iš giminių atsiminimų apie 2000 m. užrašė Valerija Vilčinskienė, apie 50 m., gyv. Gelgaudiškyje, gim. Jurbarko r.

nelaisvės dienos 1944 m. spalio 7-osios iki 1945 m. gegužės 17-osios), kuri, kaip ir kitus dokumentus, iki mirties saugojo žmona Kunigunda ir duktė Natalija.

Būdamas vokiečių nelaisvėje, A. Sakalauskas dirbo miške, lentpjūvėje, į pirmąsias fronto linijas vežiodavo kareiviams maistą. Dienoraštyje reta kuri diena liko jo neaprašyta: šiurpi kasdiena pirmosiose fronto linijose, po arklių kanopomis lūžtantis Kuršių marių ledas, kupini mirties Karaliaučiaus prieangiai. Šis laikotarpis palaužė buvusio Lietuvos kariuomenės savanorio sveikatą.

A. Sakalauskas mirė 1963 m. gegužės 13 dieną. Palaidotas Kaimelio kapinaitėse esančiame šeimos kape, kur taip pat atgulė žmona Kunigunda, dukros Juzytė ir Stasė, jos vyras Jurgis.

Senelių ir prosenelių pėdomis

Mokytojos V. Vilčinskienės sūnus Julius, Prano ir Antano Sakalauskų giminės palikuonis, taip pat pasirinko kario profesiją.

J. Vilčinskas gimė 1977 m. kovo 28 d. Šakiuose. Baigė Gelgaudiškio vidurinę mokyklą. Studijavo Vytauto Didžiojo universitete, Lietuvos karo akademiją baigė 2002 metais.

Profesinę karo tarnybą pradėjo 2001 m. lapkričio 26 d. Geležinio Vilko MPB Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio motorizuotame pėstininkų batalione.

2002 m. rugsėjo 18 d. J. Vilčinskui suteikė leitenanto laipsnį, 2004 m. rugsėjo 24 d. – vyresniojo leitenanto laipsnį.

Kai Lietuva stojo į NATO, mūsų kariuomenė buvo modernizuojama taip, kad galėtų kuo naudingiau įsijungti į aljanso gynybines struktūras. Dėl to Ldk Vytenio motorizuotasis pėstininkų batalionas, buvęs Geležinio Vilko brigados sudėtyje, nuo 2003 metų spalio buvo reorganizuotas į bendrosios paramos logistikos batalioną, pavaldų Logistikos valdybai. Tame batalione, kuris buvo dislokuotas Marijampolėje, tarnavo J. Vilčinskas. Tais tarnybos metais „Lietuvos rytas“ rašė:

„Per Marijampolę tekančios Šešupės vanduo gali būti geriamas su viena sąlyga. Jį turėtų išvalyti čia įsikūrusi Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos bataliono kuopa. Kariai turi maždaug pusę milijono litų kainuojančią vokišką vandens valymo įrangą.

Neseniai dešimt šio bataliono karių pirmą kartą šalies istorijoje pradėjo budėti NATO greitojo reagavimo pajėgose. Jie budi savo dalinyje, o esant reikalui per trumpą laiką turi pasiekti bet kurį krizės rajoną ir aprūpinti ten esančius karius geriamuoju vandeniu.

Šiai misijai kariai buvo specialiai rengiami ir mokomi Olandijoje ir Vokietijoje. Į kuopą buvo atrinkti profesionalūs kariškiai, tarnaujantys 5–10 metų, dalyvavę taikos palaikymo misijose, anksčiau tarnybą atlikę žvalgų būryje, karinėse kuopose.

Kuopai vadovaujantis vyresnysis leitenantas Julius Vilčinskas sakė, kad pusę metų – iki liepos vidurio lietuviai bus pasirengę bet kurioje krizės zonoje išvalyti bet kokį vandenį – net jūros, balų ar kitokį ir paversti jį geriamuoju.

„Galime tiekti išvalytą vandenį bataliono dydžio vienetai. Įranga per valandą išvalo 1 600 litrų vandens, per parą iš viso galime pateikti iki 100 kubinių metrų geriamojo vandens“, – teigė jis.

Specialia įranga išvalyto Šešupės vandens paragavę kariškiai sakė, kad tai visai normalus, beskonis ir gerti tinkamas vanduo, kuriame šiek tiek jaučiamas dezinfekcinių medžiagų prieskonis“.⁴⁸

Tomis dienomis Marijampolės laikraštis „Suvalkietis“ savo puslapiuose pažymėjo:

„Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos bataliono profesionalių karių kuopa pradėjo budėti NATO greitojo reagavimo pajėgose NRF-4 (NATO Response Force). Savo batalione Marijampolėje su mobilia vandenvalos įranga budintys logistai yra Nyderlandų Karalystės karališkųjų ginkluotųjų pajėgų 101 inžinerinio bataliono sudėtyje.

Krašto apsaugos ministerijos pranešimu, vandenvalos įranga ir ją aptarnaujanti dešimties karių grupė – pirmasis Lietuvos indėlis į ketvirtąjį pusmetinį gyvavimo ciklą pradedančias NATO Greitojo reagavimo pajėgas.

NRF priskirti šalių narių nacionaliniai pajėgumai budi savo šalyje. Priėmus sprendimą siųsti karius į krizės regioną, kariai į operacijos vietą nuvyks per 5–30 dienų. Sprendimą aktyvuoti NFR pajėgas priima Šiaurės Atlanto Taryba. Nuo tada kariai pereina į operacijai vadovaujančio NATO štabo pavaldumą.

Anot Ldk Vytenio bataliono Tiekimo ir paslaugų kuopos vado vyr. leitenanto Juliaus Vilčinsko, Lietuvos vienetai priskirtas Vokietijoje pagamintas pusę milijono litų kainuojantis vandens valymo įrenginys per parą išvalo iki 100 kubinių metrų jūros, balų ar užteršto vandens ir padaro jį tinkamą gerti. Įrenginį aptarnaujantys kariai tvirtino ragavę juo išvalyto, šalia dalinio tekančios Šešupės vandens. Pasak jų, tai normalus beskonis vanduo su juntamu dezinfekcijos prieskoniu. Vandens valymas šia įranga, aišku, neįmanomas esant minusinei temperatūrai.

NRF deleguojamiems nacionaliniams vienetais keliami ypač aukšti reikalavimai. Iš naujųjų NATO šalių savo karinius vienetus į NRF-4 delegavo tik dvi šalys – Lietuva ir Rumunija.“

2012 m. J. Vilčinskas tarnavo Karinių oro pajėgų Oro erdvės ir stebėjimo valdyboje, Oro erdvės kontrolės centre, kur ėjo atpažinimo karininko pareigas.

Vincas Stankaitis gimė 1898 m. gegužės 11 d. Sintautų valsčiuje, Voverių kaime. Tėvai – Jonas Stankaitis (gim. 1862 m.) ir Ona Girdauskaitė (anksti mirusi). Vėliau vaikus augino pamotė Agota (gim. 1880 m.). Turėjo brolių Juozą (1886), Antaną (1902), Praną (1904), seseris

⁴⁸ Vaškevičius A. Kariai nebijo gerti išvalyto Šešupės vandens, *Lietuvos rytas*, 2005, vas. 4.

Matildą (1890), Marcelę (1910). Šeima gyveno iš 7 margų žemės ūkio. Vaikystėje Vincas piemenavo ir bernavo pas apylinkės ūkininkus, tuo paremdamas ir tėvus. 1919 m. sausio 16 d. savanoriu stojo į Lietuvos kariuomenę – buvo priimtas į Dlk Algirdo 2-ojo pėstininkų pulko 2-ąją kuopą. Vėliau buvo perkeltas į atskirąjį Marijampolės batalioną (iš kurio susikūrė Margio 6-asis pėstininkų pulkas). Kaip rašoma pulko dokumentuose, 1919 m. dalyvavo kovose su bolševikais prie Dauguvos, 1920 metais – su lenkais prie Augustavo ir Lipsko. Karinės vyresnybės paruoštame pristatyme apdovanoti sakoma, kad

„1919 metų rugpjūčio 27 dienos mūšyje su bolševikais ties Jodanų kaimu, kai drąsiai ėjo pirmyn ir savo pavyzdžiu traukė kitus karius į atkaklią kovą.“

Žurnalas „Karys“ 1936 m. 34-ajame numeryje Vincui Stankaičiui paskyrė straipsnį „Lemia ne skaičius, o drąsa“. Jame taip aprašytas V. Stankaičio ir jo kovos draugų žygdarbis:

„1919 metais lietuviams kovojant su bolševikais prie Ilūkšto, buvo pasiūsta į žvalgybą būrys karių, kad iširtų priešojus. Bet iš pasiūstų žvalgų daugelis pabūgo, jog gali patekti į priešojų nelaisvę ir atsisakė nuo žygio. Bet eilinis Vincas Stankaitis su trimis draugais toliau tęsė žvalgybą. Nors ir buvo priešojų pastebėti ir apšaudyti, jie sėkmingai atliko savo užduotį. Tą pačią dieną lietuviai (tada buvo apsistoję Cukriškės kaime) pradėjo puolimą, kuris baigėsi sėkmingu mūsų karių laimėjimu“.

1919 m. lapkričio mėnesį už bolševikų fronte parodytą narsą apdovanotas 1-ojo laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“. V. Stankaitis kovojo bemaž su visais Lietuvos priešais. Kovojo su bolševikais ir bermontininkais. 1920 m. dalyvavo lenkų fronte kautynėse ties Giedraičiais. Margio 6-ajame pulke, 2-ojoje kuopoje V. Stankaitis ir baigė savo karo tarnybą, į atsargą išeidamas 1921 m. spalio 1 dieną. V. Stankaitis vėliau pavyzdžingai šeimininkavo nuosavame 9 hektarų ūkyje, kurį dar 1922 m. gavo kaip savanoris iš parceliuojamo Šakių (sūnaus Prano duomenimis – Dambravos) dvaro. Jis, kaip ir dauguma mūsų narsiųjų kovotojų, ilgus metus buvo pasiryžęs prireikus vėl stoti į laisvės gynėjų eiles. „Jei stengėmės iškovoti nepriklausomybę, tad turime stengtis ją ir išlaikyti“, – sakė jis.

1929 m. lapkričio 11 d. V. Stankaičiui pripažintas kariuomenės kūrėjo savanorio statusas ir įteiktas Savanorio medalis su liudijimu Nr. 3821. 1928 m. gegužės 15 d. apdovanotas Nepriklausomybės medaliu. 1925 m. vasario 3 d. vedė Oną Kiliotaitę (1898–1992). Išaugino sūnus – Leonardą (1925–1936), Vincą (1933–2001), Praną (1939, gyvena Šakiuose) ir dukras – Angelę (1927–1943), Oną Švobiene (1936, gyvena Kauno rajone). Savo jėgomis pasistatė pirmą gyvenamąjį namą iš molio. 1930 m. iškilo jau didelis, erdvus dviejų galų gyvenamasis namas, dengtas skarda (šis namas išstovėjo iki 1969 m., kol prasidėjo vėjus visus vieniems suvaryti į gyvenvietes). Tuo metu gyveno savo ūkyje – Gelgaudiškio

valsčiaus Žygėnų kaime (dabartinėje Kidulių seniūnijoje). Augino kviečius, rugius, linus, daržoves ir gyvulius. Kviečiai ir bekonai buvo aukščiausios kokybės – juos supirkdavo eksportui į Angliją.

Antrajame pasauliniame kare nedalyvavo – buvo per senas karinei tarnybai, be to, rūpinosi šeima. Karui pasibaigus, iki pat 1950 m. gyveno savo ūkyje, nepasiduodamas kolektyvizacijai. Tačiau kai buvo uždėtos nepakeliamos javų ir mėsos rinkliavos, pieno duoklės, buvo priverstas įstoti į kolūkį. Kolūkyje dirbo arklininku – savo ūkiniame pastate prižiūrėjo dešimt kolūkio arklių. Tai buvo proga pasinaudoti ir savo buvusiais arkliais – jais toliau dirbo darbus aplink sodybą. Dirbo kolūkyje iki pensijos, netgi jau ir ją gaudamas – kiek leido sveikata. 1970 m., melioracijai nugriovus pastatus – gyvenamąjį namą, tvartus, daržinę, kluoną Žygėnų kaime, savanorio šeima persikėlė į Šakius. Striūpų gatvėje Nr. 26 pasistatė namą ir ūkinį pastatą.

Sūnus Pranas prisimena, kad abu tėvai buvo labai darbštūs ir pareigingi. Visą gyvenimą stengėsi dirbti vieni ir apsiėjo be samdinių. Buvo labai gerbiami kaime, niekada nesipyko su kaimynais, stengdavosi jiems padėti bėdoje.

V. Stankaitis mirė 1981 m. gruodžio 27 dieną. Palaidotas Gelgaudiškio kapinėse. Šiandien savanorio darbus tęsia sūnus ir dukra, trys anūakai ir anūkė. Labai gaila, kad šeimoje neišliko Vyčio kryžius – pasimetė nuolat slapstant jį nuo galimų kratų. Išlikęs tik Vincui Stankaičiui įteiktas Savanorio medalis.⁴⁹

V. Kavaliauskas dėkoja Kidulių seniūnijos darbuotojai Dairai Dimaitienei ir žurnalistui Antanui Andrijonui už pagalbą surandant Vinco Stankaičio artimuosius.

Pulkininkas leitenantas Vytautas Steponaitis

Grižęs iš rusų–turkų karo, bežemis Simonas Steponaitis vedė iš Bajorų kaimo kilusią beturtę Uršulę Žukauskaitę ir pradėjo tarnauti smulkių valdininkų akcizėje. Gimė vaikai – Apolonija, Aleksandras, Edmundas ir Vytautas. Iš menkos tarnybėlės sunku buvo pragyventi, ir Simonas su šeima 1895 m. iš Sintautų persikėlė į Naumiestį, o 1889 m. – į Šakius. Laikė užkandinę (be svaigalų).

Augo ir užaugo vaikai. Apolonija spaudos draudimo laikais Šakiuose turėjo knygyną, vėliau buvo Saliamono Banaičio spaustuvės Kaune raidžių rinkėja. Ištekėjo už „Varpo“ spaustuvės direktoriaus Igno Jasiūno, gyveno gerai. Mirė 1956 m., palaidota Petrašiūnų kapinėse.

Aleksandras pasirinko vargonininko darbą. Mėgo knygas, rašinėjo eilėraščius, korespondencijas. Vengdamas tarnauti caro kariuomenėje, apie 1904 m. išvyko į Ameriką. Ten vertėsi bizniu. Mirė 1948 m.

Jauniausias iš brolių buvo Vytautas. Jis gimė 1893 m. kovo 24 d. irgi Sintautuose. Tai buvo neeilinė asmenybė Lietuvos kultūros istorijoje.⁵⁰

V. Steponaitis buvo bibliografas, Lietuvos kariuomenės pulkininkas leitenantas, Vyčio kryžiaus ordininkas. 1914 m. baigęs Kauno prekybos mokyklą, įstojo į Maskvos prekybos institutą studijuoti ekonomikos. 1916 m. mobilizuotas į rusų kariuomenę. Baigęs Odesos karo mokyklą, buvo paskirtas tarnauti Turkestane. 1918 m. grįžo į Lietuvą. 1919 m. vasario mėnesį buvo mobilizuotas į Lietuvos

⁴⁹Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai...*, t. 5, p. 511–513.

⁵⁰Laurinavičius J. Bibliografijos generolas, *Draugas*, 1991, vas. 2.

kariuomenę, o gegužės mėnesį skiriamas į kariuomenės štabo spaudos ir švietimo skyrių. 1927–1940 m. dirbo šio skyriaus viršininku.

V. Steponaitis buvo daugelio leidinių redaktorius. Spaudoje bendradarbiavo nuo 1914 metų.

Sovietmečiu (po karo) V. Steponaitis dirbo Knygų rūmuose laisvai samdomu bibliografu, o vėliau tokias pat pareigas ėjo respublikinėje bibliotekoje. Sudarė rekomendacinių bibliografijos rodyklių leidinį. Per savo prasmingą gyvenimą V. Steponaitis sukaupė beveik 20 tūkst. knygų, kurias padovanojo Kauno miesto bibliotekai.⁵¹

Jau minėta, kad V. Steponaitis buvo vienas garsiosios knygos mėgėjų draugijos steigėjų.

„...1930 m. pradžioje vieną dieną (V. Steponaitis) užėjo pas mane ir paklausė, kaip aš žiūrėčiau į tokį sumanymą, jeigu būtų įsteigta draugija, kuri rimtai pradėtų rūpintis lietuviška knyga, – rašė prof. P. Galaunė⁵². – Paaiškėjo, kad jis šiuo klausimu domėjosi jau seniai“.

Prof. P. Galaunė karštai pritarė V. Steponaičio mintims, ir pastarasis „Gaiuso“ paskelbė straipsnį „Bibliofilų dėmesiui“, kuriame kvietė burtis į draugiją. 1930 m. lapkričio 30 d. pas Kauno notarą J. Jasaitį prof. P. Galaunė, kaip vienas iš draugijos steigėjų, pasirašė jos įstatus. Draugijos pirmininku buvo išrinktas V. Steponaitis. Pagal įstatus draugija buvo užsibrėžusi kultivuoti knygą ir ugdyti jos pamėgimą Lietuvoje, tyrinėti knygų istoriją, rengti gražiausios knygos parodas, skaityti paskaitas visuomenei.

A. Ambraziejūtė-Steponaitienė savo atsiminimuose rašė:

„Draugijos narių stojimo mokestis buvo 120 litų, metinis nario mokestis – 100 Lt. Draugija turėjo savo emblemą, ekslibrį, atspaudą. Nariai turėjo savo numerį, žymimą romėniškais skaitmenimis. Vytautas turėjo XIII numerį. Draugija leido knygas, dalyvavo parodose. Į draugijos veiklą V. Steponaitis įdėjo savo sielą ir daug daug triūso“.

1940 m. draugija buvo panaikinta, bet V. Steponaitis vis vien stengdavosi pagal tradiciją kiekvieno mėnesio 27 d. nueiti pas prof. P. Galaunę, kur jiedu pasikalbėdavo apie knygas, senąją spaudą.

1927–1931 m. vakarais lankė Vytauto Didžiojo universitete paskaitas, išklaušė Teisės fakulteto ekonomikos ir teisės skyrių kursą, penketais išlaikė visų dalykų egzaminus.⁵³

Jau nuo pirmųjų Lietuvos nepriklausomybės metų V. Steponaitis aktyviai įsijungė į kultūrinį darbą. Jis buvo „Kariškių žodžio“ (1919 03–1920 03), „Mūsų žinyno“ (1921–1923 ir

⁵¹ Aleknavičius B. Vytautui Steponaičiui – 100, *Draugas*, 1993, Nr. 22.

⁵² *Bibliotekų darbas*, 1976, Nr. 10. p. 32.

⁵³ Laurinavičius J. Bibliografijos generolas, *Draugas*, 1991, vas. 2.

1925–1232), „*Karo archyvo*“ (1925–1240) redaktorius. Jis dar redagavo ir „*Lietuvos ūkį*“ (1921–1923).

Po 1926 12 17 politinio perversmo trumpą laiką buvo 2-ojo pėst. pulko vado pavaduotojas. Išėjęs iš kariuomenės, nuo 1940 m. dirbo Centrinėje valstybinėje bibliotekoje, o 1941–1944 m. buvo jos direktoriumi; 1941–1943 m. drauge buvo ir „*Bibliografijos žinių*“ redaktoriumi. Sovietams vėl okupavus Lietuvą, buvo laisvai samdomas bibliografas ir dirbo Knygų rūmuose, rengė įvairias bibliografijas.

Dar būdamas Kauno prekybos mokykloje pradėjo bendradarbiauti „*Aušrinėje*“, „*Lietuvos žiniuose*“, „*Lietuvos ūkininke*“, „*Viltyje*“, „*Rygos naujienose*“ ir JAV liberalinėje spaudoje, ypač „*Laisvojoje mintyje*“. Nepriklausomybės metais – „*Kariškių žodyje*“, „*Karyje*“, „*Lietuvoje*“, „*Švietimo darbe*“ ir kt. Gausiai spausdino kariškos publicistikos, karų istorijos nuotrupų ir kt. Pagrindiniai jo darbai buvo skirti Lietuvos karo istorijai, paprastai spausdinti „*Mūsų žinyne*“ ir „*Karo archyve*“; tų straipsnių kartais padaryta ir po 50–150 atskirų atspaudų. Visuose darbuose V. Steponaitis buvo kritiškas ir atsargus, skelbė gausius šaltinius. Bibliografijai ir Lietuvos laikraščių istorijai atskirai išspausdino: „*Kario produkcija 1919–28*“, 1929, „*Kariškios spaudos produkcija 1919–1928*“, 1929, „*Karininkai spaudos darbo srityje*“, 1931, „*1920 m. lenkų–rusų karas*“, 1931. Vienas svarbiausių mūsų laikraščių istorijai yra V. Steponaičio „*Vilniaus lietuvių spauda 1919–1928*“, 1931 (141 psl.), kur tiksliai aprašė 27 atskirus laikraščius su jų lenkų cenzūromis, baudomis, uždarymais. Tai pirmas toks darbas mūsų laikraščių istorijai. V. Steponaitis buvo didelis senosios lietuvių knygos žinovas ir bibliofilas. 1930 m. drauge su M. Urbšiene įsteigė XXVII knygos mėgėjų draugiją ir jos „*Metraščiuose*“ išspausdino Lietuvos knygos istorijai svarbių pastabų. Jis geriausiai pažinojo senųjų Lietuvos spaustuvių raidynus. V. Steponaičio žodis buvo dažnai lemiamas V. Biržiškai, kai tekdavo spręsti nepilnai išlikusios lietuviškos knygos egzemplioriaus laiką, spaustuvę ir t. t. Visą savo didelę (arti 20 000 tomų) biblioteką ir atsišaukimų bei kt. rinkinius paliko Kauno miesto bibliotekai.

Vytautas Steponaitis mirė 1957 m. spalio 12 d. Kaune⁵⁴.

Albertas Kristijonas Šileris

A. Šileris (pirmosiose 1919 m. anketose rašoma su dviem „l“– Šilleris), Kristijono sūnus, gimė 1890 m. liepos 28 d. Šakių apskrities Sintautų valsčiuje. Čia tėvai turėjo dvarą. Kaip turintis Sintautuose ūkį, A. Šileris rašė ir pildytose anketose.

Religija – evangelikas. 1920 m. anketoje pažymima, kad A. Šileris – nevedęs, o Sintautuose gyvena 76 metų motina. Mokėsi dviejų klasių Šakių mokykloje, po to – Ūkio mokykloje Magdeburge (Vokietijoje).

1911 m. spalio 7 d. A. Šileris kareiviu įstojo į 20-ąją Suomijos dragūnų pulką, tarnybą ėjo mokomojoje komandoje ir 1913 m. pakeltas į jaunesniusius ir vyresniusius puskarininkius. Pirmosiomis karo dienomis (mobilizuotas 1914 m. birželio 18 d.) su pulku buvo nusiųstas į vokiečių frontą.

1914 m. rugsėjo 29 d. už narsą mūšyje ties Drigale (Rytų Prūsijoje) gavo pirmąjį Šv. Georgijaus kryžiu. 1915 m., per vienerius metus, už mūšius Kur-

⁵⁴ *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1963, t. 28, p. 497–498.

liandijoje gavo dar tris Šv. Georgijaus kryžius, tapdamas visų keturių šio ordino laipsnių kavalieriumi. Taip pat turėjo Šv. Georgijaus 4-ojo laipsnio medalį „Už narsumą“. 1916 m. už narsą jam suteiktas pirmasis karininko laipsnis – praporščikas.

Iki 1917 m. vasario revoliucijos A. Šileris spėjo gauti dar tris ordinus – Šv. Stanislovo, bei Šv. Anos (3-iojo ir 4-ojo laipsnio), taip pat korneto ir poručiko laipsnius. 1917 m. gegužės mėnesį tarnavo karininku 43-iojo armijos korpuso partizanų būryje.

Tolesnę karinę karjerą A. Šileris tęsė pas Dono kazokus, savanoriu įstojęs į atamano Piotro Glazenapo būrį. Baltųjų vadovybė jį apdovanojo dar vienu Rusijos ordinu – Šv. Stanislovo 2-ojo laipsnio ir pakėlė į štabssrotmistrus.

Paleidus generolo Glazenapo būrį, 1918 m. vasario 26 d. atvyko pas atamaną Kalediną ir toliau kovojo prieš bolševikus. 1917 m. jis vedė Eleną – to paties partizanų būrio kilnojamąsios ligoninės gailestingą seserį.

1919 m. vasario 1 d. stojo jau Lietuvos kariuomenėn – į 2-ąją eskadroną, kuri formuojant ėmė vadovauti husarų būriui. Jau už savaitės su eskadronu kovojo fronte su bolševikais. 1919 metų gegužės 12 d. paskirtas 2-ojo eskadrono vadu.

Kovojant su bolševikais Zarasų krašte ties Naujasodžiu, Vienasuvais, Gegučiais, Salaku, sumaniai vadovavo eskadronui, kartais ir pats vykdavo į žvalgybą. Gautas žvalgų žinias kruopščiai analizuodavo ir vadovybei pateikdavo argumentuotas išvadas. 1919 m. rugpjūčio 25 d. asmeniškai pats, raitų husarų priešakyje, pridengė 1-ojo pėstininkų pulko 9-osios kuopos vyrus, kurie kovėsi Smėlynės kaimo kalvose ir 18 valandą išvijo bolševikus iš kaimo. Pristatyme apdovanoti apie karininko A. Šilerio pasižymėjimą rašyta:

„1919 metų rugsėjo 25 dieną, trečią valandą ryto, buvo įsakyta atlikti žvalgybą į Smalvų miestelį. Kada karininkas Šileris su puse eskadrono apsupo miestelį, jame buvo apie 300 bolševikų pėstininkų ir 100 raitelių. Miestelis buvo apsuptas iš trijų pusių. Husarai pastatė kulkosvaidžius ir pradėjo šaudyti. Bolševikai tuo tarpu norėjo pereiti į kontrpuolimą, bet karininkas Šileris buvo drąsiai apsikasęs iš šiaurės pusės – su kulkosvaidžiu, dviem husarais ir būrininku. Tuo metu priešas buvo apeitas ir iš pietų pusės ir iš ten taip pat apšaudytas iš kulkosvaidžių. Priešui pradėjus bėgti, karininkas Šileris ėmė vyti jį, neleisdamas sustoti ir įsitvirtinti Smalvų miestelyje. Kovose su rusais Smalvų paėmimas buvo labai svarbus, ir tai buvo padaryta karininko Šilerio sumanymu bei drąsa.

Rugsėjo 27 dieną, penktą valandą iš ryto, Šileriui buvo įsakyta atlikti žvalgybą Turmanto pusėn. Karininkas Šileris su husarais sutiko priešą ties Čepukoniais, kur bolševikai ant 141-osios aukštumos pradėjo kasti apkasus.

Šileris su puse eskadrono išsiskleidė grandinėn, pradėjo apšaudyti priešą, nedavė jam apsikasti. Tuo metu atėjo pagalbon mūsų pėstininkai. Tada Šileris su husarais puolė 141-ąją aukštumą ir

užėmė ją. Užėmus 141-ąją aukštumą, atsirado galimybė užimti ir Turmanto stotį.“

Už Smalvų miestelio paėmimą 1919 m. rugsėjo 25 d. ir tuo metu parodytą narsą apdovanotas 1-ojo laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“.

1919 metų spalio mėnesį jam buvo suteiktas kapitono laipsnis. Albertas Šileris kariuomenėje tarnavo neilgai, tačiau spėjo pakariauti su bolševikais ties Zarasais, Dusetomis, Smalvomis, Kalkūnais, su bermontininkais – prie Radviliškio ir Kelmės.

1920 m. rugsėjo 1 d. jam buvo pavesta net eiti 1-ojo raitelių pulko vado pareigas. Raitelių pulkui jis vadovavo visos Želigovskio avantiūros metu. 1921 m. gegužės 17 d. A. Šileris nuo pulko vado pareigų nušalinamas, o kitą dieną – apskritai pašalinamas iš Lietuvos kariuomenės. Priežastis – nedidelis įrašas karininko tarnybos lapo 12-ajame klausime: „Už nusidedamą darbą nubaustas 2-iems metams tvirtovės kalėjimo. Įsakymas kariuomenei 242/1 p. 6-20 m.“

Įsakymas dėl kapitono A. Šilerio atleidimo iš kariuomenės paskelbtas 1921 m. spalio 20 dieną. Jo nusižengimo turinys toks: 1921 m. gegužės 17–18 dienomis einantis pulko vado pareigas kapitonas Šileris paėmęs iš pulko daboklės suimtąjį Simonavičių. Lėbavo su juo smuklėje, suimtas karininko buvo vaišinamas ir net gavo jo drabužius. Istorija, matyt, smarkiai pagarsėjo ir turėjo liūdnas pasekmes, nes nuosprendis A. Šileriui paskelbtas griežtas. Kaip atrodo, A. Šileris buvo ne tik atleistas iš kariuomenės, bet, kaip ir įprasta tokiuose sprendimuose, prarado ir Vyčio kryžių. Vyčio kryžiaus kavaliierių knygoje yra panašūs įrašai, kurie faktiškai reiškia ordinų atėmimą, nors teismas to ir nesvarstė. Prie artilerijos pulko karininko Vytauto Kapciuko pavardės yra priedas „Pabėgęs“, prie Panevėžio bataliono karininko Miko Obiecanauskio – „Pabėgęs“, prie 4-ojo pėstininkų pulko karininko Prano Puzer-Miulerio – „Pabėgęs“, prie 1-ojo husarų pulko karininko Alberto Šilerio – „Pabėgęs ir miręs.“

Tačiau netrukus, po kelerių metų, apie Vyčio kryžiaus kavaliierių A. Šilerį pradėta kalbėti ir visai nelauktu kampu. 1929 m. rugsėjo 21 d. Kaune leidžiamas rusiškas dienraštis „Sevodnia“ paskelbė sensaciją skambiu pavadinimu „GPU pranešimas apie šnipų ir pinigų padirbinėtojų organizaciją“. Jame spausdinamas pranešimas iš Petrogrado, kur GPU paskelbė apie pavojingos gaujos demaskavimą. Čia pat su buvusiu baltųjų judėjimu susijęs laikraštis išpėjo, kad GPU pranešimu nelabai reikėtų tikėti, nes bolševikų saugumo tarnyba pati sukuria visokias nusikalstamas organizacijas ir vėliau inscenizuoja jų likvidavimą. Pasirodo, GPU pranešė, kad Petrograde buvo suimti atstovai pinigų klastotojų organizacijos, kuri buvo demaskuota Vokietijoje dar 1922 metais. Istorija tokia, kad Peterburge apyvartoje pasirodė suklastoti červoncai, ir saugumui pavyko susekti vieną jų platintojų – Naujosios Ladogos cerkvės bendruomenės pirmininką tūlą Bitkiną. Suimtas jis prisipažino gavęs, saugojęs ir turėjęs išplatinti dešimtis tūkstančių suklastotų červoncų. Toliau GPU nustatė, kad padirbtus červoncus platino buvusių dragūnų pulko karininkų organizacija. GPU pranešimu, jie laikė pinigų klastojimą viena kovos prieš bolševikų režimą forma. Laikraštis „Sevodnia“ pateikė netrumpą suimtų buvusių karininkų sąrašą ir rašo, kad per juos pavyko nustatyti pinigų klastotojų ryšius su užsieniu.

Tačiau svarbiausias siūlas buvo 1928 m. lapkričio 16 d. GPU rankose atsidūręs ponas Grinbergas, prisistatęs Latvijos pasienio apsaugos karininko sūnumi. Suimant jo kišenėse rasta revolveris ir 222 suklastoti červoncu banknotai. Tačiau čia išaiškėję, kad sulaikytojo tikrasis vardas – Albertas Šileris, Kristono sūnus, kilimo iš Suvalkų gubernijos. Alberto Šilerio tėvas buvo turtingas Lietuvos dvarininkas. Pirmajame pasauliniame kare A. Šileris pelnė keturis Georgijaus kryžius. Bolševikams užgrobus valdžią išvyko pas Dono kazokus ir pulkininko P. Glazeno kavalerijos būryje dalyvavo Rusijos pilietiniame kare. Po to grįžo į Lietuvą, kur įstojo į Lietuvos kariuomenę, dalyvavo kovose prieš bolševikus, vadovavo daliniams, pelnė Vyčio kryžių.

1922 m. A. Šileris (kaip atrodo, skirtos kalėjimo bausmės pilnai ir neatlikęs) išvyko iš Lietuvos, atvažiavo į Dancigą, kur įstojo į „Rusijos armijos ir laivyno karininkų sąjungą“.

GPU žodžiais, tai monarchistinei sąjungai vadovavo iš SSRS pabėgęs generolas Lebedevas, tačiau organizacijos ideologu buvo generolas Glazenasapas.

A. Šileris, konspiracijos tikslais pasikeitęs pavardę į Grinbergo (Sovietų Rusijoje jis taip pat slapstėsi Dernovo, Aleksejevo, Dombrovskio pavardėmis), per šią organizaciją užmezgė ryšius su Latvijos žvalgyba. Vėliau A. Šileris susidraugavo su S. Bulak-Balachovičiaus būrio nariu pulkininku S. Latuninu. Su juo 1922 m. jis pirmą kartą nelegaliai nuvyko į SSRS.

Po to A. Šileris su generolu Glazenu pradėjo steigti tranzitinius punktus Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje, per juos siuntė į SSRS monarchistus ir literatūrą.

A. Šileris po to pakliuvo į GPU rankas ir kažkodėl pradėjo labai jau atvirai pasakoti apie monarchistų veiklą užsienyje. Laikraštis „Sevodnia“ mano, kad A. Šileris buvo GPU agentas provokatorius. Būtent jo parodymais pagrįsti suimtiesiems keliama kaltinimai. Šileris neva pasakoja, kad jis rinko žinias Latvijos žvalgybai, kuri savo ruožtu padėdavo jam permetinėti žmones per sieną. Tas pats A. Šileris pasakoja apie savo gausius bičiulius emigracijos monarchistų sluoksniuose. Rusų monarchistai gaudavo Vokietijos ir Anglijos finansinę pagalbą, su jais palaikė ryšius tokie politikai kaip Liudendorfas ir Čerčilis. Būtent Vinstonas Čerčilis, A. Šilerio žodžiais, palaikė ryšius su generolo Glazeno organizacija ir aprūpindavo ją pinigais.

GPU agentams A. Šileris papasakojęs ir apie savo pažintį su Bulak-Balachovičiumi ir lenkų žvalgybos karininkais. 1928 m. generolo Piotro Glazeno pasiūlymu A. Šileris išvyko į SSRS, kur jam buvo pavesta užmegzti ryšius su vienu buvusiu karininku, kuris, kaip paaiškėjo, jau sušaudytas už šnipinėjimą. Tada A. Šileris grįžo į Latviją ir ten gavo naujas užduotis. GPU žodžiais, kai kurias užduotis jam davęs anglų žvalgybos atstovas Rygoje Sudakovas.

A. Šileris toliau tvirtina, kad jam pavyko susisiekti su Zilupos žvalgybos punkto viršininko pavaduotoju baronu Firksu, kuris mainais už pagalbą pereiti sieną paprašė žvalgybinio pobūdžio žinių. Po tokio susitarimo A. Šileris 1928 m. lapkričio mėnesį vėl perėjo sieną į SSRS.

Šį kartą jam buvo pavesta nužudant gauti dokumentus, kurie padėtų legalizuotis ir įsikurti Ukrainoje. Jo nauja užduotis buvo organizuoti sukilėlių būrius valstiečių rajonuose. A. Šileris GPU agentams prisistatė kaip didžiojo kunigaikščio Kirilo Vladimirovičiaus pasekėjas.

Būtent iš A. Šilerio užverbuoto Fedotovo cerkvės bendruomenės pirmininkas Bitkinas gavo batų dėžutę, prigrūstą červoncu – ne mažiau kaip 3 000 padirbtų banknotų. A. Šilerio parodymais, jis išplatino dešimtis tūkstančių netikrų červoncu, kuriuos gaudavo iš monarchisto Korenevo, kuris tiesiogiai bendravo su pinigų spausdinusia dirbtuve. Lygiai taip pat „atvirai“ A. Šileris pareiškė, kad generolas Glazenapas pavedė jam organizuoti Rusijoje masinį ir individualų terorą. Ir tik neva suėmimas sukliudė jam šią užduotį įvykdyti.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad visa ši medžiaga buvo paskelbta OGPU iniciatyva ir jos objektyvumu, vargu, ar reikėtų tikėti. Maskvos laikraštis „Krasnaja gazeta“ pranešė, kad A. Šilerio byla perduota SSRS Aukščiausiajam Teismui ir procesas prasidės po vieno ar pusantro mėnesio. Ilgai nepavyko rasti medžiagos apie šios istorijos atomazgą. Vis dėlto Maskvos ir Leningrado laikraščiai pranešė, kad 1930 m. sausio 23 d. Aukščiausiojo Teismo Karinė kolegija Albertą Šilerį nuteisė mirti, o po kelių dienų, vasario 4 d., sušaudė. Kartu su juo buvo sušaudyti ir trys jo bendražygiai. Konkretų potvarkį sušaudyti atsiuntė Leningrado OGPU vadas Filipas Medvedis, po kelerių metų nušovus Kirovą, Stalino įsakymu pats likviduotas. Pedantiškas mirties įvykdymo aktas (masinių šaudymų era dar tik artėjo) fiksavo, kad lietuvis karininkas sušaudytas 23 valandą. Nors tiesiog nesitiki, kad būtent taip pasibaigė šio narsaus ir kartu į avantiūras linkusio karininko gyvenimas.⁵⁵

V. Kavaliauskas dėkoja Sintautų žemėtvarkos specialistui Raimondui Daniiliauskui už paramą ieškant narsaus kario pėdsakų, tačiau su jo pagalba pavyko aptikti tik karininko brolio Rudolfo pėdsakus (tačiau ir jo turėtos žemės šiais laikais niekas nepasigedo). Autorius dėkoja Rusijos Federacijos ambasadoriui Lietuvoje Borisui Cepovui, kurio dėka buvo gautos A. Šilerio baudžiamosios bylos ir net sušaudymo akto kopijos iš Rusijos federalinės saugumo tarnybos archyvo Sankt Peterburge. Ta proga šie visiškai slapti dokumentai išslaptinti ir leisti publikuoti.

Viršila Antanas Šukys

Savanoris A. Šukys gimė 1899 m. rugpjūčio 8 d. Vilkeliškių kaime, Sintautų valsčiuje. Baigė Sintautų pradžios mokyklą. 1919 m. sausio 23 d. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę. Tarnavo 2-ajame pėstininkų pulke. Čia baigė mokomąją kuopą ir buvo paskirtas į šio pulko 1-ąjį batalioną, iš kurio netrukus išaugo 6-asis pėstininkų pulkas. Dalyvavo kautynėse su visais Lietuvos nepriklausomybės priešais. 1919 m. liepos 27 d. puskarininkis A. Šukys drąsiais ir tiksliais įsakymais bei savo pavyzdžiu sustabdė bolševikų priešinimą ties Juodupėnais. Už šį žygi buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu. Antrąjį Vyčio kryžiaus ordiną A. Šukys pelnė 1920 m. malšinant kareivių sukilimą Aukštojoje Panemunėje (apdovanotas 1-ojo ir 2-ojo laipsnių Vyčio kryžiaus ordinais (Nr. 520 ir 65), Klaipėdos krašto gelbėjimo ženklui). Į atsargą išėjo 1921 m. pabaigoje, jam suteiktas viršilos laipsnis.

Žinoma, kad 1927 m. užsiėmė žemdirbyste Vilkeliškių kaime. Grįžęs į tėviškę, dvylika metų vadovavo Sintautų šaulių būriui, su kurio dalimi dalyvavo ir 1923 metų Klaipėdos sukilime. 1924–1925 m. (iki liepos 1 d.) dirbo Šakių apskrities pasienio policijos vyresniuoju policininku. 1926–1934 m. buvo Savanorių sąjungos Šakių skyriaus pirmininkas.

⁵⁵Kavaliauskas V. *Lietuvos karžygiai...*, t. 5, p. 737–741.

A. Šukiui 1927 m. kovo 8 d. Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 1. 1934 m. persikėlė gyventi į Klaipėdą. Vytauto Didžiojo gimnazijoje (suaugusiųjų skyriuje) baigė keturias klases. Antrojo pasaulinio karo pabaigoje pasitraukė į Vokietiją, o vėliau emigravo į Angliją. 1966 m. apsigyveno Kanadoje. Dalyvavo lietuvių visuomeninėje veikloje.

Mirė Antanas Šukys 1985 m. spalio 18 d. Karerinoje. Palaidotas Šv. Jono lietuvių kapinėse Misiganoje (Kanada).⁵⁶

1974 m. liepos 21 d. P. Kalainienės, V. Žemaitienės ir P. Meškausko pastangomis J. ir A. Zubrickų patalpose buvo suorganizuotas A. Šukiui pagerbimas, jo 75-tojo gimtadienio proga. Į pagerbimą atsilankė gausus būrys svečių, vietinių ir iš kitų miestų.

Pagerbime sveikinimo kalbas pasakė parapijos klebonas Juvenalis Liauba, pabrėždamas, kad už A. Šukio nuveiktus darbus kalba ant jo krūtinės kabančios du Vyčio kryžiai. Šiandien tokių asmenų mažai telikę. Be to, kalbėjo B-nės pirmininkas A. Šetikas ir organizacijų atstovai, nurodydami A. Šukio nuveiktus darbus Lietuvai.

Be abejo, A. Šukys yra daug nusipelnęs lietuvių tautai. Kai Lietuva 1918 m. vasario 16 d. pasiskelbė nepriklausoma valstybe, tai šios deklaracijos nepakako nepriklausomybei atkurti. Į Lietuvos nepriklausomybę kėsinosi lenkai ir bolševikinė Rusija. Be to, Lietuvoje ir bermontininkai trukdė lietuviams atkurti nepriklausomybę. Jokia tauta laisvės negauna be kovos. Reikėjo ir lietuvių tautai kovoti net su keliais priešais.

Kai tik Lietuvos vyriausybės buvo paskelbtas atsišaukimas, kviečiantis savanorius stoti į organizuojamą Lietuvos kariuomenę, Antanas Šukys tuojau atsiliepė ir apsisprendė aukoti savo jaunas jėgas už Lietuvos laisvę, nesigailėdamas ir savo gyvybės.

A. Šukys gimė 1899 m. rugpjūčio mėn. 8 d. Sintautų valsčiuje. Kada Lietuva pasiskelbė nepriklausoma, A. Šukys buvo 19 metų jaunuolis, ūkininko sūnus. Nežiūrėdamas patogaus gyvenimo ūkyje, 1919 m. sausio pabaigoje jis atsisveikino su tėvais, broliais, sesėmis ir kartu su kitais 37 vyrais iš Sintautų išvyko į Kauną ir gavo paskyrimą į 2-ąjį pėstininkų pulką Aukštojoje Panemunėje.

A. Šukys tais metais, būdamas raštingas, sumanus, pateko į mokomąją kuopą, per trumpą laiką įgijo daug kariškos patirties ir už poros mėnesių buvo pasiūstas į frontą prie Jiezno kautis su bolševikais.

A. Šukys iš prigimties turėjo patraukimą būti kariu. Tapęs kariu, viską pamiršo ir studijavo vien tik karybą ir per trumpą laiką tapo viršila. Už sumanumą ir drąsumą kautynėse buvo apdovanotas dviem Vyčio kryžiais.

Be abejo, A. Šukio kovas per kelis metus dėl Lietuvos nepriklausomybės neįmanoma aprašyti laikraščiuose. A. Šukys yra parašęs 376 puslapius savo atsiminimus iš kovų. Tai knyga „Du mediniai ir trys geležiniai kryžiai“ (1964). Tą knygą perskaičius, susidaro vaizdas, kaip anais, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metais, narsiai kovojo savanoriai dėl Lietuvos laisvės, nežiūrėdami jokių trūkumų.

Bolševikinei sovietų Rusijai 1940 m. okupavus Lietuvą, A. Šukys

⁵⁶Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės krašto vaikai*, t. 3, p. 122.

buvo įtrauktas į sąrašą ištremti į Sibirą. Buvo atleistas iš policijos tarnybos. Nujausdamas trėmimus, jis slapstėsi. Prasidėjus vežimams, buvo pagauta jo žmona Ona Šukienė. Lietuvos okupantas tikėjosi, kad, turint nelaisvėje žmoną, ateis ir vyras su vaikais, arba bus vietinių komunistų susektas, kur slapstosi. Staigiai prasidėjus rusų–vokiečių karui, A. Šukys liko su dviem mažom dukrom ir berniuku bolševikų neišvežtas.

A. Šukys, likęs su mažais vaikais, antrą kartą sovietams artinantis pasitraukė į Vakarų. Vėliau išvyko su vaikais į Angliją. Vaikams išsikūrus savarankiškai, atvyko į Kanadą ieškoti geresnio gyvenimo.

Po Stalino mirties A. Šukys sužinojo, kad žmona Sibire yra dar gyva, džiaugėsi. Ir stebūklingu būdu, Ona Šukienė, iškentėjusi Sibire 18 metų, grįžo į Lietuvą. O iš Lietuvos prieš kelis metus pasisekė atvažiuoti į Kanadą pas vaikus ir čia apsigyventi.

A. Šukys, būdamas jautrus tautos reikalams, atvykęs į Kanadą, nežiūrint, kad ir senyvo amžiaus, įsijungė į lietuvišką veiklą. Už darbštumą buvo renkamas į valdybas. Savo atsiminimus aipe 1918–1921 metų įvykius jis pavadino „Už tave, brangi Tėvyne!“

A. Šukys jautriai išgyveno sovietų okupaciją Lietuvoje. Lietuva jam buvo lyg Dievas. Be abejo, Lietuva turi būti brangi kiekvienam lietuviui, nes ten yra mūsų gimtas kraštas, bočių žemė.

Džiugu, kad mūsų garbingi Lietuvos kariuomenės kūrėjai savanoriai nėra pamiršti ir pagerbiami. Jei nebūtų buvę narsių savanorių, nebūtų buvę ir nepriklausomos Lietuvos.

Kai viena reikšmingesne proga buvo pagerbiamas A. Šukys, nuotaika buvo gera, nes jo žmona ir visi vaikai galėjo kartu sėdėti prie bendro stalo. Svečiai ir vaikai sutartinai sugiedojo „Ilgiausių metų“. Buvo pagerbta ir Ona Šukienė, 18 metų iškentėjusi Sibire, vergų darbo stovykloje. Abiem buvo įteiktos dovanos ir palinkėta sveikiausių metų.

A. Šukys visiems atsilankiusiesiems ir prisidėjusiesiems surengti jo ir žmonos pagerbimą padėkojo.⁵⁷

Savanorio A. Šukio brolis kun. Pranas Šukys (1903–1977) palaidotas Nemirų kaimo kapinėse (Šakių r.).

Simanas Šukys

Ežeriūkų kaimo, Sintautų valsčiaus gyventojas S. Šukys 1926 m. kovo 30 d. Vilkaviškio–Šakių apskrities žemės tvarkytojui parašė prašymą skirti žemės bei miško troboms statyti, kaip savanoriui. Jei nebūtų žemės artimiausiuose dvaruose, „gauti žemę iš Aukštojo Gelgaudiškio dvaro“.

S. Šukys pristatė liudijimą iš artilerijos pulko 2-osios gaubicų baterijos (išduotas 1926 03 16, Nr. 310), kuriame rašoma, kad jis Lietuvos kariuomenėje savanoriu tarnavo 1919 07 18–1921 11 12. Ten nurodoma, kad S. Šukys kilęs iš Juodupėnų kaimo, Slavikų valsčiaus.

Sintautų valsčiaus valdybos liudijime (išduotas 1926 03 18, Nr. 539) rašoma, kad S. Šukys gimė 1899 m.

⁵⁷Pagerbė patriotą lietuvių kūrėją-savanorį, 2-jų Vyčio kryžių kavaliierių Antaną Šukį, *Karys*, JAV, 1974, Nr. 7, p. 277–278.

Ežeriūkų kaime gyvena nuo 1925 m. kovo 8 d., bežemis (iš 5 ha kaip įpėdiniui priklauso penktoji dalis Juodupėnų k., Slavikų vls.), vedęs, žmona Marcelė 25 m., duktė Augenija 0,5 metų. Šeima užsiima žemdirbyste, nekilnojamojo turto ar inventorius neturi.

Pateiktas liudijimas ir iš Slavikų valsčiaus valdybos (išduotas 1926 03 24).

1926 m. liepos 26 d. Žemės reformos valdybos nutarimu Nr. 2029, pirmininkaujant S. Liutkevičiui, dalyvaujant J. Daniliauskui ir Z. Pacevičiui (Šakių apskr. žemės reformos komisija), S. Šukiui skirtas žemės sklypas Aukštojo Gelgaudiškio dvare, Gelgaudiškio valsčiuje (sąraše eilės Nr. 61).⁵⁸

Lietuvos kariuomenės artilerijos pulkininkas Pranas Uogintas

Artilerijos plk. P. Uogintas gimė 1887 m. liepos 4 d. dieną Iždagų kaime, Sintautų valsčiuje. Baigė Marijampolės gimnaziją, studijavo gamtos mokslus. Pirmojo pasaulinio karo metais mobilizuotas į rusų kariuomenę, ten baigė karo mokyklą ir tapo artilerijos karininku.

1918 m. sugrįžo į Lietuvą, trumpai mokytojavo Marijampolės gimnazijoje. 1919 m. sausį stojo į Lietuvos kariuomenę (pirmojo paskyrimo karininku data – 1919 02 25, įsk. Nr. 37). Tų metų kovo 1 d. Aukštojoje Panemunėje Kaune P. Uogintas pradėjo kurti artilerijos 2-ąją bateriją. Tą pačią dieną į bateriją atvyko pirmieji 4 savanoriai. Kovo 4 d. iš vokiečių buvo gautos 4 rusų gamybos patrankos. Mėnesio pabaigoje baterijoje jau buvo 4 karininkai ir 168 kareiviai.

Matyt, tomis dienomis Aukštojoje Panemunėje atsirado ir savanoris iš Griškabūdžio apylinkių Valentinas Gustainis, vėliau tapęs žymiu žurnalistu, publicistu. Jis pateko į 2-ąją bateriją, kuriai vadovavo P. Uogintas. Lietuvos valstybiniame archyve išlikęs 1919 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. 27, kurį pasirašė 2-osios baterijos vadas P. Uogintas:

„Kareivius Valentiną Gustainį perkelti į artilerijos pulko štabą, o Bronių Kučinską į artilerijos sandėlį ir išbraukti iš sąrašo baterijos, maisto ir algos nuo 27 d. kovo š. m.“

Kovo 31 d. 2-osios baterijos 1-asis būrys paskirtas 2-ojo pėstininkų pulko 1-ojo bataliono žinion ir išvyko į Vilniaus frontą kovoti su bolševikais. Po dviejų dienų jau dalyvavo kautynėse ties Strošiūnų kaimu ir Žasliais, vėliau prie Gurklių ir Pakalniškių kaimų. Tose kautynėse žvalgybos metu žuvo prie baterijos paskirtas telefonininkas Leonas Vacbergas. Lietuvos kariuomenės ryšininkai jį vadina pirmąja ryšininkų auka, o artileristai – pirmąja artilerijos auka. Balandžio 14 d. būrys pasitraukė į Rumšiškės. Balandžio 27 d. į frontą jau atvyko baterijos 2-asis būrys, kuris iš pradžių apsisistojo Tirliškių, o vėliau – Milaigonių dvare.

Tomis dienomis baterijos 1-asis būrys persikėlė į Panevėžio frontą: vyko pro Šėtą, Pagirius, Raguva, Subačių. Gegužės 31 d. jis jau buvo Kupiškyje, o pirmosiomis birželio dienomis pasiekė Rokiškį ir Lavedeno dvarą. 1919 m. liepos–rugpjūčio mėnesiais, veikdamas su 2-uoju pėstininkų pulku ir Mari-

⁵⁸LCVA, f. 1248, ap. 16, b. 7, p. 204–207.

jampolės batalionu, baterijos 1-asis būrys kovėsi su bolševikais Dauguvos fronte. Rugspjūčio 29 d. artilerija apšaudė Daugpilio tiltus ir miestą. Rugsėjo mėnesį jis stovėjo ties Alukšta, Utena, o vėliau persikėlė į Linkmenis.

1919 m. liepos mėnesį baterijos 2-asis būrys Vilniaus fronte prie Žaslių ir Žiez marių kovėsi su besiveržiančiais lenkais, o rugspjūčio 2 d. atvyko į Dauguvos frontą ir kartu su Joniškėlio batalionu kovėsi su bolševikais. Tą dieną abu 2-osios baterijos būriai susijungė. Spalio–lapkričio mėnesiais baterija stovėjo prie Cegelnios kaimo.

1920 m. vasario 6 d. bateriją dislokavo Veisensee dvare, kur vyko jos mokymai. Rugspjūčio 10 d. baterija išžygiavo Švenčionių kryptimi, o 29 d. atvyko į Vilnių ir įsikūrė artilerijos kareivinėse. Rugsėjo mėnesį baterija kovėsi su lenkais Suvalkų fronte, spalio pradžioje – Varėnos–Merkinės rajone, vėliau – ties Vokės dvaru, Trakais, Novosiolkais, Daniliškiais. Pasibaigus kovoms su lenkais, 2-oji baterija apsistojo Šilėnų kaime, Kaišiadorių–Aukštadvario rajone. 1921 m. kovo 23 d. baterija iš Žiez marių rajono persikėlė į Aukštąją Panemunę. Gegužės 4 d. baterijos vadu paskirtas vyr. ltn. Dočkus. Kapitonas P. Uogintas vėliau vadovavo 2-ajam artilerijos pulkui.

Už pasižymėjimą Nepriklausomybės kovose vienas 2-osios baterijos karininkas ir 9 kareiviai apdovanoti Vyčio kryžiais. Už kovas su bolševikais 2-ojo artilerijos pulko vadas mjr. Pranas Uogintas, pasižymėjęs 1919 06 06, apdovanotas 1-ojo laipsnio Vyčio kryžiumi (I rūšies 5 laipsnio Vyčio kryžiumi).

1921 m. gegužės 30 d. sudarytas artilerijos viršininko štabas, kuriam vadovauti paskyrė gen. ltn. Martusevičių. 1924 m. kovo 8 d. artilerijos vadu tapo plk. ltn. P. Uogintas. 1928 m. tas pareigas jis dar ėjo. 1940 m. plk. P. Uogintas išėjo į atsargą.⁵⁹

Pulkininko P. Uoginto biografiją tyrinėjęs Justinas Kasparaitis rašė:

„Paskatintas žurnalisto A. Andrijono pradėjau domėtis plk. P. Uoginto pokario metų likimu. Nutariau aplankyti Sintautuose gyvenančią Antaną Mozūraitį, gim. 1913 m. Vilkiškių k., vėliau gyvenusį Išdaguose, Uogintų kaimynystėje.

A. Mozūraitis puikiai prisiminė Uogintų sodybą, buvusią Išdagų k. rytinėje pusėje, netoli tos vietos, kur karo metais atsirado įtvirtinimas-dzotas. Jis dažnai nueidavo pas pulkininko brolių Juozą Uogintą, padėdavo talkose, nes žemės jie turėjo daug – 80 ha.

Jau 92 m. senelis A. Mozūraitis papasakojo apie karininko brolius ir seseris. Jo teigimu, majoro (tuo metu buvo toks P. Uoginto karinis laipsnis) sesuo buvo Kunigunda Uogintaitė – Šakių gimnazijos mokytoja. Petronėlė Uogintaitė buvo Marijampolės vienuolyne, ten ir palaidota. Dar dvi seserys – Antanina ir Marytė – mirė nuo džiovos.

Karininko brolis Antanas Uogintas buvo kunigas. Jis dirbo atkeltoje į Gižus Seinų kunigų seminarijoje, paskui iki mirties klebonavo Gražiškiuose. Palaidotas pirmos

Gražiškių bažnyčios didžiojo altoriaus vieto- ⁵⁹ Andrijonas A. Sintautų kalendorius 2005, p. 7–8.

je, 1962 metais (šią vietą Gražiškiuose su A. Andrijonu aplankėme 2011 m., nufotografavome. Paminkle nurodyta mirimo data 1962 m., kitur nurodomi 1964 m.).

Išsiaiškinti tolimesnį plk. ltn. P. Uoginto likimą padėjo A. Mozūraičio duktė Salomėja Mozūraitytė iš Sintautų. Ji parodė, kur Sintautų kapinėse palaidoti karininko tėvai, brolis ir seserys.

Salomėja paskambino į Angliją karininko sūnėnui Vytautui, gim. 1919 m. Tik Vytautui Uogintui iš Anglijos ir Salomėjai Mozūraitytei iš Sintautų padedant, sužinojau plk. ltn. P. Uoginto sūnaus Algirdo adresą Kaune. Visą pokario nežinią apie tėvą išsklaidė sūnus Algirdas, inžinierius, 75 m. amžiaus.

Didžiausias džiaugsmas buvo, kai 2005 m. sausio 6 d. man paskambino pats plk. ltn. P. Uoginto sūnus Algirdas iš Kauno. Jis pasakė tikrą tėvo gimimo datą, kuri iki tol būdavo nurodoma 1890 m.

Sūnus Algirdas patvirtino, kad jo tėvas Pranas Uogintas yra gimęs 1887 m. liepos 3 d. (1887 07 03) Išdagų kaime. Mirė Kaune 1978 m. birželio 20 d. (1978 06 20), sulaukęs 91 m. amžiaus. Palaidotas Kauno Romainių pirmose kapinėse, netoli Romo Kalantos kapo.

Sūnus Algirdas Uogintas gyvena Kaune, Panemunėje esančioje Vaidilos gatvėje. Jis turi tėvo tarnybos lapą ir daugiau duomenų“.

Eilinis Juozas Antanas Venys

Nepriklausomybės kovų savanoris J. Venys gimė 1895 m. liepos 14 d. Tarpučių kaime, Sintautų valsčiuje. 1919 m. kovo 11 d. savanoriu pradėjo tarnauti Lietuvos kariuomenėje, 1-ajame husarų pulke, kuriame ir baigė savo karinę tarnybą. 1919 m. kautynėse su bolševikais prie Novosiolkos vienas lietuvių eskadronas nakties metu iš užnugario išblaškė priešus. Rytą eskadrono vadas Šileris pasiuntė į žvalgybą Venį ir Krakauską. Jiems atvykus į kaimą, iš krūmų prapliupo šūviai. Žvalgai sugulė į gilų griovį ir pradėjo atakuoti priešą. Kai šūviai nutilo, žvalgai rado du sunkiai sužeistus priešo kareivius ir sugadintą kulkosvaidį. Eil. J. Venys (jis buvo šaltkalvis) sutaisė kulkosvaidį. Išėję iš kaimo, pamatė didelį priešo kareivių būrį. Pasirinkę patogesnę vietą, pradėjo taikliai kulkosvaidžio šūviais retinti priešo eiles. Už šį žygį eilinis J. Venys buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus III laipsnio ordinu. 1920 m. gegužės 2 d. J. Venys išėjo į atsargą ir ūkininkavo Ritinių kaime, Šakių valsčiuje.⁶⁰

J. Venio gimtojo Tarpučių kaimo, Sintautų valsčiuje, nėra nė žymės. Kaimas išnykęs.

Plieniškių kapinėse (šalia Ritinių k.) savanorio kapo surasti nepavyko, nors tokia pavarde palaidotųjų yra.⁶¹

⁶⁰ Aleknavičius B., Aleknavičius V. *Novužės krašto vaikai*, t. 2, p. 226.

⁶¹ Iš Justino Kasparaičio, gim. 1949 m., gyv. Voverių k., Sintautų sen., 2009 m. užrašytų atsiminimų.

Savanoriai iš Voverių, Papartynų, Urbantų, Šarvininkiškių kaimų

Savanorių sąrašą pratęsė ir duomenis apie juos papildė J. Kasparaitis, suradęs daugiau iš Sintautų valsčiaus kilusių Nepriklausomybės kovų karių.

Andriukaitis Antanas, Jurgio sūnus, gimė 1899 08 18 Urbantų k., Būblelių vls. (dabar Sintautų sen.). Savanoriu įstojo 1919 01 22, liudijimas Nr. 7898, išduotas 1932 02 02. Jau 1930 m. A. Andriukaitis gyveno Pavasijų kaime.

Augaitis Pranas Gustavas gimė 1899 09 13 Papartynų k., Sintautų valsčiuje. Savanoriu tarnavo 1919 07 22–1920 11 12. Liudijimas išduotas 1933 01 31, jau 1929 m. gyveno Gulbinų kaime. Apdovanojimo liudijimas Nr. 9091, išduotas 1933 02 28.

Bartkaitis Antanas Kazys, Simo sūnus, gimė 1902 03 04 Šarvininkiškių k., Būblelių vls. (dabar Sintautų sen.). Grandinis. Į Lietuvos kariuomenę įstojo 1920 11 20, savanorio liudijimas Nr. 8262, išduotas 1932 04 30.

Kasperavičius Jonas, Onos sūnus, gimė 1901 07 20 Paspirgėlių k., Sintautų valsčiuje. Grandinis. Lietuvos kariuomenėje tarnavo 1920 05 20–1922 10 05, apdovanojimo liudijimas Nr. 6196, išduotas 1931 01 22, tais metais gyveno Tarpučių k., Būblelių valsčiuje.

Kaunas Pranas, Karolio sūnus, gimė 1897 04 19 Papartynų k., Sintautų valsčiuje, savamokslis. Jaunesnysis puskarininkis. Savanoriu į Lietuvos kariuomenę įstojo 1919 m. sausio 21 d., paskirtas į 2-ojo pėst. pulko 1-ąją kuopą. Tarnybą baigė 1921 m. gruodžio 10 d., tarnaudamas 2-ojo pėst. pulko 1-ojoje kuopoje, dalyvavo kovose su bolševikais, bermontininkais. Savanorio liudijimas Nr. 234, išduotas 1933 03 21, apdovanojimo liudijimas Nr. 9120, išduotas 1933 03 31. P. Kaunui Šakių skyriuje išduotas nario liudijimas Nr. 54.

Kaunas Juozas, Karolio sūnus, gimė 1901 01 01 Papartynų k., Sintautų valsčiuje. Mirė 1919 09 10. Savanoriu į Lietuvos kariuomenę įstojo 1919 04 11. Lenkų nelaisvėn pateko 1919 09 08. Užmuštas kareivis Neryje rastas 1919 09 10–15. Jo kišenėje buvo laiškėlis: „Juozeli...“ Palaidotas Čiobiškyje, vėliau perkeltas į Musninkų kapines. Apdovanojimo liudijimas Nr. 7855, išduotas 1932 01 31.

Kuncaitis Jonas, Juozo sūnus, gimė 1894 09 02 Urbantų k., Būblelių vls. (dabar Sintautų sen.). Lietuvos kariuomenėje tarnavo 1919 03 14–1920 03 20, 1929 m. gyveno gimtinėje, Urbantų kaime.

Pikšilingis Jonas, Jurgio sūnus, gimė 1896 06 25 Papartynų k., Sintautų valsčiuje. Grandinis. Savanoriu į Lietuvos kariuomenę įstojo 1919 07 29. Apdovanojimo liudijimas Nr. 3943, išduotas 1929 11 13. Tais metais jau gyveno Gudlaukio k., Gelgaudiškio valsčiuje.

Ūsas Antanas Jurgis, Jurgio sūnus, gimė 1899 02 07 Užpjaunių k., Būblelių vls. (dabar Sintautų sen.). Lietuvos kariuomenėje savanoriu tarnavo nuo 1919 04 02. Mirė 1919 08 26 tarnaudamas kariuomenėje. Apdovanojimo liudijimas Nr. 3429, išduotas 1929 07 31. Šį dokumentą išdavė savanorio tėvui Jurgiui Ūsui.

Valaitis Juozas, Jono sūnus, gimė 1895 10 24 Urbantų k., Būblelių vls. (dabar Sintautų sen.). Vyresnysis puskarininkis. Tarnavo Lietuvos kariuomenėje 1919 01 18–1920 08 07. Apdovanojimo liudijimas Nr. 4513, išduotas 1930 02 15. Tuo metu jau gyveno Plieniškių kaime.⁶²

⁶²Iš Justino Kasparaičio, gim. 1949 m., gyv. Voverių k., Sintautų sen., 2012 m. surinktos medžiagos,

Pirmoji karo diena Sintautų apylinkėse

Raimondas Daniliauskas

1941 m. birželio 14 d. prasidėjo areštai ir trėmimai. Tai vienur, tai kitur į pirkias veržėsi sovietų kariai. Nežinia, kas būtų buvę toliau, jeigu nebūtų prasi-dėjęs karas. Kaip jo pradžią prisiminė Sintautų miestelio gyventojai? Visi kalbinti žmonės minėjo Vokietijos pusėje didžiulį dundesį, matėsi dūmų debesys, girdė-josi patrankų šaudymai ir ilgos kulkosvaidžių papliūpos, vėliau skraidė lėktuvai. Niekas nežinojo, kas dedasi ir kas bus.

Karas, kad ir koks jis būtų, yra baisus. Tragiškas ne tik besiginančiai pusei, bet ir puolančiai. Jau daug metų praėjo po Antrojo pasaulinio karo dienų, bet ir šiandien Sintautų ūkininkai, dirbdami laukus, randa likusias nuo karo šau-dmenų tūtas, nesprogusias minas ir sutrūnijusius šovinius. Pavasarį, žiūrėk, tai vienur, tai kitur išlenda kokia mina. Karo praeitį liudija Sintautų miestelio centre prižiūrimos sovietų armijos karių kapinės. Karo istorijos žaizdos jau daugelio žmonių atmintyje išblėso. Vyresnės kartos žmonės mirę. Likę pavieniai Sintautų krašto žmonių prisiminimai apie pirmąją karo dieną neperteikia tikrojo vaizdo. Daugeliu atvejų jie pagražinti arba persmelkti nebūtais gandais. Nedaug išliko ir sovietų kariuomenės štabo dokumentų apie Raudonosios armijos (RA) dalinių veiksmus atsitraukiant. Pirmųjų karo dienų dokumentai buvo sunaikinti ir tik vėliau bandyti atkurti, todėl dažnai jie neatitinka tikrovės. Daugelis duomenų buvo pateikiama nutylint to meto didžiulius karinės technikos nuostolius, nusinešusias karių gyvybes. Tačiau išliko vokiečių armijos štabuose išsaugoti pranešimai, kurie leidžia plačiau pažvelgti į tų karo dienų įvykius. Daugelis karo tyrinėtojų bandė atsakyti į pirmosios karo dienos klausimus, bet ne visiems tas pavyko. Dar ir dabar bandoma įvairiai interpretuoti pirmųjų karo dienų veiksmus Lietuvoje. Rašant šį straipsnį, panaudoti paviešinti visuomenei karo istorijos dokumentai, esantys Vokietijos ir Rusijos archyvuose, internetinėse svetainėse. Jeigu apie 2000-uosius metus dar maža buvo galima surasti reikiamų karo istorijos žinių, tai paskutiniaisiais metais jų su kiekviena diena daugėja. Visuomenei po dauge-lio metų plačiau atveriami archyvai. Ne visos žinios apie karą yra pateikiamos teisingos, kartais jos labai prieštaraujančios viena kitai. Tiek metų praėjo po karo ir vis dar istorikai ginčijasi. Tenka daug analizuoti ir palyginti, sumodeliuoti atskirų kariuomenės dalinių veiksmus. Sunku dar ir dėlto, kad atsitraukimas yra gėdingas bet kuriai pralaiminčiai pusei, todėl stengtasi karinius pranešimus parodyti kitokius nei kad jie buvo realybėje. Norint atkurti karo vaizdą, teko keletą metų rankioti informaciją po sakinį. Vėliau, 1944 m., Raudonosios armi-jos puolimas Vokietijos kryptimi Lietuvos žemėse jau plačiai aprašytas Rusijos istorikų ir autorių knygose.

Ar tuometinė Sovietų Sąjunga ruošėsi karui su Vokietija? Vienareikšmiškai galima pasakyti, kad taip. Jau 1941 m. gegužės mėnesį Raudonosios armijos 5-osios šaulių divizijos daliniai buvo dislokuoti vasaros stovyklose Kazlų Rūdės miškuose. Jiems vadovavo pulkininkas F. Ozerovas. Kiekvienai dislokuotai Lietu-voje pasienio divizijai buvo priskirtas atitinkamas gynybos ruožas pasieniui ginti.

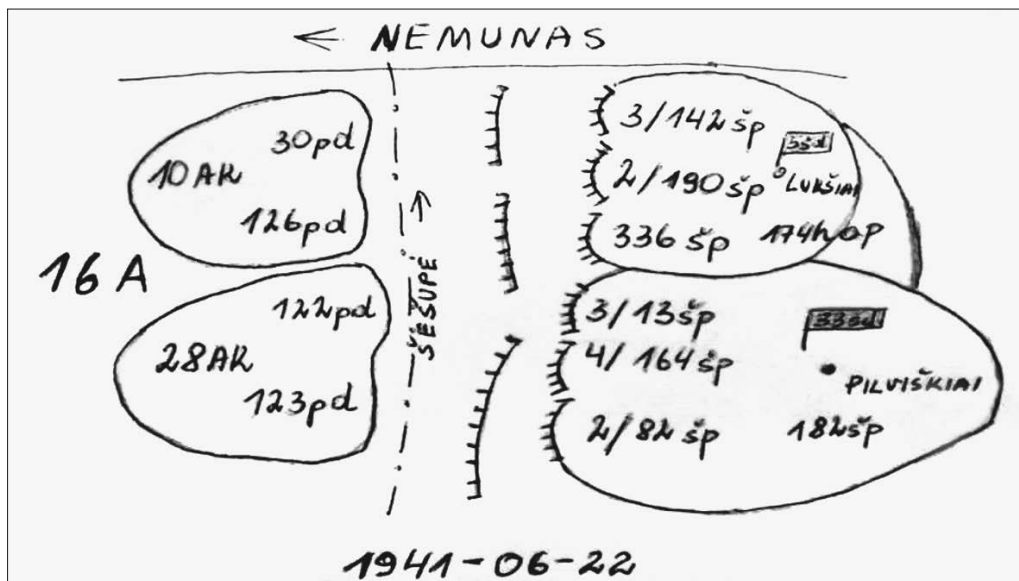
5-ajai šaulių divizijai priklausė ruožas Šakių rajone nuo Ramōniškių kaimo iki Kubilėlių kaimo. Iš Vokietijos pusės augo didžiuliai miškų masyvai, kurie gerai maskavo vokiečių karinių dalinių judėjimą ir išitvirtinimą. Tuo metu pasienio ruožą iš Lietuvos pusės Šakių apskrities ribose saugojo dislokuoti RA 106-osios Tauragės pasienio būrio užkardos kariai. Kaip vėliau paaiškėjo, ši pasienio ruožą užpuolė Vokietijos X armijos korpuso (vadas artilerijos generolas H. Hanzen) 30-oji ir 126-oji pėstininkų divizijos, 122-oji pėstininkų divizija, XXVIII armijos korpuso (vadas generolas M. fon Viktorin) 123-iosios pėstininkų divizijos dalis.

Karo išvakarėse Vokietijos pusėje padažnėjo lėktuvų skraidymai. Jau 1941 m. birželio 21-ąją dieną į Siñtautus buvo skubiai perkelti RA 142-ojo šaulių pulko daliniai, kurių vienai kuopai vadovavo M. Voitenka. Jie jau buvo turėję karo patirties, mat buvo kariavę su suomiais. Jų užduotis buvo pridengti galimą RA karių atsitraukimą. Kuopa savo zenitinius kulkosvaidžius turėjo ant sunkvežimių. Įdomu tai, kad karą M. Voitenka baigė Vokietijoje prie Elbės upės, turėdamas pulkininko laipsnį ir būdamas divizijos vadu.

1941 m. birželio 22 d. 4 valandą 5 minutės Maskvos laiku hitlerinės Vokietijos kariai pradėjo karo veiksmus pagal sienos liniją. Vokiečių 126-osios pėstininkų divizijos 424-asis pėstininkų pulkas sunaikino rusų pasieniečius užkardose ir užėmė Slavikūs, perėmę nesusprogdintą tiltą per Siesartiės upelį. Vokiečių armijos 424-ojo pėstininkų pulko 3-iasis batalionas užėmė Būtvilėskius ir pasuko Verpikų kaimo kryptimi. Tuo pačiu metu RA 9-osios užkardos kariai, vadovaujami leitenanto G. F. Kovtiūšenkos, užėmė gynybines pozicijas. Juos užgriuvo uraganinė ugnis. Iš 63 karių gyvi liko tik 5, kurie vėliau pateko į nelaisvę. Karo veiksmai, išiplieskę ankstų metą, vyko visu smarkumu, vokiečiai aviacijos skrydžiais apšaudė ir bombardavo nutolusias nuo pasienio vietas. Jau po 4 val. ryto vokiečių lėktuvai bombardavo Kauno aerodromą. Tuomet Kauno VI forto tvirtovėje buvo įsikūręs RA 11-osios armijos štabas. Ir jau 1941 m. birželio 22 d. 5 val. ryto 11-osios armijos vadas generolas leitenantas V. I. Morozovas pasirašė įsakymą organizuoti gynybą.

RA 5-osios šaulių divizijos išsidėstymas prieš karą buvo toks: štabas įkurtas Lukšiuosė, bet mūšių metu perdislokuotas į Zypliūs. Pagrindinės pajėgos buvo Kazlų Rūdos miškuose. Šiai divizijai buvo įsakyta apginti ruožus Šakių rajone nuo Šiaudinės iki Zyplių kaimo. Tuo laiku RA 16-ojo šaulių korpuso vadavietė buvo įsikūrusi netoli Kazlų Rūdos. Pažymėtina, kad pasienio ruožuose jau anksčiau vyko bunkerių statybos ir po vieną batalioną iš kiekvieno pulko buvo įkurdinta statomų bunkerių rajonuose. Juose dirbo daug neginkluotų RA karių. Kaip buvo išsidėstę RA kariuomenės daliniai?

Pagal planą, kuris pateikiamas 1 brėžinyje, dešinėje pusėje 142-ojo šaulių pulko 3-iasis šaulių batalionas užėmė gynybą Kepštuosė, Keršiuosė, Mazūriškiuose, t. y. nuo Šakių šiaurės vakarų kryptimi. Centre, prie Dūobiškių, Pariebių, Vilkėliškių, Šakių kaimų, išsidėstė 190-ojo šaulių pulko 2-asis šaulių batalionas. Jo užduotis buvo ginti Šakius iš vakarų pusės. Kairėje pusėje buvo 336-ojo šaulių pulko 3-iasis šaulių batalionas, kuriam laikinai vadovavo vyresnysis leitenantas I. A. Zavalovas. Šis dalinys turėjo dengti Sintautų, Urbantų, Paberžupių vietas. Papildomai 190-ajam šaulių pulkui buvo priskirtas 2-osios artilerijos divizijos 27-asis

1 brėžinys. Vokiečių (kairėje Šešupės pusėje) ir rusų (dešinėje Šešupės pusėje) kariuomenių išsidėstymas 1941 m. birželio 22 d. Schemą sudarė R. Daniliauskas. Sutrumpinimai: pd – pėstininkų divizija; šp – šaulių pulkas; hap – patrankų pulkas; A – artilerija; AK – Artilerijos korpusas

artilėrijos pulkas. 336-ojo šaulių pulko 3-iasis šaulių batalionas buvo sustiprintas 174-ojo haubicų (artilėrijos pabūklai, skirti šaudyti aukšta trajektorija) artilėrijos pulko divizionu, kuriam vadovavo kapitonas A. S. Voskresenskas. Nuo kiekvieno bataliono buvo skirtas būrys apsaugai. 142-ojo šaulių pulko 3-iojo šaulių bataliono apsaugos būrys buvo prie Pervāzninkų, Jūdopėnų. 190-ojo šaulių pulko 2-ojo šaulių bataliono būrys dislokuotas prie Pūsdešrių, Būdviečių ir Demšių. 336-ojo šaulių pulko 3-iasis šaulių batalionas savo apsaugą buvo išsiuntęs prie Nopáičio upelio tarp Suodžių ir Būblelių. Taip buvo planuojamas gynybos ruožas 3–11 km atstumu nuo valstybinės sienos į šalies gilumą.

Kaip įvertino prasidėjusius karo veiksmus rusų žvalgyba?

1941 m. birželio 22 d. Zypliuose įsikūrusio RA štabo žvalgybiniame pranešime Nr. 2 konstatuota:

Priešas 1941 m. birželio 22 d. 4 val. ryto pažeidė valstybinę sieną ir pradėjo puolimą fronte Ramoniškiai, Žiūriai, Bajoraičiai.

Aviacijos naikintuvų ir bombonešių antskrydžiai: 5.00 val. – 11 lėktuvų, 5.20 val. – 4 naikintuvai, 6.45 val. – 50 lėktuvų.

6.50 val. 142-ojo šaulių pulko 3-iąjį šaulių batalioną puolė vokiečių pėstininkų batalionas. 336-ojo šaulių pulko 3-iąjį batalioną irgi puolė vokiečių pėstininkų batalionas. 8.40 val. vyko intensyvus vokiečių apšaudymas stambaus kalibro artilerija. Spėjama, esant vienai baterijai Bukšnių kaimo vietovėje.

8.45 val. puolė vokiečių oro desantas, kuriame buvo iki 30 žmonių, remiamas vieno tanko Pervāzninkų rajone. Apie batalionas vokiečių pėstininkų apėjo dešiniąja pusę 142-ojo šaulių pulko 3-ąjį batalioną Kukarskės rajone.

8.55 val. prieš 336-ojo šaulių pulko 3-ąjį batalioną Sintautų vietovėje puolė iki batalionas vokiečių pėstininkų. Apie dvi vokiečių kuopos (*rotos*), kurių sudėtyje buvo vidutinio galingumo tankai, veikė pietų pusėje Pavilkkiniuose, Skardupiuose.

Bombarduojant vokiečiams, kilo gaisrai Šakiuose.

Vietinių gyventojų nuotaikos: *buožės* priešišškai nusiteikę besitraukiančių rusų karinių dalinių atžvilgiu, todėl užmuštas leitenantas Šakių teritorijoje. Šaudymai iš Sintautų kaimo namų *buožės* (parašyta pavardė).

RA štabo žvalgybiniame pranešime konstatuota, jog:

1. 5-osios divizijos fronte puola 1 divizija su 2 tankų *rotomis*. Priešo dalinių numeracija nenumatyta;

2. Ore priešas turi aiškų pranašumą;

3. *Buožės* priešišškai nusiteikę;

4. Būtina nustatyti vokiečių dalinių numeraciją prieš divizijos frontą ir jo grupuotes.

Po šiuo pranešimu pasirašė: 5-osios šaulių divizijos pulkininkas Vasiljevas ir 2-ojo būrio kapitonas Badėjus.

Iš pranešimo matyti, kad RA 5-osios šaulių divizijos vadovybė neįvertino priešų pajėgų. Šios, 5-osios divizijos, ruože veikė apie 3,5 vokiečių divizijų, sustiprintų tankais ir šturmo ginkluote. Jau 6.00 val. ryto vokiečių 126-osios pėstininkų divizijos kariai baigė įtvirtinti pontoninį tiltą per Šešupę. 7.10 val. vokiečiai užėmė Kiduliūs. Buvo paimta į nelaisvę apie 200 rusų karių. Veržlių vokiečių atakų metu iš karto Šakius užimti nepavyko. Vokiečių 426-asis pėstininkų pulkas užstrigo prie Pūsdešrių kaimo. Tik 9.50 val. vokiečių 422-asis pėstininkų pulkas palaužė rusus ir užėmė Gyliškius, esančius netoli nuo sienos. Vokiečių kariuomenės štabas pažymėjo rusų pasipriešinimą šioje fronto kryptyje. Naudodamasis 422-ojo pėstininkų pulko sėkme, pirmyn patraukė ir 426-asis vokiečių pėstininkų pulkas, kuris 10.40 val. užėmė Menčikius. Tuo momentu karo veiksmai vyko ir prie Duobiškių, Kušlikių, į vakarų pusę nuo Šakių.

Jundilū kaime kautynės užvirė apie 10 val. Mūšio metu sudegintos 7 kaimo sodybos. Žuvo apie 50 rusų kareivių, nemažai krito ir vokiečių karių. Praėjus mūšiams, vokiečiai saviškius užkasė jų žūties vietose. Ant jų kapų pastatydavo nedidelį kryželį su prikalta medine lentele, ant kurios užrašydavo karinį laipsnį, vardą, pavardę. Ant kryžiaus viršaus užkabindavo šalną arba kepurę. Vėliau žuvusių vokiečių palaikai iš visų palaidojimo vietų buvo iškasti ir perlaidoti Kudirkos Naumiestyje. Lavonus kasė rusų karo belaisviai. Sovietų karius palaidojo jų žūties vietose suvaryti kaimo gyventojai. Jundilū kaimo Bacevičiaus sodyboje vienoje duobėje buvo užkastas 31 kareivis. To paties kaimo Mekšraičio sodyboje, viename sodo kampe palaidota 13 rusų kareivių, kitame sodo kampe – 8 vokiečių kareiviai.

Prie Valakbūdžio birželio 22 d. jau buvo „karšta“:

„Mums vos spėjus sukristi į griovius, dangus ir žemė pradėjo maišytis. Iš patrankų krito sviediniai čia pat, o kulkosvaidžių salvė atėmė bet kokią viltį išlikti gyviems“, – rašė Monika Povilaitytė.¹

¹ *Valakbūdžio parapija*. Medžiagą surinko ir apibendrinė Z. Žievytė-Kulvietienė. Papildymus ir pataisymus parašė Birutė Matijošaitytė, Vilnius, 2001, p. 144.

Skaudi tragedija įvyko Kuodžių kaime.

„Pasak įvykį mačiusiųjų, rusų kareiviai, atsišaudydami bėgo nuo vokiečių per ūkininko Abromavičiaus laukus ir sodybą. Vokiečiai manė, kad ūkininkas rusus slėpė. Įsiutę vokiečiai, atseit už rusų slėpimą, sušaudė Nikodemą Abromavičių (63 m.), jo sūnus Pijų (28 m.) ir Juozą (22 m.) <...> Be to, vokiečiai nušovė dar vieną pas Abromavičius dirbusį vyrą. <...> Visus Abromavičius palaidojo Valakbūdžio kapinėse. Jų atminimui pastatytas gražus paminklas, kuriame iškalti žodžiai: „Karas išlaisvino Jus, o mus nuvarė į kapus“.“²

Buvo ir daugiau žiaurių įvykių.

„1941 m. birželio 22 d. 16 val. po pietų vokiečiai, būdami girti ir apduję, sušaudė niekuo neprasikaltusius keturis civilius vyrus: Joną Montvilą, Petrą, Antaną ir Praną Lėverius. Sušaudymo priežastis – netoli Nyžynės rusų kareiviai nušovė vieną vokiečių. Už vieną vokiečių nušovė keturis lietuvius, nors jie buvo visai nekalti“.³

Visi keturi sušaudyti vyrai buvo palaidoti Valakbūdžio kapinėse, vėliau jų palaikai perlaidoti Kudirkos Naumiesčio kapinėse. Pusdešrių kaime nušautas ūkininkas Juozas Zokas, Vytautas Statkevičius. Totorviečių kaime nušauti broliai Jonas, Konstantinas ir Viktoras Jakščiai. Jie palaidoti Valakbūdžio kapinėse.⁴

Kaip vyko vokiečių puolimas kituose greta esančiuose pasienio ruožuose?

4.50 val. be artilerijos apšaudymų kairiojo sparno vokiečių 122-oji pėstininkų divizija, vadovaujama generolo majoro Z. Maholc iš XXVIII Vokietijos armijos korpuso, peržengė Šešupę. Divizija puolė RA 3-iosios pasienio komendantūros 11-ąją užkardą. 2-ojo bataliono kairiojo sparno 411-ojo pulko kariai, vadovaujami papulkininkio G. Tromo, pradėjo persikėlimą per Šešupę ties Žaltynais. Persikėlimas vyko guminėmis valtimis ir perbrendant Šešupę keturiose vietose. Vokiečiai jau iš anksto buvo nustatę perėjimo vietas, todėl persikėlimas vyko sklandžiai. Šios vokiečių lavinos negalėjo sustabdyti reti pasieniečių šūviai. Užėmę perėjimo vietas, vokiečiai iš karto pradėjo statyti tiltą, kuris atlaikytų 16-os tonų svorio transporto judėjimą. 406-ojo pėstininkų pulko 2 batalionai, vadovaujami pulkininko T. fon Vikede, pradėjo persikėlimą per Šešupę. 1-asis pėstininkų batalionas persikėlė dviejose vietose ties Beržininkais, o 2-asis – guminėmis valtimis ties Turčinais. Iš dešinės pusės vokiečių 410-ojo pėstininkų pulko, viena eile dviejose vietose ties Gluobiais, persikėlė 2-asis pėstininkų batalionas. Iš karto, persikėlus per Šešupę, pradėti statyti du tiltai. Vokiečių 122-oji pėstininkų divizija turėjo užduotį pirmąją karo dieną užimti Sintautus, Griškabūdį ir puolimą tęsti Zapýškio kryptimi.

Apie 5.30 val. vokiečių 409-asis pėstininkų pulkas ties Demšiais puolė 190-ojo šaulių pulko 2-ąjį šaulių batalioną. Tuo pačiu metu vokiečių 410-ojo pėstininkų pulko 2-asis pėstininkų batalionas ties Nopaičiu puolė 336-ojo šaulių pulko 3-įjį šaulių batalioną. Į pagalbą so-

² *Ten pat*, p. 145.

³ *Ten pat*, p. 146.

⁴ *Ten pat*.

vietų armijos kariams buvo išsiųstos RA šaulių pajėgos. Stiprindami puolimą, vokiečiai pasiuntė į Pavilktnių ir Skařdupių kaimus tankus. Tai buvo trofėjinė šarvuota technika, priklausiusi vokiečių tankų daliniui. Dešiniajame vokiečių XXVIII armijos korpuse puolė 123-ioji pėstininkų divizija, vadovaujama generolo leitenanto V. Lihel, kuri 6.10 val. užėmė Rudžius ir Ašmoniškis. 12.15 val. buvo užimtas Pranskabūdžio kaimas Žvirgždaičių valsčiuje. Apie aršų mūšį Žvirgždaičių miestelyje iliustruoja išlikusi pirmosios karo dienos nuotrauka, esanti žydu archyve. Toje nuotraukoje pozuoja 2 vokiečių kariai, ginkluoti automatais. Šalia jų sudaužyta rusų patranka, aplink išsibarstę koviniai patrankos šaudmenys, miestelio centrinėje gatvėje esantys pastatai sudegę, likę tik kaminai. Tenka konstatuoti, kad kiekviena atskirai besiginančio Raudonosios armijos bataliono pozicija greičiausiai buvo atakuojama vokiečių vieno ar net dviejų pėstininkų pulkų ir kad buvo labai sunku tas pozicijas ginti, neturint nei ryšio su kaimynais, nei kariuomenės pagrindinių pajėgų čia pat už nugaros. Vokiečių veiksmai buvo griežtai koordinuoti ir tikslūs.

1941 m. birželio 22 d. kautynių pradžioje RA kariuomenės vadų įsakymu iš Kazlų Rūdos miškų į pagalbą skubėjo pagrindinės divizijos pajėgos. RA 190-asis šaulių pulkas buvo pasiųstas Šakių kryptimi, 336-asis – Sintautų kryptimi. Apie atvežimą sunkvežimiais rusų kareivių dokumentuose nerašoma, bet greitas dalinių atvykimas į mūšio vietą leidžia tokią prielaidą daryti. Ten pasiūsti ir iš 142-ojo šaulių pulko 1-asis ir 2-asis šaulių būriai. Apie 11.00 val. RA 336-ojo šaulių pulko kariai ties Nóvos upeliu Urbantų kaime atakavo vokiečių 123-iosios pėstininkų divizijos 418-ąjį pėstininkų pulką. Juos palaikė RA haubicų divizijos 174-ojo hap (patrankų pulkas) artilerijos šaudymas, vadovaujamas A. S. Voskresensko. Apšaudytas vokiečių 418-ojo pėstininkų pulko štabas. Iš vokiečių armijos vadovybės pranešimų matosi, jog šioje vietoje vokiečių puolimas užstrigo. Apie 11 val. Maskvos laiku RA 336-ojo ir 142-ojo šaulių pulkų kuopos, palaikomos artilerijos diviziono 174-ojo hap, sėkmingai kontratakavo vokiečius į pietus nuo Sintautų (prie Urbantų ir Pavasijų kaimų) ir laikinai, iki 14 val., susigrąžino savo turėtas pozicijas. Keista, tačiau mūšis šioje vietoje užsitęsė. Tai šiek tiek sustabdė vokiečių kariuomenės veržimąsi į priekį ir Sintautų vietas pasiekė RA 142-ojo ir 336-ojo šaulių pulkų rezerviniai batalionai, kurie laikinai sustabdė vokiečių 122-osios pėstininkų divizijos judėjimą. Tačiau vokiečiai greitai reagavo. Buvo pasiūsta į šią vietovę 123-osios pėstininkų divizijos žvalgų batalionas, papildomai pribuvo 1-osios artilerijos diviziono 123-iasis ir 85-asis artilerijos pulkai. Rusų pėstininkai, spaudžiami vokiečių, atsitraukė už Novos upelio ir papuolė į apsuptį.

„Atvykę vokiečių kareiviai žaibiškai sustatė gal kokius 10 pabūklų ir apie 20 minučių atidarė uraganinę ugnį. Pašaudę su pabūklais išvažiavo tolyn, kiti liko iki vakaro.“⁵

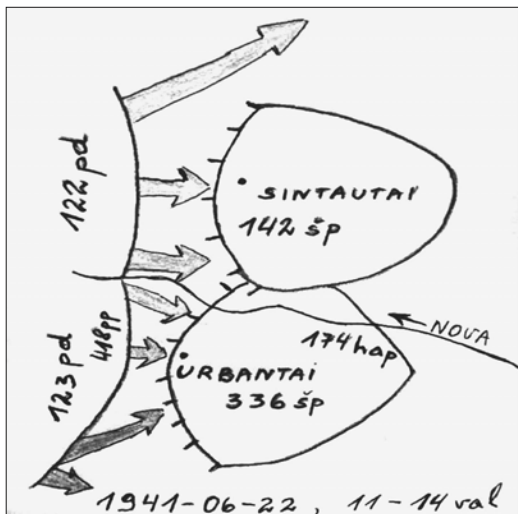
Tolesnė situacija matosi 2 brėžinyje. Atsitraukdami rusai susprogdino patrankas, žuvo baterijos vadas leitenantas M. M. Pilipenka, kapitonas A. S. Voskresenskas ir daugelis karių. Po mirties

⁵ Iš Z. Tumosos, gim. 1930 m. Valių kaime, prisiminimų.

kapitonas A. S. Voskresenskas ir leitenantas M. M. Pilipenka apdovanoti Raudonosios žvaigždės ordinu. Tokiu pačiu ordinu apdovanotas ir leitenantas I. G. Zubkovas. Vokiečiai savo pranešime karinei vadovybei pažymėjo, kad Raudonosios armijos daliniuose panaudotos naujo pavyzdžio haubicos 122 mm kalibro. Matyti, kad kalbama apie 1938 m. gamybos M-30. Kitose vietovėse RA 5-osios divizijos dalinių atakos tik sulėtino vokiečių puolimą. Atskirai verta pažymėti, kad vokiečių XX-oji pėstininkų divizija turėjo ne tik žvalgybos, bet ir dviratininkų batalionus. Dviratininkų, kaip ir motociklininkų, buvo apstu ir prie Sintautų.

Nuo 14.00 val. plačiu fronto ruožu sėkmingai atakavo vokiečiai. Rusų daliniai patyrė didžiulius nuostolius. Vokiečių XX-osios pėstininkų divizijos daliniai, nesulaukdami pasipriešinimo, 16.00 val. užėmė Plókščius. Tuo pačiu

vokiečių 126-oji pėstininkų divizija savo kairiajame 424-ojo pėstininkų pulko sparne patraukė iki Pyragių, 5 km vakariau Šakių. Dešiniuoju sparnu 122-oji pėstininkų divizija užėmė Kiaūlupius. Vokiečiai savo pranešimuose pažymėjo, jog Raudonosios armijos kariai, nenorėdami, kad juos apsuptų, greitai traukiasi. Apie 18.00 val. vokiečių 126-oji pėstininkų divizija užėmė Tumosiškes. 20.45 val. vokiečių 126-osios pėstininkų divizijos daliniai užėmė Kriūkùs ir pradėjo keltis per Nemuną. Užėmę Šakius, jie greitai puolė Lukšių kryptimi. Antrojoje birželio 22-osios dienos pusėje atnaujino puolimą vokiečių XXVIII armijos korpusas. Mūšiuose už Sintautų vis dar laikėsi RA artileristai iš 142-ojo šaulių pulko, vadovaujami leitenanto I. M. Vasevičiaus. Jo vadovaujama baterija rėmė šaulių batalioną patrankų ugnimi. Sužeidus šaulių bataliono vadą, jis vadovavo ir batalionui. Keturios baterijos patrankos sunaikino 7 automašinas, keletą šarvuočių. Tačiau vokiečiai prasiveržė. Artimose kautynėse buvo nukauta apie 10 vokiečių. Mūšio metu vadas I. M. Vasevičius ir keletas likusių karių žuvo. Po mirties jis apdovanotas Raudonosios žvaigždės ordinu. Rusų 142-ojo šaulių pulko atsitraukimą dengė leitenanto M. V. Voitenkos kariai, vėliau leitenantas taip pat apdovanotas Raudonosios žvaigždės ordinu. 18.00 val., spaudžiant vokiečių 122-osios pėstininkų divizijos daliniams, rusai paliko Sintautus. Paskutinis pasitraukė kulkosvaidininkas S. Kiričenka. Greitai vokiečiai buvo prie Skaistgirių kaimo. Jų 411-asis pėstininkų pulkas užėmė teritoriją šiauriau Sintautų, 409-asis – užėmė Šuopiùs. Taip vokiečiai užėmė fronto liniją Zypliai, Veršiai, Rūgiai. Dienos tikslas užimti Griškabūdį nepasisėkė. Nuo tos akimirkos Sintautų vietovės ilgam pateko į Vokietijos rankas. Vieni vokiečių atėjimu džiaugėsi, kiti

2 brėžinys. Prie Urbantų ir Pavasijų kaimų

Rusijos kariuomenė kontratakavo vokiečių karinius dalinius, tačiau vėliau pateko į apsupimą.

1941 m. birželio 22 d. Schemą sudarė

R. Daniliauskas. Sutrumpinimai: pd – pėstininkų divizija; šp – šaulių pulkas; pp – pėstininkų pulkas; hap – patrankų pulkas

buvo areštuojami. Netrukus Batiškėse aidėjo vokiečių šūviai – RA 5-osios divizijos likučiai traukėsi į Kalinino sritį.

Vokiečių 122-ojoje divizijoje pirmąją karo dieną užmušti 86 kariai, tarp jų 7 karininkai, sužeisti 183 kariai, tarp jų 8 karininkai, dingo 49 kariai, tarp jų 1 karininkas. Greta puolusi vokiečių 123-oji pėstininkų divizija užėmė Vyšpinių, Žalvėderių kaimus bei kitas greta esančias vietas Žvirgždaičių valsčiuje. Birželio 22 d. mūšiuose Raudonosios armijos 5-oji šaulių divizija patyrė didžiulių nuostolių, daugelis karių žuvo, kiti, paimti į nelaisvę, po kurio laiko taip pat žuvo.

1984 m. rugpjūčio 4 d. rajono „Draugo“ laikraštyje Antanas Matijošaitis rašė:

„Pirmąją karo dieną vokiečiai netoli Sintautų pašovė tarybinį šarvuotį. Šalia jo buvo rastas kario lavonas, kurį vietiniai gyventojai palaidojo. Dabar šioje vietoje auga beržas.“

Buvo prašoma atsilipti gyventojus, ką nors žinančius apie tai. 1984 m. rugsėjo 20 d. „Draugo“ numeryje išspausdinti atsiliepusio naumiestiečio G. Laurinaičio žodžiai:

„Iš vaikų sužinojau, kad netoli yra sudegęs šarvuotis. Nubėgau pažiūrėti. Už sudegusios mašinos, anapus griovio buvo naujai supiltas kapas. Į žemę buvo įkaltas kuoliukas, skersai jo prikalta lentelė. Joje pieštuku užrašyta kario žuvimo data, vardas ir pavardė. Vardą tebeprisimenu – Petro.“

Berželį kariui atminti pasodino vietiniai gyventojai. Medis plačiai išsikerojo ir dabar auga vienišas prie kelio netoli Sintautų miestelio.

Daugelis žmonių džiaugėsi vokiečių atėjimu, išlaisvinimu nuo bolševikų. Lietuvos patriotas kraštiecis vyskupas Justinas Staugaitis jau buvo patyręs anksčiau vokiečių ir bolševikų okupacijas, todėl buvo santūrus: *„Ne tėvas pas mus atėjo, per daug nesidžiaukime.“*⁶

Naudoti internetiniai šaltiniai:

<http://www.wiidaybyday.com/>; [http://berkovich-zametki.com/2006/Zamet ... html_edn83](http://berkovich-zametki.com/2006/Zamet...html_edn83); <http://imf.forum24.ru>; <http://antraspasaulinis.net>; <http://rytufrontas.net>; <http://www.wii-photos-maps.com>; <http://kenig.org>; <http://rufort.info/library/galitskiy2/galitskiy2.html>; <http://www.forum-der-wehrmacht.de>; <http://www.bundesarchiv.de>; <http://forum.panzer-archiv.de>; <http://forum.patriotcenter.ru>.

⁶ Juodaitis J. *Pracities šešėliai: Atsiminimai*, Vilnius, 2001.

Molotovo linijos įtvirtinimai

Raimondas Daniliauskas

Kas tie keturi gelžbetoniniai monstroi prie Išdagų kaimo, buvusiam Sintautų valsčiuje? Du iš jų riogso prie pat kelio Šakiai–Išdagaĩ–Kudirkos Naumiestis.

Palei visą sieną su Vokietija Sovietų Sąjunga nusprendė sukurti gynybinę liniją. 1940 m. liepos mėn. TSRS gynybos komisaras maršalas S. Timošenko pasirašė direktyvą, gavusią neoficialų Molotovo linijos pavadinimą. Ši 4,5 tūkst. km ilgio gynybinė linija buvo padalyta į tris karines apygardas. Šioje linijoje buvo įkurti 138 statybos ruožai, kuriuose turėjo būti įrengta 2,5 tūkstančio betoninių karinių slėptuvių, iš kurių daugiau nei 1 000 buvo visiškai užbaigtos. Ši linija turėjo apsaugoti SSRS nuo galimo Vokietijos puolimo bei tapti atsparos punktu, pradedančiu sovietų kariuomenei pačiai pulti.

Ši linija ėjo per aneksuotas Lietuvos, Baltarusijos, Ukrainos ir Lenkijos teritorijas. Linijos projektavimo darbai baigti 1941 m. kovo mėn., įrengimas prasidėjo tų pačių metų balandžio mėn. Bendras įtvirtinimų ruožas Lietuvoje turėjo siekti 328 km. Linija įrenginėta paskubomis. Iš daugiau kaip 1,5 tūkstančio Lietuvos teritorijoje suplanuotų atspariųjų ugniaviečių, arba *dotų* (rus. долговременная огневая точка – ilgalaikis ugnies taškas, ДОТ), pastatyti pavyko tik 101. Daugumos jų buvo atlikti betonavimo darbai, tačiau parengtų gynybai nebuvo. Bunkeriai turėjo saugoti karines įgulas nuo priešų ginklų ir artilerijos ugnies, taip pat apšaudyti priešą juose įrengtais kulkosvaidžiais ir patrankomis. Molotovo linija buvo suskirstyta į 13 fortifikacinių rajonų. Lietuvoje buvo sukurti 4 rajonai: Telšių, Šiaulių, Kauno ir Alytaus. Tuometinis Sintautų valsčius priklausė Kauno įtvirtinimų rajonui. Kauno rajono linija buvo nuo Jurbarko iki Kalvarijos. Šiame rajone buvo numatyta įrengti 10 punktų, kuriuos turėjo sudaryti 599 bunkeriai (*dotai*). Tačiau iki Antrojo Pasaulinio karo spėta įrengti tik 31, nenustatytam kiekiui kitų buvo pradėta kasti žemių gruntas, kurie vėliau pavirto kūdromis. Įtvirtinimai beveik nenukentėjo nuo karo veiksmų, nes rusai iki karo pradžios daugelyje objektų nespėjo net įgulų sukompaktuoti. Likus porai dienų iki 1941 m. birželio mėn. 22 d., buvo išleistas įrengtų įtvirtinimų panaudojimo įsakymas. Tačiau jis nebuvo įgyvendintas todėl, kad fortifikaciniuose įrenginiuose nebuvo parengtos šaudymo ginkluotės, trukdė medžiai, statybinės medžiagos, tvoros. Iš pradžių tie bunkeriai buvo tik statybinės aikštelės su nebaigtais įrenginiais. Įrengimo darbai vyko iki paskutinės minutės prieš prasidedant karui, todėl daugelis statybos bataliono karių papuolė į nelaisvę arba žuvo pirmomis karo valandomis.

Įtvirtinimo rajonai turėjo būti sudaryti ne tik iš gelžbetonio įrenginių, bet turėjo būti iškasti ir prieštankiniai grioviai, apstatytos spygliuotos vielos užtvartos. Vienas įrengiamas bataliono įtvirtinimų gynybos mazgas turėjo apimti 6–10 km pločio ir beveik iki 5 km įsiterpti į teritoriją, o paprastasis gynybinis mazgas turėjo būti sudarytas iš 3–5 gelžbetoninių įtvirtinimo įrenginių, įrengtų vieno kvadratinio kilometro plote. Kiekvienam gynybiniam mazgui buvo priskirtas atitinkamas ruožas ir kryptis. Maža to, dar turėjo būti įrengtos priešakinės linijos su apkasais ir tranšėjomis įvairiai ginkluotei (kulkosvaidžiams, prieštankiniams

Sovietų bunkeris Išdagų kaime Šilo gatvės pradžioje, prie kelio Kudirkos Naumiestis–Šakiai. 2012 m. rugsėjo 15 d. R. Daniliausko nuotr.

Sovietų bunkeris Išdagų kaime Tuopų gatvės pabaigoje, prie kelio. 2012 m. rugsėjo 15 d. R. Daniliausko nuotr.

pabūklams, minosvaidžiams). Pastatyti gynybiniai mazgai turėjo pridengti vienas kitą, dalis iš jų turėjo būti pritaikyti šaudyti iš šono. Vienas bunkeris turėjo ginti 2 ar 3 kitus bunkerius kryžmine ugnimi. Šakių rajono vietovėje buvo pradėtos rengti priešakinės pozicijos, tačiau dauguma dar tik iš grunto ir medžių.

Planuota, kad betoninių įtvirtinimų statyba truks apie porą metų. Darbo metu planuojamose bunkerių įrengimų vietose buvo dislokuoti kariniai statybos daliniai, kurie gyveno arti įrenginėjamų įtvirtinimų. Šiems darbams buvo pajungti ir vietiniai gyventojai, kurie turėjo padėti paruošti bunkerių įrengimų vietas, pristatyti reikiamų medžiagų, atlikti kitus darbus. Bunkerius rengė suvežti neginkluoti statybinių batalionų kariai, ginklus turėjo tik sargyba. Iš pradžių gražtais grėžė gruntą ir ėmė mėginius. Tik taip išžvalgytoje aikštelėje kasė didžiulę duobę, apie 4 metrų gylio. Jos dugne buvo klojama įvairaus diametro plieno armatūra. Kasimo darbams taip pat buvo imami vietiniai gyventojai. Vietoje dirbo akmenskaldės mašinos, kurios susmulkindavo akmenis. Akmenis vežė sunkvežimiais, taip pat buvo samdomi ir vietiniai gyventojai su arkliais ir vežimais. Mašinos atveždavo cementą ir čia pat vietoje ruošė betoną. Supiltas betonas buvo sutankinamas. Prie tolimesnių bunkerio įrengimo darbų civilių gyventojų neprileido. Bunkerių įrengimų vietos buvo maskuojamos atvežtais medžiais, šakomis. Tam buvo statomi iki 3 m aukščio slepiamieji karkasai. Betonavimo darbai vyko tiek dieną, tiek naktį. Tačiau prasidėjęs karas su Vokietija nutraukė pradėtus darbus. Įtvirtinimai liko neužbaigti, o vietiniai gyventojai po kurio laiko tempė iš jų sau likusią medieną, metalą, įrankius ir kitus naudingus daiktus. Taigi šie bunkeriai liko apleisti su betoninėmis sienomis ir lubomis, tuščiomis pabūklų ir kulkosvaidžių šaudymo angomis, viduje iškastais šuliniais. Jeigu būtų įgyvendintas Molotovo linijos planas, tikėtina, kad šiame ruože gyvenantys gyventojai būtų buvę iškeldinti į kitas vietas.

Bunkeriai – XX amžiaus fortifikacijos rūšis, kuri bent jau užsienyje yra labai vertinama. Yra net speciali turizmo rūšis gynybiniais įtvirtinimais besidomintiems žmonėms, kuriuos žavi karinis paveldas. Karinio paveldo Lietuvoje tikrai nemažai, tačiau apie jį visuomenė mažai težino ir daugeliui jis visai nerūpi. Šiandien šie bunkeriai apleisti, apžėlę krūmais, daugelis jų pilni įvairių šiukšlių. Šaudymo angos nukreiptos įvairiomis kryptimis, vienos rytų, kitos pietų ir t. t. Bunkeryje yra šaudymo angos, periskopo skylė, tūtų surinkimo duobės, atsarginiai išėjimai.

Prie Šakių miesto Molotovo įtvirtinimus statė 112-osios šaulių divizijos 159 atskiras sb (саперный батальон). Ikikarinis pašto adresas: Lietuvos TSR, Šakiai, p/d 25 (Ž), Литовская ССР, г. Шакяй п/я 25 („Ж“). Šakių rajone esu matęs 17 bunkerių (*dotų*).

Frontui sugrižus

Raimondas Daniliauskas

1944 m. liepos mėn. prie Sintautų vokiečiai ruošėsi gynybai. Pro Bridžiūs, Skaistgirius, Veršiūs ir aplinkinius kaimus buvo kasami apie 20 m pločio ir 8 m gylio prieštankiniai grioviai. Juos kasė karo belaisviai ir suvaryti aplinkinių kaimų gyventojai. Pro Siñtautus liepos pabaigoje traukė ištisos vokiečių sunkvežimių kolonos.

1944 m. vasarą Simijonui Valaičiui teko kasti vokiečiams apkasus prie Veršių kaimo.

„Buvo kasami „zigzaginiai“ apkasai kareiviams, prieštankinis griovys – kokių 10 m pločio ir gan gilus. Iš dugno negalėjom išmest žemės. Suvarė šimtus žmonių prie apkasų. Vieni kasė griovį, kiti darė „ožius“ (mediniai užtvarai – R. D.). Juos apipynė spygliuota viela. Anoj pusėj grabės statė „ožį“ prie „ožio“. Visai bereikalingas darbas, tiek žmonių suvaryta. Lenkų gal 300 buvo prie prieštankinio griovio. Prie visų darbininkų buvo prižiūrėtojai iš darbo tarnybos – jauni, uniformuoti. Savaitę ar kiek jie buvo. Juos, kaip atrodo, išgabeno į frontą. Paskui – vokiečiai senukai. Šautuvoą turi, prižiūri.

Visi nakvot turėjom kluone, pas ūkininką Veršiuosė. Rytą saulė teka – jau visi turi kilt – pusryčiai. Pusryčius duodavo. Pas ūkininką buvo sandėlis, iš ten imdavo maistą. Pietus atveždavo termose, dar karšti būdavo. Pavalgę pietus, iki 6 valandos padirbdavom, ir laisvi. Laisvai vaikščioti po kaimą neleido. Kai artėjo frontas, apkasus kasti varė visus iš eilės. Seniūnas pasakė, kad reiks eit apkasų kasti. Bet ir jis pats nežinojo kur. Kai kas slapstėsi, į šalines sulindo, nes niekas nežinojo, kur išves.¹

1944 m. rugpjūčio 2 d. Raudonoji armija paskui besitraukiančią Vokietijos kariuomenę ižengė į Šakių rajono žemę. Prasidėjo net pustrėčio mėnesio rajono lygumose vykę aršūs mūšiai. 1944 m. spalio viduryje hitlerininkai buvo išstumti iš šių žemių, tačiau Šakių rajone esantis Sudargas dar buvo vokiečių rankose iki 1945 m. sausio 28 dienos. Šakių rajone kovojo 3-iojo Baltarusijos fronto, kuriam vadovavo I. Černiachovskis, 5-osios armijos kariai. Sintautų lygumose kovėsi 277-oji šios armijos divizija, Šakių prieigose – 215-oji, prie Kudirkos Naumiesčio – 184-oji ir 159-oji divizijos. Joms padėjo 97-oji, 63-ioji, 144-oji, 159-oji divizijos.

Rusijos istoriniuose šaltiniuose, prisiminimuose 1944 m. vasaros įvykiai išsamiau aprašomi todėl, kad Sintautų valsčius buvo arti pasienio su Vokietija, kurios ribą buvo psichologiškai svarbu peržengti sovietų armijai (SA). 1944 m. rugpjūčio mėnesio dienomis sovietų puolimo kovas fiksavo fotoko-

¹ Pasakojo Simijonas Valaitis, Jurgio, gim. 1903 m. Atsiminimus užrašė Aloyzas Petrašiūnas 1987 m. rugpjūčio 5 d., Atsiminimai apie Sintautų valsčiaus (Šakių apskr.) praeitį. Vilniaus universiteto kraštotyrininkų klubo ekspedicijos medžiaga, 2 dalis. Antrasis pasaulinis karas ir bolševikų okupacija, VUB RS, f. 169-618, p. 147.

1 nuotr. Nufotografuota iš vokiečių žvalgybinio lėktuvo 8 300 metrų aukštyje. Baltomis linijomis išskirtas sovietų aerodromas Gaisrių kaime. Aplink aerodromą pažymėti sovietų priešlėktuvinės artilerijos išsidėstymai. 1944 m. spalio 17 d. <http://www.wvii-photos-maps.com>

2 nuotr. 1 nuotraukoje aprašyto plano apatinė dalis. Pažymėta Augustaičių sodyba Voverių kaime. Vokiečių šifruotojai pažymėjo apkasus. 1944 m. spalio 17 d. <http://www.wvii-photos-maps.com>

respondentas S. Korotkovas, A. Kartaševas ir kiti. Dabar interneto platybėse klajoja nemaža nuotraukų apie mūšius Vilkaviškio žemėse, kuriose nufotografuoti tiek vokiečių, tiek sovietų kariai. Yra keletas vaizdų su vokiečiais Šakiuose, Kudirkos Naumiestyje ir Žvirgždaičiuose, keletas sovietų karių nuotraukų, kai jie forsavo Šešupę. Išlikusi rusų karinio aerodromo Gaisrių kaime nuotrauka, fotografuota iš vokiečių žvalgybinio lėktuvo 1944 m. spalio 17 d., 11 val. 29 minutės. Nuotraukos mastelis – 1:11 000. Joje vokiečių šifruotojai pažymėjo apkasus, karinės ginkluotės vietas, atstumą ir kryptį iki Vilkaviškio, Gaisrių aerodromą, jo ilgį ir plotį. Nuotraukoje aiškiai matoma dalis Voverių kaimo, upelis Nóna, Gaisrių kaimas, didžioji dalis Starkų kaimo. Labai aiškiai matomos sodybos su pastatais. Daugiau nuotraukų, susijusių su Sintautais, kol kas neteko aptikti. Gal laikui bėgant ir atsiras.

Kai S. Valaitis grįžo nuo Kidulių namo, jo gimtuose Gaisriuose rusų kareiviai statė aerodromą. Jis prisiminė:

„Nutūpdavo lėktuvai, lėkdavo į Vokietiją bombarduoti. Kai parėjom, stubutėj nei langų, nei durų, nei grindų, nei lubų – tiktai sienos. Į apkasus viską išnešė ir rusai, ir vokiečiai. Taip mes ir likom. Kaime civilių nebuvo. Vokiečiai žmones evakavo į Vokietijos pusę, o kai užėjo rusai, juos evakavo į Griškabūdžio pusę. Aerodrome lėktuvus užmaskuodavo sietais. Vienąsyk iš Vokietijos lėktuvus parlėkė, o kitas buvo pakilęs. Kaip ten įvyko, kad abu lėktuvai ore susidūrė ir suskilę nukrito aerodrome.“²

1944 m. rugpjūčio 1 d. frontas priartėjo prie Marijampolės, Vilkaviškio ribų, buvo užimtas Kaunas. Sovietų 33-ioji armija priartėjo prie Pilviškių.

1944 m. rugpjūčio 2 d. į Šakių rajono žemę įžengė SA 5-osios armijos, kuriai vadovavo generolas pulkininkas Nikolajus Krylovas, kariai.

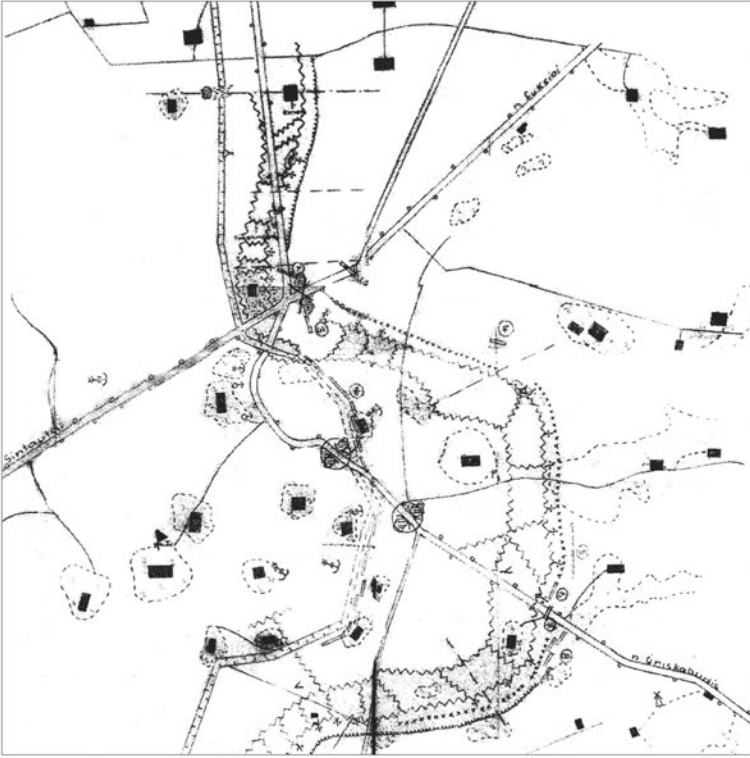
Rugpjūčio 3 d. sovietų kariuomenės 5-osios armijos kariniai daliniai veržėsi Šakių kryptimi. Frontas priartėjo prie Lukšių, Pikžirnių, Žardėlių. Vokiečiai aktyviai puolė Bliuviškių kryptimi. Tuo metu 33-ioji armija aktyviai kovėsi Vilkaviškio miesto prieigose.

„Priešo gynybos linija prie Šakių. Apie ją, jau Šakius išvadavus, „Tiesos“ korespondentas J. Dovydaitis 1944 metų spalio 22 dienos numeryje rašė: „Tūkstančius minų vokiečiai paklojo apie Šakius. Prieštankiniai grioviai, įvairaus tipo vielų tvoros, į žemę sukalti basliai, užmaskuoti lizdai ir tranšėjos ugnies ir geležies žiedu buvo apsupę šį Lietuvos miestą. Mirtimi dvelkė zona, kuriėjo per laukus, giraites, nudegintas sodybas.“³

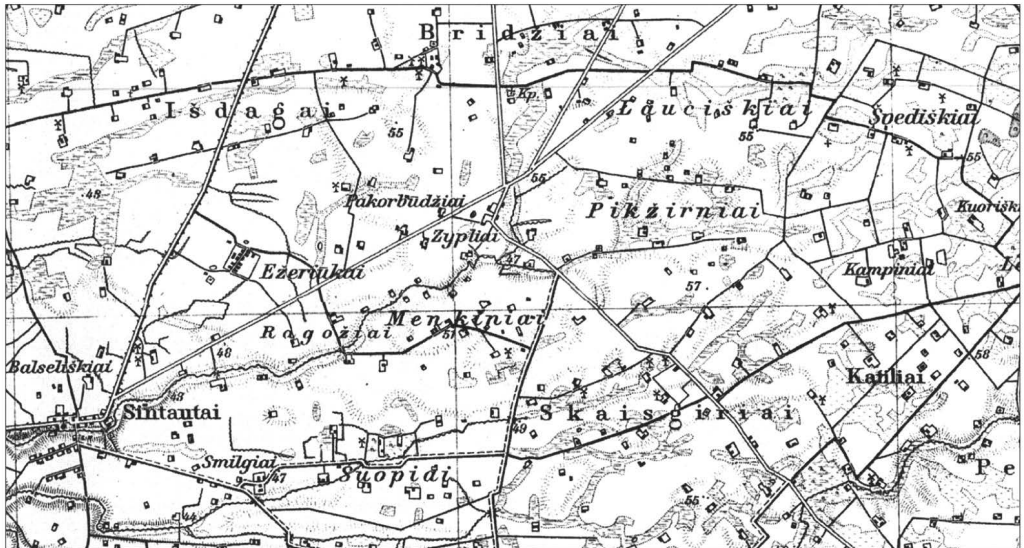
Apie numatomus būsimus mūšius liudija vokiečių tankų divizijos dalinio gynybinė schema, kurios kopiją pateikė Antanas Matijošaitis. Brėžinyje (3 nuotr.) nurodoma vokiečių gynybinė linija prie Zyplių kaimo. Ši vietovė buvo

² Ten pat, p. 150.

³ Frolovas P. Istorinių kovų verpetai, *Draugas*, 1979, spalio 9, Nr. 119.

3 nuotr. Vokiečių tankų divizijos dalinio P I./ 114 gynybinio plano kopija. Matyti Zyplių kaimas, kelių Griškabūdis–Lukšiai–Šakiai–Sintautai sankryža. Plane pažymėta sodybos, tiltai, keliai, vokiečių prieštankinis griovys, apkasai, spygliuotos užtvartos, minų laukai, artilerijos ir kitos ginkluotės išdėstymas. Mastelis 1:10 000. 1944 m. rugpjūčio 3 d. Kopija iš Bundes archyvo, Vokietija. Iš A. Matijošaičio asm. archyvo

4 nuotr. 1939 m. vokiečių žemėlapis fragmentas, kuriame matosi 3 nuotr. aprašyta Zyplių kaimo vietovė. Iš R. Daniliausko archyvo

svarbi abiem kariaujančioms pusėms. Pro Zyplių kaimą ėjo keliai į Siñtautus, Šakiūs, Veršiūs, Griškabūdį ir Lukšiūs. Situacija plane vaizduojama 1944 m. rugpjūčio mėn. 3 d. Pateiktame plane smulkiai pavaizduota vokiečių gynyba. Per visą kaimą ėjo prieštankinis griovys, aiškiai matomi spygliuotų vielų užtvagai, minų laukai, apkasai kareiviams. Kairėje brėžinio pusėje pažymėtas vokiečių kariuomenės štabas (pažymėtas vėliavėle – R. D.), prie Sintautų kelio pastatyti minosvaidžiai. Daugelyje kaimo vietų pastatytos įvairaus kalibro patrankos. Apkasai buvo dviejų eilių. Iš vienos eilės apkasų buvo galima daugelyje vietų perbėgti į kitą eilę. Prieš apkasus daugelyje vietų įrengti mediniai užtvagai, apraizgyti spygliuotomis vielomis. Už apkasų buvo iškastas prieštankinis griovys, saugojęs nuo tankų ir kitos karinės technikos prasiveržimo. Pagrindiniai keliai, vedantys į Zyplių kelio sankryžą, nuo Griškabūdžio ir Lukšių pusės, – užminuoti. Kelias, vedantis į Šakiūs, taip pat užminuotas.

Rugpjūčio 4 d. vokiečiai stipriai priešinosi ir kontraatakavo 5-osios sovietų armijos dalinius Skaistgirių–Praškabūdžio fronto linijoje. Senieji sintautiečiai pasakojo:

„Vyko mūšiai, degė ūkininkų sodybos. Laukuose žiojėjo ugnies išdeginta žemė, negyvi gyvuliai, užmuštų kareivių kūnai. Ore dvelkė svilėsių kvapas. Pievose tai šen, tai ten nusigandę ganėsi gyvuliai, karvių tešmenys ištinę, kurios nemelžtos gailiai mykė. Rusai naktimis apšviėdavo iššautomis raketomis ir smarkiai šaudydavo. Gestapininkai varė gyventojus į Vokietiją. Daugelis judėjo Slavikų kryptimi.“

Rugpjūčio mėn. 5 d. vyko intensyvūs mūšiai prie Advernų, Skaistgirių, Žėglių, Piėčiškių. J. Buchariovas pasakojo:

„Ruože Šakiai–Sintautai–Žvirgždaičiai priešas buvo įrengęs stiprią gynybos liniją su keliomis eilėmis tranšėjų. J. Bachariovo batalionas puolė dabartinės Sintautų apylinkės Šlamų kaimo ribose. Nepasiekusios prieš apkasų, kuopos sugulė. Dejavo sužeistieji. „Anas va kulkosvaidis neleidžia galvų pakelti. Skinte skina. Teko šliaužti ir mesti granatas.“⁴

Rugpjūčio 7 d. frontas stovėjo vietoje. Vyko abipusiai mūšiai ir kontraatakos.

Rugpjūčio 10 d. kaimyninio Vilkaviškio žemėse kontraatakavo vokiečių divizija „Didžioji Vokietija“, 5-oji tankų divizija, 1-oji Vakarų Prūsijos divizija. Vokiečiai vėl užėmė Vilkaviškį. Tuomet SA sunaikino daugiau kaip 69 vokiečių tankus ir 58 lėktuvus.

Rugpjūčio 15 d. Sintautų miestelio vaizdas buvo toks: sugriauti Sintautų gyventojų namai, kiaurymėmis žiojuoja bestogė, belangė bažnyčia. Iš griuvėsių priedangos kalena kulkosvaidžiai.

Pėstininkai prigludę minų išvartytose duobėse.

⁴ Paveleckas M. Šlovės ordinų kavalierius, *Draugas*, 1977, rugs. 6, Nr. 107.

„Sintautų miestelyje 1944 m. 08 mėn. 15 d. po bažnytinių pamaldų prasidėjo smarkus šaudymas. Bomborduojant iš lėktuvo, dvi bombos pataikė į bažnyčią.“⁵

„Virš Sintautų pakibo bombonešiai ir naikintuvai. Nors armijos lėktuvai buvo įvairiuose aerodromuose, ryšių linijomis sužinoję prieš išskridimo ir grįžimo laiką mūsų lakūnai jau artėjo mūsų vieton, taikėsi...“, – prisiminė I. Ptcynas.⁶

Rugpjūčio 16 d. vėl vyko aktyvios kautynės prie Laučiškių, Rūgių, Skaistgirių, Murinų. Šiame ruože puolė apie 40 vokiečių tankų.

Rugpjūčio 17 d. SA 5-osios armijos daliniai puolė Naumiesčio kryptimi. Į priekį pasistūmė tik kelis kilometrus. 1944 m. rugpjūčio 17-osios rytą SA kariai perėjo Šešupę netoli Naumiesčio.

Rugpjūčio 18 d. vyko aršūs mūšiai prie Skaistgirių, Smilgių, Starkų, Bukšnių, Turčinų, Kubilėlių. Vokiečių 3-iosios tankų armijos vadovybės pranešimuose pažymėta, kad „priešas“ (SA – R. D.) po nuožmaus mūšio užėmė Sintautus ir atakuoja šiaurės vakarų kryptimi. Abipus Sintautų jis giliai prasiveržė į priekį, piečiau Kiaulupių ir 2 kilometrai už Sintautų šiaurės vakarų kryptimi. Susidarė nauja fronto linija dviem kilometrais šiauriau Sintautų–Pakorbūdžių. Kontraatakuojant SA daliniai buvo nublokšti vieną kilometrą šiaurės vakarų kryptimi nuo Balsėliškių kaimo. Nuostoliai šios dienos dideli, ypač vokiečių 561-osios pėstininkų divizijos. Numatyta tankų brigadoms, priklausančioms vokiečių 26-ajam armijos korpusui, suderinti savo veiksmus. Įsakyta, panaudojant pėstininkų divizijos karinius dalinius, atsikovoti Rokų–Sintautų fronto liniją. Tą dieną SA atakavo Sintautus: šturmo per Novą, užėmė miestelį ir vokiečius nustūmė 3–5 kilometrus link Balsėliškių.

Rugpjūčio 19 d. vėl vyko mūšiai prie Laučiškių, Menkinių, Balsėliškių, Barandų, Klepų, Kasiukėnų, Turčinų, Sintautų. Vokiečių tankai ir pėstininkai, aviacijos padedami, stengėsi nublokšti SA 65-ąjį korpusą už Novos.

Rugpjūčio 20 d. vyko aršūs mūšiai prie Šakių. Kautynėse prie Sintautų, Bukšnių, Turčinų nei viena pusė neturėjo pranašumo, todėl iš Vokietijos pradėti telkti didžiuliai tankų ir pėstininkų daliniai. Vokiečių pėstininkų pulkas Vaišvilų apylinkėse puolė padedamas 35-ių tankų. Ši diena vėliau buvo minima mūšio dalyvių atsiminimuose, aprašoma periodikoje:

„Rugpjūčio 20 diena. Gvardijos seržantas V. Nikolajevas, prieš-tankinės 76 milimetrų patrankos taikytojas, gauna įsakymą tiesiu šaudymu triušinti prieš kulkosvaidžių įtvirtinimus. Keli taiklūs šūviai ir nutyla trys kulkosvaidžiai. Atakuoja hitlerininkai. Taikytojas nukreipia patrankos vamzdį į prieš kareivius. Taip tą dieną atrėmė tris prieš, kuris stipriais smūgiais ketino susigrąžinti Sintautus, atakas.“⁷

„Rugpjūčio dvidešimtąją vokiečių tankų grupė įsiveržė į divizijos užnugarį. Tankų

⁵ Misius K. Praeitis, *Sintautai. Žvirgždaičiai*, Vilnius, 1996, p. 36.

⁶ Frolovas P. Ryšininkų vadas, *Draugas*, 1983, rugpj. 11 d.

⁷ Frolovas P. Sveikinimas sintautiečiams, *Draugas*, 1981, geg. 9, Nr. 54.

remiami, priešo pėstininkai be paliovos atakuoja vakariniame Novos krante įsitvirtinusias generolo S. Galadyščev pozicijas. I. Kisliuchin baterija pabūklus sustato pačiose šaulių dalinių kovinėse pozicijose, kas 400–500 metrų. Buvo pašautos penkios „panteros“. Baterijos kariai čia šešis kartus atrėmė tankų atakas. Už narsumą ir didvyriškumą mūšyje prie Novos, baterijos vadui I. Kisliuchinui buvo suteiktas Tarybų Sąjungos Didvyrio vardas.⁸

„1944-ųjų rugpjūčio 20 d. ties Šlamų kaimu priešas pradėjo stiprią kontrataką. Jurijus Buchariovas tuo metu buvo bataliono vadavietėje. Hitlerininkai prasiveržė, apsupo vadavietę. Apie pusantros valandos Jurijus ir dar keletas automatininkų įnirtingai ją gynė, kol atvykęs pastiprinimas nubloškė priešą.“⁹

„Gera prisimenu Sintautus, mūšius Novos pakrantėse. Rugpjūčio dvidešimtąją didvyrio mirtimi žuvo tankų kuopos vadas kapitonas L. Tručakas, kiti geri mano draugai.“¹⁰

Rugpjūčio 17–21 d. Sintautų kryptimi puolė pulkininko S. Cukarovo vadovaujama SA 97-oji šaulių divizija. Gaisrių–Vaitiškių ruože tą dieną kovėsi 277-oji divizija, vadovaujama S. Gladyševo, ir 215-oji divizija, vadovaujama A. Kazarjano.

„1944 m. rugpjūčio 21 diena. Devyni lėktuvai „IL-2“ suka ratus virš Sintautų, Pentos ir Novos upelių. Taikli ugnis naikina priešo kariauną, karinę techniką. ...Spalio šešioliktoji. Priešai baigiami išvyti iš rajono teritorijos.“¹¹

Rugpjūčio 22 d. SA 5-osios armijos 72-ojo šaulių korpuso daliniai gynėsi šiaurės vakarų kryptimi nuo Sintautų. Vokiečiai šiame ruože puolė dviem pėstininkų batalionais, padedant 35-iesiems „Panteros“ tipo tankams ir bombarduojant aviacijos grupėmis po 10–22 lėktuvus. Dešimčiai vokiečių tankų pavyko išsiskverbti į SA 277-osios šaulių divizijos dalinių gretas ir prie Kirmiškių juos sunaikinti. Tos dienos duomenimis, pamušta ir sudeginta 15 vokiečių tankų ir užgrobti 5 sveiki tankai. SA 277-osios divizijos vadas S. Gladyševas įsakė armijos vadui N. Krylovui „nei žingsnio nesitraukti“.

„Įnirtingi mūšiai vyko Sintautų apylinkėse. Naktį jie šiek tiek apimdavo. Tuomet į orą pakildavo 30–40 lėktuvų. Perskridę apkasus, niekieno žemę, paberdavo bombas ant priešų apkasų. Lauko aerodromai buvo rengti pafrontėje. Todėl per naktį lakūnai į priešų pusę skrisdavo po 9–13 kartų.“¹²

⁸ Vaičaitis T. Prie vieno pabūklo – tėvas ir sūnus, *Draugas*, 1979, rugpj. 9, Nr. 93.

⁹ Paveleckas M. Šlovės ordinu kavalierius, *Draugas*, 1977, rugs. 6, Nr. 107.

¹⁰ Drobanas T. Ačiū, *Violeta, Draugas*, 1978, bal. 8, Nr. 43.

¹¹ Paveleckas M. Mūšiai Šešupės padangėje, *Draugas*, 1981, rugs. 12, Nr. 108.

¹² Paveleckas M. Padangėje virš Sintautų ir Šešupės, *Draugas*, 1977, gruodžio 24, Nr. 154.

Rugpjūčio 23 d. fronto linija išliko panaši kaip ir ankstesnės dienos.

„<...> Dešimtys sudegintų ir pamuštų prieš tankų ties Griškabūdžiu, Žvirgždaičiais, Pranskabūdžiu, Sintautais.“¹³

Rugpjūčio 25 d. vėl kautynės prie Sintautų fronto linijos. Frontas laikėsi beveik vienoje vietoje, pasislinkdamas po keletą kilometrų į priekį arba atgal.

Rugpjūčio 27 d. SA 3-iojo Baltarusijos fronto kariuomenė stiprino savo užimtas pozicijas.

„Fronto linija prie Šakių ir Sintautų apylinkių, vykstant apšaudymams, nepajudėjo ir rugsėji. 1944 m. spalio 10 d. 5-osios armijos 215 Smolensko šaulių divizija galutinai atsikovojo Šakių miestą.“¹⁴

Antpuoliai iš vienos ir kitos pusės dar ilgai tęsėsi.

Interneto šaltiniai:

<http://kenig.org>,

<http://www.forum-der-wehrmacht.de>,

<http://forum.panzer-archiv.de>,

<http://rufort.info/library/galitskiy2/galitskiy2.html>,

<http://www.bundesarchiv.de>,

<http://forum.patriotcenter.ru>.

<http://www.wwii-photos-maps.com/targetrussia/citynamesbeginnings/city-names-seno-stal/slides/Sintautaii20i20074.html>

¹³Povilaitis M. Ties Žvirgždaičiais, Bajoraičiais, Slavikais..., *Draugas*, 1977, kovo 22, Nr. 35.

¹⁴Karvelis V. *Lietuvos TSR išvadavimas*, Vilnius, 1973, p. 70.

KGB ir komunistų partijos veikla Sintautuose

Algirdas Endriukaitis

KGB darbas buvo organizuojamas rajone. Šakių KGB poskyris turėjo paskirstę teritoriją zonomis ir kiekvienas operatyvinis įgaliotinis veikdavo ten. Turėdavo savo agentus ir patikimus asmenis, iš kurių jis rinkdavo informaciją. Dalį savo agentų, neypatingai kruopščiai dirbančių, bet šiek tiek patikimų, KGB paimdavo dirbti archyve, kad, reikalui kilus, galėtų pasitelkti į pagalbą. 1967 m. archyviniu agentu dirbo Šiuėpiškių kaime veikęs „Januša“, gimęs 1925 m. Jis charakterizuojamas kaip girtuoklis. Be jo, ten buvo dar 6 agentai – „Antanas“, „Sosnovskij“, „Saulė“, „Dragūnaitis“, „Kubilius“ ir „Uosis“. Jauniausias iš jų buvo „Antanas“, gimęs 1932 m., turintis 35 metus. Tolimesnis tyrimas parodė, kad jie jau į senąjį skundimo darbą negrįžo, buvo rasti nauji ir geresni.

Šis straipsnis parengtas pagal LVOA saugomą aptariamojo laikotarpio sovietinių įstaigų susirinkimų protokolų medžiagą.

Komunistams pavesta viską tvarkyti

Visa valdžia apskrityje buvo komunistų partijos rankose. Kartais aiškinama, kad žiaurumus ir neteisingumus darė MGB, sribai ir į Lietuvą iš Rusijos atsiję NKVD kariuomenė. Jie gal kiek ir parodydavo savo sadistinės iniciatyvos, tačiau šių struktūrų kūrėjai ir krikštąteviai buvo komunistai. Be jų žinios niekas nebuvo daroma.

Šakių apskrities MGB partinės organizacijos susirinkime 1946 m. birželio 28 d. Poponin kalbėjo:

„Šakių apskrities LKP(b) komiteto nutarimas įvertina tai, kad pastaruoju metu apskrities MVD ir KGB skyriai ir kariniai daliniai susilpnino veiklą kovojant su nacionalistiniu pagrindžiu ir banditėmis formuotėmis apskrityje...“¹

Sintautuose žmonės nesižavėjo komunistine prievartos ideologija ir į kompartiją nesiveržė. 1950 m. Sintautuose tebuvo partinė kandidatinė grupė. 1950 m. lapkričio mėnesį šios grupės susirinkime komunistai numatė sušaukti moterų susirinkimą, tema „Moteris kolūkyje – didelė jėga“. Už tai buvo atsakinga P. Kazlauskienė. Baltrušaitis šiame susirinkime pareiškė:

„...Sintautų kolūkio VKP(b) kandidatinė grupė gali ir turi visas galimybes išvystyti tikrą komunistinę veiklą kolūkyje, kad to pasėkoje neužsiliktų jokie darbai kolūkyje.“²

P. Kazlauskienė tame pat susirinkime kritikavo brigadininką: *„...Rainys veda priešingą agitaciją prieš partijos liniją.“³*

Tuo metu B. Murauskienė už darbą per mėnesį gaudavo labai daug – 1000 rb. (Ji buvo partijos sekretorė.)

¹ LVOA, f. 1810, a. 1, b. 5, p. 7. (Cituojamų tekstų kalba neredaguota. Kalbos red. pastaba.)

² LVOA, f. 4904, a. 1, b. 1, p. 4.

³ *Ten pat*, p. 5.

1951 m. partijos susirinkimas įpareigojo J. Vereckį perskaityti knygą „Pakelta velėna“, o F. Sakalauską – organizuoti susirinkimą „Buožė – pikčiausias liaudies priešas“. Komunistas J. Vereckis sudarė daug keblumų komunistų organizacijai. Jam 1951 m. birželio 3 d. susirinkime priekaištaujama, kad jis, stodamas į partiją, „...prisižadėjo iš šaknų išrauti savo blogąsias ydas ir nepijokauti...“⁴ Susirinkime 1951 m. rugpjūčio 1 d. nurodoma, kad „...dr. Vereckis užsiima draugystėmis su banditų šeimomis, girtuokliauja, jiems pataikauja...“⁵ B. Murauskienė kritikuoja savus komunistus:

*„...darbas būtų dar geresnis, jeigu mūsų komunistai darbo metu liautų girtuokliavę. Pvz, kūlimo metu Sakalauskas pats girtas, bet išsivežė ir Vereckį girtuoklauti“.*⁶

A. Sakalauskas 1951 m. rugsėjo 7 d. partijos susirinkime kalbėjo labai svariai politiškai:

*„...ryšium su laiško apsvaistymu dėl taikos Pakto sudarymo tarp penkių didžiųjų Valstybių, aš įsipareigoju laike 5 dienų nuimti visą derlių, iškulti ir atsiskaityti su valstybe“.*⁷

Kudirkos Naūmiesčio LKP rajono komiteto atstovas Zokas 1951 m. spalio 21 d. susirinkime Sintautuose pareiškė:

*„...nors Sakalauskui buvo ne kartą kalbėta, nurodyta kaip turi dirbti... ir šiandien į susirinkimą atėjo girtas... taip pat Vereckis buvo geras žmogus, priėmė į partiją, o dabar praėjo sistemačiai girtuokliauti, nori kolūkį nuvesti į atbulą galą“.*⁸

1952 m. Sintautuose jau buvo sukurta pirminė partijos organizacija – 3 partijos nariai ir 4 kandidatai. Partijos susirinkimo protolole 1952 m. vasario 2 d. nurodyta:

*„Komunistas dr. Šuopienė visiškai užmiršo moterų darbą, su agitkolektyvu nesustatomi darbo planai, todėl ir partijos eilės neauga.“*⁹

Po to Sakalauskas pasiūlė Šuopienę „pastatyti“ fermos vedėja. Taip ir buvo nutarta.

1952 m. liepos 24 d. partijos susirinkime apylinkės vykdomojo komiteto pirmininkė B. Murauskienė nurodė: *„...partys komunistai neturi autoriteto kolūkiečių tarpe ir rodo blogą pavyzdį...“*¹⁰ Po penkių dienų įvykusiame susirinkime partinės organizacijos sekretorė Petrė Kazlauskienė pareiškia: *„...valdybos nariai dirba nesąžiningai, dirba ant juoko...“*¹¹ Kitame

⁴ LVOA, f. 4804, a. 1, b. 2, p. 24.

⁵ Ten pat, p. 30.

⁶ Ten pat, p. 32, 33.

⁷ Ten pat, b. 3, p. 2.

⁸ Ten pat, p. 38.

⁹ Ten pat, p. 2.

¹⁰ Ten pat, b. 3, p. 6.

¹¹ Ten pat, p. 9.

susirinkime P. Sakalauskienė nurodo, kad kandidatas į partijos narius J. Vereckis nuėjo girtas prašyti rekomendacijos.

B. Murauskienė 1952 m. rugsėjo 18 d. partijos susirinkime dėsto:

„...pasitaiko faktų, kad komunistai pijokauja, o visus partijos ir vyriausybės pastatytus uždavinius užmiršta...“¹²

Bet ir spaudžiami bei prievartaujami žmonės išdrįsdavo išsakyti savo nuomonę, o protestą išreiškėdavo neapmokamo kolchozinio darbo vengimu ir simuliuoimu. B. Murauskienė 1952 m. lapkričio 2 d. susirinkime kalbėjo:

„...komunistai jau negali išstoti prieš liaudį, nes niekas neklauso. Ir greitai išvys mus iš savo tarpo...“¹³

Sintautų MTS politinio skyriaus darbuotojas redaktorius Stanaitis 1952 m. liepos 29 d. partijos susirinkime, kalbėdamas apie fermos vedėjo Balčiukaičio darbą, nurodo aiškia partijos nuostata, kurios reikia laikytis:

„Fermos vedėjas Balčiukaitis visiškai nusišalino nuo savo pareigų, nors buvo įspėtas, nurodyta ir pan., tačiau Balčiukaitis nesukrutėjo. Taip pat Jakaitienė, bandito motina, jos sūnus gavo 25 metus kalėjimo, jos brolis Rubikas išvežtas už LTSR ribų. Pati gimusi buožiniame ūkyje, ar ji dirbs gerai – ne...“¹⁴

Visi suprato, kad Jakaitienę reikia iš darbo pašalinti.

Partija nieko negalėjo padaryti dėl jų pačių nugalėto ūkio. O padėtis buvo visiškai nevaldoma. 1952 m. lapkričio 15 d. partijos susirinkimo protokole aprašyta padėtis paukščių fermoje:

„...vištos lesinamos šiaudais, ant kiemo sukrautas kūgis, kad jos turėtų rankas, tai tą kūgį praskirstytų ir gal ką rastų... ant kūgio vištos sutūpusios ir žiūri ant Sintautų, kur gyvena fermos vedėja ir klykia – susimylėkit, duokit mums esti...“¹⁵

Toks komunistų konstatavimas ir sprendimas.

1953 m. partijos sekretorė B. Kazlauskienė apkaltinta išaikvojimu, girtuokliavimu, todėl vietoj jos gegužės 12 d. sekretore buvo išrinkta B. Murauskienė. 1953 m. Sintautuose buvo 7 komunistai – P. Kazlauskienė, E. Šuopienė, A. Sakalauskas, J. Vereckis, M. Dubauskienė, A. Puodžiukaitis ir B. Murauskienė.

Šakių rajono MGB sudarinėjo nepatikimų žmonių sąrašus. 1953 m. MGB rajono skyriaus viršininkas majoras Zubkovas pateikė raštą, pavadintą „Apie Šakių rajono tarybinių įstaigų užterštumą priešiškais elementais“. Šiame sąrašė įrašyta 24 pavardės. Ir po trėmimų persekiojimas tęsėsi.

¹²Ten pat, p. 22.

¹³Ten pat, p. 28.

¹⁴Ten pat, p. 10.

¹⁵Ten pat, p. 36.

Partija laikėsi nuostatos, kad vadovaujančiame darbe gali būti tik komunistas, jau „išfiltruotas“ žmogus. Visų pirma, jis pats, jeigu jaus priešišumą arba „kalbę“, į partiją nestos. Jeigu bus ižūlus ir bandys stoti, tai vis vien bus nuodugniai KGB patikrintas.

Komunistai vadovauja ir... nugyvena ūkį

„Laisvės“ kolūkyje partorgu buvo Karpavičius. 1953 m. rugpjūčio 18 d. partijos susirinkime buvo kritikuojama skaityklos vedėja Liuda Leveckienė už tai, kad „...nepravedus nei vieno garsinio laikraščio skaitymo, brigadose nekovoja už soclenktynes, neleidžia sienlaikraščių nei kovos lapelių.“¹⁶ Vadinasi, reikalai ūkyje labai blogi, jeigu šaukiamasi skaityklos pagalbos. 1954 m. šiame ūkyje buvo viena biblioteka ir trys klubai-skaityklos. Veršiuosė 1953 m. komunistų partijai priklausė Jonas Karpavičius, Petrė Karpavičienė, Ona Bankietaitė ir Justina Krikštytė. Beje, pastarosios dvi ir po raginimų nėjo fotografuoti naujam partijos bilietui, kuris buvo keičiamas (1953 m. gruodžio 14 d.).

1954 m. Sintautuose buvo penki komunistai ir vienas kandidatas. Ūkyje padėtis vis buvo bloga. Kiaulės buvo šeriamos leduotu vandeniu ir nemaltom diršėm, karvės buvo laikomos kartu su žmonių karvėmis, nes nebuvo patalpų, pirmos brigados vyrai girtuokliauja, keturi arkliniai vežimai per dieną išveža keturis vežimus mėšlo, višta padeda tik 34 kiaušinius, komunistai nutaria cukrinius runkelius sėti rankomis. Iš planuotų pasėti 21 ha pašarinių runkelių pasėta 7,5. Rajonas buvo nurodęs pusę bulvių ploto pasodinti kvadratinio lizdiniu būdu. Iš planuotų 44 ha bulvių buvo pasodinta 35, o kvadratinio lizdiniu būdu – 4,5 ha. Žmonės ateina į darbą vėlai, padirba 2 valandas ir išsiskirsto. Brigadininkas Petravičius skundžiasi, kad Kuras ir Rainys į darbą visiškai neina.

1954 m. nėra net gluosnių malkų kiaulių fermai šildyti. Partijos susirinkime nurodyta, kad Girdauskas ir Kazlauskienė jau mėnuo nelanko politinių pamokų, kad per mokymus neužsirašoma, nekonspektuojama. Partijos nariai svarsto, kad komjaunuolė Montvilaitė jau penktus metus nemoka nario mokesčio, o skaityklos vedėjos Grybaitė ir Pranaitytė girtuokliauja.¹⁷

Buvo imtasi drausminimo priemonių: 1954 m. spalio mėnesį nustatyta, kad Dailidė savo sklype turėjo 12, Jasaitis 23, Valaitis 8 arus daugiau negu priklausio.¹⁸

1955 m. darbo ir gamybos padėtis nebuvo geresnė: rugpjūčio 12 d. dar nenuravėti pašariniai runkeliai. Partijos susirinkimo protokole užrašomas nurodymas, kad iki rugpjūčio 25 d. antrą kartą būtų apkauptos bulvės. Spalio mėnesį partijos susirinkime konstatuojama, kad nedaugėja komjaunuolių, o į partiją priimtas tik vienas žmogus. Komunistė Šuopienė, moterų tarybos pirmininkė, spalio 30 d. susirinkime pareiškia, kad ji „...daugiau tose pareigose nedirbsianti, nes moterys nesirenka, o žmonės iš jos tik juokiasi“.¹⁹ Gudaitis, nešdamas sėmenis, pavogė maišą, kuri komunistas Jablonskis ir milicijos įgaliotinis Mickevičius, padarę krata, rado. Jerašius vogė miško medžiagą ir liko nenubaustas, už arklių užmušimą Albiną Miliušį teismas išteisino.

Tais metais Sintautuose buvo 19 komjaunuolių. Iš jų trys buvo skaityklų vedėjai, du dirbo pašte ir tik

¹⁶ LVOA, f. 10518, a. 1, b. 1, p. 1.

¹⁷ LVOA, f. 4804, a. 1, b. 4, p. 15, 18, 38.

¹⁸ Ten pat, p. 108.

¹⁹ Ten pat, p. 5, 58.

vienas kolūkyje. Partijos susirinkimo protokole 1955 m. spalio 31 d. nurodyta, kad nepradėta kasti runkelių, kurių yra 41 ha. Tos dienos susirinkime nutarta:

*„...įpareigoti bibliotekos ir skaityklos vedėjus sustiprinti paramą kolūkio brigadininkams technikinių kultūrų apdorojimo darbuose“.*²⁰

1956 m. buvo siūlyta soti į partiją Piečiukaičiui, Mozūraičiui, Viktorui Girdauskui. Rugsėjo 17 d. partijos susirinkimo protokole dėl jų apsisprendimo užrašyta: *„...bet rezultatų nedavė“.*²¹ Rudenį pirmininku skiriamas Vytautas Ožiūnas, kuris partijos susirinkime pasako, kad vienoje brigadoje girtuokliaujama, o kitoje brigadoje kortuojama. Komunistė Teofilė Sakalauskaitė 1957 m. gruodžio 29 d. skundėsi: *„...eilė kolūkiečių juokiasi iš komunistų, šmeižia juos“.*²²

1956 m. javų derlingumas buvo 4,2 cnt/ha (1955 – 1,5 cnt/ha). 1957 m. ūkio pirmininkui V. Ožiūnui mokėta 1500 rb per mėnesį.

1958 m. kovo 5 d. už nario mokesčio nemokėjimą ir susirinkimų nelankymą nutarta iš partijos pašalinti Eugeniją Šuopienę, tačiau rugsėjo mėnesį randame ją sąrašė asmenų, kurie studijuos tarptautinius santykius politiniame ratelyje.

Komunistai lenda į žmonių sielas

Kolūkietė Ciricienė 1958 m. nenorėjo stoti į komunistų partiją. Partijos susirinkimo protokole užrašyta, kad

*„...ji bijosi tik galimų karų ir susidorojimo su komunistais ir dėl to nenori stoti į TSKP eiles“.*²³

Kandidatę nuraminęs kolūkio pirmininkas V. Ožiūnas: *„Kai dėl kapitalistų, tai jie niekuomet čia jau negrįš.“*²⁴ Ji sutiko stoti.

Kai ūkis ir gamybinė veikla po ilgo ir didelio išnaudojimo šiek tiek pasitaisė, komunistams buvo duodamas uždavinys toliau stiprinti kolaborantinę nuostatą naikinti lietuviškumą ir religingumą. Sintautų komunistų partijos sekretorius V. Gailius 1973 m. kovo 12 d. partijos susirinkime kalbėjo, kad

*„...Sintautų kolūkyje daug šeimų, kur šeimoje vienas žmogus komunistas, o kitas šeimos narys nuolatos eina į bažnyčią su savo vaikais, yra labai religingas“.*²⁵

Šiuo klausimu L. Gailienė siūlė, kad nereikėtų leisti, kad vaikus vestų į bažnyčią. Bažnyčios veikla labai domėjosi KGB. Ji turėjo savo šnipus, kurie teikdavo atitinkamas žinias. Štai minėtame susirinkime buvo nurodyta, kad iš 33 laidotuvių 29 buvo su bažnyčios apeigomis, o iš 39 krikštynų – 36. Tokius duomenis buvo galimi gauti tik padedant vietos šnipams.

1974 m. lapkričio 29 d. partijos susirinkime buvo svarstytas klausimas „Dėl partinės organizacijos uždavinių

²⁰ *Ten pat*, p. 86.

²¹ *Ten pat*, b. 6, p. 22.

²² *Ten pat*, p. 41.

²⁴ *Ten pat*, p. 2.

²⁵ *Ten pat*,

vykdant LKP Šakių rajono komiteto plenumo nutarimą „Apie revoliucinių, kovinių darbo ir buitės tradicijų panaudojimą auklėjant žmones“. Čia komunistė Lastienė pasakė:

„Bet dar vis sunkiai prigyja civilinės laidotuvės, į kurias labai nenoriai lankosi ir mūsų pirminės partinės organizacijos nariai.“²⁶

1974 m. Sintautų kolūkyje buvo 18 komunistų. H. Zaremba partijos susirinkime blogai vertina sintautiškių darbą:

„Sintautų kolūkis blogai dirba ir kas kaltas? Sąlygos geros, vidurinė mokykla, miestelis ir taip sunku su kadrais.“²⁷

Buvo nurodyta, kad rajone 100 ha žemės ūkio naudmenų tenka 600 cnt pieno, o Sintautuose – 400, atitinkamai iš karvės 3 200 ir 2 600 kg. Visos ūkio šakos nuostolingos.

²⁶Ten pat, b. 17, p. 203.

²⁷Ten pat, p. 130.

Sintautų partizanai

Kęstutis Vaičiūnas

Šis straipsnis parengtas remiantis Lietuvos ypatingajame archyve išlikusiais KGB ir partizanų dokumentais. Šio straipsnio autorius taip pat bendravo su mūsų dienas sulaukusiais partizanais, užrašė jų pasakojimus. Cituojami dokumentai kiek sutrumpinti, jų kalba neredaguota, palikta autentiška.

1944 m. pabaigoje nemažai Sintautų valsčiaus kaimų vyrų slapstėsi nuo šaukimo į sovietų armiją. Vieni išėjo į miškus, į besikuriančius partizanų dalinius, kiti slėpėsi savo kaimuose, tuščiose ištremtų kaimynų namuose. Rinkdavosi po keletą, tardavosi, ką daryti. Kai kurie turėjo šautuvus, tad ruošėsi eiti į mišką. Iš besislapstančiųjų miškuose kūrėsi pirmosios partizanų grupės. Partizanai juos bandė organizuoti, pritraukti į aktyvią kovą. Aktyvi grupė susibūrė Kiaulupių kaime. Jai priklausė Jonas Ardickas, Juozas Augustaitis, Pranas Augustaitis, Juozas Bendoraitis, Antanas Bendoraitis, Jonas Endzelis, Antanas Ižganaitis, Jonas Kraniauskas, Vincas Lažauninkas ir Juozas Pikčilingis.

Iš Sintautų valsčiaus pirmajame dideliame susirėmime su sovietų pasienio kariuomene, vadinamajame Valkų mūšyje, 1945 m. gegužės 12 d. dalyvavo Valentinus Stiklius iš Bridžių kaimo, Ignas Pinkus iš Šuopių kaimo ir Antanas Širvaitis iš Pikžirnių kaimo. A. Širvaitis ir I. Pinkus žuvo. Po Valkų mūšio V. Stikliui buvo pavesta Sintautų valsčiuje Kiaulupių kaime sutelkti partizanų grupę. Susirinkimai vykdavo įvairiose vietose, dažniausiai negyvenamose sodybose: Kiaulupių kaime Jono Karnausko ir Vinco Lažauninko, Bridžių kaime buvusioje Ešiaus, kuris repatriavo į Vokietiją, taip pat sugriautame malūne, Prano Adomaičio namuose Laūčiškių kaime ir kitose vietose. Susirinkimuose dalyvavo partizanai Jurgis Valtys-Tundra, vienas iš J. Valčio pavaduotojų Vincas Valaitis-Ūsorius, Sintautų valsčiaus savigynos dalinio vadas Justinas Baukus-Voverė, Valentinus Stiklius-Barzdila, Kostas Naujokaitis-Briedis, tuo metu gretimame Vilkėliškių kaime gyvenę broliai Antanas Rudmickas-Vanagas, Juozas Rudmickas-Erelis ir Vincas Rudmickas-Meška, broliai Pranas ir Juozas Kasparevičiai iš Bridžių kaimo.

Sintautų valsčiuje buvo įkurti keturi skyriai. Sintautų skyrius vadinosi „Penta“, jam vadovavo Justinas Baukus iš Santakų kaimo. Jundilų skyriui „Šešupė“ vadovavo Vincas Rudaitis, gyvenęs Braškių kaime. Dúobiškių skyriui „Siesartis“ vadovavo Gustavas Elbrechtas. Išdagų skyriui vadovavo Valentinus Stiklius iš Bridžių kaimo.¹

1945 m. birželio mėn. Kiaulupių kaime Vinco Lažauninko sodyboje įvykusiame susirinkime Jonas Karnauskas pranešė apie kuriamą skyrių „Šešupė“. Dalyvavusieji priėmė priesaiką ir pasirinko slapyvardžius – Jonas Karnauskas – Siaubo, Antanas Bendoraitis – Meškos, Jonas Endzelis – Vanago, Juozas Augustaitis – Beržo, Pranas Augustaitis – Klevo, Juozas Pikčilingis – Vilko.

Vincas Lažauninkas, tuo metu dirbęs Kiaulupių kaimo tarybos sekretoriumi, rinko žvalgybinio pobūdžio informaciją ir ją perduodavo partizanams. Aktyvus partizanų organizatorius buvo Vincas Tunaitis iš Bridžių kaimo.

¹ LYA, f. K-1, ap. 58a, b. 4822, l. 274-275.

НКВД Литовской ССР
 Уездный Отдел НКВД
 № 524
 "11" VIII 1945 г.
 гор(село)

СПРАВКА

Выдана гр-ну Янушаускас Пранас
 (фамилия, имя и отчество)
 жителю г. Вилкелишкис
 (села, города, местечка)
Симтовскы вост
 (волости, уезда, республики)

в том, что ему разрешается проживать на территории
Симтовскы волости.
 (название)
 Гр. Янушаускас обязан регулярно
 являться в _____ волостное, уездное
 (название)

НКВД для регистрации.
 Справка видом на жительство не служит.
 Срок действия справки по "11" VIII 1945 г.

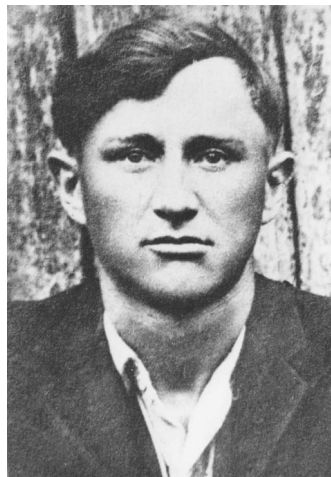
Начальник Уездного Отдела НКВД Джесизис
 (подпись)

тип. НКВД АССР. № 558/45.

Šakių NKVD
 legalizacijos metu
 išduota pažyma
 Skaistgirių k.
 gyventojui Pranui
 Janušaičiui. 1945 m.
 rugpjūčio 11 d. LYA,
 f. K-11, ap. 2,
 b. 1132, l. 42–113.

Liepos mėnesį iš partizanų vadovybės gautas nurodymas legalizuotis, ginklus pasilikti, bet organizacinio darbo nenutraukti.

Remiantis MGB sudarytais sąrašais, legalizavosi šie Sintautų valsčiaus įvairių kaimų gyventojai: A. Stankevičius ir Juozas Tarnauskas iš Barandų kaimo, Vitas Valtys iš Baltrušių kaimo, Karolius Abromaitis, Pranas Kasparevičius, Juozas Kasparevičius, Juozas Mardus, Valentinas Stiklius ir Vincas Tunaitis iš Bridžių kaimo, Jonas Stankevičius, Pranė Stankevičiūtė, Marcelė Stankevičiūtė iš Dúobiškių kaimo, Vytautas Tėvelis iš Gabartų kaimo, Jonas Povilaitis ir Antanas Keblinskas iš Išdagų kaimo, Jonas Endzelis iš Karališkių kaimo, Pranas Augustaitis, Juozas Augustaitis, Antanas Bendoraitis, Antanas Ižganaitis, Motiejus Ižganaitis, Jonas Karnauskas, Antanas Pečiukaitis, Juozas Pikčilingis, Jonas Takilas iš Kiaulupių kaimo, Pranas Stapulaitis iš Leopólės kaimo, Antanas Kulikauskas iš Meñkinių kaimo, Juozas Žukaitis iš Menčikių kaimo, Antanas Bendžius iš Pikžirnių kaimo, Juozas Kamaitis iš Sintautų, Petras Janušaitis ir Antanas Janušaitis iš Skaistgirių kaimo, Viktoras Januškevičius iš Starkų kaimo, Juozas Švarys iš Šuopių kaimo, Juozas Sandargas iš Vaitiėkupių kaimo, Antanas Vizgirda ir Justinas Virokaitis iš Vilkėliškių kaimo, Juozas Dėdinas iš Voverių kaimo. Legalizavusiesiems išduodavo pažymas, kuriose buvo nurodoma reguliariai registruotis valsčiaus NKVD.²

Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Ryšių, maitinimo ir aprūpinimo poskyrio viršininkas Antanas Vizgirda-Kapsas iš Vilkėliškių kaimo. Iš K. Vaičiūno albumo

1945 m. pavasarį Sintautų valsčiaus Vilkėliškių kaimo gyventojas Antanas Vizgirda-Kapsas iš Griškabūdžio iš Sintautų ir Šakių apylinkėse besislapstančių vyrų subūrė partizanų būrį, kuris priklausė Turklio (Juozo Jasulai-

² LYA, f. K-11, ap. 2, b. 1132, l. 42–113.

čio, vėliau tapusio Žalgirio rinktinės vadu) grupei. Turklio grupė nuo 1945 m. gegužės buvo prijungta prie Stirnos bataliono, kuris nuo birželio 1 d. pervadintas Stirnos rinktine.³

Sintautų valsčius pateko į Lapės kuopos veikimo teritoriją. Teritorija apibrėžta 1945 m. birželio 11 d. įsakyme Nr. 1 Stirnos rinktinei:

„1/ Lapės KpV Spyglis su daliniu užima, skrajoja ir vykdo operacijas plote: iš rytų skiriamoji eina upeliu Višakis, toliau į šiaurę km. Šiuliai /išimamai/, toliau į šiaurės rytus km. Papiškis /išimamai/, iš šiaurės ir vakarų Rinktinės skiriamoji, iš pietų up. Višakis ir Šešupė. Vadas Spyglis būriams skirsto veikimo sektorius savo nuožiūra.“⁴

1946 m. rugpjūčio 1 d. Antanas Vizgirda-Kapsas paskirtas Žalgirio rinktinės Generolo Povilo Plechavičiaus kuopos antrojo būrio vadu.⁵ Nuo rugpjūčio 1 d. partizanų tapo ir jo brolis Leonardas Vizgirda-Keleivis.

1946 m. pradžioje legalizavusiuosius pradėta suiminėti. 1946 m. kovo–gegužės mėnesiais areštuota dešimt Sintautų valsčiaus Kiaulupių, Bridžių, Tumosiškių kaimų gyventojų: kovo 4 d. – Juozas Pikčilingis ir Antanas Bendoraitis iš Kiaulupių; kovo 5 d. – Jonas Endzelis iš Tumosiškių ir Jonas Karnauskas bei Juozas Augustaitis iš Kiaulupių; kovo 7 d. – Jonas Ardickas, Vincas Lažauninkas bei Juozas Ūsas iš Kiaulupių ir Valentinas Stiklius iš Bridžių. Šiek tiek vėliau, gegužės 16 d., areštuotas Karolis Abromaitis iš Bridžių. Suimtuosius iš pradžių laikė Sintautuose, po to pervežė į Griškabūdį. Čia juos laikė nežmoniškomis sąlygomis, žiauriai kankino, norėdami padaryti tikrais sovietų valdžios priešais. Visiems suimtiesiems kaltinimai buvo panašūs – antisovietinė veikla, ginkluota kova prieš sovietų valdžią, naujų narių verbavimas ir t. t. Be to, kaltino tuo, kad legalizavęsi neatidavė ginklų, o juos paslėpė, palaikė ryšius su ginkluotais gaujų dalyviais ir buvę pasirošę, esant reikalui, dalyvauti ginkluotoje kovoje prieš sovietų valdžią Lietuvoje.

Šioje byloje iš pradžių buvo dvidešimt du Sintautų, Šakių ir Lukšių valsčių gyventojai. 1946 m. birželio 25 d. iš jos į atskirą bylą atskyrė Antaną Ižganaitį iš Kiaulupių, Justiną Bauką iš Santakų, Joną Stankevičių iš Duobiškių, nes jie 1946 m. birželio 22 d. pabėgo iš Griškabūdžio kalėjimo. Iš tardymo atvedus Juozą Pikčilingį ir Justiną Bauką, pastarasis sudavė raktininkui į krūtinę ir pabėgo.⁶ Kartu pabėgo ir A. Ižganaitis su J. Stankevičiumi. J. Baukus su J. Stankevičiumi išėjo į veikiančius Žalgirio rinktinės partizanų būrius, o Antanas Ižganaitis apie metus slapstėsi ir 1947 m. vasaros pabaigoje antrą kartą legalizavosi Šakiuose.

1946 m. spalio 16–17 d. Marijampolėje įvyko teismo posėdis. Remiantis 58-1 a straipsniu Karolį Abromaitį, Antaną Bendoraitį, Valentimą Stiklių, Joną Karnauską, Joną Endzelį, Juozą Pikčilingį, Juozą Augustaitį nuteisė 10 metų lagerio ir 5 metams tremties.

³ Juodsnukis V. *Suvalkijos partizanų takais* (toliau – Juodsnukis V. *Suvalkijos...*), Kaunas, 2011, d. 2, l. 230.

⁴ LYA, f. 3377, ap. 55, b. 181, l. 24. (Cituojamų dokumentų kalba neredaguota, palikta autentiška. *Kalbos red. pastaba.*)

⁵ Juodsnukis V. *Suvalkijos...*, p. 230.

⁶ Augustaitis J. *Kančių keliu*, Kaunas, 1998, p. 35.

Joną Ardicką nuteisė 7 metams lagerio ir 3 metams tremties, o Vincą Lažaurinką ir Juozą Ūsą – 5 metams lagerio.⁷

Juozas Ūsas mirė Marijampolės kalėjime tuoj po teismo posėdžio. Išvežtas į lagerius, jau pirmą pusmetį mirė Jonas Ardickas. Kiti, daug metų išbuvę įvairiuose lageriuose, po 10–12 metų buvo paleisti.

1946 m. spalio ir lapkričio mėnesiais areštavo dvidešimt vieną Sintautų valsčiaus kaimų gyventoją. Spalio mėn. 28 d. areštavo Teresę Jakštytę, Zigmą Endriukaitį iš Totōrviečių, Janiną Žebrauskaitę, Antaną Žebrauską, Zostochą Žebrauską, Antaną Kvederavičių iš Kaūpiškių, Valentina Šuopį, Joną Šiaulaitį, Vytautą Rudaitį, Joną Kučiauską iš Braškių, Vincą Kudirką, Juozą Meškaitį iš Žaltynų, Joną Grinčinitį iš Kasikėnų, Joną Jakštį iš Panóvių. Spalio 30 d. areštavo Agotą Kudirkaitę iš Žaltynų, lapkričio 23 d. – Praną Mačiulaitį ir Joną Kalvaitį iš Jundilų, Anicetą Valaitį iš Kaupiškių, Praną Naujokaitį iš Šunkarių, Antaną Virokaitį iš Vilkiškių. Kaltinimai buvo panašūs kaip ir kitiems legalizavusiesiems: dalyvavimas ginkluotoje kovoje, po legalizacijos nepridavimas ginklo, palaikymas ryšių su partizanais. 1947 m. sausio 31 d., neįrodžius kaltės, paleisti J. Šiaulaitis, V. Kudirka, A. Valaitis, J. Meškaitis, A. Kudirkaitė, T. Jakštytė, J. Žebrauskaitė, V. Šuopys, A. Žebrauskas, J. Kalvaitis, P. Mačiulaitis, A. Kvederavičius. Į atskirą bylą išskyrė V. Rudaitį, J. Kučiauską, Z. Žebrauską ir Z. Endriukaitį, kaltinamus pagalba partizanams bei ginklų rinkimu. Taip pat į atskirą bylą išskyrė J. Grinčinitį, J. Jakštį, P. Naujokaitį, kurie buvo kaltinami valstybinių prievolių už 1946 m. nevykdymu.⁸

Nemaža dalis legalizavusiųjų buvo suimti ir nuteisti ilgiems kalėjimo lageriuose ir tremties metams. Dalis jų mirė lageriuose, kiti po daugelio metų grįžo namo, bet čia jų neregistravo. Tad jiems dar kartą teko iškęsti patyčias.

Pradėjus suiminėti legalizavusiuosius, dalis jų grįžo į miškus ir įstojo į veikiančius partizanų dalinius. 1946 m. gruodžio 5 d. laisvės kovotojais tapo Jonas Stankevičius-Dobilas iš Sintautų valsčiaus, Duobiškių kaimo, ir broliai Rimkai – Telesforas Rimkus-Siaubas ir Vladas Rimkus-Aidas iš Sintautų valsčiaus Ežeriūku kaimo.⁹

1947 m. kovo 25 d. į Prano Vaičiaičio kuopą priimtas Juozas Kriaučiūnas-Beržas iš Voverių kaimo. J. Kriaučiūnas 1944 m. rudenį buvo paimtas į sovietų kariuomenę, tarnavo rusų generolo apsaugos būryje. 1945 m. pavasarį, grįždamas po lydėjimo rusų generolo į Vokietiją, Lietuvoje išleistas kelioms dienoms atostogų ir, sužinojęs, kad MGB suėmė tėvą, pabėgo ir įstojo į partizanų gretas.¹⁰

MGB pateikia tokią J. Kriaučiūno pabėgimo versiją:

*„Pagal agentūrinę-tardymo medžiagą ir oficialius dokumentus nu-
statyta, kad Kriaučiūnas 1945 m. balandžio mėn. buvo pašauktas
į tarybinę armiją ir tarnavo 4 MVS centro bazės atskirame darbo
batalione Nr. 3846. 1946 m. gruodžio 26 d. būdamas karinio eša-
lono lydėjimo komandoje, kelyje iš Kauno
stoties Kriaučiūnas dezertyravo, paėmęs su
savimi ginklą (PPŠ Nr. 957).“¹¹*

⁷ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 4822/3, l. 527.

⁸ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 2435-Li, l. 279–280.

⁹ LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 125.

¹⁰ Juodsnukis V. *Suvalkijos...*, p. 232.

¹¹ LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1532, l. 55.

Nuo 1947 m. balandžio 10 d. 35-osios kuopos laisvės kovotoju tapo Jonas Spirauskas-Putinas iš Sintautų valsčiaus, Gyliškių kaimo.¹²

1947 m. Žalgirio rinktinėje įkurta Prano Vaičiaičio kuopa, turėjusi apie dešimt kovotojų, kurios veikimo plotas apėmė Sintautų, iš dalies Lukšių ir Šakių valsčių teritorijas.¹³

Kada tiksliai buvo ši kuopa įkurta – duomenų nerasta. Tikėtina, kad apie 1947 m. pavasarį, nes pirmasis Žalgirio rinktinės įsakymas, kuriame paminėta P. Vaičiaičio kuopa, datuojamas 1947 m. gegužės 12 d., kada Žalgirio rinktinės vadas Vincas Štrimas-Šturmas A. Vizgirda-Kapsą paskyrė šios kuopos vadu:

„Pr. Vaičiaičio kuopos vadu skiriu Gen. Plechavičiaus kuopos II-jo būrio Vadą Kapsą nuo šios dienos. Rinktinės Vadas Šturmas.“¹⁴

Žinomi šie tuo metu P. Vaičiaičio kuopoje kovoję kovotojai:

Antanas Vizgirda-Kapsas, gimęs 1918 m. Sintautų valsčiuje, Vilkeliškių kaime, partizanas nuo 1946 m. kovo mėn. 15 dienos.

Leonardas Vizgirda-Keleivis, gimęs 1919 m. Sintautų valsčiuje, Vilkeliškių kaime, partizanas nuo 1946 m. rugpjūčio 1 dienos.

Juozas Kriaučiūnas-Beržas, gimęs 1925 m. Sintautų valsčiuje, Voverių kaime, partizanas nuo 1945 m. pavasario.

Vytautas Mažeika-Žvejas, gimęs 1914 m. Šakių valsčiuje, Pa-partynų kaime, partizanas nuo 1946 m. spalio mėnesio.

Justinas Baukus-Karys, gimęs 1923 m. Sintautų valsčiuje, Santakų kaime, partizanas nuo 1945 m.

Viktoras Jakštys-Žilvitis, gimęs 1926 m. Sintautų valsčiuje, Totōrviečių kaime, partizanas nuo 1946 m.

Jonas Spirauskas-Putinas, Vaiduoklis, gimęs 1921 m. Sintautų valsčiuje, Gyliškių kaime, partizanas nuo 1947 m. birželio 10 d.

Petras Seniūnas-Balandis, partizanas nuo 1946 m. gruodžio 5 d.

Vladas Rimkus-Aidas, gimęs 1923 m. Sintautų valsčiuje, Ežeriūkų kaime, partizanas nuo 1946 m. gruodžio 8 d.

Telesforas Rimkus-Siaubas, gimęs 1927 m. Sintautų valsčiuje, Sintautų kaime, partizanas nuo 1946 m. gruodžio 8 d.

Jonas Stankevičius-Dobilas, gimęs 1919 m. Sintautų valsčiuje, Duobiškių kaime, 1946 m. vasario 28 d. jis buvo areštuotas, o birželio 22 d. pabėgo iš Griškabūdžio kalėjimo ir išėjo partizanauti.

Juozas Jakas-Žaibas, gimęs 1916 m. Gelgaudiškio valsčiuje, Norkūnų k., partizanas nuo 1945 metų.

1947-ieji metai P. Vaičiaičio kuopoje paženklinoti skaudžiomis netek-

¹²LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 34.

¹³Gvildys S. *Kruvini likimai*, Kaunas, 2001, p. 527.

¹⁴LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 31.

timis – žuvo net devyni kuopos kovotojai. Gegužės 28 d. Smilgių kaime prie Paluobių žuvo Justinas Baukus-Karys. Jo kūną nuvežė į Griškabūdį ir pametė ant gatvės, o vėliau užkasė už buvusio kalėjimo.¹⁵ Apie J. Baukaus-Kario žūtį pranešta 1947 m. birželio 10 d. Tauro apygardos įsakyme Žalgirio rinktinei Nr. 8:

*„Pr. Vaičiaičio kuopos I. k. Kari, garbingai žuvusį kovoje su NKVD už Lietuvos Laisvę ir nepriklausomybę, išbraukti iš Rinktinės asmeninės sudėties nuo š. m. gegužės mėn. 28 d.“*¹⁶

1947 m. liepos 9 d. buvo areštuotas Vitas Kaunas iš Sintautų valsčiaus Skaistgirių kaimo. Jis kaltintas tuo, kad priklausė pagrindinei jaunimo organizacijai „Laisvės kovotojai“, veikusiai Lukšių gimnazijoje. Areštavus V. Kauną, Griškabūdžio valsčiaus Kampinių kaimo gyventoją Albino Boso sodyboje aptiktas bunkeris. Jame slėpėsi Juozas Karalius-Rambynas. Jis dar spėjo išbėgti iš bunkerio, bet netoliese buvo sulaikytas. Už tai buvo areštuoti partizanų rėmėjai, Kampinių kaimo gyventojai Motiejus Vaičiūnas, Albinas Bosas, Celestina Rinkeviciūtė ir Agnietė Maksvytytė, gimusi Ežeriūkų kaime. 1947 m. vasario 25 d. LSSR MVD karinis tribunolas nuteisė Juozą Karalių-Rambyną pagal 58-1 a str. ir Motiejų Vaičiūną pagal 17-58-1 a str. 25-eriems metams lagerio, o Albiną Bosą pagal 17-58-1 a – 10-iai metų lagerio. 1955 m. lapkričio 24 d. Pabaltijo apygardos karinis tribunolas M. Vaičiūnui bausmę sumažino iki 10 m., kitiems bausmė liko nepakeista.¹⁷

*1947 m. liepos mėn. ataskaitoje Šakių MGB pranešė apie pagrindinės organizacijos „Laisvės kovotojai“ išaiškinimą Sintautų valsčiuje ir šios organizacijos narių sulaikymą. Sulaikyti – Vincas Tėvelis iš Laučiškių, Vita Vizgirdaitė iš Švediškių, Eugenija Sakalauskaitė iš Skaistgirių ir Janina Balsytė iš Paežerėlių. Jie kaltinami tuo, kad nuo 1946 m. rugpjūčio ne kartą savo sodyboje priėmė Juozą Rudmicką, Antaną Rudmicką, Viktorą Armoną, Vitą Aleksą, Runą ir kitus, pastaruosius šelpė maisto produktais ir kartu perduodavo žvalgybinio charakterio žinias. Balsytė jiems nešiodavo maisto produktus į arti esantį mišką.“*¹⁸

1947 m. liepos 22 d. Žalgirio rinktinės vado V. Štrimo-Šturmo įsakymu nuo 1947 m. rugpjūčio 1 d. pakeisti Žalgirio rinktinės kuopų pavadinimai: P. Vaičiaičio kuopa pervadinama į 35-ąją kuopą, Vytauto – į 33-ąją, Vyčio – į 34-ąją, Dr. J. Basanavičiaus – į 36-ąją, o Dr. V. Kudirkos – į 37-ąją.¹⁹ 1947 m. rugpjūčio 22 d. 35-osios kuopos pirmojo būrio vadu paskirtas Vytautas Mažeika-Žvejas, o antrojo būrio vadu – Leonardas Vizgirda-Keleivis.

Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos I-ojo būrio vadas Vytautas Mažeika-Žvejas iš Papartynų kaimo. Apie 1948 m. Iš K. Vaičiūno albumo

¹⁵Balčiūnas K. A. Sintautų apylinkių partizanai, *Tremtinys*, 1994, vas., p. 7.

¹⁶LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 34.

¹⁷LYA, f. K-1, ap. 58a, b. 8899/3, l. 269.

¹⁸LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1533, l. 167.

¹⁹LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 39.

„35 kuopos I-o būrio vadu tvirtinu k. Žveją, jo einamose pareigose. II-o būrio Vado pareigose tvirtinu k. Keleivį“.²⁰

1947 m. rugpjūčio 10 d. į 35-ąją kuopą priimtas Pranciškus Jurgilas-Žvalgas. P. Jurgilas gimė 1930 m. Panovių kaime. 1946 m. rudenį, susitarus su partizanais, P. Jurgilas nuėjo „padirbėti“ į Sintautus stribu. Pabuvis iki 1947 m. pavasario, turėjo bėgti, nes galėjo jį įtarti ir suimti. Kurį laiką slapstėsi Vokietijos pusėje, o vasaros pabaigoje tapo 35-osios kuopos kovotoju.²¹

1947 m. rugpjūčio 25 d. Juškakaimio kaimo Juozo Riaubos sodyboje, susidūręs su Kidulių įgula, žuvo Antanas Jasaitis-Aras, gimęs 1928 m. Gelgaudiškio valsčiuje, Papiškių kaime. Dar dirbdamas Lekėčių girininkijoje, A. Jasaitis palaikė ryšius su Antano Vizgirdos-Kapsio būriu, spausdindavo atsisaukimus, kūrė eilėraščius. Partizanauti pasitraukė 1947 m. liepos mėn. Žuvusio partizano kūnas buvo numestas prie Kidulių stribelnyčios, o po to palaidotas vokiečių kapinaitėse.²²

Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos kovotojas Pranciškus Jurgilas-Žvalgas. 1947 m. Iš P. Jurgilo albumo

1947 m. rugpjūčio 26 d. MGB Kidulių valsčiaus poskyrio viršininkas pranešė Šakių MGB viršininkui apie A. Jasaičio žūtį:

„1947 m. rugpjūčio 25 Kidulių valsčiaus MGB poskyris išsiuntė operatyvinę karinę grupę, vadovaujamą leitenanto Karinovo ir valsčiaus MGB poskyrio operigalio (pavardė neišskaitoma – K. V.) į Sintautų vls. Pusedėrių k. teritoriją pagal šaltinio „Liesnoj“ duomenis, kad nustatyti Kutkaičio ūkyje[...] bunkerio buvimo vietą. Po užduoties įvykdymo, karinė grupė grįžinėjo namo ir pakeliui apsistojo poilsio Sintautų vls. Juškakaimio k. gyventojų Riaubos Juozo, s. Jono, g. 1887 m., ūkyje. Karinė grupė poilsiu išikūrė kluone, išstatė du sargybinius. 1947 m. rugpjūčio 26 d. apie 24-ą valandą į šią sodybą atėjo du [...], pabeldė į langą, paklausė šeimininko – kas pas jus yra? Šeimininkas atsakė, kad nieko nėra, tik aš ir žmona. Sargybiniai pastebėjo nepažįstamuosius ir atidengė į juos ugnį, rezultate vienas [...] buvo nužudytas, o antras pasislėpė. Persekiojimas norimų rezultatų nedavė. Pabėgęs [...] pametė vokišką rankinį kulkosvaidį. Pas nužudytą [...] buvo vokiškas šautuvas.

Į valsčiaus poskyrį pristatyta: 1) vokiškas kulkosvaidis Nr. 755, 1940 metų; 2) vokiškas šautuvas Nr. 9225 – 1938 metų; 3) vokiškų šovinių 330 vnt. Nužudytas [...] kol kas neatpažintas.“²³

1947 m. rugsėjo 9 d. Žalgirio rinktinės įsakyme Nr. 17 konstatuota A. Jasaičio mirtis:

²⁰ LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 39.

²¹ Kaunietis R. *Laisvės kovotojų prisiminimai*, Vilnius, 2010, d. 7, kn. 2, p. 543–545.

²² Jasaitis A. A. Jasaitis žuvo prie Slavikų, *Tremtinys*, 1998, nr. 7, p. 7.

²³ LYA, f. K-11, ap. 1, b. 3028, l. 16.

„35 kuopos kovotoją Arą, žuvusį kovoje su NKVD dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės atstatymo, išbraukti iš Rinktinės asmeninės sudėties nuo š. m. rugpjūčio 26 d.“²⁴

1947 m. rugsėjo 20 d. du 35-osios kuopos kovotojai – Antanas Urbanavičius-Lakūnas ir Ažuolas (pavardė nenustatyta – K. V.) perkelti į Kęstučio rinktinę.²⁵

1947 m. rugsėjo 23 d. 35-osios kuopos partizanai iš Sintautų pieninės išvežė apie toną sviesto.

P. Jurgilas-Žvalgas prisimena:

„Pranešė mums, kad Sintautų pieninėje sukaupta daug sviesto. Nutarėme likviduoti. Mūsų dalyvavo apie dvylika vyrų. Naktį nusikarpėm telefono laidus, kad niekur nepaskambintų. Keletą vyrų, tame tarpe ir mane, paskyrė budėti pakelėje. Turėjome kulkosvaidį ir buvome pasirengę sutikti nuo stribyno pasirodančius stribus. Kiti mūsų vyrai buvo pasiūsti už Sintautų į laukus nukreipti dėmesį. Kada duosim ženklą, kad sviestas pakrautas, jie pradės šaudyti iš automato. Pasikrovėm sviestą, pavažiavom su tuo sviestu akmenimis grįstu keliu ir subiro vežimas. Tai tuoj pas vieną gyventoją, o ten vežimas ant kiemo, persikinkėme į tą vežimą ir link Kiaulupių į tas Kuinabales. Kai kariuomenė pavėluotai sukilo, važiuoja link Naumiesčio su mašina, šviečia prožektoriais į laukus, o mes jau Kuinabalėse. Ten Kuinabalėse buvo bunkeriai, tai juose sviestą ir paslėpėme. Paskiau tą sviestą žmonėms išdaliname. Tie, kurie duoklių buvo neatidavę, tai duokles atidavė. Sakė Šakiuose turguje tuoj sviesto padaugėjo. Sviesto davėme ir tiems žmonėms, kurie tuo metu slaugė sužeistą Telesforą Rimkų-Siaubą.“

Šakių MGB pranešė:

„1947 m. rugsėjo 23 d. apie 1 valandą nakties nenustatyta <...> grupė apšaudė Sintautus ir apiplėšė pieninę, iš kurios pavogė apie toną sviesto ir 1000 kiaušinių. Į vietą išsiųsta operatyvinė-karinė grupė.“²⁶

1947 m. rugsėjo 30 d. 35-osios kuopos kovotojas J. Spirauskas-Putinas perkeltas į 37-ąją kuopą.²⁷

Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos kovotojas Antanas Jasaitis-Aras iš Papiškės kaimo. 1947 m. Iš A. Jasaitienės albumo

²⁴LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 44.

²⁵Ten pat, l. 75.

²⁶LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1531, l. 37.

²⁷LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 53.

1947 m. spalio 6 d. Žalgirio rinktinės vado Šturmo įsakymu 35-osios kuopos vadas Antanas Vizgirda-Kapsas paskirtas Žalgirio rinktinės Ūkio skyriaus įsteigto Ryšių, maitinimo ir aprūpinimo poskyrio viršinininku. Ūkio būrio skyrininku paskirtas Jonas Stankevičius-Dobilas, o 35-osios kuopos vadu tapo antrojo būrio vadas Leonardas Vizgirda-Keleivis.²⁸

Neilgai A. Vizgirda-Kapsas ėjo atsakingas pareigas Žalgirio rinktinės štabe; žuvo Suodžių kaime kartu su J. Stankevičiumi-Dobilu. 1947 m. spalio 31-osios naktį jis atėjo pas Suodžių kaimo gyventoją J. Rakauską. Čekistai apsupto J. Rakausko sodybą, reikalavo pasiduoti. A. Vizgirda-Kapsas žuvo verždamasis pro duris. J. Stankevičius-Dobilas išbėgo iš namo, bet netoliese tykoję kareiviai jį nušovė.

Filomena Blazgytė-Rakauskienė, dar ir dabar gyvenanti toje sodyboje, kur žuvo A. Vizgirda-Kapsas ir J. Stankevičius-Dobilas, prisimena:

Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos vadas Leonardas Vizgirda-Keleivis iš Vilkeliškių kaimo. Iš K. Vaičiūno albumo

„Aš su vyru gyvenau atskirai nuo jo tėvų. Prie krūmų buvome pasistatę nedidelį pastatėlį. Visų šventųjų išvakarėse vyras išėjo pas tėvus. Norėjo paimti arklius ir parsivežti šiaudų uždengti daržovių kaupelį. Sutemo, vyras nepareina, pradėjau bijoti. Po kiek laiko išgirdau kulkos garsą, kažkas šaudė. Vyras negrįžo iki ryto. Kaip po to vyras pasakojo, jie pasijuto, kad jau apsupti ir reikalauja pasiduoti. Vyresnysis (A. Vizgirda-Kapsas – K. V.) veržėsi pro duris, bet jį nušovė iš alyvų krūmo, kuriame buvo pasislėpę sribai ar kareiviai. Namų galiniame kambaryje, apačioje buvo nepritvirtintos lentos, tai antrasis (J. Stankevičius-Dobilas – K. V.) pro jas išlindo ir bėgo link netoliese esančio griovio, dar kiek ir būtų pabėgęs, bet ir jį nušovė. Ryte žuvusius ir visus buvusius namuose išsivežė. Kitą dieną paleido, tik ne visus. Tie, kas išdavė, dabar jau kapuose, viską su savimi nusinešė.“

1947 metų lapkričio mėn. Šakių MGB pažymoje buvo rašoma, kad 1947 m. spalio 31 d. Būblelių vls. teritorijoje įvykdytas teroro aktas, nužudyti 5 mažažemiai valstiečiai ir tarybiniai aktyvistai. Išaiškinant šį teroro aktą ir persekiojant priešą dirbusios 3 karinės-operatyvinės grupės, iš kurių vienai vadovavo Šakių MGB tardytojas leitenantas Šumilov. Tikrindami labiausiai tikėtinas partizanų slėpimosi vietas ir rėmėjų ūkius, Būblelių valsčiaus Suodžių kaime jie aptiko du asmenis. Leitenantas Šumilov blokavo sodybą, iš kurios atsišaudydami partizanai bandė pasprukti, bet buvo nušauti vietoje. Vienas iš nušautųjų buvo smetoninės armijos majoro uniforma. Mūšio vietoje rasti 2 automatai, 200 šovinių ir įvairūs dokumentai. Vykdydami nušautųjų

²⁸ Ten pat, l. 57.

operatyvininkai nustatė, kad smetoninės armijos uniforma vilkėjęs Babravičius. Tačiau MGB pareigūnai suklydo: uniformą vilkėjo Prano Vaičiaičio kuopos vadas Antanas Vizgirda, slapyvardžiu Kapsas, buvęs Šakių saugumo viršininkas. Antrojo lavono tapatybės MGB pareigūnai nenustatė.²⁹

Kas iš tikrųjų žuvo, MGB išsiaiškino vėliau, gavę informatoriaus Vygando ir liudytojų parodymus:

„Šių metų lapkričio 1 d. naktį Būblelių valsčiaus Suodžių kaime vykdant karinę-čekistinę operaciją buvo nušauti du [...], vienas iš kurių smetoninės armijos majoro uniforma, o antras eilinis, pavardės kurių ir slapyvardžiai, taip pat gaujoje užimamos pareigos nebuvo tiksliai nustatytos. Ataskaitiniame mėnesyje iš šaltinio Vygandas ir liudininkų parodymų nustatyta, kad nušauti yra: 35-tos kuopos vadas, slapyvardžiu Kapsas-Vizgirda Antanas, Jono, gimęs 1919 m. Sintautų vls. Vilkeliškių kaime, ten ir gyvenęs. Tos pačios kuopos būrio vadas, slapyvardžiu Dobilas – Stankus (Stankevičius – K. V.) Jonas, Kazio, gimęs 1919 m. Sintautų vls. Duobiškių kaime.“³⁰

1947 m. lapkričio 16 d. Tauro apygardos įsakyme Nr. 36 rašyta:

„Žalgirio Rinktinės Ryšio, Maitinimo-Aprūpinimo poskyrio viršininką Kapsą ir Mait. – Aprūp. Būrio I sk. Skyrininką Dobilą, žuvusius didvyriškoje kovoje su NKVD dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo, išbraukti iš Rinktinės asmeninės sudėties nuo š. m. spalio mėn. 31 d.“³¹

1947 m. lapkričio 14 d. Šakių MGB priėmė nutarimą apie agentūrinės bylos „Pasmerktieji“ sudarymą P. Vaičiaičio kuopai išaiškinti ir išsiuntė registruoti į Vilnių, į LSSR MGB „A“ skyrių. Jame rašoma:

„Aš, Šakių MGB 2 „N“ skyriaus vyr. oper. įgaliotinis leitenantas Všiocev, [...] nustačiau, kad į Tauro apygardos Žalgirio rinktinės sudėtį įeina „Pr. Vaičiaičio“ vardo kuopa, veikianti Šakių apskrities Sintautų, dalinai Šakių, Lukšių valsčių teritorijose, kuri, būdama priešiška nusiteikusi prieš Lietuvos SSR tarybinę santvarką, 1945-46 m. perėjo į nelegalią padėtį su tikslu ginkluotos kovos prieš tarybų valdžią, vykdant teroristinius aktus prieš tarybinį partinį aktyvą, valstiečius-naujakurius ir lojaliai nusiteikusius asmenis. Nusprendžiau: išaiškinti Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Pr. Vaičiaičio [...] kuopos asmeninei sudėčiai užvesti agentūrinę bylą „Pasmerktieji“, užregistruojant ją Lietuvos SSR MGB „A“ skyriuje. Gavus papildomus duomenis kitoms kuopos dalyviams, užvesti jiems bylas-formuliarus, prijungiant prie šios agentūrinės bylos.“³²

²⁹ LYA, f. K 11, ap. 1, b. 3028, l. 237.

³⁰ LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1533, l. 372.

³¹ LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 64.

³² LYA, f. K-1, ap. 3. b. 1532, l. 25.

Prie bylos pateiktame sąrašė yra aštuonių partizanų pavardės: Antano Vizgirdos, Leonardo Vizgirdos, Vinco Tunaičio, Viktoro Jakščio, Jono Vizgirdos, Jono Stankevičiaus, Vlado Rimkaus ir Telesforo Rimkaus. Nurodoma, kad kuopai vadovauja Sintautų valsčiaus Vilkeliškių kaimo gyventojas Antanas Vizgirda, slapyvardžiu Kapsas. Taip pat apie kuopą pateikti šie duomenys: 1947 m. birželio–rugpjūčio mėn. į kuopą priimti Balandis, Beržas ir Putinas; rugpjūčio 10 d. į kuopą priimtas Žvalgas; 1947 m. rugpjūčio mėn. kuopoje buvo 14 partizanų; rugpjūčio 26 d. vykdant karinę-čekistinę operaciją Sintautų valsčiaus Juškakaimių kaimo teritorijoje nužudytas kuopos kovotojas Antanas Jasaitis-Aras; rugsėjo 28 d. Dobilas ir Putinas perkelti į Dr. V. Kudirkos kuopą; spalio 31 d., vykdant karinę-čekistinę operaciją Būblelių valsčiaus Suodžių kaime, nužudyti du kovotojai; lapkričio 14 d. kuopos asmeninėje sudėtyje priskaičiuojama 9 kovotojai; nurodomas kuopos veikimo rajonas, kuris apima Šakių apskrities Sintautų, iš dalies Šakių ir Lukšių valsčių teritorijas ir ribojasi iš vakarų pusės su Šešupe, iš šiaurės – su Siesartimi, iš pietų – su Nova. Taip pat pateikti detalūs duomenys apie kiekvieną kuopos kovotoją. Nurodyta, kad kuopa ginkluota rankiniais kulkosvaidžiais, automatais, šautuvais, granatomis, pistoletais ir turi pakankamą kiekį šovinių. Informaciją apie kuopą pateikė šaltiniai „Neverauskas“, „Beržas“, „Arsen“, „Zūbov“. Taip pat pateikiamos numatomos agentūrinės-operatyvinės priemonės:

„1. Sudaryti konkretų agentūrinių-operatyvinių priemonių planą, renkant žinias šiai agentūrinei bylai.

2. Nustatyti [...] giminystės ir artimus ryšius, iš kurių atrinkti kandidatūras verbavimui.

3. Per agentūrą išaiškinti [...] rėmėjų bazę ir jos ryšininkus, prieš juos vykdyti aktyvų agentūrinį darbą.

4. Iš ryšininkų kategorijos, esant pakankamai prieš juos kompromituojančios medžiagos, praveisti verbavimus, kad išsiaiškinti ir nustatyti kuopos dislokacijos vietas.

5. Į kuopos veikimo rajoną nusiųsti maršrutinę agentūrą, kad išsiaiškinti [...] slėpimosi vietas.

6. Iš legalizavusiųjų [...] kontingento, įgyti tikslinę agentūrą, kad nustatyti su kuopa ryšius.

7. Turimą agentūrinį-informatorių tinklą kuopos dislokacijos rajone, nukreipti nustatymui jos slėpimosi vietą ir labiausiai tikėtinoje [...] pasirodymo vietose, periodiškai rengti pasalas.“³³

1947 m. lapkričio 15 d. 35-osios kuopos kovotojai dalyvavo kovos operacijoje naikinant bolševikinį aktyvą Pilviškių valsčiaus Opšrūtų kaime.³⁴

Tų pačių metų gruodžio 1 d. įsakymu Žalgirio rinktinės vadas Vincas Štrimas-Šturmas kuopos vadui Leonardui Vizgirdai-Keleiviui už sumanų vadovavimą daliniui ir pirmojo būrio vadui Vytautui Mažeikai-Žvejui už parodytą drąsą bei gerą orientaciją Obšrūtų kaime pareiškė tarnybinius pagyrimus.³⁵

³³LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1532, l. 25–30.

³⁴Kaunietis R. *Aukštaitijos partizanų prisiminimai*, Vilnius, 2010, p. 546.

³⁵LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 35.

Juozas Lukša-Skrajūnas ir Kazimieras Pyplys-Audronis (pirmoje eilėje priklaupę, iš kairės) prieš žygį į Vakarus atsiveikina su Tauro apygardos partizanais. Antroje eilėje (iš kairės): Tauro apygardos partizanai Aleksandras Grybinas-Faustas, Viktoras Vitkauskas-Saidokas, Algirdas Akambakas-Špicas, neatpažintas, Jonas Kuras-Jaunutis, Tauro apygardos Žalgirio rinktinės vadas Vincas Štrimas-Šturmas, neatpažintas, Vytautas Jundila-Jaunutis, Leonardas Vizgirda-Keleivis. Barzdų valsčiaus Skirkiškės kaimas. 1947 m. gruodžio 16 d. Iš Genocido aukų muziejaus fondų

Gruodžio 1 d. LSSR MGB „A“ skyriaus viršininko pavaduotojas papulkininkis Rebinov iš Šakių MGB gautą P. Vaičiaičio kuopai registruoti medžiagą tvirtinti persiuntė LSSR MGB 2 „N“ valdybos viršininko pavaduotojui papulkininkiiui Počkai. Gruodžio 10 d. medžiaga persiūsta LSSR MGB „A“ valdybos viršininkui majorui Grišin. Gruodžio 8 d. nutarimą apie agentūrinės bylos užvedimą patvirtino LSSR valstybės saugumo ministras generolas majoras Jefimov.³⁶

MGB Šakių skyrius 1947 m. lapkričio mėn. ataskaitoje valstybės saugumo ministrui generolui majorui Jefimov „Apie kovos su ginkluotomis banditų formuotėmis, veikiančiomis Šakių apskrities teritorijoje, rezultatus“, pirmą kartą pateikė duomenis apie P. Vaičiaičio kuopą, nurodydamas, kad kuopa dar registruojama, agentūrinės bylos pavadinimas „Pasmerktieji“, byla pradėta 1947 m. lapkričio mėn. 14 d., kuopoje yra aštuoni kovotojai, trys ryšininkai ir šeši rėmėjai.³⁷

Nors P. Vaičiaičio kuopa 35-ąja pervadinta nuo 1947 m. rugpjūčio mėn. 1 d., MGB Šakių skyriaus ataskaitose apie Žalgirio rinktinę ji iki gruodžio mėn. dar vadinama P. Vaičiaičio kuopa ir tik nuo gruodžio mėn. įvardijama kaip 35-oji.

Nuo 1947 m. lapkričio mėn., kada P. Vaičiaičio kuopai buvo užvesta agentūrinė byla „Pasmerktieji“ ir ji

³⁶LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1533, l. 23–24.

³⁷Ten pat, l. 242.

užregistruota MGB, iki 1949 m. sausio mėn. MGB Šakių skyriaus mėnesiniuose pranešimuose „Apie kovos su ginkluotomis banditų formuotėmis, veikiančiomis Šakių apskrities teritorijoje, rezultatus“, kiekvieną mėnesį buvo pateikiama informacija apie 35-ąją kuopą, jos sudėtį, kovotojus, ryšininkus ir rėmėjus bei numatomos agentūrinės-operatyvinės priemonės.

1947 m. gruodžio 15 d. 35-osios kuopos partizanai Leonardas Vizgirda-Keleivis ir Juozas Kriaučiūnas-Beržas kartu su Žalgirio rinktinės vadu Vincu Štrimu-Šturmu per Rytprūsius į Vakarus lydėjo Juozą Lukšą-Skrajųną ir Kazimiera Pyplį-Audronį.³⁸

35-osios kuopos partizanas Pranas Jurgilas pasakoja:

„1947 metų pabaigoje, gruodžio mėn. teko lydėti Juozą Lukšą. Apribiškų kaime pas Gylį siuvėjas iš paklodžių pasiuvo maskuojamuosius chalatus. Iš ten J. Meškaitis iš Žaltynų rogėmis nuvežė iki Šešupės. Justinas Kudirka ties Noviškiais su valtimi perkėlė per Šešupę.“

Savo prisiminimuose J. Lukša rašo:

*„Viename kaime turėjo mūsų laukti kita palydovų grupė. Bet ji dar nebuvo atvykusi. Teko laukti dvi dienas, per kurias ruošėmės tolimesniam žygiui. Iš baltų staltiesių pasisiuvome maskiruotes. Pasirodžius trims lauktiems palydovams – Butautui, Kariūnui ir Feliksui (Butautas – J. Kriaučiūnas-Beržas, Kariūnas – L. Vizgirda-Keleivis – K. V.) – leidomės savo tolimesnėn kelionėn“.*³⁹

Gruodžio 21 d. pereinant sieną per Romintos upės tiltą, įvyko susišaudymas su rusų pasieniečiais, kurio metu buvo sužeistas L. Vizgirda-Keleivis:

*„Mūsų nelaimė, Kariūnui bebėgant, prieš sprogstama kulka pataikė į dešinę koją. Pasigirdo jo paties balsas: „Kariūnas sužeistas“. Kulka buvo išplėšusi raumenis ir sutraiškusi kaulą. [...] Kariūnas smarkiai dejavo. [...] Gi Kariūnui nuo didelio kraujo nutekėjimo išseko jėgos ir viltis išlikti gyvam. Tai matydamas, jis ir pats sutiko atsiskirti. [...] Anoj skausmo vietoj trenkė granata, tikriausiai atėmusi ne tik Kariūno, bet ir keletą apspitusių ivanų gyvybes.“*⁴⁰

J. Lukša aprašė perėjimą per sieną, penktajame „Partizanai“ leidime pateiktas paaiškinimas, kaip iš tikrųjų buvo:

„Čia buvo prasilenkta su tiesa. Šias kautynes aš šiek tiek išplėčiau jomis bandydamas pavaizduoti kitas Lietuvoje buvusias. Iš mūsų tarpo – penkių nei vienas nežuvo. Buvo sužeistas tik Keleivis (knygoje Kariūnas), bet ir jį iš kautynių išsivedėme gyvą. Po trijų savaičių jis pasveiko. Ši faktų falsifikavimą aš padariau

³⁸Juodsnukis V. *Suvalkijos...*, p. 602–604.

³⁹Daumantas J. *Partizanai*, Vilnius, 1990, p. 361.

⁴⁰Ten pat, p. 371.

patariamą Deksnio ir Mažyčio, kadangi tuo norėjome įtikinti mumis besidominčias jėgas (tuo laiku anglus), kad panašiu būdu nugalėti sienas toliau yra neįmanoma. Tikėjomės tuo būdu išgauti iš jų daugiau ryšiui paramos. Tiesa, kautynes turėjome gana sunkias, bet nebuvo tokių nuostolių mūsų pusėje. Atmetus pamirštus prasilenkimus (Butauto ir išgalvoto Felikso žūtis), kautynės pavaizduotos maždaug tikros.“⁴¹

Gruodžio 22 d. netoli Smolnikų partizanai susidūrė su lenkų saugumo kareiviais, bet drąsos ir didesnės patirties dėka apsigynė. Apie gruodžio 22 d. kautynes Smolninkuose J. Lukša rašo:

„Lenkijoje visi įvykiai pavaizduoti visai tikri. Smolninkuose kovėmės penkiese. Keleivis, nors ir sužeistas, bet ir savo drąsa neatsiliko.“⁴²

Apie L. Vizgirdos-Keleivio sužeidimą ir kitos dienos susirėmimą su lenkų saugumo kareiviais pažymėta 1948 m. kovo 1 d. Žalgirio rinktinės įsakyme Nr. 5:

*„35-tos kuopos vadas Keleivis drąsiai kaudamasis Heide Hude miške su ginkluotais NKVD daliniais gruodžio 21 d. buvo vidutiniškai sužeistas. Už parodytą drąsą ir patvarumą ilgo ir sunkaus atsi-
traukimo metu, reiškiau tarnybinę padėką.*

35-tos kuopos vadas Keleivis, 1947 m. gruodžio mėn. 22 d. sužeistas kaudamasis su ginkluotais priešo daliniais Smolninkų miestelyje, parodė drąsą ir šaltakraujiškumą už ką reiškiau tarnybinį pagyrimą.“⁴³

L. Vizgirda-Keleivis ir J. Kriaučiūnas-Beržas į Lietuvą grįžo vasario mėn. Rinktinės vadas V. Štrimas-Šturmas už šios svarbios užduoties įvykdymą Vasario 16-osios proga L. Vizgirdui-Keleiviui ir J. Kriaučiūnui-Beržui suteikė grandinio laipsnius:

„35-os kuopos Vadą Keleivį, už sumanumą, drąsą ir atkaklios kovos vedimą su žiauriuoju okupantu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo, vasario 16-osios proga pakeliam į grandinio laipsnį.“

„35-os kuopos Kovotoją Beržą, už sumanumą, drąsą ir atkaklios kovos vedimą su žiauriuoju okupantu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo, vasario 16-osios proga pakeliam į grandinio laipsnį.“⁴⁴

P. Jurgilas-Žvalgas šio straipsnio autoriui pasakojo, kad 1947 m. gruodžio mėn. palydint J. Lukšą-Daumantą į Vakarų, prieš persikeldamas per Šešupę L. Vizgirda-Keleivis jam perdavė raštelį

⁴¹ Daumantas J. *Partizanai*, Kaunas, 2005, p. 604.

⁴² *Ten pat.*

⁴³ LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 96.

⁴⁴ *Ten pat.*, l. 94.

ir perspėjo, kad tą raštelį pavojaus atveju iškart sunaikintų. Tame raštelyje buvo kvietimas Kidulių partizanams ateiti švesti Kalėdų į Kušlikių kaimą pas A. Kaunienę:

„P. Tautmyliui, Prašau atvykti Kalėdų antrąją dieną su visais vyrais į Kušlikių km. pas Kaunienę (Kušlikytę). Būtinai atsivesk p. Taurą, Putiną ir Kikį. Bendrai praleisti Kalėdų šventes. p. Tautmyli prašau nesididžiuoti, mano prašymą patenkinti. Keleivis Kuopos vadas, 1947 XII 15 d.“⁴⁵

P. Jurgilas-Žvalgas Sintautų valsčiuje, Braškių kaime, pas J. Grinčiną susitiko su Kidulių partizanais ir raštelį perdavė jų kuopos vadui Kostui Naujokaičiui-Tautmyliui. Gruodžio 25 d. K. Naujokaitis-Tautmylis kartu su Pranu Neverausku-Vėju žuvo Bagdžių kaime. Karinė operatyvinė grupė apsupo Juozo Kuncaičio namą ir, daužydami į duris, reikalavo atidaryti. Partizanai spruko pro kitas duris ir bėgo. Pirmas žuvo Vėjas, po jo, norėdamas padėti kovos draugui, žuvo ir Tautmylis. Čekistai pas žuvusį Tautmylį rado raštelį, kurį parašė Keleivis, ir apsidžiaugė: „...banditai patys į nagus prašosi. Parodys jiems Kalėdas“. Karinis operatyvinis būrys išvyko į Kušlikių kaimą. Partizanai iš A. Kaunienės namų jau buvo išėję į Liepalotų kaimą. Neradę pas A. Kaunienę partizanų, čekistai nusekė pėdomis, kurios dar matėsi sniege.⁴⁶

Partizanai, atėję į vieną Liepalotų kaimo sodybą, paliko sargybinių ir nuėjo miegoti. Bet sargybinis užmigo, o pats sodybos šeimininkas pamėjo kareiviams, kad ateitų. Taigi partizanai buvo užklupti bemiegantys. Partizanai pabudo nuo šaudymo. P. Jurgilas kartu su Juozu Jaku-Žaibu išmušė užbučio duris ir norėjo prasiveržti. Pirmas ant slenkščio krito J. Jakas-Žaibas, o ant jo krito kulka į galvą sužeistas P. Jurgilas-Žvalgas. Nuo mirties jį išgelbėjo ant kepurės esanti kokarda (kokarda – uniforminės kepurės ženklas) ir prie šono turėti kulkosvaidžio diskai. Žuvo septyni partizanai, o P. Jurgilą-Žvalgą sunkiai sužeistą nusivežė į Šakius. Iš pradžių jo negydė, nors buvo sunkiai sužeistas, o tik žiauriai tardė. Visai nusilpusį ir sumuštą pagaliau nuvežė į Zyplių ligoninę. Ten šiek tiek pagyde vėl grąžino į Šakius toliau tardyti. Vė-

P. Tautmyliui.
 Prašau atvykti kalėdų
 antrąją dieną su visais
 vyrais į Kušlikių km.
 pas Kaunienę (Kušlikytę)
 būtinai atsivesk p. Taurą
 Putiną ir Kikį.
 Bendrai praleisti kalėdų
 šventes.
 p. Tautmyli prašau nesididžiuoti
 mano prašymą
 patenkinti.
 Keleivis.
 Kuopos Vadas
 1947 - XII - 15 d.

Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos vado Leonardo Vizgirdos-Keleivio kvietimas 37-osios kuopos vadui Kostui Naujokaičiui-Tautmyliui kartu Kušleikių kaime švesti 1947 m. Kalėdas. Rašteliui patekus į NKVD rankas, 1947 m. gruodžio 26 d. žuvo septyni 35-osios ir 37-osios kuopų kovotojai. 1947 m. LYA, f. K-1, b. 42619/3

⁴⁵ LYA, f. K-1, b. 42619/3, l. 200-8.

⁴⁶ Adomėnienė B. 1947-ųjų Kalėdos, *Tremtinys*, 1999, nr. 48-48 a.

liau, sukurpus bylą, pervežė į Marijampolę ir 1948 m. gegužės 26 d. pagal RSFSR BK 58-1 a. str. nuteisė 25-eriems metams lagerio. Išvežė į Norilską. Po Norilsko kalinių sukilimo pridėjo dar septynerius metus. Norilsko, Taišeto ir Mordovijos lageriuose P. Jurgilas kalėjo 17 metų.⁴⁷

Tą naktį Liepalotų kaimo J. Kuncaičio sodyboje žuvo keturi 35-osios kuopos partizanai – Vytautas Mažeika-Žvejas, Vincas Tunaitis-Patrimpas, Viktoras Jakštys-Žilvitis ir Petras Seniūnas-Balandis. Dar žuvo trys 37-osios kuopos partizanai – Jonas Spirauskas-Vaiduoklis, Vincas Runas-Kikis ir Juozas Jakas-Žaibas.⁴⁸

1948 m. kovo 1 d. Žalgirio rinktinės įsakyme Nr. 5 rašoma:

„35-tos kuopos I. kovotojus Būrio vadą Žveją, I. k. Patrimpą, Balandį ir Žilvitį, žuvusius kovoje su žiauriuoju mūsų tėvynės okupantu dėl Lietuvos laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo išbraukti iš Rinktinės asmeninės sudėties nuo 1947 m. gruodžio mėn. 26 dienos. 35-tos kuopos I. kovotoją Žvalgą, kautynėse su priešų sužeistą ir be sąmonės patekusį į NKVD rankas gyvą, išbraukti iš Rinktinės asmeninės sudėties nuo 1947 m. gruodžio mėn. 26 dienos.“⁴⁹

1948 m. sausio 17 d. MBG Šakių skyriaus viršininko kapitono Komendant spec. pranešime apie 35-tąją kuopą pranešta, kad kuopa anksčiau vadinosi Prano Vaičiūčio, turėjo du būrius ir iki dvidešimt kovotojų; iki 1948 m. sausio 1 d. žuvo vienuolika kovotojų ir du paimti gyvi, areštuoti septyni kuopos ryšininkai ir rėmėjai; 1947 m. gruodžio mėn. visiškai likviduotas vienas kuopos būrys su jo vadu Žveju; manoma, kad šiuo metu kuopą sudaro vienas nepilnas būrys, kuriame yra septyni kovotojai – kuopos vadas Leonardas Vizgirda-Keleivis iš Vilkeliškių, Jonas Vizgirda iš Vilkeliškių, Jonas Stankevičius iš Duobiškių, Vladas ir Telesforas Rimkai iš Ežeriūkų bei du nežinomi kovotojai. Kuopai sunaikinti numatytos tokios agentūrinės operatyvinės priemonės: papildyti agentūrinę bylą „Pasmertieji“ naujai išaiškintais kovotojais, ryšininkais ir rėmėjais, 35-osios kuopos agentų ir informatorių „Astra“, „Neverauskas“, „Beržas“, „Arsen“, „Zubov“ pagalba nustatyti kuopos buvimo vietas, kad būtų galima ją sunaikinti, ir išsiaiškinti visus kuopos ryšininkus ir rėmėjus. Į kuopos veikimo rajoną numatyta nusiųsti maršrutinę agentūrą ir labiausiai tikėtinoje pasirodymo vietose rengti pasalas.⁵⁰

Šioje MGB pažymoje klaidingai teigiama, kad yra vienuolika žuvusių kuopos kovotojų. Iš tikro minėtu laikotarpiu buvo žuvę tik aštuoni 35-osios kuopos laisvės kovotojai. Tai pažymoje nurodyti Antanas Vizgirda-Kapsas, Vytautas Mažeika-Žvejas, Antanas Jasaitis-Aras, Vincas Tunaitis-Patrimpas, Viktoras Jakštys-Žilvitis bei nepaminėti Jonas Stankevičius-Dobilas, Justinas Baukus-Karys ir Petras Seniūnas-Balandis. Pažymoje nurodytas Jonas Spirauskas-Putinas, žuvęs 1947 m. gruodžio 26 d., nuo rugpjūčio mėn. 30 d. jau priklausė 37-ajai kuopai.

⁴⁷Kaunietis R. *Aukštaitijos partizanų prisiminimai*, Vilnius, 2010, p. 551.

⁴⁸LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 83, 96.

⁴⁹Ten pat, l. 96.

⁵⁰LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1532, l. 146–148.

Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos kovotojai Algirdas Akambakas-Špicas iš Matarnų kaimo ir Juozas Kaminskas-Rolandas iš Šedvygų kaimo. Iš K. Vaičiūno albumo

1947 m. gruodžio 26 d. žuvus net keturiems kuopos partizanams, kuopoje liko tik keturi kovotojai – kuopos vadas L. Vizgirda-Keleivis, V. Rimkus-Aidas, T. Rimkus-Siaubas ir J. Kriauciūnas-Beržas.

Praėjus metams po šių tragiškų įvykių, artinantis 1948 metų Kalėdoms, laikinai einantis Tauro apygardos vado pareigas Viktoras Vitkauskas-Saidokas rašė:

„Susiaurinkime švenčių vaišes ir apsilankymus, kad ryšium su tuo neįvyktų nelaimių, kad nepasikartotų 1947 m. Kalėdos, kurių metu vien tik Žalgirio Rinktinėje netekome 23-jų jaunų ir brangių gyvybių. Tad pastebėtos ir skaudžiai pajustos klaidos neturi pasikartoti.“⁵¹

MGB agentų ir informatorių pagalba aktyviai aiškinosi kuopos ryšininkus ir rėmėjus. Štai 1948 m. sausio mėn. MGB Šakių skyriaus ataskaitoje pateikta informacija, kad legalizavosi kuopos ryšininkė Teresė Jakštytė iš Totorviečių, kuri yra 1947 m. gruodžio mėn. Liepalotų kaime žuvusio kuopos kovotojo V. Jakščio-Žilvičio sesuo.⁵²

Po skaudžios netekties Liepalotų kaime, kai žuvo keturi 35-osios kuopos kovotojai, nuo 1948 m. kovo mėn. 1 d. iš kitų Žalgirio rinktinės padalinių į kuopą atkelti du laisvės kovotojai. Išformavus Žalgirio rinktinės štabo maitinimo-aprūpinimo poskyrį, į 35-ąją kuopą perkeltas Algirdas Akambakas-Perkūnas, Špicas iš Žvirgždaičių valsčiaus, Matarnų kaimo, partizanas nuo 1946 m. kovo mėn. Iš 34-osios kuopos atkeltas Juozas Kaminskas-Rolandas iš Griškabūdžio valsčiaus, Šedvygų kaimo, partizanas nuo 1946 m. rugsėjo mėn., kai čekistai 1946 m. rugsėjo 22 d. nušovė jo tėvą. Kovojo Varno (kuopos vadas Juozas Rimša-Varnas) kuopoje.⁵³

Juozas Kriauciūnas-Beržas MGB Šakių skyriaus mėnesinėse ataskaitose kaip 35-osios kuopos kovotojas pirmą

⁵¹ LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 159.

⁵² LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1537, l. 12–13; b. 1534, l. 38–39.

⁵³ Runaitė-Šidlauskienė B. *Tau, mano Tėvyne*, Kaunas, 2005, p. 54; Aleknavičius B. *Novuzės krašto vaikai*, Klaipėda, t. 7, p. 8.

kartą paminėtas 1948 m. kovo mėnesį. Toje pačioje ataskaitoje paminėta areštuota Elena Gerulaitytė iš Šunkarių kaimo. Ji apkaltinta kuopos rėmimu – kovotojų slėpimu savo namuose ir aprūpinimu maisto produktais. Taip pat pranešta apie kuopai išaiškinti užverbuotą slaptąjį informatorių „Liną“, kurio namuose ne kartą lankėsi kuopos kovotojai.⁵⁴

1948 m. balandžio 2 d. Žalgirio rinktinės vadas V. Štrimas-Šturmas įsakymu Nr. 11 J. Kriaučiūnų-Beržų paskyrė Žalgirio rinktinės adjutantu. Tuo pačiu įsakymu Vytautas Žemaitis-Šermukšnis nuo balandžio 2 d. įskaitytas į Žalgirio rinktinės asmeninę sudėtį ir paskirtas į 35-ąją kuopą. V. Žemaitis gimė 1930 m. Barzdų valsčiuje, Žašinių kaime. Dar besimokydamas Pilviškių gimnazijoje, aktyviai įsijungė į kovą dėl Lietuvos laisvės, priėmė priesaiką ir 1948 m. kovo pabaigoje įsijungė į aktyvią partizaninę kovą.⁵⁵

Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos kovotojas Juozas Kaminskas-Rolandas iš Šedvygų kaimo. Iš K. Vaičiūno albumo

1948 m. balandžio mėn. MGB Šakių skyriaus ataskaitoje pateiktas šaltinio „Jūra“ pranešimas, kuriame nurodoma apie 35-osios kuopos kovotojų lankymąsi pas vieną Sintautų valsčiaus Kaupiškių kaimo gyventoją. Pranešama apie dviejų slaptųjų informatorių „Ramunė“ ir „Jūra“ užverbavimą ir apie agentūrinių priemonių planą gegužės mėnesiui – nustatyti kuopos kovotojų lankymosi slaptojo informatoriaus „Ramunė“ namuose laiką bei šaltinio „Jūra“ pagalba nustatyti kuopos kovotojų lankymosi pas rėmėjus laiką.⁵⁶

Šakių MGB toliau plėtė informatorių tinklą ir 35-ajai kuopai sunaikinti numatė tolimesnes operatyvines priemones. 1948 m. kovo 31 d. MGB Šakių skyriaus viršininkas kapitonas Komendant balandžio mėnesiui patvirtino agentūrinių operatyvinių priemonių planą, kuriame numatoma per slaptąjį informatorių „Vygandą“ išsiaiškinti, iš kur Totorviečių kaimo gyventojai Endriukaitis ir Grinčinaitis žino kuopos kovotojų sudėtį ir ar pas juos lankosi partizanai. Slaptojo informatoriaus „Vygando“ duomenims perpatikrinti pasiūstas slaptasis informatorius „Teresevičius“. Įsipareigojama nustatyti J. Kriaučiūnų-Beržo visas gimines ir iš jų užverbuoti tinkamas kandidatūras. 35-osios kuopos kovotojų Rimkų, Vizgirdų ir Kriaučiūnų giminių sodybose numatyta periodiškai rengti pasalas.⁵⁷

⁵⁴ LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1534, l. 92–93.

⁵⁵ Aleknavičius B. *Novužės krašto vaikai*, Klaipėda, t. 8, p. 34.

⁵⁶ LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1537, l. 70–71.

⁵⁷ LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1532, l. 273.

Anapus Šešupės, ties Panovių kaimu Kaliningrado srityje buvo gerai įrengti Tauro apygardos Žalgirio rinktinės P. Vaičičiaio kuopos bunkeriai. 1948 m. gegužės 24 d. bunkeriai buvo apsupti. Partizanai kovodami traukėsi. Sunkiai sužeistą Vladą Rimkų-Aidą partizanai pernešė per Šešupę, vežimu atvežė į Dailidžių sodybą, bet, bijodami saugumiečių siautėjimo, paslėpė nuo karo likusiuose bunkeriuose, kur jis kitą dieną mirė. Bendražygiai jį naktį palaidojo Kasikėnų kaimo kapinėse.

Ši netektis pažymėta 1948 m. gegužės mėn. 25 d. Žalgirio rinktinės įsakyme Nr. 20:

„35-tos kuopos 1. kovotoją Aidą, žuvusį kovoje su MVD dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo, išbraukti iš Rinktinės asmeninės sudėties nuo š. m. gegužės mėn. 24 d.“⁵⁸

Taip pat tame pačiame įsakyme pažymėti tose kautynėse dalyvavę Šermukšnis (Vytautas Žemaitis – K. V.) ir Rolandas (Juozas Kaminskas – K. V.), kurie padėjo sunkiai sužeistam Aidui perplaukti Šešupę.⁵⁹

Praėjus keliems mėnesiams, Žalgirio rinktinės vadas V. Vitkauskas-Saidokas rugsėjo mėn. 2 d. įsakymu Nr. 39 V. Rimkui-Aidui pareiškė tarnybinę padėką:

„Žuvo 35 kuopos skyrininkas Aidas 1948 m. gegužės mėn. 23 d. Noviškių miške (Rytprūsioose) dalyvavo kautynėse su ginkluotu MVD daliniu ir pasižymėjo narsumu, šaltakraujiškumu ir taiklia ugnimi, ko pasekoje tapo nušautas MVD karininkas. Už šį pasižymėjimą žuvusiam skyrininkui Aidui reiškiau tarnybinę padėką“.

Dar iš to paties įsakymo:

„Žuvo 35 kuopos skyrininkas Aidas 1948 m. gegužės mėn. 23 d. Noviškių miške (Rytprūsioose) kovėsi su priešu ir tapo sunkiai sužeistas, šis sužeidimas įrašomas į jo tarnybos lapą.“⁶⁰

MGB toliau planavo, kaip galutinai sunaikinti 35-ąją kuopą. Informatoriai nėrėsi iš kailio, norėdami įtikti, jų pranešimuose pasirodė informacija net apie kai kurių partizanų ketinimą legalizuotis. 1948 m. gegužės mėn. informatorius „Beržas“ pranešė apie L. Vizgirdos ketinimus legalizuotis:

„...Vizgirda turi ketinimų legalizuotis, apie ką jis pats pasakė Virokaičiui (Virokaitis – Sintautų valsčiaus, Vilkeliškių kaimo gyventojas – K. V.), ir toliau papildė, kad Vizgirda Sintautuose turi vieną pažįstamą, kuris gali legalizacijos atveju padėti ir patvirtinti apie tai, kad Vizgirda bandoje nebuvo, o paprasčiausiai slėpėsi.“⁶¹

⁵⁸ LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 112.

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Ten pat, l. 131.

⁶¹ LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1537, l. 87.

Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos kovotojai: pirmoje eilėje (iš kairės): Juozas Kriaučiūnas-Cezaris, Leonardas Vizgirda-Keleivis, Algirdas Akambakas-Špicas, antroje eilėje: Vytautas Žemaitis-Šermukšnis, Juozas Kaminskas-Rolandas, Vytautas Šulskis-Laisvūnas, Telesforas Rimkus-Siaubas. 1948 m. rugpjūčio mėn. Iš kn.: „Laišvės kovų archyvas“, Kaunas, 1999, t. 25, p. 128

Šiai informacijai patikrinti pasiūstas agentas „Ivan“, kuriam nurodoma išsiaiškinti Virokaičio ryšius su L. Vizgirda. „Beržui“ pavesta įtikinti Virokaitį įkalbėti L. Vizgirdą legalizuotis arba slaptai susitikti su operatyviniu darbuotoju.⁶²

1948 m. birželio mėn. MGB užverbavo informatorių „Aida“, kuris, kaip vėliau paaiškėjo, atliko Judo darbą sunaikinant 35-ąją kuopą. Turėdamas partizanų pasitikėjimą, „Aidas“ uoliai ėmėsi išdaviko darbo ir pranešė apie du naujus 35-osios kuopos kovotojus – Rolandą (Juozas Kaminskas – K. V.) ir Šermukšnį (Vytautas Žemaitis – K. V.), bet pastarųjų pavardžių jis nežinojo. Pagal agentų „Ažuolas“, „Arsen“, „Zuikis“, „Aidas“ duomenis patvirtinama, kad V. Rimkus-Aidas birželio mėn. pirmosiomis dienomis (data klaidinga, iš tikrųjų tai įvyko gegužės 23 d. – K. V.) žuvo Krasnoznamensko rajone, susidūrus su sovietų armijos kareiviais, bet V. Rimkaus-Aido lavono kareiviai nematė, nes jį pasiėmė partizanai ir palaidojo Šakių apskrities teritorijoje. MGB neturėjo duomenų apie Algirdo Akambako-Perkūno (Špico) perkėlimą į 35-ąją kuopą.⁶³

Keičiantis kuopos kovotojų sudėčiai, keitėsi ir jų pareigos. Liepos 1 d. į kuopą priimtas naujas kovotojas – Vytautas Šulskis-Laisvūnas. V. Šulskis gimė 1929 m. Griškabūdžio valsčiuje, Galinių kaime. Kartu su V. Žemaičiu-Šermukšniu mokėsi Barzdų progimnazijoje ir jau tada dalyvavo pasipriešinimo kovoje. Čekistams išsiaiškinus apie jų veiklą, pasitraukė pas partizanus.⁶⁴

⁶²Ten pat.

⁶³LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1534, l. 226.

⁶⁴Aleknavičius B. *Novužės krašto vaikai*, Klaipėda, t. 8, p. 219.

T. Rimkus-Siaubas nuo 1948 m. liepos 30 d. paskirtas 35-osios kuopos pirmojo būrio būrininku.

1948 m. liepos mėn. MGB ataskaitoje minimi penki kuopos kovotojai, nors iš tikro jų buvo septyni, įskaitant ir liepos 1 d. atkeltą V. Šulskį-Laisvūną. Taip pat pranešta apie kuopos kovotojų mažomis grupelėmis, po du tris, pasirodymą Sintautų valsčiaus Kiaulupių ir Braškių kaimuose, patikslinta, kad Rolandas ir Šermukšnis iš tikro pervedti į 35-ąją kuopą, bet vis dar nežinomi jų duomenys, kad kuopoje šiuo metu yra penki kovotojai – Keleivis, Beržas, Siaubas, Rolandas ir Šermukšnis. Informatorius „Beržas“ pranešė apie 35-os kuopos rėmėjus – Balčiūną, Kauną ir Janušaitį (Skaistgirių k. gyventojai – K. V.). MGB pranešė, kad kalbėta su J. Kriauciūno motina, tikinta ją įkalbėti sūnų legalizuotis arba susitikti su Beržu.⁶⁵

1948 m. rugpjūčio mėn 25 d. šaltinis „Vygandas“ pranešė, kad „Rolandas“ yra Juozas Kaminskas iš Griškabūdžio valsčiaus, Šedvygų kaimo. Prieš dvi savaites naktį pas „Vygandą“ buvo atėję trys kovotojai pasiklausti kelio į Kiaulupių kaimą. Iš kovotojų jis pažino Juozą Kaminską iš Šedvygų kaimo, nes „Vygandas“ anksčiau buvo gerai pažįstamas su jo tėvu. Kaminską kiti kovotojai vadino slapyvardžiu Rolandas. Kitas MGB informatorius „Leon“ pranešė, kad:

„35-os kuopos vado Leonardo Vizgirdos brolis Juozas Vizgirda, kuris anksčiau buvo kartu su broliu, šiuo metu randasi Vokietijoje, anglų okupacijos zonoje.“⁶⁶

1948 m. rugpjūčio 6 d. J. Kaminskas-Rolandas Žalgirio rinktinės vado Viktoro Vitkausko-Saidoko įsakymu paskirtas 35-osios kuopos žvalgybininku, kartu ir kuopos vado pavaduotoju.⁶⁷

Informatorius „Aidas“ toliau uoliai rinko duomenis apie 35-ąją kuopą ir pranešinėjo MGB. 1948 m. rugsėjo mėn. Šakių skyriaus MGB ataskaitoje apie 35-ąją kuopą pateikiami šio informatoriaus pranešimai apie Sintautų valsčiaus gyventojus, palaikančius ryšius su partizanais, ir numatomos priemonės spalio–lapkričio mėnesiams. Informatorius „Aidas“ pranešė, kad Sintautų valsčiaus Apirbiškių kaime yra 35-osios kuopos rezervinė grupė, kurią sudaro Kajetonas Valaitis iš Vaišvilų kaimo, Vincas Kudirka, Pranas Kundrotas, Jonas Lingys ir Juozas Miškaitis. Liepos mėn. užverbuotas informatorius „Laisvūnas“ papasakojo apie savo ryšius su partizanais ir jų ryšininkais bei rėmėjais. Spalio–lapkričio mėn. numatyta į rezervinės grupės Apirbiškių kuopos sudėtį įtraukti informatorių „Aidą“, kuris turėjo partizanų ryšininkų ir rėmėjų pasitikėjimą.⁶⁸

1948 m. rugsėjo mėn. į 35-ąją kuopą priimtas Feliksas Daugėla iš Sintautų valsčiaus, Mockupių kaimo, kuriam suteiktas slapyvardis Uranas.⁶⁹

⁶⁵LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1534, l. 245–246.

⁶⁶Ten pat, l. 268–369.

⁶⁷LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 125.

⁶⁸LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1537, l. 182–183.

⁶⁹LYA, f. K-1, ap. 58a, b. 42114/3, l. 15.

1948 m. rudenį P. Vaičiaičio kuopa patyrė skaudžią netektį. Spalio 9 d., išdavus agentui „Aidui“, Kasikėnų kaime, J. Barusevičiaus sodyboje, žuvo keturi 35-osios kuopos partizanai – kuopos vadas Leonardas Vizgirda-Keleivis, Juozas Kaminskas-Rolandas, Antanas Žukauskas-Korsaras, Telesforas Rimkus-Siaubas, o Feliksas Daugėla-Uranas suimtas gyvas.⁷⁰ Gyvam pavyko pasitraukti tik J. Kriaučiūnui-Cezariui.⁷¹

Kas gi įvyko tą 1948 m. spalio 9 d. popietę J. Barusevičiaus sodyboje? Remiantis Lietuvos ypatingajame archyve išlikusiais archyviniais dokumentais bei Tauro apygardos Žalgirio rinktinės išsakymais, galima atkurti tų dienų įvykius. 1948 m. MGB Šakių apskrities skyriaus pažymyje už 1948 m. rugsėjo 1–lapkričio 15 d. laikotarpį rašoma:

„1948 m. gegužės mėn. MGB Šakių apskrities skyriaus, kaip išvenęs tremties, užverbuotas agentas „Aidas“, praeityje aktyvus 35-tos banditų kuopos rėmėjas. Nukreiptas susekti šios gaujos dalyvius, Aidas š. m. spalio mėn. pranešė, kad jam pavyko nustatyti ryšį su 35-tos kuopos vadu Keleiviu, nuo kurio jis gavo užduotį parūpinti šaudmenų ir medžiagos drabužių pasiuvimui. Vadeiva nustatė susitikimą su agentu spalio 9–10 viename iš Sintautų valsčiaus kaimų. Teisingai realizuojant agento duomenis, valsčiaus skyriaus buvo išsiųstos penkios operatyvinės grupės blokuoti Aido nurodytas sodybas. Spalio 10 dieną gauja buvo aptikta nurodytoje sodyboje ir pilnai likviduota, keturi [...] nušauti ir vienas paimtas gyvas.“⁷²

Štai kaip apie tą kruviną įvykį tardymo metu pasakojo gyvas likęs vienas iš kuopos partizanų Feliksas Daugėla-Uranas:

„Išeinant iš Stankaičio, gaujos vadas Keleivis pasiūlė man ir kitiems banditams „Siaubui“, „Korsarui“ ir „Rolandui“ eiti pas Sintautų valsčiaus Kasikėnų kaimo gyventoją Barusevičių, sakydamas, kad jie pas jį buvo ir anksčiau, ilsėjosi ir skalbėsi drabužius, einam pas jį pailsėsime ir atiduosime skalbti drabužius. Mes sutikome ir nuėjome. Pas Barusevičių mes atėjome naktį prieš švintant ir pabeldėme į jo namo langą. Mums atidarė duris ir mes visi įėjome į vidų, kur buvo Barusevičiaus žmona, jos vardo nežinau, kuri uždengė langus ir kambarį uždegė šviesą. Po to Keleivis paprašė Barusevičienės leisti pasilikti jų sodyboje dienai pailsėti. Ji atsakė, kad namuose nėra vietos, galima ilsėtis kluone ant šieno. Mes sutikome ir kartu su Barusevičiene nuėjome į kluoną, kur sutikome patį šeimininką Barusevičių. Jis ten miegojo, pas kurį taip pat paprašėme leidimo prabūti jo sodyboje dieną ir pailsėti. Jis mums pasakė, kad jų kaime dažnai būna Sovietų armijos kareiviai ir jis bijo, kad kareiviai jo sodyboje mūsų nerastų. Mes jam į tai atsakėme, kad kareivių mes nebijome, o jeigu jis jų bijo, tai tuo metu jis gali nebūti savo sodyboje. Po to Barusevičius

⁷⁰ LYA, f. K-1, ap. 58a, b. 42114/3, l. 9.

⁷¹ Juodsnukis V. *Suvalkijos...*, p. 233.

⁷² LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1536, l. 101–102.

sutiko, kad mes būtume jo sodyboje, atidavė mums savo patalynę, ant kurios jis savo kluone miegojo iki mums ateinant, jo žmona dar mums atnešė patalynės ir mes įsikūrėme kluone ant šieno. Pats Barusevičius iš kluono išėjo, kur aš nežinau ir mes daugiau jo nematėme. Apie 9–10 val. ryto viena iš Barusevičiaus dukterų, kurios vardo aš nežinau, mums į kluoną atnešė pusryčius – kavos su pienu, lašinių ir duonos. Papyrusčiaučė, [...] „Keleivis“, „Siaubas“, „Korsaras“ ir „Rolandas“ nusivilko drabužius ir atidavė Barusevičiaus dukteriai išskalbti ir paprašė jos ir jos motinos stebėti Tarybinės armijos kareivių pasirodymų, jiems pasirodžius mus perspėti. Ji sutiko, paėmė [...] drabužius ir išėjo iš kluono. Aš asmeniškai savo drabužių jai skalbti nedaviau, nes mano drabužiai dar buvo švarūs, kadangi neseniai buvau pirtyje.

Panašiai po pietų, kada mes visi miegojome Barusevičiaus kluone, mus pažadino „Keleivis“ sakydamas atėjo kareiviai ir jis pirmas pradėjo šaudyti iš savo ginklo į kareivius. Mes taip pat įsitraukėme į kovą su kareiviais, kurios metu [...] „Keleivis“, „Siaubas“, „Korsaras“ ir „Rolandas“ buvo nušauti, o aš kareivių buvau suimtas gyvas, kai užsidegė kluonas ir išbėgau iš jo. Pasibaigus kovai, namuose buvo tik šeimininkė Barusevičiene, o kur tada buvo pats Barusevičius, aš nežinau.“⁷³

O MGB Sintautų valsčiaus poskyrio stribas Antanas Auštra iš Šuopių kaimo į klausimą, ar dalyvavo 1948 m. spalio 9 d. čekistinėje-karinėje operacijoje, atsakė:

„1948 metų spalio 9 dieną, dienos metu dešimties MGB kareivių ir liaudies gynėjų grupė atvykome į Sintautų valsčiaus Kasikėnų kaimą ir pradėjome tikrinti šio kaimo gyventoją Barusevičiaus Juozo sodybą. Tuo metu iš jo kluono į mus iššovė automato serija. Mes sugulėme ir taip pat pradėjome šaudyti į kluoną iš savo ginklų. Po to kluono durys staiga prasidarė ir atsišaudydami į mus išbėgo du nacionalistinės gaujos dalyviai karine [...] apranga, kuriuos mes nušovėme prie pat kluono. [...] Vykstant kovai, užsidegė kluonas ir vienas [...] išbėgo iš kluono, pakėlė rankas. Jį mes paėmėme gyvą. Baigus degti kluonui, jame mes radome keturis mūsų nušautų gaujos dalyvių lavonus ir jų ginklus – rankinį kulkosvaidį, pistoletą kulkosvaidį „Skoda“, du automatus, vieną šautuvą, pistoletą ir gilzių nuo šovinių, kiek jų buvo nežinau, visi ginklai taip pat apdegė. Šeimininko tuo metu namuose nebuvo, namuose buvo jo žmona, kurią mes sulaukėme.“⁷⁴

1948 m. spalio 9 d. čekistinės-karinės operacijos akte, kurią pasirašė MGB Sintautų valsčiaus poskyrio viršininkas majoras Žuliabin ir vyr. leitenantas Iljičiov, rašoma:

⁷³LYA, f. K-1, b. 42114, l. 51–52.

⁷⁴Ten pat, l. 99–100.

„1948 m. spalio 9 d. pagal MGB Sintautų valsčiaus skyriaus duomenis, 10 žmonių operatyvinė-karinė grupė Sintautų valsčiaus Kasikėnų kaime Barusevičiaus Juozo sodyboje aptiko [...] grupę, kuri pasipriešino ir bandė pasprukti. Susišaudymo metu Barusevičiaus sodyba sudegė, žuvo ir apdegė keturi [...] ir Daugėla Feliksas, slapyvardis Uranas, paimtas gyvas, kuris tarp žuvusių atpažino: gaujos vadas Vizgirda, slapyvardis Keleivis, Rimkus, slapyvardis Siaubas, Rolandas, Korsaras. Ginklai ir šaudmenys apdegė, netinkami naudoti ir atiduoti saugoti į MGB Sintautų valsčiaus skyrių. Apdegusių lavonų atpažinti neįmanoma. Iš mūsų pusės praradimų nėra. [...] nušovė tarnybinį šunį. Sulaikyta namų šeimininkė Barusevičienė Agota. Kitų šeimos narių nebuvo. Majoras Žuliabin.“⁷⁵

1948 m. gruodžio mėn. 4 d. Tauro apygardos įsakyme Žalgirio rinktinei Nr. 57 rašoma:

„35-os kuopos Vadą Keleivį, didvyriškoje kovoje su raudonuoju okupantu – budeliu, kuo brangiausia kaina paaukojusį savo jauną gyvybę už mūsų brangios tėvynės Laisvės ir nepriklausomybės atstatymą, išbraukti iš Rinktinės kovotojų asmeninės sudėties nuo 1948 m. spalio mėn. 9 d. 35-os kuopos Vado pavaduotoją Rolandą ir tos pat kuopos I-o būrio būrininką Siaubą, didvyriškai kaunantis su raudonuoju budeliu, pėda pėdon su mylimuoju savo kuopos vadu, kuo brangiausia kaina paaukojusius savo jaunas gyvybes už brangios mūsų tėvynės Laisvės ir nepriklausomybės atstatymą, išbraukti iš Rinktinės kovotojų asmeninės sudėties nuo 1948 m. spalio mėn. 9 d.“⁷⁶

Agentas „Aidas“ toliau išdavinėjo juo pasitikinčius partizanus. Spalio 14 d. Sintautų valsčiaus Voverių kaime jo išduotas žuvo Juozas Kriauciūnas-Beržas, tuo metu ejęs Žalgirio rinktinės adjutanto pareigas.⁷⁷

Tai patvirtinta MGB Šakių apskrities skyriaus pažymoje už 1948 m. rugsėjo 1 d.–lapkričio 15 d. laikotarpį:

„Nukreiptas susekti Beržą, agentas Aidas spalio 13 d. pranešė, kad su Beržu jis susitiko ir vėl turi susitikti spalio 14 d. Pravedus priemones, Beržas buvo likviduotas.“⁷⁸

1948 m. gruodžio mėn. 4 d. Žalgirio rinktinės įsakyme Nr. 57 pažymėta:

„Žalgirio rinktinės adjutantą Cezarį, žuvusį garbingoje kovoje su žiauriuoju mūsų brangios tėvynės okupantu už Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymą,

⁷⁵LYA, f. K-1, b. 42114, l. 9.

⁷⁶LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 154.

⁷⁷Juodsnukis V. *Suvalkijos...*, p. 233.

⁷⁸LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1536, l. 102.

išbraukti iš Rinktinės kovotojų asmeninės sudėties nuo 1948 m. spalio 14 d.”⁷⁹

Po šio tragiško įvykio 1948 m. spalio mėnesio MGB Šakių skyriaus ataskaitoje pranešta, kad 35-oji kuopa visiškai likviduota, nors kuopoje dar buvo likę trys kovotojai – Šermukšnis, Laisvūnas ir Perkūnas:

„35 „Prano Vaičičio“ banditų kuopa [...] pilnai likviduota. Iš jos sudėties nužudyti 4 [...] ir vienas paimtas gyvas. Nužudyti Vizgirda Leonardas – „Keleivis“, buvusios buržuazinės armijos leitenanto uniforma, jo pavaduotojas Rimkus Telesforas „Siaubas“, eiliniai „Rolandas“ Kaminskas, „Korsaras“, gyvas paimtas Daugėla Feliksas slapyvardis „Uranas“. Paimta ginklų ir šaudmenų (detalesiau žiūrėti 1948 10 19 specpranešimas Nr. 1892 ir 1948 10 27 Nr. 1957). Be to, areštuotas [...] kuopos aktyvus rėmėjas Barusevičius Juozas, s. Juozo, g. 1893 m. Šakių apskr., Būblelių valsč., Meištų k., iš valstiečių vidutiniokų, gyv. Šakių apskr. Sintautų valsč., Kasikėnų k., kurio sodyboje š/m. spalio 9 d. vykdant karinę-čekistinę operaciją likviduota 35-oji kuopa. Barusevičius apklausoje nurodė, kad ryšius su nacionalistinės bandos dalyviais palaikė nuo 1947 metų, ne kartą priėmė ir slėpė savo sodyboje, aprūpindavo juos maisto produktais.“⁸⁰

1949 m. sausio 29 d. Feliksas Daugėla-Uranas nuteistas 25 m., o Juozas Barusevičius – 10 m. lagerio.

1948 m. pabaigoje 35-ojoje kuopoje liko trys partizanai – A. Akambakas-Perkūnas, Špicas, V. Žemaitis-Šermukšnis ir V. Šulskis-Laisvūnas.

1948 m. gruodžio mėn. 2 d. MGB Šakių skyriaus pažymyje apie 35-ąją kuopą pranešta, kad visi kuopos partizanai žuvę, vienas perkeltas į kitą kuopą, o likusieji trys šiuo metu veikia „Žalgirio“ rinktinėje:

„Šakių apskrities Sintautų, Būblelių ir dalinai Šakių, Lukšių valsčių teritorijose veikė ir dislokavosi nacionalistinė „Prano Vaičičio“ vardo [...] kuopa Nr. 35, įeinanti į Tauro apygardos Žalgirio rinktinę.

Į 35-os kuopos sudėtį įėjo:

1. Vizgirda Leonardas, Jono – „Keleivis“, žuvęs 48 10 09.
2. Rimkus Telesforas, Tado – „Siaubas“, žuvęs 48 10 09.
3. Jakštys Viktoras, Jono – „Žilvitis“, žuvęs 47 12 27.
4. Tunaitis Vincas, Antano – „Patrimpas“, žuvęs 47 12 27.
5. Rimkus Vladas, Tado – „Aidas“, žuvęs 48 5 23.
6. Jurģilas Pranas, Prano – „Žvalgas“, areštuotas 1948 m.

sausio mėn.

7. Žukauskas Antanas, Prano – „Korsakas“, žuvęs 1948 10 09.
8. Kaminskas Juozas – „Rolandas“,

žuvęs 1948 10 09.

⁷⁹ LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 154.

⁸⁰ LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1536, l. 24.

9. Daugėla Feliksas, Vinco – „Uranas“, areštuotas 1948 m. spalio mėn.

10. „Balandis“ – perkeltas į kitą kuopą.

11. Žemaitis Vitas – „Šermukšnis“.

12. Akambakas Algirdas – „Špicas“.

13. „Laisvūnas“.

Paskutiniai trys nurodyti [...] šiuo metu veikia „Žalgirio“ rinktinės sudėtyje.“⁸¹

1948 m. gruodžio 7 d. Žalgirio rinktinės vado V. Vitkausko-Saidoko įsakymu 35-osios kuopos pirmojo būrio vadas A. Akambakas-Perkūnas ir tos pat kuopos kovotojas V. Šulskis-Laisvūnas dėl žiemos metu X rajone (taip įsakyme – K. V.) susidariusių sunkių gyvenimo sąlygų perkelti į 36-ąją kuopą, o 35-osios kuopos pirmojo būrio skyrininkas Vytautas Žemaitis-Šermukšnis perkeltas į 34-ąją kuopą.⁸²

Kuopoje likus mažai kovotojų, 1949 m. sausio 1 d. ji buvo išformuota, o būrio vadas A. Akambakas-Perkūnas ir kovotojas V. Šulskis-Laisvūnas perkelti į 36-ąją kuopą. Tai užfiksuota 1949 m. balandžio 28 d. Tauro apygardos vado įsakyme Žalgirio rinktinei Nr. 16:

„Likus nepakankamam skaičiui kovotojų 35-tą kuopą nuo 1949 m. sausio mėn. 1 d. išformuoju, jos būrio vadą PERKŪNĄ, iš eitu pareigų atleidžiu ir eiliniu kovotoju, o taip pat ir kovotoją LAISVŪNĄ skiriu į 36 kuopą.“⁸³

Buęs 35-osios kuopos kovotojas V. Žemaitis-Šermukšnis 1949 m. vasario 10 d. Braziūkų miške, bunkeryje, išduotas susisprogdino kartu su kitais keturiais 34-osios kuopos partizanais – Jonu Balsiu-Aidu, Juozu Liogiu-Dragūnu, Vytautu Naujūnu-Kariūnu ir Broniumi Petrausku-Šarūnu.⁸⁴

1949 m. gegužės 6 d. areštuota Vita Vizgirdaitė (Antano, Leonardo ir Vytauto Vizgirdų pusseserė), gyvenusi Išdagų kaime, A. Mažeikos sodyboje. Ji apkaltinta tuo, kad, gavusi pusbrolio Vytauto Vizgirdos nurodymą, balandžio 23 d. pasikvietė pas save Sintautų progimnazijos komsorgą Palubinską ir jį, kaip aktyviai tarnaujantį sovietų valdžiai, partizanai nušovė.

1949 m. birželio 1 d. Tauro apygardos Žalgirio rinktinės įsakymu Nr. 23 Žalgirio rinktinės kuopos nuo birželio 1 d. pervadinamos į tėvūnijas: 34-oji, arba prieš tai buvusi Vyčio, kuopa pervadinama į Trispalvės vėliavos tėvūniją, 36-oji, arba buvusi Dr. J. Basanavičiaus, kuopa pervadinama į Šturmo tėvūniją, ir 37-oji, arba Dr. V. Kudirkos, kuopa pervadinama į Vasario 16-osios tėvūniją. Kiekvienai iš šių tėvūnijų teko po vieną trečdalį buvusios 35-osios kuopos veikimo ploto. Tame pačiame įsakyme nurodyta, kad administruoti buvusios 35-osios kuopos rajone kaimyniniai tėvūnijų vadai, tarpusavio susitarimu, nustato konkrečias tėvūnijų ribas ir raštiškai pristato tvirtinti Žalgirio rinktinės vadui Saidokui.⁸⁵

⁸¹ LYA, f. K-1, ap. 58a, b. 42114/3, l. 141.

⁸² LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 155.

⁸³ Ten pat, l. 198.

⁸⁴ Juodsnukis V. *Suvalkijos*, p. 291–292.

⁸⁵ LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 208.

Jauniausias iš Vizgirdų Vytautas Vizgirda-Vytis 1949 m. birželio 25 d. laisvės kovotoju partizanų paskirtas į Šturmo tėvūnijos pirmojo skyriaus antrąją grandį.⁸⁶ Tų pačių metų spalio 10 d. Tauro apygardos vado V. Vitkausko-Saidoko įsakymu Nr. 42 V. Vizgirdai-Vyčiui suteiktas laisvės kovotojo partizano laipsnis.⁸⁷ O nuo lapkričio mėn. 19 d. V. Vizgirda-Vytis paskirtas pirmojo skyriaus antrosios grandies vadu.⁸⁸

1949 m. gruodžio 6 d. Žalgirio rinktinės vadas Saidokas Šturmo tėvūnijos grandies vadui V. Vizgirdai-Vyčiui už drausmingumą, tvarkingumą, sąžiningumą ir uolų pavestų uždavinių vykdymą bei atkaklų kovos vedimą suteiktas grandinio laipsnis.⁸⁹ Paskutinis iš partizanų brolių Vizgirdų – V. Vizgirda-Vytis žuvo 1949 m. gruodžio 28 d., papuolęs ant pasalos Zyplių kaime ties Vosylyne.⁹⁰

1950 m. balandžio 20 d. įsakyme Nr. 15 Žalgirio rinktinei konstatuota:

„Šturmo Tv II-os GrV Vytis vedęs griežtą ir atkaklią kovą prieš mūsų brangios Tėvynės pavergėją, MVD suruošose pasalose Sintautų vls. Zyplių km. kautynių metu garbingai žuvusį dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės atstatymo išbraukti iš Rn kovotojų asmeninės sudėties nuo 1949 m. gruodžio mėn. 28 d. RnV Tigras. Už RnV Adj Dūmas“⁹¹

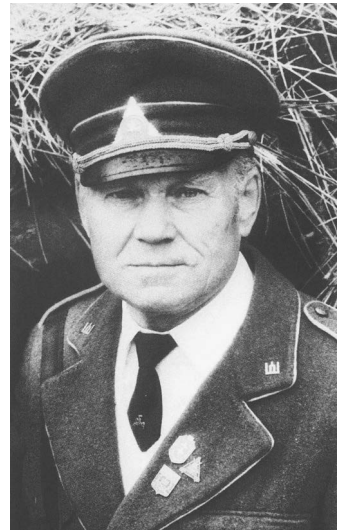
A. Akambakas-Perkūnas ir V. Šulskis-Laisvūnas kartu su dar trimis Vasario 16-tos tėvūnijos partizanais – Valentinu Aleksa-Aru, Albinu Piščiku-Bijūnu ir Sigitu Jakščiu-Spinduliu žuvo 1950 metų rugsėjo 12 d. Laužgirio miške išduoti buvusio ryšininko Kadugio, tada jau agento „Vito“.⁹²

Įamžinant žuvusių laisvės kovotojų atminimą, pastatyti šeši paminklai 1947–1948 metais žuvusiems Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos partizanams, kovojusiems Sintautų valsčiaus teritorijoje.

1. Netoli Sintautų 1993 m. atidengtas paminklas šioje vietoje užkastiems 1947–1948 m. Sintautų apylinkėse žuvusiems Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 34-osios ir 35-osios kuopų partizanams atminti – Antanui Vizgirdai-Kapsui, Jonui Stankevičiui-Dobilui, Saliamonui Rudzevičiui-Žemučiui, Jonui Rinkevičiui-Mėrūnui, Gustavui Kriauzai-Urėdai, Vladui Rimkui-Aidui,

Žalgirio rinktinės 35-os kuopos kovotojas Vytautas Vizgirda-Vytis iš Vilkeliškių kaimo. Iš K. Vaičiūno albumo

Pranciškus Jurgilas-Žvalgas, vienintelis likęs gyvas Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos kovotojas. Iš P. Jurgilo albumo

⁸⁶LYA, f. 3377, ap. 55, b. 230, l. 208.

⁸⁷Ten pat, l. 248.

⁸⁸Ten pat.

⁸⁹Ten pat, l. 271.

⁹⁰Juodsnukis V. *Suvalkijos...*, p. 388.

⁹¹LYA, f. 3377, ap. 55, b. 231, l. 18.

⁹²Adomėnienė B. Išdavystės pėdsakais, *Trentinys*, 2000, nr. 39–39a, p. 12.

Paminklinis akmuo 1947–1948 m. Sintautų apylinkėse žuvusiems Žalgirio rinktinės 34-osios ir 35-osios kuopų kovotojams Antanui Vizgirdai-Kapsui, Jonui Stankevičiui-Dobilui, Saliamonui Rudzevičiui-Žemučiui, Jonui Rinkevičiui-Mėrūnui, Gustavui Kriauzai-Urėdai, Vladui Rimkui-Aidui, Leonardui Vizgirdai-Keleiviui, Telesforui Rimkui-Siaubui, Juozui Kaminskui-Rolandui Antanui Žukauskui-Korsarui ir Juozui Kriaučiūnui-Cezariui atminti. Sintautai. Pastatytas 1993 m. Autorius Vytautas Kaciusevičius. Iš K. Vaičiūno albumo

Tipinis atminimo ženklas 1948 m. žuvusiems Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos vadui Leonardui Vizgirdai-Keleiviui, kovotojams Telesforui Rimkui-Siaubui, Juozui Kaminskui-Rolandui, Antanui Žukauskui-Korsarui, Žalgirio rinktinės adjutantui Juozui Kriaučiūnui-Beržui atminti, Panoviai. Pastatytas 2009 m. Iš K. Vaičiūno albumo

Leonardui Vizgirdai-Keleiviui, Telesforui Rimkui-Siaubui, Juozui Kaminskui-Rolandui, Antanui Žukauskui-Korsarui ir Juozui Kriaučiūnui-Cezariui.

2. Netoli Keturnaujienos, Suodžiuose, prie Keturnaujienos koplytėlės, 2009 m. pašventintas tipinis atminimo ženklas 1947 m. spalio 31 d. Sintautų valsčiuje, Suodžių kaime, Rakauskų sodyboje, žuvusiems Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Ryšio, Maitinimo-aprūpinimo poskyrio viršininkui A. Vizgirdai-Kapsui ir partizanui J. Stankevičiui-Dobilui atminti.

3. Panoviuose 2009 m. rugsėjo 19 d. pašventintas tipinis atminimo ženklas 1948 m. spalio 9 d. Kasikėnų kaime, Juozo Barusevičiaus sodyboje, žuvusiems Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos partizanams – kuopos vadui Leonardui Vizgirdai-Keleiviui, būrio vadui Telesforui Rimkui-Siaubui, Juozui Kaminskui-Rolandui, Antanui Žukauskui-Korsarui; taip pat 1948 m. gegužės mėn.

Tipinis atminimo ženklas 1947 m. spalio 31 d. Sintautų vls. Suodžių k. žuvusiems Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos kovotojams A. Vizgirdai-Kapsui ir J. Stankevičiui-Dobilui atminti. Pastatytas 2009 m. Iš K. Vaičiūno albumo

Atminimo kryžius Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos kovotojo Vlado Rimkauskos-Aido kapas Kasikėnų kaimo kapinėse. Pastatytas 2011 m. Iš K. Vaičiūno albumo

Paminklas 1947 m. gruodžio 26 d. Liepalotų k. žuvusiems Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos kovotojams Vytautui Mažeikai-Žvejui, Vincui Tunaičiui-Patimpui, Viktorui Jakščičiui-Žilvičiui, Petru Seniūnui-Balandžiui ir 37-osios kuopos kovotojams Vincui Runui-Kikiui, Jonui Spirauskui-Putinui bei Juozui Jakui-Žaibui. Pastatytas 1997 m. Iš K. Vaičiūno albumo

Paminklinis akmuo 1947 m. birželio 18 d. Sintautų valsčiaus Skaistgirių, Pikžirnių ir Švediškių kaimuose žuvusiems Žalgirio rinktinės Vyčio kuopos kovotojams Saliamonui Rudzevičiui-Žemučiui, Juozui Rinkevičiui-Mērūnui ir Gustavui Kriauzai-Urėdai. Pastatytas 2010 m. Iš K. Vaičiūno albumo

23 d. Rytprūsiuose, Noviškių miške, sužeistam ir kitą dieną Panoviuose mirusiam Vladui Rimkui-Aidui, ir tų pačių metų spalio 14 d. Voverių kaime žuvusiam Žalgirio rinktinės adjutantui Juozui Kriaučiūnui-Cezariui, Beržui.

4. Kasikėnų kaimo kapinėse 2011 m. gegužės 21 d. pašventintas kryžius 1948 m. gegužės 24 d. žuvusiam Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 35-osios kuopos partizanui Vladui Rimkui-Aidui.

5. Liepalotų kaime, netoli buvusios Kuncaičio sodybos, 1997 m. liepos 12 d. 35-osios kuopos partizano Prano Jurgilo rūpesčiu pastatytas paminklas 35-osios ir 37-osios kuopų žuvusiems partizanams. 1947 m. gruodžio 27-osios naktį MGB vidaus kariuomenės 298-ojo šaulių pulko šešiolikos kareivių grupė vykdė karinę-čekistinę operaciją, kurios metu žuvo penki 35-osios kuopos partizanai – būrio vadas Vytautas Mažeika-Žvejas, Vincas Tunaitis-Patrimpas, Viktoras Jakštys-Žilvitis, Jonas Spirauskas-Putinas ir du 37-osios kuopos partizanai – Juozas Jakas-Žaibas ir Vincas Runas-Kikis.

6. Skaistgirių kaime, netoli kelio Šakiai–Griškabūdis, 2010 m. birželio 5 d. atidengtas paminklinis akmuo 1947 m. birželio 18 d. per susišaudymą su Sintautų valsčiaus MGB poskyrio operatyvine grupe ir MGB vidaus kariuomenės 298-ojo šaulių pulko kareiviais žuvusiems Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Vyčio ku-

pos partizanams – vadui Saliamonui Rudzevičiui-Žemučiui, jo adjutantui Jonui Rinkevičiui-Mérūnui ir Gustavui Kriauzai-Urėdai atminti.

Partizanai, kovoję Prano Vaičaičio, arba 35-ojoje, kuopoje

Antanas Vizgirda-Kapsas, gimęs 1918 m. Sintautų valsčiuje, Vilkeliškių kaime, partizanas nuo 1945 m. pavasario. 1947 m. gegužės 12 d. skiriamas P. Vaičaičio kuopos vadu, 1947 m. spalio 6 d. – Žalgirio rinktinės štabo Ryšių, maitinimo ir aprūpinimo poskyrio viršininku; žuvo 1947 m. spalio 31 d. Sintautų valsčiuje, Suodžių kaime.

Leonardas Vizgirda-Keleivis, gimęs 1919 m. Sintautų valsčiuje, Vilkeliškių kaime, partizanas nuo 1946 m. rugpjūčio 1 d. 1947 m. rugpjūčio 22 d. skiriamas antrojo būrio vadu, nuo 1947 m. spalio 6 d. – 35-osios kuopos vadu. 1948 m. vasario mėn. 16 d. jam suteikiamas grandinio laipsnis. 1948 m. gruodžio 28 d. apdovanojamas juostele „Už narsumą“. Žuvo 1948 m. spalio 9 d. Sintautų valsčiuje, Kasikėnų kaime, J. Barusevičiaus sodyboje.

Vytautas Vizgirda-Vytis gimęs 1924 m. Sintautų valsčiuje, Vilkeliškių kaime, partizanas nuo 1949 m. gegužės mėn. 8 d. 1949 m. birželio 25 d. skiriamas į Šturmo tėvūnijos pirmojo skyriaus antrąją grandį. 1949 m. lapkričio 26 d. skiriamas pirmojo skyriaus antrosios grandies vadu, 1949 m. gruodžio 6 d. jam suteikiamas grandinio laipsnis. Žuvo 1949 m. gruodžio 29 d. Senųjų Zyplių kaime ties Vosylyne.

Vytautas Mažeika-Žvejas, gimęs 1914 m. Šakių valsčiuje, Papartynų kaime, partizanas nuo 1946 m. Žuvo 1947 m. gruodžio 26 d. Slavikų valsčiuje, Liepalotų kaime.

Antanas Jasaitis-Aras, gimęs 1922 m. Gelgaudiškio valsčiuje, Papiškių kaime, partizanas nuo 1947 m. liepos mėn. 26 d. Žuvo 1947 m. rugpjūčio mėn. Sintautų valsčiuje, Juškakaimio kaime.

Pranciškus Jurgilas-Žvalgas, gimęs 1930 m. Sintautų valsčiuje, Parnovių kaime, partizanas nuo 1947 m. rugpjūčio 5 d. Sužeistas suimtas 1947 m. gruodžio 26 d. Slavikų valsčiuje, Liepalotų kaime.

Viktoras Jakštys-Žilvitis, gimęs 1926 m. Sintautų valsčiuje, Totorviečių kaime, partizanas nuo 1946 m. 1947 m. gegužės 26 d. lengvai sužeidžiamas. Žuvo 1947 m. gruodžio mėn. 26 d. Slavikų valsčiuje, Liepalotų kaime.

Juozas Kriaučiūnas-Beržas, Cezaris, gimęs 1925 m. Sintautų valsčiuje, Voverių kaime, partizanas nuo 1947 m. kovo mėn. 25 d. 1948 m. vasario mėn. 16 d. jam suteikiamas grandinio laipsnis, nuo 1948 m. balandžio mėn. 2 d. skiriamas Žalgirio rinktinės adjutant. Žuvo 1948 m. spalio mėn. 14 d. Sintautų valsčiuje, Voverių kaime.

Vladas Rimkus-Aidas, gimęs 1924 m. Sintautų valsčiuje, Ežeriūku kaime, partizanas nuo 1946 m. gruodžio mėn. 5 d. Sunkiai sužeistas 1948 m. gegužės 23 d. Kaliningrado srities, Noviškių miške, mirė gegužės 24 d.; palaidotas Kasikėnų kaimo kapinėse.

Telesforas Rimkus-Siaubas, gimęs 1928 m. Sintautų valsčiuje, Sintautų kaime, partizanas nuo 1946 m. gruodžio mėn. 5 d. 1947 m.

- rugpjūčio mėn. 28 d. sunkiai sužeistas. 1948 m. liepos mėn. 30 d. skiriamas pirmojo būrio būrininku. Žuvo 1948 m. spalio mėn. 9 d. Sintautų valsčiuje, Kasikėnų kaime, J. Barusevičiaus sodyboje.
- Juozas Kaminskas-Rolandas**, gimęs 1930 m. Griškabūdžio valsčiuje, Šedvygų kaime, partizanas nuo 1946 m. rugsėjo mėn. 22 d. Kovojo 34-ojoje kuopoje, nuo 1948 m. kovo 1 d. perkeliamas į 35-ąją kuopą, 1948 m. rugpjūčio 5 d. skiriamas kuopos žvalgybininku. Žuvo 1948 m. spalio mėn. 9 d. Sintautų valsčiuje, Kasikėnų kaime, J. Barusevičiaus sodyboje.
- Antanas Žukauskas-Korsaras**, gimęs 1929 m. Sintautų valsčiuje, Mockupių kaime, partizanas nuo 1948 m. Žuvo 1948 m. spalio 9 d. Sintautų valsčiuje, Kasikėnų kaime, J. Barusevičiaus sodyboje.
- Vytautas Žemaitis-Šermukšnis**, gimęs 1930 m. Barzdų valsčiuje, Žašinių kaime, partizanas nuo 1948 m. kovo mėn. 29 d. Žuvo 1949 m. vasario 10 d. Bražiūkų miške prie Gariunkščių kaimo.
- Jonas Stankevičius-Dobilas**, gimęs 1919 m. Sintautų valsčiuje, Duobiškių kaime, partizanas nuo 1947 m. liepos mėn. 6 d. 1947 m. spalio mėn. 6 d. skiriamas Ūkio būrio prie Žalgirio rinktinės štabo skyrininku. Žuvo 1947 m. spalio 31 d. Sintautų valsčiuje, Suodžių kaime, J. Rakauskos sodyboje.
- Jonas Spirauskas-Putinas**, gimęs 1921 m. Sintautų valsčiuje, Gyliškių kaime, partizanas nuo 1945 m. kovo mėn. Žuvo 1947 m. gruodžio 26 d. Slavikų valsčiuje, Liepalotų kaime.
- Vytautas Šulskis-Laisvūnas**, gimęs 1929 m. Griškabūdžio valsčiuje, Galinių kaime, partizanas nuo 1947 m. Žuvo 1949 m. rugsėjo 12 d. Kidulių valsčiuje, Šilininkų kaime.
- Algirdas Akambakas-Perkūnas, Špicas**, gimęs 1928 m. Žvirgždaičių valsčiuje, Matarnų kaime, partizanas nuo 1946 m. 1948 m. kovo 1 d. iš Žalgirio rinktinės štabo Maitinimo ir aprūpinimo būrio perkeliamas į 35-ąją kuopą. 1948 m. gegužės 6 d. skiriamas pirmojo būrio vadu, nuo 1949 m. sausio 1 d. perkeliamas eiliniu kovotoju į 36-ąją kuopą. Žuvo 1950 m. rugsėjo 12 d. Kidulių valsčiuje, Šilininkų kaime.
- Vincas Tunaitis-Patrimpas**, gimęs 1917 m. Sintautų valsčiuje, Bridžių kaime, partizanas nuo 1946 m. Žuvo 1947 m. gruodžio 26 d. Slavikų valsčiuje, Liepalotų kaime.
- Feliksas Daugėla-Uranas**, gimęs 1929 m. Sintautų valsčiuje, Mockupių kaime, partizanas nuo 1948 m. Suimtas 1948 m. spalio 9 dieną.
- Justinas Baukus-Karys**, gimęs 1923 m. Sintautų valsčiuje, Santakų kaime, partizanas nuo 1945 m. Žuvo 1947 m. gegužės 23 dieną.
- Petras Seniūnas-Balandis**, partizanas nuo 1946 m. gruodžio 5 d. Žuvo 1947 m. gruodžio 26 d. Slavikų valsčiuje, Liepalotų kaime.
- Antanas Urbanavičius-Lakūnas**, 1947 m. lapkričio 30 d. perkeltas į Kėstučio rinktinę.
- Ažuolas** (pavardė nežinoma), 1947 m. lapkričio mėn. 30 d. perkeltas į Kėstučio rinktinę.

Sintautų valsčiaus gyventojai, nukentėję nuo sovietinio režimo

Gailė Ambrazienė, Kęstutis Vaičiūnas

Apirbiškių k.

Antanina Bendikienė, gim. 1900 m., dukros – **Aldona**, gim. 1937 m., **Janina**, gim. 1944 m., 1951 m. spalio 3 d. išstremtos į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleistos 1958 m.

Pranas Petrikas, gim. 1891 m., žmona **Kunigunda**, gim. 1901 m., duktė **Gražina**, gim. 1933 m., sūnus **Algimantas**, gim. 1935 m., 1949 m. kovo 28 d. išstremti į Askizo r., Krasnojarsko kr.; Gražina 1951 m. kovo mėn. **mirė tremtyje**, kiti 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Juozas Sepetka, gim. 1893 m., žmona **Ona**, gim. 1893 m., 1949 m. balandžio 12 d. išstremti į Kirovo r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Kajetonas Valaitis, gim. 1920 m., žmona **Ona**, gim. 1925 m., 1952 m. sausio 23 d. išstremti į Krasnojarsko kr.; paleisti 1956 m.

Balsėliškių k.

Jurgis Kaunas, gim. 1872 m., suimtas 1945 m. liepos 9 d., 1946 m. **mirė lageryje**; sūnus **Feliksas Gediminas**, gim. 1920 m., pogr. organizacijos narys, suimtas 1947 m. gegužės 22 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Kizellage, Permės (Molotovo) sr.; paleistas 1954 m.; sūnus **Juozas**, gim. 1911 m., suimtas 1944 m. spalio 12 d., Karo tribunolo nuteistas 15 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Siblage, Kemerovo sr., 1945 m. **mirė lageryje**; sūnus **Vytautas**, gim. 1919 m., suimtas 1945 m., kalintas Vorkutlage (Komija); grįžo į Lietuvą.

Kajetonas Kaunas, gim. 1907 m., žmona **Antosė**, gim. 1926 m., 1951 m. spalio 2 d. išstremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Barandų k.

Juozas Dailidė, gim. 1906, suimtas 1945 m. balandžio 4 d., kalintas Vorkutlage (Komija); paleistas 1946 m.; brolis **Jonas**, gim. 1919 m., suimtas 1945 m. sausio 16 d., kalintas Vorkutlage (Komija); paleistas 1945 m.

Vincas Rakickas, gim. 1902 m., suimtas 1944 m. gruodžio 25 d., Karo tribunolo nuteistas mirti, vėliau bausmė pakeista įkalnimu lageryje.

Bliūkiškių k. (priklauso naujai seniūnijai)

Justinas Jasaitis, gim. 1897 m., žmona **Ona**, gim. 1895 m., dukros – **Augenija**, gim. 1925 m., **Seliomėja**, gim. 1927 m., **Birutė**, gim. 1930 m., 1949 m. kovo 26 d. išstremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1957 m.; visi, išskyrus Birutę, į Lietuvą grįžo.

Endrius Naujokaitis, gim. 1891 m., žmona **Marcelė**, gim. 1903 m., dukros – **Grażina**, gim. 1929 m., **Genė**, gim. 1930 m., **Ona**, gim. 1937 m., **Irena**, gim. 1939 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Braškių k.

Antanas Dailidė, gim. 1916 m., duktė **Zita**, gim. 1948 m., sūnus **Justinas**, gim. 1943 m., giminaitė **Matilda Kiselytė**, gim. 1920 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; **Zita tremtyje mirė**, kiti paleisti 1958 m.

Jonas Endriukaitis, gim. 1919 m., suimtas 1945 m. kovo 28 d.; paleistas 1945 m. liepos 16 d.

Justinas Endriukaitis, gim. 1918 m., suimtas 1945 m. sausio 16 d., kalintas Vorkutlage (Komija); paleistas 1945 m. spalio 12 d.

Jonas Kučiauskas, gim. 1914 m., partizanų rėmėjas, suimtas 1946 m. spalio 28 d., 1947 m. rugpjūčio 23 d. nuteistas 5 metams lagerio, kalintas Pesčianlage, Karagandos sr.; paleistas 1954, į Lietuvą negrįžo, 1987 m. ten mirė; žmona **Eugenija**, gim. 1919 m., duktė **Janina**, gim. 1947 m., anyta **Antanina Kučiauskienė**, gim. 1877 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremtos į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Antanina 1952 m. **mirė tremtyje**, likusios paleistos 1956 m.; brolis **Juozas**, gim. 1919 (1917?) m., suimtas 1945 m. sausio 16 d., po 6 mėnesių paleistas; 1951 m. spalio 2 d. ištremtas kartu su žmona **Antose**, gim. 1924 m., sūnumis – **Antanu**, gim. 1946 m., **Sigitu**, gim. 1948 m., **Alvydu**, gim. 1950 m., į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Vincas Milius, gim. 1905 m., Lietuvos kariuomenės majoras, žmona **Anastazija**, mokytoja, gim. 1908 m., sūnūs – **Algimantas Alius**, gim. 1936 m., **Vaidotas**, gim. 1938 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Bijsko r., Altajaus kr., 1942 m. pervežti į Bykovą, Bulūno r. (Jakutija); paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Juozas Murauskas, gim. 1915 m., suimtas 1945 m. vasario 20 d., Karo tribunolo nuteistas 25 metams lagerio ir 5 tremties.

Juozas Naujokaitis, gim. 1878 m., žmona **Ona Marija**, gim. 1890 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Bijsko r., Altajaus kr., 1942 m. pervežti į Bykovą, Bulūno r. (Jakutija); Juozas **mirė** vežamas į Jakutiją 1942 m., Ona Marija **mirė tremtyje** 1951 m.

Vincas Rudaitis, gim. 1915 m., suimtas 1946 m. balandžio 4 d., Karo tribunolo nuteistas 7 metams lagerio, kalintas Sevkuzbaslage, Kemerovo sr., 1947 m. gruodžio 1 d. **lageryje mirė**; brolis **Vytautas**, gim. 1931 m., partizanų rėmėjas, suimtas 1946 m. spalio 28 d., Ypatingojo pasitarimo 1947 m. rugpjūčio 23 d. nuteistas 5 metams lagerio, kalintas nepilnamečių kolonijoje, vėliau – Rečlage (Komija).

Jonas Šiaulaitis, gim. 1926 m., pogrindžio organizacijos narys, suimtas 1946 m. spalio 28 d.; paleistas 1947 m. vasario 10 d.

Valentinas Šuopys, gim. 1927 m., suimtas 1946 m. spalio 8 d.; paleistas 1947 m. sausio 31 d.

Bridžiū k.

Karolis Abromaitis, gim. 1915 m., partizanas, suimtas 1946 m. gegužės 16 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Minlage (Komija); 1956 m. grįžo į Lietuvą.

Algis Ilgūnas, gim. 1935 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremtas į Tiumenės sr.; paleistas 1956 m.

Antanas Ižganaitis, gim. 1928 m., suimtas 1952 m. gegužės 9 d., Karo tribunolo nuteistas 25 metams lagerio, kalintas Minlage (Komija); paleistas 1956 m.

Jurgis Jakaitis, gim. 1885 m., žmona **Marija**, gim. 1901 m., svainė **Pranė Jakaitytė**, gim. 1889 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m., 1963 m. grįžo į Lietuvą; dukterė **Ona Jakaitytė**, ištremta 1951 m.

Vincas Jokūbauskas, gim. 1881 m., žmona **Agota**, gim. 1886 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Antanas Kaunas, gim. 1889 m., suimtas 1945 m. spalio mėn., nuteistas 6 metams lagerio, kalintas Čeliabinsko sr. lageryje; paleistas 1951 m., grįžo į Lietuvą.

Bronius Laurinaitis, gim. 1917 m., amatininkas, suimtas 1945 m. vasario 17 d.; paleistas 1945 m. birželio 12 d.

Juozas Mackeliūnas, gim. 1898 m., žmona **Juzė**, gim. 1912 m., dukros – **Janė**, gim. 1933 m., **Zita**, gim. 1940 m., giminaitis **Algis**, gim. 1935 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Ordžonikidzevsko r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Petras Mačiulaitis, gim. 1923 m., Tauro apygardos partizanas, sužeistas suimtas 1945 m., kalintas Griškabudyje; dingio be žinios; sesuo **Kazimiera**, gim. 1922 m., suimta 1952 m. gruodžio 18 d., kalinta Kaune, 1953 m. sausio 24 d. nuteista 10 metų lagerio, kalinta Kargopollage, Archangelsko sr.

Antanas Matulaitis, gim. 1904 m., suimtas 1951 m. vasario 24 d., kalintas Marijampolėje; paleistas 1951 m. gruodžio 29 d.; sūnus **Pranas**, gim. 1934 m., suimtas 1951 m. vasario 22 d.

Antanas Mažeika, gim. 1932 m., partizanas, **žuvo** 1945 m. gegužės 12 d. Valkų mūšyje; brolis **Bronius**, gim. 1928 m., suimtas 1952 m. gegužės 6 d., nuteistas 25 metams lagerio; paleistas 1956 m.; sesuo **Ona**, gim. 1930 m., suimta 1952 m. balandžio 1 d., nuteista 25 metams lagerio, kalėjo Karagandoje.

Ona Mockevičienė, gim. 1892 m., dukros – **Ona**, gim. 1932 m., **Teresė**, gim. 1941 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremtos į Alario r., Irkutsko sr.; paleistos 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Pranas Naujokaitis, gim. 1921 m., partizanų rėmėjas, suimtas 1946 m. liepos 27 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Karlage (Kazachija), Chabarovsko kr.; paleistas 1954 m.

Valentinas Stiklius, gim. 1919 m., suimtas 1946 m. kovo 6 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Kemerovo sr., Čiurubai Nura (Kazachija) lageriuose; 1955 m. grįžo į Lietuvą.

Jonas Tunaitis, gim. 1916 m., brolis **Vincas**, gim. 1917 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanai: Jonas **žuvo** 1946 (1945) m. Laučiškių k., Šakių r., Vincas „Patrimpas“ **žuvo** 1947 m. gruodžio 26 d. Liepalotų k., Šakių r.

Dúobiškių k.

Vincas Kasparavičius, gim. 1888 m., žmona **Kunigunda**, gim. 1896 m., dukros – **Kunigunda**, gim. 1928 m., **Brigita**, gim. 1930 m., **Janina**, gim. 1934 m., sūnus **Vincas**, gim. 1939 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; grįžo į Lietuvą.

Jurgis Kriaučiūnas, gim. 1911 m., darbininkas, suimtas 1940 m. spalio 23 d., kalintas Kaune už nelegalų sienos perėjimą.

Antanas Kulikauskas, gim. 1914 m., žmona **Milija**, gim. 1912 m., duktė **Roma**, gim. 1941 m., motina **Marijona**, gim. 1884 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Milija **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1956 m.

Cecilija Lieponienė, gim. 1903 m. duktė **Marcelė**, gim. 1939 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremtos į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleistos 1957 m.

Pranas Orintas, gim. 1883 m., žmona **Agota**, gim. 1890 m., sūnus **Jonas**, gim. 1919 m., marti **Ona**, gim. 1930 m., vaikaičiai – **Romas**, gim. 1949 m., **Gediminas**, gim. 1950 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Jonas Stankevičius, gim. 1919 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanai „Dobilas“, suimtas 1946 m. vasario 17 d., 1946 m. birželio 22 d. pabėgo iš Griškabūdžio kalėjimo; **žuvo** 1947 m. spalio mėn. 31 d. Suodžių k., Šakių r.; sesuo **Marcelė Sakalauskienė**, gim. 1914 m., suimta 1947 m. liepos mėn.; paleista.

Vytautas Tėvelis, gim. 1919 m., žmona **Česė**, gim. 1927 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Bogrado r., Krasnojarsko kr.

Ežeriūkų k.

Jurgis Kuncaitis, gim. 1884 m., žmona **Marcelija**, gim. 1891 m., duktė **Marijona**, gim. 1916 m., sesuo **Pranė**, gim. 1880 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; Jurgis 1956 m. **mirė tremtyje**.

Vladas Rimkus, gim. 1924 m., brolis **Telesforas**, gim. 1928 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanai; Vladas „Aidas“ **žuvo** 1948 m. gegužės 24 d.; Telesforas „Siaubas“ **žuvo** 1948 m. spalio 9 d. Kasikėnų k.

Andrius Steponaitis, gim. 1900 m., žmona **Juzė**, gim. 1910 m., duktė **Irena**, gim. 1939 m., sūnus **Romas**, gim. 1949 m., svainis **Jonas Polteraitis**, gim. 1916 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Andrius **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1956 m.

Albertas Švarplaitis, gim. 1911 m., lakūnas žvalgas, LAF štabo Berlyne ryšininkas, suimtas 1940 m. gruodžio 13 d. pereinant sieną į Vokietiją, Karo tribunolo nuteistas mirti, **sušaudytas** 1941 m. birželio 24 d. Minsko kalėjime (Baltarusija); brolis **Gustavas**, gim. 1904 m., tarnautojas, suimtas 1940 m. rugsėjo 26 d., kalintas, 1941 m. kovo mėn. perduotas Vokietijai.

Gabartū k.

Antanina Gvildienė, gim. 1917 m., suimta 1945 m. Vokietijoje, SSRS okupacinėje zonoje, kalinta filtraciniame lageryje; paleista.

Elena Martišienė, gim. 1899 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremta į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleista 1956 m.; sūnus **Juozas**, gim. 1925 m., dukros – **Birutė**, gim. 1930 m., **Elena**, gim. 1933 m., uošvis **Vincas Guzulaitis**, gim. 1872 m., uošvė **Marija Guzulaitienė**, gim. 1885 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Pranas Sederavičius, gim. 1923 m., suimtas 1945 m. gegužės 30 d.; paleistas 1945 m. rugsėjo 21 d.

Vytautas Tėvelis, gim. 1919 m., žmona **Česė**, gim. 1927 m., 1949 m. kovo 26 d. ištremti į Bogrado r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1957 m., grįžo į Lietuvą.

Justinas Valaitis, gim. 1926 m. suimtas 1945 m., nuteistas 6 metams lagerio, kalintas Uchtlage (Komija), Karlage (Kazachija); 1952 m. paleistas.

Gaisriū k.

Juozas Aušūra, gim. 1881 m., dukros – **Česlova**, gim. 1920 m., **Kunigunda**, gim. 1927 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; Juozas 1957 m. **mirė tremtyje**, dukros grįžo į Lietuvą.

Antanas Bandza, gim. 1909 m., policininkas; 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 8 m.; 1957 m. grįžo į Lietuvą; žmona **Marcelė**, gim. 1914 m., sūnus **Algimantas**, gim. 1936 m., duktė **Dalia**, gim. 1938 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Solonešnojės r., Altajaus kr.; visi 1947 m. pabėgo į Lietuvą; Marcelė suimta 1949 m., nuteista 3 metams, kalinta lageryje Vologdos sr., 1951 m. gražinta į tremtį; 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Pranas Bandza, gim. 1876 m., žmona **Marijona**, gim. 1881 m., sūnus **Stanislovas**, gim. 1921 m., dukros – **Anastazija**, gim. 1918 m., **Kazimiera**, gim. 1915 m., giminaitė **Agota Bakytė**, gim. 1856 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Altajaus kr.; Agota **mirė** vežama į tremtį; šeima 1947 m. pabėgo į Lietuvą; Pranas ir Marijona suimti 1947 m. ir gražinti į tremtį; Pranas **mirė** 1958 m. tremtyje; Marijona su dukromis grįžo į Lietuvą.

Jonas Bylaitis, gim. 1909 m., suimtas 1946 m. balandžio 29 d., kalintas Vorkutlage (Komija); grįžo į Lietuvą.

Pranas Skaisgirys, gim. 1898 m., žmona **Antanina**, gim. 1908 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; dukros – **Valentina**, gim. 1932 m., **Albina**, gim. 1934 m., **Aldona**, gim. 1938 m., sūnus **Antanas**, gim. 1948 m., 1949 m. balandžio 12 d. ištremti pas tėvus į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; grįžo į Lietuvą.

Juozas Sroginis, gim. 1893 m., žmona **Juzė**, gim. 1907 m., dukros – **Elena**, gim. 1938 m., **Genė**, gim. 1943 m., 1951 m. spalio 3 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Gyliškių k.

Juozas Gylys, gim. 1881 m., žmona **Antosė**, gim. 1889 m., sūnūs – **Juozas**, gim. 1926 m., **Zigmas**, gim. 1934 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1956 m.

Jonas Spirauskas, gim. 1921 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas „Putinas“, **žuvo** 1947 m. gruodžio 26 d. Liepalotų k., Šakių r.

Valteris Šumantas, gim. 1900 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremtas į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleistas 1958 m.

Simonas Trepeika, gim. 1892 m., žmona **Albina Liucija**, gim. 1900 m., sūnūs **Zigmas**, gim. 1923 m., **Vitas**, gim. 1935 m., ir duktė **Antanina**, gim. 1929 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Usolės r., Irkutsko sr.; Simonas **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1958 m.

Simonas Žievys, gim. 1906 m., 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų; 1941 m. **mirė lageryje**.

Išdagų k.

Juozas Černiauskas, gim. 1897 m., partizanas „Vasaris“, **žuvo** 1945 m. liepos 8 d.

Juozas Čibirka, gim. 1880 m., žmona **Adelė**, gim. 1891 m., duktė **Magdalena Ona**, gim. 1930 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr.; Juozas 1950 m. rugpjūčio 22 d. **mirė tremtyje**, žmona ir duktė paleistos 1957 m., grįžo į Lietuvą; sūnus **Albinas Vincas**, gim. 1918 m., partizanas „Tėvukas“, suimtas 1945 m., pabėgo; **žuvo** 1947 m. gegužės 31 d.; sūnus **Juozas**, 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis, **žuvo** 1944 m. kovodamas su Raudonąja armija.

Antanas Gudaitis, gim. 1926 m., Tauro apygardos partizanų būrio vadas; **žuvo** 1945 (1948?) m. Viėrčiškės k., Šakių r.; žmona **Agota**, gim. 1922 m., partizanė „Žvirblienė“, suimta 1949 m. kovo 9 d., Ypatingojo pasitarimo nuteista 25 metams lagerio, kalinta Steplage (Kazachija), Oziorlage (Irkutsko sr.); paleista 1956 m.

Anicetas Mažeika, gim. 1907 m., 1949 m. balandžio 21 d. ištremtas į Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr.; paleistas 1958 m.

Vita Vizgirdaitė, gim. 1930 m., partizanė „Rūta“, suimta 1949 m. balandžio 25 d., Ypatingojo pasitarimo nuteista 25 metams lagerio, kalinta Steplage (Kazachija), Oziorlage (Irkutsko sr.); paleista 1956 m.

Jundilū k.

Pranas Bacevičius, gim. 1878 m., žmona **Antosė**, gim. 1892 m., dukros – **Elena**, gim. 1928 m., **Eugenija**, gim. 1931 m., **Stasė**, gim. 1933 m., sūnus **Jonas**, gim. 1917 m., marti **Elena**, gim. 1917 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r. (Krasnojarsko kr.); Eugenija 1953 m. **mirė tremtyje**; kiti grįžo į Lietuvą.

Ona Endriukaitienė, gim. 1889 m., dukros – **Juzė**, gim. 1927 m., **Zosė**, gim. 1929 m., **Ona**, gim. 1930 m., sūnūs – **Jonas**, gim. 1923 m., **Pranas**, gim. 1931 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1956 m.

Jonas Kalvaitis, gim. 1906 m., pagrindinės organizacijos narys, suimtas 1946 m.; paleistas, vėl suimtas, 1947 m. sausį, paleistas; 1948 m. gegužės 22 d. kartu su žmona **Antose**, gim. 1929 m., sūnum **Pranu**, gim. 1939 m., ir dukra **Maryte**, gim. 1929 m., ištremtas į Manos r., Krasnojarsko kr.; 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Rūta Leščiukaitytė, gim. 1939 m., 1951 m. spalio 3 d. ištremta į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleista 1956 m.

Antanina Lingytė, gim. 1884 m., motina **Ona**, gim. 1860 m., sūnus **Jonas**, gim. 1907 m., duktė **Ona**, gim. 1907 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Ona **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1956 m.

Pranas Mačiulaitis, gim. 1893 m., suimtas 1946 m. lapkričio 23 d.; paleistas 1947 m. vasario 7 d.

Jūškakaimių k.

Pranas Baltrušaitis, gim. 1910 m., suimtas 1945 m. balandžio 10 d., kalintas Vorkutlage (Komija) iki 1945 m. rugsėjo 8 d.

Matilda Burmonienė, gim. 1903 m., dukros – **Edita**, gim. 1930 m., **Rūta**, gim. 1934 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremtos į Alario r., Irkutsko sr.; paleistos 1958 m.

Jonas Naujokaitis, gim. 1881 m., žmona **Marcelė**, gim. 1889 m., sūnus **Jonas**, gim. 1924 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Bogrado r., Krasnojarsko kr.; Jonas (tėvas) 1951 m. **mirė tremtyje**; kiti grįžo į Lietuvą.

Pranas Pliorišis (Plerišis ?), gim. 1913 m., suimtas 1945 m. birželio 5 d., kalintas Sevdvinlage, Archangelsko sr., Pečiorlage (Komija), 1946 m. spalio 17 d. Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio; paleistas 1954 m.

Juozas Riauba, gim. 1887 m., žmona **Magreta**, gim. 1901 m., 1951 m. rugsėjo 2 d. ištremti į Krivošeino r., Tomsko sr.; paleisti 1956 m.

Antanas Smilgaitis, gim. 1902 m., pasienio policijos pareigūnas, 1941 m. birželio 13 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų, **mirė lageryje** 1944 m. liepos 12 d.; žmona **Sofija**, gim. 1909 m., duktė **Vida**, gim. 1931 m., ištremtos 1941 m. birželio 14 d. į Solonešno-jės r., Altajaus kr., 1966 m. grįžo į Lietuvą.

Jonas Teresevičius, gim. 1921 m., suimtas 1945 m. birželio 29 d., kalintas iki 1945 m. rugsėjo 8 d.

Kasikėnų k.

Barusevičienė Agota, gim. 1890 m., duktė **Janina**, gim. 1921 m., 1949 m. balandžio 21 d. ištremtos į Čeremchovo r., Irkutsko sr.; paleistos 1957 m.

Augustas Leopoldas Fresdorfas, gim. 1886 m., žmona **Marta**, gim. 1896 m., duktė **Rūta**, gim. 1932 m., sūnūs – **Pranas**, gim. 1926 m., **Juozas**, gim. 1930 m., **Jonas**, gim. 1934 m., **Jurgis**, gim. 1940 m., 1945 m. balandžio 23 d. ištremti į Kuibyševo r. (Tadžikija); **tremtyje mirė**: 1946 m. vasario 12 d. Augustas, 1947 m. Marta; mirus tėvams, visi vaikai perkelti į NKVD vaikų namus, į Lietuvą negrįžo.

Pranas Grinčinitis, gim. 1886 m. žmona **Ona**, gim. 1892 m., duktė **Gražina**, gim. 1934 m., sūnus **Gediminas**, gim. 1932 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; grįžo į Lietuvą.

Pijus Palukaitis, gim. 1906 m., žmona **Antosė**, gim. 1920 m., dukros – **Teresė**, gim. 1942 m., **Liucija**, gim. 1944 m., **Liudmila**, gim. 1945 m., **Stefanija**, gim. 1947 m., **Danutė**, gim. 1951 m., sūnūs – **Sigitas**, gim. 1940 m., **Jonas**, gim. 1951 m., 1951 m. spalio 3 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1957 m.; brolis **Juozas**, gim. 1913 m., Lietuvos kariuomenės j. ltn., 1941 m. birželio 14 d. suimtas, išvežtas į lagerį Norilske, Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo 1942 m. rugsėjo 5 d. nuteistas 8 metams lagerio, 1956 m. grįžo į Lietuvą.

Genė Sepetkaitė Purienė, gim. 1926 m., partizanų rėmėja, suimta 1948 m. sausio mėn., Karo tribunolo nuteista 25 metams lagerio ir 5 tremties, kalinta Vorkutlage (Komija); 1973 m. grįžo į Lietuvą.

Kaūkakalnių k.

Juozas Vedrinaitis, gim. 1923 m., suimtas 1945 m. vasario 22 d., kalintas, byla nutraukta; paleistas.

Simonas Valtys, gim. 1886 m., žmona **Petrė**, gim. 1891 m., dukros – **Zosė**, gim. 1924 m., **Marytė**, gim. 1927 m., **Teresė**, gim. 1935 m., sūnus **Vytautas**, gim. 1922 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; **mirė tremtyje**: Simonas 1949 m., Vytautas 1952 m.; kiti grįžo į Lietuvą.

Kaūpiškių k.

Juozas Kvederavičius, gim. 1900 m., partizanų rėmėjas, suimtas 1946 m. spalio 27 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 8 m., kalintas

Pečiorlage (Komija), Steplage (Kazachija), 1949 m. **mirė lageryje**; sūnus **Antanas**, gim. 1930 m., pagrindžio organizacijos narys, suimtas 1946 m. spalio 23 d.; paleistas 1947 m. vasario 6 d.

Marcelė Petkūnienė, gim. 1887 m., duktė **Kunigunda**, gim. 1923 m., 1949 m. kovo 26 d. išstremtos į Alario r., Irkutsko sr.; 1959 m. grįžo į Lietuvą; sūnus **Antanas**, gim. 1914 m., Lietuvos kariuomenės ltn., suimtas 1941 m. birželio 14 d. tarnaujant Pabradės poligone, kalintas Norillage, Krasnojarsko kr.; **mirė lageryje** 1942 m. rugsėjo mėn.

Jonas Ūsas, gim. 1905 m., suimtas 1949 m. rugpjūčio 17 d., Karo tribunolo nuteistas 25 metams lagerio ir 5 tremties, kalintas Steplage (Kazachija); paleistas 1955 m.

Juozas Sepėtkas, gim. 1906 m., 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis, suimtas 1949 m. rugsėjo 30 d., Karo tribunolo nuteistas 25 metams lagerio ir 5 tremties, kalintas Dubravlage (Mordovija); 1954 m. grįžo į Lietuvą.

Anicetas Valaitis, gim. 1928 m., Lietuvos laisvės armijos narys, suimtas 1946 m. lapkričio 23 d.; paleistas 1947 m. vasario 6 d.

Kostas Žebrauskas, gim. 1928 m., partizanų ryšininkas, suimtas 1946 m. spalio 28 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 8 metams lagerio, kalintas Dubravlage (Mordovija), Pesčianlage (Kazachija); grįžo į Lietuvą; sesuo **Janina**, gim. 1930 m., pagrindžio organizacijos narė, suimta 1946 m. spalio 28 d.; paleista 1947 m. vasario 8 d.

Matilda Žebrauskienė, gim. 1900 m., suimta 1946 m. dėl prievolių nevykdymo, nuteista 1,5 metų lagerio, kalinta Orenburgo kalėjime, Čkalovo sr., grįžo į Lietuvą; 1948 m. gegužės 22 d. su dukra **Valerija**, gim. 1935 m., išstremta į Manos r., Krasnojarsko kr.; paleistos 1956 m., grįžo į Lietuvą; sūnus **Antanas**, gim. 1926 m., pagrindžio organizacijos narys, suimtas 1946 m. lapkričio 23 d.; paleistas 1947 m. vasario 6 d.

Kiaūlupių k.

Juozas Augustaitis, gim. 1920 m., „Šešupės“ būrio partizanas „Beržas“, suimtas 1946 m. vasario 21 d., 1946 m. spalio 16 d. Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Komijos ir Archangelsko sr. lageriuose; paleistas 1955 m., grįžo į Lietuvą; žmona **Marcelė**, gim. 1923 m., sūnus **Algirdas**, gim. 1942 m., 1949 m. kovo 25 d. išstremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1957 m., grįžo į Lietuvą.

Kajetonas Bendoraitis, gim. 1894 m., žmona **Kunigunda**, gim. 1900 m., sūnus **Juozas**, gim. 1929 m., 1949 m. kovo 25 d. išstremti į Zimos r., Irkutsko sr.; Kunigunda 1951 m. **mirė tremtyje**, kiti grįžo į Lietuvą; sūnus **Antanas**, gim. 1926 m., „Šešupės“ būrio partizanas, suimtas 1946 m. kovo 5 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Steplage (Kazachija); 1949 m. **mirė lageryje**.

Motiejus Ižganaitis, gim. 1890 m., žmona **Stasė**, gim. 1893 m., duktė **Antanina Ona**, gim. 1929 m., 1949 m. kovo 25 d. išstremti į Alario r., Irkutsko sr.; 1957 m. grįžo į Lietuvą; sūnus **Antanas**,

gim. 1922 m., suimtas 1946 m. kovo 5 d., kalintas Šakiuose, 1946 m. birželio 22 d. pabėgo iš kalėjimo.

Vincas Jucaitis, gim. 1901 m., suimtas 1946 m. balandžio 1 d.; po metų paleistas; 1948 m. gegužės 22 d. kartu su žmona **Terese**, gim. 1911 m., dukromis – **Liuda**, gim. 1935 m., **Vida**, gim. 1939 m., sūnumi **Algirdu Jacintu**, gim. 1937 m., ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Jonas Karnauskas, gim. 1914 m., „Šešupės“ būrio partizanas „Siaubas“, suimtas 1946 m. kovo 5 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Vosturallage (Sverdlovsko sr.), Vorkutlage (Komija); iš lagerio paleistas 1955 m., ištremtas į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; žmona **Marcelė**, gim. 1911 m., dukros – **Diana**, gim. 1936 m., **Zita Danguolė**, gim. 1937 m., **Vida Magdalena**, gim. 1946 m., sūnus **Jonas**, gim. 1941 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m.

Marcelė Kriaučiūnienė, gim. 1881 m., sūnus **Juozas**, gim. 1920 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Vincas Lažauninkas, gim. 1911 m., „Šešupės“ būrio partizanas, suimtas 1946 m. kovo 7 d., Karo tribunolo nuteistas 5 metams lagerio, kalintas Sevkuzbaslage, Kemerovo sr.; paleistas 1951 m.

Pranas Pikčilingis, gim. 1895 m., žmona **Marija**, gim. 1914 m., sūnus **Pranas**, gim. 1930 m., 1949 m. balandžio 21 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; sūnus **Pranas mirė tremtyje**, tėvai paleisti 1958 m.

Juozas Pikčilingis, gim. 1893 m., žmona **Teklė**, gim. 1889 m., sūnus **Jonas**, gim. 1929 m., sesuo **Antanina**, gim. 1886 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; Juozas 1955 m. gruodžio 26 d. **mirė tremtyje**, kiti grįžo į Lietuvą; sūnus **Juozas**, gim. 1927 m., „Šešupės“ būrio partizanas „Vilkas“, suimtas 1946 m. kovo 5 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Sevkuzbaslage, Kemerovo sr.; 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Marijona Stalgienė, gim. 1904 m., dukros – **Nelė**, gim. 1916 m., **Eugenija**, gim. 1923 m., **Salomėja Danutė**, gim. 1932 m., sūnus **Jurgis**, gim. 1925 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Juozas Ūsas, gim. 1906 m., suimtas 1946 m. kovo 7 d., Karo tribunolo nuteistas 5 m.; sūnus **Juozas**, gim. 1932 m., partizanas „Užmirštas“, suimtas 1949 m. balandžio 25 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Dubravlage (Mordovija); paleistas 1954 m.

Kirmiškių k.

Antanas Jakštys, gim. 1904 m., partizanų rėmėjas, suimtas 1947 m. birželio 15 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Magadano sr. lageriuose; 1956 m. grįžo į Lietuvą; žmona **Marija**, gim. 1911 m., ir brolis **Pijušas**, gim. 1914 m., partizanų rė-

mėjai, suimti 1947 m. birželio 15 d., Ypatingojo pasitarimo nuteisti 8 metams lagerio, kalinti Komijos lageriuose; 1955 m. grįžo į Lietuvą.

Vytas Jasiukynas, gim. 1927 m., pagrindžio organizacijos narys, suimtas 1946 m. rugsėjo 10 d.; paleistas 1947 m. gruodžio 12 d.

Teofilė Vaitiekaitienė, gim. 1888 m., dukros – **Elena**, gim. 1920 m., mokytoja, **Danutė**, gim. 1922 m., sūnus **Augustinas**, gim. 1934 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; Danutė 1956 m. spalio 22 d. **mirė tremtyje**.

Klepū k.

Viktoras Paškevičius, gim. 1930 m., suimtas 1951 m. kovo 30 d., Karo tribunolo 1951 m. birželio 28 d. nuteistas 25 metams lagerio, kalintas Novokuznecko lageryje, Kemerovo sr.; paleistas 1956 m.

Kuodžiū k.

Antanas Girdauskas, gim. 1917 m., suimtas 1944 m. lapkričio 8 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Gorkio sr. lageriuose.

Kunigunda Švelnytė, gim. 1890 m., seserys **Antanina**, gim. 1892 m., **Petronėlė**, gim. 1909 m., 1951 m. spalio 3 d. ištremtos į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.

Kušlikiū k.

Agota Kaunienė, gim. 1918 m., partizanų ryšininkė, suimta 1947 m. gruodžio 27 d., Ypatingojo pasitarimo nuteista 10 metų lagerio, kalinta Dubravlage (Mordovija); 1960 m. grįžo į Lietuvą.

Kunigunda Kurienė, gim. 1908 m., vyras **Vincas**, gim. 1903 m., duktė **Ona**, gim. 1944 m., sūnūs – **Pranas Antanaitis**, gim. 1939 m., **Antanas**, gim. 1947 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; Kunigunda 1956 m. **mirė tremtyje**, kiti grįžo į Lietuvą.

Stasys Kušlikis, gim. 1905 m., Lietuvos kariuomenės ltn., suimtas 1941 m. birželio 14 d. Pabradės poligone, išvežtas į Norilsko lagerį, nuteistas 8 metams lagerio, **mirė lageryje** 1942 m. gruodžio 12 d.

Juozas Teišerskas, gim. 1904 m., suimtas 1946 m. kovo 10 d., kalintas Raseinių kalėjime iki 1946 m. birželio 21 d.

Kutū k. (priklauso naujai seniūnijai)

Juozas Bastys, gim. 1877 m., dukros – **Marcelė**, gim. 1913 m., **Petrė**, gim. 1914 m., **Ona**, gim. 1920 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; Marcelė 1955 m. sausio 5 d. **mirė tremtyje**, kiti grįžo į Lietuvą.

Leopòlės vnk.

Kazys Dailidė, gim. 1883 m., žmona **Marcelė**, gim. 1889 m., brolis **Pranas**, gim. 1893 m., duktė **Stasė**, gim. 1930 m., sūnus **Algiman-**

tas, gim. 1940 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Menčikių k.

Vincas Jurgilas, gim. 1899 m., 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo nuteistas mirti, **sušaudytas** 1943 m. kovo 25 d. Kraslage (Krasnojarsko kr.); žmona **Kunigunda**, gim. 1902 m., sūnus **Vytautas**, gim. 1924 m., dukros – **Aldona**, gim. 1927 m., **Danutė**, gim. 1929 m., uošvis **Jurgis Martišius**, gim. 1871 m., uošvė **Antanina Martišienė**, gim. 1866 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Solonešnojės r., Altajaus kr.; Kunigunda, Jurgis ir Antanina **mirė tremtyje**.

Meñkinių k.

Justinas Kerutis, gim. 1921 m., suimtas 1946 m. sausio 3 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Ustvymlage (Komija); 1947 m. vasario 1 d. **mirė lageryje**.

Antanas Matusevičius, gim. 1905 m., suimtas 1944 m. lapkričio 28 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 5 m.

Mōckupių k.

Vincas Daugėla, gim. 1885 m., žmona **Antosė**, gim. 1890 m., dukros – **Adelė**, gim. 1926 m., **Česlova**, gim. 1928 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; Antosė 1954 m. kovo 5 d. **tremtyje mirė**, kiti grįžo į Lietuvą; sūnus **Feliksas**, gim. 1929 m., Tauro apygardos, Žalgirio rinktinės partizanas „Uranas“, suimtas 1948 m. spalio 10 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metams lagerio, kalintas Komijos lageriuose; paleistas 1958 m.

Vitas Kušlikis, gim. 1929 m., suimtas 1946 m. gegužės 27 d.; paleistas 1947 m. spalio 22 d.

Antanas Lekavičius, gim. 1909 m., 1941 m. sukilėlis, suimtas 1945 m. rugsėjo 28 d.; paleistas 1946 m.; suimtas 1950 m., Karo tribunolo nuteistas 2 metams lagerio ir 5 tremties, kalintas Jakutijoje.

Antanas Rūgys, gim. 1916 m., suimtas 1945 m. spalio 26 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų

Benedikta Ūsienė, gim. 1887 m., dukros – **Elena**, gim. 1916 m., **Stasė**, gim. 1923 m., sūnūs – **Antanas**, gim. 1909 m., **Justinas**, gim. 1924 m., 1949 m. kovo 26 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; grįžo į Lietuvą.

Pranas Ūsas, gim. 1923 m., suimtas 1945 m. sausio 15 d.; paleistas 1946 m. rugpjūčio 20 d.

Marija Žukauskaitė Pelionienė, gim. 1928 m., mokytoja, 1949 m. kovo 25 d. ištremta į Sliudiankos r., Irkutsko sr.; paleista 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Antanas Žukauskass, gim. 1929 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas „Korsaras“, žuvo 1948 m. spalio mėn. 10 d. Kasikėnų k.

Paberžupių k. (priklauso naujai seniūnijai)

Jonas Gudaitis, gim. 1887 m., žmona **Marija**, gim. 1900 m., dukros – **Petronėlė**, gim. 1927 m., **Salomėja**, gim. 1930 m., **Marija**, gim. 1931 m., **Antonija**, gim. 1939 m., sūnus **Jonas**, gim. 1933 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; Jonas 1956 m. kovo 29 d. **mirė tremtyje**, kiti 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Matilda Gudaitytė, gim. 1918 m., suimta 1947 m. gegužės 27 d., du mėnesius kalinta Šakių kalėjime.

Jonas Kulbaitis, gim. 1905 m., suimtas 1945 m., išvežtas į filtracinį lagerį Kalinino sr., Karo tribunolo nuteistas 10 metų.

Antanas Kuraitis, gim. 1903 m., partizanas, suimtas 1947 m. gegužės 23 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Vosturallage (Sverdlovsko sr.), Vorkutlage (Komija); grįžo į Lietuvą; žmona **Juzė**, gim. 1920 m., suimta 1947 m. gegužės 23 d., Ypatingojo pasitarimo nuteista 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalinta Dubravlage (Mordovija); 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Juozas Šipaila, gim. 1912 m., suimtas 1945 m. sausio 19 d., **mirė kalėjime** 1945 m. rugsėjo mėn.

Pakorbūdžių k.

Juozas Kasparavičius, gim. 1878 m., žmona **Pranė**, gim. 1888 m., sūnus **Juozas**, gim. 1925 m., 1949 m. balandžio 12 d. ištremti į Usolės r., Irkutsko sr.; 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Juozas Mockevičius, gim. 1894 m., žmona **Dominyka**, gim. 1908 m., dukra **Birutė**, gim. 1940 m., sūnus **Vytautas**, gim. 1943 m., 1949 m. balandžio 12 d. ištremti į Bogrado r., Krasnojarsko kr.; Vytautas 1950 m. **mirė tremtyje**; kiti 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Pranas Stankaitis, gim. 1911 m., suimtas 1945 m. vasario 19 d., byla 1945 m. liepos 12 d. nutraukta, paleistas.

Panóvių k.

Agota Gustainienė, gim. 1872 m., dukros – **Ona**, gim. 1894 m., **Natalija**, gim. 1902 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremtos į Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr.; paleistos 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Juozas Ižganaitis, gim. 1899 m., žmona **Konstancija**, gim. 1901 m. sūnūs – **Leonas**, gim. 1931 m., **Alfonsas**, gim. 1935 m., **Jonas**, gim. 1937 m., **Vladas**, gim. 1940 m., duktė **Teresė**, gim. 1939 m., 1951 m. spalio 3 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1957 m.

Jonas Jakštys, gim. 1906 m., suimtas 1946 m. spalio 28 d.; paleistas 1947 m.; 1948 m. gegužės 22 d. kartu su žmona **Prane**, gim. 1909 m., dukra **Genovaitė**, gim. 1937 m., sūnumis – **Sigitu**, gim. 1935 m., **Juozu**, gim. 1941 m., **Vitu**, gim. 1943 m., ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Pranciškus Jurgilas, gim. 1930 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas „Žvalgas“, sužeistas suimtas 1947 m. gruodžio 26 d., nuteistas 25 metams lagerio, kalėjo 17 metų; paleistas 1965 m.

Jonas Oleka, gim. 1924 m., Tauro apygardos partizanas „Smauglys“, žuvo 1946 m. birželio 11 d. netoli Nóvaraisčio k., Šakių r.

Juozas Sakalauskas, gim. 1914 m., Tauro apygardos partizanas „Savanoris“, žuvo 1946 m. liepos 18 d. Endrikių k., Šakių r.

Papartynų k.

Jonas Bebrauskas, gim. 1913 m., suimtas 1945 m. balandžio 10 d., kalintas Vorkutlage (Komija); paleistas 1946 m.

Vincas Dėdynas, gim. 1921 m., partizanas, suimtas 1946 m. gegužės 21 d., kalintas Vorkutlage (Komija); Karo tribunolo nuteistas 5 metams; paleistas 1956 m. liepos 14 d.

Antanas Duoba, gim. 1905 m., 1944 m. spalį išvežtas į Vokietiją, grįžtant į Lietuvą, 1945 m. vasario 7 d. suimtas; paleistas 1946 m.; suimtas 1947 m., liaudies teismo nuteistas 8 metams lagerio.

Bronius Mažeika, gim. 1910 m., suimtas 1945 m. sausio 20 d.; paleistas **mirė** 1945 m.; brolis **Vytautas**, gim. 1914 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanų būrio vadas „Žvejys“, žuvo 1947 m. gruodžio 26 d. Liepalótų k., Šakių r.

Antanas Naujokaitis, 1941 m. nušautas vokiečių karininko; brolis **Pranciškus Kazimieras**, 1937 m. sušaudytas Maskvoje; žmona **Magdalena**, gim. 1904 m., duktė **Aldona**, gim. 1928 m., sūnus **Jonas**, gim. 1930 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Pečiukaitis Jonas, gim. 1906 m., suimtas 1946 m. spalio 2 d. dėl prievolių nevykdymo, nuteistas 2 metams lagerio, kalintas Uchtlage (Komija); paleistas 1948 m. spalio 2 d.

Juozas Runas, gim. 1878 m., žmona **Marcelė**, gim. 1884 m., sūnus **Jonas**, gim. 1916 m., marti **Matilda**, gim. 1921 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; **mirė tremtyje**: Matilda 1950 m. spalio 2 d., Juozas 1952 m.; kiti grįžo į Lietuvą; sūnus **Vincas**, gim. 1920 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas „Kikis“, žuvo 1947 m. gruodžio 26 d. Liepalótų k., Šakių r.

Pariebių k.

Juozas Duoba, gim. 1902 m., žmona **Agota**, gim. 1909 m., dukra **Marija**, gim. 1941 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko r.

Pavasijų k. (priklauso naujai seniūnijai)

Antanas Kuraitis, gim. 1881 m., sesuo **Ona**, gim. 1892 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1956 m.

Jonas Rudzevičius, gim. 1896 m., žmona **Petronelė**, gim. 1892 m., motina **Ona**, gim. 1865 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; Ona 1949 m. gruodžio 6 d. **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Andrius Urbantas, gim. 1880 m., žmona **Marija**, gim. 1883 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; Andrius 1955 m. **mirė tremtyje**.

Vincas Urbantas, gim. 1896 m., dukros – **Birutė Ona**, gim. 1933 m., **Danutė**, gim. 1938 m., sūnus **Kęstutis**, gim. 1932 m., uošvė **Agota Jakaitienė**, gim. 1877 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Agota ir Vincas **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1957 m.

Pavilktnių k.

Antanas Rumelaitis, gim. 1906 m., policijos nuovados viršininkas, žmona **Elena**, gim. 1911 m., tarnautoja, dukros – **Elena**, gim. 1940 m., **Liana Teresė**, gim. 1933 m., sūnus **Antanas Remigijus**, gim. 1938 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Bijsko r., Altajaus kr., 1942 m. pervežti į Bulūno r. (Jakutija); grįžo į Lietuvą.

Juzė Urbaitienė, gim. 1891 m., sūnus **Antanas Urbaitis**, gim. 1929 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Bogrado r., Krasnojarsko kr., paleisti 1958 m.

Pikžirnių k.

Antanas Juozūnas, gim. 1872 m., dukra **Marcelė**, gim. 1908 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr., Antanas 1951 m. lapkričio 31 d. **mirė tremtyje**, Marcelė 1956 m. grįžo į Lietuvą; sūnus **Jonas**, gim. 1914 m., valstietis, suimtas 1941 m. kovo 14 m., kalintas Kaune, kilus Vokietijos–SSRS karui išsilaisvino.

Jonas Stanaitis, gim. 1882 m., žmona **Petrė**, gim. 1890 m., marti **Česė**, gim. 1928 m., sūnūs – **Jonas**, gim. 1919 m., **Aldotas**, gim. 1926 m., **Justinas**, gim. 1935 m., **Jonas**, gim. 1950 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Jonas **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1956 m.

Antanas Širvaitis, gim. 1915 m., partizanas, **žuvo** 1945 m. gegužės 12 d. Valkų mūšyje.

Feliksas Šlapikas, gim. 1893 m., žmona **Ona**, gim. 1899 m., sūnus **Algimantas**, gim. 1936 m., brolis **Vincas**, gim. 1895 m., 1947 m. gruodžio 2 d. ištremti į Jurginską r., Tiumenės sr.; paleisti 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Pliorišių k.

Juozas Endriukaitis, gim. 1923 m., suimtas 1945 m. kovo 1 d., kalintas Vorkutlage (Komija); paleistas 1945 m. spalio 23 d.

Simonas Martišius, gim. 1900 m., sovietų pareigūnas, **nužudytas** 1947 m. kovo 18 d. Pliorišių k.

Pranas Miliūnas, gim. 1909 m., suimtas 1949 m. gruodžio 23 d., Karo tribunolo nuteistas 25 metams lagerio ir 5 tremties, kalintas Pesčianlage (Kazachija); paleistas 1955 m.

Pranas Mozūrevičius, gim. 1890 m., žmona **Marcelė**, gim. 1894 m., dukros – **Elena**, gim. 1928 m., **Aldona**, gim. 1933 m., sūnūs – **Vytautas**, gim. 1927 m., **Pranas**, gim. 1934 m., **Jonas**, gim. 1937 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1956 m.

Vincas Račiūnas, gim. 1882 m., žmona **Ona**, gim. 1892 m., dukros – **Zofija**, gim. 1921 m., **Kleopa**, gim. 1925 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Juozas Zubrickas, gim. 1886 m., žmona **Agota**, gim. 1895 m., duktė **Agota**, gim. 1926 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Pùsdešrių k.

Pranė Bulotienė, gim. 1916 m., sūnus **Saibutis**, gim. 1941 m., tėvas **Vincas Guzulaitis**, gim. 1872 m., motina **Marija Guzulaitienė**, gim. 1885 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Anelė Lekavičienė, gim. 1906 m., duktė **Sabina**, gim. 1938 m., sūnūs – **Ignas**, gim. 1934 m., **Vidas**, gim. 1941 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Juozas Rauba, gim. 1885 m., 1941 m. birželio 13 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų; **mirė lageryje** 1943 m.; žmona **Marcelė**, gim. 1891 m., sūnus **Jonas**, gim. 1925 m., duktė **Eugenija**, gim. 1927 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Solonešnojės r., Altajaus kr.; 1942 m. pervežti į Bulūno r., Jakutija; 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Emilis Šumanas, gim. 1895 m., žmona **Marija**, gim. 1895 m., 1952 m. sausio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Ragožių k.

Simonas Abraitis, gim. 1891 m., žmona **Stanislava**, gim. 1912 m., duktė **Česlava**, gim. 1942 m., sūnūs – **Algirdas**, gim. 1936 m., **Valentinas**, gim. 1947 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1957 m.

Jonas Kuras, gim. 1898 m., suimtas 1947 m. už prievolių nevykdymą, nuteistas ir kalėjo vienerius metus, 1949 m. kovo 26 d. ištremtas į Alario r., Irkutsko sr. kartu su seserimis – **Antanina**, gim. 1910 m., ir **Salomėja**, gim. 1912 m.; grįžo į Lietuvą.

Vincas Rudzevičius, gim. 1886 m., sesuo **Antanina**, gim. 1891 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r. Krasnojarsko kr., Vincas 1948 m. lapkričio 10 d. **mirė tremtyje**, sesuo į Lietuvą grįžo 1956 m.

Jonas Sližauskas, gim. 1908 m., suimtas 1945 m. gruodžio 17 d.; paleistas 1946 m. rugsėjo 20 d.

Rukšnių k.

Jurgis Bložaitis, gim. 1897 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremtas į Bogrado r., Krasnojarsko kr.; paleistas 1957 m., grįžo į Lietuvą.

Rūgių k.

Antanas Adomaitis, gim. 1898 m., suimtas 1944 m. spalio 17 d.; paleistas 1946 m. gruodžio mėn.

Pranas Aušūra, gim. 1904 m., kunigas, suimtas 1951 m. lapkričio 6 d., 1952 m. gegužės 9 d. nuteistas 25 metams lagerio, kalintas Usollage (Permės sr.); paleistas 1956 m.

Vincas Jucaitis, gim. 1893 m., žmona **Marijona**, gim. 1898 m., sūnus **Jonas**, gim. 1931 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Marijona 1956 m. vasario 11 d. **mirė tremtyje**.

Pranas Juodviršis, gim. 1919 m., suimtas 1945 m. gegužės 12 d., kalintas Vorkutlage (Komija); paleistas 1945 m. spalio 13 d., grįžo į Lietuvą.

Antosė Tumosienė, gim. 1896 m., duktė **Agota Birutė**, gim. 1934 m., sūnus **Juozas**, gim. 1929 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; 1956 m. grįžo į Lietuvą.

Anelė Vilkaitienė, gim. 1909 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremta į Krasnojarsko kr.; paleista 1956 m.

Santakų k.

Justinas Baukus, gim. 1920 m., Tauro apygardos, Žalgirio rinktinės partizanas „Karys“, „Voverė“, „Patrimpas“, suimtas 1946 m. kovo 5 d., iš Griškabūdžio kalėjimo pabėgo birželio 22 d.; **žuvo** 1947 m. gegužės 28 d., Smiłgių k.

Antanas Jakaitis, gim. 1914 m., suimtas 1945 m., nuteistas 2 metams lagerio, kalintas filtraciniame lageryje Kalinino sr.; paleistas, 1948 m. grįžo į Lietuvą; 1949 m. kovo 25 d. kartu su žmona **Ona**, gim. 1922 m., ir dukterim **Ramute**, gim. 1945 m., ištremtas į Alario r., Irkutsko sr.; visi grįžo į Lietuvą.

Jonas Janušauskas, gim. 1898 m., tarnautojas, 1941 m. birželio 13 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo nuteistas mirti, **sušaudytas** 1942 m. lapkričio 5 d.; žmona **Marija**, gim. 1896 m., sūnūs – **Algirdas**, gim. 1924 m., **Gediminas (Povilas)**, gim. 1929 m., duktė **Aldona**, gim. 1922 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Solonešnojės r., Altajaus kr., 1942 m. nuvežti į Oliokminsko r. (Jakutija); Aldona 1947 m. pabėgo į Lietuvą, suimta, gražinta į tremtį; 1957 visi grįžo į Lietuvą.

Pranas Kasparavičius, gim. 1908 m., žmona **Petrė**, gim. 1910 m., duktė **Teresė**, gim. 1938 m., 1947 m. gruodžio 2 d. ištremti į Jalutorovsko r., Tiumenės sr.; 1959 m. grįžo į Lietuvą.

Sintautai

Petras Andriulaitis, gim. 1897 m., 1949 m. kovo 26 d. ištremtas į Bogrado r., Krasnojarsko kr.; grįžo į Lietuvą.

Vincas Adrulaitis, gim. 1910 m., suimtas 1945 m. vasario 6 d., Karo tribunolo nuteistas 6 metams lagerio.

Jonas Bervingis, gim. 1885 m., žmona **Augustina**, gim. 1890 m., sūnūs – **Gustavas**, gim. 1929 m., **Albertas**, gim. 1937 m., **Jonas**, gim. 1933 m., 1945 m. balandžio 16 d. ištremti į Kuibyševo r. (Tadžikija); Jonas ir Augustina 1945 m. **mirė tremtyje**, vaikai grįžo į Lietuvą.

Jonas Budininkas, Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas, **žuvo** 1947 m. balandžio 23 d. Liausių miške, Šakių r.

Antanas Černevičius, gim. 1906 m., mokytojas, 1941 m. birželio 13 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr.; 1956 m. grįžo į Lietuvą; žmona **Agota**, gim. 1905 m., sūnus **Vytautas**, gim. 1933 m., duktė **Irena**, gim. 1929 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Bijsko r., Altajaus kr., 1942 m. pervežti į Jakutiją; 1947 m. pabėgo į Lietuvą.

Juozas Dabrila, gim. 1903 m., 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų; 1951 m. ištremtas į Karagandą, 1957 m. grįžo į Lietuvą; žmona **Juzė**, gim. 1904 m., ištremta 1941 m. birželio 14 d. į Solonešnojės r., Altajaus kr., 1942 m. nuvežta į Oliokminsko r. (Jakutija); 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Viktoras Dėdinas, gim. 1918 m., suimtas 1945 m. rugpjūčio 23 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Taišetlage (Irkutsko sr.); paleistas 1956 m.

Jonas Domijonaitis, gim. 1901 m., suimtas 1950 m. birželio 29 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Usollage (Permės sr.), 1951 m. **mirė lageryje**.

Osvaldas Gercmanas, gim. 1908 m., suimtas 1946 m. sausio 18 d., Karo tribunolo nuteistas 5 metams lagerio, kalintas Ustvymlage (Komija); paleistas 1950 m.

Vytautas Gurevičius, gim. 1890 m., suimtas 1953 m. kovo 10 d., Karo tribunolo 1953 m. balandžio 30 d. nuteistas 25 metams lagerio, kalintas Macikų lageryje; paleistas 1955 m. rugsėjo 13 d.

Antanas Kamaitis, gim. 1904 m., mokytojas, žmona **Liudvika**, gim. 1914 m., sūnūs – **Ipolitas**, gim. 1933 m., ir **Liudas**, gim. 1938 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d.

Kamantas, Tauro apygardos partizanas, **žuvo** 1947 m. gruodžio mėn. netoli Šakių.

Pranas Klimaitis, gim. 1905 m., tarnautojas, suimtas 1944 m. gruodžio mėn., išvežtas į filtracinį lagerį Kalinino sr., 1945 m. vasario mėn. **mirė lageryje.**

Jonas Kliučininkas, gim. 1907 m., policininkas, nuovados viršininkas; 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo 1942 m. rugsėjo 19 d. nuteistas mirti, **sušaudytas** 1942 m. lapkričio 5 d. Kanske, Krasnojarsko kr.; žmona **Juzefa**, gim. 1905 m., sūnus **Algirdas Antanas**, gim. 1938 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Solonešnojės r., Altajaus kr.; 1942 m. nuvežti į Oliokminsko r. (Jakutija); 1956 grįžo į Lietuvą.

Antanas Kutas, gim. 1906 m., suimtas 1945 m. gruodžio 29 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Vorkutlage (Komija); 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Kostas Miščikas, gim. 1931 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas „Jūreivis“, suimtas 1949 m. balandžio 25 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Steplage (Kazachija); paleistas, 1969 m. grįžo į Lietuvą

Petras Palubinskas, gim. 1911 m., tarnautojas, suimtas 1941 m. sausio 22 d., kalintas Kaune, kilus Vokietijos–SSRS karui, išsilaisvino.

Edvardas Počvaitis, gim. 1899 m., agronomas, žmona **Zuzana**, gim. 1903 m., mokytoja, duktė **Nijolė**, gim. 1932 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Solonešnojės r., Altajaus kr.; 1946 m. pabėgo į Lietuvą; suimti 1953 m., grąžinti į tremtį; 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Leonas Rakickas, gim. 1884 m., pašto tarnautojas, 1941 m. birželio 13 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio; **mirė lageryje** 1952 m.; žmona **Elena**, gim. 1896 m., dukros – **Elena Alė**, gim. 1921 m. ir **Janina**, gim. 1925 m., ištremtos 1941 m. birželio 14 d. į Solonešnojės r., Altajaus kr.; 1942 m. pervežtos į Oliokminsko r. (Jakutija), į Lietuvą negrįžo.

Pranas Sakalauskas, gim. 1899 m., suimtas 1946 m. vasario 15 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Nyroblage (Permės sr.); 1951 m. **mirė lageryje.**

Česlovas Staugaitis, gim. 1908 m., žmona **Irena**, gim. 1917 m., duktė **Irena**, gim. 1942 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; grįžo į Lietuvą.

Antanas Šlapikas, gim. 1882 m., žmona **Marija**, gim. 1904 m., dukros – **Elena**, gim. 1931 m., **Romutė**, gim. 1934 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; Antanas 1956 m. **tremtyje mirė**, likusios grįžo į Lietuvą.

Skaistgirių k.

Pranas Janušaitis, gim. 1902 m., suimtas 1949 m. rugsėjo 8 d., LSSR Aukščiausiojo Teismo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Volgolage (Jaroslavljo sr.); paleistas 1954 m.; sūnus **Petras**, gim. 1921 m., suimtas 1945 m. gruodžio 19 d.; paleistas 1946 m.

Petras Janušaitis, gim. 1874 m., žmona **Ona**, gim. 1884 m., ištremti 1948 m. gegužės mėn. 22 d. į Manos r., Krasnojarsko kr. Paleisti 1957 m.; duktė **Eugenija**, gim. 1918 m., Tauro apygardos partizanų ryšininkė „Rasa“, suimta 1949 m. gruodžio 29 d., nuteista 10 metų lagerio; paleista 1956 m.

Aleksandras Rubikas, gim. 1908 m., žmona **Elena**, gim. 1920 m., sūnūs – **Aleksandras**, gim. 1941 m., **Antanas**, gim. 1943 m., dukros – **Stasė**, gim. 1946 m., **Česė**, gim. 1947 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; Antanas 1950 m. rugpjūčio 24 d. **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą; brolis **Antanas**, gim. 1898 m., Vilniaus universiteto docentas, miškininkas, „Lietuvos partizanų sąjungos“ narys, suimtas 1945 m. birželio 27 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Magadano lageriuose; paleistas 1958 m. (Gyveno ir suimtas Vilniuje.)

Pranas Stanaitis, gim. (?), žmona **Ona**, gim. 1900 m., dukros – **Teresė**, gim. 1938 m., **Zita**, gim. 1947 m., ištremti 1949 m. kovo 25 d. į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Jonas Steponaitis, gim. 1907 m., žmona **Marijona**, gim. 1910 m., duktė **Sofija**, gim. 1945 m., sūnūs – **Jonas**, gim. 1939 m., **Vytautas Kazimieras**, gim. 1941 m., **Juozas Algimantas**, gim. 1945 m., **Gintautas Romualdas**, gim. 1947 m., uošvė **Antanina Statkevičienė**, gim. 1884 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Pranas Šlapikas, gim. 1907 m., žmona **Marijona**, gim. 1909 m., dukros – **Romualda Teresė**, gim. 1940 m., **Vida**, gim. 1941 m., sūnūs – **Augustinas**, gim. 1938 m., **Juozas Algimantas**, gim. 1945 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Bogrado r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1957 m., į Lietuvą grįžo 1958 m.

Jonas Šlapikas, gim. 1893 m., žmona **Marijona**, gim. 1911 m., sūnūs – **Arvydas**, gim. 1943 m., **Jonas**, gim. 1945 m., ištremti 1949 m. kovo 25 d. į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m.

Antanina Šuopytė, gim. 1902 m., sūnus **Edmundas**, gim. 1939 m., ištremti 1949 m. kovo 25 d. į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m.

Matilda Vaičiūnienė, gim. 1885 m., dukra **Janina**, gim. 1924 m., sūnus **Algimantas**, gim. 1930 m., vaikaitė **Zita Valevičiūtė**, gim. 1943 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Antanas Valaitis, gim. 1875 m., žmona **Marijona**, gim. 1887 m., dukros – **Antanina**, gim. 1924 m., **Bronislava**, gim. 1926 m., **Salomėja**, gim. 1928 m., sūnus **Antanas Jonas**, gim. 1927 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; Bronislava ir Antanas **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Gediminas Venskus, gim. 1911 m., suimtas 1945 m. sausio 7 d., kalintas Vorkutlage (Komija); paleistas 1945 m. spalio 23 d.

Skařdupių k.

Vincas Aleknavičius, gim. 1911 m., suimtas 1945 m. sausio 16 d.

Jonas Kamaitis, gim. 1884 m., žmona **Ona**, gim. 1887 m., duktė **Ona**, gim. 1918 m., sūnūs **Vaclovas**, gim. 1936 m., **Vytas**, gim. 1950 m., motina **Petronė Kamaitienė**, gim. 1860 m., 1948 m. gegužės 22 d. išstremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; Petronė 1948 m. **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Jurgis Kebleris, gim. 1906 m., pasienio policijos pareigūnas, žmona **Marcelė**, gim. 1912 m., sūnus **Leonidas Juvencijus**, gim. 1937 m., išstremti 1941 m. birželio 14 d. į Bijsko r., Altajaus kr., 1942 m. išvežti į Bulūno r. (Jakutija); 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Juozas Kramilius, gim. 1883 m., žmona **Antosė**, gim. 189? m., dukros – **Juzė**, gim. 1935 m., **Teresė**, gim. 1937 m., sūnus **Vidmantas**, gim. 1943 m., 1948 m. gegužės 22 d. išstremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1957 m., grįžo į Lietuvą.

Juozas Liubinas, gim. 1905 m., suimtas 1944 m. gruodžio mėn., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Ivdellage (Sverdlovsko sr.).

Feliksas Mačiulis, gim. 1923 m., suimtas 1945 m. sausio 1 d., kalintas Vorkutoje (Komija), grįžo į Lietuvą; 1948 m. išstremtas į Manos r., Krasnojarsko kr., 1957 m. grįžo į Lietuvą; brolis **Viktoras**, gim. 1924 m., suimtas 1945 m., kalintas filtraciniame lageryje; grįžo į Lietuvą.

Antanas Skladas, gim. 1902 m., suimtas 1951 m. kovo 30 d., Karo tribunolo 1951 m. balandžio 7 d. nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Vorkutlage (Komija); paleistas 1956 m.; duktė **Salomėja**, Tauro apygardos partizanė, **žuvo** 1945 m. netoli Kriūkų, Šakių r.

Smilgių k.

Juozas Daniliauskas, gim. 1881 m., žmona **Antanina**, gim. 1895 m., 1949 m. kovo 25 d. išstremti į Askizo r., Krasnojarsko kr.; abu **mirė tremtyje**: Juozas 1952 m., Antanina – 1954 m. rugsėjo 8 d.

Juozas Kirvelaitis, gim. 1906 m., suimtas 1948 m. gruodžio 19 d., Karo tribunolo nuteistas 25 metams lagerio ir 5 tremties, kalintas Berlage (Magadano sr.); paleistas 1956 m.

Justinas Leveckis, gim. 1909 m., policijos nuovados viršininkas; išstremtas 1941 m. birželio 14 d. į Togulo r., Altajaus kr., 1942 m. nuvežtas į Oliokminko r. (Jakutija); **tremtyje mirė** 1944 m.

Antanas Pociėjus, gim. 1882 m., žmona **Antanina**, gim. 1888 m., sūnūs – **Antanas**, gim. 1928 m., **Algimantas**, gim. 1936 m., dukros – **Regina**, gim. 1926 m., **Stasė**, gim. 1932 m., brolis **Jonas**, gim. 1884 m., 1948 m. gegužės 22 d. išstremti į Krasnojarsko kr., Manos r.; Jonas 1948 m. lapkričio mėn. **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1957 m., grįžo į Lietuvą.

Juozas Rakauskas, gim. 1921 m., suimtas 1945 m. vasario 7 d., kalintas Kaune.

Eligijus Valentinas Sartys, gim. 1912 m., 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų, **mirė lageryje** 1944 m. gruodžio 20 d.; žmona **Eugenija**, gim. 1904 m., mokytoja, dukros – **Nijolė Marytė**, gim. 1938 m., **Eligija Paulina**, gim. 1941 m. vagone, sesuo **Stanislava**, gim. 1901 m., broliai – **Vaclovas Vladimiras**, gim. 1916 m., **Vladas**, gim. 1918 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Ust Kano r., Altajaus kr.; **tremtyje mirė**: Eligija Paulina 1942 m. balandžio mėn., Juozas – 1942 m. gegužės mėn. Kiti, išskyrus Vaclovą Vladimira, 1959 m. grįžo į Lietuvą.

Vitas Sartys, gim. 1913 m., žmona **Salomėja**, gim. 1915 m., sūnūs – **Vitas**, gim. 1941 m., ir **Elytis**, gim. 1946 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr.; Elytis 1950 m. **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1958 m., į Lietuvą negrįžo.

Juozas Vilkevičius, gim. 1909 m., suimtas 1946 m. vasario 22 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Dubravlage (Mordovija); paleistas 1955 m.

Starkū k.

Jonas Matijošaitis, gim. 1880 m., suimtas 1946 m. liepos 2 d., kalintas Karelijoje, 1948 m. grįžo į Lietuvą; žmona **Antanina**, gim. 1883 m., sūnus **Kazimieras**, gim. 1913 m., ir duktė **Antosė**, gim. 1923 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Bogrado r., Krasnojarsko kr.; Antanina 1955 m. gruodžio 15 d. **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Antanas Orintas, gim. 1920 m., žmona **Česlova**, gim. 1921 m., sūnus **Gintautas**, gim. 1942 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Suodžiū k. (priklauso naujai seniūnijai)

Juozas Adomaitis, gim. 1880 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremtas į Alario r., Irkutsko sr.; 1954 m. lapkričio 9 d. **mirė tremtyje**.

Juozas Antanaitis, gim. 1899 m., žmona **Pranciška**, gim. 1899 m., dukros – **Aldona**, gim. 1926 m., **Teresė**, gim. 1938 m., sūnus **Algimantas**, gim. 1932 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Juozas Gužas, gim. 1892 m., žmona **Elena**, gim. 1907 m., duktė **Judita**, gim. 1933 m., 1949 m. kovo 26 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; grįžo į Lietuvą.

Matilda Kvederavičiūtė, gim. 1907 m., motina **Marija**, gim. 1878 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremtos į Manos r., Krasnojarsko kr.

Pijus Malskis, gim. 1890 m., žmona **Antanina**, gim. 1895 m., sūnus **Jonas**, gim. 1926 m., dukros – **Elena**, gim. 1924 m., ir **Marijona**, gim. 1930 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.;

mirė tremtyje: Pijus 1952 m., Antanina – 1955 m. gegužės 10 d.; vaikai 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Juozas Pranaitis, gim. 1881 m., valstietis, 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr.; 1943 m. sausio 6 d. **mirė lageryje**; žmona **Antanina**, gim. 1893 m., duktė **Petronėlė**, gim. 1919 m., sūnus **Vincas**, gim. 1917 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Jelcovkos r., Altajaus kr.; Vincas 1945 m. tremtyje **dingo** be žinios, Petronėlė **mirė tremtyje**, Antanina 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Juozas Račiūnas, gim. 1905 m., tarnautojas, žmona **Agota**, gim. 1917 m., sūnus **Kostas**, gim. 1938 m., motina **Petronėlė Račiūnienė**, gim. 1875 m., tėvas **Andrius**, gim. 1862 m., ištremti 1941 m. birželio 14 d. į Jelcovkos r., Altajaus kr.; **mirė tremtyje:** Juozas, Petronėlė ir Andrius, kiti 1959 m. grįžo į Lietuvą.

Vytautas Kvederavičius, gim. 1915 m., suimtas 1941 m. sausio 25 d., kalintas Kaune, kilus Vokietijos–SSRS karui išsilaisvino.

Juozas Rakauskas, gim. 1894 m., žmona **Morta**, gim. 1896 m., sūnūs – **Vytautas Antanas**, gim. 1923 m., **Zigmas**, gim. 1930 m., **Gediminas**, gim. 1936 m., dukros – **Antosė**, gim. 1933 m., **Aldona**, gim. 1940 m., 1947 m. gruodžio 2 d. ištremti į Jalutorovsko r., Tiumenės sr.; grįžo į Lietuvą; duktė **Adelė Baukuvienė**, partizanų ryšininkė „Liepa“, gim. 1925 m., suimta 1947 m. lapkričio 1 d., kalinta; paleista; kartu su tėvais ir vaikais: **Gediminu**, gim. 1944 m., **Regina**, gim. 1946 m., ištremta į Tiumenės sr.; 1948 m. kartu su broliu Zigmu bėgo iš tremties, buvo suimti, įkalinti, vėliau grąžinti į tremtį; grįžo į Lietuvą.

Antanas Rugienius, gim. 1926 m., brolis **Pranas**, gim. 1932 m., seserys – **Albina Birutė**, gim. 1928 m., **Zita Antanina**, gim. 1929 m., **Danutė**, gim. 1933 m., **Ramutė Marijona**, gim. 1938 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; grįžo į Lietuvą; motina **Antanina**, gim. 1899 m., suimta 1947 m. dėl prievolių nevykdymo, nuteista kalėti vienerius metus, kalinta Šilutės lageryje; paleista 1948 m.

Šarviniūkiškės k. (priklauso naujai seniūnijai)

Jonas Kaminickas, gim. 1930 m., pagrindžio organizacijos narys, suimtas 1946 m. rugsėjo 27 d.; paleistas 1947 m. gruodį.

Šilgalių k.

Juozas Armonaitis, gim. 1923 m., Tauro apygardos partizanas „Triupas“, suimtas 1947 m. sausio 28 d., sužeistas gydytas ligoninėje, Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Vladimiro kalėjime, Vladimiro sr., vėliau Uchtlage (Komija); paleistas 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Juozas Aštrauskas, gim. 1882 m., suimtas 1946 m. už prievolių nevykdymą, nuteistas vienerius metus kalėti; paleistas 1948 m.; 1949 m. kovo 25 d. ištremtas į Alario r., Irkutsko sr. kartu su žmona **Marija**,

gim. 1888 m., dukra **Kazimiera**, gim. 1929 m., sūnumis – **Česlovu**, gim. 1927 m., **Ignu**, gim. 1929 m., **Jonu**, gim. 1931 m., seserimi **Marcelė**, gim. 1879 m.; **tremtyje mirė**: Marija 1953 m. spalio 23 d., Marcelė – 1954 m. spalio 22 d., kiti paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Vincas Bastys, gim. 1916 m., suimtas 1945 m. gegužės 14 d., kalintas Vorkutlage (Komija); paleistas 1945 m. rugsėjo 29 d.; brolis **Zigmas**, gim. 1923 m., suimtas 1945 m. kovo 12 d., Karo tribunolo nuteistas 5 metams lagerio.

Juozas Endriukaitis, gim. 1923 m., žmona **Gražina**, gim. 1930 m., tėvas **Juozas**, gim. 1877 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Marcelė Gaidienė, gim. 1883 m., dukros – **Ona**, gim. 1914 m., **Antanina**, gim. 1918 m., sūnūs – **Jonas**, gim. 1919 m., **Justinas**, gim. 1920 m., marti **Ona**, gim. 1923 m., vaikai **Stasys**, gim. 1945 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Marcelė **mirė tremtyje**; kiti paleisti 1957 m.

Pranas Jokubaitis, gim. 1917 m., suimtas 1946 m. sausio 19 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Ivdellage (Sverdlovsko sr.).

Pranas Paukštis, gim. 1893 m., žmona **Marijona**, gim. 1896 m., sūnus **Juozas**, gim. 1929 m., duktė **Adelė**, gim. 1926 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Marijona **mirė tremtyje**; kiti paleisti 1957 m.

Pranas Petkevičius, gim. 1917 m., suimtas 1945 m., kalintas Šakių kalėjime, kalinamas **mirė**.

Danutė Rusevičiūtė, gim. 1930 m., 1952 m. sausio 23 d. ištremta į Tomsko sr., Asino r.; paleista 1958 m.

Antanas Snūdaitis, gim. 1918 m., suimtas 1941 m. vasario 18 d. tarnaujant sovietų kariuomenėje, Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Pečiorlage (Komija).

Šlamū k.

Juozas Daugėla, gim. 1897 m., žmona **Marijona**, gim. 1903 m., sūnus **Jonas**, gim. 1937 m., dukros – **Eugenija**, gim. 1932 m., **Aldona**, gim. 1935 m., **Teresė**, gim. 1945 m., **Vida**, gim. 1948 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Petrė Duobaitė, gim. 1899 m., sesuo **Marcelė**, gim. 1901 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremtos į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Marcelė **tremtyje mirė**; Petrė paleista 1958 m.; brolis **Vincas**, gim. 1904 m., sribas, pagrindžio organizacijos rėmėjas, suimtas 1945 m. lapkričio 17 d., 1946 m. spalio 12 d. nuteistas 10 metų lagerio, 1947 m. rugpjūčio 8 d. paleistas; 1951 m. spalio 2 d. ištremtas į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleistas 1958 m. (Vincas gyveno Barzdų kaime.)

Motiejus Kriauciūnas, gim. 1870 m., žmona **Juzė**, gim. 1900 m., dukros – Bronė, gim. 1924 m., **Stasė**, gim. 1927 m., **Genovaitė**,

gim. 1934 m., **Janė**, gim. 1938 m., **Valė**, gim. 1937 m., **Kazė**, gim. 1942 m., sūnūs – **Juozas**, gim. 1932 m., **Antanas**, gim. 1933 m., **Albinas**, gim. 1935 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1956 m.

Petras Tamulaitis, gim. 1907 m., suimtas 1945 m. sausio 18 d., kalintas filtraciniame lageryje Kalinino sr., Karo tribunolo nuteistas 15 m. katorgos ir 5 tremties, kalintas Sverdlovsko sr. lageriuose.

Šunkarių k.

Pranas Augaitis, gim. 1903 m., pasienio policijos pareigūnas; 1941 m. birželio 13 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., lageryje mirė 1942 m. sausio 3 d.

Vincas Endriukaitis, gim. 1891 m., žmona **Petrė**, gim. 1888 m., dukros – **Petrė**, gim. 1928 m., **Zita**, gim. 1935 m., sūnus **Stepas**, gim. 1930 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1957 m.

Elena Gerulaitytė, gim. 1925 m., Tauro apygardos partizanų ryšininkė, suimta 1948 m. kovo 4 d., Karo tribunolo nuteista 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalinta Gorkio, Tiumenės, Sachalino sričių lageriuose; 1954 m. grįžo į Lietuvą.

Antanas Jurgelaitis, gim. 1901 m., žmona **Magdalena**, gim. 1915 m., partizanų rėmėjai, suimti 1946 m. spalio 2 d.; paleisti 1948 m.

Juozas Juška, gim. 1887 m., žmona **Petrė**, gim. 1892 m., duktė **Elena**, gim. 1932 m., sūnūs – **Jonas**, gim. 1928 m., **Justinas**, gim. 1929 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Irkutsko r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Agota Kasparaitytė, gim. 1928 m., partizanų rėmėja, suimta 1947 m. balandžio 29 d., Ypatingojo pasitarimo nuteista 5 metams lagerio, kalinta Temlage, nuo 1948 m. pavadintam Dubravlagu (Mordovija); paleista 1952 m.

Juozas Naujokaitis, gim. 1901 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremtas į Manos r., Krasnojarsko kr.; grįžo į Lietuvą.

Pranas Naujokaitis, gim. 1902 m., žmona **Marija**, duktė **Agota**, gim. 1940 m., uošvė **Petrė Knezevičienė**, gim. 1873 m., brolis **Juozas**, gim. 1901 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; Pranas 1950 m. spalio 11 d. mirė tremtyje, kiti paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Antanina Naujokienė, gim. 1898 m., dukros – **Kristina**, gim. 1932 m., **Eugenija**, gim. 1935 m., **Ona Joana**, gim. 1938 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremtos į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; grįžo į Lietuvą; duktė **Regina**, gim. 1930 m., Tauro apygardos partizanų ryšininkė „Seselė“, suimta 1947 m. gruodžio 12 d., Ypatingojo pasitarimo nuteista 8 metams lagerio, kalinta Temlage, nuo 1948 m. pavadintam Dubravlagu (Mordovija), Sevvostlage, Magadano sr.; paleista 1954 m., grįžo į Lietuvą.

Ona Povilaitytė Karsakova, gim. 1926 m., partizanų rėmėja, suimta 1947 m. liepos 19 d., Ypatingojo pasitarimo nuteista 8 metams lagerio, kalinta Uchtlage (Komija); paleista 1954 m., 1964 m. grįžo į Lietuvą.

Juozas Sendžikas, gim. 1909 m., žmona **Elena**, gim. 1914 m., duktė **Izabelė**, gim. 1932 m., motina **Izabelė**, gim. 1883 m., 1945 m. rugpjūčio 30 d. ištremti į Kudymkaro r., Permės (Molotovo) sr.; Izabelė 1946 m. pabėgo iš tremties, suimta, nuteista 3 metus kalėti, 1949 m. gražinta į tremtį; visi 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Juozas Stankevičius, gim. 1896 m., partizanų rėmėjas, suimtas 1951 m. vasario 3 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Taišetlage (Irkutsko sr.); duktė **Ilona Regina**, gim. 1933 m., partizanų rėmėja, suimta 1953 m. vasario 23 d., Karo tribunolo nuteista 10 metų lagerio, kalinta Pesčianlage (Kazachija); paleista 1953 m. gegužės 15 d.

Vytautas Švelnys, gim. 1894 m., žmona **Vincentina**, gim. 1892 m., sūnūs – **Juozas**, gim. 1931 m., **Alfonsas**, gim. 1937 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Vytautas **mirė tremtyje**; kiti paleisti 1958 m.

Algimantas Viršaitis, gim. 1935 m., partizanų ryšininkas, suimtas 1950 m. vasario 26 d., Karo tribunolo nuteistas 5 metams lagerio, kalintas Kaune; paleistas 1953 m. gegužės 28 d.

Feliksas Žemaitis, gim. 1898 m., suimtas 1944 m. rugpjūčio 24 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Gorkio sr. lageriuose; 1981 m. grįžo į Lietuvą.

Šuopių k.

Ignas Pinkus, gim. 1929 m., partizanas, **žuvo** 1945 m. gegužės 12 d. Valkų mūšyje.

Pranas Simokaitis, gim. 1890 m., žmona **Antanina**, gim. 1899 m., 1949 m. ištremti į Jurginską r., Tiumenės sr. – Antanina kovo 25 d., Pranas balandžio 12 d.; paleisti 1956 m.

Šurpaulių k.

Jonas Vincas Liepuonius, gim. 1913 m., suimtas 1944 m. rugsėjo 2 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties; 1945 m. sausio 26 d. **mirė lageryje**; brolis **Juozas**, gim. 1914 m., suimtas 1946 m., Karo tribunolo nuteistas 7 metams lagerio ir 3 m. tremties; paleistas 1947 m.

Juozas Račiūnas, gim. 1897 m., žmona **Anelė**, gim. 1898 m., sūnus **Adomas**, gim. 1935 m., duktė **Danė**, gim. 1943 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; Juozas 1954 m. **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Tarpūčių k.

Kajetonas Duoba, gim. 1914 m., suimtas 1944 m. gruodžio mėn., 1946 m. rugsėjo mėn. grįžo į Lietuvą; 1951 m. spalio 2 d. kartu

su žmona **Anastazija**, gim. 1922 m., ir sūnumis – **Algimantu**, gim. 1943 m., **Vytautu**, gim. 1945 m., **Gediminu**, gim. 1947 m., išstremtas į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1956 m.

Jonas Duoba, gim. 1902 m., suimtas 1946 m., gruodžio 25 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Krasnojarsko, Irkutsko sričių lageriuose; paleistas 1956 m.

Vincas Kaunas, gim. 1904 m., žmona **Bronė**, gim. 1915 m., dukros – **Teresė**, gim. 1944 m., **Eugenija**, gim. 1947 m., sūnūs – **Jonas**, gim. 1936 m., **Pranas**, gim. 1939 m., **Antanas**, gim. 1942 m., 1949 m. kovo 25 d. išstremti į Alario r., Irkutsko sr.; **Vincas** 1951 m. kovo 23 d. **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Antanas Šlekys, gim. 1881 m., suimtas 1944 m. rugpjūčio 20 d., Karo tribunolo nuteistas 20 metų katorgos ir 5 tremties, 1945 m. liepos 10 d. **mirė** Lukiškių kalėjime.

Jonas Ūsas, gim. 1897 m., mokytojas, 1941 m. birželio 13 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr.; mirė lageryje 1942 m.; žmona **Ona**, gim. 1900 m., duktė **Eugenija**, gim. 1926 m., sūnus **Algimantas**, gim. 1933 m., išstremti 1941 m. birželio 14 d. į Solonešnojės r., Altajaus kr.; 1942 m. pervežti į Oliokminsko r. (Jakutija); 1956 m. grįžo į Lietuvą.

Tilvikų k.

Vincas Stankaitis, gim. 1910 m., suimtas 1945 m., nuteistas 5 metams lagerio, kalintas Uchtlage (Komija); 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Totōrviečių k.

Ona Endriukaitienė, gim. 1903 m., dukros – **Selverina**, gim. 1931 m., **Teresė**, gim. 1936 m., **Irena**, gim. 1942 m., 1948 m. gegužės 22 d. išstremtos į Manos r., Krasnojarsko kr.; grįžo į Lietuvą; sūnus **Zigmas**, gim. 1926 m., Tauro apygardos partizanas „Kazokas“, suimtas 1946 m. spalio 28 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 5 metams lagerio, kalintas Kemerovo sr., Steplage (Kazachija); grįžo į Lietuvą; sūnus **Kęstutis**, gim. 1928 m., pogrindžio organizacijos narys „Erelis“, suimtas 1947 m. birželio 19 d., Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Komijos, vėliau Kemerovo sr. lageriuose; 1955 m. grįžo į Lietuvą.

Jonas Jakštys, gim. 1921 m., savo namų kieme 1943 m. **nušautas** vokiečio kareivio.

Viktoras Jakštys, gim. 1926 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas „Žilvitis“, **žuvo** 1947 m. gruodžio 26 d.; sesuo **Teresė**, gim. 1927 m., suimta 1946 m. spalio 28 d.; paleista 1947 m. sausio 31 d.

Justinas Leveckis, gim. 1903 m., žmona **Ona**, gim. 1906 m., dukra **Audronė**, gim. 1937 m., 1941 m. birželio 14 d. išstremti į Tugulo r., Altajaus kr.; 1942 m. pervežti į Oliokminsko r., Jakutija; **Justinas mirė tremtyje** 1944 m.; duktė ir žmona 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Tumosiškių k.

Jonas Endzelis, gim. 1912 m., „Šešupės“ būrio partizanas „Vana-gas“, suimtas 1946 m. kovo 6 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Sevkuzbaslage, Kemerovo sr., Pečlage (Komija); paleistas 1957 m.; motina **Agota**, gim. 1881 m., sesuo **Petrė**, gim. 1914 m., sūnus **Edmundas**, gim. 1940 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; grįžo į Lietuvą.

Vytautas Endzelis, gim. 1922 m., suimtas 1947 m. rugsėjo 23 d. dėl prievolių nevykdymo, kalintas Šakiuose, liaudies teismo nuteistas 2 metams lagerio; paleistas, 1949 m.; savanoriškai nuvyko į tremtį pas šeimą Alario r., Irkutsko sr.

Urbantū k. (priklauso naujai seniūnijai)

Juozas Gudžinskas, gim. 1924 m., suimtas 1949 m. liepos 9 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Sevrallage (Sverdlovsko sr.); paleistas 1954 m.

Vytautas Kareiva, gim. 1927 m., 1945 m. balandžio 16 d. suimtas, tardant kankintas; paleistas 1946 m. **mirė**; sesuo **Ona**, gim. 1922 m., suimta 1949 m. balandžio 26 d., Ypatingojo pasitarimo nuteista 10 metų lagerio, kalinta Oziorlage (Irkutsko sr.), Minlage (Komija); 1956 m. grįžo į Lietuvą.

Juozas Kybartas, gim. 1894 m., suimtas 1944 m. rugpjūčio 25 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio.

Ona Matijošaitienė, gim. 1889 m., dukros – **Irena**, gim. 1939 m., **Juzė**, gim. 1922 m., **Gailutė**, gim. 1948 m., sūnus **Jonas Severinas**, gim. 1932 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; 1958 m. grįžo į Lietuvą; duktė **Genė**, gim. 1926 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremta į Manos r., Krasnojarsko kr.; 1951 m. sausio 21 d. tremtyje suimta, Ypatingojo pasitarimo nuteista 10 metų lagerio, kalinta Taišetlage (Irkutsko sr.), Karlage (Kazachija); paleista 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Antanas Šuopys, gim. 1921 m., suimtas 1946 m. balandžio 1 d., kalintas Šakiuose; paleistas 1946 m. liepos 23 d.

Ūžkertulių k. (priklauso naujai seniūnijai)

Jonas Tautkevičius, gim. 1900 m., tėvas **Vincas**, gim. 1875 m., motina **Marijona**, gim. 1879 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; Vincas 1953 m. **mirė tremtyje**, kiti grįžo į Lietuvą.

Ūžpiaunių k. (priklauso naujai seniūnijai)

Juozas Bagdanavičius, gim. 1885 m., žmona **Ona**, gim. 1885 m., sūnūs – **Jonas**, gim. 1906 m., **Juozas**, gim. 1925 m., **Antanas**, gim. 1927 m., dukros – **Ona**, gim. 1922 m., **Kunigunda**, gim. 1929 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Tomas Balčiūnas, gim. (?), žmona **Ona**, gim. 1886 m., sūnus **Vitas**, gim. 1911 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Ona Sperauskienė, gim. 1918 m., dukros – **Nomeda Teresė**, gim. 1936 m., **Nijolė**, gim. 1938 m., **Elvyra**, gim. 1945 m., motina **Antanina Bindokienė**, gim. 1896 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleistos 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Vaišvilų k.

Marijona Valaitienė, gim. 1902 m., dukros – **Roma**, gim. 1933 m., **Genovaitė**, gim. 1941 m., sūnūs – **Kajetonas**, gim. 1920 m., **Algimantas**, gim. 1932 m., marti **Ona**, gim. 1925 m., 1951 m. spalio 3 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.; Genovaitė **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Vaitiekupių k.

Juozas Lažauninkas, gim. 1905 m., žmona **Antanina**, gim. 1902 m., sūnūs – **Janaras**, gim. 1941 m., **Jonas**, gim. 1943 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; grįžo į Lietuvą 1959 m.

Juozas Sakalas, gim. 1908 m., suimtas 1947 m. sausio 17 d., LSSR Aukščiausiojo Teismo nuteistas 10 metų lagerio ir 3 m. tremties, kalintas Oziorlage (Irkutsko sr.).

Vincas Sandargas, gim. 1907 m., mokytojas, 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr.; 1943 m. lageryje **mirė**.

Viltrako vnk.

Petras Brazaitis, gim. 1901 m., suimtas 1944 m. rugsėjo 7 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 3 m. tremties.

Veršių k.

Pranas Antanaitis, gim. 1902 m., suimtas 1950 m. kovo 16 d.

Pranas Duoba, gim. 1890 m., žmona **Petronėlė**, gim. 1882 m., duktė **Ona**, gim. 1921 m., 1947 m. gruodžio 10 d. ištremti į Jarkovo r., Tiumenės sr.; Pranas ir Petronėlė **mirė tremtyje**, Ona paleista 1957 m.

Jonas Duoba, gim. 1902 m., suimtas 1944 m. gruodžio 25 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Krasnojarsko kr., Irkutsko sr. lageriuose; 1956 m. grįžo į Lietuvą.

Antanas Kazimieras Grybas, gim. 1919 m., suimtas 1941 m. birželio 13 d., kalintas Kaune.

Juozas Jančius, gim. 1893 m., žmona **Petrė**, gim. 1890 m., dukra **Birutė**, gim. 1942 m., 1951 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovskojės r., Krasnojarsko kr.

Vincenta Kajackaitė-Mingėlienė, gim. 1921 m., suimta 1946 m. balandžio 12 d., Karo tribunolo nuteista 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalinta Steplage (Karagandos sr.); paleista 1956 m.

Jonas Kramilius, gim. 1897 m., suimtas 1946 m. sausio 31 d., Karo tribunolo nuteistas 5 metams lagerio ir 2 tremties, kalintas Kargopollage (Archangelsko sr.); paleistas 1950 m.

Antosė Martišienė, gim. 1889 m., sūnus **Petras**, gim. 1921 m., duktė **Zita**, gim. 1932 m., 1952 m. spalio 2 d. ištremti į Beriozovsko r., Krasnojarsko kr.; dukros – **Agota**, gim. 1922 m., **Birutė**, gim. 1930 m., 1952 m. sausio 23 d. ištremtos į Krasnojarsko kr.; paleisti 1958 m.

Augustinas Sederavičius, gim. 1919 m., 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis, suimtas 1946 m. gegužės 27 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Uchtlage (Komija); grįžo į Lietuvą; brolis **Valentinas**, gim. 1921 m., studentas, suimtas 1944 m. gruodžio 21 d., kalintas filtraciniame lageryje, Kalinino sr.; paleistas 1946 m. vasario 10 d.; suimtas 1947 m. birželio 20 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Sevželdorlage, Archangelsko sr., Oziorkage, Irkutsko sr.; 1956 m. grįžo į Lietuvą.

Stasys Valaitis, gim. 1908 m., partizanas, suimtas 1945 m. spalio 20 d., byla nutraukta 1946 m. spalio 8 d.

Vilkėliškių k.

Jonas Kabašaitis, gim. 1886 m., žmona **Marcelė**, gim. 1892 m., podukros – **Eugenija Bložaitytė**, gim. 1930 m., **Aldona Bložaitytė**, gim. 1932 m., posūnis **Jonas Bložaitis**, gim. 1939 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą. Vaikų tėvas Juozas Bložaitis 1941 m. **nušautas** vokiečių kareivių.

Antanas Karalius, gim. 1904 m., suimtas 1951 m. rugsėjo 3 d., Karo tribunolo nuteistas 25 metams lagerio, kalintas Vosturallage (Sverdlovsko sr.); paleistas 1956 m.

Antanas Virokaitis, gim. 1909 m., Tauro apygardos partizanas, suimtas 1945 m. gruodžio 9 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalintas Intlage (Komija); paleistas 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Antanas Vizgirda, gim. 1918 m., broliai – **Leonardas**, gim. 1919 m., **Vytautas**, gim. 1924 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanai: Antanas „Kapsas“, **žuvo** 1947 m. spalio 31 d. Suodžių k.; Leonardas „Keleivis“ **žuvo** 1948 m. spalio 9 d. Kasikėnų k.; Vytautas „Vytis“, „Laisvūnas“ **žuvo** 1949 m. gruodžio 29 d. Zyplių k.

Voverių k.

Pranas Augustaitis, gim. 1887 m., žmona **Marija**, gim. 1888 m., dukros – **Anelė**, gim. 1922 m., **Aldona**, gim. 1924 m., **Eugenija**, gim. 1926 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; Aldona 1952 m. ir Marija 1958 m. **mirė tremtyje**, kiti paleisti 1956 m., grįžo į Lietuvą.

Antanas Augustaitis, gim. 1895 m., 1941 m. birželio 14 d. suimtas, išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr.; 1942 m. kovo 10 d. **lageryje mirė**. (Išvežtas iš Šedvygų k. su žmona ir 4 vaikais – jų pačių liudijimu.)

Jonas Kaunas, gim. 1888 m., žmona **Konstancija**, gim. 1893 m., duktė **Ramutė**, gim. 1924 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko kr.; **Jonas** 1955 m. gruodžio 30 d. **mirė tremtyje**; motina ir dukra 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Antanas Kriaučiūnas, gim. 1895 m., suimtas 1946 m. sausio 26 d., LSSR Aukščiausiojo Teismo nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Siblage, Kemerovo sr.; 1967 m. grįžo į Lietuvą; sūnus **Juozas**, gim. 1925 m., Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas „Beržas“, **žuvo** 1948 m. spalio 14 d. netoli Kasikėnų k.

Juozas Orentas, gim. 1899 m., mokytojas, suimtas 1940 m. liepos 10 d., kalintas Marijampolėje, Ypatingojo pasitarimo nuteistas kalėti 8 m., išvežtas į Pečiorlagą (Komija); paleistas 1943 m. liepos 29 d., 1945 m. grįžo į Lietuvą.

Pranas Vaičaitis, gim. 1904 m., suimtas 1950 m. rugsėjo 19 d., Karo tribunolo 1950 m. lapkričio 24 d. nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Chabarovsko sr. lageriuose.

Zypliū k.

Jonas Bučys, gim. 1879 m., žmona **Ema**, gim. 1893 m., sūnus **Augustinas**, gim. 1931 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Echirit Bulagatsko r., Irkutsko sr.; duktė **Ema**, gim. 1927 m., 1949 m. balandžio 21 d. ištremta į Bodaibo, Irkutsko sr.; **Jonas** ir **Ema** (motina) 1952 m. **mirė tremtyje**, vaikai paleisti 1958 m.

Antanas Endriukaitis, gim. 1907 m., felčeris, pagrindžio organizacijos narys, suimtas 1946 m. sausio 15 d., Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio; paleistas 1948 m. sausio 8 d.

Kotryna Kuraitė, gim. 1912 m., pagrindžio organizacijos narė, suimta 1946 m. sausio 12 d., Karo tribunolo nuteista 8 metams lagerio; paleista 1948 m. sausio 8 d.

Česlovas Maumevičius, gim. 1906 m., žmona **Matilda**, gim. 1902 m., sūnūs – **Algimantas**, gim. 1945 m., **Vidas**, gim. 1941 m., duktė **Renata**, gim. 1938 m., uošvė **Ona Kamaitienė**, gim. 1854 m., giminaitė **Pranė Ramonaitė**, gim. 1887 m., 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Manos r., Krasnojarsko sr.; **tremtyje mirė**: Ona – 1948 m. gegužės mėn., Pranė – 1949 m. vasario mėn.; kiti paleisti 1957 m., grįžo į Lietuvą.

Pranas Naujokaitis, gim. 1899 m., žmona **Eugenija**, gim. 1914 m., sūnus **Pranas**, gim. 1942 m., 1949 m. balandžio 21 d. ištremti į Čeremchovo r., Irkutsko sr.; grįžo į Lietuvą.

Antanas Seniūnas, gim. 1919 m., tarnautojas, suimtas 1940 m. gruodžio 16 d., kalintas Marijampolėje; kilus Vokietijos–SSRS karui, išsilaisvino, emigravo į Kanadą.

Vytas Skaisgirys, gim. 1907 m., suimtas 1950 m. liepos 6 d., Karo tribunolo 1950 m. spalio 19 d. nuteistas 10 metų lagerio, kalintas Kraslage (Krasnojarsko kr.).

Žaltynų k.

Liudvikas Kasparaitis, gim. 1920 m., suimtas 1941 m. vasario 28 d., kalintas Kaune.

Vincas Kudirka, gim. 1925 m., sesuo **Agota**, gim. 1928 m., pagrindžio organizacijos nariai, suimti 1946 m. spalio 28 d.; paleisti 1947 m.

Jonas Kundrotas, gim. 1885 m., žmona **Pranciška**, gim. 1893 m., duktė **Kazimiera**, gim. 1922 m., sūnūs – **Antanas**, gim. 1929 m., 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Alario r., Irkutsko sr.; sūnūs – **Justinas**, gim. 1924 m., ir **Pranciškus**, gim. 1925 m., ištremti 1949 m. balandžio 12 d. į Bodaibo r., Irkutsko sr.; **mirė tremtyje**: Jonas – 1957 m. lapkričio 10 d., Antanas – 1952 m. kovo mėn.; kiti paleisti 1958 m., grįžo į Lietuvą.

Juozas Meškaitis, gim. 1914 m., pagrindžio organizacijos narys, suimtas 1946 m. spalio 28 d.; paleistas 1947 m. vasario 6 d.

Gyvenimas tęsiasi... (Atsiminimai apie karą ir pokarį)

Parengė Laima Girdauskienė

Kasmet birželio 14-osios rytą norom nenorom grįžtame į prisiminimus. Grįžtame prie akimirku, kurias teko išgyventi tų dienų pasmerktiesiems – tremtiniams. Atrodo, tai buvo ką tik, tik vakar. Šie išgyvenimai sapnuojasi naktimis, jų neįmanoma ištrinti iš savo atminties. Grįžtame prie prisiminimų, kai tą patį pirmąjį kartą į nežinią ir nebūtį gyvuliniuose vagonuose pajudėjo lietuvių tautos protas – mokytojai, tarnautojai, inteligentai... Tą 1941 metų birželio 14-osios rytą iš Sintautų išvežė: mokytojus J. Ūsą, Z. Počvaitienę, J. Keblerį, A. Černevičių, pašto viršininką J. Rašicką, policininką J. Kliučininką, agronomą E. Počvaitį... Tremtys tęsėsi iki 1954-ųjų metų. Sintautiečiai papildė XX a. lietuvių tautos genocido fondą, į kurį buvo įtrauktas kas ketvirtas respublikos gyventojas.

Kiekvieno tremtinio gyvenimas yra unikalus ir nepakartojamas, vertas atskiros knygos... Šitie atsiminimai – tai tik maža kruopelytė jų gyvenimo, meilės, kančios ir, žinoma, tikėjimo. Tikėjimo grįžti į Lietuvą.

Žaviuosi šitais žmonėms. Jie išlaikė patį didžiausią gyvenimo išbandymą – praėję baisiausią sovietų nužmoginimo mokyklą, sugebėjo išlikti savimi.

Ačiū Sintautų tremtiniams, kurie išleido į savo namus, leido pavartyti šeimos albumus, paskolino nuotraukų, atvėrė savo širdis, pasidalijo savo likimais. Susipažinkime su jais, nes, nepaisant žiaurios Sibiro tremties, gyvenimas tęsiasi...

Laima Girdauskienė

Atsiminimai

Dabar juokai, o tada...

*Ona Jakaitienė (Adomaitytė)**

Mus išvežė 1949 metų kovo 25 dieną. Atėję pasibarškino į langą ir sako: „Banditai atėjo, įsileiskit.“ Kai neleidom, tai sako, kad jie esą NKVD ir tikrina, ar pas mus nėra banditų. Vyra paguldė ant žemės, o mudvi su Romute kaip gulėjome lovoje, taip ir likome gulėti. Neleido mudviem keltis. Nesakė, kad mus veš, sakė, kad eina paieškoti banditų. Milicijos viršininkas liko kambaryje, o rusas lauke sargybą ėjo. Saulei jau tekant, rusas sušalo ir jie su viršininku pasikeitė vietomis. Tada to ruselio klausiam, ką su mumis darysite? Tas atsakė, jog tikriausiai į Sibirą išvešime. Mes rusiškai truputį supratome. Visi kiti buvo išvažiavę į Gaisriūs pas Skaisgirį. Tai tuos kol susėmė, jau saulė tekėjo. Jie važiavo į Siñtautos, o pas mus atvažiavo Gaisrių Antanas Sakalauskas. Susidėjom, ką leido išsivežti – patalyne, mėsos, duonos, bulvių porą maišų. Miltų neturėjome. Aliejaus buvo išspausta, tai tą palikau. Pas mus Vaičaitynėje (Prano Vaičaičio sodyboje) vyko traktorininkų kursai, tai mes Jakaitynėje (Jakaičio sodyboje) gyvenome viename namo gale, o

kitame gyveno Birgilai ir Žambai. Kai mus atėjo išvežti, tie kaimynai taip „užmigo“, kad nei lauk nebeėjo. Tik vėliau, mums jau išeinant iš namų, Žambienė, iškišus galvą, pažiūrėjo. Romutė jai pasakė, kad mus į Sibirą veža. Taip ir išvežė į Sintautus – mane, vyrą Antaną ir pusantrų metų dukrelę Romutę.

Atvežė prie posūkio į Sintautus į tokį ilgą pastatą šalia Antano Boso sodybos. Ten buvo ir Šlapikai. Vienas Šlapikutis pabėgo. Vakare atvažiavo didelės mašinos, susodino šeimomis ir išvežė į Vilkaviškio geležinkelio stotį. Ten vaikai šaukia, rėkia, rusai keikiasi, verčia mantą iš mašinų. Mes nespėjam jos susirinkti. Viską sumetė į vieną vagoną, tai paskui jau ten atsiskyrėme savo daiktus. Vagone buvo dvidešimt penkios šeimos su mažais vaikais. Mes papuolėme į vagono kampą. Tame kamputyje susidėjome savo skarmalus ir ant jų sėdėjome. Tą vakarą truputį pavežė, atrodo, kad iki Pīlviškių, ir ten vėl stovėjome. Paskui tai jau aštuoniolika parų vežė. Vagone tualetui pasistatėme kibirą. Vienas langelis buvo be grotų, tai vyrai jo kibiro turinį per langą išliedavo. Vieną kartą ant ruso pataikė, tai paskui mums uždraudė pilti išmatas per langą. Po to įvykio pradėjo išleisti į lauką. Kartą per dieną sukomanduodavo: „*Visi lauk!*“. Išleisdavo kokioms penkioms minutėms. Tai visi mikliai sukišdavome užpakalius po vagonu ir susitvarkydavome per skirtą laiką. Valgyti duodavo retai, gal kartą per savaitę. Kai stovėdavome kokiame dideliame mieste, kur būdavo valgykla, rusai nueidavo ir atnešdavo sriubos, kurioje būdavo tai koks kopūstlapis, tai žuvies truputis. Vis šiltas maistas. Traukiniui sustojus, vietiniai gyventojai atnešdavo ko nors nusipirkti. Tik pinigų reikėjo turėti. Tikrino irgi kartą per dieną.

Nuvežė mus į Irkutsko srities Kutūliko¹ stotį. Į stotį atvykome pavakariu. Atkabino apie dvidešimt vagonų, o kitus nuvežė toliau. Atvažiavo vadinamieji „pirkliai“ – kas su arkliais, kas su jaučiais, mašina buvo tik viena kita. Su mumis dar buvo 48 metų mano sesuo Petrė Dubickienė (Adomaitytė) ir 65 metų mano tėtis Juozas Adomaitis. Sesuo buvo su dukrelėmis Vidute ir Romute. Viena dukrelė buvo kokių šešerių metų, kita – dvejų su puse... Mus paėmė buriatas. Tėtis mokėjo rusiškai (prie rusų buvo tarnavęs Mandžūrijoje), tai paprašė, kad mus vežtų su mašina, o ne su arkliu, nes maži vaikai gali sušalti. Tai tokį neblogą ruselį gavome, kuris pasakė, kad parsiveš mus namo, o ryte vyksime toliau į paskyrimo vietą. Namuose jis dar mus ir arbata pavaišino. Jis gyveno tokiam mažiame namuke. Ryte važiavome į Baltųjų². Apsistojome tokiam nedideliame namuke. Tas namukas buvo vieno galo, bet pertvertas per pusę. Abiejose pusėse apgyvendino po tris šeimas. Mus paskaičiavo kaip tris šeimas: mes su vyru ir dukra, tėtis ir sesuo su dukrelėmis. Ten buvo iš sveikų beržų sukaltos lovos, malkų priskaldyta. Pasistatėm *plytą* [krosnį valgiui virti]. Atėjo kolūkio pirmininkas, išklausinėjo, kas ką moka, kur norėtų dirbti – viskas labai žmoniškai. Vyru davė traktorių, vėliau – kombainą. Jam reikėjo dirbti laukininkystėje, vėliau – prie avių. O aš niekur nedirbau, nes laukiausi Juozo. Kai išvežė Sibirą, ėjo šeštas nėštumo mėnuo. Jei nueidavau į darbą, man liepdavo eiti namo. Tai aš paskui

¹ Kutūlikas – miesto tipo gyvenvietė Irkutsko sr., Ust Ordynskio buriatų autonominėje apygardoje, prie Transsibiro geležinkelio. *Trenties ir kalinimo vietos: Enciklopedinis žinynas*. Parengė A. Juodvalkytė-Suščenskienė, Vilnius, 1995 (toliau – TIKV), p. 174.

² Baltūjus – nedidelis buriatų kaimelis taigoje (apie 40 namų) Irkutsko sr. Ust Ordynskio buriatų autonominėje apygardoje, apie 3 km nuo Angaros upės. TIKV, p. 65.

*Namas, kuriame
Jakaičių šeima gyveno
Baltujuje*

ir nebeėjau. Tik vėliau dirbau daržininkystėje. Tėtis dirbo kalvėje padėjėju. Mes gyvenome brigadomis. Artimiausia brigada buvo už šešių kilometrų.

Buvo paskleisti gandai, kad banditus atvežė, tai vienas senas buriatas su karabinu vakarais vaikščiodavo apie mus saugodamas gyvenvietę. Šiaip vietiniai seni žmonės labai geri buvo.

Viso maisto kelyje nebuvo spėję suvalgyti, tai atvykus neteko badauti. Vietoje davė tokios prastos duonos, kumelienos. Dar turėjome ir pinigų, tai parduotuvėje galėjome cukraus nusipirkti. Už visą darbo sezoną užmokėdavo kviečių grūdais. Tuos grūdus maldavome ir veždavome parduoti. Kadangi mes turėjome kelis mažus vaikus, tai mums, kaip trimis šeimoms, iš kolūkio paskyrė karvę. Laukų ten daug, pakraščiais prisišienaudavome. Šieną parsiveždavome žiemą su arkliais. Kokius penkerius metus neleido į miestą nuvažiuoti. Reikėdavo kas rytą kontoroje registruotis, brigadininkas visus patikrindavo pagal sąrašus.

Gyvenimas po darbo nenutrūkdavo. Kokius šešerius ar septynerius metus lietuviai draugėn susirinkdavome tik per Kalėdas ir Velykas. Mat mūsų buvo dviejose vietose: ten, kur mus iš pradžių pirmąją naktį apnakvyndino, ir čia, kur dabar gyvenome. Susitardavome, pas ką susirinksime, ir sueidavome. O vėliau susirinkdavome dažniau, pasipjaudavome žąsų. Prisijungdavo prie mūsų ir buriatai. Sesuo buvo siuvėja, tai mus apsiūdavo. Vėliau drabužių buvo galima ir parduotuvėje nusipirkti.

Po penkerių metų jau išleisdavo nuvažiuoti į miestą. Daugiau parduodavome grūdų, nes daugiau ir uždirbdavome. Vėliau traktorininkams jau ir pinigų duodavo. Veždavome grūdus su arkliais trisdešimt kilometrų į miestą parduoti. Tame mieste buvo kolūkio viešbutis. Buriatai ar rusai užsiimdavo ten vietas, galėdavom ir arbatos išsivirti, ir nakvynę gauti. Ir apvogdavo... Visai būdavo. Ten gyvenę buriatai irgi buvo atvežti. Jie buvo dar baisiau išvežti: iš jų buvo viskas atimta. Išvežė į mišką – ir žinokitės.

Kaimelyje gyveno koks šimtas gyventojų. Buvo kontora, parduotuvė, vandens *prūdas* [kūdra], *komutarka* [arklių stotis], karvidė. Pirmaisiais metais, kai atvykome, gyvuliai buvo labai nupuolę nuo kojų. Turėdavome eiti karvių kilnoti, nes jos pačios nebebajėdavo atsikelti. Kai mes atvažiavome, tai sutikome avis genant į

lauką, o buvo tik balandžio pirmosios dienos! Ėjo per sniegą blyudamos.

Tie buriatai prastai gyveno, jie labai tingėdavo dirbti. Virdavo toki kaip ir *šnapšą* [degtinę], kurią *tarasumu* vadindavo, tik ji tokio stiprumo neturėjo. Tokia į rūgštumą būdavo, truputį svaigindavo. Duodavo ir mums paskanauti. Tik mums, lietuviams, nelabai ji tikdavo. Būdavo, jie susirenka, pasideda kopūstų, varškės, išgeria, pašoka. Kai viską išgeria, eina į kitą namą. Ir vėl viskas iš naujo. Tai tol tęsdavosi, kol nebebūdavo kur eiti... Jų šokiai kitokie – jie dainuoja ir krypuoja į šonus. Buriatai rengdavosi ilgais kailiais, avėdavo *untais*. *Untai* – panašiai kaip mūsų *čebatai* [ilgi auliniai batai], tik pasiūti iš medžiagos, o į vidų prikimšta vatos. Padus avies ar ožkos odos uždėdavo. Jie tokie smagūs, lengvi, šokti su jais lengva būdavo. Moterys galvas dengdavo kepurėmis, o ant tų kepurių dar tokias dideles skaras užsirišdavo.

Kitoje brigadoje, Apkulto³ miestelyje, buvo mašinų-traktorių stotis (MTS), malūnas, lentpjūvė, dvylikos klasių mokykla. MTS inžinierius pasikvietė vyrą pas save, tai mes ir persikėlėme į Apkultą. Ten lietuvių buvo aplink, darbas arti, gyvenome jau kultūringiau. Merginos lankė tautinių šokių būrelį. Lietuviškai apsirengdavome ir šokdavome. Keldavome ir vestuves. Iš bulvių sunkos pasidarydavome vynu. Miške prisirinkdavome bruknių. Su tuo vynu sumaišydavau bruknių sunką ir vynas pasidarydavo stipresnis. Pavaišindavau juo ir kaimynės, tai namo eidavo raudonos. Aš išmokau kepti raguolius. Buriatai žmonės vadindavo pravardėmis. Jie nenorėdavo, kad mes suprastume, apie ką jie šneka. Apskaitininkė buvo Raudonkepurė, partorgas – Pizdalūpis, daktaras – Glindžius, buriatė parduotuvės vedėja Storalūpė. Kai mes lietuviškai šnekėdavome, buriatės labai pykdavo. Sakydavo, jog mes jas apšnekame.

Skalbdavome ir galvas plaudavome Angaros upėje. Toks minkštas upės vanduo buvo, kad nereikėdavo jokio muilo. Tik ištrini, ištrini – labai jau puikus vanduo buvo.

Jei vaikai susirgdavo, atsiųsdavo daktariuką iš miestelio. Kad netrūktų vitaminų, valgydavome žalias bulves, vietos kalnų česnakus.

Į Sibirą buvo atvežtas kunigėlis Juozas Jakaitis. Jis buvo netoliese, kalėjime. Buvo gavęs dešimt metų kalėti. Jį išvežė tais pačiais metais kaip ir mus, tik dviem mėnesiais vėliau. Mes visą laiką su kunigu susirašinėjome. Ir dabar

Ona ir Antanas Jakaičiai su dukrele Roma Sibire

³ Tokia vietovė informacinėje literatūroje nenurodoma.

dar yra išlikę laiškų. Kai Juozą iš kalėjimo paleido, tai jis ir atvažiavo pas mus. Rusijoje kelių nebuvo – važiuok kad ir per javus, ir kelias pasidarys.

Ten praleidome dešimt metų. Vaikai užaugo Sibire.

Po Stalino mirties atėjo komendantas ir pasakė, jog galime važiuoti gyventi kur tik norime, tik ne į savo kraštą, ne į savo miestą. Dauguma važiavo į Mažąją Lietuvą, o mes – į Vilkaviškio rajoną, į Bartininkus. Tik tėtį palikome Sibire. Jis dirbo prie avių, o tos avys dėl prastos priežiūros sirgo brucelioze [karštlige, infekcine liga]. Tėtis avis naktimis saugodavo. Taip ir apsikrėtė. Pasirgo kokius dvejus metus ir mirė. Buvome tėtei kryžių ant kapo pastatę ir antkapį padarę, bet dabar ten nieko neliko – gyvuliai ganosi.

Grįžome 1958 metų rugpjūčio 15 dieną, per Žolinę. Vyras įsidarbino zakristijonu. Kunigui reikėjo *gaspadinės* [šeimininkės], tai ir pradėjau *gaspadinauti* [šeimininkauti]. Tai taip ir gyvenome. Niekas neregistravo. Klebonas paprašė milicininko ir tas davė laikiną leidimą, su kuriuo Vilkaviškyje ir priregistravo. Paskui gavom leidimą, kad galime važiuoti, kur norime. Mūsų name gyvenę Kardauskas ir Mickaitis išėjo kitur. Jie patys susiprato, o be to, turėjo ir kur išeiti. Jie tada dirbo MTS, o gyveno pas mus, Jakaitynėje.

Iš Jakaitynės išsikraustėme į Sintautus prieš dvidešimt šešerius metus, kai sūnui Juozui gimė sūnus, 1977 metais. Melioracija vertė išeiti. Girdauskas kažkaip atsilaikė, mat jis prie kelio buvo. O prie mūsų jokio kelio nei takelio nebuvo. Visą laiką reikėjo pro Girdauską. Kol dar Sintautų ežero nebuvo, buvome pasitaisę kelią, bet kai rudenį juo pradėjo važiuoti traktoriai, tai tą kelią išpliurpė taip, kad nebegalėjai nei įeiti, nei išeiti. Penta ištvindavo. Jei nori ką parsinešti namo, negali, nes kelio nėra. Paskui galvojam – vis tiek tas namas senas. Taip ir atsikėlėme į Sintautus. Keliantis jau nieko nebesakė. O iš pat pradžių kai buvau atvažiavusi, tai sakė, kad mums čia vietos nėra, namai užimti.

Gyvenimas išmoko visko

*Jonas Strokas**

Areštavo mane 1946 metų lapkričio 1 dieną, kaltindami pagal tuo metu populiarių 58 straipsnį (antisovietinė propaganda ir agitacija). Straipsniu numatoma bausmė kalėti nuo 5 iki 25 metų. Mane nuteisė septyneriems metams. Aš iš tikrųjų buvau partizanų ryšininkas. Kybártuose per tardymą man numušė petį. Norėjo man suduoti per galvą, o aš ją pasukau, tai ir gavau į petį. Pirmą dieną per tardymą nieko. O antrą dieną – jau nebetvėriau. Sprandas sutino, buvo storesnis už galvą. Kai paleisdavo į baraką, atsitaisydavau kauliuką. Akyse tik aptemdavo. Pailsėdavau, ir atsitaisydavau. Nuo to sutrenkimo pradėjau mikčioti. Tai nuo 1946 iki 1958 metų kaklas buvo neatsitaisęs. Tik grįžus į Lietuvą atsitaisė ir aš nustočiau mikčiojęs.

Iš Marijampolės nusiuntė į Vilnių. Ten dar kokią savaitę parinko likimo draugų ir apie 3 000 lietuvių tuojau pat persiuntė į Pečioros⁴ persiuntimo punktą, į Komiją. Čia paliko 24 lietuvius, o kitus išvežė į baisiąsias Vorkūtos⁵ anglių šachtas. Kiek laiko padirbus Pečioroje,

* Jonas Strokas gimė 1928 m. kovo 25 d. Piliakalnio kaime, Vilkaviškio rajone. Sintautuose gyvena nuo 1959 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

trims savaitėms išvežė į Vorkutą. Paskui kažkodėl vėl gražino atgal į Kotlaso⁶ miškus (prie pagrindinio kelio į Vorkutą, prie geležinkelio). Bet jau gražino ne visus tuos pačius žmones. Pečioroje mes išsivaizdavome, kad laisvų žmonių nėra – tik sargybiniai ir kaliniai.

Mus nuvežė rudenį. Čia pat užpuolė žiema. Barakai buvo suręsti iš medžių. Ant viršaus užpiltas žemių sluoksnis – stogas. Lietaus būdavo mažai. Tik sniego prisnigdavo iki pusantro metro storio. Davė po *adijalą* [apklotą] užsikloti. Barakuose buvo šilta nuo žmonių kūnų: viename barake tilpdavo dvi trys brigados, 70–90 žmonių. Norint praeiti, reikėjo grūstis. Apsišildymui buvo pastatyta geležinė *bačka* [statinė]. Buvo nuolatinis budintis, kuris kūrendavo naktimis, o dieną tvarkydavo baraką, plikindavo blakes. Būdavo tada kažkokios smarvės, kvapu panašios į degtuko sierą. Po tokio plikininimo iš barako prišluodavo porą kibirų iki pat graižų blakių. Po to kokią savaitę būdavo lengviau gyventi. Vėliau vėl jų prisiveisdavo. Buvo labai populiarī *Ivan čai* – kiejū arbata. *Ivan čai* – žmogaus ūgio žolė, žydinti rožine spalva. Iš tų pačių kalinių buvo ir virėjai. Jeigu kada koks traukinys užmušdavo arklį, tai gaudavome ir mėsos. Miškuose buvo labai daug arklių, su jais dirbdavome miško darbus – vilkdavome medžius. 1947 metų pradžioje miške jokios technikos dar nebuvo. Žiemą, kai nebūdavo kiejū žolės, juos pakeisdavo juodieji kopūstai. Kopūstus atveždavo iš kitur, jie ten neaugo. Pusryčiams duodavo apie 800 gramų duonos ir arbatos. Duona būdavo šlapios tešlos gabalas. Pietų nebuvo.

Aš taikydavausi dirbti vienas. Prie miško darbų reikėjo per dieną nupjauti septynis kubinius metrus malkų, nugenėti šakas ir sukrauti į rietuves po du metrus aštuoniasdešimt centimetrų ilgio rąstus. Prieš baigdamas darbą, aš jau ir autus spėdavau išsidžiovinti. Prieš kirsdamas medžius, suspardydavau visą sniegą į krūvą, puresnes šakas sukaišiodavau iš užpakalio, taip išeidavo apie pusė normos! Paskui mane paskyrė dirbti su estu. Aš kirsdavau su kirviu, o jis su skerspjuve pjaudavo. Nebegalėjau apgaudinėti, kad neišduotų. Tai, būdavo, jau kareivis visus rikiuoja eiti į barakus, o mūsų *štabelis* [rietuvė] dar nesukrautas! Tokia buvo sunki išlikimo kaina. Padirbau su juo pora dienų ir palikau. Išėjau dirbti vienas. Su estu dirbant būčiau nusivertęs.

Kur vyrai pjaudavo didelį mišką, tai rąstų ilgis turėjo būti po aštuonis ir dvylika metrų. Tokį mišką vadino *špalniku* [pabėginiu]. Tokių gražių medžių turbūt nė Sibire nebuvo – iš vieno medžio kartais išeidavo du rąstai po dvylika metrų, keturių metrų malka ir dar keturių metrų viršūnė! Apie 30 metrų aukščio.

Kasdien praeidavome pro dvylikos metrų pločio vartus dešimties žmonių kolona, kad lengviau būtų skaičiuoti: vienus išvaro, kitus įvaro. Ištisinis srautas. Gyvulių supirkimo punkte nebūdavo tokios kaitos kaip kad pas mus.

⁴ Pečiora – miestas Komijoje, Pečioros upės dešiniajame krante, prie Kotlaso–Vorkutos geležinkelio. 1939–1954 m. Komijos šiaurėje, Pečioros rajone, Intos ir Vorkutos miestams priklausiusiose teritorijose veikė Pečioros koncentracijos stovyklų grupė. *TIKV*, p. 225–226.

⁵ Vorkuta – miestas Komijos šiaurės rytuose, tundroje, prie Vorkutos upės. Stalino laikais – vienas didžiausių Gulago sistemos lagerių.

⁶ Kotlasas – miestas Archangelsko srityje, Dvinos ir Vyčegdos santakoje. Jo apylinkėse veikė koncentracijos stovykla, turėjusi 18 punktų. Kotlasas buvo svarbiausias kalinių, siunčiamų į Tolimosios Šiaurės koncentracijos stovyklas, paskirstymo punktas. *TIKV*, p. 163.

Moteris atveždavo irgi į tą patį paskirstymo punktą. Tik jos būdavo nuo mūsų atitvertos. Zona buvo bekraštė. Tokių paskirstymo vartų buvo ne vieni. Nuo mūsų už kokio kilometro matėsi kiti vartai. Traukinys atvažiuodavo ir čia atvarydavo tik dalį žmonių, kiti kažkur dingdavo...

Moterys dirbo tą patį darbą kaip ir vyrai. Norma irgi buvo ta pati. Tiktai šachtoje ne. Per parą dirbdavome 12 valandų. Keldavo šeštą valandą ryto. Daugiausiai dirbome miško darbus. Ten jau buvo nutiestas geležinkelis. Bet labai silpnas. Traukiniai važiuodavo 10–15 km greičiu. Aplinkui visur buvo pelkės. Todėl šalia buvusio geležinkelio tiesėme naują, tvirtesnę. Darbo įrankiai prie geležinkelio buvo tik medinis karutis žemėms ir lentoms vežti. Žemę veždavome 100–150 metrų atstumu. Dienos norma būdavo 7 kubiniai metrai žemių: ją reikėdavo iškasti ir nuvežti į geležinkelio pylimą. Reikėjo suvežti atitinkamą skaičių žemės karučių. Dienos normą pavykdavo įvykdyti priklausomai nuo prižiūrėtojo: jeigu prižiūrėtojas būdavo geras, tai dienos normą įvykdydavai, o jeigu negeras, tai ne. Kartą atvežė apie 3 000 estų. Estai buvo daugiausiai stambaus sudėjimo, daugiau nei vidutinio ūgio. Visi buvo iš kalėjimo, išsiganę, tai jie normą įvykdydavo. Bet po to *Ivan čai* juos užpuolė kažkokia cholera ir iš trijų tūkstančių liko apie devyniasdešimt estų! Lietuvių ten buvo nelabai daug. Buvome išmėtyti po brigadas. Po to teko būti ir estų brigadoje. Jie buvo sąžiningi, nemokėjo pasidaryti sau lengviau. Todėl jie ir mirė dažniau už kitus. Vėliau išmokome suktis, kad visai nenusivarytume nuo kojų. O jeigu nemokėjai saugotis, kelias buvo vienas – *zakombazén* [lavonų rietuvė už barakų]. Mes ilgai nesupratome, kodėl tos rietuvės už arklidžių. O, pasirodo, todėl, kad arklidžių viena siena be langų ir niekas nemato, kas ten vyksta. Lavonus kraudavo į rietuves, o po to užkasdavo į bendrus kapus. Rusai sakydavo, kad po kiekvienu pabėgiu guli 50–70 kalinių – tiek daug žmonių mirdavo.

Teritorija, kurioje gyvenome, buvo aptverta spygliuota viela, kampuose sargybos bokšteliai. Kol neturėjome elektros, sargybiniai degindavo laužus. Vėliau pastatėme generatorių ir buvo elektra.

Žmonės bėgdavo iš visur. Bėgo ir iš mūsų lagerio. Tik nebuvo kur pabėgti, beprasmiška! Bėgo ir trys lietuviai. Du iš jų nušovė. Liko gyvas tas, kuris jau trečią kartą bandė pabėgti.

1948 metų kovo pabaigoje surinko visus vyrus, nubaustus kalėti pagal 58 straipsnį, ir, susodinę į vagonus, išvežė. Šalčio buvo 26–28 laipsniai žemiau nulio. Jeigu būdavo vėjas, šaltis eidavo kiaurai per kaulus. Važiuojome visą mėnesį. Vežė sėdom, nes buvo labai daug žmonių prikišta. Tualetų vietą atstojo į lauką pro vagono šoną iškištas lovys. Į lauką neišleido visą mėnesį. Karšto vandens ir duonos duodavo du kartus per dieną. Kas atlaikė, tai atlaikė, o kas ne, tai ne. Kai sustodavo stotyje, tuomet lavonus iškraudavo ir palikdavo ant pylimo. O kas juos toliau paimdavo, mes nežinojome. Gyvulius veždavo greičiau nei mus. Gyvuliai galėjo apšalti arba prarasti svorio, o mes kaliniai – vis tiek mirčiai paskirti.

Atvykome į Taišetą⁷, Vakarų Sibirą, į devintą koloną. Buvo gegužės pirmoji. Toje stovykloje buvo japonų karo belaisviai. Kol „išrūšiavo“ tuos japonus, mus dar

parą laikė vagone. Bet ne visus japonus išvežė, liko dar kokie 400–500 belaisvių. Mes su japonais neturėjome nieko bendra. Ryte juos išrikiuodavo patikrinimui, o po to jie visą dieną pagaliukais braižydavo ant žemės – mokydavosi rašto. O paskui eidavo viena grupelė pas kitą pažiūrėti, ką ten pribraižė. Taip jie „užmušdavo“ laiką. Iš pradžių mums atrodė, kad visi japonai vienodi. Statyk pussimtį, sakysi, kad visi tokie pat. Jie visi kaip vienas – nedidelio vidutinio ūgio, plaukai juodi...

Ten mus varė velėnuoti geležinkelio šlaitų, kad smėliu neužneštų. Atveždavo iš kažkur velėnos, o mes ją klojome. Tas darbas buvo tik tam, kad nebūtume dyki. Buvo nupjauta pušų. Jų diametras siekdavo 170–180 centimetrų: medžiai augę nuo *svieto* [pasaulio] pradžios. Su tais medžiais nieko nedarė. Jie gulėjo ir puvo. Juos nupjovė kaliniai, kalėję prieš mus, tam, kad nebūtų dyki. Tokių medžių pjaudavo aštuoni žmonės su skerspjuvėmis. Du žmonės laikydavo už rankenų. Prie jų pririšdavo virves. Po tris žmones imdavo už tų virvių ir tempdavo...

Dar mes pjovėme maumedžius. Jie pasiutusiai kieti. Medžių amžius siekė po 500–600 metų. Tų rėvių nebuvo galima ir suskaičiuoti. Maumedžio skersmuo siekdavo iki dviejų metrų. Jie upe neplaukdavo. Vadinome juos skenduoliais, tik medžių galvos kyšodavo iš vandens.

Po dviejų mėnesių iš Taišeto išvežė į Buchtovaniną⁸. Jis yra prie Ramiojo vandenyno. Ten buvo nedidelis uostas, kelios prieplaukos. Mūsų buvo trisdešimties lietuvių brigada. Ten kalne statėme daržovių sandėlį. Nuo to kalno iš vienos pusės buvo matyti vandenynas, iš kitos, kiek akys užmato, – vien kalinių stovyklos. Ten mus leisdavo be sargybos eiti dirbti į kaimą. Vieną dieną ir aš buvau pas rusą prie statybų. Tas rusas pasakė, kad mus veža ten, iš kur dar niekas negrižo, į Magadaną⁹. Taip ir buvo! Pakrovė mus į laivus: moteris į laivą „Sovietskaja Latvija“, o mus į „Nugin“. Laivą labai perkrovė. Ryte matėme Sachalino kalnus. Kitą dieną prasidėjo audra, tai laivas išmetė inkarą ir visą laiką kaukė. O „Sovietskaja Latvija“ praplaukė pro mus ir nuplaukė. Moterys į vietą nuplaukė per keturias dienas, o mes – per devynias. Pasibaigė vanduo, pasibaigė duona. Liko tik džiovinta žuvis. Tai sugalvojo semti užsistovėjęsį vandenį iš triumų. Jis buvo tirštas ir rudas kaip *tomatas* [pomidorų padažas]. Laivą audra mėtė kaip skiedrą. Prasidėjo jūros liga – viskas ėjo per abudu galus. Buvo kalinio gyvenime vietų, kurių negali suprasti ir paaiškinti. Iš pradžių leido gamtos reikalų atlikti į viršutinį denį, bet kelis vyrus nuplovė bangos. Tada tiems reikalams pastatė metalinę *bačką* [statinę]. Kai laivas svirdavo, jos turinys mus laistydavo. Bet tai dar nieko. Atnešdavo skystos kopūstienės ir pastatydavo šalia išmatų *bačkos*. Grindys *blėkinės* [skardos], viskas čiuožinėja. Kai duos abi *bačkos* nuo supimo viena į kitą, o paskui nežinia, kurios turinys į kurią *bačką* pataikys.

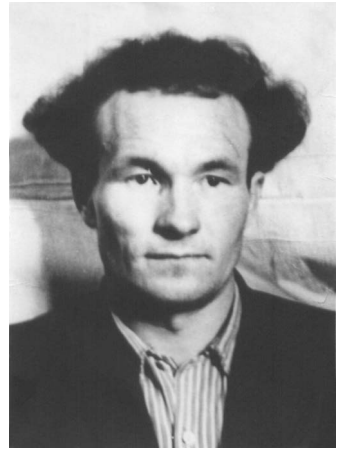
Mane išvežė tik su marškiniais ir vasariniu švarkeliu. Atplukdė pavakariu. Išėjome iš laivo – tamsu, pūga kad švilpia. Pagaliau supratome, kodėl iš

⁷ Irkutsko srities vakaruose veikė Taišeto koncentracijos stovyklų grupė (valdyba Taišete). Jose buvo keli šimtai tūkstančių į nelaisvę paimtų Kvantūno armijos kareivių – japonų, kinų, korėjiečių. *TIKV*, p. 274–275.

⁸ Buchtovaninas, tarmiškai – Įlankos Vaninas. Váninas – uostas Totorių sąsiauryje.

⁹ Magadanas – miestas Tolimuosiuose Rytuose prie Ochotsko jūros Nagajevo įlankos. Mieste veikė 3 vyrų ir 1 moterų koncentracijos stovykla bei kalėjimas. Apie 30 Magadanui priklausiusių vyrų ir moterų buvo miesto apylinkėse. Ten kaliniai daugiausiai dirbo kasyklose, įrenginėjo šachtas. Kalymos upės baseinas tapo aukso gavybos centru. *TIKV*, p. 187–188.

ten niekas negrižta – nuogi, išbadėję, išvargę žmonės čia negalėjo ilgai išlikti. Kelias iki mūsų paskyrimo vietos buvo 8–9 kilometrai. Ėjome per pūgą. Žmonės vienas po kito atsilikdavo. Kas atsilikdavo, tą jau niekas nelaukė, palikdavo sušalti. Buvo iš Telšių Alfonsas, tai jis vis prašė, kad nepalikčiau. Atvilkau. Man buvo lengviau, nes aš nesirgau jūros liga. Sergantieji negalėjo valgyti, tai man laive teko daugiau duonos. Todėl ir atlaikiau. Mus nuvarė į Žardžius¹⁰ – aptvarus. Ten kažkada buvo palapinės, dabar buvo likę tik rėmai. Susispaudėme visi kaip žasiukai į krūvą. Tie, kurie buvo viduryje, po kiek laiko eidavo į kraštą, o kraštiniai – į vidurį. Kurie buvo stipresni, tie visada buvo viduryje. Kitiems tekdavo visada būti krašte! Tie ilgai neatlaikydavo, nueidavo kur prie stulpo atsisėsti atskirai. Tada stipresnieji ateidavo ir juos nurengdavo. Palikdavo sušalti – koks skirtumas, ar valandą ilgiau, ar trumpiau gyvensi?! Tame persiuntimo punkte kankino kokias dvi savaites. O palapinėse – penkias dienas. Likusius gyvus nuvarė į barakus. Kaip ten buvo gera! Paskui mums davė naujus drabužius: vatines kelnes, vatinuką, *bušlaką* [didesnį vatinuką]. Taip aprėdę susodino į sunkvežimius ir išvežė į anglių šachtas Elgen Ugol. Važiavome apie savaitę laiko. Kelias buvo užpustytas. Per tą savaitę maitino vieną ar du kartus. Pakelės *dorožnikų* [pakeleivių] nameliuose vanduo buvo užšalęs, maisto atvežti negalėjo. Patys prižiūrėtojai duonos neturėjo. Šachtoje dirbo kaliniai iš Vakarų Ukrainos. Tuos kalinius po savaitės išvežė ir mus ten sukišo.

Jonas Strokas Magadane

Šachtos buvo seno įrengimo – tiesiog landynės. Šviesos nebuvo. Įėjimas į šachtą atrodė taip: atsikasdavai žemėje dangtį, atsikeldavai jį ir laipteliais nusileisdavai žemyn. O ten tunelių labirintai. Eidavome apie trisdešimt žmonių. Šviesą nešdavosi priekinis ir galinis šios eisenos narys. Nežinau, ar ten karbitas degė, ar akumulatorius buvo. Visi kiti eidavome pasilaikydami vienas į kitą. Nusileisdavome 70–100 metrų gilyn. Ten jau šviesdavo šviesa. Saugumo technikos nebuvo jokios. Ką spaudė – prispaudė... Aš ten dirbau per žiemą. Gegužės aštuntąją susilaužiau kojos čiurną. Užgriuvo ant manęs kokių 70 kilogramų molio gabalas. Krito jis iš kokio 180 centimetrų aukščio. Pataikė ant kojos ir ši lūžo. Buvo naktinė pamaina. Pagulėjau ten per naktį, paskui iššliaužiau. Elektrikas baigė darbą, tai pašvietė ir išvedė mane. Išsimušiau iš *šiupelio* [semtuvo] kotą ir pasiramsčiuodamas išėjau. Ryte vokiečių chirurgas apžiūrėjo ir sako, kad sumušimas. Aptepė jodu. Gal po savaitės iškvietė pažiūrėti. Tada tik pamatė, kad koja nulaužta ir kaulas sutrupintas. Dar kartą aptepė jodu ir paleido. Kojos priekyje išlįsdavo kauliukas, tai aš uždėdavau kietai susukęs skudurą ir įverždavau jį į vidų. Kol koja gijo, į darbą nėjau. Tik liepė eiti stogų dengti. Užlipdavau kopėčiom, o toliau šliauždavau ant šlaunies. Koja gijo pusę metų. Po to dar ilgai buvo sutinusi. Tas sutrūkęs kauliukas kažkur priaugo viduje kojos. Niekada tos kojos nešviečiau, tai iki šiol nežinau, kas ten yra.

¹⁰ Žardis – aptverta vieta gyvuliams. Žardžiaĩ – kalinių sugalvotas lietuviško žodžio kilmės pavadinimas.

*Prie Lazo rūdynų
stovi kaliniai Jonas
Strokas ir Juozas
Miglinas (iš Alytaus)*

Šioje kasykloje buvo labai prastas maistas. Sunki aklimatizacija. Labai daug žmonių šioje kasykloje nuėjo į kapus.

Pavasariį atvažiavo iš Lazo¹¹ rūdyno „pirkliai“ ir atsirinko stipresnius vyrus. Tarp jų papuoliau ir aš. Labai norėjosi ištrūkti iš šitos vietos. Atrodė, kad kitur tikrai bus geriau. Man reikėjo maišais nešti atidirbtą rūdą. Porą savaitių nešėme. Saugumo technikos šachtoje irgi nebuvo. Buvo toks atsitikimas, kad susprogo dvylika žmonių. Bet barakai ten buvo šilti. Kas šeštadienį varė į pirtį ir net patalynę keitė.

Šachtoje žmones „papjaudavo“ dulkės. Apsisaugojimo jokio nebuvo. Po gręžimo įeidavai, o dulkės dar nenusėdė. Už vieną šachtoje atidirbtą dieną skaičiuodavo tris dienas kalėjimo. Vyrai gręžikai atlaikydavo nuo pusės iki metų laiko. Stumdžiau vagonus. Mane, nužiūrėję kaip stipresnį, pasiuntė mokytis dirbti gręžiku. Sakė, kad tris mėnesius reikės mokytis. Tuo laiku ir maistas buvo geresnis. Pasimokiau mėnesį ir man pasakė, kad gana už dyką srėbt, reikia eiti dirbti. Barake gyveno estas chirurgas. Jis pasakė, kad jeigu norime dar grįžę pamatyti mamą, turime liautis gręžti. Bet pats prie kito darbo nenuėisi, tai reikia išsikvotiti. Apsaugai respiratoriaus nebuvo, tai kas porą minučių reikėdavo prasikrapštyti nosį. Tą plaktuką gręždamas laikydavai ant peties, o dulkės eidavo tiesiai į veidą. Galėjai kvėpuoti per burną, tada ten viską užnešdavo. Tas estas pasakė, kad savo įdomumui skrodė gręžikų lavonus ir pamatė, kad į jų plaučius nebuvo galima įkišti peilio – jie buvo suakmenėję nuo dulkių! Dvi dienas pagręžiau. Tas plaktukas svėrė apie dvylika kilogramų. Jį reikėjo apie 400 metrų nešti į kalną. Po dviejų dienų pasakiau, kad negrėšiu. Gavau keturiolika parų izoliatoriaus. Nurengė vasariškai ir įkišo į medinę būdą be apšildymo. *Narai* [gultai] padaryti iš eglės viršūnės su spygliais taip, kad negalėtum gulėti. Gultai yra, o ilsėtis negali. Ištvėriau šešias paras. Iš izoliatoriaus mane jau išnešė... į ambulatoriją. Ten truputį pasimuliavau. Ligoninėje prabuvau apie dvidešimt parų. Kai paleido iš ligo-

¹¹Ypatingo režimo Lazò koncentracijos stovykla Magadano srities Srednekansko rajone Poliarno kalnuose. Kaliniai ten kasė kasiteritą – žaliavą alavui. *TIKV*, p. 179.

ninės, tai išvežė į mišką. Gaminome stiprinimo medžius. Ten jau buvo geriau. Apie porą mėnesių miške suodžiais spjaudžiausi. Paskui vėl gražino į šachtą, bet jau buvo respiratoriai. Taip keletą kartų keitė darbus – tai į šachtą, tai į mišką.

Ten žemėje amžinas išalas. Vasarą atšyla apie pusę metro. Giliausioje vietoje, kur buvome iškasę iki 700 metrų, taip pat išalas: nežinia, ar jis kur nors pasibaigia.

Kartą šachtoje buvome užtvinę. Buvo Lazo kasyklos šeštasis *učastkas* [skyrius]. Ten gylį skaičiuodavo horizontais: 50 metrų buvo vienas horizontas Mes dirbome 210-ajame horizonte. Virš mūsų dar buvo 110-asis horizontas. Buvo Spalio šventės, pats šaltis, iki 40 laipsnių. Vasarą iš šachtos oras veržiasi į lauką, o žiemą – iš lauko į šachtą. Mūsų horizonte (210 metrų gylyje) buvo apie 34–36 žmones. Nutrūko telefono signalas. *Plėtis* [vežimėlis angliai vežti] jau nebeateina į apačią. Viršuje girdėti kažkoks poškėjimas. Pradėjo kristi ledo gabalai. Išėjimas buvo tik vienas. Kaip vėliau sužinojome, 110-ajame horizonte kažką sprogdino ir pramušė požeminį ežerą. Amžiname išale rado gėlo vandens. Gerai, kad su mumis buvo senų šachtininkų. Jie buvo girdėję apie nelaimes ir tuojau liepė gesinti akumulatorius, nes nežinia, kiek laiko teks praleisti šachtoje. Liptai šalia *plėties* jau buvo sudaužyti, mus vijosi vanduo. Teko palipti aukštyn per vieną horizontą, kažkur juk turi būti išėjimas. Kai kur praėjimas buvo toks siauras, kad vos pralįsti galėjome. Nerūkėme, taupėme tabaką. Atsistodavome ant kelių sankryžos ir žiūrėdavome, kur traukia dūmus. Ten turėtų būti išėjimas. Visa, ką rasdavome pakeliui, tempėmės su savimi. Priėjome tokią vietą, kur buvo *paparoso* [sieros rūgštis], kuri pabėgius per du mėnesius „suėsdavo“. Kai žemė būdavo sušalusi, užšaldavo ir rūgštis. Jei ji atšildavo ir gaudavo vandens, tai jos lašai vatinuką kiaurai „praėsdavo“. Prilipome iki tokios vietos, kur mūsų jau laukė ant žemės, mat už visos pamainos žuvimą prižiūrėtojams būtų buvęs kalėjimas. Jau buvo galima susišnekėti. Norėjo iš viršaus leisti virves, bet buvo labai daug kabančių uolienos gabalų, gali griūti. Tai lipome iš apačios. Turėjome prisirinkę visokiausių šakų. Reikėjo lipti 50 metrų aukštyn. Turėjome sutvirtinimo plaktukus: tai ant vieno atsistodavai, kitą iš apačios traukdavai laukan ir kaldavai aukščiau, panašiai kaip alpinistai. Ir išlipome. Tik išlipus tuoj pat nuvilko mūsų vatinukus ir sukrovė nuošaliai. Jie visi buvo lyg sušaudyti nuo *paparoso*.

1952 metų lapkričio 27 dieną mane paleido iš lagerio.

Kai mirė Stalinas, aš jau laisvai samdomu darbininku dirbau šachtoje. Tik staiga visoje šachtoje užgeso šviesa – „tėvas“ mirė. Truputį palaukėme ir tyliai linksmi ėjome namo. Mes gyvenome prie kontoros. Po pietų padarė gedulingą susirinkimą.

Į Krasnojarsko kraštą atvažiavau 1957 metais. Ten buvo ištremti mano tėtis, sesuo ir brolis. Už šešių kilometrų per kalną sutikau savo būsimą žmoną. Mano brolis draugavo su jos sesute. Aš su broliu kartu ir nuėjau į svečius. Brolis vedė Sibire. O mes su Terese susituokėme jau Lietuvoje.

Atrodo, kad to ir nebuvo

Česlova Šipailienė (Pečkaitytė)*

Mano vyrui nesudarė bylos. Prokuroras Marijampolėje jam pasakė: „*Tu esi nekaltas, bet tavo tėvas yra buožė ir tu kada nors gali tapti kenksmingu, todėl tave reikia išvežti 25 metams.*“ Štai ir viskas, ir išvežė į Kalamą¹². Taip toli, kur jau niekas neauga. Jam buvo pritraukę kojas. Po to, kai mus išvežė, po kokių pusės metų jam buvo leista rašyti laiškus. Tai mums ir parašė laišką.

Mano mamą Petronėlę Pečkaitienę, brolių Vitą ir mane išvežė į Sibirą 1951 m. spalio 2 dieną. Ryte apie 6–7 valandą atėjo vadinamieji liaudies gynėjai, žmonių vadinami stribais. Jų buvo daug, apie dešimt. Broliui pasakė, kad atsisėstų, o mane užlaipino ant namo viršaus. Stribas eina paskui, o aš turiu visur landyti, kad nebūtų ko paslėpta. Visur apžiūrėjo. Ant viršaus buvo sudėtos lašinių paltys, tai aš numečiau jas žemyn. Stribai labai pasiuto. Pasirengimui nedavė nė valandos. Buvo papjautos kiaulės mėsos šulinyje, neleido nė tos pasiimti. Prieš porą dienų buvome pardavę karvę, tai pinigų aš išidėjau į antį. Stribai atėmė ir pinigų. Jie buvo labai žiaurūs. Mums padėjo susidėti daiktus tik mokytojas, kuris dirbo kitame namo gale buvusioje mokykloje. Priskintų obuolių buvo pilnas aukštas. Leido jų pasiimti kokią dešimt kilogramų, lašinių paltį ir truputį duonos. Net brolio patalynė liko. Mamelė išvažiavo su šlepetėmis, neleido apsiauti. Susodino į mašiną, ir viskas. Nuvežė į Kudirkos Naūmiestį. Ten stovėjome porą valandų. Paskui jau vežė į Vilkaviškio stotį. Ten, sugrūsti vagonuose, dar dvi paras laukėme. Kai turėjo pajudėti traukinys, atvažiavo viršininkai tikrinti dokumentų. Brolis turėjo ne visus dokumentus. Tai viršininkai privertė kareivius nuvykti į mūsų namus ir atvežti visus dokumentus. Paskui juos perskaitė ir turėjo brolių paleisti, nes jis vadavo Berlyną. Bet užtrenkė vagono duris, ir viskas.

Vežant traukiniais, duodavo pietus. Kai stotyse sustodavo ešelonas, tai mes su kibirais eidavome maisto. Valgyti duodavo kartą per 5–6 dienas. Vagone važiavo mano vyro bendrapavardė Šipailienė. Ji turėjo penkių metų vaiką. Tai visas vagonas į to vaiko naktinį puodelį darė gamtos reikalus. Dieną visi iš eilės, kam reikia. Kiek ten nevalgęs žmogus gali padaryti. Naktį per vagono langutį išpildavome. Kai sustodavo pietums, tada išleisdavo savo reikalais. Vežė dvi savaites. Kai nuvežė į nuošalų Sibiro kaimą (vietos neprisimenu) dar nešalo, buvo spalio pabaiga. Išsyk visą ešeloną išlaipino. Taip ir tupėjome ant savo ryšulių. Antrą dieną atvažiavo „pirkliai“ iš kolūkių. Mes su broliu buvome darbingi, tik mamelė jau ne. Tai mus ir kitus Šipailius vežė viename sunkvežimyje apie 40–50 kilometrų. Vežė naktį – mėnesiena, šala. Atvežė į kultūros namus. Didelis senas namas, išgrįstas lentomis, mažais langučiais. Ten laukėm kokias dvi dienas. Paskui atėjo kolūkio pirmininkas ir visus išrikiavo lauke. Tai buvo pats sunkiausias momentas. Tų žmonių susidarė nemažai, dvylika šeimų. Stovim ir galvojam – muš ar šaudys? Paskui skirstė į darbus. Moterų buvo daugiau. Mane paskyrė į fermą, brolių į dirbtuves, nes

* Česlova Šipailienė (Pečkaitytė) gimė 1918 m. Ašmoniškių kaime, Būblelių valsčiuje. Sintautuose gyveno nuo 1956 metų. Mirė 2011 metais. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

¹² Tokia vietovė informacinėje literatūroje nenurodoma.

Tokiame name Sibire
gyveno Česlova
Šipailienė

jis mokėjo meistrauti. Vėliau jam teko statyti grūdų džiovyklą ir visą vidų įrenginėti. Ten nelyja. Tik paskui, spalio lapkričio mėnesį, kai pradeda snigti, tai taip duoda į akis, kad kartą net pasiklydusi buvau. Tik žiūriu, kad ne fermoje, o visai kitame kaimo gale atsidūriau. Mums, dviem šeimoms, davė mažiuką namuką su dviem kambariais. Name, kur gyvenome, buvo rusiška virtuvė. Tai yra plyta, kur viską ant viršaus verda. Paskui brolis pasistatė savo *plytą* [viryklę] su *zelikučiu*.¹³ Tai aš ant to *zelikučio* gulėdavau. Brolis sukėlė mamelei lovą. Ir kitas Šipaila susimeistravo lovą. Po poros metų mūsų kaimynai išsikraustė kitur, o mes šitą kambarį nusipirkome.

Aš dirbau fermoje. Žiemą reikėjo šerti veršius, vasarą juos ganyti. Veršiai labai laksto, turi žiūrėti. Kai saulė dieną užkaitina, jie sugula, tada mes galėdavome nusenūsti. Fermos vedėjas buvo geras. Po to mane paskyrė karves melžti. Vasarą sumanė keturis kartus melžti, galvojo bus daugiau pieno. Karvė duodavo apie 13 litrų pieno. Buvo apie 100 karvių. Dvi budėdavo prie arklių, nes ganykla buvo už kokių 2–3 kilometrų. Dar tuos arklius reikėdavo parsivesti iš ryto, o jie nepajėgdavo paeiti. Sulipdavome į vežimus, nuleisdavome kojas į šoną, taip ir važiuodavome po vieną ratuose. Reikėjo mokėti arklius pačioms pasikinkyti. Piemuo buvo iš vietinių. Karvės ten protingos, kai jas pargena iš laukų, tai jos eina kiekviena prie savo vartelių ir stovi, kad įleistų. O fermos karves melždavome lauke: vasarą, tai nieko, o žiemą – labai šalta. Blogiausia rudenį. Pargina karves, jau temsta. Elektros nebuvo. *Likterną* [žibintą] pasikabini, kad karvę matytum. Po 12–13 karvių reikėjo pamelžti kiekvienai. Melždavome stovėdamos iki pusės blauzdų purve. Tvarte būdavo labai šalta, nekūrenama ir amžinai atdaros durys. Mums, melžėjoms, reikėdavo karves pasišerti. Karvėms runkelius sodindavo, tokius kaip ropes. Rudenį juos reikėdavo nuvalyti. O vėjas. Parveži juos su arkliukais, iškrauni. Žiemą jie sušąla. Reikia paduoti melžiamoms karvėms, tai turi tuos runkelius atšildyti. Eidavom į šulinį su svirtimi.

Tyška ant tavęs vanduo. Visas šlapias. O veršiukams reikia vandenį pašildyti.

¹³ *Zelikas, zelikis* – suolo pavidalo primūryta krosnies dalis, šiltasuolis.

*Česlova Šipailienė
melžia karves*

Ryte reikia karvių mėšlą suvalyti į tvarto vidurį, o darbininkas jį išveždavo laukan. Ten, kur gyvenome, buvo tokia vieta, kur daug metų vertė tą mėšlą. Kartą pasileido veršiai ir į tą plynę subėgo. Pradėjo skęsti. Veršius traukėme lauk už uodegų. Sunkus buvo darbas.

Mamytė šeiminkavo namuose, Sibire nedirbo.

Po ketverių metų, 1955 m. gegužės mėnesį, komendantas paleido, bet reikėjo melžti karves. Brolis buvo džiovyklos vadovas. Neleido išvažiuoti, nes buvome reikalingi. O Baltrušaitį, jis buvo invalidas, su senyvais tėvais išleido. Pirmininkas pasakė, kad, kai nuimsime derlių, duosias mašinas ir išvešias. Taip lapkričio 12 dieną ir padarė. Buvo žiaurus, bet teisingas. Grįžome visi į Kauną pas mamelę. Mūsų nenorėjo registruoti. Kudirkos Naumiestyje NKVD neregistravo. Priregistravo tik tada, kai atvežiau brolio pažymėjimą, kad jis vadavo Berlyną.

Vyras grįžo Lietuvon metais anksčiau negu aš, 1955 m. spalį, po Stalino mirties. Buvo amnestija ir jį paleido. Nuvyko gyventi pas brolių į Griškabūdį. O į Sintautus mano vyrą parsikvietė pirmininkas Vytautas Ožiūnas. Pirmininkas norėjo sustiprinti žemės ūkį, o mano vyras viską mokėjo dirbti. Tai pirmininkas važiavo ir važiavo į Griškabūdį vyrą kvieisti gyventi Sintautuose tol, kol vyras sutiko. Jam įtaisė malūną, davė kambarį. Tame kambarėly pragyvenome beveik metus. Paskui persikraustėme į namą, kur gyveno Grybauskai, jų buvo devyni vaikai. Ten gyvenome kokius trejus metus. O tada jau ir mums namą pastatė.

Jei kas pasiūlytų sugražinti jaunystę mainais į Sibirą – sutikčiau

*Aldona Martišienė (Skaisgirytė)**

Pakėlė naktį labai stipriai baladodami į duris. Draskėsi šunys. Nenorėjome nieko išileisti. Bet supratome, kad kitaip jau nebus. Tuomet tėtis atsikėlė ir atkišo duris. Mums pasakė, kad ruoštumės į kelionę. Buvo nustatyta tvarka, ko negalima imti. Buvo negalima imti grūdų, daržovių... Galima buvo imti patalynės, drabužių, mėsos, miltų...

Išvežė 1949 metais kovo mėnesį: tėtį Pranciškų (51 metų), mamą Antaniną (41 metų), seserį Albiną, mane ir Vituko brolių Antaną. Mama verkė, ir aš iš paskos. Buvo dar devyniasdešimties metų senukė Petronėlė Skaisgiriene, tėtės mama. Reikia ir tą iš lovos kelti. Tėtis priėjęs bandė pakelti, tai ji iš baimės tik krito, alpo... Paskui ją tokią leisgyvę pasodino tėtis ant lovos krašto ir labai prašė rusų karininko, kad leistų jai pasilikti. Rusas buvo sukaltamas, senutę leido palikti. Kai bobutei sąmonė truputį prašviesėjo, atsisveikinome su ja. Vėliau sužinojome, kad paliktą senutę prižiūrėjo Agutė [Agota] Lopetaitė. Ji buvo viena tų, kuri prisiglaudė po mūsų stogų, kai mus išvežė Sibiran. Be Lopetaitės, mūsų namuose gyveno dar trys šeimos.

Mūsų išvežti buvo atvažiavęs kaimynas iš Gaisrių kaimo. Jo buvo miręs sūnus. Jis labai prašė mamos palikti jam vienerių metų broliuką. Mama, nors ir žinojo, kad vaikui likti būtų geriau, bet brolio kaimynui nepaliko. Kaip bus, taip bus, bet būsime visi kartu. Tas broliukas užaugo, bet su bado ir vargo pasekmėmis.

Vyriausios sesers ir brolio tuomet nebuvo namuose. Jie svečiavosi pas gimiņas. Vėliau buvo paskelbta amnestija tiems, kurie liko. Reikėjo jiems būtina nueiti užsiregistruoti. Sesuo nuėjo, jai tuomet buvo šešiolika metų, ir ją uždarė.

Mus atvežė į Šlapikynę. Kol visus ten suvežė, kol atvažiavo mašinos, aš kelis kartus buvau praėjusi pro sargybinius. Jei būčiau norėjusi, būčiau galėjusi pabėgti. Sargybiniai nebuvo tokie baisūs. Tuo metu vežė Jakaičius, iš Gaisrių kaimo Aušūrus ir mus. Iš Šlapikynės nugabeno į Vilkaviškio geležinkelio stotį. Suvarė į vagonus. Buvo labai ankšta. Buvo viena mirtininkė, Elytės Martišienės teta. Ji sirgo vėžiu, tai jau gulėjo tik ant patalo. Ji kelyje ir numirė. Prašėme, kad ją išneštų, sklido nemalonas kvapas, bet kurį laiką jos niekas neėmė. Reikėjo privažiuoti kažkokį miestelį. Vyrai jau norėjo su virvėmis lavoną iškelti pro langą, bet šis buvo labai mažas. Tik privažius reikiamą stotį, lydimi sargybinių, lietuviai išnešė moteriškos kūną. Tada mums pasidarė geriau.

Vežant visą laiką tikrino. Iš pradžių valgyti nedavė ir gamtiniams reikalams neišleisdavo. Vežė apie mėnesį laiko. Valgyti po truputį pradėjo duoti tik kelionei įpusėjus. Kai privažiuodavo didesnę miestą, šio to atnešdavo iš valgyklų. Duodavo skystos sriubos ir labai storos dešros. Vandens pakako, neįjutėme stygiaus.

Kartą, kai atėjo tikrinti, buvo labai tamsu. Viršininkas liepė tremtiniams duoti žvakių, nes patamsyje iš baimės verkdavo maži vaikai. Vagonas

* Aldona Martišienė (Skaisgirytė) gimė 1938 m. kovo 7 d. Gaisrių kaime. Atsiminimus užrašė L. Girauskienė.

buvo labai ilgas ir tamsoje per sukrautą mantą sunku buvo praeiti. Užsidegus žvake, buvo daug smagiau.

Nuvežė į Buriat Mongolijos kaimelį Baitoką. Iš pradžių vietiniai buvo nuteikti prieš mus. Jiems buvo pasakyta, kad atveš laisvo elgesio žmones ir banditus. Todėl vietiniai prie jurtų net kirvius buvo pasidėję.

Buvome laimingi, kad buvo pavasaris, o ne žiema. Jau sprogo žolelės, augo dilgėlės. Pasipešdavome žolės ir virdavome sriubą. Keli jaunesnieji turėjo armonikas, užgrojo. Jaunesnės moterys pradėjo šokti. Tie šokėjai sutraukė vietinių gyventojų, jiems buvo labai įdomu... Kaip čia tremiamieji, atvežti į paskirstymo stotį ir nežinodami, kas jų laukia, gali šokti. Vėliau vietiniai visą laiką prašydavo, kad lietuviai pagrotų. Ir iš tikro, kai tik po darbo būdavo laisvesnė minutė, dainuodavome, giedodavome, meldavomės... Ir tą badą iškentėme.

Išskirstė po jurtas. Kas ką turėjo, tą valgė. Šiaip taip išikūrėme. Iš miško medžių susikalėme gultus. Tik labai kentėjome nuo blakių. Mes jas plikiname karštu vandeniu, nuodijome dustu.

Ten buvo kolūkis. Dirbome žemės ūkio darbus. Kolūkis augino javus ir *turnepsą* (kažką panašaus į ropes). Tai vis bėgdavome to *turnepso* pasirausti. Juos šėrė gyvuliams, o mes žalius graužėme. Tos ropės buvo salstelėjusio skonio. Karvės buvo visos peršalusios ir sirgo brucelioze. Moterys, kurioms teko milžti karves, reta kuri neapsikrėtė nuo jų.

Rudenį per kūlimą varinėjau arklius. Visa tai liko mano atmintyje. Pas mus, Lietuvoje, atsisdėjęs varydavai arklius, o ten – ne. Paskui kiekvieną arklių porą eidavo vaikas. Eidavai ir eidavai ratu, kol galva apsisukdavo. Būdavo labai silpna. Bet, sulaukus pietų, duodavo riekutę! Suvalgydavome vietoje. Ir dar *arso* sriubos (pasukienė su įplaktu šaukštu miltų) su kaušu įpildavo. Tą pliurpalą išgerdavai ir užkąsdavai kąsniu duonos. Duona, rodėsi, buvo labai skani, ir dabar tokios skanios niekur nerandu. Taip pragyvenome iki žiemos.

Kartą, varinėdama aklus, nusilpo viena moteriškė ir jau nebevaliojo dirbti. Brigadininkas pradėjo ją kratyti, kad eitų dirbti. Visi žmonės bijojo, o mano tėtis ją užstojo. Tėtis mokėjo rusiškai, o buriatas nelabai moterį suprato. Jis nekreipė dėmesio ir lyg bandė jai įspirti. Tuomet tėtė užriko ant brigadininko, kad ją paleistų. Brigadininkas apšmeižė tėtį, kad jis norėjęs jį nudurti. Tėtį norėjo pasodinti į kalėjimą. Atvažiavo komendantas. Liepė visiems susirinkti. Žmonės paliudijo, kad nieko nebuvo. Daktarė pridėjo raštus, kad moteris iš tikro buvo nusilpusi, o ne apsimetinėjo. Tėtės nepasodino. Nors kalėjime gal ir būtų buvę geriau – kasdien būtų valgyti gavęs!

Kitą kartą, norėdami valdžią parodyti, bandė žmogų arkliais sutrypti. Bet irgi nieko neišėjo. Šiaip gyvenome ramiai, be barnių ir muštynių.

Šaldytuvų nebuvo. Vietiniai gyventojai mėsą rudenį užšaldydavo ir laikydavo per visą žiemą kokiame sandėliuke, nes atodrėkių ten nebūdavo. Pieną supilstydavo į puslitrinus ir litrinus puodukus ir taip pat užšaldydavo. Taip ir turguje pardavinėdavo tokiais ledo gabaliukais. Dar įdėdavo ir balanėlę, kad geriau paimti būtų. Ant viršaus užšaldavo grietinės gabaliukas. Kaip dabar vaikai kramto kramtomąją gumą, taip ten iš kedrų medžių išleisdavo sakus, padarydavo saldainiukus ir turgelyje pardavinėdavo. Kai kada ir mes nusipirkdavome. Tie

saldainiukai nesusivalgydavo, tik kramtydavosi. Jie šiek tiek dezinfekuodavo burną. Buvo gelsvos spalvos ir neblogo skonio. Parduodavo turguje ir kedro riešutu.

Žiemą buvo labai prastai su apsirengimu. Mes neturėjome drabužių ir neturėjome už ką jų nusipirkti. Tačiau ne visiems lietuviams buvo vienodai blogai. Kas turėjo Lietuvoje likusių turtingų giminių, tas gyveno gerai. Siuntinių niekas neišvogdavo. O kam neatsiūsdavo, tam jau būdavo blogai, šaldavo. Blogiausiai būdavo su apsiavimu.

Vietiniai žmonės buvo trumpų nosyčių, o mūsų nosys tai ilgos. Kai išeidavau į mokyklą, būdavo labai šalta nosiai. Kuomet nosis pradėdavo šilti, žinok, kad jau nušalusi, tada vietiniai liepdavo ją trinti. Taip gamta buvo surėdžiusi, kad mažos nosytės mažiau šaltų.

Vietiniai būdavo apsirėdę kailiais, pasiūtais iš meškenos. Jie buvo puikūs, šilti ir labai gražūs, ilgumo iki žemės. Plaukas švytėdavo kaip gyvas. Apsiavimus jie siūdavo patys. Punčų kailis būdavo į viršų. Iš kokių gyvūnų jie siuvo – nežinojau.

Jeigu mirdavo koks buriatas, jie jo nelaidodavo, o degindavo. Nepamatydavai kada, tik rasdavai sudegintų daiktų ir metalinių pinigų. Įdėdavo dar ir pypkę, pinigų ir kitokių daiktų. Ten ir moterys rūkė. Kartą aš susirinkau tuos sudegusius pinigus, nusižiūravau į smėlį irėjau pirkti!

Vietiniai gyventojai buvo tamsaus gymio ir atrodė nuskurdę. Buriatai atrodydavo labai seni. Aštuoniolikos dvidešimties metų jaunuoliai atrodydavo kaip keturiasdešimtmečiai.

Iš karvės pieno buriatai gamindavo degtinę. Paskui šokdavo, linguodavo susikabinę. Mes su vietiniais nesilinksmindavome. Lietuviai rinkdavomės atskirai.

Vėliau mums davė kambarėlį prie kontoros. Kambarėlis buvo neapšildomas. Nežinau, iš kur tėtis sugraibė pinigų, gal už paskutiniuosius pirkto iš vieno vietinio metalinę *bačką* [statinę] ir darėsi *pečių* [krosnį]. Vyrai buvo prigalvoję tas *bačkas* pritaikyti apšildymui ir valgiui gaminti. Iš pradžių malkų užteko. Parsiveždavome su jaučiais, kurie būdavo drūtesni už arklius.

Šalia, už kelių kilometrų, buvo rusų kolūkis. Šis kolūkis buvo turtingesnis už mūsų. Ten daugiausia gyveno ukrainiečiai, jau kelinta tremtinių karta. Jie buvo nuostabūs žmonės! Tame kolūkyje buvo paštas, parduotuvė, vandens malūnas... Aš ten eidavau ubagauti pieno, kad galėtume užsibaltinti lapienę. Karvutės duodavo labai mažai pieno, bet man niekas niekada nėra atsakęs. Pasiimdavau litro su trupučiu dydžio indelį ir eidavau per žmones – kas kiek galėdavo, tiek įpildavo. Ir kelionei senutės įdėdavo druskos, kad pieno neišneščiau – toks buvo prietaras.

Paskui jau dabojau pašto viršininkės ir buriatės mokytojos vaikučius, nes darželio ten nebuvo. Reikėjo užsitarnauti jų pasitikėjimą. Kai pašto viršininkė išvykdavo, aš priimdavau ir paštą. Būdama bado vaiku, sukraudavau siuntinius. Kad kada nors būtų kilęs noras ką nors paimti – niekada! Tik jau parėjusi į savo kolūkį, pranešdavau žmonėms, kam kas yra atėję.

Tame ūkyje buvo labai sunku.

Mums buvo skirtas rusas komendantas iš Irkutsko. Kai sykį jis atvažiavo, tėtis labai prašė iškelti mus į Ust Ordynskį¹⁴,

¹⁴Ust Ordynskis – miesto tipo gyvenvietė prie Kudos ir Ordos upių santakos, Ust Ordynskio buriatų-mongolų nacionalinės apygardos centras. *TIKV*, p. 309.

miestelį už kokių 60 kilometrų nuo Irkutsko, kad galėtų nors truputį užsidirbti, nes žiemą kolūkyje pasibaigdavo darbai ir nei putros nebegaudavai. Už darbą pinigų nemokėdavo. Vienintelis uždarbis būdavo bendrame katile virta putra per pietus. Visoms moterims prapuolė menstruacijos. Sesuo pradėjo nepaeiti, nusilpo. Tėtis nuvedė ją pas daktarę. Ši pasakė, kad niekuo negalinti padėti, nes sesei reikia ne vaistų, bet maisto, o duonos išrašyti ji negali. Daktarė uždraudė sesei būti saulėje, nes visai buvo nusilpusi jos širdis. Leido būti tik pavėsyje. O aš dar buvau jaunesnė, tai man nieko – pasiubagaudavau pieno, išsivirdavom lapienės... Paskui, kai nebereikėjo dirbti, sesuo po truputį pradėjo atsigauti.

Vis tik vėliau mus iškėlė į Ust Ordynskį. Ten jau galėjai užsidirbti po kokią rublį, bet atsirado kita bėda – nebuvo malkų. Miškas buvo už septyniadešimties kilometrų, tad jas reikėjo pirkti, o nebuvo iš ko. Kelis metus labai vargome. Paskui geriau uždirbdavome, nes pradėjome geriau žmones pažinti ir jų prašydavome, kad mums daugiau darbų užrašytų. O seniau, kiek norėdavo, tiek ir užrašydavo.

Aš tada jauėjau į mokyklą. Buvo badas, skurdas, ką čia gali susikaupti, kai ištiesai galvoji apie maistą. Būdavo, mokytoja šneka, o aš galvoju, kad tik duonos kur gauti!

Tik kelis priešpaskutinius metus buvo sočiai duonos ir prie duonos dar šio to. Jau buvome įsiveisę paukščių, pasiaugindavome paršiuką, laikėme triušių, ožkų. Į pabaigą jau neblogai buvo. Bet tėvus traukė Lietuva. Man mažai tai būtų buvę visur gerai.

Visi gyvi grįžę 1956 metų rudenį savo namus radome apgyvendintus. Gyveno Ūsai, Lopetaitė, lenkaitė Antanina. Bet atsirado ir mums vietos. Aš jau pradėjau eiti į Sintautų mokyklą, tėtis įsidarbino prie statybų, sesuo pas kaimynus kasė bulves.

Jei kas pasiūlytų sugražinti jaunystę mainais vėl į Sibirą, aš, ko gero, vėl sutikčiau viską pakartoti iš naujo ir vėl sugrižt į jaunystę.

Skaisgirių šeima Ust Ordynske. Sėdi (iš kairės) Valentina ir Albina Skaisgirytės, stovi Antanas Skaisgirys, Antanina Skaisgiriėnė, Aldona Skaisgirytė. Apie 1953 m.

Aldona Skaisgirytė (pirmoje eilėje pirma iš kairės) Ust Ordynskio mokyklos septintokė

Tik Dievo dėka likau gyvas

*Kajetonas Duoba**

Aš gana gerai supratau, kokie čia atėjo „išlaisvintojai“, nes jau buvau ne mažas vaikas. 1945 metų vasarį prasidėjo mano kančių keliai. Nežinau ir šiandien, už ką taip žiauriai kankino. Nieko bendro neturėjau su partizanais. Savo gyvenime niekam nepadariau nieko bloga, stengiausi su visais sugyventi. Bet visai netikėtai Sintautų stribai atsivedė enkavėdistus ir mus areštavo, nes mes slapstėmės nuo ėjimo į sovietų armiją. Mus surado pasislėpusius ir išdavė stagnacijos laikų komunistams. Suėmė Joną Dailidę, Juozą Kučiauską ir mane, nes mūsų tėvai buvo ūkininkai, turėjo žemės, o mes kartu su tėvais tą žemę dirbome. Suprantu, kad dauguma Lietuvos žemdirbių ir inteligentijos nepateisino Komunistų partijos ir jų pakalikų lūkesčių. Mane varinėjo po Jankų (kaimas 11 km į rytus nuo Griškabūdžio) bunkerius. Bunkeryje radau nepažįstamą pilietį, kuris domėjosi, už ką aš čia papuoliau. Aš jam nieko neaiškinau. Į klausimus atsakinėjau, jog nieko nežinau. Apie dvyliką valandą nakties mane išsikvietė iš bunkerio ir už pusvalandžio nusivedė į tardomąjį. Ten sėdėjo rusų armijos majoras tardytojas ir vertėjas, kuris buvo su manimi bunkeryje. Iš pradžių tardymas prasidėjo gražiais žodžiais, bet šis metodas jiems greitai nusibodo ir jie pradėjo man įrodinėti, jog aš esu buožė. Aš su jų įrodinėjimais nesutikau, nes

* Kajetonas Duoba gimė 1914 m. gruodžio 29 d. Barandų kaime, Sintautų valsčiuje. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

savo žemės neturėjau, žemė priklausė mano tėvams. Tuomet pradėjo piktai kalbėti. Pastatė mane prie sienos, nugara į budelį. Tardytojas priėjo prie manęs, įrėmė pistoletą į smilkinį ir davė tris minutes apsigalvoti. Bet mano širdis nesudrebėjo.

Paskui iš Jankų bunkerių mus dvidešimt aukų išvarė. Tarp jų buvo vienas pažįstamas, buvęs Sintautų valsčiaus viršaitis Kajetonas Dėdynas. Nuvarė mus į Kalvariją. Į mūrinį pastatą suvarė tiek žmonių, kad pradėjome trokšti. Patalpoje labai aukštai buvo tik vienas mažas langutis. Išmušę jo stiklą, atgavome žadą. Lauke šalo, buvo apie 20 laipsnių šalčio. Kitą dieną visus mus šaukėsi po vieną į kitą kambarį. Išrengdavo nuogai, darydavo krata. Kambarys buvo nekūrenamas. Kas turėjo žiedą ar šiaip ką vertingesnio – viską atėmė. Reikėjo pasilenkti, žiūrėjo net į užpakalį. Iš drabužių išpjaustė visas sagas, kabes, atėmė diržus, šalikus perpjovė per pusę. Į tualetą varydavo rankas susidėjus ant užpakalio, tekinus. Taip tęsėsi dvi dienas. Vėliau varė į Vokietiją. Senesnio amžiaus išvargusius žmones, kurie negalėjo paeiti kartu su visais, kareiviai spardė kojomis, šaukdami: „*Vstava! vstava! bradiaga!*“ [Kelkis kelkis, valkata!]. Antrą dieną Vokietijoje mus sulaipino į sunkvežimius. Kas turėjo maisto krepšį, atėmė ir metė šalin. Nuvežė į geležinkelio stotį ir sugrūdo į gyvulinius vagonus. Vežė dvidešimt dvi paras. Maisto davė dešimčiai žmonių vieną forminės duonos kepaliuką vienai dienai. Pasidalinti duoną neturėjome su kuo. Per visus bėgo utėlės. Taip utėlių iki kraujo nugrauztais pirštais ir laužėme duoną. Rankų plauti nebuvo kur ir su kuo. Kibirą vandens duodavo dviem dienom. Žmonės buvo ištroškę, griebdavo tą vandenį ir daugiau išlaistydavo nei išgerdavo. Kitiems visai nebetekdavo. Kiekvieną dieną mus suskaičiuodavo – suvarydavo į vieną vagono galą, per vidurį atsistodavo rusų sargybinis su mediniu kūju. Mums reikėdavo eiti į kitą vagono galą, o kareivis mediniu kūju duodavo kiekvienam į pečius ir skaičiuodavo: „*Ras, dva...*“ [vienas, du...]. Ne visi atlaikė tokią kelionę: mirė kelyje iškankinti bunkeriuose, tardymo kameroose. Naktį traukinys ilgai stovėdavo stotyse, nes išnešdavo lavonus. Kelyje mirė ir sintautiškis Klimas, buvęs Sintautų valsčiaus sekretorius.

Nuvežė mus į Kalinino lagerį.¹⁵ Nuvedė į valgyklą ir davė pavalgyti. Lageryje atėmė šiltus drabužius. Mūsų darbas buvo valyti sniegą aerodromuose, kasti išalusią žemę kanalizacijai įrengti. Mūsų lageryje buvo daugiau kaip tūkstantis įvairių tautybių žmonių. Gyvenome nekūrentuose barakuose, gulėjome visus metus ant plikų gultų šlapiais drabužiais pasikloję ir užsikloję. Po galva pasidėdavome batus. Ryte, kad galėčiau paeiti, rankomis judindavau kojas. Po to pradėdavau žengti. Maitino du kartus per dieną. Dažniausiai tai buvo dilgėlių košė ir dilgėlių sriuba. Košės – vienas šaukštas, sriubos – trečia dalis katiliuko ir keturi šimtai gramų duonos. Žmonės mirė kasdien. Juos nešdavome į lavoninę. O iš ten juos nakčia veždavo sunkvežimiais nežinoma kryptimi. Aš susirgau dizenterija. Nebetikėjau, kad kada grįšiu į Tėvynę.

Užduodavo normą iškasti išalusios žemės su *brėčtange* (laužtuvu). O tos *brėčtangės* nebepajėgi pakelti. Jei normos neįvykdai, tai duonos gauni tik 200 gramų. Taip ir vaikai po zoną sutinusių kojom ir užtinusių akim.

¹⁵Kalinino koncentracijos stovykla veikė 1944–1946 m. Kalinino (dabar Tverė) mieste. Kaliniai dirbo vagonų gamykloje, gumos fabrike, lentpjūvėse, statybose. *TIKV*, p. 138–139.

*Kajetonas Duoba
tėviškėje Barandų
kaime. Apie 1948 m.*

Anksti rytais eidavome į virtuvės atliekų duobę pasikapstyti. Ant žuvų uodegų dar būdavo likę mėsos, bet jau daugiausia su kirminais. Tai kirminus skvernu nubraukdavom ir valgydavom.

Vieną dieną, baigus dienos darbus, rusų sargybiniai, vadinami konvojumi, varė mus namo į lagerį. Ėjom pro geležinkelio stotį. Pamatėm, kad iš vagonų iškrauna bulves. Puolėm visi kaip vienas... Nepajėgė nei sargybiniai mūsų sulaikyti, nors ir šaudė į viršų. Alkana minia nebijo mirties. Slėpėme bulves visur, kur tik pajėgėme – po milinės pamušalais, į kišenes... Bulvių vagonai buvo greitai „iškrauti“.

Kitą kartą varant mus iš darbo namo, sargybinis nušovė varną. Mes trise ją pagriebėm, išvirėm katiliuke ir suvalgėm.

Antraisiais metais buvome išvežti į lagerį prie Maskvos. Ten maitino taip pat, bet neberekėjo gulėti ant plikų gultų nekūrentuose barakuose. Į darbą veždavo sunkvežimiais. O viename objekte duodavo net pietus – bulvių ar kruopų košės. Bet neduodavo indų. Paimdavome kas papuola po ranka, dažniausiai kokią skiedrą, ir valgydavome. Aš buvau dar nelabai stiprus, vos vaikščiojau. Stojau į eilę prie košės, užtepė man tą košę ant skiedros, ir einu sau. O tame kieme buvo primėtyta prikarpytų geležies atliekų. Man į koją per batą įsmigo smaili atraiža ir aš virtau. Virsdamas į geležis prasimušiau burną, bet košę laikiau iškėlęs. Po to kruvina burna suvalgiau košę ir tik ją suvalgęs iš kojos ištraukiau aštrią atraižą.

Metus laiko apie mane niekas nieko nežinojo – nei kad aš gyvas, nei kur esu. Ir aš apie namiškius nieko nežinojau. Laiškų neleido rašyti. Buvau tiek nusilpęs, kad ėjau įsikibdamas į tvorą. O paskui visai nebeatsikeldavau. Tik Dievo dėka likau gyvas, nes kasdien meldavau Dievo pagalbos.

Grįžau į Tėvynę 1947-ųjų metų rudenį. Grįžęs neturėjau kur gyventi. Ant tėviškės pelenų, kaimynams padedant, pasistačiau šiokią tokią *bakūžę* [lūšnelę]. 1948 m. įstojau į kolūki, kurį tvėrė Sintautų valsčiuje, Santakų kaime. Jis vadinosi „Spalio“ kolūkiu. Darbas buvo neįprastas. Tuomet kolūkyje visi dirbo už dyką,

buvo varu varomi. Mane iš karto išrinko brigadininku. Aš buvau iš kolūkio veislei paėmęs avi, kuri irgi buvo paimta iš ūkininkų. Gale metų man, visus metus išdirbusiam, dar reikėjo primokėti už tą avi.

1951 metų rudenį, per bulviakasį, jodamas keliu, paveju Sintautų apylinkės igaliotinį Juozą Kurą. Jis buvo man gerai pažįstamas. O jis jau ryte „pavargęs“. Paklausiau, kodėl neužėjo pas mane pailsėti, juk kartais užsukdavo. O jis pasakė, jog pas mane apsilankys du milicijos „poilsiautojai“. Man iš karto prisiminė lageryje praleistos dienos. Nejaugi vėl... Aš nujojau į kolūki, greitai sutvarkiau brigadininko darbus ir – namo. Paklausiau žmonos, ar nėra svečių. Sako, kad yra du – miega ant *stubos* [trobos] aukšto. Užlipu pas juos. Jie po nakties irgi „pavargę“. Paprašiau jų parodyti dokumentus. Jie neatsisakė. Mums bekalbant, pribuvo Sintautų igaliotinis. Manau, reikia neprašytus svečius pavaišinti, gal ką pasakys. Bet kur ten...

Taigi 1951 metų rugsėjo ar spalio mėnesio vieną tamsią naktį pasibaladojo į mūsų duris. Rusiškas balsas liepė atidaryti duris. Mane nukrėtė šiurpas. Žmona pradėjo verkti. Atidarau. Įeina du rusų karininkai, majoras ir leitenantas, ir mano pažįstami nelabieji sribai. Majoras paprašo uždengti langus, kad nesimatytų šviesos. Majoras sėdasi prie stalo, išsitraukia sąrašus, išklauso visų mūsų pavardes ir liepia per dvi valandas susiruošti kelionei iš Lietuvos. Aš jau žinojau, koks likimas mūsų laukia. Tuomet mūsų šeimoje buvo penki asmenys: aš, žmona ir trys vaikai. Jauniausiam – treji metukai, vyriausiam – aštuoneri. Jauniausias tada sirgo, turėjo 40 laipsnių temperatūros. Žmona, įpylusi sriubos, bandė sergantį vaiką pamaitinti: gal paskutinį kartą, kas žino? Sribas, paėmęs pagali, pamaišė lėkštę ir burbtelėjo: „*Ėsk, rupūže!*“ Išvažiavome be maisto ir be pinigų. Majoras pasakė, jog nesuprantas, už ką mus išveža. Nedavė mums pasipjauti paršo, nors labai prašiau. Mėsą buvome išpardavę. Mus suėmė švintant, o iki vakaro išsėdėjome ant maišų – nes tik tada mūsų paimti atvažiavo sunkvežimiai. Nuvežė į Vilkaviškio stotį. Ten gyvuliniai vagonai jau buvo prigrūsti žmonių. Aš visą kelią į Sibirą važiavau sėdėdamas ant savo maišų. Kartu su mumis vežė labai daug žmonių iš mūsų apylinkės. Vežė ir dvi seseris Švelnytes iš Kuodžių kaimo. Viena jų gyveno Kaune. Tuo metu ji buvo parvažiavusi į Kuodžius. Nors jos sąrašė ir nebuvo, tačiau kaunietę sesutę išvežė kartu su Kuodžiuosė gyvenančia. Įvažiavus į Rusijos gilumą, ji sugalvojo, jog reikia bėgti. Pabėgti jai padėjo mano draugas Antanas Kulikauskas. Jis turėjo virvę. Vagone buvo neužkaltas langelis, pro kurį lengvai galėjo pralįsti žmogus. Kai tik traukinys pradėjo judėti, Kulikauskas Švelnytę nuleido su virve. Ji nuėjo į stotį, nusipirko bilietą ir laimingai grįžo namo. Jai padėjo tai, jog ji gerai mokėjo rusiškai. Rusai kitoje stotyje pasigedo vieno žmogaus. Nors visaip grasino, bet niekas pabėgėlis neišdavė. Po to įvykio, išlipus gamtiškų reikalų atlikti, sargybiniai taip mus apspitę saugojo, jog darydavome vieni kitiems ant kulnų.

Mus nuvežė į Krasnojarsko kraštą, Beriozovkos¹⁶ rajoną. Krasnojarsko stotyje jau buvo sniego ir labai šalta. Mama vaikams ant žemės padėjo patalus ir užklojo, kad tie nesušaltų. Atvažiavę „pirkliai“ mus nuvežė į „Lenino keliu“ kolūki. Iš pradžių buvo labai sunku

¹⁶Beriozovka – gyvenvietė Tomsko srities Paiduginos upės dešiniajame krante. Kaliniai čia daugiausiai dirbo miško ruošos darbus. *TIKV*, p. 68.

gyventi, nes visiškai neturėjome ką valgyti. Kartą fermoje, begerdami iš statinės, pasismaugė du kumeliai. Valgėm tą arklieną. Valgėm ir beržyne radę pastipusią kiaulę, kurią jau varnos kapojo. Bet po metų antrą prasigyvenome, ir badauti neberekėjo. Gyvenome pas rusę, pavarde Mitenina. Ji gyveno su dukra, su kuria labai mušdavosi. Kai pradėjau dirbti statybininku, pasistačiau šioki tokį namuką. Nuo tada gyvenome atskirai. Stogas buvo dengtas velėnomis.

Tik šiandien, kurie grįžome gyvi, galime pasakyti, ką mes matėme, ką iškentėjome... Mūsų vaikams ir anūkams stalinizmas tepalieka tik kraupi istorija!

Niekieno žemė

*Zigmas Pikčilingis**

1944 metų rugsėjo 15 dieną, artėjant frontui iš rytų, mane su broliu Juozu, kaip darbingus vyrus, vokiečių lauko žandarmerijos kareiviai atskyrė nuo šeimos ir išvarė į Vokietiją darbams – kasti apkasus. Man buvo septyniolika metų, broliui – aštuoniolika. Taip prasidėjo mūsų sunkaus darbo, bado, vargo, skurdo ir karo pavojų pilnos dienos ir naktys.

Apkasų kasimas naktimis pirmosiose fronto linijose, o kartais niekieno žemėje, buvo labai varginantis ir pavojingas darbas. Fronto kareivis stovi apkase, o kasėjui reikia pradėti kasti apkasą nuo žemės paviršiaus. Priešas tai mato ir nepagaili kulku, todėl daug kasėjų sužeisdavo ar nušaudavo. Po raketų „fejerverko“ prasidėdavo apšaudymas iš kulkosvaidžių ir minosvaidžių. Naktį gražiai matydavosi kulku ir minų trajektorijos ir prožektorių be paliovos raizomas dangus. Būtų gražu, jei visa tai nebūtų skirta mums! Tad skubi kuo greičiau įsikasti į žemę, kad galėtum kiek pasislėpti. Iškasus apkasą, ant kranto išmestą žemę reikėdavo išlyginti ir užmaskuoti. Vėl reikėdavo lipti iš apkaso, ieškoti žolės ar sniego.

Fronto drausmė griežta – nesibūriuoti, laikytis tylos, nenaudoti jokios ugnies. Jei šliauši ar bėgsi į priešų pusę, be išpėjimo būsi nušautas.

Į pirmąsias fronto linijas varydavo tamsiomis naktimis, kai mūšiai būdavo aprimę. Kitu metu antroje ir trečiojoje fronto linijoje dienomis kasdavome apkasus ir bunkerius. Kol būdavo nelabai šalta, nakvodavome daržinėse ir tvartuose ant šiaudų, kai orai atšaldavo – gyvenamuosiuose namuose, prisimetę ant grindų šiaudų.

Drabužiai ir apavas buvo tie patys, susidėvėję. Jokio rūbų keitimo ar skalbimo! Viskas pilkos spalvos! Retas kuris turėjo *kaldrą* [antklodę] ar pagalvę. Kuo apsirengi, tuo ir apsikloji. Apniko parazitai, kurių jokiais būdais negalėjai išnaukinti. Vokiečiai duodavo kažkokių geltonų miltelių, bet tai mažai padėdavo, utėlių būdavo net batuose. Iš pradžių maistas buvo lyg ir neblogas, bet kuo toliau, tuo labiau jis prastėjo. Senyvas kareivis kariškoj vokiečių virtuvėj virdavo *gručkienę* [runkelienę] su bulvių priemaišom ir gabaliuku kaip guma jautienos. Ta *gručkienė* smirdėdavo iš tolo. Tas kareivis virėjas, matydamas mus išsekusius, sakydavo: „*Die Jungen, Jungen*“ [Vaikiniai, vaikinai], bet jis nieko negalėjo mums padėti.

Kiekvieną rytą ateidavo kareivis sanitaras su sanitariniu krepšiu

* Zigmas Pikčilingis gimė 1927 m. rugpjūčio 1 d. Joniškių kaime. Sintautuose gyvena nuo 1950 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

ir paklausdavo, ar yra sergančių, bet jokių vidaus ligų nepripažindavo. Tiktai kas matoma – sužeistą ranką ar koją patepdavo tepalu, aprišdavo. Tuos, kurie skųsdavosi vidaus ligomis, ypač senyvo amžiaus žmonės, net nežiūrėdavo – vydavo į darbą.

Taip yrėmės vis tolyn ir tolyn, ligi Karaliaučiaus, kol vieną dieną, rusams surengus smarkų puolimą – pradėjus uraganinę ugnį iš „katiušų“, tankų ir kitokių pabūklų išlikę vos gyvi bėgom tolyn nuo fronto. Bėgo ir vokiečiai. Viskas pakriko ir daugiau niekas mūsų negaudė, neorganizavo, likome klajokliais. Gerai, kad į darbą niekas nevaro, bet ir *gručkienės* niekas neverda. Žiemos metas. Šalta, maisto atsargų jokių, apranga elgetiška. Į kokius namus beužeisi, visi užimti vokiečių kareivių, iš visur veja: „*Raus, raus*“ [lauk, lauk]. Nakvodavome kokiuose tvartuose, bet ir iš ten vydavo. Sušalę ir išbadėję pasidarėme visiškai klipatos. O pamaryje girdisi smarkūs mūšiai, vokiečių kareiviams išbėgti nėra kur, jų daugybė. Visur jų pilna. Karaliaučius bombarduojamas dieną ir naktį. Baisūs sproginimai ir didžiausios pašvaistės.

Prieiname vieną bažnytkaimį, kuičiamės po šiukšlynus – gal rasime ką nors valgomo. Ieškome vietos nakvynei. Visur vokiečių kareiviai. Vienas karininkas patarė eiti į *kirchę* [bažnyčią]. Taip mes ir padarėme. *Kirchės* langai nuo sproginimų išdužę, bet kampuose yra po vieną didelį pečių. Vieną iš jų tuoj pat pasikūrėme ir apspitę šildėmės. Tuoj atsirado daugiau tokių kaip mes. Priejęs pasišildyti prie atvirų *pečiaus* [krosnies] durelių, inteligentiškos išvaizdos jaunas vyras sako: „Ar *nematot, kas ten dega?*“ Mes pažiūrėjom, ogi malkos dega. O jis: „*Žmonės dega, žmonės dega*“, ir vis kartoja: „*Aš nieko bloga nepadariau, gydžiau žmones.*“ Supratom, kad nuo išgyventų baisumų šiam jaunam gydytojui pakriko nervai. Sakėsi dirbęs Šakių ligoninėj. Šioje *kirchėje* gyvenome keletą dienų. Vėl priartėjo frontas. Keliaujam tolyn. Pilnas kelias vokiečių mašinų ir gurguolių. Juda iš lėto, nes jau nėra kur nubėgti. Rusų lėktuvai „šturmavikai“, skridami virš kolonos, tratina ir tratina iš įvairių ginklų, mėto daugybę nedidelių bombų. Šalikelėse begalės sudaužytų ir nuverstų nuo kelio mašinų ir gurguolių, užmuštų žmonių ir arklių. Mes irgi įsijungiam į koloną, bet ant kelio mums vietos nėra, tad einame šalikele. Prieiname nuo kelio nuverstą ir ant šono gulinčią didelę dengtą vokiečių gurguolę. Šalimais užmušti arkliai. Alkis primena, kad reikia ieškoti ką nors valgomo. Nusitaikęs įlendu į tamsią gurguolę. Ten lyg būtų patalynė ar kas panašaus. Pradedu rankomis kuistis po skudurus, kažką užčiuopiu. Nagi geras galas dešros. Tuoj ją į krepšį. Darbuojuosi toliau. Bet kažkas rankas slegia. Nudengiu – žuvusios ir sušalusios moters lavonas! Daugiau nebesikuičiau. O dešra pravertė – pasidalinę su broliu Juozu kelias dienas valgėme.

Horizonte matosi didelio miesto bokštai. Orientuojamės į ten. Bet einam einam ir vis neprieinam, mūsų, klipatų, žingsniai maži. Galų gale vakare priėjome miestą Gerdauen¹⁷. Tai nemažas puikus miestelis, mažai sudaužytas, pilnas vokiečių kareivių. Frontas artėja: vieni jau bėga iš miesto, kiti jau ruošiasi bėgti.

Vienoje gatvėje vokiškai kalbantis brolis Juozas prikalbina sutiktą senuką vokiečių (čia dar ir civilių vokiečių

¹⁷ Gerdauen – Girdava, Karaliaučiaus krašto miestelis. Dabar Železnodorožnyj, Kaliningrado sritis.

esama, kitur civilių nebuvo) priimti mus nakvynei. Priima abu. Nusiveda mus į nedidelio, bet kultūringo miesto buto antrąjį aukštą. Gyvena jame tik du senukai.

Senutė, galeistinga moteris, išverda *kafės* [kavos] ir pavaišina duona su margarinu. Apgailestauja, kad mes tokie jauni turime tiek kentėti, o jų du sūnūs jau yra žuvę kare. Keikia karą ir Hitlerį. Ruošia mums nakvynę puikiam kambaryje ant sofos. Mes ginamės – esame utėlėti ir gulsime ant grindų apsirengę. Bet senutė nenusileidžia, siūlo net ir marškinius pasikeisti.

Užėjo ginkluotas vokiečių kareivis ir, pamatęs koridoriuje senuko naują dviratį, norėjo jį konfiskuoti. Bet senukas taip energingai šoko ginti dviračio, kad net susigrūmė su kareiviu ir išstūmė jį pro duris. Senukai vis klausinėjo, ar atėję rusai jiems nieko blogo nedarys? Bet mes nieko neatsakėme, nes nežinojome. O senukas aiškina: „*Ich kein Partei...*“ [Aš nepartinis]. Prisistatė dar vienas nakvynininkas, rusas, buvęs Vokietijoje karo belaisviu, pramokęs vokiškai. Tas papasakojo, kad rusai geri ir nieko bloga nedarys. Tai senukas ir jį vaišino ir globojo.

Sugulėm. Aš su broliu kambaryje, rusas – virtuvėje, o senukai savo kambaryje. Puiku, net elektra yra! Karališkai išmiegoję pusę nakties, gatvėje išgirdome granatų sproгимus ir automatų salves. Bet kai prie tokių garsų įpratę, nekrepimė į tai dėmesio. Tik staiga vis smarkiau beldžiasi į mūsų duris. Aš pašokau, bet durys užrakintos, užrakino šeiminkas. Tada rusų kareiviai automatų buožėmis daužė jas tol, kol pažiuro stiklai... Įėjo du jauni rusų kareiviai baltais chalatais su rusiškais automatais. Atraportavo rusas, miegojęs virtuvėje. Elektra jau nedegė, bet jie turėjo prožektorius, tai pasišvietė. Kareiviai buvo linksmi, matyt, išgėrę ir beveik draugiški. Vadino mus saviškiais, sakė, kad tuoj važiuosite namo, klausė, gal žinome, kur yra merginų. Aš kaip kvailas pasakiau, kad priemiestyje mačiau moterų lagerį. Tada jie mane užsipulė, kad vesčiau parodyti. Ir turėjau vesti. Nuėję lagerį radome išdraskytą, jokių merginų ten jau nebuvo. Tada rusų kareiviai patraukė savais keliais, o aš paklausiau, kaip man grįžti atgal, jei kiekvienoj gatvėj vaikšto patruliai ir klausia *parolės* [slaptažodžio]. Jie man jį pasakė. Du patruliai, pasakius slaptažodį, paleido, o trečiasis – sustabdė, nes jau švito. Pamatė mane visą sudriskusį. Pradėjo tardyti, kas aš toks, iš kur žinau slaptažodį. Aiškinimai nepadėjo, nuvedė į štabą. Štabe daug karininkų. Visi atrodė daugiau ar mažiau išgėrę, nes, lengvai užėmę miestą, jame rado visko. Ištarde mane paleido. Grįžęs pas senukus, kur laukė brolis Juozas, išvydau baisų vaizdą. Spintos, sekcija, bufetas sudaužyti. Ant grindų vien stiklai ir nuolaužos. Senukas apsiverkęs su raudona burna. Iš karto maniau, kad sumuštas. Bet brolis papasakojo, kad rusų kareiviai atsinešė kažkokio lako ir prievarta jam pylė į burną. O senutė, užvirtusi ant sofos, vis garsiai šaukė: „*Mein lieber Gott, mein lieber Gott*“ [mano brangus Dieve, mano brangus Dieve]. Mes, padėkoję už nakvynę, greitai iš ten pasišalinome.

Tuo metu rusų politika, o gal ir įsakymas buvo – viską, kas vokiška, daužyti, naikinti. Ir lengvai paimtas miestas pradėjo degti. Po kurio laiko, tarnaujant rusų armijoje, teko važiuoti pro šį miestą. Jis buvo visas sudegęs. Tik po Jaltos konvencijos, kai Rytprūsiai atiteko rusams, naikinimas buvo nutrauktas. Pačiam teko matyti, kaip du rusų kareiviai parduotuvės vitrinos langą sulig kluono durų didumo daužė buožėmis, patys atšokdami nuo dūžtančių stiklų.

Po to mes patekome į paskui armiją einančių enkavėdistų rankas. Buvome tardomi ir kaip *svoji* [savį] paimti į rusų armiją, nes tuo metu trūko kareivių Karaliaučiaus ir Pamario krašto šturmui. Tai buvo 1945-ųjų metų sausio mėnuo. Namu į Lietuvą grįžau 1945-ųjų metų gegužę.

Nors neilga buvo katorga, bet pilna stresų, bado, skurdo. Tik Apvaizdos dėka likau gyvas, nes vieną kartą ir *sermėgos* [milinės] skvernai buvo sušaudyti, perėjau per minų lauką, bet likau net nesužeistas.

Tremtyje pažinau Vakarus ir Rytus

*Marija Pelionienė (Žukauskaitė)**

Vokietijoje

1944 metų rugpjūčio ketvirtą dieną mus išvarė į Vokietiją, į mūsų vadinamąjį Molynės dvarą, o kaip tas miestas iš tikro vadinosi, aš nežinau. Apgyvendino karvidėse. Prisinešėme šiaudų ir miegojome. Buvo rugpjūtis, šilta. Pirmiausia kasėme apkasus.

O paskui atėjo ruduo, pradėjo šalti. Spalį mus po truputį pradėjo išvežioti pas ūkininkus. Aš papuoliau į Labius (vok. Laben, buv. Kaliningrado sritis, Šilutės apskritis) pas poną, kurio pavardė buvo Bušas. Mane paėmė tarnaitės darbui. Kuo jis užsiėmė, aš nežinau. Laikė jis belaisvių – tris lenkus ir du prancūzus. Ponas turėjo dviračių remonto dirbtuves, kuriose dviračius taisydavo, dažydavo ir padarydavo kaip naujus. Šeimnininkas turėjo *mangalį*¹⁸ – tokią įrangą drabužiams lyginti. *Mangalis* – tai tokios didelės staklės su volais. Tarp tų volų slenka audeklas ir jis yra tempiamas. Tos staklės elektrinės. Jomis taip gražiai išlyginama medžiaga, kad net žvilga. Vienam gale ta lenkaitė audeklą įleisdavo, kitame stovėdavo audeklą atsinešęs šeimnininkas ir jį vyniodavosi į kokią dėžę ar *tašę* [krepšį]. Mockupiuosė pas Dumčių buvo *mangalis*, bet taip gražiai kaip pas vokiečių *nesumangaliuodavo*. Prieš Kalėdas reikėdavo visą patalynę *išmangaliuoti*.

Pirmąją dieną šeimnininkas pasakė valandom, ką reikės man daryti, kada pusryčiai, pietūs, vakarienė. O priešpiečių ponas, parbėgęs iš darbo, su ponija pasiimdavo, ko norėdavo patys. Kavos išpila, sausainių pasiima, užvalgo, ir gerai. Laikė jie kelias vištas, turėjau ožką melžti. Šeštą ryte keldavausi, nes anksti reikėdavo *pečius* [krosnis] užkurti. Pirmiausiai užkurdavau šeimyniniame kambaryje, kur visą dieną ponija praleisdavo mezginėdama ar šiaip ką beveikdama. Patį paskutinį *pečių* kurdavau miegamajame. Savo mažiuką kambariuką antrajame aukšte pasikurdavau po pietų. Švara turėjo būti ypatinga. Daugiau nieko ir nedirbau, tik tuos darbus. Langus, grindis prieš jiems keliantis reikėdavo iššluostyti. Tik miegamajame vėliau, kai jie atsikeldavo. Ponios dukters mergaitė užeidavo po pietų, grįždama iš mokyklos. Susitvarkai, susitvarkai, apsitari, ką rytojui pietums kepsi: ar zuikį, ar kotletų... Visa mėsa būdavo sūdyta, šaldiklių tada dar nebuvo. Dieną, būdavo, mėsa pasimerki, o vakare, eidama gulti, nupili.

* Marija Pelionienė (Žukauskaitė) gimė 1926 m. sausio 9 d. Mockupių kaime. Sintautuose gyvena nuo 1969 m. sausio mėnesio. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

¹⁸ *Mañgalis, mangalys* (vokiškai Mangel) – mogliai, brūžkos, kočėlas. Čia kalbama apie specialiai rūbų lyginimui sukonstruotą elektrinį įrenginį.

Su ožka tai kariaudavau. Sakydavo, kad ji gera, bet mane ožka mušdavo. Ir kaip gerai ją šerdavo. Bulvių išverdi, bulvės didelės. Sugrūdi, sugrūdi, miltų nemažai užpili. Daug pieno duodavo. Ponia sakydavo, kad ožkos pienas sveikatai gerai. Ją laikė palaidą. Aš ją pamelždavau, bet kai man duodavo su ragais, tai vos nenugriūdavau. Jei ožką būtų laikę pririštą, man gal būtų lengviau buvę. Jau gražiai, gražiai šnekinu, o jei tik sujudu – baigta. Vieną sykį kojas sužeidė, pamėlynavo, šlubčioju iš skausmo. Ponia klausia, kas gi man atsitiko. Sakau, kad ožka skriaudžia.

Susišnekėti buvo paprasta, nes vokiečių kalbos ketverius metus mokiausi gimnazijoje. Suprasti beveik viską suprasdavau. Ponas buvo turtingas. Parvežė papjautą kiaulę, tai valgėme bendrai. Belaisviai lenkai ir prancūzai padėjo išdarninti. Kur skaniausia mėsa buvo, tai ponas jiems ir atidavė. Sau pasiliko lašinukus, kumpius, pečius. Ir viską susūdė.

Paskui parvedė pakirsta koja stambų kareivišką arklį. Aš nežiūrėjau, kaip jį pjovė. Ir vėl visus kaulus tiems žmonėms atidavė, o sau tik raumenis pasiliko. Ir mažais gabaliukais supjaustė. Tai, būdavo, lašinių papjautai arba sumali, mėsos išverdi, supjaustai ir viską sumaišius suverti į kopūstienę. Ponia vieną kartą parodė, kaip reikia daryti, o paskui – žinokis. Bet jiems visada viskas būdavo gerai. Svarbu, kad laiku. Ponas į darbą išvažiuodavo minutės tikslumu. Tai iki pietų, žiūrėk, jis jau ir čia. Vokiškas punktualumas. Jau kai tik ponas pasirodė, rankas plaunasi, aš pilu į lėkštes. Lėkštes išvalgė, nunešu į šalį, padedu kitas. O jei koks zuikis išvirtas, tada turi būti kopūstų žalių patarkuota. Ponas to zuikio didelį gabalą suvalgydavo, o ponia dažnai palikdavo, tai storam katinui atitekdavo.

Pas juos tarnaudama, išmokau *tušinti* [troškinti] kopūstus. Į kopūstus įpjautai svogūnų, įdedi lauro lapelį, pipirų ir taukų. Bulvių prie kopūstų išviridavau ir kavos atsigerti. Tik į kopūstus labai daug riebalų reikėdavo dėti. Aš, būdavo, įdedu kupinus penkis šaukštus, kaip ponas liepia. Taukus laikė dešimties litrų bidonėlyje. Kartą, kai tų taukų nedaug beliko, aš įdėjau mažiau. Po kokių trijų dienų vėl kopūstus troškinu. Atėjo ponas, pamaišė puodą su kopūstais, pasidairė, kur bidonas, ir švyst švyst kokius tris keturis šaukštus į puodą. Aš sakau, jog nedaug taukų liko. Ponas liepė man nesirūpinti, bus tų taukų. Rytą liepė man tą bidonėlį išplauti. Per pietus jį pasiėmė, o vakare jau pilną parvežė. Matot, viršininkų kitoks gyvenimas buvo.

Mano ponas supirkdavo ir padėvėtus rūbus. Tik manęs prie to darbo neleidavo, tuos drabužius rūšiuodavo kitos belaisvės. Padėvėtus drabužius supirkinėjo kitame namo gale. Megztukai, chalatai, suknelės – išplauti, švarūs. Drabužius sverdavo ir mokėdavo po keletą pfenigių. Kai kada man paduodavo raktą ir liepdavo eiti į tą kambarį ir pasirinkti chalata ar *žiurstuką* [prijuostę] – ko reikėdavo. Būdavo, dar ir taip kitokių drabužių pasirinkdavau. Vieną fasoną buvau nusižiūrėjusi, sakiau, po karo pasisiūsiu. Taip ir nepasisiūvau.

Kai vokiečiams reikėjo trauktis, jie norėjo, kad aš su jais kartu vykčiau. Bet aš nesutikau. Išlydėjau savo poniją, atsisveikinau. Kareiviai nesuprato, kodėl mes pasiliegame, juk rusai ateis. Rusų nebuvo dar keturias paras. Susirinko daugiau žmonių ir patraukėme į Lietuvą. Ėjome, kol priėjome lietuvių ūkininką. Galvojam, kur pėsti nueisim, reikia pernaktoti. Vėl užėjo vokiečiai ir pasakė, kad jie čia

bus. Mes pasiprašėme ir mums leido pasilikti nakčiai. O jau ryte vyrai iškasė apkasą, suleido iš visų pusių pušis ir prabuvome ten dvi dienas. O trečią dieną jau baisiai sušalome. Galvojam, jokio karo, einam namo. Už aštuonių kilometrų buvo dvaras, o ten visokių gyvulių pilni tvartai: karvių, veršių, bulių. Reikia darbininkų, o jų nėra. Paliktas vienas prižiūrėtojas, o jis nevalioja. Ir aš pusantrų metų dirbau melžėja. Į Lietuvą grįžau 1946 metais.

Kai parėjau namo, tėvai jau buvo grįžę, jie irgi buvo išvaryti, tik pašėsupiu į kitą pusę. Grįžusi ieškojasi darbo.

Sibire

O 1949 metų kovo 25 dieną išvežė į Sibirą. Prieš pietus paėmė, o ryte, apie 4 valandą, visi iš valsčiaus išdundėjome. Tėtės nebuvo namie. Laikas buvo prieš Velykas, tai jis buvo išvažiavęs už Lukšių į mamos pusę miltų pikliuoti, nes čia niekas nepikliavo. Aš rengiausi virtuvėje, mane saugojo, kad nepabėgčiau. Bet aš vis tiek nutaikiau įeiti pas mamą ir paklausti, ką man daryti. Mama atsakė, kad daryčiau kaip išmanau. Tėtis buvo ligonis. Mane išvežė vieną.

Aš papuoliau į Sliudiankos rajoną, Bolšyje Kotai kaimą.¹⁹ Ten buvo aukso kasyklos. Dirbdavome negiliai po žeme. Man aukso kasti neteko, jį kasė vyrai. Aš auksą karučiu veždavau į viršų. Karučio ratai buvo geležiniai. Stumti reikėjo per lentas į viršų. Buvo labai sunku. O auksas visai nebuvo panašus į auksą. Tai buvo smulkutis žvyras, kai kada gelsvas, kai kada ne, nes spalva priklausydavo nuo uolienuų priemaišų. Į tą vietą buvo nukreipta upelio vaga. Buvo įtaisyta sietų sistema (žemyn vis smulkesni). Tie sietai buvo aptraukti kažkokia medžiaga, vadinama *sukno*, ir per juos tą auksingą smėlį plaudavo. Išversdavo žvyrą ant viršutinio sieto. Viršutiniuose sietuose likdavo didžiausi aukso gabaliukai, o kuo žemyn – tuo mažesni. Ateidavo apskaitininkas, brigadininkas ir vienas darbininkas, kurie išardydamo sietus ir ištraukdavo medžiagą. Gražu būdavo žiūrėti – blizga, blizga. Auksas ten buvo kitoks nei šiaurėje. Jis buvo smulkus ir įvairiausių formų. Jo gabalų dydis buvo sulig nykščio nagu. Niekas ten netikrindavo, galėjai pasiimti, nes didelių gabalų nebuvo. Kai ta aukso gysla baigėsi, kitoje vietoje porą metrų dirvos nukasė, ir vėl kasėme auksą. Ten jis visai paviršiuje buvo. Paskui į kasyklą dar atvežė žmonių. Tada jau mūsų buvo per daug, apie keturiasdešimt. Nebuvo kas dirbti. Tuomet buvo linksma gyventi. Taip vieną plotą išvalė, eidavome prie kito, kol atsitiko nelaimė. Upelis praplėšė viršutines užtvaras ir užtvindė kasyklą. Ėjo į kitą vietą ieškoti, bet nieko nerado. Balandžio mėnesį mus išskirstė. Mane nuvežė miško sakinti.

Buvo kelios lietuvės. Daugiausiai buvo estų. Iš pradžių nebuvo kur gyventi, tai glaudėmės buriatų namuose. Kai įruošė gyvenvietę, tai sakinimo kontoroje atlaisvino porą kambarių. Ten ir gyvenome. Mums duodavo sakinimo *leikutes* [piltuvėlius] ir eidavome kalnas pakalnė, kalnas pakalnė. Buvo viskas

¹⁹ Bolšyje Kotai – gyvenvietė Irkutsko srities vakaruose, Sliudiankos (dabar Irkutsko) rajone, Primorės kalnų slėnyje, prie Baikalo ežero. Nuo XIX a. vidurio iki 1917 m. ir nuo Antrojo pasaulinio karo pradžios čia veikė aukso kasyklos. 1941–1951 m. aukso kasyklos priklausė kombinatui „Baikalzologo“ (jo centras buvo Irkutске), vėliau – trestui „Lenzoloto“ (centras Bodaibo mieste). Treminiai čia kasė auksą šachtose, vėliau ir Baikalo ežere didelėmis žemsiurbėmis, vadinamomis dragomis. TIKV, p. 78.

*Miško darbų brigada.
Antra iš kairės
Marija Pelionienė*

paruošta, tik *leikutes* statydavome. Apie gegužės mėnesį prasidėjo sakų rinkimas. Iš paskos eina moterys po dvi ir renka sakus.

Keldavo mus ketvirtą valandą nakties ir dirbti reikėdavo iki tamsos, kol matai. Dieną labai karšta, saulė ten pro medžius šviečia, net griovelius medžiuose uždegindavo, sakai nebebėgdavo. Tai per pačius karščius, liepos mėnesį, buvo trys valandos pietūs, rugpjūtyje – dvi valandos. Duodavo pinigų, o už pinigus galėjai valgyti nusipirkti. Buvo parduotuvė. Bet buvo mėnesio norma: aliejaus 200 gramų, 100 gramų sviesto, pusė kilogramo makaronų, kilogramas sorų kruopų, kilogramas manų kruopų ir 600 gramų duonos dienai. Visą tai galėdavai gauti, kol neprasidėdavo liūtys. Kai prasidėdavo liūtys, niekas negalėdavo išvažiuoti. Kepyklos vietoje nebuvo. Paskui jau leisdavo nusipirkti ir daugiau.

Ten į Baikalą įtekėjo Kačergos²⁰ upė. Pavasarį, per nerštą, senukai estai gaudydavo žuvis, kurias vadindavo omoliais. Pardavinėdavo prie parduotuvės. 3–5 žuvis parduodavo už rublį. Labai skanios žuvys buvo. Vasarą mes pasidarydavome tokį šaldytuvą: prisikirsdavome iš kalnų šaltinių ledų ir sudėdavome į *baliją* [skalbtuvę]. Ten ledų kalnuose ištisą žiemą galėjai rasti.

Kartą atėjo tungusas pasiskolinti 25 rublių duonai. Jis eiguliu dirbo. Visi mane tikino, kad jis man negražins pinigų. O jis ėmė ir atvilko man didžiulį gabalą stumbro mėsos. Taip po to jis ir įpratė – vis skolinasi, o skolą atiduoda mėsa.

Žmonės laikė karves, sodino bulves. Žemės ten nearė, traktorių vikšrais purendavo žemę. Paršelių nebuvo kuo šerti.

Nemažai buvo lietuvių. Gyveno ant Baikalo kranto. Ošimas – kaip jūros. Bangos milžiniškos. Baikalas sau-

*Medžių sakintoja Marija
Pelionienė*

²⁰ Tarp pagrindinių Baikalo intakų (iš viso į Baikalą įteka 336 upės) tokiu pavadinimu intako nėra. Tikriausiai lietuvių jis taip vadintas todėl, kad upės vagos forma buvo panaši į *kačėrgą* – žarstiklį, maišiklį.

sio mėnesį dar būdavo neužšalęs. Buvome pasidarę lieptą į ežerą vandeniui pasisemti. Kai banga risdavosi nuo kranto, tai greitai semdavai su kibiru ir bėgdavai atgal. Gerdavome Baikalo vandenį. Ten sutekėdavo šaltinių vandenys. Vanduo kaip krištolas švarus buvo. Žuvų Baikale buvo visokių. Kartą vyrai buvo pagavę ruonį. Kai atnešė paragauti, ten vieni taukai, mėsos nebuvo. Tai susispirginau, išėjo pusė litro taukų. Taip neskanu, taip nesinori, bet rytais, eidama į darbą, šaukštą taukų su karšta arbata išgerdavau. Tais metais, kai pagavo ruonį, dar nebuvo atvežę duonos. O valgyti kažką reikėjo. Jei gaudavai kepaliuką, tai kita dieną jau ir suvalgydavai. Tad pagrindinis mūsų maistas buvo šaltinių vanduo, *čeremša* [česnakai] ir druska. Pagal Kačergą augo laukinių svogūnų pieva. Tai pavasarį laiškų prisiraudavome ir žiemai prisisūdydavome. Prie bulvių, sviesto būdavo gerai. Vienoje vietoje augo juodieji serbentai. Bruknių didumas buvo sulig spanguolėmis, ir dar didesnės. Mėlynių rečiau būdavo, nes jas meškos nuėsdavo. Bet mes neturėjome kada uogauti. Uogas pirkdavome po dešimt rublių už kibirą. Bruknes galėdavai papilti kur šalčiau ir jos negesdavo. Atsinešei ir pasidarei ko reikia. Girtuokles ir mėlynės išvirdavome. Kitas uogas, sudėję į indus, vasarą lauke išlaikydavome, žiemą į palovius sukišdavome.

Kedro riešutus rinkdavome. Kedrai didžiuliai, išišakoję. Sunku būdavo prieiti prie kankorėžių. Ant kedro apie keturis šimtus kankorėžių augdavo ir visi pilni riešutų. Parišdavome aukštai ant kedro kamieno virvę, prie jos *šlėgą* [trinką], tą virvę įtempdavome ir paleisdavome. *Šlėga* [trinka] supurtydavo kedro kamieną ir pradėdavo byrėti kankorėžiai. Kas užsiimdavo riešutavimu, tai galėdavo daug užsidirbti. Parduoti riešutus veždavo į miesto turgų, kur už stiklinę riešutų mokėdavo pusantro du rublius. O žmogus riešutų prisirinkdavo keletą maišų.

Po to pradėjau dirbti miško pramonėje²¹ apskaitininke. Kitoje miško pusėje mišką kirto Leonas Pelionis. Taip mes 1952 m. ir susitikome. Leonas krovė komplektus (medžius krovė į *štabelius* [rietuves], po 20–30 vienetų), o aš priėmėja buvau. Medieną rūšiuodavo pagal rūšis: malkinis, statybinis, uostinis (laivynui), aviacinis, šachtinis. Medienos ilgis turėjo būti 5 m, 5,5 m, 6 m. Dvi moterys matuodavo. Paskui medieną arkliais užkabindavo ir vilkdavo į tos pačios rūšies krūvą. O Leonas su brigada tuos komplektus krovė. Įdomus kelias buvo padarytas tiems *štabeliams* [toms rietuvėms] su rogėmis tempti: viduryje kokių 30 centimetrų griovys užšaldyto vandens, iš šonų liedavo dar dvi juostas, pili vandenį, o jis iš karto šala, ir tempi roges. Taip iš karto galėdavai labai daug pavežti, apie 400 kubinių metrų medienos. Veždavo į Angaros²² upę, ten rąstus sugaudydavo, surišdavo ir plukdydavo upę į Baikalą. Į Kačergą rąstus versdavome nuo tilto. Tik reikėdavo suskaičiuoti, kiek medienos upėn paleista. Kačergos upė medieną iki Baikalo plukdydavo apie šimtą kilometrų. Perplukdydavo per Baikalą. Ten stovėjo užtvanka, kur visus medžius surišdavo ir tada jau juos paleisdavo plaukti Angaros upė.

Viena Baikalo tarpukalnė buvo pilna tulpių – geltonų, raudonų, tamsiai rožinių. Tai tiesiog žydintis laukas, o iš abiejų šonų stačiausi kalnai. Kaip joms tos saulės ir užtekdavo? Net ašaros riedėdavo, kai lipant akmenys ant gelių

²¹ 1951 m. uždarius šachtas, dauguma tremtinių buvo perkelta į Bolšaja Rečkos miško pramonės ūkį kirsti miško.

²² Angara – vienintelė upė, ištekanti iš Baikalo ežero.

*Pelionių šeima Sibire.
Sėdi (iš kairės)
Konstancija ir
Antanas Pelioniai;
stovi Benjaminas
Pelionis, Vanda
Pelionytė, Marija
Pelionienė, Leonas
Pelionis, Natalija
Pelionytė. Apie
1957 m.*

krisdavo. Pavasari, kai tulpės žydi, visada parsinešdavau visą kibirą jų pasimerkti. Kitoje tarpukalnėje bijūnai – balti, rožiniai, raudoni, geltoni. Vasarą tos gėlės tik mirga marga. Išvykstant namo, gyvenome jau kitoje vietoje, tai negalėjau išsikasti ir parsivežti gėlių svogūnėlių Lietuvon.

Ten buvo meteorologijos stotis ir dvi parduotuvės – viena už rublius, kita už bonus tiems, kas dirbo aukso kasyklose. Boninėje buvo visko, bet pirkti galėjai tik tiek, kiek turėjai bonų. Jeigu aukso iškasdavo gerai, tai boninėje buvo ir sviesto, ir duonos. Nors kepalikuą neškis. Kartą parduotuvėje išiuė nusipirkti pigių ruginių miltų. Jie buvo atvežti atsargai. Virdavome pietus ant geležinės *plytos* [viryklės] devynios moterys. Paskui galėjai eiti į kolūkių bulvių kasti. Gaudavai trečią dalį nuo prikasto kiekio. Tik labai sunku kasti būdavo, nes žemė – vieni akmenys. Vieną kartą net pusketvirto maišo prisikasėme. Brigadininkas negailėjo, kiek prikasei – tiek davė. Pasisodinome ir kitais metais jau turėjome savo bulvių. Ūkis buvo davęs penkis arus žemės. Ten tų penkių arų nebuvo, vos keturios vagnetės, bet vis tiek žemė. O prie namų koks aras žemės buvo.

Garlaivis atplaukdavo kas antrą dieną. Prie kranto jis nepriplaukdavo: žmones nuo kranto paimdavo su valtimi. Jeigu krante būdavo keleivių, iškeldavo kartį. Tada garlaivio igula žinojo, jog reikia paimti keleivius. Garlaiviu daugiausia turistai plaukiojo.

Kitoje Baikalo pusėje buvo sala. Ten irgi gyveno lietuviai – Stasė Ūsaitė iš Mōckupių ir Justinas. Stasė iš kažkur sužinojo, kad aš čia. Ji dirbo prie žvejybos. Sakė, kad kasdien šlapia, vargsta.

1952 metais susituokėme. Atšokome vestuves, buvo vaišės. Tik kunigėlio nebuvo. 1954 metais gimė Gintautas. O kunigėlis buvo atvykęs 1955 metais. Kartu ir *vinčevojomės* [vedėmės], ir krikštijome. Gražaus pinigėlio kunigėlis tada pasirinko. Net palydėti teko, kad kas pinigų neatimtų. Kai sūnus gimė, į darbą nėjau.

Su paleidimu namo išėjo negerai. Atėjo komendantas į namus ir pasakė, kad Leonas gali važiuoti, kur nori, o aš turiu pasilikti. Mano leidimas grižti Lie-

tuvon atėjo metais vėliau. Taip dar metus čia buvom kartu. Išvažiavome namo 1958 metais. Važiavome pas tėvus. Dar namai buvo nenugriauti. O į Sintautus parsikraustėme 1969 metais.

Norėsi – išmoksi!

*Teresė Strokienė (Kramiliūtė)**

Mus išvežė 1948-ųjų gegužės dvidešimt antrąją dieną. Išvežė tėtį Juozą (56 metų), mamą (48 metų), mane, jaunesniąją seserį Južę ir brolių Vidmantą. Mus atvažiavo vežti ne taip jau anksti. Aš jau kažkokiu reikalu buvau spėjusi nubėgti pas kaimynę. Pareinu namo, o mūsų virtuvėje, ji buvo labai didelė, sribai stovi. Man vienas kareivis kažką sakė, bet aš nesupratau. O be to, čia mano namai, ir aš į jį nekreipiau dėmesio. Viskas lyg tyku, ramu. Man tada buvo beveik trylika metų. Aš pagalvojau, kad jeigu mama verkia, vadinasi, veža, tai aš bėgu! O jeigu mama neverkia, vadinasi, eilinė krata. Kratos būdavo dažnai. Virtuvėje už stalo sėdėjo rusas, o šalia jo Sintautų miestelio partorgas Bereiša. Manęs klausia: „*Kas tu? Kas tu?*“ O man iš baimės, kad veža, atėmė žadą. Aš nebepašneku. Tėtis pasakė, jog esu jo dukra ir kad rašytų kartu važiuoti. Tėtis jau buvo metus atsėdėjęs kalėjime už duoklės valstybei nemokėjimą. Tai grįžęs vis „sirgo“. Dar buvo užsiauginęs barzdą ir pasisendinęs, tai atrodė visai senas. Mano vyresnis brolis Antanas atseit nuėjo nukirsti kelioms vištoms galvų, kad turėtume ką vežtis valgyti, ir pabėgo. Kaip stovėjo, taip pabėgo. Už kelių kilometrų Rūgių kaime gyveno vyresnė sesuo Genutė. Jis ten ir nubėgo. Pasakė Genutei, kad mus veža. O tuo metu į Genutės kiemą įdardėjo vežimas ir ją paimti Sibiran. Tai Genutė tik per kiemą į Panovį, ir tiek ją tematė. Jie abu liko Lietuvoje. Taip išėjo, kad vieni išvažiavome, o kiti – likome. Sesuo vėliau studijavo Kaune.

Mus atvežė į Vilkaviškio stotį. Sugrūdo į mažą vagonėlį apie trisdešimt žmonių. Mes buvome ant *narų* [gultų]. O Pociėjams vieta teko po *narais* [gultais]. Jų buvo didžiulė šeima. Kai pamatėme, kad mus veža per sieną, tai senesni žmonės alpo... Vežant vieną sykį per dieną išleisdavo po traukiniu atlikti savo reikalus. O jeigu reikėdavo į tarpą, tai koks kieno reikalas! Nuvažiavus už Uralo, mums pradėjo duoti valgyti. Rusės į stotis atnešdavo pieno – virinto su raudona plėve. Pirkdavome ir tokį. Vaikai pradėjo viduriuoti. Jakščio vaikai labai sirgo. Mažiems vaikams plėšė paklodes, o vėliau jas nešvarias mėtė laukan per vagono langus. Vyriausias Jakščiukas buvo mano amžiaus, apie 13–14 metų. O jų buvo penki vaikai. Mūsų Vidmantui buvo penkeri metukai, bet jis visai neblogai jautėsi kelionėje. Kelionės „komfortas“ labai priklausė nuo tėvų kalbų mokėjimo. Mano tėtis mokėjo rusiškai, nes prie caro juos mokė mokykloje. Dar metus laiko pabuvęs kalėjime, „apsikūlė“ (praėjo gyvenimo mokyklą). Ir mama greitai prisiminė šią kalbą, mat kai jai buvo 14 metų, pas juos buvo Vilinskiai atvežti. Tai ji mokėjo kalbėti kaip Vilinskiai. Po dviejų savaičių išlaipino Krasnojarsko krašte, Kamarčiagos geležinkelio stotyje. Stoties aikštėje susidėjome savo kauburėlius ir

* Teresė Strokienė (Kramiliūtė) gimė 1935 m. kovo 26 d. Skardupių kaime. Sintautuose gyvena nuo 1959 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

miegojome ant jų. Būdavo, užaina lietus, tai tuojau viskas plaukia. Ir vėl, žiūrėk, nušvinta – vėl viskas džiūsta. Ten ant pliko lauko pragyvenome visą savaitę. Paskui mus nuvežė mašina koki 100 kilometrų į Novoaleksejevkos²³ kaimą. Ten iš pažįstamų buvo Pociėjus ir Kamaitis. O iš ten vėl mus skirstė. Tėtis pašnekėjo su vietos valdžia ir mus paliko šitame kaime. Kamaitį iškraustė už kokių 25 kilometrų. Čia jau buvo gyvenviečių kraštas. Toliau – tik miškas. O Pociėjus nuvežė dar toliau...

Išsyk mus apgyvendino pas rusus, o po to mus perkėlė į senus lenkų namus. Į 18 kvadratinių metrų kambarį sukišdavo po kokias penkias šešias šeimas. Kas pasidarė *narus* [gultus], kas ant žemės gulėdavo Šalia buvo *plyta* [viryklė]. Virėme visi į savo puodus. Žmonių buvo visokių – aklių, sergančių, mirštančių, gimdančių... Kai nuvežė mus į paskyrimo vietą, iš karto buvo laidotuvės. Žmones vežė iki pat rudens.

Buvo tokia vieniša moteriškė. Jos vyras sėdėjo kalėjime. Ji turėjo tris mažus vaikus. Vyriausiai mergaitei buvo šešeri metukai, mažiausias mokėjo pasakyti tik „mamyčių“ ir „mamačių“ (duonutės ir pienuko), bet jų ten nebuvo... Ta moteris eidavo pas rusus kaupti bulvių už duoną, varškę, pieną. Daugiau ko kito ir patys rusai neturėjo. Tą moterį labai sukandžiojo muselės, ten vadinamos *maškara*. Grįžo visa sutinusi.

Eidavo uždarbiauti ir mama su sesute. Reikėdavo eiti per kalnus apie 15 kilometrų. Tai tiesiog nevaliodavo parnešti uždarbio. Žiemą bulves parsiveždavome per kalnus su rogutėmis.

Žiemą aš ėjau į mokyklą. Namuose pasimokiusi lietuvių mokykloje, dabar tiesiai į rusų. Bet nieko čia baisaus. Norėsi – išmoksi. Dar tėtės parėjus pasiklausdavau. Jeigu nori, labai greitai perimi. O kas nenorėjo, nei per dešimt metų neišmoko. Va, rusai nieko neišmoko.

Kitais metais ir aš pradėjau padėti dirbti. Vyrai buvo nutiesę dvidešimties kilometrų kelią iš rąstų. Tai reikėjo jį užpilti žemėmis. Ir aš dirbau šį darbą. Antrą vasarą ėjau šieno grėbti, o penkiolikos sulaukusi išėjau su kirviu į mišką – genėdavau šakas. Kartą užsilipau ant medžio. Ne ant kiekvieno medžio užsilipsi, nes parverstas medis būdavo didesnis už mane. Tai užlipau ant viršūnės ir ėjau tolyn. O tos šakos storesnės už mane. Paskui perėjau kitu, trečiu, kol supratau, kad visi medžiai Sibire tokie dideli! Taip aš tas šakas „nužįsdavau“ užsilipusi ant jo.

Paskui dirbau prie kelio tiesimo, reikėdavo iškapoti kelmus. Vis koki rublį užsidirbdavau.

Kai pradėjome su seserimi dirbti, šeima įstengė nusipirkti karvę.

Pati baisiausia vasara buvo antroji, nes nebuvo nei ką pirkti, nei už ką. Visą jau buvome išpardavę. Tą vasarą gyvi buvome tik žole. Iš žolės virdavome sriubas. Kiti gaudavo siuntinių, o mūsų tai visi buvo išvežti. Kartais mama pasiskolindavo miltų ir išvirdavo tokių mažučių mažučių *kleckučių* [kukuliuokų], kad mes, augančios, nenusilptume. Gerai kad tėtis buvo labai gabus. Jis mokėjo užtaisyti prakiurusį puodą, iš „buržuikų“ padarydavo *pečių* [krosnį],

²³Novoaleksejevka – kaimas Krasnojarsko krašte Šalinskojės (dabar Manos) rajone, apie 75 km nuo Krasnojarsko, Rytų Sajano prieškalniuose. 1848 m. iš kalinių sudarytos 30 brigadų po 25–35 žmones tiesė per taigą medinį kelią į Bolšoj Ungutą: pjovė medžius,rovė kelmus, klojo rąstų grindinį. *TIKV*, p. 211.

*Teresė Strokienė
(kairėje) su rusėmis
miško darbininkėmis*

kuriame galėjai virti valgyti, išmoko statyti akmeninius *pečius*. *Pečius* būdavo kaip pusė virtuvės, o ant viršaus įtaisydavo lovą. Akmuo visada būdavo šiltas. Aš vienais metais turėjau skaičiuoti išvežamą mišką. Tai kai padirbdavau naktinę pamainą, manyje vos bespurdėdavo gyvybė. Šaltis buvo toks, kad užšaldavo važiuojanti mašina. Kol buvo mašinos *gazgenai* (kūrenamos mažomis malkutėmis), tai prie to katilo pasišildydavai, o kai mašinos pradėjo benzinu važinėti, nebebuvo kur sušilti. Po naktinės pamainos vos beužsiropšdavau ant to akmeninio *pečiaus*, nei valgyti neberekėdavo, bet pamaži pamaži iki vakaro vėl atkusdavau. Ir vėl eidavau į kitą pamainą. Sniego pavasarį man būdavo virš juosmens. Dieną būdavau visa šlapia, o vakare kelnės sušaldavo.

Kartais atvažiuodavau vakare priimti pamainos ir rasdavau vien tik kalinius, kurie šneka vien keiksmazodžiais. Kartais užšąla mašina ir per naktį niekas neatvažiuoja. Ir aš viena su kokiais 5–6 tokiais vyrais turėdavau prabūti. Būdavo dar aštuoni krovėjai. Atsisėsdavau į kamputį ir tūnodavau. Ir laukan išeiti būdavo baisu, kad nenudobtų. Jie niekas nieko nesakydavo, bet pasižiūrėdavo tokiomis baisiomis akimis, kad užtekdavo ir to. Kitą naktį, žiūrėk, jau būna savi, pažįstami. Jau kita naktis geresnė. Ten irgi visko būdavo, bet prievartavimų nesigirdėjo. Per visą tremties laiką girdėjome tik vieną atvejį, kad kažkokią senukę išprievartavo. Buvo labai daug našlių moterų, tai jos pačios gaudė vyrus. Visi rusų tautybės vyrai buvo buvę kareiviai arba kaliniai. O kiti buvo spėję pabūti ir kaliniu, ir kareiviu.

Kaimuose senbuvų nebuvo, išskyrus vieną kitą caro tremtinį. O kiti gyventojai buvo Stalino tremtiniai.

Stalinas mirė 1953 metais. Po jo mirties iš karto paleido visus vagis ir žmogžudžius. Jų buvo pilni miškai, jie nedirbo. Jiems duodavo pirštines, kirvius, bet jie nedirbo. Pastovėdavo prie laužo, o vakare sumesdavo viską į laužą ir prigrasėdavo brigadininką. Rytojaus dieną vėl viskas iš naujo. Kas išbuvo savaitę, kas dvi. Po to jie vėl sugrįžo į kalėjimus. Mūsų, politinių, niekas nepaleido.

Lietuvoje likęs brolis po kariuomenės atvažiavo pas mus į Sibirą. Jis nenorėjo dirbti miške, todėl nuėjo už dešimties kilometrų į traktorių dirbtuves. Tuomet ir aš ten nusekiau. Gyvenome kartu su broliu. Mūsų šeima gyveno atskirai tokiu trikampiu – tėtis su mama, aš su broliu ir sesuo. Ten, kur gyveno mūsų sesuo, gyveno

būsimojo mano vyro tėtis ir brolis. Ir jie visi atėjo pas mano brolių kaip pas būsimas gimines. Taip ir susitikome su Jonu. Jie jau lyg ir savi buvo. Jonas atvažiavo 1957 metų liepos mėnesį, o Lietuvon išvykome 1958 metų kovą.

Situacija, grįžus namo, buvo visai nebloga. Mūsų namuose Skardupiuose gyveno dvi šeimos. Tai Ožiūnas vieną šeimą tuojau pat iškėlė, kita liko. 1959 metais sausio 4 dieną susituokėme su Jonu. Po vestuvių mums davė namelį, kuriame dabar gyvename. Tik jame dar gyveno kita šeima. O tėvai kažkodėl užkliuvo. Juos norėjo iškelti už Pentės į seną lūšną. Tai tėtis nuėjo pas Ožiūną, ir juos paliko. Tuomet išsikėlė kita šeima. Tai tas namo galas tapo pereinamuoju kambariu, ten gyveno kas tik norėjo.

Nusikaltėliais mus laikė iki 1988-ųjų metų, iki pat Sąjūdžio. Nors ir dirbau fermoje 15 metų vedėja (Jančaitis mane pakvietė), aš visą laiką buvau „kitokia“. Mane ne kartą buvo skaudžiai užgavę. Sibire pragyvenome dešimt metų ir visą laiką už save kovojome, o ir čia, Lietuvoje, vėl ramybės nebuvo. Skaudu būdavo, bet mokėjau ir atsikirsti. Reikėjo keisti pasus, o aš buvau metais pajauninta. Norėjau atstatyti viską į vietą. Šakių pasų skyriaus viršininkas pradėjo barti, kodėl aš pasijauninau. Ne aš pasijauninau, tėvai mane pajaunino. Viršininkas pasakė, kad tėvus patrauks baudžiamojon atsakomybėn. O aš irgi nepėsčia, atsakiau, kad būčiau labai dėkinga, jeigu jis galėtų tėtį iš mirusių prikelti, ir aš norėčiau su juo šnektelti. Viršininkas iš pykčio buvo net žalias. Kaip galima prieš jį šnekėti? Mes Sibire nebuvo padlaižūnai, o čia buvo padlaižūnų. Aš 15 metų išdirbau fermoje, bet neišmokau padlaižiauti. Sibire to nereikėjo. Ten valdžia buvo su mumis lygi. Būdavo, kad vyrai pavaišindavo brigadininką, bet draugiškai. Sibire žmonės buvo vienodi. Sykais net negalėdavau suprasti, kodėl žmonės Lietuvoje laižosi? Dirbk savo darbą ir nereikės laižytis.

1990 metais važiuojome parsivežti iš Sibiro vyro tėtės palaikų. Jį palaidojome Bartininkuose. Tik gaila, kad mama jau buvo mirusi. To kaimo, kur mes gyvenome, Novoaleksejevkos, jau nebebuvo. Likę tik kelios lūšnos. Tas šaltinis, iš kurio mes gėrėme vandenį, pasidarė labai mažas ir gydomasis. Net iš Krasnojarsko žmonės važiuoja pasisemti vandens. Prisipila bidonus ir vežasi mašinomis. Mana, kuria plukdėme mišką, visai nuseko. Valtį, kurioje mes sėdėjome, reikėjo tempti. Rusai vėl sugrižo į senuosius laikus. Jie buvo pramokę iš lietuvių tvarkos, maisto gaminimo... Dabar vėl viską užmiršo. Nakvojome pas lietuvę, ištekėjusią už ruso. Ją į Sibirą atvežė penkerių metų. Jos tokia graži virtuvė, bet valgyti

Miško pramonės darbininkės Teresė Strokienė (kairėje) ir Juzefa Špokienė

ji verda *pečiuje*. Yra dvi kriauklės, bet po jomis pakišti kibirai. Visur viskas nebaigta daryti. Tas rusas toks puikus vyras. Žiūrėjome kino filmą. Ten merginos maudėsi nuogos. Ta lietuvė su vyru šaukė, kad žiūrėtume, kaip gražu. Tuo metu vyko olimpiada, tai mes perjungėme televizorių. Koks buvo piktumas! Jų visai nedomina tokie dalykai.

Mes nusivežėme truputį degtinės. Mūsų sūnus Vytautas jos negėrė, tai šeimnininkams buvo nesuprantamas dalykas. Kaip šitaip...

Kitą dieną nuvežė į kapus. Ten pamatėme žmogų, grėbiantį šieną. Paklausėme, kur yra kapai. Jis parodė, į kurią pusę eiti, ir pasakė, kad lietuvių kapai su dideliais kryžiais. Grįžti reikėjo pėsčiomis. Kelio kokie septyni kilometrai, bet ėjome dvi valandas. Į kalną, į pakalnę ir išėjo taip ilgai. Kai grįžome, mums buvo iškūrenta pirtis. Paskui mus „Moskvičiumi“ šeimnininkas nuvežė į tas vietas, kur gyvenome. Tėvelio palaikus parsivežėme lagamine. Lagaminą įdėjome į karstą ir perlaidojome. Kokie didžiuliai ten buvo lietuvių kapai! Kiek daug ten paliko mūsų tėvynainių.

Buvau dar mergučė [mergaitė]

*Aldona Stankaitienė (Latvytė)**

Išvežė mus 1944 metų birželio 25 d. Atėjo dienos metu. Leido pasiimti tik tiek, kiek pakeli, o buvome tik mudvi su mama. Mama gimusi 1906 metais. Vežė per Slavikus, Kaliningrado sritį. Nuvežė į mišką. Tą mišką naktį bombardavo. Vėliau mus pavežė iki miesto. Ten mus skirstė į darbus. Mane atskyrė nuo mamos. Paėmė pas ūkininką Kacą. Jis buvo baltaraištis. Tai buvo nedidelis miestelis. Buvo ruduo. Šeimnininkas mane pastatė dirbti prie mašinos. Aš buvau dar mergučė [mergaitė] – nespėju. Tai Kacas tik „šnel, šnel“. Aš pradėjau labai skubėti ir užkimšau mašiną, o pati sušilusį peršalau. Už mašinos užkimšimą gavau mušti, ir nepajėgiau dirbti.

Mano šeimnininkas buvo labai žiaurus, nuolat šaukė ir barėsi. Jeigu ką padarydavo jo vaikai, jis bardavo mus su ukrainiete mergina. Skyrė mums darbus ne pagal mūsų amžių. O nepajėgus darbo padaryti, apstumdydavo ir apšaukdavo.

Vokiškai aš supratau, nes truputį buvau mokiusis gimnazijoje.

Mes su ukrainiete gyvenome kambarėlyje prie arklidžių. Ta ukrainietė melžė karves. Tai liepė ir man melžti. Padalino karves per pusę. Ukrainietė jau buvo igudusi, ji labai gerai melžė, o aš vis nespėdavau. Tai ta mergina melžė už mane. Man buvo tiek sunku, kad aš verkdavau per naktis. Valgyti mūsų neišleisdavo į trobą, atnešdavo į kambarėlį. Miegojome paprastose sukaltose medinėse lovose. Į darbą keldavo labai anksti, vos švisdavo, ir melždavome karves. Sąlygos gyventi buvo blogos, jautėsi smarvė nuo arklidžių.

Mama dirbo už kokio pusantro kilometro klebonijoje. Ji padėjo klebono šeimnininkei nudirbti visus namų ruošos darbus. Jai ten buvo gerai, klebonas ir jo šeimnininkė buvo geri, duodavo pavalgyti. Mamytė man atnešė *kaldrą* [antklodę], pagalvę. Vieną naktį neapsikentusi aš

* Aldona Stankaitienė (Latvytė) gimė 1928 m. liepos 15 d. Šakiuose. Sintautuose gyvena nuo 1951 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

pasisakiau ukrainietei, kad šianakt bėgsiu. Išėjau naktį. Nusitaikiau į miesto žiburius. Nuėjus pusę kelio, prasidėjo audra, pustė. Bet aš nepamečiau kelio. Pasibeldžiau mamai į langą. Ji labai išsigando, kad aš pabėgau. Ryte kunigo šeimininkė pranešė miestelio valdžiai, kad aš pabėgau. Jis nieko nesakė. Po trijų dienų užėjo frontas.

Mokytoja ir šokėja Aldona Stankaitienė

Kai priartėjo frontas, Kacas evakavosi. Vykdamas pro šalį, užėjo pas mus į kiemą, norėjo pasiimti mus abi su mama. Bet mes spėjome užsidaryti į rūšį.

Mokytoja Aldona Stankaitienė (dešinėje) su mama Sintautuose

Paskui dirbau gamykloje. Vėliau pakliuvome į vokiečių kariuomenės lagerius. Kaip mes ten papuolėme, aš neatsimenu. Stovykloje buvo labai daug žmonių – italų, prancūzų, lietuvių... Buvo labai baisu, aplink stovėjo tvora su spygliuota viela, saugojo sargybinis, visai nebuvo ką valgyti. Buvome sugrūsti į vieną didžiulį pastatą, pasikloti turėjome šiaudų. Mes ten nieko neveikdavome, tik gulėdavome visą dieną. Tiesiog marino badu. Kai užėjo rusai, mums leido grįžti namo. Vyko me per Kybártus. Namo grįžome 1945 metų rugpjūčio dvidešimtą dieną. Namus radome, jie buvo tušti, bet mūsų gyventi neįleido komunistai. Tad apsigyvenome Lukšiuose pas mamos seserį. Atgavus Nepriklausomybę, mūsų namo Šakiuose naujasis šeimininkas „įrodė“, kad namas buvo perstatytas (turėjo įtakingų pažįstamų), ir mums jo negražino. Nors kaimynai ir tvirtino, kad namas tebestovi tas pats.

Baigiau mokslus, pradėjau dirbti ir 1951 metais atsikėliau į Sintautus. Sintautuose dirbau pradinių klasių mokytoja. Vėliau persikvalifikavau į matematikos mokytoją.

Reikia gera daryti – tai žmonės atsimena

Salomėja Ūsienė (Jasaitytė)*

Mane išvežė ne iš tėviškės. Aš visą laiką gyvenau pas dėdę, dėdienę ir tetas. Kai mes buvome maži, mama po mergaitės mirė. Mes buvome penki vaikai. Tai tėtis mane atidavė dėdei ir tetai – Adelei ir Antanui Jasaičiams. Dėdė tada dar buvo *neženotas* [nevedęs]. Aš pas juos gyvenau nuo ketverių metų. Truputį atsimenu, kai mama mirė, mane nešė tas dėdė, aš baisiai šaukiau ir rėkiau, kad mane atima nuo vaikų. Taip aš ir gyvenau. Jie buvo labai labai geri, mane labai mylėjo. Paskui dėdė apšvedė su Adeliuke. Ji irgi mane labai mylėjo, kaip savo vaiką. Jie dar po to susilaukė vieno savo kūdikio. Atvažiavo kartą kitas dėdė, Jasaitis iš Tarpūčių, ir pasakė, kad žada vežti. Mes tuojau pradėjome ruošti. Pasipjovėme kiaulę, išsirūkinome mėsą. Dabar, sakome, jau gali vežti.

Ir iš tikro. Atėjo 1949 metų kovo dvidešimt penktoji diena, atvažiuoja visa valdžia, sribai ir kelia mus. Sako, kad mums reikia važiuoti. Mes sušokome. Partorgas paskaito dokumentus: Antanas Jasaitis, Adelė Jasaitienė, Zigmas Jasaitis, o manęs nėra! Aš neįdukrinta. Aš irgi Jasaitytė, bet Justino Jasaičio duktė. Sukrovėme visus daiktus, kaimynai atnešė duonutės, pasiėmė mėsą. Jie išvažiavo, o aš pasilikau.

Liko gyvuliai – karvė, du arkliai, veršis... Aš visai *bajava* [puiki, gera] ūkininkė. Man buvo dvidešimt dveji metai. Atsigulu ir galvoju, ką dabar daryti. Eisiu tą karvę ryte melžti. Tik karvę pasimelžiau, sulėjo šunelis. Ateina sribai. Liepia greitai rengtis. Klausiu, negi mane vieną veža? Atsakė, kad veža su tėvais. Pasirodo, jų kovo 25 dieną nevežė, o paliko 26 dienai. Atvažiavo su vežimu ir mane paėmė. O aš visai nieko neturėjau, viską pasiėmė dėdės šeima. Atbėgo kaimynė, net duonos neturi, vakar atidavė. Nuveža mane pas tėtį. Kelionės laukia tėtis Justinas, *močekėlė* [pamotėlė] (jis jau buvo antrą kartą vedęs), dvi mano seserys Birutė ir Eugenija, o brolis pabėgo. Atvežė ant plento iki Dovydaičio, jau jie susodinti į mašiną. Įmeta ir mane. Ir viskas. Važiuojam į Vilkaviškį. Toliau – į Sibirą. Kai atvažiavome ties Bliūkiškiais, atbėgo dėdienės sesutė, kažkaip buvo sužinojusi, kad mane veža. Atnešė man lašinių paltelę ir tris dešreles. Atvežė į paskyrimo vietą balandžio mėnesį. Atsidūrėme Irkutsko srityje, Čeremchovo²⁴ mieste. Čeremchovas – juodas juodas miestas. Ten degino anglis. Atvežė mus vagonais, išvertė ir paliko per naktį. Ryte jau visi šen bei ten vaikščioja. Važiavo kartu Orintai. Paskui pradėjo važiuoti „pirkliai“. Kas su jaučiais, kas su arkliais, kas su mašinomis – nelygu turtingumas. Nori mus išvežti, o ateina dėdienė. Mes nemokame rusiškai. Dėdienė rėkia. Tokia buriatė sako, čia vaikas nedidelis, mes vešimės jaučiu. Dėdienė prašo viršininko, kad mane leistų važiuoti kartu, sako, jog esu jos duktė. Rusas lyg supranta, lyg nesupranta, nežino ką daryti. Tada priėjo kažkoks žmogus ir viską paaiškino. Rusas sutiko mane leisti su dėdiene. Tai aš tik greitai už lašinių palties ir pas juos! Ir mes vėl visi

* Salomėja Ūsienė (Jasaitytė) gimė 1927 m. lapkričio 28 d. Bliūkiškių kaime. Sintautuose gyvena nuo 1959 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

²⁴ Čeremchovas – miestas apie 130 km nuo Irkutsko. Prie miesto buvusiose akmens anglies kasyklose dirbo įvairių tautybių kaliniai ir tremtiniai. *TIKV*, p. 94–95.

kartu! Tėvus išvežė kokius dvidešimt kilometrų dar toliau, o mus į kolūkį visai prie Angaros upės. Centras buvo už aštuoniolikos kilometrų. Buriatai atėję laukė, norėjo pažiūrėti, kokie mes žmonės. Buvo valgykla. Įsidėdavo į vandenį žolių, turėdavo prisišaudę šunų. Jie taip ir maitinosi. Šunis jie labiausiai valgė, sakydavo, sveikiausia mėsa. Buriatai buvo baisūs džiovininkai, labai kosėdavo, todėl gerdavo šuns kraują. Ten nebuvo jokių namų, tik žeminės. Žeminėse galėdavai gyventi, kiek tik nori – nebuvo jokio lietaus. Vandens buriatai septynis kilometrus važiuodavo parsivežti iš Angaros. Jie sakydavo, kad Angaros vanduo toks geras, kad nei valgyti nebereikia – ir atsigeri, ir pavalgai. Vandens dar duodavo ir kolūkis. Šulinių ten niekas nekasdavo. Už aštuoniolikos kilometrų buvo arklių kaimenės. Buriatai ten augino jaunos arklius ir juos pjovė. Tai ten jau buvo vandens, o pas mus – ne.

Septyniolika šeimų apgyvendino prie grūdų sandėlio. Šešias šeimas į didelį namą, kitus – į žemines. Taip išsitekome šešiolika šeimų. Dar dviem šeimoms neliko vietos. Juos išvežė kažkur kitur.

Pradėjome gyventi. Buvo pavasaris. Jie jau buvo pasėję. Į tą buriatų kaimą po karo buvo negrižę 33 vyrai. Buvo likusios tik moterys su vaikais. Traktorių buvo tiek, kad akis neužmatė. Tokių supuvusių, sudaužytų. Mūsų vyrai nieko nežiūrėjo, ėmė tuos traktorius tvarkyti. Pasidarė žagrių. Pasistatė kalvę. Buvo galima važiuoti į girią, parsivežti visokių medžių. Kiti pradėjo vežti medžius, statyti namus. Iš kažkur vyrai gavo tokį baisų pjūklą. Pasistatė stovus, ant jų dėdavo medžius ir pjaudavo. Rąstai tiko lubom, grindim. Visi vyrai krutėjo.

Valgio tai mums jokio nedavė, kaip nori, taip ir gyvenk. Duodavo tokių juodų žolių. Buriatai tą žolę vadino *skurlyčiai*. Vyrai tuojuo pasistatė malūną. Sumušdavome tuos *skurlyčius* ir kepdavome. Dėdė dar truputį turėjo miltų. Mes buvome papjovę kiaulę ir prisiruošę visokios mėsos.

Sibire mes dar radome praėjusių metų nenuimtų kviečių. Eidavome tų varpų rinkti. Visos senutės ir vaikai rinkdavome duonutę. Prisirinkdavome kokį porą kilogramų kviečių varpų, įdėdavome *skurlyčio* ir visai neblogos *lepioškės* išeidavo. Kas turėjo taukų, kas aliejaus – visi dalijosi. Ypač tie, kurie turėjo mažų vaikų.

Ta vasara ėjo, ėjo... Ir jau ruduo. Pasistato vyrai tokius mažus namukus, juos dalija per pusę, ir jau dviem šeimom stogas virš galvos. *Pečius* [Krosnis] darėme iš molio. Pavasarį buriatų su arkliais buvo pasėta grūdų. Čia aplinkui baisesiai kalnai. Dirbti reikėdavo eiti per tuos kalnus. Ten, kalnuose, radome mažyčių mažyčių laukinių žemuogyčių. Jų pilni kalnų šlaitai. Kartais ir pusę kibiriuko prisirinkdavome. Mama iš buriatų išmoko kepti *lepioškes*. Užmaišydavo miltus ir eidavo pas buriatus kepti, nes savo *pečių* [krosnių] dar neturėjome. Iš pradžių buriatai mūsų bijojo, nenorėdavo įsileisti, o paskui tai labai mylėjo, ypač senukai. Buriatai mums visur patardavo.

Rudenį pradėjome siųsti laiškus į Lietuvą. Dėdė iš Tarpūčių mus, kaip jau minėjau, Lietuvoje buvo perspėjęs, kad mus tikrai veš, nes turėjome daugiau nei 30 hektarų žemės. Tuo laiku mes jau buvome pasistatę namuką ir ruošėmės iš žeminės į jį kraustyti. Buvo ruduo, spalio mėnuo. Tarpūčių dėdė atsiuntė mums 500 rublių. Baisūs pinigai! Kaip visi džiaugėmės: ir mes, ir kaimynai. Dėdė sumanė, kad reikėtų pirkti karvę, bet neturime pašaro. Ir teko laukti pavasario.

Sulaukėme pavasario. Kartą atvažiavo mokytojas buriatas. Jam labai patikdavo lietuviai. Jis ir sako dėdei, kad eisias pasimokyti, kad galėtų būti kolūkio pirmininku, ir su lietuviais tversias kolūkį. Pavasarį laukai didžiuoliai, ganyk gyvulius, tik vandens nėra. Vienai šeimai duodavo vieną kibirą vandens, o juk reikėdavo ir pavalgyti, ir nusiprausti, ir drabužius išsiskalbti. Vyrai iš traktorių *blėkų* [skardos] pasidarė *bačkas* [statines] vandeniui. Buvo jaučių. Arkliai buvo nepravažinėti, bet vėliau ir juos lietuviai pravažinėjo. Važiuodavo vyrai į Angarą vandens. Parsiveždavo 2–3 *bačkas* [statines], ir jau turime vandens. O žiemą prikirsdavo ledų. Sniego būdavo daug. Bet jis būdavo labai purus ir prisitirpinti būdavo neįmanoma. Pavasarį dėdė nusipirko karvę. Niekas kaime tokio gyvulio neturėjo. Karvę pirkti reikėjo važiuoti toli pas rusus. Pinigų užteko. Dėdienė dalydavo ir dalydavo pieną. Šalimais buvo moteris, kuri turėjo keturis vaikus.

Paskui pradėjo atsiųsti pinigų ir kitiems. Vienas kitas nusipirko paršelių. Praėjo dar viena žiema. Rusai, kurie gyveno toliau, turėjo ir bulvių, ir karvių, ir kiaulių. Tik buriatai nieko neturėjo. Jie tik arbatą su žolytėmis virėdavo. Pieno į arbatą išpildavo tik du šaukštus, per riebu jiems būdavo. Todėl visi džiovininkai buvo.

Vyrus žiemą varydavo prie Angaros į baržas krauti grūdų. O šaltis neįmanomas, apsirėdymo nėra. Kitas ant galvos dar ką užsimaudavo, o Vaitiekaitukas iš Kirmiškių peršalo galvą ir po dviejų dienų numirė. Kitas vėl susirgo. Pirmą žiemą keturi jauni vyrai numirė peršalę. O mums ant baržos neteko būti. Mes kasėme sniegus.

Žiemą vyrai traukdavo į girias medžių kirsti. Vyrai pjaudavo, o mergos kirsdavo. Ruošėme statybinę medžiagą. Ten išnuomodavo kambarius pas rusus. Negaliu ant rusų blogo žodžio pasakyti. Pareidavome, parsinešdavome malkų. O ta ruselė mums išvirusi būdavo ne tokį mažą katiliuką bulvių ir kopūstų. Puiku! Dar arbatos užgeri. Ir patys ko nors pasidarydavome. Ryte savo, vakare rusės. Ir gyvenome.

Trečią žiemą grįžo išsimokinęs buriatas pirmininkas. Pirmiausiai lietuviai vyrai užpuolė jį dėl vandens. Pirmininkas važiavo visur, kur tik žinojo. Turėjo tokį sunkvežimį. Susiremontavo ir pakalnėje darė gręžinį. Vanduo buvo juodas kaip nafta. Vandeni ištyrė laboratorijoje. Gyvuliams buvo galima duoti. Jau turėjome karvių ir arklių.

Buriatai jaunų kumelaičių nekinkydavo, augindavo laisvas. Paskui, atsivedę į kiemą, duodavo su kuoka per galvą ir lupdavo odą bei gerdavo kraują. Visą

Naujieji metai Sibire. Pirmoje eilėje pirmas iš kairės Antanas Ūsas

kraują išgerdavo. O mėsą mums siūlydavo, kiek tik nori. Tik mes negalėjome valgyti. Mano dėdienė virdavo pirmininkui valgyti, bet niekada neragavo tos kumelienos. Aš irgi neragavau. Dėdė ragavo.

Senukai tai vargdavo, o jaunuomenė tai ką – bėgiodavo tai šen, tai ten. Žiema šalta, tos stubytės mažytės, durys vienos, kai žiemą peršala, tai plyšys baisiausias. Mano dėdė apsiaudavo veltinius, užsimaudavo kepurę ir prie durų gulinčia lentele užkišdavo tą plyšį. Kiti tai buvo dar pasistatę tokias mažytes verandukes, o mes nebuvo pasistatę, tad ir būdavo šalta. Bet kūrenom per naktį. Dieną nustojam, o naktį kuriam ir kuriam.

Kai prasigvyenom, jaunuomenė pradėjo linksmintis. Būdavo ir šokių, ir dainų. Jaunuomenė sueidavo ir vietas, ir iš kitur atvažiuodavo, netoli gyveno. 1953 metais aš ištekėjau. Visai šalia buvo mano Antanas. Daug ten tų šeimų paskiau *apsiženino* [apsivedė]. Kunigas Jakaitis buvo atvažiavęs į mūsų kolūkį, jis mus ir *suženijo* [apvesdino]. Visi pradėjo šnekėt, kad Stalinas mirė, kad dabar visus išleis namo. Tai tik visi laukėm, o aš baisiausiai bijojau, nes mūsų mergaitė dar tik metukų. Antanas sako: „*Palaukim*“. Tai mes ir palaukėm visus metus.

Sibire tapau statybininku

*Leonas Pelionis**

1948 metų gegužės mėnesį į Sibirą išvežė tėtį, mamą, brolių, seserį ir mane. Nuvežė į Irkutską. Pusė ešelonu buvo žemaičių, kita pusė – aukštaičių. Irkutsko stotyje mus su žemaičiais sumaišė ir vežė toliau. Nuvežė į Malaja Rėčkos gyvenvietę²⁵ prie Angaros upės. Aplinkui didžiuliai kalnai, tamsu. Mes manėme, kad debesys dangų užtraukė. O pasirodė, kad nuo kalnų tamsu. Laikinai apgyvendino tuščioje mokykloje, o vėliau perkėlė į barakus. Paskui sukrovė mūsų mantą į traktorių, o mes traukėme pėsti į taigą apie 30–40 kilometrų. Nuėjome į Čeremšankos²⁶, Alatajaus²⁷ kaimelius, kur kažkada jau buvo gyventa. Vienus sukišo į garažą, kol pasistatė barakus, o mus dar giliau į taigą apie septynis kilometrus nuvarė. Ten vieni vyrai nuo kalnų pjaudavo miškus, o mes turėdavome tuos medžius nuo kalnų nuritinti. Medis, riedėdamas nuo statau kalno, įgydavo tokį pagreitį, kad, atsitrenkęs į kokį kelmą, su trenksmu ir zvimbimu lūždavo per pusę. Pakalnėje tuos medžius reikėdavo tvarkingai sudėti. O jei už kokio kelmo medis užsilaikydavo, tai jį iš ten su pagaliais išbadydavome. Į kalną traktoriai negalėdavo įvažiuoti paimti medžių, nes buvo per statu. Tekdavo traukti su *lebiodka* [kėlimo gerve]. Žiemą pasidarydavome tokį kelią, vadinamą *ledenaja doroga* [ledinis kelias]. Raudavome medžius, kad nuo kalno būtų švarus, tiesus kelias žemyn. Tai tuo keliu žiemą su rogėmis gabendavome medžius žemyn. Tuos medžius mesdavo į pelkes ir padarydavo kelius per

* Leonas Pelionis gimė 1929 m. Utenos apskrityje, Vyžuonų valsčiuje, Kunigiškių kaime. Nuo 1958 metų gyveno Mockupiuose, nuo 1969 – Sintautuose. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

²⁵ Malaja Rėčkos, Čiornyšino ir Sidorovo kaimai Angaros dešiniajame krante. 7-ajame dešimtmetyje pastačius Bratsko hidroelektrinę visi (taip pat ir kapinės) buvo apsemti Angaros vandens. TIKV, p. 98-99.

²⁶ Čeremšanka – miško kirtėjų gyvenvietė Primorės kalnagūbrio vakarinėje dalyje, Bolšaja Rėčkos (Angaros dešiniojo intako) dešiniajame krante.

²⁷ Alatajus – miško kirtėjų gyvenvietė Primorės kalnuose, apie 15 km nuo Bolšaja Rėčkos gyvenvietės.

nepervažiuojamas pelkes. Lentų kelias buvo toks siauras, kad galėjo pravažiuoti tik viena mašina. Tai iš priekio atvažiuojanti mašina turėdavo sustoti, kad jos galėtų prasilenkti.

Teko statyti tiltą per upę. Surinko žmones iš trijų brigadų, man pasakė, kad būsiu vadovas. Paklausė, kiek tiltui pastatyti reikės traktorių, kiek žmonių ir įrangos. Tiltą pastatėme labai greitai, per kokį mėnesį. Upė buvo plati, bet negili. Pylėme akmenis į vandenį, sijąs uždėjome, blankų kelią padarėme. Tiltas buvo žmonėms ir mašinoms. Per dvi pamainas tuo tiltu perveždavo 700 kubinių metrų krovinio. Jį reikėdavo iškrauti. Pamaina trukdavo po 12 valandų. O kai pamainos keisdavosi, reikėdavo be poilsio išdirbti 17 valandų. O vis tiek rašydavo, kad dirbai aštuonių valandų pamainą. Maistas buvo ypač skurdus, o darbas alinančiai sunkus.

Kai baigėsi miškai, vežė mus kitur. Ir vėl viskas iš naujo.

Teko statyti vaikų darželį, elektrinę prie Kačergos upės, keletą didelių garažų.

1952 metais susituokiau su Marija Žukauskaite. Mano brolis Edvardas Pelionis buvo Sibiro fotografas.

Sibiro aš nepeikiu

*Jonas Bacevičius**

Aušo 1948 metų gegužės dvidešimt antrosios rytas. Mums mama jau buvo pasakiusi, kad išveš, todėl mes abu su žmona buvome pasislėpę pas kaimynus. Mane seniūnas buvo paraginęs tą dieną dirbti Sintautuose, tai aš sugalvojau ryte nueiti į namus ir pažiūrėti, kas ten darosi. Tylu, žąsų vaikščioja po kiemą, šuo neloja. Tik sribas kieme rūko. Aš jo dar bandžiau klausti, ar arklių nematė, o jis nesileido į šnekas, nuvarė tiesiai į *stubą* [į trobą]. Žmona pas kaimyną *skūnioje* [daržinėje] ant linų dar miegojo. Kai Elena pabudo, saulė buvo jau aukštai. Vyro nėra. Kaimynė pasakė, kad Jonas namo išėjo. Vadinasi, reikia eiti ir Elenai apsižvalgyti. Už bulvinės buvo išvietė. Tai Elena per alksnyniuką nuėjo iki tos išvietės. O prie išvietės civilis vyras (ten, pasirodo, buvo daugiau žmonių privaryta). Jis Eleną matė, bet nieko nesakė, tai ji parskuodė atgal pas kaimynus. Kaimynė netiki, sako, eisiu aš pati pažiūrėsiu, kas ten dedasi. Išėjo kaimynė ir išėjo, jos nebepaleido.

*Marija ir Leonas Pelioniai su sūneliu Gintautu
Verchnij Kačergate*

* Jonas Bacevičius gimė 1917 m. sausio 17 d. Jundilų kaime. Sintautuose gyvena nuo 1958 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

Vėliau atėjo karininkas ir liepė greitai ruoštis. Aš sakau, kad mano arkliai pas kaimyną. Tada karininkas liepė sribui mane palydėti iki arklių. Kai žmona pamatė mus su sribu atėjusius, ėmė ir išėjo iš slėptuvės. O aš ruošiausi pabėgti. Žmona pamanė, kad jei ateiname, tai reikia ir man eiti. Parvažiuojant tam sribui ir sakau, kad aš dar lagaminą turiu krūmuose pasidėjęs. Sribas pasakė, kad vakare atveš, o mums neleido jo pasiimti.

Tėtis gerai mokėjo rusiškai, tai paklausė, ką galima pasiimti. Karininkas leido imti viską, ką tik norime. Nuvežė į Siñtautus. Smalsią kaimynę, apturėjusią nemažai baimės, sribai paleido. Ten susodino į sunkvežimius ir į Vilkaviškio stotį...

Mano sesers vyras Lietuvos laikais buvo valdininkas. Švogeriš Šakiuose buvo saugumo viršininkas. Tai, mūsų manymu, mus todėl ir galėjo išvežti. Niekas nieko nesakė, o mes ir neklausėme. Jauniausias brolis Antanas pabėgo.

Išvežė mus su žmona, tėtį Praną, mamą Antaniną ir seseris Eugeniją, Elena ir Stasę. Vaikų dar neturėjome. Sukišo mus į vagonus. Vagone buvo iš Skardupių Kamaitis ir Jundilų mokytojas Vizgirda, kuris mane visą laiką buvo mokinęs. Atvežė į Krasnojarsko kraštą, Kamarčiagos geležinkelio stotį. Ten sandėlyje praleidome porą parų. Žiūrėjome, kad tik gautume kur nors atsigulti, tiek buvo prikišta žmonių. Paskui rogėmis vežė į Aleksejevka²⁸.

Sibire gyvenome lageryje – tai medinis barakas, pilnas prikimštas žmonių. Niekur jokių tvorų, nėra kur pabėgti. Tik upelis šalia tekėjo. Darbo nėra, nors badu mirk, maisto buvome mažai įsidėję.

Keli vyrai susitarėme ir išėjome ieškoti darbo. Gavome kirsti medžius. Aš kroviau medžius į mašinas. Rusams buvo pasakyta, kad atveš lietuvių banditų, tai jie tris metus tų „banditų“ laukė. Prie pakrovimo dirbome du vokietukai, trys lietuviai ir rusas brigadininkas. Turėjome tik dvi mašinas. Prieš Kalėdas nuėjau atsiimti algos, tai išsigandau – per du mėnesius uždirbau per tūkstantį rublių. O merginos, Elenutė ir Genutė, malkutes pjovė, tai jos gavo dvidešimt penkis rublius. Nusipirkusios skarelę, jos ją persipjovė per pusę, kad abiem būtų. Toje pačioje vietoje buvo toks baisus algų skirtumas. Per dieną su arkliu reikėjo išvežti apie 4–5 kubus medienos. Kraudavome rankomis, uždėdavome ant borto bomus ir riste risdavome. Šeši vyrai vieną rąstą ritindavo. Trejus metus tokį darbą dirbau. Po to susidarėme lietuvių brigada, norėjome vieni lietuviai būti. Krauname pirmą mašiną, o rusas žiūri. Man ir sako, kad aš būsiu brigadininkas. Taip visą laiką ir krovėme. 10–12 kubų mašiną pakraudavome per penkiolika minučių. Mašiną priritindavome su kaupu. Medžių nerišdavome. Mišką veždavome „GAZ“ markės mašinomis. Kartais per pamainą pakraudavome dešimt, kartais penkiolika mašinų. Priklausydavo nuo to, kiek būdavo mašinų. Darbas vyko pamainomis – visą dieną arba visą naktį. Po to – namo miegoti.

Patį namuose su Justinu triūsdavosi. Išvežė į Sibirą nėsčią. Po to gimė ir daugiau vaikų, tai į darbą taip ir neišėjo. Tų moterų niekas nė nespaudė eiti į darbą, nes mes, vyrai, įvykdydavome planą. Kartą, kai baigėme sezoną, nuvežėme ataskaitas. Tai gavome barti, kad prisirašinėjame. Niekas netikėjo,

²⁸ Aleksejevka – kaimas apie 40 km nuo Kamarčiagos geležinkelio stoties, apie 25 km į pietus nuo Šalinskajės (rajono centras). Priklausė Bolšoj Unguto miško pramonės ūkiui. *TIKV*, p. 52.

kad tiek galima padaryti. Atvažiavo net patikrinti. Patikrinę išmokėjo už viską. Komendantas buvo griežtas, bet teisingas.

Valgyti mums užteko, nebadavome. Buvo parduotuvė. Visko ten buvo, net šunų nuluptų būdavo.

Buvo Bolšoj Ungute ir daktarų. Čia gyveno ir lietuvė daktarė, baigusi mokslus, tik pažymėjimo neturėjo.

Genutė su broliais Žvirbliais organizavo streiką, kad neitume į darbą. Norėjo nuversti vietinę valdžią. Atėjo pas mane ir prašo, kad streikuočiau. O aš sakau, kad galiu neiti į darbą, nes turiu biuletėnį. Jei taip neitum į darbą, atskirtų nuo šeimos, išvežtų kitur – kam man to reikia!

Kas mėnesį registruodavomės pas komendantą Bolšoj Ungute. O mes gyvenome už trijų kilometrų Malyj Ungute²⁹.

Paskui įsitaisiau žiemą dirbti prie medžių kirtimo, o vasarą – su kumelaite Strielka tempdavau mišką žemyn, kur jau galėjo prie jo privažiuoti bet kas.

Po kelių metų prasigyvenome – įsitaisėme daržiuką, su Vaičiuliais iš Vilkaiviškio iš pusės nusipirkome karvę. Paskui jau atsiskyrėme. Jie pasiliko tą karvę, mums skirtumą sumokėjo. Aš tadaėjau už 50 kilometrų pirkti karvės. Reikėjo gauti iš komendanto leidimą ir pasisakyti, kur miegosiu. Ten gyveno toks lietuvis, tai pasakiau, kad pas jį. Ten iš karto prisistatė žmogelis ir pradėjo klausinėti, kaip amerikoniai gyvena. Išprovokuoti jam manęs nepasisekė. Karvę veste parsivedžiau. Šienaudavome kalnuose, šieną parsitempdavome ant kupros. Pašalus galėdavome jau ir su arkliais įvažiuoti. Kai mišką iškirsdavome, plotus išsivalydavome, galėdavome ir pasišienauti, ir bulves pasisodinti.

Sykį vežame šieną rogutėmis nuo kalniuko. Žmonai sakau, kad rogutes pastumtų, o paskui užšoktų ant jų, ir važiuojame. Rogutės užlėkė ant kelmo, o po virve buvo pakištas kirvis, tai tas kirvis žmonai tik pokšt į kaktą. Visa kruvina. Parvažiavom, mama nesupranta, kas čia atsitiko. Ir liko randas visam gyvenimui.

Taip išgyvenome dešimt metų. Tik labai jau Lietuva rūpėjo. Kai tik susirinks keletas žmonių, iš karto kalba apie Lietuvą. Paskui jau ir *šnapselio* [degtinės] reikėdavo. Kieno brigada dainuoja – Bacevičiaus, nes joje visi dainingi vyrai buvo susirinkę.

Pavakaroti irgi susirinkdavome. Mūsų namo kitame gale šokiai būdavo. Kiną atveždavo. Buvo ir lietuvišką filmą „Aušra prie Nemuno“ atvežę. Bet tik tą vieną sykį. Tada visi verkėme...

Sekmadieniais visi lietuviai susirinkdavome ant kapų ir meldavomės. Mus įskundė komendantui.

Lietuvių jaunimas buvo ir spektaklį pastatęs. Vieną kartą parodėme ir rusai uždraudė. Atseit per daug tie lietuviai visko išsigalvoja. O jaunam nieko nepadarysi – jis savo daro, ir viskas.

Geri buvo ir tie rusai. Komendantas buvo griežtas, bet teisingas. Kartą jis buvo pas mus užėjęs su kadrų viršininku. Viršininkas sako, kodėl aš ne darbe. Buvo prieš Kalėdas, žmonai paskutinis nėštumo mėnesis (Justinas gimė sausio mėnesį), tai komendantas tik riktelėjo ant jo.

²⁹Malyj Ungutas – miško kirtėjų gyvenvietė Rytų Sajano priekalniuose. Priklausė Bolšoj Unguto miško pramonės ūkiui. Pusę visų jos gyventojų sudarė lietuviai, kirtę mišką, plukdę rąstus, tiesę per taigą medinį kelią į Bolšoj Ungutą. *TIKV*, p. 192.

Ten šaltis buvo kitoks. Sausas. Jei užsnigo, tai pusnių nebuvo. Nesušaldavai. Bulvytės buvo tokios mažytės, kad žmona cepelinus iš neluptų bulvių vir-davo. O blynus tai taip kepdavome: viryklė, ant kurios kepdavome, buvo *špižinė* [ketinė], tai ant jos drėbdavom. Viena pusė graži būdavo, o kita – tai nelabai (išsiversdavo krakmolos). Bet pietums įsidėti būdavo gerai.

Kiti vyrai dirbdavo kalnuose už kelių kilometrų prieš Manos upės srovę. Tai šeštadieniais, susirišę keletą medžių, plaukdavo namo. Kartą rąstai upėje išsiskirstė. Kas mokėjo plaukti, išplaukė, o Genutei nuo to šalto vandens širdis sustojo. Tai visi žmonės sekmadienį po upę braidėme, ieškojome jos. Neradome. Kitą dieną man davė rusą, valtį ir mudu išplaukėme ieškoti. Šiaip taip radome. Man nuojauta pasakė – pradėjus į tą pusę plaukti, man širdis pradėjo daužytis. Galvoju, kas dabar bus? Nagi, sakau rusui, badyk su kartimi. Kartis atsirėmė į minkštą daiktą, pataikėme į batą. Ji buvo užkliuvusi už nuskendusių plukdomų medžių. Jeigu nebūtų užkliuvusi už medžių, ją būtų į Krasnojarską srovė nunešusi, tada tiek ir tebūtume radę. Nepriklausomybės laikais sesutės palaikus parsivežėme namo.

Žmona Sibire gavo daugiavaikės motinos medalį. Žmona rusams sakė, kad reikia mane, vyrą, apdovanoti, o ne ją. Rusai juokavo, atseit kitas gali būti ir nuo kaimyno. Per dešimtį praleistų Sibire metų žmona pagimdė penkis vaikus: Justiną, Klaudiją, Juliją, Augeniją ir Birutę. Tik vienas Justinas Lietuvoje buvo pradėtas.

Paskui ruošėmės į kelionę namo. Sunku buvo: vaikai mažiukai, labai karšta, bendrajame vagone. Vaikai miegojo ant trečios lentynos. Spardosi naktį nuo karščio, krenta nuo lentynų. Tai mudu su žmona turėdavome budėti, kad kas vaikams neatsitiktų. Nuo Maskvos jau ir mes gavome atsigulti.

Grižome pas brolių į Kauno rajoną, į Ežerėlį. Paskui pasistatėme savo namelį. Pinigų buvome parsivežę, nameliui užteko. Ten mūsų niekas neregistravo, tada įdavėme pasus milicininkui rusui, kuris mokėjo lietuviškai šnekėti. Tas nuvežė juos į Kauną ir priregistravo. Milicininkas pasakė: „*Jūsų lietuviai neregistruoja, o aš, rusas, priregistruosiu.*“ Kai Ežerėlyje buvome, šokome remontuoti bažnyčią. Mūsų brigada tinkavo. Kažkas paskundė, kad remontuojame. Atlėkė iš Kauno tardytojai, tardė mus. Tas tardytojas po tardymo susidėjo dokumentus į portfelį ir išėjo į lauką. Tai tas pats rusas milicininkas tuos dokumentus iš portfelio grybšt ir į degantį *pečių!* Tardytojas ir išvažiavo be dokumentų. Taip viskas ir pasibaigė. Kai Ežerėlyje pasibaigė darbai, išvažiavome į Siñtautus. Kvailiai buvome, reikėjo iš karto bandyti namo važiuoti.

Kirmiškiuose gyveno žmonos giminaitė Elytė, nuvykome pas ją. Paskui užėjau pas vargonininkę. Dieve, sako, kur jūs buvote, aš jau namą užrašiau kitiems. Jei būtume grįžę anksčiau, būtume turėję kur gyventi. Kai grįžome, Justinas jau buvo antroje klasėje. Kai parvažiavome į Sintautus, geros dienos neturėjome. Turėjome karvę, o kaip toli davė ganyklą, nors šalia buvo laisvos dobilienos. Dieve mano, reikia ir pasimilžti, ir pakilnoti... O paskui dar šaukdavo, kad į darbą vėluojame. Grižus Lietuvoje buvo prasčiau negu Sibire. Už namų dobilai, bet nevalia ganyti. O mums duotoje ganykloje dar ir medžių pilna buvo. Žiūrėk, karvė vis užsisukusi. Pradžia Sintautuose buvo labai sunki.

Sibiro aš nepeikiu – šeimą užsiauginome ir dar pinigų užsidirbome.

Baisiausia buvo tas pririšimas kaip „šunies“

Romutė Naujalienė (Šlapikaitė)*

1949 metų kovo 25 dieną atėjo į mūsų namus sribai. Labai stipriai beldėsi. Mes, vaikai, buvome paleisti iš mokyklos atostogų. Tada buvau ketvirtoje progimnazijos klasėje. Sesuo tais metais sirgo ir nelankė mokyklos, o broliukas buvo už mane mažesnis. Čia jau prieš tai buvo kalbos, kad veš. Turėjome 25 ha žemės. Tai kai pradėjo baladotis, mama pasakė, kad dabar tai jau veš. Aš tik tiek ir atsimeinu. O kas čia atėjo, tai nežinau. Sribai buvo vietiniai (sesuo paskui Kaune buvo juos sutikusi). O man buvo šokas. Mantos leido krautis apie 300 kilogramų.

Į mūsų kiemą suvežė žmones iš viso krašto. Žmonės kieme buvo visą dieną. Po pietų aš išėjau į kiemą. Matau, mano sesuo eina... Parėjusi į kambarį, pasakiau mamai, kad sesuo pabėgo. O sesuo buvo pasisakiusi mamai, kad bėgs. Brolis Jonas irgi atsiklausė mamos leidimo bėgti. Pabėgo jie abu. Aš likau su tėveliais, nenorėjau bėgti. Vakare susodino į sunkvežimį ir nuvežė į Vilkaviškio geležinkelio stotį. Vagone pamatėme, kad atveža mamos seserį iš Briedžių kaimo su dviem dukromis. Mes suėjome su tetos Onos Mockevičienės šeima ir visą laiką buvome kartu. Viena pusseserė buvo už mane vyresnė, o kita – jaunesnė. Dabar buvo daug smagiau.

Suvarė į vagoną Vilkaviškyje. Suvertė visus žmonių pundus. Tame vagonė buvo apie dvylika šeimų. Nebuvo jokių gultų, tik plikos grindys. Vežė tris savaites. Maitinomės vieną sykį per parą, duodavo *kipitok* [virinto vandens]. Kai uždarė vagoną, pirmiausia kiekvienas atsirinkome savo mantą ir sėdome į savo kamputį. Iš pradžių į tualetą neišleisdavo visiškai. Gamta toks dalykas, kad nežinai, kada prireiks. Tai susikrovę pundus, pirmiausia ieškojome kibiro savo reikalams atlikti. Ir čia pat prie visų tekdavo daryti... Kai išvežė iš Lietuvos, tai tada jau išleisdavo į lauką. Buvo toks senukas Balčiūnas. Kai jį išleido savus reikalus atlikti, tai jis užsilipo ant platformos (tarp gyvulinių vagonų būdavo įterptos platformos) ir tupi. Bara, veja jį iš ten laukan. O kitą sykį jis palindo po vagonu. Veja jį lauk, tai jis į kitą vagono pusę ropščiasi. Krasnojarske pirmą kartą nuvedė į tualetą. Šalia stovėjo sargybiniai. Buvo mažų vaikučių. Skaisgirių Rubiko vaikui buvo vieneri metukai ir Kaunų vaikui buvo metukai. Kai vagonas sustodavo, moterys atnešdavo parduoti pieno. Tai pririšę prie virvutės nuleisdavom pinigų, o moterys įpildavo pieno. Mūsų vagono visi žmonės nuvažiavo gyvi. Rubikai buvo pasipjovę kiaulę, tai vagonė ją mėsinėjo, lupo skūrą, sūdė (druskos buvo pasiėmę).

Nuvežė mus į Kutuliko stotį. Ten atkabino kelis vagonus, o kitus nuvežė toliau. Stotis buvo truputį toliau nuo miestelio. Sustojome tokioje laukymėje. Ten, pačiame Kutulike, buvo traktorininkų mokykla, mus į ją ir sukraustė. Vėliau skirstė po kolūkius. Mus su teta išvežė į vieną kolūkį. Kaimas vadinosi Orgalėjus³⁰. Ten jau mūsų laukė – jie žinojo, kiek bus šeimų. Apgyvendino pas žmones. Rusai jau buvo iš beržiukų

* Romutė Naujalienė (Šlapikaitė) gimė 1934 m. spalio 6 d. Sintautuose. Atsiminimus užrašė L. Girduaskienė.

³⁰Orgalėjus – nedidelis kaimelis Ust Ordynskio buriatų autonominėje apygardoje, iš kurio vietiniai gyventojai buriatai ir rusai buvo išstremti kitur. Išstremtųjų trobelėse po kelias šeimas kambaryje buvo apgyvendinti lietuviai. *TIKV*, p. 205–206, 222.

padarę stalą, gultus, pakapoję malkų ir užkūrę pirtį. O atvažiavome visi utėlėti, baisu net prisiminti. Vietiniai irgi miegojo ant *narų* [gultų] virtuvėje. Namas buvo vienas kambarys ir virtuvė. Šeiminkai liko virtuvėje, o mus apgyvendino kambaryje. Čia apsistojome trys šeimos: mes, tetos šeima ir dar viena šeima. Kambarys buvo nemažas, apie 16–18 kvadratinių metrų. Mums leisdavo naudotis virtuve. Kai pamatė, kad mūsų niekas nesiruošia iškraustyti žiemai, rusai pradėjo pykti. Šiaip rusai mums nebuvo blogi, bet mes nėjome su jais į kontaktą. Ten būdavo tokia mada – po darbo vyrai ateidavo į tuos namus, kur būdavo merginų. Ateidavo ir pas mus, bet mes su jais neužiimdavom. Tai rusai ir apstojo vaikščioję. Vyrai norėdavo mus nusivesti į vadinamąsias „poliankas“ (vakaruškas), bet mes niekada su jais nėjome. Bendravome griežtai tik lietuviai su lietuviais.

Toje vietoje, kur mes gyvenome, buvo tokia mada – kaimuose gyveno arba vieni rusai, arba vieni buriatai. Už poros kilometrų buvo buriatų gyvenvietė. Ten namai stovėjo tušti. Tai tuose buriatų namuose ir apgyvendino mus, lietuvius. Dar buvo žmonių iš Vilkaviškio, Kapsuko (dabar – Marijampolė).

Kolūkyje dirbome visus žemės ūkio darbus. Tėtė dirbo stalių dirbtuvėse. Tuo metu šakės ten buvo medinės. Tai jis vaikščiodavo po mišką, atrasdavo koki trišakį medį ir darydavo šakes, grėblius, taisė vežimus. Mama išsyk dirbo lauko darbus, o po to nuėjo į kiaulių fermą. Pusseserė irgi dirbo lauko darbus. Mums, penkiolikmečiams, irgi šiokių tokių darbų davė. O vasarą (mus nuvežė balandyje) dirbome prie javapjūtės. Ten dar nebuvo kombainų, javus pjaudavo ir rišdavo rankomis. O kuldavo vienu senu kombainu, kuris į lauką nebegalėjo išvažiuoti. Kombainininkas buvo labai jaunas, kai sugesdavo kombainas, jis, pasiėmęs knygą, žiūrėdavo, kas čia galėtų būti. Vyrų po karo beveik nebuvo. Kolūkyje dirbo tik tas jaunas kombainininkas ir traktorininkas. Visur vienos moterys. Dirbti reikėjo dieną, naktį, vėl dieną ir tik tada duodavo pailsėti. Atidirbę 36 valandas, gaudavome 12 valandų poilsio. Prie Angaros buvo didžiuliai laukai, kuriuose augo javai. Matyt, tai buvo suartos pievos. Kai mus išveždavo į tuos laukus, mes juos vadinome „stano“, tai ten buvo virėjai ir duodavo valgyti vietoje. O kai dirbdavome prie namų, tai tik vakare parbėgdavome pavalgyti, ir vėl į darbą. Tą rudenį, kai nuvežė, aš į mokyklą neišėjau. Pradėjau mokytis tik kitais metais.

Kai atvažiavo lietuvių vyrai, juos išsiuntė mokytis traktorininkais. Kolūkis gavo daug traktorių ir mūsų vyrai dirbo traktorininkais. Vėliau tos technikos atsirado daug ir kolūkius pradėjo stambinti.

Atsimenu, kartą atidirbau dieną ir atėjo brigadininkas varyti dirbti naktį. Tai tėtė pasakė, kad šitos mergučės [mergaitės] naktį dar neleis dirbti. Ir brigadininkas kažkodėl paklaūsė tėčio. Daugiau naktimis manęs nevarė dirbti.

Tuos visus metus ir pragyvenome kolūkyje. Paskui pastatė mums namukus po vieną kambarį. Čia pat ir virtuvė, ir kambarys buvo.

Norėjome pasisodinti daržiuką. Pardavėme žiedą ir pagalvių, nusipirkome bulvių. Žemės davė prie namų, bet buvo mažoka, tai mes dar laukuose išsiplėšėme gabalą. Daržų mažai sodinome. Užaugdavo tik svogūnai, agurkai. O šiaip moterys augino daržoves aukštose mėšlo lysvėse. Mėšle padarydavo duobes, įdėdavo į duobę žemės ir ten sodindavo agurkus. Tai tik šitaip galėjai juos užauginti. Kopūstai nespėdavo užaugti.

Įsigijome telyčiukę. Pasiauginome karvę. Kai mama dirbo kiaulių fermoje, tai jai duodavo paršiukų kaip atlygį. Tai auginome ir paršelių.

Kol dirbome lauko darbus, atlygį gaudavome grūdais. Sumaltus grūdus veždavome parduoti į Čeremchovo miestą, kuris buvo už trisdešimt kilometrų. Mašiną grūdams nuvežti duodavo kolūkis. Pirmą vasarą labai mažai gavome grūdų, mažai buvo išdirbta darbadienių. Bet duonai užteko. O fermoje mama neblogai uždirbdavo. Pinigais pradėjo mokėti tik 1953 metais, kai mirė Stalinas. Atrodo, kad Malenkovas tada vadovavo šaliai. Visi tada šnekėjo, kad traktorininkai atlyginimą gauna pinigais.

Jeigu apsirgdavome, kolūkyje buvo ambulatorija. Aš sirgau stipriu sąnarių uždegimu. Pradėdavo skaudėti rankų ir kojų sąnarius. Jie taip ištinavo ir atrodydavo, kad tie sąnariai giedruoja (lyg permatomi). Turbūt juose vanduo kaupdavosi. Temperatūra pakildavo iki 40 laipsnių karščio. Mane buvo paguldę į ligoninę. Tas sąnarių uždegimas man kartojo kelis metus. Nuo to mano širdelė nestipri.

Kartą iškritau iš mašinos, užsigavau rankas. O buvo taip. Ėjome į miestelį, kur buvo mūsų mokykla. Ji buvo už devynių kilometrų. Gyvendavome prie mokyklos visą savaitę, o savaitgaliais pareidavome. Tame miestelyje, kur buvo mokykla, galėjai rasti nusipirkti aliejaus. Nusipirkome aliejaus ir einame namo. Buvo vasara. Paveja mus mašina, kuri vežė miško medžiagą. Buvo toks įprotis, kad kiekviena mašina sustodavo, jeigu kas eidavo pėsčias, nes ten jokio kitokio transporto nebuvo. Autobusai, kaip dabar, nevažinėjo. Kutulikas buvo rajono centras, bet ir ten transporto nebuvo. Tai kai reikėdavo į Kutuliką, važiuodavome susėdę ant benzovežio, apsižergę jį. Keliai netiesti, visur dulkės. Kai aš iškritau iš mašinos, matyt, man išniro sąnaris. Pagulėjau pagulėjau, ir labai sunkiai atsistojau. Mane pasiuntė į Čeremchovo ligoninę. Ten reikėjo dar ir vienam lietuviui vaikinui važiuoti. Jam kažkas keliui buvo. Jis turėjo mamą, aš abu tėvelius, bet mūsų niekas nelydėjo. Susodino mus į „arbuškę“ (vežimas su dviem ratais) ir važiuojame. Kažkas atsitiko, kad mūsų arklys išsikinkė. Išsikinkė ir bėga, o mes abu raiši, nepaeinam. Galvojame, ką mes dabar darysime vieni laukuose, nei gyvenvietės, nei žmonių. O arklys bėga į priekį. Bėgo, bėgo ir sustojo. Apsisuko... ir atgal bėgti. Tai kai prie mūsų pribėgo, pasigavome jį. Pasikinkėme ir jau be nuotykių nuvažiavome. Nieko jam daktarai toje kojoje nerado. Ai, sako, važiuok į sanatoriją. O į sanatoriją negalėjai išvažiuoti, nes buvai tremtinys. Juk mus kas mėnesį tikrindavo ir reikėdavo pasirašinėti.

Kartą merginos iš Kapsuko pabėgo, bet jas pagavo. Norėjo sugrąžinti atgal, bet joms buvo labai gėda. Jos maldavo, kad tik į tą pačią vietą negrąžintų. Tai jas išvežė dar toliau.

Sibire buvo labai sausa. Pievoje nudegindavo žolę, o grūdus pildavo laukuose į krūvas ir tik paskui veždavo į elevatorius. Tik mums prieš išvažiuojant pradėjo grūdams stogines statyti.

Kur buvo mūsų mokykla, tame miestelyje buvo MTS. Ten vyrai žiemą traktorius remontuodavo. O lietuvių ten buvo daug. Kol mes buvome Sibire, labai mažai kas apsivedė, nes mes žiūrėjome vien lietuvių. Kaimynas Kaunas ten mirė, tai Kaunienė nevažiavo namo, sakė, kad čia tėtis liko, tai ir mes liksime. Bet ji nepagalvojo, kad vaikai užaugs, o su kuo jie tuoksis? Todėl visi jos vaikai šeimas

*Trentinių susitikimas
1999 m. 5-ta
iš kairės Romutė
Naujajienė*

sukūrė su rusais. Vyriausias jos sūnus vis tiek suorganizavo grįžimą namo, bet jau parsivežė į Lietuvą baltarusę. Dar dvi jo seserys irgi grįžo į Lietuvą. Viena su vyru rusu, o kitos vyras nevažiavo... O dar dvi seserys taip ir liko ten gyventi.

1955 metais į Sibirą atvažiavo kunigas Jakaitis. Tada jis visus, kas jau draugavo ir galvojo tuoktis, o kiti jau ir gyveno – sutuokė bažnytiškai. Aš lyg ir negalvojau tuoktis. Norėjau Irkutske mediciną studijuoti, bet chemija pamaišė. Paskui norėjau stoti į pedagoginį, bet ten irgi kažkas pamaišė ir aš atsiėmiau pareiškimą. Galvojau, pasiruošiu per metus tą chemiją ir tada stosiu. Bet 1956 metais susituokėme. Susituokę gyvenome kartu su tėvais. Ištekėjusi kurį laiką dirbau kolūkyje, o paskui, 1957 metais, gimė dukra. Dar truputį išėjau į darbą, bet 1958 metais gimė antroji dukrelė, tai daugiau ir nebedirbau. Abi kartu užauginau.

Baisiausia buvo tas pririšimas kaip šunies. Iš gyvenvietės negalėjai niekur išvažiuoti. Gryno bado mes nematėme. Buvo piktžolės *kurličiai*, duoną mes iš jos kepdavome, o visus javus atiduodavome valstybei. Vasarą šiek tiek duodavo varškės, medaus.

Atsimenu, virdavome košę iš grikių miltų, tokią skystą, tįstančią. Balčiūnai buvo atsivežę bidoną aliejaus. Tai senukas Balčiūnas mums į *bliūduką* [dubenėlių] įpildavo sėmenų aliejaus, o mes dažydavome su ta prasta duona. Atsimenu, kaip jau būdavo skanu... Tais metais labai blogai maitinomės, o paskui, kai gavome pirmojo derliaus grūdų, tai jau turėjome tikros duonos. Gyvulių mes labai vėlai įsitaisėme, nes niekur, kur mes gyvenome, nebuvo vietos ūkiniams pastatams. Tik daug vėliau tėtis surentė ūkinį pastatą.

1958 metų gruodį, prieš šv. Kalėdas parvažiavome namo.

Atrodė, kad mūsų tokia dalia

Stefa Pivovarienė (Pamakštytė)*

1945 metais kartą pas mane atėjo nepažįstamas žmogus, kariškis, ir įsakė važiuoti pas seserį ir paimti vaistų, kurių reikia nušalusiam. Mano sesuo tada dirbo Utenos ligoninėje. Aš nuvažiavau, pasakiau jai viską, o ji nenustebo, davė man visus vaistus, kurių reikėjo. Aš ir šiandien nežinau, nei kas mane prašė, nei kam aš atidaviau vaistus, nei ką aš gelbėjau. Tuo laiku mano sesuo Aldona kartu su buhalterė Brone nuomojo iš ligoninės vyr. sesers kambarį su dviem lovom. Neramūs tada buvo laikai, vyko žiauri kova tarp okupantų rusų ir partizanų. Prie Utenos partizanai visą rusų kareivių ešeloną susprogdino. Atvažiavo iš Panevėžio kagėbistai ir visur darė kratas, daug ką areštavo. Pas vieną vyruką bunkeryje rado daug vaistų. Ir jis išdavė buhalterę Bronę, kad iš jos gavo vaistus. O kai atėjo pas Bronę daryti kratą, rado sesers Aldonos 10 laiškų nuo partizanų, paslėptų už veidrodžio. Aš turiu visus tuos laiškus, mes juos buvom nusirašę. Vienaime laiške yra paminėtas ir mano vardas. Aldoną ir Bronę suėmė ir išvežė į Panevėžį. Man kažkas apie tai pasakė. Žinojau, kad seserį išvedė vien su suknele, tai aš paėmiau švarkelį, maisto ir nuvažiavau į Panevėžį. Prie tų rūmų mane paklausė vardo. Kai aš pasakiau, iš karto „paprašė užėiti“. Ir viskas. Paskui mane tardė. Aldonos Panevėžyje jau nebuvo, ji buvo išvežta į Vilnių. Panevėžyje man sudarė bylą. Kai tik atveddavo į tardymą, iškart liepdavo nusimauti kelnaites, kad jos nemaišytų mušti. Mušė guminėmis lazdomis. Aš užsispyrusiai sakiau, kad nieko nežinau. Kad vaistus vežiau, išsigint negalėjau, nes buvo laiške parašyta, o kitko aš nežinojau. Kaltino turėjus ryšį su partizanais – buvus partizanų ryšininke tarp sesers ir partizanų. Spalio 17 dieną buvo teismas: Aldonai davė dešimt metų, o man – septynerius. Blogiausia buvo, kad mes su Aldona baisiausiai peršalom. Vežė 18 dienų gruodžio mėnesį per Sibirą, o mes tik su suknelėm. Apsaugos kareivis, pamatęs, kad mes ant plikų grindų gulim, savo vatinuką mums atidavė. Mes jį pasimetėm po savim. Aš labai peršalau. Man visame kūne atsivėrė žaizdos, o Aldona susirgo plaučiais. Mus ištrėmė į Uchtą³¹, į Komiją. Nuvežė 1946 metų gruodžio mėnesį.

Tuos, kuriuos išvežė į tremtį, buvo gražūs žmonės, tik tremtyje jie suvargo, o mus, kiek tik buvo galima, suvargino čia, Lietuvoj, per tardymus. Tik paskui, kai išvežė, mes jau pradėjom atsigauti. Kad ir kopūstų pageltusių lapų sriubą valgydamos. Kaip mokytoja Skučienė sakydavo – „valgykit, mergaitės, vis tik verdantis vanduo“. Kai mus nuvežė, atnešė drabužius apsirengti. Mokytoja, buvusi inteligentė, turėjo rengtis kareiviškais drabužiais: kelnės vyriškos, vatinukas ir vyriška kepurė. O paskui, jau vasarą, davė tokias suknetes. Kas mokėjo, pasitaisė, kas ne – taip ir vaikščiojo su tokiomis, kokias davė.

Kelionėje gauta liga progresavo. Būdavo, ryte apsiauni tais kareiviškais

* Stefa Pivovarienė (Pamakštytė) gimė 1923 m. Jakštų kaime, Daugailių valsčiuje, Utenos apskrityje. Sintautuose gyvena nuo 1979 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

³¹ Uchta – miestas Komijoje prie Kotlaso–Vorkutos geležinkelio. Mieste ir apylinkėse veikė 24 koncentracijos stovyklos, kuriose vienu metu kalėjo apie 30 tūkstančių kalinių. Buvo koncentracijos stovykla motinoms su vaikais. Kaliniai dirbo naftos verslovėse, plytinėje, kirto mišką. *TIKV*, p. 299.

batais, o vakare negali pati jų nusimauti, mergaitės nuaudavo. Tai dėl to, kad ištindavo kojos. Aš tas visas žaizdas praplėšau, praplėšau, pūliai išbėga ir būna lengviau. Kiek kartų ėjau į ambulatoriją – nieko, išvydavo. Paskui vieną kartą daktaras baltarusis sako, kiek galima iš žmogaus tyčiotis. Ir paguldė jis mane į ligoninę. Tai ryte atėjo du viršininkai patikrinti, kodėl aš, lietuvaitė, guli ligoninėje. Aš jiems nieko nesakiau, nes blogai rusiškai šnekėjau, tik atverčiau užklotą ir parodžiau kojas. Jie vienas į kitą pasižiūrėjo ir nieko nesakę išėjo. Gydytojas mane gydė žuvies taukais. Atnešė didžiulį juodą butelį žuvies taukų ir sakė, kaip nori, ar vieną, ar su duona, bet turi viską suvalgyt. Ir kiekvieną dieną iš zonos, kur jis gyveno, nešė ožkos pieną – penicilino buteliuką pieno leido į raumenis. Ligoninės koridoriaus kampe stovėjo vitaminų dėžė. Tai daktaras sakė, kad tų vitaminų valgyčiau, kiek noriu. O ten buvo iš šermukšnių uogų padaryti vitaminai – plytelės, milteliai. Jis man nedavė nei vienos vaistų tabletės, tik vitaminų. Ir pradėjo šašai greit trauktis. Ant galvos plaukų, galima sakyti, visiškai nebebuvo. Paskui ir plaukai ataugo. Jis mane du mėnesius išlaikė ligoninėje ir pasakė: „Daugiau, Stefa, neturiu jėgų, puola mane, kiek kas tik gali. Kada būsi pavargusi, neieškok ligos, o atėjusi sakyk: Borisai Archipovičiau, aš pavargau, duok tris dienas pailsėti.“ Tai aš jo žmonai išsiuvinėjau staltiesę. Dabar nė neatsimenu, ar pasinaudojau jo pasiūlymu. Svarbiausia, kad man ataugo gražūs plaukai ir aš išėjau sveika.

Lageryje moterys pjovėm mišką. Medžius išnešdavom į pamiškę, kur juos paimdavo traktorius. Moterys iš vienos pusės, moterys iš kitos pusės – didžiausius medžius pasikeliam ir išnešam. Pjaudavom irgi pačios su skerspjuvėm. Išmokom. Aš dirbau su Jasieniene, dabar ji Kaune. Ji buvo Janė Bugvilaitė (vėliau – Jasienienė). Buvo brigadininkė, ji kiek paaiškindavo, kaip versti medžius. O ta Janutė mokėjo rusiškai. Mums buvo norma trys kubiniai metrai, tai mes su Jane šešis padarydavom. O už tai, kad daugiau padarydavom, gaudavom ir duonos 100 gramų daugiau. Visi gaudavo 650 gramų, o mes – 750. Prie duonos dar du šaukštus sorų košės duodavo ir sriubos. Kartais visą duoną atiduodavo iš ryto, o kartais 200 gramų duodavo ryte, o kitus atveždavo pietums į darbą. Atsigerti neduodavo nieko, tik į baraką kasdien virinto vandens kibirą atnešdavo. Ir prašom, kas nori, tas atsigeria. Kas gaudavo siuntinius, tai ir cukraus turėdavo. Gerai, kieno šeima buvo likus Lietuvoje. Buvo viena mergaitė, kuri kiekvieną dieną gaudavo laišką. Jeigu kur užsilaikydavo paštas, ji jau pergyvendavo – gal kas atsitiko? Tai buvo labai stiprus moralinis palaikymas. O aš ką, aš neturėjau jokio palaikymo. Mamytė beraštė, o daugiau nieko nebuvo. Brolis buvo areštuotas 1944 metais, o mus su Aldona išvežus liko tik viena mama.

Uchtoje buvo blogai. Tos, kurios buvome išsekusios, į kurias būdavo baisu žiūrėti, dar vesdavo dirbti į bulvių sandėlius. Reikėdavo perrinkti bulves. Tai aš kokius du mėnesius irgi perrinkinėjau bulves. Brigadininkė buvo gera moteriškė, ji sakydavo: „Mergaitės, nors plytos gabaliuką pasiėmusios nusiskuskit tą bulvę ir

Stefa Pamakštytė prieš tremtį tėviškėje. 1946 m.

graužkit – vitaminai.“ Rusės ir ukrainietės buvo drąsios – jos tų bulvių prisikiša visur ir nešasi į zoną. Kai yra tik brigadininkė, tai ji praleidžia, o kai stovi ir viršininkas, tai atima. Parsinešusios vakare bulves jos ant plytos kepa, taip skaniai kvepia. Aš galvoju, kad ir aš rytoj nešiu. Iki pietų dar galvoju nešti, o po pietų jau bijau. Neduok Dieve, nutvers, kokia gėda. Lietuvaitės buvo išdidžios, jos niekam jokios skriaudos nepadarė. Jeigu, būdavo, ateina prašyti sutvarkyti kambarį viršininkui, tai neklausia pavardės, o klausia, kur čia lietuvaitės. Žino, kad lietuvaitės nevogs. Kas ten jo kambary – kruopos ir duona, bet juk jis irgi tas pats tremtinys.

„Blatnaisiais“ vadindavo kriminalistus galvažudžius, tokius, kuriuos ir prižiūrėtojai bijodavo paliesti. O normą už juos vis tiek kažkas turi padaryti. Tie tai nedirbdavo, šildydavosi prie ugniakuro. Uchtoje tai mes buvome kartu su jais, už juos viską ir atidirbdavom. 3 km už Uchtos buvo didžiausia ligoninė. Tai kol aš buvau ligoninėj ir daktaras veždavo ligoninén ligonius su arkliais, jis pasiimdavo ir mane, kad galėčiau aplankyti seserį. Tai aš tris kartus buvau nuvažiavus pas Aldutę. Ten baisu. Ji mirė nuo džiovos 1948 metų balandžio 8 dieną. Ten visi išsekę, baisu žiūrėti. Kai paskutinį kartą buvau nuvažiavus aplankyti, ji sakė, kad man čia bus daug lengviau numirti. Juk ji matė tik vargą ir išsekusius žmones aplinkui. Tokie visi išblyškę buvo.

Brigadininkė kriminalinių kalinių, vadinamųjų „blatnujų“, bijodavo. Ten vaikščiodavo sargyba, bet jau be ginklų, nes mus nelaikė tokiais pavojingais. Vieną kartą mus norėjo vežti į mišką jonažolių pjauti, tai brigadininkė (ji buvo vokie-taitė) rėkia, kad mane paliktų namie, kad aš turiu kažką padaryti. Liepė išsitrinti pažastį su druska, kad pakiltų temperatūra, nes tik su temperatūra atleisdavo nuo darbo. Aš apsirišau skara, prisitryniau pažastį ir 37,3 dalys temperatūros. Man leido tris dienas pailsėti. Apgavau pirmą kartą valdžią. Brigadininkė saugojo mane nuo „blatnujų“ moterų. Kai jos nenorėdavo eiti į darbą, susipjaustydavo pilvus ar venas. Mūsų barake jų buvo tik dvi, jos nieko nedirbo. Barake gyveno koks 30 moterų, o vandens buvo tik vienas kibiras. Ir tai gerai.

1948 metais išvežė tremčiai į Balchašą³² Kazachijoje. Ten atskyrė politinius kalinius nuo kriminalinių, nes buvo išėjęs įsakymas juos atskirti. Ir ne taip paprastai atskyrė, o nuo vartų gražino, bijojo, kad mes nebūtume kartu su tais „blatnaisiais“.

Na, o kai jau išvežė į Balchašą, nebebuvo jokių vagysčių. Mūsų ten buvo 1 200 kalinių: 200 lietuvių, 700 ukrainiečių, kitos lenkės, estės, latvės. Buvo viena kinė ir viena korėjietė. Gyvenome barakuose. Zona buvo aptverta 4 m aukščio tvora, o už tos tvoros – 4 000 vyrų! Bet į vyrus pažiūrėt negalėdavom, nes už vielų tinklo tvoros dar buvo mūro tvora. Nieko nieko nesimatydavo. Tik kartais, kai brigados kartu suvažiuodavo, tai tik iš tolo vyrus matydavome.

Ten daugiausia kasėm griovį iš Balchašo į Karagandą. Buvo labai sunkus gruntas – 10 cm žemės, o toliau uola. Trijų metrų gylis ir labai platus viršus, panašiai toks, kaip pas mus būdavo melioracijos grioviai. Daužydavome su kirtikliais. Buvo ten ir plytų gamykla. Joje dirbo dvi moterų brigados. Vieną

³² Balchašas – miestas Kazachijoje Karagandos srityje. Netoli šio miesto veikė Balchašo koncentracijos stovykla, į kurią nuo 1948 m. lapkričio iki 1951 m. pabaigos iš Komijos, Krasnojarsko krašto koncentracijos stovyklų etapais buvo vežami politiniai kaliniai, tarp jų ir lietuviai. *TIKV*, p. 64.

brigadą sudarė moterys, nuteistos po 25 metus. Kitai brigadai vadovavo Birutė Melnikaitė. Baisiai smarki buvo Birutė. Kol mes ten buvom, tol jos niekas ir nekeitė – gerai dirbo. Viena savaitę ėjo dirbti dieną, kitą – naktį. O mes buvom prie visokių darbų. Vyrai visą Balchašą atstatė, o mes visus šilumos ir vanden-tiekio tinklus nutiesti padėjom. Vyrai pastatė labai gražius kultūros namus. O laikraščiuose parašė, kad komjaunuoliai pastatė. Mes, mergaitės ir moterys, irgi dirbom statybose – statėm fontaną. Nuo pat jo iškasimo iki paleidimo. Jeigu tame objekte dirbdavo vyrai, tai mes ten ateidavom, kai jie išeidavo. Tada mus atvedavo naktį. 1949 metais mūsų ten buvo tik 360, 300 sirgo dizenterija. Tai didelių karščių, vandens trūkumo ir nešvaros pasekmė. Žmonės sakydavo, kad smėly kiaušinis per 10 minučių iškepavo. Buvom juodos juodos. Per rūbus nu-degdavom. Basų neleisdavo, kad kojos nenudegtų, tik su batais. Prie pat ežero buvo pusė kilometro smėlio. Ten niekas neaugdavo. Tik anksti pavasarį visi laukai būdavo rožiniai. Tulpikės – raudona raudona.

Balchaše prižiūrėtojos moterys buvo pravardžiuojamos. Buvo *Skorpionas*, *Bomba* ir *Močiutė*. *Skorpionas* – tokia kūda buvo, ji darydavo kratas, surasdavo viską, kai išeidavai į darbą. *Bombos* vyras buvo rusas, dirbo prižiūrėtoju, o ji čia, tokia stora stora buvo. Šiaip tai visai nieko moteris buvo. O *Močiutė* tai labai gera buvo. Ta storoji sakydavo, kad jums mergaitės tai gerai, jūs nors 600 gramų duonos gaunat, o mums ilgai reikia eilė stovėt ir tai dar nežinai, ar gausi. Jie laisvi Balchaše gyveno. Pinigus gaudavo, bet duonos eilė reikdavo laukti.

Čia maistas buvo geresnis. Dienos davynys buvo 800 gramų duonos, sriubos arba žuvies būdavo. Duona būdavo kukurūzų, į baltumą ir lengva. Ryte dažniau-siai būdavo žuvis ir duona, o pietų – sriuba, košės. Kai kada būdavo kažkokios mėsos du trys gabalyčiai su kažkokiu aliejum. Vakare – košės.

Mūsų brigadoje buvo Birutė Unguvaitienė iš Šakių (dabar jau mirusi). Mus visi laikė seserimis. O Genutė ir Julytė, marijampolietės, buvo mūsų „dukterys“. Mano – Genutė, o jos – Julytė. Mes joms siuvom, valgyt darėm, skalbėm visada. Todėl, kad mes už jas buvom 10 metų vyresnės. Jeigu kuri kada sergam, mes dvi tris dienas duodam lengvesnį darbą, nes mums normą keturioms duodavo. Palaimaitė brigadininkė buvo. Darbo diena trukdavo 12 valandų. Keldavau 6-tą valandą ryto, o vakare 10-tą dar siūdavau. Būdavo, randu kažkokį merlį kruviną numestą, tai išsiskalbiu, o paskui siūlus traukau, susuku pirštais. Adatą kažkas davė. Gauni suknutę kokią ilgą, tai aš tas „skladkas“ išardau, susiskaldau kly-nukais, ir kitaip atrodo. Tai ir kitos mergaitės nori, tai man duoda duonos. Tai aš, būdavo, vakare siuvu, o tik viena lemputė dega. Ateidavo prižiūrėtojas ir bardavosi, kad eičiau miegoti, nes ryte visas vienu laiku kels. Bet negriežtai. Jis, būdavo, kai mes siuntinius gaunam, visada palydi iki barako. Siuntinių neatim-davo ir pinigų nereikaludavo. Jis lydėdavo, kad „katės“ (kriminalistės) neatimtų siuntinių. Atrodė, kad mūsų tokia dalia. Taip buvo lengviau.

Koki porą kartų ten mums kiną buvo atvežę. Balchaše mirčių nebuvo.

Kai atsėdėjau 7 metus, paleido. Išvedė mane sargyba per zoną ir kitas sargybinis paėmė. Dar tris vyrus iš vyrų zonos kartu paleido. Nuvežė į stotį ir išvežė į Šiaurės Kazachstaną, į tarybinį ūkį „Stepnoj“ [Stepė]. Buvo tada kažkokia šventė. Paskui mus nuvežė į centrinę brigadą, 18 km nuo to ūkio. Mane ir dar

vieną vyrą iš Maskvos, Levą Nikolajevičių, kažkokio vokiečių grafo sūnų. Jam buvo 50 metų, bet jis kasdien būdavo nusiskutęs, nusipudravęs. Toks inteligentiškas. Iš karto apgyvendino mus klube ant scenos. Buvom du vyrai, dvi moterys. Kai mes, moterys, nusirengdavome gulti, vyrai nusigrėždavo. Paskui tą moterį išsivežė, kažkas ją įsimylėjo, o tą vyruką gražino atgal į centrinę, jis buhalteris buvo, irgi maskvietis. Likom su Levu Nikolajevičium. O paskui tas maskvietis man ir sako, kad rado kažkokio gruzino namuką. Jis ten tik žiemą gyvena, o vasarą gano gyvulius. Sako, einam į tą namuką. Tu, sako, manęs nebijok, aš tavęs nekliudysiu.

O valgyt bulkos, duonos duodavo. Pieninėj pasukų buvo galima pasiimti, kiek nori. Mano rankos buvo baisios. Balchaše buvo iškvietę laisvą gydytoją, jis ir davė II grupę. Tai aš tris mėnesius nedirbau. Dabar, kai nuėjau į kontorą dėl darbo, tai man sako, kad mane pasiųs į šienapjūtę, nes su tokiom mano rankom kitokio darbo nėra. O aš pasakiau, kad ten neisiu, eisiu į statybą. Šienapjūtėj niekas neveža namo, ten ir miega, ir valgo, ir paleistuvystės, ten viskas... „*Jūs einat savo valia*“, – tik pasakė. Ir mes dirbom – lenkas, vokietis, vengras ir aš, lietuvaitė. Tokia brigada statėm fermą. Aš jiems paduodavau plytas, skiedinį maišydavau. Brigadininkas buvo Stasys, lenkas. Mes keturiose ir dirbom. Vyrai uždirbdavo po 1 000 rublių, o aš 600 rublių. Tada aš pirmą kartą po išvežimo nusipirkau savo drabužių. Paskui statybos inžinierius Androsovas pagailėjo manęs ir paėmė į centrinę brigadą.

Atsimenu, vieną kartą buvo toks atsitikimas. Aš buvau poliklinikoje. Pernakvojau pas mažai pažįstamus ir saulei tekantėjau namo. Mane tuoj pavijo latviukė. Ji pirmojoje brigadoje gyveno, o aš centrinėje. Mums liko 10 km iki kolūkio. Važiuoja kazachas su dviem arkliais. Ji ir prašo jo, nes buvo pažįstamas, kad pavėžėtų. Jis ir sako: „*Tu sėsk, o jinai, ne*“. – „*Jeigu tu jos neimsi, tai ir aš nesėsiu*“, – atsakė latviukė. Taip ir atėjom, kol saulė leidosi. Jeigu ne jų žmogus, jie neima. Nekentė jie mūsų, oi kaip nekentė.

Centrinėje mes su viena moterim daugiausia dirbom prie remonto. Čia uždirbdavau po 360 rublių kas mėnesį. Tai aš jų neimdavau, o visus dėjau į taupomąją kasą. Paskui aš gyvenau pas vienus ukrainiečius. 200 rublių už valgį ir už butą mokėjau. O jis pradėjo meilintis vienai gydytojai. Išvežė žmoną su mergaite į tarybinį ūkį „Stepnoj“. Pasistatė priestatą prie jos namo ir pradėjo mane kalbinti, kad aš eičiau į ambulatoriją dirbti. Dirbti ir pas juos gyventi. Manęs visi gailėjo. Sakė, neišbūna ten niekas, nes ūkis, valgyt daryt, švara... Visi sakydavo, kad ten baisiai sunku. Bet ta gydytoja labai maloni buvo. Ašėjau pas juos. Metus prabuvau. Man ten buvo neblogai, bet, būdavo, pirmą valandą einu gulti, o penktą keliuosi, nes reikia ambulatoriją išplauti. Paskui jau ligonius priima. O aš vis klausdavau, kada pavasaris bus. Tai buvo 1954-ieji. Sniego daug, ir žemė sutrūkus nuo šalčio. Šaltis 30–40 laipsnių, vėjai visą laiką. Sakydavo, balandžio penkiolikta. Ir įsivaizduokit, balandžio penkiolikta – saulė, o gegužės pirmą – jau sėja. Dirva ten labai greitai išdžiūsta, nes visas vanduo subėga į tuos žemės plyšius.

1954 metų birželį atvažiavo pas mane brolis Pranas. Mes išėjom ir pradėjom statyti savo namuką iš plytų. Labai daug dirbom. Būdavo, aš pareinu iš darbo, jis pareina apie šeštą vakaro, tai dirbam iki dvyliktos nakties. Abu statėm, abu tinkavom, dažėm. Žemės buvo pilna, pirkti nereikėjo, tik parodė, kur galima.

Pasistatėm tokį nedidelį namuką, visi juo grožėjosi. Bet grindų nebuvo. Pas mus apsigyveno nuomininkas Petras Pivovaras.

O su tom grindim buvo nuotykis. Buvo vienas toks puikus vyras. Būdamas, jis važiuoja vandens į miškelį pro mūsų namuką, kuris buvo paskutinis, o toliau beržynas, kuriame buvo šulinys su geriamuoju vandeniu, ten galėdavai skalbti, maudytis. O centrinėje, kur visi gyveno, šuliniai buvo visur, bet vanduo ten sūrus. Tai visi pro mus ir važiuodavo to geriamojo vandens. Kartą dirbu aš prie namų, o tas pravažiuojantis vyras ir sako: „Ką – grindų reikia?“ – „Reikia“, – atsakau. „Važiuojam į Mamliutką“. Mamliutka – tai stotis už 200 kilometrų, jis iš ten veždavo

Stefa Pamakštytė su broliu Pranu (kairėje) ir statybos inžinieriumi Androsovu

gazolį [gazolinas, nevalytas benzinas] rugiapjūtei. „Aš turiu pažįstamų ten.“ Apie tai jis, matyt, pasisakė žmonai, nes ji pasiuntė kartu dar ir savo broli – prižiūrėt. Ir mes važiuojame trise. Mano brolio neišleidžia iš darbo, turiu aš važiuoti. O ką darysi? Tai mes ir nuvažiuojame. Nuvažiuojus jis ekspeditorei sako, jog jai daug kartų yra gera padaręs, ir dar padarysias, bet ji turinti gauti man lentų grindims. Ir viskas. Sėdo ir išvažiavo. O aš likau pas tą moterį ir ten gyvenau dvi dienas. Trečią dieną jis atvažiavo, pas tą ekspeditorę lentos jau sukrautos šone. Saulė visiškai arti laidos. Sako, važiuojam namo. O ką darysi, važiuojam. Pakrovėm lentas ir išvažiavom. Jis vairuoja ir dainuoja sau. Ką nors paklausia, ir vėl dainuoja. Ketvirtą valandą ryto mašina sustojo prie tokio ežero. Toliau matyti balti namukai, daržai, žalia pieva... Aišku, kolūkis. Jis paklausė, ar aš gulsiu. Ne, sakau. Tai duok man valandą pamiegoti ir būtiniausiai prikelk. Aš turėjau laikroduką „Zaria“. Nuėjau prie ežero, nusiploviau kojas, pavaikštinėjau, o penktą valandą atėjus prie mašinos, pakėliau vairuotoją. Sėdom ir išvažiavom. Jau netoli namų į kabiną paėmė kažkokį pažįstamą, jam pasakė, jog nuo šiol jo vyrų nelaikytų. Aš sakydavau, kad mane visur saugojo pats Angelas. Amžinai sparną uždėjęs visur saugojo. Tas grindis sudėjom.

Petras Pivovaras iš karto su broliuku labai sugyveno. Visur viens kitą labai palaikė. Na, o aš prie remonto dar tebedirbau. Kai mus vežė į tremtį, užvežė į Petropavlovską, kur mes pasirašėm kažkokius lapus, kad daugiau Tėvynės nematysim. Mums sakė taip: gali už vyro eit, gali namą statyt, daryk, ką nori, bet Lietuvos daugiau nematysi! O aš ką, Dieve, manęs morališkai niekas nepalaikė. Mama pradėjo rašyti, kad jai Lietuvoj labai sunku. O mes negalim pas ją nuvažiuoti, mes tai tremtyje. Su Petru 1955 metais susituokėme. Tai jis pasiėmė

atostogų ir išvažiavo į Lietuvą mamos parvežti, o nemokėjo lietuviškai. Išvažiavo ir neprapuolė, ir atvežė mamą. Viską kaime paliko, užkalė langus ir išvažiavo. Tik kalvę pardavė.

Atvažiavusi mama iš karto labai džiaugėsi, o paskui pradėjo labai verkti. Mes miegam ilgiausiai. Vyrai į darbą eina 8 valandai, aš kada anksčiau, kada vėliau, o mama atsikelia su saule. Atsikeliu, o mamos akys jau raudonos. Rusiškai ji nemoka nė žodžio. Ir kai tik 1956 metais išėjo įsakymas, kad leidžia visus namo, tai Petras tuojau mus sukrovė, davė 3 000 rublių kelionei, nuvežė už 200 km į stotį ir išleido į Lietuvą. O Petro su broliuku tada neišleido, nes jie dirbo plėšiniuose. Buvo liepa ar rugpjūtis, o jie parvažiavo lapkritį. Jau Aldutę turėjom.

Tėviškėje namus radom supelėjusius. Mama tik metus ten negyveno. Grįžę tuoj karvę nusipirkom. Iš kolūkio vogėm karvei šieną visą žiemą. Iš karto reikėjo eiti dirbti į kolūkį. Aš ėjau už mamytę, jos ten niekas iš kolūkio nė neišbraukė. O aš žinojau, kad vis tiek čia negyvensiu. Petras metus kolūkyje brigadininku dirbo.

Kai aš po 10 metų parvažiavau į savo kaimą, mano karta jau buvo sukūrusi šeimas. Kažkaip viskas buvo pasikeitę. Aš buvau kitoniška. Niekas manęs neignoravo, bet vis tiek viskas čia man buvo svetima. Mama buvo labai gera, bet ir gana griežta. Jei Petras ne taip perėjo per kambarį – viskas. Man moraliai buvo labai sunku. Petras įsitaisė Obeliuos mechaniku, bet jis neturėjo diplomo. Jam pasakė, kad dirbs, kol ateis iš technikum su diplomu. Taip ir buvo – 1958 metų gegužės 15 dieną Petrą atleido, o gegužės 17 dieną jis išvažiavo į Kubanę. Pasakė, per vasarą būk pas mamą, padėk nuimti daržus, tvarkyk. Norėsi gyventi su manim, atvažiuosi. Aldonai buvo treji metai. Susidės, būdavo, skuduriukų į pintinę, ir sako: „Išvažiuoju pas tėvelį.“

Petras atsiuntė pinigų, nusipirkau palta, moderniškus aulinukus, Aldutei paltuką gražų pasiuvau. Paskui atsiuntė kelionei. Visi sakė – jis jaunesnis, jis tave greit pames. Aš augau našlaitė ir žinojau, koks yra pažeminimas, kai nėra tėvo. Sakiau, jei pames, vaikas pas tėvą liks. Darau taip, kaip sąžinė liepia.

Rudenį mes išvažiavom pas Petrą į Kubanę, kur gyveno jo tėvai. Bet aš išvažiavau su mielu noru. Niekas manęs nesekė, aš buvau laisva. Kiek aš išgėriau tablečių, kiek injekcijų gavau (man labai niežėjo kūną), o kai nuvažiavau į Kubanę, nuo tos dienos viskas praėjo. Nebuvo kur sėst, ant viryklės atsirėmę pavalgėm. O per mėnesį padarė stalą ir taburetes.

1973 metais Aldona baigė 10 klasių ir išvažiavo į Lietuvą. Tenai labai norėjo teisę studijuoti. Bet kas priims į teisę, jei motina kalinė buvo. Paskui ji iš Vilniaus persikraustė į Kauną ir čia gyveno kurį laiką pas dėdę. Paskui įstojo į vakarinį institutą ir dirbo. Mes ją šešerius metus rengėm ir maitinom iš Kubanės. O 1978 metais Elytė baigė 10 klasių ir išvažiavo pas Aldoną. Likom mes dviese.

1979 metais, kai grįžome į Sintautus, priešiško didelio jau nebuvo. Iš karto buvo sunku čia, nes ten buvau pripratus būti su žmonėmis, o čia vis viena, vyras išeina į darbą, o aš darbo neturėjau. Iš karto buvo baisu, galvojau net į Šakius važinėti, ten, sakė, reikia kiemo šlavėjos. Na, o paskui Jocius įtaisė mane sarge ir aš septynerius metus dirbau sarge. Ir jau jaučiausi tarp žmonių. Ryte žmonės, vakare žmonės, dar kas vėliau išėjo, pas mane į būdelę užėjo, vis tiek tarp žmonių. O knygas, būdavo, jei atsinešu iš bibliotekos, tai per naktį

perskaitau. Kultūriniame gyvenime tada nedalyvavom. Daugiausia susivienijime. Jis organizuodavo ekskursijas. Tada susivienijimas vadinosi „Ūkio technika“. O su žmonėm man niekada sunku nebuvo. Ir ten sunku nebuvo. Atėjo močiutė – „Dukrele, nusipirkau sijoną, juosmuo per didelį.“ Gerai, sutraukiu. Mokėdavo, kuo turėjo – tai litrą aliejaus atneša, tai duonos, lašinių gabaliuką. Kolūkyje tada mažai uždirbdavom. Vietiniai visko turėjo. Aš duonai pasilieku kelis rublius, o kitus išleidžiu. Kas gerai buvo – tai, kad algą mokėjo kiekvieno mėnesio trečią dieną, o avansą – septynioliką. Tai aš žinau, kiek man reikės nuo 3 iki 17, viską nusiperku. Vyras, kiek atnešė pinigų, daugiau neprašė. Aš dar daug su siuvimu prisidurdavau. Baisūs buvo laikai, bet aš galvojau, kad tokia dalia...

Visur buvo geri žmonės

*Antosė Kučiauskienė (Mockaitytė)**

Pirmiausia iš mūsų viską atėmė rusai – ir gyvulius (karvę, kiaules), ir grūdus. Paėmė, kad nesumokėjom mokesčių. Po kiek laiko jie sako, kad galim išsipirkti. Tai pasiskolinom pinigų iš vienur, iš kitur, išsipirkom karvę ir kiaules. Dar telyčia augo. Bet vos tik spėjom išsipirkti savo gyvulius, atvažiuoja vežti. Nežinojom, kad veš. Manėm, jei viską gražino, tai jau gyvensim. Tąsyk buvo mūsų vaikai – Antanukas, Sigitas, Alvydukas – ir mudu su vyru. Alvydukas dar buvo tik pusantrų metų. Nieko neturim, nei rublio, nieko. Mus išvežė 1951 metų rudenį, po bulviakasio. Dar norėjom bulvių įsidėt. Galėjai vežtis, kiek sau reikėjo, bet kad mes nežinojom, ko ten reikia. Būtume obuolių įsidėję, o ne tų bulvių, tai būtume visko gavę už tuos obuolius. Ten obuolių nebūna. O tas bulves tuoj suvalgėm ir nieko nėra. Tai taip ir vargom.

Sunkiausia buvo išvežimas. Paskui tai mums labai geri žmonės visur pakliuvo. Savo patalynę turėjom, tai vagone ne taip baisiai šalom. Vaikams buvo gultai, o mes bet kur pasiklodavom. Gultai – tokios lentos prikaltos, tai vienas vaikas vos nenukrito. Pradžiai turėjom įsidėję valgyt. Kai išvažiuvom iš Lietuvos, vaikai susirgo tymais. Kai vagonas sustodavo, eidavom į valgyklas atsinešt maisto. O paskui dalydavomės. Vagone buvo skylė gamtiniams reikalams. Kai važiuoji, tai šaltis per ją eidavo.

Nuvežė į stotį Krasnojarsko krašte, išmetė visus daiktus. Mūsų su mažais vaikais niekas imt nenori. Visus vis rinko, rinko, o mes taip ir likom. Paskui kažkoks viršininkas atvažiavo ir kad pradėjo bartis ant „pirklių“, kodėl su mažais vaikais neima. Su mažais vaikais reikia pirma paimt. Paskui atėjo toks brigadininkas, pamatė, kad mes su mažais vaikais, ir paėmė mus. Apgyvendino Beriozovajos gyvenvietėje³³. Paėmė ir dar pas save apgyvendino. Jo duktė veždavo maistą darbininkams į laukus, kai pjaudavo javus. Ji parveždavo duonos dar ir mums. Labai geri žmonės buvo. Paskui surado mums kambariuką atskirai. O vėliau tas pats brigadininkas mums rekomendavo tokį namuką, kurio šeiminkė su vaikučiu išsikraustė į miestą. Namukas

* Antosė Kučiauskienė (Mockaitytė) gimė 1924 m. Braškių kaime. Sintautuose gyvena nuo 1957 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

³³ Beriozovaja – gyvenvietė Krasnojarsko krašte Balachos rajone, Manos Belagorės kalnuose.

Juozas Kučiauskas
(dešinėje) dirba
statybose

Antosė ir Juozas
Kučiauskai Sibire

nedidelis – tik vienas kambarys, kartu ir virtuvė. Toks, kad mes vos tilpdavom – mes penki, brolienė su vaiku ir vyro mama. Tuoį susirentėm gultus. Patalynės turėjom, ir miegam. Vietoj *plytos* [viryklės] tokia *bačka* [statinė] geležinė buvo. Ten kurdavom. Žiemą anglių parsiveždavom, tai kol prikurdavom, ir valgyt pasidarydavom. Ten netoli anglių kasyklos buvo, tai anglių buvo. Dar truputį ir malkų reikėdavo, kad užkurtum. O rusų *pečiai* [krosnys] labai dideli, ant jų visi mažiukai vaikai gulėdavo. Vyro mamai Antosei padarėm lovytę. Tolyn – geryn. Pavasarį davė žemės prie namuko, pasisodinom bulvių. Susigalvojom, kad reikia ožkos. Nebuvo tai ožkai tvartuko, tai vyras iškasė jai tokią žeminukę. Kas ten per žemė tokia, kad niekad neužtvinsta. Lyja, bet netvinsta. Ten ir *sklepai* [rūsiai] buvo po tuo namuku, į kuriuos bulves susipildavom. Toį žeminukėj ta ožka ir gyveno. Paskui įsitaisėm ir paršiuką. Ir tas po ta žeme gyveno. Už darbą kolūkyje mokėdavo grūdais. Ten buvo nemažas kaimelis, nes buvo mokykla. Buvo ir felčerinis punktas. Geri buvo daktarai.

Paskui mane įdarbino fermoj sargauti naktimis, o vyrą prie statybų. Kai vežė, žiūriu, kad vyras dedasi visus savo įrankius. Aš puodus, *bliūdus* [dubenis], o jis – įrankius. Tai aš lyg ir užpykau. O paskui labai gerai buvo, kai tik pamatė, kad jis įrankių turi, tai iškart prie statybų. Ten lengvesnis darbas. Dieną aš namie su vaikais, naktį – vyras. Aš išeidavau nakčiai, o jis pareidavo. Tai taip ir

*Prie anytos kapo
Beriozovajos
gyvenvietės kapinėse*

gyvenom. Niekas niekada nebuvo atėjęs vogti. Naktį vis reikdavo pažiūrėti, kad kas neatsitiktų gyvuliams, kurių nemažai buvo. Oi, kaip bijodavau. Reikėdavo pažiūrėt, kad karvė ar veršis nepasismaugtų. Veršiukai atskirai būdavo užtvirti, jiems tvartą pakūrenti reikėdavo, kad nesusaltų. Būdavo tokie loviukai, į kuriuos įdeda veršiuką ir girdo, kol jis pradeda gerai vaikštinėt. Pas mus taip nedaro. Sibire išgyvenom 7-erius metus: nuo 1951 iki 1958 metų rudens. Paskiau dirbau vaikų darželyje, kai mažiausias vaikas apsirgo. Lyg plaučių uždegimas, lyg su stuburiuku kažkas. Tada mane jie ir paėmė į darželį su vaiku. Valytoja paėmė, ne prie vaikų, nes aš dar rusų kalbos gerai nemokėjau. Paskui aš savo vaiką vis nusivesdavau, kol paaugo.

Aš dar buvau išmokus siūti, tai viena moteriškė davė man savo mašiną, o aš tas ruses apsiūdavau. Paskui jau nusipirkau ir savo mašiną. Už siuvimą duodavo maisto. Visi labai geri buvo. Pas felčere dar truputį ir valiau.

Ten buvo daug lietuvių. Paskui jau žmonės ir *ženytiš* [vestis] pradėjo. *Su-siženydavo* [apsivesdavo] civiline metrikacija. Buvo žmogus, kuris prieš mūkele *suženydavo* [apvesdindavo]. Tai čia grįžus, kunigas sakė, kad kito *šliūbo* [kitos santuokos] ir nereikia.

Ten pasimirė vyro mama. Mirė nuo plaučių uždegimo, turėjo apie 75 metus. Kai vaikai nuvažiavo parsivežti jos palaikus, tai pirmiausia nuėjo pas apylinkės pirmininką. Buvo įsidėję valgyt lašinių ir dešros. Kai pasisakė, kad Kučiauskai, juos, pasirodo, pirmininkas dar prisiminė. Davė nakvynę, pavaišino, nuvežė į kapus. Vyras buvo išliejęs iš cemento mirusiųjų pavardes, tai surado kapus ir palaikus pasiėmė.

Kai grįžom į Braškiūs, radom savo namus, tik niekas neleido ten gyvent. Tada atvažiavom į Siñtautus. Vyras pradėjo dirbti MTS. Gyvenome Jakaitynėje už Pentės. Tame name kelios šeimos glaudėsi. Kol prisiregistravom, kol visur apėjom, privargom. Buvo mūsų namukas ir tvartukas išlikęs, bet neatidavė. Pasakė, kad jeigu dar ieškosi savo namų, vėl išvažiuosi. Taip pasakė tas, kuris ten gyveno. Iš pradžių dar sakė, kad ateičiau pasiimti savo daiktų, dar sofa likus, o paskui,

gerai kad dar buvo kitų žmonių, kai pradėjo mane plūsti, kad parvažiaus dar savo daiktų ieškau. Mane už kupros, ir lauk. Prašė, prašė, kad ateičiau, o kaip pasielgė. Vėliau vyrą pašaukė į Naumiestį aiškintis teisman. Gerai, kad turėjom liudininką. Paskui jie tą mūsų namuką nugriovė ir pasistatė sau priebutį, nusivežę kiton vieton. O taip būtų buvę gerai tas namukas, nes dabar žemę ten atsiėmėm. Paskui pasistatėme čia, kur dabar gyvenam.

Kai vežė, buvau vaikas

Zosė Šimaitienė (Bosaitė)*

Prie Sudárgo tris mėnesius buvo frontas. Mus išvijo į *sklepą* [rūsį], o kariuomenė mūsų kambariuose gyveno. Iš mūsų jau viskas buvo atimta. Geri kariiviai buvo, tai mums duodavo valgyti. Paskui vokiečiai, matyti, jausdami, kad frontas bus pramuštas, pasikinkė arklius ir mus išvežė į Lazdýnus³⁴, į Vokietiją. Išvežė tėtuką – Juozą Bosą, mamutę – Mariją Bosienę ir mane. Prie to miesto buvo didelis Lazdynų dvaras. Visur buvo prikišta lietuvių. Mus nuvarė runkelių nuimti. Runkelių lapai siekė juosmenį. Mes pabuvome per naktį. Tėtukas sako – varome atgal. Tai ir grįžome į dvarą. Pabuvome keletą dienų. Paskui kariuomenė mus surado ir tėtį pristatė prie kūlimo. Vėliau vėl mus supakavo ir vežė. Vežė dieną naktį, dieną naktį. Tik paskutinę naktį, prisimenu, iš pradžių buvo tankų eilė, paskui vokiečių arklių kariuomenė, galiausiai – civilių lietuvių minia. O ant mūsų *patvados* [vežimo] sėdėjo vokiečiai. Tai tėtukas sako, kai tik vokiečiai nueis, varom į minią, ir niekas nebepagaus. Mes taip ir padarėme. Aš tik atsimenu, kad visur buvo ugnis. Atrodė, kad degtų koks klojimas, o tu per jį važiuotum. Mes, pamatę keliuką į šoną, nusukome juo. Po pusės valandos rusai atėjo. Bet jie buvo nebjaurūs, leido eiti į kambarius ir gyventi. Mes gyvenome kokias dvi savaites. Po dviejų savaičių grįžome tuo keliu, iš kurio išsukome, visur mėtėsi žmonių ir arklių mėsos. Net pušų viršūnėse kabėjo mėsos gabalai. O vokiečiai basi (rusai pirmiausia juos naudavo, nes rusų kariuomenė buvo basa). Ir iš mūsų košė būtų buvusi. Rusai žinojo, ką darys, gerai, kad liepė dvi savaites pralaukti.

Išliko toks vaikiškas prisiminimas. Aš labai bijodavau lėktuvų, liko baimė nuo karo. Po karo Vokietijoje, kai išvežė šeimininkus, susiradau ponios aukštakulnius ir maniau pavaidinsiu ant laiptų. Kaip tyčia praskrido lėktuvas. Kad aš verčiausi nuo tų laiptų, susižeidžiau kojas, nulaužiau batų kulniukus.

Kai vežė, buvau vaikas, į nieką nesigilinau.

Grįžę gyvenome Sudáрге, tėviškėje. Paskui Slavikuose 5-erius metus, Vöniškiuose. Sintautuose nuo 1962 metų.

* Zosė Šimaitienė (Bosaitė) gimė 1933 m. gegužės 7 d. Rėžgalių kaime, Šakių rajone. Sintautuose gyvena nuo 1962 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

³⁴ Lazdynai, vokiškai Lasdehnen – miestelis buvusioje Pilkalnio apskrityje. Dabar Kaliningrado sritis, Krasnoznamensko rajonas.

Alkana vaikystė Sibire

*Algimantas Maumevičius**

Kai mus išvežė, man buvo treji metai. Tai buvo 1948-tieji. Ką aš galiu atsiminti? Atsiminimai likę tik iš Sibiro. Vaikystė tokia. Kai mus nuvežė, aš jau nevaikščiojau. Buvau nusilpęs. Kai nuvežė, atrodo, buvo pavasaris. Nuvežė į Krasnojarsko kraštą, į Šilos³⁵ miestelį. Tokio dydžio kaip Šakiai. Ir paskiau jau ten padrėbė. Išvežė tėvus – Česlovą ir Matildą Maumevičius, sesę Renatą, brolių Vidą, mane, močiutę Oną Kamaitienę (mamos mamą) ir tetą (mamos seserį). Aš buvau pats jauniausias. Man buvo sunkiausia. Gyvenome Kamarčiagoje³⁶.

Atsimenu nuo to laiko, kai Stalinas mirė. Aš buvau pirmoje klasėje. Tada džiaugsmas buvo. Ir tėvai džiaugėsi, ir mes, vaikai, visi pasislėpė juokėmės. O tie rusai verkė, raudėjo. Nei mes žinojom, kas tas Stalinas, nei nieko. Bet vis tiek džiaugsmas buvo, nes tėvai džiaugėsi. O po tų 1953-ųjų jau buvo laisviau. 1955 metais jau karvę nusipirkom. Gyvenom tarp trijų keturių kalnų slėnyje, ten buvo upeliai, upė Mana didesnė, panašiai tokio pločio kaip Nemunas. Sraunumas labai didelis buvo. Į ją koks šimtas metrų nuo namo upelis įtekėjo. Prie to upelio dar kitas šaltinis buvo. Gyvenom barake aštuonios šeimos. Virtuvė buvo tas pats kambarys. Paskiau atsitvėrėm kaip ir virtuvę. Iš pradžių tai tame pačiame kambaryje po dvi, po tris šeimas būdavom. Lupynas valgydavom. Ką rusai išmesdavo, susirinkdavom, ant mašinos pasikaitindavom, susidžiovindavome ir valgydavom. Lupynų parnešdavo ir tėvai, ir patys rinkdavom. Rusai gyvulių laikydavo, bet lupynas mesdavo lauk, ne maistas būdavo gyvuliams. Taip prastai buvo. Aš nuo bado nusilpęs buvau.

Paskui pradėjau eiti į mokyklą. Prastai sekėsi rusų kalbos gramatika, nors rusiškai gerai šnekėjau. Su matematika labai gerai ėjo. Po pamokų lakstom, kur jau dirbsi, darbo nėra. Tai kokį triušį pašerdavom, kai jau juos auginom. Vasarą uogaut išėini. Bet vienų neleisdavo. Buvom išėję kelis syk ir vieni. Mešką buvom susitikę.

Upėį žvejodavom. Ir toj didelėj žvejodavom. Meškeres darydavom iš paprastų siūlų, kabliuką užriši, ir gerai. O kabliukų pirtk būdavo. Ant karklo užrišdavom siūlą, ant galo kabliuką – ir meškerė. Gaudydavom su slieku, bet dažniausiai su gaidžio uodegos plunksna. Apvynioji šilkinu siūlu tą plunksną ir meti į upės sraunumą. Kibdavo lydekos, ešeriai. Ir upėtakis ant tos plunksnos kibdavo. Smagu, kai ištrauki žuvį. Ją kepdavo mama. Brolis buvo didesnis, tai jis su bučium gaudydavo. Nusipindavo iš karklų, duona ištepavo, kad kvepėtų. Kas savaite nuveža į tą didelę upę. Ten būdavo tokia rami vieta, kur srovės nebuvo. Ir palikdavo per naktį. Žuvis įplaukia ir atgal neišplaukia, ji neranda vietos. Tai ten visko rasdavai: ir lydekų, piskariku daug, ešeriukų. Lydeka, papuolus į bučių, kitų žuvų iš baimės jau nepuola.

* Algimantas Maumevičius gimė 1945 m. vasario 10 d. Zyplių kaime. Sintautuose gyvena nuo 1965 metų. Atsiminimus užrašė L. Girdauskienė.

³⁵ Šila – gyvenvietė Krasnojarsko krašte, Suchobuzimskojės rajone. Tremtiniai čia dirbo žemės ūkio darbus. *TIKV*, p. 271.

³⁶ Kamarčiaga – gyvenvietė Krasnojarsko krašte Šalinskajės (dabar Manos) rajone prie Transsibiro geležinkelio, apie 70 km nuo Krasnojarsko. *TIKV*, p. 139.

Su rusiukais kartais mušdavomės. Kaip čia, taip ir ten vaikai yra vaikai.

Mama valdiškų darbų nedirbo, nes šeima buvo didelė. Tėtis dirbo taigoje – pjovė medžius su skerspjuve. Paskiau jau atsirado motoriniai pjūklai. Kai upė patvindavo, tėtis paleisdavo vadeles iš rankų, kad arklys pats namo eitų. Randa jis upėj tokią vietą ir palengva eina, pereina, paskui vėl geru žingsniu eina. Paskiau, kai nuslūgo vanduo, pasižiūrėjau, kad ten medis pakibo. Ten buvo nulūžęs paprasčiausias medis, arklys jį vandenyje rasdavo ir juo eidavo. O po tuo medžiu upės gylis siekė apie penkis metrus. Tai būta paprastos pušies, kurios liemenį apimti gali.

Kartą leido medį ir nepasižiūrėjo žemyn. Tas medis ir nuvažiavo į pakalnę, čiuožė ir nučiuožė. Ir... į baraką! Per vieną langą įlėkė, per kitą išlindo. Gerai, kad tuo metu žmonių barake nebuvo. Sugriovė galą barako, porą medžių išlaužė. Paskui teko remontuoti.

Labai linksma vaikams būdavo, kai pavasarį atplaukdavo parduotuvė. Buvo ir vietinė parduotuvė, bet atplaukusioji daugiau atveždavo. Saldainių, limonado...

Sunkiausia buvo badas. Nebuvo ką valgyti. Tėtis sirgo, o mama viena. Ką buvo išsivežus, viską į maistą iškeitė. Už patalus gaudavo pusę maišo bulvių, o dar parnešt apie trisdešimt kilometrų. Tėčiui buvo inkstai. Nedrūtas buvo. Paskui ruselė nurodė tokių vaistų ir jis išgijo, nereikėjo nieko. Tokie *cibullaiškiai* [svogūnlaiškiai] buvo. Ne tokie, kaip čia. Arbatas pradėjo gert. Praėjo ir praėjo. Ruseliai geri žmonės buvo. Geresni už lietuvius. Grįžom visi, kuriuos išvežė, išskyrus močiutę. Ta iš bado pasimirė.

Smagiausia buvo, kai išėini grybaut, uogaut. Grybų labai daug būdavo – kelmucių, raudonviršių, lepšių. Uogos ant kalno. Augo avietės, raudonieji serbentai. Sykį uogavom avietes, aš šaukiu, niekas neatsiliepia, bet šalia krebžda kažkas, tai aš ramus. O ten meška braukia uogas ir ėda. Su letena braukia ir į snukį deda. Pasakiau, kad meška. Visi iš tų krūmų išlindom – ir namo! Meška nesivijjo. Ji būtų nepavijusi į pakalnę. Ji kūlversčiais lekia. Greitai mes namuose atsidūrėm. Man atrodo, kad mes uogų tada neparsinešėm. Nieko nežinau.

Švęsdavome šventes. Joninės, būdavo, prasideda iš pat ankstyvo ryto. Jeigu jau būna labai graži diena, tai kai eina koks pakeleivis, tą vandeniui perlieja. Ir žmonės nepyksta. Tą dieną visus tik vandeniui laistydavo. Vaikams būdavo labai smagu. Laistydavo, iš kur papuola. Ant stogo užsilipi ir šūst kibirą vandens žemyn! Visus liedavo iš eilės – ir rusus, ir lietuvius. Tokia šventė būdavo. Ten ne taip jau ir karšta būdavo.

Mes dar švęsdavom Velykas ir Kalėdas. Malyj Ungute mažai buvo rusų, tik kelios šeimos. Lietuviai švęsdavo kiekvienas savo šeimoj. Bendros šventės būdavo Velykų antroji diena. Pas kaimyną eidavom ir margučių nešdavomės. Margindavom margučius ievos žieve – pasidarydavo juodi, o nuo kažkokio medžio – salotiniai. Paskui visaip skutinėdavom, kiti lygūs būdavo. Kiaušinius ridenti tenai mados nebuvo, mušti – būdavo. Katro nedūžta, tai tas visus kiaušinius susirinkdavo. Vištų laikėm, tai kiaušinių turėdavom. Kiaušinį išlošti būdavo gera dovana, nes suvalgyti galima.

Į galą jau neblogai buvo. Karvę nusipirkom. Metus tą karvę palaikėm. Išgindavom į mišką, ganydavom. O paskiau persikraustėme į Šilą. Iki tol gyvenom

Kamarčagoje. Šiloje išsinuomojom butą, medinio namo vieną galą. Tą pačią karvę parsivedėm. Vieną kartą buvo išgąščio – karvė išėjo atgal į Kamarčagą, kur buvo įpratusi. Tėtis paskiau plytinėj dirbo.

Paskui mums pranešė, kad mes jau laisvi esam. Važiuom iš karto. Susitvarkėm viską ir važiuom. Ten buvo tokia parduotuvė, kur užbėgdavau saldinių pirkt. Tai nuėjau atsi-sveikint. Tai, sako, jūs išvažiuojat? Tik tada suprato, kad mes lietuviai.

Į Zyplius grįžome rudenį. Buvo 1957-ieji metai. Namų neradom. Tuščia, tik šulinys ir sodas. Daugiau nieko. Čia Kamaičiai buvo, giminės. Gerai sugyvenom. Kamaitis, mamos brolis, buvo kalvis. Tai davė tokį lūšnos galą. Ten nieko nebuvo, anei langų. Bet davė medžiagų, tai susiremontavom. Ir geriau gyvenom negu kitam gale dzūk-as. Priregistravo iš karto. Pirmininkas Kraulėda tada buvo. Tėtis pradėjo dirbti statybose. Kai grįžau, jau buvau ketvirtoj klasėj. Ta mokykla labai blogai atrodė. Nieko aš nemokėjau. Atėjau, o antrą dieną diktantą rašėm. Tai mokytoja sako, kad rašyčiau rusiškom raidėm. Lietuvišką tekstą rusiškom raidėm. Nieks neišėjo. Kaimynė Miščiukienė buvo mokytoja, tai ji padėdavo. Buvau perkeltas į penktą klasę. Penktoj vėl likau. Ir vis per tą lietuvių kalbą. Paskui perėjau į Beržynus, ten mokinausi, ten likau. Nuo tos penktos klasės persilaužiau. Sunkiai ėjo, bet į rusišką mokyklą eiti negalvočiau. O buvo rusiška mokykla Šakiuose.

Iš vyro mamos Matildos Maumevičienės (Kamaitytės) pasakotų prisiminimų Algimanto Maumevičiaus žmonai.

Kai atėjo išvežt, net trejų metų vaiko neleido aprengti, greitom susodino į mašiną. Ką spėjai pasigriebt, pasigriebei, ko ne, tas taip ir liko.

Išvažiuodami iš Lietuvos, pasisiėmė pagalvių. Ir ten, Malyj Ungute, pasiėmė pagalvę eidavo per kalnus. Už kelių kalnų tą pagalvę išmainydavo į tokį mažytį mažytį bulvių *viedriuką* [kibirėlį]. Taip pačioj pradžioj buvo. Kartą tuose kalnuose pasiklydo, nebesugebėjo pareit. Vienu žodžiu, reikėjo į aukštą kalną įlipt ir per jį pereit. Ten rusai gyveno. Ilgai ji klaidžiojo, o paskui kitoj pusėj kalno kažkokius kirtėjus rado. Tai jie ją ir parvedė namo, parodė kelią. Tas bulves ji parsinešė. Skusdavo tas bulves ne taip, kaip kad mes skutome. Visą bulvę suskusdavo, suskusdavo ir tas skutenas ant *plytos* [viryklės] kepdavo. Iš pradžių tik toks maistas ir būdavo. Šitas (Algirdas Maumevičius) septynerių metų tik vaikščioti pradėjo.

Tėviškėje. Sėdi Matilda ir Česlovas Maumevičiai; stovi jų vaikai Renata ir Algimantas

Prie Onos ir Juozo Jakaičių iniciatyva ir lėšomis Sintautų kapinėse pastatyto Tremtinių kryžiaus. 1990 m. birželio 14 d.

Nevaikščiojo iki pat mokyklos. Iš bado nevaikščiojo. Kai Algirdo tėvas pagijo, pradėjo dirbti plytinėj, tai jau pradėjo uždirbti maistui. Tada pradėjo valgyt turėt šį tą. Paskiau jau išigijo karvę, paršeli, vištų. Paskiau jau buvo gerai. Mamos atminimai visi baisiai sunkūs. Ant geležinkelio pylimo paliko savo mamą Oną Kamaitienę nepalaidotą, seserį... Sustoja traukinys, iškėlei, padėjai ir nuvažiavai. Taip visi ir likdavo tie mirę. Niekas neleido išlipt, niekas neleido palaidot.

Pasakojimą tęsia Algimantas Maumevičius.

Vaido brolis tai buvo palaidotas, kai nuskendo. Ten upėj buvo toks sūkurys. Jiedu važiavo motociklu kalnu ir nuslydo. Mes žiūrėjom filmą traktorininkų mokykloj. Ateina kaimynas, kur važiavo kartu, sako: „*Burba nuskendo.*“ Tuojau pasibaigė tas filmas, sustabdė jį. Ėjom ieškot. Nardė, motociklą rado, o jo nesurado. Nardė tą dieną, tą naktį. Paskiau nardė kitą dieną, bet jo nerado dugne. Mat jis buvo tame sūkuryje. Tas sūkurys po kalnu (ten upė pasigrauzus). Patraukė po kalnu, gal kur užkliuvęs buvo, bet nieko nerado. Savaitę laiko ieškojo. Darbai nevyko. Nei miškas dirbo (turima omenyje medkirčiai), niekas nedirbo. Tą žmogų rado po trijų savaičių. Pro šalį žmonės ėjo, plaukus pamatė. Kaip šviežiai miręs buvo. Paskui, kai ištraukėm, tai greitai pamėlynavo.

Ten buvo traktorininkų mokykla. Traktorininkai ten ir gyvendavo, ir ten jiems atveždavo filmų rodyti. Ir mes ten eidavom. Už filmą reikdavo mokėti dvidešimt kapeikų. Kinai būdavo apie karą, apie Leniną, Staliną. Kai Stalinas mirė, degino jo knygas. Baisiai buvo įdomu, kad Stalino knygos dega. Tas knygas degino ta traktorininkų mokykla. Viską rinko krūvom ir padegdavo.

Kai Stalinas mirė, kiek džiaugsmo buvo. Visi šoko, buvo didelė šventė. Viešai šoko. Eina rusai, žliumbia, į mus pasižiūri kaip į kokius nusikaltėlius. Tai truputį apimsti. Tie praeina, o mes vėl cha, cha, cha kiek tik galim. Mums toks džiaugsmas, toks džiaugsmas. Po to jau pradėjo žmones paleist namo. Vienus paleido, kitus paleido, ir kai mus paleido, parvažiavom į Lietuvą. Didžiulis nusi-vylimas – nei kur įsidarbinti, nei kur gyventi. Uždarbio nėra, maisto nėra. Priėmė brolis, pas brolių (mamos) ir gyvenom. Paskui šiaip taip, šiaip taip. Mama norėjo važiuoti atgal. Ten jau buvo prasigyvenę, žemes išsidirbę, akmenis išsirinę. Jau ir karvę turėjo, ir bulvių turėjo, ir daržovių turėjo. Vaikai jau suaugo – jau ir Renata ir Vidas dirbo.

Sąjūdžio laikais brolis Vidas Maumevičius buvo nuvažiavęs į Malyj Ungutą, norėjo parsivežti močiutės Matildos Maumevičienės palaikus. Bet kapo neberado. Kapinės dar buvo, bet prilaidotos, o tos vietos nerado. O atrodo taip ženklinom, taip ženklinom... Ten, kur buvo barakai, dabar miškai užaugę. Nei barakų, nei nieko. Net negali pagalvot, kad ten buvo gyvenama vieta, gyvenvietė. Dar vienas lietuvis ten vidury miško gyvena.

Nuo Sintautų iki Krasnojarsko ir atgal (atsiminimai)

Vytautas Kamaitis

Parengė Nijolė Kamaitienė

Gimiau ir užaugau Sintautų valsčiaus Skardupių kaime. Tėviškė buvo prie Pentos, kairėje jos pusėje. Priešais mūsų namus, kitoje Pentos pusėje, gyveno Endrius Gyvis, vedęs tėtės seserį Marcelę. Šiek tiek į rytus, toje pačioje Pentos pusėje, buvo Antanaičio (Antanavičiaus) ūkis, į kurį 1961 m. atitekėjo mano sesuo Ona. Antanaičio sodyba buvo pati kraštinė senajame gatviniame kaime, todėl ūkius keliant į vienkiemius, jie liko savo vietoje. Gyvis taip pat liko neišsikėlęs, kaip ir vakariniame kaimo gale gyvenęs Kramilius.

Kamaičių ūkio žemė pietuose ribojosi su Mockupių ir Rūgių (Jegamasčių) kaimais. Prie šių trijų kaimų ribos buvo sukastas *kapčius*¹ kaip kaimų ribų ženklas.

Mano tėvukas (tėtės tėtis) Jonas Kamaitis turėjo 38,5 ha žemės; jos plotą mano tėtis padidino iki 53 ha, nupirkęs iš Adomaičio 15 ha žemės. Kaip aš atsimenu, ūkyje buvo du dideli tvartai gyvuliams, bulvinė, dvi *skūnios*²: (viena jų, lentinė, buvo pastatyta atskirai, o kita, iš rąstų, sujungta su tvartu), dvi klėtys (didžioji ir mažoji) ir nemaža tėvuko statyta *stuba*³. Stuba buvo pastatyta vietoje senosios. Tuo metu tėvukas dar buvo jaunas, o jo sūnui Jonui, mano tėtei, – 11 metų. Statyboms medžius vežė žiemą iš Jankų miškų. Arklius kinkydavo į *šlajas*⁴, prie jų dar prikabindavo *abazą*⁵. Rengdavosi skrandas, *skrandinius*⁶ ar *šinelius*⁷, apsiaudavo veltinius ir važiuodavo dvejomis šlajomis. Žiemos diena trumpa – išvažiuodavo ir grįždavo tamsoje. 1940 m. mano tėtė stubą nuo apačios iki langų perstatė naujais rąstais. Tuo metu viršutinė *stubos* dalis buvo sutvirtinta ir pakelta – laikėsi ant medinių spyrių.

Marijonos Štrimaitytės ir Jono Kamaičio vestuvės. 1917 m. Visos šio straipsnio nuotraukos iš Vytauto ir Nijolės Kamaičių šeimos albumo

¹ *Kapčius* – kaupas, kauburys.

² *Skūnia* – kluonas.

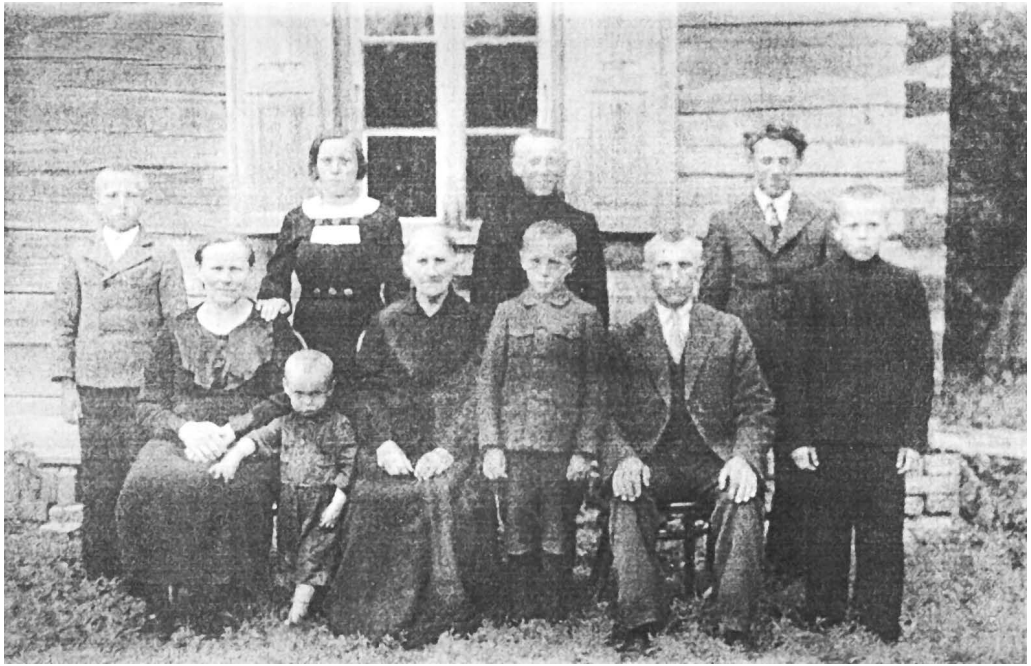
³ *Stuba* – gyvenamasis namas.

⁴ *Šlajos* – darbinės rogės

⁵ *Abazas, abazėlis* – mažos, bet tvirtos rogutės, ant kurių uždedamas vežamo rąsto užpakalinis galas.

⁶ *Skrandinis* – audiniu iš viršaus apsiūta skrandas (versti kailiniai).

⁷ *Šinelis* – milinė.

Jono ir Marijonos Kamaičių šeima. Pirmoje eilėje (iš kairės): Marijona, Vaclovas, Petronėlė, Vytautas, Jonas, Antanas; antroje eilėje stovi Valentinas, Ona, Jonas ir Juozas. Apie 1938 m.

Kaimynai, pamatę, kaip dirba meistrai, kraipė galvas ir vis šnekėjo, ar tik nesugrius Kamaičio namas. Bet nesugriuvo, tik buvo gerai suremontuotas.

Tėvukas mirė dar nepasenęs, kaip sakydavo močiutė, patrūkęs nuo sunkių darbų. Jausdamas artėjant mirtį, tėvukas liepė pakviesti kelis kaimynus ir jiems padiktavo testamentą, palikdamas ūkį sūnui Jonui. Žmonai Petronei užrašė viską, ko reikia pragyventi. Po metų mano tėtė vedė Marijoną Štrimaitytę iš Griškabūdžio parapijos, Šukėtų kaimo. Vestuvės buvo kartu su tėvuko mirties metinėmis. Tuo metu tėtės broliui Antanui buvo tik 11 metų. Mama atitekėdama parsivežė samdinę merginą iš savo gimtųjų Šukėtų, kad būtų linksčiau ir drąsiau naujoje šeimoje.

Mano močiutė Petronėlė (buvusi Urnaitytė) buvo atitekėjusi iš Naumiesčio parapijos Urbantų kaimo. Močiutė savo šeimoje augo dviese su broliu. Taip pat ir tėvukas turėjo tik vieną seserį, kuri ištekėjo į Žėglių kaimą už Kuro ir mirė jauna, palikusi mažą dukrelę Antosę. Pačių tėvukų šeima būtų buvusi labai didelė, tačiau iš dvylikos vaikų septyni mirė maži. Iš likusių penkių vaikų vyriausia tėtės sesuo Petronė ištekėjo už stambaus ūkininko Kuto iš Naumiesčio parapijos, Kutų kaimo. Mirė jauna, palikusi mažą sūnelį Juozą. Tėtės brolis Juozas mokėsi Seinų kunigų seminarijoje, susirgęs džiova, jaunas mirė Rusijoje. Jauniausias tėtės brolis Antanas, baigęs mokslus, dirbo mokytoju. Užaugino du sūnus – Zenoną ir Ramūną.

Tėtės sesuo Marcelė ištekėjo už kaimyno Endriaus Gyvio. Jie turėjo sūnų ir dukrą. Mažas jų sūnelis, būdamas trejų metų, nepastebėtas sekė paskui močiutę, kuri buvo pas juos nuėjusi į svečius, nukrito nuo liepto į Pentą ir prigėrė. Dar labai jauną (16 metų) mano pusseserę Marcelę Gyvytę išimylėjo vyras iš gretimo

kaimo ir jai pasipiršo. Marcellukė tik pasijuokė iš tokių piršlybų. Tada šis atėjo naktį, šovė pro langą į Marcellukę ir, nuėjęs už namo, pats nusišovė. Vyras šiek tiek pasikankinęs mirė, o Marcellukę, nuvežus į Kauną, pavyko išgydyti. Vėliau pas Gyvius atėjo bernauti vaikas, pravarde Šiaučiukas. Jis buvo sumanus darbininkas ir geras žmogus. Marcellukė ir Šiaučiukas pamilo vienas kitą, o teta džiaugėsi darbščiu bernu ir vis žentu vadino. Bet kaimo mokykloje pradėjo dirbti jaunas mokytojas Jurgis Kebleris, kuris ėmė domėtis vienturte Gyvių dukra. Teta tuo neapsakomai džiaugėsi ir tol spyrė dukrą už jo tekėti, kol galų gale jie susituokė. Šiaučiukas per evakuaciją pateko į užsienį, atsidūrė Amerikoje, kartais dar ir siuntinėli savo buvusiai mylimajai atsiųsdavo.

Na, o tas poniškas Gyvių žentas nebuvo labai tikęs. Mokykla buvo Ūso namuose, Mōčkupių kaime. Į šią mokyklą eidavo vaikai iš Murinų, Rūgių, Voverių, Gaisrių ir Skardupių kaimų. Būdavo, kad mokytojas Kebleris, palikęs kokią vaiką po pamokų, pats išeidavo namo. Paliktasis vaikas, išmokęs ar parašęs, kas užduota, turėdavo eiti pas mokytoją į namus ir parodyti, ką išmoko. Tolimesnių kaimų vaikai nežinodavo takų, tai mokytojas, gyvenęs Skardupių kaime pas Gyvį, kartu po pamokų palikdavo ir kuri nors Kamaituką, kad tas kelią parodytų. Nuo mokyklos iki Gyvio buvo daugiau nei kilometras. Kelio nebuvo, reikėjo eiti take-liais, ūkių ribomis, per balas ar sniegą, grįžtant namo kartais jau ir sutemdavo. Vaikų, kuriuos jis mokė, tėvai surinko parašus, kad šį mokytoją iškeltų kitur.

Vėliau ėjom į Sintautų mokyklą. Pavasariais, kai Penta ištvindavo ir lieptai būdavo iškelti, per ją mus perkeldavo mergina, susodinusį į didelį *mėslovį*⁸, padarytą iš storo jovaro ar gluosnio. Plukdydavo kartimi pasistumdama per visą užlietą lanką iki sodybų. Pentoje, kur krantai aukštesni, pavasarių statydavo iš karklų pintas varžas ar bučius žuvims gaudyti.

Nuslūgus pavasariniam potvyniui, pradžiūvus ir atšilus orams, buvo skubama dirbti žemę, sėti vasarinius javus, sodinti bulves, daržus. Vėliausiai į negiliai suartas dobilienas buvo sėjami linai. Dobilienas po arimo ilgai akėdavo, kol pasidarydavo sluoksnis purios dirvos.

Po pavasariinių darbų greitai ateidavo šienapjūtė. Pievose suskambėdavo galandami dalgiai. Praeina pjovėjai per pievą ir sugula žolė į gražias pradalges. Merginos ir moterys eina paskui, grėbliais daužydamos pradalges. Apdžiūvus vartydavo ir pagaliau visa pieva pritupdyta kupetų. Jau atvažiuoja vežimai, krauna kvepiantį šienelį ir veža namo į skūnią. Pasibaigus šienapjūtei, iki rugiapjūtės reikia išmėžti tvartus, mėšlu apkratyti pūdymus, kuriuose nuo pavasario buvo ganomi žąsiukai ir kiaulės. Aparus apkratytus pūdymus, dirva paruošta žiemkenčių sėjai. Rugiapjūtėj vėl vyrai dalgiais kerta javus, merginos paskui griebia ir riša pėdus. Juos koks senesnis žmogus statinėja į rikes. Baigus kirsti javus, jie vežami į kluonus.

Po 1914 m. karo kaimai buvo suniokoti, vokiečių apiplėšti, atimti gyvuliai, grūdai. Tad žmonės gyveno skurdžiai. Javus kuldavo spragilais. Kiek prasigyvenus atsirado nedidelių kuliamaųjų.

Tokia mašina buvo sukamà į *rusvelkį*⁹ pakinkytų keturių arklių. Kiekvienas ūkininkas atskirai dar nepajėgė nu-

⁸ *Mėslovis* – iš storo didelio medžio išskaptuotas ilgas lovys, kuriame sūdydavo mėsą.

⁹ *Rusvelkis* – maniežas, arklinis įrenginys kuliamaajai ir kitoms mašinoms sukti; vilktas.

sipirkti kuliamųjų – dažniausiai pirkdavo susidėję. Todėl iškūlus pas vieną, kuliamoji buvo pervežama pas kitus. Taip pat buvo ir su bulviakase, kurią irgi pirkdavo susidėję.

Iš rugių šiaudų darydavo kūlius stogams dengti. Todėl juos kuldavo atskirai, kitomis mašinomis, kurias padarydavo kaimo meistrai. Kuliamosioms besisukant, pėdas buvo laikomas rankose, tik varpas į mašiną įkišdavo. Nukūlus pėdą, apskuldavo ir jį, laikydami už viršūnių, vėl leisdavo per kuliamąją – taip išsukuodavo rugiuose buvusias žoles. Švarius pėdus po keletą, gražiai subadžius jų galus į aslą, stipriai surišdavo į didelius kūlius. Tokių kūlių net kunigui kalėdojant po kelis duodavo.

O kiek darbo su linais. Rankomis nurauti, parvežus nukulti ir vėl vežti į laukus pakloti pievose. Atsiklojęjusius prikelti, išdžiūvusius surišti, parvežti. Vėliau jie vežami į pirtį, ten gerai išdžiovinami. Pirtys buvo naudojamos tik linų džiovinimui. Jose buvo dvi patalpos: vienos viduryje stovėdavo krosnis su aplink ją einančiais *zelikiais*¹⁰, kitoje būdavo laužomi ir minami išdžiūvę linai. Džiovinimui jie būdavo sukraunami aplink pečių ant ardu (lentynų), kurie buvo taip sukalti, kad prikrovus linų tik pasilenkęs praeidavai. Mes pirties neturėjom, tai linus džiovydavom mūsų kaime pas Pečkų. Darbas pirty nebuvo sunkus, o ir jaunimo daug susirinkdavo. Vyrai laužydavo, o mergos mindavo. Brukdavo ir šukuodavo linus jau namuose ant aukšto. Pakulos buvo naudojamos pančiams, vadžioms ir pavadžiams vyti. Pašukos verpiamos ir audžiami maišai. Iš storesnių siūlų ausdavo dvikartes, jas susiūdavo kaip didelį maišą, kuriuo užsiklodavom vasarą per karščius. Iš gražiausių linų buvo audžiami audimai patalynei, apatiniams drabužiams, rankšluosčiams, staltiesėms. Pavasarį saulėtomis dienomis audiniai būdavo balinami patiesti pievose, dažnai palaistant ir pavartant, kol gražiai išbaldavo.

Ilgainiui atsirado daugiau naujovių. Mano tėtei ūkininkaujant, žemę ardavom dvivagių plūgu. Negiliai ariant buvo kinkomi du arkliai. Rudeniniam arimui kinkydavo tris arklius. O akėti ar *drapakuoti*¹¹ kinkydavo visą ketvertą. Dirbant su ketvertu, sustoti negalėdavo. Stodavo tik atėjus pietums, nes nors ir trumpai stabtelėjus arkliai tuoj susipainiodavo. Atėjus pietums, arklius iškinkydavo ir vesdavo į tvartą, ten jie gaudavo po kibirą avižų. Per didžiuosius darbus visada taip buvo šeriami arkliai. Naktį juos ganydavo pririštus ganyklose.

Karvės ganyklose buvo rišamos, o avys visą laiką ganomos. Kol mes augome, piemenys visada buvo savi, o kai užaugom ir galėjom dirbti sunkesnius darbus – piemenuką samdydavo. Avių neparduodavo. Kirpdavo vilnas, jas išplaudavo, kedendavo, karšdavo. Visas vilnas suverpdavo močiutė. Ji kasdien priverpdavo po *tolką*¹² (tolkoje būdavo 20 *posmų*¹³, o posmuose po 40 siūlų – iš viso apie 2 km siūlo). Siūlai buvo mezgimui ir audimui. Išausdavo milą, kuri dar veždavo į Kudirkos Naumiestį *supletuoti*¹⁴. Iš milo *kriaučiai*¹⁵, atvažiavę į namus, siūdavo viršutinius drabužius, dažniausiai vyrams – kelnes, *frenčius*¹⁶,

¹⁰ *Zelikis* – nuo viryklės šylanti gulsčia krosnelė.

¹¹ *Drapakuoti* – akėti spyruoklinėmis akėčiomis, purenti purentuvu.

¹² *Tolka* – siūlų sruoga.

¹³ *Posmas* – sruogos dalis.

¹⁴ *Supletuoti* – suveltai, trinant audinį tvirtinti.

¹⁵ *Kriaučius* – siuvėjas.

¹⁶ *Frenčius* – švarkas, įimtas per liemenį, su velke ant nugaros.

skrandinius, šinelius. Namuose, kur didelė šeima, *kriaučiai* ilgiau užsibūdavo. Jie turėdavo ir keletą *gizelių*¹⁷. Iš kailiadirbių išdirbtų avies kailių *kriaučiai* siūdavo skrandas.

Iki Kalėdų turėjo būti viskas iškulta, išarpuota. Keldavosi žmonės anksti. Užsidegę *likternas*¹⁸, apsišerdavo gyvulius ir eidavo į skūnias. Šeiminkė virdavo pusryčius – dažniausiai mėsą su barščiais. Pietums būdavo tas pat, o vakarienei dažniausiai šutintos bulvės su rūgusiu pienu ir sviestu. Šeiminkėms ypač reikėdavo suktis per didžiuosius vasaros darbymečius, nes reikdavo dar ir priešpiečius, ir pavakarius duoti, kuriuos dažniausiai nešdavo į laukus.

Sode nuo seno buvo obelų, kriaušių, vyšnių ir slyvų. Toks senyvas žmogus, atėjęs iš Zyplių dvaro, iškiepydavo, tikriausiai iš ten ir skiepu atsinešdavo. Vėliau, kai brolis Jonas mokėsi Zyplių žemės ūkio mokykloje, buvo pasodintas nemažas sodas. Sodybose (seno gatvinio kaimo vietoje) augo didelė laukinė obelis, tai ją nupurtę obuolius parveždavo, supildavo ant *stubos* aukšto, uždengdavo, kad nesušaltų. O kai panorėdavom žiemą obuolių – atidengdavom truputį ir tuos sušalusius visai skaniai suvalgydavom.

Žmonės mokėjo gyventi taupiai. Krosnį žiemą dažniausiai kūrendavo surištu šakų *pundeliais*¹⁹, spaliais, likusiais po linų mynimo. Kūrenant spaliais vienam reikėdavo su *kačerga*²⁰ maišyti, kad ugnis neuždustų. Geromis malkomis kūrendavo tik duonkepę krosnį. Duoną kepėdavo dažnai, nes mūsų buvo didelė šeimyna.

Žiemą visi nešiodavo *šliures*²¹ ar *kurpes*²², vasarą vaikščiodavo basi. Į mokyklą visi vaikai eidavo su šliurėmis, kurias prieangy nusiaudavom ir sudėdavom kiekvienas į savo į lentynėles. Klasėse būdavom su kojine. Blogiausiai būdavo per atlydį, kai sniegas lipdavo prie medinių padų. Batai buvo tik į bažnyčią, o jei eidavom pėsti, nešdavomės batus persimetę per petį, apsiaudavom tik kur nors netoli Sintautų.

Nusistovėjusį kaimo gyvenimą sujaukė sovietų okupacija ir karo metai. 1941 m. birželį buvo išvežta į Sibirą pusseserė Marcelė su vyru Jurgiu Kebleriu. Užėjus vokiečiams, vežimai liovėsi, bet gyvenimas buvo sunkus – spaudė su prievolėmis. Pačioj karo pradžioj vokiečiai atėmė mūsų ir kaimynų arklius, tai dvidešimtmetis mano brolis Juozas su Jonu Kaunu ėjo jų atsiimti. Taip juos, einančius link vokiečių stovyklos, nušovė. Tą kartą Sintautų bažnyčioje ant sustumtų suolų buvo sustatyta 14 karstų, visi vokiečių nušauti.

1944 m. vasarą vokiečiai ėmė trauktis iš Lietuvos. Vėl atiminėjo iš žmonių arklius. Sugalvojom keturis arklius paslėpti *skūnij*. Iš šalinės krašto sukrovėm linų, o už jų paslėpti stovėjo arkliai. Šerti eidavom naktį, pro mažas šonines dureles. Prie daržinės buvo priišti šunys, tad, atėjus svetimam žmogui, jie smarkiai lodavo. Dar vieną kumelę buvom paslėpę kūgy, bet, jai atsivedus kumeliuką, išvedėm į lauką. Ją paėmė vokiečiai, pasikinkė į bričkutę, susikrovė kiek tik rado pakinktų ir išvažiavo. Karui baigiantis, vokiečiai varydavo kasti prieštankinių griovių. Varydavo ir vyrus, ir merginas. Vyresni broliai kasė, o sesuo Onutė, nenorėdama eiti, sunkdama bulves tyčia

¹⁷ *Gizelis* – pagalbininkas.

¹⁸ *Likterna* – žibintas.

¹⁹ *Pundelis* – ryšelis (žabų, linų ir kt.).

²⁰ *Kačerga* – žarsteklis, pagaikštis.

²¹ *Šliurės* – apavas mediniais padais ir odiniu viršumi be užkulnio.

²² *Kurpės* – apavas mediniu padu ir odiniu viršumi bei užkulniu.

nusiplikino koją ir jos negydė. Artėjant frontui, mums liepė evakuotis. Prieš išvažiuodami stengėmės paslėpti nors kiek turto. *Futerkoj*²³ užkasėm keturis dviračius, bulvinėję – du *kuparus*²⁴ drabužių, vienas iš jų buvo dėdės Antano Kamaičio, skūnioj – didelę miltskrynę, pripiltą grūdų. Kai išsivedėm iš skūnios arklius, vokiečiai žiūrėjo nustebę, bet neatėmė. Arkliai nusistovėję, smarkūs. Vienam teko laikyti, o kitas kinkė. Savo daiktus – maistą, patalynę, drabužius susikrovėm į du vežimus. Su vienu išvažiavo dėdės Antano šeima (buvo pas mus parvažiavęs iš Gelgaudiškio, kur dirbo mokytoju), kitu – mūsų šeima. Prisirišę vedėmės 3 karves. Kitus gyvulius: avis, kiaules, veršius, atidarę tvartus, paleidom į lauką. Bevažiuojant arkliai pasibaidė mašinos ir mes išvirtom į griovį.

Važiuodami buvom apsistoję Demšių kaime prie Pentos – norėjom palaukti, kol frontas praeis. Bet turėjom bėgti toliau. Išsiruošėm vakare. Visi ėjo takais per sodybas, o aš važiavau vežimu keliu, kuris suko aplinkui. Važiuodamas pamačiau ant kelio gulinčius negyvus kareivius, o lėktuvai lekia, raketos apšviečia viską aplinkui. Kurie ėjo pėsti, tai greit nuėjo ir turėjo ilgai laukti, kol atvažiavau. Privažiavus tiltą per Šešupe, vokiečiai pradėjo mus rūšiuoti. Dėdės Antano šeimą spyrė važiuoti į Vokietiją, bet jis gerai mokėjo vokiškai, sugebėjo atsikalbėti. Tuo metu prie mūsų jau buvo prisijungę ir Gelgaudiškio prieglaudos vaikai. Tada vokiečiai nors karvę atrišę nuo vežimo nusivarė. Iš mūsų šeimos atskyrė brolius Joną, Antaną ir Valentina. Onutė buvo vyriausia iš mūsų, ji sėdėjo vežime tarp ryšulių, tikriausiai vokiečiai dar mergaitė palaikė. Dar liko nedidelis brolis Vaclovas ir močiutė. Senų žmonių vokiečiai labiausiai kratėsi.

Po tokio „išrūšiuojimo“ pervažiavom Nemuną ir atsidūrėm Pajūrio dvare ant Jūros kranto. Apsistojom dvaro kluone, ten ir vežimus su manta įsivežėme. Naktį įlindę rusų kareiviai gerokai apvogė, o mes tiek buvom pavargę, kad nieko negirdėjom. Gal ir gerai – galėjo ir nušauti kurį. Kurį laiką gyvenom dvare, kartu su kumečių vaikais jodavau per Jūrą ganyt arklių. Vaikai buvo labai šnekūs, tik aš jų nesupratau. Traukdamiesi vokiečiai susprogdino tiltą per Jūrą ir užminavo pakrantes. Rusų kareiviai privažiavę

Skardupių kaimo jaunuoliai Vokietijoje, darbo stovykloje. Iš kairės: Juozas Kaunas (liko gyventi Vokietijoje), Antanas Kamaitis (išvyko į Kanadą), Jonas Kamaitis (išvyko į Kanadą), Valentinas Kamaitis (išvyko į Didžiąją Britaniją). 1948 m. kovo 15 d.

²³ *Futerka* – patalpa prie tvarto, kur ruošiami pašarai.

²⁴ *Kuparas* – skrynčia.

greitai pasidarė tiltą ant valčių. Pirmą mašiną, pervažiavusi tiltą, sprogo, bet kitos mašinos vis tiek važiavo. Pravažiavus rusų kariuomenei, ir mes pajudėjom link namų. Ties Jurbarku per Nemuną irgi buvo pastatytas pantoninis tiltas, bet ne per visą upę – nemažą gabalą turėjom važiuot per vandenį. Nors vežimo nesėmė, bet buvo neįjauku.

Namo grįžom be karvių, jas pašovė dar neprivažiavus Šešupės. Arklius grįžtant namo rusų kareiviai kelis kartus mainė – ir kas kartą į senesnius ir prastesnius. Apžiūrėję laukus, radom plotą nepjautų rugių. Rugiai buvo pajuodę, bet vasarą visai nelijo, todėl grūdai liko geri, tiko ir duonai, ir sėklai. Tas vėlai nupjautas laukas liko neartas ir, mūsų džiaugsmui, pavasarį visas sudygo, sužaliavo motiejukais. Gyvulių turėjom nedaug, tad šieno užteko iš pievų, o motiejukams leidom nunokti ir nusikūlėm. Iš suslėpto turto teradome daržinėje paslėptą kibirą taukų ir vieną kuparą drabužių. Dėdės *kuparas* buvo iškastas. Rusų kareiviai buvo „specialistai“ surasti paslėptus daiktus. Turėdavo ilgas geležis ir eidami badydavo visur, kur tik žemė buvo neseniai kasta. Kažkas net matė, kaip rusai su dviračiais po pievas važinėjosi.

Kuri laiką pas mus buvo apsisistojusi rusų kariuomenės virtuvė. Onutę įdarbino indų plovėja. Maistą veždavo į Gaisriūs, ten laukuose buvo karo aerodromas. Bandžinėje gyveno lakūnai. Kol rusai gyveno pas mus, aš slapsčiausi tvarte, kad nepaimtų į kariuomenę. Arklių tvarte buvo daug mėšlo, tai pasienyje išsikasiau duobę, virš jos kabojo plėškės, tai dieną ten slėpdavausi ir pro plyšį ties pamatais matydavau, kas vyksta lauke. Tvarte stovėjo lova, joje naktį miegodavau, užsikabinęs duris iš vidaus. Vėlai vakare ateidavo tėtis ir neva valydamasis sniegą pradėdavo daužyti į duris, kartais ilgai turėdavo daužyti, kol atsibusdavau. Taip ir išgyvenau rusų nepamatytas.

Rusai iš stambesnių ūkininkų atiminėjo žemes, palikdami po 30 ha. Atimtas žemes dalijo bežemiams. Ūkininkus apdėjo visokiomis prievolėmis – grūdų, bulvių, pieno, kiaušinių, mėsos. Pirmaisiais metais grūdų prievolę pavyko lengvai atiduoti, nes centnerį motiejukų įskaitė už keturis centnerius grūdų. Jų liko ir kitiems metams, bet jau perpus sumažino vertę – tik už du grūdų centnerius įskaitė. Gyvenimas buvo neramus, vaikščiodavo gaujos stribų, kurie ieškodavo „banditų“ spintose, *kuparuose* ar net stalčiuose. Vienąsyk, užsilipę ant aukšto, į užantį prisikimšo dešrų. Onutė pamatė ir neištvėrė (nes stribas buvo buvęs kaimynas), čiupo už drabužių ir pakratė. Pabiro dešros, o „banditų ieškotojas“ apsisuko ir išėjo. Kartais ir partizanai užsukdavo. Mama kartą paruošė jiems valgyti, neša ant stalo, o dubuo rankose šokinėja, nes pati eina drebėdama.

1948 m. birželį sulaukėm nekviestų svečių. Atėję keli stribai ir rusai paliepė ruošti kelionei. Tėtis kažką dirbo laukuose, sesuo Onutė, užminkiusi duoną, kūrė krosnį. Aš su broliu Vaclovu ir močiute irgi buvom namuose. Tik mama buvo išėjusi į Sintautus, nunešė sviestą į pieninę – už nustatytą pieno prievolę buvo galima ir sviestu atsiskaityti. Eidama namo pamačiusi, kas namuose „svečiuojasi“, pasislėpė kaimo sodybose. Sutemus nuėjo pas Antaną Pečiukaitį, pabuvusi pas juos kelias dienas, išėjo pas brolių Antaną Štrimaitį į Šukėtų kaimą. Eidama pas brolių, dar užsuko pas kaimynę Ramonienę ir paprašė, kad apsigyventų mūsų namuose. Pas dėdę Antaną mama gyveno iki 1951 metų, kol

jų šeimą irgi išvežė į Sibirą. Tada prisiglaudė pas seserį Domicę Spirauskienei tame pačiame kaime.

Nors buvo vidurys dienos, bet mus vežti atvažiavę sribai atrodė pavargę, mieguisti – tikriausiai jau ne pirmus „ruošė“ kelionei. Niekur paskui mus nesečiojo ir nesaugojo. Onutei ėmus prašyti, kad leistų duoną išsikepti, leido, bet tuoj pradėjo skubinti, pykti. Onutė atnešė jiems medaus, tai kol tą medų laižė – tylėjo, o suvalgę įsakė važiuoti. Taip pusžalę duoną susikrovėm į maišą. Jos tik plutas galėjom valgyt, kitą teko išmesti. Man buvo paliepta kinkyti arklius. Tėtis lakstė, krovėsi daiktus, prisisėmė penkis maišus grūdų, o man atrodė, kad jau baigėsi gyvenimas ir nieko nereikės. Pabėgti galėjau lengvai, nes niekas nesaugojo. Ėjau tai vienur, tai kitur. Bet kas toliau, pabėgus? Pagaliau sribai visai supyko ir ėmė šaukti, kad visą turtą norim išsivežti, kad skubintumės važiuot. Taip tėtis Jonas – 58 metų, sesuo Onutė – 30 metų, brolis Vaclovas – 16 metų, tėtės mama Petronė – 96 metų ir aš – 22 metų, išvažiavom, palikę namus. Tai buvo 1948 m. birželio 22 d.

Nuvažiavus iki Sintautų, mus iš vežimo iškraustė tuščioj sodyboj – pastatų nebuvo, turbūt sudegė per karą, buvo likęs tik sodas ir medžiai aplink namus. Buvo privežta ir daugiau žmonių. Susikūrėm ugnį, išsivirėm pasiimtus kiaušinius, kuriuos paskui ilgai valgėm vežami. Iš Sintautų sunkvežimiu išvežė į Vilkaviškio geležinkelio stotį, kur mūsų jau laukė vagonai. Mūsų šeima su savo manta įsitaisėm žemai. Virš mūsų – jaunavedžiai Jonas ir Elena Bacevičiai. Dar važiavo Vizgirda su dukra. Nors vagonas buvo prikimštas žmonių, bet kitų pavardžių neprisimenu. Vežant šiek tiek maitino – duodavo sriubos ir vandens. Mūsų vagonė grindyse nebuvo skylės, tai buvo labai liūdna su gamtos reikalais. Todėl, kai traukinys kur sustodavo, žmonės vienas per kitą veržėsi į lauką. Tik vieną kartą sustojo prie didelės pievos, kurią apstoję aplinkui saugojo kareiviai, kad niekas nemėgintų bėgti.

Taip mus nuvežė į Krasnojarsko kraštą, Šalinskąjės (dabar Manos) rajoną, Kamerčiagos geležinkelio stotį. Ten visus iš vagonų išlaipino ir toliau vežė sunkvežimiais. Mūsų šeima pateko į patį sunkvežimio galą. Sibiro keliai baisūs, duobėti, o važiavo smarkiai (turbūt bijojo, kad neužklimptų). Baisiai visus sukrautė, kol nuvažiavom beveik šimtą kilometrų. Mes, jaunesni, atsigavom, o močiutė pasiligojo. O tokia sveika visą savo amžių buvo, daktarų nemačiusi. Dažnai, kai nusibosdavo laukti, kol kiti susiruoš, pėsčiomis į bažnyčią išeidavo. Nešiodavo ilgus iki žemės sijonus. Eidama viršutinį pasikaišydavo, matėsi „balčianka“. Jeigu tekdavo mamai kartu su močiute eit, tai sakydavo, kad sunku suspėt kartu.

Mus nuvežė iki Narvos, ten išlaipino ant Manos upės kranto. Vienas jaunas vyras sumanė išsimaudyt upėje. Gal kad buvo labai išvargęs po tokios kelionės, ar kad upės vanduo ledinis – pradėjo skęsti. Griebėsi už plaukiančio medžio, o tas vis ritasi. Taip ir nuskendo. Motina susirinko nuo kranto sūnaus drabužius ir nuėjo verkdamą. Tai buvo pirmoji auka iš mūsų vagono.

Mus su visais daiktais sulaipino ant plaustų, sukaltų iš rąstų, ir nuplukdė į Malyj (Mažąjį) Ungutą. Ten išskirstė po barakus. Gavom nedidelį kambarėlį name, kuriame gyveno graikai tremtiniai. Iki mums atvykstant, ten buvo malkinė, bet kažkada joje buvo ir žmonių gyventa, nes buvo sumūryta viryklė valgiui išsivirti.

Ilgai teko pavargti, kol apsitvarkėm ir nuo blakių apsigynėm. O jų ten buvo pilni plyšiai. Tik sutemsta ir ima beprotiškai kandžioti. Labiausiai kentėdavo Onutė, tai atsigulus apsidėdavo šlapiomis dilgėlėmis, kad blakės neprieitų. Jos nepriedavo, bet tiesiog krisdavo nuo lubų. Po atvažiavimo kitą dieną visi buvome išvaryti prie darbų. Pasiliko tik Vaclovas, nes buvo per jaunas.

Tėtis gavo darbo kalvė, Onutė – į mišką šakų genėti. Vėliau ji eidavo šienauti. Senas rusas dalgius galąsdavo, o moterys šienavo. Man su kitais vyrais liepė valyti upę – išstumdyti nukirstus medžius, užkliuvusius pakrantėse. Žmonių ten dirbo daug, plaukdavo kokie septyni barakai kartu. Barakai buvo nameliai, pastatyti ant atskirtų sielių. Viename buvo valgykla, kitame kontora su valdžia, trečiame pirtis, kiti – miegamieji su gultais. Sieliai su barakais kasdien nuplaukdavo tiek, kiek tai dienai suplanuota, ir sustodavo, o mes plaukdavom su valtimis.

Turėjom tokias ilgas kartis su kabliais ir stumdydavom užkliuvusius rąstus. Tas upės tvarkymas truko apie pusę mėnesio. Suplyšo sumirkę batai, apipuvo kojų nagai. Pats žmogus irgi pradėdi žuvim atsiduoti. Drabužiai per naktį nespėja išdžiūti, rytą vėl lendi į apšutusius. Vanduo ledinis, užgelia rankas, o labiausiai kojas. Beveik visą laiką iki pusės vandeny, bet pasitaiko ir giliau murktelėti. Visos Sibiro upės labai šaltos, nes vanduo subėga kalnuose tirpstant sniegui ir iš daugybės šaltinių. Malyj Ungute šulinių nebuvo, vandenį sėmėm iš šaltinio. Dėdė Antanas Štrimaitis, buvęs Krasnojarsko kolūkyje, pasakojo, kad jiems didžiausias siaubas buvo, kai atvažiavę rudenį rado apledėjusį šulinio vidų – per visą vasarą ledas nebuvo ištirpęs.

Kai baigėm valyti Manos pakrantes, mus susodino į kiaurą baržą, kuria Jenisiejum turėjom pasiekti Krasnojarską. Iš pradžių plaukdami sėmėm kibirais vandenį ir pylėm lauk, bet, pamatę Krasnojarską, nustojom semti, manėm, kad netoli – kaip nors nuplauksim. Tačiau vandens vis daugėjo, reikėjo daiktus kelt aukštyn, patys irgi sulipom ant suolų ir tik šiaip taip pasiekėm krantą. Išlaipinę iš baržos, mus paliko gatvėje. Traukinio į Kamerčiagą teko laukti tris paras. Miegojom ant šaligatvio, vaikščiojom basi, nes apavas sumirkęs suplyšo. Šaligatviai buvo išpilti derva, kai saulė vidurdienį išildydavo, derva lipo prie padų. Eidavom ieškoti maisto. Nors pinigų šiek tiek turėjom – sumokėjo už darbą, bet parduotuvės

*Prie upės valymo darbų. Pirmas iš kairės
Vytautas Kamaitis. 1952 m. gegužės 20 d.*

*Prie medžių kirtimo
ir genėjimo darbų.
Iš kairės: Ona
Kamaitytė,
neatpažinta, Vytautas
Kamaitis, Valė
Umbrasaitė,
neatpažinta. 1951 m.
spalio 15 d.*

*Šeštadieninis lietuvių
trentinių grįžimas
iš darbų Angoloje
į gyvenamąją vietą
Malyj Ungute.
1952 m. gegužės 1 d.*

buvo pustuštės, duona normuota ir tai tik ten gyvenantiems. Gavom tik be galo sūrios žuvies ir truputį duonos. Pirmą dieną daugiau apvaikščiojom, paskui mus pradėjo gaudyti, gražinti atgal į tą pačią vietą, prigrasinę, kad niekur neitume. Bet kai esi alkanas, ir baimė dingsta. Kai tik nueina saugotojai, mes ir vėl einam ieškoti maisto. Pagaliau gavom bilietus traukiniui į Kamerčiagą. Atvažiavę turgelyje nusipirkom po gabalėlį kažkokios šaltienos ir keturi lietuviai miškų lentkeliais išėjom į Malyj Ungutą. Lentkeliais eidami greitai atmušėm kojas, teko eiti šalia kelio. Nakvoti sustojom kažkokiam kaime, tikėdamiesi bent bulvių pavalgyti, bet perėjom visą kaimą, o bulvių niekas nepardavė, tik pieno kartais pasiūlydavo. Taip sulipę ant vieno tvartelio užmigom alkani. Rytui prašvitus, vėl ėjom. Priėjom mažą krautuvėlę, bet ji dar nedirbo – buvo per anksti. Kažkiek paėję radom kitą, dirbančią, kurioje gavom nusipirkti kažkokių labai kietų sausainių. Susėdę prie upelio šiek tiek užkandom, užsigerdami jo vandeniu. Grįžęs į baraką, radau mirusią močiutę. Palaidojom Malyj Unguto kapinaitėse.

Vėliau visą laiką dirbau miškuose. Išėję iš Malyj Unguto apie vieną kilometrą, eidavom į kalną. Pirmą žiemą visiems buvo pati sunkiausia. Trūko

maisto, drabužių, ypač apavo. Moterys vaikščiodavo kaip meškos, kojas storais maišais apsirišusios. Aš buvau su kažkokiais batais, kurie visai nešildė. Kai nupjaudavau medį, šokinėdavau ant kelmo, kol kojos atšyla. Gal kokias dvi žiemas pjovėm rankiniais pjūklais (skerspjuvėmis). Keturios merginos vos spėdavo šakas nugenėti. Prieš pjaunant reikėdavo aplink medį atkasti sniegą. Sniego žiemą būdavo apie metrą, o gal ir daugiau. Kai labai šaldavo, tai sniegas prie drabužių nelipdavo, o žiemos ten buvo be atodrėkių. Kai imdavo šalti daugiau kaip 40 laipsnių, jau į darbą nevarydavo. Ką turėdavom pietums atsinešę, valgydavom prie laužo. Iki pietų maistą įkišdavom į sniegą – tai nesušaldavo. Kartą per pietus atsitiko didelė nelaimė. Jau visiems pavalgius ir išsiskirsčius, Aldona Augustaitytė dar grįžo sumėtyti nuodėgulus į laužą. Jai ten betriūsiant, nuo medžio krito šaka, pataikė į galvą ir užmušė.

Vėliau pradėjom dirbti su motoriniais pjūklais. Jie svėrė 24 kilogramus. Pjauti vėl teko dviese: vienas laikydavo visą pjūklą, o kitas – jo galą. Tokiais pjūklais negalėdavome labai storų medžių nupjauti. Tik jau gerokai vėliau gavome lengvesnius, 9 kilogramų pjūklus. Tada jau pjovėm po vieną. Prie pjovėjo būdavo priskirtos kelios merginos – šakoms genėti, sniegui kasti. Kai nebūdavo sniego, merginas skirdavo prie kitų darbų. Kartais į miškus atveždavo moteriškes iš kolūkio. Būdavo labai sunku dirbt. Nupjauni kokį sakuotą maumedį, kad supuola visos rinkti sakų, nori namo parsivežti. Sakai buvo lyg kramtomoji guma. Iš pradžių skonis bjaurus, kramto ir spjauna, o jau kai sakai išsivalo, pasidaro kaip guma. Vaikšto kramtydamos, o jei susitinka kitą, kuri jų neturi, tai išsiima iš burnos ir pasidalija.

Sunkiai praleidom pirmą žiemą, daug ką iš daiktų išmainėm į bulves. Pavasariui atėjus, tėtė ėmė virti sriubą iš visokių žolių. Kalvėj dirbti jis jau jėgų neturėjo. Būdavo, priverda didelį puodą, kokį Lietuvoj dešimt žmonių išvalgydavom. O čia keturiose valgai, valgai, jau atrodo daugiau netelpa, o valgyt vis tiek nori.

Kai darbai nutolo nuo Malyj Unguto, tekdavo išeiti visai savaitei. Bulves nusiveždavom su arkliu, bet kol nuvažiuodavom, jos sušaldavo. Barake atsileisdavo, tai tokias ir suvalgydavom. Namu eidami pirkdavom Angolos parduotuvėje kruopų ir kuprinėse nešdavom apie 30 km namo, nes Malyj Ungute nelikus darbo, neliko ir maisto. Tėtis jau ėmė sunkiai iš lovos atsikelti. Nusipirkom karvutę,

Miško kirtėjai Angoloje. Iš kairės: Feliksas Saulėnas, Vaclovas Kamaitis, Vytautas Kamaitis. Apie 1958 m.

*Lietuvių gyvenvietė
Angoloje. 1954 m.*

pieno nors sriubai užsibaltinti buvo. Tėtis po truputį atsigavo. Jis rūpinosi maistu, eidavo naktimis laukti duonos. Jei vėliau išeidavo, tai ir tų jam duodamų 200 gramų, o mums, darbingiems, – 600 gramų, negaudavo. Brolis Vaclovas rūpinosi švara – plaudavo grindis, skalbdavo drabužius. Kai mudu su Onute šeštadienį sugriždavom, savaitę praleidę barakuose, tėtis mudviejų į kambarį neišleisdavo, kol nepersirengdavom. Vaclovas turėdavo verdančio vandens ir juo užpildavo drabužius. Taip gindavomės nuo utėlių. Kitą savaitę, nuėję į baraką, gal porą dienų dar ramiau galėjom būti, o vėliau vėl užpuldavo utėlės ir galybė blakių.

Kartą, eidamas mišku, sutikau mešką su dviem meškiukais. Meškiukai greitai išsikabaravo į medį, o meška pabėgo į šalį ir šaukia meškiukus. Stoviu išsigandęs ir nežinau, ką daryti. Meškiukai šaukiami pamažu išlipo iš medžio ir nubėgo pas motiną. Tada ir aš pasijudinau eiti. Nuo tada niekad per mišką tyliai neidavau. Vis pašūkaudamas, lazda į medžius padaužydamas. Todėl daugiau meškų sutikti neteko.

Iš pradžių už darbą labai mažai mokėjo, gaudavom per mėnesį po 25 rublius. Pinigų buvo skiriama daugiau, bet jie mūsų nepasiekdavo – nežinojom tvarkos, nemokėjom kalbos ir šiaip visko bijojom. Bet laikui bėgant išsiaiškinom, kad turim daugiau gauti, ėmėm eiti į kontorą pasitikrinti uždarbių. Nors daugiau pinigų gaudavom, bet pradėjo spausti su valstybinėmis paskolomis. Priversdavo jas pasirašyti. Jau gyvenant Angoloj iš darbo keldavo per Manos upę. Tuos, kurie pasirašydavo paskolą, perkeldavo, o kurie nesirašo, palikdavo miške. Tokia buvo savanoriška paskola. Į Angolą persikėlėm, nes pavargom po 30 km vaikščioti su nešuliais ant nugarų. Angoloje gavom valdišką namelį dviem šeimom. Namelis buvo naujas – kambarys ir virtuvėlė. Po namu – rūšys bulvėms susipilti. Tik tvartuką karvei patys pasistatėm. Statėm lietuviškai, gražiai suleisdami sienmedžius, sukirpdami sąsparas. Rusai stebėjosi, nes ten tvartų taip niekas nestato. Įkasa keturis stulpus, tarp jų suspraudžia apvalius medžius, per plyšius šviečia – toks jų tvartas. Po kelerių metų pastebėjom, kad sandarus tvartas Sibire netinka, per šalčius vidinės sienos rasodavo ir tvartas greitai supuvo, o rusiški tvartai ilgai

stovėdavo. Bulvių pasisodindavom tiek, kad maistui užtektų ir dar paršui liktų. Onutė eidavo kažkur toli, pirkdavo paršiuką ir parnešdavo jį į užantį išikišusi.

Angola buvo naujas kaimas, kuris tęsėsi apie pusantro kilometro – viena ilga gatvė pagal Manos upę, tekančią į Jeenisiejų. Vietovė buvo kalnuota ir miškinga. Gyvenvietėje gyveno apie 150 žmonių.

Angolaj gyvenant, teko ir su *lebiotka* (medžių vilkiku) dirbti. Jas atvežė kartu su jaunais specialistais, ką tik baigusiais mokslus. Bet jiems nieko neišėjo. Tada mudu su Vincu Virbyla prišnekino, dar davė pradžia mechaniką, kad supažindintų su varikliu. Pradėjus dirbti naujoj vietoj, reikėdavo paruošti apie 15 m aukščio stulpą. Į didelę pušį įkaldavom geležis, įlipę jomis nupjaudavom viršūnę ir ten pritaisydavom skriemulį, o ant jo – lyną. Tas lynas traukdavo medžius. Nuo stulpo viršaus tiesdavom atotampas į tris puses, kad medis nesiūbuotų. Iš toliau sutraukti medžiai buvo pjaustomi, kraunami į krūvas, iš kurių mašinomis juos veždavo prie upės.

Traukiant medžius, lynai būdavo įtempti, o baigus darbą, atleisdavo. Kartą vienas prikabinėtojas po darbo sumanė greitai nuo kalno nusileisti. O tą kartą lynas kaip tik nebuvo atlaisvintas. Ant kalno jis lyną lengvai pasiekė ir, laikydamas kirvį už koto, juo užsikabino ir pasileido lynu žemyn. Bet kuo toliau, tuo labiau išibėgėjo ir jau negalėjo nei kojomis žemės pasiekti, nei kirvio paleisti, taip

Prie savo gyvenamojo namo Angoloje. Sėdi Virbalaitė, stovi Antanas Juška (fotografas), Ona Kamaitytė (Antanavičienė) ir mažoji Juškaitė. Apie 1954 m.

Paruošti rąstai plukdyti į Krasnojarską Manos upe. Priekyje sėdi Vytautas Kamaitis. Apie 1958 m.

*Prie lebiotkos
(medžių vilkiko).
Pirmas iš dešinės
Vytautas Kamaitis.
Apie 1955 m..*

*Lietuvių vestuvės
Angolos gyvenvietėje.
Apie 1957 m.*

ir nuvažiavo iki apačioje buvusio stulpo. Čia paleido kirvį ir krito ant medžių krūvos, gerai, kad kirvis šalia nukrito.

Būdavo ir kitokių pavojų. Kartą, kai kėlėmės su *lebiotkomis* į kitą vietą, reikėjo atjungti kabelį nuo generatoriaus. Paprašiau meistrą, kad atjungtų elektrą, bet vis dėlto pirmiau kyštelėjau prie laidų kirvį – plykstelėjo ugnis. Meistras, baisiai išsigandęs, iššoko lauk, pasirodo, išjungė ne tą liniją. Kitą kartą nusprendėm sudeginti didžiulę krūvą šakų, kuri susikaupė prie *lebiotkos*. Prašau viršininko leidimo, o tas liepia pasirašyt, kad už viską atsakau – ir galiu deginti. Ryte lijo – pasirašiau ir su draugu Feliksu Saulėnu pakūrėm krūvą. Vos tik šakos išsidegė, lietus liovėsi, pasirodė saulė. Krūva dega didžiule ugnimi, o šalia negenėtų eglių priversta, dar kiek toliau – miškas. Buvo labai baisu. Jau galvojau, kad nieko nebepadarysim, bet Feliksas jau kalėjimo ragavęs, todėl stengėsi iš paskutiniųjų. Taip išvengėm ne tik gaisro, bet ir dar didesnės nelaimės.

Prie *lebiotkos*, kraunančios rąstus į mašinas, reikėdavo dirbti pamainomis, ir dieną, ir naktį. Pamaina truko dvylika valandų. Pamainas keitė kas savaitę.

Miške buvo namelis, kur galėjai įeiti pasišildyti. Kai nebuvo apsiavimo, tai aš nusipirkau labai didelius aulinius. Pasisiuvau iš avikailio naginaites, kurias užsitraukdavau ant vilnionių kojinių, dar apsukdavau viską autkoju ir tada taip apmūturiuotas kojas į aulinius įkišdavau. Kiti su veltiniais, būdavo, trypia, o aš stoviu sau prie *lebiotkos*, ir nieko. Visi nesupranta, kaip aš pakenčiu su batais. Ką darysi, sakau, kai veltinių neduoda.

Vaclovas dirbo vairuotoju, o tai buvo labai nelengvas darbas, nes važiuoti reikėdavo lentkeliais. Kelias – dvi storo medžio blankos. Ne kiekvienas vairuotojas tokiu keliu išdrįsdavo važiuot. Kartą bevežant medžius Vaclovo mašinos ratas nuspaudė vieną išsijudinusią blanką ir jos kitas galas atsirėmė į užpakalinį mašinos ratą. Mašina staigiai stojo, o visi rąstai lėkė į priekį nuplėsdami kabiną. Laimė, kad brolis lūžtant durims iškrito iš mašinos ir liko gyvas.

Nors ir sunkiai, bet gyventi reikėjo. Žmonės susirinkdavo kartu ne tik laidotuvėms, bet kartais ir vestuvėms. Vaclovas irgi vedė lietuvaitę – Marytę Kanapeckaitę. O jei būdavo vestuvės, tai ir šiokios tokios vaišės buvo. Lėkščių nebuvo, tai atneštą valgį kiekvienas dėdavo ant duonos ir valgydavo. Svarbu, kad būdavo maisto. Degtinės irgi galėjai nusipirkti. Ji kartais parduotuvėje pasibaigdavo, bet grynas spiritas – niekada. Kartais salėje, skirtoje susirinkimams, rengdavome šokius. Buvo ir muzikantų. Kartais joje parodydavo ir kiną.

Už trejus metus duodavo 2 mėnesius atostogų. Baigiantis tremties laikui per atostogas buvau grįžęs į Lietuvą. Atvažiavau iki Lukšių, o po to pėsčiomis nuėjau į Griškabūdį pas mamą. Per atostogas buvo galima keliauti nemokamai – grįžęs nunešiau bilietus į kontorą ir atgavau visus pinigus. Už gerą darbą paskyrė premiją, bet viršininkai nieko man nesakė, tik išėgė ženkliuką. Bet iš kitų sužinojęs, kad turi duot ir pinigų, nuėjau į Bolšoj Ungutą pas viršininkus. Vienas siunčia pas kitą, kitas irgi atsikalbinėja, tik kai suvedžiau visus kartu – tada jau išmokėjo pinigus.

1960 m. leido išvažiuoti iš Sibiro, tik į Lietuvą neleido grįžti. Reikėjo pasirašyti, kur važiuosim. Parašėm, kad važiuojam į Kaliningrado sritį – vis arčiau namų, bet grįžom tiesiai į Skardupius. Šakiuose nenorėjo registruoti, tai nešėm kyšius, kad prirašytų. Mus priėmė tėtės sesuo Marcelė su vyru Endriumi. Tėviškė buvo baisiai nuniokota, daug trobesių nugriauta. Stovėjo tik *stuba*, bulvinė ir viena

Vaclovas Kamaitis. 1955 m. rugpjūčio 12 d.

Jonas, Vytautas ir Marijona Kamaičiai prie senos bulvinės savo giminėje Skardupių kaime. Priekyje – vaikaičiai Birutė, Antanas ir Juozas. 1968 m. vasara. R. Kamaičio nuotr.

klėtis. Iš *stubos* jau buvo išsikrausčiusios visos ten gyvenusios šeimos. Namą ruošėsi griauti ir iš rąstų Veršiuose statyti mokyklą. Tarpininkaujant būsimam Onutės vyrui Viktorui Antanavičiui, pasisėkė susitarti su kolūkio pirmininku J. Kraulėda, kad leistų namus išsipirkti. Sumokėję 2 000 rublių, tėviškę atgavom. Dar prašėm ir klėtį palikti, bet jau nenusileido. Vienam kolūkiečiui labai reikėjo tvarto, tad, jau mums esant namuose, klėtį jis nugriovė ir išsivežė.

Stubą radom kiauru stogu, išdaužytais langais. Viename gale grindys buvo išplėštos, nugriauta duonkepė krosnis. Virtuvė buvo paversta malkine, gal ir paršelis laikytas. Visą purvą ir mėšlą iškuoė, dar ir grindis radom. Aplink *stubą* buvo likusios didelės bulvių kaupų vietos ir mažas jazminų krūmelis, apaugęs dilgėlėmis. Sodo dar buvo nemažai likę, bet visos obelys buvo iš vienos pusės kirviu aptašytos. Apipuvusi bulvinė tapo mūsų tvartu. Bulvėms susipilti išsikasėm virtuvėje po grindimis duobę.

Šiek tiek padirbęs laukininkystėje, pradėjau dirbti pašarų vežiku. Darbas buvo sunkus. Gaisrių sandėliuose prisikroves grūdų vežimą, važiuodavau į Sintautų malūną, iš ten sumaltus veždavau atgal. Vasarą reikėjo kiaulėms prišienauti žolės arba kukurūzų, o žiemą iš kaupų privežti runkelių. Po kelerių metų pradėjau šerti kiaules. Tada buvo lengviau, jau leisdavo namo su arkliu parvažiuoti, nebereikėjo pėsčiomis vaikščioti. Be to, ir uždarbiai padidėjo.

Sumanėm pasistatyti naują tvartą. Padedant pusbroliui Ramūnui, gavom leidimą. Pirmininkas nenoromis pasirašė, bet po to per susirinkimą paskelbė, kad

Kamaitis padarė didelę klaidą, statydamas tvartą laukuose, nes vis tiek reikės jį nugriauti, kai melioruos laukus. Aplink už Pentos laukai jau buvo numelioruoti. Neramiai laukėm melioracijos ir galvojom, kiek liks iš sodybos, gal tikrai geriau keltis į Sintautus. Kartą susapnavau keistą sapną. Vaikštau tėviškėje, tik žiūriu – atskrenda kažkokia pabaisa. Praskrido iš dešinės – ten liko tik tuščias laukas. Apsisuko ir vėl skrenda į mane. Dabar praskrido iš kairės – ir ten liko tuščias laukas. Trečią kartą skrenda tiesiai į mane. Tūptelėjau, ji praskrido virš manęs ir likau gyvas. Žmona Nijolė tuoj išaiškino, kad tai buvusi melioracija, kuri nušlavė kaimynų sodybas, net ištisus kaimus, ir kad ji mūsų nekliudys. Tai buvo tiesa. Tais metais atvažiavęs valdininkas liepė apsispręsti: išsikeliam ar liekam. Kur jau neliksi! O vėliau buvo priimtas ir valstiečių įstatymas, leidžiantis ūkininkauti. Atitikom visus nurodytus punktus ir pasitraukėm iš kolūkio, pasiėmę savo dalį gyvuliais ir grūdais.

Atgimimas ir Sąjūdis Sintautuose

Irena Strokienė, Vida Girininkienė

Atėjo 1987-ieji. Kai kas kai kam puse lūpų prasitardavo, kad Vilniuje... neramu... mitingai... buriasi... nežinia, kaip bus... Buvo nemažai tokių, kurie nieko nebuvo girdėję, nes paprasčiausiai nesidomėjo, tačiau tie, kuriems seniai kirbėjo giliai slepiama mintis, kad „reikia kažką daryti“, netrukdamo sužinoti naujienas. Mokėsi ir į namus su žiniomis iš Vilniaus grįždavo studentai, giminės, draugai, buvo dalyvavusių ir rugpjūčio 23 d. mitinge prie Adomo Mickevičiaus paminklo. Tik svarbu buvo atsirinkti, su kuo apie tai gali kalbėti, o su kuo – ne.

Atgimimo banga 1988 m. atsirito ir iki Šakių. Logiška manyti, kad ir iki Sintautų. Sintautų mokyklos sąjūdiečiai tvirtina, kad Atgimimo pradžia Sintautuose reikėtų laikyti folklorinio ansamblio susikūrimą 1987-ųjų rudenį. Manome, kad įtakos susikurti šiam ansambliui turėjo Vilniaus universiteto kraštotyrininkų klubo „Ramuva“ ekspedicija, vadovaujama Venanto Mačiekiaus. 1987 m. rugpjūčio mėnesio pirmojoje pusėje kraštotyrininkai dvi savaites tyrinėjo Sintautų apylinkes. Ekspedicijoje dirbo 130 kraštotyrininkų, daugiausia Vilniaus universiteto studentų ir dėstytojų, taip pat 16 Vilniaus dailės instituto studentų. Po vakarienės susibūrę vienon vieton ramuviškiai mėgdavo padainuoti, o muzikantams Klaudijui Driskiui ir Artūrai Judženčiui užgrojus, pašokti senovinių šokių. Aktyviausi ramuviškiai dainininkai Sintautuose buvo: Danguolė Ščeponytė, Levutė Samuolytė, Birutė Polujanskaitė, Viliutė Ružinskaitė, Birutė Valentaitė, Teresė Šernaitė, Danutė Vaicekuskaitė, Lina Kazlauskaitė, Aldona Kuprelytė, Paulius Subačius, Dalia Anužytė, Dalia Balvočiūtė, Skaidra Kasarskaitė, Egidijus Zaikauskas.

Kai nelydavo (tų metų rugpjūtis buvo labai šlapias), spontaniškos vakaronės įsikurdavo šalia senosios medinės mokyklos. Pasižiūrėti besilinksminančių studentų pradėjo ateiti pagyvenusių vietinių moterų, pasirodė ir būrelis jaunimo. Garsas apie lietuviškas liaudies dainas dainuojančius, senelių kadrilius ir kitus šokius šokančius studentus, matyt, paplito gana plačiai, nes į Sintautuose surengtą vakaronę prigužėjo didžiausias būrys nuo pačių seniausių iki darželinukų. Iš už 6 km esančio Veršių kaimo jaunuoliai atvažiavo arkliais. Studentai į ratelius, šokius stengėsi įtraukti visus susirinkusiuosius. Vyko šiltas, emocionalus bendravimas. Įsidrąšinusios vietos moterys sudainuodavo ir senovinių sintautiškių dainų.

Dvylikos žmonių grupė, kuriai ėmėsi vadovauti Jūratė Navickienė, pirmą kartą viešai pasirodė 1988 m. vasario 16 dieną. Daugeliui gerai žinomos liaudies dainos spaudė ašarą, tačiau buvo ir besistebinčių, ar galima tokias dainas dainuoti, nesuvokiančių, kam tokia muzika reikalinga. O ji buvo reikalinga. Kai po metų ansambliui vadovauti pradėjo mokytoja Zita Maksvytienė, ansamblių skaičius buvo gerokai išaugęs ir augo toliau – įsijungė ne tik vyresniojo amžiaus dainininkai, bet ir daug jaunų žmonių.

Priminsime, kad 1988 m. birželio 3 d. Vilniuje, Mokslų akademijos prezidento salėje, miesto visuomenės susirinkime buvo išrinkta 35 asmenų Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio (LPS) iniciatyvinė grupė, paskatinusi panašų judėjimą kurti Kaune ir kituose Lietuvos miestuose. O veikla vystėsi greitai: birželio 10 dieną

Sintautų folkloro ansamblio merginų grupės koncertas Sintautuose. Iš kairės: Aida Žukauskaitė, Lina Arbačiauskaitė, Ramunė Petravičiūtė, Aida Jakaitytė, Daiva Augustaitytė, Vida Valavičiūtė, Loreta Mureikaitė, Ieva Maksvytytė. 1989 m. Iš Z. Maksvytienės albumo

susikūrė Kauno Sąjūdžio iniciatyvinė grupė. Liepos 18 dieną Sąjūdžio iniciatyvinė grupė susikūrė netolimoje Marijampolėje.

Nors šakiai arti, bet būsimieji Sintautų sąjūdiečiai nežinojo apie 1988 m. Šakiuose miesto stadione vykusį mitingą bei besirengiančius vykti į Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Steigiamąjį suvažiavimą Vilniuje spalio 22–23 d. šakiečius.

Sintautų vidurinėje mokykloje lietuvių kalbos mokytoju dirbęs šakietis Arvydas Vaičiūnas, nors nebuvo išrinktas delegatu, bet suvažiavime dalyvavo. Jo emociingas pasakojimas, grįžus iš Vilniaus, stiprino tikėjimą, kad Lietuvai atėjo ypatingas metas, kad kiekvienas prijauciantis Sąjūdžiui gali dalyvauti svarbiuose įvykiuose.

Mokykloje Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio palaikymo grupė susikūrė 1988 m. spalio 26 d. Be ilgo svarstymo jos nariais tapo Algimantas Bakas, Loreta Graubauskienė, Valdas Grabauskas, Antanina Klimaitienė, Zita Maksvytienė, Aldona Stankaitienė, Irena Strokienė, Alma Vaičiūnienė, Arvydas Vaičiūnas. Po dviejų dienų mokykloje buvo parengtas standas „Ir šviesa, ir tiesa“ su „Tautiškos giesmės“ tekstu, informacija apie LPS steigiamojo suvažiavimo nutarimus, mokyklos grupės veiklą. Platintas LPS informacinis biuletenis „Atgimimas“. Jei kam tai ir nepatiko, atviro priešiško nerodė.

Sintautiečiai mokytojai buvo vieni aktyviausi sąjūdiečiai rajone. Juos labai greitai pasiekdavo LPS informacija, Sąjūdžio spauda – „Sąjūdžio žinios“, „Atgimimas“. Mokyklos grupės lyderis lietuvių kalbos mokytojas Arvydas Vaičiūnas

ZIBURYS

ŠAKIŲ SAJŪDŽIO LAIKRAŠTIS

1990 m. gegužės 8 d., Nr. 8 (40)

GEGUŽĖS 12-OJI — PAPILDOMI RINKIMAI Į RAJONO TARYBĄ! Sąjūdžio remiami kandidatai

Vidmantas Jonas DAILIDIS
Santakų rinkiminė apygarda Nr. 59, rajono centrinės ligoninės traumatologinio skyriaus vedėjas. Gyvena Sakiuose, Suvalkiškių g. 7. Iškelė invalidų draugija ir Sintautų kol. Sąjūdžio grupę.

Valdotas URBONAS
K. Požėlos rinkiminė apygarda Nr. 7, rajono centrinės ligoninės pediatras. Gyvena Sakiuose, K. Požėlos g. 10-13. Iškelė rajono treitinių sąjungą.

vena Patašinės kaime. Iškelė vietinę Sąjūdžio grupę.

Laimutė TERESĖ TAMASAUŠKIENĖ
Saulių rinkiminė apygarda Nr. 6, rajono sanitarjos ir epidemiologijos stoties skyriaus vedėja. Gyvena Sakiuose, Saulių g. 6a-55. Iškelė rajono treitinių sąjungą.

Ona LIUTKEVIČIENĖ
Saulių rinkiminė apygarda Nr. 6, rajono centrinės vaistinės farmacininkė. Gyvena Sakiuose, Darbininkų g. 37. Iškelė gyventojų susirinkim-

dulių kaime. Iškelė Kidulių Sąjūdžio grupę.

Ramutė BALTAUSKIENĖ
Kriškių rinkiminė apygarda Nr. 45, Kriškių apylinkės medicinos fešerė.

Antanas BAJERCIVS
Branduoliškių rinkiminė apygarda Nr. 23, Gelžlaužkio kolūkio saugumo technikos inžinierius. Iškelė rajono treitinių sąjungą.

Romualdas PETRAS DAMUSIS
Sudargo rinkiminė apygarda Nr. 43, valstybinis gamtos apsaugos inspektorius.

Sąjūdžio konferencija

Balandžio 16 dieną Sakiuose įvyko trečioji LPS Šakių rajono konferencija, kurioje pirmininkavo A. Bublaitis ir A. Vaičiūnas. Darbotvarkės pagrindinis klausimas — delegatų į Sąjūdžio suvažiavimą rinkimas. Šakių rajonui atstovauti suvažiavime patikėta G. Bendoračiui, V. Venslovaičiui, R. Urboniui, A. Vaičiūnui, L. Kunevičiui, G. Dubickiui, O. Liutkevičienei, A. Bublaitiui, G. Lenkui ir P. Stakioniui. Patvirtintas 23 sąjūdininkų sąrašas, kviečiamų į suvažiavimą svečiais.

Konferencijos metu kalbėjo V. Venslovaitis, D. Ruočkus, V. Ambrasas, R. Urbo-

nienė, P. Stakionis, V. Augustaitis, G. Lenkas, G. Bendoraitis, G. Zylus perskaitė mandatų komisijos pranešimą: sąjė susirinko 140 konferencijos delegatų. Šiuo metu rajone yra 54 grupės, iš jų 25 kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose. Rajone yra įstręję sąjūdininkų sąrašus apie 780 žmonių. A. Vaičiūnas kalbėjo apie situaciją rajone prieš deputatų Tarybos sesiją. Konferencijos delegatai priėmė kreipimąsi dėl rajono deputatų Tarybos sesijos darbo tiesioginio transliavimo per vietinį radiją.

„ZIBURIO“ INFORM.

Arvydo Vaičiūno redaguojamas laikraštis „Žiburyš“. 1990 m. gegužės 8 d. Iš I. Strokienės asm. archyvo

aktyviai dirbo ir Šakių LPS Seimelyje. 1988 m. gruodžio 19 d. vykusiame pirmajame Seimelio tarybos posėdyje buvo įkurtos atskiros veiklos grupės: žemės ūkio, istorijos ir kultūros, blaivybės, švietimo, ekologijos, finansų. Rinkimų štabui ėmė vadovauti Arvydas Vaičiūnas. Jis nuo 1988 m. lapkričio 10 d. pradėjo leisti laikraštį „Žiburyš“ — buvo jo steigėjas, leidėjas ir redaktorius. Iki 1989 m. gruodžio 8 d. (Nr. 3) laikraštis „Žiburyš“ buvo dauginamas rotoprintu ir leidžiamas kaip Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Šakių Seimelio informacinis biuletenis. Iki 1990 m. gruodžio 19 d. jis buvo spausdinamas spaustuveje ir turėjo paantraštę „Šakių Sąjūdžio laikraštis“ arba „Šakių rajono laikraštis“. Laikraštyje bendradarbiauvo Vytautas Brazaitis, Vidas Venslovaitis, sintautietis dailininkas Vytautas Duoba. Laikraštį redagavo A. Vaičiūnas.

1988 m. lapkričio 19 d. dvyliką valandą Sintautų centre, aikštėje, susirinko didelis būrys žmonių. Visi laukė svarbiausio įvykio — prie apylinkės DŽDT pastato bus iškelta Trispalvė, kuriai tik išvakarėse, 1988 m. lapkričio 18 d., LTSR Aukščiausiosios Tarybos vienuoliktojo šaukimo dešimtoji sesija suteikė valstybės vėliavos statusą.

Ceremoniją vedė DŽDT pirmininkas Algirdas Maksvytis, kalbėjo klebonas Antanas Maskeliūnas, mokytojas Arvydas Vaičiūnas, kaimyninio „Laisvės“ kolūkio LPS grupės narys Jonas Kudirka. Skambėjo Vidos Valavičiūtės (Čeplevičienės) ir Ievos Maksvytytės (Labunaitienės) deklamuojami Bernardo Brazdžionio eilėraščiai. Vėliavą nešti buvo patikėta mokyklos Sąjūdžio rėmimo grupės nariui Valdui Grabauskui. Keliant vėliavą, prie DŽDT pastato darniai skambėjo „Tautiška giesmė“, o vėliau ir „Lietuva brangi“, „Kur bėga Šešupė“. Įvykį filmavo Algimantas Stepulaitis ir Sintautų klebonas Antanas Maskeliūnas.

Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio ir kituose viešuose renginiuose trispalvė tautinė vėliava jau buvo naudojama, tačiau sintautiečiai buvo pirmieji rajone, iškėlę ją kaip valstybinę vėliavą.

Dėl didelio Arvydo Vaičiūno užimtumo pasitarimuose Šakiuose ėmė dalyvauti mokyklos LPS palaikymo grupės narys Algimantas Bakas, kuris parveždavo naujausių žinių bei informacijos apie numatomą veiklą.

1989 m. sausio 27 d. „Žiburio“ 10-ajame numeryje buvo išspausdintos Sintautų vidurinės mokyklos Sąjūdžio grupės veiklos kryptys (pirmoji redakcija). Sintautiečiai pasižadėjo:

„I. Remti bendrąją Sąjūdžio programą;

II. Remti rajono Sąjūdžio konferencijos Rezoliuciją dėl tautinės mokyklos.

Mokyklos sąjūdžio grupė pasisako už tautinės mokyklos koncepcijos įvedimą mokykloje.

Įgyvendinant šią koncepciją, Sąjūdžio grupė mano, kad mokykla ne tik turi vykdyti direktyvas „iš viršaus“, bet ir pati, jei sugeba, spręsti išskylančias problemas.

Mokyklos sąjūdžio grupė mano, kad artimiausiu metu reikia išspręsti tokias problemas:

1. Iš esmės pakeisti vadovavimo mokyklai principus, pašalinti administravimą, atkurti viešumą ir demokratiją. Mokyklos administracijai, pasiskirstančiai darbą, remtis mokyklos Statutu.

2. Iš esmės peržiūrėti mokyklos darbo planą. Atsisakyti auklėjimo išskaidymo į kelias dalis.

3. Mokytojas – laisvas žmogus, turintis teisę savarankiškai ir kūrybiškai tvarkyti savo profesijos reimuose.

4. Palikti mokytojui teisę savarankiškai spręsti dėl dalyvavimo atvirose partiniuose susirinkimuose, politinio švietimo užsiėmimuose ir pan.

5. Pareigybes mokykloje skirstyti konkurso ir renkamumo pagrindu, remiantis profesine kompetencija, o ne partiškumu.

6. Visi mokyklos darbo klausimai turi būti sprendžiami viešai, dalyvaujant mokytojų kolektyvui.

7. Su būsimo mokyklos priestato projektu supažindinti mokytojų kolektyvą.

8. Humanitarizavimą mokykloje įgyvendinti konkrečiomis priemonėmis:

a) skirti valandų fakultatyvams;

b) rengiant užklasinis renginius, remtis tautiškumu, išsaugoti tradicijų nenutrūkstamumą;

c) išaukštinti gimtosios kalbos reikšmę. Kalbos kultūra – visų reikalas.

9. Ugdyti mąstančią asmenybę. Didele dalimi atsisakyti reprodukcinių (perteikiamojo) mokymo krypties, taikyti probleminį, veiklinamąjį, išgyvenamąjį mokymą.

*Mokinys – lygiateisis pedagoginės sąveikos narys. Neregla-
mentuoti mokytojo ir mokinio sąveikos pobūdžio.*

10. *Atkurti mokykloje liaudies meno tradicijas, papročius.
Įtraukti mokytojus ir mokinius mokytis liaudies dainų, žaidimų.*

11. *Atkreipti dėmesį į mokinius – individualybes, puoselėti
jų imlumą gerosioms savybėms. Pagrindinis mokinio asmenybės
vertinimo kriterijus turėtų būti dorumas.*

12. *Ugdyti vaikų meilę tėvams, nesvarbu, kokie jų įsitikinimai,
formuoti pagarbius santykius šeimoje, atsakomybę šeimai.*

13. *Laikytis darbo drausmės, nesivėluoti į pamokas, to rei-
kalauti iš savęs ir mokinių.*

14. *Gerbti visų mirusiųjų palaidojimo vietas ir istorinius
paminklus. Tvarkyti Sintautų kaime esančius kapus ir istorines
paminklavietes.*

15. *Iki š. m. balandžio 1 d. parengti mokyklos aplinkos
tvarkymo projektą ir visam mokytojų kolektyvui jį įgyvendinti.“*

Permainų mokykloje laukti ilgai nereikėjo. Įvairių renginių, o jų Sintautų vidurinėje mokykloje netrūko ir anksčiau, metu buvo dainuojamos liaudies dainos, menamos mįslės, mokomasi liaudies šokių ir žaidimų. Daugėjo mokytojų entuziastų, daugėjo ir mokinių. Buvo rengiamos liaudiškos vakaronės, kuriose dalyvaudavo mokytojai, mokiniai ir jų tėvai. Nemažai įvairaus amžiaus mokinių įsijungė į folkloro ansamblių.

Tuometinė dvyliktokė Vida Valavičiūtė (Čeplevičienė) prisimena, kad mokiniai su daugeliu mokytojų galėjo laisvai kalbėti apie Lietuvos įvykius, trispalvę, kad

Sintautų folkloro ansamblis Lietuvos tautinėje dainų šventėje Vilniuje. 1990 m.

Iš Z. Maksvytienės albumo

tai buvo visiškai nauja, įdomu, vyko kitokios nei iki tol istorijos pamokos. Tačiau labiausiai išsiminė išvyka kartu su klasės draugais ir auklėtoja Zita Maksvytiena į roko festivalį „Lituanika“ Vilniuje 1989 m., o jame – scenoje pavaizduoti lėktuvo sparnai, papuošti trispalvėmis. Išpūdis buvo toks didelis, kad matytą vaizdą Vida nusipiešė į užrašų knygelę.

Ansamblio vadovė Z. Maksvytienė į ansamblį prisiviliojo ir keletą savo auklėtinių, ansamblio dalyvės močiutės atsivedė anūkus. Ir sintautiečiai dainavo: Sintautai, Jurbarkas, Girėnai, Griškabūdis, Ritiniai, Kudirkos Naūmiestis, Joniškis, Kaunas, Vilnius, Šalčininkai, Šakiai... Gaila, kad tada niekas nesusiprato užrašyti, kokiose vietovėse ir kiek koncertų jie surengė. O jų buvo tikrai daug! Žmonės rinkosi, klausė, šypsojosi, verkė, kartu dainavo. Tačiau buvo ir baugiai besigūžiančių. 1989 m. vasario 16-ąją po koncerto Jurbarko II vidurinėje mokykloje grupelė priėjusiųjų paklausė: „O jūs nebijot?“ Vyresnieji ansambliciai klausimą suprato, o jaunimas į tai atsakė šypsena. Nebijoto, nes jauni, o vyresnieji žinojo – daina vienija. O vienybėje – tautos stiprybė.

Daugeliui ansamblicių išsiminė ir 1989 m. koncertas Vasario 16-ąją Joniškėje. Viena dalyvė atsiminė, jog, padainavus keletą dainų, pakyla senyvas vyriškis: „Neverk, motušėle, ar mokate?“ Aišku, mokame. O „Leiskit į Tėvynę“? Padainavome ir tą... Ašaros žvilgėjo ne tik klausytojų, bet ir dainininkų akyse.

Folkloro ansamblis daugeliui padėjo prisiminti svarbias Lietuvos istorijos datas, suvokti save kaip vienmintės bendrijos dalį. Emocinis pakilimas rengė dirvą naujiems įvykiams.

Vieni iš aktyviausių Sąjūdžio renginių dalyvių buvo tremtiniai, politiniai kaliniai, jų šeimų nariai. Didelis įvykis jų, o ir visos Lietuvos gyvenime buvo tai, jog Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas 1989 m. birželio 9 d. įsaku birželio 14-ąją paskelbė Gedulo ir vilties diena. Įsake teigiama: „Pritardamas Lietuvos gyventojų bei visuomeninių organizacijų pageidavimams pagerbti stalinizmo represijų aukų, karo ir pokario metais žuvusių žmonių atminimą, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas nutaria: „Paskelbti birželio 14-ąją Gedulo ir vilties diena“. Tą dieną Lietuvos bažnyčiose, skambant varpams, iškilmingai paminėtos 1941 metų birželio mėnesio trėmimo metinės.

Trėmimų į Sibirą paminėjimas vyko ir Sintautuose. Tremtinių dainas kartu su Sintautų folkloro ansambliu dainavo ir seni, ir jauni, degė žvakelės. Varpai skambėjo ir Sintautų bažnyčioje, visų gerbiamas ir mylimas klebonas Antanas Maskeliūnas nuo pat pradžių buvo Sąjūdžio gretose. Buvusių tremtinių akyse vėl ašaros: negi tai tikrai vyksta?

Dar kiek anksčiau, 1989 m. sausio 22 d., susikūrė Sintautų kolūkio LPS palaikymo grupė. Susirinkimą vedęs Juozas Juška prisimena, kad Lietuvos Per-

Lietuvos respublikinio klubo „Tremtinys“ II suvažiavimo delegatės Antaninos Klimaitienės mandatas. 1989 m. spalio 21 d. Iš A. Klimaitienės asm. archyvo

Sintautiečiai „Baltijos kelyje“. Iš dešinės: Albina Murauskienė, Justinas Murauskas, Zita Maksvytienė, Genė Matijošaitytė, Irena Strokienė, Vilija Strokaitė, Ieva Maksvytytė, Jolanta Šipailaitė, Tomas Jucaitis (su vėliava). Kiti asmenys neatpažinti. 1989 m. rugpjūčio 23 d. Iš I. Strokienės albumo

sitvarkymo Sąjūdžio Šakių rajono tarybos pirmininkas Algirdas Endriukaitis vis užsimindavo, kad grupę reikėtų įkurti, nes veikla vystoma, tik neįforminta. Susirinkime Sintautų kultūros namų salėje dalyvavo ne tik kolūkio nariai, bet ir mokytojai, tremtiniai, visi prijauciantieji Sąjūdžio idėjoms. Buvo aptarti ne tik grupės kūrimo, bet ir aktualūs sintautiečiams klausimai. A. Endriukaitis vaizdžiai pasakojo apie situaciją Lietuvoje, Vitas Brazaitis – apie Sąjūdžio tikslus, viešumą, demokratiją, grupių struktūrą. Tremtinių vardu kalbėjęs Jonas Strokas teigė, kad tremtiniai visa širdimi palaiko Sąjūdį ir grupės įkūrimą Sintautų kolūkyje. Tuometinio kolūkio pirmininko Vinco Jančaičio nuomone, grupė reikalinga, tačiau joje turėtų būti nesusikomprotavę, jauni, gerai atliekantys tiesiogines pareigas žmonės. Kalbėjęs LŽDT pirmininkas Algirdas Maksvytis susirinkimą pavadino neįprastu ta prasme, kad niekas neliepė eiti, o susirinko daug. Jis taip pat siūlė įvairiapusę pagalbą tremtiniams. Mokytojas Arvydas Vaičiūnas įtaigiai aiškino, kodėl rinkimuose į Sovietų Sąjungos Aukščiausiąją Tarybą reikėtų paremti Juozo Olekos ir Vaidoto Antanaičio kandidatūras. Daugeliui susirinkusiųjų giliai įstrigo klebono A. Maskeliūno pasakyti žodžiai: „Turi būti įdėta siela, kad darbas būtų produktyvus.“ Tuos įvykius visai neseniai peržiūrėjome Algimanto Stepulaičio užfiksuotuose mėgėjiško kino kadruose. Prisiminėme ir išgyvenome iš naujo – tai buvo labai brangu.

Kolūkio Sąjūdžio rėmimo grupė greitai didėjo, tačiau kalbinti žmonės sunkiai prisiminė pirmųjų sąjūdiečių pavardes. Daugelis minėjo Juozą Jušką, Rūtą Orintienę, Juozą Arūną Mureiką, Joną Stroką... Neišlikę ir dokumentų. Nemaža

jų dalis buvo sunaikinta po 1991 m. sausio įvykių.

Vėliau nauji nariai įsijungė ir į mokyklos LPS palaikymo grupę. Prisijungė Daiva Orintienė, Regina Bakienė, Edmundas Kučiauskas, Aida Rėčkuvienė.

Mokytojai sąjūdiečiai prisimena, kad grupės veikla buvo įvairi: dalyvavimas parašų rinkimo akcijose, konferencijose, susitikimai su sąjūdiečiais, aktyvi veikla 1989 m. kovo 26 d. rinkimuose į SSRS Liaudies deputatų suvažiavimą, 1990 m. vasario 24 d. rinkimuose į Lietuvos SSR Aukščiausiąją Tarybą ir t. t. Visur aktyviai dalyvauta.

1989 m. vasario 10-tą iš Vilniaus į Šakius atvyko Sąjūdžio palaikomas kandidatas Juozas Oleka. Po susitikimų su rajono žmonėmis, pokalbio prie puodelio arbatos jis buvo pakviestas į Sintautų mokyklą. Tai buvo ypatingas susitikimas. Atrodė klausimams nebus galo!

O ir pats svečias – paprastas, malonus, dalykiškas.

Mokytojai nepamiršo ir savo kaip mokytojų pareigų. Mokykloje pradėta dėstyti etnokultūra, tautinė kultūra plėtota dailės, muzikos ir kitų dalykų pamokose. Rūpėjo taip pat sužinoti, kuo gyvena kitų Lietuvos mokyklų mokytojai. Mokyklos Sąjūdžio grupės narė Irena Strokienė prisimena Lietuvos pedagogų sąjūdžio steigiamąjį suvažiavimą, vykusį 1989 m. birželio 3–4 dienomis sostinės Profsajungų rūmuose. Su džiaugsmu buvo sutikti nutarimai, kad atmetama sovietinė švietimo sistema, siekiama sukurti tautinę mokyklą. Ne vienas kalbėjęs akcentavo būtiną mokytojų, vaikų bei jaunimo organizacijų įvairovę, mokytojo ir mokinio abipusį pasitikėjimą.

Po kelių dienų, gegužės 13-ąją, rajono mokytojai sąjūdiečiai rinkosi į konferenciją svarstyti, kaip atkurti tautinę mokyklą. Sintautų mokytojų delegacija buvo pati gausiausia. „Man atrodo, kad dalyvavome visur, kur tik galėjome“, – prisimena Sąjūdžio grupės narė mokytoja Daiva Orintienė.

1989 m. rugpjūčio 23 d. įvyko Sąjūdžio surengta „Baltijos kelio“ akcija, kurioje pasmerkti slapsti Molotovo–Ribentropo pakto protokolai bei Baltijos šalių okupacija. Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyventojai susikabino rankomis ir sudarė gyvą grandinę nuo Vilniaus iki Talino. Šioje akcijoje sintautiečiai taip pat dalyvavo.

Iš Šakių pajudėjo organizuota kolona. Pavažiavus toliau, susidarė išpūdis, kad visa Lietuva pakilo į kelią. Važiuojantieji buvo nuolat informuojami per

Aktyvus sąjūdietis Sintautų bažnyčios klebonas Antanas Maskeliūnas. Apie 1997 m.

Iš R. Daniliausko asm. archyvo

radiją, kur važiuoti, kad išvengtų automobilių kamščių. Pasukus į Karmėlavos kelią, sintautiečiai suprato, kad to išvengti nepavyko. Radijas nuolat transliavo lietuvių, latvių ir estų kalbomis dainuojamą dainą „Bunda jau Baltija“, Vytauto Kernagio atliekamą „Šaukiu aš Tautą“ ir kitas bei naujausią informaciją. Greitai tapo aišku – nespės. Mašinos beveik nejuda, o laiko iki sutartos 19 valandos lieka vis mažiau ir mažiau. Teko stoti ne paskirtoje vietoje, o ten, kur tuo metu jie buvo. Tokių nepasiekusių paskirtų vietų buvo daug. Nežiūrint visko, visi jautėsi „Baltijos kelio“ dalimi – glėbesčiavosi, bučiavosi su savais ir net nepažįstamais, susikibę iškeltomis rankomis skandavo „Lietuva bus laisva!“... Dainavo, giedojo, degino žvakeles.

1989 m. rugpjūčio 30 d., kaip visada pradedant mokslo metus, vyko pedagogų tarybos posėdis. Jame dalyvavo 21 mokytojas, direktorius Vytautas Balzeris, Sintautų DŽDT pirmininkas Algirdas Maksvytis, klebonas Antanas Maskeliūnas. Be kitų, aktualių mokslo metų pradžiai klausimų svarstymo, diskutuota dėl klebono Antano Maskeliūno ir mokinių tėvų prašymo Sintautų vidurinėje mokykloje mokyti mokinius tikybos. Prieštaraujančių nebuvo. Tada dar nežinota, kad Sintautų vidurinė mokykla įeis į istoriją kaip pirmoji mokykla Lietuvoje, atgaivinusi tikybos dėstymą. Ir tai didele dalimi mūsų klebono dėka.

Sintautuose 1990 m. kovo 11-oji buvo pasitikta gražiu renginiu kultūros namuose. Koncerte dalyvavo mokiniai, jaunimas, suaugę. Daugelis jautėsi nors menka dalele prisidėję prie svarbiausio to meto įvykio – Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo.

Literatūra ir šaltiniai

1. *Sąjūdis Lietuvos periferijoje (1988–1993 m.)* (straipsnių rinkinys) sud. M. Tamošaitis, L. Truska, Vilnius, 2009.
2. *Lietuvos Sąjūdis ir valstybės idealų įgyvendinimas*, sud. D. Blažytė, V. Kašauskienė, Vilnius, 1998.
3. *Sąjūdžio ištakų beiškant: nepaklusniųjų tinklaveikos galia*, moksl. red. J. Kavaliauskaitė, A. Ramonaitė, Vilnius, 2011.
4. Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa*, Kaunas, 2004.
5. LPS Šakių seimelio leidinys „Žiburys“ Nr. 6 (1989), Nr. 10 (1989), Nr. 12 (1989);
6. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-06-14-arvydas-ksanavicius-birzelio-14-oji-gedulo-ir-vilties-diena/46252>; . <http://www.lietsajudis.lt/index.php/apie-sjd/istorija>; http://www.suduvosgidas.lt/?cid=1025915new_id=76564.

Duomenis pateikė Sintautuose gyvenatys Algimantas Bakas, Regina Bakienė, Juozas Juška, Antanina Klimaitienė, Daiva Kudirkaitė (Orintienė), Algirdas Maksvytis, Zita Maksvytienė, Ieva Maksvytytė (Labunaitienė), Algimantas Stepulaitis (filmuota medžiaga), Jonas Strokas, Vytautas Strokas, Irena Strokienė, Rūta Orintienė, Vida Valavičiūtė (Čeplevičienė).

Politikai Sintautuose

Raimondas Daniliauskas

Sintautų kraštas Lietuvai davė daug garsių žmonių. Iš jų norėčiau išskirti politikus – Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto signatarus spaustuvininką Saliamoną Banaitį ir finansininką Joną Vailokaitį.

Įspūdingą karjerą padaręs, bet gal per mažai paminimas Sintautų krašto leidiniuose, Pranas Dailidė. Jis gimė 1888 m. Sintautuose. Aktyvus visuomenės veikėjas, diplomatas, žurnalistas, publicistas. Netrukus po Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo, 1918 m. liepos 23 d. Vilniuje vykusiame Lietuvos Valstybės Tarybos 9-osios sesijos aštuntajame posėdyje dalyvavo ir Kaukazo lietuvių tarybos delegacija, atstovavusi Azerbaidžano lietuviams. Šio posėdžio protokole Nr. 83 užfiksuotas P. Dailidės sveikinimas:

„Leiskite mums, Kaukazo Lietuvių Tarybos delegatams, pasveikinti Lietuvos Valstybės Tarybą ir palinkėti jai, kad vaisingai darbuotų. (...) Kol karas nepasibaigs, mūsų likimas vis bus neaiškus; mūsų klausimą teišriš Taikos kongresas. Kaukazo lietuviai tikisi Tarybą reiškiant visų lietuvių valią pasiekti nepriklausomybės idealo.“¹

Atsakydamas į šiuos sveikinimus posėdžiui pirmininkaujantis Antanas Smetona, be kita ko, pasakė, kad Valstybės Taryba laukia Kaukazo lietuvių kuo greičiau sugrįžtančių ir padėsiančių kurti Lietuvos valstybę. Tą pačią dieną, šio posėdžio dalyviams bei pirmininkui A. Smetonai pritarus, Tbilisio (Tifliso) gimnazijos mokytojas P. Dailidė buvo paskirtas Lietuvos Valstybės Tarybos atstovu Kaukazo valstybėse ir tas pareigas ėjo iki 1921 m. Jis rezidavo Gruzijos sostinėje Tbilisyje. 1921–1939 m. su pertraukomis dirbo Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje. 1939–1940 m. Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Latvijai. P. Dailidės aktyvius veiksmus aprašo Santakietis (slapyvardis) 1926 m. gegužės 6 d. „Lietuvos žiniose“ (Nr. 106):

„Nors susisiekimasis su centru čia labai blogas, bet prieš rinkimus Sintautuose beveik kasdien apsilanko įvairių partijų kalbėtojai. Apie linkės ūkininkai jau beveik visi nusistatę balsuoti už opozicijos partijas. Krikščionys-demokratai čia beveik išnykę. Yra keli ūkininkų sąjungos žmonės, bet ir tie jau mato, kad krikdemai juos apgavo ir dabar dedasi kas prie ūkininkų partijos, kas prie valstiečių-liaudininkų. Gegužės 2 d. čia įvyko valstiečių-liaudininkų mitingas. Nors į mitingą teko eiti iš bažnyčios, kur ką tik buvo paskaityta vyskupų proklamacija, žmonių prisirinko pilnas kluonas. Beveik pusei prisiejo stovėti lauke, bet nežiūrint blogo oro, kelias valandas visi klausėsi Valst. Liaud. S-gos Centro Kom. atstovo p. Pr. Dailidės pranešimo. Po kalbos buvo užduota pranešėjui visa

¹ Visų šiame straipsnyje cituojamų tekstų kalba autentiška, neredaguota. Kalbos red. pastaba.

eilė paklausimų, dėl kurių p. Dailidė davė plačius paaiškinimus. Mitingas užsibaigė vakare ir praėjo pilnu susirinkusiųjų pritariamu. Buvę susirinkime „krikščionys“, kadangi apie mitingą nebuvo skelbta, triukšmo kelti nebuvo pasiruošę ir per tai turbūt laikėsi džentelmeniškai.“

Tame pačiame „Lietuvos žinių“ numerio straipsnyje „Sintautai. Jurgis gelbės“ Sintautietis (slapyvardis) rašo:

„Vietinis kunigėlis perskaitęs gegužės 2 d. penkių vyskupų proklamaciją rinkimų reikalu, pasikvietė davatkas iš bažnyčios šopon. Čia jis pasistengė joms išaiškinti, kaip reikia balsuoti už diškuis katalikus. Esą šimet vyrai gali apgauti nemokančias skaityti moteris ir įbrukti joms visai ne tas korteles, kurias siūlęs kunigėlis. Todėl jis patarė moterėlėm pirm balsuojant ateiti pas Jurgį (zakristijoną), kurs jau parinksias tinkamas korteles. Tik, sako, šiukštu, nesakykite savo vyrams. Geras kunigėlis, ką čia ir kalbėti. Tik, kažin ar Sintautų davatkos ir nepradės piktintis tokiu už nosies vedžiojimu.“

Pranas Dailidė.

1931 m.

Iš R. Daniliausko
asm. archyvo

Būdamas Lietuvoje, Pranas Dailidė dažnai lankė Sintautų kraštą. Kadangi jis 1926–1928 m. redagavo „Lietuvos žinių“ laikraštį, stengėsi naujienas spausdinti ir iš gimtinės. Lietuvos spaudai parašė per 3 000 straipsnių.

Nemažai savo srityje pasiekė ir Prano Dailidės brolis Bronius Edmundas Dailidė, gimęs 1892 m. Tarpūčių II kaime. 1921–1923 m. jis buvo Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktorius, 1923–1928 m. – Ministrų Kabineto reikalų vedėjas, 1928–1933 m. – Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Latvijoje, 1929–1930 m. Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Švedijoje, 1933–1940 m. Estijoje, 1934–1940 m. Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Suomijoje. Nuo 1940 m. gyveno JAV, Čikagoje.

Prie politikų galime priskirti ir 1931 m. išrinktą Kauno burmistro pavaduotoją teisininką Joną Pikčilingį iš Kiaulupių kaimo. Rašytiniuose atsiminimuose jis yra pateikęs vertingų žinių apie Pirmąjį pasaulinį karą Sintautuose ir Kauno mieste, Lietuvos krašto valdymą vokiečių okupacijos metais. Paminėti sintautiečiai savo kilme garsėjo ne tik Sintautų krašte, bet ir Lietuvoje.

Sintautuose lankėsi ir Prezidentas Antanas Smetona. Zanavykijos krašte jis savo kelionę pradėjo 1927 m. rugpjūčio 26 d. Jį lydėjo vidaus reikalų ministras Ignas Musteikis, kariuomenės vadas generolas Silvestras Žukauskas, generalinio štabo pulkininkas Vladas Skorupskis, policijos referentas Vaclovas Goštautas ir adjutantai. Prezidento Smetonos kelionę aprašė specialusis korespondentas leidinyje „Lietuvis“ (1927, Nr. 199, p. 1–2):

„Prieš Sintautus dar pravažiuojame Keturnaujienos sodžių, nenu-matytą bromą, kur gražiai pasveikina svečius viena zanavykaitė. Be to, ūkininkų delegacija iš 5 karietų ir p. Bucevičiaus vedama

mus sutinka toli už miestelio. Priešais joja šauliai, užpakaly važiuoja ūkininkai. Toks ekskortas yra, rodos, viso mūsų gyvenimo simbolis... Bromas pastatytas su Gedimino stulpais. Kalba viršaitis p. Dėdinas, ūkininkų vienybės vardu p. Jurgėlaitis, Šv. Cecilijos vardu varg. p. Skaisgirys, mokytojų vardu p. Tamulevičius. Prie Vaičiaičio kapo. Dainiaus kapą sergėjo paprastas nuo kitų nė kuo nesiskyręs kryžius. Šalia poeto ilsisi jo motina. Prie kapo kalba p. Juozas Čeikauskas. Uždėjęs ažuolo lapų vainiką p. Prezidentas taip pat tarė žodį. Jis tarp kitko pažymi Vaičiaitį buvus ūkininkų sūnų ir draugą. Jis buvo gilios dvasios ir tik dvasia gyvenęs. Savo raštuose nenustoję raginęs lietuvius laikytis vienybės. Aplankoma nauja, dar ne visai pabaigta bažnyčia. Be galo daug žmonių. Mat kaip tik supuolė p. Prezidento lankymas ir Šv. Baltramiejaus atleidai. Gali būti dėl to ir ūkininkų suvažiavimas išėjo labai didelis – dalyvavo apie 8000 žmonių. Be to, čia reikia būtinai pažymėti ir patys ūkininkai. Visi maniškuoti, ne blogai sukriptos žakietkos, čeverykuoti. Sintautiečių apsitaisymas rodo juos esant susipratusių ir gana kultūringus ūkininkus. Suvažiavime radome ir Ž. Ū. Ministerį p. Aleksą. Prieš išvažiuodami dar pietaujame mokykloje.“

Pateikiu rankraštinius išsamesnius prisiminimus iš tos dienos. Prie Kėtūrnaujienos mokyklos išsirikiavo šauliai ir gyventojų būrys. Prezidentą pasveikino kunigas Jakštys ir senas mokytojas Kasperavičius. Po to stabtelta dar prie vienu kitų vartų. Sintautuose laukė tokia žmonių galybė, kad to meto reporteriui teko gerokai išpūsti akis. Didžiausias laukas buvo nustatytas vežimais. Dar gerokai prieš miestelį pasitiko raiti šauliai, būrys važiuotų ūkininkų. Ūkininkai pakvietė Prezidentą dalyvauti suvažiavime. Prie sutikimo vartų stovėjo visų Sintautų organizacijų žmonės, prasidėjo sveikinimai. Prezidentas aplankė Prano Vaičiaičio kapą ir uždėjo ant jo gražų vainiką. Jis, kurį laiką mokėsi su a. a. poetu Peterburge, tad jį gerai pažinojo. Tuo metu dar kalbėjo Marijampolės gimnazijos direktorius Antanas Daniliauskas, pasakęs ilgą kalbą apie Vaičiaičio nuopelnus, baigdamas kalbėti apsiašarojo. Nuo jo vienas po kito sukosi ir vogčia braukė ašarą, išklaušė tragišką Prano Vaičiaičio likimą, paskutines jo gyvenimo dienas. Po to klebonijoje aplankytas parapijos klebonas Juozas Sruoginis. Vėliau Prezidentas apsilankė ūkininkų suvažiavime Sintautuose. Jame dalyvavo dar ir žemės ūkio ministras Jonas Pranas Aleksa. Prezidentas pasveikino suvažiavimą, pasakė ilgą kalbą, pakvietė visus vienyti, nes vienybėje ir yra ūkininkų gerovė bei visos Lietuvos likimas. Po suvažiavimo Sintautų ūkininkai surengė gausias vaišes. Per jas išpūdingą kalbą pasakė Saliamonas Banaitis. Banaitis teigė net turįs dokumentą, kuriame veliuoniškiai (kartu ir sintautiečiai) 1815 m. prašę leidimo steigti mokyklą su dėstoma lietuvių kalba. Kalboje pažymėjo, kad karalius Stanislovas Augustas buvęs priverstas išleisti veliuoniškiams atskirą konstituciją. (Čia kalbama apie 1792 m. vasario 14 d. Stanislovo Augusto Veliūnai suteiktą laisvojo miesto teisių privilegiją, kuria buvo patvirtintas senasis miesto herbas ir antspaudas.) Priminė, kad karalius Vladislovas, bemedžiodamas Naūmiesčio apylinkėse, išgirdęs, kad visiškai

Po kelionės iš Sintautų, aplankius Šakių miestą, Griškabūdžio bažnyčios šventoriuje sėdi generolas Silvestras Žukauskas, LR Prezidentas Antanas Smetona, Griškabūdžio klebonas, poeto Prano Vaičiūčio brolis Juozas Vaičiūtis. 1927 m. rugpjūčio 27 d. Iš R. Daniliausko asm. archyvo

netoli yra garsusis Veliuonos kraštas, sumanė jį aplankyti. Tais laikais vieta, kur dabar Sintautai, buvusi didelė giria. Gyveno ten tik kažkoks Tautkus. Keliadamas karalius stabtelėjo ties Tautkaus sodyba. Iš kiemo išėjęs jaunam Tautkiukui, karalius jo paklausęs: „Kas tu esi?“ – „Tautkaus sūnus“, – atsakė vyras. Karaliui išvertė: „Syn Towta“...

Ir nuo to ši vieta ir pradėjusios augti sodybos pasivadinusios Sintautais. Baigdamas S. Banaitis pabrėžė, kad ir dabar šis kraštas gyvas ir kovose už Lietuvos Nepriklausomybę davęs geriausius savo vyrus ir turta. Prezidentas A. Smetona pasakė ilgą kalbą, išreikšdamas Zanavykijai palankumą. Į Šakius Prezidento kortežas išvyko temstant, gerokai privaišintas. Pavargę iš kelionės svečiai vos tik į Šakius įžengę buvo linkę ieškoti poilsio.

A. Smetona Sintautuose lankėsi keletą kartų, nes pagrindinis kelias nuo Kudirkos Naumiesčio link Šakių vedė per patį miestelį. Aplinkelio, koks dabar yra, tuo metu dar nebuvo. Tarp sintautiškių dar 1990–1995 metų laikotarpiu per rankas klaidžiojo nuotrauka, kur A. Smetona nusifotografavęs prie Sintautų piešinės. Kur dabar ši nuotrauka, nežinia.

Aktyvūs buvo sintautiečiai ir Sintautų valstiečių liaudininkų kuopos nariai, kurie 1926 m. daktarui Jonui Staugaičiui, dirbusiam Lietuvos Seime Pirmininku, nusiuntė užuojautą:

„Mes, sintautiškiei, sužinojė, kad mūsų klerikališkosios partijos: krikščionys demokratai, ūkininkų sąjunga ir darbo federacija, – neleidžia tęsti Seimo darbų: palikdami karo padėtį, šmeiždami ir

kolidami senus ir garbingus mūsų tautos darbininkus, šiuo reiškiame, širdingą Tamstai užuojautą ir prašome drąsiai ir kantriai nešti teisėtumo, laisvės ir vienybės obalsius, kurių mūsų kraštas jau senai laukia. Mes pasižadame šiais rinkimais nušluoti krikdemų viešpatavimą Lietuvoje ir užkirsti kelią jų saivaliavimui.“ (Seka 23 įgaliotų parašai). <...> Pagramdų apylinkės Vilkaviškio valsčiaus valstiečiai-ūkininkai susirinkę pas ūkininką Muriną 200 žmonių skaičiuje š. m., vasario 28 d. susipažinę su pastarųjų dienų įvykiais Seime, nutarė pareikšti užuojautą Seimo pirmininkui d-ruui Staugaičiui ir Seimo nariui A. Sugintui, kuriuos krikščionių bloko nariai išdrįso ižeisti bjauriais piktžodžiovimais, o A. Sugintą net kumštėmis. Podraug reiškia kuo griežčiausį protestą prieš krikščionišką smurtą.

Be to gauta Sintautų Valst. Liaud. Kuopos d-ruui Staugaičiui užuojauta protestuojant prieš senų mūsų tautos veikėjų barbarišką puolimą ir reiškiant vilties, kad naujas Seimas krikdemų partijos saualėms padarys galą.“ („Lietuvos žinios“, 1926 m. kovo 4 d., Nr. 52, p. 2, rubrika „Seimo Pirmininkui d-ruui Staugaičiui sintautiškių užuojauta“.)

1932 m. Sintautų miestelyje apsigyveno Juozas Ižganaitis. Įstojo į komunistų partiją, platino bolševikinę spaudą, atsišaukimus, kėlė raudonas vėliavas. Nuo 1935 m. subūrė komunistų kuopelę. Vėliau J. Ižganaičio likimas susiklostė tragiškai.

1918–1940 m. Sintautuose apsilankė įvairių pakraipų partijų atstovai. Vieni dėl agitacinių kalbų, kiti dėl giminystės ryšių, treči dėl švenčių ir susirinkimų.

1939–1940 m. iš Kauno į Sintautų kraštą buvo išstremtas Aleksandras Gudaitis-Guzevičius, vėliau tapęs aukštu sovietų partiniu ir NKVD darbuotoju. Tapęs rašytoju, parašė apysaką „Tamsioji naktelė“, kurioje aprašė ikikarinio Sintautų valsčiaus žmones, įstaigas. (Aleksandras Gudaitis-Guzevičius, „Tamsioji naktelė“, 1980 m.) Šioje apysakoje rašoma:

„Tuoj buvo įžiebta didžioji žibalinė lempa su baltu rutuliniu gobtovu, lyg atnaujintas sužibo krucifiksas, sutvisko kunigaikščiai bei didžiūnai po stiklais rėmuose, atstatęs barzdelę, Smetona rodė savo kairijį šoną su ordino juosta ir didele žvaigžde ties frako atlapu. Vos tiktai valsčiaus viršaitis atsisėdo po tuo portretu, kaimietiškas jo veidas sukietėjo, įgavo apčiuopiamai griežtų valdžios vykdytojų bruožų, net ir viršaičio burna neregėtai susičiaupė – taip jis norėjo bent kuo nors panešėti į diktatorių...“

Antrojo pasaulinio karo metais tiek vokiečių, tiek rusų politikai ne kartą lankėsi Sintautų vietovėse. Vieni traukdami į Rusijos gilumą, kiti naujai okupuodami Lietuvos kraštą. 1941 m. birželio 22 d. Sintautus paėmė vokiečiai. Tuojau buvo suimtas Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas A. Zapareckas, komsorgas E. Ledas, partorgas Rakickas, buvusios valdžios talkininkai J. Ūsas,

J. Jakštys. Visi nuvežti į Šakius, ten ištardyti ir 1941 m. liepos 10 d. Batiškiuose sušaudyti. („Draugas“, 1968 m., birželio 4 d.)

Apie A. Zaparecką prisiminė Veršių kaimo gyventojas Petras Daniliauskas, gyvenęs kaimynystėje:

„Veršių kaime gyveno Jonas Rajeckas, tai buvo revoliucionierius, mokėjo daug revoliucinių dainų. Dar spaudos draudimo laikais pas Rajeckus užeidavo knygnešiai. Vėliau Rajeckų šeima buvo sekama caro žandarų. Dukra, Liudvika Rajeckaitė išvyko į Ameriką, tenai ištekėjo už lietuvių Aleksandro Zaparecko ir 1922 metais grįžo į Lietuvą, savo tėviškėn Veršių kaime. Aleksandras Zapareckas mokėjo rusų ir anglų kalbas, net Veršiuose gyvendamas prenumeravo iš Amerikos anglų kalba laikraščius. Pats Zapareckas buvo gimęs netoli Alytaus, per pirmąjį Pasaulinį karą tarnavo caro armijoje, vėliau pateko vokiečių nelaisvėn, iš kur išvyko į Ameriką. Kuomet atėjo 1940-ieji metai, Zapareckas pradėjo dirbti Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku. A. Zapareckas nespėjo išvažiuoti su besitraukiančiais tarybininkais į Sovietų Sąjungos gilumą, todėl pirmąją Antrojo pasaulinio karo dieną areštuotas ir išvežtas į Šakius. Jį areštavo tos pačios Veršių apylinkės Rūgių kaimo gyventojas, baltaraištis. Tuo laikotarpiu areštuoti Rūgių kaimo naujakurys Vitas Adomaitis, Antanas Šuopys iš Pikžirnių kaimo, Kostas Mataitis iš Veršių, Jonas Liubinas iš Šlamų ir kiti. Neramu būdavo išeiti iš namų, kaimynas kaimynui nepasitikėjo. A. Zaparecką ir V. Adomaitį liepos 10 dieną fašistai sušaudė. Žmonės kalbėjo, kad jie abu mirė kartu, perverti kulku.“

1944 m. bandant atkurti Lietuvos kariuomenę, į gen. Povilo Plechavičiaus Vietinę rinktinę stojo ir Sintautų vyrai. Sintautų miestelio centre vyko didelis minėjimas ir išleistuvės.

Nesuskaičiuojama daugybė įvairiausių politikierių 1945–1990 m. vaikščiojo Sintautų krašto žeme. Šiame knygos straipsnyje nutylėsime jų pavardes. Žmonės sako, tegul jie nepaminėti nueina į istorijos užmarštį. Lietuvos Sąjūdžio veikimo metais į Sintautus atvyko Nepriklausomybės Akto signataras Algirdas Endriukaitis. Vėliau, 1998 m. rugpjūčio mėn. 29 d., Sintautuose lankosi LR Prezidentas Valdas Adamkus. Jis aplankė bažnyčią, pabendravo su žmonėmis, pasakė kalbą. Sintautuose lankėsi ir Seimo nariai Arvydas Vidžiūnas, Feliksas Palubinskas. A. Vidžiūnas, kaip Seimo narys, ko gero, daugiausia kartų apsilankė Sintautuose, dalyvavo įvairiuose Sintautų mokyklos renginiuose. Sintautų krašto žmonės dar atmena prieš keliolika metų konservatorių būrį – buvusių ir esamų Seimo narių, prieš tuo metu artėjančius 1996 m. LR Seimo rinkimus. Asmeniškai teko bendrauti su Seimo nariu Audroniu Ažubaliu. Kiti konservatoriai susitikinėjo su mokyklos bendruomenės nariais, dar kiti su Sintautų miestelio gyventojais. Lankėsi Sintautų krašte ir nušalintasis Lietuvos Respublikos Prezidentas Rolandas Paksas, bendravo su norinčiais pasikalbėti sintautiečiais. Tik, deja, jų susirinko ne taip jau ir daug.

Mitingas prie senosios mokyklos Sintautuose, palydint į gen. Povilo Plechavičiaus Vietinę rinktinę. 1944 m. Iš R. Daniliausko asm. archyvo

Nušalintasis LR Prezidentas Rolandas Paksas Sintautų miestelio centre su jį lydintiais asmenimis ir sintautiečiais. 2004 m. Iš R. Daniliausko asm. archyvo

Apsilankė Prezidentas ir Ketūrnaujienoje esančioje koplyčioje. Beje, šioje stebuklu garsėjančioje koplyčioje lankėsi įvairių Lietuvos aukšto rango žmonių, tarp jų buvusių Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarų, buvusių ir esamų Seimo narių. Todėl nenuostabu, kad šis kelias per keletą metų buvo išasfaltuotas už gautus pinigus iš Lietuvos Respublikos biudžeto. Gan dažnai į Sintautus atvyksta Seimo narė Ona Valiukevičiūtė, čia gyvena artimi jos giminės. Ji yra keletos kultūros renginių dalyvė, rėmėja. Retkarčiais užsuka Seimo narys Mindaugas Bastys. Dalyvauja miestelio šventėse, Sintautų mokyklos renginiuose, Sintautų bendruomenės centro susirinkimuose, su „Prelegentų“ komanda pasparto kamuolį draugiškose jaunimo varžybose. Prieš paskutinius (2008 m.) LR Seimo rinkimus Sintautų krašte dviratį mynė Jonas Šimėnas. Stebėjosi jis sintautiečiais, bet ir pats juos stebino. Prie politikų priskirčiau ir Lukšių seniūnijos seniūną Vidą Cikaną. Keletas jo akmens ir medžio kūrinių puošia Sintautų miestelį.

O kokios žmonių pažiūros šiame plačiame Sintautų krašte, ką jie palaiko per LR vykstančius rinkimus? Kas iš sintautiškių dalyvavo Šakių rajono savivaldybių tarybų rinkimuose? Sužinosime iš pateiktų balsavimo rezultatų. Rinkimuose skaičiai pateikiami procentais nuo galiojančių biuletenių. Duomenys gauti iš Vyriausiosios rinkimų komisijos (VRK) biuletenių.

1995 m. Lietuvos savivaldybių tarybų rinkimai

Lietuvos centro sąjungos kandidatų sąrašė dalyvavo sintautietis Vytautas Strokas. Tarybos nariu netapo.

Lietuvos valstiečių kandidatų sąrašė dalyvavo sintautietis Juozas Jucaitis. Tarybos nariu netapo.

Sintautų rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už Lietuvos krikščionių demokratų partiją – 29,07%, už Lietuvos demokratinę darbo partiją – 27,73%;

Veršių rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už Lietuvos demokratinę darbo partiją – 42,32%, už Lietuvos krikščionių demokratų partiją – 23,60%;

Ketūrnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už Lietuvos demokratinę darbo partiją – 38,13%, už Lietuvos krikščionių demokratų partiją – 25,54%.

1996 m. LR Seimo rinkimai

Balsavimo rezultatai vienmandatėje apygardoje:

Sintautų, Veršių, Ketūrnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už A. Vidžiūną.

1997 m. Lietuvos savivaldybių tarybų rinkimai

Tėvynės sąjungos (Lietuvos konservatorių) kandidatų sąrašė dalyvavo Skaŕdpuių kaimo gyventojas Juozas Antanavičius. Tarybos nariu netapo.

Lietuvos centro sąjungos kandidatų sąrašė dalyvavo Veršių kaimo gyventoja Raselė Jakaitienė. Tarybos nare netapo.

Sintautų rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už Tėvynės sąjungą (Lietuvos konservatorius) – 153 rinkėjai, už Lietuvos centro sąjungą – 65 rinkėjai;

Veršių rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už Tėvynės sąjungą (Lietuvos konservatorius) – 82 rinkėjai, už Lietuvos demokratinę darbo partiją – 52 rinkėjai; Keturnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už Tėvynės sąjungą (Lietuvos konservatorius) – 68 rinkėjai, už Lietuvos demokratinę darbo partiją – 66 rinkėjai.

1997 m. LR Prezidento rinkimai

Pirmojo rinkimų turo rezultatai:

Sintautų rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už Artūrą Paulauską – 37,53 %, už Valdą Adamkų – 29,98%;

Veršių rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už A. Paulauską – 50,94%, už V. Adamkų – 24,76%;

Keturnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už A. Paulauską – 54,02%, už Vytautą Landsbergį – 19,11%.

Antrojo rinkimų turo rezultatai:

Sintautų rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už V. Adamkų – 52,49%, už A. Paulauską – 47,51%;

Veršių rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už A. Paulauską – 57,08%, už V. Adamkų – 42,92%,

Keturnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už A. Paulauską – 62,97%, už V. Adamkų – 37,03%.

2000 m. kovo 19 d. Lietuvos savivaldybių tarybų rinkimai

Nuo Lietuvos valstiečių partijos dalyvavo sintautietis J. Jucaitis. Tapo tarybos nariu.

Nuo Tėvynės sąjungos (Lietuvos konservatorių) dalyvavo Keturnaujienos kaimo gyventoja Aldona Danutė Narkūnienė. Nepateko.

Nuo Lietuvos demokratinės darbo partijos dalyvavo Veršių kaimo gyventojas Romas Milius. Nepateko.

Nuo Lietuvos krikščionių demokratų partijos dalyvavo sintautiečiai Regina Ūsienė ir Juozapas Juška. Nepateko.

Nuo Lietuvos centro sąjungos dalyvavo Veršių kaimo gyventoja R. Jakaitienė. Nepateko.

Sintautuose, Veršiuose, Keturnaujienoje rinkimus laimėjo Lietuvos valstiečių partija.

2002 m. gruodžio 22 d. Lietuvos savivaldybių tarybų rinkimai

Nuo Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjungos dalyvavo Dalė Kažemėkaitienė ir J. Jucaitis. Pateko į tarybos narius J. Jucaitis, bet po pusės metų atsistatydino dėl nesuderinamų pareigų.

Nuo Lietuvos krikščionių demokratų dalyvavo R. Ūsienė. Iš karto tarybos nare netapo, bet nuo 2004 03 23, išėjęs pagal sąrašą buvusiems tarybos nariams, turėjusi tapti tarybos nare atsistatydino dėl nesuderinamų pareigų.

Nuo konservatorių, liberalų bei politinių kalinių ir tremtinių koalicijos „Vienybė“ dalyvavo A. D. Narkūnienė. Tarybos nare netapo.

Nuo Liberalų demokratų partijos dalyvavo Kęstutis Birbilas, Aida Rėčkuvienė, Virginijus Labūnaitis, Ieva Labūnaitienė ir Jonas Kazernovičius. Gausus būrys sintautiškių. Į tarybos narius pateko K. Birbilas. Neišbuves nė metų, atsistatydino dėl nesuderinamų pareigų, paskirtas Sintautų seniūnu. Vietoje atsistatydinusio Vaclovo Laurinaičio tarybos nare pagal sąrašo eilę nuo 2003 03 25 tapo A. Rėčkuvienė.

Sintautuose, Veršiuose, Keturnaujienoje rinkimus laimėjo Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjunga.

2007 m. vasario 25 d. Lietuvos savivaldybių tarybų rinkimai

Nuo Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos dalyvavo Juozas Jucaitis, Jolanta Bendoraitienė ir Raimondas Daniliauskas. Į Šakių rajono tarybą pateko ir joje dirbo R. Daniliauskas.

Nuo Lietuvos socialdemokratų partijos dalyvavo Audronė Bingelienė. Tarybos nare netapo.

Nuo Lietuvos krikščionių demokratų dalyvavo R. Ūsienė ir J. Juška. Tarybos nariais netapo.

Nuo Liberalų ir centro partijos dalyvavo R. Jakaitienė. Tarybos nare netapo.

Nuo partijos Tvarka ir teisingumas dalyvavo Algirdas Maksvytis, Kęstutis Birbilas. Pateko tik K. Birbilas, bet dėl nesuderinamų seniūno pareigų mandato atsisakė.

Nuo Pilietinės demokratijos partijos dalyvavo Romutė Pušinaitienė. Tarybos nare netapo.

Sintautuose, Veršiuose, Keturnaujienoje rinkimus laimėjo Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga.

Šakių rajono tarybos darbo metu, 2007–2010 m. laikotarpiu, buvo priimti svarbiausi lig šiol per visą atgautos Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpį sprendimai, susiję su Sintautų kraštu. Buvo pritarta sporto salės statybai prie Sintautų pagrindinės mokyklos, Sintautų kultūrinio-rekreacinio parko įrengimui, Sintautų kultūros centro ir senosios mokyklos rekonstrukcijai, Sintautų miestelio gerbūvio sutvarkymui, Sintautų seniūnijos kelių asfaltavimo darbams.

2008 m. spalio 12 d. rinkimuose į LR Seimą vienmandatėje apygardoje

Sintautų rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už J. Šimėną – 28,97%, už Juozą Jacevičių – 20,87%;

Veršių rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už M. Bastį – 35,65%, už J. Šimėną – 20,09%;

Keturnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už M. Bastį – 21,17%, už K. Smirnovą – 21,30%.

Pakartotiniame balsavime

Sintautų rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už J. Šimėną – 52,71%, už M. Bastį – 47,29%;

Veršių rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už M. Bastį – 75,33%, už J. Šimėną – 24,67%;

Keturnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už M. Bastį – 64,80%, už J. Šimėną – 35,20%.

Šakių vienmandatėje apygardoje Seimo nariu išrinktas M. Bastys.

Rinkimuose daugiamandatėje apygardoje daugiausiai balsavo:

Sintautų rinkiminėje apylinkėje už Tėvynės sąjungą–Lietuvos krikščionis demokratų – 29,39%, už Tautos prisikėlimo partiją – 15,97%;

Veršių rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už Tautos prisikėlimo partiją – 25,70%, už Tėvynės sąjungą–Lietuvos krikščionis demokratų – 16,82%;

Keturnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už Tautos prisikėlimo partiją – 23,47%, už Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungą – 17,37%.

Visoje Šakių rinkimų apygardoje daugiausiai balsavo už Tėvynės sąjungą–Lietuvos krikščionis demokratų – 23,29%, už Tautos prisikėlimo partiją – 19,03%.

2009 m. gegužės 17 d. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimai

Sintautų rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už D. Grybauskaitę – 73,54%;

Veršių rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už D. Grybauskaitę – 67,26%;

Keturnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsavo už D. Grybauskaitę – 62,45%.

2009 m. birželio 7 d. rinkimai į Europos Parlamentą

Sintautiečiai daugiausiai balsavo už Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščionių demokratų kandidatus – 37,7%, už Lietuvos socialdemokratų partijos – 18,58%;

Veršių gyventojai daugiausiai balsavo už Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščionių demokratų kandidatus – 31,18%, už Lietuvos socialdemokratų partijos – 30,11%;

Keturnaujienos gyventojai daugiausiai balsavo už Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščionių demokratų kandidatus – 23,23%, už Tvarkos ir teisingumo partijos – 20,20%.

2011 m. vasario 27 d. Lietuvos savivaldybių tarybų rinkimai

Nuo Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos dalyvavo rinkimuose J. Jucaitis ir R. Daniliauskas. Šakių rajone surinkęs 453 balsus, į tarybą pateko R. Daniliauskas, bet dėl nesuderinamų pareigų (Sintautų seniūnijos žemės ūkio specialistas) mandato atsisakė.

Nuo Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščionių demokratų rinkimuose dalyvavo R. Ūsienė, J. Juška. Tarybos nariais netapo.

Nuo Tvarkos ir teisingumo partijos rinkimuose dalyvavo K. Birbilas ir K. Daugėla. Tarybos nariais netapo.

Sintautų, Veršių, Keturnaujienos rinkiminėse apylinkėse rinkimus laimėjo Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga. Rinkimuose dalyvavo 10 partijų ir 1 nepriklausomas kandidatas.

2012 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai

Balsavimo rezultatai vienmandatėje apygardoje:

Sintautų rinkiminėje apylinkėje dalyvavo 344 rinkėjai. Daugiausiai balsų surinko Algirdas Klimaitis (78) ir Ona Valiukevičiūtė (70);

Veršių rinkiminėje apylinkėje dalyvavo 262 rinkėjai. Daugiausiai balsų surinko Mindaugas Bastys (102) ir Algirdas Klimaitis (45);

Keturnaujienos rinkiminėje apylinkėje dalyvavo 184 rinkėjai. Daugiausiai balsų surinko Mindaugas Bastys (39). Algirdas Klimaitis ir Ona Valiukevičiūtė surinko po 27 balsus.

Į pakartotiną balsavimą Šakių apygardoje išrinkti Mindaugas Bastys ir Algirdas Klimaitis. Šio balsavimo metu 2012 m. spalio 28 d. Sintautų, Veršių ir Keturnaujienos rinkiminėse apylinkėse daugiausiai balsų surinko Mindaugas Bastys, kuris ir tapo Seimo nariu.

Balsavimo rezultatai daugiamandatėje apygardoje:

Sintautų rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsų gavo Darbo partija (69). Antroje vietoje liko Tėvynės sąjunga–Lietuvos krikščionys demokratai (63), trečioje vietoje – Lietuvos Socialdemokratų partija (50);

Veršių rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsų gavo Lietuvos socialdemokratų partija (80). Antroje vietoje liko Darbo partija (73) trečioje – Tėvynės sąjunga–Lietuvos krikščionys demokratai (28);

Keturnaujienos rinkiminėje apylinkėje daugiausiai balsų gavo Darbo partija (53), Lietuvos Socialdemokratų partija ir Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga gavo po 29 balsus.

Kokio Šakių rajono politikos dėmesys Sintautų vietovei labiausiai buvo jaučiamas? Vienareikšmiškai galiu pasakyti – Šakių rajono mero Juozo Bertašiaus. Jis su oficialiu ir neoficialiu vizitu Sintautų seniūnijos vietovėse lankėsi nesuskaičiuojamą kiekį kartų. Kiekvieną metą aplanko Sintautų kapines, kuriose palaidota jo žmonos sesuo. Dalyvauja miestelių šventėse, mokyklų, kultūros centro, bendruomenių susirinkimuose. Jų metu tiesiai ir dalykiškai bendrauja su žmonėmis, stengiasi nežadėti neįgyvendinamų darbų, o ką pažada – laikosi žodžio.

Tokios tos mūsų Sintautų krašto žmonių pažiūros. Gaila tik, kad tarp savų per mažai išsiugdome aktyvių, visuomeniškų žmonių. O užbaigti norėčiau Prano Vaičiaičio eilėraščio „Kaip bitės netekusios bitino seno“ ketureiliu:

*„...Jei mes į viens kitą žiūrėsime tikt šnairiai,
Jei knygoje pliaukšime vienas barnis,
Jei viens eis į dešinę, kitas į kairę,
Perniek mūsų darbas: tauta neatgis.“*

Iš buvusio Sintautų valsčiaus švietimo praeities iki 1940 metų

Kazys Misius

Šiame rašinyje apžvelgiamos iki 1940 m. veikusios mokyklos tiek dabartinės Sintautų seniūnijos, tiek buvusio Sintautų valsčiaus nuo 1934 m. teritorijose. Sintautų mokyklos istorija apžvelgiama žymios kraštotyrininkės Marijos Puodžiukaitienės Sintautų mokyklai skirtame leidinyje. Apie visas Znavykijos pradinės mokyklas rašoma Jono Boso knygoje¹, tačiau joje trūksta konkrečių šaltinių nuorodų, o pateikiamas tiktai bendras literatūros sąrašas.

Carinės Rusijos valdymo metų mokyklų dokumentų aptikta labai mažai, nes buvęs Lenkijoje Varšuvos švietimo apygardos archyvas per Antrąjį pasaulinį karą žuvo. Lietuvos archyvuose nėra nei Suvalkų gubernijos mokyklų direkcijos, nei Naumiesčio apskrities mokyklų inspektorių bylų. Lenkijos karalystės mokytojų skyrimai, perkėlimai buvo skelbiami Varšuvos švietimo apygardos periodiniame leidinyje. Nuo 1888 m. Suvalkų gubernijos mokytojų ir mokyklų sąrašai buvo skelbiami tos gubernijos atmintinėse knygelėse.²

Išsamiau netyrinėtos ir vokiečių valdymo 1915–1918 m. mokyklos. Nors Lietuvos Respublikos metų Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektorių archyvas neišliko, tačiau apšiai žinių apie Sintautų valsčiaus pradžios mokyklas yra Švietimo ministerijos Pradžios mokyklų departamento bylose (LCVA, f. 391, ap. 3). Tai inspektorių mokyklų lankymo apyskaitos, įvairaus pobūdžio susirašinėjimai mokyklų tinklo, mokytojų darbo, perkėlimo ir kt. reikalais. Yra išlikusios mokytojų tarnybos kortelės ir kiti dokumentai.

Švietimas Užnemunėje iki 1918 metų

Kadangi LDK laikais Sintautų bažnyčia buvo Veliuonės filija, o skirtos žemės valdos (fundacijos) neturėjo, kunigas nebuvo įpareigotas laikyti mokytoją, todėl apie parapiinę mokyklą kalbėti netenka. Dėl šaltinių stokos netyrinėtas švietimas Užnemunėje 1795–1807 m. valdant Prūsijai. Žinoma, kad vokiečiams rūpėjo net pradžios mokyklose įvesti vokiečių kalbos dėstymą, buvo siekiama parapiinės mokyklas suvalstybinti. 1807–1815 m. Užnemunė priklausė Varšuvos kunigaikštystei, o nuo 1815 m. – Rusijos imperijos Lenkijos karalystei. 1807–1831 m. Užnemunėje stengtasi atgaivinti Edukacijos laikų tradicijas. Nuo 1807 m. pradžios mokyklos buvo tvarkomos panašiai kaip ir valdant Prūsijai. Parapiinėse mokyklose buvo sudaromi vadinamieji patronatai, sudaryti iš klebono, dvarininko ir vaito (valsčiaus viršaičio). Faktiškai tai buvo pavaldžios dvasinei vadovybei parapiinės mokyklėlės.³

Nuo 1821 m. Rusija stengėsi Lenkijos karalystės švietimo sistemą keisti, kad ji kuo mažiau skirtųsi nuo visos imperijos švietimo sistemos. Kadangi nuo tų metų Augustavo gubernijos

¹ Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa* (toliau – Puodžiukaitienė M. *Sintautų...*), Kaunas, 2004; Bosas J. *Znavykijos pradinės mokyklos* (toliau – Bosas J. *Znavykijos...*) Kaunas, 2009.

² Циркуляр по Варшавскому учебному округу (1867–1913), *Памятная книжка Сувалкской губернии* (toliau – ПКСГ) на 1888–1913 г. г.

³ Lukšienė M. *Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmojoje pusėje*, Kaunas, 1970, p. 50–53.

gyventojai buvo atleisti nuo privalomojo mokyklų mokesčio, parapinių mokyklėlių toje gubernijoje buvo nedaug, valdinės pradžios mokyklos nebuvo steigiamos. Esant šiokiai tokiai Lenkijos karalystės autonomijai, mokykla turėjo tapti intensyviu lietuvių vaikų lenkinimo įrankiu. Pagal 1833 m. parapinių mokyklų nuostatus mokyklų globa numatyta klebonams arba vikarams, atsisakyta patronatų, į kuriuos įėjo ir valsčiaus viršaitis. Norint steigti parapinę mokyklą, reikėjo gauti valdžios leidimą. 1839 m. Lenkijos karalystės švietimas perėjo Rusijos švietimo ministerijos žinion, buvo įsteigta Varšuvos švietimo apygarda. 1840 m. išleisti nauji Lenkijos karalystės švietimo nuostatai. Pradžios mokyklos buvo skirtos žemesniojo luomo žmonėms. Jas galėjo steigti miesto arba kaimo bendruomenės, o valstybės išdas galėjo prisidėti iki trečdaliao išlaidų. Nuostatai skelbė, kad kaimo mokyklose mokoma gimtąja kalba, o kur galima – ir rusiškai. Deja, neturima jokių duomenų, kad parapinėse mokyklose būtų mokama lietuviškai. Meilė Lukšienė, Peterburge tyrinėjusi XIX a. vidurio parapinių mokyklų vizitatorių ataskaitas, neaptiko, kad lietuviškų valsčių mokyklose būtų užsiminta apie gimtosios kalbos mokymą. Mokyta lenkiškai, būdavo ir rusų kalbos pamokų. Varšuvos švietimo apygardos komisija neišleido nė vieno lietuviško vadovėlio. Todėl valstiečių iniciatyva kaimuose buvo steigiamos nelegalios mokyklėlės (bakalorijos), kur būdavo mokoma lietuviškai skaityti ir rašyti.⁴

1818–1848 m. Augustavo gubernijos parapinės mokyklos aptiriamos ir lenkų spaudoje. Iš vyskupijos teikiamų žinių vyriausybinei švietimo komisijai paskelbtos statistinės žinios apie parapines mokyklas parodo nykų pradinio švietimo Augustavo gubernijoje vaizdą. Tuo laikotarpiu valdžia mokyklų nerėmė, jas turėjo išlaikyti parapijiečiai arba klebonai.⁵ Rašinyje apie lietuvių spaudos draudimo laikotarpį minėta, kad lietuviškoje Augustavo gubernijos dalyje parapinėse mokyklose* mokiniams buvo draudžiama kalbėtis gimtąja kalba. Prabilusiems lietuviškai ant kaklo būdavo kabinamas pajuokos ženklas – metelinga.

Dėl 1861 m. politinių manifestacijų caro valdžia Lenkijos karalystei padarė šiokių tokių nuolaidų. 1861 m. buvo panaikinta Varšuvos švietimo apygarda, o vietoj jos atkurta Dvasinių reikalų ir liaudies švietimo komisija. 1862 m. buvo paruoštas ir caro patvirtintas naujas Lenkijos karalystės švietimo projektas. Deja, nuostatai skelbė, kad visi dalykai dėstomi lenkiškai. Taigi lietuvių vaikai turėjo būti lenkinami. Pradžios mokyklas vietose pavesta tvarkyti prižiūrėtojams, kurie buvo pavaldūs apskričių taryboms. Į mokyklos priežiūros komisiją įėjo valsčiaus viršaitis (vaitas), parapijos klebonas ir du renkami nekilnojamąjį turtą turintys asmenys. Tokių komisijų pirmininkais numatyti kunigai. 1862 m. vietoj Marijampolės apskrities mokyklos įsteigta lenkiška pedagoginė mokykla, turėjusi ruošti pradžios mokykloms mokytojus. Dėl 1863 m. sukilimo ši švietimo reforma nebuvo įgyvendinta.

1864 m. rugsejo 11 d. Lenkijos karalystei patvirtinti pradžios mokyklų nuostatai, kuriuose leista dėstyti ir gimtąją kalbą. 1867 m. atkurta Varšuvos švietimo apygarda. Tais pat metais buvo įsteigta Suvalkų gubernijos

⁴ *Ten pat*, p. 205–207, 230–232, 247–248, 260–262.

⁵ Jemielity W. Parafialne szkoly elementarne w gubernii Augusrowskiej (1815–1848), *Rocznik Białostocki*, Warszawa, 1974, t. 12, p. 233–264 (toliau – Jemielity W. Parafialne...).

* Plačiau žr. str.: Misius K. Draudžiama lietuviška spauda ir jos platintojai Sintautų apylinkėse 1864–1904 metais.

mokymo direkcija. Švietimas Lenkijos karalystėje tapo tiesiogiai pavaldus Rusijos švietimo ministerijai. Pradžios mokykloms nustatyta dėstomoji rusų kalba, tačiau numatytos ir lietuvių kalbos pamokos. Kadangi lietuvių spauda buvo uždrausta, reikalauta dėstyti pagal rusų raidėmis išspausdintus vadovėlius. Kiekviename valsčiuje turėjo būti bent viena pradžios mokykla. Mokyklas turėjo išlaikyti valsčių gyventojai.

Vietoj Marijampolės pedagoginės mokyklos 1866 m. įsteigti Veiverių mokytojų kursai, o 1872 m. – Veiverių mokytojų seminarija. Į seminariją būdavo priimami ir lietuviai katalikai. Mokyklose tikyba būdavo dėstoma lietuviškai, nors yra nuorodų, kad XIX a. pabaigoje net katalikų tikyba reikalauta mokytį rusiškai.⁶

Jonas Kirlys straipsnyje apie Užnemunės pradžios mokyklas teigia, kad lenkų kalba Sūduvos mokyklose tebebuvo dėstoma dar 1870 m., o vėliau išleista ir lietuvių kalba, kuriai būdavo skiriamos dvi savaitinės pamokos. Visos pradžios mokyklos buvusios trijų skyrių. Jose dar dėstyta rusų kalba, aritmetika, tikyba, piešimas ir gimnastika. Mokyklas retkarčiais aplankydavo gubernijos mokymo direktorius, o kartą per metus tikrindavo inspektoriai. Iš pradžių visai gubernijai buvo vienas mokyklų inspektorius, o nuo 1890 m. gubernija suskirstyta į tris švietimo inspektavimo rajonus. Autorius pateikia atvejį, iš kurio aišku, kad garbingi mokytojai mokydavo rašyti lietuviškai lotyniškais raidėmis. Jis nurodo, kad kartą Suvalkų gubernijos mokyklų direktorius Sidorskis, lankydamas Marijampolėje mokyklą, kur mokytojavo Tomas Žičkus (Žičkauskas), „rado mokinių sąsiuvinius, rašomus lotynų rašmenimis“. Mokytojas susikirto su Sidorskiu, faktas tapo žinomas Varšuvoje, tačiau T. Žičkus nebuvo nubaustas. Inspektorius Sidorskis buvo leidęs mokiniams dainuoti lietuviškas dainas.⁷ O Kauno ir Vilniaus gubernijose iki 1905 m. mokyklose mokiniams net tarpusavyje buvo draudžiama kalbėtis lietuviškai.

1898 m. Naumiesčio apskrities viršininkas Suvalkų gubernatoriui rašė, kad miestų dviklasėse ir pradžios mokyklose lietuviams tikyba dėstoma iš lietuviškų vadovėlių, spausdintų Varšuvoje rusiškais raidėmis. Tokius vadovėlius Suvalkų mokyklų direkcija išsiuntinėjusi visoms mokykloms. Rusų kalba dėstoma visuose trijuose skyriuose iš rusiškų vadovėlių. Be to, 2 ir 3 skyriuose dėstoma rusų kalbos gramatika. Lietuvių kalbos pirmame ir antrame skyriuje mokoma iš dvikalbio vadovėlio „Русская грамота для литовцев“, kur lygiagretūs lietuviški tekstai spausdinti rusiškais raidėmis. Trečiame skyriuje mokoma lietuvių kalbos gramatikos iš rusiško vadovėlio. Aritmetika dėstoma visuose trijuose skyriuose iš rusiško vadovėlio. Mokslo metai prasideda rugsėjo mėn., o baigiasi kovą. Kai kurie mokytojai pastaraisiais metais mokinių sumažėjimą aiškinantys tėvų siekiu, kad pradžios mokyklose dėstomoji kalba būtų lietuvių.⁸

1904 m. panaikinus lietuvių spaudos draudimą, atsirado galimybė vaikus mokytį iš lietuviškų vadovėlių, spausdintų lotyniškais raidėmis. 1905 m. patvirtintas savaitinis pamokų tvarkaraštis kitataučių, tai yra ir lietuvių, pradžios mokykloms parodytas 1 lentelėje.

⁶ Karčiauskienė M. *Pradinio švietimo raida Lietuvoje XIX a. antroje pusėje ir XX a. pradžioje*, Kaunas, 1989, p. 19–23.

⁷ Kirlys J. Iš Sūduvos pradžios mokyklų praeities, *Tautos mokykla*, 1933, nr. 15–16, p. 283–286.

⁸ 1898 01 24 Naumiesčio apskrities viršininko pranešimas Suvalkų gubernatoriui, LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1548, l. 12–15.

1 lentelė

Užnemunės savaitės pamokų skaičius lietuvių pradžios mokykloms, patvirtintas 1905 m. vasario mėnesį⁹

Dėstomi dalykai	Pamokų kiekis skyriuose		
	I	II	III
Tikyba	4	4	4
Rusų kalba	12	12	12
Gimtoji kalba	4	4	4
Aritmetika	6	6	6
Dailyraštis	3	3	3

1907 m. Suvalkų gubernijos mokymo direktorius pranešė gubernatoriui apie Rusijos švietimo ministro potvarkį dėl rusų kalbos dėstymo pradžios mokyklose. Jame nurodyta, kad nutraukę rusų kalbos mokymą arba ją dėstantys lietuvių ar lenkų kalbomis mokytojai turi būti šalinami iš pareigų. O jeigu gyventojai reikalautų, kad ir rusų kalbos pamokų dėstomoji kalba būtų gimtoji, tai mokyklas įsakoma laikinai uždaryti.¹⁰

Po 1905 m. pradėjus mokyti lietuviškai iš lotyniškomis raidėmis spausdintų vadovėlių, valsčiuose imta steigti daugiau mokyklų. Iš Adolfo Klimo atsiminimų galima įsitikinti, kad ūkininkai mokytojus gerbdavo, organizuodavo talkas malcoms atvežti, atnešdavo įvairių maisto produktų. Mokytojas A. Klimas nesilaikė mokyklų inspektoriaus išeiktos programos ir pirmenybę teikė lietuvių kalbai. Pirmame skyriuje viską dėstė tik lietuviškai. Žinodamas inspektoriaus silpnybes, atvykusį tikrinti mokyklos, jį gerai pavaišindavo, o šis pažymėdavo, kad mokoma pagal programą. Tokių mokytojų būdavo nemažai. Po 1905 m. mokytojai aktyviai dalyvaudavo ir visuomeninėje veikloje, vadovaudavo draugijų skyriams, rengdavo lietuviškus vakarus.¹¹

Užėmę Lietuvą, 1915 m. pabaigoje vokiečiai išleido Lietuvos mokykloms skirtas taisykles. Visuose skyriuose pareikalautas privalomas vokiečių kalbos mokymas. Įvedama griežta vokiečių karinės valdžios mokyklų kontrolė. Rusų karinės valdžios verčiami, dauguma Zanavykijos mokytojų buvo pasitraukę į Rusiją. Vokiečių valdžia Naumiesčio apskrityje parinko vokiečių kilmės jaunuolių, juos keletą savaičių apmokė ir paskyrė mokytojais. Stengtasi atkurti rusų valdžios metais veikusias mokyklas.

Antanas Jonas Kaunas teigia, kad zanavykai į tokias mokyklas vaikų neleido, jas lankė tik vokiečių kilmės vaikai. 1917 m. vokiečiai ir lietuviams pradėjo rengti mokytojų kursus, į kuriuos priimdavo net baigusius dviklasę mokyklą asmenis. Tokie kursai buvo rengiami beveik kiekvienoje apskrityje, taip pat ir Kaune. 1918 m. pradžioje Kaune vykusiuose keturių mėnesių kursuose buvo dėstoma vokiečių kalba, istorija, geografija, matematika, lietuvių kalba, įvairūs pedagogikos dalykai ir kita. Dėstė palyginti nuosaikūs Mažosios Lietuvos lietuviai. Minėtus

⁹ Karčiauskienė M. *Min. veik.*, p. 142.

¹⁰ 1907 05 09 Suvalkų gubernijos mokymo direkcijos raštas Suvalkų gubernatoriui, *LVIA*, f. 1010, ap. 1, b. 291, l. 23.

¹¹ Kelmutis A. [Adolfas Klimas]. Žvilgsnis į mokytojo gyvenimą prieš Didįjį karą, *Suvalkų kraštas*, 1938, kovo 19, nr. 11, p. 2.

kursus Kaune lankė ir 8 zanavykai, būsimieji Naumiesčio apskrities mokytojai. Į mokyklas, kur buvo skirti lietuviai mokytojai, ūkininkai noriai leido savo vaikus. Pagal vokiečių programą pradžios mokyklose kasdien po 1 valandą turėjo būti dėstoma vokiečių kalba ir tikyba. Dar būdavo lietuvių skaitymo ir rašymo, istorijos, geografijos, piešimo, aritmetikos ir gimnastikos pamokos. Kasdien numatytos 5 pamokos. Naumiesčio apskrityje dirbo du švietimo inspektoriai. 1918 m. vasarą įvyko Naumiesčio apskrities lietuvių ir vokiečių mokytojų konferencija.¹²

Pradžios mokyklos Lietuvos Respublikos metais

1918 m. lapkričio mėn. 11 d. įsteigiama Lietuvos Respublikos švietimo ministerija, o pirmuoju jos valdytoju paskirtas Jonas Yčas. Jau lapkričio 14 d. Švietimo ministerija išleido įsakymą apie mokyklų organizavimą. Visais mokyklų reikalais kiekvienoje apskrityje turėjo rūpintis Švietimo ministerijos paskirtas įgaliotinis. Įgaliotiniai turėjo užmegzti ryšius su jau veikiančiomis mokyklomis. Atsikuriančios valstybės Švietimo ministerija iš pradžių mokykloms išlaikyti negalėjo skirti lėšų. Mokytojų algoms pinigų turėjo parūpinti parapijų komitetai. Šis įsakymas ir kiti nurodymai, instrukcijos švietimo reikalais buvo skelbiami periodinėje spaudoje. Nurodoma, kad 1918 m. gruodžio mėn. pradžioje Naumiesčio apskrities centras buvo perkeltas į Šakius ir čia įvyko apskrities mokytojų konferencija. Buvo išrinkta apskrities mokytojų komisija. Vokiečių inspektoriai tolesnius mokyklų tvarkymo reikalus perdavė apskrities mokytojų komitetui ir atsisveikino. Mokytojų komisijos pirmininku išrinktas Jonas Sluoksnaitis. Jis tapo Švietimo ministerijos įgaliotiniu (inspektoriumi) ir vėliau tvarkė visus pradžios mokyklų reikalus, o mokytojų komitetas buvo panaikintas. Tiesa, apskričių ir valsčių savivaldybėse liko švietimo komisijos.

Traukiantis iš Lietuvos vokiečiams ir paskui juos slenkant raudonarmiečiams, jau 1919 m. sausio mėn. 1 d. Lietuvos vyriausybė persikėlė į Kauną. Reikėjo rūpintis ne tik tautinės mokyklos kūrimu, bet ir kovoti su besiveržiančiais bolševikais, bermontininkais, lenkais. Švietimo ministerijos įgaliotiniai stengėsi neleisti žlugti toms mokykloms, kurios jau veikė. Kelis mėnesius mokytojai dirbo be atlyginimo. Mokytojus šelpė gyventojai. Švietimo ministerija mokytojams algas pradėjo mokėti 1919 m. vasario mėn. pabaigoje. Iš pradžių mokyta pagal vokiečių parengtą programą, tik tai lietuviškose mokyklose nebedėstyta vokiečių kalba.¹³

Tik 1919 m. spalio mėn. 18 d. švietimo ministro pasirašyta „Laikinoji pradedamųjų mokyklų Švietimo ministerijos patvirtinta programa“. Ši programa numatė 4 skyrių vienklasses ir dviklasses pradžios mokyklas. Visuose mokomasi ketverius metus.

1922 m. lapkričio mėn. priimtas pradžios mokyklų įstatymas, kuris numatė 4 skyrių pradžios mokyklą, tačiau laikinai leista veikti ir 3 skyrių mokykloms. Pradžios mokyklų mokytojai suskirstyti į jaunesnius mokytojus ir jų padėjėjus. Pastarieji – tai asmenys, mokantys vaikus, tačiau neturintys mokytojams reikalaujamo išsilavinimo (cenzo).

¹²Kaunas A. J. Atsiminimai, liečią 1911–1912 metų švietimo būklę Zanavykijoje, *Zanavykija*, Čikaga, 1979, t. 2, p. 167–170.

¹³*Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis*, sudarytoja Bukauskienė T. (toliau – Bukauskienė T. *Lietuvos mokykla...*), Vilnius, 1996, p. 30–32; Kaunas A. J. Atsiminimai liečią 1911–1912 metų švietimo būklę Zanavykijoje, *Zanavykija*, Čikaga, 1979, t. 2, p. 170–172.

Priėmus pradžios mokyklų įstatymą, savaitinis pamokų paskirstymas parodytas 2 lentelėje.¹⁴

2 lentelė

Pradžios mokyklos savaitės pamokų paskirstymas 1924 metais

Eil. nr.	Dėstomi dalykai	Pamokų skaičius per savaitę			
		I skyrius	II skyrius	III skyrius	IV skyrius
1.	Tikyba	2	2	2	2
2.	Gimtoji kalba ir daiktų pažinimas	9	13	6	4
3.	Kraštotyra (gimtinės mokslas)	–	–	4	3
4.	Geografija ir istorija	–	–	–	4
5.	Gamtos mokslas	–	–	4	4
6.	Skaičiavimas	6	6	5	5
7.	Rankų darbai ir grafikos darbai	4	6	5	4
8.	Mankšta, žaidimai, dainavimas	3	3	4	4
9.	Iš viso	24	30	30	30

1925 m. padaryti pradžios mokyklų įstatymo pakeitimai, paskelbtos programos. Pradžios mokykla į klases nebeskirstyta, turėjo keturis skyrius. Savivaldybėms palikti tikslai mokyklų ūkio reikalai. Baigusieji pradžios mokyklas, galėjo stoti į vidurinių ar aukštesniųjų mokyklų pirmąsias klases.

1928–1931 m. Lietuvoje pamažu buvo skelbiama apie privalomojo pradinio mokymo įvedimą apskrityse arba jų dalyse (konkrečiuose valsčiuose). 1928 m. privalomasis pradinis mokymas paskelbtas visoje Šakių apskrityje. Įvedant privalomąjį pradinį mokymą, instrukcijomis nurodyta, kad kaimo pradžios mokyklose 7–8 metų vaikai lanko mokyklą nuo rugsėjo 1 d. iki lapkričio 1 d. ir nuo gegužės 1 d. iki liepos 1 d., o visi kiti vaikai nuo lapkričio 1 d. iki gegužės 1 d. Tai padaryta todėl, kad visus mokslo metus vienam mokytojui dirbti su keturiais skyriais buvo sudėtinga. Žiemos metu 7–8 metų mokinukai iš atokesnių vienkienių nebuvo pajėgūs nuklaupti 2–3 km iki mokyklos. Beturčių vaikams vietos savivaldybės turėjo nupirkti vadovėlius. Privalomojo pradinio mokymo įvedimas mokyklose padidino mokinių skaičių, pagerėjo lankomumas. Pavyzdžiui, 1928 m. pradžioje Šakių apskrities pradžios mokyklose iš viso mokėsi 3 904, o 1938–1939 mokslo metais – 8 504 mokiniai.¹⁵ Taigi per dešimtmetį Šakių apskrityje pradinukų padidėjo daugiau negu dvigubai. Dėl įvairių priežasčių privalomojo pradinio mokymo visiškai įgyvendinti nepavyko. Nors ir pradėję lankyti mokyklą, dalis mokinių jos nebaigė.

Nuo 1936 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo naujas pradžios mokyklų įstatymas. Mokytojams algas mokėjo Švietimo ministerija. Apskričių savivaldybės savo lėšomis buvo įpareigosios statyti ir remontuoti mokyklų namus, parūpinti reikiamą inventorių ir mokymo priemones, šelpti beturčius mokytojus. Valsčių savivaldybės turėjo valstybinėms mokykloms nuomoti patalpas, samdyti sargus, paruošti kurą, tiekti apšvietimą, apmokėti

¹⁴Bukauskienė T. *Lietuvos mokykla...*, p. 81–82.

¹⁵Kaubrys S. *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gimtis*, Vilnius, 2000, p. 45, 65, 67.

smulkias ūkio išlaidas, taisyti mokyklų inventorių. Įstatymas skelbė, kad pradžios mokykloje yra 6 skyriai. I–IV skyriai sudarė pirmąją pradžios mokyklų laipsnį, o V–VI skyriai – antrąją laipsnį. Baigdami pirmąjį ir antrąjį laipsnius, mokiniai privalėjo laikyti egzaminus. Vaikams iki 14 metų pirmojo laipsnio mokyklos lankymas buvo privalomas. Be pateisinamos priežasties nelankančių pradžios mokyklas vaikų tėvai ar globėjai valsčių viršaičių arba miestų burmistrų galėjo būti baudžiami 50 litų bauda. Pradžios mokykloje numatyti dėstyti šie dalykai: tikyba, lietuvių kalba, skaičiavimas, tėvynės pažinimas, istorija, geografija, gamta, dailės dalykai, rankų darbai, muzika ir dainavimas, kūno kultūra. 1936 m. pradžios mokyklų įstatymas numatė tris mokytojų kategorijas: jaunesnieji mokytojai, mokytojai ir vyresnieji mokytojai.

5–6 skyrius lankydavo tie mokiniai, kurie galvodavo mokytis toliau. Baigę 6 skyrius, būdavo priimami į vidurinės mokyklos ar gimnazijos pirmąją klasę. Baigę tik 4 skyrius, bet norintys mokytis pirmojoje vidurinės mokyklos klasėje, turėdavo laikyti stojamuosius egzaminus.

Netrukus paskelbtos ir šio įstatymo vykdymo taisyklės. Miestuose visiems pradžios mokyklų mokiniams mokslo metų pradžia – rugsėjo 1 d., o pabaiga – birželio 15 d. Miesteliuose ir kaimuose pirmo skyriaus vaikai mokyklą turėjo lankyti nuo rugsėjo 1 d. iki lapkričio 1 d. ir nuo gegužės 1 d. iki liepos 1 d.; antro ir trečio skyriaus – nuo lapkričio 1 d. iki gegužės 1 d.; ketvirto skyriaus – nuo spalio 1 d. iki birželio 15 d.; penkto ir šešto skyriaus – nuo rugsėjo 1 d. iki birželio 15 d. Mokyklos vedėjas privalėjo domėtis, ar visi jai priskirtos teritorijos vaikai lanko mokyklą. Tėvai ar globėjai neleidžiantys vaikų į mokyklą, gaudavo mokyklos vedėjo raginimą pranešti, dėl kokios priežasties vaikas mokyklos nelanko. Pradžios mokyklos nelankymo bylas administracine tvarka sprendavo valsčiaus viršaitis.¹⁶

Iš pradžių mokytojų trūko. Grįžę iš Rusijos mokytojai, baigę Veiverių mokytojų seminariją, tapdavo mokyklų vedėjais, o baigę vokiečių mokymo kursus buvo skiriami mokytojų padėjėjais. Todėl jiems buvo rengiami vasaros mokytojų kursai. Tokie kursai Šakių apskrities mokytojams vykdavo Jurbarkė. Be vasaros mokytojų kursų, būdavo rengiami ir vienerių metų kursai, o nuo 1923 m. atsirado dvimečiai mokytojų kursai. 1919 m. mokytojus pradėjo ruošti Marijampolės mokytojų seminarija. Per keletą metų pakilo mokytojų kvalifikacija. Jau minėtas 1925 m. pradžios mokyklos įstatymo pakeitimas 20 paragrafu reglamentavo, kas gali būti pradžios mokyklos mokytoju. To paragrafo 3 punktą numatė, kad mokytojo teisės taip pat pripažįstamos asmenims, iki 1918 m. lapkričio 11 d. baigusiems Rusijoje mokytojų seminarijas ir turintiems pradžios mokyklų mokytojo teises. O 1927 m. balandžio 26 d. paskelbtos „Mokytojo cenzo įsigijimo taisyklės“ reikalavo, kad tokie mokytojai iki 1928 m. gruodžio 31 d. turi Švietimo ministerijos egzaminų komisijoje išlaikyti Lietuvos mokytojų seminarijų iš pirmų dviejų kursų programos lietuvių kalbos ir literatūros egzaminus.¹⁷ Tai reiškė, kad visi, baigusieji Veiverių mokytojų seminariją, turėjo prie Švietimo ministerijos išlaikyti lietuvių kalbos ir literatūros

¹⁶Pradžios mokyklų įstatymas, *Vyriausybės žinios*, 1936, liepos 29, nr. 541, p. 1–4; Pradžios mokslo prievolei vykdyti taisyklės, *Vyriausybės žinios*, 1936, spalio 17, nr. 554, p. 4–6.

¹⁷*Vyriausybės žinios*, 1927, bal. 26, nr. 250, p. 8.

egzaminus. Kai kuriuos mokytojus Švietimo ministerija nuo tokio egzamino atleisdavo. 1935 m. pabaigoje pradžios mokyklų inspektoriams buvo išsiuntinėtos naujos mokytojų cenzo taisyklės.¹⁸

1935 m. pradžioje visi Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojai (jų buvo 131) turėjo įstatymu reikalaujamą cenzą. 1934 m. tos apskrities švietimui buvo išleisti 700 269 Lt, iš jų mokytojų algoms – 518 045 Lt, mokyklų namų statybai – 66 132 Lt, patalpų nuomai 37 653 Lt, ūkio reikalams 34 647 Lt, mokyklų namų remontui 18 831 Lt, inventoriui įsigyti 9 401 Lt, beturčių mokinių šelpimui 5 102 Lt, mokslo priemonėms 1 291 Lt, kitoms išlaidoms 9 164 litai. Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektorius J. Staugaitis rūpinosi, kad nuo 1935 m. visas apskrities pradžios mokyklas per mokslo metus bent du kartus aplankytų gydytojas. Visos pradžios mokyklos turėjo bibliotekėles, kuriose buvo knygų mokiniams ir mokytojams. 48 mokyklos turėjo nuosavos žemės sklypus.¹⁹

Šakių apskrityje, kaip ir visoje Lietuvoje, mokytojams vadovavo ir jų darbą tikrino Švietimo ministerijos skiriami pradžios mokyklų inspektoriai. Mokytojai į Švietimo ministeriją turėdavo kreiptis per apskrities inspektorius. Kasmet vykdavo Šakių apskrities mokytojų konferencijos. Būdavo skaitomi pranešimai įvairiais pedagogikos, švietimo klausimais. Mokytojai išreikšdavo savo pageidavimus valsčių ir apskrities savivaldybėms. Pavyzdžiui, 1934 m. kovo mėn. konferencijoje Žiaunys skaitė paskaitą „Muziejėliai pradžios mokykloje“, taip pat buvo pranešta apie steigiamą Zanavykijos muziejų, prašyta, kad Švietimo ministerija išleistų pradžios mokykloms muzikos ir kūno kultūros vadovėlius.²⁰

Taip pat kasmet vykdavo ir Sintautų valsčiaus pradžios mokyklų mokytojų susirinkimai (konferencijos). 1923 m. balandžio 22 d. susirinkę Sintautų valsčiaus mokytojai pareiškė protestą, kad vietos savivaldybė kiekvienos pradžios mokyklos ūkio reikalams skyrė metams tik tai po 20 litų. O iš tų lėšų reikėjo suskaldyti malkas, valyti mokyklų patalpas, kurenti krosnis ir kita.²¹

Gaila, kad nepavyko surasti Sintautų valsčiaus mokytojų susirinkimų protokolų, o spaudoje apie tuos susirinkimus irgi retai kas teparašydavo. 1933 m. lapkričio 5 d. to valsčiaus mokytojų susirinkime Ona Lidkaitė skaitė pranešimą apie estetinį auklėjimą. Paskui buvo diskutuojama apie mokinių sąsiuvinis, kaip išmokyti dailios rašybos. Pasiūlyta steigti valsčiaus mokytojų bibliotekėlę, kuri būtų Sintautuose. Sutarta pradžiai sudėti po 10 litų ir už tuos pinigus 1934-iems metams užprenumeruoti geriausius tautinės minties ir pedagogikos žurnalus, o už likusius pinigus nupirkti mokytojų pasiūlytas knygas. Nutarta ir toliau rengti valsčiaus mokinių pavasario šventes. Įsteigtas liaudies universitetas.²²

Pradžios mokyklų mokytojai būdavo kaimo šviesuoliai. Mokytojai, be tiesioginio darbo, dažnai kaimuose ir miesteliuose vadovaudavo įvairioms organizacijoms, jaunųjų ūkininkų rateliams. Jie buvo priklausomi ir nuo politinių permainų. Iki 1926 m. valdžioje buvę krikščionys demokratai skatino mokytojus stoti į Lietuvių katalikų mokytojų sąjungą, vadovauti katalikiškoms organizacijoms. Valdant tautininkams, mokytojų veikla

¹⁸Pradžios mokyklų mokytojų cenzo taisyklės, *Tautos mokykla*, 1936, nr. 1, p. 24.

¹⁹Kudirka J. Švietimo reikalai Šakių apskrityje, *Mūsų kraštas*, 1935, vas. 24, nr. 8, p. 3B.

²⁰Šakiai, *Tautos mokykla*, 1934, nr. 9, p. 180.

²¹Sintautai, *Švietimo darbas*, 1924, nr. 7, p. 675.

²²Mok. Kebleris. Sintautų valsč. mokytojų susirinkimas, *Tautos mokykla*, 1933, nr. 23, p. 426.

katalikiškose opozicinėse organizacijose buvo nepageidautina, tokie pedagogai būdavo iškelti net į kitas apskritis.

Šakių apskrities savivaldybė pirmiausia rūpinosi statyti naujas pradžios mokyklas miestuose ir didesniuose miesteliuose. Lietuvos Respublikos metais Sintautų valsčiuje nepastatyta nė viena nauja pradžios mokykla.

Sintautų pradžios mokykla

Parapinė ir valdinė mokykla. Remiantis Augustavo vyskupijos kurijos bylose išlikusiais Sintautų parapijos 1802–1827 m. aktais ir kitais dokumentais, paskelbta, kad 1819 m. Sintautuose, prieglaudoje (špitolėje), veikė parapinė mokykla. Joje mokėsi 48 mokiniai (abiejų lyčių), o vasarą jų susirinkdavo 17. Tais metais parapinė mokykla veikė ir Slavikuose, o Lukšiuose buvo valdinė mokykla. Sintautuose parapinė mokykla prieglaudoje veikė ir 1823 m., tačiau neveikė 1837 m., o 1844 m. vėl minima.²³

1839 m. įsteigus Varšuvos švietimo apygardą, Sintautų mokykla tapo valdine. Žinios apie tos apygardos mokyklas pradėtos siuntinėti ir Rusijos švietimo ministerijai, kitoms centrinės imperijos institucijoms. Meilė Lukšienė iš Rusijos istorijos archyvo Peterburge paskelbė statistinių žinių ir apie Sintautų mokyklos mokinių skaičių. Toje mokykloje 1841 m. mokėsi 12, 1844 m. – 33, 1852 m. – 14, 1854 m. – 23, 1857 m. – 33, 1860 m. – 86 mokiniai.²⁴ Matyt, 1860 m. labai padidėjusių mokinių skaičių reiktų aiškinti kun. Antano Tatarės autoritetu. Kun. Jonas Totoraitis nurodo, kad Sintautų lenkiškoje mokykloje 1859 m. mokytojavo Marcelius Lapinskas, mokėsi 85 mokiniai, o 1860 m. joje dirbo Leonas Nivinskis, mokėsi 81 mokinys. Skirtingų šaltinių pateiktas 1860 m. mokinių skaičius nedaug skiriasi. Galima priminti, kad, būdamas vikaru Lukšiuose ir 1855 m. paskirtas Sintautų klebonu, kun. A. Tatarė rinkdavo gabesnius vaikus ir pats juos ruošdavo stoti į apskrities mokyklas ar kunigų seminariją. Sintautų pradžios mokykloje jis dukart per savaitę dėstė tikybą.²⁵

Marija Puodžiukaitienė nurodo, kad dėl naujos Sintautų mokyklos pastato statybos kun. A. Tatarė kreipėsi į Zyplių dvaro savininę Kučinskienę. Ši mokyklos statybai skyrusi miško ir finansavusi jos statybą.²⁶

Rusiška valdinė mokykla. Tikėtina, kad jau 1864 m. ar 1865 m. rudenį Sintautų mokykla buvo pertvarkyta į rusišką. Būdamas tremtyje, kun. A. Tatarė 1865 m. liepos mėn. laiške Sintautų klebonui Juozapui Vasiukevičiui, be kitko, teiravosi: „*Ar gausią turite Sintautuose mokyklą?*“ Gavęs atsakymą, kun. A. Tatarė rašė: „*Savo laiške užsimeni, kad valstiečiai bruzda prieš pradinės mokyklos mokytoją, kaltina jį, kad negerai moko vaikus, ir jau nebeleidžia vaikų į mokyklą. Tai jie patys nebežino, ko nori.*“²⁷ Gal tėvai buvo nepatenkinti rusiška Sintautų mokykla.

Dėl šaltinių stokos vargu ar įmanoma sužinoti visus Sintautų mokykloje 1864–1915 m. dirbusius mokytojus. O jie yra reikšmingi, nes mokydavo ir lietuviškai, nors iš vadovėlių rusiškomis raidėmis. 1870 m. mokslo metų pradžioje Sintautų mokytojas Pranas

²³Jemielity W. *Parafialne*, p. 254.

²⁴Lukšienė M. *Min. veik.*, p. 439.

²⁵Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, Kaunas, 1938, p. 666; Gustaitis M. *Kunigas Antanas Tatarė*, Vilnius, 1913, p. 24–25.

²⁶Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa*, Kaunas, 2004, p. 15.

²⁷Tatarė A. *Pamokslai išminties ir teisybės*, Vilnius, 1987, p. 459, 460.

Urbonavičius buvo paskirtas į Pamiontkos (Sviatošino vls.) mokyklą, o jo vieton paskirtas tik ką baigęs Veiverių mokytojų kursų ir gavęs atestatą Kristupas Laukaitis. Buvusio Sintautų mokinio Juozo Kasperavičiaus liudijimu, mokytojas K. Laukaitis buvo gana griežtas ir žiauraus būdo žmogus. Už menkiausią suklydimą mokiniams kirsdavo rykšte ir pliekdavo liniuote.²⁸ Apie P. Urbonavičiaus išsilavinimą žinių nepavyko aptikti.

To mėnesinio periodinio leidinio, kuriame iki 1889 m. buvo skelbiami visų Lenkijos karalystės gubernijų mokytojų skyrimai ir atleidimai, daugelio metų komplektų Lietuvos bibliotekose nėra. 1880 m. rudenį į Sintautų mokyklą antru (сверхштатным) mokytoju paskirtas Juozas Kasperavičius. Senasis mokytojas (pavardė nenurodyta) 1881 m. vasarą neva paties prašymu iš pareigų atleistas, jo vieton paskirtas Konstantinas Civinskis, o antrasis mokytojas J. Kasperavičius iškeltas į Igliauką.²⁹ Lietuvos bibliotekose esančiuose minėto leidinio numeriuose daugiau mokytojų skyrimų į Sintautų mokyklą nėra. Nuo 1889 m. Suvalkų gubernijos pradžios mokyklos ir mokytojų sąrašai skelbiami Suvalkų gubernijos atmintinėse knygelėse.

1870–1915 m. Sintautų pradžios mokyklos mokytojai parodyti 3 lentelėje.³⁰

3 lentelė

Sintautų rusiškos pradžios mokyklos mokytojai nuo 1870 metų

Mokytojavimo metai	Vardas, pavardė	Veiverių mokytojų seminarijos baigimo metai	Pastabos
Iki 1870	Pranas Urbonavičius	–	Nežinia kur mokėsi
1870–1881 ?	Kristupas Laukaitis	1870	
1880–1881	Juozas Kasperavičius	1880	Baigė m-jų kursus
1881–1883	Konstantinas Civinskis	1879	Dirbo 2 mokytojais
1883–1886	Petras Ambrozevičius	1879	
1886–1890	Vladas Žičkauskas	1870	
1891–1900	Petras Andriušis	1870	Baigė m-jų kursus
1901–1909 ?	Motiejus Sabas	1886	Baigė m-jų kursus
1909–1915	Jonas Jarumbavičius	1901	

Dėl šaltinių stokos šioje lentelėje gali pasitaikyti netikslumų. Išskyrus J. Kasperavičių, kurio biografija pateikiama prie Ketūrnaujienos mokyklos mokytojų, ir J. Jarumbavičių, apie kurių bus rašoma vėliau. Apie kitus to laikotarpio Sintautų mokytojus žinios nesurinktos.

Statistinių duomenų apie mokyklą ir mokinius taip pat sunku aptikti. 1895 m. pradžioje Sintautų mokykloje

²⁸ Циркуляр по Варшавскому учебному округу (toliau – Циркуляр...), 1870, № 9, c. 430; Kudirka J. A. A. mokytojas Juozas Kasperavičius, *Tautos mokykla*, 1939, nr. 4, p. 87.

²⁹ Циркуляр..., 1880, № 11, c. 366; 1881, № 7, c. 203; № 9, c. 260.

³⁰ Lentelė sudaryta iš šių leidinių: 1) 28 ir 29 nuorodu; 2) Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa*, p. 18–19, 24–26; 3) Bosas J. *Zanavykijos pradinės mokyklos*, p. 29; 4) *Памятная книжка Сувалкской губернии на 1889–1913 г. г.*; 5) Kudirka J. *Veiverių mokytojų seminarija*, Vilnius, 1970, p. 58–80.

mokėsi 42 berniukai ir 2 mergaitės; tarp jų 36 lietuvių, 5 vokiečių ir 3 žydų tautybės vaikai. Pažymėta, kad Sintautų mokykla įsteigta 1820 metais.³¹

Nurodoma, kad 1895–1896 m. m. Sintautų mokykloje mokėsi 65, 1896–1897 m. m. – 63, 1897–1898 m. m. – 52 mokiniai. Viena iš mokinių sumažėjimo priežasčių nurodyta, kad lietuviai nepatenkinti rusiška mokykla, jie nori, kad dėstomoji kalba būtų gimtoji.³²

1899 m. pavasarį valsčiaus valdyba nutarė remontuoti Sintautų mokyklą. Tikėtina, kad remontas buvo nemažas, nes tų metų rudenį darbai dar nebuvo baigti, o darbų vykdytojas, nebaigęs visų taisyimų, norėjo gauti atlygį.³³

Pranas Jucaitis teigia, kad, panaikinus lietuvių spaudos draudimą, 1904–1905 m. Sintautų mokykloje dėstomoji kalba buvo lietuvių. Mokytojas Motiejus Sabas naudojo JAV išleistais lietuviškais vadovėliais. 1906 m. grąžinta senoji tvarka, o 1908 m. per lietuvių kalbos pamokas buvo naudojami valdžios aprobuoti vadovėliai.³⁴

1903–1906 m. Sintautuose pastatyta nauja medinė pradžios mokykla. 1905 m. pradžioje, aprašant Sintautus spaudoje*, paminėta, kad „mokyklą šiemet statėm naują. Idant tas darbas būtų gerai ir rūpestingai atliktas, išrinkom tam tyčia komitetą iš keturių ūkininkų, kuriems buvo pavesta to darbo prižiūrėjimas.“³⁵

Mokykla baigta statyti ir įrengta 1906 metais. Viena mokyklos pusė skirta klasei, o kitoje numatytos gyvenamos patalpos mokytojui. 1908 m. korespondencijoje Augustinas Vaitiekaitis parašė, kad Sintautų mokykloje „mokinių mažiau negu pirma buvo, nes mokytojas mažai tesirūpina mokinių apšvietimu.“³⁶ Į tai atsiliepė Pranas Naujokaitis. Jis rašė: „Aplankęs mokyklą aš patyriau, kad mokytojas mokina gerai, kad tuščių vietų mokykloje nėra“, ir pridūrė, jog mokytojas ragina žmones skaityti laikraščius, tarp jų ir pirmeiviškus. Todėl spėja, jog už tai katalikiškoje spaudoje yra puolamas.³⁷

Apie Sintautų mokytoją 1911 m. spaudoje rašoma:

„Sintautuos mokytojauja Jonas Jarumbavičius, labai darbštus ir rūpestingas vyras. Nuo mokinių negali jokiu būdu atsikratyti. Suveža daugiau kaip šimtą vaikų. <...> Vaikus gerai prižiūri ir nemažai išmokina. Tiesą sakant, Jarumbavičius yra nepakeičiamas mokytojas, nenuilstantis vyras. Paliuosavęs vasarą mokinius, kuo greičiausiai vėl surenka norinčius pasimokyti <...> ir rengia gimnazijon. Mokina kolei vėl nepradedą rinkties iš naujo mokyklon. Šiemet labai gerai prirėngęs du mokinių gimnazijon, pirmon klasėn, juos pats pristatė prie kvotimų nuo 8 iki 12 rugpjūčio. Vieną mergaitę pristatė Marijampolės lietuvaicių progimnazijon, pirmon klasėn. Pirmon gi rugsėjo pradėjo visus vaikus mokyti. <...>

³¹ 1895 01 17 statistinių žinių apie Suvalkų gubernijos mokyklas iš Rusijos centrinio istorijos archyvo Peterburge (f. 91, ap. 3, b. 867) santrauka, *Kultūros paveldo centro bibliotekos Dokumentacijos skyrius*, f. 5, ap. 1, b. 5964, l. 163.

³² 1898 01 24 Naumiesčio apskrities viršininko pranešimas Suvalkų gubernatoriui, LCVA, f. 1010, ap. 1, b. 1548, l. 13, 15.

³³ Sintautai, *Vienybė lietuvininkų*, 1899, lapkr. 22, nr. 47, p. 558.

³⁴ *Zanavykija*, Čikaga, 1979, t. 2, p. 102.

* Šiame ir kituose straipsniuose cituojamų tekstų kalba neredaguota, autentiška, palikta tokia, kaip buvo parašyta ano meto periodikoje ar dokumentuose. *Kalbos red. pastaba.*

³⁵ Kaplys. Iš Sintautų, *Vilniaus žinios*, 1905, sausio 15, nr. 12, p. 2.

³⁶ Jonas M. Lakštingalas [Augustinas Vaitiekaitis]. Sintautai, *Šaltinis*, 1908, nr. 13, p. 200.

³⁷ Nepseudoartojas [Pranas Naujokaitis]. Sintautai, *Vilniaus žinios*, 1908, bal. 10, nr. 81, p. 1.

*Atsitiko, kad kai kurie suolai mokykloje sugedo, taipogi reikėjo du ar trys nauji suolai parūpinti, nes neturėjo vaikai kame sėdėti. Mokytojo kambary grybas sunaikino ar du vainiku vienoje sienoje ir grindys virtuvėje sugedo.*³⁸

Toliau peikiama valsčiaus valdyba, nenorinti atlikti nurodytų pataisymų.

Žandarmerijos duomenimis, 1912 m. pradžioje Sintautų mokykloje mokėsi 69 berniukai ir 31 mergaitė, o 1913 m. pradžioje – 72 berniukai ir 32 mergaitės. Keistokai apie Sintautų mokyklą rašoma 1913 m. kovo mėn. žinutėje:

„Vietos mokyklos troba erdvi, galėtų ir virš 100 mokinių priglausti, bet ministerijos cirkuliaras neleidžia daugiau priimti negu 60 mokinių. Būtų gerai, kad išgavus leidimą dviklasei mokyklai.“³⁹

Jeigu ir buvo aplinkraštis, ribojantis mokinių skaičių, tai jo nebuvo laikomasi. Žandarmerijos žinios turėtų būti tikslios.

1915 m. vasario mėn. vokiečiai antrą kart užėmė Sintautus. Mokytojas J. Jaurumbavičius rusų karinės valdžios reikalavimu pasitraukė į Rusiją.

Mokykla vokiečių valdymo metais. Literatūroje teigiama, kad Pirmojo pasaulinio karo metais Sintautų mokykla nenukentėjo. Vis dėlto buvo surašyti šie 1915 m. mokyklai padaryti nuostoliai: išdaužyti langai, sunaikinti du mokyklos suolai, suskaldytos dvi durys, dingo 300 bibliotekos knygų, šeši paveikslai, du žemėlapiai, gaublys. Mokytojo gyvenamoje pusėje išgriauta viena siena, sunaikintos dvi krosnys, išluptos dviejų kambarių grindys. Taip pat sunaikinta dalis mokyklos tvoros, nuniokoti mokyklos tvarteliai, sunaikintas prie mokyklos buvęs bičių avilys, 30 įskiepytų sodo vaismedžių.⁴⁰

Literatūroje nurodoma, kad vokiečiai Sintautuose mokyklą įsteigė 1916 m., o dokumentuotų žinių nepavyko aptikti. 1917 m. lapkričio mėn. mokykla tikrai veikė, joje mokytojavo vokietis E. Timinskis.⁴¹ 1917 m. pabaigoje sintautiečiai raginami įsteigti dviklasę mokyklą, nes „*tuo tarpu čia net paprastos mokyklos kaip ir nėra.*“⁴² Tai reikėtų suprasti, kad Sintautų mokykloje lietuviškai nemokoma. Lietuviškai nemokė ir E. Timinskį pakeitęs Emilis Jekelis.

Tokia švietimo būklė Sintautuose neilgai truko. Spausdoje pranešama, kad

*„ir mes, sintautiečiai, susilaukėme lietuvių mokytojo. Nuo [1918 m.] vasario 15 d. pradėjo mūsų mokykloje mokyti lietuvis mokytojas p. K. Kaunas; senasis mokytojas p. Jekelis mokys tame pat mokyklos name, tiksliai kitame gale vietinių „prūselių“ vaikučius vokiškai. Tad dabar turėsime dvi mokyklas: lietuvišką ir vokišką.“*⁴³

Lietuvišką mokyklą pradėjo lankyti daugiau kaip 70 vaikų. Kajetonas

³⁸ Kuinabalielis J. [Juozas Kasperavičius]. Vaizdelis iš Suvalkiečių mokytojų gyvenimo, *Mokykla*, 1911, nr. 11, p. 75.

³⁹ 1912 ir 1913 m. sausio mėn. Suvalkų gub. pradžios mokyklos mokinių statistika, LCVA, f. 930, ap. 1, b. 509, l. 157, 373; Zanavykėlis J. Sintautai, *Lietuvos žinios*, 1913, kovo 2, nr. 26–27, p. 5.

⁴⁰ 1915 m. Sintautų mokyklos nuostolių sąrašas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2363, l. 146.

⁴¹ Mūsų mokyklos. Sintautuose, *Lietuvos aidas*, 1917, lapkr. 29, nr. 35, p. 4.

⁴² Seserėnas. Sintautai, *Tėvynės sargas*, 1917, gruodžio 29, nr. 1, p. 9.

⁴³ Bijūnėlis. Sintautai, *Tėvynės sargas*, 1918, kovo 5, nr. 9, p. 10.

Kaunas buvo baigęs Marijampolės gimnaziją ir studijavęs Peterburgo universitete. Gyventojų pageidavimu, pradėta rūpintis mokymo kursais suaugusiesiems. Tokiems kursams vokiečių valdžios leidimas gautas 1918 m. kovo 15 d. Norinčių lankyti suaugusiųjų mokymo kursus užsirašė net 143 asmenys. Kursai pradėjo veikti nuo balandžio 1 d. Suaugęs jaunimas buvo mokomas sekmadieniais pradžios mokykloje.⁴⁴

1918 m. pradžioje jau buvo atsikūręs „Žiburio“ draugijos Sintautų skyrius. Šiam skyriui pritariant, 1918 m. liepos 4 d. Sintautų parapijiečiai kreipėsi į „Žiburio“ draugijos centro valdybą ir prašė Sintautuose įsteigti keturklasę mergaičių „Žiburio“ progimnaziją „su praktiškais ūkės dalykais“. Centro valdyba atsakė, kad draugija gali steigti tiksliai keturių klasių mergaičių ūkio mokyklą. Parapijiečiai su tuo sutiko. Mokyklos vedėja pasiūlyta Kunigunda Uogintaitė, dėstytojais – kun. Vincas Paulionis, Antanas Daniliauskas. Buvo parengta programa, tačiau mokykla liko neįsteigta. Tikėtina, kad negautas vokiečių valdžios leidimas.⁴⁵ 1918 m. rudenį mokslo metai Sintautuose prasidėjo be didesnių permainų.

Sintautų mokykla Lietuvos Respublikos metais. 1918 m. pabaigoje iš Rusijos grįžęs Jonas Jarumbavičius, paskirtas mokytojauti į Sintautus, pakeitė Kajetoną Kauną. Išsikrausčius Emiliui Jekeliui, vokiečių mokyklos mokytoja paskirta Ona Pacaitė. Perimant iš vokiečių valdžios mokyklas, paaiškėjo, kad Šakių apskrityje buvo įsteigtos net 28 vien vokiškos mokyklos. 1919 m. sausio 11 d. Šakių apskrities komitetas nutarė palikti tiksliai tas vokiškas mokyklas, kurios veikė iki 1914 m., o kitos, įsteigtos užėjus vokiečiams, turi būti uždarytos. Tų metų vasario 17 d. Šakių apskrities komiteto posėdyje nutarta palikti vokiškas mokyklas tiksliai Naumiestyje ir Šakiuose, o kitas sujungti su lietuviškomis, paskiriant du mokytojus – vieną katalikų, kitą liuteronų tikybos. Sintautų abi mokyklos taip pat turėjo būti sujungtos.⁴⁶ Žinoma, toks apskrities komiteto sprendimas buvo tiksliai siūlymas Švietimo ministerijai, kuri dar vienus mokslo metus vokiškas mokyklas paliko veikti.

Nuo 1919 m. gegužės pirmos dienos Jonas Jarumbavičius paskirtas laikinai kartu eiti ir Šakių apskrities mokyklų įgaliotinio pareigas.⁴⁷ Tuo metu į Sintautus atkeltas Juozas Naujokaitis, kuris nuo rugsėjo 1 d. gavo kitą paskyrimą.

1919 m. sausio mėn. Sintautų lietuviškoje mokykloje mokėsi 54 berniukai ir 42 mergaitės. Mokykla turėjo apie 0,8 ha žemės, 20 suolų, 2 rašomąsias lentas, stalą, kėdę, spintą, 1 žemėlapi, dar nebuvo jokios bibliotekėlės. Mokytojas – Jonas Jarumbavičius.

Tuo metu Sintautų vokiška mokykla veikė išnuomotose patalpose. Ją lankė 18 berniukų ir 17 mergaičių, iš jų 10 buvo lietuviai. Mokykla turėjo 6 suolus, rašomąją lentą, stalą, spintą, žemėlapi. Mokytoja – Ona Pacaitė. Ji buvo baigusi tiksliai Šakių mokyklos dvi klases.⁴⁸

Prisiminusi dar 1918 m. bandymą Sintautuose įsteigti „Žiburio“ keturių klasių mergaičių mokyklą, 1920 m. vasarą valsčiaus valdyba siekė, kad Sintautuose būtų įsteigta ne grynai katalikiška, bet valstybinė keturių klasių

⁴⁴Sintautai, *Tėvynės sargas*, 1918, vas. 19, nr. 7, p. 9; geg. 8, nr. 18, p. 8; Mokytojas Kajetonas Kaunas. Sintautai, *Lietuvos aidas*, 1918, geg. 16, nr. 58, p. 2.

⁴⁵1918 m. susirašinėjimas dėl keturklasės mergaičių mokyklos steigimo Sintautuose, LNMB RS, f. 157–105; Sintautai, *Nauja gadynė*, 1918, lapkr. 26, nr. 11.

⁴⁶1919 04 09 Šakių a. pradžios mokyklų įgaliotinio raštas Švietimo ministerijai, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 725, l. 75.

⁴⁷1919 04 28 J. Jarumbavičiaus prašymas ir Švietimo ministerijos rezoliucija, *ten pat*, l. 73.

⁴⁸1919 01 15 statistinės žinios apie Sintautų mokyklas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, l. 98–101.

vidurinė mokykla. 1920 m. liepos 13 d. tokios mokyklos reikalu įvyko valsčiaus susirinkimas. Kalbėjo Kauno gimnazijos mokytojas Bronius Dailidė. Susirinkimas nieko nenutarė.⁴⁹ Vargu ar Švietimo ministerija tada būtų steigusi Sintautuose vidurinę mokyklą.

Prasidedant naujiems mokslo metams, 1920 m. rudenį abi Sintautų mokyklos buvo sujungtos. Sintautų mokykla tapo dviejų komplektų (klasių). Rodos, kad abu komplektai veikė nuosavuose namuose. Vienas mokytojas turėjo būti evangelikų liuteronų tikėjimo, kad to tikėjimo vaikams galėtų dėstyti tikyba. Mokyklos vedėju paskirtas Kostas Kubilskis, o antruoju mokytoju – Karolis Pependikis.

1921 m. pradžioje Sintautų mokyklos mokinių sąrašė buvo 154 mokiniai, o norinčiųjų joje mokytis buvo ir daugiau. Jau tada inspektorius pažymėjo, kad šiai mokyklai reikia daugiau komplektų. Deja, valsčiaus valdyba neparūpino patalpų trečiam komplektui. 1922 m. rudenį pirmą ir antrą skyrius mokė K. Kubilskis, o trečią ir ketvirtą – Karolis Pependikis. Iš viso mokėsi 126 mokiniai.

1923 m. vasario mėn. inspektorius Sintautų mokykloje rado 129 mokinius, o kiek tą dieną neatėjo į pamokas, nenurodė. Inspektorius pažymėjo, kad katalikų ir evangelikų liuteronų tikybų mokytojai sugebėjo šių abiejų tikybų mokinius sujungti į vieną dviejų komplektų mokyklą. Per evangelikų liuteronų tikybos pamokas, kurių per savaitę būdavo ne daugiau kaip trys, mokytojas K. Pependikis dėstydavo ir vokiečių kalbą. Jeigu pageidautų, tokias pamokas leista lankyti ir ketvirtojo skyriaus katalikams.⁵⁰

1923 m. pabaigoje inspektorius Sintautų mokykloje rado 113, 1924 m. – 116, 1925 m. – 125 mokinius. Mokykla tebebuvo dviejų komplektų. Inspektorius pažymėdavo, kad mokinių žinios geros.⁵¹

Sintautų mokyklos mokinių tėvų komitetas 1922 ir 1923 m. priekaištavo valsčiaus valdybai ir Švietimo komisijai dėl per menko dėmesio pradžios mokyklos reikalams. Antai 1922 m. spalio 22 d. mokyklos mokinių tėvų susirinkimas konstatavo, kad 1922–1923 m. m. neišnuomotas butas mokytojui K. Pependikiui. Tiek praėjusiais, tiek šiais mokslo metais mokyklos tinkamai neaprūpintos malkomis, neišnuomos patalpos trečiam mokyklos komplektui.⁵²

Spaudoje buvo piktinamasi ir 1922 m. gruodžio 30 d. Sintautų valsčiaus valdybos nutarimu, kuriuo visiems metams mokyklos ūkio reikalams paskirta tiksliai 10 litų, o abu mokytojai apgyvendinti viename bute nuosavoje mokykloje.⁵³

1923–1925 m. Sintautų mokykloje veikė mokymo kursai suaugusiesiems.

1924 m. pabaigoje tuos kursus lankė per 30 asmenų. Dėstė vietos mokytojai. Kursams jokios pašalpos neskirta. Mokytojai dirbo tik iš kilnių siekių.⁵⁴

1926–1928 m. Sintautų mokyklos lankymo apyskaitų, parašytų inspektorius, nepasitaikė aptikti. 1929 m. pavasarį inspektorius Klemensas Karklys apie Sintautų mokyklos mokytojų K. Kubilskio ir K. Pependikio darbą rašė:

⁴⁹Sintautai, *Laisvė*, 1920, rugpj. 27, nr. 169, p. 3.

⁵⁰Sintautų mokyklos lankymo apyskaitos: 1921 01 29 – LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1363, 192–193; 1922 09 20 – *ten pat*, b. 1379, l. 72; 1923 02 22 – *ten pat*, b. 1399, l. 34–35.

⁵¹Sintautų mokyklos lankymo apyskaitos: 1923 12 19 – LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1399, l. 64–65; 1924 12 11 – *ten pat*, b. 1415, l. 300; 1925 12 15 – *ten pat*, b. 1432.

⁵²Sintautai. Neaprūpintos mokyklos, *Lietuvos žinios*, 1922, lapkr. 28, nr. 221, p. 3.

⁵³Sintautai. Mokyklos ir taryba, *Lietuvos žinios*, 1923, bal. 10, nr. 79, p. 2.

⁵⁴Sintautai. Suaugusių švietimas, *Lietuvos žinios*, 1923, gruodžio 23, nr. 290, p. 4.

„Klausydamas pamokų ir klausinėdamas mokinių, įsitikinau, kad abiejų mokytojų esama gerų pedagogų ir mokyklos darbas dirbamas labai gerai. Visuose skyriuose programa gerai išeinama, mokiniai išsilavinę, kiek turima knygyne knygų, visos perskaitytos.“

Tas pats inspektorius 1929 m. birželio mėn. dalyvavo Sintautų mokyklos baigiamuosiuose egzaminuose ir Švietimo ministerijai pranešė savo išpūdžius:

*„Visų mokslo dalykų programos reikalaujamas kursas išeitas labai gerai, tik reikia daugiau žiūrėti tautiško auklėjimo ir mokinių paruošimo gyvenimui; be to, mokytojui Kubilskiui reikėtų susirūpinti, kad mokiniai nebūtų tendencingai auklėjami.“*⁵⁵

Koks mokytojo K. Kubilskio „tendencingas auklėjimas“ užkliuvo inspektoriumi, nepaaiškinta. Tačiau 1929 m. rudenį Sintautų mokykloje įvyko esminės permainos. Minėti abu mokytojai iškelti kitur. Vedėju paskirtas Antanas Černevičius. Mokykla jau buvo keturių komplektų. 1930 m. pavasarį, be minėto vedėjo, dar mokytojavo Feliksas Pranaitis, Magdalena Saldukaitė ir Pertronelė Dielininkaitytė. Mokyklos žurnalo sąrašė buvo 220 mokinių, iš jų pirmame skyriuje – 105. Toks, palyginus su ankstesniais metais, daugiau negu dvigubai padidėjęs pirmokų skaičius sietinas su privalomojo pradžios mokslo įvedimu. Trys mokyklos komplektai veikė nuosavose patalpose, o ketvirtas – išnuomotame bute.

Tų pačių metų rudenį Sintautuose darbavosi tie patys keturi mokytojai, tačiau 1931 m. rugsėjo mėn. Sintautuose mokytojavo tiktai A. Černevičius ir F. Pranaitis. Vienas komplektas (klasės plotas 72 m²) veikė nuosavuose namuose, o kitas (klasės plotas 28 m²) – išnuomotose patalpose. Mokyklos bibliotekoje buvo 105 egz. knygų mokytojams ir 273 egz. mokiniams. Pradėta mokyti rankdarbių – karpyma, lipdyba, kartonažo, medžio ir metalo darbeliai. Inspektorius pažymėjo, kad mokytojai dirba atsidėję, reikalingas trečias mokytojas.⁵⁶

Dar tais pačiais metais įvyko permainos. Sintautuose pradėjo veikti trys komplektai, o ketvirtuoju tos mokyklos komplektu tapo Mōckupių mokykla, kurioje mokytojavo Jurgis Kebleris. Mockupių komplekte nuo 1931 m. gruodžio 3 d. įsteigta žemės ūkio klasė. 1932 m. balandžio mėn. Sintautuose mokytojavo Antanas Černevičius (vedėjas), Arnoldas Endzinas ir Feliksas Pranaitis. Be Mocupių komplekto, Sintautuose mokėsi 151 mokinys.

Žemės ūkio klasėje bendrus dalykus dėstė mokytojas J. Kebleris, o specialiusius – A. Černevičius, kuris buvo baigęs pedagoginius žemės ūkio kursus. Gyvulininkystę dėstė J. Bironas. Spaudos žiniomis, žemės ūkio klasė nuo 1930 m. lapkričio 5 d. buvo įsteigta ir Sintautuose. Ją lankė 16 asmenų, buvo mokoma vakarais, tris kartus per savaitę.⁵⁷ Nuo 1932 m. rudens žemės ūkio klasė nebeveikė.

⁵⁵1929 05 16 Sintautų mokyklos lankymo apyskaita ir 1929 06 03 inspektoriaus pranešimas Švietimo ministerijai, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1491, l. 151, 192.

⁵⁶1930 05 17, 1930 09 23 ir 1931 09 27 Sintautų mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, l. 21–22, 117–118, 224–225.

⁵⁷1932 04 06 Sintautų mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1528, l. 123–124; Sintautai, *Suvalkietis*, 1930, nr. 34.

Vadovaujantis anksčiau minėtomis instrukcijomis, 1932 m. spalio mėn. Sintautų mokyklą lankė tikrai pirmo skyriaus mokiniai. Jie buvo suskirstyti į dvi grupes, su kuriomis dirbo A. Černevičius ir F. Pranaitis. Trečią komplektą Mockupiuose mokė J. Kebleris. 1933–1934 m. m. Sintautuose veikė 3 komplektai, o ketvirtas – Mockupiuose. Dirbo mokytojai A. Černevičius (vedėjas), Ona Lidkaitė, Zuzana Počvaitienė ir J. Kebleris. Tikrai vienas komplektas veikė savuose namuose, o kiti trys nuomojamuose butuose. Tačiau nuo tų metų rudens įvyko permainos. Abiejuose mokyklos galuose įrengtos klasės, kurių plotai 72 m², 50 m² ir 35 m². 1933 m. lapkričio mėn. Mockupių komplekto mokytojas J. Kebleris paties prašymu iškeltas į Kėdainių apskritį, o jo vieton paskirta Julija Žilinskaitė, baigusi Marijampolės mokytojų seminariją.⁵⁸

Nuo 1936 m. lapkričio 1 d. vietoj anksčiau atleistos O. Lidkaitės Sintautų mokytoja paskirta Ona Šilerienė. Atrodo, kad šios mokytojos Sintautuose evangelikams liuteronams dėstė tikybą. 1938 m. rudenį Sintautų mokykloje pradėjo veikti penktas skyrius, o 1938 m. rudenį – ir šeštas. Inspektorius Antanas Giedraitis 1940 m. gegužės 7 d. paskutinį kartą aplankė Sintautų mokyklą. Pačiuose Sintautuose pirmo skyriaus vieną grupę mokė Z. Počvaitienė, o kitą grupę – S. Tamošiūnienė; ketvirtą skyrių mokė – V. Šilerienė, penktą ir šeštą skyrius – A. Černevičius. Trečio skyriaus mokiniai tada nesimokė. Penktame ir šeštame skyriuose mokėsi po 25 mokinius. Iš viso mokėsi 219 mokinių. Rodos, kad į šį skaičių neįėjo Mockupių komplekto mokiniai, kur pirmą–ketvirtą skyrių mokė Julija Žilinskaitė. Inspektorius pažymėjo, kad mokslas šioje mokykloje „*einamas visai normaliai, mokinių auklėjimas daro pakankamai gerą įspūdį*“.⁵⁹

Sintautų mokykloje nuo 1931 m. visą laiką buvo mokoma darbelių. A. Černevičius mokydavo gaminti paprastesnes mokymo priemones, kartonažo, knygrišystės, medžio darbų. Mergaites rankdarbių (karpymo, siuvinėjimo) mokė Z. Počvaitienė. Be kasmetinių kalėdinių eglučių, dar būdavo rengiami mokinių vakarėliai su vaidinimais, deklamacijomis, dainelėmis, įvairiomis progomis iškilmingi minėjimai. Pavasariais vykdavo sporto šventės, kuriose dalyvaudavo ir kitų mokyklų mokiniai. Mokslo metų baigimo proga vykdavo ekskursija į Santakų pušynėlį. Mokytojai visuomenei aktualiais klausimais skaitydavo paskaitas, dalyvaudavo įvairių organizacijų veikloje. Apie jaunųjų ūkininkų ratelį rašoma visuomeninėms organizacijoms skirtame straipsnyje.

Ilgiausiai Sintautų mokyklai vadovavęs A. Černevičius mokyklos sklype užveisė sodą, laikė bityną, iškasė kūdrą, į kurią įleido nutrijų. A. Černevičius įsigijo apie 3 ha žemės ir pasistatė namelį, kurį įsirengė tikrai 1940 metais.

Sintautų mokyklos lankymo apyskaitose nevienodai pateikiamas mokinių skaičius. Kartais nurodomas ne mokinių, įrašytų į žurnalą skaičius, bet kiek mokinių inspektorius komplektuose rado lankymo metu, o kai kurie skyriai tuo laiku nesimokydavo. Dėl minėtos priežasties yra keblu sudaryti mokslo metais lankusių Sintautų mokyklą mokinių statistinę lentelę. Todėl 4 lentelėje pateikiamas tikrai baigusių Sintautų mokyklą mokinių skaičius nuo

⁵⁸ 1932 10 05 Sintautų mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, l. 95–96; 1933 11 ir 12 mėn. pranešimai apie naujus paskyrimus Sintautų mokykloje, *LCVA*, f. 391, ap. 3, b. 1105, l. 1. 1, 13.

⁵⁹ 1936 12 12 ir 1940 05 07 Sintautų mokyklos lankymo apyskaitos, *LCVA*, f. 391, ap. 3, b. 1695, l. 118–119; b. 1749, l. 58–59.

1928 metų. Lentelė sudaryta iš anksčiau nurodytų mokyklos lankymo apyskaitų, kuriose nuo 1930 m. būdavo nurodomas per paskutinius trejus metus baigusių mokinių skaičius. Kartais pateikti skaičiai šiek tiek skiriasi. Matyt, neišlaikiusieji egzaminų vėliau juos perlaikydavo.

4 lentelė
1928–1939 m. baigusių Sintautų mokyklą mokinių statistika

Metai	Baigusiųjų skaičius	Metai	Baigusiųjų skaičius
1928	18	1934	24
1929	18	1935	24
1930	18	1936	26
1931	15	1937	19
1932	24	1938	22
1933	24	1939	22

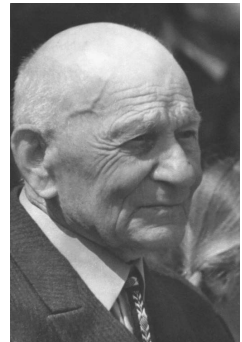
Pateikiamos trumpos žinios apie 1919–1940 m. pavasarį Sintautų mokykloje dirbusius mokytojus.

Jonas Jarumbavičius. Sintautuose mokytojavo 1909–1915 ir 1918–1920 metais. Gimė 1881 lapkričio 8 d. Gavaltuvoje (Marijampolės apskr.). Baigė Čystos Būdės pradžios mokyklą. 1896 įstojo į Veiverių mokytojų seminariją, kurią baigė 1901. Mokydamasis seminarijoje, platino draudžiamą lietuvišką spaudą, kurią atsigabendavo iš Žiūrių-Gudėlių kaip iš Motiejaus Markevičiaus. Paskirtas į Suvalkų apskrities Verčiochų valsčiaus Kurjankos mokyklą. Apie 1904 paskirtas Igliaukos (Marijampolės apskr.) mokytoju. 1907 Suvalkų gubernijoje nedirbo, o 1909 paskirtas į Siñtautus. Grįžęs iš Rusijos, 1918 vėl mokytojavo Sintautuose. 1919 apie 5 mėn. dirbo Šakių apskrities pradžios mokyklų instruktoriumi. 1920–1924 buvo Marijampolės pirmosios pradžios mokyklos mokytoju. 1924 sausio 15–1929 rugsėjo 11 dirbo Marijampolės apskrities pradžios mokyklų II rajono inspektoriumi, o 1929–1935 m. vasario 1 d. – Marijampolės pirmosios pradžios mokyklos vedėju, 1935 02 01–1940 07 01 – Marijampolės apskrities pradžios mokyklų I rajono inspektoriumi. 1941 05 15 paskirtas Marijampolės miesto šeštosios pradžios mokyklos mokytoju, nuo 1942 05 01 – atsargos mokytojas. Mokytojavo ir pokario metais, nuo 1949 pensininkas. Mirė 1972 09 21 Marijampolėje.

Šaltiniai: *Sūduvos krašto šviesuoliai. Atsiminimai apie pedagogų Jarumbavičių šeimą*, Marijampolė, 2003, p. 79–82; Kaluškevičius B., Misius K. *Lietuvos knygnešiai ir daraktorai. 1864–1904 m. (LKID)*, Vilnius, 2004, p. 180–181, m. 1766. Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 5437.

Juozas Naujokaitis. Sintautuose nuo 1919 05 15 iki mokslo metų pabaigos mokytojavo Juozas Naujokaitis, nuo 1919 09 01 paskirtas Papartynų mokyklos vedėju. Apie jį plačiau prie Ketūrnaujienos mokyklos mokytoju.

Ona Pacaitė. 1918 12–1920 09 15 buvo Sintautų vokiškos mokyklos vedėja. Gimė 1898 02 18 Naūmiestyje. Rašėsi evangelikų liuteronų

Jonas Jarumbavičius
senatvoje. LKID,
p. 180

tykybos lietuvių. 1912 baigė Šakių dviklasę mokyklą. 1916, 1917, 1918 m. lankė vokiečių mokytojų vasaros kursus, o 1919, 1920 m. – mokytojų kursus Jurbarkė. Nuo 1916 05 01 paskirta Turčinų pradžios mokyklos mokytoja, o nuo 1918 05 01 perkelta į Bajoraičius, iš kur atvyko į Siñtautus. Nuo 1920 09 15 paskirta mokytoja į Griškabūdį. Apie vėlesnį jos mokytojavimą žinių nesurinkta. 1925 Šakių apskrityje nebemokytojavo.

Šaltiniai: Tarnybos lapas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 174.

Kostas Kubilskis. Sintautų mokytoju ir mokyklos vedėju dirbo nuo 1920 10 01 iki 1929 09 30. Gimė 1886 10 17 Gražiškiuose (Barzdų vls.). 1907 baigė Veiverių mokytojų seminariją ir paskirtas Biržų pradžios mokyklos mokytoju, o 1911–1915 07 15 buvo Druseikių (Biržų vls.) pradžios mokyklos mokytoju. Nuo 1918 09 15 paskirtas Bunikių (Šakių apskr.), nuo 1920 09 01 – Ketūrnaujienos pradžios mokyklos mokytoju, o po mėnesio atvyko į Siñtautus. Pasiūlius parašyti prašymą iškelti kitur, nuo 1929 10 01 paskirtas Pagirių (Ukmergės apskr.) mokyklos mokytoju, iš kur nuo 1932 01 01 perkeltas į Taujėnus. Nuo tų metų 09 01 paskirtas Raudondvario (Kauno a.) prieglaudos mokyklos vedėju, kur tebedirbo ir 1941 pradžioje.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 7688.

Karolis Popendikis. 1920 09 01–1923 09 01 ir 1924 09 01–1929 09 01 mokytojavo Sintautuose. Gimė 1886 03 06 Šelviuose (Vilkaviškio apskr.). Evangelikų liuteronų tikėjimo lietuvis. Baigė Vilkaviškio dviklasę mokyklą. 1916 ir 1917 lankė mokytojų kursus Naūmiestyje. 1918 Vokietijoje mokytojų seminarijoje baigė 6 mėnesių kursus ir gavo jaunesniojo mokytojo teises. 1919 ir 1920 lankė mokytojų kursus Jurbarkė. Nuo 1916 01 16 paskirtas Griškabūdžio mokyklos mokytoju. Gal 1923–1924 ruošėsi egzaminams. 1925 10 05 prie Marijampolės mokytojų seminarijos išlaikė egzaminus jaunesniojo mokytojo teisėms gauti. 1929 paskirtas Šakių pradžios mokyklos mokytoju. 1937 pabaigoje Klaipėdos krašto mokyklų draugija paprašė K. Popendikį perduoti jos pavaldumui. Nuo 1938 01 01 jis perėjo dirbti į Klaipėdos kraštą. Naciams užgrobus Klaipėdos kraštą, nuo 1939 04 01 paskirtas Šakių apskrities atsargos mokytoju, o nuo 09 01 – Kudirkos Naūmiesčio pradžios mokyklos mokytoju. 1941 02 01 repatrijavo į Vokietiją.

Šaltiniai: Tarnybos lapas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 182; Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 11834.

Jonas Ūsas. 1923–1924 mokytojavo Sintautuose. Gimė 1897 08 06 Naudžiuosė (Sintautų vls.). 1914 baigė Vilkaviškio gimnazijos tris klases. Nuo 1917 03 04 lankė 4 mėnesių mokytojų kursus Marijampolėje, nuo 1917 10 20 paskirtas Naudžių mokyklos mokytoju, nuo 1921 09 01 perkeltas eiti tas pačias pareigas į Veršiūs. 1925 įstojo į dviejų metų mokytojų kursus Naūmiestyje. Nuo 1927 10 10 paskirtas Gegužinės (Trakų apskr.) mokytoju, nuo 1932 09 01 – Rečionių mokyklos vedėju. Paties prašymu nuo 1935 09 01 perkeltas į Valakbūdžio mokyklą, nuo 1939 09 01 – Totōrviečių mokyklos vedėjas. 1941 06 14 su žmona, sūnumi ir dukra išstremtas į Sibirą, į

*Kostas Kubilskis
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 685, l. 398*

*Karolis Popendikis
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 701, l. 74*

*Jonas Ūsas. LCVA,
f. 391, ap. 7,
b. 5836, l. 1*

Rešotų lagerį, kur 1942 mirė. Bendradarbiavo spaudoje, pasirašinėjo tikra pavarde, Pilietis, V-lis.

Šaltiniai: Tarnybos lapas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 182; Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 15807.

Jonas Kažemėkaitis. Sintautuosė mokytojavo 1928 11–1929 11. 1927 baigė Marijampolės mokytojų seminariją ir paskirtas Vósiškės (Šakių apskr.) mokyklos mokytoju, iš kur persikėlė į Siñtautus. Nuo 1929 09 01 paskirtas Naúmiesčio pradžios mokyklos mokytoju. 1930 11 pašauktas į kariuomenę. Atlikus karo prievolę, paskirtas pradžios mokyklų inspektoriumi. Nuo 1940 06 16 atleistas iš Rokiškio apskrities pradžios mokyklų inspektorius pareigų ir paskirtas Bajōrų (Rokiškio apskr.), nuo 1940 09 01 – Pagėgalos (Panevėžio apskr.) mokyklų vedėju. Nuo 1942 03 11 paties prašymu atleistas iš tarnybos.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 6813.

Antanas Černevičius. 1929–1940 buvo Sintautų mokyklos vedėju. Gimė 1905 12 31 Sūkuriškėje (Jankų vls.). Tėvas dirbo darbininku girininkijoje, 1914 paimtas į kariuomenę, motina su vaikais pasitraukė į Rusiją. Nižnij Novgorode baigė lietuvių pabėgėlių pradžios mokyklą ir gimnazijos I klasę. 1918 grįžo į Lietuvą. 1922 baigė Pilviškių vidurinę mokyklą ir paskirtas Kūro (Šakių apskr.) mokyklos vedėju, o nuo 1924 09 01 eiti tas pačias pareigas perkeltas į Patamōšupius. 1925 prie Marijampolės mokytojų seminarijos išlaikė egzaminus jaunesniojo mokytojo teisėms gauti. Nuo 1927 09 01 paskirtas Skirkiškės, nuo 1928 02 01 – Šakių dvaro mokyklos vedėju. Nuo 1929 10 01 sėkmingai ėjo Sintautų pradžios mokyklos vedėjo pareigas. Baigė visus Švietimo ministerijos rengiamus vasaros mokytojų kursus. Buvo Tautininkų sąjungos narys, keletą metų ėjo Tautininkų sąjungos Sintautų skyriaus pirmininko pareigas, aktyvus Šaulių sąjungos Sintautų būrio valdybos narys. Nuo 1940 09 01 paskirtas Vaitiėkupių mokyklos vedėju, nuo 1941 01 01 perkeltas į Mōckupius. 1941 06 14 su žmona Agota, dukra Irena ir sūnumi Vytautu ištremtas, atskirtas nuo šeimos, uždarytas į Rešotų lagerį. Ypatingasis pasitarimas jam skyrė 10 metų nelaisvės. Dirbant miške, pušis sulaužė koją, kurią teko amputuoti. 1956 grįžo į Lietuvą. Mirė 1966, palaidotas Griškabūdžio kapinėse. Kiti šeimos nariai 1947 iš tremties pabėgo į Lietuvą.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 2650; Anketa, LCVA, f. R762, ap. 2, b. 671, l. 323–324; Puodžiukaitienė M. *Sintautų...*, p. 39–44.

Feliksas Pranaitis. Sintautuosė mokytojavo 1929 09 01–1932 11 01. Gimė 1906 12 09 Kulėkiuosė (Barzdų vls.). 1921–1924 mokėsi Marijampolės marijonų gimnazijoje (baigė 3 klases). 1926 baigė mokytojų kursus Pilviškiuose, o 1928 – Marijampolės mokytojų seminariją ir paskirtas Pervāzninkų (Kidulių vls.) mokyklos vedėju, o nuo 1929 04 01 eiti tas pačias pareigas paskirtas į Žėgliūs, nuo 1929 09 01 – į Jankūs, iš kur atvyko į Siñtautus. Nuo 1932 11 01 perkeltas į Šakių pradžios mokyklą mokytoju, nuo 1940 09 01 – mo-

Antanas Černevičius
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 671, l. 323

Feliksas Pranaitis
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 701, l. 417

kytoju į Kriūkūs. 1941 06 14 su žmona mokytoja Narciza išstremtas į Sibirą, atskirtas ir uždarytas į Rešotų lagerį. Ypatingasis pasitarimas paskyrė mirties bausmę. 1942 10 09 sušaudytas.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 11898; Anketa, LCVA, f. R762, ap. 2, b. 701, l. 417–418.

Petronelė Dielininkaitė. 1928 09–1930 12 mokytojavo Sintautų mokyklos Mōckupių komplekte. Gimė apie 1906. 1925 baigė Naumiesčio „Žiburio“ draugijos dviejų metų mokytojų kursus ir paskirta Vābališkių mokyklos mokytoja, iš kur perkelta į Siñtautus. Nuo 1930 12 01 paskirta Tarpūčių mokyklos vedėja. 1934 pačios prašymu atleista iš tarnybos.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 3220.

Juozas Obelienius. Trumpai mokytojavo Sintautuosė 1929 09 01–11 09. Gimė 1906 05 19 Riōgliškiuose (Lekėčių vls.). 1926 baigė Kėdāinių mokytojų seminarijos du kursus ir paskirtas Riōgliškių mokyklos vedėju, iš kur atvyko į Siñtautus. Nuo 1929 11 10 paties prašymu paskirtas į Siřvydus, nuo 1933 09 01 – Plōkščių mokyklos vedėjas. Mirė 1937 05 14.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 10781.

Magdalena Kudirkienė (Saldukaitė). Sintautuosė mokytojavo 1929 09 01–1931 01 16. Gimė 1906 12 09 Pasūdonyjė (buv. Janavo vls.). 1922 baigė Kalvarijos vidurinę mokyklą. 1926 baigė Marijāmpolės gimnaziją, o 1927 – metinius pedagoginius kursus ir buvo paskirta į Varėnōs, o nuo 1928 11 16 – į Ketūrnaujienos mokyklą, iš kur perkelta į Siñtautus. 1931 01 paskirta į Kuršėnų pirmąją pradžios mokyklą. 1933 03 01–1937 07 01 buvo Vaitiėkupių mokyklos vedėja, vėliau dirbo Šakių pradžios mokykloje. Nuo 1939 08 01 atleista iš tarnybos (priežastis nenurodyta). Nuo 1940 10 11 Julijanāvos (Kau-no apskr.) mokytoja, o nuo 1941 09 01 paskirta į Šakius.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 7759; Anketa, LCVA, f. R762, ap. 2, b. 686, l. 333–334.

Jurgis Kebleris. Sintautuosė (Mōckupių komplekte) mokytojavo 1930 12 01–1933 11 01 ir Sintautuose 1940 09 01–1941 06 14. Gimė 1906 11 25 (12 08) Palėkiuose (Jurbarco vls.). 1927 baigė dvimečius Jurbarko „Saulės“ mokytojų kursus. 1927–1928 mokytojavo Rasėnių apskrities, Pāalsio (sujungus – Pāvidaujo) mokykloje. 1928 pašauktas į kariuomenę, kur, tarnaudamas Kaune, 1930 baigė S. Daukanto mokytojų seminariją. Paskirtas Sintautų mokytoju. Nuo 1933 09 01 paskirtas Stasinės (Kėdāinių apskr.) mokytoju. 1934 perėjo į Klaipėdos kraštą, mokytojavo Smaliniñkuose, tačiau direktorija, kaip susipratusį lietuvi, 1936 atleido. 1936–1940 dirbo pasienio policijoje. 1937 baigė policijos mokyklą. Pasiprašęs mokytojo tarnybos, nuo 1940 09 21 paskirtas Sintautų mokytoju. 1941 06 14 su šeima (žmona Marcelė ir sūnumi Leonidu) išstremtas į Altajaus kraštą, 1942 – į Jakutiją. 1958 grįžo į Lietuvą.

Šaltiniai: Tarnybos kortelės, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 6821; Anketa, LCVA, f. R762, ap. 2, b. 685, l. 430–431.

*Magdalena
Kudirkienė 1940 m.
LCVA, f. R762,
ap. 2, b. 685, l. 430*

*Jurgis Kebleris
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 685, l. 430*

Mikas Dumašius. 1931, pradžioje Sintautuose vos vieną mėnesį mokytojavo Mikas Dumašius. Jis gimė 1909 06 03 Tauragės valsčiuje, Pabėržių kaime. Baigęs Tauragės komercinę mokyklą, pasiprašė mokytojo tarnybos ir nuo 1931 01 31 buvo laikinai paskirtas mokytojauti į Siñtautus, tačiau 1931 03 02 mirė.

Šaltiniai: Susirašinėjimas dėl mokytojo M. Dumašiaus, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1063, l. 61, 64.

Vilius Kiūlius. Sintautuose mokytojavo 1931 10 01–1931 11 16. Baigęs Tauragės mokytojų seminariją, paskirtas į Sintautus, iš kur perkeltas į Jurbarką. Nuo 1932 01 01 paties prašymu atleistas iš tarnybos

Šaltiniai: Susirašinėjimas dėl mokytojo V. Kiūliaus, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1063, l. 8.

Arnoldas Endzinas. Sintautuose mokytojavo 1931 11 25–1932 05 01. Apie jį plačiau žr. skyriuje „Biografijų sąvadas“.

Ona Lidkaitė. Sintautuose mokytojavo 1932 11 01–1936 02 15. Gimė 1902 07 19 Marijampolėje. 1926 baigė Marijampolės mokytojų seminariją ir paskirta Augzelių (Mažeikių apskr.) pradžios mokyklos vedėja, nuo 1927 01 01 paskirta Dābikinės, nuo 1928 10 01 – Sedos pradžios mokyklos mokytoja. Nuo 1929 09 10 mokytojavo Jonavos vidurinėje mokykloje, nuo 1930 11 01 paskirta Rudaminos mokytoja, iš kur atkelta į Siñtautus. 1936 persikėlė mokytojauti į Klaipėdos kraštą. Naciams užėmus tą kraštą, nuo 1939 09 01 paskirta Tytuvėnų pradžios mokyklos mokytoja. Nuo 1941 02 01 Švietimo skyriaus vedėjo atleista iš tarnybos be raštiško įsakymo. Gal repatrijavo į Vokietiją.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 8548.

Zuzana Počvaitienė (Puodžiukaitytė). Sintautuose mokytojavo 1932 12 01–1941 11 14. Plačiau žr.: Misius K. *Vienos šeimos likimas: agronomas Edvardas Počvaitis ir mokytoja Zuzana Počvaitienė*

Tumosas Fridrichas. Sintautuose laikinai mokytojavo 1933 05 01–1933 08 31. Gimė 1910 04 10 Užkamoniuose (Pagėgių apskr.). Mokėsi Kažemėkų pradžios mokykloje. 1932 baigė Tauragės mokytojų seminariją. Negavęs tarnybos, laisvu klausytoju įstojo į VDU. 1933 paskirtas į Siñtautus. Nuo 1933 09 01 paskirtas Marijampolės trečiosios pradžios mokyklos vedėju. Netrukus persikėlė į Klaipėdos kraštą. Mokytojavo Rimkuose, Vilkỹškiuose, Sokāičiuose, Trāksėdžiuose. Grįžęs į Didžiąją Lietuvą, mokytojavo Bīržų apskrityje (Saločiuose, Vaškuose, Juodžionyse).

Šaltiniai: 1940 m. anketa, LCVA, f. R762, ap. 2, b. 712, l. 318–319.

Julijona Žilinskaitė. 1933 pabaigoje paskirta į Sintautų mokyklos Mōckupių kompleksą, kur darbavosi iki 1940. Gimė apie 1913. 1933 baigė Marijampolės mokytojų seminariją. Daugiau žinių nepavyko aptikti.

Vanda Šilerienė (Griškaitė). Sintautuose mokytojavo 1936 11 01–1941 02 01. Gimė 1900 06 26 Pūskelniuose (Marijampolės apskr.). Rašėsi vokiečių tautybės. 1913 baigė Marijampolės vokiečių pradžios

Vanda Šilerienė
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 710, l. 99

mokyklą. 1924 baigė Marijampolės gimnaziją. 1924–1927 mokytojavo Kauno 30-ojoje vokiečių pradžios mokykloje, 1925 baigė pedagoginius kursus. Nuo 1928 10 15 paskirta Šiluvos vidurinės mokyklos praktikante, nuo 1929 08 01 – Pāgausančio (Raseinių apskr.) pradžios mokyklos vedėja, po metų paskirta eiti tas pačias pareigas į Rōčiškę, iš kur atkelta į Siņtautus. Siņtautuosė dėstė ir evangelikų liuteronų tikyba. Nuo 1941 02 01 pačios prašymu atleista iš tarnybos. Gal repatrijavo į Vokietiją.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 14686.

Sofija Tamošiūnienė (Sakalauskaitė). Nuo 1938 09 01 į Siņtautus paskirta mokytoja Sofija Tamošiūnienė. Ji gimė apie 1907 02 06 Pābradumėje (Sedos vls.). Mokėsi Ylakių ir Sedos vidurinėse mokyklose. 1929 baigė Telšių mokytojų seminariją ir paskirta Augzelių (Mažeikių apskr.) pradžios mokyklos vedėja. 1930 05 eiti tas pačias pareigas paskirta į Laūkžemę (Kretingos apskr.), nuo 1934 11 01 mokytojavo Mōsėdyje, iš kur paskirta į Siņtautus. 1940 09 paskirta mokytojauti į Liėporius (Šiaulių apskr.).

Šaltiniai: 1940 m. anketa, LCVA, f. R762, ap. 2, b. 712, l. 712–713.

*Sofija Tamošiūnienė
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 712, l. 326*

Mockupių pradžios mokykla

Jonas Bosas teigia, kad Mōckupiuose „1904 m. buvo įkurta valdinė rusiška mokykla, o 1920 m. pradėjo mokytojauti J. Cimbolaitis.“⁶⁰ Tačiau Suvalkų gubernijos 1905–1913 m. atmintinėse Mōckupių mokykla nenurodyta. 1919–1921 m. Šakių apskrities pradžios mokyklų sąrašuose Mockupių mokyklos taip pat nėra.

Apie Mockupių mokyklos įsteigimą spaudoje rašoma:

„1923 m. spalio mėn. atidaryta pradžios mokykla, kurią lanko iš viso 54 mokiniai. Prie mokyklos yra mokinių kooperatyvas „Galybė“.“⁶¹

1924 m. pabaigoje pradžios mokyklų inspektorius Mockupių mokykloje rado 35 mokinius, veikė 3 skyriai, mokytojas – Juozas Cimbolaitis, mokykla veikė nuomojamose patalpose. Beveik lygiai po metų, kai vėl apsilankė inspektorius, tądien į mokyklą buvo atėjęs 31 mokinys. Inspektorius pastebėjo, kad J. Cimbolaitį pakeitęs mokytojas Juozas Dūdys mokytojauja pirmus metus ir jam dar trūksta praktikos.⁶²

1926 m. gruodžio 18 d. pusę dviejų į Mockupius atvykęs inspektorius mokykloje nerado nei mokinių, nei mokytojo, kuris gyveno pas kitą ūkininką. Iš mokyklos savininko sužinojo, kad pamokos tą dieną baigėsi apie 12 valandą. Inspektorius išvažiavo neužėjęs pas mokytoją. Kitais mokslo metais mokytojas J. Dūdys buvo iškeltas, o jo vieton paskirtas Jonas Baltrušaitis, kurį nuo 1928 m. kovo 25 d. pakeitė Elena Gedminaitė.⁶³ Kitiems mokslo

⁶⁰Bosas J. *Zanavykijos...*, p. 62.

⁶¹Mockupiai. *Lietuvos žinios*, 1924, sausio 3, nr. 2, p. 2.

⁶²1924 12 12 ir 1925 12 16 Mockupių mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1415, l. 300–301; b. 1432, l. 223–224.

⁶³1926 12 18 Mockupių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1444, l. 42; Susirašinėjimas dėl Mockupių mokytojų skyrimo, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1001, l. 60, 88.

Mockupių pradžios mokyklos moksleiviai su mokytoju Jurgiu Kebleriū. 1934 m. SMM

metams į Mockupius buvo paskirtas Jonas Švelnys. Kokios buvo dažno mokytojų keitimosi priežastys, dokumentuose žinių nerasta.

1929 m. dalyvavęs Mockupių mokyklos baigiamuosiuose egzaminuose inspektorius pranešė, kad iš 6 mokinių, laikusių baigiamuosius egzaminus, juos išlaikė tik trys. Silpnos žinios iš krašto ir gamtos mokslų. Mokytojas J. Švelnys esąs menko išsilavinimo ir nekokios sveikatos, silpnai paruošia mokinius.⁶⁴ To priežastis galėjo būti ir ankstesnių mokytojų kaita.

Nuo 1929 m. rudens Mockupių mokykla prijungta prie Sintautų kaip atskiras kompleksas, o 1939 m. vėl tapo savarankiška.

Mockupių mokyklos mokytojai iki 1929 metų

Juozas Cimbolaitis. 1923 10–1925 08 31 mokytojavo Mōckupiuose. Gimė 1901 10 09 Šilgaliuose (buv. Šilgalių vls.) kalvio šeimoje. 1914 baigė Slavikų valdinę mokyklą. 1917 lankė vokiečių mokytojų kursų Marijampolėje. 1918 04 paskirtas Vōniškių (Plokščių vls.), o 1919 – Pūsdešrių pradžios mokyklos mokytoju, iš kur atvyko į Mōckupius. Nuo 1920 Šaulių sąjungos narys. 1923 prie Marijampolės mokytojų seminarijos išlaikė egzaminus jaunesniojo mokytojo teisėms gauti. Nuo 1925 09 01 paskirtas Lukšių mokytoju, nuo 1926 09 01 – Barzdų mokyklos vedėju. Nuo 1933 09 01 paskirtas Kriūkų mokyklos vedėju, nuo 1940 09 11 eiti tas pačias pareigas perkeltas į Šiaudinę. 1941 06 14 su šeima (žmona Antanina, sūnumi Rimvydu, dukra Laimute) ištremti į Sibirą, į Altajaus kraštą. 1942 ištremti į Jakutiją, 1943 mirė žmona, o 1945 – dukrelė Laimutė. J. Cimbolaitis ir jo sūnus į Lietuvą grįžo 1958. Mirė 1984.

Nuo 1918 pedagogikos, auklėjimo ir kitais klausimais bendradarbiavo spaudoje: „Dienos rūpesčiuose“, „Jaunajame ūkininke“, „Karyje“, „Kultūroje“, „Lietuvos mokykloje“, „Mokykloje ir gyvenime“, „Lietuvos žiniuose“, „Pavasaryje“, „Sargyboje“, „Socialdemokrate“, „Suvalkų krašte“, „Šiaulių naujienose“, „Švietimo darbe“, „Talkoje“, „Tautos mokykloje“, „Tėvynės sarge“, „Trimite“, „Vaire“, „Vilniaus aide“, „Naujienose“ ir „Vytyje“ (pastarieji abu ėjo JAV). Pasirašinėjo: Iz. Vaidevutis, J. L. iš Pašešupio, J. L-ka, J. V-tis, J. Vaidevutis, Lizdeika J. iš P. ir kt. Slapyvardžiais išleido „Stebėkime gamtą“ (1934); išvertė „Dangaus deivė: Telepatija“ (1930), „Pakrančių plėšikai“ (1930), „Herkulanumas, Kerštas“ (abi 1936).

Šaltiniai: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 5, Bostonas, p. 567; Anketa, LCVA, f. R762, ap. 2, b. 670, l. 160–161.

Juozas Dūdys. Mōckupių mokyklos vedėju buvo 1925 10 10–1927 09 01. Gimė 1906 08 18 Lipliūnuose (Leipalingio vls.). 1925 baigė dvimečius mokytojų kursus Lazdijuose ir paskirtas mokytojauti į Mōckupius. Nuo 1927 09 01 paskirtas Bakšių (Alytaus apskr.), nuo 1928 09 01 – Oñiškių, nuo 1936 09 01 – Pietarių (Marijampolės apskr.) mokyklos vedėju. Pastarąsias pareigas ėjo ir 1944 metais.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 3510.

Jonas Baltrušaitis. Mōckupių mokyklos vedėju dirbo 1927 09 01–1928 03. Gimė 1903 08 29 Vaŧiškiuose (Naumiesčio aps-

*Juozas Cimbolaitis
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 670, l. 160*

⁶⁴ 1829 06 03 Šakių a. pradžios mokyklų inspektorius pranešimas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1491, l. 181.

kr.). 1925 baigė mokytojų seminariją ir nuo 1926 01 15 paskirtas Žauniėriškių (Alytaus apskr.) mokyklos mokytoju, iš kur atvyko į Mōckupius. Iš Mōckupių iškeltas į Šakių pradžios mokyklą. 1929 išvyko mokytojauti į Šiaulių apskritį. Nuo 1929 09 01 mokytojavo Gorduose, nuo 1930 09 01 – Kairiuosė, nuo 1930 12 01 – Žadžiūnuose, nuo 1931 09 01 – Aukštelkuose. Ten dirbo ir 1942 metais.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 958.

Elena Gedminaitė. Mōckupiuose mokytojavo 1928 03 15–08 01. Gimė 1898 06 21 Kelmėje. 1918 baigė gimnaziją Jekaterinoslāve (Dniepropetrovske). Grįžusi į Lietuvą, nuo 1919 10 01 mokytojavo Rasėinių apskrityje, nuo 1920 09 01 buvo Kauno 20-osios pradžios mokyklos mokytoja. Kartu 1922–1924 studijavo Lietuvos universitete. Nuo 1925 09 01 paskirta mokytojauti į Sudārgą, iš kur atkelta į Mōckupius. Nuo 1928 08 atleista iš tarnybos, nes neturėjo reikiamo mokslo cenzo. Ką toliau veikė, nesužinota. Nuo 1935 11 11 paskirta Žiōgaičių (Mažeikių apskr.) mokytoja, nuo 1939 10 01 Graužikų (Rasėinių apskr.) pradžios mokyklos vedėja. Ten tebedirbo ir 1942 metais.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 4007.

Jonas Švelnys. 1928 09 01–1929 08 01 buvo Mōckupių mokyklos vedėju. Gimė 1904 10 14 Kuodžiuosė (Sintautų vls.). 1927 baigė Jūrbarko „Saulės“ dvimečius mokytojų kursus. Nuo 1928 05 07 paskirtas Vilkėliškių mokyklos vedėju, iš kur atvyko į Mōckupius. Nuo 1929 08 01 atleistas iš tarnybos kaip neturintis reikalaujamo mokslo cenzo, tačiau po pusmečio sėkmingai darbavosi Rōkiškio apskrityje. Nuo 1930 02 01 laikinai paskirtas Paūriškių mokyklos (Rokiškio apskr.) mokytoju. 1931 pripažintas pradžios mokyklos mokytojo cenzas. Nuo 1932 09 01 paskirtas Žiōbiškio, nuo 1936 09 01 Uvainių? (abi Rokiškio apskr.) mokyklos mokytoju. Nuo 1940 02 01 persikėlė į Virbāliškių (Panevėžio apskr.) mokyklą.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 15147.

Keturnauienos pradžios mokykla

Dabar Sintautų seniūnijoje esantis Keturnauienos kaimas, carinei Rusijai įsteigus Naumiesčio (Vladislavovo) apskritį, priklausė Lesnictvos (Putinų), o Lietuvos Respublikos metais – Būblėlių valsčiui. Lietuvos Respublikos metų apyskaitose nurodoma, kad Keturnauienos mokykla įsteigta 1906 m., tačiau autentiški šaltiniai to nepatvirtina. Iki 1910 m. Liesnictvos valsčiuje buvo tikta viena valsčiaus išlaikoma mokykla Raugaluosė. Ruošdamasi Suvalkų gubernijoje įvesti privalomąjį pradinį mokslą, 1910 m. pradžioje valdžia pasiūlė Liesnictvos valsčiaus valdybai steigti dar tris mokyklas, tarp jų ir Keturnauienoje. Mokytojams algą mokėtų mokyklų direkcija, valdžia skirtų rąstų, o valsčiui reiktų pastatyti arba nuomoti mokyklai patalpas. Jau 1910 m. vasario 7 d. valsčiaus susirinkimas tokiam pasiūlymui pritarė. Kitame 1910 m. balandžio 19 d. valsčiaus susirinkime pasiūlyta išrinkti švietimo komisiją, kuri rūpintųsi parinkti mokykloms vietas ir tvarkytų statybos reikalus.⁶⁵

Netrukus visoms trimis mokykloms išnuomotos patalpos ir, nelau-

⁶⁵Krivaičių Krivis [Staugaitis Vincas]. Būblėliai, Lietuvos ūkininkas, 1910, kovo 3, nr. 9, p. 82; Nau-miestis, ten pat, 1910, bal. 28, nr. 17, p. 149.

kiant naujų mokslo metų, jos pradėjo veikti. Keturnaujienos mokykla atidaryta Miknáičių kaime (mokytoju paskirtas Juozapas Sederavičius (Siderevičius), tačiau 1910 m. rugpjūčio 3 d. Liesnistvos valsčiaus susirinkimas nutarė tą mokyklą perkelti į Keturnaujieną. Tą dieną valsčiaus susirinkime nutarta mokyklų statybai skirti 6 000 rb ir tiek pat prašyti pašalpos iš valdžios.⁶⁶

1911 m. birželio 22 d. Keturnaujienos mokykloje įvyko baigiamieji egzaminai, kuriuos laikė 41 mokinsys. Mokykla buvo papuošta žolynais. Korespondentas priekaištavo, kad mokslo metų baigimo proga svečiai, be kitko, vaišinti alumi ir degtine, kas mokiniams buvęs blogas pavyzdys. Į tai spaudoje atsiliepė ir mokytojas J. Sederavičius (Siderevičia). Jis atsakė, kad mokinių tėvai atsinešą degtinę pradėjo ragauti dar prieš prasidedant egzaminams, o mokytojo suruoštos vaišės vyko jau mokiniams išsiskirsčius.⁶⁷

Keturnaujienos mokyklos statybos data literatūroje nurodoma 1910 m., o Lietuvos Respublikos metų tos mokyklos apyskaitose – 1911 m. Tačiau 1912 m. spaudoje rašoma:

„Šiomet pastatė naujus mūro namus Keturnaujienos mokyklai. Valsčius tiems namams skyrė 5485 rublius, valstijos gi pinigynas tiktai 2 000 rublių. Be to, dar vyriausybė davė ir reikalingų namams medžių.“

1912 m. valsčiaus gyventojams Keturnaujienos mokyklos statybai reikėjo nuo kiekvieno turimo žemės margo mokėti po 10 kapeikų.⁶⁸ Konkrečių žinių apie mokyklos statybą nepavyko aptikti.

Nurodoma, kad pirmasis Keturnaujienos mokytojas buvo jaunas, bene 1909 m. baigęs Veiverių mokytojų seminariją. Regis, kad čia jis dirbo iki užeinant vokiečiams. Jo tolimesnis likimas nesužinotas. J. Bosas nurodo, kad, užėjus vokiečiams, Keturnaujienoje mokytojavo Freilickaitė (vokiečių tautybės). Nuo 1918 m. sausio 15 d. Keturnaujienoje pradėjo mokytojauti Felicija Zbierajauskaitė.⁶⁹

Nuo 1920 m. rugsėjo 1 d. ją pakeitė Kostas Kubilskis, o po mėnesio pradėjo mokytojauti Andrius Mačiūnas. Be tiesioginių mokytojo pareigų, jis rūpinosi ir kultūrine veikla. 1920 m. sausio 30 d. (sekmadienį) A. Mačiūnas gavo Šakių apskrities karo komendanto leidimą mokykloje surengti viešą vakarą. O šeštadienį į mokyklą atvyko inspektorius. Atvykęs (nerašo kurią valandą) rado iš klasės išneštus suolus ir besidarbuojančius žmones. Kadangi mokytojas vakarui rengti nebuvo prašęs inspektoriaus leidimo, šis jam pareiškė papeikimą ir pranešė Švietimo ministerijai.

1921 m. kovo 3 d. inspektorius vėl atvyko į Keturnaujienos mokyklą, kur rado trijuose skyriuose besimokančius 48 mokinius, o 20 vaikų tądien į pamokas neatvyko. Iš mokyklos 4 kambarių tik viename buvo įrengta klasė, kiti kambariai nešildomi, apleisti. Inspektorius apyskaitoje teigė, kad

„mokytojas Mačiūnas nors ir baigęs mokslą Veiverių mokytojų seminarijoje, bet neat-

⁶⁶Krivaitis V. [Staugaitis Vincas]. Liesnistvos valsčiaus sueiga, *Lietuvos žinios*, 1910, rugpj. 4, nr. 61, p. 3.

⁶⁷Valstietis. Liesnictvos valsčius. *Lietuvos ūkininkas*, 1911, rugpj. 11, nr. 32, p. 298; Keturnaujienos mokytojas J. Siderevičia. [Laiškas į redakciją], *ten pat*, rugs. 15, nr. 37, p. 355.

⁶⁸Liesnistvos valsčius, *Viltis*, 1912, spalio 24, nr. 186, p. 2.

⁶⁹Bosas J. *Zanavykijos...*, p. 67.

*Keturnaujienos
pradinė mokykla,
pastatyta 1912 m.
(Bosas J.
Zanavykijos..., p. 68)*

*sižymi pedagogijos gabumais, per tai ir mokykla išpūdį daro nepergeriausia.*⁷⁰

Nuo 1921 m. lapkričio 1 d. Keturnaujienos mokytoju paskirtas Juozas Kasperavičius. Tačiau ir jį čia užgriuvo rūpesčiai. 1922 m. gruodžio 11 d. mokyklą aplankęs inspektorius pranešė, kad

„mokykloje mokinių nerasta, nes šalčio buvo apie 8 °C, o vietos valsčiaus savivaldybė nežiūrint mano ir mokytojų raštų neap rūpino mokyklos kuru. Malkų mokykloje visai nėra. Namas didelis mūrinis ir jokiū būdu negalima palikti be kuro, trukdyti dabar mokymą. Mokytojas su savo šeimyna absoliučiai šąla, nes kad pagamintų sau valgi pas kaimyną gavo pasiskolinti tik vieną metrą malkų, kas bus toliau sunku nuspėti. Jeigu greitu laiku neap rūpins mokyklos kuru, mokytojas turės iš ten išbėgti ir geriausia iš visų apskrities mokyklų čia eis per nieką.

*Mokslas mokykloje prasidėjo rugsėjo 10 d. su 19 mokinių. Pastaruoju laiku mokyklą lankė 77 mokiniai. Mokslas mokykloje pertrauktas nuo lapkričio 29 d.*⁷¹

Tikėtina, kad malkos netrukus buvo atvežtos. Po metų apsilankęs inspektorius klasėje rado 60 mokinių. Kiti mokslo metai prasidėjo tiktai spalio mėn. pradžioje, nes mokytojas dalyvavo 1923 m. visuotiniame gyventojų surašyme.⁷²

1927 m. pavasarį inspektorius Antanas Stabingis lankymo apyskaitoje užrašė:

„Mokytojas J. Kasperavičius dirba tikrai pasišventęs. Be mokyklos darbo, dar rūpinasi sodu. Čia sodina, skiepija vaismedžius. Visą darbą atlieka su vaikais. Tik gaila, kad jau senokas ir tinkamai atlikti visos

⁷⁰1921 01 29 ir 03 03 Keturnaujienos mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1363, l. 192, 209.

⁷¹1922 12 11 Keturnaujienos mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1399, l. 5.

⁷²1923 12 19 Keturnaujienos mokyklos lankymo apyskaita, ten pat, l. 63–64.

*programos neįstengia. Ypač tinkamai neįstengia išmokyti lietuvių kalbos ir aritmetikos.*⁷³

Nuo 1929 m. rudens įvyko permainos. Keturnaujienos mokyklos vedėju paskirtas Juozas Naujokaitis, o J. Kasperavičius iškeltas į Pavasijų mokyklą, kuri tapo Keturnaujienos komplektu. Be to, į Keturnaujieną paskirta dar viena mokytoja, mokykla tapo trijų komplektų. J. Naujokaitis mokyklos vedėju išbuvo iki 1940 m. 1930 m. pavasarį Keturnaujienoje J. Naujokaitis mokė trečią ir ketvirtą skyrius, Antanina Lukšytė – pirmą ir antrą. Nuo 1929 m. rudens veikė darbų klasė, kurioje buvo mokoma kartonažo darbų, lipdybos ir karpymo.

Pavasijų komplekte mokėsi 1–4 skyriai. Per minėtą 1930 m. lankymą inspektorius Klemensas Karklys pranešė, kad

*„mokytojas J. Kasperavičius atsilikęs, naujausiais pedagogikos pasiekimais nesinaudoja, jį norėjęs apgauti, nes mokiniams davęs spręsti prieš porą dienų spręstus uždavinius.“*⁷⁴

Po tokios atestacijos J. Kasperavičius iš pareigų nebuvo tuoj atleistas. Rusijos valdymo metais J. Kasperavičius platino draudžiamą lietuvišką spaudą, o panaikinus spaudos draudimą, toliau pagal išgales prisidėjo prie lietuvių tautinio atgimimo, buvo persikėlęs mokytojauti į Kauno guberniją, kur trūko mokytojų lietuvių. Bendradarbiavo lietuvių spaudoje („Vilniaus žiniose“, „Lietuvos ūkininke“, „Mokykloje“). Nuo 1931 m. rudens J. Kasperavičius išleistas į pensiją.

1932 m. pabaigoje, be vedėjo J. Naujokaičio, dar mokytojavo Emilija Andziulytė ir Marija Gudaitienė. J. Naujokaitis mokė pirmą ir ketvirtą skyrius, o E. Andziulytė – antrą ir trečią. Abu komplektai (klasės) buvo mūriniame name, klasių plotai – 50 ir 39 m². Berniukai buvo mokomi medžio kartonažo darbų ir knygrišystės, mergaitės – siuvinėjimo. M. Gudaitienė dirbo Pavasijų komplekte su keturiais skyriais, kur nuomojamame bute mokėsi 21 mokynys.⁷⁵

Nuo 1933 09 01 į Pavasijų komplektą paskirtas Jonas Dvylaitis. Visuose komplektuose mokymas vyko sėkmingai. Nuo 1937 m. rudens mokiniai nebemokyti darbų. Apyskaitose aiškina, kad nėra lėšų medžiagoms įsigyti. Nuo 1938 m. lapkričio 1 d. dėl mažo mokinių skaičiaus Pavasijų komplektas prijungtas prie Tarpučių mokyklos, Keturnaujienos mokykloje liko tik du komplektai. Aptverta mokyklos aikštelė rudenį būdavo labai šlapia. Siūlyta Būblelių valsčiaus valdybai tą aikštelę sutvarkyti. Mokyklos keturiuose skyriuose mokėsi 90 mokinių. Pirmą ir ketvirtą skyrius mokė J. Naujokaitis, o antrą ir trečią – Pranė Dubickaitė. 1939 m. pabaigoje inspektorius A. Giedraitis pažymėjo, kad Keturnaujienos mokyklos mūrinis namas apšiuęs ir drėgnas, viduje šalta.⁷⁶

Keturnaujienos mokyklos lankymo apyskaitose nėra tikslios mokinių statistikos. Kartais inspektoriai mokinių skaičiaus nepažymėdavo, kartais nuro-

⁷³ 1927 05 30 Keturnaujienos mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1444, l. 5.

⁷⁴ 1930 04 1–2 Keturnaujienos mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1491, l. 236–237.

⁷⁵ 1932 12 12–13 Keturnaujienos mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1528, l. 14–15.

⁷⁶ 1938 11 25 ir 1939 12 16 Keturnaujienos mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1731, l. 366–367; b. 1749, l. 100–101.

dydavo, kiek mokinių rado, o nepažymėdavo, kiek jų turėjo būti pagal žurnalą. Painiava yra ir dėl to, kad tuo metu vieni ar kiti skyriai mokyklos neturėjo lankyti. 1923–1927 m. inspektoriai nurodydavo radę nuo 51 iki 60 mokinių. Nuo 1929 m. abiejuose Keturnaujienos komplektuose mokydavosi 75–90 mokinių, o Pavasijų komplekte – nuo 20 iki 30 vaikų. Tikslesnė yra baigusiųjų mokyklą statistika, kuri paimta iš anksčiau minėtų lankymo apyskaitų. Baigusiųjų statistika su Pavasijų komplektu parodyta 5 lentelėje.

5 lentelė

1928–1939 m. baigusių Keturnaujienos mokyklą mokinių statistika

Metai	Baigusiųjų skaičius	Metai	Baigusiųjų skaičius
1928	?	1934	11
1929	15	1935	13
1930	7	1936	10
1931	11	1937	9
1932	12	1938	15
1933	12	1939	13

Keturnaujienos mokyklos mokytojai 1918–1940 metais

Felicija Zbierajauskaitė (Matijošaitienė). Keturnaujienoje mokytojavo 1918 01 15–1920 08 31. Gimė apie 1889. 1901 baigė Šakių dviklasę mokyklą. Pasiruošusi prie Seinų keturių klasių mokyklos, gavo namų mokytojos teises ir namuose mokė iki 1914. 1918 01 paskirta į Siñtautus. 1919 ir 1920 lankė vasaros mokytojų kursus Jurbarkė. Nuo 1920 09 01 mokytojavo Žėgliuose. Tolesnis jos likimas nesužinotas.

Šaltiniai: 1925 m. anketa, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, nr. 93.

Andrius Mačiūnas. Keturnaujienoje mokytojavo 1920 10 01–1921 09 01. Gimė 1888 11 20. Gudėlių valsčiuje (Marijampolės apskr.). 1910 baigė Veiverių mokytojų seminariją ir paskirtas Bardauskų (Vilkaviškio a.) pradžios mokyklos mokytoju, 1913 perkeltas į Lisino (Lenkijoje) mokyklą. 1915 03 paimtas į kariuomenę, buvo vokiečių nelaisvėje. Grįžęs į Lietuvą, paskirtas mokytoju į Keturnaujieną, iš čia – į Rukšniūs, kur sėkmingai mokytojavo. Nuo 1927 09 01 paskirtas Kūro mokyklos vedėju, o po mėnesio perkeltas į Žiūriūs. Nuo 1928 09 01 paskirtas Šešuolėlių (Molėtų vls.) mokyklos vedėju. Nuo 1929 07 07 atleistas iš tarnybos, kaip neįgijęs reikalaujamo mokslo cenzo, tačiau po mėnesio metams paliktas eiti tas pačias pareigas, vėliau laikytas laisvai samdomu. 1931 valstybinėje egzaminų komisijoje išlaikė reikiamus egzaminus ir toliau Šešuolėliuose dirbo etatiniu mokytoju. Nuo 1941 09 01 paskirtas Šilgalių mokyklos mokytoju.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 8965.

Juozas Kasperavičius. Keturnaujienoje mokytojavo 1921 10 01–1931 06 (nuo 1929 09 01 Pavasijų komplekte). Gimė 1860 03 12 Pakorbūdžiuose (Sintautų vls.). Apie 1874 baigė Sintautų mokyklą,

o 1880 – Veiverių mokytojų seminariją ir paskirtas neetatiniu Sintautų mokyklos mokytoju, 1881 paskirtas mokytojauti į Igliauką, 1882 – į Bardauskū (Vilkaviškio apskr.), 1883 – į Vercijokus (Suvalkų apskr.), tačiau tais pačiais metais perkeltas į Kybeikių (Vilkaviškio apskr.) mokyklą. 1885 paskirtas Geļgaudiškio mokytoju, o netrukus perkeltas į Virbālio, 1886 – į Naūmiesčio mokyklą. Už lietuviškos spaudos platinimą gresiant nemalonumams iš Suvalkų mokyklų direkcijos, 1890 atsisakė mokytojavimo, dirbo valsčiaus įstaigose, valsčiaus teisme, net Sintautų valsčiaus viršaičiu. Nuo 1898 mokytojavo Lomžos gubernijos mokyklose. 1907 persikėlė į Kauno guberniją. Paskirtas mokytoju į Pāgirio mokyklą (Ukmergės apskr.), 1909 – Švėkšnos dviklasės mokyklos mokytoju. 1913 grįžo į Suvalkų guberniją, mokytojavo Briedžiuose (Naumiesčio apskr.). 1915 turėjo pasitraukti į Rusiją. Per vargus 1920 grįžęs į Lietuvą, paskirtas į Ketūrnaujieną. Išėjęs į pensiją, gyveno Ketūrnaujienoje, šalia mokyklos išgytame ūkelyje. Apdovanotas Ldk Gedimino IV laipsnio ordinu. Mirė 1939 01 04 Ketūrnaujienoje, palaidotas Kudirkos Naūmiestyje. Bendradarbiavo „Vilniaus žiniuose“, „Lietuvos ūkininke“, „Mokykloje“. Pasirašinėjo – Barzdukas, J. K., Kuinabalietis J.

Šaltiniai: Kudirka J. A. A. mokytojas Juozas Kasperavičius, *Tautos mokykla*, 1939, nr. 4, p. 87–88; 1925 m. anketa, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, nr. 36.

Magdalena Kudirkienė (Saldukaitė). Ketūrnaujienoje mokytojavo 1928 11 16–1929 08 31. Jos biograma prie Sintautų mokyklos mokytojų.

Juozas Naujokaitis. 1929 09 01–1941 09 15 buvo Ketūrnaujienos mokyklos vedėju. Gimė 1901 12 05 Klepuosė (Sintautų vls.). 1914 baigė Vilkaviškio gimnazijos dvi klases, toliau ruošėsi privačiai. 1917 lankė vokiečių mokytojų kursus. Nuo 1917 10 01 paskirtas Katilių mokyklos mokytoju, 1918 dėl tėvo ligos iš tarnybos pasitraukė. Nuo 1919 15 15 paskirtas mokytoju į Siñtautus, o nuo 1919 09 01 – į Papartynūs. Nuo 1921 09 01 buvo Žvirgždāičių mokyklos vedėju, iš kur atvyko į Ketūrnaujieną. Nuo 1941 09 16 paskirtas Šakių pirmosios pradžios mokyklos vedėju. J. Bosas nurodo, kad 1945 buvo suimtas ir kalintas, tačiau paskelbtame represuotųjų sąrašė jo nėra. Mirė 1984, palaidotas Sintautų kapinėse.

Šaltiniai: Bosas J. *Zanavykijos...*, p. 68; Tarnybos lapas LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 11–12; Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 8965.

Antanina Skulsčienė (Lukšytė). 1929 09 11–1930 10 31 mokytojavo Ketūrnaujienoje. Gimė 1908 04 01 (14) Daukšynėje (Ramygalos vls.). 1929 baigė mokytojų seminariją ir paskirta į Ketūrnaujieną. Nuo 1930 11 01 paskirta Pervāzninkų mokyklos vedėja, kur sėkmingai darbavosi. 1941 06 14 su šeima (vyru Kazimieru, vyro motina Prane, dukra Elena) ištremta į Sibirą, į Altajų. Vyras Kazimieras Skulsčius išvežtas į Rešotų lagerį, kur 1942 nuteistas mirti ir sušaudytas. Antanina 1957 iš tremties paleista, grįžo į Lietuvą.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 13506.

Emilija Kušlikienė (Andziulytė). Ketūrnaujienoje mokytoja-vo 1930 11 01–1937 09 31. Gimė 1911 10 14 Ūžnugario kaime (Paežerių vls.). 1930 baigė Marijampolės mokytojų seminariją ir nuo 1930 09 21 paskirta Sausiniūnų (Vilkaviškio apskr.) mokyklos vedėja, o netrukus pasiprašė į Ketūrnaujieną. Pačiai prašant, nuo 1937 09 01 paskirta į Raudėnų (Šiaulių apskr.) mokyklą. Nuo 1938 10 13 savo noru atleista iš mokytojos tarnybos.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 7990.

Marija Gudaitienė (Baukytė). Nuo 1931 09 01 iki 1933 08 31 mokytoja Ketūrnaujienos mokyklos Pavasijų komplekte. Gimė 1908 04 16 Čiornoje Padinoje (Rusijoje, Saratovo gub). Grįžusi į Lietuvą, 1929 baigė Marijampolės mokytojų seminariją ir paskirta mokytojauti į Lukšiūs, iš kur atkelta į Ketūrnaujieną. Nuo 1933 09 01 paskirta Kauno 22-osios pradžios mokyklos mokytoja, kur tebedirbo ir 1942 pradžioje.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 4646.

Jonas Dvyliaitis. 1933 09 01–1938 dirbo Ketūrnaujienos mokyklos Pavasijų komplekte. Gimė 1893 09 05 Bařtininkų kaime (Pilviškių vls.). 1918 Rusijoje baigė Veiverių mokytojų seminarijos 3 kursus. Nuo 1920 01 01 paskirtas Žiežmarių vidurinės mokyklos mokytoju, nuo 1920 09 01 perkeltas į Aukštadvario, o nuo 1923 08 01 – į Raguvės vidurinę mokyklą. 1927 paskirtas laisvai samdomu mokytoju Jonavės vidurinėje mokykloje. 1929 jam nepripažintas vidurinės mokyklos mokytojo cenzas. Nuo 1930 09 01 mokytojavo Kauno miesto pradžios mokyklose, iš kur paties prašymu paskirtas į Ketūrnaujieną. 1937–1938 kelis kartus gydėsi. Mirė 1939 02 06.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 3515.

Pranė Dubickaitė. Ketūrnaujienoje mokytojavo 1937–1941. Gimė 1904 08 09 Meištuosė (Būblelių vls.). Mokėsi Naūmiesčio pradžios mokykloje, baigė to miesto „Žiburio“ gimnazijos dvi klases. 1925 baigė dvimečius mokytojų kursus Naūmiestyje ir paskirta Turčinų pradžios mokyklos vedėja. Nuo 1937 10 01 paskirta mokytojauti į Ketūrnaujieną, nuo 1941 09 01 – į Kudirkos Naūmiestį, kur tebedirbo ir 1944 pradžioje.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 3421.

Pavasijų pradžios mokykla

Pavasijų mokyklos administracinė priklausomybė buvo tokia pati kaip ir Ketūrnaujienos. Šios kaimo mokyklėlės ištakos siekia XIX a. pradžią. Nurodoma, kad Pavasijų mokykla minima 1802 m.⁷⁷ Dokumentiniai šaltiniai teigia, kad Pavasijuosė (w Powosiejach) mokyklėlė veikė ir 1819 m. 1823 m. nurodyta mokykla veikusi Suodžiuosė, Pavasijuosė nebeminima.⁷⁸

Daugiau žinių apie Pavasijų mokyklą XIX a. neaptikta. 1912 m. Lesnistvos valsčiaus valdyba Žėglių mokyklai išnuomojo pigesnes patalpas Pavasijų kaime, tačiau mokytojui atsisakius kel-tis, mokykla liko ankstesnėje vietoje.⁷⁹

*Pranė Dubickaitė
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 673, l. 21*

⁷⁷Bosas J. *Zanavykijos...*, p. 25.

⁷⁸Jemielity W. *Parafialne...*, p. 255.

⁷⁹Liesnistvos valsčius, *Viltis*, 1912, spalio 24, nr. 186, p. 2.

Lietuvos Respublikos metais 1919 m. rugpjūčio mėn. nurodyta Pavasijų mokyklos mokytoja Vera Osipavičaitė.⁸⁰ Gal ji buvo paskirta dar vokiečių. 1921–1923. Šakių apskrities mokytojų tarnybos lapuose jos nėra.

1921 m. sausio 2 d. į Pavasijų mokyklą paskirta Elena Kriaučiūnaitė. Nuo 1923 09 01 ją pakeitė Antanas Bagdonavičius. Mokykloje mokydavosi 20–30 mokinių. Nuo 1929 m. mokykla tapo Ketūrnaujienos mokyklos trečiuoju kompleksu. Dėl sumažėjusio mokinių skaičiaus 1938 m. šis kompleksas panaikintas. Jo mokiniai priskirti Tarpūčių mokyklai. Nuo 1929 m. šiame komplekte dirbę mokytojai minimi prie Ketūrnaujienos mokyklos. Savarankiškoje Pavasijų mokykloje dirbo trys mokytojai. Apie V. Osipavičaitę žinių nepasitaikė aptikti.

Elena Kriaučiūnaitė. Pavasijuosė mokytojavo 1921 01 02–1923 08 31. Gimė 1901 11 25 Griškabūdyje. Baigusi metinius mokytojų kursus Kaune, paskirta mokytojauti į Pavasijus. Daugiau žinių apie ją neaptikta. Šaltiniai: Tarnybos lapas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 39.

Antanas Bagdonavičius. Pavasijuosė mokytojavo 1923 09 01–1929 08 31. Gimė 1902 Smilgiuose (Griškabūdžio vls.). Lankė Griškabūdžio pradžios mokyklą. Baigė 4 Marijampolės gimnazijos klases, o 1920 savanoriu stojo tarnauti į Lietuvos kariuomenę. 1923 baigė Marijampolės mokytojų seminarijos 2 kursus ir paskirtas mokytoju į Pavasijus. Nuo 1929 09 01 iki 1944 buvo ilgametis Žėglių mokyklos vedėjas. 1945 ištremtas į Permės sritį. 1948 grįžo į Lietuvą, mokytojavo Trilaukio (Vilkaviškio r.) pradinėje mokykloje. Mirė 1995 Vilniuje.

Šaltiniai: Bosas J. *Zanavykijos...*, p. 75–76.

Senujų Zyplių mokykla

J. Bosas teigia, kad Senųjų Zyplių mokykla atidaryta 1907 m.⁸¹, tačiau Suvalkų gubernijos atmintinėje 1910-iesiems metams ši mokykla dar neminima. 1911 m. Senujų Zyplių mokytoju nurodytas Jonas Mačiulaitis⁸², kuris 1910 m. buvo baigęs Veiverių mokytojų seminariją. Tikėtina, kad jis mokytojavo iki Pirmojo pasaulinio karo. Vėlesnių žinių apie mokytoją J. Mačiulaitį nerasta.

1918 m. rudenį paskelbtoje žinutėje rašoma, kad „nuo pavasario mūsų kaime [Senujų Zyplių] atidaryta lietuvių liaudies mokykla pas ūkininką Būči. Mokytojauja S. Pranaitis.“⁸³ 1919 m. Sintautų valsčiaus mokytojų sąrašė Senujų Zyplių mokytoju nurodytas Vincas Dovydaitis, baigęs tris gimnazijos klases. O kitame tų metų rugpjūčio mėn. sąrašė mokytojo jau nebebuvo.⁸⁴ Vėliau V. Dovydaitis tarp Šakių apskrities mokytojų nebeaptinkamas.

Nuo 1919 m. rugsėjo 1 d. Senujų Zyplių mokyklos vedėja paskirta Ona Aleksaitė čia dirbusi iki 1960 m. 1920 m. žiniose pateikiama tiksli Senujų Zyplių mokyklos atidarymo data – 1911 m. vasario 15 d. 1920 m. mokyklą lankė 44 mokiniai, mokykla veikė išnuomotame bute, klasės plotas – 25,5 m². Mokykla turėjo 12 suolų, stalą, kėdę, rašomąją lentą, skaitytuvą.⁸⁵

⁸⁰1919 08 25 Šakių a. mokytojų sąrašas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2248, l. 52.

⁸¹Bosas J. *Zanavykijos...*, p. 66.

⁸²PKCI, c. 159.

⁸³M. M. Zypliai, *Tėvynės sargas*, 1918, spalio 16, nr. 34, p. 8.

⁸⁴1919 05 ir 08 Šakių a. mokytojų sąrašai, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 167, l. 143–144; b. 2248, l. 52.

⁸⁵1920 01 14 žinios apie Senujų Zyplių mokyklą, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288.

1922 m. pradžioje apie Senujų Zyplių mokyklą rašoma:

„Šiame kaime randasi pradžios mokykla, dar vokiečių įsteigta. Mokyklai butas išnuomojamas iš ūkininkų. Dabar valstiečiai suskato įsigyti nuosavą namą ir bent kiek lauko. Tuo tikslu jie padarė keletą sueigų. Vieni nori, idant mokykla liktų Senuosiuose Zypliuose, kaip rajono centre ir viešelių susibėgime, kiti perkelti kitur. Kas bus – ateitis parodys.“⁸⁶

1922–1923 m. m. šią mokyklą lankė daugiau kaip 60 mokinių, veikė 4 skyriai. Mokyklos butas buvo ankštas, žemas, tamsus, jame galėjo mokytis ne daugiau kaip 25 vaikai. Mokytoja gyveno pas kitą ūkininką. Visame kaime tinkamo mokyklai namo nebuvo.⁸⁷

Dėl minėtų priežasčių mokykla buvo iškelta į Pakorbūdžius, paskui – į Pūkžirnius, bet vadinosi Senujų Zyplių. Vėliau vėl buvo atkelta į tą kaimą. Kiekvieną kartą inspektoriai mokinių žinias vertindavo teigiamai. 1930 m. pavasarį mokyklą lankė 67 mokiniai. Neaišku, kaip jie sutilpdavo, nes ir 1930 m. rudenį klasės plotas buvo tik 26 m². Mokyklos bibliotekėlė irgi kukli – 5 egz. knygų mokytojams ir 85 egz. mokiniams.⁸⁸

1933 m. pabaigoje mokėsi 69 mokiniai. Išnuomota klasė jau buvo erdvesnė, jos plotas – 44 m². Inspektorius pažymėjo, kad mokiniai mandagūs, auklėjami tinkamai. Mokinių sąsiuviniai švarūs ir mokytojos taisomi. Mokytoja Ona Miščikienė (Aleksaitė) darbšti. Mokoma įvairių darbelių iš spalvoto popieriaus, kartono ir medžio.⁸⁹ Vėliau darbelių nebebuvo mokoma. Po metų mokykloje pagal sąrašą turėjo būti jau 73 mokiniai, klasė tebebuvo ta pati. Inspektorius Pranas Staugaitis pastebėjo, kad

„darbo sąlygos šioje mokykloje yra labai sunkios, nes klasė labai ankšta, o mokinių perpildyta. Viename suole sėdi po 3–5 mokinius. Tas labai apsunkina klasės disciplinos palaikymą. Tačiau dėl savo nepaprasto darbštumo ir ištvermės mokytoja Miščikienė yra pasiekusi gerų mokymo auklėjimo rezultatų.“⁹⁰

Onos Miščikienės darbą ir pasikeitę inspektoriai vertindavo teigiamai. Mokytoja atrasdavo laiko įvairiomis progomis visuomenei paskaityti paskaitų istorinėmis ir kitomis aktualiomis temomis, būdavo rengiami valstybinių švenčių paminėjimai. Vykdavo mokinių vakarėliai su vaidinimais. Pavyzdžiui, 1931 05 11 vaidinta „Laimės gėlė“, 1933 02 27 – „Vilniui vargstant“ ir „Lapė gudragalvė“, 1936 04 13 – „Be mamytės“ ir „Sniegulių karalaite“, 1939 04 30 – „Stebuklingoji radasta“ ir kt.⁹¹ Mokykla žemės ne-

⁸⁶ Ūsas J. Senieji Zypliai, *Tėvynės sargas*, 1922, sausio 10, nr. 1, p. 9.

⁸⁷ 1923 02 09 ir 06 07 Senujų Zyplių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1399, l. 32–33, 54.

⁸⁸ 1931 05 20 ir 09 27 lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1481, l. 134–135, 284–285.

⁸⁹ 1931 03 29 ir 12 21 lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1568, l. 1–2, 167–168.

⁹⁰ 1934 12 14 lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1648, l. 135–136.

⁹¹ Nuo 1930 m. vakarai, mokytojų paskaitos visuomenei būdavo nurodoma mokyklų lankymo apyskaitose, iš ten tos žinios ir paimtos.

turėjo. Mokymo sąlygos nepagerėjo. Paskutinį kartą inspektorius A. Giedraitis Senųjų Zyplių mokyklą aplankė 1940 m. birželio 3 d. 1939–1940 m. m. mokėsi 60 mokinių.⁹²

Senųjų Zyplių mokyklą baigusiu mokinių statistika pateikta 6 lentelėje, kuri sudaryta iš mokyklos lankymo apyskaitų.

6 lentelė

1928–1939 m. baigusiu Senųjų Zyplių mokyklą mokinių statistika

Metai	Baigusiuju skaičius	Metai	Baigusiuju skaičius
1928	2	1934	8
1929	4	1935	11
1930	6	1936	12
1931	6	1937	12
1932	4	1938	13
1933	7	1939	13

Dar pateikiame kelias ilgametės Senųjų Zyplių mokyklos mokytojos biografines žinias.

Ona Miščikienė (Aleksaitė). Gimė 1898 09 01 Šūklių kaime (Žališios vls.). 1918 baigė Peterburgo mergaičių gimnazijos 5 klases. 1918 atvykusi į Vilnių, kun. Juozapo Kuktos paprašyta, du mėnesius dėstė lietuvių pedagoginiuose kursuose. Nuo 1918 10 15 dar vokiečių valdžios paskirta Nemajūnų (Alytaus apskr.) mokytoja, o nuo 1919 01 15 perkelta mokytojauti į Pūnią. Nuo 1919 09 01 paskirta į Senuosius Zyplius. 1922 prie Marijampolės mokytojų seminarijos išlaikė egzaminus ir gavo jaunesniosios mokytojos teises. Pokario metais jai buvo suteiktas Nusipelnusios mokytojos vardas, 1960 išėjo į pensiją, 1971 išsikėlė iš Senųjų Zyplių. Mirė 1985 Kretingoje.

Šaltiniai: Bosas J. *Zanavykijos...*, p. 66; Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 3515.

Veršių pradžios mokykla

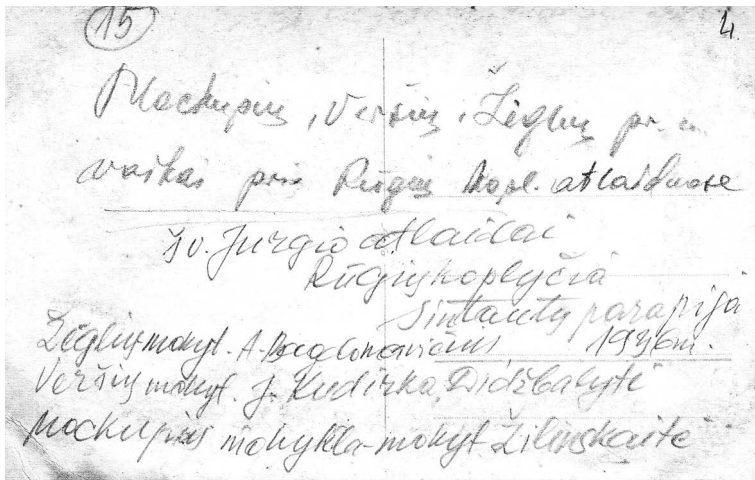
Iš Suvalkų gubernijos atmintinių galima sužinoti, kad Veršiuosė pradžios mokykla jau veikė 1911 m., joje mokytojavo Kazys Vaičiūnas.⁹³

Tačiau, atrodo, kad mokykla pradėjo veikti ne Veršiuose, bet Pavilktniuosė. Tai rodo autentiškas liudijimas. Pavilktniuose gyvenęs mokytojas Jonas Kaunas spaudoje pranešė apie savo 1910 m. sausio mėn. pasiūlymą Suvalkų gubernijos mokyklų direkcijai. Jis rašė:

„...prašydamas leisti man savo namuose atidaryti valdžios užlaikoma mokyklą ir žadėjau duoti dovanai mokyklai kambarį ir naujai mokyklai statyti žemės gabalą, jeigu į naujai atidarytą mokyklą aš būsiu paskirtas mokytojum ligi mano gyvai galvai.“

⁹² 1940 06 03 lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 28–19.

⁹³ ПКСГ, 1912, c. 159; ПКСГ, 1913, c. 161.

Mockupių, Veršių
ir Žėglių pradžių
mokyklų moksleiviai
išvykoje su savo
mokytojais (pirmoji
ir antroji nuotraukos
puse). 1936 m. SMM

Vėliau per valsčiaus sueigą buvo nutarta prašyti valdžios atidaryti Sintautuose dviklasę mokyklą, o Pavilktniuose, Kaunų namuose ir Zypliuosė – vienklases mokyklas. 1910 m. gruodžio mėn. valsčiui pranešta, kad prašymas įsteigti Sintautuose dviklasę mokyklą atidėtas vėlesniam laikui, o Pavilktniuose ir Senuošiuose Zypliuosė mokyklos įsteigiamos. Tikrai visuomenės veikėjo, lietuvių spaudos bendradarbio Jono Kauno, mokytoju nutarta neskirti.⁹⁴

Kazys Vaičiūnas nurodo, kad nuo 1911 01 01 buvęs paskirtas Pavilktniū mokytoju, iš kur vokiečių valdžios nuo 1918 02 01 perkeltas į Lekėčius.⁹⁵

Neaišku, ar 1916–1917 m. mokykla Pavilktniuose oficialiai veikė, ar buvo tik daraktorinė. Mokykla Veršiuose išnuomotose patalpose pradėjo veikti nuo 1921 09 01, paskyrus čia mokytojauti Joną Ūsą. Kol nebuvo įvestas

⁹⁴Jon. Kas. [Jonas Kaunas]. Pavilktniū mokykla, *Lietuvos žinios*, 1911, bal. 16, nr. 43, p. 1–2.

⁹⁵1925 m. K. Vaičiūno anketą, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, nr. 98.

privalomasis pradžios mokyklų lankymas, pamokos paprastai prasidėdavo vėliau ir nutrūkdavo nesibaigus mokslo metams. Mokiniai, ypač paaugę, dirbdavo žemės ūkio darbus, ganydavo gyvulius. Antai 1922 m. mokyti pradėta rugsėjo 9 d. Tada susirinko 18 mokinių, o metų pabaigoje inspektorius rado trijuose skyriuose besimokančius 42 mokinius.⁹⁶

1924 m. pabaigoje jau veikė keturi skyriai, inspektorius lankymosi dieną mokykloje buvo 38 mokiniai, o kiek užsirašiusių žurnale, nenurodyta.⁹⁷ Po dviejų metų inspektorius klasėje rado 30 mokinių. Patikrinęs žinias, apyskaitoje pažymėjo, kad pirmame skyriuje ne visi mokiniai mokėjo skaityti („*sudėti žodžius*“)⁹⁸, tačiau tas pats mokytojas Jonas Kačiulis 1929 m., inspektorius žodžiais, „*turi pedagoginių gabumų ir gerai dirba mokyklos darbą*“.⁹⁹ O nuo 1929 08 01 jis atleidžiamas iš pareigų dėl netinkamumo. Matyt, tai buvo atsakas į KVC centro surinktus gyventojų prašymus neiškelti J. Kačiulio iš Veršių.

Nuo 1929 09 01 į Veršius paskiriama mokytoja Juzė Urbantaitė. Ji pradėjo mokyti ir rankdarbių – siuvinėjimo, mezgimo, lipdymo, karpymo ir drožinėjimo. Vėliau dar mokė mezgimo, pynimo ir austi juostas. Mokyklos klasės plotas 1930 m. buvo 36 m². 1933 m. kovo mėn. Veršių mokyklą lankė 48 mokiniai. Mokyklos bibliotekoje buvo 63 knygos mokytojams ir 177 mokiniams. Tada inspektorius pažymėjo, kad

*„...klasė švari. Mokiniai mandagūs ir auklėjami tautiškai ir valstybiškai. Dirbami įvairūs rankų darbeliai. Rengiami mokinių vakarėliai su vaidinimais ir plastika. Mokinių sąsiuviniai švarūs ir mokytojos taisomi.“*¹⁰⁰

1934 m. pavasarį J. Urbantaitė ilgokai sirgo, ją pavadavo Emilija Andziulytė.

Nuo 1934 m. rudens mokyklai išnuomos erdvesnės patalpos, klasė buvo šviesi, jos plotas – 45 m². 1936 m. pradžioje mokėsi 75 mokiniai (pagal žurnalą). 1936 m. rudenį J. Urbantaitę pakeitusi Juzė Lenktaitytė (Lenktytė) irgi rengdavo mokinių vakarėlius, tačiau nebemokė darbelių. Jos darbui inspektorius priekaištų taip pat neturėjo.¹⁰¹

Veršių mokyklą baigusią mokinių statistika parodyta 7 lentelėje.

⁹⁶ 1922 12 12 Veršių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1399, l. 6.

⁹⁷ 1924 12 12 Veršių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1415, l. 301.

⁹⁸ 1926 12 18 Veršių mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 1444, l. 41–42.

⁹⁹ 1929 05 23 Veršių mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 1491, l. 152.

¹⁰⁰ 1933 03 15 Veršių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1568, l. 180–181.

¹⁰¹ 1939 10 19 Veršių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 118–119.

7 lentelė

1928–1939 m. baigusią Veršių mokyklą mokinių statistika

Metai	Baigusiujų skaičius	Metai	Baigusiujų skaičius
1928	4	1934	0
1929	6	1935	6
1930	0	1936	10
1931	6	1937	9
1932	6	1938	5
1933	7	1939	6

Veršių mokyklos mokytojai

Kazys Vaičiūnas. Tai pirmasis Veršių mokyklos, veikusios Pavilktniuose, mokytojas. Čia mokytojavęs 1911 01 01–1915, o gal ir ilgiau. Gimė 1869 03 03 Amalviškiuose (Marijampolės apskr.). 1887 baigė Marijampolės mokytojų seminariją. 1889–1894 mokytojavo Suvalkų apskrities nelietuviškose mokyklose, o 1894–1909 – Lekėčiuose. 1909 vėl paskirtas į Suvalkų apskritį, o nuo 1911 01 01 – Veršių mokyklos Pavilktniuose mokytoju. Nuo 1918 02 01 paskirtas Lekėčių, o nuo 1920 12 01 – Augustavos (Šakių apskr.) mokyklos mokytoju. Nuo 1933 08 01 išleistas į pensiją.

Šaltiniai: 1925 m. anketa, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, nr. 98; Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 15897.

Jonas Ūsas. Veršiuose mokytojavo 1921 09 01–1923 08 31 ir 1924–1925. Jo biograma yra šiame straipsnyje prie Sintautų mokyklos mokytoju.

Antanas Gružinskas. Veršiuose mokytojavo 1923 09 01–1924 08 31. Gimė 1905 02 15 Varakiškėje (Pilviškių vls.). 1922 baigė Pilviškių vidurinę mokyklą ir nuo 1922 09 01 paskirtas Jankų mokyklos vedėju, iš kur atvyko į Veršius. 1924 atsisakė tarnybos ir įstojo į mokytojų kursus Pilviškiuose, kuriuos baigė 1926, ir nuo 09 01 paskirtas Žėglių mokyklos vedėju. Nuo 1929 05 01 paskirtas Jankų mokyklos mokytoju, nuo 1929 09 01 – Žvirgždaičių, nuo 1936 09 01 – Janukiškių mokyklos vedėju. Nuo 1939 09 01 vėl mokytojavo Žvirgždaičiuose, kur tebedirbo ir 1943. 1944 pasitraukė į Vakarus.

Šaltiniai: Bosas J. *Zanavykijos...*, p. 88; Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 4635.

Jonas Kulikauskas. 1925–1926 m. m. Veršiuose dirbo Jonas Kulikauskas. Gimė 1906 03 07 Užsieniuose (tuomet Lesnictvos, vėliau Būblelių vls.). 1925 baigė Naumiesčio dvimečius mokytojų kursus ir nuo 09 01 paskirtas mokytojauti į Veršius, o nuo 1926 09 01 – Pavengrupių (Žvirgždaičių vls.) mokyklos vedėju. Nuo 1927 09 01 paskirtas Videniškių (Utenos apskr.), nuo 1928 02 21 – Utenos pradžios mokyklos mokytoju. Nuo 1929 06 01 paskirtas Dūdlaukio (Tauragės apskr.), nuo 1930 05 01 – Labardžių (Telšių apskr.) mokyklos vedėju. 1930 11 01–1935 08 31 buvo Paupio (Raseinių apskr.) mokyklos vedėju. Nuo 1935 09 01 paskirtas Skuodo pirmosios pradžios mokyklos vedėju, nuo 1940 09 05 – toms pat pareigoms perkeltas į Kulius.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 7826.

Antanas Gružinskas
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 676, l. 451

Jonas Kulikauskas
LCVA, f. 391, ap. 7,
b. 3003

Juozas Kačiulis. Veršiuose mokytojavo 1926 09 01–1929 07 31. Gimė 1908 11 08 Naumiestyje. 1925 baigė dvimečius mokytojų kursus Naumiestyje ir paskirtas Pavengrupių mokyklos vedėju, iš kur atvyko į Veršius. Nuo 1929 08 01 „*atleistas dėl netinkamumo*“, tikėtina, kad dėl veiklos katalikiškose organizacijose. Nuo 1929 12 06 paskirtas Zdoniškės (Telšių apskr.), nuo 1932 01 01 – Kibyšių (Alytaus apskr.), nuo 1940 09 01 – Vainiūnų (Alytaus apskr.) mokyklos vedėju. 1941 06 14 su žmona ir sūnumis Algimantu, Gražvydu, Rimantu išstremti į Sibirą, į Altajaus kraštą. 1957 grįžo į Lietuvą. Mirė 1972. Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 6153.

Juzė Urbantaitė. Veršiuose mokytojavo 1929 09 01–1936 10 31. Gimė apie 1897 10 06 Naumiestyje. 1920 baigė mokytojų kursus Marijampolėje ir paskirta Vabališkių mokyklos mokytoja. 1922 12 22–1923 09 31 mokytoja nedirbo. Nuo 1929 09 01 paskirta Šiuoriškių (Šakių apskr.) mokytoja. 1928 prie Švietimo ministerijos išlaikė mokytojų seminarijos kurso egzaminus. Daugiau žinių apie ją nepasitaikė aptikti. Šaltiniai: 1925 m. anketa, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, nr. 85.

Marija Lenktaitytė Lenktytė (Naujokaitienė). Veršiuose mokytojavo 1936 10 01–1940. Gimė 1913 06 20 Jotyškiuose (Gelgaudiškio vls.). 1936 baigė mokytojų seminariją Kaune ir paskirta Veršių mokyklos vedėja. Nuo 1941 02 01 persikėlė į Sintautus. Nuo 1941 09 01 paskirta Kudirkos Naumiesčio pradžios mokyklos mokytoja. Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 10513.

Naudžių pradžios mokykla

Prie Sintautų mokyklos mokytojų nurodyta, kad vokiečių valdžia nuo 1917 m. spalio 1 d. mokytojauti Naudžiuose paskyrė Joną Ūsą. Žinutėje spaudoje paskelbta, kad Naudžių mokykla pradėjo veikti nuo 1917 m. spalio 22 d. Mokytojas, to paties kaimo ūkininkaitis, Jonas Ūsas. Įsteigti ir vakariniai kursai suaugusiesiems, kuriuos lankė daugiau kaip 40 asmenų.¹⁰²

J. Ūsas liko mokytojauti ir perėmus mokyklą iš vokiečių. 1919 m. rudenį mokyti pradėta rugsėjo 22 dieną. Tais mokslo metais mokėsi 34 mokiniai, mokyklos butas nuomojamas, klasės plotas – 45,5 m². Klasėje buvo 16 suolų, kabojo nekokybiška rašomoji lenta, iš mokymo priemonių turėtas 1 žemėlapis ir raidžių rinkinys.¹⁰³

Iškėlus mokytoją J. Ūsą, vienerius mokslo metus dirbo Stefanija Rutkauskaitė, kurią pakeitė Juozas Uogintas. 1923 m. pradžioje veikė trys skyriai, mokėsi 35 mokiniai.¹⁰⁴

1924 m. kovo mėn. inspektorius Naudžių mokykloje nerado trečio skyriaus mokinių, kurie buvo pasiūsti ruošti mokyklai malkų. Mokytojas Augustinas Zubrickas teisinosi, kad iš savivaldybės negauna jokių pinigų ūkinėms išlaidoms. Inspektorius uždraudė siūsti mokinius kapoti malkų.¹⁰⁵

¹⁰² Sintautai, *Lietuvos aidas*, 1917, lapkr. 10, nr. 27, p. 3; Katliuose. *Dabartis*, 1918, vas. 9, nr. 18, p. 4.

¹⁰³ 1920 01 Naudžių mokyklos statistinės žinios, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, l. 64–65.

¹⁰⁴ 1923 02 21 Naudžių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1399, l. 34.

¹⁰⁵ 1924 03 21 Naudžių mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, l. 108–109.

1924 m. pabaigoje mokykloje veikė tik trys skyriai. Inspektorius rado besimokančius 32 mokinius. Jis pastebėjo, kad mokinių krašto pažinimo žinios silpnos.¹⁰⁶

1927 m. vasario 19 d. atvykęs į Naudžius, Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektorius mokyklą rado užrakintą. Iš vietos gyventojų sužinojo, kad mokytojas Augustinas Zubrickas apsigyveno savo ūkyje už 6 km nuo Naudžių. Jis į Naudžių mokyklą kartais atvažiuoja pavėlavęs. Dauguma mokinių perėję į kitas – Sintautų ir Jundilų mokyklas. Naudžiuose belikę apie 10 mokinių.¹⁰⁷

1927 m. liepos mėn. Sintautų valsčiaus taryba svarstė 8 kaimų gyventojų prašymą panaikinti Naudžių ir Jundilų mokyklas, o vietoj jų atidaryti pradžios mokyklą Totorviečiuose. 1926–1927 m. m. Naudžių mokyklą lankę tik tai 4–6 mokiniai. Taryba nutarė prašyti Švietimo ministerijos sujungti Naudžių ir Jundilų mokyklas į vieną mokyklą Totorviečiuose. Švietimo ministerija tokiam siūlymui pritarė. Tikėtina, kad dėl organizacinių reikalų to nutarimo vykdymas atidėtas.¹⁰⁸ Faktiškai nuo 1929 m. rudens Naudžių ir Jundilų mokyklos tapo atskirais Totorviečių mokyklos komplektais ir iš pradžių liko tuose kaimuose. Naudžiuose liko I Totorviečių mokyklos komplektas, kurio mokytojas S. Vizgirda paskirtas Totorviečių mokyklos vedėju. Tik tai nuo 1934 m. rudens atsirado komplektas Totorviečiuose o Naudžiuose nebebuvo mokoma. Nuo 1929 m. rudens mokytoja M. Bakienė buvo paskirta į Jundilų (II Totorviečių mokyklos komplektą).

Naudžių mokyklos mokytojai

Jonas Ūsas. Pirmojo Naudžių mokyklos mokytojo biograma pateikta prie Sintautų mokyklos.

Stefanija Šipailienė (Rutkauskaitė). Naudžiuose mokytojavo 1921 09 01–1922 10 31. Gimė apie 1901. 1919 baigė mokytojų kursų Kaune ir paskirta Kuro (Šakių apskr.) mokyklos mokytoja, iš kur atkelta į Naudžius. Nuo 1922 11 01 paskirta į Pažiegždrių mokyklą, nuo 1924 09 01 vėl paskirta mokytojauti į Kurą. Vėlesnių žinių apie ją nepavyko aptikti.

Šaltiniai: 1925 m. anketa, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, nr. 69.

Juozas Uogintas. Naudžių mokytoju dirbo 1922 10 03–1923 08 31. Gimė 1892 03 13 Išdaguose. 1905 baigė Šakių dviklasę mokyklą ir trejus metus daraktoriavo. Privačiai mokėsi muzikos ir kurį laiką vargonininkavo. Kuriantis Lietuvos valstybei, pradėjo dirbti milicijoje ir 1920 paskirtas į Vilnių. Buvo lietuvių laikraščio lenkų kalba „Dzwon Litwy“ atsakingasis redaktorius. Lenkų valdžiai uždarius tą ir kitus lietuvių laikraščius, lankė „Ryto“ draugijos švietimo kursus ir nuo 1921 11 01 paskirtas Kałtanėnų mokyklos mokytoju. Kartu dirbo ir Kałtanėnų bažnyčios vargonininku. 1922 rudenį lenkų ištremtas už demarkacijos linijos. Paskirtas į Sintautus. 1923–1926 Merkinės vidurinėje mokykloje dėstė muziką. Nuo 1926 08 01 buvo laisvai samdomas Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos muzikos mokytojas.

¹⁰⁶ 1924 12 11 Naudžių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1415, l. 299.

¹⁰⁷ 1927 02 19 Naudžių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1444, l. 30.

¹⁰⁸ 1927 07–09 susirašinėjimas dėl Sintautų valsčiaus mokyklų pertvarkymo, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 733, l. 154, 156, 158.

Nuo 1941 09 01 paskirtas Anykščių progimnazijos, nuo 1943 09 14 – Zarasų gimnazijos mokytoju.

Šaltiniai: Gyvenimo aprašymas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 64; ap. 10, b. 15659 (Tarnybos kortelė).

Augustinas Zubrickas. Naudžiuose mokytojavo 1923 09 01–1927 10 14. Gimė 1893 08 25 Turčinuose (Lesnictvos vls.). Nuo 1908 08 07 vokiečių paskirtas Kuņpupių (Šakių apskr.) mokytoju. Nuo 1919 09 01 paskirtas mokytojauti į Tuřčinus. 1922–1923 ūkininkavo pas tėvus. Mokytojaudamas Naudžiuose, 1925 išlaikė egzaminus pradžios mokyklos mokytojo teisėms gauti. Iš Naudžių nuo 1927 10 15 paskirtas mokytojauti į Slavikùs, nuo 1928 11 01 – į Bizieriùs. Nuo 1930 09 01 paskirtas Jakáičių mokyklos mokytoju (nuo 1935 10 ir vedėju). Nuo 1938 09 01 buvo Turčinų mokyklos vedėju. Nuo 1940 09 01 paskirtas Šakių pirmosios pradžios mokyklos mokytoju.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, s. v. 17235.

Juozas Mockevičius. Mokytojavo Naudžiuose 1927 10 14–1928 10 31. Gimė 1908 02 29 Pùsdešriuose (Naumiesčio apskr.). 1925 baigė Naumiesčio mokytojų seminarijos du kursus. Nuo 1927 09 01 paskirtas Šlienāvos (Kauno apskr.) mokyklos mokytoju, iš kur atvyko į Naudžius. Nuo 1928 09 01 paskirtas Šimkáičių (Raseinių apskr.) mokytoju, nuo 1930 05 01 – Sodėlių (Rokiškio apskr.), nuo 1930 10 01 – Veduviškio mokyklos vedėju. Nuo 1938 09 01 buvo Krušonių (Šakių apskr.) mokyklos vedėju, o nuo 1940 09 01 vadovavo Sintautų mokyklai. Nuo 1941 09 01 paskirtas Gystėnų (Kauno apskr.) mokyklos vedėju. Nuo 1942 11 01 atleistas iš tarnybos, tačiau nuo 1943 11 01 paskirtas Šiaudinės (Šakių apskr.) mokytoju.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 10157.

Marija Bakienė (Martišauskaitė). Naudžiuose mokytojavo nuo 1928 11 01 iki tos mokyklos panaikinimo. Apie ją rašoma prie Totorviečių mokyklos mokytoju.

Jundilų pradžios mokykla

Mokytojauti į Jundilus Vytautas Bakas paskirtas dar vokiečių valdžios nuo 1918 m. liepos 1 d. V. Bakas paliktas mokytojauti ir mokyklą perėmus Šakių apskrities švietimo komisijai. 1920 m. pradžioje Jundilų mokykloje mokėsi 42 mokiniai. Mokykla veikė išnuomotuose namuose, klasės plotas – 36 m². Klasėje stovėjo 5 geri suolai ir 7 netinkami. Nei bibliotekėlės, nei jokių mokymo priemonių mokykla dar neturėjo.¹⁰⁹

Jau 1922–1923 m. m. veikė visos 4 klasės. Inspektorių lankymosi metu rastų besimokančių mokinių skaičius 1921–1927 m. parodytas 8 lentelėje.

¹⁰⁹ 1920 m. žinios apie Jundilų mokyklą, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, l. 34–35.

8 lentelė

Jundilų mokyklos mokinių statistika 1921–1927 metais

Lankymo data	Mokinių skaičius	Šaltinis: LCVA, f. 391, ap. 3	Mokytojo vardas, pavardė
1921 03 01	40	b. 2313, l. 17	Vytautas Bakas
1923 02 22	47	b. 1399, l. 35	Petronėlė Aleksaitė
1924 03 21	37	b. 1399, l. 108	Petronėlė Aleksaitė
1924 12 10	20	b. 1415, l. 293	Saliamonas Vizgirda
1925 12 04	28	b. 1432, l. 221	Saliamonas Vizgirda
1926 05 18	16	b. 1432, l. 272	Saliamonas Vizgirda
1927 02 19	25	b. 1444, l. 29	Saliamonas Vizgirda

Iki 1929 m. Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektorių apyskaitose daugiausia būdavo rašomos laisva forma pažymos apie kiekvieno skyriaus mokinių žinias. Būdavo ir bendrų pastabų. Pavyzdžiui, 1924 m. kovo mėn. inspektorius pažymėjo, kad mokytoja neaiškina mokiniams šių laikų istorijos, mokiniai beveik nieko nežino apie Pirmąjį pasaulinį karą.

Nuo 1929 m. savarankiškos Jundilų mokyklos panaikinimo aplinkybės nurodytos skyriuje apie Naudžių mokyklą. Faktiškai Jundilų mokykla kaip II Totōrviečių mokyklos komplektas šiame kaime veikė iki 1939 m. vasaros. Nuo 1939 09 01 šis komplektas perkeltas į Panovius ir netrukus tapo savarankiška mokykla. Belieka paminėti iki 1929 m. Jundiluose dirbusius mokytojus.

Vytautas Bakas. Jundiluose mokytojavo 1918 09 01–1922 08. Gimė 1889 04 29 Balseiškiuose (Sintautų vls.). Baigė Sintautų pradžios mokyklą, ruošėsi privačiai. Baigė vokiečių surengtus 6 mėn. mokytojų kursus Marijampolėje. Lankė mokytojų vasaros kursus Marijampolėje. Tolesnis jo likimas nesužinotas. 1925 m. tarp Šakių apskrities mokytojų jo nėra.

Šaltiniai: Tarnybos lapas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 516–517.

Petronėlė Aleksaitė. Jundiluose mokytojavo 1922 09 01–1924 09 31. Gimė 1904 02 Šukliuose (Vilkaviškio apskr.). 1922 baigė Naumiesčio „Žiburio“ gimnazijos 4 klases ir, pasiprašiusi tarnybos, paskirta mokytojauti į Jundilūs. Daugiau žinių nerasta. 1925 Šakių apskrityje nemokytojavo.

Saliamonas Vizgirda. Jundiluose mokytojavo nuo 1924 09 05 iki mokyklos panaikinimo. Gimė 1899 05 31. 1924 baigė Vilkaviškio „Žiburio“ gimnaziją ir paskirtas Jundilų mokyklos vedėju, o 1929 09 01–1930 08 31 dar vadovavo Totōrviečių mokyklai, kurios I komplektas liko Naudžiuose. 1926 Marijampolėje baigė pedagoginius kursus. Nuo 1930 09 01 paskirtas Plieniškių, nuo 1934 10 01 – Kisielių, nuo 1935 09 01 – Anapolio-Pajotijo mokyklos vedėju. Nuo 1940 09 01 perkeltas mokytojauti į Valākūdį.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 16844.

Totorviečių pradžios mokykla

Jau minėta, kad Totōrviečių mokykla formaliai įsteigta nuo 1929 m. rudens, tačiau abu komplektai liko senose vietose – Naudžiuose ir Jundiluose. Nuo minėtos datos Naudžių mokykla tapo Totorviečių mokyklos I komplektu, kuris į tą kaimą perkeltas nuo 1934 m. rudens, mokyklos klasė buvo erdvesnė – 36,5 m². Tos mokyklos II komplektas iki 1939 m. liko Jundiluose. Nuo 1930 m. rugsėjo 1 d. mokyklos vedėju paskirtas Vincas Sandargas. Mokyklos Naudžiuose klasės plotas – 30 m², o Jundiluose – 42 m². 1932 m. rudenį abiejuose kompleksuose darbelių nemokyta. Mokytojams inspektorius priekaištų neturėjo.¹¹⁰

Nuo 1935 m. rugsėjo mėn. vedėju paskirtas Silvestras Bulota. 1935–1936 m. m. Totorviečių komplekte mokėsi 38, Jundilų – 51 mokinys, o kitais mokslo metais Totorviečių komplekte mokėsi 48, Jundilų – 63 mokiniai.¹¹¹

1937 m. gruodžio mėn. Totorviečių komplekte mokėsi 31, o Jundilų – 58 mokiniai. Mokymas vyko sėkmingai. Inspektorius pažymėjo, kad I komplekto Totorviečiuose klasė (plotas 36,5 m²) ankštoka, tačiau šviesi ir švariai laikoma, o II komplekto klasė (plotas 40 m²) labai ankšta ir tamsoka, tačiau švariai laikoma.¹¹² Mokytoja M. Bakienė rengdavo mokinių vakarėlius su vaidinimais. Darbelių abiejuose kompleksuose nemokyta.

1940 m. pavasarį Totorviečių mokykla buvo vieno komplekto. Žurnale buvo įrašyti 69 mokiniai.¹¹³

Totorviečių mokyklą baigusių mokinių skaičius parodytas 9 lentelėje.

9 lentelė

1929–1939 m. baigusių Totorviečių mokyklos I ir II kompleksus mokinių statistika

Metai	Baigusiujų skaičius			Metai	Baigusiujų skaičius		
	I	II	Iš viso		I	II	Iš viso
1929	?	?	3	1935	4	8	12
1930	?	?	3	1936	4	7	11
1931	0	0	0	1937	8	6	14
1932	5	4	9	1938	?	?	10
1933	4	0	4	1939	?	?	23
1934	0	0	0				

Totorviečių mokyklos mokytojai

Saliamonas Vizgirda. 1929–1930 m. m. buvo Totorviečių mokyklos vedėju. Apie jį žr. prie Jundilų mokyklos mokytojų.

Marija Bakienė (Martišauskaitė). Nuo 1929 09 01 iki 1939 10 10 buvo Totorviečių mokyklos II komplekto Jundiluose mokytoja. Gimė 1893 08 19 Norkviečiuose (Šakių apskr.). 1922 baigė „Saulės“ mokytojų kursų ir nuo 1922 09 01 paskirta Jakaičių (Raseinių apskr.), nuo 1923 09 01 – Stakių mokyklos vedėja, iš kur toms pat parei-

¹¹⁰ 1932 10 07 Totorviečių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1528, l. 93–94.

¹¹¹ 1936 02 15 ir 1937 02 20 Totorviečių mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2511, l. 100–101, b. 1695, l. 90–91.

¹¹² 1937 02 20 Totorviečių mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1719, l. 254–255.

¹¹³ 1940 05 22 Totorviečių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 48–49.

Totorviečių pradžios mokyklos moksleiviai su mokytoja Marija Bakienė. Pirmoje eilėje pirmoji iš kairės Agota Kudirkaitė. Iš D. Orintienės albumo

Totorviečių pradžios mokyklos moksleiviai su mokytoja Dragūniene (Vasiliauskaite). Apie 1939 m. Iš D. Orintienės albumo

goms atkelta į Naudžiūs. Nuo 1929 09 01 paskirta į Totorviečių mokyklos II komplektą. Nuo 1939 09 01 tas komplektas perkeltas į Panóvius, nuo 1939 10 11 tapus savarankiška mokykla, M. Bakienė palikta jos vedėja.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 792.

Vincas Sandargas. 1930 09–1935 08 buvo Totorviečių mokyklos vedėju. Gimė 1907 01 22 Vaitiėkupiuose (Sintautų vls.). Baigė Jurbarko gimnaziją ir 1927 metinius mokytojų kursus Marijampolėje. Nuo 1928 08 01 paskirtas Aleksandravos (Šakių apskr.) mokytoju, iš kur

LIETUVOS RESPUBLIKA
Švietimo Ministerija

Sakių apskrities *Sintautės* valsčiaus
Totoriečių pradžios mokykla

PAŽYMĖJIMAS

Šiuo raštu pažymima, kad *Antaninos Kudirkaitės* *Janina* *Kudirkaitė*, *Komelinė* tautybės, gimė 19 *27* metų mėnesio *24* dieną *Sakių* apskrities *Sintautės* valsčiaus *Zalčių* kaime, įstojo į *Totoriečių* pradžios mokyklą 19 *35* m. *gyvenimo* mėnesio *1* dieną, mokėsi joje iki 19 *39* m. *gyvenimo* mėnesio *6* dienos ir baigė visą ketverių metų pradžios mokyklos kursą. *Antaninos Kudirkaitės* mokėjimas einamųjų mokykloje mokslų *rezultatus* įvertintas šitaip:

Lietuvių kalbos	(<i>100</i>)
Skaiciavimo	(<i>100</i>)
Tėvynės pažinimo	(<i>100</i>)
Istorijos	(<i>100</i>)
Geografijos	(<i>100</i>)
Gamtos	(<i>100</i>)

Be to, *Antaninos Kudirkaitės* *Rezultatai* mokėsi dailės dalyku, rankų darbu, muzikos, dainavimo ir kūno kultūros. Egzaminų Komisija, remdamasi egzaminų duomenimis ir Pradžios mokyklų įstatymo § 17 (Vyr. Žin. Nr. 541, eilės 3), pripažįsta *Antaninos Kudirkaitės* baigę visą ketverių metų pradžios mokyklos kursą ir duoda jai šitą pažymėjimą.

Nr. _____ 19 *39* m. _____ mėnesio _____ dieną

Komisijos Pirmininkas
Antaninos Kudirkaitės

Komisijos nariai

Antaninos Kudirkaitės
Totoriečių pradžios
mokyklos baigimo
pažymėjimas.
1939 m.
Iš *D. Orintienės*
albumo

paskirtas Totoriečių mokyklos vedėju. Nuo 1935 09 01 perkeltas į Gelgaudiškio mokyklą mokytoju. Nuo 1940 09 01 paskirtas Žvirgždaičių, nuo 1941 01 01 – Vaitiekupių mokyklos vedėju. 1941 06 14 išstremtas į Sibirą atsidūrė Rešotų lageryje, kur 1943 mirė.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 13086.

Silvestras Bulota. 1935 09 16–1939 08 31 buvo Totoriečių mokyklos vedėju. Gimė 1914 11 07 Virbaliūnuose (Vilkijos vls.). 1934 baigė Marijampolės mokytojų seminariją, o 1935 paskirtas Totoriečių, nuo 1939 09 01 – Valakbūdžio, nuo 1940 10 01 – Braziūkų mokyklos vedėju. 1941 06 14 išstremtas į Sibirą, į Rešotų lagerį. 1943 Ypatingojo pasitarimo nubaustas 8 metams darbų lagerio, kur ir mirė.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 2162.

Jonas Ūsas. 1939–1941 buvo Totorviečių mokyklos vedėju. Jo biograma yra prie Sintautų mokyklos mokytojų.

Panovių pradžios mokykla

Jau minėta, kad nuo 1939 09 01 Totorviečių mokyklos II (Jundilų) komplektas perkeltas į Panovius. Nuo 1939 10 01 tapo savarankiška mokykla. Mokytoja ir vedėja paskirta Marija Bakienė, jos biograma prie Totorviečių mokytojų. Mokykla atidaryta nuomojamose patalpose. Vaikai susirinko iš kelių aplinkinių mokyklų. Dėl laiku nesutvarkytos klasės pirmomis rugsėjo mėn. dienomis mokymas trukdėsi. Inspektorius A. Giedraičio žodžiais, „*klasės patalpa visai prasta*“.¹¹⁴

Kušlių pradžios mokykla

Kušlių mokykla išnuomotose patalpose įsteigta nuo 1922 m. rudens. Mokytoju paskirtas neturėjęs specialaus pedagoginio išsilavinimo garbaus amžiaus Juozas Jokubauskas. 1923 m. vasario mėn. trijuose skyriuose mokėsi 46 mokiniai. Tų pačių metų gegužės 14 d. inspektorius rado tik 14 mokinių. Mokiniai buvo paimti padėti tėvams ūkio darbuose. Dar pirmą kartą lankydamas Kušlių mokyklą, inspektorius pažymėjo, kad mokytojas J. Jokubauskas „*senas ir jau netinka eiti mokytojo pareigų*“. Pavasarį inspektorius pranešė, kad pirmo skyriaus mokiniai vos paskaito iš „Sakalėlio“. Siūlė mokytoją atleisti iš tarnybos, kas, pasibaigus mokslo metams, ir buvo padaryta. 1924 m. gegužės 17 d. vėl apsilankęs inspektorius rado 19 mokinių, nors žiemą tą mokyklą lankė 48 vaikai. Mokinių žinios įvertintos patenkinamai.¹¹⁵

Matyt, dauguma mokinių dėl pavasario darbų nebelankydavo mokyklos. 1926 m. gegužės mėn. tebesimokė tik trys skyriai, inspektorius rado 17 mokinių ir pažymėjo, kad mokinių „*neblogos krašto pažinimo žinios*“.¹¹⁶

Nuo 1926 m. rudens Kušlių mokyklos vedėja paskirta Marija Puidokaitė (Dumčienė). Ji nuo 1927 m. pradėjo mokyti rankdarbių – karpymo iš spalvotų popierių, siuvinėjimo, lipdymo iš molio, drožybos ir kt. Mokiniai kartą ar du per metus surengdavo vakarėlius su vaidinimais. 1933 m. klasės plotas buvo 49 m². 1933 m. kovo 18 d. inspektorius klasėje rado 32 mokinius. Mokytojos teigimu, tądien į pamokas neatėjo 14 mokinių dėl patvinsusių upelių. 1934 m. baigiamuosiuose egzaminuose dalyvavęs inspektorius S. Garliauskas pažymėjo, kad mokiniai egzaminams paruošti tinkamai, mokinių sąsiuviniai tikrinami, klasė švari.¹¹⁷

1935–1936 m. m. mokėsi 52, 1935–1936 – 41, 1936–1937 – 37, 1937–1938 – 46 mokiniai (tiek jų įrašyta mokyklos žurnale). Visi inspektoriai M. Dumčienės mokymą ir auklėjimą vertino teigiamai.¹¹⁸ 1940 m. pradžioje 11 dienų nebuvo pamokų dėl šalčių.

Per mokyklos gyvavimą Kušlikiuose dirbo tikrai trys mokytojai.

Juozas Jokubauskas. Pirmasis Kušlių mokytojas, čia dirbo 1922 09 01–1923 08 31.

¹¹⁴ 1939 09 27 Panovių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 135.

¹¹⁵ 1923 05 21, 05 14 ir 1924 02 17 Kušlių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1399, l. 39–40, 48–49, 111–112.

¹¹⁶ 1926 02 17 Kušlių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1432, l. 274.

¹¹⁷ 1933 03 18 ir 1934 06 27 mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1568, l. 175–176; b. 1608, l. 7–8.

¹¹⁸ Kušlių mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391 ap. 3, b. 2511, l. 102–103 (1936 02 15); b. 1695, l. 18–19 (1937 04 21); b. 1719, l. 217–218 (1938 01 23).

Gimė 1849 11 07 Kiaulupiuose (Sintautų vls.). Baigė 5 Marijampolės gimnazijos klases ir 1869 išstojo į Seinų kunigų seminariją, tačiau dėl pašaukimo stokos 1872 išstojo. Pasiprašė mokytojo darbo ir buvo paskirtas į Veisiejų mokyklą. Vėliau mokytojavo Pamiontkoje, Lekėčiuose. 1880 pradėjo dirbti Žemėsios Panemūnės valsčiaus teismo raštininku. Mirus tėvui, 15 metų ūkininkavo. Nuo 1898 vėl mokytojavo Bardauskuose ir Leoniškiuose. 1915 turėjo pasitraukti į Rusiją. Grįžęs į Lietuvą, 1919 paskirtas mokytojauti į Griškabūdį, 1921 mokytojavo Pavilkijyje, iš kur paskirtas į Kušlikius. Nuo 1923 08 atleistas iš tarnybos.

Šaltiniai: Gyvenimo aprašymas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 377.

Monika Stankaitienė (Raubaitė). Kušlikiuose mokytojavo 1923 09 01–1926 08 31. Gimė apie 1897 07 05 Pusdešriuose (Šakių apskr.). 1913 baigė Marijampolės mergaičių „Žiburio“ progimnaziją. Nuo 1918 04 01 vokiečių paskirta mokytojauti į Griškabūdį. Nuo 1920 09 01 buvo Raseinių pradžios mokyklos mokytoja, nuo 1922 09 01 paskirta mokytojauti į Aleksandravą (Šakių apskr.), iš kur perkelta į Kušlikius. 1919, 1920 ir 1922 Jurbarke lankė vasaros mokytojų kursų. 1924 prie Marijampolės mokytojų seminarijos išlaikė reikiamus egzaminus ir tapo cenzuota mokytoja. Nuo 1926 09 01 paskirta Užsalių (Kauno apskr.), nuo 1929 09 01 – Šakių pradžios mokyklos mokytoja. Nuo 1941 03 20 atleista iš tarnybos.

Šaltiniai: 1925 m. anketa, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, nr. 76; Tarnybos kortelė, *ten pat*, ap. 10, b. 13774.

Marija Dumčienė (Puidokaitė). Nuo 1926 09 21 ilgametė Kušlikių mokyklos mokytoja. Gimė 1905 02 07 Duliūnčiškiuose (Šakių apskr.). 1926 baigė „Saulės“ mokytojų seminariją ir paskirta į Kušlikius. Čia 1933 susituokė su Juozu Dumčiumi ir darbavosi iki mokyklos panaikinimo 1962. J. Bosas nurodo, kad mokytoja M. Dumčienė „buvo maloni ir nuoširdi, mylėjo vaikus ir stengėsi juos gerai išmokyti“. Ją gerbė tiek mokiniai, tiek jų tėvai. Mirė 1997. Palaidota Valakbūdyje.

Šaltiniai: Bosas J. *Zanavykijos...*; Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 3471.

Vilkeliškių pradžios mokykla

Vokiečių valdžia Vilkeliškių kaime mokyklą įsteigė nuo 1917 m. spalio 1 d. Mokykla buvo tikrai apie 3 km nuo Šakių, tačiau priklausė Sintautų valsčiui, veikė išnuomotose patalpose. Mokytoju paskirtas Jonas Adomaitis. 1918 m. pabaigoje mokėsi 30 mokinių, tada dar veikė ir mokymo kursai suaugusiesiems, mokykla jokių mokymo priemonių dar neturėjo. Kiti mokslo metai prasidėjo nuo 1919 m. spalio 1 d. 1920 m. pradžioje mokėsi 27 mokiniai, o 1921 m. kovo mėn. – 38.¹¹⁹

1923 m. vasario 22 d. inspektorius klasėje rado 30 mokinių, veikė trys skyriai. Mokykla veikė „*labai nepatogiame bute. Kambarys ankštas, tamsus ir šaltas*“. 1924 m. pavasarį mokykla tebebuvo trijų skyrių. Gegužės 16 d. į mokyklą atėjo 17 vaikų, nors žiemą ją lankė 43 mokiniai.

¹¹⁹ 1918 12 23, 1920 01 14 ir 1921 03 01 statistinės žinios apie Vilkeliškių mokyklą, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2264, l. 24; b. 2288, l. 129; b. 2313, l. 72.

Mokyklos lankomumas pavasariais beveik nepagerėjo ir po dvejų metų. 1926 m. gegužės 22 d. inspektorius mokykloje rado 21 mokinį.¹²⁰

1929 m. Vilkeliškių mokyklą baigė 5 mokiniai¹²¹. Pertvarkant pradinių mokyklų tinklą, 1929 m. vasarą Vilkeliškių mokykla panaikinta.

Vilkeliškių mokyklos mokytojai

Jonas Adomaitis. Tai pirmasis Vilkeliškių mokytojas, čia mokytojavo 1917 10 01–1919 08. Gimė 1896 05 23. 1913 baigė keturklasę Jurbarko miesto mokyklą. 1915 baigė pedagoginius kursus ir 1915–1916 mokytojavo Kauno priemiesčių pradžios mokyklose, iš kur 1917 paskirtas Vilkeliškių mokyklos mokytoju. 1919 08 pašauktas į kariuomenę. Atlikęs karo prievolę, nuo 1921 09 01 paskirtas Pašilių, nuo 1923 09 01 – Paluobių, nuo 1928 02 01 – Šakių dvaro pradžios mokyklos vedėju. Nuo 1929 09 01 perkeltas mokytojauti į Griškabūdį, nuo 1929 11 10 paskirtas Pakalniškių mokyklos vedėju. Mirė 1933 10 24.

Šaltiniai: 1925 m. anketa, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2288, nr. 76; Tarnybos kortelė, *ten pat*, ap. 10, b. 80.

Mykolas Katilius. Vilkeliškiuose mokytojavo 1919 08 15–1920 08 31. Gimė 1847 09 24 Tarpučiuose (Šunskų vls.). Baigė Marijampolės pedagoginę mokyklą, o 1868 – Veiverių mokytojų kursus. Paskirtas mokytojauti į Žaliąją (Vilkaviskio apskr.), 1872 – į Šunskus (Marijampolės apskr.). 1899 paskirtas Naumiesčio dviklasės mokyklos vyresniuoju mokytoju, nuo 1902 01 01 – mokytoju į Griškabūdį. 1907–1914 buvo Naumiesčio „Žiburio“ mokyklos vedėju. 1919 paskirtas mokytojauti į Vilkeliškis, o nuo 1921 09 01 – į Rudžius (Būblelių vls.). Nuo 1927 02 02 išleistas į pensiją.

Šaltiniai: Gyvenimo aprašymas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 315; 1925 m. anketa, *ten pat*, b. 2288, nr. 37.

Juozas Šilingis. Vilkeliškiuose mokytojavo 1919 09 01–1923 08 31. Gimė 1899 03 15 Raugaluose (Liesnictvos vls.). Baigė dviklasę mokyklą. Nuo 1918 03 11 vokiečių valdžios paskirtas mokytojauti į Norvaišius (Šakių apskr.). Nuo 1919 09 01 paskirtas Kuosėnų (Kupiškio vls.) mokyklos vedėju, iš kur atvyko į Vilkeliškis. 1923 įstojo į dvimečius mokytojų kursus Naumiestyje. Nuo 1925 09 01 paskirtas Bunikių pradžios mokyklos vedėju, kur darbavosi iki 1941. 1941 06 14 su nėsčia žmona Antanina, sūnumis Stasiu ir Juozu ištremti į Sibirą. Atskirtas nuo šeimos, uždarytas į Rešotų lagerį. Nuteistas dešimčiai metų lagerio. Mirė 1943 06 24.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 14696.

Kostas Baniulaitis. Buvo Vilkeliškių mokytoju 1923–1924 m. m. Gimė 1906 03 07 Aukštutiškėje (Pilviškių vls.). Pirminis išsilavinimas nesužinotas. Nuo 1922 09 01 paskirtas Šaukoto (Kėdainių apskr.) mokytoju, iš kur atvyko į Vilkeliškis. 1924 atsisakė mokytojo pareigų ir įstojo į Marijampolės mokytojų seminariją, kurią baigęs, nuo 1928 09 01 paskirtas Misiaviečių (Vilkaviškio apskr.) mokyklos vedėju. Nuo 1932 11 01 mokytojavo Virbalio, nuo 1937 12 01 – Kybartų pradžios mokykloje.

Juozas Šilingis.
LCVA, f. R762,
ap. 2, b. 710. l. 101

¹²⁰ 1922 02 22, 1924 05 16 ir 1926 05 22 Vilkeliškių mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1379, l. 70; b. 1399, l. 111; b. 1432, l. 274–275.

¹²¹ 1929 06 30 egzaminų komisijos protokolas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1466, l. 187.

Nuo 1940 09 12 paskirtas Karklupėnų mokyklos vedėju. 1941 06 14 išstremtas į Sibirą, uždarytas į Rešotų lagerį. 1943 Ypatingojo pasitarimo nubaustas 10 metų lagerio. Mirė lageryje.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 1057.

Stasys Karpavičius. Vilkeliškiuose mokytojavo 1924 09 01–1925 09 30. Gimė apie 1905. Baigė Pilviškių vidurinę mokyklą ir 1922 prie jos veikusius mokytojų kursus. Nuo 1922 09 01 paskirtas Akėčių (Šakių apskr.) mokyklos vedėju, iš kur atvyko į Vilkeliškius. 1924 prie Marijampolės mokytojų seminarijos išlaikė egzaminus pradžios mokyklos mokytojo teisėms gauti. Tolesnės jo tarnybos vietos nesužinotos.

Šaltiniai: 1925 m. anketa, LCVA, f. 391, ap. 3, b. b. 2288, nr. 33.

Antanina Kasperavičaitė. 1925 10 01–1928 04 30 mokytojavo Vilkeliškiuose. Gimė apie 1898. 1915 Taškente baigė dvi gimnazijos klases. Nuo 1922 09 05 paskirta Turčinų (Šakių apskr.) mokyklos vedėja, iš kur persikėlė į Vilkeliškius. 1923 lankė vasaros mokytojų kursus Marijampolėje. Nuo 1928 05 01 atleista iš tarnybos.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 6545.

Juozas Tamulevičius. Nuo 1928 05 01 iki jos panaikinimo dirbo Vilkeliškių mokyklos vedėju. Gimimo data ir vieta nesužinotos. 1926 baigė mokytojų kursus Naumiestyje. Nuo 1926 10 01 skiriamas Paširvinčio (Vilkaviškio apskr.) mokytoju, iš kur paskirtas į Vilkeliškius. Nuo 1929 09 – ilgametis Kubiliūnų (Kėdainių apskr.) mokyklos vedėjas. Valdant bolševikams, nuo 1940 07 29 paskirtas Vilniaus amatų mokyklos, o nuo 1941 03 01 – Kauno pirmosios amatų mokyklos direktoriumi.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 15233.

Vaitiekupių pradžios mokykla

Nors visose Vaitiekupių mokyklos apyskaitose nurodoma, kad ji įsteigta 1916 m., tačiau Vaitiekupių mokykla iki 1929 m. dokumentuose neminima. Nors susirašinėjimo dėl Šakių apskrities mokyklų tinklo pertvarkymo nerasta, tikėtina, kad nuo 1929 m. rudens vietoj panaikintos Vilkeliškių pradžios mokyklos įsteigta mokykla Vaitiekupiuosė. Pirmuoju mokyklos vedėju paskirtas Justinas Kudirka. Mokykla veikė nuomojamose patalpose. 1930 m. rudenį inspektorius pažymėjo, kad

*„J. Kudirka turi gabumų mokyklos darbui, tik reikia daugiau sistematingumo ir prisitaikymo prie vaikų psichologijos.“*¹²²

1933–1934 m. m. mokėsi 38 mokiniai. Inspektorius pažymėjo, kad *„sistemingai dėstomas piešimas, rankdarbiai. Klasė švari, mokinių sąsiuviniai švarūs“*. Mokyklos bibliotekėlėje buvo 37 knygos mokytojams ir 144 mokiniams.¹²³

1934 m. iš senų sienojų perstatyti mokyklai namai. 1935–1936 m. m. mokėsi 39 mokiniai. Klasės plotas – 28 m².

1936 m. kovo mėn inspektorius Pranas Staugaitis pastebėjo, kad Vaitiekupių

¹²² 1930 10 22 Vaitiekupių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1491, l. 123–124.

¹²³ 1933 11 29 Vaitiekupių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1528, l. 22–23.

„mokyklos klasė yra labai ankšta, tačiau pakankamai švariai laikoma. Mokiniai gražiai išauklėti ir tinkamai mokomi.¹²⁴ Tada mokytojo Magdalena Kudirkienė.

Nuo 1937 m. rudens M. Kudirkienę pakeitusi Ona Alksninytė taip pat mokė rankdarbių, dainų. 1937 m. mokykla turėjo net 3 ha žemės, tačiau joje mokyklai namas iki 1940 m. nepastatytas. 1937–1938 m. m. mokėsi 47, o 1939–1940 – 52 mokiniai. 1939 m. rugsėjo mėn. keitėsi mokytojos, net 20 dienų nevyko pamokų.¹²⁵ 1929–1939 m. Vaitiekupių mokyklą baigdavo 2–9 mokiniai.

Vaitiekupių mokyklos mokytojai

Justinas Kudirka. Buvo pirmasis Vaitiekupių mokytojas iki 1933 02. Gimė apie 1902 Murinuose (Sintautų vls.). 1925 baigė Marijampolės mokytojų seminarijos du kursus. Iš Vaitiekupių paskirtas Leoniškių mokyklos vedėju. Kitų jo tarnybos vietų sužinoti nepavyko. Mirė 1985.

Šaltiniai: Butautas-Kudirka R. *Kudirakai*, Vilnius, 1999, p. 73, 108.

Magdalena Kudirkienė (Saldukaitė). Vaitiekupiuose mokytojo 1933 03 01–1937 06 30. Jos biogramą žr. skyriuje „Sintautų mokyklos mokytojai“.

Ona Garbštienė (Alksninytė). Vaitiekupiuose mokytojo 1937 10 01–1939 08 31. Gimė 1906 08 15 Giraitėje (Šventežerio vls.). 1930 baigė Marijampolės mokytojų seminariją ir paskirta Būdviečių mokyklos (Šakių apskr.) vedėja. Iš ten atvyko į Vaitiekupius. Nuo 1939 09 01 paskirta Šakių pirmosios mokyklos mokytoja, o nuo 1939 10 01 – naujai įsteigtos Išdagų mokyklos vedėja. Nuo 1940 09 01 vėl paskirta į Šakius. 1941 06 17 su šeima – vyru Jurgiu, sūnumi Arvydu, dukra Dalia išstremti į Sibirą, į Altajų, o 1942 – į atšiaurią Jakutiją. Į Lietuvą grįžo 1957 m. Mirė 1986 m.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, s. v. 3887.

Juzefa Volkienė (Dimšaitė). Nuo 1939 09 01 paskirta Vaitiekupių mokyklos vedėja. Gimė apie 1912. Baigė 6 Marijampolės gimnazijos klases ir 1930 aukštesniuosius dailės darbų kursus. Nuo 1938 02 01 paskirta Limparių (Biržų apskr.) mokyklos vedėja laisvai samdomomis teisėmis. Pratęsus leidimą, laikinai paskirta Vaitiekupių mokyklos vedėja.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 16911.

Pusdešrių pradžios mokykla

Pusdešrių kaimas Lietuvos Respublikos metais iš pradžių priklausė Slavikų valsčiui, iki 1931 m. prijungtam prie Sintautų valsčiaus. Pusdešriuose mokykla pradėjo veikti dar vokiečių valdymo metais. 1918 m. žinutėje pranešama, kad „nuo balandžio 5 dienos šių metų tame kaime atidaryta lietuvių liaudies mokykla ūkininko Valaičio namuose. Mokytojauja to pačio ūkininko sūnus Jonas Valaitis“.¹²⁶

Ona Garbštienė
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 676, l. 535

¹²⁴ 1936 03 26 Vaitiekupių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2511, l. 86–87.

¹²⁵ 1937 12 07 ir 1939 10 18 Vaitiekupių mokyklos lankymo apyskaitos, ten pat, b. 1719, l. 252–253; b. 1749, l. 124–125.

¹²⁶ Tulpė. Pusdešriai, *Tėvynės sargas*, 1918, geg. 24, nr. 20, p. 7.

Nuo 1919 m. sausio 1 d. Pusdešrių mokyklos mokytoju paskiriamas Juozas Cimbolaitis.

Kitoje 1920 m. žinutėje apie Pusdešrių mokyklą rašoma:

Mokykloje mokosi apie 50 vaikų. Kalėdomis ir Užgavėnėmis mokytojo rūpesčiu buvo vaikų vakarėlių. Pelnas skirtas mokyklos knygynui. Knygyne jau dabar yra apie 50 knygų. Kiek teko girdėti ir Velykoms žadama ruošti vakarėlį. Mokiniai noriai skaito vaikų laikraštį „Žiburėlis“. Į Pusdešrių mokyklą pareina apie 15 numerių.“¹²⁷

1923 m. rugpjūčio mėn. Šakių apskrities švietimo komisija nutarė sujungti Pusdešrių ir Rukšnių mokyklas ir perkelti į Pliorišius. Mokytojas J. Cimbolaitis paskiriamas į naujai atidaromą Mockupių mokyklą.¹²⁸

Apie mokytoją Joną Valaitį žinių nerasta. Tikėtina, kad jis neturėjo reikiamo pedagoginio išsilavinimo. Tuo metu buvo ir kitas mokytojas – Jonas Valaitis, kilęs iš Sintautų valsčiaus, Tarpučių kaimo, tačiau jis nuo 1917 m. lapkričio mėn. iki 1921 m. rugsėjo be pertraukos mokytojavo Žvirgždaičiuose. J. Cimbolaičio biograma yra prie Mockupių mokytojų.

Rukšnių pradžios mokykla

Rukšniai Lietuvos Respublikos metais iš pradžių priklausė Slavikų valsčiui, tačiau 1933 m. gruodžio mėn. tą administracinį vienetą naikinant, priskirti Sintautų valsčiui. Rukšnių mokykla įsteigta 1920 m. pradžioje. Mokytoju paskirtas Pranas Dovydaitis, nuo 1920 m. rudens jį pakeitė Andrius Mačiūnas. 1922 m. spalio mėn. inspektorius Rukšnių mokykloje rado 21 mokinių, veikė trys skyriai. Mokslo metai prasidėjo rugsėjo 12 d. atėjus 8 mokiniams. Inspektorius pastebėjo:

„Nors ūkininkai turtingi, bet savo vaikus mokyklon leidžia tik žiemą, daugiausia nuo Visų šventų iki Velykų. Vasaros laikui piemenų nesamdo ir mokyklą lanko 5–6 vaikai“.¹²⁹

Jau minėta, kad nuo 1923 m. Rukšnių mokykla buvo perkelta į Pliorišius, tačiau pavadinimo nepakeitė, netrukus perkelta į Pusdešrius, o 1925 m. vasarą – į Šunkarius, kur veikė tuo pačiu Rukšnių mokyklos pavadinimu. Vietos gyventojai skundėsi, kad jiems į Šunkarių mokyklą per toli, todėl prašė vėl atidaryti mokyklą Rukšniuose. Švietimo ministerija šio prašymo nepatenkino.¹³⁰

1923–1924 m. m. veikė keturi skyriai. Tų metų kovo mėn. mokėsi 37 mokiniai. Gegužės mėn. mokinių, kaip ir anksčiau, sumažėdavo. Pavyzdžiui, 1926 m. gegužės 19 d. mokėsi tik 23 mokiniai. Inspektorius įsitikino, kad mokiniai turi krašto mokslo ir naujosios Lietuvos istorijos žinių.¹³¹

¹²⁷ Atžala J. [Juozas Cimbolaitis ?], Pusdešriai, *Beraštis*, 1920, nr. 4, p. 16.

¹²⁸ Ištrauka iš 1923 08 25 Šakių apskrities švietimo komisijos protokolo, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 729, l. 57.

¹²⁹ 1922 10 27 Rukšnių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1379, l. 76.

¹³⁰ 1925 08 31 Rukšnių, Skrynupių ir Šilgalių gyventojų prašymas Švietimo ministerijai, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 731, l. 28.

¹³¹ 1924 03 20 ir 1926 05 19 Rukšnių mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1399, l. 107; b. 1432, l. 273.

1929 m. dalyvavęs Rukšnių mokyklos baigiamuosiuose egzaminuose inspektorius pranešė, kad

*„programa išeita gerai. Mokiniai gerai atsakinėja. Mokytojas Simonas Zokas turi pedagoginių gabumų. [Tačiau] mokyklos patalpos ankštos ir dabartiniam mokinių skaičiui nepakenčiamos“.*¹³²

1928 m. pavasarį Šilgalių, Rukšnių ir kitų kaimų gyventojai vėl skundėsi, kad jų vaikams per toli tiek į Slavikų mokyklą, tiek į Šunkariuose esančią Rukšnių mokyklą. Todėl prašė jų apylinkėje atidaryti pradžios mokyklą.¹³³

Tiek minėtas inspektoriaus pranešimas, tiek gyventojų prašymas neliko be atgarsio, tuo labiau kad reikėjo įgyvendinti privalomąjį pradinį mokymą. Nuo 1929 m. rudens Rukšnių mokykla iš Šunkarių perkeliama į Valakbūdį ir pavadinama šio bažnytkaimio vardu, o Šilgaliuose atidaroma nauja mokykla.

Rukšnių mokyklos mokytojai

Pranas Dovydaitis. Rukšniuose mokytojavo 1920 03 01–1921 08 31. Gimė 1896 05 29 Pyragiuose (Šakių vls.). Baigė tik pradžios mokyklą. 1916 ir 1917 lankė vokiečių surengtus mokytojų kursus. 1916 paskirtas mokytoju į Voniškių pradžios mokyklą. 1918 Vokietijoje lankė mokytojų seminariją. Nuo 1919 04 01 paskirtas Slavikų mokyklos mokytoju, iš kur atvyko į Rukšnius. 1921 prie Marijampolės mokytojų seminarijos išlaikė egzaminus mokytojo teisėms gauti. Nuo 1921 09 01 dirbo Šakių pradžios mokyklos mokytoju, nuo 1928 01 mokytojavo Kauno pradžios mokyklose. Nuo 1941 02 01 atleistas iš tarnybos dėl repatriacijos į Vokietiją.

Šaltiniai: Tarnybos lapas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1243, l. 456; Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 3343.

Antanas Mačiūnas. Rukšniuose mokytojavo 1921 09 01–1927 08 31. Jo biograma yra prie Keturnaujienos mokytojų.

Simonas Zokas. Rukšniuose mokytoju dirbo nuo 1927 09 01 iki mokyklos panaikinimo. Gimė 1903 04 06 Gyliškiuose. 1926 baigė Marijampolės mokytojų seminarijos du kursus. Nuo 1927 01 10 paskirtas Grigaliūnų (Marijampolės apskr.) mokytoju, iš kur perkeltas į Rukšnių mokyklą. Nuo 1929 09 01 paskirtas Valakbūdžio mokyklos vedėju, nuo 1935 toms pat pareigoms perkeltas į Kisielius, 1936 – į Žeimius, nuo 1940 09 01 – į Valenčiūnus (visi Šakių apskr.), kur tebedirbo ir 1944.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 17222.

Valakbūdžio pradžios mokykla

Valakbūdis anksčiau priklausė Slavikų valsčiui, iki 1931 m. prijungtas prie Sintautų. 1921 m. Valakbūdis tapo bažnytkaimiu, nes įsteigta parapija. 1922–1923 m. iškilo laikina bažnyčia. Valakbūdžio mokyklos lankymo apy-

¹³² 1929 06 10 pranešimas apie Rukšnių mokyklą, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1491, l. 187.

¹³³ 1928 04 02 Šilgalių ir kitų kaimų gyventojų prašymas, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 734, l. 143.

skaitose nurodoma, kad ten mokykla įsteigta 1920 m. Tai Rukšnių mokyklos atidarymo data. Valakbūdžio mokyklos įsteigimo aplinkybės paminėtos skyrelyje apie Rukšnių mokyklą.

1929–1930 m. m. mokėsi 88 mokiniai. Inspektorius pažymėjo, kad S. Zokas turi mokytojo sugebėjimų, pasirošia pamokoms, tačiau turėjo ir priekaištų – mokiniai nemokomi darbelių, mažokai dėmesio kreipiama į fizinių auklėjimą.¹³⁴

1930 m. rudenį įsteigiamas antras Valakbūdžio mokyklos komplektas Pliorišiuose, kur mokytoja paskiriama Regina Kozlovaitė. 1932–1933 m. m. Valakbūdžio komplekte mokėsi 42, o Pliorišių – 35 mokiniai. Abu komplektai buvo nuomojamos patalpose. Inspektorius R. Kozlovaitei nurodė mokyti dainuoti visus vaikus, o ne tik tai tuos, kurie turi geresnius balsus. Abiejų komplektų mokytojams priekaištų dėl mokinių žinių nebuvo.¹³⁵

1935 m. pradžioje R. Kozlovaitę pakeitė Jonas Jasiukynas. 1934–1935 m. m. Valakbūdžio komplekte mokėsi 66, o Pliorišių – 46 mokiniai. 1934 m. lapkričio mėn. mokyklos tėvų komitetas prašė Sintautų valsčiaus valdybos pastatyti Valakbūdėje dviejų komplektų mokyklą, mokykla turėjo 2,4 ha žemės.¹³⁶ Jau minėta, kad Lietuvos Respublikos metais Sintautų valsčiuje nepastatyta nė vienos mokyklos.

Nuo 1935 m. rudens mokyklos vedėju tapo Jonas Ūsas. Jis vadovavo ir Valakbūdžio jaunųjų ūkininkų rateliui. 1935–1935 m. m. abiejuose kompleksuose mokėsi 108 mokiniai. Komplekto Valakbūdėje visi mokinių suolai buvo seni ir išklibę. Inspektorius Pranas Staugaitis pastebėjo, kad Pliorišių komplekte mokytojui Vincui Čiupkevičiui sunkiau sekasi mokyti dainavimo, o apskritai abiejuose kompleksuose „mokymo auklėjimo vaizdas gana geras“.¹³⁷

Rodos, kad nuo 1937 m. abu komplektai veikė Valakbūdėje. Nuo 1939 m. rudens Valakbūdžio mokykloje jau veikė ir penktas skyrius. 1939 m. rugsėjo mėn. pabaigoje mokyklos vedėją Silvestrą Bulotą pašaukė į karines pratybas. Mokytoja Petronėlė Vasiukevičiūtė buvo priversta paleisti pirmą skyrių, mokė tik ketvirtą ir penktą skyrius. Inspektorius tam pritarė, nes vienai mokytojai dvejose klasėse nebuvo kaip dirbti, o į vieną klasę visi mokiniai netilpo. Paskutiniaisiais Lietuvos Respublikos mokslo metais abiejuose Valakbūdžio mokyklos kompleksuose mokėsi 89 mokiniai.¹³⁸

Valakbūdžio mokyklos mokytojai

Simonas Zokas. Valakbūdžio mokyklos vedėju buvo nuo 1929 09 01 iki 1935 08 31. Jo biograma yra prie Rukšnių mokyklos mokytojų.

Regina Turčilauskienė (Kozlovaitė). 1930 10 30–1934 12 05 buvo

Valakbūdžio mokyklos Pliorišių komplekte mokytoja. Gimė 1908 02 14 Pilviškiuose. 1926 baigė Marijampolės mokytojų seminarijos du kursus. Nuo 1928 10 10 paskirta Abromišio (Utenos apskr.) mokytoja, nuo 1930 09 01 – Katinų (Utenos apskr.) mokyklos vedėja, iš kur netrukus perkelta į Valakbūdį. Inspektoriams reikiamai neapiforminus būtinų atostogų, atleista iš tarnybos kaip savavališkai pasitraukusi iš

¹³⁴ 1930 01 29 Valakbūdžio mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1491, l. 288–289.

¹³⁵ 1933 03 27 ir 12 01 Valakbūdžio mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1568, l. 29–30, 178–179.

¹³⁶ 1935 05 21 Valakbūdžio mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 1648, l. 23–24.

¹³⁷ 1936 02 14 Valakbūdžio mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 2511, l. 108–109.

¹³⁸ 1939 09 27 Valakbūdžio mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 1749.

tarnybos. Vėl pasiprašiusi mokytojos darbo, nuo 1935 03 21 paskirta Kieliškių (Kauno apskr.) mokyklos mokytoja. Nuo 1937 01 01 paskirta Pamierio mokyklos mokytoja, nuo 1942 02 04 skiriama Kieliškių mokyklos vedėja.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 15576.

Jonas Jasiukynas. 1935 01 16–08 31 mokytojavo Valakbūdžio mokyklos Pliorišių komplekte. Gimė 1908 06 06 Pilviškiuose. 1928 baigė Marijampolės mokytojų seminariją ir paskirtas Pagyviškio (Marijampolės apskr.), nuo 1931 09 05 – Gaisrių mokyklos vedėju, iš kur atkeltas į Valakbūdžio mokyklą. Nuo 1935 09 01 paskirtas Lekėčių, nuo 1938 – Kriūkų, nuo 1939 07 01 – Veliuonės pradžios mokyklos mokytoju. Nuo 1939 09 01 buvo Raudonės mokyklos vedėju. Nuo 1943 09 01 atleistas iš tarnybos.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 5510.

Jonas Ūsas. 1935 09 01–1939 08 31 dirbo Valakbūdžio mokyklos vedėju. Jo biograma yra prie Sintautų mokyklos mokytojų.

Vincas Čiupkevičius. 1935 09 01–1936 09 30 mokytojavo Valakbūdžio mokykloje. Gimė 1902 02 22 Ubagnovienoje (Pilviškių vls.). 1925 baigė „Saulės“ mokytojų kursų ir paskirtas Veismūnų (Alytaus apskr.), nuo 1928 10 15 – Pelekonių, nuo 1930 11 01 – Katinų, nuo 1934 09 01 – Būdės (abi Šakių apskr.) mokyklų vedėju. Iš Valakbūdžio nuo 1936 10 01 paskirtas Paširvinčio (Vilkaviškio apskr.) mokyklos vedėju. Nuo 1942 03 02 atleistas iš mokytojo pareigų kaip buvęs kompartijos narys, tačiau išakymas atšauktas ir paliktas eiti pareigas.

Šaltiniai: Tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 2775.

Tadas Butkevičius. 1936 10 01–1937 09 30 buvo Valakbūdžio mokytoju. 1935 baigė Marijampolės mokytojų seminariją ir 1936 paskirtas mokytoju į Valakbūdį, o nuo 1937 10 01 – į Lukšius. Nuo 1938 08 01 persikėlė į Zarasų apskritį, buvo Sūvieko, Čepukiškės mokyklų vedėju. Nuo 1940 09 01 paskirtas toms pat pareigoms į Grybėnus. Nuo 1941 rudens persikėlė mokytojauti į Ašmenės apskritį. Dėl etatų mažinimo nuo 1942 06 01 atleistas iš Gráužiškių mokyklos mokytojo pareigų.

Šaltiniai: Tarnybos kortelės, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 2283.

Petronėlė Vasiukevičiūtė. Valakbūdyje mokytojavo 1937 10–1940 08 31. Gimė 1910 08 08 Būdviečiuosė (Pajevonio vls.). 1937 baigė Klaipėdos pedagoginį institutą ir paskirta mokytojauti į Valakbūdį. Nuo 1941 09 01 paskirta Naumiesčio pradžios mokyklos mokytoja (nuo 1941 09 16 ir vedėja).

Šaltiniai: Tarnybos kortelės, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 16372.

Silvestras Bulota. Valakbūdžio mokyklos vedėju buvo 1939 09 01–1940 09 30. Jo biograma yra prie Totorviečių mokyklos mokytojų.

Šilgalių pradžios mokykla

Carinės Rusijos valdymo metais Naumiesčio (Vladislavovo) apskrityje buvo Šilgalių valsčius, tačiau valsčiaus mokykla veikė Slavikuose. Lietuvos Respublikos

metais Šilgaliai priklausė Slavikų valsčiui, tačiau 1933 m. gruodžio mėn. tą administracinę vienetą panaikinus, priskirti Sintautų valsčiui.

Šakių apskrities mokyklų lankymo apyskaitose nurodoma, kad Šilgalių mokykla įsteigta 1922 m., tačiau tos mokyklos apyskaitų iki 1930 m. nėra. Šakių apskrities 1919–1928 m. mokyklų sąrašuose Šilgalių mokyklos nėra. Jau anksčiau minėta, kad Šilgalių mokykla išnuomotose patalpose (klasės plotas 25 m²) įsteigta nuo 1929 m. rudens. Mokyklos vedėju paskirtas Aleksandras Pieniuta. 1932–1933 m. m. jau mokyklos klasė nurodyta didesnė (35 m²), mokėsi 50 mokinių. Mokykla turėjo 0,96 ha žemės, tačiau ja nesinaudojo.¹³⁹

1934–1935 m. m. mokėsi 74, 1935–1936 – 83, 1936–1937 – 74, 1937–1938 – 85, 1938–1939 – 79 mokiniai. Žinoma, tai žurnale esančių mokinių skaičius, veikė semestrinė sistema, vienu metu visi skyriai nesimokydavo. Tuo laikotarpiu inspektoriaus pažymėta, kad mokiniai

*„dainuoja gana gerai, mokomi ir auklėjami nepriekaištingai, klasė ankšta, tačiau švariai laikoma“.*¹⁴⁰

1929–1938 m. Šilgalių mokyklą baigusiu mokinių skaičius parodytas 10 lentelėje, kuri sudaryta iš anksčiau nurodytų lankymo apyskaitų.

10 lentelė

1929–1938 m. baigusiu Šilgalių mokyklą mokinių statistika

Metai	Baigusiujų skaičius	Metai	Baigusiujų skaičius
1929	1	1934	6
1930	0	1935	4
1931	7	1936	7
1932	7	1937	7
1933	4	1938	10

Šilgalių mokyklos mokytojai

Aleksandras Pieniuta. Šilgalių mokyklos vedėju dirbo 1929 09 01–1934 11 10. Gimė 1906 04 24 Nemunaičiuose (Kalvarijos vls.). 1926 baigė Marijampolės mokytojų seminariją ir paskirtas Verpikų (Šakių apskr.) mokyklos vedėju, iš kur toms pat pareigoms perkeltas į Šilgalius. Nuo 1934 10 01 paskirtas Leoniškių mokyklos vedėju. 1941 06 14 su šeima – žmona Augusta, dukra Violeta ir sūnumi (kūdikiu) Aleksandru ištremti į Sibirą. Atskirtas nuo šeimos ir išgabentas į Rešotų lagerį. 1943 Ypatingojo pasitarimo nubaustas 8-iems metams lagerio. Atlikęs lagerio bausmę, laikytas tremtyje. Paleistas 1958, su žmona ir dukra grįžo į Lietuvą. Sūnelis Aleksandras mirė vežamas į tremtį.

Šaltiniai: Tarnybos kortelės, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 11602.

Marija Rumšienė (Vilutytė). 1934 12 01–1937 02 buvo Šilgalių mokyklos vedėja. Gimė 1909 07 18 Audrojė (Rokiškio apskr.).

*Aleksandras Pieniuta
1940 m. LCVA,
f. R762, ap. 2,
b. 701, l. 70*

¹³⁹ 1933 02 23 Šilgalių mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1568, l. 189–190.

¹⁴⁰ Šilgalių mokyklos lankymo apyskaitos, LCVA, f. 391, ap. 3: b. 1648, l. 25–26 (1935 05 22); b. 2514, l. 51–52 (1936 06 05); b. 1695, l. 92–93 (1937 02 19); b. 1719 (1938 01 24); b. 1731, l. 340–341 (1939 05 02).

1933 baigė Švč. Širdies kongregacijos mergaičių mokytojų seminariją ir paskirta į tos kongregacijos laikomą pradžios mokyklą Šiauliuose, tačiau algos negaudavo. Nuo 1934 09 01 pačios prašymu iš darbo atleista, o nuo 1909 12 01 paskirta į Šilgalius. Nuo 1937 03 01 buvo Dovainių (Kauno apskr.) vedėja, nuo 1939 04 01 mokytojavo Rušišiškėse. Nuo 1943 11 01 pačios prašymu atleista iš tarnybos.

Šaltiniai: Tarnybos kortelės, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 12882

Juozas Šarkiūnas. Šilgalių mokyklos vedėjas 1937 03 01–1940 08 31. Gimė 1905 08 16 Zarasuosė. 1927 baigė dvimečius mokytojų kursus Zarasuose. Nuo 1928 11 21 paskirtas Urnėžiu, nuo 1930 09 01 – Stankūnų, nuo 1933 09 01 – Piliuonos, nuo 1935 09 01 – Dovainonių (visos Kauno apskr.) mokyklos vedėju. Iš Dovainonių paskirtas į Šilgalius. Nuo 1940 09 01 paskirtas Slavikų mokyklos vedėju, o po metų toms pat pareigoms persikėlė į Sudargą.

Šaltiniai: Tarnybos kortelės, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 14487.

Išdagų pradžios mokykla

Išdagų pradžios mokykla išnuomotose patalpose (klasės plotas 28 m²) įsteigta nuo 1939 m. rugsėjo 1 d. Mokyklos vedėja paskirta Ona Garbštienė. Dėl įsikūrimo tvarkymosi reikalų rugsėjo mėn. pradžioje mokymas susitrukdė. 1939 m. spalio mėn. antrojoje pusėje mokyklą lankė 15 mokinių. Inspektorius A. Giedraičio nuomone, žiemą mokinių turėtų gerokai padaugėti.¹⁴¹ Tai buvo pirmas ir paskutinis Lietuvos Respublikos Šakių apskrities inspektorius apsilankymas Išdagų mokykloje. O. Garbštienės (Alksninytės) biograma yra prie Vaitiekupių mokyklos mokytojų.

¹⁴¹ 1939 10 18 Išdagų mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 122–123.

Kai kurie Sintautų valsčiaus mokyklų veiklos 1940–1944 metais (bolševikmečiu ir nacmečiu) aspektai

Stanislovas Buchaveckas

Įvadas

Neilgas 1940–1944 m. laikotarpis tiek Sintautų valsčiaus švietimo istorijoje, tiek gilinantis į švietimo įstaigų istoriją visos Lietuvos mastu, buvo sudėtingas pokyčiais, su mokyklų veikla susijusių žmonių likimų vingiais. Tai buvo ir okupacijų Lietuvoje pradžia, ir vieno okupanto pasikeitimas kitu. Taigi – dviejų okupacijų, turėjusių daug skirtumų, metai. Sovietų okupaciją (1940–1941), dar vadinamą pirmuoju bolševikmečiu, 1941 m. birželio mėnesį pakeitė vokiečių okupacija. Pastaraisiais metais istoriografijoje jai apibūdinti taikoma nacių okupacijos formuluotė, trumpiau – nacmetis. Tais permainingais metais, pradedant skaičiuoti nuo Nepriklausomybės praradimo išvakarių, kelis kartus keitėsi švietimo sistema, mokymo turinys, mokytojų padėtis. Iki 1940 m. vasaros daugiausia krikščionišką pasaulėžiūrą ir humanistinėmis nuostatomis vadovavęsi pedagogai buvo prievartaujami skleisti stalinistinę bolševikų propagandą, ne savo noru kilnojami į kitas mokyklas, su šeimomis tremiami į atšiaurias Sovietų Sąjungos vietas. Po Lietuvai 1941 m. tragiškojo birželio tremties išvenge mokytojai ir jų gretas papildę jauni pedagogai patyrė nacių Vokietijos ir bolševikų Rusijos (Sovietų Sąjungos) karo žiaurumus, nepriteklius ir kitus išbandymus, buvo susidorojimo su žydais, kitų vokiečių okupacinių struktūrų nusikaltimų ir represijų tiesioginiai ar netiesioginiai liudytojai.

1940–1944 m. švietimo istorija ir tų metų atskirų mokyklų veikla iki 1989 m., kai pasirodė objektyvesnių tyrimų ir archyvinų dokumentų publikacijų, sovietinėje istoriografijoje buvo nušviečiama tendencingai. XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje ir 1990 m. atkurtos Nepriklausomybės laikotarpiu atsirado naujos galimybės objektyviau analizuoti tiek 1940–1944 m. įvykius, tiek tada vykusius procesus, susijusius su mokyklų funkcionavimu. Remiantis atsivėrusiais archyvų fondais ir kitais šaltiniais, Lietuvos švietimo istorijos klausimais parašyta nemažai analitinių darbų – straipsnių ir monografijų. Iš jų galima išskirti tas monografijas, kuriose išsamiau rašoma apie mokyklas pirmosios sovietų okupacijos (1940–1941)¹ ir nacių okupacijos laikotarpiais.² Per du dešimtmečius pasirodė nemažai lokalinio pobūdžio informacinių straipsnių ir knygų, kuriuose pateikta faktų apie aptariamojo laikotarpio Lietuvos mokyklas ir kitas švietimo įstaigas. Yra Marijos Puodžiukaitienės monografija ir apie Sintautų miestelio mokyklų istoriją.³ Jono Boso knygoje apie dabartiniame Šakių rajone veikusias pradžines (pradžios) mokyklas yra šiek tiek faktų apie beveik visas 1940–1944 m. Sintautų valsčiaus mokyklas.⁴

Straipsnis „Versmės“ leidyklai įteiktas 2012 06 07, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2012 11 07, pirmą kartą paskelbtas 2012 11 30 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt.

¹ Pvz., Kašauskienė V. *Lietuvos mokyklos sovietizacija ir priešinimasis jai 1940–1964 metais*, Vilnius, 2002.

² Jašinauskas L. *Lietuvos švietimas nacių okupacijos metais (1941–1944)*, Vilnius, 2007.

³ Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa*, Kaunas, 2004.

⁴ Bosas J. *Zanavykijos pradinės mokyklos*, Kaunas, 2009.

1940–1944 m. Lietuvos švietimo istorija, kaip ir apskritai kultūros istorija, daugiabriaunė, turinti sąsajų su beveik visais bolševikmečio ir nacmečio visuomenės gyvenimo reiškiniiais. Nuo to meto politinių ir ūkinių pokyčių, okupacinių režimų taikomų priemonių ir jų kaitos priklausė padėtis mokyklose, mokytojų darbo sąlygos. Daugelis mokyklų veiklos aspektų, beveik netirtų, tebelaukia istorijos šaltinių tyrėjų dėmesio ar jų papildomų pastangų aiškinantis probleminius klausimus. Būsimiesiems tyrimams taip pat padės valsčių ir kitų administracinių teritorinių darinių lokalinėse monografijose ar atskirų mokyklų praeičiai skirtose knygose spausdinami straipsniai.

Tad šio straipsnio svarbiausias tikslas – supažindinti su 1940–1944 m. Sintautų miestelio ir buvusio Sintautų valsčiaus gyvenviečių pradžios mokyklomis, su kai kuriais jų veiklos aspektais. Bent keliais bruožais ir veiklos abiejų okupacijų metu faktais apibūdinama kiekviena tuometė pradžios mokykla. Pateikiama jų veiklos ir pokyčių abiejų okupacijų metu faktų. Informuojama apie tose švietimo įstaigose sunkiomis darbo ir gyvenimo sąlygomis dirbusius mokytojus, kurie mokė ir auklėjo dabar šiame krašte gyvenančius žmones ar jų tėvus ir senelius, kitus iš čia kilusius žmones.

Iškart reikia pasakyti, kad tuo laikotarpiu Sintautų valsčiuje kitų mokyklų nebuvo, jeigu tokiomis nelaikysime pirmuoju bolševikmečiu (1940–1941) neraštingumo likvidavimo propagandinio vajaus metu veikusių suaugusiųjų kursų. Tie kursai kai kada buvo vadinami mokyklomis. Kursuose privalėjo dirbti tie patys pradžios mokyklų mokytojai, prieš tai dieną mokę vaikus. Tuo metu Zyplių dvare veikusi žemės ūkio mokykla buvo kaimyninio Lukšių valsčiaus teritorijoje. Tos vietovės (dvarvietėje susiformavusios gyvenvietės) nereikia painioti su Sintautų valsčiaus Zyplių kaimu, oficialiai vadintu Senaisiais Zypliais. Kaimas mums svarbus tuo, kad jame veikė pradžios mokykla. Įsidėmėtina ir tai, kad 1940–1944 m. Sintautų valsčiui priklausė didesnė teritorija nei dabartinei Sintautų seniūnijai. Be to, 1933 m., panaikinus nedidelį Slavikų valsčių, jo pietinės dalies keli dideli kaimai buvo priskirti Sintautų valsčiui. Priskirtoje teritorijoje veikė dvi pradžios mokyklos (1940–1944 m. tos švietimo įstaigos vadintos Panóvių ir Valākūdžio mokyklomis). Vėliau jų tinklas padidėjusiam valsčiuje buvo koreguojamas. Reikia žinoti, kad 1918–1940 m. laikotarpiu ne vienos mokyklos pavadinimas ir komplektų (klasių) lokalizacija keitėsi. Neretai vieno komplekto mokyklai klasės patalpą įrengus kitame kaime, mokyklai likdavo senasis pavadinimas. 1940–1944 m. taip pat ne visada sutapdavo mokyklos ir vietovės, kurioje vaikai iš tikrųjų buvo mokomi, pavadinimai. Tik 1939–1940 m. Sintautų valsčiuje (jo teritorija buvo didesnė už dabartinės Sintautų seniūnijos plotą) galutinai susiformavo pradinio mokymo švietimo įstaigų tinklas. Nusistovėjo vienuolikos pradžios mokyklų skaičius, tačiau su filialiniais komplektais vietovių, kuriose veikė klasės (komplektai), daugiausia įkurdintos ūkininkų sodybose, buvo daugiau.

Straipsnyje daugiausia remtasi archyvine medžiaga. Jos apie Šakių apskrities mokyklas, palyginti su kai kuriomis kitomis Lietuvos apskritimis, yra mažiau. Tai apsunkintų platesnės studijos rašymą, tačiau nedidelės apimties

⁵ LTSR švietimo liaudies komisariatas – 1940 m. Lietuvoje vietoj Švietimo ministerijos pagal Sovietų Sąjungos pavyzdį įsteigta centrinė švietimo įstaiga.

straipsniui archyvinių šaltinių pakaks. Lietuvos centriname valstybės archyve išliko dalis 1940–1941 m. laikotarpio tuometinio LTSR švietimo liaudies komisariato⁵ bylų, kuriose yra medžiagos apie Sintautų valsčiaus mokyklas. Į šį archyvą taip pat pateko dalis Šakių valsčiaus pradžios mokyklų 1941 m. pabaigos ir 1942 m. pradžios lankymo apyskaitų ir kelios nacių okupacijos pradžios susirašinėjimo tarp Šakių apskrities pradžios mokyklų inspekcijos ir Lietuvos centrinės švietimo įstaigos bylos. Kai kurių Sintautų mokyklose dirbusių mokytojų pavardes ir vieną kitą faktą buvo galima aptikti dar keliose 1941–1944 m. Švietimo vadybos⁶ bylose, kurios atsispindi straipsnio nuorodose (išnašose). Minimame archyve daugiau medžiagos yra apie 1940–1941 m., kada mokyklose buvo vykdomos bolševikų ideologinės kampanijos, įvairūs propagandiniai renginiai ir apie tai reikalauta žinių iš mokytojų. Nacmetis tokiomis bylomis archyvo nepapildė. Taip pat pasinaudota kai kuriais faktais, kuriuos straipsnio autorius aptiko knygoje, straipsniuose ir kitur. Reikia pridurti, kad apie 1940–1944 m. Sintautų valsčiaus mokyklas ar jų veiklą užsimenama ir keliuose monografijos „Sintautai“ straipsniuose, iš kurių išskirtini Marijos Puodžiukaitienės, Algirdo Jurkevičiaus tekstai, pagrįsti daugiausia nagrinėjamo laikotarpio amžininkų atsiminimais.⁷ Juose skaitytojas ras ne tik duomenų apie buvusio Sintautų valsčiaus pradžios mokyklų, kurios egzistuoja tik istoriografijoje ir jose besimokiusių žmonių ir tų kaimų vyresnių žmonių ar išeivių atmintyje, ištakas, bet ir apie tų įstaigų veiklą 1940–1944 metais.

Straipsnis nėra dviejų aptariamų laikotarpių valsčiaus mokyklų istorija, nes išsamesniam tyrimui reikia turėti daugiau archyvinių šaltinių ir publikuotų ar užrašytų pateikėjų atsiminimų. Tokie atsiminimai yra svarbūs istoriografijai, todėl autorius, be knygoje ir kituose tekstuose rastų faktų ir duomenų, panaudojo ir tai, ką pats sužinojo, pakalbinęs kelis 1940–1944 m. valsčiaus mokyklose mokinius buvusius sintautiškius.

Mokyklų tinklas ir mokytojų kaita 1940 metais

1940 m. birželio mėnesį, kai Lietuvą okupavo Raudonoji armija, tik nedaugeliui mokytojų savo darbe teko susidurti su okupantų ir jiems tarnaujančių kolaborantų ideologine prievarta, bolševikų propagandinėmis vingrybėmis. Tada daugumai įvairių mokyklų mokytojų, kuriems buvo prasidėjusios ar netrukus turėjo prasidėti atostogos, teko tik įvykių stebėtojų vaidmuo. Tačiau nemažai daliai Lietuvos mokytojų išbandymai prasidėjo 1940–1941 m. m. prasidėjus. Pedagogai buvo raginami prisidėti prie vadinamosios socialistinės revoliucijos padarinių įtvirtinimo. Tada absoliuti dauguma mokytojų atsispyrė į Lietuvą atvykusių bolševikų politrukų ir su okupantais savanoriškai bendradarbiavusių ar aktyviais kolaborantais tapusių vietos gyventojų spaudimui ir neprisidėjo prie likviduotos Lietuvos Respublikos koneveikimo. Tai buvo pademonstruota ir per Kaune vykusį Lietuvos mokytojų suvažiavimą (1940 m. rugpjūčio 14–15 d.): vietoj numatyto „Internacionalo“ pedagogai sugiedojo „Tautinę giesmę“, buvusį valstybės himną.⁸ Ta-

⁶ 1941 m. rugpjūčio mėnesį vietoj Lietuvos švietimo ministerijos, kurią po 1941 m. Birželio sukilimo buvo atkūrusi trumpai veikusi Laikinoji Lietuvos vyriausybė, naciai įsteigė Švietimo vadybą.

⁷ Žr. Marijos Puodžiukaitienės, Algirdo Jurkevičiaus ir kitų autorių straipsnius.

⁸ Vosylius B. Kaip pradžios mokykla pradėjo bolševikinius mokslo metus, *Lietuvių archyvas (bolševizmo metai)*, Kaunas, 1942, t. 2, p. 51–58; *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1968, t. 15, p. 778.

čiau 1940 m. rudenį mokytojams, pasilikusiems dirbti mokykloje, išvengti sąsajų su krašto sovietizavimo (bolševizavimo) politika jau buvo neįmanoma. Tada daugelyje pradžios mokyklų pasikeitė pedagogai. Taip atsitiko ir Sintautų valsčiuje. Prieš susipažindami su pedagoginių kadrų pokyčiais ir kai kuriais bolševikų ideologinės prievartos faktais, žvilgtelėsime į valsčiaus pradžios mokyklų tinklą, susiformavusį iki sovietų okupacijos.

Kaip jau minėta, Sintautų valsčiuje mokyklų tinklas ilgesniam laikui galutinai nusistovėjo tik 1939–1940 m. m. Jau prasidėjus tiems mokslo metams, dviejų kompleksų Totorviečių pradžios mokykla buvo padalyta į dvi savarankiškas švietimo įstaigas. Totorviečių mokykla virto vienakomplekte. Buvusi filialinė klasė (komplektas) tapo atskira vienakomplekte mokykla, kurios mokytojas tapo ir mokyklos vedėju.⁹ Tad paskui, be Sintautų miestelio mokyklos su keturiais komplektais (dirbo keturi mokytojai), valsčiuje dar veikė dešimt kitų pradžios mokyklų. Jos buvo išdėstytos taip, kad daugumai mokinių iš namų nereikėtų eiti daugiau kaip 3–4 km iki mokyklos.

Nuo Sintautų į vakarus arčiausiai nutolusi buvo Totorviečių mokykla (už 6 km). Ją su valsčiaus centru jungė beveik tiesiai nutiestas vieškelis. Labiausiai į vakarus nuo Sintautų miestelio buvo nutolusios Šilgalių ir Panóvių pradžios mokyklos. Jas lankė vaikai, gyvenantys kaimuose netoli sienos su Vokietija. Maždaug toks pats atstumas buvo ir iki šiaurės vakaruose nuo Sintautų veikusios Valākībūdžio mokyklos. Atokiausiai nuo miestelio buvo Kušlikių mokykla. Ji veikė valsčiaus šiauriniame pakraštyje ir buvo lengviau pasiekama iš Šakių, o ne iš Sintautų. Taip pat į šiaurę nuo Sintautų, bet kur kas arčiau buvo Vaitiekupių mokykla (už 5 km). Į rytus nuo Vaitiekupių mokyklos, maždaug už 2 km, veikė Išdagų pradžios mokykla. Ji buvo netoli Šakių–Sintautų kelio ir, kaip nurodyta to meto mokyklų inspektorių raštuose, už 4 km nuo valsčiaus centro (šiaurės rytuose). Prie kito iš Sintautų bėgančio vieškelio, vedusio į Lukšiūs, tik šiek tiek toliau nei Išdagų švietimo įstaiga, buvo Senujų Zyplių mokykla. Valsčiaus pietrytiniame pakraštyje veikė Veršių ir Mōckupių mokyklos. Abi buvo arti valsčiaus centro. Nurodyta, kad autobusu iš Sintautų iki pirmosios mokyklos yra 6 km, iki antrosios – 4 km.¹⁰

1940–1941 m. m. pradžioje išliko tos pačios mokyklos, kurios veikė ir paskutiniaisiais Nepriklausomybės mokslo metais. Sintautų miestelyje tebebuvo keturi kompleksai. Tačiau pasikeitė daug mokytojų. Valsčiaus visuomenės akyse didelį autoritetą turėjusį vedėją Antaną Černevičių pakeitė Juozas Mockevičius. Turbūt A. Černevičius nepatiko kažkuriam į valdžią patekusiam sovietų aktyvistui ar tokių kolaborantų grupei. Žmonių gerbiamaam pedagogui buvo pritaikyta profesinės diskriminacijos represija. Jis buvo iškeltas į vieno komplekto Vaitiekupių mokyklą, iki kurios mokytojui buvo toli iš savo namų. Vaitiekupių mokykloje didesnę vasaros dalį buvo vakuojanti mokytojo vieta, nes čia nepilnus mokslo metus dirbusi Juzefa Volkienė¹¹ nutarė

⁹ 1939–1940 m. m. Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojų sąrašas, LCVA, f. 391, ap. 6, b. 455, l. 3; 1939 m. rugsėjo 27 d. Totorviečių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 134.

¹⁰ 1939–1940 m. m. Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojų sąrašas, LCVA, f. 391, ap. 6, b. 455, l. 3; Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojų sąrašas, *ten pat*, f. 391, ap. 6, b. 502, l. 90.

¹¹ 1939–1940 m. m. Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojų sąrašas, *ten pat*, f. 391, ap. 6, b. 455, l. 3.

pasitraukti pasibaigus 1939–1940 m. m. 1940 m. rudenį Sintautų mokykloje pasikeitė dar vienas pedagogas – vietoj Zofijos Tamošiūnienės pradėjo dirbti buvęs mokytojas Jurgis Kebleris. Dėl pastarojo asmens, 1940 m. vasarą laikinai ėjusio „Šakių milicijos vado pareigas“, Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektorius Albinas Geištoraitis Pradžios mokslo departamentui buvo parašęs raštą, prašydamas atšaukti paskyrimo įsakymą ir siūlydamas vietoj Z. Tamošiūnienės atkelti Mariją Naujokaitienę iš Veršių mokyklos.¹² Tačiau departamentas nesutiko siūlyti švietimo komisariui keisti įsakymo, ir J. Kebleris mokytojavo Sintautų mokykloje 1940–1941 m. m. Kitos dvi iki okupacijos dirbusios pedagogės – Zuzana Počvaitienė ir Vanda Šilerienė – liko mokytojauti centrinėje valsčiaus pradžios mokykloje ir 1940 m. rudenį. O jau paminėtoje vienakomplektėje Veršių mokykloje ir toliau dirbo M. Naujokaitienė, kuri, atrodo, ištekėjo prieš pat sovietų okupaciją, jei jos mergautinė pavardė – Lenkytė (tokia mokytojos Marijos pavardė yra 1939–1940 m. m. mokytojų sąrašė).¹³ Abu pedagogai pasikeitė Valakbūdžio mokykloje. Vedėjo pareigas iš Silvestro Bulotos perėmė Agota Stakevičienė, o antrąjį komplektą vietoj Petronėlės Vasiukevičiūtės mokė Saliamonas Vizgirda. Išdagų mokykloje mokytojavusią Oną Garbštienę 1940 m. pakeitė Elena Olekaitė.¹⁴

Pasikeitė mokytojai ir vienakomplektėje Šilgalių mokykloje. 1939–1940 m. m. čia dirbo Juozas Šarkiūnas. Nuo 1940 m. spalio 1 d. pradėjo mokytojauti jokio pedagoginio stažo neturintis Justinas Leveckis. Mockupių mokykloje neliko 1939–1940 m. m. mokytojavusios Julijos Žilinskaitės, o Liudas Kiniauskas taip pat pradėjo dirbti tik nuo spalio 1 d.¹⁵ Gali būti, kad tos mokyklos rugsėjo mėnesį kuri laiką neturėjo jokio mokytojo. Neaišku, dėl kokių priežasčių valsčiuje 1939–1940 m. m. dirbę minimi mokytojai persikėlė ar buvo perkelti į kitas mokyklas ar išvis pasitraukė iš pedagoginio darbo, ir ar tai buvo susiję su profesine diskriminacija.

1940–1941 m. m. mokytojų kaitos nebuvo tik Senujų Zyplių, Totorviečių, Panovių ir Kušlikių pradžios mokyklose. Minėtai Veršių mokyklos pedagogei M. Naujokaitienei pavyko tapti Sintautų pradžios mokyklos mokytoja tik 1941 m. vasario 1 d., kai iš tarnybos atleidžiama V. Šilerienė pasiprašė į Vokietiją.¹⁶ Į Veršių mokyklą nuo 1941 m. kovo 11 d. buvo paskirtas neseniai vidurinę mokyklą (neaišku, ar progimnaziją, ar gimnaziją) baigęs jaunuolis Jonas Kudirka.¹⁷ Tad išvykus M. Naujokaitienei, Veršių mokykloje kelias savaites pamokų nevyko. Per tą laiką pasikeitė centrinės švietimo įstaigos padalinio ir apskrities pradžios mokyklas prižiūrinčios įstaigos pavadinimai. Po dar vienos bolševikų reorganizacijos Liaudies švietimo komisariate vietoj Pradžios mokyklų valdybos atsirado Pradžios ir vidurinių mokyklų valdyba. O apskrities pradžios mokyklų inspekcijos 1941 m. pradžioje Sovietų Sąjungos pavyzdžiu virto liaudies švietimo skyriais. Sintautų valsčiuje dar vienas pasikeitimas mokslo metų eigoje buvo susijęs su diskriminuojamo A. Černevičiaus perkėlimu iš Vaitiškupių į Mōckupių mokyklą, kurioje neliko trumpai

¹² 1940 m. rugsėjo 30 d. pradžios mokslo departamento raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektoriumi, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 244, l. 44.

¹³ 1939–1940 m. m. Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojų sąrašas, *ten pat*, f. 391, ap. 6, b. 455, l. 3.

¹⁴ Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojų sąrašas, LCVA, f. 391, ap. 6, b. 502, l. 90.

¹⁵ *Ten pat*.

¹⁶ 1941 m. sausio 27 d. Pradžios mokyklų valdybos raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektoriumi, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 246, l. 44.

¹⁷ 1941 m. balandžio 25 d. Pradžios ir vidurinių mokyklų valdybos raštas Šakių apskrities Liaudies švietimo skyriui, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 246, l. 70.

dirbusio mokytojo Liudo Kiniausko. Mažoje Vaitiekupių mokykloje nuo 1941 m. sausio 1 d. pradėjo dirbti Vincas Sandargas, prieš tai mokytojavęs Žvirgždaičių mokykloje¹⁸, kurioje buvo daug geresnės darbo ir buitės sąlygos.

1940–1941 m. m. išliko iki sovietų okupacijos buvęs mokyklų ir jose veikusiu kompleksų (penkiolika su tiek pat pedagogų etatų) skaičius. Tačiau mokytojai labai keitėsi kaip niekada iki tol. Palyginus su 1939–1940 m. m., iš vienuolikos valsčiaus pradžios mokyklų mokytojai nepasikeitė tik keturiose, o iš penkiolikos kompleksų pedagogų – tik penki.

Bolševikų propagandinės mašinos gniaužtuose. 1940 m. lapkričio „šventės“

Platesnei analizei apie bolševikų Lietuvos mokytojams primestą naštą, juos panaudojant kaip ideologinės propagandos įrankius, vieno valsčiaus archyvinės faktografijos per mažą. Tačiau ir tokių šaltinių pakanka kai kuriems 1940–1941 m. sovietų okupacijos laikotarpiu įvykiams ir visuomenės gyvenimo aspektams nušviesti. Visuomenei taikyta ideologinė prievarta gerai atsispindi Sintautų pradžios mokyklų vedėjų atsiskaitymo už 1917 m. bolševikų perversmo sukakties minėjimo renginius (juos vykdant savoje mokykloje ir su mokiniais dalyvaujant kituose) raštuose ir rašteluose.

Pradėsime nuo labai trumpos ataskaitėlės, kurią ant nedidelio lapo parašė Vaitiekupių pradžios mokyklos vedėjas A. Černevičius:

„Lapkričio mėn. 6 d. dvi paskutines pamokas padarytas pasikalbėjimas apie Didžiosios Spalių Revoliucijos sukaktį ir gėlėmis bei vainikais išpuošti Lenino, Stalino, Paleckio, Janonio, Žemaitės ir Kudirkos paveikslai. Lapkričio mėn. 7 d. tėvams ir vaikams skaičiau paskaitą „Didžioji Spalių Revoliucija ir jos Vadai“. Po paskaitos mokinys padeklamavo Internacionalą. Paskui mokiniai deklamavo eilėraščius: „Niekados nesugrįš“, „Pasveikintas būk Vilniau“ – iš Liudo Giros poemos apie Stalino LTSR Konstituciją, „Žvaigždutė“, „Rudens vakaras“, „Pirmasis ledas“, „Adomėlis“ ir perskaityta S. Nėries poema apie Staliną.“¹⁹

Trumpai bolševikų perversmo metinių minėjimą aprašiusi ir Veršių mokyklos vedėja M. Naujokaitienė propagandinei prievolei savo švietimo įstaigoje paskyrė vienintelę lapkričio 8 d., kada

„mokyklos choras padainavo socialistinio pobūdžio dainelių, pav., „Mes su Staliniu“ ir kt. Baigėm „Internacionalu“. Po meninės dalies vaikai kiek pažaidę užleido vietą pasilinksminti kaimo jaunuomenei.“²⁰

¹⁸1941 m. kovo 11 d. Šakių apskrities Liaudies švietimo skyriaus vedėjo raštas LTSR Švietimo liaudies komisariato Suaugusių švietimo valdybai, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 360, l. 9.

¹⁹Vaitiekupių pradžios mokyklos Didžiosios Spalių (1940 m. tas mėnuo daugiausia rašytas daugiskaitos forma – S. B.) Revoliucijos paminėjimo aprašymas (taip pavadinta mokyklos vedėjo ataskaita Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektoriui – S. B.), f. R-762, ap. 1, b. 245, l. 67. (Cituojamų tekstų kalba neredaguota. *Kalbos red. pastaba.*)

²⁰1940 m. lapkričio mėn. (diena neparašyta – S. B.) Veršių pradžios mokyklos raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektoriui, *ten pat*, l. 61.

Neaišku, ar lapkričio 7 d. Veršių mokyklos auklėtiniai buvo nuvesti į svarbiausią valsčiaus renginį Sintautuose, nes M. Naujokaitienė apie savo veiklą kitomis „šventomis“ dienomis nedidelio formato raštelyje neparašė. Nepersistengė įtikdamas okupacinės kariuomenės durtuvais besiremiančiai vietos valdžiai ir Totorviečių mokyklos vedėjas Jonas Ūsas. Jis, kaip reikalavo instrukcija, 1940 m. lapkričio 6 d. ketvirtą ir penktą pamokas skyrė „Spalių revoliucijos priežastims ir reikšmei išaiškinti“. Kitą dieną „mokykloje suruoštas pasilinksminimas“, matyt, vietos jaunimui. Lapkričio 8 d. mokytojas nevertė vaikų dar kartą klausytis propagandinių minčių apie 1917 m. bolševikų perversmą, paskaitą skaitė tik sukviestiems suaugusiems. Jei tikėsime atsiskaitomuoju rašteliu, tądien mokyklos klasėje sėdėjo 50 klausytojų.²¹ Nežinia, ar be tos paskaitos, buvo dar kitas jų sukvietimo motyvas, galėjo būti, kad didesnė to susirinkimo laiko dalis buvo skirta vaikų mokymosi reikalams, taip siekiant prikviesti daugiau dalyvių.

Matyt, kad būtų daugiau klausytojų ir žiūrovų, kooperavosi Valakbūdžio ir Panovių mokyklų vedėjai. Tam pritarė kartu su mokytojais iškilnių ruošimo komisijoje buvę vietos profsajungos pirmininkas Valaitis ir milicininkas komunistas Juozas Žemaitis. Kaip buvo reikalaujama, lapkričio 6 d. abiejų mokyklų mokytojai vedė po dvi privalomas idėines pamokas. Pasak Panovių mokyklos vedėjos M. Bakienės, per jas „skaityta iš laikraščių atitinkami straipsniai ir eilėraščiai“²². Paskui buvo puošiamos mokyklos ir jų klasės, kabinami Rusijos bolševikų vadų ir veikėjų bei Lietuvos sovietų kolaborantų paveikslai (kai kurioms mokykloms teko ir vienas kitas lietuvių kultūros veikėjų portretas). Lapkričio 7 d. M. Bakienė privalomais ideologiniais renginiais savo mokinių neprievartavo. Atrodo, kad, nesiekdami įtikti vietos komunistams, nepersistengė ir abu Valakbūdžio mokytojai. Į „revoliucinių“ renginių ataskaitą lakoniškai įrašyta, kad lapkričio 7 dieną „vieni mokiniai ilsėjosi ir grožėjosi raudonų vėliavų plevėsavimu, kiti vyko į Sintautus pažiūrėti iškilnių (veikiausiai jas matė tik keli mokiniai, nuvažiavę pastotėmis su tėvais, nes į abi puses susidarė didokas atstumas – S. B.)“. Užtai kitą dieną, sekmadienį, mokytojams buvo pats bolševikinių priemonių darbymetis:

„Spalio mėn. (Valakbūdžio mokyklos vedėjai minėjimo rengimas turbūt buvo toks slogus, kad ji ataskaitą atidavė nepataisiusi klaidingai parašyto mėnesio – S. B.) 8 d. po pietų įvyko minėjimas Valakbūdžio salėje. Minėjimą suruošė Valakbūdžio apylinkės visuomenė ir Valakbūdžio pradžios mokykla. Be to, atvažiavo Panovių pradžios mokykla su trumpa programa.“²³

O tie Panovių mokyklos mokinukai

„išsipuošę vežimą žalumynais ir pasi-puošę raudonomis vėliavėlėmis, atvyko į Valakbūdį, bendrai atšvęsti Didžiojo minėjimo iškilmes, kurias suorganizavo Sintautų kompartijos įgaliotas rusų kalbos lektorius matininkas Jonas Valaitis

²¹ 1940 m. lapkričio 10 d. Totorviečių pradžios mokyklos raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų inspekcijai, *ten pat*, l. 64.

²² 1940 m. lapkričio 10 d. Didžiosios Spalių Revoliucijos sukakties minėjimo Panovių pradžios mokykloje aprašymas, *ten pat*, l. 65.

²³ Valakbūdžio pradžios mokyklos Didžiosios Spalio Revoliucijos 23-jų metų sukaktuvių minėjimo aprašymas, *ten pat*, l. 68.

(atrodo, jis buvo ir vadinamosios Valakbūdžio profsajungos pirmininkas – S. B.)“.²⁴

Abiejų mokyklų vedėjų raštų tekstai atspindi bolševikų perversmo metinių minėjimo Valakbūdžio parapijos salėje eigą, o, mums, pasitelkus vaizduotę, leidžia suvokti ten vyravusią atmosferą ir skirtingas įvairių žmonių nuotaikas. Renginyi buvo pradėtas „Internacionalu“. Diduma mokinių meninės programos ir eilėraščių, vykdant komunistų nurodymus, buvo skirti totalitarinei Stalino imperijai pašlovinti. Charakteringos ir daug ką pasakančios taip pat kitos tų mokyklų vedėjų ataskaitų ištraukos:

„mokytojas Vizgirdas trumpai nubrėžia V. K. P. istoriją iki Didžiosios Spalių Revoliucijos“; „bežemis drg. Kazlauskas pasako puikią kalbą, keldamas smetoniškosios santvarkos neteisybes“; „Prezidiume sėdi du sovietų karininkai. Vienas jų kalba. Jo kalba išverčiama į lietuvių kalbą“; „Programai baigiantis atvyko Sintautų kompartijos pirmininkas drg. Išganaitis“; „Po programos darbo žmonėms suruoštas pasišokimas, kad užmiršti visa bloga kas buvo ir linksmiau žiūrėti į ateitį.“²⁵

Didžiausia įtampa dėl „revoliucijos šventės“ turėjo slėgti Sintautų mokyklos pedagogus, kuriems juos prižiūrintys Šakių apskrities ir valsčiaus komunistai ir sovietų aktyvistai, galima sakyti, „lipo ant kulnų“. Tačiau mokytojų buvo keturi. Jie galėjo pasitarti tarpusavyje dėl „revoliucinių“ rūpesčių, motyvuotai atmesti vieną kitą renginiui brukamą pseudoidėją, pasidalinti primetamais „šventiniais“ įpareigojimais, kartu su mokiniais ruošiantis minėjimo renginiams ir juos vykdant. Propagandinių renginių dienomis ideologinės užduotys mokytojų laukė ne tik mokykloje, bet ir įvairiose miestelio vietose.

Kaip jau supratome, 1940 m. lapkričio mėnesį 1917 m. bolševikų perversmo minėjimas Lietuvos mokyklose buvo daugiadienis. Tad ir Sintautų pradžios mokykloje lapkričio 6 d.

„dvi paskutinės pamokos buvo paskirtos revoliucijos šventei apibūdinti. Paskui mokiniai išdekoravo klasių langus ir išstatė papuoštus socializmo kūrėjų paveikslus. Vyresnieji mokiniai išdekoravo ir kitų valstyb. ir savivald. įstaigų langus.“²⁶

Lapkričio 7 d.

„organizuota visuomenė ir mokiniai rinkosi į kompartijos būstinę, iš kur, nešdami plakatus, paveikslus ir dainuodami demonstrantai žygiavo į salę. Einant minia pasitiko važiuojantį apskrities viršininką, kuris demonstrantus pasveikino ir pasakė kalbą. Salėje kompartijos sekretorius atidarė mitingą“²⁷.

²⁴ Žr. 21 nuorodą.

²⁵ Žr. 21 ir 22 nuorodas.

²⁶ Didžiosios Spalio Socialistinės Revoliucijos XXIII sukaktuvių minėjimo Sintautuose aprašymas (1940 m. lapkričio 10 d.), *ten pat*, l. 65.

²⁷ *Ten pat*.

Mokiniamis ir kitiems susirinkusiesiems kažką „kalbėjo Šakių apkomo atstovė“, buvo mokyklos vedėjo „paskaita apie VKP(b) istoriją ir Spalių revoliuciją“, mokytojos V. Šilerienės „paruošti mokiniai“ deklamavo eilėraščius ir dainavo sovietines dainas. Iš jų ataskaitoje apie šventinius renginius buvo išskirta daina „Jeigu karas rytoj“ kaip patikusi vadinamojo mitingo žiūrovams ir klausytojams. Lapkričio 8 d. į miestelio salę vėl buvo surinkti mokiniai, šį kartą jau su savo tėvais. Bolševikų perversmo reikšmę dar kartą „nušvietė“ mokytojas J. Kebleris, pasveikinti susirinkusiuosius buvo įpareigotas Sintautų valsčiaus viršaitis, o „meninėje dalyje pakartota vakarykštė programa“. Po tokios ideologinės duoklės mokiniai galėjo pasilinksminti savo nuožiūra – grojant armonikai, jie žaidė, šoko suktinį ir kitus tautinius šokius. Baigiantis antrai „revoliucinei“ dienai, „drg. viršaitis su mokyklos vedėju apdovanoto vaikus saldainiais ir socializmo didvyrių atvaizdais“²⁸.

Mockupių pradžios mokyklos mokytojas Liudas Kiniauskas savo ataskaitoje parašė, kad 1940 m. „lapkričio mėn. 6 d. 4 ir 5 pamoką vaikams išaiškinta kompartijos istorija. 7 d. vaikai laisvai vyko į Sintautus (jei ką nuvezė tėvai – S. B.)“²⁹. Mokytojui labiau įtemptas buvo tik lapkričio 8 d. vakaras. Į „revoliucinę vakaronę“ buvo pakviesti vien suaugusieji, jiems pedagogas aiškino 1917 m. įvykius Rusijoje. Paskui prasidėjo „sveikinimai“, kuriuos susirinkusiesiems mokyklos klasėje sakė kompartijos atstovas Kardauskas, Rūgių kaimo komjaunimo atstovas Juozas Stanaitis. Nuo „liaudies pagalbos“ organizacijos (įsteigta Lietuvos Respublikos laikotarpiu nelegaliai LKP veiklai pridengti – S. B.) „sveikino“ Antanaitis, nuo kažkokios profsajungos – Pranaitis. Vytautas Adomaitis kažką pasakė kaip Rūgių ugniagesių ir mokyklos mokinių tėvų komiteto atstovas. Ataskaitos pabaigoje L. Kiniauskas dar pridūrė: „Tėvų komitetas šventei nepritarė ir viską atlikau vienas, nes pastarieji neatėjo. Sekmadienyje vaikų mokykloje nebuvo.“³⁰ Veikiausiai minėtą vakarą ir kitą dieną tėvai neleido vaikų į mokyklą, taip išreiškdami savo protestą. Istoriografijai yra svarbūs faktai, kad mokinių tėvų komitetas išreiškė neigiamą požiūrį į okupantų brukamą propagandinį renginį, o mokytojo auklėtiniai neturėjo galimybės padeklamuoti naująją santvarką šlovinančių eilėraščių, jeigu tokių buvo išmokyti. Gali būti, kad mokytojas L. Kiniauskas buvo išvien su tėvais, bet to negalėjo parašyti savo ataskaitėlėje.

Iš pranešimų apie bolševikų perversmo metinių minėjimo dienas aišku, kad 1940 m. vėlų rudenį valsčiaus mokyklų mokytojai nesivaržė tarpusavyje, siekdami savo renginiais nustelbti kitas mokyklas. Galima manyti, kad ir tie renginiai (ypač privalomos dvi pamokos su mokiniais) nebuvo kupini to „revoliucinio“ patoso, kuris atsispindėjo kai kuriose ataskaitėlėse. Pavyzdžiui, Šilgalių pradžios mokyklos vedėjas Justinas Leveckis lapkričio 7 d. susirinkusiems mokiniams ir jų tėvams skaitė paskaitą tema „Ką Lietuva laimėjo įstodama į Tarybų Sąjungą“. Paskui

„mokiniai deklamavo eilėraščius: „Ačiū Tau, Staline!“, „Džiaugsmo šventė“, „Rožė ant Nemuno kranto“, „Tu žydėk žydėk“ ir kt. (viso 14 eilėraščių). Po eilėraščių

²⁸ Ten pat.

²⁹ 1940 m. lapkričio 11 d. Mockupių pradžios mokyklos raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų inspekcijai, ten pat, l. 60.

³⁰ Ten pat.

*padainuotos trys dainelės. /.../. Minėjimas truko nuo 10 iki 14 val. Lapkričio 8 dn. jokių iškilmių nebuvo. Mokykla papuošta atitinkamais paveikslais ir spalvotu popieriumi bei gyvų gėlių vainiku.*³¹

Neaišku, ar paklusdama okupacinės valdžios statytinių reikalavimams, ar tik dirbdama su moterišku kruopštumu, daugiau „spalinių“ renginių mokykloje suorganizavo Senujų Zyplių mokyklos mokytoja Onutė Miščikienė. Be to, ji pasistengė smulkiau aprašyti pasirengimo minėjimui procesą ir kelių dienų renginius. Iš pedagogės „šventinės“ ataskaitos sužinome, kad 1940 m. spalio 29 d. mokykloje iš tėvų buvo sudaryta speciali komisija. Lapkričio 5 d. po pamokų „*mokiniai su mokytoja pyne iš žalumynų vainikus ir rašė įvairius obalsius*“, kitą dieną mokiniai ne tik klausėsi mokytojos minčių per dvi ideologines pamokas, bet taip pat „*išpuošė klasę ir visus klasėje esančius paveikslus, o ypatingai Dr.[augo – S. B.] J. Stalino ir Lenino paveikslus*“³². Lapkričio 7 d. O. Miščikienė vėl turėjo kalbėti apie vadinamąją revoliuciją į mokyklą susirinkusiems savo mokiniams, tądien sukviestiems kartu su tėvais. Matyt, būtent vietos komunistai pasistengė, kad ir lapkričio 8 d. vėl būtų surinkti mokiniai. Jie turėjo pakartoti išvakarėse rodytą meninės saviveiklos programą apylinkės jaunimui, kuris, vaikus paleidus namo, „*linksminosi iki vėlaus vakaro*.“³³

Archyve yra išlikęs ir mokinių tėvų sieki priešpriešinti krikščionybės vertybėmis grįstą pasaulėžiūrą bolševikų ideologijai liudijantis šaltinis, susijęs su Veršių mokykla. 1940 m. lapkričio 24 d. datuotame savo prašyme švietimo liaudies komisarui tai formulavo taip:

*„Maloniai prašome drg. Komisarą leisti, kad Veršių pradžios mokykloje būtų dėstoma katalikų tikyba. Mes, katalikai tėvai, norime, kad mūsų vaikai šalia kitų dalykų būtų mokomi ir tikybos. Tai yra mūsų katalikų tėvų įgimtoji teisė ir pareiga mokinti savo vaikus tikybos. Už tikybos pamokas mes apmokėsime patys tėvai.“*³⁴

Panašių prašymų pasitaikė ir iš kitų Šakių apskrities valsčių pradžios mokyklų. Atsakymai į tokius pageidavimus būdavo panašūs. Veršių mokyklos mokinių tėvams buvo atsakyta per apskrities pradžios mokyklų inspektorių, kuriam nurodyta

*„pranešti Veršių pradžios mokyklos mokinių tėvų vardu pasirašiusiems prašymą asmenims, kad Lietuvos T. S. Respublikos visų rūšių mokyklose tikybos pamokų nebus. Pagal Lietuvos T. S. Respublikos Konstitucijos (pagrindinį įstatymą) 96 straipsnį bažnyčia yra atskirta nuo valstybės ir mokykla nuo bažnyčios. Tad tikyba yra privatus kiekvieno žmogaus dalykas ir kaip toks į viešą valstybės instituciją – mokyklą negali būti įvestas. Prašymą reikia grąžinti valdybai“*³⁵.

³¹ 1940 m. lapkričio 11 d. Šilgalių pradžios mokyklos raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų inspekcijai, *ten pat*, l. 69.

³² 1940 m. lapkričio 10 d. Senujų Zyplių pradžios mokyklos raštas Inspektoriui, *ten pat*, l. 62–63.

³³ *Ten pat*, l. 63.

³⁴ 1940 m. lapkričio 24 d. Veršių pradžios mokyklos mokinių tėvų prašymas Švietimo Liaudies Komisarui, *ten pat*, b. 244, l. 9.

³⁵ 1940 m. gruodžio 17 d. LTSR Švietimo liaudies komisariato Pradžios mokyklų valdybos raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektoriui, *ten pat*, b. 244, l. 10.

Neturint minimo prašymo atsiradimo aplinkybių liudytojo, galima tik spėlioti, ar tuo raštu buvo zonduojamos katalikų bažnyčios galimybės ir sovietmečiu įtakoti jauniausių mokinių auklėjimą, ar to kreipimosi į komisarą A. Venclovą istorijoje buvo daugiau naivumo, tikintis iš bolševikų ne pačių blogiausių dalykų net ir po aprašytų kelias dienas vykdytų renginių, per kuriuos reikėjo liaupsinti 1917 m. bolševikų perversmą, Rusijoje susiformavusį režimą ir jo veikėjus.

Iš Sintautų valsčiaus mokytojų ataskaitų (raštelių) apie 1917 m. bolševikų perversmo sukakties minėjimo renginius matome, kad beveik visose mokyklose mokiniai buvo ideologiškai apdorojami visas tris tam numatytas dienas. Tačiau Sintautų valsčiaus kaimų mokyklų mokiniams drauge su mokytojais nereikėjo vykti į valsčiaus centre surengtą svarbiausią mitinginį renginį. Neaišku, kiek tai buvo padaryta, norint be reikalo labai nenuvarginti mokytojų ir mokinių, o kiek čia buvo nebylaus protesto elementų. Mat daugelyje kitų valsčių kaimo mokyklų auklėtiniais teko atlikti netrumpus žygius pėsčiomis į valsčiaus centrinę gyvenvietę ir atgal į namus.³⁶ Prie pateiktų faktų galima pridurti ir apie 1940 m. lapkričio mėnesį vykusio minėjimo ypatumus Šakių mieste:

„Pačiuose Šakiuose buvo kiek nesklandumų. /.../. Minėjimo programa buvo tris kartus pakeista. O kai mokyklų mokiniai pasiruošę lapkričio 6 d. vakare nuvyko į minėjimą, pasirodė, kad jiems nebus ir vietos, ir laiko, kada dalyvauti. Turėjo vargšeliai nusiminę apleisti salę.“³⁷

Iš įvairių šaltinių žinome, kad 1940–1941 m. sovietų okupacijos laikotarpiu pradžios mokyklų mokytojams teko nemažai savo laisvalaikio ir pamokų laiko atiduoti ir kitoms bolševikų ideologinėms akcijoms. Jos užgoždavo mokinių ugdymo interesą ir pseudorinkimų metu, ir per Raudonosios armijos dieną (vasario 23 d.), ir per kitus renginius, skirtus „tautų vadui“ Stalinui ir jo sukurtam režimui pašlovinti, varant žmones į mažaraščių ar rusų kalbos kursus. Pastarąjį vaju panagrinsime atskirai.

Mokytojai ir 1940–1941 m. propagandinis kultūros vaju valsčiuje

Pirmaisiais sovietmečio metais iš Sintautų valsčiaus mokytojų daug laiko ir energijos buvo atimta per propagandinį kultūros vaju, susijusį su suaugusiųjų mokymu. Posovietinės Lietuvos istoriografijoje nėra darbų, skirtų vadinamajai 1940–1941 m. neraštingumo likvidavimo kampanijai. Tad bus įdomu atversti kai kuriuos ją ir vadinamųjų kultūros židinių veiklą atspindinčių archyvo bylų lapus, nors jie nėra labai iškalbingi ir neleidžia suprasti, kokie buvo rezultatai.

Kaip matome iš „Suaugusiųjų (vėliau daugiausia naudotas žodis „suaugusių“ – S. B.) švietimo įstatymui vykdyti taisyklių“ projekto, iš pradžių buvo numatyta į kampaniją įtraukti daugybę žmonių (organizatorių, mokytojų, lektorių, mokinių, kursų lankytojų), planuota įsteigti daug naujų įstaigų, skirti didžiu-

³⁶Buchaveckas S. Krašto bendrojo lavinimo mokyklos pirmosios sovietų ir nacių okupacijų metais (1940–1944), *Gruzdžiai*, Vilnius, 2010, d. 2, p. 123.

³⁷1940 m. lapkričio 18 d. Šakių apskrities inspekcijos raštas Švietimo Liaudies komisariato Pradžios mokyklų valdybai, LCVA, f. R-762, ap. 1, b. 245, l. 2.

les lėšas. Tas maždaug 1940 m. rugpjūčio pabaigoje–rugsėjo pradžioje paskubomis sukurtas pompastiškas projektas yra be datos, matyt, nebuvo patvirtintas.

Kultūros židinių veiklai plėtoti buvo numatyti vadinamieji bendradarbiai: mokytojai, būsimų bibliotekų-skaityklų vedėjai, kiti tarnautojai ir asmenys. Planuota, kad įstaigos naujadaro (kultūros židinio idėja ir sumanymas buvo dirbtinai perkeltas iš Sovietų Rusijos praktikos) vadovas pasidarys apvalų antspaudą ir kertinį šampą. Prie kiekvieno kultūros židinio turėjo būti sudaryta taryba. Naujoms įstaigoms iš pradžių numatytas ilgesnis pavadinimas – liaudies švietimo kultūros židinys, bet paskui pavadinimą sutrumpino. Be kultūros židinių, numatytas tankus pradžios ir vidurinių mokyklų suaugusiesiems tinklas.³⁸ Planuota, kad tokiose mokyklose pradinį išsilavinimą bus galima įgyti per ketverius metus, progimnaziją baigti per dvejus, o visos gimnazijos kursą – per penkerius.³⁹ Tikrovė sugriovė propagandinius suaugusiųjų mokymo planus, kuriems įgyvendinti reikėjo ne tik daug lėšų, bet ir tokio svarbaus elemento kaip mokiniai. Jau nė neverta kalbėti apie pradžios mokyklų mokytojus, kurie mokinių verbavimui, biurokratiniam darbui su įvairiausiais sąrašais, ataskaitomis, posėdžiams su vietos komunistais turėjo aukoti didesnę dalį savo laisvalaikio, o paskirtas į kultūros židinio vadovo pareigas pedagogas – nešti beveik nepakeliamą rūpesčių našta.

1940 m. rugsėjo 18 d. Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektorius Albinas Geištoraitis pateikė „Liaudies švietimo kultūros židinių vadovų-kandidatų“ pavardes. Kaip buvo reikalaujama, A. Geištoraičio rašte nurodomas kiekvieno siūlomo asmens „*rusų kalbos mokėjimo lygis*“⁴⁰. Taigi ypač norėta forsuoti rusų kalbos mokymą. Tačiau net tarp mokytojų buvo nedaug gerai ar patenkinamai mokančių rusų kalbą. Dar mažiau buvo galinčių mokyti okupantų kalbos kitus žmones...

Sintautų valsčiuje kultūros židinius numatyta steigti Sintautuose ir Valakbūdyje. Planuota, kad aplinkiniuose kaimuose veiks įvairaus pobūdžio kursai, kurių tinklas turėjo būti tankus. Sintautuose naujai keistai įstaigai turėjo vadovauti pradžios mokyklos vedėjas Juozas Mockevičius, Valakbūdyje – Silvestras Bulota.

Tačiau propagandinės masių raštingumo kėlimo kampanijos įgyvendinimas tiek apskrityje, tiek Sintautų valsčiuje iškart ėmė strigti. Nors nėra tai atspindinčių šaltinių, bet iš išlikusių susirašinėjimo lapų ir lapelių visumos galima spręsti, kad kurį laiką didžiausių mokyklų vedėjai J. Mockevičius ir S. Bulota net nežinojo esą paskirti viso valsčiaus suaugusiųjų mokymo vedliais. Be to, jie ir kiti pedagogai buvo užsiėmę mokslo metų, kurie tą rudenį prasidėjo pavėluotai, rūpesčiais, t. y. savo tiesioginiu darbu. Veikiausiai Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektoriaus sudarytas kultūros židinių vadovų kandidatų sąrašas ilgai gulėjo švietimo liaudies komisariato valdininko stalčiuje, nes buvo supras tas kompartijos inicijuotų pradinių užmojų nerealumas. Tad suaugusiųjų mokymo per kultūros židinius organizavimo biurokratinė karštligė prasidėjo tik 1940 m. rugsėjo pačioje pabaigoje ar net spalio pradžioje. Sintautus ji pasiekė dar vėliau. Tiesa, J. Mockevičius jau rugsėjo pabaigoje sudarė reikalaujamą židinio tarybą. Tačiau, pažvelgus į jos sudėtį, galima teigti, jog tai daugiau

³⁸Suaugusiųjų švietimo įstatymui vykdyti taisyklės (projektas) (be datos – S. B.), f. R-762, ap. 1, b. 301, l. 1–3.

³⁹*Ten pat.*

⁴⁰1940 m. rugsėjo 18 d. Šakių apskr. pradžios mokyklų inspekcijos raštas LTSR Švietimo liaudies komisariato Suaugusių švietimo departamentui, LCVA, f. R-762, ap. 1, b. 314, l. 13.

paties židinio vadovo priežiūros taryba. Kita vertus, vadinamosios tarybos narių pavardžių sąrašas mums svarbus kaip istorijos šaltinis. Taryboje kompartijai atstovavo Juozas Išganaitis, komjaunimui – Jonas Antanaitis ir Elena Šuopytė, darbininkų profesinei sąjungai – Marija Riaubienė ir Feliksas Račiūnas, mokytojų profesinei sąjungai – jau minėti mokytojai V. Šilerienė ir J. Kebleris. Į tarybą taip pat buvo įrašyti valsčiaus įstaigos pareigūnai – viršaitis Aleksandras Zaperiackas ir sekretorius Juozas Domeika. Tame pačiame pranešime parašyta, kad

„Taryba jau padarė vieną posėdį, kuriame nutarė prašyti įsteigti Sintautuose valstybinės bibliotekos skyrių, organizuoti suaugusiems pr(adinę) mokyklą ar bent kursus, politinio sąmoningumo kursus, radio klausymosi punktą ir mokomąjį kiną.“⁴¹

Neaišku, kur ir kas tą pranešimą pamiršo stalčiuje, nes iš Kaune dar tebeveikusių Švietimo liaudies komisariato Suaugusių švietimo departamento 1940 m. spalio 9 d. J. Mockevičiui buvo parašytas raštas (nr. 29469). Juo pranešama, kad Sintautų pradžios mokyklos vedėjas skiriamas Sintautų kultūros židinio vadovu ir reikalaujama

„skubiai sudaryti židinio tarybą, atsiųsti ją patvirtinti, sudaryti vietoje reikalingų įstaigų planą, registruoti norinčius mokytis ir apskritai, organizuoti savo rajone suaugusiųjų švietimo darbus ir informuoti apie darbo eigą Departamentą.“⁴²

Maždaug tuo metu J. Mockevičius gavo ir kitą departamento raštą (nr. 29468), datuotą ta pačia spalio 9 diena, kuriuo patvirtinama židinio taryba.⁴³ Tai rodo buvus biurokratinę suirutę, kurios neįmanoma išvengti įgyvendinant nerealius planus. Įdomu tai, kad, siekiant paspartinti suaugusiųjų mokymo kampaniją, raštai iš Švietimo liaudies komisariato buvo siųsti tiesiai mokytojui, paskirtam vadovauti numatytam kultūros židiniui, o ne per apskrities pradžios mokyklą inspekciją. Tik vėliau, nelikus suaugusiųjų švietimo įstaigėlių tiesioginio pavaldumo centrinei įstaigai, jos buvo perduotos liaudies švietimo skyriams, įsteigtiems vietoj pradžios mokyklų inspekcijų.

Rekonstruodami įvykių ir susirašinėjimo suaugusiųjų mokymo klausimais tarp įvairių švietimo įstaigų eigą, sužinome, kad kultūros židinio įsteigimas Valakbūdyje žlugo. 1940 m. spalio 15 d. raštu Valakbūdžio mokyklos mokytojas Saliamonas Vizgirda pranešė, kad nuo spalio 12 d. perėmė iš S. Bulotos „Valakbūdžio kultūros židinio vadovo pareigas“. Ant S. Vizgirdos pasirašyto rašto yra pastaba raudonu pieštuku „nėra židinio“⁴⁴. Ji rodo, kad antra propagandinė įstaigėlė Sintautų valsčiuje taip ir nepradėjo veikti. Valakbūdyje tebuvo įsteigti rusų kalbos kursai. Jų lektorius buvo pavaldus Sintautų kultūros židinio vadovui, kurio žinioje

⁴¹ 1940 m. rugsėjo 29 d. Sintautų kultūros židinio pranešimas Suaugusių švietimo departamentui, *ten pat*, l. 238.

⁴² 1940 m. spalio 9 d. LTSR Švietimo liaudies komisariato Suaugusių švietimo departamento raštas J. Mockevičiui, *ten pat*, l. 236.

⁴³ *Ten pat*, l. 237.

⁴⁴ 1940 m. spalio 15 d. Valakbūdžio pradžios mokyklos raštas LTSR Švietimo liaudies komisariato Suaugusių švietimo departamentui, *ten pat*, l. 219.

spalio pabaigoje atsidūrė visi valsčiaus suaugusiųjų mokymo punktai. 1940 m. gruodžio mėnesį prie Sintautų kultūros židinio norėjo prisiglausti kitame valsčiuje buvusios Turčinų pradžios mokyklos mokytojas, vedęs kažkokius kursus.⁴⁵ Tačiau į tą prašymą švietimo valdininkai nereagavo, nes dėl suaugusiųjų mokymo kampanijos vien savame valsčiuje J. Mockevičiui pakako bemiegių naktų ir negalėjimo tinkamai pasiruošti pamokoms su pradinukais vaikais. 1941 m. sausio mėnesį J. Mockevičius skundėsi ir prašė pagalbininko:

„Kadangi be tiesioginių mokyklos vedėjo pareigų ir plataus visuomeninio darbo einu ir kultūros židinio vadovo pareigas, tai susidaro tiek darbo, kad raštinei tvarkyti turiu samdyti sekretorių. Jeigu yra galimybė, prašau leisti pasamdyti apmokamą kultūros židinio sekretorių už šimtą (100) rublių mėnesiui.“⁴⁶

Į tą prašymą nebuvo atsižvelgta. Be to, iki to laiko ir darbo su suaugusiais mokiniais sumažėjo. Mat Sintautų valsčiuje suaugusiųjų mokymo planus kas mėnesį teko koreguoti ir siaurinti užmojus. Tad daliai mokytojų po darbo mokykloje su vaikais „vakaronės“ su kursantais sodiečiais, daugumai kurių po ūkio darbų per rusų leksikos pamokas merkėsi akys, truko tik mėnesį kitą. Nebuvo įsteigta ir projektuota suaugusiųjų pradinio mokymo įstaiga.

1940 m. spalio 28 d. raštu J. Mockevičius pranešė, kad valsčiuje veiks bendrojo lavinimo kursai (Sintautų miestelyje) su 36 kursantais, o devyniuose vietovėse – rusų kalbos kursai. Iki lapkričio 5 d. jie turėjo pradėti veikti Vaitiėkupiuose, Išdaguosė, Veršiuosė, Mōckupiuose, Senuōsiuose Zypliuosė, Valākūdyje, Panōviuose, Kiaūlupiuose. Kartu prašoma instrukcijų dėl lektorių darbo apmokėjimo, lėšų jiems ir kitoms išlaidoms apmokėti.⁴⁷

Atrodo, kad didesnio žmonių dėmesio sulaukė tik bendrojo lavinimo kursai, pradėję veikti 1940 m. spalio 23 d. Buvo numatyta, kad jie tęsis šešis mėnesius. Turėjo būti lietuvių ir rusų kalbų užsiėmimai, taip pat mokoma skaičiavimo, geografijos, gamtos pažinimo, istorijos ir dainavimo. Vadinasi, orientuotasi į pradžios mokyklos programą. Trūksta kitų duomenų apie šiuos Sintautų kursus. Tačiau, atrodo, kad kursantai turėjo būti lankę mokyklos pirmuosius skyrius. Planuota išsaviinti net ketvirtoje klasėje, kuri atitiko buvusį penktąjį skyrių, mokomus dalykus. Aišku, mokymasis, jeigu jį galima taip pavadinti, turėjo vykti labai paspartintai (palyginti su vaikų mokymu). Užsiėmimams planuoti pirmadienio, trečiadienio ir penktadienio vakarai. Bendrojo lavinimo kursų vadovas buvo pats J. Mockevičius. Jis ir mokytojai J. Kebleris, Z. Počvaitienė, V. Šilerienė bei buvęs vikaras Juozas Luckus (atrodo, jis paskirtas mokyti dainavimo ir dainų) turėjo būti vadinamieji lektoriai.⁴⁸ Nėra informacijos, kaip praktiškai vyko tie suaugusių pradinukų vakariniai kursai, tačiau turimi statistiniai duomenys rodo, kad kursantų skaičius iškart ėmė mažėti. Iš įrašytų į pradinį sąrašą 36 žmonių

⁴⁵ 1940 m. gruodžio 3 d. Turčinų pradžios mokyklos raštas LTSR Švietimo liaudies komisariato Suaugusių švietimo valdybai (perorganizuotai iš departamento – S. B), *ten pat*, l. 218.

⁴⁶ 1941 m. sausio 14 d. J. Mockevičiaus raštas Suaugusių švietimo valdybai, *ten pat*, l. 223.

⁴⁷ 1940 m. spalio 28 d. J. Mockevičiaus raštas Suaugusių švietimo valdybai, *ten pat*, l. 234.

⁴⁸ *Ten pat*.

1940 m. lapkričio 5 d. liko tik 30 kursantų (visi – lietuviai). Suaugusiųjų švietimo departamentui pateiktose žiniose nurodytas jų amžius – 9 kursantai buvo nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų, 12 – nuo aštuoniolikos iki dvidešimt penkerių. Kiti buvo vyresni, iš jų daugiau kaip trisdešimt penkerius metus turėjo tik du kursantai.⁴⁹ Neaišku, kaip vyko kursai, koks buvo jų užsiėmimų lankomumas, kaip sekėsi lektoriams, kokie kursų rezultatai. Gali būti, kad jie nebuvo baigti, kaip planuota, ir dėl to kursantai nebuvo įvertinti ir jiems nebuvo įteikti „išeito mokslo“ pažymėjimai. Tam pagrindo suteikia 1940 m. gruodžio mėnesio pabaigoje iš Suaugusiųjų švietimo valdybos į Sintautus atsiųstas rusų kalbos kursus valsčiuje patvirtinantis raštas. Taigi formaliai kursai pripažinti tik gruodžio mėnesį. Atrodo, kad jis buvo parengtas remiantis minėta spalio 28 d. J. Mockevičiaus informacija (apie būsimus kursus) ir neatsižvelgus į tikrąją rusų kalbos kursų veikimo būklę metų pabaigoje. Palyginti su spalio 28 d. numatytu, bet dar neveikiančių kursų sąrašu, gruodžio mėnesį buvo patvirtinta vienais rusų kalbos kursais daugiau. Papildomai įrašyti rusų kalbos kursai ir Sintautų miestelyje, kurių „vadovu ir dėstytoju“ tvirtinama mokytoja V. Šilerienė (rusų kalbos suaugusiųsius dar turėjo mokyti mokytojai J. Ūsas, O. Miščikienė, A. Černevičius ir keli nepedagogai).⁵⁰ Tad galima įtarti, kad bendrojo lavinimo kursai Sintautuose jau neveikė, o jų „lektore“ tapo tik „rusiste“.

Iš archyvinių šaltinių negalima suprasti, kaip sekėsi sintautiškiams ir su rusų kalbos kursais, kuriuos lankyti žmonių motyvacija buvo mažesnė. Minėtose „Žiniose“ apie Sintautų kultūros židinio suaugusiųjų švietimo įstaigų lankytojus bei mokytojus rašoma, kad veikia ketveri rusų kalbos kursai. Totorviečių mokykloje veikiančius kursus turėjo lankyti 40 kursantų, Valakbūdžio – 57, Senųjų Zyplių – 25, Panovių – 28. „Žinias“ J. Mockevičius pasirašė 1940 m. lapkričio 10 d., bet jose pateikti lapkričio 5 d. duomenys. Neaišku, kodėl neminimi kiti penkeri kursai. Galima daryti prielaidą, kad kai kurie rusų kalbos kursai, vadinamajam lektoriui atsisakius pasiūlytų papildomų pareigų, nesurinkus reikiamo „mokinių“ skaičiaus ar dėl kitų priežasčių, net ir nepradėjo veikti. O veikiančiuose kursuose mažėjo juos lankančiųjų. Tokią tendenciją patvirtina ir „lektoriaus“ Jono Valaičio, gyvenusio Pūsdešrių kaime (atrodo, buvo ūkininkas) 1940 m. gruodžio mėnesį rašytas pareiškimas. Jame rašoma, kad Valakbūdyje kursų lankytojų sumažėjo nuo 60 iki 27–30.⁵¹ Dar galima pridurti, kad Sintautų kultūros židinio vadovas, be prioritetiniu tikslu tapusio rusų kalbos mokymo (kai kuriuose valsčiuose daug dėmesio skirta ir bendrajam lavinimui), teko užsiimti ir ideologine propaganda. 1941 m. vasario 3 d., atsakydamas į Suaugusiųjų švietimo valdybos raštą, J. Mockevičius raportavo, kad jo židinys surengė penkiolika priešrinkiminių susirinkimų ir buvo tiek pat politinių paskaitų.⁵²

Per Lietuvoje įsteigtus kultūros židinius vykdomos kampanijos nesėkmę liudija 1941 m. sausio mėnesį rašyti sintautiškių siūlymai Suaugusiųjų švietimo valdybai:

⁴⁹ Žinios apie Sintautų kultūros židinio suaugusiųjų švietimo įstaigų lankytojus bei mokytojus, *ten pat*, l. 220.

⁵⁰ 1940 m. gruodžio 20 d. LTSR Švietimo liaudies komisariato Suaugusiųjų švietimo valdybos raštas Sintautų kultūros židinio vadovui Mockevičiui, *ten pat*, l. 219.

⁵¹ 1940 m. gruodžio 21 (ar 2) d. lektoriaus Jono Valaičio pareiškimas, *ten pat*, l. 231.

⁵² 1941 m. vasario 3 d. Sintautų kultūros židinio raštas Suaugusiųjų švietimo valdybai, *ten pat*, l. 217.

„Kadangi Jūsų nustatytas suaugusių kursų ar klasių skaičius (25) kaimui yra per didelis ir dėl to vienus po kitų kursus tenka uždarinėti ir analfabetes palikti jų likimui, prašau skubiai pranešti, ar vis dar nepakeitėte savo nusistatymo: ar negalima organizuoti mokyklos ar kursus, kuriuose galėtų būti mažesnis klausytojų skaičius (1–20), .../.../.“⁵³

Padėtis su suaugusiųjų kursais atsispindi taip pat 1941 m. vasario 20 d. Šakių apskrities švietimo skyriaus rašte:

„Švietimo skyrius dažnai gauna telefonu arba raštu pranešimus apie įvairius veikusius kursus, kurie Suaug. Šviet. Valdyboj, atrodo, buvo neįregistruoti, ir kurie taip pat neturėjo formalaus ryšio su atitinkamais kultūros židiniiais.“⁵⁴

Tad galima teigti, kad kultūros židinių ir kursų organizatoriai iš pat pradžių susidūrė su daugeliu keblumų. Kursų lankomumas buvo blogas, nes sodiečiams reikėjo nudirbti rudens darbus. Atsiliepė ir chaotiška bolševikų įsteigtos suaugusiųjų švietimo valdybos (departamento) veikla. Kursai ilgai veikė be formalaus patvirtinimo. Teorinių planų (siekiant masiškumo) nerealumą, mokslinant suaugusiuosius, liudija jų švietimą kuravę centrinės įstaigos pareigūnai. Jie taip pat pastebėjo, kad daugelyje valsčių buvo siekiama pateikti „pagražintas“ žinias ir ataskaitas. Tad neraštingumo likvidavimo kampanija prisidėjo prie visuomenės pratinimo klastoti tikruosius statistikos duomenis švietimo srityje, prie galimybės gauti suaugusiųjų mokyklos išeito mokslo pažymėjimą beveik nelankius pamokų. O 1940–1941 m. suaugusiųjų mokslinimo masinė kampanija buvo chaotiškas ir sovietų valdžią diskredituojantis reiškinys. Nesugebėta net suregistruoti daugelio kultūros židinių ir jiems pavaldžių kursų, patvirtinti jų vadovų, dėstytojų ir lektorių. Daug į sąrašus įrašytų kursantų visai neatvyko, daug kitų užsiėmimus lankė labai trumpai... Dažnai dėl atlygio, būtinybės parodyti gerus rezultatus ar pradėto „socialistinio lenktyniavimo“ buvo išpučiamas kursantų skaičius. Dėl šių priežasčių 1941 m. vadinamosios LTSR Liaudies komisarų tarybos nutarimu kultūros židiniai tapo pavaldūs apskričių liaudies švietimo skyriams. Tačiau tai nepadėjo išgelbėti bolševikų ideologija persmelkto propagandinio kultūros „nešimo į mases“ kampanijos nuo nesėkmės.⁵⁵ Tiesa, oficialiais duomenimis, ji buvo laikoma gerai pavykusia, bet netgi archyviniai šaltiniai kalba apie įvairiose apskrityse ir valsčiuose buvusias statistines klastotes, atskleidžia faktus, kai pinigai buvo išmokėti už neįvykusius kursų užsiėmimus.

Nauja suaugusiųjų mokslinimo ir auklėjimo (diegiant marksizmo „tikėjimą“) kampanijos banga turėjo prasidėti 1941 m. rudenį. 1941 m. birželio mėnesį Suaugusiųjų švietimo valdybos viršininko referuojamuose raštuose švietimo liaudies komisarui rašoma apie

⁵³ 1941 m. sausio 14 d. Sintautų kultūros židinio raštas Suaugusiųjų švietimo valdybai, *ten pat*, l. 230.

⁵⁴ 1941 m. vasario 20 d. Šakių apskrities švietimo skyriaus raštas Suaugusiųjų švietimo valdybai, *ten pat*, b. 360, l. 230.

⁵⁵ 1941 m. sausio 17 d. raštas Suaugusiųjų švietimo valdybai, *ten pat*, b. 314, l. 36; Domaševičius K. *Tarybinio valstybingumo vystymasis Lietuvoje*, Vilnius, 1966, p. 97.

būsimą beraščių ir mažaraščių registraciją. Tad mokytojai būtų turėję vaikščioti po ūkininkų sodybas kaip agitatoriai. O 1941 m. birželio 25 d. buvo numatytas Liaudies švietimo skyrių suaugusiųjų švietimo reikalams inspektorių (turbūt toks etatas apskrityse įsteigtas 1941 m. pavasari) suvažiavimas.⁵⁶ Tačiau anksčiau prasidėjo karas...

Kai kurios kitos mokyklų veiklos 1940–1941 m. m. ypatybės

Sovietizuojant Lietuvos švietimo sistemą, mokyklose buvo panaikintos tikybos pamokos, o vietoj religinio ir tautinio pobūdžio paveikslų bei Vyčio klasėse atsirado Stalino ir Lenino portretai. Siekiant Lietuvoje po dvejų metų įvesti rusiškosios dešimtmetės mokyklos sistemą, buvo pradėta naikinti pradžios mokyklų skyrius ir steigti nepilnąsias vidurines mokyklas (faktiškai – nepilnas progimnazijas).⁵⁷ 1940–1941 m. m. nepavyko panaikinti tik pradžios mokyklos aukštesniųjų skyrių. Todėl ketvirtąjį skyrių baigę mokiniai 1940 m. rudenį atsidūrė šeštajame skyriuje.⁵⁸ Jis tokiu „smetoniniu“ pavadinimu veikė visus 1940–1941 m. m. O pirmųjų skyrių neliko. Pirmojo skyriaus atitinkamo po „reformos“ tapo parengiamąja klase, antrojo skyriaus – pirmąja klase. Atitinkamai vietoj trečiojo skyriaus atsirado antroji klasė, vietoj ketvirtojo skyriaus – trečioji klasė. Penktojo skyriaus vietą užėmė ketvirtoji klasė.

Kaip pasikeitė mokytojų padėtis ir jiems keliami uždaviniai kuriant „naują visuomenę“, taip pat sužinome iš 1940–1941 m. mokyklų lankymo apyskaitų. Buvo parengtas visai kitas nei iki 1940 m. vasaros buvęs apyskaitos klausimynas. Jame neliko vietos pradžios mokyklų inspektoriaus stebėtų pamokų analizei. Kaip mokiniai išsivindavo mokomuosius dalykus, inspektorius galėjo įvertinti tik žodeliais „silpnai“, „patenkinamai“, „gerai“. Tokius mokytojo darbo rezultatus atspindinčius vertinimus aptinkame kai kuriose apyskaitose. Užtat buvo svarbiau, kiek ir kokios bolševikų kontroliuojamos spaudos prenumeruoja ir kokią literatūrą skaito mokytojas. Apyskaitose rašyta, kad mokytojai savo bibliotekėlėje VKP(b) istorijos neturi, bet jam svarbu buvo inspektoriui parodyti, kad ja domisi, arba tiksliau pasakius, kad tai būtų užfiksuota. Iš apyskaitų sužinome, kad mokytojams buvo rekomenduojama prenumeruoti ar bent skaityti periodinius leidinius „Tarybų Lietuva“, „Mokslas ir gyvenimas“, „Vals-tiečių laikraštis“, „Komjaunimo tiesa“, „Pionierius“, „Genys“.⁵⁹ Buvo įrašoma, kiek minėtų dviejų vaikiškų leidinių yra užsiprenumeravę mokytojo auklėtiniai. Klausimyno sudarytojams taip pat buvo labai svarbu, ar mokykloje yra įrengtas vadinamasis Lenino kampelis ir ar leidžiamas sieninis laikraštis, kiek tarp mokytojo auklėtinių yra pionierių. Keturiems Sintautų mokyklos mokytojams šiuo atžvilgiu vėl buvo lengviau. Tačiau ir jiems „nepavyko“ įrengti ir to vieno „Lenino kampelio“, o buvo pakabinę tik visai mokyklai bendrą ideologizuotą sienlaikraštį.⁶⁰ Kad būtų ką parodyti į mokyklą užsukančiam sovietų aktyvistui... Nėra visų valsčiaus mokyklų

⁵⁶ 1941 m. birželio mėn. Suaugusiųjų švietimo valdybos viršininko referuojami raštai švietimo liaudies komisarui, *ten pat*, b. 374, l. 1–4.

⁵⁷ *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1968, t. 15, p. 779.

⁵⁸ 1941 m. gegužės 6 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 204, l. 39.

⁵⁹ 1941 m. gegužės 6–8 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita (atskiri lapai apie keturių pedagogų darbą – S. B.), *ten pat*, l. 39–43.

⁶⁰ *Ten pat*, l. 39.

lankymo apyskaitų iš pirmojo sovietmečio laikotarpio. Turbūt Šakių apskrities inspektoriai – minėtas A. Geištoraitis ir tik 1940–1941 m. m. pabaigoje tas parei-gas ėjęs Pranas Žievys – nespėjo aplankyti visų Sintautų valsčiaus mokyklų. Iš archyve esančių kitų kelių apyskaitų sužinome, kad nei „Lenino kampelio“, nei sienlaikraščio neturėjo Veršių ir Šilgalių mokyklos. Kušlikių mokykloje mokytoja M. Dumčienė buvo įrengusi ir „Lenino kampelį“ ir pakabinusi sienlaikraštį, bet tarp jos auklėtinių pionierių nebuvo.⁶¹

Daug keblumų mokytojams kilo dėl programų ir mokymo planų kaitos. Daugeliui mokomų dalykų senomis programomis nebuvo galima remtis, o naujo-sios, su „socialistiniais reikalavimais“, labai vėlavo. Kai programos buvo išspaus-dintos, paaiškėjo, kad ketvirtojoje klasėje ir šeštajame skyriuje reikės mokyti SSRS istorijos, kurią 1940–1941 m. m. pabaigoje turės įsisavinti taip pat trečios klasės mokiniai. O antrojoje klasėje daug aplinkos ir tėvynės pažinimo pamokų skirta „liaudies ir darbo žmonių kovų istorijai“.⁶² Dar kebliau buvo su vadovėliais, ypač humanitarinio profilio. Negalint per trumpą laiką parengti naujų vadovėlių, buvo liepta netinkamas iliustracijas ir teksto vietas iškarpyti. Naudoti vadovėlius be tokių „pataisymų“ buvo draudžiama.⁶³ Daug nesusipratimų kilo dėl rusų kalbos mokymo pradžios mokyklose. 1940 m. gegužės mėnesį apskričių liaudies švie-timo skyriuose buvo gauti nurodymai pradžios mokyklos trečiojoje klasėje, be kitų baigiamųjų egzaminų, rengti ir rusų kalbos, nors jos toje klasėje mažai kur buvo mokoma. Tik sunerimus apskirtyse, nurodyta, kad „*egzaminai bus iš to kurso, kurį išėjo*“⁶⁴. Galima rasti ir daugiau pradinio mokymo įstaigų veiklos ypatybių, būdingų 1940–1941 m. m., bet tai būtų atski-ro tyrimo tema. O šiame straipsnyje kai kurios kitos ypatybės ir su jomis susiję faktai atsispindės straipsnio teksto kiekvienos valsčiaus mokyklos 1940–1944 m. istorinėje apžvalgėje.

Primityvus bolševikų ideologijos brukimas mokytojams, mokyklas lankiu-siems vaikams ir jų tėvams trikdė Lietuvos mokyklų gyvenimą. Todėl mokyklų ir vaikų sovietizacijai buvo priešinamasi. Tam buvo randama įvairių būdų, ir tokie istorijos reiškiniai galėtų būti dar vieno atski-ro straipsnio objektas. Pasitenkinsime keliais pastebėjimais. Pavyzdžiui, 1940 m. rudenį neretai tėvai savo vaikų įvairiomis dingstimis neleidavo į mokyklas ir laukė karo, nes tikėjosi, kad Lietuva neilgai trukus, kaip ir 1918–1919 m., atgaus valstybinę nepriklausomybę ir švietimo srityje grįš prie krikščioniškosios moralės vertybių. Pradžios mokyklų mokinių tėvai su-laikydavo savo vaikus nuo stojimo į kompartijos labai propaguojamą pio-nierių organizaciją. Sintautų mokykloje 1941 m. gegužės pradžioje tebuvo de-vyni pionieriai (pirmojoje ir trečiojoje klasėse).⁶⁵ Kitose trijose kaimo moky-klose, su kurių lankymo apyskaitomis galime susipažinti, pionierių nebuvo.

Nebus netikslu pasakyti, kad mokykla, mokinių tėvai, padedami mokytojų, įvairiose vietovėse skirtingai ir visomis įmanomomis išgalėmis

⁶¹ 1941 m. vasario 26 d. Kušlikių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, l. 81.

⁶² *Pradžios mokyklų programos 1940–1941 m. m.*, Kaunas, 1940, p. 30–34.

⁶³ Kašauskienė V. *Lietuvos mokyklos sovietizacija ir priešininasis jai 1940–1964 metais*, p. 106.

⁶⁴ 1941 m. gegužės 14 d. LTSR Švietimo liaudies komisariato Pradžios ir vidurinių mokyklų valdy-bos (po dar vienos reorganizacijos taip vadinosi pradžios mokyklas kuravęs centrinės švietimo įstaigos padalinys – S. B.) raštas Rokiškio apskrities liaudies švietimo skyriui, LCVA, f. R-62, ap. 1, b. 240, l. 14.

⁶⁵ 1941 m. gegužės 6–8 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 204, l. 39–43.

gynė moksleivius nuo pragaištingo ateizmo ir stalininio bolševizmo idėjų. Daug mokytojų atliko paprasčiausią rezistencinį veiksma, atvirai ar užuominomis atskleisdami savo auklėtiniams tikrąją 1940 m. įvykių prasmę, arba toliau ugdydami vaikus buvusios nepriklausomos Lietuvos patriotine dvasia ir moralinių vertybių pagrindu. Iš esmės mokytojai liko ištikimi iki 1940 m. okupacijos puoselėtiems nepriklausomos Lietuvos idealams ir patriotinėms nuostatoms. Aišku, kai kurie pedagogai, prievartaujami ir gąsdinami galima diskriminacija, negalėjo bent dirbtinai nepašlovinti su „Stalino saule“ atneštos okupantų tvarkos. Vietos antisovietškai nusiteikusi visuomenė dažniausiai tai suprasdavo kaip laikiną neišvengiamybę ir nebuvo labai pykstama ant savo vaikų mokytojo. Tik kai kuriose vietovėse atsirasdavo daugiau jos gyventojų supriešinimo reiškinių ir iš to kylančių kivirčių. Atrodo, kad Sintautų valsčiuje jų nebuvo daug. Dauguma gyventojų suprato, kad nebuvo įmanoma išvengti tam tikro mokytojų prisitaikymo vietos bolševikų ir sovietų aktyvistų žaidimo taisyklėms (dar ir okupacinės kariuomenės prikimštame valsčiuje). Kita vertus, galima sakyti, kad dauguma Lietuvos mokytojų išliko orūs ir neatsisakė Nepriklausomybės metais puoselėtų moralinių vertybių (nors tarp pedagogų iki 1940 m. buvo ideologinių skirtumų). Už tai mokytojai per 1940–1941 m. bolševikų okupaciją, kuri istorijoje dažnai vadinama pirmąja sovietų okupacija, susilaukė įvairių represijų.

1941 m. birželio 14-oji. Mokytojų kryžiaus keliai

Vien žvilgtelėjus į 1941 m. birželio viduryje represuotų Sintautų valsčiaus mokytojų pavardžių sąrašą, aišku, kad mokyklos buvo tiesiog nusiaubtos. Beveik pusė valsčiaus mokyklų (penkios iš vienuolikos) patyrė apskrities ir valsčiaus kolaborantų veiklos, susijusios su noru įsiteikti atėjūnams okupantams ir aukštesnėse valdžios ir represinėse struktūrose atsidūrusiems vietiniams bolševikams, padarinius. Kiekvieno represuoto mokytojo ir jo šeimos narių golgotą lėmė ne tik pedagogo priklausymas Šaulių Sąjungai, tautininkų partijai ar kitai organizacijai, kurias NKVD ir vietos sovietų aktyvistai paskelbė „kontrevoliucinėmis“, bet ir konkretaus skundiko ar kerštautojo veiksma (žodinis ar raštiškas pareiškimas apie sovietams „netinkamą“ mokytoją). Ir nėra didelio skirtumo, ar mokytojo ir jo artimųjų kančias ar mirtį nulėmusi amoralų ir nusikalstamą veiksma skundikas (kerštautojas) atliko paprašytas kokio nors enkavėdisto ar sovietų funkcionieriaus, ar savo iniciatyva. Šis 1941 m. tremties aspektas yra beveik netyrinėtas. Tačiau iš archyvinių duomenų ir skelbtų atsiminimų aišku, kad prieš mokytojus nukreipti skundai atsirado ne tik kerštaujant, jie buvo persmelkti ir pavydu dėl mokytojų turėto autoriteto ir siekiant užvaldyti mokytojų turta bei dėl kitų priežasčių. Sintautų valsčiaus mokytojas Antanas Černevičius buvo represuotas remiantis kažkokio Konstantino Gulaičio 1940 m. birželio 5 d. „parodymais“, kuriuos į to asmens apklausos protokolą surašė NKVD darbuotojas. Iš Švenčionių apskrities kilęs K. Gulaitis iki okupacijos buvo kumetis Sintautų valsčiuje, o 1940 m. iš sovietų valdžios gavo 8 ha žemės Šuopių kaime.⁶⁶ Kitą dieną Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas parašė

⁶⁶1941 m. birželio 5 d. K. Gulaičio apklausos protokolas, *Lietuvos ypatingasis archyvas* (toliau – LYA), f. K-1, ap. 58, b. P-2063, l. 16–17.

trėmėjams reikalingą pažymą apie A. Černevičiaus turėtą turtą (namas, ūkiniai pastatai, arklys, karvė, 1 ha žemės), nepamiršdamas pridurti, kad mokytojas iki 1940 m. priklausė šaulių organizacijai.⁶⁷

Reikėtų papildomų tyrimų nustatyti, ar per 1941 m. Lietuvos gyventojų masinį trėmimą Sintautų valsčius labiausiai nukentėjo pagal išstremtų mokytojų proporcinę dalį. Tačiau jau dabar aišku, kad 1941 m. birželį Sintautų valsčius atsidūrė tarp tų valsčių, kuriems sovietų represijos prieš mokytojus padarė daugiausiai žalos ne tik Šakių apskrities, bet ir respublikos mastu. Konclageryje ar tremtyje atšiauriose bolševikų imperijos srityse atsidūrė šeši mokytojai, dirbę Sintautų valsčiaus mokyklose 1940–1941 m. m. pabaigoje.⁶⁸ Be to, kartu su šeima buvo išstremtas pedagogės Z. Počvaitienės vyras agronomas Edvardas, kuris Sintautų mokykloje dirbo ir kaip mokytojas antraeilininkas. Beje, į Rešotų konclagerį pateko ir ten mirė 1940–1941 m. m. pradžioje Valakbūdžio mokykloje mokytojavęs S. Bulota.⁶⁹

1941 m. represuotų mokytojų likimai skirtingi. Iš tremtinių labiausiai kentėjo už Poliarinio rato, prie Laptevų jūros atsidūriusios šeimos (su vaikais). Sunkiausi išbandymai teko iki 1941 m. birželio vidurio Sintautų valsčiuje dirbusiems mokytojams vyrams, kurie buvo atskirti nuo savo šeimų dar Lietuvoje (geležinkelio stotyje) ir pateko į Rešotų konclagerį (Krasnojarsko kraštas). Čia dauguma 1940 m. įkalintų vyrų lietuvių mirė arba buvo nužudyti. Tarp nukankintų žmonių buvo daug Lietuvos mokytojų. Tarp jų – Vaitiekupių mokyklos mokytojas Vincas Sandargas. Jis mirė Rešotų konclageryje 1943 m.⁷⁰ Rešotų konclageryje taip pat užgeso Totorviečių mokyklos mokytojo J. Ūso gyvybė. Jis mirė 1942 m. Mokytojo J. Ūso žmona Ona su dukterimi Eugenija ir sūnumi Algimantu tuo metu buvo tremtyje Altajuje, vėliau, kaip tremtinė Jakutijoje ir Irkutsko srityje, į Lietuvą grįžo tik 1956 metais.⁷¹

A. Černevičius taip pat buvo įkalintas Rešotų konclageryje. Čia mokytojas prarado sveikatą, bet išliko gyvas. Jam tik 1943 m. vadinamasis Ypatingasis pasitarimas paskyrė dešimties metų kalinimo bausmę. Iš konclagerio (vadinamojo Taišetlagu Irkutsko srityje) buvo išleistas tik 1951 m. gegužės mėnesį. Paskui buvo tremtis, iš kurios paleistas 1956 m. pavasarį. Į Lietuvą grįžo tik 1958 m. (jeigu tai ne klaida). Beje, 1956 m. liepos mėn. LSSR Aukščiausiasis Teismas priėjo prie išvados, kad „Papildomai patikrinus, nenustatyta A. Černevičiaus praktinės veiklos prieš revoliucinį judėjimą. Tokiu būdu, jis nuteistas be pagrindo“.⁷² Mokytojo žmona Agota su dukterimi Irena ir sūnumi Vytautu 1947 m. pabėgo iš tremties Altajaus krašte į Lietuvą. Čia sugebėjo išvengti suėmimo ir pakartotinio ištremimo.⁷³

Mokytojui J. Kebleriui su žmona Marcele ir keturmečiu sūnumi Leonidu teko iškęsti kančias netoli šiaurės ledjūrio (Lenos upės deltoje). Į Bykovą (Jakutijos šiaurinis pakraštys) šeima iš Altajaus buvo nuplukdyta 1942 m. Vėliau buvo tremtyje Jakutske. Į Lietuvą Kebleriai grįžo tik 1958 m.⁷⁴

⁶⁷ 1940 m. birželio 6 d. Sintautų valsčiaus vykdomojo komiteto pažyma, *ten pat*, l. 9.

⁶⁸ Sąrašas mokytojų, kuriuos bolševikai 1941 m. birželio mėnesį suėmė ir išvežė į Rusiją, *Lietuvos archyvai*, Vilnius, 1990, t. 2, p. 71–72.

⁶⁹ *Lietuvos gyventojų genocidas (1939–1941)* (antrasis pataisytas ir papildytas leidimas), Vilnius, 1999, p. 183.

⁷⁰ *Ten pat*, p. 725.

⁷¹ *Ten pat*, p. 864.

⁷² 1956 m. liepos 13 d. LTSR Aukščiausiojo Teismo nutarimo kopija, *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. P-2063, l. 54.

⁷³ *Lietuvos gyventojų genocidas (1939–1941)*, Vilnius, 1999, p. 210.

⁷⁴ *Ten pat*, p. 415.

Mokytojas J. Leveckis su keturmete dukterimi Audrone ir tą 1941 m. birželį Griškabūdyje mokytojavusia žmona Ona Leveckiene ištremiti į Altajų. 1942 m. šeima pateko į vieną iš tų baržų, kurios Lenos upe išplaukė į šiaurę vėliau nei pirmosios. Todėl, Lenos upei anksti užšalus, nemaža tremtinių dalis nebuvo nugabenti prie ledjūrio. Leveckiai buvo išlaipinti miško darbams Oliokminsko rajone (Jakutija). J. Leveckis čia mirė ar žuvo 1944 m., o našlė mokytoja su dukterimi į Lietuvą grįžo 1957 m.⁷⁵

Represuota mokytoja Z. Počvaitienė taip pat nebuvo atskirta nuo vyro. Počvaitiai buvo tremtyje keliose Altajaus vietovėse. 1946 m. mokytoja Z. Počvaitienė su vyru Edvardu ir dukterimi Nijole iš tremties pabėgo į Lietuvą. Čia E. Počvaitis ir jau suaugusi duktė buvo suimti tik 1953 m. ir ištremiti atgal į Altajų, o į sovietų saugumo ir milicijos nagus nepatekusi Z. Počvaitienė į Altajų grįžo savanoriškai. Po trejų metų visi trys į Lietuvą jau parvažiavo legaliai.⁷⁶

Kai kurios nacmečio ypatybės

Apie nacių okupacijos laikotarpio Sintautų valsčiaus mokyklas neturime tokių visuomenės ir mokyklos būklę atspindinčių informatyvių archyvinių šaltinių, kaip nagrinėtos 1917 m. bolševikų perversmo minėjimo renginių 1940 m. rudenį ataskaitos. Vokiečių okupuotos Lietuvos švietimą „globoję“ nacių pareigūnai nereikalavo iš kiekvienos mokyklos vedėjo ataskaitų už, tarkim, Hitlerio pašlovinimą. Iš apskričių pradžios mokyklų inspektorių nebuvo reikalaujama suvestinių, kurios mokyklos turi pasikabinusios Hitlerio portretą, o kurios – ne. Švietimo klausimais vokiečių civilinės administracijos Lietuvoje pareigūnai daugiausia bendravo su jau įvade minėta Švietimo vadyba. Tad 1941–1944 m. okupantai naciai, skirtingai nei 1940–1941 m. okupantai bolševikai (siekę kontroliuoti viską ir visada), beveik nesikišo į žemesnio lygio švietimo savivaldos reikalus. Didesnei kontrolei naciai neturėjo pakankamai pareigūnų vokiečių, o su jais dėl vienu ar kitu priežasčių kolaboravę įvairaus lygio savivaldos tarnautojai lietuviai vadovavosi tautiniais interesais. Tik kartkartėmis, paaštrėjus nacių okupacinės administracijos ir nuo jos priklausomos lietuvių savivaldos santykiams, kai kuriuose miestuose ir apskrityse vokiečių pareigūnai imdavosi represinių veikslių ir prieš mokyklas. Kartais vykdavo jaunuolių gaudynės. Tačiau tai daugiausia atsiliepdavo universitetams, aukštosioms ir aukštesniosioms mokykloms, kurių studentus ir mokinius naciai norėdavo panaudoti kaip darbo jėgą Vokietijoje ar priefrontėje, taip pat papildyti vokiečių kariuomenės gretas Rytų fronte.

Lietuvos generalinės srities (taip oficialiai vadinosi nacių okupuota Lietuva) Švietimo vadybai vadovavęs generalinis tarėjas Germantas (Pranas Meškauskas)⁷⁷ bei kiti jam pavaldūs tarnautojai, skirtingai nuo 1940–1941 m. LTSR švietimo liaudies komisariato, pirmiausia gynė savo krašto ir jo gyventojų interesus. Tai karo ir okupacijos sąlygomis buvo sunku ir rizikinga. Germantui tarp vykdomos rezistencijos ir nacių represijų grėsmės laviruoti sekėsi tik iki nacių sumanyto lietuvių SS legiono mobilizacijos sužlugdymo. 1943 m. kovo mėnesį švietimo generalinis tarėjas ir dar apie dvidešimt

⁷⁵ *Ten pat*, p. 496.

⁷⁶ *Ten pat*, p. 656.

⁷⁷ Buchaveckas S. Germantas Pranas (iki 1940 Meškauskas), *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, t. 6, 2004, p. 605.

su švietimo įstaigomis susijusių asmenų kaip įkaitai 46 kalinių grupėje atsidūrė Štuthofa konclageryje.⁷⁸ Toje stovykloje Germantas mirė, gyvybės neteko ir daugelis kitų įkaitų grupės kalinių.

Iki 1941 m. rugpjūčio pradžios veikusios Laikinosios Lietuvos vyriausybės pastangomis švietimo įstaigose iš esmės buvo atkurta iki 1940 m. sovietų okupacijos buvusi padėtis. Buvo grįžta prie Nepriklausomybės metų mokymo programų ir mokyklos struktūros. Į mokyklas buvo gražintos tikybos pamokos. Ant klasių sienų vėl buvo pakabintas kryžius. Tačiau stigo mokytojų. Reikėjo rasti mokytojų ir bolševikų ištremtų ar nacmečio pradžioje mokyklas palikusių pedagogų vakuojančias vietas. Tai iš pradžių, kol frontas nenutolo Rytų link, buvo sunku daryti dėl nacių įvestų susisiekimo ir ryšių suvaržymų. Vėliau iškilo mokyklų aprūpinimo kuru, mokytojų pragyvenimo ir kitos problemos.

1941 m. rudenį Šakių apskrityje buvo 86 pradžios mokyklos. Sintautų valsčiuje išliko tos pačios iki tol veikusios vienuolika pradžios mokyklų (jų pavadinimai galėjo neatitikti vietovės, kurioje tuo metu buvo švietimo įstaigos klasės ir kitos patalpos, pavadinimo).⁷⁹ 1942 m. rudenį leista įsteigti antrą komplektą Veršių mokykloje. Tad valsčiaus pradžios mokyklose veikiančių (leistų) komplektų skaičius padidėjo nuo penkiolikos iki šešiolikos.⁸⁰ Tiesa, būtina iš karto paminėti vieną Sintautų valsčiaus švietimo istorijos ypatumą. Mat per nacių okupaciją Sintautuose veikė mokykla grįžusių vokiečių repatriantų vaikams.⁸¹ Tai buvo savotiškas būsimos vokiškos kolonizacijos Užnemunėje simbolis. Apie Sintautų mokyklą vokiečių mokomąja kalba Lietuvos archyvuose duomenų nėra, nes ji nepriklausė jokios lietuvių savivaldos jurisdikcijai. O lietuviškose pradžios mokyklose penktajame ir šeštajame skyriuose buvo mokoma vokiečių kalbos. Taigi vieno okupanto kalbos diegimas per mokyklą buvo pakeistas kito okupanto siekiu platinti savo kalbos vartojimo arealą. Be to, kalbant apie švietimo ir auklėjimo įstaigas, reikia pridurti, kad nacių okupacijos metais Sintautuose veikė vaikų darželis (vedėja Marija Bacevičiūtė)⁸², viešoji biblioteka.

Nacių okupacijos pradžioje vietoj sovietinio liaudies švietimo skyriaus atkurta Šakių apskrities pradžios mokyklų inspekcijai teko spręsti Sintautų valsčiaus pradžios mokyklų komplektavimo problemas. Reikėjo ieškoti trūkstamų mokytojų vakuojančioms vietoms. Vakuojančių vietų mokyklose atsirado ne tik dėl jau minėtų 1941 m. birželį bolševikų vykdytų mokytojų suėmimų bei trėmimų. Kiekvienos apskrities mokytojus palietė ir toks reiškinys, kaip desovietizacija. Ji buvo 1940–1941 m. sovietų okupacijos laikotarpiu vykusio dalies mokytojų ir moksleivių tėvų, patriotiškai ir kitaip nusiteikusių gyventojų, susipriešinimo padarinys. 1941 m. rudenį kai kurie mokytojai už buvusį „sovietinį veikimą“ buvo atleisti iš pareigų. Kai kuriose apskrityse nacmečiu tokie mokytojai buvo labiau persekiojami, kartais – ir nepelnytai. Buvo ir tokių pradžios mokyklų mokytojų, kuriuos paskubėta perkelti į kitus valsčius (ar apskritis), kur gyventojai

⁷⁸Bubnys A. Lietuvių kelias į Štuthofą, *Pragaro vartai – Štuthofas*, Vilnius, 1998, p. 8–34.

⁷⁹Šakių apskrities pradžios mokyklų sąrašas (1941 m. pabaiga), LCVA, f. R-629, ap. 1, b. 18, l. 64–67.

⁸⁰1942 m. spalio 31 d. Švietimo vadybos Pradžios mokslo departamento raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų vyr. inspektoriui, *ten pat*, b. 73, l. 183.

⁸¹Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa*, p. 44.

⁸²1942 m. gegužės 27 d. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo buto-ūkio lapas, LCVA, f. R-743, ap. 2, b. 6337, l. 127.

nežinojo tų pedagogų prosovietinės veiklos. Atrodo, kad tokiu geranorišku požiūriu vadovavosi Šakių apskrities pradžios mokyklų inspekcija. Tad Šakių apskritį galima priskirti prie tų Lietuvos apskričių, kuriose dėl 1941 m. desovietizacijos perlenkimų, iš esmės pakeitusių mokytojų likimus, buvo nedaug. Kai kuriuose Šakių apskrities valsčiuose būta po vieną kitą nacmečio pradžioje „desovietizuota“ mokytoja. Išlikę nepilni archyviniai šaltiniai nerodo, kad tokių „nuskriaustų“ mokytojų būta Sintautų valsčiuje. Nors kai kuris pedagogas 1941 m. iš valsčiaus galėjo pasitraukti iš tarnybos ar persikelti kitur dėl buvusio „sovietinio veikimo“. Galima tik paminėti, kad sovietmečiu keturis mėnesius apskrities mokyklų inspektoriumi buvęs minėtas Pranas Žievys turėjo tenkintis mokytojo vieta mažose kaimų pradžios mokyklose. Daugiau nei dvejus metus dirbo Paluobių mokykloje (Šakių apskr.). 1943 m. rudenį P. Žievys buvo perkeltas į Sintautų valsčiaus Valakbūdžio mokyklą.⁸³

Be to, nacmečio pradžioje nemažai mokytojų stengėsi persikelti mokytojauti arčiau savo tėviškės ar kitų kaime gyvenančių giminaičių. Mat apie būsimus sunkumus apsirūpinant maisto produktais jau 1941 m. rugpjūčio mėn. signalizavo ištuštėjusios parduotuvės, įvesta kortelių sistema ir daugelio prekių pardavimo ribojimas, turguje pabrangusios prekės. Ne visiems persikelti pageidavusiems mokytojams pavyko tai padaryti 1941 m. pabaigoje ar rudenį. Kai kuriems pedagogams pasisėkė gauti kitą mokytojo vietą (neretai kitose apskrityse) vėliau ar tik prieš 1942–1943 mokslo metus. Tačiau iš archyvinių šaltinių dažniausiai neišku, koks motyvas buvo svarbiausias keičiant savo mokytojavimo vietą nacių okupacijos metu. Buvo ir tokių mokytojų, kurie, suvokę, kad toli nuo giminaičių negalės normaliau pragyventi, nacmečio pradžioje ar kiek vėliau laikinai pasitraukė iš pedagoginio darbo. Beveik visiems persikėlėliams ar mokytojavimo atsisakiusiems asmenims švietimo generalinio tarėjo įsakymo eilutėje buvo įrašoma formuluotė „savo prašymu“. Tokių išsikėlusių mokytojų buvo ir Sintautų valsčiuje. Tačiau buvo ir tokių, kurie pasiprašė mokytojauti į Sintautų valsčių. Pavyzdžiui, į jį arčiau savo žmonių tėviškių 1941 m. rudenį iš kitų apskričių persikėlė Petras Kregždys (Vaitiekupių mokykla) ir Andrius Mačiūnas (Šilgalių mokykla).⁸⁴ Į arti savo tėviškės esančią Mockupių mokyklą mokytojauti atvyko patyrusi pedagogė Juzefa Kažemėkaitytė.⁸⁵ Veikiausiai į Sintautų valsčiaus mokyklas, arčiau ūkininkujančių savo giminaičių, 1941 ar 1942 m. bus atvykę dar keli pedagogai. O formuluotė „savo prašymu“ galėjo būti parašyta ir prie mokytojo, perkelta į kitą mokyklą dėl „sovietinio veikimo“ (tačiau to į įsakymą neįrašant), pavardės. Dar buvo savališkai palikusių mokytojavimo vietą pedagogų kategorija. Kai kurie iš jų vėliau grįžo į mokyklą, dažniausiai – kitose vietovėse.

Sintautų valsčiuje 1941 m. po birželio 14-osios represijų buvo likę tik devyni pedagogai. Iš jų dėl paminėtų motyvų ar kitų priežasčių iš valsčiaus mokyklų išvyko dar keli mokytojai (1941 m. vasarą arba rudens pradžioje). Iš 1940–1941 m. m. dirbusių mokytojų 1941 m. spalio mėnesį liko tik keturi. Iš Nepriklausomybės laikotarpio pabaigoje Sintautų valsčiuje mokytojavusiųjų

⁸³ 1944 m. sausio 29 d. Prano Žievio anketa tarnautojo stažo laipsniui nustatyti, *ten pat*, f. R-629, ap. 1, b. 760, l. 74.

⁸⁴ 1942 m. gegužės 27 d. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo butų-ūkių lapai, *ten pat*, f. R-743, ap. 2, b. 6348, l. 5 ir 6340, l. 34.

⁸⁵ 1941 m. spalio 7 d. Mockupių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-629, ap. 1, b. 11, l. 230.

liko vos trys pedagogai. Tai trijose pradžios mokyklose dirbusios moterys: Marija Dumčienė (Kušlikų mokykla), Marija Bakienė (Panovių mokykla) ir Ona Miščikienė (Senujų Zyplių mokykla).⁸⁶ Tada padėtį Lietuvos mokyklose gelbėjo 1941 m. vasarą surengtus mokytojų kursus baigę jaunuoliai. Keli iš jų buvo paskirti mokytojauti ir į Sintautų valsčių. Tad nacmečiu padaugėjo pradžios mokyklose dirbančių jaunų asmenų (dažnai neturinčių reikiamo pedagoginio cenzo). Dalis jų 1942 m. nutraukė mokytojavimą ir išvyko studijuoti. Kita vertus, 1941–1943 m. į valsčiaus mokyklas atvyko ir daug didelę pedagoginio darbo patirtį turinčių mokytojų.

Kitas jaunuolių srautas mokytojauti į pradžios mokyklas atplūdo 1943 m. Tai daugiausia per 1943 m. kovo mėn. nacių represijas prieš inteligentiją uždarytų universitetų studentai. Tokių jaunų mokytojų atsirado ir Sintautų valsčiuje. Jiems atvykus, padidėjo mokyklų ir kaip antinacinės rezistencijos židinių vaidmuo (organizuojant antinacinį pogrindį, platinant nelegalią spaudą ir pan.). Be to, kai kurie mokytojai savo jaunatvišku entuziazmu į dramos, tautinių šokių ir choro būrelius sugebėjo suburti ne tik mokinius, bet ir dalį jų tėvų bei kitų suaugusiųjų.⁸⁷ Tokia veikla vyko ne tik didelėje Sintautų pradžios mokykloje, bet ir vieno komplekto kaimų mokyklose ar jų filialinėse klasėse. Mokyklose kultūrinių ir blaivybę propaguojančių renginių padaugėjo 1944 m. žiemą ir pavasarį, kai vokiečių pareigūnai Vokietijos pralaimėjimo akivaizdoje susilpnino įvairių draudimų ir apribojimų gniaužtus. Blaivybės ir kultūros sąjūdyje svarbus vaidmuo teko abiejų valsčiaus katalikų bažnyčių kunigams, kurie gyventojus galėjo įtakoti ir per jų vaikus tikybos pamokų metu bei kitomis progomis. Sintautų pradžios mokykloje į tikybos pamokas atvykdavo kunigas Antanas Vebeliūnas, Valakbūdžio ir kaimų mokyklose – kunigai Stasys Vasiukevičius, Juozas Šeštokas, Vytautas Demikis.⁸⁸ Keliose mokyklose tikybos pamokas vedavo patys mokytojai, o kunigai jiems padėdavo patarimais, literatūra.

Nepriklausomybės metais buvo pradėta atsisakyti pradžios mokyklų lankymo vadinamaisiais semestrais tvarkos. Tačiau kaimo vieno ar dviejų komplektų mokyklose, kur su keliais skyriais teko dirbti vienam mokytojui, semestrinė sistema išliko 1940–1941 m. ir – dėl mokytojų stokos – 1941–1944 m. Mokslas prasidėdavo rugsėjo 1 d. ar kiek vėliau. Iš pradžių į mokyklą vaikščiodavo tik pirmojo ir ketvirtojo skyrių auklėtiniai. Nuo spalio 1 d. pamokas pradėdavo lankyti ir trečiojo skyriaus mokiniai. Tuomet mokytojų krūvis labai padidėdavo. Nuo lapkričio mėnesio semestrine sistema dirbančioje mokykloje prasidėdavo vadinamasis žiemos semestras. Lapkričio 1 d. mokyklos suolą net pusei metų palikdavo pirmojo skyriaus vaikai. Juos pakeisdavo antrojo skyriaus auklėtiniai. Antrojo ir trečiojo skyriaus auklėtinius mokytojas mokydavo iki gegužės mėnesio pradžios. Tuomet tęsti mokymosi sugrįždavo pirmojo skyriaus auklėtiniai. Jiems ir ketvirtojo skyriaus (jei būdavo, taip pat penktojo ir šeštojo) mokiniams pamokos būdavo ir dvi birželio mėnesio savaitės. Iki birželio vidurio buvo išlaikomi ir mokyklos baigimo egzaminai. Toks pradžios mokyklos lankymo reglamentas buvo

⁸⁶ Šakių apskrities pradžios mokyklose pasilikusių mokytojų sąrašas, *ten pat*, f. R-629, ap. 1, b. 826, l. 257.

⁸⁷ Anelės Miščikaitės (gim. 1924 m.), Algio Pociėjaus (gim. 1935 m.), Teresės Stropienės (Kramiliūtės, gim. 1936 m.) ir Irenos Skučienės (Lukoševičiūtės, gim. 1932 m.) atsiminimai, užrašyti S. Buchavecko 2012 m.

⁸⁸ *Valakbūdžio parapija*, Vilnius, 2001, p. 19; taip pat kiti šaltiniai.

1941–1942 m. m.⁸⁹ Tačiau nacmečiu buvo Sintautų valsčiaus kaimo vienakomplekčių mokyklų, kuriose mokytojas vienu metu mokė daugiau skyrių, nei to reikalaudavo semestrinio mokymo tvarka. Klasės patalpoje susodinti daugiau skirtingų skyrių mokinių mokytoją versdavo ir dėl kurių nors priešasčių praleistos mokslo metų savaitės. Taip būdavo ir Sintautų valsčiaus kaimo mokyklose. O Vaitiekupių mokytojas Petras Kregždys ištisus 1941–1942 m. m. mokė visų keturių skyrių auklėtinius.⁹⁰ Mokytojui buvo svarbu, kad mokiniai tilptų klasės suoluose. Be to, 1941–1944 m. mokiniai, ypač kaimo mokyklose, buvo drausmingesni nei dabar. Tam pasiekti užtekdavo mokytojo autoriteto ir vieno kito griežtesnio žodžio. Tik kai kurie mokytojai didžiausiems neklaužadoms drausminti panaudodavo ir radikalesnius būdus. Nusižengėliams pliaukštelėdavo liniuote ar pastatydavo į kampa. Tačiau dauguma mokytojų, ypač moterys, sugebėjo ir didžiausius išdykėlius sudrausminti be pykčio, naudojo tik švelnų auklėjimą.

Sintautų valsčiuje, kaip ir daug kur kitur Lietuvoje, 1941–1944 m., vokiečiams neleidus atkurti beveik visų visuomeninių organizacijų, pradžios mokyklos buvo svarbūs susiformavusių kaimo bendruomenių ir pradžios mokyklų rajonų gyventojų tarpusavio solidarumo, socializacijos ir kultūrinės sklaidos židiniai. Nacmečiu buvo daug žmonių solidarumo pasireiškimo būdų ir atvejų. Vienas jų – daugeliui to meto mokytojų teikiama ūkininkų parama maisto produktais. Taip buvo ir Sintautų valsčiaus mokyklose, kuriose dirbo arti giminaičių neturintys pedagogai.⁹¹

Nacmečiu pradžios mokyklose stigo vadovėlių. Todėl mokytojai rinkdavo senus vadovėlius ir sukaupdavo jų atsargą mokyklos knygynėlyje (bibliotekėlėje). Tad kai kuriose mokyklose ar jų skyriuose susidarydavo vadovėlių įvairovė. Pavyzdžiui, dalis pirmųjų skyrių auklėtinių mokėsi iš J. Ambraškos ir S. Zobarsko parengtos „Aušrelės“, kiti – iš Esmaičio (taip pasirašinėjo vadovėlių autorius S. Matjošaitis – S. B.) „Sakalėlio“ atitinkamos dalies elementoriaus, treči – iš Geručio „Rūtelės“ ir pan. Mokyklose, neretai ir tame pačiame skyriuje, taip pat buvo naudotasi skirtingų autorių lietuvių kalbos gramatikos vadovėliais ar aritmetikos uždavinynais. Tai apsunkindavo mokytojo darbą pamokos metu. Bene geriausiai buvo dirbti mokytojui ir mokytis vaikams Šilgalių pradžios mokykloje. Čia nuo antrojo iki ketvirtojo skyriaus buvo mokomasi iš to paties autoriaus vadovėlių: minėto „Sakalėlio“, J. Damijonaičio parašytų lietuvių kalbos gramatikos ir „Aritmetikos uždavinyno“ atitinkamos dalies. Per tikybos pamokas buvo naudotasi pradžios mokykloms skirta vyskupo Kazimiero Paltaroko knyga „Šventoji Senojo ir Naujojo Įstatymo istorija“ ir „Trumpuoju katekizmu“.⁹² Veikiausiai iš S. Matjošaičio „Sakalėlio“ ir J. Damijonaičio uždavinyno skaityti ir skaičiuoti mokėsi ir Šilgalių mokyklos pirmojo skyriaus mokinukai, tačiau mokyklos inspektavimo metu jie į pamokas nevaikščiojo.

Mokslo metams pasibaigus, kai kurie mokiniai nebuvo perkeliami į aukštesnį skyrių. Viena priešasčių, dėl ko vaikai likdavo kartoti to paties skyriaus dalykų, buvo ta, kad nemažai mokinių iš mažiau pasiturinčių šeimų pavasario pabaigoje turėdavo ganyti

⁸⁹ 1941 m. rugpjūčio 22 d. Švietimo vadybos Pradžios mokslo departamento aplinkraštis apskričių pradžios mokyklų inspektoriams, *ten pat*, R-629, ap. 1, b. 7, l. 207.

⁹⁰ 1942 m. kovo 9 d. Vaitiekupių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 24, l. 276.

⁹¹ Zigmo Pikčilingio (gim. 1927 m.) atsiminimai, užrašyti S. Buchavecko 2012 m.

⁹² 1942 m. sausio 28 d. Šilgalių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, l. 267.

gyvulius, tarnauti pas turtingus ūkininkus. Kai kada sėkmingai baigti mokslo metus sutrukdydavo avalynės ir drabužių stoka per šalčius ar pavasario polaidį. Tada kai kurie vaikai praleisdavo daug pamokų. Tačiau buvo ir namuose iš vyresnių už save seserų ar brolių daug pramokusių mokinių, kuriuos, vos pradėjusius lankyti mokyklą, mokytojai perkeldavo į antrąją skyrių (peršokant pirmąjį).

Net ir materialiai labai sunkiomis nacmečio sąlygomis Sintautų valsčiuje buvo išlaikytas iki 1940 m. susidaręs pradžios mokyklų tinklas. 1941–1944 m. pradžios mokyklų mokytojams algas mokėjo Švietimo vadyba, o mokyklų išlaikymu ir remontu rūpinosi bei sargams algas mokėjo Sintautų valsčiaus savivaldybė. Tad nuo viršaičio, jo pavaldinių ir seniūnų dėmesio mokytojams didele dalimi priklausė ir padėtis valsčiaus mokyklose, pedagogų darbo sąlygos ir butis. Nacmečiu dėl karo ir okupacijos nepriteklių daugelio mokytojų pragyvenimo lygis dėl menkos vokiškų reichsmarkių vertės ir kortelių sistemos buvo labai žemas. Tai buvo bene svarbiausia didelės mokytojų kaitos priežastis nacių okupacijos metais. Daliai mokytojų, kurie negalėjo verstis ūkiškai mokyklos sodyboje, naudotis jos žeme ar negaudavo paramos iš giminaičių, buvo svarbi mokinių tėvų parama maisto produktais. Tokie santykiai stiprino kaimo gyventojų ir pedagogų bendruomeniškumą.

1940–1944 m. valsčiuje veikė vienuolika pradžios mokyklų

Apie kiekvieną iš tais metais Sintautų valsčiuje veikusių mokyklų daugiau ar mažiau faktų yra jau pateikta ankstesniuose straipsnio skyriuose. Kita archyvinė faktografija, kai kurie svarbesni švietimo istorijos duomenys ar jų vertinimai leidžia trumpai apibūdinti valsčiaus mokyklas atskirai.

Sintautų pradžios mokykla. Kaip jau minėta, 1940 m. rudenį centrinės Sintautų valsčiaus mokyklos vedėjo pareigas iš A. Černevičiaus perėmė J. Mockevičius (mokytojavo nuo 1925 m.), o per sovietinius mokslo metus pasikeitė dar keli mokytojai. Apie tuometę mokyklą kai ką sužinome iš 1941 m. gegužės mėnesio lankymo apyskaitų (atskirų kiekvienam mokytojui). Jos surašytos po to, kai mokyklą tris dienas vizitavo Šakių apskrities liaudies švietimo skyriaus mokyklų inspektorius Pranas Žievys. Naujasis vedėjas turėjo penkiolikos metų pedagoginio darbo stažą. Apyskaitoje nurodyta, kad jis mokė ketvirtąją klasę (20 mokinių) ir vyriausius savo auklėtinius šeštajame skyriuje (jame – 15 mokinių). Mokinių skaičių galime palyginti su 1940 m. gegužės mėnesio duomenimis. Paskutiniaisiais Nepriklausomybės metais atitinkamuose penktajame ir ketvirtajame skyriuose buvo po dvidešimt penkis mokinius⁹³, t. y. kur kas daugiau. Tai patvirtina vieną iš minėtų visuomenės pasipriešinimo mokyklos bolševizacijai formų – kai tėvai, matydami plintančias stalinizmo ir ateizmo idėjas, laikinai neleido savo vaikų į mokyklą ir laukė sovietų valdžios griūties... J. Mockevičius, kuris dar vadovavo ir mokinių chorui, mokė ne visų dalykų. Į ketvirtosios klasės geografijos pamokas ateidavo Marija Naujokaitienė, į gamtos pažinimo – Zuzana Počvaitienė. Vedėjui liko gimtosios kalbos (lietuvių kalbos ir literatūros),

⁹³1940 m. gegužės 14 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 48.

rusų kalbos, skaičiavimo, istorijos, dailės dalykų, dainavimo ir kūno kultūros pamokos. Įdomus J. Mockevičiaus „darbo įvertinimas jaunuomenės auklėjimo bei organizavimo atžvilgiu“: „dirba su komjaunimu, „Mopru“ ir pionieriais“⁹⁴, nors tarp jo paties auklėtinių nei pionierių, nei komjaunuolių nebuvo.

M. Naujokaitienei, dirbusiai Sintautų mokykloje tik 1941 m. kovo–birželio mėnesiais, teko mokyti ir auklėti pirmąją klasę. Iš jos 26 mokinių trys jau buvo „apiforminti“ pionieriais.⁹⁵ Z. Počvaitienė dirbo antroje klasėje, kurioje buvo daugiausiai mokinių (net 48). „Dirba su jaunuomenės scenos mėgėjais“⁹⁶, – toks mokytojos visuomeninio darbo apibūdinimas. Visi trys paminėti pedagogai dirbo ne mokyklos pastate.⁹⁷ Senoji mokykla stovėjo jai skirtame sklype prie pat plento Šakiai–Kudirkos Naumiestis. Iki mūsų dienų neišlikęs mokyklos pastatas (statytas 1903 m.) buvo 22 m ilgio ir 8,5 m pločio. Pastato plotis sutapo su klasės galine siena, kurios ilgis – 9 m. Likusioje pastato dalyje buvo prieangio kambarėlis, sandėlis ir mokytojų gyvenamosios patalpos. Jas sudarė virtuvė ir trys kambariai. Sienos buvo iš rąstų, laiptai – mediniai, stogas – iš degtų molio čerpių. 1940 m. pabaigoje buvo reikalingas stogo kapitalinis remontas. Mokyklos sodyboje, atokiau nuo plento, dar buvo A. Černevičiaus įveistas vaismedžių sodas ir ūkinis trobesys – tvartas ir daržinė (klojimas) po vienu stogu. Nurodyta, kad mokyklos sklypą galima praplėsti besiribojančios „nusavintos Vasiukevičiaus žemės, paimtos fonдан, sąskaita“⁹⁸.

Mokytojui Jurgiui Kebleriui teko klasės patalpa apibūdintame senajame mokyklos pastate. Turbūt jame buvo sunkiau dirbti nei kitiems trimis pedagogams. Apie „sunkinančias mokytojo darbą aplinkybes“ pirmuoju sovietmečiu buvo parašyta: „Reikėtų panaikinti javų sandėlį, esantį už klasės durų, nes klasėn veržiasi dulks ir atvykusieji žmonės trukdo mokymo darbą.“⁹⁹ Nurodyta ir kita „sunkinanti aplinkybė“ – „vadovėlių stoka“. Dar tarsi parašyta, kad J. Kebleris nėra priešingas sovietų valdžiai: iš 26 trečiosios klasės mokinių net penki buvo pionieriai, o pats mokytojas – „komjaunimo kultūrinis vadovas, be to, mokytojas yra Sintautų beraščių ir mažaraščių punkto vedėjas“¹⁰⁰. Tačiau teigiama charakteristika neišgelbėjo mokytojo nuo tremties... 1939–1940 m. m. ketvirtajame skyriuje (1940–1941 m. m. atitinkmuo) buvo daugiau mokinių – trisdešimt vienas.¹⁰¹

Mokykloje dar buvo parengiamoji klasė, 34 jos mokinukai vaikščiojo į mokyklą tik iki 1940 m. lapkričio 1 d., o gegužės mėnesį jiems pamokų nebuvo (ne taip kaip iki 1940 m. vasaros). Vėl galime palyginti sovietmečio parenginukų klasės skaičių su ją atitinkančiu 1939–1940 m. m. pirmuoju skyriumi, kuriame buvo net 63 mokiniai.¹⁰² 1940 m. gegužę antrojo ir trečiojo skyrių mokiniai pagal semestrinę tvarką

⁹⁴ 1941 m. gegužės 6 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 204, l. 39.

⁹⁵ 1941 m. gegužės 8 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 204, l. 41.

⁹⁶ 1941 m. gegužės 8 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 204, l. 43.

⁹⁷ Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa*, p. 38–43.

⁹⁸ *Ten pat*; Sintautų pradžios mokyklos žinios apie mokyklos sodyboje esančius trobesius ir sodybos planas, *LCVA*, f. R-762, ap. 1, b. 579, l. 3 ir 4.

⁹⁹ 1941 m. gegužės 7 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *LCVA*, f. R-762, ap. 1, b. 204, l. 42.

¹⁰⁰ *Ten pat*.

¹⁰¹ 1940 m. gegužės 14 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 48.

¹⁰² *Ten pat*; 1941 m. gegužės 6 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 204, l. 39.

jau „atostogavo“, todėl 1939–1940 m. m. mokinių statistikos negalime palyginti su 1941 m. gegužės mėnesio pirmosios ir antrosios klasių duomenimis.

Po mokytojams ir jaunųjų sintautiečių ugdymo procesui pragaištingų 1940–1941 m. m. ir 1941 m. vasaros nuostolių centrinėje Sintautų valsčiaus mokykloje neliko nė vieno anksčiau dirbusio pedagogo. Z. Počvaitienė ir J. Kebleris buvo represuoti ir išgabenti iš Lietuvos. Neaišku, kodėl iš Sintautų mokyklos pasitraukė J. Mockevičius, gal jam buvo pritaikytas minėtas desovietizacijos veiksmas. Tačiau 1940–1941 m. m. Sintautų mokyklos vedėjo pareigas ėjęs J. Mockevičius mokytojavo ir nacmečiu. 1943 m. jis buvo Šiaudinės pradžios mokyklos (Šakių apskrities Kidulių vls.) mokytojas (ne vedėjas).¹⁰³

Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektorius J. Kašielionis Sintautų pradžios mokyklą aplankė 1941 m. lapkričio 19 d. Lankymo apyskaitoje, kuri papildoma anksčiau pateikta informacija, skaitome:

„Keturklasė mokykla yra pačiam Sintautų bažnytkaimyje, prie pat Šakių–K. Naumiesčio plento. Čia pat yra paštas ir autobusų stotis. Mokyklą laiko savivaldybė. Mokytojams algas moka Švietimo Vadyba. Tik viena mokyklos klasė yra savose patalpose. Tam pačiam (senam) name yra ir mokyklos vedėjui butas. Kitos trys klasės yra sandomose patalpose, kurios yra patenkinamos.“¹⁰⁴

Neabejotina, kad grūdai mokykloje jau nebuvo sandėliuojami...

Visiškai naujam Sintautų pradžios mokyklos mokytojų kolektyvui nuo 1941 m. rugsėjo 1 d. ėmėsi vadovauti Vytautas Sartys. Tai buvo jaunas mokytojas (gim. 1915 m. Šakių apskr. Griškabūdžio vls.). Jis 1934 m. buvo baigęs Marijampolės mokytojų seminariją. Prieš tai buvo Vadoklių pradžios mokyklos (Panevėžio apskr.) vedėjas.¹⁰⁵ V. Sartys ir kartu su juo 1941 m. rudenį dirbti pradėjusios Joana Kaunaitė ir Marcelė Gailiūnaitė Sintautų mokykloje mokytojavo visą nacių okupacijos laikotarpį. Jos abi, kaip ir vedėjas, 1934 m. buvo baigusios mokytojų seminarijas: J. Kaunaitė – Panevėžio, M. Gailiūnaitė (buvo kilusi iš Sintautų vls.)¹⁰⁶ – Marijampolės. Ketvirtoji 1941–1942 m. m. pedagogė – greta trijų ganėtinai patyrusių pedagogų – mokytojauti tik pradėjusi Birutė Kaunaitė, kuri tik 1941 m. baigė Šakių gimnaziją, o rudenį – pusantr mėnesio trukusius pradžios mokyklų mokytojų kursus Marijampolėje.¹⁰⁷

Nacmečiu mokykloje veikė, kaip ir iki sovietų okupacijos, šeši skyriai. 1941–1942 m. m. pradžia buvo labai sunki naujam vedėjui V. Sarčiui. Mat J. Kaunaitė ir M. Gailiūnaitė Sintautų mokykloje pradėjo dirbti tik nuo spalio 1 d. Veikiausiai bent dalį rugsėjo mėnesio dar dirbo kuris nors sovietmečiu mokytojavęs pedagogas. Tačiau ir tokiu atveju, nesant keturių pedagogų, rugsėjo mėnesį mokykloje dirbusiems

¹⁰³ Šakių apskrities pradžios mokyklose pasilikusių mokytojų sąrašas, *ten pat*, f. R-629, ap. 1, b. 826, l. 257; 1943 m. balandžio–gruodžio mėn. atlyginimo skirtumo tarnautojams išmokėjimo lapai, *ten pat*, b. 761, l. 33.

¹⁰⁴ 1941 m. lapkričio 19 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 24, l. 234.

¹⁰⁵ *Ten pat*; 1944 m. sausio 29 d. Vytauto Sarčio anketa tarnautojo stažo laipsniui nustatyti, LCVA, f. R-629, ap. 1, b. 760, l. 64; 1942 m. gegužės 27 d. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo buto ūkio lapas, LCVA, f. R-743, ap. 2, b. 6337, l. 103.

¹⁰⁶ *Ten pat*, l. 219.

¹⁰⁷ 1941 m. lapkričio 19 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 24, l. 234.

mokytojams teko didžiulis krūvis. Be to, tada į pamokas vaikščiojo ir pirmojo skyriaus vaikai. Kiek jų buvo, nežinia, nes tie mokinukai mokyklos vizitavimo metu „atostogavo“ (iki gegužės mėn.). Nežinome, koks buvo ir bendras mokinių skaičius – nei 1941–1942 m. m., nei vėliau nacmečiu (ir 1940–1941 m. m.). Be to, per nacių okupaciją mokytojai turėjo išeiti iš prie kapinių naudotų patalpų. Jose buvo įkurdinta mokykla grįžusių vokiečių repatriantų vaikams. O lietuvių pradžios mokyklos penktajame ir šeštajame skyriuose buvo mokoma vokiečių kalbos¹⁰⁸.

1941 m. lapkričio mėnesį jaunoji mokytoja B. Kaunaitė mokė antrąjį skyrių. Jo pamokas lankė 21 mokinys. J. Kaunaitės klasėje sėdėjo trečiojo skyriaus mokiniai, kurių buvo trisdešimt. M. Gailiūnaitei teko mokyti ir auklėti ketvirtąjį skyrių, kuriame buvo 31 mokinys. Penktąjį (26 mokiniai) ir šeštąjį (9 mokiniai) skyrius mokė pats vedėjas. Palyginti su 1940–1941 m. m., mokinių padaugėjo beveik visuose skyriuose. 1941 m. rudenį penktajame skyriuje (jį lankė tie paaugliai, kurie lankė sovietmečio trečiąją klasę) buvo tiek pat mokinių. Tik į šeštąjį skyrių atėjo mažesnė dalis iš tų mokinių, kurie 1940–1941 m. m. buvo ketvirtoje klasėje. Be abejo, įtakos tėvams apsispręsti leisti ar neleisti savo vaikus į aukštesnį mokyklos skyrių, kad paskui būtų galima lengviau siekti išsilavinimo aukštesniojoje mokykloje (iš karto įstojant į antrąją ar trečiąją progimnazijos ar gimnazijos klasę), turėjo prasidėję karo ir nacių okupacijos nepritekliai. Tačiau, kaip matome iš pateiktų skaičių, Sintautų mokykloje iki penktojo skyriaus imtinai mokinių nesumažėjo. O inspektorius lankymo apyskaitoje net užrašė, kad būtų galima iš dalies atsisakyti semestrinės mokymo tvarkos:

*„Klasė erdvi (turbūt B. Kaunaitės – S. B.). Todėl būtų galima bent dalį mokinių mokyti iš pirmojo skyriaus, itin kad čia iš miestelio jiems lengva būtų susirinkti ir žiemos metu“.*¹⁰⁹

Kita citata iš lankymo apyskaitos parodo, kad nacmečio mokykla buvo blogiau aprūpinama materialiai: *„Kaip mokytojai, taip ir mokiniai labai nusiskundžia dirbtinės šviesos (žibalo) trūkumu. Tik todėl darbas yra labai sunkus.“*¹¹⁰ Tačiau potekstėje galime suprasti, kad neliko 1940–1941 m. mokytojus kankinusios brutali ideologinės prievartos. Į mokyklą buvo sugrąžintos tikybos pamokos. Į jas ateidavo Sintautų parapijos klebonas Antanas Vebeliūnas.¹¹¹

1942 m. rugsėjo 1 d. vietoj jaunosios B. Kaunaitės, pasiprašiusios atleisti iš mokytojos pareigų, pradėjo dirbti Genovaitė Puodžiukaitienė. 1941–1942 m. m. ji mokytojavo vienoje iš Vilniaus miesto pradžios mokyklų.¹¹² Archyviniai šaltiniai rodo, kad G. Puodžiukaitienė buvo tarp tų mokytojų, kurie 1939 m. rudenį iš „Didžiosios Lietuvos“ vyko „atlietuvinti“ Vilniaus ir kartu su juo atgautos teritorijos švietimo įstaigų. 1942 m. mokytojos vyras

¹⁰⁸ Puodžiukaitienė M. *Sintautų mokyklos šviesa*, p. 44.

¹⁰⁹ 1941 m. lapkričio 19 d. Sintautų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, LCVA, f. R-629, ap. 1, b. 24, l. 234.

¹¹⁰ *Ten pat.*

¹¹¹ 1942 m. gegužės 27 d. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo buto-ūkio lapas, LCVA, f. R-743, ap. 2, b. 6337, l. 217.

¹¹² 1942 m. rugpjūčio 7 d. Švietimo vadybos Pradžios mokslo departamento raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų vyr. inspektoriumi, *ten pat.*, b. 73, l. 39; 1944 m. sausio 29 d. Genovaitės Puodžiukaitienės anketa tarnautojo stažo laipsniui nustatyti, LCVA, f. R-629, ap. 1, b. 760, l. 67.

taip pat pasitraukė iš tarnybos Vilniuje ir šeima (turėjusi pusantrų metų sūnų) apsigyveno giminaičių ūkyje Sintautų kaime (gyvenvietėje šalia miestelio).

Valakbūdžio pradžios mokykla. Valakbūdžio mokykla ne visada buvo bažnytkaimyje. Būta mokslo metų, kai jos pavadinimas neatitiko gyvenvietės, kurioje veikė švietimo įstaiga, vietovardžio. Mokykla yra veikusi ir Šunkarių kaime. Įsteigus ir antrąjį kompleksą, filialinė klasė kartais taip pat veikdavo skirtingoje vietovėje.¹¹³ 1940 m. pasikeitė abu Valakbūdžio mokyklos mokytojai. Vietoj Petronėlės Vasiukevičiūtės ir Silvestro Bulotos skirtingu laiku atvyko mokytojauti Agota Stakevičienė ir Saliamonas Vizgirda, anksčiau dirbęs Šakių apskrities, Gelgaudiškio valsčiaus Pajotijo pradžios mokykloje. 1940–1941 m. m. vedėjo pareigas ėjo A. Stakevičienė. Iš Valakbūdžio mokyklos ji pasitraukė 1941 m. vasarą. 1941 m. rudenį vedėjo pareigas eiti buvo paskirtas per visą nactmetį mokykloje dirbęs S. Vizgirda. 1941–1942 m. kartu su juo Valakbūdžio mokyklos vaikus mokė ir ugdė jauna mokytoja Kazimiera Sartaitytė. Ji 1940 m. buvo baigusi Marijampolės mokytojų seminariją.

Mokyklos mokiniai, vadovaujami vedėjo, savo talka prisidėjo prie Valakbūdžio bažnyčios, kuri sudegė 1941 m. birželį per karo veiksmus, atstatymo. O 1941 m. rudenį į parapiją atvykęs energingas kunigas Juozas Šeštokas¹¹⁴ nuoširdžiai bendraudavo su mokiniais ir per tikybės pamokas, ir kitomis progomis.

1941–1942 m. m. Valakbūdžio mokyklą lankė šešių skyrių mokiniai. Tačiau komplektai nebuvo perpildyti. S. Vizgirda mokė pirmąjį, trečiąjį ir ketvirtąjį skyrius, kuriuos lankė 31 mokiny. K. Sartaitytei teko mokyti antrąjį, penktąjį ir šeštąjį skyrius, kurių sąrašuose buvo 27 mokiniai. Valakbūdžio mokyklą inspektorius aplankė per žiemos šalčius. Tada mokykloje nebuvo daugelio mokinių. Mokyklos vedėjo klasėje sėdėjo 15 mokinių, o mokytojos K. Sartaitytės – tik devyni. Tokį šaltą metų kaimo mokyklas užklumpantys sunkumai atsispindi lankymo apyskaitoje:

„Mokykla yra dukomplektinė, nuomojamose patalpose, kurios yra patenkinamos, tik šaltokos... /.../ Mokinių lankymasis į klases yra nenormalus, nes trukdo šalčiai, drabužių bei batų trūkumas. Šiltinė bei kitos užkrečiamos ligos dar nesireiškia. Dėl nenormalaus lankymosi ir programos išėjimas kiek vėlinasi. Jaučiamas net 1940–1941 m. silpnai išeitas kursas. Auklėjimas duoda gerų rezultatų.“¹¹⁵

Neaišku, kada su vedėju S. Vizgirda atsiseikino K. Sartaitytė. Tačiau žinoma, kad visus 1943–1944 m. m. ar bent didesnę jų dalį Valakbūdžio mokykloje mokytojavo du vyrai. 1943 m. antruoju pedagogu buvo paskirtas Pranas Žievys, prieš tai daugiau kaip dvejus metus mokęs vaikus Paluobių mokykloje (Šakių apskrities Griškabūdžio vls.).¹¹⁶ Kaip jau minėta, jis pirmojo sovietmečio pabaigoje vadovavo Šakių apskrities liaudies švietimo skyriui.

Totorviečių pradžios mokykla. Totōrviečių mokykla taip pat ne visada

¹¹³ Bosas J. *Zanavykijos pradinės mokyklos*, p. 60; *Valakbūdžio parapija*, Vilnius, 2001, p. 41–45.

¹¹⁴ *Valakbūdžio parapija*, Vilnius, 2001, p. 18.

¹¹⁵ 1942 m. sausio 27 d. Valakbūdžio pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-629, ap. 1, b. 24, l. 277.

¹¹⁶ 1944 m. sausio 29 d. Prano Žievio anketa tarnautojo stažo laipsniui nustatyti, LCVA, f. R-629, ap. 1, b. 760, l. 74.

veikė tame kaime, kurio pavadinimas buvo užrašytas švietimo įstaigos iškabos lentelėje. Iškabos nekeisdavo, kai mokyklą perkeldavo į kitą vietovę. O tai su Totorviečių mokykla atsitiko ne kartą. Tarp vietovių, kurioje įrengdavo klasę, buvo ir Braškių bei Jundilų kaimai.¹¹⁷ 1939–1940 m. m. pradžioje Totorviečių mokykla turėjo net 138 mokinius. Mokytojavo Jonas Ūsas ir Marija Bakienė.¹¹⁸ Jau prasidėjus paskutiniams Nepriklausomybės mokslo metams, dviejų komplektų Totorviečių pradžios mokykla buvo padalyta į dvi savarankiškas švietimo įstaigas. Totorviečių mokykla virto vienakomplekte. Buvusi filialinė klasė (komplektas) tapo atskira vienakomplekte mokykla. Tai turėjo būti Panovių mokykla, kurios mokytoja M. Bakienė tapo ir vedėja. Tad J. Ūsas liko mokinių skaičiumi mažesnės mokyklos vedėju. 1941 m. birželį represuotas mokytojas J. Ūsas buvo nukankintas Rešotų konclageryje. 1941–1942 m. m. vaikus mokė ir auklėjo Jadvyga Dragūnienė (1936 m. baigė Marijampolės mokytojų seminariją). Atrodo, kad mokytoja gyveno Jundilų kaime, savo vyro Adolfo Dragūno sodyboje.¹¹⁹ O Totorviečių pradžios mokykla tada veikė Braškių kaime. Klasė buvo įrengta ūkininkų Zubrickų sodybos troboje. Čia 1942 m. apsilankęs inspektorius J. Kašlionis mokyklos klasės patalpas pripažino „tik pakenčiamomis“. Kovo mėnesį į pamokas vaikščiojo 32 mokiniai.¹²⁰ Pirmojo skyriaus auklėtiniai „atostogavo“ iki 1942 m. gegužės mėnesio.

Panovių pradžios mokykla. Kai kur rašoma, kad Panovių pradžios mokykla tik 1939–1941 metais veikė Panovių kaime.¹²¹ Iš archyvinių šaltinių galime spręsti, kad savarankiška Panovių mokykla atsirado jau prasidėjus 1939–1940 m. m., kai dviejų komplektų Totorviečių pradžios mokykla buvo padalyta į dvi. Vadinasi, tada atsirado savarankiška Panovių mokykla. Joje mokytojo ir vedėjo pareigas ėjo Marija Bakienė.¹²² Toje pačioje švietimo įstaigoje ši pedagogė dirbo ir pirmaisiais sovietmečio metais, ir nacmečiu. Ar tikrai nacių okupacijos metais Panovių mokykla veikė kitur, o ne Panoviuose, teigti negalime. Sovietmečio lankymo apyskaitos neturime, o nacmečio apyskaitoje apie vietovę, kurios ūkininko sodyboje buvo įrengta klasė, nerašoma. 1940–1941 m. m. kai kuriems mokyklos mokiniams neilgai teko vaikščioti į pamokas, nes jie su savo tėvais buvo iškelti iš namų pasienio su Vokietija 800 m zonoje. Yra duomenų apie 1942 m. sausio 27 d. mokyklą, kada ją aplankė inspektorius. Tada į pamokas turėjo vaikščioti 28 antrojo, trečiojo ir ketvirtojo skyrių mokiniai. O mokytojos M. Bakienės pamokose sėdėjo 22 auklėtiniai. Nurodytos ne visų mokinių tinkamo lankymo priežastys: „*kai kurie nelanko todėl, kad jiems trūksta būtiniausių drabužių ir apavo, o apkrečiamų ligų dar nepastebėta*“¹²³.

Šilgalių pradžios mokykla. Mokykla veikė ūkininko sodyboje nuomojamoje patalpoje įrengtoje klasėje. 1940 m. rudenį vaikus vietoj Juozo Šarkiūno pradėjo mokyti Justinas Leveckis. Pedagoginiame darbe jis buvo naujokas. Iš 1941 m. vasario mėnesio mokyklos

¹¹⁷ Bosas J. *Zanavykijos pradinės mokyklos*, p. 95.

¹¹⁸ 1939 m. rugsėjo 27 d. Totorviečių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 134.

¹¹⁹ 1942 m. gegužės 27 d. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo buto-ūkio lapas, *ten pat*, f. R-743, ap. 2, b. 6329, l. 7.

¹²⁰ 1942 m. kovo 10 d. Totorviečių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-629, ap. 1, b. 24, l. 274.

¹²¹ *Panovietis*, 2008 m. informacinis leidinys, <http://panovietis.lt>.

¹²² 1944 m. sausio 29 d. Marijos Bakienės anketa tarnautojo stažo laipsniui nustatyti, *LCVA*, f. R-629, ap. 1, b. 760, l. 70.

¹²³ 1942 m. kovo 10 d. Panovių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-629, ap. 1, b. 24, l. 257.

lankymo apyskaitos žinome, kad mokytojas žiemą mokė pirmąją, antrąją ir trečiąją klases. Jos atitiko panaikintus antrąjį, trečiąjį ir ketvirtąjį skyrius. Iš tuomet mokyklą turėjusių lankyti 46 vaikų klasėje inspektorius A. Geištoraitis rado tik 27. Pirmosios klasės mokinių žinias inspektorius įvertino žodeliu „silpnai“, kitų – „patenkinamai“. Tarp mokytojo darbą sunkinančių aplinkybių paminėtas „800 m draudžiamas ruožas“.¹²⁴ Mokyklos rajono dalis buvo patekusi į tokio pločio zoną, kurioje šeimininkavo Raudonosios armijos daliniai ir iš kurios gyventojai turbūt dar nebuvo iškelti. 1941 m. birželį J. Leveckis buvo represuotas, tad naujas mokytojas mokinius pasitiko 1941 m. rudenį. Tai buvo trečią dešimtmetį pedagoginį darbą dirbantis Andrius Mačiūnas. Prieš tai trylika metų mokytojavo Šešuolėlių pradžios mokykloje (Ukmergės apskr.). A. Mačiūnas Šilgalių mokykloje dirbo per visą nacmetį. Mokytojas su savo šeima gyveno (bent 1942 m. pavasarį) Rukšnių kaime ūkininkų Trepeikų sodyboje.¹²⁵ Inspektorius mokyklą aplankė 1942 m. sausio mėnesį. Tada pirmojo skyriaus devyniolika vaikų mokyklos nelankė. Trijų aukštesnių skyrių sąrašuose buvo 27 mokinių pavardės. Per pamokas jie sėdėjo 50 m ploto klasėje, per pertraukas galėjo naudotis 400 kv. m ploto kiemu. Mokykla turėjo 0,8 ha žemės.¹²⁶ Ją, jeigu nebuvo išnuomota ūkininkams, mokytojas galėjo naudoti savo poreikiams.

Kušlikių pradžios mokykla. 1940–1944 m. mokykloje nebuvo mokytojų kaitos. Čia ir mūsų nagrinėjamu laikotarpiu dirbo Marija Dumčienė, Kušlikių mokykloje pradėjusi savo kaip mokytojos kelią dar XX a. trečiajame dešimtmetyje. Kaip rašoma sovietmečio lankymo apyskaitoje, mokytoja gyveno savo vyro 30 ha ūkyje (prieš tai dalis jo žemės buvo nusavinta). Dumčių ūkio sodyboje buvo ir pati Kušlikių mokykla. 1940–1941 m. m. iš skyrių į klases pertvarkyta mokykla neturėjo daug mokinių. Neaišku, kiek buvo vaikų vadinamojoje parengiamojoje klasėje. Per kitas tris klases M. Dumčienė turėjo 25 auklėtinius.¹²⁷ Kitus statistinius duomenis turime iš nacmečio. 1942 m. kovo mėnesį mokykloje taip pat nebuvo mažiausių mokinių – pirmojo skyriaus auklėtinių. O kituose trijuose skyriuose mokėsi 32 mokiniai. Gausiausias buvo antrasis skyrius (13 mokinių). Ketvirtąjį skyrių 1941–1942 m. m. lankė tik aštuoni mokiniai.¹²⁸

Vaitiekių pradžios mokykla.

Keli ūkininkai, norėdami, kad Vaitiekių kaime atsirastų mokyklos pastatas, kaip nekilnojamąjį turtą švietimo įstaigai dovanavo kelis hektarus žemės. Tačiau mokykla nebuvo pastatyta. Tad ilgainiui klasė buvo įrengta ūkininkų Sandargų sodyboje.¹²⁹ 1940 m. rudenį mokykla liko be mokytojo (atsisakė dirbti Juzefa Volkienė), vaikus mokyti pradėjo Vincas Sandargas. Naujasis mokytojas turbūt buvo sodybos šeimininko sūnus ar artimas giminaitis. 1941 m. vasarą vėl reikėjo ieškoti naujo pedagogo¹³⁰, nes V. Sandargas 1941 m. birželį buvo

¹²⁴ 1941 m. vasario 26 d. Šilgalių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 204, l. 80.

¹²⁵ 1942 m. gegužės 27 d. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo buto-ūkio lapas, *ten pat*, f. R-743, ap. 2, b. 6340, l. 34.

¹²⁶ 1942 m. sausio 28 d. Šilgalių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 24, l. 267.

¹²⁷ Bosas J. *Zanavykijos pradinės mokyklos*, p. 139; 1941 m. vasario 25 d. Kušlikių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 204, l. 81.

¹²⁸ 1942 m. kovo 11 d. Kušlikių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-629, ap. 1, b. 24, l. 242.

¹²⁹ Bosas J. *Zanavykijos pradinės mokyklos*, p. 137.

¹³⁰ 1941 m. liepos 3 d. Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektoriaus raštas Švietimo ministerijos Pradžios mokslo departamentui, LCV A, f. R-762, ap. 1, b. 244, l. 51.

bolševikų represuotas. Į Vaitiekupius atvyko patyręs mokytojas Petras Kregždys, iki tol daugiau kaip dvidešimt metų mokytojavęs įvairiose Šakių apskrities pradžios mokyklose.¹³¹ Mokyklą vizitavęs inspektorius J. Kašelionis buvo sužavėtas mokytojo P. Kregždžio entuziazmo:

*„Pasirodo, kad šioje mokykloje, nors dirbama su keturiais skyriais, mokslas einamas normaliai. Mokiniai gražiai auklėjami. Mokyklos raštinė tinkamai tvarkoma. Mokslo priemonės naudojamos mokslo reikalams“.*¹³²

P. Kregždys 1942 m. pavasario pradžioje mokė visų keturių skyrių mokinius, t. y. vieno komplekto kaimo mokykloje buvo atsisakęs semestrinės lankymo tvarkos. 1942 m. kovo mėnesį mokykloje buvo 39 mokiniai, iš jų net devyniolika mokėsi pirmajame skyriuje. Mokyklos vizitavimo dieną pamokose stigo tik vieno mokinio. Buvo pastebėta, kad *„klasė yra mažoka oro kubatūra, bet šiuom tarpu sunku būtų rasti klasei tinkamas patalpas.“*¹³³ P. Kregždys mokė ir auklėjo Vaitiekupių mokyklos vaikus per visą nacių okupaciją.

Išdagų pradžios mokykla. Vieno komplekto Išdagų mokykloje mokytojai keitėsi dažnai. Nepriklausomybės pabaigoje vaikus mokė Ona Garbštienė. 1940 m. ją pakeitė Elena Olekaitė. Vėl mokytojai keitėsi 1941 m. rudenį. Atrodo, kad tada visą rugsėjį nebuvo pamokų. Tai neigiamai atsiliepė pirmojo skyriaus mokymui. Tik nuo spalio 1 d. Išdagų mokykloje pradėjo mokytojauti Albina Kazlauskaitė. Ji 1940 m. buvo baigusi Marijampolės mokytojų seminariją. Išdagų mokyklą inspektorius aplankė 1941 m. lapkričio mėnesį. Tada A. Kazlauskaitė turėjo 24 auklėtinius iš visų skyrių. Kartu su vyresniais mokiniais buvo mokomi du pirmojo skyriaus vaikai. Lankymo apyskaitoje švietimo įstaiga apibūdinama taip:

*„Mokykla yra vienklasė, samdomose patalpose. Klasės kambarys ankštokas, nors naujas ir šviesus. /.../. Mokyklai būtina reikalinga spinta mokslo priemonėms bei knygoms susidėti. Reikėtų surinkti daugiau mokinių iš pirmojo skyriaus.“*¹³⁴

1942 m. mokytoja gyveno Striūpų kaime.¹³⁵ Gali būti, kad tuomet Išdagų mokyklos pavadinimą turėjusi švietimo įstaiga veikė ne Išdagų kaime. Nacmečiu mokytoja A. Kazlauskaitė iš tos kaimo mokyklos „nepabėgo“. Čia mokytojavo ir 1943–1944 m. m.¹³⁶

Senųjų Zyplių pradžios mokykla. Vieno komplekto Senųjų Zyplių mokykloje beveik visus savo pedagoginės biografijos metus praleido mokytoja Ona Miščikienė (Aleksaitė). Tik vienerius, 1918–1919 m. m., pedagogė dirbo kitoje mokykloje. Paskui buvo

¹³¹ 1944 m. sausio 29 d. Petro Kregždžio anketa tarnautojo stažo laipsniui nustatyti, LCVA, f. R-629, ap. 1, b. 760, l. 72.

¹³² 1942 m. kovo 9 d. Vaitiekupių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-629, ap. 1, b. 24, l. 276.

¹³³ *Ten pat.*

¹³⁴ 1941 m. lapkričio 27 d. Išdagų pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 24, l. 226.

¹³⁵ 1942 m. gegužės 27 d. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo buto-ūkio lapas, *ten pat*, f. R-743, ap. 2, b. 6328 (lapai nenumeruoti – S. B.).

¹³⁶ 1943 m. gruodžio mėn. Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojų alfabetinis sąrašas, *ten pat*, ap. 2, b. 163, l. 75.

paskirta mokytojauti į Senujų Zyplių mokyklą. Ji kelis kartus buvo perkelta į kitas nuomojamas patalpas. Ilgiausiai švietimo įstaiga veikė Antano Miščiko sodyboje. Čia mokytojaudama jauna pedagogė ištekėjo už sodybos šeimininko sūnaus.¹³⁷

Atrodo, kad O. Miščikienė pradžios mokyklose dirbo nuo 1918 m. lapkričio mėnesio. Ji tik vienerius pirmuosius savo mokytojavimo metus praleido Nemaniūnų pradžios mokykloje. Paskui visą laiką mokė ir auklėjo Senujų Zyplių mokyklos vaikus. Apie mokyklą kai ką sužinome iš 1939–1940 m. m. lankymo apyskaitos. 1939 m. keturių skyrių baigimo pažymėjimai buvo įteikti trylikai vaikų. 1940 m. birželio pradžioje pamokas lankė pirmojo ir ketvirtojo skyrių trisdešimt mokinių. Tada mokyklos patalpos buvo nuomojamos 1936 m. statytame mediniame name. Klasės plotas – 42,5 kv. m. 1940 m. pradžioje dėl stiprių šalčių pamokos nevyko net 13 dienų.¹³⁸ Senujų Zyplių mokykloje O. Miščikienė dirbo ir 1940–1944 m. Kartu talkino vyrui Pranui ūkio darbuose ir augino du sūnus – neseniai pradžios mokyklą baigusį Algirdą ir mažametį Edmundą.¹³⁹

Veršių pradžios mokykla. Veršių mokykla veikė ne savo patalpose. Tačiau ši švietimo įstaiga buvo ne ūkininko troboje nuomojamame kambaryje, bet specialiai mokyklai skirtame pastate. Jį Nepriklausomybės pabaigoje pastatė iš JAV grįžęs Saliamonas Cimbalas.¹⁴⁰ Faktų apie 1940–1941 m. m. Veršių mokyklos veiklą sužinome iš 1941 m. vasario mėnesio lankymo apyskaitos. Tada Veršių mokykloje vaikus mokė Marija Naujokaitienė (čia dirbo ir 1939–1940 m. m.). Mokyklos dienynuose buvo 39 mokinių pavardės (turbūt be vadinamosios pradedamosios klasės). Vyresniuosius savo auklėtinius rusų kalbos mokytoja nemokė¹⁴¹, matyt, pati menkai mokėjo. 1941 m. kovo mėnesį M. Naujokaitienė jau mokytojavo Sintautų pradžios mokykloje. Tad 1941 m. pavasarį Veršių mokykloje dirbo kitas mokytojas. 1941–1942 m. m. pradžioje pradėjo mokytojauti iš Veršių kaimo jaunuolis Jonas Kudirka.¹⁴² Jis buvo vienas iš 1919 m. gimusių dvynukų. Buvo baigęs Šakių gimnaziją. Jo vienmečio brolio vardas Juozas.¹⁴³ Jonas Kudirka aktyviai veikė anti-sovietiniame 1941 m. Birželio sukilime. Mokytojas dalyvavo antinacinio lietuvių tautinio pagrindžio veikloje. Per jį į aplinkinių kaimų sodybas patekdavo antinacinė rezistencinė spauda.¹⁴⁴

Įdomu tai, kad nepriteklių kupinu nacmečiu mokyklą lankančių vaikų tėvai 1942 m. **rudenį** parodė iniciatyvą, siekdami išplėsti mokyklą. Trūkstant mokytojų, Švietimo vadyba ne taip dažnai duodavo leidimą atidaryti pradžios mokykloje naują klasę (komplektą). Tačiau 1942 m. rudenį buvo leista Veršių mokykloje įsteigti antrąjį komplektą.¹⁴⁵ Tik neturime duomenų apie tai, ar antrasis komplektas buvo įsteigtas kaip filialinis (su tais pačiais keturiais skyriais) kuriame nors gretimame kaime,

¹³⁷ Bosas J. *Zanavykijos pradinės mokyklos*, p. 66.

¹³⁸ 1940 m. birželio 3 d. Senujų Zyplių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. 391, ap. 3, b. 1749, l. 28.

¹³⁹ 1943 m. gruodžio mėn. Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojų alfabetinis sąrašas, *ten pat*, ap. 2, b. 163, l. 75; 1942 m. gegužės 27 d. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo buto-ūkio lapas, *ten pat*, f. R-743, ap. 2, b. 6349, l. 2.

¹⁴⁰ Bosas J. *Zanavykijos pradinės mokyklos*, p. 126.

¹⁴¹ 1941 m. vasario 12 d. Veršių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, f. R-762, ap. 1, b. 204, l. 37.

¹⁴² 1941 m. spalio 9 d. Veršių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 24, l. 246.

¹⁴³ 1942 m. gegužės 27 d. Sintautų valsčiaus gyventojų surašymo buto-ūkio lapas, *ten pat*, f. R-743, ap. 2, b. 6347, l. 21.

¹⁴⁴ Irenos Skučienės (Lukoševičiūtės, gim. 1932 m.) atsiminimai, užrašyti S. Buchavecko 2012 m.

¹⁴⁵ 1942 m. spalio 31 d. Pradžios mokslo departamento raštas Šakių apskrities pradžios mokyklų vyr. inspektorui, *ten pat*, b. 73, l. 183.

ar, atvykus antram mokytojui, vaikai buvo mokomi ir penktajame skyriuje. Yra duomenų, kad J. Kudirka sudarė galimybę vietos paaugliams mokytis kai kurių gimnazijos pirmųjų klasių dalykų (kurie maždaug atitiko pradžios mokyklos penktojo ir šeštojo skyrių lygį).¹⁴⁶ Žinoma, kad antrojo komplekto vaikus kelis mėnesius mokė Janina Didžbalytė, dirbusi Veršių mokykloje iki nacių okupacijos pabaigos.¹⁴⁷ Kaip krašto patriotas J. Kudirka 1944 m. pavasario pradžioje išstojo į generolo Povilo Plechavičiaus vadovaujamą Lietuvos vietinę rinktinę. Ją naciams likvidavus, buvęs mokytojas kurį laiką slapstėsi ir pas tėvus Veršių kaime. 1944 m. vasarą J. Kudirka pasitraukė į Vakarus.¹⁴⁸ Neaišku, ar 1943–1944 m. m. paskutiniaisiais mėnesiais Veršių pradžios mokykloje dirbo viena J. Didžbalytė, ar buvo atsiųstas kitas mokytojas vietoj išvykusio J. Kudirkos. 1944 m. per Sintautų valsčių slenkant Vokietijos–Sovietų Sąjungos karo frontui, Veršių mokyklos pastatas sudegė.

Mockupių pradžios mokykla. Mockupių mokykla buvo vieno komplekto, veikė nuomojamose patalpose. 1940–1941 m. m. pirmaisiais mėnesiais mokykloje du kartus keitėsi mokytojai. Iš pradžių iš mokyklos pasitraukė Julija Žilinskaitė. Paskui trumpai dirbusi Liudą Kiniauska pakeitė sovietų diskriminuojamas A. Černevičius. Nacmečio lankymo apyskaitoje rašoma, kad nuo 1941 m. birželio 14 d., kai buvo represuotas mokytojas A. Černevičius, „mokyklos turtas, mokslo priemonės bei raštinė buvo pasilikusi be priežiūros.“¹⁴⁹ Nuo 1941 m. rugsėjo 1 d. mokykloje dirbo Juzefa Kažemėkaitytė. Tą rudenį pamokos Mockupių mokykloje prasidėjo rugsėjo 16 dieną. J. Kažemėkaitytė buvo patyrusi pedagogė, prieš tai ilgai mokytojavusi Rokiškio apskrityje. Ši mokytoja Mockupių mokykloje mokė ir auklėjo vaikus per visą nacmetį. 1941 m. spalio mėnesį mokyklą vizitavo inspektorius J. Kašelionis. Jis rado mokyklos suoluose sėdinčius 27 mokinius. Tada pagal semestrinę mokyklos lankymo tvarką į pamokas nevaikščiojo antrojo skyriaus mokiniai. Pateikiame dar vieną 1941 m. spalio mėnesio mokyklos lankymo apyskaitos citatą:

„Mokyklai reikia naujų suolų. Šioje mokykloje mokinių nėra gausu, bet mokyklos patalpos (jos nuomojamos pas ūkininką) taip pat yra ankštos. Mane patikino, kad šioje apylinkėje geresnes patalpas mokyklai net sunku būtų išnuomoti.“¹⁵⁰

Išvados

Nepriklausomybės laikotarpio pabaigoje Sintautų valsčiuje susidarė vienuolikos pradžios mokyklų tinklas. Penkiolikoje kompleksų (klasių) dirbo tiek pat mokytojų. 1940–1944 m. valsčiuje taip pat veikė tik pradžios mokyklos: keturių kompleksų Sintautų, dvikomplektė Valakbūdžio ir devynios vienakomplektės. Dauguma kaimo mokyklų klasių buvo įrengtos ūkininkų sodybose. Ne visada sutapdavo mokyklos ir vietovės, kurioje vaikai iš tikrųjų buvo mokomi, pavadinimai.

1940 m. sovietų okupacija sutrikdė natūralią švietimo raidą. 1940–1941 m. pradžios mokyklos buvo sovietizuoja-

¹⁴⁶ Min. I. Skučienės atsiminimai.

¹⁴⁷ 1943 m. gruodžio mėn. Šakių apskrities pradžios mokyklų mokytojų alfabetinis sąrašas, *ten pat*, ap. 2, b. 163, l. 75.

¹⁴⁸ Bosas J. *Zanavykijos pradinės mokyklos*, p. 126; min. I. Skučienės atsiminimai.

¹⁴⁹ 1941 m. spalio 7 d. Mockupių pradžios mokyklos lankymo apyskaita, *ten pat*, b. 24, l. 230.

¹⁵⁰ *Ten pat*.

mos, mokinių ugdymui kliudė primityvus komunistinės ideologijos brukimas, be apčiuopiamų rezultatų pasibaigusi „socialistinė“ neraštingumo likvidavimo kampanija, „revoliuciniai“ mitingai ir minėjimai, kitos bolševikų priemonės. 1940 m. rudenį Sintautų valsčiuje buvo didelė mokytojų kaita, keli mokytojai patyrė profesinę diskriminaciją. Sintautų valsčius – vienas iš Lietuvos valsčių, kurių mokyklų pedagogai labiausiai nukentėjo per 1941 m. birželio trėmimus. Tada į atšiaurias sovietų imperijos sritis buvo išgabenti šeši valsčiuje dirbę mokytojai (iš penkiolikos).

Nacių okupacijos pradžioje Laikinosios Lietuvos vyriausybės pastangomis švietimo įstaigose iš esmės buvo atkurta iki 1940 m. sovietų okupacijos buvusi padėtis. Buvo grįžta prie Nepriklausomybės metų mokymo programų ir mokyklos struktūros. Į mokyklas buvo gražintos tikybos pamokos. Ant klasių sienų vėl buvo pakabintas kryžius. Tačiau stigo mokytojų. Mat Sintautų valsčiuje iš 1940–1941 m. m. dirbusių mokytojų 1941 m. spalio mėnesį liko tik keturi. Į bolševikų ištremtų ar nacių okupacijos pradžioje Sintautų valsčiaus mokyklas palikusią pedagogų vakuojančias vietas buvo paskirta ir pedagoginio cenzo neturinčių jaunuolių, ir patyrusių mokytojų.

Nors nacmečiu buvo didelė mokytojų kaita ir jų darbas realiai buvo mažai apmokamas, veikė visos vienuolika Sintautų valsčiaus pradžios mokyklos. Kad jos, nepaisant labai pasunkėjusių pedagogų darbo ir buities sąlygų, neužsidarytų, reikėjo ne tik didesnio mokytojų pasiaukojimo, bet taip pat daugiau Sintautų, Valakbūdžio ir kaimo gyventojų pastangų. Valsčiuje nestigo žmonių, vienaip ir kitaip padėjusių kaimo mokyklų veiklai. Mokinių tėvai paremdavo mokytojus maisto produktais ir kitaip jiems padėdavo. Veršių mokykloje net buvo įsteigtas antrasis komplektas (šešioliktas valsčiuje). Be to, Sintautuose dar veikė repatriantų vaikams skirta vokiečių mokykla, nepriklausiusi Lietuvos švietimo sistemai.

1941–1944 m., vokiečiams neleidus atkurti beveik visų visuomeninių organizacijų, mokyklos labiau nei iki 1940 m. tapo svarbiais organizaciniais centrais. Sintautų valsčiaus, kurio teritorija 1941–1944 m. buvo didesnė nei dabartinė Sintautų seniūnija, mokyklos buvo svarbūs tada susiformavusių kaimo bendruomenių ir pradžios mokyklų rajonų gyventojų tarpusavio solidarumo, socializacijos ir kultūrinės sklaidos židiniai. Mokiniams buvo skiepijami Nepriklausomybės idealai ir krikščioniškosios vertybės. Kai kurių valsčiaus mokyklų mokytojų dėka kaimo sodybas pasiekdavo antinacinė rezistencinė spauda.

Sintautų mokyklos istorija 1944–2000 metais

Marija Puodžiukaitienė

Progimnazija

1944 m. pabaigoje prasidėjo mokyklų reorganizacija. 1945 m. šešių skyrių Sintautų pradžios mokyklą reorganizavo į progimnaziją – keturi skyriai pradžios mokyklos ir keturios progimnazijos klasės. Progimnazijos direktoriumi paskirtas Valākībūdžio pradžios mokyklos vedėjas Pranas Žievys, turėjęs didelę pedagoginio darbo patirtį. Jis gimė 1899 m. Kuodžiū kaime. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje. Buvo aktyvus ateitininkas. Studijavo Kauno universitete, Gamtos-geografijos fakultete. Dirbo Kybārtuose aukštesniosios komercijos mokyklos mokytoju, kartu buvo Kauno universiteto, Teisės fakulteto laisvas klausytojas. Dirbo Kudirkos Naūmiestyje V–VI skyrių mokytoju. 1940 m. jis – Šakių apskrities pradžios mokyklų inspektorius. 1941–1944 m. mokytojavo Valākībūdyje.

Atvykęs į Siñtautus, turėjo išspręsti progimnazijos patalpų klausimą. Senojoje pradžios mokykloje didžiausioje klasėje įkurdino pirmąją progimnazijos klasę, kitame kambaryje – vieną pradinių klasių kompleksą, kitas klases – parapijos namuose. Tris klases įkurdino privačiuose namuose: viena progimnazijos klasė mokėsi šalia mokyklos esančiame Dimšos name, kitos dvi klasės buvo įkurdintos A. Kudirkaitės name, rytiniame miestelio gale.

Atidarius progimnaziją, daug mokinių plūstelėjo į mokyklą – mat I–IV gimnazijos klasėse besimokantiejiems pokariu nereikėjo mokėti mokesčio už mokslą. Mokinių amžiaus skirtumas buvo labai didelis: vieni pirmos klasės mokiniai turėjo 11–12 metų, kiti – 16–18. Baigusieji keturis skyrius buvo priimami į pirmąją klasę, baigusieji penkis – į antrąją, o tie, kurie buvo baigę šešis skyrius, – į trečiąją klasę.

1946 m. į savo namus jau buvo grįžę visi gyventojai, todėl ir į mokyklą atėjo dar daugiau mokinių – 1946–1947 m. m. pirmojoje progimnazijos klasėje buvo 49 mokiniai. Didelės buvo ir kitos klasės: antrojoje – 28, trečiojoje – 26, ketvirtojoje – 22 mokiniai. Pirmajai klasei mokyklinių suolų neužteko, todėl buvo sunėsti iš namų stalai, mokiniai atsinešė kėdes. Didžiulė, per visą namo galą senosios mokyklos klasė buvo pilnutėlė. Pavasarį dviem mokinėmis buvo mažiau – Liuda Jucaitytė ir Salomėja Stulgytė buvo išvežtos į Sibirą.

Mokytojas Vincas Krištolaitis dirbo mokyklos raštinėje, priiminėdavo stojančiųjų dokumentus, be to, dar dėstė rusų kalbą. Jis nebarė mokinių, kad nemoka rusų kalbos, nesiskubino rašyti dvejetų. Nors atrodė ramus, besišypsantis, bet jo gyvenimas buvo susiklostęs gana dramatiškai. Karo sumaištyje žmona su vienu sūnumi atsidūrė anapus fronto, vokiečių užnugaryje, o jis su kitu sūnumi liko Lietuvoje. Gyveno Sintautuose, sūnus mokėsi Sintautų progimnazijoje. Tėvas 1949 m. išsikėlė iš Sintautų, o sūnus pasiliko. 1952 m. rudenį jis buvo pašauktas į sovietų armiją. Tik atgavęs nepriklausomybę, sūnus, gyvenantis užsienyje, pradėjo ieškoti tėvo. Padėjo Lietuvoje gyvenantis pusbrolis, bet žinių apie tolimesnį jo gyvenimą ir likimą negauta.

Pirmosios klasės auklėtoju 1946–1947 m. m. buvo matematikos mokytojas Julius Gedvilas. Lietuvių kalbą dėstė S. Petravičiūtė, botaniką – S. Vanagaitytė,

Pirmoji progimnazijos laida. Sėdi mokytojai (iš kairės): Julius Gedvilas, Vincas Krištolaitis, direktorius Pranas Žievys, R. Kaunaitė, S. Vanagaitytė, S. Petravičiūtė, A. Bakas. 1947 m. SMM

anglų kalbą (tik vienerius metus) – J. Volkienė, kuri dar vaikystėje, su tėvais gyvendama Amerikoje, išmoko šią kalbą. Kitais metais jau buvo įvesta vokiečių kalba.

Pradinių klasių mokinius mokė Aldona Paulaitytė (gim. 1922 m.). Vėliau Siesartėnuose ji daugelį metų dėstė lietuvių kalbą. Pradinėse klasėse dar dirbo mokytojai Batūra ir Batūrienė.

Senosios mokyklos didžiojoje klasėje vykdavo sovietinių švenčių minėjimai, šokiai. Būdavo sukalama scena (paaukštinimas), kur mokiniai dainuodavo, šokdavo, deklamuodavo.

1946–1947 m. m. buvo įvesta rytmetinė mankšta. Rudenį ir pavasarį, kai būdavo geras oras, visi mokiniai prieš pamokas išeidavo į aikštelę prie mokyklos ir čia sportuodavo. Žiemą nesimankštindavo.

Antrajame progimnazijos pastate (A. Kudirkaitės name) mokėsi dvi klasės. Vidury namo buvusi erdvi virtuvė atstojo ir koridorių, ir rūbinę. Čia abiejų klasių mokiniai pertraukų metu smagiai pasišokdavo. Visi mokėsi šokti tada madingą svingą. Į šias klases mokytojai ateidavo vesti pamokų iš pagrindinės mokyklos.

Tada visko trūko – ir vadovėlių, ir sąsiuvinų, dažnai pasibaigdavo ir kreida. Tačiau berniukai buvo išradingi – jie bažnyčios griuvėsiuose rasdavo gipso nuolaužų ir atnešdavo į klasę kaip kreidos pakaitalą.

1947 m. progimnaziją baigė pirmoji laida. Mokiniai nusifotografavo prie savo klasės. Dauguma gimnazistų mokslą tęsė Šakių „Žiburio“ gimnazijoje. Daug šios laidos mokinių tapo garsiais respublikoje žmonėmis. Tai Irena Lukoševičiūtė-Skučienė, gydytoja, tautodailininkė, poetas Pranas Liukaitis, kelių inžinierius

Vytautas Klimaitis. Kiekvieną dešimtmetį jie renkasi į mokyklą, palieka muziejuje savo jubiliejinius medalius. V. Klimaitis muziejui padovanojo savo knygą „Šakių kelių istorija“.

Daug pastangų įdėjo direktorius P. Žievys, organizuodamas progimnaziją, bet nesutarė su vietos valdžia ir buvo perkeltas į Vilkaviškio rajoną pradinių klasių mokytoju.

1947 m. rudenį mokyklos direktoriumi tapo Petras Spurga, o jo brolis Valentinas Spurga tuomet ėjo Sintautų valsčiaus švietimo skyriaus vedėjo pareigas. Naujasis direktorius buvo jaunas, bet rūpesčių neišsigando. Kai mokyklai buvo perduoti parapijos namai, visos progimnazijos klasės buvo perkeltos į šį pastatą. Reikėjo jį pertvarkyti, remontuoti. Direktorius kartu su mokiniais darė lubų apšiltinimą: rudenį medžių lapus minkė su moliu, kibirus virve traukė į viršų ir pylė ant klasių lubų. Visos aukštesnės klasės talpinosi viename pastate. Reikėjo rūpintis ir mokyklos inventoriumi. Jam daug padėjo brolis Valentinas, kuris dirbo ir progimnazijos mokytoju, dėstė fiziką, kūno kultūrą. Tai buvo talentingas mokytojas. Apie jį Onutė Daugėlaitė taip pasakojo:

„Per fizikos pamoką pirmą kartą išgirdau, kas yra didaktinė pertraukėlė. Jis liepdavo užsikniaubti ant suolo, užsimerkti ir klausyti, ką mokytojas skaito ar pasakoja. Pakėlus galvą, prašydavo papasakoti, ką atsimenam. Vienas mokinyš viską pakartojo žodis žodin. Dažniausiai ir kiti mokiniai gerai atsimindavo tokiu būdu išgirstą pasakojimą.“

V. Spurga organizuodavo tradicines sporto šventes, pradėtas dar vedėjo A. Černevičiaus. Buvo suorganizavęs tautinių šokių ratelį. Šoko „Kubilą“, „Džigūną“. Šokių būrelio entuziastai – G. Dovydaitis, V. Valaitis, J. Žebrauskaitė, Z. Zubrickaitė.

Didžiulį išpūdį mokiniams paliko 1948 m. Sintautuose koncertavęs ansamblis „Lietuva“. Koncertas vyko miestelio centre buvusioje skaitykloje (name prie dabartinės savivaldybės), kurioje buvo nemaža salė. Mokiniai laukė ansamblių, padėjo jiems nešti lagaminus.

Abu mokytojai, Petras ir Valentinas Spurgos, gimę Šakių rajone, Aržuolūpių kaime. Baigę Šakių „Žiburio“ gimnaziją, pradėjo mokytojauti. Valentino pedagoginio kelio pradžia – Jurbūdžių pradžios mokykloje ir Sintautų progimnazijoje. Baigęs istorijos studijas Vilniaus pedagoginiame institute, dirbo Šiaulių mokytojų institute, Marijampolės II vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotoju, V. Mykolaičio-Putino internatinės mokyklos direktoriumi, pagaliau švietimo ministro pavaduotoju ir švietimo ministru.

V. Spurga apgynė pedagogikos mokslų daktaro disertaciją, 1964 m. jam suteiktas nusipelnusio mokytojo vardas. Jis paskelbė nemažai straipsnių pedagoginėje spaudoje.

1948–1949 m. m. progimnazijoje dirbo Petronėlė Stemplytė, Petronėlė Vaitiekaitytė (istorija), Marija Pagirėnienė (chemija, biologija), Justinas Girdauskas (matematika), Vincas Krištolaitis (rusų kalba), Kunigunda Aušūraitė, Antanas Laurinaitis.

Sintautų progimnazijos mokytojai ir mokiniai. Sėdi mokytojai (iš kairės): S. Petravičiūtė, Stemplytė, Pagirėnas, Marija Pagirėnienė, direktorius Petras Spurga, mokinė A. Venskaitytė, Justinas Girdauskas, Vincas Krištolaitis, Petronėlė Vaitiekaitė, Julius Gedvilas. 1949 m. SMM

Nors šiuo laikotarpiu buvo daug sunkumų, bet mokiniai mokėsi uoliai: trečiojoje klasėje penketukininkės buvo Onutė Daugėlaitė ir Eugenija Lukoševičiūtė, gerai mokėsi Juana Dėdinaitė, Laima Duobaitė; ketvirtojoje klasėje gerai mokėsi Algirdas Šutrikas, Juzefa Žebrauskaitė, penketai puošė Gedimino Dovydaičio ir Angelės Venskaitytės pažymėjimus.

1948 m. vasario 16 dieną mokiniai mokykloje vienas kitam perdavinėjo žinią, kad virš Kuinabalės iškelta Trispalvė.

Trimestrinių žurnalų pastabose atsispindėjo mokinių gyvenimo istorijos. Štai ties Juozo Palubinsko pavarde pastabose parašyta: „Žuvo 1949 III 27“, ties Teresės Šlapikaitės ir Gedimino Grinčinaičio pavardėmis – „Perkelta gyventi už LTSR ribų“. Visi jie buvo baigę progimnazijos ketvirtosios klasės du trimestrus gerais ir labai gerais pažymiais. Teresė Šlapikaitė buvo geriausia mokinė visoje mokykloje.

Septynmetė mokykla 1949–1954 metais

1949–1950 m. m. progimnazija buvo perorganizuota į septynmetę mokyklą. Skyrių jau nebuvo – visos klasės nuo pirmosios iki septintosios. Mokykloje tais mokslo metais mokėsi 169 mokiniai.

Didelės buvo visos klasės: ketvirtojoje – 25, penktojoje – 36, šeštojoje – 39 mokiniai. Mokyklą lankė tie mokiniai, kurie savo gyvenimo tikslą galėjo pasiekti tik eidami mokslo keliu. Daug buvo gerai ir labai gerai besimokančiųjų. Labai

gerai mokėsi Dalė Lopetaitė, Genovaitė Lukoševičiūtė, Vida Lukštaitė, Elena Domarkaitė, Laima Duobaitė, Algis Jurkevičius, Eugenija Pikčilingytė, gerai mokėsi Juozas Balčiūnas, Laima Šutrikaitė.

Išvykus Petruui Spurgai, nuo 1950 m. sausio 1 d. direktorės pareigas perėmė neseniai atvykusi dirbti į Siñtautus Marija Pagirėnienė. Tačiau direktoriavo neilgai – pokario metų gyvenimo verpetai skaudžiai palietė mokytoją. M. Pagirėnienė prieš karą Šakiuose baigė šešias gimnazijos klases, septintą ir aštuntą – pokariu jau Lukšiuosė, kur buvo perkelta Šakių gimnazija. Kaune studijavo VDU Chemijos technologijos fakultete. Ištekėjo. Vyro tėvai, artimieji, taip pat jaunieji Pagirėnai buvo įtraukti į išvežamųjų sąrašus. Tai pajutę, slapstėsi pas gimines, pažįstamus dvejus metus. Pagaliau atvyko į Šakius, savo gimtinę, ir gavo darbą Sintautų progimnazijoje. Dėstė chemiją, lietuvių kalbą. Nuo antrojo pusmečio atsisakė darbo pradžios mokyklos mokytoja Gedvilienė, tai darbą gavo ir jos vyras Pagirėnas, mokė pirmą ir antrą skyrius.

Atrodė, kad abu galės ramiai gyventi. Bet kažkas įskundė, kad direktorė slapstosi nuo išvežimo, ir ją atleido iš pareigų, nepasiūlė jokio darbo. Bet Šakių rajono švietimo skyriaus vedėjas P. Eišvydis darbo knygelėje įrašė, kad atleista pačios prašymu. Abu mokytojai Pagirėnai gavo darbą Lazdijų vidurinėje mokykloje. 1950–1951 m. m. rugsėjo 1 d. mokykloje buvo jau naujas direktorius – Jonas Banaitis (gim. 1924 m.), jaunas, bet jau turėjęs penkerių metų darbo stažą, buvęs Kidulių vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotoju. Rugsėjo 2 d. įvyko pedagogų tarybos posėdis, paskirstyti pamokų krūviai.

J. Banaitienė dėstė biologiją, piešimą, vadovavo chorui, lietuvių kalbą dėstė naujas mokytojas R. Drazdauskas, rusų ir vokiečių kalbas – Viktorija Rugienytė, direktorius – geografiją, geometriją. Senbuviai J. Girdauskas – matematiką, P. Vaitiekaitytė – istoriją. Pradinėse klasėse dirbo A. Stankaitienė, O. Povilaitytė ir O. Vaičiūnaitė. Direktorius J. Banaitis nurodė reikalavimus mokiniams – vaikščioti galima iki 21 valandos, berniukai turi plaukus kirpti trumpai.

Klasių vadovams nurodyta, kad politinformacijos būtų du kartus per savaitę. Mokytojai turėjo platinti spaudą. Mokyklai buvo duotas limitas. Kiekvienas mokytojas turėjo išplatinti po 13 egzempliorių. Meno saviveikla, deklamavimu, šokiais turėjo rūpintis mokytojos V. Rugienytė ir P. Vaitiekaitytė. Literatų būrelio vadove paskirta O. Povilaitytė, o mičiurininkų būrelio vadove – J. Banaitienė.

Pedagogų tarybos posėdžiai 1951–1952 m. m. vykdavo kiekvieną mėnesį. Dažniausiai posėdžiuose būdavo svarstomas politinis ir idėjinis mokinių auklėjimas, atskirų dalykų dėstymas, aptariami kiekvieno trimestro rezultatai. 1952 m. kovo 22 d. posėdyje nurodyta, kad iš 179 mokinių 32 mokosi nepatenkinamai.

1952 m. pavasarį mokytojams buvo paskirstyti kaimai, kuriuose jie turėjo suregistruoti beraščius ir mažaraščius ir organizuoti jų mokymą.

1950–1951 m. m. mokėsi 143 mokiniai. Didžiausia klasė – penktoji. Joje mokėsi net 40 mokinių. Šeštojoje – 28, septintojoje – 25 mokiniai.

Sintautų septynmetės mokyklos direktorius 1950–1952 m. Jonas Banaitis. SMM

Labai gerai mokėsi penktokė Regina Kuraitė, šeštokės Danutė Gustainytė, Genė Mačiulaitytė, septyntokas Edmundas Miščikas. Tais metais septynias klases baigė būsimasis teisininkas Vaclovas Birbilas, knygos „Kas bylose nesudėta“ autorius.

Mokytojai buvo reiklūs, nes trimestrinuose pažymėjimuose buvo nemažai dvejetų, paliktų antriems metams.

1952 m. rudenį vyko dideli pasikeitimai mokykloje. Direktorius J. Banaitis išsikėlė į Griškabūdį, išvyko dar keli mokytojai, liko tik trys – J. Girdauskas, P. Vaitiekaitytė ir pradinių klasių mokytoja A. Stankaitienė. Rugsėjo pirmąją mokyklos direktoriaus dar nebuvo.

Atvyko trys jaunos mokytojos – Eleonora Marcinkevičiūtė, Elena Bastytė ir Marija Rasiukevičiūtė. Rugsėjo pirmąją susirinkę mokytojų kambaryje visi pasitarė, ką gali dėstyti, mokytoja P. Vaitiekaitytė, buvusi pionierių vadovė, kaip vyresnė ir amžiumi, ir pareigomis, dirbusi jau penkerius metus, sudarė visoms klasėms pamokų tvarkaraštį. Mokiniai salėje laukė mokslo metų atidarymo. Pasiūlyta tai padaryti mokytojui J. Girdauskui. Jis, išėjęs į sceną, padiktavo kiekvienai klasei pamokas, ir visi išsiskirstė.

1952 m. pasikeitė pradinės mokyklos patalpos. Mokyklai buvo atiduotas valsčiaus pastatas, kurio pirmajame aukšte įsikūrė du pradinių klasių komplektai. Antrajame aukšte apsigyveno mokytojos P. Vaitiekaitytė, E. Bastytė, E. Marcinkevičiūtė ir direktorė. Pirmajame aukšte esančiame bute – E. Avižonienė su sūnumi.

Su I–III klasėmis, kuriose buvo 44 mokiniai, dirbo mokytoja Birutė Bendoraitienė, su II–IV (40 mokinių) – Aldona Stankaitienė.

1952 m. buvo dar viena naujovė – atidaryta aštuntoji klasė. Bet ji buvo Griškabūdžio vidurinės mokyklos filialas. Visos klasės sutilpo parapijos namuose.

Praslinkus kelioms mokslo metų dienoms, atvyko jau didelį darbo stažą turinti rusų kalbos mokytoja Eugenija Avižonienė, o dar po kelių dienų pasirodė ir naujoji direktorė Julija Rauduvaitė (gim. 1926 m.). Ji buvo baigusi VPI Gamtos fakultetą, jau du metus dirbusi mokykloje. Tai buvo elegantiška, aukštos kultūros mokytoja, pedagoginio takto pavyzdys visiems.

Rugsėjo mėnesio antrąją savaitę įvyko pirmasis posėdis, kuriame buvo patvirtinta mokytojams pamokų skaičius ir dėstomieji dalykai: lietuvių kalba – E. Bastytei ir M. Rasiukevičiūtei, matematika, fizika – J. Girdauskui, geografija, vokiečių kalba, fizinis lavinimas – E. Marcinkevičiūtei, biologija, chemija – J. Rauduvaitei, rusų kalba – E. Avižonienei, istorija – P. Vaitiekaitytei. Paskirti būrelių vadovai. Mokytojas J. Girdauskas pageidavo dirbti su fizikais, liaudies šokių entuziastė E. Bastytė nutarė suburti liaudies šokių būrelį, o direktorė vadovavo gamtininkų būreliui.

Direktorė gamtininkų būrelio narius mokė skiepyti medelius, dažnai išsivesdavo į sodą, ten dirbdavo. Suorganizavo pavasario šventę, gražiausių inkilėlių

Sintautų septynmetės mokyklos direktorė 1952–1954 m. Julija Rauduvaitė. SMM

konkursą. Įdomūs buvo ir fizikų būrelio užsiėmimai. Juose dalyvaudavo net mergaitės.

Spalio mėnesio pabaigoje netikėtai sugrįžo mokytojas Romualdas Drazdauskas, kuris nuo rugsėjo pirmosios dienos studijavo lietuvių kalbą VPI. Mokytojai jį priėmė draugiškai, o mokiniai entuziastingai sutiko. Mat mokytojas dėstė fizinį lavinimą, buvo geras šokėjas, pašokdindavo ir mokines. Jam buvo paskirta lietuvių kalbos ir literatūros pamokos aštuntojoje klasėje ir fizinis lavinimas visose klasėse.

1952–1953 m. m. visi mokytojai buvo jauni, tik baigę mokyklas, kiti studijavo neakivaizdiniuose aukštųjų mokyklų skyriuose. Mokytoja E. Avižonienė amžiumi buvo vyriausia, bet labai komunikabili, nuoširdi, tapo viso kolektyvo numylėtine. Jaunus mokytojus ji mokė ne tik pedagoginių gudrybių, bet ir gyvenimo išminties. Gerai kalbėjo rusiškai, tai pamokas vesdavo pokalbio metodu, atsinešdavo įvairių žurnalų, rodydavo paveikslukus, o mokiniai pasakodavo.

Mokytoja daug žinojo, mėgo keliauti, tad ir suorganizavo mokytojams ekskursijas vienais metais į Rygą, kitais – į Maskvą. Ji suorganizuodavo ir mokytojų šventes: mokslo metų užbaigimą, Naujųjų metų sutikimą, mokytojų išleistuves. Ji buvo gera kulinarė, greitai iškepėdavo tortą, tad visada ir į šventę atvykdavo su juo.

Fiziką ir matematiką dėstė mokytojas Justinas Girdauskas (gim. 1926 m.). Dirbo jau nuo 1948 metų. Jis pats mokėsi Sintautų pradžios mokykloje, vėliau Šakių „Žiburio“ gimnazijoje. Studijavo matematiką Šiaulių mokytojų institute. Tėviškė už kilometro nuo Sintautų, Starkū kaime. Mokykloje jis – savas žmogus. Buvo nuoširdus, mokinių mylimas. Gerai išaiškindavo savo dėstomus dalykus, juos ir gerai išmanė. Dvejtais mokinių negąsdino ir trimestruose jų išvesdavo labai mažai.

Mokykla tada neturėjo muzikos specialisto, tai mokinių pasilinksminimuose dažnai grodavo mokytojas J. Girdauskas, pašokdindavo ir mokines. Jis buvo ir fotografas. Jei šiandien turime to laikotarpio mokyklos gyvenimo nuotraukų, tai tik mokytojo J. Girdausko dėka. 1954 m. jis išsikėlė į Plókščius, vėliau dirbo Gėlgaudiškyje, Šakiuose. Mirė 1995 metais. Palaidotas Sintautuose.

1951 m. pradinėse klasėse pradėjo dirbti Aldona Stankaitienė (gim. 1928 m.), o 1952 m. – Birutė Bendoraitienė. Tai buvo labai stropios, pareigingos mokytojos. B. Bendoraitienė išsikėlė į Gėlgaudiškį, o A. Stankaitienė dirbo pradinėse klasėse iki 1970 metų. Jos pamokos buvo labai gyvos, mokiniai buvo pratinami intensyviai dirbti. Ji gerai paruošdavo mokinius penktajai klasei.

Išradinga buvo mokytoja P. Vaitiekaitytė. Ji puikiai suorganizuodavo Naujų metų šventes. Joms ruošdavosi jau nuo mokslo metų pradžios. Rudenį iš mokyklos sodo nuskindavo pačius gražiausius obuolius, sudėdavo į dėžutes, išlaikydavo iki Naujųjų metų, kad Senelis turėtų ką atnešti vaikams. Krepšelius pasiūdavo kelių mokinių mamos iš paprasto popieriaus, o juos papuošdavo įvairiais piešiniais aukštesniųjų klasių mokiniai. Taip pokariu būdavo išsprendžiamos sunkios gyvenimiškos problemos. Gaudavo dar šiek tiek pinigų iš Švietimo skyriaus, nupirkdavo saldainių, sausainių – ir krepšeliai, pilni gėrybių, pradžiugindavo mažuosius.

P. Vaitiekaitytė (gim. 1928 m.) dirbo šioje mokykloje nuo 1948 metų. Studijavo istoriją Šiaulių mokytojų institute. Dėstė istoriją ir geografiją. Tai buvo atsidavusi pedagoginiam darbui mokytoja. Ji visada ateidavo pasiruošusi pamokoms, to rei-

Sintautų septynmetės mokyklos septintoji klasė ir mokytojai (iš kairės): Justinas Girdauskas, Aldona Stankaitienė, Roma Kazlauskienė, Marija Puodžiukaitienė, Petronėlė Vaitiekaitytė, direktorė Julija Rauduwaitė, Eugenija Avižonienė, Zita Zavadskaitė, Justinas Kazlauskas su mokytojos Avižonienės sūnumi Vytuku. 1954 m. SMM

kalaudavo ir iš mokinių. Turėdavo pamokų planus, prieš pamoką per pertraukas dar permesdavo akimis vadovėlių, ką reikėtų akcentuoti pamokoje. Jos pavyzdžiu sekė ir jaunesnieji. Ji buvo reikli mokiniams, griežtai vertindavo mokinių žinias, neišmokusiųsios palikdavo po pamokų, duodavo pataisas. Jos vadovaujamos klasės skyrėsi iš kitų. P. Vaitiekaitytė labai mylėjo savo auklėtinius, mokėjo su-burti darnų klasės kolektyvą, išugdyti savarankiškus, iniciatyvius žmones, uždegti mokslo siekiu. Dauguma jos auklėtinių šiandien respublikoje gerai žinomi, kai kurie – Zenonas Kaunas, Justinas Pečkaitis – mokslininkai.

1953–1954 m. m. vėl keitėsi mokytojai – studijuoti išvyko mokytojai E. Bastytė, R. Drazdauskas, į Kudirkos Naumiestį dirbti išvyko E. Marcinkevičiūtė. Atvyko trys jauni mokytojai – Roma ir Justinas Kazlauskai ir Zita Zavadskaitė. Justinas Kazlauskas buvo geras dainininkas, solo dainavo mokydamasis Marijampolės mo-kytojų seminarijoje, grojo akordeonu, tad jam skyrė muzikos dėstymą, chorą, dar pridėjo ir aritmetikos pamokų. Geografiją, piešimą dėstyti skyrė R. Kazlauskienei, o fizinių lavinimą – Z. Zavadskaitei. Kazlauskai dirbo iki 1958 m. rugsėjo 1 d., o Z. Zavadskaitė išsikėlė po metų.

1953–1954 m. m. vėl egzistavo aštuntoji klasė, bet taip pat priklausė Griš-kabūdžio vidurinei mokyklai. Buvę aštuntokai išvyko mokyti į kitas mokyklas.

1953 m. pavasarį Griškabūdžio vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotoja vizitavo aštuntąją klasę, tikrino mokinių žinias, dokumentaciją.

1954-ųjų metų pavasarį mokykloje vėl didelės permainos – nuo 1954–1955 m. m. leista atidaryti devintąją klasę, buvusiai aštuonmetei mokyklai suteikiamas vidurinės mokyklos statusas.

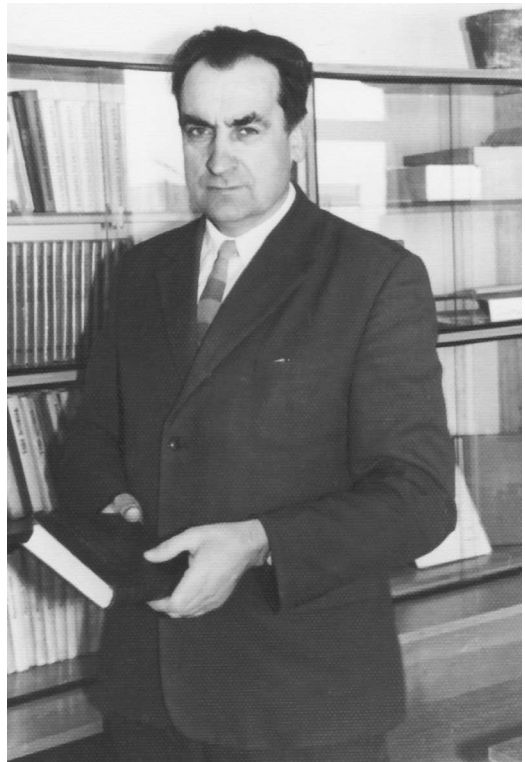
Vidurinė mokykla

Pasikeitė ir mokyklos vadovai. Direktorė Julija Rauduvaitė išsikėlė. Rugsjūčio mėnesį atvyko mokyklą perimti pats Kudirkos Naumiesčio rajono švietimo skyriaus vedėjas Zigmas Norkaitis – naujasis direktorius. Jo pavaduotojas mokymo reikalams – buvęs inspektorius Petras Sabaliauskas. Padaugėjo mokytojų. Iš Griškabūdžio vidurinės atvyko lituanistė Antanina Klimaitienė, iš Žvirgždaičių septynmetės – biologas chemikas Vytautas Matiukas ir iš Marcinkonių – vokiečių kalbos mokytojas P. Serenčikas. Susibūrė gražus pedagogų kolektyvas.

1954 m. buvo atidarytas bendrabutis. Mokyklą lankė Veršių, Vaitiekupių, Išdagų, Murinų, Braškių, Urbantų ir kitų kaimų pradinių klasių mokiniai. Į devintąją klasę atvykdavo Beržynų, Ketūnaujienos, Žvirgždaičių, Panovių septynmečių, o vėliau aštuonmečių mokyklų auklėtiniai.

Pradėjus veikti bendrabučiui, mokinių daugėjo, tačiau 1955–1956 m. m. dešimtąją klasę ištiko krizė. Išsikėlus keletui mokinių į kitas mokyklas, liko tik 8, ir klasę teko uždaryti, nors mokiniai jau buvo pradėję mokslo metus. Mokytojai buvo nusprendę dirbti šioje klasėje be atlyginimų, norėdami, kad išliktų klasė ir kad augtų mokykla. Tačiau tokios aukos nei mokiniai, nei tėvai priimti nenorėjo. Kai jau mokiniai buvo išsiskirstę į Šakių ir į Kudirkos Naumiesčio vidurines, atėjo iš ministerijos raštas, kad leidžiama klasei egzistuoti. Tačiau mokiniai jau negrįžo.

Iki 1954 m. posėdžiuose daugiausia buvo svarstomas politinis ir idėjinis auklėjimas, o prasidėjus „atšilimui“, 1954 m. rugsėjo 2 d. posėdyje buvo svarstomi visuotinio privalomo septynmečio mokymo reikalai. Direktorius pareikalavo, kad klasių vadovai nuvyktų pas mokinių, nelankančių mokyklos, tėvus, surašytų aktus, paskatintų vaikus mokytis. Numatytos pašalpos sunkiai gyvenantiems mokiniams. Nurodyta, kad, praleidus pamokas, būtų reikalaujama pateisinamųjų raštelių.

Sintautų vidurinės mokyklos direktorius 1954–1975 metais Zigmas Norkaitis. SMM

Direktoriaus pavaduotojas pareikalavo programos teminių, pamokinių, klasių vadovų ir būrelių planų. Pradinių klasių mokiniams padaryta lengvata – nurodyta pirmadieniui neužduoti namų darbų.

Įdomu, kad jei 1951 m. buvo nurodyta, jog berniukai turi plaukus kirpti trumpai, dabar buvo leidžiama auginti ilgus plaukus.

Mokyklos vadovai nuolat rūpinosi visuotinio privalomojo mokymo įgyvendinimu, nes daug mokinių „nubyrėdavo“ iš penktųjų, šeštųjų klasių. Baigę kaimo pradžines mokyklas, pradėdavo mokytis Sintautuose, bet kai reikėdavo kiekvieną dieną klampiais Sintautų krašto keliais ateiti 3–4, o kai kam ir 5 kilometrus, tai ne kiekvienas išterėdavo. Dažniausiai nubyrėdavo silpnesnieji mokiniai. Be to, kai kurių tėvų požiūris dar buvo toks – rašyti, skaityti moka, ir gana.

Direktorius ir pavaduotojas dirbo sutartinai. P. Sabaliauskas nuo mokslo metų pradžios rūpinosi mokymo reikalais, užklasine veikla. Praslinkus mėnesiui, aplankė visų mokytojų pamokas, domėjosi mokinių žiniomis. Jis organizavo metodinį darbą: kiekvieną mėnesį vyko klasių vadovų, dalykinių ratelių metodiniai užsiėmimai, vedamos parodomosios pamokos.

Nors P. Sabaliauskas buvo jaunas, bet gabus, talentingas pedagogas. Visada rimtas, susikaupęs. Labai pagarbiai elgėsi su mokytojais ir mokiniais. Jis greitai įgijo mokykloje autoritetą. Dėstė matematiką aukštesnėse klasėse, gerai išaiškino, ir mokiniai mokytoju buvo patenkinti.

Gyvenimo sąlygos pavaduotojui nebuvo puikios – gyveno viename nedideliame kambarėlyje kartu su direktoriumi, todėl dirbti po pamokų atėdavo į mokytojų kambarį. Ir bute, ir mokykloje buvo šalta. Po dvejų metų P. Sabaliauskas išsikėlė į Kauną.

1956 m. pavaduotoja buvo paskirta tik baigusi VVU Gamtos fakultetą Genovaitė Ajauskaitė. Tai buvo labai kukli, bet darbšti mokytoja. Ji nuo mokslo metų pradžios dažnai lankė mokytojų pamokas, norėjo susipažinti su mokytojų darbu, mokinių žiniomis. Per trimestrą aplankydavo po 5–6 kiekvieno mokytojo pamokas. Pastabų duodavo nedaug, bet jos būdavo apgalvotos, nukreipiančios mokytojus tobulėjimo linkme. Per metus aplankė daugiau kaip 60 pamokų. Neturėdama pedagoginės patirties, dažnai lankydavosi gerai dirbančių mokytojų pamokose. Gražiai tvarkydavo mokyklos dokumentaciją, stengėsi padėti direktoriui visuose darbuose, konsultavosi su juo. 1957 m. pavasarį ištekėjo ir išsikėlė gyventi į Vilkiją.

1957 m. rudenį G. Ajauskaitę pakeitė Ketūnaujienos septynmetės mokyklos direktorė lituanistė Stasė Sukankienė, turėjusi penkerių metų darbo stažą ir vadovavimo patirtį. Ji buvo reikli. Reikalavo pamokų planų, dažnai lankydavosi pamokose. Pati buvo darbšti. Ruošdavosi pamokoms, dažnai tikrindavo mokinių sąsiuvinius. Dėstomose klasėse didelį dėmesį skyrė rašto kultūrai, sąsiuvinių tvarkai ir švarai. Bet tokioj nedidelėj mokykloj esant trims lituanistams ir dviem kūno kultūros mokytojams, neužteko specialybės pamokų, todėl Sukankai po trejų metų išsikėlė į Lekėčius.

Vidurinėje mokykloje buvo ne viena reforma, ne vienas pertvarkymas. Nuo 1955 m. darbiniam ugdymui skirti mokomieji sklypai, kuriuose mokiniai atlikdavo įvairius bandymus, augalų stebėjimus. Vytautas Matiukas gana drėgnoje pievoje,

krūmuose, šalia mokytojo A. Černevičiaus buvusio sodo įrengė tokį bandymų sklypą, kuris buvo pripažintas geriausiu Kudirkos Naumiesčio rajone. Tai buvo mokytojas – savo dalyko entuziastas. Daug dirbo sklype pats, mokiniai, talkino visi mokytojai. Sklypą gražiai išplanavo, prisodino serbentų, vaismedžių, dekoratyvinių krūmų, takus ir takelius apsodino gėlėmis. Įrengė nedidelį tvenkinuką, į jį prileido auksinių žuvelių. Mokytojas įrengė net inspektus, durpių pūdinio puodeliuose augino agurkų daigus. Jais aprūpindavo sintautiškius. Gautas lėšas panaudodavo sklypui tvarkyti, sėkloms, trąšoms. V. Matiukas dėstė ne tik biologiją, bet ir chemiją. Gerai išmanė savo dalyką, išaiškindavo puikiai, buvo griežtas, reiklus. Mokiniai jo prisibijodavo, bet chemiją išmokdavo. Jo chemijos pamokas mokiniai prisimindavo ir po daugelio metų. Vėliau, dirbdamas Kazlų Rūdajė, Arminuosė, rašė chemijos vadovėlį, rengė mokinius stojamiesiems egzaminams į aukštąsias mokyklas.

Mokiniai kiekvieną rudenį dalyvaudavo kolūkio talkose derliui nuimti. 1956 m. buvo atkreiptas dėmesys į politechninį mokymą, sudarytas net planas: supažindinti su kolūkio dirbtuvėmis, pienine, organizuoti ekskursijas į gamyklas, įsteigti traktorininkų būrelį. Taip pat buvo nurodyta, kad vasaros atostogų metu V–VII klasių mokiniai turi išdirbti kolūkyje 10, o VIII–IX klasių – 20 darbadienių. Mokykla išpareigojo auginti kukurūzus 1 ha plote. Be to, vasaros atostogų metu mokiniai turėjo dirbti mokyklos mokomajame sklype, užrašyti stebėjimus.

1957 m. grįžusį iš Sibiro mokytoją Juozą Arlauską Švietimo ministerija paskyrė dėstyti vokiečių kalbą. Mokytojų kolektyvas jį priėmė labai draugiškai. Tai buvo veiklus, energingas žmogus. Jis mokėjo gyventi ir nugalėti sunkumus. Greitai įsijungė ne tik į pedagoginį darbą, bet ir su Sintautų visuomene greitai susidraugavo. Jis režisavo saviveiklininkų statomus spektaklius, pats piešdavo dekoracijas. Daugelis „artistų“ mokytoją, kaip puikų režisierių ir žmogų, prisimindavo ir po daugelio metų.

J. Arlauskas buvo darbštus, pareigingas, tvarkingas, sąžiningas. Mokytojo reiklumu nebuvo patenkinti linkę patinginiauti mokiniai, bet džiaugėsi darbštuoliai. J. Arlauskas išmokė vokiečių kalbos taip, kad mokiniai galėjo susikalbėti išvykę į užsienį. Daugelis jį prisimena kaip puikų pedagogą, savo dalyko specialistą. O vokiečių kalbą jis studijavo tremtyje – Irkutsko pedagoginiame institute. Paūgėjus vaikams – sūnui ir dukrai – ir žmona Birutė Arlauskienė pradėjo dirbti pradinėse klasėse. Po kelerių metų šeima išsikėlė į Jonavos rajoną, arčiau savo gimtinės. 2000 m. mokytojas išleido memuarų knygą „Tik vieneri metai“, kurioje prisiminė ir pirmąsias dienas Sintautuose:

„Buto nėra. Jį susirasti reikia pačiam. Žinoma, direktorius Zigmus Norkaitis padeda, kiek gali. Rugsėjo pirmomis dienomis su visa šeima ir lagaminais laikinai apsigyvename mokinių bendrabučio berniukų kambaryje. Ir direktorius, ir mokytojai priima mane nuoširdžiai. Kiekvienas siūlo pagalbą. Čia pat, greta mūsų, gyvena mokytoja E. Avizonienė, kuri buvo ypač paslaugi ir rūpinosi mūsų šeima.

Kaip vėliau patyriau, mokytojai kolektyviai kasdavo bulves: vieną dieną visi pas vieną mokytoją, kitą dieną pas kitą. Vakare

po talkos – bendra linksma vakarienė. Po kiekvienos talkos parsinešdavau bulvių maišą – dovaną naujakuriui. Tai buvo grįžusiam tremtiniui materialinė ir ypač gerai nuteikianti moralinė parama. Po įsikūrimo darbų ir mes (Arlauskai) išdrįsime pasikviesti mokytojus į kuklias įkurtuves. Ir mokytojų dėka jos pavorito gražia draugiškumo, kolektyviškumo švente.

Po daugiau kaip septynerių metų vėl einu Lietuvos žeme, Sintautų gatve, į mokyklą... Tų septynerių metų įtaka dar labai ženkli. Kartais pritrūksta pamokoje lietuviško termino...”

1958–1960 m. iš tremties grįžo sintautiškių šeimos. Į mokyklą atėjo Antanas Kučiauskas, Algimantas ir Vytautas Duobai, Romutė ir Juozas Jakaičiai, kiek vėliau Romutė ir Regina Pūraitės. Jie geriau, palyginti su kitais, mokėjo rusų kalbą, bet jiems buvo sunku išmokti lietuvių kalbos rašybą. Tačiau visi buvo nusiteikę įveikti sunkumus, mokėsi stropiai. Greičiausiai tai pavyko Algimantui Duobai. O abi Pūraitės per abitūros egzaminus iš lietuvių kalbos rašinio gavo aukščiausius įvertinimus – labai gerai. Lietuvių kalbos egzaminą išlaikė A. Duoba, studamas į universitetą, Vytautas Duoba – į taikomosios dailės mokyklą. Visi tremtinių vaikai buvo darbštūs, siekė aukštojo išsilavinimo.

1958 m. į Sintautus atvyko istorikė Pranė Žalienė, dirbusi Šiauliuose. Mat jos vyras buvo paskirtas Sintautų MTS direktoriumi.

1958 m. išsikėlus S. Sukankienei, direktoriaus pavaduotojos pareigas pasiūlė P. Žalieni. Ji stengėsi suburti darnų kolektyvą ir nukreipti našiam mokomajam darbui. Daug naudos mokytojams davė jos organizuotas tarpusavio pamokų lankymo mėnuo. Mokytojai, lankydamiesi vieni pas kitus, galėjo susipažinti su kolegų darbu, pasidalinti patirtimi.

P. Žalienė domėjosi kultūriniu gyvenimu. Ji pasiūlė mokytojams pastatyti spektaklį. Nutarta suvaidinti R. Narečonio „Nuostabus bičiulis“. Visi mokytojai tapo artistais. Vaidino ir pati pavaduotoja, ir direktorius. Į generalinę repeticiją buvo pakviestas aktorius iš Kauno dramos teatro. Jo režisūrinės pastabos buvo labai vertingos. Spektaklis turėjo didelį pasisekimą – salė buvo pilnutėlė žmonių. Žmonės kalbėjo, kad rūbai buvo labai gražūs, pasiskolinti iš teatro. Bet tai buvo rūbai susiskolinti, ištraukti iš užsieninių siuntinių. Paskatinti pasisekimo, kitais metais mokytojai pastatė dar vieną spektaklį – V. Miliūno „Vidurdienio debesys“. Senųjų Sagaičių paveikslus sukūrė V. Matiukas ir A. Klimaitienė. Finalinė scena buvo talentingai suvaidinta mokytojos A. Klimaitienės.

Nors P. Žalienė dirbo trumpai, bet ji sukūrė nuoširdaus darbo atmosferą. 1960 m. P. Žalienės vyras buvo perkeltas dirbti į Gelgaudiškį, ir ji išsikėlė su šeima. Pavaduotoja tapo Genovaitė Ulienė (gim. 1930). Ji, 1959 m. tik baigusi VVU lietuvių kalbos studijas, atvyko su vyru Juozu Uliu, kuris buvo paskirtas į Sintautus rusų kalbos mokytoju. Direktorius pastebėjo jaunos mokytojos mokėjimą bendrauti su kolegomis, todėl ir paprašė eiti šias pareigas. Lietuvių kalbos pamokų trims lituanistėms neužteko, bet ji dėl to nesisielėjo. Gerai mokėjo rusų kalbą, tai dėstė ją, domėjosi daile – tai paėmė ir dailės istoriją. Vienoje klasėje turėjo lietuvių kalbos pamokų.

Pavaduotoja visada buvo linksma, besišypsanti. Visada mokytojų kambaryje buvo jauki, maloni atmosfera. Ji visus mokytojus skatino domėtis naujaisiais mokymo metodais (tada labai populiarius buvo Lipecko metodas). Pati daug skaitė ir naujovėmis dalinosi su kolegomis. Jei kam nors darbe iškildavo sunkumų, pavaduotoja visada padėdavo. Ji daug prisidėdavo organizuojant literatūrinius renginius, ypač daug dirbo, ruošiant P. Vaičiaičio gimimo metinių minėjimą, parengė šio minėjimo detalų aprašymą.

Įdomi asmenybė buvo mokytojas Juozas Ulys (gim. 1928). Atvyko jis į Sintautus pedagoginio darbo žydėjime. Keletą metų jau buvo dirbęs Merkinės vidurinėje mokykloje. Buvo baigęs Vilniaus pedagoginį institutą, gerai dėstė rusų kalbą. Jis, kaip ir jo žmona Genovaitė Ulienė, visada šypsojosi, su visais buvo malonus, niekada nieko neužgaudavo. Dažnai kolegos matydavo jį užsisvajojusį. Jis, kaip tolerantiškas žmogus, buvo išrinktas profsąjungos pirmininku ir ėjo šias pareigas, kol mokytojavo Sintautuose.

J. Ulys skyrėsi iš kitų mokytojų. Gražus, aukštas, skrybėlėtas vyras patraukdavo sintautiškių dėmesį. Uliai jokio ūkio neturėjo, fizinio darbo nedarbo, tai mokytojas sportuodavo. Kiekvieną rytą atsikėlęs bėgdavo kelis ratus aplink namą, prausdavosi, paskui jau žingsniuodavo beveik kilometrą į mokyklą. Kaimynams tai atrodė keista.

Praslinkus trisdešimčiai metų, paaiškėjo ir J. Ulio dažnų susimąstymų priežastis. 2002 m. Sintautų kultūros centre buvo pristatyta jo knyga „Sudužęs varpelis“. Tai jaudinanti, poetiška knyga apie brolių. Matyti, kad mokytojas turėjo rašytojo talentą. Gal tada Sintautuose mąstė apie tragiškai susiklosčiusį brolio likimą, mintyse rašė knygą apie „sudužusį varpelį“. J. Ulys gerai moka latvių kalbą. Yra išvertęs knygų iš latvių kalbos į lietuvių kalbą.

Kai Ulius švietimo skyrius perkėlė į Gelgaudiškį, visą vasarą mokytojai laukė, spėliojo, kas bus naujasis pavaduotojas.

Pagaliau 1967 m. rugsėjo pirmoji. Į mokytojų kambarį įžengia aukšta, rimta rusistė iš Tauragės. Visiems neramu. Visi jaučia, kad ši pavaduotoja kitokia negu buvusioji. Kokie bus reikalavimai? Kaip susiklostys santykiai su kolektyvu? Tai buvo mokytoja Marija Gylienė (gim. 1923). Reikli sau, mokytojams, mokiniams. Sąžininga, pareiginga, atsidavusi savo darbui. Ji didžiausią dėmesį skyrė mokinių žinių kokybei, todėl dažnai duodavo kontrolinius darbus, tikrindavo mokytojų darbą. Pavaduotoja domėjosi savo dalyko metodika, rašė metodinius straipsnius, bendradarbiavo su Šiaulių pedagoginio instituto dėstytoju Vytautu Šernu.

Pavaduotoja dirbo iki 1974 m., mokytojavo iki 1985 m. Mirė 1991 m. Palaidota Sintautuose.

Regina Dėdiniene dėstė chemiją. Įrengė chemijos kabinetą, kuris buvo vienas geriausių iš kaimo mokyklų – užimdavo prizines vietas, buvo laimėjęs net ir pirmąją vietą, švietimo skyrius dažnai R. Dėdinienei kviesdavo į komisiją, tikrinusią chemijos dėstymą, kabinetus. Turėjo ir savo profesijos pasekėjų. Jos buvusios mokinės Irena Bieliūnienė (Piečiukaitytė), Danutė Sakalauskienė (Pečkaitytė), Lina Tačiulauskienė (Kuraitytė) tapo biologijos-chemijos mokytojomis.

Paskutiniaisiais metais (1990–2001) dėstė ne tik chemiją, bet ir biologiją. Gerai parengdavo mokinius biologijos egzaminams.

Už gerą vadovavimą ne kartą buvo apdovanota garbės, padėkos raštais.

Kai 1962–1963 m. m. buvo įvestas naujas dalykas – gamybinis mokymas, R. Dėdinienė buvo paskirta direktoriaus pavaduotoja gamybiniam mokymui. Ją užgriuvo nauji rūpesčiai – reikėjo organizuoti specialybės pasirinkimą, mokymo bazę. Pati R. Dėdinienė dėstė gyvulininkystės fermų mechanizaciją. Praktinius darbus mokiniai atlikdavo kolūkio fermose, dirbtuvėse, kur juos mokė kolūkio inžinieriai, šiam dalykui buvo skiriamos penkios savaitinės pamokos, kurios vyko tą pačią dieną.

Mokiniai galėjo pasirinkti gamybinių profilių, todėl vieni rinkosi gyvulininkystės fermų mechanizaciją, kiti – buhalterinę apskaitą, dar kiti – pienininkystę.

Mokiniai buvo patenkinti kolūkio vyr. buhalterės Elžbietos Venskaitienės dėstymu. Ji davė mokiniams gerus buhalterijos pagrindus, kurių reikia dažnai kasdieniame gyvenime. Praktinius užsiėmimus pravedavo kolūkio buhalterijoje, fermose.

1966–1967 m. m. gamybinės klasės panaikintos, mokykloje įvestas traktorininkų fakultatyvas. Mokiniai buvo supažindinami su traktoriais, išmokomi vairuoti. Teorinės pamokos dažniausiai vykdavo kolūkio kontoroje, praktinius darbus dirbdavo kolūkio dirbtuvėse. Mokė daugiausia kolūkio inžinieriai. Ilgiausiai traktorininko specialybės kursą dėstė buvęs mūsų mokyklos mokinys Edmundas Kučiauskas, baigęs LŽŪA. Jis dirbo gamybinio mokymo instruktoriumi nuo 1980 iki 1989 metų. Mokykla gavo mokymo reikalams traktorių. Panaikinus gamybinio mokymo meistro etatą, išėjo dirbti į Šakių teritorinį gynybos štabą, o vėliau buvo perkeltas į Civilinės gynybos departamentą. Jam suteiktas pulkininko leitenanto laipsnis.

Genovaitė Janulevičienė (Zulonaitė) Sintautų vidurinėje mokykloje dirbo nuo 1962 iki 1972 m. Buvo baigusi Antalieptės žemės ūkio technikumą, mokykloje dėstė biologiją ir namų ruošą, taip pat turėjo vadovaujamą klasę. Labai mėgo grožį, gamtą. Medžiais ir gėlėmis puošė iki tol buvusią skurdžią mokyklos aplinką, pasodino sodą, su mokyklos direktoriumi Z. Norkaičiu prisodino daug dekoratyvinių medžių. Labai dailiai mokėjo austi juostas, to darbo išmokė ir mokinius. Įrengė „žaliąjį saloną“ mokyklos mokomajame sklype. Apie ją mokyklos direktorius Z. Norkaitis rašė: *„Mokytoja Zulonaitė aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Mokytoja yra gerbiama mokykloje ir visuomenėje.“*

Biologijos mokytoja Danutė Vaitiekaitienė garsėjo įdomiu biologijos kabinetu. Ji labai mėgo gėles, todėl per visą sieną buvo pakabintos gražios lentynėlės, kuriose žaliavo, žydėjo, vijosi įvairiausi augalai. Ant palangių žydėjo gėlės, pūsojo kaktusai. Mokytoja tvarkė mokyklos aplinką, įrengė alpinariumą. Mokyklos mokomajame sklype plušo nuo pavasario iki vėlyvo rudens. Čia irgi prisodindavo daug gėlių. Sklypo žemė molinga, drėgna, augo piktžolės, todėl reikėjo nuolat dirbti. Kiekvienais metais surengdavo Pavasario šventę. Organizuodavo įvairiausių konkursus: gražiausio inkilėlio, gražiausios puokštės, gražiausio margučio, gražiausiai paruošto pavasarinio stalo. Laimėtojus apdovanodavo.

D. Vaitiekaitienė dėstė ne tik biologiją, bet ir darbus mergaitėms. Pati mėgo megzti, vilkėdavo savo megztais drabužiais – palaidinukėmis, suknelėmis, sijonais. Megzdavo kepures. Mezgimu užkrėsdavo ir mokines. Mokė siūti, siuvinėti, gaminti valgius. Rengdavo mokinių darbų parodas. Pagamintų skanėstų lėkštelę dažnai

atnešdavo į mokytojų kambarį mokytojams pavaišinti. Su savo vadovaujama klase užmezgė ryšius su Jurbarko antrosios vidurinės mokyklos devintąja klase. Mokinių draugystė tęsėsi trejus metus, o klasių vadovės liko draugės visiems laikams.

Septintojo dešimtmečio pabaigoje mokykloje labai dažnai keisdavosi rusų kalbos mokytojai. Kiekvieną rudenį atvykdavo VPI baigusios specialistės, bet jos nepajėgdavo čia adaptuotis. Mat jos buvo Vilniaus krašto gyventojos, todėl joms čia buvo neįprasta aplinka. Padirbėjusios vienerius ar dvejus metus, išvykdavo. O mokytoja L. Bartusevič teištverė tik pusantro mėnesio.

Tokia pat padėtis buvo ir su matematikos mokytojais. 1966 m. atvyko dirbti matematikė Onutė Zablockaitė. Tai labai draugiška, gyvybinga ir gabi mokytoja. Mokiniai ja žavėjosi ir kaip žmogumi, ir kaip mokytoja. Mėgo dainą ir šoki. Dalyvavo kultūros namų pramoginių šokių kolektyve (vadovė A. Klimaitienė). Šokių kolektyvas kelis kartus pasirodė koncertuose, dalyvavo rajono dainų šventėje. Onutė Zablockaitė buvo to kolektyvo siela.

1968 m. matematiką dėstė Jadvyga Šukytė. Bet ir ji po dvejų metų išvyko. Aštuntojo dešimtmečio pradžioje dirbo mokytoja Laima Mažeikaitė. Toks dažnas mokytojų pasikeitimas, aišku, atsiliepdavo ir mokinių žinioms.

Septintajame dešimtmetyje svarbiausias uždavinys buvo visuotinio vidurinio mokslo įgyvendinimas. Sintautų apylinkės teritorijoje gyvenantys mokiniai visi siekė vidurinio mokslo: lankė mokyklą, mokėsi technikuose arba profesinėse technikos mokyklose. Tik keletas mokinių nukreipta mokytis į neakivaizdinę mokyklą.

1970 m. kovo mėnesį pedagogų taryboje buvo svarstomas mokytojų darbas ugdamas gerus mokinius.

1971 m. iš 290 mokinių 83 mokėsi gerai ir labai gerai, o 1972 m. – 72. 1972 m. gruodžio 6 d. pedagogų tarybos posėdyje direktorius pasidžiaugė, kad mokyklą lanko visi mokiniai: vadinasi, pagrindinis mokyklos uždavinys – siekti visuotinio vidurinio mokslo – įgyvendintas.

Padaugėjo mokinių, įstojusių į aukštąsias mokyklas, skaičius. 1973 m. matematiką dėstyti atvyko mokytojas Antanas Vaitkevičius (1907–1993). Tai buvo itin gerbiamas mokytojas. Jis jau buvo pensininkas, bet dar labai žvalus. Didžiausią savo pedagoginio darbo kelią nuėjo Šakių „Žiburio“ gimnazijoje, grįžęs iš Sibiro – Šakių vidurinėje mokykloje. Mokytoją buvo galima vadinti profesoriumi: ir savo išvaizda, ir elgesiu, ir moksliniais darbais jis prilygo šiam vardui. Jis labai gerai išaiškino dėstomą dalyką, nesiskubino rašyti dvejetų. Gerai parengdavo kontroliniams darbams. Prieš tai mokytojas duodavo ta tema panašių namų darbų, kuriuos mokiniai galėdavo atlikti per 2 savaites. Nepasisėkus iš kontrolinio gauti teigiamą pažymį, organizuodavo tiems mokiniams antrą turą, o jei reikėdavo, ir trečią. Taip mokinius įtraukdavo į mokymąsi, pažymio gerinimą. Po egzaminų abiturientams, kurie turėdavo laikyti stojamuosius matematikos egzaminus, organizuodavo dviejų savaičių parengiamuosius kursus.

Mokiniai džiaugdavosi stojamųjų egzaminų rezultatais. 1978 m. abiturientė D. Stanislovaitytė pasakojo, kad per parengiamuosius kursus KPI dėstytojas pasakė, kad jo nurodytu būdu spręsti uždavinius gali mokėti tik Vilniaus, Kauno abiturientai. Jai buvo apmaudu – juk jie mokytojo A. Vaitkevičiaus kaip tik taip buvo išmokyti.

Mokytojas buvo parengęs didelę knygą „Į pagalbą abiturientams“, kurioje buvo glaustai išdėstęs visą matematikos kursą. Jis rašydavo straipsnius pedagoginiams leidiniams. Jo straipsnių buvo išspausdinta net to meto sąjunginiuose leidiniuose.

A. Vaitkevičius buvo ne tik talentingas matematikas, bet ir muzikantas. Grojo smuiku, akordeonu. Mokytojo dienos proga jo šeima – dukra, sūnus ir jis – suruošė koncertą. Net Sibire koncertuodamas užsidirbdavo pinigų. Nors mokytojas buvo jau garbaus amžiaus, bet jis su pačiūžomis žiemą čiužinėdavo ant ežero – mat jo namelis stovi ant ežero kranto. Mėgo mokytojas ir dviračiu pavažinėti, ir sodelyje ar darže padirbėti.

Jis buvo mokytojo etalonas. Svarbiausiu dalyku gyvenime laikė darbą. Jeigu mokiniui nesisekdavo, jis sakydavo: „*Reikia dirbti, dirbti ir dirbti.*“

Direktorius Z. Norkaičio akiratyje visada buvo pažangumas, žinių kokybė, nes Sintautų mokykla šimtaprocentiniu pažangumu negarsėjo. Pirmajame trimestre pažangumas būdavo blogiausias. Mokytojai sąžiningai rašė pažymius, nesivaikė pažangumo procentų, išvesdavo nemažai dvejetų. Pirmojo trimestro rezultatams atsiliepdavo talkos kolūkyje, rudens darbai namuose.

Mokykla daugelį metų turėjo gerus fizikos mokytojus. 1959 m. dirbo VPI baigusi fizikos studijas Birutė Mažeikaitė. Jai išsikėlus, 1960 m. atėjo jauna specialistė Marija Norkaitienė (Šlapikaitė). Mokiniai pajuto jaunos mokytojos reiklumą. Pamokas ji vesdavo fizikos kabinete, naudodavo vaizdines priemones, duodavo daug praktinių darbų. Mokytoja kabinete dirbdavo visą dieną: čia ruošdavosi pamokoms, čia dirbo su fotobūrelio nariais. Ji padėdavo mokiniams pasiruošti stojamiesiems egzaminams.

Labai gražus M. Norkaitienės bruožas – kuklumas. Nors buvo direktoriaus žmona, bet niekas to neįjautė – ji nesididžiavo, niekada nesikišo į vadovo reikalus, visada buvo santūri.

1973–1974 m. m. buvo atkreiptas mokytojų dėmesys, kad pamokose būtų naudojamos radijo ir televizijos laidos bei techninės priemonės. Jų mokykla turėjo nedaug: buvo trys televizoriai, trys kino aparatai, kiekvienas kabinetas turėjo filmoskopą, literatūros, pradinių klasių kabinetai – patefonus. Šiais mokslo metais buvo pereinama prie kabinetinės mokymo sistemos. Sintautų vidurinė mokykla viena pirmųjų rajone pradėjo dirbti kabinetuose.

Aštuntajame dešimtmetyje daugiau dėmesio buvo skiriama doroviniam ir estetiniam auklėjimui. 1973 m. rugpjūčio mėnesį pedagogų tarybos posėdyje svarstyta mokinių uniformos, šukuosenos. Buvo atkreiptas dėmesys į kabinetų, koridorių estetinį apipavidalinimą, mokyklos aplinkos sutvarkymą. Nutarta įvesti net gėlininkystės fakultatyvą.

1978–1979 m. m. pradėtas profesinis orientavimas. Iš švietimo skyriaus buvo atsiunčiami planai. Svarbiausia buvo suorientuoti į žemės ūkio mokyklas. Proforientavimo tikslas – kuo daugiau jaunų žmonių patraukti į kaimą, nes, baigę mokslus, visi veržėsi į miestą. Sintautų mokykla ne visais metais tuos planus įvykdydavo. Prie profesinio orientavimo prisidėdavo ir kolūkis. Stojantiesiems į žemės ūkio mokyklas duodavo nukreipimus, stipendijas. Mažesni pažymių vidurkį turintys moksleiviai stodavo į Kudirkos Naumiesčio žemės ūkio mokyklą, stipresnieji – V. Jakaitis, V. Kamaitis, Ž. Šimkevičius, R. Bagdonas ir kiti – rin-

Sintautų vidurinės mokyklos mokytojai. Pirmoje eilėje (iš kairės): Liucija Abraitienė, direktorius Algirdas Maksvytis, pavaduotoja Regina Dėdinienė; antroje eilėje: Regina Zubrickaitė, Aldona Stankaitienė, Marija Gylienė, Danutė Vaitiekaitienė, Antanina Klimaitienė, Danutė Jančaitienė, Marija Puodžiukaitienė, Genovaitė Smaguraskienė; trečioje eilėje: Irena Brazytė, Kaširovas, Albina Bendoraitienė, Danutė Kirkickienė, Zita Maksvytienė, Vladas Leparskas, Antanas Vaitkevičius, Lina Zajankauskaitė, Jonas Smaguraskas. 1978 m. SMM

kosi Smaliniūnų žemės ūkio technikumą. Daug mokinių yra baigę Žemės ūkio akademią: Z. Kaunas, J. Kaunas, G. Paltanavičius, A. Barniškytė, V. Kirkickaitė, V. Dėdinaitė. Paskutiniųjų laidų dalis abiturientų – K. Juškaitė, R. Murauskas, A. Stepulaitis – taip pat pasirinko Žemės ūkio universitete pasirodžiusias naujas specialybes.

Nuo 1954 m. lietuvių kalbą dėstė Antanina Klimaitienė (gim. 1925). Ji buvo labai nuoširdi ir mokinių mylima. Pati buvo poetė, dar gimnazijoje rašiusi eilėraščius, ir savo mokinius uždegė poezija. Jos mokinių O. Zokaitės (1957 m.), V. Antanaičio (1959 m.) kūrybą spausdino Kudirkos Naumiesčio rajono laikraštis „Naujasis kelias“. Garsia poetė tapo jos auklėtinė Valerija Vilčinskienė (Tumosaitė). Pati mokytoja išleido keturis eilėraščių rinkinius: „Ramunių laukas“ (2001 m.), „Laiko tėkmė“ (2002 m.), „Rudens voratinkliai“, „Prie namų slenksčio“ (2011 m.).

A. Klimaitienė daug metų vadovavo kraštotyrininkų būreliui, surinko daug tautosakos, kraštotyrinės medžiagos iš Sintautų krašto. Vadovavo šokių rateliams.

Už gerą darbą ir aktyvią visuomeninę veiklą apdovanota Švietimo ministerijos garbės raštais.

Išvykus J. Arlauskui, vokiečių kalbą dėstė Justinas Žemaitaitis, Gražina Rūgytė, kiek ilgiau – mokytoja Emilija Virokaitienė. Po jos 1976 m. mokytojai Liucija ir Algis Abraičiai. Tai buvo mokytojai, atsidavę pedagoginiam darbui. Mokiniai iš karto pajuto, kad A. Abraitis dėsto įdomiai ir gerai išmoko vokiečių kalbą. Puiki mokytoja Liucija Abraitienė turėjo „kalbančią“ ranką, todėl kiekvienai pamokai pasigamindavo vaizdinių priemonių, išgražino vokiečių kalbos kabinetą, net ant grindų „išdažė kilimą“. Vokiečių kalbos kabinete buvo įrengta lingafoninė aparatūra, bet 1979 m. vasaros atostogų metu ji dingo. Mokytojai teko naudotis kitomis techninėmis priemonėmis.

L. Abraitienė padėdavo apipavidalinti standus, piešdavo, rašydavo, kur tik reikėjo, kas paprašydavo pagalbos. Organizuodavo mokytojų šventes, kurdavo jų programas. Su vadovaujama klase surengė įdomių renginių.

A. Abraitis išsikėlė dirbti į Šakius. Tebedirbant L. Abraitienei, 1983 m. atvyko Alma Vaičiūnienė. Tuomet buvo labai sunku gauti vokiečių kalbos pamokų, bet germanistės gražiai pasidalino krūvius. L. Abraitienė išsikėlė į Šakius, liko viena A. Vaičiūnienė. Dirbo iki 1996 metų. Mokytoja gyvena Šakiuose ir, kai „Varpo“ vidurinei mokyklai reikėjo vokiečių kalbos specialisto, A. Vaičiūnienė perėjo dirbti ten.

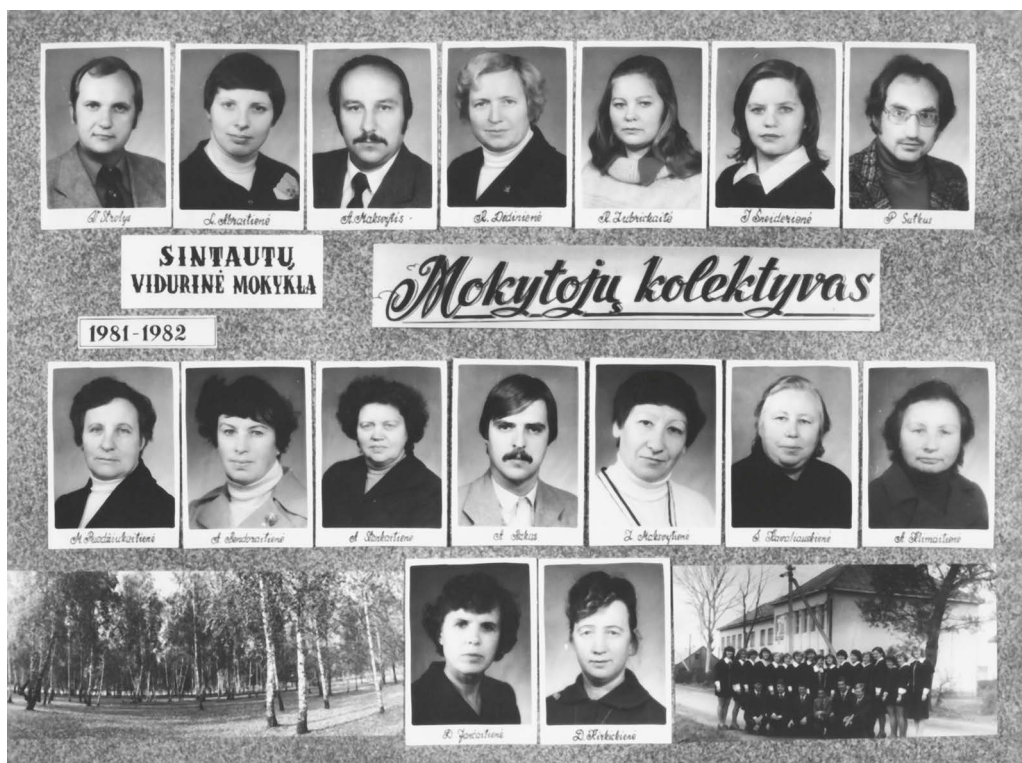
Į Sintautus atvyko dirbti vidurinę mokyklą baigusi Ingrida Būdininkaitė, vokiečių kalbą gerai išmokusi dirbdama Vokietijoje. Bet ji po dvejų metų, norėdama mokytis, iš mokyklos pasitraukė. Vokiečių kalbą atvyko dėstyti šakietė Aušra Užupytė.

Liudvina Kutkaitienė dirbo mokykloje nuo 1960 iki 1975 metų. Ji dėstė geografiją, buvo pionierių vadovė. Didžiausias jos rūpestis buvo mokinių pažangumas. Ji pertraukų metu kalbėdavosi su mokiniais, organizuodavo stipresniųjų pagalbą silpniesiems, sugalvodavo įvairių būdų, kaip mokinius išjudinti mokymuisi, popamokinei veiklai. Ji pasiūlė organizuoti reidus į namus, patikrinti, kaip mokiniai ruošia pamokas. Tam pritarė ir direktorius Z. Norkaitis.

L. Kutkaitienė, kaip geografijos mokytoja, organizavo mokinius akcijai „Išsaugokime žaliąją eglę“. Norint išsaugoti vieną eglę, kad ją nepanaudotų popieriaus gamybai, reikėjo surinkti 400 kg makulatūros. Mūsų mokyklos mokiniai surinko 2 tonas makulatūros ir užėmė antrąją vietą rajone.

Nuo 1975 m. geografiją dėstė Zita Maksvytienė. Mokiniai džiaugėsi, kad geografijos pamokos įdomios. Pati mokytoja daug skaitė, visada būdavo pasiruošusi pamokoms. Ji buvo nuoširdi klasės vadovė, rūpinosi kiekvienu savo auklėtiniu. Suruošdavo gražius klasės pasirodymus naujajam karnavalams. Kartu su mokiniais ir pati vaidindavo. Jos paruošti spektakliai išsiskyrė meniniu apipavidalinimu – labai gražiai paruoštos dekoracijos, kaukės.

Z. Maksvytienei atsisakius pedagoginio darbo, nuo 1998 m. geografiją dėsto jauna specialistė Rasa Bebrauskienė, mokinių mylimiausia mokytoja. Kai buvo renkamas populiariausias mokytojas, jo titulą laimėjo geografė. Mokytoja labai išradinga ir kūrybinga. Ji kiekvienais metais organizuoja Tarptautinę žemės dieną: vienais metais organizavo mokinių darbų parodą (piešinių, inkilėlių, pavasarinių puokščių), 2004 m. mokiniai parengė keturių didelių puslapių laikraštį „Bundanti žemė“.

Sintautų vidurinės mokyklos mokytojai 1981–1982 m. Vinjetė. SMM

Mokytojai Jonas Smagurauskas ir Genovaitė Smagurauskienė Sintautų vidurinėje mokykloje pradėjo dirbti nuo 1975 metų. J. Smagurauskas dėstė fiziką, G. Smagurauskienė, gabi, talentinga mokytoja, dėstė matematiką. J. Smagurauskas lankė direktorių kursus ir 1981 m. išvyko dirbti į Barzdų aštuonmetę mokyklą direktoriumi.

1981 m. matematiką dėstyti atvyko Algimantas Bakas. Tai ilgiausiai – net 20 metų – matematiką dėstęs mokytojas. Daugiau kaip 10 metų dirba matematikė Rūta Ižganaitienė. Veronika Slibinskienė Sintautų vidurinėje mokykloje pradėjo dirbti 1979 m. Dėstė istoriją. 1984 m. vadovavo kraštotyriminkų būreliui, palaikė ryšius su Maskvos 277-osios šaulių divizijos veteranų taryba, rinko medžiagą apie žuvusiuosius Sintautuose rusų karius. Taip pat rašė Sintautų vidurinės mokyklos istoriją. Mokykloje dirbo iki 1990-ųjų metų.

Pradinė mokykla nuo 1951 iki 1970 metų

Sintautų pradinėse klasėse dirbo mokytoja Aldona Stankaitienė. Ji gerai paruošdavo mokinius penktajai klasei. Pamokos buvo labai gyvos, mokiniai turėjo dirbti intensyviai. Sugebėjo palaikyti pamokose drausmę, reikalaujavo iš mokinių tvarkos ir švaros sąsiuvinuose. Nuo 1970 m. perėjo dirbti į bendrąją.

Tokia pat stropi mokytoja buvo ir Birutė Bendoraitienė. Ši mokytoja buvo rami, švelni, labai darbšti, jai rūpėjo išmokyti kiekvieną mokinį.

1957 m. leido atidaryti trečiąjį pradinėjų klasių komplektą, dirbti buvo priimta Zita Dailidytė. Pradinėse klasėse buvo 80–90 mokinių. Išvykus į Gelgaudiškį mokytojai B. Bendoraitienei, buvo įdarbinta Birutė Arlauskienė, o atidarius dar ir ketvirtąjį komplektą – Bronė Malskienė.

1958–1967 m. m. pradinėjų klasių darbo sąlygos buvo nepavydėtinios. Dirbo už 1,5 kilometro nuo pagrindinės mokyklos. Dvi klasės buvo įrengtos buvusioje Melioracijos statybos valdybos salėje. Kitos dvi klasės mokėsi buvusio valsčiaus patalpose. Mokytojams reikėdavo dažnai atvykti į pagrindinį pastatą sužinoti, kada vyks posėdžiai, metodiniai užsiėmimai, kokius darbus reikia atlikti. Mokytojai dažnai keitėsi. Per dešimtmetį pasikeitė net 10 mokytojų. Daugiausia tai buvo jaunos mokytojos, padirbėjusios metus dvejus, ištekėdavo ar išeidavo patogesnių gyvenimo ir darbo sąlygų ieškoti.

Liucija Mureikienė Sintautų vidurinėje mokykloje pradinėjų klasių mokytoja dirbo 1972–1973 m. m. Buvo baigusi Kapsuko (Marijampolės) O. Žemaitytės-Sukackienės pedagoginę mokyklą. Mokytoja turėjo meninių sugebėjimų, gražiai piešė. Mokyklos direktorius Z. Norkaitis apie ją rašė: „*Didelį dėmesį skiria estetiniam mokinių auklėjimui, rišlios kalbos ugdymui, visų mokinių išmokymui. Mokytoja aktyvi, draugiška, kolektyvo mėgstama.*“ Išėjo dirbti į kolūkio buhalteriją, vėliau dirbo Sintautų kultūros namuose ir Sintautų vaikų darželio vedėja.

Padėtis ilgesniam laikui stabilizavosi atėjus dirbti mokytojoms Stasei Kavaliauskienei, Danutei Jančaitienei, Danutei Kirkickienei, Alinai Bakanauskienei.

Mokytojai S. Kavaliauskienei teko dirbti senajame pastate, nes naujajame visos klasės nesutیلpo. Tačiau mokytoja dėl to nesielvartavo. Ji gražiai dirbo su vaikais, motiniškai jais rūpinosi, gerai išaiškino. Visi jos klasės mokiniai gerai mokėsi. Po poros metų ir jai nusišypsojo laimė – perėjo dirbti į naująjį pastatą. 1984 m. išėjo į užtarnautą poilsį, gražiai atsisveikino su mokykla.

Sutartinai dirbo mokytojos Danutė Jančaitienė ir Danutė Kirkickienė. Jos dažnai pertraukų metu dalydavosi darbo patirtimi. D. Jančaitienė nuolat būdavo užsiėmusi pertraukų metu: ji individualiai mokė silpnesnius mokinius ir per pertraukas, ir po pamokų. Jos tikslas – išmokyti visus.

Danutė Kirkickienė – labai stropi mokytoja. Ji niekada nėra pavėlavusi į pamoką. Visada ateidavo pasiruošusi. Direktorius A. Maksvytis, vizitavęs jos pamokas, pasakė: „*Ne veltui valstybė moka pinigų.*“ Posėdžiams D. Kirkickienė taip pat ateidavo pasiruošusi. Jos pasakytos kalbos, pranešimai buvo gerai apmąstyti. Mokytoja domėjosi pedagogikos ir metodikos naujovėmis.

Jų pėdomis sekė ir buvusi mokinė Alina Bakanauskienė. Ji iš savo buvusios mokytojos D. Kirkickienės sėmėsi metodinių žinių.

1989 m. pradinėse klasėse pradėjo dirbti mokytojas Valdas Grabauskas, buvęs karinio parengimo vadovas. Tai buvo naujovė, nes pradinėse klasėse dirbo tik moterys. V. Grabauskas labai linksmas, malonus, greitai su mokiniais susidraugavo, mokiniai jį pamilo. Mokytojas, rytais eidamas į mokyklą, sutikęs savo pirmokėlius, net už rankutės pasiėmęs atsivesdavo į mokyklą. Mokiniai ryte bėgdavo pasitikti ateinančio mokytojo. V. Grabauskas rūpinasi visapusišku mokinių ugdymu. Būdamas muzikalus, jis vaikus moko dainuoti, groti skudučiais, daug sportuoja su savo vadovaujamos klasės mokiniais. Pats mokytojas dainuoja etnografiniame

ansamblyje, dalyvauja įvairiuose kultūriniuose renginiuose. Jis daugelį metų yra mokyklos tarybos pirmininkas. Tai labai humaniškas, tolerantiškas žmogus.

Baigusi Sintautų vidurinę mokyklą ir studijas Šiaulių pedagoginiame institute, sugrižo jau kaip diplomuota mokytoja Ieva Labunaitienė. Ji – pedagogų dinastijos jauniausia atžala, paveldėjusi pedagoginį talentą iš tėvų, taip pat sėkmingai dirba. Įgijusi kartu ir muzikos specialybę institute, ji savo klasę išmoko daug dainų. Pati mokytoja gerai groja pianinu, pati dainuoja, tai ir su savo klasės mokiniais dažnai koncertuoja mokykloje.

Iš Šakių į Sintautus 10 metų važinėjo mokytoja Jūratė Arštikaitienė, labai kūrybinga mokytoja. Ji sugalvojo vaikams įvairiausių užduočių, skatino juos kūrybiniais darbais, rengė su klase įvairias ekskursijas. Ji dar dirbo ir socialine pedagoge, šią specialybę įgijo studijų metais.

Dar 1918–1940 metais prie Sintautų mokyklos būrėsi valsčiaus ribose esančios mokyklos. Tokia tradicija išliko ir pokariu. Sintautų mokykla buvo apylinkės centre, todėl čia atvykdavo Mockupių, Zyplių, Braškių, Totorviečių pradinė mokyklų mokytojai: O. Steiblienė, O. Mišeikienė, Bielskis, Bakas. Kudirkos Naumiesčio rajoną prijungus prie Šakių, užsiėmimuose dalyvaudavo Naudžių ir Išdagų mokyklų mokytojai. Buvo vedamos parodomosios pamokos, skaitomi pranešimai metodinio darbo klausimais. Sintautų mokyklos mokytojai vykdavo stebėti pamokų į Mockupių, Išdagų ir kitas mokyklas. Iš šių mokyklų atvykdavo mokiniai tęsti mokslo į penktąją klasę. Daug mokinių ateidavo į penktąją klasę iš Urbantų pradinės mokyklos. Visi džiaugdavosi gerai išmokytais Zyplių pradinės mokyklos mokiniais. Tai mokytojos Onos Mišeikienės mokiniai, kuri Zypliuose praleido visą savo pedagoginės veiklos laikotarpį – 47 metus. Jai vienai pirmųjų Kudirkos Naumiesčio rajone buvo suteiktas nusipelnusios mokytojos vardas.

Pokariu Mockupių mokykloje dirbo A. Monastirskienė, M. Žiugždienė, ilgiausiai – mokytoja O. Steiblienė. Ji buvo dažnas svečias Sintautų mokykloje, ateidavo pasitarti su mokytojais ir direktoriumi darbo klausimais.

Puikios mokytojos O. Baranauskienė, vėliau A. Kundrotaitė dirbo Išdagų pradinėje mokykloje. Jos pristatydavo labai gražiai sutvarkytas mokinių asmens bylas pavasari, pasibaigus mokslo metams. Iš šių mokyklų būdavo daug gerų mokinių.

1954–1960 m. m. pradinė mokyklų mokytojai ir mokiniai ateidavo į bendrus mokslo metų užbaigimo festivalius, rengiamus Santakuose ar Panovyje, Kirmiškiuose.

1953 m. direktorė J. Rauduvaitė norėjo atidaryti bendrabutį. Buvo paruoštos patalpos – senosios mokyklos viena klasė ir mokyklos virtuvė. Tačiau norinčiųjų gyventi buvo tik dvi aukštesnių klasių mergaitės. Jos pačios gaminosi maistą, kūreno krosnį.

1953 m. buvo gautas virėjos etatas. Pirmuosius bendrabučio gyventojus Donatą Janušaitį ir Praną Kliokį priėmė virėja M. Sinkevičienė. Ji buvo labai švelni, nuoširdi, mokiniams kaip motina. Iki žiemos prisirinko nemažas būrelis, berniukai gyveno šiauriniame kambaryje, mergaitės – pietiniame. Auklėtojai buvo J. Kazlauskas ir M. Puodžiukaitienė. Buvo aptartos bendrabučio taisyklės, taip pat nustatytas savaitės meniu, maisto produktų kiekis vienam mokiniui, kuriuos pristatydavo mokinių tėvai.

1956 m. bendrabutis iš šios mokyklos buvo perkeltas į buvusį valsčiaus pastatą, nes trūko patalpų klasėms. Pradinės klasės buvo iškeltos į Melioracijos statybos valdybos patalpas, esančias už kilometro, o į jų vietą atkeltas bendrabutis.

Auklėtojomis čia dirbo mokytoja P. Vaitiekaitytė, V. Jušinskaitė. Bendrabutyje gyveno 20–25 mokiniai, aukštesnes klases lankę iš tolimų vietovių – Žvirgždaičių, Panovių, Veršių, Naudžių, Keturnaujienos. Susisiekimas tada buvo sunkus, autobusai ne visur važiuodavo.

1967 m. pastačius priestatą prie valsčiaus pastato, bendrabutis vėl buvo perkeltas į senąsias patalpas. Bet gavo dar vieną kambarį, kuriame buvo valgykla. Čia mažesnieji mokiniai, prižiūrimi auklėtojos, ruošdavo pamokas. Buvusioje mokyklos virtuvėje buvo įrengta prausykla.

Gyvenimo sąlygos bendrabutyje nebuvo puikios. Bet čia gyveno tie, kurie norėjo mokytis. Nebuvo vandentiekio. Vandeniį sėmdavo iš šulinio. Prausdavosi prausykloje, kurią žiemą pakurdavo, pašildydavo vandenį. Higienos taisyklių buvo visur laikomasi. Mokiniai turėdavo atlikti daug ūkinių darbų kaip ir namuose: pagal sudarytą grafiką reikėjo priskusti bulvių, prinešti malkų, vandens, po pietų ir vakarienės suplauti indus.

Nuo 1957 iki 1966 m. bendrabutyje dirbusi mokytoja P. Vaitiekaitytė įvedė griežtą dienotvarkę, reikalaujavo, kad mokiniai laikytųsi higienos taisyklių, gražiai susitvarkytų kambarius. Įdomiai organizuodavo laisvalaikį, švėsdavo šventes. Berniukai, gyvenę bendrabutyje, tarnaudami armijoje visada su dėkingumu prisimindavo mokytoją, kad išmokė drausmės, tvarkos, suformavo darbo, higienos įgūdžius. Bendrabutyje buvo aptariamoms naujos knygos, televizijos laidos, organizuojami disputai etikos klausimais. Atvykdavo felčerė pasikalbėti higienos klausimais.

Nuo 1970 m. bendrabutyje dirbo mokytoja A. Stankaitienė. Ji tęsė savo pirmtakės tradicijas, mokėjo su mokiniais nuoširdžiai bendrauti, todėl mokiniai eidavo čia gyventi. Pagerėjus susisiekimui, mokinių skaičius pradėjo mažėti. 1986 m. bendrabutis buvo perkeltas į Alytaus statybos namą.

Bendrabutyje atmosfera daug priklausydavo nuo virėjų. Bet dirbo labai malonios moterys, pradėdant nuoširdžiąja M. Sinkevičiene. Vėliau dirbo O. Giliuvienė, A. Paspirgėlienė, E. Čiricienė, O. Šerkšnienė, D. Šimkevičienė, pagaliau – E. Obelenienė.

1989 m. bendrabutis dėl mažo mokinių skaičiaus buvo uždarytas. 1960 m. mokykloje leista atidaryti prailgintos darbo dienos grupę I–IV klasių mokiniams. Tai buvo naujovė. Grupės auklėtoja buvo paskirta mokytoja Aldona Smuikaitienė. Nors tai buvo naujas darbas, bet mokytoja dirbo labai nuoširdžiai. Sąlygos buvo nelengvos. Pradinės klasės mokėsi pastate, esančiame už kilometro nuo mokyklos. Dauguma mokinių eidavo pavalgyti į namus, kiti pietų išidėdavo. Ne visos pradinių klasių mokytojos grupės egzistavimui pritarė. Bet grupė gyvavo ir kitais metais, mokinių padaugėjo. 1962–1963 m. m. dirbo mokytoja Aldona Žemaitaitienė, vėliau Stasė Pečkaitytė ir Rūta Bernotavičienė. 1963 m. buvo leista organizuoti prailgintos darbo dienos grupę ir aukštesnių klasių mokiniams. Darbo sąlygos pagerėjo, pastačius mokyklos priestatą. 1974–1975 m. pradinių klasių grupę lankė 30 mokinių, o V–VIII klasių – 22 mokiniai, šiuo laikotarpiu dalis mokinių gaudavo valstybinį išlaikymą, 19 mokinių, kolūkiečių vaikų, maitino Sintautų ko-

lūkis, maitinimą apmokėjo ir kiti kolūkiai, iš kurių mokiniai lankė grupę. Dalies mokinių maitinimą apmokėdavo patys tėvai. Mokiniai buvo maitinami bendrabučio valgykloje. Maistas buvo geras, gaudavo priešpiečius ir pietus. Dauguma mokinių noriai ėjo pamokas ruošti į grupę, nes pertraukų metu, po pamokų ruošos galėjo sportuoti, pažaisti salėje, mokyklos aikštėje.

Grupę lankančių mokinių žinios labai pagerėjo, nes ją lankydavo silpnesnieji mokiniai, ir parama jiems buvo labai reikalinga.

Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje aukštesnių klasių mokinių grupė pradėjo mažėti. 1975 m. veikė tik pradinė klasių grupė. Su ja dirbo pradinė klasių mokytojos Danė Jančaitienė ir Danutė Kirkickienė. Jos turėjo po pusę etato. Dirbo pamainomis po savaitę. Jos labai rūpestingai globojo pradinukus, laikydavosi higieninių reikalavimų, kiekvieną dieną po pamokų organizuodavo žaidimus, pasivaikščiojimus gryname ore. Neišleisdavo mokinių namo, neparuošusių pamokų. Su silpnesniais daug dirbdavo individualiai.

Tėvai buvo patenkinti mokytojų darbu ir noriai leido vaikus į šią grupę, nors kai kurie turėjo mokėti už vaikų maitinimą.

Mažėjant mokinių skaičiui pradinėse klasėse, grupė buvo uždaryta.

1952 metais mokyklos biblioteka tilpo dviejų durų nedidelėje spintoje. Buvo apie 150 knygų. Daugiausia tai buvo brošiūros ir vaikiškos knygelės. Mokiniai knygas imdavo iš miestelio centre esančios bibliotekos. Čia knygų buvo nemažai. Bibliotekos buvo Gaisriuose, Santakuose ir miestelio pakraštyje, todėl mokiniai, kurie gyveno tose vietovėse, lankydavosi šiose bibliotekose.

Gavus vidurinės statusą, mokykla pradėjo gauti daugiau knygų. Mokytoja A. Klimaitienė buvo paskirta bibliotekininke. 1960 m. buvo jau apie 600 knygų. 1961 m. biblioteka perduota mokytojai M. Puodžiukaitienei. Vėliau du metus bibliotekoje dirbo J. Volkienė. Jai išsikėlus į Kauną, vėl perėmė A. Klimaitienė. Pastacių mokyklos priestatą, biblioteka perkelta į šį pastatą, bet ji turėjo tik nedidelį kambarėlį. Geresnes patalpas biblioteka gavo tik aštuntajame dešimtmetyje. Bibliotekininke tapus mūsų mokyklos mokinei Laimai Lažaurinkienei (Rūškytei), biblioteka buvo gražiai tvarkoma. Padaugėjo knygų.

Nuo 1976 m. bibliotekoje dirbo mokytoja Zita Maksvytienė. Biblioteka buvo kilnojama iš vienos patalpos į kitą. Pagaliau gavo erdvią klasę, kurioje įrengta ir skaitykla. Z. Maksvytienė – ilgiausiai dirbusi bibliotekininkė, jai teko padaryti inventorizaciją, sutvarkyti katalogus.

2004 m. bibliotekoje buvo net 12 515 knygų. Mokiniais pakanka ir grožinės, ir mokslinės literatūros. Mokytojai pastaraisiais metais duoda daug užduočių, kur atsakymus turi susirasti patys mokiniai, todėl ilgųjų pertraukų metu biblioteka pilna mokinių, o bibliotekininkė tampa konsultante. Mokiniais reikia žinynų, enciklopedijų.

Mokyklos bibliotekai knygų yra padovanoję Jonas Jurevičius, Juozas Jacevičius, Vidmantas Staniulis.

Biblioteka rengia temines knygų parodas, jubiliejinius rašytojų minėjimus, knygų šventes, atsiliepia į aktualius literatūrinio gyvenimo įvykius. Stenduose mokiniai pamato naujausias knygas. Aktyviausi skaitytojai – žemesnių klasių mokiniai. Biblioteka naudojasi ir mokytojai, turėdami laisvą valandėlę ateina paskaityti laikraščius.

Daug knygų skaitydavo Edgaras Tomaš, Zita Jurgilaitė, Genovaitė Viržaitytė, Roma Jurgilaitė, Roma Puraitė, Gintautas Paltanavičius, Vaida Ščiučkaitė, Rita Ižganaitytė, Arūnas Valavičius.

Pagrindinėje mokykloje geriausi skaitytojai Rita Rasimaitė, Ingrida Rindzevičiūtė, Aušra Valinskytė, Agnė Grabauskaitė, Vaiva Markevičiūtė, Marija Girdauskaitė, Linas Bagdanavičius, Egidijus Markevičius, Akvilė Dumbliauskaitė, Laurynas Rėčkus. Mokslines knygas matematikos, fizikos, informatikos, astronomijos klausimais skaito Irmantas Petravičius. Aktyviausi bibliotekos lankytojai visada būna pradinių klasių mokiniai – Ž. Bagdanavičiūtė, L. Kamaitytė, A. Kamaitis, A. Navickas, E. Žemaitytė, L. Rėčkus ir kiti.

Stendai gražiai apipavidalinti, bibliotekoje jauku, todėl čia ir traukia mokinius aptarnaujantysis personalas.

Mokyklos ūkiniais reikalais, švara ir tvarka rūpinosi daugelis žmonių. Pradėjęs valytojo, kūriko darbą 1948 m., Jurgis Kriaučiūnas dirbo beveik du dešimtmečius. Jis visada šypsodavosi, maloniai pakalbindavo ir mokytojus, ir mokinius, todėl jį visi vadino Jurgučiu. Gyveno vienišas, mokyklos salkoje iširengęs šioki toki būstą. Pas jį prisiglausdavo mokiniai įvairiais reikalais. Mokykla buvo jo gyvenimo džiaugsmas.

Ilgai dirbo Marija Balčiūnienė, daugiau kaip trisdešimt metų mokyklos švara rūpinosi Aldona Janušaitienė, Emilija Obelenienė. Jos mylėjo mokyklą, tvarkė kaip savo namus, kiekvieną vasarą remontuodavo. Daugiau kaip dešimt metų mokyklą prižiūrėjo Ona Mickevičienė, Elena Birgiolienė, Marija Gudaitytė. Nuoširdi mylima mokinių buvo E. Birgiolienė, kuri ne tik švara rūpinosi, bet dar ir mokinius pamokydavo gražaus elgesio. Net 30 metų (1956–1986 metais) direktoriaus pavaduotojo ūkio reikalams dirbo Juozas Klimaitis.

Vidurinės mokyklos vadovai

Direktoriaus Zigmo Norkaičio darbo laikotarpis sutapo su vidurinės mokyklos pradžia. Jis vadovavo mokyklai dvidešimt metų. Direktoriui reikėjo išspręsti daug organizacinių klausimų, rūpintis kadrais. Bet jis viską dirbo ramiai. Ypač didelį dėmesį skyrė mokymui ir auklėjimui. Jis reikalavo, kad mokytojai į pamokas eitų pasiruošę, reikalavo pamokų planų, dažnai lankydavo mokytojų pamokas, ypač jaunesniųjų. Tai buvo nuoširdus noras kelti mokytojų dalykinį, metodinį lygį, mokyti juos. Kartu jam rūpėjo visos mokyklos garbė, mokinių tolimesnio mokymosi kelias.

Zigmas Norkaitis niekada neskirstė mokytojų į gerus ir blogus. Jis visiems buvo dėmesingas, reiklus. Pats buvo nepaprastai darbštus, sąžiningas. Ateidavo pasiruošęs pamokoms, net per pertrauką pasižiūrėdavo į žurnalą, kuriuos mokinius kvies atsakinėti.

Kruopščiai buvo ruošiamasi pedagogų posėdžiams. Jie buvo gana įdomūs. Tai buvo tikra pedagoginio meistriškumo mokykla. Kiekvieno trimestro pabaigoje buvo analizuojami mokymosi rezultatai, aptariamas kiekvieno mokytojo darbas, numatomos tolimesnio darbo gairės. Direktorius nesišvaistydavo pagyrimais. Vadovaujant Z. Norkaičiui, labai išaugo mokinių skaičius (320). Reikėjo patalpų. 1967 m. buvo pastatytas mokyklos priestatas, 1972 m. namas mokytojams. Tuo metu dirbo

Sintautų vidurinės mokyklos mokytojai. Iš kairės: Danutė Kirkickienė, Danutė Jančaitienė, Marija Puodžiukaitienė, Marija Gylienė, Arvydas Vaičiūnas, Alma Vaičiūnienė, direktorius Vytautas Balzeris, Marija Mockienė, Zita Maksvytienė, direktoriaus pavaduotoja Rėgina Dėdinienė, Liucija Abraitienė, Albina Bendoraitienė, Antanina Klimaitienė, Danutė Vaitiekaitienė; antroje eilėje: Algimantas Bakas, Vytautas Strolys, Arvydas Vaičiūnas. 1986 m. SMM

garsus matematikas Antanas Vaitkevičius, mokytojai Juozas ir Genovaitė Uliai, gerai fiziką dėstė Marija Norkaitienė. Tai buvo mokyklos klestėjimo dešimtmetis. Daug Sintautų mokyklos mokinių įstojo į aukštąsias mokyklas.

Z. Norkaičiui teko patirti daug vizitacijų. Kartą per istorijos egzaminą buvo net Švietimo ministerijos inspektorius. Rudens mokytojų konferencijoje buvo paskelbta, kad Sintautų vidurinės mokyklos mokinių istorijos žinios yra geros, o lietuvių literatūros egzamino rašomieji darbai parašyti protingai. (Mat inspektorius buvo perskaitęs ir rašomuosius darbus.)

Z. Norkaitis buvo teisingas, sąžiningas. Jis niekam nesilankstė, nepataikavo. Už gerą ir sąžiningą darbą buvo apdovanotas garbės raštais.

Z. Norkaitis turėjo labai gerą vadovo ypatybę – mokėjo valdytis. Ir labiausiai supykdytas ar susijaudinęs niekada nepakeldavo balso nei prieš mokytojus, nei prieš mokinius. Mokytojai už tai ir gerbė direktorių, jo nurodymus visada vykdė. Jis pelnė visų pagarbą savo darbštumu, sąžiningumu, pareigingumu.

Išvykus Z. Norkaičiui dirbti į Jonavą, direktoriumi buvo paskirtas Algirdas Maksvytis, buvęs Griškabūdžio vidurinės mokyklos direktorės pavaduotojas. Tai buvo vadovas, turintis nemažą ir vadovavimo patirtį, ir gerai išstudijavęs pedagogiką ir metodiką, susipažinęs su pedagogikos naujovėmis. Jis pirmiausia pasirūpino, kad mokykloje būtų šilta. Mokykla gaudavo nedaug kuro, reikėjo ją taupyti, todėl dažnai tekdavo mokiniams sėdėti su paltais, o mokytojai irgi

rengėsi šilčiau. Jis išrūpino daugiau lėšų kurui, suorganizavo katilinės remontą. Reikalavo drausmės ir iš mokytojų, ir iš mokinių. Žiūrėdavo, kad mokytojai po skambučio laiku išeitų į pamokas. Aplankęs visų mokytojų pamokas, susipažinęs su visų darbu, dažnai nevargindavo vizitacijomis. Bet gerai jautė mokyklos darbo pulsą, patikrinęs žurnalus, pasivaikščiojęs koridoriais, perėjęs klases. Jis duodavo direkcinuose pasitarimuose daug vertingų metodinių patarimų, pastabų.

Jam vadovaujant, buvo pereita prie kabinetinės darbo sistemos, kaip ir visose tuometinėse mokyklose. Kabinetams įrengti buvo skirta daug dėmesio. Nemažai pastangų dėjo ir visi mokytojai. Pirmojoje kabinetų apžiūroje 1977 m. mokykla pasirodė gana sėkmingai: lietuvių kalbos kabinetas užėmė pirmąją vietą, pradinių klasių, rusų kalbos kabinetai taip pat užėmė prizines vietas. Kabinetų apžiūros vykdavo kas metai. Mūsų mokyklos chemijos, biologijos, istorijos kabinetai užėmė prizines vietas. Ypač įdomiai sutvarkytas buvo biologijos kabinetas (vadovė mokytoja Danutė Vaitiekaitienė).

Algirdas Maksvytis daugelį metų grojo armonika kaimo kapeloje, dainavo chore. Mokytojų suėjimuose, šventėse buvo linksma tada, kai buvo direktorius.

Ilgiausiai vadovaujantį darbą dirbo biologė-chemikė Regina Dėdinienė. Atėjusi į šią mokyklą 1959 m., 1962 m. įvedus gamybinį mokymą vidurinėms mokykloms, ji buvo paskirta direktoriaus pavaduotoja gamybiniam mokymui. Pertvarkius mokymo planus, 1967 m. atsirado užklasinio ir užmokyklinio vaikų auklėjimo organizatoriaus etatas. Į šias pareigas buvo paskirta R. Dėdinienė. Vadovavo užklasiniam darbui net 11 metų. 1977 m. direktorius A. Maksvytis ją pakvietė dirbti pavaduotoja mokymo ir auklėjimo reikalams, o 1981 m. ji buvo paskirta mokyklos direktore. 1984 m. grįžo į savo ankstesnes direktoriaus pavaduotojos pareigas ir dirbo iki 1990 metų.

R. Dėdinienė buvo sąžininga ir pareiginga vadovė. Ją visada buvo galima rasti mokykloje. Visus maloniai priimdavo savo kabinete. Mokytojai ateidavo pas ją pasitarti, pasikonsultuoti darbo reikalais, o daug kas ir pasiguosti. Vadovė visiems surasdavo laiko. Ji padėdavo mokytojams ne tik žodžiais, bet ir darbais.

R. Dėdinienė, būdama direktoriaus pavaduotoja, didžiausią dėmesį skyrė mokomajam darbui. Ji suorganizuodavo įdomius posėdžius. Regina Dėdinienė kiekvieno trimestro pabaigoje aptardavo mokymosi rezultatus. Posėdžiui ruošdavosi ilgai: stebėdavo mokytojų pamokas, duodavo kontrolinius darbus, anketas mokiniams ir tik tada darydavo apibendrinimus. Giliai analizuodavo mokinių nepažangumo priežastis. Ji visada gindavo mokinių interesus. Mokytojų kolektyve sugebėjo palaikyti rimtį. Būdama taikingo būdo, greitai ir gražiai „užgesindavo“ beįsiplieskiančias nesantarves.

16 metų mokyklai vadovavo Vytautas Balzeris. Nelengvi buvo metai. Jo vadovavimo laikais į mokyklą plūstelėjo jaunų mokytojų banga. Reikėjo daug kantrybės ir tolerancijos. Bet direktoriui to užteko.

Sintautų vidurinės mokyklos direktorė 1981–1984 m. Regina Dėdinienė. SMM

V. Balzeris rūpinosi tautinės mokyklos kūrimu. Sintautų mokykloje pirmojoje respublikoje įvestas tikybos dėstymas. Įvedus mokytojų kategorijas, direktorius skatino visus mokytojus kelti kvalifikaciją ir įgyti aukštesnę kategoriją. Jis buvo tolerantiškas mokytojų atžvilgiu – mokytojų pamokų dažnai netikrindavo, leido kiekvienam dirbti kūrybiškai. Visada pagirdavo mokytojus už parodytą iniciatyvą darbe, gražius renginius, mokytojų pasiektus laimėjimus dėstant savo dalyką.

Vadovaujant V. Balzeriui, mokykla perėjo į savarankišką finansų tvarkymą. Jis pasirinko šaunius pagalbininkus – pavaduotoją ūkio reikalams Raimundą Daniliauską, turintį aukštąjį išsilavinimą, ir buhalterę Aušrą Ugenskiene, baigusią LŽŪA ekonomiką. Mokyklos reikalai iš karto pagerėjo – kiekvienais metais buvo remontuojama mokykla, įsigyjama naujo inventoriaus.

Gana sėkmingi buvo jo paskutiniai darbo metai. Jis paliko gražiai sutvarkytą mokyklą, pats įgijo aukščiausią mokytojo eksperto kategoriją. Dėstė kūno kultūrą. Labiausiai mėgo žaisti šaškėmis. Jo sportininkai rajoninėse šaškių varžybose dažnai iškovodavo prizines vietas. V. Balzeris 2000 m. išvyko dirbti į Švietimo ministerijos Sporto departamentą.

Nuo 1979 m. 22 metus Sintautuose dirbo mokytojas Vytautas Strolys. Jis dirbo tyliai, ramiai, gražiai sugyveno su visais. 1983 m. buvo pakviestas dirbti Šakių švietimo skyriaus inspektoriumi, bet po metų vėl sugrįžo į mokyklą, nesusižavėjęs kontrolieriaus duona. Mokytojas dėstė nelengvus dalykus: fiziką, astronomiją ir darbus. Jis mokė berniukus pagaminti gražių medžio darbų – dekoratyvinių lėkščių, staliukų, rankenų. Kiekvienais metais surengdavo darbų parodas. V. Strolys daug padėjo mokyklos muziejui, sumaketavo įdomų lankstinuką „Sintautų mokyklos muziejus“. Mokinių jis yra mylimas ir gerbiamas, nes jis gerbia ir mokinius.

Kai iš direktoriaus pareigų atsistatydino Vytautas Balzeris, visų mokytojų nuomonė buvo vienoda: labiausiai tinkamas žmogus direktoriumi – V. Strolys. Jis, ramiai stebėjęs mokyklos gyvenimą du dešimtmečius, drąsiai paėmė mokyklos vairą į savo rankas. Tai jau naujas mokyklos etapas. V. Balzeris užbaigė vidurinės mokyklos erą, V. Strolys pradėjo pagrindinės mokyklos kelią.

Abiturientų ažuolynas

1958 m. išleista pirmoji abiturientų laida. Klasės vadovei P. Vaitiekaitytei teko kurti abiturientų tradicijas. Nuo šių metų pradėta rašyti „Testamentų knyga“, padirbdintas simbolinis mokyklos raktas, kuriame įrašyta: „1958 m. I-oji laida.“ Knygą su testamentiniu įrašu ir simbolinį raktą pirmieji abiturientai perdavė savo pasekėjams.

1958 m. pirmajai abiturientų laidai prie savo klasės langų pasodinus ažuoliuką, jais pasekė ir kitos laidos. Tapo tradicija – po paskutinio skambučio abiturientai įamžina savo buvimą mokykloje pasodindami ažuolėlį. Po išleistuvių prie ažuoliuko, idėję į butelį, užkasdavo susitikimo protokolą. 1975 m. po dešimties metų susitikę

Sintautų vidurinės mokyklos direktorius 1984–2000 metais Vytautas Balzeris. SMM

septintos laidos abiturientai paskutiniai prie savo ažuoliuko rado susitikimo dokumentą. Paskutinį ažuolą čia pasodino aštuntoji laida 1966 m. Kitos laidos mokyklą baigė jau naujame pastate, ten jos irgi sodino medelius, bet jie visi išnyko.

Aštuoni ažuolai garbingai ošė apie 40 metų. Nepriklausomybės metais parapijos namai (kur buvo vidurinė mokykla) gražinti bažnyčiai. Tvarkant aplinką, medžiai buvo retinami – juk čia ažuolai jau buvo aukšti, išsikeroję. Liko tik trys. Gaila, kad nukirstas viduryje kaip karalius augęs drūtas, kresnas, platus, išsikerojęs pirmosios laidos ažuolas. Jis būtų buvęs vidurinės mokyklos simbolis. Išnyko vidurinė mokykla, nukirstas ir ažuolas.

Mokyklai tapus pagrindine, pasikeitė ir „Testamentų knyga“ ir simbolinis raktas.

Nepriklausomybę atgavus

1988 m. prasidėjus atgimimui, buvo įkurta Persitvarkymo Sąjūdžio grupė mokykloje. Jos iniciatorius – mokytojas Arvydas Vaičiūnas. Į sąjūdį įsijungė jauni mokytojai – A. Vaičiūnienė, I. Strokienė, A. Bakas, E. Kučiauskas, iš vyresniųjų – A. Klimaitienė. Arvydas ir Alma Vaičiūnai dalyvavo Sąjūdžio suvažiavime. Grižę surengė susirinkimą, išpūdžiais pasidalijo su mokytojais ir mokiniais.

Mokytojas A. Vaičiūnas priklausė Šakių rajono Sąjūdžio tarybai, du metus leido laikraštį „Žiburys“, buvo jo redaktoriumi. Sąjūdžio grupė mokykloje inicijavo demokratinius pertvarkymus.

1988 m. rugpjūčio mėnesį atvyko į mokyklą Sintautų parapijos klebonas A. Maskeliūnas pasitarti dėl tikybos dėstymo. Tam buvo pritarta, numatyta, kokiais keliais reikia eiti. Buvo sudaryti mokinių sąrašai. Sekmadieniais per pamokslą kunigas skelbė tikintiesiems, kad leistų savo vaikus į tikybos pamokas.

Mokytoja A. Klimaitienė pakalbėjo individualiai su kiekvienu mokytoju ir mokyklos direktoriumi, kad leistų dėstyti tikybą. Mokyklos direktorius Vytautas Balzeris neprieštaravo, tik norėjo, kad pirmajame pedagogų tarybos posėdyje apie tai pasisakytų mokytojai. Kalbantis su mokytojais, prieštaravimų beveik nebuvo.

Rugpjūčio 30 d. posėdyje dalyvavo Sintautų parapijos klebonas Antanas Maskeliūnas, mokytojai ir švietimo skyriaus atstovas.

Svarstant klausimą dėl tikybos dėstymo mokykloje, mokytojai balsavo teigiamai, išskyrus kelis abejojančius. Buvo nutarta kreiptis į švietimo skyrių, kad mokykloje būtų leista dėstyti tikybą. Leidimas gautas. Mokiniai galėjo rinktis tikybą arba etiką. Tėvai rašė pareiškimus mokyklai, kad jų vaikai nori lankyti tikybos pamokas. Reikėjo tikybos mokytojo, nes vienas parapijos klebonas, o kartu ir dekanas visų darbų negalėjo aprėpti. Į šeštadieninę katechetų mokyklą buvo pakviesta lietuvių kalbos mokytoja Antanina Klimaitienė. Aukštesnėms klasėms dėstė pats klebonas.

Sunki buvo pradžia. Trūko programų, vadovėlių, o ir metodinių bei dalykinių žinių, bet mokiniai buvo nereiklūs, nes tiek dvyliktoką, tiek pirmoką reikėjo mokyti žegnotis, kalbėti poterių, aiškinti paprasčiausias tikėjimo tiesas. Nors ir sunkiai, bet palengva yrėsi į priekį. Klebonas nuo įtempto darbo pavargdavo, nes daugelis vyresniųjų klasių berniukų nesidomėjo tikyba, išeidavo iš pamokų.

Katechetų mokykloje mokytojai pagilindavo žinias, gaudavo metodinės literatūros. Baigus katechetų mokyklos kursus, katechetams vyskupas Juozas Žemaitis įteikė baigimo pažymėjimus, o toliau kursantai turėjo savarankiškai tobulintis.

Pradėjo leisti tikybos vadovėlius, o prie jų darbų sąsiuvinius mokiniai turėjo nusipirkti patys. Pradėjo eiti laikraštukas vaikams „Valančiukai“, vėliau „Kregždutė“, kur buvo spausdinami Atgimimo dvasia dvelkiantys kūrinėliai ir straipsneliai. Tuo laikotarpiu knygutes ir katalikiškus laikraščius „XXI amžius“, „Blaivystė“ ir kitus finansavo pats klebonas Antanas Maskeliūnas ir platindavo bažnyčioje. Pradėjo eiti katalikiški žurnalai, teikiantys medžiagos pamokoms. Katechetams buvo organizuojami seminarai, į kuriuos atvykdavo užsieniečiai dvasininkai, aiškino ir mokė, kaip reikia dirbti su jaunimu, kad tikybos kursas būtų ne sausas dėstymas ir kalimas, o įdomus ir prieinamas visiems.

Aukštesnėms klasėms tikybą klebonas dėstė tik vienerius metus. Po metų visas 11 pamokų atidavė mokytojai A. Klimaitienei, kuri dėstė dar ir lietuvių kalbą.

Po penkerių vargo metų, kai jau pirmieji ledai buvo pralaužti, į mokyklą žemesnių klasių moksleiviams dėstyti tikybą buvo atsiųsta jauna besimokanti katechetė Laima Kamaitienė. A. Klimaitienė tikybą dėstė 10 metų. Po jos ir L. Kamaitienės trumpai dar tikybą dėstė Adelė Kaminskienė. Nuo 2000 m. tikybos pamokas veda Irma Bakienė.

Kad mokiniams būtų įdomiau išmokti dėstomą dalyką, buvo organizuojamos ekskursijos, ruošiami šventiniai vaidinimai. Pavasarį vaikai ruošiami prie Pirmosios komunijos, Sutvirtinimo sakramento.

Pertvarka mokykloje

1990 m. direktoriaus pavaduotoja paskirta jauna mokytoja Irena Strokienė (gim. 1959). Ji atvyko dirbti į Sintautų vidurinę mokyklą 1978 m., baigusi Griškabūdžio vidurinę mokyklą. Po dvejų metų išvyko studijuoti į VPI. Baigusi istorijos studijas, grįžo į Sintautus, buvo paskirta užklasinio darbo organizatore. Ji turi organizatorės talentą – greitos orientacijos, nedelsdama atlieka kiekvieną darbą, sugeba maloniai su visais bendrauti. Dar viena gera jos kaip vadovės savybė – turi visais klausimais savo nuomonę, bet nėra kategoriška. Be to, ji turi ir meninių gabumų. Visos šios savybės padėjo jai pelnyti mokytojų ir mokinių pagarbą, gerai organizuoti užklasinį darbą.

1990 m. R. Dėdinienei pasitraukus iš direktoriaus pavaduotojos pareigų, direktorius V. Balzeris pavaduotoja pasirinko I. Strokienę, kuri šias pareigas eina jau 22 metai. Dirba sąžiningai, atiduodama mokyklai visus pedagoginius sugebėjimus. Ji turi vyr. mokytojos kategoriją ir pirmą vadybos kategoriją.

Nepriklausomybės dešimtmečiu pasikeitė mokytojų bendruomenė. Visi senieji mokytojai išėjo į pensiją, atėjo jauni. 1990–1995 m. m. atsisakyta kabinetinės sistemos, nurodyti jos trūkumai. Kabinetai sunyko. Mokinių skaičius pradėjo mažėti, kai 1990 m. Šakiuose buvo atidaryta vidurinė mokykla „Varpas“. Išdagų, Valakbūdžio, Naudžių kaimų mokiniai vykdavo mokytis į šią mokyklą.

Praėjus keleriems metams, apgailėstauta, kad atsisakyta kabinetų. Daug kas pritarė, kad kabinetus reikia atgaivinti. Mokinių nedaug, tad pereiti iš vieno

kabineto į kitą nesunku. Vėl veikia lietuvių, vokiečių, rusų kalbų, muzikos, gamtos mokslų, matematikos, istorijos-geografijos kabinetai. Pastaraisiais metais chemijos kabinetas sujungtas su fizikos, nes reikėjo patalpų valgyklai. Buvo paaukotas chemijos kabinetas. Mažutė mokyklos valgykla neatitiko higieninių reikalavimų, ir direktorius V. Strolys ryžosi ją pertvarkyti. Dabar įrengta erdvi, šviesi valgykla.

1996 m. rėmėjų dėka mokykla įrengė kompiuterių klasę. Sigitas Banaitis, gyvenantis JAV, lankydamasis tėvų gimtinėje, nutarė kuriai nors mokyklai teikti finansinę paramą. Jo kaimynai Matijošaičiai patarė remti Sintautų mokyklą, kurioje mokėsi jo senelis, signataras Saliamonas Banaitis. Sigitas Banaitis per mokytoją V. Strolį užmezgė ryšius su mokykla ir 1996 m. rudenį nupirko du naujus kompiuterius. Vieną kompiuterį mokykla gavo iš Švietimo ministerijos, 4 kompiuterius nupirko Sintautų parapijos klebonas Antanas Maskeliūnas, ir mokiniai jau galėjo mokytis. Įvesta nauja disciplina – informatika. Mokiniai šiuo dalyku labai susidomėjo, įdomiai šį dalyką dėstė V. Strolys. Šiuo metu mokykla turi 27 kompiuterius. Daugiau kaip 50 mokinių lanko kompiuterių būrelius. Tai populiariausi būreliai mokykloje. Yra ir kompiuterinių žaidimų klasė, kurioje po pamokų visada pilna žemesnių klasių mokinių. Būreliams vadovauja mokytojas Vilius Zybertas. Informatiką dėsto mokytojas Rimantas Navickas.

1999 m. mokykloje pradėjo veikti radijas. Entuziastai – Mindaugas ir Darius Bagdonai, Andrius Stankevičius. Laura Olertaitė pranešinėdavo žinias, kas vyksta mokykloje, rengdavo humoristines laidas.

1999 m. sausio 21 d. per mokyklos radiją paskelbta gera žinia apskriejo visas klases: „*Du dešimtukai – Erikas Arbačiauskas ir Linas Vaišnoras – vakar, eidami iš mokyklos namo, išgelbėjo skęstančius žmones.*“ O buvo taip: mašina, važiuodama slidžiu keliu per Pentos tiltą, susimėtė ir išvažiavo į priešpriešinę eismo juostą, atsitrenkė į apsauginę tilto sienelę, ją numušė, ir automobilis, pramušęs ledą, įkrito į upelį. Automobilis apvirto ratais į viršų. Berniukai šoko gelbėti nelaimės ištiktus žmones: išspyrę automobilio dureles, išmušę jų stiklą, padėjo išlipti iš vandenyje apvirtusio automobilio jo keleiviams. Kai jau visi keleiviai buvo ant kranto, Erikas pastebėjo, kad vairuotojas – jo kaimynas.

Drąsius šlapius gelbėtojus, sustirusius nuo šalčio, į namus savo automobiliu parvežė vokiečių kalbos mokytoja Ingrida Būdininkaitė.

Sausio 21 d. visų mokinių akivaizdoje jiems pareikšta direktoriaus V. Balzerio padėka, įteiktos dovanėlės. Apie juos rašė Šakių rajono laikraštis „Draugas“, 1999 m. sausio 25 d. respublikinė spauda. Šis įvykis buvo paskelbtas per respublikinę televiziją.

2001 m. per vietos radiją žinios jau nebuvo transliuojamos, vaikinai leido tik muzikinius įrašus.

Dar viena naujovė paskutinįjį dešimtmetį – anglų kalbos dėstymas. Dabar mokiniai gali rinktis anglų, vokiečių, rusų kalbas.

Pasikeitė mokyklos dėstymo metodika. Dabar mokiniai patys daug ką susiranda mokykloje internete, mokytojai duoda namams kitokias užduotis. Visų dalykų mokytojai naudoja testus apklausai, moksleiviai rengia dalykų projektus, vedamos integruotos pamokos, dirbama grupėmis.

Nuo 1996 m. mokykla vėl grįžo prie kabinetinės sistemos. Kabinetuose sukaupti vadovėliai, dalijamoji medžiaga, vaizdinės priemonės. Įprato mokytojai ir mokiniai. Naujai įrengtas darbų kabinetas mergaitėms.

Beveik visi mokytojai baigę aukštąsias mokyklas, turi vyr. mokytojo kategoriją. Mokytojas V. Stokas – metodininkas. Direktorius ir pavaduotoja turi pirmąją antrąją vadybinę kategoriją. Mokytoja Daiva Orintienė yra rusų ir lietuvių kalbų specialistė, baigusi VPI ir ŠPI. Mokytoja R. Bakienė, be rusų kalbos specialybės, įsigijo ir antrąją – dailės, baigusi ŠPI ir Dailės akademijos mokytojų persikvalifikavimo kursus.

Mokyklos direktorius V. Strolys, gerai išmanydamas informatiką ir kompiuterizaciją, surengė mokytojams kompiuterių kursus. Aštuntajame dešimtmetyje tik viena mokytoja L. Kutkaitienė vairavo mašiną, kiti jų net ir neturėjo, o šiuo metu visos mokytojos moterys vairuoja automobilius. Devyni mokytojai automobiliais atvažiuoja iš Šakių. O kiti – buvę mūsų mokyklos mokiniai: V. Stokas, B. Unguvaitienė, A. Bakanauskienė, I. Labunaitienė, D. Orintienė, D. Piečaitytė, L. Grabauskienė. Visi jie gyvena Sintautuose.

Popamokiniam darbui vadovavo mokytoja Regina Bakienė. Ji – šio darbo veteranė, pradėjusi šią veiklą dar 1977 metais. R. Bakienė apdovanota menininkės talentu – dailiai rašo, gražiai piešia. Moka maloniai bendrauti su mokiniais. Mokiniai gerbia ir myli mokytoją, kuri padeda jiems surengti gražias šventes, minėjimus. 2002 m. mokiniai pripažino jai šauniausios mokytojos vardą.

Baigusi Dailės akademijos kursus, ji supažindina mokinius su moderniuoju menu, naudoja naujas medžiagas, naują technologiją dailės pamokose. Mokinių darbais išpuošta visa mokykla.

Pastarąjį dešimtmetį labai pasikeitė mokyklos interjeras. Mokyklą puošia buvęs mūsų mokyklos mokinyš, auksinių rankų meistras Dainoras Turevičius. Tai jis išgražino visus mokyklos kampelius. Jo rankomis pastatytas gražus stogastulpis, žymintis mokyklą. Meistras pagamino naujus stendus. Mokykla gali pasidžiaugti, kad joje šilta ir jauku, mokiniai gerai maitinami. Naujasis mokyklos direktorius V. Strolys padarė visa, kad ir mokiniams, ir mokytojams patogų būtų dirbti. Net ir mokytojų kambarys visai naujai pertvarkytas, įsigyti nauji baldai.

Į mokyklą mokiniai atvažiuoja autobusais iš Keturnaujienos, Braškių, Išdagų, Naudžių. Baigę Sintautų pagrindinę mokyklą, mokiniai mokslą toliau tęsia Kudirkos Naumiesčio vidurinėje mokykloje arba Šakių „Žiburio“ gimnazijoje.

Taigi mokykloje dirba savi žmonės, ir jie stengiasi, kad mokykla būtų graži, jauki.

Tėvai paremia mokyklą – kiekvienais metais klasės remontuojamos tėvų lėšomis. Dabartinių mokinių tėvai – buvę mūsų mokyklos mokiniai.

Mokytojų kolektyvas (22 mokytojai) dirba sutartinai, vadovaujami direktoriaus Vytauto Strolio ir pavaduotojos Irenos Strokienės. Jie nuolat kelia savo kvalifikaciją kursuose, dažnai rengia ekskursijas po įvairias Lietuvos vietas, vyksta į teatrą, dalyvauja Sintautų kultūrinėje veikloje. Ieva Labunaitienė su savo mokslo drauge Vida Čeplevičiene tapo 2004 m. konkurso „Sidabriniai balsai“ laureatėmis.

Popamokinė veikla

Nuo 1954 m. mokytoja Antanina Klimaitienė, be lietuvių kalbos, dėstė dar ir kūno kultūrą mergaitėms. Ji buvo ne tik gera sportininkė, bet ir aistringa šokėja. Tuoju subūrė tautinių šokių ratelį, daug repetuodavo. Nors nebuvo muzikanto ir šoko „ant le“ – „grodavo“ pati mokytoja, bet rezultatų pasiekdavo puikių: Sintautų mokykla rajone garsėjo gražiai šokančiais šokėjais, rajono konkursuose užimdavo pirmąsias vietas, o Sintautuose visus renginius papuošdavo jos paruošti šokiai „Dobilėlis“, „Pakeltkojis“, „Kepurinė“, „Klumpakojis“. Ypač sintautiškių atminty liko „Dobilėlis“. Mokytoja su savo šokėjais dalyvavo visose respublikinėse šventėse, parsivežė dovanų – visas kolektyvas gavo tautinius kostiumus. Nuo šiol turėjo savus, nereikėjo skolintis. 1978 m. išleistoje knygoje „Draugystės vainikas“ yra Sintautų vidurinės mokyklos šokių kolektyvo nuotrauka. Būrelio vadovė ne vieną uždegė šokiais. Kultūros mokykloje choreografiją studijavo Danutė Palukaitytė, Birutė Šėperytė, Rita Kardauskaitė, Aida Žukauskaitė. D. Gineikienė (Palukaitytė) daugiau kaip 20 metų vadovavo Kudirkos Naumiesčio kultūros centro šokių kolektyvui, stebino žiūrovus profesionaliai paruoštais šokiais. Sintautų kultūros centro šokių kolektyvo vadovė Vida Čeplevičienė, pasirinkusi choreografijos studijas, taip pat A. Klimaitienės mokinė, o dauguma šiame kolektyve šokančiųjų dar buvę mokytojos šokėjai mokykloje.

A. Klimaitienė subūrė žemesnių klasių mokinių pramoginių šokių kolektyvą, kuris konkursuose taip pat užimdavo prizines vietas.

1978 m. A. Klimaitienė apdovanota „Meno žymūno“ ženkleliu ir asmenine dovana.

Sintautų šokių kolektyvas visada buvo kviečiamas į susitikimus Šakiuose su profesoriumi Juozu Lingiu. Garbingai praleisdavo per iškeltą juostą tiltą svečius ir šokdavo Juozo Lingio šokius. Šokių vadovė dalyvavo respublikiniuose seminaruose ruošiantis dainų šventėms, turi šokių vadovės pažymėjimą.

Kraštotybinė veikla mokykloje prasidėjo susidomėjus P. Vaičiūčio gyvenimu, medžiagos rinkimu muziejui, kurį organizavo M. Puodžiukaitienė. Vėliau kraštotybinė veikla mokinius uždegė geografijos mokytoja Liudvina Kutkaitienė. Ji visoms klasėms davė užduotis, kokia tema rinkti medžiagą.

Kraštotyros būreliui vadovavo daugelis mokytojų – M. Balčiūnas, J. Ulys, G. Dunaitienė, V. Grybienė. Vertingos medžiagos yra surinkęs būrelis, vadovaujamas mokytojos A. Klimaitienės. Ji skatino mokinius rinkti tautosaką. Būrelis surinko daug liaudies dainų, apylinkės kaimų istorijų. Ji pirmoji užrašė Voverių kaimo istoriją.

Mokytoja V. Grybienė surinko medžiagą apie mūšius prie Sintautų 1944 metais.

Nuoširdžiai su kraštotyros būreliu dirbo mokytoja Daiva Piečaitytė, direktoriaus pavaduotoja Irena Strokienė. 1997 m. Strokienė paruošė konkursui „Ar pažįsti Zonavykiją?“ Giedrę Ūsaitę. Ji laimėjo pirmąją vietą rajone.

1999 m. vyko viktorina „Ar pažįsti Zonavykiją?“ „Varpo“ vidurinėje mokykloje. Vyko trys turai. Sintautų mokiniai pateko į trečiąjį turą. Konkursui ruošė mokytoja Daiva Piečaitytė. Iš kitų mokyklų dalyvavo 11–12 klasių mokiniai. Mažoje Sintautų mokykloje nebuvo iš ko rinktis, todėl konkurse grūmėsi septintokas Mindaugas Bagdonas ir aštuntokai Laura Olertaitė ir Andrius Stankevičius. Bet,

visų nuostabai, jauniausioji komanda užėmė antrąją vietą, aplenkusi net didžiųjų mokyklų komandas, kurias sudarė 11–12 klasių mokiniai. Grįžo su gausiomis dovanomis ir pagyrimo raštu.

Įdomus buvo filatelistų būrelis, įkurtas direktoriaus Vytauto Balzerio 1993 metais. Būrelis savo darbus eksponuodavo stende. Direktorius pats buvo filatelistas ir filatelija sudomino mokinius.

1960–1961 m. m. veikė fotobūrelis, kurį suorganizavo mokytojas Leonidas Kebleris. Mokiniai fotografuodavo mokyklos renginius, mokytojas padėdavo pagaminti nuotraukas.

Nuo 1966 iki 1975 m. būreliui vadovavo fizikos mokytoja M. Norkaitienė. Tada buvo nebrangių fotoaparatus, ir daugelis mokinių juos nusipirkdavo. Fizikos kabinete buvo įrengta fotolaboratorija, kurioje mokiniai išmokdavo, kaip išryškinti juostas ir pagaminti nuotraukas. Pasimokę įsikurdavo ir savo nuosavas laboratorijas. 1967 m. aktyviausi būrelio nariai buvo Juozas Ūsas, Pranas Urmulevičius. Jie pagamino daug nuotraukų mokyklos muziejui.

Išvykus mokytojai M. Norkaitienei, fotobūrelio jau nebebuvo.

Muzikinis gyvenimas

Vidurinė mokykla ilgai neturėjo kvalifikuoto muzikos mokytojo. Dėstė muzikalūs, akordeonu groti mokantys mokytojai. Toks buvo Justinas Kazlauskas, kuris, dar besimokydamas Marijampolės mokytojų seminarijoje, dainavo solo, grojo akordeonu, tai ir mokykloje 1954–1958 m. m. dėstė muziką, vadovavo chorui. Jam išvykus, vienerius metus muzikos mokė taip pat marijampolietis solistas Jurgis Bartininkas. 1960 m. iš Sibiro su tėvais grįžo profesionalus bajaranistas Leonidas Kebleris, kurio tėvas prieš karą dirbo Mockupių pradžios mokykloje. Tačiau jaunam, energingam muzikantui reikėjo platesnės muzikinės erdvės, ir jis išsikėlė į Kauną.

1964 m. iš Griškabūdžio vidurinės mokyklos atvyko mokytojas Mečislavas Balčiūnas. Jis buvo jau garbaus amžiaus, bet labai žvalus, subūrė armonikų ansamblių, vadovavo chorui. Paruošė gražų koncertą P. Vaičiaičio 90-ųjų gimimo metinių minėjimui 1966 m., užrašė P. Vaičiaičio dainų melodijas ir padovanojo muziejui.

Keletą metų muziką dėstė Ona Rugienienė, o po jos atėjo mūsų mokyklą baigusi talentinga muzikantė ir dainininkė Roma Adomaitienė (Stanaitytė). Ji su savo seseria garsėjo kaip puikios dainininkės, koncertuodavo įvairiose rajono vietovėse. R. Stanaitytė suorganizavo estradinį ansamblių. Kolūkis nupirko instrumentus. Norinčiųjų muzikuoti netrūko. Rengdavo koncertus. Konferansjė – Algirdas Ūsas ir Vidmantas Endriukaitis, solistės – Gražvydė Gylytė, Jūratė Bendoraitytė, Violeta Klimaitytė, kuri, baigusi J. Gruodžio muzikos mokyklą, jau daugelį metų dainuoja Kauno muzikinio teatro chore.

1976 m. keletą pamokų turėjo Vladas Leparskas. Jie abu – R. Adomaitienė (Stanaitytė) ir V. Leparskas – paruošė koncertą 100-ųjų Prano Vaičiaičio gimimo metinių minėjimui.

1966–1970 m. mokinių pasilinksminimuose grodavo patys mokiniai. Pagrindiniai muzikantai buvo Pranas Urmulevičius, Vytautas Partikas, Juozas Birgiolas. Vėliau, jau aštuntojo dešimtmečio pradžioje, Algimantas Matijošaitis.

V. Partikas, dirbdamas Jurbarko rajono kultūros namuose, muzikos studijas baigė Klaipėdos universitete. Jis subūrė humoro grupę „Kanabėkas“, kuris turėjo didelį pasisekimą Lietuvoje. Agitmeninių brigadų, o vėliau humoro grupių apžiūroje laimėdavo prizines vietas. Kartu su Vytautu šioje grupėje dalyvavo taip pat buvusi mūsų mokyklos mokinė dainininkė Irena Bartkaitė.

Dar aštuntoje klasėje būdami, Vytautas Partikas ir Vytautas Duoba rengė klasės koncertą, o vėliau įsijungė į suaugusiųjų muzikinius kolektyvus. Du dešimtmečius Sintautų kultūros namuose groja Duobų dinastijos kapela, kurioje keturi mokėsi mūsų mokykloje. Daugiau kaip dešimtmetį kapelai vadovauja Duobų atžala – Virginijus.

Paskutiniajame XX a. dešimtmetyje sužibo ryški žvaigždė – talentinga dainininkė Vida Čeplevičienė (Valavičiūtė). Ji yra sukūrusi ne vienai dainai muziką. Dainininkų konkursuose rajone, apskrityje laimėjusi prizines vietas. Ji puiki renginių organizatorė ir vadovė. Už 2003 m. kultūrinę veiklą jai buvo įteiktas aukščiausias Šakių rajono kultūros darbuotojų apdovanojimas – „Aitvaro“ nominacija. Jos karjeros pradžia mokykloje, kur kartu dainavo su vieneriais metais jaunesne drauge Ieva. Dabar jos kartu dainuoja Sintautų kultūros centre. 2004 m. jos – Šakių rajono „Sidabriniai balsai“ laureatės.

Ieva Maksvytytė su savo seseria Aida roko festivalyje „Sparnai“ Priėnuose užėmė prizines vietas. Aida, besimokydama Sintautų vidurinėje mokykloje, 1980 m. tapo „Dainų dainelės“ laureate. Visa mokykla džiaugėsi, laukė, kada ją išvys televizijos ekrane. O 1990 m. Aida paruošė „Dainų dainelei“ savo seserį Ievą, kuri taip pat tapo laureate.

Nuo 1988 m. Aida Rėčkuvienė (Maksvytytė), baigusi Tallat Kelpšos muzikos mokyklą, dirba Sintautuose. Pati kuria dainas, ruošia mokinius „Dainų dainelei“. Visada koncertuose gražiai skamba jos paruoštos dainos. Mokytoja labai atsakingai žiūri į savo darbą. Ji neišleis mokinių į sceną, kol nenušlifuos, nenudailins dainų. „Dainų dainelės“ konkursuose ir mokykloje gražiai dainuodavo jos mokinės Birutė Grybaitė, Kristina Juškaitė.

Aida Rėčkuvienė paruošė mokinių ir mokytojų jungtinį ansamblį, kuris koncertavo profesoriaus Juozo Pikčilingio 75-ųjų gimimo metinių minėjime 2001 m. kovo mėnesį Vilniuje, Mokslininkų rūmuose. Buvo dainuojamos dainos, kurioms muziką sukūręs Valentinas Bagdonas. Koncerte dalyvavo pats kompozitorius. Jis pasidžiaugė gražiai nuskambėjusiomis savo dainomis, padėjo ansamblio vadovei, įteikė gėlių. Minėjimo dalyviai visi atsiliepė taip: stiprus, geras ansamblis. Kompozitorius taip pat pastebėjo, kad labai gražus mokytojo Valdo Grabausko balsas.

Muzikos mokytoja yra surengusi daug gražių koncertų, sukūrusi Prano Liukaičio tekstams kelias dainas, kai buvo pristatoma jo knyga „Leiskite kreiptis“. Labai gražiai skamba melodijos, sukurtos mokytojos A. Klimaitienės eilėraščiams.

2002 m. sėkmingai pasirodė rajono „Dainų dainelės“ apžiūroje jos sūnus Laurynas, užėmęs pirmąją vietą.

Gražias dainavimo tradicijas suformavo mokytoja Zita Maksvytienė. Ji 10 metų vadovavo kultūros namų etnografiniam ansambliui (1988–1998 m.). Į šį ansamblį įjungė ir mokinius. Jaudinančiai atrodo ansamblis, kai prie suaugusiųjų prisiglaudžia vaikai – daina eina iš kartos į kartą. Šią idėją ji perkėlė ir į

mokyklą. Mokyklos renginiuose taip pat dažnai kartu koncertuoja mokytojai ir mokiniai. Buvusi mokinė Laima Šutrikaitė, dalyvavusi 120-ųjų Prano Vaičiaičio gimimo metinių minėjime, net ašarą nubraukė, matydama dainuojančią tokią darnią mokytojų ir mokinių šeimą.

Daug Sintautų mokyklos mokinių mokėsi ir dabar mokosi Šakių muzikos mokykloje. Tai I. Duoba, M. Jurgilaitė, M. Girduškaitė, T. Čeplevičius, I. Kuraitė, L. Rėčkus ir kt.

Literatūrinis gyvenimas

1954 m. buvo įkurtas literatų būrelis, jam vadovauti teko M. Puodžiukaitienei, net 40 metų. Vienerius metus jam vadovavo mokytoja Valerija Vilčinskienė.

Per kelis dešimtmečius susiformavo būrelio tradicijos: literatai rinko atsiminimus apie poetą P. Vaičaitį, įkūrė muziejų, rengė jubiliejinius P. Vaičiaičio minėjimus, naujausių knygų aptarimus, leido mokyklos sien laikraštį. Kiekvienais metais mokykloje vykdavo poezijos pavasario šventė, kurioje skaitydavo literatai savo kūrybą ir naujai pasirodžiusių autorių poeziją. Jei tik sąlygos leisdavo, vykdavo ir poezijos pavasario renginius. Sunkvežimiu važiavo į V. Mykoliaičio-Putino tėviškėje Pilōtiškėse memorialinio kambario atidarymą ir poezijos šventę. Įspūdingas renginys buvo Salomėjos Nėries tėviškėje Kiršuose 1965 m. pavasarį. Kepino saulė, baigiantis renginiui, apsiniaukė dangus ir prapliupo kaip iš kibiro. Grįžus namo, nebuvo sauso likę nė siūlelio, bet visi laimingi. Laimė, nė vienas nesusirgo.

Poezijos pavasario renginių dalyviai dažnai užsukdavo ir į Sintautus. 1979 m. pavasarį Justinas Marcinkevičius su žmona ir aktoriumi Laimonu Noreika ap-lankė P. Vaičiaičio muziejų, mokiniai skaitė jo eiles, mokytojos Z. Maksvytienė, A. Klimaitienė, L. Kutkaitienė, kaip Vaičaitis rašė, meiliai pavaišino pienu, sūriu, medum, kaimiška duona.

Aktorius L. Noreika ne vieną kartą svečiavosi mokykloje. Jis su savo prog-rama, skirta P. Vaičiaičiui, lankėsi 1978 m., skaitė ją Sintautų visuomenei. Tada literatūros kabinetui padovanojo ne tik P. Vaičiaičio, bet ir Maironio, Just. Mar-cinkevičiaus skaitomų kūrinių įrašus.

Svečiavosi mokykloje rašytojai Juozas Baltušis (1978 m.), Martynas Vainilai-tis, Algirdas Verba, Jurgis Kunčinas, literatūros kritikė Jūratė Sprindytė. 1968 m. literatūriniame vakare dalyvavo aktorė Monika Mironaitė. Ji skaitė ištraukas iš J. Baltušio knygos „Parduotos vasaros“, P. Cvirkos kūrinius vaikams. Pagyrė ir garsiąją mokyklos skaitovę prizininę Romą Jurgilaitę, skaičiusią ištrauką iš K. Sajos apysakos „Klumpės“.

Buvo gerų skaitovų. Prizines vietas rajono konkursuose yra laimėję Marija Paspirgėlytė (I vieta), Gražvydė Gylytė, Algirdas Ūsas, Vidmantas Endriukaitis, Auksė Rūškytė ir kiti. 2003 m. pirmoji vieta raiškiojo skaitymo konkurse paskirta Aurimui Ugenskui (mokytoja Daiva Orintienė), o zoniniame konkurse Jurbarke jis laimėjo antrąją vietą.

Mokyklos literatų kūryba jau 1956 m. buvo spausdinama Kudirkos Nau-miesčio rajono laikraštyje „Naujas kelias“. Čia buvo išspausdinti Onutės Zokaitės (I laidos abiturientė) eilėraščiai, Vytauto Antanaičio pasakėčios. Rašė eilėraščius

Irena Piečiukaitytė, Justinas Vasiliauskas. 1966 m. Irenos Miščikaitės eilėraščiu, skirtu P. Vaičiaičiui, žavėjosi poetas Paulius Širvys, perskaitęs jį muziejuje garsiai.

Poetų buvo visais laikais. Tai Genovaitė Viržaitytė, Danutė Stanislovaitytė, Kazys Žilinskas, Janina Gudaitytė, Virginija Stankaitytė, Romutė Plioplytė, Irma Stikloraitytė, Vaida Ščiučkaitė, Ilona Sakalauskaitė, Odeta Adomaitytė, Vaida Stanislovaitytė, Inga Krokaitė, Jolita Lekavičiūtė, Auksė Rūškytė, Aušra Barmiškytė. Nemažai eilėraščių „Draugo“ literatūriniame puslapyje „Lygumų šaltinis“ išspausdinta Irmos Stikloraitytės, Jolitos Lekavičiūtės.

Prasidėjus Sąjūdžiui, ir mokinių kūryboje papūtė nauji vėjai – jie rašė apie laisvą gimtinę, apie tremtinius. Vaidos Stanislovaitytės eilėraščiai „Papuoškim Lietuvą“, „Sugrižimas“ buvo išspausdinti Šakių Sąjūdžio laikraštyje „Žiburys“. Aukštesniųjų klasių mokinių kūryba surinkta almanache „Šaltinėlis“, jaunesniųjų – „Vyturėlis“.

P. Vaičiaičio jubiliejiniais gimtadieniams mokiniai rašydavo rašinius, kurdavo eilėraščius. Iš jų sudarytas almanachas „Vai, lėkite, dainos“.

Mokyklos sienlaikraščiuose 1964–1966 m. pasirodė Valerijos Tumosaitės eilėraščiai. Ji – ryškiausiai sušvitusi žvaigždė vidurinės mokyklos literatūriniame gyvenime. Kai kurie pradėjo kurti, baigę mokyklą (Teresė Stankūnaitė), kai kurie baigusieji dar nepadėjo plunksnos (G. Viržaitytė, V. Ščiučkaitė, V. Antanaitis).

Literatai leido mokyklos sienlaikraštį, kuriame buvo rašoma apie mokyklos gyvenimą. Vienas skyrelis visada buvo skirtas poezijai, o „Poezijos pavasario“ proga visas sienlaikraščio numeris buvo skiriamas mokinių kūrybai. Sienlaikraštis turėjo geras redaktores, iš kurių garsiausios Laima Rūškytė, Genovaitė Viržaitytė, Violeta Antanaitytė, Birutė Janonytė, Rasa Merkevičiūtė, Violeta ir Danguolė Masaitytės – ilgametės sienlaikraščio sekretorės. Genovaitė Viržaitytė, apdovanota devyniais talentais, sienlaikraštį ne tik perrašydavo, bet ir iliustruodavo karikatūromis, sukurdavo ir epigramas, pavyzdžiui:

*„Mergaitės! Per fiziką
Galit sėdėt be rizikos:
Tik užsiriškite skarelę
Ir pasakykite, kad skauda jums dantelį.“*

Arba:

*„Jie bėgo iš „Akiračio“,
Niekas nebūt pavijęs dviračiu –
Pabėgo jie autobusu...“*

Ji yra parašiusi daugybę straipsnių. Gražiai sušvytėdavo sienlaikraštis ir pa-traukdavo mokinių dėmesį, kai jį perrašydavo ir iliustruodavo Danguolė Masaitytė.

Sintautų vidurinės mokyklos sienlaikraščiai buvo laimėję prizines vietas: 1968 m. pirmąją vietą, vėliau antrąją ir trečiąją vietas. Nemaža mokyklos sienlaikraščių yra saugoma mokyklos muziejuje. Jie – mokyklos istorijos dalis, mokyklos darbo veidrodys.

Literatai rengdavo žymiausių rašytojų jubiliejinus minėjimus, knygų šventes. Literatams per metus susidarydavo gana didelis krūvis: 3–4 dideli renginiai, skaitovų, rašinių konkursai, sienlaikraščio apie 20 numerių parengimas.

Literatūrinį gyvenimą labai pajvairino draugystė su kitomis mokyklomis. 1965–1967 m. m. lituanistės mokytojos A. Klimaitienės klasė draugavo su Kybartų K. Donelaičio vidurinės mokyklos X klase. Jie kviesdavosi sintautiškius į K. Donelaičio minėjimus, mes juos – į P. Vaičiaičio. Vykdavo rimtos mokslinės konferencijos – pranešimus rašydavo ir skaitydavo mokiniai. Buvo skaitomi kūriniai. Tokią draugystę su Jurbarko vidurine mokykla po kelerių metų užmezgė mokytojos Danutės Vaitiekaitienės klasė, kurioje mokėsi poetai K. Žilinskas, A. Barniškytė, D. Stanislovaitytė, puiki skaitovė Jūratė Bendoraitytė, literatūros gerbėjas Vitas Girdauskas. Ši draugystė truko penkerius metus (1973–1977 m.). Šie mokinių susitikimai ne tik pagilindavo žinias, formuodavo mokslinio darbo įgūdžius, bet tai buvo ir dvasinė atgaiva, nuoširdaus bendravimo pamokos, mokyklinės šventės, palikusios mokiniams neišdildomus išpūdžius visam gyvenimui.

Įspūdinga vakaronė „Kur bakūžė samanota“ vyko 1977 m., kurioje dalyvavo tautodailininkė Antanina Dubinskienė, padovanojusi mokyklai savo išaustą rankšluostį „Kur bakūžė samanota“. Tą vakarą buvo dainuojamos liaudies dainos, šokami lietuvių liaudies šokiai ir žaidimai. Mokinius sužavėjo tautodailininkės, baigusios tik tris pradžios mokyklos skyrius, daugybė atmintinai padeklamuotų P. Vaičiaičio eilėraščių.

Literatai organizuodavo literatūrinės ekskursijas. Būrelio nariai pabuvojo Anykščiuosė, Kaune. Didelį išpūdį paliko Tolmiūnkiemis, stebimas iš K. Donelaičio statytos bažnyčios bokštų, poeto mauzoliejus. Grįžę literatai sukūrė eilėraščių.

Gražius prisiminimus paliko S. Nėries giminė alyvoms žydynt, žaliuojant diemedžiui. Juos užrašė literatai ir išspausdino mokyklos sienlaikraštyje.

Nuo 1995 m. būreliui vadovauja mokytoja D. Orintienė.

Literatūrinė atmosfera – Pr. Vaičiaičio muziejus, respublikiniai jubiliejiniai minėjimai, literatūriniai vakarai – nulėmė kai kurių mokinių profesijos pasirinkimą. Lietuvių kalbą VPI studijavo Kristina Liūdžiūtė (dabar mokytoja metodininkė), Dalia Rakauskaitė, Laima Rūškytė, Vida Kemžiūraitė, Vilniaus universitete – Jūratė Šuopytė, Vitas Girdauskas, bibliotekininkystę – Vida Jonikaitytė, Daiva Piečaitytė. Kultūros mokykloje bibliotekininkės profesiją rinkosi Sonata Duobaitė, Jolita Lekavičiūtė.

1999 m. Kristinos Šneiderytės (mokytoja D. Orintienė) poezija pateko į Šakių savivaldybės viešosios bibliotekos jaunųjų literatų leidinį.

1984 m. įsteigta „Lietuvių kalbos garbės knyga“. Į ją buvo įrašomi tais metais geriausiai lietuvių kalbą mokėsi mokiniai. O jų buvo nemažai – Z. Jurgilaitė, J. Bendoraitytė, V. Kirkickaitė, G. Paltanavičius, B. Janonytė, R. Pūraitė, G. Viržaitytė, V. Ščiučkaitė. Ypač gerai lietuvių kalbą mokėjo Mindaugas Bagdonas (2001 m. baigęs dešimtąją klasę).

Mokyklos muziejus

1954 m. devintos klasės mokinys Algirdas Ščiučka atnešė P. Vaičiaičio raštus, 1912 m. išleistus Filadelfijoje. Ši gautoji knyga ir buvo paskatinimas rinkti medžiagą apie Praną Vaičaitį. Literatų būrelio nariai pradėjo tvarkyti P. Vaičiaičio kapą. Mokyklos ir kolūkio lėšomis uždėti antkapiai. Juos padirbdino Sintautų meistras Simanas Pikčilingis. Melioracijos statybos valdybos, kurios kontora buvo P. Vaičiaičio tėviškėje, brolio statytame name, profsajungos pirmininko Masteikos ir direktoriaus Stasio Žalio rūpesčiu kapas buvo aptvertas metaline tvorele.

1961 m. vasario 10 d. surengtas pirmasis pokario metais iškilmingas P. Vaičiaičio 85-ųjų gimimo metinių minėjimas. Po minėjimo literatų būrelio narys Vytautas Antanaitis parašė žinutę į savaitraštį „Literatūra ir menas“. Ši žinia apie minėjimą buvo lyg paskata susidomėti poetu ir jo gimtine. 1964 m. Sintautuose lankėsi Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Rankraštyno skyriaus vedėja Marija Grigaitytė. Ji užrašinėjo atsiminimus apie P. Vaičaitį. Su ja pasitarta dėl muziejaus įsteigimo, nes tą mintį vis kėlė ekskursantai. M. Grigaitytė žadėjo dar duoti pasakutinių poeto laiškų, kurie saugomi rankraštyne, fotokopijas. Mokiniai pranešė, kad pas vieną Sintautų gyventoją yra Vaičiaičių staliukas. Todėl vis drąsiau kilo mintis apie muziejaus įrengimą. Iš Juozo Vaičiaičio gauta šešios įdomios nuotraukos. Tokia buvo muziejaus pradžia.

1964 m. su Zigmu Pikčilingiu nutarėme muziejų įsteigti Vaičiaičių klėtelėje. Dirbtuvių darbininkai pagamino muziejui stalus, muzikos mokytojas L. Keblėris padovanojo P. Vaičiaičio portretą. 1965 m. gegužės mėnesį visą surinktą medžiagą ir užrašytus atsiminimus sutvarkė literatės Gražina Mickevičiūtė, Laima Rūškytė, Laima Liepuonytė, Birutė Šėperytė, Danutė Vilkevičiūtė.

Suaugusiųjų mokymasis Sintautuose

Antanina Klimaitienė, Irena Strokienė

1965 m. rudenį prie Sintautų vidurinės mokyklos buvo įsteigta vakarinė (sezoninė) mokykla. Jos vadove tapo lietuvių kalbos mokytoja Antanina Klimaitienė. Vakarinė mokykla dirbo tose pačiose patalpose kaip ir dieninė, tik vakarais, nuo 18 iki 24 valandos.

Reikėjo sudaryti nebaigusiujų mokyklos sąrašus, su kiekvienu pakalbėti. Buvo suformuotos trys vakarinės mokyklos klasės – penktoji, šeštoji ir devintoji. Lietuvių kalbos jose mokė Antanina Klimaitienė, Marija Puodžiukaitienė, Nijolė Masteikaitė, rusų kalbos – Juozas Ulys, matematikos – Algimantas Bakas, Antanas Vaitkevičius, geografijos – Liudvina Kutkaitienė, istorijos – Zigmas Norkaitis, chemijos – Regina Dėdinienė, fizikos – Marija Norkaitienė, biologijos – Danutė Vaitiekaitienė.

Kai su įstaigų ir organizacijų vadovų pagalba buvo sukviesti būsimieji mokiniai, atliktas jų žinių patikrinimas, sudaryti pamokų tvarkaraščiai, vakarinėje mokykloje prasidėjo mokslas. Iš pradžių mokiniai rinkosi nenoriai, nes tiesioginiai darbai ne visada leido laiku atvykti į mokyklą, bet vėliau mokytojų pastangomis lankomumas pagerėjo. Kartais net į namus tekdavo eiti mokinių ieškoti. Mokiniai ateidavo į klasę pavargę, tiesiai nuo traktoriaus ar mašinos vairo, iš fermų, savo daržo ar nebaigę namų ruošos. Apie mokinių lankomumą ir pažangumą raštu buvo pranešama jų darbovietėms. Buvo tokių, kurie labai stengėsi mokytis, buvo ir tokių, kurie ėjo tik aktyviai raginami. 1967 m. vakarinė (sezoninė) mokykla išleido pirmąją abiturientų laidą.

Vėliau visos rajono vakarinės (sezoninės) mokyklos buvo reorganizuotos į konsultacinius punktus. Nuo tada mokykla dirbo ne vakarais, o dienomis, per dieninės mokyklos moksleivių atostogas. Buvo mokomasi sesijomis. Sesijų metu mokiniai gaudavo minimalių žinių, mokytojai parengdavo užduotis, kurias mokiniai turėjo atlikti tarp sesijinių laikotarpiu, o sesijų metu atsiskaitydavo ir gaudavo įskaitas.

Konsultacinio punkto vadovė A. Klimaitienė privalėjo sudaryti sesijų tvarkaraščius, stebėti, kad mokiniai įsisavintų dėstomus dalykus, teikti ataskaitas Šakių neakivaizdinės mokyklos vadovams, mokyklų inspektoriams. Šakių švietimo skyriaus darbuotojai lankydavosi konsultaciniuose punktuose, domėdavosi mokinių žiniomis. Reikalavimai buvo tokie pat, kaip ir dieninės mokyklos mokiniams. Egzaminai baigiamosioms klasėms, mokyklos baigimo dokumentai buvo taip pat tokie patys.

Sintautų konsultacinis punktas dirbo iki tol, kol nebeliko nebaigusiujų vidurinio mokslo, paskutiniai mokiniai buvo 1984 metais. Vėliau, jeigu „nubyrėdavo“ koks mokinyš iš vidurinės mokyklos, jis buvo siunčiamas į Šakių neakivaizdinę mokyklą arba nukreipiamas į Kudirkos Naumiesčio profesinę mokyklą.

Daugelis mokinių, baigę Sintautų vakarinę ar neakivaizdinę mokyklą, siekė mokslo toliau. Mokėsi Kauno politechnikume, žemės ūkio, mechanizacijos technikuose ir kitur. Iš tokių galima paminėti Antaną Bylaitį, Antaną Stepulaitį, Sigitą Joną Lopetą, Albiną Puodžiukaitį, Albiną Aštrauską, Vincą Stankūną.

Sintautų konsultaciniame punkte mokėsi ne tik Sintautų gyventojai. Norintys įsigyti vidurinį išsilavinimą atvykdavo net iš Jurbarko ar Kauno.

Pirmoji Sintautų vakarinės (sezoninės) mokyklos abiturientų laida. Pirmoje eilėje (iš kairės): mokytojos Irena Virbauskienė, Regina Dėdinienė, mokinė Janina Viliūšienė, mokytoja Antanina Klimaitienė, mokinė Valė Bankietaitė, mokytoja Genovaitė Ulienė; antroje eilėje: direktorius Zigmas Norkaitis, mokiniai Jonas Sigitas Viliūšis, Sigitas Jonas Lopeta, mokytojas Juozas Ulys, mokiniai Juozas Balčiūnas, Jonas Kutkaitis, mokytoja Liudvina Kutkaitienė, pašto viršininkas Vincas Stankūnas, mokytoja Genovaitė Janulevičienė, mokinys Vincas Valaitis. 1967 m. Iš A. Klimaitienės albumo

Pirmoji Sintautų vakarinės (sezoninės) mokyklos aštuntokų laida. Pirmoje eilėje (iš kairės): mokyklos direktorius Zigmas Norkaitis, mokytojos Irena Virbauskienė, Regina Dėdinienė, Liudvina Kutkaitienė, Genovaitė Ulienė, mokytojas Juozas Ulys; antroje eilėje: mokiniai Vytautas Šimaitis, neatpažintas, Jonas Kliučinskas, Albinas Aštrauskas, neatpažintas, mokytojos Antanina Klimaitienė, Genovaitė Janulevičienė. 1967 m. Iš A. Klimaitienės albumo

Sintautų pagrindinė mokykla 2001–2012 metais

Irena Strokienė

2000-ųjų rugsėjo 1-ąją Sintautų vidurinė mokykla sutiko pasikeitusi – dėl mažo mokinių skaičiaus nebuvo suformuota vienuoliktą klasė.

Išvykus į Vilnių direktoriui Vytautui Balzeriui, 2001 m. sausio 9 d. vadovauti mokyklai pradėjo fizikos, astronomijos ir darbų mokytojas Vytautas Strolys. Mokytoju pradėjęs dirbti 1979 m., jis gerai žinojo mokyklos situaciją, pažinojo tiek mokytojus, tiek mokinius, todėl jo kandidatūrai buvo vieningai pritarta. Veiklus, energingas, atviras naujovėms, pritariantis gražioms iniciatyvoms direktorius pelnė autoritetą tarp mokyklos bendruomenės narių ir Šakių rajono mokyklų vadovų. 2010 m. jis išrinktas Šakių rajono mokyklų Direktorių tarybos pirmininku. Sintautų pagrindinės mokyklos direktoriaus pavaduotoja liko dirbti Irena Strokienė, paskirta į šias pareigas 1990 metais.

Šakių rajono savivaldybės tarybos 2001 m. gegužės 10 d. sprendimu Nr. 94 „Dėl mokyklų likvidavimo ir reorganizavimo“, 2001 m. pavasarį, išleidusi paskutinįją, 43-iąją abiturientų laidą, mokykla reorganizuota į pagrindinę.

Paskutinė, 43-oji Sintautų vidurinės mokyklos abiturientų laida su mokytojais. Sėdi (iš kairės): mokytojos Aida Rėčkuviėnė, Regina Dėdinienė, direktorius Vytautas Strolys, direktoriaus pavaduotoja Irena Strokienė; 2-oje eilėje stovi: mokytojai Marija Puodžiukaitienė, Loretą Grabauskienė, Daiva Piečaitytė, Algimantas Bakas, abiturientė Renata Puišytė, mokytoja Regina Bakienė, abiturientės Vilma Pušinaitytė, Kristina Juškaitė, Inga Matulaitytė, Irma Zagurskytė, mokytoja Daiva Orintienė, abiturientė Erika Charitonova, mokytojos Ieva Labunaitienė, Alina Bakanauskienė; 3-ioje eilėje: Darius Bagdonas, Saulius Valaitis, Kęstas Siaurusevičius, Rimas Valaitis, Andrius Petrauskas. 2001 m. Iš D. Piečaitytės albumo

Sintautų pagrindinės mokyklos mokytojų kolektyvas 2001 m. Sėdi (iš kairės): Aušra Užupytė, Daiva Piečaitytė, Aida Rėčkuvienė, direktorius Vytautas Strolys, Daiva Orintienė, Rasa Bebrauskienė; 2-oje eilėje stovi: Vytautas Strokas, Raimundas Daniliauskas, Jūratė Arštikaitienė, Regina Bakienė, direktoriaus pavaduotoja Irena Strokienė, Loreta Grabauskienė, Ieva Labunaitienė, Reda Glinskienė, Valdas Grabauskas; 3-ioje eilėje: Audronė Karnauskienė, Birutė Unguvaitienė, Irmanta Bakienė, Alina Bakanauskienė, Jūratė Poderienė. Iš mokyklos archyvo

2001–2002 m. m. Sintautų pagrindinėje mokykloje sukomplektuota dešimt klasių, jose mokėsi 133 mokiniai. Didžiausias mokinių skaičius – 167 buvo 2005–2006 mokslo metais. Vėliau moksleivių tai sumažėdavo, tai vėl šiek tiek padidėdavo, nors „nutekėjimo“ į kitas mokyklas beveik nebuvo.

Švenčiant pagrindinės mokyklos dešimtmetį, mokykloje mokėsi 120 mokinių ir 8 ikimokyklinės grupės vaikai Sintautų vaikų darželyje.

Pirmaisiais pagrindinės mokyklos metais mokykloje dirbo 24 mokytojai, iš jų 4 pradinėse klasėse. Kolektyvas buvo jaunas, siekiantis tobulėti, lengvai priimančias naujoves, kurių tuo metu mokyklose radosi vis daugiau.

2001 m. pradėjo dirbti keletas jaunų mokytojų, kurie lengvai pritapo draugiškame kolektyve. Tai buvusi mokinė, kūno kultūros dėstytoja Birutė Unguvaitienė (Bakanauskaitė), informatikos specialistas Vilius Zybertas, anglų kalbos mokytoja Jūratė Poderienė, chemijos ir biologijos mokytoja Reda Glinskienė, šokio paslapčių mokiusi Kristina Piečaitienė bei specialioji pedagogė Irma Strimaitytė.

2001–2002 m. m. mokinių ir tėvų pageidavimu įvestas anglų kalbos mokymas ir kompiuterinio raštingumo pasirenkamasis kursas.

2003 m. baigusi socialinius mokslus Klaipėdos universitete, socialine pedagoge pradėjo dirbti buvusi pradinė klasių mokytoja Jūratė Arštikaitienė. Ji pakeitė neilgai dirbusią kolegę Daivą Bataitienę.

Sintautų pagrindinė mokykla. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

2004 m. rudenį į mokyklą dėstyti anglų kalbos atėjo ir čia pasiliko Jūratė Kriauciūnienė.

Sumažėjus pasirenkančių mokytis vokiečių kalbą mokinių, 2006 m. iš mokyklos išėjo mokytoja Aušra Užupytė. Vieneriems mokslo metams ją pakeitė mokytoja Rima Stepaitienė. 2007–2008 m. m. su paskutiniaisiais vokiečių kalbą pasirinkusiais dešimtokais dirbo mokytoja Rita Būdininkaitė.

Kiek žymesnė buvo ir technologijų mokytojų kaita, nes norint, kad visų dalykų mokytų mokytojai specialistai, juos tenka „dalintis“ su kitomis mokyklomis. Per pastarąjį dešimtmetį technologijų mokė Raimundas Daniliauskas, Gintaras Smilgius, Ilmaras Žanis Jakštas, Sigitas Mockus. Loreta Grabauskienė technologijų moko jau 16 metų. Jos kolega 2010 m. tapo Eirimas Martūnas.

Kitų dalykų mokytojų kaitos nebuvu. Dažnai pajuokaujama: „*O kaipgi kitaip, juk Sintautų mokykla geriausia!*“

2011–2012 m. m. mokykloje dirba dvidešimt aštuoni pedagogai – keturi pradinėse klasių, septyniolika dalykų mokytojų, taip pat ikimokyklinio auklėjimo pedagogė, dvi vaikų darželio auklėtojos, socialinė pedagogė, specialioji pedagogė logopedė, meninio ugdymo pedagogė, direktoriaus pavaduotoja ikimokykliniam ugdymui. Visi specialistai įgiję kvalifikacines kategorijas: 4 mokytojai metodininkai, 22 vyresnieji mokytojai, 2 įgiję mokytojo kvalifikacinę kategoriją.

Mokyklos direktoriaus Vytauto Strolio nuomone, vienas iš svarbiausių mokyklos sėkmės veiksnių yra tai, kad visų dalykų moko aukštos kvalifikacijos mokytojai specialistai, turintys didelę darbo patirtį.

Pagrindinius klausimus mokykloje sprendžia mokyklos taryba. Jos pirmininku nuo 2001 m. renkamas Valdas Grabauskas. Mokyklos taryba – aukščiausioji mokyklos savivaldos institucija, atstovaujanti mokiniams, mokytojams ir tėvams (globėjams, rūpintojams) ir vietos bendruomenei. Ji tvirtina pagrindines darbo kryptis, apibūdina mokyklos veiklos programą, nuostatus, vidaus darbo tvarkos taisykles, ugdymo planą, nustato ugdymo organizavimo tvarką, teikia siūlymus mokyklos direktoriui priimant darbuotojus ir vertinant jų darbo rezultatus, vertina mokyklos vadovų veiklą, pareiškia nuomonę jiems atestuojantis, sprendžia moksleivių šalinimo iš mokyklos klausimus, skiria atstovus į pedagogų atestacijos komisiją ir viešo konkurso laisvai direktoriaus vietai užimti komisiją, kontro-

Sintautų mokyklos atributika: vėliava, marškinėliai, skarelės. Tupi (iš kairės) Leonas Rėčkus, Audrius Navickas; stovi Guoda Venciūtė, Greta Unguaitytė, Ieva Gudaitytė, Julija Labunaitytė; trečioje eilėje – Sandra Olertaitė. 2012 m. Iš mokyklos archyvo

liuoja mokyklos ūkinę ir finansinę veiklą, dalyvauja sudarant ūkinės ir finansinės veiklos planą ir kt.

2011 m. pavasarį mokyklos tarybos nariais išrinkti Daiva Orintienė, Rūta Galinskienė, Rūta Ižganaitienė, Giedrius Murauskas, Vilma Turevičienė, mokiniai Leonas Rėčkus, Julija Labunaitytė, Ieva Gudaitytė.

Mokykloje nuolat veikia mokytojų taryba, kurią sudaro mokyklos vadovybė, visi dirbantys mokytojai ir kiti ugdymo procese dalyvaujantys darbuotojai. Ji aptaria praktinius švietimo reformos įgyvendinimo klausimus, svarsto vaikų ir mokinių ugdymo rezultatus, jų fiksavimą, informacijos panaudojimą, mokymosi formos pasirinkimą, pedagoginės veiklos tobulinimo būdus, diskutuoja dėl mokyklos veiklos programos, aptaria ugdymo planų, bendrųjų ugdymo programų įgyvendinimo ir bendrojo išsilavinimo standartų pasiekimo, pedagoginės veiklos praktinius klausimus, patvirtina ugdymo planų reikalavimus, kartu su mokyklos socialine ir specialiąja pedagogėmis bei bendruomenės slaugytoja aptaria moksleivių sveikatos, saugos darbe, mokymosi, poilsio ir mitybos klausimus.

Nuo 2001 m. renkama mokinių tarybą sudaro 5–10 klasių mokiniai, kurie į tarybą renkami klasės susirinkimuose kiekvienų mokslo metų pradžioje. Tarybos veiklą koordinuoja mokytoja Regina Bakienė. Mokinių tarybai vadovauja visuotiniuose mokyklos mokinių rinkimuose išrinktas mokyklos prezidentas. 2011 m. gegužės 19 d. juo antrą kartą tapo Leonas Rėčkus. Mokinių taryba svarsto ir tvirtina svarbiausius mokinių renginių planus, koordinuoja mokinių savivaldos veiklą bei planuoja popamokinį užimtumą, rūpinasi drausmės ir tvarkos palaikymu, svarsto mokinių teisių mokykloje ir už mokyklos ribų gynimo klausimus, dalyvauja Lietuvos mokinių parlamento rinkimuose bei Šakių rajono mokinių tarybos veikloje.

Visi mokykloje besimokantys dešimtokai įgyja pagrindinį išsilavinimą ir sėkmingai tęsia mokymąsi Šakių „Žiburio“ gimnazijoje, Šakių „Varpo“ vidurinėje mokykloje, kiek rečiau – Kudirkos Naumiesčio Vinco Kudirkos gimnazijoje, Marijampolės profesinio rengimo centro Kudirkos Naumiesčio skyriuje bei kitose mokyklose.

Kasmet tradiciškai išrenkamas geriausiai besimokančių dešimtukas. Dažnai būna, kad penktoje klasėje pradėjęs labai gerais pažymiais mokytis mokinys savo pozicijų neužleidžia, kol baigia mokyklą. 2001–2011 m. absoliučiai geriausio mokinio vardą pelnė Leonas Rėčkus, kuris ne tik mokosi dešimtukais, bet ir aktyviai dalyvauja įvairiose olimpiadose, konkursuose, kuriuose taip pat dažnai lydi sėkmė. Mokykla didžiuojasi Kristinos Duobaitės, Giedrės Čiuprinskaitės, Liudo Duobos, Lauryno Rėčkaus, Ingridos Kuraitės, Marijos Girdauskaitės, Aidos Jasevičiūtės, Vaivos Markevičiūtės, Egidijaus Markevičiaus, Aušros Valinskytės, Liucijos Kamaitytės, Audronės Petravičiūtės, Rūtos Matijošaitytės, Tomo Čeplevičiaus, Vaivos Valinskytės, Jorio Grabausko, Guodos Venciūtės, Eriko Ragelio, Gretos Unguvaitytės, Justės Kamaitytės, Julijos Labunaitytės, Ievos Gudaitytės, Simono Daniliausko, Donato Unguvaičio, Ievos Daniliauskaitės, Ievos Bingelytės, Monikos Gudaitytės, Jokūbo Cikanavičiaus, Milenos Čiricaitės, Auksės Puišytės mokymosi rezultatais.

Trečdalis mokinių mokosi labai gerai ir gerai. Lietuvių kalbos ir matematikos pagrindinio ugdymo patikrinimo rezultatai, lyginant su kitų rajono pagrindinių

mokyklų mokinių rezultatais, yra pakankamai geri. Lietuvių kalbos įvertinimo vidurkis pastaraisiais metais 8,0–7,12, matematikos kiek žemesnis – 7,00–5,33. Nors patikra iki 2012 m. nebūdavo privaloma, į ją susirinkdavo didžioji dalis dešimtos klasės mokinių.

Nepatenkinamai besimokančių nėra daug. Dažna nepatenkinamo mokymosi priežastis – prastas lankomumas, nenoras mokytis, kartais draugų įtaka.

Mokykloje sudarytos galimybės atsiskleisti skirtingų gebėjimų mokiniams. Jei mokinys gabus, jis gali tikėtis sunkesnės, įvairesnės ar papildomos užduoties. Tie, kuriems reikia pagalbos, mokosi pagal savo gebėjimams pritaikytas programas, kurios skiriamos atlikus tyrimus Šakių savivaldybės Pedagoginėje psichologinėje tarnyboje ir aptariamoms mokyklos Specialiojo ugdymo komisijoje, o nuo 2010–2011 m. m. – Vaiko gerovės komisijoje. Nedidelė mokykla šiuo atveju turi privalumų – pastebimas kiekvienas mokinys, žinomos jo bėdos, rūpesčiai, džiaugsmas ir pasiekimai. Įvairiapusių mokinių poreikių žinojimas padeda siekti geresnių ugdymo rezultatų.

Įvairiems mokinių gabumams atsiskleisti padeda ir neformalaus ugdymo būreliai. Jų 2011–2012 m. m. veikia 17 – meninių, sportinių, pilietinės veiklos ir kt. Mokykla kasmet išnaudoja visas leidžiamas šiai veiklai valandas. Būreliai siūlomi atsižvelgiant į turimą mokytojų kvalifikaciją, išteklius, mokyklos tradicijų tęstinumą, mokinių pageidavimus.

Mokiniai kiekvieną pavasarį apklausiami, kokius būrelius norėtų lankyti kitais mokslo metais.

Juos lanko dauguma mokinių, nors kartais sunku suderinti norus, užsiėmimų laiką, ypač į mokyklą važinėjantiems. Populiarūs dailės, muzikos ir dainavimo, muziejininkų, sporto, dramos, valančių būreliai. Būrelių veiklos rezultatus mokyklos bendruomenė gali pamatyti mokslo metų baigiamajame koncerte, taip pat tradicinių švenčių metu.

2009 m. po kelerių metų pertraukos vėl pradėjo veikti dramos būrelis. Jam vadovauti ėmėsi mokytoja Jūratė Kriaučiūnienė. Visus sužavėjo Atsisveikinimo su mokykla šventėje parodytas spektaklis „Kuršiukas“, o kitais metais – spektaklis „Auksinis obuolys“, kurį galėjo pamatyti ir rajono žiūrovai teatrų festivalyje Grīškabūdyje.

Mokyklos, miestelio bendruomenės švenčių metu, rajono, respublikos ir tarptautiniuose konkursuose puikiai pasirodo muzikos mokytojos Aidos Rėčkuvienės parengti dainininkai.

Mokyklos muziejininkai, vadovaujami mokytojos M. Puodžiukaitienės, kasmet rengia žymių žmonių jubiliejų paminėjimus, renka kraštotyrinę medžiagą. Būreliai nariai dalyvavo muziejininkų konferencijose Vilniuje, Marijampolėje, respublikinėje muziejininkų darbų parodoje, kurioje buvo gerai įvertinta jų tiriama veikla.

Medžio drožėjo Eirimo Martūno vadovaujamo būrelio „Meistrelis“ nariai mokosi prakalbinti medį, džiugina artimuosius ir mokyklos svečius savo pirmaisiais darbais.

Mokiniai mėgsta sportuoti, todėl kasmet nemažai jų pasirenka vienokį ar kitokį sporto būrelį – krepšinio, lengvosios atletikos, stalo teniso, aerobikos, kuriems vadovauja mokytojai Birutė Unguvaitienė, Valdas Grabauskas, Vytautas Strokas.

Festivalio „Dainuokime angliškai“ dalyviai Banie Mazurskie miestelyje (Lenkija). Pirmoje eilėje (iš kairės): moksleiviai Roberta Armanavičiūtė, Aida Jasevičiūtė; 2-oje eilėje: Liudas Duoba, Ingrida Kuraitė, Marius Matijošaitis, Rūta Matijošaitytė, Milda Stanaitytė, Asta Mekšraitytė, Laurynas Rėčkus, Vaiva Markevičiūtė, Marija Girdauskaitė, mokytoja Loreta Grabauskienė, Sintautų kultūros namų direktorė Laima Girdauskienė. 2004 m. balandžio 24 d. Iš mokyklos archyvo

2010 m. veiklą pradėjęs mokytojos Rasos Bebrauskienės vadovaujamas „Vartojimo kultūros ugdymo“ būrelis jau spėjo surengti keletą įdomių, nuotaikingų projektų.

Pradinių klasių mokiniams gerai žinomi Dalės Kažemėkaitienės saugaus eisimo mokyklėlė ir Valdo Grabausko sporto būrelis.

Pastarasis dešimtmetis nudžiugino įvairių mokomųjų dalykų olimpiadų, konkursų rezultatais.

Ne kartą iškovotos pirmosios ar prizinės vietos lietuvių kalbos olimpiadose, skaitovų konkursuose, kuriems mokinius rengė mokytojos Daiva Orintienė ir Daiva Piečaitytė. Tarsi savaime įprastu dalyku tapo pirmos ar prizinės vietos epistolinio rašinio priešgaisrine tematika konkursuose.

2010 m. gruodžio mėnesį mokinių komanda dalyvavo Marijampolės apskrities viktorinos „Moki žodį – žinai kelią“ pirmajame etape Šakiuose, o geriausiai pasirodžiusi 9 klasės mokinė Greta Unguwaitytė atstovavo rajonui Marijampolėje vykusiame antrajame viktorinos etape ir užėmė antrąją vietą. Pasirengti konkursui padėjo mokytoja Daiva Orintienė.

Biologijos mokytojos Redos Glinskienės, fizikos mokytojo Vytauto Strolio, vokiečių kalbos mokytojos Aušros Užupytės, anglų kalbos mokytojos Jūratės Kriaučiūnienės, geografijos mokytojos Rasos Bebrauskienės, istorijos mokytojos

Irenos Strokienės, technologijų mokytojo Sigitos Mockaus parengti mokiniai taip pat ne kartą tapo rajono dalykų olimpiadų nugalėtojais ir prizininiais.

Mokyklos komanda, kurią konkursui rengė istorijos mokytoja Irena Strokienė, 2004–2005 m. du kartus iš eilės užėmė pirmą vietą respublikos teisinių žinių konkurso „Temidė“ rajoniniame ture. Ir moksleiviai, ir juos mokiusi mokytoja džiaugėsi 2009 m. konkurse „Ką žinai apie Lietuvos kariuomenę?“ rajone iškovota antrąja vieta.

Puikių rezultatų ne kartą pasiekė mokiniai, dalyvavę „Kengūros“ užsienio kalbų tarptautiniame konkurse. 2008 m. laimėtas rusų kalbos „Auksinės kengūros“ diplomai, 2009 m. – anglų kalbos „Oranžinės kengūros“ ir keletas „Sidabrinės kengūros“ diplomų. Mokiniai ruošė rusų kalbos mokytoja Regina Bakienė ir anglų kalbos mokytoja Jūratė Kriaučiūnienė.

2008 m. rusų kalba dainuojama daina pelnė nugalėtojos vardą rajono konkurse „Dainuokime užsienio kalbomis“. Mokytojos Regina Bakienė ir Aida Rėčkuvienė, kurios rengė moksleivių ansamblių konkursui, ir džiaugėsi, ir nerimavo, nes mokyklai buvo suteikta teisė kitais mokslo metais tokį konkursą surengti Sintautuose. Dainuojantys užsienio kalbomis jau turėjo „tarptautinę patirtį“, nes 2004 m. sėkmingai dalyvavo tarptautiniame dainų konkurse „Dainuokime angliškai“ Lenkijoje. Dalyvauti konkurse pakviesta Sintautų kultūros centro direktorė Laima Girdauskienė, mat buvo parengtas bendras projektas su Lenkijos Banie Mazurskie kultūros centru.

Respublikinio konkurso „Dainų dainelė-2012“ rajoniniame ture mokytojos Aidos Rėčkuvienės paruoštas duetas Julija Labunaitytė ir Leonas Rėčkus tapo laureatais ir atstovavo rajonui antrajame ture Marijampolėje. Sintautų mokyklos dainininkai „Dainų dainelės“ konkurse gerai pasirodė ir ankstesniais metais.

Pagyrimo raštais buvo įvertinti 2009 m. dalyvavę šokių šventėje „Atidarykit vartelius“ jaunieji mokyklos šokėjai, kuriuos mokė Vida Čeplevičienė.

Tradicija tapo dalyvauti ir sulaukti gerų įvertinimų tarptautiniuose vertimų konkursuose „Tavo žvilgsnis“, „Gintarinė žvaigždė“, viktorinoje „Skelbk Gerąją Naujieną“, tarptautiniame matematikos konkurse „Kengūra“ bei informacinių technologijų konkurse „Bebras“.

Konstitucijos egzamine kasmet dalyvauja pradinių klasių istorijos mokytojų Daivos Piečaitytės ir Irenos Strokienės parengti mokiniai.

Respublikinio konkurso „Dainų dainelė“ 2012 m. rajono turo nugalėtojai Julija Labunaitytė ir Leonas Rėčkus. J. Kliučiaus nuotr.

Trečios klasės mokiniai su auklėtoja Ieva Labunaitiene. Sėdi (iš kairės): Simona Jonikaitytė, Alma Kamaitytė, Karolina Rimkutė, Gina Adomaitytė; stovi: Nojus Dumbliauskas, Ernestas Ulvidas, Lukas Ragelis, Marius Valavičius, Deimantė Duobaitė, Antanas Petravičius, Gustas Levendauskas, Laura Prapuolenytė, Paulius Knezevičius, Benas Sukackas, Veinartas Rasimas. 2009 m. spalis. Iš mokyklos archyvo

Aktyviai dalyvauja mokyklos, rajono ir respublikos renginiuose bei konkursuose mokytojos Reginos Bakienės dailės paslapčių mokomi jaunieji dailininkai Griškabūdžio jaunimo klubo „Savas“ projekte, konkursuose „Lietuvos kovų ir netekčių istorija“, „Žiemos pasaka“, „Mano šeima“, plakato konkurse „Saugi vaikystė“, Šakių Priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos piešinių priešgaisrine tema, Velykinės atvirutės konkursuose, dažnai tapdami nugalėtojais ir prizininkais. 2007 m. pirmąją vietą buvo įvertintas darbas Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos konkurse „Gyvenkime saugiai“. 2011 m. apdovanojimus pelnė darbai respublikos konkursuose „Karališkoji Čiurlionio pasaka“ ir „Piešiu laisvę“.

Piešiniiais papuošta mokyklos kiemelio lauko siena ir senoji mokykla miestelio centre. Mokinių piešinių ir fotografijų parodos rengiamos mokykloje, kultūros centre, Sintautų bažnyčioje.

2008 m. mokiniai ir dailės mokytoja Regina Bakienė „atrado“ keramiką. 2009 m. mokyklai įsigijus keramikos degimo krosnelę, sukuriama suvenyrų ir mokyklos šventėms, ir sau.

Įvairiose rajono, apskrities ir respublikos varžybose daugelį kartų nugalėtojais ir prizininkais tapo mokytojų Birutės Unguvaitienės ir Vytauto Stroko vadovaujami mokyklos sportininkai.

Neatsilieka ir pradinių klasių mokiniai. 2001–2012 m. ne kartą užimtos prizinės vietos pradinių klasių dailaus rašymo konkurse, „Šviesoforo“ konkurse, pagyrimo verti pasirodymai rajono pradinių klasių skaitovų konkurse. Mokinius konkursams rengė mokytojai Alina Bakanauskienė, Valdas Grabauskas, Ieva Labunaitienė, Dalė Kažemėkaitienė.

Mokyklai tapus pagrindine, nemažėja talentingų, veiklių mokinių. 2009–2012 m. įvairioje veikloje mokykloje ir už jos ribų dalyvauja Justė Kamaitytė, Ieva Gudaitytė, Julija Labunaitytė, Greta Unguvaitytė, Leonas Rėčkus ir kt.

Mokyklos prezidentas, daugelio olimpiadų dalyvis, laureatas bei diplomantas Leonas Rėčkus kuria vadinamąją miesto muziką. Dalyvavo „Mix Subas“ laidoje, jo kūriniai keletą kartų transliavo radijo stoties ZIP FM laidos. Leonas puikiai dainuoja – kartu su Julija Labunaityte tapo respublikinio dainų konkurso „Dainų dainelė-2012“ rajono turo laureatais. Jis aktyviai prisideda prie Šakių rajono jaunimo inicijuojamų projektų, dalyvauja mokyklos iniciatyvinės grupės „Moksleiviai prieš smurtą“ veikloje. Nors pareigų ir pomėgių daug, Leonas puikiai mokosi.

Greta Unguvaitytė piešia, lipdo iš molio, kuria papuošalus, mėgsta dainuoti, šokti, vaidinti. Dešimtokė yra surengusi net tris savo tapybos darbų personalines parodas, dalyvauja dailininkų pleneruose. 2009 m. dalyvavo respublikiniame konkurse „Lietuvos kovų už laisvę ir netekčių istorija“ ir tarptautiniame tapybos konkurse „Velazquez – The Kings Painter And The Painters Prince“, kuriuose buvo įvertinta labai gerai. 2011 m. jos darbai pelnė apdovanojimus Lietuvos vaikų ir jaunimo meninės kūrybos konkurse „Karališkoji Čiurlionio pasaka“, nacionaliniame moksleivių piešinių konkurse „Piešiu laisvę“. Lietuvos Respublikos Seime ji gavo padėką už piešinio techniką ir tautiškumą. Nacionalinio socialinės integracijos instituto metodinio leidinio, išleisto 2011 m., viršelį taip pat puošia Gretos piešinys.

Greta Unguvaitytė puikiai mokosi, penkis kartus yra tapusi mokykloje rengiamo kasmetinio Dailės rašinio konkurso nugalėtoja, ne kartą apdovanota garbės raštais už gerus rezultatus dalykinėse rajono olimpiadose. 2011 m. rudenį Greta dalyvavo Lietuvos televizijos konkurse „Vunderkindai.lt“.

Julija Labunaitytė piešia, lipdo iš molio, dainuoja, aktyviai dalyvauja mokyklos, rajono, respublikos projektuose. Julijai puikiai sekėsi 2008 m. Lenkijoje vykusiame 8-ajame tarptautiniame meno konkurse „Modigliani The Prince of Montparnasse“. 2010 m. birželio ir liepos mėnesiais ji kartu su meno mokyklų moksleiviais iš Lietuvos ir Lenkijos susitiko kartu tapyti paveikslus, fotografuoti ir parengti bendrus muzikinius projektus. Goldape (Lenkija) 2010 m. išleistame albume yra ir Julijos tapybos darbų reprodukcijos bei nuotrauka.

Dailės mokytoja Regina Bakienė su mokinine Greta Unguvaityte. Iš mokyklos archyvo

Julijos Labunaitytės ir Gretos Unguvaitytės iliustracijos puošia kraštiečių poetų eilėraščių knygas – buvusios mokytojos Antaninos Klimaitienės „Prie namų slenksčio“ ir poezijos rinkinį „Sužydėjo 11 alyvų“. Julija sukūrė piešinį 2009 m. Sintautų kalendoriaus viršeliui.

Moksleivė gerai mokosi. Ji – daugkartinė mokykloje rengiamo kasmetinio Dailyrasčio konkurso prizininė, aktyvi mokyklos iniciatyvinės grupės „Moksleiviai prieš smurtą“, tarptautinio projekto „Saugi mokykla“ dalyvė.

Ieva Gudaitytė – nepakeičiama mokyklos renginių vedėja, skaitovė, ne kartą dalyvavusi rajono konkursuose, puiki mokyklos dramos būrelio ir kartu su klasės draugėmis kuriamų filmų aktorė, aktyvi tarptautinio projekto „Saugi mokykla“, mokyklos iniciatyvinės grupės „Moksleiviai prieš smurtą“ narė. Ieva labai gerai mokosi, ne kartą dalyvavo tarptautiniame matematikų konkurse „Kengūra“, kuriame pasiekė gerų rezultatų. Mėgsta piešti, dalyvauja mokinių darbų parodose.

Justė Kamaitytė dainuoja, groja gitara, aktyviai dalyvauja įvairiuose konkursuose, kartu su klasės draugėmis Julija Labunaityte, Ieva Gudaityte, Greta Unguvaityte kuria filmus, aktyviai dalyvauja tarptautinio projekto „Saugi mokykla“, mokyklos iniciatyvinės grupės „Moksleiviai prieš smurtą“, projekto „Piliečio žadintuvas“ veikloje, kartu su Greta Unguvaityte rengia užsiėmimus „Bendraamžis bendraamžiui“. 2010 m. lapkričio mėnesį Justė dalyvavo Lietuvos televizijos konkurse „Tūkstantmečio vaikai“.

Sintautų pagrindinė mokykla gali pagrįstai didžiuotis ne tik iškovotais laimėjimais olimpiadose ir konkursuose, bet ir sukurtomis bei kuriamomis mokyklos tradicijomis.

Gražia tradicija tapo naujus mokslo metus pradėti šv. Mišiomis, o po jų šventę tęsti mokyklos vidiniame kieme. Aidint skambučio garsams, orūs dešimtokai už rankučių atsiveda pirmokėlius. Giedamas Lietuvos himnas, deklamuojami posmai apie rugsėjį, vaikystę, mokyklą. Visus sveikina mokyklos direktorius, kalba tėveliai, svečiai.

Kasmet minima Mokytojo diena. Mokinukai žino, jog pamokos tą dieną tikrai bus neįprastos, nes jas ves dešimtokai. Mokytojams taip pat tenka prisiminti moksleiviškas dienas – sėdėti suoluose, atlikti įvairias užduotis.

Ruduo – svarbus metas penktokams. Vos apšilus kojas dalykinėje sistemoje, rengiamos penktokų krikštynos. Tik joms įvykus, gali atsikratyti mažiukų vardo.

Nepalieka abejingų kasmetinė Derliaus šventė – ant stalų puikuojasi rudens gėrybės, akį džiugina puokštės, neįprastais personažais ir daiktais virtę vaisiai ir daržovės, kviečia rudens mugė.

Minint pasaulinę kovos su AIDS dieną, mokykla ne kartą buvo tapusi „Sveikatos miestu“, direktorius – miesto meru, koridoriai – Dantų šepetukų, Vitaminų, Sveikuolių ir kt. gatvėmis, klasės – miesto visuomeninės paskirties pastatais. Miesto gyventojams – mokiniams ir mokytojams – siūloma ypatinga programa: pažintys su „kino teatru“, „senąsias žolių arbatos tradicijas puoselėjančia vaistine“, „sporto kompleksu“, „muge“ ir pan.

Aplankyti Sintautų senelius prieš šv. Kalėdas ir šv. Velykas – dar viena graži tradicija, kurią puoselėja mokyklos valančiukai. Seneliams dovanojami vaikų sukurti suvenyrai, linkima gerų švenčių, stiprios sveikatos.

Gruodžio pradžioje mokykloje jau sklando kalėdinė dvasia – klasės, koridoriai ir kitas patalpas bei eglutes priešais mokyklą puošia visi – nuo mažiausio iki didžiausio. Šis metas ypatingas dešimtokams ir devintokams – vyriausieji tradiciškai kasmet puošia didžiąją eglę, o devintokai – salę.

Didžiosios šventės laukimo nuotaika ypač sustiprėja rengiantis Advento popietei, kuri vyksta bažnyčioje arba mokykloje. Mokinių ir mokytojų skaitomi poezijos posmai, švelni dūdelių ir vargonų muzika, įtaigūs kunigo žodžiai sukuria vidinės ramybės jausmą, norą tapti geresniais.

Kiekvienų metų pradžioje mokykloje minimos svarbios mūsų valstybės ir tautos datos: netektimi ir siaubu paženklinta Sausio 13-oji, šaltam speige nušvintanti Vasario 16-oji ir pavasariškai žvali, šviesos kupina Kovo 11-oji.

Laivės gynėjų dieną prisimenami žuvę už Lietuvos laisvę, žvakių liepsnelių šviesoje jų atminimas pagerbiamas Tylos minute. Mokiniai ir mokytojai dalyvauja Sintautų kultūros centro organizuojamame Sausio 13-osios bėgime Sintautų seniūnijos taurei laimėti.

Kelerius metus Vasario 16-oji, Lietuvos valstybės atkūrimo diena, buvo minima vykdant trijų mokyklų projektą „Kai tariu tavo vardą, Lietuva...“ Nedidukė Sintautų mokyklos salė vos talpino svečius ir saviškius. Dainas keitė eilėraščiai, žavėjo piešinių pristatymas, komandų žinios bei išradingumas. Komisija, kurią sudaro trijų mokyklų atstovai, dirbo net sušilusi, nes stengėsi nustatyti, kuri komanda verta dainingiausios vardo, kurios komandos kapitonas pats šaunias, kurie geriausiai žino gimtojo krašto istoriją, moka gražiausiai piešti, deklamuoti ir pan. Sintautuose svečiavosi Beržynų, Žvirgždaičių, Paluobių pagrindinių mokyklų mokiniai ir mokytojai. Pastaraisiais metais ši svarbi data minima Pilietinės dainos konkursu, kuriame dalyvauja visos klasės.

Kovo 11-oji paminima koncertu, kuriame dalyvauja vaikų darželio auklėtiniai, mokiniai, tėvai ir mokytojai.

Kovo mėnesį mokykloje rengiama tradicinė šventė „Mes jau užaugome“. Linksmos vakaronės metu vyksta dešimtokų išradingumo patikrinimas, skamba linksmi pamokymai ir patarimai.

Nepamiršamos ir minimos kalendorinės šventės – Užgavėnės, Atvelykis. Senųjų tradicijų prisiminimas skatina išradingumą, ugdo pagarbą etninei kultūrai.

Tradicinėje, šeimyniškai jaukioje Mamų ir Močiučių šventėje joms skiriami gražiausi meilės, pagarbos, atsiprašymo žodžiai, vaikų rankomis pagamintos dovanėlės, gėlės, skambiausios dainos, šokiai. Tėvo diena mokykloje minima rengiant krepšinio ir tinklinio varžybas. Deja, oro sąlygos ne visuomet leidžia šią dieną paminėti taip, kaip buvo planuota.

Neatsibosta kasmetinė Jaunojo erudito diena, kurios metu besivaržantiesiems dėl erudito vardo reikia ne tik daug žinoti, bet ir būti išradingiems, kūrybingiems, rasti išeitį netradicinėse situacijose. 2009 m. sausio mėnesį vykusio Erudito diena buvo skirta Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečiui, o 2010 m. rengiama pradinė klasių metodinės grupės tapo panaši į televizijos laidą „Aš nesu gudresnis už penktoką“. Kasmet organizuojama Europos kalbų diena, unikalus Dailyraščio konkursas Knygnešio diena atminti, inicijuotas buvusių mokinių, mokyklos bičiulių bibliofilo Vidmanto Staniulio bei teisininko Juozo Jacevičiaus.

2012 m. Dailiraščio konkursas Knygnešio dieną (kovo 16) vyko jau aštuntą kartą. Moksleiviai nekantriai laukė ne tik šio konkurso rezultatu, bet ir Vidmanto Staniulio bei Juozo Jacevičiaus vedamos viktorinos. 2012-aisiais ji buvo skirta Sintautų 450-osioms pirmojo paminėjimo metinėms. todėl visi klausimai buvo apie Sintautus. Viktorinos bei dailiraščio konkurso nugalėtojai, kaip ir kasmet, buvo apdovanoti piniginiiais prizais ir atminimo dovanomis. Renginyje dalyvavusi šios knygos vyriausioji redaktorė Vida Girininkienė aktyviausiems dalyviams ir nugalėtojams taip pat padovanojo knygu.

Mokiniai pamėgo šou „Ramos šviesoje“, kuriame gali atskleisti savo kūrybinius talentus.

Mokyklos muziejus, kurio įkūrimo 40-metis buvo paminėtas 2008 m. spalio mėnesį – literatūrinių mokyklos tradicijų puoselėjimo iniciatorius. Kasmet vykstantys garsių kraštiečių jubiliejų paminėjimai, knygu pristatymai sukvečia didelį būrį svečių, tarp kurių – ir buvę mokyklos auklėtiniai bei mokytojai¹.

Žymiausias 2009–2010 m. m. renginys – mokyklos 190-ies metų jubiliejaus šventė, sukvietusi didžiulį būrį ne tik esamų, bet ir buvusių mokytojų, mokinių, svečių.

Būsimų pirmokų ir būsimų penktokų šventės – vienos iš naujesnių mokyklos tradicijų. Būsimieji pirmos klasės mokinukai ir jų tėveliai susipažįsta su mokykla ir vieni su kitais dar prieš prasidedant mokslo metams – kad ne taip baisu būtų rugsėjo 1-ąją, kad tėveliai savo atžalas į mokyklą palydėtų su mažesniu jauduliu.

Linksmos popietės metu ketvirtokai susipažįsta su būsima auklėtoja, penktoje klasėje mokysiančiais mokytojais, pasakoja apie savo pasiekimus, šoka, dainuoja. Palydėti savo draugu į penktąją klasę su dovanėlėmis bei muzikiniais linkėjimais atskuba pirmos, antros ir trečios klasių mokinukai ir mokytojai.

Pradinių klasių mokiniai taip pat turi savų tradicijų ir ritualų. Mokytojos Ievos Labunaitienės ketvirtokai kiekvieną mokslo dieną pradeda Lietuvos Respublikos himnu bei mankšta. Išskirtinai dainingi, kūrybingi, judrūs mokiniai noriai dalyvauja įvairiose mokyklos veiklose, o jų vaidinimas mokyklos jubiliejaus šventėje sužavėjo ir mokyklos svečius, ir saviškius.

Besibaigiant mokslo metams, rengiama tradicinė Paskutinio skambučio šventė. Dešimtokų auklėtoja veda Paskutinę pamoką, gerokai ūgtelėję pirmokai, skambindami varpeliu, palydi dešimtokus į salę. Skamba eilės, muzika, pirmosios mokytojos linkėjimai, pirmokai primena dešimtokams jų pirmuosius žingsnius mokykloje, skaitomas testamentas, devintokams perduodamas simbolinis mokyklos raktas.

Smagi ir laukiama tradicinė Metų nominacijų šventė. Nominacijų būna įvairių – ir labai rimtų, ir žaismingų.

Tradiciskai kelione mokslo metus baigia ne tik mokiniai, bet ir mokytojai. Jau aplankyta Palangà, Nidà, Drūskininkai ir jų apylinkės, Šiauliai ir garsusis Krėžių kàlnas, Biržų kraštas, garsėjantis smegduobėmis, Anykšciai, Šiluva, Šilutė, Rūsnė, Suvàlkų kraštas Lenkijoje ir kt. Mokiniai labiausiai laukia tradicinių rudens ir pavasario ekskursijų, nors nemažai išvykų rengiama per visus mokslo metus. Su klasės auklėtojais aplankyti didieji Lietuvos miestai bei jų įžymybės, su būrelių vadovais – tos vietovės, muzie-

¹ Plačiau apie mokyklos muziejų žr. M. Puodžiukaitienės str. „Sintautų muziejai“ (sk. „Istorija. Švietimas (XIX–XXI amžius)).

Popietės „Jie nešė lietuvišką žodį“ viktorinos dalyviai. Kairėje (iš dešinės) I komandos nariai: Adas Grabauskas, Simonas Daniliauskas, Paula Labunaitytė, Olivojė Rimkutė, Aukšė Puišytė. Dešinėje (iš dešinės) – II komandos nariai: Ieva Daniliauskaitė, Justė Kamaitytė, Milena Čiricaitė, Vaida Rasimaitė, Monika Gudaitytė. Centre sėdi šventės mecenatai ir organizatoriai, buvę mokiniai Juozas Jacevičius, Vidmantas Staniulis ir Danutė Staniulienė. 2012 m. kovo 16 d. J. Kliučiaus nuotr.

Šventinis momentas. Sėdi (iš kairės): mokyklos muziejaus vadovė Marija Puodžiukaitienė, direktorius Vytautas Strolys, socialinė pedagogė Jūratė Arštikaitienė. 2012 m. kovo 16 d. J. Kliučiaus nuotr.

Šventės „Jie nešė lietuvišką žodį“ mecenatas Vidmantas Staniulis tarp moksleivių. 2012 m. kovo 16 d. J. Kliučiaus nuotr.

Aktyviausieji šventės dalyviai – pradinukai. 2012 m. kovo 16 d. J. Kliučiaus nuotr.

jai ar parodos, kurios atitinka būrelių tematiką. Nemažai edukacinių kelionių ir pramoginių išvykų įvairaus amžiaus mokiniams organizuota laimėjus prevencijos projektus, dalyvavus konkurse „Nerūkanti klasė“. Aktyviai dirbanti iniciatyvinė grupė „Mokiniai prieš smurtą“, Valančiukų organizacijos nariai taip pat nemažai keliauja: dalyvauja susitikimuose su bendraminčiais, pramogauja.

Nuo 2006 m. mokykla turi savo vėliavą, emblemą. Skarelės, marškinėliai, puodeliai, rašikliai su mokyklos atributika naudojami mokyklos prezentacijai – konkursuose, renginiuose, varžybose dovanojami svečiams.

Mokyklos švenčių ir šokiadienių akimirkos fiksuojamos nuotraukose – ir patiems pasižiūrėti, ir kitiems parodyti.

Sintautų pagrindinė mokykla jau daug metų žinoma rajone ir respublikoje kaip aktyvi pilietinių, socialinių, prevencijos projektų dalyvė. Mokykloje daugėja aktyvių, iniciatyvių mokinių. Baigę Sintautų mokyklą, jie nesunkiai pritampa kitose mokyklose, lengviau pasirenka būsimą profesiją.

Organizuojami mokyklos projektai suteikia galimybę spręsti jaunimo užimtumo problemą, rasti mokinių pomėgius atitinkančią veiklos rūšį. Sėkmingai organizuoti sportiniai projektai – „Sėkmės“ ir „Gyvensiu sveikai“, kuriuose dalyvavo ir aplinkinių mokyklų mokiniai, taip pat projektai: „Gegužė – mėnuo be smurto prieš vaikus“, „Sportuoju su tėveliu“, „O viską saugok, Atmintie...“, „Sveikatos miestas“, „Angelai“, „Duryš“, Lietuvos istorijos diena ir kt.

Jau keleri metai mokykloje vykdomas ilgalaikis projektas „Renkuosi savo ateitį“. Šio projekto tikslas – supažindinti mokinius su įvairių profesijų žmonėmis.

Mokiniai ir mokytojai sėkmingai dalyvavo respublikiniuose projektuose – Valstybinės jaunimo reikalų tarybos remiamame projekte „Jaunimo ugdymas per sportinę veiklą“, „Menų pasaulyje“ nusikalstamumo prevencijos projekte, tęstiniame projekte „Aš galiu“, „Nerūkanti klasė“ ir kt.

Nuo 2008 m. VO „Gelbėkit vaikus“ ir bankas „Swedbank“ pradėjo tarptautinį projektą „Draugystė be sienų“, kuris buvo vykdomas Švedijoje ir trijose Baltijos šalyse (Lietuvoje, Estijoje, Latvijoje). Projekto veikla apėmė – patyčių prevenciją mokyklose, paramą nukentėjusiems nuo patyčių, šios problemos viešinimą bei novatoriškų metodų, skirtų patyčioms šalinti, plėtrą. 2010 m. projektas peraugo į projektą „Saugi mokykla“.

Sintautiečiai – aktyvūs abiejų projekto etapų dalyviai. Projekte „Saugi mokykla“, kuriuo siekiama spręsti visuomenei aktualias patyčių ir smurto problemas, dalyvauja 12 Lietuvos mokyklų, suskirstytų į 4 regionines grupes.

Pilietinis projektas parengtas remiantis Švedijos mokyklų patirtimi ir ten vykdomos programos prieš smurtą ir patyčias pavyzdžiu. Švedijoje tokia programa yra patvirtinta Švedijos vyriausybės ir privalomai vykdoma kiekvienoje mokykloje.

Nuo 2011 m. rudens projekte „Antrasis žingsnis“ dalyvaujantys 1 ir 4 klasių mokiniai su mokytoju Ievos Labunaitienės ir Dalės Kažemėkaitienės pagalba mokomi pažinti ir teigiamas, ir neigiamas emocijas. Programoje dalyvaujantys mokiniai pratinami turėti savo nuomonę ir nebijoti jos reikšti, atsakyti į klausimus taip, kaip mano esant reikalinga, o ne kaip reikalaujama. Be kita ko, pradinukai mokosi spręsti konfliktus.

Mokykloje yra ką veikti ir 6–7 klasių mokiniams. Jie dalyvauja programoje „Gyvai“, už kurios vykdymą Lietuvoje atsakinga asociacija „Mentor Lietuva“. Programa „Gyvai“ yra mokyklinė psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos programa, kurios pagrindinis tikslas – suteikti vaikams gyvenimo įgūdžių, reikalingų sveikai gyventi ir nepradėti vartoti tabako, alkoholio ir narkotikų.

Devintokai ir dešimtokai dalyvauja respublikiniame projekte „Piliečio žadintuvas“. Šio projekto tikslas – naujais, efektyviais metodais motyvuoti mokinius aktyviai pilietinei veiklai ir ugdyti gebėjimą patiems identifikuoti aktualias visuomenei ir vietos bendruomenei problemas.

2011 m. dalyvaudami Vaiko teisių konvencijos dienos paminėjime, projekte dalyvaujantys mokiniai pristatė mokykloje taikomą forumo teatro metodą. Tai savo pozicijos, nuomonės išreiškimas naudojant teatro kalbą.

„Gyvoji biblioteka“ – visiškai naujas metodas ne tik mokiniams, bet ir mokytojams. „Gyvosios knygos“ – tai žmonės iš pažeidžiamų socialinių grupių, visuomenėje patiriantys diskriminaciją ar išankstines nuostatas. 2011 m. rudenį mokiniai turėjo galimybę iš pirmųjų lūpų išgirsti atsakymus į jiems rūpimus klausimus.

2004 m. Sintautų mokykloje buvo įkurta iniciatyvinė grupė „Moksleiviai prieš smurtą“. Tai buvo pirmoji grupė rajone ir 31-oji Lietuvoje.

Viskas prasidėjo nuo 2004 m. kovo 26–27 dienomis Vilniuje vykusio seminaro, kuriame buvo kalbama apie tokių grupių ir organizacijos „Gelbėkit vaikus“ veiklą. Į seminarą buvo pakviestos ir Sintautų pagrindinės mokyklos atstovės – mokytoja Rasa Bebrauskienė ir moksleivė Marija Mazurkevičiūtė.

„Gelbėkit vaikus“ – tai 1991 m. įkurta nepolitinė, nevyriausybinė ir nereliginė, už vaiko teises kovojanti organizacija. Organizacija yra tarptautinio aljanso „Save the Children“ narė, kuri turi 28 nares ir vykdo savo vaiko teisių programas daugiau nei 115 pasaulio šalių.

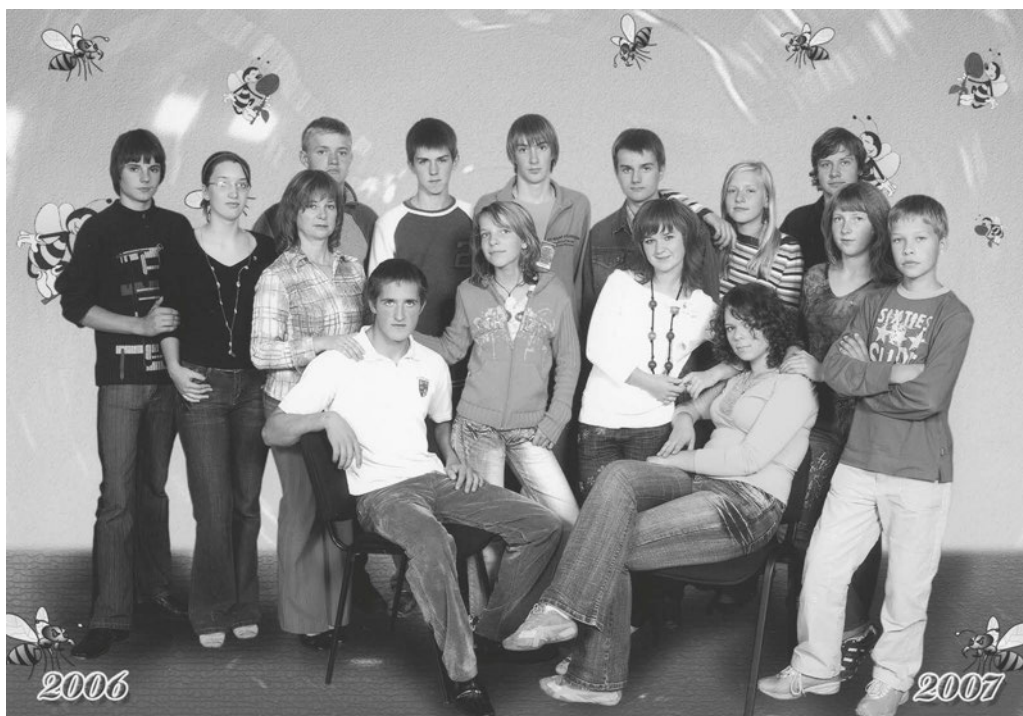
Grįžus iš seminaro, idėja įkurti tokią grupę savo mokykloje nedavė ramybės. 6–10 klasių mokiniai buvo paprašyti užrašyti vardus tų, kuriais mokykloje, jų manymu, galima pasitikėti. Tokios pat apklausos būdu buvo išrinkta ir mokytoja Rasa Bebrauskienė.

Vaikai turi teisę gyventi be smurto, todėl organizacija įgyvendina vaikų grupių prieš smurtą mokyklose projektą. Grupių veikla remiasi mokinių iniciatyva ir dalyvavimu. Grupių jaunimas vykdo prevencinį darbą, renka informaciją bei suteikia žinių apie problemą, moko jaunesnių klasių vaikus ir darželinukus bendrauti be smurto.

Draugų pasitikėjimą pelnę ir pirmaisiais grupės nariais tapo Marija Girdauskaitė, Agnė Grabauskaitė, Aida Jasevičiūtė, Ieva Jasevičiūtė, Agnė Klimaitytė, Liudas Duoba, Laurynas Rėčkus, Domas Plaušinaitis, Evelina Plioplytė, Audronė Petravičiūtė, Ingrida Kuraitė, Eimantas Merkevičius, Marija Mazurkevičiūtė, Rūta Matijošaitytė, Marius Matijošaitis.

Nuo 2005 m. organizacija „Gelbėkit vaikus“ inicijuoja akciją „Gegužė – mėnuo be smurto prieš vaikus“. Nešini nerūpestingą vaikystę ir laisvę nuo smurto simbolizuojančiais vėjo malūnėliais, eitynėse Vilniaus Gedimino prospektu dalyvavo ir sintautiškiečiai. „Diržų deginimo“ akciją grupės nariai surengė ir savo miestelyje. Tų pačių metų lapkritį sintautiečiai inicijavo renginį „Aukuro“ pagrindinėje mokykloje Vaiko teisių konvencijos diena paminėti.

Šios iniciatyvinės grupės nariai dalyvauja mokymuose, seminaruose, bendradarbiauja su Vaikų linija Vilniuje, Vaikų teisių apsaugos tarnyba, rajono policijos komisariatu, VŠĮ „Gelbėkit vaikus“ Šakių vaikų dienos centru, kitomis Lietuvos ir rajono iniciatyvinėmis grupėmis.

Sintautų mokyklos iniciatyvinės grupės „Moksleiviai prieš smurtą“ nariai. Sėdi (iš kairės): Vytautas Budrevičius, Agnė Klimaitytė; stovi: Egidijus Markevičius, Rūta Matijošaitytė, mokytoja Rasa Bebrauskienė, Algirdas Kamaitis, Liudas Duoba, Marius Matijošaitis, Domas Plaušinitis, Liucija Kamaitytė, Laurynas Rėčkus, Aida Jasevičiūtė, Joris Grabauskas. Iš mokyklos archyvo

Didelio dėmesio sulaukė 2006 m. gegužę Sintautų mokykloje surengta rajoninė konferencija „Mokykla be pykčio – mes žinome kaip“. Buvo konstatuota, kad sintautiečiai vieni aktyviausių visoje Lietuvoje. Grupės nariui Liudui Duobai teko garbė vesti respublikinę konferenciją Vilniuje, o Ingrida Kuraitė ir Rūta Matijošaitytė dirbo moderatoremis. Trejų metų gimtadienio proga IG nariai sukūrė filmą apie grupės veiklą. Pagrindinis filmo režisierius buvo Laurynas Rėčkus. Organizuoti renginiai „Vaiko teisės ir narkotikai“, „Mes svaigstame nuo roko... mokame linksintis ir be kvaišalų“. Svečiavosi Šakių „Žiburio“ gimnazijos roko grupės „Bordiūras“ ir „Kelias“, kurie dovanojo gyvo garso koncertą.

2007 m. minint Vaiko teisių konvencijos dieną, priešsmurtinės grupės nariai inicijavo parašų rinkimą dėl alkoholio nepardavimo vaikams, parengė peticiją Šakių savivaldybės merui.

Nuo 2008 m. su mokyklos iniciatyvine grupe „Moksleiviai prieš smurtą“ dirba veikli, kupina idėjų, mokinių mylima socialinė pedagogė Jūratė Arštikaitienė. Jos vadovaujami moksleiviai nuolat dalyvauja projektuose, inicijuoja akcijas, moko kitų mokyklų mokinius pažinti save ir kurti saugią mokyklą, organizuoja šventes tiek savojoje, tiek kitose mokyklose.

Sintautiečiai dalyvavo akcijose Haičio ir Japonijos katastrofų metu nukentėjusiems ir neturtingiems Zambijos vaikams paremti, įvairiuose rajono ir respublikos renginiuose.

Iniciatyvinės grupės „Moksleiviai prieš smurtą“ nariai. Pirmoje eilėje (iš kairės): Simonas Daniliauskas, Leonas Rėčkus, Jovita Grybauskaitė, Greta Rekešiūtė, Viktorija Motiejūnaitė; antroje eilėje Audrius Navickas, Joris Grabauskas. 2009 m. Iš mokyklos archyvo

2011 m. lapkričio 20-ąją mokykloje, kaip ir kasmet, buvo paminėta tarptautinė Vaiko teisių konvencijos diena. Mokykloje susirinko Šakių „Aukuro“ pagrindinės, „Varpo“ vidurinės, Sudargo Martyno Sederevičiaus pagrindinės, Kriūkų vidurinės mokyklų mokiniai, Šakių nepilnamečių inspekcijos įskaiton įrašyti nepilnamečiai. Renginį organizavo Marijampolės AVPK Šakių RPK Viešosios policijos skyriaus Prevencijos poskyris, VšĮ „Gelbėkit vaikus“ Šakių padalinys, Sintautų pagrindinė mokykla. Mokykloje svečiavosi Šakių rajono teismo pirmininkas Artūras Rautkys, Šakių rajono apylinkės prokuratūros prokuroras Linas Franciakas, Šakių policijos Prevencijos skyriaus inspektorės Vida Kutkaitytė ir Ieva Kucinaitė.

Mokiniai dalyvavo sportinėje rungtyje, kūrė eilėraščius, dalyvavo diskusijose ir bandė įrodyti, kad patyčios turi baigtis, nežiūrint to, kad vis dar vyrauja nuomonė, jog jos užgrūdina.

Mokykloje 1968 m. įsikūręs žymių kraštiečių muziejus yra pripažintas respublikoje. Jis įtrauktas į geriausiųjų dvidešimtuką Lietuvoje, pripažintas geriausių mokyklos muziejų Sūduvos krašte, jame vedamos integruotos lietuvių kalbos, istorijos, dailės pamokos mokiniams, organizuojamos edukacinės programos miestelio bendruomenei bei svečiams iš visos respublikos – „P. Vaičiaičio vaikystė ir mokslo metai“, „Sintautų mokyklos istorija“, „Sintautų miestelio istorija“, „Juozo Pikčilingio ryšiai su Sintautais“, „Sintautų krašto žmonės emigracijoje“, „Žymieji Sintautų krašto žmonės, palaidoti Sintautų kapinėse“ ir kt. Muziejų garsina ir mokytojos Marijos Puodžiukaitienės vadovaujamo Jaunųjų muziejininkų būrelio bei gimtojo žodžio bičiulių draugijos „Aidija“ veikla. Rengiami knygų pristatymai, respublikinės konferencijos, į kurias atvyksta buvę mokyklos mokiniai, rėmėjai, kultūrine veikla žinomi žmonės. Muziejaus veikla pritraukia ne tik vietos bendruomenę, bet ir svečius iš respublikos.²

1998 m. mokykloje įsikūrusi valančiųukų organizacija tęsė veiklą ir mokyklai tapus pagrindine.

Buvusiai vadovei Antaninai Klimaitienei išėjus į pensiją, 2001 m. vadovavimą valančiųukams perėmė tikybos mokytoja Irmanta Bakienė.

*Vidmantas Staniulis
Sintautų pagrindinės
mokyklos muziejaus
vadovei Marijai
Puodžiukaitienei
Puodžiukaitienei
dovanoja retų
periodikos leidinių.
2012 m. kovo 16 d.
J. Kliučiaus nuotr.*

Valančiukų organizacijos nariai ruošia dvasingus renginius mokykloje, prieššventinėmis dienomis lanko Sintautų parapijos senelius, Sintautų vaikų darželio vaikus, dalyvauja tikybos dėstymo metodinėse dienose, edukacinėse programose, valančiukų saskrydžiuose.

Sintautų pagrindinėje mokykloje, kaip ir kitose respublikos bendrojo lavinimo mokyklose, nuo 2007 m. rugsėjo 1 d., vykdant švietimo ir mokslo ministro 2007 m. balandžio 4 d. įsakymą, žemesniųjų klasių programos papildytos visuomenei naudinga veikla. Šia veikla siekiama padėti mokiniams adaptuotis mokyklos bendruomenėje, šalinti netinkamo elgesio ir nelankymo priežastis, įtraukti 5–10 klasių mokinius į aktyvią visuomeninę veiklą, visuomenei naudingą darbą. Socialinė veikla – tai ne tik mokinių veikla, bet ir pedagoginis tėvų švietimas, projektų vykdymas, klasių auklėtojų vedami užsiėmimai ir pan.

Didelę šio darbo dalį atlieka klasės auklėtojai. Socialiniai įgūdžiai lavinami klasių valandėlių, etinių pokalbių metu, taip pat individualiai dirbant su mokiniu.

Vykdant socialinės veiklos programą, kiekvienas 5–10 klasių mokinys per mokslo metus privalo atlikti ne mažiau kaip 5 valandas privalomos socialinės veiklos. Tai ir aplinkos tvarkymas, ir darbas mokyklos bibliotekoje, ir pagalba seneliams.

Socialinei mokinių veiklai 2007–2011 m. m. skirta keletas projektų. Sveikos gyvensenos projektas „Pasirinkau – neabejoju“, skirtas plėtoti mokinių bendradarbiavimui su vietos ir kaimynių bendruomenių nariais, formuoti gyvenimo įgūdžiams, įvairinti popamokinei veiklai. Projektas „Aš moku augti“, skirtas socialinių įgūdžių, savęs pažinimo, mokymosi motyvacijai skatinti. Tautinio ugdymo projektas „Iš kur mes?“ bendrai veiklai jungė meninio skaitymo, šokių, dainavimo, kompiuterinio raštingumo, jaunojo istoriko būrelius lankančius mokinius. Jo tikslas – artimesnių ryšių tarp mokyklos bendruomenės ir vyresniosios kartos narių užsimezgimas.

2001–2011 m. labai sėkmingi mokyklos sportininkams, kurie ne kartą tapo rajono, zonos ar respublikos įvai-

² Plačiau apie valančiukų veiklą žr. A. Klimaitienės ir I. Bakienės str. „Valančiukai“.

rių varžybų nugalėtojais, tarptautinių varžybų prizininkais. Gražias ir išimtinas pergales padovanojo diskininkai ir rutulininkai Martynas Šimkevičius, Audrius Ščiučka ir Tomas Čeplevičius, rutulininkas Algirdas Kamaitis, ieties metikės seserys Dovilė Martišiūtė ir Viktorija Motiejūnaitė bei kt.

2003 m. mokykla pripažinta sportiškiausia rajono pagrindinė mokykla.

Igyvendinant projektą „Sintautų bendruomenės užimtumo gerinimas įrengiant sporto salę“, 2012 m. spalio 3 d. prie Sintautų pagrindinės mokyklos pradėta sporto salės statyba žadina viltį, kad ir sportininkų, ir pergalių daugės.³

Šakių rajono savivaldybės tarybos 2003 m. liepos 17 d. sprendimu Nr. T-115 „Dėl Šakių rajono savivaldybės Keturnaujienos pradinės mokyklos ir Sintautų pagrindinės mokyklos reorganizavimo“ prie mokyklos prijungiamas Keturnaujienos pradinio ugdymo skyrius.

Keturnaujienoje 1–4 klasių mokinius mokė Dalė Kažemėkaitienė ir Rūta Galinskienė. Nors mokyklos veikla buvo sėkminga, tačiau mažėjo mokinių. 2007 m. mokykloje mokėsi jau tik 9 mokiniai, juos mokė mokytoja Dalė Kažemėkaitienė.

Dėl per mažo mokinių skaičiaus Šakių rajono savivaldybės tarybos 2008 m. kovo 27 d. sprendimu Nr. T-106 „Dėl Sintautų pagrindinės mokyklos vidaus struktūros pertvarkymo“ Keturnaujienos skyrius uždarytas, o mokiniai pradėjo mokytis Sintautuose.

Šakių rajono savivaldybės tarybos 2004 m. gruodžio 23 d. sprendimu Nr. T-40 „Dėl Sintautų vaikų darželio „Vyturėlis“ ir Sintautų pagrindinės mokyklos reorganizavimo, reorganizacijos projekto ir po reorganizacijos veikiančios Sintautų pagrindinės mokyklos nuostatų tvirtinimo“ mokyklos padaliniu tapo Sintautų vaikų darželis. Darželio „Vyturėlis“ veiklai nuo 2007 m. rugpjūčio mėnesio pradėjo vadovauti mokyklos direktoriaus pavaduotoja ikimokykliniam ir priešmokykliniam ugdymui Rūta Galinskienė. Darželyje rengiama daug netradicinių, nuotaikingų renginių, vaikai užsiima įvairiapuse veikla, keliauja.

Mokykla bendradarbiauja su Šakių rajono savivaldybės pedagogine psichologine tarnyba, Vaiko teisių tarnyba, Sintautų seniūnija, Sintautų kultūros centru, bažnyčia. Mokyklos socialiniai partneriai yra Kudirkos Naumiesčio V. Kudirkos gimnazija, Šakių „Varpo“ vidurinė mokykla, Lukšių gimnazija, Paluobių, Beržynų pagrindinės mokyklos, Kudirkos Naumiesčio profesinio rengimo centro skyrius, Smalininkų technologijų ir verslo mokykla, Kauno aplinkos ir miškų kolegija, Jaunimo klubas „Penta“, Sintautų bendruomenės centras, VšĮ Pilietinių iniciatyvų centras, VšĮ Kazlų Rūdos VD centras, VšĮ „Gelbėkit vaikus“ Šakių vaikų dienos centras, Vidmanto Staniulio knygynas, Gimtojo žodžio bičiulių draugija „Aidija“, Darbo birža, Šakių Policijos komisariatas, Priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba.

Mokyklos bendruomenė nuoširdžiai dėkinga visiems rėmėjams, kurie vienu ar kitoku būdu prisideda prie mokyklos veiklos ir sąlygų gerinimo. Tai Nepriklausomybės Akto signataro Saliamono Banaičio vaikaitis JAV verslininkas Sigitas Banaitis, buvę mokiniai – bibliofilas, knygų leidėjas Vidmantas Staniulis, teisininkas Juozas Jacevičius, UAB „MediResta“, vadovaujama Juozo Medvecko, UAB „Gulbelė“, vadovaujama Arūno Tarnausko, UAB „Minpenta“, vadovaujama Mindaugo Strakausko, buvusio

³ Plačiau apie moksleivių sportinę veiklą žr. I. Strokienės str. „Sportinis gyvenimas Sintautuose“.

Sintautų mokyklos rėmėjas Sigitas Banaitis (stovi centre). Kairėje – pradinė klasių mokytojas Valdas Grabauskas, dešinėje – mokyklos direktorius Vytautas Strolys su jaunaisiais sportininkais. 2002 m. Iš mokyklos archyvo

Sintautų vidurinės mokyklos mokinio, B. Drevininkaitienės įmonė „Rugelis“, VšĮ „Sintautų akademija“, vadovaujama Irmos Kardauskaitės, Sintautų ūkininkai Diana ir Valentinas Kamaičiai, Rūta, Gintautas ir Armandas Orintai, Birutė ir Sigitas Duobai, Vida ir Zigmas Balkojai.

Kasmet gerėja mokyklos materialinė bazė – susirūpinta šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis, įvairiomis ugdymo priemonėmis. 2003 m. mokykla buvo tapusi labiausiai kompiuterizuota mokykla rajone. 2008 m. išsigijus geltonąjį autobusiuką, ne tik pagerėjo mokinių pavežėjimas, bet ir padaugėjo edukacinių, pažintinių kelionių.

Informacija apie mokyklos veiklą nuolat pateikiama rajono laikraščiuose „Valsčius“, „Draugas“, interneto puslapiuose [www.manorajonas.lt.](http://www.manorajonas.lt), www.sakiskis.lt, www.lrytas.lt, Sintautų kalendoriuose, mokyklos interneto puslapyje www.sintautai.sakiai.lm.lt.

2011 m. gegužės 2–5 d. mokykloje buvo atliekamas mokyklos veiklos išorės auditas. Vertinimo metu auditoriai gilinosi į mokyklos vadovų ir aptarnaujančio personalo, mokinių, mokytojų veiklą pamokose, juos stebėjo natūralioje aplinkoje, darbo vietose, kalbėjosi su mokyklos darbuotojais, savivaldos institucijų atstovais, mokiniais ir jų tėvais, analizavo mokyklos veiklos, mokinių pasiekimų dokumentus, Šakių rajono švietimo ir sporto skyriaus pateiktą informaciją apie mokyklą.

Auditoriai labai gerai ir gerai įvertino šiuos mokyklos veiklos aspektus:

1. Bendruomenės santykiai grįsti pagarba ir pasitikėjimu;

2. Stiprus mokyklos tradicijų ir ritualų puoselėjimas;
3. Daugumos mokinių neformaliojo ugdymo poreikių tenkinimas;
4. Teigiamą mokyklos įvaizdį formuojantys ryšiai;
5. Dauguma mokinių – aktyvūs mokymosi dalyviai;
6. Tikslinga rūpinimosi mokiniais politika;
7. Aktyvus mokinių dalyvavimas ir akivaizdūs laimėjimai projektinėje veikloje, konkursuose, olimpiadose, sportinėse varžybose;
8. Kryptinga ir nuosekli socialinė ir pedagoginė pagalba;
9. Vadovai – kompetentingi ir išsipareigoję mokyklai;
10. Tinkamas pedagoginio personalo komplektavimas.

Be kitų mokyklai palankių išvadų, užfiksuota, kad „mokyklos bendruomenę ypač verta pagirti už mokinių pilietiškumo ugdymą puoselėjant krašto istoriją, tradicijas.“

Priedas

Sintautų pagrindinės mokyklos mokytojai

1. **Jūratė Arštikaitienė**, 2000 m. baigė ikimokyklinio, pradinio ugdymo ir socialinės pedagogikos specialybę Klaipėdos universitete, 2008 m. baigė ugdymo organizavimo studijų programą Vytauto Didžiojo universitete, įgijo magistro laipsnį. Mokykloje dirba nuo 1994 m. iki 2008 m. pradinių klasių mokytoja, nuo 2003 m. – socialine pedagoge.
2. **Alina Bakanauskienė**, 1987 m. baigė pradinių klasių mokytojos specialybę Kapsuko O. Sukackienės pedagoginėje muzikos mokykloje, 1992 m. baigė pradinio ugdymo pedagogikos ir metodikos specialybę Šiaulių pedagoginiame institute, nuo 1987 m. dirba pradinių klasių mokytoja.
3. **Irmanta Bakienė**, 2002 m. baigė katalikų religijos studijas Kauno aukštesniojoje katechetų mokykloje, 2008 m. – socialinės pedagogikos studijų programą Vilniaus pedagoginiame universitete, mokykloje dirba nuo 1999 m., dėsto tikybą.
4. **Regina Bakienė**, 1977 m. baigė rusų kalbos ir literatūros specialybę Šiaulių pedagoginiame institute, 2003 m. – persikvalifikavimo studijų dailės specialybės kursą Vilniaus dailės akademijoje, mokykloje dirba nuo 1977 m., dėsto rusų kalbą ir dailę.
5. **Rasa Bebrauskienė**, 2001 m. baigė geografijos specialybę Vilniaus pedagoginiame universitete, mokykloje dirba nuo 1995 m., dėsto geografiją.
6. **Eirimas Martūnas**, 1984 m. baigė technikos disciplinų ir darbų specialybę Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, nuo 2010 m. dirba technologijų mokytoju.
7. **Reda Gliniskienė**, 1992 m. baigė chemijos ir biologijos specialybės kursą Vilniaus pedagoginiame universitete, mokykloje dirba nuo 2001 m., dėsto biologiją ir chemiją.
8. **Valdas Grabauskas**, 1980 m. baigė dėstymo pradinėse bendrojo lavinimo mokyklos klasėse specialybę Kapsuko O. Sukackienės pedagoginėje muzikos mokykloje, mokykloje dirba nuo 1988 m., nuo 1990 m. dirba pradinių klasių mokytoju.

Pagrindinės mokyklos mokytojai. 1-oje eilėje (iš kairės): Eirimas Martūnas, Jūratė Arštikaitienė, Birutė Unguaitienė, Jūratė Kriaučiūnienė, Daiva Orintienė, Daiva Piečaitytė, Rasa Bebrauskienė, Jolanta Zakarevičienė, Aida Rėčkuvienė; 2-oje eilėje (iš kairės): Vytautas Strokas, Valdas Grabauskas, Marija Puodžiukaitienė, Dalė Kažemėkaitienė, Rūta Išganaitienė, Loreta Grabauskienė, Irena Strokienė, direktorius Vytautas Strolys, Ieva Labunaitienė, Alina Bakanauskienė, Reda Glinskienė, Rimas Navickas. 2012 m. kovo 16 d. J. Ključiaus nuotr.

9. **Loreta Grabauskienė**, 1988 m. baigė rusų kalbos ir literatūros mokytojos nacionalinėje mokykloje specialybę Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, mokykloje dirba nuo 1987 m., dėsto rusų kalbą ir technologijas.
10. **Rūta Išganaitienė**, 1988 m. baigė matematikos specialybę Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, nuo 2002 m. dirba matematikos mokytoja.
11. **Dalė Kažemėkaitienė**, 1990 m. baigė ikimokyklinės pedagogikos ir psichologijos specialybę Šiaulių pedagoginiame institute, nuo 2003 m. dirba pradinį klasių mokytoja.
12. **Jūratė Kriaučiūnienė**, 1998 m. baigė pradinio ugdymo studijų programą Vilniaus pedagoginiame universitete, 2006 m. – anglų filologijos studijų programą Šiaulių universitete, mokykloje dirba nuo 2004 m., dėsto anglų kalbą.
13. **Ieva Labunaitienė**, 1994 m. baigė pradinio mokymo pedagogikos studijas Šiaulių pedagoginiame institute, nuo 1994 m. dirba pradinį klasių mokytoja.
14. **Rimas Navickas**, 1992 m. baigė techninių disciplinų ir darbų informatikos ir skaičiavimo technikos specialybę Vilniaus pedagoginiame universitete, nuo 2003 m. dirba informatikos mokytoju.
15. **Daiva Orintienė**, 1987 m. baigė rusų kalbos ir literatūros mokytojos nacionalinėje mokykloje specialybę, 1997 m. baigė lietuvių kalbos ir literatūros specialybę Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, mokykloje dirba nuo 1987 m., dėsto lietuvių kalbą.

16. **Daiva Piečaitytė**, 1992 m. baigė bibliotekininkystės ir bibliografijos specialybę Vilniaus valstybiniame universitete, 2006 m. – edukologijos studijas Vilniaus pedagoginiame universitete, mokykloje dirba nuo 1993 m., dėsto lietuvių kalbą ir istoriją, dirba bibliotekininke.
17. **Marija Puodžiukaitienė**, 1948 m. baigė Marijampolės Žemaitytės-Sukackienės mokytojų seminariją, 1957 m. baigė lietuvių kalbos ir literatūros specialybę Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, 1954–2001 m. mokykloje dirbo lietuvių kalbos mokytoja, nuo 2002 m. – mokyklos muziejaus vadovė.
18. **Aida Rėckuvienė**, 1988 m. baigė chorinio dirigavimo specialybę Vilniaus Tallat Kelpšos aukštesniojoje muzikos mokykloje, mokykloje dirba nuo 1987 m., dėsto muziką ir etiką.
19. **Vytautas Strokas**, 1993 m. baigė kūno kultūros specialybę Lietuvos kūno kultūros institute, mokykloje dirba nuo 2000 m., dėsto kūno kultūrą.
20. **Irena Strokienė**, 1985 m. baigė istorijos ir teisės specialybę Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, mokykloje dirba nuo 1985 m., dėsto istoriją, nuo 1990 m. – direktoriaus pavaduotoja ugdymui.
21. **Vytautas Strolys**, 1979 m. baigė technikos ir darbų ir fizikos specialybę Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, mokykloje dirba nuo 1979 m., nuo 1984 m. dėsto fiziką, nuo 2000 m. – direktorius.
22. **Birutė Unguvaitienė**, 1996 m. baigė kūno kultūros specialybę Lietuvos kūno kultūros institute, mokykloje dirba nuo 2001 m., dėsto kūno kultūrą.
23. **Jolanta Zakarevičienė**, 1995 m. baigė specialiosios pedagogikos ir logopedijos specialybę Šiaulių universitete, nuo 2005 m. mokykloje dirba specialiąja pedagoge logopede.
24. **Rūta Galinskienė**, 1988 m. baigė ugdymo ikimokyklinėje įstaigoje specialybę Kapsuko O. Sukackienės pedagoginėje muzikos mokykloje, 2004 m. pradinio ugdymo studijų programą Šiaulių universitete, mokykloje dirba nuo 2003 m., nuo 2007 m. – direktoriaus pavaduotoja ikimokykliniam ugdymui.
25. **Lilijana Bogužienė**, 1993 m. baigė auklėjimo ikimokyklinėse įstaigose specialybę Vilniaus aukštesniojoje pedagogikos mokykloje, 2003 m. – edukologijos krypties pradinio ugdymo pedagogikos studijų programą Šiaulių universitete, nuo 2005 m. dirba mokyklos skyriuje Sintautų vaikų darželyje ikimokyklinės grupės auklėtoja.
26. **Nijolė Žibienė**, 1987 m. baigė medicinos sesers specialybę Kauno P. Mažylio medicinos mokykloje, 1990 m. – ikimokyklinių įstaigų ankstyvosios vaikystės grupių auklėtojos specialybę Mokytojų tobulinimosi institute, nuo 2005 m. dirba mokyklos skyriuje Sintautų vaikų darželyje ikimokyklinės grupės auklėtoja.
27. **Roma Knezevičienė**, baigė auklėjimo ikimokyklinėse įstaigose specialybę Kapsuko pedagoginėje mokykloje, nuo 2005 m. dirba mokyklos skyriuje Sintautų vaikų darželyje ikimokyklinės grupės auklėtoja.
28. **Birutė Garmuvienė**, 1972 m. baigė Šakių rajono Kudirkos Naumiesčio vidurinę mokyklą, nuo 2005 m. dirba mokyklos skyriuje Sintautų vaikų darželyje ikimokyklinio ugdymo skyriaus meno vadove.

Sportinis gyvenimas Sintautuose

Irena Strokienė

Sintautų jaunimas XX a. šeštajame dešimtmetyje pradėjęs tikrų sportinių tradicijų kūrimą, kaip ir visi tuomet, neturėjo sporto aikštyno, patalpų, sporto inventoriaus, o tik didelį norą išreikšti save, jaunatvišką sielą, sportavimo džiaugsmą.

Miestelio sportinio gyvenimo centru tapo mokykla. Kūno kultūros mokytojų specialistų nebuvo, tad pamokas vedė mokytojai entuziastai, kuriems sportas buvo neatsiejama jų gyvenimo dalis. 1952 m. fizinio lavinimo pamokas vedė pradžiniū klasiū mokytoja Roma Kazlauskienė, 1954–1956 m. – jauna lietuviū kalbos mokytoja Antanina Klimaitienė. Fizinio lavinimo pamokos vyko 1928 m. pastatytuose parapijos namuose, skirtuose įvairiems renginiams, katalikiškū organizacijū veiklai. Nemaža salė su balkonu ir scena nebuvo pati patogiausia vieta sportuoti, tačiau mokiniams ir mokytojams džiaugsmo teikė įsigytas sporto inventorius – lygiagretės, gimnastikos arklys, virvė. Mėgstanti šokti mokytoja pamokū metu stengėsi išmokyti ir pagrindiniū šokiū žingsniū, net dvejetais „apdovanodama“ gana sportiškus, tačiau šokio subtiliū ilgokai neperprantančius vyrūkus.

Mokytoja Antanina Klimaitienė prisimena sniegingas žiemas, kai su mokiniais išsiruošdavo slidėmis (dažnai – pačių pasigamintomis) į paupį link Braškiū. Dažnai draugėn pasisiūlydavo biologijos ir chemijos mokytojas Vytautas Matiukas, mėgęs ne tik slidinėti, bet ir subūręs Sintautuose vyrū tinklinio komandą bei mokęs mokinius žaisti stalo tenisą.

Pavasariū ir rudenī sporto aikštyną atstodavo pieva rytinėje buvusio valsčiaus pastato, kuris 1952 m. perduotas mokyklai, pusėje, o vėliau – dabartinio kultūros centro vietoje. Mokytojų ir mokiniū iniciatyva bei rankomis tvarkomoje aukštelėje vykdavo ir pamokos, ir didelės sporto šventės. Takus nuolat reikėjo skusti, bet noras sportuoti buvo didelis, tad šis darbas neatrodė labai sunkus. Visai arti gyvenę Elė ir Jonas Birgiolai pasakojo, kad aikštelės plotas buvęs nemažas. Po darbū tinklinī ar krepšiniū mėgdavę žaisti ir suaugusieji.

Mokyklai, kartu ir sportininkams, nemažai padėjo 1956–1961 m. kolūkio pirmininku dirbęs Vytautas Ožiūnas. Kolūkio transportu mokiniai buvo vežami į varžybas, įvairias išvykas.

1957 m. pamokas pradėjo vesti Kauno kūno kultūros institutą baigęs mokytojas Juozas Adomavičius. Iniciatyvus, kūrybingas, veiklus mokytojas ėmėsi pertvarkos – buvo išardyta scena, balkonas. Sintautuose pradėtas žaisti tinklinis ir krepšinis ne tik pamokū metu, bet ir po jų, o aplinkiniū tuometinio Kudirkos Naūmiesčio rajono kaimū jaunimas netruko sužinoti, kad sintautiečiai beveik niekada nepralaimi tinklinio varžybu. Šiek tiek pavydėdavo ir didelės, kaip tuo metu atrodė, sporto salės.

Susidomėjimą sportu didino ne tik sėkmė varžybose, bet ir mokytojo organizuojamos sporto šventės, kuriose dalyvaudavo beveik visa mokykla.

Nuo 1957 m. fizinio lavinimo mokytoju pradeda dirbti Romas Sukanka, o nuo 1960 m. – ir Regina Adomavičienė.

Kęstutis Orentas (antroje eilėje antrasis iš dešinės) Kudirkos Naumiesčio rajono lengvosios atletikos zoninėse varžybose. 1959 m. birželio 17 d. SMM

1958 m. į gyvenimą išleidžiama pirmoji abiturientų laida, o kartu ir garsiausias visų laikų Sintautų sportininkas bėgikas, daugkartinis Lietuvos čempionas ir rekordininkas, penkiskart Sovietų Sąjungos čempionas, Tokijo olimpiados dalyvis Kęstutis Orentas.

Mokytojai prisimena, kad Kęstučiui sekėsi mokslas, jis rašė eilėraščius, sportavo, domėjosi filosofija. Kelias diplomo link buvo vingiuotas – pasirinktos chirurgo profesijos, o vėliau biologijos studijos sunkiai derėjo su nuolatinėmis varžybomis, net ir valstybiniais egzaminais, todėl perėjo studijuoti į Vilniaus pedagoginį institutą, kurį baigė 1968 m. ir pradėjo dirbti kūno kultūros dėstytoju Vilniaus universitete.

1958 m. K. Orentą, laimėjusį jaunimo varžybas Vilniuje, pastebėjo vienas geriausių to meto SSRS trenerių Viktoras Barkalaja, tapęs jo treneriu.

Kęstučio Orento sėkmės metais reikėtų vadinti 1959–1967 m. Mėgstamiausios 1 500, 3 000 ir 5 000 m bėgimo atkarpos atnešė svarius laimėjimus – 1962 m. ketvirtas rezultatas pasaulyje. 3000 m kliūtinio bėgimo rungtį 1964 m. Tokijo olimpinėse žaidynėse įveikė tryliktas, pergalė brolių Znamenskių lengvosios atletikos memoriale, geriausias pasaulio 1964 m. žiemos sezono 5 000 m distancijos rezultatas (14:05,4), II vieta SSRS–JAV mače. Sėkmių sąrašą pratęsė SSRS–Prancūzija mačo prizinininko, penkiskart SSRS čempiono, Universiados čempiono titulai.¹

IV laidos abiturientas Juozas Kaudas prisimena nemažą būrį tuo metu aktyviai sportavusių mokinių – I lai-

¹ Plačiau apie Kęstutį Orentą žr. J. Jacevičiaus straipsnyje „Kęstutis Orentas“.

dos abiturientus tinklininką Juozą Dielininkaitį, Vidmantą Švedą, puikiai žaidusį tinklinį ir stalo tenisą, Reginą Kuraitę (Adomavičiенę), žaidusią stalo tenisą ir užsiiminėjusią lengvąja atletika, Zenoną Kauną, Bronių Naujoką, kurie iš Keturnaujienos į mokyklą ir atgal važiuodavo dviračiu ir veždavo ne tik savo, bet ir Kęstučio Orento krepšius su knygomis, mat šis tuo metu bėgdavo. Žinomos buvo šuolininkė į tolį ir bėgikė Genovaitė Mozūraitytė, lengvaatletė Genė Endriukaiytė, bėgikė Gražina Dovydaitytė, gerai krepšinių žaidė Jurgis Taujinskas, Vitas Antanaitis, Juozas Kaunas.

Kaip pasakoja kartu su I abiturientų laidos auklėtiniu Juozu Dielininkaičiu sovietų kariuomenėje tarnavęs Algirdas Maksvytis, už labai gerą tinklinio žaidimą Juozą nuolat gyrė dalinio vadai, stebėdamiesi, kur taip išmoko žaisti.

Tinkliniu mokinius „užkrėtė“ direktoriaus pavaduotojas Petras Sabaliauskas. Sintautų mokykla tuo metu turėjo gerą tinklinio komandą, kuri ne kartą tapo Kudirkos Naumiesčio rajono spartakiados prizininke. Pasak Juozo Kauno, tai būdavo didelės šventės eiseną per miestą su dūdų orkestru, daugybe dalyvių ir žiūrovų.

Sportininkai turėjo *atrodyti* tvarkingai. Kad sportiniai bateliai būtų balti, juos iš vakaro ištepavo dantų milteliais.

Sportininkų ir kūno kultūros entuziastų daugėjo. Sintautiečiai toliau tobulino tinklinio gebėjimus, didėjo susidomėjimas krepšiniu.

Apie 1956 m. Juozas Kaunas tapo Kudirkos Naumiesčio rajono moksleivių stalo teniso varžybų prizininku. „Slaptas ginklas“ buvo prancūziška minkštos kempinės ir lygios guminės dangos raketė, na, ir žaidimas kairiaja ranka. Dalyvaudavo ir suaugusiųjų pirmenybėse, kuriose taip pat tapdavo prizininku. 1960–1961 m. jis dalyvavo zonos varžybose Raseiniuose ir Ukmergėje, kur žaidė ir stalo tenisą, ir tinklinį, ir krepšinių.

1959 m. užfiksuotas Violetos Kliokytės ieties metimo rajono rekordas – 33,00 m.

Bėgiko Kęstučio Orento pavyzdžiu sekė 1961 m. Sintautų mokyklą baigęs būsimo teisininkas Justinas Vasiliauskas, kuris, studijuodamas Vilniaus universitete, susidomėjo sportiniu ėjimu, treniravosi pas garsų trenerį Antaną Mikėną, buvo Lietuvos lengvosios atletikos rinktinės narys, 1967 m. dalyvavo SSRS tautų IV spartakiadoje. 1993–1997 m. jis buvo išrinktas Lietuvos sportinio ėjimo asociacijos prezidentu.

Septintajame dešimtmetyje ne kartą mokyklos garbę rajono varžybose gynė krepšininkai Juozas Birgiolas, Pranas Urmulevičius, Edmundas Lukoševičius, Romualdas Šulga, Juozas Lukšas.

1966 m. mokytojavęs Zigmas Rugys ypač daug dėmesio skyrė krepšiniui ir žiemos sportui, o 1967 m. iš Griškabūdžio atvykusi jauna mokytoja Ona Albina Bendoraitienė čia pasiliko ilgą. Su mokiniais išmėgintos įvairios sporto šakos – krepšinis, slidinėjimas, stalo tenisas, futbolas, dviračių („Kregždučių“ ir „Ereliukų“) lenktynės, šaškės, tinklinis, pastoviai vestos tarpklasinės krepšinio, stalo teniso, lengvosios atletikos, PDG daugiakovės varžybos, geri rajono įvairių sporto šakų varžybų rezultatai, gausus sportuojančių mokinių, buvusių mokinių būrys. Sportiniam Sintautų mokyklos ir miestelio gyvenimui mokytoja atidavė 34 metus.

Prieš įstodamas į Kauno kūno kultūros institutą, 1975–1976 m. kūno kultūros mokytoju savo gimtojoje mokykloje dirbo Arūnas Vaitiekaitis.

Sintautų mokyklos sportininkai. Sėdi (iš kairės): Aurelijus Sulžickas, Darius Kukliauskas, direktorius Algirdas Maksvytis, Aidas Antanaitis, Algis Janonis. Stovi: Vytautas Strokas, Vitas Šerkšnas, Juozas Kasparaitis, Romas Kuras. 1979 m. gegužė. Iš V. Stroko albumo

1975 m. Sintautų vidurinės mokyklos direktoriumi paskiriamas Algirdas Maksvytis, kuris, būdamas mokiniu, Griškabūdžio vidurinės mokyklos tinklinio ir krepšinio komandose ne kartą rungtyniavo Sintautuose. Baigęs kūno kultūros institutą, dirbo Griškabūdžio vidurinėje mokykloje. Sintautuose direktorius rado ne tik sportuojančių vaikų, bet ir gabių bei norinčių žaisti krepšinį merginų.

Nuolat tapdavo rajono mokyklų mergaičių krepšinio varžybų prizininkėmis mokytojos Onos Albinos Bendoraitienės treniruojamos merginos – Vilija Vaitiekaitė, Laima Virbickaitė, Laima Janonytė, Regina Čeplevičiūtė, Rasa Sakalauskaitė, Laima Valaitytė, Milda Jančaitytė, Birutė Janonytė, Laimutė Žukauskaitė, Aurelija Karnauskaitė, Rita Kantautaitė ir kt.

1975 m. ypač gerai sekėsi krepšininkams. Vytautas Domeika, Romas Šimaitis, Vidas Rekešius, Jonas Lažaininkas, Arūnas Vaitiekaitis, Algis Pečkaitis ir kt. iškovojo antrąją vietą tarp rajono mokyklų, nusileidę tik Šakių krepšininkams.

Merginų krepšinio tradicijos buvo tęsiamos. Algirdo Maksvyčio treniruojama merginų komanda – Andžela Valaitytė, Rita Kardauskaitė, Audronė Duobaitė, Birutė Bakanauskaitė, Giedrė Bakanauskaitė, Ieva Maksvytytė, Dainora Povilaitytė, Irma Kaminickaitė, Vilma Orintaitė, Aušra Duobaitė ir kt. iškovojo trečiąją vietą rajono krepšinio varžybose.

Vystomos ir kitos sporto šakos.

„Slidžių Sintautuose radau gerokai daugiau, negu turėjom Griškabūdyje. Slidinėti galėjom išeiti visa klasė“, – prisimena A. Maks-

vytis. – „Buvo ir bėgikų, ir šuolininkų, ir krepšininkų, ir dviratininkų...“

Buvę mokytojos Onos Albinos Bendoraitienės mokiniai gerai prisimena dalyvavimą respublikinėse dviračių varžybose Šiauliuose 1983 m. pavasarį. Vida Valavičiūtė, Giedrė Bakanauskaitė, Artūras Pociėjus ir Laimonas Povilaitis „Ereliukais“ ir „Kregždutėmis“ rekordų nepasiekė, tačiau savo rezultatais buvo patenkinti. Mokiniais ir juos lydėjusiais mokytojai Reginai Zubrickaitei nuotaiką gerokai sugadino skolinto dviračio vagystė, tačiau, prabėgus daugeliui metų, jie jau linksmai prisimena ne tik vagystę, bet ir tai, kad fotogenišką Laimoną ypač daug fotografavo į varžybas susirinkę fotografai.

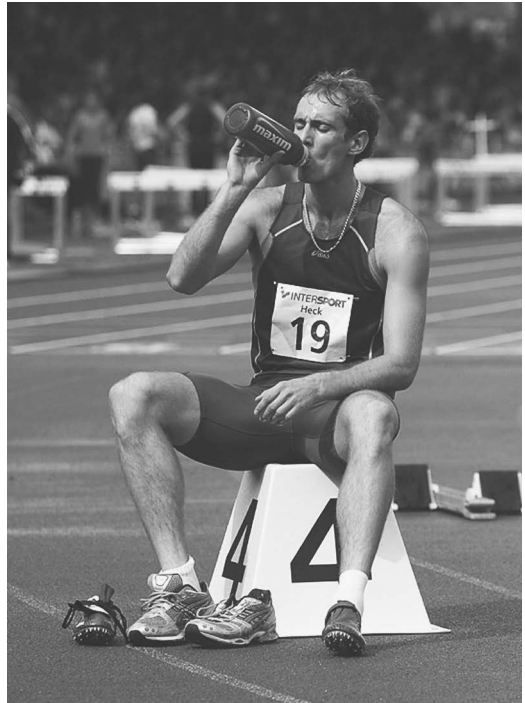
Verkiant reikėjo stadiono. Dar mokytojo Vytauto Matiuko iniciatyva netoli mokyklos bandymų sklypo medžiais apsodintas plotas tiko, tačiau išdžiūdavo tik vidurvasarį. Apie 1977 m. buvo atlikti melioracijos darbai. Atrodė beliko džiaugtis, tačiau laukė didelis darbas įrengiant 330 m bėgimo taką (ilgesnis netilpo), o stadione, kaip ir anksčiau, šlapia. Melioracija, matyt, nebuvo sėkminga, tad jau sužėlusį stadiono pievelė vėliau buvo ne kartą kasinėjama.

Nelemta buvo išsipildyti ir svajonei turėti „tikrą“ sporto salę. Ji užgeso tuometinės Švietimo ministerijos Planavimo ir finansų valdybos viršininko pavaiduotojo kabinete.

Fizinio lavinimo pamokos buvo vedamos ne tik mokyklos teritorijoje. Buvę mokiniai gerai prisimena pro senuosius kultūros namus, Kaunų sodybą, bažnyčios griuvėsius vingiavusį apie 1 km ilgio bėgimo ratą. Pamokos metu jis kartais „sutrumpėdavo“, tačiau per kiemus kelią trumpindavusius mokinukus greitai lojimu išduodavo šunys.

Algirdas Maksvytis džiaugiasi, kad net penki jo mokiniai baigė Kūno kultūros akademiją (tuometinį institutą): Vidas Rekešius – bėgikas, šuolininkas į aukštį, rajono varžybų nugalėtojas ir prizininkas; Juozas Šimkevičius – vidutinių nuotolių bėgikas, šuolininkas į tolį, rajono ir respublikos varžybų 400 ir 800 m nugalėtojas ir prizininkas; Darius Kukliauskas – ilgų distancijų bėgikas, rajono ir respublikos varžybų nugalėtojas ir prizininkas; Vytautas Strokas – sprinteris, vidutinių nuotolių bėgikas, rajono ir respublikos 100 ir 400 m varžybų nugalėtojas ir prizininkas; krepšininkė ir tenisininkė, rajono varžybų prizininkė Birutė Bakanauskaitė.

Kūno kultūros akademiją yra baigę mokytojos Onos Albinos Bendoraitienės mokiniai – krepšininkai Arūnas Vaitiekaitis ir Antanas Pečkaitis, mokytojo Vytauto

Audrius Šimkevičius. 2006 m. Iš Sintautų mokyklos archyvo

Stroko mokinys Audrius Šimkevičius – vidutinių nuotolių bėgikas, rajono ir respublikos varžybų nugalėtojas ir prizininkas, Lietuvos lengvosios atletikos jaunių, vėliau jaunimo ir suaugusiųjų rinktinių narys. Klaipėdos universitete kūno kultūros ir sporto pedagogiką studijavo Marius Šneideris. Šiuo metu Kūno kultūros akademijoje studijuoja sintautietės Asta Mekšraitytė ir Roberta Armanavičiūtė.

Algirdas Maksvytis prisimena, kad dauguma sportuojančių mokinių buvę „universalai“ – ir bėgdavo, ir šokdavo, ir mesdavo, ir krepšinių žaisdavo. Aktyviai sportavo Džeraldas Viliūšis, Romas Kuras, Alvydas Olensevičius, Algirdas Alkevičius, Benas Dumčius, Vitas Šerkšnas, Kęstas Antanaitis, Juozas Kasparaitis, Edmas Butkevičius, Aurelijus Sulžickas, Raimundas Matijošaitis, Algimantas Paulaitis, Vidmantas Martišius, Eugenijus Partikas, Dainius Antanaitis, Vidas Duoba ir kt.

Sporto salėje ir vakarais aidėdavo balsai – į treniruotes rinkdavosi Algirdo Maksvyčio treniruojama Sintautų vyrų krepšinio komanda, keletą metų žaidusi rajono laikraščio „Draugas“ taurės varžybose.

1981–1984 m. direktore dirbusi Regina Dėdinienė prisimena, kad mokykloje vykdavo ir tarpklasines krepšinio, ir stalo teniso, ir lengvosios atletikos varžybas. Beveik visi mokykloje mėgo žaisti krepšinių, dažnai dalyvaudavo įvairiose kitų sporto šakų rajono varžybose. Virginijus Galinskas, Armandas Orintas, Romas Vaičaitis, Antanas Bezoraitis, Rolandas Bakanauskas, Rimas Valaitis, Redas Jakaitis ne tik mokėsi vienoje klasėje, bet ir sportuodavo kartu.

1984 m. mokyklos direktoriumi paskiriamas Algirdo Maksvyčio mokyklos draugas, taip pat kūno kultūros specialistas Vytautas Balzeris.

1989 m. atrodė, kad sporto salės vizija tuoj tuoj taps tikrove. Jau ir projektas buvo patvirtintas. Statybininkus žadėjo ir kolūkio pirmininkas Vincas Jančaitis, kai tik jie baigs miestelio valgyklos statybą, ir tuometinis Šakių vykdomojo komiteto pirmininkas Henrikas Zaremba. Tačiau įvykusios didelės politinės ir ekonominės permainos valstybėje vėl atitolino daugelio sintautiečių svajonės įgyvendinimą.

Nors ir melioruotas, tačiau greitai bala virstantis rudenį ir ilgai neišdžiūstantis pavasarį mokyklos stadionas, ir mažutė, seniai nei norų, nei higienos normų neatitinkanti sporto salė, atrodo, turėjo būti rimtu stabdžiu sportiniame mokyklos, o ir viso miestelio gyvenime. Laimė, taip neatsitiko. Direktorius Vytautas Balzeris ir Onos Albinos Bendoraitienės vadovaujami šaškininkai ir šachmatininkai vietą treniruotis lengvai rasdavo bet kurioje klasėje, ir rajono bei respublikos varžybose iškovodavo pirmąsias vietas, o 2000 m. pradėjusio dirbti mokytojo Vytauto Stroko ugdomi lengvaatlečiai ir krepšinininkai treniruodavosi ir senojoje salėje, ir sausesnėse miestelio vietose, ir vieną po kitos dovanotojo mokyklai sportines pergales, iškovotas ne tik rajono, bet ir respublikos bei tarptautinėse varžybose.

Išlikę įvairių metų kai kurių sporto varžybų protokolai byloja, kad sintautiečiai dažnose rajono, o kartais ir aukštesnio lygio varžybose tapdavo čempionais.

Mokyklos šaškininkai 1990 m. iškovojo antrąją vietą Lietuvos vaikų sporto žaidynių kaimo mokyklų kolektyvų zonos varžybose, 1991 m. – antrąją vietą šaškių zonos varžybose.

Jūratė Turevičiūtė (Švelnienė) gerai prisimena 1990 m. respublikos šaškių varžybas, kuriose kartu su Evelinu Bacevičiumi ir Dariumi Antanaičiu pateko

į finalą ir nors netapo prizininke, iš komandos narių pasirodė geriausiai. Tais pačiais metais Jūratė įvykdė I atskyrio reikalavimus.

1991 m. rajone laimėtos antrosios vietos jaunių krepšinio ir stalo teniso komandinės varžybos, nudžiugino Lino Rūškio ir Andriaus Sebastijono pergales. Linas keturkovės zonos varžybose iškovojė pirmąją vietą, o Andrius tapo rajono lengvosios atletikos varžybų šuolių į aukštį ir tolį nugalėtoju.

Puikių rezultatų yra pasiekę mokyklos šaškininkai Jūratė Turevičiūtė, Darius Antanaitis, Evelina Domeikaitė, Birutė Grybaitė, Audrius Šimkevičius, Rynaldas Petravičius, Mindaugas Bagdonas, Inga Matusevičiūtė, Vitolda Domeikaitė, Edita Čiricaitė, Aušra Bacevičiūtė, Vaidas Blionskis, Giedrius Blionskis, Dainius Turevičius, Aušrinė Povilaitytė, Auksė Rūškytė.

Nedaug atsiliko šachmatais žaidę Laima Janušaitytė, Jolita Stravinskaitė, Eugenijus Matusevičius, Mindaugas Stepulaitis, Mindaugas Sederevičius 1996–1997 m. m. iškovoję rajone antrąją vietą.

Daug sporto pergalių pasiekta 1996–1997 metais. Pirmąją vietą rajono krose laimėjo Irma Piečaitytė, sportinio ėjimo varžybose – Gražina Mačaitytė, stalo teniso – Sandra Šimkevičiūtė. Svajūnas Žibas užėmė antrąją vietą 60 m bėgimo varžybose.

Iš Ketūrnaujienos ir Žvirgždaičių į Siñtautus mokyti atvyko jau su mokytoju Vytautu Stroku anksčiau sportavusios Gražina Mačaitytė, Irma Piečaitytė, Vilma Plyčiuvaitytė. Besimokydamos Sintautų mokykloje, tapo rajono, respublikos ir tarptautinių sportinio ėjimo varžybų nugalėtojomis ir prizininėmis, buvo rajono ir respublikos lengvosios atletikos rinktinių narėmis.

2001 m. kūno kultūros pamokas pradėjusi vesti buvusi mokyklos auklėtinė Birutė Bakanauskaitė (Unguvaitienė) mokykloje atgaivino stalo teniso ir kvadrato tradicijas.

2001 m. pradžioje direktoriumi paskiriamas Vytautas Strolys. Šakių rajono savivaldybės tarybos sprendimu tų pačių metų rugsėjo pirmąją mokykla pasitinka jau tapusi pagrindine.

Nors mokyklos sporto bazė su kiekvienais metais vis labiau neatitiko ugdymo proceso keliamų reikalavimų, iniciatyvaus ir neabejingo sportui direktoriaus dėka įsigyta daug sportinio inventoriaus, ypač mobilaus – šokdynių, espanderių, krepšinio, tinklinio, futbolo kamuolių, hantelių, gimnastikos lankų, kuriuos buvo galima naudoti ne tik sporto salėje, bet ir lauke ar, reikalui esant, ir bet kurioje klasėje.

Paskutinioji, XXXXIII, abiturientų laida buvo sportiška, kaip ir klasės auklėtoja Daiva Piečaitytė. Mokyklos ir rajono varžybų protokoluose dažnai minimos Dariaus Bagdono, Rimo Murausko, Vilmos Pušinitytės, Andriaus Petrausko pavardės.

Didelį džiaugsmą mokyklos ir miestelio jaunimui atnešė 2002-ieji metai. Nepriklausomybės akto signataro Saliamono Banaičio anūkas Sigitas Banaitis, gyvenantis JAV, mokyklai padovanojo asfaltuotą lauko krepšinio aikštelę.

Pirmaisiais pagrindinės mokyklos gyvavimo metais atrodė, kad sunku bus be vyresnių mokinių pasiekti gerų rezultatų ne tik respublikos ar tarptautinėse, bet ir rajono varžybose, tačiau nerimauta be reikalo.

Sintautų mokyklos sportininkai su olimpiniais čempionais. Iš kairės: olimpinis čempionas Romas Ubartas, Audrius Ščiučka, Martynas Šimkevičius, nenustatytas, Rinaldas Sakalauskas, olimpinis čempionas Virgilijus Alekna, mokytojas Vytautas Strokas. 2003 m. Iš V. Stroko albumo

Dėdės Juozo Šimkevičiaus ir brolio Audriaus Šimkevičiaus pėdomis pasekė Martynas Šimkevičius, tapęs rajono ir respublikos disko metimo ir rutulio stūmimo varžybų nugalėtoju ir prizininku.

Gražių pergalių pasiekė diskininkai, rutulininkai Audrius Ščiučka ir Tomas Čeplevičius, rajono ir respublikos varžybų nugalėtojai ir prizininkai. Rutulininkas Algirdas Kamaitis tapo rajono ir apskrities varžybų nugalėtoju ir prizininku.

Ieties metikė Dovilė Martišiūtė varžovėms nepalikdavo jokių šansų rajono varžybose, tapdavo nugalėtoja ir prizininke respublikos ir tarptautinėse varžybose.

Mokyklą garsino ir bėgikai Jorūnas Antanaitis, Aurimas Ugenskas, Audrius Zablackas, Algirdas Grybauskas, Evelina Žemaitytė, metikai Milda Ščiučkaitė, Liudas Duoba, Marius Matijošaitis, Milda Stanaitytė, rutulio stūmikė Aušra Valinskytė, ne kartą tapę rajono varžybų nugalėtojais ir prizininkais.

2003 m. mokykla pripažinta sportiškiausia rajono pagrindine mokykla.

2004–2005 m. m. mokiniai ir mokytojai sėkmingai dalyvavo valstybinės jaunimo reikalų tarybos remiamame projekte „Jaunimo ugdymas per sportinę veiklą“. Šie metai buvo sėkmingi ir mokytojos Birutės Unguvaitienės treniruojamai 5–6 klasių berniukų kvadrato komandai, kuri iškovojo rajone trečiąją vietą.

Nežiūrint mažos ir krepšinio aikštės matmenų neatitinkančios sporto salės, jaunesni krepšininkai į Sintautus gabenoti prizininkų taures. 2006 m. mokyklos berniukų krepšinio rinktinė, treniruojama V. Stroko, iškovojo antrąją, o 2007 ir 2008 m. – trečiąsias vietas tarp rajono pagrindinių mokyklų.

Nepamirštamasis ir dviračių sportas, juo labiau, kad esama mokytojų entuziastų. 2007–2008 m. m. jaunieji dviratininkai, kuriuos ruošė Valdas Grabauskas, iškovojo antrąją vietą respublikos varžybų „Saugaus eismo ratas“ rajono etape.

Jaunimo sąskrydis „Draugystės turistinis žygis“ Sudarge – tai proga pasivaržyti įvairiose sportinėse rungtyse. Neblogai sintautiečiams sekdavosi ir ankstesniais metais, o 2011 m. jie grįžo nešini apdovanojimais – tapo virvės traukimo varžybų nugalėtojais, mini futbolo rungtynių antrosios vietos laimėtojais.

2010–2011 m. m., kaip ir kasmet, mokiniai dalyvavo rajono stalo teniso, kvadrato varžybose, mokinių Olimpinio festivalio atskirų rungčių varžybose, vaikų pirmenybėse. Mokinius ruošė mokytojai Birutė Unguvaitienė ir Valdas Grabauskas. Vytauto Stroko treniruojami mokiniai tapo nugalėtojais bei prizininiais daugelyje rajono lengvosios atletikos varžybų.

2011 m. ieties metikė Viktorija Motiejūnaitė pagerino seseriai Dovilei Martišiūtei priklausiusį rajono rekordą (39,48 m), Lietuvos suaugusiųjų lengvosios atletikos čempionate užėmė penktąją vietą. Jos treneris taip pat V. Stokas.

Gaila, kad išliko tik nedidelė dalis varžybų protokolų, kuriuose užfiksuoti geriausi rezultatai, geriausiųjų sportininkų pavardės, bet ir iš jų sužinome pasiektus mokyklos (1 lentelė) ir Šakių rajono rekordus (2 lentelė).

Mokykloje buvo ir yra sportiškų vaikų, mokytojų entuziastų, kuriems svarbu, kad jaunas žmogus sportuotų, užsigrūdintų, būtų sveikas.

Sportas Sintautuose – ne tik jaunų pomėgis. Ilgametė Sintautų seniūnijos sekretorė Jūratė Navickienė pasakoja, kad Sintautų komanda dalyvavo visose apylinkių sporto šventėse, o vėliau ir beveik visose Šakių rajono seniūnijų sporto žaidynėse. Būta ir pergalių, ir nesėkmių, tačiau pastarosios neatėmė noro sportuoti, siekio nugalėti.

Kolūkių laikais sporto instruktoriais dirbę Romas Šimaitis, Algirdas Maksvytis prisimena, kad sintautiečių nereikėdavo ilgai prašyti dalyvauti apylinkių spartakiadose, turizmo sąskrydžiuose, rajono įvairių sporto šakų varžybose. Ir laiko surasdavo, ir medalių bei pagyrimų raštų į Sintautus pargabendavo.

2011 m. sintautiečiai ir vėl dalyvavo beveik visose Šakių rajono seniūnijų sporto žaidynių rungtyse. Galiūno varžybose, kurias sudarė keturios atskiros rungtys – sunkvežimio traukimas, naščių nešimas, „Mindaugo kalavijo“ laikymas ir padangos vertimas, galiūno vardą gynė Marius Stankaitis, bendroje įskaitoje užėmęs antrąją vietą. Krepšinio 3×3 varžybose Sintautų komanda liko šešta. Svarsčių kilnojimo rungtyje Irmantas Dovydaitis užėmė penktąją vietą. Moterų rankų lenkimo varžybose ketvirtąją vietą džiaugėsi Violeta Šimkevičienė. Seniūnų smigio mėtymo rungtyje nepralenkiamas buvo Sintautų seniūnas Kęstutis Birbilas, iškovojęs pirmąją vietą.

Iš viso šiose žaidynėse dalyvavo 12 seniūnijų. Sintautų seniūnijos sportininkai užėmė šeštąją vietą.

Miestelio sportinio gyvenimo tradicijas tęsia 2003 m. susikūrus Sintautų jaunimo klubas „Penta“.

Naujai įsteigto klubo narių pirmasis noras ir artimiausias darbas – sutvarkyti Sintautų ežero pakrantę. Iniciatyviai jaunimui sukurti projektą padėjo Sintautų kultūros centro direktorė Laima Girdauskienė ir klubo sekretorė Vida Čeplevičienė.

Projektas 2004 m. buvo pateiktas Valstybinei jaunimo reikalų tarybai, konkursui „Jaunimas per sportą“ ir Šakių rajono savivaldybės administracijai, konkursui „Jaunimas kaimui“ ir gauti nors ir nedideli, tačiau realūs pinigai – 1 300 litų.

Jaunimas visą vasarą triūsė prie Sintautų ežero, tvarkydami pakrantę ir norėdami iširengti paplūdimio tinklinio aikštelę. Buvo surengtos dvi talkos, kuriose dalyvavo daugiau kaip 60 jaunų Sintautų miestelio gyventojų. Apleista, apaugusi žolėmis ir krūmais, šiukšlėmis užversta ežero pakrantė pavirto sutvarkyta teritorija. Sėkmingai įgyvendinti projektą daug padėjo rėmėjų ir partnerių parama. Ūkininkė Vida Balkojienė davė smėlio, ūkininkė Regina Jucaitienė – traktorių aikštelės įrūšimo darbams atlikti. Ūkininkai Juozapas Juška ir Sigitas Duoba aukojo techniką smėliui parvežti. Daug prie projekto įgyvendinimo prisidėjo ir Sintautų seniūnija.

Projekto vykdymo kulminacija – paplūdimio tinklinio aikštelės atidarymas, kuris sutapo su Sintautų miestelio švente 2004 m. rugpjūčio 22 dieną. Šventės metu buvo suorganizuotas seminaras paplūdimio tinklinio žaidėjams ir „sirgaliams“, paplūdimio tinklinio bei įvairios sporto varžybos – baudų mėtymo, svarsčių kilnojimo, dviratukų, šeimų estafetės, virvės traukimo.

Nugalėtojai buvo apdovanoti medaliais. Projekto vykdytojai rėmėjams už materialinę paramą vykdant projektą „Tikiu savimi“ atsidėjo padėkos raštais.

Vėliau ne kartą buvo tvarkomos tinklinio, futbolo aikštelės, įrengta laužavietė ir automobilių stovėjimo aikštelė.

Klubo inicijuotos varžybos gamtoje tapo kasmete tradicija, o 2011 m. vasarą Sintautų ežero paplūdimyje įirtingai rungėsi „Sintautai 450“ paplūdimio tinklinio, UAB „MediResta“ taurei laimėti, varžybų dalyviai. Varžybose dalyvavo aštuonios komandos iš Kazlų Rūdės, Kudirkos Naumiesčio, Šakių, Slavikų, Panóvių, Sintautų. Sintautams atstovavo net trys komandos: „Belekas“ – Mantvydas Rudzevičius, Viktoras Grybas, Deividas Ūsas ir Erikas Ragelis; „Sajanai“ – Donatas Unguvaitis, Deividas Virbickas, Iveta Gerulytė, Gytė Baltrušaitytė; „Penta“ – Kęstutis Birbilas, Vytautas Piedzevičius, Kornelijus Birbilas ir Lukas Sėdaitis.

Nugalėtojus sportiniais medaliais ir taure apdovanojo UAB „MediResta“ vadovas Juozas Medveckas ir pavaduotojas Juozas Ambrazaitis.

Jaunimui būtų sunkoka be suaugusiųjų paramos. Kita vertus, tik ta bendruomenė yra stipri, kuri ir dirba, ir švenčia kartu. Jau keleri metai nemažai sportinių miestelio renginių organizuojami Sintautų kultūros centro, kuriam vadovauja Laima Girdauskienė, iniciatyva.

Nuo 2005 m. vasaros Sintautuose kasmet renkasi krepšinio 3x3 dalyviai. Varžybas 2005–2009 m. inicijavo jaunimo klubas, o vykusias 2011 m. birželio 12 d. – kultūros centras. Sintautų pagrindinės mokyklos stadione susirinko gausus sportininkų būrys, net 21 komanda. Sportininkai buvo suskirstyti į tris amžiaus grupes – vaikai iki 14 metų, jaunimas nuo 14 iki 17 metų ir vyrai nuo 18 ir vyresni. Krepšinio entuziastai penkias valandas grūmėsi dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Mindaugo Basčio įsteigtos taurės.

Įspūdingos 2008 m. futbolo varžybos tarp Sintautų seniūnijos komandos „Sintautai“ ir žvaigždžių šou komandos „Prelegentai“ nepaliko abejingų. „Prelegentų“ atvykimą į Sintautus inicijavo kraštiečių prodiuseris, buvęs profesionalus krepšininkas Rolandas Skaisgirys.

*„Sintautų“ ir Vilniaus „Prelegentų“ futbolo komandų nariai. 2008 m. rugpjūčio 23 d.
Iš mokyklos archyvo*

Stalo tenisas Sintautuose taip pat turi savas tradicijas. 2005 m. kultūros centro pradėtos organizuoti varžybos ilgainiui tapo tradicinėmis. 2007 m. jas organizavo jaunimo klubas „Penta“, o 2011 m. – vėl kultūros centras. Penkiolika žaidėjų iš Ketūrnaujienos, Panóvių, Dúobiškių, Lukšių, Išdagų, Smaliniņkų, Sintautų kovojo dėl Ketūrnaujienos bendruomenės centro įsteigtos taurės. Ją iškovojė Dainius Klimanskas iš Duobiškių.

2010 m. minint Lietuvos valstybės dieną, Sintautuose, be kitų renginių, įvyko ir paprastųjų šaškių varžybos. Jos prasidėjo simultanu prie 15 lentų, kuriose varžybų dalyviai kovojo su šakiečiu šaškininku kandidatu į sporto meistrus Alvydu Grinkevičiumi. *Varžybose Sintautuose dalyvavo 24 šaškininkai.* Renginio organizatoriai – Sintautų jaunimo klubas „Penta“, Sintautų bendruomenės centras ir Sintautų kultūros centras – nugalėtojus ir prizininkus apdovanojo diplomais, medaliais ir rėmėjų įsteigtais piniginiiais prizais. Šakių rajono meras J. Bertašius asmeniškai paskyrė piniginius prizus vyriausiajam ir jauniausiajam turnyro dalyviams. Jais šįkart buvo aštuoniasdešimtmetė Anelė Valavičienė iš Sintautų bei Gytis Vizgirda iš Šakių.

Kultūros centro, kuriam vadovauja Laima Girdauskienė, iniciatyva nuo 2006 m. Sintautuose kasmet rengiamas vienintelis rajone Sausio 13-osios bėgimas. Iš pradžių rengė jį kartu su Sintautų seniūnija, organizatoriai jau keleri metai džiaugiasi bendradarbiavimu su Šakių savivaldybės švietimo ir sporto skyriumi.

Prieš du metus į bėgimą buvo kviečiami ir neigalieji, bet į kvietimą atsiliepė tik vienas Lietuvos neigaliųjų draugijos narys sintautiškis Kastytis Turevičius.

Sintautų sporto salės atidarymo akimirka. Dešinėje – mokytoja Daiva Piečaitytė, mokyklos direktorius Vytautas Strolys; kairėje – Sintautų parapijos klebonas Donatas Rolskis, Šakių rajono meras Juozas Bertašius, Sintautų seniūnas Kęstutis Birbilas, projekto vadovas Vitas Girdauskas ir kiti. 2012 m. spalio 3 d. Iš mokyklos archyvo

Neįgaliesiems skirtą trasą jis apvažiavo per 5:44 min. ir tapo pirmosios vietos laimėtoju.

Bėgikų kasmet vis daugėja. Ankstesniais metais dalyvaudavo Šakių ir Vilkaviškio rajono ilgų nuotolių bėgikai, o 2012 m. įvykęs septintasis Sausio 13-osios bėgimas tapo respublikiniu. Atvyko net 64 bėgikai iš Šakių, Vilkaviškio, Kudirkos Naumiesčio, Panovių, Kauno ir, aišku, iš Sintautų. Gausus jaunųjų bėgikų būrys atkeliavo iš Sintautų pagrindinės mokyklos. Jau keleri metai Seniūnijos taure išsiveža kaimyninio Vilkaviškio rajono bėgikai.

Bėgikai apdovanoti kultūros centro medaliais, Šakių rajono savivaldybės tauremis, o nugalėtojas – Sintautų seniūnijos taure. Juos sveikino seniūnas, Šakių rajono savivaldybės atstovai.

Sausio 13-sios bėgimo rungtyje visada geranoriškai dalyvauja bendruomenės slaugytoja Gitana Baltuonienė, o sportininkus lydi Šakių rajono policijos komisariato ekipažas.

Paskutinėmis 2011 m. dienomis sintautiečiai sulaukė dovanos – po ilgų planavimo ir derinimo darbų prie mokyklos pradėta sporto salės statyba. Ji buvo vykdoma įgyvendinant projektą „Sintautų bendruomenės užimtumo gerinimas įrengiant sporto salę“. Salę statanti UAB „Rūdupis“ patikino Sintautų bendruomenę, kad darbus tikisi baigti iki 2012 m. rudens. Pažadai buvo įgyvendinti, ir spalio 3 d. į naujos sporto salės atidarymą susirinko ne tik sintautiečiai, bet ir didelis būrys svečių: Šakių rajono meras Juozas Bertašius, Šakių rajono administracijos direktoriaus pavaduotojas Algimantas Damijonaitis, Šakių savivaldybės Tarybos narys Kęstutis Smirnovas, Švietimo ir sporto skyriaus vedėja Vida Pranckevičienė,

Švietimo ir sporto skyriaus skyriaus vedėjos pavaduotojas Elvydas Pauliukėnas, projekto vadovas Vitas Girdauskas, Plokščių vidurinės mokyklos direktorė Nijolė Bitinienė, Kriūkų vidurinės mokyklos direktorė Lilija Liutvinienė, rėmėjai: advokatas Audrius Vaičiūnas, UAB „Suvalkijos feniksas“ direktorius Mindaugas Stepulaitis, Sintautų bendruomenės pirmininkas Raimondas Daniliauskas, Sintautų seniūnijos, kultūros centro darbuotojai, Sintautų parapijos klebonas Donatas Rolskis, Šakių krepšinio klubo „Zanavykas“ žaidėjai ir treneriai, miestelio gyventojai, mokinių tėvai ir buvę mokyklos mokiniai.

Belieka laukti gražių sportinių pergalių.

1 lentelė

Mokyklos rekordai 1975–2005 metais

Metai	Vardas, pavardė	Rungtis	Rezultatas
1975	Juozas Šimkevičius	1000 m bėgimas	2:41 min.
1976	Dana Stanislovaitytė	100 m bėgimas	14,4 sek.
1976	Gedas Gudaitis	ietis	39,40 m
1976	Dalė Dėdinaitė	tolis	4,40 m
1976	Laima Janonytė	aukštis	1,50 m
1976	Vidas Rekešius	500 m bėgimas	1:29,2 min.
1977	Dalė Damijonaitytė	300 m bėgimas	0:54,5 min.
1977	Nemira Klimaitytė	400 m bėgimas	1:09,8 min.
1977	Juozas Šimkevičius	400 m bėgimas	0:56,0 min.
1977	Juozas Šimkevičius	800 m bėgimas	2:03,6 min.
1977	Juozas Šimkevičius	2 000 m bėgimas	5:58,5 min.
1977	Raimondas Petrauskas	3 000 m bėgimas	9:37,1 min.
1977	Laima Virbickaitė	rutulys	8,15 m
1977	Juozas Paspirgėlis	6 kg rutulys	10,7 m
1977	Juozas Paspirgėlis	diskas	34,40 m
1979	Vytautas Strokas	1 500 m bėgimas	5:02,0 min.
1979	Aidas Antanaitis	tolis	6,00 m
1979	Aidas Antanaitis	trišuolis	12,14 m
1980	Vytautas Strokas	100 m bėgimas	11,3 sek.
1980	Vytautas Strokas	200 m. bėgimas	24,7 sek.
1980	Virgaudas Palubinskas	3 km sportinis ėjimas	15:57 min.
1982	Daiva Piečaitytė	tolis	4,09 m
1991	Eugenijus Matusevičius	kamuoliukas	40 m
1991	Lina Bacevičiūtė	kamuoliukas	35 m
1991	Linas Rūškys	kamuoliukas	35 m
1991	Linas Rūškys	60 m bėgimas	8:40 sek.
1991	Linas Rūškys	aukštis	1,60 m
1995	Vilma Plyčiuvaitytė	2 km sportinis ėjimas	9:54 min.

(tęsinys)

Metai	Vardas, pavardė	Rungtis	Rezultatas
1995	Vilma Plyčiuvaitytė	5 km sportinis ėjimas	27:13 min.
1995	Irma Piečaitytė	3 km sportinis ėjimas	15:46 min.
1995	Gražina Mačaitytė	1 km sportinis ėjimas	4:45 min.
2004	Audrius Ščiučka	diskas 1,5 kg	47,42 m
2005	Audrius Ščiučka	rutulys 6 kg	12,78 m
2005	Audrius Ščiučka	diskas 1,75 kg	40,00 m
2005	Audrius Ščiučka	diskas 2,00 kg	38,94 m

2 lentelė

Sintautų mokinių pasiekti rekordai Šakių rajone

Metai	Vardas, pavardė	Rungtis	Rezultatas
1959	Violeta Kliokytė	ietis	33,00 m
2003	Audrius Šimkevičius	400 m bėgimas	0:49,8
2003	Audrius Šimkevičius	800 m bėgimas	1:55,99
2006	Dovilė Martišiūtė	ietis	36,68 m
2011	Viktorija Motiejūnaitė	ietis	39,48 m

Literatūra ir šaltiniai

Marija Puodžiukaitienė, *Sintautų mokyklos šviesa*, Kaunas, 2004.
 Marija Puodžiukaitienė, *Sintautų krašto keliais*, Vilnius, 2006.
 Juozas Jacevičius, „Buvęs sintautietis K. Orentas“
 (www.sintautai.eu/archyvas/0/98)
 Vida Čeplevičienė (www.sintautai.lt/news_read,6900,lt.html)
 Laima Girdauskienė, *2008-ieji Sintautų kultūros centrui – sunkūs, bet geri.*
 (<http://www.sintautai.eu/archyvas/0/42/2008-metai-sintautu-kulturos-centre>)
www.sintautai.eu
www.sintautai.lt/index,lt,7166.html
http://www.sintautai.lt/news_read,6748,lt.html
http://www.sintautai.lt/news_read,6952,lt.html
www.drg.lt/.../3560-sintautuose-varsi-akininkai.html

Duomenis pateikė:

Birutė Bakanauskaitė (Unguvaitienė), gyv. Šakiuose
 Elė Birgiolienė, gyv. Sintautuose
 Jonas Birgiolas, gyv. Sintautuose
 Regina Dėdinienė, gyv. Sintautuose
 Juozas Kaunas, gyv. Sintautuose
 Antanina Klimaitienė gyv. Sintautuose
 Daiva Kudirkaitė (Orintienė), gyv. Sintautuose
 Liudvina Kutkaitienė, gyv. Sintautuose
 Algirdas Maksvytis, gyv. Sintautuose
 Jūratė Navickienė, gyv. Sintautuose
 Vidas Rekešius, gyv. Alytuje
 Vytautas Strolys, gyv. Girėnų k., Šakių r.
 Vytautas Strokas, gyv. Sintautuose
 Romas Šimaitis, gyv. Girėnų k. Šakių r.
 Jūratė Turevičiūtė (Švelnienė), gyv. Sintautuose
 Vida Valavičiūtė (Čeplevičienė), gyv. Sintautuose
 Arūnas Vaitiekaitis, gyv. Pilviškiuose, Vilkaviškio r.
 Laima Virbickaitė (Petrauskienė), gyv. Veršių k., Šakių r.

Sintautų vidurinės mokyklos abiturientų (1958–2001) ir pagrindinės mokyklos dešimtokų (2002–2012) laidos

Parengė Daiva Orintienė

1. Sintautų vidurinės mokyklos abiturientai

I laida. Pirmoje eilėje: mokytojai Stasys Petrauskas, Juozas Arlauskas, klasės auklėtoja Petrė Vaitiekaitytė, mokyklos direktorius Zigmantas Norkaitis, mokymo dalies vedėja Stasė Sukankienė, mokytojai Romas Sukanka, Juozas Adomavičius; antroje eilėje: mokytoja Eugenija Avižonienė, mokytojas Vytautas Matiukas, mokytoja Antanina Klimaitienė; trečioje eilėje: Teresė Bendžiūtė, Juozas Dielininkaitis, Birutė Matulaitytė, Janina Grybaitė, Bronius Naujokas, Janina Mockevičiūtė; ketvirtoje eilėje: Janina Lopetaitė, Kęstutis Orentas, Regina Kuraitė, Vytautas Gaidys, Ona Zokaitė, Juozas Stankevičius, Ona Valaitytė; penktoje eilėje: Juvencijus Gaidys, Birutė Bridickaitė, Vidmantas Švedas, Roma Gliosaitė, Zenonas Kaunas. 1958 m.

Visos nuotraukos yra iš Sintautų pagrindinės mokyklos archyvo. Asmenys nuotraukose vardinami iš kairės į dešinę.

II laida. Priekyje: Miriama Viliūšytė, Zita Jurgilaitė, Juozas Pikčilingis, Vida Tamašauskaitė, Matilda Kuraitė; antroje eilėje stovi: Vytautas Kareiva, Asta Dyraitė, Kristina Liudžiūtė, Aldona Jasaitytė, Zita Liubinaitė, Vida Šniokaitytė, klasės auklėtojas Vytautas Matiukas. 1959 m.

III laida. Pirmoje eilėje: Ona Šuopytė, Nijolė Lukšaitė, Genovaitė Endriukaitytė, klasės auklėtoja Antanina Klimaitienė, Elena Viržaitytė, Lijana Sinkevičiūtė, Birutė Puišytė; antroje eilėje: Kęstutis Vikšraitis, Irena Piečiukaitytė, Eugenija Kasparavičiūtė, Auksina Dalibagaitė, Teresė Bendžiūtė, Laima Pečkaitytė, Leonardas Mickevičius. Nuotraukoje nėra Zinos Baltrušaitytės. 1960 m.

IV laida. Pirmoje eilėje sėdi: mokytojas Juozas Adomavičius, Violeta Kliokytė, mokytoja Genovaitė Ulienė, Dalia Orintaitė, Janina Urbonavičiūtė, klasės auklėtoja Marija Šlapikaitė, mokyklos direktorius Zigmas Norkaitis, Roma Sakalaitė, mokytoja Marija Puodžiukaitienė, Justinas Vasiliauskas; antroje eilėje: mokytoja Valerija Jasinskaitė, Jūratė Kaunaitė, Vytautas Sinkevičius, Teresė Stankūnaitė, mokytoja Antanina Klimaitienė, mokytojas Juozas Ulys, Viktorija Putinaitė, Juozas Kaunas, Dalia Šipailaitė, mokytoja Regina Adomavičienė, mokytojas Algimantas Daugirdas, mokytoja Laima Kuklieriūtė, mokytojas Leonidas Kebleris, neatpažintas, mokytoja Regina Dėdinienė. 1961 m.

V laida. Pirmoje eilėje: Ona Ignatavičiūtė, Birutė Viržaitytė, Bronė Tamašiūnaitė, klasės auklėtoja Laima Kuklieriūtė, Danutė Janulevičiūtė, Dalia Tumosaitė, Birutė Stankūnaitė; antroje eilėje: Vitas Jakštys, Algimantas Pusdešris (dabar Janulionis), Birutė Jančiūtė (nebaigė), Aroydas Rudzevičius, Vida Sakalaitė, Algis Duoba, Vytautas Antanaitis. 1962 m.

VI laida. Sėdi: Albina Jasaitytė, Genovaitė Endriuškevičiūtė, Margarita Kliokytė, mokyklos direktorius Zigmas Norkaitis, Izolda Kriauciūnaitė, klasės auklėtojas Juozas Ulys, Elė Grybaitė, Jonas Kerutis, Teresė Jakšytė, Elvyra Steiblytė, Genovaitė Orentaitė. 1964 m.

VII laida. Pirmoje eilėje: Nijolė Preiškaitė, Marytė Giedraitytė, Nijolė Dielininkaitytė, Dalė Maksvytytė, Genė Grybaitė, klasės auklėtoja Marija Puodžiukaitienė, Audronė Dervaitytė, Rima Maksvytytė, Ona Juškevičiūtė, Aldona Kareivaitė; antroje eilėje: Teresė Povilaitytė, Gražina Kulikauskaitė, Liuda Palukaitytė, Zigmas Rakauskas, Zita Adomaitytė, Antanas Valaitis, Lina Kuraitytė, Antanas Kučiauskas. 1965 m.

VIII laida. Priekyje: Dana Baukaitė, Aldona Dovydaitytė, Janina Rutkauskaitė, Elena Valaitytė, Birutė Keblinskaitė; antroje eilėje stovi: Irena Miščikaitė, Aldona Kaunaitė, Aldona Duobaitė, Anelė Lenkaitytė, Elena Naujokaitė, klasės auklėtoja Petrė Vaitiekaitytė, Elena Grybaitė, Laima Mickevičiūtė, Teresė Naujokaitytė, Stefa Palukaitytė; trečioje eilėje: Justinas Pečkaitis, Justinas Žemaitis, Antanas Bunikis, Sigitas Stanaitis, Gedeminas Duoba. Nuotraukoje nėra Juozo Pusdešrio (dabar Jacevičius). 1966 m.

IX laida. Pirmoje eilėje sėdi: Dalė Petraitytė, Vida Rudaitytė, Monika Žitkauskaitė, Zita Stanaitytė, Janina Lėverytė, Jonas Kudirka, Genė Lenkaitytė, Angelė Jarašiūtė, Genė Viltrakytė, Ona Daniulevičiūtė; antroje eilėje: Juozas Avižius, klasės auklėtoja Antanina Klimaitienė, Juozas Steiblys, Vitas Kažemėkaitis, Robertas Čiulkinys; trečioje eilėje: Jonas Būdininkas, Romas Banaitis, Juozas Knezevičius, Justinas Kasparaitis, Algirdas Kazlauskas, Vidmantas Račiūnas, Juozas Ščiučka. 1967 m.

X laida. Pirmoje eilėje sėdi: Irena Bartkaitytė, Birutė Šėperytė, Klaudija Bacevičiūtė, klasės auklėtoja Marija Puodžiukaitienė, Ona Stankūnaitė, Birutė Kaunaitė, Zita Rudaitytė; antroje eilėje: Roma Maumevičiūtė, Aurelija Banaitytė, Roma Dumčiūtė, Janina Stelmokaitė, Kristina Mozūraitytė, Vida Jonikaitytė, Birutė Obeleniūtė, Liuda Endriukaitytė, Dana Palukaitytė, Lionė Makackaitė; trečioje eilėje: Sigitas Kučiauskas, Remigijus Palionis, Jonas Rakauskas, Juozas Ūsas, Edmas Lukoševičius, Pranas Urmulevičius, Juozas Birgiolas. 1968 m.

XI laida. Pirmoje eilėje sėdi: Danguolė Šėperytė, Laima Rūškytė, Monika Šimkonytė, klasės auklėtoja Genovaitė Janulevičienė, Ona Kelmelytė, Salomėja Lažauninkaitė, Regina Dulskytė, Roma Stanaitytė; antroje eilėje stovi: Vida Malskytė, Ona Rakauskaitė, Laima Liepuonytė, Roma Rudzevičiūtė, Gražina Mickevičiūtė, Nijolė Žemaitytė; trečioje eilėje: Vaidas Baltrušaitis, Jonas Jasaitis, Antanas Šulga, Juozas Ambrazaitis, Vytautas Rasburskis, Antanas Pečkaitis, Vytautas Partikas, Drąsūnas Naujokaitis, Romas Pusdešris, Alfonsas Ižganaitis. 1969 m.

XII laida. Pirmoje eilėje: Jūratė Dagiliūtė, Roma Jurgilaitė, Danutė Lažauninkaitė, klasės auklėtoja Marija Norkaitienė, Genovaitė Gustainytė, Genovaitė Auštraitė, Saulena Antanaitytė, Elovra Jurgelevičiūtė; antroje eilėje: Vida Valašinitė, Nijolė Kažemėkaitytė, Vilija Kulikauskaitė, Danutė Lukošūnaitė, Virginija Gečytė, Teresė Liepuonytė, Verutė Čiulkinytė, Julija Bacevičiūtė; trečioje eilėje: Rimantas Naujokaitis, Jonas Kudirka, Romualdas Šulga, Klemensas Sakalauskas, Kęstutis Daniliauskas, Jonas Tumosa, Vladas Bacevičius, Juozas Lukštas, Sigitas Valaitis, Aloydas Kučiauskas. Nuotraukoje nėra Dalios Široaitytės. 1970 m.

XIII laida. Sėdi klasės auklėtoja Jadvyga Šukytė; stovi: Justinas Bendžius, Vida Čeplevičiūtė, Zita Tkačenkaitė, Teresė Antanaitytė, Gailutė Mozūraitytė, Pranas Jankauskas, Danutė Bendžiūtė, Nijolė Daniliauskaitė, Aldona Jakubauskaitė, Laima Šuopytė, Birutė Marcinkevičiūtė, Zigmas Žibas. 1971 m.

XIV laida. Pirmoje eilėje: Elė Rainytė, Puidokytė (nebaigė), klasės auklėtoja Irena Vasilevskā, Vida Ūsaitė; antroje eilėje: Juozas Rasimas, Pranas Račiulaitis, Gema Paškauskaitė, Birutė Bacevičiūtė, Valius Grybas, Juozas Pečkaitis. Nuotraukoje nėra Jono Duobos, Juozo Kudirkos, Vido Makacko, Vyto Tumoso. 1972 m.

XV laida. Pirmoje eilėje: Nijolė Liepuonytė, Rūta Virbauskaitė, Aldona Mačiokaitė, Nijolė Kasperavičiūtė, klasės auklėtoja Marija Norkaitienė, Rima Liubinitė, Genovaitė Obelieniuotė, Vida Vaivadaitė; antroje eilėje: Vytautas Valavičius, Vidmantas Endriukaitis, Rimaldas Vikšraitis, Algis Endriukaitis, Edas Stelmokas, Edmas Kučiauskas, Algirdas Ūsas. 1973 m.

XVI laida. Pirmoje eilėje: Romualdas Stankaitis, Danguolė Juškaitė, Ona Žitkauskaitė, Zita Šimkonytė, Bronė Čiurlionytė, Janina Antanaitytė, Irena Kuraitė, Vytautas Didžbalis; antroje eilėje: Vytautas Petraitis, Ažuolas Kulikauskas, Rimantas Birgiolas, Vida Bartkaitytė, klasės auklėtoja Antanina Klimaitienė, Nijolė Janonytė, Nijolė Žibaitė, Vytautas Narbutas. 1974 m.

XVII laida. Sėdi mokytojai Aldona Stankaitienė, Roma Adomaitienė, Marija Gylienė, Antanina Klimaitienė, klasės auklėtoja Marija Puodžiukaitienė, mokyklos direktorius Zigmas Norkaitis, Stasė Kavaliauskienė, Albina Bendoraitienė, Sofija Kemežienė; stovi: Rasa Sakalauskaitė, Juozas Kutkaitis, Zita Baltrušaitytė, Jonas Jasaitis, Aldutė Rudzinskaitė, Jonas Pečkaitis, Jonas Lažaurinkas, Danutė Kutkaitytė, Gintaras Gailius, Janina Mozūraitytė, Laima Čelkytė, Stasė Ūsaitė, Genovaitė Viržaitytė, Regina Puidokaitė, Vytautas Liukaitis, Elė Endriukaitytė, Vidutė Kuraitė, Jonas Šūmantas, Marytė Paspirgėlytė, Lilija Partikaitė, Zita Navickaitė, Rimanta Mačiokaitė, Genė Bacevičiūtė, Arūnas Vaitiekaitis, Vida Čepaitytė, Gediminas Gudaitis. 1975 m.

XVIII laida. Priekyje sėdi klasės auklėtoja Antanina Klimaitienė; antroje eilėje stovi: Marytė Endriukaitytė, Rūta Ramanauskaitė, Regina Stanislovaitytė, Saulena Gudaitytė, Raimundas Dėdinas, Onutė Dobilaitė, Rūta Kaminskaitė, Raimundas Kareiva, Raimundas Puodžiukaitis, Algimantas Mockaitis; trečioje eilėje: Gražvydė Gylytė, Laima Janonytė, Milda Jančaitytė, Česė Keselytė; ketvirtoje eilėje: Romualdas Šimaitis, Vitas Domeika, Kęstutis Liepuonius, Vidas Kučiauskas, Valdas Kvederavičius, Zenonas Valaitis, Vidas Rekešius, Jonas Rasimas, Antanas Endriukaitis. Nuotraukoje nėra Vidos Jasevičiūtės. 1976 m.

XIX laida, A klasė. Sėdi klasės auklėtoja Danutė Vaitiekaitienė; pirmoje eilėje stovi Laima Miliušytė, Aušrelė Barniškytė, Vida Giliūtė, Danguolė Valašinitė, Violeta Masaitytė, Danutė Stanislovaitytė, Vida Liutkevičiūtė, Jūratė Bendoraitytė, Aurelija Išganaitytė, Vida Sakalauskaitė; antroje eilėje: Vitas Girdauskas, Kazimieras Žilinskas, Kęstutis Bandza, Virginijus Dumčius, Juozas Paspirgėlis; trečioje eilėje: Petras Jakaitis, Gediminas Grybas, Gediminas Sabalius, Algimantas Matijošaitis. 1977 m.

XIX laida, B klasė. Pirmoje eilėje sėdi Elytė Išganaitytė, Laimutė Žukauskaitė, Irena Venytė, Romualda Puraitė, Danutė Laurinaitytė, Laimina Keblaitytė, klasės auklėtoja Albina Bendoraitienė, Aida Laukaitytė, Regina Čeplevičiūtė, Regina Tautkevičiūtė, Teresė Aržuolaitytė; antroje eilėje stovi: Juozas Laurinaitis, Algimantas Rainys, Kęstutis Jakštys, Jonas Kubilius, Aloydas Girdauskas, Vidas Paškauskas, Albinas Krištolaitis, Mindaugas Dovydaitis, Adolfas Narvydas; trečioje eilėje: Kęstutis Paškauskas, Kęstutis Kasparavičius, Gintas Paltanavičius, Arvydas Orentas. 1977 m.

XX laida, A klasė. Sėdi mokytojai Albina Bendoraitienė, Vladas Leparškas, mokyklos direktorius Algirdas Maksvytis, Regina Dėdinienė, Jonas Smagurauskas, Zita Maksvytienė, Antanas Vaitkevičius; antroje eilėje stovi Dalė Dėdinaitė, Irena Bakaitytė, Danutė Martišiūtė, Vida Kasparavičiūtė, Violeta Dumčiūtė, Dalė Kasparavičiūtė, Nijolė Auštraitė, Birutė Grybaitė, Genovaitė Grikietytė; trečioje eilėje: Juozas Šimkevičius, Kęstutis Venys, Kęstutis Antanaitis, Raimondas Petrauskas, Valentinas Kutas, Arūnas Kudirka; ketvirtoje eilėje: Kęstutis Stankaitis, Edmundas Povilaitis, Leonas Sakalauskas. Nėra Jono Orinto. 1978 m.

XX laida, B klasė. Priekyje sėdi Algimantas Kriščiūnas; antroje eilėje: Kęstutis Birbilas, Veronika Pėdzevičiūtė, klasės auklėtoja Danutė Vaitiekaitienė; trečioje eilėje stovi: Laimutė Valaitytė, Aurelija Karnauskaitė, Veronika Petkevičiūtė, Rita Kantautaitė, Regina Kazlauskaitė, Rima Birbilaitė, Irena Liutkevičiūtė, Vida Gylaitytė; ketvirtoje eilėje: Dalia Janušaitytė, Irena Grybinaitė, Nijolė Izokaitytė, Birutė Valaitytė, Rima Laurinaitytė, Vilija Vaitiekaitytė, Dalė Vaitkūnaitė, Laima Virbickaitė, Julija Kazlauskaitė. 1978 m.

XXI laida. Pirmoje eilėje: Asta Staskevičiūtė, Laima Grybinaitė, Jūratė Sidaravičiūtė, Teresė Mingailaitė, Algimanta Išganaitytė, Nijolė Onusaitytė; antroje eilėje: Vytautas Vėgneris, Gailina Naujokaitytė, Onutė Adomaitytė, Dalytė Miliūnaitė, Regina Puraitė, Virginija Sinkevičiūtė, Vitalija Kirkickytė, Birutė Janonytė, Nemira Klimaitytė, Darius Kukliauskas; trečioje eilėje: Vitas Ragelis, Saulius Palubinskas, Algirdas Janonis, Artūras Ūsas, Alvydas Olensevičius, Aidas Antanaitis, Vladas Lažauninkas, Algirdas Andriuškevičius, Juozas Mozūraitis, Kęstutis Jakštys, Romas Inkrata, Antanas Račiūnas. Nuotraukoje nėra Danguolės Masaitytės, Kęstučio Bacevičiaus, klasės auklėtojo Vytauto Baranausko. 1979 m.

XXII laida. Pirmoje eilėje: Virginija Mockaitytė, Regina Grybaitė, Romutė Plioplytė, Džiuljeta Aliulytė, Virginija Gylaitytė, Vilija Dėdinaitė, klasės auklėtojas Jonas Smaguruskas; antroje eilėje: Janina Gudaitytė, Vida Viliušytė, Virginija Stankaitytė, Vilija Jakaitė, Ramutė Paškauskaitė, Violeta Antanaitytė; trečioje eilėje: Estela Gylytė, Danutė Mingailaitė, Vaida Olensevičiūtė, Birutė Mačiokaitė, Regina Čelkytė; ketvirtoje eilėje: Juozas Grikiėtis, Romualdas Ramanauskas, Edvardas Preikša, Virgilijus Ragelis, Vytas Strokas, Juozas Kasparaitis, Juozas Bakaitis, Romualdas Kuras, Vitas Šerkšnas. Nuotraukoje nėra Kristinos Kaminskaitės. 1980 m.

XXIII laida. Pirmoje eilėje: Dalė Damijonaitytė, Daina Masaitytė, Romutė Pikčilingytė, klasės auklėtoja Genovaitė Smaguruskienė, Virginija Žilaitytė, Lina Antanaitytė, Vikta Malskytė; antroje eilėje: Birutė Adomaitytė, Daiva Karnauskaitė, Daiva Kudirkaitė, Danguolė Venytė, Audronė Orentaitė, Valdonė Endriukaitytė; trečioje eilėje: Algimantas Paulaitis, Kęstutis Kazemėkaitis, Algimantas Bergeris, Albinas Kaunas, Mindaugas Strakauskas. 1981 m.

XXIV laida. Pirmoje eilėje: Loreta Kvederavičiūtė, Vida Kutkaitytė, Laima Verbylaitė, klasės auklėtoja Liucija Abraitienė, Raimonda Kriščiokaitytė, Vilija Pociėjūtė, Dalė Valaitytė, Rita Kuncaitytė; antroje eilėje: Laima Trepeikaitė, Skirma Gylytė, Irena Naujokaitytė, Birutė Valavičiūtė, Daiva Kuzmickaitė, Daiva Bakaitytė, Laima Miniauskaitė, Skirma Ūsaitė, Rūta Daīlidytė; trečioje eilėje: Vidmantas Kuras, Kęstutis Unguaitis, Rimantas Ragelis, Valerijus Antanaitis, Virgaudas Palubinskas, Kęstutis Gylaitis. 1982 m.

XXV laida. Pirmoje eilėje sėdi: Rita Dumčiūtė, Vilija Grybauskaitė, Valdonė Stankaitytė, Rima Alkevičiūtė, klasės auklėtoja Marija Puodžiukaitienė, Rasa Merkevičiūtė, Algima Naujokaitytė, Valentina Ūsaitė; antroje eilėje stovi: Raimundas Matijošaitis, Irena Urbšaitė, Laima Ulinskaitė, Aurelija Nenartonytė, Gintė Markutė, Jūratė Grybinaitė, Vilija Žemaitaitytė, Romas Vaičaitis; trečioje eilėje: Vidas Duoba, Saulina Sankūnaitė, Vida Miliūnaitė, Vitalija Lydekaitytė, Rasa Jančaitytė, Irena Šimaitytė, Antanas Bezoraitis; ketvirtoje eilėje: Armandas Orintas, Redas Jakaitis, Virginijus Galinskas, Rimas Valaitis, Rolandas Bakanauskas. 1983 m.

XXVI laida. Pirmoje eilėje: Irena Pelionytė, Rasa Orentaitė, Daiva Luckutė, klasės auklėtoja Antanina Klimaitienė, Ilona Kuraitytė, Daiva Ragelytė, Veneranda Gylaitytė; antroje eilėje: Eugenijus Partikas, Gintautė Aržuolaitytė, Rasa Matijošaitytė, Rima Damijonaitytė, Vilija Dėdinaitė, Jūratė Morkevičiūtė, Audrius Endriukaitis; trečioje eilėje: Ernestas Lopeta, Vytautas Švedas, Virginijus Saldukas, Vidas Markus. Nuotraukoje nėra Dalės Būdininkaitės, Daivos Kokytės, Živilės Mockaitytės. 1984 m.

XXVII laida. Pirmoje eilėje: Jolanta Keblytė, Vida Bagdonaitė, Diana Venskaitytė, klasės auklėtojas Algimantas Bakas, Loreta Neverauskaitė, Loreta Kuraitytė, Loreta Pociėjūtė, Daiva Išganaitytė; antroje eilėje: Asta Jurkšaitė, Rasa Būdininkaitė, Romutė Kėvelaitytė, Ričardas Jakaitis; trečioje eilėje: Rita Gylytė, Daiva Ulinskaitė, Virginijus Duoba, Vilija Strokaitė, Daiva Butkutė, Gaila Kairiūkštytė, Juozas Markus, Valentinas Kamaitis, Vaidotas Antanaitis, Algirdas Alkevičius. Nuotraukoje nėra Aido Palubinsko, Daivos Šalnaitytės. 1985 m.

XXVIII laida. Pirmoje eilėje sėdi Rasa Birgiolaitė, Vilma Mykolaitytė; antroje eilėje: Vida Kemžiūraitė, Onutė Saukaitytė, Jolanta Laurinaitytė, Asta Sinkevičiūtė; trečioje eilėje: Odeta Petravičiūtė, Odeta Kuraitytė, Rasa Juodviršytė; ketvirtoje eilėje: Gintautas Rekešius, Remigijus Melninkaitis, Vidmantas Sepetka; stovi klasės auklėtoja Danutė Vaitiekaitienė, Aroydas Tarnauskas. Nuotraukoje nėra Irenos Nenartonytės. 1986 m.

XXIX laida. Priekyje sėdi Vaida Ambrazaitytė, klasės auklėtoja Zita Maksvytienė, Jūratė Šuopytė; antroje eilėje: Arūnas Sabašinskas, Virginijus Sukackas, Ričardas Vinča, Saulena Kuraitytė, Džeraldas Viliūšis; trečioje eilėje: Rima Januškaitė, Renata Šauklytė, Daiva Piečaitytė, Antanas Benekeraitis. 1987 m.

XXX laida. Sėdi mokytoja Alma Vaičiūnienė, klasės auklėtoja Vera Grybienė, Vilma Kuraitytė, Ilona Sakalauskaitė, Jolita Lekavičiūtė; stovi Aurelija Saukaitytė, Vilma Jakaitytė, Roma Valaitytė, Virginija Mačiulaitytė, Ilona Jasaitytė, Dainoras Antanaitis, Daiva Mozūraitytė, Sonata Duobaitė, Rasa Murauskaitė, Laima Alkevičiūtė, Vilma Bacevičiūtė, Kristina Sinkevičiūtė, Irena Zokaitė, Violeta Sulžickaitė. 1988 m.

XXXI laida. Priekyje: Skirmantas Šimaitis, Raimondas Petravičius, Aidas Bakanauskas, Raimondas Jasaitis; antroje eilėje stovi Silvina Masevičiūtė, Loreta Mureikaitė, Vaida Kamaitytė, Lina Pranaitytė, Rūta Liutkevičiūtė, Redita Valaitytė, Asta Tarnauskaitė, klasės auklėtoja Zita Maksvytienė, Daiva Augustaitytė, Jolanta Unguvaitytė, Vida Valavičiūtė, Inga Laurinaitytė, Daiva Tarnauskaitė. Nuotraukoje nėra Astos Mozūraitės. 1989 m.

XXXII laida. Stovi Rima Sprindžiūnaitė, Rasa Mozūraitytė, Vilija Lenkaitytė, Gintarė Duobaitė, Giedrė Bakanauskaitė, Laima Sprindžiūnaitė, klasės auklėtoja Zita Maksvytienė, Mindaugas Martišius, Lina Jurkšaitytė, Dainora Povilaitytė, Jūratė Alkevičiūtė, Ieva Maksvytytė, Vita Sakalauskaitė. 1990 m.

XXXIII laida. Pirmoje eilėje: Lijana Gurskytė, Reda Valaitytė, Vilma Orintaitė, klasės auklėtoja Regina Dėdiniėnė, Rita Kardauskaitė, Andželika Valaitytė, Audronė Duobaitė; antroje eilėje: Rimantas Valaitis, Kęstutis Mickevičius, Laimonas Dailidė, Dainoras Duoba, Arovydas Maumevičius, Artūras Mozūraitis. Nuotraukoje nėra Irmos Kaminickaitės. 1991 m.

XXXIV laida. Pirmoje eilėje: Vilma Tutkutė, Ingrida Būdininkaitė, Ilona Dailidyte, klasės auklėtoja Antanina Klimaitienė, Aušra Duobaitė, Rasa Stepulaitytė, Birutė Bakanauskaitė, Jolita Stankaitytė; antroje eilėje: Tadas Lopeta, Žilvinas Lekavičius, Dalius Dvylaitis, Vaidas Savokaitis. 1992 m.

XXXV laida. Iš kairės: Arūnas Valavičius, Aida Žukauskaitė, Virginija Abraitytė, klasės auklėtoja Regina Bakienė, Jūratė Turevičiūtė, Vilma Leonavičiūtė, Irma Stiklioraitytė, Kęstutis Duoba. 1993 m.

XXXVI laida. Sėdi klasės auklėtoja Alma Vaičiūnienė, Jolanta Šipailaitė, Jurgita Sakalauskaitė, Jovita Mykolaitytė, Angelė Ragelytė; stovi: Marija Lopetaitė, Andrius Vinča, Saulius Petravičius, Marius Dumbliauskas, Darius Juškevičius. 1994 m.

XXXVII laida. Stovi Lina Bacevičiūtė, Dalė Stankaitytė, Rasa Maumevičiūtė, Edgaras Tomaš, klasės auklėtoja Antanina Klimaitienė, Jolita Pundaitė, Vaida Ščiučkaitė. Priekyje stovi ketvirtokai: Sigita Stepulaitytė ir Marius Šneideris. 1995 m.

XXXVIII laida. Sėdi klasės auklėtoja Rūta Išganaitienė, Rita Žibaitė, Ramūnas Urbonas, Aušrinė Povilaitytė, Darius Gudaitis, Audronė Zokaitytė, Juozas Jakaitis, Liuda Leonavičiūtė. 1996 m.

XXXIX laida. Stovi Irma Piečaitytė, Jurgita Rainytė, Lina Matuzaitė, Mindaugas Sederevičius, klasės auklėtoja Daiva Orintienė, Rita Būdininkaitė, Kristina Olertaitė, Vilma Plyčiuvaitytė. Nuotraukoje nėra Linos Petravičiūtės. 1997 m.

XL laida. Sėdi klasės auklėtoja Zita Maksvytienė; stovi: Nerijus Petravičius, Eugenijus Matusevičius, Erika Jakštytė, Birutė Jakaitytė, Mindaugas Stepulaitis, Giedrė Ūsaitė, Linas Valaitis. 1998 m.

XLI laida. Priekyje Tomas Dumbliauskas; stovi klasės auklėtoja Regina Dėdiniėnė, Vaida Petravičiūtė, Laima Janušaitytė, Tadas Dumbliauskas, Jolita Stravinskaitė, Vaida Bacevičiūtė, Mindaugas Račiulaitis, Gražina Mačaitytė. 1999 m.

XLII laida. Pirmoje eilėje: Kristina Mozūraitytė, klasės auklėtoja Aida Rėčkuvienė, Birutė Grybaitė, Vilma Ūsaitė; antroje eilėje: Evelina Domeikaitė, Sandra Šimkevičiūtė, Rita Bartkutė, Rūta Mozūraitytė, Jolita Auštraitė, Evaldas Navickas; trečioje eilėje: Edita Jasevičiūtė, Loreta Pūkaitė, Kristina Šneiderytė, mokytojas Algimantas Bakas, mokyklos direktorius Vytautas Strolys. Nuotraukoje nėra Laimono Stravinsko, Antano Stepulaičio, Giedrės Široaitytės. 2000 m.

XLIII laida. Sėdi Saulius Valaitis, Kęstutis Siaurusevičius, klasės auklėtoja Daiva Piečaitytė, Darius Bagdonas, Andrius Petrauskas, Rimas Murauskas; stovi Renata Puišytė, Vilma Pušinaitytė, Kristina Juškaitė, Inga Matulaitytė, Irma Zagurskytė, Erika Charitonova. 2001 m.

2. Sintautų pagrindinės mokyklos dešimtokai

I laida. Pirmoje eilėje: Marius Jomantas, Aleksas Janušauskas; antroje eilėje: Audrius Zablackas, Rasa Jomantaitė, Irma Bartkutė, Andrius Stankevičius, Laura Olertaitė, Julius Būdininkas; trečioje eilėje: Andrius Šalnaitis, Marius Šneideris, Rynaldas Petravičius, Raimondas Olensevičius, klasės auklėtoja Rasa Bebrauskienė, Audrius Šimkevičius, Aušra Šlyginaitė, Simona Januškevičiūtė, Gileta Mikulskytė, Dileta Čiuprinskaitė. 2002 m.

II laida. Priekyje Laura Grybaitė; sėdi Tomas Kemeža, klasės auklėtoja Daiva Orintienė; stovi Bernadeta Garmutė, Edikas Janušauskas, Reda Lenkaitytė, Raminta Sakalauskaitė, Aurimas Ugenskas, Rasa Murauskaitė, Mindaugas Murauskas (nebaigė), Vilija Valaitytė. 2003 m.

III laida. Pirmoje eilėje: Šarūnas Mikulskis, Giedrius Palaitis, Artūras Zablackas; antroje eilėje: klasės auklėtoja Aušra Užupytė, Audrė Plaušinaitytė, Ingrida Rindzevičiūtė, Irma Jasevičiūtė, Rūta Valaitytė, Evelina Gerulytė; trečioje eilėje: Mindaugas Murauskas, Vaidas Unguvaitis, Audrius Ščiučka, Jonas Tučkus, Irmantas Petravičius. 2004 m.

IV laida. Sėdi Mindaugas Žilinskas, Ina Šatinskaitė, Evaldas Bacevičius; stovi Almantas Petravičius, Giedrė Čiuprinskaitė, Daivaras Sakalauskas, Andrius Jakštys, Kristina Duobaitė, klasės auklėtoja Regina Bakienė, Marija Mazurkevičiūtė, Rynaldas Sakalauskas, Robertas Bakas. Nuotraukoje nėra Evaldo Gerulio ir Mantvydo Gerulio. Nuotrauka daryta 8-oje klasėje 2002 m.

V laida. Sėdi Jorūnas Antanaitis, Aušra Valinskytė, Mantvydas Orintas, klasės auklėtoja Aida Rėčkuvienė, Simanas Mikulskis; stovi Simona Mikulskytė, Paulius Bakanauskas, Ieva Jasevičiūtė, Evaldas Plioplys, Dovilė Martišiūtė, Giedrius Austinskas (išvyko), Agnė Grabauskaitė, Linas Ratkelis. Nuotraukoje nėra Martyno Šimkevičiaus, Daivos Olensevičiūtės. 2006 m.

VI laida. Priekyje Laurynas Rėčkus; antroje eilėje: Domas Plaušinitis, Ingrida Kuraitė, Milda Stanaitytė, Marius Matijošaitis, Vytautas Budrevičius; trečioje eilėje: Sigita Knezevičiūtė, Liudas Duoba, Asta Mekšraitytė, Roberta Armanavičiūtė, klasės auklėtoja Loreta Grabauskienė, Audronė Petravičiūtė, Arminas Janušauskas, Inga Murauskaitė, Dalius Domeika, Indrė Čiauškaitė. Nuotraukoje nėra Tomo Jakščio, Sandros Sabašinskaitės, Editos Bagdanavičiūtės. 2007 m.

VII laida. Sėdi Rasa Nausėdaitė (išvyko), Aida Jasevičiūtė, Albinas Knezevičius, klasės auklėtoja Daiva Piečaitytė, Donata Ratkelytė; stovi Nerijus Valavičius, Ramūnas Bingelis, Egidijus Merkevičius, Rasita Petravičiūtė, Agnė Klimaitytė, Gintaras Čiuprinskas, Jurgita Damijonaitytė, Ignas Duoba, Tomas Murauskas (išvyko), Evelina Plioplytė, Algirdas Bartkus, Rūta Matijošaitytė, Tomas Žilinskas, Aurimas Rekešius, Rita Rasimaitė, Tomas Čplevičius. Nuotraukoje nėra Vytauto Kriauciūno. 2008 m.

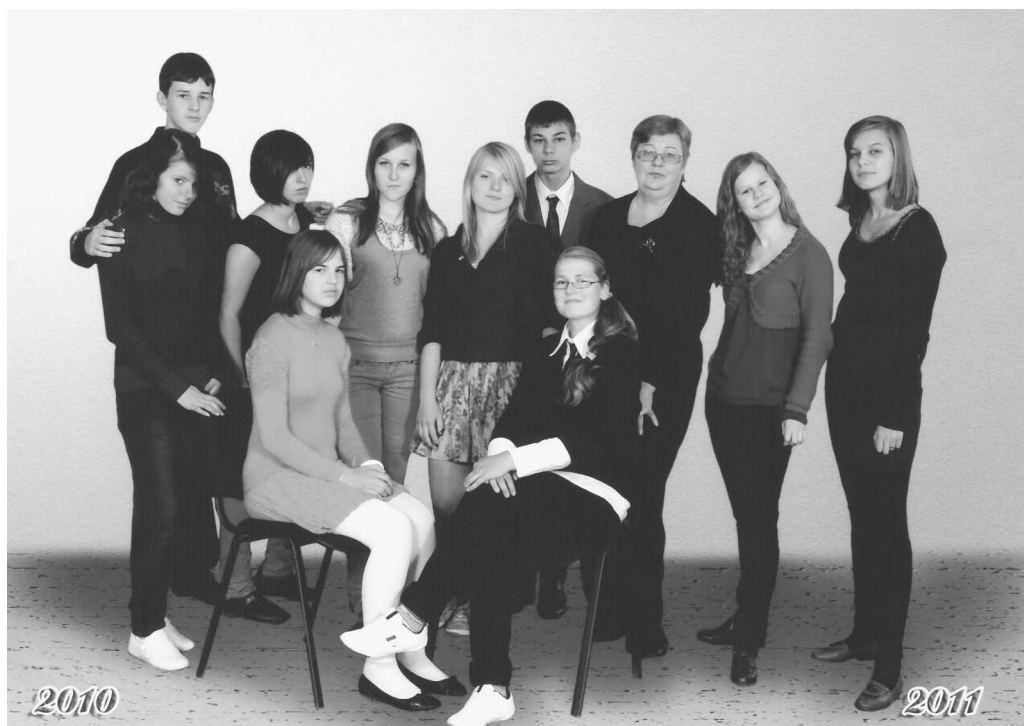
VIII laida. Sėdi Deividas Ūsas, Dominykas Orintas; stovi Edvinas Merkevičius, Milda Klimaitytė, Iveta Mekšraitytė, Marius Šatinskas, Daiva Žemaitytė, mokyklos direktorius Vytautas Strolys, Gerda Olertaitė, Augustė Ambrazaitytė. Nuotraukoje nėra klasės auklėtojos Rasos Bebrauskienės, Lauros Domeikaitės. 2009 m.

IX laida. Sėdi Laurynas Petrulis, Brigita Bakanauskaitė, Žydrūnas Patašius; stovi Eligijus Tarnauskas, Joris Grabauskas, Tautvydas Merkevičius, Deividas Pranaitis, klasės auklėtoja Daiva Orintienė, Viktoras Grybas, Algirdas Kamaitis, Deividas Marcinkevičius, Žilvinas Būdininkas, Tadas Lekešius. 2010 m.

X laida. Sėdi Mantvydas Rudzevičius, klasės auklėtoja Irmanta Bakienė; stovi: Edvinas Adomavičius (mokyklos nebaigė), Evelina Žemaitytė, Guoda Venciūtė, Audrius Navickas, Viktorija Motiejūnaitė, Jovita Grybauskaitė, Justas Dvylaitis, Greta Rekešiūtė, Erikas Ragelis. Nuotraukoje nėra Vaido Lekešiaus. 2011 m.

XI laida. Sėdi Erika Jakaitytė, Sandra Olertaitė; stovi: Rosita Adomavičiūtė, Airinas Arštikaitis, Emilija Rasimaitė (išvyko), Julija Labunaitytė, Justė Kamaitytė, Laimonas Ūsas, klasės auklėtoja Regina Bakienė, Ieva Gudaitytė, Greta Unguvaitytė. Nuotrauka daryta 9-oje klasėje 2010 m.

Valančiukų organizacija Sintautų pagrindinėje mokykloje

Antanina Klimaitienė, Irmanta Bakienė

Sintautų vidurinėje mokykloje, prasidėjus Atgimimo sąjūdžiui, senosios organizacijos – pionierių ir komjaunimo – subyrėjo, o naujų idėjų bijojo išsileisti. Per rajono švietimo skyrių buvo gauta valančiukų vėliava ir vėliavėlės. Mokyklos direktorius Vytautas Balzeris pasiūlė jauniems mokytojams kurti naujas organizacijas, bet jaunimas dėl vienokių ar kitokių priežasčių nesiėmė vadovauti kuriai nors naujai vaikų ar jaunimo organizacijai. Vienose Šakių rajono mokyklose kūrėsi kudirkiečių, kaip Kudirkos Naumiesčio vidurinėje mokykloje, kitur skautai, kaip Beržynų pagrindinėje mokykloje, mūsų mokykloje dar viskas čiurleno kaip vanduo po ledu. Buvo pasiūlyta kurti ateitinių būrelių, bet jauni mokytojai nerodė jokios iniciatyvos, nors mokykloje buvo susikūrusi Sąjūdžio iniciatyvinė grupė. Per švietimo skyrių gauta valančiukų vėliava, neatsiradus vadovo, buvo padėta į mokyklos muziejų.

Kai 1998 m. buvo pasiūlyta važiuoti į kursus vienam iš mokytojų, važiuoti sutiko lietuvių kalbos mokytoja, dėstanti mokykloje ir tikyba, Antanina Klimaitienė, slapčia svajojusi apie vyskupo Motiejaus Valančiaus idealus ir mokinių ugdymą tais keliais. Vilniuje seminare susipažino su darbo metodika, bendravo su tais vadovais, kurie jau kelis metus vadovavo valančiukų organizacijai, turėjo daug patyrimo. Išklausė daug paskaitų apie dorovingumą, apie tautiškumą. Tokios paskaitos ir pokalbiai buvo labai reikalingi, nes sovietinėje mokykloje šviesių, patriotinių minčių labai trūko.

1998 m. lapkričio 5 d. įvyko pirmasis būsimųjų valančiukų susirinkimas, kuriame dalyvavo vyresnių ir žemesnių klasių mokiniai. Susipažinome su organizacijos tikslais ir uždaviniais, su vyskupo M. Valančiaus skelbtais priesakais. Mokiniai užpildė pasižadėjimus ir sekmadienį, susitarus su parapijos klebonu Antanu Maskeliūnu, pirmieji 20 mokinių priėmė priesaiką bažnyčioje po pirmųjų šv. Mišių tėvų ir kaimynų akivaizdoje. Pirmiesiems valančiukams prisegėme savo pačių pagamintus ženklelius: iškirptą iš popieriaus ažuolo lapą su Vyčio kryžiumi viduryje ir trispalvę juostelę. Kaklaraiščių dar neturėjome.

Taip pradėjome darbą valančiukų organizacijoje, kurios veikla vyksta vadovaujantis Vilkaviškio vyskupijos valančiukų sąjūdžio įstatais. Mažiausias valančiukų sąjūdžio padalinys yra grandis, kurią sudaro 3–10 narių. Kelios grandys, iš viso iki 30 narių, sudaro būrį. Išsirinkome valdybą. Į valančiukų organizaciją pasiprašydavo nauji nariai, susipažinusius su įstatais – priimdavome, pasižadėjimus jie skaitė bažnyčioje. Kunigas A. Maskeliūnas tapo mūsų organizacijos globėju ir jam, švęsdami savo pirmąsias Kalėdas su vaidinimu, užrišome kaklaraištį. Pirmasis mūsų didesnis renginys-vaidinimas-koncertas, atliktas mokykloje, minint šv. Kalėdų šventę ir degant kalėdinei eglutei.

Grandyse susipažinome su valančiukų ugdymo programa. Kadangi mokiniai-valančiukai buvo iš įvairių klasių, pradėdant dvylikta ir baigiant antra, tai grandys pasiskirstė pagal amžių: I grandis – 10–12 klasės, II grandis – 9–6 kla-

sės, III grandis – 5–3 klasės. Visais organizacijos gyvavimo metais, valančių skaičius buvo ir yra gausus. 2001 m. Sintautų vidurinei mokyklai tapus pagrindine, valančių grandžių liko tik dvi: pirmajai priklausė 5–10 klasių, antrajai – 2–4 klasių mokiniai. Šiuo metu Sintautų pagrindinėje mokykloje organizacijai priklauso 35 mokiniai.

Iki 2001 metų valančių organizacijai vadovavo mokytoja Antanina Klimaitienė, o jai išėjus pensijon, vadove tapo tikybos mokytoja Irmanta Bakienė. Antanina Klimaitienė, kaip valančių organizacijos įkūrėja ir globėja, dar ir šiandien mielai dalyvauja valančių rengiamoje veikloje: akcijose, šventėse, išvykose.

Valančių ugdymo programos tikslas – blaivus, doras, dvasingas, kūrybingas, veiklus tautietis, krikščionis, pasiryžęs prireikus savo Tėvynę ginti. 1998–1999 mokslo metais valančiai pastatė ir suvaidino literatūrinį kūrinį „Girtuoklio teismas“, kuris mokykloje buvo teigiamai įvertintas, teko dar du kartus pasirodyti.

Mėgsta valančiai ne tik vaidinti, bet ir piešti. Rengiami piešinių konkursai „Kvaišalams – NE“ parodo kvaišalų žalą žmogui. Jie dalyvauja rašinių konkursuose, žino iš savo ar kaimynų patirties, kokie nelaimingi yra vaikai, kurių tėvai ar artimieji girtuokliauja, skriaudžia savo artimuosius, žaloja jų gyvenimą fiziškai ir psichiškai.

Valančiai daug dėmesio skiria ne vien svaigalų prevencijai. Jų veikla orientuota ir į gražių senolių papročių puoselėjimą, dalyvavimą religiniame ir visuomeniniame gyvenime, meilės Dievui, Tėvynei, žmogui ugdymą. Kiekvienas valančias stengiasi kasdien daryti gerus darbus ir tuo suteikti džiaugsmo sau ir kitiems. Kasmet Sintautų valančiai prieš Šv. Kalėdas dalyvauja gerumo akcijoje. Vyresnieji siūlo idėjas, kartu su vadove I. Bakiene jas aptaria, diskutuoja, planuoja, o po to įgyvendina savo sumanymus: piešia, karmo, klijuoja, lipina, dirba su medžiu, kepa šventinius pyragus ir panašiai. Mažesnieji taip pat ruošiasi: gamina atvirukus, rašo sveikinimus, mokosi deklamuoti eilėraščius, giedoti giesmeles, groti dūdelėmis kalėdines giesmes. Taip „gimsta“ kalėdinės dovanos Sintautų bendruomenei. Bendradarbiaudami su tuometine Carito vadove, valančių organizacijos įkūrėja A. Klimaitiene, valančiai kasmet aplanko nemažą būrelį vienišų, neįgalių Sintautų miestelio žmonių. Dovanėlių bei sveikinimo žodžių sulaukia ir vaikų darželio „Vyturėlis“ mažieji auklėtiniai, auklėtojos, kiti darbuotojai, parapijos klebonas, mokyklos bendruomenės nariai. 2006 m. aplankyti ir Šakių darželio „Berželis“ neįgaliųjų grupės auklėtiniai.

Ne vien dovanėlėmis valančiai džiugina aplinkinius. Jau tradicija tapo Adventinės popietės, kurių metu sintautiečiai gali pabūti kartu, pasiklausti ir pasižiūrėti rodomos programėlės bei pajusti artėjančių švenčių dvasią. Kasmet, organizuodami šiuos renginius, valančiai stengiasi į šią veiklą įtraukti kuo daugiau aplinkinių, mokyklos bendruomenės narių: mokytojų, mokinių. Nuo 2008 m. popietės vyksta Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčioje. 2011 m., parapijos klebonu tapus kunigui Donatui Rolskiui, pradėtos aukoti ir šv. Mišios už mokyklos bendruomenę. Jų metu valančiai aktyviai dalyvauja Šv. Mišių liturgijoje: skaito skaitinius, maldavimus, neša atnašas.

Sintautų pagrindinės mokyklos valančiukai. Pirmoje eilėje (iš kairės) priklaupę: Redita Sakalauskaitė, Rita Rasimaitė, Rasita Petravičiūtė, Milda Stanaitytė, Inga Murauskaitė, Greta Unguvaitytė; antroje eilėje: Justė Kamaitytė, Aurimas Mazurkevičius, Julija Labunaitytė, Ieva Gudaitytė, mokytoja Antanina Klimaitienė, Emilija Rasimaitė, kun. Antanas Maskeliūnas (valančių organizacijos globėjas), Brigita Bakanauskaitė, Živilė Bagdanavičiūtė, Airinas Arštikaitis, Gabija Baltrušaitytė; trečioje eilėje: Rūta Valaitytė, Laura Grybaitė, Vaiva Markevičiūtė, Gintaras Čiuprinskas, Algirdas Kamaitis, Liucija Kamaitytė; ketvirtoje eilėje: Ramūnas Bingelis (su vėliava), Marija Jurgilaitė, mokytoja Irmanta Bakienė (valančių vadovė), Audronė Petravičiūtė, Domas Plaušinitis, Bernadeta Garmutė, Raminta Sakalauskaitė. 2003 m. Sintautų mokyklos archyvas

Renginius rengia ir gerumu jaunesni organizacijos nariai dalijasi ne vien prieš šv. Kalėdas. Organizuojama ir vykdoma įvairi veikla: Gavėnios metu dalyvaujama Didžiosios savaitės adoracijose Sintautų bažnyčioje, ruošiamos Atvelykio šventės, rengiamasi Motinos dieni. Taip pat valančiukai glaudžiai bendradarbiauja ir su mokykloje įsikūrusia Mokinių prieš smurtą grupe: kartu rengia įvairius renginius, dalyvauja akcijose. Įsimintinas 2007 metais vykęs renginys „Ar būtina apsvaigti?“, kurio metu jaunimas įrodė, kad linksmintis galima ir be svaigalų. 2011 m. Gavėnios laikotarpiu suorganizuotas bendras renginys „Dekalogas ir įstatymas“, kuriame vyresnių klasių mokiniams dorovės klausimais kalbėjo policijos atstovai, kunigas, prokuroras. Bendro adventinio renginio (2011 m.) močiutėms ir seneliams metu kiekvienos klasės mokiniai pristatė savo gerumo darbus.

Be švenčių, išvykų, Sintautų valančiukai turi ir šiokiadienius. Jie domisi Sintautų miestelio, mokyklos istorija. Su vadove I. Bakiene lanko žymių žmonių, palaidotų Sintautų kapinėse, kapus. Rudenį grėbia lapus Sintautų evangelikų kapinėse, o jas sutvarkę, ant mirusiųjų kapų uždega žvakeles, pasimeldžia. Per

sueigas, žiburėlius ar gamtoje mažieji valančiukai mėgsta judrius žaidimus, kuriuos išmoksta iš kitų vyresnių valančių ar vadovų.

Dalyvaujama ir visose bažnytinėse šventėse. Didelį išpūdį valančiukams paliko 2000 m. Eucharistijos šventės: pirmiausia Sintautuose, po to – Šakiuose, galiausiai iškilmės Kaune. Vilkaviškio jaunimo centras organizavo jaunimo šventę Marijampolėje, kurioje mūsų mokiniai taip pat dalyvavo. 2002 m. liepos–rugpjūčio mėn. per Lietuvą, nuo Klaipėdos iki Pivašiūnų, buvo organizuojamas Kryžiaus žygis, vadovaujamas sesers vienuolės Birutės Žemaitytės. Sintautų valančiukai pasitiko kryžiaus nešėjus Šakių bažnyčioje ir palydėjo iki Šakių miesto ribų, rugpjūčio 13 dieną važiavo į Alytų, kur pasitiko kryžių, nulydėjo į bažnyčią, o rytojaus dieną po pamaldų nešė kryžių ir kitą atributiką iki pat Pivašiūnų šv. Mergelės Marijos Dangun ėmimo bažnyčios, kurioje rytojaus dieną vyko Žolinės atlaidai Švč. Marijos garbei.

Valančiukai dalyvauja ir Šakių dekanato rengiamuose renginiuose: jaunimo, vaikų dienose. Čia jie susitinka su bendraamžiais ir bendraminčiais, pristato savo pasirodymus, mokosi naujų žaidimų, dalyvauja įvairiuose užsiėmimuose, gieda giesmes, aplanko žymias vietas. 2006 m. dalyvauta Vilkaviškio vyskupijos Šakių dekanato Eucharistinėse dienose, vykusiose Šakių „Varpo“ vidurinėje mokykloje, 2009 m. – Šakių dekanato tikybės pamokas lankančių vaikų metodinėje dienoje Gelgaidiškyje, 2010 m. – tokiam pat renginyje Sudarge, o 2011 m. – Zyplyuose.

Valančiukai labai mėgsta keliauti. 1990 m. vasarą Vilkaviškio vyskupijos Blaivybės sąjūdis organizavo ekskursiją „Vyskupo Motiejaus Valančiaus gyvenimo keliais“. Ji prasidėjo nuo Kazlų Rūdos, tęsėsi 6 dienas. Joje dalyvavo ir 6 mūsų mokyklos valančiukai. Nepaprastą išpūdį jie patyrė Žemaičių Kalvarijoje, kai su žvakėmis ir deglais kopė Kalvarijų kalnais visas stotis. Grįžo iš procesijos nuvargę, jau paryčiu, bet laimingi, pilni stiprybės, pasitikėjimo ir Dievo palaimos. Visą laiką valančiukai buvo maloniai sutinkami, pavalgydinami, gaudavo nakvynę. Sugrįžo pamatę vyskupo M. Valančiaus gimtinę ir vietas, kuriose jis gyveno.

1999 m. buvome pakviesti į Vilniuje vykusią valančių konferenciją, kurioje taip pat teko pasirodyti su menine programa. Dalyviai buvo vaišunami kareiviška koše, gavo dovanų naujai išleistą knygėlę „Mes – valančiukai“.

Be jau minėtų ekskursijų, valančiukai kelis kartus lankėsi Kryžių kalne, Šiluvoje, Tytuvėnų vienuolyne. Pabuvojo Pažaislio vienuolyne, kur sesuo vienuolė labai įdomiai papasakojo apie vienuolyno įkūrimą, vienuolių darbą, didikus Pacus, kurie pastatė puošnią vienuolyno bažnyčią. Antrą kartą aplankę šį vienuolyną, valančiukai turėjo galimybę dalyvauti edukacinėje programoje „Pažaislio lipdinių kalba“, kurios metu ieškojo lipdiniuose paslėptų simbolių elementų (karūnų, lelijų, angeliukų, žvakių, svarstyklių), domėjosi, kaip, kas ir iš ko tuos lipdinius padarė. Kai viską sužinojo, patys galėjo nulipdyti savo šedevrą. Aplankyta ir Kauno arkikatedra, kur palaidotas kardinolas Vincentas Sladkevičius, Maironis, M. Valančius. Matė atstatomą Prisikėlimo bažnyčią, lankėsi kunigų seminarijoje, susipažino su klierikų gyvenimu. Taip pat aplankė Kauno karo muziejų, Nepriklausomybės paminklą, literatūrinį poeto Maironio muziejų, kunigo Tumo Vaižganto kapą, Dominikonų vienuolyną ir bažnyčią, kurios vitražuose dega kunigo, kankinio arkivyskupo Teofilio Matulionio atminimas.

Valančiukai kelis kartus lankėsi Marijampolės arkikatedroje, kur meldėsi prie palaimintojo Jurgio Matulaičio karsto, domėjosi jo gyvenimu ir veikla. Šio Palaimintojo vardas žinomas ir sintautiečiams, nes Sintautų bažnyčioje kaboją portretas.

Pabuvota ir Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejuje. O Lietuvos liaudies buities muziejuje Rumšiškėse valančiukai dalyvavo edukacinėje programoje „O kai aš pas promočiutę buvau“: viešėjo XX a. pr. aukštaičių gryčioje, kur susipažino su supančia aplinka, prosenelių apavu ir išeiginiais drabužiais. Išbandė to meto namų ruošos darbus, senovinius svėrimo ir matavimo būdus. Vaišinosi ir žaidė senovinius žaidimus.

Neaplenkia valančiukai ir sąskrydžių. 2002 m. Kazlų Rūdos Blaivybės sąjūdis organizavo dviejų dienų sąskrydį, kuriame dalyvavo ir mūsų valančiukai. 2003 m. Vilkaviškio vyskupija suorganizavo valančių sąskrydį Leipalingyje. 2004 m. – sąskrydį Vištytyje, 2005 m. – Kačerginėje, 2006 m. – Jurgežeriuose. Šių susibūrimų metu valančiukai leido laiką labai linksmai, turiningai ir prasmingai. Sąskrydžiai prasidėdavo šv. Mišiomis, po to būdavo įvairi veikla: įžymių vietų, muziejų lankymas, sportinės varžybos, žaidimai, maudynės, atrakcionai, viktorinos, Šv. Rašto inscenizacijos, kareiviškos košės valgymas, naktiniai žygiai, pokalbiai prie naktinio laužo, nakvynės palapinėse. Užsimezgusi draugystė tarp valančių nenutrūko, bendravome internetu, laiškais, o 2007 m. vykome į susitikimą su Kazlų Rūdos valančiais.

Dar vienas valančių užsiėmimas – spaudos skaitymas. Anksčiau mėgstamiausi jų leidiniai būdavo „Valančiukas“ ir „Kregždutė“. Juos visuomet finansuodavo buvęs parapijos klebonas, valančių globėjas kun. A. Maskeliūnas. Kai dėl lėšų stokos nebegalėjo išeiti iš leidyklos „Valančiukas“, po kurio laiko vaikus ėmė lankyti ir iki šiol nepalieka „Valančių aidas“. Šis vyskupo M. Valančiaus blaivybės sąjūdžio informacinis leidinys mus pasiekia paštu – jį atsiunčia jo narys Vytautas Uogelė.

Valančiukai ne tik skaito laikraščius, bet ir patys mokykloje leidžia sienlaikraštį dorovine tematika. Stengiamasi, kad jame atsispindėtų tai, kuo patys gyvena, kokiais doroviniais principais, kokiomis vertybėmis savo kasdienybėje remiasi.

Per tryliką gyvavimo metų Valančių organizacija žymiai išaugo, sustiprėjo, tapo populiari. Jos nariai kasdien turi daug įvairios veiklos ir dirba gražius bei naudingus darbus.

Sintautų vaikų darželis „Vyturėlis“

Rūta Galinskiėnė

1980 m. Sintautų miestelyje kolūkio lėšomis buvo pastatytas vaikų darželis, tačiau jis buvo atidarytas tik po dviejų metų. Remiantis periodika¹ galima suprasti, kas vilkino įkurtuvių džiaugsmą. 1981 m. liepos 21 d. laikraštyje „Draugas“ buvo rašoma:

„Pirmasis šio penkmečio naujagimis – Sintautų darželis. Graži dovana ūkio mažiesiems. Jis šviečia gražiomis spalvomis. Statybinkai pasistengė, kad vaikams čia būtų gražu ir jauku. Tačiau nors pastatas užbaigtas pernai, įkurtuvių dar iki šiol nebuvo. Ūkis darželį nori perduoti rajono Liaudies švietimo skyriui, o pastarasis, kol viskas nesutvarkyta, jo kratosi: rūsiuose, kur bus laikomi maisto produktai, telkšo vanduo, namo aplinka dar neužbaigta tvarkyti, kur turėtų žaliuoti gazonai, juoduoja neužpiltos duobės, jose telkiasi vanduo, rudenį pasodintos gyvatvorės nudžiūvo.“²

Buvo numatyta atidaryti darželį 1981 m. rugsėjo pirmąją, tačiau to neįvyko. Lapkričio 25 d. „Tarybinis mokytojas“ paskelbė būsimų darželinukų „prašymą“: gabus tėvelis ar mamytė vaikų balsais verkšleno:

„Gerbiamas dėde! Mūsų mamytės perskaitė „Tarybiniam mokytojuje“ Nr. 83, kad Ignalinos rajono „Naujo kelio“ vaikučiai greitai lankys darželį, nors jo tik pamatai pakloti. Pas mus, Šakių rajone, Sintautuose, lopšelis jau visi metai pastatytas ir lovytės suvežtos, ir vedėja jau seniai dirba, tik vaikučių vis nepriima. Buvo žadėję priimti Moters dienos progą, paskui atidarymą nukėlė Gegužės pirmosios šventėms, toliau birželio pirmai dienai, pagaliau rugsėjo pirmai. Paskutinė atidarymo data buvo spalio 15-oji, bet iki šiol dar ji neatėjo. Mūsų tėveliai dalyvavo statybos talkose, išrinktas tėvų komitetas, o darželio vis dar neatidaro. Sklinda neramūs gandai, kad dėdė kolūkio pirmininkas esą kažkam prasitaręs, jog to darželio visai nereikia, sakęs, geriau būtų įruošti kolūkio kontorą ir dar kai ką. Mes, penkiasdešimt į sąrašą surašytų vaikučių, labai laukiame, kada galėsime žaisti darželyje, nes dabar čia, sūpynėse, tik vėjas savo vaikus girgždina. Dėde Tvarkdaraiti, padėkite mums, mes visi būsime labai dėkingi.“³

Tačiau ir po metų, 1982 m. sausio 19 d., darželis dar nedirbo. To meto spaudoje vėl išspausdintas miestelio gyventojų skundas (11 parašų), kad darželis atiduotas eksploatuoti dar 1980 m. spalį,

¹ Už paramą rengiant šį straipsnį dėkojame R. Daniliauskui ir I. Strokienei (vyr. red. pastaba).

² Aleksiuikienė J. Dėl ko apkarsta įkurtuvių džiaugsmas, *Draugas*, 1981, liepos 21 d.

³ Sintautų „būsimo“ darželio auklėtiniai, *Tarybinis mokytojas*, 1981, lapkr. 25 d.

Rugsėjo pirmosios šventė Sintautų švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčioje. Su vaikais stovi darželio vedėja Liucija Mureikienė. 1996 m. Iš vaikų darželio albumo

1981 m. birželį paskirta lopšelio-darželio vedėja Dalia Petravičienė, atvažiavusi į Sintautus, „<...> nuplovė jau spėjusias apsitraukti pelėsiu sienas, sustatė baldus, paruošė naudoti inventorių, sutvarkė darželio aplinką, sukompaktavo kadrus“, tačiau kolūkis visai tuo nesidžiaugia ir vedėjai net gyvenamojo ploto nesuteikė⁴.

Tačiau tų pačių metų sausį darželis pradėjo veikti. Nauja vedėja Liucija Mureikienė, suformavusi darbuotojų kolektyvą ir sukompaktavusi dvi vaikučių grupes, pradėjo darbą. Tais pačiais metais ją pakeitė Zina Kriaučiūnienė, dirbusi vienerius metus. 1983–1985 m. darželiui vadovavo Raminta Černiagovskienė, 1985–1987 m. – Daiva Greičiūtė, 1988–1989 m. – Audronė Karnauskienė, 1989–1990 m. – Dalytė Kučiauskienė, 1991–1992 m. – Skirma Virbylienė.

1993 m. darželiui vadovauti vėl sugrįžo Liucija Mureikienė. Privatizacijos laikotarpiu buvo likusi viena ugdymo grupė su 9 vaikučiais ir 9 darbuotojais. Kad darželis išliktų, vedėja stengėsi visomis išgalėmis. Ji lankė įvairiausių seminarus, domėjosi religija. Šiam sumanymui pritarė Sintautų parapijos klebonas prelatas Antanas Maskeliūnas. Gavus švietimo skyriaus leidimą, darželiui buvo suteikta katalikiška pakraipa. Vedėja savo dvasingumu, nuoširdumu, gerumu stengėsi pasibelsti ne tik į ugdytinių, bet ir darbuotojų širdis. Su pedagogių pagalba organizavo dvasingus renginius vaikučiams ir jų tėveliams.

Pirmoji priešmokyklinės ugdymo grupės auklėtoja buvo Dalia Jasukynienė, kuri pasižymėjo begaliniu darbštumu ir nuoširdumu. Ją vėliau pakeitė sumani, kūrybinga auklėtoja Lilijana Bogužienė.

Jos pastangomis vaikai vaidino lėlių teatre, išmoko gražiai karchyti ir piešti.

⁴ Martišienė R., Tutkuvienė L. Antrus metus laukiame įkurtuvių, *Tiesa*, 1982, sausio 19 d.

2001 m. rudenį darželiui pradėjo vadovauti Dana Kriauciūnienė. Pastato buvo dideli langai, žiemą šalta, neįmanoma prišildyti patalpų, nebuvo sutvarkytas nuotekų nutekėjimas, nutrupėję laiptai, takeliais eidami vaikai kojas sušlapdavo, lauko priemonės išmėtos, nedažytos, neremontuotos. Vedėja nuo pat pirmųjų dienų kartu su visais darželio darbuotojais kibo į darbus. Pirmiausia kiekvienas darbuotojas susitvarkė savo darbo vietą, o atėjus pavasariui, pradėjo tvarkyti ir aplinką. Savomis jėgomis buvo išgenėti medžiai, atnaujinti gėlynai, pasodinta daug naujų želdinių. Pačios darbuotojos iš laukų gabeno akmenis, kurie puikiai išikomponavo tarp sužydusių gėlynų, pačios ir tvoras nudažė. Buvo suorganizuota tėvelių talka, kurie suvirino metalinius vartus, nudažė aprūdijusius lauko įrenginius, išlygino žaidimų aikšteles.

Tik pradėjusi dirbti, vedėja rado bendrą kalbą su Sintautų seniūnija. Iš viešųjų darbų buvo sutvarkytas darželio stogas, užmūryti dideli langai ir pakeisti plastikiniais, pakelti takeliai, išbetonuoti laiptai, išdažytos darželio vidaus patalpos, suremontuotas vedėjos kabinetas. D. Kriauciūnienė savo energija, entuziazmu, sugebėjimu bendrauti su žmonėmis nuveikė labai daug, darželio aplinka ir vidus pasikeitė iš esmės. Daug darbų buvo atlikta rėmėjų dėka. Ji rūpinosi ne tik darželio ūkine veikla, bet ir bendradarbiavo su Sintautų pagrindine mokykla, seniūnija ir kultūros centru.

Katalikiškame vaikų darželyje vyko pamokėlės, buvo palaikomi gražūs santykiai su parapijos klebonu prelatu A. Maskeliūnu, kuris apsilankydavo per šv. Kalėdas, vaikučiams atnešdavo saldinių, o darbuotojoms – literatūros. Darželį lankė 35 vaikučiai, dirbo 10 darbuotojų. 2003 m. priešmokyklinėje ugdymo grupėje buvo 10 vaikučių ir 10 darželio darbuotojų.

Nuo 2004 m. balandžio 1 d. iki 2007 m. liepos darželiui vadovavo Vilija Butikienė. Jai vadovaujant, toliau buvo tęsiami prieš tai buvusios vedėjos pradėti darbai – keičiami langai, kapitališkai suremontuotas darbuotojų tualetas ir pagrindinis koridorius, įrengtas daržovių sandėlis, sutvarkytas stogas. Įsigyta nemažai naujo inventoriaus – kilimų, šaldytuvų, indų, užuolaidų, žaislų, minkšto inventoriaus.

Buvo tęsiamas bendradarbiavimas su Sintautų pagrindinės mokyklos bendruomene, seniūnija, kultūros centru, parapijos klebonu, svečiu iš Vokietijos, Šakių rajono garbės piliečiu Günter F. Toepfer.

Organizuota daug renginių, iš kurių geriausiai pavyko Kaziuko mugė. Su meninio ugdymo vadovės Birutės Garmuvienės paruošta programa darželinukai koncertavo Šakių vaikų globos namuose, Šakių vaikų lopšelyje-darželyje „Klevelis“, Vinco Kudirkos muziejuje Kudirkos Naūmiestyje, Sintautų pagrindinėje mokykloje, Sintautų kultūros centre.

2005 m. darželyje buvo labai profesionaliai suorganizuotas ir pravestas rajono ikimokyklinių įstaigų vadovų metodinis pasitarimas.

Šakių rajono savivaldybės tarybos 2004 m. gruodžio 23 d. sprendimu Nr. T-40 „Dėl Sintautų vaikų darželio „Vyturėlis“ ir Sintautų pagrindinės mokyklos reorganizavimo, reorganizacijos projekto ir po reorganizacijos veikiančios Sintautų pagrindinės mokyklos nuostatų tvirtinimo“ Sintautų vaikų darželis tapo mokyklos padaliniu, Sintautų pagrindinės mokyklos ikimokykliniu ugdymo skyriumi „Vyturėlis“. Jo veiklai nuo 2007 m. rugpjūčio mėn. 27 d. pradėjo vadovauti

Priešmokyklinės ugdymo grupės vaikučiai su darželio darbuotojais. Pirmoje eilėje (iš kairės): Greta Švelnytė, Akvilė Štrimaitytė, Dovilė Domeikaitė, Gabrielė Gylytė, Simonas Daniliauskas, Gedimina Piečaitytė, Roberta Alkevičiūtė, Leonas Rėckus, Irmantas Dumbliauskas, Deividas Šimaitis; antroje eilėje (iš kairės) darželio darbuotojai: Lilijana Bogužienė (priešmokyklinės ugdymo grupės auklėtoja), Nijolė Žibienė (ikimokyklinės ugdymo grupės auklėtoja), Birutė Garmuvienė (muzikos vadovė), Vineranda Sakalauskienė (virėja), Tadas Navickas (elektrikas), Dana Kriaučiūnienė (darželio vedėja), Rimutė Medeckienė (skalbėja), Salomėja Kemežienė (auklėtojos padėjėja), Roma Knezevičienė (ikimokyklinės ugdymo grupės auklėtoja), Nemira Šlyginienė (sandėlininkė). 2003 m. Iš D. Kriaučiūnienės albumo

mokyklos direktoriaus pavaduotoja ikimokykliniam ir priešmokykliniam ugdymui Rūta Galinskienė. Tais metais parašyta ikimokyklinio ugdymo programa – pagrindinis ugdymo dokumentas įstaigoje. Dirbo dvi grupės: priešmokyklinio ugdymo ir ikimokyklinio ugdymo.

Pradėjusi dirbti, R. Galinskienė rado jau suformuotą ikimokyklinio ugdymo bendruomenę. Ją sudarė pedagogai ir aptarnaujantis personalas. Tai ilgametės vyr. auklėtojos Nijolė Žibienė (darbo stažas 26 m.), Roma Knezevičienė (darbo stažas 23 m.), priešmokyklinės ugdymo grupės pedagogė Lilijana Bogužienė (darbo stažas 12 m.), muzikos vadovė Birutė Garmuvienė (darbo stažas 13 m.) ir aptarnavimo sferos darbuotojai – Salomėja Kemežienė, Rita Levendauskienė, Jolanta Jakštytė, Rimutė Medeckienė ir Tadas Navickas.

2007–2008 m. m. ikimokyklinį ugdymo skyrių lankė 37 vaikučiai, 2008–2009 m. m. – 43, 2009–2010 m. m. – 44, 2010–2011 m. m. – 38, 2011–2012 m. m. – 45, 2012–2013 m. m. – 43.

Įstaigoje diegiamos ugdymo turinio naujovės vaikų emocinei ir socialinei patirčiai įgyti, užtikrinamas vaikų ir auklėtojos organizuotos laisvai pasirenkamos

Vaikų darželio auklėtiniai ir darbuotojai. Sėdi (iš kairės): Evaldas Rudzevičius, Roberta Ukrainaitė, Aistė Ragelytė; stovi antroje eilėje: Eismantas Šauklys, Judita Sukackaitė, Dovilė Dėdinaitė, Paula Labunaitytė, Sigita Duobaitė, Donatas Unguvaitis, Gabrielė Hilda Domeikaitė, Kajus Strimaitis; trečioje eilėje darželio darbuotojai: Nijolė Žibienė (ikimokyklinės ugdymo grupės auklėtoja), Salomėja Kemežienė (auklėtojos padėjėja), Roma Knezevičienė (ikimokyklinės ugdymo grupės auklėtoja), Rima Medeckienė (skalbėja), Vilija Butikienė (direktorius pavaduotoja ikimokykliniam ugdymui), Lilijana Bogužienė (priešmokyklinės ugdymo grupės auklėtoja), Tadas Navickas (ūkvedys), Rita Levendauskienė (auklėtojos padėjėja). 2005 m. Iš V. Butikienės albumo

veiklos santykis. Pagrindinė vaiko veikla–žaidimas. Vaikai ugdomi tautinių tradicijų dvasia, rūpinamasi dvasiniu ryšiu su supančia gamta, skatinama saviraiška. Ypač daug dėmesio skiriama vaiko sveikatai saugoti, stiprinti.

Šiais laikais vaikai labai aktyvūs, jiems nuolat reikia kokios nors veiklos. Darbščių ir kūrybingų pedagogių pagalba vaikai piešia, lipdo, klijuoja, karmo, konstruoja, sportuoja, vaidina, šoka, dainuoja, vyksta į ekskursijas. Aplankyti: Lekėčių girininkija, Tado Ivanausko muziejus, Kauno zoologijos sodas, Kudirkos Naumiesčio pasienio užkarda.

Vaikai mėgsta saviveiklą, mokosi bendrauti ir būti scenoje. 2007 m. kovo mėn. 11 d. jie koncertavo V. Kudirkos muziejuje. 2008 m. Vasario 16-osios šventės proga savo programėlės pasirodymu džiugino Sintautų miestelio bendruomenę.

2008 m. lapkričio 13 d. Sintautuose, prieš ikimokyklinį ugdymo skyrių „Vyturėlis“ Sintautų bendruomenės centro ir pirmininko Raimondo Daniliausko dėka buvo atidaryta vaikų žaidimo aikštelė. Čia puikavosi naujutėliai įrenginiai: daugiavietės sūpuoklės, laipiojimo buomai, kabantys tiltai, sūpynės, daugiafunkcinis įrenginys. Šventės metu skambėjo dainos, skraidė muilo burbulai, o vaikučiai

Ikimokyklinio ugdymo skyriaus „Vyturėlis“ rėmėjas iš Vokietijos Günter F. Toeppfer susitikime su vaikais. 2008 m. Iš R. Galinskienės albumo

Sintautų bendruomenės pirmininkas R. Daniliauskas (centre) su mažaisiais smalsuoliais ieško žemėje užkasto simbolinio rakto, kad galėtų „atrankinti“ žaidimų aikštelę. Dešinėje su balionais stovi Pepė ilgakojinė – auklėtoja Lilijana Bogužienė. 2008 m. lapkričio 13 d. R. Galinskienės nuotr.

Vasario 16-osios šventė „Temato mus pasaulis – laimingi mes vaikai...“ Sintautų kultūros centre. Iš kairės: Gabrielė Bacevičiūtė, Nojus Duoba, Gintarė Valavičiūtė, Matas Giedraitis, Viktorija Prapuolenytė, Justas Turevičius, Raminta Banaitytė, Adomas Stonkus, Ugnius Murauskas, Gabrielė Birgiolaitė, Gintarė Janulaitytė. 2009 m. R. Galinskienės nuotr.

džiugiai bendravo su Pepe ilgakojine ir nuo pastato stogo nulipusiu Karlsonu. Kiekvienam teko išbandyti pagrindinį ir didžiausią aikštelės įrenginį ir nuo jo nučiuožti.

2009 m. balandžio mėn. laikraštis „Draugas“ paskelbė konkursą „Gyvas margutis“. Pirmosios vietos laimėtojai tapo Sintautų vaikučiai, penkiese sukomponavę įdomų margutį. Jie buvo apdovanoti knygelėmis, saldinais ir prizais.

Jau antrus metus iš eilės Jurbarko miesto sporto arenoje vyksta respublikinės ikimokyklinio amžiaus vaikų sportinės žaidynės, kuriose dalyvauja ir sintautiečiai. Nuo 2010 metų darželinukai dalyvauja Šakių lopšelio-darželio „Klevelis“ organizuojamuose „Darželinukų teatras-2010“, „Darželinukų teatras-2011“ renginiuose. Jaunieji Sintautų aktoriai vaidino lietuvių liaudies pasaką „Lapė ir kiškis“, inscenizavo „Mikė Pūkuotukas eina į svečius“. Taip stengiamasi ugdyti vaikų pasitikėjimą savimi, jų kūrybiškumą.

2011 m. pavasarį Plókščių vidurinėje mokykloje vyko rajono vaikų šokių šventė „Mažos pėdelės – gražūs žingsneliai“. Šios šventės metu mūsų darželinukai parodė savo kūrybinius gebėjimus bei atskleidė savo artistškumą, kartu su kitais rajono mažaisiais šokėjais patyrė bendravimo džiaugsmą.

Darželyje propaguojamos senosios etninės lietuvių liaudies tautos tradicijos, švenčiamos kalendorinės šventės. Vaikai susipažįsta su tautos kultūra, lietuvių liaudies dainomis, žaidimais, mįslėmis, patarlėmis. 2012 m. balandžio mėn. prieš-

*Užgavėnių šventė „Žiema, žiema, bėk iš kiemo“. Su vaikais darželio darbuotojos (iš kairės): Birutė Garmuvienė (muzikos vadovė), Lilijana Bogužienė (priešmokyklinės ugdymo grupės auklėtoja), Roma Knezevičienė (ikimokyklinės ugdymo grupės auklėtoja), Rūta Galinskienė – su kaire (direktoriaus pavaduotoja ikimokykliniam ugdymui), Rugilės mamytė.
Iš R. Galinskienės albumo. 2011 m.*

mokyklinės ugdymo grupės vaikučių, auklėtojos Lilijanos Bogužienės, muzikos vadovės Birutės Garmuvienės ir viso kolektyvo pastangomis buvo suorganizuotas renginys rajono pedagogams „Jurginių šventė“, kurio metu ir mažieji, ir suaugusieji sužinojo, kad Jurgines galima laikyti pirmąją tikrą pavasario šventę, kad pirmųjų gyvulių išginimo apeigos taip pat buvo susietos su Šv. Jurgio diena. Scenos dekoracijos, šiaudiniai sodai, iš vytelių pinta tvora su užmautomis puodynėmis, dar labiau sustiprino šio renginio įvaizdį. Ugdomajame procese stengiamasi ne tik etnines krašto tradicijas išsaugoti, bet ir kurti naujas: „Kalėdų eglutės palydos“, „Kaziuko šventė“, „Šeimos šventė“, „Lik sveikas, darželi!“.

Kiekvieną rudenį vaikučius aplanko Dėdė Derlius, Tetulė Šalna. Į renginius įtraukiami ir tėveliai, jie šventę pagyvina savo pačių išaugintais vaisiais ir daržovėmis.

Labiausiai vaikučių laukiamos šv. Kalėdos. Jos metu vaikučius aplanko parapijos klebonas Donatas Rolskis.

2013 m. taip pat buvome smalsūs ir žingeidūs. Dalyvavome Jurbarko lopšelio-darželio organizuojamame respublikiniame sporto renginyje „Aš ir tu – sportuokime kartu“, Kauno menų darželio „Etiudas“ organizuojamame Respublikiniame vaikų meno projekte „Skarelė mamai“, Šakių priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos piešinių konkurse „Ugnis – priešas ir draugas“, Respublikiniame projekte „Veiksma savaitė BE PATYČIŲ“ ir kt.

Nuoširdžiai bendraujama su Sintautų pagrindinės mokyklos būrelio „Valančiukai“ nariais ir jų vadove Irmanta Bakiene, su organizacijos „Gelbėkit vaikus“ mokyklos grupę ir vadove Jūrate Arštikaitiene, pradinių klasių mokiniais ir mokytojais.

Renginiai visuomet būna įdomūs, turiningi, niekada idėjų nestokojančios muzikos vadovės Birutės Garmuvienės, kūrybingos, energingos priešmokyklinės ugdymo grupės vyr. auklėtojos Lilijanos Bogužienės, didelę darbo patirtį turinčių ir darbščių ikimokyklinės ugdymo grupės vyr. auklėtojų Nijolės Žibienės ir Romos Knezevičienės dėka. Šioms darbuotojoms visuomet šauniai talkina aptarnaujančiojo personalo darbuotojai.

Ikimokyklinis ugdymo skyrius glaudžiai bendradarbiauja su rėmėju iš Vokietijos Günter F. Toepfer. Jis ne tik atveža vaikučiams žaislų, inventoriaus, bet ir dalyvauja vaikučių rengiamuose renginiuose.

Dažnai racionalios, ūkiškos, pedagoginės pagalbos sulaukiame iš Sintautų pagrindinės mokyklos direktoriaus Vytauto Strolio ir direktoriaus pavaduotojos ugdymui Irenos Strokiene. Tai vadovai, iš kurių reikėtų pasimokyti darbštumo, tolerancijos ir kitų žmogiškųjų bei vadybinių savybių.

Ikimokyklinio ugdymo skyriaus bendruomenė tęsia bendradarbiavimą su Sintautų pagrindine mokykla, seniūnija, kultūros centru, Sintautų parapijos klebonu.

Beržynų mokykla

Laima Petrauskienė

1923 m. Sintautų valsčiaus Veršių kaime pas Feliksą Pušinaitį įkurta vienkomplektė pradžios mokykla, kuri tada vadinosi Veršių pradedamoji keturių skyrių mokykla. Dirbo vienas mokytojas Jonas Ūsas, mokėsi 37 mokiniai. Nuo 1934 iki 1944 m. mokykloje dirbo Kauno mokytojų seminariją baigęs mokytojas Jonas Kudirka.

1936 m. mokykla perkelta į Petro Lingio ūkį, kuri nupirko iš Amerikos grįžęs Saliamonas Cimblas. Jis pastatė mokyklai naują pastatą. Tarpukariu mokytojavo Urbantaitė, Lenkaitytė, Jonas Kudirka, Didžbalytė. Visą laiką buvo vienas komplektas. Jame 1930 m. mokėsi 38, o po trejų metų 48 mokiniai.

1944 m., vykstant frontui, mokyklą vokiečiai padegė ir mokslas laikinai buvo nutrauktas. Rudenį ji įsikūrė Martišiaus ūkyje. Susirinko mokyti 17 mokinių, vėliau jų padaugėjo. 1946 m. mokykla perkelta į Vinco Staniulio ūkį. Mokyklai plečiantis, reikėjo naujų patalpų. Antrasis komplektas įsikūrė Šuopių kaimo gyventojų Vaitiekaičio name. Ištrėmus į Sibirą Šurpaulių kaimo ūkininką Račiūną, jų namas nugriautas, pervežtas ir iš jo pastatyta mokykla Veršiuosė.

1945–1950 m. m. veikusi pradžios mokykla vadinosi Šakių apskrities, Sintautų valsčiaus Veršių pradinė mokykla. 1950 m. panaikinus valsčius, Veršiai priskiriami Kudirkos Naumiesčio rajonui ir mokykla iki 1954 m. vadinosi Kudirkos Naumiesčio rajono Veršių pradine mokykla. 1954 m. įsteigta penktoji klasė. 1954–1960 m. ji vadinosi Naumiesčio rajono Veršių septynmetė mokykla.

1954 m. mokyklai vadovavo Vytautas Valenta, dirbo 3 mokytojai, mokėsi 45–50 mokinių.

1956 m. mokykloje dirbo šie mokytojai: Janina Valentienė, Aksina Bielskienė, Vytautas Bielskis, Marija Valkaitė, Alfonsas Stepanauskas, Joana Stumburevičiūtė, Stasė Svetlauskaitė. 1960 m. mokyklos direktorė buvo Janina Stalioraitytė. Tuo metu mokykloje dirbo mokytojai Stasys Ciganas, Zita Abraitienė, Asta Dyraitė, Aldona Sinkevičiūtė, Joana Rūgienė.

*Beržynų pagrindinė
mokykla. 2010 m.
BPMA*

*Beržynų aštuonmetės
mokyklos pastatai.
1972 m. BPMA*

1956–1966 m. mokyklos direktorė buvo Joana Rūgienė (Stumburevičiūtė). Mokėsi 70–90 mokinių.

1957 m. mokyklą baigė 122 mokiniai.

1960 m. Veršiai prijungti prie Šakių rajono ir mokykla pavadinta Šakių rajono Veršių septynmete mokykla.

1961 m. mokykla registruojama jau kaip Šakių rajono Veršių aštuonmetė mokykla, direktorė – Joana Rūgienė. Kartu mokykloje dirbo šie mokytojai: Teresė Giedraitytė, Justinas Jablonskis, Marija Rubikienė (Noriūtė), Dalia Bakšienė, Zigmas Rugys, Magdalena Konstancija Pušinaitienė (Čepliauskaitė), Stasė Kalesinskienė.

Nuo 1962 m. mokyklos direktorius buvo Vytautas Valenta. Mokykla užėmė tris pastatus: bendrabučio pastatą, statytą 1956 m., ir pradinių klasių pastatus, statytus 1958 ir 1961 metais.

1966 m. mokyklai vadovavo Gražina Rugytė. Dirbo 9 pedagogai.

1967 m. mokyklai pradėjo vadovauti Edmundas Rugys. Jam vadovaujant, mokykloje dirbo šie mokytojai: Joana Jančiauskaitė, Adelė Bakšienė, Joana Lukošaitytė, Gedeminas Duoba, Mečislovas Balčiūnas, Teresė Valaitienė (Skaisgirytė), Monika Žitkauskaitė, Angelė Povilionytė, Irena Česnaitytė, Albina Leščinskienė.

1969–1970 m. m. Veršių aštuonmetei mokyklai vadovavo direktorius Zigmas Samuolis.

Nuo 1970 m. Veršių aštuonmetė mokykla pervadinta Beržynų aštuonmete mokykla. Jai vadovauti pradėjo Vytautas Pranaitis, šiose pareigose dirbęs iki 2003 mokslo metų (33 metus). Direktoriaus pavaduotoja dirbo Lilija Malskienė (Vilkaitytė), nuo 1977 m. pavaduotoja dirbo Aldona Murauskienė. Mokytojų kolektyvą 1970–1980 m. papildė Anelė Pranaitienė, Joana Kudirkaitė, Kaminskaitė, Dalia Pabrickaitė, Kęstutis Daniliauskas, Valentina Kudirkienė (Tarasenkaitė),

*Beržynų devynmetės mokyklos
direktorius Vytautas Pranaitis.
1988 m. BPMA*

Išleistuvių šventė. Sėdi (iš kairės): Jonas Kudirka, Rūta Kraulėdaitė, Valentina Antanaitienė, Anelė Pranaitienė, mokyklos direktorius Vytautas Pranaitis, Lilija Malskienė, Eugenija Naujokaitienė, Edmundas Malskis; stovi: Gražina Plutusevičiūtė, Lina Gudaitytė, Vidmantas Pranaitis, Valė Švedaitė, Jonas Strimaitis, Rita Kantautaitė, auklėtoja Valentina Kudirkienė, Raimondas Petrauskas, Valentinas Kutas, Dalė Vaitkūnaitė, Dalia Janušaitytė, Vidas Kriaučiūnas, Genutė Šniokaitytė, Jonas Gudaitis, Daiva Pikžirnytė. 1975 m. BPMA

Zosė Subačienė (Martinaitytė), Joana Antanaitienė, Vida Švedaitė, Tadas Sakalauskas, Laima Lažauninkienė, Eugenija Naujokaitienė (Aniulytė), Zita Treinytė, Marytė Antanaitienė, Valė Antanaitienė, Alina Jokubaitytė, Edmas Malskis, Saulena Abraitienė, Jonas Kudirka, Aldona Vitkauskienė (Barkauskaitė), Algima Juozaitytė, Augenija Krygerienė (Brazauskaitė), Pranas Zubrickas, Rūta Jasaitienė (Kraulėdaitė), Drasūnas Naujokaitis, Roma Bikauskaitė, Loreta Šiupienytė, Vytautas Narbutas, Laimina Auštrienė, Daiva Armonienė.

Mokykloje veikė šie būreliai: sporto (vadovas – Jonas Kudirka), spaliukų, pionierių ir pramoginių šokių (vadovai – Aldona Vitkauskienė, Valentina Kudirkienė, Roma Bikauskaitė). Labai gerai sekėsi mokyklos krepšininčių komandai, kuri iškovodavo pergales ir prieš vidurinių mokyklų krepšinio komandas. Aktyviausi krepšininčiai buvo Raimondas Petrauskas, Valentinas Bingelis, Arūnas Daniliauskas, Jonas Strimaitis, Juozas Kasparaitis, Kęstutis Kasparaitis, Sigitas Strimaitis.

Šokių ratelio dalyviai rengdavo šokius ir dalyvaudavo rajono šokių šventėse, pasirodydavo mokyklos švenčių metu.

1980–1987 m. mokyklos kolektyvą papildė nauji nariai: Laima Petrauskienė (Virbickaitė), Justina Daniliauskienė (Pikžirnytė), Raselė Jakaitienė (Bracaitė), Audronė Bingelienė (Dainiūtė), Rūta Smuikaitytė, Vidmantas Pranaitis, Eligija Ilgaudaitė, Gražina Pranaitienė, Petras Sutekus, Vilma Rinkevičiūtė, Arvydas Galinis. Šokių grupei vadovavo Justina Daniliauskienė, chorų apžiūroms ir koncertams mokinius rengė Valentina Kudirkienė, kraštotyros darbą su mokiniais dirbo Jonas Kudirka.

Išleistuvių šventė. Sėdi mokytojai (iš kairės): Daiva Armonienė, Aldona Murauskienė, Jonas Kudirka, Anelė Pranaitienė, mokyklos direktorius Vytautas Pranaitis, Valentina Kudirkienė; stovi: Birutė Kasparaitytė, Gintautas Rudzevičius, Vitalija Lydekaitytė, Algima Naujokaitytė, Valdas Antanavičius, Danutė Žukaitytė, Regimantas Giedraitis, Ilona Pauliukaitytė, Zita Daugėlaitė, Alvydas Dumčius, Valentina Ūsaitė, Kęstutis Barušauskas, Saulena Valaitytė, Vidmantas Plutusevičius, Lilija Jurkevičiūtė, Vilius Jurgilas, Rimas Jurgilas. 1980 m. BPMA

Gamtos apsaugos būrelio nariai kartu su mokytoja Laima Petrauskiene mokėsi globoti gamtą, organizuodavo akcijas, nagrinėjo Lietuvos raudonąją knygą. Sportinis gyvenimas mokykloje labiausiai priklausė nuo mokytojo Vidmanto Pranaičio ir sporto aistruolių. Jie visada dalyvavo rudens ir pavasario kroso, lengvosios atletikos varžybose. Nors sporto salės nebuvo, treniruotės ir kūno kultūros pamokos vykdavo lauke, sportininkų rezultatai buvo džiuginantys.

Kasmet mokykla organizuodavo rudens, pavasario šventes, Naujų metų karnavalus. Už talkas „Laisės“ kolūkyje mokiniai užsidirbdavo transportą ekskursijoms, todėl dažnai važinėdavo po Lietuvą, aplankydavo spektakliukus vaikams.

1986–1987 m. m. mokykla pakeitė pavadinimą – ji tapo Šakių rajono Beržynų nepilnoji vidurinė mokykla. Nuo 1987 iki 1990 m. jau turi devynmetės mokyklos statusą.

1988 m. mokyklos vairą iš ilgamečio mokyklos direktoriaus Vytauto Pranaičio perėmė buvusi direktoriaus pavaduotoja Eugenija Naujokaitienė. Direktorės pavaduotojomis dirba Raselė Jakaitienė, Laima Petrauskienė, pavaduotoju ūkio reikalams – Drąsūnas Naujokaitis. Atvyko nauji mokytojai – Aurelijus Bacevičius, Rasa Marcelionytė, Jūratė Jakaitė, Aldona Kardauskienė, Vidmantas Liubamirskas, Jonas Ramonaitis, Regina Raižytė, Rasa Babrauskienė.

Tuo metu mokykloje veikė dramos, sporto būreliai (jiems vadovavo Vidmantas Pranaitis), tautinių šokių grupė (vadovė – Justina Daniliauskienė), jaunojo techniko būrelis (vadovas – Drąsūnas Naujokaitis), mergaičių ansamblis (vadovas – Petras Sutkus).

Mokyklos pedagogai. Sėdi (iš kairės): Laima Petrauskienė, Justina Daniliauskienė, Raselė Jakaitienė, Eugenija Naujokaitienė, Aldona Vitkauskienė, Laimina Auštrienė; stovi: Jonas Kudirka, Petras Sutkus, mokyklos direktorius Vytautas Pranaitis, Vidmantas Pranaitis, Vytautas Šerkšnas. 1986 m. BPMA

Profesinio orientavimo šventė „Žemė laukia tavo rankų“. 1986 m. BPMA

Mokyklos darbo sąlygos buvo apgailėtinos: pamokos vykdavo senuose keturiuose pastatuose, dažnai aplinkui tyvuliudavo balos, tualetai buvo lauke, vanduo iš šulinio, žiemomis klasėse būdavo labai šalta, duris iškilnodavo šaltis ir jos neužsidarydavo, o sporto salės, valgyklos nebuvo. Pasvajodavome apie naują mokyklą, pavydėdavom kitoms rajono mokykloms gerų darbo sąlygų. Džiugi žinia pasiekė 1990 m., kai buvo priimtas sprendimas Veršiuose statyti naują Beržynų pagrindinę mokyklą. Naujos mokyklos statyba labai rūpinosi mokyklos direktorius Vytautas Pranaitis ir „Laisvės“ kolūkio pirmininkas Valentinas Kraulėda. Buvo suprojektuota ir pastatyta mokykla su padidinta sporto sale, erdviais koridoriais, šviesiomis klasėmis, puikia valgykla, aktų sale. 1993 m. lapkričio 12 d. įvyko gražus, iškilmingas mokyklos atidarymas. Mokyklos raktą direktorei Eugenijai Naujokaitienei įteikė RSO viršininkas Kęstutis Kuncaitis, palaimino Sintautų parapijos klebonas Antanas Maskeliūnas.

*Paskutinio skambučio šventė. 1993 m.
BPMA*

Naujojoje mokykloje pradeda dirbti Vilija Daniliauskienė (Kasparaitytė), Virgilijus Makūnas, atidaryta ikimokyklinio ugdymo grupė, kuriai vadovavo Genė Janušaitienė, Birutė Laurinaitytė, Žaneta Kurielaitytė, Gintaras Smilgius.

1993–1994 m. m. suburtas ritminių šokių ratelis (vadovė – Jūratė Jakaitė), kuris gyvavo iki 2000 m. Jaunių choro vadovė mokytoja Aldona Kardauskienė choristus puikiai parengdavo rajono dainų šventėms, 1998 m. jie dalyvavo respublikinėje dainų šventėje Vilniuje.

1994 m. lapkričio 14 d. pradėjo dirbti mokyklos valgykla.

1997–2001 m. pradinį klasių mokinius netradicinių rankdarbių mokė Genė Janušaitienė.

1999–2000 m. m. mokykla perorganizuota į Šakių rajono Beržynų pagrindinę mokyklą, įsteigta dešimtoji klasė.

1997–2000 m. mokykloje veikė Mergaitės mokykla. Mergaitėms užsiėmimus vedė Raselė Jakaitienė, gydytojai ginekologai, kurie suteikė žinių apie lytinį švietimą, higieną, šeimą.

1998 m. mokykloje įkurta skautų organizacija, jos įsteigėja ir vadovė buvo Birutė Laurinaitytė. Puikiai lankė užsiėmimus, mokėsi skautiško gyvenimo ir pirmosios užsirišo geltonąjį skautų kaklaraištį Milda ir Lina Jakaitytės, Vitalija Kudirkaitė, Sigita Petrauskaitė, Jolanta Gudaitė.

Turėdami puikią sporto salę, daug pergalių iškovojo mokyklos sportininkai. 1995 m. rajono kvadrato varžybose iškovota II vieta, lengvosios atletikos varžybose – III vieta, šaškių varžybose – II vieta. 1996 m. rajono lengvosios atletikos pirmenybėse iškovota I vieta, kvadrato varžybose II vieta, tarp rajono pagrindinių mokyklų keturkovės varžybose – II vieta. 1997–1999 m. mergaičių bei berniukų rajono krepšinio varžybose tarp pagrindinių mokyklų iškovotos pirmosios vietos. Labiausiai pasižymėjo šie sportininkai: Liudas Jasaitis, Giedrius Jasaitis, Rimvydas Kudirka, Andrius Petrauskas, Ramūnas Gilius, Edvardas Širvaitis, Marius Stankaitis, Aistė Armonaitė, Jurgita Naujokaitytė, Deimantė Navickaitė, Kristina Baubaitė, Žydrūnė Navickaitė, Virginija Kudirkaitė. Komandų treneris – Virgilijus Makūnas.

1999–2000 m. m. mokykla perorganizuojama į Šakių rajono Beržynų pagrindinę mokyklą, įsteigiama dešimtoji klasė.

*Beržynų pagrindinės mokyklos
direktorė Eugenija
Naujokaitienė. 2003 m. BPMA*

*Beržynų pagrindinės mokyklos direktorė Raselė Jakaitienė.
2010 m. BPMA*

2002 m. mokyklos direktorę Eugeniją Naujokaitienę pakeitė direktorės pavaduotoja Raselė Jakaitienė. Direktorės pavaduotojos buvo Laima Petrauskienė ir Daiva Bataitienė. Pradėjo dirbti šie nauji mokytojai: Vera Slibinskienė, Daiva Staugaitienė, Laima Bendžiūnaitė, Jūratė Kriaučiūnienė, Jolanta Murauskienė (Šipailaitė), Edgaras Jevaitis, Galina Sniečkuvienė, Audra Smirnovienė, Asta Grigaitienė, Eglė Pukinskaitė, Eirimas Martūnas, Kristina Šneiderytė, Vaida Kupstaitytė, Vida Čeplevičienė, Giedrius Jasaitis, Reda Konteikienė, Vilma Staneikienė. Nuo 2004 m. mokykloje pradėjo dirbti socialinė pedagogė Irma Mickevičienė.

2005 m. sausio 1 d. mokykla tapo Šakių rajono Beržynų pagrindine mokykla. Įsikūrus naujojoje mokykloje, suaktyvėjo pamokų ir popamokinę veiklą.

2000 m. mokykla dalyvavo badmintono mokymo projekte, kurį vykdėme kartu su Danijos badmintono klubu. Jis tęsėsi keletą metų, danai mokė žaisti badmintoną, aprūpindavo raketėmis, tinklais. Atsirado galimybė dalyvauti Danijoje vykstančiame badmintono turnyre.

Dramos būreliui pradėjo vadovauti Jūratė Kriaučiūnienė, būrelis kiekvienais metais dalyvaudavo rajono „Scenos pavasario“ pasirodymuose.

Turėdami geras sąlygas sportuoti, aukštas vietas rajone iškovodavo mokyklos sportininkai. 2001 m. rajono krepšinio varžybose – III vieta, vaikinių ir merginų komandos rajono moksleivių lengvosios atletikos pirmenybėse – I ir II vietos. Nuo 2006 iki 2010 m. rajono pagrindinių mokyklų krepšinio varžybose mokyklos berniukų komanda iškovojo pirmąsias vietas. Geriausi krepšininkai buvo ir daugiausiai taurių ir diplomų mokyklai iškovojo Alvydas Janušauskas, Jaunius Bingelis, Rimvydas Gudaitis, Aurimas Gudaitis, Egidijus Kudirka, Julius Jasaitis, Edgaras Kėvelaitis, Edmundas Staugaitis. Prie šių pergalių labai daug prisidėjo kūno kultūros mokytojai Virgilijus Makūnas ir Giedrius Jasaitis.

Nuo 2003 m. mokytojos Jūratė Kriaučiūnienė, Eglė Pukinskaitė, Reda Konteikienė mokykloje pradėjo mokyti anglų kalbos. Aktyviai dirbo būreliai „Tėviškės spalvos“, „Žaisminga paletė“ (vadovė – Galina Sniečkuvienė), vėliau pasivadinę

*Mokytojai
tarptautiniame
badmintono turnyre
Danijoje (iš kairės):
Laima Petrauskienė,
Virgilijus Makūnas,
Daiva Staugaitienė,
Eugenija
Naujokaitienė,
Arūnas Rudzevičius,
Elena Kudirkienė.
2000 m. BPMA*

*Popietės „Lino kelias“
dalyviai. 2006 m.
BPMA*

meno studija „Beržynai“. Mokiniai aktyviai įsijungė į būrelio darbą, tai rodo nugalėtojų darbai: rajono konkursas „Ugnis priešas, draugas“ – I vieta (autorė – Amanda Kriauciūnaitė), rajono konkursas „Velykų rytą margučiai ritas“ – I vieta (autorė – Edita Taujinskaitė), II vieta (autorė – Jurgita Vedegytė), respublikinis piešinių konkursas „Gyvūnų portretai“ – prizinė vieta (autorė – Raminta Simonaitytė), respublikinis kompiuterinių piešinių konkursas „Vasaros išpūdžiai“ – III vieta (autorė – Ugnė Stravinskaitė). 2007–2008 m. m. vyko respublikinis vaikų piešinių konkursas „Žiemos pasaka“, laureatės – Sigita Radzevičiūtė, Edita Taujinskaitė. 2009–2010 m. m. respublikiniame konkurse „Nusipiešk sau kojinaites–2009“ nugalėjo Edita Taujinskaitė ir Virmantas Milius.

Pradėtas kompiuterinio raštingumo mokymas. Mokiniai, mėgstantys medžio darbus, galėjo gilinti žinias ir įgyti drožimo įgūdžių „Meisterio“ būrelyje (vadovas – Eirimas Martūnas). 2007–2008 m. m. atnaujintas šokių būrelis, šokių studija „Laisvė“ (vadovė – Vida Čeplevičienė). Šokėjai dalyvavo rajono šokių šventėje „Tūkstantis žingsnelių“, Kudirkos Naumiesčio profesinio rengimo centro šventėje

„Pavasariniai žiedai“, Sintautų kultūros centro šventėje „Mama, pakylėk iki dangaus“. Visose mokyklos šventėse sukosi mokyklos šokėjėliai.

2004–2005 m. m. mokykloje pradėjo veikti dramos studija „Beržynas“ (vadovė – Galina Sniečkuvienė). Parengti spektakliukai „Kaip kiškis vilko namus sergėjo“, K. Ostrausko „Raudonkepuraite“, „Staigus posūkis“. Dalyvauta konkurse „Scenos pavasaris“. Artistiškumu žiūrovų simpatijas pelnė aktorės Monika Kasparaitytė ir Karolina Kriaučiūnaitė.

2008–2011 m. gerų rezultatų konkurse ir olimpiadose pasiekė mokyklos mokiniai. Biologijos rajono olimpiadoje – I vieta (Karolis Slibinskas, 10 kl.), II vieta (Jolita Valaitytė, 9 kl.), III vieta (Karolina Kriaučiūnaitė, 10 kl.), mokytoja – Laima Petrauskienė. Geografijos rajono olimpiadose – I vieta (Virmantas Milius, 8 kl.), II vieta (Deividas Kriaučiūnas, 8 kl.), I vieta (Deividas Kriaučiūnas, 10 kl.), mokytoja – Galina Sniečkuvienė, rajono skaitovų konkurse – I vieta (Karolis Slibinskas, mokytoja – Valentina Kudirkienė).

Kasmet dalyvaujama tarptautiniame matematikos konkurse „Kengūra“ (mokytoja – Laimina Auštrienė), kuriame rajono nugalėtojai tapo Julius Milius (5 kl.), Akvilė Vaitiekūnaitė (6 kl.), Martynas Kriaučiūnas (6 kl.), Virmantas Milius (9 kl.), Žilvinas Rainys (5 kl.), Deividas Kriaučiūnas (9 kl.).

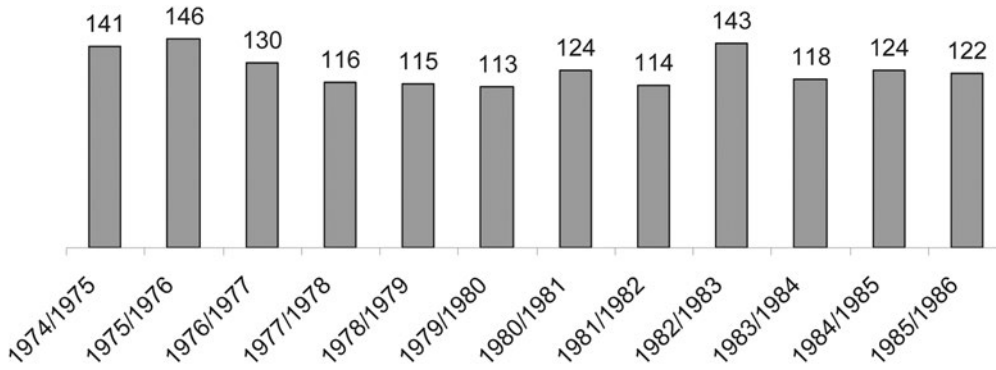
Per daugelį metų mokykloje susiformavo tradiciniai renginiai. Kasmet mokykloje minima ir švenčiama Mokyklos gimtadienio šventė. Mokytojo dieną organizuoja vyriausi mokyklos mokiniai, stebindami išradingumu ir pagarba mokytojui. Balandžio pirmąją mokiniai veda pamokas mažesniems draugams ir mokytojams. Kasmet organizuojama rudens šventė su parodomis ir vaidinimais, sulaukus pavasario – paukščių, inkilų šventė. Kiekvieni mokslo metai prasideda Rugsėjo pirmosios švente, o pasibaigia Paskutinio skambučio švente. Daugiausiai dėmesio ir žiūrovų sulaukiame Motinos dienai skirtuose renginiuose. Tai šventė, kurios metu pasirodo mokyklos meniniai kolektyvai, tarytum atsiskaitydami už nuveiktus darbus per mokslo metus. Meilė Lietuvai, Tėvynei ugdoma per Kovo 11-osios, Vasario 16-osios, Sausio 13-osios tradicinius renginius. Vyksta minėjimai, piešinių, rašinių konkursai. Artėjant Kalėdoms, mokykloje papuošiama didžiulė eglė, puošiamos klasės ir ruošiamasi Kalėdų šventei, susitikimui su Kalėdų Seneliu.

Nuo 2008 m. mokykla dalyvauja vaikų vasaros poilsio socializacijos programų rėmimo konkurse, organizuoja dieninę poilsio stovyklą „Kartu su vasara“ bei stovyklą „Berželis“. Stovykloje dalyvavo apie 80–60 mūsų mokyklos vaikų, kurie atostogų metu turėjo užsiėmimų, tobulino žinias, ilsėjosi, keliavo, sportavo.

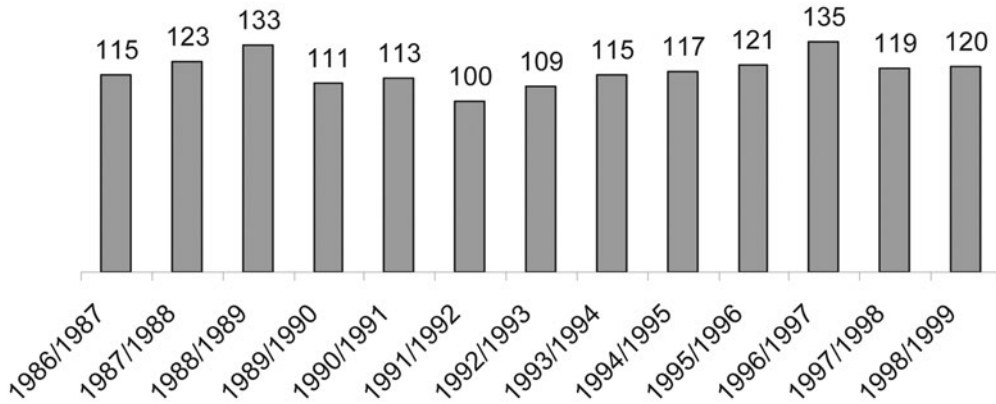
Mokykloje verda gyvenimas: mokomės, sportuojame, ilsimės, keliaujame, bet kelia nerimą kasmet mokykloje mažėjantis mokinių skaičius. Tai leidžia manyti, kad mokyklos ir mokytojų laukia didžiulės permainos.

2012 m. mokykla perorganizuota: nuo rugsėjo 1 d. ji veikia kaip Sintautų pagrindinės mokyklos Beržynų pagrindinio ugdymo skyrius.

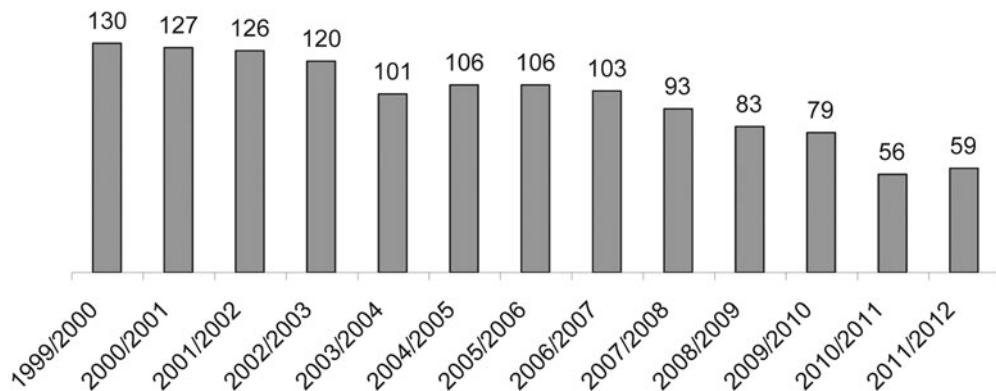
Mokinių skaičius Beržynų aštuonmetėje mokykloje (1974–1986 m.)

Mokinių skaičius Beržynų devynmetėje mokykloje (1986–1999 m.)

Mokinių skaičius Beržynų pagrindinėje mokykloje (1999–2012 m.)

Sintautų parapija

Juozas Jacevičius, Vida Girininkienė

Po trečiojo Lenkijos ir Lietuvos valstybės padalijimo Užnemunė buvo prijungta prie Prūsijos. 1796 m. Prūsijos valdžia pradėjo derybas su Romos popiežiumi dėl naujos vyskupijos įsteigimo. Popiežiaus Pijaus VI 1799 m. kovo 16 d. bule „*Saepe factum est*“ iš Vilniaus ir Žemaičių vyskupijos dalies, atitekusių Prūsijai, bei nuo Lucko vyskupijos atskirto Tikocino dekanato buvo sudaryta Vygrių vyskupija, kuri apėmė visą Lietuvos Užnemunę ir kai kurias lenkų žemes. Bule buvo paskelbta 1800 m. liepos 11 d. Vyskupija tiesiogiai priklausė Apaštalų Sostui. Pirmuoju Vygrių vyskupu buvo paskirtas prelatas Mykolas Pranciškus Karpavičius (1744–1803). Vyskupas vyskupiją padalijo į 14 dekanatų su 154 bažnyčiomis. Sintautai priklausė Virbalio dekanatui.

Pasikeitus valstybės statusui, keitėsi ir bažnytinė tvarka. 1818 m. kovo 12 d. popiežiaus Pijaus VII bule „*Militantis ecclesiae*“ Varšuvai suteiktas arkivyskupijos statusas, o tų pačių metų birželio 30 d. bule „*Ex imposita Nobis*“ įsteigta Varšuvos arkivyskupija su 7 sufraganinėmis vyskupijomis. Visos Lenkijos Karalystėje likusios Vygrių vyskupijos parapijos (be Balstogės srities) perėjo į naujai įsteigtą Augustavo, arba Seinų, vyskupiją. 1821 m. šią vyskupiją sudarė 12 dekanatų: Alvito, Augustavo, Kalvarijos, Lazdijų, Lomžos, Marijampolės, Seinų, Tikocino, Vonsošo, Vysokio, Viznos, Zapyškio dekanatai¹. Sintautų bažnyčia priklausė Marijampolės dekanatui. Po 1866 metų administracinės reformos dekanato ribos sutapo su apskrčių ribomis. Sintautų parapija pateko į Vladislavovo (Naumiesčio) dekanatą.

Po 1918 m. Lietuvos Respublikai atitekusi Seinų vyskupijos dalis buvo suskirstyta į naujus, iš viso trylika, dekanatus. Lietuvai priskirti Seinų ir Punsko dekanatai. Sintautų parapija liko Naumiesčio dekanate.

1926 m. balandžio 4 d. popiežiaus Pijaus XI apaštališkoji konstitucija paskelbė apie Lietuvos bažnytinės provincijos sudarymą. Šiuo dokumentu įsteigta ir Vilkaviškio vyskupija, sudaryta iš iki tol Seinų vyskupijoje (Lietuvos Respublikos teritorijoje) buvusių dekanatų. Sintautų bažnyčia liko Naumiesčio dekanate. Pokario metais, po 1949 m., sovietinei valdžiai reikalaujant, dekanatai suskirstyti pagal rajonus. Sintautų parapija priskirta Šakių dekanatui, kuriam priklauso iki šiolei.

Sintautų parapija XIX–XX a. buvo viena gausiausių regione. Įvairiu metu ją sudarė nuo 51 iki 55 kaimų, kuriuose gyveno apie 4–5 tūkstančiai parapijiečių. Iki Pirmojo pasaulinio karo klebonui talkindavo 2 vikarai, kartkartėmis ir kapelionas, altaris ar rezidentas. Tarpukaryje, sumažėjus parapijiečių skaičiui, vikaras liko vienas, bet nuo 1937 m. vėl dirbo 2 vikarai. Sovietmečiu liko tik klebonas, kuriam kartais talkindavo altaristas. Šiuo metu Sintautų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijoje bažnyčioje darbuojasi klebonas kun. Donatas Rolskis.

Įvairių pertvarų metu nemaža dalis XIX amžiaus Sintautų bažnyčios vizitacijų ir kitų dokumentų pateko į Lomžos vyskupijos archyvą. Ten saugomi lenkų ir lotynų kalbomis rašyti

¹ Katilius A. *Katalikų dvasininkijos rengimas Seinų kunigų seminarijoje (XIX a.–XX a. pradžia)*, Vilnius, 2009, p. 40, 41. Dėkojame A. Katiliui už pagalbą patikslinant Sintautų parapijos priklausomybės klausimais.

1804, 1808, 1811, 1816, 1823 metų Sintautų bažnyčios inventoriai ir 1837 m. birželio 27 d. generalinės vizitacijos aktas. Visi šie dokumentai yra viename minėto archyvo fonde, jų lapai nenumeruoti². Remiantis šiais dokumentais, taip pat Sintautų bažnyčioje išlikusiu 1899 m. inventoriumi (rusų kalba), galima pateikti Sintautų bažnyčios aprašymą.

Parapija XIX amžiuje

Sintautų parapijos įsteigimas susijęs su trečiosios bažnyčios pastatymu 1788 m. Klebono Ignoto Mecevičiaus rūpesčiu atstatytą bažnyčią 1800 m. spalio 5 d. per Rožinio Švč. Mergelės Marijos atlaidus konsekrovo Vygrių vyskupas M. P. Karpavičius Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų titulu. Vyskupas Sintautuose viešėjo 5 dienas ir suteikė sutvirtinimo sakramentą 5 tūkst. žmonių. Istorijos tyrinėtojai šią datą laikė parapijos įsteigimo data. Tačiau minėtame Lomžos vyskupijos archyve saugomos vizitacijos ir kiti dokumentai nurodo konkrečią datą – 1804 m. gegužės 1 dieną³.

Pertvarkant Sintautų bažnyčią į parapinę, Prūsijos karalius Frydrichas Vilhelmas III jai suteikė žemės fundaciją (arimų, lankų, plotų sodybai ir daržams), leido iš karališkojo miško imti 12 sieksnių malkų. Parapijai buvo paskirta ir Lukšių filija, kuri prie jos buvo prijungta 1808 m⁴. Pirmuoju Sintautų parapiinės bažnyčios klebonu buvo kun. Ignacas Micevičius, nuo 1792 m. buvęs Sintautų bažnyčios kamendoriumi.

1804 m. gegužės 1 d. inventoriuje nurodyta, kad bažnyčia yra dvibokštė, su frontonu jų viduryje. Ant stogo įrengtas trečias bokštelis signaliniam varpui. Dar vienas bokštelis yra galiniame bažnyčios fasade. Ant visų bokštų iškilti geležiniai kryžiai. Bažnyčioje 18 langų. Vienerios durys į priėmimą, iš kurio į bažnyčios vidų veda dvejios durys. Didžiajame altoriuje minimas Kristaus ir šv. Baltramiejaus paveikslai, šv. Petro ir šv. Povilo statulos. Iš viso tuo metu bažnyčioje buvo 5 altoriai. Ant choro buvo dideli trylikos balsų vargonai. Minimos net 5 klausyklos – 4 mažos, o viena didelė. Buvo trys procesijų altorėliai. Šiame inventoriuje pateiktas parapijai priklaususių kiemų (dūmų) sąrašas, nurodant kiemo priklausomybę – valstiečių, daržininkų, žydų. Tuo metu parapiją sudarė Sintautų miestelis ir 53 kaimai.

² *Lomžos vyskupijos archyvas*, I, Parapijų aktai, b. 526 (lapai nenumeruoti).

³ Apie tai žr. V. Girininkienės str. „Sintautų kraštas istoriniuose dokumentuose“ (sk. „Istorija. Archeologija ir istorijos šaltiniai“); *Lietuvos sakralinė dailė*, 1 tomas, Vilkaviškio vyskupija, VI knyga, Šakių dekanatas, II dalis, Naudžiai–Žvirgždaičiai, Sudarytojos Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė, dr. Dalia Vasiliūnienė, Vilnius, 2007, p. 250.

⁴ Sintautų parapiinės bažnyčios 1823 m. inventorių, *Lomžos vyskupijos archyvas*, b. 526.

1 lentelė

Eilės nr.	Kaimo pavadinimas	Dūmų skaičius			
		valstiečių	daržininkų	žydų	iš viso
1.	Sintautų miestelis	19	11	1	31
2.	Santakų kaimas	14			14
3.	Klepų kaimas	9			9
4.	Kirmiškių kaimas	6			6
5.	Totorviečių kaimas	7			7
6.	Kapšikių (Kopszykie) kaimas	3			3
7.	Dimšių (Demsze) kaimas	4			4
8.	Braškių kaimas	8			8
9.	Tarpučių kaimas	6			6
10.	Barandų kaimas	8			8
11.	Balseliškių kaimas	6			6
12.	Kiaulupių kaimas	25			25
13.	Naudžių kaimas	9			-
14.	Jundilų kaimas	12		1	13
15.	Kuodžių kaimas	12			12
16.	Gabartų kaimas	5			5
17.	Kušlikų (Kuoźlikie) kaimas	5			5
18.	Šližių (Slisze) kaimas	2			2
19.	Nartų kaimas	2			2
20.	Duobiškių (Dobiszki) kaimas	14		1	15
21.	Paspirgėlių kaimas	5			5
22.	Pariebių (Pareywie) kaimas	8			8
23.	Tumošiškių kaimas	2			2
24.	Vaitiekupių kaimas	7			7
25.	Papartynų kaimas	17			17
26.	Vilkeliškių kaimas	23			23
27.	Išdagų kaimas	19			19
28.	Daugėliškių (Dowgieliszki) kaimas	4			4
29.	Strupų (Strupy) kaimas	9	16	1	26
30.	Advernų (Adwerny) kaimas	8			8
31.	Bridžių kaimas	21			21
32.	Pakorbudžių (Pohorbudzie) kaimas	7			7
33.	Ežeriūkų kaimas	11			11
34.	Ragožių (Rogoże) kaimas	6			6
35.	Menkinių kaimas	7			7
36.	Zyplių kaimas	10		1	11
37.	Pikžirnių kaimas	15			15
38.	Skaistgirių (Skayzgire) kaimas	20			20
39.	Katilių (Kotyle) kaimas	22		1	23
40.	Šlamų kaimas	10			10
41.	Verpikių (Werpiki) kaimas	3			3
42.	Skrynupių (Skrynupie) kaimas	8		1	9

(tęsinys)

Eilės nr.	Kaimo pavadinimas	Dūmų skaičius			
		valstiečių	daržininkų	žydu	iš viso
43.	Šurpaulių (Szurpawle) kaimas	4			4
44.	Rūgių kaimas	13			13
45.	Mockupių kaimas	12		1	13
46.	Voverių kaimas	13			13
47.	Gaisrių kaimas	5			5
48.	Starkų kaimas	7			7
49.	Skardupių kaimas	10			10
50.	Veršių kaimas	10			10
51.	Pavilkinių kaimas	7			7
52.	Šuopių kaimas	11			11
53.	Smilgių kaimas	2			2
54.	Leopolės kaimas	1			1

Kaip matome, daugiausiai (daugiau kaip 20) sodybų 1804 m. buvo Kiaulupių, Vilkeliškių, Strupų, Bridžių, Katilių kaimuose. Daugiausiai dūmų (net 31) buvo Sintautų miestelyje. Panašus dūmų skaičius nurodomas ir 1837 m. generalinėje vizitacijoje. Papildomai nurodomas Joniškių kaimas, kuriame tuo metu buvo 1 dūmas.

1808 m. inventoriuje minimos skoningai ištapytos sienos. Įvairių metų inventoriuose minimi paausuoti vietinių drožėjų darbo altoriai, sakykla. Minimos kelios klausyklos.

Vėliau bažnyčios interjeras kito. 1811 m. minimi jau šeši altoriai, o 1837 m. – septyni. 1837 m. inventoriuje minima 18 aliejiniais dažais tapytų Kristaus kelio stočių paveikslų. Šventoriuje stovėjo medinė bažnyčios varpinė, buvo kapinės. Šventorius buvo aptvertas plytų mūro tvora, įrengti mūriniai geležiniu kryžiumi papuošti vartai. 1823 m. inventoriuje minima, jog prie bažnyčios buvo parapinė mokykla. Priešais bažnyčią dar 1796 m. buvo pastatytas brolijos namas, kuriame buvo ir vargšų prieglauda, kurioje 1837 m. gyveno 10 elgetų.

I. Mecevičius klebonavo iki 1808 m. Po jo Sintautuose klebonavo Pranciškus Ludkevičius, Pranciškus Budkevičius, Vincentas Pilypas Garbovskis ir kt.⁵

Žymiausias Sintautų klebonas buvo Antanas Tatarė, palikęs ryškų pėdsaką ne tik Znavykijos, bet ir visos Lietuvos istorijoje. Tikroji jo pavardė – Totorius (vadintas ir Totoraičiu, Totorevičiumi). Pavardę jis pasikeitė po 1831 metų sukilimo, siekdamas išvengti atsakomybės už nelegalų Prūsijos sienos perėjimą.

Jis gimė 1805 m. gegužės 17 d. Rygiškiuose, netoli Griškabūdžio. Baigęs Vladislavovo (Naumiesčio) pradinę mokyklą mokėsi Seinų vaivadijos aukštesniojoje mokykloje, ten baigė 4 klases. 1832 m. įstojo į Seinų kunigų seminariją. 1834 m. A. Tatarė buvo išventintas į kunigus. Iš pradžių kunigavo Balbieriškyje, po dvejų metų perkeltas Ilguvon, dar po trejų metų paskirtas vikaru Lukšiuose.

⁵ Sintautų bažnyčios kunigų sąrašą žr. str. „Sintautų parapijos kunigai nuo parapijos įkūrimo 1804 metais. Parengė Algimantas Katilius, Regina Laukaitytė (sk. „Istorija. Sintautų parapija (XIX–XXI amžius)“.

1855 m. Sintautų klebonu paskirtas A. Tatarė rado bažnyčią gerokai apgriuvusią. 1856 m. iš Zylpių dvarininkės Joanos Kučinskienės gavęs miško medžiagos, pastatė naują kleboniją, kitais metais – špitolę, ūkinius pastatus, o 1860 m. pradėjo remontuoti bažnyčią. Pirmiausia ištiesino sienas, kurias suveržė geležinėmis sijomis, sudėjo naujas lubas. Žinoma, kad tuo metu buvo padirbti trys nauji altoriai, sakykla, suremontuoti vargonai. Dviem vėliavoms ir dviem altoriams pats nutapė šventųjų paveikslus. Iš lauko bažnyčios sienos buvo apkaltos lentomis, sutvarkyta ir paaukštinta šventoriaus tvora, pastatyti gražūs vartai. Šventoriuje buvo pastatyta nauja varpinė, nupirkta didelis varpas. Deja, A. Tatarės atnaujinta bažnyčia, išskyrus varpinę, 1907 m. rugsėjo 9 d. sudegė.

A. Tatarė domėjosi ir ūkininkavimu. Tarp klebonijos ir gatvės jis užveisė sodą, šventorių apsodino alyvų krūmais. Tai nebuvo nauja, žinoma, kad sodą Varniuose tuo pačiu metu buvo užveisęs ir Motiejus Valančius⁶. Sodininkystės idėjos buvo populiarios Prūsijoje, iš kur ir galėjo skliti sodininkystės praktika ir vaismedžių bei vaiskrūmių veislės. A. Tatarė nesitenkino paprastu ūkininkavimu, ieškojo naujų, pelningesnių verslų. Vienas iš tokių buvo bandymas auginti šilkmedžius ir vynuoges. Jau tremtyje⁷, 1864 m. lapkričio 2 d. iš Gorodiščės (Penzos gubernija) jis rašė Sintautų klebonui kun. Juozapui Vasiukevičiui:

„Iš tų šilkmedžių lapų vargšės Sintautų kaimo moterys galėtų pelnytis šilku savo metinį užlaikymą. Šilkmedžiai sode, palikau per daug sodinukų. Tamsta, Kunige, leisk valstiečiams nereikalingus persisodinti savo sodeliuose.

Pas mus valstiečiai sėja soras, puiki iš jų košė, aš tau atsiųščiau sėklų, bet kad gyvenu per toli nuo jūsų. Tamsta, Kunige, parūpink sėklų iš Suvalkų ir užsėk porą margų Kuinabaliuose, [dabar – Žvirgždaičiai], ak, ten geriausiai augtų soros. Kad pavasarį vanduo negadintų lankų, aš buvau liepės špitolės seneliams želdinti klebonijos žemėse upelio krantus; Tamsta, Kunige, teikis pakartoti toki medelių sodinimą, šitai labai puoš Sintautus <...>“⁸

A. Tatarę pakeitęs kunigas Juozapas Vasiukevičius. Sintautuose jis klebonavo 33 metus. Mirė 1898 m. spalio 20 d., palaidotas Sintautų kapinėse. J. Vasiukevičius parapijoje propagavo blaivybę, rūpinosi kun. A. Tatarės palikta biblioteka ir rankraščiais. Globojo A. Tatarę tremtyje, rašė jam laiškus, siuntė siuntinius. Aktyviai talkino knygnešiams, priešinosi rusų valdininkams, todėl buvo V. Kudirkos satyriniuose kūriniuose aprašytas kaip Tazintų klebonas.⁹

Po J. Vasiukevičiaus Sintautų parapijos klebonu buvo paskirtas Vincencas Paulionis, kuris čia klebonavo 24 metus. Klebonas V. Paulionis Sintautų bažnyčios inventorių priėmė iš Vladislavovo (Naumiesčio) dekanas

⁶ Petreikis T. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius – sodininkas, *Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. XXXV, Vilnius, 2011, p. 29–58.

⁷ Apie A. Tatarės kaltinimą dalyvavus 1863 metų sukilimo įvykiuose žr. V. Girininkienės str. „Kunigas Antanas Tatarė ir 1863–1864 metų sukilimas“ (sk. „Laikas ir žmonės“).

⁸ Tatarė A. *Pamokslai išminties ir teisybės*, Vilnius, 1987, p. 455.

⁹ *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1965, t. 33, p. 231.

S. Oleko, apie tai 1899 m. sausio 3 d. buvo surašytas išsamus, iki mūsų dienų išlikęs, inventorizacijos aktas, saugomas Sintautų bažnyčios archyve.

Inventorizacijos akto pirmojoje dalyje aprašytas Sintautų bažnyčios pastatas. Iš akto seka, kad Sintautų bažnyčia buvo medinė, skardiniu stogu, su trimis bokštais. Du didesnieji bokštai pastatyti priekinėje pastato dalyje, trečiasis ir mažesnis bokštas – virš didžiojo altoriaus. Bažnyčios sienos ir bokštai iš išorės nudažyti gelsvais dažais. Įėjimas į bažnyčią per pagrindines frontonines dvivėres duris, už jų – priešbažnytis, iš kurio per antras duris jau patenkama į bažnyčios vidų. Priešbažnytyje abiejuose šonuose įrengtos patalpos bažnytiniam daiktams sudėti. Bažnyčios vidus kolonomis buvo padalintas į tris dalis: kairiąją, vidurinę (pagrindinę) ir dešiniąją. Vidurinioji dalis nuo didžiojo altoriaus atskirta medine baliustrada su drelėmis centre. Į kairę nuo didžiojo altoriaus buvo pagrindinė zakristija, į dešinę – pagalbinė, su atskiru įėjimu kunigui iš lauko. Grindys medinės, sienos ir lubos iš vidaus nudažytos aliejiniais dažais. Bažnyčia turėjo 15 langų, viduje – 7 altorius. Pagrindinis altorius paauskuotas, kiti – nudažyti aliejiniais dažais. Virš priešbažnyčio įrengti 12 balsų vargonai ir vieta giedotojams. Bažnyčios šventorius aptvertas plytų tvora su 3 koplyčiomis. Šventoriuje į kairę nuo vartų ant akmeninių pamatų stovėjo medinė varpinė. Jos stogas dengtas gontomis ir nudažytas raudonais aliejiniais dažais, sienos – geltonais dažais. Varpinėje įrengti 3 skirtingo dydžio varpai. Akte nurodyta, kad didžiausias varpas svėrė 450 svarų, mažesnis – 330 svarų, mažiausias – 180 svarų.

Inventorizacijos akto pirmosios dalies pabaigoje konstatuota, kad bažnyčios būklė buvo labai gera, tačiau nurodyta, kad reikia paauskuoti 6 altorius ir suremontuoti vargonus.

Akto antroje dalyje pateiktas išsamus inventoriaus (bažnytinių indų ir kitų liturginių reikmenų) sąrašas, kuriame atskirai išvardinti daiktai iš sidabro, vario, alavo, geležies, špižiaus, stiklo ir medžio, žvakidės, altorių paveikslai, liturginiai drabužiai ir kt.

Inventorizacijos akte detaliam aprašyti visi Sintautų bažnyčios altoriai. Didysis altorius buvo medinis, nudažytas raudonos-vyšninės spalvos aliejiniais dažais ir paauskuotas, Nukryžiuotasis taip pat iš medžio, nudažytas. Altoriaus stalas ir laipteliai mediniai, tačiau stalo viršus akmeninis. Kitos altoriaus detalės iš medžio, paauskuotos. Visas altorius labai geros būklės. Kairysis šoninis altorius pašvęstas Dievo Motinai, turėjo 2 paveikslus: Dievo Motinos ir šv. Onos, medinis. Altorius buvo su 4 stulpais, dažytas, geros būklės, tačiau tik iš dalies paauskuotas. Kitas šoninis altorius buvo pašvęstas Jėzui Kristui, turėjo 2 paveikslus: kūdikėlio Jėzaus ir šv. Juozapo. Altorius medinis, patenkinamos būklės.

Prie bažnyčios viduje esančių kolonų buvo įrengti 4 mažesni altoriai: šv. Antano – su jo paties ir šv. Jurgio paveikslais; šv. Baltramiejaus – su jo paties ir Marijos Kenčiančiosios paveikslais; šv. Sebastijono – su jo paties ir Jėzaus Kristaus paveikslais; šv. Pranciškaus – su jo paties ir šv. Martyno paveikslais.

Akte išvardintą inventorių 1899 m. sausio 30–vasario 11 d. Sintautuose patikrino ir aktą pasirašė Vladislavovo dekanas prelatas S. Oleko vadovaujama komisija, kurioje, be V. Paulionio, dar dalyvavo Sintautų parapijos priežiūros komitetas, susidedantis iš Sintautų valsčiaus seniūno ir dar 2 narių (vieno iš jų pavardė P. Ūsas).

Bažnyčia XX amžiuje

1907 m. rugsėjo 9 d. Sintautų bažnyčia sudegė. Štai kaip bažnyčios gaisrą aprašė to meto „Šaltinio“ (Nr. 39, p. 15) korespondentas:

„Rugsėjo 9 pasiliks atminty j sintautiečių daug, daug metų, nes tą dieną 11 val. ryto aplankė juos didelė nelaimė: sudegė jų bažnytelė. Pasirodžius gaisrui, ant varpo garso subėgo daugybė žmonių, netrukus atvažiavo ir ugniagesiai iš Naumiesčio, tačiau smarkaus naikinančio gaivalo jokios žmonių pajėgos negalėjo sulaikyti. Ačiū Dievui, jog suspėta dar iš liepsnojančios bažnyčios išnešti daugumą brangių ir reikalingiausių daiktų, kaip iš zakristijos, taip iš pačios bažnyčios. Vietiniai gyventojai su dideliu pasišventimu puolėsi gesinti ir gelbėti savo didžiausiąją šventenybę. Kai kurie iš jų, tiesiog iš ugnies daugumą daiktų išnešė. Tame labiausiai atsižymėjo p. J. Baranauskas, Jurgis Baukus, vokietis Benderis, Juozas Kamaitis, Jonas Kutas ir vietinis kalvis.

Sintautų bažnyčia, nors ir buvo medinė, gan sena, nes pastatyta 1788 metais, tačiau viduje buvo gražiai išdailinta rūpesčiu vietinio klebono kn. V. Paulionio. Parapijonys labai nusiminė, senoliai pasakoja, kad jau antra medinė bažnyčia toje pat vietoje sudegusi. Šis atsitikimas parodo, kaip nepraktingas dalykas yra statyti medines bažnyčias. Pamaldos tuo tarpu bus laikomos ant vietinio kapinyno koplyčioje, kur ir perneštas Švč. Sakramentas.”

Sintautų parapijos susirinkimas, įvykęs 1908 m. balandžio 29 d., nusprendė vietoje sudegusios bažnyčios statyti kitą, tiesa, nedidelę, medinę bažnytelę. Labai vaizdingai šį laikotarpį aprašė korespondentas pseudonimu „Parapijietis“ savaitraštyje „Šaltinis“, 1908 (Nr. 2, p. 30).

„Vieton sudegusios Sintautuose bažnyčios, pastatyta tam sykiui mediniai su sienojais ir pilioriais, 16 sieksnių ilgio ir 8 sieksnių pločio, maldos namai. Statymas pradėtas vėlai – savaitę prieš Visus Šventus, taigi žmonėms labai daug reikėjo triūso padėti, kol suskubo tąją bažnytelę pastatyti. Bet žmonės labai noriai griebėsi prie darbo – smagu buvo žiūrėti į darbininkų talką, 20 kiroių medžius tašančių, ir, ačiū Dievui, už sausą gražų rudenėlį, šiandien maldos namus jau turime. Bet žiūrėkit, kaip dabar pradėjo kabinties prie mūsų bažnytelės policija. Štai neseniai vakare atsibeldė iš Naumiesčio viršininko padėjėjas su sargybiniais ir atėjęs liepė paliauti pušti bažnytelę, nes jos planai dar neužtvirtinti, nors jau trečias mėnuo guli pas juos prašymas po staltiese. Viršininko padėjėjas, čia žinomas biurokratas, šiurkštaus būdo ir nežmoniškas, sušuko: „Zapečata“ (pridėti antspaudą) ir tuojau nukuduliavo į sankrovą, nusipirko siūlų, lako, iš kanceliarijos paėmė antspaudą ir sugrižo prie bažnyčios. Tuo tarpu žmonės iškėlė duris ir pakampėmis susitelkė į krūvas. –

Kur jūsų kunigai?, – vėl sušuko viršininko padėjėjas, – pašaukit juos man. Bet žmonės nieko neatsakė ir ėmė brukties į bažnyčią. Sargybiniai pradėjo žmonių neleisti, ėmėsi vesti iš bažnytėlės ir tuos, katrie jau įėjo. Bet kaip tik išves vyrus, tai tuoj moterys sugrižta. Kai kurios jų aiškiai suriko, kad, girdi galvas nukirskite, o mes neišeisime. Vyrai gi sušuko: „Kražiai, Kražiai.“ Matydami, kad žmonių visgi neišvarys, policijantai užtraukė ant visų durų skylių siūlus ir prispaudžia antspaudas. Bet čia apspito viršininko padėjėją merginos, stukterėjo jo sekretoriui, o tasai virsdamas nu-traukė siūlus. Tada viršininko padėjėjas viską pametęs nuėjo pas kunigą kleboną perskaityti bažnyčios uždarymo dekretą. Tai mat, koks biurokrato pasieligimas. Vienok ant rytojaus antspaudos ant durų nerasta. Pirmą Kalėdų dieną įeita bažnyčion ir lig šiai dienai pamaldos ten laikoma.”

Labiau išsilavinę parapijiečiai, bijodami, kad medinė bažnyčia vėl nesudegtų, ragino statyti mūrinę, juolab, kad parapija, atrodo, buvo pajėgi tai padaryti, nes 1908 metais Sintautų parapija turėjo 4 588 gyventojus ir apie 24 tūkst. margų geros žemės.¹⁰

1909 m. birželio 13 d. per šv. Antano atlaidus neseniai išventintas į kuni-gus Vincas Dumčius (kilęs iš Mockupių kaimo) naujoje bažnytėlėje iškilmingai aukojo pirmąsias šv. Mišias, o kunigas V. Kulikauskas pasakė puikų pamokslą. Į pamaldas buvo susirinkę daug žmonių.¹¹

Tais pačiais metais pradėta rimtai galvoti apie mūrinės bažnyčios statybą, nes Sintautuose buvo pastatyta plytinė, kurioje imta degti plytas. Mūrinės bažnyčios statybos iniciatorius buvo klebonas Vincentas Paulionis. Šią idėją palaikė Naumiesčio dekanas prelatas Saliamonas Olekas, tam pritarė ir Seinų vyskupas Antanas Karosas.

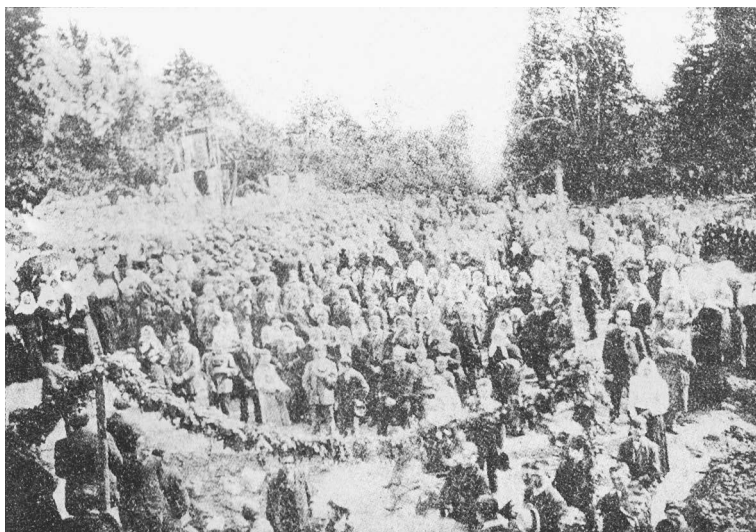
Leidimas ją statyti buvo gautas 1912 m. rugsėjo mėnesį. 1913 m. birželio 15 d. per šv. Antano atlaidus buvo pašventinti būsimos mūrinės bažnyčios kertinis akmuo ir pamatai. Iškilnėse dalyvavo daug žmonių iš Sintautų ir aplinkinių para-pijų. Prieš mišparus iš medinės bažnytėlės į naujos bažnyčios statybos vietą išėjo procesija su kryžiumi ir vėliavomis. Prelatas S. Olekas aukojo specialias mišias, po jų paėmė stiklinį indą su vidun įdėtu pergamentu ir įdėjo jį į pamatuose padėtą išduobtą akmenį, kuris buvo cementu įmūrytas prie būsimojo didžiojo altoriaus.

Pergamente buvo lotynų kalba surašytas iškilmingas raštas, kuris lietuviškai skambėtų šitaip (cituojama iš „Šaltinio“, kalba netaisyta):

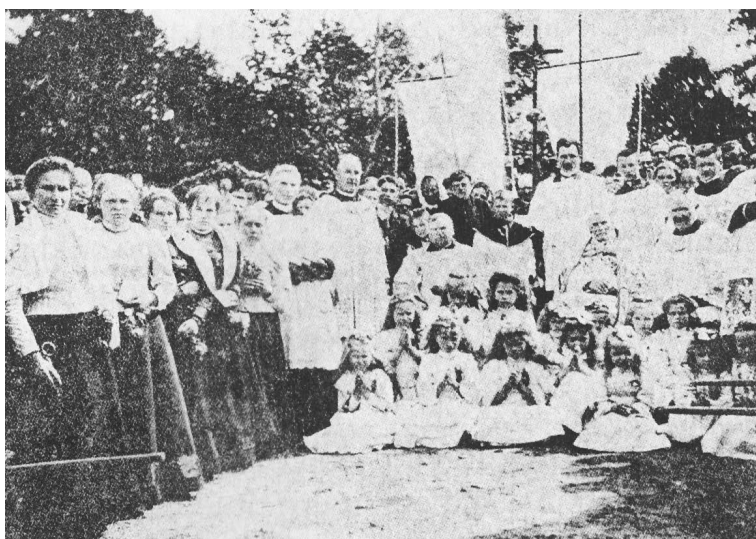
„1913 Viešpaties metuose 15 Birželio dienoje viešpataujant Šventos Rymo–Katalikų Bažnyčios Šventajam Tėvui Popiežiui Pijui X-ajam, Rusijos imperatoriui, Lenkų Karaliui ir Didžiajam Lietuvos Kuni-gaiškčiui Mikalojui II-ajam, Seinų Vyskupui Jo Ekselencijai An-tanui Karosui, Dekanui Pralotui Salemo-nui Olekui, Sintautų klebonui Vincentui Paulioniui, dalyvaujant Kanauninkui ir

¹⁰ Šaltinis, 1908, Nr. 21, p. 14.

¹¹ Šaltinis, 1909, Nr. 25, p. 9.

*Sintautų bažnyčios
pamatų šventinimas
1913 m. birželio
15 d.
Iš leid. „Šaltinis“
(1913 08 05, Nr. 31)*

Dekanui Mateušai Dabrilai, Klebonams – Silvestrui Leonavičiui ir Pranciškui Duobai, Vikarams – Juozapui Arnastauskui, Andriejui Pesiui, Stanislovui Riaubai ir Jonui Pečkaičiui, bažnyčios prievaizdai su pirmininku Jonu Kaunu ir daugybe tikinčiųjų, šitos statomos bažnyčios kertinis akmuo išvardyto klebono rūpesčiu ir Sintautų parapijonų lėšomis paminėtojo Dekano yra pašvęstas ir savo vietoje padėtas. Duota Sintautuose kaip augščiau. Dekanas Pralotas Olekas.”

Sintautų mūrinės bažnyčios statybos pradžia buvo reikšmingas įvykis Zanavykijoje. Pamatų šventinimo iškilmes aprašė ir net dvi nuotraukas išspausdino Seinuose leidžiamas „Šaltinis“.¹²

Darbai vyko sparčiai. 1914 m. vasarą jau buvo dengiamas bažnyčios stogas. Prasidėjus karui, bažnyčios statyba sustojo. 1918 m. gruodžio 8 d. jau atkūrus

¹²Šaltinis, 1913, Nr. 31, p. 13–14.

Lietuvos valstybę, parapijos susirinkime buvo nutarta bažnyčios statybą tęsti. Iš pradžių statybos darbus organizuoti ėmėsi kunigas M. Petrauskas. Vėliau, vadovaujant vikarui Juozui Stanaičiui (jis Sintautuose kunigavo iki 1926 metų, vėliau išvyko į dvasinę seminariją dirbti prokuratoriumi) buvo pastatyti bokštai, išmūryti skliautai, ištinuotas vidus. 1921 m. rudenį buvo sudėti langai ir durys, 1922 m. pavasarį išbaltintas visas bažnyčios vidus. Pirmosios mišios buvo aukojamos tik 1922 m. gruodžio 8 d.

Kun. V. Paulionis ne tik pradėjo mūrinės bažnyčios statybą, tačiau apskritai paliko gilų pėdsaką Sintautų parapijos dvasiniame bei kultūriniame gyvenime. Jo iniciatyva ir lėšomis jau 1905 m. Sintautuose buvo įsteigta biblioteka ir skaitykla. Miestelio gyventojai knygas ir laikraščius galėjo skaityti skaitykloje, o kaimų gyventojai gaudavo knygų parsinešti ir į namus. Sekmadeniais skaitykloje buvo garsiai skaitomos knygos ir laikraščiai. Tokių skaitymų pasiklausyti susirinkdavo tiek žmonių, kad ne visi tilpdavo skaitykloje. 1905 metų pabaigoje klebono V. Paulionio rūpesčiu Sintautuose buvo atidarytas pirmasis Zanavykijoje knygynas, kuriame žmonės galėjo nusipirkti spaudinių.¹³

Sintautų klebonas kun. Juozas Sriuoginis (klebonavo nuo 1922 iki 1932 m.) toliau tęsė bažnyčios statybos ir gražinimo darbus. Klebonui J. Sriuoginiui visuose reikaluose patikimais pagalbinkais buvo vikarai Juozas Inkratas (Sintautuose buvo 1927–1931 m.) ir Pranas Radžiūnas. Pastačius Sintautų bažnyčią, dar ne vienerius metus vyko jos vidaus įrengimo darbai ir gražinimas.

1932 m. „Šaltinis“ (Nr. 37) rašė:

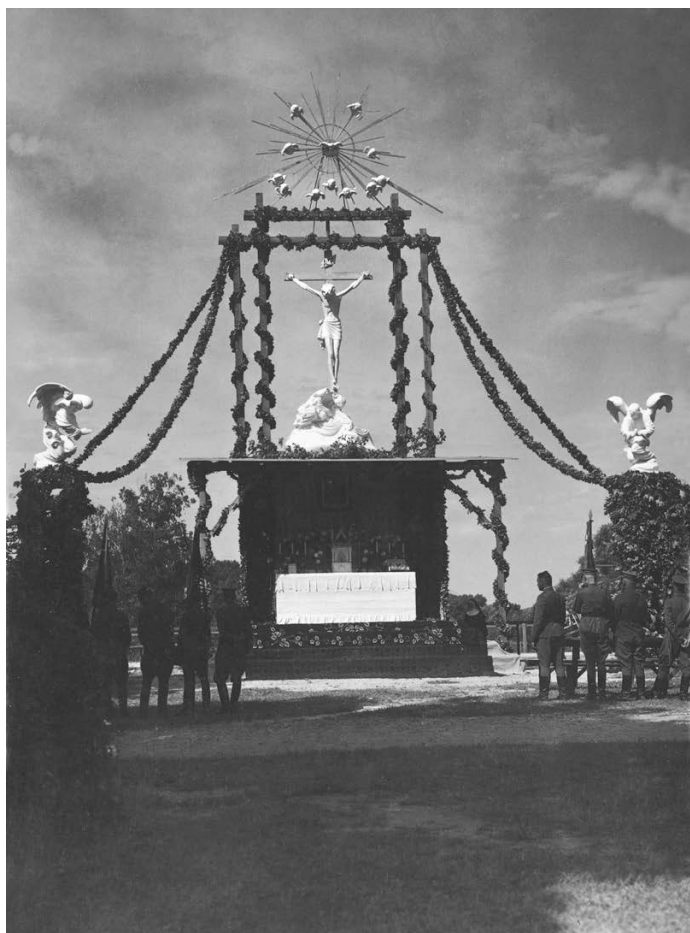
„Sintautų bažnyčia iš vidaus dailiai atnaujinama. Sienos nudažytos. Apačia atrodo it bûtų marmuru išklota. Visi laukia didžiojo altoriaus. Kai bus baigtas, sako, Sintautų bažnyčią be galo papuoš. Dirbdinami Naumiestyje suolai duos naują vaizdą ir patogumo bažnyčioje. Parapija yra labai dėkinga savo klebonui kun. Pr. Radžiūnui ir vikarui kun. K. Pusdešriui.“

Suolai bažnyčioje buvo įrengti 1933 metais. Tuo pačiu metu bažnyčia papipuošė gražiu sietynu. 1936 metais „Šaltinis“ (Nr. 45) rašė:

„Sintautų bažnyčios didžiojo altoriaus statymo darbai sparčiai vartomi pirmyn. Šiais metais bus atlikti betono ir mūrijimo darbai. O ateinantį pavasarį bus išklotas marmuru ir galutinai užbaigtas. Altorius kainuosiąs apie 30 000 litų. Aukoja p. p. Vailokaičiai.“

Bažnyčios statybos darbai galutinai užbaigti tik 1939 metais. „Dekoruojama Sintautų bažnyčia. Bažnyčia pasipuošė gražiais, meniškais paveikslais. Greit bus pašventintas didysis altorius“, – taip rašė korespondentas iš Sintautų savaitraštyje „Šaltinis“ (1939 08 12, Nr. 33). Tas pats korespondentas kitame „Šaltinio“ numeryje 1939 m. rugsėjo 9 d. jau pranešė, kad Sintautų bažnyčia labai pagražėjo, pašventintas didysis altorius, kuris „yra vienas gra-

¹³Raguotienė G. Knyga ir skaitymas Zanavykijoje (iki 1940 metų), *Suvalkija*, 1999, Nr. 2.

*Skulptoriaus Vinco Grybo
altoriaus šventinimas
1937 m. Iš V. Grybo
memorialinio muziejaus
fondų*

Sintautų miestelis ir bažnyčia 1939 m. Iš to meto spaudos

žiausių ir meniškiausių Lietuvoje". Visiškai įrengta bažnyčia buvo gana išpūdinga, specialistų vertinimu – eklektinės architektūros su romantizmo ir renesanso bruožais. Išorės dekoras buvo gana saikingas, tačiau viduje – meniška.

Bažnyčia pastatyta parapijos lėšomis. Šoniniam šv. Antano altoriui ir sakyklai įrengti lėšų davė Santakų kaimo ūkininkas Antanas Jakaitis. Šio ūkininko troboje 1930–1940 m. meistras altorių ir gamino. Bažnyčios įrengimui labai pasitarnavo Kirmiškių kaimo gyventojų Onos ir Jono Vyšniauskų šeima. Ji padovanojo tris priešbažnyčio duris, o senelė Magdalena Gudynienė aukojo vienos V. Grybo skulptūros prie altoriaus pastatymui. Durys buvo labai dekoratyvios, papuoštos drožiniais, viršuje su specialiu užrašu „Aukoja Ona ir Jonas Vyšniauskai.“ Kaip bažnyčios įrengimo rėmėjai Vyšniauskai dešinėje bažnyčios pusėje netoli grotelių prie didžiojo altoriaus turėjo savo asmeninę klaupką. Jonas Vyšniauskas buvo bažnyčios komiteto narys, o žmona Ona – Katalikių moterų draugijos aktyvistė.

Bažnyčios fundatorius kunigas Juozas Vailokaitis (Nepriklausomybės akto signataro Jono Vailokaičio brolis) skyrė lėšų didžiajam altoriui sukurti, kurį suprojektavo skulptorius Vincas Grybas. Altorius buvo užbaigtas ne anksčiau kaip 1937 metais. Tai buvo išpūdingas altorius, „<...> savo plastika artimas Lietuvoje plačiai bažnyčiose paplitusiam baroko stiliui“¹⁴.

Tais pačiais metais iš labai gražaus rausvo monolito buvo pagamintas didžiojo altoriaus stalas, buvęs apie 3 metrų ilgio, pusantro metro pločio ir apie 20 cm storio. Sprendžiant iš V. Grybo memorialiniame muziejuje saugomos 1937 m. rugsėjo 21 d. sutarties tarp skulptoriaus ir Jurbarko miesto gyventojų akmenskaldžio Jono Špoko, tai taip pat buvo V. Grybo darbas. Apie 1962 m. tą altoriaus plokštę kažkas per vidurį perskėlė pusiau ir ji netrukus buvo išvežta nežinoma kryptimi.¹⁵

Bažnyčios ansamblį papildė šventoriaus kampe nuo gatvės pusės stovinti medinė varpinė, pastatyta apie 1860 metus čia klebonavusio kun. A. Tatarės. Varpinėje buvo trys varpai, kuriems buvo lemta turėti savo ypatingą istoriją. Bažnyčia buvo suteiktas Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų vardas, ji priklausė Naumiesčio dekanatui. Prieš Antrąją pasaulinį karą Sintautų parapijoje buvo apie 5 tūkst. katalikų.

Bažnyčia, turėdama didelį autoritetą, tapo ir Sintautų kultūrinio gyvenimo centru. Spauda rašė:

„Kun. J. Inkrato rūpesčiu praeitais metais buvo pastatyti dideli parapijos namai, o šiais metais didesnė jų pusė jau įrengta. Yra čia puiki salė. Galime keliauti skersai išilgai visą Lietuvą, bet bažnytkaimiuose niekur nesurasime tokios gražios, patogios salės. Sunkiai, labai sunkiai ėjo parapijos namo statyba. Žmonės ne visi suprato jo reikalingumą. Namų pastatymui parapijiečiai sudejo vos 2 300 litų ir reikia tik stebėtis, kad parapijos komiteto darbštumu, išdygo gražus trobesys, šiandien mažiau-siai 40 tūkstančių litų vertas.

Dabar visas gyvenimas pradeda sukintis apie parapijos salę. Neskaitant vakarų,

¹⁴Tumėnienė N. Vincas Grybas. *Gyvenimo ir kūrybos drama*, Vilnius, 2004, p. 52.

¹⁵Jacevičius J., Vilčinskienė V. *Sintautų parapija*, Marijampolė, 2003, p. 90–92.

koncertų, kinų, kurių nemaža jau buvo, katalikiškos organizacijos labai stiprėja. Ilgą laiką vos krutėję pavasarininkai visiškai atbudo ir vis didesnius būrius jaunimo traukia po savo žydria vėliava. Gražiai savo darbeliais pasirodė šv. Cecilijos draugija, galvojama plačiai išvystyti Blaiovybės ir Katalikių moterų draugijos veikimą. Gruodžio 9 dieną susirinko pilnutėlė salė klausytis K. V. C. skyriaus paskaitų. Kun. J. Inkratas plačiai nupasakojo katalikų veikimą užsienyje ir reikalingumą susiburti visiems katalikams į galingą Katalikų Veikimo Centro organizaciją.”¹⁶

Parapijos namai buvo pavadinti poeto P. Vaičiaičio vardu. Vietos žmonės paprastai sakydavo: „Einam į Vaičiaičio salę, bus paskaita.“ Daugiausia švietėjišką darbą dirbo kun. Klemensas Pusdešris. Jis į Sintautus vietoj J. Inkratos vikaru atkeltas 1931 m. gruodžio 2 d. iš Slavikų, o kun. J. Inkrata tą pačią dieną paskirtas Slavikų klebonu. Slavikuose kun. K. Pusdešris dirbo daugiau kaip 5 metus, aktyviai dalyvavo vietos pavasarininkų ir moterų organizacijų veikloje. Už tai jis buvo labai mėgiamas. Atkeltas į Sintautus tą patį darė ir čia.

Sintautų bažnyčios kunigai kūrė ir parapijoje diegė naujas tradicijas:

„Vėlinės Sintautuose. Kas gyvena miestuose, tam tenka per Visų Šventę, Vėlinių vakare, pamatyti gražias vėlinių apeigas kapuose, kurios sudaro gražų ir išpūdingą prisiminimą mirusiųjų. Kaime ar bažnytkaimyje žmonės šį gražų paprotį pamiršę ar visiškai nežino. Sintautų bažnytkaimiais šiuo atžvilgiu gali pasididžiuoti. Jau trečias metas sintautiečiai renkasi ant kapų pagerbti mirusiųjų. Šiais metais pastebėta daug daugiau, negu praeitais aktyviai dalyvaujančių, matyt, žmonėms toks mirusiųjų pagerbimas patinka. Už tai jie dėkingi kun. K. Pusdešriui, kuris šį vėlių pagerbimą Sintautuose įvedė.”¹⁷

Tarpukario Lietuvoje originaliai su religinių ir dorovinių normų pažeidimais kovojo katalikiška pavasarininkų organizacija. 1933 m. Lietuvos katalikiškos jaunimo sąjungos „Pavasaris“ Sintautų kuopa surengė vyrų teismą:

„Teisėjais buvo dr. J. Zubrickas, klebonas kun. Pr. Radžiūnas, B. Vaitiekaitis. Vyrus kaltino religiniu ir doros atžvilgiais Pr. Pocejus ir A. Tumosa. Liudijo K. Skaisgirys, J. Tumosa, E. Dagilaitė, Br. Liudžius. Gynė A. Valaitis. P. Pocejus įrodė, kad vyrai yra mažesnio tikėjimo ir nesistengia jo pagilinti, nepakankamai dalyvauja bažnytinėse procesijose. Doros atžvilgiu vyrai stovi dar žemiau: girtaudami ir rūkydami ardo savo sveikatą, šeimą ir tautą. Pagal Tumosos pastabas paaiškėjo, kad vyrai galėtų gausiai dalyvauti katalikiškose organizacijose, daugiau skaityti laikraščių bei knygų. Bet, pasak gynėjo p. Valaičio, vyrai esą religinio, visuomeninio ir organizacinio gyvenimo palaikytojai. „Atimkite vyrus

¹⁶ Šaltinis, 1928, Nr. 51.

¹⁷ Šaltinis, 1936, Nr. 46.

ir reikės uždaryti bažnyčias, išnyks organizacijos ir nustos sukęsis visuomeninio gyvenimo ratas”, – pasakė gynėjas. Teismas nuteisė Sintautų vyrus 4 metus skaityti katalikiškas knygas bei laikraščius, juos platinti ir 1 metus uoliai ir sąžiningai atlikti religines pareigas”, – rašė to meto spauda.¹⁸

1933 m. klebono kun. P. Radžiūno rūpesčiu buvo pradėtas statyti naujas Sintautų klebonijos pastatas. Daug vėliau, per karą apgriovus mūrinę bažnyčią, klebonija ilgam laikui buvo tapusi maldos namais. Dabar, atstačius mūrinę bažnyčią, pamaldos persikėlė į ją, o buvęs klebonijos pastatas naudojamas parapijos reikalams, jame įkurdintas A. Tatarės muziejelis.

1937 m. Sintautuose plačiai ir iškilmingai buvo paminėta Motinos diena. Ta proga čia apsilankė nemažai garbingų svečių: kun. oficiolas J. Aleksa, kan. prof. Dailidė, kun. prof. P. Dambrauskas, kun. prof. Neverauskas. Birželio 13 d., per šv. Antano atlaidus, Katalikių moterų draugijos Sintautų skyrius surengė didelę loteriją, kurios pajamos buvo skirtos Sintautų senelių prieglaudos statybai¹⁹.

Sintautų bažnyčios kunigai aktyviai dalyvavo katalikiškų organizacijų, ypač „Pavasario“ veikloje. 1937 m. birželio 27 d. Sintautuose buvo surengta jaunimo šventė, skirta kovos su nedorove propagandai. Joje dalyvavo prof. kun. Bartkus, kun. Juozas Vaičaitis (poeto P. Vaičiaičio brolis), klebonas P. Radžiūnas ir kun. K. Pusdešris. Po pamaldų buvo aplankytos Sintautų kapinės, kur ant poeto P. Vaičiaičio kapo buvo padėtas vainikas. Kalbą pasakė Sintautų pavasarininkų kuopos pirmininkas A. Stankūnas ir kun. J. Vaičaitis. Po to aplankytas sintautiško pavasarininko P. Liudžiaus kapas, kunigas J. Vaičaitis pašventino jo paminklą. Vėliau parapijos salėje įvyko iškilmingas posėdis, kuriame kun. J. Vaičaitis skaitė paskaitą dorovės klausimais²⁰. Tame pačiame „Šaltinio“ numeryje buvo paskelbta, jog 1937 metais Sintautų parapija susilaukė iš sintautiškių net dviejų kunigų primiciantų, o iš viso yra apie 50 iš Sintautų parapijos kilusių ir dar gyvų kunigų.

1937 m. spaudoje išsamiai aprašomos poeto Prano Vaičiaičio brolio Jono Vaičiaičio laidotuvės. J. Vaičaitis palaidotas šalia savo brolio poeto. Laidotuvėse dalyvavo labai daug žmonių. Velionių iš namų išlydėjo klebonas P. Radžiūnas, kapuose gražų pamokslą pasakė kun. K. Pusdešris. Velionis buvo minimas kaip geras pilietis, pagarbos vertas tautietis, katalikas, visuomenės veikėjas. Supilant kapą giedojo Sintautų bažnytinis choras. Korespondentas pažymi, kad laidojant Joną Vaičaitį, net Sintautų pieninė sustabdžiusi darbą, sirena pagerbė buvusį ilgametį Sintautų pieninės valdybos narį²¹.

1937 m. pabaigoje Sintautus paliko klebonas P. Radžiūnas, išbuvęs čia šešerius metus. Parapijiečiai, išlydėdami savo kleboną, minėjo jo gerus darbus: išgražintą bažnyčią, įrengtus naujus altorius, aptvertą šventorių, suremontuotus klebonijos pastatus. P. Radžiūnas dirbo ir visuomeninį darbą, buvo kunigų savišalpos draugijos, kuri rūpinosi sergančiais ir pasenusiais kunigais, įkūrėjas. Vietoj P. Radžiūno Sintautų klebonu paskirtas kun. A. Vebeliūnas gražiai savo pirmtaką išlydėjo. Per senojo klebono palydėtuves giedojo vargonininko A. Išganaičio vadovaujamas gausus bažnytinis choras.

¹⁸ Šaltinis, 1933, Nr. 30.

¹⁹ Šaltinis, 1937, Nr. 22.

²⁰ Šaltinis, 1937, Nr. 28.

²¹ Šaltinis, 1937, Nr. 46.

Kunigo Klemenso Pusdešrio išleistuvės 1939 m. Povilaičio fotostudija Šakiuose. Iš J. Augustaičio asm. archyvo

1939 m. iš Sintautų išvyko ir visų pamėgtas vikaras Klemensas Pusdešris. Jo išleistuvėse dalyvavo labai daug žmonių. Visi kartu nusifotografavo prie Sintautų parapijos namų, kurių salėje kun. K. Pusdešris per visą kunigavimo Sintautuose laiką perskaitė labai daug paskaitų apie tikėjimą ir dorą.

Sovietinio režimo metai. 1940 m. vasarą Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, bažnyčia buvo atskirta nuo valstybės, tačiau iš pradžių tai iš esmės neatsiliepė Sintautų miesteliui ir jos pasididžiavimui – mūrinei bažnyčiai. Pamaldos vyko įprastu laiku ir reguliariai. 1940 metais Sintautų parapijai priklausė 4 673 katalikai.

Antrasis pasaulinis karas ir pokaris

1941 m. birželio 22 d. prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Pirmosiomis karo valandomis jokių karo veiksmų Sintautų apylinkėse nebuvo. Vokiečių vermachto kariuomenė labai greitai iš Naumiesčio per Sintautus nudundėjo į Šakius ir toliau į rytus, nepadarydama žalos miesteliui.

Per vokiečių okupaciją Sintautuose gyvenimas tekėjo įprasta vaga. Bažnyčioje reguliariai vyko pamaldos, niekas netrikdė tikinčiųjų ramybės. Tačiau karui įpusėjus, okupacinė valdžia pradėjo rinkti spalvotuosius metalus karo pramonės reikalams. Buvo įsakyta nuimti visus tris Sintautų bažnyčios varpinės varpus ir išgabenti juos į Vokietiją. Varpai buvo nuimti, tačiau kaip paaiškėjo daug vėliau, nebuvo išgabenti, o paslėpti.

Karo pabaigoje, frontui priartėjus prie Sintautų, jų apylinkėse vyko aršūs mūšiai. 1944 m. rugpjūčio 15 dieną parapijiečiai paskutinį kartą rinkosi į savo šventovę. Po pamaldų prasidėjo smarkus šaudymas, kitą dieną dar intensyviau griaudėjo pabūklai. 1944 m. rugpjūčio 17 dienos pavakare miestelyje pasirodė

pirmieji raudonarmiečiai. Rugspjūčio 19 d. į bažnyčios bokštą sovietų kariai įsivedė telefono ryšį ir iš ten pranešinėjo žvalgybos žinias. Vokiečiai tai pastebėjo ir bažnyčia tapo taikiniu. Padegamasis sviedinys pramušė stogą, viduje užsiplieskė liepsna. Labiausiai ji apgadino stogą, mažiau pažeidė bažnyčios vidų, sienas, visai nepalietė altorių, sakyklos, medinių suolų bei grindų.

Iš pradžių valdžia per daug nesikišo ir į Sintautų parapijos reikalus. Klebonas A. Vebeliūnas 1944–1945 m. žiemą praleido kunigo J. Duobos tėviškėje Veršių kaime (5 km nuo Sintautų). Pamaldas tuo metu jis laikė Rūgių kaimo koplytėlėje. Bažnyčia per žiemą buvo nesaugoma. Joje šeiminkavo kareiviai, kurie sukūreno altorius, sakyklą, suolus, grindis.

1948 m. rugsėjo 2 d. komisija, kurią sudarė Sintautų valsčiaus sekretorius Juozas Kutas, valsčiaus buhalteris Kazys Endriuškevičius, Sintautų ryšių skyriaus viršininkas Vitas Šutrikas, Sintautų apylinkės pirmininkas Jonas Dėdinas, Sintautų bažnyčios zakristijonas Juozas Liudžius, aprašė Sintautų bažnyčios pastatą, bažnytinį inventorių, kitus pastatus (kleboniją ir ūkinės paskirties trobesius). Tuo metu dar buvo galima imtis bažnyčios remonto, tačiau tai nebuvo padaryta, o vėliau sąlygos vis labiau sunkėjo.

Laikas ardė bažnyčią, o likimas savaip susidorėjo su atstatymo iniciatoriais. Buvo ištremiti Sintautų klebonai J. Damijonaitis, V. Gurevičius, J. Palukaitis (1944–1953 m. Lietuvoje buvo suimti 362 kunigai).

1950 m. rugspjūčio 11 d. Kudirkos Naumiesčio rajono vykdomasis komitetas nusprendė Sintautų mūrinę bažnyčią nugriauti, o tinkamą statybinę medžiagą panaudoti Sintautų MTS elektrinės ir remonto dirbtuvių statybai. Tų pačių metų rugspjūčio 21 d. vietos MTS pradėjo bažnyčios griovimo darbus, tačiau bažnyčios griovimui ryžtingai pasipriešino parapijiečiai. Žinoma, kad Sintautų parapijos komitetas ne kartą kreipėsi į Religinių kultūrų reikalų tarybos prie TSRS Ministrų Tarybos įgaliotinių Lietuvai dėl bažnyčios atstatymo. Vyskupijos kurija pasirūpino padaryti bažnyčios pastato bei laikinosios bažnytelės nuotraukas ir jas nusiuntė į Maskvą. Po nesėkmingo bandymo nugriauti, vietinė Kudirkos Naumiesčio valdžia buvo sutikusi atstatyti bažnyčią. Ji rėmėsi Kauno Architektūros reikalų skyriaus apžiūros aktu, kuriame buvo pažymėta, kad „sienos daugumoje išlikę gerame stovyje, pastato pamatai išlikę pilnoje tvarkoje, pastato architektūrinė išvaizda gana graži“, o išvadose sakoma, jog pastatas architektūriniu požiūriu gana vertingas ir gali būti atstatytas užtaisant sužalotas mūro sienas, atnaujinant perdangas, stogo konstrukcijas ir stogo dangą. Sintautų parapijos bažnyčios inventORIZACIJOS ir jos atstatymo aktą pasirašė J. Bazevičius. Tačiau klausimo sprendimas užstrigo, tad 1952 m. rugsėjo 20 d. Religinių kultūrų reikalų tarybą pasiekė dar vienas Sintautų katalikų parapijiečių raštas (taryboje užregistruotas rugsėjo 27 d.), kuriame atsispindi visa proceso eiga ir gudri parapijiečių logika – prašyti „dovanos“ Spalio švenčių proga. Šis dokumentas, saugomas Lietuvos centriniame valstybės archyve²², skelbiamas pirmą kartą:

²²LCVA, f. 181, ap. 1, b. 60, l. 75–76. Už šio dokumento nuorodą dėkojame Kaziiui Misiui.

*Religinių Kultūrų Reikalų Tarybos prie TSRS MT Įgaliotiniui LTSR
Sintautų katalikų parap. Vykdomojo Komiteto
Pareiškimas*

Mes, daugiausia nukentėję nuo žiauraus karo, ir vokiečių išvaryti iš savo gyvenviečių, o sugrižę ir radę griuvėsius, pirmieji Lietuvoje sukūrę kolūkius, dirbame, palikdami ir apleisdami tai kas mums buvo brangiausia... Statome kolūkiams trobesius, o mūsų karo apgriauta bažnyčia tebestovi apleista. Laikinasis maldos pastatas baigia sunykti: pes sušaudytą stogą sunkiasi vanduo ir griūva pamatai. Kadangi artimiausiose parapijose nėra kunigų (Valakbūdis, Žvirgždaičiai), o į kitas parapijas labai toli, tai tikintieji grūdasi ankštoje patalpoje, o didesnėse šventėse reikia prašyti leidimai laikyti pamaldas lauke.

1951.VII.3 vietos valdžia (Kudirk. Naumiesčio r-nas) sutiko leisti atremontuoti Sintautų dar naują, bet karo apgriautą bažnyčią su sąlyga pristatyti iš Religinių Kultūrų Įgaliotinio leidimą. Tuojau kreipėmės į Kauno srities Architektūros reikalų skyrių, kad atvykusi komisija vietoje apžiūrėtų pastatą ir sudarytų aktą. 1951.VII.14 atvykusi architektų komisija apžiūrėjo pastatą, surašė aktą. Drauge su prašymu pasiuntėme Religinių Kultūrų Įgaliotiniui.

Negavę atsakymo į mūsų prašymą, kreipėmės pakartotinai: 1951.IX.17, 1951.X.28, 1951.XII.26, 1952.III.1 ir 1952.VII.26.

*Antri metai eina kaip į savo prašymą nesulaukiame jokio atsakymo. Mums nesu-
prantama, dėlko taip apleidžiamas gražus pastatas, kuris jau seniai galėjo būti tvarkoje,
jeigu būtų gautas tik leidimas jį atremontuoti ir būtų valstybei nauda ir liaudžiai ge-
rovė. Šiandien mūsų rajonas skelbia liaudies meno apžvalgą. Lietuvoje liaudies menas
glaudžiai susijęs su bažnyčia, o kad mes nebeturime bažnyčios ir karo iš viso apiplėšti,
tai ir meno nebeturime.*

*Arti 5 d. spalius. Visa didžiulė Tarybų Sąjunga dideliausiame pakylime: pasiryžimai,
lenktyniavimai ir viltys visų sudėtos į VKP(b) XIX Suvažiavimą. Mes neatsiliegame nuo
kitų. Taja proga ir mes dar kartą ryžtamės ir drįstame kreiptis į Gerbiamąjį Įgaliotinį
peržiūrėti mūsų prašymus, persvarstyti Sintautų parapijos bažnyčios reikalą ir VKP(b)
XIX Suvažiavimo garbei, džiaugsmui ir atminimui, drauge Trisdešimts šeštųjų Didžiojo
Spalio švenčių proga, jau neabejodami tikimės gauti taip labai visų parapijiečių laukiamą
leidimą. Pareiškimas komiteto susirinkime apsvarstytas ir vienbalsiai priimtas.*

*Sintautų katalikų parapijos Vykdomojo Komiteto pirmininkas O. Pečkaitienė (pa-
rašas), vice pirmininkas (pavardė neįskaitoma, parašas).*

Sintautai, 20.IX.1952

Netrukus buvo gautas atsakymas²³:

*Rugsėjo 27. Kudirkos Naumiesčio DŽDT Vykdomojo Komiteto Pirmininkui
Prašome pranešti Sintautų religinės bendruomenės Komitetui, kad jo prašymas dėl
Sintautų bažnyčios atstatymo išspręstas neigiamai.*

*Religinių kultūrų reikalų tarybos Prie TSRS Ministrų Tarybos įgaliotinis Lietuvos
TS respublikai Pušinis.*

²³Ten pat, l. 77.

Viltys atstatyti bažnyčią vėl suruseno 1956 metais. Dar kartą buvo atlikta pastato ekspertizė. Ją Kudirkos Naumiesčio rajono vykdomojo komiteto nurodymu atliko inžinierius Krulikas. Jis nustatė, jog bažnyčią atstatyti netikslinga, nes sienos visiškai suirusios. Sintautų klebonas kun. V. Butkus 1958 m. gruodžio 28 d. bažnyčios atstatymo klausimu dar kartą raštu kreipėsi į Vilkaviškio vyskupiją, tačiau ji jau mažai kuo galėjo padėti²⁴.

Kadangi leidimas atstatyti bažnyčią nebuvo gautas, reikėjo rūpintis maldos namų įkurdinimu kitoje vietoje. Senoji klebonija pamažu virto maldos namais. Iš pradžių pamaldos būdavo laikomos klebonijos valgomajame, tačiau vėliau dėl vietos stokos buvo išgriautos pertvaros.

1956 m. Sintautų vidurinės mokyklos moksleiviai Vytautas Antanaitis, Algimantas Duoba, Algimantas Pusdešris apgriautos bažnyčios šventoriuje atsitiktinai aptiko užkastus du varpus. Štai tada ir paaiškėjo, kad ne visi varpai buvo išgabenti į Vokietiją, kaip daugelis galvojo, o abu didieji varpai buvo vietoje – šventoriaus kampe, palei tvorą, užkasti į žemę. Varpai buvo atkasti ir iš pradžių ikelti į medį. Klebono B. Lukošiaus rūpesčiu vėliau buvo pastatyta nedidelė varpinė (pastoliai) ir abu varpai pakabinti ant specialiai tam padarytos sijos. Trečiojo varpo likimas tuo tarpu liko nežinomas. Buvo manoma, kad jis, kaip lengvesnis, išgabentas. Varpų suradimas ilgą laiką buvo slepiamas, nes bijota, kad valdžia jų nenusavintų. Tik 1995 metais paaiškėjo, kad abu didžiuosius varpus 1943 metais užkasė zakristijonas Juozas Liudžius ir bažnyčios komiteto pirmininkas Gaisrių kaimo ūkininkas Justinas Kaminickas.

Dar vėliau paaiškėjo, kad nė vienas varpas nebuvo išgabentas į Vokietiją: Žvirgždaičiuose buvo surastas ir trečiasis varpas, kuris jau buvo išvežtas į metalo laužą. Žmonių rūpesčiu ir šis varpas sugrižo atgal į Sintautus.

Senoji varpinė, buvusi šventoriuje, visiškai suiro, todėl klebonaujant Vytautui Gurevičiui, buvo nugriauta. Naują varpinę pastatė klebonas Boleslovas Lukošius. Sintautų klebonai – Viktoras Butkus (klebonavo 1958 03 06–1959 10 17, teologijos daktaras, vėliau ilgametis Kauno kunigų seminarijos rektorius, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto teologijos fakulteto dekanas), Jonas Palukaitis (Sintautuose klebonavo 1959 10 17–1960 01 27, tremtinys) stengėsi pakeisti, pagerinti vargas Sintautų parapijiečių, netekusių gražiosios bažnyčios, sąlygas.

Kunigas Antanas Keblaitis visiškai pertvarkė senąją Sintautų kleboniją: sutvarkė išpuvusias sienas, įrengė altorius, sakyklas, fisharmoniją, pertvarkė lubas, prie klebonijos galo pristatė zakristiją, o kieme pastatė medinį kryžių.

Po jo klebonavo kunigas Jonas Kavaliauskas. Jis iš Rūgių kaimo koplytėlės parsivežė altorių, lentomis apkalė ir išstinkavo laikinosios bažnytėlės vidų. Laiko alinama bažnytėlė buvo vis atnaujinama. Galutinai ją sutvarkė 1971 m. čia pradėjęs dirbti klebonas kunigas Antanas Maskeliūnas. Jis panaikino mansardą, rūsį po bažnyčia, langus ištiklino matiniu stiklu, nauja skarda baigė dengti stogą, 1975 m. pastatė bokštą, bažnyčioje įvedė centrinį šildymą, 1981 m. greta bažnytėlės pastatė naują medinę, grakščių formų varpinę, nuolat rūpinosi laikinosios bažnyčios aplinka.

LTSR Ministrų Taryba 1961 m. spalio 19 d. nutarimu Nr. 631 Sintautų mūrinę bažnyčią galutinai iš tikinčiųjų atėmė ir ją perdavė Šakių rajono vykdomojo

²⁴Sintautų bažnyčios archyvas.

*Bažnyčios griuvėsiai. 1965 m.
R. Pusedžio nuotr.*

komiteto žinion. Pastarasis, vadovaudamasis šiuo vyriausybės nutarimu, bažnyčią perdavė Sintautų kolūkiui. Sintautų parapijos komitetas dar bandė priešintis: 1961 m. vasario 9 d. pareiškimu religinių kultūrų reikalų įgaliotiniui, kurį pasirašė komiteto pirmininkas A. Jakaitis, nariai V. Girdauskas, J. Kaminickas, V. Piečiukaitis, J. Liubinas, A. Lukoševičius, Martišienė, prašė šį sprendimą atšaukti ir leisti bažnyčią atstatyti. Religinių kultūrų reikalų tarybos įgaliotinis J. Rugienis 1961 m. gruodžio 13 d. raštu atsakė: „Šis sprendimas galutinas.“²⁵

Neprižiūrimos bažnyčios sienų mūras vis labiau iro, šventorius tapo visokių girtuoklių ir perėjūnų susibūrimo vieta.

Valdžia kūrė planus nugriauti bažnyčią visai. Pirmasis bandymas įvyko 1965 m., kai buvo sumanyta bažnyčios vietoje pastatyti kultūros namus. Griovimo darbus vykdė vietos kolūkiečiai ir melioratoriai, kurie pasitelkė galingą techniką. Griaunama buvo storų plieninių trosų, kuriuos tempė keli vikšriniai traktoriai, pagalba. Užsimota bažnyčios pastatą nugriauti iki pamatų. Iš dalies tai pavyko padaryti: šonines sienas ir kolonas nugriovė, tačiau siena, prie kurios buvo altorius ir bokštai, atsilaikė prieš „staliniecius“. Vyresnio amžiaus parapijiečiai iš tolo stebėjo griovimą ir tik tokiu būdu smerkė šį juodą darbą. Kitaip elgėsi jaunimas – Sintautų mokyklos moksleiviai Romas Pusdešris ir Juozas Jakaitis griovimo darbus nufotografavo. Vėliau šios mėgėjiškos nuotraukos disidentų pastangomis pateko į JAV. Sintautų bažnyčios tragedija tapo žinoma laisvajam pasauliui, apie tai per radiją pranešė „Amerikos balsas“ ir Vatikanas. Bet tai buvo viskas, ką tuo metu buvo galima padaryti. Bažnyčia buvo pasmerкта lėtai agonijai. Sienų likučiai aplinkinių kaimiečių buvo griaunami pamažu ir nuolat.

Tačiau bažnyčios laukė dar vienas išbandymas. 1986 m., kai buvo sumanyta bažnyčios vietoje pastatyti poliklinika, išlikusius bokštus bandyta susprogdinti. Iš Kėdainių iškviesti kariškiai atsisakė tai daryti, nes bokštų tvirtumui įveikti būtų prireikę daug sprogmenų, kurie galėjo stipriai apgriauti visą Sintautų miestelį. Atsilaikė bokštai ir prieš kitus mėginimus juos nugriauti.

Sovietų Sąjungoje prasidėjus pertvarkai, pasikeitė požiūris ir į Bažnyčią. 1988 m. liepos 18 d. bažnyčia ir šventorius buvo sugražinti tikintiesiems.

Bažnyčios atstatymas

1989 m. vasario 21 d. vyko visuotinis Sintautų kolūkio kolūkiečių susirinkimas, į kurį kreipėsi Sintautų klebonas Antanas Maskeliūnas prašydamas atstatyti griūvančią bažnyčią, pasirūpinti atstatymo projektu, statybinėmis medžiagomis, statybininkais bei padengti visas su tuo susijusias išlaidas. Susirinkimo pirmininkaujantis pasiūlė pareiškimo svarstymą atidėti, viską gerai išstudijuoti, apgalvoti ir sprendimą priimti kitame susirinkime. Tačiau laikmetis buvo jau kitas, žmonės iš salės pareikalavo pirmininkaujančio pasiūlymą atmesti ir klebono prašymą apsvastyti neatidėliojant. Susirinkimas balsų dauguma nutarė bažnyčią atstatyti.

Bažnyčiai atstatyti vis dėlto buvo reikalingas oficialus leidimas. Keista, tačiau šį klausimą sprendė aukšta Sovietų Sąjungos valdžia, nes Lietuvos valdžia nenorėjo imtis atsakomybės. Pagaliau, 1989 m. balandžio 24 d. SSRS religinių reikalų komisija davė leidimą bažnyčią atstatyti. Apie šį leidimą Sintautų

²⁵Sintautų bažnyčios archyvas.

Bažnyčios atstatymo darbai. 1993 m. G. Jokūbaičio nuotr.

parapijos tikintiesiems 1989 m. gegužės 4 d. iš Vilniaus pranešė Religinių reikalų įgaliotinis K. Valančius.

Idėja atstatyti Sintautų bažnyčią buvo gyvai suprasta ir sulaukė nepaprasto visos parapijos žmonių palaikymo. Tai sutapo su visuotiniu žmonių aktyvumo pakilimu Lietuvoje. Deja, bažnyčiai atstatyti parapijos komitetas lėšų neturėjo. Tačiau klebonas A. Maskeliūnas, jau patikėjęs bažnyčios atstatymo realumu, nenuleido rankų. Jis dar kartą kreipėsi į Šakių rajono valdžią, prašydamas pritarti kreipimuisi į visus rajono gyventojus, įmonių, įstaigų ir organizacijų, ūkių vadovus bei kooperatyvus padėti sukaupti lėšas Sintautų bažnyčiai atstatyti. 1989 m. gruodžio 14 d. Šakių rajono taryba tokiam klebono A. Maskeliūno prašymui pritarė. Apie tai 1990 01 06 buvo paskelbta Šakių rajono laikraštyje „Draugas“.

Klebonas A. Maskeliūnas dirbo toliau: negailėdamas laiko ir sveikatos, vien per 1990 metų vasario mėnesį apsilankė beveik visuose Šakių rajono kolūkių ataskaitiniuose susirinkimuose, kuriuose prašė paramos ir palaikymo Sintautų bažnyčios atstatymo reikalui. Šios pastangos greitai pradėjo duoti rezultatų, bažnyčios atstatymą pinigais ir materialinėmis vertybėmis aktyviai parėmė aplinkiniai kolūkiai, kitos ūkinės organizacijos. Bažnyčios atstatymą parėmė ir išeivijoje gyvenantys lietuviai, per pusanтро tūkstančio tikinčiųjų iš visos Lietuvos, kurių vardai įrašyti bažnyčios atstatymo rėmėjų knygoje. Buvo labai palankus metas pirkti statybines medžiagas, nes vėliau nuvertėjus ir pasikeitus pinigams, jos labai pabrango. Visais klausimais bažnyčią aktyviai palaikė ir Sąjūdis.

Pirmoji bažnyčios atstatymo plyta buvo įmūryta 1990 m. kovo 16 d. Atstatymo darbus vykdė inžinieriaus Antano Šergalio vadovaujama 18 statybininkų brigada iš Kudirkos Naumiesčio. Labai daug talkino ir vietos žmonės iš Sintautų, Veršių, Panovių, Žvirgždaičių: valė teritoriją, rinko plytas, vežė statybines medžiagas, dirbo įvairius statybos darbus. Ypač pažymėtini talkininkai sintautiškiei

*Klebonas kun.
Antanas
Maskeliūnas atrakina
bažnyčios duris.
1995 m. rugpjūčio
26 d. G. Jokūbaičio
nuotr.*

Vladas Virbickas (buvęs Sintautų kolūkio statybos brigadininkas), Bronius Bartkus, broliai Justinas ir Valentinas Murauskai, Veršių kaimo gyventojas Antanas Valaitis, bažnyčios išlaikytinis Zigmas Maksvytis.

Stogo medines konstrukcijas įrengė Juozo Antanavičiaus iš Skardupių vadovaujami dailidės, bokštų smailių konstrukcijas – inžinierius Antanas Šergalis su savo pagalbininkais. Skardinimo darbus atliko garsus stogdengys Bronius Eidukaitis iš Garliavos, Justinas Starinskas iš Kudirkos Naumiesčio ir du meistrai iš Jurbarko. Bažnyčios vidaus apdailos darbus iš medžio atliko Zigmas Pikčilingis, talkininkai Justinas Kuras ir Antanas Valaitis. Zakristijos baldus pagamino Marijampolės baldininkai, suolus – privatus meistras taip pat iš Marijampolės. Suolai patvarūs ir talpūs, juose vienu metu gali sėdėti per 130 žmonių. Dvi meniškas klausyklas pagamino Juozas Diržius iš Kudirkos Naumiesčio.

Apie Sintautų bažnyčios tragediją ir jos prisikėlimą daug rašė Šakių rajono spauda. Žurnalistai Juozas Bakšas, Giedrimė Želionienė ir Aldona Zavistauskienė laikraštyje „Draugas“ 1990–1995 metais parašė ir išspausdino ciklą publikacijų apie Sintautų bažnyčios atstatymą – 18 straipsnių, pavadintų „Kada sugaus bažnyčios varpas?“. 1995 metais straipsnių ciklas baigėsi straipsniais „Ta diena atėjo“, „Sintautų bažnyčios konsekracija“, „Bažnyčioje jau gaudžia varpai“. Šis straipsnių ciklas – tai visa atstatymo įvykių kronika.²⁶

Prasmingas klebono A. Maskeliūno darbas buvo aukštai įvertintas bažnytinės valdžios. 1992 m. kovo 23 dieną jis buvo paskirtas Šakių dekanu, o tų pačių metų liepos 22 dieną jam suteiktas Popiežiaus garbės prelado titulas. Už didelius nuopelnus Sintautų parapijai, pastangas atstatant Sintautų bažnyčią, laikraščio „Valsčius“ skaitytojai 1993 metais Antaną Maskeliūną išrinko Šakių rajono Metų Žmogumi.

Po 65 įtempto darbo mėnesių Sintautų bažnyčia išsitiesė visu savo ūgiu, jos du bokštai 48,7 m aukščio: 26 m mūro, virš jų 20 m smailės ir po 2,7 m aukščio kryžiai – aukščiausi Zonavykijoje. Bažnyčios atstatymui sunaudota 112 tūkst. naujų plytų, ją apšildo centrinio apšildymo sistema.

²⁶ *Draugas*, 1990, Nr. 45, 53, 115, 125; 1991, Nr. 57, 65; 1992, Nr. 4, 22, 102; 1993, Nr. 55, 97; 1994, Nr. 45, 65, 105; 1995, Nr. 67, 69, 70, 71.

Atstatytą bažnyčią 1995 m. rugpjūčio 26 d. konsekravo Vilkaviškio vyskupas Juozas Žemaitis. Sintautų bažnyčia – viena didžiausių Šakių dekanate. Ji yra eklektinio stiliaus, turinti gotikos ir vėlyvojo klasicizmo elementų. Pastatas trijų navų, su nedidele žemesne penkiasiene apside. Tinkuoti balti fasadai papuošti architektūriniu dekoru, išryškintos angų ir nišų arkados. Pagrindinio fasado kampuose kyla du liekni bokštai, sienų lygmenyje sudalyti į du, o aukščiau – į tris tarpsnius. Virš fasadinių durų įkomponuotas didžiulis apskritas langas – rožė, virš jo kyla trikampis skydas, o apačioje – stambus portalas taip pat su trikampiu frontonu. Bažnyčios interjere šeši aukšti, briaunoti pilioriai kartu keturiais, su sienomis sutapatinamais pilioriais, laiko ramstinėmis arkomis suskaidytus kryžminius skliautus ir formuoja navas. Aštuoniuose šoniniuose languose meniški spalvoti vitražai, kuriuos sukūrė vitražistai Antanas Garbaskas, Aleksas Garbaskas, Vitalijus Naumavičius bei Jaunius Kaubrys. Kiekvieno vitražo apačioje įamžinti jų fundatoriai. Bažnyčios viduje stovi dvi kolonados: šešios stačiakampės ir keturios su sienomis sutapatinamos kolonos, kurios formuoja navas. Rozetės viršutinio taško lygmenyje stovi elektropneumatiniai 21 balso vargonai.

Centrinį altorių pagal išlikusius skulptoriaus V. Grybo projektus atkūrė skulptorius Rytas Belevičius ir restauratorė Rūta Čigriejūtė. Prie Šv. Antano statulos kabo Šv. Baltramiejaus ir Šv. Jurgio, prie Švč. Marijos statulos – Šv. Kazimiero ir Palaimintojo arkivyskupo Jurgio Matulaičio paveikslai, kuriuos 1,2 metro aukščio drobėse nutapė Pranas Grušys.

Bažnyčios vidų išpuošė Vilkaviškio statybininkai, paklodami teracines su ornamentika grindis. Joms 12 tonų balto marmuro akmenėlių paaukojo kaunietis Šlapikas, kilęs iš Skaistgirių kaimo.

Bažnyčioje esančios meno vertybės

Nukryžiuotojo skulptūra (autorius nežinomas, Lietuva XIX a. I ketv.), sidabrinis kielikas (meistr. než., Lietuva, XVIII a. pab.–XIX a. I ketv.), sidabrinis kielikas (Karolio Filipo Malčo-Teodoro Vernerio firma, Varšuva, 1870), labai puošnus sidabrinis kielikas su patena („Louis Gill et Cie“ dirbtuvė, Lionas, Prancūzija, apie 1901 m.), sidabrinis kielikas („Charles Frederic Berger et Henri Nesme“ dirbtuvė, Lionas, Prancūzija, 1901–1914 m.), sidabrinis kielikas („H et F“ firma, Birmingemas, Didžioji Britanija, 1911–1912 m.), ypač puošnus, su emalės medalionais, kielikas („Villard et Fabre“ dirbtuvė, Lionas, Prancūzija, paaukotas 1927 m.), komuninė (než. meistr., Lietuva, XVIII a. IV ketv.), iš granito ištašyta vandeninė (než. meistr., Užnemunė, 1808).²⁷

Į Kultūros paminklų sąrašą 1972 m. įrašyta sidabrinė monstrancija, kurią, pasak pėdoje graviruoto įrašo, XVIII a. viduryje parūpino Žemaičių kapitulos prelatas, Veliunos klebonas Viktorinas Aleksandras Grincevičius, kairiajame Nemuno krante, priešais Veliuną, įgijęs Panemunėlių (Ilguvos) dvarą. Lotyniškame įrašė parašyta:

„Žemaičių katedros prelato scholastiko, Veliunos prepozito Viktorino Aleksandro Grincevičiaus rūpesčiu ir pastangomis, prisidėjus Sintautų kamendoriui Petru Paulauskui. 1764 viešpaties metų balandžio 3 d.“²⁸

²⁷ Lietuvos sakralinė dailė, ..., p. 270–290.

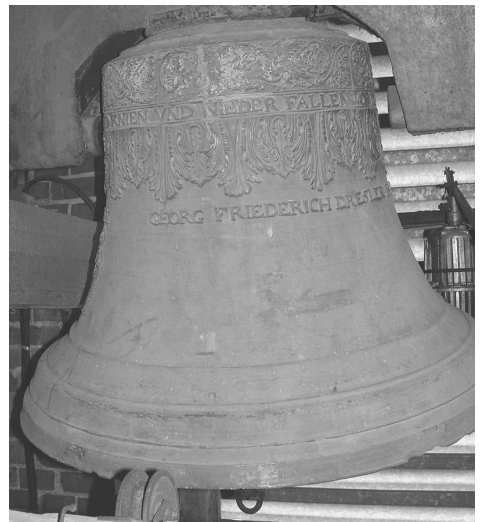
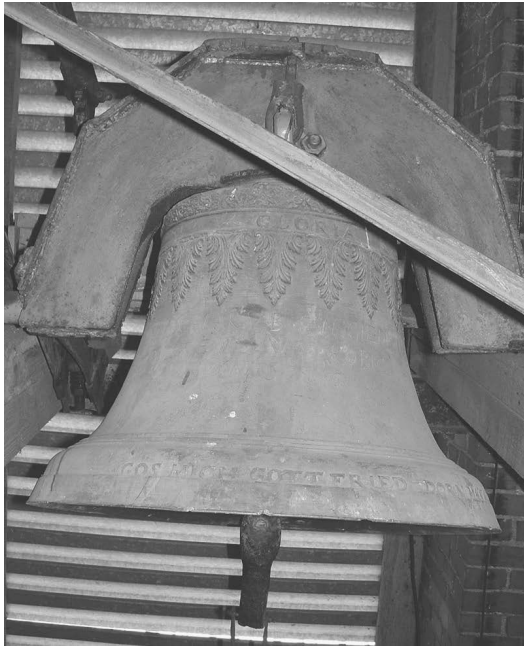
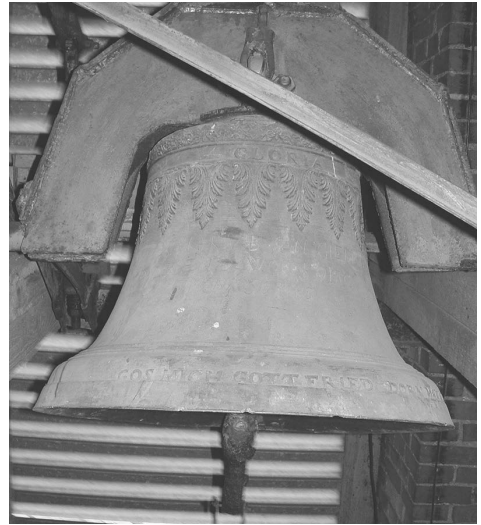
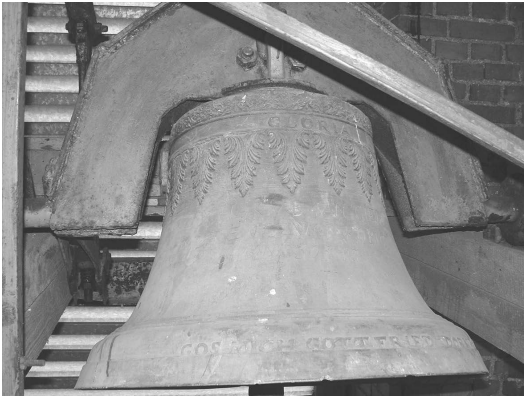
²⁸ Vasiliūnienė D. Užnemunės liturginiai indai – krašto istorijos šaltiniai, Kultūros paminklai. Mokslinių straipsnių rinkinys, Nr. 13, Vilnius, 2008, p. 72.

Vėl sugaudė išymieji varpai, kuriuos visus tris 1995 m. balandžio 26 d. į kairią bokštą sukėlė meistrai Jonas Gudaitis ir Antanas Andriulaitis iš Jurbarko. Ketvirtojo, mažiausiojo (signalinio) varpo likimas iki šiol nežinomas.

I varpas (*meistras Gotfridas Dornmanas, Karaliaučius, 1695, bronzos*). Varpo proporcijos kresnos, aukštis gerokai mažesnis už graižo skersmenį. Karūną sudaro 6 lenktos ašos, ašų viršų puošia reljefiniai skridinėliai. Liemens viršuje yra siauras, lygus, pavieniais rumbeliais įrėmintas frizas su ornamentų juostomis. Frize nulieta lotyniška invokacija „GLORIA IN EXCELSIS DEO“ („*Garbė Dievui Aukštybėse*“). Varpo liemenyje išraižytas varpo aukotojus nurodantis įrašas „*Kun. Jokūbas Jonas Gedminas /Davė lėšų tą varpą lieti/Simonas Soris*“. Graižo apačioje nulieta liejiko signatūra vokiečių kalba „*Gos mich Gottfried Dornmann in Königsberg Anno 1695*“ („*Mane 1695 metais Karaliaučiuje nuliejo Gotfridas Dornmanas*“). Šis varpas – vienintelis šiuo metu žinomas Karaliaučiaus liejiko Gotfrido Dornmano pagamintas varpas Lietuvoje.

II varpas (*meistras Johanas Jakobas Dornmanas, Karaliaučius, 1712, bronzos*) Kresnokų proporcijų, labai puošnus. Karūną sudaro 6 ašos, keturios iš jų paslėptos metalinės pakabos viduje. Ašos papuoštos beveik visą jų paviršių apimančiais vyro galvos bareljefais. Galvos vienodos, su ilga smailia barzda, ūsais ir dviem spiralinėmis plaukų sruogomis ar ragais aukštos kaktos šonuose (primena satyrą). Liemens viršuje – platus trijų juostų frizas. Vidurinės juostos dugne išlieta psalmės ištrauka vokiečių kalba „*Komt last uns anbeten und knien und nieder fallen vor dem Herrn der uns gemacht*“ (Tad eikime melstis, klaupkim ir pulkime žemėn prieš Dievą, kuris mus sutvėrė). Viršutinė frizo dalis papuošta ornamentu, sudarytu iš spiralinių stiebų su vadinamųjų sausų akantų lapais, stambiais žiedais ir vynuogių kekėmis. Tarp šakų pavaizduotas erelis, snape laikantis gyvatę. Apatinė frizo juosta sukomponuota iš didelių ir plačių akantų lapų. Liemenyje išlietos varpo aukotojų ir užsakovų pavardės vokiečių kalba vienoje pusėje: „*Georg Friedrich Dresler H.T. Pfarrex*“, kitoje pusėje: „*Georg Wilhelm von Perbandt Hauptmann/ Johann Donalitius Pastor Willuniensis/Ernst Schleswich Kirchen Vorsteher*“ (Klebonas Georgas Frederikas Dresleris, amtmonas Georgas Vilhelmas fon Perbandas, Vilūnų pastorius Jonas Donelaitis, bažnyčios prievaizdas Ernstas Šlėzvičas). Taip pat ant liemens išlietas Kristaus reljefas, vaizduojantis jį stovintį visu ūgiu, ilga tunika ir klostytu pečius bei priekį dengiančiu apsiaustu. Kristus dešine ranka laimina, kairiojoje laiko valdžios rutulį su kryžiumi. Nimbos rombo pavidalo, sudarytas iš lygiagrečių spindulių. Ant graižo išlieta gamintojo signatūra „*Mane 1712 metais Karaliaučiuje nuliejo Johanas Jakobas Dornmanas*“. Kaip rodo užrašas, vienas iš šio varpo užsakovų ir aukotojų buvo Vilūnų evangelikų liuteronų bažnyčios pastorius Jonas Donelaitis. Kultūros istorikas Gintautas Žalėnas mano, kad greičiausiai tai rašytojo ir pastoriaus Kristijono Donelaičio dėdė (*Lietuvos sakralinė dailė, Vilkaviškio vyskupija, Šakių dekanatas*, II d., Vilnius, 2007, p. 301).

Šis varpas dėl meniškumo ir liejybos meistriškumo priskirtinas prie geriausių XVIII a. I p. varpų Europoje. Be šio varpo, Lietuvoje žinomi dar trys J. J. Dornmano lieti varpai Vandžiogalos (Kauno r., 1721), Vadaktėlių (Panevėžio r., 1725) ir Gelgaudiškio (Šakių r., 1755) bažnyčiose.

*Sintautų bažnyčios varpai. 2012 m.
J. Kliučiaus nuotr.*

III varpas (než. meistras, Lietuva, XIX a. I p., bronzos). Gana kresnas, karūna sudaryta iš 6 ašų, pečiai gauti. Liemens viršuje – platus penkių juostų frizas, jo dekoras – antikinių ornamentų variacija. Ties lygiomis juostomis yra siaurais apvadėliais su supaprastintu astragalo ornamentu įrėmintą juostelę, kurioje pa-vaizduota grakšti lauro šakelė. Išorinę ornamentų juostų pusę sudaro stambių trikampių eilė, kiekviename trikampyje – stilizuotos šakelės, kurios ornamento viduryje sudaro migdolo formos kilpą, o galuose šakojasi ir užsiriečia.

Istorikas G. Žalėnas, aprašęs šiuos varpus²⁹, daro prielaidą, kad būtent III varpą apie 1860 metus nupirko tuometinis klebonas A. Tatarė. Kada ir kaip į Sintautus pateko Karaliaučiaus meistrų Gotfrido Dornmano 1695 metais ir Johano Jakobo Dornmano 1712 metais išlieti varpai – nežinoma.

Iš Sintautų parapijos kilę kunigai

1. Augustaitis Juozas (1886–1978) iš Voverių; 2. Augustaitis Konstantinas Justinas (1890–1954) iš Voverių; 3. Kanauninkas ir prelatas Augustaitis Pranciškus (1848–1915) iš Voverių; 4. Aušūra Pranas (1904–1967) iš Gaisrių; 5. Dailidė Antanas (1870–1939) iš Kuodžių; 6. Kanauninkas Dailidė Antanas (1888–1949) iš Barandų; 7. Dailidė Juozas (1859–1909) iš Barandų; 8. Dailidė Juozapas (1867–1930) iš Barandų; 9. Dailidė Jurgis (1838–1864) iš Sintautų; 10. Dėdinas Jonas (g. 1923) iš Veršių; 11. Dėdinas Juozapas (1810–1863) iš Vaitiekupų; 12. Kanauninkas Dumčius Jonas (1870–1943) iš Mockupių; 13. Dumčius Vincentas (1886–1986) iš Mockupių; 14. Duoba Jonas (1922–1983) iš Veršių; 15. Duoba Pranas (1858–1931) iš Santakų; 16. Endriuškevičius (Endriūnas) Vincas (1909–1964) iš Išdagų; 17. Gylis Jonas (1906–1967) iš Pusdešrių; 18. Jakaitis Jonas Jaronimas (1886–1965) iš Bridžių; 19. Jakaitis Juozas (1923–1988) iš Santakų; 20. Prelatas kan. dr. Juodaitis Justinas (1899–1969) iš Pavilktnių; 21. Garbės kanauninkas Jurgilas Vincentas (1861–1939) iš Vaitiekupių; 22. Jurgilas Juozapas (1863–1887) iš Vaitiekupių; 23. Kamaitis Jonas (1892–1917) iš Sintautų; 24. Kanauninkas Kamaitis Valentinas (g. 1924) iš Skardupių; 25. Kasperavičius (Kasponis) Romanas (1939–1972) iš Vaitiekupių; 26. Kaunas Saliamonas (1895–1963) iš Sintautų; 27. Prelatas Kuraitis Pranas (1883–1964) iš Pavasijų; 28. Lapinskas Adolfas (1844–1909) iš Sintautų; 29. Lingys Pranas (1904–1975) iš Veršių; 30. Liūdžius Konstantinas (1863–1917) iš Vilkeleškių; 31. Naujokaitis Viktoras (1920–1982) iš Sintautų; 32. Neverauskas Augustinas (1887–1964) iš Išdagų; 33. Palubinskas Vytautas (1926–2008) iš Vilkeleškių; 34. Pečkaitis Jaronimas (1885–1925) iš Rudžių; 35. Prelatas Povilaitis Adomas Simonas (1869–1948) iš Sintautų valsč.; 36. Račiūnas Antanas (1907–1971) iš Klepų; 37. Račiūnas Pranas (1879–1951) iš Ragožių; 38. Račiūnas Simanas (1850–1924) iš Suodžių; 39. Rėklaitis Kazimieras MIC (1887–1967) iš Sintautų; 40. Rubikas Augustinas (1915–1985) iš Skaistgirių; 41. Rubikas Vincas (1869–1927) iš Skaistgirių; 42. Rūgys Jonas (1860–1920) iš Rūgių; 43. Rūgys Jonas (1901–1974) iš Rūgių; 44. Slivinskas Antanas (1855–1905) iš Sintautų; 45. Stanaitis Juozas (1892–1945) iš Skaistgirių; 46. Steponaitis Gintautas Romualdas (g. 1947) iš Skaistgirių; 47. Steponaitis Juozapas (1860–1910) iš Skaistgirių; 48. Steponaitis Justinas (1912–1994) iš Skaistgirių; 49. Sutkaitis Jonas (1868–1927) iš Bizų; 50. Šukys Pranas (1903–1977) iš Vilkeleškių; 51. Taut-

²⁹ Lietuvos sakralinė dailė..., p. 297–302.

kus Laurynas (1790–1858) iš Sintautų valsč.; 52. Uogintas Antanas (1878–1964) iš Išdagų; 53. Vaičaitis Juozas (1881–1961) iš Santakų; 54. Vaičiūnas Vaclovas (1909–1983) iš Skaistgirių; 55. Vailokaitis Juozas (1880–1953) iš Pikžirnių; 56. Vaitiekaitis Augustinas (1890–1968) iš Kirmiškų; 57. Žievys Antanas (1886–1949) iš Kuodžių.

Sintautų bažnyčioje krikštyta daug įžymių žmonių, tarp jų:

Būsimieji Nepriklausomybės Akto signatarai Saliamonas Banaitis (1866–1933), Jonas Vailokaitis (1886–1944), Justinas Staugaitis (1866–1943).

Būsimieji kunigai: Augustaitis Juozas (1886–1978), Augustaitis Konstantinas Justinas (1890–1954), kanauninkas ir prelatas Augustaitis Pranciškus (1848–1915), Aušūra Pranas (1904–1967), kanauninkas Dailidė Antanas (1888–1949), Dailidė Juozas (1859–1909), Dailidė Juozapas (1867–1930), Dailidė Jurgis (1838–1864), Dėdinas Juozapas (1810–1863), kanauninkas Dumčius Jonas (1870–1943), Dumčius Vincentas (1886–1986), Duoba Jonas (1922–1983), Duoba Pranas (1858–1931), Jakaitis Juozas (1923–1988), prelatas kan. dr. Juodaitis Justinas (1899–1969), garbės kanauninkas Jurgilas Vincentas (1861–1939), Jurgilas Juozapas (1863–1887), Kamaitis Jonas (1892–1917), Lapinskas Adolfas (1844–1909), Lingys Pranas (1904–1975), Naujokaitis Viktoras (1920–1982), Neverauskas Augustinas (1887–1964), Palubinskas Vytautas (1926–2008), Račiūnas Antanas (1907–1971), Rėklaitis Kazimieras MIC (1887–1967), Rūgys Jonas (1860–1920), Rūgys Jonas (1901–1974), Slivinskas Antanas (1855–1905), Stanaitis Juozas (1892–1945), Uogintas Antanas (1878–1964), Vaičaitis Juozas (1881–1961), Vailokaitis Juozas (1880–1953), Vaitiekaitis Augustinas (1890–1968).

Būsimieji poetai: Pranas Vaičaitis (1876–1901), Edmundas Steponaitis (1892–1908), Jonas Rudzevičius (1903–1962), dailininkas Juozas Baukus (1909–1994), kompozitorius Kazimieras Viktoras Banaitis (1896–1963), kompozitorius Juozas Kamaitis (1893–1957), dailininkas Rokas Stepulaitis (1916–1998), skulptorius Antanas Jucaitis (1868–1943), bibliografas Vytautas Steponaitis (1893–1957), fotomenininkas Rimaldas Vikšraitis (g. 1954), bibliofilas ir leidėjas Vidmantas Staniulis (g. 1950), gydytojas, filosofas ir rašytojas Algirdas Statkevičius (g. 1923), muzikologas Kazys Skaisgirys (1927–2005), gydytojas, aušrininkas, varpininkas ir knygnešys Juozapas Rūgys (1858–1919).

Būsimieji teisininkai: Banaitis Vytautas (1900–1980), Birbilas Vaclovas Algimantas (g. 1936), Dailidė Pranas (1888–1965), Jacevičius (Pusdešris) Juozas (g. 1948), Liūdžius Juozas (1891–1960), prof. Pečkaitis Justinas Sigitas (g. 1946), Pikčilingis Jonas (1889–1976), Sakalas-Sakalauskas Juozas (1896–1984), Vailokaitis Pranas (1892–1921), Vasiliauskas Justinas (g. 1942), Zubrickas Justinas (1868–1925).

Būsimieji mokslininkai: istorikas Dėdinas Valentinas (1904–1990), filologas, antikinės literatūros žinovas Dumčius Jonas (1905–1986), gydytojas Jonikaitis Jonas (1879–1922), pedagogas, matematikos vadovėlių autorius Kaunas Antanas (1887–1973), agrarinių mokslų dr. Kaunas Juozas (g. 1943), filosofas Kuraitis Pranas (1883–1964), choreografas prof. Lingys Juozas (1919–1984), kalbininkas prof. Pikčilingis Juozas (1926–1991) ir daug kitų.

Sintautų bažnyčioje vyksta šie atleidai: šv. Antano Paduviečio – birželio 13 d., Žolinės (Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų) – rugpjūčio 15 d., šv. Baltaramiejaus – rugpjūčio 24 d.

Sintautų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios architektūros ir dailės apžvalga

Povilas Spurgevičius

Laikinoji bažnyčia

Eksterjeras. Išorinį bažnyčios vaizdą įtakojo lietuvių liaudies medinė architektūra. Tas ryškiausiai atsispindi pagrindinio fasado kompozicijoje. Joje suderinti bažnyčiai būdinti elementai su liaudies statybos tradicijomis. Pagrindinis fasadas suformuotas vėliausiai, kai buvo pristatytas choras. Jo siena iš kraštų apkalta horizontaliai lentomis su jų sandūras dengiančiomis juostelėmis. Sieną tapo dekoratyvi, bet išlaiko ir statiką, kuri formuoja tvirtą atramą frontonui. Virš sienos iškeltas frontonas išplėstas į šalis ir nuleistas žemyn. Lėtą jo kilimą į viršų lengvina apkalimas vertikaliomis lentomis. Visą fasadą skaido mentės, kurios nepertraukiamai driekiasi iki pat frontono šlaitų. Jos skaido fasadą į 5 protarpsnius. Dominuojančiu yra platesnis ir aukščiausias vidurinis protarpsnis, kurio vertikalius judesius pratęsė bokštas su smaile. Šioje akcentuotoje erdvėje įkomponuotas pagrindinis įėjimas, kurį formuoja mentėmis apvestos durys, užbaigtos frontonu su kryžiumi virš jo smailės. Šis kilimas yra stabdomas aprėmintu langu ir virš jo iškelta apskritimine anga. Šoniniuose protarpsniuose įkomponuotos stačiakampės mažėjančios langų angos papildoma vertikalius judesius. Toliau jie plėtojami bokštelio žemuose aukštuose. Pirmasis iš jų apkaltas horizontaliais, antrasis vertikaliais tašeliais. Kvadratinio plano aukštus užbaigia šlaitiniai nuolydžiai ir virš jų iškelta susiaurinta išilginta neogotinė smailė.

Dominuojančiais elementais fasade išlieka mentės. Šios konstrukcijos sujungia sieną su išplėtotu frontonu ir visus protarpsnius iškelia į bokštelį. Tokį fasado skaidymą įtakojo neogotika, bet jos elementai savitai interpretuoti ir įjungti į liaudies architektūrą, tad sukuria savitą emocionalių vaizdą.

Šoninių fasadų dekoratyvumą irgi formuoja išilgintų lentų juostos, kurias užbaigia platūs frizai, suskaidyti vertikaliais tašeliais. Jų ritmika įsijungia į skardinio stogo plokščių briaunas. Horizontalių ir vertikalių elementų kontrastuose išryškėja stačiakampių langų ir durų angos su jų dekoratyviniu apipavidalinimu.

Galinį fasadą užbaigia vienašlaičiu stogu uždengtas žemesnis priestatas – zakristija. Virš jos stogo atsiskleidžia galinis frontonas, apkaltas lentomis vertikaliai su trikampių, stačiakampių, apskritiminių langų angomis.

Interjeras. Išilginto stačiakampio plano (~22 × 10 m) erdvę skaido 10 kolonų, po 5 kiekviename šone, į 3 navas. Centrinės navos erdvė išplėsta į pastogę ir užbaigta trapecinės formos skliautu. Paskliautes remia kolonos. Jų stiebai apipavidalinti griovelių (kaneliūrių) imitacija užbaigtos laisvai interpretuotais korintiškais kapiteliais su angeliukų galvutėmis tarp akanto voliotų. Jos remiasi į bazes ir iškeltos ant žemų cokolių. Kolonų akcentais yra skulptūrinis jų apipavidalinimas. Angeliukų galvutės simbolizuoja dangaus sferą, o ją perteikia skliauto erdvė. Jos neša tapytas skliautuose ir lubose arkas. Dangaus simbolinės sferos emocionalių vaizdingumą papildoma ovaluose įkomponuoti šventieji. Pačios dekoratyvinės arkos,

*Laikinosios bažnyčios centrinė nava
ir didysis altorius. 2012 m.
J. Kliučiaus nuotr.*

o šoninėse navose dekoratyvinės sijos sukuria palaispni, sulėtintą kelią į altorius. Tai suteikia nedidelėms erdvėms didingumo išpūdį.

Vidaus erdves padeda išplėsti dideli langai su kryžiaus formų vitražais. Šviesos efektai ypač ryškūs šoninių navų erdvėse, o vidurinėje navoje netgi grindyse. Jose driekiasi kolonų šešėliai, kelias tampa ritmingas ir kontrastingas.

Altoriai kuklesni. Didįjį altorių formuoja į priekį ištrauktos šoninės kolonos, iškeltos ant cokolių, o gilumą kuria nedaug atitrauktos, bet ryškiai plonesnių stiebų kolonėlės. Tokios gilumos nišoje įkomponuota Švč. Marijos skulptūra. Viršutinę altoriaus dalį užbaigia pertrauktas frontonas. Jo šonus aprėmina banguotos juostos su augalinio dekoru aprėminimu. Bendrą šio altoriaus vaizdą įtakoja barokas. Šoniniai navos altoriai iš kraštų apipavidalinti kolonėlėmis, tarp kurių įkomponuoti Jėzaus Širdies ir Pranciškaus Asižiečio paveikslai. Didžiojo altoriaus puošmena – pastatomasis kryžius, sukurtas meistro Jono Gudaičio iš Zyplių kaimo. Dekoratyvinio kryžiaus vertikaloje įkomponuota koplytėlė su mažu krucifiksu, o jos apačioje, drožtinių rėmų skydelyje, liepsnojančios širdies bareljefas. Cokolis su kryžma jungiamas esiniais elementais. Gyvybės simbolikos (žiedais) elementais apsaugstyti ir kryžma bei kiti kompoziciniai elementai. Pastatomojo kryžiaus kompozicijoje ažūrinis dekoras padėjo išryškinti nedidelę koplytėlę ir skydą su perverta širdimi. Šis kūrinys sujungė mirties ir gyvybės medį. Tai mūsų liaudies ir krikščioniškųjų tradicijų sintezė.

Dabar laikinoji bažnyčia turi kitą paskirtį. Joje įrengta vieta A. Tatarės kukliai ekspozicijai, kurią akcentuoja Vytauto Duobos 1986 m. nutapytas A. Tatarės portretas.

Šios bažnyčios šventoriuje 1981 m. pastatyta moderni medinė varpinė. Ją formuoja kvadratinio plano prizminis tūris. Išorė perteikia jos vidaus erdvės paskirtį, t. y. varpų skambesį. Statinį formuoja išilginti garsoangiai, aprėminti kertėse pjautiniais sienojų stulpais. Iš kraštų jie apvesti traukomis, kurios padeda išryškinti iš tašelių sukomponuotas sieneles. Ši statinį įtakoja funkcionalizmas. Šiame pastate konstruktyviniai elementai tapo dekoru. Vaizdą kuria horizontalių taškelių tanki, greita ritmika ir tvirtos atraminės vertikalios konstrukcijos su linijiniais apvadais. Vertikalių ir horizontalių kontrastai sukuria judesių įvairovę, kuri sustiprina varpų skleidžiamų garsų emocionalumą. Visas pastatas įgavo ekspresyvų vaizdą ir sukūrė ryškų kontrastą laikinos bažnyčios ramioms apimtims.

Tarp mūrinės medinės bažnyčios ir medinės varpinės įsiterpę įvairios paskirties pastatai suformavo savitą architektūrinį ansamblį, kuris ryškiausiai atsiskleidžia nuo Pentos upelio. Šios ansamblio architektūriniai akcentai išryškėja horizontalioje erdvėje. Mūrinės bažnyčios horizontalius ir vertikalius tūrius pratęsė laikinoji bažnyčia, o užbaigė varpinė.

Dabartinė Sintautų bažnyčia

Eksterjeras. Sintautų bažnyčia – paskutinė romantizmo architektūros fazė, kuri išoriniame vaizde derino romaniką ir gotiką, o į vidaus erdvę įvedė baroko bei modernizmo elementus. Tad šio rašinio tikslas – apžvelgti eklektinį pastato vaizdą.

Naujai pastatytos bažnyčios eksterjerą įtakojo senoji romanika ir gotikos elementai. Tačiau tai nėra tikslus atkartojimas, bet savita stilių interpretacija. Tai iš dalies priklausė nuo naujų statybinių medžiagų ir dekoru kompozicijos. Tinkuotos baltos sienos išryškino pastato tūrius, sienų angas ir dekorą. Pastato kompozicija išlaikė senąsias viduramžių tradicijas – pagrindinio fasado akcentavimą bokštais, išilgintų navų kompaktiškumą (pseudo bazilika), kuri papildė beveik tokio pat aukščio presbiterija.

Pagrindinio fasado kompozicija organizuoja vertikalų kilimą dviem aukštais bokštais, kurie yra gyvenvietės ir jos laisvų erdvių akcentai. Jie truputį ištraukti į priekį, o vidurinis protarpnis atsidadė negilioje, bet plačioje erdvėje. Vertikaliose bokštų kryptyse išryškėja jų horizontalus skaidymas, kuri formuoja jų siaurėjantys tarpniai, užbaigti arkatūriniais karnizais. Šio fasado architektūrinį vaizdą papildė dekoras, išryškinantis svarbiausius jo elementus.

Vienas svarbiausių šio fasado akcentų yra pagrindinis įėjimas į vidaus erdvę – portalas ir virš jo iškelta rožės apskritiminė anga. Vienaangis arkinis portalas apjuostas vienodo profilio įpjovom. Frontoninis skydas užbaigtas dvišlaičiu karnizu, kurio briaunos kraštuose pratęstos ir užbaigia abipus portalo esančias negilias nišas. Jos sustiprina pagrindinio įėjimo perspektyvą. Dvišlaitis frontoninis karnizas pertraukia horizontalų karnizą ir išilieja į rožei skirtą erdvę, papuoštą komentriškos kompozicijos dekoru. Tokia portalo tąsa išplėtė pagrindinio įėjimo vaizdą, vedantį į vidaus erdvę, kuri skirta Švč. Mergelės Marijos garbei, nes rožė yra vienas iš jos simbolių. Tokią dviejų erdvių jungtį įtakojo barokiniai portalai.

Portalinį, arba vidurinį, protarpnį užbaigia dvišlaitis frontinis skydas, kuris kraštuose remiasi į antruosius bokštų tarpnius. Jo arkatūrinę frizą kuria išilgintos siauros lengvos arkelės, kurių krintantys stiebeliai jungia frontoną su žemesne sfera.

Portalinio protarpnio ryškiausias akcentas – rožė, įkomponuota į išilgintą nišą, užbaigta segmentine profiliuota arka. Apskritiminė rožės forma su spinduliuojančia lapija akumuliuoja viso protarpnio dekoru priešybes ir nukreipia jas į šalis ir vidaus erdvę. Rožės simbolika išpopuliarėjo romanikos ir gotikos bažnytinėje architektūroje. Šiame fasade rožės padėčiai daugiau įtakos turėjo gotikinės katedros.

Portalinio protarpnio vaizdą įtakojo barokas. Viršutinė frontinė erdvė, ištempta į viršų, užbaigta segmentine arka, kuri remiasi į šonines mentes. Jos akcentas – rožė. Į šį protarpnį įjungti pirmieji bokštų aukštai. Jie ištraukti į priekį ir sukuria papildomą gilumą portaliniam protarpniui, tvirtai jį aprėmina mentėmis.

Sintautų bažnyčia. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

Viršuje juos užbaigiantys karnizai įjungti į rožės arką. Šių bokštų dekoratyvinis sprendimas padeda išryškinti portalinį protarpsnį.

Vidurinis fasado protarpsnis kartu su pirmaisiais bokštų aukštais suformavo savitą triumfo arkos vaizdą. Pradžią jos architektūrai davė romėnai. Jie triumfo arkas, kaip atskirus pastatus, skyrė pergalems įamžinti. Italų renesansas juos perkėlė į rūmų fasadus. XVII–XVIII a. šios arkos pateko į bažnyčias: altorius, antkapius, fasadus, šventorių vartus. Sintautų bažnyčios fasade triumfo arka savitai interpretuota, bet siekė tokio pat tikslo – didingo vaizdo sukūrimo. Ši siekė toliau plėtoji viršutiniai bokštų tarpniai, bet jie jau jungė fasadą su vertikalia, arba dangaus, sfera, o triumfo arkos interpretacija skirta horizontaliai erdvei. Išplėsto portalo emocionalumą kuria reljefiniai ornamentai, kurie derinami su architektūrinėmis konstrukcijomis.

Vidurinio protarpio erdvė ir dekoras organizuoja judėjimą į vidaus erdvę.

Ją supančių bokštų paskirtis – sudvasinti išorinį pastato vaizdą ir išplėsti jo įtaką visai gyvenvietei su ja supančia laisva erdve. Dvibokščiai pagrindiniai fasadai pradėjo formotis romanikoje ir klasikinį vaizdą įgavo Prancūzijos gotikoje. Romaninei bažnytiniai architektūrai dar būdingas tūrių masyvumas, bokštų skaidymas panašaus aukščio tarpniais. Romantizmas perėmė romaninės architektūros pasiekimus, bet juos savitai interpretavo, o vėliau sintezavo įvairius stilius. Tas atsispindi ir šio fasado bokštų kompozicijoje. Pirmieji du aukštai iš kraštų aprėminti mentėmis. Rėmai apriboja plokštumas ir padeda išryškinti dekorą. Toks bokštų aprėminimas buvo būdingas renesansui ir barokui, bet jis derinamas su romanikos dekoru. Savitas ir bokštų skaidymas tarpniais, kurie sukuria kontrastingą vertikale. Pirmojo tarpsnio išilgintam aukščiui priešybę sukuria virš jo iškeltas žemas aukštas. Tas pat pasikartoja ir tolesniuose bokštų tūriuose. Pastarieji du netgi pakeitė savo vaizdus. Jų kampai nusklembti, užbaigti trikampaiais frontonėliais. Toks viršutinių tarpnių užbaigimas leidžia geriau jiems įsijungti į laisvas erdves. Bokštų emocionalumą stiprina ir tarpnių apimčių kaita. Kylant į viršų, jų tūriai siaurėja ir užbaigiami arkatūriniais frizais.

Pirmieji bokštų tarpniai aukščiausi ir platesni, tai pamatai kitiems jų tūriams. Jų skaidymas nedidelėmis dekoratyvinėmis angomis nepanaikino sienų ir menčių konstrukcijų paskirties. Šie tarpniai turi dvigubą reikšmę. Jie tapo portalinio protarpsnio sparnais ir pagrindu kitiems aukštams.

Antrieji bokštų tarpniai žemi ir siauresni. Jų jungtys kontrastingos. Arkelių dekoras užpildo plokštumas ir padeda jam įsijungti aukščiu ir dekoratyviniu apipavidalinimu į dvišlaitį frontoną. Šių tarpnių dekoras irgi perimtas iš romanikos ir pratęstas vidurinio protarpsnio frontono fizinėje arkatūroje, kuri dengia rožės arką.

Pirmųjų dvejų tarpnių dekoras organizuoja palaipsnio kilimo vaizdą. Apatiniame tarpsnyje jis kuriamas mažų langų apipavidalinimu. Virš jų įkomponuotos horizontalios išsprūdos sustabdo judėjimą, kuris vėl atgyja triforinėse dinamiškose angose. Jų dekoras papildoma rožės kompozicija. Žemų antrųjų tarpnių dekoras kontrastingas apatiniams, jų paskirtis dvejoja – suteikia atramą frontonui ir įsijungia į jo puošybą, sukuria dinamišką atramą viršutiniams bokštų aukštams.

Bokštų tretieji ir ketvirtieji tarpniai skirti pastato įvedimui į laisvas vertikalias erdves. Tai kuria ryškūs tūrių susiaurinimai, daugiakampės jų apimtys,

atviros angos. Tretieji tarpiniai išilginti, aukštos atviros angos yra jų pagrindiniai akcentai. Į jas juda laisva erdvė. Po architravinių frizų sukurtų pauzių prasideda judesius koncentruojantys ketvirtieji, žemiausieji, aukštai. Tai atlieka apskritiminės angos, įkomponuotos į negilias dekoratyvines nišas. Tiesioginį perėjimą į bokštų smailės organizuoja šių tarpinių nusklemtų kampų mentės, užbaigtos trikampaiais frontonėliais. Jų formos pasikartoja piramidinės smailės stoglangiuose (liukarnėse). Bokštų smailės koncentruoja ir užbaigia visus vertikalius pastato judesius. Jų dinamika santūri, o šlaituose įkomponuoti stoglangiai sustabdo vertikalius judesius ir laisvas erdves nukreipia į smailių vidų.

Šoniniuose fasaduose dominuojančiais akcentais išlieka truputį į šalis ištraukti bokštai. Vertikalias jungtis su jais organizuoja išilgintos perspektyvinės langų angos, kurių vertikales užbaigia segmentinės arkos ir virš jų iškeltos tokios pat formos reljefiniais archivoltais. Juos skiria trilaipčiai kontraforsai, remiantys arkatūrą. Tad šoniniuose fasaduose išryškėjo dviejų vidurinių amžių stilių – romanikos ir gotikos – jungtys. Abiejų šių architektūrinių elementų paskirtys skyrėsi. Angų kilimą sustabdo segmentinės arkos, o žvilgsnį į vidų nukreipia langų ažūras. Kontraforsai čia, matyt, siekė pratęsti bokštų laiptuotus tūrius į fasadų horizontales. Tad šoninių sienų kompozicijoje tiesiogiai išryškėjo eklektika, t. y. dinamiško vaizdo kūrimas kontrastingų formų derinimu.

Galinią fasadą formuoja centrinės navos ąsoje įkomponuota presbiterija, užbaigta trisiene apside. Jos aukštis išorėje kiek žemesnis už bendras navų apimtis. Presbiterijos ir navų sienų sankirtose komponuotos žemesnės zakristijos. Presbiterijos galinė siena tvirtinama keturlaipčiais kontraforsais. Šoninėse jos sienose įkomponuotos siauros langų angos, kurias apsidėse keičia tokios pat formos nišos. Viršutinis presbiterijos tarpnis žemas, atskirtas karnizine juosta ir užbaigtas arkatūra. Jos sienose įkomponuotos atviros ir uždarnos apskritiminės angos. Visas dekoratyvinis presbiterijos apipavidalinimas papildo jos dinamišką formą. Vertikalų kilimą akumuliuoja apskritiminės angos. Apie zakristijas sukuriamas ryškus kontrastas vertikaliomis presbiterijos ir horizontaliomis navų apimtimis. Nedidelius jų tūrius lengvina šonuose viršuje įkomponuotos arkelių juostos ir galinėse sienose du aukštus akcentuojantys langai. Priekinio fasado svarbūs akcentai yra vertikalūs tūriai, o galinio fasado vaizdą kuria apimčių kontrastai, išryškinantys presbiterijos simbolinę reikšmę.

Interjeras. Bažnyčios planas tradicinis, jį formuoja išilgintas stačiakampis, užbaigtas siauresne presbiterija su trisiene apside. Į šią geometrinę figūrą įjungti kvadratinio plano šoniniai bokštai ir zakristijos. Vidaus erdvė – trinavė bazilika, jos šoninės navos dvigubai siauresnės už centrinę erdvę ir žemesnės. Vidaus erdvę formuoja 6 pilioriai po tris kiekviename šone. Viršuje jie jungiami puslankėmis arkomis. Pilioriai su navų sienomis jungiami piliastrais. Šios konstrukcijos iškeltos ant platesnių cokolių, jų stačiakampių stiebų kraštai apvesti siaurais piliastrais. Jų kapiteliai užbaigti augaliniais motyvais. Toks stambių piliorių stiebų apipavidalinimas sustiprino ir palengvino jų kilimą į viršų. Jie įgavo dinamišką vaizdą, būdingą barokui. Tarp jų įkomponuoti kryžminiai skliautai, kurių įgaubos sukuria skrydžio išpūdį kiekvienai travėjai. Jų dinamiką įrėmina ramios arkos. Tad skliautų, arba

dangaus, sferos judesių į presbiteriją ritmas tapo lėtesnis ir papildė didingą piliorių dinamiką.

Išilginėje erdvėje pilioriai irgi jungiami arkomis. Jų paskliautiniuose skyduose įkomponuotos atviros dekoruotos angos pratęsė pagrindinio fasado rožės simbolinius motyvus. Tai savitas erdvės sudvasinimas, kelias, vedantis link Didžiojo altoriaus, kurio viršutinį tarpsnį akcentuoja Švč. Marijos paveikslas. Šios angos pratęstos ir presbiterijos viršutinio aukšto sienose.

Šoninės žemesnės ir siauros navos organizuoja dinamišką kelią į altorius tokiais pat meninės raiškos priemonėmis, bet jas papildė išilgintos langų angos, per kurias sklindanti šviesa jungia visas navas. Bazilikinė erdvės kompozicija artima halei, nes piliorius jungiančios arkos iškeltos aukštai ir šoninės navos laisvai išilieja į centrinę erdvę.

Prienavyje įkomponuotas vargonų choras. Jo erdvė yra centrinės navos tąsoje. Choro balkonas iškeltas ant trijų angų arkados. Vidurinis jos protarpnis atkartoja pagrindinį įėjimą. Šoniniai protarpniai siauresni ir netiesiogiai pratęsia išorinį portalą aprėminančias nišas. Balkonas ištrauktas į priekį ir turi trisienės apsidės formą, lengvinamą nišėmis. Apačioje jis remiamas klasikinėmis dviem konsolėm, kurios suteikia chorui eklektinį vaizdą. Tokia vargonų choro iškyša sukuria ryškų judesį, nukreiptą į centrinę navą ir presbiteriją, kuri irgi užbaigta tokios pat formos apside.

Centrinė nava užbaigta presbiterija, skirta religinėms apeigoms. Šią mažą, bet svarbią akcentuoja triumfo arka, skirianti atvirą perėjimą iš vienos erdvės į kitą. Ją kuria ryškiai į priekį ištraukti briaunoti piliastrai, įkomponuoti šoninių navų ir presbiterijos sienų sandūroje. Piliastrai remia gilią arką. Ši arkinė konstrukcija sukūrė ryškią pauzę pereinant į kitą erdvę. Tą papildė už jos iškelta dar viena arka. Presbiteriją apšviečia siauros išilgintos langų angos šalia apsidės. Jos sienos dekoruotos aklomis arkadomis, kurios išplečia presbiterijos erdvę ir įrėmina Didįjį altorių.

Presbiterijos šoninės sienos, prie kurių šliejasi zakristijos, apribotos iš kraštų dviem triumfo arkadom. Jų dekoratyviniai fasadai išplečia presbiterinę erdvę. Įėjimai į zakristijas akcentuoti imituojuojant triforinių arkadų kompozicijas. Pirmųjų protarpnių platesnės angos skirtos judėjimui, o šoninės aklinos, dekoratyvinės. Tai supaprastintas pagrindinio fasado portalo pritaikymas naujai erdvei. Įėjimo

*Centrinė nava ir Didysis altorius. 2012 m.
J. Kliučiaus nuotr.*

Sintautų bažnyčios Didžiojo altoriaus projektas. Skulpt. Vincas Grybas. 1936 m. Iš V. Grybo memorialinio muziejaus ekspozicijos

angų tarpniai užbaigti profiliuotais karnizais. Antrieji zakristijų aukštai užbaigti dvidalėmis arkomis be atramų. Toks šių sienų apipavidalinimas išplečia erdvę prieš Didįjį altorių ir sukuria papildomą pauzę. Presbiterijos architektūra ir jos dekoras sukūrė dinamišką nedidelės erdvės vaizdą. Interjere išryškėjo choro ir presbiterijos dinamika, o kontrastą šioms erdvėms sukūrė didinga centrinė nava.

Interjeras pateikė bendrą vaizdą; mažoji architektūra jį išplėtojo realistiniais vaizdais. Ji sintetavo architektūrą ir dailę, tai emocionaliausi interjero akcentai, kuriems būdingas teatriškumas. Juose vykstantis veiksmas tiesiogiai verčia žiūrovą išgyventi. Ryškiausiai tą perteikia altoriai. Pastačius bažnyčią, į ją buvo perneštas senasis altorius, matyt, jis buvo neogotikinis. 1928 m. Santakų kaimo ūkininkas fundavo neogotikinę sakyklą. 1936 m. gegužės mėnesį buvo baigtas skulptoriaus V. Grybo altoriaus projektas. Tų pačių metų pabaigoje prasidėjo betono darbai. Sprendžiant iš menotyrininkės Nijolės Tumėnienės monografijoje „Vincas Grybas. Gyvenimo ir kūrybos drama“ (Vilnius, 2004) paskelbtų duomenų iš V. Grybo šeimos archyvo, altorius buvo užbaigtas ne anksčiau kaip 1937 m. vasarą (p. 52). Tai buvo paskutinis V. Grybo įgyvendintas projektas.

V. Grybo sukurtu altoriaus vaizdą galime palyginti su Vilniaus šv. Petro ir Povilo bažnyčios portalo apipavidalinimu. Pirmąjį jo tarpsnį formuoja kovintiškojo orderio kolonos, atremtos į žemą laužytą dekoratyvinį antablementą. Sudvigubintos kolonos iš kraštų aprėmina vidurinį nišinį protarpsnį. Šalia jų nedaug atitrauktos atgal šliejasi dar po vieną žemesnę koloną. Viename iš variantų šių kolonų antablementai buvo pratęsti iki pat vidurinio protarpsnio nišos. Šiame altoriuje jų antablementai remia tik kapitelius. Šios žemesnės kolonos padeda pirmajam tarpsniui sukurti perspektyvą ir sustiprina sudvigubintų kolonų judėjimą į priekį. Pats gi kolonų sudvigubinimas sukuria dinamišką viso altoriaus vaizdą. Jos sumūrytos iš dirbtinio marmuro, todėl stiebų dinamiką papildo spalvų ir linijų sklaida. Aprėmintame protarpsnyje įkomponuota kryžiaus formos plati niša, skirta krucifiksui. Antrasis tarpsnis žemas, plokštuminis, vidurinis jo protarpsnis išterpia į pirmojo aukšto antablemento įlaužą ir tęsia jo vertikalų judėjimą. Šio tarpsnio kraštus aprėmina žemesnės vienaangės arkodėlės. Jos atitrauktos atgal ir sukuria perspektyvą viduriniams protarpsniams. Šis neaukštas tarpsnis savitai interpretavo triumfo arką, kuri skirta Marijos garbei. Virš jos buvo įkomponuotas spinduliuojantis balandis, apsuptas sparnuotomis angelų galvutėmis.

Abiejų tarpsnių architektūrinį dinamišką vaizdą plėtoja skulptūros ir paveikslas. Pirmojo tarpsnio akcentu yra Nukryžiuotojo skulptūra. Figūros vaizdas realistinis, pateikė jau mirusį, ramų kūną su nuleista žemyn galva. Buvusios kančios pasekmės perteiktos ryškiais prakaito lašais užmerktų akių veide, prikaltuose rankų delnų pirštuose, liemens apimčių šviesokaitoje. Pirmasis skulptūros variantas buvo ekspresyvus, perteikė kančią, viso kūno konvulsiją. Naujame variante Nukryžiuotojo kūnas palaipsniui nusileidžia žemyn prie šv. Magdaliėtės figūros, parkritusios po mirusiojo kojomis. Dramatiškas išgyvenimas perteiktas stilizuotų klosčių dinamika ir sukuria ryškų kontrastą Nukryžiuotojo plastiniam sprendimui. Tad viena figūra perteikia natūralią mirtį, antroji simbolizuoja šio veiksmo dvasinį išgyvenimą.

Pagrindinio veiksmo idėją toliau plėtoja šv. Petro ir Povilo skulptūros. Jos įkomponuotos ant ištrauktų į priekį altoriaus cokolių, žymintųjų apaštalamis keliai į priekį. Šių skulptūrų kompozicijos tęsė jau suformuotą individualų V. Grybo stilių, kuris ryškiausiai atsiskleidė Papilės Simono Daukanto ir Rasėinių „Žemaičio“ paminkluose. Ši stilių įtakojo prancūzų modernizmo skulptorius E. A. Burdelis (Émile Antoine Bourdelle), pas kurį Paryžiuje 1925 m. pradėjo užsiėmimus jo studijoje. Grįžęs į Lietuvą, V. Grybas sukūrė išraiškingus paminklus S. Daukantui Papilėje ir žemaičiui Raseiniuose. Šios skulptūros buvo laisvoje erdvėje, o bažnyčioje šventuosius reikėjo pateikti frontaliuoje plotmėje, tad keitėsi išraiškos priemonės. Abiejose figūrose į akcentuotų rankų judesius įjungta jų statiškų pozų apranga.

Šv. Petras perteiktas visu ūgiu su iškelta į viršų ir į šalį ranka su raktais. Pats veiksmas lėtai prasideda nuo atversto šventraščio ir užsibaigia ekspresyviame rankos judesyje. Į šią akcentuotą kryptį įjungtos įstrižai į viršų kylančios aštrios ir siaurėjančios drabužių klostės. Kontrastą joms sukuria apsiausta juosiantis platus horizontalus raištis su krintančio apsiausto atlankais. Molio skulptūroje akcentuota figūros vertikalė atkurtoje dabartinėje gipso statuloje į akcentuotą rankos judesį įtraukė ir kontrapostinius kūno judesius. Pakoreguotas ir viršutinės draperijos klosčių judėjimas; jos įgavo krūtinės apimtyje vertikalį kryptį, susiejo jas su galva

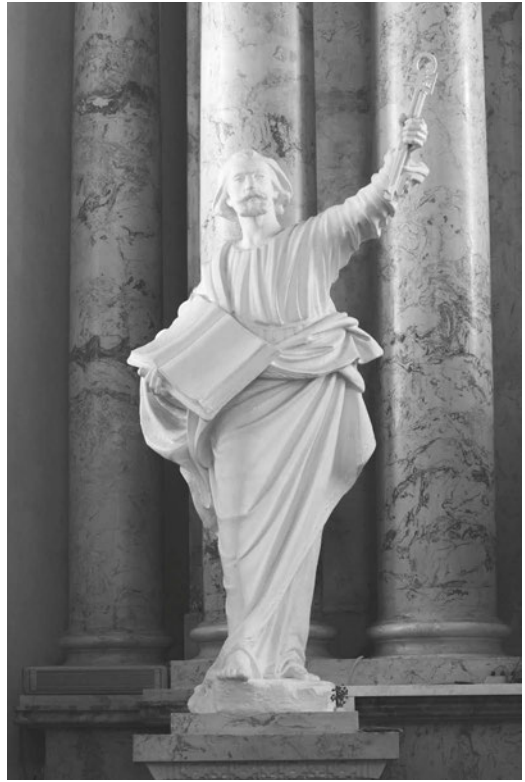
ir pratęsė judesius akcentuotoje rankoje. Išryškėjo figūros judesys į žiūrovą, papildantis pagrindinį akcentą – iškeltą ranką su simboliniais raktais į dangaus karalystę.

Dešinėje altoriaus pusėje įkomponuota šv. Povilo skulptūra. Figūros kompozicija remiasi kontrastu, bet ją išplėtoja kampuotas dešinės rankos gestas, pirštu rodantis į simbolinę dangaus sferą. Akcentuotą šios rankos judesį papildė šventraštis ir jo mirties atributas – kalavijas – laikomi kitoje rankoje. Figūros draperijų įvedimas į akcentuotą rankos judesį analogiškas dešiniajai skulptūrai. Abiejų statulų akcentuoti iškeltų rankų gestai padeda joms įsijungti į Nukryžiuotąjį ir jo erdvę.

Antrojo tarpsnio akcentu yra Nekaltai Pradėtosios Švč. Mergelės Marijos paveikslas. Iš kraštų ją supa profiliais pasuktos dvi angelų skulptūros. Priklaupusiose jų pozose akcentuoti sparnai ir maldingi rankų judesiai. Tad šis tarpsnis skirtas Švč. Mergelei Marijai garbinti. Kaip ir šv. Magdaliėtės skulptūra, angelų vaizdus kuria lengvų, stilizuotų dekoratyvinių formų ekspresija. Taip skulptorius įgyvendino jų dvasinius išgyvenimus ir sukūrė ryškius kontrastus architektūrinėse erdvėse. Altorių užbaigia virš jo sienos apskritiminėje angoje įkomponuotas vitražas „Dievo Apvaizda“, kuris pakeitė prieš tai buvusią balandžio skulptūrinę kompoziciją.

Antrojo pasaulinio karo metu 1944 m. rugpjūčio 20 d. bažnyčia nukentėjo nuo gaisro. Sovietų kariai sudegino suolus, sakyklą, grindis. Dalis apgriautos bažnyčios išliko. Tai priekinis fasadas su sužalotais bokštais, presbiterijos sienos, nedidelė dalis šoninių fasadų. Šie likučiai padėjo atstatyti bendrą pirmosios bažnyčios vaizdą. Bandymai pokariu ją vėl gražinti į pradinę būklę nepavyko. Tik prasidėjus sovietų imperijos griūčiai, 1988 m. liepos 18 d. ji buvo gražinta parapijai. Atstatymo darbus organizavo klebonas Antanas Maskeliūnas. 1990 m. pradėti atstatymo darbai baigti 1995 metais. Jiems vadovavo inžinierius Antanas Sergalis. Didįjį altorių atkūrė skulptorius Rytas Belevičius ir restauratorė Rūta Čigriejūtė. Jie rėmėsi altoriaus likučiais ir V. Grybo dirbtuvėje (dabar V. Grybo memorialinis muziejus) išlikusiomis Sintautų altoriaus skulptūrų modelių formomis. Trūksta tik V. Grybo projekte numatytų angeliukų.

Atstatymo metu šoninių navų kontraforsai pakeisti mentėmis, autentiška jų dalis išliko presbiterijoje. Pakeistos bokštų smailės, jas susiaurino, dabar jos įgavo

Šv. Petras. Skulpt. Vincas Grybas. 2012 m.
J. Kliučiaus nuotr.

ekspresyvų vaizdą. Šių pokyčių priešasčių nustatyti nepavyko. Bažnyčioje saugomame jos makete šoninėse navose kontraforsai įvesti.

Atstačius bažnyčią, jos vidaus erdvę papildė du šoninių navų nauji altoriai. Jų meniniai sprendimai paprastesni. Ant paminklų iškelti aukšti cokoliai iki pat nišų sienose. Pačiose nišose įkomponuotos šventųjų gipsinės skulptūros. Cokolius iš kraštų supa po vieną paveikslą, kurie pritvirtinti prie sienų. Dešinėsios navos Šv. Antano Paduviečio altoriuje įkomponuoti šv. Baltramiejaus ir šv. Jurgio paveikslai. Tapytojas Pranas Grušys juos pateikė visu ūgiu su jiems būdinga atributika. Jų figūros monumentalizuotos, dominuojančios erdvėje, statiškose pozose. Paveikslus ir nišą jungia aprėminimų kompozicijos. Niša sienoje išilginta, siaura, vertikalų jos judesį sustabdo segmentinė rami arka. Tokiomis pat arkomis užbaigti šoninių paveikslų rėmai. Jie formuoja lėtesnį judėjimą, kuris sustiprėja aukštesnėje nišoje. Tokia altoriaus dinamika padeda jam įsijungti į galinės sienos tokios pat formos aprėminimą. Kairės navos altorius su Švč. Mergelės Marijos statula ir šv. Kazimiero bei palaimintojo arkivyskupo Jurgio Matulaičio paveikslais tokios pat kompozicijos.

Atstatytos bažnyčios erdves papildė ir vitražai, kuriuos atliko Antanas ir Aleksas Garbaskai, Vitalijus Naumavičius, Jaunius Kaubrys.

Išvados

Sintautų bažnyčia – vėlyvo romantizmo epochos meninis simbolis. Statyta tautinio atgimimo laikotarpiu. Jos stilių formavo tuometiniai meno idealai, kurie išreikšti eklektiniame pastato vaizde. Šios bažnyčios architektūra derino pagrindinius Vakarų Europos stilius – romaniką ir gotiką, kurie išryškėjo eksterjere. Pagrindiniame fasade subtiliai perteikta bokštų tūrių kaita, kurią papildė romaninė puošyba.

Šoniniuose ir galiniame fasaduose stilių sintezė ryški. Gotikiniai kontraforsai suskaidė sienas ir šuoliais iškėlė jas į viršų. Taip jis pratęsė bokštų tūrių dinamiką. Atstatant bažnyčią, kontraforsai buvo pakeisti ramiomis mentėmis.

Interjerą formuoja travėjos, t. y. erdvės tarp keturių atramų. Šių konstrukcijų – piliorių vaizdą įtakojo barokui būdinga dinamika. Tačiau skliautai, nešančios arkos išlaikė romanikai būdingas formas. Erdvė tapo didinga ir emocionali.

Bažnyčios vitražas. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

Mažoji architektūra nuėjo tuo pačiu keliu. Didžiojo altoriaus vaizdą įtakojo barokas, o skulptūrose išryškėjo modernizmo kryptis.

Šios bažnyčios architektūros savitumas išryškino įvairių stilių sintezę ir sukūrė emocionaliai didingą vaizdą miestelio erdvėse.

Literatūra

1. Šaltinis, 1909, Nr. 7, p. 634, 713.
2. Šaltinis, 1913, Nr. 23.
3. Šaltinis, 1936, Nr. 37, p. 457.
4. Šaltinis, 1936, Nr. 45, p. 364.
5. Šaltinis, 1937, Nr. 2, p. 30.
6. Šaltinis, 1939, Nr. 37, p. 707.
7. Adomonis T. *Vincas Grybas*, Kaunas, 1959.
8. Starodubova V. V. *Burdelij (1891–1929)*, Moskva, 1979.
9. Tumėnienė N. *Vincas Grybas. Gyvenimo ir kūrybos drama*, Vilnius, 2004.
10. Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija, I d.*, Kaunas, 1938.
11. Kviklys B. *Mūsų Lietuva*, Boston, 1966, t. 3.
12. Kviklys B. *Lietuvos bažnyčios*, Chicago, 1982, t. 2, p. 348–351.
13. Jacevičius J., Vilčinskienė V. *Sintautų parapija*, Marijampolė, 2003.
14. Misius K., Šinkūnas R. *Lietuvos katalikų bažnyčios*, Vilnius, 1993.
15. Strimaitis V. *Vilkaviškio vyskupijos bažnyčių tragedija*, Lazdijai, 1972 (mašinėraštis).
16. *Lietuvos sakralinė dailė, Vilkaviškio vyskupija, VI knyga*, Vilnius, 2007, t. 1.
17. *Vilkaviškio vyskupijos bažnyčios*, 2011.
18. *Lietuvių architektūros istorija*, Vilnius, 1994, t. 2.
19. *Lietuvos architektūros istorija*, Vilnius, 2000, t. 3.
20. Miusek H–J. *Romanik*, Leipzig, 1972.
21. Ullmann E. *Gotik*, Leipzig, 1981.

Sintautų parapijos kunigai nuo parapijos įkūrimo 1804 metais

Parengė Algimantas Katilius, Regina Laukaitytė

Sintautuose dirbusių kunigų biografijos pateikiamos nuo Sintautų parapijos įkūrimo 1804 m. iki XX a. pabaigos. Tiesa, kitur parapijos įkūrimo metai nurodomi 1800-ieji. Į kunigų sąrašą įtraukti visi Sintautų parapijoje dirbę kunigai. Tai klebonai, kurie XIX a. vadinami kuratais, ir administratoriai, vikarai, kapelionai, rezidentai, emeritai ir dirbę laikinai. Paskutinis terminas buvo taikomas XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. pradžioje kunigams, kurie, paskirti į parapiją, neturėjo civilinės valdžios apmokamo etato. Duomenys daugiausia imti iš Vėgrių, Seinų ir Vilkaviškio vyskupijų bažnytinių žinytų. Taip pat panaudoti archyviniai šaltiniai ir enciklopediniai leidiniai.

Sintautų parapijos kunigai

JUOZAPAS JONAS ARNASTAUSKAS (Ornostowski; 1870 07 10–1924 04 02). Gimė Strazdiškių k., Šunskų gminoje (Marijampolės apskr.). 1882–1887 m. mokėsi Marijampolės gimnazijoje. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1887 m. Kunigu išventintas 1894 m. balandžio 15 d. Baigęs seminariją, laikinai paskirtas į Marijampolės parapiją. 1896–1900 m. – Sasnavos koplyčios kapelionas. 1901–1903 m. – Raigardo parapijos vikaras. 1903–1904 m. – Bėrznuko parapijos vikaras. 1904–1908 m. – Šakių parapijos vikaras. **1908–1915 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1922 m. – Zapýškio parapijos klebonas. 1923 m. paskirtas Kaimėlio parapijos klebonu. Mirė Kaimėlyje.

Archyvai: *Lomžos vyskupijos kurijos archyvas* (toliau – LVKA), sign. II 106, lapai nenumeruoti.; *LVLA*, f. 1010, ap. 1, b. 1459 (Paskyrimo į Marijampolės parapiją byla, 1894–1895 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1895–1915; Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis Seimensis in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924, 1925; *Ganytojas*, 1923, Nr. 7, p. 227.

A. K.

VINCENTAS ASTRAUSKAS (Ostrowski; 1804 09 23–1887 03 05). Gimė Rudaminos parapijoje. Mokėsi Rudaminoje. Į Seinų kunigų seminariją priimtas 1829 m. Kunigu išventintas 1832 m. lapkričio 1 d. Mokėsi Varšuvos vyriausiojoje seminarijoje. 1834 m. Ūdrijos parapijos vikaras. 1837–1839 m. – Liubavo parapijos vikaras. **1841–1844 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1844–1848 m. – Ilguvės parapijos vikaras. 1848–1849 m. – Sintautų parapijos vikaras. 1850–1852 m. – Virbilio parapijos vikaras. 1852–1855 m. – Pakúonio parapijos vikaras. 1855–1856 m. – Daukšių parapijos vikaras. 1856–1859 m. – Griškabūdžio parapijos vikaras. 1859–1865 m. – Bařtninkų parapijos vikaras. Į Smalėnų reformatų vienuolyną, kaip demeritas, uždarytas 1865 m. liepos 1/13 d. ir ten išbuvo iki 1874 m. Nuo 1874 m. pradžios iki

mirties kaip demeritas laikytas Marijampolės marijonų vienuolyne. Mirė Marijampolėje.

Archyvai: LVKA, sign. II 94, lapai nenumeruoti, II 114, lapai nenumeruoti, II 247, l. 124, 125, 146, 175, 233 ir kt., II 248, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1073, ap. 1, b. 546, l. 3 (Apie lėšas kunigams, kuriems paskirta baumė alikti atgailą (rekolekcijas) Smalėnų reformatų vienuolyne. 1866 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis. Metai 1833–1886.

A. K.

FLORIJONAS BUČENEVSKIS (Buczeniewski; 1836 03 29–1897 05 17).

Marijampolės apskrities mokykloje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1855 m. Kunigu išventintas 1859 m. rugpjūčio 30 d.

Baigęs seminariją paskirtas Sintautų parapijos vikaru, kur juo buvo ir 1863 m. 1866 m. – Kalvarijos parapijos vikaras. 1870 m. – Pajevonio parapijos klebonas (administratorius), kur juo išbuvo iki mirties. Mirė Pajevonyjė.

Archyvai: LVKA, sign. II 89, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1073, ap. 1, b. 548, l. 38–55 (Seinų vyskupijos kunigų sąrašas, 1866 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1860–1898; Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, 2 leidimas, Marijampolė, 2003, p. 656.

A. K.

PRANCIŠKUS BUDKEVIČIUS (Budkiewicz; 1776?–1826 10 07). 1805 m.

buvo Geļgaudiškio parapijos vikaras, 1807, 1808 m. – Priėnų parapijos vikaras. **1818 m. ir vėliau iki mirties – Sintautų parapijos kuratas (klebonas).** 1823 ir 1824 m. – Marijampolės dekanato vicedekanas. Mirė Sintautuosė.

Archyvai: LVKA, sign. II 212, l. 25. (Pranešimas apie mirtį.)

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vlgrensis. Metai 1805, 1807, 1808, 1818; Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1821, 1823, 1824; Augustaitis P. Seinų dijecezijos bažnyčių monografija, *Vadovas*, 1911, Nr. 34, p. 160.

A. K.

MOTIEJUS BUKŠNEVSKIS (Bukzniewski; 1837 10 14–1904 09 14).

Gimė Zyplių gminoje (Marijampolės apskr.). Marijampolės apskrities mokykloje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1858 m. Kunigu išventintas 1862 m. liepos 16 d. Baigęs seminariją, paskirtas Ilguvės parapijos vikaru. 1866 m. – jau Ketūrvakių parapijos vikaras, kur juo išbuvo iki 1871. Seinų vyskupijos administratorius 1871 m. sausio 5/17 d. raštu informavo Suvalkų gubernatorių, kad M. Bukšnevsį paskyrė Seirijų parapijos vikaru, kur juo išbuvo iki 1877 m. **Seinų vyskupas Petras Paulius Viežbovskis 1877 m. rugsėjo 1/13 d. raštu informavo Varšuvos generalgubernatorių, kad kun. M. Bukšnevsį paskyrė Sintautų parapijos vikaru, kur juo išbuvo iki 1880 m.** 1880–1884 m. – Garliavės parapijos vika-

ras. 1884–1904 m. – Žemėsios Panemūnės parapijos vikaras. Mirė Žemėje Panemūnėje.

Archyvai: LVKA, sign. II 89, lapai nenumeruoti, II 218, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1073, ap. 1, b. 548, l. 38–55. (Seinų vyskupijos kunigų sąrašas. 1866 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1863–1905.

A. K.

VIKTORAS BUTKUS (1923 01 18 Tirkiliškių k., Garliavos vls., Kauno apskr. –1993 07 15 Kaune), kunigas, teologijos daktaras. 1941 m. baigė Kauno IX vid. mokyklą, 1944 m. – Vilkaviškio kunigų seminariją. 1945 09 15 išventintas kunigu. 1945–1948 m. buvo Višakio Rūdės vikaras, 1948–1952 m. – Gižų klebonas. 1952 m. paskirtas Kauno kunigų seminarijos dėstytoju (kartu – arkikatedros bazilikos vikaru), 1956 m. – Paštuvos. **1957 m. (kitais duomenimis 1958 03 06) – 1959 10 17 – Sintautų klebonas.** 1959–1961 m. studijavo Laterano universitete Romoje, gavo teologijos daktaro laipsnį. Nuo 1961 m. – Kauno kunigų seminarijos dėstytojas, 1962–1979 12 – Vilkaviškio vyskupijos Tribunolo prosinodalinis teisėjas. 1962 06 05–1989 m. – Kauno kunigų seminarijos rektorius, vėliau, iki 1993 m., – seminarijos Teologijos fakulteto dekanas. 1962 09 paskirtas Kauno Švč. Trejybės bažnyčios rektoriumi, 1984 m. – Vilkaviškio vyskupijos konsultoriumi. Palaidotas Garliavos bažnyčios šventoriuje.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. B-018.

Lit.: Kajackas A., A. a. kun. Viktoras Butkus, *Katalikų kalendorius žinynas 1994*, Vilnius, 1994, p. 168–169.

R. L.

ČECHAVIČIUS (Czechowicz), buvęs karmelitas. **1810 m. buvo Sintautuose.**

Archyvai: LVKA, sign. II 147, l. 68. (Sekuliarizavusių vienuolių sąrašas. 1810 m.)

A. K.

BERNARDAS ČEPULIS (1891 08 06 Naujasodės k., Rudaminos vls., Lazdijų apskr.–1953 Karagandoje), kunigas. 1907 m. baigė Seinų progimnaziją, 1913 m. – Seinų seminariją. 1914 03 28 išventintas kunigu. Iki 1917 m. buvo Sasnavos vikaras, iki 1920 m. – Prienų, iki 1921 m. – Simno, iki 1923 m. – Lazdijų, iki 1935 m. – Leipalingio (buvo ir progimnazijos vedėjas), 1940 m. – Šakių, **iki 1941 m. – Sintautų vikaras.** 1941 m. – Lazdijų klebonas. „Lietuvių enciklopedijos“ žiniomis, ten, 1950 m. rudenį, buvo suimtas, kalintas koncentracijos stovykloje Karagandoje, kur ir mirė.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. Č-002.

Lit.: *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1985, t. 37, p. 111.

R. L.

STANISLOVAS ČEPULIS (1878 02 12 Navasodės k., Seinų apskr. – 1941 03 06), kunigas. 1890–1894 m. mokėsi Suválkų gimnazijoje, 1895–1900 m. – Seinų kunigų seminarijoje. 1902 m. išventintas kunigu. 1902–1905 m. buvo Gełgaudiškio, 1905–1913 m. – Lomžos vikaras (kartu buvo įvairių mokyklų kapelionas). 1913–1914 m. M. Plocko, 1914–1916 m. – Balbiėriškio parapijų vikaras. 1916 m. vokiečių ištremtas į Vokietiją už lietuviškų mokyklų steigimą, kalintas stovyklose. 1918 m. grįžo į Lietuvą, **iki 1919 m. dirbo Sintautuose vikaru**, vėliau – Kybartų klebonas, pastatė bažnyčia, buvo „Žiburio“ gimnazijos direktorius. 1934 m. išleido giesmių rinkinį.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 1, b. 005, l. 488.

Lit.: *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1954, t. 4, p. 167.

R. L.

JUOZAPAS DAILIDĖ (Dajlida; 1867 05 20–1930). Gimė Tarpūčių kaime, Sintautų parapijoje (Naūmiesčio apskr.). Marijampolės gimnazijoje mokėsi 1881–1885 m., kur baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1885 m. Kunigu išventintas 1890 m. birželio 24 d. 1890–1893 m. Turoslio filijoje buvo laikinai. 1893 m. paskirtas Lemanos koplyčios kapelionu. 1896 m. paskirtas Liudvinavo parapijos vikaru, 1902–1904 m. – Veisiejų parapijos vikaras. Nuo 1904 m. balandžio 20 d. buvo Vėgrių parapijos vikaras. Nuo 1905 m. vasario 1 d. – Aukštėsios Panemūnės parapijos vikaras. 1908 m. vasario 29 d. Váršuvos generalgubernatorius paskyrė 40 rb vienkartinę išmoką ir 1908 m. gegužės 9 d. paskyrė Kolakių parapijos klebonu (administratoriumi). Pareigas pradėjo eiti nuo 1908 m. birželio 18 d. Kolakių parapijos administratoriumi buvo 1915 m. 1922 m. – Kučiūnų parapijos klebonas. **1924 m. – Sintautų parapijos rezidentas, o 1925 m. – parapijos vikaras.** 1925–1930 m. – Alksnėnės parapijos klebonas. Mirė Alksnėnėje.

Archyvai: LVKA, sign. II 106, lapai nenumeruoti; *Valstybinis archyvas Balstogėje*, Kancelaria Gubernatora Łomżyńskiego (KGL), sign. 877. (Kun. J. Dailidės asmens byla.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1891–1915; Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis Seinensis in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924, 1925, 1926; Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1927–1930; Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, II leidimas, Marijampolė, 2003, p. 654.

A. K.

VINCENTAS DAILIDĖ (Dajlida; 1848 08 31–1896 04 01). Marijampolės gimnazijoje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1868 m. Kunigu išventintas 1872 m. lapkričio 10 d. Baigęs seminariją, buvo paskirtas Kāpčiamiesčio parapijos vikaru. Seinų vyskupas Petras Paulius Viežbovskis 1873 m. sausio 16/28 d. raštu informavo Suvalkų gubernatorių, kad V. Dailidę paskyrė Suválkų parapijos vikaru, kur juo išbuvo iki 1875 m. 1875 m. birželio 6/18 d. raštu vyskupas informavo gubernatorių, kad kun. V. Dailidę paskyrė Bėrznyko

parapijos vikaru, o 1879 m. sausio 1/13 d. raštu informavo, kad kun. V. Dailidę paskyrė Veisiejų parapijos vikaru, kur juo išbuvo iki 1881 m. 1881–1884 m. – Daukšių parapijos kapelionas. **1884–1890 m. – Sintautų parapijos kapelionas, o 1890–1893 m. – Sintautų parapijos vikaras.** Nuo 1893 m. iki mirties – Višakio Rūdės filijos vikaras. Mirė Višakio Rūdojė.

Archyvai: LVKA, sign. II 105, lapai nenumeruoti, II 218, lapai nenumeruoti. Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1873–1897. A. K.

JONAS DAMIJONAITIS (1901 08 31 Katilių k., Griškabūdžio vls., Šakių apskr. –1951 03 09 Solikamske (Rusijoje), kunigas. Mokėsi Griškabūdžio, Katilių pradžios mokyklose, Marijampolės ir Šakių gimnazijose. Baigė karo mokyklą, dalyvavo Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos Respublikos operacijoje. 1923 m. įstojo į Seinų vyskupijos seminariją (tuomet veikusią Gižuose). Išventintas kunigu 1929 06 16, buvo paskirtas Višakio Rūdės, 1930 11 – Kudirkos Naumiesčio vikaru. 1934–1947 m. buvo Bagotosios, **1947 (kitais duomenimis 1948)–1950 06 29 – Sintautų klebonas.** 1950 m. rudenį ten buvo suimtas (jau 1949 m. KGB stebėjo jo bute vykusius jaunimo susirinkimus). Mirė Solikamske, Rusijoje. Lietuvos Bažnyčios įtrauktas į XX a. tikėjimo liudytojų sąrašą.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. D-013; VVKA, f. 1, ap. 11, b. 004, l. 37 ir kt. R. L.

PRANCIŠKUS JURGIS DIDINSKIS (Dydyński; 1803 04 01–1878 04 06), buvęs pranciškonas. Kilęs iš Lenkijos karalystės. 1820 m. įstojo į Vilniaus pranciškonų vienuolyno noviciatą. Kunigu išventintas 1830 m. balandžio 7 d. 1834 m. iš Vilniaus su valdžios leidimu atvyko į Seinų vyskupystę. 1842–1848 m. buvo Griškabūdžio filijos vikaras, 1848–1851 m. – Priėnų parapijos kapelionas, 1852–1854 m. – laikinas kapelionas Plókščiuose. Po to paskiriamas Veiverių filijos administratoriumi, kur juo išbuvo iki 1858 m. 1858–1862 m. – Ketūrvalkių parapijos kapelionas. 1863 m. kapelionas Krosnės bažnyčioje. **1870 m. – jau Sintautų parapijos emeritas, kur juo išbuvo iki mirties.** Mirė Sintautuose.

Archyvai: LVKA, sign. II 143, l. 54–57. (Atsakymas į anketos klausimus apie atvykimą iš Rusijos imperijos į Lenkijos karalystę. 1849 m.) Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1843–1879. A. K.

MOTIEJUS DOVYDAITIS (Dowidajtys; 1867 11 01–1952 05 22). Gimė Urvinių kaime, Griškabūdžio parapijoje (Naumiesčio apskr.). Marijampolės gimnazijoje mokėsi 1880–1884 m. ir baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1886 m. Kunigu išventintas 1891 m.

birželio 28 d. Baigus seminariją, laikinai paskirtas į Krókialaukio parapiją ir joje išbuvo iki 1895 m. Vėliau iki 1895 m. liepos 18 d. – Rudaminės vikaras. **Nuo 1895 m. rugpjūčio 30 d. iki 1896 m. kovo 9 d. – Sintautų vikaras.** Nuo 1896 m. birželio 15 d. pasiūstas laikinai į Miastkovo parapiją ir išbuvo iki 1899 m. 1899 m. rugsėjo 13 d. paskirtas Janūvkos neetatiniu vikaru ir juo buvo iki 1902 m. Į Vžną vikaru paskirtas 1902 m. kovo 5 d. Nuo 1903 m. rugpjūčio 11 d. paskirtas Šveičėžio vikaru. 1904, 1905 m. be pareigų. 1906–1915 m. Pilviškių parapijos rezidentas. Pirmojo pasaulinio karo metu kunigavo Rusijoje, Dubrovne. Paskui vėl Pilviškių parapijos rezidentas ir juo buvo 1939 m. 1948 m. rugsėjo 16 d. paskirtas Santaikės bažnyčios rezidentu. 1951 m. rugsėjo 1 d. atleistas iš Santaikos bažnyčios altaristas-išlaikytinio pareigų ir paskirtas Ketūvalakių bažnyčios altarista-išlaikytiniu. Mirė Ketūvalakiuose.

Archyvai: LVKA, sign. II 89, lapai nenumeruoti, II 106, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1329; VVKA, D-009 (Kun. M. Dovydaičio asmens byla. 1948–1952 m.); *Lomžos valstybinis archyvas*, Naczelnik straży ziemskiej powiatu łomżyńskiego (NSZPŁ), sign. 413, l. 8^a–9.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1892–1915; Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis Seinensi in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924, 1925, 1926; Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1927–1939; Butautas-Kudirka R. *Pilviškių ir Barzdų parapijos – jų ganytojai*, Vilnius, 2011, p. 48.

A. K.

ANTANAS EIDUKEVIČIUS (Ejdukiewicz; 1867 05 22–1914 11 17). Gimė Obelūpių kaime, Lankėliškių parapijoje (Vilkaviškio apskr.). Marijampolės gimnazijoje baigė 5 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1885 m. Kunigu išventintas 1890 m. birželio 24 d. 1890–1896 m. laikinai kunigavo Prienu parapijoje. 1895, 1896 m. nurodomas ir tikybos mokytoju Prienuose. **1896–1897 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1897–1901 m. buvo Naumiesčio parapijos vikaras, 1901–1906 m. – Kāpčiamiesčio parapijos vikaras, 1906–1907 m. – Liudvināvo parapijos vikaras, 1907–1911 m. – Miroslovos parapijos vikaras, 1911–1914 m. – Pašventės (Poświętne) parapijos vikaras. Mirė Vāršuvoje.

Archyvai: LVKA, sign. II 106, lapai nenumeruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1891–1915.

A. K.

VINCENTAS PILYPAS GARBOVSKIS (Garbowski; 1790 09 20–1852 01 13), buvęs dominikonas. Kilęs iš Lenkijos karalystės. Kunigu išventintas 1814 m. liepos 30 d. 1819 m. liepos 14 d. atvyko į Seinų vyskupystę iš Vilniaus dominikonų vienuolyno, turėdamas leidimą vienam mėnesiui aplankyti artimuosius. Seinų vyskupystės generalinio konsistoriaus Polikarpo Augustino Marciejevskio rūpesčiu buvo gautas civilinės valdžios leidimas pastoviai gyventi Seinų vyskupystėje. 1819 m. spalio 6 d. paskirtas į Vilkaviškio parapiją. 1821 m. – Naumiesčio parapijos vikaras. **1828 m. – jau Sintautų**

parapijos klebonas (kuratas), kuriuo išbuvo iki mirties. 1828–1843 m. Marijampolės dekanato dekanas. Seinų vyskupijos katedros kapitulos garbės kanauninkas. Mirė Sintautuosė.

Archyvai: LVKA, sign. II 143, l. 89–90 (Atsakymas į anketos klausimus apie atvykimą iš Rusijos imperijos į Lenkijos karalystę. 1849 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1821–1853.

A. K.

VINCENTAS GRIKIETIS (Grykiety; 1820 07 23–1848 06 04). Mokėsi privačiai. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1839 m. Kunigu išventintas 1843 m. liepos 23 d. 1843–1847 m. buvo Plókščių parapijos vikaras.

1847–1848 m. – Sintautų parapijos vikaras. Mirė Sintautuosė.

Archyvai: LVKA, sign. II 212, l. 142 (Pranešimas apie mirtį.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1844–1849.

A. K.

VYTAUTAS GUREVIČIUS (1890 01 07 Ūžupių k., Marijampolės vls. ir apskr.–1979 01 28 Pilviškiuose, Vilkaviškio r.), kunigas. Mokėsi pas daraktorių, Marijampolės pradžios mokykloje, 1909 baigė Marijampolės gimnazijos 5 klases. 1914 m. baigė Seinų seminariją, tu metų lapkričio 15 d. išventintas kunigu. Paskirtas Zapýškio vikaru, 1920 m. perkeltas į Prienus, 1923 m. – Ilguvos vikaras, tais pačiais metais paskirtas Garliavės vikaru. 1928 m. paskirtas naujai kuriamos ĩšlaužo parapijos klebonu (pastatė ten bažnyčią, prisidėdamas pinigais). 1950 m. paskirtas Kudirkos Naumiesčio altaristu. **1950 11–1953 03 09 – Sintautų klebonas.** 1953 m. Sintautuosė buvo suimtas, nuteistas 25 m. kalėti ir išvežtas į sovietų koncentracijos stovyklą. 1955 m. išėjo į laisvę, buvo paskirtas Lazdijų altaristu, **1964 m. – Sintautų altaristu**, 1966 m. – Pilviškių altaristu su vikaro teisėmis. Ten mirė ir palaidotas. Turėjo drožėjo talentą, padarė altorių.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. G–010; Strimaitis V. Vilkaviškio vyskupijos kunigų nekrologai 1974–1982, VUBRS, f. 187–1250, l. 71.

Lit.: Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, Kaunas, 1938, p. 469.

R. L.

JUOZAS INKRATAS (1894 07 22 Gùtkaimio k., Kybartų vls. Vilkaviškio apskr.–1973 11 23 Kaune), kunigas. Mokėsi Gražiškių pradžios mokykloje, Marijampolės ir iki 1910 m. Vilkaviškio gimnazijose, 1915 m. baigė Seinų kunigų seminariją, 1915–1916 m. ėjo mokytojo pareigas Rėzeknės (Latvija) lietuvių pabėgėlių mokykloje. 1916–1917 m. mokėsi Peterburgo dvasinėje akademijoje. 1917 04 04 išventintas kunigu. 1917–1918 m. dirbo pabėgėlių komitete Rėzeknėje. 1918 m. grįžo į Lietuvą, paskirtas Pąjevonio vikaru, 1921 m. – Vilkaviškio, **1926 m. – Sintautų vikaru.** Nuo 1931 m. buvo Slavikų klebonas, 1934 m. – Šeštokų (vokiečių okupacijos metais ten išgelbėjo dvi žydu mergaites), 1950 m. – Lazdijų klebonas, nuo 1964 m. – altaristas. Netrukus, 1964 m., paskirtas Lazdijų, Prienu, 1965 m. – Kauno

Šv. Antano, 1970 m. – Šv. Kryžiaus parapijos altaristu. Mirė Kaune, palaidotas Aukštosios Panemunės bažnyčios šventoriuje.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. I–001.

Lit.: Safronova S. Tai buvo prieš šešiasdešimt metų, *Dzūkų žinios*, 2001, nr. 49; Sakaitė V., Lietuvos dvasininkai – žydų gelbėtojai <<http://www.genocid.lt/Leidyba/12/sakaite.htm>>, *žiūrėta* 2012 02 01.

R. L.

AMBRAZIEJUS JANKAUSKAS (Jankowski), buvęs pranciškonas. **1810 m. buvo Sintautų parapijoje.** 1815 m. – Lukšių parapijos vikaras, 1818 m. – Šakių parapijos vikaras.

Archyvai: LVKA, sign. II 147, l. 68 (Sekuliarizavusių vienuolių sąrašas. 1810 m.)

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis. Metai 1815, 1818.

A. K.

PETRAS JUCEVIČIUS (Juciewicz; 1741–?). Kunigu išventintas 1778 m. 1789–1815 m. Sudárgo parapijos klebonas. 1818–1823 m. – Sudárgo parapijos emeritas, 1824 m. Slavikų parapijos emeritas. **1828 m. – Sintautų parapijos emeritas ir ten buvo iki 1834 m.**

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis. Metai 1805, 1807, 1808, 1815, 1818; Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1821–1834; Augustaitis P. Seinų dijecezijos bažnyčių monografija, *Vadovas*, 1911, Nr. 32, p. 376.

A. K.

KLEMENSAS KAČERGIUS (1907 03 10–1966 05 16 Alvitė), kunigas, marijonas. 1926 m. įstojo į marijonų kongregaciją, dirbo Marijampolės marijonų gimnazijoje. Išventintas kunigu 1931 07 05. 1944 m. paskirtas Skaŕdupių vikaru, 1948 m. buvo Marijampolės šv. Mykolo parapijos vikaras, 1948 03 paskirtas Miroslovo, **1950 01 – Sintautų vikaru**, 1950 11 – Kudirkos Naumiesčio altaristu, 1951 04 – Vištyčio klebonu, 1952 m. – Gražiškių administratoriumi, 1962 m. – Seirijų vikaru, 1963 m. – Alvito altaristu (vikaro jurisdikcijoje), nuo 1964 m. – klebonu, 1965 m. – Kalvarijos altaristu (vikaro jurisdikcijoje). Mirė Alvite, palaidotas Marijampolės kapinėse.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. K–001; Tarnybos lapas, 1937, LCVA, f. 391, ap. 4, b. 368.

R. L.

PIJUS KATILIUS (Katyll; 1810 06 25–1859 08 21). Gimė Šunskų parapijoje (Marijampolės apskr.). Mokėsi Gražiškių parapijos mokykloje. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1834 m. Kunigu išventintas 1838 m. kovo 31 d. 1838–1845 m. buvo Vištyčio parapijos vikaras. 1845–1849 m. – Virbailio parapijos vikaras. **1850–1852 m. – Sintautų parapijos vikaras, 1853 m. – Sintautų parapijos administratorius.** 1854 m. – Griškabūdžio parapijos vikaras. 1854–1857 m. – Liubāvo pa-

rapijos administratorius prie klebono A. Miškevičiaus. 1857–1859 m. – Virbālio parapijos vikaras.

Archyvai: LVKA, sign. II 104, lapai nenumėruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1839–1859.

A. K.

GRIGALIUS KATINEVIČIUS (Katyniewicz), buvęs augustinjonas. **1815 m. – Sintautų parapijos vikaras.**

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis. Metai 1815.

A. K.

JONAS KAVALIUSKAS (1923 10 21 Krókininkų k., Krókialaukio par., Alytaūs r.–2011 01 08 Birštone), kunigas, monsinjoras. Mokėsi Alytaus gimnazijoje, 1943 m. įstojo į Vilkaviškio kunigų seminariją, po metų mokslus tęsė Kauno kunigų seminarijoje. Ją baigęs, 1947 03 23 išventintas kunigu. 1947–1950 m. buvo Lukšių parapijos vikaras, 1950–1952 m. – Didvyžių parapijos, 1952–1953 m. – Pājevonio, 1953–1954 m. – Zibalų, 1954–1959 m. – Puniōs klebonas; 1959 m. keletą mėnesių dirbo Kauno šv. apaštalu Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos vikaru, 1959–1960 m. buvo Kauno Aukštōsios Panemūnės parapijos klebonas. 1960 05 05–1961 02 16 ėjo Vilkaviškio vyskupijos kanclerio pareigas; 1960 07–1964 m. buvo Kauno kunigų seminarijos dėstytojas. 1964 05 30–1964 08 25 – Lazdijų parapijos, **1964 08 25–1971 06 16 (kitais duomenimis 1964 09 07–1971 07 12) – Sintautų parapijos klebonas.** 1971 06 16–1976 07 12 buvo Prienų parapijos administratorius (nuo 1975 11 25 aptarnavo ir Pakúonio parapiją). 1976 07 12–1989 04 30 vėl ėjo Vilkaviškio vyskupijos kanclerio pareigas; 1977 12 13–1979 09 04 šalia kanclerio pareigų buvo ir Vytauto bažnyčios Kaune klebonas. Nuo 1984 05 22 – Vilkaviškio vyskupijos kunigų tarybos narys, o nuo 1985 06 10 – konsultorius. 1986 04 18 popiežius Jonas Paulius II paskyrė jį savo kapelionu – monsinjoru. 1988 12 21–1989 04 12 buvo Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios, 1989 04 30–2002 05 18 – Aleksoto parapijos klebonas. Vėliau gydėsi, apsigyveno Birštone (paskirtas Birštono parapijos rezidentu). Ten mirė, palaidotas Kaune Aleksoto bažnyčios, kurios statyba rūpinosi iki 1997 m., šventoriuje.

Lit.: Kulpys Ž. Mirė buvęs Aleksoto klebonas, *XXI amžius*, 2011, nr. 10.
R. L.

ANTANAS KEBLAITIS (1900 10 25 Gūstainiškių k., Būblėlių vls. Šakių apskr.–1965 07 31 Balbiėriškyje), kunigas. 1918 m. baigė Marijampolės gimnaziją, 1918–1923 m. mokėsi dvasinėje seminarijoje (1918–1919 m. ji veikė Seinuosė, 1919–1921 m. Lukšiuosė, 1921–1923 m. Gižuosė). 1923 10 28 išventintas kunigu. 1923–1926 m. mokėsi Kauno universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyriuje. Studijuodamas 1925–1926 m. buvo šarvuočių rinktinės ir aviacijos vicekapelionas,

1926–1927 m. – Kalvarijos vikaras ir progimnazijos kapelionas, 1927–1929 m. tokias pat pareigas ėjo Kudirkos Naumiestyje. 1929–1940 m. buvo VII ir I šaulių pulkų, dislokuotų Klaipėdoje, Ukmergėje, Vilniuje, kapelionas. 1940–1941 m. – Garliavės vikaras, 1941 m. – Kāpčiamiesčio klebonas. 1945 06 26 sovietų saugumo suimtas ir nuteistas 6 metams. Kalintas vienoje Vorkutos koncentracijos stovykloje. Grįžęs į Lietuvą, nuo 1951 m. buvo Pilsviškių, nuo 11 02 – Barzdų vikaras, nuo 1952 08 18 – Gižų, nuo 1952 12 – Didvyžių bažnyčios ir jos Alksnėnų bei Žališios filijų klebonas, **1960 01 27–1964 06 25 – Sintautų klebonas**, nuo 1964 05 – Balbiėriškio altaristas. Mirė Balbieriškyje, palaidotas Kudirkos Naumiestyje.

Archyvai: A. Keblaičio baudžiamoji byla, *LYA*, f. K 1, ap. 58, b. 34682/3; Asmens kortelė, *LCVA*, f. R 181, ap. 6, b. 16, l. 5; *VVKA*, f. 1, ap. 14, b. K-008.

R. L.

IZIDORIUS KEBLAITIS (Keblajtys; 1865 02 05–1934). Gimė Ūžpjaunių kaime, Naūmiesčio parapijoje (Naumiesčio apskr.). Marijampolės gimnazijoje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1882 m. Kunigu išventintas 1888 m. kovo 11 d. 1888–1891 m. – Vištųčio parapijos vikaras. 1891–1892 m. – Krasnāpolio parapijos vikaras. 1892–1899 m. – Pašventės (Poświętne) parapijos vikaras. **1899 m. kovo 21 d. Varšuvos generalgubernatorius patvirtino Pašventės vikarą I. Keblaitį Sintautų vikaru, kuriuo išbuvo iki 1903 m.** 1903–1909 m. – Višakio Rūdės filijos vikaras. 1906 m. nurodomas tikybos mokytoju. 1909 m. – Sudārgo parapijos klebonas (administratorius), kuriuo buvo ir 1915 m. 1922 m. – jau Didvyžių parapijos klebonas. Mirė Didvyžiuosė.

Archyvai: *LVKA*, sign. II 106, lapai nenumeruoti; *Balstogės valstybinis archyvas*, KGL, sign. 759, l. 1 (Apie paskyrimą Sintautų parapijos vikaru.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1889–1915; Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis Seinensis in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924, 1925, 1926; Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1928–1935.

A. K.

MOTIEJUS KRAVČINSKIS (Krawczyński; 1806 01 23–1857 06 23). Gimė Lukšių parapijoje (Marijampolės apskr.). Mokėsi Lukšiuosė. Seinų vaivadijos mokykloje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1828 m. Kunigu išventintas 1831 m. gruodžio 27 d. 1834–1837 m. – Vilkaviškio parapijos vikaras. **1837–1840 m. – Sintautų parapijos vikaras.** Nuo 1840 m. iki mirties – Gižų parapijos administratorius. Mirė Gižuosė.

Archyvai: *LVKA*, sign. II 112, lapai nenumeruoti, II 212, l. 263 (Pranešimas apie mirtį.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1834–1858.

A. K.

KAROLIS KŠEVINSKIS (Krzewinski; 1794 11 29–1849 12 22), buvęs pranciškonas. Gimė Bliuviškių kaime, Naumiesčio parapijoje. Mokėsi Lešnictvos gminos pradžios mokykloje. 1814 m. išvyko į Vilnių, kur buvo priimtas į pranciškonų konventualų vienuolyno noviciatą. 1819 m. birželio 14 d. išventintas kunigu. 1822 m., gavęs iš provincijolo pažymą, atvyko į Seinų vyskupystę aplankyti savo giminę. Dėl kunigų trūkumo Seinų vyskupystėje tuometinio vyskupystės administratoriaus vyskupo Polikarpo Augustino Marciejevskio buvo paprašytas pasilikti ir pateiktas prašymas sekularizacijai. 1828 ir 1829 m. Vilkaviškio vikaras, 1829–1830 m. – Plūtiškių filijos vikaras. **1830–1833 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1834, 1837, 1838 m. Veiverių filijos vikaras, 1841–1845 m. – Vižainio parapijos vikaras. 1846 ir 1847 m. – Virbailio parapijos rezidentas. 1848 m. – Krosnės parapijos vikaras. Nuo 1848 m. – Bėrznų parapijos vikaras. Mirė Bėrznųke.

Archyvai: LVKA, sign. II 143, l. 38–39 (Atsakymas į anketos klausimus apie atvykimą iš Rusijos imperijos į Lenkijos karalystę. 1849 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1828–1851.

A. K.

JUOZAPAS KUDERKEVIČIUS (Kuderkiewicz; 1844 12 19–1874 03 07). Buvęs Marijampolės marijonų vienuolyno klierikas. Išventintas į kunigus 1871 m. liepos 9 d., paskirtas į Priėnų parapiją. 1872–1873 m. – Lòmžos parapijos vikaras. **Nuo 1873 m. – Sintautų parapijos vikaras.** Mirė Sintautuose.

Archyvai: LVKA, sign. II 218, lapai nenumėruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1870–1875.

A. K.

KAZIMIERAS KUDIRKA (1906 07 29 Murinų k., Žvirgždaičių vls., Šakių apskr.–1994 03 23 Mindaūgiuose), kunigas. Mokėsi Pavasijų pradžios mokykloje, 1920–1924 m. – Kudirkos Naumiesčio „Žiburio“ progimnazijoje ir 1924–1925 m. Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje. 1931 m. baigė Vilkaviškio kunigų seminariją ir 06 21 buvo išventintas kunigu, paskirtas Pažėrų vikaru. 1933–1936 m. buvo Krosnės, **1936–1938 m. – Sintautų**, 1938–1941 m. – Priėnų, 1941–1950 m. – Kalvarijos vikaras (1948–1949 m. aptarnavo Mindaūgių parapiją). 1950–1955 m. buvo Akmenynų ir Liubāvo klebonas, 1955–1960 m. Kučiūnų klebonas, **1960–1961 m. – Sintautų altaris**, 1961–1972 m. – Paežėrėlių klebonas, 1972 m. – Mindaūgių administratorius. Ten mirė, palaidotas bažnyčios šventoriuje.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. K–017.

Lit.: Barkauskas J. A. a. Kun. jubil. Kazimieras Kudirka, *Katalikų kalėndorius žinynas 1995*, Vilnius, 1995, p. 69–70.

R. L.

KAZIMIERAS KUDIRKEVIČIUS (Kuderkiewicz, Kudyrkiewicz; 1769?–1833 03 01). Kunigu išventintas 1794? m., **1805, 1807 m. – Sintautų**

parapijos vikaras. 1808 m. – Griškabūdžio filijos vikaras; 1818 m. – Lazdijų klebonas (kuratas), kur išbuvo iki mirties. Lazdijų dekanato dekanas, Seinų vyskupystės katedros kapitulos garbės kanauninkas. Mirė Lazdijuose.

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigenensis. Metai 1805, 1807, 1808, 1818; Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1821–1834.

A. K.

VINCENTAS KULIKAUSKAS (1878 11 14 Viščiakaimio k., Alvito vls. Vilkaviškio apskr.–1936 09 09 Čikagoje), kunigas, marijonas. 1898 m. baigė 6 klases Marijampolės gimnazijoje, 1903 m. – Seinų seminariją ir, išventintas kunigu Varšuvoje, **paskirtas Sintautų vikaru.** 1905 m. paskirtas Pilviškių vikaru. 1912 m. įstojo į marijonų kongregacijos noviciatą Fribourge (Šveicarijose), iki 1915 m. mokėsi ten universitete, gavo licenciato laipsnį. 1915 m. išvyko į JAV, ten organizavo lietuvių marijonų veiklą, studijas. Dirbo leidinių „Tikyba ir dora“, „Laivas“, „Draugas“ redakcijose. Buvo marijonų vienuolyno vyresnysis Amerikos provincijolas. Bendradarbiavo lietuvių spaudoje. Išleido daug religinių, Bažnyčios istorijai skirtų knygų, scenos vaizdelių, vertimų. Mirė Čikagoje.

Lit.: Dvidešimt penkerių metų kunigavimo sukaktuvės, *Šaltinis*, 1928, nr. 40, p. 642; *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1958, t. 13, p. 317.

R. L.

MOTIEJUS LASEVIČIUS (Lassewicz; 1824 11 18–1866 02 04). Gimė Karklinių gminoje (Marijampolės apskr.). Suvalkų gimnazijoje baigė 5 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1845 m. Išventintas į kunigus 1849 m. kovo 11 d., **paskirtas Sintautų parapijos vikaru, kuriuo išbuvo iki 1853 m.** 1853–1857 m. – Gražiškių parapijos vikaras. 1857–1859 m. – Pilviškių parapijos vikaras. 1859–1861 m. pavadavo Vilkaviškio parapijos administratorių. 1861–1862 m. – Slavikų parapijos vikaras. 1863 m. – Lukšių parapijos administratorius. Mirė Sintautų parapijoje savo sesers vyro Tarnovskio namuose Menkinių kaime. Palaidotas Sintautų parapijos kapinėse.

Archyvai: LVKA, II 104, lapai nenumeruoti, II 212, l. 313 (Pranešimas apie mirtį.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1851–1863.

A. K.

MOTIEJUS LASEVIČIUS (Lassiewicz; 1793 05 29–1852 10 26), buvęs pranciškonas. Kilimo iš Kalvarijos apskrities. 1815 m. įstojo į Sienos pranciškonų vienuolyno noviciatą (Mogiliavo gub.). Kunigu išventintas 1819 m. liepos 2 d. 1821 m. sugrįžo į Seinų vyskupystę. 1829, 1830, 1831 m. Vilkaviškio parapijos kapelionas. 1833 m. – Veiverių filijos vikaras. 1834 m. – Skriaudžių parapijos vikaras. 1837, 1838 m. – Aukštėsios Panemūnės parapijos vikaras. **1838–1849 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1851 m. – Didvyžių koplyčios kapelionas. Mirė Didvyžiuose.

Archyvai: LVKA, sign. II 143, l. 64–65 (Atsakymas į anketos klausimus apie atvykimą iš Rusijos imperijos į Lenkijos karalystę. 1849 m.), II 212, l. 197 (Pranešimas apie mirtį.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1829–1853.

A. K.

VINCENTAS LORENTA (Lorent; 1824 11 02–1870 05 18). Gimė Būblėlių gminoje (Marijampolės apskr.). Marijampolės apskrities mokykloje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1845 m. Kunigu išventintas 1849 m. kovo 11 d. 1849–1853 m. – Grīskabūdžio parapijos vikaras. **1853–1859 m. buvo Sintautų parapijos vikaras.** 1859–1861 m. – Alvito parapijos vikaras. 1861, 1863 m. – Pilviškių parapijos vikaras. 1866, 1870 m. – Šakių parapijos administratorius. Mirė Šakiuosė.

Archyvai: LVKA, sign. II 104, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1073, ap. 1, b. 548, l. 38–55 (Seinų vyskupijos kunigų sąrašas. 1866); Duomenys apie mirtį įrašė leidinyje: Rubricella ad usum universi cleri saecularis dioecesis Seinensis seu Augustoviensis pro Anno Domini 1870. Egzempliorius saugomas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1850–1870.

A. K.

PRANCIŠKUS LUDKEVIČIUS (Łudkiewicz). **1815 m. – Sintautų parapijos klebonas (kurat).**

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigenensis. Metai 1815.

A. K.

BOLESLOVAS LUKOŠIUS (1902 08 06 Miegónių k., Survilėškio par., Kėdainių apskr.–1971 11 26 Krākėse), kunigas, salezietis. Baigęs Kėdainių progimnaziją, išvyko į saleziečių kongregacijos noviciatą Verdone (Italija), vėliau Turine studijavo filosofiją ir teologiją. 1931 m. davė amžinuosius vienuolio įžadus, 1936 07 05 išventintas kunigu. Grįžo į Lietuvą, buvo paskirtas Vytėnuose įsikūrusio saleziečių centro administratoriumi, 1939 m. – Kauno Švč. Trejybės bažnyčios klebonu, kartu vadovavo Vaikelio Jėzaus berniukų amatų mokyklai. 1939 m. rudenį paskirtas Vilniaus saleziečių berniukų ir mergaičių amatų mokyklų direktoriumi. Sovietams okupavus Lietuvą (1940), grįžo į Kauną, dirbo Įgulos bažnyčioje, vėliau, vokiečių okupacijos metais, buvo Rasėinių parapijos vikaras. Nuo 1947 m. dirbo Kauno Švč. Trejybės, Karmėlavos parapijose, 1952 m. paskirtas Slavikų, **1953 m. – Sintautų klebonu** (pastatė naują varpinę), 1958 m. – Palonų klebonu, vėliau, susilpnėjęs sveikatai, Gruzdzių, Krakių altaristas. Mirė Krākėse.

Lit.: Juknevičius K. Lietuviai saleziečiai misijose, XXI *amžius*, 1995, nr. 30.

R. L.

JONAS MARTIŠEVSKIS (Martyszewski; 1801 05 30–1862 05 05). Kunigu išventintas 1828 m. rugpjūčio 1 d. **1828–1837 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1837–1839 m. – Sudargo parapijos vikaras, o vėliau iki mirties – Sudargo parapijos klebonas (kuratas). Buvo Marijampolės dekanato dekanu. Mirė Sudarge.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1829–1863.

A. K.

ANTANAS MASKELIŪNAS (1931 03 19 Vainiūnų k., Seirijų par.), kunigas, garbės prelatas. 1943 m. baigė Seirijų miestelio pradžios mokyklą, 1943–1950 m. mokėsi Alytaus I vidurinėje mokykloje, 1950–1955 m. – Kauno tarpdiecezinėje kunigų seminarijoje. Išventintas kunigu 1954 12 19. 1955–1956 m. buvo Šiaulėnų (Radviliškio r.) vikaras. 1956–1967 m. ėjo Sangrūdės, 1967–1970 m. – Kudirkos Naumiesčio klebono pareigas. 1970–1971 m. buvo Aleksoto klebonas ir dekanas. **1971 06 23–2010 08 26 – Sintautų klebonas** (1989 m. pradėjo tikybos pamokas mokykloje, 1990–1995 m. jo pastangomis atstatyta parapijos bažnyčia, o 1998 m. senojoje bažnyčioje įkurdintas kunigo Antano Tatarės memorialinis muziejus), iki 2006 m. – kartu ir Šakių dekanato dekanas. Nuo 2010 08 gyvena Marijampolės specialiuosiuose socialinės globos namuose. 1992 05 08 popiežius suteikė jam garbės prelado titulą.

Lit.: Vilkaviškio vyskupijos kurijos kanclerio kunigo Žydrūno Kulpio 2012 02 23 informacija ir kt.

R. L.

JUOZAS MATULEVIČIUS (1914 04 13 Alytujė–1994 01 28 Simnė), kunigas. Baigė Miklusėnų pradžios mokyklą, 1935 m. – Alytaūs gimnaziją, 1940 m. – Vilkaviškio kunigų seminariją. 1940 06 09 išventintas kunigu. 1940–1946 m. buvo Krosnės vikaras, 1946–1949 m. – Lankėliškių, 1949–1950 m. – Marijampolės, **1950 10–1950 11 – Sintautų**, 1950–1967 m. – Šakių, 1967–1981 m. – Simno klebonas, 1981–1983 m. – Sántaikos (Alytaus r.) administratorius, 1984 m. – Simno (nuo 1985 m. – garbės) klebonas. Mirė ir palaidotas Simnė.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. M–006.

Lit.: Barkauskas J. A. a. Kun. Juozas Matulevičius, *Katalikų kalendorius žinynas 1995*, Vilnius, 1995, p. 74–76.

R. L.

IGNOTAS MECEVIČIUS, MICEVIČIUS (Miecewicz). **1792 m. buvo Sintautų bažnyčios kamendorius. 1804–1808 m. – Sintautų parapijos klebonas (kuratas).** Iš vietos ūkininkų pirkto bažnyčiai žemės, savo lėšomis pastatė kleboniją ir ūkinius pastatus.

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis. Metai 1805, 1807, 1808; *Lietuvs sakralinė dailė*, Vilnius, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 6: Šakių dekanatas, d. 2: Naudžiai – Žvirgždaičiai, Vilnius, 2007, p. 253.

A. K.

JURGIS MICKEVIČIUS (Mickiewicz; 1792 04 19–1853 09 06), buvęs pranciškonas. Gimė Naumiesčio parapijoje. 1814 m. į pranciškonų noviciatą priimtas Vilniuje ir pasiūstas į Pinską. Pinske gavo kunigystės šventimus. Kunigu išventintas 1816 m. gruodžio 15 d. Tapęs kunigu, sugrįžo į Seinų vyskupystę. **1821, 1823, 1824 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1828 m. – Žemėsios Panemūnės parapijos klebonas (kuratas), kuriuo išbuvo iki mirties. Mirė Žemojoje Panemunėje.

Archyvai: LVKA, sign. II 143, l. 106 (Atsakymas į anketos klausimus apie atvykimą iš Rusijos imperijos į Lenkijos karalystę. 1849 m.), II 212, l. 210 (Pranešimas apie mirtį.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1823–1854.

A. K.

JONAS MIKALOJEVSKIS (Mikolaiewski; 1804 09 30–1871 10 13). Gimė Kalvarijos parapijoje (Kalvarijos apskr.). Mokėsi Gražiškiuose. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1827 m. Kunigu išventintas 1829 m. liepos 4 d. 1830 m. – Bėrzyko parapijos vikaras. **1833, 1834, 1837 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1837–1840 m. – Kalvarijos parapijos vikaras. Lankėliškių parapijos klebonu (kuratu) J. Mikalojevskis paskirtas 1840 m. ir juo išbuvo iki mirties. Mirė Lankėliškiuose.

Archyvai: LVKA, sign. II 94, lapai nenumeruoti, II 114, lapai nenumeruoti, II 218, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1073, ap. 1, b. 548, l. 38–55 (Seinų vyskupijos kunigų sąrašas. 1866); f. 1009, ap. 7, b. 76 (Byla apie dalies turto išskyrimą iš likusio turto po Lankėliškių parapijos klebono Jono Mikalojevskio mirties Lankėliškių bažnyčios naudai ir apie Jurgio Maciukevičiaus paskyrimą šios parapijos administratoriumi. 1871–1894).

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1830–1872.

A. K.

PETRAS ORLICKAS (1922 12 31 Kaune–2000 02 27 Pilviškiuose), kunigas. Pradžios ir septynmetę mokyklą baigė Kampių kaime, Jósvainių valsčiuje. 1946–1949 m. mokėsi Kauno I suaugusiųjų gimnazijoje, 1950–1952 m. dirbo Kauno centrinio pašto Ryšių skyriuje ir buvo arkikatedros zakristijonas. 1953 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją, 1958 03 23 vysk. J. Steponavičiaus išventintas kunigu. Buvo paskirtas Kudirkos Naumiesčio parapijos vikaru; 1959 m. – Valākėbūdžio parapijos klebonu, **1961 m. jam papildomai patikėtos ir Sintautų vikaro pareigos.** 1966 m. paskirtas Margininkų klebonu, 1969 m. – Aukštosios Panemūnės ir Mārgininkų vikaru (1971 m. nubaustas 50 rb. bauda už darbą su Margininkų parapijos jaunimu). 1971 m. buvo Santaikos parapijos (čia 1975 m. išpėtas dėl vaikų patarnavimo mišioms), nuo 1978 m. – Liubavo, 1981 m. – Paluobių, 1988 m. – Paluobių ir Braziūkų parapijų administratorius. 1989 m. išleistas pastoraciniam darbui į Vėdžių parapiją Baltarusijoje. 1990 m. grįžo į Lietuvą, paskirtas Kaišiadorių vyskupijos Labanoro parapijos, 1991 m. – Jōniškio, 1992 m. – Dusmenų administratoriumi. 1993 m. grįžo į Vilkaviškio vyskupystę ir buvo paskirtas Skardupių parapi-

jos klebonu. Nuo 1994 m. – Mārgininkų klebonas, nuo 1996 m. iki mirties – Pilviškių parapijos altaristas, ten ir palaidotas.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. NO–004.

Lit.: Mirė kun. Petras Orlickas (1922–2000), *Bažnyčios žinios*, 2000, nr. 5; *LKB Kronika*, Chicago, 1974, t. 1, p. 62–63; *LKB Kronika*, Chicago, 1976, t. 3, p. 97.

R. L.

JONAS PALUKAITIS (1904 04 29 Kasikėnų k., Sintautų vls. Šakių apskr.–2003 04 06 Vilniuje), kunigas. Mokėsi Kudirkos Naumiesčio (tuomet Vladislavovo) pradžios mokykloje ir Šakių bei Kudirkos Naumiesčio gimnazijose. 1921 m. įstojo į Gižų kunigų seminariją, 1927 06 05 vyskupo A. Karoso buvo išventintas kunigu. 1927–1928 m. buvo Šveičėžio, 1928–1932 m. – Seirijų, 1932–1933 m. – Žemėsios Panemūnės, 1933–1938 m. – Šakių, 1938–1940 m. – Vilkaviškio katedros, 1940 05–1941 09 Virbailio vikaras, 1941 09–1950 08 – Zapėyškio klebonas, 1950 08 perkeltas į Vilkaviškį eiti parapijos klebono ir dekanato pareigas. 1952 04 iškeltas į Karmėlavos parapiją, 06 01 buvo suimtas. 1952 07 11 nuteistas už antisovietinę veiklą Kauno srities teismo 25 metams. Iki 1954 10 kalėjo Šiaurės Kuzbaso koncentracijos stovykloje. **1956 m. grįžęs į Lietuvą, buvo paskirtas Sintautų altaristu**, 1959 m. – dviem mėnesiams Alytaus šv. Angelų Sargų parapijos altaristu (aptarnavo ir Pūnią), po to **grįžo į Siūtautus laikinu klebonu (1959 10 17–1960 01 27)**, gydėsi Kaune. 1960 m. paskirtas Veisiejų vikaru, 1962 m. – Krosnės klebonu. Po metų už vaikų katekizavimą prarado kulto tarnautojo registracijos pažymėjimą. 1964 m. buvo paskirtas altaristu į Lėipalingį, 1965 m. – Kalvarijos vikaru, 1966 m. – Marijampolės vikaru. Nuo 1967 m. buvo Sangrūdės klebonas, nuo 1970 m. – Alksninės klebonas. 1975 m. paskirtas altaristu į Kalvariją, 1976 m. – į Priėnus, kur šias pareigas ėjo vikaro teisėmis. Dėl sveikatos amputavus iš pradžių vieną, po to ir kitą koją, nuo 2001 m. iki mirties buvo globojamas giminaičių Vilniuje. Palaidotas Kudirkos Naumiesčio kapinėse.

Archyvai: J. Palukaičio baudžiamoji byla, *LYA*, f. K 1, ap. 58, b. 14947; *VVKA*, f. 1, ap. 14, b. P–002.

Lit.: Užupis J. Sekminių pietus valges tris metus, *XXI amžius*, 1997, nr. 40, p. 3; Mirė kun. jubil. Jonas Palukaitis (1904–2003), *Bažnyčios žinios*, 2003, nr. 7.

R. L.

VINCENTAS PAULIONIS (Paulanis; 1860 08 25–1931 12 10). Gimė Santakės kaime, Kalvarijos parapijoje (Kalvarijos apskr.). Marijampolės gimnazijoje baigė 6 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1879 m. Kunigu išventintas 1884 m. vasario 10 d. 1884–1885 m. buvo Naūmiesčio parapijos kapelionas. 1885–1887 m. – Račkų parapijos vikaras. 1887–1890 m. studijavo Romoje, bet mokslinio laipsnio negavo. 1891–1895 m. laikinai gyveno Vilkaviškio parapijoje. 1895–1897 m. – Naumiesčio parapijos vikaras. **1897–1900 m. – Sintautų parapijos vikaras. Nuo 1900 iki 1922 m. – Sintautų parapijos klebonas (administratorius).**

1907 m. rugsėjo 9 d. sudegė Sintautų medinė bažnyčia. Mūrinės bažnyčios kertinis akmuo pašventintas 1913 m. birželio 15 dieną. Bažnyčios statybą sutrukdė Pirmasis pasaulinis karas, todėl bažnyčia baigta statyti po karo. 1922–1926 m. – Mirosławo parapijos klebonas. 1926–1931 m. – Igliaukos parapijos klebonas. Parašė ir išvertė religinių knygų. Mirė Igliaukoje.

Archyvai: LVKA, sign. II 106, lapai nenumeruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1885–1915; Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis Seinensis in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924, 1925, 1926; Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1927–1932; Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, II leidimas, Marijampolė, 2003, p. 687.

A. K.

MOTIEJUS PETRAUSKAS (1888 02 24 Išlaužo par.–1964 06 16 Marijampolėje), kunigas. Baigė Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją, 1912 m. – Seinų kunigų seminariją. 1912 03 03 išventintas kunigu. 1912–1916 m. buvo Vižainio vikaras, 1916–1917 m. – Marijampolės, 1918–1921 m. – Griškabūdžio, **1921–1922 m. – Sintautų** (organizavo naujosios mūrinės bažnyčios statybą), 1922–1923 m. – Lukšių vikaras, 1923–1940 m. – Marijampolėje dislokuoto IX pėstininkų pulko kapelionas. 1940–1941 m. pareigų neturėjo, 1941–1949 m. buvo Alksnėnų klebonas, 1949–1950 m. – Vilkaviškio klebonas ir dekanas, 1950–1960 m. – Marijampolės klebonas ir dekanas, 1960–1964 m. – šios parapijos altaristas ir dekanas. Mirė Marijampolėje, palaidotas parapijos kapinėse. 1934 m. kaip karo kapelionas buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo IV laipsnio ordinu.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. P-006.

Lit.: Kavaliauskas V. *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, p. 329.

R. L.

SIMONAS ADOMAS POVILAITIS (Powilajtys; 1869 11 21–1948 03 05). Gimė Leitmargių kaime, Vilkaviškio parapijoje. Marijampolės gimnazijoje baigė 5 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1887 m. Kunigu išventintas 1892 m. lapkričio 27 d. **1893–1897 m. laikinai dirbo Sintautų parapijoje**. 1898 m. – Bėrznyko parapijos vikaras. 1899 m. – Vižainio parapijos vikaras. 1899–1902 m. – einantis Vižainio parapijos administratoriaus pareigas prie kun. S. Bučinskio. 1902–1903 m. – Vižainio parapijos vikaras. Nuo 1903 m. lapkričio 1 d. buvo Suválkų 1-osios, 4-osios ir 5-osios pradžios mokyklų tikybos mokytojas ir Suvalkų parapijos vikaras. Šias pareigas ėjo iki 1905 m. 1905–1915 m. – Suvalkų mergaičių gimnazijos tikybos mokytojas. 1922 m. – einantis Kalvarijos parapijos klebono pareigas ir Kalvarijos dekanato dekanas. 1923–1935 m. – Kalvarijos parapijos klebonas ir dekanato dekanas. 1935 m., po prelato Mato Dabrilos mirties, paskirtas Vilkaviškio parapijos klebonu. 1936 m. – Vilkaviškio vyskupystės generalvikaras ir Vilkaviškio parapijos klebonas. Šias pareigas ėjo 1940 m. Vėliau buvo Barzdų parapijos klebonas. For-

muliare rašoma: „*Nuo 1944 m. rugsėjo 28 d. iki 1945 m. balandžio 5 d. gyvenau Vokietijoje, vokiečių kariuomenės išvežtas*“.

Archyvai: LVKA, sign. II 106, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1909, l. 24; VVKA, f. 1, ap. 14, P-016 (Kun. S. A. Povilaičio asmens byla. B. m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1894–1915; Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis Seinensis in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924, 1925, 1926; Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri proviciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1927–1940; Reitalaitis J. Kalvarija, *LKMA metraštis*, Roma, 1967, t. 3, p. 111; Butautas-Kudirka R. *Pilviškių ir Barzdų parapijos – jų ganytojai*, Vilnius, 2011, p. 126.

A. K.

JUOZAPAS PUODŽIUKAUSKAS (Podziukowski; 1806 03 11–?). Gimė Skaistgirių kaime, Sintautų parapijoje (Marijampolės apskr.). Seinuose baigė 5 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1831 m. ir vėl naujai buvo priimtas 1832 m. Kunigu išventintas 1834 m. liepos 13 d. 1837 m. – Punsko parapijos vikaras, juo buvo iki 1843 m. 1843–1844 m. – Bařtninkų parapijos vikaras. 1844–1849 m. – Zapýškio parapijos vikaras. 1849–1854 m. – Krókialaukio parapijos vikaras. **1854–1855 m. Sintautų parapijos vikaras.** 1855–1858 m. – Plókščių parapijos vikaras. 1858–1859 m. – Sudárgo parapijos vikaras. 1858 m. – Lukšių parapijos vikaras, juo buvo ir 1863 metais.

Archyvai: LVKA, sign. II 100, lapai nenumeruoti, II 112, lapai nenumeruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1837–1863.

A. K.

KLEMENSAS PUSDEŠRIS (1897 02 22 Jókeliškių k., Kidulių vls., Šakių apskr.–1953 10 06 Rusijoje), kunigas. Baigė Marijampolės gimnazijos 4 klases, vyskupystės kunigų seminariją Gižuose. 1923 07 15 išventintas kunigu. 1923–1926 m. buvo Kalvarijos, 1926–1931 m. – Slavikų, **1931–1937 m. – Sintautų vikaras.** 1937–1942 m. Ažuolų Būdės, 1942–1947 m. – Žemósios Panemūnės klebonas. 1949 12 30 Žemójoje Panemūnėje buvo suimtas už antisovietinę veiklą (vokiečių okupacijos metais skaitė vyskupų ganytojų laiškus, vėliau laikė pamaldas už žuvusius partizanus) ir nubaustas 10 m. kalėjimo. Kalintas Molotovo srityje, Kizelio koncentracijos stovykloje. Ten ir mirė, palaidojimo vieta nežinoma.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. P-011; K. Pusdešrio baudžiamoji byla, LYA, f. K 1, ap. 58, b. P 12073 LI.

Lit.: *Lietuvių enciklopedija*, t. 24, p. 261; Brizgys V. *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje. 1940–1944 m.*, Chicago, 1977, p. 57; Plioraitis I. *Laisvės taurus ilgesys*, Kazlų Rūda, 2006, p. 116–135.

R. L.

SIMONAS RAČIŪNAS (Raczunas; 1850 07 11–1924 10 24). Marijampolės gimnazijoje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1869 m. Kunigu išventintas 1874 m. vasario 28 d. Paskirtas į Vilkaviškio para-

piją kapelionu, kur buvo iki 1877 m. Yra Seinų vyskupo P. P. Viežbovskio 1876 m. spalio 6/18 d. raštas Suvalkų gubernatoriui, kad kun. S. Račiūną paskyrė į Prienų parapiją, taip pat 1877 m. sausio 18/30 d. raštas Varšuvos generalgubernatoriui, kad kun. S. Račiūną paskyrė Garliavės parapijos vikaru, kur buvo iki 1880 m. **1880–1884 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1884–1888 m. – Léipalingio parapijos vikaras. 1888–1890 m. – Mirosłávo parapijos klebonas (administratorius). 1890–1910 m. – Krókialaukio parapijos klebonas (administratorius). 1895–1906 m. – tikybos mokytojas Krokialaukio pradžios mokykloje. 1910 m. – Paežerėlių koplyčios kapelionas; juo buvo ir 1915 m. 1922, 1924 m. – Griškabūdžio parapijos altaristas. Mirė Griškabūdyje.

Archyvai: LVKA, sign. II 105, lapai nenumeruoti, II 218, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1493 (Byla apie kun. S. Račiūno nusikalstamus veiksmus. 1896 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1875–1915; Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis Seinen-sis in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924; *Tiesos kelias*, 1925, Nr. 1, p. 62.

A. K.

PRANCIŠKUS RADŽIŪNAS (1880 09 23 Gulbiniškių k., Liudvinavo vls., Marijampolės apskr.– 1950 08 27 Regensburge (Vokietijoje), kunigas. Baigė Seinų kunigų seminariją, išventintas 1903 10 25. Buvo Pūnsko, Lazdijų, Griškabūdžio, Bařtininkų ir Pilsiškių vikaras. 1917 m. pradėjo steigti Žvirgždaičių parapiją (1922 m. baigė ten statyti bažnyčią). 1924 m. paskirtas Plókščių klebonu. Buvo kunigų savišalpos draugijos iniciatorius. **1931–1937 12 – Sintautų klebonas,** vėliau – Pájevonio klebonas. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, ilgesnį laiką gyveno Augsburgėje. Mirė Regensburge (Vokietija).

Lit.: *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 24, p. 407; *Directorium divini officii ad usum dioecesis Sejnensis seu Augustoviensis... pro anno Domini 1906*, Varsaviae, 1905, p. 33.

R. L.

ANTANAS RAULINAITIS (Raulinajtys; 1852 05 19–1919). Marijampolės gimnazijoje baigė 6 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1870 m. Kunigų išventintas 1875 m. gegužės 22 d. Paskirtas į Krókialaukio parapiją kapelionu, kuriuo išbuvo iki 1877 m. Yra Seinų vyskupo P. P. Viežbovskio 1877 m. balandžio 29/gegužės 11 d. raštas Varšuvos generalgubernatoriui, kad kun. A. Raulinaitį paskyrė Kápčiamiesčio vikaru, kuriuo išbuvo iki 1883 m. **1884–1889 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1889–1891 m. Griškabūdžio filijos vikaras. 1891 m. birželio 08/20 d. Seinų vyskupo rašte Suvalkų gubernatoriui nurodoma, kad Griškabūdžio filijos vikaras kun. A. Raulinaitis paskirtas Kaletniko parapijos klebonu (administratoriumi). Varšuvos generalgubernatorius paskyrimą patvirtino 1891 m. liepos 23 d. Kaletniko parapijos administratoriumi buvo iki 1900 m. 1900–1904 m. – Veisiejų parapijos klebonas (administratorius). 1904–1907 m. – Šveņtežerio parapijos

klebonas (administratorius). 1907–1910 m. – Gudėlių filijos vikaras rektorius. 1910 m. – Skriaudžių parapijos klebonas (administratorius), kuriuo išbuvo iki 1915 m.

Archyvai: LVKA, sign. II 105, lapai nenumeruoti, II 218, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1323 (Byla apie Griškabūdžio filijos vikaro kun. Antano Raulinaičio paskyrimą Kaletniko parapijos administratoriumi ir laikinai prie Kaimelio bažnyčios gyvenančio Baltramėjaus Bataičio paskyrimą Griškabūdžio vikaru. 1891 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1876–1915.

A. K.

PRANAS RIAUBA (1904 01 05 Prūsėlių k., Šakių vls.–1945 01 14 Griškabūdyje), kunigas. Mokėsi Šakių gimnazijoje, Vilkaviškio kunigų seminarijoje, 1933 06 11 išventintas kunigu. Buvo Pakuonio, 1933–apie **1937 m.** Virbalio, **Sintautų**, Griškabūdžio **vikaras**, vėliau pastarosios parapijos klebonas. Ten žuvo sproguis bombai.

Lit.: *Zanavykija*, Čikaga, 1979, t. 2, p. 236; Gustaitis A, *Iš griuvėsių pakilusi*, Marijampolė, 1995, p. 14; *Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1937*, p. 166.

R. L.

DONATAS ROLSKIS (1979 11 23 Karališkių k., Kaimelio par., Šakių r.), kunigas. Vilkaviškio katedroje vyskupo R. Norvilos išventintas kunigu 2005 05 08 ir paskirtas Šakių parapijos vikaru; 2006 07 31 paskirtas Pūnsko parapijos (Lenkijoje) vikaru, **nuo 2010 08 26 eina Sintautų klebono pareigas**.

Lit.: *Bažnyčios žinios*, 2005, Nr. 10, p. 4 ir kt.

R. L.

KAZIMIERAS SAKALAUSKAS (Sokołowski; 1859 01 18–1918). Gimė Aĭksniškių kaime, Skriaudžių parapijoje (Marijampolės apskr.). Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1877 m. Kunigu išventintas 1882 m. vasario 12 d. 1882–1887 m. – Lankėliškių parapijos kapelionas. 1887–1890 m. – Lankėliškių parapijos vikaras. 1890 m. kovo 11/23 d. Seinų vyskupas rašte Suvalkų gubernatoriui nurodo, kad laikinai Lankėliškių parapijoje gyvenantį kun. K. Sakalauską paskyrė Višakio Rūdės filijos vikaru. Varšuvos generalgubernatorius paskyrimą patvirtino 1890 m. birželio 19 d. 1893 m. Višakio Rūdės filijos vikaru išbuvo iki 1893 m. **1893–1895 m. – Sintautų parapijos vikaras**. 1895–1897 m. – Pilviškių parapijos vikaras. 1897–1907 m. – Gudėlių filijos vikaras rektorius. 1907 m. paskirtas Šveičėžio parapijos klebonu (administratoriumi) ir juo buvo iki 1915 m.

Archyvai: LVKA, sign. II 106, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1310 (Byla apie laikinai Lankėliškių parapijoje gyvenančio kun. Kazimiero Sakalausko paskyrimą Višakio Rūdės filijos etatiniu vikaru. 1890 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1883–1915; Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, 2 leidimas, Marijampolė, 2003, p. 504; Butautas-Kudirka R. *Pilviškių ir Barzdų parapijos – jų ganytojai*, Vilnius, 2011, p. 62.

A. K.

PRANCIŠKUS SENDZIUKAS (Sendziuk; 1872 12 01–?). Gimė Lipūtiškės kaime, Pīlviškių parapijoje (Marijampolės apskr.). Marijampolės gimnazijoje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1891 m. Kunigu išventintas 1896 m. gegužės 17 d. 1897 m. buvo be pareigų. **1897–1898 m. laikinai buvo Sintautų parapijoje.** 1898–1900 m. be pareigų. 1900–1901 m. – Lazdijų parapijoje laikinai. 1901–1902 m. – Rudaminės parapijos vikaras. 1902–1906 m. – be pareigų. 1906–1907 m. – Māžojo Plòcko parapijos vikaras. 1907–1909 m. – buvusios Vansòšo karmelitų bažnyčios rektorius. 1909–1911 m. – Dombrūvkos parapijos klebonas (administratorius). 1911–1915 m. laikinai dirbo Gižų parapijoje.

Archyvai: LVKA, sign. II 107, lapai nenumėruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1897–1915.

A. K.

MARTYNAS SINKEVIČIUS, kitur SENKEVIČIUS (Sinkiewicz, Sienkiewicz; ?–1826 03 28). **1818 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1821 m. – Šunskų filijos vikaras. 1824 m. – Šunskų filijos administratorius. Mirė Šunskuosė.

Archyvai: LVKA, sign. II 212, l. 23 (Pranešimas apie mirtį.)

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis. Metai Domini 1818; Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1821, 1824.

A. K.

PRANCIŠKUS SKARVIDAS (Skorwid). Nuo 1798 m. – Geļgaudiškio klebonas; juo buvo 1805, 1807, 1808 m. **Pranciškus Augustaitis nurodo, kad P. Skarvidas buvo Sintautų klebonas, atkeltas iš Gelgaudiškio.**

Archyvai: LVKA, sign. II 317, lapai nenumėruoti.

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis. Metai 1805; 1807, 1808; Augustaitis P. Seinų dijecezijos bažnyčių monografija, *Vadovas*, 1911, Nr. 34, p. 160.

A. K.

JUOZAPAS SKINKIS (Skinkis; 1870 11 16–1943 01 24). Gimė Añtupių kaime, Vilkaviškio parapijoje (Vilkaviškio apskr.). Marijampolės gimnazijoje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1889 m. Kunigu išventintas 1894 m. liepos 1 d. 1896–1898 m. laikinai dirbo Igliaukos filijoje. **1898–1900 m. laikinai dirbo Sintautų parapijoje.** 1900–1902 m. – Garliavės parapijos vikaras. 1902–1905 m. – Ketūrvalkių parapijos vikaras. 1905–1908 m. – Lukšių parapijos vikaras. 1908–1909 m. – Zapyškio parapijos vikaras. 1909 m. paskirtas į Žemėsios Panemūnės parapiją vikaru, kuriuo išbuvo iki 1915 m. 1922 m. – jau Žemosios Panemunės parapijos klebonas ir dekanato dekanas; šias pareigas ėjo iki 1940 m.

Archyvai: LVKA, sign. II 106, lapai nenumėruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1897–1915; *Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis*

Seinensis in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924, 1925, 1926; Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1927–1940; *Šaltinis*, 1930, Nr. 49, p. 631.
A. K.

MYKOLAS SNABOVSKIS (Snabowski; 1799 09 05–?). Kunigu išventintas 1827 m. liepos 31 d. 1827–1830 m. – Griškabūdžio filijos vikaras. 1831 m. – Ūdrijos vikaras. 1833, 1834 m. – Balbiėriškio parapijos vikaras. 1837 m. – Priėraslio parapijos vikaras. 1838, 1839 m. – Pilypāvo parapijos vikaras. 1841 m. buvo Plūtiškėse. 1843 m. – Zapyškio parapijos rezidentas. 1844 m. – Zapyškio parapijos vikaras. 1844–1848 m. – Ūdrijos parapijos vikaras. 1848–1849 m. – Kalvarijos parapijos vikaras. 1849–1853 m. Zapyškio parapijos vikaras. 1854 m. – Zapyškio bažnyčios emeritas. 1854–1860 m. – Naumiesčio parapijos rezidentas. **Nuo 1860 m. buvo Sintautų parapijos rezidentas.** 1870, 1872 m. – Naumiesčio parapijos rezidentas.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1828–1872.
A. K.

JUOZAPAS SRIUOGINIS (Sroginis; 1867 05 19–1943 02 24). Gimė Suodžiu kaime, Naumiesčio parapijoje (Naumiesčio apskr.). Marijampolės gimnazijoje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1884 m. Kunigu išventintas 1890 m. birželio 24 d. Laikinai buvo pasiūstas į Liachovo parapiją. 1891 m. birželio 11 d. Vėrėšuvos generalgubernatorius patvirtino Seirijų parapijos vikaru, kur buvo iki 1893 m. 1893–1895 m. – Lukėių parapijos vikaras. 1895–1896 m. – Griškabūdžio filijos vikaras. 1896–1906 m. – Vilkaviėškio parapijos vikaras. 1906–1907 m. – Kāpčiamiesčio parapijos vikaras. 1907–1909 m. – Liudvināvo parapijos vikaras. 1909–1915 m. – Igliaukos filijos vikaras rektorius. 1922 m. – Igliaukos parapijos klebonas. **1922–1932 m. – Sintautų parapijos klebonas. 1932 m. – rezidentas Sintautuose, kur iėbuvo iki 1940 m.** Katalikiėškos spaudos bendradarbis.

Archyvai: LVKA, II 106, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1326.
Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1891–1915; Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis Seinensis in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924, 1925, 1926; Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1927–1940.
A. K.

JUOZAS STANAITIS (1892 08 13 Skaistgirių k.–1945 09 19 Lėipalingyje), kunigas. Mokėsi Sintautuose, baigė Seinų kunigų seminariją, kunigu išventintas 1915 08 01. **Vikaravo Sintautuose**, Lukėiuose. Čia darbavosi prie bažnyčios remonto. 1919 m. – Vilkaviėškio seminarijos prokuratorius, vienas seminarijos statytojų. **1923–1926 m. – vikaras Sintautuose**, labai daug prisidėjo statant ir įrengiant Sintautų mūrinę bažnyčią. Mirė Leipalingyje, ten palaidotas.

Lit.: Jacevičius J., Vilčinskienė V. *Sintautų parapija*, Marijampolė, 2003, p. 40, 140–141; *Elenchus ecclesiarum et cleri Dioecesis Seinensis pro anno Domini*

1922, Marijampolė, 1922, p. 37; *Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1937*, Klaipėda, [1937], p. 277. R. L.

ANTANAS STANKEVIČIUS (Stankiewicz; 1794 06 30–1865 05 19). Mokėsi Vašnių seminarijoje. 1820 m. spalio mėn. priimtas į Tikocino kunigų seminariją. Kunigu išventintas 1822 m. rugpjūčio 15 d. **1823 m. Sintautų parapijoje (schol. paroch.) 1824–1830 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1830–1831 m. – Plókščių parapijos vikaras. 1832–1838 m. – Griškabūdžio filijos vikaras. Nuo 1838 m. iki mirties buvo Radzilovo parapijos klebonas (kuratas). Mirė Radzilove.

Archyvai: LVKA, sign. II 143, l. 81–82 (Atsakymas į anketos klausimus apie atvykimą iš Rusijos imperijos į Lenkijos Karalystę. 1849 m.), II 129, l. 61, II 212, l. 303 (Pranešimas apie mirtį.); LVIA, f. 1073, ap. 1, b. 741, l. 28.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1823–1863.

A. K.

JERONIMAS ŠATEIKA (Hieronim Szatejko; ?–1813 12 08), buvęs karmelitas. 1798 m. buvo Griškabūdžio karmelitų vienuolyne, 1805 m. – Griškabūdžio bažnyčios rektorius, 1807 m. – Griškabūdžio filijos vikaras. **1808 m. – Sintautų parapijos vikaras.** Mirė būdamas Griškabūdžio vikaru.

Archyvai: LVKA, sign. II 317, lapai nenumeruoti.

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis. Metai 1805, 1807, 1808, 1815; Totoraitis J. *Siduvos Suvalkijos istorija*, II leidimas, Marijampolė, 2003, p. 671.

A. K.

ANTANAS ŠLIVINSKIS (Śliwiński; 1855 09 22–1905 08 28). Marijampolės gimnazijoje baigė 5 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1873 m. Kunigu išventintas 1878 m. rugsėjo 29 d. Paskirtas į Rùmbonių parapiją vikaru, kur išbuvo iki 1881 m. 1881–1884 m. – Pakúonio parapijos vikaras. 1884–1885 m. – Račkų parapijos vikaras. 1885–1888 m. – be pareigų. 1888–1891 m. – Lukšių parapijos vikaras. 1891–1893 m. – Miroslávo parapijos vikaras. 1893–1896 m. – Alvìto parapijos vikaras. 1897–1898 m. – Pùnsko parapijos vikaras. 1899 m. – be pareigų. 1899–1900 m. – Pakúonio parapijos vikaras. 1900–1903 m. – Kaimėlio filijos vikaras rektorius. **1903–1905 m. – Sintautų parapijos vikaras.**

Archyvai: LVKA, sign. II 105, lapai nenumeruoti, II 218, lapai nenumeruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1879–1906.

A. K.

ANTANAS TATARĖ (Tatare; 1805 05 07–1889 12 25). Gimė Rýgiškių kaime, Griškabūdžio parapijoje (Marijampolės apskr.). Pradžios mokslą ėjo Griškabūdyje ir Naūmiestyje. Seinuosė baigė 3 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1832 m. Kunigu išventintas 1834 m. liepos

13 d. Paskirtas Balbiėriškio vikaru, po poros metų – Ilguvės parapijos vikaru. 1839–1853 m. buvo Lukšių parapijos vikaras. Lukšiuose įsteigė pradžios mokyklą. **1853–1855 m. buvo Sintautų parapijos administratorius. 1855–1863 m. Sintautų parapijos klebonas (kuras).** Būdamas Sintautų klebonu, pastatė naują varpinę ir nupirko didelį naują varpą, atnaujino šventoriaus tvorą, pastatė naują kleboniją, prieglaudą, sutvarkė ūkinius klebonijos pastatus. Suremontavo bažnyčią: sienas ištiesino ir sutvirtino, iš išorės apkalė lentomis, iš vidaus ir išorės nudažė. Taip pat sudėjo naujas lubas, parūpino tris naujus altorius, sakyklą, naujų vėliavų, suremontavo vargonus, dviem altoriams ir dviem vėliavoms pats nutapė paveikslus. Įsteigė prieglaudą vargšams. Už sukilimo rėmimą buvo ištremtas į Penzos guberniją. 1871 m. sugrįžo iš tremties, bet leista apsigyventi tik lenkiškoje Seinų vyskupystės dalyje. 1871–1889 m. – rezidentas Lomžoje, gyveno benediktinų vienuolyne. Mirė Lomžoje.

Archyvai: LVKA, sign. II 100, lapai nenumeruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1837–1891; Augustaitis P. Seinų dijecezijos bažnyčių monografija, *Vadovas*, 1911, Nr. 34, p. 160–161; Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, II leidimas, Marijampolė, 2003, p. 686–687; *Lietuvos sakralinė dailė*, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 6: Šakių dekanatas, d. 2: Naudžiai – Žvirgždaičiai, Vilnius, 2007, p. 252; Tatarė Antanas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1964, t. 30, p. 404–405.

A. K.

LAURYNAS BONAVENTŪRAS TAUTKEVIČIUS (Towtkiewicz; 1790 01 08–1858 11 01), buvęs bernardinus. Gimė Marijampolės apskrityje. 1813 m. gruodžio 30 d. priimtas į Vilniaus bernardinų vienuolyno noviciatą. Kunigu išventintas 1817 m. rugsėjo 30 d. 1821 m. kovo 4 d. iš Vilniaus sugrįžo į Seinų vyskupystę kaip į savo gimtąjį kraštą. **1823 m. – Sintautų parapijos kapelionas, 1824 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1828 m. Slavikų parapijos vikaras. Nuo 1828 m. iki mirties – Slavikų parapijos klebonas (kuras). Nuo 1857 m. – Marijampolės dekanato vicedekanas. Mirė Slavikuose.

Archyvai: LVKA, II 143, l. 108–110 (Atsakymas į anketos klausimus apie atvykimą iš Rusijos imperijos į Lenkijos karalystę. 1849 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1823–1859; Augustaitis P. Seinų dijecezijos bažnyčių monografija, *Vadovas*, 1911, Nr. 32, p. 375–376; Totoraitis K. *Sūduvos Suvalkijos istorija*, II leidimas, Marijampolė, 2003, p. 706.

A. K.

PRANCIŠKUS URBANAVIČIUS (Urbanowicz; 1867 01 29–?). Gimė Krekštėnų kaime, Krokialaukio parapijoje (Kalvarijos apskr.). Marijampolės gimnazijoje baigė 5 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1886 m. Kunigu išventintas 1891 m. birželio 24 d. **Laikiniai paskirtas į Sintautų parapiją (1891 m. liepos 23 d. Varšuvos generalgubernatoriaus raštas). Sintautuose išbuvo iki 1893 m.** 1893–1915 m. – Griškabūdžio filijos vikaras. 1922–1929 m. – Kāpčiamiesčio

parapijos klebonas. 1930 m. buvo Kalvarijoje. 1930–1938 m. – Alksninės
parapijos klebonas. 1938 m. dar ir Kalvarijos dekanato dekanas. 1939
ir 1940 m. – Naumiesčio parapijos rezidentas.

Archyvai: LVKA, sign. II 106, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1010, ap. 1,
b. 1329.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augus-
toviensis. Metai 1892–1915; Elenchus ecclesiarum et cleri dioecesis Sei-
nensis in Lithuania pro anno Domini 1922, 1924, 1925, 1926; Elenchus
omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro
anno Domini 1927–1940.

A. K.

JUOZAPAS ŪSAS (Ussas; 1846 04 30–1893 07 19). Gimė Užkertulių kai-
me, Būblėlių (Lešnictvos) gminoje (Marijampolės apskr.). Marijampolėje
baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1865 m. spalio 1 d.
Kunigu išventintas 1869 m. rugsėjo 2 d. **Paskirtas Sintautų parapijos
vikaru, kuriuo išbuvo iki 1873 m.** 1873–1875 m. – Lomžos para-
pijos vikaras. Yra Seinų vyskupo P. P. Viežbovskio 1875 m. sausio
3/15 d. raštas Suvalkų gubernatoriui, kad kun. J. Ūsą paskyrė Alvito
parapijos vikaru. Alvito parapijos vikaru buvo iki 1888 m. 1888–
1892 m. – Griškabūdžio filijos vikaras. 1891 m. kovo 9 d. Varšuvos
generalgubernatorius Griškabūdžio filijos vikarą J. Ūsą patvirtino
Šakių parapijos klebonu (administratoriumi). 1892, 1893 m. – Šakių
parapijos klebonas (administratorius). Mirė Šakiuose.

Archyvai: LVKA, sign. II 105, lapai nenumeruoti, II 218, lapai nenumeruo-
ti; LVIA, f. 1010, ap. 1, b. 1339.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augus-
toviensis. Metai 1870–1894.

A. K.

JUOZAS VAIČAITIS (1881 11 20 Santakų k., Sintautų vls. Šakių
apskr.–1961 02 07 Griškabūdyje), kunigas. 1893–1898 m. mokėsi Ma-
rijampolės gimnazijoje, 1904 m. baigė Seinų kunigų seminariją, dėl
silpnos sveikatos išventintas 1905 03 19. 1905–1918 m. buvo Šilavoto
vikaras, 1918–1919 m. – šios parapijos klebonas, **1919–1921 m. – Sin-
tautų vikaras**, 1921–1922 m. – Griškabūdžio vikaras, 1922–1942 m. –
šios parapijos klebonas (ten suremontavo bažnyčią, pastatė parapijos
namus), nuo 1942 m. – rezidentas. Ten mirė ir palaidotas bažnyčios
šventoriuje. Bendradarbiavo katalikiškoje spaudoje, parašė savo brolio
poeto Prano Vaičičio biografiją.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. V–002.

Lit.: Kun. Juozas Vaičaitis, Griškabūdžio klebonas, *Šaltinis*, 1928, Nr. 52,
p. 819; Misius K., Šinkūnas R. *Lietuvos katalikų bažnyčios*, Vilnius, 1993,
p. 493; Jacevičius J. Sintautų kunigai, antra dalis, [http://www.sintautai.
eu/sintautuose/1/136/sintautu-kunigai-antra-dalis](http://www.sintautai.eu/sintautuose/1/136/sintautu-kunigai-antra-dalis); Šileris Z. Griškabū-
džio klebonas Juozas Vaičaitis, *Suvalkija*, 2001, Nr. 2, p. 23–26.

R. L.

ANTANAS VARNAGIRIS (Warnagiris, 1850 05 13–1918 08 02). Gimė
Vidgirėlių kaime, Daukšių parapijoje (Kalvarijos apskr.). Marijampolės

gimnazijoje baigė 5 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1869 m. Kunigu išventintas 1874 m. vasario 28 d. **Yra Seinų vyskupo P. P. Viežbovskio 1874 m. kovo 8/20 d. raštas Varšuvos generalgubernatoriui, kad paskyrė Sintautų parapijos vikaru. Sintautų parapijos vikaru išbuvo iki 1877 m.** Yra ir Seinų vyskupo P. P. Viežbovskio 1877 m. rugsėjo 1/13 d. raštas Varšuvos generalgubernatoriui, kad kun. A. Varnagirį paskyrė Zapýškio parapijos vikaru, kur išbuvo iki 1881 m. 1882 m. – Ūdrijos parapijos vikaras. 1884 m. nuvyko į Jungtines Amerikos Valstijas. Iš pradžių dirbo mišrioje lenkų-čekų parapijoje Independence, Wisc. 1885–1886 m. Niujorke bandė įkurti lietuvišką Švč. Trejybės parapiją, bet buvo per mažai lietuvių tikinčiųjų. 1886 m. Frelande Scrantono vyskupystėje įkūrė mišrią lenkų-lietuvių parapiją. Po kiek laiko tapo Plymoutho mišrios parapijos klebonu, iš kur aptarnaudavo ir Pitstono lietuvius. 1889 m. metė kunigystę ir baigė gydytojo mokslus.

Archyvai: LVKA, sign. II 105, lapai nenumeruoti, II 218, lapai nenumeruoti.

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1875–1882; Varnagiris Antanas *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1965, t. 33, p. 145–146.

A. K.

JUOZAPAS VASIUKVIČIUS (Wasiukiewicz; 1830 04 14–1898 11 20). Kilęs iš Krokialaukio gminos (Kalvarijos apskr.). Marijampolės apskrities mokykloje baigė 4 klases. Į Seinų kunigų seminariją įstojo 1852 m. Kunigu išventintas 1856 m. birželio 23 d. 1856–1858 m. – Aukštėsios Panemūnės parapijos vikaras. 1858–1859 m. – Pakúonio parapijos vikaras. 1859–1860 m. – Vištýčio parapijos vikaras. 1860–1862 m. – Raigardo parapijos vikaras. 1862–1864 m. buvo Veisiejų parapijos vikaru. **1864–1898 m. – Sintautų parapijos klebonas (administratorius). Sintautų klebonu paskirtas po kun. Antano Tatarės tremties.** Tęsė kun. A. Tatarės skleistas vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivybės idėjas, saugojo jo paliktą biblioteką ir rankraščius. Rėmė kun. A. Tatarę tremtyje. Klebonijoje lankydavosi ir rasdavo prieglobstį knygnešiai. Palaikė ryšius su kunigu knygnešiu Martynu Sederevičiumi ir iš jo gaudavo lietuviškos spaudos. Mirė Sintautuose.

Archyvai: LVKA, sign. II 89, lapai nenumeruoti; LVIA, f. 1073, ap. 1, b. 548, l. 38–55 (Seinų vyskupijos kunigų sąrašas. 1866 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1857–1900; Kaluškevičius B., Misius K. *Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai 1864–1904*, Vilnius, 2004, p. 513.

A. K.

ANTANAS VEBELIŪNAS (1892 11 05 Šūklių k., Žaliosios vls., Vilkaviškio apskr.–1979 11 08 Ažuolų Būdoje), kunigas. 1903–1907 m. mokėsi Žaliosios pradžios mokykloje, 1907–1911 m. – generolo Razumeičiko Vilkaviškyje įsteigtoje privačioje berniukų gimnazijoje, 1911–1915 m. – Seinų seminarijoje, 1915–1916 m. – Peterburgo kunigų seminarijoje, 1916–1917 m. – Peterburgo dvasinėje akademijoje. Išventintas kunigu Peterburge 1916 05 08. 1917–1918 m. buvo Vilianų

parapijos (Latvijoje), 1918–1919 m. – Plokščių, 1919–1922 m. Kudirkos Naumiesčio, 1922–1927 m. Miroslovo vikaras. 1927–1928 m. Veiverių klebonas ir progimnazijos kapelionas, 1928–1933 m. – Šakių klebonas (nuo 1930 m. ir dekanas), 1933–1937 m. – Pajevonio klebonas ir Bartininkų dekanas, **1937–1947 m. – Sintautų klebonas**, 1947–1951 m. – Nemirū, 1951–1954 m. – Bagótosios, 1954 02–1954 11 – Aleksóto, 1954–1959 m. – Aukštósios Panemūnės (ėjo Bažnytinio tribunolo teisėjo, notaro, seminarijos ekonominės komisijos nario pareigas), nuo 1960 m. iki mirties Ažuolų Būdós klebonas. Ten mirė, palaidotas parapijos kapinėse.

Archyvai: VVKA, f. 1, ap. 14, b. V-009; Strimaitis V. Vilkaviškio vyskupijos kunigų nekrologai 1974–1982, VUBR, f. 187-1250, l. 71.

R. L.

VINCENTAS VILMIKAS (Wilmik). **1818 m. – Sintautų parapijos vikaras.**

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis. Metai 1818.

A. K.

ANZELMAS VIZBARAS (Widzbor). 1805, 1807, 1808 m. – Bartininkų parapijos vikaras. 1818 m. – Garliavós parapijos vikaras. **1821 m. – Sintautų parapijos vikaras.** 1823 m. – Alvito parapijos vikaras.

Lit.: Directorium officii divini juxta rubricas. Ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis. Metai Domini 1805, 1807, 1808, 1818; Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1821, 1823.

A. K.

JURGIS ŽEMAITIS (1878 04 02 Surdokų k., Vilkaviškio apskr.–1928 04 20 Ūdrįoje), kunigas. Mokėsi Marijampólės gimnazijoje, baigė Seinų kunigų seminariją. Išventintas kunigu 1901 09 21. **Iki 1909 m. buvo Pilviškių, Sintautų parapijų vikaras**, nuo 1909 m. – Seinų seminarijos ekonomas ir katedros vikaras, 1912 m. – Teolino (Augustavo dek.) klebonas. Po Pirmojo pasaulinio karo grįžo Suvalkijon, 1921 m. buvo paskirtas Ūdrijos klebonu (pastatė naują bažnyčią), ten mirė, palaidotas bažnyčios šventoriuje.

Lit.: Akiras-Biržys P. *Alytaus apskritis*, Kaunas, 1931, p. 240; *Elenchus ecclesiarum et cleri Dioecesis Seinensis... pro... 1924*, p. 41.

R. L.

MOTIEJUS ŽEPNICKIS (Rzepnicki; 1798 02 24–1872 07 31), buvęs pijoras. Gimė Lenkijos karalystėje. Mokėsi pijorų mokyklose, 1819 m. į pijorų noviciatą buvo priimtas Lubiešovo vienuolyne (Minsko gub., Pinsko apskr.). Kunigu išventintas 1828 m. rugpjūčio 4 d. Į Lenkijos karalystę atvyko iš Ukmergės legaliai 1835 m. rugpjūčio 12 d. Iš pradžių leidimas gyventi buvo duotas pusei metų, o po to suteiktas leidimas pastoviai gyventi Lenkijos karalystėje. Iš pijorų vienuoli-

jos atleidimą gavo 1836 m. rugsėjo 3 d. 1840–1856 m. – Garliavės parapijos laikinas kapelionas. **1856–1858 m. – Sintautų parapijos laikinas kapelionas.** 1858–1861 m. – Griškabūdžio filijos laikinas kapelionas, 1862 m. ten pat rezidentas. 1863 m. – Garliavos parapijos emeritas rezidentas. 1870 m. – Višakio Rūdės parapijos rezidentas. Mirė Višakio Rūdojė.

Archyvai: LVKA, sign. II 143, l. 20–21 (Atsakymas į anketos klausimus apie atvykimą iš Rusijos imperijos į Lenkijos Karalystę. 1849 m.)

Lit.: Ordo divini officii ad usum universi cleri saecularis dioecesis Augustoviensis. Metai 1841–1872.

A. K.

Kunigų sąrašas pagal kunigavimo metus

IGNOTAS MECEVIČIUS (MICEVIČIUS). 1792 m. – Sintautų bažnyčios kamendorius. **1804–1808 m.** – Sintautų parapijos klebonas (kuratas).

PRANCIŠKUS SKARVIDAS. Nuo 1798 m. – Gelgaudiškio klebonas; juo buvo 1805, 1807, 1808 m. Pranciškus Augustaitis nurodo, kad P. Skarvidas buvo ir Sintautų klebonas, atkeltas iš Gelgaudiškio.

KAZIMIERAS KUDIRKEVIČIUS (1769?–1833 03 01) **1805, 1807 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

JERONIMAS ŠATEIKA (mirė 1813 12 08) **1808 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

ČECHAVIČIUS. Buvęs karmelitas. **1810 m.** buvo Sintautuose.

AMBRAZIEJUS JANKAUSKAS. Buvęs pranciškonas, vikaras. **1810 m.** buvo Sintautų parapijoje.

GRIGALIUS KATINEVIČIUS. **1815 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

PRANCIŠKUS LUDKEVIČIUS **1815 m.** – Sintautų parapijos klebonas (kuratas).

MARTYNAS SINKEVIČIUS (mirė 1826 03 28). **1818 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

VINCENTAS VILMIKAS **1818 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

PRANCIŠKUS BUDKEVIČIUS (1776?–1826 10 07) **1818–1826 10 07** – Sintautų parapijos kuratas (klebonas).

ANZELMAS VIZBARAS **1821 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

JURGIS MICKEVIČIUS (1792 04 19–1853 09 06) **1821, 1823, 1824 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

ANTANAS STANKEVIČIUS (1794 06 30–1865 05 19) **1823 m.** Sintautų parapijoje (schol. paroch.) **1824–1830 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

LAURYNAS BONAVENTŪRA TAUTKEVIČIUS (1790 01 08–1858 11 01) **1823 m.** – Sintautų parapijos kapelionas, **1824 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

PETRAS JUCEVIČIUS (1741–?) **1828 m.** – Sintautų parapijos emeritas.

JONAS MARTIŠEVSKIS (1801 05 30–1862 05 05). **1828–1837 m.** – Sintautų parapijos vikaras.

- VINCENTAS PILYPAS GARBOVSKIS (1790 09 20–1852 01 13) **1828–1852 01 13** Sintautų parapijos klebonas (kuratas).
- KAROLIS KŠEVINSKIS (1794 11 29–1849 12 22), **1830–1833** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- JONAS MIKALOJEVSKIS (1804 09 30–1871 10 13) **1833, 1834, 1837** m. – Sintautų parapijos vikaras
- MOTIEJUS KRAVČINSKIS (1806 01 23–1857 06 23) **1837–1840** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- VINCENTAS ASTRAUSKAS (1804 09 23–1887 03 05) **1841–1844** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- MOTIEJUS LASEVIČIUS (1793 05 29–1852 10 26) **1838–1849** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- VINCENTAS GRIKIETIS (1820 07 23–1848 06 04) **1847–1848** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- MOTIEJUS LASEVIČIUS (1824 11 18–1866 02 04) **1849–1853** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- PIJUS KATILIUS (1810 06 25–1859 08 21) **1850–1852** m. – Sintautų parapijos vikaras. 1853 m. – Sintautų parapijos administratorius.
- ANTANAS TATARÈ (1805 05 07–1889 12 25) **1853–1855** m. buvo Sintautų parapijos administratorius. **1855–1863** m. – Sintautų parapijos klebonas (kuratas).
- MOTIEJUS ŽEPNICKIS (1798 02 24–1872 07 31) **1856–1858** m. – Sintautų parapijos kapelionas.
- VINCENTAS LIORANTA (1824 11 02–1870 05 18) **1853–1859** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- JUOZAPAS PUODŽIUKAUSKAS (1806 03 11–?) **1854–1855** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- FLORIJONAS BUČENEVSKIS (1836 03 29–1897 05 17) **1859–1863** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- MYKOLAS SNABOVSKIS (1799 09 05–?) nuo **1860** m. – Sintautų parapijos rezidentas.
- JUOZAPAS VASIUKEVIČIUS (1830 04 14–1898 11 20). **1864–1898** m. – Sintautų parapijos klebonas (administratorius).
- JUOZAPAS ŪSAS (1846 04 30–1893 07 19) **1869–1873** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- PRANCIŠKUS JURGIS DIDINSKIS (1803 04 01–1878 04 06) **1870–1878 04 06** – Sintautų parapijos emeritas.
- JUOZAPAS KUDERKEVIČIUS (1844 12 19–1874 03 07) **1873–1874** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- ANTANAS VARNAGIRIS (1850 05 13–1918 08 02) **1874–1877** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- MOTIEJUS BUKŠNEVSKIS (1837 10 14–1904 09 14) **1877–1880** m. – Sintautų parapijos vikaras.

- SIMONAS RAČIŪNAS (1850 07 11–1924 10 24). **1880–1884** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- VINCENTAS DAILIDĖ (1848 08 31–1896 04 01) **1884–1890** m. – Sintautų parapijos kapelionas, o **1890–1893** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- ANTANAS RAULINAITIS (1852 05 19–?) **1884–1889** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- PRANCIŠKUS URBANAVIČIUS (1867 01 29–?) **1891–1893** m. – Sintautų parapijos kunigas.
- KAZIMIERAS SAKALAUŠKAS (1859 01 18–1918) **1893–1895** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- SIMONAS ADOMAS POVILAITIS (1869 11 21–1948) **1893–1897** m. – Sintautų parapijos kunigas.
- MOTIEJUS DOVYDAITIS (1867 11 01–1952 05 22) **1895 08 30–1896 03 09** – Sintautų parapijos vikaras.
- ANTANAS EIDUKEVIČIUS (1867 05 22–1914 11 17) **1896–1897** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- PRANCIŠKUS SENDZIUKAS (1872 12 01–?) **1897–1898** m. – Sintautų parapijos kunigas.
- VINCENTAS PAULIONIS (1860 08 25–1931 12 10) **1897–1900** m. – Sintautų parapijos vikaras. **1900–1922** m. – Sintautų parapijos klebonas (administratorius).
- JUOZAPAS SKINKIS (1870 11 16–1943 01 24) **1898–1900** m. – Sintautų parapijos kunigas.
- IZIDORIUS KEBLAITIS (1865 02 05–1934) **1899 03 21–1903** m. – Sintautų vikaras.
- VINCENTAS KULIKAUSKAS MIC (1878 11 14–1936 09 09) **1903–1905** m. – Sintautų vikaras.
- ANTANAS ŠLIVINSKIS (1855 09 22–1905 08 28). **1903–1905** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- JURGIS ŽEMAITIS (1878 04 02–1928 04 20) Pilviškių, Sintautų parapijų vikaras iki **1909** m.
- JUOZAPAS JONAS ARNASTAUSKAS (1870 07 10–1924 04 02) **1908–1915** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- STANISLOVAS ČEPULIS (1878 02 12–1941 03 06) **1918–1919** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- JUOZAS VAIČAITIS (1881 11 20–1961 02 07) **1919–1921** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- MOTIEJUS PETRAUSKAS (1888 02 24–1964 06 16) **1921–1922** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- JUOZAS STANAITIS (1892 08 13–1945 09 19) **1915** m., **1923–1926** m. – Sintautų parapijos vikaras.
- JUOZAPAS SRIUOGINIS (1867 05 19–1943 02 24) **1922–1932** m. – Sintautų parapijos klebonas. 1932–1940 m. – rezidentas Sintautuose.

JUOZAPAS DAILIDĖ (1867 05 20–1930) **1924** m. – Sintautų parapijos rezidentas, **1925** m. – parapijos vikaras.

JUOZAS INKRATAS (1894 07 22–1973 11 23) **1926–1931** m. – Sintautų parapijos vikaras.

PRANAS RIAUBA (1904 01 05–1945 01 14) **1933**–apie **1937** m. – Virbalio, Sintautų, Griškabūdžio vikaras.

PRANCIŠKUS RADŽIŪNAS (1880 09 23–1950 08 27) **1932–1937 12** – Sintautų parapijos klebonas.

KLEMENSAS PUSDEŠRIS (1897 02 22–1953 10 06) **1931–1937** m. – Sintautų parapijos vikaras.

KAZIMIERAS KUDIRKA (1906 07–1994 03 23) **1936–1938** m. – Sintautų parapijos vikaras, **1960–1961** m. – Sintautų parapijos altaristas.

ANTANAS VEBELIŪNAS (1892 11 05–1979 11 08) **1937 12–1947 10** – Sintautų parapijos klebonas.

BERNARDAS ČEPULIS (1891 08 06–1953) **1940–1941** m. – Sintautų parapijos vikaras.

JONAS DAMIJONAITIS (1901 08 31–1951 03 09) **1947 (kitais duomenimis 1948)–1950 06 29** – Sintautų parapijos klebonas.

KLEMENSAS KAČERGIUS (1907 03 10–1966 05 16), **1950 01–1950 11** – Sintautų parapijos vikaras.

JUOZAS MATULEVIČIUS (1914 04 13–1994 01 28) **1950 10–1950 11** – Sintautų parapijos klebonas.

VYTAUTAS GUREVIČIUS (1890 01 07–1979 01 28) **1950 11–1953 03 09** – Sintautų parapijos klebonas. **1964–1966** m. – Sintautų parapijos altaristas.

BOLESLOVAS LUKOŠIUS (1902 08 06–1971 11 26) **1953–1958 03 06** – Sintautų parapijos klebonas.

VIKTORAS BUTKUS (1923 01 18–1993 07 15) **1957 (kitais duomenimis 1958 03 06)–1959 10 17** – Sintautų parapijos klebonas.

JONAS PALUKAITIS (1904 04 29–2003 04 06) 1956–1959 m. – Sintautų parapijos altaristas, **1959–1960** m. – Sintautų parapijos klebonas.

ANTANAS KEBLAITIS (1900 10 25–1965 07 31) nuo **1960 01 27–1964 06 25** – Sintautų parapijos klebonas.

PETRAS ORLICKAS (1922 12 31–2000 02 27) **1961–1966** m. – Sintautų parapijos vikaras.

JONAS KAVALIAUSKAS (1923 10 21–2011 01 08) **1964 08 25–1971 06 16 (kitais duomenimis 1964 09 07–1971 07 12)** – Sintautų parapijos klebonas.

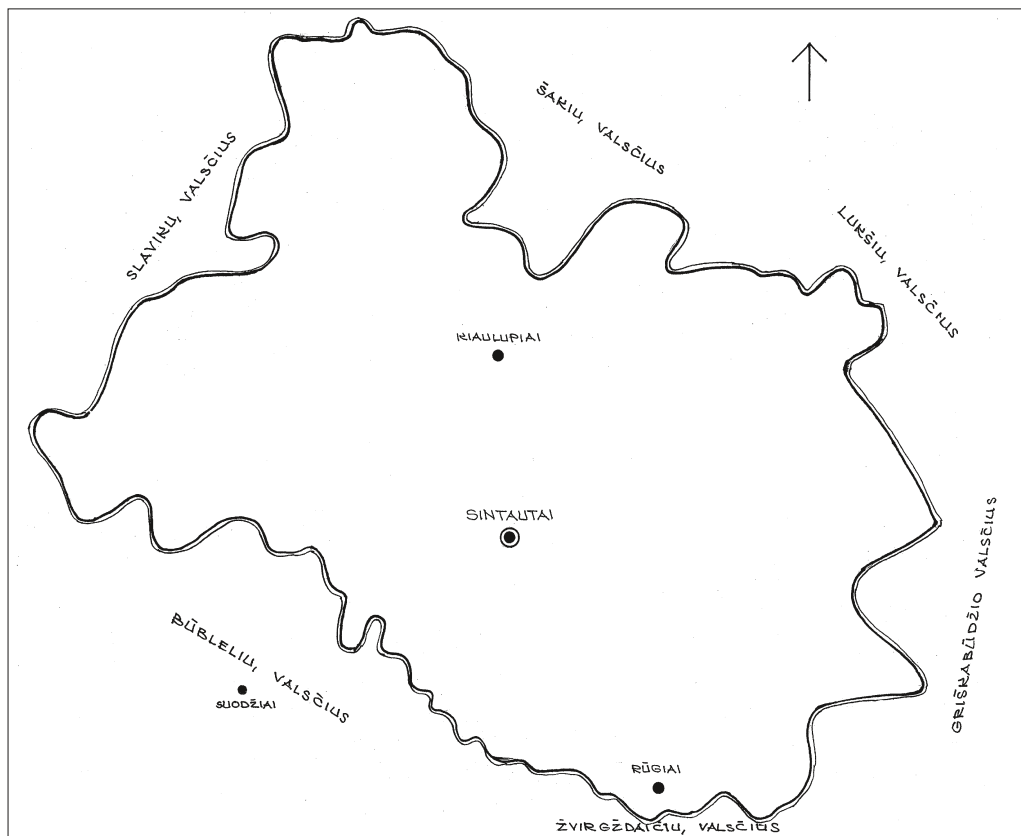
ANTANAS MASKELIŪNAS (gimė 1931 03 19) **1971 06 23–2010 08 26** – Sintautų parapijos klebonas.

DONATAS ROLSKIS (gimė 1979 11 23) nuo **2010 08 26** Sintautų parapijos klebonas.

Sintautų valsčiaus sakralinių pastatų ir parapijos trobesių architektūra

Marija Rupeikienė

KTU Architektūros ir statybos institutas

1 pav. Sintautų valsčiaus (su pažymėtomis tyrinėtomis vietovėmis) schema. Sudarė A. Rupeika

Esminiai žodžiai: bažnyčia, varpinė, klebonija, parapijos namai, koplyčia.

Tyrimų tikslas ir uždaviniai: ištirti buvusio Sintautų valsčiaus sakralinių pastatų ir parapijos trobesių architektūrą; analizuoti tyrinėjamų objektų urbanistinę situaciją bei sklypų suplanavimą. Remiantis istoriniais ir archyviniais duomenimis, ikonografinė medžiaga ir natūros tyrimais, atlikti pastatų formų analizę, atskleisti savitus bruožus bei nustatyti jų išliekamąją vertę kultūros paveldo kontekste.

Tyrimų metodai: ikonografinis, aprašomasis analitinis, lyginamasis.

Papildomi specifiniai tyrimų metodai: pastatų dokumentavimas ir fotifikacija.

Sintautų krašte sakraliniai pastatai stovi Sintautuose, Kiaulupiuose, Rūgiuose ir Suodžiuose (1 pav.). Sintautų

Straipsnis, leidyklai įteiktas 2012 05 04, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2012 10 17, pirmą kartą paskelbtas 2012 12 14 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt.

valsčiaus ir Sintautų seniūnijos sakralinių pastatų ir parapijos trobesių architektūra kompleksiskai netyrinėta. Atlikti atskirų sakralinių objektų (Sintautų bažnyčios, Kiaulupių, Rūgių ir Suodžių koplyčių) tyrimai; detaliausiai ir profesionaliai tyrinėtas Sintautų bažnyčios dailės paveldas, atlikti išsamūs istoriniai parapijos bei neišlikusių ankstesniųjų bažnyčių tyrimai.¹ Deja, šių pastatų architektūros tyrimai neišsamūs, fragmentiški, pasitaiko ir netikslumų bei klaidingų architektūrinių sąvokų (pvz., teigiama, kad koplyčia „stačiakampio tūrio pastatas“² – juk tokio tūrio negali būti, juolab kuomet pastato stogas keturšlaitis). Šio straipsnio tikslas – atlikti sakralinių pastatų ir parapijos trobesių kompleksinius ir išsamius architektūros tyrimus: papildyti Sintautų valsčiaus sakralinių pastatų architektūros tyrimus ir ištirti Sintautų parapijai priklausančių trobesių architektūrą. Siekiant išvengti pasikartojimų, straipsnyje nebus minimos pirmoji, antroji ir trečioji (neišlikusios) Sintautų bažnyčios bei senoji varpinė, kurių statybos istorijos yra gana išsamiai aprašytos minėtame leidinyje.³ Šio straipsnio tikslas – naudoti tik tuos istorinius faktus, kurie būtini dabartinės bažnyčios ir kitų straipsnyje minimų statinių architektūros tyrimams.

Sintautai

Sintautai yra buvusio valsčiaus pietinėje dalyje, įsikūrę šalia Šakių–Kudirkos Naumiesčio kelio, prie Pentos upės ir nutolę 9 km į pietvakarius nuo Šakių. Šiuo metu Sintautuose yra mūrinė bažnyčia, laikina medinė bažnyčia (buvusi klebonija), varpinė, klebonija (buvusi špitolė), ūkinis trobesys ir parapijos namai. Visi pastatai išsidėstę P. Vaičiaičio gatvės pietinėje pusėje. Vidurinėje dalyje yra erdvus šventorius, kuriame stovi mūrinė bažnyčia. Vakarų pusėje prie šventoriaus glaudžiasi klebonijos sklypas, kuris tęsiasi iki A. Tatarės gatvės. Sklypas netaisyklingos išstetos formos, kartoja P. Vaičiaičio gatvės kontūrą ir siaurėja link A. Tatarės gatvės; jame taisyklingai išdėstyti laikinoji bažnyčia, varpinė, klebonija ir ūkinis trobesys. Į rytus nuo šventoriaus, už jo tvoros, P. Vaičiaičio ir Pentos gatvių sankirtoje stovi parapijos namai. Pietuose, už šventoriaus, klebonijos ir parapijos namų sklypų, rytų–vakarų kryptimi teka Penta (2 pav.).

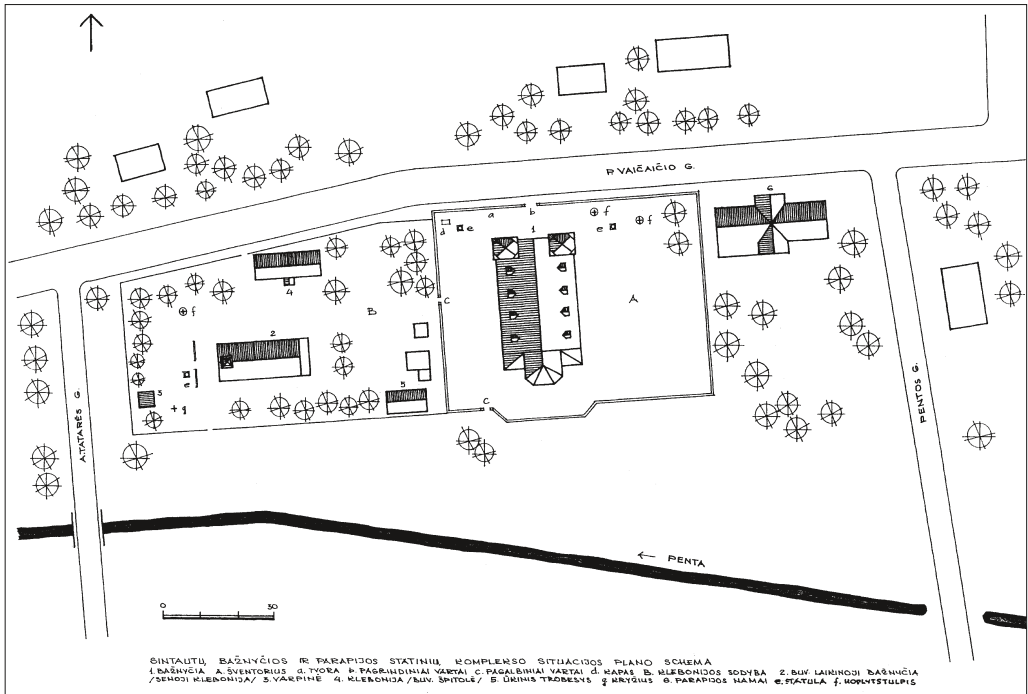
Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia stovi šventoriaus vakarų pusėje, pagrindiniu šiaurės fasadu atgręžta į P. Vaičiaičio gatvę. Bažnyčios kertinis akmuo pašventintas 1913 m. birželio 15 d., o po metų buvo dengiamas stogas. Statyba sustojo prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui ir buvo atnaujinta 1918 m. pabaigoje: pastatyti bokštai, sumūryti skliautai, sudėti langai ir durys, tinkuotos ir baltintos vidaus sienos; pirmosios mišios aukotos 1922 m. gruodžio 8 d., o interjero kūrimo darbai vyko iki 1939 m.: įrengti šoniniai altoriai, sakykla, dvi klausyklos ir suolai, pastatytas skulptoriaus Vinco Grybo projektuotas Didysis altorius.⁴ Bažnyčia smarkiai nukentėjo Antrojo pasaulinio karo metu; sovietmečiu siekta ją nugriauti, tačiau pasipriešinus parapijiečiams, griovimo darbai sustabdyti. Buvo atliekamos bažnyčios apžiūros

¹ Lietuvos sakralinė dailė, Vilnius, 2007, t. 1, p. 31, 245–246, 247–307; Dailės paveldą tyrinėjo A. Aleksandravičiūtė, S. Smilingytė-Žeimienė, R. Stankevičienė, G. Surdokaitė, D. Vasiliūnienė, G. Žalėnas. Dabartinės Sintautų bažnyčios architektūrą tyrinėjo A. Jankevičienė, laikinosios medinės bažnyčios architektūrą aptarė R. Stankevičienė, Naudžių koplyčią aprašė D. Vasiliūnienė.

² *Ten pat*, p. 31.

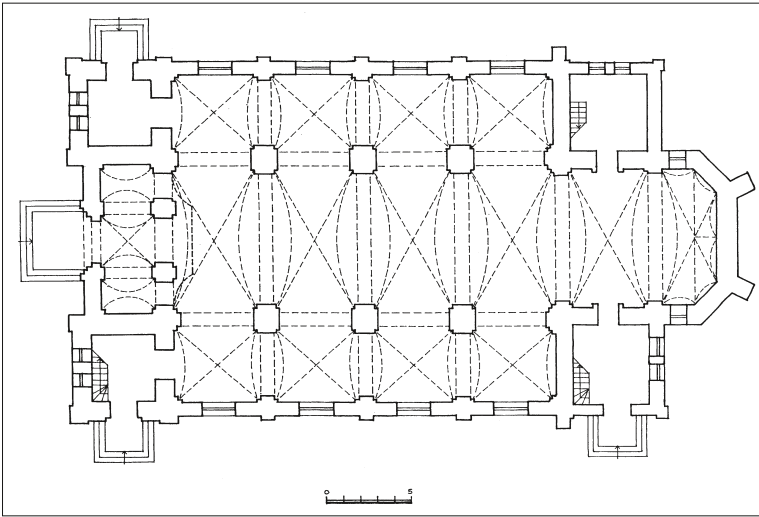
³ *Ten pat*, p. 249–253; teksto autorius L. Jovaiša.

⁴ *Ten pat*, p. 255.

2 pav. Sintautų bažnyčios ir parapijos statinių komplekso situacijos plano schema.
 Sudarė A. Rupeika

Sintautų bažnyčios bendras vaizdas. 2011 m.
 M. Rupeikienės nuotr.

3 pav. Sintautų
bažnyčios planas.
Sudarė A. Rupeika

bei ekspertizė, 1956–1957 m. Jurgis Banevičius parengė atstatymo projektą, tačiau 1961 m. pastatas iš parapijiečių atimtas ir perduotas Šakių rajono vykdomajam komitetui, o vėliau – Sintautų kolūkiui.⁵ Prasidėjus Atgimimui, bažnyčia gražinta parapijiečiams. 1990 m. kovo 16 d. įmūryta pirmoji plyta ir pradėti atstatymo darbai (juos atliko inžinieriaus Antano Šergalio vadovaujama statybininkų brigada iš Kudirkos Naumiesčio), rekonstruotas ir Didysis altorius; 1995 m. rugpjūčio 26 d. pastatas buvo konsekruotas.⁶

Bažnyčia dvibokštė, trinavė, pseudobazilikinės erdvės. Ji sumūryta iš plytų, tinkuota, stogai dengti skarda. Navų planas stačiakampis, su kiek išsikišusiais bokštais ir siauresne penkiasiene apside; tarp bokštų yra siauras prienavis su trejomis durimis, o abipus presbiterijos įrengtos vienodo dydžio patalpos – zakristija ir prieangis (3 pav.). Pagrindinis fasadas simetriškas, su kiek išsikišusiais priekin bokštais, dengtais keturšlaitėmis smailėmis ir įgilinta vidurine dalimi, užbaigta stačiašlaičiu skydu. Vertikalią ašį pabrėžia perspektyvinis portalas, paaukštintas trikampių frontonėliu ir aukštoje nišoje įkomponuotas apskritas choro langas-rožė, kuris remiasi į aukštą nišelių arkadą. Bokštų apatinę dalį rėmina stilizuoti piliastrai,

Sintautų bažnyčios
šoninis ir apsidės
fasadai. 2011 m.
M. Rupeikienės
nuotr.

⁵ Ten pat, p. 256–257.

⁶ Ten pat, p. 257–258.

o plokštumas tarp jų skaido dvi horizontalios traukos; jos nekerta piliastų, todėl sudaromas vientiso apatinio tarpsnio įvaizdis. Nuo apskrito lango vidurio kylantys viršutiniai tarpsniai jau ryškiai suskaidyti: horizontalios profiliuotos traukos kerta kampines mentes ir dalo bokštus į du žemus ir vieną (vidurinį) aukštą tarpsnius. Dviejų viršutinių tarpsnių kampai nusklembti: aukštojo tarpsnio nusklembtos plokštumos lygios, o žemojo – pagyvintos arkinėmis įdubomis. Bokštų visų tarpsnių angų forma ir dydis yra skirtingi. Apatiniojo tarpsnio langai išdėstyti dviem eilėmis: žemai, virš cokolio, įrengti du siauri poriniai langeliai, o virš jų – į horizontalią trauką remiasi vienas arkinis langas su žemesnėmis šoninėmis nišėlėmis, jungiami bendru triforiniu apvadu. Virš jo esanti žemą tarpsnį skaido siauros porinės arkinės akustinės angos ir nišos, jungiamos iškiliumi arkatūriniu apvadu. Aukštojo tarpsnio vidurinėje dalyje įkomponuota viena akustinė anga, paryškinta pusapskričiu sandriku. Viršutinį tarpsnį pagyvina apskritas langelis, o nusklembtus kampus akcentuoja trikampiai frontonėliai. Šoniniai fasadai vienodi, skaidomi stilizuotais piliastrais, tarp kurių išdėstyti aukšti arkiniai langai; pusapskritė langų dalis paryškinta sandrikais. Šoninių fasadų kampus, prie kurių glaudžiasi žemesni zakristijos ir prieangio priestatai, remia dviarpsniai kontraforsai. Apsidės fasadas simetriškas, penkiasienis, dviejų tarpsnių. Vidurinės sienos kampus remia kontraforsai, tarpsnius skiria profiliuotas karnizas. Trys vidurinės apsidės sienos aklinos, su aukštomis nišomis, užbaigtomis arkinėmis sąramomis; šoninėse plokštumose iškirsti aukšti arkiniai langai. Antrajame žemame tarpsnyje išdėstytos apskritos nišėlės, o šoninėse plokštumose – maži apskriti langai. Šoninius fasadus ir apsidę juosia profiliuotas karnizas ir arkatūrinis frizas.

Interjere navas skiria trys poros stambių piliorių, sujungtų pusapskritėmis arkomis ir remiančių kryžminius skliautus. Šoninių navų sienas ir piliorių paviršių skaido poriniai piliastrai, kurių viršų akcentuoja puošnūs reljefiniai kapiteliai. Bažnyčios sienos baltos, o jų apatinė dalis (taip pat ir piliorių apačia) apkalta siauromis lentutėmis. Vargonų choras įrengtas virš prienavio; jo sienelė aklina, kiek išsikiša į priekį, skaidoma arkinėmis nišėlėmis ir paremta gembėmis. Yra trys altoriai. Didysis (atkurtas atstačius bažnyčią) – dviejų tarpsnių, modernizuotų orderinių formų, su skulptūromis. Šoniniai altoriai – modernių lakoniškų formų, panašūs. Jų mensos apkaltos lentutėmis (tokiomis kaip sienų apatinės dalies apdaila), retabulą sudaro du paveikslai ir juos skiriantis stilizuotas piliastras, virš kurio ant daugiakampio pjedestalo pastatyta skulptūra; pagrindinis šoninių altorių akcentas – aukšta sieninė niša, užbaigta pusapskrite arka, kurioje įstatyta skulptūra. Presbiterijos šonuose įrengtas duris (vedančias į zakristiją ir prieangį) iš abiejų pusių supa plačios arkinės nišos, o šoninių sienų viršutinę dalį akcentuoja horizontalios traukos, į kurias remiasi porinės gilios nišos, užbaigtos pusapskritėmis sąramomis ir pagyvintos sandrikais. Interjeras neperkrautas dekoru elementais. Pagrindiniai akcentai – ritmiškai sienas ir piliorius skaidantys piliastrai, jų darni jungtis, formuojanti arkinis junginius, tarp kurių įsiterpia lengvi kryžminiai skliautai. Lakoniškų formų interjerą pagyvina spalvingi langų vitražai, kontrastuojantys su dominuojančia balta spalva. Atstatytos Sintautų bažnyčios eksterjeras yra darnių modernizuotų neoromaninių formų; interjere derinamos modernizuotos, būdingos istorizmo laikotarpiui formos su modernios šiuolaikinės architektūros elementais.

*Sintautų bažnyčios
interjeras. 2011 m.
M. Rupeikienės
nuotraukos*

Sintautų šventoriaus pagrindiniai vartai

Sintautų šventoriaus varteliai. 2011 m. M. Rupeikienės nuotraukos

Šventorius netaisyklingo plano, už bažnyčios apsidės praplatintas; toje vietoje tvora tarsi kartoja trijų vidurinių apsidės sienų kontūro linijas. Minima, kad 1804 m. šventorius buvo aptvertas medinių statinių ir mūrinių stulpelių tvora, pastatyta ant mūro pamatų; buvo divėriai vartai ir treji paprasti varteliai. Vėliau, klebono Pranciškaus Butkevičiaus (1810–1824) iniciatyva, dvi tvoros atkarpos suremontuotos, o likusi šventoriaus dalis aptverta nauja plytų mūro tvora, dengta lentų stogeliu; padaryti nauji mūriniai, dengti čerpėmis vienvėriai vartai su kylančiu geležiniu kryžiumi.⁷ Minima, kad 1933 m. kleb. P. Račiūno pastangomis pastatyta nauja betoninė šventoriaus tvora su stulpais ir penkeriais vartais ir varteliais.⁸

Šventoriaus reljefas lygus, tvora nevienalytė, sudaryta iš baltai tinkuotų horizontalių cokolio juostų, vertikalinių stulpų ir kvadratinių plokščių, kurias su cokoliu ir stulpeliais jungia siauros ažūrinės metalo tvorelės bei strypai; plokštės nuo gatvės pusės pagyvintos įdubomis su kryžiais. Centriniai vartai įrengti priešais pagrindinį bažnyčios fasadą. Jie vienos angos, platūs, divėriai, sudaryti iš ažūrinių metalo varčių, su trikampiu viršūne vidurinėje dalyje ir kryžiumi virš jos; angą rėmina aukšti tinkuoti

⁷ *Ten pat*, p. 252.

⁸ *Ten pat*, p. 255.

mūro stulpai su vazomis ir pagyvinti stačiakampėmis یدubomis su nusklembtais kampais. Siauri pagalbiniai varteliai įrengti priešais šoninį vakarų fasadą veda į klebonijos sodybą, o antrieji siauri varteliai yra už apsidės, pietvakariniame tvoros kampe; vartelius rėmina žemi stulpeliai su stačiakampėmis یدubomis ir puošia vazos.

Šventoriuje yra palaidojimų, koplytstulpių bei skulptūrų. Visi dekoratyviniai šventoriaus akcentai mediniai, išsidėstę pagrindinio fasado šonuose, šalia šiaurinės – atgręžtos į gatvę, tvoros linijos. Vakarinėje šventoriaus pusėje, šalia kapo, ant aukšto postamento pastatyta Kristaus statula su įrašu: 1995. KIEK ROVĖ – NEIŠROVĖ, KIEK SKYNĖ – NENUSKYNĖ, TODĖL, KAD TU – ŠVENTOVĖ. FUNDATORIAI KRIŪKŲ SENIŪNIJA, SINTAUTŲ SENIŪNIJA, SINTAUTŲ Ž. Ū. B. V. CIKANA. Ši skulptūra „Atmintis“ buvo pastatyta bažnyčios konsekravimo dieną ir simbolizuoja bažnyčios prisikėlimą; jos autorius Vidas Cikana iš Lukšių.⁹ Rytinėje šventoriaus pusėje yra: aukštas koplytstulpis, žemas koplytstulpis ir Angelo Gabrieliaus skulptūra. Visi trys dekoratyviniai akcentai išsidėstę trikampiu. Koplytstulpį puošia Švč. Mergelės Marijos reljefinis atvaizdas, kryžiai ir yra įrašas: 2005 BAŽNYČIOS KONSEKRACIJOS DEŠIMTMEČIUI. Jį sukūrė Zigmas Sederavičius.¹⁰ Antrasis (žemas) koplytstulpis kresnų proporcijų, su Rūpintojėliu ir kryžiumi-saulute. Tarp koplytstulpių pastatyta ažuolinė Angelo Gabrieliaus statula, kurią paįvairina reljefinė tulpė ir kryžmai išskaptuotas įrašas: ANGELAS GABRIELIUS.

Kristaus statula Sintautų šventoriuje (kairėje)

Trys dekoratyviniai akcentai Sintautų šventoriuje. 2011 m. M. Rupeikienės nuotraukos

⁹ 2010 *Sintautų kalendorius*, Sintautų akademija, 2009, p. 78.

¹⁰ 2006 *Sintautų kalendorius*, Sintautų akademija, 2005, p. 46.

Klebonijos sodyba išikūrusi už vakarinės šventoriaus tvoros linijos ir yra aptverta ažūrine vielos tvora. Vidurinėje dalyje stovi laikinoji bažnyčia – buvusi klebonija. Šioje vietoje klebonija pastatyta kun. Antano Tatarės (1855–1863 m. klebonavo Sintautuose) pastangomis. 1933 m. kleb. Pranciškus Radžiūnas pastatą remontavo: paaukštino, pakeitė fasadą, cinkuota skarda uždengė stogą.¹¹ Nuo 1945 m. klebonijos valgomajame vyko pamaldos, o vėliau išgriautos pertvaros ir pastatas rekonstruotas: jame įrengta laikinoji bažnyčia.¹² 1958 m. meistras J. Pikčilingis įrengė altorių ir vargonų chorą. Laikinoją bažnyčią vėliau pertvarkė klebonas Antanas Keblaitis (1960–1964): pristatė zakristiją, suremontavo sienas, paaukštino vidaus erdvę ir sukūrė interjerą; 1960 m. meistras Vytautas Duoba pastatė piliorius, prikėlė lubas, įrengė vargonų chorą, o A. Adomaitis padarė sakyklą ir suolus. 1961 m. meistras P. Sederavičius pastatė Didįjį altorių ir sumontavo bei nudažė šoninius altorius.¹³ Kiek vėliau kleb. Jono Kavaliausko pastangomis (1964–1971) iš Rūgių kopyčios atvežtas altorius, bažnyčios vidus apkaltas lentomis ir nutinkuotas. Kun. A. Maskeliūnas panaikino bažnyčios rūsi, nugriovė mansardą, skarda uždengė stogą ir matiniu stiklu ištiklino langus; 1975 ar 1977 m. pastatė bokštą ir įrengė centrinį šildymą. Atstačius mūrinę Sintautų bažnyčią, laikinojoje bažnyčioje (klebonijoje) įrengtas Antano Tatarės muziejus. 1998 m. atidaryta ekspozicija, kuri 1995 m. buvo perkelta iš Rygiškių.¹⁴

Laikinoji bažnyčia (dabar pastate įrengta A. Tatarėi skirta ekspozicija) su-

Angelo Gabrieliaus statula Sintautų šventoriuje

Koplytstulpis Sintautų šventoriuje. 2011 m.

M. Rupeikienės nuotraukos

¹¹ *Lietuvos sakralinė dailė*, t. 1, p. 255.

¹² *Ten pat*, p. 257.

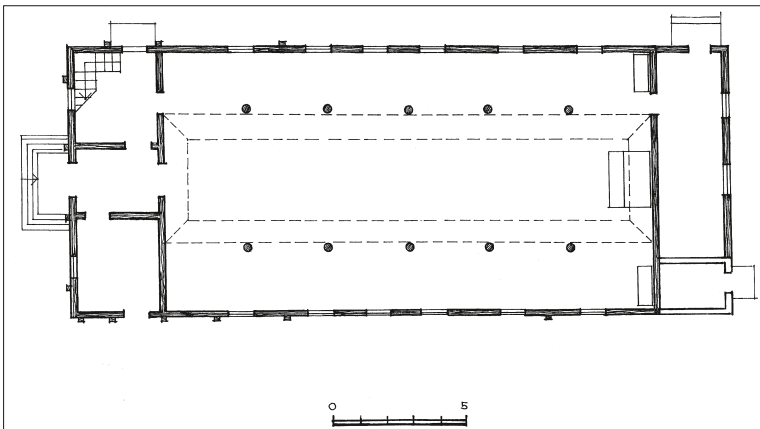
¹³ *Ten pat*.

¹⁴ *Ten pat*.

*Laikinosios Sintautų
bažnyčios bendras
vaizdas. 2011 m.
M. Rupeikienės
nuotr.*

dėtinio tūrio, vienbokštė, trinavė bazilikinė, su žemesniu priestatu prie galinio rytų fasado. Pastatas sureštas iš sienojų (tik priestato prieangis yra mūrinis) ir apkaltas lentomis; stogai dengti skarda. Dominuoja horizontalus apkalimas, tik pagrindinio fasado vidurinė plokštuma, trikampiai frontonai ir viršutinė šoninių fasadų bei bokšto dalis apkalti vertikaliai. Planas iššestas stačiakampis; vakarų pusėje per visą plotį atskirtas prienavis, su pagalbinėmis patalpomis šonuose, o rytiniame gale žemesniame priestate įrengta zakristija ir nedidelis prieangis (4 pav.). Pagrindinis fasadas simetriškas, užbaigtas masyviu trikampi frontonu ir mediniu kryžiumi. Virš prienavio į stogo šlaitus remiasi žemas kvadratinio skerspjūvio bokštas, dengtas smarkiai išsikišusiu keturšlaičiu stogeliu ir aukšta piramidine smaile; viršuje kyla ažūrinis kryžius. Fasadą į penkias dalis skaido vertikali savoržos – menčių imitacija. Simetrijos ašyje yra portalas – dvivėrės išprūdinės durys, paryškintos stilizuotu frontonėliu su mediniu kryžiumi, stačiakampis choro langas ir apskritas frontono langelis. Abipus simetrijos ašies esančias pagrindinio fasado dalis skaido stačiakampiai langai: apatiniai dveiliniai ir nedideli siauri frontono langeliai. Kraštinės pagrindinio fasado plokštumos aklinos, be angų. Šoniniai fasadai dalinai skaidomi vertikaliomis savoržomis. Langai platūs, stačiakampiai, tokie kaip pagrindinio fasado:

*4 pav. Sintautų
laikinosios bažnyčios
planas. Sudarė
A. Rupeika*

jų vidurinėje dalyje rėmeliais atskirti kryžiai, pagyvinti trispalviais stiklais. Fasadas juosia platus, kiek išsikišęs vertikalus lentų apkalimas ir siauras karnizas. Prie šoninio šiaurės fasado pritvirtinta lentelė su įrašu: ŠĮ NAMAŲ 1856 M. PASTATYDINO IR JAME IKI 1863 M. GYVENO KUN. ANTANAS TATARĖ SUVALKIJOS ŠVIETĖJAS, VIENAS PIRMŪJŲ LIETUVOS RAŠYTOJŲ. NUO 1945 M. SINTAUTŲ BAŽNYČIA NUO 1995 M. TATARĖS EKSPOZICIJA. Galinis rytų (apsidės) fasadas su paaukštintu cokoliu ir žemu vienšlaičiu asimetrišku priestatu, kurio dešinioji (platesnė) pusė medinė, su dvieiliais stačiakampiais langais, o kairioji – sumūryta iš plytų, su durimis. Fasadą užbaigia trikampis skydas, kuriame simetriškai išdėstyti siauri stačiakampiai langai, trikampiai langeliai ir viršutinis apskritas langas, o virš kraigo ant žemo postamento kyla kryžius.

Interjere dominuoja aukšta centrinės navos erdvė, dengta trapecinio skerspūvio lubomis. Žemas šonines navas skiria penkios poros kolonų ir dengia lygios lubos. Presbiteriją nuo navos skiria stilizuota plokščių baliustrų iliuziškai tapyta tvorelė. Vargonų choras įrengtas virš prienavio ir aptvertas aklina sienele. Yra trys mediniai orderinių formų altoriai. Nors pastato eksterjero architektūra nesudėtinga, jo tūris su bokštu bei dekoro elementai – kylantys kryžiai, langai su vitražiniais kryžiais, durų aprėminimas atskleidžia buvusią sakralinę paskirtį, tačiau langų forma, chaotiškas šoninių fasadų skaidymas bei galinio rytų fasado architektūra rodo, kad sakralinė funkcija nėra autentiška.

Klebonijos sodybos pietvakarių kampe stovi varpinė. Pirmoji varpinė stovėjo Sintautų bažnyčios šventoriaus rytų pusėje; ji buvo medinė, kelių tarpšnių, su mūro pamatais. Nauja varpinė pastatyta klebono A. Tatarės pastangomis.¹⁵ Dabartinė varpinė pastatyta 1981 m. pagal klebono Antano Maskeliūno eskizus (5 pav.).¹⁶ Ji monumentalus tūris, medinė, karkasinės konstrukcijos, su aukštėjančiu vakarų pusėn cokoliu. Varpinė kvadratinio plano, su durimis rytų sienoje. Visi fasadai vienodi (tik rytų fasade yra dvivėrės durys), suskaidyti išsikišusiomis vertikaliomis lentomis į tris dalis. Fasadų šonai apkalti lentomis vertikaliai; vidurinės dalies apačia apkalta vertikaliai, o viršus, imituojuojant akustines angas, kurios dažniausiai apdailinamos pasviromis horizontaliomis lentutėmis, pridengtas skardos lakštais. Varpinės stogas plokščias, su vidurinėje dalyje kylančiu ažūrinu kryžiumi. Statinys modernių formų; jo architektūra nėra tradicinė.

Sodybos teritorijoje (buvusiame šventoriuje) tarp laikinosios bažnyčios ir varpinės išsidėstę svarbūs buvusio šventoriaus dekoratyviniai akcentai – koplytstulpis, statula ir kryžius. Minima, kad 1979 m. šiame šventoriuje pastatytas A. Tatarėi skirtas medinis kryžius (meistrai Vytautas Duoba ir Kazys Nemanis).¹⁷ Greičiausiai čia minimas šių meistrų darbo koplytstulpis A. Tatarėi atminti. Jis stovi šiaurinėje sodybos pusėje, nutolęs į šiaurės vakarus nuo laikinosios bažnyčios. Koplytstulpis medinis, drožinėtas, su dviem tarpšniais išdėstytomis koplytėlėmis. Koplytstulpio apačioje (apatinė koplytstulpio dalis – K. Nemanio darbas) pavaizduoti du vaikai, laikantys ovalo formos skydą, apjuostą ažuolo vainiku su A. Tatarės reliefiniu biustu vidurinėje dalyje ir išskaptuotomis raišėmis: LIETUVIŠKOSIOS PROZOS PRA-DININKAS KUN. A. TATARĖ 1805–1889. Vidurinėje stulpo dalyje pritvirtin-

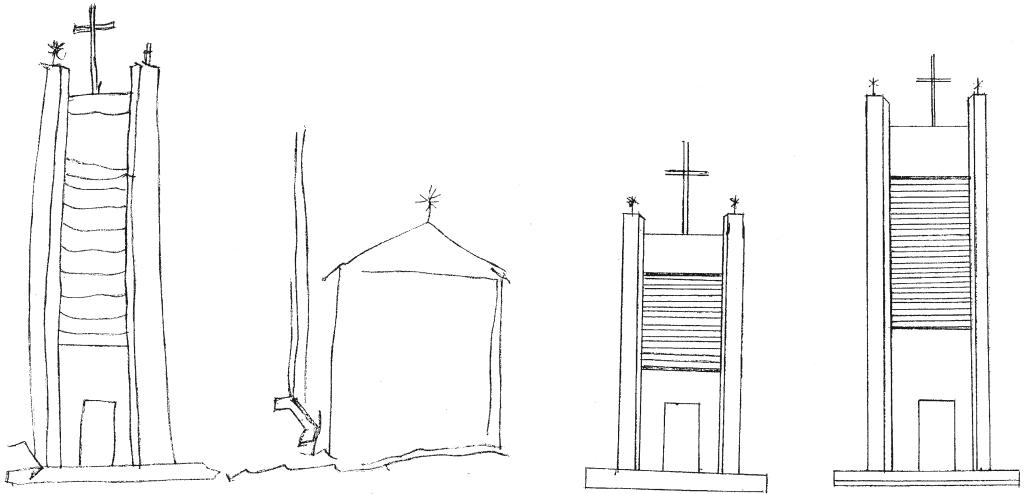
¹⁵ *Ten pat*, p. 252.

¹⁶ *2010 Sintautų kalendorius*, Sintautų akademija, 2009, p. 74; Sintautų klebono informacija.

¹⁷ *Lietuvos sakralinė dailė*, p. 257.

*Laikinosios Sintautų
bažnyčios interjeras.
2011 m.
M. Rupeikienės
nuotraukos*

5 pav. Sintautų varpinės eskizai

Sintautų varpinė.

2011 m. M. Rupeikienės nuotr.

*Koplytstulpis A. Tatarei
Sintautų klebonijos sodyboje*

*Kryžius Sintautų klebonijos
sodyboje (apačioje kairėje)*

*Marijos statula Sintautų
klebonijos sodyboje. 2011 m. M. Rupeikienės
nuotraukos*

*Sintautų klebonijos
bendras vaizdas.
2011 m.
M. Rupeikienės
nuotr.*

ta koplytėlė, kurioje įdėtas Marijos reljefinis atvaizdas; koplytstulpio viršų vainikuoja stambesnė koplytėlė su Nukryžiuotuoju ir viršuje kylančiu kryžiumi-saulute. Medinis *kryžius* stovi pietinėje pusėje, arčiausiai varpinės ir netoli nuo tvoros; jo galai drožinėti, kryžmoje pritvirtinta Nukryžiuotojo reljefinė figūra. Į šiaurės rytus nuo kryžiaus, priešais pagrindinį bažnyčios fasadą, prie kapo, iškelta ant postamento balta Švč. Mergelės Marijos statula su įrašu: SVEIKA MARIJA.

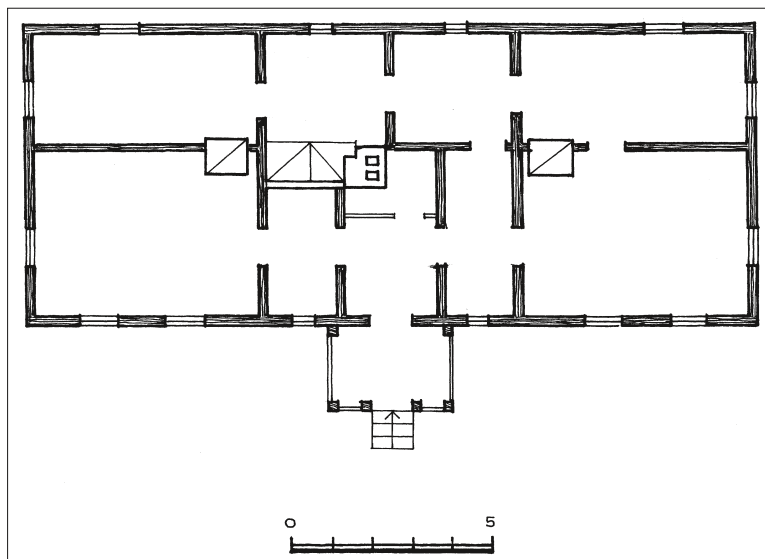
Į šiaurę nuo laikinosios bažnyčios stovi *klebonija* (buvusi špitolė). Sintautuose prieglauda, kurioje gyveno 7 pavargėliai, jau minima 1703 m.; 1796 m. pastatytas brolijos namas, kurio vienoje pusėje veikė prieglauda. Vėliau naują prieglaudą pastatė A. Tatarė¹⁸.

Klebonija sudėtinio tūrio, su priangiu, dengta dvišlaičiu šiferio stogu. Trobesys su akmens mūro cokoliu, medinis, suręstas iš sienojų ir apkaltas vertikaliai lentomis su lentjuostėmis. Šiuo metu atliekamas kapitalinis remontas – mediniai langai pakeisti plastikiniais, naujomis lentutėmis apkalti fasadai, tvarkomas pastato vidus. Planas išstėtas stačiakampis, su priangiu, pristatytu pietų pusėje, sudaro T raidės formą. Suplanavimas gana tradicinis – su išilgine kapitaline siena; dauguma

*Sintautų klebonija
prieš remontą.
2008 m.
M. Rupeikienės
nuotr.*

¹⁸Ten pat, p. 252.

6 pav. Sintautų
klebonijos planas.
Sudarė A. Rupeika

patalpų yra pereinamos, sujungtos anfiladiškai. Vidurinėje dalyje yra priemenė, virtuvė ir nedidelės pereinamos patalpos (6 pav.). Pagrindinis pietų fasadas simetriškas, su atviru priangiu, dengtu lėkštu dvišlaičiu stogeliu, vidurinėje dalyje. Abipus priangio yra siauri stačiakampiai langeliai, o fasado šonuose – po du didesnius langus su vientisais stiklais. Šoninis, atgręžtas į gatvę šiaurės fasadas taip pat simetriškas, su dviem siaurais viduriniais ir platesniais šoniniais langais. Abu galiniai fasadai vienodi, simetriškos kompozicijos, su dviem vientisais stačiakampiais langais ir platesniu trieilium langiu aukštame trikampčiame skyde. Viduje išliko baltų koklių krosnys. Pastato architektūra nesudėtinga, būdinga provincijos miestelių gyvenamiesiems namams. Prieš remontą pastato langai buvo dvieliai, apjuosti apvadais su tiesiomis viršutinėmis prikaltėmis ir turėjo išsprūdines langines. Pakeitus medinius langus plastikiniais ir nuėmus langines, pastatas neteko autentiškumo.

Klebonijos sodybos pietrytiniame kampe pastatytas ūkinis trobesys. Klebonijos sodyboje XIX a. stovėjo keli ūkiniai trobesiai; teigiama, kad juos savo lėšomis pastatė kun. Ignacas Micevičius ir vėliau sutvarkė A. Tatarė.¹⁹ Dabartinis trobesys

Ūkinis trobesys
Sintautų klebonijos
sodyboje. 2011 m.
M. Rupeikienės
nuotr.

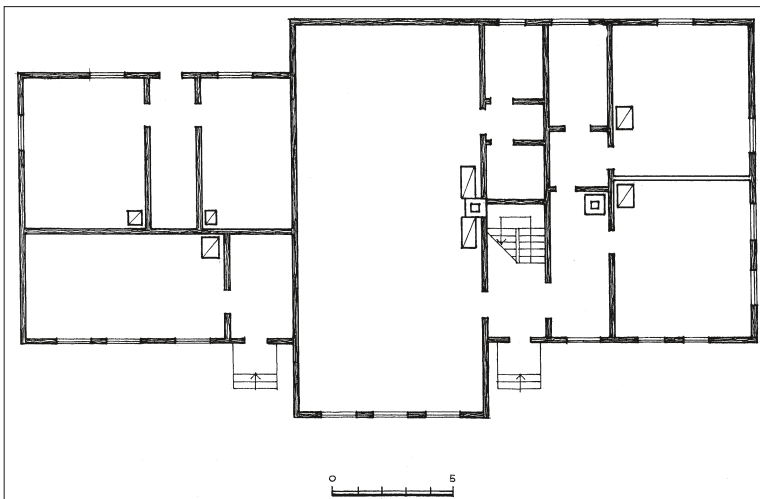
¹⁹Ten pat, p. 252, 253.

Sintautų parapijos namų bendras vaizdas. 2011 m. M. Rupeikienės nuotr.

perstatytas, naujas. Jis medinis, stačiakampio plano, dengtas aukštu dvišlaičiu šiferio stogu; sienos apkaltos vertikaliai ir horizontaliai. Pastato architektūra chaotiška. Pagrindinis šiaurės fasadas su keliomis skirtingų dydžių durimis ir vienu stačiakampiu vertikaliu langu.

Parapijos namai stovi P. Vaičiaičio ir Pentos gatvių sankirtoje, lygiagrečiai P. Vaičiaičio gatvei, atgręžti į ją šoniniu šiaurės fasadu. Jie sudėtinio monumentalaus tūrio, vieno ir dviejų aukštų, dengti dvišlaičiu šiferio stogu. Pastatas suręstas iš sienojų ir apkaltas lentomis horizontaliai; tik viršutinė šoninių fasadų dalis ir trikampiai skydai apkalti vertikaliai. Planas laužyto kontūro, su platesne vidurine dalimi. Rytų sparnas siauresnis, jame įrengtos dvejios durys ir patalpos išdėstytos dviem eilėmis. Vidurinėje dalyje yra erdvi salė, į kurią patenkama iš P. Vaičiaičio gatvės pro vakariniame sparne esančias duris; prie salės vakarų sienos glaudžiasi laiptai ir nedidelės pagalbinės patalpėlės (7 pav.). Pagrindinis šiaurės fasadas su išsikišusiu priekiniu dviaukščiu rizalitu, dengtu gana plokščiu dviaukščiu stogu. Rizalito pirmojo aukšto langai užkalti (matyti jų žymės); vienaukščių sparnų langai dvieiliai, rėmais dalomi į 6 dalis, dvivėrės durys paaukštintos įstiklinta

7 pav. Sintautų parapijos namų planas. Sudarė A. Rupeika

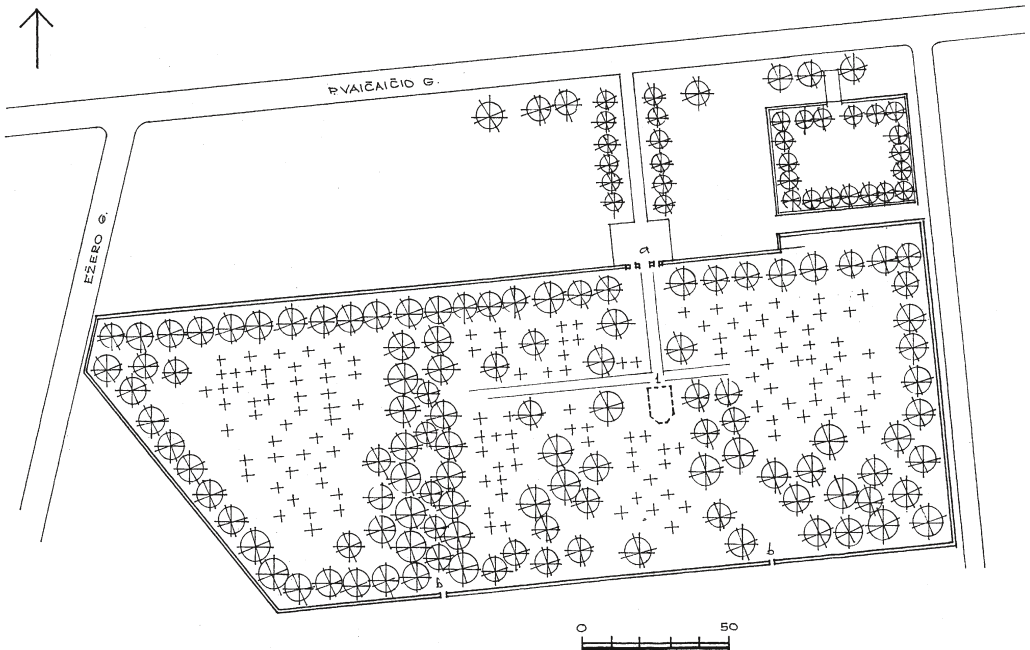

Sintautų kapinių vartai. 2011 m. M. Rupeikienės nuotr.

dalimi, todėl jų aukštis sutampa su langų viršutine linija. Šoninis pietų fasadas panašus į šiaurinį, tik jame yra vienerios durys. Galiniai fasadai su asimetriškai išdėstytais langais, užbaigti aukštais trikampiais skydais, kuriuose įkomponuota po du stačiakampius (mažesnius nei pirmajame aukšte) langus, sudalytus į 6 dalis. Parapijos namų architektūra nesudėtinga, būdinga to tipo trobesiams.

Sintautų kapinės įsteigtos 1798 m. Minima, kad 1837 m. jas juosė pylimas ir nauja statinių tvora, 1847 m. kapinės padidintos; po to teigiama, kad 1938 m. kleb. Antanas Vebeliūnas jas pirmą kartą aptvėrė.²⁰ Kapinės išikūrusios tarp P. Vaičiaičio ir Ežero gatvių, atokiau nuo P. Vaičiaičio gatvės;

8 pav. Sintautų kapinių situacijos plano schema. Sudarė A. Rupeika

SINTAUTŲ KAPINIŲ SITUACIJOS PLANO SCHEMA
1. BUV. KOPLNĖS VIETA a. PAGRINDINIAI VARTAI b. PAGAUBINIAI VARTAI

²⁰ Ten pat, p. 254, 255.

pietų pusėje jas juosia Pentos upė. Kapinių teritorija yra išžesta, netaisyklingos trapecijos formos. Nuo P. Vaičičio gatvės prie pagrindinių vartų veda takas; priešais pagrindinius vartus stovėjo koplyčia (neišliko) (8 pav.). Dabar kapinių teritorija aptverta medine statinių tvora. Pagrindiniai *kapinių vartai* yra trijų angų. Vidurinė anga plati ir uždara – paaukštinta pusapskrite arka ir vainikuota trikampiu frontonu, virš kurio ant žemo postamento yra įrėžti 1939 metai ir kyla kryžius; šoninės angos siauros ir nedengtos. Angas rėmina tinkuoti mūro stulpai su įdubomis; kraštiniai stulpai žemi, užbaigti keturšlaičiais stogeliais su rutuliais. Dvivėriai vartai ir siauri šoniniai varteliai – ažūriniai, sudaryti iš vertikalių bei horizontalių metalo strypų ir juos jungiančių S raidės formos plastiškų elementų.

Kiaulupiai

Kiaulupiai nutolę į šiaurę nuo Sintautų, prie kelio Išdagaĩ–Jōniškiai. Senosios kapinaitės įrengtos į vakarus nuo Kiaulupių, šiaurinėje kelio Kiaulupiai–Naudžiaĩ pusėje; į pietus nuo kelio teka Kiaulupė. Kapinaitėse stovinti koplyčia dar vadinama Naudžiũ, nes stovi tarp Kiaulupių ir Naudžių. Kiaulupių kapinės minimos 1849 m., todėl manoma, kad koplyčia statyta XIX a. ir buvo perstatyta.²¹

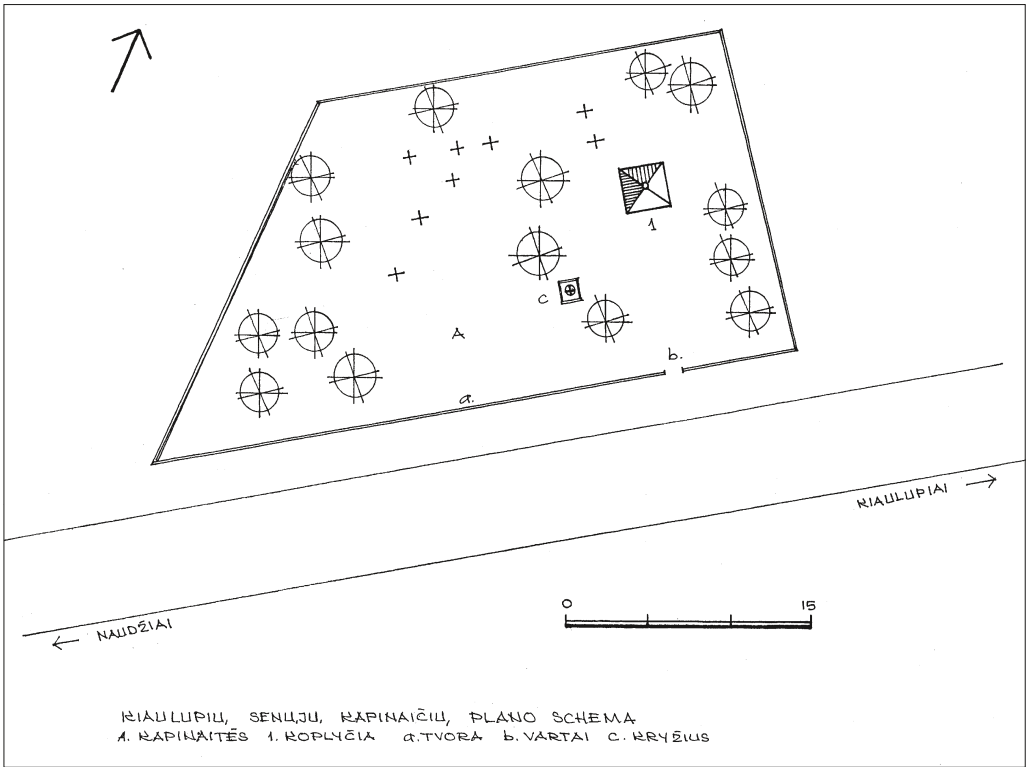
Kapinių teritorija trapecijos formos, aptverta medine statinių tvora; jos reljefas kiek žemėja kelio kryptimi. Vienvėriai vartai įrengti priešais pagrindinį koplyčios fasadą. Koplyčia stovi lygioje vietoje, kapinaičių dešiniajame šone, pagrindiniu pietryčių fasadu atgręžta į kelią (9 pav.). Kairėje pusėje, tarp koplyčios ir tvoros, pastatytas medinis kryžius su kryžmoje pritvirtinta Nukryžiuotojo figūra, pridengta dvišlaičiu stogeliu. Koplyčia nedidelio vientiso tūrio, 1,82 m aukščio, dengta keturšlaičiu malksnų stogu; virš kraigo centre kyla kupoliukas su kryžiumi. Pastatas netaisyklingo, artimo kvadratui plano, su durimis pietryčių sienoje (10 pav.). Koplyčia medinė, apkalta vertikaliai: du fasadai apkalti lygiomis lentomis, o kiti du – lentomis su lentjuostėmis. Visi fasadai aklini, be langų. Pagrindinis fasadas asimetriškas, su vienvėrėmis durimis vidurinėje dalyje; durys kiek patrauktos nuo vertikalsiosios ašies į dešinę pusę ir apkaltos horizontaliai lentutėmis. Vidaus erdvė vientisa; grindys ir lubos – lentų, sienos tinkuotos. Galinėje sienoje priešais duris įrengtas nedidelis altorėlis, ant sienų kabo religinio turinio paveikslai. Koplyčia nesudėtingų primityvių liaudiškos architektūros formų.

Rūgiai

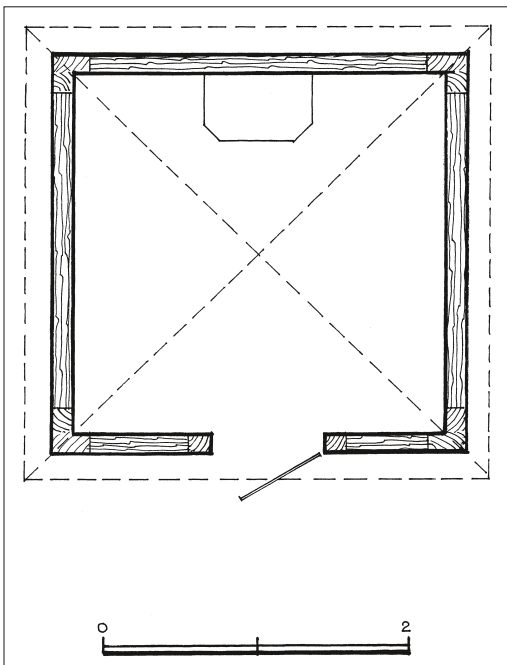
Rūgiaĩ nutolę apie 6–7 km į pietryčius nuo Sintautų, prie kelio Veršiaĩ–Žvirgždaičiai. Šalia miško atviroje erdvėje pastatytas medinis paminklas – stilizuotas koplytstulpis daktarui J. Rūgiui atminti. Drožinėto stulpo vidurinėje dalyje įkomponuota plati plokštė, kurioje išskaptuota atversta knyga su įrašu: VARPININKUI AUŠRININKUI KNYGNEŠIUI DAKTARUI J. RŪGIUI. Viršutinę koplytstulpio dalį pagyvina drožinėtas varpas ir metalo strypas su lapais – tarsi kryžiaus imitacija.

Koplyčia stovi atokiau nuo kaimo, miške įrengtose stačiakampio plano vos banguoto reljefo kapinaitėse, kurių pakraščiuose yra palaidojimų (11 pav.). Ka-

²¹ *Ten pat*, p. 31.

9 pav. Kiaulupių senųjų kapinaičių situacijos plano schema. Sudarė A. Rupeika

10 pav. Kiaulupių kapinių koplyčios planas. Sudarė A. Rupeika

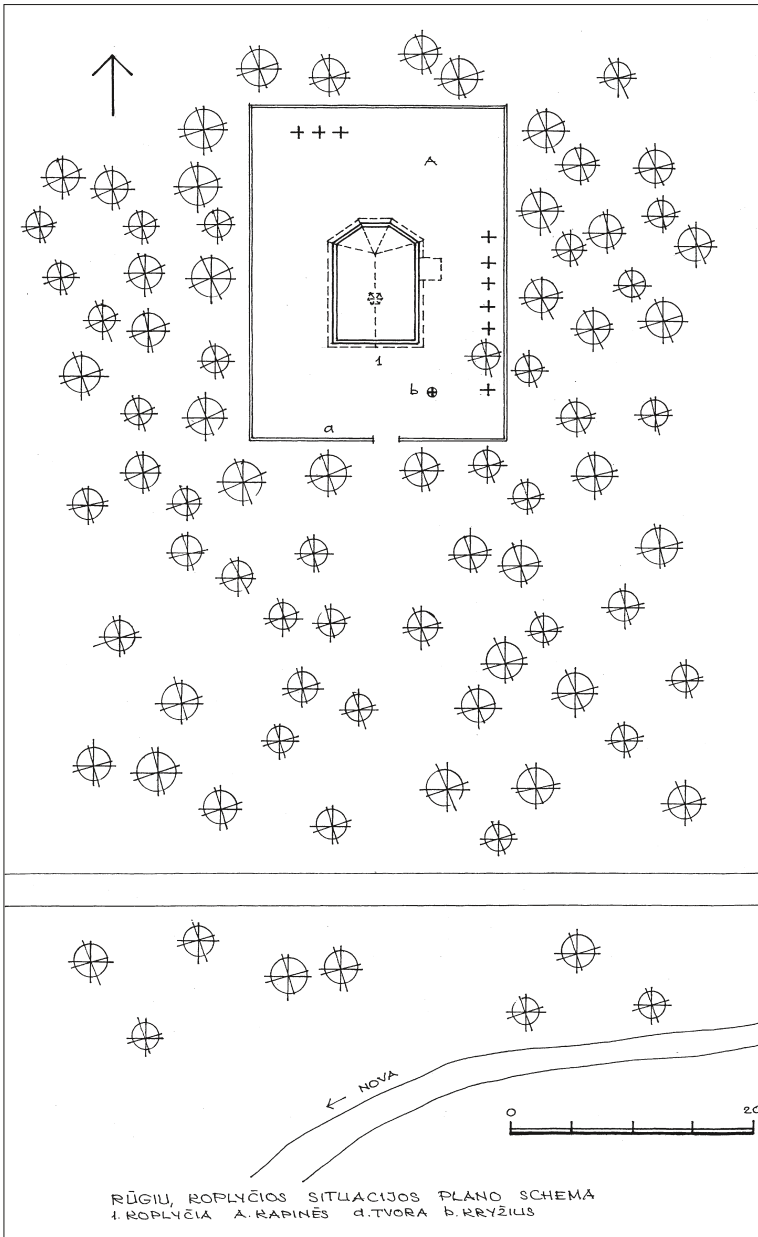
Kiaulupių kapinių koplyčia

Kiaulupių kapinių koplyčios vidus

Kryžius Kiaulupių kapinėse. 2011 m. M. Rupeikienės nuotraukos

11 pav. Rūgių
kopyčios situacijos
plano schema.
Sudarė A. Rupeika

pinės buvo aptvertos medine tvora su mūro stulpeliais. Šiuo metu jos aptvertos medine statinių tvora, vietomis jau apgriuvusia. Kapinaitėse stovi medinis drožinėtas kryžius su įrašu: RŪGIŲ KAIMO GYVŪJŲ IR MIRUSIŪJŲ ATMINIMUI. Kopyčia pastatyta vidurinėje kapinių dalyje, pagrindiniu (pietų) fasadu atgręžta į vartus ir į kelią, kurio pietinėje pusėje teka Novos upė. Teigiama, kad 1824 m. Šv. Jurgio kopyčią pastatė aplinkinių kaimų parapijiečiai, o pirmosios žinios apie ją rastos 1832 m. dokumente (tuo metu ji buvo geros būklės ir tvarkinga). 1837 m. minima, kad medinė kopyčia deramai įrengta.²² Po 1944 m., apgriovus Sintautų bažnyčią, Rūgių kopyčioje kuri laiką vyko pamaldos. Apie 1964 m. kopyčia

²²Lietuvos sakralinė dailė, p. 245.

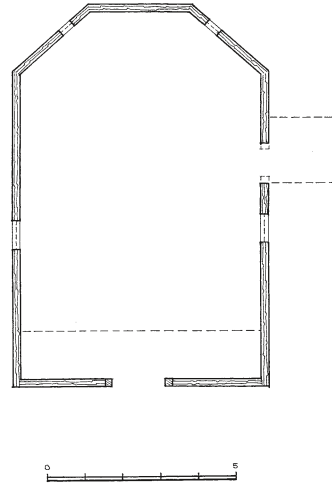
*Koplytstulpis
daktarui J. Rūgiui*

Rūgių koplyčia

*Rūgių koplyčios
vidus. 2011 m.
M. Rupeikienės
nuotraukos*

*Kryžius Rūgių kapinėse (kairėje).
2011 m. M. Rupeikienės nuotr.*

*12 pav. Rūgių koplyčios planas.
Sudarė A. Rupeika*

uždaryta, jos altorius perkeltas į Sintautų bažnyčią.²³ Koplyčia buvo sudėtinio tūrio, su nedideliu žemu zakristijos priestatu prie dešiniojo šoninio fasado, dengta dvišlaičiu malksnų stogu. Išlikusioje XX a. vidurio istorinėje nuotraukoje matyti, kad virš kraigo vidurinėje stogo dalyje kilo bokštelis, dengtas piramidiniu stogeliu su kryžiumi.

Dabar koplyčios planą sudaro stačiakampė nava, užbaigta trisiene apside (12 pav.). Šiuo metu pastatas be priestato ir be stogo – likusios tik sienos. Jos sureštos iš tašytų sienojų, sujungtų į sąsparas. Pagrindinio fasado vidurinėje dalyje – plati stačiakampė anga (dabar durų nėra); kairėje angos pusėje prie sienos pritvirtinta koplytėlė, dengta dvišlaičiu stogeliu. Šoninėse koplyčios sienose yra po vieną stačiakampį langą, apjuostą lentų apvadais. Apsidės vidurinė siena akлина, o šoninėse įstrižose sienose yra po mažą apskritą langelį, įkomponuotą į rombo formos nišes. Koplyčios vidus be grindų, apaugęs žolėmis. Rūgių koplyčia liaudiškos architektūros, su originaliais apsidės langeliais.

Suodžių kaimo koplyčios architektūra

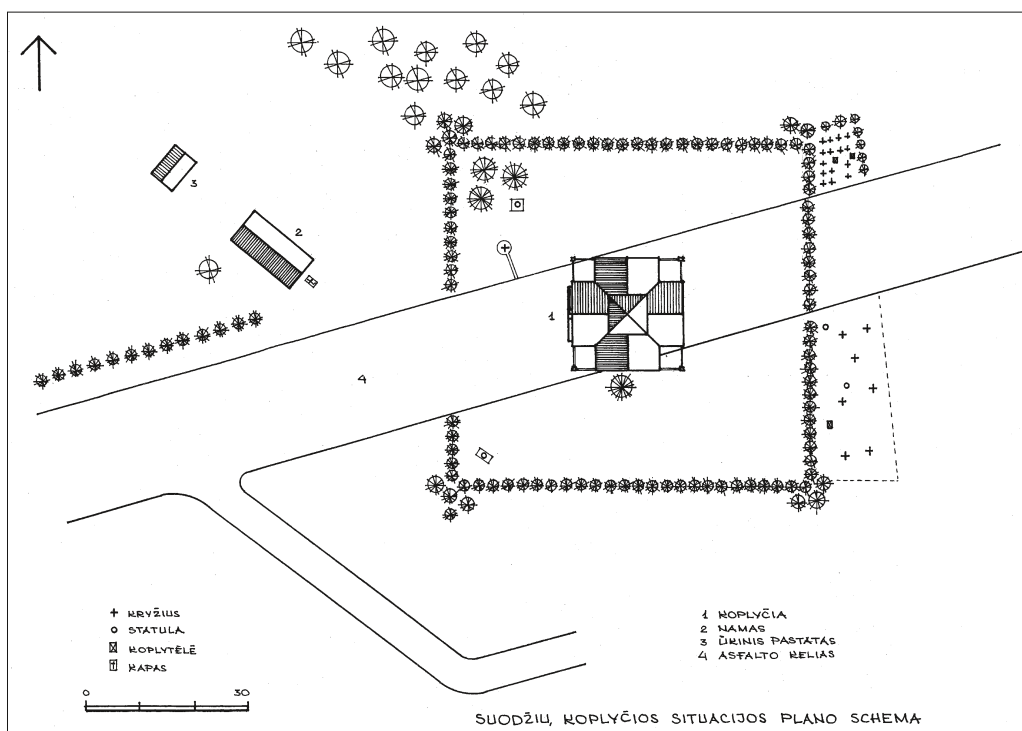
Suodžiaĩ (Sodžiai ?) nutolę apie 17 km į pietvakarius nuo Šakių, 8 km į pietvakarius nuo Sintautų ir įkurti kelio Sintautai–Kudirkos Naumiestis vakarų (dešinėje) pusėje. Suodžių kaimas nepriklausė Sintautų valsčiui, tačiau šiuo metu vietovė yra Sintautų seniūnijos teritorijoje.

Koplyčios statinių kompleksas įkurtas laukuose, erdvioje teritorijoje tarp Suodžių ir Ketūnaujienos, į vakarus nuo Novos gatvės. Kompleksą sudaro koplyčia, šventorius, namas su ūkiniu trobesiu ir smulkieji sakraliniai statiniai: kryžiai, statulos, koplytėlės (13 pav.). Komplekso pagrindas – koplyčia, pastatyta šventoriaus vidurinėje dalyje. Šventorių juosia simbolinė tvora, sudaryta iš eilėmis

²³Ten pat, p. 245.

Suodžių koplyčios statinių kompleksas iš tolo.
2012 m. A. Rupeikos nuotr.

13 pav. Suodžių koplyčios situacijos plano schema. Sudarė A. Rupeika

Švč. M. Marijos skulptūra

*Kryžius ir Kristaus statula.
2012 m. A. Rupeikos
nuotraukos*

Kryžiai ir koplytėlės už šventoriaus. 2012 m. A. Rupeikos nuotr.

pasodintų tujų; išorinius tvoros kampus paryškina medelių grupės. Vartų nėra, tačiau šventorių kerta platus asfaltuotas kelias; per jo plotį, vakarinėje medžių linijoje paliktas neužsodintas tarpas. Abipus kelio, šventoriaus pietvakarių ir šiaurės vakarų kampuose pastatytos Švč. M. Marijos ir Kristaus skulptūros, apgaubtos stoginėmis. Šalia Kristaus statulos stovi medinis drožinėtas kryžius, prie kurio nuo kelio veda išgrįstas trinkelėmis takelis; kitoje kryžiaus pusėje yra data – 2006 ir inicialai – K. M. Už rytinės šventoriaus tvoros linijos, abipus kelio, suformuoti skirtingo dydžio plotai, kuriuose pristatyta įvairių kryžių, koplytelių bei statulų.

Dieviškojo Gailėstingumo koplyčia pastatyta ant šventorių kertančio asfaltuoto kelio, toje vietoje, kur Suodžių kaimo gyventoja Anelė Staugaitytė-Matjošaitienė (gim. 1927) 1969 m. lapkričio 14 d. patyrė savo pirmąjį apsireiškimą – regėjo Išganytoją. Vėliau, Aneliukės teigimu, regėjimai (apsireiškė Jėzus, Švč. Mergelė Marija, taip pat gauta žinia, kad Lietuva taps laisva) kartojosi ir moteris sovietmečiu patyrė persekiojimą. 1985 m. birželio 26 d. buvo sunaikinta Matjošaitienės sodyba, o kiek vėliau – vyko oro uosto statyba.²⁴ Apreiškimų vietoje 1990 m. tikintieji pastatė nedidelę medinę koplytėlę, kurioje apsireiškimo dieną (lapkričio 14) vyko šv. mišios. Dabartinė koplyčia pradėta statyti 1995 m. liepos mėn. Kudirkos Naumiesčio klebono Donato Jasulaičio pastangomis, parapijiečių ir Australijos lietuvių Arių šeimos lėšomis. Šv. mišios prie koplyčios buvo aukojamos ir nebaigus statybos. 1998 m. metinių dieną mišios aukotos net devynis kartus – kas valandą; po stogeliu buvo įrengtas altorius, stovėjo klausyklos. Žmonės meldavosi ir regėtojos namuose bei lauke prie kryžių.²⁵ 2003 m. lapkričio 14 d. koplyčia buvo pašventinta.²⁶

²⁴ *Ten pat*, p. 427.

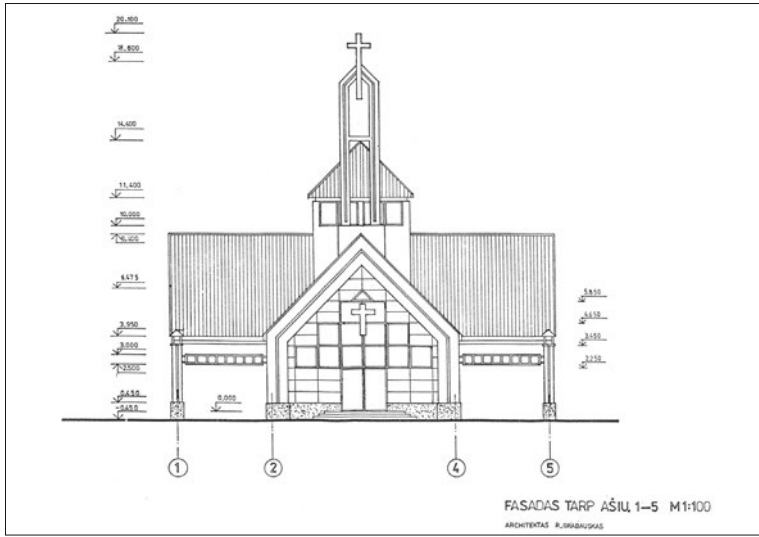
²⁵ Jurgilaitė Z. *Nova – Zanavykų upė*, Marijampolė, 2009, p. 80.

²⁶ *Lietuvos sakralinė dailė*, p. 428.

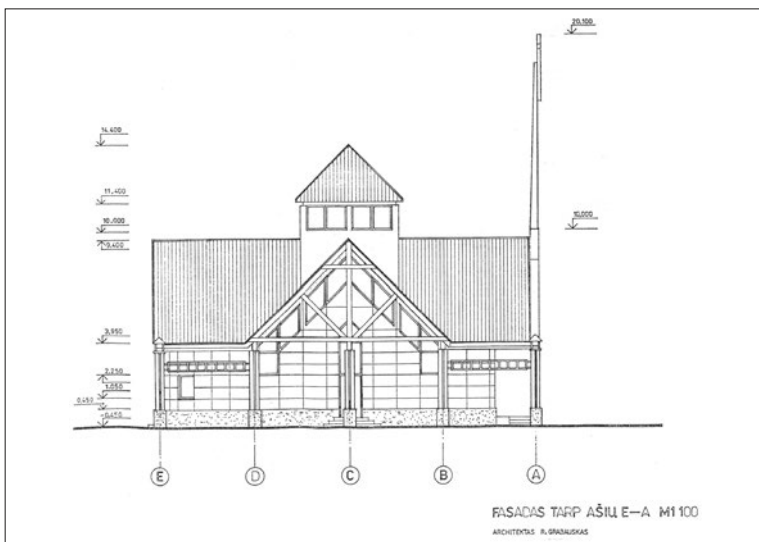
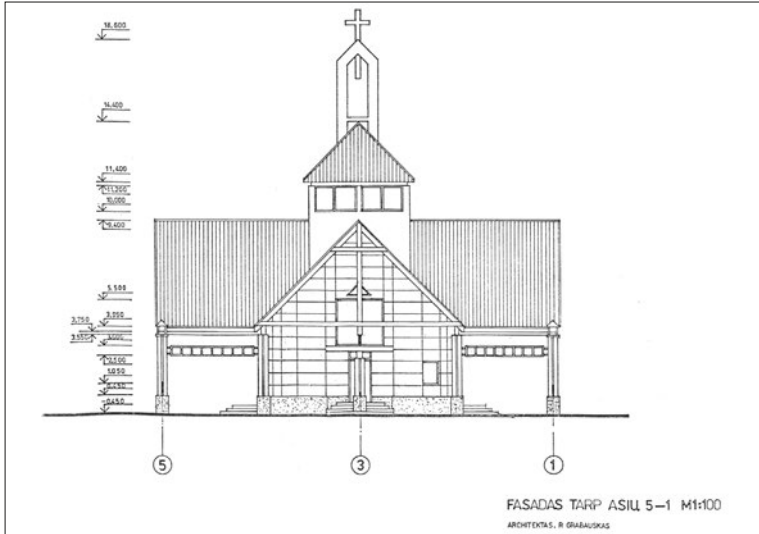

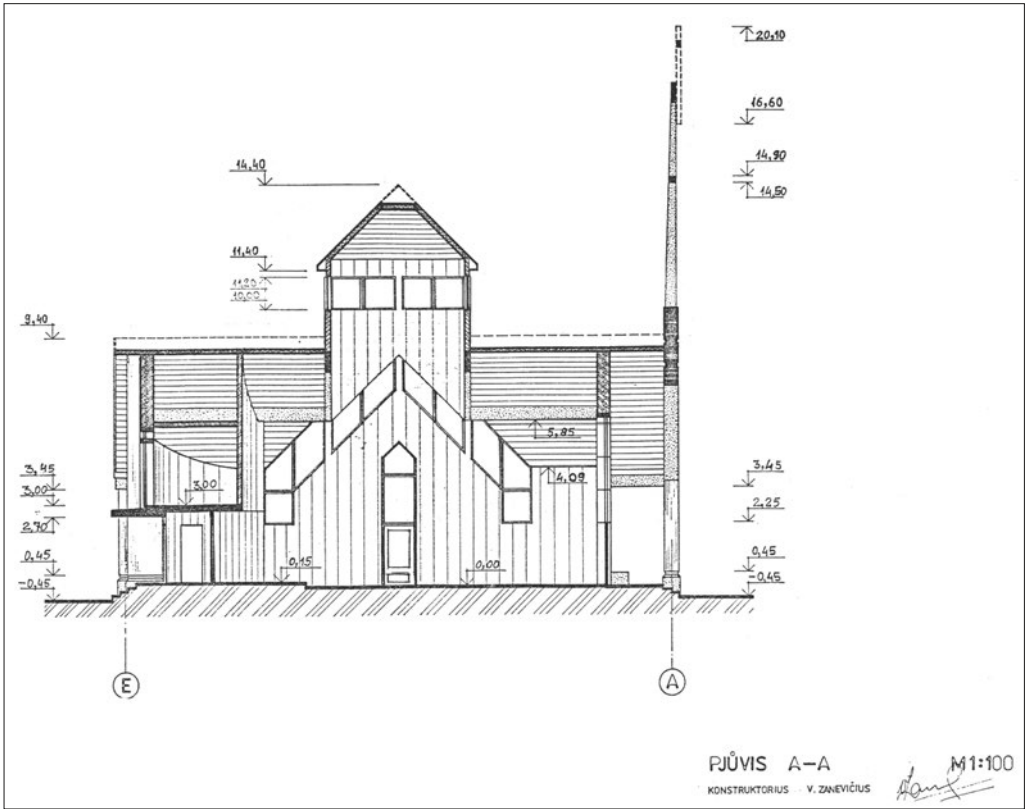
Koplyčios autorius – architektas Romualdas Grabauskas; architektui talkino konstruktorius Vytas Zanavičius. Architekto teigimu, projekto idėjos pagrindas – koplytstulpio įvaizdis. Pirminiai koplyčios fasadų eskizai atlikti remiantis būdingomis lietuvių etninei architektūrai koplytėlių bei varpinių formomis; tačiau jos yra modernizuotos ir teikia pastatui labiau apibendrintą, stilizuotą išraišką (14a, b pav.). Pagrindinės eskizų idėjos įgyvendintos rengiant galutinį koplyčios projekto variantą (15a, b, c pav.). Architekto sumanymą tęsė ir papildė konstruktorius, kurio indėlis ypač ryškus projektuojant originalias interjero lubų konstrukcijas (16 pav.). Lyginant brėžinius ir pastatytą koplyčią, matyti, kad projektas įgyvendintas gana tiksliai. Statant koplyčią, naudotos šiuolaikiškos medžiagos ir aiškios apibendrintos geometrinės formos, sąveikoje su erdviniais akcentais; taip pat liko ryškus stilizuoto koplytstulpio įvaizdis, kurį papildė Kryžiaus motyvas.

Architektūrinio sumanymo branduolys – lakoniško plano koplyčia, sudaryta iš stačiakampės salės, užbaigtos pusapskrite apside, su trapecijios formos یدuba vidurinėje dalyje (17 pav.). Planas simetriškas, su keturiais įėjimais, išdėstytais simetrijos ašyse. Pusapskritėje plano dalyje yra prieangis, iš kurio patenkama į zakristiją ir laiptinę, šalia kurios įrengtos tualetų patalpos; antrajame aukšte yra erdvi zakristija ir vargonų choras (18 pav.). Koplyčios planą supa tolygiai išdėstyti kvadratinio skerspjuvio stulpai, kurie turėtų simbolizuoti Kryžiaus kelio stotis (ši architekto idėja dar nebaigta įgyvendinti); dvylika stulpų stovi atokiau nuo koplyčios sienų, o vienas yra įkomponuotas į apsidės fasado ašį. Stulpus jungia horizontalūs ažūriniai dekoruoti elementai su pasikartojančiu kryžiaus motyvu; vidu-

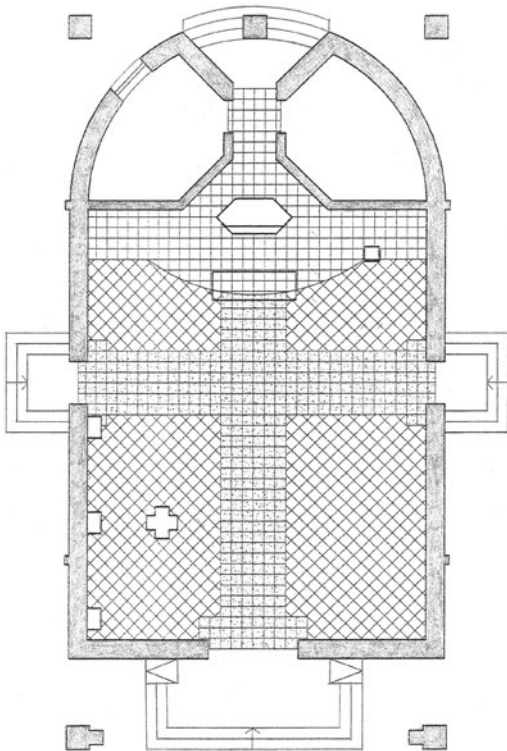

15a, b, c pav.
Suodžių koplyčios
pagrindinis, apsidės
ir šoninis fasadai.
Archit.
R. Grabauskas

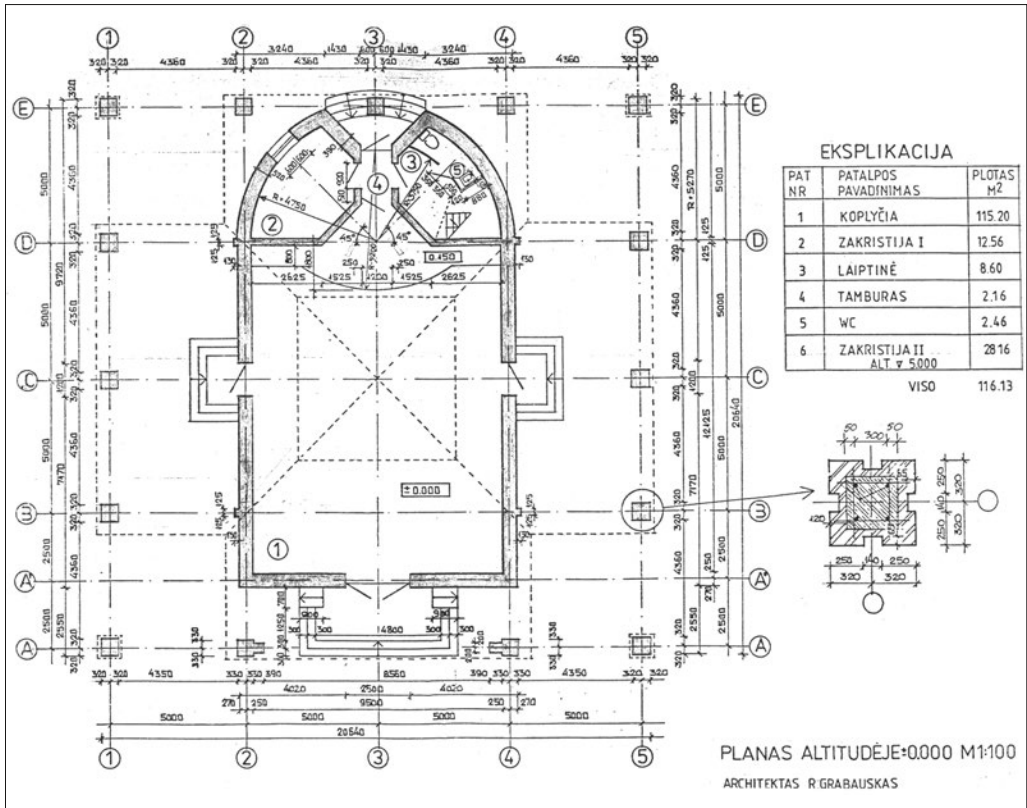

16 pav. Suodžių koplyčios pjūvis.
Projektavo konstruktorius V. Zanevičius

17 pav. Suodžių koplyčios planas su grindų
piešiniu. Projektavo archit. R. Grabauskas

18 pav. Suodžių koplyčios planas. Projektavo archit. R. Grabauskas

rinius stulpus dengia kryžmai susikertantys ir pratęsti dvišlaičių stogų šlaitai, tarsi formuojantys atvirus erdvinius priėngius. Toks stogo šlaitų pratęsimas pridengia pagrindinį pastato tūrį ir teikia jam naują, erdvinę kryžiaus formą.

Pagrindinio fasado akcentas – plati, siaurėjanti į viršų laiptuoto kontūro ištiklinta plokštuma, užbaigta mažu trikampiu langeliu; durys plačios, dviverės. Fasadą gaubiantys išsikišę stogo šlaitai, skirtingai nei kituose fasaduose, neturi jungčių, bet sudaro tarsi stilizuotos smailėjančios arkos vaizdą. Virš pagrindinio fasado kyla siauras erdvinis varpinės bokštelis, kurio vidurinėje dalyje kabo varpas, o viršūnę akcentuoja visoje pastato kompozicijoje pasikartojantis lakoniškas stačiašlaičio trikampio ir kryžiaus motyvas.

Šoniniuose ir apsidės fasaduose pratęstų stogo šlaitų architektūrinis sprendimas imituoja medinių trobesių galinių fasadų skliautams būdingas detales; du horizontalūs ir du įstriži spyriai, sujungti viduriniu vertikaliu strypu, pagyvina stogo šlaitų užbaigimą, sudaro kryžiaus motyvą ir užtikrina konstruktyvinį stabilumą. Apsidės fasadas yra su nedideliu stačiakampiu langu dešinėje pusėje ir ištiklinta plokštuma virš durų, akcentuota mažu trikampiu langeliu. Šoniniuose fasaduose ištiklintos plokštumos įkomponuotos stačiašlaičių sienų viršuje ir kartoja stogo šlaitų nuolydžius; vidurinis langas (virš durų) taip pat užbaigtas trikampiu viršūne. Virš kryžmos kyla kvadratinio plano bokštas – varpinės (ar

*Koplyčios vakarų
ir pietų fasadai*

*Koplyčios rytų
ir vakarų fasadai.
2012 m. A. Rupeikos
nuotraukos*

koplytstulpio) užuomina, užbaigtas piramidiniu stogeliu su kryžiumi; viršutinė bokšto dalis ištiklinta.

Koplyčios interjeras jaukus ir šviesus. Vientisą koplyčios erdvę pratęsia sudėtingos atviros lubų konstrukcijos su originaliai lentutėmis apkaltais kampais; ruda medinių konstrukcijų spalva kontrastingai dera su baltomis sienų plokštumomis. Santūrų interjero spalvinį sprendimą pagyvina vitražais dekoruoti langai. Vitražus 1999–2001 m. sukūrė Rokas Cvirka, jam padėjo D. Bumbulis ir V. Černiauskas; interjero įrangą projektavo dailininkas Kazimieras Simanonis.²⁷ Grindys sudėtos iš dvispalvių – šviesių ir tamsių plytelių, su vidurinėje dalyje suformuotu tamsios spalvos kryžiumi, kuris tęsiasi iki pagrindinių ir šoninių durų. Altorius lakoniškų stilizuotų formų. Vargonų prospektas iškeltas virš antrojo aukšto zakristijos

²⁷Ten pat, p. 428, 429.

Koplyčios interjeras.

2012 m.

A. Rupeikos nuotraukos

*Koplyčios interjeras.
2012 m.
A. Rupeikos nuotr.*

ir uždėtas ant sijų. Interjero vientisumą ardo įvairūs margi kilimai, dengiantys grindų piešinių bei atsitiktinių smulkių „dekoru elementų“ gausa.

Koplyčia – sakralios architektūros pastatas, kuriam būdingas originalus architektūrinis-konstruktivinis sprendimas. Tai šiuolaikiškas naujos raiškos architektūros pavyzdys, sukurtas modifikuojant tradicines etninės architektūros formas.

Į vakarus nuo šventoriaus tvoros, kampu į kelią 1992 m. pastatytas namas ir kiek atokiau, statmenai jam – ūkinis trobesys; šalia namo galinio (atgręžto į kelią) fasado yra *kapas*, kuriame palaidota sodybos gyventoja Aneliukė (*Angelė-Anelė Matjošaitienė 1927–2012 m.*).

*Namas nuo šventoriaus pusės. 2012 m.
A. Rupeikos nuotr.*

Namas vienaukštis, su pastoge ir rūsiu, dengtas dvišlaičiu stogu. Namas sureštas iš sienojų ir apkaltas lentomis horizontaliai, o kampai apvaisyti vertikaliai, cokolis sumūrytas iš akmenų. Planas stačiakampis, su trejomis durimis. Šoninis, atgręžtas į kelią pietvakarių fasadas su durimis vidurinėje dalyje ir dveiliais stačiakampiais langais šonuose; šalia durų – siauras prieangio langelis. Antrasis (šiaurės rytų) šoninis fasadas su durimis dešiniajame šone ir dveiliais langais, išdėstytais tarp vertikalių sąvaržų; stogo šlaite kyla dvišlaitis stoglangis, o viršuje – kaminas. Galinis šiaurės vakarų fasadas asimetriškas, su durimis dešiniajame šone ir dveiliu stačiakampiu langu trikampiam skyde. Durys apkaltos lentomis, sudėtomis rombų raštu; prie jų veda laiptai su ažūriniais metalo turėklais. Galinis, atgręžtas į kelią (pietryčių) fasadas simetriškas, su dveiliu langu simetrijos ašyje ir kiek mažesniu langeliu trikampiam skyde; po langeliu pritvirtinta koplytėlė su Nukryžiuotuoju. Namo architektūra nesudėtinga, būdinga nedidelių gyvenviečių pastatams.

Namo galinis fasadas ir A. Matjošaitienės kapas. 2012 m. A. Rupeikos nuotr.

Suodžių koplyčios statinių komplekso urbanistinį-architektūrinį sprendimą įtakojo ne tik siekis įamžinti apreiškimų vietą, bet ir skaudūs sovietmečio įvykiai (persekiojimai, sodybos ir kryžiaus naikinimas, asfaltuoto kelio nutiesimas). Todėl pastatyta ne tik koplyčia, bet atsirado ir įvairių smulkiųjų sakralinių objektų – koplytėlių, statulų, kryžių ir pan.; atkurta sodyba, įamžinta apreiškimus regėjusios moters amžinojo poilsio vieta. Kaip grėsmingas reliktas – primenantis patirtus naikinimus – paliktas asfaltuotas, šventorių kertantis platus kelias...

Išvados

Apibendrinant galima teigti, kad Sintautų krašto sakralinis paveldas gana netradicinis. Sakralinių pastatų ir parapijos trobesių architektūra formavosi sudėtingomis istorinėmis aplinkybėmis: Sintautų bažnyčia ir jai priklausantys statiniai patyrė daugybę griovimų, perstatymų bei funkcinių pokyčių, kurie darė neigiamą įtaką statinių formoms, o Suodžių koplyčios statybą inspiravo išskirtiniai įvykiai ir potyriai, kurie taip pat dalinai lėmė komplekso urbanistinį-architektūrinį sprendimą. Sintautų bažnyčios eksterjero architektūra atrodo vientisa ir darni, nors naudojami gana gausūs bei skirtingi dekoruoti elementai. Paradoksalu, tačiau prieš keliolika metų atstatyta bažnyčia turi tiksliai atkurtas viduramžių architektūros formas;

tik iš atskirų interjero architektūros elementų galima suprasti, kad jis kurtas ne istorizmo epochoje, o šiais laikais.

Išskirtinis Sintautų parapijos bruožas – antrasis šventorius, kuriame stovi laikinoji bažnyčia (buvusi klebonija), varpinė bei svarbūs dekoratyviniai mažosios architektūros akcentai. Dekoratyviniai antrojo šventoriaus akcentai (koplytstulpis A. Tatarei ir Marijos statula) pasižymi originalumu ir didesne menine verte nei gana grubių formų pagrindinio šventoriaus ažuoliniai dekoratyviniai akcentai. Originalių, netradicinių formų yra varpinė. Įdomu tai, kad ji statyta pagal klebono eskizus. Deja, kiti Sintautų parapijos trobesiai nėra išskirtinės architektūros. Buvusi klebonija – laikinoji bažnyčia patyrė daugybę perstatymų ir dabar jos eksterjero architektūra nevientisa, eklektinė, o vidaus erdvė gana originali, atspindinti sakralinę paskirtį. Dabartinė klebonija (buvusi špitolė) buvo tipiškas miestelio etninės architektūros pavyzdys – su dvieiliais langais ir langinėmis, bet prarado autentiškumą (sudėti plastikiniai langai ir panaikintos langinės). Parapijos namai išliko autentiško tūrio, būdingo šio tipo trobesiams, tačiau jie yra nugyventi ir nepuošia miestelio centrinės dalies.

Kiti Sintautų krašto sakraliniai statiniai – Kiaulupių ir Rūgių kapinių koplyčios – tradicinės liaudiškos architektūros pavyzdžiai. Rūgių koplyčia buvo žymi monumentaliu tūriu ir originaliais apskritais apsidės langeliais. Šiuo metu ji apleista, be stogo.

Mūrinė Suodžių koplyčia – šiuolaikiškos sakralios architektūros pavyzdys – turi raiškias modifikuotas liaudiškos architektūros formas bei originalų konstruktyvinį sprendimą.

Lietuvos katalikių moterų draugijos Sintautų skyrius periodikos puslapiuose

Raimondas Daniliauskas

Lietuvos katalikių moterų draugijos (toliau – LKMD) Sintautų skyrius atskūrė 1932 m. vasario 21 d. Tos dienos susirinkime, kurį pradėjo kunigas Klemmas Pusdešris, buvo išrinkta valdyba. Ją sudarė K. Kaunaitė, J. Martišienė, M. Miščikienė, J. Domeikienė, O. Juodaitienė. Kandidatėmis liko E. Sakalauskienė, O. Orintaitė. Draugijos dvasios vadu vienbalsiai išrinktas Sintautų kunigas klebonas Pranas Radžiūnas. Į skyriaus narius tuomet įsirašė 72, nario mokestį užsimokėjo 43 moterys. Draugijos tikslas buvo suvienyti katalikes moteris bendram visuomeniškam ir kultūriniam darbui. 1932 m. žurnale „Moteris“ (Nr. 5) straipsnyje „Sintautai“ apie draugiją rašyta¹:

„Prieš Motinos Dieną L. Katalikių Moterų Draugijos rūpesčiu ir pastangomis surenkama iš kaimų neturtingiems vaikučiams per 300 kiaušinių, keletą marškinių, rankšluosčių ir šiaip drabužių, kurie išdalinami minėtiems vaikučiams Motinos Dieną. Bažnyčioje dalyvavo organizuotai su savo vėliavomis: Tretininkai, Pavasarininkai, L. K. Moterys su plakatu „Tiesa ir Meilė“ (mat tik ką atgijęs skyrius dar nespėjo įsigyti savo vėliavos) ir didokas būrys pradžios mokyklos vaikučių. Po pamaldų eina į kapus, kame kunigas Pusdešris pasako įspūdingų pamokslų. Vargonininko K. Skaizgario vedamas choras gražiai pagieda Amžiną atilsį... Dar truputį tylomis pasimeldus grįžtama iš kapų ir renkama į Prano Vaičiaičio salę, kame skaitomi atitinkami straipsniai, dalinamos vaikučiams dovanos ir susirinkimas baigiamas tautos himnu.“

Vėliau buvo organizuojami susirinkimai, skaitomos paskaitos šeimos klausimais. Skyrius rūpinosi apylinkės neturtingų vaikų šelpimu, rengė metines šventes, skaitė ir platino savo leidinį „Moteris“, kurio į Sintautų skyrių ateidavo per 50 egzempliorių.

1934 m. rugpjūčio 15 d. skyriaus moterys surengė metinę šventę. Iš ryto jos su savo vėliava dalyvavo pamaldose, po pietų Prano Vaičiaičio salėje vyko iškilmingas susirinkimas. Jo metu skyriaus pirmininkė M. Miščikienė kvietė kalbėti svečius – kleboną Radžiūną, atstovus iš kaimyninių skyrių. Šiame susirinkime Sintautų šaulių būrio vardu moteris sveikino Počvaitis, Sintautų „Pavasario“ kuopos vardu – Liudžius, kunigas Vaitiekaitis. Susirinkimas pasibaigė tautiška giesme. Visi didžiavosi pirmininke M. Miščikiene, kuri tas pareigas ėjo nuo pat skyriaus įsikūrimo. Tuo metu sekretore buvo išrinkta J. Martišienė, išdininke – P. Kaunienė, valdybos narėmis – O. Naujokaitytė ir M. Šlapikienė. Nors Sintautų apylinkė ir turtinga, bet čia buvo daug senų, ligotų, vienišų žmonių, kuriems buvo reikalinga pagalba. Arčiausiai Šakių

¹ Cituojamų tekstų kalba neredaguota. (Kalbos redaktorius pastaba.)

Lietuvos katalikių moterų draugijos Sintautų skyriaus moterys po susirinkimo. Apie 1935 m. Iš N. Kamaitienės albumo

esanti apskrities savivaldybės prieglauda buvo maža, negalinti sutalpinti visų norinčiųjų į ją patekti. LKMD. Sintautų skyrius 1936 m. ėmėsi iniciatyvos pastatyti senelių prieglaudą Sintautuose. Nors namas buvo nupirktas ir pastatytas, bet trūko lėšų jį įrengti.

1937 m. spalio 24 d. per Sintautų bažnyčioje vykusį *ražančininkų* susirinkimą, LKMD Sintautų skyriaus moterys pasiekė, kad būtų gauta 680 litų senelių prieglaudai. Vyko balsavimas, už – 93, prieš – 30.

1937 m. žurnale „Moteris“ (Nr. 8) straipsnyje „Gelbsti vargšams“ rašoma:

„Prieglaudos namui skardos stogą kelių šimtų litų vertės yra paaukoję sintautiečiai broliai Vailokaičiai. Žemės sklypą davė kl. kun. Pr. Radžiūnas ir dar paaukojo 120 lt. Taip pat prieglaudos statybą dar gausiai yra parėmę: Sintautų P-no P-mo B-vė [Pieno perdirbimo bendrovė] aukodama 600 lt., tretininkai 430 lt. ir kiti smulkesnes sumas. Visiems gerbiamiems aukotojams, ypač br. Vailokaičiams, Sintautų katalikės moterys yra labai dėkingos. Šie, beveik pirmieji, aukų vaisiai duoda pagrindo manyti, kad namo užbaigimui, nors reikės dar apie 3000 lt., bet pridėjus dar daugiau intensyvaus darbo, bus galima juos surinkti.“

Sintautų katalikių moterų pageidavimas skatinti pamaldumą išspausdintas žurnale „Moteris“ 1939 m. Nr. 1:

*Šeimininkų dienų
dalyvės Sintautuose.
Apie 1936 m.
Iš N. Kamaitienės
albumo*

„Mūsų šeimose – kaip kaime, taip ir mieste, – jau nyksta gražūs religiniai papročiai bei kitos pamaldumo pratybos (pav., bendrai visos šeimos giedamas rytais šv. Rožančius ir Švč. Mergelės Vlandos, spalių ir gegužės mėnesiais, kalbami Rožančius ir litanija, ir kit. pan., kuriomis anksčiau buvo garsi šventoji Lietuva. Su šių gražių, gyvos katalikiškos dvasios, apraiškų nykimu į mūsų šeimas veržiasi nukatalikėjimo ir dorinio pakrikimo dvasia – didžiausias mūsų tautos ir mūsų jaunos valstybės priešas. Norime padaryti tautą atsparią, – turime pripažinti, kad tautiškas ir valstybinis mūsų atgimimas tvirčiausią atramą rado kaime, kuriame anuo metu, kaip tik ta religinių šeimos papročių dvasia buvo gyva“.

Visą tai apsvarsčiusios, Sintautų katalikės moterys savo susirinkime 1938 m. lapkričio 27 d., norėdamos pagreitinti religinį atgimimą, pageidavo:

„1. Kad būtų išstudijuoti Lietuvos religiniai papročiai ir aprašyti žurnale „Moteryje“.

2. Kad maldaknygių leidėjai atkreiptų dėmesį maldaknygėse į įvairias šeimos šventes: krikštynas, vestuves, vardadienius, išleistuves ir pan. ir parašytų atitinkamų maldų.“

Sintautų moterys surengdavo ir Šeimininkų dienas. Jų metu moterys su vėliava atvykdavo į bažnyčią, išklausydavo mišias. Po pamaldų parapijos salėje skaitydavo paskaitas apie namų ruošos darbus. Labai gražiai susirinkimuose kalbėdavo skyriaus pirmininkė Dielininkaitienė ir valdybos narė Kaunienė. Į skyrių įsirašydavo ir naujų narių. Kad sintautietės buvo veiklios, matome iš straipsnio „Pasisekusi loterija“ žurnale „Moteris“, 1938, Nr. 13–14:

„1936 metais L. K. Moterų skyrius pastatė erdvius senelių prieglaudos namus. Prie to daug prisidėjo savo darbu ir aukomis

Lietuvos katalikių moterų draugijos Sintautų skyriaus vaisių sulčių kursų dalyvės. „Moteris“, Nr. 22, 1938 m.

buvęs klebonas kun. Radžiūnas, skyriaus valdyba ir prijaučiantieji. Pereitais metais buvo rūpinamąsi namų įrengimu. Tiesa, lėšų sunku susirankioti, bet moterys visur randa išeitį ir todėl, kiek nors laimi. Didžiausias laimėjimas, kad šiemet prieglaudoje gyvena jau septyni likimo naštos perblokšti seneliai. Moterys juos nuoširdžiai ir rūpestingai globoja. Bet dar nebaigtas įrengimas, o lėšų nėra. Todėl š. m. 19 d., per Šv. Antaną atlaidus, suruošė didžiulę loteriją išdui papildyti. Visų akis traukė gražūs rankšluosčiai, stuomenys ir daugybė puikiausių staltiesių [...] Pelno gauta 900 litų. Su šia suma skyrius tikisi savo kilnius užsimojimus varyti pirmyn ir tuo būdu nevienam seneliui nuskaidrinti senatvės dienas.“

Šventės dalyvis žurnale „Moteris“, 1938, Nr. 21 straipsnyje „Pasiryžo ir įvykdė“, rašo:

„Sintautietės, minėdamos Šeiminkų Dieną ir pasvarsčiusios, kad nuo šeiminkų pažangumo didele dalimi priklauso tautos blaivumas ir sveikatingumas, nutarė suruošti vaisių sulčių gaminimo kursus, ką ir įvykdė rugsėjo 15–16 d. (Bravo! Red.). Kursams vadovavo Šakių Namų Ūkio instruktorė p. Vaišnienė. Kursai praėjo su pasisekimu, nes dalyvavo 21 moteris ir kiekviena sau pasigamino po 2 butelius sulčių. Kad sudominus ir kitas savo seses, nutarė po vieną butelį sulčių išlaikyti iki kitų metų ir atsinešti į ateinančių metų Draugijos metinę šventę.“

Dalyvaudamos 1939 m. moterų konferencijose Šakiuose, sintautietės aptarė Sintautuose suruoštus sulčių gaminimo kursus. Pasidžiaugė nupirkto „Wecko“ aparatu sultims gaminti, organizuotais buto švaros ir tvarkos bei daržo ir darželio konkursais. 1939 m. Sintautų krašte žurnalo „Moteris“ užsakyti 132 egzemplioriai. (1938 m. užsakyti buvo tik 59). M. Dielininkaitienė, išplatinusi žurnalo „Mote-

ris“ 100 egzempliorių, Šakių rajone už „knygnešystę“ laimėjo pirmąją premiją (arbatai servizą). Tais pačiais metais žurnalo „Moteris“ (Nr. 20–21) straipsnyje „Šakių rajonas jau po konferencijos“ buvo parašyta:

„1939 m. į naująją Šakių rajono moterų valdybą išrinktos sintautietės Babušienė, Jakštienė ir Dielininkaitienė.“

Vartant žurnalą „Moteris“, pastebima, kad Sintautų moterys nemažai žurnale spausdino užuojautų savo draugijos narėms. Pavyzdžiui, 1939 m., Nr. 24:

„Mūsų sesėms J. Gustainienei, O. Dumčiuvienei ir K. Lopetienei jų motutei mirus, reiškiamo seserišką užuojautą. LKM Dr-jos Sintautų skyr. Valdyba ir narės.“ 1940 m., Nr. 2: *„Mieloms sesėms K. Kaunienei, M. Augustaitienei, O. Naujokaitienei ir O. Martišienei gilaus liūdėsio prislėgtoms, netekus savo artimųjų, reiškiamo katalikišką užuojautą. Sintautų sk. Valdyba ir narės.“*

Tame pačiame žurnale rašyta:

„Nors šis karų laikas ne vakarams ruošti, bet sintautietės turėdamos didelių išlaidų senelių prieglaudai išlaikyti, antrąją Kalėdų dieną suruošė viešą vakarą. Buvo suvaidinta S. Žemaičio drama „Žmogžudžio duktė“. Vakaras puikiai pavyko. Gauta gražaus pelno. Valdyba dėkinga artistams, gerai suvaidinusiems savo roles, o ypač režisieriui p. K. Stepulaičiui, kuris su tokiu atsidėjimu ir pasišventimu šį veikalą, taip sužavėjusį publiką, su pasisekimu surengimo, dėkojame. Valdyba.“

1940 m. SSRS okupavus Lietuvos valstybę, baigėsi LKMD Sintautų skyriaus veikla.

Pirmosios premijos už žurnalo „Moteris“ platinimą laimėtoja M. Dielininkaitienė. „Moteris“, Nr. 22, 1939 m.

Sintautų pavasarininkai periodikos puslapiuose

Raimondas Daniliauskas

„Nauji laikai mums spindi – žiba.

Laisva, galinga Lietuva –

Už bočių žemę ir tikyba

Štai plevėsuoja vėliava...“

(Žodžiai iš pavasarininkų himno)

Sintautų sodžiaus jaunimas, susispietęs į didelę pavasarininkų organizaciją, ėmėsi kelti švietimą, dorą, platinti katalikiškus laikraščius. Pavasarininkai – tai dauguma jaunieji ūkininkaičiai. Uždaviniai – įsteigti nors mažą knygynėlį, kiekvienas kuopos narys rūpinasi, kad šeimoje, be „Pavasario“, būtų dar prenuumeruojamas „Šaltinis“, „Ūkininkas“, „Darbininkas“, „Mūsų laikraštis“ ar kitas katalikiškas laikraštis.

1920 m. Sintautų pavasarininkų kuopa buvo labai didelė. Tuo metu visame valsčiuje jau buvo 272 nariai, tuo tarpu Šakių – 243, Slavikų – 181, Naūmiesčio – 71.

1924 m. įvykusiame Sintautų pavasarininkų susirinkime buvo išrinktas naujas pirmininkas – K. Rudzevičius, kuris, turėdamas brolių klieriką, tikėjosi suorganizuoti stiprią kuopą. Nutarta – visuomet po susirinkimų padainuoti.¹

1926 m. vasarą Skaistgirių kaimo jaunimas įsteigė „Pavasario“ kuopą. Valdybon buvo išrinkti: V. Kaunas (pirmininkas), B. Rubikaitė (vicepirmininkė), A. Vaičiūnaitė (sekretorė), V. Valaitis (išdininkas), I. Steponaitis (knygininkas). Kuopoje buvo 62 nariai.² Tuo metu ši kuopa turėjo knygyną, kuriame buvo daugiau kaip 200 įvairių knygų ir laikraščių. Kuopoje buvo 59 nariai, iš jų 26 vaikinai ir 33 merginos.

1928 m. buvo pašventintos Sintautų ir Veršių kuopų vėliavos. Po pamokslų kuopos nariai prisiekė ištikimybę savo vėliavoms. Vėliau parapijos namuose susirinkimą pradėjo Sintautų kuopos pirmininkas kunigas Inkrata. Buvo sugiedoti Tautos ir pavasarininkų himnai. Susirinkime skaityta paskaita „Jaunimo uždaviniai“, dainuotos dainos, žaisti žaidimai.³ 1928 m. Skaistgirių kuopos veikimas vyko labai turiningai. Susirinkimuose buvo skaitomos paskaitos, referatai, rašiniai, deklamuojamos eilės, dainuojama. „Pavasario“ sąjungos 15 metų jubiliejui atminti buvo pastatytas kryžius. Išrinkta nauja valdyba: pirmininkas – V. Kaunas, nariai – P. Šlapikas, J. Pantelaitis, M. Pinkaitė, A. Vaičiūnaitė.

1930 m. sausio 12 d. išrinkta Skaistgirių pavasarininkų kuopos valdyba: P. Dailidė – pirmininkas, M. Pušinaitytė – vicepirmininkė, A. Liubinas – sekretorius, J. Steponaitis – knygininkas, A. Janušaitis – kasininkas. Trejus metus vadovavęs kuopai V. Kaunas buvo įvardytas garbės pirmininku, o kuopos steigėjas A. Valaitis – garbės nariu. Pavasarininkų kuopa veikė dviem kuopelėmis – Veršių ir Skaistgirių. Pirmajai vadovavo J. Pantelaitis, J. Kudirkaitė ir S. Pušinaitytė, o antrajai – J. Steponaitis, S. Dailidytė ir P. Dailidė. Revizijos komisiją sudarė P. Lingys, M. Naujokaitytė ir J. Steponaitis.⁴

¹ *Pavasaris*, 1924, Nr. 17.

² *Pavasaris*, 1926, Nr. 16.

³ *Pavasaris*, 1928, Nr. 19.

⁴ *Pavasaris*, 1930, Nr. 9.

*Klepų pavasarininkų kuopa. Apie 1934 m. Iš J. Mečraitienės albumo
(T. Durstinienės nuosavybė)*

1931 m. Sintautų kuopa surengė savo metinę šventę, taip pat pažymėdama P. Vaičičiaus 30-ies metų mirties sukaktuves. Po pamaldų kapuose ant P. Vaičičiaus kapo buvo uždėti vainikai. Iš kapų visi suėjo į parapijos salę – ten vyko iškilmingas susirinkimas. Susirinkime paskaitas skaitė prof. Eretas ir studentas Matijošaitis, pasisakė kunigas J. Vaičaitis. Susirinkimui baigiantis, Sintautų kuopą buvo pasiūlyta pavadinti P. Vaičičiaus vardu. Visi džiaugsmingai plojimai tam pritarė.⁵

Sintautų apylinkėje jauniausia buvo Klepų kuopa. Ji įsteigta tik 1928 m. liepos 15 d. Bet per 1928-uosius metus surengta 10 susirinkimų, kuriuose skaitytos 6 paskaitos. Susirinkimai buvo organizuojami kas 2–3 savaites. Kuopai vadovavo darbštus ir energingas Juozas Domeika.⁶ Tuo metu kuopai priklausė 21 narys, iš jų – 12 merginų.

Valdyboje, be J. Domeikos, buvo Pečkaitytė, Jasaitis, Bartkaitė ir Murauskaitė. 1930 m. išrinkta nauja Klepų kuopos valdyba: P. Plioplys – pirmininkas, J. Jucaitis – vicepirmininkas, J. Baltrušaitis – sekretorius, M. Bunikaitė – knyginkė, M. Bunikaitė – kasininkė. Revizijos komisiją sudarė Račiūnas, K. Šipailytė, P. Bunikis. 1934 m. Klepų pavasarininkų kuopos valdybos bei narių rūpesčiu pastatytas gražus gelžbetoninis kryžius. Kryžius pastatytas kuopos penkerių metų gyvavimo ir šventųjų 1933–1934 m. jubiliejui paminėti. Prie statymo darbų daugiausia prisidėjo menininkas A. Piečaitis.

1932 m. Sintautų kuopos valdybon buvo išrinkti E. Jurgilaitė, O. Navikaitė, Jakaitė, P. Liudžius ir J. Rudzevičius. 1934 m. 37 nauji nariai įstojo į Sintautų kuopą. Bendras kuopos narių skaičius – 115. Sintautų pavasarininkai aktyviai dalyvaudavo kultūrinėje veikloje. Spektakliuose meniškai vaidmenis atlikdavo A. Kutaitė, P. Lukšta, M. Kairaitytė, P. Liudžius, J. Sinkus, J. Preikšas ir kiti. Už vaidinimus rinkdavo pinigus, kurie buvo skiriami įvairioms reikmėms. 1935 m. Sintautų pavasarininkai išsirinko naują valdybą, kurią sudarė P. Liudžius, A. Kamaitytė, M. Tėvelytė, J. Liudžius ir A. Skaisgiris. Mergaičių reikalams tvarkyti paskirta M. Tėvelytė, vyrų – P. Liudžius. Labai aktyviai darbuojasi spaudos platinimo komisija. Daug buvo išplatinta šių leidinių: „Pavasario“, „M. Laikraščio“, „Žvaigždės“, „Šaltinio“.⁷

Ūkanotą rudens dieną pasigirdo Sintautų varpų gaudimas, kurio liūdnas balsas paskelbė, kad vienas žemės keleivis baigė šią vargo kelionę. Mirė uoliausias Sintautų kuopos narys P. Liudžius. Ve-

Klepų pavasarininkų kryžius. 2013 m.

R. Daniliausko nuotr.

⁵ *Pavasaris*, 1931, Nr. 19.

⁶ *Pavasaris*, 1929, Nr. 3.

⁷ *Pavasaris*, 1935, Nr. 2.

Sintautų pavasarininkai. 1933 m. birželio 2 d. Iš A. Stepulaičio albumo

Sintautų pavasarininkų vakaronė. 1932 m. gegužės 22 d. Iš N. Kamaitienės albumo

lionis gimė 1909 metais. 1928 m. susipažino su pavasarininkais. Tuo metu Sintautų kuopa vos vos krutėjo, narių buvo mažai, menkai organizuoti. Bet savo uoliu darbu P. Liudžius Sintautų pavasarininkus padarė vienais geriausiai veikiančiais Šakių rajone. Ypač daug nusipelnė spaudos platinimu. 1936 m. Sintautų kuopos valdybą sudarė A. Jakaitis, J. Sakalauskas, A. Kamaitytė, J. Liudžius, P. Dėdinaitė, M. Šiupytė ir E. Kuncaitė. Už gerus darbus kuopos labui J. Stepulaitis, K. Skaisgirys ir A. Skaisgirys buvo išrinkti garbės nariais. 1937 m. „Pavasario“ 3-iajame numeryje buvo išspausdintas „Pavasario“ vyrų sąjungos Sintautų kuopos išdo perdavimo-priėmimo aktas, kurį parengė kuopos išdininkas A. Stankūnas, priėmė – kuopos išdininkas A. Liubinas. Sintautų „Pavasario“ vyrų kuopa 1939 m. surengė ekskursiją į Palangą, keletą kultūrinių vakarų. Jie turėjo savo knygyną ir ramovę, kurioje žaisdavo stalo tenisą. Kuopai jau daug metų padėjo prof. J. Eretas, kurį sintautiečiai mielai laikė savu žmogumi. Labai energingas buvo kuopos vadas A. Skaisgirys.⁸

Savame būryje Sintautų pavasarininkai buvo ir išliko labai draugiški. Dar prieš keletą metų Sintautų klebonijoje buvo išlikę nemažai knygų iš Sintautų „Pavasario“ kuopos knygynėlio, gaila, kad įvairiu metu daug jų buvo ir sudeginta. Keletas knygų yra ir kitų sintautiečių namuose. Kiekviena knyga paženklinta spaudu.

⁸ *Pavasaris*, 1940, Nr. 3.

Sintautų muziejai

Marija Puodžiukaitienė

Kunigo Antano Tatarės memorialinė ekspozicija Sintautuose

A. Tatarės atminimo įamžinimu pasirinko giminaičiai Jonas Kazlauskas, Talat Kelpšos muzikos mokyklos dėstytojas, ir Bronė Kazlauskienė, Lietuvių kalbos ir literatūros instituto darbuotoja. 1979 m. Rygiškiuose Totoraičių giminių Kazlauskų sodyboje buvo atidarytas memorialinis kambarys, atidengta memorialinė lenta. Tais pačiais metais buvo iškilmingai paminėtos 90-osios rašytojo mirties metinės – Griškabūdžio kultūros namuose surengta konferencija.

Nykstant Rygiškių kaimo gyventojams ir Kazlauskų giminaičiams išsikėlus iš sodybos, Zanavykų muziejaus vadovai nutarė ekspoziciją perkelti iš Rygiškių į Sintautus, į Tatarės statytą kleboniją. 1995 m. joje įrengta memorialinė ekspozicija.

A. Tatarė Sintautuose klebonavo 1855–1863 m. ir tada pastatydino šią kleboniją. 1945–1995 m. čia vyko pamaldos. 1975 m. klebonija buvo rekonstruota ir pertvarkyta į bažnyčią. 1981 m. prie klebonijos pastatytas Vytauto Duobos kopylstulpis. Apačioje prie jo prigludo panevėžiečio tautodailininko Kazimiero Niemano sukurtas bareljefas, apjuostas laurų vainiku, kurį laiko du vaikeliai. 1984 m. atidengta švietėjui skirta memorialinė lenta. 1995 m. prikėlus iš griuvėsių Sintautų bažnyčią, į šį pastatą buvo perkelta ekspozicija. Jos sutvarkymu ir įruošimu rūpinosi klebonas prelatas Antanas Maskeliūnas ir Zanavykų muziejaus fondų saugotoja Bronė Sakalauskiene. Muziejaus ekspozicijoje yra senieji A. Tatarės raštų leidimai, kunigo M. Gustaičio monografija, skulptoriaus J. Meškelevičiaus sukurtas biustas, nuotraukos. Ekspozicijoje yra ir Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomos A. Tatarės tardymo bylos, surastos Vidos Girininkienės, kopija, padaryta A. Maskeliūno prašymu. 1998 m. įvyko ekspozicijos atidarymas. Vienas pirmųjų ją aplankė tuometinis prezidentas Valdas Adamkus.

Antano Tatarės statyta bažnyčia ir kopylstulpis. 1981 m. Skulpt. Vytautas Duoba, bareljefo autorius – Kazimieras Niemanas. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

Sintautų mokyklos muziejaus ekspozicijos bendras vaizdas. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

Mokyklos muziejus

Sintautų mokyklos muziejaus istorija susijusi su literatų būrelio (vadovė mokytoja Marija Puodžiukaitienė) veikla, su poeto Prano Vaičiaičio gimtine.

1954 m. įkūrus būrelį, literatai susidomėjo P. Vaičiaičio gyvenimu, užrašinėjo amžininkų atsiminimus.

1954 m. devintos klasės mokinys Algirdas Ščiučka atnešė Prano Vaičiaičio raštus, išleistus 1912 metais Filadelfijoje. Ši gautoji knyga ir buvo paskatinimas rinkti medžiagą apie P. Vaičaitį. Literatų būrelio nariai pradėjo tvarkyti P. Vaičiaičio kapą. Mokyklos ir kolūkio lėšomis uždėti antkapiai. Juos pagamino Sintautų meistras Simanas Pikčilingis. Melioracijos statybos valdybos, kurios kontora buvo P. Vaičiaičio tėviškėje, dirbtuvių darbininkai pagamino tvorelę.

1961 m. vasario 10 d. surengtas pirmasis pokario metais iškilmingas P. Vaičiaičio 85-ųjų gimimo metinių minėjimas. Po minėjimo literatų būrelio narys Vytautas Antanaitis parašė žinutę savaitraščiui „Literatūra ir menas“. Ši žinia apie minėjimą buvo paskata susidomėti poetu ir jo gimtine. Sintautuose 1964 m. lankėsi Lietuvių kalbos ir literatūros rankraštyno skyriaus vedėja Marija Grigaitytė. Ji užrašinėjo atsiminimus apie P. Vaičaitį. Su ja pasitarta dėl muziejaus įsteigimo. M. Grigaitytė žadėjo dar duoti paskutinių poeto laiškų, kurie saugomi rankraštyne, fotokopijas. Mokiniai surado pas vieną Sintautų gyventoją Vaičiaičių staliuką. Todėl vis drąsiau kilo mintis apie muziejaus įrengimą. Iš Juozo Vaičiaičio (poeto brolio sūnaus) gauta šešios įdomios nuotraukos. Tokia buvo muziejaus pradžia. Muziejų Vaičiaičių klėtelėje padėjo įrengti Mašinų melioracijos stoties dirbtuvių

vedėjas Zigmas Pikčilingis. Jis rūpinosi patalpomis, inventoriumi. Dirbtuvių darbininkai pagamino muziejui stalus.

Tokia buvo Prano Vaičiaičio memorialinio muziejaus pradžia.

Muziejus įrengtas 1965 m. gegužės pabaigoje. O birželio 4 dieną atvyko pirmieji lankytojai. Tai buvo Vilniaus universiteto studentai filologai. Jie pirmieji peržengė muziejaus slenkstį, pirmieji pasirašė lankytojų knygoje 1965 m. birželio 4 dieną. Todėl ši diena ir laikoma muziejaus įkūrimo data.

1966 m. mokykla ruošėsi P. Vaičiaičio 90-ųjų gimimo metinių minėjimui.

Literatūros tyrinėtojas Albertas Zalatorius atvežė muziejui didelį aplanką dokumentų iš Peterburgo archyvų: universiteto rektoriui pareiškimus, studento liudijimą, „Sietyno“ bylos dokumentus. Zigmas Kuzmickis, pagrindinis pranešėjas, padovanojo poeto sužadėtinės Julijos Pranaitytės nuotrauką ir vieną savo disertacijos „Prano Vaičiaičio elegijos“ sąsiuvinį, kurio viršelyje įrašė: „*Taurioji Vaičiaičio kūryba gyvena kaip brangūs žemčiūgai giliam vandeny*“ (1966 m.). Svečiai aplankė muziejų, esantį klėtelėje. Per miestelį nusitiesė ilga kolona: visi žygiavo į Saŋtakus. Čia įrašus paliko Albertas Zalatorius, Z. Kuzmickis, žurnalistas Valentinas Gustainis, poetas Paulius Širvys ir kiti. Tą dieną muziejų aplankė apie 200 žmonių.

Po minėjimo Juozas Vaičaitis padovanojo poeto raštų senesnius leidimus, o kilimėlių su žodžiais „*Vai lėkite, dainos, iš vargo nupintos...*“ – garsi audėja Antanina Dubinskienė, kilusi iš Jankū valsčiaus.

Pastačius mokyklos priestatą, 1968 m. muziejus perkeltas į mokyklą.

Minint 92-ąsias P. Vaičiaičio gimimo metines, prie mokyklos buvo atidengta iškaba: „Prano Vaičiaičio memorialinis muziejus“.

Pagausėjus eksponatų, 1971 m. muziejaus ekspoziciją pertvarkė dailininkas Vytautas Duoba. Ruošiantis 100-osioms P. Vaičiaičio gimimo metinėms, 1976 m. sausio mėn. Šakių rajoninis gamybinis susivienijimas skyrė muziejui 240 rublių. Dailininkas V. Duoba, buvęs mūsų mokyklos mokinys, minėjimo išvakarėse padovanojo poeto biustą.

1976 m., vasario 7 d. į muziejų plūdo žmonės iš viso rajono. Nors spaudė 20°C šaltis, tačiau į minėjamą atvyko ir svečių: Vilniaus universiteto dėstytojai Pranas Naujokaitis, Juozas Jasaitis, Juozas Pikčilingis, prof. A. Zalatorius, poetas Sigitas Geda, rašytojas Aloyzas Sušinskas ir kt.

Atvyko grupė nepažįstamų svečių, Prano Vaičiaičio kūrybos gerbėjų iš Kauno. Kapinėse buvo skaitomos eilės iš ką tik išleistos P. Vaičiaičio knygos „Lėkite, dainos“, „Numesk, tėvyne, rusišką tą spalvą, kurią uždėjo svetimi“. Po to padainavo „Yra šalis“.

1979 m., surinkusi eksponatų apie rašytoją kunigą Antaną Tatarę, įrengiau stendą šiam pirmajam Suvalkijos rašytojui. 1981 m. surinkau eksponatų ir apie Edmundą Steponaitį, paskyriau vieną stendą ir jam atminti. Taigi muziejuje buvo trys skyriai: Pranas Vaičaitis, Antanas Tatarė ir Edmundas Steponaitis.

1981 m. pertvarkant muziejų, iškilo lėšų klausimas. Čia į pagalbą atėjo Genovaitė Plaušinitienė. Muziejaus pertvarkymo planą padarė dailininkas Vytautas Duoba. Atnaujintas muziejus 1981 m. sutiko poeto Prano Vaičiaičio gimtadienį. 105-ųjų metinių minėjimas vyko birželio mėnesį. Tą dieną lijo, pylė kaip iš kibiro,

Memorialinė ekspozicija kun. Antano Tatarės statytoje klebonijoje. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

bet svečiai pagerbė poetą kapinėse, o Sintautų apylinkės salė buvo kimšte prikimšta žmonių. Pranešimą „Jo eilėrašiais poetiniu žodžiu prabilo zanavykų žemė“ skaitė profesorius J. Pikčilingis. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto mokslinė bendradarbė Bronė Kazlauskienė perskaitė pranešimą – „Prano Vaičiaičio poezija ir liaudies daina“.

1992 m. minint pirmąsias profesoriaus Juozo Pikčilingio mirties metines, dar vienas skyrelis muziejuje buvo paskirtas jam atminti. Eksponatus davė brolis Antanas ir profesoriaus bendražygiai. Tuomet muziejuje atsirado ir grafiko Jono Buroko 1985 m. sukurtas lino raižinys „Šviesos šviesa“. Paveiksle vaizduojama lietuviška sodyba, kurioje išraižyti J. Pikčilingio straipsnio „Lietuviškas žodi! Pabylok truputį apie save!“ mintys, prasidedančios prasmingu apibendrinimu: „Ateinu iš amžių glūdumos, daug istorijos smūgių patyriau, daug sunkių išbandymų, daug

Profesoriui Juozui Pikčilingiui skirtas lino raižinys „Šviesos šviesa“. Dail. Jonas Burokas. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

erškėčių buvo mano šimtmečių kelyje...
Ši kūrinį norėta padovanoti profesoriui jo 60-mečio proga, bet nespėta, todėl jį užsakiusi buvusi profesorius studentė Danielė d'Erceville pirmųjų savo dėstytojo mirties metinių proga jį padovanojo muziejui.

Atgavęs tėviškę, Prano Vaičičiaus brolio sūnus Juozas Vaičaitis panorą muziejų įkurti gimtinėje. 1995 m. rugpjūčio mėnesį iš mokyklos perduota garsios audėjos tautodailininkės Antaninos Dubinskienės kilimėliai „Vai, lėkite, dainos“ ir „O Tėviške!“, rankšluostis „Kur bakūžė samanota“, tautodailininko Simano Kudirkos rankšluostinės, rašomasis stalas, dovanotas RS „Lietžemūktechnika“, pokario metais mokinių surastas Vaičičių stalelis, Prano Vaičičiaus raštų senieji leidimai, nuotraukos. Dalis ekspozicijos palikta ir mokyklos muziejuje.

1995 m. dalį eksponatų atidavus P. Vaičičiaus memorialiniam kambariui, pertvarkyta muziejaus ekspozicija: du dideli skyriai skirti poetui Pranui Vaičičiui ir profesoriui J. Pikčilingiui, vienas skyrius Sintautų mokyklos istorijai ir dar vienas standas – „Saliamonas Banaitis – Nepriklausomybės Akto signataras“ – buvusiam mūsų mokyklos mokiniui. Tais metais įsteigtas muziejininkų būrelis. Būrelio tikslas rinkti medžiagą apie žymiuosius šio krašto kultūros veikėjus, propaguoti jų idėjas.

1993 m. minint 100-ąsias muziko Juozo Kamaičiaus gimimo metines, įrengtas standas šiam žymiam Sintautų krašto šviesuoliui. Muziko žmona padovanojo muziejui knygą „Juozas Kamaitis – muzikas, pedagogas“.

Didelis darbas atliktas, prikeltas iš užmaršties poeto Prano Liukaičiaus kūryba. 2000 m. surinkta daug eksponatų apie šį buvusį Sintautų progimnazijos pirmosios laidos mokinių, užrašyta atsiminimų, suorganizuotas jo poezijos išleidimas. 2000 m. rudenį Sintautų ir Šakių visuomenei pristatyta knyga „Leiskite kreiptis“, surengta didelė paroda „Prano Liukaičiaus mokslo metai, darbas, kūryba“. Iškilmingai paminėtos 70-osios poeto gimimo metinės.

2001 m. vasarą muziejus praturtėjo buvusios Sintautų mokyklos mokinės profesorės Angelės Vyšniauskaitės darbais. Ji padovanojo muziejui visą savo ilgamečio darbo derlių – 10 knygų, nuotraukų. Mokslininkė lankėsi mokykloje 2004 m., švenčiant mokyklos 165 metų jubiliejų, atvežė muziejui naujų eksponatų.

2003 m. surinkta eksponatų apie žymų pedagogą Praną Naujokaitį. Jų gauta iš dukros gydytojos Giedrės Augustinienės, užrašyti jos atsiminimai apie tėvą.

Muziejaus ekspozicijos dalis, skirta Pranui Vaičičiui. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

2005 m. vasario mėnesį jubiliejiniame 100-ųjų metinių minėjime mokykloje dalyvavo dukra gydytoja Birutė su šeima. Didelio susidomėjimo sulaukė parodoje eksponuojami P. Naujokaičio uždavinynai pradinėms klasėms.

2004 m., minint spaudos atgavimo 100-ąsias metines, surinkta medžiaga apie šio krašto knygnešius, daraktorius, slaptąsias mokyklas, surasti jų kapai.

Visa surinkta medžiaga apie mokyklą, žymesnius jos mokinius panaudota M. Puodžiukaitienės knygai „Sintautų mokyklos šviesa“, kuri išleista 2004 m. mokyklos jubiliejaus proga.

2005 m. gegužės mėnesį muziejininkai paminėjo 200-ąsias kunigo rašytojo A. Tatarės gimimo metines. Šio jubiliejaus proga išleista M. Puodžiukaitienės knyga „Rašytojas ir švietėjas kunigas Antanas Tatarė“.

Muziejuje sukaupta medžiagos ir apie kitus šio krašto kultūros ir meno veikėjus: poetus Gediminą Sapetką, Ritą Mockeliūniene, muziką Kazį Skaisgirį, tautodailininkę Ireną Lukoševičiūtę-Skučienę, fotomenininką Romaldą Vikšraitį, išėivijos visuomenės veikėjus Antaniną ir Juozą Vasiukevičius, Vasario 16-osios Akto signatarą Joną Vailokaitį.

Vertingų eksponatų muziejui padovanojo bibliofilas, mūsų mokyklos mokinys, V. Staniulis.

Muziejus turi senas savo tradicijas – kas penkeri metai rengiami iškilmingi poeto P. Vaičičio, prof. J. Pikčilingio, S. Banaičio minėjimai, A. Tatarės konferencijos, vyksta jų atminimo pagerbimas Sintautų kapinėse.

Be senųjų tradicinių renginių, buvo pristatomos naujai išleistos sintautiškių knygos – Zitos Jurgilaitės „Mūsų istorijos“, Juozo Augustaičio „Kančių keliu“, Jono Jurevičiaus „Rugpjūčio dangus“, Prano Liukaičio „Leiskite kreiptis“, Viliaus Užtupo „Saliamonas Banaitis“, Jono Rudzevičiaus „Devynios saulės“.

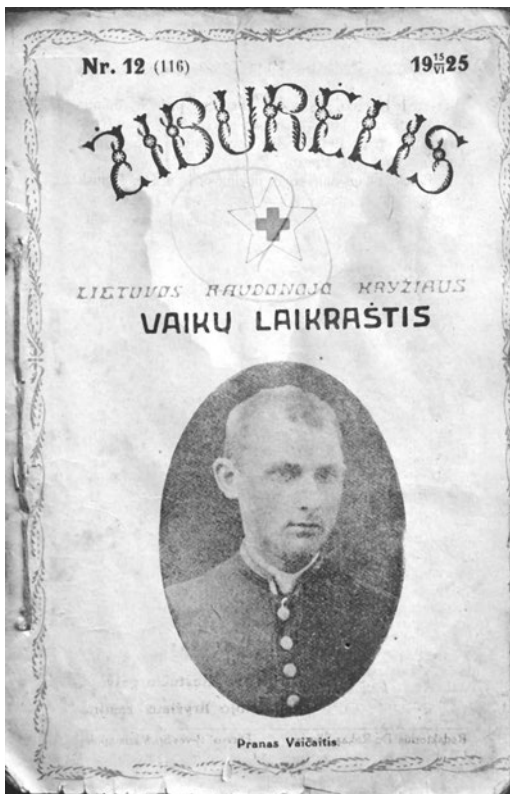
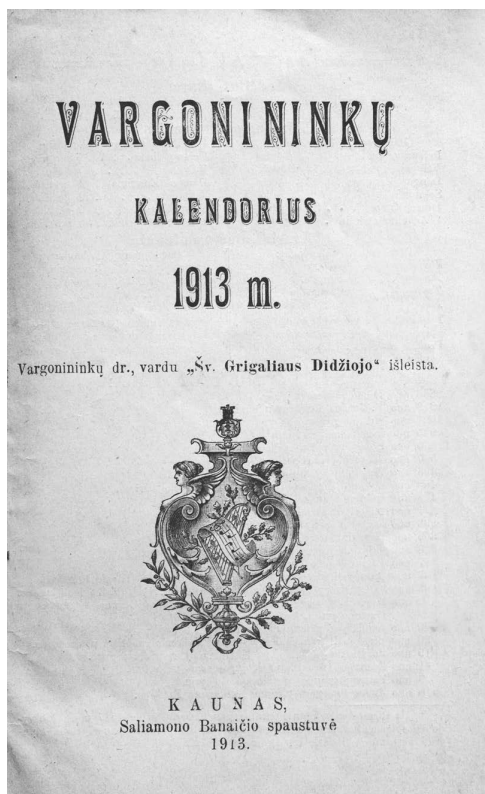
2001 m. sausio 3 d. muziejus kartu su Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedra organizavo profesoriaus J. Pikčilingio 75-ųjų gimimo metinių minėjimą.

2001 m. lapkričio mėnesį Signatarų namuose Vilniuje vyko Saliamono Banaičio ir Jono Vailokaičio jubiliejinis minėjimas. Saliamono Banaičio vaikaitis Sigitas Banaitis pakvietė Sintautų muziejininkus, mokyklos direktorių V. Strolį į Vilnių, finansavo kelionę.

Naudodamasis surinktais atsiminimais, mokytojas Juozas Klimaitis, Vaičičių kaimynas, parašė knygą „Prano Vaičičio gyvenimo pėdsakais“. Zenius Šileris irgi pasinaudojo muziejuje sukaupta medžiaga rašydamas knygą „P. Vaičaitis“ (1996 m.) bei leisdamas Prano Vaičičio raštus.

Muziejaus įkūrėja ir vadovė Marija Puodžiukaitienė prie prof. Juozo Pikčilingio kapo Sintautų kapinėse. 2010 m. R. Daniliausko nuotr.

Reti leidiniai muziejaus ekspozicijoje. 2012 m. J. Kliučiaus nuotr.

Muziejus surinktą medžiagą propaguoja įvairiuose kultūriniuose renginiuose. 2001 m. švenčiant Sintautų įkūrimo 440-ties metų jubiliejų, muziejus Sintautų kultūros centre organizavo parodą „Sintautai XIX a. pabaigoje ir XX amžiuje“. Vyko renginiai, skirti J. Pikčilingio 75-osioms gimimo metinėms – Šakių gimnazijoje, Vilniaus mokslininkų rūmuose ir Kudirkos Naumiestyje, Vinco Kudirkos muziejuje. Minint P. Vaičiaičio 125-tąsias gimimo metines – „Vaičiaičio poezijos šviesa“ – Vilniuje, Mokslų akademijoje, Vinco Kudirkos muziejuje, Geļgaudiškio kultūros namuose. Apie rašytoją švietėją A. Tatarę – Punske.

Pasaulio sintautiškių suvažiavimui 2000 m. mokyklos salėje muziejus surengė iš Sintautų kilusių rašytojų, mokslininkų knygų parodą. Čia buvo eksponuojama apie 100 knygų, parašytų įvairių profesijų žmonių. Parodai savo darbus pristatė dailininkas Vytautas Duoba, tautodailininkai Rita Mockeliūnienė, Danguolė Masaitytė, Birutė Garmuvienė, Juozas Garmus, fotomenininkas R. Vikšraitis. Parodą aplankė keli šimtai suvažiavimo dalyvių.

Muziejumi rūpinosi ir mokyklos vadovai: pačią pradžią padarė ir lėšų ekspozicijai įrengti surado direktorius Zigmąs Norkaitis. Nuoširdžiai dirbo ir ūkvedys Juozas Klimaitis. Direktoriui Maksvyčiui teko patirti 100-tųjų Prano Vaičiaičio mirties metinių rūpesčius. 1998 m. direktorius Vytautas Balzeris skyrė lėšų muziejui atnaujinti. Ypač daug muziejui yra padėjusios mokytojos Regina Bakienė ir Irena Strokienė. Daug metų nuolatinis muziejaus pagalbininkas yra direktorius Vytautas Strolys.

Nuo 2000 m. V. Strolys, būdamas direktoriumi, muziejui skiria svarbią vietą mokinių pilietiškumo auklėjimo procese. Jo dėka mokykloje svečiavosi ir su mokiniais bendravo žurnalistas Bernardas Aleknavičius, poeto Prano Liukaičio giminės, profesorės Giedrė Čepaitienė, Regina Koženiausienė, Arvydas Vidžiūnas, profesorius Vilius Užtupas, pristatytos knygos „Leiskite kreiptis“, „Saliamonas Banaitis“. Direktorius remia visus muziejininkų darbus.

Nors muziejus įkurtas 1968 m., tačiau Mokyklos muziejaus vardas Respublikinės mokyklų muziejaus paspartavimo komisijos suteiktas tik 1985 metais. 1980 m. čia vyko zoninis seminaras mokyklų muziejų vadovams, nes šis muziejus buvo pripažintas geriausiai tvarkomu mokykliniu muziejumi šiame regione.

Už 2000–2002-ųjų metų darbus muziejus buvo apdovanotas diplomu, kai Suvalkijos–Dzūkijos regioninėje mokyklų muziejų apžiūroje laimėjo trečiąją vietą.

Šis mažas muziejus – tai žymių mūsų mokyklos mokinių darbų įamžinimas, jų pagerbimas. Per 45-erius metus muziejų aplankė daugiau kaip 18 tūkstančių žmonių, išsinešdami iš jo meilę žmogui, Tėvynei, laisvei, gimtajai kalbai. Poetas Justinas Marcinkevičius muziejaus svečių knygoje paliko gražius palinkėjimus mokyklai ir mokiniams:

„Yra šalis, kur upės teka – kartojame su visa Lietuva, tariančia giesmininko Prano Vaičiūčio vardą, žiūrime į tuos laukus, kuriuos glostė liūdno poeto akys, ir su giliu dėkingumu lenkiamės mokyklai, įrengusiai muziejų, globojančiai didžiojo sintautiečio atminimą.“

2005–2010 m. muziejus praturtėjo – gauta naujų eksponatų S. Banaičio, J. Vailokaičio, A. Tatarės ekspozicijoms. Surinkta nuotraukų senųjų Sintautų krašto sodybų istorijai, užrašyta kapinių, Sintautų miestelio gatvių istorija.

2005 m. atnaujinti muziejaus stendai, nupirkti nauji muziejiniai baldai. 2006 metais išleista M. Puodžiukaitienės knyga turistams „Sintautų krašto keliais“. Muziejaus jubiliejaus proga išleista M. Puodžiukaitienės ir V. Staniulio parengta muziejaus istorija „Muziejus, kultūros vertybės, žmogus“.

Monografijos „Sintautai“ vyriausioji redaktorė Vida Girininkienė (kairėje) ir Marija Puodžiukaitienė domisi Vidmanto Staniulio muziejui dovanotais leidiniais. 2012 m. kovo 16 d. J. Kliučiaus nuotr.

Muziejaus fonduose yra apie pusantro tūkstančio eksponatų. Daugiausia jų padovanojo buvę mokiniai – Zigmas ir Antanas Pikčilingiai, Vidmantas Staniulis, Juozas Jacevičius, Vytautas Duoba. Šie mokiniai, taip pat Justinas Vasiliauskas, Gimtojo žodžio bičiulių „Aidija“ nariai dr. Jonas Kasparevičius, dr. Juozas Kaunas, Danutė ir Antanas Kirkickai, Regina ir Juozas Jucaičiai yra nuolatiniai muziejaus rėmėjai.

Nuo 2005-ųjų metų, pertvarkius muziejaus ekspoziciją, mokyklos muziejų galima laikyti profesoriaus Juozo Pikčilingio memorialiniu muziejumi – čia sukaupta daug jo nuotraukų, rankraščių, laiškų, įvairių daiktų. Yra stalelis, ant kurio rašė vasaros atostogų metu tėviškėje.

Muziejaus fonduose turime eksponatų tokioms ekspozicijoms: Sintautų istorija, Sintautų mokyklos istorija, Sintautų krašto poetai, Sintautų krašto knygnešiai, Signatarai Saliamonas Banaitis ir Jonas Vailokaitis, vadovėlių autorius Pranas Naujokaitis.*

* 2012 m. balandžio 4 d., eidama 79-uosius metus, mokytoja M. Puodžiukaitienė mirė. Nuo 2012 m. rugsėjo 1 dienos muziejui vadovauja mokytoja Regina Bakienė.

Sintautų bibliotekos istorija nuo 1948 metų

Emilija Petravičienė, Zita Kutaitė

Norint geriau aptarnauti valsčiaus gyventojus knygomis ir spauda, 1948 m. Sintautų miestelyje šalia klubo-skaityklos atidaryta biblioteka, jos vedėja paskirta Ona Šulgaitė. Jai buvo pavaldūs visi klubai-skaityklos, esantys Sintautų valsčiuje. Ji čia dirbo iki 1951 metų, Bibliotekos fondą tuo metu sudarė 2 000 knygų. Pirmieji skaitytojai buvo moksleiviai ir dirbantis jaunimas. Formuliuose buvo įregistruota 250 skaitytojų. 1951 m. pavasarį bibliotekai pradėjo vadovauti energingas jaunuolis Antanas (Algis) Dėdinas. Dirbo jis neilgai, nes rudenį buvo pašauktas į armiją.

Tuo pat metu vyko kultūrinė veikla kaimų klubuose-skaityklose. Dažnai keitėsi darbuotojai Santakų klube-skaitykloje. Išėjus iš darbo Valaitienei, čia kuri laiką dirbo Marcelė Viržaitytė (panaikinus Barandų kaime klubą-skaityklą), po jos – Feliksas Bartkus ir iki klubo-skaityklos uždarymo – Romutė Ūsaitė.

Vietoj A. Dėdino Sintautų bibliotekai pradėjo vadovauti Zofija Antanaitytė. Ji į šį darbą įdėjo daug širdies šilumos. Knygų fondai išauga iki 5 165 egzempliorių. Laikraščių ir žurnalų tuo metu buvo užsakoma net 16 pavadinimų. 1952 m. vieno klubo-skaityklos metinė sąmatos vertė buvo 1 540 rublių. Tai matyti iš dokumento (aktų byla nuo 1948 m. iki 1968 m.). Čia pinigų skirta rašomajam popieriui įsigyti 50 rb, piešimo dažams 25 rb, rašalui, kljams – 20 rb, pašto ženklams – 200 rb, laikraščiams ir žurnalams – 400 rb ir t. t. Z. Antanaitytė šį darbą dirbo iki 1954 metų.

Nuo 1954 iki 1956 m. bibliotekai vadovavo Genė Grybaitė.

1953 m. gegužės 15 d. patikrinimo akte buvo rašoma:

„<...> Santakų km. (Spalio 30-mečio kol.) klubo-skaityklos patalpos apiformintos patenkinamai, fotomontažo lenta ir sienlaikraštis leidžiamas vieną kartą per mėnesį. Meno saviveiklos ratelis sudarytas iš 15 asmenų, stato pjesę „Seselė iš kaimo“. Prie dramatos būrelio yra sudarytas liaudies šokių ratelis. Taip pat prie klubo-skaityklos yra sporto ratelis, jungiantis 12 sportininkų. Kultmasinis-aiškinamasis bei paskaitinis darbai vedami patenkinamai. Su kolūkiečiais po brigadas vedami pasikalbėjimai, daromi pranešimai tam laikotarpiui aktualiomis temomis, vedami laikraščių skaitymai, filmų demonstravimai organizuojami per mėnesį po 1–2 kartus.“¹

Kituose aktuose minima:

„<...> kartu su MTS-o klubu-skaitykla buvo ruošiamas vaidinimas A. Čechovo „Piršlybos“. Visuomenei taip pat buvo suruošta išvyka į kaimyninį kolūkį. O dainų šventei ruošiamasi kartu

¹ Cituojamų dokumentų tekstų kalba neredaguota. (Kalbos red. pastaba.)

su Gaisrių kaimo (Puškino kol.) klubu-skaitykla ir Sintautų centro klubu-skaitykla bei biblioteka“.

Patikrinimo aktų bylose tuo metu rašoma, kad „Santakų kaimo klube-skaitykloje yra: politinės literatūros 293 egz., grožinės lit. 219 egz., enciklopedijų 54 egz., šachmatai, žaidimas „domino“ ir kt.“

Visi valsčiaus klubai-skaityklos sukosi apie Sintautuose įsikūrusią biblioteką. Nuo 1956 iki 1959 m. bibliotekai vadovavo jaunas vaikas Antanas Antanaitis, o klube-skaitykloje dirbo Janina Pranaitytė. Antanas buvo aktyvus saviveiklininkas, noriai dirbo su mokyklos mokiniais. Tuo pat metu pradėtos steigti kilnojamosios bibliotekėlės, organizuojami pirmieji knygnešių būriai.

„Plečiantis bibliotekų tinklui, didėjant knygų fondams, darbuotojų kvalifikacijai, sukūrus metodinio vadovavimo sistemą, pakoregavus masinio darbo tikslus, respublikos bibliotekos galėjo prisitraukti daugiau naujų skaitytojų, plačiau propaguoti savo knygas. Kaimo bibliotekos sudarinėjo aptarnaujamų mikrorajonų šeimų kartotekas, mikrorajonų kiemų schemas. Tai padėjo išaiškinti šeimas, iš kurių dar nebuvo skaitytojų. Šiose šeimose lankydavosi bibliotekų aktyvistai knygnešiai, bibliotekininkai, ragindami tapti skaitytojais, individualiai propagodami knyga.“²

1960-aisiais metais vėl keitėsi Sintautų bibliotekos darbuotojai. Čia pradėjo darbą Marytė Zubrickaitė. Bet ji dirbo neilgai. Tais pačiais metais bibliotekininke trumpai dirbo Irena Dumčiūtė. 1960 m. panaikinus kaimuose klubus-skaityklas, biblioteka liko tik Sintautuose.

Visi iki to laiko dirbę darbuotojai neturėjo specialaus bibliotekinio išsilavinimo.

„To laiko bibliotekose dirbo, šiaip visuomeniškos prigimties ar kultūriškai prakutę savamoksliai miestelių gyventojai ir valstiečiai. Tarp bibliotekose dirbusių asmenų buvo ir mažaraščių, atsitiktinai atsidūrusių, ne ką tenutuokiančių, paprastai neturinčių nei aukštesnio išsilavinimo, nei įgūdžių, juo labiau teorinio pasiruošimo. Nuo bibliotekininko priklausė bibliotekų prestižas ir jų darbo sėkmė. Iš jų pirmiausia reikalauta kompetencijos, darbo nusimanyimo.“³

Dažnas nekvalifikuotų darbuotojų keitimasis blogino bibliotekos darbą. Sintautų biblioteka tuo laiku buvo viena labiausiai atsiliekančių rajone.

1960 m. rugpjūčio 1 d. į Sintautų biblioteką paskirta Vilniaus kultūros-švietimo technikumą baigusi jauna, energinga Irena Gudaitytė. Ji prisimena, kaip tuometinis Kultūros ministerijos inspektorius Gelžinis lyg juokais, lyg rimtai pasakė:

„Ką tu ten veiksi, mergelė? Juk toje Sintautų bibliotekoje tik 16 skaitytojų.“ „Pasi-stengsiu, kad jų būtų daugiau“, – atsakė ji.

² Sinkevičius K. *Lietuvos TSR bibliotekų istorija*, Vilnius, 1983, p. 184–185.

³ Ten pat.

Atvykusi dirbti į Sintautų biblioteką, Irena ne juokais sunerimo. Patalpos nejaukios, apleistos, dešimties tūkstančių fondas visiškai netvarkytas. Skaitytojų tikrai apie 16. Pirmiausia mergina susitvarkė patalpas, reikiamai suskirstė knygas. Reikėjo pasirūpinti, kad žmonės pamėgtų knygą, kad būtų daugiau skaitytojų.

I. Gudaitytė subūrė gausų knygnešių būrį. Geri knygnešiai buvo laiškanešiai Elena Viliūšytė, Jonas Piečaitis. Jų dėka bibliotekos skaitytojais tapo daug kolūkiečių.

Irena buvo meno saviveiklos entuziastė, todėl 1961 m. ji perėjo dirbti kultūros namų direktore.

Nuo 1961 m. bibliotekoje dirbo septynias klases baigusi Roma Laukaitytė. Jos darbas ribojosi knygų keitimu. Buvusi bibliotekos darbuotoja Irena Gudaitytė dažnai apsilankydavo bibliotekoje. Jai buvo skaudu matyti, kad bibliotekinis darbas visai apmiręs. Po metų R. Laukaitytė už darbo sužlugdymą iš bibliotekos atleista. 1962 m. birželio mėn. į biblioteką vėl grįžo Irena Gudaitytė. Siekdama sudominti skaitytojus, vedėja organizavo įdomias masines priemones, literatūrinius vakarus, aptardavo su skaitytojais įdomias knygas. 1963 m. bibliotekai įteiktas rajono garbės raštas už puikų darbą. 1963 m. rugsėjo 28 d. Irena Gudaitytė pasitraukė iš bibliotekinio darbo. Bibliotekoje pradėjo dirbti nemažą bibliotekinį stažą turinti Monika Bankietaitė. Ji stengėsi išlaikyti pasiektus darbo rezultatus, juos gerinti. Daug dirbo su knygnešiais, kurių dėka knyga pasiekė visus kolūkio kampelius. Daug dėmesio skirta patalpoms sutvarkyti. Jaukiai sutvarkytos patalpos ir nuoširdus rūpinimasis gerinant skaitytojų aptarnavimą kasdien į biblioteką atveddavo vis daugiau ir daugiau skaitytojų. Tuo metu bibliotekoje skaitė jau 677 žmonės. Skiepijant meilę knygai, nemažai padėjo visuomeniniai bibliotekos pavaduotojai A. Bartkaitė ir E. Steiblytė. Daugiausiai knygų perskaitė kolūkiečiai K. Dėdinas, J. Klimaitis, A. Vaitiekaitis, P. Kuržentaitis ir kt., moksleiviai K. Sakalauskas, J. Pauža, A. Blazgys ir kt. Nuoširdžiai savo darbus atliko kilnojamųjų bibliotekėlių vedėjos D. Bylaitytė, O. Petkevičiūtė.

Daug sumanumo ir išradingumo organizuojant masinius bibliotekos renginius rodė mokytojos M. Puodžiukaitienė ir A. Klimaitienė. Joms padedant, vyko literatūriniai vakarai – K. Donelaičio 250-osioms metinėms, S. Nėries 60-čiui paminėti, „Šekspyras ir dabartis“, „Jaunasis literatūros herojus“ ir kt.

Didelės paramos biblioteka sulaukė iš Sintautų vidurinės mokyklos VI kl. mokinių, kurie šefavo biblioteką. Todėl nenuostabu, kad bibliotekoje dažnai lankėsi moksleiviai R. Šulga, V. Valašinitė, R. Jurgilaitė, J. Dagiliūtė, J. Pauža. Jie padėjo sutvarkyti bibliotekos aplinką, sodino medelius, gėles.

1968 m. bibliotekos vedėja Monika Bankietaitė sukūrė šeimą ir išvyko gyventi į Marijampolę (tuomet Kapsuką). Nuo 1968 m. bibliotekos vedėja pradėjo dirbti Janina Viliūšienė.

1969 m. žiemą biblioteka persikėlė į naujas patalpas Sintautų apylinkės vykdomojo komiteto pastate. Jauki aplinka, tvarkingai išdėstyta literatūra, lankytojų dėmesį traukė įdomios parodos. Kiekvienas skaitytojas čia buvo sutinkamas kaip svečias. O skaitytojų bibliotekoje buvo ne taip jau mažai – 677: įvairaus amžiaus, įvairių profesijų ir išsilavinimo. Čia dažnai lankėsi darbo veteranai P. Kuržentaitis, V. Juodviršis, S. Viliūšis, J. Kliučninkienė, J. Tarutienė, mokytojai A. Klimaitienė, M. Puodžiukaitienė, R. Dėdinienė ir kt.

Tuo metu bibliotekos fondą sudarė 9 550 knygų egzempliorių.

Vienam bibliotekininkui be aktyvo dirbti sunku, todėl pagalbininkai buvo mokykla, kultūros namai, ūkio visuomeninės organizacijos. Aštuonerius metus Janina Viliušienė dirbo bibliotekoje. Laiminga ji čia buvo, nes kasdien bendravo su žmonėmis.

1976 m. rugsėjo mėnesį bibliotekos vedėja paskirta Nijolė Byčiuvienė. Sintautuose Nijolė pažinojo kiekvieną suaugusį ir vaiką, nes ji čia augo, mokėsi, čia gyvena su šeima. Darbo pradžia nelengva, nes vien gero noro neužteko, reikėjo ir žinių. Todėl ji mokėsi neakivaizdžiai. Bibliotekos knygų fondai išaugo iki 10 890 egzempliorių, vidutinis skaitomumas buvo 21,2 proc. 1979 m. bibliotekoje buvo 613 skaitytojų. Jie skaitė grožinę, politinę, gamtos mokslų ir kt. literatūrą. Bibliotekoje dažnai lankėsi mokytojai G. ir J. Smagurauskai, fermos darbuotojai O. ir V. Tučkai, V. Kuraičio šeima.

Mokiniai buvo patys uoliausi skaitytojai. Daug renginių vyko – knygų parodos, teminiai užsiėmimai, eilėraščių konkursai ir t. t. Nelengva N. Byčiuvienei buvo suderinti darbą su šeimos rūpesčiais, todėl 1980 m. ji paliko darbą ir augino sūnų.

Nuo 1980 iki 1990 m. Sintautų bibliotekoje dirbo Zita Kutaitė, Ilona Krištolaitienė, Vida Bacevičienė, Genovaitė Mikelaitytė, Sonata Kurienė.

Per visą tą laikotarpį bibliotekų darbe atsispindėjo to meto gyvenimo aktualijos.

Nuo 1990 m. pavasario bibliotekoje pradėjo dirbti Emilija Petravičienė. Papūtus Atgimimo vėjams, Sintautų bibliotekoje vyko pertvarka. Pradėta gauti naujo turinio knygų, laikraščių ir žurnalų. Tiesa, jų gauta nedaug. Mokiniai pasigedavo naujos informacijos iš chemijos, geografijos, studentai norėjo rasti daugiau filosofinės, psichologinės, teisinės, švietėjiškos literatūros. Nemažai suaugusių žmonių studijavo neakivaizdžiai, todėl jiems buvo reikalinga įvairi literatūra.

Tuo laikotarpiu trūko ne tik dalykinės literatūros, bet ir grožinės. Kasdien bibliotekoje pabuvodavo po 10–20 žmonių: mokiniai, studentai, jaunimas, pensininkai, dirbantieji ir bedarbiai. Daugėjo periodikos skaitytojų, nes ne kiekvienas išgalėjo užsiprenumeruoti laikraštį ar žurnalą į namus.

Vienoje tų metų ataskaitoje rašyta:

„Sintautų miestelio biblioteka, tai antroji vieta po Bažnyčios, į kurią ateina žmogus pasisemti dvasinės stiprybės. Čia kalbame apie tai, kaip žmogų knyga sustiprina, pakylėja dvasiškai. Mūsų biblioteka tai ta vieta, kur pasikeičiama knygomis iš skaitytojų namų bibliotekėlių.“

Daug žurnalų bibliotekai dovanojo pasiturinčiai gyvenę bibliotekos lankytojai, galintys į namus užsiprenumeruoti vieną ar kitą leidinį.

Bibliotekoje per metus buvo registruota nuo 200 iki 300 skaitytojų, lankėsi 3 000–4 000 žmonių. Tuo metu vidutiniškai per metus gauta nuo 80 iki 150 egz. naujų knygų, periodikos užsakyta nuo 3 iki 5 pavadinimų. Tai buvo labai nedaug, palyginus su ankstesniu laikotarpiu. Dėl lėšų stokos buvo lėtai atnaujinami knygų fondai. Trūko naujų knygų, periodinių leidinių.

Poetės Ritos Mockeliūnienės (sėdi antroje eilėje 4-ta iš kairės) poezijos knygos „Žvaigždėm ant šalto stiklo“ pristatymas. 2005 m. Iš bibliotekos archyvo

Metams bėgant, biblioteka kelis kartus kėlėsi vis į kitas patalpas. Kuriam laikui užsidarius vaikų darželio vienai grupei, biblioteka persikėlė į vaikų darželio patalpas. Po kelių metų ji vėl kėlėsi į kultūros namų patalpas.

Nuo 1993 m. bibliotekoje pertvarkyti knygų fondai, katalogai ir kartotekos pagal tarptautinę klasifikavimo sistemą – universaliosios dešimtainės klasifikacijos (UDK) lenteles. Universalioji dešimtainė klasifikacija naudojama įvairių rūšių dokumentams sisteminti, kartotekoms sudaryti, informacijai tvarkyti ir ieškoti kompiuterinėse informacijos paieškos sistemose. Šis darbas buvo dirbamas ištisus metus.

Dirbamas kraštotyris darbas: renkama medžiaga apie seniūnijos įžymius žmones, apie esamus ir išnykusius Sintautų parapijos kaimus ir t. t. Darbo planuose atsispindėjo tų dienų aktualijos. Pagrindinės renginių temos – autorių kūrybos apžvalgos, svarbių visuomeninių, kalendorinių datų bei jubiliejų minėjimai, tradicijos ir papročiai, vietos talentų kūrybos pristatymai. Čia pristatytos mokytojos V. Vilčinskienės poezijos knygos „Neužgesk, saulele, neužgesk“ ir „Nepaliki po saule vienu“, mokytojos A. Klimaitienės knygos „Ramunių laukas“ ir „Laiko tėkmė“. Įvyko susitikimai su mūsų kraštiečiais poetais Gediminu Iešmantu (2001 m.), su vaikų poetu Marceliju Vainilaičiu ir kitais.

2005 m. bibliotekoje buvo pristatyta mūsų krašto poetės Ritos Mockeliūnienės poezijos knyga „Žvaigždėm ant šalto stiklo“.

2005 m. birželio 1 d. rajono bibliotekose, taip pat ir Sintautų bibliotekoje, pradėjo veikti viešosios interneto prieigos taškas (VIPT) su trimis kompiuterizuotomis darbo vietomis ir prieiga prie interneto. Gyventojams pradėtos teikti

*Iš susitikimo su Jeronimu Lauciumi ir Rimgaudu Valentinu Graibumi.
2007 m. balandžio 4 d. Iš bibliotekos archyvo*

šios paslaugos: informacijos paieška internete, dokumentų spausdinimas lazeriniu spausdintuvu, dokumentų kopijavimas, elektroninis paštas, teksto rinkimas ir kt. Kad kaimo žmogui būtų galima kuo daugiau padėti šiame kompiuterinių technologijų amžiuje, rajono bibliotekininkams pradėta rengti kompiuterinio raštingumo kursas. Bibliotekos lankytojams buvo rengiami susitikimai su mūsų krašto poetais, pristatomi nauji leidiniai, vyko įvairios tematikos popietės. Nepamiršta kraštotyrinė veikla. Teikta pagalba gyventojams naudojantis interneto ištekliais. Siekiant, kad bibliotekos lankytojai dar geriau įvaldytų informacines technologijas, pradėti jiems teikti kompiuterinio raštingumo mokymai.

2007 m. balandžio 4 d., minint vaikų knygos dieną, bibliotekoje svečiavosi rašytojas „Žvaigždutės“ žurnalo redaktorius Jeronimas Laucius bei poetas Rimgaudas Valentinas Graibus. Renginį pradėjo Sintautų pagrindinės mokyklos IV klasės mokiniai (mokytoja – Jūratė Arštikaitienė). Jie suvaidino pjesę „Vaiva“ iš rašytojo knygelės „1-oji Lauciada“. Vyresnių klasių šokėjos (mokytoja – Vida Čeplevičienė) paruošė šokių knygelės „Vaikšto gatvėmis tamsa“ motyvais.

Renginį stebėjo Sintautų darželio „Vyturėlis“ vaikai ir auklėtojos, Ketūrnaujienos pradinės mokyklos mokiniai. Apie savo kelią knygos link labai įdomiai vaikams pasakojo rašytojai. Svečiai atsivežė daug knygelių, kurias vaikai noriai pirko.

2008–2009 m., mažėjant Lietuvoje gyventojų, mažėjo ir Sintautų miestelio gyventojų skaičius. Jaunos šeimos su vaikais išvažiuodavo uždarbiauti į užsienį, todėl sumažėjo ir bibliotekoje besilankančiųjų skaičius. Sumažėjo ir knygų gavimas, mažiau užsakyta periodinių leidinių. Todėl buvo labai malonu, kad tuo metu atsirado skaitytojų, kurie dovanuoja savo jau perskaitytas knygas.

Viktorinos „Šeši kontinentai“ nugalėtojai. 2009 m. kovo 25 d. Iš bibliotekos archyvo

Tuo metu dauguma, ypač jaunimas, sėdosi prie kompiuterių ir ten ieškodavo jiems reikalingos informacijos.

2009 m. kovo 25 d. minėta Žemės diena, kartu su kultūros centru suruošta mokiniams viktorina „Šeši kontinentai“. Susėdę bibliotekoje prie kompiuterių, jie atsakinėjo į pateiktus klausimus. Nugalėtojai buvo apdovanoti suvenyrais.

Kartu su „Bičiulėmis“ kovo 29 d. gavėnios proga surengtas renginys „Tegavi širdis nuog dūmų piktu“ /Daukša/. Šios popietės metu buvo diskutuojama apie tautos dvasinės kultūros, buities ypatumus gavėnios metu, ragaujami moterų pagaminti gavėnios valgiai.

Gegužės 22 d. miestelio aikštėje iškilmingai sutiktas Lietuvos Tūkstantmečio knygų kelio per Lietuvą bibliobusas. Tai buvo ilga jo kelionė po visus Lietuvos regionus, aplankant miestus ir miestelius ir kartu paminint Lietuvos vardo tūkstantmetį. Bibliobusas buvo sutiktas su muzika ir dainomis. Dainavo ir grojo miestelio folkloro ansamblis „Santaka“ (vadovė – J. Navickienė). Vaikai mojo spalvotomis vėliavėlėmis ir balionais. Susitikimo metu laukti svečiai bibliotekai padovanojo daug vertingų knygų. Juos lydėjo žymus mūsų krašto žmogus – Albinas Vaičiūnas.

Spalio 24 d. Sintautų pagrindinėje mokykloje vyko poetės mokytojos Valerijos Vilčinskienės poezijos knygos „Prisiglausk prie dangaus“ pristatymas. Renginį vedė miestelio bibliotekininkė.

Nuo lapkričio 16 d. bibliotekoje pradėjo dirbti Lina Stankaitienė (Petraivičiūtė).

Gruodžio 6 d. vyko adventinė popietė seniūnijos salėje kartu su „Bičiulėmis“. Elena Kudirkienė mokė moteris karpinių meno. Renginyje klausėmės adventinių giesmių, pasakojimų, eilėraščių.

Projekto „Bibliotekos pažangai“ dalyvės Veronika Grybauskienė, Ona Turevičienė ir Teresė Piečaitienė pirmą kartą atsisėdo prie kompiuterio. 2010 m. spalio 18 d. R. Daniliausko nuotr.

2010 m. spalio 3 d. įvyko Algio Augustaičio tapybos paroda ir jo knygos „Palikimas – tremties laiškai“ pagal jo tėvo prisiminimus pristatymas.

Vykdamas projektą „Bibliotekos pažangai“, spalio 18 d. pakviestos „Bičiulės“. Projekto tikslas – stiprinant ir panaudojant viešųjų bibliotekų pajėgumus, pasiekti, kad Lietuvos gyventojai, ypač kaimiškose vietovėse, daug geriau naudotųsi informacinių technologijų galimybėmis informacijai gauti ir bendrauti. Siejant renginį ir su Lietuvos tūkstantmečio paminėjimu, prisimintas lietuviškos knygos kelias nuo pradžios iki šių dienų. Antanina Klimaitienė išsamiai papasakojo apie pirmąją lietuvišką knygą – Martyno Mažvydo „Katekizmą“, kurios frazė „Imkite mane ir skaitykite“ yra aktuali iki šių dienų. Išklaustyta Antano Baranausko „Anykščių šilelio“ įrašas, kurį įdainavo trys moterys iš Anykščių. Po to kiekviena dalyvė garsiai perskaitė po ištrauką iš bibliotekos lentynose pasirinktos knygos. Su dideliu susidomėjimu moterys išklausė aiškinimo apie kompiuterio galimybes, o Veronika Grybauskienė, Ona Turevičienė ir Teresė Piečaitienė pirmą kartą atsisėdo prie kompiuterio.

Gruodžio 5 d. kartu su „Bičiulėmis“ surengta advento popietė „Kas gera prisiminkime“. Moterys pynė adventinį vainiką, kiekviena uždegė po žvakelę, skaitė eilėraščius, dalijosi prisiminimais apie gyvenime patirtą gerumą. Renginį papuošė adventinės giesmės bei sintautietės Onutės Jakaitienės piešinių parodėlė.

Bibliotekoje su knygomis buvo atliekamas labai kruopštus ir atsakingas darbas – knygų kataloginės kartotekos kortelės buvo ruošiamos perkelti į skaitmeninę laikmeną Šakių viešojoje bibliotekoje. Šis darbas buvo dirbamas iki 2011 metų.

2011 m. didelis dėmesys buvo telkiamas į gyventojų gebėjimą naudotis kompiuterinėmis technologijomis. Bibliotekininkė juos mokė tai suprasti. Per pirmąjį ketvirtį apmokyta 11 gyventojų.

Pavasari, gegužės 27 d., rajono biblioteka bei kultūros centras suruošė rajoninį renginį „Poezijos pavasaris-2011“. Jis buvo skirtas mūsų krašto poeto Prano

Vaičiaičio garbei – „Dainuoki, dainiau, vilti!“ Renginys vyko poeto giminėje, Santakų kaime. Renginių vedė miestelio bibliotekininkė.

2011 m. rudenį pradėta Kultūros centro pastato renovacija. Bibliotekos patalpose sudėti nauji plastikiniai langai. Dirbti truputį šilčiau, nors, aplink vykstant įvairiems darbams, kilo ir nepatogumų. 2013 m. biblioteka bus perkelta į renovuotas patalpas, kuriose bus ir nauji baldai. Tada dirbti bus dar maloniau.

Reikia tikėti, kad ateityje bibliotekų materialinė bazė gerės, spartesnis bus paslaugų modernizavimo procesas, o į bibliotekas atėję profesionalūs darbuotojai galės sėkmingai priimti naujoves bei jas diegti.

*„Tu ne maža, Tu didelė esi,
Tu padedi pasiekti didį tikslą,
Su meile širdyje kiekvieną sutinki –
Nėra žmogaus, kuris žinotų viską...
Lentynos šviečia amžina šviesa,
Čia horizontai ir vertybių matas,
Nebūsi Tu maža ir užmiršta,
Kol languose bent žiburėlis matos.“
(B. Daniėlienė)*

1 lentelė

Sintautų miestelio bibliotekos darbo statistika

Metai	Suaugę skaitytojai	Vaikai skaitytojai	Apsilankymai
2005	142	87	1 100
2006	270	261	1 059
2007	184	116	1 511
2008	225	119	1 751
2009	184	116	3 942
2010	167	87	3 681
2011	128	76	1 898

Kultūrinės veiklos organizavimas Sintautuose 1945–2012 metais: nuo prievartos iki saviraiškos

Laima Girdauskienė

Antrasis pasaulinis karas ir dvi viena po kitos ėjusios okupacijos suardė natūralų visos Lietuvos, o tuo pačiu, ir Sintautų valsčiaus, kultūrinio gyvenimo raidos procesą. 1944–1945 metais pradėta vykdyti vadinama sovietinė kultūrinė revoliucija. Šis laikotarpis iki šiol tebėra dėmė istorikų darbuose. Daugelis to laikotarpio dokumentų buvo sunaikinta, o Anapilin vienas po kito išeina žmonės, dažnai taip ir nespėję pasakyti to, ką išgyveno. Šiame straipsnyje pakalbinsime aktyvesnius sovietmetyje gyvenusius ir dirbusius sintautiečius, pakelsime periodiką ir niekieno tuo klausimu nevartytus dokumentus, saugomus Šakių rajono savivaldybės archyve (ŠRSA).

Didžiausią pokario kultūrinės revoliucijos arba kultūros sovietinimo darbą, kurio tikslas buvo slopinti žmonių tautinę sąmonę ir piršti proletarinę internacionalizmą, atliko skaityklos, klubai-skaityklos, bibliotekos, kultūros namai. Skaityklos, klubai-skaityklos buvo įrengiami kiekviename kaime pas žmones namuose, kurie turėdavo didesnius kambarius. Kiekvienai skaityklai paskirdavo skaityklos vedėją, dažniausiai jauną. Komjaunuolis buvo prioritetas. Sunku net įsivaizduoti, kokį darbą dirbo skaityklų, klubų-skaityklų, bibliotekų (vėliau kultūros namų) vedėjos: išduodavo knygas skaityti, platino žemės ūkio literatūrą, rengė paskaitas aktualiomis partijai temomis, vykdė akcijas (pvz., prieš branduolinį ginklą), organizavo rinkimus į vietos tarybas (turėjo išmanyti rinkimų nuostatus ir vykdyti rinkimines agitacijas, nerečiau kaip du kartus per mėnesį organizuoti jaunųjų rinkėjų vakarus, skaityti paskaitas rinkimų klausimais, kiekvieną dieną vesti agitacinį darbą tarp dirbančiųjų apie iškeltus kandidatus)¹, organizuodavo SSKP suvažiavimų tezių svarstymus ir teikdavo ataskaitas, aiškindavo pavasario sėjos atlikimo laikotarpio ypatumus, dirbo su meno saviveikla, rodė kino filmus, teikė kasmėnesinius planus ir ataskaitas rajono kultūros ir švietimo darbo skyriui ir pan.

Kiekvienos institucijos darbas buvo griežtai kontroliuojamas rajono paskirtų instruktorių. Pagal pastarųjų pateiktus patikrinimo aktus vedėjai buvo baudžiami: skiriami papeikimai, griežti papeikimai, išskaičiuojami atlyginimai, atleidžiami iš pareigų. Buvo labai dažna vedėjų kaita, retas kuris išsilaikydavo ilgiau nei pusmetį.

Institucijoms buvo nustatytas griežtas darbo laikas. Rajonų ir kaimo bibliotekose nuo 12 val. iki 21 val. su pietų pertrauka nuo 15 val. iki 16 val., o vaikų bibliotekose – nuo 11 val. iki 20 val. su viena valanda pietų pertraukos; kultūros namams, parkams nuo 13 val. iki 22 val. Sekmadienis irgi buvo darbo diena: bibliotekose nuo 11 val. iki 20 val., kultūros namuose nuo 14 val. iki 22 val.²

Sintautų valsčiaus skaityklų, bibliotekų, klubų-skaityklų vedėjais Sintautų valsčiuje dirbo: Juozas Bartkus, Vladas Naujalis, Ona Šulgaitė, Justina

¹ Šakių rajono kultūros skyriaus įsakymas Nr. 9, Šakiai, 1957 m. vasario 7 d. (parašas yra, vardo ir pavardės nėra), *Šakių rajono savivaldybės archyvas* (toliau – ŠRSA).

² LSSR kultūros ministro įsakymas Nr. 56, Vilnius, 1954 m. vasario 12 d., ŠRSA.

Krikštytė, Genovaitė Venytė, Petrė Valaitytė, Antanina Sederavičiūtė, Aldona Stančikaitė, Antanas Puidokas, Laimina Bartninkaitė, Jonas Duoba, Anelė Duobaitė, Pijus Pečkaitis, Aldona Stalčiauskaitė, Bronė Šuopytė, Stasys Šimkaitis, Felicija Matijošaitytė, Irena Stankevičiūtė, Petrė Valaitytė, Elena Gerulaitytė, Genė Kuraitytė, Alfonsas Adomaitis, Ona Šulgaitė, Janė Andrėja, Alė Girdauskaitė, Roma Laukaitytė, Irena Gudaitytė, Monika Bankietaitė ir dar daug daug kitų...

Anksčiausias datuotas archyvinis dokumentas sako, jog Kazys Pagirėnas, gimęs 1918 m., gyvenantis Sintautuose, nuo 1949 m. spalio 15 d. skiriamas Sintautų valsčiaus kultūros namų direktoriumi.³ Ir iš karto, nuo spalio 20 d., Sintautų kultūros namams paskiriama inspektorė – Teresė Vaišnorienė, gimusi 1928 m.⁴

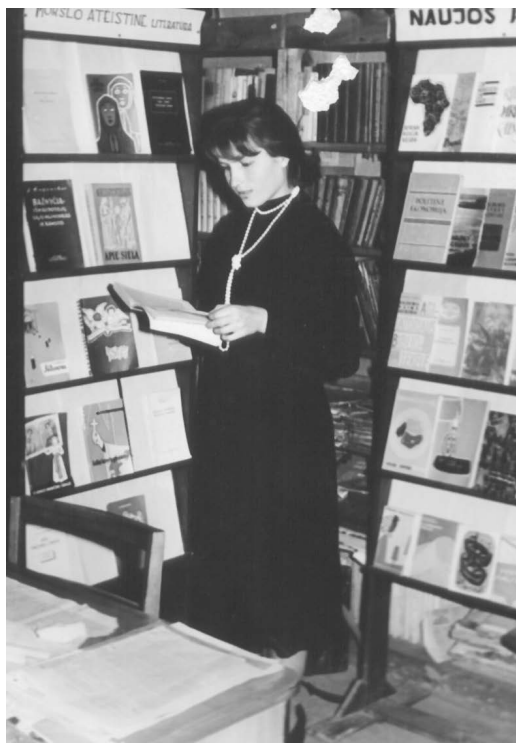
Labai gražiai buvo vadinamos valytojos – „Švaros palaikytoja“, taip skambėjo jų etatas.

Po keturių mėnesių, nuo 1950 m. vasario 20 d., direktorius K. Pagirėnas dėl kultūros namų etatų panaikinimo yra atleidžiamas iš pareigų.⁵

Kolūkio gyvavimo pradžioje, apie 1950-uosius metus, Sintautuose koncertavo dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“. Jis koncertavo senajame žydo Koliaus name. Tam reikalui buvo padaryta mažytė scena, nors ir nebuvo akustikos. Ten rodydavo ir filmus. Vykdavo šokiai. Už kiną mokėdavo po dvidešimt kapeikų.⁶

Kultūros namams buvo pavaldūs klubai-skaityklos. Kultūros namai turėjo padėti klubams-skaitykloms dirbti su knyga ir laikraščiu, vystyti karinį patriotinį ir kultūrinį darbą derliaus nuėmimo laikotarpiu.

Skaityklos privalėjo turėti vadų portretus, laikraščių ir žurnalų komplektus, o kad žmonės į jas noriau eitų – šaškių, šachmatų ir domino komplektus. Marijampolės apskrities archyve (f. 405, ap. 1, b. 3, l. 1-2) yra išlikęs 1950 m. rugsėjo 1 d. aktas, sudarytas Šakių rajono Kultūros-švietimo darbo skyriuje perduodant to meto kultūros ir švietimo įstaigas Kudirkos Naumiesčio (dokumentuose vadinamas Naumiesčio) rajonui. Ten pažymėta, kad pagal 1950 m. liepos 1 d. inventorizaciją buvusio Sintautų valsčiaus centrinėje bibliotekoje (vedėja Janė Andrėja) rastos 2 987 knygos, 25 laikraščiai ir žurnalai, radijo aparatas,

Sintautų bibliotekos vedėja Monika Bankietaitė

³ LSSR kultūros-švietimo įstaigų Šakių apskrities kultūros-švietimo darbo skyriaus vedėjo įsakymas Nr. 2, š 7, Šakiai, 1950 m. vasario 1 d., ŠRSA.

⁴ Ten pat, ŠRSA.

⁵ LSSR kultūros-švietimo įstaigų Šakių apskrities kultūros-švietimo darbo skyriaus vedėjo įsakymas Nr. 2, Nr. 10, š 13, Šakiai, 1949 m. spalio 4 d., ŠRSA.

⁶ Iš Juozo Dėdino prisiminimų.

kino aparatėlis, patefonas, vėliava. Centrinė skaitykla (vedėja Elena Kurakaitė) turėjo 33 knygas, 16 laikraščių ir žurnalų, 4 portretus, po du komplektus šaškių, šachmatų ir domino. MTS klube-skaitykloje (vedėja Adelė Šalniūtė) buvo 329 knygos, 148 laikraščiai ir žurnalai, po vieną komplektą šaškių, šachmatų ir domino. Kolūkio „Gegužės pirmoji“ klubas-skaitykla (vedėja Aldona Endriukaitytė) turėjo 388 knygas, laikraščių ir žurnalų (kiekis nenurodytas), radijo aparatą „Rodina“, 5 portretus, 1 komplektą šaškių. Kolūkio „Pažanga“ klube-skaitykloje (vedėjas Antanas Šulga) buvo 185 knygos, 20 laikraščių ir žurnalų, po vieną komplektą šaškių ir šachmatų, Stalino, Lenino, Lysenkos ir Liudo Giros portretai. Kolūkio „Kovo 8-oji“ klube-skaitykloje (vedėja Danutė Giedraitytė) rasta 201 knyga, 1917 laikraščių ir žurnalų (tai tikriausiai korektūros klaida – L. G.), 8 portretai, 1 komplektas šaškių. Kolūkio „Zypliai“ klube-skaitykloje (vedėja Saliomija Žukauskaitė) buvo 116 knygų, 283 laikraščiai ir žurnalai, po vieną komplektą šaškių ir domino. Kolūkio „Spalio 30“ klube-skaitykloje bibliotekoje (vedėja Juzė Valaitienė) rastos 777 knygos, 18 laikraščių ir žurnalų, 6 portretai, po vieną komplektą šaškių, šachmatų, domino. Kolūkio „Šešupė“ klubas-skaitykla (vedėjas Juozas Martinkevičius) turėjo 332 knygas, 15 laikraščių ir žurnalų, po vieną komplektą domino ir šaškių, sviedinį.

Zosei Antanaitytei, Sintautų apylinkės centrinės klubo-skaityklos vedėjai, 1952 m. birželio 29 d. vyksiančiai rajono dainų šventei Kudirkos Naumiestyje reikėjo parengti 20–25 žmonių chorą. Skaičiai šurpinantys: Sintautų kultūros namams tam pačiam renginiui – 50 kolūkiečių chorą, o Griškabūdžio kultūros namams – 80 kolūkiečių chorą.

1953 m. liepos 19 d. rajono dainų šventei Kudirkos Naumiestyje Sintautų apylinkės klubo-skaityklos vedėjai Grybaitei reikėjo sudaryti 15–20 žmonių choro ratelį. Organizuojamos ratelių apžiūros. Kolektyvai nebūdavo kuriami ilgesniam laikui, jie buvo suburiami vienai ar kitai šventei ar datai paminėti. Kultūros įstaigos vykdė ir sporto programas. Agitmenines brigadas sudarydavo sėjų, derliaus nuėmimo ir žemės ūkio paruošų vykdymo, SSKP suvažiavimų, rinkimų laikotarpiams. Parengta agitacinė programa turėjo būti rodoma du tris kartus per mėnesį įvairiose lauko brigadose. Buvo leidžiami sienlaikraščiai, kurie turėjo būti atnaujinami du tris kartus per mėnesį. Vykdavo socialistinis lenktyniavimas, knygų platinimo mėnesiai. Organizuodavo žemės ūkio literatūros nagrinėjimą, literatūrinius vakarus, bibliografines apžvalgas, skaitytojų konferencijas.

Už nesuorganizavimą meno saviveiklos ratelių, kaip svarbiausios priemonės darbo žmonių komunistiniam auklėjimui, neatvykimą į grupines bei rajono apžiūras, seminarus, planų ir ataskaitų nepateikimą laiku buvo rašomi papeikimai, išskaičiuodavo iš atlyginimo, atleisdavo iš darbo. Griežtai buvo įsakyta, kad prie kiekvieno klubo-skaityklos veiktų saviveiklos rateliai, kuriuose dalyvautų ne mažiau 25 kolūkiečių.⁷

Nekvalifikuotiems kultūros darbuotojams darbą palengvindavo tai, kad visą darbo apimtį ir jos įgyvendinimo priemones įsakymais nurodydavo kultūros skyriaus vedėjas. Juose išsamiai

⁷ Kultūros-švietimo darbo skyriaus vedėjo Rutkausko įsakymas Nr. 55, Šakiai, 1952 m. bal. 25 d., ŠRSA.

surašydavo, kiek ir kokių priemonių, sienlaikraščiu, paskaitų reikia suorganizuoti vienai ar kitai atmintinai datai pažymėti.

Po Stalino mirties 1953 m. prasidėjo atšilimo laikotarpis.

Didelis dėmesys komunistiniam auklėjimui buvo skiriamas kinui. Rajono centre veikė kinofikacijos skyrius. Nuo 1954 m. buvo rodomi mokomieji ir populiariajieji filmai. Nuo 1955 m. rajono kultūros skyriuje suformuotas kinofikacijos padalinys. Prie kilnojamojo kino pradeda dirbti kino mechanikas Stasys Tilvikas. Sintautų MTS buvo paskirta kino mechanikė Aldona Kalvaitytė. Sintautų kaimo stacionaraus kino mechanikas buvo Vincas Bilbokas. Po kino seansų klubuose-skaityklose vykdavo šokiai.

Sintautų bibliotekos 1955 m. iš centralizuotų lėšų gavo armonikas ir patefonus.

Vadovaujantis 1956 m. Liaudies ūkio išvystymo planu, rajone pradėta masiškai uždarinėti klubus-skaityklas ir steigti kultūros namus.⁸ Vien sausio mėnesį uždaryta 15 klubų-skaityklų. Sintautų kaimo klubas likviduotas 1957 m., atleista vedėja Regina Dumčiūtė, valytoja Elena Antanaitienė. Kolūkio „Sintautai“ klubas-skaitykla likviduota 1958 metais, atleista vedėja Ona Bastytė. Bet tuo laiku jau pradeda kurtis pastovesni saviveikliniai kolektyvai: mokytojas Juozas Arlauskas imasi režisuoti spektaklius, mokytoja Antanina Klimaitienė – pasirūpina šokių kolektyvais⁹, Jonas Rudzevičius subūrė muzikai gabius vyrus.

1956 m. į Sintautus atvažiavo dirbti kolūkio pirmininkas Vytautas Ožiūnas. Jis, pamatęs, kad Sintautuose gyva meno saviveikla, o nėra sąlygų repeticijoms, nusprendė pastatyti kultūros namus. Tam tikslui buvo atvežti tremtinių namai ir pastatyti dabartinėje Pentos gatvėje. Kultūros namų pastatą surentė iš dviejų statinių – Prano Kairaičio iš Voverių stubos¹⁰ ir Prano Jakaičių iš Starkų kaimo tvarto bei kluono.¹¹ Grįžę po tremties Jakaičiai savo sodyboje rado tik tvarto ir kluono numestus ant žemės stogus. Sureštame statinyje pirmiausia buvo padaryta scena. Kitame namo gale įrengta skaitykla. Pastatas buvo baigtas statyti apie 1959 metus.¹²

Tuo laikotarpiu vienintelė kultūrinio gyvenimo apraiška, kilusi iš pačios liaudies, jei taip galima pasakyti, buvo likę mūsų vadunami *rabaksai* arba šokiai. Jie vykdavo po talkų, dažniausiai po bulviakasio. *Rabaksai* vykdavo tik pas tuos žmones, kur būdavo jaunimo. Per bulviakasio talkas skaniai per pietus prisikirte kugelio su virta avienu, vakarienei – saldžios sriubos, šaltienos, kepeninės, užgėrę žalių obuolių kompotu, talkininkai apie devintą valandą vakaro rinkdavosi šokti. Kadangi talkose talkininkaudavo vidutiniškai apie 10 žmonių, tai į šokius susirinkdavo visi aplinkiniai, kas tik žinodavo. Šokdavo polką, valsą, pri-

Kolūkio „Sintautai“ klubo-skaityklos vedėja Ona Bastytė. Apie 1955 m.

⁸ Šakių rajono kultūros skyriaus vedėjo įsakymas, Nr. 1, Šakiai, 1956 m. sausio 7 d., ŠRSR.

⁹ Plačiau žr. V. Čeplevičienė str. *Tautinis šokis Sintautų valsčiuje*.

¹⁰ Iš Rutos Orintienės prisiminimų.

¹¹ Iš Rutos Orintienės prisiminimų.

¹² Iš Anelės Jakaitienės prisiminimų.

Senieji kultūros
namai Pentos gatvėje.
Apie 1965 m.
Iš SKCA

muštinį, šliofaksą, klumpakojį. Grodavo Jonas Kuncaitis (armonika), Antanas Duoba (smuikas), Antanas ir Vitas Sukackai (armonika). Šokiai vykdavo iki vidurnakčio. Jaunimas truputį pamiegodavo, o ryte, devintą valandą, jau būdavo talkoje pas kitą žmogų. O po talkos – vėl *rabaksas*. Taip vykdavo per visą bulviakasį Urbantų ir Bliūkiškių kaimuose.¹³

Vasarą jaunimas linksmindavosi ir bendraudavo gegužinėse. Jos dažniausia vykdavo sekmadieniais nuo penktos šeštos valandos po pietų iki auštant. Gegužinės vykdavo ne kiekviename kaime. Pavyzdžiui, Urbantų kaime 1955–1956 metais gyveno apie trisdešimt šeimų, ten gegužinės vykdavo kiekvieną sekmadienį. Grodavo armonika arba akordeonu, pritardami būgnu. Muzikantai grodavo be atlygio, juos vyrai, pasivedėję toliau, tik pavaišindavo naminuke. Muštynių nebūdavo.

Gegužinės vykdavo ir Panoviuose, Voverių kaime pas Augustaičius, Mozūraičius, Simanavičius, Stankus, Verseckus. Akordeonu grodavo Justinas Girdauskas, Sigitas Duoba, Vitas Duoba, Justinas Augustaitis. Gaisrių kaime grodavo Romas Bartkus. Pikžirnių kaime gegužinių nebūdavo.¹⁴

Vėliau, pastačius kultūros namus ir pradėjus ten pastoviai organizuoti šokius, gegužinių poreikis palaipsniui išnyko.

Nuo 1959 m. archyvuose jau randami pastovūs įrašai apie kultūros namų direktorius ir darbuotojus.

Kultūros darbuotojų atlyginimai buvo griežtai reglamentuoti ir gerai apskaičiuojami. Jie skyrėsi miestuose ir darbininkų gyvenvietėse nuo kaimo gyvenviečių. Buvo mokama už ilgalaikį stažą ir aukštąjį mokslą. Pateikiama kultūros darbuotojų atlyginimų lentelė po pinigų pasikeitimo 1960 metais.^{14a}

¹³ Iš Elenos Martišienės prisiminimų.

¹⁴ Iš Irenos Duobienės prisiminimų.

^{14a} Šakių rajono Kultūros skyriaus vedėjo įsakymas Nr. 38, Šakiai, 1960 m. rugs. 16 d., ŠRSA.

BIBLIOTEKOS	Gyvenvietės tipas	Darbo stažas iki 5 metų	Darbo stažas nuo 5 iki 10 metų	Darbo stažas didesnis kaip 10 metų
Bibliotekų vedėjai, turintys aukštąjį išsilavinimą	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	68,43 rb.	73,6 rb.	79,93 rb.
	Kaimo vietovės	62,1 rb.	68,43 rb.	73,6 rb.
Bibliotekų vedėjai, turintys aukštojo mokslo ceną	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	63,25 rb.	69,0 rb.	73,6 rb.
	Kaimo vietovės	57,5 rb.	63,25 rb.	69,0 rb.
Bibliotekininkai, neturintys aukštojo išsilavinimo	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	60,38 rb.	66,13 rb.	70,73 rb.
	Kaimo vietovės	54,63 rb.	60,38 rb.	66,13 rb.
Bibliotekininkai su viduriniu išsilavinimu	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	51,75 rb.	57,5 rb.	63,25 rb.
	Kaimo vietovės	48,88 rb.	54,63 rb.	60,38 rb.
Bibliotekų vedėjai, turintys bendrąjį vidurinį išsilavinimą	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	48,88 rb.	54,63 rb.	60,38 rb.
	Kaimo vietovės	47,15 rb.	51,75 rb.	57,50 rb.
Bibliotekų vedėjai, neturintys bendrojo vidurinio išsilavinimo	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	46,29 rb.	50,31 rb.	55,49 rb.
	Kaimo vietovės	43,70 rb.	47,73 rb.	52,90 rb.
KLUBAI-SKAITYKLOS		Darbo stažas iki 5 metų	Darbo stažas didesnis kaip 5 metai	
Klubų-skaityklų vedėjai su viduriniu išsilavinimu		38,50 rb.	42,50 rb.	
Klubų-skaityklų vedėjai be vidurinio išsilavinimo		36,00 rb.	41,00 rb.	
KULTŪROS NAMAI	Gyvenvietės tipas	Darbo stažas iki 5 metų	Darbo stažas didesnis kaip 5 metai	
Direktoriai, turintys aukštąjį ir specialųjį vidurinį išsilavinimą	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	59,40 rb.	63,36 rb.	
Direktoriai, turintys aukštąjį ir specialųjį vidurinį išsilavinimą	Kaimo vietovės	54, 45 rb.	59,40 rb.	
Direktoriai, turintys aukštesnįjį ir vidurinį išsilavinimą	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	54, 00 rb.	57,60 rb.	
Direktoriai, turintys aukštesnįjį ir vidurinį išsilavinimą	Kaimo vietovės	49,50 rb.	54,00 rb.	
Meno vadovai, turintys aukštąjį ir specialųjį vidurinį išsilavinimą	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	51,98 rb.	56,93 rb.	

KULTŪROS NAMAI	Gyvenvietės tipas	Darbo stažas iki 5 metų	Darbo stažas didesnis kaip 5 metai
Meno vadovai, turintys aukštąjį ir specialųjį vidurinį išsilavinimą	Kaimo vietovės	47,03 rb	51,98 rb
Meno vadovai, turintys aukštesnįjį ir vidurinį išsilavinimą	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	47,25 rb	51,75 rb
Meno vadovai, turintys aukštesnįjį ir vidurinį išsilavinimą	Kaimo vietovės	42,75 rb	47,25 rb
Kultūros namų instruktoriai	Miesto ir darbininkų gyvenvietės	42,50 rb	47,50 rb

Sintautų kultūros darbuotojai, iki šiol buvę pavaldūs Kudirkos Naumiesčiui, nuo 1960 m. sausio 4 d. prijungti prie Šakių rajono.

1961 m. birželio 15 d. kultūros darbuotojai persikėlė į naujai atidarytus kultūros namus „Sintautų“ kolūkyje.¹⁵ Nuo 1962 m. rajono kultūros skyriui pradėjo vadovauti Klimaitis.

1963 m. sausio 29 d. iš pareigų atleistas Sintautų stacionaraus kino mechanikas Vincas Bilbokas.

1965 m. vasario 15 d. rajono kultūros įstaigos, siekiant pagerinti metodinę paramą, suskirstytos į zonas. Sintautų apylinkė atsidūrė vienoje grupėje su Būbelių, Žvirgždaičių, Griškabūdžio, Barzdų ir Jankų apylinkėmis.

1965 m. rugpjūčio 1 d. kultūros namai pasipuošė lauko iškaba, kuri kainavo septynis rublius, o rugsėjo mėnesį saviveiklininkams pasiūdinti tautiniai drabužiai.

Rajonines dainų šventes pradėdavo organizuoti daugiau kaip prieš metus laiko. Pavyzdžiui, 1970 m. Šakių rajono dainų šventei pradėta rengtis 1969 m. vasario 12 dieną. Kultūros skyriaus vedėjas įsakydavo kultūros namų direktoriams parengti kolektyvus. Prieš tai įvykdavo rajono meno saviveiklos apžiūros. Minėtai dainų šventei Sintautų kultūros namai turėjo parengti tuo laiku du esamus kolektyvus – pučiamųjų orkestrą ir jaunimo šokių kolektyvą.

Didesnis pertvarkymas Sintautų kultūriniame gyvenime įvyko kultūros namams vadovaujant Alvyrai Paškauskienei (Ivaščenkaitei) 1974–1981 metais. Tai ji sugebėjo padaryti išskirtinai padedant valdantiesiems partiniams.

„Į pagalbą saviveiklos entuziastams atėjo apylinkės vykdomasis komitetas, ūkio vadovai, deputatai, visuomeninės organizacijos. Sintautų apylinkės vykdomojo komiteto pirmininkė L. Gailienė ne vieno susijimo metu kalbino mėgstančius dainą, šokį, užsirašyti patiems... Kultūros namų duris netrukus vienas po kito pravėrė deputatai – buities tarnybos darbuotoja E. Šimaitienė, vykdomojo komiteto sekretorius S. Ugenskas, „Laisvės“ kolūkio vyr. inžinierius V. Bakula, Sintautų vidurinės mokyklos direktorius A. Maksvytis, Sintautų kolūkio vyr. agronomas A. Kir-

kickas, traktorininkas Z. Stravinskas.“¹⁶

¹⁵Šakių rajono Kultūros skyriaus vedėjo įsakymas Nr. 25, Šakiai, 1961 m. birž. 16 diena, ŠRSA.

¹⁶Tarybų darbas, 1976 m. liepa Nr. 7(79), p. 28.

Operetės „Pasoga“ atlikėjai. Iš kairės: Angelė Leparskienė (motina), Povilas Šimaitis (tėvas), Vitas Matijošaitis (piršlys). 1976 m. gegužės 1 d. Iš V. Matijošaičio albumo

Sintautų istorijoje ji pirmiausia pasižymėjo tuo, kad buvo pastačiusi operetę. Vienintelė Sintautų kultūriniame gyvenime Viktoro Kuprevičiaus vieno veiksmo operetė „Pasoga“ buvo parodyta 1976 m. gegužės pirmąją. Operetes mes įpratę matyti didžiųjų miestų scenose, bet ne mažo miestelio kultūros namų salėje. Tai išties drąsus žingsnis ne tik tuometiniame Lietuvos kaime, bet ir visos Lietuvos kultūriniame gyvenime. Kultūros namų direktorė Alvyra Paškauskienė, meno vadovas Vladas Leparskas ir metodininkė Angelė Leparskienė realizavo kaimo sąlygomis, atrodo, neįmanomą sumanymą. Veikalą režisavo A. Paškauskienė. Muzikinės dalies vadovas – Vladas Leparskas. Operetėje grojo kolūkio kaimo kapela, vadovaujama vairuotojo Juozo Mureikos. Masinėse scenose dainavo kultūros namų vyrų ir moterų ansamblių dalyviai. Esamų saviveiklininkų neužteko, todėl reikėjo kviestis seniau dainavusius ir visai naujus, saviveikloje niekad nedalyvavusius kolūkiečius.

Operetės turinys buvo paprastas ir artimas kaimo žmogui – turtingo ūkininko duktė ruošiasi tekėti, tačiau tėvas nieku gyvu neduoda pasogos, nors pinigų turi į valias. Pabaiga tradicinė – jaunikis myli merginą ir ją veda be pasogos.

Operetėje vaidino ir dainavo Algirdas Maksvytis, Vitas Matijošaitis, Laima Jakienė, Antanas Janušauskas, Povilas Šimaitis, Regina ir Juozas Jucaičiai, Angelė Leparskienė ir kiti.

Kitoks kultūrinio gyvenimo pagyvėjimo procesas buvo sietinas su Juozo ir Liucijos Mureikų kultūrine veikla. Didžiausias jų indėlis buvo dainų ir šokių ansamblio subūrimas. Ansamblių sudarė keletas kolektyvų – vyrų, moterų ir mišrus vokaliniai ansambliai, kaimo kapela, jaunimo ir pagyvenusių žmonių tautinių šokių kolektyvai, armonikierių ansamblis. Be ansamblio, kultūros namuose dar veikė agitmeninė brigada. Ji savo pasirodymuose kritikavo žmones, kurie nedalyvauja saviveikloje, nesitvarko namuose, ne pagal paskirtį naudoja valdišką turta, vaikšto į bažnyčią. Agitmeninei brigadai scenarijus rašė vilnietis, kurio pavardės jau niekas nebeatsimena.

Tai buvo tada, kai kolūkyje partijos sekretore ir pirmininko pavaduotoja politiniam-masiniam darbui buvo Liudvina Kutkaitienė. Ji visada tardavosi su Liucija Mureikiene dėl švenčių, vakaronių, ataskaitinių susirinkimų koncertų bei

kitų renginių organizavimo. Liudvina visada buvo pilna idėjų ir geranoriškai nusiteikusi. Kiekvienos problemos sprendimas būdavo malonus pasišnekučiamas. Kolūkis visada geranoriškai aprūpindavo transportu saviveiklininkus, kai reikėdavo važiuoti koncertuoti.¹⁷

Apie 1980 m. Sintautų kultūros namams tapo pavaldūs Veršių, Išdagų ir Duobiškių kultūros namai. Kultūros namai formaliai buvo pavaldūs rajono kultūros skyriui, tačiau tikrasis pavaldumas buvo kolūkio partijos sekretorei. Tuometinė kultūros skyriaus vedėja Janina Martišienė sakydavo: „*Eik, jei priims tavo darbą Kutkaitienė, tai ir mes priimsim.*“ Pas apylinkės pirmininę Genovaitę Plaušinitienę nereikėdavo eiti, užtekdavo pas L. Kutkaitienę. Tokia buvo valdžia.¹⁸

Planai metodininkams buvo nurodomi, tačiau juos rašydavo ir jie patys. Metodiniam darbui vadovavo Bendoraitienė. Kas antrą trečiadienį, du kartus per mėnesį, vykdavo pasitarimai. Pasikviesdavo visokių pranešėjų, važiuodavo tikrinti kitų kultūros namų. Šakių kultūros skyriaus vedėja Janina Martišienė visada suteikdavo transportą.

Apie 1985 m. šokių vakarai vykdavo nuo 21 val. Bilietas kainuodavo 50 kapeikų. Iš Smalininkų pagroti atvažiuodavo kapela. Džordana Butkutė buvo Šakių vidurinės mokyklos 10 klasės mokinė. Kolūkis duodavo mašiną, tai kas antrą šeštadienį ją atveždavo dainuoti šokiams. Dvyliktą valandą visi išsiskirstydavo. Šokius savo noru vedė Ričardas Jakaitis. Džordana ir kiti estradiniai ansambliai, kurie atvažiuodavo groti šokiams, turėdavo savo bilietus. Jiems salės nuoma kainuodavo 5–10 rublių.

Koncertuoti atvažiuodavo ir Stasys Povilaitis.

Kęstučio Liepuoniaus (1987–1992) vadovavimo laiku kultūros darbuotojai persikėlė ir dirbo jau naujuose kultūros namuose. Susikūrė estradinis ir folkloro ansambliai. Tai Sintautuose buvo nauja. Estradiniai ansambliai patiko jaunimui. Sintautuose buvo keli estradiniai ansambliai. Jiems vadovavo Romas Kuras, Valdas Piečaitis, o estradinis „Sphinx“ buvo be aiškaus lyderio. Ansambliai grodavo šokiuose, koncertuodavo ir dalyvaudavo konkursuose.

Atsidarius naujiesiems kultūros namams, į kino mechaniko darbą sugrįžo stacionaraus kino mechanikas Algimantas Domeika. Jis nuo 1977 08 01 dienos iki 1980 02 01 dienos filmus demonstravo senuosiuose kultūros namuose. Po metų jis savo darbą perleido broliui Vitui Domeikai, kuris kinas Sintautuose rodė nuo 1980 02 iki 1987 metų. Domeika filmus rodė iki pat etatų panaikinimo 1991 05 01 dienos ir kinofikacijos skyriaus reorganizacijos.¹⁹

Algimantas filmus rodydavo 2–3 kartus per savaitę. Patys populiariausi būdavo indų. Į juos susirinkdavo apie 50 žiūrovų, o į kitus sulaukdavo po 10–15 žmonių. Filmus į miestelius atveždavo Šakių kino teatro vairuotojas. Filmus parinkdavo Šakių skyrius. Jie būdavo 3–4 kategorijos. Tai reiškia, kad juostos būdavo blogos ir labai blogos kokybės, kad filmai būdavo „nudemonstruoti“ miestuose. Bilieto kaina į vienos serijos filmą būdavo 30 kapeikų, o į dviejų serijų – 50 kapeikų. Vasarą kino seansai prasidėdavo 20 valandą, o žiemą – 21.30 valandą. Algimantas pats rašydavo skelbimus, pats bilietuodavo žiūrovus.

¹⁷ Iš Liucijos Mureikienės prisiminimų.

¹⁸ Iš Vidos Bacevičienės prisiminimų.

¹⁹ Iš Algimanto Domeikos prisiminimų.

Po 1991 metų filmus kelis mėnesius dar retsykais atveždavo ir demonstruodavo Šakių kino direktijos inžinierius Antanas Dobilas ir vairuotojas Stasys Adomaitis.

Sovietmečiu visuose kaimo tipo kultūros namuose buvo po tris darbuotojus: direktorius, meno vadovas ir valytoja. Algos, pagal tą laikmetį, buvo išties geros. Dar 1991 m., kultūros namų direktoriaus atlyginimas buvo 130 rublių plius 50 proc. atlyginimo priedas.²⁰

Atgavus nepriklausomybę, kultūros įstaigos buvo reorganizuotos. Kaimo tipo kultūros namuose liko po vieną darbuotoją – direktorių, kuris, laikui bėgant, buvo pervardintas į kultūrinių renginių organizatorių. Algos buvo sumažintos pusiau.

Sintautų bažnyčios vargonininkė Birutė Garmuvienė, ilgus metus vadovavusi bažnyčios chorui, turėjo slaptą svajonę – pagyvinti kultūros renginius bažnytinio choru.²¹ Tokia galimybė jai atsirado, pradėjus jai pačiai vadovauti kultūros namams (1992–1994). Šiuo laikotarpiu ypač suaktyvėjo bažnytinio choro, kuriam ji ir vadovavo, veikla. Choras giedoja ne tik bažnyčioje, bet pasirodė ir kultūros namų scenoje, koncertavo išvykose – Marijampolės Onos Sukackienės pedagoginėje mokykloje, Lukšių, Kudirkos Naumiesčio ir Griškabūdžio kultūros namuose. Sintautų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnytinis choras, parengtas Birutės Garmuvienės, dalyvavo 1994 m. Pasaulio lietuvių dainų šventėje Vilniuje. Tai aukščiausias kolektyvo pasiekimas.

Laima Girdauskienė pradėjo dirbti kultūros namuose 1994 m. rugsėji. Ji yra iki šiol ilgiausiai dirbusi kultūros namų (vėliau – centro) direktore – jau aštuoniolika metų. Tuo metu sparčiai kilo reikalavimai kultūrinio darbo formoms, darbuotojų kvalifikacijai, renginiams. Tada nuo ranka rašytų scenarijų buvo pereita prie kompiuterinio varianto, nuo laidinio telefono – prie mobilaus, nuo vietos ir rajoninio lygio renginių – prie respublikinių ir tarptautinių. Kultūros centro mėgėjų meno kolektyvai koncertuoti pradėjo važinėti užsienį. Už aukštus darbo rezultatus kultūros namams suteiktas kultūros centro (2001) statusas, o 2005 m. – juridinis statusas.²² Stipriai išaugę reikalavimai pakoregavo ir darbuotojų sąrašus. Nesugebėję žengti koja kojon su laikmečiu, turėjo palikti darbo vietas. Jų vieton atėjo kiti: tokioje mažoje teritorijoje kaip Šakių rajonas kultūros srityje bedarbių nėra. Pritraukti nauji specialistai iš kitų miestų suteikė miestelio gyvenimui pagyvėjimo. Buvo atnaujinti kolektyvų repertuarai, pasikeitė atlikimo stilius. Likę senieji darbuotojai buvo priversti kelti kvalifikaciją. Direktorė įgijo antrąjį aukštąjį išsilavinimą – 2006 m. baigė Vilniaus kolegijos kultūrinės veiklos vadybos studijų programą (specializacija – teatrinės veiklos vadyba). Kultūrinių renginių organizatorė Vida Čeplevičienė 2007 m. baigė Vilniaus kolegiją, teatro studijų krypties šokio pedagogiką (šaka – lietuvių liaudies sceninė choreografija). Moterų ansamblio „Mozaika“ vadovas Deividas Kerevičius 2008 m. baigė Vilniaus pedagoginį universitetą, įgijo edukologijos bakalauro laipsnį ir mokytojo kvalifikaciją, o 2010 m. apgynė socialinio darbo magistro laipsnį. Keturnaujienos laisvalaikio salės kultūrinių renginių organizatorius Albinas Šlakaitis 2012 m. gins Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakulteto menotyros specialybės bakalauro diplomą.

²⁰ Sintautų apylinkės viršaičio potvarkis Nr. 3, 1991 m. vas. 1 d., ŠRSA.

²¹ Iš Birutės Garmuvienės prisiminimų.

²² Šakių rajono savivaldybės tarybos sprendimas Nr. T-27, 2005 m. vas. 17 d., ŠRSA.

1994 m., pradėjus dirbti L. Gir-
dauskienei, kultūros namuose veikė
du saviveiklininkų kolektyvai – kaimo
kapela, vadovaujama Juozo Mureikos,
ir folkloro ansamblis, vadovaujamas
Zitos Maksvytienės.

Bet ne viskas buvo taip papras-
ta, kaip kad atrodo iš šalies... Sunku
dabar net suprasti, kaip neapšildomose
patalpose, kuriose žiemą temperatūra
nukrisdavo iki -12°C , užšaldavo šra-
tinukai ir nebeskambėdavo pianinas,
kur peršalimo ligos buvo kasdienybė,
per metus buvo suorganizuojama apie
90 įvairiausių renginių.

1995 m. birželio 15 d. mirė ilga-
metis kapelos vadovas Juozas Mureika.
Tai buvo didžiulė netektis. Jo vieton
stojė Birutė Duobienė. Dar po dvejų
metų kapelos vadovavimą perėmė jau
trylika metų kapeloje klarnetą pūtęs
Virginijus Duoba.

1995 m. rudenį V. Čeplevičienės
dėka susibūrė tautinių šokių kolekty-
vas.²³ Kad kolektyvas galėtų repetuoti,
sutikus Sintautų žemės ūkio bendrovės
pirmininkui Juozui Jucaičiui, salėje buvo
pastatytas kolūkio kaloriferis, kurį anks-
čiau naudojo grūdams ir linams džiovinti.

1997 m. Birutė Garmuvienė subūrė moterų vokalinį ansamblį. 1998 metais
jo vadovavimą perėmė Irena Česnienė, vėliau – Deividas Kerevičius.

Nuo 1998 m. sausio folkloro ansamblis „Santaka“ susigrąžino savo įkūrėją
Jūratę Navickienę. Prasidėjo nauja ansamblio gyvavimo era.

1999 m. Jūratė Navickienė subūrė į ansamblį romansų mėgėjus.

2000 m. išmūs tuo, kad Sintautų kultūros namai kartu su VŠĮ Sintautų
akademija suorganizavo Pirmąjį pasaulio sintautiečių suvažiavimą. Tais pačiais
metais kultūros namus pripildė vaikų folkloro dalyvių klegesys (vadovė V. Čep-
levičienė).

2001 m. miestelio šventei buvo sukurta miestelio emblema ir vėliava.
Miestelio vėliavą išsiuvinėjo siuvėja Daiva Šuopienė iš Gaisrių kaimo. Renginio
organizaciniam komitetui vadovavo Sintautų seniūnas Algirdas Maksvytis.

2002–2003 m. veikė L. Girdauskienės vadovaujamas suaugusiųjų teatras.

2004 m. savanorė Inesa Markevičiūtė subūrė šiuolaikinio šokio grupę „Aiwwa“.

2004 m. atsivėrė naujos finansa-
vimo galimybės kultūros sumanymams
realizuoti. Atsirado fondai, skiriantys

*Daiva Šuopienė su Sintautų vėliava. 2001 m.
Iš SKCA*

²³Plačiau žr. V. Čeplevičienės str. *Šokis senajame Sintautų valsčiuje*.

Sintautų kultūros centras naujai dengtu stogu. 2008 m. L. Girdauskienės nuotr.

finansavimą kultūros renginiams. Pinigų lyg ir yra, tik reikia sugebėti juos pasiimti. Šis naujas ir nelengvas darbas išskirtinai teko direktorei Laimai Girdauskienei ir kultūrinių renginių organizatorei Vidai Čeplevičienei.

Nuo 2005 m. balandžio 1 d. Sintautų kultūros centras tapo juridiniu asmeniu su dviem struktūriniais padaliniais – Keturnaujienos laisvalaikio sale ir Veršių laisvalaikio sale.²⁴ Kultūros darbuotojų pečius, nepagausėjus etatų, užgulė administravimo, ūkinė bei finansinė našta. Kultūros centro tikslas – atsižvelgiant į miestelio ir seniūnijos gyventojų kultūrinius poreikius, puoselėti ir populiarinti etninę kultūrą, mėgėjų meninę veiklą, profesionalųjį meną, rūpintis turtingu laisvalaikiu, vertingiausių kultūros tradicijų išsaugojimu ir tęstinumu, kultūros formų įvairumu.²⁵

2005-aisiais, praėjus metams po Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą (2004 m. gegužės 1 d.), kultūros centras susidūrė su visai nenumatyta problema – kadru trūkumu. Be galo didelis žmonių skaičius išvyko į užsienį ieškoti geresnio pragyvenimo. Vien iš Sintautų miestelio, kuriame gyveno 608 žmonės, į užsienį išvyko 43 asmenys, tai sudarė 7 procentus gyventojų. Dėl šios priežasties iširo net du meno mėgėjų kolektyvai. Jiems atkurti reikėjo panaudoti ne tik vadybininko sugebėjimus, bet ir nežmonišką žmogiškųjų resursų pastangas. O gal net ir Dievo apvaizdos pagalbą. Taip netekome ir Keturnaujienos laisvalaikio salės ilgalaikės, 16 metų dirbusios, kultūrinių renginių organizatorės Jūratės Lazdauskienės.

Darbingiems vyrams išvykus užsienin, pablogėjo aptarnaujančio personalo lygis. Daug laiko buvo sugaištama personalo kontrolei ir mokymams. Buvo pritaikytos net drausminės nuobaudos, ko anksčiau kultūriniame gyvenime niekas neatsimena.

2007 m. spalio 7 d. Sintautų kultūros centras tapo Lietuvos kultūros centrų asociacijos nariu.

2008 m., tarpininkaujant seimo narei Onai Valiukevičiūtei, kultūros centrui buvo pakeistas senas čerpinis stogas į šiuolaikinį skardinį.

²⁴Plačiau apie tai žr. A. Bingelienė, str. *Veršių laisvalaikio salė*.

²⁵Sintautų kultūros centro nuostatai patvirtinti Šakių rajono savivaldybės 2005 m. vasario 17 d. sprendimu Nr. T-27.

Sintautų kultūros centro kūrybiniai darbuotojai. Pirmoje eilėje stovi (iš kairės): Vida Čeplevičienė, Audronė Bingelienė, Aida Rėčkuvienė; antroje eilėje stovi: Albinas Šlakaitis, Laima Girdauskienė, Jūratė Navickienė, Deividas Kerevičius. 2012 m. V. Kondroto nuotr.

2008 m. kultūros centro darbuotojai buvo atestuoti. Jiems suteiktos kvalifikacinės klasės.²⁶

2008–2009 m. veikė vaikų mėgėjų dramos teatras, režisuojamas L. Girdauskienės.

2011 m. Sintautų kultūros centras buvo akredituotas, jam suteikta II kategorija.²⁷

Nepriklausomai nuo įvairiais periodais susiklosčiusios politinės ir ekonominės situacijos, šalį krečiančios krizės, turint tik 3,5 kūrybinių darbuotojų etato, nors II kategorijos kultūros centruose turėtų būti šeši kultūros darbuotojų etatai²⁸, Sintautų kultūros centro renginių skaičius pastovus – apie 110–120 renginių per metus (be padalinių). Kai kurie metais besikartojantys kultūriniai renginiai palaipsniui tapo tradiciniais. O darbe su mėgėjų meno kolektyvais nusistovėjo pastovaus, ilgamečio kolektyvo prioritetas, kuris pasižymi nenutrūkstama veikla. Tokiais kolektyvais tapo: folkloro ansamblis „Santaka“ (veikia 25 metus), vyresnio amžiaus tautinių šokių kolektyvas „Sintuola“ (veikia 17 metų), moterų vokalinis ansamblis (veikia 15 metų), romansų ansamblis „Radasta“ (veikia 13 metų).

Sintautų kultūros centras, vykdydamas kultūrinę veiklą, susiduria su laiko ir žmogiškųjų išteklių stygiaus problema. Nemažą kultūros darbuotojų darbų dalį atlieka miestelio jaunimas ar pagyvenę žmonės, negaudami už tai atlyginimo, kuriuos visame pasaulyje įprasta vadinti savanoriais.

Kultūrinė veikla neišsivaizduojama be mūsų rėmėjų. Esame be galo jiems dėkingi už jų širdies gerumą. Sintautų kultūros centro rėmėjais išdi-

²⁶ Šakių rajono kultūros centru, laisvalaikio centru ir laisvalaikio salių meno darbuotojų nuolatinės atestavimo komisijos posėdžio protokolo 2009-01-08 Nr. VL-5 Priedas Nr. 1, ŠRSA.

²⁷ 2011 m. lapkričio 17 d. Šakių rajono savivaldybės tarybos sprendimas Nr. T-238 „Dėl kategorijų suteikimo kultūros centrams“.

²⁸ Lietuvos kultūros centrų asociacija. „Dėl pavyzdinės vidaus struktūros“.

*„Sintautai – 450“
organizacinis komitetas
su Šakių rajono meru.
Stovi (iš kairės):
Vytautas Strolys,
Laima Girdauskienė,
meras Juozas
Bertašius, Vida
Čeplevičienė, Vitas
Girdauskas, Kęstutis
Birbilas. 2012 m.
Iš SKCA*

džiai gali vadintis Šakių meras Juozas Bertasius, Šakių savivaldybės administracijos kultūros ir turizmo skyrius, Sintautų seniūnas Kęstutis Birbilas, Sintautų bendruomenės centro pirmininkas Raimondas Daniliauskas, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kultūros rėmimo fondas, Piliečių iniciatyvų skatinimo fondas, Švietimo ir mokslo ministerija, Vaikų socializacijos rėmimo fondas, ES Kaimo plėtros programa, Zanavykų seimelis, Beržynų ir Sintautų pagrindinės mokyklos, laikraščiai „Valsčius“, „Draugas“, „Mano rajonas“, UAB „Gulbelė“, kooperatinė bendrovė „Zanavykų krašto pienas“, UAB „Agrogimas“, UAB „Vuorė“, R. Antanaičio firma „Niksta“, Kudirkos Naumiesčio vartotojų kooperatyvas, L. Stonkuvienės agroserviso įmonė, „Aletovis“, Respublikos seimo nariai Ona Valiukevičiūtė ir Mindaugas Bastys, tarybos narys Kęstutis Gudelevičius, ūkininkai Ona Vida Balkojienė, Juozas Antanavičius, Vytautas Jucaitis, Diana ir Valentinas Kamaičiai, Vaida ir Jonas Daugėlai, Aldona Naujokaitienė, Loreta ir Valdas Grabauskai, verslininkė Regina Jucaitienė, prodiuseris Rolandas Skaisgirys ir kt.

2012 m. prasidėjo kultūros centro rekonstrukcijos darbai pagal projektą „Mažų miestelių diversifikavimo galimybės. Sintautai.“ Tai labai ap sunkino kultūros darbuotojų organizacinę veiklą. Repeticijoms ir renginiams tekdavo glaustis pas savo kolegas – Sintautų bendruomenės centre, Sintautų ir Beržynų pagrindinėse mokyklose, Sintautų seniūnijoje, Keturnaujienos ir Veršių laisvalaikio salėse, Prano Vaičičiaus tėviškėje pas Rūtą Vaičiaitę, Sintautų bažnyčioje... Bet darbai nenutrūko: leidžiamos knygos, kuriami filmai, vykdomi projektai. Visi laukiame rugpjūčio 25–26 dienomis vyksiančių II pasaulio sintautiečių suvažiavimo ir baigiamųjų jubiliejinių „Sintautai – 450“ metų renginių, kuriems realizuoti buvo suburtas „Sintautai – 450“ organizacinis komitetas. Ir, žinoma, persikraustymo į rekonstruotą kultūros centro patalpas.

Kultūros namų darbuotojai ir kolektyvai

Kalbinami senieji Sintautų gyventojai ar saviveiklininkai paminėdavo vos keletą kultūros darbuotojų ir direktorių pavardžių... Apsilankius archyvuose, atsiskleidė visai kita situacija. Net keista, kad vien kultūros namų direktorių po Antrojo pasaulinio karo iki šių dienų, per 67 metus, buvo net trisdešimt šeši. Vidutiniškai du per metus. Ir tik keli iš jų sugebėjo išdirbti ilgiau ir pasiekti tam tikrų rezultatų.²⁹

Įdomu pastebėti, koks didelis dėmesys buvo skiriamas metodiniam darbui. Dažnai kultūros namuose nebūdavo meno vadovo, bet būdavo po du metodininkus, kartais dar būdavo ir vyr. metodininkas. Tai patvirtina kultūros darbuotojams keltus reikalavimus komunizmo statyboje. Vyr. metodininkė turėjo koordinuoti politinį masinį darbą, ugdyti sovietines tradicijas. O metodininko darbas buvo orientuotas į darbą su vaikais ir paaugliais.³⁰

Eil. Nr.	Direktorius pavardė, vardas	Darbo metai	Darbuotojų pavardė, vardas	Pareigos, kolektyvai
1.	Pagirinis Kazys	Nuo 1949 10 15 iki 1950 02 20		
2.	Ruzgys Viktoras	Nuo 1954	Klimaitis Juozas iki 1958 09 05	Meno vadovas
			Matiukas Vytautas iki 1959 01 08	Meno vadovas
			Vikšraitis Juozas nuo 1959 01 15	Meno vadovas
			Mazūraitienė Janina iki 1959 01 23	Valytoja
			Grybienė Ona nuo 1959 01 23	Valytoja
3.	Vaškeliene Birutė	Nuo 1959 03	Dumčiūtė Regina iki 1959 05 10	Meno vadovė
4.	Viliūšis Sigitas	Nuo 1959 06 07	Dumčiūtė Irena 1960	Meno vadovė
5.	Jurgilienė Angelė	Nuo 1959 08 iki 1960 08		
6.	Jakaitienė Irena	Iki 1962 06 01	Kuraitis Algimantas nuo 1962 07 01 iki 1962 09 01	Meno vadovas
7.	Viliūšytė Elė	Nuo 1962 06 01 iki 1962 09 15		
8.	Bartkaitė Aldona	Nuo 1962 09 16 iki 1963 01		
9.	Kuraitis Algimantas	Nuo 1963 01 17 iki 1963 04 20		

²⁹ ŠRSA.

³⁰ Šakių rajono kultūros skyriaus vedėjos įsakymas Nr. 6–K, 1933 m. sausio 25 d., ŠRSA.

Eil. Nr.	Direktoriaus pavardė, vardas	Darbo metai	Darbuotojų pavardė, vardas	Pareigos, kolektyvai
10.	Ūsaitė Roma	Nuo 1963 04 20 iki 1963 07 05	Balčiūnas Mečys	Meno vadovas puse etato
11.	Bartkaitė Aldona	Nuo 1964 07 05 iki 1965 01 30	Balčiūnas Mečys nuo 1963 09 10 iki 1964 10 15 Žukienė Stasė nuo 1964 12 01 iki 1965 03 01	Meno vadovas Meno vadovė
12.	Ūsienė Roma	Nuo 1965 02 01	Steiblytė Elvyra nuo 1965 03 01	Meno vadovė
13.	Kušlikienė Dalė	Nuo 1965 05 28 iki 1965 09 10	Steiblytė Elvyra	Meno vadovė
14.	Sutkutė Danutė	Nuo 1965 09 14 iki 1966 02 01	Steiblytė Elvyra	Meno vadovė
15.	Kriaučiūnaitė Janina	Nuo 1966 02 03	Steiblytė Elvyra	Meno vadovė
16.	Viliūšienė Janina	Nuo 1966 iki 1968 03 01	Steiblytė Elvyra iki 1967 08 30	Meno vadovė
17.	Klimaitienė Antanina	Nuo 1968 06 01 iki 1968 09 01	Klimaitienė Antanina nuo 1968 08 01 iki 1968 09 01 Stankaitytė Emilija iki 1968 09 06	Meno vadovė
18.	Bartkaitė Irena	Nuo 1968 10 16 iki 1969 08 15		
19.	Klimaitienė Antanina	Nuo 1969 08 15 iki 1969 09 10	Stankaitytė Emilija nuo 1969 09 10	Meno vadovė
20.	Slavinskaitė Nastasija	Nuo 1969 09 10 iki 1970 05 15	Stankaitytė Emilija iki 1970 01 01 Klimaitienė Antanina iki 1970 06 01	Meno vadovė Meno vadovė
21.	Ščiučka Juozas	Nuo 1970 08 01 iki 1971 03 05	Kardauskaitė Liuda nuo 1970 10 07	Meno vadovė
22.	Klimaitis Juozas	Nuo 1971 03 05 iki 1971 11 16	Kardauskaitė Liuda	Meno vadovė
23.	Duoba Vytautas	Nuo 1971 11 20 iki 1972 01 08	Kardauskaitė Liuda	Meno vadovė
24.	Viliūšis Antanas	Nuo 1972 03 01 iki 1972 09 11	Kardauskaitė Liuda	Meno vadovė
25.	Jankevičius Stasys	Iki 1972 12 15	Kardauskaitė Liuda	Meno vadovė
26.	Jankevičienė Eugenija	Nuo 1972 12 15 iki 1973 04 28	Kardauskaitė Liuda Jankevičius Stasys nuo 1972 12 15 iki 1973 04 01 Kardauskaitė Liuda iki 1973 04 11	Meno vadovė Metodininkas Meno vadovė

Eil. Nr.	Direktorius pavardė, vardas	Darbo metai	Darbuotojų pavardė, vardas	Pareigos, kolektyvai
27.	Obeliūnienė Birutė	Nuo 1973 06 19 iki 1974 07 31	Išganaitienė Zofija iki 1973 08 10	Meno vadovė
			Leparskas Vladas nuo 1974 02 14 iki 1974 07 01	Meno vadovas
			Mickevičiūtė Vida iki 1974 04 08	Metodininkė
			Leparskienė Angelė nuo 1974 08 01 iki 1974 11 15	Meno vadovė
			Obeliūnienė Birutė nuo 1974 08 01	Metodininkė
28.	Ivaščenkaitė Alvyra	Nuo 1974 08 01	Bartkuvienė Birutė iki 1974 11 13	Metodininkė
			Leparskas Vladas nuo 1974 11 15	Meno vadovas
			Leparskienė Angelė nuo 1974 11 15	Metodininkė
29.	Ivaščenkaitė-Paškauskienė Alvyra	Nuo 1976 08 06 iki 1981 06 09	Leparskas Vladas iki 1976 11 01	Meno vadovas
			Leparskienė Angelė iki 1976 09 01	Metodininkė
			Adomaitienė Ramutė iki 1977 09 01	Metodininkė
			Dzimidaitė Juozefa iki 1977 10 05	Meno vadovė
			Leparskas Vladas nuo 1977 10 15 iki 1977 11 30	Meno vadovas
			Dzimidaitė Juozefa nuo 1977 10 05 iki 1980 09 25	Metodininkė
			Leparskas Vladas nuo 1977 10 05 iki 1978 10 10	Meno vadovas
			Leparskas Vladas nuo 1978 12 01 iki 1978 12 29	Meno vadovas
			Klimaitienė Antanina nuo 1979 02 01 iki 1980 09 01	Meno vadovė
			Bacevičienė Vida nuo 1980 11 25	Metodininkė
Paškauskienė Alvyra nuo 1981 06 09	Vyr. metodininkė			
30.	Benesevičienė Vilija	Nuo 1981 06 24 iki 1981 10 22		

Eil. Nr.	Direktoriaus pavardė, vardas	Darbo metai	Darbuotojų pavardė, vardas	Pareigos, kolektyvai
31.	Šimuolytė Liucija	Nuo 1981 11 01 iki 1982 04 01		
32.	Brundzaitė Jūratė	Nuo 1982 04 01 iki 1982 08 01	Budukaitė Virginija iki 1982 06 01 Jakštienė Nemira nuo 1982 06 01 iki 1982 07 01 Bakas Algimantas nuo 1982 07 01	Meno vadovė Meno vadovė Meno vadovas
33.	Jackūnienė Birutė	Nuo 1982 08 18 iki 1982 12 16	Mureikienė Liucija nuo 1982 08 18 iki 1983 03 31 Paškauskienė Alvyra Mureika Juozas nuo 1983 02 01 Bakas Algimantas iki 1983 02 01 Bakas Algimantas nuo 1983 02 16	Metodininkė Metodininkė Vyr. metodininkė Meno vadovas Meno vadovas Meno vadovas
34.	Mureikienė Liucija	Nuo 1983 04 01 iki 1984 09 10	Bacevičienė Vida Bakas Algimantas iki 1983 10 01 Banytė Aušra nuo 1984 01 01 iki 1984 03 23 Mureika Juozas Paškauskienė Alvyra	Metodininkė Meno vadovas Meno vadovė Meno vadovas Vyr. metodininkė
35.	Čiškovskienė Marytė	Nuo 1985 01 14 iki 1985 10 21	Paškauskienė Alvyra Bacevičienė Vida Mureika Juozas Mureikienė Liucija nuo 1986 04 15	Vyr. metodininkė Metodininkė Meno vadovas Meno vadovė
36.	Liepuonius Kęstutis	Nuo 1987 01 01 iki 1991 01 31	Paškauskienė Alvyra iki 1987 02 01 Vyšneveckaitė Kristina nuo 1987 02 02 iki 1988 03 31 Mureikienė Liucija iki 1987 03 01 Mureika Juozas Bacevičienė Vida iki 1988 04 06	Vyr. metodininkė Vyr. metodininkė Meno vadovė Meno vadovas Metodininkė

Eil. Nr.	Direktorius pavardė, vardas	Darbo metai	Darbuotojų pavardė, vardas	Pareigos, kolektyvai
37	Bacevičienė Vida pavaduojanti direktorių	Nuo 1988 01 25 iki 1988 03 20	Karnauskas Arūnas nuo 1987 10 26 iki 1988 01 25	Meno vadovas
			Vyšneveckaitė Kristina nuo 1988 04 01 iki 1989 05 17	Metodininkė
			Mureika Juozas	Meno vadovas Kaimo kapelos vadovas
			Valavičiūtė Vida nuo 1989 09 01	Metodininkė
			Navickienė Jūratė nuo 1987 iki 1988	Folkloro ansamblio vadovė savanoriškais pagrindais
38	Birutė Garmuvienė 1954 08 31	Nuo 1992 02 01 iki 1994 09 18	Maksvytienė Zita	Folkloro ansamblio vadovė
			Rėčkuvienė Aida	Estradinio ansamblio „Sfinx“ vadovė savanoriškais pagrindais
			Mureika Juozas	Kaimo kapelos vadovas
39	Laima Girdauskienė	Nuo 1994 09 19 iki dabar	Čeplevičienė Vida	Metodininkė
			Maksvytienė Zita iki 1987 m. Navickienė Jūratė nuo 1987 m. iki dabar	Folkloro ansamblio „Santaka“ vadovė
			Birutė Garmuvienė nuo 1994 09 19 iki 1997	Meno vadovė
			Čeplevičienė Vida nuo 1995 11 iki dabar	Tautinių šokių kolektyvas „Sintuola“ savanoriškais pagrindais
			Čeplevičienė Vida iki 1995 12 31	Metodininkė
			Čeplevičienė Vida nuo 1996 01 01 iki dabar	Kultūrinių renginių organizatorė
			Matusevičienė Vida nuo 1997 06 iki 1998 09	Kultūrinių renginių organizatorė
Birutė Garmuvienė nuo 1997 iki 1998 nuo 2001 iki 2006 02 01 Ščesnienė Irena nuo 1998 iki 2001 Kerevičius Deividas nuo 2006 12 01 iki dabar	Moterų vokalinio ansamblio vadovai			

Eil. Nr.	Direktoriaus pavardė, vardas	Darbo metai	Darbuotojų pavardė, vardas	Pareigos, kolektyvai
			Ščesnienė Irena Nuo 2000 iki 2001	Mergaičių vokalinis ansamblis savanoriškais pagrindais
			Juozas Mureika iki 1995 06 15 Birutė Duobienė nuo 1995 iki 1997 Virginijus Duoba nuo 1997 iki 2006 07 04	Kaimo kapelos vadovai
			Čeplevičienė Vida 2000–2002	Vaikų folkloro ansamblio vadovė savanoriškais pagrindais
			Markevičiūtė Inesa nuo 2004 01 iki 2005	Šiuolaikinio šokio grupės „Aiwwa“ vadovė savanoriškais pagrindais
			Girdauskienė Laima nuo 2002 10 14 iki 2004	Suaugusiųjų teatro režisierė savanoriškais pagrindais
			Navickienė Jūratė nuo 1999 m. iki dabar	Romansų ansamblis „Radasta“ savanoriškais pagrindais
			Girdauskienė Laima nuo 2008 10 10 iki 2009 06 02	Vaikų mėgėjų dramos teatro režisierė savanoriškais pagrindais
			Rėčkuvienė Aida nuo 2006 10 14 iki dabar	Koncertmeisterė

Sintautų kaimo kapela

Sintautų kaimo kapelos pradžia 1957-ieji metai, kai Jonas Rudzevičius subūrė grupelę muzikai gabių vyrų. Taip buvo sukurta kaimo kapela. Joje grojo Vitas Rudzevičius, Jonas Rudzevičius, Antanas Duoba, Sigitas Duoba, Juozas Klimaitis.³¹ Tačiau pirmasis vadovas buvo neetatinis ir kapelai vadovavo tik porą metų.

Vėliau, apie 1963 m. jo vieton stoji Mečys Balčiūnas.

Apie 1982 m. kapelai pradėjo vadovauti Juozas Mureika. Tuo metu kapela buvo dainų ir šokių ansamblio sudedamoji dalis. Nuo 1983 m. M. Balčiūnas tapo etatiniu Sintautų kultūros namų kaimo kapelos vadovu. Viena iš įdomesnių ir netradicinių kaimo kapelos veiklų buvo groti per krikštynas civilinės metrikacijos skyriuje.³² J. Mureika kapelai vadovavo iki 1995 m. birželio 15 dienos, iki pat savo mirties.

Birutė Duobienė kaimo kapelai vadovavo 1995–1997 metais. Tuo laikotarpiu kapeloje grojo beveik išskirtinai Duobų giminės atstovai: iš septynių muzikantų net šeši buvo Duobai.

Nuo 1997 iki 2006 m. kapelai vadovavo jaunas klarnetistas Virginijus

³¹ Iš Sigitos Duobos prisiminimų.

³² Iš Virginijaus Duobos prisiminimų.

Sintautų kaimo kapela. Iš kairės: Virginijus Duoba, Juozas Klimaitis, Kajetonas Duoba, Justinas Murauskas, Sigitas Duoba, Juozas Rimgaudas Gylaitis, vadovas Juozas Mureika. Apie 1990 m. Iš I. Duobienės albumo

Sintautų kaimo kapela. Iš kairės: Justinas Murauskas, Virginijus Duoba, Sigitas Duoba, vadovė Birutė Duobienė, Vytautas Duoba, Juozas Duoba, Marytė Duobienė. 1996 m. Iš SKCA

Sintautų kaimo kapela. Sėdi Valdas Ambrasas; stovi (iš kairės): Sigitas Duoba, Birutė Garmuvienė, vadovas Virginijus Duoba, Remigijus Duoba, Ieva Labūnaitienė, Marytė Duobienė, Vida Čeplevičienė. Apie 2003 m. Iš I. Duobienės albumo

Duoba. Vadovas turėjo muzikinį išsilavinimą, todėl lengvai skaitė natas ir galėjo aranžuoti kūrinus. Tai Sintautų kaimo kapelos didžiausių laimėjimų metas per visą jos egzistavimo laikotarpį. Ilgai rinkti ir derinti instrumentai, solistų balsai, kol nusistovėjo galutinė sudėtis. Dalyvauta tradicinėse vasaros šventėse Kudirkos Naumiestyje, Joninėse Lekėčiuose, Liepalotuose, Keturnaujienoje, šokių šventėje Šakiuose, net tris metus apskrities kapelų šventėje „Bočių armonika“, rudens darbų pabaigtuvėse Keturnaujienoje, Veršių kaimo dienose, labdaringame koncerte Kukarskės globos namuose, Užgavėnėse, projekto „Šešupės malūnai“ baigiamajame koncerte, šventėse „Zanavykų vasara“, rajono Žemdirbio šventėje, valstybinių švenčių minėjimuose, „Sūduvos“ krašto dienose Vilniuje, konkurse „Zanavykų balsai – 2004“ (moterų duetą paruošė Vida Čeplevičienė ir Ieva Labūnaitienė). Rajono kaimo kapelų varžytuvėse „Pašešupio armonika“ kapela 2002–2003 m. laimėjo 3-iąją vietą, 2004–2006 m. – 2-ąją vietą.

Pučiamųjų instrumentų orkestras

Vadovaujant kolūkiui Antanui Bosui, buvo skirta lėšų pučiamųjų orkestro instrumentams įsigyti. Sigitas Duoba ir Stanislovas Šipaila apie 1967 metus surinko vyrus, norinčius groti pučiamaisiais instrumentais, ir ėmė juos mokyti. Vėliau orkestro vadovu tapo Stanislovas Šipaila. Orkestre grojo miestelio savamoksliai Vitas Rudzevičius, Algimantas Martišius, Kajetonas Duoba, Juozas Klimaitis, Sigitas Duoba, Juozas Duoba, Antanas Duoba, Antanas Kelmelis, Zigmas Kardauskas,

Juozas Vingaudas Gylaitis, Juozas Mureika. Mokytoja Antanina Klimaitienė su šypsena prisimena, kaip aštuonbučio gyventojai negalėdavo apsikęsti, kai Juozas Klimaitis mokindavosi groti. Dažnai savo kabinetą dūdorių repeticijoms užleisdavo kolūkio pirmininkas V. Jančaitis. Kartais repeticijos vykdavo pas vadovą, kur dūdoriai netrukdydavo kaimynams.³³

Sintautiečiai pasakoja įdomų nutikimą, kuris atsitiko tik ką išikūrus orkestrui. Buvo laidojama Rudzevičiūtė. Vadovybė pareikalavo, kad laidotuvės vyktų palydint pučiamųjų orkestrui. Vyrų dar nieko nemokėjo groti, išskyrus porą neįmantrių melodijų, todėl procesijai pajudėjus kapinių link, orkestras užgrojo „Suk, suk ratelį“. Kas suprato, tas tyliai nusijuokė. Kas nesuprato, tai buvo gerai. Toks buvo pirmasis Sintautų pučiamųjų orkestro viešas pasirodymas.³⁴

Pučiamųjų orkestras, be ataskaitinių kolūkio susirinkimų, pergalės ir švenčių dienų, daugiausia grodavo per laidotuves. Kvietė juos groti visi aplinkiniai rajonai: Šakiai, Vilkaviškis, Marijampolė, Kazlų Rūda... Vadovas Stanislovas Šipaila net sąsiuvinį buvo užsivedęs, kuriame žymėjo, kada, kur grojo ir kiek pinigų už tai uždirbo. Užrašai galėtų būti puiki aplinkinių rajonų mirčių registracijos knyga. Vienu metu Sintautų orkestro instrumentai buvo paimti iš vyrų ir perduoti į vidurinę mokyklą mokiniams mokytis. Bet, neatsiradus mokytojo, po kurio laiko instrumentus vėl gražino vyrams. Per tą priverstinių atostogų laiką muzikantų gretos išretėjo, todėl teko jungtis su Kudirkos Naumiesčio dūdoriais. Tada vadovu buvo Aleksejus Šipaila.³⁵ Tai buvo 1978 metai. Antrasis dūdų orkestro gyvavimo laikotarpis tęsėsi nuo 1978 m. rugsėjo 18 d. iki 1987 m. rugsėjo mėnesio. Per devynerius metus buvo sugrota 939 kartus.

Ansamblių istorija

Ansamblių istorijos Sintautuose pradžia siekia 1980 metus. Tuo laiku miestelis garsėjo Juozo Kamaičio vadovaujamu ansambliu, kuris vėliau peraugo į chorą. Vėliau ansambliui vadovavo Mečys Balčiūnas, Vladas Leparskas, Juozas Mureika. Apie 1982 m. buvo suburti nauji ir naujais nariais papildė senieji vyrų, moterų ir mišrūs ansambliai, tapę dainų ir šokių ansamblio sudedamąja dalimi.

1997 m. Birutė Garmuvienė suburė vokalinį ansamblį, kurio pagrindą sudarė Sintautų bažnyčios choro moterys. 1997 m. už vokalinio ansamblio

1978 metai rugsėjo mėnesis 18 d.iena					
pirmą kartą su Sintautų orkestru išėjo groti.					
1-1	13 d.	Blaidota	Sintautuose Karolius	10 d.	15.
2-2	23 d.		gelbėjimui iš Lietuvos	10.	10.
3-3	26 d.		Lietuvon	10.	10.
				30.	35.
Spalio mėnesis					
4-1	3 d.		Lietuvon	10.	10
5-2	18 d.		Žemės ūkio Blaudota	10.	15
6-3	25 d.		Naumiestyje	10.	15
				30.	40
Lapkričio mėnesis					
7-1	3 d.		Lietuvon	10.	10
8-2	7 d.		Lietuvon	10.	13
9-3	12 d.		Kidulainon	10.	15
				30.	38
Gruodžio mėnesis					
10-1	25 d.		Blaudota Žemės ūkio	10.	10
1979 metais Kovos mėn					
11-1	4 d.		Naumiestyje iš Naumiesčio	10.	15
12-2	8 d.		Naumiestyje iš Lietuvos	10.	10
				20.	25

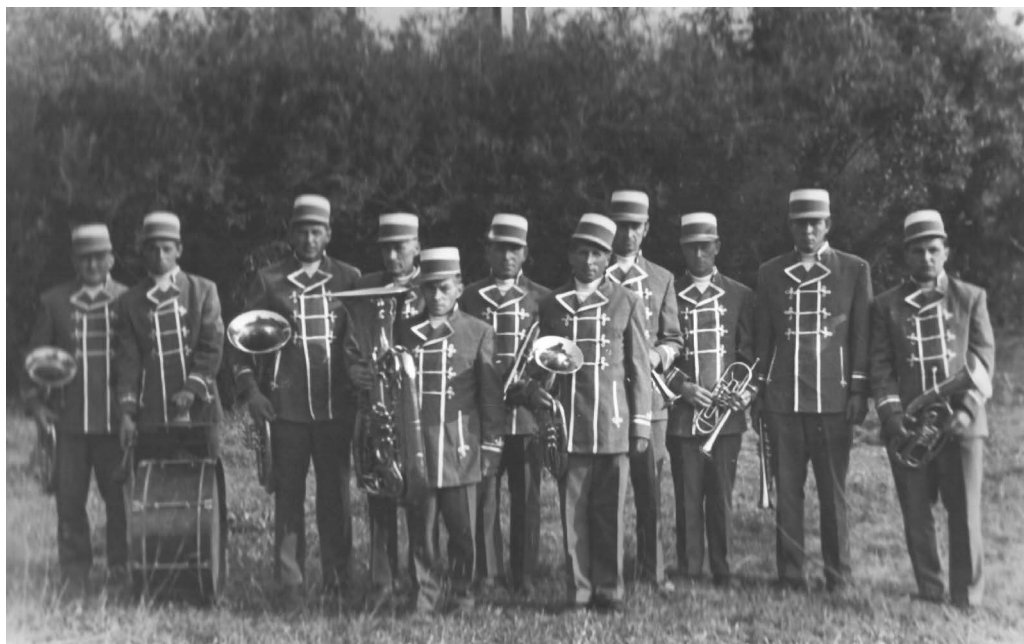
Pučiamųjų orkestro vadovo Stanislovo Šipailos rašyto sąsiuvinio pirmasis lapas.

Iš L. Girdauskienės asmeninio archyvo

³³ Iš Sigito Duobos prisiminimų.

³⁴ Iš Antaninos Klimaitienės prisiminimų.

³⁵ Iš Algimanto Martišiaus prisiminimų.

Pučiamųjų instrumentų orkestras. Iš kairės: Antanas Kvederavičius, Zigmas Kardauskas, Juozas Klimaitis, Stasys Šipaila, Vitas Rudzevičius, Kajetonas Duoba, Antanas Kelmelis, Sigitas Duoba, Justinas Murauskas, Antanas Duoba, Algimantas Martišius. Apie 1967 m. Iš I. Duobienės albumo

Pučiamųjų orkestras Vištytyje prie kapinių koplyčios. Iš I. Duobienės albumo

subūrimą B. Garmuvienė buvo apdovanota nominacija „Aitvaras“. 1998 m. šis ansamblis dalyvavo Dainų šventėje Vilniuje.

Nuo 1998 m. iki 2001 m. Sintautų merginos ir moterys dainavo vadovaujamos vilkaviškietės Irenos Ščesnienės. Per šį laikotarpį dalyvauta tradiciniame „Zanavykų balsų“ konkurse. Pasirodymai surengti miestelio ir rajono šventėse.

Sintautų miestelio merginų moksleivių iniciatyva buvo atsiradęs mergaičių vokalinis ansamblis. Gabios ir muzikalios mergaitės, beveik visos lankiusios Šakių meno mokyklą, kėlė reikalavimus ir norėjo dainuoti savo repertuarą. Vadovei nesugebėjus atitikti merginų keliamų aukštų reikalavimų, ansamblis išsiskirstė, scenoje spėjęs pasirodyti vos porą kartų.

2000 m. sausio 6 d. Marijampolėje vyko religinės muzikos festivalis „Giedu ir dainuoju Dievui ir Tėvynei“. Reikėjo jame dalyvauti ir Sintautams. Taip atsirado bažnytinio jaunimo ansamblis, vadovaujamas Birutės Garmuvienės. Tad 2000–2001 m. Sintautuose gyvavo net du ansambliai: pasauliečių ir bažnyčios. 2000 m. abu kolektyvai dalyvavo Pasaulio sintautiečių suvažiavime. 2001 m. B. Garmuvienė grįžo dirbti į Sintautų kultūros centrą. Bažnyčios jaunimo ansamblis pasipildė naujais nariais ir jame dainavo moterys iš Šakių, Žvirgždaičių, Keturnaujienos ir Sintautų. Sintautų kultūros centro direktorė L. Girdauskienė, kultūrinių renginių organizatorė V. Čeplevičienė ir ansamblio vadovė B. Garmuvienė važinėjo po rajoną ir kvietė moteris dainuoti Sintautų kultūros centro ansamblyje. Taip praplėsti ansamblio dainininkų gyvenamosios vietos „geografija“ buvo nuspręsta todėl, kad pradėjo trūkti balsingų žmonių, galinčių ateiti į saviveiklą. Atnaujintas ansamblis dalyvavo festivalyje „Giedu Dievui ir Tėvynei“ Marijampolėje, Lietuvos suaugusiųjų chorų konkurse 2002 m. laimėjo antrojo laipsnio diplomą.

Ansamblis puikiai pasirodė 2003 m. Pasaulio lietuvių dainų šventėje. B. Garmuvienė kolektyvui vadovavo iki 2006 m. vasario 1 d.

2006 m. kovo mėnesį dirbti su ansambliu atėjo garsios chorvedės Virginijos Junevičienės mokinys, jaunas, išsimokslinęs, ambicingas, talentingas, savo vertę ir galimybes žinantis, Deividas Kerevičius. Direktorės L. Girdauskienės pastangomis moterų vokalinis ansamblis buvo papildytas naujais nariais. Ir prasidėjo darbas. Darbas kitoks, nei iki šiol. Sudėtingi kūriniai, aukšti reikalavimai dainininkėms, nuolatinės koncertinės išvykos, konkursai. Pirmoji kolektyvo repeticija įvyko 2006 m. kovo 2 d., o balandžio 30-ąją kolektyvas jau koncertavo Vilkaviškio rajono chorų šventėje Gižuose. Tais pačiais metais birželio 22 d. kolektyvas dalyvavo Jurgio Bartininko kūrybos vakare Seirijuose.

2006 m. spalio mėn. iš pagrindų pasikeitus kolektyvo darbo sąlygoms ir išaugus reikalavimams, į darbą koncertmeisterio pareigoms buvo priimta muzikos mokytoja Aida Rėčkuvienė. Nuo šiol šie abu vadovai dirba kaip gerai suderintas muzikos instrumentas.

Ansamblio darbo rezultatai akivaizdūs – jie Šakių rajono solistų ir vokalinų ansamblių konkurso „Zanavykų balsai“, respublikinių bažnytinių chorų švenčių „Giesmė“ (2006 m., 2008 m., 2010 m.) Sintautuose, „Zanavykų balsai“ 2007 m., respublikinio vokalinų muzikos kolektyvų šventės – konkurso „Nemunėlio vingiai“ Prienuose (2007 m., 2011 m. – II vieta), Sūduvos krašto devintosios vokalinų

Vyrų vokalinis ansamblis. Iš kairės: Juozas Jutaitis, Povilas Šimaitis, Justinas Murauskas, Zigmas Sepetka, Vitas Matijošaitis, Algimantas Bakas, Vytautas Duoba. Apie 1985 m. Iš SKCA

Moterų vokalinis ansamblis. Iš kairės: Irena Strokienė, Joana Šuopienė, Genovaitė Duobienė, Teresė Piečaitienė, Regina Jucaitienė, Irena Duobienė, Danutė Jančaitienė, Elena Partikienė, Zita Maksvytienė, Ona Povilaitienė. Apie 1983 m. Iš I. Duobienės albumo

ansamblių šventės Kazlų Rūdoje (2007 m.), vokalinių ansamblių šventės „Skamba, skamba dainos“ Marijampolėje (2008 m.), devintojo tarptautinio sakralinės muzikos festivalio „Džiūgaukim... Aleliuja“ (2008 m.) dalyviai, Lietuvos vokalinių ansamblių šventės-konkurso „Šilų aidai“ Šilalėje (2008 m., 2010 m. – III vieta, 2012 m. – I vieta) dalyviai.

Vienerių metų ansamblio gyvavimo proga jam suteiktas „Mozaikos“ vardas.

Sintautų moterų ir merginų vokalinis ansamblis. Stovi (iš kairės): Jūratė Navickienė, Vida Čeplevičienė, Birutė Jakaitytė, Rasa Plaušinitienė, Rasuolė Adomaitytė, Aušra Šlyginaitė, Erika Jakštytė, vadovė Irena Ščesnienė, Lina Petravičiūtė, Virginija Valaitienė. Apie 2000 m. Irenos Ščesnienės nuotr. Iš SKCA

Sintautų moterų vokalinis ansamblis. Sėdi (iš kairės): Jūratė Lazdauskienė, Vida Čeplevičienė, Ramunė Petravičiūtė, Kristina Juškaitė; stovi: Ieva Labūnaitienė, Aldona Kardauskienė, Loreta Bingelienė, Bernadeta Garmūtė, Jolanta Juškaitė, Sigita Stepulaitytė, vadovė Birutė Garmuvienė. Apie 2003 m. Iš SKCA

Sintautų vokalinis ansamblis „Mozaika“. Iš kairės: Julija Labunaitytė, Greta Rekešiūtė, Dalia Straleckaitė, Ingrida Kuraitė, Irma Kurienė, Vida Kasiulaitienė, Vaidutė Cikanavičienė, Irma Mickevičienė, vadovas Deividas Kerevičius, Vida Čeplevičienė, Jūratė Navickienė, Justė Kamaitytė, Aida Rėckuovienė, Edita Bagdonavičienė, Lina Petravičiūtė-Stankaitienė, Virginija Janušaitienė, Ieva Labunaitienė. 2011 m. Iš SKCA

2007 metais už pasiektus aukštus rezultatus respublikiniuose vokalinių ansamblių konkursuose vokalinis ansamblis „Mozaika“ buvo išrinktas pretendentu aukščiausiam respublikoje vokalinių ansamblių „Aukso paukštės“ apdovanojimui.

Penkerių metų susikūrimo proga ansamblis įrašė savo kūrybos kompaktinę plokštelę, kurios sponsoriumi buvo prodiuseris Rolandas Skaisgirys.

Teatras – nepastovus reiškinyš Sintautų kultūriniame gyvenime

Mokytojo Juozo Arlausko teatras 1956–1961 metais

Mokytojas Juozas Arlauskas pradėjo vaidinti lankydamas antrąją pradinės mokyklos skyrių, kai jį pakvietė mokytojas Edvardas Kukuška pabandyti jėgas suaugusiųjų spektaklyje. Nuo to laiko jis vis dažniau ir dažniau dalyvaudavo spektakliuose. Pradėjęs dirbti vokiečių kalbos mokytoju, pats organizuodavo mokinių ir kaimo jaunimo vaidinimus. Tremties metais Angaros mokykloje jam teko vadovauti rengiant mokinių vaidinimus. Todėl, grįžęs į Lietuvą, šalia pagrindinio mokytojo darbo, ėmėsi kultūrinės veiklos – pats dalyvavo saviveikloje ir vadovavo kaimo teatrui.³⁶

Likimas lėmė taip, jog po Sibiro tremties mokytojas su žmona apsigyveno Sintautuose. Jis buvo pakviestas vadovauti dramos būreliui. Buvęs vargonininkas Petras Steiblys buvo pakviestas vadovauti chorui, mokytoja Antanina Kli-

³⁶Iš Juozo Arlausko prisiminimų.

Po spektaklio „Už vis sunkiausia“. Sėdi (iš kairės): Vytautas Ožiūnas, režisierius Juozas Arlauskas, Ožiūnienė, Zigmas Norkaitis, neatpažinta, neatpažintas; stovi: Sigitas Lopeta, Benedikta Dagiliūtė, neatpažintas, neatpažinta, Algis Pociėjus, Birutė Virbickaitė, Juozas Dėdinas, neatpažinta. Apie 1960 m. Iš S. Lopetos albumo

maitienė – šokėjams. Numatyta vakarą buvo kviečiami gyventojai, ypač jaunimas, atvykti į kultūros namus ir pasirinkti jiems mielą saviveiklos sritį. Gausiausiai susirinko dainos ir šokio entuziastų. Į dramos būrelį atėjo tik viena Benedikta Dagiliūtė... Mokytojas nepuolė į paniką. Jis širdyje tikėjosi, kad atsiras ir daugiau norinčiųjų vaidinti. Tai juk gali būti derinama ir su dalyvavimu chore ar šokių kolektyve. Kolūkio pirmininkas Vytautas Ožiūnas ir mokyklos direktorius Zigmas Norkaitis atskiriems vaidmenims pasiūlydavo bei pakviesdavo vaidintojus, nes režisierius nepažinojo vietinio jaunimo. Tai Juozui buvo didelė paspartis. Taip kūrėsi nuoširdus dramos būrelio kolektyvas. Kartą, prisimena mokytojas,

„...susirinkome į repeticiją. Sutemo. O elektros kažkodėl nėra. Matyt, sugedo. Pasiūliau repeticiją padaryti patamsyje. Susirinkusieji pritarė. Įvyko puiki, atmintina repeticija. Nebepamenu visų artistų pavardžių. Nebepamenu ir visų statytų vaidinimų pavadinimų. Bet Sigitas Lopeta suspėdavo visur. Jis pavasarį ardavo dirvą ir iš netolimo lauko atūždavo prie mokyklos su traktoriumi į vakarines mokyklos pamokas. Čia pailsėdavo ir traktorius, ir traktorininkas. O po pamokų su nauju užmoju vėl kibdavo į arimą. Taip ir repeticijoms jis ir kiti saviveiklininkai surasdavo laiko...“³⁷

Pirmasis pastatytas spektaklis buvo „Nelaukta viešnia“. Per šį spektaklį Sigitas Lopeta susitiko savo būsimąją žmoną Benediktą. Jis vaidino vedusį ir kitai moteriai besiperšantį vyruką ir už tai gavo gerą antausį nuo partnerės Benediktos Dagiliūtės. Gavo antausį, ir prilipo nuo to antausio. Vėliau buvo suvaidinti

³⁷Iš Juozo Arlausko prisiminimų.

*Spektaklio „Už vis sunkiausia“ metu.
Iš kairės: Aldona Bartkaitė (Gailienė),
Algirdas Šuopys,
Liuda Gailienė, Juozas Ragelis. Apie 1960 m.
Iš J. Ragelio albumo*

„Gieda gaideliai“ (J. Baltušis), „Vakarai viensėdyje prie Dikankos“ (N. Gogolis), „Marti“ (Žemaitė) ir „Už vis sunkiausia“. Spektaklio „Už vis sunkiausia“ premjera įvyko 1960 m. gegužės 15 d. Tai paskutinis mokytojo Arlausko pastatytas veikalas Sintautuose. Šis spektaklis apie kolūkį. Saviveiklininkai ilgai repetavo, bet tik vieną kartą parodė vaidinimą Sintautuose. Niekas nekviėtė. Gaila buvo darbo.³⁸ Teatre vaidino Sigitas Lopeta, Benedikta Dagiliūtė, Vytautas Grybas, Donatas Kaunas, Juozas Dėdinas, Jurgis Naujalis, Viktoras Junkaitis, Teresė Kasparevičiūtė, Irena Jakaitienė (Gudaitytė), Auksena Dalibagaitė, Roma Laukaitytė, Birutė Virbickytė, Algimantas Šuopys. Spektaklyje „Už vis sunkiausia“ susidraugavo Birutė ir Juozas Dėdinai.

Po vaidinimo saviveiklininkai čia pat scenoje pasidengdavo stalą, trumpai aptardavo spektaklį. Užkandę skubėdavo į salę šokti.

Suaugusiųjų teatras 2002–2003 metais

Ilgai brandinusi idėją, rinkusi veikalą bei mintyse ieškojusi žmonių, kurie galėtų įkūnyti personažus, 2002 m. rudenį Sintautų kultūros centro direktorė Laima Girdauskienė sukviėtė būrelį suaugusiųjų ir jaunimo teatro paslapčių studijuoti ir save atrasti. Šis artistų kolektyvas buvo išskirtinis, nes jame vaidino skirtingo amžiaus žmonės: suaugę ir dvylikos–šešiolikos metų jaunuoliai.

Pirmiausia reikėjo surasti bendrą kalbą tarp skirtingų kartų atstovų, susijungti bendram siekiui, išmokti padėti vieni kitiems, suprasti vieni kitus iš žvilgsnio, gesto, mimikos, o vėliau imti statyti veikalą. Keturiolikos žmonių mėgėjiškame teatre jėgas buvo išmėginusi tik viena moteris. Kolektyve buvo tokių, kurie niekad nebuvo įkėlę kojos scenon. Su tokios sudėties kolektyvu buvo sunkiau dirbti nei su vienmečiais. Bet to reikalavo pasirinktos pjesės turinys – tėvų ir vaikų santykiai...

2003 m. kovo 30 d. buvo suvaidinta Petro Venclovos dviejų dalių drama „Iš-eiti iš miško“. Šios, Tarptautinei teatro dienai skirtos, premjeros pažiūrėti susirinko pilna kultūros centro salė. Spektaklyje vaidmenis atliko Edmundas Čeplevičius

³⁸Iš Sigitos Lopetos prisiminimų.

Po Petro Venclovos dviejų dalių dramos „Išeiti iš miško“ premjeros. Sėdi (iš kairės): Marija Girdauskaitė, Mindaugas Pauža, Violeta Šimkevičienė, Edmundas Čeplevičius, režisierė Laima Girdauskienė; stovi: Česius Šneideris, Irena Šneiderienė, Audrius Ščiučka, Marius Šneideris, Rasa Jomantaitė, Giedrė Čiuprinskaitė, Antanas Kučiauskas. 2003 m. kovo 30 d. Gedimino Jokūbaitio nuotr. Iš SKCA

(Lapkūnas), Violeta Šimkevičienė (Lapkūnienė), Marija Girdauskaitė (Ugnė), Mindaugas Pauža (Romas), Giedrė Čiuprinskaitė (Salė), Marius Šneideris (Rinas), Irena Šneiderienė (Kuklienė), Česius Šneideris (Kuklys) ir Antanas Kučiauskas, Audrius Ščiučka (Mundas), Rasa Jomantaitė (Sandra). Bene sunkiausia turėjo būti jauniausia, dvylikametei pagrindinio vaidmens atlikėjai Marijai Girdauskaitei (Ugnei), kuri dėl susiklosčiusių aplinkybių šiam vaidmeniui buvo patvirtinta premjeros dieną. Mintimis apie premjerą „Draugo“ laikraštyje dalinosi mokytoja A. Klimaitienė.³⁹

Tų pačių metų gegužę artistai kartu su dar dešimčia kolektyvų iš rajono šį spektaklį parodė net dvi dienas trukusioje rajono teatrų šventėje Griškabūdyje.⁴⁰

Kitą sezoną dar nedidelę vaidybinę patirtį turintis kolektyvas savo jėgas išbandė komedijos žanre. 2004 m. kovo 28 d. buvo parodyta komedija „Viskas bus gerai“ (autorius nežinomas), kurioje vaidino ir antrus metus dirbę ir kūrę artistai: Edmundas Čeplevičius (Juozas), Giedrė Čiuprinskaitė (Virginija), Rasa Jomantaitė (Rūta), Irena Šneiderienė (Regina), Antanas Kučiauskas (Antanas) bei naujai į kolektyvą įsiliejęs šešiametis aktorius Matas Čeplevičius (Anūkas). Šį spektaklį daugiau nei prieš 25 metus buvo pastačiusi A. Paškauskienė. Atsiliepimai apie spektaklį buvo išspausdinti rajono spaudoje.⁴¹ Gegužės 15 d. šią komediją

³⁹Klimaitienė A. „I sceną sugrįžta teatrinis žodis“, *Draugas*, 2003 m. bal. 11 d., Nr. 29(7477).

⁴⁰Teatrų šventėje – prizų ir nominacijų lietus, *Valsčius*, 2003 m. geg. 9 d., Nr. 36 (1104).

⁴¹Tarptautinė teatro diena Sintautuose, *Draugas*, 2004 m. bal. 2 d., Nr. 26 (7576).

galėjo pažiūrėti rajono teatralai ir teatro mėgėjai rajono kaimo teatrų šventėje Griškabūdyje⁴², o Tėvo dieniai – keturnaujieniškiai.

Vaikų mėgėjų dramos teatras 2008–2009 metais

Mažuosius Sintautų teatro mėgėjus į vaikų mėgėjų dramos teatrą 2008 m. spalio 10 d. sukviėtė Sintautų kultūros centro direktorė Laima Girdauskienė. Į pirmąją užsiėmimą atėjo šeši vienuolikos–dvylikos metų vaikai: nedrąsūs, susikaustę, nemokantys vienas su kitu bendrauti, bijantys vienas prie kito prisiliesti. Apie spektaklio statymą negalėjo būti ir kalbos. Pirmiausia reikėjo įveikti tarpusavio bendravimo barjerus, išmokti drąsiai reikšti savo mintis, padėti vaikams atsiskleisti kaip asmenybėms. Pirmojo užsiėmimo metu būsimieji artistai įvairių žaidimų forma „susipažino“ vieni su kitais. „Susipažino“ kabutėse, nes buvo pažįstami nuo mažumės – kartu augo, daugumas lankė tą pačią darželio grupę, ėjo į tą pačią mokyklą. Bet vieni kitų iš tikro nepažinojo – nežinojo pomėgių, svajonių, charakterio ypatumų... Sunkiai sekėsi žaisti sumanytus žaidimus, nes trukdė begalinis susikaustymas. Į antrąją užsiėmimą, vieni nuo kitų susižinoję, kas vyksta teatro užsiėmimuose, atėjo jau vienuolika vaikų. Į trečiąją – septyniolika. Nematytas darbo stilius, trenaižai prieš repeticijas sudomino daugiau nei buvo tikėtasi. Vaikai ėjo į repeticijas, kad galėtų pažaisiti: lavinti balsą, kūno judesius, reakciją, dėmesį... ir laukti vaidmenų. O kiek buvo vaikams džiaugsmo, kai apie juos užsiminė rajono spauda.⁴³ Kiekvienas ieškojo savęs fonuotrukoje, tikėdamiesi joje ir save pamatyti.

Tų pačių metų gruodžio šešioliktąją, kalėdinės eglutės išiešimo šventėje „Kalėdų magija“, buvo parodyta pirmoji vaikų mėgėjų dramos teatro premjera. Tai Aurelijos Čeredėjevaitės pasakų motyvais teatro vadovės sukurta vieno veiksmo pasaka „Peliuko Antano Kalėdos“. Vaidmenis pusės valandos trukmės spektaklyje atliko: peliukas Antanas – Matas Čeplevičius, senelė – Ieva Bingelytė, peliukas Lukas – Evaldas Grybauskas, pelytė Urtė – Agnė Jasaitytė. Tai buvo spektaklis apie gražią Kalėdų šventę širdyje: jos laukimą, nuoširdų gerų darbų darymą, nelaukiant atpildo, rūpestį savo artimu ir sugebėjimą džiaugtis tuo, ką turi.

Tą patį veikalą jaunieji artistai per Tris karalius suvaidino Gelgaudiškio kultūros centre.

Pavasariop buvo sumanyta pastatyti spektaklį pagal ką tik išėjusią Vytauto Landsbergio knygelę „Gediminas ir keturi seneliai, arba paslaptinga liga“. Mažai aktorinės patirties turintiems vaikams Vytauto Landsbergio kūryba pasirodė kietas riešutėlis. Ilgai „įeidinėta“ į vaidmenis, keisti aktoriai, ginčytasi ir vėl ieškota. Kūrybos procese išryškėjo kai kurių aktorių stipriosios charakterio pusės – ryžtingumas, valia, sugebėjimas už save pakovoti, nekreipti dėmesio į apkalbas. Galop po keturių mėnesių režisierės L. Girdauskienės parašyta pjesė „Paslaptinga liga“ Sintautuose buvo suvaidinta paskutinį 2009 m. gegužės ketvirtadienį, 28-tą dieną. Į beveik pilnutėlę kultūros centro salę žiūrovus sutraukė smalsumas, ko gi gali išmokti mūsų vaikai per pusmetį. „Paslaptinga liga“ – tai veikalas apie puikų, darbštų vaiką, kuris kas rytą mankštinosi, išsivalydavo dantu-

⁴²Tarp kaimo teatrų sužibėjo lekėtiškiai, *Valsčius*, 2004 m. geg. 21 d., Nr. 39 (1209).

⁴³Kas išsaugos nykstančius kultūros židinius, *Draugas*, 2008 10 24, Nr. 79 (8021).

Po spektaklio
 „Paslaptinga liga“.
 Sėdi: Ineta
 Tamulevičiūtė,
 Ieva Daniliauskaitė,
 Airidas Ūsas; stovi:
 Evaldas Grybauskas,
 režisierė Laima
 Girdauskienė,
 Agnė Jasaitytė,
 Matas Čeplevičius,
 Ieva Bingelytė,
 Gedimina Piečaitytė.
 2009 m. Iš SKCA

kus, pasiklodavo lovytę... Bet kartą jį aplankė keturi seneliai – Tingelis, Žioplelis, Poilsėlis ir Lepūnėlis. Ir reikėjo įveikti šias „paslaptingas ligas“. Vaidmenis atliko: Evaldas Grybauskas – Gediminas, Agnė Jakaitytė – Aurelija, Gedimina Piečaitytė – mama, Matas Čeplevičius – tėtis, Ineta Tamulevičiūtė – senelis Tingelis, Ieva Daniliauskaitė – senelė Žioplėlė, Airidas Ūsas – senelis Poilsėlis, Ieva Bingelytė – daktarė Šeškė.

Jaunieji artistai birželio antrąją dieną savo naujuoju spektakliu džiugino Beržynų pagrindinės mokyklos salėje susirinkusius žiūrovus.

Dainų ir šokių ansamblis

Dainų ir šokių ansamblis susikūrė, kai kultūros darbuotojams 1982 m. reikėjo parengti šventinį koncertą SSRS 60-mečio garbei. Liucija Mureikienė, tuomet išleidusi direktorę į kursus Vilniuje, liko atsakinga už programos parengimą šiai įžymiai datai. Nei Liucija, nei metodininkė Vida Bacevičienė nemokėjo groti. Bet Mureikienė žinojo savo vyro Juozo Mureikos didžiąją svajonę – turėti dainų ir šokių ansamblį. Todėl pradėjo jį raginti imtis šio darbo, nes dabar pats metas. O ji pasižadėjo į ansamblį sukviesti saviveiklininkus.

Ne iš karto Juozas sutiko. Bet galų gale pasidavė žmonos įkalbinėjamas. Reikėjo daug dainuojančių žmonių ir šokančio jaunimo. Vakaraus, po darbo, kultūros darbuotojos tamsiomis, duobėtomis gatvėmis ėjo į sintautiečių namus, prašė ateiti į ansamblį. Sužinoję, kas vadovaus ansamblui, žmonės dažniausiai sutikdavo, nes Juozą jau pažinojo iš darbo kolūkyje, kur jis dirbo Santakų lauko brigados brigadininku. Buvo tokių savanorių, kurie mielai atėjo. Tai Zigmas Sepetka, Ona Albina Bendoraitienė. Prasidėjo pirmosios repeticijos. Juozas pradėjo nuo pačių paprasčiausių dalykų, nuo liaudiškų žaidimų – ratelių mokymo („Šitam dideliame būry“, „Kur Šešupė teka“). Jis sakė, kad pirmiausia žmogui reikia parodyti grožį,

Vyrų ir moterų vokaliniai ansambliai. Sėdi: Elytė Simaitienė, Teresė Piečaitienė, Elytė Birgiolienė, Genovaitė Duobienė, Viliūšienė, Joana Šuopienė, Elena Partikienė, Irena Duobienė, Regina Jucaitienė, Zita Maksvytienė, Danutė Jančaitienė; stovi (iš kairės): Juozas Jucaitis, Povilas Šimaitis, Zigmas Sepetka, Vitas Matijošaitis, Algis Antanaitis, Juozas Duoba, Vytautas Duoba. Apie 1982 m. Iš L. Mureikienės albumo

o tik po to eiti prie sudėtingesnių dalykų – parodyti, kad jis reikalingas, kad jis sugeba kažką padaryti. Naujai surinktasis ansamblis repetavo, repetavo, o žmonių kaip trūko taip trūko. Bet ėmė sklisti kalbos, kad bus gražu. Ir ėmė žmonės vieni kitus raginti saviveiklon. Tuomet buvo susidurta su kita problema – ansamblio programa buvo liaudiška, o SSRS 60-mečiui reikėjo idėjinės.

Scenarijų Liucija su Juozu Mureikos rašė nemigę per visą naktį. Programą sudarė dvi dalys.

Iš pradžių sugalvojo padaryti sąjunginių vėliavų parodą. Paskui Algimanto Domeikos paprašė parengti ištraukas iš filmų apie karą, revoliuciją. Paruošė skaitovus, iš mokyklos gavo aparatą nuotraukom pašviesinti. Bebaigiant ruošti programą, grįžo iš kursų direktorė. Kilo nesusipratimų dėl parengtos programos, nebuvo skyriaus vedėjos patvirtintas renginio scenarijus. Bet darbuotojai nutarė – kas bus tas, tegul rodo savo darbą. Koncertą žmonės priėmė su didžiulėmis ovacijomis, salė buvo sausakimša. Po koncerto žmonės dėkodami spaudė rankas. O Šakių kultūros skyrius Juozą įdarbino meno vadovu, iki tol jis dirbo iš idėjos.

Dainų ir šokių ansamblį sudarė jaunimo ir pagyvenusių žmonių tautinių šokių kolektyvai⁴⁴ (vadovai – Antanina Klimaitienė ir Juozas Mureika), moterų, vyrų ir mišrus vokaliniai ansambliai (vadovas – Juozas Mureika), armonikierių ansamblis (ansamblyje grojo: Justinas

⁴⁴Plačiau žr. V. Čeplevičienės str. *Šokis senajame Sintautų valsčiuje*.

Sintautų armonikierių ansamblis. Iš kairės: Justinas Bacevičius, Algirdas Maksvytis, Algirdas Šuopys, Vitas Duoba. Apie 1983 m. Iš A. Maksvyčio albumo

Bacevičius, Vytas ir Marytė Duobai, Algirdas Šuopys, Algirdas Maksvytis, Gurskis ir kt.). Vėliau pasikvietė mokytoją M. Balčiūną iš Šakių muzikos mokyklos. Jis pradėjo vadovauti vyrų ir moterų ansamblui. Juozui tapo lengviau.

Ansamblis koncertavo Šakiuose, Naumiesčio kultūros centre per kultūros dienas, ataskaitinius kolūkio susirinkimus. Kultūros skyriaus vedėja pasiūlė nuvažiuoti pakoncertuoti į Birštono sanatoriją. Nuvažiavo ten ansamblečiai trimis autobusiukais. Pataikė į šventę, žmonių buvo ne per daug, bet juos labai šiltai priėmė. Saviveiklininkai turėjo svajonę, kad juos nufilmuotų. Bet ji neišsipildė.

Ansamblis gyvavo apie trejus metus, bet pradėjo birti, nes nebuvo žmogaus, kuris surinktų saviveiklininkus. O Juozui nebuvo kada. Ansamblui subirus, Juozas Mureika pasiliko vadovauti tik kaimo kapelai.

Sintautų kultūros namų estradinis ansamblis

1978 m. grupelė Sintautų vidurinės mokyklos dešimtokų karnavalui suvaidino „Brėmeno muzikantus“ (brolių Grimų pasaka). Tas vaidmuo taip visiems patiko, kad jaunimas iš tikro panoro tapti muzikantais. Taip atsirado estradinis ansamblis, kuris grojo ir už mokyklą, ir už kultūros namus, mat instrumentai irgi buvo abiejų institucijų. Ansamblyje grojo ir dainavo Vytautas Strokas, Vytautas Šerkšnas, Romas Kuras, Vingaudas Gylaitis, Aurelijus Šulžickas. Dažniausiai jaunimas grodavo šokiuose (Sintautuose, Veršiuose, Duobiškiuose, Panoviuose, Kudirkos Naumiestyje, Keturnaujienoje, Gotlybiškiuose). Taip pat vakarėliuose, konkursuose, apžiūrose. Ansamblis gyvavo iki 1980 m., kol moksleiviai baigė vidurinę mokyklą.⁴⁵

⁴⁵ Iš Vytauto Stroko prisiminimų.

Sintautų kultūros namų estradinis ansamblis. Apie 1988 m. Iš SKCA

Kitos estradinio ansamblio grupės iniciatorius ir įkūrėjas buvo Valdas Piečaitis. Valdas mokėsi Smalininkų aukštesniojoje žemės ūkio mokykloje, kur grojo estradiniame ansamblyje. Po studijų tarnavo sovietų armijoje. Bet minties apie ansamblį taip ir nepaliko. Todėl, 1986 m. grįžęs į Sintautus, jis su bendraminčiais, su kuriais grojo Smalininkuose – Arūnu Karnausku ir Šarūnu Šimkevičiumi, nutarė burti grupę. Juos palaikė ir tuometinis kultūros namų direktorius Kęstutis Liepuonius. Didžiausia problema ir galvos skausmu vyrams tapo muzikos instrumentai. Pinigus instrumentams geranoriškai pažadėjo kolūkio pirmininkas Vincas Jančaitis. Bet pinigų neužteko. Tuomet buvo imtasi ieškoti „pažinčių“. Valdo Piečaičio tėčio pusbrolis dirbo Vilniaus operos ir baletų teatre vyr. administratoriumi. Jo žmona, jai vienai težinomais keliais bendradarbiaudama su K. Liepuoniumi, sugebėjo gauti instrumentus.⁴⁶ Taip 1987 m. susikūrusiame estradiniame ansamblyje grojo Valdas Piečaitis (bosinė gitara), Virginijus Duoba ir Šarūnas Šimkevičius (mušamieji), Arūnas Karnauskas (solinė gitara), Kęstutis Liepuonis (klavišiniai). Dainuodavo Valdas, vėliau solistėmis buvo pakviestos Neringa Navikauskaitė iš Gelgaudiškio ir Aida Maksvytytė. Ansamblis grojo Sintautuose šokiuose, koncertavo per atskaitinį kolūkio susirinkimą, dalyvavo rajono estradinių ansamblių apžiūroje (tuomet rajone buvo trys estradiniai ansambliai: Šakių kultūros namų „Impulsas“, Gelgaudiškio „Rasa“ ir Sintautų kultūros namų ansambliai). Jie kūrė ir atliko savo dainas bei užsienio autorių kūrinius. Ansamblis grojo iki 1989 metų, iki Aida Maksvytytė išėjo į Šakių „Impulsą“, o Valdas Piečaitis Sintautų kultūros namuose pradėjo vesti garsiąsias diskotekas.

Estradinis ansamblis „Sphinx“ susikūrė 1989 m. ir gyvavo iki 1993 metų. Ansamblyje grojo ir dainavo Aida Rėč-

kuvienė (vokalas, klavišiniai), Romas

⁴⁶Iš Valdo Piečaičio prisiminimų.

Sintautų estradinis ansamblis „Sphinx“. Iš kairės: Romas Rėčkus, Ieva Maksvytytė, Arūnas Karnauskas, Aida Rėčkuvienė. Apie 1990 m. Aidos Rėčkuvienės nuotr. Iš SKCA

Rėčkus (mušamieji), Arūnas Karnauskas (solinė gitara), Gintaras Rudzevičius (bosinė gitara), Šarūnas Šimkevičius (gitara). Dainuoti padėdavo Ieva Maksvytytė. Dainų tekstus ansambliui kūrė Romas Rėčkus, dainuodavo ir žinomų autorių dainas, muziką kūrė visi kartu.⁴⁷ Grupė grojo hard roko ir bliuzo stiliais. 1993 m. parengė savo programą. Tais pačiais metais, sponsoriaujant Žydrūnei Šimkevičiui, įrašė ir išleido antrąją kasetę „Kai žodžiai tampa kūnu“. Respublikiniame festivalyje „POP ART – 93“ Kaune jie tapo laureatais ir buvo įvertinti kaip perspektyviausia grupė. Vėliau dalyvavo estradinės roko muzikos festivalyje „Sparnai“ Prienuose, koncertavo Vilniuje, Gelgaudiškyje, Šakiuose, Sintautuose, filmavosi televizijos laidoje apie jaunuosius atlikėjus. Ansamblis nepriklausė kultūros namams. Entuziastai grojo savo instrumentais savo malonumui. 1992 m. Arūną Karnauską „Rondo“ vadovas Aleksandras Ivanovas pasikvietė į savo ansamblį. Arūnas iš patriotiškumo atsisakė pasiūlymo.⁴⁸ Tada jis dar nenutuokė, kad ansamblis suirs. Jei Arūnas būtų priėmęs Ivanovo pasiūlymą, gal ir dabar iš muzikos valgytų duoną.

Grupė neturėjo savo vadybininko. Visi turėjo pirmaeilius darbus, todėl negalėjo visiškai atsiduoti muzikai. Jaunimas repetuodavo neapšildytuose kultūros namuose... Nuolat reikėjo investicijų aparatūrai atnaujinti ir instrumentams taisyti. Palaipsniui blėso entuziazmas. 1993 m., pasitraukus vienam iš grupės narių, ansamblis suiro.

Vėliau tuo pačiu pavadinimu atsirado ispanų, izraeliečių ir kt. roko grupės. Internetu galima paklausti pirmosios ansamblio „Sphinx“ kasetės dainų.⁴⁹

⁴⁷ Iš Romo Rėčkaus prisiminimų.

⁴⁸ Iš Audronės Karnauskienės prisiminimų.

⁴⁹ <http://www.last.fm/music/Sphinx+%28Lithuanian+Band%29>.

Folkloro ansamblis „Santaka“

Visų pamėgtas folkloro ansamblis „Santaka“ susibūrė 1987 m. spalio mėnesį. Jo įkūrėjos – lietuvių liaudies dainų gerbėjos Jūratė Navickienė ir Emilija Petravičienė.

Pirmoji vadovė Jūratė Navickienė dirbo be jokio atlygio. Kolektyvo nariais daugiausia buvo pagyvenę žmonės. Iš pradžių dainavo 12 žmonių. Pirmoji išmokta daina buvo „Siūbavo liepelė“. Pirmasis kolektyvo pasirodymas buvo kolūkio ataskaitiniame susirinkime, dar keli pasirodymai – gretimuose rajonuose.

J. Navickienei išvykus į kursus, vadovavimą kolektyvui į savo rankas perėmė Zita Maksvytienė. Įteisinus etatą, Z. Maksvytienei pradėtas mokėti atlyginimas. Z. Maksvytienė kolektyvui vadovavo dešimt metų, nuo 1988 m. iki 1998 metų. Zita į kolektyvą pritraukė daug jaunimo. 1994 m. kolektyvas pavadintas „Santakos“ vardu.

Nuo 1998 m. sausio 9 d. ansamblis vėl grįžo jos įkūrėjos Jūratės Navickienės globon. Ji visiškai atnaujino ansamblio repertuarą. Jūratė rinko Sintautų krašto dainas, užrašinėjo jas audiojuostoje, sąsiuvinuose. Dainų pateikėja buvo Keturnauijienos kaime gyvenusi Salomėja Tautkevičienė. Per tris pirmuosius metus buvo išmokta per 50 naujų dainų. Patys ansamblečiai taip pat rinko ir užrašinėjo senąsias zanavykų dainas, kurias vėliau panaudojo savo repertuare.

1995 m. poetas Jonas Jurevičius sukūrė Sintautų himną, kuris tuoj pat tapo folkloro ansamblio „Santaka“ repertuaro dalimi. Iki pat šių dienų kiekviena didesnė miestelio šventė yra pradedama šia daina.

*„Prie Išdagų sustoji ir matai –
Pietinėj pusėj spindi Sintautai.*

*Varnėnas, pempė, mielas vyturys
Rytaiš daina atverdavo duris.*

*Nedidelis miestelis, bet žymus,
Palaiminęs keliu lydėjo mus.*

*Vaičiaičio žemė amžinai šviesi.
Elementorius visada esi.*

*Aukspirta, Nova, Siesartis, Penta.
Tyli, rami gimtinės valanda.*

*Lai žydi tavo obelys baltai,
Ir skamba aidi vardas – Sintautai.“*

Ansamblio repertuarą jau beveik 10 metų sudaro zanavykiškos ir suvalkietiškos dainos, rateliai, šokiai, pasakojimai. Kolektyvas savo programą kasmet atnaujina ir papildo naujomis dainomis. Grojama kanklėmis ir armonika.

Kolektyvas yra parengęs apeigines „Subatvakario“, „Joninių“, „Rugiapjūtės pabaigtuvių“, „Šienapjūtės“ programas.

2001 m. ansamblis „Santaka“ buvo pripažintas metų folkloro kolektyvu ir apdovanotas „Aitvaro“ nominacija.

Folkloro ansamblis „Santaka“ yra tautinės (1990 m.), pasaulio lietuvių (1994 m., 1998 m., 2003 m.) dainų švenčių, Marijampolės apskrities folkloro šventės „Žalias ažuolėlis“ (1999 m.), tarptautinio festivalio Danijoje (1998 m.), „Skamba skamba kankliai“ Vilniuje (1989 m.) Marijampolėje (2000 m.), „Šešupės malūnai“ Šakiuose (2001 m., 2004 m.), „Baltica – 2002“, „Dožynki“ Lenkijoje (2002 m. ir 2004 m.),

Pirmasis Folkloro ansamblio pasirodymas visuotiniame ataskaitiniame kolūkio susirinkime. Pirmoje eilėje (iš kairės): Jūratė Navickienė, Emilija Petravičienė, Eugenija Murauskienė, Albina Murauskienė, Marytė Duobienė, Irena Duobienė, Zita Maksoytienė; antroje eilėje centre stovi Valentinas Murauskas. 1988 m. vasario mėn. Iš J. Navickienės albumo

Folkloro ansamblis „Santaka“ Tūkstantmečio dainų šventėje „Amžių sutartinė“ Vilniuje. Pirmoje eilėje (iš kairės): Elena Šimaitienė, Sigita Duobaitė, Laima Girdauskienė, Ramunė Petravičiūtė; antroje eilėje: Marytė Duobienė, Antanina Klimaitienė, Emilija Petravičienė, Teresė Piečaitienė, Veronika Grybauskienė, Jūratė Navickienė, Joana Šuopienė, Danutė Kirkickienė, Juozas Ragelis; trečioje eilėje: Irena Duobienė, Liudvina Kutkaitienė, Dalė Matijošaitienė, Antanas Kučiauskas, Antanas Kirkickas, Povilas Šimaitis, Sigitas Duoba, Algimantas Šuopys. 2009 m. Iš SKCA

„Parbėg laivelis“ Klaipėdoje (2004 m.) dalyvis. 2004 metais kolektyvas filmavosi laidai „Mūsų miesteliai“. Yra išleistas DVD kompaktinis diskas su „Rugiapjūtės“ programa, kuris buvo platinamas užsienyje. 2005 m. balandžio 29 d. „Santaka“ dalyvavo „Gero ūpo“ laidoje, 2005 m. gegužės 27–29 Zanavykų dainų šventėje Šakiuose „Juozo Lingio jovaro išsūpuoti“, Marijampolės apskrities šventėje „Jau dalgeliai išpustyti“.

Apie ansamblį ne kartą rašyta rajono spaudoje⁵⁰.

Šiuo metu ansamblyje dalyvauja 25 įvairaus amžiaus žmonės – nuo 17 iki 81 metų. Kolektyvas dalyvauja savo miestelio šventėse bei renginiuose, koncertuoja rajono šventėse, lankosi įvairiuose Lietuvos miestuose bei miesteliuose.

Romansų muzikos ansamblis

Romansų muzikos ansamblis įsikūrė 1999 metais. Kolektyve yra 6 nariai: Vida Čeplevičienė, Emilija Petravičienė, Vida Kasiulaitienė, Jūratė Navickienė, Lina Petravičiūtė-Stankaitienė ir Albinas Šlakaitis. Kolektyvo vadovė – Jūratė Navickienė. 2011 m. kolektyvas pasivadino „Radasta“. Šiame kolektyve dar yra dainavusios Zita Maksvytienė, Virginija Valaitienė, Veronika Grybauskienė ir Teresė Piečaitienė, groję Vytautas Strokas, Arūnas Danielius, Audronė Bingelienė, Birutė Garmuvienė.

Kolektyvas koncertuoja įvairiuose knygų pristatymuose, renginiuose. Ne po vieną kartą koncertuota Sintautuose, Keturnaujienoje, Veršiuose, Šakiuose, Lukšiuose, Kudirkos Naumiestyje. Iš-

⁵⁰*Draugas*, 2002 m. spalio 25 d., Nr. 84 (7430);
Valsčius, 2002 m. spalio 25 d., Nr. 83 (1051).

Romansų muzikos ansamblis „Radasta“. Stovi (iš kairės): vadovė Jūratė Navickienė, Emilija Petravičienė, Vida Čeplevičienė, Vida Kasiulaitienė; sėdi Albinas Šlakaitis. 2011 m.

Iš J. Navickienės albumo

skirtinesni pasirodymai – laikraščio „Draugas“ 40-mečio jubiliejuje Šakiuose 2002 m., „Dožynki“ Lenkijoje 2004 m., „Zanavykų stuba“ Šakiuose 2004 m., advento vakare Gelgaudiškyje 2004 m., poezijos šventėje Sintautuose 2008 m., Ilguvos pensionate 2010 m., romansų šventėje Barzduose 2011 m. (kur kolektyvas pelnė apdovanojimą už profesionaliausiai atliktą romansą), Sintautuose romansų šventėje „Pavasario romansas“ 2011 m., Bartninkuose Vilkaviškio rajone 2011 m., pagyvenusių žmonių šventėje Šakiuose 2011 m., diabetininkų šventėje Šakiuose 2011 m., romansų šventėje Barzduose 2012 metais.⁵¹

Dainoms yra pritariama gitara, kai kuriuose koncertuose dainoms akompanuojama akordeonu. Kolektyvo programoje yra virš 30 kūrinių.

Vaikų folkloro ansamblis

Vaikų folkloro ansamblis susibūrė 2000 m. rudenį, kai reikėjo rengtis rajono pasakorių ir muzikantų šventei „Zanavykų stuba“. Tuomet direktorės paakinta kultūrinių renginių organizatorė Vida Čeplevičienė pradėjo kviesiti miestelio vaikus mokytis liaudies dainos ir šokio. Nors folklorinis dainavimas nėra populiarus tarp jaunimo, tačiau susirinko nemažas vaikų būrys – per dvidešimtį. Daugiausia mergaitės, vienas kitas berniukas. Laiko iki lapkričio mėnesio buvo nedaug, bet

⁵¹ Iš Jūratės Navickienės prisiminimų.

Vaikų folkloro ansamblis. Pirmoje eilėje (iš kairės): Agnė Bingelytė, Albinas Knezevičius, Rūta Matijošaitytė, Eglė Valinskytė, sėdi Audronė Petravičiūtė ir Sigita Knezevičiūtė, tupi Tomas Čeplevičius, Ramūnas Bingelis, Marija Jurgilaitė; antroje eilėje: Agnė Klimaitytė, Iveta Mekšraitytė, vadovė Vida Čeplevičienė, Roberta Armanavičiūtė, Vaiva Markevičiūtė, Asta Mekšraitytė, Rasita Petravičiūtė, Redita Sakalauskaitė, Akvilė Dumbliauskaitė; trečioje eilėje: Aušra Valinskytė, Milda Klimaitytė, Marija Girdauskaitė. 2000 m. Iš SKCA

repeticijos vyko pakankamai sklandžiai ir su entuziazmu. Vaikai dainavo, šoko, žaidė žaidimus ir pasakojo pasakojimus. Kai moterys suvokė, kad ansamblis jau yra ir programa parengta, iškilo dar didesnė problema – kuo aprengti daugiau kaip dvidešimt vaikų, iš kur gauti tautinius drabužius. Direktorei šovė mintis pasižvalgyti po seniūnijos labdaros drabužius. Ten buvo surasti pirmieji dryžuoti ar languoti sijonai, liemenės. Abi moterys iš namų nešė viską, ką tik rado tinkamo: išaugtus drabužius, naujas, dar nesiūtas medžiagas. O Vida ėmėsi siūti. Siuvo kolektyvo vadovė visiems ansamblio nariams be išimties, kuriems negalėjo ar nemokėjo pasiūti drabužių mamos ar senelės. 2000 m. lapkričio 17-ąją vaikų folkloro ansamblis pirmą kartą parodė savo programėlę. Vaikų nuoširdumas ir pastangos buvo įvertinti etnologės Gražinos Kadžytės. O Marijos Girdauskaitės pasakojimas apie tai, kaip Dievas sutvėrė ožką, nuskambėjo net per Lietuvos nacionalinį radiją.

Ansamblis dar koncertavo ir 2001 m.: Sintautuose per Užgavėnės vasario 27-ąją ir Vaikų folkloro ansamblių šventėje Patašinėje lapkričio 10 dieną. Taip metus gyvavusio vaikų folkloro ansamblio istorija pasibaigė.

Šiuolaikinio šokio grupė „Aiwwa“

Šiuolaikinio šokio grupė Sintautuose buvo naujovė miestelio kultūriname gyvenime, nes sintautiečiai nuo seno buvo etnokultūros propaguotojai. Mintis apie kolektyvą kilo, kai Vaiva Markevičiūtė pradėjo sesei Inesai sakyti, kaip ji nori šokti. Pati Inesa kartu su Vitolda Domeikaite irgi mėgo šokti. Taip Sintautų pagrindinės mokyklos 185-ųjų metinių proga merginos ir susibūrė draugėn, kad pašoktų per mokyklos šventę. Kadangi Inesa buvo kiek vyresnė, tai ji pamokė merginas šokių žingsnelių. Noras šokti ir scenos trauka nebeleido merginoms išsiskirstyti. Inesa Markevičiūtė atėjo į kultūros centrą su pasiūlymu apie kolektyvą. Taip 2004 metais kultūros centre atsirado naujas kolektyvas – šiuolaikinio šokio merginų grupė „Aiwwa“. Vardas grupei buvo sudėliotas iš pirmųjų merginų vardų raidžių. Šokius merginos kurdavo kartu: kartu aptardavo žingsnelius, šokio piešinį.⁵² Iš kultūros centro specialiųjų lėšų buvo pasiūtos blauzdinės, ir prasidėjo koncertų metas.

Šiuolaikinio šokio grupė „Aiwwa“. Sėdi: vadovė Inesa Markevičiūtė; antroje eilėje stovi (iš kairės): Inga Matusevičiūtė, Ingrida Kuraitė; trečioje eilėje: Vaiva Markevičiūtė, Marija Jurgilaitė, Asta Mekšraitė, Audronė Petravičiūtė. 2004 m. kovo 7 d. Iš SKCA

⁵²Iš Inesos Viliūšienės prisiminimų.

Per vienerius gyvavimo metus grupė pasirodė Sintautų kultūros centre per Kovo 11-osios minėjimą, užėmė trečią vietą Šakių laisvalaikio ir pramogų centro suorganizuotame šokių festivalyje „Pašėlusiu ritmu“ ir dalyvavo jaunimo klubo „Penta“ vykdomo projekto „Tikiu savimi“ paplūdimio tinklinio aikštelės atidarymo šventiniame koncerte. Gaila, kad vadovės Inesos Markevičiūtės studijos Smalininkuose nutraukė daug žadėjusios šiuolaikinio šokio merginų grupės „Aiwwa“ veiklą.

Tradiciniai renginiai

Sintautuose renginių netrūksta ištikus metus. Čia vyksta įvairiausi kultūriniai renginiai, festivaliai, miesto šventės tiek atvirame ore, tiek salėse ar netradicinėse uždaroje erdvėje. Dažnas iš jų, organizuojamas metai iš metų, tampa tradiciniu.

Sausio 13-osios bėgimas

Tradicinis Sausio 13-osios bėgimas „Sintautai“ seniūnijos taurei laimėti organizuojamas nuo 2006 metų. Šia gražia tradicija pagerbiamas Loretos Asanavičiūtės, Virginijaus Drusio, Dariaus Gerbutavičiaus, Rolando Jankausko, Rimanto Juknevičiaus, Alvydo Kanapinsko, Algimanto Petro Kavoliuko, Vytauto Koncevičiaus, Vido Maciulevičiaus, Tito Masiulio, Alvydo Matulkos, Apolinaro Povilaičio, Igno Šimulionio, Vytauto Vaitkaus atminimas.

Laisvės gynėjų dienos bėgimas kasmet pritraukia vis daugiau dalyvių. Pirmajame bėgime dalyvavo tik 22 bėgikai iš Šakių rajono, o paskutiniajame bėgime „Sintautai – 2012“ dalyvavo jau 64 dalyviai iš Vilkaviškio, Kauno ir Šakių rajonų. Jauniausiam dalyviui ir dalyvei buvo aštuoneri, o vyriausiam – šešiasdešimt devyneri metai.

Bėgimo dalyviai įveikia 8 km trasą. Visi bėgikai yra apdovanojami padėkos raštais ir specialiais „Sausio 13-osios“ bėgimo medaliais. Geriausius rezultatus parodė – taurėmis, o absoliutus laimėtojas – Sintautų seniūnijos įsteigta taure.

Po finišo visi vaišინasi, čia pat ant laužo verdama žuviene ar košė, karšta arbata.

Kultūros centras kasmet sulaukia pagalbos iš Sintautų seniūnijos. Treti metai mus remia ir Šakių rajono savivaldybės administracijos švietimo ir sporto skyrius.

Bėgimas žuvusiesiems už Lietuvos laisvę atminti vyksta kasmet.

Lietuvos valstybės atkūrimo diena

Vasario 16-oji – tai Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos buvimo ženklas ir simbolis. Ji aplaistyta savanorių, Lietuvą gynusių karių krauju, tapusi vėliava rezistentams ir nuėjusi gilų pogrindį sovietmečiu. Šis renginys kultūros centre organizuojamas nuo 1991-ųjų metų. Ilgus metus tai buvo kultūros centro meno mėgėjų kolektyvų ataskaitinis koncertas-minėjimas. Jo metu kolektyvai pristatydavo savo naujas programas.

2009–2010 m. kultūros centras suorganizavo nominacijų „Dobilas“, už indėlių Sintautų seniūnijos kultūrai, teikimo ceremoniją. Pirmaisiais metais buvo apdovanojami 7 asmenys ir institucijos: „Kultūros rėmėjas“ – UAB „Zanavykų krašto pienas“ (pirmininkas – Alius Staugaitis), „Kultūros geradaris“ – seimo narė Onutė Valiukevičiūtė, „Kultūros partneris“ – Keturnaujienos bendruomenės centras

(pirmininkė – Aldona Danutė Narkūnienė), „Metų saviveiklininkų šeima“ – Irma, Ingrida ir Vidmantas Kurai, „Kultūros savanoris“ – Jolanta ir Sigitas Bendoraičiai, „Metų mėgėjų meno kolektyvas“ – Sintautų kultūros centro moterų vokalinis ansamblis „Mozaika“ (vadovas – Deividas Kerevičius), „Novatoriškiausias projektas“ – „Sintauto takais“ (vadovė – Vida Čeplevičienė). 2010 m. nominacijomis buvo pagerbti: „Gimto kaimo atminties puoselėtojas“ – Vitas Girdauskas, „Kaimo gerovės kūrėjas“ – Julija Bingelienė, „Bičiulis“ – Sintautų bendruomenės moterų vokalinis ansamblis „Bičiulės“ (vadovė – Jūratė Navickienė), „Rankos, kuriančios grožį“ – Rita Merčaitienė, „Kaimo bendruomeniškumo ugdytojas“ – Raimondas Daniliauskas, Laimina Auštrienė ir Aldona Danutė Norkūnienė.

2011–2012 m. Valstybės atkūrimo dienas minėjome rajono liaudies šokių šventėmis „Saulės vartai“, kuriose sukosi poros iš Šakių ir Varėnos rajonų.

Užgavėnių linksmybės

Užgavėnės kalendorinė šventė, kurios paskirtis – išvyti žiemą, prisišaukti pavasarį. Ši šventė nuo senų laikų žinoma visoje Europoje. Pagal liaudies mąstyseną, Užgavėnės – tai slenkstis tarp nueinančios žiemos ir ateinančio pavasario. Švenčiama vasario pabaigoje (likus 46 dienoms iki Velykų).

Dažniausiai šios šventės metu Sintautus užplūsta Užgavėnių persirengėlių ir muzikantų karnavalas, kurie lanko miestelio gyventojus ir „varo žiemą iš kiemo“. Vėliau vaišinasi sukalėdotais skanumynais, šoka, linksminasi. Kartais Užgavėnės minime prie vakaronių stalo arba koncertuodami su persirengėliais lauke, žaisdami žaidimus, dalyvaudami atrakcionuose, kepdami blynus. Bet visų švenčių pabaiga būna vienoda: Lašininio ir Kanapinio kova bei gražuolės raudonskruostės Morės, žiemos ir negandų simbolio, deginimas ant laužo.

Ir imama laukti pavasario...

Gedulo ir vilties diena

Šią dieną minime nuo pat nepriklausomybės atkūrimo dienos. Sintautų, kaip ir visų Lietuvos miestų ir kaimų gyventojų, neaplenkė Didžioji Lietuvos tremtis, miestelyje gyvena daugiau nei pusė šimto tremtinių ir politinių kalinių. Minėdami Gedulo ir vilties dieną, aukojame šv. Mišias, aplankome tremtinių kapus, organizuojame susitikimus, atminimo vakarus, poezijos popietes, knygų apie tremtį pristatymus, parodas, išvykas-ekskursijas tremties keliais...

Joninės

Joninės švenčiamos, kai Šiaurės pusrutulyje būna ilgiausia diena ir trumpiausia naktis (vasaros saulėgrįža). Šios šventės ištakos Lietuvoje – Rasos šventė. Po krikšto ši šventė susieta su šv. Jono Krikštytojo gimimo diena. Nors šventė buvo sukrikščioninta, senieji papročiai liko tie patys. Folkloro ansamblis „Santaka“ kartu su šokių kolektyvu „Sintuola“ turi parengę Joninių apeigų šventę „Saulės rėdos“. Jos metu žiūrovas yra įtraukiamas į Joninių nakties apeigas: ėjimą pro vartus, prausimąsi, kupoliavimą, medžių ir laukų apvaikščiojimą, vainikėlių mėtymą, aukojimą, kupolių ir laužų deginimą, šventines linksmybes, būrimus, vainikėlių plukdymą, paparčio žiedo ieškojimą... Su šia programa koncertuojame

ir rajone bei respublikoje. Šventei paįvairinti su savo programomis yra kviečiami meno mėgėjų kolektyvai iš visos respublikos.

Pasaulio lietuvių dainų šventės

Lietuvių dainų šventės vyksta kas ketveri metai arba ypatingomis valstybei progomis. Tradicinės dainų šventės programoje organizuojamas ansamblių vakaras, kanklių ansamblių ir pučiamųjų orkestrų kolektyviniai ir individualūs pasirodymai, liaudies meno paroda, folkloro ir šokių dienos bei dainų diena, prasidedanti iškilmingomis eitynėmis per miestą. Sintautiečiai respublikos dainų šventėse dalyvauja nuo pat jų organizavimo pradžios, 1924 m., iki pat paskutinės – 2009 m.

Sporto renginiai

Kultūros centras neapsiriboja vien kultūrine veikla. Vykdomė ir sportinius projektus. Tradiciniais tapo tokie renginiai kaip paplūdimio tinklinio varžybos (nuo 2011 m. UAB „MediResta“ taurei laimėti), krepšinio 3×3 varžybos (nuo 2011 m. seimo nario Mindaugo Basčio taurei laimėti), šaškių turnyras, stalo teniso čempionatas (nuo 2011 m. Ketrunaujienos bendruomenės centro taurei laimėti). Sporto renginiai pritraukia daug jaunimo iš Šakių ir aplinkinių rajonų.⁵³

Juodojo kaspino diena

1989 m. rugpjūčio 23 d., prisimindamas J. Ribentropo–V. Molotovo aktą, atėmusį Baltijos šalių nepriklausomybę, Lietuvos Sąjūdis surengė akciją „Baltijos kelias“. Akcijos metu Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyventojai (apie 2 mln.) susikibdami rankomis sudarė gyvą grandinę per Baltijos valstybes, taip simboliškai atskirdami Baltijos valstybes nuo Sovietų sąjungos ir išreiškdami norą būti laisvais. Minėdami šią dieną, vykdomė įvairias akcijas, organizuojame parodas, koncertus, susitikimus su „Baltijos kelio“ dalyviais, prisiminimų popietes.

Miestelio šventė

Miestelio šventes pradėjome švęsti nuo 2000 m., kai padėjome organizuoti I pasaulio sintautiečių suvažiavimą. Nuo to laiko, vienokia ar kitokia forma, ši šventė yra minima kasmet. Išskirtinė šventė buvo 2001 m., kuriai buvo sukurtas Sintautų herbas ir vėliava. Renginių metu paprastai koncertuoja mėgėjų meno ir profesionalūs kolektyvai, vyksta parodos, sportinės varžybos, žaidžiami žaidimai. Baigiasi šventės naktine diskoteka. Dešimt metų šventė vyko rugpjūčio pabaigoje, o nuo 2010 m. – birželio mėnesį, kaip „Antaninės“. O liaudyje ji vadinasi „Rolandinėmis“, nes jos generaliniu rėmėju tapo prodiuseris Rolandas Skaisgirys.

Tarptautinė turizmo diena

Tai vienas iš seniausių tradicinių renginių. Jo metu tvarkome kultūros ir turizmo paminklus, susitinkame su keliautojais, pristatome kelionių knygas, leidžiamės į dviračių ar pėsčiųjų žygius...

⁵³Plačiau žr. I. Strokienės str. *Sportas Sintautuose*.

Gyvūnų diena

Visi mes vaikystėje turėjome koki nors gyvūnelį: katę, šunelį, triušiuką ar pelę... Sąlytyje su mažaisiais savo bičiuliais mummyse atsikleidžia švelnumas, rūpestis, atsakomybė... Minėdami „Pasaulinę gyvūnijos dieną“ organizuojame įvairiausių renginių: gyvūnų sueigas, susitikimus su kinologais, augintinių nuotraukų ir piešinių parodas, pokalbių apie gyvūnus popietes...

Parodos

Paroda – tai vienas populiariausių renginių, į kurią ateina ir jaunas, ir senas. Kadangi paroda eksponuojama ilgiau, tai ją gali aplankyti tada, kai sumanai ar turi laiko. Įvairiausių parodų buvo kultūros centre: profesionalų ir mėgėjų, vaikų ir suaugusiųjų, vyrų ir moterų, medžiotojų ir mezgėjų, knygų ir knygų iliustracijų, tapybos ir akvarelės, fotografijos ir tekstilės, medžio drožėjų ir Užgavėnių kaukių, kalendorių ir papuošalų, augintinių ir šieno skulptūrų... Smagu, kad yra kas parodyti ne tik miestelio gyventojams, bet ir svečiams. O gerą žinią apie veikiančias parodas perduoda vieni kitiems iš lūpų į lūpas.

Festivalis „Sinta“

Tai gyvai grojančios jaunimo muzikos festivalis-konkursas. Pirmą kartą įvyko 2009 m. spalio 10 dieną. Nuo pat pirmo karto renginys pritraukė 15 jaunimo grupių iš respublikos (Kalvarijos, Keturnaujienos, Pasvalio, Alytaus, Kauno, Panevėžio, Šakių) ir užsienio (Lenkija „Goldapskije nutki“ ir „Gloria“, Rusija „My Rockets“).

Anot spaudos⁵⁴, Sintautai virto „Gyvos jaunimo muzikos sostine“. Konkurso dalyviai buvo vertinami už vokalinius gabumus, interpretaciją, grojimo techniką, aranžuotę ir scenos įvaizdį. Prizais buvo pamalonintos trys geriausios festivalio-konkurso jaunimo muzikos grupės.

Festivalis organizuojamas kas antri metai.

Sakralinės muzikos festivalis „Giesmė“

Sakralinės muzikos festivalius, jie tada vadinosi bažnytinių chorų šventė, pradėjome organizuoti 1996 m. balandžio 13 d. Tada į pirmąją šventę nedrąsiai rinkosi tik Šakių rajono bažnytiniai chorai: iš Lukšių, Sintautų, Šakių, Plokščių ir Kudirkos Naumiesčio. Trečiojoje šventėje, 1998 m. balandžio 25 d., pasodintas Chorų ažuolas, kuris puikiai auga ir šiandien. 1999 m. balandžio 24 d. – atidengta atminties lenta prie Chorų ažuolo. Kad šventė gyvuotų bėgančių metų verpetuos, pareikalavo iš organizatorių nemažai pastangų ir didelių norų. Šventė neišnyko lyg miražas, bet iš rajono ji išsiliejo į platesnius vandenis. Palaiapsniui ši šventė plėtėsi tiek savo geografija, tiek atlikimo stiliais ir įvairove. Šalia suaugusiųjų atsirado vaikų ir jaunimo bažnytiniai chorai, šalia katalikų giedojo ir liuteronai, šalia bažnytinių chorų įsimaišė ir pasaulietiniai, šalia mėgėjų stėjo ir profesionalai, šalia lietuvių dainavo rusai...

Nuo 2004 m., nuo aštuntosios šventės, renginys vyksta pagal iš dalies finansuojamas projektines lėšas, kurias

⁵⁴<http://www.manorajonas.lt/naujienos/jaunimas/732>.

suteikia Šakių rajono savivaldybės administracija ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Paskutiniuoju, 2010 m. lapkričio 27 d. vykusioje šventėje dalyvavo 12 pasaulietinių ir religinių kolektyvų iš Lietuvos ir Rusijos. Festivalyje dalyvavo 210 dalyvių. Festivalis nuo 1996 m. iki 2001 m. buvo organizuojamas kasmet, o vėliau – kas antri metai.

Vėlinės

Vėlinės arba Ilgės – visų mirusiųjų pagerbimo šventė, švenčiama lapkričio 2 d. Neretai šventė susilieja su lapkričio 1 d. minima Visų šventųjų diena ir paprastai tarp šių švenčių nėra aiškios ribos. Per Vėlines aplankome mirusiųjų kapus, uždegame žvakeles, skaitome posmus, pašvęstus mirusiesiems. Nuo 2008 m. ši tradicija peraugo į kitą formą. Vėlių Paminėklių dieną lankome ir tvarkome senojo Sintautų valsčiaus buvusias kapinaites, sutvarkytas ir atšventintas VŠĮ Sintautų akademija projektų „Senasis Sintautų valsčius“ ir „Kryždirbystės tradicijų tąsa senajame Sintautų valsčiuje“ metu.

Eglutės įžiebimas

Eglutės įžiebimas – viena linksmiausių ir įdomiausių Kalėdų laikotarpio švenčių vaikams, kurios metu yra įžiebama eglutė prie Sintautų seniūnijos, sulaukiama Kalėdų Senelio su dovanomis, koncerto ar spektaklio, pasivaikščiojimo Kalėdų Senelio „pėdomis“ ar dar ko nors naujo, paslaptingo, nežinomo... Ir pradama laukti stebuklų meto.

Diskotekos

Koks gi miestelis be šokių, koks gi jaunimas be diskotekų. Tradiciškai, penktadienio vakarais, kas metai renkasi jaunimas pabendrauti, pašokti, gyvenimo draugą ar draugę susirasti. O kartais ir pasipešti, asmeninius santykius ar nuoskaudas išsiaiškinti. Visko būna. Be to neužaugo nei viena prosenelių, senelių, tėvų ar brolių karta. Svarbu, kad jaunimas turi kur praleisti savaitgalio vakarus, kad mažiau laiko lieka bendrauti su taurele ar ieškoti, kur „zbitką“ iškrėsti.

2010 m. buvo pradėta organizuoti šokius vyresnio amžiaus žmonėms. Bet dėl jų pretenzingumo ir mažo lankomumo nustojo gyvavę.

Dainų šventės

Dainų šventės – tai unikalus lietuvių kultūros reiškiny. Pasaulio lietuvių dainų šventės yra įtrauktos į UNESCO pasaulio nematerialaus kultūros paveldo šedevrų sąrašą. Dainų šventės – tai „...mūsų kultūros išskirtinumo, krašto tradicijų, noro jas kurti, puoselėti ir jose dalyvauti gyvastis, einant iš kartos į kartą.“⁵⁵

Sintautiečiai respublikos dainų šventėse dalyvauja nuo pat jų organizavimo pradžios – 1924 metų. Pateikiame mūsų kraštiečių dalyvavimą rajono, respublikos ir pasaulio lietuvių dainų šventėse chronologine tvarka.

⁵⁵Kasparevičienė A. J. *Šakių kraštas*, Vilnius, 2000.

1. 1919–1939 metai

Sintautų bažnyčios choras, vadovaujamas Juozo Kamaičio: 1924 metais dalyvavo pirmojoje Dainų šventėje Kaune.

2. 1940–1960 metai

Sintautų kultūros namų dirbančio jaunimo tautinių šokių kolektyvas, vadovaujamas Antaninos Klimaitienės: nuo 1955 iki 1960 metų dalyvavo rajoninėse dainų šventėse, 1960 metais dalyvavo respublikinėje dainų ir šokių šventėje.

Sintautų vidurinės mokyklos jaunuolių tautinių šokių kolektyvas, vadovaujamas Antaninos Klimaitienės: nuo 1955 iki 1960 metų dalyvavo rajono dainų šventėse, 1955 metais dalyvavo Respublikos dainų ir šokių šventėje.

3. 1961–1989 metai

Sintautų vidurinės mokyklos jaunuolių tautinių šokių kolektyvas, vadovaujamas Antaninos Klimaitienės: nuo 1961 iki 1998 metų dalyvavo rajono dainų šventėse, 1977 m. dalyvavo Respublikos moksleivių dainų šventėje.

Sintautų kultūros namų dirbančio jaunimo tautinių šokių kolektyvas, vadovaujamas Antaninos Klimaitienės: nuo 1961 iki 1989 m. dalyvavo rajono dainų šventėse, 1965 m. dalyvavo Respublikinėje dainų šventėje.

Sintautų vidurinės mokyklos pramoginių šokių grupė, vadovaujama Antaninos Klimaitienės: nuo 1962 iki 1985 m. dalyvavo rajono dainų šventėse.

Sintautų kultūros namų moterų vokalinis ansamblis, vadovaujamas J. Balčiūno: 1963 m., 1964 m. dalyvavo rajono dainų šventėse.

Sintautų vidurinės mokyklos vaikų choras, vadovaujamas Petro Sutkaus: 1984 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Sintautų vidurinės mokyklos jaunių tautinių šokių kolektyvas, vadovaujamas Onos Albinos Bendoraitienės: 1985 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Sintautų kultūros namų senimo tautinių šokių kolektyvas, vadovaujamas Antaninos Klimaitienės: 1986 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Sintautų kultūros namų mišrus vokalinis ansamblis, vadovaujamas Aušros Marcinkevičienės: 1986 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Sintautų vidurinės mokyklos vaikų choras, vadovaujamas Aidos Maksvytės-Rėčkuvienės: 1986 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Sintautų vidurinės mokyklos spaliukų tautinių šokių ratelis, vadovaujamas Marijos Mockienės: 1986 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Folkloro ansamblis, vadovaujamas Jūratės Navickienės: 1988 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Folkloro ansamblis „Santaka“, vadovaujamas Zitos Maksvytienės: 1989 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Sintautų kultūros namų dirbančio jaunimo tautinių šokių kolektyvas, vadovaujamas Kristinos Vyšneveckaitės-Piečaitienės: 1988 m., 1989 m. dalyvavo rajono dainų šventėse.

4. 1990–2011 metai

Folkloro ansamblis „Santaka“, vadovaujamas Zitos Maksvytienės: nuo 1990 m. iki 1996 m. dalyvavo rajono dainų šventėse, 1990 m. dalyvavo Respublikos tautinėje dainų šventėje, 1994 m. – Pasaulio lietuvių dainų šventėje.

Sintautų bažnyčios choras, vadovaujamas Birutės Garmuvienės: 1994 m. dalyvavo Pasaulio lietuvių dainų šventėje, 1995 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Sintautų vidurinės mokyklos jaunučių tautinių šokių kolektyvas, vadovaujamas Vidos Čeplevičienės: 1995 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Kaimo kapela, vadovaujama Juozo Mureikos (1943 07 22–1995 06 16): 1995 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Sintautų kultūros namų mišrus vokalinis ansamblis, vadovaujamas Birutės Garmuvienės: 1998 m. dalyvavo rajono dainų šventėje, 1998 m. dalyvavo Pasaulio lietuvių dainų šventėje.

Folkloro ansamblis „Santaka“, vadovaujamas Jūratės Navickienės: 1998, 1999, 2003, 2005 m. dalyvavo rajoninėse dainų šventėse, 1998, 2003 m. dalyvavo Pasaulio lietuvių dainų šventėse, 1999 m. dalyvavo Marijampolės apskrities folkloro „Žalias ažuolėli“ šventėje, 2007 m. dalyvavo Lietuvos dainų šventėje „Būties ratu“, 2009 m. dalyvavo Lietuvos vardo tūkstantmečio dainų šventėje „Amžių sutartinė“ folkloro dienoje „Žemynėla, žiedkėlėla“.

Kaimo kapela, vadovaujama Virginijaus Duobos: 1999 m. dalyvavo rajono dainų šventėje, 2000 m. dalyvavo Marijampolės apskrities šokių šventėje „Kur Šešupė teka“.

Vidutinio amžiaus tautinių šokių kolektyvas „Sintuola“, vadovaujamas Vidos Čeplevičienės: 1999, 2002–2003, 2005 m. dalyvavo rajoninėse dainų šventėse, 2000 m. Šakiuose, 2001 metais Vilkaviškyje dalyvavo Marijampolės apskrities šokių šventėje „Kur Šešupė teka“, 2002 m. dalyvavo Respublikos mažojoje šokių šventėje Marijampolėje, 2003 m. dalyvavo Pasaulio lietuvių dainų šventėje Vilniuje, 2009 m. dalyvavo regioninėje dainų šventėje „Šakiams 410 ir Lietuvos vardo tūkstantmečio datai paminėti“, 2009 m. dalyvavo Lietuvos vardo tūkstantmečio datai paminėti dainų šventėje „Amžių sutartinė“ šokių dienoje „Laiko brydėm“, 2011 m. dalyvavo regioninėje šokių šventėje „Zanavykų aplinkinis“.

Sintautų kultūros centro moterų vokalinis ansamblis, vadovaujamas Birutės Garmuvienės: 2003 m. dalyvavo Pasaulio lietuvių dainų šventėje „Mes“, 2004 m. dalyvavo Dainų šventėje Kaune, 2005 m. dalyvavo rajono dainų šventėje.

Projektinė veikla

XXI a. pradžios kultūros projektų finansavimo paieška – kompleksiškas, daug žinių, išmonės, kūrybingumo ir motyvacijos reikalaujantis profesinis kelias. Šiandien finansų ieškotojas – žmogus, sugebantis improvizuoti, rasti nestandartinius sprendimus ir nebijantis iššūkių.

Kaip ir bendroje Europos kultūros istorijos genezėje, taip ir Sintautuose, finansų paieška kultūros projektams – smarkiai pakitęs fenomenas. Ir nors teigiama, kad finansų paieška kultūros projektams kaip vadybos dalis atsirado tik XX a. antrojoje pusėje, istoriškai žvelgdami į Sintautų miestelio kultūrinį gyvenimą, projektų vadybos apraštų apraiškų randame: 1 – 1697 m., kai šalia šventoriaus

špitolėje iš parapijiečių aukų buvo išlaikomi septyni elgetos⁵⁶; 2 – XX a. pradžioje, Lietuvių katalikių moterų draugijos Sintautų skyriaus moterų akcijos metu iš surinktų aukų 1936 m. buvo pradėta statyti senelių prieglauda, kurios išlaikymu vėliau rūpinosi pavasarininkių moterys, per kultūrinę veiklą (spektaklių statymą, loterijas, šventes ir pan.) surinkdamos lėšas institucijai gyvuoti; 3 – paminklo poetui Pranui Vaičiaičiui pastatymo akcija 1936 m., kurio statybai aukojo net pats Lietuvos prezidentas A. Smetona (100 litų)⁵⁷; 4 – precedento Sovietų Sąjungoje neturintis atvejis: sovietmečiu atstatyta bažnyčia! Įvykis, įrodantis G. Žaidytės teiginio „*Žmonės duoda žmonėms*“⁵⁸ teisingumą. Juk tuo laiku, esant bažnyčiai atskirtai nuo valstybės, niekas nebūtų išdrįšęs aukoti bažnyčiai! Aukojo ŽMOGUI! Aukojo Popiežiaus garbės prelatui Šakių dekanato dekanui Sintautų klebonui kunigui Antanui Maskeliūnui. Už aukas kunigas pirkto statybines medžiagas ir techniką, o keičiantis pinigams ir blogėjant ekonominei respublikos situacijai, palaipsniui pardavinėjant išsigytą žemės ūkio techniką, po truputį atstatinėjo šventovę. Tai buvo nepriekaištingos vadybos, rizikos ir išvalgumo fenomenas.

Kiekvienas didesnis ar mažesnis projektas prasideda nuo projekto idėjos, strateginio projekto plano, projekto komandos SSGG (Silpnybės, Stiprybės, Grėsmės, Galimybės) analizės, projekto finansų paieškos strategijos (sudaromas maksimalus ir minimalus biudžetai); 5 – ruošiamas realus projekto aprašymas (Koks tai projektas? Kokia jo misija, tikslai, uždaviniai? Kokiai tikslinei auditorijai jis skirtas? Kada ir kur jis bus įgyvendintas? Kas yra projekto organizatorius ir jo partneriai? Kodėl projektas yra svarbus ir kokius pokyčius jis gali nulemti? Koks numatomas projekto tęstinumas?).

Sintautų kultūros centras projektus rašyti pradėjo nuo 2004 metų.

2004 metai

„Giesmė – 2004“

Šakių rajono savivaldybės administracijos programa.

Šventė suorganizuota tikslu tęsti dainų švenčių tradicijas ir propaguoti sakralinę muziką.

Tai aštuntoji bažnytinių chorų šventė. Ji prasidėjo šv. Mišiomis Sintautų bažnyčioje. Vėliau visi rinkosi Sintautų kultūros centro salėje šventiniam koncertui.

Pirmą kartą seniausias tradicijas apskrityje turinčioje sakralinės muzikos šventės istorijoje giedojo vaikų chorai, pirmą kartą savo sugebėjimus demonstravo liuteronų tikėjimo choras, pirmą kartą šventė susilaukė ir rėmėjų: tai Šakių rajono savivaldybė, Sintautų parapijos klebonas garbės prelatas Antanas Maskeliūnas ir Danutės Šimkevičienės individuali įmonė...

Šventėje dalyvavo chorai iš Šakių, Vilkaviškio, Kazlų Rūdos ir Marijampolės rajonų.

„Tikiu savimi“

Projektą finansavo Valstybinis jaunimo reikalų departamentas. Programa „Jaunimo ugdymas per sportinę veiklą“.

⁵⁶Jacevičius J. *Sintautų parapija*, Marijampolė, 2003, p. 15.

⁵⁷*Sintautai. Žvirgždaičiai*. Redakcinė komisija V. Baltrušaitis, P. Krikščiūnas, V. Lopeta, V. Mačiekus (pirmininkas) ir kt., Vilnius, 1996, p. 29.

⁵⁸*Meno aritmetika: Kultūros vadyba Lietuvoje*. Sud. E. Žalpis, Vilnius, 2004, p. 77.

Projekto metu buvo surengtos keturios ežero pakrantės tvarkymo ir tinklinio aikštelės įsirengimo talkos, jose dalyvavo 66 jauni žmonės. Sutvarkyta ežero pakrantė, 10 m pločio ruože išpjauti meldai ir išgrėbtos žolės, pripilta smėlio prie įlipimo į vandenį lieptuko, prie ežero įrengta 150 m² poilsio vieta su tinklinio aikšte 18×9 m, suoleliais, šiukšlių konteineriu ir viešuoju lauko tualetu. Suorganizuotas vienas paplūdimio tinklinio ir plaukimo mokymo seminaras. Išleistos po 50 egzempliorių tiražu kiekviena dvi atmintinės: „Trumpa tinklinio žaidimo taisyklių atmintinė“ ir „Pirmoji pagalba skęstant“. Įvyko 32 paplūdimio tinklinio žaidimo ir 23 plaukimo mokymai. Plaukti pramoko 25 Sintautų seniūnijos vaikai. Bendras vaikų ir jaunuolių, dalyvavusių projekte, skaičius per 150 žmonių.

Įvyko vasaros palydėtuvių šventė, kurios „vinis“ – paplūdimio tinklinio aikštelės atidarymo šventė. Šventės metu įvyko tinklinio varžybos tarp penkių rajono komandų ir kitos sportinės varžybos: krepšinio baudų mėtymo, šeimų estafetė, svarmens kilnojimo, virvės traukimo, dviratukų-triratukų varžybos. Varžybų dalyvius linksmo Sintautų kultūros centro šokių grupė „AIWWA“. Šventės dalyviai vaišinosi karšta žirnių koše. Visų varžybų dalyviai buvo apdovanoti sveikinimo raštais, sportiniais medaliais ir prizais.

Įgyvendinant projektą „Tikiu savimi“, mums talkino ir mus rėmė:

1. Sintautų seniūnija – kopijavimo, žemės ūkio technikos (traktoriaus MTZ-80) paslaugos;
2. Ūkininkė Regina Jucaitienė – ekskavatoriaus EO-2621 paslaugos;
3. Ūkininkė Vida Ona Balkojienė – smėlis paplūdimio tinklinio aikštei;
4. Ūkininkas Sigitas Duoba – krovininės mašinos KAMAZ paslaugos;
5. Ūkininkas Juozas Juška – žemės ūkio technikos (traktoriaus MTZ-80) paslaugos;
6. Veršių bendruomenės centras – tinklinio komanda;
7. Keturnaujienos bendruomenės centras – tinklinio komanda;
8. Danutės Šimkevičienės individuali įmonė „Kavinė-baras“ – stalo serviravimo įrankiai seminaro dalyviams;
9. Sintautų pagrindinės mokyklos mokytoja Daiva Orintienė – interneto paslaugos.

„E – Sintautai 2004“

Programa vykdoma Šakių rajono savivaldybės administracijos ir Baltijos–Amerikos partnerystės programos, kurią administruoja Atviros Lietuvos fondas, lėšomis.

Šis projektas yra neformalaus suaugusiųjų švietimo įstaigos Sintautų akademija 2001–2003 metais vykdytų projektų „Sintautų bendruomenės plėtra“ bei „Filantropija Sintautų bendruomenėje“ tęsinys. Kartu tai yra Sintautų bendruomenės centro programos „E – Sintautai“ pirmoji dalis. Programa skirta Sintautų bendruomenės elektroninių paslaugų plėtrai ir žinių visuomenės kūrimui Sintautuose. 2004 m.

projektas orientuotas į trijų bendruomenės tikslinių grupių – jaunimo, pagyvenusių žmonių ir pačios pasyviausios Sintautų bendruomenės atžvilgiu žmonių grupės (nuo 25 iki 40 metų amžiaus) aktyvinimą, panaudojant šiuolaikines informacinių technologijų priemones. Tai padėjo spręsti dvi opiausias bendruomenės problemas: pasyvumo ir silpno bendradarbiavimo tarp įvairaus amžiaus bendruomenės grupių. Kartu buvo skatinama filantropijos tradicijų tąsa, panaudojant tas pačias informacines technologijas.

Projekto įgyvendinimo metu tikslinės projekto grupės buvo įtrauktos į interaktyvaus bendruomenės puslapio kūrimą, panaudojant esamą neinteraktyvų Sintautų akademijos puslapį „Sintautai.lt“. Sintautų bendruomenės nariai aptarė ir sukūrė šio puslapio bei jaunimo pokalbių svetainės koncepciją, dalyvavo medžiagos jam parengime, taip pat parengė filantropijai skirtą skyrių „Sintautų filantropas.“ Projektą baigėme Sintautų bendruomenės forumu „E-Sintautai ir filantropija“, skirtu ne tik naujojo puslapio ir projekto rezultatams pristatyti, bet ir diskusijai apie filantropijos reikalingumą Sintautų bendruomenėje bei Sintautų bendruomenės fondui įsteigti.

2005 metai

„E-Sintautai 2005“

Programa vykdoma Šakių rajono savivaldybės administracijos ir Baltijos–Amerikos partnerystės programos, kurią administruoja Atviros Lietuvos fondas, lėšomis.

Šis projektas – tai projekto „E-Sintautai 2004“ tęsinys, kurio vykdymo metu buvo įregistruotas Sintautų bendruomenės paramos ir labdaros fondas ir sukurtas interaktyvaus interneto puslapis su skyriumi „Sintautų filantropas“. Programa buvo skirta Sintautų bendruomenės filantropijos tradicijų atgaivinimui, elektroninių paslaugų plėtrai ir žinių visuomenės kūrimui Sintautuose. Projektas buvo orientuotas į naujai įregistruoto fondo reklamines akcijas, naujų žmonių pritraukimą į fondo veiklą, fondo darbuotojų mokymus per gerosios patirties sklaidą ir į trijų bendruomenės tikslinių grupių aktyvinimą.

„Infotecn – 2005“

Projektas skirtas Sintautų bendruomenės elektroninių paslaugų plėtrai ir žinių visuomenės kūrimui Sintautuose.

Sintautų miestelyje gyvena 630 gyventojų. Pagal savo pomėgius, interesus, amžių, intelektą, religiją jie yra susibūrę į „Bočių“, „Pikčilingiečių“, Sintautų bendruomenės centro, Sintautų jaunimo klubo „Penta“, Sintautų bendruomenės labdaros ir paramos fondo, Šaulių, „Carito“ ir kt. formalias ir neformalias organizacijas. Penkių iš anksčiau minėtų organizacijų būstinės yra Sintautų kultūros centro patalpose. Šios organizacijos teikia paraiškas į įvairius fondus savo veiklai finansuoti, rengia sportinius ir kultūrinius renginius, gerumo akcijas, mokymus ir panašiai. Visa ši veikla yra neįmanoma be šiuolaikinių informacinių technologijų priemonių, kurių net Sintautų kultūros centras, kurio patalpomis minėtos organizacijos naudojasi, neturi.

Sintautų bendruomenės centras išigijo kompiuterį ir prisijungė prie interneto, taip ateityje spręsimė laiku ir tikslios informacijos gavimo, informacinės sklaidos,

paraiškų rašymo, projektų įgyvendinimo, ataskaitų ruošimo, socialinių paslaugų teikimo bendruomenės nariams (oficialių raštų parengimo, paieškos ir pan.) problemas.

Projekto turinys atitinka Sintautų bendruomenės centro tikslus – skatinti subalansuotą Sintautų bendruomenės plėtrą ir aktyvios demokratinės bei pilietinės lygių teisių ir galimybių bendruomenės formavimąsi.

Tenkinti svarbiausius socialinius, kultūrinius, švietimo ir ūkinius poreikius.

„S-10“

Programa vykdoma Šakių rajono savivaldybės administracijos programos lėšomis.

Projektas leido plėtoti ir pažymėti jau 10 metų egzistuojančią miestelio vasaros švenčių tradiciją, suvienijant viso miestelio organizacijų jėgas ir interesus, siekiant paminėti Sintautų bažnyčios konsekavimo 10 metų jubiliejų, suburti draugėn 10 mažų buvusio Sintautų valsčiaus kaimelių žmones, skiriant šventę tolimesniam kultūrinės ir bendruomeninės, filantropinės veiklos ir tradicijų gairinimui bei puoselėjimui.

Projekto metu įvyko Sintautų bažnyčios 10 metų konsekavimo jubiliejaus paminėjimas, senosiose kaimo kapinaitėse pastatyta ir pašventinta 10 tautodailininkų sukurtų kryžių ir stogastulpių, surengta 10 mažų senųjų kaimų bendruomenių senųjų kapinių tvarkymo talkų bei sueigų, suburti 29 šventės rėmėjai filantropai, kurių dėka buvo surengta 10 valandų trukmės 10 profesionalių ir saviveiklinių meno mėgėjų kolektyvų koncertas.

2006 metai

„Giesmė – 2006“

Šakių rajono savivaldybės administracijos programa.

Chorų šventė „Giesmė – 2006“ gyvavimo dešimtmetį skyrė kraštiečiui chorvedžiui, bažnytinės muzikos propaguotojui kompozitoriui Kazimierui Viktorui Banaičiui jo 110-osioms gimimo metinėms paminėti.

Neeilinė chorų šventė, į kurią atvyko giesmininkai ir dainininkai iš Marijampolės, Panevėžio, Tauragės, Kauno, Lazdijų apskričių, orientuota į bažnytinės kultūros ir giedojimo meno tradicijų atgaivinimą, puoselėjimą, tąsą, naujų žmonių pritraukimą į choristų gretas.

„Padarykit aslužėj ruimužį“

Marijampolės apskrities Kultūros plėtros programa.

Tai meninės kūrybinės programos finansavimo paraiška, kurios įgyvendinimo metu Sintautų kultūros centro vidutinio amžiaus šokių kolektyvas „Sintuola“ programoje „Padarykit aslužėj ruimužį“, kaip ir to paties pavadinimo Kazio Poškaičio knygoje apie Juozo Lingio gyvenimą ir kūrybą, per šokią atskleidė profesorius baletmeisterio kūrybinį kelią. Pats programos pavadinimas nusako, kad atsiradusi vieta aslužėje leis jaunimui linksmintis ir šokti. Programoje vyravo J. Lingio darbo („Aštuonnytis“, „Malūnėlis“), švenčių („Vestuviniai šokiai“, „Paplėštuodegis“), papročių („Ivaras tiltas“), autorinės kūrybos („Gyvataras“, „Kuskinėlis“, „Iškilmingas trejinis“, „Kertinis Jonkelis“) bei jo pasekėjų Laimutės Kisielienės („Protėvių žemė“), Juozo Gudavičiaus („Vakaruškos“), Henriko Uznio („Gegužinė polka“),

kolektyvo vadovės Vidos Čeplevičienės („Kai ateina subata“) šokiai. Koncertas įvyko gruodžio mėnesį ir buvo skirtas šokio tėvo mirties 22-osioms ir artėjančioms 88-osioms gimimo metinėms paminėti.

Projektas skirtas mokyklinio amžiaus jaunimui, jauniems dirbantiems žmonėms ir sceninio šokio meno kolektyvams, propaguojant lietuvių liaudies tautinį sceninį šokį. Programa apėmė pažintinį, švietėjišką ir auklėjamąjį vaidmenį.

2007 metai

„Skriskit, aitvarai“

Šakių rajono savivaldybės administracijos programa.

Projektas „Skriskit, aitvarai“ orientuotas į netradicinių vaikų ir jaunimo meninio ugdymo būdų propagavimą, kultūrinių renginių formų įvairovės skatinimą, fiziškai aktyvių ir gabių vaikų bei jaunimo kūrybiškumo ir saviraiškos aktyvinimą.

Projekto „Skriskit, aitvarai“ metu Sintautų seniūnijos vaikai ir paaugliai kūrė aitvarų konstravimo brėžinius, mokėsi juos šifruoti. Aitvarus gamino, dekoravo ir skraidino...

„Šv. Florijonas – ugniagesių globėjas“

Šakių rajono savivaldybės administracijos programa.

Projektas orientuotas į Sintautų seniūnijos vaikų ir jaunimo neformalų priešgaisrinės gelbėjimo saugos ugdymą. Jo tikslas – ugdyti sąmoningą, gebančią, išmanančią ir atsakingą visuomenę priešgaisrinėje saugoje.

Projekto įgyvendinimo metu buvo suorganizuotas susitikimas su Šakių rajono priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos specialistais, surengti elgsenos ir inventoriaus pritaikymo praktikoje gaisro metu mokymai ir pratybos, suorganizuota ir praves-ta gaisrininkų estafetė, pasitelkiant priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos specialistus, išleista 100 egz. tiražu elgsenos gaisro metu atmintinė.

Projekte dalyvavo Sintautų pagrindinės mokyklos ir Sintautų lopšelio-darželio bendruomenės, Keturnaujienos pradinės mokyklos moksleiviai, Šakių priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos specialistai.

„Rugelių kirsti“

Šakių rajono savivaldybės administracijos programa.

Projekto vykdymo metu stengėmės atgaivinti seną gražią kolūkio laikų tradiciją „Kombainininkų palydėtuves“, kuri dar gyva miestelėnų atmintyje. Atgaiviname senas javapjūtės pradžios tradicijas ir papročius: pagerbėme ūkininkus, suorganizavome kombainininkų palydėtuvių į javų laukus akciją, užkasėme pirmąjį pėdą galulaukėje, surengėme ūkininkų vakaronę. Pasiruošimo išvykti į javų lauką procesą įamžinome fotonuotraukose, surengėme parodą, išleidome lankstinuką.

Projektas orientuotas į vidutinio amžiaus žmonių grupę, 25–45 metų (jaunuosius ūkininkus), ir senuosius žemdirbius, kurie rečiausiai lankosi kultūros centro organizuojamuose renginiuose.

Informacija apie projekto įgyvendinimo eigą ir pasiektus rezultatus buvo dedama į „Sintautų kalendorių – 2008“, rajono ir respublikos spaudos leidinius, Sintautų interneto puslapį.

2008 metai**„Giesmė – 2008“**

Šakių rajono savivaldybės administracijos programa.

Projektas „Giesmė – 2008“ – tai tradicinė, jau dešimtoji, šventė ir vykdytų projektų „Giesmė – 2004“ (2004 m., Šakių rajono savivaldybė), „Giesmė – 2006“ (2006 m., Šakių rajono savivaldybė) tęsia.

Igyvendintų projektų metu buvo aukojamos iškilmingos šv. Mišios ir suorganizuoti šventiniai koncertai, kuriuose vidutiniškai kasmet dalyvaudavo po dešimt bažnytinių chorų iš Šakių, Jurbarko, Vilkaviškio, Kauno, Marijampolės, Kazlų Rūdos, Rietavo rajonų. Paskutinėse šventėse dalyvavo sakralinės muzikos puoselėtojai ne tik iš katalikų, bet metodistų ir liuteronų bažnyčių.

Šiais metais buvo suorganizuota jubiliejinė, dešimtoji, bažnytinių chorų šventė, kurią skyrėme kraštiečiui, Sintautų bažnyčios choro įkūrėjui dirigentui ir kompozitoriui Juozui Kamaičiui jo 115-ųjų gimimo metinių proga. Jubiliejinėje chorų šventėje dalyvavo giesmininkai ir dainininkai iš Marijampolės, Panevėžio, Tauragės, Kauno, Lazdijų apskričių, Latvijos ir Lenkijos respublikų, iš viso vienuolika kolektyvų.

Šventės metu buvo aukojamos šv. Mišios už choristus, šventinio koncerto metu atliekamos bendrai Juozo Kamaičio harmonizuotos lietuvių liaudies dainos „Prie Nemuno“ ir „Per šilėlių jį“, demonstruojamas videofilmas iš praėjusių chorų švenčių, veikė foto paroda, bendravome ir dalinomės patirtimi vakaronės metu. Visi šventės dalyviai buvo apdovanojami padėkos raštais ir atminimo dovanomis.

„Raudonas gaidys“

Šakių rajono savivaldybės administracijos programa.

Tęstinis projektas priešgaisrine tematika. Tai netradicinis Šv. Florijono – ugniagesių dienos paminėjimas.

Projektas „Raudonas gaidys“ yra 2007 m. vykdyto projekto „Šv. Florijonas – ugniagesių globėjas“ tęstinis projektas.

Projekto „Šv. Florijonas – ugniagesių globėjas“ įgyvendinimo metu Sintautų seniūnijos gyventojai ir moksleiviai buvo supažindinti su Šakių priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos komanda, kuri praktiškai demonstravo gaisrų gesinimo ir gelbėjimo darbų techniką, priemones, gesino degantį automobilį „gelbėjo nukentėjusiuosius“ automobilyje, buvo suorganizuota gaisrininkų estafetė, išleista elgsenos gaisro metu atmintinė.

2007 m. projekto įgyvendinimo metu išaugo vaikų ir moksleivių susidomėjimas priešgaisrinės gelbėjimo komandos kasdienybe, šiai profesijai reikalingais įgūdžiais ir žiniomis.

Projektas „Raudonas gaidys“ orientuotas į Sintautų seniūnijos vaikų ir jaunimo neformalų priešgaisrinės gelbėjimo saugos ugdymą, skatinimą domėtis ir įsigyti gaisrininko gelbėtojo profesiją.

Projekto „Raudonas gaidys“ įgyvendinimo metu susipažinome su gaisrininko-gelbėtojo darbo vieta ir sąlygomis, kuriomis jie dirba, suorganizavome pažintinę išvyką į Šakių PGT patalpas. Taip pat suorganizuosime Sintautų seniūnijos švie-

timo įstaigų vaikų ir jaunimo piešinių parodą-konkursą apie gaisrininkų darbą, kasdienybę, ugnies daromą žalą ir pan.

„Suntauto takais“

Švietimo ir mokslo ministerija ir Šakių rajono savivaldybė, Vaikų socializacijos rėmimo fondas.

Tai pirmą kartą vykdytas vaikų socializacijos projektas: penkių dienų 15 vaikų ir jaunuolių turistinė stovykla prie Novos. Jo metu dalyvauta turistinėse estafetėse, dalintasi istorinėmis žiniomis apie savo kraštą, kurtos meninės programos, dalyvauta viktorinose, žaisti sportiniai žaidimai, rinkti vaistiniai augalai ir uogos, aplankyta akmens amžiaus gyvenvietė Voveriuose, tvarkytos Napoleono ir maro kapinaitės, susipažinta su Justino Kasparaičio kraštotyros muziejumi.

2009 metai

„Sinta“

Finansuotojas LRKM Kultūros rėmimo fondas.

Tai naujas renginys, jaunimo muzikos festivalis. Projektas orientuotas į jaunimo šiuolaikinės muzikos propagavimą, meninio lygio kėlimą, kultūrinių poreikių tenkinimą, muzikinę saviraišką ir kūrybiškumą. Festivalyje dalyvavo 14 jaunimo grupių (14–29 metų) iš Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos. Grupės buvo vertinamos už kūrybiškumą, meistriškumą, scenos įvaizdį, įtaigumą, originalumą, geriausiai atliktą kūrinį ir t. t.

Projekto vykdymo metu buvo sukurta festivalio emblema, dalyviams suteikta profesionali vertinimo komisijos, sudarytos iš muzikologų, pedagogų, muzikų, kultūros vadybininkų, konsultacija, išleista grupių pasirodymo vaizdo įrašų kompaktinė plokštelė.

„Sinta“

Regiono kultūros plėtros projektų programa.

Projektas „SINTA-I“ – skirtas Lietuvos vardo tūkstantmečio datai paminėti.

Šis projektas buvo iš dalies finansuotas Lietuvos kultūros ministerijos, Regiono kultūros projektų dalinio finansavimo programos. Siekdami projektą efektyviau įgyvendinti, įtraukti kuo daugiau muzikuojančių jaunimo grupių iš Marijampolės regiono, iš šios programos gavome finansavimą dailininko darbo užmokesčiui už emblemos sukūrimą, muzikos įgarsinimo paslaugoms pirkti, prizams.

Apie projekto vykdymą visuomenę informavome žiniasklaidos priemonėmis – straipsniais rajono ir apskrities spaudoje, VŠĮ „Sintautų akademija“ leidinyje „Sintautų kalendorius“, interneto puslapiuose www.sintautai.eu, www.sakieciai.lt, www.sakiai.lt, www.sakietukai.lt, www.mari.apsk.lt

„Ne vien duona sotūs“

Finansuotojai Švietimo ir mokslo ministerija ir Šakių rajono savivaldybė, Vaikų socializacijos programų rėmimo fondas.

Projektas orientuotas į vaikų ir jaunimo laisvalaikio užimtumą vasaros atostogų metu, ugdant socialinius, kultūrinius, darbinius, pažintinius, pramogi-

nus, sportinius įgūdžius ir poreikius, atitraukiant juos nuo žalingų įpročių ir nusikalstamos veikos. Projektas „Ne vien duona sotūs“ – tai projekto „Suntauto takais – 2008“, vykdyto 2008 metais, tąsa. Šiais metais įgyvendindami projektą „Ne vien duona sotūs“ vykdytojai sukviėtė 14 vaikų ir jaunimo į darbo ir poilsio stovyklą. Stovyklos metu jaunieji Sintautų ir Veršių gyventojai organizavo gerumo akcijas, padėdami sutvarkyti sodybos aplinką senai, vienišai sintautiečiai, tvarkė apleistus Sintautų bei karių kapus, vykdė pažintinę kultūrinę išvyką pas tautodailininką Vytautą Butkevičių (Raugalų kaimas), sportavo, žaidė netradicinius sportinius žaidimus, organizavo kvadrato varžybas, aplankė Šiaulių dviračių muziejų, Kretingos žiemos sodą, panemunių pilis ir Baltijos jūrą Palangoje. Visos projekto įgyvendinimo akimirkos yra įamžintos video įrašuose ir fotonuotraukose.

2010 metai

„Giesmė – 2010“

Finansuotojas LRKM Kultūros rėmimo fondas.

Tai tradicinis renginys, kurį organizavome jau vienuoliką kartą. Projektas organizuotas tikslu tėti dainų švenčių tradicijas ir propaguoti sakralinę muziką. Šventėje dalyvavo 12 pasaulietinių ir religinių kolektyvų, atliekančių sakralinę muziką, iš respublikos ir užsienio. Iš viso 210 choristų. Šventė vyko naujoje, netradicinėje erdvėje – Sintautų bažnyčioje. „Giesmė – 2010“ buvo nufilmuota ir sukurtas video filmas, kuris perkeltas į 25 vnt. DVD RW kompaktinių plokštelių, kurios buvo išdalytos šventės dalyviams ir rėmėjams.

„Mano laisvalaikis“

Šakių rajono savivaldybė. Piliečių iniciatyvų skatinimo programa.

Projektas orientuotas į vaikų ir jaunimo aktyvų užimtumą vasaros atostogų metu, jaunimo saviraišką per meną ir kūrybą, santykių susvetimėjimo tarp jaunimo ir suaugusių žmonių sprendimą. Šiais metais, palaikydami vaikų iniciatyvą, užsukome į kiekvieną Sintautų sodybą, ieškodami ir įamžindami fotojuostoje įdomias laisvalaikio praleidimo formas. Dvidešimt įdomiausių hobiai apraiškų buvo aprašytos ir sudėtos į knygelę „Mano laisvalaikis“. Projekto metu dirbo visa kūrybinė Sintautų jaunimo grupė: vieni vaikšėčiojo pas gyventojus, ieškodami įdomių laisvalaikio praleidimo formų, kiti visa tai fotografavo, tretie darė aprašus prie fotografijų, ketvirtieji – maketus ir rengė leidybai, penktieji – pristatinėjo visuomenei.

Paraišką teikė Sintautų kultūros centro darbuotojos per Sintautų jaunimo klubą „Penta“.

„Kieme ažuolų kalba“

Šakių rajono savivaldybė. Jaunimo iniciatyvų skatinimo programa.

Projektas orientuotas į vaikų ir jaunimo laisvalaikio užimtumą vasaros atostogų metu, siekiant atitraukti vaikus nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos ir suteikti jiems galimybę įdomiai ir naudingai praleisti laisvalaikį. Tai jau ketvirtoji vasaros drožėjų stovykla, kurios metu vaikai iš ažuolo išskobė vieną trijų metrų aukščio skulptūrą, skirtą Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 20-mečiui. Skulptūra

papildė Sintautų pagrindinės mokyklos kieme įkurtą skulptūrų parką. Paraiška teikta per Sintautų jaunimo klubą „Penta“.

2011 metai

Suvalkijos krašto liaudiškos muzikos ir šokio festivalis „Vakaruškos“

Paraišką finansavo Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kultūros rėmimo fondas.

Projektu siekėme populiarinti liaudiškos muzikos ir šokio žanrą, puoselėti dainų švenčių tradicijas. Šiuo tikslu į Sintautus sukvietėme šešis kolektyvus iš Šakių, Pilviškių, Neveronių, Marijampolės, Liepalotų ir Sintautų – iš viso 88 dalyvius. Festivalis sulaukė didelio visuomenės susidomėjimo, Seimo narių paramos ir savanorių pagalbos.

Vietos projektas „Sintautai – 450“ LEADER-10-ŠAKIAI-02-005

Projekto „Sintautai – 450“ esmė – bendruomeniškumo ugdymas, partnerystės ir bendradarbiavimo stiprinimas Sintautų bendruomenėje, sutelkiant visus bendruomenės narius, įstaigas ir organizacijas pažymėti Sintautų miestelio 450-ties metų jubiliejų. Projekto metu visos bendruomenės socialinės grupės – neįgalieji, bedarbiai, vieniši asmenys, seneliai ir jaunimas, asmenys, gyvenantys nuošaliuose vienkiamiuose ir patiriantys ne tik socialinę, bet ir geografinę atskirtį, bus sutelkti bendroms projekto veikloms įgyvendinti. Visus sujungė svarbiausios projekto veiklos:

- knygos „Aš – sintautietis“ leidyba,
- filmo apie Sintautų bendruomenę „Sintautai – 450“ kūrimas,
- bendruomenės kraštiečių, gyvenančių įvairiuose šalies ir užsienio miestuose, subūrimas pasaulio sintautiečių suvažiavimo metu į vykstančius penkis kraštiečių susitikimus,
 - sintautiečių verslo mugė,
 - mokslinė konferencija,
 - parodos („Sintautiečių menininkų darbai“, „Sintautai mene“, „Sintautiečių knygos ir knygos apie sintautiečius“, „Sintautų verslas“, menininkų plenero „Sintautai – 450“ darbai),
 - susitikimas kurti dainas konkursui „Dainuoju Sintautams“,
 - jaunimo roko festivalis „Sinta – II“.

Nors projektą vykdė Sintautų kultūros centras, bet tai buvo darnus visų įstaigų, nevyriausybių organizacijų, ūkininkų, verslininkų ir pavienių asmenų kūrybinis procesas, siekiant sustiprinti sintautiečių ryšius visame pasaulyje, sutelkti bendruomenę bendrai koordinuotai veiklai, saugant ir puoselėjant bei perduodant jaunajai kartai savo krašto istoriją, bendruomeniškumo tradicijas, papročius ir etnokultūrą.

2012 metai

Respublikinė folkloro šventė „Ir dalgis prie klėties“

Paraišką finansavo Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kultūros rėmimo fondas.

Projektu siekėme atgaivinti kalendorinių bei agrarinių švenčių papročius ir apeigas. Tam buvo suburta 10 mėgėjų meno kolektyvų iš visų etninių regionų, kurie varžėsi šešių žanrų varžytuvėse: pirmosios pradalgės pjovimo, pradalgės daužymo, kupetų krovimo ir t. t. Kolektyvai atliko savo krašto koncertinius numerius šienapjūtės tematika, vyko parodos, tautodailininkų ir amatininkų mugės.

Visi projektai ir pritrauktos lėšos buvo orientuotos į tam tikras tikslines grupes, su kuriomis dirba socialinės institucijos.

Savanorių vaidmuo kultūros procese

Savanoriška veikla Sintautuose, kaip ir visoje Lietuvoje, turi galias tradicijas. Vienas ryškiausių tokių pavyzdžių buvo moterų pavasarininkų veikla. Deja, sovietmetis iškreipė natūralų kiekvieno žmogaus poreikio būti naudingą ir reikalingą kitiems pasireiškimą. Išsiplėtus kultūrinei veiklai, buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad aplinkui yra daug geranoriškai nusiteikusių žmonių, kurie norėtų arba galėtų ateiti į pagalbą, nes negali pilnai savęs realizuoti darbe ir nori išbandyti save kitose srityse, nori padėti žmonėms ar konkrečiai veiklai, kuriai reikia pagalbos, tikisi įgyti naujų įgūdžių, nori sutikti naujų žmonių, nori jausti malonumą padėdami kitiems, nori atiduoti „skolą“ kitiems, kuriems jaučiasi skolingi, nori būti pripažinti ir gerbiami bendruomenėje, siekia konkretaus tikslo, turi daug laisvo laiko.

Savanoriška veikla – tai galimybė kiekvienam, nepriklausomai nuo lyties, rasės, religijos, politinių įsitikinimų, amžiaus, šeimyninės padėties, išsilavinimo ir sveikatos, panaudoti savo sugebėjimus ir patirtį, įgauti naujų įgūdžių, susirasti naujų draugų, įsitraukti į darbą ir pakeisti socialinį gyvenimą. Savanoriu gali būti kiekvienas protingas, atsakingas žmogus, priklausomai nuo sugebėjimų, psichinės sveikatos, turimo laiko ir kompetencijos.

Kertiniai savanorystės akmenys – laisva valia ir piniginiu ekvivalentu neatlyginamas darbas.

Pagal Pavelą Jordaną,

„būti savanoriu reiškia dirbti kitų labui, neimant piniginio atlygio, tikslingai, ir laisva valia, ne savo šeimos rate. Kiekvienas sąmoningas žmogus gali būti savanoriu. Savanoris gali dirbti visose visuomeninio gyvenimo srityse, kur tik reikia pagalbos. Tačiau svarbu atminti, kad ne visi savanoriai gali dirbti visus darbus. Egzistuoja daug darbų, kuriems atlikti reikia turėti tam tikrų profesinių žinių. Todėl potencialus savanoris turi puikią progą įgyti naujų žinių bei profesinės patirties. Ne veltui sakoma, kad savanoris – tai žmogus, kuris nuolat tobulėja.“⁵⁹

Kultūros centro veikloje dažniausiai susiduriame su profesionaliais savanoriais (jie teikia profesionalią pagalbą ir konsultuoja, naudojamės teisininkų, buhalterių, programuotojų menininkų pagalba, jų suteikiamos nemokamos profesionalios paslaugos atneša ypač didelę naudą) ir

⁵⁹Jordan P. *Savanorių vadybos nevyriausybinėse organizacijose pagrindai*, Vilnius, 1998, p. 11.

savaniais, dirbančiais renginiuose (jie padeda organizuojant konkrečius renginius, dalyvauja renginio planavime, organizavime bei padeda renginio dieną; visada yra reikalingi asmenys, organizuojant didesnius renginius, muges, festivalius, suvažiavimus).

Sintautų miestelio savanoriai atlieka daug įvairiausių darbų: vadovauja mėgėjų meno kolektyvams, dalyvauja mėgėjų meno kolektyvuose, veda diskotekas, atlieka profilaktinį garso ir vaizdo aparatūros remontą, verčia tekstus, daugina skelbimus ir kvietimus, rašo straipsnius į „Sintautų kalendorių“, prižiūri istorinius ir kultūros paminklus, budi prie telefono, suteikia transporto paslaugas, platina bilietus į renginius, platina reklaminius skelbimus bei skrajutes, prižiūri viešąją tvarką renginių metu, menininkų plenerų metu įruošia akmentašiams ir drožėjams darbo vietą ir pastato sukurtus meno kūrinius, renka šiukšles ir tvarko aplinką po masinių renginių, renginių metu teikia gėles ir t. t.

Kai institucijų biudžete atsiranda „laisvų“ pinigų, pirmiausia savanoriai yra priimami dirbti etatiniais darbuotojais. Tai vienas iš tolesnių žingsnių institucijų vystymosi procese. Mokami darbuotojai toliau plečia institucijų veiklą ir sau į pagalbą pasitelkia savanorius.

Sintautų kultūros centro savanoriai yra šie asmenys: Julija Labunaitytė, Greta Rekešiūtė, Dalia Straleckaitė, Ingrida Kuraitė, Irma Kurienė, Vida Kasiulaitienė, Vaidutė Cikanavičienė, Irma Mickevičienė, Vida Čeplevičienė, Jūratė Navickienė, Justė Kamaitytė, Aida Rėčkuvienė, Edita Bagdonavičienė, Lina Petravičiūtė-Stankaitienė, Virginija Janušaitienė, Ieva Labūnaitienė, Remigija ir Raimundas Matijošaičiai, Vidmantas Kuras, Vilma Barienė, Edmundas Čeplevičius, Kristina Šneiderytė, Irena ir Česius Šneideriai, Vytautas ir Ramutė Valinskiai, Dalia ir Gintautas Rekešiai, Vilma Birgiolienė, Laima Dumbliauskienė, Vytautas Kudirka, Juzė Matulaitienė, Rima Medeckienė, Simona Januškevičiūtė, Gražina Leveckienė, Anelė Subačienė, Danutė Vedegienė, Teresė Janušaitienė, Julijai Bingelienė, Emilija Petravičienė, Albinas Šlakaitis, Juozas Ragelis, Antanas Kučiauskas, Sigitas Duoba, Kastytis Turevičius, Domas Plaušinitis, Antanas Kirkickis, Regimantas Lozoraitis, Antanina Klimaitienė, Rasa Plaušinitienė, Renata Duobienė, Ieva Duobaitė, Sigita Duobaitė, Aldona Lenartavičienė, Elytė Kudirkienė, Gražina Leveckienė, Teresė Piečaitienė, Veronika Grybauskienė, Dalė Matijošaitienė, Liuda Kutkaitienė ir kt.

Pateikėjai

Sigitas Duoba, gim. 1940 m. Skardupių k., Sintautuose gyvena nuo 1968 m.

Virginijus Duoba, gim. 1967 m. Sintautuose.

Algimantas Domeika, gim. 1955 m. Vidgirio kaime, Sparvinių apylinkėje. Sintautuose gyvena nuo 1960 m.

Algimantas Martišius, gim. 1938 m. Pikžirnių k., Sintautuose gyvena nuo 1966 m.

Vitas Girdauskas, gim. 1959 m. Starkų k.

Antanina Klimaitienė (Kukuraitytė), gim. 1925 m. Panevėžio r., Šeduvos vls., Mažučių k., Sintautuose gyvena nuo 1954 m.

Juozas Arlauskas, gim. 1924 m., Sintautuose gyveno nuo 1956 m. iki 1961 m.

Jonas Sigitas Lopeta, gim. 1935 m. Smilgių k., Sintautuose gyvena nuo 1962 m.

Valdas Piečaitis, gim. 1965 m. Sintautuose.

Sintautų ansamblis „Santaka“ (vadovė Jūratė Navickienė) folkloro dienoje „Žemynėlė, žiedkelė“ Lietuvos tūkstantmečio dainų šventėje „Amžių sutartinė“. 2009 m. liepos 4 d.

Pirmosios pradalgės daužymas respublikinėje folkloro šventėje „Ir dalgis prie klėties“. 2012 m. birželio 16 d.

Romas Rėčkus, gim. 1958 m. Šakiuose, Sintautuose gyvena nuo 1990 m.
Audronė Visockaitė (Karnauskienė), gim. 1965 m. Smalininkuose, gyvena Šakių r. nuo 1986 m.
Jūratė Navickienė (Brunzaitė), gim. 1958 m. Jankuose, Sintautuose gyvena nuo 1982 m.
Juozas Dėdinas, gim. 1934 m. Sintautuose.
Vytautas Strokas, gim. 1962 m. Sintautuose.
Birutė Diržiūtė-Garmuvienė, gim. 1954 m. Kudirkos Naumiestyje, Sintautuose gyvena nuo 1974 m.
Viktoras Girdauskas, gim. 1921 m. Starkų k.
Rūta Orintienė (Duobaitė), gim. 1941 m. Voverių k., Sintautuose gyvena nuo 1973 m.
Ona Jakaitienė (Adomaitytė), gim. 1922 m. Sintautuose.
Irena Duobienė (Mozūraitytė), gim. 1938 m. Mockupių k., Sintautuose gyvena nuo 1968 m.
Vida Bacevičienė (Ūsaitė), gim. 1954 m. Kiaulupių k., Sintautuose gyvena nuo 1972 m.
Liucija Mureikienė (Arbašauskaitė), gim. 1945 m., Sintautuose gyvena nuo 1972 m.
Anelė Jasaitienė (Martišytė), gim. 1945 m. Balseliškių k.
Elena Martišienė (Kuncaitytė), gim. 1939 m. Urbantų k., Sintautuose gyvena nuo 1962 m.
Inesa Viliūšienė (Markevičiūtė), gim. 1984 m. Marijampolėje, Sintautuose gyvena nuo 1986 m.

Si-105 **Sintautai** / [vyriausioji redaktorė Vida Girininkienė]. – Vilnius : Versmė, 2013. – (Lietuvos valsčiai, ISSN 1822-489X ; kn. 26)

Skiriama Lietuvos tūkstantmečiui, 1009–2009, Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui, 1918–2018, 1863 metų sukilimo 150-osioms metinėms, 1863–2013.

D. 1 / [sudarytojai Vida Girininkienė, Raimondas Daniliauskas, Kazys Mišius]. 2013. – 1448 p. : iliustr., faks., portr., žml.

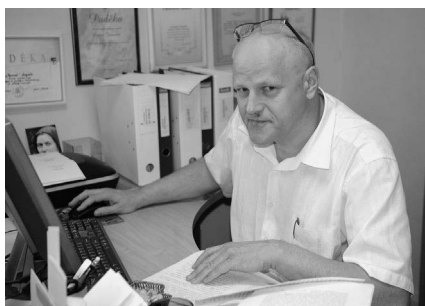
ISBN 978-9955-589-74-7

Monografija „Sintautai“ – tai Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos finansuojamo projekto „Sintautai–Goldap 2“ leidinys.

26-oji „Lietuvos valsčių“ serijos dviejų dalių „Sintautų“ monografija, kaip ir visos serijos monografijos, dedikuojama Lietuvos tūkstantmečiui (1009–2009); Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui (1918–2018), taip pat knygos išleidimo metais minimoms 1863–1864 metų anticarinio sukilimo 150-osioms metinėms (1863–2013).

Pirmojoje knygos dalyje aprašytas Sintautų kraštovaizdis, augmenija, Novos kraštovaizdžio draustinis, tvenkiniai. Gausiuose istorijai skirtuose straipsniuose analizuojamas archeologinis palikimas, istorinė, administracinė ir agrarinė krašto raida. Sintautų istorija gana sudėtinga – LDK laikais jie priklausė Veliuonos seniūnijai, vėliau – Varšuvos kunigaikštystei, Lenkijos karalystei, Suvalkų gubernijai.

Šioje knygoje pirmą kartą publikuojami XVIII a. pradžios dokumentai, pateikiama konkrečių duomenų apie šios vietovės kūrimąsi ir raidą. XIX ir XX a. istorijai skirtuose straipsniuose pristatomi Sintautų krašto knygnešiai, visuomeninės organizacijos, Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų įvykiai, sovietmetis, gyvenimas atkurtoje nepriklausomoje Lietuvoje, atsispindi buvusio Sintautų valsčiaus ir dabartinės seniūnijos švietimo raidos istorija.

Projekto „Sintautai–Goldap 2“ vadovo, Labdaros ir paramos fondo Šešupės euroregiono Šakių biuro direktoriaus Vito Girdausko dėka šiame projekte atsirado vietos ir šiai Sintautų kraštui skirtai monografijai. Petro Jonušo nuotr.

Formatas 70 × 80/24 (spaudos lanko, cm), puslapio 170 × 260 mm. Apimtis 1448 p., 65,17 aut. l., 60,33 sp. l. Tiražas 900 egz.: pradinis (signalinis) 200 egz., galutinis (su klaidų taisymu) 700 egz.

Spaudai parengė viešoji įstaiga „Versmės“ leidykla, kodas 122732630, adresas Geležinkelio g. 6, 02100 Vilnius, telefonai +3705 2130623, +370698 09077, leidyklos vadovo tel. +370698 20707, elektroninio pašto adresas leidykla@versme.lt, interneto svetainė www.versme.lt.

Spaudai rengta Microsoft® Office Word 2003 Part of Microsoft Office Standart Edition 2003 (tekstas), Adobe PhotoShop CS4 (ilustracijos), Coda Music Technology Finale 2000 (natos), Adobe InDesign CS4 (maketas) informacinių sistemų kompiuterių programomis. Spausdino ir rišo UAB Standartų spaustuvė, Dariaus ir Girėno g. 39, Vilnius.

Spausdinta Hostmann-Steinberg GmbH, Vokietija, poligrafijos dažais, kurių sudėtyje nėra mineralinių alyvų.

Viršelių šilkografinius užrašus spausdino UAB „Spalda“, Rytų g. 18, Kaunas.

Popierius lankams kreidinis G-print, 90 g/m², gamintas Grycksbo Paper AB, Švedija; priešlapiams ofsetinis Maxi Offset, 190 g/m², UPM Kymmene, Suomija; blizgiu celofanu dengtiems viršelių aplankams kreidinis Multi Art Gloss, 250 g/m², Stora Enso, Suomija. Kartonas viršeliams Eskaboard, 2,4 mm, Eska Graphic Board, Nyderlandai. Viršeliai traukti medvilnės įrišimo audiniu Natural Coloret Brown Laminated 624, BN International, Nyderlandai.

Galutinio tiražo 30 reprezentacinių egzempliorių rišo Vilniaus knygrišių gildijos knygrišiai Rimas Supranavičius ir Sigitas Tamulis.

Po spausdinimo pastebėtų klaidų ir netikslumų taisymai*

Puslapis	Eilutė	Išspausdinta	Turi būti
35	4 iš virš.	iš dalies finansuojamą „Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos“.	iš dalies finansuojamą Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos.
35	8 iš ap.	Sintautuose pagal šį projektą miestelio centre sutvarkyta beveik 1,4 ha teritorija	Antrajame etape „Sintautai-Goldap 2“ Sintautuose pagal šį projektą miestelio centre sutvarkyta beveik 1,4 ha teritorija
36	17 iš virš.	Taigi pristatome „Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos“ finansuojamo projekto	Taigi pristatome Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos finansuojamo projekto
41	6 iš virš. 9 iš virš.	Pliórišiai Juškākaimiai	Pliorišiai Jūškakaimiai
42	24 iš virš.	viso knygoje skelbiami 194 straipsniai, kuriuos	viso knygoje skelbiami 193 straipsniai ir Biografijų sąvadas, kuriuos
161	Užrašas po nuotr.	<i>Rapsų laukai prie Sintautų (viršuje) ir prie Suodžių koplyčios (apačioje)</i>	<i>Rapsų laukas prie Sintautų (viršuje) ir pieinių laukas prie Suodžių koplyčios (apačioje)</i>
377	6 iš virš.	1943 m. Sintautų valsčiaus plotas buvo	1942 m. Sintautų valsčiaus plotas buvo
424	Užrašė prie ap. nuotr. 3 iš virš.	<i>ąžuolai ties Rūgių</i>	<i>Ažuolai ties Rubikų</i>
570	Užrašas prie nuotr. 3 iš ap.	<i>Elžbieta Venskaitienė</i>	<i>Eugenija Piečiukaitienė</i>
646	Užrašas prie nuotr.		<i>Vytauto Kandrotto nuotr. 2012 m.</i>
647	19 iš ap.	Dar 1993 m. Kauno kūno kultūros institutą baigęs Danutės sūnus sportininkas Juozas Šimkevičius, Kaune įkuria įmonę „Lita-wesst“, vėliau UAB „Du krantai“, „Egvėja“.	1983 m. Kauno kūno kultūros institutą baigęs Danutės sūnus sportininkas Juozas Šimkevičius 1993 m. Kaune įkuria įmonę „Lita-West“, vėliau UAB „Du krantai“, „Egvėja“.
649	11 iš virš. 20 iš virš.	Rimos Petraitienės	Rimos Petruitenės
660	15 iš virš.	Aidas Bunikis, kilęs iš Braškių	Aidas Bunikis, kilęs iš Totorviečių
662	18 iš ap.	tai matuojama vadinamuoju verslumo indeksu – gyventojų skaičių dalijant iš veikiančių įmonių ar verslininkų skaičiaus.	tai matuojama vadinamuoju verslumo indeksu – veikiančių įmonių skaičiumi 1000 gyventojų.

* Sintautai / [vyriausioji redaktorė Vida Girininkienė], – Vilnius : Versmė, 2013. – (Lietuvos valsčiai, ISSN 1822-489X ; kn. 26)

D. 1 / [sudarytojai Vida Girininkienė, Raimondas Daniliauskas, Kazys Misius]. – 2013. – 1448 p. : iliustr., faks., portr., žml.

(tęsinys)

Puslapis	Eilutė	Išspausdinta	Turi būti
769	3 pastraipa. (Kasparaitis) 1 iš virš. 7 pastraipa (Kepalavičius) 1 iš virš.	Gimė 1894 05 13 Kuodžių k. Gimė 1901 06 26 Tupikų k., Sintautų vls.	Gimė 1894 05 13 Gaisrių k. Gimė 1901 06 26 Tupikų k., Žvirgždaičių vls.
770	6 pastraipa (Markevičius)	Markevičius Juozas, Kazio sūnus	(Sintautų vls. negyveno)
772	4 pastraipa (Stepulaitis) 9 pastraipa (Tarnauskas)	Gimė 1898 01 13 Panemunykų k. Sintautų vls. Gimė 1892 05 14 Menkinių k.	Gimė 1898 01 13 Panemunykų k. Alytaus vls. Gimė 1892 05 14 Barandų k.
888	23 iš ap. (Pijus Palukaitis)	Pijus Palukaitis, gim.1906 m., žmona Antosė	Pijus Palukaitis, gim. 1906 m., žmona Antanina
947	Užrašas po nuotr.	<i>Miško pramonės darbininkės Teresė Strokiėnė (kairėje) ir Juzefa Špokienė</i>	<i>Miško pramonės darbininkės Juzefa (kairėje) ir Teresė Kramiliūtės</i>
1170	Užrašas po nuotr. 1 iš apačios	<i>Rimas Navickas</i>	<i>Rimantas Navickas</i>
1265	Užrašas po nuotr.	<i>Iš J. Augustaičio asm. archyvo</i>	<i>Iš D. Matijošienės albumo</i>
1329	12 iš virš.	1960 m. meistras Vytautas	1960 m. meistras Kajetonas
1335	7 iš virš.	Į šiaurę nuo laikinosios bažnyčios stovi klebonija (buvusi špitolė).	Į šiaurę nuo laikinosios bažnyčios stovi klebonija (buvęs vikariatas).
1356	12 iš virš.	Dabartinė klebonija (buvusi špitolė) buvo tipiškas miestelio	Dabartinė klebonija (buvęs vikariatas) buvo tipiškas miestelio
1365	Užrašas po ap. nuotr.	<i>Iš N. Kamaitienės albumo</i>	<i>Iš D. Matijošaitienės albumo</i>